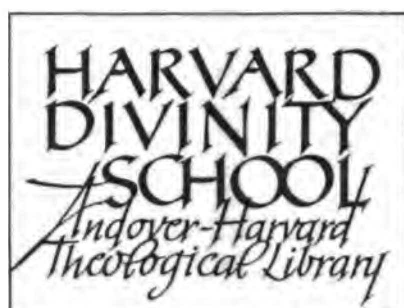

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA; DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE ; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO APOSTOLICO USQUE AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXV.

SYMEON METAPHRASTES.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208.

1899

Clichy — Ex typis PAUL DUPONT, 12, viâ dictâ Bac-d'Asnières. 43.7.99.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM X, ANNUS 960.

ΣΥΜΕΩΝ

ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ,

ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SYMEONIS LOGOTHETÆ,

COGNOMENTO

METAPHRASTÆ,

OPERA OMNIA,

ASCETICA, PARÆNETICA, CANONICA, HISTORICA, HAGIOGRAPHICA, MAGNAM PARTEM EX MSS. PARISIENSIBUS NUNC PRIMUM GRÆCE EDITA;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri Universæ

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

TOMUS SECUNDUS.

VENEUNT TRIA VOLUMINA 60 FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208

1899

II. Cum igitur memoria justi sit recolenda cum A laudibus [a], ne meæ quæso imputetis præcipitantiæ laudibus efferentis eum, cujus necdum vitam enarravi. Et vero congruum fuerat eam præmittere: sed quoniam sapientibus sanctisque viris (1) nonnullis adnitentibus distincte expositam habemus hujus beati ab ipsis usque natalibus conversionem, propensionemque ad Dei cultum : ipsam quoque ejus in monastica vita exercitationem conversationemque purissimam, necnon deficientiam imperfectionum, et rectæ fidei ostentationem atque in molestiis perferendis constantiam, quibus vita ejus magis quam auro, margaritis, lapidibus pretiosis ornatur, equidem ut iis adderem aliquid, minime adduci potui : sed quæ dispersa fuerant, ex illis ipsis narrationibus in unam, ut lapidarii solent, B compagem colligenda putavi : sciens quod qui impossibilia facienda suscipit, omnem agendi rationem indecore pervertat. Compendiosa igitur narratione usus rudem duntaxat quamdam recte factorum ejus complexionem concinnavi.

Β'. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ μνήμη τοῦ δικαίου μετ' ἐγκωμίων, μή μου μέμψησθε τῆς προπετείας, ὡς προ τοῦ βίου ἐγκωμιάζοντι. Τότε γὰρ ἁρμόδιον πέφυκεν· ἀλλ' ἐπειδή τισι σοφοῖς καὶ μακαρίοις ἀνδράσι πονήσασι, καὶ τὴν τοῦ Μακαρίου ἐξ αὐτῆς γεννήσεως ἀναστροφήν τε καὶ διαγωγήν, καὶ τὴν πρὸς θεῖον ζῆλον κίνησιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῷ μονήρει βίῳ ἄσκησιν, καὶ τὴν καθαρὰν πολιτείαν, καὶ τὴν ἄκραν ταπείνωσιν, καὶ τὴν τῆς ὀρθοδοξίας τράνωσιν, καὶ τὴν πρὸς τὰ δεινὰ καρτερίαν, ἀριδήλως διηγησαμένοις, ἐπὶ χρυσῷ καὶ μαργαρίταις καὶ τιμίοις λίθοις· προσθεῖναι τούτοις οὐχ ἡγησάμην, ἀλλὰ σποράδην ἐκ τῶν αὐτῶν διηγημάτων συλλέξας, ὥσπερ τις λιθολόγος, εἰς μίαν κατασκευὴν ἀθροῖσαι προεθυμήθην. Ὁ γὰρ ἀδυνάτοις ἐπιχειρῶν, τοὐναντίον ἀσχημονὴν ἀνθέλκει τὸν τρόπον. Συντόμῳ γοῦν τῇ διηγήσει χρησάμενος, ἀμυδράν τινα τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων ὑπόληψιν καταυλήσω.

CAPUT I.

Natales, conjugium, vita in sæculo.

III. Beatus iste, Patres Fratresque charissimi, ab Christianæ religionis signaculo nomen adeptus, nobilium et dignitatibus conspicuorum parentum, filius fuit, quique Constantini Copronymi tempore vitam ex rectæ fidei regulis, occulte tamen, instituebant. Et vero ex tali suæ nativitatis principio debebat refulgere hæc stella, quæ a Deo in carne manifestati mysterii congruum habitura nomen erat : neque enim purissima hæc margarita hodie C proponeretur nobis, si in illa perversarum opinionum caligine genitores ejus propalam pietatem fuissent aversati. Cum autem iis unigenitus esset, a puero divinas edoctus Litteras atque ad totius Scripturæ initiatus cognitionem, ne profana quidem sapientia deficiebatur : sed quidquid in ea esset pulcherrimum colligens, id intra mentis suæ thesaurum abdidit : quod vero fabulosum erat, longe illud valere jubens, prout conveniebat, despexit. Eo admodum juvene adhuc et necdum pubertatis annos ingresso, parentes ejus hinc ad Dominum emigrarunt, et solus ipse inter copiosas remansit divitias ; superna forsitan id ita disponente Providentia, ne eorum amor obex ei fieret recta ad Deum via perrecturo.

Γ'. Ὁ μακάριος οὗτος, Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ὁ τῆς Χριστιανικῆς σφραγίδος ἐπώνυμος, εὐγενῶν φονέων καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι περιβλέπτων γέγονε τέκνον, ἐν ἡμέραις Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, τῇ ὑποκρυφίῳ δόξῃ ὀρθοδόξως πολιτευσαμένων. Ἔδει γάρ, ἔδει ἐξ αὐτῶνς τὸν τῆς Θεοφανείας ἐπώνυμον γεννητικῶς ἀποστίλψαι φωστῆρα· οὐ γὰρ ἂν ἡμῖν ὁ καθαρὸς οὗτος μαργαρίτης προὐτέθειτο, εἰ ἐν ἡμέραις σκότους διαφανῶς οἱ τούτου γεννήτορες τὴν εὐσέβειαν ἀπέστρεψαν. Μονογενὴς τοιγαροῦν αὐτοῖς ὑπάρχων ὁ μακάριος, ἐκπαιδεύεται νηπιόθεν τὰ ἱερὰ Γράμματα, Γραφὴν τε πᾶσαν εἰς ἄκρον μυηθείς, οὐδὲ τῆς ἔξω σοφίας ἠμοίρησε. Ταύτης γοῦν τὸ κάλλιστον ἐπιλεξάμενος ἐν νῷ τεθησαύρικεν, ὅσον δὲ τὸ μυθῶδες μακρὰν χαίρειν εἰπὼν παρελογίσατο πρεπόντως. Νέου δὲ κομιδῇ τοῦ Μακαρίου ὑπάρχοντος, καὶ οὔπω τῆς ἡβικῆς ἡλικίας ἐπιλελημμένου, οἱ αὐτοῦ γονεῖς πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν, καὶ μένει λοιμὸν μόνος ἐν ὑπερβάλλοντι πλούτῳ ὁ ἅγιος· τάχα τῆς Προνοίας οὕτως οἰκονομησάσης, ἵνα μὴ ὁ τῶν γονέων πόθος, πρόσκομμα τῆς πρὸς Θεὸν αὐτοῦ τρίβου γεννήσηται.

IV. Postquam vero sacrilegus Constantinus (2) D turpem turpiter efflavit animum, imperium Leo suscepit, materno cognomine Chazares (3) appellatus : quo regnante patricius quidam ipsi cogno-

Δ'. Κωνσταντίνου δὲ τοῦ δυσσεβοῦς αἰσχρῶς τελευτήσαντος, διαδέχεται τὴν βασιλείαν Λέων. ὁ ἐκ μητρικῆς ἐπωνυμίας Χαζάρης ἐπικληθείς. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἦν τις πατρίκιος

[a] Prov. x, 7.

(1) Inter alios S Methodius patriarcha.

(2) « Anno 775 contra Bulgaros egressus, correptus est anthracum morbo, in crura sibi divinitus immisso et febri subinde vehementissima, et ardore medicis ob incendii vim ignoto afflictus, subditorum humeris grabbato delatus Arcadiopolim, inde Selymbriam profectus 14 Septembris, nave conscensa ad castellum Strongylum devectus, infelicem in navigio mortem obiit, vociferans ac dicens . Etiam vivens igni nunquam exstinguendo addictus sum. » Hæc Theophanes.

(3) Non proprio, sed gentis nomine Leonis matrem Chazaram vocatam existimo : fuit enim, ut Theophanes ait, « Chagani Chazariæ principis filia, » Christiano dein nomine dicta Irene.

ὁμώνυμος αὐτῷ, πάνυ βάρβαρος καὶ θηριώδης τὸν τρόπον, καὶ τοῦ τῆς αἱρέσεως σμήνους σύμφρων τε καὶ ἀντιλήπτωρ · ὅς διὰ τὴν τοιαύτην δυσσέβειαν ὁμοτράπεζος τῷ βασιλεῖ καθεκάστην ὑπῆρχε καὶ φίλος περιδέξιος. Καὶ δὴ μαθὼν τὰ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ μακαρίου, κελεύσει βασιλικῇ συνεργῷ χρησάμενος, ζευγνύει τῷ Θεοφάνει τὴν αὐτοῦ θυγατέρα· ὅπερ βίᾳ καὶ μόλις τάχα γε διὰ τὸν τοῦ κρατοῦντος, φόβον εἴξαντος τοῦ Θεοφάνους, ἐξήρτυτο τὰ ἐπιτήδεια τῷ γαμικῷ θαλάμῳ. Τῶν οὖν αἰσίων τελεσθέντων, ἑσπέρας καταλαβούσης, μόνους ἐν οἰκίσκῳ τερπνῷ τόν τε εὐσεβῆ νεανίαν καὶ τὴν εὐκλεᾶ κόρην εἰσάγουσιν, ὡς ἂν αὐτοῖς ἐπιτηδείως ἔχοι πρὸς ἡδονῆς τρόπον. Σιγῆς δὲ γενομένης, καὶ πάντων ἀφυπνωσάντων, νυκτός τε βαθείας διαχυθείσης, στραφεὶς ὁ μακάριος, φησὶ τῷ κορασίῳ τάδε ·

A minis fuit, barbarus omnino atque efferis moribus, hæreticique agminis infidelitate socius, auctoritate defensor : quæ eum impietas ita imperatori conciliavit, ut et convivam quotidianum ad mensam, et amicum in omnibus conjunctissimum haberet. Hic, ubi quanta esset beati juvenis opulentia didicit, filiam suam Teophani junxit, imperatoriæ jussionis terrore usus ad eas nuptias conciliandas, quibus pro utriusque dignitate instructus est thalamus genialis, Theophane ægre quidem atque reluctanter, ex metu tamen potentioris, ea ut fierent permittente. Ergo nuptiarum solemniis rite auspicatoque celebratis, cum vesper incubuisset, pientissimum juvenem atque illustrissimam virginem solos inducunt in couclave, ad delicias volupta- B temque eo quo decebat, apparatu instructum. Ubi dum omnes sopor altus et nox profunda late diffusa tenet, per illa consiliis suis opportuna silentia ad puellam conversus adolescens, eam est in hunc modum allocutus :

Ε΄. Ὁ μὲν παρὼν βίος, ὦ γύναι, βραχὺς, ὡς πᾶσιν εὔδηλον, καὶ ἀδηλίᾳ τοῦ μέλλοντος πλέον κεκρατημένος, καὶ κρίσις ἀδέκαστος τοὺς ἐν τῷδε τῷ βίῳ διαδέξεται εὐθηνοῦντας. Τοιγαροῦν καὶ ὁ γάμος οὐκ ἀπόβλητος παρὰ Θεῷ · ἀλλ' αἱ φροντίδες τοῦ βίου, ἀλλειοῦσαι τὸν ἔνθεον λογισμὸν, οὐκ ἐῶσι καθαρῶς ἀντοφθαλμεῖν πρὸς τὰ μέλλοντα. Ἴσμεν δὲ καὶ τὸν ἐν Εὐαγγελίοις Λάζαρον, διὰ στενοχωρίας τῆς ἐνθένδε τοῦ Ἀβραὰμ τοὺς κόλπους κληρωσάμενον, καὶ τὸν ἐν γεέννῃ φλογιζόμενον πλούσιον, μηδὲ τῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ Λαζάρου ἀφίξεως ἀξιούμενον, καὶ σταγόνος ὕδατος ἐστερημένον, καὶ τὸ, « Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, » ἐγκαλούμενον. Καὶ ὁ Μακαρισμὸς ὑπόσχεσιν ἀγαθῶν οὐ τοῖς ἐν πλούτῳ κομῶσιν ὑπισχνεῖται, ἀλλὰ τοῖς κλαύσασι νῦν ὅτι ἐκεῖ γελάσουσιν, τοῖς πτωχοῖς τῷ πνεύματι, τοῖς δεδιωγμένοις διὰ δικαιοσύνην, τοῖς ὀνειδιζομένοις διὰ Χριστὸν καὶ ἅπαξ ἁπλῶς, στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, πλατεῖα δὲ καὶ εὐρύχωρος ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν. Οὐκ ἔστιν οὖν ἄνευ θλίψεως ὑπεξελθεῖν ἡμᾶς · εἰ μὲν γὰρ ἐν τῷδε τῷ βίῳ χαρμονικῶς διέξομεν, θλίψις ἐν τῷ μέλλοντι διαδέξεται ἡμᾶς. Ἀλλ' εἰ βούλει, γύναι, μικρὸν τῇ φύσει κοινωνήσαντες διὰ τὴν τοῦ σοῦ πατρὸς αὐθάδειαν, ἀπάρωμεν ἑαυτοὺς τῆς βορβορώδους ταύτης καὶ συρφετῆς διαγωγῆς, καὶ τὸν μονήρη βίον κατασπασώμεθα, ὅπως αἰωνίου εὐμοιρήσωμεν ἀπολαύσεως.

V. Præsens quidem vita, conjux charissima, brevis est, ut notum omnibus, et magna plerumque futuri incertitudine tenetur; judicium autem severum manet eos qui in hac vita bonis et voluptatibus affluunt. Ideo, quamvis conjugii usus minime rejiciatur a Deo, ipsæ tamen, quæ eum comitantur sæculi curæ, plenam divino spiritu mentem evacuant alienantque, nec sinunt puris oculis intueri futura. Novimus Lazarum in Evangeliis per eas, quas hic toleravit miserias, in Abrahæ sinum fuisse delatum ; et in gehenna ardentem divitem ne hoc quidem obtinere potuisse, ut ad se dimitteretur, Lazarus : cui, cum etiam aquæ gutta negaretur, illud funestum insonuit : « Recepisti bona in C vita tua [1]. » Neque vero ex evangelicis beatitudinibus ulla continet bonorum promissionem divitibus factam; sed flentibus nunc, quia istic ridebunt, aut pauperibus spiritu, aut persecutionem sustinentibus propter justitiam, vel contumelia propter Christum affectis. Atque ut uno semel verbo absolvam : » Angusta porta et arcta est via, quæ ducit ad vitam : lata vero et spatiosa quæ ducit ad perditionem [2], » adeo ut impossibile omnino sit nobis tribulationem evadere. Si namque in hac vita jucunde vixerimus, in futura nos tribulatio excipiet. Quapropter, si placet, charissima, corporibus ad modicum tempus conjuncti propter patris tui insolentem ferociam, subducemus nos ipsos salebrosæ huic atque inquinatæ conversioni, vitamque monasticam amplectemur, ut æterna requie perfruamur.

ς΄. Τί οὖν εὐσεβὲς γύναιον; οὐκ ἀνένευσε πρὸς ταῦτα; οὐκ εἶπε τὰ μὴ καθήκοντα · Τί τὸ κάλλος τῆς ἐμῆς νεότητος ἠμαύρωσας; τί μου τὴν τύχην ἀπέκλεισας; τί τὴν ἐμὴν χαρὰν εἰς θρῆνον μετήλλαξας; Εἰ οὕτως ἠρετίσω τὰ κατὰ σαυτὸν, οὐκ εἶ μόνος ἐν εὐγενέσι νεώτερος · ἔδει γοῦν σε, πρὸ τοῦ γάμου ἀπαγορεῦσαι, καὶ μὴ μαρᾶναί μου τὸ ἐπανθοῦν κάλλος. Οὐδὲν τοιοῦτον · ἀλλὰ τί; Ὥσπερ τις ἀγαθὴ γῆ τὸν σπόρον δεξαμένη πολύχουν βλαστάνει τὸν

D VI. Quid ad hæc pia mulier ? num renuit ? num aliquid præter decorem locuta : Cur speciem juventutis meæ obscuras, dixit ; meque sperata felicitate excludens, gaudium meum in lamenta convertis ? Si tu hac. quæ dicta est, ratione saluti tui consulere decreveras, non tu solus inter nobiles adolescens es : oportebat ergo, antequam conjugium iniretur, renuntiare sponsioni, nec meam recens efflorescentem pulchritudinem, velut marcidam

[1] Luc. xvi, 25. [2] Matth. vii, 14.

reddere. Nihil horum illa : sed, quemadmodum bona terra suscipiens semen, multum fructum profert, ita venerabilis femina, egregia sponsi, adhortatione roborata, alacriter annuit, atque respondens : Haud equidem divinarum, inquit, ignara sum promissionum, suavissime sponse; etenim manifeste in Evangeliis clamat Salvator noster : « Qui non relinquit patrem et matrem et uxorem et filios et fratres et sorores et domos et agros, et tollit crucem suam et sequitur me, non est me dignus [4]. Jam igitur puros, si placet, atque incoinquinatos nos sistamus cœlesti Sponso, etiam externum hominem nostrum immaculatum conservantes. Quid nobis proveniet emolumenti, si opus est ut nos, quamvis ad breve tempus mutuo, sicut inquis, fruamur amplexu ? Quis enim futurum spondebit, quod in illo exiguo tempore sobolem facturi non simus, quæ nata nobis impedimento sit ? et quidem si mascula fuerit, pars illi facultatum et affectus resecanda erit : si autem muliebris, eu geminum malum; oportebit namque et idoneam matrimonio exspectare ætatem, et reliquam ei sollicitudinem impendere. Atqui vitæ finis, ut ipsemet paulo ante dicebas, incertus est, et vitæ hujus innumerabiles laquei. Quod si castitatem clam colentes vixerimus, certa sum, desiderium nostrum ad optatum finem perducendum a Deo.

A καρπὸν, οὕτω καὶ τὸ σεμνὸν γύναιον τῇ καλῇ παραινέσει τοῦ μάκαρος στομωθεῖσα, ἀσμένως κατένευσε καί φησιν · Οὐκ ἀμύητός εἰμι, γλυκύτατε ἄνερ, τῶν θείων παραγγελμάτων · καὶ γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀριδήλως βοᾷ· « Εἴ τις οὐ καταλείψει πατέρα, καὶ μητέρα καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνα, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ ἀδελφὰς, καὶ οἰκίας, καὶ ἀγροὺς, καὶ ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσει μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. » Οὐκοῦν, εἰ βούλει, καθαροὺς καὶ ἀσπίλους ἑαυτοὺς παραστήσωμεν τῷ οὐρανίῳ νυμφίῳ Χριστῷ, ἀμώμητον καὶ ἀκηλίδωτον τον ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπον διατηρήσαντες. Τί γὰρ ὄφελος, εἰ πρὸς μικρὸν, ὡς ἔφης, συνέλθωμεν; Τίς δὲ καὶ ὁ ἐγγυητὴς ὅτι οὐ τεκνώσομεν ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ, καὶ ἵνα μὴ γένηται ἡμῖν εἰς πρόσκομμα τὸ τεχθέν; B Καὶ εἰ μὲν ἄρσεν εἴη, μερική τις ἐκκοπή · εἰ δὲ θῆλυ, διπλοῦν τὸ κακόν · χρεία γὰρ ἀναμεῖναι καὶ χρόνους γάμου καὶ λοιπῆς προνοίας. Καὶ τὸ τῆς ζωῆς τέλος, ὡς ἔφης, ἐπ' ἀδήλῳ, καὶ αἱ τοῦ βίου παγίδες ἀναρίθμητοι. Λανθανόντως οὖν ἐν ἁγνείᾳ βιωσάντων ἡμῶν, εὖ οἶδα καὶ τὴν ἡμῶν ἔφεσιν τὸν Θεὸν οἰκονομῆσαι.

VII. Obstupuit ad tam generosam puellæ mentem beatissimus juvenis, gratioseque respondens: Quod utile fuerit, inquit, manifestabit nobis Deus. Ergo totam egere in precibus noctem, Deum invocantes ut sibi eam in rem consulere atque prospicere dignaretur. Circa auroram vero contigit, ut obdormiscerent ambo et unum idemque eo tempore somnium viderent. Viderunt autem quemdam eximio fulgentem decore, qui placida ad eos voce utens : Dominus, inquit propositum animi vestri suscipiens, misit me, ut signarem vos ad hoc ut intactos vos integrosque sibi offerretis. Et continuo per totum corpus eos consignans ex oculis evanuit intuentium : qui cum evigilassent, et quæ viderant sibi invicem absque ulla diversitate narrassent; data Deo gloria, qui tam facile invenitur quærentibus se, de cætero specie quidem ut conjuges, reapse ut germani inter sese vixere. O rem miram ! Novit Dominus qui sunt ejus [5], et quoniam solum Deum exquisierunt, continuo auxiliator atque adjutor pro desiderio ipsis inventus est. Quid hoc inferius eo miraculo, quod circa tres pueros in fornnace gestum admiramur [6] ? Istic angelus urentem flammam ignis in ventum roris flantem commutans illæsos servavit illos : hic similiter angelus concitum igneumque voluptatis ardorem in rorem continentiæ trans formans, sponsos custodivit innoxios, atque ignem cum feno docuit citra damnum conjungere.

Ζ'. Ἐκπλαγεὶς δὲ ὁ μακάριος ἐπὶ τῇ τῆς κόρης δεξιωτάτῃ γνώμῃ, χαριέντως πρὸς αὐτὴν εἶπε· Κύριος ἡμῖν δηλώσει τὸ συμφέρον. Δι' ὅλης δὲ τῆς νυκτὸς προσευξάμενοι, καὶ τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ συμφέροντι C προνοητὴν καὶ κηδεμόνα ἐπικαλεσάμενοι, περὶ αὐγὰς τῆς ἡμέρας συνέβη ἀφυπνῶσαι ἀμφοτέρους, καὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄναρ θεωρῆσαι · ὁρῶσι γάρ τινα ὡραίως ἐξαστράπτοντα, πρὸς αὐτοὺς πραείᾳ τῇ φωνῇ λέγοντα · Κύριος ὁ Θεὸς τὴν ὑμῶν προαίρεσιν ἀποδεξάμενος, ἀπέστειλέ με σφραγῖσαι ὑμᾶς τοῦ ἀκεραίους καὶ ἀμωμήτους αὐτῷ παραστῆναι. Καὶ κατασφραγίσας αὐτοὺς δι' ὅλου τοῦ σώματος, ἄφαντος ἐγένετο. Ἀφυπνισάντων δὲ αὐτῶν, καὶ τὰ τῆς ὀπτασίας ἀπαραλλάκτως ἀλλήλοις διηγησαμένων, καὶ τὸν Θεὸν δοξασάντων τὸν εὑρισκόμενον ῥᾳδίως τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν, τὸ λοιπὸν διῆγον, σχήματι μὲν ὡς σύζυγοι, πράγματι δὲ ὡς ἀδελφοί. Ὢ τοῦ θαύματος ! Ἔγνω Κύριος τοὺς αὐτοῦ · εἰ μόνον ἐξεζήτησαν τὸν Θεὸν, εὐθὺς ἐπίκουρος αὐτοῖς καὶ βοηθὸς D πρὸς τὴν ἔφεσιν εὑρέθη. Τί τοῦτο τοῦ κατὰ τοὺς τρεῖς παῖδας θαύματος ἀτιμότερον ; Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄγγελος τὴν συμφλέγουσαν αὔραν τοῦ πυρὸς εἰς πνεῦμα δρόσου διασυρίζον μεταβαλὼν, ἀβλαβεῖς τοὺς παῖδας διέσωσε · κἀνταῦθα πάλιν ἄγγελος τὴν ὀξύῤῥοπον καὶ φλογώδη τῆς ἡδονῆς ἀκμὴν εἰς σωφροσύνης δρόσον μεταῤῥυθμίσας, ἀσινεῖς τοὺς νέους διετήρησε, καὶ πυρὶ χόρτον ἀβλαβῶς συνδυάζειν ἐπετήδευσεν.

VIII. Nunc quoniam coconversationem sancti a nativitate ad matrimonium usque abunde declaravimus, agite, Christo dilecti, et ex certaminibus ejus specimen demum aliquod auditui vestro ad

Η'. Ἐπεὶ τοίνυν τὴν ἐκ γεννήσεως τοῦ μακαρίου μέχρι συζυγίας ἀναστροφὴν ἀποχρώντως ἐδηλώσαμεν, φέρε δὴ λοιπὸν καὶ τῶν αὐτοῦ ἀγωνισμάτων μερικήν τινα κατηχήσωμεν ἔμφασιν ταῖς ὑμετέραις

[4] Luc, xiv, 26. [5] Num xvi, 5. [6] Dan. iii, 50.

ἀκοαῖς, φιλόχριστοι. Τούτων οὕτω θείᾳ νεύσει οἰκονομηθέντων, κατὰ μικρὸν τοῖς πενομένοις τὸν πλοῦτον σκορπίζοντες ἐν ὑποκεκρυμμένῃ ὑπολήψει, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν ἑαυτοῖς θησαυρίζοντες, λαθεῖν εἰς τέλος τὸν τῆς κόρης οὐκ ἴσχυσαν πατέρα, δεινόν τε ὄντα, καὶ ἀπηνῆ, καὶ ἀπάνθρωπον, καὶ λίαν ἀνελεήμονα. Γνοὺς γὰρ τὴν καλλίστην τῶν νέων ἐμπορίαν ὁ ταλαίπωρος, καὶ ἀποτυχίαν μᾶλλον τὸ γνωσθὲν ἢ εὐσέβειαν ἡγησάμενος, εἰσελθὼν ἐν τοῖς βασιλείοις προσανατίθεται τῷ βασιλεῖ τοιαῦτα φήσας· Δυστυχῶ, βασιλεῦ, ἐπὶ τῷ ἀπράγμονι γαμβρῷ μου· σκορπίσας γὰρ κακιγκάκως τὸν ἴδιον πλοῦτον, οὐδὲ τῶν τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ἐφείσατο πραγμάτων· ἤδη γὰρ καὶ αὐτῶν τὸ πλεῖστον μέρος ἠφάνισε, καὶ οὐδὲ τέκνου ἡ ἐλεεινή μου θυγάτηρ ἀξιοῦται γονῆς· οἶμαι δὲ διὰ τὸ κατὰ πάντα ταλαίπωρον καὶ ἀπράγμονα εἶναι, ὃν κακῶς ἐγνώρισεν. Ἀλλ' εἰ κελεύει, φησὶ, τὸ κράτος σου, μικρὸν ἀνανεῦσαι ἐκ τῆς τοιαύτης ῥᾳθυμίας τὸ ἐμὸν γῆρας, τοῦτον ἐκδημοσίοις ἀπασχολεῖσθαι πράγμασι πόῤῥω που κελεύσοις σταλῆναι, μήπω εἰς τέλος τοῖς λίαν ἐστερημένοις καταριθμήσῃ μου τὸ θυγάτριον. Πόθεν γὰρ διδαχθεὶς τὴν ἀπονενοημένην ταύτην ἐμπορίαν οὐκ ἐπίσταμαι· ὥσπερ τις ἀνδριὰς χαλκοῦς ἀκίνητος μένει πρὸς ἔφεσιν τῶν τερπνῶν, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, οἷα συμβαίνει πολλάκις τοῖς ἐξεστηκόσι τὸν νοῦν, πρὸς ὅ τι ἂν αἰτηθῇ τὸ ὑπάρχον αὐτῷ ῥᾷστα παρασχὼν ἀποστερεῖται ὁσημέραι τῆς οἰκείας εὐπορίας, μάλιστα τοῖς ψευδῶς πενίαν προσποιουμένοις. Ἤδη δὲ καὶ τῶν κεράμων αὐτοῦ οὐκ ἀνθέξεται, εἰ μὴ θᾶττον πενίᾳ περιστιχθεὶς, ἱκανὸς γένηται πρὸς τὴν τῶν οἰκείων πραγμάτων ἐπικράτειαν.

Θ' Καὶ δὴ θᾶττον κληθέντος τοῦ μακαρίου πρὸς τοῦ βασιλέως, στέλλεται παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τὰ μέρη Κυζίκου πρὸς δημοσίων τινῶν πραγμάτων διοίκησιν· ἦν γὰρ καὶ βασιλικοῦ ἀξιώματος, οὐ τῶν ἐν τέλει, ἀλλ' ὑπηρέτης τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένων ἵππων, οὓς δὴ στράτωρας καλεῖν ἡ τάξις εἴθισται. Τούτου δὲ τοῦ προστάγματος τῷ μακαρίῳ δοθέντος, καὶ χαρᾶς αὐτῷ οὐ τῆς τυχούσης περιχυθείσης, ὡς ἑτέρας ἀφορμῆς αὐτῷ τῆς ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχωρήσεως θεόθεν οἰκονομηθείσης, τὰ πρὸς τὴν ὁδὸν συντόμως εὐτρέπιστο ἐπιτήδεια· καὶ πρόφασιν μαλακίας προσποιησάμενος, τοὺς μὲν αὐτῷ ὑπηρετήσοντας διὰ τοῦ δρόμου πεπομφὼς, αὐτὸς ἐν ταχυδρόμῳ πλοίῳ ἐπιβὰς, καταλαμβάνει τὸ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ στό-

A communem admoveamus instructionem. His igitur divino nutu ad eum modum constitutis, cum magnos brevi thesauros pauperibus latenter dividissent, aut potius ipsis sibi per eorum manus condidissent, latere diutius puellæ patrem non potuere, severum utique, immitem, inhumanum, atque ab omni commiserationis alienum affectu. Cognoscens ergo infelix eam, quam novi nupti optimam instituerant, mercandi viam, et quod cognoverat non pietati imputans, sed infelicitati maximæ, in palatium ad imperatorem progressus, ita fatur: O me calamitosum, imperator, propter generi mei inertiam! opes enim suas pessimis dilapidans modis, ne filiæ quidem meæ substantia abstinuit, et ejus maximam jam partem disperdidit: sed neque
B liberorum ex eo procreatione infelix filia mea digna invenitur; ideoque per omnia miserum eum atque ignavum censeo, quem omine plane infausto cognovit. Sed si majestas tua annuat, ut senectus mea ab ejusmodi paululum respiret et relevetur inertia, procul eum jubebis amandari, publicis alicubi negotiis vacaturum, ne demum penitus spoliatis filiola mea annumeretur. Equidem unde edoctus sit insanam illam vivendi normam, intelligere nequeo, qui instar æneæ statuæ immobilis permanet ad desideria voluptatum; quodque etiam molestius accidit, velut usuvenit sæpe, quidquid ab obvio quovis fuerit postulatus facillime præbens, ut mente capti facere sæpe solent, suis quotidie privatur opibus, in eos maxime liberalis, qui pau-
C periem simulant. Profecto ne figlinorum quidem ei copia suppetet, nisi quantocius ab ea qua cingitur inopia factus prudentior, idoneus fiat rebus suis retinendis.

IX. Ergo accersitus continuo ad imperatorem beatus, ablegatur ab eo in partes Cyzicenas, publicorum quorumdam negotiorum gratia: erat enim regiæ dignitatis in aula, non tamen eorum, qui principem locum apud eum obtinebant, sed minister equorum regiorum elegantiorum (3') inter eos, quos stratores (4) consuevit ordo (5) nominare. Quod cum ille mandatum accepisset, lætitiaque ex eo esset non vulgari perfusus, tanquam cui nova divinitus offerretur occasio mundi penitus deserendi: quidquid ad iter necessarium erat quam brevissime apparavit, simulatoque infirmitatis prætextu famu-
D los omnes suos per cursum præmisit, ipse vero celocem conscendens, ad Magni (6) fluminis per-

(3') Eorum scilicet, quos συρτοὺς βασιλικοὺς ἵππους « equos regios ad manum ducendos » appellat Codinus Curopalata c. 5, n. 11, in quorum unum cum imperatorem stratores levassent, sequebatur vacuorum equorum magnificus comitatus: cujus instituendi originem Codinus ad imperatorem Theophilum refert, qui cum aliquando equum, cui insidebat, cessisset mulieri, eum ut vi raptum vindicanti, eoque coactus esset primo obvium conscendere, constituerit ut in omnem eventum deinceps sequerentur equi sessoribus vacui.

(4) « Stratorum munus erat equum freno tenere et conscendenti imperatori opem ferre: » ita in Cedrenum Goar, nominatis quos sequitur auctoribus, explicans quid muneris haberet *protostrator*, quem *stratorem* et *comitem* et *domesticum* vocari nonnunquam, et senatorii ordinis haberi, et decrescente imperio, aciem sæpe duxisse ostendit.

(5) Officiorum ac ministeriorum curialum nomenclatur aac distributio.

(6) Fluvius hic Olympenos dividit a Sigrianis: Ptolemæo et Plutarcho (inquit in *Thesauro* Ortelius) Rhyndacus nominatur, olim Lycus dictus, Plinio teste, at recentiori nomine, ut est apud Apollonii Scholiasten, Μέγιστος, *Maximus*.

venit ostium : ac denique ei quæ istic est regioni appropinquans, tranquillo cursu iter conficiebat suum, quando lustrans prærupta ejus, qui in Sigrina est, montis littora, divina quadam providentia profundi cujusdam præcipitii lucum invenit, silvestrem plane ac cavernosum ; ad quem e navigio descendens, atque exscensione facta, solus tædio itineris compulsus abiit, cæteris in navi imperans sese ut ibidem quieti exspectarent.

X. Recognoscens vero diligenter locum, atque ad exercitationes spiritus peridoneum utilemque invenisse gavisus, in partem sese oraturus recepit, Deum deprecans, ut, quod expediens esset id sibi revelaret. Diuturna autem multarum horarum genuflexione deficiens cum paululum resedisset, velut in exstasi factus est prius oculisque vigilantibus vidit, eum, qui in thalamo sibi apparuerat, splendidissimum virum ; qui manus extentæ digito locum designans : Tuus quidem, inquit, socer, ejusdemque cum eo mentis imperator intra exiguum tempus ex hac vita discedent : tunc autem bonis tuis, nemine se opponente, in pauperes libere distributis, huc adveniens acceptam Deo vitam institues. Hac igitur apparitione edoctus beatus quæ ad suam conducebant utilitatem, atque ad Cyzicenas partes paulo post appulsus, injuncto sibi negotio quam citissime confecto, rectum Constantinopolim cursum tenuit : et quæsitorum a se congruam reddens imperatori rationem, altiori etiam gradu est ab eo honoratus, atque inter spatharios (7) allectus ibidem deinde vixit, eum sponsa præstolans exitum visionis, quem et subsecutum vidit.

A μιον · καὶ πλησίον λοιπὸν τῆς ἐκεῖθεν γενόμενος γῆς, γαληνοδρομίᾳ τὴν πορείαν ἐποιεῖτο, καταμανθάνων τὰ χρημνώδεα τοῦ τῆς Σιγριανῆς ὄρους παράλια. Κατὰ οὖν θείαν τινὰ πρόνοιαν καταλαμβάνει τινὰ βαθύκρημνον λόχμην, ἀλσώδη τε καὶ ἀντρώδη · καὶ ἀποβὰς ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ πλοίου, μόνος τῇ δυσχέρειᾳ βεβιασμένος ἀνῆλθε, τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέψας ἐν τῷ πλοίῳ ἡσυχῇ μένειν.

Ι'. Διαμαθὼν δὲ τὸν τόπον ἀκριβῶς, καὶ ἡσθεὶς ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς ψυχικὴν ὠφέλειαν, εὐξάμενος δὲ κατ' ἰδίαν, καὶ τὸν Θεὸν τὸ συμφέρον ἱκετεύσας ἀποκαλύψαι, κεκμηκὼς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλείστας ὥρας γενομένης ὑπ' αὐτοῦ γονυκλισίας, καὶ μικρὸν καθεσθεὶς, ὡς ἐν ἐκστάσει γέγονε, καὶ ὁρᾷ γρηγοροῦ- B σιν ὀφθαλμοῖς τὸν προφανέντα αὐτῷ ἐν τῇ παστάδι φωτοειδῆ ἄνδρα, τὴν χεῖρα ἐκτεταμένην ἔχοντα, καὶ τῷ δακτύλῳ τὸν τόπον ὑποδεικνύντα καὶ πρὸς αὐτὸν λέγοντα · Ὁ μὲν σὸς κηδεστὴς, ἀλλὰ καὶ ὁ σύμφρων αὐτοῦ βασιλεὺς, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τῶν τῇδε τελευτήσαντες ἀναχωροῦσιν · καὶ λοιπὸν παῤῥησίᾳ τοῖς πενομένοις, τῶν ὑπαρχόντων σοι τὴν διανομὴν ποιησάμενος, ἐνταῦθα παραγεινάμενος Θεῷ εὐαρεστήσεις. Τοῦ οὖν μακαρίου διὰ τῆς ἐμφανείας τὰ αὐτῷ συντείνοντα πρὸς ὠφέλειαν συνιέντος, καὶ τὰ μέρη Κυζίκου καταλαβόντος, ὡς τάχιστα δὲ τὸ αὐτῷ κελευσθὲν περατώσαντος, εὐθεῖά τις συνήργησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει παλινδρομία. Καὶ δὴ πρεπόντως ἀπολογησάμενος, τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν αὐτῷ ἐρωτωμένων, ὑψηλοτέρῳ δὲ βαθμῷ ἤτοι τῶν σπαθαρίων τῷ καταλόγῳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τιμηθεὶς, διῆγε τὸν C λοιπὸν (χρόνον) προσμένων τὰ τῆς ὀπτασίας εἰς πέρας ἐληλακέναι, ὃ καὶ γέγονε

CAPUT II.

Theophanis monachatus et pro imaginum cultu certamina.

XI. Neque enim multum effluxit temporis, quin finem uterque vivendi faciens, plenam ipsis relinqueret libertatem, suis pro arbitrio rebus utendi ; quas continuo inter pauperes diviserunt, famulis etiam domesticis libertate donatis : ipsi vero pannoso induti habitu sibi invicem valedixere ; beato viro mulierem piam confirmante monitis salutaribus, ui divina observaret mandata, spiritualem erga proximum exerceret charitatem, orationi sinceræ atque imperturbatæ vacaret pro viribus, vitam irreprehensibilem, summamque teneret humilitatem, eique in recessu dicente : « Salvans salva animam tuam. » Ita illi convictu sunt ab invicem separati : qualem autem vitam duxerit pientissima illa mulier norunt omnes, quotquot

ΙΑ'. Μετ' οὐ πολὺ γὰρ ἡμερῶν διάστημα, τέλει τοῦ βίου χρησαμένων ἀμφοτέρων, ἤδη λοιπὸν ἀδεῶς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς τοῖς πενομένοις διανενεμηκότες, ἐλευθερίᾳ δὲ τοὺς οἰκέτας ἀποπεμψάμενοι, ἐνδύονται λοιπὸν ῥακώδη ἄμφια, καὶ συνταξάμενοι ἀλλήλοις, νουθεσίαις τε τοῦ μακαρίου καταστηρίξαντος τὴν εὐσεβῆ γυναῖκα, τηρεῖν τὰς θείας ἐντολὰς καὶ ἀγάπην πνευματικὴν ἐν τοῖς πλησίον κεκτῆσθαι, D προσευχήν τε εἰλικρινῆ καὶ ἀρέμβαστον, καὶ βίον ἀκαταίσχυντον, καὶ ἄκραν ταπείνωσιν, ἀπέλυσεν αὐτὴν ἐν εἰρήνῃ εἰπών · « Σώζουσα σῶζε τὴν ἑαυτῆς ψυχήν. » Ἀλλοτριοῦνται τοίνυν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀναστροφῆς. Ὁποῖον δὲ βίον ἐξήσκησεν ἡ εὐσεβὴς αὕτη γυνὴ, ἴσασι πάντες οἱ τὴν Βιθυνῶν οἰκοῦντες χώραν, ὅπως ἑκουσίως ἐπράθη, καὶ δουλικὴν μετῆλθε

(7) Ita dicti a spathis, id est latioribus gladiis, quos gestabant, imperatori ad custodiam corporis circumpositi nobiles : quorum præfecti protospatharii nominantur et plures fuisse colligit Goar ex Eustratio in *Jure Græcorum* quator simul nominante : ex quo tamen non puto recte deduci omnes spatharios protospatharii titulo honestiori consuevisse appellari : quidni enim sphatarii majori numero fuerint ; quibus in centurias distributis sui sub uno capite centuriones essent, etiam ipsi vel spatharii vel protospatharii nominati ? quidni plures non ad ministerium, sed ad dignitatem fuerint protospatharii dicti : cum his sæpe provincias commissas legamus ? ut Sergium illum Siciliæ ducem sub Leone Isaurico apud Theophanem.

τάξιν. γνωρισθεῖσα δὲ παρά τινων ἀπέδρα. Τὰ δὲ ἐν Πριγκίπῳ καὶ Καλωνύμῳ αὐτῆς ἀγωνίσματα, τίς ἂν καὶ δυνηθείη γραφῇ παραδοῦναι, ἥτις καὶ χάριτός τε καὶ δυνάμεων θείων ἠξιώθη; μέρος δὲ τῶν αὐτῆς κατορθωμάτων ἐν τῇ παρὰ Μεθοδίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου συντεθείσῃ περὶ αὐτῆς τε καὶ τοῦ μακαρίου συγγραφῇ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων ἱστόρηται.

A Bithyniæ (8) regionem incolunt: quomodo scilicet voluntarie divendita ad servilem se gradum dimisit: agnita vero ab aliquibus inde aufugit. Quis porro complecti scripto posset omnia ejus sive in Principe, sive in Calonymo certamina, ubi patrandorum quoque miraculorum in ea eluxit gratia? maxime cum præclare ab ea factorum pars ad legentium utilitatem vulgata noscatur a sanctissimo patriarcha Methodio in ea scriptione, quam de ipsa beatoque ipsius viro composuit.

ΙΒ'. Ὁ δὲ ἀληθῶς μακαρίτης Θεοφάνης ἐμβὰς ἐν πλοίῳ, καταλαμβάνει τοῖς Σιγριανῆς παραλίοις, καὶ δὴ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ πλοίου, βάδην καταλαμβάνει τὸν λοχμώδη κρημνὸν ἐκεῖνον· ἐν ᾧ ἐπὶ πλείστοις τὸ σῶμα καταδαμάσας χρόνοις, καὶ τὸ μοναχικὸν περιβαλλόμενος ἔνδυμα καὶ σχῆμα παρὰ Χριστοφό- B ρου τοῦ διαφανοῦς ἀστέρος, ἤδη λοιπὸν καταφανὴς ἐγεγόνει· οὐ γὰρ ἠδύνατο πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη. Ἡμέραν δὲ ἐξ ἡμέρας συῤῥεόντων ἐπ' αὐτῷ τῶν τῆς ἀγγελικῆς ἐφιεμένων πολιτείας, ἀπετέλεσε τὴν ἔρημον ἐκείνην μοναστήριον, ὅπερ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπανθοῦν ταῖς θείαις ἀρεταῖς καὶ δείκνυται καὶ δειχθήσεται. Ἐν αὐτῷ τοίνυν τοὺς πνευματικοὺς διανύσας ἄθλους, μύστης τῆς Τριάδος γνήσιος ἀνεφάνη, καὶ ὀπτασιῶν μεγίστων θεωρητὴς γέγονεν. Ἦν δὲ αὐτῷ τὸ διαρκοῦν εἰς κοίτην ψιάθιον εὐτελές, καὶ τριχίνιον ἐπικάλυμμα, καὶ πρὸς κεφαλὴν αὐτοῦ λίθος. Οὐκ ἐκαυχήσατο νῆτος (a) ἀπαλόπτητος εἰς περιβολὴν αὐτοῦ, οὐ κναφεὺς ἐπὶ ἐσθῆτι αὐτοῦ μεμόχθηκεν, οὐχ ἵππος ἢ ἡμίονος πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτῷ κεχρημάτικεν, οὐ μαγείρων μαγγα- C νεῖαι τὰ ἐπιτήδεια αὐτῷ χορηγοῦσαι, οὐκ εὐώδης οἶνος ἐλίπανεν αὐτοῦ φάρυγγα· ἀλλ' ἦν αὐτῷ βρῶσις καὶ πόσις ἄρτος τραχύτατος καὶ ὕδωρ βραχύ.

XII. Quid autem beatæ memoriæ Theophanes? conscensa navi Sigrianæ expetiit littora, atque exscensione ibidem facta celeriter properavit ad præcipitium illud silvosum, in quo corpus suum multis domans annis, monasticoque indutus habitu, B a Christophoro (9), splendidissimo illius ævi et regionis astro, et ipse quoque celebris exinde effectus est: neque enim abscondi poterat civitas supra montem posita [7]. Cum vero de die in diem confluerent ad eum, qui angelicam vivendi formam sub ejus institutione amplexabantur, solitudinem illam convertit in monasterium, quod usque nunc et deinceps divinis efflorescens virtutibus monstratur monstrabiturque. In hoc spiritualiter decertans, germanus sanctissimæ Trinitatis mystes, maximarumque visionum contemplator effectus est. Sufficiebant autem ei vilis in lectum storea, cilicium in operimentum et lapis pro pulvinari. Nulla fuit in amictu ejus ostentatio, nulla mollities, nec fuit in eo fullonibus laborandum; non equum, non C mulum unquam ad suum possedit usum: coquorum artificia in congrui sibi victus apparatu nescivit, nec odorato vino palatum irrigavit suum; sed cibus ac potus ei durissimus panis et aqua permodica fuit.

ΙΓ'. Τοῦ δὲ βασιλέως τέλει τοῦ βίου χρησαμένου, Εἰρήνης δὲ σὺν υἱῷ Κωνσταντίνῳ εὐσεβῶς τὴν βασιλείαν ἡνιοχούσης, προβάλλεται εἰς ἀρχιερέα Κωνσταντινουπόλεως, παρά τε τῆς βασιλίσσης καὶ πάσης τῆς συγκλήτου καὶ τῶν λογάδων τῆς ὀρθοδόξου δογμάτων ἀκριβείας, μετὰ θάνατον Παύλου τοῦ ἀπὸ πατριαρχῶν μοναχοῦ, Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος φωστὴρ τῆς ὀρθοδοξίας, σύνοδός τε οἰκουμενικὴ συνηθροίζετο,

XIII. Interea contigit ut imperatore vita functo, atque Irene cum filio Constantino regni gubernacula pie moderantibus, post mortem Pauli ejus (10) qui monachus fuerat ex patriarcha effectus, ab imperatrice, senatu toto, eorumque qui rectam in opinionibus doctrinam tenebant delecto cœtu, patriarcha Constantinopoleos crearetur Tarasius, veræ fidei sanctissimum lumen, synodusque œcu-

[7] Matth. v. 74.

8) Asiæ minoris regio est provinciis Phrygiæ Ponti et Galatiæ cincta, quam Sangarius multiplci flexu interluit, donec per Pontum tandem in Euxinum revolvatur.

(9) Gregorium habent alia Acta.

(10) Hic Cyprius genere, gradu lector, doctrina et virtute præstans, ultimo Leonis Chazares anno, D Christi 780, « quamvis ob hæresim, quæ tunc obtinebat, multum reluctaretur, patriarcha fuit per vim institutus. » Vim autem in eo potissimum passus cognoscitur, quod « inter Ordinationis solemnia imagines se nunquam adoraturum subscripserit; » permansit autem in ea dissimulatione, sanctis alioqui et religiosissimis moribus exemplum Ecclesiæ optimum præferens, ad annum usque 874: quo conscientiæ stimulos mutum pastorem redarguentes diutius non sustinens, atque ex dolore in morbum incidens, throno nuntium remisit ac in Flori monasterium se conferens imperatrice propositi ejus inscia, monasticum habitum induit: ac paulo post serio monitis, qui ad ipsum fuerant submissi ab imperatrice, de synodo convocanda et corrigendo errore in pace obdormivit, magno omnium luctu. »

(a) Ignota nobis vox, nisi quatenus est *postremus multus*. Si ex sensu et eo quod sequitur facere conjecturam liceret, suspicaremur ῥῆγος vel ῥηγεὸς scribendum, ut sit *tinctus pannus* vel *tinctor*: nisi forte sicut a ῥέω, ῥήτωρ, ῥητὸς, sic a νέω, νήτωρ, νητὸς, *textor*, *textus* formaverint aliqui: ut sensus sit in ejus delicato vestitu non gloriatum esse finctorem textoremve, uti nec in eodem laborandum fulloni fuit.

menica convocaretur, a qua confirmatæ sunt eæ quæ ipsam præcesserant, sanctæ sex synodi; anathemati subjecti Constantinus (11) et Nicetas (12) hæresiarchæ et fraudulenti patriarchæ; Germanus (13] sanctissimus patriarcha inscriptus diptychis; stultusque Iconomachorum error submotus e medio, et tanquam aranei tela est dissolutus. Convenerant autem ex omni undique regione Patres (14) atque magistri, et apostolicarum sedium vicarii, ac monachorum primores; Plato (15), inquam, illustrissimum illud sidus ex iis, qui sunt Sacudeonis, Nicetas (16) atque Nicephorus cunctis memorandi Patres ex monasterio Medicii, præfatusque Christophorus (17) ex Parvo agro. Tunc spiritualis hujus congregationis evocatione beatus quoque Theophanes ad synodum venit, velut lucidissimum sidus; vi quidem coactus ille, venit tamen: quamvis quietem sectaretur semper summeque diligeret, strepitum multitudinis exosus.

XIV. Et illi quidem omnes adveniebant cum magno equorum, mulorum, pedissequorum ac vere-

ἐπικυροῦσα μὲν τὰς πρὸ αὐτῆς ἓξ ἁγίας συνόδους, ἀναθεματίζουσα δὲ Νικήταν καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς αἱρεσιάρχας καὶ δολιόφρονας φατριάρχας (b), Γερμανόν τε τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην τοῖς διπτύχοις ἐγγράφουσα, καὶ τὴν τῶν εἰκονομάχων σοβοῦσα ματαίαν πλάνην καὶ ὡς ἱστὸν ἀράχνης διαλύουσα. Συνήγοντο γοῦν οἱ πανταχοῦ γῆς Πατέρες καὶ διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἀποστολικῶν θρόνων τοποτηρηταὶ, καὶ οἱ τῶν μοναστῶν λογάδες· φημὶ δὴ, Πλάτων ὁ ἀειλαμπέστατος φωστὴρ ἀπὸ τῶν τοῦ Σακουδίονος, Νικήτας καὶ Νικηφόρος οἱ ἀείμνηστοι Πατέρες ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Μηδικίου, καὶ ὁ προλεχθεὶς Χριστοφόρος ἐκ τοῦ Μικροῦ ἀγροῦ. Τότε δὴ, τότε, ὥσπερ διαφανὴς ἀστὴρ, προσκλήσει τῆς πνευματικῆς ταύτης πανηγύρεως, παραγίνεται καὶ ὁ μακάριος Θεοφάνης πρὸς τὴν σύνοδον, βίᾳ μὲν, ὅμως δ' ἀπίησι· καὶ γὰρ εὖ ἀεὶ ἐπιποθῶν καὶ διώκων τὴν ἡσυχίαν, καὶ πρὸς τὰς ὀχλήσεις ἀπεχθῶς ἔχων.

ΙΔ'. Πάντες μὲν οὖν ἤγοντο, ἵπποις, ἡμιόνοις, ἀνδραπόδοις, καὶ βερέδοις ὑπηρετούμενοι· ὁ δὲ Πα-

(11) Fuerat hic Silæi episcopus atque ab impio Copronymo, post pseudosynodum pro abrogando imaginum cultu in Hieria celebratam ann. 753, 8 Augusti, in ambonem templi Blachernensis deductus, ipso imperatore faustam precationem præeunte his verbis: « Constantino œcumenico patriarchæ multi anni. » Anno deinde 764 ab eodem inductus, ut publice imaginum cultum abjuraret, multaque suo gradu indigna committeret, paulo post in ejus, a quo promotus fuerat, odium incidit, ac throno dejectus in Principis insulam est relegatus: annique sequentis Octobri mense revectus in urbem, damnatus a successore atque ad ludibrium circumductus, tandem capite plexus est: quam tragœdiam vide apud Theophanem accurate descriptam.

(12) Hic a Slavis oriundus 16 Novembris anni præfati 764, eunuchus cum esset, præter fas canonum imperatoris suffragio coronatus, impietatem suam imaginibus eradendis probavit, mortuus 6 Febr. an. 780.

(13) Festum ejus agitur 12 Maii: de cujus præclara confessione in tuendo adversus Leonem Isauricum imaginum cultu acturi sumus ad eum diem. Cæterum de hac illius in diptycha relatione nulla fit in Actis concilii, prout hoc tempore exstant, mentio: sunt autem diptycha Græcis, quæ Latini Tabulas ecclesiasticas nominant. Hæc duplicis fuisse generis observat Joan. Meursius in Glossario, alia vivorum (quales apud nos baptismales libri) in quæ nomina baptizatorum atque suscipientium seu patrinorum referebantur, ut patet ex Pachymeri in Paraphrasi Dionysii: alia mortuorum, non quorumcunque, sed patriarcharum duntaxat; nec eorum quidem omnium, sed quos fidei integritas ac singularis virtus dignos probaverat publico illo inter sanctos cultu, quem Latini canonizationem vocant: hinc gravis illa et diuturna de Joanne Chrysostomo in Diptycha referendo difficultas, de qua in Prolog. ad Vitam S. Attici 8 Jan. § 6 et 7, unde hæc ex Theodoreto hic repeto: « Episcopi Occidentis non prius cum episcopis Ægyptii et Orientis et Bospori et Thraciæ communicare voluerunt, quam nomen illius sanctissimi viri in tabulas, quibus nomina episcoporum mortuorum continebantur, retulissent. » Donec tandem inquit Socrates « Atticus episcopus præcepit, ut de Joanne, sicut de aliis episcopis solet, in precibus mentio fieret. »

(14) Fuit ea synodus episcoporum CCCL: hegumenorum aliorumque e clero aut monachatu illustrium personarum ratio inita non est: solum ad finem actionis 4, postquam episcopi circiter CCLX subscripsissent, subscripsisse quoque reperiuntur monasteriorum præsides supra CXXX, quos longe majori numero fuisse necesse est.

(15) Græci memoriam hujus 4 Aprilis recolunt: Surius encomium a S. Theodoro Studita conscriptum retulit ad 5 Decembris. Actioni IV subscripsisse reperitur in hæc verba: « Plato præses et archimandrita Saccudeorum similiter, » ut habet textus Græcus, pro quo in Latinis editionibus conciliorum, etiam Regia Parisiensi, legitur *sacri* etc. Fueritne *Sacudio*, ut hic scribitur, sive *Sacudeo*, ut in concilii versione Latina (nam in Græco Σακκουδεῶν est, Saccudeorum), monasterii cui S. Plato præerat fundator, aut alia ex causa hoc nomen tractum sit, non habeo definire.

(16) Quinque omnino Nicetas reperio prædictæ actioni in ordine hegumenorum subscripsisse, quorum primus τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου, S. Alexandri; II τῶν Γουδιλᾶ, Gudilaitarum; III τῶν ἁγ. Ἠλία, S. Eliæ; IV τῶν Ὀκτάων, Octaorum; V τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῆς μονῆς τοῦ κάστρου τῆς Τίου, S. Dei Genitricis monasterii Castri Tii: ex quibus ne unus quidem reperitur in editionibus Latinis; omnes tamen existimo ab hoc diversos; quippe qui conjungitur cum Nicephoro velut ejusdem monasterii quod S. Medicii vocant editiones Latinæ, ubi Nicephori hujus subscriptionem habent; in Græco autem textu legitur τοῦ ἁγίου Σεργίου τοῦ Μιδικιῶνος, *S. Sergii Midicionis*: de quo quid ulterius dicam non magis suppetit, quam de Saccudeone. Addi ista videntur ad distinctionem aliorum monasteriorum ab eodem sancto nominatorum: sic enim Joannes presbyter τοῦ ἁγίου Σεργίου τῶν Γερμίων *S. Sergii Germinorum* eidem actioni subscribit, sed cognomentorum ejusmodi ratio hactenus invenienda restat.

(17) Unicum inter omnes hegumenos Christophorum reperi, eumque τῶν κανδήλων *canbelarum*, ut Latina vertunt, quem non est verosimile cum hoc esse eumdem.

(b) Elegans unius litteræ immutatio, qua impii illi non *Patriarchæ*, sed *Patriarchæ* dicuntur, ut qui populo essent ruinæ occasio, siquidem φάτρις ruinam significat.

τήρ, οἷα πατὴρ, σὺν τῷ τριχίνῳ ἀμφίῳ καὶ τῇ ποιμαντικῇ βακτηρίᾳ. Καθεσθείσης δὲ τῆς τιμίας συνόδου, καίτοιγε ἐν εὐτελεῖ προσχήματι τοῦ μακαρίου θεωρουμένου, εὐσεβείᾳ δὲ ὑπὲρ πάντας ἀποστίλβοντος, οὐ παρελογίσαντο, ἀλλ' ἐπέτρεψαν πρὸς τὴν τοῦ δόγματος δημηγορίαν· ᾔδεισαν γὰρ ἀκριβῶς τὸν ἄξιον τοῦ Πνεύματος ἐργάτην. Ὁ δὲ δι' ὀλίγων τὰ πολλὰ ῥητορεύσας, καὶ διὰ φυσικῶν καὶ γραφικῶν καὶ δογματικῶν ἀποδείξεων τοὺς ἀλαζόνας καὶ δυσφήμους Εἰκονομάχους ἐλέγξας τε καὶ ἐπιστομίσας, ἀπέδωκε τὸν κόσμον τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὢ τοῦ θαύματος! τί τούτου μεγαλοπρεπέστερον; Ὅμως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔνθα βούλεται πνεῖ, καὶ ὅσα βούλεται. Τούτων οὕτω τελεσθέντων, καὶ τῶν Πατέρων ἐν τοῖς ἑκάστου τόποις παλινοστησάντων, καταλαμβάνει πάλιν ὁ μακάριος τὸ παρ' αὐτοῦ νεωργηθὲν οὐρανομίμητον μοναστήριον. Ὥσπερ γὰρ ἐν οὐρανῷ ἥλιος σὺν ἄστροις δᾳδουχεῖ, τὴν σύμπασαν καταγλαΐζων τῷ φωτὶ τῆς ἐλλάμψεως· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἐξ αὐτῆς ὁ μακάριος, σὺν τοῖς κατ' ἐκλογὴν τοῦ Πνεύματος αὐτῷ μονασταῖς καὶ συνασκηταῖς, τὴν οἰκουμένην καταυγάζων, ταῖς μαρμαρυγαῖς τῆς ἰσαγγέλου πολιτείας ἐφαίδρυνεν.

ΙΕ'. Διέλαμπε τοίνυν ἡ τῆς ὀρθοδοξίας ἀκτὶς ἐν τοῖς πέρασι. Χρόνων δὲ ἱκανῶν διιππασάντων, ἀναφύεται κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ὁ ὁμώνυμος τοῦ προτέρου Λέων, ὅστις παρευθὺς τῆς ἀναγορεύσεως αὐτοῦ τὰς τιμίας καθελὼν εἰκόνας, ἠμαύρωσε τὸ τῆς Ἐκκλησίας κάλλος, ἐλυμήνατο ὥς τις μονιὸς ἄγριος τὴν τῶν ὀρθοδόξων ὁμήγυριν, καὶ ἦν οἰκεῖον αὐτοῖς τὸ λέγειν· « Ὁ Θεὸς, ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, » καὶ τὰ ἑξῆς· τοὺς γὰρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως προμάχους τε καὶ ὑπερμάχους Πατέρας πολλαῖς αἰκίαις καὶ θλίψεσι καθυποβαλὼν, κακιγκάκως ἀπώλεσεν· ἐν οἷς καὶ Θεόδωρον τὸν ὁσιώτατον ἡγούμενον τῶν Στουδίου, ἐλέγξαντα τὴν τούτου ματαιογνωμίαν, χρονικῶς αἰκισάμενος ἐξορίᾳ παρέπεμψε. Δολίᾳ δὲ γνώμῃ χρησάμενος, γράμμασι θωπευτικοῖς πρὸς τὸν μακάριον Θεοφάνην, ᾔτει συμφωνήσοντα τῇ τούτου κακονοίᾳ πρὸς αὐτὸν ἥκειν. Ὁ δὲ μακάριος ἀντιγράφοις ἠμείψατο τοῖσδε·

ΙϚ'. Ἐπίγνωθι, βασιλεῦ, τόν σοι τὴν βασιλείαν χαρισάμενον, δι' οὗ βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ τύραννοι κρατοῦσι γῆς, ὡς Θεὸς ὢν ἀπερίγραπτος, περίγραπτος τῇ καθ' ἡμᾶς προσλήψει γενόμενος· ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας κεχρημάτικεν· ὅπως δὲ νεκροὺς ἀνέστησε, καὶ τυφλοὺς ὠμμάτωσε, καὶ λεπροὺς ἐκαθάρισε, καὶ τὰ ἄλλα καθεξῆς τῶν θαυμάτων αὐτοῦ· ὅπως τε Ἰουδαϊκῇ παραφροσύνῃ πάθος ὑπέμεινεν ἑκὼν, καὶ τριήμερος ἀναστὰς, εἰς οὐρανοὺς ἀνελήλυθε, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα

[a] Psal. LXXVIII, 1.

dorum multitudine (18); Pater autem sanctus, ut vere Pater, cilicino pallio suo ac baculo pastorali. Cæterum cum veneranda synodus consedisset, non despexere Patres humili quamvis habitu conspectum Patrem, cum præ omnibus pietate coruscasset; sed ad edicendam publice sententiam invitarunt. Noverant enim, et optime noverant, quam dignus Spiritus sancti operarius esset. Ille vero paucis multa complexus, rationibus ex natura, Scriptura ac disciplina petitis redarguit et obmutescere fecit arrogantes exsecrabilesque Iconomachos, Ecclesiæque pristinum restituit decus. O miraculum! quid eo dici magnificentius potest? nempe spirat ubi, et quantum vult Spiritus sanctus. Quibus ita gestis, Patribus que ad sua revertentibus, rursus se beatus recepit in monasterium recens a se fundatum, ipsique simillimum cœlo. Ut enim in cœlo sol cum astris lucet, orbem illuminans universum illustrationis suæ splendore : eodem modo in terra beatus, cum suis in spiritu delectis monachis, et in sancto agone sodalibus, toti resplendens orbi, eum angelicæ suæ conversationis fulgoribus illustrabat.

XV. Diffundebantur igitur quaquaversum orthodoxiæ radii : post annorum vero aliquantorum decursum divina permissione surrexit priori cognominis Leo, qui statim ut declaratus est imperator, sacras imagines subverti præcipiens, Ecclesiæ pulchritudinem exstinxit, et tanquam ferus aper afflixit cœtum orthodoxorum, quibus vere tunc dicere licebat : « Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam [a], » et ea quæ sequuntur. Orthodoxæ enim fidei defensores propugnatoresque Patres mala morte sustulit, multis eos verberibus pressurisque subjiciens, in quibus et Theodorum sanctissimum Studii archimandritam, quod stultum ejus edictum damnaret, post diuturnam vexationem in exsilium expulit: fraudulento vero animo ad B. Theophanem blandas destinavit litteras, quibus eum rogabat, ut pessimæ suæ subscribens sententiæ, ad se accedere ne gravaretur. Ad quas ille in hanc formam rescripsit :

XVI. Noveris, imperator, eum qui tibi imperium largitus est, per quem reges regnant, et tyranni dominantur in terris; noveris, inquam, quomodo Deus incircumscriptus cum sit, tamen circumscribi dignatus sit, nostram assumendo naturam, similis nobis factus per omnia, nisi quod peccatum non habuerit. Secundum quam naturam suscitavit mortuos, illuminavit cæcos, mundavit leprosos, cæteraque ex ordine operatus est miracula sua : secundum quam eamdem sponte mortem subiit, Judæorum

(18) Hos esse equos cursui velociori destinatos et assuetos, qualibus publici cursores utuntur, hinc *veredarii* nominati, qui tamen a *vehendis* rhedis nomen acceperint, teste Festo, obiter insinuatum est in 16 Januarii ad num. 13 Actorum priorum S. Marcelli Papæ. Festi sententiam multis docte confirmat in suo Etymologico Vossius, certis auctoribus antiquis demonstrans, antiquis cursoribus cursum publicum vehicularem fuisse.

illatam vesania, tertiaque resurgens die in cœlos gloriose ascendit, a paternæ dexteræ nunquam sejungendus consessu. Hanc naturam quia Evangeliorum nos codex docet, ipsum reverenter amplectimur, credimusque Christo nos exhibere honorem. Quod si illum amplexi non accusamur : quomodo jure merito accusabimur, si voluerimus suscipere et venerari ejusdem sententiæ historiam imaginibus adumbratam, per quas ii quoque, qui ad nos ex barbaris fide Christi imbuendi accedunt, totam rei gestæ veritatem facillime edocentur ? Quam multi litterarum rudes dum divina miracula ipsis, ut sic dicam, conspiciunt oculis, eum qui pro nobis passus est glorificant Christum, quorum tu saluti invidisti? Quod unquam concilium pronuntiavit infandum id esse sacrilegium? Numquid non ipse Christus proprii vultus imaginem nullo formatam manuum adminiculo Ancaro (19) transmisit ? nunquid non Deiparæ Virginis expressam coloribus similitudinem apostolus Lucas nobis tradidit (20)? Quid vero et traditæ a Patribus doctrinæ oppones? Etenim Basilius (21) ille ineffabilium scrutator mysteriorum, Imagini, inquit, delatus honor ad protolypon transit. Similiter aureo suo ore Joannes : Ego fusam quoque e cera imaginem dilexi. Necnon Cyrillus (22) Spiritus sancti cithara : Sæpius vidi, ait, expressam imaginem passionis, nec absque lacrymis visam transivi, et reliqua.

συνεδρίας μηδέποτε χωρισθείς. Τῆς εὐαγγελικῆς βίβλου ἡμᾶς ἐκδιδασκούσης, ταύτην περιπτυσσόμεθα, δι' αὐτης τῷ Χριστῷ τὴν τιμὴν ἀπονέμοντες, καὶ εἰ ταύτην περιπτυσσόμενοι οὐκ ἐγκαλούμεθα, ποία ἔγκλησις ἡμῖν τῆς αὐτῆς ἐξηγήσεως τὴν εἰκονικὴν ἀνατύπωσιν μὴ τιμᾷν καὶ ἀσπάζεσθαι, δι' ἧς οἱ ἐκ βαρβάρων κατηχούμενοι ῥᾳδίως παιδεύονται τὴν ἀλήθειαν ; Πόσοι τῶν μὴ εἰδότων γράμματα ὡς ὀφθαλμοῖς τὰ θαύματα βλέποντες, τὸν δι' ἡμᾶς παθόντα δοξάζουσιν, ὧν τὴν σωτηρίαν ἐφθόνησας ; Ποία τῶν συνόδων τουτο τὸ δύσφημον ἀνεφώνησεν ἀσέβημα ; Οὐκ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὴν οἰκείαν ἀχειροποιήτως εικόνα Ἀγκάρῳ πέπομφεν ; Οὐ τῆς Θεοτοκου μορφῆς τὴν ἐκτύπωσιν ὁ ἀπόστολος ἡμῖν Λουκᾶς ἱστορήσας παραδέδωκε ; Τί δαὶ φήσοις ἐν ταῖς πατροπαραδότοις διδασκαλίαις ; Χαὶ γὰρ, φησὶ Βασίλειος ὁ τῶν ἀῤῥήτων μύστης, ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. Φησὶ δὲ καὶ τὸ Χρυσοῦν στόμα Ἰωάννης · Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον γραφὴν ἠγάπησα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ λύρα τοῦ Πνεύματος Κύριλλος οὕτω φησίν · Πολλάκις εἶδον ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους, καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον, καὶ τὰ ἑξῆς. Εἰ οὖν αἱ προλαβοῦσαι ἓξ ἅγιαι σύνοδοι προσκυνεῖσθαι τὰς ἁγίας εἰκόνας σχετικῶς (c) οὐκ ἀπεκήρυξαν, σὺ σοφώτερος τούτων γίνῃ ; Ἴδιόν σοι, βασιλεῦ, τὸ πρὸς ὑπεναντίους πολεμεῖν · τὸ δὲ τῆς Ἐκκλησίας δόγμα τοῖς Πατράσι μελλήσει.

Si ergo priora sex concilia sacras imagines relative ad sua prototypa adorari minime improbarint, tu illis sapientiorem te reputas? Tuum est, imperator, bellare adversus hostes : doctrina Ecclesiæ Patribus curæ erit.

XVII. Hæc missis ab imperatore (23) litteris cum reposuisset beatus, tantam viri constantiam non

ΙΖ'. Τούτων ἀντιγράφως τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ μακαρίου σταλέντων, μὴ ἐνεγκὼν ὁ τύραννος τὴν

(19) Augarum vel Abgarum Edessenæ civitatis principem passim scriptum reperias, apud Latinos etiam Abagarum et Agabarum. Hujus imaginis festum Græci celebrant 16 Augusti et historiam in Menæis referunt, quo die Edessa in Constantinopolim est translata : unde acceptam Genuenses nunc in suburbano S. Bartholomæi de Armenis templo, PP. Bernabitarum curæ, amotis Basilianis monachis, ante annos non multos commisso, religiose venerantur. Miraculum ejus ab igne servatæ sub Cosroe ex *Ecclesiastica Historia* Evagrii in Niceno concilio II, actione 5 prælectam invenimus, et alibi passim illius mentionem. Vide Gretserum nostrum in insigni tractatu, quem de imaginibus non manufactis edidit, qui pro majori parte de hac una totus est, et nunc regia magificentia Parisiis recusus reperitur post Georgium Codinum curopalatem, *De officiis Ecclesiæ et aulæ C. P.* ejusdem Gretseri commentariis et Notis Goaris illustratum.

(20) Hanc ab Eudocia Augusta imperatrici Pulcheriæ Hierosolymis missam, eique templum τῶν ὁδηγῶν, id est, *Viæ ducum*, ab hac Constantinopoli ædificatam refert Nicephorus ; de ea accipienda videntur illa S. Germani patriarchæ verba in Vita S. Stephani Junioris relata : » Ab evangelista Luca imaginem Virginis Dei Genitricis pictam novimus, quæ ab Hierosólymis missa est. » Vide eumdem Gretserum prænominati tractatus, cap. 18, de hac agentem, et Cuspiniani nugas sequenti capite refellentem.

(21) Utrumque hunc Basilii et Chrysostomi locum etiam Gregorius Papa allegat in Epistola ad S. Germanum patriarcham CP., lecta in concilio Nicæno II, actione 4, qua etiam actione hoc Chrysostomi effatum profectur a Theodosio præside S. Andreæ ad Nesium, ut desumptum ex oratione, cui argumentum, « Quod veteris et novi Testamenti unus sit legislator. »

(22) Imo Gregorius Nyssenus : hujus enim esse locum illum, de Abrahamo patriarcha sermonem facientis, Adrianus Papa profitetur in sua ad Constantinum et Irenem Augustos Epistola, actione II prædicti concilii recitata. Sed hic memoriæ lapsus ignoscendus est elogii hujus auctori præ aliis, quibus ultimum pulcherrimumque confessionis hujus actum videtur confudisse : nam primæ Vitæ auctori ætate suppari potius standum est, nec omnino credendum aut prius vexatos monachos, eversumque monasterium esse quam suam Theophanes constantiam Byzantii probasset; sed potius ei affligendo hæc deinde acta : aut tertio a Theodori ejectione die ipsum quoque expulsum in Samothraciam fuisse Theophanem.

(23) Mirum est in Vita S. Thedori Studitæ ultimæ hujus ad imperatorem adductionis nullam omnino mentionem fieri, in qua illud duntaxat, post narratos ejus in confirmandis fratribus verbo

c) Ita S. Gregorius Papa II Ep. I ad Leonem Isauricum opponit inter se λατρευτικῶς et σχετικῶς : ut explicetur differentia ejus cultus, quem imaginibus deferunt Christiani, ab eo quo idola adorabant gentiles, ipsismet divinum aliquid inesse erroneo opinati.

τοσαύτην τοῦ ἀνδρὸς ἔνστασιν, ἀποστείλας τινὰ τῶν ἐν τέλει, τὴν μὲν μονὴν ἕως ἐδάφους πυρίκαυστον πεποίηκε, τοὺς δὲ μοναχοὺς αἰκισάμενος διεσκόρπισε, τὸν δὲ μακάριον δέσμιον συλλαδόμενος ἦγεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Καὶ κελεύσαντος τοῦ τυράννου καθειρχθῆναι αὐτὸν ἐν σκοτεινῇ φυλακῇ, ἐπὶ πλείστας ἡμέρας διέτριδεν ἐν ὑπονοίᾳ τοιᾷδε, ὡς ἂν τὸ εὔτονον αὐτοῦ χαυνωθὲν, εὐάλωτον ἔσται πρὸς συγκατάθεσιν. Τῇ οὖν προτεραίᾳ ἀγαγὼν ὁ βασιλεὺς τὸν εἰρημένον Θεόδωρον τῶν Στουδίου ὅσιον ἡγούμενον, καὶ ἐπὶ πλείστας ὥρας δείμασί τε καὶ κολάσεων ὑποθέσεσι κατάπτήξειν οἰόμενος, τοὐναντίον δὲ ἐλεγχθεὶς παρὰ τοῦ ὁσίου, ὡς μηδὲ τῆς αὐτοῦ καρδίας ἐπισκοπῆς Θεοῦ αἰσθόμενος, αἰσχυνθεὶς ὁ τύραννος τὴν κατ' αὐτοῦ τῆς ἐξορίας ψῆφον ἀπεφήνατο.

ΙΗ. Τῇ δὲ ἐπαύριον προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ἀχθῆναι αὐτῷ καὶ τὸν μακάριον Θεοφάνην. Κληθεὶς δὲ παρὰ τῶν συμμυστῶν τοιῶσδε φησάντων, ὡς Οὐ δεῖ τὸ σὸν κράτος ὑπό τινος τῶν ἀμνημονεύτων ἀντιλέγεσθαι καὶ ἐλέγχεσθαι, καὶ μάλιστα αὐθαδεστέρου τυγχάνοντος παρὰ πάντας τοὺς πρώην τοῦ νῦν ἀχθησομένου, μήπως ὑδρισθῇ τὸ τὸν ἀήττητον κράτος ταῖς ἀντιῤῥητικαῖς αὐτοῦ αὐθαδείαις, καὶ αὐστηρότησι· τοῦθ' ἕνεκεν πρὸς τὴν ὁρμὴν ἐπισχὼν, ἀποστέλλει ἕνα τῶν ἐν τέλει πρὸς τὸν ἅγιον, προστάξας βουνεύροις τριακοσίοις τά τε στέρνα καὶ τὸν νῶτον καταξάναντα ἐᾶσαι πάλιν ἐν τῇ εἱρκτῇ. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἡ αὐτὴ πάλιν κόλασις τῷ μακαρίῳ γεγονυῖα, τὸ εὔτονον αὐτοῦ τῆς πρὸς Θεὸν οὐκ ἐχαύνωσεν ἐλπίδος. Ἀπειπὼν δὲ ἤδη πρὸς τὴν τοιαύτην ὁρμὴν ὁ πανώλης, ψήφισμα κατὰ τοῦ μακαρίου ἐκπέμπει, ἐξορίᾳ αὐτὸν ἐν Σαμοθρᾴκῃ τῇ νήσῳ ἀποστεῖλαι, ἥτις ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ τῆς Μαρωνείας πελάγους ἵδρυται, δεινὴ καὶ αὐχμώδης πᾶσι τοῖς πελάζειν βουλομένοις δεικνυμένη. Ἐν αὐτῇ δὲ λιμῷ καὶ δίψει καὶ καθείρξει πιεσθεὶς ὁ μακάριος, καὶ ἐπί τινας διαδιῶν χρόνους, τῶν τῇδε μετακεχωρηκὼς πρὸς ἀμείνονα καὶ θειοτέραν εὔκλειαν μεταδέδηκε, τὸ πήλινον σῶμα σὺν τῇ ψυχῇ ἀλώδητον διαφυλάξας. Οὗ ταῖς μακαρίαις εὐχαῖς στηριχθείημεν, ὦ φιλακροάμονες, Χριστῷ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ ἡμῶν, ἅμα τῷ προανάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, δόξαν καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμποντες, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

perferens tyrannus, quemdam in dignitate constitutum ablegavit, per quem monasterium ad ipsum usque pavimentum exussit, monachos verberibus multatos dispersit,[1] beatumque virum comprehensum ac vinctum Byzantium adduxit, atque de mandato tyranni in obscurum compingens carcerem, multis afflixit diebus. Qua id fiducia? Nempe quod speraret emollitam animi sancti fortitudinem facilem fore ad consensum impietati præstandum. Pridie igitur quam ipsum accerseret imperator, adduci jussit (24) prædictum Theodorum Studii hegumenum, quem diu multumque propositis terroribus tormentisque tentatum, iis percellendum existimans, cum ipse ab eodem e contra libere increparetur, velut qui intuentem corda Deum non cognosceret, exsilio confusus addixit, prolata adversus sanctum sententia.

XVIII. Postera vero die beatum quoque Theophanem coram se sisti jusserat : compellatus autem imperator a symmistis suggerentibus, quod indecens omnino esset majestatem imperatoriam ab aliquo vilium istorum hominum redargui ac vilipendi, maxime ab hoc jam accersiri jusso, qui præ cæteris omnibus in ejus conspectum adductis, insolens sit, et propter pervicacem proterviam suam austeritatemque insigni aliqua contumelia affecturus potestatem ipsius : impetum suum repressit, mittens quemdam e primoribus cum imperio, ut trecentis taurearum plagis pectore ac dorso laceratum, denuo recludi juberet in carcerem. Postridie vero cum idem denuo tormentum esset illatum sancto, nec quidquam eum remisisse appareret de firma in Deum fiducia, desperans infelix propter tantam sancti viri alacritatem, sententia contra ipsum lata, misit eum exsulem in insulam Samothracem, quæ in ejus, quod ad Maroniam (24) est, maris partibus sita est, squalida admodum et gravis omnibus accedere volentibus : in qua fame, siti, et angustiis pressus beatus per annos aliquot, ex hac vita demigrans ad meliorem transiit, corpore et anima absque noxa servatis. Cujus sanctis precibus, auditores dilecti, corroboremur, Christo benignissimo Deo nostro, unaque Patri principii experti, atque vivifico Spiritui gloriam et gratiarum actionem referentes, nunc et semper, atque per omnia et interminata sæcula sæculorum. Amen.

et scripto conatus, breviter subjungitur, offensum iis tyrannum ac « nescium quo se verteret, cum hominis libertatem ac fiduciam ferre amplius non posset, Byzantium expelli carcerique tradi jussisse. » Vitam dabimus ad 11 Nov. diem quo mortuus est anno 826.

(24) Ea est Thraciæ civitas, etiam hoc tempore vetus nomen retinens, a qua propterea taqnuam celebriori merito mare illud nominetur : distat alioqui a Samothrace insula 20 ferme milliaribus amplius quam ipsa insula a proxima continenti, juxta Ptolemæi calculos. Sunt qui existimet Ismarum esse Homeri : sed Plinius diversam facit. Hipparchiam nominatam aliquando docet Ortelius in *Thesauro*.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΝ

ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΛΟΓΓΙΝΟΥ ΤΟΥ ΕΚΑΤΟΝΤΑΡΧΟΥ

—

MARTYRIUM SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS

LONGINI CENTURIONIS.

(Latine apud Surium ad diem 16 Martii; Græcus textus, nunquam antea editus, prodit ex cod. Reg. Paris. 774, sæc. xv° Edit. Patr.)

—

I. Cum Deo Verbo propter eam, quæ ex inobedientia nobis fuit importata, a bonis prolapsionem, visum esset fieri sicut nos, et voluntaria cruce et morte propter nos fuisset condemnatus propter suam in nos misericordiam, et chorus quidem discipulorum, timore amicitiæ Christi esset oblitus, qui autem in eum cædem spirabant Judæi, eum jam morte damnassent: unus erat etiam Longinus e synagoga Judæorum, et constitutus fuerat centurio cujusdam numeri militum. Cum autem exsecutioni esset mandata scelerata sententia, et ipse Christus in ligno esset affixus, medicans sumptum ex ligno gustum, admirandus hic Longinus habebat crucis custodiam sibi commissam cum suis militibus. Signis autem et prodigiis, quæ circa crucem facta sunt, ad veritatem deductus, omni excusso metu, libere Christum ipsum et Deum confessus est in medio synagogæ Judæorum, « Vere, dicens, Filius Dei est hic [1]. »

A Α. Τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ τὴν ἐκ τῆς παρακοῆς ἐπενεχθεῖσαν ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν ἔκπτωσιν γενέσθαι καθ' ἡμᾶς εὐδοκήσαντος καὶ σταυρὸν ἑκούσιον καὶ θάνατον διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς οἶκτον καταχριθέντος καὶ τοῦ μὲν τῶν μαθητῶν χοροῦ δειλίᾳ τῆς πρὸς Χριστὸν φιλίας ἐκλαθομένων, τῶν δὲ κατ' αὐτοῦ φονώντων Ἰουδαίων ὑπόδικον αὐτὸν ἤδη τῷ θανάτῳ ποιησαμένων, εἷς ἦν καὶ Λογγῖνος τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς, καί τινος ἑκατόνταρχος στρατιωτικοῦ καθίστατο τάγματος Ἐπεὶ δὲ πέρας ἡ πονηρὰ ψῆφος ἐδέχετο, καὶ Χριστὸς αὐτὸς ἐπὶ ξύλου προσήλωτο τὴν ἐκ τοῦ ξύλου γεῦσιν ἰώμενος, ὁ θαυμάσιος οὗτος Λογγῖνος ἐτύγχανε μὲν τὴν τοῦ σταυροῦ φυλακὴν ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτῷ στρατιώταις πεπιστευμένος· τοῖς δὲ περὶ τὸν σταυρὸν σημείοις καὶ τέρασι πρὸς B τὴν ἀλήθειαν χειραγωγηθεὶς καὶ πάντα φόβον ἀφ' ἑαυτοῦ ποιησάμενος, ἐλευθέρᾳ γλώττῃ Χριστὸν αὐτὸν καὶ Θεὸν ἐν μέσῳ τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς ὡμολόγησεν· « Ἀληθῶς, λέγων, Υἱὸς Θεοῦ ἐστιν οὗτος. »

II. Postquam sepulturæ mandatum fuit vivificum Christi corpus, ut nos a peccati sepulcris evocaret, et ad antiquam revocaret beatitudinem, Longino rursus jussit Pilatus, vitæ sepulcrum tueri custodia militari. Et ille quidem fecit id, quod erat imperatum, etsi non esset ejusdem de Christo cum Pilato sententiæ, ut jam didicimus. Cum autem peractum esset magnum mysterium resurrectionis, et milites miracula, quæ erant majora, quam ut ea caperet humana cogitatio, principibus sacerdotum et presbyteris Judaici cœtus annuntiassent, hoc illi ignominiam et dedecus sibi afferre existimantes, et miraculum volentes exstinguere, pecuniis persuaserunt militibus, ut calumniarentur Christi resurrectionem. Illi igitur ad Pilatum accedentes, falsam dixerunt esse resurrectionem. Verum non sic Longinus : sed mendacii quidem fuit præclarus confutator, verax autem testis veritatis, ut qui non sus-

Β΄. Ὡς δὲ καὶ τάφῳ τὸ ζωοποιὸν ἐδόθη σῶμα Χριστοῦ, ἵν' ἡμᾶς τῶν τῆς ἁμαρτίας τάφων ἀνακαλέσηται καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπαναγάγῃ μακαριότητα, Λογγίνῳ καὶ πάλιν ὑπὸ Πιλάτου προσετέτακτο τὸν τῆς ζωῆς τάφον κουστωδίᾳ στρατιωτῶν ἠσφαλίσθαι· καὶ ὁ μὲν ἐποίει τὸ κελευσθὲν, κἂν οὐχὶ καὶ τῆς αὐτῆς Πιλάτῳ περὶ Χριστὸν γνώμης ἦν, ὡς ἐκ τοῦ τέλους ἐμάθομεν. Ἐπεὶ δὲ τὸ μέγα τῆς ἀναστάσεως ἐπραγματεύθη μυστήριον, καὶ οἱ στρατιῶται τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν θαύματα τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις τῆς Ἰουδαϊκῆς συμμορίας ἀπήγγελλον, οἱ μὲν τῶν C Ἰουδαίων προεστῶτες, αἰσχύνην τὸ πρᾶγμα τιθέμενοι καὶ τὸ θαῦμα σβέσαι βουλόμενοι, πείθουσι χρημάτων τοὺς στρατιώτας τὴν τοῦ Κυρίου συκοφαντῆσαι ἀνάστασιν καὶ αὐτοὶ τῷ Πιλάτῳ προσελθόντες, ὡς περὶ ψευδοῦς εἰσηγοῦντο τῆς ἀναστάσεως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Λογγῖνος οὕτως· ἀλλὰ τοῦ μὲν ψεύδους ἔλεγχος ἀκριβὴς, ἀληθὴς δὲ τῆς ἀληθείας μάρτυς

[1] Math. xxvii, 54.

καθίστατο, συκοφαντῆσαι Χριστὸν ὡς κλαπέντα μὴ ἀνασχόμενος· ἐλευθερίῳ δὲ μᾶλλον καὶ γλώττῃ καὶ γνώμῃ αὐτὸν ἀνακηρύξας ἀληθινὸν καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι βεβαιωσάμενος· ὅθεν αὐτός τε Πιλάτος καὶ οἱ τῆς συναγωγῆς Ἰουδαίων ἐξάρχοντες τὸν φθόνον, ὃν πρότερον εἶχον κατὰ Χριστοῦ καὶ ἣν ὤδινον κατ' αὐτοῦ μανίαν, ταύτην εἰς Λογγῖνον νῦν μεταφέρουσιν, οὕτως ἀγρίως αὐτῷ χαλεπαίνοντες, ὡς μηδ' ἂν ᾖ τι καὶ πάθοι Λογγῖνος ἀξίαν αὐτὸν εἰσπράξασθαι τιμωρίαν ποιούμενοι. Ἐντεῦθεν εἰς ἀκοὰς ἧκει Λογγίνῳ τὸ πρᾶγμα, καὶ δῆλα τὰ τῆς ὀργῆς ἐγίνοντο, καὶ διὰ τοῦτο παραῤῥιπτεῖσθαι μᾶλλον Χριστῷ ἢ τοῖς τῶν Ἰουδαίων οἰκεῖν σκηνώμασι προθυμούμενος, τῇ τοῦ ἀξιώματος χλαμύδι καὶ ζώνῃ καὶ τὴν στρατείαν αὐτὴν, εὐθὺς ὡς εἶχε συναποδύεται, καὶ δύο τινὰς τὸν ὅμοιον αὐτῷ ζῆλον ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἔχοντας παραλαβὼν στρατιώτας, τὰς κατὰ πλῆθος ἐκκλίνει διατριβὰς, καὶ Θεοῦ μόνου καὶ ἑαυτοῦ γίνεται.

Γ. Οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπολιπὼν, εἰς τὴν Καππαδοκῶν ἀφικνεῖται, κῆρυξ ὁμοῦ καὶ ἀπόστολος τῶν τοῦ Χριστοῦ παραδόξων καὶ θαυμαστῶν ἔργων συνάμα τοῖς δυσὶ στρατιώταις γινόμενος. Ὡς οὖν τούτων οὐδὲν τοὺς Ἰουδαίους ἐλάνθανεν, ἅτε τῆς φήμης εἰς πάντας τὸν Λογγῖνον παραπεμπούσης καὶ οἷά τινος ὑποπτέρου πᾶσαν σχεδὸν διατρεχούσης τὴν οἰκουμένην, εἰς ταὐτὸ συνελθόντες, πείθουσι Πιλάτον κατειπεῖν Λογγίνου καὶ σημᾶναι τῷ Καίσαρι, ὅτι τε ἀλλότρια φρονῶν εἴη τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, καὶ ὅτι τῶν ὅπλων ἀμελήσας, Χριστόν τινα κηρύσσει βασιλέα τοῖς ἔθνεσι, κἀντεῦθεν πάντας ὑποποιούμενος πρὸς τὴν εἰς ἐκεῖνον πίστιν ἐφέλκεται· τεκμήριον, φασὶ, τῶν λεγομένων, ὅτι καὶ τὴν Καππαδοκῶν πᾶσαν τῆς τοιαύτης διδασκαλίας πεπλήρωκε. Τούτοις τοῖς γράμμασι καὶ χρήματα συνεκπέμπουσι, κλέψαι τὰς ἀκοὰς βουλόμενοι Καίσαρος, ὥστε καὶ τὸν Λογγίνου θάνατον εὐκόλως ὠνήσασθαι. Ὃ δὴ καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς, Ἰουδαίοις ἐχώρησε, καὶ ἀπὸ Ῥώμης εὐθὺς τῆς Ἰουδαίας πρὸς Πιλάτον στέλλονται γράμματα Λογγίνου θάνατον καταψηφιζόμενα. Δεξάμενος οὖν ὁ Πιλάτος τὰ γράμματα, ὡς εἶχεν, εὐθέως ἐγχειρίζει ταῦτα τοῖς Ἰουδαίοις καὶ πρὸς τὸν τοῦ μακαρίου φόνον πρόθυμος προθύμους ἐκπέμπει· οἱ δὲ τὴν μεταξὺ πᾶσαν γῆν ἀπτέρῳ τάχει διαδραμόντες τῇ Καππαδοκῶν ἐφίστανται· καὶ Λογγῖνον ἔν τινι τῶν πατρῴων ἀγρῶν τὸν ἀπράγμονα βίον ἀσκεῖν πυθόμενοι, εὐθὺς ἐν τῷ ἀγρῷ γίνονται, μὴ εἰδότες ἐκεῖνον εἶναι, περὶ οὗ τοὺς μακροὺς ὑπέστησαν πόνους καὶ τὴν πορείαν διήνυον, ὅθεν καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον ἠρώτων, τίς ἄρα Λογγῖνος εἴη καὶ ποῖος ὁ Λογγῖνον ἔχων ἀγρός· τοῖς μὲν γὰρ ἦν ἡ σπουδὴ, Λογγίνῳ ἀφανῶς ἐπιθέσθαι, δεδιόσι, μὴ τὴν σωτηρίαν φυγῇ πραγματεύσηται. Ἠγνόουν δὲ ὅτι μᾶλλον αὐτῷ ἡ σπουδὴ ληφθῆναι ἢ ἐκείνοις λαβεῖν· ἐζήλου γὰρ ἐκείνου τὸν ἑκούσιον θάνατον, ὃν ἰδὼν ἐν σταυρῷ Θεὸν ὡμολόγησεν, καὶ ὥσπερ Χριστὸς δι' ἡμᾶς, οὕτω διὰ Χριστὸν Λογγῖνος τὴν σφαγὴν ἐδίψα.

A tinuerit calumniari Christum, tanquam furto surreptum : sed lingua et mente libera eum verum esse Deum prædicarit, et e mortuis esse excitatum affirmaverit. Quo factum est, ut et ipse Pilatus, et Judæorum synagogæ principes, invidiam qua prius movebantur in Christum, et quem in eum animo concipiebant furorem, eum nunc in Longinum transferrent, ei adeo irascentes, ut quidquid pateretur Longinus, existimarent eum non satis daturum esse pœnarum. Hinc ea res venit ad aures Longini, et eorum ira fuit ei significata. Quapropter magis volens abjici cum Christo, quam habitare in tabernaculis Judæorum, cum veste et cingulo dignitatis, ipsam quoque simul quamprimum exuit militiam. Et acceptis duobus militibus, qui habebant B eumdem zelum pro Christo et veritate, declinat cum populo congressionem, et cum Deo solo et secum versatur.

III. Nec multum intercessit temporis, et relictis Hierosolymis, venit in Cappadociam, præco simul et apostolus Christi admirabilium operum, et quæ sunt præter opinionem cum illis duobus militibus effectus. Cum autem eorum nihil lateret Judæos, utpote quod fama ad omnes Longinum transmitteret, et perinde ac alata perniciter omnem percurreret regionem, ii simul convenientes persuadent Pilato, ut de Longino male dicat, et significet Cæsari, quod aliena sentiret ab imperio Romanorum, et quod neglectis armis, Christum prædicet quemdam C regem gentibus, et sic omnes in suam redigens potestatem, attrahat ad illius fidem. Eorum autem, aiebant, quæ dicuntur, signum est, quod universam Cappadociam ea implevit doctrina. Cum his litteris simul etiam emittunt pecunias, in aures Cæsaris volentes irrepere, ut Longini mortem facile emerent. Quod quidem processit etiam, ut videbatur, Judæis. Et Roma statim in Judæam ad Pilatum mittuntur litteræ, quæ Longinum morte damnabant. Pilatus ergo acceptis litteris, eas statim tradit Judæis, et ad beati viri cædem alacris alacres emittit. Illi autem cum totam quæ intercedebat, regionem maxima pervasissent celeritate, veniunt in Cappadocum regionem : et cum audiissent Longinum in quodam agro paterno agere vitam ab omni negotio D remotam, statim veniunt in agrum, et cum Longino sermones conferunt, nescientes eum esse, propter quem tam magnos labores suscepissent, et iter confecissent. Unde etiam illum ipsum rogabant, quisnam esset Longinus, et in quonam prædio habitaret. Longinum enim studebant clam aggredi, timentes ne salutem sibi fuga quæreret. Ignorabant autem eum magis studere ut caperetur, quam illi, ut caperent. Imitabatur enim mortem illius voluntariam, quem cum vidisset in cruce, Deum fuit confessus : et quomodo Christus propter nos, ita Longinus propter Christum cædem sitiebat,

A IV. Cum ergo Spiritus sanctus illa hora ei omnia significasset, sensim ad ipsos conversus, miti et leni voce dicit : « Sequimini, et ipse eum, quem quæritis, ostendam [2]. » Tunc ergo veluti apud se lætans ille beatus et futuri gaudium præcipiens, et ante martyrium mortem martyrii amplectens, hæc secum dicebat : Quam speciosi pedes evangelizantium bona [3] ! Nunc videbo cœlos apertos. Nunc aspiciam gloriam Patris. Nunc, sicut primus martyr Stephanus, ipse quoque dicam : « Domine Jesu Christe, accipe spiritum meum [4], » quem clarissima voce audivi mortem ad se vocantem. Nunc supernam Jerusalem, angelorum quidem patriam, totius autem chori sanctorum metropolim, cum victoriæ plausibus, et canticis, et gloriosis tropæis, ascendam. B Nunc exuo e luto confectam tunicam, et lamentabilia depono carnis vincula. Nunc liberor ab interitu et corruptione, et lætus induo incorruptionem. Egredior e vita caduca et momentanea, et ex tempestate, cujus sunt magni fluctus et gravia naufragia, et venio ad verum et solum portum, in quo vita est ab omni tristitia remota et æterna. Lætare, anima, quæ vadis ad tuum effectorem. Ostende lætam, tempore id postulante, faciem. Eos, qui tibi tot bona conciliant, o Longine, benigne excipe. Eos qui nos ad cœnam vocant regalem, lauto et magnifico accipiamus convivio.

V. Hæc cum apud se locutus esset Longinus, C eos, qui ad ipsum venerant, statim ducit in domum suam, et cum hospitio præclare accepisset, incipit deinde rogare post cœnam cur venissent, et quænam esset tanta Longini inquisitio. Illi autem, cum sacramentum, tanquam aliquod pignus ab eo accepissent, non esse publicaturum, quæ ei dicerent, neque secretum esse aperturum, dicunt quæ Pilato scripta fuerant a Cæsare, et quod venissent, ut Longini cum duobus militibus capita amputarent. Cum autem scivisset, quinam essent cum ipso morituri, illi scilicet qui Judaicæ mercedi Christum præposuerant, significavit eis, qui non diu ante ab eo discesserant, ut primorum bonorum essent sibi socii. Cumque semel atque iterum eos, qui missi fuerant a Pilato, hospitio magnifice accepisset, postridie eos ducens in agrum, exspectabat eos, D quos accersiverat. Cum autem accepisset eos jam appropinquare, statim annuntiat iis qui missi fuerant a Pilato : Ego sum, qui a vobis quæror, Longinus. Illi autem primum quidem non credebant. Quomodo enim existimassent eum esse, qui erat passurus, cum eum viderent tam lætum ad periculum ? Postquam autem recte sciverunt illum esse et nulla eis fuit relicta dubitatio, ægre ferebant, et a conscientia multas plagas accipiebant, quid non quidem dicentes, quid non autem facientes, cum esset adhuc recens recordatio ut qui pro bonis

Δ'. Τοῦ Πνεύματος οὖν τῷ ἁγίῳ πάντα κατ' ἐκεῖνο τῆς ὥρας γνωρίσαντος, ἠρέμα πρὸς αὐτοὺς ἐπιστραφείς· Ἀκολουθεῖτέ μοι, λέγει πραείᾳ φωνῇ, καὶ τὸν ζητούμενον αὐτὸς ὑποδείξω. Τότε οὖν, ὥσπερ ἐνευφραινόμενος ὁ μακάριος ἑαυτῷ καὶ τοῦ μέλλοντος προαπολαύων τῆς ἡδονῆς καὶ πρὸ τοῦ μαρτυρίου τὸν τοῦ μαρτυρίου θάνατον ἀσπαζόμενος, τοιαῦτα πρὸς ἑαυτὸν διελέγετο· Ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά ! Νῦν τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους ὄψομαι· νῦν ἱστορήσω τὴν δόξαν τοῦ Πατρός· νῦν ἐπ' ἴσης τῷ πρώτῳ τῶν μαρτύρων Στεφάνῳ· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου, καὶ αὐτὸς ἐρῶ, οὗ λαμπροτάτῃ φωνῇ τὸν θάνατον καλοῦντος ἐφ' ἑαυτὸν ἀκήκοα· νῦν Ἱερουσαλὴμ τῆς ἀνωτάτω, τῆς πατρίδος μὲν τῶν ἀγγέλων, τοῦ δὲ τῶν ἁγίων χοροῦ παντὸς μητροπόλεως, μετὰ κρότων ἐπινικίων καὶ περιφανῶν τῶν τροπαίων ἥδιστα ἐπιβήσομαι· νῦν ἀποδύομαι τὸν πήλινον χιτῶνα, καὶ τοὺς πολυστενάκτους τῆς σαρκὸς δεσμοὺς ἀποτίθεμαι· ἀπαλλάττομαι τῆς φθορᾶς, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν χαίρων ἐνδύομαι· ἔξειμι τοῦ προσκαίρου βίου καὶ τοῦ χειμῶνος, οὗ μεγάλα τὰ κύματα καὶ χαλεπὰ τὰ ναυάγια, καὶ πρὸς τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον ἀφικνοῦμαι λιμένα, ἐν ᾧ ζωὴ ἄλυπος καὶ αἰώνιος, Εὐφραίνου πρὸς τὸν σὸν ἀπερχομένη, ψυχὴ, Ποιητήν· δεῖξον φαιδρὸν, καιροῦ καλοῦντος, τὸ πρόσωπον· τοὺς προξένους σοι τῶν τοσούτων ἀγαθῶν, Λογγῖνε, φιλοφρόνως ὑπόδεξαι· τοὺς ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἡμᾶς καλοῦντας τὸ βασιλικὸν πολυτελῶς ἑστιάσωμαι.

Ε'. Ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν ὁ Λογγῖνος διαλεχθεὶς, τοὺς ἐπ' αὐτὸν ἐλθόντας εἰς τὸν ἴδιον εὐθὺς οἶκον ἄγει καὶ ξενίσας λαμπρῶς, εἶτα καὶ ἐρωτᾷν μετὰ τὸ δεῖπνον ἄρχεται, ἐφ' ᾧ τε ἥκοιεν, καὶ τίς ἡ τοσαύτη Λογγίνου ζήτησις. Οἱ δὲ, μὴ ἂν δημοσιεῦσαι τοὺς λόγους μηδὲ τὸν κρυπτόμενον ἐκκαλύψαι, ὅρκον καθάπερ τι ἐνέχυρον, ἀπ' αὐτοῦ λαβόντες, τὰ γραφέντα Πιλάτῳ παρὰ Καίσαρος λέγουσι, καὶ ὅτι Λογγίνου συνάμα καὶ δύο στρατιωτῶν τὰς κεφαλὰς ἐκτεμεῖν ἀπηντήκασιν. Ὡς δὲ καὶ οὗτοι τίνες εἶεν οἱ ἅμα αὐτῷ ἀποθανεῖν μέλλοντες ἐμάνθανον, οἱ τῆς Ἰουδαϊκῆς, φημὶ, μισθαρνίας προτιμήσαντες τὸν Χριστὸν, τάχιστα παρ' αὐτὸν ἥκειν τοὺς ἄνδρας μικρῷ πρὸ τούτου διαστάντας ἐδήλου· ὥστε τῶν πρώτων ἀγαθῶν αὐτῷ κοινωνῆσαι· οὕτω τε μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν τοὺς ὑπὸ Πιλάτου σταλέντας φιλοτίμως ξενίσας, παραλαβὼν αὐτοὺς εἰς τὴν αὔριον ἐν ἀγρῷ, ἀνέμενεν οὓς μετεστείλατο, ἐγγίσαι δὲ ἤδη τούτους μαθὼν, εὐθύς· Ἐγὼ ὑμῖν ὁ ζητούμενός εἰμι Λογγῖνος, ἀπαγγέλλει τοῖς τοῦ Πιλάτου. Οἱ δὲ πρότερον μὲν διηπίστουν· πῶς γὰρ ὑπέλαβον αὐτὸν εἶναι τὸν μέλλοντα παθεῖν, οὕτως αὐτὸν ὁρῶντες περιχαρῆ πρὸς τὸν κίνδυνον; Ὡς δὲ αὐτὸν ἀκριβῶς ἐμάνθανον εἶναι καὶ οὐδεν ἀμφίβολον αὐτοῖς ὑπελείφθη, βαρέως ἔφερον καὶ πολλὰς ἐδέχοντο τὰς ἀπὸ τοῦ συνειδότος πληγάς· τί μὲν οὐ λέγοντες, τί δὲ οὐ πράττοντες, θερμῆς οὔσης ἔτι τῆς ἀναμνήσεως διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἔνδον κατάκρισιν· ἅτε πολλῶν ἀγαθῶν

[2] Isa. LI, 1. [3] Rom. x, 15. [4] Act. VII, 58.

πονηρὰν ἀμοιβὴν ποιεῖν μέλλοντες; Ὦ δείπνου δυστυχοῦς! λέγοντες, ὦ χαλεπῆς ξενίας! τί σοι, ὦ φίλε Λογγῖνε, τοῦτο ἐδόξατο ἐγχείρημα, ἵνα τοὺς ἐπὶ σὸν φόνον ἐλθόντας ὁ σὸς οἶκος ἐδέχετο; ὦ ἀθλίας καταγωγῆς! ὦ πικρᾶς ἑστιάσεως! θάνατος ἡ ξενία σοι γίνεται καὶ σεαυτὸν ἐπιθύσεις τῇ τραπέζῃ, λῃστὰς παραδόξως τοὺς ὑπὸ σοῦ ξενισθέντας εὑρών. Τί ἂν ποιῶν οὕτως ἐλύπεις τοὺς ἐπιθῆναί σοι τὴν σφαγὴν μέλλοντας; Ἄπιθι τοιγαροῦν, μισθὸν τῆς ξενίας λαβὼν τοῦ θανάτου τὴν ἄφεσιν· οὐ στέργομεν ἐπιθεῖναί σοι τὸ ξίφος, χεῖρα μιαιφόνον ἐπενεγκεῖν τῇ σῇ δεξιᾷ δεδοίκαμεν· αἰδούμεθα τοὺς κοινοὺς ἅλας· ἐνυβρίζομεν τὴν τράπεζαν, τὸν τῆς ξενίας ἔφορον αἰσχυνόμεθα· ναρκᾷ πρὸς τὸν φόνον ἡ χείρ· ὁ νοῦς ὀκνεῖ τοῦ εὐεργέτου τὸν θάνατον· ῥᾴων ὁ παρὰ Πιλάτῳ κίνδυνος ἡμῖν τῶν ἐκ τοῦ τοῦ συνειδότος πληγῶν· πάντα παθεῖν ἐσμὲν ἕτοιμοι ἢ Λογγίνῳ τοιαύτας ἀποδοῦναι τὰς χάριτας.

ϛ΄. Οὕτω τοίνυν οἱ στρατιῶται πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ λίαν περιπαθῶς ἔλεγον. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ Λογγῖνον ἠδύναντο πείθειν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς γενναίως ὁ γενναῖος ἀληθῶς ἀποκρίνεται. Τί μοι φθονεῖτε μεγάλων, ἀγαθῶν, ὧν καὶ ἄκοντες ἡμῖν ἀντιδοῦναι μέλλετε; τί μου τὸν θάνατον οὕτω πολυπαθῶς ἀνακλαίεσθε: ἵνα τί κατηφιᾶτε τῷ πάθει: οὐ θάνατος ἐμοὶ τὸ παρόν, ἀλλὰ ζωῆς ἀπαρχή· ἐμοὶ τῷ ὄντι θάνατος μᾶλλον ἡ ἐνταῦθα διαγωγή, ὅτι μὴ τῷ ἐμῷ Δεσπότῃ παρίσταμαι, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύω μακαριότητος· τὸ τέλος τῶν κακῶν οὐχὶ καὶ τέλος τῆς ζωῆς προξενήσει μοι, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀληθινὴν διαβιβάσει ἀϊδιότητα καὶ μετασχεῖν τῆς ἐκεῖθεν παρασκευάσει λαμπρότητος· ἔχετε τὴν παραμυθίαν, ὦ φίλοι, παρ' ἑαυτοῖς ἔχετε· ἐγγὺς τὰ τῆς παρηγορίας ὑμῖν, ὃν διὰ τὸ τέλος θρηνεῖτε, τοῦτον μετὰ τὸ τέλος ἥδιστα μακαρίσετε· ἀρκοῦν δὲ τοῦτο πάντως πρὸς εὐθυμίαν μεταβαλεῖν τὸ τὸν φίλον εἰδέναι πολλῶν ἀγαθῶν μέλλοντα κοινωνεῖν, ὥσπερ φθονούντων μᾶλλον ἢ καὶ μισούντων τὸ σπεύδειν ἀποστερεῖν αὐτὸν τῆς λαμπρότητος. Μὴ οὖν ὀδύρεσθε τὸν ἐκλείποντα, ἀλλ' εὐχαριστεῖτε τῷ δεχομένῳ· οὐκ ἂν ζημιώσετέ με τὴν δόξαν ἐκείνην, ἣν εἶδον ἐγὼ στοιχεῖα σαλεύουσαν· οὐκ ἂν ἀρνηθείην ὃν ἅπαξ Θεοῦ Υἱὸν ὡμολόγησα· δέδοικα μὴ κατήγορον εὕρω τὴν κτῆσιν, ἄπιστος περὶ τοῦτον φανείς· οὗ τῷ πάθει καὶ ὁ οὐρανὸς ἐπεστύγνασε, καὶ τὰς ἀκτῖνας συνέστειλεν ἥλιος, καὶ τὸ τῆς ἡμέρας ἐκαινοτομεῖτο φέγγος, καὶ εἰς νύκτα περιπαθῶς εἵλκετο.

Ζ΄. Ἔτι τοῦ Λογγίνου ταῦτα διεξιόντος καὶ τοὺς παρὰ Πιλάτου πεμφθέντας ποιεῖν τὸ κελευσθὲν πείθοντος, οἱ συγκατακριθέντες αὐτῷ τὸν θάνατον στρατιῶται καταλαμβάνουσιν. Ὁ δέ, γανυμένῳ τῷ προσώπῳ καὶ φαιδρῷ τοὺς ἄνδρας ἰδών, δεξιάν τε αὐτοῖς ἐμβάλλει, καὶ περιβάλλει τὸν τράχηλον, καὶ ὀφθαλμούς, ἡδέως φιλεῖ, καί· Χαίρετε, ὦ συστρατιῶται Χριστοῦ καὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας, φησί, χαίρετε· ἤδη γὰρ ἡ ἐν οὐρανοῖς πύλη ἀνέῳκται, καὶ ἄγγελοι τὰς ἡμετέρας μέλλουσι παραλαμβάνειν ψυχὰς καὶ τῷ μονογενεῖ προσάγειν Υἱῷ· ἰδοὺ καὶ τὰς λαμπάδας ὁρῶ, καὶ τὰ βραβεῖά μοι ὑποφαίνεται,

A essent malas reddituri gratias? O infelicem, dicebant, cœnam o grave hospitium! Curnam, o chare Longine, hoc tibi cœptum venit in mentem, ut eos, qui venerant ad tui cædem, domus tua acciperet? O miserum habitaculum, o acerbum convivium! Mors tibi evadit hospitium, et teipsum mensæ appones, eos præter opinionem inveniens latrones, qui hospitio a te fuerunt accepti. Quid faciens sic molestia affecisti eos, qui te sunt occisuri? Abi ergo, accepta mercede hospitii, nempe mortis remissione. Non sustinemus ensem tibi inferre: cædem molientem manum tuo capiti afferre formidamus, communem salem reveremur: nos pudore afficit mensa: ad cædem torpet manus: abhorret animus morte afficere benefaciorem. Facilius est periculum, quod B nobis est a Pilato paratum, quam vulnera conscientiæ. Parata sumus omnia pati potius, quam Longino tales referre gratias.

VI. Sic quidem milites dicebant Christi martyri valde miserabiliter. Cæterum non poterant Longino persuadere: sed eis fortiter respondet vir vere generosus: Cur magna mihi bona invidetis, quibus vos inviti me estis remuneraturi? Cur meam mortem defletis tam miserabiliter? Cur tristes estis propter meam perpessionem? Non est hoc mihi mors, sed vitæ primitiæ. Mihi revera potius est mors, quæ hic est conversatio, quoniam non assisto meo Domino, nec fruor ea, quæ est illic, beatitudine. Finis finem malorum, non etiam finem vitæ mihi conciliabit: sed ad veram transmittet beati- C tudinem, et efficiet, ut sim particeps illius æterni splendoris. Habetis, o amici, habetis apud vos solatium, prope est vobis consolatio. Quem enim propter finem lugetis, eum vos post finem beatum reputabitis. Sufficit autem hoc ad afferendam animi tranquillitatem, scire amicum fore multorum bonorum participem: quomodo est invidorum, vel odio potius habentium hominum, studere eum privare splendore. Nolite deflere eum qui deficit: sed gratias agite ei qui accipit. Non mihi illius gloriæ detrimentum afferatis, quam ego vidi elementa moventem. Non negaverim eum, quem Dei semel Filium sum confessus. Timeo ne creatam naturam inveniam accusatricem, si in eum appaream infidelis, propter cujus passionem cœlum quoque ipsum est affectum tristitia, et sol contraxit radios, et lux D diei miserabiliter deducta fuit ad noctem.

VII. Hæc adhuc dicente Longino, et eis, qui missi fuerunt a Pilato persuadente ut facerent quod eis fuerat imperatum, veniunt milites, qui cum eo morte damnati fuerant. Ille autem, læto et alacri vultu eos intuens, et dexteram eis injicit, et collum amplectitur, et oculos suaviter deosculatur, et, Salvete, inquit, o Christi commilitones, et hæredes regni, salvete. Jam enim aperta est porta, quæ est in cœlis, et angeli sunt nostras accepturi animas, et oblaturi Filio unigenito. Ecce, et lampades video, et apparent mihi bravia, cum quibus sistendi sumus ad Judicis tribunal. Sed enim si quid vobis est impe-

ratum, dicebat eis qui missi fuerant. id implete. Deinde etiam conversus ad domus curatorem jubet vestem mundam ad se deferri, ut qui jam esset vocatus ad nuptias et thalamum, et eo festinaret. Porro autem cum induisset vestem, et manu ostendisset tumulum, in quo volebat poni corpus, in genua cum iis duobus, qui erant cum ipso, inclinatus (o beatum finem !), peregit certamen : et amputatis eorum capitibus, illi ascribuntur in choros martyrum et apostolorum, illorum quidem fortitudinem, horum vero zelum pro Christo ostendentes.

VIII. Quid vero post hæc est consecutum ? Martyricum illius Longini caput cum statim accepissent ii, qui eum interfecerant, ad fidem plene faciendam quod Longinus esset mortuus, id portant ad Pilatum, ut qui scirent se nullo alio dono, quam eo magis illi gratificaturos. Ipse autem statim convocavit Judæos, magna secum voluptate afficiendos, ut qui Longini valde mortem sitirent, et eam emissent pecuniis. Quod quidem cum factum fuisset, ut eis placebat, jubet rursus indigna Pilatus : et ante portam civitatis per ignominiam fuit projectum pretiosum ejus caput. Sed is, cui visum fuerat pati pro nobis, ejus, qui propter ipsum fuerat passus, ne nunc quidem est oblitus : sed veluti perpetuo apparentem quamdam facem iis, qui aderant, cernendam præbebat ante civitatem, et in sterquilinio jacentem, tanquam in domo regia conservatam, tuto protegebat, non solum non permittens, ut aliquid pateretur a fimo, sed etiam liberans alios, ne aliquid propter id paterentur. Quædam enim mulier vidua, quæ morte maritum amiserat, cum filio autem unico conflictabatur, et præter viduitatem sustinuerat etiam oculorum orbitatem, malo fide superato, cum filio vadit Jerusalem, sanctorum, quæ ibi erant, locorum contactu et adoratione, quos amiserat corporis duces, sperans se recuperaturam. Cum autem a filio deducta terram caperet et pulverem, et imponeret oculis, adjicitur viduitati et oculorum orbitati (qualia sunt Dei judicia) alia quoque gravis calamitas. Morbus enim quidam invadens puerum, qui pro amissis oculis fuerat ei alius oculus, repente (pro dolor !) abripit a sinu matris.

IX. Statim ergo duplices ad eum accedunt tenebræ, et vitæ lux simul exstinguitur cum luce oculorum : eratque omnino infelix illa immobilis, tanquam aliquo fulmine, perculsa calamitate. Cum autem paulo post a malo ad se rediisset, deflebat miserabiliter, et miserandas voces emittebat ad Dominum: O Domine, dicens, cur sic gravata est manus tua super me, et supra dolorem vulnerum meorum addidisti[5] ? Et nunc lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum[6]. Num vires lapidum vires meæ ? Ipsa quoque dicam, quod Job[7] : «Posuisti me parabolam, Domine, et motum

A μεθ' ὧν τῷ τοῦ ἀγωνοθέτου παραστησόμεθα βήματι· ἀλλὰ γὰρ εἴ τι καὶ προσετάχθητε, πρὸς τοὺς πεμφθέντας ἔλεγεν, ἐκπληροῦτε. Εἶτα καὶ πρὸς τὸν τῆς οἰκίας ἐπιστραφεὶς ἐπίτροπον, στολὴν αὐτῷ καθαρὰν κομισθῆναι κελεύει, ὡς ἐπὶ γάμον ἤδη καὶ νυμφῶνα κληθέντι καὶ πρὸς αὐτὸν σπεύδοντι. Καὶ δὴ κομισθεῖσαν ἐνδὺς καὶ τῇ χειρὶ δείξας τὸν λόφον, ἔνθα τεθῆναι τὸ σῶμα ἠβούλετο, εἰς γόνυ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ κλιθεὶς (ὢ μακαρίου τέλους !) τὸν ἀγῶνα διήνυσε· καὶ τὰς κεφαλὰς ἀποτμηθέντες, χοροῖς μαρτύρων καὶ ἀποστόλων ἐγγράφονται, τῶν μὲν τὴν ἀνδρείαν, τῶν δὲ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ζῆλον ἐπιδειξάμενοι.

Η'. Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα, τί; Τὴν μαρτυρικὴν ἐκείνην Λογγίνου κεφαλὴν εἰς πίστωσιν ἀκριβῆ λαβόντες
B αὐτίκα οἱ ἀνελόντες ὅτι Λογγῖνος τέθνηκε, κομίζουσι τῷ Πιλάτῳ, εἰδότες ὅτι μηδενὶ ἄλλῳ δωρήματι τοσοῦτον, ὡς ἐκείνῳ, τῷ αὐτῷ χαριοῦνται· καὶ ὃς συνεκάλει παραχρῆμα καὶ Ἰουδαίοις τὰ μεγάλα αὐτῷ συνησθησομένοις, ἅτε καὶ αὐτοῖς λίαν τὸν Λογγίνου θάνατον διψῶσι καὶ χρημάτων ὤνιον τοῦτον ποιησαμένοις· οὗ δὴ καὶ ὡς αὐτοῖς φίλον γενομένου προστάττει καὶ αὖθις Πιλάτος, καὶ πρὸ τῆς πύλης ἀτίμως ἡ τιμία κεφαλὴ τῆς πόλεως ἔῤῥιπτο· ἀλλ' ὁ ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν εὐδοκήσας τοῦ δι' αὐτὸν παθόντος οὐδὲ νῦν ἐπελάθετο, ἀλλ' οἷον ἀειφανῆ τινα πυρσὸν τοῖς παριοῦσι παρεῖχεν ὁρᾷν πρὸ τῆς πόλεως καὶ τῇ κοπρίᾳ κειμένην, ὡς ἐν βασιλικῷ οἴκῳ φυλαττομένην ἀφανῶς ἔσκεπεν, οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τῆς κοπρίας ἐάσας παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πάσχειν ἑτέρους διὰ ταύτης ἐλευθερώσας. Χήρα γάρ τις γυνὴ καὶ
C θανάτῳ μὲν τὸν ἄνδρα ζημιωθεῖσα, υἱῷ δέ τινι μονογενεῖ καὶ μόνῳ σαλεύουσα καὶ πρὸς τῇ χηρείᾳ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν πήρωσιν ὑποστᾶσα, πίστει τὸ πάθος νικήσασα μετὰ τοῦ τέκνου πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἄπεισι, τῇ τῶν ἁγίων ἐν αὐτῇ τόπων ἐπαφῇ τε καὶ προσκυνήσει, οὓς ἀποβέβληκε τοῦ σώματος φωταγωγούς, ἀπολαβεῖν ἐλπίσασα. Ὡς οὖν ὑπὸ τοῦ παιδὸς χειραγωγουμένη τοῦ χοὸς ἐλάμβανε καὶ τῆς κόνεως, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπετίθει, προστίθεται τῇ χηρείᾳ καὶ τῇ πηρώσει τῶν ὀφθαλμῶν, οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα, καὶ ἄλλη χαλεπὴ συμφορά· νόσος γάρ τις καταλαβοῦσα τὸν παῖδα, τὸν ἀντὶ τῆς ζημίας τῶν ὀφθαλμῶν ὀφθαλμὸν ἄλλον αὐτῇ γενομενον, ἀθρόον, οἴμοι, τῶν ἀγκαλῶν τῆς μητρὸς ἁρπάζει.

D Θ'. Εὐθὺς οὖν διπλοῦν αὐτῇ τὸ σκότος ἐπιφοιτᾷ, καὶ τὸ τοῦ βίου φῶς τῷ τῶν ὀμμάτων συναποσβέννυται, καὶ ἦν ὅλως ἀκίνητος ἡ ἀθλία, ὥσπερ σκηπτῷ τινι βληθεῖσα τῇ συμφορᾷ. Μετὰ βραχὺ δὲ νήψασα μικρὸν τοῦ κακοῦ, ἐλεεινὸν ἀποδύρεται καὶ οἰκτρὰς ἠφίει πρὸς τὸν Δεσπότην φωνάς· Ὦ Κύριε, λέγουσα, ἱνατί οὕτως ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ἡ χείρ σου, καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προσέθηκας, καὶ νῦν τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ; Μὴ ἰσχὺς λίθων ἡ ἰσχύς μου ; Τὸ τοῦ Ἰὼβ καὶ αὐτὴ ἐρῶ. Ἔθηκάς με παραβολὴν, Δέσποτα, καὶ κίνησιν κεφαλῆς ἐν πᾶσι, καὶ ἰσχύνθησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ὑπομέ-

[5] Psal. LXVII, 27. [6] Psal. XXXVII, 11. [7] Job. VI, 22.

νουντές σε, Κύριε, Κύριε τῶν δυνάμεων· μὴ μόνη οὕτως ἥμαρτον ἐγὼ καὶ μόνη οὕτω κολάζομαι, ὅτι καὶ φωτὸς ἐμὲ καὶ τοῦ μονογενοῦς ἄρτι τοῦ ἴσα καὶ φωτὸς ἐμοὶ φαίνοντος ἀπεστέρησας; Ποία μοι λοιπὸν σωτηρίας ἐλπίς; ποία μοι παραμυθίας ὁδός; Οἴμοι, φίλτατε, πότε μοι παρηγορήσεις τὸ πάθος; πότε κουφίσεις τῶν ὀμμάτων τὴν συμφορὰν, ἐπὶ σωτηρίαν με χειραγωγῶν; Ἔλαθες, ὦ παῖ, καὶ μείζονι ἄλλῳ συμπτώματι τῷ σῷ ζημιώσας. Οἴχῃ μοι φυτὸν ἥδιστον πρὸ ὥρας, μόνην ἐμὲ τὴν ἀθλίαν ἀπολιπών. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἡ μήτηρ· καὶ τί γὰρ ἡ μήτηρ, καὶ μήτηρ μονογενοῦς; Καὶ οὕτως ἐλεεινῶς ἔχουσαν ὑποστηρίζει οὕτως.

Ι'. Μεταξὺ δὲ πρὸς ὕπνον κατενεχθείσῃ ὁ θεῖος Λογγῖνος αὐτῇ ἐφίσταται καὶ πάντα λέγει τὰ κατ' αὐτὸν, τὴν ἐπὶ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὁμολογίαν, τὸν παρὰ Καίσαρος αὐτῷ καὶ Πιλάτου καταψηφισθέντα θάνατον, τὴν ἐκτομὴν τῆς κεφαλῆς καὶ τἄλλα, ὅσα διὰ Χριστὸν ὁ μάρτυς φιλοτίμως ὑπέστη, καὶ ὅτι Σοὶ τὴν ἐμὴν πρὸς θεραπείαν ἔδει τῶν σῶν ὀφθαλμῶν φυλάττεσθαι κεφαλὴν, πολλῇ τῇ κοπρίᾳ καλυπτομένην· ἵν' ἁψαμένῃ σοι τὸ φῶς εὐθέως ἀκολουθήσῃ καὶ τὸν παῖδα δέ σοι μετὰ δόξης παραστήσαιμι τὸ ἐπ' αὐτῷ πάθος ψυχαγωγήσαντα. Τούτοις ἡ γυνὴ τοῖς λόγοις παρακληθεῖσά τε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἱκανῶς νευρωθεῖσα, πρὸς τὸ ἔργον ἠπείγετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν τόπον, ἔνθα τὴν κεφαλὴν ἐμάνθανεν ἀποκεῖσθαι, χειραγωγουμένη ἤδη κατείληφε, προθύμως διώρυττε ταῖς χερσὶ καὶ ὥσπερ τινὰ θησαυρὸν ἀνευροῦσα τὴν κεφαλὴν ἅμα τῇ ταύτης εὑρέσει καὶ τὸ ἴδιον ἐξευρίσκει φῶς, καὶ βλέπει τὸν ἥλιον ἢ καὶ αὐτὴν φᾶναι τὴν κεφαλὴν ὡς νοητὸν ἀστέρα ὑπὸ γῆν δύνασαν καθορᾷ. Εἶτα καὶ περιπτυξαμένη θερμῶς καθηραμένη τε τῆς κόπρου καὶ μύροις ἐντίμως ἀλείψασα, ἐπάνεισι πάλιν πρὸς τὸν ξενίσαντα, τὸν πολύτιμον ἐκεῖνον κομίζουσα μαργαρίτην.

ΙΑ'. Τῆς δ' ἐπιούσης νυκτὸς, αὖθις ὁ θεῖος ἐφίσταται Λογγῖνος φαιδρὸν ὑπομειδιῶντα καὶ νυμφικοῖς ὥσπερ τοῖς περιβλήμασι διαλάμποντα τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐπαγόμενος, ἡδέως τε αὐτὸν καὶ πατρικῶς ὑπαγκαλιζόμενος καὶ φησι πρὸς αὐτήν· Ἴδε ὃν ἐπένθεις, ὦ γύναι, ὃν ἐπένθεις υἱόν· ἴδε, ὅπως ἔχει νῦν εὐκλείας, καὶ παρακλήθητι· Θεὸς γὰρ αὐτὸν εἰς τὴν οἰκείαν ἐστράτευσε βασιλείαν· κἀγὼ τοῦτον παρ' ἐμοὶ ἔχω λαβὼν παρὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ δεξιᾶς οὔποτε τῆς ἐμῆς ἀποστήσεται. Λαβοῦσα τοίνυν τὴν ἐμὴν κεφαλὴν καὶ τὸ σοῦ σῶμα παιδὸς, τῇ αὐτῇ λάρνακι θάψον καὶ μηκέτι θρήνει σου τὸν μονογενῆ, μηδὲ τυπτέτω σε ἡ καρδία σου, μεγάλη γὰρ αὐτῷ δόξα καὶ εὐφροσύνη πολυύμνητοί τε χορεῖαι, καὶ πάνδημοι πανηγύρεις παρὰ τοῦ προσλαβόντος Θεοῦ δεδώρηνται. Τούτων ἡ τοῦ παιδὸς ἀκούσασα μήτηρ εὐθέως ἀνίσταται, καὶ λαβοῦσα τὴν τοῦ μάρτυρος κεφαλὴν τῇ πατρίδι τοῦ μάρτυρος ἀποδίδωσι (Σανδιάλη τῇ κώμῃ τὸ ὄνομα)· καὶ τὸν τοῦ παιδὸς νεκρὸν ἀσμένως παραθεῖσα τῇ τοῦ μάρτυρος κεφαλῇ, ἐν τόπῳ τε ἐπισήμῳ σεμνῶς περιστείλασα, τοιαῦτα

capitis in omnibus: et pudore affecti sunt super me, qui sustinent te, Domine virtutum. » Num sola sic peccavi ego? et sola sic punior, quod me luce et unigenito filio, qui erat instar lucis, privasti? Quænam mihi est deinceps spes salutis? Quænam mihi via consolationis? Hei mihi, charissime, quando mihi malum consolaberis? Quando oculorum levabis calamitatem, me deducens ad salutem? Nescivisti, o fili, quod majori omni alio, tuo casu mihi damnum afferres maximum? Abis, planta mihi jucundissima, me misera sola relicta? Sed sic quidem mater, et mater unigeniti, qui sic fulciebat eam, quæ se habebat tam miserabiliter.

X. Interim autem dum fuisset in somnum resoluta, divinus ei apparet Longinus, et omnia dicit, quæ ad ipsum pertinebant, quæ in cruce Salvatoris nostri facta fuit, confessionem, mortem qua a Cæsare et Pilato fuit condemnatus, capitis amputationem, et alia, quæ martyr propter Christum sustinuit magnifice. Quin etiam dicit ei: Oportet te observare meum caput multo fimo tectum, ad tuorum oculorum curationem. Nam si illud attigeris, lux statim te sequetur. Poro autem ego quoque tibi adducam puerum eum gloria, qui quem propter eum accipis, dolorem consoletur. His verbis mulier animo recreata, et corpore satis corroborata, preperabat ad opus. Cum autem deducta jam pervenisset ad locum, in quo sciebat caput esse repositum, prompto et alacri animo fodiebat manibus. Et cum veluti quemdam thesaurum caput invenisset, simul cum ejus inventione, suam quoque lucem invenit; et aspicit solem, aut etiam ipsum caput cernit tamquam lucidam stellam apparuisse. Deinde id ardenter complexa, cum a stercore expurgasset, et unguentis unxisset honorifice, revertitur ad eum, qui illam hospitio exceperat, pretiosam illam afferens margaritam.

XI. Sequenti autem nocte divinus rursus accedit Longinus, læto vultu subridentem, et quasi sponsalibus vestimentis nitentem filium suum inducens, suaviterque et paterne eum amplectens, et dicit ei: Ecce quem lugebas, filium, o mulier, quem lugebas: ecce quantus sit nunc ejus honor et gloria, et teipsam consolare. Deus enim ipsum retulit in numerum militiæ sui regni, egoque nunc eum habeo acceptum a Salvatore, nec a mea unquam recedet dextera. Accipe ergo meum caput et corpus tui filii, et sepeli in eadem arca, et ne amplius lugeas filium tuum unigenitum, neque te verberet cor tuum. Nam magna gloria et lætitia, et magnis laudibus celebrandæ choreæ, et festa celeberrima ei data sunt a Deo, qui eum accepit. Hæc cum audiisset mater filii, statim surgit, et acceptum martyris caput, reddit Patriæ martyris (Pago autem nomen est Sandiale); et cum corpus filii capiti martyris libenter apposuisset, et in loco insigni honeste composuisset, hæc apud se dicebat: Nunc scio, quod iis, qui Deum diligunt, omnia ad bonum conferunt [8]. Quærebam

[8] Rom. VIII, 28.

oculos carnis, ego autem accepi etiam oculos spiritus. Me afficiebat tristitia jactura filii, sed ecce eum habeo hæredem, Deo cum gloria regia assistentem, et nunc noctu et interdiu mihi matri blande arridet, conglorificatus bonoribus prophetarum et martyrum, et cum eis exsultans, et cum Longino crucem ferens, et regni cœlorum præclarum ferens tropæum inter angelos : adeo ut Longini factus discipulus, ipse quoque sacram emittat vocem, hymnicamque et mysticam, et epinicii instar habentem : Vere Dei Filius erat iste, et est, et erit. Regnum ejus, regnum omnium seculorum, et ejus dominatio permanebit in æternum [6]. Et gloria et potentia in sæcula sæculorum [10]. Amen.

A πρὸς ἑαυτὴν ἐπεφώνει · Νῦν οἶδα, λέγουσα, τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα πρὸς τὸ ἀγαθὸν συλλαμβάνεται · ὀφθαλμοὺς ἐζήτουν σαρκὸς, ἐγὼ δὲ καὶ τοὺς τοῦ πνεύματος ἔλαβον · ἐλύπει με ζημία τέκνου, ἀλλ' ἔχω τὸν κληρονόμον, ἰδοὺ, μετὰ βασιλικῆς τῆς δόξης τῷ Θεῷ παριστάμενον καὶ νῦν ἥμερόν μοι, τῇ μητρὶ, προσγελᾷ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, προφητῶν τιμαῖς καὶ μαρτύρων συνδοξαζόμενος · μετὰ Λογγίνου τε σταυροφορῶν καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιφερόμενος τρόπαιον μεταξὺ τῶν ἀγγέλων, ὡς Λογγίνου φθέγγεται μαθητὴς, ἀφίησι καὶ αὐτὸς φωνὴν ἱερὰν ὑμνολόγον, μυστικὴν, ἐπινίκιον · ἀληθῶς Θεοῦ Υἱός ἦν οὗτος, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται · ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος, καὶ ἡ δεσποτεία αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα παραμένει · αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

[6] Psal. CXLIV, 13. [10] Dan. VII, 27.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΒΡΑΜΙΟΥ

—

VITA ET CONVERSATIO

S. P. N.

ABRAMII CONFESSORIS

ET MARIÆ NEPTIS EJUS

Quam Symeon Metaphrastes ex S. *Ephræm videtur fusius descripsisse.*

(Latine apud Surium ad diem 16 Martii, Græce ex codd. Reg. 774, sæc. XIV, 1484, sæc. XII. EDIT. PATR.

—

I. Virorum virtutis studiosorum vita, et eorum quæ ab eis gesta fuerunt, narratio, omnibus quidem qui pie vivere studuerunt, tanquam utilis et jucunda, summo studio est expetenda : maxime autem iis, qui virtutem exercent, et qui beatam illam Dei mandatorum semitam ingredi decreverunt. Fiunt enim eis veluti quidam duces itineris, ut quod ipsi prius confecerint, et reipsa experientia ostendere possint iis qui sequuntur : ubi quidem oporteat aliquid remittere de ingressus vehementia, ubi autem rursus gradum accelerare et intendere. Sicque certam virtutis viam et facilem illis faciunt, qui eam aggrediuntur. Quoniam autem ex iis maxime insignis Abramius, non solum cum esset adhuc superstes, sed nunc quoque oratione veluti quadam expressus imagine, id plene præstare potest : res ejus nunc

B Α'. Ἀνδρῶν φιλαρέτων βίος καὶ ἡ τῆς αὐτῶν πολιτείας διήγησις καὶ πᾶσι μὲν τοῖς εὐσεβῶς ζῆν προῃρημένοις ποθειναί τε καὶ περισπούδαστοι, μάλιστα δὲ τοῖς ἀρετῆς μεταποιουμένοις καὶ ὅσοι τὴν μακαρίαν ἐκείνην τρίβον τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ὁδεῦσαι προείλοντο · γίγνονται γὰρ αὐτοῖς οἱονεί τινες ὁδηγοὶ τῆς τοιαυτης πορείας, οἷα προδιανύσαντες ταύτην καὶ αὐτῇ πείρᾳ καὶ πράγμασι τοῖς ἑπομένοις ὑποδεικνύειν ἔχοντες, ὅπου μὲν γενομένους μικρόν τι διαναπαῦσαι χρὴ τῆς ὁδοιπορείας τὸ σύντονον, ὁποὺ δὲ πάλιν ἐπισπεῦσαι, καὶ κατατεῖναι, καὶ συντονωτέραν ποιήσασθαι, καὶ οὕτως ἀπλανῆ τὴν ὁδὸν τοῖς μετιοῦσι καὶ ῥᾳδίαν ἐργάζονται. Ἐπεὶ οὖν ἐπισημότατος τούτων Ἀβράμιος, οὐ μόνον ἔτι περιὼν, ἀλλὰ καὶ νῦν ὥσπερ ἐν εἰκόνι τῷ λόγῳ διατυπούμενος, διηγητέον ὡς οἷόν τε τὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ

ἡμῖν καὶ κατ' ἴχνος αὐτῷ τῆς ἀρετῆς πορευτέον καὶ μιμητέον εἰς δύναμιν.

Β'. Οὗτος τοίνυν ὁ δεύτερος Ἀβραὰμ καὶ τῷ πρώτῳ παράμιλλος, ἐξ εὐγενοῦς μὲν τῆς ῥίζης εὐγενὴς ἐβλάστησε κλάδος· πατέρες γὰρ αὐτῷ λαμπροὶ μὲν τὸ γένος, λαμπροὶ δὲ τὸν βίον καὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ τῇ κατὰ κόσμον ἐπιεικῶς σεμνυνόμενοι. Ὁρῶντες δὲ τὸν παῖδα πᾶσαν ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας ἀρετὴν μετιόντα, σφοδρῷ πάνυ πυρὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν κατείχοντο πόθου· τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν γεγεννηκότων σπλάγχνα καὶ πέφυκεν οὕτως ἀρετὴ παίδων, μείζονα τῆς φυσικῆς στοργῆς τε καὶ διαθέσεως αὐτοῖς τὴν πυρὰν ὑπανάπτειν, διὸ δὴ καὶ λίαν ἀκορέστως αὐτοῦ καὶ περικαῶς ἔχοντες, ἐπόθουν καλοῦ τοιούτου βλαστοῦ καὶ καρποὺς ἰδεῖν, ὅπως, καὶ ὡς εἰκόνας τοῦ υἱοῦ τὰ ἔγγονα βλέποντες, τὸ πολὺ τοῦ πρὸς αὐτὸν φίλτρου διαναπνέωσι, καὶ ἅμα τοιαύτην βουλόμενοι τῇ διαδοχῇ τοῦ γένους ὑποθεῖναι κρηπῖδα τοιοῦτον θεμέλιον, ἀμέλει καὶ ἀγαγέσθαι νύμφην ἐσπούδαζον τῷ υἱῷ καὶ γάμου δῆσαι δεσμοῖς καὶ τῶν κοσμικῶν ἀξιωμάτων ἐπὶ τὰ μείζω προσαγαγεῖν αὐτὸν καὶ περιφανέστερα. Ἀβραμίῳ δὲ ἄρα ταῦτα φροντὶς οὐδεμία, τἀναντία δὲ καθάπαξ τῆς τῶν γονέων προῄρητο γνώμης καὶ τὴν μὲν Ἐκκλησίαν. οἷά τινα νύμφην, ἑαυτῷ ἐμνηστεύετο, προσεδρεύων αὐτῇ κατὰ τοὺς θερμοὺς τῶν νυμφίων νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν, καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ ἀκοὴν τοῖς ἐν αὐτῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὕμνοις καὶ ταῖς μελῳδίαις θελγόμενος· μίαν δὲ τιμὴν ἀληθῆ τὴν κατὰ Θεὸν ἐνόμιζε προκοπήν· ἀρχὰς δὲ, καὶ δυναστείας, καὶ τιμῶν ὕψη, καὶ μεγέθη ἀξιωμάτων, καὶ εἴ τι ἄλλο κοσμικὸν καὶ περίγειον, παίγνιον ἡγεῖτο πάντα καὶ σκηνὴν καὶ ὑπόκρισιν, ὀνείρατος οὐδὲν ἄμεινον καὶ σκιᾶς διακείμενα.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ οἱ τεκόντες ἐνέκειντο καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὸν τῆς σφοδρότητος ὁμιλῆσαι γάμοις ἠνάγκαζον, ἡ δὲ μήτηρ ἀναβαλλόμενον ὁρῶσα καὶ δάκρυα πολλάκις ἠφίει τῶν ὀφθαλμῶν, τὰ τῆς ἔσω φλογὸς ἀψευδῆ σύμβολα, καὶ ὡς οὐδὲν ἄλλο ψυχὴν υἱοῦ κατακλάσαι δυνάμενα, οὐκ ἔχων ὁ καλὸς Ἀβράμιος ὅτι καὶ πάθοι, μητρός τε λιταῖς καὶ πατρὸς εἴκει κελεύσμασι, καὶ τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν καταδέχεται, μίαν τῶν ἐντολῶν καὶ τοῦτο εἰδὼς τὸ καὶ πατρὶ καὶ μητρὶ πείθεσθαι· ἐπεὶ καὶ πρὸς ἐκεῖνον ᾔδει τὴν τιμὴν διαβαίνειν, παρ' οὗ καὶ ἡ ἐντολὴ, καὶ ὡς ἔστι κοινὸς ἁπάντων, καὶ πρῶτος πατὴρ, καὶ δημιουργὸς, καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ ζῆν αἰτιώτατος. Ἀλλά μοι διαναστήτω ἀκοὴ πᾶσα πρὸς τὴν ἀκρόασιν· ἤδη γὰρ ἐπίσχειν ἐπὶ τὴν Ἀβραμίου ψυχὴν αἱ τῆς χάριτος ἀκτῖνες ἐπάρχονται· ἐτελεῖτο μὲν ἕκτην ἡμέραν ἡ εὐωχία, καὶ τὰ γαμήλια ἐκροτεῖτο, καὶ ὑμέναιοι ᾔδοντο· κατὰ δὲ τὴν ἑβδόμην, ἐν ᾗ καὶ λελῦσθαι ἤδη αὐτοῖς ἔμελλε τὰ τῶν γάμων, θαυματουργεῖταί τι πρᾶγμα, μηδὲ ὀφθαλμοῖς πιστευόμενον. Ἐκάθητο μὲν γὰρ μετὰ τῆς νύμφης μάλα λαμπρὸς ὁ Ἀβράμιος, ὡς νυμφίος ἀληθῶς ἐπὶ τοῦ παστοῦ αὐτοῦ· θορύβου δὲ καὶ κρότου τὸν οἶκον, ὡς εἰκὸς, κατεχόντων, καὶ περὶ τὴν τράπεζαν πάντων καὶ τοὺς δαιτυ-

A a nobis narrandæ sunt pro viribus, ut sequamur, et quoad ejus fieri poterit, imitemur vestigia ejus virtutis.

II. Hic ergo secundus Abraham, et cum primo conferendus, ex nobili quidem radice germinavit ramus nobilis. Nam fuerunt quidem ei parentes clari genere, vita autem illustres, et qui divitiis et gloria mundana sibi summopere placebant. Cum autem viderent puerum ab ineunte ætate omnem virtutem exercentem, tenebantur quidem vehementi igne in eum amoris et desiderii. Sunt enim talia eorum, qui genuerunt, viscera, et natura est eis insitum, ut virtus filiorum majorem in eis excit et flammam naturalis charitatis et affectionis. Quamobrem cum esset eorum in eum amor et insatiabilis, et longe B ardentissimus, desiderabant videre fructus pulchri hujus germinis : ut cernentes tanquam imagines filii nepotes, sui in eum amoris sedarent vehementiam, et simul successioni generis hoc jacerent fundamentum. Itaque studebant, ut et filius duceret uxorem, et alligaretur vinculis matrimonii et ad præcipuas et maxime illustres mundi proveheretur dignitates. Abramio autem nihil horum erat curæ : nam ea delegerat, quæ parentum animo plane adversabantur : et Ecclesiam quidem, tanquam sponsam quamdam, sibi desponderat, ei, ut solent sponsi ardentes, noctu et interdiu assidens, et animum simul et aures demulcens iis, qui in ipsa fiunt ad Deum, hymnis et melodiis ; unum vero verum honorem. ad Deum existimabat profectum. Magistra- C tus autem et potestates et honorum altitudinem, et dignitatum magnitudinem, et si quid aliud mundanum et terrenum, existimabat omnia ludibrium et scenicam actionem, quæ nihilo melius sunt affecta quam somnium et umbra.

III. Cum autem parentes instarent et vehementissime urgerent, ut uxorem duceret, quinetiam mater videns eum differentem, sæpe lacrymas emitteret ex oculis, quæ sunt certa signa flammæ internæ, et quæ, si quid aliud, filii valde possunt animum infringere ; nesciret vero egregius Abramius quid faceret, cedit matris precibus et jussis patris, et jugum accipit matrimonii, ut qui sciret hoc esse unum ex Domini præceptis, patri et matri parere. Nam ad illum quoque transire honorem pulchre D sciebat, a quo profectum est præceptum, et qui est communis omnium et primus pater, et opifex, et præcipua causa, ut simus et vivamus. Sed mihi arrigantur omnes aures ad audiendum : jam enim in animo Abramii incipiunt oriri radii gratiæ. Sex quidem præterierant dies, ex quo peragebatur convivium et celebrabantur nuptiæ, et canebatur hymenæus ; septimo autem, in quo erat eis solvendum matrimonium, fit res quædam admirabilis, et quæ vix credi possit. Nam sedebat quidem ad mensam cum sponsa splendidus admodum Abramius, tanquam sponsus revera in thalamo suo, tumultu autem et plausu tota domus perstrepebat, mensæque et convivis erant omnes intenti ; occultus au-

tem amator nostræ salutis, et qui intelligentia percipitur animarum nostrarum pronubus et sponsus Christus, illarum scilicet, quæ sunt dignæ thalamis suis, dulci quodam radio cœlestis et ineffabilis splendoris sensim immisso in thalamum, suavi et allicienti luce oculos illustravit Abramii, veluti ad se accersens, et ipsum per lucem attrahens. Illius enim animæ aperte amabat pulchritudinem, et volebat eum collocare in longe melioribus thalamis.

IV. Hujus autem lucis dulcedine summe captus Abramius, ut quæ ei per oculos ad animum affluxerat, et ineffabili jucunditate et splendore cor habens repletum, neque cibum, neque potum volebat sumere : sed stabant immoti ejus oculi, ad lucis illius speciem intuentes, et apud se optabat, ut cito solveretur convivium. Quo quidem ut desiderabat, soluto, et singulis convivis domum reversis, tacite domo egreditur, a nullo alio, nisi a solo Deo, qui eum vocabat, visus. Et cum circa duo stadia abesset a civitate, pervenit ad quamdam cellam, quæ pulchre erat posita ad quietem et silentium. Eam autem, quam jucunde est ingressus ! Aliquid enim ei ostenderat, quæ apparuerat visio, quod spectabat ad ejus habitationem. Deinde, ut assolet in rebus hujusmodi, cum domi frequentissime nominaretur sponsus, et essent omnes occupati ad illi inserviendum, ipse autem minime adesset, statim recordati sunt parentes prioris filii sententiæ, et illius in Deum propositi, et magnæ adversus nuptias constantiæ ; neque eam rem poterant aliud vocare, nisi apertum secessum . Et ideo scrutabantur, non theatra, non fora, non regiam, non domos amicorum, sed solitudines, et montes, et monachorum habitacula, et sicubi esset aliquis locus aptus ad secessum et silentium. Cum multi ergo ubique quærerent Abramium, decimo septimo die postquam secesserat, invenitur in dicta cella, nullum habens, qui simul habitaret, sed ipse solus inclusus. Atque illos quidem, qui ipsum invenerant, invadit stupor commistus lætitia et tristitia, ut qui lætarentur quidem, quod invenissent adolescentem, stuperent autem tam repentinam ejus mutationem, et statim ab initio susceptam vitam illam solitariam, et remotam ab omni consuetudine et societate, dolerent vero propter Abramii jacturam, quod talis scilicet adolescens sic ante tempus se a mundo removisset, et rebus quæ ad mundum pertinent.

V. Ille autem cum eos sic vidisset affectos, placide et benigne eos alloquens : Neque tristitia, inquit, affici oportet, nec admirari : sed Deo potius agere gratias, et ejus ineffabili benignitati et clementiæ, qui me sapienti quadam et arcana providentia a mundi subduxit nequitia. Orate ergo, inquit, amici mei et fratres, deinceps orate, ut bonum ejus jugum portem usque ad finem, et non onus ejus leve abji-

A μόνας ἀσχολουμένων, ὁ κρυπτὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐραστὴς ὁ νοητὸς τῶν ψυχῶν νυμφαγωγός τε καὶ νυμφίος Χριστὸς ὅσαι δηλονότι καὶ τῶν ἐκείνου νυμφώνων ἄξιαι, ἀκτῖνά τινα γλυκεῖαν τῆς ἀνωτάτω περὶ αὐτὸν ἐκείνης καὶ ἀποῤῥήτου λαμπρότητος ἠρέμα πως ἐπαφεὶς τῇ παστάδι φῶς οἷον ἐπαγαγόντι καὶ ἥδιστον τὰς Ἀβραμίου περιηύγαζεν ὄψεις, μετακαλῶν οἱονεὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ διὰ τοῦ φωτὸς αὐτὸν ἐφελκόμενος· ἤρα γὰρ τοῦ κάλλους περιφανῶς τῆς ἐκείνου ψυχῆς καὶ κρείττοσιν εἰσοικίσασθαι τοῦτον παρὰ πολὺ καὶ παστάσι καὶ θαλάμοις ἐβούλετο.

Δ΄. Ἁλοὺς δὲ κατάκρας τῇ τοῦ φωτὸς ἐκείνου γλυκύτητι καὶ Ἀβράμιος, καθάπερ αὐτῷ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ψυχὴν καταῤῥεύσαντος καὶ τῆς ἀφάτου φαιδρότητος ἐκείνης αὐτοῦ καὶ τῆς αἴγλης B τὴν καρδίαν ὑποπλησθεὶς, οὐκέτι οὔτε σῖτα οὔτε ποτὸν αἱρεῖσθαι ἤθελεν, ἀλλ' ἐπάγησαν αὐτῷ ακλινεῖς οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὴν φαντασίαν ἐκείνου τοῦ φωτὸς ἐνορῶντες· ἵστη γὰρ τὸν τύπον αὐτῷ πρὸ τῶν ὀμμάτων ὁ λογισμὸς καὶ ταχὺ λυθῆναι καθ' ἑαυτὸν ηὔχετο τὴν ἑστίασιν · ἧς καὶ, ὡς ἐπόθει, λυθείσης καὶ οἴκαδε τῶν δαιτυμόνων ἑκάστου ἀφικομένων, ὑπέξεισι ἡσύχῳ ποδὶ τοῦ οἴκου, μηδέ τῳ ἄλλῳ ὅτι μὴ μόνῳ τῷ καλοῦντι Θεῷ βλεπόμενος· καὶ σταδίους ἀποσχὼν ὡσεὶ δύο τῆς πόλεως, καταλαμβάνεταί τὸ κελλίον ἡσυχίας ἐν καλῷ τόπῳ κείμενον καὶ τοῦτο πῶς ἂν εἴποις ἡδέως εἰσῆλθε· παρέδειξε γάρ τι καὶ ἡ φανεῖσα ὄψις αὐτῷ πρὸς τὴν τούτου κατοίκησιν. Εἶτα, ὥσπερ ἐν τούτοις φιλεῖ, ἐπειδὴ πολὺ ἀνὰ τὸν οἶκον τό του νυμφίου ἦν ὄνομα καὶ περὶ τὴν ἐκείνου C θεραπείαν πάντες ἠσχόληντο, παρῆν δὲ αὐτὸς οὐδαμῶς, εὐθέως οἱ γονεῖς τῆς προτέρας τοῦ παιδὸς ἀνεμιμνήσκοντο γνώμης καὶ τοῦ κατὰ Θεὸν ἐκείνου σκοποῦ καὶ τῆς πολλῆς περὶ τὸν γάμον ἐνστάσεως· καὶ οὐδὲν ἕτερον εἶχον, ὅτι μὴ σαφῆ τὸ πρᾶγμα καλεῖν ἀναχώρήσνν· ταύτη τοι καὶ ἀνηρευνῶντο οὐ θέατρα καὶ ἀγοραὶ καὶ βασίλεια καὶ φίλων οἰκίαι καὶ νέων διατριβαὶ, ἀλλ' ἐρημίαι, καὶ ὄρη, καὶ μοναχῶν καταγώγια, καὶ εἴ πού τι χωρίον ἦν ἀνακεχωρηκὸς καὶ φιλήσυχον. Ἄλλων τοίνυν ἀλλαχοῦ κατὰ ζήτησιν Ἀβραμίου περιιόντων, ἑβδόμῃ καὶ δεκάτῃ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἡμέρᾳ ἐν τῷ εἰρημένῳ κελλίῳ εὑρίσκεται, μηδένα σύνοικον ἔχων, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς κατακεκλεισμένος. Τοὺς μὲν οὖν εὑρόντας αὐτὸν ἔκπληξις ἡδονῇ λαμβάνει καὶ λύπη σύμμικτος· ἡσθέντας μὲν τῇ τοῦ παιδὸς ἀνευρέσει, ἐκπλαγέντας δὲ D τὴν οὕτως ἀθρόαν μεταβολὴν καὶ τὸ ἐρημικὸν ἐκ προοιμίων εὐθὺς ἐκεῖνο τοῦ βίου καὶ ἀκοινώνητον· ἀνιασθέντας δὲ τῇ τοῦ Ἀβραμίου ζημίᾳ, ὅτι τοιοῦτος νεανίσκος οὕτω πρὸ ὥρας βίου καὶ τῶν τοῦ βίου πραγμάτων ἀπέστησεν ἑαυτόν.

Ε΄. Ὁ δὲ οὕτως αὐτοὺς ἔχοντας ἰδὼν καὶ προσηνῶς ἄγαν καὶ ἠπίως προσαγορεύσας, Οὔτε λυπεῖσθαι χρὴ, φησὶν, οὔτε θαυμάζειν, Θεῷ δὲ μᾶλλον εὐχαριστεῖν καὶ τῇ ἀφάτῳ τούτου χρηστότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ, ὅστις με σοφῇ τινι καὶ ἀποῤῥήτῳ οἰκονομίᾳ τῆς βιωτικῆς ὑπεξήγαγε μοχθηρίας. Εὔχεσθε τοιγαροῦν ἐμοὶ, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ, λοιπὸν εὔχεσθε, ὥστε τὸν χρηστὸν αὐτοῦ ζυγὸν ἕως τέλους βαστάσαι

με καὶ μὴ τὸ φορτίον αὐτοῦ τὸ ἐλαφρὸν ἀποῤῥίψαι, A ἀλλ' ἀεὶ τῷ νόμῳ καὶ ταῖς ἐντολαῖς ἐκείνου καὶ τοῖς θελήμασιν ἕπεσθαι. Εἶτα καὶ ἠξίου μάλα θερμῶς τοῦ μὴ συνεχῶς ἐκεῖσε ἀφικνουμένους τὴν ποθουμένην ἡσυχίαν ἐπιταράττειν καὶ ὥσπερ ἐμποδὼν αὐτῷ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω γίνεσθαι προκοπῆς. Ταῦτα ἐκεῖνοι μὲν ἀκούσαντες καὶ ἰδόντες, ἀνέστρεφον· ὁ δὲ τὴν τοῦ οἰκίσκου εἴσοδον ἀποφράξας καί τινα θυρίδα βραχεῖαν καταλιπὼν, δι' ἧς ἂν ἄρτος αὐτῷ μόνον καὶ ὕδωρ παρέχοιτο, εὐχῇ τοῦ λοιποῦ καὶ νηστείᾳ προσέκειτο. Ἐν τούτοις δὲ ὄντος Ἀβραμίου, καὶ ἀγωγὴν τοιαύτην φιλόσοφον μετιόντος, πολὺς πανταχοῦ λόγος ἐφοίτα περὶ αὐτοῦ καὶ πολύ τι πλῆθος ἀνθρώπων ἐπὶ τὴν ἐκείνου θέαν συνέῤῥει, τυχεῖν τινος παρ' ἐκείνου τῆς εὐλογίας ποθοῦντες. Δεκάτῳ δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἔτει τελευτῶσι μὲν οἱ τού- B του γονεῖς· ὁδεύει δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἐκείνων πλοῦτος καὶ κληρονόμος ἁπάσης τῆς πατρικῆς οὐσίας καθίσταται ὁ Ἀβράμιος· Ὁ δὲ πάλαι ταῖς τοιαύταις φροντίσι χαίρειν εἰπὼν, τινὶ τῶν αὐτοῦ φίλων τὴν τοῦ τοιούτου κλήρου πιστεύει πρόνοιαν, ἀναλωθῆναι τὸ πλεῖον αὐτοῦ μέρος εἰς ἐνδεεῖς ἐπισκήψας· οὗ δὴ κατὰ τὰς ἐκείνου ἐντολὰς γενομένου καὶ τοῦ πλούτου καλῶς αὐτῷ κενωθέντος καὶ τῶν πενήτων πολλαῖς ἐπαρκέσαντος, φροντίδος ἀπολέλυτο πάσης, ὁ Ἀβράμιος· ἐπεὶ καὶ τοῦτο φροντὶς ἐκείνῳ μᾶλλον διηνεκὴς, ὅπως ἂν μηδενὶ τὴν ψυχὴν τῶν βιωτικῶν τε καὶ γηΐνων ἀποληφθείη, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτὴν ἔχοι πρὸς τὸν οὐρανὸν τεταμένην καὶ κουφὴν ἀεὶ πρὸς τὰ πνευματικὰ κα μετέωρον.

ϛ'. Ποθήσας τοίνυν ὡς τιμιώτατον κτῆμα τὴν C ἀκτησίαν, οὐδὲν ἕτερον ἔχειν ἠνέσχετο, πλὴν μόνον τῶν ἀναγκαίως ἐχόντων τῷ σώματι, τὰ δὲ ἦν πάλλιον καὶ ῥάκος τι τρίχινον, ἃ περιέκειτο, ψιάθιόν τε πρὸς κατάκλησιν βραχεῖαν τοῦ σώματος καὶ ποτήριον, ᾧ τοῦ μεμετρημένου ἐκείνου μετελάμβανεν ὕδατος· ἀλλ' ὅσῳ τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπιτηδείων ἠπόρει, τοσούτῳ τοῖς τῆς ψυχῆς καλοῖς ἔθαλλε καὶ ἐκόμα ἐκλάμπουσαν ἀεὶ τοῦ περὶ αὐτὸν κύκλου τῶν ἀρετῶν, τὴν ταπείνωσιν ἔχων καὶ τὴν ἀγάπην, ἃς δὴ καὶ μητέρας ἀγαθοῦ παντὸς ὁρίζονται εἶναι. Ἐντεῦθεν ὁμότιμον μὲν τὴν ἀγάπην κοινῇ πρὸς ἅπαντας ἐπεδείκνυτο, τὴν δέ τοῦ πλησίον ἀεὶ σωτηρίαν τῆς ἑαυτοῦ προετίθει. Τὰ δὲ τῶν αὐτοῦ χειλέων ἐκπορευόμενα, ποίας οὐχ ἱκανὰ ψυχὰς καταθέλξαι καὶ ὑφελκύσαι καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπισπάσασθαι; D Ἐπένειμα γὰρ καὶ λίαν παιδευτικῶς, ἐπετίμα δὲ πατρικῶς τε καὶ φιλοστόργως· ἥ τε πραότης αὐτῷ πανταχοῦ καὶ ἡ χάρις ἐπήνθει, τὴν ἔνδον τῆς ψυχῆς κατάστασιν ἀκριβῶς διαφαίνουσαι. Θαυμάσειε δ' ἄν τις εἰκότως καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀνδρὸς καρτερικόν τε καὶ σύντονον· πεντηκοστὸν γὰρ ἔτος ἐν ἀσκήσει διατελέσας, οὐδέποτε μαλακὸν εἰς τοὺς πόνους οὐδὲ ῥᾴθυμον ἔβλεψεν οὐδὲ καθυφῆκέ τι τοῦ παραδεδομένου τὴν ἀρχὴν αὐτῷ τῆς ἐγκρατείας κανόνος· ἀλλ' ὥσπερ ἄρτι πνευματικῶν ἱδρώτων ἁπτόμενος, οὕτως ἦν καθ' ἑκάστην πρὸς ἀγῶνας ἐπιδιδοὺς καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπερβάλλων τῇ καρτερίᾳ· οὐκ ἦν δὲ πρὸς Θεοῦ, πάντως τοιοῦτον ὄντα καὶ οὕτως οἷα πόλιν περιφανῆ καὶ λαμπρὰν καθάπερ

ciam: sed semper sequar legem, et illius præcepta et voluntatem. Deinde etiam vehementer rogavit, ne illuc assidue venientes, suum desideratum obturbarent silentium et impedirent profectum ejus ad meliora. Illi quidem cum hæc audiissent et vidissent, sunt reversi. Ille vero obstructo aditu domunculæ, et relicta parva quadam fenestra, per quam panis solum et aqua ei præberetur, soli de cætero orationi vacabat et jejunio. Cum in his autem esset Abramius, et hanc philosophicam exerceret vivendi rationem, de eo spargebatur fama in omnes partes, et magna hominum multitudo confluebat ad illum spectandum, desiderans ad illo aliquam consequi benedictionem. Decimo autem anno postquam secessisset, decedunt quidem ejus parentes: ad eum autem deferuntur illorum divitiæ, et omnium paternarum facultatum fit hæres Abramius. Ille vero cum jam olim tales curas jussisset valere, cuidam ex suis amicis committit, ut curam gerat hæreditatis, mandans, ut pars ejus maxima consumatur in egenos. Quod quidem çum factum fuisset, ut jusserat, et pulchre profusæ fuissent ejus divitiæ, et opem tulisset multis pauperibus, solutus omni cura fuit Abramius. Nam in hoc ille perpetuo incumbebat, ut ejus animus occuparetur in nulla re mundana et terrena, sed eum totum haberet ad cœlum extensum semperque levem et sublimem ad spiritalia.

VI. Cum ergo tanquam possessionem pretiosissinam desiderasset nil possidere, nihil aliud habere sustinuit, præter ea sola, quæ sunt corpori necessaria. Ea autem erant, pallium et cilicium, quibus erat indutus, et storea ad brevem corporis accubitum, et poculum, quo modicam sumebat aquam. Sed quo magis egebat iis, quæ pertinebant ad usum corporis eo magis abundabat, bonis animæ, in orbe virtutum qui eum circumdabat, semper resplendentem humilitatem habens, et charitatem, quas cujuslibet boni matres esse definiuntur. Hinc æqualem, quidem communiter in omnes ostendebat charitatem. Proximi autem salutem semper suæ præponebat. Quæ vero ex ejus labris procedebant, quam non poterant animam demulcere, et attrahere ad virtutem? Nam valde quidem docte adhortabatur: reprehendebat autem paterne et amanter: mansuetudoque et gratia undique in eo florebat, internam animi constitutionem perfecte aperiens. Merito autem admirabitur quispiam ejus in certaminibus fortitudinem, et constantiam. Nam cum ante mortem continuos quinquaginta annos transegerit in exercitatione, nunquam molliter aut segniter aggressus est labores, neque quidquam remisit de ei ab initio tradita regula abstinentiæ: sed perinde ac si spiritales labores recens attingeret, ita ad certamina accedebat quotidie, seipsum in dies superans. Non erat autem Die omnino permittere, ut talis lux sub medio lateret; neque fieri poterat, ut qui erat hujusmodi, et perinde ac clara quædam et illustris civitas, velut

in quodam monte rerum maximarum et pulcherrime gestarum, positus erat, absconderetur. Nec ergo fuit absconsus. Sed quomodo nuper ipse Dominus discipulis, ita etiam nunc illorum imitatori desuper apostolicum committit ministerium, et ejus honorat virtutem chrismate sacerdotii, et sudoribus monasticæ exercitationis athletica etiam certamina adjungit et laboribus abstinentiæ præter opinionem et admirabiliter adnectit coronas martyrii. Quonam modo autem, deinceps exponam.

VII. Lampsaci, quod est oppidum ad Hellespontum, erat quidam magnus vicus, et frequens populo, qui vocatur Tænia. Quoniam autem qui in eo vico habitabant, tenebantur a gravi errore gentilium, magna quidem multitudo sacerdotum et diaconorum ab episcopo ad eos mittebatur : plurimi quoque ex iis qui vitam susceperant monasticam, ab eo constituti erant vici magistri. Sed nemo eos poterat convertere ab errore : imo piis potius illi inferebnat tormenta et supplicia, neque erat ullum pœnæ genus, quod non terribiliter eis intentaretur. Cum ergo dubitaret episcopus quidnam oporteret facere, ut qui errabant, errorem agnoscerent, et rem aliquando cum suis communicaret, venit eis interim in mentem Abramius admirabilis. Tum non exspectans ipse aliorum de eo testimonia eis statim ostendit, quid de illo esset sibi persuasum, dicens: Credite mihi, filii, dicturo teste veritate, quod in tota fide nunquam mihi contigit videre talem virum et qui in tante virtute viveret et pietate. Cum ii autem, quæ ab ipso dicta fuerant, una voce confirmassent, ipse rursus : Venit, inquit, mihi in mentem quædam cogitatio : ea est autem, ut arbitror, divinioris cujusdam providentiæ, eum initiare chrismate sacerdotii, et ei tradere vicum, qui est ad Hellespontum. Forte poterit, opem superna ei ferente gratia, multos deducere ad agnitionem veritatis. Hæc dixit, et e cathedra statim surgens episcopus, vadit ad Abramium cum universo clero. Et jam solitis dictis precibus postquam eum in Christo salutasset, et osculum dedisset, de vico ei exponit omnia. Præterea autem eum quoque valde rogavit, ut illorum susciperet præfecturam. Ille vero cum primum quidem episcopum advenisse ægre tulisset, ut qui putaret se esse indignum, ad quem tantus vir accederet : deinde etiam quæ dixerat, graviter accepisset, propter magnam illam cordis contritionem et moderationem, et quod se nullo reputaret esse dignum, ea respondit, quæ et tali vitæ conveniebant, et tantæ humilitati : Quis ego sum, domine mi, dicens, ut sacerdotii tantam subeam magnitudinem, et gravis populus mihi committatur docendus? Sine per Christum, sine me acerbe mea deflere peccata.

VIII. Cui rursus episcopus respondens : Recte soio, inquit, o chare fili Abrami, quod gratia, quæ tibi data est a Spiritu, potens es et verbis et factis.

ἐπί τινος ὄρους τῶν μεγίστων κατορθωμάτων κείμενον ὑπὸ μοδίῳ καὶ κλίνῃ καλύπτεσθαι. Οὔκουν οὐδὲ κεκάλυπται· ἀλλ᾽ ὥσπερ πρώην τοῖς μαθηταῖς, οὕτως καὶ νῦν τῷ ἐκείνων μιμητῇ Χριστὸς ἄνωθεν ἀποστολικὴν ἐγχειρίζει διακονίαν τήν τε τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν ἱερωσύνης τιμᾷ χρίσματι καὶ κόποις ἀσκητικοῖς ἀθλητικούς εἰκότως πόνους ἐπισυνάπτει καὶ στεφάνοις ἐγκρατείας στεφάνους παραδόξως ἐπιτίθησι μαρτυρίας· ὅπως δὲ ἄρα καὶ τίνα τὸν τρόπον τὰ τοῦ λόγου δηλώσει μοι.

Ζ΄. Ἐν τῇ Λαμψάκῳ, τῇ πρὸς Ἑλλήσποντον κώμη τις ἦν μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καλουμένη Ταινία· ἐπεὶ δὲ οἱ τὴν τοιαύτην κώμην οἰκοῦντες τῇ χαλεπῇ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἀπάτῃ κατειλημμένοι, πολὺ μὲν ἑκάστοτε πλῆθος αὐτοῖς ἱερέων καὶ διακόνων ὑπὸ τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς προεστῶτος ἐπέμπετο· πολλοὶ δὲ τῶν τὸν μονήρη βίον ἀνῃρημένων διδάσκαλοι παρ᾽ αὐτοῦ τῇ κώμῃ καθίσταντο· τούτων δὲ ὅμως οὐδεὶς μεταβαλεῖν αὐτοὺς τῆς ἀπάτης ἠδύνατο· ἀλλὰ καὶ βάσανοι μᾶλλον κατὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ τιμωρίαι παρ᾽ ἐκείνων ἠπείληντο καὶ κολάσεως εἶδος οὐδὲν ὅλως ἦν, ὅ μὴ τούτοις φοβερῶς ἐπεσείετο. Ἀπορουμένου τοίνυν τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς προεστῶτος, τί ἂν δέοι ποιεῖν πρὸς τὴν τῶν πεπλανημένων επίγνωσιν, καὶ δήποτε τὸ πρᾶγμα τοῖς περὶ αὐτὸν κοινουμένου, μνήμη τις παρεμπίπτει μεταξὺ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀβραμίου· καὶ τὰς παρὰ τῶν ἄλλων αὐτὸς μαρτυρίας οὐκ ἀναμείνας, πρῶτος εὐθὺς τὰς οἰκείας περὶ αὐτοῦ πίστεις παρέσχετο· Πιστεύσατέ μοι, τέκνα, εἰπών, ὑπὸ μάρτυρι μέλλοντι λέγειν τῇ ἀληθείᾳ, ὡς οὐδέποτέ μοι διὰ πάσης ἐγένετο τῆς ζωῆς τοιοῦτον ἄνδρα ἰδεῖν καὶ οὕτως ἐν ἀρετῇ τοσαύτῃ ζῶντα καὶ εὐλαβείᾳ. Τῶν δὲ τὰ παρ᾽ αὐτοῦ εἰρημένα φωνῇ μιᾷ ἐπισφραγισάντων, πάλιν αὐτός· Ἔννοιά μέ τις ἦλθε, φησί· θειοτέρας δὲ οἶμαι καὶ προνοίας αὕτη καὶ οἰκονομίας, τῷ τῆς ἱερωσύνης αὐτὸν χρίσματι τελειῶσαι καὶ τὴν κώμην αὐτῷ τὴν πρὸς Ἑλλήσποντον ἐγχειρίσαι· ἴσως δυνήσεται, συναιρομένης αὐτῷ καὶ τῆς ἄνωθεν χάριτος, εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας τοὺς πολλοὺς ὁδηγῆσαι. Ταῦτα ἔφη, καὶ ὡς εἶχεν εὐθὺς ὁ ἐπίσκοπος τῆς καθέδρας ἐξαναστάς, ἅμα τῷ κλήρῳ παντὶ πρὸς τὸν μακάριον ἄπεισι· καὶ τῆς συνήθους εὐχῆς ἤδη γεγενημένης μετὰ τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν, τὰ περὶ τῆς κώμης ἅπαντα πρὸς αὐτὸν διεξῄει· πρὸς δὲ καὶ ἠξίου μάλα θερμῶς τοῦ τὴν ἐκείνων ἀναδέξασθαι προστασίαν· ὁ δὲ πρῶτα μὲν τὴν ἐπισκόπου δυσχεράνας ἐπιδημίαν, καθάπερ οὐχ ἱκανὸν ἑαυτὸν ἀνδρὸς τηλικούτου παρουσίας οἰόμενος, ἔπειτα δὲ καὶ βαρέως τοὺς παρ᾽ αὐτοῦ δεξάμενος λόγους διὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην συντριβὴν τῆς καρδίας, καὶ μετριότητα, καὶ τὸ τοῦ μηδενὸς ἄξιον ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι, τὰ καὶ βίῳ τοιούτῳ καὶ ταπεινώσει τοσαύτῃ προσήκοντα, πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· Τίς εἰμι ἐγώ, Κύριέ μου, Κύριε, λέγων, ὥστε τηλικοῦτον ἱερωσύνης μέγεθος ὑπελθεῖν καὶ λαοῦ βαρέως διδασκαλίαν ἐγχειρισθῆναι; Ἔασον διὰ Χριστόν, ἔασον πικρῶς ἀποκλαύσασθαι τὰς ἐμαυτοῦ πλημμελείας.

Η΄. Πρὸς ὃν ὁ ἐπίσκοπος αὖθις τὸν λόγον ἀναλαβών· Οἶδα σαφῶς, οἶδα, τέκνον ποθεινόν, Ἀβράμιε, εἶπεν, ὡς τῇ δεδομένῃ σοι παρὰ τοῦ Πνεύματος χά-

ρετι δυνατὸς εἶ καὶ λόγοις καὶ πράγμασι· μὴ οὖν ἀποκνήσῃς ἔργῳ καθεῖναι σαυτόν, τοσαύτης μὲν ψυχῶν ὠφελείας αἰτίῳ, μεγάλας δὲ καί σοι παρὰ Θεοῦ προξενοῦντι τὰς ἀντιδόσεις. Ὁ δὲ τοῖς προτέροις, ἐπιμένων καὶ ἔτι· Ἔασον, αὖθις παρακαλῶ, ἔασον, ἔλεγε, τὰ οἰκεῖα θρηνῆσαι κακά. Καὶ ὃς ὑπολαβὼν δριμυτέροις αὐτὸν ἠμείβετο λόγοις· Ἰδοὺ δὴ κόσμον, λέγων, καὶ τὰ τοῦ κόσμου καταλιπὼν, καὶ τί μὲν οὐκ ἀσκήσας ἐπαινετὸν, ποίας δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν μὴ φύλαξ ἀναφανεὶς ἀκριβέστατος, τὸ κεφάλαιον οὐκ οἶδ' ὅπως ἔλαθες παραλιπὼν τὴν ὑπακοήν. Τούτων ἀκούσας ὁ μακάριος, τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων ὑποπλησθεὶς καὶ δή τι στενάξας βαθὺ καὶ ὑπόθερμον· Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ, κύριέ μου, κύριε, φησὶ, ἵνα καὶ αὖθις ἀναλάβω τὰ εἰρημένα, ὅτι τοιούτοις ἔσχες περὶ ἐμοῦ λογισμοὺς καὶ οὕτως ὅλαις χερσὶν ἀνελκύσαι με φιλονεικεῖς πρὸς τηλικοῦτον ὕψος ἀρχῆς, τὸν εὐτελῆ καὶ ἀπεῤῥιμμένον; Καὶ ὁ ἐπίσκοπος· Δι' ὅτι, φησὶν, ὁ μὲν ἑαυτῷ μόνῳ ζῶν καὶ μόνα καλῶς ὅπως ἔχοι τὰ καθ' ἑαυτὸν μεριμνῶν, ἑαυτῷ μόνῳ περιποιεῖ τὴν ὠφέλειαν; Τὸ δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐπανορθοῦν καὶ ψυχῶν ἐπιμέλειαν πεπιστεῦσθαι, ὅσον ἔχει τὸ κέρδος καὶ ὁποῖον ἀγάπης δεῖγμα τῆς πρὸς Θεὸν, καὶ ὅπως ἁπάσης ἐστὶ μεῖζον τῆς πρὸς αὐτὸν θεραπείας, αὐτὸν ἐκεῖνόν σοι τούτου παρέξομαι μάρτυρα· « Εἰ γὰρ φιλεῖς με, Πέτρε, φησὶ, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. » Ὥστε τοσοῦτον μέλει Θεῷ τῆς τῶν ποιμνίων ἐπιμελείας, ὡς καὶ μέγιστον τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης σημεῖον τὴν περὶ ταῦτα τιθέναι κηδεμονίαν. Τοιαύταις συμβουλαῖς τε καὶ ὑποθήκαις, τοιούτοις ὑποφωνήμασι, πεισθεὶς ὁ Ἀβράμιος, ἠκολούθει πρὸς τὴν πόλιν τῷ ἐπισκόπῳ, κἀκείνου τελέσαντος ἐπ' αὐτῷ τὰ εἰκότα καὶ οὕτω τέλειον αὐτὸν ἀναδείξαντος ἱερέα, εἶτα καὶ σὺν ἅμα τῷ κλήρῳ παντὶ καὶ τῷ λαῷ τοῦτον προπέμψαντος, τὴν προκειμένην ἐκεῖθεν ὁδὸν ἤρχετο, πολλὰ μεταξὺ δάκρυα χέων καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπήν τε καὶ συμμαχίαν ἐπικαλούμενος.

Ne ergo dubitaveris ad munus accedere, quod erit quidem causa tantæ animarum utilitatis, magnas autem apud Deum tibi conciliabit remunerationes. Ille vero perseverans in prioribus : Sine rogo, rursus dicebat, sine me mala propria deflere. Ille vero respondens, acrioribus eum verbis excepit, Ecce, dicens, cum et mundum, et quæ mundi sunt omnia reliqueris, et quid non laudabile quidem exercueris, quodnam autem Dei præceptum non accurate servaveris, id quod est præcipuum, nescio quomodo imprudens prætermisisti, nempe obedientiam. Hæc cum ille audiisset B. Abramius, oculos suffusus lacrymis, et ex imo graviter suspirans : Quis ego sum, domine, domine mi, inquit (ut rursus repetam ea, quæ dicta sunt), ut de me talem susceperis cogitationem, et me, qui sum vilis et abjectus sic tota manu contendas attrahere ad tantam virtutis altitudinem ? Episcopus autem : Quoniam, inquit, qui sibi quidem soli vivit, et solum curat, ut res suæ recte se habeant, sibi soli parat utilitatem. Alios autem corrigere et animarum sibi creditarum curam gerere, quantum habet emolumentum, et quantum charitatis in Deum indicium, et quod id sit majus quovis alio cultu Creatoris et Domini, adducam tibi illius ipsius testimonium : « Si enim diligis me, Petre, inquit, pasce oves meas [11]. » Quamobrem Deo tantæ sunt curæ greges, ut maximum signum in ipsum dilectionis, eorum curam esse statuat. Talibus consiliis, monitis et sermonibus persuasus Abramius episcopum ad urbem est secutus. Cumque, ille in ipso, quæ par erat, peregisset, et sic eum perfectum creasset sacerdotem, et deinde cum toto clero et populo eum deduxisset, propositam illinc viam iniit, multas interim fundens lacrymas, et supernum invocans auxilium.

Θ'. Γενόμενος δὲ κατὰ τὴν κώμην καὶ ταύτην ὑπὸ βαθεῖ σκότῳ τῆς ἀσεβείας κειμένην καταλαβὼν, καὶ ὅ φησι ὁ θεῖος Παῦλος, « Τὴν τοῦ Μονογενοῦς δόξαν ἐν ὁμοιώματι γλυπτοῦ ἀλλαξαμένην, » τοιαῦτα τῷ Θεῷ ἐν συντριβῇ καρδίας προσηύχετο· Δέσποτα φιλάνθρωπε, Χριστὲ ὁ Θεὸς, ὁ μόνος ἀγαθὸς, ὁ μόνος ἀνεξίκακος ὁ μόνος ἐλεήμων, ὁ τὸν ἄνθρωπον ἀφάτῳ εὐσπλαγχνίᾳ δημιουργήσας, ὁ συνιεὶς εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ καρδίας καὶ νεφροὺς ἐτάζων καὶ γινώσκων τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ, μὴ παρίδῃς τὸ σὸν πλάσμα, τὸ τῆς σῆς χειρὸς δημιούργημα κακῶς ὑπὸ τοῦ νοητοῦ θηρὸς ἀπολλύμενον· ἀλλ' ἐξελοῦ αὐτοὺς τῆς τοῦ ἐχθροῦ τυραννίδος καὶ δὸς αὐτοῖς τὴν τῆς σῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν· σὺ γὰρ οἶδας, ὅτι οὐ δόξης ἕνεκεν ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ σωτηρίας ψυχῶν, τὴν φροντίδα ταύτην καὶ τὴν διακονίαν ἀνεδεξάμην. Ταῦτα τοιγαροῦν προσευξάμενος καί τινα τῶν ὑπολειφθέντων αὐτοῦ χρημάτων παρὰ τοῦ φίλου, ᾧ τὴν τούτων ἀνέθετο πρόνοιαν κομισάμενος, οἶκον δι' αὐτῶν εὐκτήριον ἀνεγείρει ἐπιτερπέστατον

IX. Cum autem venisset in vicum, et cum invenisset jacentem in profundis tenebris impietatis, et ut dicit divinus Paulus [12], et Gloriam Unigeniti mutatam in similitudinem sculptilis, » sic Deum precabatur in contritione cordis : Benigne et clemens Domine Christe Deus, qui es solus bonus, qui es solus patiens, qui es solus misericors, qui creasti hominem benignitate ineffabili, qui intelligis omnia opera ejus, et corda et renes examinas, et intelligis ejus cogitationes : ne despicias tuum figmentum, opus tuarum manuum, quod male necatur a bellua, quæ percipitur intelligentia : sed libera eos a tyrannide inimici, et da eis veritatis tuæ agnitionem. Tu enim scis, quod non propter humanam gloriam, sed propter animarum salutem suscepi hanc curam et hoc ministerium. Cum sic ergo esset precatus. et aliquas accepisset pecunias, quæ remanserant apud amicum, cui curam commiserat facultatum, ex ipsis ædem exstruit oratoriam longe elegantissimam. Postquam autem finitum fuit ædificium, in-

[11] Joan xxi, 17. [12] Rom. i, 23.

cruentum in eo sacrificium Deo offerebat, et similes priorihus rursus fundebat preces : Collige, Domine, dicens, oves tuas errantes in hanc mandram recenter ædificatam, aperiens eis viam salutis per tui agnitionem, ad gloriam tui gloriosi nominis. Tu es enim Deus solus misericordiæ et miserationum, qui non vis mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat[13]. Cum has ei preces obtulisset, et cor deinde vir sapiens confirmasset, et fuisset repletus zelo et desiderio, obiens statuas dæmonum, eas omnes diruit, et humi evertit, quæ erant vere terra dignæ, soloque cinere et pulvere.

τε καὶ χαριέστατον. Ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχε τὰ τῆς οἰκοδομίας, τὰς ἀναιμάκτους θυσίας ἐν αὐτῷ προσῆγε Θεῷ καὶ τὰς ὁμοίας καὶ πάλιν προσευχὰς ἐποιεῖτο· Συνάγαγε, Κύριε, τὰ πεπλανημένα σου πρόβατα, λέγων, εἰς τὴν νεόκτιστόν σου ταύτην μάνδραν, ἀνοιγὼν αὐτοῖς εἴσοδον σωτηρίας διὰ τῆς σῆς ἐπιγνώσεως, εἰς δόξαν τοῦ σοῦ ὀνόματος· σὺ γὰρ εἶ Θεὸς μόνος ἐλέους καὶ οἰκτιρμῶν, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Ταύτας οὖν αὐτῷ τὰς δεήσεις προσενεγκών, εἶτα καὶ τὴν καρδίαν ὁ σοφὸς ἐπιῤῥώσας, ζήλου τε καὶ ὁρμῆς ἔμπλεως γεγονὼς καὶ τὰ τῶν δαιμόνων ἀγάλματα περιελθὼν καθαιρεῖ πάντα καὶ εἰς ἔδαφος ἀνατρέπει, τὰ γῆς ἀληθῶς ἄξια καὶ σποδοῦ μόνης καὶ κόνεως.

X. Cum autem post hæc accessissent quidam ex infidelibus, ut illis sacrificarent statuis, et eas precarentur, vidissentque gravi casu corruisse, non ignorarunt hostem : manifestum enim et virtus et studium arguebant utrinque Abramium : statimque correptis lignis et lapidibus, repente in sanctum irruerunt : nec prius cessarunt eum petere et crudelissime percutere, quam eum vidissent plane defecisse, et extremam jam agere animam. Recesserunt enim, existimantes eum mox esse moriturum. Ille autem cum circa mediam noctem recreatus esset ab illis intolerandis doloribus, vix tandem surgens, in templum est ingressus : et cum se pronum humi dejecisset, flens graviter, et fronte solum verberans, acerrimo et maximo studio fundebat preces pro illorum salute, ut depellerent impietatis nubem, quæ eos detinebat, et pure aspicerent ad radios veritatis. Mane autem cum illi ad templum accessissent, non gratia orationis (quomodo enim, cum eorum animi fluctuarent adhuc salo impietatis ?) sed ad videndam ædificiorum structuram (erat enim templum bene figuratum, et ea, qua par erat, symmetria constructum, et quod animum et oculos satis poterat lætificare), cum, inquam, venissent in templum, et offendissent sanctum in eo precantem, priorem rursus sævitiam et rabiem in eum ostenderunt : et cum eum rursus variis modis et vehementer cecidissent, vinculis et funibus omni ex parte comprehensum, trahunt per medium vicum, et in eum omni ex parte lapides nive cadente densiores conjecerunt, ignorantes stulti, pro qua gratia, pro quali pro ipsis precatione, qualem reddiderint ei remunerationem. Ille ergo tunc quidem ab eis relictus et semimortuus, jam a plagis dissolutus et sanguinem in terram fundens. Cum autem media nocte ad se rediisset, dicebat : Domine, quousque oblivisceris mei in finem ? Quousque avertis faciem tuam a me ? Quousque opera manuum tuarum despicis, quæ pereunt ? Hæc Deo dicebat, et verba miscebat lacrymis. Deinde autem vix tandem e solo surgit, perinde ac si non esset confectus tot plagis et vulneribus, et in dictum templum rursus ingreditur.

Ι'. Μετὰ δὲ ταῦτα παραγενόμενοί τινες τῶν ἀπίστων τοῦ καὶ θῦσαι τοῖς τοιούτοις ἀγάλμασι καὶ προσεύξασθαι, καὶ πτῶμα κείμενον χαλεπὸν ἰδόντες, οὐκ ἠγνόησαν τὸν πολέμιον· δῆλον γὰρ ἥ τε ἀρετὴ καὶ ὁ ζῆλος ἐποίουν πανταχοῦ τὸν Ἀβράμιον· καὶ ξύλα καὶ λίθους εὐθὺς ἁρπάσαντες ἔθεον ἄθροοι κατὰ τοῦ ἁγίου καὶ οὐκ ἀνῆκαν βάλλοντες αὐτὸν καὶ ὠμότατα παίοντες, ἕως παντελῶς ἀπαγορεύσαντα εἶδον καὶ πρὸς αὐταῖς ἤδη ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς γενόμενον· οἱ μὲν γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν αὐτὸν ἀποθανεῖσθαι νομίσαντες ἀπηλλάγησαν. Ὁ δὲ περὶ μέσας νύκτας τῶν ἀφορήτων ὀδυνῶν ἐκείνων ἀνενεγκών, μόλις ὡς εἶχεν ὑπαναστὰς εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ πρηνῆ καταβαλὼν ἑαυτὸν καὶ πικρὸν κάτωθεν ἀνοιμώζων καὶ τῷ μετώπῳ τύπτον τὸ ἔδαφος, τῇ θερμότητι ταύτῃ καὶ τῇ σπουδῇ τῶν εὐχῶν ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐκέχρητο σωτηρίας, ὥστε τὸ κατέχον αὐτοὺς τῆς ἀσεβείας ἀποσείσασθαι νέφος καὶ καθαρῶς πρὸς τὰς αὐγὰς διαβλέψαι τῆς ἀληθείας· ἕωθεν δὲ κἀκεῖνοι τῷ ναῷ ἐπιστάντες, οὐ προσευχῆς χάριν (πῶς γὰρ ἔτι τῷ σάλῳ τῆς ἀπιστίας τὰς ψυχὰς κυμαινόμενοι ;). ἀλλὰ κατὰ θέαν τῆς τῶν οἰκοδομημάτων κατασκευῆς (ἦν γὰρ ὁ ναὸς σχήματος εὖ ἔχων καὶ συμμετρίας, καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ ὀφθαλμοὺς ἱκανῶς εὐφραίνειν δυνάμενος)· ἐν τῷ ναῷ τοίνυν γενόμενοι, καὶ τὸν ἅγιον εὐχόμενον ἐν αὐτῷ καταλαβόντες, τὴν προτέραν αὖθις ὠμότητα καὶ λύσσαν εἰς αὐτὸν ἐπεδείξαντο, καὶ πολυτρόπως τὸν ἄνδρα πάλιν καὶ σφοδρῶς αἰκισάμενοι, δεσμοῖς τε πάντοθεν καὶ σχοινίοις ἀπολαβόντες, διὰ μέσης εἷλκον τῆς κώμης καὶ λίθους ἐπ' αὐτὸν πανταχόθεν νιφετῷ παραπλησίους ἠφίεσαν ἀγνοοῦντες ἥλικης οἱ μάταιοι χάριτος, οἵας ὑπὲρ αὐτῶν εὐχῆς, οἵας ἀμοιβὰς ἀπεδίδοσαν. Ἐκεῖνος τοίνυν τότε μὲν ἡμιθανὴς ὑπ' αὐτῶν κατελείφθη, ἐκλελυμένος ὑπὸ τῶν πληγῶν ἤδη καὶ καταῤῥέων ἐπὶ τὴν γῆν. Ἐπεὶ δὲ ἦν ἐκ μέσων νυκτῶν ἀνανήψας καὶ ὥσπερ ἐν ἑαυτῷ γενόμενος· Ἕως πότε, Κύριε, ἔλεγεν, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος, ἕως πότε ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ ; ἕως τίνος τὰ ἔργα τῶν σῶν χειρῶν περιορᾷς ἀπολλυμένα ; Ταῦτα ἔλεγε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δάκρυσιν ἐκίρνα τὰ ῥήματα. Ἔπειτα μέντοι καὶ ὑπανίσταται τοῦ ἐδάφους σχολῇ καὶ σὺν χρόνῳ, καθάπερ ἂν εἴ τις ὑπὸ τραύμασι καὶ πληγαῖς τοσαύταις κατειργασμένος καὶ εἰς τὸν εἰρημένον αὖθις ναὸν εἰσέρχεται.

[13] Ezech. xviii, 23.

ΙΑ'. Εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν καὶ οἱ χριστομάχοι θῆρες ἐκεῖνοι πάλιν ἐν αὐτῷ γενόμενοι, καὶ τοῦτον εὐχῆς εὑρόντες ἐκεῖ καὶ ὕμνων εὐχόμενον, οὐχ ἔτι πράως ἐνεγκεῖν ἠδυνήθησαν, ἀλλὰ πληγάς τε αὐτῷ τὰς προτέρας ἢ πολλῷ καὶ μείζονας ἐπιθέντες, δεσμοῖς τε τοῖς ὁμοίοις ὑποβαλόντες, πόῤῥω που τῆς κώμης φέροντες ἔῤῥιψαν. Τούτοις οὖν τρίτον ἑξῆς ἐνεκαρτέρει χρόνον Ἀβράμιος, οὐχ ὀκλάσας, οὐ καθυφεὶς, οὐ καθευξάμενος οὐδενὸς, ἀλλὰ τῷ μίσει προστιθεὶς τὴν ἀγάπην, τῷ θυμῷ τὴν πραότητα, ταῖς λοιδορίαις τὰς εὐλογίας, νουθετῶν, συμβουλεύων, παρακαλῶν τοὺς πρεσβύτας, τοὺς νέους, πᾶσαν ἁπλῶς ἡλικίαν, ὡς πατέρας, ὡς τέκνα, ὡς ἀδελφοὺς, οὐδὲν ὅλως ἀγεννὲς οὐδὲ μικρόψυχον ἐνδεικνύμενος, ἀλλ' ἔργῳ τὸ τοῦ θείου Δαυῒδ ἐκπληρῶν, καὶ ἀναγκῶν μεταξὺ καὶ θλίψεων τὰς ἐντολὰς Κυρίου μελέτην ποιούμενος· διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἐξήνθησεν ἐπ' αὐτὸν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ καὶ συνεληλυθότες ἀθρόον οἱ πρώην ἀσεβεῖς ἐκεῖνοι καὶ ἄπιστοι· Θεοῦ δὲ τοῦτο πάντως τοῦ παιδεύοντος ἄνθρωπον γνῶσιν καὶ τῆς ἐκείνου περὶ τὸν Ἀβράμιον χάριτος· συναχθέντες οὖν πάντες οἱ τὴν κώμην ἐκείνην οἰκοῦντες, καὶ οἷα εἰκὸς ἐν συναγωγῇ πλήθους ὁμιλίας τε πολλῆς καὶ λόγων πάντοθεν κινουμένων τὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς μέσον παρήγετο, καὶ θαῦμα τὰς ἁπάντων ἐπλήρου ψυχὰς, καὶ δεινῶς ὑπὸ τῆς ἐκπλήξεως ἀπορούμενοι· Ὁρᾶτε, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον, οἷα κατὰ τοῦ Ἀβραμίου ἡμῖν εἴργασται! ὁ δὲ πρὸς ἡμᾶς ὅπως χρηστῶς ἔχει καὶ φιλανθρώπως, καὶ μεθ' ὅσης εὐψυχίας καὶ γενναιότητος τὴν τοσαύτην ὑπήνεγκεν ἐπιφορὰν τῶν δεινῶν; Πάντως εἰ μή τις ἦν Θεὸς ἀΐδιος ἀληθῶς καὶ ἀθάνατος ἀξίας τῶν πόνων καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι δυνάμενος, οὐκ ἂν τηλικαύτην δι' αὐτὸν ὑπομονὴν ἐπεδείξατο. Καὶ τὰ θεῶν δὲ ἡμετέρων ἀγάλματα εἴδετε ὡς ἀπονητὶ πάντα καὶ ῥᾳδίως κατέστρεψε καὶ οὐδεὶς ἠδυνήθη τῶν τοιούτων θεῶν οὐδὲ κἂν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπαμῦναι τὴν ὕβριν;

ΙΒ'. Ταῦτα ἐκεῖνοι μὲν πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον. Θεὸς δὲ τέλος τοῖς ῥήμασιν ἐπέθηκε δεξιὸν, καὶ τὰς ψυχὰς εὐθὺς διαθερμανθέντες· Δεῦτε πάντες, τῷ χρηστῷ ἀνδρὶ τούτῳ προσπέσωμεν, εἶπον, συνθέμενοι τῷ ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσομένῳ Θεῷ. Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ συντρέχουσιν αὐτίκα πρὸς τὸν ναὸν, καθάπερ ὑπὸ μιᾷ τῇ γλώττῃ καὶ τῇ ψυχῇ κράζοντες. Δόξα σοι, τῷ πέμψαντι τὸν δοῦλον αὐτοῦ Ἀβράμιον Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ· ἐξελεῖν ἡμᾶς τὴν τῶν εἰδώλων ἀχλύος. Ὅπερ ὁ μακάριος ἐκεῖνος παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἰδὼν, καί τινος ἀφάτου τὴν καρδίαν πληρωθεὶς εὐφροσύνης, ἁρπάζει παραχρῆμα τὸν καιρὸν καί· Ὦ πατέρες ἐν Κυρίῳ, καὶ τέκνα, καὶ ἀδελφοὶ, φησὶ, δεῦτε, κοινῇ ἀποδῶμεν δόξαν Θεῷ τῷ θαυμαστῶς οὕτω καὶ ἀποῤῥήτως τὰ τῆς ψυχῆς ὑμῶν φωτίσαντι ὄμματα, καὶ λάβετε τὴν σφραγῖδα τοῦ Πνεύματος· προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ. Τούτοις τοῖς λόγοις καὶ τὴν τῆς πίστεως συνείρει διδασκαλίαν, καὶ ὅπως χρὴ πιστεύειν διεξελθὼν, τῆς διὰ τοῦ βα-

XI. Die autem sequenti belluæ illæ Christi inimicæ, cum illic rursus venissent, et eum orantem invenissent, ne tunc quidem potuerunt id ferre moderate : sed cum ei plagas priores, aut etiam multo majores imposuissent, et eum similibus vinculis alligassent et traxissent, procul a vico projecerunt. In his ergo se tres annos deinceps fortiter gessit Abramius, non fractus, non cedens, nec ulli male imprecans : sed odio charitatem adjungens, iræ mansuetudinem, maledictis benedictiones, admonens, consulens, adhortans, senes, adolescentes, omnem, ut semel dicam, ætatem, ut patres, ut filios, ut fratres, nihilque omnino ostendens, quod sit pusilli et abjecti animi : sed reipsa implens, quæ sunt divini Davidis, et inter necessitates et afflictiones meditans præcepta Domini [14]. Propter hæc in ipsum floruit ejus sanctificatio. Nam cum repente convenissent illi, qui nuper erant impii et infideles (est autem hoc Dei omnino, qui docet hominem scientiam, et illius gratiæ in Abramium), omnesque qui illum vicum habitabant, congregati essent, et, ut est consentaneum in cœtu multitudinis, sermones omni ex parte haberentur, res Abramii in medium adducebatur, et omnium animi implebantur admiratione. Itaque cum præ stupore in magnam adducti essent dubitationem : Videtis, dicebant inter se invicem, qualia a nobis facta sunt adversus Abramium : ille autem quam benigne et clementer in nos se gerit, quamque fortiter ac generose tulit mala, quæ sunt ei illata ? Omnino nisi esset vere Deus aliquis æternus et immortalis, qui potest pro laborum meritis reddere remunerationes, non ostendisset tantam pro ipso tolerantiam. Porro autem deorum nostrorum imagines videtis quam facile et citra ullum laborem evertit, neque ullus ex iis diis potuit a se propulsare injuriam ?

XII. Hæc illi quidem inter se dicebant. Deus autem verbis finem imposuit convenientem. Ii enim protinus incitati animis, dixerunt : Adeste omnes, ad hujus boni viri genua procidamus, consentientes Deo, qui ab ipso prædicatur. Quæ simul atque dixissent, concurrunt protinus ad templum, tanquam una lingua et anima clamantes : Gloria tibi Deo cœli, qui misisti servum tuum Abramium, ut nos a simulacrorum liberaret caligine. Quod quidem cum ille beatus vidisset præter omnem spem, ineffabili in corde repletus lætitia, repente tempus quoque arripit, et : O patres in Domino, et filii, et fratres, inquit, adeste, et Deo simul reddamus gloriam, qui tam admirabiliter et arcane illuminavit vestros animæ oculos : et accipite signaculum spiritus. Accedite ad ipsum, et illuminamini : et vestri vultus pudore nequaquam afficientur [15]. His verbis conjungit etiam doctrinam veritatis. Et cum, quomodo credere oporteat, verbis esset persecutus, eos in filiorum adoptionem asciscit per baptismum, cum

[14] Psal. cxviii, 77, et alibi passim. [15] Psal. xxxiii, 6.

essent numero circa mille. Et deinceps erat multus in eis quotidie admonendis et docendis. Illi autem tanquam bona terra, et pinguis, et aquis irrigua, reddiderunt fructus multiplicatos divinorum seminum. Atque annus quidem in his consumptus ab Abramio.

XIII. Deinde timens, ne, dum in vici curis versaretur et tumultibus, sibi aliqua re indulgeret ex iis quæ ad victum pertinent: cumque jam videret gregem perfectum et absolutum in divinis mandatis, statuit ad priorem reverti solitudinem. Cum noctu itaque surrexisset, dicebat: Domine, qui es solus bonus, qui solus es immemor acceptæ injuriæ, qui hanc recens collectam multitudinem solvisti a vinculis adversarii, et per eam, quam in te habent, fidem tuo colligasti vinculo: conserva hunc parvum tuum gregem invictum ab insidiis dæmonum, eos tanquam armis muni tua protectione, et eum accinge forti tua potentia: te autem propitium ego quoque miser inveniam, quando judicium pones in spem, et misericordiam tuam in trutinis. Ad peccati rationem nihil mihi imputetur a tua benignitate hic meus recessus. Tu enim es occultorum cognitor, et cordium examinator, et tu e longinquo cognovisti cogitationes meas, quod propter te et tui amorem suscepi hanc peregrinationem: et ecce me subduco ab iis omnibus, quæ ad victum pertinent, ne si ad aliquid horum, tanquam ad scopulum impegero, in medio mari curarum mundanarum subeam naufragium. Atque sic quidem finem acceperunt ejus preces: et cum Dominico signo vicum muniisset, et eum Deo commendasset, se clanculum proripit ad secessum.

XIV. Mane ergo cum de more venissent vicani ad templum Dominicum, ut benedictionem Pastoris assequerentur, cumque eum ibi non invenissent, illos invasit confusio, mœrorque et animi ægritudo. Eum igitur diligenter quærunt, non parvam terræ partem obeuntes. Sed reversi vacuis manibus, cum calidis lacrymis accedunt ad episcopum, et apud eum deflent, se esse privatos suo pastore. Ille autem sauciatus paribus telis ægritudinis, eum quoque quærit similiter. Postquam vero et ipse cognovit se ea facere, quæ erant inutilia (tuto enim propter quietis ac silentii cupiditatem latebat Abramius), tunc, sui cleri accepta parte aliqua, cum venisset ad vicum, primum quidem illorum animos satis consolatur, qui ægre ferebant pastoris absentiam. Deinde cum eos elegisset, qui erant virtute insigniores: et alios quidem presbyteros, alios autem diaconos constituisset, et alios cooptasset in alios sacros gradus: et iis veluti quamdam tradidisset regulam, et formam glorificationis, quæ fit in Ecclesia, et eis precatus esset vitam pacatam et a molestia liberam, recedit. Quæ quidem nec divinum quidem latuerunt Abramium. Sed ipse quoque, cum in eo, in quo latebat, loco hæc per Spiritum cognovisset, ab illius vici curis animum liberavit. Nam etsi trahebatur

A πτίσματος αὐτοὺς υἱοθεσίας καταξιοῖ περί που χιλίους τὸν ἀριθμὸν ὑπάρχοντας· καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου πολὺς ἦν παραινῶν καθ' ἑκάστην, καὶ διδάσκων αὐτούς, καὶ διαλεγόμενος. Οἱ δὲ, ὥσπερ ἀγαθή τις γῆ, καὶ πίων, καὶ εὔυδρος, πολλαπλασίους τῶν θείων σπερμάτων τοὺς καρποὺς ἀπεδίδοσαν. Ἐνιαυτὸν μὲν οὖν ἐν τούτοις τῷ Ἀβραμίῳ ἠνύετο.

ΙΓ'. Ἔπειτα δείσας μὴ ἐν μέσῃ κωμῃ καὶ φροντίσι καὶ θορύβοις στρεφόμενος προσηλωθῇ τινι τῶν βιωτικῶν, ἄλλως δὲ καὶ τὴν ποίμνην ἤδη ταῖς θείαις ἐντολαῖς κατηρτισμένην ἰδων, εἰς τὴν προτέραν ἔγνω καὶ πάλιν ἐπανελθεῖν ἐρημίαν. Νυκτὸς τοιγαροῦν ἀναστάς· Κύριε ὁ μόνος ἀγαθὸς, ὁ μόνος ἀμνησίκακος, ἔλεγεν, ὁ τὴν νεόλεκτον ταύτην πληθὺν τῶν τοῦ ἀντικειμένου λύσας δεσμῶν, καὶ διὰ τῆς B εἰς σὲ πίστεως πόθῳ συνδείσας τῷ σῷ αὐτὸς ἐπιβουλαῖς δαιμόνων ἀνάλωτον, τὸ μικρόν σου τουτὶ συντήρησον ποίμνιον· τείχισον αὐτοὺς ὡς ὅπλῳ τῇ σκεπῃ σου, καὶ τῇ κραταιᾷ σου δυναστείᾳ περίζωσον· εὐμενῆ δέ σε καὶ ὁ ταλαίπωρος ἐγὼ εὕροιμι, ὅτε θήσεις κρίσιν εἰς ἐλπίδα καὶ τὴν ἐλεημοσύνην σου εἰς σταθμούς· μηδὲν ἁμαρτήματος λόγῳ τῷ τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης παρὰ τῇ σῇ χρηστότητι λογισθείη μοι· σὺ γὰρ εἶ γνώστης κρυφίων καὶ καρδιῶν ἐξεταστής, καὶ σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμούς μου ἀπὸ μακρόθεν, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὸ σὸν φίλτρον τὴν ἀποδημίαν ταύτην εἱλόμην· καὶ τῶν βιωτικῶς ἰδοὺ πάντων ἐμαυτὸν ὑπεξάγω, μή πού τινι τούτων οἷα σκοπέλῳ προσράξας, ἐν πελάγει μέσῳ τῶν κοσμικῶν φροντίδων ὑποστῶ τὸν ναυάγιον. Εἶχε μὲν οὖν αὐτῷ C τέλος τὰ τῆς εὐχῆς, καὶ τρὶς τῷ Δεσποτικῷ σημείῳ τὴν κώμην διασφραγίσας καὶ ταύτην Θεῷ παραθεὶς, ἐξόδῳ τινὶ λαθραία κλέπτει τὴν ὑποχώρησιν.

ΙΔ'. Ἕωθεν οὖν τοὺς τῆς κώμης τὸ κυριακὸν, ὡς ἔθος, καταλαβόντας, ὥστε τῆς παρὰ τοῦ ποιμένος εὐλογίας ἀξιωθῆναι, καὶ τοῦτον ἐν αὐτῷ μὴ εὑρόντας, σύγχυσις εἶχε, καὶ λύπη, καὶ ἀθυμία· ἔρευναν τοίνυν τοῦ ἀνδρὸς ἀκριβῆ ποιησάμενοι, μέρος τε γῆς οὐκ ὀλίγον κατὰ ζήτησιν ἐκείνου περιελθόντες καὶ κεναῖς χερσὶν ὑποστρέψαντες, προσέρχονται μετὰ θερμῶν δακρύων τῷ τῆς ἐπισκοπῆς προεστῶτι καὶ τὴν τοῦ ἰδίου ποιμένος στέρησιν πρὸς αὐτὸν ἀποδύρονται. Ὁ δὲ τοῖς ἴσοις τῆς ἀθυμίας καὶ αὐτὸς τρωθεὶς βέλεσιν, ἴσην αὐτοῦ ποιεῖται καὶ ζήτησιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ οὗτος ἀνήνυτα ἔγνω πονῶν (ἐκρύπτετο D γὰρ ἀσφαλῶς ἐπιθυμίᾳ τοῦ τῆς ἡσυχίας καλοῦ ὁ Ἀβράμιος), μέρος τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου τηνικαῦτα παραλαβὼν καὶ εἰς τὴν κώμην γενόμενος, πρῶτα μὲν ἱκανῶς παραμυθεῖται τὰς ἐκείνων ψυχὰς ὀδυνηρως ἄγαν ἐχούσας τῇ τοῦ ποιμένος ἀποδημίᾳ, ἔπειτα τοὺς δι' ἀρετὴν ἐπιφανεστέρους ἀπολεξάμενος, τοὺς μὲν πρεσβυτέρους, τοὺς δὲ διακόνους καὶ ἄλλους ἄλλοις τῶν ἱερῶν ἐγκαταλέξας βαθμῶν, καὶ τούτοις οἱονεί τινα παραδοὺς κανόνα καὶ τύπον τῆς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν δοξολογίας καὶ ζωὴν αὐτοῖς εἰρηνικήν τε καὶ ἄλυπον ἐπευξάμενος, ἀπαλλάττεται. Ἅπερ οὖν οὐδὲ τὸν θεῖον Ἀβράμιον ἐλελήθει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν ᾧ κέκρυπτο τόπῳ τὰ τοιαῦτα

A μαθὼν καὶ τῶν περὶ τῆς κώμης ἐκείνης φροντίδων τὴν ψυχὴν ἀπολύσας (εἰ γὰρ τῷ τῆς ἐρημίας εἵλκετο ἔρωτι, ἀλλὰ καὶ ταῖς περὶ τοῦ ποιμνίου φροντίσι πάλιν δεσμοῖς τισιν ἀλύτοις ἐδέδετο), τὴν ψυχὴν τοίνυν ἐπὶ τούτοις διαναπαύσας, Θεῷ τε τὰ εἰκότα εὐχαριστήσας, εἰς τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο καὶ πάλιν ἐπάνεισιν οἰκητήριον ἐχόμενά τε αὐτοῦ οἰκίσκον ἕτερον ἐποικοδομήσας καὶ τὴν εἴσοδον ἀποφράξας, τῇ προτέρᾳ δίδωσι καὶ αὖθις ἑαυτὸν ἐρημίᾳ. Τίνα δὲ τὰ ἐντεῦθεν καὶ ὁποίας αὐτῷ τίθησι παγίδας ὁ τοῖς τοιούτοις ἀεὶ βασκαίνων ἐχθρὸς, μὴ παραλιπεῖν ἄξιον. Μέσαι μὲν δὴ νύκτες ἦσαν τὰς συνήθεις εὐχὰς ποιουμένῳ τῷ Ἀβραμίῳ καὶ ὁ τοῦ σκότους προστάτης προσωπεῖον φωτὸς ὑποδὺς καὶ αὐτὸ τοῦτο φῶς εἶναι ὑποκρινάμενος, φωνὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ἀπὸ πλήθους δῆθεν ἠφίει πολλοῦ · Μακάριος εἶ, γέρον B Ἀβράμιε, λέγουσαν, ὄντως μακάριος εἶ, καὶ οὐδεὶς οὕτω τὰ θεῖα τέλειος ἐγένετο κατὰ σέ. Ὁ δὲ τὸ πρᾶγμα μὴ ἀγνοήσας, ἀλλὰ τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι ὑπονοήσας, τὸν καὶ πρώην ἰσοθείας ὑποβολῇ τὸν ἄνθρωπον ἀπατήσαντα καὶ τὸ φῶς τοῦτο πάλιν οἱονεί τι δέλεαρ εἶναι κενοδοξίας ὑπολαβών · Πεφίμωσο, ἔλεγεν · ἐπιτιμᾷ σοι Χριστὸς ὁ Θεὸς, πονηρέ · ἀφίστασο θᾶττον ἀπ' ἐμοῦ, ὑποχώρει μοι ! οὐδὲν γὰρ ἂν ἕτερον ἐμαυτὸν ἔγωγε οἰηθείην, ὅτι μὴ γῆν καὶ σποδόν. Ταῦτα εἶπε, καὶ εἰς καπνὸν εὐθὺς ἡ φαντασία τοῦ φωτὸς διελύθη, καὶ τὸ δρᾶμα ἠλέγχθη, καὶ ἡ σκηνὴ τὸ προσωπεῖον ἀπέρριψεν. Οὕτω τοιγαροῦν αἰσχυνθεὶς, διὰ τῶν ἐναντίων προσβάλλει, ὥσπερ ἐκεῖ διὰ κολακείας, οὕτως ἐνταῦθα διὰ δέους ὑποσκελίσαι πειρώμενος.

A amore solitudinis, curis tamen gregis rursus erat vinctus vinculis insolubilibus. Cum ergo, quod ad hæc attinebat, quieto esset animo, et Deo, ut par erat, egisset gratias, rursus revertitur ad vetus illud habitaculum. Et cum ei contiguam ædificasset domunculam, et obstruxisset aditum, priori se tradit solitudini. Quænam autem sunt deinde consecuta, et quosnam ei tendit laqueos qui rebus ejusmodi invidet inimicus, non est prætermittendum. Erat quidem nox media, cum consuetas preces funderet Abramius: præses autem tenebrarum, suscepta persona luminis, et eam ipsam lucem esse simulans, ad eum emittit vocem, tanquam ex magna multitudine dicentem : Beatus es, senex Abrami, vere es beatus ; et nemo in rebus divinis fuit tam perfectus, sicut B tu. Ille autem cum rem minime ignoraret, sed eum illum esse cognosceret, qui decepit primum hominem, ei suggerendo, quod futurus esset Deo similis, et sciret hanc lucem esse veluti quamdam escam vanæ gloriæ : Compescere, dixit : te increpat Christus Deus, o maligne. A me cito recede : absit enim, ut me aliquid aliud esse putem nisi terram et cinerem . Hæc dixit, et in fumum statim fuit dissoluta phantasia luminis, et manifestus fuit actus simulatus et scena abjecit personam. Sic ergo pudore affectus, eum contraria ratione aggreditur : sicut illic per adulationem, ita hic per timorem eum conans supplantare.

C ΙΕ'. Οὐ πολὺ γὰρ τὸ ἐν μέσῳ καὶ ὁρᾶται νύκτωρ αὐτῷ πάλιν ἀξίνην κατέχων τῇ δεξιᾷ καὶ μέσην μὲν ἐοικὼς τὴν τῆς στέγης δοκὸν διατέμνειν, συσσείων δὲ δεινῶς καὶ κλονῶν τὸν οἰκίσκον, πλήθη τε κατὰ τοῦ Ἀβραμίου μετὰ σπουδῆς οἱονεὶ συγκαλῶν καὶ ὅλως θορυβῶν τὸν ἄνδρα καὶ ἐκταράττων. Ὁ δὲ κἀνταῦθα πάλιν ὁ αὐτὸς ἦν, οὐκ ἀγνοῶν τὸν πολέμιον · ἀμέλει καὶ πρὸς τὴν ὄψιν οὐδὲν διαταραχθείς · « Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με, » ἠρέμα καθ' ἑαυτὸν ὑπεφώνει, « καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς. » Τοιαύταις κατ' ἐχθροῦ ἐπῳδαῖς ὁ Ἀβράμιος, τοιούτοις ὅπλοις ἐκέχρητο. Τί οὖν ἐκεῖνος ; Ἐπιστρατεύει καὶ αὖθις αὐτῷ μετὰ ταῦτα, σφοδρῷ πάνυ πυρὶ καταπιμπρᾷν δοκῶν τὸ ψιάθιον · καὶ ὃς οὐδὲν πρὸς τὴν φλόγα παθὼν ἐκείνην, ἀταράχῳ ψυχῆς ἐπέβαινεν αὐτῆς καταστήματι · « Ἐπὶ ἀσπίδα, λέγων, D καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. » Εἶτα καταλαμβάνει λοιπὸν ἡ τῆς τροφῆς προθεσμία καὶ ὁ μὲν ὕδωρ μόνον ἑαυτῷ παρατίθεται · μεταβαλὼν δὲ εἰς νεανίσκον ὁ πονηρὸς, τῇ χειρὶ ψαύει τοῦ ποτηρίου, ἀνατρέψαι τοῦτο πειρώμενος. Ἀβράμιος δὲ ὁ θεῖος μηδὲν ὑποδειλιάσας μετὰ καταστάσεως ὑγιοῦς τὸ ὕδωρ προσίετο · καὶ ὁρᾷ μοι τοῦ πονηροῦ τὴν ἀναίδειαν καὶ ὅπως πολλάκις ἀποκρουσθεὶς οὐδὲ οὕτως ἀφίστατο · ἀλλ' εἰς ἕνα τῶν ὑπηρετουμένων τῷ ἁγίῳ καὶ στολῇ καὶ μορφῇ ἑαυτὸν διαμείψας, λυχνίαν τε παρετίθει · ἔπειτα καὶ

C XV. Non multum enim intercessit temporis, et rursus ab eo noctu cernitur manu tenens securim : et videbatur quidem mediam tecti trabem dissecare, graviter autem concutere et movere domunculam, et multitudinem in Abramium quasi magno quodam studio convocare, et ad summam eum graviter perturbare. Ille autem hic quoque rursus idem erat, hostem minime ignorans. Visione itaque nihil territus : « Omnes gentes me circumdederunt, » sensim apud se dicebat, « et in nomine Domini ultus sum eos [16]. » Talibus adversus inimicum carminibus Abramius, talibus armis est usus. Quid ille ergo ? In eum rursus bellum gerit postea, ut qui vehementi igne videretur comburere stoream. Ille autem nihil affectus ea visione, interrito vultu eum invasit, dicens : D « Super aspidem et basilicum ingredieris, et conculcabis leonem et draconem [17]. » Deinde venit tempus comedendi : et ille quidem solam sibi aquam apponit : malignus autem mutatus in adolescentem, manu tangit poculum, illud conans evertere. Divinus autem. Abramius nihil perterritus, constanti vultu aquam accepit. Vide autem mihi maligni impudentiam. Sæpe repulsus, ne sic quidem recedebat, sed rursus in unum ex iis, qui sancto ministrabant, veste et forma seipsum mutans, cum sanctus tunc comederet, lucernam ei apponebat. Deinde etiam videbatur talia canere : « Beati immaculati in via,

[16] Psal. cxvii, 10. [17] Psal. xc, 13.

qui ambulant in lege domini[18]. » Hic autem, vere beatus, erat plane surdus, ut qui aures ad hæc obstrueret, donec sumpsit illud modicum cibi. Post hanc autem parvam corporis curationem, crucis signo munitus : Si beatos, inquit, nosti eos, qui diligunt Dominum, cur non cessas assidue eis exhibere molestiam ? Ille autem respondens, vel invitus suam confitetur malitiam, et dicit : Quoniam eos bonum exercere video, nec possum pati id videre. Hæc cum dixisset, statim abiit.

XVI. Nondum autem quinque dies intercesserant, cum denuo eum aggreditur hic sævus hostis cum maligna, quæ erat circa ipsum, caterva, et consuetis suis machinis et importunitate. Videbantur autem funibus domunculam omni ex parte comprehendisse, et totis manibus eam trahere, et se invicem adhortari, ut fieri solet in multitudine: Videte, dicentes, ut eum de propinquo projiciamus præcipitio. Ille autem (O interritum animum, O generosum spiritum) ne sic quidem pertimuit importunum inventum : sed dicebat : « Circumdederunt me, sicut apes favum : et exarserunt sicut ignis in spinis : et in nomine Domini ultus sum eos[19]. » Hæc ille quidem apud se dicebat. Illi autem cum magno fugati sunt timore, tanquam egregii alicujus imperatoris, ne minas quidem solas sustinentes. Atque sic quidem sacrosanctus Abramius, qui ad spiritalis philosophiæ tantam ascenderat altitudinem.

XVII. Porro autem in iis, quæ de illo narrantur, hæc quoque addere oportet, quæ, quod attinet ad admirationem, nulli cedunt ex prioribus, quod scilicet non solum lætum radium semper e vultu emitteret, etsi non esset robusto corpore, imo a magna abstinentia videretur consumptus, et liquefactus : sed etiam, quod tempore ultimæ migrationis et resolutionis is rubor, quem habuit in juventute, suam non ignoraret naturam, cum adhuc vigeret, et floridus in genis insideret : et quod est his longe pulchrius, panni, quibus erat indutus, toto illo tempore, quo se exercuit (in exercitatione autem vixit Abramius quinquaginta annos) non cesserunt prolixitati temporis, nec effluxerunt, sed perpetuo floridi ac recentes tegebant sancti corpus. Nunc autem tempus est transeundi ad admirabilem illam narrationem, quæ ejus ex Deo zeli, et apostolicorum viscerum, et bonæ affectionis est maxime insigne. Id autem principio quidem tristitia et dolore afficiet auditores : postremo autem multa voluptate, et animi tranquillitate animas implebit : et persuadebit ne desperent homines, etiamsi ad summam deducti fuerint improbitatem. Ita autem habet :

XVIII. Mortuus est Abramii secundum carnem frater : mortuus est autem, unica relicta filia. Ea

[18] Psal. CXVIII, 1. [19] Psal. CXXVII, 12.

A ᾄδειν τα τοιαῦτα ἐδόκει · « Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. » Καὶ ὁ μακάριος ὄντως ἐκεῖνος κωφὸς ἦν πρὸς ταῦτα βύων τὰ ὦτα, ἕως τῆς βραχείας ἐκείνης μετείληφε τροφῆς. Μετὰ δὲ τὴν μικρὰν ταύτην τοῦ σώματος θεραπείαν τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ φραξάμενος · Εἰ μακαρίους οἶδας, φησὶ, τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Κύριον, τί δήποτε παρέχων οὐ παύῃ τούτοις ὀχλήσεις ἀεὶ καὶ πράγματα ; Κἀκεῖνος ὑπολαβὼν τὴν ἑαυτοῦ κακίαν καὶ ἄκων ὁμολογεῖ καί φησιν. Ὅτιπερ αὐτοὺς ὁρῶ τὸ ἀγαθὸν μετιόντας, καὶ ὁρῶν οὐκ ἀνέχομαι. Ταῦτα εἰπὼν, εὐθὺς ᾤχετο.

Ις'. Οὕτω δὲ πέμπτη μεταξὺ διῆλθεν ἡμέρα καὶ προσβάλλει πάλιν ὁ χαλεπὸς οὗτος τῷ ἁγίῳ πολέμιος μετὰ τοῦ πονηροῦ περὶ αὐτὸν στίφους καὶ τῆς συνήθους B ἐκείνης μηχανῆς καὶ σκαιότητος · ἐδόκουν δὲ σχοινίοις πάντοθεν τὸν οἰκίσκον διαλαβόντες, ἕλκειν τε αὐτὸν ὅλαις χερσὶ καὶ ἀλλήλοις ἐπικελεύεσθαι καθάπερ ἐν πλήθει φιλεῖ γίνεσθαι · Ὁρᾶτε, λέγοντες, κατὰ τοῦ παρακειμένου κρημνοῦ ῥίψωμεν τὸν Ἀβράμιον. Ὁ δὲ (ὢ ψυχῆς ἀπτοήτου ! ὢ γενναίου φρονήματος !) οὐδὲ πρὸς οὕτω σκαιοτάτην ἐπίνοιαν ἐδεδίει καὶ καταπέπληκτο, ἀλλ' · « Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, » ἠρέμα ὑπέψαλλε, « καὶ ἐξεκαύθησαν ὡς πῦρ ἐν ἀκάνθαις, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς, » Ταῦτα ὁ μὲν καθ' ἑαυτὸν ὑπεφώνει · οἱ δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ δέους ἠλαύνοντο, καθάπερ τινὸς στρατηγοῦ γενναίου, μηδὲ ψιλὴν ἀπειλὴν ὑπομείναντες. Οὕτως μὲν οὖν ὁ ἱερὸς οὗτος Ἀβράμιος καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος τῆς πνευC ματικῆς ἀνέπτη φιλοσοφίας.

ΙΖ'. Κἀκεῖνα δὲ χρὴ τοῖς περὶ αὐτοῦ λοιπὸν ἐπισημήνασθαι διηγήμασιν, οὐδενὸς εἰς θαύματος λόγον τῶν προλαβόντων λειπόμενα, ὡς οὐ μόνον ἀκτῖνα πέμποι ἀεὶ φαιδρὰν ἀπὸ τοῦ προσώπου, καίτοι μὴ ἐῤῥωμένως ἔχων τοῦ σώματος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἄγαν ἐγκρατείας τακερῶς τε καὶ ταλαιπώρως, ἀλλ' ὅτι κἀν τῷ καιρῷ τῆς ἐσχάτης ἐκδημίας καὶ ἀναλύσεως τὸ τοιοῦτον ἐρύθημα τὴν οἰκείαν οὐκ ἠγνόησε φύσιν, ἀλλ' ἀκμαῖον ἔτι καὶ ἀνθηρὸν ταῖς παρειαῖς ἐπεκάθητο · καὶ τὸ δὴ τούτων πολλῷ χαριέστερον, ὅτι καὶ ἃ περιβέβλητο ῥάκη παρ' ὅλον αὐτῷ τὸν ἀσκητικὸν ἐκεῖνον ὑπηρετήσαντα βίον (ἔτος δὲ πεντηκοστὸν ὁ Ἀβραμίος ἤσκητο) οὐκ εἶξε τῷ τοῦ χρόνου μήκει καὶ διεῤῥύη, ἀλλ' ἐν ἴσῃ διὰ παντὸς ἦν ἀκμῇ καὶ νεότητι, τὸ σῶμα τῷ ἁγίῳ περικαλύπτοντα. Καιρὸς δὲ D λοιπὸν ἐπὶ τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐκεῖνο μεταβῆναι διήγημα, καὶ ὃ τοῦ κατὰ Θεὸν ζήλου, καὶ τῶν ἀποστολικῶν αὐτοῦ σπλάγχνων, καὶ τῆς φιλοστοργίας ἐπὶ τὸ ἐπισημότατον · τοῦτο δὲ καὶ μόνον λεχθὲν κατηφείας μὲν ἅμα καὶ πάθους πρότερον τὰς φιλανθρώπους πληρώσει ψυχὰς, ἡδονῆς δὲ πάλιν ἀπὸ τοῦ τέλους καὶ εὐθυμίας, καὶ πείσει μὴ ἀπογινώσκειν ἑαυτῶν κἂν εἰς ἔσχατον κακίας κατενεχθῶσιν. Ἔχει δὲ οὕτως ·

ΙΗ'. Ἐτελεύτησεν ἀδελφὸς κατὰ σάρκα τῷ Ἀβραμίῳ · ἐτελεύτησε δὲ ἐπὶ θυγατρὶ καὶ ἡ παῖς κομιδὴν

ηκία καὶ ὀρφανὴ παντάπασι καταλέλειπτο · ἤδη γὰρ ἦν καὶ ἡ μήτηρ προτεθνηκυῖα. Λαβόντες τοιγαροῦν οἱ προσήκοντες αὐτὴν, ἕβδομον ἄρτι γεγονυῖαν ἔτος, ἄγουσι παρὰ τὸν πρὸς πατρὸς θεῖον, τὸν θεῖον ὄντως Ἀβράμιον. Ὁ δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ζημίαν παραμυθούμενος, καὶ τὴν παῖδα τῆς πολλῆς ἐκείνης νεότητος καὶ ὀρφανίας κατελεήσας, ὑποδέχεται χερσὶν ὑπτίαις αὐτὴν, ἀπονέμει τε αὐτῇ τὸν ἔξω τοῦ κελλίου οἰκίσκον, καὶ ἦν τὸ λοιπὸν ἐπ' αὐτὴν ὑπὸ θυρίδι προκύπτων, Γραφάς τε αὐτὴν τὰς ἱερὰς ἐκπαιδεύων, ὁδόν τε αὐτῇ τὴν ἀρίστην ὑποδεικνύων, ἐπιῤῥωννύων τε πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας καὶ ὑπαλείφων · καὶ ὅλως καθάπερ τις ἀετὸς ἦν, ἀνέχων τῷ πτερῷ τὸν νεόττιον, συνεπικουφίζων τε, καὶ διαβαστάζων, καὶ τέμνων σὺν αὐτῇ τὸν ἀέρα, καὶ οὕτως πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ὕψος διδάσκων αὐτὴν ἵπτασθαι. Ἡ δὲ καὶ σφόδρα ἔτι νέα καὶ οὕτως ἄωρος οὖσα, ὅμως ἐπεδίδου πρὸς ταῦτα και μείζονα πολλῷ τῆς ἡλικίας τὴν ἀρετὴν ἐπεδείκνυτο, ἐφ' οἷς ἠγάλλετο μὲν τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν καρδίαν Ἀβράμιος, καθάπερ ἐπιγνησίᾳ θυγατρὶ πατὴρ, καὶ ἀπροσκόπως αὐτὴν ἀνύσαι τὸν δρόμον τῆς ἀσκήσεως ηὔχετο. Ἔχαιρον δὲ καὶ πάντες, ὅτι ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ τοσαύτην εἶχε περὶ τὰ πνευματικὰ εὐδοκίμησιν καὶ οὕτως ἦν περὶ αὐτὰ σπουδαία τε καὶ φιλόπονος.

ΙΘʹ. Ἐν τούτῳ ἑαυτὴν οὖσαν καὶ οὕτω θαυμαζομένην, ἐπειδὴ καὶ προϊοῦσαν εἶχε τὴν ἡλικίαν καὶ εἰκοστὸν ἤδη γέγονεν ἔτος, ἀνήρ τις, μοναχὸς μὲν τὸ σχῆμα, τὴν δὲ γνώμην φθόρος καὶ μιαρὸς, κατὰ φιλίας νόμον τῷ μακαρίῳ φοιτῶν, καὶ ὀφθαλμοῖς ἰδὼν αὐτὴν ἀκολάστοις, ἄτοπον, οὐκ οἶδα πῶς, ἔρωτα καὶ αὐτῇ ἐμποιεῖ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας, τέχνῃ δὲ τοῦτο πάντως καὶ σκαιωρίᾳ τοῦ πονηροῦ, ἵνα καὶ ἀρετὴν τοσαύτην παίγνιον πικρᾶς φιληδονίας ποιήσηται καὶ ψυχῆς πάλιν ἱερᾶς, τῆς Ἀβραμίου φημὶ, δι' ἀθυμίας οὕτω μεγίστης καὶ συμφορᾶς περιγένηται · ἀναγκαζομένη οὖν ὑπὸ τοῦ ἀκολάστου τούτου ἔρωτος ἡ παρθένος, ἐξάγει διὰ τῆς θυρίδος ἑαυτὴν καὶ συγγενομένη τῷ μιαρῷ ἐκείνῳ, καὶ τὴν χαλεπὴν ἐπιθυμίαν πληρώσασα, ἐπλήγη τὴν ψυχὴν εὐθέως καὶ σφοδρῶς ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσι κατανυγεῖσα περιπαθῶς ἄγαν αὐτὴν ὠλοφύρετο · Οὐαί μοι, ἐγὼ ἡ δειλαία, βοῶσα, οὐαί μοι, ἡ εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ ναον ἐνυβρίσασα, ἡ μολύνασα τὴν εἰκόνα τὴν βασιλικὴν, ἡ τὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ πλάσμα μιάνασα · φεῦ μοι τῇ ταλαιπώρῳ ! φεῦ τῇ πασῶν ἀθλιωτάτῃ γυναικῶν, ὅτι πάντα τὸν ἔμπροσθεν τῆς ἀσκήσεως χρόνον βραχυτάτης ἡδονῆς ἀπεδόμην ! Φεῦ, ὅτι τὰ πρὶν οἰκοδομηθέντα μοι πάντα εἰς κενὰ καὶ μάτην πεπόνηται ! ποίοις ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίσω, τυφλώττοντας αὐτοὺς ἀκολάστοις βλέμμασιν ἔχουσα ; ποίᾳ τοῦ Θεοῦ δεηθήσομαι γλώττῃ ; χείλη δὲ ποῖα κινήσω πρὸς ἱκεσίαν, ἐν ἡδοναῖς αὐτὰ μεμολυσμένα καὶ ῥήμασι καὶ φιλήμασι φέρουσα ; μετὰ ποίας δὲ παῤῥησίας τῇ θυρίδι προσέλθω, θυρίδι ἐκείνῃ, δι' ἧς ἐπέῤῥει μου τὰ γλυκέα τῷ λάρυγγι λόγια ; πῶς δὲ τῷ θείῳ προσομιλήσω, ἡ τὰς ἐκείνου ἐντολὰς παραβᾶσα, ἡ τὰς πρὸς αὐτὸν ψευσαμένη ἐπαγγελίας, ἡ ἐναγὴς, καὶ φαύλη, καὶ μιαρὰ, καὶ σῶμα ῥυπωθεῖσα καὶ τὴν

A vero erat plane infans, et ambobus parentibus orba; mater enim jam ante erat mortua. Illam ergo accipientes, qui ad ipsam attinebant, jam septimum annum agentem ducunt ad patruum, nempe ad divinum Abramium. Qui et fratris jacturam consolans, et misertus puellæ teneræ ætatis et orbitatis, supinis eam accipit manibus : et ei attribuit domunculam, quæ erat extra cellam : eamque de cætero prospiciebat ex fenestra, et eam sacras docebat litteras, optimamque viam ei indicabat, nec non confirmabat et excitabat ad certamina spiritualia : ac in summa, puellæ erat veluti quædam aquila, quæ pullum alis sustinet, allevatque, et portat, et cum eo scindit aerem, sicque eam docebat volare ad virtutis altitudinem. Illa autem, B etsi esset ætate, tenera, et immatura, ad hæc tamen incrementum accipiebat, et majorem, quam licebat pro ætate, ostendebat virtutem. Propter quæ toto corde et visceribus exsultabat Abramius, non secus, atque pater propter suam filiam : et rogabat, ut sine offensione posset cursum perficere exercitationis. Lætabatur autem omnino (Gr. *lætabantur omnes*), quod in ea ætate tantum valeret in rebus spiritualibus, et in eis esset adeo studiosa et diligens.

XIX. Cum ea autem esset ejusmodi, et in tanta haberetur admiratione, ubi processit ætate, et jam pervenit ad annum vicesimum, vir quidam habitu quidem monachus, mente autem perditus et sceleratus, lege amicitiæ accedens ad beatum, cum eam aspexisset oculis impudicis, turpem quoque ei in-C jecit amorem cum eo congrediendi. Erat autem hoc omnino ars et astus maligni, ut tantam virtutem efficeret ludibrium obscenæ libidinis, et sacrosanctam Abramii animam superaret per maximam animi ægritudinem et calamitatem. Ab impudico ergo amore coacta virgo, seipsam educit extra domunculam, et cum scelerato illo et exsecrando congressa, acri expleta cupiditate, protinus fuit animo saucia : et propter ea quæ admiserat, vehementer compuncta, seipsam deflebat, valde miserabiliter clamans; Hei mihi miseræ, hei mihi, quæ Dei templum violavi, quæ pollui illam regiam imaginem, quæ inquinavi figmentum ejus manuum. Hei mihi miseræ, hei omnium infelicissimæ feminarum, quod violavi pactum cum Deo conventum, quod omne præteritum D tempus exercitationis brevissima vendidi voluptate. Hei mihi quod omnia, quæ a me antea fuerant ædificata, inania evaserunt et irrita. Quibus oculis ego cœlum intuebor, cum eos habeam cæcutientes impudicis aspectibus? Quanam lingua Deum precabor, vel quænam labra movebo ad supplicationem, cum ea feram inquinata libidinosis et verbis et osculis? Cum quanam autem fiducia accedam ad fenestram, fenestram, inquam, illam, per quam meo gutturi affluebant dulcia eloquia? Quomodo autem patruum alloquar, quæ transgressa sum illius mandata, quæ non servavi ei facta promissa, quæ sum improba, scelerata et exsecranda,

corporeque polluta et animo ? Hei mihi, quid de me fiet? Quo me vertam? Cur sum adhuc superstes? utinam mors ad me venisset ante libidinem. Utinam prius rapta fuissem ex corpore, ut mortis donum haberem puritatem corporis. Nunc autem quinam fontes lacrymarum mihi poterunt tantas sordes abluere ? Eam sic acerbe deflentem, per eum dolorem malignus arripit ad desperationem, veluti timens, ut arbitror, ne per pœnitentiam fieret promptiori et alacriori animo, et longe magis et vehementius reluceret, quam prius. Desperans ergo suam salutem, aufugit in civitatem quamdam Asum nomine, quæ aberat duorum dierum itinere : et diversans in quodam diversorio, cum mutasset habitum, et vestem sumpsisset sæcularem, erat cuivis volenti prompta ministra acerbæ voluptatis.

XX. Cum illa ergo sic se haberet, etsi esset proposita ad lascivos illiciendos oculos, Abramio quiescenti in interiore cella exsistit tale somnium : Videbatur ei draco ingentis magnitudinis, et aspectu horribilis, a sua caverna prorepsisse, et veniens ad ejus domunculam, quæ intus erat, columbam devorasse : deinde rursus suam repetiisse speluncam. Ille ergo excitatus præ timore, tristi animo erat, et conturbato : et suspicans illam visionem significare persecutionem aliquam adversus Ecclesiam, de cætero erat vehementius intentus orationi, rogans ut ei aperte revelaretur visio. Non diu autem tardavit eventus : sed tertio die postea videbatur rursus videre illum draconem emersisse ex eo loco, quem subierat : et cum ad eum prorepsisset, et ejus pedibus caput submisisset, illum quidem protinus esse disruptum : columbam autem, quam fuisse ab eo devoratam præcedens ostenderat somnium, totam puram et immaculatam e medio ejus ventre evolasse. Hæc cum vidisset, et existimasset visionem significare aliquem lapsum animæ filiæ fratris sui, conturbatus, et animi ægritudine affectus prospiciens e fenestra : Maria, Maria mea, inquit, quid est, o filia, quod tibi tantam attulit socordiam, ut totos hos duos dies non moveris os ad laudes, non reddideris consuetas glorificationes, non petieris doctrinam, non eloquiorum illorum auditionem, quæ fuerunt melle et favo ori tuo dulciora ?

ψυχήν ; Οἴμοι, τίς γένωμαι ; ποῖ τράπωμαι ; ἱνατί ἔτι περίειμι ; ὄφελον ἐπῆλθέ μοι πρὸ τῆς ἐπιθυμίας ὁ θάνατος ! ὄφελον προανηρπάσθην τοῦ πτώματος, ἵνα κἂν θανάτου δῶρον εἶχον, τὴν ἁγνείαν τοῦ σώματος ! Νῦν δὲ ποῖαί μοι πηγαὶ δακρύων τοσοῦτον ἀποπλῦναι ῥύπον δυνήσονται ; Ταῦτα καὶ τοιαῦτα πικρῶς ἀποδυρομένην προαρπάζει διὰ τοῦ τοιούτου πάθους αὐτὴν ὁ πονηρὸς εἰς ἀπόγνωσιν, καθάπερ οἶμαι δεδοικὼς μὴ σφοδροτέρᾳ χρήσηται διὰ τῆς μετανοίας τῇ προθυμίᾳ καὶ μεῖζον λάμψῃ τοῦ προτέρου παρὰ πολὺ καὶ σφοδρότερον. ἀπογνοῦσα τοίνυν τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν, εἰς Ἀσόν τινα πόλιν ἀποδιδράσκει, δυεῖν ὁδὸν ἡμερῶν ἀπέχουσαν · καὶ πρός τινι καταλύσασα πανδοχείῳ τὸ σχῆμά τε διαμείψασα καὶ κοσμικὴν ἐσθῆτα μεταβαλοῦσα, πρόχειρος ἦν τά βουλομένῳ παντὶ, πικρᾶς ἡδονῆς ὑπηρέτις.

Κ΄. Ταύτῃ τοίνυν ἐκείνης ἐχούσης καὶ θήρατρον οὕτω λίχνοις ὀφθαλμοῖς προκειμένης, γίνεται ὄναρ εἰς τὸν ἐνδοτέρω οἰκίσκον ἡσυχάζοντι Ἀβραμίῳ τοιοῦτον · ἐδόκει δράκων αὐτῷ μεγέθει μέγιστος καὶ δεινὸν ὑποβλέπων τῶν οἰκείων φωλεῶν ἀνερπύσας καὶ παρὰ τὸν αὐτοῦ οἰκίσκον ἐλθὼν περιστερὰν ἔνδον οὖσαν καταπιεῖν · εἶτα πρὸς χηραμοὺς αὖθις τοὺς ἑαυτοῦ καταδῦναι · διυπνισθεὶς οὖν ἐκεῖνος ὑπὸ τοῦ δείγματος, ἄθυμος ἦν καὶ τεταραγμένος, καὶ τὴν ὄψιν διωγμόν τινα προσημαίνειν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑπολαβὼν, εὐχῇ τοῦ λοιποῦ συντονωτέρᾳ προσέκειτο, ἐκκαλυφθῆναι σαφῶς δεόμενος αὐτῷ τὰ τῆς ὄψεως · καὶ ἡ ἔκβασις οὐκ ἐβράδυνεν · ἀλλὰ μετὰ τρίτην ἐξ ἐκείνου ἡμέραν ἐδόκει δράκοντα πάλιν ἐκεῖνον ὁρᾷν, ἐκεῖθεν ὅπου κατέδυ πρότερον ἀναδύντα καὶ παρ' αὐτὸν ἑρπύσαντα τοῖς αὐτοῦ τε ποσὶ κεφαλὴν ὑποσχόντα, τὸν μὲν αὐτίκα μάλα διαῤῥαγῆναι, τὴν δὲ περιστερὰν, ἣ καταπιεῖν αὐτὸν ὁ προλαβὼν ὑπέδειξεν ὄνειρος, ἄῤῥυπον ὅλην καὶ καθαρὰν ἐκ μέσης αὐτοῦ τῆς γαστρὸς ἀναπτῆναι · ταῦτα ἰδὼν καί τινα κρίνας τῆς ἀνεψιᾶς ὄλισθον ψυχῆς ὑποφαίνειν τὴν θέαν, θορύβου τε καὶ ἀθυμίας εὐθέως ὑποπλησθεὶς καὶ οὕτως ὡς εἶχε τεταραγμένως τῆς θυρίδος προκύψας · Μαρία μου, Μαρία μου, φησὶ, τί σοί, ὦ τέκνον, ἐστὶ τὸ ῥαθυμίαν ἐμποιῆσαν τοσαύτην, ὡς παρ' ὅλας δύο ταύτας ἡμέρας μὴ στόμα κινῆσαι πρὸς αἴνεσιν, μὴ τὰς συνήθεις ἀποδοῦναι δοξολογίας, μὴ προσελθεῖν τῇ θυρίδι, μὴ διδασκαλίαν αἰτῆσαι, μὴ λογίων ἐκείνων ἀκρόασιν, ἃ καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί σου καθίσταντο ;

XXI. Cum hæc dixisset fratris filiæ, et nihil ab ea audivisset (quomodo enim, cum illa in diversorio versaretur in amoribus et comessationibus ?) aperte cognovit visionem de ea significare : et protinus gravissimo dolore affectus, et in visceribus supra modum cruciatus, suspirio veluti quodam fumo ex interna flamma emisso, Deum rogabat, ut ea respisceret et exsurgeret, et rediret ad priorem probæ vitæ institutionem. Nam etsi tunc ignorabat, quomodo abscessisset, et locum, in quo Maria versabatur : quod tamen latenter recessisset, et propter visionem illam, quæ apparuerat, non bonam spem de ea conceperat. Duos itaque annos Deum

ΚΑ΄. Ταῦτα πρὸς τὴν ἀνεψιὰν δῆθεν εἰπὼν καὶ μηδὲν παρ' αὐτῆς ἀκούσας (πῶς γάρ ; ἐκείνης ἐν τῷ πανδοχείῳ περὶ ἔρωτας καὶ κώμους ἀσχαλουμένης), ἔγνω σαφῶς, τὴν ὄψιν περὶ αὐτῆς ὑπαινίττεσθαι καὶ ὀδυνηρότατα παραχρῆμα διατεθεὶς τὰ σπλάγχνα τε ὑπεραλγήσας καὶ στεναγμὸν, οἱονεί τινα καπνὸν τῆς ἔνδοθεν φλογὸς, ἀναπέμψας, ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ τὸ λοιπὸν, ὥστε ἀνανῆψαι πάλιν αὐτὴν, καὶ διαναστῆναι, καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθεῖν εὐδοκίμησιν · εἰ γὰρ καὶ τὸν τρόπον τέως τῆς ἀποδημίας ἠγνόει, καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ τηνικαῦτα Μαρία διέτριβεν, ἀλλὰ τὸ λεληθὸς τῆς ὑποχωρήσεως καὶ ἡ φανεῖσα ὄψις ἐκείνη οὐκ ἀγαθὰς παρεῖχεν αὐτῷ περὶ

αὐτῆς τὰς ἐλπίδας. Ἐπὶ δυσὶ μὲν οὖν ἔτεσιν ἐδεῖτο A περὶ αὐτῆς τοῦ Θεοῦ· ἡ γὰρ διπλῆ τοῦ ὀνείρατος ὄψις τὸ τοῦ χρόνου διετὲς ὑπεσήμαινε· περὶ δὲ τὴν τοῦ δευτέρου ἔτους τελευτὴν ἐπάνεισί τις τῶν φίλων, ὃς ἐτύγχανε παρ' αὐτοῦ κατὰ ζήτησιν ἐκείνης ἀπεσταλμένος, ὅποι τε ἡ ἀνεψιὰ διατρίβει καὶ παρὰ τίνι καὶ ὅπως, σαφῶς πάντα μηνύων τῷ Ἀβραμίῳ· καὶ παραχρῆμα μὴ μελλήσας ἐκεῖνος μηδὲν, μηδ' ἀναβαλλόμενος, ἀλλὰ μακρὰ χαίρειν εἰπὼν καὶ γήρᾳ, καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ μοναχικῷ καὶ σχήματι καὶ μνήματι, ὅπως ψυχὴν τῶν δικτύων ἐξελκύσῃ τοῦ διαβόλου, καὶ στρατιωτικῇ μὲν χρησάμενος τῇ στολῇ, ἐνθέμενος δὲ τῷ κόλπῳ καὶ νόμισμα ἓν (τοσούτου γὰρ ἐτύγχανεν εὐπορῶν), ἵππον τε μισθωσάμενος, καὶ τούτου τὸ τάχος ἐπιβὰς, κατὰ τὸν πρῶτον καὶ οὗτος B Ἀβραὰμ τῆς ἐπὶ τὸ πανδοχεῖον φερούσης ἥψατο. Ὁ μὲν γὰρ κατὰ τῶν πέντε βασιλέων ἐκστρατεύσας Λὼτ τὸν τούτου ἀδελφιδοῦν ἀνεσώσατο τῆς αἰχμαλωσίας, ὁ δὲ πρὸς πάλην τῷ ἀντικειμένῳ χωρήσας καὶ κατὰ κράτος τοῦτον ἑλὼν, τὴν οἰκείαν ἀδελφιδῆν πρὸς τὴν προτέραν αὐτῆς ἀρετῆς ἄσκησιν ἐπανήγαγεν.

ΚΒ'. Καταλαβὼν τοίνυν τὸ πανδοχεῖον, οἷά τις ἔμπειρος θηρατὴς καὶ πολλάκις τοιαύτης θήρας τετυχὼν, παρετήρει τῇδε κἀκεῖσε, εἴ που μικρὸν ὑποβλέψαι δυνηθείη τὸ θήραμα· ἐπεὶ δὲ πολὺς ἐτρίβετο χρόνος αὐτῷ, καὶ οὐκ εἶχεν, ὅπως τὴν ζητουμένην θεάσηται· τοσουτῳ· γὰρ ἐκείνη σώφρονας ὀφθαλμοὺς ἐφυλάττετο, ὅσῳ τοὐναντίον λίχνοις καὶ ἀκολάστοις ἐπέτρεχεν· ἐπεὶ τοίνυν οὕτως εἶχε καὶ περὶ τὴν θέαν αὐτῆς ἀδυνάτως, ἐπινοεῖταί τι πρᾶγμα. ὃ καὶ μόνον ἱκανὸν παραστῆσαι τὸν πολὺν αὐτοῦ ζῆλον C ἐκεῖνον καὶ ὅπως ὑπὲρ τοῦ σῶσαι ψυχὴν οὐδενὸς τὸ παράπαν ἀπείχετο· πλάττεται μὲν γὰρ ἐραστοῦ καὶ σχῆμα καὶ τρόπον, ὁ μικροῦ τῆς τῶν ἀγγέλων παραπτόμενος ἀϋλίας, ἐρωτά τε σαρκικὸν ἐρᾷν ὑποκρίνεται· καὶ ἠρέμα τῷ πανδοχεῖ προσελθών· Ἀκούω κόρην τινὰ παρὰ σοὶ, φησὶ, κάλλει περιφανῶς διαπρέπουσαν τοῦ πανδοχείου προϊσταμένην, ἑταιρικῶς τοὺς βουλομένους δέχεσθαι· ταύτης κἀγὼ τοίνυν ἐρῶν ἀφικόμην. Καὶ ὁ πανδοχεὺς πρὸς τὴν πολιὰν βλέψας τοῦ Ἀβραμίου, ἄγνοιαν δὲ τοῦ δράματος ἔχων καὶ οὐκ εἰδὼς τί βουλόμενος ἐρᾷν ὑπεκρίνετο, ἐμυσάττετο μὲν αὐτὸν τῇ ψυχῇ καὶ πολλὴν ἀκολασίαν αὐτοῦ καὶ ἀσέλγειαν κατεγίνωσκεν, ὅτι μηδ' ἐν γήρᾳ τοσούτῳ καὶ πολιᾷ σωφρονεῖν ἀνέχοιτο, ἀλλ' οὕτως ἀπᾴδων πολὺ τῆς ἡλικίας ὁ τρόπος. D Ὅπως δὲ μὴ τῶν ἐπὶ τῇ κόρῃ μισθῶν ἀποστερηθείη, διερεθίζειν δῆθεν ἐδόκει καὶ ὑποκνίζειν, καὶ εἰς πλείονα τὸν ἅγιον τὴν ἐπιθυμίαν ἐκκαίειν, τὴν κόρην μὴ ἁπλῶς ὡραίαν καὶ καλὴν εἶναι λέγων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν τοσοῦτον ἀμείνονα, ὅσῳ καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθέων τὸ ῥόδον φαιδρότερον· ὄνομα δὲ αὐτῇ Μαρία.

ΚΓ'. Ταῦτα τοῦ πανδοχέως εἰπόντος, ἀκούσας τοῦ ὀνόματος ὁ Ἀβράμιος, ἔγνω ταύτην ἐκείνην εἶναι σαφῶς καὶ οὐκέτι ἐπιδοιάζων ἦν, ἀλλ' ὁ κόλπος εὐθὺς εἶχε τὴν χεῖρα καὶ τὸ νόμισμα τῷ ξενοδόχῳ καταβαλὼν, δεῖπνόν τε παραθεῖναι καὶ τὴν κόρην ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐξαγαγεῖν ἐπιτρέπει· πολυτελῶς

pro ea rogavit. Somnii enim duplex visio, biennium temporis significabat. Circa finem autem secundi anni revertitur quidam amicus, qui ad eam quærendam fuerat ab ipso missus, ubinam versaretur fratris filia, et apud quem, et quomodo, omnia aperte significans Abramio. Ille vero statim nihil cunctatus, sed multum valere jubens et senium, et exercitationem, et silentium, monasticumque habitum et incessum, ut liberaret animam a laqueis diaboli, cum vestem induisset militarem, et in sinum nummum unum immisisset (tantum enim erat ei opus) et equum conduxisset, et eum quamprimum conscendisset, ipse quoque instar primi Abrahæ, viam iniit, quæ ducebat ad diversorium. Nam ille quidem expeditione suscepta adversus quinque reges, Lot fratris filium servavit a captivitate. Hic autem, cum in certamen processisset contra adversarium et eum vi expugnasset, reduxit sui fratris filiam ad priorem virtutis exercitationem.

XXII. Cum pervenisset itaque ad diversorium, nonsecus ac venator peritus, huc et illuc observabat, sicubi posset prædam parumper aspicere. Verum tempus ad eo terebatur, et eam, quam quærebat, non poterat aspicere. Illa enim pudicos tantum vitabat oculos, quantum contra accurrebat ad lascivos et impudicos. Cum ergo sic eam non posset intueri, excogitat rem quamdam, quæ vel sola potest ostendere magnum illius zelum, et quemadmodum, ut servaret animam, a nulla re omnino abstinebat. Amatoris quidem simulat et habitum, et mores, qui eo pervenerat, ut esset, sicut angeli, prope expers materiæ: et fingit se amare amore carnali. Itaque sensim accedens ad dominum diversorii: Audio, inquit, apud te esse puellam insigni pulchritudine, quæ præest diversorio, et volentes admittit amatores. Illius igitur quoque captus amore, huc accessi. Præfectus autem diversorii intuens ad canos Abramii, rem vero ignorans, et nesciens quidnam sibi volens se amare simularet, animo quidem eum abominabatur, et eum magnæ damnabat impudicitiæ et intemperantiæ, quod nec in tanta quidem senectute et canitie sustineret esse temperans, sed ejus mores adeo discreparent ab ætate. Ne autem privaretur mercede, quam propter puellam erat habiturus, visum est illi senem provocare et incitare, aque ad majorem accendere libidinem, dicens esse quidem puellam elegantem et pulchram, et aliis feminis tantum præstantiorem, quantum est rosa lætior cæteris floribus: nomen autem ei esse Mariam.

XXIII. Hæc cum dixisset dominus diversorii, audito nomine, Abramius aperte cognovit hanc esse illam, neque dubitabat amplius. Manu igitur in sinum immissa, et nummo soluto domino diversorii, jubet parari cœnam, et introduci puellam. Cœna itaque opipare parata, diversorii dominus ad eum

educit puellam, quæ valde erat delicata, mollis et dissoluta. Quam cum vidisset sic meretricie ornatam Abramius, corde medio sauciatur : et conabatur quidem cohibere lacrymas, ne actum prodentes puellam effugarent, earum tamen minime poterat sistere fluxionem, victus a doloris necessitate, unde etiam guttatim lacrymabatur, in alteram partem convertens faciem, et a genis repellens lacrymas. Ut autem hujus rei omnem auferret suspicionem, amatoriis apud eam verbis utebatur, annuebatque et suaviter arridebat, et alia omnia faciebat, quæ possunt provocare, et ad amorem accendere. Illa autem vicissim Abramio offerebat osculum, et arcte collum ejus amplectebatur. Interim vero cum sensim redolentem castorum et exercitationi deditorum membrorum fragrantiam sensisset, et vitæ prioris esset recordata et boni castitatis, et a quantis bonis excidisset misera, valde lacrymabatur et ingemiscebat, et : Væ mihi miseræ, dicebat, væ mihi, quæ sum implicata tot funibus peccatorum. Hei mihi, quid agam? Quomodo me nunc terra non devorat? Propter quæ in magnam adductus dubitationem dominus diversorii, ut qui nihil sciret eorum quæ præcesserant : Maria, domina mea, dicebat, hoc totum biennii tempus jam tecum degens, nunquam te vidi ad tantam adductam tristitiam et animi ægritudinem. Præ dubitatione itaque deficio et contremisco, cogitans, undenam et quonam modo hæc dicere tibi venerit in mentem. Illa autem, tanquam ei causam significans: Utinam, inquit, duobus annis ante decessissem. Sic enim fuissem omnino inter beatas.

XXIV. Propter hæc veritus divinus Abramius, ne ipse evaderet manifestus, deinde aufugeret filia ejus fratris, ut quam magna illa morderet pœnitentia, et quæ non amplius ferret eum intueri, cujus præcepta tam aperte contempsisset, et sic aufugeret præda ex mediis ejus manibus, priusquam totam escam devoraret; et propterea volens omnem auferre suspicionem, petulantiores mores amatoris suscipiens : Reprime, dicebat, o mulier, hæc tristia verba. Non enim ideo huc convenimus, ut recordareris eorum, quæ fecisti. Et conversus ad dominum diversorii : Amice, inquit, affer nobis cito quæ parasti, ut ambo collætemur; e longinquo enim, ut vides, accessi propter ipsam. Lauto itaque exhibito convivio, qui totos quinquaginta annos ne sustinuerat quidem aspicere mulierem, et nec panem quidem, nec aquam, quæ sunt maxime necessaria, sumpserat ad satietatem, vinum bibit, et vescitur carnibus, et convivatur cum meretrice. Nam beatum quoque sciebat Paulum, ad quem ipse intuebatur, et cujus viscerum et zeli contendebat esse imitator, se aliquando purificasse, et caput etiam rasisse, Timotheum etiam circumcidisse, et ita ne Judaismo quidem pepercisse, ut infideles animas attraheret ad pietatem.

XXV. Cum sic ergo essent convivati, se invicem

A τοίγαρουν τὸ δεῖπνον ὁ πανδοχεὺς εὐτρεπίσας, ἐξάγει τὴν κόρην ἐπ' αὐτὸ, θρυπτικῶς εὖ μάλα καὶ ἁβρῶς τε καὶ ἀνειμένως ἔχουσαν, ἣν ἰδὼν οὕτως ἑταιρικῶς διεσκευασμένην Ἀβράμιος, μέσην τιτρώσκεται τὴν καρδίαν καὶ σιγῇ μὲν ἐπέχειν ἐπειρᾶτο τὰ δάκρυα, μὴ φυγαδεύσωσι τὴν κόρην τὸ δρᾶμα μηνύσαντα· τὰ δὲ ὅμως στῆσαι τὴν ῥοὴν οὐκ ἠδύνατο νικώμενα τῇ τοῦ πάθους ἀνάγκῃ, ὅθεν ἐδάκρυεν ἀστακτὶ, τὸ προσωπον ἐπὶ θάτερα στρέφων καὶ τὰ δάκρυα τῶν παρειῶν ἀπωθούμενος. Ἵνα δὲ κλέψῃ πᾶσαν ἐπὶ τούτων ὑπόνοιαν, καὶ λόγους αὐτῇ προσῆγεν ἐρωτικοὺς, ἐνένευέ τε, καὶ ἡδὺ προσεγέλα, καὶ λίαν ἐπαγωγὸν ἐμειδία, καὶ τἄλλα πάντα ἐποίει, ὅσαπερ ὑποκνίσαι καὶ ἀναφλέξαι πρὸς ἔρωτα δύναται. Κἀκείνη πάλιν ἀντεπῆγεν Ἀβραμίῳ τὸ φίλημα καὶ B περιπλακεῖσα προσφυῶς τὸν τράχηλον κατησπάζετο· ἐν τούτῳ δὲ τῆς ἀποζούσης τῶν ἁγνῶν τε καὶ ἀσκητικῶν μελῶν εὐωδίας ἠρέμα ὑπαισθομένη, τῆς τε προτέρας πολιτείας ἀναμνησθεῖσα καὶ τοῦ τῆς ἁγνείας καλοῦ καὶ οἵων ἡ δυστυχὴς ἐξέπεσεν ἀγαθῶν, ἐδάκρυε μάλα θερμὸν, καὶ ὑπέστενε, καὶ, Οὐαί μοι, ἔλεγε, τῇ ἀθλίᾳ! οὐαί μοι, τῇ τοσούτων ἁμαρτημάτων σχοινίᾳ περικειμένῃ! οἴμοι, τί δράσω; πῶς οὐκ ἄν με νῦν ἡ γῆ καταπίοι; Ἐφ' οἷς ὁ πανδοχεὺς ἀπορούμενος, οἷα μηδὲ εἰδώς τι τῶν προλαβόντων· Μαρία, Μαρία, κυρία, ἔλεγε, διετῆ δὴ τοῦτον ἄρτι συνδιάγων σοι χρόνον, οὐδέποτέ σε πρὸς τοσαύτην κατήφειαν καὶ ἀθυμίαν εἶδον κατενεχθεῖσαν· ἐκλύομαι οὖν ὑπὸ τῆς ἀπορίας καὶ τρέμω, πόθεν ἄρα καὶ ὅπως τοιαυτὰ λέγειν ἐπῆλθέ σοι. Ἡ δὲ, ὥσπερ αὐτῷ C γνωρίζουσα τὴν αἰτίαν' Διότι [Τί ὅτι ?], φησὶ, μὴ πρὸ δύων τούτων ἐτελεύτησα χρόνων! οὕτω γὰρ ἂν ἤμην πάντως ἐν μακαρίαις.

ΚΔ'. Πρὸς ταῦτα δείσας ὁ ἱερὸς Ἀβράμιος, μὴ καὶ αὐτὸς γένοιτο δῆλος, εἶτα φυγὰς οἴχοιτο ἡ ἀνεψιὰ ὑπὸ τῆς πολλῆς ἐκείνης δακνομένη μεταμελείας καὶ μηκέτι φέρουσα βλέπειν αὐτὸν, οὗ τὰς ἐντολὰς οἶδε φανερῶς ἀθετήσασα καὶ οὕτως ἐκ μέσων αὐτὸν χειρῶν τὸ θήραμα διαφύγοι πρὶν ὅλον καταπίοι τὸ δέλεαρ, καὶ πασαν διὰ τοῦτο βουλόμενος ἀνελεῖν ὑποψίαν, εἰς αὐθαδέστερον ἐραστοῦ τρόπον μεταβαλών· Ἔασον, ἔλεγεν, ἐπίσχες τὰ σκυθρωπὰ ταυτὶ ῥήματα, γύναι· οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ συνήλθομεν, ὥστε σε τήμερον ἀναμνησθῆναι τῶν πεπραγμένων. Καὶ πρὸς τὸν πανδοχέα λοιπὸν ἐπιστρέψας· Ἑταῖρε, D πότον τινὰ καὶ αὖθις ἡμῖν συγκρότησον, ἔφη, ὅπως ἀμφοτεροι συνησθείημεν· πόῤῥωθεν γὰρ, ὡς ὁρᾷς, πάρειμι δι' αὐτήν· τοῦ πότου τοιγαροῦν πολυτελῶς τελεσθέντος, ὁ παρ' ὅλους πεντήκοντα χρόνους μηδὲ γυναικὸς ἀνασχόμενος ὄψιν, μηδὲ ἄρτου ποτὲ μηδὲ ὕδατος τῶν ἀναγκαιοτάτων μετασχὼν ἄχρι κόρου, οἴνου καὶ κρεῶν κοινωνεῖ καὶ γυναικὶ πόρνῃ συνεστιᾶται, ἐπεὶ καὶ ἁγνισάμενον ᾔδει ποτὲ καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ἀλλὰ καὶ ξυρῷ πρὸς τῇ κεφαλῇ χρησάμενον, πρὸς ὃν οὗτος ἑώρα καὶ οὗ μιμητὴς τῶν σπλάγχνων καὶ τοῦ ζήλου καθίστατο, καὶ περιτεμόντα Τιμόθεον καὶ οὕτως Ἰουδαϊσμοῦ μὴ φεισάμενον, ἵνα ψυχὰς ἀπίστους ἑλκύσῃ πρὸς θεοσέβειαν.

ΚΕ'. Οὕτω τοιγαροῦν συνεστιαθέντες, λαβόμενοι

τῆς χειρὸς ἀλλήλων εἰς τὸν ἐνδοτάτω οἰκίσκον εἰσέρχονται · ἑστήκει δέ τις ἐν τούτῳ κλίνη, μαλακῶς εὖ μάλα τὸν κατακλιθέντα δυναμένη διαναπαῦσαι · ἐφ' ἧς καθίσαντος ἁβρῶς Ἀβραμίου, τοῦ στρωμνῇ ἀεὶ τῇ γῇ κεχρημένου · Ἐπίδος, ἡ κόρη φησὶ, ὑπολύσω σου τὰ ὑποδήματα. Ὁ δὲ τὴν θύραν μοχλοῖς ἀσφαλίσασθαι πρότερον ἐπιτάττει, κἀκείνης τὰ ὑποδήματα μᾶλλον ὑπολῦσαι σφοδρότερον ἐγκειμένης, ὁ μακάριος οὐκ ἠνείχετο. Πεισθεῖσα τοίνυν ἐκείνη καὶ τὴν θύραν ἀσφαλῶς ἐπικλεισαμένη, περιπλέκεται προσφυῶς τῷ ἁγίῳ. Ἐπεὶ δὲ εἶδεν ἐν ἀφύκτῳ ἐχομένην Ἀβράμιος καὶ οὕτως ἐντὸς ἀρκύων τὸ θήραμα, τότε δὴ τὸ τοῦ ἐραστοῦ προσωπεῖον ἀποβαλὼν καὶ πᾶσαν ἐκείνην τὴν σκηνὴν καὶ τὴν ὑπόκρισιν ῥίψας, τὸν ἔνδον αὐτῇ ἀνακαλύπτει Ἀβράμιον, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τῆς ἀνεψιᾶς κόσμον περιελὼν καί τι βαρὺ καὶ περιπαθὲς ἀνοιμώξας · Σπλάγχνον μου, Μαρία, φησὶ, οὐκ οἶδας ὅστις ἐγώ ; οὐκ ἐπιγνώσκεις τὸν συγγενῆ ; Τί σοι ἄρα, ψυχὴ ἐμὴ, τὸ συμβάν ; τίς ὁ πρὸς ἀπώλειαν ὑποσύρας σε ; ποῦ νῦν τὸ ἀγγελικὸν ἐκεῖνο σχῆμα τῆς παρθενίας, ποῦ ὁ ἐσταυρωμένος βίος ποῦ τὸ τῆς κατανύξεως δάκρυον ; πῶς ἀπὸ τοσούτου τῶν ἀρετῶν ὕψους εἰς ἔσχατον ἀπάτης βάραθρον κατηνέχθης ; διατί μή μοι τὴν ἀκήρυκτον ἐκείνην τοῦ ἐχθροῦ μάχην ἐγνώρισας ; Διατί μὴ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο πτῶμα παρὰ πόδας εὐθὺς ἐθριάμβευσας ; πάντως ἂν ἐγώ σοι καὶ ὁ φίλος Ἐφραὶμ δάκρυσι καὶ δεήσεσι τὰ πρὸς τὸν Θεὸν διεπρεσβευσάμεθα · ἱνατί τοσοῦτον ἐμάκρυνας ἀφ' ἡμῶν ; καὶ ἱνατί ἐπελήσθην ἀπὸ σοῦ, ὡς ἀπὸ καρδίας νεκρός ; Τί τοσοῦτον ἑάλως τῇ ἀπογνώσει, ἥτις ἐστὶ τὸ τοῦ πονηροῦ ἄφυκτον ἄγκιστρον, ὡς μηδὲ φείδεσθαι λοιπὸν ἑαυτῆς, ἀλλὰ τὰ τῶν αἰσχίστων ἀνέδην τολμᾷν καὶ ταῖς παρὰ τοῦ ἐχθροῦ πληγαῖς τὰς παρ' αὐτῆς προστιθέναι, δέον διαναστῆναι μᾶλλον καὶ πολλὴν ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσι τὴν μεταμέλειαν ἐπιδείξασθαι ; Οὐκ οἶδας τὰ τοῦ Θεοῦ σπλάγχνα περὶ ἡμᾶς καὶ ὅπως ἐστὶ μητρὸς κηδεμονικώτερος, οὕτως ἡμᾶς συνάγειν ἐθέλων (καὶ ταῦτα καταφρονούμενος πολλάκις καὶ παρορώμενος ὑφ' ἡμῶν) καθάπερ τὰ νοσσία ὄρνις ὑπὸ τὰς πτέρυγας ; Διὰ ταῦτα γοῦν ἅψαι παρακαλῶ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω φερούσης, καὶ πρὸς τῆς ἐμῆς πολιᾶς, ναὶ πρὸς τῶν ἐπὶ σοὶ πόνων καὶ τῶν ἀφορήτων τῆς ψυχῆς ὀδυνῶν ἐκείνων καὶ τῆς πολλῆς ταύτης ἀθυμίας τε καὶ συγχύσεως, ἅψαι τῆς προτέρας διαγωγῆς · καὶ δός μοι μικρὸν ἀναπνεῦσαι καὶ μὴ μετὰ λύπης εἰς ᾅδου τὸ γῆρας τὸ ἐμὸν παραπέμψης.

Κϛ'. Ταῦτα πρὸς τὴν ἀνεψιὰν λέγων Ἀβράμιος, παρὰ κωφὸν ᾄδειν ἐδόκει · νεύσασα γὰρ κάτω καὶ τὴν φωνὴν ὑπὸ τῆς πολλῆς ἐκείνης αἰσχύνης ἐπισχεθεῖσα, ἑστήκει ὁρῶσα εἰς γῆν καὶ πολλὰ τοῦ προσώπου ἀφιεῖσα χρώματα, ἐξ ὧν ἥ τε ἀγωνία καὶ ἡ ταραχὴ τῆς ψυχῆς ἐδηλοῦτο . ἐφ' οἷς ἐκεῖνος οὕτω συγχυθεῖσαν αὐτὴν ἀνακτώμενος, μετὰ πολλῆς τῆς πραότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας · Διατί, ὦ τέκνον, οὐδὲ ἀποκρίνῃ μοι ; ἔφη · οὐκ οἶδας, ὅτι διὰ σὲ τὴν τοσαύτην ὁδὸν ἐστειλάμην ; οὐκ οἶδας, ὅτι διὰ τὴν σὴν ταῦτα πάντα σωτηρίαν ὑπεκρινάμην, τὸ στρατιωτικὸν τῆς στολῆς, τὸν ἔρωτα, τὴν κρεωφαγίαν, ὃν

A manu accipientes, in intimam ingrediuntur domunculam. In ea autem stabat quidam lectus, molliter stratus ad quietem : in quo cum molliter sedisset Abramius qui semper terra usus erat pro strato : Sine, inquit puella, ut tibi solvam calceos. Ille autem jubet prius vectem obdi foribus. Cumque illa instaret vehementius, ut prius solveret calceos, beatus Abramius non sustinuit. Tandem ergo persuasa, cum ostium tuto clausisset, ad sanctum accessit. Postquam vero eam per manum cepit Abramius et vidit eam non posse amplius effugere, et jam prædam esse retibus irretitam, tunc amatoris personam deponens, et abjiciens omnem scenam et simulationem, qui intrinsecus latebat, aperit Abramium : et ablato pileo, quem habebat in capite, et graviter B suspirans : Cor meum, inquit, Maria, nescis quisnam ego sim ? Non agnoscis cognatum ? Quid est anima mea, quod tibi accidit ? Quis est, qui te traxit ad interitum ? Ubi nunc est ille angelicus habitus virginitatis ? Ubi est vita cruci affixa ? Ubi est lacryma compunctionis ? Quomodo tantarum virtutum altitudine descendisti ad ultimum barathrum deceptionis ? Cur mihi non statim significasti atrocem illam pugnam inimici ? Cur non de gravi illo lapsu e vestigio triumphasti ? Omnino ego et charissimus Ephræm lacrymis et precibus pro te apud Deum intercessissemus. Cur te tantum elongasti a nobis, et cur a te oblivioni datus sum, tanquam mortuus a corde ? Cur te adeo cepit desperatio, quæ est maligni hamus inevitabilis, ut nec tibi qui- C dem peperceris deinceps, sed inverecunde feceris ea quæ sunt turpissima, et inimici plagis tuas adjeceris : cum oporteret potius exsurgere, et propter ea quæ admiseras, magnam ostendere pœnitentiam? Non nosti Dei in nos viscera, et quemadmodum nostri curam gerit magis quam mater, ut qui nos velit congregare (idque cum sæpe a nobis contemnatur, et despiciatur) non secus ac gallina pullos suos sub alis ? Propterea ergo rogo te, ini viam, quæ ducit ad meliora. Rogo, inquam, per meos canos, per labores propter te susceptos, et illas intolerabiles animi ægritudines, et hunc mœrorem, et confusionem, redi ad priorem vivendi rationem. Concede mihi, ut paululum respirem, et ne cum dolore meam senectutem transmittas ad inferos D

XXVI. Hæc filiæ fratris dicens Abramius, videbatur surdo canere. Deorsum enim in terram inclinata facie, et præ magno illo pudore ejus voce repressa, stabat terram intuens : ex quibus significabatur angor et animi perturbatio. Quamobrem ille eam sic confusam recreans, cum magna lenitate et moderatione : Cur, inquit, o filia, tu mihi non respondes ? Nescis me propter te tantum iter esse ingressum ? Nescis me propter te, propter tuam salutem hæc omnia simulasse, vestem militarem, amorem, esum carnium, quem scis nihil aliud nosse, præter cellam et silentium ? Non est ullum pecca-

tum humanum, pro quo desperare oporteat. Nullum est animæ vulnus adeo immedicabile, quod non curetur, ustum pulchro igne pœnitentiæ. Super me sit tua iniquitas, o filia. Ego pro te Christo reddam rationem. Solum veni mecum, et ad solitudinis revertamur habitaculum. Ad hæc illa vix humile quippiam et triste, et veluti ægritudine animi emortuum submisse loquitur : Cum ad te et vultum tuum ne oculos quidem habeam, qui possint intueri, o venerande Pater, ut qui sint tecti propter tantum pudorem, quomodo potero ad Deum accedere, a maligno graviter animo sauciata, et scatens tam multis peccatorum ulceribus? Ille autem verba ejus excipiens : Super me, inquit, o filia, sit iniquitas tua, et onus collo meo erunt tuæ actiones ; solum revertamur ad priores nostras habitationes. Ecce enim dilectissimus quoque Ephræm pudore propter te afficitur et animi ægritudine. Concede ergo nobis, ut respiremus, et ab hoc gravi propter te liberemur mœrore. His puella valde animo contrita, cadit ipsa quoque, non secus ac meretrix illa, ad pedes præceptoris, acerbe deflens, et eos irrigans fluviis lacrymarum.

XXVII. Cum ii ergo ita se haberent, et ille quidem apud eam uteretur admonitionibus, et in bonam terram sic seminaret : illa autem lacrymis quodammodo irrigaret semina, ut fructus cito proferrent, et hinc pœnitentiam ostenderet et contritionem, nox jam deducta erat ad matutinum : et ipse quidem fratris filiam jubebat sequi ad montem. Cum illa rogasset autem, quidnam de vestibus, et auro, et argento, et stragulis vestibus deinceps faceret (erat enim splendide et sumptuose ornata), ut convenienter divino præcepto omnia relinquat, divinus admonet Abramius, ut eum solum sequatur, et contendat ad veras illas vitæ futuræ divitias. Ea ergo accepta, egreditur clam e diversorio : et cum ipsam equo imposuisset, ille præcedebat pedes, equum manu trahens. Cum autem fuissent in monte, mutant ordinem domuncularum; et eam quidem, quæ erat exterius, ipse statuit habitare, filiæ autem fratris tribuit interiorem. In qua cum se coercuisset, et fores occlusisset domunculæ, illic fuit perpetuo, precibus, jejuniis et lacrymis delens labes peccatorum animæ. Etenim ut quæ nuper resipuisset a vitiis corporis, sic ea semper habebat præ oculis inferne versantia animam, et admodum acerbe pungentia conscientiam, etsi Deus sæpe ei ostenderet peccatorum remissionem, nec hoc solum, sed etiam eam tanta impertiret fiducia, ut et assidue miracula, et a morbis et vitiis liberationes per eam ostenderet. Propter quæ corde lætabatur Abramius, et Deo agebat gratias, quod spe minime esset frustratus, sed susceptorum propter ipsam laborum fructus ferret suavissimos.

A οἶδας ἀεὶ τοῦ κελλίου καὶ τῆς ἡσυχίας εἰδότα πλέον οὐδέν ; Οὐκ ἔστι τι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὅπερ ἀπαγορεύειν προσήκει · οὐκ ἔστι τι τῶν τῆς ψυχῆς τραυμάτων οὕτως ἀνίατον, ὃ μὴ τῷ καλῷ τῆς μετανοίας πυρὶ καιόμενον θεραπεύεται. Ἐπ' ἐμὲ ἡ ἀνομία σου, τέκνον! ἐγὼ τὰς ὑπὲρ σοῦ εὐθύνας ὑφέξω Χριστῷ · μόνον ἐλθὲ μετ' ἐμοῦ και πρὸς τὸ τῆς ἐρημίας οἰκητήριον πάλιν ἐπανέλθωμεν. Πρὸς ταῦτα μόλις ἐκείνη ποτὲ ταπεινόν τι καὶ σκυθρωπὸν καὶ οἷον ἀθυμίᾳ τεθνηκὸς ὑποφθέγγεται · Εἰ πρὸς σὲ καὶ τὰς σὰς ὄψεις οὐδὲ ὀφθαλμοὺς ὁρᾷν δυναμένους ἔχω, τίμιε Πάτερ, ἅτε ἐν τροπῇ τοσαύτῃ κεκαλυμμένους, πῶς προσελθεῖν δυνήσομαι τῷ Θεῷ, δεινῶς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τὴν ψυχὴν τετρωμένη καὶ τοσούτοις ἁμαρτιῶν ἕλκεσι βρύουσα ; Ὁ δὲ καὶ αὖθις ὑπολαβών · B Ἐπ' ἐμὲ, φησὶ, τέκνον, ἡ ἀνομία σου καὶ φορτίον. ἐμῷ τραχήλῳ σαὶ γενήσονται πράξεις · μόνον ἐπὶ τὰς πρότερας ἡμῶν πορευθῶμεν διατριβάς · ἰδοὺ γὰρ καὶ τον θεῖον Ἐφραὶμ, αἰσχύνη διὰ σὲ κατέχει καὶ ἀθυμία · δὸς οὖν ἡμῖν ἀναπνεῦσαι καὶ τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐπὶ σοὶ κατηφείας ἀπαλλαγῆναι. Πρὸς ταῦτα σφοδρῶς ἡ κόρη τὴν ψυχὴν συντριβεῖσα, πίπτει κατὰ τὴν πόρνην καὶ αὔτη πρὸς τοὺς πόδας τοῦ διδασκάλου, πικρῶς ὀλοφυρομένη καὶ δακρύων ποταμοῖς αὐτοὺς ἐπικλύζουσα.

ΚΖʹ. Ταύτῃ τοιγαροῦν ἐχόντων αὐτῶν καὶ τοῦ μὲν τὰς παραινέσεις πρὸς αὐτὴν ποιουμένου καὶ οὕτως εἰς ἀγαθὴν γῆν σπείροντος, τῆς δὲ διὰ τῶν δακρύων ὥσπερ ἀρδούσης τὰ σπέρματα, ἵνα καὶ καρποὺς ταχὺ προσενέγκωσι, καὶ τὴν μετάνοιαν ἐντεῦθεν καὶ τὴν συντριβὴν ἐπιδεικνυμένης, ἡ νὺξ ἤδη C περὶ ὄρθρον ἦν καὶ ὁ μὲν ἕπεσθαι τὴν ἀνεψιὰν ἐπέτρεπε πρὸς τό ὄρος · τῆς δὲ περὶ τῶν ἐσθήτων καὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν ἀργυρωμάτων καὶ τῶν στρωμνῶν πυθομένης, ὅτι λοιπὸν αὐτοῖς χρήσεται · καὶ γὰρ ἦν πολυτελῶς ἔχουσα τούτων καὶ φιλοτίμως, πάντα κατὰ τὴν δεσποτικὴν ἐντολὴν καταλιπεῖν ὁ θεῖος Ἀβράμιος ὑποτίθεται καὶ αὐτῷ μόνῳ ἀκολουθεῖν καὶ πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἐκεῖνον τῆς μελλούσης ζωῆς ἐπείγεσθαι πλοῦτον. Παραλαβὼν οὖν αὐτὴν, ὑπέξεισι λάθρα τοῦ πανδοχείου καὶ ταύτην εἰς τὸν ἵππον ἐπιβιβάσας, πεζὸς αὐτὸς προηγεῖτο, τὸν ἵππον διὰ χειρὸς ἐφελκόμενος. Γενόμενος δὲ πρὸς τῷ ὄρει, τὴν τῶν οἰκίσκων ἀμείβουσι τάξιν καὶ τὸν μὲν ἐκτὸς αὐτὸς εἵλετο κατοικεῖν, τῇ ἀνεψιᾷ δὲ ἀπονέμει τὸν ἐνδοτέρω · οὗ δὴ καὶ καθείρξασα ἑαυτὴν καὶ τὰς D θύρας ἐπικλεισμένη τοῦ δωματίου, διὰ παντὸς ἦν ἐκεῖ δεήσεσι καὶ νηστείαις καὶ δάκρυσι τοὺς τῆς ἁμαρτίας σπίλους τῆς ψυχῆς ἀπαλείφουσα · καὶ γὰρ ὡς ἄρτι τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἀνανήψασα, οὕτως αὐτὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶχεν ἀεὶ στρέφοντα κάτωθεν τὴν ψυχὴν καὶ σφόδρα πικρῶς τὴν συνείδησιν πλήττοντα, καίτοι τοῦ Θεοῦ τὴν τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν αὐτῇ πολλάκις παραδεικνύντος, καὶ οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοσαύτης αὐτῇ μεταδόντος τῆς παῤῥησίας, ὡς καὶ θαύματα συνεχῶς καὶ παθῶν καὶ νόσων ἀπαλλαγὰς δι' αὐτῆς ἐπιδείκνυσθαι · ἐφ' οἷς εὐφραίνετο τὴν καρδίαν Ἀβράμιος καὶ ἀπεδίδου Θεῷ τὰ εὐχαριστήρια, ὅτι μὴ διήμαρτεν ἐλπίδων, ἀλλ' οὕτως ἡδίστους τῶν ἐπ' αὐτῇ πόνων (1) τοὺς καρποὺς ἐκομίζετο.

(1) In hac voce Vita Abramii cod. 774 desinit ; reliqua desumpta sunt ex cod. 1484, sæc. XII.

ΚΗʹ. Ἐκεῖνος μὲν οὖν εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσας A καταλύει τὸν βίον καὶ πρὸς τὰς σκηνὰς μεταβαίνει τὰς ἀϊδίους, πολλοῦ περὶ τὴν τοῦ σώματος ἐκφορὰν πλήθους συῤῥεύσαντος πανταχόθεν καὶ τῶν αὐτοῦ περιειλημάτων καὶ τῶν ῥακίων παρασπάσασθαί τι μικρὸν ἑκάστου φιλονεικοῦντος εἰς ἀγαθοῦ παντὸς θησαυρόν, εἰς κακῶν ἁπάντων φυγαδευτήριον· πέμπτον δὲ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἔτος τελευτᾷ καὶ ἡ ἀνεψιά, ἧς τὴν ψυχὴν τῷ ποθουμένῳ Δεσπότῃ παραθεμένης καὶ νεκρᾶς ἤδη καὶ πρὸς τῇ ταφῇ κειμένης ἡδίστη τις ἐπήνθει ταῖς ὄψεσι χάρις καί τις ἀκτὶς ἐκεῖθεν ἀπέστιλβε, σύμβολον ἀκριβὲς τῆς ταύτην ἐχούσης λαμπρότητος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. B

XXVIII. Atque ille quidem cum ad profundam pervenisset senectutem, e vita excedit, et ad æterna transit tabernacula, ad efferendum corpus magna undique confluente multitudine, atque ejus pannorum et ciliciorum parum quid attrahere unoquoque contendente, ad cujusvis boni thesaurum, ad mala omnia propulsanda. Quinto autem anno post illius mortem, moritur etiam fratris filia. Quæ cum animam desiderato Domino tradidisset, et jam esset mortua, in sepultura, in ejus vultu suavissima quædam florebat gratia : et illinc quidam micabat radius, apertum signum ejus animæ splendoris in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor, et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

MENSIS APRILIS.

MARTYRIUM
SS. AGAPES, CHIONIÆ ET IRENES

QUÆ APUD THESSALONICAM PASSÆ SUNT.

(Latine apud Surium ad diem 1 Aprilis (1). — Græca in codicibus Regiis Parisiensibus non exstant.

I. Quanto ex adventu et præsentia Domini et C Salvatoris nostri Jesus Christi major gratia in humanum genus collata est, quam olim fuerat, tanto et sanctorum hominum victoria major exstitit. Pro his enim hostibus, qui corporeis oculis cernuntur, hostes illi superari jam cœpti sunt, qui oculorum sensu percipi non possunt. Nam dæmones ipsi, quorum naturæ spectabiles non sunt, vel a purissimis atque honestissimis feminis, Spiritu sancto plenis, superati igni traduntur. Tales fuerunt tres illæ sanctæ mulieres, quæ ex urbe Thessalonica originem ducebant : quam urbem sapientissimus Paulus celebravit, cum ejus fidem et charitatem, laudans, sic ait : « In omni loco fides vestra in Deum pervagata est[1]. » Atque alibi : « De charitate, inquit, fraternitatis non necesse habuimus scribere vobis ; ipsi enim vos a Deo didicistis, ut diligatis invicem[2]. »

II. Cum igitur persecutio a Maximiano impera- D tore adversus Christianos illata esset, mulieres illæ, quæ virtutibus seipsas ornaverant, evangelicis legibus obedientes, propter summam in eum charitatem et cœlestium bonorum spem, patrisque Abraham factum imitantes, patriam, cognationem facultatesque omnes reliquerunt, ac persecutores fugiendo, quemadmodum Christus præcepit[3], altum quemdam montem petierunt, ibique divinis precibus operam dabant : et corpus quidem ipsum ad montis celsitatem contulerunt, eorum vero animus in cœlo ipso versabatur. Cum autem in eo loco fuissent comprehensæ, ad eum, qui persecutionis auctor erat, magistratum ductæ sunt, ut reliqua divina præcepta exsequentes, et ad mortem usque suam in Christum charitatem servantes, immortalitatis coronam assequerentur. Una quidem e tribus illis præcepti perfectionem possidens, et Deum ex toto animo diligens, et proximum sicut seipsam, sancto Apostolo dicente :

[1] Thess. i, 8. [2] I Thess. iv, 9. [3] Matth. x, seqq.

(1) Quantum ad Irenen. Cur autem Irenen Latina Martyrologia 5 Aprilis, Agapen autem et Chioniam, 3 Græci vero in Menologio omnes tres 16 ejusdem mensis die habeant, præsertim cum nulla passa illis diebus reperiatur in Actis a notariis exceptoribus conscripta, hactenus sibi incompertum testatur Baronius in not. ad Martyrolog. Rom. 3 April. Quod autem easdem auctor mulieres vocet cum virgines fuerint, ut testantur Martyrologia Latina, nota mulieris nomen adiaphorum esse, et sexum solummodo indicare, ut pluribus disputat Tertullianus *De veland. virg*. Vide Baronium loco citato.

« Finis præcepti est charitas[4] ; » merito Agape vocabatur. Hoc enim nomine Græci charitatem appellant. Altera purum ac splendidum baptismatis nitorem servans, ita ut de ipsa propheticum illud dici posset : « Lavabis me, et super nivem dealbabor[5], » a nive nomen accepit ; Chionia enim dicebatur. Tertia Salvatoris et Dei nostri donum, hoc est, pacem in se habens, et in omnes exercens, quemadmodum Dominus dixit : « Pacem meam do vobis[6], » Irene ab omnibus vocabatur, a pace nomen accipiens. Has tres feminas cum ad se ductas, et ita affectas magistratus vidisset, ut diis sacrificia offerre nollent, igne cremandas esse decrevit, ut per ignem exigui temporis, igni subjectos diabolum omnemque dæmonum catervam, ipsius diaboli exercitum, qui sub cœlo est, superantes, incorruptam gloriæ coronam adipisci, ac Deum ipsum, a quo gratia eis collata est, cum angelis perpetuo collaudare possent. Quæ vero ad illis gesta sunt, ea breviter narrabimus.

III. Cum præsideret Dulcetius (2), Artemensis [*al.* Artemisius] scriba dixit : Cognitionem de his, qui præsentes sunt, a stationario missam, si jubes, legam. Jubeo, inquit Dulcetius præses, te legere. Tunc ait scriba : Ordine tibi meo domino omnia, quæ scripta sunt, recitabo. Cassander beneficiarius hæc scripsit : Scito, mi domine, Agathonem, Agapen, Chioniam, Irenen, Casiam, Philippam, et Eutychiam nolle his vesci, quæ diis sunt immolata. Eas igitur ad tuam amplitudinem adducendas esse curavi. Tunc Dulcetius præses illi dixit : Quænam est ista vestra tanta insania, ut nolitis religiosissimis nostrorum imperatorum et Cæsarum jussis obedire ? Agathoni autem : Quare, inquit, tu ad sacra proficiscens, quemadmodum consueverunt, qui diis consecrati sunt, non his sacris usus es ? Respondit Agatho : Quoniam Christianus ego sum. Tum Dulcetius : Num tu etiam hodierno die in eo proposito permanes ? Maxime, inquit Agatho. At ille : Tu vero, Agape, quid ais ? Respondit : Ego Deo viventi credo, neque volo recte factorum conscientiam meam perdere. Tunc præses : Tu autem quid ad hæc dicis, Chionia ? Ait illa : Cum Deo vivo credam, ob id nolui facere, quod dicis. Ad Irenen vero conversus præses, ait : Quidnam tu ad hæc ? cur non piissimo nostrorum imperatorum et Cæsarum jussui obtemperavisti ? Divini timoris causa, inquit Irene. Dein Præses : Tu vero, Casia, quid ais ? Animam meam, inquit Casia, servare volo. Præses autem : Numquid sacrorum vis esse particeps ? Minime, inquit illa. Tunc præses : Tu vero, Philippa, quid dicis ? Respondit illa : Idem et ego dico. Quidnam, inquit præses, hoc idem est, quod dicis ? Illi autem Philippa : Mori malo, quam vestris sacrificiis vesci. Tunc præses : Sed tu, Eutychia, quid, ais ? Idem, inquit illa, et ego dico : malo et ipsa mori, quam facere quod jubes. Ait illi præses : Num virum habes ? Mortuus, inquit Eutychia, ille est. Præses vero : Quampridem mortuus est ? Ante menses fere septem, inquit Eutychia. Tunc ille : Et undenam igitur gravida facta es ? Ex eo, inquit illa, viro, quem dedit mihi Deus. Præses autem : Hortor te, Eutychia, ut ab ista insania desistere velis, et ad humanas cogitationes redeas. Quid ais ? visne regali edicto parere ? Minime, inquit Eutychia, ego parere volo, sum enim Christiana, Dei omnipotentis serva. Tum ille : Quoniam Eutychia gravida est, interea servetur in carcere (3). Atque hæc addidit : Tu vero, Agape, quid ais ? Visne omnia illa facere, quæ nos dominis imperatoribus ac Cæsaribus nostris devoti facimus ? Minime, inquit Agape, decet Satanæ devotam me esse. His verbis mens mea non abducitur : inexpugnabilis enim illa est. Tunc præses ait : Et tu, Chionia, quid ad hæc dicis ? Mentem nostram, inquit Chionia, nemo potest pervertere. At præses : Num aliqua apud vos sunt impiorum Christianorum commentaria, vel membranæ aliquæ, vel libri ? Respondit Chionia : Nulla, o præses, nobis sunt ; omnia illa imperatores qui nunc sunt, a nobis abstulerunt. Præses autem : Quisnam hanc mentem vobis dedit ? Omnipotens Deus, inquit illa. Dixit autem præses : Quinam sunt, qui vobis auctores fuerunt, ut ad istam stultitiam veniretis ? Deus, inquit Chionia, omnipotens et unigenitus ejus Filius, Dominus noster Jesus Christus. Dulcetius ait : Manifestum illud est, quod omnes vos devotioni nostrorum potentium imperatorum ac Cæsarum subjectos esse oportet. Quoniam vero post tam multum tempus, post tot admonitiones, totque edicta proposita, et tales minas injectas, vos temeritate quadam et audacia elatæ, ipsorum imperatorum ac Cæsarum justa jussa contempsistis, in Christianorum impio nomine permanentes : cumque ad hodiernum diem jussæ a stationariis ac primis militibus, Christi negationem scriptam profiteri, facere id recusetis, propterea pœnas vobis dignas accipite. Id cum dixisset, sententiam scriptam legit : Agapen et Chioniam, quoniam iniquis mentibus et contrariis sententiis elatæ, contra divinum edictum dominorum Augustorum et Cæsarum fecerunt, et nunc etiam temerariam, vanam et piis omnibus exsecrabilem Christianorum religionem colunt, igni tradendas jubeo. Iisque dictis, subjunxit : Agatho autem, Casia, Philippa et Irene, quoad mihi placuerit, serventur in carcere.

IV. Postea vero, quam sanctissimæ mulieres igni consummatæ sunt, cum rursus sancta Irene ad præsidem ducta fuisset, Dulcetius sic illam affatus est : Tuæ insaniæ propositum ex his, quæ facis, mani-

[4] I Tim. I. 5. [5] Psal. L, 9. [6] Joan. XIV, 27.

(2) Anno 304. Vide Baronium.

(3) Lege enim vetitum de prægnantibus sumi supplicium docet Plutarchus *de his qui sero a numine puniuntur*. Sed nec de eis haberi quæstionem affirmat Ulpianus l. *Prægnantis* ff, De pœnis.

festo apparet, quæ tot membranas, libros, tabellas, codicillos et paginas Scripturarum, quæ sunt impiorum Christianorum, qui unquam fuerunt, ad hodiernum usque diem servare voluisti : quæ cum prolata essent, ea cognovisti, quamvis quotidie negaveris, vos ejusmodi scripta possidere, non contenta neque sororum tuarum pœna, neque mortis metum præ oculis habens. Quamobrem tibi pœnam afferri necesse est. Sed alienum tamen non videtur, etiam nunc benignitatis partem aliquam tibi condonari, ut si volueris nunc saltem deos agnoscere, impunis et ab omni supplicio periculoque libera esse possis. Quid igitur dicis ? Facisne quod imperatores nostri et Cæsares jusserunt ? Num parata es sacrificiis vesci, et diis immolare ? Minime, inquit Irene, minime per Deum illum omnipotentem, qui creavit cœlum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt. Summa enim illius ignis sempiterni pœna proposita his est, qui Jesum Dei Verbum negaverint. Dulcetius vero : Quisnam tibi auctor fuit, ut membranas istas atque Scripturas ad hodiernum usque diem custodires ! Ille, inquit Irene, Deus omnipotens, qui jussit nos ad mortem usque ipsum diligere : qua de causa non ausæ sumus eum prodere : sed maluimus aut viventes comburi, aut, quæcunque alia nobis acciderint, perpeti, quam talia scripta prodere.

V. Tum præses : Quisnam, inquit, conscius erat hæc in domo illa esse, in qua habitabas ? Respondit Irene : Hæc vidit Deus omnipotens, qui omnia scit ; præterea nemo. Nostros enim homines inimicis pejores duximus ne forte nos deferrent. Itaque nulli hæc ostendimus. Superiore anno, inquit præses, cum edictum illud tale, ac pium jussum dominorum imperatorum ac Cæsarum primo fuit divulgatum, ubinam vos latuisti ? Ad hæc Irene : Illic, ubi Deus voluit. In montibus (scit Deus) sub dio fuimus. Præses vero : Apud quem vixistis ? Sub dio, inquit illa, alias in aliis montibus versantes. At præses : Quinam erant, qui vobis panem suppeditabant ? Deus, inquit Irene, qui omnibus escam suppeditat. Tum præses ait : Eratne pater vester harum rerum conscius ? At Irene : Minime, per Deum omnipotentem, conscius erat ille, qui ne novit quidem hæc omnino. Præses ait : Quis igitur vestrorum vicinorum id noverat ! Vicinos, inquit Irene, interroga, et loca inquire, vel eos qui norunt, ubi nos eramus. Præses dixit : Postquam e monte reversæ fuistis, ut tu dicis, legebatisne scripta ista, præsente aliquo ? Domi nostræ erant, inquit Irene neque audebamus illa efferre : quamobrem magnopere angebamur, quod non poteramus nocte ac die illis operam dare, sicut a principio consueveramus usque ad annum superiorem, quo et illa occultavimus. Dulcetius præses dicit : Sorores quidem tuæ pœnas nostro jussu decretas exsolverunt ; te vero, etsi anteaquam aufugisses, propterea quod scripta ac membranas istas occultaveras, mortis pœna tibi decreta fuerat, non tamen eodem modo jubeo e vita sic repente discedere : verum per satellites ipsos, et Zosimum publicum carnificem in lupanari nudam statui præcipio, e pallatio singulis diebus panem unum sumentem, satellitibus ipsis non permittentibus te illinc discedere.

VI. Cum igitur satellites et Zosimus publicus minister præsto essent : Illud, inquit præses, vobis notum sit, quod si mihi significatum fuerit, vel horæ alicujus momento istam ex eo loco motam fuisse, in quo esse jussimus, tunc vos supremæ pœnæ subjecti eritis. Scripta vero ipsa a scriniis et arculis Irenes proferantur. Cum igitur quemadmodum a præside jussi fuerant, eam illi ad publicum lupanar duxissent, et propter Spiritus sancti gratiam quæ ipsam protegebat, et universorum Domino Deo puram atque intactam servabat, ne unus quidem ad eam accedere, vel turpe aliquid in eam facere aut dicere ausus fuisset, sanctissimam illam feminam Dulcetius præses revocavit, et ante tribunal sisti jussam, sic affatus est : Numquid in eadem adhuc temeritate persistis ? Minime, inquit Irene, temeritas, sed Dei pietas est, in qua persisto. Cui respondit Dulcetius præses : Et ex priore tuo responso manifeste ostendisti te imperatorum jussui nolle æquo animo parere, et nunc quoque in eadem arrogantia persistentem te video : quare dignam pœnam persolves. Cumque chartam petiisset, sententiam hanc contra ipsam scripsit : Quoniam Irene imperatorum jussui parere, diisque immolare noluit, quinimo nunc quoque in Christianorum ordine ac religione perseverat : hac de causa, ut antea duas ejus sorores, ita et ipsam viventem nunc comburi jubeo.

VII. Hæc sententia cum a præside lata fuisset, milites Irenen comprehensam in quemdam sublimem locum duxerunt, ubi et ejus sorores antea martyrium passæ fuerant. Cum autem magnum rogum accedissent, jusserunt ipsam in eum conscendere. Itaque sancta Irene psalmos canens, et Dei gloriam celebrans, in rogum se conjecit : atque ita consummata est in consulatu Diocletiani Augusti nono, Maximiani autem Augusti octavo, Kalendis Aprilis, regnante in sæcula Christo Jesu Domino nostro, cum quo Patri est gloria sanctoque Spiritui in sæcula sæculorum. Amen.

VITA S. VIRGINIS THEODORÆ

ET DIDYMI MARTYRIS

(Anno 280, Aprilis 5). — Latina quidem Martyrologia habent hanc historiam 28 Aprilis, aiuntque Theodoram una cum Didymo percussam; sed cum Metaphrastes habeat Didymum Nonis Aprilis cæsum, Theodoram autem evasisse, nos eam quinto Aprilis die cum Metaphraste collocavimus. — Latine apud Surium. Deest in codicibus Græcis Parisiensibus.)

—

I. Diocletiano et Maximiano imperatoribus et A præside Alexandrinæ civitatis Eustrathio, edictum quoddam adversus Christianos missum fuit, ut vel diis immolarent, vel supplicio afficerentur. Cum vero præses ille pro tribunali sederet in magna Alexandrinorum civitate, jussit cohortem accersire Theodoram virginem, quæ nuper capta fuerat, et in carcere servabatur. Quam cum duxisset: Præsto, inquit cohors, est Theodora. Judex igitur : Cujusnam sortis es mulier? Christiana, inquit Theodora, ego sum. At ille: Liberane, an serva. Dixi jam, inquit ipsa, Christianam me esse : Christus enim veniens, a peccato me liberavit. Quod vero et ad vanam atque inanem mundi hujus gloriam attinet, claris parentibus orta sum. Tunc judex quæstorem accersiri jussit. Quem cum cohors præ- B sto esse dixisset : Dic, inquit, Luci : nostine Theodoram virginem? Cui Lucius : Per tuam, præses, valentem vitam ac splendorem, nobilissima est, multæque existimationis et primi generis mulier. Quare, inquit judex, cum sis ita nobilis, nuptias recusasti? Theodora respondit : Christi causa nubere nolui. Cum enim ille homo factus in mundo versaretur, ab ea, quæ semper virgo et Dei Mater fuit, genitus, a corruptione nos removit, et sempiternam vitam nobis promisit. Itaque fore mihi persuadeo, ut in ejus fide permanens, ad finem usque incorrupta et intacta sim.

II. Tunc judex dixit : Imperatores jusserunt, vos, quæ virginitatem semper servatis, aut diis immolare, aut injuriosius tractari. Arbitror, inquit Theo- C dora, te non ignorare, hominis propositum Deo ipsi in primis gratum esse : is vero animum meum atque propositum castum esse cognovit. Quod si me id pati, quod dicis, et violari coegeris, non erit hæc impudicitia, sed vis et injuria. Judex autem : Cum te ingenuam esse noverim, et tui rationem habere cupiam, admoneo, ne contumeliosius te geras; nihil enim proficies. Nam per Deos omnes, sententiam hanc imperatores tulerunt. Tunc illi Theodora : Et prius, inquit, tibi dixi, hominis propositum atque animum Deo gratum esse. Cum enim omnia ille pernoscat, cogitata etiam nostra scit, et mentes ipsas perspicit. Quamobrem si coacta fuero facere quod dicis, impudicam me factam nunquam existimabo. Sive enim caput meum, sive manus, sive pedes D abscindere, sive totum corpus dilacerare volueris, hoc quidem per vim ac potestatem, quam habes, facere poteris. Similiter lupanari tradar, necne, in arbitrii mei potestate non est, sed in manu tua, cui per imperium vim licet inferre. Quod vero ad animi mei propositum attinet, certum est Deo ipsi castitatis meæ professionem servare : illi enim virginitas mea dicata est; ille certus hujus rei dominus est : ille, si voluerit, virginitatem hanc meam, possessionem suam, incolumem atque intactam servabit.

III. Judex vero ait : Noli, Theodora, ætatem tuam honeste actam, totam injuriæ et probris objicere : nam ut urbis quæstor testatus est, his parentibus orta es, qui nobilitate atque existimatione cum primis excellunt. Ad hæc Theodora : Christum, inquit, primum confiteri debeo, qui et Deus est, et omnis notabilis honorisque auctor, qui scit et me columbam suam puram et incolumen ad finem usque servare. Tum judex dixit : Curnam erras, o Theodora? Eumne Deum credis, qui fuit in cruce suffixus? An qui talis est, te in lupanar conjectam, intactam servare poterit, ab his præsertim viris, qui mulierum amoribus insanire soliti sunt? Fidem, inquit Theodora, et spem habeo in Christo, qui crucem perpessus fuit sub Pontio Pilato, fore ut me ab iniquis istis viris eripiat, et a labe omnino liberam servet, in ejus fide permanentem, neque unquam eum negantem. Judex vero : Adhuc te nugantem patior, necdum jubeo tormentis subjici. At si contendere non destiteris, ut ancillam aliquam te prosternens, faciam quod domini atque imperatores nostri jusserunt, ut et reliquis mulieribus exemplum fias. Ad hæc Theodora : Parata sum corpus meum, cujus potestatem habes, tibi tradere : anima vero ipsa in solius Dei manu est ac potestate. Tum judex : Excæcate illam statim, eique dicite, ne insanire amplius velit, sed cedere et diis ipsis immolare. Minime, inquit Theodora, per Deum ipsum dæmonibus sacrificium aut cultum afferre volo, cum Deum adjutorem habeam. Ad hæc judex : Quid me cogis tibi honestissimæ feminæ injuriam facere? Ausculta mihi, o stulta, ne in tantam turbam incidas eorum, qui sententiam exspectant quæ contra te feratur. Non sum amens inquit Theodora, quæ Deum confiteor, et ipsum adjutorem habeo. Quam enim injuriam mihi fore putas, ea res honorem et gloriam sempiternam mihi comparabit. Tum judex : Ego non amplius te

feram, sed imperatorum jussa exsequar : futurum A enim existimans ut persuaderi posses, diutius te ferebam. Quod si tibi parcens, id minus curabo, quod jussus fui, imperatores contemnere videbor. Illi autem Theodora ita respondit : Sicut ipse imperatores metuis quodque ab illis jussus es, id facere studes ; ita et ego studeo non negare Deum meum, timeo enim et ipsa verum illum imperatorem Deum contemnere. Contentiose, inquit judex, mecum agis, et æternorum imperatorum jussa negligis, et me, tamquam imbellem aliquem despicis. Adhuc trium dierum tempus tibi condono, ac per deos omnes, nisi animum mutes et sacrifices, in lupanar te tradam, ut mulieres omnes te ita tractari videntes, turpitudine tua castigentur. At Thodora : Et nunc idem Deus est, et semper, qui non permittet, B ut eum derelinquam. Peto autem ut intactam ac puram me servari jubeas, quoad sententiam tuleris. Tunc judex ait : Theodoram sub tuta custodia servate usque ad tres dies, si forte resipiscens, sibi ipsa persuaserit, ut a tali contentione desistat. Quin et præcipio, ne permittatis aliquem ad eam ingredi et cum ipsa versari, propterea quod familia nobili et honesta nata est.

IV. Post tres dies cum judex in tribunali sederet : Adducatur, inquit, Theodora. Cohors ait : Domine, præsto est Theodora. Tum ille : Si resipuisti, et tibi jam persuasisti, nunc sacrifica, et esto libera ; puto enim te nequaquam sapere, in eodem proposito persistentem. Respondit Theodora : Antea dixi tibi, et nunc eadem dicere non recuso, castitatis meæ professionem, Christi causa susceptam C esse, qui fuit incorruptæ vitæ prædicator, meamque confessionem ipsius Dei gratia fieri. Ejus igitur Domini et Dei confessio per me prædicetur, et ipse videat (scit enim) quomodo suam virginem puram conservet. Per deos ipsos, inquit judex, dominorum jussa veritus, ne forte illis non obediens, pericliter, adversus te faciam quod sum jussus. Quoniam vero in lupanar tradi maluisti, quam diis ipsis sacrificare, videamus, num te servet Christus ille tuus, propter quem in contentione ista persistere voluisti. Id cum judex dixisset, ad cohortem versus : Tradatur, inquit, ista in lupanar. Tunc ait Theodora : Tu, Deus, qui occultas res inspicis, qui novisti omnia, priusquam illa fiant, qui ad hodiernum usque diem D mihi affuisti et intactam in ea re me servasti, quam tibi promisi, ipse et post hac me custodias, et a profanis et iniquis eorum manibus, qui parati sunt ancillæ tuæ injuriam inferre, incolumem et integram serves. Hæc cum illa dixisset, ad lupanar ducta est ; ad quod ingressa, oculos ad cœlum erexit, et ait : Tu, Pater Domini nostri Jesu Christi, me adjuva, ut ab his canibus eripiar. Tu, qui Petrum in carcere adjuvisti, eumque ab injuria liberum illinc eduxisti, et me hinc ab injuria incolumem educas, ut omnes videant, meque servam tuam esse cognoscant.

V. Turbæ autem illæ eam, ut lupi agnam, circumdantes, certatim studebant pro se quisque ad eam ingredi, et ut canes in feram aliquam, et accipitres in columbam, ita in eam turbæ inhiantes ingredi festinabant. Cæterum neque tunc Christus ipse cessabat, sed cum quemdam ex Fratribus præparasset, ad eam illum misit. Quidam enim religiosissimus Frater, qui Dei negotia tractare optime didicerat, et quemadmodum aliquem ex Dei voluntate divitem fieri deceret, bene noverat, ille cum e rebus bonis semper aliquid amplius appeteret, et sibi comparare studeret, duplicem martyrii coronam sibi conciliavit, et regnum cœlorum hoc modo rapuit. Cum enim militari habitu se induisset, primus ad eam ingressus est, quasi unus ex impudentium et intemperantium hominum numero esset. Ejus igitur hominis novam et peregrinam figuram sancta illa virgo Theodora cum vidisset, fuit perterrita ; ea enim res multum injuriæ ac turpitudinis præ se ferebat. Quamobrem ancipiti et dubio animo carceris angulos circumibat, secum cogitans, num a Christo ipso relicta esset.

VI. At sanctus Didymus (ita enim vocabatur) ut germanus frater, incipiens eam affari : Non sum, inquit, id, quod vides. Exstrinsecus enim lupus videor, intus vero sum ovis mansueta. Ne spectes exteriorem hanc vestem, sed interiorem et promptum animi affectum consideres. Frater enim sum in aliena figura, contra diabolum sapiens, eorum quidem veste indutus, qui sunt illius ministri, ut ita huc ingrediens non agnoscerer (erant enim qui huc venientem speculabantur) et Domini mei pretiosam possessionem, et Dei columbam eam servare possem. Sed age vestem mutemus ; tibi Deus ipse victoriam largitur : me vero coronat sanctus, et qui sine macula est, Agnus ille, qui tollit peccata mundi. Exi tu, et, ad Dominum ito : Ego propter Dominum hic remanebo. Hac mea veste, quam timebas, induaris. Esto tu pro me, ut est ab Apostolo dictum [1] : « Estote ut ego, quoniam et ego ut vos. » Ille quidem hæc dicebat : Theodora vero libenter ei obtemperabat. Novit enim ab illo ipso Deo, qui misit in lacum leonum prophetam Habacuc, ut Danieli [2], qui et ipse propheta erat, cibum impartiret, quique et leonum ora obstruxit, militem illum tunc ad se missum, ut ipsius habitu occultata, et illinc erepta servari posset.

VII. Illa igitur virgo militis habitum sumpsit, ocreisque, quibus antea miles uti consueverat, crura sua contexit : cumque reliqua veste se induisset, capiti galeam imposuit, ejusque armis acceptis, illo ipso, quem, qui ei astiterat præcepit, ornatu induta egressa est. Admonita etiam fuit, ne quem aspiceret, propter eorum luporum impudentiam atque audaciam, neve aliquem alloqueretur : sed recta ad portam tenderet, et Jesum ipsum viæ ducem sibi proponeret. Et illa quidem illinc egressa,

[1] Galat. IV, 12. [2] Dan. XIV, 32 *seqq.*

ut columba quædam alas quatiens, atque in cœlum tendens, ex accipitris ore, vel agna e leonum faucibus, evasit. Frater vero ille sedebat, de sorore non amplius sollicitus, et spirituale prandium exspectans. Cumque se capitis tegumento induisset, eo in loco sedebat. Erat autem ita coronatus, ut si adversarium ipsum vicisset. Intervallo autem temporis, quidam ex insanientium numero intemperantiæ servus, ita ut erat impudens, illuc tanquam ad virginem ingredi ausus, cum virum pro virgine offendisset, mente perculsus secum ipse dicebat: Nunquid virgines in viros transfert Jesus iste? Miles ille, qui ante me huc ingressus est, exiit. Quisnam igitur hic est, qui sedet? Ubinam virgo illa, quæ hic inclusa erat? Audivi aliquando a Jesu ipso aquam in vinum conversam: nunc majus quiddam video: virginem enim in virum mutavit. Timeo ne et me in mulierem convertat. Ille vero cum opportune sororem eripuisset, factum suum non occultavit: sed clara voce: Non mutavit, inquit, me Dominus, sed et mihi et illi coronam dedit. Quam igitur habebatis, eam non habetis; quique vobis non erat, eum nunc habetis. Virgo illa, virgo est, ut antea, miles vero Chritis Jesu athleta nunc est.

VIII. Egressus igitur, qui fuerat paulo ante ingressus, quod factum erat, nuntiavit. Id autem judex audiens, jussit eum ante tribunal sisti. Quem præsentem cum vidisset, eum interrogans ait: Quodnam tibi nomen est? Didymus, inquit ille, ego appellor. Tum judex: Et quisnam tibi suggessit, ut istud faceres, ac me contemneres? Cui Didymus: Deus me misit, ut hoc facerem. Confitere, inquit judex, antequam tormentis subjiciaris. Ubinam est Theodora illa virgo? Respondit illi: Per Christum Dei Filium, ubi ea sit, nescio. Illud scio, ac persuasum habeo, quod cum Dei sit serva, et Deum ipsum satis confessa fuerit, intacta permansit, quam Deus ipse incolumem et a labe puram servavit. Itaque quod factum est, non mihi, sed Deo ipsi tribuo; quoniam secundum fidem ipsius fecit illi Deus, quemadmodum et ipse nosti, si fateri velis. Tunc ait judex: Cujusnam sortis homo tu es? Christianus, inquit Didymus, ego sum a Christo liber factus. At judex: Cruciate istum vehementer duobus modis, propter ejus petulantiam. Peto, inquit Didymus, ut quod ab imperatoribus tuis jussus es, celeriter expedias. Cui judex: Per deos duplicia tormenta tibi reposita sunt nisi diis ipsis sacrifices. Quod si feceris, prius illud facinus tuum audax condonabitur. Ego, inquit Didymus, reipsa tibi ostendi, me Dei athletam esse: propter finem enim mihi repositum hoc facere aggressus fui, ut et virgo ipsa, virgo remaneret, et ego Dei confessionem manifeste profiterer; nam in Dei fide permanens, tormenta non sentiam. Itaque celeriter fac, quod videtur, non enim dæmonibus immolo. Nam et si in ignem me tradere volueris, illinc etiam Deus me potest eripere.

IX. Tunc illi judex: Tantæ audaciæ causa caput tibi abscindetur: et quoniam dominorum atque imperatorum nostrorum præceptum contempsisti, reliquiæ tuæ in ignem tradentur. Ad hæc Didymus: Benedictus, inquit, Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui consilium meum non despexit, sed et Theodoram ancillam suam integram servavit, et me per duo tormenta coronabit. Cumque sententiam a judice latam accepisset, securi percussus est. Quo facto, ejus corpus in ignem fuit conjectum. Martyrio autem functus est sanctus Didymus Nonis Aprilis, regnante in cœlis Domino nostro Jesu Christo: quoniam ipsi et gloria cum Patre et sancto Spiritu nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRIUM S. THERMES

ET PHERBUTÆ EJUS SORORIS EJUSQUE ANCILLÆ.

(Anno 310. — Apud Surium ad diem 5 Aprilis. Græce non exstat in codd. Paris.)

—

I. Tempore nostræ persecutionis, regina repente in morbum incidit; quæ cum Judæorum crucis inimicorum esset studiosa, eosque libenter audiret, accesserunt ad eam atque dixerunt, Simeonis episcopi, cognomento Jombaphæ sorores, ut fratris necem ulciscerentur, venenum ipsi, quo interiret, miscuisse. Quod cum ad regis aures pervenisset, sancta Therme statim cum sorore et ancilla comprehensa est. Erat autem hæc virgo sacris in rebus exercitata: imo vero omnes erant in Jesu Christi fide optime institutæ. Habita de illis quæstio fuit in palatio. Maupta enim Magorum princeps cum duobus aliis principibus regis mandato judex fuerat constitutus. Cum autem sancta Therme cum duabus reliquis in judicium esset adducta, perspecta judices pulchritudine ipsius (erat enim forma admodum venusta) improbo singuli amore vehementer exarserunt: nemo tamen aliis rem indicavit. Sic igitur illas sunt allocuti.

II. Cur orbis terrarum reginæ ac dominæ veneficium parastis? Quo quidem crimine dignæ estis mortis supplicio. Hic sancta Therme respondens: Cur nos, inquit, in crimen vocatis, quod a veritate abest quam longissime? Cur nobis calumnias struitis? Si sanguinem nostrum sititis, quid vobis impedimento est, quominus illum bibatis? Si mortem

nostram optatis, ecce manus vestræ quotidie cædibus coinquinantur : et nos propter Deum nostrum malumus mori, quam ipsum abnegare : est enim vita nostra. Et quemadmodum scriptum est, ut unum Deum adoremus, et illi soli serviamus [1], sic etiam facimus. Et cum alibi scriptum sit : « Maleficos non sines vivere [2], » quomodo nos maleficæ, quæ scelus id gravius prope Dei abnegatione judicamus ? Utrique profecto crimini mors proposita est. Audiebant judices virginem cum voluptate et præ pulchritudinis atque sapientiæ ipsius admiratione loqui non poterant. Sed quisque secum ipse sic cogitabat : Regem hortabor, ut illas liberet ,et hanc mihi uxorem ducam. Mauptas autem : Vix tandem recte, inquit, dixisti, vobis non licere esse maleficis ; verum fraternæ mortis ulciscendæ causa id perpetrastis. Ad hæc virgo sancta respondit : Quid mali fratri nostro accidit, ut nos propter ipsum a Deo vivente vitam nostram sejungere debeamus ? Quamvis enim vos illum improbitate vestra et æmulatione interfeceritis, tamen vivit, et gaudet in regno cœlesti : quod quidem regnum, potentiam et imperium vestrum evertet. Quæ illa cum diceret, jusserunt eas in carcerem duci, et custodiri.

III. Diluculo autem misit ad eam Mauptas nuntium, qui diceret : Si vis, orabo regem, ut liberet vos a morte, et eris mihi uxor. Quibus verbis auditis, strenua virgo, etsi non potuit non commoveri, tamen ita respondit : Os tuum obstrue, canis immunde, inimice Dei, et omnis veritatis ; nec audeas amplius verbum impurum effundere in aures meas. Neque enim ista cogitatio cadit in mentem meam. Absit. Semel enim dicata sum Christo Domino, cui virginitatem meam servo, et fidem ac veritatem tueri studeo ; solus enim est sine peccato, et liberare me potest ab immundis manibus, et impuris cogitationibus vestris. Mori non timeo, nec ullum cædis genus reformido. Hæc enim via, quam mihi adornatis, me ducet ad charissimum fratrem meum Simeonem, ut dolorum et gemituum, quos post necem ipsius pertulit anima mea, solatium et consolationem accipiam. Miserunt itidem ad eam reliqui duo principes nuntios : quos illa pariter cum indignatione rejecit. Quamobrem cum se victos ab illa perspicerent, et cupiditatem suam inanem esse animadverterent, consilium inierunt, et falsum atque iniquum ad regem testimonium detulerunt, eas esse maleficas, asserentes.

IV. Quo rex audito, decrevit, ut nisi Soli immolarent, occiderentur. Quod quidem decretum cum ad eas perlatum esset, responderunt, se Deum cœli ac terræ effectorem adorare ; nolle autem honorem Deo debitum, Soli ab ipso procreato tribuere : nec ullis minis posse a charitate Salvatoris et Domini sui Jesu Christi revocari. Quæ cum dixissent sanctæ virgines, uno magi consensu magnaque voce e terra tollendas pronuntiarunt, quod reginæ pharmaca præparassent, quibus interiret. Statim igitur rex hanc in eas sententiam tulit, ut quo mortis genere magi vellent afficerentur. Negabant enim homines impii atque impuri, fieri posse, ut regina convalesceret, nisi virginum corpora duas in partes ita dissecarentur, ut regina per medium illarum incederet. Sed Mauptas rursus, cum ad supplicium ducerentur, ad sanctam misit, qui diceret, si vellet sibi obsequi, curaturum, ut nec ipsa, nec reliquæ puellæ interficerentur. At virgo sancta, clara voce : Canis, inquit, immunde, cur hæc loqueris, quæ ego audire non possum ? Ad finem enim hujus vitæ pervenire cupio, ut perpetuo vivam. Absit, ut caducam hanc mihi vitam parem, qua morte peream sempiterna.

V. Eduxerunt igitur illas extra civitatem, et pro unaquaque ipsarum binos palos ita defixerunt, ut uni eorum collum, alteri pedes eorum alligarent : et cum eas sic extendissent, assumpta serra fabrili, singulas in binas partes dissecuerunt. Et terna ligna procera in una parte viæ, terna in altera constituerunt, illisque sanctarum virginum corpora suspenderunt. O spectaculum horrendum ac miserabile, spectaculum lacrymis, luctu, stupore et gemitu prosequendum. Si quis lacrymas non habet, accedat, et erumpent ex oculis ejus fontes lacrymarum. Ecce corpora candida et sancta tropæum in via constituerunt, in quibus illæ omni vitæ suæ tempore gravitatem et virginitatem coluerunt. Libertas in ignominiam versa est earum, quæ modestiam et æquitatem in proprio thalamo exercebant. Ecce gloria mutata est in contumeliam. Quandiu quiescet et exspectabit divina justitia ? Sed cum ad judicandum exsurget, non parcet amplius, nec miserebitur. Quam multa audet superbia : quæ tamen cum ceciderit, nec consurget, nec habebit ubi consistat. Hæc profecto sanctarum ligna fructus justitiæ ferunt. Vere isti sunt Arabiæ lupi crudeles, bibentesque sanguinem, qui virgines has secuerunt ac suspenderunt. De ipsis cogitabat beatus Propheta cum diceret : « Viventes utique absorbuissent nos. Cum irasceretur furor eorum in nos, viventes ad inferos deduxisset nos [3]. » Quis tam horribili facinore lætari potuit ? Quis tam immane spectaculum sine lacrymis intueri ? Nemo profecto. Aut si quis potuit, is ab hominis natura est alienus, nec ex genere Adam profectus est.

VI. Tulerunt igitur infelicem Reginam, quæ in ea via per sanctarum corpora transiit, magna illam caterva prosequente. Rex enim diem illum celebrabat. Martyrio coronata est sancta Therme, cum sorore et ancilla, Nonis Aprilis in Christo Jesu Domino nostro ; cui gloria cum sanctissimo Patre, et benignissimo ipsius Spiritu vitæ largitore, nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Deut. VI, X. [2] Exod. XXVIII, 18. [3] Psal. CXXIII, 4.

S. CALLIOPII VITA

ET MARTYRIUM.

(Latine apud Surium ad diem 7 Aprilis. Græce in cod. Paris. non invenimus.)

—

I. Theoclia mulier quædam pia, ac timens Deum cum tota familia sua, multas faciebat eleemosynas, et sancte vivebat. Hæc viro nupsit senatorio, qui nullos ex ea, quoniam erat sterilis, liberos suscipiebat : Dei tamen munere tandem concepit. Sed cum adhuc uterum gereret, maritus ejus defunctus est. Quamobrem in magna opulentia filium peperit, et Calliopium appellavit, qui in omni divinarum Litterarum sapientia educatus est. Erat autem Pergæ Pamphyliæ patricius; verum cum eo tempore contigisset, ut idololatriæ error vigeret, et veritas conderetur, et multi sacrificarent idolis, sanctus Calliopius assidue jejuniis et precationibus incumbebat. Quod cum ad judices delatum esset, beata mater ejus Theoclia consuluit filio, ut vitandi judicii causa, aurum, vestimenta, servosque sumeret, et illinc navigaret. Pompeiopolim igitur Ciliciæ se contulit, ubi cum impius præfectus Maximus Bacchanalia, et ludos, et choreas, et convivia idolis celebraret, admirabatur pius adolescens, quænam illa essent. Ipse enim jejuniis perpetuo vacabat. Ab illis igitur, qui aderant, percontatus est, quid illud esset. Qui cum respondissent, deorum esse celebritatem : Veni, inquiunt, et tu, ut convivii particeps fias. Ab ille : Christianus, inquit, sum, et Christum jejuniis celebro, nec quæ sunt flagitiosis atque impuris idolis immolata licet in os eorum, qui Christum colunt, ingredi.

II. Hæc cum ad aures præfecti pervenissent, iracundia plenus, jussit eum in judicio sisti. Quod cum esset factum : Ecquod, inquit Maximus, nomen est tibi ? Christianus sum, inquit, et Calliopius vocor. Cur, ait Maximus præfectus, cum per orbem universum deorum celebritas peragatur, tu in isto errore persistis ? Vos, inquit, Calliopius, errore tenebrisque versamini, qui, relicto Deo vivente, qui cœlum et terram, et quæ in eis sunt omnia verbo procreavit, saxa sensus expertia, et ligna putrida, quæ sunt manuum impiarum opera, colitis et adoratis. Adolescentia, inquit præfectus, te petulantem reddit, et magnos tibi cruciatus parat. Dic igitur, e qua gente sis, et ex quo genere. E Pamphylia sum, inquit Calliopius, et patricius genere, et, quod nobilissimum est, Christianus. Dic mihi, præfectus inquit, parentes habes ? Mater, respondit Calliopius, superest ; nam pater jam diu defunctus est. Per so-

A lem ac deos omnes, præfectus inquit, si vis esse pius et diis immolare, filiam, quam unicam habeo, tibi uxorem dabo. Si uxorem, inquit Calliopius, ducere decrevissem, non prius filiam tuam acciperem; quam mater mea id sciret et approbaret. Verum sic habeto, me Christo meo credidisse, et pulverem hunc, quem Deus conflavit, et ad similitudinem suam fecit, purum et sine macula ante Christi tribunal sistendum esse. Quamobrem fac, quæ tibi videntur : ego enim Christianus sum.

III. Scelestissime, inquit Maximus præfectus, istiusmodi verbis futurum putas, ut ira commotus, te celeri supplicio necandum curem ? Falleris. Neque enim id faciam : sed corpus tuum omni cruciatuum genere confectum, in ignem conjiciam.
B Quanto, inquit Calliopius, pluribus me tormentis excruciabis, tanto mihi ea perferenti corona splendidior contexetur. Nemo enim, ut scriptum est [1], coronabitur, nisi legitime certaverit. Tunc Maximus juissit ut ei vincto plumbatis virgis omnia ossa confringerentur. Beatus autem Calliopius, dum vapularet : Gratias, inquit, ago tibi, Christe, quia dignus effectus sum, qui propter nomen tuum verbera sustinerem. Mihi, inquit Maximus præfectus, obtempera et diis immola, ut patriam videas, et matrem tuam, et ne spolieris divitiis ac fortunis tuis. Tormentorum enim sentis acerbitatem. Dulcedinem, inquit Calliopius, promissæ a Christo quietis degusto, et tormenta non sentio. Nec in aliena regione me esse puto, cum Domini sit terra, et plenitudo
C ejus [2]. Et hic quoque patriam cerno, matremque meam. Nam mater mea, est Christi Ecclesia sacrosancta : et patria mea, est cœlestis illa Jerusalem. Nostra enim conversatio in cœlis est [3]. Quod si mihi corpoream matrem objicias, audi quid Christus Deus meus dicat : « Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus [4]. » Nam quod ad divitias pertinet, eas negligo, et malo Christi cruce affligi, quam caducis stulti mundi deliciis frui.

IV. Maximus præfectus : Quam est, inquit, excors. Crudis nervis ventrem ejus cædite, dicentes : Noli unum pro alio stulte respondere, sed apte ad interrogata. Insane, inquit Calliopius, et quavis fera crudelior, et a Christi pietate, qui in cœlis est, alie-
D ne, tibi veritatis rationem expono, quam tu animi oculis non cernis, aures occludens, ne Domini ser-

[1] II Tim. II, 5. [2] Psal. XXIII, 1. [3] Philipp. III, 20. [4] Matth. X, 37.

monem exaudias, et contra legum præscripta jubes A me, tanquam homicidam, verberari? Rotam, inquit præfectus, collocate et magnum ignem succendite. Rotæ tanta vi alligatus est adolescens, ut totus discerperetur. Quo quidem cruciatu cum acerbissime angeretur: Christe, inquit, præsto sis servo tuo, ut ad finem usque laudetur in me nomen tuum, quamvis indignus sim servus tuus: et cognoscent omnes, eos, qui in te sperant, non confundi in æternum. Statim igitur accedens angelus Dei, flammam carbonum exstinxit: et ministri, cum vellent rotam volvere, non poterant. Delicata autem ipsius membra totam rotam sanguine consperserunt. Erat enim acutis gladiis circummunita. Jussit autem præfectus eum solvi, et a rota dimoveri. Spectatores dicebant, judicium illud iniquum B esse; et dolebant, quod talis adolescens tam acerbe torqueretur. Sed Maximus: Nonne, inquit, dixi tibi, te adolescentia esse petulantem, et propterea gravioribus cruciatibus affectum iri? Canis, inquit Calliopius, impudentissime, tu me sic alloqueris, quasi crudelissima recusem aut deprecer tormenta tua. Infelix, inquit præfectus, credis te contumeliis effecturum, ut te celerius occidendum curem. Verum haud ita erit. Diis igitur immola, ut quæ reliqua sunt, tormenta lucrifacias. Non permittet, inquit Calliopius, Christus meus, ut puram meam in Deum fidem pervertas. Arbitratu tuo corpus excrucia, recepturus a Deo in die judicii merita præmia. Qua enim mensura metiris, eadem remetietur tibi. Ferreis, inquit Maximus, catenis vinctum in interiorem C carcerem conjicite; nemo curam illius gerat; nemo impiorum amicorum ad eum accedat; beatum se putet ob ea tormenta, quibus propter ipsius impietatem adversus deos affectus est. Statim igitur vinctus in carcerem interiorem conjectus est, ubi sine intermissione Deum laudabat.

V. His auditis, mater, facto testamento, ducentos quinquaginta servos libertate peculioque donavit: et quidquid auri, aut argenti, aut vestimentorum habebat pauperibus reliquit; possessiones autem Ecclesiæ sanctæ largita est. Tum celeriter in Ciliciam ad sanctissimum filium suum Calliopium contendit: et in carcerem ingressa, procidit ante D pedes ejus, et vulnerum cruorem abstersit. Sanctus autem Calliopius catenis, et corporis tumore ex verberibus contracto, cohibebatur, quominus posset assurgere, et ad matrem accedere. Sed ita locutus est: Opportune venisti, mater, ut testis esses Christi cruciatuum. Mater autem filii corpus aspiciens dilaniatum: Beata ego, inquit ad sanctissimum filium suum Calliopium, et beatus fructus ventris mei, quoniam, ut Anna, dicavi te sacrum munus Domino Jesu Christo: ut Sara obtuli te Deo holocaustum gratum, et acceptum Domino sacrificium. Mansit autem totam noctem illam in carcere ad ipsius pedes postrata. Simul autem ambo precabantur, et laudabant Deum. Et circa mediam noctem magna lux carcerem illustravit, et vox eos sic allocuta est: Vos estis sancti Dei et Christi confessores, eversoresque idolorum, qui patriam et pecunias reliquistis, ut cum Christo pateremini.

VI. Cum autem illuxisset, præfectus: Voca, inquit, Christianorum sectæ studiosum Calliopium. Demetrius autem centurio ad Calliopium: Nunc saltem, inquit, ab insania discede, et imperatorum decretis obtemperans, diis sacrifica, ut vivas: alioquin ut Magister tuus suffigeris in crucem. Admiror, inquit Calliopius, impudentiam tuam, qui cum sæpe ex me audieris Christianum me esse, et Christianum esse moriturum, et in Christo victurum, tam impudenter pergas veritatem oppugnare. Festino eamdem, quam Magister meus pertulit, mortem oppetere. Hæc cum ille dixisset, præfectus ex responsis martyris animadvertens eum a proposito deduci non posse, sententiam tulit, ut quinta Sabbatorum Paschæ in crucem ageretur. Quod mater ejus intelligens, quinque nummos ministris dedit, ut eum contraria ratione, quam Christus Dominus crucifixus fuit, affigerent cruci. Quinto igitur Sabbatorum pronus in caput crucifixus est, et die Parasceves animam egit. Et vox de cœlo audita est, ita sonans: Veni, civis Christi, et cohæres sanctorum angelorum.

VII. Mater vero sanctissimi ac beatissimi filii corpus complexa, et Christum laudans, in ejus complexu spiritum reddidit. Et accedentes fratres, eorum corpora in loco sacro sepelierunt, collaudantes Patrem et Filium et Spiritum sanctum, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΩΝ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ, ΑΦΡΙΚΝΟΥ, ΜΑΞΙΜΟΥ, ΠΟΜΠΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΩΝ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟΝ Μ'.

—

MARTYRIUM

SS. TERENTII, AFRICANI, MAXIMI, POMPII

ET SOCIORUM QUADRAGINTA.

(Anno 420. Latine apud Surium ad diem 10 Aprilis : Græce ex cod. Reg. Paris n. 1534. sæc. XII.—Interpres textum habuit ab eo quem edimus in nonnullis discrepantem. EDIT. PATR.)

—

I. Decius Romanorum imperator, idolorum studio A cupiens omnes in exitii barathrum pertrahere (erat enim filius diaboli) in universas imperio subjectas provincias edictum misit, ut omnes Christiani ad immolandum et comedendum ea, quæ idolis essent immolata, pertraherentur. Quod si qui recusarent, in judicium vocati plecterentur. Decretum hoc cum in Africam ad præfectum Fortunatianum esset perlatum, ipse sedens in tribunali, populum convocavit, et sic est allocutus : Diis immolate, alioqui suppliciis afficiemini. Et, his dictis, tormenta in medium proferri jussit. Quibus conspectis, multi perterriti præfecto obtemperarunt, et a Christi religione defecerunt. Quidam tamen ex ipsis, numero quadraginta in Christi fide fortiter mori decreverant, seque mutuo ita cohortabantur : Videte fra- B tres, ne Dominum nostrum Jesum Christum abnegemus, ne ipse quoque abneget nos. Mementote Dominum olim dixisse : « Nolite timere eos, qui corpus occidunt animam autem non possunt occidere. Timete potius eum, qui potest animam et corpus perdere in gehennam [1].»

Α'. Βασιλεύοντος Δεκίου τοῦ παρανομου τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς καὶ βουλομένου αὐτοῦ πάντας τῇ ἰδίᾳ θρησκείᾳ ἑλκύσαι καὶ εἰς βάραθρον ἀπωλείας ἐμβαλεῖν (πατέρα γὰρ ἔσχε τὸν Σατανᾶν), ἐξαπέστειλεν εἰς πᾶσαν τὴν ὑποτεταγμένην αὐτῷ βασιλείαν προστάγματα ἐγγράφως, ὥστε πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καθελκῦσαι εἰς τὴν μιαρὰν προσκύνησιν τῶν εἰδώλων· εἰ δέ τινες ἀντιλέγοιεν, τούτους τῷ δικαστηρίῳ παραδίδοσθαι, καὶ μετὰ πολλῶν βασάνων καὶ αἰκισμῶν τῇ τελευταίᾳ τοῦ θανάτου ὑπάγεσθαι ψήφῳ. Ἐξαπέστειλε δὲ τὸ πονηρὸν αὐτοῦ καὶ ἀσεβὲς δόγμα καὶ τῷ ἡγεμόνι Φουρτουνάτῳ τῷ ἐν τῇ Ἀφρικῇ· καὶ φθάσαντος τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἐδέξατο ἡγεμὼν τὰ βασιλικὰ γράμματα. Ἀναγνοὺς οὖν αὐτὰ καὶ καθεσθεὶς ἐπὶ τοῦ βήματος, εὐθέως προσέταξε συλλειφθῆναι τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· τῶν δὲ συλλειφθέντων, ἔφη πρὸς αὐτούς· Δέκιος ὁ αὐτοκράτωρ κελεύει, ἵνα θύσητε ἅπαντες τοῖς θεοῖς· εἰ δὲ μήγε, μέλλετε κακῶς καὶ πικρῶς ἀποθνήσκειν. Ταῦτα εἰπὼν προσέταξε καὶ τὰ βασανιστήρια ἅπαντα προτεθῆναι. Τῶν δὲ προτεθέντων, πολλοὶ τῶν θεωρησάντων τὸ πλῆθος τῶν κολαστηρίων, ἐκ μόνης τῆς θέας δεδοικότες τὴν ἀπειλὴν, ἐπείσθησαν τῷ τυράννῳ καὶ ἀποστάντες ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, προσεκύνησαν τοῖς εἰδώλοις. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν, τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα, συνέθεντο μᾶλλον ἐν γενναιότητι τελειωθῆναι ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον μετὰ θάρσους· Ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ, μὴ ἀρνησώμεθα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἵνα μηδὲ αὐτὸς ἀρνήσῃ ἡμᾶς· γνῶτε, ὅτι ἤδη εἶπεν ὁ Κύριος· « Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμέων ἀποκτεῖναι φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν και σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ. »

II. Fortunatianus ad hos : Video, iuquit, vos viros et ætate perfectos, et sapientia præditos : quamobrem miror, cur vos ejusmodi dementiæ tradideritis, ut unum Deum et regem dicatis, quem Judæi, ut hominem sceleratum, crucifixerunt. Re-

Β'. Τούτοις οὖν τοῖς λόγοις ἀλλήλοις θαρσοποιοῦντες οἱ ἅγιοι, ἔφη πρὸς αὐτοὺς ὁ ἡγεμών· Ἄνδρες βέλτιστοι, θεωρῶ ὑμᾶς ἐν ἡλικίᾳ καλῇ καὶ τελείᾳ κεκοσμημένους ὄντας καὶ λογῳ σεσοφισμένους· καὶ θαυμάζω, πῶς τοιαύτῃ ἀπιστίᾳ ἑαυτοὺς ἐξεδώκατε,

[1] Matth. x, 28.

ἕνα μόνον Θεὸν ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν, ὅντινα ἄνθρωπον ὄντα, ὡς κακοῦργον, οἱ Ἰουδαίων παῖδες ἐσταύρωσαν. Τότε ὁ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Τερέντιος, στόμα τῶν πάντων γενόμενος, εἶπεν οὕτως· Εἰ ᾔδεις, ὦ ἡγεμὼν, τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐσταυρωμένου, κατέλειψας ἂν τὴν τῶν ματαίων εἰδώλων πλάνην, καὶ αὐτῷ μόνῳ προσεκύνεις καὶ ἐθεράπευες, τὸν ὄντα Υἱὸν εὐεργέτην ἐκ Πατρὸς ἀγαθοῦ καὶ εὐεργέτου, τὸν πλούσιον καὶ εὔσπλαγχνον καὶ ἐλεήμονα, ὃς νεύματι καὶ βουλήματι του Πατρὸς εἰς γῆν καταβὰς καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ ἀνθρωπινῇ φύσει ἐνδύσας ὑπέμεινε σταυρὸν καὶ θάνατον διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀκούσας ταῦτα, λέγει πρὸς τοὺς ἁγίους· Θύσατε προθύμως· ἢ ἀψάμενος ὑμῶν τῶν μελῶν, τελείως ὑμᾶς ἀφανίσω. Ὁ ἅγιος Τερέντιος εἶπεν· Νομίζεις, ὦ τύραννε, φόβῳ δελεάσαι ἡμᾶς; Οὐχ οὕτως ἄνανδροί ἐσμεν, ἵνα καταλείψαντες τὸν τῆς ζωῆς χορηγὸν προσκυνήσωμεν θεοὺς ἀλλοτρίους. Ἀλλὰ πρᾶττε συντόμως, ὃ βούλει πράττειν καθ' ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ τελείως τὸν γενναῖον ἡμῶν λογισμὸν ἡδρασμένον ἔχομεν εἰς Χριστόν. Τότε θυμωθεὶς ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσε περιαιρεθῆναι αὐτῶν τὰ ἱμάτια καὶ ἄγεσθαι αὐτοὺς καὶ μὴ βουλομένους εἰς τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων. Ἦσαν δὲ τὰ εἴδωλα ἅπαντα περικεχρυσωμένα καὶ ἐστολισμένα κόσμῳ πολυτελεῖ καὶ λαμπρῷ. Καὶ εἰσελθὼν ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς· Θύσατε τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἡρακλεῖ· πάντες ἴδετε τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ὁ ἅγιος Τερέντιος εἶπεν· Πλανᾶσαι, ὦ ἡγεμὼν, μὴ εἰδὼς τὸ συμφέρον σοι· οὗτοι γὰρ, οὓς λέγεις θεοὺς, λίθοι εἰσὶ καὶ ξύλα καὶ χαλκὸς καὶ σίδηρος· κεκόσμηνται δὲ χρυσῷ καὶ ἱματισμῷ πολυτελεῖ πρὸς τὸ πλανᾶσθαι τοὺς ἀνοήτους ἀνθρώπους ὑπ' αὐτῶν, τοῦ ἀποστῆναι μὲν τῆς αἰωνίου ζωῆς, τῷ πυρὶ δὲ παραπεμφθῆναι· οὔτε γὰρ βλέπουσιν οὔτε λαλοῦσιν οὔτε ἀκούουσιν, ὑπὸ γὰρ ἀνθρώπων γλυφέντες καὶ χωνευθέντες, καὶ εἰς εἶδος ἀνθρώπων τυπωθέντες, μεταφέρουσιν εἰς τὴν ἄθεον τούτων ἔννοιαν τοὺς πειθομένους αὐτοῖς· «Ὅμοιοι δὲ αὐτῶν εἰσιν οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.» Εἴπατε δὲ ἡμῖν, ἆρα οἱ θεοὶ ὑμῶν, οὓς λέγετε, δύνανται ἑαυτοῖς βοηθῆσαι ἢ ἀμείψασθαί τινι ἀμυνομένῳ αὐτοῖς; Εἰ οὖν αὐτοῖς βοηθῆσαι οὐ δύνανται, πῶς ὑμῖν βοηθήσωσι;

A spondit omnium nomine sanctus martyr Terentius: Si nosses, præfecte, Crucifixi virtutem, relictis idolorum erroribus ipsum coleres et adorares. Est enim Filius Dei, benignus, dives, clemens et misericors, qui Patris nutu et voluntate in terram descendit, divinitatemque suam humanæ naturæ conjunxit, et pro salute nostra crucem subire voluit. Fortunatianus, his auditis, dixit ad eos: Immolate: alioqui membra vestra comburens, delebo vos. Putas, inquit Terentius, nos terrore commotos sententiam mutaturos? Non adeo sumus ignavi, ut, relicto vitæ Largitore, deos alienos adoremus. Fac igitur celeriter, quod tibi libet, adversum nos, quoniam strenui et constantes Christi cultores sumus. Indignatus præfectus, jussit eos, vestimentis detractis B in idolorum templum trahi. Idola autem auro argentoque et pretiosis erant vestibus exornata. Ingressus Fortunatianus, dixit eis: Magno deo Herculi sacrificate. Gloriam enim et potestatem ejus conspicitis. Erras, inquit Terentius, et ignoras id, quod tibi utile est. Dei enim isti tui, lapides sunt, et ligna, et æs, et ferrum. Ornati autem sunt auro, ut homines decipiant, et abducant ab æterna vita. Nam ipsi quidem non vident, nec loquuntur, nec audiunt, nec ambulant: quippe qui ab hominibus sculpti conflatique sunt, et in hominum speciem conformati, ut ad hanc impiam cogitationem eos, qui sibi parent, convertant: « Similes enim eorum sunt, qui faciunt ea et omnes, qui confidunt in eis[2].» Dicite, quæso: Isti quos deos asseritis, C possuntne sibi ipsis opitulari, et eos, a quibus læduntur, ulcisci? Quod si ipsi auxilio esse non possunt, quomodo nobis opitulabuntur?

Γ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν καὶ ἐμμανὴς γενόμενος σφόδρα, ἐκέλευσε τὸν μακάριον Τερέντιον καὶ Ἀφρικανὸν, Μάξιμόν τε καὶ Πόμπιον ἐν τῇ φρουρᾷ βληθῆναι τῇ ἐνδοτέρᾳ καὶ μετὰ πάσης ἀσφαλείας τηρεῖσθαι αὐτοὺς, εἰπών· Ἐν τῇ μελλούσῃ προόδῳ ἀκούσω αὐτῶν. Τοὺς δὲ περὶ τὸν μακάριον Ζήνωνα, καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ Θεόδωρον, ὄντας τὸν ἀριθμὸν λϛ', προσέταξεν τῷ βήματι ἀχθῆναι καὶ λέγει αὐτοῖς· Μηδὲν ὠφεληθέντες ἐκ τῆς προτέρας ὑμῶν ὁμολογίας, κἂν νῦν πείσθητέ μοι καὶ θύσατέ τῷ μεγάλῳ Θεῷ Ἡρακλεῖ. Οἱ δὲ ἅγιοι ἀποκριθέντες εἶπον· Ἡμεῖς πολλάκις σοι εἴπομεν περὶ τούτου· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐπερωτήσεων ἔγνως, ὅτι Χριστιανοί ἐσμεν τέλειοι, καὶ οὐ πείθεις ἡμᾶς προσκυνῆσαι εἰδώλοις ἀκαθάρτοις ποτέ· τὸ λοιπὸν ποίει ἐν τάχει, ὃ βούλει, εἰς ἡμᾶς. Ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Οὐ πείθεσθέ μοι παρακαλοῦντι ὑμᾶς; ἀναγκάζομαι σὺν τὸ κελευσθέν μοι παρὰ τῶν ἀηττήτων βασιλέων

III. Hæc audiens præfectus, jussit Terentium, et Africanum, et Maximum, et Pompeium in carcerem interiorem detrudi, et omni diligentia custodiri, Cras, inquiens, audiam illos. Beatum autem Zenonem, et Alexandrum, et Theodorum cum reliquis D sociis, qui erant omnes numero triginta sex, ad tribunal adductos sic alloquitur: Cum ex priori vestra contentione nihil utilitatis perceperitis, parete mihi, et magno deo Herculi immolate. At illi: Sæpius jam, inquiunt, diximus, nos esse Christianos, id quod ex superioribus quæstionibus intelligere potuisti: nec tu nobis unquam persuadebis, ut idola impura colamus et adoremus. Facile enim possumus, quidquid in hanc sententiam dixeris, confutare. Non vultis, inquit præfectus, cohortationes meas audire? Atqui invictorum imperatorum jussa facere cogemini. Et jussit eos asperis virgis et nervis vapulare. At illi, sublatis in cœlum mani-

[2] Psal. CXIII, 8.

bus, una omnes et clara voce dixerunt: Aspice, Domine, et adjuva servos tuos, et libera nos ab adversario. Quibus auditis, magis adhuc eos virgis cædi imperavit, donec multi satellites unus post alium eos verberando defessi sunt, et lora ac virgæ defecerunt. Rursum autem jussit eos fustibus cædi. Verum licet omnia ipsorum viscera contererentur, adeo tamen hilares ac læti erant fortium martyrum vultus, ut omnes sanctorum patientiam atque constantiam admirarentur.

ποιῆσαι, καὶ ἄλλως ὑμῖν προσενεχθῆναι. Καὶ εὐθέως ἐκέλευσεν αὐτοὺς τύπτεσθαι μετὰ ῥάβδων ἀγρίων καὶ βουνεύρων ὠμῶν. Οἱ δὲ ἄφιοι μάρτυρες τυπτόμενοι, ἁπλώσαντες τὰς χεῖρας αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανόν, φωνῇ μεγάλῃ εἶπον· Κύριε ὁ Θεός, ἔπιδε ἐφ' ἡμᾶς τοὺς δούλους σόυ, καὶ βοήθησον ἡμᾶς, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἡγεμών, ἔτι μᾶλλον προσέταξε ῥαβδίζεσθαι αὐτούς, ἕως οὗ ἤλλαξεν ἕκαστος ἀνὰ δέκα κεντυρίωνας· τυπτομένων δὲ αὐτῶν ἐπὶ πολὺ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτῶν καταξαινομένων καὶ τοῦ αἵματος τῇ γῇ προσρέοντος, οἱ λῶροι καὶ αἱ ῥάβδοι ἐδαπανήθησαν· καὶ πάλιν ἐκέλευσεν ὁ παράνομος ξύλοις ἀγρίοις τύπτεσθαι αὐτούς, ὡς λοιπὸν καὶ τὴν ἔνδοθεν οἰκονομίαν τῶν σπλάγχνων αὐτῶν διαφανῆναι. Τοιαῦτα δὲ ἐγένοντο φαιδρὰ τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων, ὥστε πάντας θαυμάζειν τὴν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν αὐτῶν.

IV. Postquam igitur cæsi fuerunt, dixit ad eos præfectus: Immolate, et liberabo vos. Sancti autem tacebant. Sed præfectus iratus, pyras incendi jussit, et terga eorum aduri, cum ea prius aceto et sale conspersa essent. Tunc sancti Dei martyres suspicientes in cœlum dixerunt: Domine Deus noster qui tres pueros, Ananiam, Azariam et Misaelem de camino ignis liberasti, nec eos lædi permisisti: qui Danielem ex ore leonum eripuisti, et de manu Pharaonis Mosem servasti: et sanctam Theclam ab igne, et theatro, et feris ac bestiis marinis defendisti: qui amicis tuis perfectum regnum largitus es: qui Filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum a mortuis excitasti: qui multa variaque dona nobis dedisti: qui lucem procreasti, et cœlum sicut pellem extendisti[3]: qui stellas dinumeras[4], et suis eas nominibus vocas: qui in fines terræ misisti veritatem: exaudi nos supplices, et ex calamitatibus libera: quoniam tua est gloria in sæcula sæculorum. Amen. Cum precandi finem fecissent, præfectus ira desæviens, jussit eos suspensos dilacerari. Quod quidem dum fieret, sanguinis rivi ex eorum corporibus defluebant. Neque tamen cruciatuum acerbitate commovebantur. Deus enim confirmabat eos, et robur ac fortitudinem subministrabat. Præfectus autem ad eos: Persuaseruntne vobis tormenta, ut ab insania recedatis? an adhuc in impietate vestra permanetis? Illi nihil responderunt. Ad vos, inquit rursum præfectus, hæc loquor. At sancti Dei martyres suspicientes in cœlum, ita locuti sunt: Deus omnipotens, qui Sodomorum urbem propter ipsorum nequitiam igne succendisti, et in solitudinem redegisti, hoc etiam impiorum domicilium nunc propter justitiam tuam everte. Cumque Christi signum frontibus suis impressissent, insufflarunt adversus idola, et ea statim confracta in pulverem redegerunt. Tunc sancti martyres ad præfectum: Cernis, inquiunt, deos tuos? Ubi est robur ipsorum? potueruntne sibi ipsis opitulari? Haud multo post autem et templum corruit. Cujus eversione indignatus præfectus, jussit, ut sancti martyres capite plecterentur. Qua illi sententia læti, collaudabant Deum et gaudentes

Δ'. Μετὰ δὲ τὸ σφοδρῶς τυπτηθῆναι, εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἡγεμών· Θύσατε, κατάδικοι, καὶ ἀπολύω ὑμᾶς παραχρῆμα. Οἱ δὲ ἅγιοι ἐσιώπων. Τότε θυμωθεὶς ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσε πυρωθῆναι ὀβελίσκους καὶ κατακαῦσαι αὐτῶν τοὺς νώτους, εἶθ' οὕτως ὄξος δριμὺ και ἅλας ῥαίνεσθαι αὐτοῖς καὶ ὑφάσματι τριχίνῳ ἀνατριβῆναι αὐτῶν τοὺς νώτους· δριμεῖα δὲ ὄντως πάνυ ἡ βάσανος αὕτη· ὅθεν ἀναβλέψαντες οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ μάρτυρες εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπον· Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ῥυσάμενος τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκ καμίνου πυρός, Ἀνανίαν, Ἀζαρίαν καὶ Μισαήλ, καὶ μὴ ἐάσας αὐτοὺς ἀδικηθῆναι, ὁ ῥυσάμενος τὸν Δανιὴλ ἐκ στόματος λεόντων, ὁ διασώσας Μωσῆν ἐκ χειρὸς Φαραώ, ὁ διασώσας Θέκλαν ἐκ πυρός, καὶ θεάτρου, καὶ θηρῶν, ὁ πολλὰς καὶ διαφόρους εὐεργεσίας χαρισάμενος ἡμῖν τοῖς δούλοις σου, ὁ τὸ φῶς ποιήσας καὶ τὸν οὐρανὸν ἐκτείνας, ὡσεὶ δέῤῥιν, ὁ ἀριθμῶν πλήθη ἄστρων καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν, ὁ τὴν ἀλήθειαν καταπέμψας εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἐπάκουσον καὶ ἡμῶν, τῶν δούλων σου, δεομένων σοι νῦν, καὶ σῶσον ἡμᾶς ἐκ τῶν ἀναγκῶν ἡμῶν καὶ τῶν θλίψεων, ὅτι ἐτάκησαν ἡμῶν αἱ σάρκες, Δέσποτα, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκλείπει· σοῦ δέ, Κύριε, τὸ ἔλεος ἀνείκαστον καὶ ἡ μακροθυμία ἄφατος, καὶ σοὶ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Τελευσάντων δὲ αὐτῶν τὴν εὐχήν. πάλιν ὁ ἡγεμὼν θυμομαχῶν ἐκέλευσε κρεμασθέντας ξέεσθαι αὐτούς. Ξεομένων δὲ τῶν μακαρίων ἐπὶ πολύ, οὐδὲ οὕτως ἐφρόντιζον τῶν βασάνων· ὁ δὲ φιλάνθρωπος γάρ, Θεὸς ἦν μετ' αὐτῶν, ὁ ἀντιλαμβανόμενος καὶ παρέχων αὐτοῖς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀνδρείαν· ἐπεὶ (ποία γὰρ ἂν ἀνθρωπινη σὰρξ ὑπήνεγκε ταῦτα;) λέγει ὁ ἡγεμὼν πρὸς αὐτούς· Κἂν νῦν, ἄθλιοι, ἔπεισαν αἱ βάσανοι αὗται ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας, ἢ ἔτι ἐμμένετε τῇ δυσσεβείᾳ ὑμῶν; Οἱ δὲ ἅγιοι οὐδὲν ἀπεκρίναντο. Πάλιν λέγει ὁ ἡγεμὼν πρὸς αὐτούς· Ὑμῖν λέγω καὶ οὐδέν μοι ἀποκρίνεσθε; Θύσατε λοιπὸν τοῖς μεγίστοις θεοῖς καὶ ἀπολύω ὑμᾶς ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια μετ' εἰρήνης. Τότε οἱ ἅγιοι μάρτυρες, ἀναβλέψαντες εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπον οὕτω· Κύριε ὁ Θεός, ὁ τὴν πόλιν τῶν Σοδομιτῶν διὰ τὴν παρανομίαν αὐτῶν πυρὶ κατακαύσας καὶ ἐρημώσας, καὶ τανῦν δεόμεθά σου, Βασιλεῦ ἅγιε· νεῦσον ἐπὶ γῆς, δι-

[3] Psal. CIII, 2. [4] Psal. CXLVI, 4.

χαιος ὢν καὶ τὴν πολύθεον, μᾶλλον δὲ ἄθεον κατάστρεψον οἰκοδομὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοῦ λέπτυνον καὶ ἀφάνισον· καὶ ἡμᾶς τοὺς δούλους σου ἐν τάχει ἐπίσκεψον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ὅτι σὺ μόνος δεδοξασμένος ὑπάρχεις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ εἰπόντες ταῦτα οἱ ἅγιοι μάρτυρες μετὰ στεναγμῶν καὶ δακρύων, καὶ ποιήσαντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐν τῷ μετώπῳ αὐτῶν καὶ καθ' ὅλου τοῦ σώματος, ἐνεφύσησαν τοῖς ἀκαθάρτοις εἰδώλοις, καὶ παραχρῆμα ἐλίκμησαν αὐτὰ καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ σποδός· Τότε λέγουσιν οἱ ἅγιοι μάρτυρες τῷ ἡγεμόνι. Ἴδε τὰ σεβάσματα ὑμῶν· ποῦ γὰρ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἡ κενή; Μὴ ἠδυνήθησαν ἑαυτοῖς βοηθῆσαι; Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ ναὸς συνετελέσθη καὶ συνετρίβη. Ὀργισθεὶς οὖν πάνυ ὁ ἡγεμὼν ἐπί τε τῇ συντριβῇ καὶ ἀπωλείᾳ τῶν θεῶν αὐτοῦ, ἐπί τε τῇ πτώσει τοῦ ναοῦ, ἐκέλευσεν ἀποκεφαλισθῆναι αὐτοὺς παραχρῆμα. Λαβόντες δὲ τὴν ἀπόφασιν οἱ ἅγιοι, ἀπῄεσαν χαίροντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεὸν, καὶ ἐλθόντες ἐπὶ τὸν ὡρισμένον τόπον, κλίναντες τὰ γόνατα καὶ τὸν Θεὸν εὐχαριστήσαντες, εὐθέως ἀπεκεφαλίσθησαν. Καὶ ἐλθόντες οἱ Χριστιανοὶ λάθρα, ἦραν τὰ λείψανα τῶν ἁγίων καὶ ἔθηκαν αὐτὰ ἐν τόπῳ σεμνῷ.

A ad locum præfinitum pervenerunt: et genibus flexis, oblatisque cervicibus, confestim interfecti sunt. Accesserunt autem viri religiosi, et sublata eorum corpora in loco sacro condiderunt.

Ε'. Τούτων δὲ οὕτως τελειωθέντων, πάλιν προσέταξεν ὁ παράνομος ἡγεμὼν, ἄγεσθαι ἐπὶ τὸ βῆμα τοὺς περὶ τὸν μακάριον Τερέντιον καὶ Ἀφρικανὸν, Μάξιμόν τε καὶ Πόμπιον, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς. Θύσατε κἂν ὑμεῖς τοῖς θεοῖς· εἰ δὲ μήγε, μέλλετε κακῶς καὶ πικρῶς ἀπολέσθαι, καὶ οὐδεὶς ἂν δυνηθῇ ῥύσασθαι ὑμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν μου. Οἱ ἅγιοι εἶπον πρὸς αὐτόν· Ἡγεμὼν, εἴπομέν σοι πολλάκις, ὅτι Χριστιανοί ἐσμεν καὶ εἰς Χριστὸν ἔχομεν τὰς ἐλπίδας· δαίμοσι δὲ οὔτε προσκυνοῦμεν, οὔτε τοῖς θεοῖς σου λατρεύομέν ποτε, οὔτε μὴν τὰς βασάνους σου προσποιούμεθα· τοίνυν ἐπινόει ἡμῖν ὅσας θέλεις βασάνους· πιστεύομεν γὰρ τῷ Θεῷ, ὅτι ἡττηθήσῃ ὑφ' ἡμῶν, καθὼς καὶ ὁ πατήρ σου, ὁ διάβολος, ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνδυναμοῦντος ἡμᾶς νικᾷν σου τὰς ἐνθυμήσεις. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἡγεμὼν καὶ ἐμμανὴς γενόμενος σφόδρα, ἐκέλευσε πάλιν βληθῆναι αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ, εἰπὼν περιβληθῆναι αὐτοῖς κλοιὰ σιδηρᾶ περὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν, καὶ πέδας περὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἁλύσεις ἐπὶ τῶν χειρῶν· παραλαβόντες δὲ αὐτοὺς οἱ δήμιοι, ἔθεντο ἐν τῇ φυλακῇ, καθὼς ἐκελεύσθησαν. Ἐκέλευσε δὲ ὁ παράνομος καὶ τριβόλους σιδηροῦς ὑποστρωθῆναι αὐτοῖς καὶ καταπείρεσθαι αὐτοὺς ἐν αὐτοῖς καὶ μὴ συγχωρεῖσθαί τινα τῶν Χριστιανῶν εἰσέρχεσθαι πρὸς αὐτοὺς, πρὸς τὸ μηδ' ὅλως παρέχειν αὐτοῖς τροφάς. Τούτων οὖν οὕτω γενομένων καὶ περὶ τὸ μεσονύκτιον εὐχομένων αὐτῶν, ἐξαίφνης φῶς μέγα ἔλαμψεν ἐν τῇ φυλακῇ· ἄγγελος γὰρ Κυρίου ἔστη κατὰ πρόσωπον αὐτῶν καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· Τερέντιε καὶ Ἀφρικανὲ, Μάξιμε καὶ Πόμπιε, δοῦλοι τοῦ Θεοῦ ὑψίστου, ἀναστάντες δότε δόξαν τῷ Θεῷ καὶ ἀναπαύεσθε. Εἶτα προσελθὼν ὁ ἄγγελος ἥψατο τῶν κλοιῶν τῶν ἐπικειμένων ἐπὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν καὶ εὐθέως διαρραγέντα τὰ σίδηρα ἐξέπεσον ἐξ ὅλου τοῦ σώματος αὐτῶν· καὶ ἐν τῷ ταῦτα γενέσθαι, ἰδοὺ καὶ τράπεζα ἐνώπιον αὐτῶν ἡτοιμασμένη, πλήρης γέμουσα παντὸς ἀγαθοῦ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἄγγελος· Ἀναπαύεσθε, ἀδελφοί, ἀναπαύεσθε ἐκ τῶν πολλῶν ὑμῶν κόπων καὶ θλίψεων· ἅμα δὲ καὶ τροφῆς μεταλάβετε, ἧς ἀπέστειλεν ὑμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Τότε οἱ ἅγιοι ηὐλόγησαν τὸν Θεὸν καὶ μετέλαβον τρυφῆς

B V. Tum beatum Terentium, et Africanum, et Maximum, et Pompeium adduci jubet, et dicit ad eos: Diis immolate, alioqui male estis perituri. Et nemo poterit eripere vos e manibus nostris. Christiani sumus, ut sæpissime jam diximus, responderunt martyres, et in Christo spes positas et collocatas habemus. Dæmones non adoramus, neque deos tuos colimus, et tormenta tua negligimus. Proinde quos vis, adhibe cruciatus. Deo enim adjuvante, te a nobis victum iri confidimus, quemadmodum et diabolus superatus est a Christo, qui nos ad cupiditates tuas vincendas corroborat. His auditis, jussit eos in custodiam abduci, et catenis eorum colla et manus pedesque compedibus vinciri. Eos igitur ministri, ut jussi fuerant, in carcerem conjecerunt. C imperavit præterea, ut tribulos ferreos in terram projicerent, quibus configerentur: et nemini Christianorum ad eos accedere permitterent, ne cibum afferrent. Verum circa mediam noctem lux fulsit in carcere, et angelus Dei stetit in conspectu ipsorum, et dixit ad eos: Terenti, et Africane, et Pompei, et Maxime, servi Dei altissimi, consurgite, et corpora vestra curate. Et accedens angelus, tetigit catenas eorum, et ceciderunt. Et ecce mensa coram ipsis bene instructa. Et dixit ad illos angelus: Quiescite, et cibum capite, quem vobis Christus misit. Sancti autem, Christo collaudato, comederunt. At custodes, splendore perspecto, ingressi sunt, ut viderent, quid illud esset: invenerunt eos gaudentes: et præfecto rem nuntiarunt. Qui postridie eos ad tribunal adduci jussit; et: Nondum, D inquit, suppliciis edocti estis, ut ab amentia vestra discedatis, et diis immoletis? Respondit Terentius: Stultitia hæc nobis erit et omnibus qui diligunt Deum. « Quod enim stultum est Dei, sapientius est hominibus: nam hominum sapientia, apud Deum stultitia est [1]. » Stulti et amentes essemus, si, relicto Deo, dæmones, quemadmodum tu facis, adoraremus. Quibus verbis præfectus iratus, jussit eos ungulis lacerari. Dum autem id fieret illi precabantur Deum, dicentes: Jesu Christe, Fili Dei viventis in sæcula, lumen Christianorum, spes nostra certissima, præsto sis nobis, et fer auxilium: et

[1] I Cor. i, 25.

ne confundas nos propter sanctum nomen tuum. Christi igitur ope sublevati, cruciatus non sentiebant.

ὥστε καὶ τοὺς δεσμώτας θεωρήσαντας τὸ φῶς, εἰσπηδῆσαι ἔσω καὶ μαθεῖν τὸ γεγονός · εἰσελθόντες γὰρ εὗρον αὐτοὺς εὐφραινομένους καὶ δοξάζοντας τὸν Θεόν· Οἱ δὲ δήμιοι, ἅπερ ἐθεάσαντο, ἀνήγγειλαν τῷ ἡγεμόνι · καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἐκέλευσεν αὐτοὺς πρὸ τοῦ βήματος ἄγεσθαι · ἀχθεντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα, εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἡγεμών · Ἄθλιοι ! οὕτως ἐπαίδευσαν ὑμᾶς αἱ βάσανοι, ἀπαλλαγῆναι ἧς ἔχετε μωρίας καὶ προσελθεῖν θῦσαι τοῖς θεοῖς ; Ὁ ἅγιος Τερέντιος εἶπεν · Ἡ μωρία αὕτη, ὦ ἡγεμὸν, ἔστω ἐμοὶ καὶ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν · « Τὸ γὰρ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν · ἡ δὲ σοφία τῶν ἀνθρώπων μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστιν. » Παράφρων δὲ καὶ μαινόμενος ἔσομαι ὅμοιός σου, ἐὰν, τὸν Θεόν μου καταλείψας, δαίμοσι προσκυνήσω. Ὁ δὲ ἡγεμὼν, ταῦτα ἀκούσας καὶ χολέσας πάνυ, ἐκέλευσεν ἀναρτηθέντας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ξύλου, ξέεσθαι. Οἱ δὲ μακάριοι ξεόμενοι ἐπὶ πολὺ, ηὔχοντο πρὸς Κύριον λέγοντες · Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, τὸ φῶς τῶν Χριστιανῶν, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, ἡ πίστις ἡ ἀῤῥαγὴς καὶ ἀκατάλυτος, ἐπιφάνηθι καὶ βοήθησον ἡμῖν, καὶ μὴ καταισχύνῃς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον ἀπὸ τῆς προσδοκίας ἡμῶν. Τῶν δὲ δημίων ξεόντων αὐτοὺς ἐπὶ πολὺ καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐπικουφίζοντος καὶ ἐνισχύοντος, τῶν βασάνων οὐδ' ὅλως ᾐσθάνοντο.

VI. Itaque jussit eos præfectus in carcerem retrudi. Et convocatis omnibus ferarum incantatoribus imperavit, ut sævas omnes feras et crudeles, quas haberent, aspides et viperas afferrent, et cum ipsis includerent. Quæ quidem feræ ad pedes eorum accedentes, eos nihil omnino lædebant. Sancti vero considentes, psallebant, et Deum collaudabant. Cumque tribus diebus et tribus noctibus cum sanctis inclusæ mansissent, quarto die sub noctem misit præfectus, qui viderent, utrum a feris consumpti essent. Sed qui missi fuerant, ad carceris fores appropinquantes, audiebant eos psallentes et collaudantes Deum. Cumque diligentius vellent intueri, quid ageretur, carceris tectum conscendentes, sanctos viderunt, qui considebant, et angelum Dei stantem ante faciem ferarum, et ne ad eos appropinquarent, prohibentem : et Præfecto celeriter, quæ viderant, nuntiarunt. Summo igitur mane sedit in tribunali, et jussit, ut incantatores feras suas sumerent, et sancti ad tribunal adducerentur. Incantatores igitur cum ad carceris ostium incantationibus suis feras advocarent, illæ non audiebant. Sed cum ostium carceris apertum ab illis esset, uno omnes impetu egredientes, quoscunque nactæ sunt homines, occiderunt, et in solitudinem profectæ sunt. Tunc custodes ad præfectum sanctos adduxerunt. Qui cum eos nulla in parte læsos aspiceret, furore concitatus, eos capite damnavit. Sancti autem egressi sunt læti, canentesque dicebant : « Liberasti nos, Domine, ab iis, qui nos affligebant, et qui oderant nos, confudisti [9]. « Ministri vero, eductis gladiis, fecerunt imperata. Atque ita sancti in Christi confessione, martyrii palmam acceperunt. Eorum autem corpora recte componentes viri religiosi, in loco, qui duobus passuum millibus ab urbe distabat, sepelierunt, ad gloriam Salvatoris nostri Jesu Christi, qui vivit, et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

ἀδικηθέντας, ἐμμανὴς γενόμενος σφόδρα, ἔδωκε κατ'

ς'. Τότε θυμωθεὶς ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσε κατενεχθέντας αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀναληφθῆναι πάλιν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ · καὶ καλέσας πάντας τοὺς ἐπαοιδοὺς τῶν θηρίων, ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἐνέγκαι, ὅσα εἶχον θηρία χαλεπά καὶ δεινὰ, τοῦτ' ἔστιν ἐχίδνας, ἀσπίδας τε καὶ κεράστας, καὶ συναποκλεισθῆναι μετ' αὐτῶν ἐν τῇ φυλακῇ πρὸς τὸ ἀναιρεθῆναι ὑπ' αὐτῶν. Καὶ τούτων οὕτω γενομένων, ἦσαν τὰ θηρία ἕρποντα καὶ πρὸς τοὺς πόδας αὐτῶν παρακαθήμενα · τὸ καθόλου οὐκ ἐλυμήναντο αὐτοὺς, ἀλλ' ἐποίησαν τὰ ἑρπετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐγκεκλεισμένα μετ αὐτῶν, ὥσπερ ζῶα ἥμερα, τῶν ἁγίων ὑμνούντων καὶ δοξαζόντων τὸν Θεὸν ἀκαταπαύστως · καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τετάρτῃ ἀπέστειλεν ὁ ἡγεμὼν ὑπὸ νύκτα, εἰ ἄρα ἀνηλώθησαν οἱ ἅγιοι ὑπὸ τῶν θηρίων τῶν ἰοβόλων · καὶ ὡς ἦλθον οἱ ἀπεσταλμένοι πρὸς τὴν θύραν ἀκροάσασθαι, καὶ ἤκουσαν αὐτῶν ψαλλόντων καὶ ὑμνούντων τὸν Θεὸν, βουλόμενοι ἀκριβέστερον μαθεῖν, ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ δῶμα τῆς φυλακῆς. Περιβλεψάμενοι καὶ ἀκριβῶς κατασκοπήσαντες, εἶδον τοὺς ἁγίους καθημένους καὶ ἄγγελον Κυρίου ἑστῶτα κατὰ πρόσωπον τῶν ἰοβόλων ἐκείνων θηρίων, καὶ μηδ' ὅλως συγχωροῦντα κἂν ἐγγίσαι αὐτοῖς. Τότε δραμόντες ἀνήγγειλαν τῷ ἡγεμόνι, ὅσα εἶδον οἰκείοις ὀφθαλμοῖς · καὶ ἀναστὰς ὄρθρου ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ ὁ ἡγεμὼν, καὶ καθεσθεὶς ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσε τοῖς ἐπαοιδοῖς ἀναλαβεῖν μὲν τὰ θηρία, ἀχθῆναι δὲ τοὺς ἁγίους ἐπὶ τὸ βῆμα · ἀπελθόντες δὲ οἱ ἐπαοιδοὶ καὶ μέλλοντες ἐγγίζειν τῇ θύρᾳ τῆς εἱρκτῆς, ἤρξαντο ἐπικαλεῖν τὰ θηρία τῇ ἑαυτῶν ἐπαοιδίᾳ · τὰ δὲ οὐχ ὑπήκουσαν αὐτῶν. Τότε ἐλθόντες οἱ ἐπαοιδοὶ καὶ ἀνοίξαντες τὴν θύραν τῆς φυλακῆς, ἐξῆλθον τὰ θηρία ὁμοθυμαδὸν κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπέκτειναν παραχρῆμα τούς τε ἐπαοιδοὺς καὶ πάντας ὅσους εὗρον ἀνθρώπους ἐκεῖ · καὶ αὐτὰ ἔφυγον εἰς ἐρήμους τόπους. Μετὰ ταῦτα δὲ παραγενόμενοι οἱ δεσμοφύλακες, ἀνέλαβον τοὺς ἁγίους καὶ ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Καὶ ἰδὼν αὐτοὺς ὁ ἡγεμὼν μηδὲν αὐτῶν τὴν ἀπόφασιν. Οἱ δὲ ἅγιοι ἐξῆλθον χαί-

[6] Psal. XLIII, 8.

(1) Theodorus Lector scribit in Collectaneis lib. II, horum sanctorum martyrum reliquias translatas esse Constantinopolim X Kal. Octobris Theodosio Minore imperante. Vide Baronium in notis ad Martyrologium Romanum, 10 April.

ροντες, καὶ ψάλλοντες ἔλεγον· Ἔσωσας ἡμᾶς, Κύριε, ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατῄσχυνας. Οἱ δὲ εἰς τοῦτο ταχθέντες, ἐνεγκόντες ξίφη τὸ προσταχθὲν αὐτοῖς ἐποίησαν καὶ τέλος τὸ διὰ ξίφους τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν ἐπέθηκαν· καὶ οὕτως ἐν καλῇ προθυμίᾳ ἐτελειώθησαν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μηνὶ Ἀπριλίῳ. Λαβόντες δὲ τὰ τίμια σώματα τῶν ἁγίων καὶ καλλινίκων μαρτύρων Τερεντίου, Ἀφρικανοῦ, Μαξίμου τε καὶ Πομπίου ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ φιλόχριστοι, καὶ πάνυ κοσμίως καὶ πρεπόντως κηδεύσαντες αὐτὰ, ἀπέθεντο ἐν τῇ γῇ, ὡς ἀπὸ μιλίων δύο τῆς πόλεως Ἀφρικῆς, εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΩΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΚΑΡΠΟΥ ΚΑΙ ΠΑΠΥΛΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΟΙΣ.

—

MARTYRIUM SANCTORUM ET GLORIOSORUM CHRISTI MARTYRUM

CARPI, PAPYLI ET SOCIORUM.

(Anno 150. Latine apud Surium ad diem 13 Aprilis, juxta perantiquum Romanum Martyrologium, itemque Bedæ et Usuardi. — Græca ex cod. Reg. Paris. nunc primum prodeunt. EDIT PATR.)

—

A'. Μεμνῆσθαι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντων εἴπερ A ἄλλο τι λυσιτελὲς καὶ ὠφέλιμον· ἱκανὴ γὰρ καὶ μόνη μαρτύρων μνάμη πρὸς Θεοῦ ἔρωτα ψυχὴν διεγεῖραι καὶ οἱονεί τι πτερὸν εἰς ἀρετὴν γενέσθαι καὶ τοὺς αὐτοὺς τοῖς μάρτυσιν ἄθλους νοερῶς ὑπομένειν παρασκευάσαι, διὰ τῶν ἐκεῖθεν ἀμοιβῶν τὴν ἀπόλαυσιν. Τῶν γοῦν τοὺς μαρτυρικοὺς τούτους ἀγῶνας διηνυκότων εἰσὶ καὶ οἱ στεῤῥοὶ τῆς Ἐκκλησίας οὗτοι στῦλοι τε καὶ θεμέλιοι, Κάρπος καὶ Πάπυλος, οἳ πατρίδος μὲν ὑπῆρχον περιφανοῦς, τῆς Περγαμηνῶν πόλεως, πατέρων δὲ σφόδρα φιλαρέτων γενόμενοι κατάλληλον ἐπεδείκνυντο καὶ τὴν ἀγωγὴν, οἷά τινος ῥίζης εὐγενοῦς εὐγενῆ βλαστήματα, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γίνεσθαι καὶ τῷ ῥείθρῳ μακαρίζεσθαι τὴν πηγήν. Σῶμα μὲν γὰρ μόνοις ἐποίουν ἀρκεῖσθαι τοῖς ἀναγκαίοις, πᾶν τὸ ποικίλον καὶ περίεργον B ἀπωθούμενοι, οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἀναγκαίοις ὀλίγα χρώμενοι, ὡς σώματι μὲν παρὰ πολὺ τῶν ἀγγέλων ἀπολελεῖφθαι, τῷ δὲ περιόντι τῆς ἐγκρατείας μικροῦ καὶ παραψαύειν τοῦ ἀσωμάτου. Ἐντεῦθεν εἰς ὕψος ἀρετῆς ἀναχθέντες, ἄξιοι ἐκρίθησαν εἶναι καὶ προστασίαν λαοῦ πιστευθῆναι. Καὶ Κάρπος μὲν ἀρχιερωσύνην ἐπιβὰς τὰ τῆς εὐσεβείας μυστήρια διήγγελλε τοῖς ἐν Θυατείροις· Πάπυλος δὲ, τῷ τῆς διακονίας βαθμῷ τιμηθεὶς, ἰσόῤῥοπον ἑαυτῷ τὴν σπουδὴν ἐν τοῖς ἴσοις ἐποιεῖτο πόνοις.

I. Meminisse eorum, qui pro Christo sunt passi, est plurimum utile et conducibile. Sufficit enim vel sola memoria, ut ad Dei amorem excitet animum, et sit veluti quædam ala ad virtutem, et efficiat, ut eadem certamina, quæ corpore martyres, mente ille sustineat pro fruendis iis quæ sunt illic, remunerationibus. Ex iis ergo, qui hæc martyrii peregere certamina, validæ quoque Ecclesiæ columnæ et fundamenta, Carpus et Papylus noscuntur: quorum uterque in clara quidem patria, nempe civitate Pergamena, ex valde autem piis natus parentibus, eis quoque convenientem vitæ ostendit rationem, veluti generosæ cujusdam radicis generosum germen; adeo ut ex fructu arbor evaderet manifesta, et ex fluento censeretur fons beatus. Nam ambo quidem corpus faciebant esse solis contentum necessariis, repellentes quidquid erat varium et curiosum; necessariis autem tam modice utentes, ut corpore quidem multum abessent ab angelis, insigni autem abstinentia, incorporei propemodum viderentur. Hinc cum provecti essent ad summum virtutis, judicati sunt digni, quorum fidei committeretur populi præfectura. Et Carpus quidem, cum pervenisset ad pontificatum, pietatis mysteria annuntiabat iis, qui erant Thyatiris: Papylus autem honoratus gradu diaconatus, suo muneri respondens, adhibebat studium in paribus laboribus.

B'. Ἐπεὶ οὖν ὁ περὶ αὐτῶν λόγος πανταχοῦ διεδίδοτο, οἷα μηδὲ λανθάνειν φύσει τῆς ἀρετῆς δυναμένης, ἀλλ' ἑαυτὴν ἀεί ποτε κηρυττούσης, πολύ τι

II. Cum ergo eorum fama pervasisset in omnes partes, utpote quod ea sit natura virtutis, ut non possit latere, sed seipsam semper prædicet, magna

multitudo ideo confluebat, et eorum fruens doctrina, libenter accedebat ad pietatem. Sed fieri omnino non poterat, ut qui fuit ab initio bonorum adversarius, cum hæc sic fierent, quietem ageret. Non quievit itaque, sed cum invenisset egregios administros suæ malitiæ, eis persuadet ut sanctos accusent apud Decium, quod sint et in deos impii eos abominantes, et sequantur vanam Christianorum opinionem. Ille autem hac re gravissime affectus, Valerium quemdam assessorem, cum quo res omnes suas communicabat (erat autem amans dæmonum, et vir agrestis) emittit in Asiam, quæ sibi de sanctis nuntiata fuerant, ei significans, et ei in illos potestatem permittens. Statim ergo Valerius viam conficit quam celerrime : et postquam fuit in loco, ubi ii degebant, ille quidem statim deis vanis consueta voluit offerre sacrificia, ejusque jussus mox pervasit omnes terminos regionis Thyatirorum, ut quicunque in ea erant, nihil cunctantes venirent in eum locum ubi fieret sacrificium, gratiarum actiones ipsi quoque diis illius reddituri, ut qui nollet solum ægrotare, sed alios quoque vellet frui eodem morbo. Hoc autem ducebat esse sufficiens argumentum sententiæ martyrum. Dicebat enim intra se, quod si ipsos quidem viderit communiter covenientes cum multitudine ad sacrificandum, falsa apparebunt omnino, quæ dixerunt Decio. Sin minus, non est alia major exspectanda probatio.

III. Cum ergo omnes quidem in locum convenissent, ut peragerent sacrificia, soli autem abessent admirabiles duo martyres (alibi enim stabant, Deo preces, nempe verum reddentes sacrificium), iis sisti jussis, ille superbius ac elatius eos rogavit causam, cur ipsi abfuissent : deinde etiam adjecit: At saltem ante meos oculos pulchre corrigatur delictum ut accusatoribus invidia in caput eorum convertatur, et vobis clarior, quam prius, gloria oriatur. Ad hæc sancti, qui et metu et omni claritate humana erant superiores : Esset dedecus, o judex, dixerunt, apertum, inquam, dedecus, habere bovem et asinum (ut cum magno dicam Isaia) qui nos arguerent magni criminis ingrati animi, siquidem illi quidem cognoverunt possessorem [1], et eum, qui ipsos alebat : nos autem, quod alamur ab ipso, ignorare videremur, si vero relicto Domino, qui falso vocantur, deos coleremus. Hæc dixerunt: et Deus simul iis, quæ dicta sunt, est assensus. Nam magnus irruens terræ motus, convertit in pulverem ea, quæ ab insipientibus colebantur, simulacra. Et inanima quidem sic se habebant, et ita fuere dissoluta.

IV. Valerio autem firma erat ac stabilis malitia, et quæ non poterat amoveri. Nam cum admirari oporteret potentiam Dei ineffabilem, et deorum suorum magnam irridere imbecillitatem (quod quidem fecisset vir prudens et intelligens), ille evasit ma-

A πλῆθος παρὰ τοῦτο συνέῤῥεον καὶ τῆς παρ' αὐτῶν ἀπολαύοντες διδασκαλίας, ἄσμενοι προσεχώρουν τῇ εὐσεβείᾳ. 'Αλλ' οὐκ ἦν πάντως τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀντικείμενον τοῖς ἀγαθοῖς τούτων οὕτω γινομένων ἡσυχίαν ἄγειν· οὔκουν οὐδὲ ἡσύχαζεν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ κακίας ὑπουργοὺς οὐκ ἀγεννεῖς εὑρηκὼς, ἐνδιαβάλλειν ἀναπείθει Δεκίῳ τοὺς μάρτυρας, ὅτι τε ἀσεβεῖς τὰ πρὸς θεούς εἰσι, καὶ ὅτι τὴν καινὴν τῶν Χριστιανῶν πρεσβεύουσι δόξαν. Ὁ δὲ χαλεπώτατα πρὸς τοῦτο διατεθεὶς, Οὐαλέριόν τινα συγκάθεδρον, ὅς καὶ τῶν ὅλων αὐτῷ ἐκοινώνει, φιλοδαίμονα καὶ ἄγριον ἄνδρα, πρὸς τὴν 'Ασίαν ἐκπέμπει, ἅτε περὶ τῶν ἁγίων αὐτῷ ἀνηγγέλη γνωρίσας καὶ τὴν κατ' ἐκείνων ἐξουσίαν ἐπιτρέψας αὐτῷ. Αὐτίκα οὖν Οὐαλέριος τὴν ὁδὸν εἰς ταχὺ ἄνυει, καὶ ἐπειδὴ ἐν ᾧ οὗτοι B διῆγον γέγονε τόπῳ, ὁ μὲν εὐθὺς τοῖς ματαίοις τὰς συνήθεις προσῆγε θυσίας· προστάγματα δὲ αὐτοῦ πᾶσαν ὅσην οἱ Θυατείρων ἐπεῖχον ὅροι, κατὰ σπουδὴν διελάμβανεν. ὥστε τοὺς αὐτῇ πάντας, ἔνθα ἡ θυσία γίνοιτο, μηδὲν μέλλοντας ἀπαντᾷν τὰς χαριστηρίους εὐχὰς καὶ αὐτοὺς τοῖς ἐκείνου θεοῖς συνοίσοντας, ὥσπερ οὐκ ἐθέλοντος μόνον νοσεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους παραπολαύειν αὐτῷ τοῦ νοσήματος. Τοῦτο δὲ ἄρα τεκμήριον ἱκανὸν τῆς τῶν μαρτύρων ἐποιεῖτο γνώμης· ἔλεγε γὰρ ὡς, εἰ μὲν καὶ αὐτοὺς συνερχομένους, τῷ πλήθει καὶ κοινῇ τὰς θυσίας προσφέροντας ἴδοι, ψευδῆ πάντως ἃ πρὸς τὸν Δέκιον κατεῖπον αὐτῶν εἶναι· εἰ δὲ μὴ, μὴ πίστιν ἑτέραν ἀναμένειν μείζονα.

Γ'. 'Επεὶ οὖν πάντες μὲν συνδραμόντες ἦσαν, C ὥστε τὰς θυσίας ἐπιτελέσαι, μόνη δὲ ἡ θαυμαστὴ τῶν μαρτύρων ἀπελείφθη δυὰς (ἵσταντο γὰρ ἔξω, τῷ Θεῷ τὰς εὐχὰς, τὴν ἀληθῆ θυσίαν ἀποδιδόντες), παραστησάμενος αὐτοὺς σχήματι σοβαρωτέρῳ τὴν αἰτίαν ἠρώτα τῆς ἀπολείψεως· εἶτα καὶ προσετίθει· Ὅτι κἂν γοῦν ἐπ' ὄψεσι ταῖς ἐμαῖς τὸ ὑστέρημα καλῶς ἀναπληρωθήτω, ἵνα καὶ τοῖς κατηγόροις εἰς κεφαλὰς ὁ φθόνος μεταχωρήσῃ, καὶ ὑμῖν λαμπρότερον ἢ τὸ πρόσθεν το κλέος ἀναφανῇ. Πρὸς ταῦτα οἱ ἅγιοι καὶ φόβου καὶ περιφανείας πάσης ἀνθρωπίνης ἀνώτεροι γεγονότες· 'Αλλ' αἰσχύνη, βασιλεῦ, εἶπον, αἰσχύνη σαφὴς, βοῦν ἔχειν καὶ ὄνον, κατὰ τὸν μέγαν 'Ησαΐαν εἰπεῖν, μεγάλης ἀγνωμοσύνης ἔλεγχον, εἴπερ ἐκεῖνα μὲν ἔγνω τὸν κεκτημένον καὶ τρέφοντα, ἡμᾶς δὲ φαίνεσθαι ἀγνοοῦντας, εἴγε τὸν ἀληθῆ Δε- D σπότην καταλιπόντες, ψευδωνύμοις προστεθῶμεν θεοῖς. Ταῦτα εἶπον καὶ ἅμα Θεὸς τοῖς εἰρημένοις ἐπεψηφίζετο, καὶ σεισμοῦ τι μέγα χρῆμα ἐπενεχθὲν εἰς χόνιν ἐλέπτυνε τὰ τῶν ἀφρόνων σεβάσματα, καὶ τὰ μὲν ἄψυχα οὕτως εἶχε καὶ διελέλυτο.

Δ'. Οὐαλερίῳ δὲ πάγιος ἡ κακία καὶ ἀμετάθετος· δέον γὰρ θαυμάσαι τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ τῆς πολλῆς τῶν αὐτοῦ θεῶν ἀσθενείας καταγελάσαι (ὅπερ ἂν ἐποίησε νοῦν ἔχων καὶ συνιὼν ἄνθρωπος)· ὁ δὲ θρασύτερος ἐδείκνυτο μᾶλλον καὶ αὐτὴν, ὡς εἶχε, τὴν

[1] Isa. I, 3.

μανίαν ἐγύμνου. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ εὐγενὲς καὶ κόσμιον A τῶν ἀνδρῶν αἰδούμενος, βαρυτέρας τέως ἀπείχετο τιμωρίας· κελεύει κλοιοῖς σιδηροῖς περιαυχενισθέντας γυμνοὺς ἀνὰ μέσην τὴν ἀγορὰν περιάγεσθαι· ἤγοντο τοίνυν οἱ ἀθληταὶ γυμνοὶ περιαυχενίῳ δεσμῷ βαρυνόμενοι, καὶ περιῄεσαν ἀτίμως τὴν ἀγορὰν οἱ ἀληθῶς τίμιοι, μυκτηρισμὸς καὶ γέλως οἱ μυρίων ὄντες ἐπαίνων ἄξιοι. Ὁ δικαστὴς οὖν τὴν ἄτιμον περιαγωγὴν ταύτην αἰσχύνην ὑπολαβὼν ἐμποιῆσαι τοῖς ἁγίοις καὶ οὕτω μαλακωτέρους αὐτοὺς παρασκευάσαι περὶ τὴν ἔνστασιν, ἁπαλωτέροις ἔκρινε λόγοις αὐτοὺς ὑπελθεῖν καὶ ταύτῃ κλέψαι τῆς προαιρέσεως αὐτῶν τὴν εὐγένειαν, καί· Εἰ μὲν ἑώρων ὑμᾶς, φησὶ, μὴ φρονήματος ὑγιοῦς σαφῆ γνωρίσματα φέροντας, ἀπεσχόμην ἂν τῆς πρὸς ὑμᾶς συμβουλῆς· ἔξεστι γὰρ καὶ διὰ βασάνων ὑμᾶς ἑλεῖν, εἰ θελήσαιμεν, καὶ τὴν B ἡμετέραν ἄκοντας, καὶ μὴ βουλομένους μεταδιδάξαι θρησκείαν· ἐπεὶ δὲ καὶ ὄψις καὶ ἡ τῶν ἠθῶν εὐκοσμία τὴν τῆς γνώμης ἐλευθερίαν δηλοῦσι, πείθομαι σύμβουλος ἀγαθὸς ὑμῖν καταστῆναι· οὐδὲ γὰρ οἶμαι διαλανθάνειν ὑμᾶς, ὡς ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου τάγε τῆς πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεοὺς ἀρξάμενα δόξης τε καὶ τιμῆς καὶ εἰς δεῦρο καὶ ἔτι μένει, οὐ παρ' ἡμῖν γε μόνοις τοῖς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν εἰδόσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Βαρβάροις αὐτοῖς· ἔξεστιν οὖν δι' αὐτῆς ὁρᾷν πόλεις εὐνομίαν ἀγούσας, πολεμίων ὀφρὺν πίπτουσαν καὶ εἰρήνην ἰθυνομένην· ἢ πόθεν βασιλεῖς καὶ δυνάσται πολλοὶ μὲν καὶ πρότερον, Ῥωμαίων δὲ νῦν εἰς τοσοῦτον δόξης προῆλθον, ὡς καταστρέψασθαι μὲν ἔθνη, καταστρέψασθαι δὲ πόλεις, ὑποχειρίους δὲ ποιήσασθαι πᾶν τὸ ἀντίπαλον; Εἰ τοίνυν ἀμαθῶν C λόγοις πρὸς τὴν ἄλογον ταύτην καὶ ἀρτιφανῆ τῶν Χριστιανῶν δόξαν ὑπήχθητε, οὐ μέμφομαι· τῆς ἁπλότητος γὰρ εἶναι τοῦτό φημι· ὑμεῖς δὲ ἀλλ' ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς μετάθετε πρὸς τὸ βέλτιον, ὡς ἂν οἵ τε θεοὶ ὑμῖν ἵλεῳ γένωνται, πλειόνων τε ἀπολαύσατε τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν καὶ τὸ τοῦ βασιλέως οὕτω φιλότιμον περὶ τὰς εὐποιΐας κερδήσητε· εἰ δὲ τοῖς προτέροις μέχρι παντὸς ἐπιμείνητε, τὰ τούτων ἐναντία ὑμῖν συμβήσεται, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν αὐστηροτέρων (ὅπερ ἀπεύχομαι) πολλὴ ἀνάγκη πάντως ὑμᾶς πειραθῆναι.

Ε'. Ταῦτα ἐπειδὴ οἱ μάρτυρες ἤκουσαν, τὰ ὄμματα εἰς οὐρανοὺς ἀνασχόντες καὶ ὅλους ἑαυτοὺς τῇ τοῦ σταυροῦ σφραγῖδι σημειωσάμενοι. Ἔοικας εἶπον, ὥσπερ τινὰς τῶν ἀφελεστέρων, μηδὲ βραδέως, D ἀλλ' εὐκόλως οὕτω πείσειν ἡμᾶς οἰηθῆναι μεταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν· ἀλλ' οὐκ ἀνδράσιν ἀγεννέσιν ἴσθι περιτυχὼν, οὐ μὰ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦτον ἀγῶνα καὶ τὴν ἡμετέραν ἐκ παίδων περὶ τὴν εὐσέβειαν ἄσκησιν· οὐδὲ γὰρ εἴ τι ἀρχαῖον, τοῦτο καὶ τιμῆς ἄξιον· ἐπειδὴ παλαιὰ μὲν πάντως καὶ ἡ κακία· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τιμᾶσθαι διὰ τὸν χρόνον ἀξία. Οὐ τοίνυν εἰ ἀρχαία δεῖ σκοπεῖν ἡ θρησκεία ὑμῶν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, εἰ δέον αὐτὴν προσίεσθαι, ἣν συμβουλεύσαιμεν ἂν ἡμεῖς ἐκκλίνειν ὁπόση δύναμις καὶ ἐκ τοῦ μέσου ποιεῖν, οὕτω φρικτὴν πυρὸς γέενναν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὴν θησαυρίζουσαν. Ὅλως δὲ, εἰ χρὴ μετ' ἀκριβείας προσέχειν, εὑρήσεις πάντως καὶ

gis temerarius, et suam plane ostendit insaniam. Sed cum virorum nobilitatem et modestiam reveritus, tunc a graviore cruciatu abstinuisset, jubet eos, ferreis collaribus collis eorum impositis, per medium forum nudos circumagi. Nudi itaque ducebantur athletæ, colli vinculo gravati : et forum obibant cum infamia, qui vere erant honesti : irrisi et ludibrio habiti, qui innumerabilibus digni erant laudibus. Judex ergo, qui turpem hanc et infamem traductionem putabat sanctos affecturam dedecore, et sic eorum constantiam esse emollituram, statuit mollibus eos verbis aggredi, et sic cuniculos agere in generosum eorum propositum, et : Si vos quidem, inquit, viderem non ferre aperta indicia generosi spiritus, nequaquam vobis darem consilium. Licet enim, si velim, vos per tormenta expugnare, invitosque et nolentes ad nostram convertere religionem. Sed cum et vultus, et morum moderatio significent vestri animi libertatem, statui fungi apud vos officio boni consiliarii. Neque enim arbitror vos latere, quod longo ab hinc tempore incepta, quæ diis immortalibus exhibetur, gloria et honor, manet usque in hodiernum diem, non apud nos solos, qui Græcam linguam novimus, sed etiam apud ipsos Barbaros. Per hanc ergo religionem videre licet civitates bonis regi legibus, hostium deprimi supercilium, pacemque vigere. Undenam autem reges et principes, multi quidem etiam prius, nunc autem Romanorum, ad tantam gloriam pervenere, ut gentes quidem et civitates everterent, in potestatem autem omnes redigerent adversarios ? Si ergo indoctorum sermonibus inducti estis ad hanc a ratione alienam, et quæ nuper apparuit, Christianorum opinionem, non valde reprehendo. Hoc tantum dico esse simplicitatis. At vos nunc tandem resipiscentes, et ad vos redeuntes, convertimini ad id, quod est melius, ut et dii sint vobis propitii, et pluribus bonis, quæ sunt apud nos, fruamini, et imperatoris in benefaciendo munificentiam sic vobis concilietis. Sin autem in prioribus omnino perstiteritis, a tot bonis excidetis : sed et nos quoque asperiores (quod absit) vobis necesse erit omnino experiri.

V. Hæc postquam audiverunt martyres, oculis in cœlum sublatis, cum se Christi signaculo muniissent : Videris, dixerunt, nos, tanquam aliquos simpliciores non tarde, sed facile putare posse convertere ad discendam impietatem. Sed scias te non incidisse in viros pusilli et abjecti animi : non, per hoc, quod pro Christo suscipitur certamen, et nostram ab ineunte ætate in pietate exercitationem. Non enim propter temporis antiquitatem, honore dignam dixerim vestram religionem. Non enim si quid est antiquum est, id etiam honore dignum : quandoquidem vetus quidem est omnino etiam vitium, sed non etiam propter tempus dignum est quod honoretur. Non est ergo considerandum, an antiqua sit vestra religio : sed hoc ipsum, an eam oporteat admittere, quam nos quidem consuluerimus declinare, et de medio tollere pro viribus, quæ tam horribilem ignis gehennan

recondit et reservat iis qui ipsam diligunt. In summa autem, si velis accurate attendere, invenies omnino tu quoque eos, qui apud vos coluntur, deos, nihil aliud esse quam opera manuum hominum inanima et surda, quæ nihil omnino, non modo aliis, sed ne sibi quidem ipsis, possint opis afferre. Si ergo homo quidem est Dei opus, ut qui ab eo sit effictus, quæ vos autem simulacra adoratis, sunt opera manus humanæ : quomodo quis, nisi fuerit plane nullo sensu præditus, et plane bos et asinus, iis, quæ ipse est fabricatus, honorem tribuerit ? cum oporteret illa magis suos honorare opifices, si quis inesset eis sensus ? Quoniam ergo confessus es, nos esse intelligentes, et scis, quod homo, qui est sanæ mentis, nunquam veritati id, quod est falsum, prætulerit, adverte animum, et de eo, qui vere est Opifex universorum, disce a veridicis labris.

VI. Deus suapte natura non potest circumscribi : est enim ejusmodi, ut in eum non cadat omnino circumscriptio, et superat omnem, quæ in tempore suscipitur, cogitationem. Namque temporum Creator non subjicitur tempori. Quamobrem nec cœpit quidem esse. Omnia autem, tam quæ sub aspectum cadunt, quam quæ mente percipiuntur, ad hoc, quod sint, produxit. Homo ergo cum esset a Deo effictus, et ei esset tributum ut habitaret paradisum, et ad majoris profectus exercitationem accepisset mandatum, invidia diaboli affectus morbo inobedientiæ, non posse interire, permutavit interitu : et cum carnis subiisset voluntatem, fuit subjectus morti. Cæterum pater invidiæ non fuit contentus hoc solo lapsu ejus, cui invidebat : sed etiam ad Dei, proh dolor ! oblivionem eos deduxit, qui postea nati sunt ex eodem genere, ut non solum corporibus, sed etiam animis mors dominaretur. Relicto itaque vero Deo, et ad lucem veritatis sua sponte claudentes oculos, cultus simulacrorum subiere tenebras. Propterea ergo idem nostri generis Opifex, qui benignis visceribus nos produxit ex nihilo, non ferens videre hominem opprimi maligni tyrannide, et a Paterno sinu non excessit, et omnia factus, sicut nos, præter solum peccatum, cruci affigitur, et moritur, a lapsu peccati nos volens liberare. Cum ergo sua morte nostri lapsus auctorem dejecisset, ipse et in cælos ascendit, e quibus descenderat : et nos illuc vocat, ut qui nobis ad se ascensum ostenderit. Potesne tu quoque tale quid ostendere, quod a tuis diis factum sit, an te jam eos vocare pœnitet ? Possessionum autem et pecuniarum, et honoris apud imperatores, quæ sunt vestra, ut dicitis, bona, nos parvam curam gerimus, ut qui ea non tanquam stantia judicare, sed tanquam fugientia, recte didicerimus a propheta, et maxime cum in Deum ipsum spem collocaverimus, et ab illius gloria toti pendeamus, propter quem etiam magno ac forti animo pati statuimus.

VII. Hæc cum audiisset Valerius, et ægritudine animi fuit affectus, et igne insaniæ incensus. Et protinus exuens fictam personam mansuetudinis, internam

A σὺ τοὺς παρ' ὑμιν τιμωμένους θεοὺς οὐδὲν ἕτερον ἢ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων ἄψυχα καὶ κωφὰ, οὐ μόνον ἄλλοις οὐδ' ότιοῦν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς βοηθῆσαι τὸ παράπαν οὐ δυναμένους. Εἰ τοίνυν ἄνθρωπος μὲν πλάσμα, ἃ δὲ ὑμεῖς εἴδωλα προσκυνεῖτε, ἀνθρωπίνης εἰσὶν ἔργα χειρὸς, πῶς ἄν τις, εἰ μὴ λίαν ἀναίσθητος εἴη, καὶ βοὺς αὐτόχρημα καὶ ὄνος, τοῖς παρ' αὐτοῦ δεδημιουργημένοις τὴν τιμὴν ἀπονείμοι, δέον ἐκεῖνα μᾶλλον τοὺς οἰκείους τιμᾷν δημιουργοὺς, εἴ τις αὐτοῖς αἴσθησις ; Ἐπειδὴ τοίνυν συνετοὺς ἡμᾶς ὡμολόγησας καὶ οἶδας ὡς οὐκ ἄν ποτε φρενὸς ὑγιοῦς ἄνθρωπος ψεῦδος ἀντὶ τῆς ἀληθείας προέλοιτο, ἐπίστησον τὴν διάνοιαν καὶ τὰ περὶ τοῦ ὄντως δημιουργοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ ὑπὸ ἀληθῶν χειλέων διδάχθητι.

B

ϛʹ. Θεὸς οὐ πέφυκε περιγράφεσθαι· ἀπερίγραπτος γὰρ πάντη καὶ ὑψηλότερος χρονικῆς ἁπάσης ἐννοίας· ποιητὴς γὰρ χρόνων, οὐχ ὑπὸ χρόνον· ὅθεν οὐδὲ τοῦ εἶναι ἤρξατο· πάντα δὲ τά τε ὁρατὰ καὶ νοούμενα εἰς τὸ εἶναι αὐτὸς παρήγαγεν. Ὁ τοίνυν ἄνθρωπος πλάσμα Θεοῦ γεγονὼς τὸν παράδεισόν τε οἰκεῖν κληρωθεὶς καὶ λαβὼν ἐντολὴν πρὸς γυμνασίαν προκοπῆς μείζονος, φθόνῳ διαβόλου παρακοὴν νοσήσας, τὴν φθορὰν τῆς ἀφθαρσίας ἠλλάξατο καὶ θελήμασι σαρκὸς ὑποκύψας, ὑπὸ χεῖρα γέγονε τῷ θανάτῳ· καὶ ὁ τῆς βασκανίας πατὴρ οὐδὲ τούτῳ μόνῳ τοῦ φθονηθέντος ἠρκέσθη τῷ πτώματι, ἀλλὰ καὶ εἰς λήθην, οἴμοι ! Θεοῦ τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φύντας γένους ὕστερον ἤγαγεν, ὡς μὴ σωμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ
C ψυχῶν αὐτῶν κυριεύειν θάνατον· ἀμέλει καὶ τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἀπολιπόντες καὶ πρὸς τὸ φέγγος τῆς ἀληθείας ἑκοντὶ μύσαντες, τὸν τῆς εἰδωλολατρείας σκότον ὑπῆλθον. Διὰ ταῦτα τοίνυν αὐτὸς ὁ τοῦ ἡμετέρου γένους Δημιουργὸς ὁ φιλανθρώποις σπλάγχνοις ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγὼν, μὴ φέρων ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τὸν ἄνθρωπον ὁρᾷν τυραννούμενον, τῶν τε Πατρικῶν οὐκ ἐξέστη κόλπων, καὶ πάντα πλὴν μόνης τῆς ἁμαρτίας καθ' ἡμᾶς γεγονὼς, σταυροῦται καὶ θνήσκει, τοῦ τῆς ἁμαρτίας πτώματος ἐθέλων ἡμᾶς ἀνασώσασθαι. Τῷ ἑαυτοῦ τοιγαροῦν θανάτῳ τὸν αἴτιον τοῦ ἡμετέρου πτώματος καταβεβληκὼς, αὐτός τε εἰς οὐρανοὺς ἀνεληλύθει, ἀφ' ὧν καὶ κατῆλθεν, καὶ ἡμᾶς ἐκεῖσε καλεῖ, τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῖν ἄνοδον ὑποδείξας. Ἔχεις τι καὶ αὐτὸς τοιοῦτον
D ἀντεπιδεῖξαι παρὰ τῶν ὑμετέρων θεῶν γενόμενον ; ἢ καὶ τὸ θεοὺς ἤδη τούτους καλεῖν μεταμέλει σοι ; κτημάτων δὲ καὶ χρημάτων καὶ τῆς παρὰ βασιλεῦσι τιμῆς τῶν ὑμετέρων, ὥς φατε, καλῶν λόγος ἡμῖν ὀλίγος, οὐχ ὡς ἑστῶτα κρίνειν, ἀλλ' ὡς φεύγοντα καλῶς ὑπὸ τοῦ προφήτου ταῦτα πεπαιδευμένοις, ἄλλως τε δὲ καὶ εἰς Θεὸν ἤδη ἐλπίδα θεμένοις καὶ τῆς ἐκεῖθεν δόξης ὅλως ἐξεχομένοις, δι' ὃν καὶ τὸ παθεῖν εὐψύχως εἰλόμεθα.

Ζʹ. Τούτων ἀκούσας Οὐαλέριος, ἀθυμίᾳ τε εἴχετο καὶ πυρὶ μανίας ἐφλέγετο, καὶ παραχρῆμα τὸ ἐπίπλαστον τῆς ἡμερότητος προσωπεῖον ἀποβαλὼν, τὴν

A ἔνδον ἀγριότητα ἐξεγύμνου καὶ τὴν μὲν ὕπαρξιν τῶν ἁγίων εἰς διαρπαγὴν τοῖς κατηγορήσασιν ἐξεδίδου, πρᾶγμα τὸ λίαν ὑπ' ἐκείνων περιφρονούμενον, τοῖς πάνυ μέγα τοῦτο λογιζομένοις· αὐτοὺς δὲ ἵππων τινῶν ἀγρίων ἀποδεθέντας ἐκέλευεν ὅτι τάχος ἐπὶ τὰς Σάρδεις ἐλαύνεσθαι. Τὰς μὲν οὖν ἵππους ἀπὸ Θυατείρων τρέχειν ἀρξαμένας, ἑσπέρας ἤδη καταλαβούσης, αἱ Σάρδεις μόλις τοῦ δρόμου παύουσιν· ἀλλὰ τοῖς μάρτυσι, κἂν τῇ πικρᾷ ταύτῃ τιμωρίᾳ διημερεύσασιν, ὅμως οὐδὲ ἡ νὺξ ἄμοχθος ἦν, ἀλλ' εἰς ὕμνους θείους τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος ἐδαπανᾶτο. Εἰ δέ που βραχὺ καὶ ὕπνου μετέλαβον, ἄγγελοι αὐτοῖς ἐφιστάμενοι πεπονηκότας τε ἀνελάμβανον καὶ περὶ τὰς μελλούσας ἔτι βασάνους προθυμοτέρους ἐποίουν. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τοῦτο μὲν ἀλλήλοις, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς παροῦσι τὴν θείαν ἐκείνην ἐπιστασίαν οἱ B ἅγιοι διηγοῦντο, καὶ πότε Οὐαλέριος ἥξει ἐπανεξετάσων αὐτοὺς περιέμενον, ὥσπερ τινὲς ἀξιόμαχοι στρατιῶται ἀγώνων ἐπιθυμοῦντες καὶ πρὸς τὸν μετὰ δόξης θάνατον εὔτολμόν τι καὶ εὐγενὲς βλέποντες. Ἐκεῖνος δὲ τὰς Σάρδεις καταλαβών, ὡς τὸ νῦν, εἰ καὶ μὴ πρότερον, εὐπειθεστέροις τοῖς μάρτυσι καὶ εὐχειρώτοις ἤδη γενομένοις περιτυχεῖν, τὰ μὲν γὰρ τῆς τιμωρίας ἐγίνωσκε μόνον, τὰ δὲ τῆς παρακλήσεως, πόθεν ἡ γεώδης ἐκείνη ψυχὴ καὶ ξένη θείας ἐπιφανείας καὶ ἀγαθότητος; ἐπεὶ δὲ πλέον νῦν ἤπερ ἔμπροσθεν χαριεστάτους μὲν τὴν ὄψιν, εὐσταθεῖς δὲ τὸ φρόνημα καὶ ἀταπεινώτους τὴν ψυχὴν ἐθεάσατο, ἀπογνοὺς τὸ διὰ βασάνων ἑλεῖν, θωπείαις πάλιν καὶ δωρεῶν μειζόνων ἐπαγγελίαις τὴν τῶν γενναίων ἔνστασιν ὑποχαυνοῦν ἐπεχείρει. Ὡς δὲ ἐπὶ πλέον C ἐπείρα καὶ πλείονα ἔτι τὴν στεῤῥότητα κατενόει, πρὸς τὸ αὐστηρὸν αὖθις ἐχώρει τῷ συνεχεῖ τῆς μεταβολῆς καὶ τῷ ποικίλῳ τῆς ὁμιλίας θηρᾶσαι τὴν ἐν Χριστῷ ἁπλότητα τῶν ἁγίων ὁ σκολιὸς μηχανώμενος.

Η'. Ἐπεὶ δὲ καὶ οὕτω νικώμενος ἦν καὶ οὐδὲ μικρὸν ὑπενδιδόντας ἑώρα τοὺς μάρτυρας, ἀλλ' ὥσπερ τις ἀλώπηξ ἐφάνη διαμαχομένη πρὸς λέοντας, ἀπορῶν τοῖς ὅλοις, ὑπέρχεται τέχνην ἑτέραν, καὶ Κάρπον μὲν καὶ Πάπυλον ἀποπέμπεται τοὺς γενναίους, ἀσφαλῶς τηρεῖσθαι κελεύσας. Τὸν δὲ θαυμαστὸν Ἀγαθόδωρον, ὃς τοῖς μάρτυσι διηκονεῖτο καὶ τὰ τῶν οἰκετῶν ἔπραττε (μάρτυς καὶ αὐτὸς ἤδη τέλειος ὤν, καὶ τῷ περὶ αὐτοὺς φίλτρῳ τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἐκοινώνει κολάσεων), τοῦτον ἐκέλευσε ταθέντα βουνεύροις D ἀνηλεῶς τύπτεσθαι· ἅμα μὲν λυπεῖν τοὺς ἁγίους διὰ τῆς πρὸς τὸν ὁμόπιστον τιμωρίας, ἅμα δὲ καὶ φοβεῖν βουλόμενος. Ἡμιλλῶντο οὖν ἀλλήλοις ἑκάτεροι ὅ τε κολάζων δικαστὴς καὶ ὁ μάρτυς· ὁ δικαστὴς μὲν ὥστε τῷ πλήθει τῶν πληγῶν τὸν ἄνδρα ἑλεῖν, ὁ μάρτυς δὲ ἡδέως οὕτω τὰς πληγὰς δεχόμενος, ὡς δῆλον εἶναι τοῦτο δι' εὐχῆς τίθεσθαι, τὸ διαρκέσαι τὴν τιμωρίαν καὶ μὴ ἀπαγορεῦσαι τοὺς κολαστὰς παίοντας. Ὡς οὖν τὸ μαρτυρικὸν ἐκεῖνο σῶμα πολὺν ἤδη ταῖς μάστιξιν ἐκόπτετο χρόνον, αἵματος μὲν ὥσπερ ἔκ τινος πηγῆς κρουνοὶ ἀνεδίδοντο, σπλάγχνα δὲ τῆς οἰκείας περιβολῆς ἐγυμνοῦτο, μύες τῶν ἁρμονιῶν διεσπῶντο, καὶ ἡ τῆς ὀδύνης

A aperuit feritatem. Et sanctorum quidem facultates dedit diripiendas iis qui accusaverant, rem, quæ valde quidem ab illis despiciebatur, plurimi autem fiebat ab iis qui id magnum existimabant: ipsos vero agrestibus quibusdam equis alligatos, jussit quam primum agi Sardas. Atque equos quidem, cum incepissent currere Thyatiris, adventante vespere, Sardis vix tandem faciunt a cursu desistere. Cæterum martyribus, qui in hoc acerbo cruciatu totum diem transegerant, nec nox tamen bonis actibus vacua remansit: sed in divinis hymnis plurima pars ejus fuit consumpta. Si quando autem parum somni caperent, eis assistentes angeli, defessos recreabant: et ad tormenta mox futura faciebant animo alacriores. Postridie autem partim quidem inter se, partim autem ii qui aderant, narrabant sancti divinam illam apparitionem, et venturum Valerium ad eorum examinationem exspectabant, perinde ac quidam strenui milites certamina cupientes, et ad mortem cum gloria suscipiendam, generose et audacter intuentes. Ille autem cum pervenisset Sardas, tunc existimabat, et si non prius, se obedientiores et faciliores inventurum martyres. Solum enim sciebat cruciatus; consolationem autem unde sciret terrena illa anima, et aliena a divina apparitione et bonitate? Cum eos autem vidisset vultu, quam prius lætiores, spirituque constantiores, et animo minus dejectos, desperans se posse eos tormentis expugnare, assentationibus rursus et majorum donorum promissionibus aggrediebatur emollire virorum fortium constantiam. Cum autem magis tentasset, et adhuc majorem animadvertisset roboris firmitatem, processit rursus ad acerbitatem, continua mutatione, et varia collocutione, moliens improbus venari eam, quæ in Christo fundata erat sanctorum simplicitatem.

VIII. Cum autem sic quoque vinceretur, et ne parum quidem cedentes videret martyres sed tanquam vulpes quædam visus est pugnare contra leones, animi plane dubius et perplexus, alia arte eos superare aggreditur; et Carpum quidem et Papylum viros fortes ac præclaros dimittit, jubens eos tuto servari: admirabilem autem Agathodorum, qui ministrabat martyribus, et famulorum munere fungebatur (qui ipse quoque jam erat perfectus martyr, et suo in eos amore erat socius eorumdem suppliciorum), eum, inquam, jussit extensum, boum nervis cædi immisericorditer, simul quidem sanctos molestia afficere propter cruciatum ejus, qui erat ejusdem fidei, et terrefacere volens, Utrique ergo inter se contendebant, nempe et judex qui puniebat, et martyr, judex quidem, ut multudine plagarum eum expugnaret; martyr autem, plagas tam libenter accipiens, ut evidens esset, eum hoc habere in votis, ut duraret supplicium, et non defatigarentur tortores ferientes. Cum ergo martyricum llud corpus jam longo tempore cæderetur flagellis, emittebantur quidem rivi sanguinis, tanquam ex quodam fonte, suo autem integumento nudabantur

viscera, divellebantur musculi a compagibus, et sensus doloris revera magnus et acer invadebat virum fortem. Ille autem perinde ac si nullam pateretur molestiam, in malis ita erat affectus, silentio ferens crebros ictus flagellorum, et pati propter Christum, habens satis magnum dolorum solatium.

IX. Cum autem jam defessus quidem esset Valerius, defatigati autem essent lictores feriendo, eum vero tormenta magis lætificarent, Christus eum in cœlos accersit, athletam digne coronaturus. Is autem et statim spiritum in manus ejus, qui vocavit, et corpus mortuum tradidit flagellantibus. Quod insepultum quidem fuit projectum, ut devoraretur a feris et alitibus, cum ita jussisset Valerius. Vespere autem quidam ex iis qui illic prope habitabant, id absconduntin quadam propinqua spelunca, ducentes hoc esse opus benigni et clementis animi, aut sic etiam divina dispensante Providentia. Quidnam autem est postea consecutum? Valerius præses, qui erat revera versuta et fraudulenta vulpes, lenioribus verbis sanctos aggreditur, timens forte, ne ipsos quoque, sicut jam etiam Agathodorum, amitteret. Dicebat enim : Ille quidem invenit mortem dignam tali arrogantia et amentia, cum non paruisset, ut sacrificaret diis immortalibus. Vos autem cum sitis sapientes, cur non aspicitis ad id, quod est vobis conducibile, sed vultis esse similes homini vere infelici, qui pro vita et gaudio stulte violentam mortem elegit? Et hæc quidem Valerius. Cum autem audivisset sanctos eum magnæ accusare stultitiæ propter hoc a ratione alienum consilium, se autem tunc conspiciendos plane felices ac beatos arbitrari, quando violentam, quæ apud eum videtur, Agathodori mortem imitati fuerint: relicta rursus ementita clementia, ad ei consuetam et gratam reversus est feritatem : et ea facit, quæ ipsam decent. Longe enim profecturus, a civitate Sardanorum Pergamum usque jubet ipsum sequi sanctos : et cogit eos pari passu pedibus currere cum equis pernicibus, ut labore cursus defatigati, quid aliud, quam inviti mutarentur et persuaderentur adorare simulacra? Sancti autem, quod non esset major cursus, eam rem existimabant detrahere de voluptate. Sic quidquid propter Christum inferebatur, non molestiam, sed magnam potius afferebat lætitiam, ut quod esset eis magna demonstratio suis in Christum desiderii.

X. Cum ergo in tanti cursus labore diem transegissent, aque ad dolorem vulnerum suorum (ut cum divino David dicam [a]) hoc quoque esset eis additum, simulque consecuta fuisset custodia, et nox jam adventasset, angelica quædam et divina virtus eis apparens, curavit eorum vulnera, et ad certamina suscipienda eis majorem indidit animi alacritatem. Cum ergo mane surrexisset Valerius, jubebat eos ingredi, ab laborem solummodo et he-

[a] Psal. LXVIII, 27.

A αἴσθησις πολλή τις ἀτεχνῶς καὶ δριμεῖα τὸν γενναῖον εἰσῄει· ὁ δὲ, καθάπερ τῶν λυπούντων πάσχων οὐδὲν, οὕτως ἐν τοῖς δεινοῖς διέκειτο, ἡσυχῇ φέρων τὰς τῶν μαστίγων νιφάδας καὶ τὸ διὰ Χριστὸν πάσχειν ἀρκοῦν ἔχων τῶν ὀδυνῶν παραμύθιον.

Θʹ. Ὡς δὲ ἀπειρήκει μὲν ὁ Οὐαλέριος ἤδη, ἔκαμνον δὲ οἱ δήμιοι παίοντες, τὸν δὲ καὶ ἦγαλλον αἱ βάσανοι μᾶλλον, μετακαλεῖται μὲν εἰς οὐρανοὺς ὁ Χριστὸς, ἀξίως στεφανώσων τὸν ἀθλητήν· οὗτος δὲ τὸ πνεῦμά τε εἰς χεῖρας εὐθὺς τοῦ καλέσαντος καὶ τὸ σῶμα νεκρὸν τοῖς αἰκίζουσι παρετίθει, ὅπερ ἄταφον μὲν παρεῤῥίπτετο, δεῖπνον ἕτοιμον θηρίοις καὶ πετεινοῖς ἐκκείμενον· οὕτω προσταγὲν ὑπὸ Οὐαλερίου.
B Ὀψίας δὲ γενομένης, τινὲς τῶν ἐκεῖ προσοικούντων κρύπτουσι τοῦτο ἔν τινι γειτονοῦντι σπηλαίῳ, ἔργον φιλανθρώπου ψυχῆς ποιοῦντες, ἢ καὶ θείας οὕτω προνοίας οἰκονομούσης. Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα τί; Οὐαλέριος ὁ ἡγεμὼν, ἡ παλίμβολος τῷ ὄντι καὶ δολερὰ πάλιν ἀλώπηξ, ἠπιωτέροις τοὺς ἁγίους ὑπέρχεται λόγοις, φοβηθεὶς ἴσως, μὴ καὶ αὐτοὺς, ὥσπερ δὴ καὶ Ἀγαθόδωρον, ἤδη ζημιωθείη· ἔλεγε γάρ· Ὡς ἐκεῖνος μὲν ἄξιον ἀπονοίας τοιαύτης θάνατον εὗρε, μὴ πεισθεὶς θῦσαι τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς· αὐτοὶ δὲ συνετοὶ ὄντες, τίνος ἂν χάριν οὐ πρὸς τὸ συμφέρον ὑμῖν ἀποβλέψητε, ἀλλ' ἐξομοιωθῆναι θελήσητε ἀνθρώπῳ δεινῶς κακοδαίμονι, ἀντὶ τοῦ ζῆν καὶ χαίρειν ἀνοήτως βίαιον θάνατον ἑλομένῳ; Καὶ ταῦτα μὲν οὖν Οὐαλέριος. Ἐπεὶ καὶ τοὺς ἁγίους ἤκουε πολλὴν μὲν
C αὐτοῦ καταγινώσκοντας ἄνοιαν, ἕνεκα τῆς ἀλόγου συμβουλῆς ταύτης, αὐτοὺς δὲ τότε ζηλωτοὺς μᾶλλον καὶ μακαρίους ὀφθήσεσθαι, ὅτε τὸν δοκοῦντα παρ' αὐτῷ βίαιον θάνατον τοῦ Ἀγαθοδώρου μιμήσονται, ἀπολιπὼν πάλιν τὴν ἐψευσμένην φιλανθρωπίαν, πρὸς τὴν αὐτῷ συνήθη καὶ φίλην ἐπανῆλθε θηριωδίαν καὶ τὰ προσήκοντα ταῦτα ποιεῖ· μακρὰν γὰρ ὁδοιπορίαν στείλασθαι μέλλων ἀπὸ τῆς Σαρδιανῶν πόλεως πρὸς τὴν Πέργαμον, ἀκολουθεῖν αὐτῷ κελεύει καὶ τοὺς ἁγίους καὶ τῷ τάχει τῶν ἵππων συντρέχειν ἐκ ποδὸς ἀναγκάζει, ἵνα πρὸς τὸν ἐκ τοῦ δρόμου κόπον ἀπαγορεύσαντες (τί γε ἄλλο;) ἢ καὶ ἄκοντες μεταβάλοιντο καὶ πεισθεῖεν, εἴδωλα προσκυνεῖν. Οἱ ἅγιοι δὲ, ὅτι μὴ καὶ πλείων ὁ δρόμος ἦν, ἡδονῆς ὕφεσιν τὸ πρᾶγμα ἡγοῦντο· οὕτω πᾶν τὸ διὰ Χριστὸν ἐπαγόμενον οὐ λύπην, ἀλλὰ πολλὴν μᾶλλον ἐνεποίει τὴν
D εὐφροσύνην, καθάπερ ἀπόδειξις αὐτοῖς τοῦ πολλοῦ πόθου τοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν γενομένου.

Ιʹ. Τῷ γοῦν τοῦ τοσούτου δρόμου καμάτῳ διημερεύσαντες ἐπὶ τῷ ἄλγει τε τῶν τραυμάτων αὐτῶν, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαυὶδ, καὶ τούτου προστεθέντος αὐτοῖς, εἶτα καὶ φυλακῆς ταῦτα διαδεξαμένης, νυκτὸς ἐπιγενομένης ἤδη, ἀγγελική τις καὶ θειοτέρα δύναμις ἐπιστᾶσα ἐθεράπευσέ τε αὐτοῖς τὰς πληγὰς καὶ μείζονα πρὸς τοὺς ἀγῶνας τὴν προθυμίαν ἐνέθηκεν. Οὐαλέριος τοίνυν, ἕωθεν ἀναστὰς, βαδίζειν αὐτοὺς ἐκέλευε πρὸς τὸν πόνον ἁπλῶς καὶ τὴν ταλαι-

πωρίαν τῆς χθὲς ἡμέρας ἀποσκοπῶν καὶ οἰόμενος μόλις ἂν καὶ βασταζομένους τὴν ὁδὸν ἀνύσαι· ὡς δὲ οὕτως ἔχοντας ἐῤῥωμένους ἑώρα, καὶ τὰ τούτων πρόσωπα θάλλοντα μᾶλλον τῶν λουτροῖς καὶ ἀνέσεσι καὶ σκιατραγφίᾳ διηνεκῶς προσκειμένων, γοητείαν τὸ πρᾶγμα ἐκάλει ὁ δαιμόνων ἀληθῶς ἔμπλεως, καὶ διὰ τοῦτο καὶ προσετίθει τοῖς ἐπιπόνοις, θεραπεύων ἑαυτῷ τὸν θυμὸν καὶ σιδήρῳ τὸ μέλη πανταχόθεν βαρυνομένους ἐκέλευε πάλιν ὁδεύειν. Ἐπεὶ δὲ οὗτός τε κἀκεῖνοι ἐν τῷ ὡρισμένῳ γεγόνασι τόπῳ, θύσας δαίμοσιν Οὐαλέριος, ἐπὶ δικαστικοῦ βήματος προκαθίζει καὶ τὸν μακάριον παραστησάμενος Κάρπον καὶ πρόσωπον περιθεὶς ἑαυτῷ πιστοῦ τινος φίλου καὶ θερμὴν ἔχοντος τὴν περὶ αὐτοῦ μέριμναν· Ἐχρῆν μὲν, εἶπεν, αἰδούμενόν σε τὴν πολλὴν ἡμῶν ἐπιείκειαν, αὐτόματον ὁρμῆσαι πρὸς τὸ καλὸν καὶ τοῖς μεγίστοις θῦσαι θεοῖς· νῦν δὲ καὶ παρακαλούμενος πρὸς τοῦτο καὶ εὐεργετούμενος, ὡς ὁρῶ, οὐδὲ βραχεῖάν τινα χάριν αὐτοῖς ἀπονέμεις, ἀλλὰ τοῦ οἰκείου συμφέροντος ἀμελεῖς· ἰδοὺ γὰρ οὗτοί σε τοῦ γήρως οἰκτείραντες, ἀταλαίπωρόν σοι διέθηκαν τὴν πορείαν· αὐτὸς δὲ οὐκ οἶδ' ὅτι παθὼν ἀγνώμων τε περὶ τοὺς εὐεργέτας ἐλέγχῃ καὶ ἡμᾶς ἐν μηδενὶ τιθέμενος πρὸς τὴν ἐκείνων ὀλιγωρεῖς θεραπείαν· θέλησον γοῦν κἂν ἄρτι κατανεῦσαι καὶ συμβουλεύοντί μοι τὰ λυσιτελῆ πεισθῆναι, ὡς ἐμὲ ἡ σὴ δυσωπεῖ πολιὰ καὶ λύπῃ δεινῇ συνέχομαι καὶ ὥσπερ οὐκ ἀλλοτρίαν, ἀλλ' ἐμαυτοῦ συμφορὰν τὸ σὸν ἀνακλαίομαι. Ἀλλὰ τί πάθω; οἶδας γὰρ, ὅτι λίαν οὕτως ὑπερορώμενος οὐκ ἀνέξομαι, εἰ καὶ μὴ δι' ἐμαυτὸν, ἀλλά γε διὰ τὴν εἰς τοὺς θεοὺς ὕβριν.

ΙΑ'. Πρὸς ταῦτα ὁ θεῖος Κάρπος· Συμβουλὴν ἀπὸ φωτὸς, ἔφη, πρὸς σκότος καὶ ἀπὸ ζωῆς πρὸς θάνατον ἄγουσαν οὐκ ἄν τις λογισμοῦ κύριος συμβουλὴν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ ἐστὶν, ἐπιβουλὴν ὀνομάσοι· εἰ δὲ καὶ ἡ ἐμή σε δυσωπεῖ πολιὰ, τί τὸ ἐμποδίζον, μὴ καὶ σὲ πεισθῆναι μᾶλλον ἐμοὶ πατρικῶς συμβουλεύοντι; Ὅτι δὲ σὲ τὰ ἐμὰ λυπεῖ, ἐγὼ σὲ μᾶλλον οἰκτείρω τῆς ἀπωλείας, καὶ δῆλός εἰμι (ἡ φίλη ἴστω ἀλήθεια) συναχθόμενός σου τῇ συμφορᾷ, τοιούτοις προσκειμένου θεοῖς καὶ ψεῦδος τὴν ἐλπίδα θεμένου, τὸ τῆς θείας φάναι Γραφῆς· οἵγε πῶς ἄν ποτε δικαίως νομισθεῖεν θεοὶ, ὕλης ἀψύχου ὄντες καὶ τὴν εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴν ἐξ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἔχοντες; Οὐαλέριος οὖν οὕτως ὑπὸ Κάρπου τοὺς αὐτοῦ θεοὺς, κἂν ὁ λόγος ἀληθὴς ἦν, ὑβριζομένους οὐκ ἐνεγκὼν, ἀγαθῶν λόγων πονηρὰν ἀντίδοσιν ἐποιεῖτο· ἐμίσησε γὰρ ἐν πύλαις ἐλέγχοντα (κατὰ τὸν θεῖον Ἀμὼς) καὶ λόγον ὅσιον ἐβδελύξατο, ἐκέλευέ τε εὐθέως, καὶ ὁ θυμὸς ἄμετρος ἦν, καὶ δημίων χεῖρες εἶχον τὸν ἅγιον· ῥάβδοι τε αὐτὸν ἀκανθώδεις ἀνηλεῶς ἔξεζον, καὶ αἱ σάρκες ξαινόμεναι συνεχῶς εἰς ἀέρα διεσκεδάζοντο· καὶ κόρον ἐν τούτοις οὐκ ἐλάμβανε ὁ θυμὸς, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἕτεροι τῶν δημίων, οἱ μὲν λαμπάδας αὐτοῦ ταῖς πλευραῖς ἀνῆπτον, οἱ δὲ ἅλας τοῖς μώλωψιν ἀπανθρώπως ἐπέταττον· ἐντεῦθεν αἱμάτων μὲν ῥύακες κατὰ τοῦ ἐδάφους ἐφέροντο,

A sternæ diei aspiciens afflictionem, et existimans eos vix tandem portatos iter posse conficere. Cum autem vidisset illos adeo valentes et robustos, et vultus eorum non minus lætos et alacres, quam eorum qui utuntur assidue lavacris, et vitam agunt umbratilem, eam rem vocabat præstigias qui vere erat plenus dæmonibus: et ideo ampliorem eis adjunxit dolorem; nam eorum membris ferro omni ex parte gravatis, jussit eos rursus viam inire. Postquam autem et ipse, et illi in loco fuere præstituto, cum dæmonibus sacrificasset Valerius, in tribunali præsidet judiciali. Et cum beatum Carpum sisti curasset, et fidelis alicujus amici personam induisset, et qui de ipso erat admodum sollicitus: Oportebat quidem, dixit, te nostram reverentem lenitatem, B tua sponte venire ad id, quod est bonum et honestum, et diis sacrificare maximis. Nunc autem, cum et ad id suasionibus inciteris, et beneficio afficiaris, ut video, ne minimas quidem eis agis gratias: sed negligis id, quod est tibi conducibile. Ecce enim hi tuæ miserentes senectutis, effecerunt, ut iter perageres absque afflictione. Ipse autem, nescio quomodo, et ingratus esse convinceris in tuos benefactores, et nos nihili faciens, illorum cultum despicis. Velis ergo nunc saltem annuere, et mihi credere consulenti ea, quæ sunt utilia. Tuam enim revereor canitiem et magno dolore afficior, et tanquam non alienam, sed meam, tuam defleo calamitatem. Sed quid agam? Scis enim, quod cum adeo despiciar, non feram, si non propter me ipsum, C at propter deorum contumeliam.

XI. Ad hæc divinus Carpus: Consilium, inquit, quod a luce ad tenebras, et a vita ducit ad mortem, nemo, qui fuerit compos mentis, consilium, sed idipsum, quod est, nominarit, insidias. Quod si meam reveretis canitiem, quid impedit, quominus tu mihi magis credas paterne consulenti? Quod autem tu ex me dolorem accipis, ego magis tui misereor interitus, et aperte tuam (hoc sciat amica veritas) ægre fero calamitatem, qui tales deos colas, et spem posueris mendacium, ut dicam cum divina Scriptura[3]. Qui quidem quemadmodum possunt dii jure reputari, cum sint ex inanima materia, et ad hoc, quod sunt, productionem habeant ex manu humana? Valerius ergo non ferens deos suos a Carpo, etsi verum diceret, ea affectos contumelia, bona verba D male est remuneratus. Odio enim habuit in portis reprehendentem, cut divinus dicit Amos[4]) et sanctum sermonem est abominatus. Statimque ex jussu ejus lictorum manus tenebant sanctum: et virgæ spineæ eum cædebant immaniter: carnesque assidue laceratæ ac discerptæ, dispergebantur in aerem. Nec his satiabatur ira: sed alii rursus lictores, partim quidem admovebant lampades ejus lateribus, partim autem inhumane aspergebant sale ejus vibices. Hinc rivi quidem sanguinis per solum ferebantur: Fibræ autem, quæ divellebantur, mar-

[3] Isa. XXVIII, 15. [4] Amos V, 10.

tyri gravem dolorem afferebant. His defessum fuisset, etiam si quid inanimum ita fuisset cæsum: doluistis autem vos quoque omnino vel solum audientes. Sed martyr quo magis augebatur multitudo suppliciorum, eo magis erat ipse captus Dei amore, et tanquam ex re aliqua suavissima se voluptate explebat ex doloribus: donec ejus virtute defessus Valerius, eum transmisit in carcerem.

XII. Cum autem divinum sisti curasset Papylum, perinde ac si nunc eum primum aspexisset, rogavit, quinam essent parentes, quænam patria, et quænam esset martyri scientia. Sanctus autem: Jam, inquit, discere potuisti, me esse natum ex ingenuis parentibus; sum enim natus Thyatiris: exerceo autem medicinam, non quæ fuerit ex herbis e terra nascentibus, sed quæ alicui a Deo data fuerit. Non enim usque ad corpora circumscribimus ejus utilitatem: sed etiam morbos animæ corrigimus. Tunc judex: Non hæc, inquit, fieri potuerint sine exercitatione eorum, quæ scripta sunt a Galeno et Hippocrate, qui acceperunt a diis summam illius scientiæ. Papylus autem: Galenus quidem, inquit, et Hippocrates, et qui illorum artem exercent, tunc aliquem curaverint, quando gratiam suæ benignitatis meus quoque Christus præbuerit. Sin minus, perit eis studium, nihil commodi consequens ex sua in arte exercitatione. Quos autem deos nominas, cum nec sibi quidem possint aliquid prodesse, quomodo ii curam gesserint aliorum sanitatis. Quod si etiam velis rem ipsam vere intelligere, eum, qui propter te sedet, altero ut vides oculo orbum, faciant visum recuperare: et postea nihil dicam. Fuerit autem quispiam, ait Valerius, qui eum possit sanare? Non hoc solum, inquit sanctus, sed omnes etiam alios morbos et affectiones insanabiles facile curaverit, qui Christum omni morbo medentem invocaverit. Dixit autem Valerius: Videamus in præsentia id, quod dicis: Non ego, inquit Papylus, aggrediar primus. Vereor enim, ne cum ipse omnia adulteres, miraculum ascribas dæmonibus. Sed tui primum invocent quem velint tuorum deorum, et tunc ego quoque ostendam Christi mei virtutem.

XIII. Tunc cum quosdam deorum cultores et sacrificos adduxisset Valerius, jussit suos invocare deos, nullam, quæ ad hoc faciat, omittentes artem, nec industriam, nec rationem. Illi autem, alius alio accedentes, hic quidem Apollinem, ille autem Æsculapium, alius deinde alium invocabat ex diis adulterinis, impotentes in re, quæ fieri non poterat, quod ad homines attinet, invocantes. Eratque res valde ridicula, et plena dedecore. Quid enim de viventibus, magnus inquit Isaias[5], sciscitabuntur mortuos? Totus ergo dies præteriit, et illi quidem rogabant, supplicabant, sacrificabant, rebus illis

[5] Isa. VIII, 19.

A ἶνες δὲ διασπώμεναι δριμυτάτην τῷ μάρτυρι τὴν αἴσθησιν ἐνεποίουν· ἔκαμεν ἂν ἐν τούτοις, εἴ τι καὶ τῶν ἀψύχων ἦν αἰκιζόμενον· ἠλγήσατε δὲ καὶ ὑμεῖς πάντως καὶ πρὸς μόνην τὴν ἀκοήν. Ἀλλ' ὁ μάρτυς ὅσῳ τὸ πλῆθος τῶν κολάσεων ἐπετείνετο, τοσούτῳ καὶ αὐτὸς μᾶλλον τῷ πρὸς Θεὸν ἡλίσκετο ἔρωτι, καὶ ὥσπερ τινὸς ἡδίστου κατετρύφα τῶν ὀδυνῶν, ἕως πρὸς τὸ τοῦ ἀνδρὸς γενναῖον ἀποκαμὼν Οὐαλέριος, τοῦτον μὲν παρέπεμψε τῇ εἱρκτῇ.

ΙΒʹ. Τὸν δὲ θεῖον παραστησάμενος Πάπυλον, ὥσπερ νῦν πρῶτον αὐτὸν θευσάμενος, ἠρώτα, τίνες οἱ γενέται, τίς ἡ πατρὶς καὶ τίς ἄρα ἡ ἐπιστήμη τῷ μάρτυρι. Ὁ δὲ ἅγιος· Μεμάθηκας ἤδη, φησὶν, ὅτι ἐλευθέρων πατέρων ἐγὼ παῖς· ἐκ Θυατείρων δὲ ὥρμημαι, μέτειμι δὲ ἰατρικὴν, οὐχ ὁπόση γένοιτο ἂν ἐκ
B βοτανῶν τῶν ἐκ γῆς φυομένων, ἀλλ' ὅση ἄν τινι ἀπὸ Θεοῦ δοθείη· καὶ γὰρ οὐ μέχρι τῶν σωμάτων περιορίζομεν τὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχικῶν ἀῤῥωστημάτων ποιούμεθα τὴν διόρθωσιν. Εἶτα ὁ δικαστής· Οὐκ ἄνευ ἀσκήσεως τῶν Γαληνοῦ, ἔφη, καὶ Ἱπποκράτους ταυτὶ γένοιτο, οἳ παρα τῶν θεῶν τῆς ἐπιστήμης τὸ κεφάλαιον ἔλαβον. Καὶ ὁ Πάπυλος· Γαληνὸς μὲν καὶ Ἱπποκράτης, καὶ οἱ τὴν ἐκείνων μετιόντες τέχνην, τότε ἄν τινα θεραπεύσειαν, ἡνίκα τῆς ἑαυτοῦ φιλανθρωπίας τὴν χάριν καὶ ὁ ἐμὸς παράσχοι Χριστός· εἰ δ' οὖν, οἴχεται αὐτοῖς ἡ σπουδὴ μηδὲν τῆς περὶ τὴν τέχνην ἀσκήσεως ἀπολαύσασα· οὓς δέ γε ὀνομάζεις θεοὺς, οὐδὲ ἑαυτοὺς ὀνῆσαί τι δυνάμενοι, πῶς ἂν τῆς ἑτέρων οὗτοι φροντίσωσι θεραπείας; Εἰ δὲ καὶ μαθεῖν ἔργῳ τὸ πρᾶγμα ἐθέλεις, τὸν παρὰ σοὶ καθήμενον πεπηρωμένον, ὡς
C ὁρᾷς, ὄντα τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ἀναβλέψαι ποιησάτωσαν, κἀμοὶ λόγος τὸ μετὰ ταῦτα οὐδείς. Εἴη δ' ἄν τις, εἶπεν Οὐαλέριος, ὁ τοῦτον ὑγιῶσαι δυνάμενος; — Οὐ τοῦτον μόνον, ὁ ἅγιος ἔφη, ἀλλὰ κἂν νόσος ἄλλη τις ᾖ, κἂν πάθος οὐδὲ παρ' ὀλίγον ἰάσιμον, ῥᾳδίως ἅπαντα θεραπεύσειεν, ὃς ἂν τὸν ἰώμενον πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐπικαλοῖτο Χριστόν. Καὶ τὸν Οὐαλέριον φάναι· Ἴδωμεν ἐν τῷ παρόντι ὃ λέγεις. — Οὐκ ἐγὼ, φησὶν ὁ Πάπυλος, ἐγχειρήσω πρῶτος· δέδοικα γὰρ, μὴ τὸ πρᾶγμα νοθεύσας αὐτος τοῖς δαίμοσι τὰ τοῦ θαύματος ὑπογράψῃς· ἀλλ' οἱ σοὶ πρότερον, ἣν βούλωνται, τῶν θεῶν ὑμῶν ἐπίκλησιν ποιησάτωσαν, καὶ τότε πάλιν αὐτὸς τὴν τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δύναμιν ἐπιδείξω.

D ΙΓʹ. Τότε θεραπευτάς τινας καὶ θύτας παραγαγὼν ὁ Οὐαλέριος, τοὺς ἑαυτῶν ἐκέλευεν ἐπικαλεῖσθαι θεοὺς, μηδὲ τέχνης, μηδὲ ἐπινοίας, μηδ' ἄλλης τινὸς μεθόδου πρὸς τοῦτο μεθιέντας μηδέν. Οἱ δὲ ἄλλος ἀλλαχῇ παριόντες, ὁ μὲν Ἀπόλλωνα, ὁ δὲ Ἀσκληπιὸν, ὁ δὲ ἄλλος ἄλλον τῶν κιβδήλων ἐκάλει θεῶν, ἀδυνάτους κατὰ ἀδυνάτου πράγματος, ὅσα γε εἰς ἀνθρώπους ἧκεν ἐπικαλούμενοι· καὶ ἦν τὸ χρῆμα κομιδῇ γέλως, αἰσχύνη σαφής. Τί γὰρ περὶ τῶν ζώντων, Ἡσαΐας φησὶν ὁ μέγας, ἐκζητήσουσι τοὺς νεκρούς; Ἡμέρα γοῦν διῆλθεν ὅλη, καὶ οἱ μὲν ἐδέοντο, ἱκέτευον, ἐθυσίαζον, πᾶσαν περὶ τὰ μάταια ἐποιοῦτο

τὴν προσεδρείαν· τὰ δὲ κωφὰ κωφὰ ἦν, καὶ τῷ ἐκ μέρους τυφλώττοντι οὐδεμία βοήθεια παρὰ τῶν ὅλως πεπηρωμένων. Τί οὖν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς; Ὁμοῦ σὺν τοῖς ὄμμασι τῆς σαρκὸς καὶ τὰ τῆς ψυχῆς εἰς οὐρανοὺς ἄρας, τὸν ἑαυτοῦ πρὸς ἔλεον ἐκάλει Δεσπότην. Εἶτα τί; Τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐπιβάλλει ταῖς ὄψεσιν, ἅπτεται τῇ χειρὶ, καὶ τῇ ἁφῇ τὸ φῶς ἠκολούθει, καὶ ὁ σβεσθεὶς ὀφθαλμὸς ῥᾷον ἢ πρὸς ὕπνον συγκαλυφθεὶς ἀνεῴγνυτο, καὶ τὸ δὴ μεῖζον, καὶ ἡ ψυχῆς ἐλύετο πήρωσις, καὶ πιστεύων ἦν, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἑώρα, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἅμα πολύ τι πλῆθος ἀνθρώπων τῷ θαύματι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἐχειραγωγεῖτο. Τίνα ἂν οὐ μετέβαλον ταῦτα, καὶ τίς ὁ τὴν ἰσχὺν ἔχων ταύτην ἐκζητῆσαι καὶ μαθεῖν παρεσκεύασεν; Ἀλλ' εἰ καὶ πάντας, Οὐαλέριον γοῦν οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ πολὺ μᾶλλον ἀπηνέστερον ἑαυτοῦ πεποιήκασι, καθάπερ ἐνηδόμενον τῇ ἀπωλείᾳ τῆς πλάνης καὶ οὐδαμῶς ἐκκαλυφθῆναι τὴν ἀλήθειαν ἀνεχόμενον· ὅθεν καὶ τὸν μάρτυρα ταύτης ἐπὶ ξύλου μετεωρίσας, αἰκίζεται δριμυτάτως, τοιαύτας αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς τῆς εἰς τὸν συγκάθεδρον εὐεργεσίας ἀποδιδούς.

ΙΔ'. Ἐξαίνετο μὲν οὖν τὸ καλὸν ἐκεῖνο σῶμα ταῖς μάστιξι. Πάπυλον δὲ οὐ τοῦτο ἐλύπει, ἀλλ' ὅτι μὴ χαλεπώτεραι μᾶλλον ἐπήγοντο βάσανοι, δεινῶς ἤσχαλλεν· ὥσπερ γοῦν ἀπ' ἐναντίας καὶ Οὐαλέριος ἡττωμένας ὁρῶν πάλιν τὰς αὐτοῦ βασάνους πρὸς τὴν τοῦ μάρτυρος εὐψυχίαν, πάθος ἴδιον εἶχε τοῦτο καὶ πικρῶς ἔφερε· τοιγαροῦν προστίθει καὶ ἄλλας, καὶ πῦρ ταῖς αὐτοῦ πλευραῖς ὑπανάπτει καὶ λίθοις βάλλεσθαι κελεύει· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ πῦρ ὁ μακάριος οὐδὲν ἔπαθεν ἀγεννὲς, καὶ οἱ λίθοι καθάπερ αἰδούμενοι τὸ διὰ Χριστὸν οὕτως αἰκιζόμενον σῶμα, ἀλλαχοῦ μὲν ἠκοντίζοντο, κατ' αὐτοῦ δὲ οὐδαμῶς ἐφέροντο. Ἐπεὶ οὖν ἀπηγόρευσεν Οὐαλέριος ἤδη καὶ οὐδὲν εἶχεν, ὃ ἐπαγάγοι τοῖς ἁγίοις εἰς τιμωρίαν, καιρὸν ἐδίδου τοῖς μώλωψι, λογιζόμενος ἴσως, ὡς εἴ γε καὶ μικρὸν οὕτως ἀνεθεῖεν οἱ μάρτυρες, δριμυτέραις αὐτοὺς οἱ μώλωπες περιβαλοῦσιν ὀδύναις ἤδη φλεγμήναντες καὶ οὕτω χαυνοτέρους πρὸς τὰς μελλούσας ἐξετάσεις παρέξονται. Ἀλλ' οὗτοι τὸν ἰατρὸν ἐγγὺς ἔχοντες, δι' ὃν καὶ τὰς πληγὰς ἡδέως ἐδέχοντο, οὐ τῶν ὀδυνῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τραυμάτων αὐταῖς οὐλαῖς ἀπηλλάττοντο, μηδὲ ἴχνος τι τούτων ἐφ' ἑαυτῶν περιφέροντες, ὥστε ἐλάνθανε πλήττων ἑαυτὸν Οὐαλέριος, οὐ τοὺς μάρτυρας, ὅσῳ γὰρ ἐκουφίζοντο τῶν πόνων ἐκεῖθεν, τοσούτῳ τὴν καρδίαν αὐτὸς ἐμαστίζετο, καὶ θυμὸς αὐτὸν ἴσα καὶ πυρὶ κατεπίπρα.

ΙΕ'. Βραχὺ τὸ μεταξὺ καὶ πάλιν ὁ μὲν ἐφ' ὑψηλοῦ προκάθηται βήματος, φονικόν τε καὶ μανικὸν βλέπων, καὶ διὰ τοῦ τῆς ψυχῆς κατόπτρου, τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν ἔνδον ὑποφαίνων πικρίαν, καὶ οὐδὲ προσιτὸς τοῖς πλείοσιν ὤν· περιίσταται δέ αὐτὸν πᾶν ὅσον ὑπηρετικὸν εἶχε τῆς σφετέρας ἀλαζονείας· εἰσάγονται δὲ οἱ γεννάδαι· μᾶλλον δὲ εἰσίασι πρόθυμοι· εἴπες ἂν αὐτοὺς εἰς εὐωχίαν, οὐκ εἰς ἀγῶνα καλεῖσθαι· καὶ ὁ μὲν καταπλήξειν αὐτοὺς καὶ πρὸ τῶν

A vanis perpetuo assidebant. Surda autem; surda erant: et ei, qui ex parte cæcutiebat nullum erat auxilium ab iis qui erant cæci penitus. Quid ergo Christi servus? Simul cum carnis oculis animæ quoque oculos ad cœlum tollens, ad misericordiam suum invocabat Dominum. Deinde quid? Crucis signum immittit oculis, manu tangit, et tactum lux est consecuta, et exstinctus oculus facilius est apertus, quam si somno fuisset opertus: et quod majus est, ejus, qui beneficio affectus fuerat, animæ quoque ablata est cæcitas, eratque credens, et veram lucem intuebatur, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: et simul etiam magna hominum multitudo deducta est miraculo ad agnitionem veritatis. Quem non hæc mutassent, et ef- B fecissent quærere et discere, quisnam is sit, qui tanta est virtute præditus? Sed et si omnes nequaquam quidem certe Valerium, imo eum etiam se ipso fecerunt longe sæviorem, perinde ac si delectaretur errore, et nequaquam sustineret aperiri veritatem. Unde etiam cum ejus martyrem sublimem supra lignum sustulisset, verberat acerbissime, tales ei reddens remunerationes pro beneficio, quo ejus affecerat assessorem.

XIV. Et flagellis quidem cædebatur pulchrum illud corpus: Papylum autem non hoc male habebat, sed quod non graviora infligerentur tormenta, ægre ferebat: quomodo contra Valerius, victa videns sua tormenta a martyris animi magnitudine, dolebat et acerbe tolerabat. Adjecit itaque etiam alia; et C ignem accendit ejus lateribus, et jubet eum appeti lapidibus. Sed nec adversus ignem se gessit martyr ignave: et lapides veluti reveriti corpus, quod sic pro Christo torquebatur, alio quidem jaciebantur, nequaquam autem in ipsum ferebantur. Cum ergo jam defessus esset Valerius, nec jam haberet, quod sanctis inferret ad supplicium, dabat tempus vibicibus, reputans fortasse, quod si parum dimissi sic fuerint martyres, inflammati jam vibices eos gravioribus afficerent doloribus, et sic redderent molliores ad futuram quæstionem. Sed ii cum prope haberent Medicum, propter quem plagas libenter accipiebant, non solum a doloribus, sed etiam a vulneribus liberati sunt simul cum cicatricibus, ne ullum quidem in se eorum ferentes vestigium. Quare seipsum imprudens feriebat Valerius, D non martyres. Quo enim illi magis levabantur laboribus, eo magis cor ejus cædebatur: iraque, perinde ac ignis, eum accendebat.

XV. Breve tempus intercessit, et rursus ille quidem præsidet in excelso tribunali, torvo et cædem spirante aspectu intuens, et per animæ speculum, oculos, internam ostendens acerbitatem, et nec pluribus quidem sui præbens adeundi copiam: illum autem tantum cirumsistunt, quicunque erant ministri ejus arrogantiæ. Introducuntur autem viri præclari, vel potius ingrediuntur prompto et alacri animo. Diceres eos vocari ad convivium, non au-

tem ad certamen. Et ille quidem videbatur, vel ante minas, eos esse territurus ipso solo aspectu : et interrogabat, sententiæ martyrum faciens periculum: et visione apprehendebat eorum mutationem. Tantum vero aberat, ut illi ita essent affecti, ut etiam ei exprobrarent tarditatem in ferenda sententia, et quod non cito morerentur, valde ægre ferrent : Cur, dicentes, et tibi, et famulis exhibes molestiam, nos quidem sæpe adducens, postremæ autem semper parcens sententiæ, sperans fortasse fore, ut nos pœniteat, et persuadeas, ut a Christo deficiamus et veritate ? Quod quidem tunc aspexeris, cum videris nos æque ac deos tuos, nullo sensu præditos et surdos. Hæc cum primum dixissent, murices quidem ferrei dispergebantur in terra : præclari autem viri in eos nudi jaciebantur, et supini super eos trahebantur crudeliter : res ad cruciatum acerbissima, cum vel solum subjicitur oculis. Sed nec in hoc quidem deos suos neglexit famulos: sed statim (oportet enim rursus aliquid dicere ex divina Scriptura) ascendit inspirans in faciem eorum, et eos liberans ex afflictione. Et protinus evanuerunt murices, et conservati sunt ipsi illæsi a malis. Hoc plane judicem accendit ad furorem : et novaculæ adeo crudeliter martyrum latera laniabant, ut utrumque par rursus egrederetur naturales limites, nempe et lictores in puniendo immisericorditer, et sancti in forti animo tolerandis molestiis.

XVI. Post hæc rursus congregat bestias crudelissimas, et sanctis theatrum constituit, et ipse sedet spectator. Et cum in medium adduxisset martyres, in eos immittit ursam : et cum putasset, simul atque fuissent immissi, fore ut virorum præclarorum corpora discerperet, vidit potius naturam animalium rationes carentium, admirabiliter docentem intelligentiam eos qui sunt participes rationis. Ursa enim, veluti reverita speciosos eorum pedes, et pacem vere annuntiantes, non solum nihil noxium, nec agreste fecit, nec ut semel dicam, belluinum : sed ad eorum pedes procidit, et amice est amplexa. Nec hoc quidem suffecit insipienti ad dandam ei intelligentiam. Sed leo quoque protinus immittitur : qui ipse similiter atque ursa, divinis obediebat nutibus, iis qui pro communi Domino gravia patiebantur, nihil omnino volens mali facere. Valerius autem, tanquam ipse seipsum conans superare in scelere, in lacum quemdam nova calce et recens exstincta, vel, ut melius dicam, accensa refertum, jubet sanctos immitti, et in eo degere tres totos dies, tali modo invictos moliens vincere impius. Sed frustra laborabat adversus verum Deum depugnans. Nam divina quædam gratia, et virtus Christi aderat martyribus, qui propter ipsum erant in lacu, hebetans quidem calcis operationem, a malo autem illæsos servans athletas.

XVII. Valerius autem quo majorem gratiam videbat apparere in sanctis, eo magis iracundia ferve-

A ἀπειλῶν ἐδόκει μόνῃ τῇ θέᾳ, καὶ ἠρώτα τῆς γνώμης ἀποπειρώμενος τῶν ἁγίων καὶ μεταβολὴν ἐφαντάζετο· οἱ δὲ τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ τι τοιοῦτον παθεῖν, ὥστε καὶ ὠνείδιζον αὐτῷ τὴν περὶ τὴν ἀπόφασιν βραδυτῆτα, καὶ ὅτι μὴ ταχέως ἀπέθνησκον ἐπιεικῶς ἐδυσχέραινον. Τί πράγματα, λέγοντες, καὶ σαυτῷ καὶ τοῖς ὑπηρέταις παρέχεις, ἀγωγίμους μὲν ἡμᾶς πολλάκις ποιῶν, τῆς δὲ τελευταίας ψήφου φειδόμενος, ἐλπίζων τάχα μεταβαλεῖν ἡμᾶς καὶ πεῖσαι ἀποστῆναι Χριστοῦ καὶ τῆς ἀληθείας; Ὅπερ τότε ἂν ἐθεάσω, ὅτε ὁμοίως τοῖς σοῖς θεοῖς ἀναισθήτους ἡμᾶς ἑώρακας καὶ κωφούς. Ταῦτα οὐκ ἔφθασαν εἰς τέλος εἰπεῖν, καὶ σιδηροῖ μὲν κατὰ γῆς ἐσπείροντο τρίβολοι· ἠκοντίζοντο δὲ κατ' αὐτῶν οἱ γενναῖοι γυμνοὶ καὶ ὕπτιοι ἐπάνω τούτων ἀφειδῶς εἵλκοντο, πρᾶγμα B πικρότατον εἰς τιμωρίαν καὶ μόνον εἰς ὀφθαλμοὺς ἐρχόμενον· ἀλλ' οὐδ' ἐν τούτῳ Θεὸς τῶν οἰκείων ἠμέλει θεραπευτῶν, ἀλλ' εὐθέως (δεῖ γὰρ καὶ αὖθις τὸ τῆς θείας φάναι Γραφῆς) ἀνέβη ὁ ἐμφυσῶν εἰς πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐξαιρούμενος αὐτοὺς ἐκ θλίψεως· καὶ παραχρῆμα οἱ τρίβολοι ἀφανεῖς ἦσαν καὶ αὐτοὶ κακῶν ἀπαθεῖς ἐφυλάχθησαν. Τοῦτο πρὸς πλείονα μανίαν ἐξῆπτε τὸν δικαστὴν, καὶ ξυστῆρες πάλιν τὰς πλευρὰς ὑπέξεον τῶν ἁγίων, οὕτως ἀγρίως, ὡς ἀμφοτέρους αὖθις ἔξω τῶν φυσικῶν ὅρων γενέσθαι, καὶ τοὺς δημίους ἐν τῷ κολάζειν ἀσυμπαθῶς καὶ τοὺς ἁγίους ἐν τῷ φέρειν εὐψύχως τὰ λυπηρά.

Ιϛ'. Μετὰ ταῦτα πάλιν τὰ τῶν θηρίων ὠμότατα C συναθροίζει, θέατρόν τε συνίστησι τοῖς ἁγίοις, καὶ θεατὴς αὐτὸς κάθηται· εἰς μέσον τε τοὺς μάρτυρας ἀγαγὼν, ἄρκτον αὐτοῖς ἐπαφίησι και νομίσας ὁμοῦ τε ἀφεθῆναι καὶ τοῖς γεννάδαις διασπαράξαι τὰ σώματα, τῶν ἀλόγων μᾶλλον ἑώρα τὴν φύσιν παραδόξως τοὺς λογικοὺς συνετίζουσαν· ἡ γὰρ ἄρκτος, ὥσπερ αἰδουμένη τοὺς ὡραίους αὐτῶν πόδας καὶ εἰρήνην ἀληθῶς εὐαγγελιζομένους, οὐ μόνον ἐπιβλαβὲς οὐδὲν καὶ ἄγριον καὶ τὸ ὅλον φάναι θηριῶδες εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ προσέπιπτεν αὐτοῖς μᾶλλον καὶ φιλικῶς ἠσπάζετο· οὐδὲ τοῦτο ἤρκεσε τῷ ἀσυνέτῳ νοῦν ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ καὶ λέων εὐθὺς ἐπαφίεται· καὶ αὐτὸς ὁμοίως τῇ ἄρκτῳ τοῖς θείοις νεύμασι πειθαρχῶν ἦν καὶ τοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου τὰ χαλεπὰ πάσχοντας οὐχ ὅπως δρᾶσαί τι πονηρὸν βουλόμενος. Οὐαλέριος τοίνυν, ὥσπερ αὐτὸς ἑαυτὸν D ὑπερβαλεῖν ἐν κακίᾳ πειρώμενος, ἔν τινι λάκκῳ τιτάνου πεπληρωμένῳ, ὃν σύνηθες ἄσβεστον ὀνομάζειν, νεαροῦ καὶ ἄρτι σβεσθέντος, ἢ μᾶλλον ἀναφθέντος εἰπεῖν, εἰσαχθῆναι τοὺς ἁγίους προστάττει κα ὅλας τρεῖς ἐν αὐτῷ διάγειν ἡμέρας, τρόπῳ τινὶ τοιούτῳ νικῆσαι τοὺς ἀηττήτους ὁ δυσσεβὴς μηχανώμενος· ἀλλ' ἔκαμνε μάτην ἀντιμαχόμενος ἀληθεῖ Θεῷ· θεία γάρ τις χάρις καὶ δύναμις τοῖς δι' αὐτοῦ μάρτυσιν ἐν τῷ λάκκῳ παρῆν, ἀμβλύνουσα μὲν τὴν ἐνέργειαν τοῦ τιτάνου, κακοῦ δὲ ἀπαθεῖς τοὺς ἀθλητὰς συντηροῦσα.

ΙΖ'. Οὐαλέριος δὲ ὅσῳ πλείονα τὴν χάριν ἐν τοῖς ἁγίοις διαφαινομένην ἑώρα, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτὸς

A ἐνεανιεύετο ἰσχυρότερος, ὁ ἄφρων, καὶ Θεοῦ γενέσθαι φιλονεικων· κρηπῖδας οὖν σιδηρᾶς περόναις μακραῖς διαπεπαρμένας τοῖς μαρτυρικοῖς ἐκείνοις ποσὶν ὑπυδεθῆναι προστάττει καὶ ὑποδεθέντας τρέχειν τοὺς μάρτυρας, ἵνα κἂν γοῦν τῆς βασάνου ταύτης ἡττηθέντες ὀφθεῖεν· ἀλλ' εἰκῇ καὶ πάλιν ἐπόνει· ὅσῳ γὰρ καινότερα ἐπενόει, τοσούτῳ καὶ θειοτέρα δύναμις ἐπισκιάζουσα τοὺς ἁγίους κρείττους τε τῶν ἐπαγομένων ἐποίει καὶ ῥωμαλεωτέρους μᾶλλον πρὸς τὰ δεινὰ παρεσκεύαζεν. Ὁ δὲ καὶ ἔτι ἐπειρᾶτο μεταπείσειν, οὕτως ὑπὸ τῆς θείας χάριτος ἐπιδήλως βοηθουμένους· καὶ θύσειν ἠξίου τοῖς βδελυκτοῖς· τοσαύτη φρενοβλάβεια κατεῖχε τὸν ἀσεβῆ. Μὴ ἔχων οὖν, ὅτι καὶ χρήσαιτο, κατῃσχυμμένος ἤδη καὶ φανερῶς ἡττώμενος, κάμινον B ὕλῃ πολλῇ τρεφομένην ἀνάπτει καὶ κατὰ μέσης αὐτῆς ἐμβάλλει τοὺς μάρτυρας· ἡ δὲ ἐσβέννυτό τε εὐθέως καὶ τοὺς ἁγίους ἀνέψυχεν· ὅτε καὶ ἡ σεμνοτάτη Ἀγαθονίκη μάρτυρος ὄντως ἀδελφὴ οὖσα, τοῦ θείου, φημί, Παπύλου, τὴν φλόγα τε σὺν αὐτοῖς εἰσῆλθε καὶ τῶν ἀγώνων, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν στεφάνων κοινωνὸς γέγονε. Πάλιν οὖν ἡ φρουρὰ αὐτοὺς εἶχε, καὶ πάλιν οὗτοι τῶν πρὸς Θεὸν ὕμνων καὶ τῆς εὐχῆς εἴχοντο.

ΙΗ'. Ἐπεὶ δὲ ἠπύρει τοῖς ὅλοις ὁ δικαστής, μόλις τότε τὸ διὰ ξίφους αὐτῶν καταχρίνει τέλος. Ἤγοντο οὖν οἱ μάρτυρες ἐπὶ τὸν τῆς τελειώσεως τόπον, χαρᾶς ἔμπλεῳ, οὐδὲ τῆς γενναίας Ἀγαθονίκης ἀπολειφθῆναι τούτων ὑπομεινάσης· εἶτα χεῖρας οσίας ἄραντες πρὸς Θεὸν, οὐχ ἑαυτῶν ὑπερηύχοντο μόνον, C ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτῶν φονευτὰς ῥυσθῆναί τε τῆς πλάνης καὶ μεταβαλεῖν πρὸς εὐσέβειαν· τοιαύταις ἀμοιβαῖς ἠμείβοντο τοὺς ἐχθρούς οἱ τοῦ ἀγαθοῦ μαθηταί, καὶ ἄφεσιν τοῦ τολμήματος εὐξαμένου τοῖς φονευταῖς, ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτοὶ μεγάλην ἐκείνοις ᾔδεισαν χάριν, ἀνθ' ὧν δι' αὐτῶν ἐξεδήμουν πρὸς τὸν ποθούμενον. Ἐπευξάμενοι δὲ τὰ λυσιτελῆ πᾶσι, τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν, τρισκαιδεκάτην ἄγοντος τότε τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός. Τὰ γοῦν τίμια τούτων λείψανα οὕτως ἀτίμως καὶ ἀμελῶς κείμενα Χριστιανῶν ἀνελόμεναι χεῖρες, μετὰ λαμπάδων ὁμοῦ καὶ ὕμνων λαμπρῶς ἐν ἐπιφανεῖ κατέθεντο τόπῳ, πλοῦτον Χριστιανοῖς ἄσυλον, πνεύμασι πονηροῖς φοβερὰν μάστιγα, καὶ νοσοῦσι πᾶσι δρόσον καὶ ἀψευδὲς ἴαμα, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ D Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ καὶ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

bat ipse juveniliter, contendens stultus vel Deo esse fortior. Crepidis itaque ferreis, longis fibulis confixis, jubet calceari pedes martyrum, et calceatos illos sic currere, ut saltem viderentur victi in hoc certamine. Sed rursus quoque laboravit temere. Quo enim magis nova excogitabat, eo magis divina virtus adumbrabat sanctos, et iis quæ inferebantur, reddebat superiores, et adversus aspera et gravia efficiebat robustiores. Ille autem adhuc eos tentabat a sua traducere sententia, quibus sic aperte divina opem ferebat gratia : et volebat eos sacrificare rebus abominandis : adeo emotæ mentis erat impius. Cum ergo nesciret quid ageret, pudore jam affectus, et aperte superatus, accendit fornacem, quæ multa alebatur materia : et in medium ejus injicit martyres. Illa autem protinus fuit exstincta, et refrigerabat sanctos. Quo quidem tempore honestissima quoque Agathonica, quæ erat vere soror martyris, divini, inquam, Papyli, et flammam cum eis intravit, et certaminum, sicut etiam coronarum, fuit particeps. Rursus ergo redierunt in custodiam : et rursus vacabant hymnis ad Deum et precibus.

XVIII. Cum autem dubius esset animi judex, nec ullum inveniret exitum, vix tandem eos condemnat, ut vitam finirent gladio. Ducebantur ergo martyres gaudio pleni ad locum consummationis, cum nec præclara quidem Agathonica ab eis abscedere sustinuisset. Deinde cum sanctas manus ad Deum sustulissent, non pro se solum preces fundebant, sed etiam orabant, ut sui occisores ab errore liberarentur, et converterentur ad pietatem. Sic gratiam suis referebant inimicis, ejus, qui bonus est, discipuli, occisoribus suis precantes veniam ejus, quod erant admissuri, facinoris : quibus alioqui ipsi magnam habebant gratiam, quod per eos migrarent ad eum, quem desiderabant. Cum precati quoque essent ea quæ erant omnibus utilia, eis capita fuerunt amputata tertio decimo mensis Octobris. Pretiosas autem eorum reliquias, quæ abjecte et contemptim jacebant, Christianorum manus cum sustulissent, cum lampadibus simul et hymnis in loco insigni præclare deposuerunt, opes Christianis inviolabiles, malignis spiritibus flagellum terribile, et rorem omnibus ægrotantibus et certam medelam : ad gloriam Dei Patris et Domini nostri, Jesu Christi : quem decet honor et potentia, cum sanctissimo et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

—

CERTAMEN

SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS

ELEUTHERII EPISCOPI

(Latine apud Surium ad diem 18 Aprilis, Græce apud Bolland. tom. II Aprilis, p. 976, ex cod. 1190 biblioth. Vatic.).

—

I. Cum Ælius Adrianus Romanis quidem imperaret, dæmonibus autem et simulacris diligenter serviret : admirabilis quoque Eleutherius illo tempore cognitus est, veluti quædam stella diem illustrans. Cui patria quidem fuit inclyta et magna Roma : parentes autem genere quidem nobilissimi, divitiis vero opulentissimi, gloria etiam clarissimi. Ter consulem enim fuisse ejus patrem, ejus scribit historia. Sed cum essent adeo insignes, nec eis quidem deerat nobilitas ex pietate orta et religione. Ejus enim mater Evanthia, cum divini Pauli apostolicis admonitionibus fidem accurate didicisset, cum studio virtutis. Dei quoque cultu erat valde locuples. Ea cum hunc sanctum peperisset puerum, Eleutherium quidem vocavit ex ipso ortu : adeo autem liberaliter et honeste eum educavit, ut nomini res quoque convenirent. Sic ergo educatum, cum ad virilem ætatem pervenisset, Deo et archiepiscopo Aniceto (1) dat eum, donum ipso dignum. Ipse enim tunc Romanæ præerat Ecclesiæ. Qui videns morum ejus moderationem et alias virtutes, eum quidem primum diaconum, deinde presbyterum, postremo episcopum ordinat Illyrici.

II. Sicque lucerna, ut evangelice dicam [1], posita super candelabrum, et verbi vitæque luce illuminante multorum cogitationes : et falsam quidem mendacii doctrinam proculcante, doctrinæ sermone affluente, ad solius autem Dei cognitionem multos convertente et deducente ad pietatem, non poterat malignus hæc ferre moderate : sed rabie quidem in ipsum agitabatur, et graviter spirabat contra pietatem. Totum vero subiens Adrianum, cum illo armatur contra veritatem : et ante alios omnes conten-

A Α΄. Αἰλίου Ἀδριανοῦ Ῥωμαίων μὲν βασιλεύοντος. δαίμοσι δὲ καὶ εἰδώλοις ἐπιμελῶς δουλεύοντος, καὶ ὁ θαυμαστὸς Ἐλευθέριος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, οἷά τις ἡμερολαμπὴς ἀστὴρ ἐγνωρίζετο· ᾧ πατρὶς μὲν ἡ μεγάλη καὶ περιφανὴς ἐτύγχανε Ῥώμη, πατέρες δὲ γένει, πλούτῳ τε καὶ δόξῃ περιφανέστατοι καὶ λαμπρότατοι· τρισύπατον γὰρ αὐτοῦ τὸν πατέρα γενέσθαι φασίν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω περιφανείας ἔχοντες, οὐδὲ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀπελείποντο εὐγενείας· ἡ μήτηρ γὰρ αὐτῷ Εὐανθία, ταῖς τοῦ θείου Παύλου ἀποστολικαῖς παραινέσεσι τὴν πίστιν ἐκμαθοῦσα, πολλὴν ὑπῆρχε σὺν τῇ ἀρετῇ πλουτοῦσα καὶ θεοσέβειαν. Αὕτη τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀποτεκοῦσα παῖδα, Ἐλευθέριον μὲν ὠνόμασεν, ἐλευθερίως δὲ οὕτω καὶ καλῶς ἀναθρέψασα, ὥστε τῇ κλήσει συμφωνεῖν καὶ
B τὰ πράγματα. Τραφέντα γοῦν καὶ ἀνδρωθέντα τῷ ἀρχιερεῖ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλήσιας Ἀνικήτῳ [Ἀνακλήτῳ] δῶρον ἄξιον δίδωσιν, ὅς τὸ τοῦ ἤθους αὐτοῦ κόσμιον καὶ τὴν ἄλλην ὁρῶν ἀρετὴν, διάκονον μὲν πρῶτον, εἶτα πρεσβύτερον, καὶ τελευταῖον ἐπίσκοπον χειροτονεῖ τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

Β΄. Καὶ οὕτω δὴ τοῦ λύχνου, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθέντος, καὶ πολλῷ τῷ τοῦ βίου καὶ τῷ τοῦ λόγου φωτὶ τὰς τῶν πολλῶν διανοίας περιαστράπτοντος, καὶ καθοδηγοῦντος πρὸς θεοσέβειαν, οὐκ ἦν ταῦτα πράως τὸν πονηρὸν ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας δεινὸν ἔπνει καὶ μανικὸν, ὅθεν καὶ τὸν Ἀδριανὸν ὑποδὺς ὅλον, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων, τὸν Ἐλευθέριον ἑλεῖν ἀγωνίζε-
C ται, τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν εὐσεβῶν σπεύδων ἀποθερίζειν, ὥσπερ δή τινας τῶν ἀσταχύων προέχοντας,

[1] Matth. v.

(1) Lege *Anacleto*, cum Anicetus sederit post Adrianum, sub quo passus est Eleutherius.

Εὐθὺς οὖν Φίληξ τις τῶν στρατιωτῶν πέμπεται, τὸν Ἐλευθέριον τῷ βασιλικῷ βήματι παραστῆναι κεκελευσμένος. Ὁ δὲ τὴν ἐκκλησίαν καταλαβὼν, πλήθει τε περικυκλωσάμενος στρατιωτῶν, καὶ τὸν ἅγιον ἔνδον ἀπολαβὼν, εἶτα καὶ εἰσελθὼν, καὶ ἀγρίῳ μὲν ὄμματι, ἀγριωτέρῳ δὲ φρονήματι τοῖς ὁρῶσι φανείς· ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν τὸ τῆς διδασκαλίας ἥδιστον νᾶμα προχέοντα, καὶ σὺν εὐκοσμίᾳ πολλῇ τοῖς συνοῦσι τὴν εὐσέβειαν καταγγέλλοντα, τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν θαυμάζων ἦν. Καὶ μεταβαλὼν αὐτίκα τῆς ἀγριότητος, πρόβατον ἀντὶ λύκου, καὶ μαθητὴς ἀντὶ διώκτου γίνεται· καὶ ὑπερορᾷ μὲν αὐτοῦ βασιλέως, προσπίπτει δὲ τοῖς ποσὶ τοῦ ἁγίου, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε συνῆν αὐτῷ τοῖς ἐκείνου λόγοις πρὸς τὴν εὐσέβειαν στηριζόμενος. Ἀλλ' οὕτω μὲν ὁ Φίληξ ἐποίει, καὶ πρὸς τὸν ἀποστείλαντα οὐδαμῶς ἀναστρέφειν ἠγάπα· ὁ θεῖος δὲ Ἐλευθέριος παῤῥησιάσασθαι τὴν εὐσέβειαν προθυμούμενος, πορείας εὐθὺς εἴχετο, καὶ τὸν Φίληκα συνεπόμενον ἔχων. Ὡς δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ὕδατι περιέτυχον, ἄλλος οὗτος Κανδάκης ὁ Φίληξ γίνεται, καὶ παρὰ Φιλίππου τοῦ θείου Ἐλευθερίου βαπτίζεται, τὴν εἰδωλολατρείαν τε ἀποβάλλεται.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν Ῥώμην κατέλαβον, Φίληξ μὲν τοῖς ἐν Ῥώμῃ πιστοῖς τὰ κατὰ τὸν Ἐλευθέριον ἀπαγγέλλει, Ἐλευθέριον δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ ἑαυτοῦ παρίστησι βήματι· ὃν καὶ ἰδὼν νέον τε καὶ περικαλλῆ, καὶ τῷ τῆς ἀρετῆς κόσμῳ ψυχὴν ἅμα καὶ ὀφθαλμοὺς ἀγλαΐζοντα, Ἵνα τί, φησὶν, Ἐλευθέριε, τὴν πατρῴαν θρησκείαν ἀπολιπὼν, καινὸν τινα πρεσβεύεις Θεὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον; Ἐλευθέριος δὲ πρὸς οὕτως ἀσυνετοῦντα μηδὲ ἀποκρίνεσθαι θέλων, ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὰ δὴ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μιμούμενος, σιωπῶν ἑστήκει. Ἀλλ' ἀπόκρινε, καὶ αὖθις ὁ βασιλεὺς ἔφη, περὶ ὧν ἠρωτέθης. Εἶτα καὶ τῆς πικρίας ἐνδοὺς, Πείσθητί μοι, ἔλεγε, καὶ τοῖς ἀηττήτοις θῦσον θεοῖς· εἰ δ' οὒ, χαλεπὰς ἐπάξω σοι τιμωρίας, πειθομένῳ δὲ τὰς μεγίστας παρέξω τιμάς. Καὶ ὁ Ἐλευθέριος εὐπαῤῥησιάστως· Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, τοιούτοις λατρεύσω θεοῖς, ἢ ἄλλο ἀνεχομένῳ συνθήσομαι; Πῶς δὲ οὐ μᾶλλον ἀποστῆναι τούτων καὶ ὑμῖν συμβουλεύσαιμι; ἀπειθοῦντας δὲ δακρύσω τῆς ἀπονοίας, ὅτι λόγῳ πρὸς Θεοῦ τιμηθέντες, ξύλων καὶ λίθων ἀτιμότεροι καθεστήκατε, θεοὺς ταῦτα ἡγούμενοι, καὶ τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἀφρόνως ἀποστρεφόμενοι, ὃς τὰ πάντα ῥήματι συνεστήσατο· καὶ ἡμᾶς δὲ, τῶν αὐτοῦ κτισμάτων τὸ κάλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον, εἰ καὶ ὥσπερ ἐν νυκτομαχίᾳ, τὸ φίλον τε καὶ πολέμιον ἀγνοοῦμεν, καὶ πρὸς μὲν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην ἐκπολεμούμεθα,

dit de medio tollere Eleutherium, ex piis studens demetere eos, qui erant insigniores, tanquam spicas quasdam cæteris præstantiores : et statim cum terribili legatione mittitur Felix quidam, unus ex ducibus exercitus, jussus ut per vim adducat Eleutherium, et eum sistat ante tribunal imperatorium. Qui cum ad Christi mandram pervenisset, ecclesiam, eam extrinsecus circumsidet multitudine militum : et cum intus intercepisset Eleutherium, tanquam prædam aliquam studebat habere agnum Christi. Deinde templum ingressus, et truculentis quidem oculis et truculentiore etiam spiritu, tanquam ipso vultu ejus, qui miserat, significans sævitiam, se ostendens iis, qui videbant : postquam vidit Eleutherium suavissimum doctrinæ fluentum profundentem, et ornatissime pietatem annuntiantem iis, qui cum eo versabantur, ille mirandum in modum admirabatur Christi virtutem : et statim mutata sævitia (visus est enim habere animum aptum ad suscipiendum semina pietatis), fit ovis pro lupo, et pro persecutore discipulus : et priorum veluti oblitus, non latro et persecutor, sed Christi, quem persequebatur, amicus et discipulus : et despicit quidem ipsum imperatorem : procedit autem ad pedes sancti, et ab eo tempore lubens versabatur cum magistro, illius verbis illuminatus, et in pietate confirmatus. Sed sic quidem fecit Felix, et nequaquam curavit reverti ad eum, qui miserat. Non erat autem, id quod videbatur Eleutherio. Festinabat enim ad confessionem : eratque prompto et alacri animo ad pietatem libere efferendam. Iter certe protinus est ingressus, habens etiam se sequentem Felicem ducem exercitus. Cum autem inter eundum in aquam incidissent, fit hic Felix alius Candaces : et a divino Philippo baptizatur [2], nempe Eleutherio, et idololatriæ caligine, tanquam putrido aliquo indumento, exuitur.

III. Postquam vero itinere confecto Romam venerunt, a fidelibus quidem, qui erant Romæ, agnitus sigillatim de Eleutherio omnia annuntiat. Eleutherium autem jussus imperatoris imperabat sisti ad illius tribunal. Ille vero tam magno et excelso animo ingreditur, ac si non ad certamina, sed ad festum accerseretur. Quem cum aspexisset imperator, ut vidit eum esse et juvenem et formosum et virtutis ornamento et animo et oculis decorum : Cur, inquit, o Eleutheri, patria relicta religione, deorum cultum nihili faciens, novum quemdam Deum colis : isque cum non solum sit aperte mortuus, sed etiam mortem subierit turpissimam ? » Eleutherius autem ei, qui se tam stulte gerebat, nec respondendum quidem esse arbitratus, et alioqui ipsum Christum in iis, quæ pro Christo passurus erat, imitans stabat tacens. « Sed responde, rursus dixit imperator : Qui fit, quod te tam stolide geras, et in hunc Christianorum cultum insanum te immiseris ? » Deinde aliquantum remittens de acerbitate : « Pare, inquit, mihi et diis invictis sacrifica. Si enim persuasus convertaris, honores tibi præbebo maximos : sin autem non pareas, gravissima inferam supplicia. Eleutherius vero Domino invocato, qui dixit : Nolite esse solliciti, quomodo aut quid respondeatis. Dabitur enim vobis, inquit ille, sapientia, cui nullus poterit resistere [3] : Quo-

[2] Act. VIII. [3] Luc. XXI.

modo, inquit, potero sustinere talibus diis servire, aut alii sustinenti assentiar? Quomodo autem non magis vobis consuluerim ab eis deficere: et si non pareatis, vestram defleam amentiam, quod ratione a Deo honorari, effecti estis viliores lignis et lapidibus, adeo ut hæc deos esse putetis: et non solum esse, sed etiam bene esse existimetis: idque vero Deo relicto, qui ratione constituit universum? Cœlum enim et terra sunt opus manus illius. Sumus vero nos ex iis, quæ creavit, opus pulcherrimum et pretiosissimum: etiamsi tanquam in pugna nocturna ignoramus id quod est amicum et hostile: et adversus nostrum quidem Dominum bellum gerimus: eos autem, qui sunt vere nostri inimici et hostes et dæmones, inquam, nostros, o insaniam, putamus esse dominos, et eos honoribus extollimus et sacrificiis. Ego igitur Domino meo adhæreo, et semper adhærebo, et Christo meo serviam, ignominias vestras et honores, et has pueriles larvas suppliciorum, infantium esse plagas reputans. Mihi enim, ut meus dixit doctor Paulus, totus mundus est crucifixus, et ego mundo [4]: et mori pro Christo, deliciæ mihi sunt et exsultatio. »

τοὺς δὲ ἀληθῶς πολεμίους τοὺς δαίμονας τιμαῖς θεραπεύομεν καὶ θυσίαις. Ἔγωγε οὖν τοῦ ἐμοῦ Δεσπότου ἀεὶ περιέχομαί τε καὶ περιέξομαι, ἀτιμίας ὑμῶν περιφρονῶν καὶ τιμὰς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ τρυφὴν καὶ ἀγαλλίασιν ὄντως ἡγούμενος.

IV. Ira plenus per hæc evadit imperator, et grabatum jubet afferri æneum, et ei multum quidem ignis substerni: supra eum autem nudum extendi athletam, et sic perpetuo deflagrare, donec omnino interierit. Postquam autem hæc cito facta sunt, martyr insiluit in grabatum, et totus in toto fuit extensus. Civitas vero ægre ferens id quod factum fuerat (omnes enim fere convenerant ad spectacu- um) exprobrabant imperatori crudelitatem: Cur, dicentes, vir adeo clarus, genereque et sapientia insignis, male perit, tanquam infamis quispiam? Deus autem dolorem allevabat e superis: et tanquam quodam rore refrigeratus, et in molli herba cubans, martyr sentiebat voluptatem. Imperator autem postquam animi rabiem tormento jam satis lenierat, existimans eum jam esse mortuum, jubet illinc tolli illius corpus. Postquam e lecto ferreo surrexit martyr, non solum illæsus, sed etiam lætus et alacer: Extollam te Deus meus, Rex meus, canebat cum gaudio, et laudabo nomen tuum perpetuo. Laudabo Deum, qui lætificat juventutem meam. Quoniam generatio et generatio laudabit opera tua, et potentiam tuam annuntiabunt, et miracula tua narrabunt [5]. Postquam vero Deo sic glorificato, audacius deinceps astitit ante tyrannum: Aspice ad me, ait, o imperator, quem tu existimasti ab igne exedendum, et intellige eum, qui a me prædicatur. Agnosce autem tuorum quoque deorum imbecillitatem.

Δ'. Θυμοῦ πλήρης ὁ βασιλεὺς ἐν τούτοις γίνεται, καὶ κράβατον ἐνεχθῆναι κελεύει χαλκοῦν, οὗ κάτωθεν μὲν πῦρ ὑποστρωθῆναι πολὺ, ἄνωθεν δὲ γυμνωθέντα διαταθῆναι τὸν ἀθλητὴν, ἕως ἂν καὶ εἰς τέλος διαφθαρῇ. Ὡς δὲ ταῦτα θᾶττον ἐγίνετο, καὶ ὁ μάρτυς ὅλως ὅλῳ τῷ κραβάτῳ ἐφήπλωτο, οἱ κατὰ θέαν ἀθροισθέντες, βαρέως ἐνεγκόντες τὸ γεγονὸς, εἰς ὠμότητα ἐλοιδόρουν τὸν βασιλέα, Ἵνα τί, λέγοντες, ἀνὴρ οὕτω γένει τε καὶ σοφίᾳ περίβλεπτος, οἷά τις τῶν ἀτίμων κακῶς ἀπόλλυται; Θεὸς δὲ ἄνωθεν ἐπεκούφιζε τὰς ὀδύνας, καὶ ὥσπερ τινὶ μαλακῇ πόᾳ καὶ δροσώδει κατακείμενος, οὕτως ὁ μάρτυς εὐπαθῶν ἦν. Ὃν ὁ τύραννος τεθνάναι ὑπολαβὼν, ἀρθῆναι -ὸν ἐκείνου νεκρὸν ἐκέλευεν. Ὡς δὲ τῆς σιδηρᾶς κλίνης ἐκείνης ἀναστὰς ὁ μάρτυς, ἀπαθὴς ἦν καὶ εὔθυμος, Ὑψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ Βασιλεύς μου, μεθ' ἡδονῆς ἔψαλλε, καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου διὰ παντός. Ἐπεὶ δὲ τὸν Θεὸν οὕτω δοξάζων θαῤῥαλεώτερος ἑξῆς τῷ τυράννῳ παρέττη, Βλέψον εἰς ἐμὲ, βασιλεῦ, ἔφη, ὃν σὺ πυρὸς ἔργον γενέσθαι νενόμικας, καὶ σύνες μὲν τὸν ὑπ' ἐμοῦ κηρυττόμενον, ἐπίγνωθι δὲ καὶ τῶν σῶν θεῶν τὴν ἀσθένειαν.

V. Hanc audaciam et dicendi libertatem, suam esse contumeliam imperator arbitratus, et se victum esse opinatus, quod contemneretur, supplicium eo excogitat majus et vehementius.. Rursus ergo in medio proponitur craticula, igne quidem subtus accenso: oleo autem desuper aspersa, et flammam graviter accendens. Sed ne tunc quidem gratia neglexit martyrem: sed simul atque fuit ipse impositus craticulæ, ignis statim fuit exstinctus, et carbones emarcuerunt: craticula vero, tanquam non oleum, sed aqua potius desuper fuisse infusa, ipsa quoque erat frigida, sanctum conservans illæsum. Quid vero? cum hisne fuit exstincta ira imperatoris? Nequaquam: sed rabie semel percitus, et ad alia quidem nihilo melius affectus, quam cæcus: ad hoc autem solum intuens, ut diis suis gratificaretur in sancto puniendo, qui quidem sunt omnino dæmo-

Ε'. Ὁ δὲ τύραννος, νομίσας ὑβρίζεσθαι τῇ παῤῥησίᾳ τοῦ μάρτυρος, καὶ ἡττηθῆναι δόξας τῷ περιφρονητῷ τῆς κολάσεως, μείζονα ταύτης καὶ σφοδροτέραν ἐπινοεῖ. Ἐσχάρα γοῦν ἐν μέσῳ προτίθεται, πυρὶ μὲν κάτωθεν διακαιομένη, ἐλαίῳ δὲ ἄνωθεν διαβρεχομένη, καὶ τὴν φλογα δεινῶς ἐξάπτουσα, Πλὴν οὐδὲ τότε τοῦ μάρτυρος ἡ χάρις ἠμέλει· ὡς γὰρ ἐπετίθετο τῇ ἐσχάρᾳ, τὸ πῦρ εὐθέως ἐσβέννυτο, καὶ οἱ ἄνθρακες ἐμαραίνοντο· ἡ ἐσχάρα δὲ, ὡς οὐκ ἐλαίου μᾶλλον ἀλλ' ὕδατος ἐπιχεομένου, ψυχρὰ καὶ αὐτὴ ἦν, κακῶν ἀπαθῆ διατηροῦσα τὸν ἅγιον. Τί δέ; συνέσβεστο τούτοις ἆρα καὶ ὁ τοῦ βασιλέως θυμός; Οὐμενοῦν· αὖθις γὰρ ἐνεχθῆναι τήγανον προστάττει, κηρόν τε καὶ πίσσαν, καὶ στέαρ ἐν αὐτῷ ἐμβληθῆναι, πυρὶ δὲ πολλῷ ἐκκαῆναι κάτωθεν καὶ οὕτως ἐν αὐτῷ πάλιν διαταθῆναι τὸν μάρτυρα. Ὡς οὖν ἔργον γέγονε τὸ κεκελευσμένον, καὶ τὸ τή-

[4] Galat. VI. [5] Psal. CXLIV.

γανον ὅλον ἀνθρακῶδες ἦν, ἵστατο δὲ καὶ ὁ μάρτυς A τὴν τιμωρίαν ὑποδεξόμενος, ὁ τύραννος πολλὰ παραινέσας αὐτῷ, ποικίλαις τε κολακίαις ὑπελθὼν, ἐπεὶ ἀπειθοῦντα ἑώρα, καὶ τὰς κολακίας εὐστόχως ὕβρεσιν ἀμειβόμενον (λύκον γὰρ Ἀραβικὸν τοῦτον ἐκάλει, ἅτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ προβάτοις ἐπιβουλεύοντα), τῷ τηγάνῳ αὐτὸν κελεύει διαταθῆναι. Εὐθὺς οὖν τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἐπηκολούθει, καὶ μεταβάλλεται μὲν εἰς δρόσον τὸ πῦρ, αὔρα δέ τις ἡδίστη τὸν γενναῖον ἀνέψυχεν.

nes homicidæ, rursus jubet afferri sartaginem, ceramque et picem, et adipem in eam injici, multo vero igne subtus accendi, et sic in ea rursus extendi martyrem. Postquam ego factum fuit, quod fuerat imperatum, et sartago tota erat candens : stetit autem martyr quoque subiturus supplicium : Ne differas, inquit imperator, o Eleutheri, stas enim medius inter mortem et vitam, cura id quod tibi futurum est conducibile. Nam ego quidem magnam tui curam gerens, ne male pereas, in te sum affectus, tanquam in germanum filium : nec vellem per deos, virum tam nobili loco natum, et qui est ipse adeo bonus, tam disertus, et tam pulchra specie, seipsum inconsiderate injicere in periculum : idque propter nihil aliud quam propter pervicaciam vanam et inutilem. Postquam autem stetit martyr adversus hæc generose decertans, apte probris remunerans blanditias, et illum lupum appellans Arabicum, ut qui ovibus Christi insidietur, tandem hæc quoque adjecit : Quiquid feceris, non mihi persuadebis, ut ab hac pia et beata desistam constantia.

ϛ'. Ἀδριανὸς δὲ πάντων αὐτῷ πρὸς τοὐναντίον B μεθισταμένων, ἀπορῶν ἐκάθητο, βαθείᾳ λύπῃ τὴν γλῶτταν πεπεδημένος· ὃν ἰδὼν οὕτως ἔχοντα ὁ τηνικαῦτα τῆς πόλεως ἔπαρχος, Κορέμων αὐτῷ ὄνομα, δεινὸς δὲ οὗτος βασάνους ἐξευρεῖν καινοτέρας, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸν στρατηλάτην Φίληκα μαθὼν, καὶ ἤδη μὲν σπέρματα τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως εἰς καρδίαν δεξάμενος, ἔτι δὲ τῶν Ἑλληνικῶν ἐχόμενος, καὶ τῷ βασιλεῖ χαριζόμενος· οὗτος δὴ τότε τὸν Ἀδριανὸν διαποροῦντα ὁρῶν, προσελθών· Ἐγω σε, φησὶ, βασιλεῦ, ἀπαλλάξω πραγμάτων, καὶ τουτονὶ τὸν νέον διδάξω τὸν ἀπειθοῦντά σοι μὴ τοιούτοις ἐπιχειρεῖν, ἀλλὰ καὶ κλίβανος μὲν ἐνεχθήτω χαλκοῦς, ὀβελίσκοι δὲ ὀξεῖς ἐφ' ἑκάτερα τῶν μερῶν αὐτοῦ ἐμπαγήτωσαν, καὶ ὄψει ὅσον οὔπω τὸν Ἐλευθέριον ἢ πειθόμενον ἢ κακῶς ἀπολλύμενον. Ταῦτα δὲ λέγων C ἐλάνθανε τὸν λέοντα φοβεῖν καλάμου πληγαῖς οἰόμενος. Ὅμως ἤρεσκε ταῦτα τῷ βασιλεῖ, καί τὸν μηχανήματος σπουδῇ τελεσθέντος, ἄρας τοὺς φαινομένους ἅμα καὶ τοὺς ἀφανεῖς ὀφθαλμοὺς, καὶ τοῦ νοῦν ὅλον εἰς οὐρανοὺς ἀπερείσας· Εὐχαριστῶ σοι, ἔφη· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ καὶ Θεὲ, ὅτι τοιούτων με καὶ τοσούτων ἀγαθῶν ἠξίωσας, ὅτι χειρὶ κραταιᾷ σου δύναμιν περιέζωσας, ὅτι ὑπὲρ σοῦ τοιαῦτα πάσχειν εὐδόκησας· καὶ νῦν ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἴδε οἷα τεκταίνουσιν οἱ μισοῦντές σε κατ' ἐμοῦ, καὶ ῥῦσαι ἀπὸ βέλους αὐτῶν τὴν ψυχήν μου, ἵνα ἴδωσι πάντες, ὅτι πλὴν σοῦ οὐκ ἔστι Θεός Εἶτα καὶ ὑπὲρ τῶν κολαζόντων. ὥσπερ ἄλλος τις Στέφανος ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων, εὐχόμενος, Ἅψαι τῆς αὐτῶν, ἔλεγε, καρδίας, πολυέλεε Δέσποτα, καὶ πρὸς τὸ σὸν καθοδήγησον θέλημα, ἵνα γνῶσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν D Θεὸν, καὶ τῆς ὀλεθρίου τῶν εἰδώλων ἀποστῶσι λατρείας, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

VI. Hic Adrianus animo sauciatus, verbis relictis, ad facta se contulit, et jubet eum extendi in sartagine. Quod cum factum esset, eadem, quæ prius, rursus sunt consecuta : et ignis quidem mutatur in rorem : aura vero quædam suavissima fortem ac generosum virum refrigeravit. Adrianus autem nesciens, quid ageret, cum ei mutarentur omnia in contrarium, sedebat animi dubius, bovem habens in lingua, ut dicitur, et linguam vinctus profundo dolore. Quem cum vidisset sic affectum is, qui tunc erat præfectus urbis, nomine Corebo(2), ad nova invenienda tormenta vir egregius, et ad faciendum aliquid, quod adversus necessitatem esset acre et efficax (erat autem Christiani dogmatis non omnino ignarus, sed et quæ Felici exercitus duci acciderant, verbis acceperat, et Christianorum fidei veluti quædam semina et initia in corde acceperat : adhuc vero sectabatur res gentilium, plurimi faciens colere et observare imperatorem), ipse autem tunc videns Adrianum dubitantem, et nescientem quomodo se in sanctum gereret, accedens : Ego te, inquit, o imperator, liberabo a negotiis, et hunc juvenem, qui repugnat tuis jussis, docebo nunquam tale quid aggredi. Sed clibanus quidem inferatur æneus : acuti autem obelisci infigantur in utraque ejus parte, et mox scies Eleutherium aut paruisse aut male periisse. Hæc vero dicens, non animadvertebat se leonem putare posse terrere ictu arundinis. Hæc tamen placuerunt imperatori, et cito confecta machina, martyr in cœlum tollens oculos tam qui cernuntur quam qui sub aspectum non cadunt, et totam mentem in cœlum defigens, et præ gaudio totus quasi a Deo afflatus : Ago tibi gratias, inquit, Domine Jesu Christe et Deus quod me talibus et tantis bonis sis dignatus : quod me manu tua potenti virtute accinxeris, quod pro tuo nomine talia tibi pati visum sit. Et nunc aspice de cœlo, et vide qualia contra me fabricantur, qui te oderunt : et libera animam meam a jaculo eorum, et a viris sanguinum[6], qui bonus es, serva me : ut sciant omnes, te esse solum Deum et gloriosum in toto orbe terrarum. Deinde etiam pro iis ipsis, qui illum cruciabant, sicut Stephanus[7] pro iis, qui eum lapidibus appetebant, orans : Tange cor eorum, dicebat, o Domine, qui es multæ misericordiæ, et tuum sanctum eis no-

[6] Psal. v. [7] Act vii.

(2) *Correum* hunc vocat Beda in Martyrologio ad hunc diem.

men fac sit cognitum, et deduc ad tuam voluntatem : ut cognoscant te solum verum Deum, et desistant a pernicioso cultu simulacrorum : quoniam benedictus es in sæcula. Amen.

VII. Cum Corebo sic orantem attendisset martyrem, veluti accenso, qui erat ei repositus, carbone pietatis, repente mutatur longe pulcherrima mutatione : et tanquam non is esset, qui paulo ante excogitabat supplicia adversus martyrem, accedens ad imperatorem : Pro quo, inquit, maleficio, aut pro quo crimine his pœnis afficitur Eleutherius ? aut pro qua causa morte tam acerba damnatur ? Imperator vero hac inopinata auditione valde commotus, torve intuens Corebonem : Num tu es, inquit, is, quem ego novi, Corebo ? Quidnam autem tibi accidit, aut quidnam tibi factum fuit ? Numquid te cepit aurum ab illius matre acceptum, et tam repente mutavit ? Quam multa vero etiam a multis aliis tibi data, potuerint conferri cum meis donis, quem ego et opibus et gloria mea, familiaritate et conjunctione beatum Romæ reddidi ? Quod si plura desideras, licet tibi nostris frui affatim : tibi sunt aperti omnes mei thesauri : ex his hauri ambabus manibus, neque teipsum ita prodas, a femina furto sublatus, et pauco auro emptus. Corebo autem jam totus repletus bono spiritu, et martyris precibus mentem habens illuminatam, exclamavit illud admirabile et dignum quod celebretur : Pretium tuum, dicens, tecum eat in perditionem. Tuæ vero pecuniæ sint fontes ignis, qui te manet. Quid enim tua sponte cæcutis, et conaris movere ea, quæ sunt immobilia ? idque, cum didiceris experientia, quod nullus quidem ex tuis diis potest ullum ex iis, qui adsunt, in ignem injectum servare. Is autem, quem colit Eleutherius, reddit eum et igne potentiorem et quovis alio supplicio.

Ζ'. Οὕτως εὐξαμένῳ τῷ μάρτυρι προσχὼν ὁ Κορέμων, καὶ τὸν προαποκείμενον αὐτῷ τῆς θεοσεβείας ἄνθρακα ὥσπερ ἀναζωπυρηθεὶς, ἄφνω μεταβολὴν μεταβάλλεται τὴν καλλίστην, καὶ τῷ βασιλεῖ προσελθὼν, Ποίου, φησὶν, ἀδικήματος χάριν ὁ πικρὸς οὗτος Ἐλευθερίῳ καταψηφίζεται θάνατος ; Καὶ ὁ βασιλεὺς, τῷ παραδόξῳ τοῦ ἀκούσματος ἐκπλαγεὶς, γοργόν τι καὶ βλοσυρὸν πρὸς τὸν Κορέμονα βλέψας · Σὺ αὐτὸς εἶ, ἔφη, ὃν ἐγὼ γινώσκω Κορέμονα ; καὶ τί πάθοις ; Μήτι σε χρυσὸς εἷλεν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δεδομένος μητρός ; καὶ πόσα ἂν σοι καὶ παρὰ πολλῶν ἑτέρων διδόμενα, τῶν ἐμῶν δωρεῶν ἀντάξια γένοιτο, ὃν ἐγὼ καὶ πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ τῇ πρὸς ἐμὲ οἰκειώσει ζηλωτὸν ἐν Ῥώμῃ κατέστησα ; ἀλλ' εἰ καὶ πλειόνων ἐρᾷς, οἱ ἐμοὶ πάντες ἀνεῖνταί σοι θησαυροί · τούτων ἀμφοτέραις ἄντλει, καὶ μὴ οὕτω καταπροδῷς σεαυτὸν, κλέμμα γυναικὸς καὶ ὀλίγου χρυσοῦ γενόμενος ὤνιον. Ὁ δὲ Κορέμων, ἤδη τῇ τοῦ μάρτυρος εὐχῇ τὴν ψυχὴν φωτισθεὶς, τὸ θαυμαστὸν καὶ ἀξιύμνητον ἐξεβόησεν · Ἔστω, λέγων, ἡ τιμή σου σὺν σοὶ εἰς ἀπώλειαν, τὰ δὲ χρήματά σου ὑπόκαυμα τῷ περιμένοντί σε πυρὶ γένοιτο · τί γὰρ δὴ καὶ ἑκὼν τυφλώττεις, καὶ ταῦτα πείρᾳ μαθὼν, ὅτι τῶν μὲν σῶν θεῶν οὐδεὶς τὸν ἐμβληθέντα πυρὶ σῶσαι δύναται, ὃν δὲ ὁ Ἐλευθέριος οὗτος σέβεται καὶ πυρὸς αὐτὸν δείκνυσι καὶ πάσης ἄλλης κολάσεως ἰσχυρότερον ;

VIII. His sic dici non potest, quanta ira et dictis insania repletus fuerit tyrannus. Solent enim revera validæ amicitiæ validas quoque similiter parere inimicitias. Unde etiam jubet præfectum eodem puniri clibano, quo ipse consuluerat, ut puniretur Eleutherius. Cum ergo jam appropinquaret tormento, Ora pro me, clamavit Corebo martyri, et me arma his armis, nempe Christi signaculo, quibus ducem exercitus munisti Felicem. Sic ergo Corebo armatus a martyre, et protinus injectus in clibanum, ipse quoque mansit similiter ab igne non expugnatus. Adrianus autem his tormentis defessus, eum condemnat, ut ei caput amputetur. Et Coreboni quidem sic succedit finis martyrii : et qui a multis a sæculo desideratur, hic brevi tempore thesaurum arripuit. Quænam vero sunt Eleutherio postea consecuta ? Primum quidem ipse in clibanum immittitur : deinde etiam obeliscis, ut videbatur, transfigitur. Et clibanus quidem rursus, sicut prius exstinguitur : convertuntur autem protinus cuspides obeliscorum, quodammodo carnem honorantes martyris, et ejus, qui punit, animæ arguentes cæcitatem : quinetiam multos ex iis, qui astabant, attrahentes ad Dei cognitionem, qui hæc faciebat miracula : qui etiam, Magnus est Deus Christianorum, clamabant, qui nobis prædicatur per Eleutherium.

Η'. Τούτοις οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσης ὀργῆς καὶ μανίας ἐπλήσθη ὁ τύραννος · εἰώθασι γὰρ αἱ ἰσχυραὶ φιλίαι ἰσχυρὰς ὁμοίως ἔχθρας ἀπογεννᾷν · ὅθεν καὶ αὐτῷ τούτῳ κελεύει τῷ κλιβάνῳ τιμωρηθῆναι τὸν ἔπαρχον, ᾧπερ αὐτὸς κολασθῆναι τὸν Ἐλευθέριον συνεβούλευεν. Ὡς δὲ τῇ βασάνῳ προσήγγισεν, Εὖξαι ὑπερ ἐμοῦ, ὁ Κορέμων τῷ μάρτυρι ἐπεβόησε, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ με σφραγῖδι καθόπλισον, ᾗ καὶ τὸν στρατηλάτην περιετύχησας Φίληκα. Οὕτως οὖν ὁ Κορέμων ὑπὸ τοῦ μάρτυρος ὁπλισθεὶς, καὶ τῷ ὀργάνῳ βληθεὶς, ἀνάλωτος πυρὶ καὶ αὐτὸς ἦν. Ἀδριανὸς δὲ τὰ τῶν βασάνων ἀπειρηκὼς, ξίφει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκτμηθῆναι κελεύει. Καὶ Κορέμων μὲν οὗτος ἐν βραχεῖ τὸν πολλοῖς ἐξ αἰῶνος ποθούμενον ἥρπασε θησαυρόν. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα τίνα ; Καὶ Ἐλευθέριος τῷ κλιβάνῳ ἐμβάλλεται, καὶ τοῖς ὀβελίσκοις τε τὸ δοκεῖν περιπείρεται · ἀλλ' εὐθὺς ὁ μὲν κλίβανος σβέννυται, στρέφονται δὲ καὶ αἱ τῶν ὀβελίσκων ἀκμαὶ, τιμῶσαι ὥσπερ σάρκας μαρτυρικὰς, καὶ ψυχῆς τύφλωσιν ἐλέγχουσαι τοῦ κολάζοντος, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν παρεστώτων εἰς ἐπίγνωσιν, Θεοῦ τοῦ ταῦτα θαυματουργοῦντος ἕλκουσαι, οἳ καὶ Μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, ἐβόων, ὁ δι' Ἐλευθερίου ἡμῖν κηρυττόμενος.

Θ'. Αὖθις οὖν ἀπορία καὶ λύπη λαμβάνει τὸν τύ- A ραννον, καὶ τότε μὲν τῇ φρουρᾷ τὸν μάρτυρα δίδωσιν, ὕστερον δὲ δι' ὅλης ἡμέρας σκεψαμένῳ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ, ποῦ καὶ ὅπως Ἐλευθέριος ὑπόσχῃ τὴν τιμωρίαν, ἔδοξε. Τόπος μὲν ἡ φρουρά, τρόπος δὲ οἴκτιστος ὁ διὰ λιμοῦ. Συχνὰς οὖν ἡμέρας ἐν τῇ εἱρκτῇ ἐπυκτεύετο τῷ λιμῷ· ἀλλ' ὁ τῷ Δανιὴλ ποτε, καὶ τῷ Ἠλίᾳ μετὰ ταῦτα, τροφὴν διὰ πτηνοῦ χορηγήσας, καὶ τοῦτον τρέφει διὰ περιστερᾶς. Καὶ ὁ μὲν εὐχαρίστει Θεῷ, ὅτι τῶν ἴσων τοῖς μεγάλοις τούτοις ἠξίωται· ὁ δὲ τύραννος ἐμεμήνει, ὡς ἀσθενοῦς αὐτῷ ἐλεγχθέντος τοῦ μηχανήματος· ὅθεν καὶ ἵππους ἀγρίους ὑπὸ ζυγὸν κελεύει δεθῆναι καὶ τὸν Ἐλευθέριον, ἵνα τῶν ἵππων ἀμαθῶν ὄντων ζυγοῦ καὶ ἀγρίων, τῷ ῥοίζῳ τε τοῦ ἅρματος ἄγαν ἐκταραχθέντων καὶ πλημμελῶς φερομένων, ὁ μάρτυς πέτραις καὶ ἄλλοις B προσαρασσόμενος, τὰς σάρκας διασπασθῇ, καὶ μεληδὸν κατακοπεὶς ἀποῤῥήξῃ τὴν ψυχήν. Ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνος οὐκ ἔκαμνε τὰ πρὸς διαφθορὰν ἐνεργῶν, οὕτως οὐδὲ Χριστὸς τὰ πρὸς σωτηρίαν οἰκονομῶν· ἄγγελος γὰρ ἐξ οὐρανοῦ ἐπιστάς, τοὺς ἀγρίους ἵππους ἐκείνους ἡμέρους ἄφνω ἐποίει, καὶ τὸν Ἐλευθέριον λύσας, ἐπιβιβάζει τῷ ἅρματι, καὶ πρὸς τὸ τῇ πόλει γειτονοῦν ὄρος τοὺς ἵππους ἰθύνας, ἀλύπως καὶ ὁμαλῶς ἀνελθεῖν τὸν μάρτυρα παρεσκεύασε. Προσγίνεται δὲ τούτῳ καὶ ἕτερόν τι τῶν παραδόξων. Ἐν τῷ ὄρει γὰρ γενομένου τοῦ μάρτυρος, καὶ τὸν Θεὸν συνήθως αἰνοῦντος, ἄρκτοι καὶ λέοντες, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν ἀνημέρων θηρίων προσελθόντες, κυκλοῦσί τε τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον καὶ περισαίνουσι, καὶ οἷα τῆς ἐκείνου συνιέντα φωνῆς, συνευλογεῖν τε καὶ C προσκυνεῖν ὥρμηντο, καὶ τοῦτο ἐδήλου τῇ τε πρὸς γῆν νεύσει, καὶ τῇ πρὸς ἀέρα τῶν ποδῶν ἐπάρσει, καὶ τῇ ἄλλῃ διατυπώσει τοῦ σώματος.

IX. Rursus ergo et hæsitatio et magnus dolor invadit tyrannum. Et tunc quidem martyrem tradit in custodiam : postea autem eximios ex iis qui ei parebant, convocatos congregat : et cum toto die deliberasset, ubi et quonam modo Eleutherius subiret supplicium, visus est ei locus quidem carcer : modus vero maxime miserabilis, nempe per famem. Et postquam hæc visa sunt, multos quidem dies in carcere decertavit cum fame. Sed qui olim Danieli [8] et Eliæ [9] per volucrem alimentum suppeditavit, eum quoque alit per columbam, et ejus animam implet bonis. Et ille quidem agebat gratias, quod his magnis bonis sit dignus habitus : tyrannus autem insaniebat, et quod ostensum esset machinationem fuisse imbecillam, efferabatur : et ideo equos feros et minime mansuetos, eis longe sævior, jubet jugo alligari, et eis etiam alligari Eleutherium : ut cum equi, qui jugum ferre non didicerant, et erant alioqui feri, strepitu currus valde essent perturbati, et huc et illuc temere ferrentur, martyri, petris et aliis alliso, divellerentur et lacerarentur carnes, ut sic particulatim et membratim concisus, abrumperet animam. Sed nec hæc ei processerunt ex animi sententia ; sed quomodo ille non cessabat ea operari, quæ ad vim faciendam pertinebant, et ad afferendum interitum : ita nec Christus ea providere, quæ spectabant ad salutem. Angelus enim e cœlo adveniens, et feros illos equos repente reddidit mites et mansuetos : et cum solvisset Eleutherium, eum immittit in currum : et cum direxisset equos ad montem vicinum civitati, effecit, ut martyr ascenderet leniter et placide. Ei vero aliud quoque accèdit admirabile et contra opinionem. Nam cum sic in montem venisset martyr, et deinde rationale sacrificium, consuetam Deo laudem, sacrificaret, quæ aderant animalia, ursi et leones, et si quæ erant aliæ feræ, accedentes circumdant Dei famulum, et ei blandiuntur : et tanquam illius vocem intelligentes, benedicere cœperunt et adorare, et hoc significabant, quod et in terram annuerent, et rursus in aerem pedibus efferentur, et aliis etiam gestibus corporis.

Ι'. Ἀλλὰ τὰ μὲν θηρία οὕτω τὴν χορείαν ἐπλήρουν, ὥσπερ χορολέκτου καὶ πρωτοστάτου τυχόντα τοῦ μάρτυρος· Ἀδριανὸς δὲ οὐχ ὅτι τούτου, ἀλλ' οὐδὲ τῶν θηρίων αὐτῶν ᾐδεῖτο τὴν σύνεσιν· εἰς ἀκοὴν γὰρ ἐκείνων ἐλθών, Ἀδριανὸς ἦν ὁ αὐτός, D πολλῷ καὶ θηρίων καὶ ὄνων ἀνοητότερός τε καὶ ἀγριώτερος· οὐ μόνον γὰρ βελτίων οὐδὲν ἀπὸ τοῦ θαύματος γέγονεν, ἀλλὰ καὶ στρατιώτας ξιφήρεις ἔπεμπε, θᾶττον συλληψομένους τὸν Ἐλευθέριον, τὰ δὲ θηρία, ὡς ἂ ἀκριβῶς εἰδότα καὶ φίλους κρίνειν τοῦ ἑαυτῶν δεσπότου καὶ πολεμίους, ὡς μόνον εἶδον τοὺς στρατιώτας, ταχέως ἐφέροντο, καὶ μικροῦ ἂν καὶ διεσπάσαντο τούτους κέρασι καὶ ὀδοῦσιν, εἰ μὴ ὁ μάρτυς τοῖς μὲν ὡς περί τινα χαλινὸν τὸν λόγον ἐμβαλών, ὅθεν ἦλθον ἐπανιέναι προσέταττε, τοῖς δὲ στρατιώταις λύσας τὸν φόβον, καὶ τὴν μεθ' ὅπλων ἔλευσιν ὀνειδίσας. Οὐ γὰρ ἐπί τινα, φησίν, ἀνδροφόνον ἢ λῃστὴν ἤλθετε, οὓς ἔδει νεύματι μόνῳ σημή-

X. Sed sic quidem feræ, perinde ac si martyr esset chori institutor et ductor, et cum is incepisset canere, eæ quoque choream implentes circumsiliebant et quasi respondebant, et magistrum, quoad ejus fieri poterat, sequebantur admirabiliter. Adrianus autem non solum martyris, sed ne ipsarum quidem ferarum reverebatur intelligentiam: sed cum ad illas venisset audiendas, erat idem Adrianus multis etiam feris et asinis insipientior et efferatior. Multi enim, quibus curæ erat venatio, cum hæc suis vidissent oculis, renuntiarunt imperatori sed ille erat, ut est in proverbio, asinus ad lyram. Non solum enim miraculo nihil evasit melior, sed etiam armatos emisit milites, mox comprehensuros Eleutherium. Feræ autem non conservabant parem in illos observantiam : sed ut quæ accurate scirent sui domini discernere amicos et inimicos, cum primum eos viderunt, celerrime in eos fere-

[8] Dan. xiv. [9] III Reg. xvii.

bantur : et parum abfuit, quin eos discerperent cornibus et dentibus, nisi martyr illis quidem tanquam freno aliquo non aspectabili, injecta oratione, jussisset eas reverti unde venerant. Cum militibus vero metum solvisset, et qui cum armis fuerant eis adventum exprobrasset (neque enim ad parricidam aliquem venisse aut latronem, quos oportebat, cum nutu solum significassent, sequentem habere eum, qui ab eis quæritur), hoc cum dixisset, læto et alacri animo sequebatur, multum disserens in itinere : et si nihil aliud, dicens oportere eos revereri ferarum intelligentiam, et ex eis capere certum exemplum ad eum, qui ipsos creavit, agnoscendum. Deinde optime cum eis disseruit de regno cœlorum et gehenna : et sic per totam viam benignissime admonens et docens, tantam vim habuit, ut multis ex eis persuaderet, efficeretque, ut lux veritatis luceret in illorum animis.

A ναντας τὸν ζητούμενον ἔχειν ἑπόμενον. Οὕτως εἰπὼν προθύμως ἠκολούθει · πολλὰ δὲ κατὰ τὴν πορείαν τούτοις διαλεγόμενος, ἐπιεικῶς τε παραινῶν καὶ διδάσκων, πολλοῖς αὐτῶν τὸ τῆς ἀληθείας ἐπέλαμψε φῶς.

XI. Postquam vero Romam pervenerunt, imperator statim maximam convocat concionem, volens habere plurimos testes interitus martyris. Cum autem fuerunt omnia parata, et frequens convenit populus, secus evenit, quam putabat imperator. Qui enim aderant, non martyris occisionis, sed Christi, quæ in ipso erat, virtutis fuerunt potius testes, omni exceptione majores. Nam leæna quidem admodum sæva in eum immittitur : quæ instar teli magno impetu irruit et ad sanctum accedit, non ut Eleutherium discerperet, aut vel exiguo morsu eum offenderet : sed potius ut illius pedes præ magna amplecteretur benevolentia. Quod quidem fecit accurrens. Inclinavit enim cervicem ejus pedibus : lingua vero lambebat ejus plantas. Videbatur autem ægre ferre, quod non etiam vocem haberet humanam, quæ pro pietate loqueretur cum martyre. Sed nec hæc persuadent imperatori, qui erat duro corde, sicut et ille Pharao, ut pietatem ex eis disceret ; sed ut qui bestiam damnasset imbecillitatis, quod ea esset femina, jubet etiam marem simul immitti in martyrem. Ille vero velut contendens cum femina, et non minus benevolus volens videri in athletam, illam quidem repellit : ipse autem accurrens pedes amplectitur, adhæret, lambit, exilit, gestu, aspectu et motu suam annuntiat benevolentiam. Ex iis vero, qui aderant et hæc videbant, qui animæ quidem oculis utcunque intuebantur, protinus clamabant magnum esse Deum, qui colitur ab Eleutherio. Quorum autem mentis visus cæcutiebat, ii sanctum vocabant planum et maleficum, qui hæc solis præstigiis falso faciebat apparere. Sed fieri non poterat, ut in his divina quiesceret justitia ; sed oportebat omnino obstrui labra dolosa, ut divinus dicit David, quæ adversus justum loquebantur iniquitatem, in superbia scilicet et contemptione : sicut etiam obstructa sunt, et ultimo siluere silentio. Nam inter loquendum ictu percussi, qui non cadebat sub aspectum, protinus accipiunt mortem præmia blasphemiæ.

B ΙΑ΄. Ὡς δὲ τὴν Ῥώμην κατέλαβεν, ὁ βασιλεὺς θέατρον μέγιστον συνιστᾷ, μάρτυρας πλείστους ἔχειν βουλόμενος τῆς τοῦ μάρτυρος ἀπωλείας. Τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ἐπέβαινεν ἢ ἐδόκει τῷ βασιλεῖ · οἱ γὰρ παρόντες οὐ τῆς τοῦ μάρτυρος ἀναιρέσεως, ἀλλὰ τῆς ἐπ' αὐτῷ δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον μάρτυρες ἦσαν φανερῶς ἀπαράγραπτοι. Λέαινα μὲν γὰρ αὐτῷ ἐπαφίεται πάνυ ἀγρία, ἥτις σφοδρῶς μὲν ἔπεισι τῷ Ἁγίῳ, οὐ μὴν ὥστε λαφύξασθαι ἢ ὀλίγῳ δήγματι λυπῆσαι, ἀλλ' ὥστε τοὺς ἐκείνου πόδας εὐνοϊκῶς περιπτύξασθαι · ἔκλινε μὲν γὰρ αὐτοῖς τὸν αὐχένα, ὑπένιξε δὲ τῇ γλώττῃ τὰ ἴχνη, καὶ ὥσπερ ἤχθετο ὅτι μὴ καὶ φωνὴν ἀνθρωπείαν εἶχε συμφθεγγομένην ὑπὲρ εὐσεβείας τῷ μάρτυρι. Οὐ δὲ ταῦτα πείθουσι τὸν κατὰ τὸν Φαραὼ σκληροκάρδιον βασιλέα C μεταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν, ἀλλ' ὥσπερ ἀσθένειαν, ὅτι θῆλυ, καταγνοὺς τοῦ θηρίου, καὶ ἄῤῥενα τῷ μάρτυρι συναφεθῆναι κελεύει · κἀκεῖνος οἱονεὶ πρὸς τὴν θήλειαν ἁμιλλώμενος, ἀπωθεῖται μὲν ταύτην, οὗτος δὲ τῷ μάρτυρι προσδραμὼν περιπλέκεται τοῖς ποσὶ, περιφύεται, σαίνει, σκιρτᾷ, σχήμασί τε καὶ νεύμασι, καὶ κινήμασι, τὴν εὔνοιαν ἀπαγγέλλει. Τῶν δὲ ταῦτα βλεπόντων, οἱ μὲν ποσῶς ὁρῶντες τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, εὐθὺς ἐβόων μέγαν εἶναι τὸν Ἐλευθερίου Θεὸν, οἱ δὲ τυφλώττοντες διὰ τὴν ἀσέβειαν, πλάνον καὶ φαρμακὸν τὸν Ἅγιον ἀπεκάλουν. Ἀλλ' ἐμφραγῆναι πάντως ἔδει τὰ χείλη τὰ δόλια, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Δαυΐδ, τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν, ἐν ὑπερηφανείᾳ καὶ ἐξουδενώσει, ὥσπερ ἄρα καὶ ἐνεφράγησαν, καὶ τὴν ἐσχάτην σιωπὴν ἐσιώπησαν D · μεταξὺ γὰρ τῶν λόγων ἀοράτως πληγέντες, θάνατον εὐθὺς εὗρον τὰ τῆς βλασφημίας ἐπίχειρα.

XII. Iniquus autem imperator in summam adductus dubitationem, postquam vidit omnia cedere martyris menti et gratiæ, eum morte condemnat, quæ gladio sit ei afferenda. Nam quoniam martyrii cursus non poterat aliter finem accipere, et hic ipse athleta venire ad Christum, quem desiderabat, ipsum quidem, qui sunt hujus rei ministri, gladio interimunt. Deinde matrem quoque quæ erat ejus collo circumfusa, et ei magis corde quam ore adhærebat : nihil autem muliebre aut maternum loquebatur,

ΙΒ΄. Ὁ μέντοι παράνομος βασιλεὺς τοῖς ὅλοις ἀπορηθεὶς, ἐπεὶ καὶ πάντα ἑώρα τῆς τοῦ ἀθλητοῦ γνώμης ἡττώμενα, θάνατον αὐτοῦ κατακρίνει τὸν διὰ μαχαίρας. Αὐτὸν μὲν οὖν εὐθὺς οἱ πρὸς τοῦτο διακονοῦντες ἀναιροῦσι τῷ ξίφει. Ἔπειτα καὶ τὴν μητέρα περιπλακεῖσαν αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ, καὶ καρδίᾳ, μᾶλλον ἢ στόματι περιπτυσσομένην, γυναικεῖον οὐδὲν ἢ μητρικὸν ἐπιφθεγγομένην, οὐ δ' ἀνάξιόν τι τοιοῦδε παιδὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγῶσιν αὐτοῦ μᾶλλον φαιδρυνομένην, ἀνηλεῶς οἱ δυσσεβεῖς ἐχομένην τοῦ παιδὸς

A ἐπισφάττουσιν· τί δὲ καὶ ἄλλο ἦν οἰκειότερον, ἢ αὐτοὺς δρᾶσαι πονηροὺς ὄντας, ἢ ἐκείνην παθεῖν, φιλόθεον ὑπάρχουσαν καὶ φιλόπαιδα, ἢ οὕτω θνήσκοντι τῷ υἱῷ συναποθανεῖν, καὶ μὴ ἀπολειφθῆναι γερῶν υἱοῦ, καλῶς μητέρα παιδαγωγήσασαν, ἀλλὰ κοινῇ τούτους τῷ κοινῷ Δεσπότῃ ἐμφανισθῆναι, καὶ παρ' αὐτῷ μένειν, κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον, μητέρα ἐπὶ τέκνῳ εὐφραινομένην;

IΓ'. Οἱ δὲ παρόντες ἐκ τοῦ Ἰλλυρικοῦ εὐσεβεῖς, σπουδῇ τὰ αὐτῶν ἀνελόμενοι λείψανα, τοῖς ἐν Ῥώμῃ πιστοῖς περὶ τούτων φροντίζουσι, γνωρίζουσί τε αὐτὸ καὶ κοινὰ τίθενται, καὶ οὕτως ἄμφω ταῦτα μυρίσαντες, καὶ τὰ εἰκότα τιμήσαντες, θάπτουσι φιλοθέως, Χριστιανοῖς πλοῦτον ἄσυλον, τοῖς ἐν νόσοις B τε καὶ πονηροῖς πνεύμασι χρῆμά τι ἀλεξίκακον, εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς ἁπλῆς καὶ ἀκτίστου θεότητος, ᾗ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[1] Psal. CXII, 9.

neque tali filio indignum, sed ejus certaminibus lætabatur et gloriabatur : immisericorditer impii filio suo adhærentem interficiunt. Quidnam vero erat convenientius, illosne fecisse cum essent mali, an illam esse passam, cum esset pia in Deum et amans filii ? an cum sic moriente filio esse mortuam, et non abesse a præmiis filii matrem, quæ eum pulchre erudiit; sed eos communiter sisti ante communem Dominum, et apud eum manere, ut sacra dicit Scriptura, matrem propter filium lætantem ? [1]

XIII. Qui autem erant pii ex Illyrico, quicunque quidem tunc aderant, cum diligenter eorum extulissent reliquias, iis qui erant Romæ fideles, qui eas diligenter inquirebant, ubinam essent, significant et communicant : et sic cum ambo eas unxissent et condivissent, et ut par est honorassent, ipsas pie sepeliunt : Christianis divitias, quæ non possunt eripi, morbis et malis spiritibus propulsandis præsens remedium : ad gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ (1).

—

MARTYRIUM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS

GEORGII

(Aprilis die 23, anno 303. — Acta Sanctorum Bolland. ad hanc diem Græce : interpretationem Latinam adornandam curavimus.)

—

Α'. Ἄρτι τοῦ τῆς εἰδωλομανίας νέφους τὴν οἰκουμένην διαλαβόντος, καὶ μικροῦ πάντων ὅλῳ ποδὶ χωρούντων πρὸς τὴν ἀσέβειαν Διοκλητιανοῦ τότε καὶ Μαξιμιανοῦ τὴν βασίλειον ἰθυνόντων ἀρχὴν, οἳ τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος τὰ Ἑλλήνων διαπρεσβευόντων δεισιδαιμονέστατοί τε ἦσαν καὶ δραστικώτατοι. Οὗτοι ἐπὶ μέγα τὴν ἀθεΐαν αὐξῆσαι μέγα τῷ ὄντι καὶ σπουδαιότατον εἶναι τιθέμενοι, πάντας τοὺς ἐν τέλει συγκαλεσάμενοι καὶ κοινῇ διασκεψάμενοι περὶ τούτου, ἐπεὶ κἀκείνους ἑώρων τὴν ἴσην αὐτοῖς ὁδεύοντας καὶ

C I. Quo tempore idololatria caligine sua orbem terrarum obscuraret, et tantum non omnes citato gradu impietatis viam ingrederentur, Diocletianus et Maximianus rerum summa potiebantur, viri inter omnium ætatum paganos et superstitiosissimi et audacissimi. Qui impietati undiquaque augendæ ac proferendæ omnem operam dando, magistratus undique collectos super ea re examinarunt, et ubi eos plane consentire vidissent, dicta et visa factis exæquare statuerunt. Itaque edictis per totum im-

(1) Metaphrastæ adjudicat Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis pag. 125 in earum Vitarum catalogo quæ proprio Metaphrastæ stylo signantur : quare gratum philhelleni lectori futurum credidi, si hanc talis viri paraphrasim, quæ publicam hactenus lucem non vidit, hic exhiberem.

perium missis deos patrios, id est idola manu facta, sacrificiis coli jusserunt (stultos reges, qui ab istis sibi imperium, omnibus vero mortalibus salutem impertiri credebant!), omnibus autem qui se Christianos profiterentur dirissimis pœnis subjici, necem in pietatis præmium proponendo.

A ὀρθοποδοῦντας πρὸς τὴν ἀσέβειαν, ἔργῳ βεβαιῶσαι τὰ δόξαντα σπουδὴν ἐποιοῦντο· καὶ διὰ ταῦτα γράμματα καὶ προθέματα πολλῷ τῷ τάχει διὰ πάσης ἐφοίτα τῆς οἰκουμένης, τοὺς μὲν νομιζομένους θεούς, τὰ χειροποίητά φημι ξόανα καὶ βδελύγματα, θυσίαις ἁπάσαις τιμᾷν (καὶ γὰρ ἐδόκει τοῖς ἀνοήτοις βασιλεῦσι μὲν δι' αὐτῶν τὸ κράτος, ἀνθρώποις δὲ πᾶσιν τὴν σωτηρίαν βραβεύεσθαι), πάντας δὲ τοὺς ὁμολογοῦντας εἶναι Χριστιανούς, μετὰ τὴν εἰς τὸ βῆμα παράστασιν, ἀπώμοτον τὴν ὁμολογίαν ταύτην οὐ ποιουμένους, συχναῖς ὑποβάλλεσθαι τιμωρίαις, εἶτα καὶ θανάτου ψῆφον τῆς εὐσεβείας πορίζεσθαι τὴν ἀντίδοσιν.

II. Tunc admirabilis miles Christi Georgius seu astrum pellucidum per impietatis tenebras lucebat. Natus in Cappadocia claris parentibus, inque Palæstina educatus, majorum pietatem amplexus, candidis moribus, ætate juvenis, prudentia senex, corde simplex, ira contra impios ardebat. Igitur circa rem militarem egregie eruditus dux cohortis Invictorum præficitur, et cum imperator bellum contra Persas gereret, Georgius tempori cedens, manu fortis brevi bello inclaruit.

Β'· Τότε δὴ καὶ ὁ θαυμαστὸς στρατιωτης μέγας Γεώργιος, τὸ τοῦ Χριστοῦ τῷ ὄντι γεώργιον, ἀστέρα τινὰ τῶν διαφανῶν εἰκονίζων, ἐν σκότει τῆς ἀσεβείας ἐδείκνυτο. Τούτῳ πατρὶς μὲν ἡ Καππαδοκῶν, πατέρες δὲ τῶν ἐπιφανῶν, τροφὸς ἡ Παλαιστίνη, τὸ σέβας ἐκ προγόνων αὐτοῦ εὐσεβέστατος ἦν καὶ ἄσε- B χνος, τὴν μὲν ἡλικίαν νεάζων, τὴν δὲ φρόνησιν πολιός, εὐθὺς τὴν καρδίαν, ζήλου πνέων κατὰ τῆς ἀσεβείας. Καλῶς οὖν ἐκπονηθεὶς τὰ πολέμια, κόμης τοῦ νουμέρῳ (2) τῶν 'Ανικιώρων ἐπιφανεῖ προχειρίζεται· ἡνίκα δὴ καὶ τὸν βασιλέα [ἔδει] τὸν κατὰ Περσῶν (3) ὑπελθεῖν πόλεμον, αὐτὸν ἐκεῖνον ὁ καιρὸς παρεκάλει, ἐφ' ᾧ καὶ ἄθλους οὔτε μικροὺς ἀγωνίζεται, καὶ θαυμαστὴν ἔχων ἐν πολέμοις εὐτολμίαν γνωρίζεται.

III. Cum autem majoris dignitatis adipiscendæ cupidus esset, ea quam affectabat majorem, Deo ita volente, nactus est. Recepto enim patrimonio, ad imperatores reversus, Saulis sortem aliquo modo expertus est. Hic enim asinos requirens regnum invenit, noster autem mundanæ avidus gloriæ regni cœlestis compos est factus. Ubi enim, in ipso statim adventu, Deum contemptum, dæmones autem honoratos vidisset, impietatis ardore incensus Davidis exemplum secutus est qui dicit se incredulitate Dei adversariorum misere vexari. Sed Domini promissionum memor qui se eos coram Patre agnositurum esse dicit, qui se coram hominibus confessi fuerint : hac promissione Domini arrepta, tutum se reddere voluit.

Γ'. 'Επεὶ δὲ καὶ μείζονος ἦν τιμῆς ὀρεγόμενος, εὗρεν οὐχ ἧς ὠρέγετο, ἀλλ' ἧς ὑπῆρχεν ἐκεῖνος ἄξιος, τῆς θείας οὕτω προνοίας οἰκονομηταμένης. Λαβὼν γὰρ τὰ ἐκ πατέρων αὐτῷ περιελθόντα χρήματα, καὶ πρὸς τοὺς τότε βασιλεύοντας ἀφικόμενος, πάσχει τι τῷ Σαοὺλ παραπλήσιον. Ὁ μὲν γὰρ ὄνους ἀναζητῶν βασιλείαν ἐκτήσατο, ὁ δὲ κοσμικῆς δοξης ἐπιθυμῶν οὐρανῶν ἔτυχε βασιλείας. Καὶ ὅπως ἐγγὺς ἡ δήλωσις. Καταλαβὼν γάρ, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἰδὼν τὸν Θεὸν ὑβριζόμενον, δαίμονας δὲ τιμωμένους, ζήλῳ θεοσεβείας διακαυθεὶς τὴν ψυχήν, εἰς νοῦν τε τὰ τοῦ Δαβὶδ βαλλόμενος, ὅτε μὲν τῇ θέᾳ τῶν ἀσυνετούντων C ἐκτήκεσθαι λέγοντος, ὅτε τὰ ὅμοια πάσχειν, διὰ τὴν περὶ τοὺς θείους λόγους τῶν ἐχθραινόντων ὀλιγωρίαν, ἔπειτα καὶ τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων εἰς καιρὸν διαμνημονεύσας, ἃ καθαρῶς ἐπαγγέλλεται, τοῖς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὁμολογοῦσιν αὐτόν, ἀντιδιδόναι φιλοτίμως τὴν ἔμπροσθεν τοῦ Τεκόντος ὁμολογίαν· ἔσπευσεν ὡς τάχος ἁρπάσαι τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ χρέος ἑαυτῷ δεσποτικὸν προσμνηστεύσασθαι.

IV. Cum autem per portam angustam intrare vellet, in divitis obstaculum videns, quibus tamen ad bonas res auxiliaribus uti volebat, pauperibus eas distribuit. Porro gravem armaturam, qua Paulus in spiritu fideles armat, Ipse induit, lumbos in veritate cingit, justitiæ lorica se vestit, galeam salutis capiti imponit, pedes ad Evangelium pacis annuntiandum tegit ; deinde fidei clypeum, et spi-

Δ'. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν στενὴν εἰσελεύσεσθαι πύλην προελομένῳ, ἵνα μηδὲν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος αὐτῷ ἐμποδίσειεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὡς βοηθῷ τῷ πλούτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρήσαιτο, πενήτων αὐτὸν χερσὶ διανέμει. (4) Πρὸς δὲ καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν Παῦλος ἐν πνεύματι τοὺς πιστοὺς ὁπλίζει περιβαλλόμενος, D καὶ τὴν μὲν ὀσφὺν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περι-

(2) Νούμερα pluraliter *cohortes*, quam vocem in ipso Julio Cæsare restituisse gloriatur Meursius in Græco-Barbaris, certe a Latinis ad Græcos transiit, distinguebantur autem *Numeri* suis singuli cognomentis, quale hic est cognomen *Aniciorum* seu *Invictorum* : verumne, an ornatus causa hic assumptum, non dijudico.

(3) Anno 301 missus contra Persas fuit Galerius Maximianus, eo successu, quem ad annum Diocletiani 17 Theophanes describit.

(4) Expungo hæc pauca ταύτην τε τὸ θεῖον οἰκειοσάμενος, quia non video quomodo huc pertineant.

θέμενός τε καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, καὶ τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης ὑποδησάμενος, ἔπειτα καὶ τὸν τῆς πίστεως θυρεὸν, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἀναλαβὼν μάχαιραν, ἥ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, καὶ ὡς οιον τε ἦν ἀσφαλῶς καθόλου περιφραξάμενος, πρὸς τὸν κατὰ τῆς ἀσεβείας ἐχώρει πόλεμον.

A ritus ensem accingit, qui est Dei Verbum, et sic ab omnibus partibus tutus ad impietatis bellum progreditur.

Ε'. Εὑρὼν δὲ τοὺς, ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλεύειν καὶ ἄρχειν, αὐτοὺς μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀσεβείας κραταιότερον ἀρχομένους, πλήθη τε βασανιστηρίων οὐ κατὰ τῶν πονηρευομένων (ὥσπερ ἦν θέμις) καὶ ἀδικούντων, ἀλλὰ κατὰ τῶν εὐσεβούντων μᾶλλον προκείμενα, αὐτούς τε δημηγοροῦντας οὐδὲν θεοσεβὲς, οὐδὲν δίκαιον, ἀλλ' ὅσα πρὸς ἀσέβειαν ἀλείφει καὶ τὴν τῶν δαιμόνων λατρείαν (τί γὰρ ἕτερον ἡ τῶν ψευδωνύμων θεῶν προσκύνησις;) οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσαπειλοῦντας, εἰ μόνον ὀνομάσειέ τις τὸν Χριστὸν, ἔξω παντὸς ἐλέους, τοῖς προκειμένοις, καταχηρυττόμενον (5), ἐξαπεθανεῖν· ζήλου πλησθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ τρυφὰς μᾶλλον οὐ πληγὰς εἶναι τὰ ἀπειλούμενα διὰ Χριστὸν λογισάμενος, εὔτολμόν τε καὶ λεοντῶδες δεικνὺς ὅρμημα, διακόψας τὸ πλῆθος, καὶ παρελθὼν εἰς μέσον, Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀνεκήρυξεν καὶ Χριστοῦ δοῦλον ὑπάρχειν.

V. Ubi eos qui nomine et specie solum regnarent ab impietate possessos, et tormentorum pœnam non scelestis, id quod fas erat, sed piis et fidelibus inflictam animadvertisset: imperatores enim pro sua impietate nihil juste faciebant, imo quæcunque ad impietatem et dæmonum cultum incitant fovebant (qui sane nihil aliud nisi falsorum deorum B adoratio) et iis qui Christum nomine solum profitebantur mortem crudelissimam intentabant: Georgius sancto ardore incensus et istas minas floccifaciens via per multitudinem sibi patefacta Christianum sese ac Christi servum professus est.

Ϛ'. Τὴν παῤῥησίαν ταύτην, καὶ τὸ θάρσος, καὶ τὴν τόλμαν τοῦ μάρτυρος οὐχ ἁπλῶς εἶδε τὸ τῶν ἀσεβῶν πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρῶς κατεπλάγησαν. Ὁ μέντοι γεννάδας θαῤῥαλεώτερον ἔτι μᾶλλον, Θεὸν μὲν ἀληθινὸν τὸν Χριστὸν ὡμολόγει, τὰ δέ γε τιμώμενα παρ' αὐτῶν εἴδωλα καὶ τοὺς ὀνόματα μόνον θεοὺς διέπτυέ τε καὶ ἐμυκτήριζε, καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπόθεσιν ἐποιεῖτο σφοδροῦ γέλωτος. Πλὴν ἀλλὰ τοῖς τυράννοις ταῦτα ἀκούουσι παντοδαπὴ ἦν ἡ γνώμη· ποτὲ μὲν γὰρ τὸν ἄνδρα τῆς παῤῥησίας ἐθαύμαζον, ποτὲ δὲ ἠπείλουν, ποτὲ δὲ καὶ θωπείαις ὑπήεισαν, ὥστε κατὰ τον θεῖον Δαυὶδ τοὺς ἐκείνων λόγους. τοῦτο μὲν βολίσιν ἐοικέναι, τοῦτο δὲ ὑπὲρ ἔλαιον ἁπαλοὺς δείκνυσθαι· τήν τε γὰρ νεότητα καὶ τὸ κάλλος ἐλέους παντὸς ἄξιον καὶ φειδοῦς ἔκριναν, τὴν ζωὴν προτιμοτέραν σαφῶς ὑπετίθουν, τιμὰς ὑπηγγέλλοντο, πλούτου καὶ τρυφῆς ὑπεμίμνησκον. Ὡς δὲ πρὸς τὰ φιλάνθρωπα ταῦτα καὶ μαλακὰ μηδὲν ἐπικλινόμενον ἑώρων, μεταβάλλοντες βασάνους ἠπείλουν, ὥσπερ τὴν ὄψιν φοβερὰς, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐν πικρῷ θανάτῳ τοῦ βίου καταστροφήν.

VI. Hæc dicendi libertas, hæc audacia multitudinem impiorum stupefactam mirum in modum commovere; quod animum Georgio addidit, ita ut Christum Deum verum palam profiteretur et ipsa deorum falsorum nomina conspueret inque ludi- C brium verteret. Tyranni ipsi, his auditis, varia sentiebant, nunc viri sancti sermonem liberum admirantes, nunc minis eumdem insequentes; imo usque ad blanditias descenderunt, ita ut, si cum Davide loqui licet, eorum verba cum jaculis, tum oleo comparanda viderentur. Viri enim juventutem et pulchritudinem commiseratione dignas censebant: quare meliorem ei vitæ conditionem, cum honoribus ac divitiis proposuere. Cum autem virum sanctum nec minis nec blanditiis moveri viderent, cruciatus instrumenta cum mortis terriculamento monstrarunt.

D

Ζ'. Ἐπεὶ δὲ πρὸς πάντα ἑώρων εὐπαγῆ καὶ ἀκλόνητον, μιμούμενόν τε τὴν οἰκίαν ἀτέχνως τοῦ φρονίμου, ἣ οὐκ ἀνέμοις σαλεύεται, οὐ ποταμοῖς παρασύρεται, οὐ βροχαῖς κατακλύζεται, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου λέοντα ξυρᾷν ἐῴκουν, ἢ πρὸς κολωνὸν κηρύττεσθαι οἱ δὲ καὶ πεῖραν ἐπήγαγον, καί θράττειν ᾤοντο, καὶ μορμολύττεσθαι τὸν ἀπτόητον, ξύλῳ τοίνυν αἰωρηθέντος, κοντῷ τὴν γαστέρα διακρούειν ἐκέλευον. Καὶ οἱ μὲν ἔργου ἥπτοντο· ὁ δὲ, ὥσπερ ἐνευφραινόμενος ταῖς πληγαῖς, ἀφεὶς τοὺς παίοντας, πρὸς Θεὸν μᾶλλον ἐκίνει τοὺς λόγους, καὶ δῆλος ἦν ὁμολογῶν αὐτῷ χάριτας τῆς κολάσεως. Εὐχαριστῶ

VII. Ad hæc omnia Georgius constans atque immotus viri prudentis domum imitatur quæ ventis non labefactatur, fluminibus non obruitur, imbribus non demergitur, et imperatorum voces ad leonem indomitum aut montem surdum datæ videbantur. Igitur quem minis, tormentis, omni formidinis genere subigere non valebant, ejus postremo crucifixi corpus hastilibus perfodi jusserunt. Et carnifices quidem dum jussa exsequuntur, martyr læto inter cruciatus animo, contemptis tortoribus, Deum alloquens gratias pro supplicio retulit: Grates tibi ago, Domine ac Deus, dicens, quod beneficiis me tuis

(5) Ecgraphum nostrum καταχρυπτόμενον, quod sensum nullum faciebat.

dignum censes. Hæc cum dixisset cuspis, quæ sancti viri corpus attingit, instar plumbi reflectitur, atque innocua in tortorum manibus evadit.

A σοι, Δέσποτα καὶ Θεὲ, λέγων, ὅτι μὲ τῶν σῶν ἀγαθῶν ἄξιον γενέσθαι παρασκευάζεις. Οὕτως ἔλεγεν, καὶ ὁ κοντὸς εὐθὺς μολίβδου δίκην ἐστρέφετο, τῷ μὴ πεισθέντι τοῖς παρανομοῦσιν αὐτὸς ὑπείκων ῥᾳδίως καὶ οἷον εὐπειθὴς γινόμενος, τοῖς μέντοι βλάπτειν τὸν Ἅγιον βουλομένοις οὐδαμῶς χρήσιμος.

VIII. Inde tortores majori cum odio (probe enim noverant difficile sibi fore ut virum sanctum suppliciis interimant) diriora circumspiciebant tormenta. In carcerem itaque deducitur donec novum cruciatus instrumentum invenerint. Sed ne sic quidem animo æque ac corpori quietem esse volentes, compedibus vincti pectori lapidem ingentem imponunt. Hic vero gratias de novo agens, lapidem loco supplicii pro cordis fulcro, fidem suam confirmando, futurum esse precabatur.

Η'. Ἀλλὰ γὰρ οἱ ἐχθραίνοντες, οὕτω πρὸς πλείονα θυμὸν ἐξαφθέντες (ἡττᾶσθαι γὰρ τὸ μὴ δυνατοὺς εἶναι τιμωρεῖσθαι σαφῶς ἔκρινον) πρὸς βαρυτέρας ἔβλεψαν τιμωρίας· καὶ τὸ μὲν νῦν ἔχον ἡ φυλακὴ τὸν Ἅγιον παρελάμβανεν, ἕως αὐτοῖς ἡ περὶ τοῦ πῶς δεῖ τιμωρήσασθαι σκέψις γένοιτο· ἵνα δὲ μηδὲ οὕτως ἄνετον ἔχει τὸ σῶμα ψυχὴ, καταχριθεὶς τὴν εἱρκτὴν, ἀλλὰ καὶ πέδαις μὲν τοὺς αὐτοῦ πόδας δεσμοῦσιν, ὕπτιον δὲ διατείναντες καὶ βαρεῖ λίθῳ τὰ στέρνα B καταβαρύνουσιν. Ὁ δὲ καὶ οὕτως ηὐχαριστει τῷ Θεῷ πάλιν, καὶ τὸν εἰς τιμωρίαν ἐπιτιθέντα λίθον αὐτῷ, εἰς στηριγμὸν καρδίας ηὔχετο γενέσθαι, πάγιόν τε καὶ ἀμετάθετον ἐμπεδῶσαι αὐτῷ τὴν ὁμολογίαν.

IX. Tunc Diocletianus novam mortis machinam excogitavit, indole ipsus atra et inhumana dignissimam, quo majorem condemnato dolorem afferret. Rota prægrandis conficitur, mucronibus acutissimis præfixa, quæ in gyrum circum voluta damnati corpus brevi exsangue fixis in ipsa gladiis dilacerabat. Super ea vir sanctus nudus loricisque vinctus extendebatur ; sed pectore per orationem ac in Christum fidem bene confirmato se, quo duriores subiisset plagas, eo majorem in cœli mercedem nacturum esse sperabat, dummodo Paulo fides habeatur dicenti : Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Sic igitur Georgius, volvente rota, circumactus et gladiis fœde discissus, astantium risus ac ludibrium factus est, qui rebus præsentibus unice intenti quærebant : Ubinam est Deus Georgii, et cur e manibus eum nostris non liberat ? Sicut David dicit : Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei, dum dicunt mihi per singulos dies : Ubi est Deus tuus ? Hi præ imprudentia sua intelligere non valebant ; Salomon sapientissimus autem iis qui propter timorem Domini dura patiuntur hoc prædicit : Tunc, inquit sanatio corpori tuo erit et cura ossibus tuis. Et reapse obtigit ei sanatio et cura admirabilis : quomodo vero, audi.

Θ'. Ἔπειτα εἰς τὴν ἐπιοῦσαν καὶ περὶ τῆς βαρυτέρας σκέπτεται βασάνου Διοκλητιανὸς ὁ δεινός· ἡ δὲ ὄργανόν τι τιμωρητικὸν ἦν, ἄξιον μὲν τῆς ἐκείνου πικρᾶς ψυχῆς καὶ δαιμονιώδους, ἰδεῖν δὲ φρικωδέστατον, καὶ ὑποστῆναι παντάπασιν ἀλγεινότατον. Τροχός τις ἥρμοστο παμμεγέθης, μαχαίραις ὀξυτάταις καταπαγεὶς, ὃς μεθόδῳ τινὶ κομψοτέρᾳ κινούμενός τε καὶ περιδινούμενος, τὸν αὐτῷ προσδεθῆναι καταχριθέντα, ἔξαιμον εὐθὺς ἐδείκνυ καὶ κατάκοπον ταῖς μαχαίραις. Ἐπ' αὐτῷ τοίνυν ὁ Ἅγιος γυμνὸς ὅλος περιταθεὶς καὶ δεθεὶς, εὐχῇ καὶ πίστει τῇ πρὸς C Χριστὸν ἐπιῤῥώσας αὐτοῦ τὴν καρδίαν, εἶτα καὶ εὔελπις ὤν. ὅτι μειζόνων τιμωριῶν μείζους ἂν πάντως ἀντιλάβοι καὶ τοὺς μισθοὺς, εἴπερ ἄξιος πιστεύειν ὁ Παῦλος, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον εἰπὼν ἕκαστον καὶ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεσθαι, γενναίως εἶχε καὶ καρτερῶς, ἄνω τε καὶ κάτω στρεφομενος καὶ περιειλούμενος, καὶ ταῖς μαχαίραις δεινῶς κατακρεουργούμενος, ὀνειδισμός τε καὶ χλευασμὸς, τὸ τοῦ θείου φάναι Δαυὶδ, τοῖς κύκλῳ γενομένοις, οἵ πρὸς τὸ παρὸν μόνον βλέποντες, Ποῦ δέ νῦν, ἔφασκον, ὁ Θεὸς Γεωργίου, καὶ διὰ τί μὴ ἔλθοι τῶν ἡμετέρων χειρῶν αὐτὸν ῥυσόμενος· ὡς καὶ ταῦτα συνᾴδειν τὰ τοῦ Δαυὶδ, Ἐν τῷ καταθλᾶσθαι τὰ ὀστᾶ μου, λέγοντος, ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου, ἐν τῷ λέγειν αὐτούς μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου ; Οἵ ἀσύνετοι ὄντες οὐμενοῦν συνιδεῖν οὐχ εἶχον, τοῖς ουτω διὰ το φοβεῖσθαι τὸν Κύριον δεινῶς πάσχουσιν, οια Σολομὼν ὁ σοφὸς προλέγει, Τότε, φάσκων, ἴασις ἔσται τῳ σώματί σου, καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις σου. Τοιγαροῦν καὶ γέγονεν αὐτῷ ἴασις, καὶ κομιδὴ θαυμαστὴ, καὶ ὅπως ἄκουε.

X. Tortores virum sanctum cum tali modo rota affixissent, recesserunt, fame eos ad liturgiam solemnem vocante ; ii, inquam, qui per esum panis, Christi populum devorant. Sanctus interea (ita enim imperatum fuerat), voto astrictus manebat haud invitus. Brevi post tempore vox cœlitus demissa et divinitus comperta quæ athletam nominatim compellebat, auditur. Paulo post angelus Dei facili negotio vincula solvit ac vulnera penitus sanat, insurperque amicum ac popularem eum ex intimo

D I. Οἱ μὲν κολάζοντες μετὰ τὸ διαθεῖναι ταύτῃ τὸν Ἅγιον ἀνεχώρουν, τῆς γαστρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν συνήθη καλούσης λειτουργίαν, ἐκείνους φαμὲν, οἵτινες διετέλουν ἐν βρώσει ἄρτου τὸν τοῦ Χριστοῦ λαὸν κατεσθίοντες· ὁ δὲ Ἅγιος, οὕτω προσταχθὲν, ἔμεινεν ὥσπερ εἶχε τῷ τροχῷ δέσμιος. Ἀλλὰ προσεκτέον ὡς οἷόν τε φιληκόως, ἐνταῦθα γὰρ καὶ ἡ θαυμασία τοῦ ἀγαθοῦ ἐπίσκεψις. Οὐ πολὺς μετὰ τὸν δεσμὸν παρῆλθε καιρὸς, καὶ ἦχος μὲν οὐρανόθεν ἠχεῖται φαιδρὸς, φωνὴ δὲ ἐκεῖθεν οἷα θεοπρεπὴς ἐξακούεται,

πρὸς ὄνομα καλοῦσα τὸν ἀθλητήν· ἔπειτα καὶ ἄγγελος Θεοῦ παραστὰς, λύει μὲν τῶν δεσμῶν ἐκείνων μάλα ῥαδίως, θεραπεύει δὲ τὰς πληγὰς ὥσπερ οὐδὲ γενομένας πρότερον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς φίλον ἤδη καὶ συμπολίτην προσαγορεύει τὰ φιλικώτατα. Πληροῦται γὰρ κἀνταῦθα τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Δαυὶδ προηγορευμένον, ὅτι « Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς.

A animo appellat. Et hoc quidem loco divi Davidis dictum impletur : « Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos. »

ΙΑ'. Εἶτα τὸν Ἅγιον ἐνησθῆναί τε τοῖς γινομένοις καὶ δοξάσαι τὸν Κύριον, Ὑψώσω σε, λέγοντα, ὁ Θεός μου, ὁ Βασιλεύς μου, καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα· αἰνέσω τὸν Θεόν μου διὰ παντὸς, τὸν Θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου. Εἶτα φανερὸν ἑαυτὸν τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιῶν ὁ Ἅγιος, μέσος αὐτῶν γίνεται, θυσίας τοῖς ἐπίσης αὐτοῖς ἀναισθήτοις προσαγόντων θεοῖς, φωνῇ τε λαμπροτέρᾳ, Ἐπίγνωθι, βασιλεῦ, ἔφη, τίς μὲν ἐγὼ, ὃν ὑμεῖς εἰς ἀπώλειαν ἐκδεδώκατε, τίς δὲ ἐκεῖνος, ὁ τῆς πικρᾶς ὑμῶν ἀπαλλάξας με τιμωρίας. ἐπίγνωτε τοῦτον, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν εἶναι πιστεύσατε, παυσάμενοι προσέχειν θεοῖς, οἵτινες οὐ μόνον ἑτέροις, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς ἀδύνατοι βοηθεῖν. Ἤκουσε ταῦτα ὁ βασιλεὺς, καὶ τὴν ὄψιν προσβαλὼν τῷ μάρτυρι, τίς τε εἴη διεπυνθάνετο, καὶ περὶ τὴν θέαν ἀμφαγνοεῖν ἐῴκει· ποῦ γὰρ καὶ εἰκὸς ἦν πιστεύειν ὅτι καὶ ζῶν διαρκέσει Γεώργιος; μὴ ὅτι καὶ τὰ ἐν τῷ τροχῷ δεσμὰ διακόψας, καὶ τὰς ἀνηκέστους πληγὰς ἐξυγιωθεὶς, ἀπαθὴς τὸ παράπαν ὁρᾶσθαι, καὶ μηδὲ ἴχνος τι κολάσεως ἐπισημαίνειν τῷ σώματι;

B XI. Georgius posthæc gaviuss de his omnibus Dominum glorificavit : Exaltabo te, Deus, dicens, mi rex, et laudabo nomen tuum in æternum. Glorificabo Deum meum semper, Deum qui lætificavit juventutem meam. Dein sanctus coram rege cæterisque se constituens qui diis inanibus sacra faciebant, clara voce : Considerate, inquit, quis ego, quem perniciei devovistis, et quis ille qui diris me vestris cruciatibus eripuit. Hunc cognoscite verumque Deum esse credite, diis vestris jam non studentes qui ne sibi ipsis, nedum aliis auxilio esse possunt. His auditis, imperator oculis in martyrem conversis quis esset rogavit ; jam enim oculis diffidere cœperat. Quis revera Georgium adhuc vivere suspicari ausus fuerit ? quis eum post tot et tam dira tormenta incolumem et sanitati redditum crediderit ?

ΙΒ'. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος πάλιν ἑαυτὸν ἐδείκνυ, καὶ τοῖς μὴ πάνυ πεπηρῶσθαι καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ νοῦν βουλομένοις ἐπίδηλος ἦν, καὶ αὐτὸς εἶναι Γεώργιος, αὐτὸς ὁ τῆς ἀληθείας μάρτυς ἀκριβῶς ἐπιστεύετο· πολλοῖς αἴτιος σωτηρίας ἐγίνετο, καὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως πρόξενος ἀληθής· καὶ πρώτοις γε τῶν ἄλλων, τοῖς καὶ πρώτοις τὴν ἐπιφάνειαν, Ἀνατολίῳ φημὶ καὶ Πρωτολέοντι τοῖς στρατηλάταις. Οἳ καὶ φανερῶς ἕνα Θεὸν ἀληθινὸν εἶναι τῶν Χριστιανῶν ἀνακράξαντες, ἐν τόποις ἐρήμοις κατακοπῆναι μετὰ τῶν ἄλλων τῶν συμπιστευσάντων αὐτοῖς κατεκρίθησαν, καὶ τοῦτο μισθὸν εἶχον τῆς εὐσεβείας τὸ ἐκεῖνα παθεῖν, ἃ πολλῷ μᾶλλον τοὺς τὴν κρίσιν ἐξενεγκόντας ἦν ἄξιον. Ἀπαγόμενοι δὲ εἰς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον, πάντες ὡς ἐκ μιᾶς καὶ γλώττης καὶ γνώμης, Κύριε, ἔκραζον, Ἰησοῦ Χριστὲ, πρόσδεξαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ· καὶ τὴν βραχεῖαν ὁμολογίαν ταύτην τῆς εἰς σὲ πίστεως, εἰς δικαιοσύνην λογισάμενος καὶ ἀπολύτρωσιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, ὑπὸ τὴν σὴν ἡμᾶς ἀδιάδοχον κατάστησον βασιλείαν· οὕτως εἰπόντας, τὸ τῆς μαρτυρίας ἐκδέχεται τέλος. Εὑρέθη καὶ ἡ βασιλὶς Ἀλεξάνδρα, τὴν ἀγαθὴν γῆν μιμησαμένη, καὶ σπέρματα λαβοῦσα καὶ ἀφορμὸς τὰ κατὰ τὸν θεῖον Γεώργιον, εὔσταχυν ἐγεώργει τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν· αὕτη τὸ νῦν ἔχον μικρὸν παῤῥησιασαμένη τὴν εὐσέβειαν, καὶ Χριστιανὴν ἑαυτὴν ἀνομολογήσασα, ἔμενεν οὕτω παρ' ἑαυτῇ τρέφουσα τοὺς εὐσεβεῖς λογισμούς.

C XII. Postea publice prodeundo omnibus qui oculis ac mente capti non essent, Georgium se annuntiavit et veritatis testis esse creditus est, plurimis salutis auctor et fidei in Christum sospitator factus, ut Anatolio et Protoleonti ducibus qui in primis fidelibus exstiterunt. Hi unum Christianorum Deum verum esse unanimiter exclamarunt, et in loco deserto ut capite plecterentur cum aliquibus consortibus condemnati sunt. Pietatis igitur mercedem nacti sunt, qua judices impii multo digniores fuerant. Ubi in locum supplicii pervenerunt, omnes una voce et una mente : Domine Jesu Christe, clamaverunt, recipe animas nostras in pace ; et si hisce fidem in te profitemur, in justitiam imputabis, et remissis peccatis in æterno nos regno tuo con- D stitue ; quibus dictis martyrii corona eis obtigit. Alexandra quoque imperatrix bonam terram imitata fuisse et semen a Georgio sparsum fidei in Christum inseruisse videtur. Pietatem namque modeste colens et Christianam sese confitens, piis moribus insistere nunquam destitit.

ΙΓ'. Τὸν μέντοι βασιλέα κατὰ τοῦ μάρτυρος θυμὸς ὑποθήξας ἄγαν θερμὸς, χαλεπῇ πάλιν αὐτὸν ἤπειγε παραδοῦναι κολάσει. Τιτάνῳ γοῦν, ὃν σύνηθες καλεῖν ἄσβεστον, ἄρτι σβεσθέντι, ἢ τόγε ἀληθέστερον εἰπεῖν ἐναφθέντι, συγχωσθῆναι κελεύει, φύλακάς τε διὰ παντὸς παρεδρεύειν, ὡς μηδὲν ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι φιλάνθρωπον, μηδὲ κακουργηθῆναί τι πρός τῶν οἰκείων μηδοτιοῦν. Εἶχε μὲν οὕτω τὸ κελευσθέν· ἡμερῶν δὲ τριῶν διαγενομένων, ὁ βασιλεὺς, ὅσον ἐπὶ

XIII. Georgii animi fortitudo effecit ut tyrannus novis eum suppliciis tradere statuerit. Igitur asbesto eum obtegi et custodibus undique cingi jussit, ne quid boni vel mali pateretur. Sic imperatum fuerat. Interjectis deinde tribus diebus imperatori ut par erat, Georgium demortuum esse et jam putrescere putabat. Igitur milites delegavit qui ossa defuncti nulla mora dispergerent Christianorumque liberalitati insultarent ; probe enim noverat quanti

hujusmodi res pretii abud religiosos homines haberent. Igitur asbesto dempta, sanctus, mirum dictu! non solum vivus inventus est, sed plane incolumis, quasi rosis obductus fuisset.

τῷ πράγματι κρίνων, θανεῖν τε αὐτὸν ᾤετο, καὶ εἰς τέλος ὑποστῆναι διαφθορὰν, ταύτῃ τοι καὶ στρατιώτας ἐπέταττεν ἀπελθεῖν, καὶ ἀνελομένους σπουδῇ τὰ ὀστᾶ ἀφανίζειν, βασκαίνειν Χριστιανοῖς ἄντικρυς τῆς ἐξ αὐτῶν μεγαλοδωρείας· ᾔδει γὰρ ὅσου τιμᾶται ταῦτα τοῖς εὐσέβειαν τιμᾷν ἑλομένοις. Ὡς οὖν περιεῖλον τὴν ὑποκειμένην ἄσβεστον, ὁ δὲ, ὢ τοῦ καινοῦ θαύματος! οὐ ζῶν εὕρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπαθὴς τὸ παράπαν, ὥσπερ οὐδενὶ τῶν λυπούντων ὡμιληκὼς, ἀλλὰ ῥόδοις μᾶλλον ἢ ἄνθεσι σκεπασθεὶς τοῖς ἁπαλωτάτοις.

XIV. Hujus miraculi, quod cum iis quæ Christus ipse operatus est, comparandum videtur, testes quotquot aderant (multi autem ad martyrem videndum convenerant), Magnus, exclamarunt, est Deus Christianorum. Id quod Alexandra quoque confessa est, et milites ipsos qui ad colligenda Georgii ossa missi fuerant ad fidem perduxit. Cum deinde ad imperatorem duceretur, stupor ac timor ejus animum ceperunt. Quis te vitæ reddidit? Georgius, Quid opus est, dicit, vanis vocibus? Nam si vobis revelarem, non crederetis. At scito, imperator, Christum Filium Dei alis invisibilibus me et omnes qui in eum credunt, tegere et ab omni malo liberare.

ΙΔ'. Τοῦτο τὸ μέγα καὶ οὐδὲ μακρὰν ἀπιστὰν (6) τοῖς ἀπείροις φημὶ τῶν Χριστοῦ θαυμασίων, πάντες ὅσοι παρόντες ἔτυχον θεασάμενοι (καὶ γὰρ πολλοὶ συνῆλθον κατὰ θέαν τοῦ μάρτυρος), Μέγας ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός, ἀνεβόησαν· τοῦτο καὶ τὴν βασιλίδα Ἀλεξάνδραν παῤῥησιάσασθαι, καὶ τὴν ἴσην ἀφεῖναι φωνὴν παρεσκεύασε· τοῦτο καὶ τοὺς ἀποσταλέντας ἐπὶ τὴν συλλογὴν τῶν ὀστῶν στρατιώτας, πιστεῦσαι πεποίηκεν. Ὡς δὲ καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἤδη διεβιβάσθη, ἔκπληξις αὐτὸν εἷλε, καὶ ὑπὸ δέους ἐβάλλετο, ἀμέλει καὶ παραστάντα ἠρώτα, Τίς ὁ τῆς ζωῆς σοι, λέγων, καταστὰς αἴτιος; Καὶ ὅς, Ἐὰν ἀκούσαντες, ἔφη, μὴ πιστεύσητε, τίς ἄρα χρεία ῥημάτων κενῶν; Πλὴν ἀλλὰ δῆλόν σοι, βασιλεῦ, ἔστω, ὅτι Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, αὐτὸς καὶ ἐμὲ καὶ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας πτέρυξί τε ἀοράτοις ἐπισκιάζει, καὶ παντὸς οὑτινοσοῦν βλαβεροῦ ῥύεται.

XV. Imperator ægre tulit verba adeo libera; igitur sancti pedibus calceos ferreos, cum clavis præacutis, igne calefactos addit atque sic incedere jubet, et cum male procederet: Curre alacriter, Georgi, clamat, in curriculo certaminis. Auxilium deinde a Christo cum lacrymis et usque ad finem perseverantiam expostulavit, Ne, dicens, inimicus dicat, Superavi eum; et subito solamen invenit, et, ut dicit Scriptura sacra, lux tempestiva ei prorupit, ac remedia repente præsto fuerunt: siquidem vox cœlestis audita animum confirmat, et sanitatem recipit. Sed cum pluribus ei coronis opus esset ad remunerandam animi constantiam et magnitudinem, et benigna Christi manus majora datura esset, in carcerem denuo detrusus est.

ΙΕ'. Οὐχ ἤνεγκεν ἡ βέβηλος ἀκοὴ ῥήματα ψεύδους ἐλεύθερα καὶ μοχθηρίας, ἀλλὰ κακῶς αὐτὸν πάλιν τῆς ἀληθείας ἀμείβεται· καὶ ὑποδήμασι σιδηροῖς, ὧν ἧλοι ὀξεῖς προέπιπτον, πυρωθεῖσιν ὑποδεθέντα ἐλαύνεσθαι κελεύει· ὁ δὲ τρέχειν ἀδυνάτως ἔχων, ὥσπερ ἑαυτῷ τόλμαν ἐμβάλλων, καὶ ὑπεράνω καὶ ἀνθρωπίνων ὅρων τρέχειν ἐγκελευόμενος, Τρέχε, Γεώργιε, ἔλεγε, τρέχε τὸν τῆς ἀθλήσεως εὐπροθύμως δρόμον. Εἶτα καὶ βοήθειαν αἰτήσας παρὰ Χριστοῦ σὺν δάκρυσι, καὶ τὴν εἰς τέλος ὑπομονὴν, Ἵνα μὴ εἴπῃ, λέγων, ὁ ἐχθρός· Ἴσχυσα πρὸς αὐτὸν, ταχείας εὐθὺς τυγχάνει παρακλήσεως, καὶ τὸ τῆς θείας φάναι Γραφῆς, πρώϊμον αὐτῷ τὸ φῶς ἐῤῥάγη, καὶ ταχὺ ἀνέτειλε τὰ ἰάματα· παραχρῆμα γὰρ φωνῆς ἄνωθεν ἀκούσας ἠχηθείσης, προθυμίας τε πίμπλαται, καὶ ὑγιὴς ὅλος γίνεται. Ἐπεὶ δὲ καὶ πλειόνων ἐδεῖτο στεφάνων, διὰ λογισμῶν εὐστάθειαν καὶ ψυχῆς μέγεθος, ἡ φιλόδωρός τε Χριστοῦ δεξιὰ πρὸς παροχὴν μειζόνων ἀμοιβῶν ηὐτρεπίζετο, καὶ τὸ δεσμωτήριον αὖθις αὐτὸν ὑπεδέχετο.

XVI. Cum postero die novam interrogationem subiret, imperator, Quousque, dicit, jussis nostris resistes, idque per superbiam, et maleficiis atque incantamentis usus, quibus populum ipsum decipere non dubitasti? Ad hæc martyr imperatorem et astantes oculis generosa nobilitate plenis aspiciens, Ego, inquit, quem vos ad mortem eamque duram atque inevitabilem detrudere statuistis: ecce medius inter vos asto, testis irrefutabilis potestatis Christi. Nihil duxi tormenta quæ passus sum; quodcunque aliud in me intuleritis, sine metu feram. Vos autem quid speratis, qui vana idola colitis? Nihil vos piget, aliis quoque perniciei causam esse; immo deos nominatis viros ebriosos, dissolutis moribus, homicidas, et qui hac sola con-

ΙϚ'. Εἶτα τὴν ἐπιοῦσαν πάλιν εἰς ἐρώτησιν παραχθέντι, Μέχρι τίνος, ὁ βασιλεὺς ἔφη, τοῖς ἡμετέροις ἀπειθήσεις προστάγμασι, παρ' οὐδὲν ἕτερον, ὅτι μὴ μόνον αὐθάδειαν, καὶ τὸ τὰς ἑαυτοῦ προλήψεις ἐκδικεῖν οὐκ ἐπιστημόνως, μᾶλλον δὲ γοητείαις ἀλύειν ἀπειροκάλως, αἷς ὅλως καὶ τεθάῤῥηκας ἐξαπατᾷν τὸν λαόν; Πρὸς ταῦτα ὁ μάρτυς, γενναῖόν τι καὶ ἀνδρῶδες πρός τε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συμπαρόντας περιβλεψάμενος· Ἐγὼ, ἔφη, ὁ παρ' ὑμῶν εἰς θάνατον ἐκδοθεὶς, καὶ θάνατον οὕτω χαλεπόν τε καὶ ἄφυκτον, αὐτὸς ἐγὼ νῦν μέσος ὑμῶν ἕστηκα, μάρτυς ἀπαράγραπτος τῆς τοῦ Χριστοῦ μου δυνάμεως· τάς τε ἤδη μοι ἐπενεχθείσας βασάνους ἐν οὐδενὶ θέμενος, καὶ νῦν ἕτοιμος πρὸς πᾶν ἄλλο τὸ παρ' ὑμῖν ἐπαγόμενον ὑποπτῆξαι μηδέν. ὑμῖν δὲ πῶς ἔχει τὰ τῶν

(6) Idem ἀπιστίας, quod corrigo.

ἐλπίδων, οἱ ματαίοις εἰδώλοις προσκείμενοι; οὐδὲν ὀκνεῖτε καὶ ἑτέροις ἔτι ἀπωλείας ὑπόθεσις γίνεσθαι, ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι δεῖ μᾶλλον θεοὺς ὀνομάζοντας, ἀνθρώπους ἐν μέθαις, καὶ ἀσελγείαις, καὶ φόνοις ἐξετασθέντας, καὶ τὸν μὲν βραχὺν τοῦτον βίον ἐπὶ τούτοις ζήσαντας, νυνὶ δὲ αἰωνίῳ πυρὶ δι' αἰῶνος τιμωρουμένους, ὃ καὶ τοὺς σεβομένους αὐτοὺς ἅπαντας περιμένει.

A ditione vixerunt, nunc vero igne perenni per omne ævum usti, quod idem omnibus eorum asseclis imminet.

ΙΖ'. Θυμὸς πάλιν ἐπὶ τούτοις εἶχε τὸν τύραννον· καὶ πάλιν ὁ καλὸς Γεώργιος ἐμαστίζετο, καὶ νεύροις βοείοις ἀνηλεῶς ἐκόπτετο· ὁ δὲ ἐπ' αὐτοῖς οὕτω γενναῖος διέκειτο, ὡς ἐπ' αὐτῷ πεπληρῶσθαι τὸ τοῦ θείου Δαυΐδ· « Συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνων. » Ἐπὶ πολὺ τοίνυν οὕτω μαστιζομένου, καὶ σφόδρα γενναίως πρὸς τὰς πληγὰς ἔχοντος, ὥστε τοὺς παίοντας μᾶλλον ἀποκαμεῖν ἢ ἐκεῖνον, καὶ μέχρι βλέμματος ἐνδόσιμόν τι καὶ μαλακὸν ὑποφῆναι· προσχὼν ὁ τύραννος οἷα καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἀποκαμὼν, καὶ τῆς τοῦ μάρτυρος ἡττᾶσθαι καρτερίας ὑποδεικνύμενος, Ἕως τίνος, ἔφη, τὴν ματαίαν ταύτην δημοσιεύων φιλοτιμίαν, πολλῶν σεαυτὸν οὐκ ἀγαθῶν μόνον ἀποστερεῖς, ἀλλὰ καὶ κακῶν ποιεῖς πρόξενον, ἡμῖν μὴ πείθεσθαι βουλόμενος; Τούτων ὁ θεῖος ἀκούσας Γεώργιος, Εἴθε μᾶλλον, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὑμεῖς ἐπείσθητέ μοι, καὶ σὺν ἡμῖν τὸν μόνον προσεκυνεῖτε Θεὸν ὃ καὶ αὐτὸς ζωή ἐστιν ἄντικρυς, καὶ ζωὴν παρέχειν δυνάμενος. Τί γὰρ ἂν καὶ περὶ τῶν ζώντων τοὺς νεκροὺς ἐκεῖνος ταυτὶ τὰ παρ' ὑμῶν τιμώμενα γνησίως καλῶν.

XVII. Iratus de his tyrannus Georgium flagellari nervisque bovinis immaniter cædi jussit; quam quidem pœnam vir sanctus cum omni patientia subiit, ut illud Davidis impleretur: « Congregata sunt super me flagella, et ignoravi. » Postquam ita verberibus male tractatus patientem tamen animum ostendisset, siquidem tortores magis quam ipse fatigarentur, quod facile erat videre, tyrannus ægre B ferens se a martyris constantia superatum, Quousque, inquit, pertinacia tua continuabis non solum multis te bonis privare, sed mala multa in caput tuum ingerere? His auditis, divus Georgius. Cur non potius, respondit, tu mihi obedis, unum Deum adorando, qui vita est et qui vitam dare potest? qui honorem vivis ac mortuis debitum discernit?

ΙΗ'. Τότε Μαγνέντιος, ὁ καὶ δευτέρων τιμῶν τῶν μετὰ Διοκλητιανὸν ἀξιούμενος, πρὸς οὓς τῷ βασιλεῖ κοινολογισάμενος, καὶ ἀνεθῆναι τῶν πληγῶν αἰτήσας τὸν μάρτυρα, ἐγγυτάτω τε αὐτοῦ παραστησάμενος· Ἀλλὰ δὴ πάντως, ἔφη, Γεώργιε, εἰ βούλει τῷ σῷ ἡμᾶς πιστεῦσαι Θεῷ, ἔργον τι πρὸς πίστιν ἐχέγγυον ἐπιδείξασθαι (7), καὶ ἕνα τῆς ἐκ γειτόνων κειμένης σοροῦ τῶν νεκρῶν ἀναστῆσαι, οὗπερ γενομένου, οὐ δυσκόλως ἡμεῖς πρὸς τὴν σὴν θρησκείαν μεταταξόμεθα. Τοιαῦτα μὲν ὁ Μαγνέντιος, ἐργῶδές τι καὶ δυσάνυστον ἢ καὶ μᾶλλον ἀδύνατον τὸ παράπαν οἰόμενος τῷ μάρτυρι προτείνει εἰς πεῖραν, ἵν' ἐντεῦθεν εἰ ὤν, οὐκ ἀλόγως τὰ τῆς ἡμετέρας διακωμῳδήσῃ πίστεως (ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ, ὡς Παῦλός φησιν ὁ θεῖος, μωρία τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστί)· τὸ δὲ οὕτω Γεωργίῳ ῥᾴδιον ἦν, ὥσπερ εἰ πτῆναι τῷ ἀετῷ τις ἐκέλευεν, ἢ νήξασθαι τῷ δελφῖνι, εἰ βούλει δὲ ὥσπερ εἰ καθεύδοντά τινα ἐκείνῳ ἐπέταττεν ἀνιστᾷν. ᾔδει γὰρ ὅτι τῷ βουλήματι μόνῳ τὸ σύμπαν ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι, οὐδὲν ἂν ἐμποδίσειε καὶ νεκροῖς ὀστέοις ἐμπνεῦσαι ζωήν.

XVIII. Tum Magnentius, qui post Diocletianum secundas imperii partes gerebat, appropinquans huic persuasit, ut a martyre torquendo desisteret, et Georgium sic est allocutus, At, inquit, si vis nos Deo tuo fidem habere, opus, saltem exhibe fide dignum, ac C hominem qui in domo vicina mortuus jacet, expergefaciendo; quod si feceris, nos Deum tuum sine mora pro vero habebimus. Magnentius hanc rem martyri ut difficilem aut potius plane impossibilem insinuat, materiam inde ludibrii contra sanctam nostram religionem sumpturus (verbum enim crucis, ut sanctus Paulus dicit, pereuntibus stultitia est). Res autem Georgio æque facilis erat effectu, ac si aquilæ volare, delphini natare præceperis, imo ac si dormienti alicui surgere intimaris. Probe enim sciebat, eum qui sola voluntate quæcunque vult, ex nihilo creare valet, sine difficultate, ossibus mortuis vitam insufflare posse.

D

ΙΘ'. Εἰς γόνυ τοιγαροῦν κλιθεὶς, καὶ Θεῷ δοὺς τὴν εὐλαβῆ προσκύνησιν, ἔπειτα καὶ διαναστὰς, καὶ ὀφθαλμοὺς, μετὰ τῶν αἰσθητῶν φημι καὶ τοὺς νοεροὺς, εἰς ὕψος ἐπάρας, κἀκείνου δεηθεὶς ὃν τοῖς οἰκείοις ἐδόξασε μέλεσι, καὶ οὗ τὴν ἄψευστον ᾔδει ἐπαγγελίαν, ὅτι δοξάσει δὴ καὶ αὐτὸς θεοπρεπῶς τοὺς δοξάζοντας, ἕνα τῶν κειμένων νεκρῶν εὐθὺς ἀνίστησιν· ὡς πολλοὺς μὲν τῶν θεασαμένων τοῦ τε πλήθους καὶ τοῦ στρατοῦ πιστεῦσαι, τὸν δὲ βασιλέα θαυμάσαι μὲν καὶ αὐτὸν, γόητα δὲ κατὰ τὸ φανερὸν ἐπικαλέσαι τὸν Ἅγιον, καὶ εἰς φάντασμα θεῖναι τὸ

XIX. Tum genibus flexis et invocato honoris causa Deo, oculos non corporis tantum, sed mentis ipsius sursum tollit, et carmine peculiari glorificat. haud nescius, veram illius promissionem quod rite se glorificantes glorificaturus esset. Unum tunc mortuorum in vitam revocat, quo facto multi e plebe et exercitu in Deum crediderunt; imperator ipse autem, licet stupefactus, virum sanctum incantatorem, ipsumque factum incantationem appellavit. Quare Athanasium quemdam accersiri jussit, virum ob magicam artem clarum, qui veritati ludos

(7) An ἀνέγγυον, ut significet *fide dignum*, quomodo ἀνεγγυάω significat *fide jubeo*? sed ἀνέγγυος ex usu auctorum probatorum contrarium videtur significare, idemque quod *spurius*, *illegitimus*, *incertus*, ut docent communiter Lexicographi.

phantasticos substitueret; sed a martyre non minus falsi convictus est quam qui Moysis miraculis olim obtestarentur. Hinc multi gentilium atque incantator ipse Athanasius, idolorum falsitate recognita, almæ pietatis luci se cum fiducia dediderunt. Qui omnes una cum eo quem Georgius ad vitam reduxerat, tyranno jubente, capitis damnati sunt, Christi sigillo antea insigniti.

A γεγονός. Δι' ἣν αἰτίαν καὶ Ἀθανάσιόν (8) τινα εἰς μέσον παραχθῆναι κελεύει, δόξαν ὅτι πλείστην ἐκ γοητείας ἑαυτῷ περιτιθέμενον, ἀνατρέπειν οὕτω ταῖς αὐτοῦ φαντασίαις πειρώμενον τὴν ἀλήθειαν· ὃς οὐδὲν ἧττον εὐχερῶς ὑπὸ τοῦ μάρτυρος διελέγχθη, ἢ οἱ τῷ Μωϋσεῖ πρότερον ἀντιθαυματουργεῖν νομιζόμενοι. Ταύτητοι καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος, ὁ τὴν γοητείαν πολὺ Ἀθανάσιος, τῆς εἰδώλων πλάνης ἑτοιμότατα καταγνόντες, τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας θερμῶς προσέδραμον· οἳ, καὶ προσταγὲν οὕτω παρὰ τοῦ τυράννου, τὴν διὰ ξίφους δέχονται τελευτὴν σὺν τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι, πρότερον τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα παρὰ τοῦ Ἁγίου δεξάμενοι.

XX. Idololatræ porro immoti his rebus in sensu abundabant suo, artes malas exercendo. Miraculo enim peracto multum abfuit ut pietatem amplecterentur, ut auctorem miraculi cognoscere vellent; e contra veritatis sectatorem pessime tractabant, in carcerem rursus detrudendo. Sed Dei osores non gratiam quoque viro sancto impertitam cum ipso concluserunt. Multitudo enim credentium ibi convenit, et argento custodibus oblato id effecerunt ut sancti vultum aspicerent, gratiarumque multiplicium ipsi compotes fierent. Quicunque enim morbis laborarent, a propinquis ad carceris fores adducebantur, ubi sanitatem desideratam adipiscebantur. Inter quos Glycerius quidam, pauper rusticus, cum bos ei inter arandum periisset, ad sanctum accessit, fusisque plurimis lacrymis Georgium permovit. Sed qui opibus non dives, is pietate non pauper erat, quippe qui animum fertilem et pietatis semini recipiendo aptum gerebat (dictitabat enim, Christum hæc facere posse utpote solum verum Deum). Dixit ei igitur vir sanctus: Si credis, bovem tuum vivum reperies.

K'. Οἱ δὲ τῶν εἰδώλων θεραπευταὶ ἀσάλευτοι μᾶλλον ἦσαν καὶ αὐτοὶ διαφερόντως εἰς κακίαν· δέον γὰρ τοῦ θαύματος γενομένου μεταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν· δέον, τίς ὁ ποιῶν ταῦτα, μαθεῖν. Οἱ δὲ οὐ B γνῶναι μᾶλλον οὐδαμῶς ἔσπευσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς ἀληθείας προσκυνητὴν κακῶς ἠμείβοντο, καὶ τῇ εἱρκτῇ πάλιν οἱ θεομισεῖς ἐνέκλειον. Πλὴν ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἑπομένην αὐτῷ χάριν οὐμενοῦν συγκατέκλειον· τὸ γὰρ πλῆθος τῶν πιστευσάντων ἐκεῖ συνιὸν, καὶ τοὺς φυλάττοντας εὖ ὑπερχόμενον, ὠνιόν τε καὶ χρημάτων ποιούμενοι τὴν τοῦ μάρτυρος ὄψιν, πολυτίμων αὐτοὶ χαρίτων ἀτεχνῶς ἀπέλαβον· ὅσοι γὰρ ἦσαν ὁμιλοῦντες νόσοις, οὗτοι παρὰ τῶν προσηκόντων εἰς τὴν εἱρκτὴν ἤγοντο, καὶ ἧς ἐδέοντο ὑγείας οὐ διημάρτανον. Μεθ' ὧν καὶ Γλυκέριός τις πένης καὶ ἄγροικος, ἄρτι τοῦ βοὸς αὐτῷ περὶ τὴν ἄροσιν πεσόντος, προελθὼν ἐκεῖνος τῷ μάρτυρι, καὶ δάκρυα δοὺς, ἅπερ εἶχε καὶ οἷς τὸν Ἅγιον μᾶλλον καμφθήσεσθαι ἤλπισεν, εἶτα καὶ περὶ τὴν εὐσέβειαν C οὐ πένης ἀναφανεὶς, ἀλλὰ ψυχὴν ἔχων εὔγειον καὶ σπέρματα δέξασθαι τῆς εὐσεβείας ἐπιτηδείαν (εἴρηκε γὰρ πιστεύειν δύνασθαι ταῦτα τὸν Χριστὸν ποιεῖν, καὶ αὐτὸν εἶναι μόνον ἀληθῆ Θεόν)· οὕτως ἐκεῖνος ἔχων, ἤκουε παρὰ τοῦ Ἁγίου· Εἰ πιστεύεις, ἀπελθὼν εὑρήσεις ζῶντα τὸν βοῦν.

XXI. Et cum revera reperiisset, ritu Judaico contempto, Samarita fit et therapeuta, qui inter eundum Deo gratias dicebat et fidem sanctam propagabat. Idcirco jam non, ut antea, in paupertate vivit, sed divitiæ ipsi magnæ et inalienabiles conceduntur. Non enim paucorum jugerum terræ dominus erat sed omnem paradisum possidebat; id autem quomodo, audi. Martyri qui ex carcere revertebatur obvii facti prævaricatores impii, cognito quanto studio rebus Christianis faveret, comprehensum eum ad imperatorem ducunt; qui ne solita quidem interrogatione eum dignatus et rerum mutatarum causam investigandi minime cupidus, solo aurium judicio finem causæ imponere gestiebat; ense enim sanctum brevi post plecti jussit. Sic igitur vitam finivit paupertate gloriosam, morte cæterorum æmulatione digna, proprio suo sanguine baptizatus.

KA'. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἀπελθὼν οὕτως εὗρε, τὸ τῶν Ἰουδαίων μισήσας (9), Σαμαρείτης ἐν τούτῳ γίνεται, καὶ πρὸς τὸν θεραπευτὴν ἐπανέρχεται· καὶ τοὺς μὲν πόδας ἡ πορεία εἶχε, τὰ χείλη δὲ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ τῆς ὑγιοῦς πίστεως ἀνακήρυξις. Διὰ ταῦτα γοῦν οὐδὲ ἀφίεται, ὡς τὸ πρότερον τὴν πενίαν σύνοικον ἔχειν, ἀλλὰ πλοῦτος αὐτῷ δίδοται πολύς τε καὶ ἄσυλος· καὶ γὰρ οὐκέτι πλέθρων ὀλίγων γῆς κύριος ἦν, ἀλλ' ὅλον κληρονομεῖ τὸν παράδεισον· καὶ ὅπως, D ὥρα μαθεῖν. Ἐπανελθόντι τῆς εἱρκτῆς καὶ τοῦ μάρτυρος, ἐντυχόντες οἱ τῆς ἀσεβείας ὑπουργοὶ δραστικώτατοι, καὶ μαθόντες ὅπως τὰ Χριστιανῶν ἐπρέσβευέ τε καὶ διαῤῥήδην ἐκήρυττε, συλλαβόντες ἄγουσι πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ὃς, οὐδὲ τῆς συνήθους ἐρωτήσεως ἀξιώσας, οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἀναγνοὺς τῆς μεταβολῆς, ἕτοιμος ἦν περὶ τὴν τῶν ἀκουσθέντων τομὴν καὶ ἀπότομος· ξίφει γὰρ ἐκέλευε παραχρῆμα κατακοπῆναι. Καὶ οὕτω τελειοῦται, τῆς μὲν πενίας ζήλου μηδενὸς ἄξιος ὤν, τοῦ δὲ τέλους ἀξιοζήλωτος, μάρτυς γεγονὼς σχέδιος καὶ τῷ οἰκείῳ αἵματι βαπτισθείς.

(8) Acta omnia alia prius adducunt Athanasium quam agant de mortuo suscitato.

(9) Alluditur ad istud Evangelii, ubi ex decem leprosis mundatis, quorum novem supponuntur fuisse Judæi, Samaritanus solus rediit, ad beneficium a Salvatore receptum agnoscendum.

ΚΒ'. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς πολύ τι πλῆθος ἐν τῇ φυλακῇ τῷ μάρτυρι προσιὸν ὅσαι ὧραι τῇ εὐσεβείᾳ προστίθενται, οὐκ ἀνεκτῶς ἔσχεν· ἀλλὰ τὸν Ἅγιον μετακαλεσάμενος, ὀργίλως μὲν ἔτι καὶ αὐστηρῶς, οὐδαμῶς· ἀλλὰ τῆς λεοντῆς μὴ ἐξικνουμένης, καὶ τὴν ἀλωπεκῆν προσετίθει, καὶ τὸ πικρὸν καὶ ἀπότομον ὑπὸ προσχήματι καλύψας φιλανθρωπίας, πράως πάλιν ὑπέρχεται καὶ ἠπίως· Νὴ τοὺς θεοὺς, εἰρηκὼς, εἴ μου ἀκούσῃς, Γεώργιε, καὶ προσελθὼν θύσῃς, ἀγαθῶν ἀγαθὰ εὑρήσεις, καὶ χρημάτων μὲν κύριος ἔσῃ συχνῶν, πρῶτον δέ σου μεθ' ἡμᾶς ἕτερον εἰς τιμὴν οὐχ ἕξεις· Κήδομαι γάρ σου καὶ τῆς εὐγενοῦς ὥρας, καὶ τῆς νεότητος οἶκτον ἔχω πολὺν, καὶ βούλομαί σε ζῆν μᾶλλον ἢ θανάτῳ διαφθαρῆναι πικρῷ. Οὕτως εἶπεν ὁ βασιλεὺς, Μαγνεντίῳ τῷ φίλῳ πεισθεὶς, εἰρηκότι τὴν ἐσχάτην ταύτην πρὸς τὸν Ἅγιον ὁμιλίαν, ὡς οἷόν τε θεραπευτικὴν ποιήσασθαι. Ὁ δὲ μάρτυς εὐπρόσωπον ὥσπερ τὴν ἀπολογίαν ἐντεῦθεν εὑρών· Εἰ πρῶτον, ἔφη, ταῦτα ἔλεγες, εἶχον ἂν καὶ χώραν οἱ λόγοι· νῦν δὲ μετὰ τοσαύτας αἰκίας, εἴπερ δὴ καὶ πεισθείημεν, τί ἂν ποιῶν ἀντιμετρήσεις τὰ λυπηρά; Τοῦτο ἐκεῖνος, ὡς ἕρμαιόν τι σὺν ἡδονῇ μάλιστα διαρπάσας, ἅτε δὴ καὶ ἐλπίδα τινὰ τοῦ πεισθήσεσθαι ὑποφαίνων, Ὡς πατρὶ, ἔφη, τέκνον φιλούμενον, ταῦτά μοι ἄφες, καὶ προσελθὼν θυσίαν προσένεγκε τοῖς θεοῖς· οὕτω γὰρ ἐκείνους τε εὐμενεῖς ἕξεις, καὶ σεαυτῷ τὰ κάλλιστα προξενήσεις. Καὶ ὁ μάρτυς, Εἰ τοῦτό σοι, ἔφη, κατὰ γνώμην, ὦ βασιλεῦ, ὥρα πρὸς θεοὺς ἀπιέναι.

XXII. Ubi imperator audivit, martyrem a multitudine in carcere obsideri ac fidem mutare, iræ impatiens, virum sanctum arcessivit pelli leoninæ vulpinam superaddens, et mansuetudinem quam intus nequaquam sentiebat, simulans dulce ac suaviter : Per deos, inquit, si me audis, Georgi, et diis sacrificas, summum bonorum obtinebis, opes magnas nancisceris ac secundos in imperio, præter me, honores adipisceris. Miseret enim me tui et pulchritudinis tuæ et adolescentiæ teneræ, ac vivere te quam acerba morte perire malo. Talia locutus est imperator, instigante amico Magnentio, affirmante, hac ratione virum sanctum subigendum fore. Georgius vero gratanter audita ista propositione, Si prius, dixit, talia enuntiavisses, deliberandi locus fuisset. Nunc autem, si post tot tantaque tormenta te audirem, quomodo me eorum quæ perpessus sum, oblivisci doceres ? Imperator in lucro ponens viri sancti conversionem, quam se obtenturum sperabat, Ne succenseas mihi, inquit, qui te sicut pater filium dilectum complector ; diis autem sacrifica. Sic enim illos propitios habebis, et ipse optima quæque acquires. Ad hæc martyr : Si hæc, o rex, inquit, tua sententia est, jam ad deos est confugiendum.

ΚΓ'. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ Διοκλητιανός ἤκουσε, προστάγματα εὐθὺς πανταχόσε διέθει εἰς τὸ ἱερὸν ἅπαντας αὐτῷ συνιέναι, ὅσοι τε τῶν ἐν τέλει καὶ ὅσοι τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν ἦσαν, ὑπόλαμπρον ἐκφωνοῦντι τῷ κήρυκι, ὅτι Γεώργιος, ὁ ἐν Γαλιλαίοις περίβλεπτος, Ἀπόλλωνι προσέρχεται θύσων. Παραχρῆμα γοῦν πάντες Ἕλληνες κρότοις καὶ παιᾶσιν ἐνευφραινόμενοι, βασιλέα τε καὶ τὸν ἐκείνου θεὸν Ἀπόλλωνα νικητὴν ηὐφήμουν. Ἐπεὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ ἐντὸς ἦσαν, σιωπῆς γενομένης, προσχὼν ὁ Ἅγιος τῷ ἀγάλματι, ὃ τοῦ Ἀπόλλωνος ἦν, καὶ πρὸς αὐτὸ βλέψας, Σὺ εἶ θεός; ἔφη, καὶ σὲ δεῖ προσκυνεῖν ἀνθρώπους; Τὸ δὲ ἐνοικοῦν αὐτίκα πονηρὸν πνεῦμα, ὥσπερ τῷ τοῦ Ἁγίου φόβῳ καταπειθὲς γενόμενον, καίτοι φιλοψευδὲς ὂν, ἄκον ἐκήρυττεν τὴν ἀλήθειαν· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ θεὸς λέγων, ὥσπερ οὐδὲ οἱ σὺν ἐμοὶ τὸν ναὸν οἰκοῦντες, ἀλλ' εἷς ἀληθὴς ὁ Χριστός. Εἶτα ὁ μάρτυς, Καὶ εἰ μὴ ἐστε θεοὶ, ἔφη, τί παθόντες, ἀνθρώπους ἐξαπατᾶτε ὡς θεοῖς προσέχειν ὑμῖν; πῶς δὲ καὶ ὑπομεῖναι ὅλως ὑμεῖς τεθαῤῥήκατε, ἐμοῦ ἐνταῦθα παρόντος τοῦ δούλου Χριστοῦ; Οὕτως εἰπόντος τοῦ μάρτυρος, καὶ ὥσπερ τι ἄμαχον ὅπλον τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον αὐτοῖς ἐπισείσαντος, τάραχος εὐθὺς ἠκούετο, καὶ βοὴ καὶ θρῆνος ἐκ τοῦ ἱεροῦ, δραπετευόντων τῶν δαιμονίων· αὐτά τε τὰ εἴδωλα ὥσπερ ὑπό τινος κραταιᾶς χειρὸς κατασπώμενα, ἕτερον τῷ ἑτέρῳ συγκαταπίπτον ἐφέρετο, καὶ εἰς χοῦν ἐλεπτύνετο.

XXIII. His auditis Diocletianus edicto magistratus populum ac milites omnes in templo adesse per præconem jussit, siquidem Georgius, Galilæus bene notus, Apollini sacrificaturus adforet. Extemplo gentiles carminibus et hymnis gaudium manifestando imperatorem et deum ipsius Apollinem laudibus efferunt. Postquam omnes templum ingressi essent, silentio facto, Georgius Apollinis statuam conspicatus : Tu deus es, inquit, et ab hominibus adorari præsumis ? Tum confessim malus dæmon inclusus, utpote sancti metu perculsus, alioquin mendax, hoc tamen loco, licet invitus, verum enuntiavit : Non sum deus, dicens, neque qui mecum hocce templum incolunt, sed unus Christus. Tum martyr, vos igitur, qui dii non estis, cur homines decipitis, inquit, pro diis haberi præsumentes ? Qui fit ut me servo Christi præsente huic fraudi non renuntietis ? Hæc cum dixisset martyr, et omnibus qui aderant, crucis signum sicut telum irresistibile injecisset, tumultus clamore et gemitu mistus auditus est dæmonum simul aufugientium ; idola vero ipsa, quasi manu forti correpta communi ruina in pulverem redacta jacebant.

ΚΔ'. Τί τὸ ἐπὶ τούτοις; Ἀθυμία μὲν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν εἶχε πολλή· εὐφροσύνη δὲ τοὺς πιστοὺς ἄῤῥητος, καὶ μᾶλλον ἐβεβαιοῦντο πρὸς τὴν ἀλήθειαν· καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἡ βασιλὶς Ἀλεξάνδρα, ἣ καὶ μείζονος παῤῥησίας ἔνθεν ὑποπλη-

XIV. Quid postea ? Desperatio magna imperatorem, et qui cum eo erant, tenebat ; fideles autem gaudium ineffabile in fide confirmabat, inter quos Alexandra imperatrix, quæ inde audacior facta idolis non parum irrisit. Iratus jam tum imperator

cum fidelium turbam vidisset amplius in fide confirmatorum, priori lenitate exuta, integrum Diocletianum ostendit, et torve intuens martyrem : Talibus, inquit, sacrificiis, sceleste, deos sospitatores te adoraturum esse, tales iis gratias relaturum annuntiasti ? Sed non diu exsultabis ; non diu diis invictis irridebis ; nullum ex incantamentis fructum metes. Cui martyr cum multa modestia ac prudentia, Nemo, inquit, mendacii me arguet ; semper enim inde a principio eamdem sententiam conservare studui, id est Deo servire et ut S. Paulus scribit, hostiam viventem, sanctam et placentem offerre. Quid ? nonne res ipsæ clamant quod ea quæ vos adoratis, error et mendacia sunt et duntaxat nomina sine re ?

σθεῖσα, πολλῷ τῷ κατὰ τῶν εἰδώλων ἐντρύφα γέλωτι. Ὀργῇ τοίνυν ὁ βασιλεὺς κατάσχετος γεγονὼς, ἄλλως τε δὲ καὶ τὰ τῶν πιστῶν πλήθη ὁρῶν, ἔτι μᾶλλον πρὸς θεοσέβειαν ἐπιστηριζόμενα, τὸ μὲν ἐπίχριστον ἐκεῖνο χρηστὸν ἀποδύεται, αὐτὸν δὲ φανερῶς ἐκεῖνον τὸν Διοκλητιανὸν ἐπιδείκνυσι. Καὶ δριμύ τι καὶ μανικὸν ἐμβλέψας τῷ μάρτυρι, Τοιαύταις, ἔφη, θυσίαις, ὦ κακῶς ἀπολλύμενε, τοὺς σωτῆρας ἐπηγγείλω τιμῆσαι θεούς ; τοιαύταις χάρισι δεξιώσασθαις ; Ἀλλ' οὐμενοῦν οὐκ ἐπὶ πολὺ χαιρήσεις, οὐδὲ τῶν ἀηττήτων καταμωκήσῃ θεῶν· οὐχ οὕτω ταῖς γοητείαις ἰσχύσεις. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς, μετὰ πολλοῦ τοῦ εὐκόσμου καὶ συνετοῦ, Ἐγὼ, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, παρ' οὐδὲν ἁλίσκομαι ψεῦδος εἰπὼν, ἀλλ' ὅπερ μοι πρόθεσις ἐξ ἀρχῆς, τοῦτο καὶ εἰς δεῦρο φυλάξειν ἔσπευσα, τὸ δέ ἐστι τῷ ἐμῷ μόνον λατρεύειν Θεῷ, καὶ αὐτῷ ζῶσαν ἁγίαν τε καὶ εὐάρεστον (ὡς Παῦλος ὁ θεῖός φησι) προσφέρειν θυσίαν. Τί δέ ; οὐχὶ καὶ αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα, ὅτι τὰ παρ' ὑμῶν προσκυνούμενα πλάνη καὶ ψεῦδός ἐστι, καὶ ὀνόματα μόνον πραγμάτων ἔρημα ;

XXV. Omnia deinde in vanum abire videns tyrannus prioribus tormentis ulteriora adjicere noluit, periculum enim erat ne ipse risui foret, martyr autem, spretis quibuscunque tormentis, gloriosior fieret, sententiam contra eum tulit sic dicendo : Georgius vanæ Christianorum gloriæ sectator pertinax, deorum autem salutiferorum contemptor, qui nec minis nec promissis cedere scit, imo qui Alexandram quoque imperatricem ad eadem deduxit, cum hac ipsa capite plectatur. Post hanc sententiam, quibus id imperatum erat, eos comprehensos extra urbem ad supplicii locum deduxerunt. Imperatrix autem Alexandra viam tenens et in memoriam Deum revocans, tota in precibus, id quod labiorum motus et oculorum sursum directio satis indicabant, antequam eo pervenerit, illius judicio, cujus judicia abyssus, humi prostrata, piam animam exhalavit.

ΚΕʹ. Ἀπεῖπε τοῖς ὅλοις ὁ τύραννος, καὶ περιττὸν εἶναι καὶ ἀνόητον ἡγησάμενος, τὸ ἐπὶ ταῖς πρώην πολλαῖς καὶ χαλεπαῖς τιμωρίαις ἔτι καὶ ἑτέρας ἐπινοεῖν (κινδυνεύσει γὰρ ἄντικρυς αὐτὸς μὲν αἰσχύνην ὄφλειν καὶ οὐδὲν ἀνύειν τῶν κολάσεων γινομένων, ὁ μάρτυς δὲ λαμπρότερος ἐπιδείκνυσθαι), δίδωσι τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον εἰρηκὼς οὕτω· Γεώργιος, ὁ τῆς ματαίας μὲν τῶν Χριστιανῶν δόξης ἔκτοπος ἐραστὴς, τῶν σωτήρων δὲ θεῶν καταφρονητὴς, καὶ μήτε δεινῶν ἐπαγωγαῖς μήτε ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις μεταθέσθαι πεισθεὶς, ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλίδα μᾶλλον Ἀλεξάνδραν παρακρουσάμενος, τὸν διὰ ξίφους σὺν αὐτῇ θάνατον ὑποστήτω. Τοιαύτης δοθείσης τῆς ἀποφάσεως, οἱ πρὸς ταῦτα διακονεῖν ὑποτεταγμένοι, παραλαβόντες αὐτοὺς, ἔξω που τῆς πόλεως, πρὸς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον, ἐχώρουν. Ἀλλ' ἡ βασιλὶς Ἀλεξάνδρα, τῆς ὁδοῦ μὲν ἐχομένη, Θεοῦ δὲ μνήμην κατὰ καιρὸν ποιουμένη, καὶ ὅλην αὐτὴν εἰς εὐχὴν τρέψασα (ὡς ἥ τε τῶν χειλέων αὐτῆς κίνησις ἐδήλου καὶ ἡ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς οὐρανὸν ἔπαρσις), πρὸ τοῦ τὸν τόπον καταλαβεῖν, τοῦ παντὸς κρίναντος ἀποῤῥήτως οὗ τὰ κρίματα ἄβυσσος πολλὴ, ἐπικατακλιθεῖσα τῇ γῇ, τὴν ἁγίαν αὐτῆς ἀφῆκε ψυχήν.

XXVI. Georgius porro, Christi martyr, cum ad locum supplicii pervenisset, a carnificibus ut se paulisper relaxarent petiit ; quod cum obtinuisset ab hostibus, ad orandum conversus, sublatis cœlum versus oculis, Mi Deus, de profundo cordis exclamavit, cujus sum inde a nativitate, in quem speravi, cui confisus ad hoc me certamen accinxi, o spes dulcis, promissio vera, sanctarum amor insons animarum, cujus benignitati corda nostra confidunt ; qui animi desideriis, antequam exprimantur satisfacit, fortifica me ad hocce certamen quod pro nomine tuo aggressus sum, et recipe animam meam, et contra dæmones aerios malos præmunitam iis quos ab omni tempore dilexisti, adnumera : Ignosce, quæso, Domine, quæ per ignorantiam contra me fecerunt, eosque qui te vere cognoscant dignos redde ; quia benedictus es in sæcula.

ΚϚʹ. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Γεώργιος, ἤδη πρὸς τῷ τόπῳ γενόμενος, μικρὸν ἀνεθῆναι τοὺς δημίους ἠξίου, τὴν τελευταίαν δὴ ταύτην χάριν παρ' ἐχθρῶν αἰτησάμενος· καὶ ταύτης τυχὼν, εἰς εὐχήν τε ἑαυτὸν συντείνας, καὶ τὸ ὄμμα διάρας εἰς οὐρανὸν, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐκ βάθους ἀνέκραξε τῆς καρδίας, ἐφ' ὃν ἐπεῤῥίφην ἐκ μήτρας, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ἐφ' ᾧ καὶ θαῤῥήσας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀπεδυσάμην, ἡ γλυκεῖα ἐλπὶς, ἡ ἀψευδὴς ἐπαγγελία, ὁ τῶν ἱερῶν ψυχῶν ἔρως ἀπαθὴς, οὗ καὶ τῇ ἑτοιμασίᾳ τῶν καρδιῶν ἡμῶν προσέχει τὸ οὖς, ὃς καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων αἰτήσεων τὴν ἐπιθυμίαν παρέχεις τῶν καρδιῶν· αὐτός με ἐνίσχυσον μέχρι τέλους τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὃν ὑπὲρ τῆς σῆς ὑπῆλθον ὁμολογίας, διενεγκεῖν, καὶ πρόσδεξαί μου τὴν ψυχὴν, καὶ ἀνωτέραν αὐτὴν τῶν πονηρῶν τε καὶ ἀερίων φυλάξας πνευμάτων, τοῖς ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστήσασι συναρίθμησον· ἄφες δὲ τῷ λαῷ τούτῳ, Δέσποτα, ὅσα κατὰ ἄγνοιαν εἰς ἐμὲ διεπράξαντο, καὶ ἀξίους αὐτοὺς τῆς ἐπιγνώσεώς σου τῆς ἀληθοῦς παρασκεύασον, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΚΖʹ. Εἶτα μετὰ τὴν εὐχὴν εἰς γόνυ κλιθεὶς, καὶ τὸν αὐχένα διατείνας, τὸ ξίφος ἅμα καὶ τὸ στέφος ἐδέχετο, τὸ μὲν ὑπὸ τῶν μισούντων τὴν ἀλήθειαν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ τοὺς ἀθλητὰς στεφανοῦντος τῆς εὐσεβείας, ᾧ καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ψυχὴν παρετίθει, τρίτῃ ἐπὶ εἰκάδι τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς ἄγοντος, τὸν δρόμον τελέσας, τὴν πίστιν τηρήσας, ἀριστεὺς ὄντως γενναῖος ἀναφανεὶς, λαμπρότερόν τε κατὰ τῆς πλάνης ἢ κατὰ τῶν πολεμίων ἀναστήσας τὸ τρόπαιον· διὰ τοῦτο καὶ στέφανον εἴληφε, οὐ φθαρτόν τινα καὶ δεξιᾶς φθαρτῆς προτεινόμενον, ἀλλ' ἄφθαρτον ἐξ ἀφθάρτου, ἧς οὐ στεφανούσης μόνον, ἀλλὰ καὶ συμμαχούσης ἐπειράθη τὸ πρότερον, καὶ τῶν ἀγώνων αὐτῷ συνεφαπτομένης. Χριστοῦ γάρ ἐστιν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A

XXVII. Denique post preces dictas humi procumbens, collo extenso, gladium et coronam una recipit, illum quidem a veritatis osoribus, hanc ab eo qui pietatis athletas coronat, cui etiam sanctam suam animam tradidit die 23 Aprilis, postquam cursum finierat, fidem servarat et nobilis antesignanus factus, vexillum contra errorem potius quam contra hostes portaverat. Hanc ob causam etiam coronam nactus est non marcescibilem, sed perennem, et quam jam in prioribus certaminibus sociam ac popugnatricem habuerat. Christo enim potestas et gloria cum Patre principio carente et Spiritu vivifico nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

—

MARTYRIUM

SANCTI MARCI APOSTOLI

ET EVANEGLISTÆ

(Latine apud Surium ad diem 25 Aprilis. Græca nunc primum prodeunt ex cod. Reg. Paris. 881, sæc. XI. EDIT. PATR.)

—

I. Tempore illo, cum apostoli per omnem orbem A terrarum dispersi essent, divina voluntate factum est, ut vir sanctissimus Marcus in Ægypti regionem adiret. Evangelistam hunc esse, sancti apostolicæ Ecclesiæ canones constituerunt, eo quod primus ipse in tota Ægypti regione, Libya, Marmarica, Ammonica et Pentapoli, Christi Evangelium quod scripserat, et ejus ad nos adventum prædicavit. Erat enim tota illa regio hominibus referta : qui cum essent corde incircumciso et durissimo, idolis serviebant, pleni omni impuritate, et impurorum spirituum cultores. Per omnes enim urbes ac provincias, templa et lucos constituebant. Siderum etiam eventa et magicæ artes, omnisque dæmonum facultas apud eos exercebatur, quam Dominus Jesus, cum in eam regionem ivisset, dissolvendam B atque evertendam præmonstravit.

II. Cum igitur divinus evangelista Marcus in Cyrenen urbem Pentapolis venisset, et cœleste Christi regnum prædicasset, et apud eos miracula ingentia fecisset (ægrotos enim curavit, leprosos mundos reddidit, ac divinæ gratiæ verbo impuros et feroces spiritus ejecit), multi per eum crediderunt in Dominum Jesum Christum, et fecerunt, ut eorum simulacra in terram dejicerentur : qui et baptismate illuminati sunt in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Amen. Illic igitur per sanctum Spiritum ei revelatum fuit, ut ad Pharitem Alexandriam abiret, et bonam Dei sementem illic spargeret. C Itaque beatus evangelista Marcus ad stadium, tanquam generosus et fortis athleta, prompto animo gradiebatur. Cumque fratres ipsos salutasset, Dominus, inquit, meus mihi dixit, ut ad urbem Alexandriam proficiscar. Fratres autem eousque illum deduxerunt, quoad in navigium ingressus est. Cumque panis buccellam degustassent, bene illi precantes, eumque deducentes, sic dicebant : Dominus Jesus Christus prosperum faciat iter tuum.

Α'. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τῶν ἀποστόλων διαμερισθέντων κατὰ τὴν πᾶσαν οἰκουμένην, ἔλαχε τὸν ἁγιωτατον Μάρκον ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον χώρᾳ ἐλθεῖν Θεοῦ βουλήσει, ὅθεν καὶ εὐαγγελιστὴν αὐτὸν ἐθέσπισαν οἱ μακάριοι κανόνες τῆς ἁγίας καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὸ πρῶτον αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ Αἰγύπτῳ χώρᾳ, Λιβύῃ τε καὶ Μαρμαρικῇ, Ἀμμανιακῇ καὶ Πενταπόλει, κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας. Ἦν γὰρ πᾶσα ἡ γῆ αὕτη ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ εἰδωλολάτραι, μεστοὶ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων σεβασταί · κατὰ πᾶσαν γὰρ οἰκίαν, καὶ ἄμφοδον, καὶ ἐπαρχίας, σηκοὺς καὶ τεμένη κατεσκευάζοντο · ἀποτελέσματά τε, καὶ γοητεῖαι, καὶ πᾶσα δύναμις ἐγρηγορητική. Μᾶλλον δὲ δαιμονικὴ ἦν ἐν αὐτοῖς, ἣν ἐπιδημήσας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατέλυσε καὶ ἀπώλεσεν.

Β'. Τοῦ οὖν θεσπεσίου εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ἐν Κυρήνῃ τῆς Πενταπόλεως καταντήσαντος, καὶ λαλήσαντος αὐτοῦ τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, καὶ ποιήσαντος εἰς αὐτοὺς τὰ παράδοξα θαύματα (ἀσθενοῦντας ἐθεράπευσε, λεπροὺς ἐκαθάρισε καὶ πνεύματα χαλεπὰ ἐξέβαλε τῷ λόγῳ τῆς χάριτος), πολλοὶ πιστεύσαντες δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐποίησαν τὰ εἴδωλα αὐτῶν χαμαιριφῆ, ἐφωτίσθησάν τε βαπτισθέντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκεῖ οὖν ἀπεκαλύφθη αὐτῷ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν Φαρίτην Ἀλεξάνδρειαν ἀναπελθεῖν καὶ τὸ καλὸν σπέρμα τοῦ Θεοῦ κατασπεῖραι. Ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὡς γενναῖος ἀθλητὴς, ἐπὶ τὸ σκάμμα προθύμως ἐβάδιζε καὶ ἀσπασάμενος τοὺς ἀδελφοὺς εἶπεν. Ὁ Κύριός μου ἐλάλησε πρός με, ὅπως πορευθῶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ προσέπεμπον αὐτὸν ἕως τοῦ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον · καὶ γευσάμενοι ψωμὸν αὐτοῦ προσέπεμπον αὐτὸν λέγοντες · Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εὐοδώσοι τὴν ὁδόν σου.

Γ'. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν παρεγένετο καὶ τοῦ πλοίου ἀποβὰς ἦλθεν εἴς τινα τόπον καλούμενον Μένδιον. Αὐτοῦ τὴν πύλην εἰσελθόντος τῆς πόλεως, εὐθὺς τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ διεῤῥάγη. Ὁ δὲ μακάριος ἀπόστολος γνοὺς ἔφη· Ὄντως ἡ ὁδὸς εὔλυτος. Παλαιοράφον δὲ θεασάμενος ἐπέδωκεν αὐτῷ τὸ ὑπόδημα· τὸ ῥάφος τῷ ὀπητίῳ ἔπληξεν αὐτοῦ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα καί φησιν· Εἷς Θεός. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος ἀκούσας. Εἷς Θεός, ἔφη ἐν ἑαυτῷ γελάσας. Εὐώδωσε Κύριος τὴν ὁδόν μου. Καὶ πτύσας χαμαὶ, ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος καὶ ἐπέχρισε τὴν χεῖρα τοῦ ἀνδρός λέγων· Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἴσθι ὑγιής. Καὶ εὐθέως ἰάθη ἡ χεὶρ τοῦ ἀνδρός. Ὁ δὲ παλαιοράφος ἱστορήσας τὴν δύναμιν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ λόγου αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀσκητικὸν σχῆμα, εἶπεν αὐτῷ· Δέομαί σου, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, δεῦρο κατάλυσον σήμερον εἰς τὸν οἶκον τοῦ παιδός σου, καὶ φαγώμεθα ὁμοῦ ψωμὸν ἄρτου, ὅτε ἐποίησας ἔλεος μετ' ἐμοῦ σήμερον. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος περιχαρὴς γενόμενος ἔφη· Ὁ Κύριος δῴη σοι ἄρτον ζωῆς ἐπουρανίου. Ὁ δὲ ἄνθρωπος παρεβιάσατο τὸν ἀπόστολον καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ χαίρων.

Δ'. Εἰσελθὼν δὲ ὁ μακάριος Μάρκος εἶπεν· Εὐλογία Κυρίου ὧδε· εὐξόμεθα, ἀδελφοί. Καὶ ηὔξαντο ἅμα, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἀνεκλήθησαν. Ὡς δὲ ἠγαθύνθησαν, εἶπεν ὁ ἄνθρωπος· Πάτερ, τί ἄρα, καλῶ σε, τίς εἶ καὶ πόθεν ὁ λόγος οὗτος ὁ δυνατὸς ἐν σοί; Εἶπε δὲ ὁ ἅγιος Μάρκος· Ἐγὼ δοῦλός εἰμι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶπε δὲ ὁ ἄνθρωπος· Ἐβουλόμην αὐτὸν ἰδεῖν. Εἶπε δὲ ὁ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Μάρκος· Ἐγώ σοι αὐτὸν δεικνύω. Καὶ ἤρξατο ὁ ἅγιος Μάρκος ἀρχὴν ποιεῖσθαι τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, Υἱοῦ Ἀβραάμ, καὶ δεικνύειν αὐτῷ τὰ περὶ τῶν προφητῶν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶπε· Δέομαι, κύριε, ἐγὼ γραφὰς ἅσπερ σὺ λέγεις, οὐδέποτε ἤκουσα, ἀλλ' Ἰλιάδα καὶ Ὀδυσσειάδα, καὶ ὅσα σοφίζονται οἱ τῶν Αἰγυπτίων παῖδες. Τότε ὁ ἅγιος Μάρκος εὐαγγελίζεσθαι αὐτῷ τὸν Χριστὸν καὶ δεικνύειν αὐτῷ ὅτι ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστιν. Ἐπίστευσε δὲ ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Μάρκου λεγομένων σημείων καὶ τεράτων, καὶ ἐφωτίσθη αὐτός, καὶ ὅλος ὁ οἶκος αὐτοῦ, καὶ πολὺ πλῆθος τοῦ τόπου ἐκείνου. Ἦν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου Ἀνανίας.

Ε'. Ὡς δὲ ὄχλος ἐγένετο τῶν πιστευόντων ἐπὶ τὸν Κύριον, ἤκουσαν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, ὅτι Γαλιλαῖός τις παρεγένετο ἐνταῦθα, καὶ ἀνατρέπει τὰς τῶν θεῶν θυσίας, καὶ κωλύει αὐτῶν τὰς θρησκείας, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ ἔθηκαν αὐτῷ ἔνεδρα πολλά. Ἐπιγνοὺς δὲ ὁ ἅγιος Μάρκος τὰς ἐπιβουλὰς

III. Beatus vero Marcus postridie Alexandriam venit (1). Cumque descendisset e navi, adiit locum quemdam, qui vocabatur Mendion. Cum autem ejus urbis portam ingressus esset, statim ipsius calceamentum dissolutum fuit. Quod beatus apostolus intelligens : Vere, inquit, via hæc expedita et facilis est. Visoque veterum calceamentorum sutore, calceamentum reficiendum ei tradidit. Ille vero calceamentorum sutor subula sinistram manum suam percussit, et continuo clamavit : Unus Deus est. Id cum beatus Marcus audivisset, secum cogitans ac ridens dixit : Prosperum fecit Dominus iter meum. Cumque in humum despuisset, ex ipso sputo lutum confecit, et ejus viri manum illinens : In nomine, inquit, Jesu Christi viventis in sæcula, esto sanus ; ac statim ejus viri manus sanata est. Sutor autem ille cum apostoli Marci potentiam, et orationis efficacitatem, habitumque virtutis exercitationi convenientem animadvertisset : Precor, inquit, te, homo Dei, ut venias hodie et divertas ad domum servi tui, ut simul pane vescamur, quoniam misericordia hodie me prosecutus fuisti. Beatus apostolus Marcus ea re valde lætatus : Dominus, inquit, dabit tibi panem vitæ cœlestis. Homo igitur ille valde hilaris, coegit apostolum domum suam divertere.

VI. Quam cum beatus Marcus introivisset : Benedictio, inquit, Domini hic sit. Precemur Deum, fratres. Ac simul precati sunt, et post preces accubuerunt. Ut vero benigne se vicissim acceperunt, dixit homo ille : Pater, obsecro te, quis es? Et undenam oratio ista tam potens in te profecta est ? Cui sanctus Marcus dixit : Ego servus sum Domini Jesu Christi, Filii Dei. Vellem, inquit ille, Deum videre. Tum sanctus Marcus : Illum ipsum tibi ostendam. Cœpitque sanctus apostolus exponere initium illius Evangelii : Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham [1] : eique ostendere, quæ prophetæ ipsi de Christo prædixerunt. Vir autem ille : Istas, inquit, domine, Scripturas quas tu dicis, nunquam ego audivi, sed Iliadem et Odysseam, et quæcumque Ægyptiorum filii doceri solent. Tunc cœpit sanctus evangelista Marcus Christum ipsi nuntiare, atque ostendere hujus mundi sapientiam stultitiam esse apud Deum. Credidit homo ille Deo, propter ea quæ a Marco dicta sunt, et propter signa et prodigia per eum facta : ipseque et tota ejus domus, et magna ejus regionis multitudo, ab evangelista ipso illuminata est. Erat autem hominis illius nomen Anianus.

V. Cum vero crevisset numerus eorum qui in Domino crediderunt, audiverunt civitatis illius optimates, Galilæum quemdam illuc venisse, qui deorum sacrificia everteret, et ipsorum cultum impediret. Quamobrem eum interficere studebant, atque insidias multas ei faciebant. Quas cum san-

[1] Matth. I, 1, 2.

(1) Anno 45 venit Alexandriam. Vide Euseb. in *Chron.* Baron. an 45.

ctus Marcus cognovisset, ordinavit episcopum A Anianum et tres presbyteros Malchum, Sabinum et Cerdonem, ac septem diaconos, et alios undecim, qui ecclesiasticum ministerium obirent. Quo facto, aufugiens, rursus in Pentapolim venit. Ibi cum annos duos transegisset, et fratres qui illic erant confirmasset, episcoposque et clericos per regionem illam ordinasset, rursum venit Alexandriam, et ejus loci fratres multo numero et gratia et scientia Dei auctos invenit, qui et ecclesiam sibi ipsis ædificaverant in iis locis quæ Bubulci nomen habent, maritimaque sunt infra præcipitia quædam posita. Qua re justus ille vir multum gavisus est; cumque genua in terram posuisset, divinam gloriam celebravit.

αὐτῶν, χειροτονήσας ἐπίσκοπον τὸν 'Ανανίαν καὶ πρεσβυτέρους τρεῖς, Μιλαῖον, καὶ Σαβῖνον, καὶ Κέρδωνα, καὶ διακόνους ἑπτὰ, καὶ ἄλλους ἕνδεκα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἔφυγε καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Πεντάπολιν. Καὶ ποιήσας ἐκεῖ ἔτη δύο, καὶ θεμελιώσας καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀδελφοὺς, καὶ χειροτονήσας κἀκεῖ ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς κατὰ χώραν, ἦλθε πάλιν εἰς 'Αλεξάνδρειαν, καὶ εὗρε τοὺς ἀδελφοὺς πληθυνθέντας ἐν χάριτι καὶ ἐπιστήμῃ Θεοῦ· καὶ ἐκκλησίαν οἰκοδομήσαντες ἑαυτοῖς ἐν τοῖς καλουμένοις Βουκόλου τοῖς παραθαλασσίοις, ὑποκάτω κρημνῶν· καὶ ἐχάρη πάνυ ὁ δίκαιος, καὶ θεὶς τὰ γόνατα ἐδόξαζε τὸν Θεόν.

VI. Cum vero multum temporis transiisset, et B Christiani aucti essent, idola ipsa irridebant, et Græcos qui ea colerent, subsannabant. At Græci, posteaquam audiverunt sanctum evangelistam Marcum illuc venisse, ardore quodam atque invidia repleti sunt, eo quod audirent admirabilia quædam per eum fieri. Ægrotos enim sanabat, leprosos mundabat, surdis auditum ita restituebat, ut Evangelii prædicationem ab eo percipere possent: multis denique cæcis visum præstabat. Quamobrem illum insectabantur. Quem cum non invenirent, stridebant dentibus suis, et in sacrificiis et idolorum suorum debacchationibus adversus sanctissimum virum vociferantes, dicebant: Multæ sunt hujus magi et venefici violentiæ.

ϛ'. Ὡς δὲ ἐπληροῦτο χρόνος ἱκανὸς, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο, καὶ κατεγέλων τῶν εἰδώλων καὶ ἐξεμυκτήριζον τοὺς Ἕλληνας, ἔμαθον οἱ Ἕλληνες αὐτὸν παραγενόμενον τὸν ἅγιον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον, καὶ ἐπλήσθησαν ζήλου διὰ τὸ ἀκούειν αὐτοὺς τὰς θαυματουργίας αὐτοῦ, ἃς ἐποίει· ἀσθενοῦντας γὰρ ἐθεράπευεν, λεπροὺς ἐκαθάριζε, κωφοῖς εὐηγγελίζετο, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν· καὶ ἐζήτουν αὐτὸν πιᾶσαι καὶ οὐχ ηὕρισκον αὐτόν· καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐν ταῖς κωμασίαις τῶν εἰδώλων αὐτῶν κατέκραζον αὐτοῦ λέγοντες· Πολλαὶ βίαι τοῦ μάγου.

VII. Factum autem fuit, ut beatus et festus dies C noster, hoc est, sanctum Pascha die Dominico celebraretur, octavo Kalendas Maii, hoc est, vicesimo quarto die mensis Aprilis, qui ab Ægyptiis Pharmutius vocatur. Illo autem tempore et Serapidis illorum Dei debacchatio celebrabatur. Cum igitur eam temporis opportunitatem nacti essent, homines quosdam subornatos miserunt, qui apostolum sanctas divinæ oblationis preces et ministerium facientem invenerunt. Quem cum comprehendissent, fune in ejus collum injecto, trahebant, ita dicentes: Trahimus bubalum hunc ad bubulci stabulum. At sanctus Marcus cum traheretur, Salvatori Christo gratias agens: Gratias, inquit, ago tibi, Domine Jesu Christe, quod dignus habitus sum, qui pro nomine tuo hæc paterer. Ejus autem carnes decidebant, et sanguine ipso lapides inquinabantur.

Ζ'. Ἐγένετο δὲ τὴν μακαρίαν ἡμῶν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα καταλαβεῖν τὴν ἁγίαν Κυριακὴν Φαρμουθὶ κς' πρὸ ὀκτὼ Καλανδῶν Μαΐου, τοῦτ' ἔστι 'Απριλίου κδ', ἐν οἷς ἦν καὶ αὐτῶν Σεραπιακὴ Κωμασία. Εὐκαιρίαν δὲ τοιαύτην εὑρόντες, ἐγκαθέσους πέμψαντες, κατέλαβον αὐτὸν τὰς εὐχὰς τῆς θεϊκῆς ἀναφορᾶς ποιούμενον· καὶ λαβόντες αὐτὸν, ἔβαλον κάλον εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ οὕτως ἔσυρον αὐτὸν λέγοντες· Σύρομεν τὸν βούβαλον εἰς τὰ βουκόλου. Ὁ δὲ ἅγιος Μάρκος συρόμενος εὐχαριστίας ἀνεδίδου τῷ Σωτῆρι Χριστῷ λέγων· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὅτι κατηξιώθην ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου ταῦτα παθεῖν. Καὶ ἦσαν αἱ σάρκες αὐτοῦ πίπτουσαι εἰς τὴν γῆν, καὶ αἱ πέτραι ἐμολύνοντο τοῦ αἵματος αὐτοῦ.

VIII. Erat ejus diei vespera, cum in carcerem D eum conjecerunt, donec inter se decernerent, quali morte ipsum de medio tollerent. Media vero nocte januis clausis, et custodibus ante januam excubantibus, ecce terræ motus magnus factus est. Angelus autem Domini cum descendisset de cœlo, tetigit ipsum, dicens: Serve Dei, Marce, summe omnium illorum sanctorum, qui sunt in Ægypti regione, en scriptum est nomen tuum in libro vitæ cœlestis, et connumeratus es cum sanctis apostolis, et memoria tua non delebitur in æternum. Ejusdem chori consors eris, cujus cœlestes et supernæ potentiæ consortes sunt. Archangeli spritum tuum

Η'. Ἑσπέρας δὲ γενομένης, ἔβαλον αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἐπισκεψόμενοι, ποίῳ θανάτῳ αὐτὸν ἀπολέσωσιν. Τῆς δὲ νυκτὸς μεσούσης, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ τῶν φυλάκων κειμένων πρὸ τῶν θυρῶν, ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου, καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, ἥψατο αὐτοῦ λέγων. Ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Μάρκος, ὁ κορυφαῖος τῶν κατ' Αἴγυπτον ἁγίων, ἰδοὺ τὸ ὄνομά σου ἐγγέγραπται ἐν βίβλῳ ζωῆς αἰωνίου καὶ συγκαταριθμήθης μετὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· ἰδοὺ τὸ μνημόσυνόν σου οὐ καταλειφθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· σύγχορος ἐγένου τῶν ἄνω δυνάμεων ἐν οὐρανοῖς· ἀρχάγγελοι τὸ πνεῦμά σου ὑποδέξονται καὶ τὰ λείψανά σου εἰς γῆν οὐκ

ἀκολοῦνται. Ταύτην τὴν ὀπτασίαν θεασάμενος ὁ μακάριος Μάρκος, τὰς χεῖρας αὐτοῦ τανύσας εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστὲ, ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπές με, ἀλλὰ συγκατηρίθμησάς με μετὰ τῶν ἁγίων σου. Δέομαί σου, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, πρόσδεξαι ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχήν μου καὶ μή με ἀποδοκιμάσῃς ἀπὸ τῆς χάριτός σου. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ὁ Κύριος Ἰησοῦς παρεγένετο πρὸς αὐτὸν τῷ σχήματι ᾧ ἦν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ οἵᾳ μορφῇ ἦν πρὸ τοῦ παθεῖν αὐτὸν καὶ ταφῆναι, καὶ λέγει αὐτῷ· Ερήνη σοι, ἡμέτερε Μάρκε, εὐαγγελιστά μου. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος εἶπεν· Εἰρήνη σοι, Κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστέ.

in cœlos suscipient, et reliquiæ tuæ in terris non peribuut. Hanc visionem cum beatus Marcus vidisset, manus suas in cœlum extendit ac dixit : «Gratias ago tibi, Domine mi Jesu Christe, quod non dereliquisti me, sed cum sanctis tuis me connumerasti. Precor te, Domine Jesu Christe, ut accipias in pace animam meam, neque me reprobes, aut excludas a gratia tua.» Cumque hæc ille dixisset, Dominus Jesus Christus ad eum venit figura illa quam habebat, quo tempore versabatur cum discipulis suis, et qua forma erat, antequam crucem passus, et sepultus fuisset. Qui et ei dixit : Pax tibi, Marce evangelista meus. Beatus vero Marcus dixit : Pax tibi, Domine Jesu Christe.

Θ'. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἦλθεν πάλιν τὸ πλῆθος τῆς πόλεως καὶ ἐξενέγκαντες αὐτὸν ἐκ τῆς φυλακῆς, ἔβαλον πάλιν τὸ σχοινίον εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔσυρον λέγοντες· Σύρομεν τὸν βούβαλον εἰς τὰ βουκόλου. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος εὐχαριστείας μᾶλλον ἀνέπεμπεν τῷ παντοκράτορι Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ λέγων· Εἰς χεῖράς σου, Κύριε, παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου. Καὶ τοῦτο εἰπὼν παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν δυσσεβῶν Ἑλλήνων πῦρ ἀνάψαντες εἰς τοὺς καλουμένους ἀγγέλους, ἐτέφρωσαν τὸ λείψανον τοῦ δικαίου. Τότε προνοίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατέβη λαῖλαψ, καὶ ζάλη ἀνέμου ἐγένετο μεγάλη, καὶ ὁ ἥλιος συνέστειλεν τὰς ἀκτῖνας, καὶ ἐγένετο βροντῶν ἦχος πολὺς καὶ ὑετὸς πλεῖστος μετὰ χαλάζης ἕως ἑσπέρας, ὥστε καὶ οἰκήματα πολλὰ καταπίπτειν καὶ πολλοὺς τεθνηκέναι. Φοβηθέντες δὲ εἴασαντο λείψανον τοῦ ἁγίου και ἔφυγον. Ἕτεροι δὲ διαχλευάζοντες ἔλεγον, ὡς ὅτι ὁ τρισμακάριος Σέραπις αὐτῶν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐποιήσατο διὰ τὸ αὐτοῦ γενέθλιον.

IX. Cum vero dies illuxisset, venit illuc civitatis multitudo : quæ cum illum eduxisset e carcere, rursus in ejus collum funem injecerunt, eumque pertrahentes, dicebant : Trahamus bubalum in bubulci stabulum. At beatus Marcus eo majores gratias omnipotenti Domino Jesu Christo agebat, dicens : « In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum[2] : » Cumque hoc dixisset, tradidit Deo spiritum. Impiorum vero Græcorum multitudo, cum ignem, eo in loco qui Angelorum nomine appellatur, accendisset, illius viri justi reliquias comburebat. Tunc Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi providentia factum est, ut turbo quidam erumperet, et tempestas magna fieret, et sol ipse radios suos contraheret, tonitruaque et eorum sonitus multus audiretur, plurima quoque pluvia cum grandine commista usque ad vesperam duraret ita ut ædificia multa corruerent, et homines non pauci mortui caderent. Ejus igitur rei timore perculsi, reliquias sancti Marci dereliquerunt ac fugerunt. Alii vero irridentes dicebant, beatissima illorum Serapidis providentia hæc in illo viro fuisse facta propter natalem ipsius diem.

I'. Τότε ἐλθόντες ἄνδρες εὐλαβεῖς, συνέστειλαν λείψανον τοῦ δικαίου ἀπὸ τῆς τέφρας καὶ ἤνεγκαν ὅπου τὰς εὐχὰς αὐτῶν καὶ τὰς ψαλμῳδίας ἐπετέλουν, καὶ ἐκήδευσαν αὐτὸν καθὼς ἔθος τῇ πόλει, καὶ ἀπέθεντο ἐν τόπῳ λελατομημένῳ ἐνδόξως τελοῦντες αὐτοῦ τὴν μνήμην μετὰ σωφροσύνων καὶ προσευχῶν, ὡς πρῶτον κειμήλιον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κεκτημένοι, καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἀπέθεντο. Ἐκοιμήθη ὁ μακάριος Μάρκος ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ πρωτομάρτυς τοῦ Κύριου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πρὸς Αἴγυπτον μηνὶ κατ' Αἰγυπτίους Φαρμουθὶ λ', κατὰ δὲ Ῥωμαίους πρὸς τὰ Καλανδῶν Μαΐων· κατὰ δὲ Ἑβραίους Νισαβρίων ἑπτακαιδεκάτῃ, ἐπὶ βασιλείας Γαΐου Τιβερίου Καίσαρος· κατὰ δὲ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

X. Tunc venerunt homines religiosi et viri justi reliquias a cinere secreverunt, atque in eum locum tulerunt, ubi preces et psalmos suos canebat ; ejusque funus curarunt, ut civitatis mos erat. Reliquias autem deposuerunt in loco illustri e lapidibus exciso, ipsius memoriam sobrie et pie cum precibus celebrantes, quo nihil pretiosius Alexandrina civitas possidebat. Illas autem reliquias Orientem versus collocarunt. Codex MS. etiam hæc addit : Fuit autem forma beatissimi Marci hujusmodi : Longo naso, subducto supercilio, pulcher oculis, recalvaster, prolixa barba, velox, habitudinis optimæ, ætatis mediæ, canis aspersus, affectione continens, gratia Dei plenus. Beatus igitur Marcus evangelista, primus Christi martyr in Ægypti Alexandria, mense, qui apud Ægyptios Pharmutius, et apud Hebræos Nisan dicitur, septimo Kalendas Maii, ut Romani numerant, hoc est, Aprilis vicesimo quinto, obiit, imperatore Claudio Nerone Cæsare : nobis autem Christianis imperante Domino nostro Jesu Christo ; cui gloria est et imperium cum Patre et Spiritu sancto, in sæcula sæculorum, Amen.

[2] Luc. XXIII, 46.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΑΝΘΙΜΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΙΚΟΜΗΔΟΥΣ.

—

MARTYRIUM

SANCTI MARTYRIS ANTHIMI

EPISCOPI NICOMEDIÆ

(Latine apud Surium ad diem 27 Aprilis; Græcus textus nunc primum editur ex cod. Reg. Paris. 1489. sæc. XI. Edit Patr.)

—

I. Quis nescit, quam pulchre quidem sita sit Nicomedia, et quanta sit ejus magnitudo, quantusque sit ejus splendor, et quanta pulchritudo, et quod ea sit arx omnium civitatum Nicomediæ (*f.* Bithyniæ)? Sed quamvis ea sic se habeat, et ad tantam processerit elegantiam, suo tamen germine magis gloriatur, quam his omnibus. Ex ea enim, tanquam generosus ramus, editus est Anthimus, floruitque et pulchros fructus produxit. Nam modo quidem excesserat ex infantia, et in eo bonorum morum florebat omnis gratia. Et jam evaserat adolescens, et erat intelligentiæ multis numeris absolutus. Postquam autem in virorum numerum est relatus, et eos fructus percepit, qui sunt inter viros, et ventri imperavit, iræque et carni est moderatus, et mundanum hunc fastum abhorruit, toto tempore vacabat orationi, et divinarum rerum meditationi. Matrem autem virtutum charitatem studiose exercuit. Se autem in hoc præclare gessit, quod semper esset gravitate præditus, et cogitabundus et sollicitus. Tanta autem ornatus erat humilitate, ut satis esset, si vel solum videretur, ad compungendas animas eorum, qui erant studiosi virtutis, et ad augendam virtutem.

A Α'. Τίς οὐκ οἶδε τὴν Νικομήδους, ὅπως μὲν θέσεως τε καὶ μεγέθους, ὅπως δὲ λαμπρότητος καὶ ὡρῶν ἔχει καὶ ὡς τῆς Βιθυνῶν πάσης πόλεως ἀκρόπολίς ἐστιν αὕτη. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσα καὶ εἰς τοῦτο καλοῦ προσελθοῦσα, τῷ οἰκείῳ βλαστῷ μᾶλλον ἢ πᾶσι τούτοις σεμνύνεται· ταύτης γὰρ ὁ θαυμαστὸς Ἄνθιμος κατὰ τοὺς εὐγενεῖς κλάδους ἀνεδόθη καὶ ἤνθησε καὶ καλοὺς ἤνεγκε τοὺς καρπούς. Ἄρτι μὲν οὖν τὴν τῶν νηπίων ἡλικίαν ὑπερανέβη καὶ χρηστῶν αὐτῷ πᾶσα χάρις ἠθῶν ἐπήνθει· μειράκιόν τε ἤδη ἐγεγόνει καὶ πολλῇ τῇ συνέσει κατήρτυστο. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς ἄνδρας ἐγράφετο, τὰ ἐν ἀνδράσι τε ἀγαθὰ ἐκαρποῦτο, καὶ γαστρὸς ἦρχε, καὶ θυμοῦ καὶ σαρκὸς ἐκράτει, τὴν κοσμικήν τε ταύτην διέπτυε φαντασίαν, καὶ καιρὸς ἅπας αὐτῷ πρὸς εὐχῆς ἦν ἀσχολίᾳ καὶ B τῶν θείων μελέτῃ. Τὴν μέντοι τῶν ἀρετῶν μητέρα, τὴν ἀγάπην, φιλοπόνως ἤσκει, καὶ τὸ ἀδιάχυτον καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον καὶ μεμεριμνημένον μεθ' ὑπερβολῆς τούτῳ κατώρθωτο· καὶ τοσαύτῃ πάντοθεν τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἐκεκόσμητο ὡς ἱκανὸν εἶναι καὶ μόνον ὁρώμενον πολλὰς τῶν φιλαρέτων κατανύξαι ψυχὰς καὶ εἰς ἀρητῆς ἐπίδοσιν ἀγαγεῖν.

II. Quoniam ergo qui sic vitam agebat, et vel maxime vocalem præconem propriam habebat virtutem, nec celari, nec latere poterat, evehitur ad excelsam sedem sacerdotii, et in presbyterorum cathedra laudat Dominum: cum tamen non repente ad id pervenisset, neque suæ vitæ procemium fecisset sacerdotium: sed cum se prius recte gessisset in multis aliis gradibus, et eis convenientem exercuisset virtutem, et hæc omnia tulissent testimonium, quod dignus esset superioribus, sic ascendit ad magnam dignitatem sacerdotii, non honorem persequens, nec arripiens: sed ab illo potius apprehensus, etiamsi ipse se procul removebat propter summam humilitatem. Deinde excedit quidem ex hominibus, qui Nicomediæ tunc erat episcopus. Erat autem pastore vidua Ecclesia, et se esse desertam

Β'. Ἐπειδὴ τοίνυν οὕτω βιοοῦντα καὶ πολυφωνότατον τὴν ἰδίαν ἀρετὴν ἔχοντα κήρυκα, οὐ κρύπτεσθαι οὐδὲ λανθάνειν ἐξῆν, καὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν ἀνάγεται, ἐπὶ αἰνεῖ ἐν πρεσβυτέρων καθέδρᾳ τὸν Κύριον· οὐκ ἀθρόον ἐνταῦθα ἐλθὼν, οὐδὲ προοίμιον τοῦ βίου τὴν ἱερωσύνην πεποιημένος, ἀλλὰ πολλοῖς πρότερον καὶ ἄλλοις ἐνδιαπρέψας βαθμοῖς C ἀντιμετρήσας τε αὐτοῖς ἀξίως τὴν ἀρετὴν καὶ ὑπὸ πάντων τούτων μαρτυρηθεὶς, ὅτι καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοὺς ἐστιν ἄξιος. Οὕτω τοῦ μεγάλου τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματος ἐπιβαίνει, οὐ διώξας τὴν τιμὴν οὐδὲ ἁρπάσας, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνης μᾶλλον καταληφθεὶς, κἂν εἰ καὶ σφόδρα πόῤῥω ἑαυτὸν ἐποίει τῷ μεγέθει τῆς ταπεινώσεως. Εἶτα οἴχεται μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ τῆς Νικομηδέων τηνικαῦτα ἐπίσκοπος· ἐχήρευε δὲ ποιμένος ἡ Ἐκκλησία καὶ τὴν ἐρημίαν ἐλεεινῶς ἐπένθει

καὶ τὴν συμφορὰν ἀνωδύρετο. Νικομηδέων τοίνυν οἱ πρόκριτοι καὶ μάλιστα τῆς Ἐκκλησίας ὅσον τρόφιμον ἦν τὸ στυγνὸν ἐκεῖνο καὶ πικρὸν τῆς ἐρημίας πάθος οὐ φέροντες, μάρτυρά τε τῆς αὐτῶν ψήφου τὸ Θεῖον ἐκάλουν καὶ ἐδέοντο θερμῶς ἐκκαλυφθῆναι τούτοις, εἰ τῷ Θεῷ τὰ τῆς αὐτῶν γνώμης ἀπόδεκτα εἴη, καὶ εἰ τὴν ἄνωθεν ἔχοιεν ψῆφον ἐπιμαρτυροῦσαν καὶ αὐτὴν καὶ συμφθεγγομένην τῷ πράγματι· καὶ ἰδοὺ φῶς μέγα καὶ θαυμαστὸν ἤστραψε, καὶ φωνή τις τῷ Ἀνθίμῳ θεία προσεμαρτύρει, καὶ τὴν ψῆφον ἐπεκύρου, καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν προετρέπετο. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων τῆς Ἐκκλησίας καθέζεται, καὶ τὸν ἄξιον ὁ θρόνος ἀπολαμβάνει, καὶ τὸν οἰκεῖον ἀναιρεῖται κόσμον ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὴν κατήφειαν ἀποτίθησι, τοιούτου (κατὰ Παῦλον) ἀνεπιλήπτου φάναι καὶ οὕτω σοφοῦ καὶ μεγάλου τυχοῦσα τοῦ ἐπιστάτου.

Γ'. Ὁ δὲ κατὰ τοὺς ἀγαθοὺς κυβερνήτας πρὸς τοῦτο μόνον ὅλῳ τῷ ὀφθαλμῷ ἑώρα καὶ παρεσκεύαστο, ὅπως τε τὸν χαλεπὸν τῆς ἀσεβείας κοιμίσειε κλύδωνα, καὶ ὅπως τὰς τῶν συμπλεόντων ψυχὰς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Θεοῦ καθορμίσειεν. Οἶδεν Ἴνδης ταῦτα καὶ Δόμνα· Ἴνδης ἐκεῖνος ἀνὴρ θαυμαστός τε καὶ ἀξιέπαινος· αὐτὸν μὲν βασιλέα καὶ τὰ περὶ βασιλέα πάντα καταλιπών, τῇ εὐσεβείᾳ δὲ μετὰ τῆς Δόμνης προτεθεὶς καὶ τὸν κοινὸν ἄμφω βασιλέα πλουτήσαντες· οὐδὲ Γλυκέριος καὶ Θεόφιλος τῆς τοῦ ἀνδρὸς περὶ τὴν εὐσέβειαν σπουδῆς ἄγευστοι, ἱκανὸν τοῦτο τεκμήριον τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον παρασχόμενοι· οὐδὲ πληθὺς ἄλλη δισμυρίων διὰ πυρὸς αὐτῷ καὶ οὗτοι τελειωθέντες· ὅσοι τε περὶ Μαρδόνιον καὶ Μυγδόνιον, Πέτρον καὶ τὸν καρτερικώτατον Ζήνωνα, τὸν ἴσον καὶ αὐτοὶ πρὸς Χριστὸν ἐπιδειξάμενοι πόθον, ἐπεὶ μὴ καὶ τῆς ἴσης ἐκείνοις ἠνέσχοντο μαρτυρίας ἀπολειφθῆναι· τοσαύτη μὲν δὴ τότε πολλοῖς τῆς εὐσεβείας ἐπίδοσις ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀνθίμου ἐγένετο· ἄφνω δέ τις χειμὼν ἐγείρεται χαλεπώτατος, καὶ σφοδροτέρα καταιγὶς ἐμπεσοῦσα Χριστιανοὺς κατέδυσε πάντας· ἦν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς Μαξιμιανός, διωγμῶν δὲ ὁ βαρύτατος ἐπὶ μέγα τε ἤρετο καὶ κατὰ γῆς ἁπάσης ἐχώρει καὶ οἱ μὲν ἠρευνῶντο Χριστιανῶν, οἱ δὲ ἔφευγον, οἱ δὲ ἀνῃροῦντο. Τὸ μέντοι τῆς εὐσεβείας ἄνθος τὸν Ἄνθιμον δῆλον ἡ ἀρετὴ κἀνταῦθα ποιεῖ καὶ μηνύεται τοῖς τὰ Χριστιανῶν ἐρευνῶσι, καὶ οὗτος, ὁ νῦν μὲν ἐν ἱερεῦσι μέγας, μικρῷ δὲ ὕστερον κἀν τοῖς μάρτυσιν.

Δ'. Ὁ μὲν γὰρ παρά τινι διέτριβε κώμῃ σπείρων τε τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας καὶ τὸ τάλαντον τῆς πίστεως πολλαπλασιάζων· πέμπει δὲ εἰς εἴκοσιν ἱππέας ὁ Μαξιμιανός, ὥστε συλλαβεῖν τοῦτον καὶ παρ' αὐτὸν ἀγαγεῖν. Οἱ δὲ ἐν τῇ Σημάνῃ παραγεγονότες (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῇ κώμῃ) ἐντυγχάνουσι τῷ Ἀνθίμῳ καὶ μὴ συμβαλόντες, ὡς οὗτος ἐκεῖνος ὁ ζητούμενος εἴη, αὐτὸν Ἄνθιμον ἠρώτων περὶ Ἀνθίμου, καὶ ὅστις οὗτος ὑπάρχοι, καὶ ὅπου διατρίβει τῆς κώμης. Ὁ καὶ τέως μὲν ἐπὶ ξενίαν τούτους παραλαβὼν

A deflebat miserabiliter, et deplorabat calamitatem. Nicomediensium itaque præpositi, et maxime qui erant alumni ecclesiæ, se esse desertos ægerrime ferentes, omnes inter se communi suffragio decernunt, Anthimo mandandum esse episcopatum. Cum ergo venissent ad ecclesiam, Deum vocabant testem suæ electionis, et vehementer rogabant, ut eis revelaretur, an esset Deo accepta eorum sententia, et an haberent supernum suffragium eis suffragans et astipulans. Ecce autem circumfulsit lux magna et admirabilis: et vox quædam Anthimo tulit testimonium, et eorum confirmavit electionem, et hortata est, ut ad effectum deducerent. Atque sic præficitur clavo regendo Ecclesiæ, et sedes virum dignum suscipit, et suum ornamentum accipit Ecclesia: et B deponit tristitiam, ut quæ adeo (ut cum Paulo dicam [1]) irreprehensibilem et adeo sapientem et magnum sit assecuta præfectum.

III. Ille autem, quomodo boni gubernatores, hoc solum spectabat, et ad id se parabat, ut sedaret graves fluctus impietatis, et ut animas eorum qui simul cum eo navigabant, ad portum Dei duceret. Hoc novit Indes et Domna. Indes ille vir admirabilis et laude dignus, qui, relicto imperatore et imperatoris rebus omnibus, cum Domna accessit ad pietatem, et communem regem ambo sunt assecuti, Neque Glycerius et Theophilus fuerunt expertes studii hujus viri pietatis, qui hoc sufficiens præbuere testimonium, nempe mortem pro Christo. Neque alia multitudo viginti millium, qui fuerunt C per ignem consummati. Mardonius quoque, et Mygdonius, et Petrus, et fortissimus Zeno, qui ipsi quoque ostenderunt parem in Christum amorem, quoniam nec a pari quidem sustinuerunt abesse martyrio. Tantum quidem in pietate incrementum tunc multi acceperunt ab Anthimo admirabili. Repente autem excitatur tempestas vehementissima et sævissima procella irruens in Christianos, omnes perculit. Nam imperium quidem obtinebat Maximianus: exorta est autem gravissima persecutio, et pervasit in omnem terram: et ex Christianis alii quidem quærebantur, alii vero interficiebantur. Atque florem quidem pietatis, Anthimum, virtus tunc facit manifestum: et indicatur quoque illis qui quærebant Christianos, is qui tunc quidem erat magnus D inter sacerdotes, paulo post autem etiam inter martyres.

IV. Nam ille quidem versabatur in quodam pago, seminans verbum veritatis, et talentum fidei multiplicans. Mittit autem Maximianus circa viginti equites, ut eum comprehenderent et ad eum adducerent. Illi autem cum Semanam venissent (est enim hoc nomen pago), offendunt Anthimum: et, non conjicientes hunc illum esse, quem quærebant ipsum Anthimum rogabant de Anthimo, et quisnam is esset, et ubinam in pago degeret. Ille vero cum eos quidem interim hospitio accepisset, et eis pa-

[1] I Tim. III, 2.

nem et fabas in cœna apposuisset, et pro viribus convivium exhibuisset, deinde se esse Anthimum renuntiat. Quod quidem cum illi audivissent, propemodum obstupuerunt, et nec ad illius quidem canos poterant omnino intueri, reputantes quidem mensam, et cœnam, et hospitium, rursus autem cogitantes, quanam de causa, et propter quid ducturi essent eum ad Maximianum, ad extrema scilicet mala, et certum supplicium. Quod quidem et eorum animis majorem afferebat dolorem, et efficiebat, ut apud Anthimum erubescerent. Hac de causa cum os illius veridicum haberent ejus indicem, et ex ejus lingua intelligerent eum esse Anthimum, eum lubenter dimittebant, et ut recederet, suadebant : sciebant enim nihil boni ei esse successurum ex suo adventu ad Maximianum. Nobis autem ad nostram, aiebant, sufficit defensionem, Anthimum quidem multum quæsivisse per universam Nicomediam, non potuisse tamen eum invenire. Sed qui Dei præcepta semper meditabatur Anthimus, eos omnino adhortans et docens, ut veritatem loquantur in corde suo, et nec illos propter ipsum vel solis labris mentiri sustinens, et alio qui propter Christum mortem sitiens, una cum eis illinc est profectus, et iter iniit. Cum eos autem multum esset exhortatus ad pietatem, et de futuris cum eis disseruisset, et si quid eis durum et asperum ex pietate inerat, id levigasset, et complanasset, et eis animæ agrum mundum, et ad pietatis semen suscipiendum aptum reddidisset, divinas prius effundit preces : deinde cum fluvium offendisset in itinere, eos baptizat, et iter rursus cœptum persequitur, donec venit in civitatem, et ad tribunal tyranni ingreditur, pone quidem manus vinctus. Sic enim propter pietatem oportebat, tanquam maleficum, sisti ante imperatorem : mentem autem ad cœlos extendebat, unde ad se sperabat venturum auxilium.

V. Volens ergo imperator vel ipso solo aspectu Anthimo ostendere, quam esset grave et acerbum aditurus periculum, ut eum statim in principio inveniret molliorem, instrumenta publica ad torquendum comparata, ei prius producit in conspectum : et cum eum intro vocasset : Tu es, inquit, qui post Christum, qui dicitur, erras, Anthimus : facilemque et simplicem turbam in eumdem adducis errorem, et deos nostros innumerabilibus contumeliis afficis ? Ille autem ex æquo ridens et tormenta proposita, et ea quæ dixerat tyrannus : Ne ad hæc quidem, inquit, tibi responderem, certo scias, o imperator, nisi mihi sacer et divinus doctor Paulus persuaderet, docens [1] nos esse paratos cuilibet petenti reddere rationem. Pollicitus est enim nobis Deus oris sapientiam, « cui non potuerunt resistere omnes nostri adversarii[2]. » Nam ego quidem prius tui in simulacra erroris, et in eos quos dicis deos, damnabam crassitudinem : nunc

[1] Hebr. xiii, 17 ; I Petr. iii, 15. [2] Luc. xxi, 15.

A καὶ δεῖπνον αὐτοῖς παραθεὶς, ἄρτον τε καὶ κυάμους, καὶ ὡς εἶχε χειρὸς καὶ δυνάμεως ἑστιάσας, εἶτα ἑαυτὸν εἶναι τὸν Ἄνθιμον ἀπαγγέλλει· ὅπερ ἐκεῖνοι ἀκούσαντες, ὀλίγου δεῖν ἐπεπήγεσαν καὶ οὐδὲ ἀντιβλέπειν εἰς τὴν ἐκείνου πολιὰν ἴσχυον, ἀναλογιζόμενοι μὲν τὴν τράπεζαν, καὶ τὸ δεῖπνον, καὶ τὴν ξενίαν. Ἐνθυμούμενοι δὲ πάλιν, ὅτου ἕνεκα καὶ ἐφ' ὅτῳ μέλλοιεν αὐτὸν παρὰ Μαξιμιανὸν ἀγαγεῖν, δῆλον πάντως, ὡς ἐπὶ κακοῖς ἐσχάτοις καὶ ὁμολογουμένῃ τιμωρίᾳ· ὃ δὴ καὶ μᾶλλον ἐλύπει τε αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ πρὸς τὸν Ἄνθιμον αἰδοῦς ἀνεπίπλα. Ταύτῃ τοι καὶ μηνυτὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀψευδῆ τὸ ἐκείνου ἔχοντες στόμα καὶ ὡς αὐτὸς Ἄνθιμος εἴη παρὰ τῆς αὐτοῦ γλώττης μανθάνοντες, ὅμως ἠφίεσάν τε αὐτὸν ἑκόντες καὶ ὑποχωρεῖν προετρέποντο· ᾔδεισαν γὰρ, B ὡς οὐδὲν χρηστὸν τῆς παρὰ Μαξιμιανοῦ ἀφίξεως ἀπολαύσοι. Ἡμῖν δὲ ἀπόχρη, ἔφασαν, εἰς ἀπολογίαν, τὸ πολλὰ μὲν τὸν Ἄνθιμον ἀνὰ τὴν Νικομηδέων πᾶσαν ζητῆσαι, ὅμως δὲ μὴ δυνηθῆναι ἀνευρεῖν. Ἀλλ' ἡ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ μελέτη, ὁ ἱερὸς τοῦ Θεοῦ Ἄνθιμος, λαλεῖν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ πάντας προτρεπόμενος καὶ διδάσκων, ἐκείνοις μηδὲ ἐν μόνοις τοῖς χείλεσι ψεύσασθαι δι' αὐτὸν ἀνεχόμενος, ἄλλως δὲ καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ διψῶν θάνατον, συναπήρετο αὐτοῖς ἐκεῖθεν καὶ ὁδοῦ εἴχετο. Πολλὰ δὲ τούτοις πρὸς εὐσέβειαν παραινέσας καὶ περὶ τῶν μελλόντων διεξελθὼν καὶ πᾶν εἴ τι σκληρὸν ἀπὸ τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς ἢ ἀντίτυπον ἐνυπῆρχε, λεάνας τε αὐτὸ καὶ διομαλίσας, καὶ καθαρὰν αὐτοῖς τὴν τῆς ψυχῆς ἄρουραν καὶ εἰς εὐσεβείας σπόρον ἐπιτηδείαν παρα- C σκευάσας, τὰς θείας προκαταβάλλει εὐχάς· εἶτα καὶ ποταμὸν ἐν τῇ παρόδῳ καταλαβὼν, τούτους βαπτίζει καὶ τῆς προκειμένης ἔχεται πάλιν πορείας, ἕως ἐπὶ τὴν πόλιν ἀφίκετο καὶ τὸ τυραννικὸν εἴσεισι βῆμα, ὀπίσω μὲν τὼ χεῖρε δεδεμένος· οὕτω γὰρ διὰ τὴν εὐσέβειαν ὡς κακοῦργον ἐμφανισθῆναι ἔδει τῷ βασιλεῖ, εἰς οὐρανοὺς δὲ τὴν διάνοιαν ἀνατείνων, ὅθεν καὶ ἥξειν αὐτῷ τὴν βοήθειαν ἤλπιζεν.

Ε'. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν πείρας πικρὸν καὶ ἀπὸ ψιλῆς θέας Ἀνθίμῳ βουλόμενος ἐπιδεῖξαι, ὅπως αὐτῷ καὶ μαλακωτέρῳ τὴν πρώτην προσενεχθείη, τὰ κολαστήρια πρότερον ὑπ' ὄψιν ὄργανα δημοσίᾳ προτίθησι καὶ αὐτὸν εἰσκαλέσας· Σὺ εἶ, φησὶ, ὁ ὀπίσω τοῦ λεγομένου Χριστοῦ πλανώμενος Ἄνθιμος καὶ τὸν πολὺν ἀφελῆ καὶ εὔκολον ἄνθρωπον τῇ ἴσῃ περὶ D αὐτὸν ὑπαγόμενος ἀπάτῃ καὶ μυρίαν ὕβριν τῶν ἡμετέρων θεῶν καταχέων; Ὁ δὲ ἐπ' ἴσης τά τε προκείμενα ὄργανα καὶ τοὺς τοῦ τυράννου λόγους γελάσας· Οὐδὲ ἀπεκρινάμην ἄν σοι, φησὶ, πρὸς ταῦτα, ἴσθι, ὦ βασιλεῦ, εἰ μή με ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος διδάσκαλος ἔπειθε Παῦλος, ἑτοίμους ἡμᾶς εἶναι διδάσκων, παντὶ τῷ αἰτοῦντι λόγον διδόναι· ἐπηγγείλατο γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς διδόναι καὶ στόμα καὶ σοφίαν, ᾗ οὐ δυνήσονται ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ἡμῖν. Ὡς ἔγωγε πολλήν σου καὶ πρότερον παχύτητα ἤδη καταγινώσκων τῆς περὶ τὰ εἴδωλα πλάνης τοὺς ὑμετέρους, ὡς ἔφης, θεοὺς, νῦν πλείονά σου καὶ φανερὰν

τὴν ἀμαθίαν ὁρῶ, ὅτι καὶ αὐτὸν συλῆσαι ὅλως ἐμὲ ἤλπισας καὶ τοῦ τῶν ἁπάντων ἀποστῆναι Δημιουργοῦ τοῦ καὶ σὲ, τὸ ἀχάριστον πλάσμα, τῇ ἑαυτοῦ εἰκόνι τετιμηκότος· ἵνα τί γάρ με καὶ δεσμώτην τῷ σῷ βήματι παρεστήσω καὶ τὰ τῶν βασάνων ὑπ' ὄψιν προτέθεικας ὄργανα, ἢ δῆλον ὡς καταπλήξων τούτοις καὶ ἢ πείσων πάντως, ἢ βιασόμενος; Ἄλλοις δεῖ τισι ταῦτα τῶν ἀγεννεστέρων προσφέρειν, οἷς ὁ βίος τε ὁ παρὼν ἡδονὴ καὶ τὸ στερηθῆναι τούτου τιμωριῶν ἡ μεγίστη· ὡς ἐμὲ καὶ τὸ πήλινον τουτὶ σῶμα δεσμωτηρίου συνέχει παντὸς χαλεπώτερον, ὅτι μου τὴν ψυχὴν οὐκ ἐᾷ πρὸς τὸν ἐρώμενον διαβῆναι· ἀπειλαὶ δὲ καὶ τιμωρίαι καὶ βάσανοι, τίνος οὐ ποθεινότεραί μοι διατριβῆς κατὰ πόδας ἐπακολουθοῦντα τὸν θάνατον ἔχουσαι, ὅστις με τῶν τῆς σαρκὸς δεσμῶν ἀπολύσας, πέμψει πρὸς τὸ ποθούμενα;

A autem video majorem tuam et apertam ignorantiam, quod me quoque ipsum sperasti abrepturum, et me ab omnium Creatore abducturum, qui te quoque ingratum figmentum sua honoravit imagine. Cur enim me vinctum ad tuum tribunal produxisti, et tormentorum instrumenta meis oculis subjecisti? Num clarum est te id fecisse, ut me obstupefaceres, et vel omnino persuaderes, vel vim afferres? Oportet hæc aliquibus aliis proponere, qui sunt nimis pusilli et abjecti animi, et quibus hæc præsens vita est voluptati, et qui maximum ducunt supplicium ea privari. Nam me hoc e luto corpus continet quovis carcere gravius, quod mihi non sinat animam transire ad dilectum. Minæ autem, supplicia et tormenta, quibusnam deliciis non sunt mihi
B jucundiora, quæ habent mortem e vestigio consequentem, quæ cum me a carnis liberarit vinculis, mittet ad ea quæ desidero?

ς. Ταῦτα τοῦ μεγάλου τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ μείζονος τὴν ἄθλησιν Ἀνθίμου διεξελθόντος, ὁ βασιλεύς· Μακρὰ ταῦτα φλυαρία· ὄψει δὲ μετὰ ταῦτα, πρὸς ἑαυτὸν ὑποψιθυρίσας, κελεύει, λίθοις αὐτοῦ τὸν τένοντα τύπτεσθαι. Ὁ δὲ ὥσπερ ἀπαρχὴν ἤδη τῶν διὰ Χριστοῦ ἄθλων πεποιημένος καὶ τὴν τῶν στεφάνων λαμβάνων ὑπόθεσιν, πράως τε τὰς παρούσας πληγὰς ἐδέχετο καὶ ἐπιπονωτέρας ἐζήτει, λαμπροτέρων τυχεῖν καὶ τῶν ἐπάθλων ἐπιθυμῶν· καὶ τοῦτο μὲν ἐπιχλευάζων, καὶ ὡσανεὶ τὸν τύραννον διαπαίζων, τοῦτο δὲ τῇ τῆς μανίας φλογὶ σφόδρα καταχαίων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ὥσπερ εἰς ἀλγεινοτέρας πολλῷ καὶ μείζονας κολάσεις διερεθίζων· Θεοὶ, ἐπέφερεν, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. Ὅπερ μέσης αὐτῆς Μαξιμιανῷ καθικνούμενον τῆς καρδίας περόναις σιδήρου πεπυρωμέναις τοὺς τοῦ μάρτυρος διέπειρεν ἀστραγάλους, τῷ δὲ σφόδρα τε καθ' ἡδονὴν ἡ βάσανος ἦν, οἷα δὴ τυγχάνοντι ὧν ἐπεθύμει διὰ Χριστὸν καὶ μικροῦ χάριν ᾔδει Μαξιμιανῷ· οὕτως Ἄνθιμος τῷ Χριστῷ ἐδίψα χαρίζεσθαι. Μαξιμιανὸς τοίνυν κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἐνεξουσιάζων ταῖς τιμωρίαις καὶ τὸ τοῦ μάρτυρος γενναῖον τῷ αὐστηρῷ τῶν κολάσεων νικῆσαι φιλονεικῶν, ὄστρακον προστάττει τῷ ἐδάφει διαστρωθῆναι· εἶτα γυμνὸν αὐτῷ ἐπιταθέντα τὸν ἀθλητὴν ῥάβδοις σφοδρότερον τύπτεσθαι, ὡς ἂν διπλῇ τὰ τῆς ὀδύνης αὐτῷ ἐπὶ τὴν ψυχὴν καταρρέοι, ταῖς ἐκ τῶν ῥάβδων τε πληγαῖς ἄνωθεν καὶ τῇ κάτωθεν τῶν ὀστράκων ἀντιτυπίᾳ. Ὁ δὲ, μηδὲ ἐνταῦθα τὴν νίκην ἀπογνοὺς, ταυτὶ ἐπῇδε τὰ ῥήματα· Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα καὶ Βασιλεῦ τῶν αἰώνων, ὅτι περιέζωσάς με δύναμιν ἐξ ὕψους καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἔδωκάς μοι νῶτον, καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας, καὶ συνεπόδισας πάντας τοὺς ἐπανισταμένους ἐπ' ἐμὲ ὑποκάτω μου.

VI. Hæc cum sacerdotio magnus, et decertatione major Anthimus disseruisset, dixit imperator: Sunt hæc quidem prolixæ nugæ: videbis autem. Cum vero apud se submurmurasset, jubet ejus cervicem verberari lapidibus. Ille autem tanquam jam suscipiens primitias certaminum propter Christum et fundamentum accipiens coronarum, placide accepit præsentes plagas, et cupiebat accipere graviores, desiderans consequi præmia præclariora. Et partim quidem irridens, et tyrannum veluti ludificans, partim autem flamma insaniæ animum ejus accendens, et ad majora et graviora irritans supplicia: Dii aiebat, qui cœlum et terram non fecerunt,
C pereant. Quod quidem cum Maximiani cor medium penetrasset, ferreis candentibus fibulis talos transfixit martyris. Illi autem tormentum erat magnæ voluptati, ut qui ea assequeretur, quæ desiderabat propter Christum, et Maximiano propemodum agebat gratias propter supplicia: adeo desiderabat Anthimus Christo gratificari. Maximianus ergo, qui libere in tormentis suam exercebat potestatem, et martyris generosum animum contendebat superare acerbitate suppliciorum, jubet testis solum consterni: deinde ei nudum athletam impositum, virgis cædi vehementius: ut duplex dolor ad ejus permanaret animum, nempe et superne ex virgarum verberibus, et inferne ex testarum duritie. Ille autem ne tunc quidem desperans victoriam,
D cantabat hæc verba: Ago tibi gratias, Domine et Rex sæculorum, quod me cinxisti virtute ex alto, et inimicos meos dedisti mihi dorsum: et eos qui me oderant exterminasti: et omnes, qui adversus me insurgebant, subter me supplantasti.

Ζ. Ἄγχι ἐφ' ἕτερα καὶ πάλιν ὁ Μαξιμιανὸς ἐχώρει, καὶ χαλκᾶς περὶ κνημίδας ἐκπυρωθείσας ὑποδεθῆναι προστάττει τῷ μάρτυρι. Ὅπερ οὖν, ὡς ἐκέλευσε, γεγονὸς καὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων ποδῶν τὸ σφοδρότατον δὴ τοῦτο καὶ εἰς ὀδύνης λόγον ἀφορητότατον τὰς πεπυρωμένας κνημίδας ἁρμοσαμένων, θεία τις ἄνωθεν τῷ γενναίῳ χάρις ἐφίπταται καὶ

VII. Sed Maximianus rursus processit ad alia, et ænea candentia tibialia jubet alligari martyri. Quod quidem cum factum esset, sicut jusserat, et beatis illis pedibus, quod est vehementissimum, et ad doloris rationem maxime intolerandum, ignita tibialia fuissent applicata, divina quædam gratia ad generosum illum virum desuper advolat: et

illinc audit vocem eum magis roborantem, et spondentem victoriam, et præmia promittentem, et mox manum præbentem quæ imponat coronam. Vox autem ejus animum convertit ad tranquillitatem, et ejus vultum reddidit alacriorem. Porro autem jucundus quoque quidam subrisus insidet ejus labris, significans internam cordis tranquillitatem. Hæc ergo videns Maximianus, stupebat quidem, ut erat consentaneum (quidni enim stuperet?) : rei tamen detrahebat, et eam vocabat præstigias, et incantationem, et rogabat causam. Justus autem, Sunt, inquit, mihi præsentia, o imperator, bona præmia et certa promissio futurorum. Brevi enim convincam te frustra esse inflatum, et deos, quos nominas, ostendam esse humanis viribus longe imbecilliores, adeo ut te sit subitura pœnitentia, quod mei feceris periculum : et quod non a nobis citius recesseris, non leve sis damnum judicaturus.

VIII. His vehementer commotus Maximianus, jubet martyrem rotæ alligatum, continenter quidem in rota versari, ignis autem lampadibus ejus carnes consumi et eliquari. Atque Maximiano quidem ad effectum statim deductus fuit jussus : et lampades in manu habentes lictores, accesserunt ad martyrem qui erat extensus in rota, ignem spirantes ignem videntes, ignem ferentes : animis in eum flammam spirantes ferventius, quam ignis, quem habebant in manibus, ac propemodum arbitrantes, se athletam facturos esse totum flammeum. Postquam autem jam venerunt prope rotam, (o admirabilem tuam, o Christe, in eum virtutem), illa quidem continuo destitit moveri : illi vero cadunt in terram, et fluunt lampades e manibus, quæ nullam earum curam gerunt : et jam dimissæ sunt vacuæ, veluti quodam sopore eas torpefaciente. Propter hæc ira percitus imperator, tortores, insectabatur maledictis, et criminabatur quod jussa exsequi negligerent, et præsentium rerum curam omnem abjicerent. Et : Quomodo, dicebat, eo venistis audaciæ, ut vos tanta invaserit socordia, et istum nostro imperio prætuleritis, adeo ut nostra quidem jussa reliqueritis imperfecta, humi autem accubueritis, ut et vobisipsis gratificemini, et labore defessos recreetis? Videt, quemadmodum ne seipsos quidem possint restituere, neque manibus uti ad id quod est opus : sed ignorabat stolidus, divinam virtutem, non autem socordiam, vires eorum exstinxisse. Illi autem : Non ita res se habent, o imperator, responderunt, neque tardi sumus in tuis jussis exsequendis : absit, ut tantum insaniamus : neque cessimus socordiæ, neque manus nostræ magno defessæ sunt labore : sed terribilis quædam visio nos sic affecit, quæ nos humi dejecit, et manus nostras dissolvit : et jam sumus membris dissoluti, et effecti omnino imbecilli. Tres enim viri, aspectu quidem candidi, et candidis induti vestibus, specie autem terribiles, nobis apparentes, torve in nos et ferociter aspexerunt ; et ignis qui erat in manibus, ex lampadibus statim

A φωνῆς ἐκεῖθεν ἐπὶ μᾶλλον αὐτὸν ἐνισχυούσης ἀκούει, καὶ τὴν νίκην παρεγγυώσης, καὶ τὰ ἔπαθλα ὑπισχνουμένης, καὶ ὅσον οὐδέπω χεῖρα ὀρεγούσης στεφανηφόρον· καὶ ἡ φωνὴ πρὸς τὸ εὐθυμότερον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν μεταβάλλει καὶ φαιδρότερον διατίθησι τοῦ προσώπου τὴν ὥραν καί τι καὶ μειδίαμα χαρίεν τοῖς χείλεσιν ἐφιζάνει, τὴν ἔνδον τῆς καρδίας γαλήνην ὑποσημαῖνον. Ταῦτα οὖν ὁρῶν Μαξιμιανὸς ἐξεπλήττετο μὲν ὥσπερ εἰκὸς (τί γὰρ οὐκ ἔμελλεν ;) διέσυρε δὲ ὅμως τὸ πρᾶγμα καὶ γοητείαν ἐκάλει καὶ τὴν αἰτίαν ἐπυνθάνετο. Ὁ δὲ δίκαιος· Χρηστά μοι, ἔφη, προοίμια τὰ παρόντα, ὦ βασιλεῦ, καὶ ἀψευδὴς τῶν μελλόντων ἐπαγγελία· διελέγξω γάρ σε μάτην ἀναφυσόμενον οὐκ εἰς μακρὰν καὶ θεούς, οὓς ὀνομάζεις, ἀσθενεστέρους πολλῷ δυνάμεως ἀνθρωπίνης B καὶ αὐτοὺς ἐπιδείξω, ὡς μεταμελῆσαί σοι τῆς παρ' ἐμὲ πείρας καὶ ὅλως ὅτι μὴ θᾶττον ἡμῶν ἀπηλλάγης, ζημίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν κρῖναι.

Η΄. Τούτοις ὀξυκινηθεὶς Μαξιμιανὸς, κελεύει ἐπὶ τροχοῦ τὸν μάρτυρα διαδεθέντα, συστρέφεσθαι μὲν συνεχῶς τῷ τροχῷ, λαμπάσι πυρὸς τὰς σάρκας αὐτοῦ καταδαπανᾶσθαι καὶ διατήκεσθαι. Μαξιμιανῷ μὲν οὖν ἔργον ἡ πρόσταξις ἦν καὶ διὰ χειρὸς ἔχοντες οἱ δήμιοι τὰς λαμπάδας, προσῄεσαν κατὰ τοῦ τροχοῦ τεταμένῳ τῷ μάρτυρι, πῦρ πνέοντες, πῦρ ὁρῶντες, πῦρ φέροντες, πολλῷ τὰς ψυχὰς ἐπ' αὐτὸν τοῦ ἐν χερσὶ πυρὸς θερμότερον ζέοντες, μονονοὺ φλόγα τὸν ἀθλητὴν ποιῆσαι οἰόμενοι. Ὡς δὲ ἤδη τοῦ τροχοῦ πλησίον ἦλθον (ὦ θαυμαστῆς σου περὶ τὸν ἄνδρα, Χριστὲ, δυνάμεως !) ἔστη μὲν εὐθὺς ἐκείνου τῆς κι- C νήσεως· οἱ δὲ κατὰ γῆς πίπτουσι καὶ ὑποῤῥέουσι τῶν χειρῶν αἱ λαμπάδες· αἱ δὲ χεῖρες ἀμελοῦσιν αὐτῶν καὶ ἔρημοι ἤδη ἀφεῖνται, ὥσπερ ὕπνου τινὸς αὐτὰς καταῤῥαθυμοῦντος. Ἐπὶ τούτοις ὀργὴ λαμβάνει τὸν βασιλέα καὶ κακῶς ἔλεγε τοὺς δημίους, ὀλιγωρίαν τε αὐτοῖς τῶν προστάξεων ἐνεκάλει καὶ ἀμέλειαν τῶν ἐν χερσὶ φροντίδων καί· Πῶς εἰς τοῦτο τόλμης, ἔλεγεν, ὑμεῖς ἤλθετε, ὅτι καὶ ὄκνος εἷλεν ὑμᾶς καὶ τοῦτον τοῦ ἡμετέρου προστάγματος ἔθεσθε προτιμότερον, ὡς ἡμιτελῆ μὲν τὰ ἐπιταχθέντα καταλιπεῖν, κατακλιθῆναι δὲ τῷ ἐδάφει, ἵνα καὶ ἑαυτοῖς τι χαρίσησθε καὶ πεπονηκότας ἐκ τοῦ κόπου διαναπαύσητε ; Ὁρᾷς ὡς οὐδὲ ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς δύνανται οὐδὲ χρήσασθαι ταῖς χερσὶν εἰς δέον ; ἀγνοῶν ὁ μάταιος, ὅτι θεία δύναμις ἔσβεσεν αὐτῶν D τὴν ἰσχὺν, ἀλλ' οὐχὶ ὄκνος. Οἱ δέ· Ταῦτα, ὦ βασιλεῦ, ἀπεκρίνατο, οὐδὲ βραδεῖς περὶ τὰς σὰς προστάξεις ἡμεῖς, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ κόπου ἔκαμον αἱ χεῖρες ἡμῖν, ἀλλὰ φοβερά τις ὄψις οὕτω διέθηκεν ἡμᾶς τῇ γῇ προσκαταβαλοῦσα, καὶ παρείμεθα τὰς δεξιὰς καὶ ἐκλελύμεθα ἤδη καὶ τὸ ὅλον ἄτονοι καθεστήκαμεν· τρεῖς γὰρ ἄνδρες, λευκοὶ μὲν τὴν θέαν, λευκοὶ δὲ τὴν ἀναβολὴν, φοβεροὶ τὸ εἶδος, ἐπιφανέντες ἡμῖν, πικρόν τε εἰς ἡμᾶς καὶ ἄγριον εἶδον καὶ τὸ ἐπὶ τῶν χειρῶν πῦρ καθ' ἡμῶν εὐθὺς ἀπὸ τῶν λαμπάδων ἔπνει· ἔπειτα κελεύσαντες ἀποστῆναι Ἀνθίμου (θεράποντα δὲ Θεοῦ τοῦτον ἐκάλουν) καταβάλλουσιν ἡμᾶς καὶ οὕτως αὐτίκα, ὡς ὁρᾷς, διατιθεῖσιν. Οὗτοι μὲν οὖν ἀλλήλοις διελέγοντο ταῦτα.

in nos spiravit. Deinde cum jussissent abscedere Anthimum (eum autem vocabant Dei famulum), nos dejiciunt : et sic statim, ut vides, afficiunt. Atque ii quidem hæc inter se disserebant.

Θ'. Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ τροχὸς τῆς περιφορᾶς ἠρέμει καὶ A οὐδὲ τὸ παράπαν εἶχε κινήματος, ἐν τούτῳ θερμοτέραν ὁ μάρτυς τῷ Θεῷ προσέφερε τὴν εὐχαριστίαν καὶ πλείονος ἐκεῖθεν ἀπέλαυε τῆς χρηστότητος. Μαξιμιανὸς τοίνυν τῆς τῶν δημίων ἀφελείας, ἀλλ' οὐ τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης πρὸς τὸν Θεὸν παῤῥησίας δεῖξαι τὸ πρᾶγμα ἐθέλων, κατήγαγεν αὐτὸν τοῦ τροχοῦ καὶ τὸν διὰ ξίφους, εἴγε μὴ θύσειε, θάνατον αὐτῷ ἠπείλει. Ὁ δὲ μείζονος τὴν ἀπειλὴν εὐχαριστίας ὑπόθεσιν ἐποιεῖτο, καὶ τὸν χορὸν καταλαβεῖν τῶν δισμυρίων μαρτύρων, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐδεῖτο, ὡς ἐξεῖναι καὶ αὐτῷ σεμνύνεσθαι καὶ λέγειν· « Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. » Καὶ ὃς, ἐπειδὴ μᾶλλον αὐτῷ κατ' εὐχὴν τὸ τέλος ἑώρα· Οἶδα, φησὶ, ὑμῶν τῶν Χριστιανῶν τὸ λίαν δοξομανὲς καὶ φιλότιμον, ὅπως τυχεῖν ὁποίου δήποτε B ὀνόματος διὰ τὸ παράβολον τοῦ τολμήματος ὀρεγόμενοι τὸ κακῶν ἔσχατον ἁπάντων αἱρεῖσθε τὸν βίαιον θάνατον· ἀλλ' οὐχ αἱρήσεις, φησὶ, τούτου γε ἕνεκεν· ἀλλ' ἐγώ σε πολλαῖς πρότερον περιβαλὼν τιμωρίαις, οὕτω τοῦ παρόντος στερήσω φωτὸς, τὸν μὴ τοσαύτης ἡδονῆς τηλικούτου χρήματος ἄξιον. Καὶ ὁ μάρτυς· Οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλως, φησὶ, λαμπρότερά μοι πολλῷ παρασκευάσῃς τὰ ἔπαθλα.

IX. Interim autem dum rota quiescebat ab ambitu, et nihil omnino movebatur, martyr Deo ferventiorem offerebat gratiarum actionem, et illinc ampliorem consequebatur benignitatem. Maximianus itaque volens ostendere, ex lictorum simplicitate, non autem ex martyrica ad Deum fiducia, hanc rem esse profectam, eum deposuit e rota, et ei ense mortem minatur, nisi sacrificarit. Ille autem ex minis sumpsit argumentum majoris gratiarum actionis : et toto corde Deum rogavit, ut perveniret ad chorum viginti millium martyrum, ut etiam liceret ei dicere : « Ecce ego, et pueri mei, quos dedit mihi Deus [4]. » Imperator vero postquam vidit finem ei maxime esse in votis : Scio, inquit, quam vos Christiani sitis gloriæ cupidi et honoris appetentes, et quod projecta vestra audacia qualecunque nomen assequi cupientes, extremum omnium malorum, mortem violentam eligitis. Sed hac quidem de causa minime lætaberis. Nam cum ego te prius multis affecero suppliciis, luce præsenti sic privabo, ut qui sis indignus tantæ rei voluptate. Martyr autem, Non alia, inquit, ratione efficies, ut præmia consequar præclariora.

Ι'. Τί τὸ μετὰ ταῦτα ; Σίδηρος αὐτὸν καὶ ἁλύσεις δεσμοῦσι καὶ πρὸς τὸ τῶν κακούργων ἄγεται δεσμωτήριον· ἀλλὰ τὰ συνήθη καὶ πάλιν ἐκείνῳ πρὸς τὸν Θεὸν ἡ γλῶττα ὑπῇδε καὶ τὰς ἁλύσεις ὁμοῦ καὶ τὰ δεσμὰ διαλύεται, οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς ἄγοντας αὐτοὺς δημίους ἀμετόχους ἀφεῖσα τοῦ θαύματος· ἀλλὰ πρηνεῖς εἶχε καὶ τούτους ἡ γῆ τῷ παραδόξῳ τῆς θέας C καταπλαγέντας· θεία γάρ τις ἄνωθεν χάρις τὸν μάρτυρα περιπτᾶσα, φῶς τε αὐτῷ λαμπρότατον οἷον ἐπαφῆκε καὶ τοὺς παραλαβόντας αὐτὸν δημίους μετὰ τῶν σιδηρῶν ἐκείνων δεσμῶν, ὧν περιέκειτο, ἀθρόον δίδωσι τῷ ἐδάφει, μηδὲ ὅσον καταμῦσαί φησιν ἰσχύοντας. Ὁ μάρτυς τοίνυν αὐτοὺς ἀναστήσας, ἔχεσθαι τῆς ὁδοῦ ἀνατρέπει καὶ τὸ δεσμωτήριον καταλαβόντες, ὁ μὲν, ὥσπερ εἰς εὐωχίαν, εἴσεισι χαίρων καὶ τοῖς ἐκεῖ τὸν τῆς πίστεως προθεὶς ἄρτον, καὶ τούτους δεξιωσάμενος τὰ μεγάλα, καὶ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῖς προπιὼν, ὅλως τῷ Χριστῷ οἰκειοῦται καὶ υἱοθετεῖ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Μαξιμιανὸς δὲ παρὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα μαθὼν καὶ δείσας μὴ πολλοῖς καὶ ἄλλοις αὐτὸν ζημιώσῃ, παρίστησι πάλιν τὸν ἀθλητὴν ἑαυτῷ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ θῦσαι παρακαλεῖ τοῖς D ἐκείνου θεοῖς· ἔνθεν τοι καὶ ἆθλον τοῦ πράγματος τὴν ἱερωσύνην αὐτῷ ὑπισχνεῖται.

X. Quid postea consequitur ? Ferreis catenis vincitur, et ad maleficorum carcerem deducitur. Sed ea quæ consueverat, ejus lingua ad Deum canebat : et catenas simul dissolvit et vincula, nec eos quidem qui ipsum ducebant, lictores dimittens expertes miraculi. Nam ii quoque proni humi jacebant, obstupefacti admirabili spectaculo. Quædam enim divina gratia desuper martyrem circumvolans, et in eum lucem immisit clarissimam, et eos qui ipsum acceperant, lictores, cum ferreis quibus erat cirumdatus, vinculis humi repente dejicit, cum ne connivere quidem sustinuissent. Cum vero martyr eos fecisset surgere, jubet ut cœptum iter peragant. Cum autem pervenissent in carcerem, ingreditur ille lætus, tanquam ad convivium : et cum eis qui illic erant, fidei panem proposuisset, et eos benigne et comiter esset amplexus, et eis propinasset pietatem ac veram religionem, eos Christo totos conjungit et conciliat, et ejus adoptivos filios efficit per baptismum. Maximianus autem cum hoc accepisset ab iis qui erant ei subjecti, et timuisset, ne multorum aliorum faceret jacturam, jubet rursus ad se adduci martyrem, et rursus adhortatur, ut diis illius sacrificet. Quo tempore hujus quoque rei præmium ei pollicetur sacerdotium.

ΙΑ'. Ὁ δὲ μετὰ παῤῥησίας· Ἀλλ' ἱερεὺς ἔγωγε καὶ πρὸ τῶν σῶν λόγων, ἔφη, καὶ ἱερεὺς τοῦ πρώτου καὶ καλοῦ ποιμένος καὶ ἀρχιερέως Χριστοῦ, ὃς οὐ τῆς ἐμῆς μόνον μεταλαμβάνει σαρκὸς καὶ μέχρις ἐμοῦ κάτεισι δι' ἐμὲ, καὶ ταῦτα Θεὸς ὢν, ἄϋλός τε

XI. Ille autem libere : At ego, inquit, ante tua verba sum sacerdos primi et magni et præclari Pastoris et Pontificis Christi, qui non solum meæ carnis est particeps, et ad me usque propter me descendit : idque cum sit Deus expers materiæ, et

[4] Hebr. II, 13.

qui non potest comprehendi: sed etiam sacrificavit seipsum pro ovibus; et in crucem actus, mortem suscepit, et die tertio resurrexit, et in cœlum rursus ascendit, me quoque simul evehens, qui illinc cecideram propter inobedientiam. Hujus sum ego sacerdos, et ei meipsum statui offerre hostiam. Res autem vestræ, et vestrorum, ut dicitis, deorum, dignæ sunt nocte et angulis, et quæ lugeantur potius propter interitum et calamitatem quam appetantur maledictis.

XII. His ita percitus imperator, jubet generosum Anthimum duci ad mortem. Ducitur ergo athleta, spe futurorum habens vigentem lætitiam. Et cum pervenisset ad locum, in quo erat per mortem perventurus ad vitam (2), ad precandum tempore petito et accepto, cum postremo esset precatus, et Deum allocutus, ei beatum illud caput amputatur tertio mensis Septembris. Vespere autem accedentes quidam fideles, cum pretiosum corpus illius sustulissent, sancteque et honorifice composuissent, in ipso loco, in quo fuit consummatus, pulchre deponunt, laudantes Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam divinitatem et regnum; cui omnis gloria, honor et adoratio in sæcula sæculorum Amen.

A καὶ ἀπερίληπτος· ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν τέθυκεν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ σταυροῦ γεύεται καὶ θανάτου, καὶ τριήμερος ἀνίσταται, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἄνεισι πάλιν, συναναφέρων με τὸν ἐκεῖθεν διὰ τὴν παρακοὴν πεπτωκότα· τούτου ἱερεὺς ἐγὼ καὶ τούτῳ προσαγαγεῖν ἐμαυτὸν θυσίαν προῄρημαι· τὰ δὲ ὑμέτερα καὶ τῶν ὑμετέρων, ὥς φατε, θεῶν, νυκτὸς ἄξια καὶ γωνίας θρηνούμενα διὰ τὴν ἀπώλειαν καὶ τὴν συμφορὰν μᾶλλον ἢ λοιδορούμενα.

ΙΒ'. Τούτοις ὑπερζέσας τῷ θυμῷ Μαξιμιανὸς, κελεύει τὸν γενναῖον Ἄνθιμον τὴν ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι· ἄγεται τοίνυν ὁ ἀθλητὴς ἐνακμάζουσαν αὐτῷ τῇ τῶν μελλόντων ἐπαγγελίᾳ ἔχων τὴν ἡδονήν· καὶ τὸν τόπον καταλαβὼν, ἐν ᾧ διὰ τοῦ θανάτου πρὸς B τὴν ζωὴν ἔμελλε διαβῆναι, καιρὸν εἰς προσευχὴν αἰτήσας, καὶ λαβὼν, καὶ τὰ τελευταῖα προσευξάμενος καὶ διαλεχθεὶς τῷ Θεῷ, τὴν μακαρίαν ἐκείνην κεφαλὴν ἀφαιρεῖται, τρίτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Ἑσπέρας δέ τινες παραγενόμενοι τῶν πιστῶν, καὶ τὸ ἐκείνου σῶμα τὸ τίμιον ἀνελόμενοι, καὶ ὁσίως καὶ λαμπρῶς περιστείλαντες, παρ' αὐτὸν τὸν τῆς τελειώσεως τόπον διαπρεπῶς ἄγαν κατατιθέασι, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, τὴν μίαν θειότητα καὶ βασιλείαν, ᾗ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(2) Vide Euseb. *Hist. Eccles.* lib. VIII, c. 6, et Baron. an. 302.

MENSIS MAIUS

—

DE SANCTO PHILIPPO APOSTOLO

MARTYRE HIERAPOLI IN PHRYGIA.

(Maii die 1. *Acta Sanctorum Bolland.* Maii tom. I, p. 7 Latine; Græce p. 733, ex cod. Vat.)

—

1. Celebris est ad Kalendas Maii memoria S. Philippi apostoli in antiquissimis Fastis Latinis. Pervetustum Martyrologii Hieronymiani apographum, a mille prope annis exaratum, quo ab initio operis ut nostro usi sumus, quodque Epternacensibus ut suum exigentibus reddidimus, habet præfixum Indiculum de festis apostolorum diebus, et referenda ad Kalendas Maii ista suggerit: « Natalis S. Philippi apostoli, in civitate Hierapoli provinciæ Asiæ. » Verum in contextu Martyrologii ad Kalendas Maii hæc solum leguntur: « Natalis sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi. » In apographo Corbeiensi Parisiis excuso ejusdem Martyrologii Hieronymiani ita habetur: « In Asia Hierapoli SS. Philippi apostoli et Jacobi. » De S. Jacobo, qui non spectat ad Hierapolim, mox seorsim agemus. Similia de utroque habentur in antiquioribus Fastis mss. quos non est operæ pretium indicare. Venerabilis Beda in genuino suo Martyrologio, quod ante tomum secundum Actorum Martii ex octo antiquis codicibus edidimus, ista scribit: « In Hierapoli Philippi apostoli, et Jacobi apostoli fratris Domini. » Addit Florus: « Quorum primus in Asia in civitate Hierapoli provinciæ Phrygiæ passus est, ibique cum filiabus suis requiescit. » Rabanus, ætate proximus, sic scribit: « In Hierapoli Philippi apostoli, qui Ebionitarum hæresim exstinxit, et quievit in pace. » Usuardus scripto mandavit hæc verba: « Natale apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus postquam Scythiam ad fidem Christi convertisset, apud Hierapolim, Asiæ civitatem, glorioso fine quievit.

2. Ado archiepiscopus Viennensis, in libello *De festivitatibus sanctorum apostolorum*, hoc elogium edidit « Natalis beatorum apostolorum Philippi et Jacobi : ex quibus Philippus, cum pene Scythiam convertisset, diaconibus, presbyteris et episcopis ibi constitutis, reversus est ad Asiam, ubi continua prædicatione per aliquot annos insistens, multitudinem populorum Christo, laboribus piis semper inserviens, lucratus est : quique apud Hierapolim Asiæ civitatem dormivit cum patribus suis, beato fine sepultus. » Hæc Ado ; quibus addit Notkerus : « Exstincta hæresi Ebionitarum, qui Christum Jesum ante Incarnationis tempus fuisse negabant. » In hodierno Martyrologio Romano adduntur nonnulla de ejus martyrio his verbis : « Natalis beatorum apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus, postquam omnem fere Scythiam ad fidem Christi convertisset, apud Hierapolim Asiæ civitatem, cruci affixus, et lapidibus obrutus, glorioso fine quievit. » Hæc ibi, quibus similia in suo Martyrologio tradit Galesinius. At Maurolycus aliquanto plura interserens, « Natale, inquit, beatorum apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus, postquam Scythiam ad fidem Christi convertit, ubi dejecto Martis simulacro erexerat crucem, et venenosum draconem exterminarat ; apud Hierapolim civitatem Asiæ glorioso fine quievit : sive ab Ebionitis cruci affixus et lapidatus occubuit : juxta quem duæ filiæ ejus virgines tumulatæ sunt ; tertia Ephesi jacet. » Hæc Maurolycus : præter quæ Constantinus Felicius nonnulla miscet ex Actis Græcis, de quibus mox agemus.

3. Vocatio Philippi ad apostolatum nonnullis etiam Fastis ad 28 Februarii ascribitur : sed ista ex II die Maii latius deducenda fuere, ut via sterneretur ad acta Latina, primo loco danda, in quibus omnia continentur, quæ in citatis Martyrologiis attinguntur. Eadem Acta habemus in tribus illustribus codicibus nostris, quorum aliquis ante octingentos annos videtur exaratus. Præterea accepimus eadem descripta ex vetustis codicibus Trevirensi S. Martini, duplici Audomarensi Ecclesiæ cathedralis, Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris, Romano cardinalis Baronii. Invenimus ipsa etiam in tribus reginæ Sueciæ signatis numero 81, 482 et 1604, Parisiensi cardinalis Mazarini, Duacensi monasterii Aquicinctini Bodecensi, in Westphalia, et in codice ms. hospitalis S. Nicolai prope Cusam : neque ab his diversa sunt, quæ habuit auctor historiæ de Translatione brachii S. Philippi Florentiam. Legendaria si libuisset excutere, plura possemus indicare exempla. Sed in primis memorabilis est nobis eadem Acta continens codex pervetustus, quadratis litterarum ductibus et discrimine diphthongorum atque vocalium accurate servato exaratus, qui olim pertinuit ad monasterium SS. Petri et Pauli in Wissenburg diœcesis Spirensis, nunc est amplissimi baronis Blumii, sæpius a nobis memorati, ob vetustum Martyrologii Hieronymiani apographum, quod ipse ex eodem monasterio acceptum pro sua humanitate communicavit. Ex hoc vetusto codice Acta virtutum et passionum sanctorum Christi apostolorum, Reinoldus Dehnius, societatis nostræ vir eruditus, descripta nobis transmisit.

4. Præfigitur huic codici « epistola Melitonis, » aliis Melliti, « episcopi Laodicensis, ad universos episcopos et Ecclesias Catholicorum, de quodam Leucio, qui quorumdam Actus apostolorum scripserat. » Notat hunc Melito falsitatis titulo, potissimum quia dixit, « eos docuisse duo principia boni et mali, et bona a bono et mala a malo substitisse principio. » Eadem epistola præfigitur ante Acta S. Joannis evangelistæ apud Florentinum ad Martyrolgium Hieronymianum. Mentio prædicti Leucii, aliis Leontii, videtur fieri in Tractatu *De fide sive de Unitate Trinitatis contra Manichæos*, qui tomo VI Operum S. Augustini continetur : verum non habetur in Retractationibus ejus, neque in Indiculo Possidii ; asseritque Philippus Labbe *De Scriptoribus ecclesiasticis*, « evicisse Sirmondum in Historia Prædestinatiana ex fide mss. codicum, præcipue Corbeiensis, quod sit Evodii episcopi Uzalensis, » in Proconsulari provincia Africa, ad quem exstant variæ S. Augustini epistolæ : ut vel tunc ante indicatus Melito sive Mellitus episcopus vixisse videatur.

5. Sunt hæc apostolorum acta postmodum varie aucta, et sub nomine Abdiæ, Babyloniæ episcopi ab apostolis ordinati, sæpius recusa ; quasi ea ex Hebraica in Græcam linguam transtulisset discipulus Abdiæ Eutropius, et hinc in Latinam vertisse se dicat Julius Africanus, qui tertio sæculo floruit sub imperatoribus Heliogabalo et Alexandro Mammææ filio. Baronius in notis ad hunc diem, « Licet, inquit, apocrypha censeantur hæc sub nomine Abdiæ, vera tamen nonnulla ibi esse mihi facile persuadeo : » maxime quando aliunde ea Acta (ut hic de S. Philippo), satis probantur. Exstant eadem excusa anno 1531, inter Rapsodias Anonymi Philalethi Eusebiani, in Vitas, miracula passionesque apostolorum a Frederico Nausea collectas : et in plerisque horum non legitur quod Philippus « cruci affixus et lapidibus obrutus fuerit. » Verum inserta sunt illa verba apud Joninum Mombritium, in Legendario ante ducentos annos excuso : item in Breviario Romano anni 1522 atque eo quod jussu Pauli papæ III a cardinale Quignonio ordinatum et Pii V jussu postea editum hactenus asservatur, licet in hisce Acta integra non dentur, ut in antiquiori Breviario. Prior pars Actorum integra habetur in Breviario anni 1479, 1490 et sequentium : in eaque parte continentur illa quæ inde Maurolycus supra tradidit de « venenoso dracone exterminato, » aut forsan diabolo sub tetri monstri figura. Similia habent Petrus de Natalibus lib. IV *Catalogi*, cap. 107, Philippus Ferrarius *De sanctis Italiæ*, et plures alii.

6. Actis Latinis subjungimus Acta ex Græco translata: quæ nobis valde antiqua videntur, et a Symeone Metaphraste inter Vitas Sanctorum potius transcripta quam de novo composita: cui vel ideo magis ascribuntur, quia primus et antiquus auctor non est suo nomine notus. Exstant ea, interprete Gentiano Herveto, tomo quinto Vitarum sanctorum Patrum ab Aloysio Lipomano vulgatarum: et ad has Kalendas Maii a Laurentio Surio translata sunt, unde cum Græco collata et nostris notis illustrata damus; ipsum autem Græcum in mss. Vaticanis Venetisque invenimus. Vixit eodem cum Metaphraste sæculo Nicetas Paphlago, qui et David, rhetor disertissimus ac vir sapientissimus: cujus orationes plures transtulit Franciscus Combefis, et in sua *Bibliotheca Patrum concionatoria* edidit. Earum duæ referuntur ad hasce Kalendas Maii, altera de S. Jacobo Alphæi e duodenario apostolorum numero; altera de S. Philippo apostolo, quæ solum est metaphrasis jam dictorum Actorum.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ

ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΦΙΛΙΠΠΟΝ

—

COMMENTARIUS

IN S. PHILIPPUM APOSTOLUM

(Ex ms. Græco Vaticano signato 1798. — Interprete Daniele Papebrochio.)

—

I. Deus Dei Verbum, semper coexsistens Patri A et nullo tempore circumscriptus, propter naturæ nostræ lapsum voluit nobis assimilari et tempori subjici: itaque et Virginis ventre conclusus est, et sui communione deificavit quod assumpserat. Quoniam vero hic ejus in carne adventus salutem erat operaturus omnibus, oportuit etiam ut haberet divinæ istius et ineffabilis dispensationis spectatores atque participes mysteriorum, per quos supernam vocationem generi nostro copiose ministraret. Postquam igitur omnem Jordani finitimam regionem pervasisset Joannis prædicatio, et gratia Spiritus operante multi per illum baptizarentur (quando etiam Christus meus baptismum suscepit) ipsum incomprehensibile Dei Verbum urbanam frequentiam dimittens (eatenus enim videbatur Hierosolymis habitasse) venit in Galilæam, in qua etiam tum commorabatur admirabilis Philippus. B

II. Erat hic ex Bethsaida, civitate Andreæ et Petri, tunc vero in Galilæa præsens: qui statim ab ineunte ætate a parentibus traditus liberalibus disciplinis, cum esset bonæ indolis, et ad quamvis laudabilem scientiam aptæ, statim Mosaicos libros percurrit, et quæcunque de Christo erant prædicta imbibit, quomodo scilicet venturus esset diebus novissimis, et salutem omnibus impertiturus: nec

Α'. Ὁ τοῦ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, ἀϊδίως συνὼν τῷ Πατρὶ, καὶ ἄχρονος ὢν, εἵλετο καὶ καθ' ἡμᾶς γενέσθαι ποτὲ, καὶ ὑπὸ χρόνον ἐλθεῖν, διὰ τὸ τῆς ἡμετέρας ὀλίσθημα φύσεως· ἐντεῦθεν καὶ Παρθένου σαρκὶ περιγράφεται, καὶ θεοῖ τῇ κοινωνίᾳ τὸ πρόσλημμα. Ἐπεὶ δὲ τῆς μετὰ σώματος ἐπιδημίας αὐτοῦ πᾶσι περιποιούσης τὴν σωτηρίαν, θεατὰς τούτου τῆς ἀῤῥήτου θείας οἰκονομίας καὶ κοινωνοὺς τῶν μυστηρίων ἔχειν ἐχρῆν, ὡς ἂν καὶ τῷ γένει παντὶ δι' αὐτῶν ἐπιδαψιλεύσητε τὴν ἀνάκλησιν· μετὰ τὸ διὰ πάσης τῆς περιοίκου τε καὶ ὁμόρου τῷ Ἰορδάνῃ χωρῆσαι τὸ Ἰωάννου κήρυγμα, τὴν χάριν δὲ διαδοθῆναι τοῦ Πνεύματος καὶ πολλοὺς ὑπ' ἐκείνου τὸ βάπτισμα δέξασθαι (ἡνίκα δὴ καὶ ὁ ἐμὸς ἐβαπτίσθη Χριστὸς) τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς ὁ αὐτὸς οὗτος ἀπερίληπτος τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀφεὶς (καὶ γὰρ ἦν τοῖς Ἱεροσολύμοις (*a*) ἐπιδημῶν) ἐπιχωριάζει τῇ Γαλιλαίᾳ.

Β'. Τῇδε ὁ θαυμαστὸς ἐνεδήμει Φίλιππος, ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ μὲν ὢν, τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, τῇ Γαλιλαίᾳ δὲ τότε παρών· ὅστις ἐκ πρώτης ἔτι ἡλικίας εὐθὺς μαθήμασιν ὑπὸ τῶν γειναμένων διδακτοῖς ἐξεδόθη· δεξιᾶς δὲ τυχὼν τῆς ἀγωγῆς καὶ πᾶσαν ἐπαινετὴν παιδείαν ἀσκήσας τε ἤδη καὶ παιδευθεὶς, τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους ἐπῄει, καὶ ὅσα περὶ Χριστοῦ προηγορεύετο ἐμυεῖτο, ὡς ἐπ' ἐσχάτων

(*a*) Latine reddidi, *Videbatur Hierosolymis habitasse*, propter Templum scilicet, cui peculiari modo suam præsentiam indulgebat Dei Verbum, etsi alias per essentiam præsens ubique.

ἐλεύσεται καὶ κοινῇ πᾶσιν οἰκονομήσει τὴν σωτηρίαν· οὐ γὰρ ἐφεῖτο τοῖς τότε παιδεύουσι πρὸς ἑτέραν μάθησιν τοὺς φοιτητὰς ἐκπονεῖν, εἰ μὴ τὰ Μωσέως πρότερον ἐπιλέξοιντο.

A enim iis qui juventutem docebant, fas erat doctrinam aliam discipulis tradere, nisi prius Moysen edidicissent.

Γ'. Ἐπιστὰς οὖν ὁ Ἰησοῦς τῇ Γαλιλαίᾳ, καὶ τὸν μέγαν τοῦτον Φίλιππον εὑρηκὼς, ἀκολουθεῖν αὐτῷ προετρέπετο· καὶ ὅς ἀκούσας εἰς μνήμην ἧκεν εὐθὺς ὧν ἐκ παιδὸς περὶ Χριστοῦ ἤσκησέ τε καὶ συνελέξατο· καὶ τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι διέγνω, ὃν αἱ τοῦ Μωσέως βίβλοι ἐλεύσεσθαι ὕστερον διεσάφουν. Ἐντεῦθεν οὗτος τῷ καλέσαντι διδασκάλῳ τὸ ἀπὸ τοῦδε συνῆν, συμπροϊοῦσάν τε εἶχε τῷ χρόνῳ τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῖς τῶν μαθητῶν κορυφαίοις συνηριθμεῖτο. Μετασχὼν δὲ οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ, κοινωνοὺς παραλαμβάνει καὶ ἄλλους τῆς μεταλήψεως, καὶ οὐκ ἀποκρύπτεται ταύτην, ἀλλὰ πρῶτον περιτυχὼν τῷ Ναθαναὴλ, B ὃς ἐκ πολλοῦ φίλος αὐτοῦ καὶ συνήθης ἐτύγχανε, τὴν τοῦ ἐρχομένου παρουσίαν, οὐχ ὡς ἔτι μέλλουσαν, ἀλλ' ὡς ἤδη παροῦσαν, εὐηγγελίσατο· Οὐκ ἔτι, λέγων, ἐν ἐλπίσιν ἡ σωτηρία τῷ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὃν αἱ προσημαίνουσαι γλῶσσαι καὶ τῷ Πνεύματι Σωτῆρα προεῖπον ἐπ' ἐσχάτων τῷ Ἰσραὴλ ἀναστήσεσθαι, πάρεστι· τοῦτον εὑρόντες ἡμεῖς τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ Ἰησοῦν, καὶ τῷ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων ὑπερφυεῖ μὴ ἔχοντες ἀπιστεῖν, μακρὰς τοῖς ἄλλοις ἅπασι χαίρειν εἰπόντες, τὴν ἅμα τούτῳ διαγωγὴν προειλώμεθα.

III. Veniens igitur in Galilæam Jesus, et magnum hunc Philippum reperiens, sequi se jubet. Hic vero ut vocantem audiit, statim venit in memoriam eorum quæ a puero perceperat collegeratque de Christo ipsumque esse cognovit, quem libri Mosaici venturum demonstrabant. Exinde vocanti se Magistro adhæsit, et paulatim proficiens in virtute, discipulorum præcipuis fuit annumeratus. Quod autem adeptus erat bonum etiam aliis communicare voluit; illudque haud abscondens, primo cui occurrit Nathanaeli (erat hic ei amicus et familiaris a longo tempore) præsentiam venientis, non ut futuram, sed ut jam exsistentem annuntiavit, dicens : Non jam amplius in spe consistit Israelis salus : sed quem propheticæ linguæ in Spiritu prædixerunt Salvatorem, extremo in tempore suscitandum, ipse nunc adest. Hunc ergo cum invenerimus Jesum a Nazareth, neque possimus esse increduli excellentiæ miraculorum ejus, aliis omnibus longum valere jussis conversationem illius suscipiamus.

Δ'. Τούτοις κατάκρας ἑλὼν τὸν Ναθαναὴλ, καίτοι δυσανασχετοῦντα τῷ πράγματι, καὶ μὴ ἂν ἐκ Ναζαρὲτ ἀγαθὸν εἶναί τι διατεινόμενον, τοῦ μὲν τὰ τοῦ Ἰσραὴλ πρεσβεύειν ἀφίστησι, πειθήνιον δὲ τῷ Χριστῷ προσάγει τὸν ἄνδρα, (b) καὶ τοῦτο πρῶτον εὐνοίας ἀπαραμίλλου παρίστησι γνώρισμα. Ὁ δὲ τῇ ὑγιεῖ αὐτίκα πίστει προσθέμενος παῤῥησιαστικώτερον ἐξεβόησε, C Ῥαββὶ, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἡσθεὶς ὡς ἀπὸ γνώμης ἐνδιαθέτου λεχθέντι, ἐκκαλύπτει αὐτῷ τὸ οἰκεῖον, ὥστε καὶ μύστην μειζόνων ἔσεσθαι μυστηρίων, καὶ βασιλείας Θεοῦ θεατήν· τί γάρ φησι; « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα ὄψεσθε, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντάς τε καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. » Τὸ ἀπ' ἐκείνου τοιγαροῦν ὁ ἱερώτατος Φίλιππος ταῖς ἱεραῖς μυσταγωγίαις ὑπέχων τὸ οὖς, ὅλος ἐκείνων ἦν τὴν διάνοιαν, μηδεμιᾶς αὐτὸν ἀντισπώσης φροντίδος πρὸς ἕτερα, καὶ τῷ τῆς θειοτέρας γνώσεως φωτὶ τὸν λογισμὸν ἐκαθαίρετο, τήν τε προτέραν ἀποσκευαζόμενος ἄγνοιαν, καὶ τὸν ἐντὸς ἀνακαινιζόμενος ἄνθρωπον. Εἰς ἄνδρας τοίνυν ἥκων, τελεωτέραν μὲν D τὴν ἀγάπην τὴν εἰς Χριστὸν προσελάμβανε· τὴν ἴσην δὲ περὶ αὐτοῦ ἀντελάμβανεν, ὡς ἐν ἴσῳ καὶ υἱοῦ λογισθῆναι τὴν κληρονόμου τε πλουτῆσαι τάξιν, καὶ τῇ ἐπελεύσει τοῦ Πνεύματος ἄρχων ἐπὶ καταστῆναι τὴν γῆν.

IV. His dictis post se Nathanaelem trahens, licet ægre persuasum, et num ex Nazareth boni aliquid esse posset percontantem, a cura Israelis abducit, Christoque obsecuturum stitit, atque hoc primum sinceræ suæ mentis argumentum præbuit. Nathanael vero integra cum fide assistens, liberrime exclamavit : Rabbi, tu es Rex Israel. Quem ut sensit Christus ex animi incommutabilis sententia sic loqui, manifestat ei quod magnorum conscius esset futurus secretorum et regni Dei speculator. Quid enim ait? «Amen, inquit, dico vobis, videbitis cœlum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes super Filium hominis[1].» Ex illo ergo tempore sanctissimus Philippus, sacris mysteriis aurem accommodans, toto in illis erat animo, nullique alteri curæ eum advertens, lumine divinioris cognitionis in mente purgabatur ; ac primam exuens ignorantiam, renovabatur quoad hominem interiorem. Progrediente vero ætate perfectiorem erga Christum charitatem assumens, ejus vicissim æqualem erga se recipiebat amorem, ut tanquam filius reputaretur, et loco hæredis esset, atque in adventu Spiritus sancti princeps super omnem terram constitueretur.

Ε'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τοῦ σωτηριώδους πάθους καιρὸς ἐπιστήκει, δι' οὗ τῷ παθητῷ γένει περιεγένετο ἡ ἀπάθεια, καὶ ἀδιστάκτως οὗτος τῷ διδασκάλῳ συνῆν. Ἐδέησε δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, τῶν Ἑλλήνων πρεσ-

V. Cum autem instaret tempus salutiferæ Passionis, qua passibili naturæ comparanda impassibilitas erat, aderat ipse continue Christo. Contigit vero tunc gentilium legatos aliquos mitti Hierosolymam

[1] Joan. I, 51.

(b) Sequens linea abest a versione antiqua, fortassis et in MS. Veneto defuit.

ad diei festi spectaculum : qui animo stupefacti, propter mira sibi de Christo nuntiata (magna enim quædam tunc de eo et fidem omnem excedentia dicebantur, quia Lazarum suscitarat a mortuis, et omnis turba eum laudibus extollebat, et millena alia operabatur miracula) cupiebant in ipsius venire alloquium. Huic porro tam honestæ obsequentes cupidini, Jesum meum sequuntur ; et accedentes ad Philippum, causam sui adventus exponunt : Philippus vero nuntiavit primum vocato Andreæ, et simul ambo indicarunt Jesu : qui ipsis Passionem suam et secuturam gloriam explicuit dicens : « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, solum manet ; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert [1]. »

A 6ευόντων τινὰς τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα στείλασθαι κατὰ θέαν τῆς ἑορτῆς· οὗτοι τοῖς παραδόξοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ διαγγελθεῖσι καταπλαγέντες τὸν νοῦν (μεγάλα γὰρ ἤδη περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτοῖς πέρα πίστεως διηγγέλλοντο, ὡς ἀναστήσειε μὲν τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν, εὐφήμοις δὲ ὑπὸ τοῦ ὄχλου παντὸς παραπεμφθείη φωναῖς, ἕτερά τε μυρία τελέσειε θαύματα) εἰς ἔρωτα τοῦ διὰ λόγων ἐλθεῖν τούτῳ κατέστησαν. Ἡττῶνται τοιγαροῦν τοῦ καλοῦ τούτου ἔρωτος, ὡς τὸν ἐμόν τε ἥκουσιν Ἰησοῦ· καὶ τῷ Φιλίππῳ προσελθόντες, τὴν χρείαν διαγγέλλουσι τῆς ἀφίξεως. Ὁ δὲ τῷ πρωτοκλήτῳ Ἀνδρέᾳ τὰ περὶ αὐτῶν κοινωσάμενος τῷ Ἰησοῦ σὺν αὐτῷ προσαγγέλλει τὴν ἔλευσιν, καὶ οὗτος τὰ περὶ τοῦ πάθους αὐτοῖς καὶ τῆς τούτου δόξης τῷ λόγῳ διασημαίνει· « Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος, λέγων, τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἀποθανὼν δὲ πολὺν φέρει τὸν καρπόν.

VI. Et hæc quidem ipsis tunc dixit Christus ; cum vero passus et suscitatus a morte, seipsum pluries manifestaret discipulis eosque faceret spectatores rerum humanum captum excedentium ; etiam hic magnus Philippus, tanquam socius et particeps ineffabilium mysteriorum, aderat iis quæ fiebant, eorumque unus censebatur. Quando autem Dominus et Salvator noster Jesus Christus omnem susceptæ pro nobis in carne dispensationis ordinem impleverat, et cœlestibus terrena mirabiliter univerat, atque in cœlum susceptus cum gloria ad dexteram Patris consederat, Spiritum quoque consolatorem, prout pollicitus fuerat, in specie linguarum ignearum miserat iis quos habuerat vitæ mortalis socios et conscios secretorum ; eodem Spiritu etiam plenus Philippus, accinxit sese ad evangelicum cursum.

B ς'. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς ἐκείνους ὁ Χριστὸς διεξῄει. Ἡνίκα δὲ μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθηταῖς πολλάκις ἑαυτὸν παρεδήλου, καὶ θεατὰς καθίστη τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μέγας Φίλιππος, οἷα συμφοιτητὴς καὶ κοινωνὸς τῶν ἀποῤῥήτων τοῖς πραττομένοις παρῆν· καὶ τούτων εἷς ἐξητάζετο. Ἤδη μὲν οὖν τοῦ Δεσπότου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν διὰ σαρκὸς πᾶσαν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν τελέσαντος, καὶ τοῖς ἐπουρανίοις παραδόξως (c) ἑνοποιήσαντος τὰ ἐπίγεια, μετὰ δόξης τε εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθέντος, καὶ ἐν δεξιᾷ τῆς τοῦ Πατρὸς μεγαλωσύνης καθίσαντος, τὸ παράκλητόν τε Πνεῦμα τοῖς αὐτόπταις αὐτοῦ καὶ μύσταις κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐν εἴδει γλωσσῶν πυρίνων ἐξαποστείλαντος· τούτου καὶ Φίλιππος πληρωθείς, πρὸς C τὸν τοῦ Εὐαγγελίου δρόμον παρεσκευάζετο.

VII. Tum vero quibusdam ex iis Orientales partes, aliis Occiduas aggredientibus, nonnullis etiam Borealia et Australia climata pervadentibus, et prædicationem sibi demandatam implentibus, admirabilis hic apostolus, sortitus Asiam (1) ipsamque circumiens, et omnes in ea urbes oppidaque pervadens (2), innumerabilem multitudinem adduxit ad pietatem ; quos universos lumine regenerationis consignans, cœlesti adduxit Patri. Quin et infirmitatibus morbisque afflictos, et a dæmone male infessos, solo verbo sanctæque manus impositione curabat ; ipsos quidem adversarios invisibiliter pellens, visibiliter autem salvans eos qui vexabantur, dum eos prædicationis magnificentia et operatione miraculorum stupenda, velut retiis quibusdam, ad veritatis agni-

Ζ'. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν αὐτῶν τὰς ἑῴας λήξεις, οἱ δὲ τὰς ἑσπερίους λαχόντες ἐπῄεσαν, βόρειά τε καὶ νότια περιέθεον κλίματα, τὸ προστεταγμένον αὐτοῖς πληροῦντες διάγγελμα· καὶ ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἀπόστολος τὴν Ἀσίαν κεκλήρωτο. Ταύτην τε κύκλῳ περιιών, καὶ πάσαις μὲν πόλεσιν, ὅλαις δὲ χώραις ἐπιδημῶν, μυρίον τι πλῆθος καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον, συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ πεποίηκεν· οὓς καὶ καθάπαξ τῷ τῆς παλιγγενεσίας φωτὶ σημειούμενος, τῷ οὐρανίῳ προσῆγε Πατρί. Καὶ δὴ καὶ τοὺς πάθεσι τισι καὶ νόσοις πιεζομένους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἷς ἐνοικοῦν τι δαιμόνιον κακῶς διετίθει, λόγῳ μόνῳ καὶ χειρὸς ἱερᾶς ἐπαφῇ ἐθεράπευε· νοητῶς μὲν τοὺς ἐπεμβαίνοντάς τε καὶ ἀντικειμένους τροπούμενος, D αἰσθητῶς δὲ τοὺς ὑπ' ἐκείνων ἀπατηθέντας ἀνασω-

[1] Joan. XII 24.

(1) In aliquo MS. Græco, præter Asiam, indicatur Lydia, in Menæis Græcis Mysia et Lydia, sed hæ provinciæ sunt in ipsa Asia Minori.

(2) Nicetas hæc ita exponit : « Asiæ plagas perlustrans, ac cunctis provinciis et urbibus vitæ doctrinam annuntians, eosque qui ad vitam erant ordinati, veræ per fidem vitæ reconcilians, captos omnes a diabolo, innumerisque erroribus ac seductionibus perditos, sapientiæ divinæ sermonibus ac exhortationibus captivans, ac regenerationis aqua emundans, gratiæque spiritu illuminans atque consummans, in eum modum Patri qui in cœlis est filios asciscebat. Cunctos vero, qui variis languoribus ac morbis tenebantur, aut obsessi a dæmonio erant, aut quovis alio sinistro casu affligebantur, solo sermone ac sacræ contractu manus sanabat. »

(c) MS. Κενοποιήσαντος, *vacuasset*, quod non habet commodum sensum.

ζόμενος· οὓς τοῦ τε κηρύγματος μεγαληγορίᾳ, καὶ ταῖς παραδόξοις θαυματοποιίαις, οἷά τισι δικτύοις ζωγρῶν τῆς ἀληθείας, ἦγε κατὰ βραχὺ πρὸς ἐπίγνωσιν. Ἱερεῖς δὲ καὶ θυσιαστήρια πανταχοῦ τῶν ἐκεῖ τόπων ἀποτάξας τε καὶ δειμάμενος, ἀντὶ θυσιῶν τῶν ἐπιβωμίων τὴν ἱερὰν ἐν τούτοις τελεῖσθαι μυσταγωγίαν ἱερῶς παρεσκεύασεν, ὡς τηρεῖσθαι καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὸν τοῦ Εὐαγγελίου θεσμόν. Οὕτω μὲν οὖν πολύ τι πλῆθος τῶν δι' αὐτοῦ πιστευσάντων τῷ Χριστῷ προσηγάγετο· ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἐνθένδε τοῦτον ἔδει πάντως μεταφοιτῆσαι, ἐκδημίαν τε τὴν πρὸς τὸν Κύριον στείλασθαι, τοιόνδε τι περὶ τὸ τέλος αὐτῷ συνηνέχθη.

Η. Πόλις ἐστὶ κατὰ τὴν Φρυγίαν ἐπιφανής, Πόλις ἱερὰ καλουμένη· αὕτη πολυανθρωπίᾳ τῶν ἄλλων ἀνθήσασα, καὶ πόλεων ἑτέρων μήτηρ ὀνομασθεῖσα, τὸν ἱερώτατον Φίλιππον μετὰ τὸν μυρίον ἐκεῖνον ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου δέχεται κάματον. Παραβαλὼν οὖν οὗτος ὁ μέγας ἀπόστολος, ὥστε κἀν ταύτῃ κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπεὶ ξοάνοις εἶδε ταύτην, καὶ τῶν (d) ἐμπηστικῶν τοῖς ἰοβόλοις, ἐχίδνῃ τινὶ τερατώδει τὸ σέβας, οἴμοι, προσνέμουσαν, ζήλῳ θείῳ τὴν ψυχὴν καταπίμπραται, καὶ συντονώτερον προσκείμενος ταῖς εὐχαῖς, τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει τὴν ὀλεθρίαν ταύτην καὶ πολλοῖς ἀπωλείας γενομένην αἰτίαν, νεκρὰν αὐτίκα δεικνύει.

Θ΄. Ἐπεὶ δὲ οὕτω καλῶς ἡ κατὰ τοῦ πικροῦ τούτου θηρίου εἶχεν αὐτῷ πρὸς τὸν Κύριον ἔντευξις, τὸ ἀπὸ τοῦδε πᾶσιν ἐπιεικῶς παρῄνει καὶ συνεβούλευε, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡγεῖσθαι ζῶντα Θεόν, μηδὲ τοῖς ὑπὸ γῆν ἕρπουσι προσανέχειν βοσκήμασιν· ἐπεὶ καὶ Θεός, ὅς ὢν ἀεί, Θεὸς τέλειός τε καὶ ἀπερίληπτος, μετὰ τὸ παραγαγεῖν τόνδε τὸν ὁρατόν τε τοῦτον κόσμον καὶ μὴ ὁρώμενον, κατ' εἰκόνα τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος πλάσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦτον τῷ αὐτεξουσίῳ τιμήσας, τῶν ἐν παραδείσῳ καλῶν μετέχειν πεποίηκεν, ἀπέχεσθαι τούτου μόνου κελεύσας, ὅπερ ἦν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Ἐπεὶ δὲ ἠθετηκότα τὴν ἐντολήν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ὀλισθήσαντα περιιδεῖν ἦν οὐ Θεοῦ, διὰ νόμου τοῦτον πρότερον παιδαγωγήσας καὶ προφητῶν, ἐπ' ἐσχάτων καὶ τὸν ὁμοφυᾶ τούτῳ Λόγον ἐκ Παρθένου ἁγνῆς καθ' ἡμᾶς τεχθῆναι εὐδόκησεν· ὁ δὲ καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπων ἐπιφανείς, καὶ πάθεσιν ὁμιλήσας ὁ ἀπαθής, διὰ τρίτης τε ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, φιλανθρωπίᾳ ἡμῖν ἐφανέρωσεν ἑαυτόν, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀπῆρεν, ὅθεν ἐτύγχανε καταβεβηκώς· τοῦτον δὲ καὶ αὖθις ἥξειν πιστευόμενος, ὅς πλάσμα μὲν τὸ ἑαυτοῦ ἀναστήσει, ἀποδώσει δὲ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Εἴσεσθε καὶ ὑμεῖς οἱ δ' ὅτι ἀξιωθέντες τοῦ θείου φωτὸς τῆς ἀναγεννήσεως, καὶ καθαρίσει γὰρ ὑμῖν ἐναγοῦς πάθους παντὸς ἡ διάνοια, πρὸς κόρον δέ, εἰ καὶ μὴ κόρος ὥρισται τούτοις, τῶν παρ' αὐτοῦ χαρίτων πλησθήσεσθε, καὶ ἀγαθῶν τῶν ἐπηγγελμένων κληρονομήσετε.

tionem brevi tempore adduxit. Sacerdotes (3) vero et altaria per omnia ibidem loca ordinans et construens, pro cruentis victimis docuit incruentam offerre hostiam, et Evangelii normam etiam in istis observare; atque ita maximum credentium per se numerum adduxit Christo. Cum denique in eo res esset statu. ut omnes quidem deberent transire ad fidem, ipse vero transire ad Dominum, tale quid ei circa finem contigit (4).

VIII. Civitas quædam Phrygiæ, illustris, quæ sancta nominatur (5), et incolarum frequentia præcellit cæteras, atque aliarum mater dicitur, sanctissimum Philippum, post innumeros pro fide labores, excepit. Cum autem huc venisset apostolus ut etiam in ea prædicaret Evangelium, eamque vidisset simulacris et inter pestifera venenata viperæ (6) cuidam monstrosæ cultum deferre, divino succensus est zelo : et orationibus assiduis enixius incumbens, Christique nomen invocans, lethiferam illam belluam, quæ multis fuerat mortis causa, neci dedit.

IX. Postquam vero adversus belluam istam crudelem tam bene ei cessisset Domini apellatio, cunctis exinde suadere cœpit, ut in cœlis vivere Deum crederent; neque serpentibus per terram animantibus adhærerent: quando revera Deus est, qui semper exsistens Deus perfectus et incomprehensibilis, postquam visibilem hunc mundum et invisibilem produxisset, etiam hominem formavit ad imaginem magnificentiæ suæ; eumque voluntatis suæ libero ornans arbitrio, paradisi bonis perfrui voluit, solum jubens ut a scientiæ ligno abstineret. Mandata vero prætergressum suaque privatum gratia cum despicere nollet, primum quidem per legem atque prophetas eum erudiit, deinde et consubstantiale sibi Verbum ex intemerata Virgine nasci voluit, itaque in humana apparens similitudine, nostrisque communicans passionibus impassibilis ipse ,ac die tertia resurgens a mortuis, amanter se nobis manifestavit, atque ad cœlos abiit unde descenderat : ipsum vero rursus venturum credimus, ut figmentum suum resuscitet, et reddat unicuique secundum opera sua : idipsum quoque scietis etiam vos, divino regenerationis lumine dignati; purgabitur enim mens vestra ab omni passione turpi, ejusque donis implebimini ad satietatem, si tamen eorum satietas esse possit, et bonorum promissorum hæreditatem obtinebitis.

(3) Idem Nicetas : « Sacerdotes et præsules fidelibus præfecit, altaria per loca Domino præfixit, ac sacram sanctorum sacramentorum tradidit formulam. »

(4) Cum per viginti annos in Scythia laborasset, ut Acta Latina habent.

(5) Idem Nicetas : « Hierapolis urbs Phrygiæ magna atque illustris, opum abundantia, gloriæque fastigio superba, civium robore ac multitudine nulli forte tunc magnarum per Orientem metropoleon primas concedens.»

(6) Iterum Nicetas ait, « Hierapolim portentosæ cuidam infandæque viperæ tamquam Deo addictam, eamque hostiis non absque dementia placare.»

(d) Ἐμπηστικός, *pestifer*, a latina voce *Pestis*.

X. Hæc et his plura divinitus apostolus disserebat A publice ac privatim. Si quos vero præ cæteris videbat suscipere verbum fidei, eos admovebat regenerationis lumini (7), et in ordinem recipiebat sacerdotalem faciebatque animata Christi templa. Ita feliciter progredientem veritatem inimicus ejus videns, cohibere se non potuit quin ei insidiaretur atque offendiculum objiceret. Eis itaque qui tunc in civitate primas tenebant sese insinuans, ipsorumque indignationem velut ignem accendens, primum comprehendi ab eis Philippum fecit, multitudinem in eum subito commovens, tum ei quidquid potuit molestum atque exitiale intulit. Nam qui eum comprehenderant duro incluserunt carceri, duriusque ceciderunt ac flagellarunt; deinde funibus per talos trajectis (8) suspenderunt in altum.

Γ'. Ταῦτα καὶ πλείω τούτων ἰδίᾳ καὶ κοινῇ συνειρῶ ὁ θεῖος ἀπόστολος· οὓς δὲ ἤδη τῶν ἄλλων μᾶλλον δεχομένων τὸν λόγον τῆς πίστεως, τῷ τῆς παλιγγενεσίας τούτους προσῆγε φωτὶ, καὶ τῷ τῶν ἀρχιερέων κατέλεγε τάγματι, καὶ ναοὺς ἐψυχωμένους Χριστῷ καὶ ἁγίους ἀνήγειρεν. Οὕτω κατ' εὐθὺ χωροῦσαν ὁρῶν τὴν ἀλήθειαν ὁ ταύτῃ βασκαίνων ἐχθρὸς, οὐκ ἀνεκτὰ ἐποιεῖτο, εἰ μὴ σφάλοι τε αὐτῶν καὶ τοῦ πρόσω διακωλύσοι. Ἐντεῦθεν τοὺς τότε καιροῦ τὰς τῆς πόλεως μετιόντας ἀρχὰς ὑπελθὼν, καὶ οἷα πῦρ ἀναφλέξας αὐτοῖς τὸ ζηλότυπον, συλληφθῆναι μὲν ὑπ' αὐτων παρασκευάζει τὸν Φίλιππον, συχνὴν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου κατ' αὐτοῦ χεῖρα κινήσας, ἐπάγει δὲ τοῦτο πᾶν εἴ τι λυπηρὸν καὶ ὀλέθριον. Κατατίθενται μὲν γὰρ οἱ συλλαβόντες αὐτὸν πικρῶς ἐν εἱρκτῇ, B πικρότερον δὲ μαστιγοῦσι καὶ παίουσιν, εἶτα σχοινίοις τῶν ἀστραγάλων ἐξάψαντες, ἐπὶ μετεώρου κατὰ κεφαλῆς ἀναρτῶσι.

XI. Et hoc quidem significare poterat statum animi, rectam ad superna viam tenentis: non ita tamen eum dimisit Dominus; sed quoniam tunc temporis divinus apostolus Bartholomæus etiam Hierapoli erat, una cum ipso Evangelium annuntians, passionis eum consortem esse voluit ut fuerat prædicationis. Illo ergo, ut diximus, suspenso e talis cruci addicitur Bartholomæus (9). Soror etiam Mariamne (10), corpore et animo virgo, neque magis natura fratri conjuncta quam animo, aderat patienti Philippo, cum quoque patiebatur ac sustinebat cruciatum. Dum autem hæc fierent, contigit res omnino nova: concussa enim terra et tremorem C insolitum patiente, cunctorum animis incubuit formido, qui oblectationis causa ad spectaculum convenerant. Subvertitur funditus locus omnis, atque in profundum in conspicuum dehiscit: simul autem absorbebatur populus, eratque in periculo miserrimæ perditionis.

ΙΑ'. Τὸ δὲ ἄρα τὴν ἐπ' εὐθὺ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ νοοῦ πορείαν ὡς τὸ εἰκὸς ὑπεσήμαινε· κἂν οὐκ εἰς ἔσχατον ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἀπαράκλητον· ἀλλ' ἐπεὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου καὶ Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος ἀπόστολος συνεπιδημῶν ἦν τούτῳ τῇ Ἱεραπόλει, καὶ συγκαταγγέλλων τὸ Εὐαγγέλιον, ὥσπερ δὴ τοῦ κηρύγματος, οὕτω καὶ τοῦ πάθους αὐτῷ κοινωνεῖ· κἀκείνου τῶν ἀστραγάλων, ὡς ἔφημεν, ἀναρτηθέντος σταυρὸν αὐτὸς κατακρίνεται. Καὶ ἡ ἀδελφὴ δὲ Μαριάμνη, ἡ μηδὲν ἧττον μία τὴν φύσιν ἢ τὴν γνώμην αὐτῷ, ἡ καὶ τὸ σῶμα παρθένος καὶ τὴν ψυχὴν, παρῆν μὲν πάσχοντι Φιλίππῳ τῷ ἀδελφῷ, τὸ δὲ πάθος ὡς οἷόν τε τῇ προαιρέσει συνεφείλκετο καὶ συνεμερίζετο. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, γίνεταί τι πρᾶγμα καινὸν, σείεται μὲν ἐξαίφνης ἡ γῆ καὶ ἀσυνήθη κλόνον ὑφίσταται, φόβος δὲ ταῖς ἐκείνων διανοίαις ἐνέσκηψεν, ὅσοι τέρψιν ἐποιοῦντο καὶ θέατρον τὰ ὁρώμενα, (e) διαδομεῖται ἅπας ὁ χῶρος ἐκεῖνος, καὶ εἰς βάθος κατῄει ἀσυμφανὲς, συγκατεσπᾶτο δὲ τῷ ἐδάφει, καὶ πᾶς ὁ λαὸς, καὶ οἴκτιστα παραπολέσθαι διεκινδύνευσεν.

XII. Cum igitur omnes obstupescerent, neque consilium ullum utile expedirent; tandem, licet sero, agnoverunt vindictam se sustinere supplicii et injuriæ Philippo illatæ, eumque circumstantes suum appellabant salvatorem, atque rogabant dexteram eis suam porrigeret, neque despiceret animas ipsius solius causa periclitantes. Narratur autem quod D cum ita insisterent precibus, multaque miserationi commovendæ idonea dicerent, neque ab orando cessarent, misertus eorum quæ fiebant Jesus,

ΙΒ'. Ἀμηχανία τοίνυν ἐπὶ τῷ κακῷ πάντας εἶχε, καὶ εἰς ἄπορον αὐτοῖς περιίστατο τὰ βουλεύματα· ὀψὲ γοῦν καὶ σὺν χρόνῳ αἰσθόμενοι, ὡς τῆς εἰς Φίλιππον τιμωρίας καὶ ὕβρεως τὴν δίκην ἐντεῦθεν ὑπέχουσι, περιστάντες τοῦτον σωτῆρα ἐπεβοῶντο, καὶ δεξιὰν ὑποτείνειν πρὸς ἀνάσωσιν ᾔτουν, μηδὲ καταπροέσθαι ψυχὰς, ἐπὶ μόνῳ σαλευούσας αὐτῷ. Λέγεται δὲ τούτων οὕτω ταῖς δεήσεσι προσκειμένων, καὶ πολλὰ ἐπὶ ἐλέῳ λεγόντων, καὶ οὐκ ἀνιέντων, τὸν Ἰησοῦν, ἄνωθεν οὓς φιλάνθρωπον ὑποκλίναντα καὶ τὸ γινόμενον

(7) In Menæis Græcis dicitur: « Conversa Nicanoris proconsulis uxor, et Stachys domus a proconsule et populo incensa ». In Aliis Græcis MSS. dicitur: «Stachys valde dives et urbis primarius, qui fuerat annis 40 cæcus, et a sancto Philippo illuminatus.» An idem Stachys factus fuerit postea episcopus Byzantinus, ut Menæa addunt, examinabitur ad 31 Octobris, quo colitur.

(8) Citatus Nicetas: « Funiculis e calcaneis vinctum, in sublimi verso in terram capite suspendunt. »

(9) Eadem de sancto Bartholomæo habet Nicetas; et in Vita S. Bartholomæi Josephus, forsan Hymnographus, illustranda ad 24 Augusti.

(10) Colitur S. Mariamna, Nicetæ Maria, 17 Februarii, ad quem diem ejus Acta e variis collecta dedimus.

(e) Διαδονεῖται, corrigo διαδομεῖται, ut si compositum a δομέω, et tantumdem valeat atque subverto a fundamentis.

οἰκτειρήσαντα ἐπιφανῆναι ἀθρόον αὐτοῖς, καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ λωφῆσαι μὲν εὐθὺς τὰ δεινὰ, στηριχθῆναι δὲ τὸ τέως κλονούμενον ἔδαφος, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν θάνατον ἐλεεινῶς κινδυνεύουσι θειοτέραν τινὰ ὀφθῆναι τὴν δύναμιν, κλίμακος ἕξιν ἐπέχουσαν, καὶ τὴν ἄνοδον ῥᾳδίαν παρέχουσαν. Τοῦτο πίστεως πρὸς σωτηρίαν ὁδὸς τοῖς ἀπίστοις ἐγένετο, καὶ μέγα μὲν ἅμα τὸν Φίλιππον, μείζονα δὲ καὶ ὃν ἐκεῖνος ἐπρέσβευεν ἐκήρυξε Κύριον.

ΙΓʹ. Τὸ ἀπὸ τοῦδε οὖν ἀφεῖναι μὲν οἱ σεσωσμένοι τοὺς μαθητὰς τῶν δεσμῶν διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο, καθεῖναι δὲ τούτους τοῦ ξύλου πρὸς τάχος ἠπείγοντο. Καὶ λύουσι μὲν τὸν Βαρθολομαῖον, ὁ Φίλιππος δὲ τούτους ἐπέσχε τῆς πρὸς αὐτὸν ἐγχειρήσεως· ᾔδει γὰρ ὅσον οὔπω ἐκδημήσων πρὸς τὸν ποθούμενον, ὅθεν καὶ τοῦ ξύλου ἀπῃωρημένος, τοῖς ἀνὰ τὴν πόλιν περὶ τῶν συνοικούντων ὅλης ἡμέρας ὡμίλει καὶ διελέγετο, τῇ πρὸς τὸν Κύριον πεποιθήσει τὰς αὐτῶν στηρίξας ψυχὰς, καὶ ἱκετηρίαν ὑπὲρ τούτων ποιούμενος, τοῖς ἱεροῖς ἱερῶς συναπῆλθε λογίοις, καὶ πρὸς ὃν ἠγάπα μετεφοίτησε Κύριον, ἐν χειρὶ τούτου τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν παραθέμενος.

ΙΔ. Τὸ δέ γε τίμιον αὐτοῦ σῶμα παρὰ Βαρθολομαίου καὶ Μαριάμνης ὁσίως κατενεχθὲν, λαμπρῶς τε τῶν (f) ἐπὶ ταφῇ νενομισμένων τυχὸν, ὕμνοις ἱεροῖς καὶ τιμαῖς ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ κατετύθη καὶ ἱερῷ, τεσσαρεσκαιδεκάτην ἄγοντος τότε τοῦ Νοεμβρίου. Βαρθολομαῖος δὲ ἄρα καὶ Μαριάμνη ἐπὶ βραχὺ τῷ τόπῳ προσμείναντες, καὶ τῷ τιμίῳ τῷδε λειψάνῳ τὰ τῶν ὕμνων καὶ τιμῶν ἀποδόντες, καὶ αὖθις λαμπρότερον βεβαιότερόν τε τοὺς παρόντας περὶ τὴν πίστιν ἑδράσαντες, τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα εἴχοντο, τὸ τοῦ Χριστοῦ κηρύττοντες Εὐαγγέλιον. Ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A benignam ipsis aurem commodarit, subitoque apparuerit : quodque apparitione illa statim cessarit periculum, solumque eatenus tremulum constiterit firmum, et iis qui mortem exspectabant miserabilem divinior quædam apparuerit virtus, scalarum vice serviens, et facilem sursum præbens ascensum. Atque ea res infidelibus facta via fidei ad salutem, magnum quidem esse monstravit Philippum, majorem vero eum quem ipse prædicaverat Dominum.

XIII. Qui autem salvati erant festinabant quidem discipulos eximere e vinculis, eosque e ligno quantocius deponere : sed cum Bartholomæum solvissent, prohibuit Philippus ne idem sibi facerent, sciebat enim sese jamjam emigraturum ad illum quem desiderabat : ideoque e ligno pendens, die tota B loquebatur cum civibus de salute ipsorum, confirmansque eorum animos exhortando et preces pro iis fundens, sancte inter sancta excessit eloquia ; atque ad Dominum quem amaverat transiit, animam suam in manus illius commendans.

XIV. Venerandum porro illius corpus a Bartholomæo et Mariamne, cum ea splendide persolvissent quæ fieri in sepulturis consueverunt, depositum est cum hymnis atque obsequiis sacris in loco sancto ac decenti, decima quarta die Novembris. Bartholomæus autem et Mariamne, modico ibidem commorati tempore, cum iterum venerando illi corpori hymnorum atque exsequiarum justa splendidius C persolvissent, et præsentes amplius confirmassent in fide, ad propria reversi sunt, prædicando ubique Evangelium Christi : quia ipsi convenit omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper in sæcula sæculorum. Amen.

(f) Ita corrigo, pro ἐπιφανῆ : nam, ἐπὶ ταφῇ, legendum suadet sensus, et ita videtur in MS. Veneto invenisse interpres quo usus Lipomanus.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΑΚΩΒΟΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΝ

—

COMMENTARIUS
IN SANCTUM JACOBUM APOSTOLUM
ET FRATREM DOMINI

(Acta Sanctorum Bolland. ad diem 1 Maii, Græce et Latine.)

—

PROLOGUS.

I. Nihil est viro bono et virtutis amatori æque A jucundum, et quod nulla minus satietate offendatur, atque justi memoria, et maxime, si passus sit propter Christum. Ea enim illum magis excitat ad lætitiam, quam aurum pecuniæ amatores, et quæcunque sunt visu delectabilia novarum rerum cupidos. Adde quod ipsa justi memoria non solum est jucunda, sed etiam valde utilis ; cum aliquem zeli et æmulationis stimulum immittat animis, et ad similia aggredienda excitet. Agedum ergo nos quoque magnum Jacobum in medium adducentes (qui vere est Justus et nominatur, et ut Christi frater vocaretur eximie est assecuus) communem ex rebus illius utilitatem capiamus et voluptatem. Nam licet multi alii, qui in ecclesiastica scribenda historia studium posuerunt, de hoc justo narraverint, et B ante omnes Hegesippus et Clemens : quorum ille quidem in quinto suo libro, hic autem in sexta earum, quæ vocantur Hypotyposes, nonnulla ex iis quæ ab ipso gesta sunt, assumentes, posteris tradiderint : nemo tamen se extendit ad omnia, neque contendit de eo dicere singulatim. Causa autem est quod non fuit eorum institutum de ipso scribere ; sed erat quidem eis aliud propositum argumentum : in parte autem, cum ita accidisset, illius meminerunt.

Α'. Οὐχ οὕτως ἡδύ τι τῷ φιλαρέτῳ καὶ
δενὶ λυμαινόμενον ὡς μνήμη δικαίου· καὶ
διὰ Χριστὸν παθόντος κατέστηκε. Καὶ γ
πλείων ἐκείνῳ ἢ χρυσὸς τοῖς φιλοχρημά
ὅσα τὴν ὥραν ἡδέα τοὺς (a) φιλοκαίνους ε
σύνην παρακαλεῖ. Ἐπεὶ οὖν οὐχ ἡδεῖα μόν
δικαίου μνήμη, ἀλλὰ καὶ λίαν ὠφέλιμος,
κέντρον ταῖς ψυχαῖς ἐνιεῖσα, καὶ τῶν ἴσων
διεγείρουσα· φέρε δὴ καὶ ἡμεῖς τὸν μέγε
Ἰάκωβον εἰς μέσον προθέντες, τὸν ἀληθῶ
ὄντα τε καὶ ὀνομαζόμενον· ὃς καὶ τὸ ἀδελφ
σθαι Χριστοῦ διαφερόντως πεπλούτηκε, κοι
λειαν τὰ ἐκείνου καὶ ἡδονὴν ποιησώμεθα.
μὲν γὰρ καὶ ἄλλοις ὑπῆρξε τῶν περὶ τὴν ε
στικὴν ἱστορίαν ἐσπουδακότων περὶ τοῦ
τούτου διεξελθεῖν, καὶ πρό γε πάντων Ἡ
καὶ Κλήμεντι, ὧν ὁ μέν ἔν γε τῷ πέμπτ
ὑπομνήματι, ὁ δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν καλουμέ
τυπώσεων, ἔνια τῶν αὐτῷ πεπραγμένων ἀ
τες παρέδοσαν τοῖς εἰς ὕστερον· ἀλλ' οὐ
ἅπαντα καθῆκεν ἑαυτὸν, οὐδὲ τὰ κατὰ μέρ
ἐφιλοτιμήσατο. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι μὴ δὲ τί
σκοπὸν ἔθεντο· ἀλλ' ἑτέρα μὲν τῷ λόγῳ ὑπόθ
οἱ δὲ ἐν τῷ μέρει τοῦ ἀνδρὸς ἐμέμνηντο, καὶ τ
ἀπὸ τοῦ παρήκοντος.

CAPUT.

Patria, epistola scripta et elucidata. Aliæ virtutes.

II. Jacobo ergo divino patria fuit Judæa, pater C Joseph (1), qui propter insignem virtutem et morum bonitatem, fuit sponsus Virginis, quæ Dominum

Β'. Ἰακώβῳ τοίνυν τῷ θείῳ, πατρὶς Ἰουδ
τὴρ Ἰωσὴφ, ὅς διά τε τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν,
τὴν τῶν τρόπων χρηστότητα, τῇ τὸν Χριστ

(1) Hanc aliquorum Græcorum sententiam supra rejecimus, ostendimusque fuisse filium Cleophæ, qui secundum aliquos erat dicti S. Josephi frater, vel saltem maritus Mariæ, natæ ex a matertera Deiparæ, ideoque dictæ *Soror*

(a) Φιλοκάλους videtur legisse interpres quo Lipomanus usus in ms. Veneto.

γεννησαμένῃ παρθένῳ εἰς μνηστῆρα ἐτέλευε. Πρᾶξις τῇ κλήσει συμβαίνουσα. Ὠβλίαν γὰρ αὐτὸν κεκλῆσθαί φασιν, ὅπερ δὴ καὶ δηλοῦν τὸν δίκαιον βούλεται· ὀφθαλμὸς λίαν βλέπων, καὶ ἐλέους ὄντως τοῦ παρὰ Θεοῦ ἄξιος· ἀκοὴ ῥήμασι θείοις τὸ παράπαν ἀνεῳγμένη, στόμα ὥς τι ἐντρύφημα διὰ παντὸς ἔχον τὸν νόμον, χεὶρ πρὸς τὸ εὐποιεῖν ἀεὶ κινουμένη, γαστὴρ πρὸς τὰς ἑαυτῆς ὁρμὰς ὅλως κατηργημένη. Ἐμψύχων μὲν γὰρ καὶ οἴνου τοσοῦτο παρ' ὅλον τὸν βίον ἀπέσχετο, ὡς ὕδωρ μὲν ἡγεῖσθαι ποτὸν ἥδιστον, τροφὴν δὲ ἄρτον, καὶ τοῖς τῶν δακρύων σταγόσι τὸ μέτρον ὑπερβάλλειν τῆς πόσεως ἴσασι τὰ κατεσκληκότα γόνατα τοῦ δικαίου, καὶ ἡ τούτοις οἷον ἐναποθανοῦσα δορὰ καὶ τῆς ψυχῆς παρεστῶσα τὸ πρόθυμον· ῥάκος αὐτῷ φίλον ἔνδυμα, καὶ σινδὼν ἡνίκα τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνειν ἔμελλε· νὺξ αὐτῷ καὶ ἡμέρα οὐ διεκρίνετο, ἀλλὰ καὶ νὺξ ἐνεργὸς ἐν τοῖς τοῦ φωτὸς ἔργοις, καὶ ἡμέρα τὴν νυκτερινὴν ἡσυχίαν τῷ ἀταράχῳ τῆς ζωῆς ὑπεκρίνετο· ποθεινὸς τοῖς οἰκείοις, τοῖς ἀλλοτρίοις αἰδέσιμος, τῷ γὰρ φιλοτίμῳ τῆς ἀρετῆς τοσοῦτο μὴ ὅτι φίλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀμυήτοις ὁ ἀνὴρ ἐπετίμητο, ὡς ἐνίοις αὐτῶν καὶ τὸ τούτου συγγράψαι μαρτύριον, καὶ μὴ μόνον δίκας ἐκτίσαι φάναι τοὺς ἀνελόντας τὸν Δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πολλῇ τὴν πόλιν χρήσασθαι συμφορᾷ, καθ' ἣν τὸ μύσος ἐκεῖνο συμβέβηκε, μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ Ἰώσηπος ἔν γε τῷ εἰκοστῷ τῆς Ἀρχαιολογίας συγγράμματι τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα διεξιών.

Γ'. Καὶ τοῦτο μὲν δὴ τοσοῦτον· ὅπως δὲ καὶ τἄλλα τοῦ δικαίου διὰ μνήμης τοῖς φιλαρέτοις ὑμῖν ποιησόμεθα; Ἄρτι μὲν ὁ Κύριος ὑμῖν τοῦ κατὰ σάρκα κεκοινώνηκε μυστηρίου, καὶ ὁ μέγας οὗτος Ἰάκωβος ἐπὶ τῶν οἰάκων τῆς τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας καθέζεται· δύο δὲ ὄντων τῶν ἀγόντων ἄνθρωπον εἰς τελείωσιν, θεωρίας φημὶ καὶ πράξεως, ἐξ ὧν αἱ ἀρεταὶ τὸ κράτος εἰλήφασιν, ἐξεταστέον ἐν ἑκατέρῳ τοῦ ἀνδρὸς τὸ εὐδόκιμον. Ἀλλ' ἐπείπερ διὰ θεωρίας μάλιστα πρὸς Θεὸν ἡ ἀνάβασις, πρῶτον τὸ θεωρητικὸν ἐκείνου καθ' ὅσον οἷόν τε διεξέλθωμεν, εἶτα καὶ τὸ πρακτικὸν εἰς δύναμιν ἐξετάσωμεν· χρῆναι γὰρ οἶμαι τὸν ἐπισκοπικὸν ὀφθαλμὸν τῷ θεωρητικῷ εὐμνύεσθαι πρὸ τῶν ἄλλων, εἰ καὶ τὸ πρακτικὸν ἐπίβασιν εἶναι τοῦ θεωρητικοῦ τινες ὑπειλήφασιν. Ἐνταῦθα τοίνυν δεδόσθω κατὰ συγχώρησιν τὸ θεωρητικὸν ἡγεῖσθαι τῆς πράξεως, ἐπείπερ τῷ πρακτικῷ τοῦ δικαίου συνῆπται καὶ τὸ μαρτύριον.

Δ'. Ἀλλ' ἔστι κατανοῆσαι τρανῶς ἐπίσκοπον ποιμαίνοντα μετ' ἐπιστήμης τὸ ποίμνιον, τὸν τῇ καθολικῇ τοῦ ἀνδρὸς Ἐπιστολῇ ἐντυγχάνοντα. Καὶ πρῶτόν γε τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καλὸν μὴ παροπτέον· δηλοῦ-

A nostrum Jesum Christum peperit. Erant autem ejus actiones nomini convenientes : aiunt enim eum fuisse vocatum Obliam (2) quod quidem vult significare justum. Oculus ejus lenis et placidus, et vere dignus qui consequeretur a Deo misericordiam ; aures divinis verbis omnino apertæ : os, in quo, tanquam aliquæ deliciæ, lex erat perpetuo : manus, quæ semper movebantur ad benefaciendum : venter, omnino suis resistebat appetitionibus : nam ab animatis et vino tota vita usque adeo abstinuit, ut aquam quidem existimaret potum suavissum, quemadmodum et alimentum panem, lacrymarum guttas abundanter miscens cum potione. Norunt obdurata justi genua, et eorum velut emortua caro animi promptitudinem. Pannus erat ei gratum indu- B mentum, et sindon, quando erat ad sacra ascensurus. Inter noctem et diem nullum erat ei discrimen : sed noctu quoque lucis exercebat opera ; et dies, vitæ tranquillitate et turbarum vacuitate, imitabatur plane noctis silentium. Suis erat jucundus, alienis venerandus : tantam enim laudem virtutis, non solum apud amicos, sed etiam apud pietatis (3) ignaro fuit affectus, ut nonnulli quoque eorum ejus conscripserint martyrium, et dixerint, non eos solum fuisse pœnas, qui Justum interemerunt ; sed civitatem quoque magnam accepisse calamitatem, in qua exsecrandum illud contigit facinus. Ei quod dico, fert testimonium Josephus, in vicesimo libro Antiquitatum id referens.

III. Quomodo autem et alia, quæ ad justum C pertinent, vobis virtutis amantibus pro dignitate recensebimus? Postquam Dominus carnem nostram assumere dignatus fuit, magnus hic Jacobus tenuit clavum Ecclesiæ Hierosolymitanæ (4). Cum autem duo sint, quæ hominem ducunt ad perfectionem, contemplatio, inquam, et actio, ex quibus vim accipiunt virtutes ; examinandum est, quam hic esset in utroque eximius. Sed quoniam maxime per contemplationem ad Deum est ascensus, quoad ejus fieri potest, prius narremus de illius contemplatione, deinde etiam ejus actionem ponderemus pro viribus. Existimo enim oportere episcopi oculum ante alia delectari vi contemplandi, etiamsi actionem quidam putarunt esse ascensum ad contemplationem. Concedatur ergo, quod contemplatio præcedat actionem, quandoquidem justi actioni conjunctum est etiam martyrium.

IV. Quomodo episcopus gregem cum scientia pascere debeat, is aperte potest intelligere, qui Catholicam ejus legit Epistolam. Et primum quidem id, quod est in inscriptione egregium, non est

(2) *Obliam* etiam legitur apud Eusebium, unde hic locus acceptus, et ex hoc apud Rufinum atque Nicephorum: verum male hic ponitur *Oblias*, quasi significet *Justum*. cum Eusebius sic habeat ἐκαλεῖτο δίκαιος καὶ Ὠβλίας ὅ ἐστιν ἑλληνιστὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη. Quod commodum sensum habet; cum revera *Ophlias*, juxta Henricum Valesium Hebraice dicatur *arx populi*. Nicolaus tamen Fellerus lib. III *Miscellan.* sacrum mallet sic legi, ἐκαλεῖτο Σαδδὶκ καὶ Ὠάμ, ὅ ἐστιν δίκαιος καὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ : nominabatur Saddic et Obliam quod est justus et munitio populi.

(3) Judæos scilicet, Christianorum mysteriorum expertes.

(4) Græce ad verbum : « Nuper quidem Dominus particeps nobis factus est mysterii secundum carnem, et magnus hic Jacobus Ecclesiæ Hierosolymitanæ tenet clavum ; » quæ malui clariori paraphrasi explicare.

prætermittendum ; protinus enim, et, ut dicitur, a carceribus, significatur sancti modestia. Sic autem habet [1] : « Jacobus Dei et Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem. » Nam cum ei liceret seipsum vocare apostolum, aut episcopum, aut quod majus est fratrem Domini, quibus nominibus ipsum quoque Paulus significavit scribens ad Galatas [2], videtur delectari humilioribus ; se esse servum Christi Dei significat tribubus Israelis, vel maxime proprium magistri insigne habens moderationem, et ea sibi magis placens, quam episcopatus atque fraternitatis dignitate.

A ται γὰρ εὐθὺς ἀπὸ γραμμῆς τοῦ ἁγίου τὸ μέτριον. ἔχει δὲ οὕτως· « Ἰάκωβος Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαίρειν. » Ἐξὸν γὰρ αὐτῷ ἀπόστολον καλεῖν ἑαυτὸν, ἢ ἐπίσκοπον, ἢ τό γε μεῖζον εἰπεῖν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, οἷς ὀνόμασιν αὐτὸν καὶ Παῦλος γράφων Γαλάταις ἐδήλωσεν· ὁ δὲ τοῖς ταπεινοτέροις φαίνεται χαίρων, καὶ δοῦλον ἑαυτὸν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι γνωρίζει· τὸ ἰδιαίτατον τοῦ διδασκάλου παράσημον τὴν μετριοφροσύνην ἔχων, καὶ ταύτῃ σεμνυνόμενος μᾶλλον ἢ τῷ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῷ τῆς ἀδελφότητος ἀξιώματι.

V. Sed age, nonnulla, quæ leguntur in Epistola, quantum conceditur, persequamur, per quæ erit manifesta illius mentis puritas, et accurata doctrina. Nam cum fuisset in principio Epistolæ, et contemplante animi oculo considerasset, ut est consequens, quod quisquis ad Deum accedit, incidit in tentationes (Boni enim principium et radix, est Deus : bonum autem, est virtus : via autem, quæ fert ad virtutem, est aspera et difficilis, et multa habet adversa : et ideo evenit omnino, ut qui ad Deum accedunt, in res incidant inæquales) : exhortatur sanctos ad invictam patientiam et nunquam cedentem, bonos imitans puerorum præceptores, et qui convenienter legibus decertationis sciunt decertare. Dicit enim : « Omne gaudium existimate, fratres mei, quando in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur (5): [patientia autem perfectum opus habeat, ut in nullo deficiatis. Si cui autem vestrum deest sapientia, petat a Deo, qui dat omnibus absolute, et non exprobra. » Considera autem, cum quanta hortatur sapientia. Non enim solummodo sustinere, sed etiam gaudere ingruentibus jubet tentationibus ; nec solum gaudere, sed id etiam omne gaudium ducere. Neque vero dicit quaslibet tentationes ; sed « Quando in varias incideritis tentationes]. » Causa autem est : « Scientes, inquit, quod probatio fidei vestræ patientiam operatur. » Deinde subjungit, in fide debere esse firmitatem, et constantiam, et nullam dubitationem, dicens : « Vir animo duplex, et instabilis in omnibus viis suis. »

Ε΄. Ἀλλ' ὅπως ἔνια καὶ τῶν τῇ Ἐπιστολῇ φερομένων κατὰ τὸ ἐγχωροῦν διεξέλθωμεν, δι' ὧν εὔληπτον B ἔσται καὶ τῆς διανοίας ἐκείνου τὸ καθαρὸν καὶ ἡ τῆς διδασκαλίας ἀκρίβεια. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἐπιστολῆς γενόμενος κρὶ σκοπήσας τῷ θεωρητικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, ὅτι πάντα δὴ τὸν τῷ Θεῷ προσερχόμενον ἀκόλουθον πειρασμοῖς περιπίπτειν (ἀρχὴ μὲν γὰρ καὶ ῥίζα τοῦ ἀγαθοῦ ὁ Θεὸς, ἀγαθὸν δὲ ἡ ἀρετὴ, ἡ δέ γε πρὸς ἀρετὴν φέρουσα τραχεῖά τε καὶ προσάντης καὶ πολλὰ τὰ ἀντικείμενα ἔχουσα· καὶ διὰ τοῦτο συμβαίνει πάντως τοῖς πρὸς Θεὸν ἐρχομένοις ἀνωμάλοις πράγμασι περιπίπτειν)· τοῦτο δὴ σκοπήσας ἀλείφει τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπομονὴν ἀνένδοτον, τοὺς σοφοὺς μιμούμενος παιδοτρίβας, καὶ κατὰ νόμους ἀθλήσεως καλῶς γυμνάζειν ἐπισταμένους· φησὶ γάρ· « Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅτ' ἂν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις· « καὶ ἡ αἰτία, C « Εἰδότες, φησὶ, ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάζεται (b). » Εἶτα τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀναμφίλογόν τε καὶ σταθερὸν ὑποτίθησιν· « Ἀνὴρ δίψυχος, λέγων, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, »

VI. Quod autem postea dicit, quantam cum venustate habet etiam profunditatem ? « Glorietur enim, inquit, humilis quidem in sua altitudine : dives autem in sua humilitate. » Nam cum divitiæ quidem alliciant ad superbiam, paupertas autem ad humilitatem et animi dejectionem ; ille contra jubet facere, divitem quidem suam constituere altitudinem in modestis actionibus ; pauperem vero hoc ipsum existimare dignitatem non contemnendam, si magno et excelso animo ferat paupertatem. Ita paupertatem et divitias, quæ sunt sæpe multis materia ad peccandum, materiam efficit ad Dei cultum. Deinde rursus cum sciret, cujus gloriæ, et quam multorum bonorum sint tentationes conciliatrices iis qui se fortiter gerunt, repetens dicit : « Beatus

ς΄. Ὃ δὲ μετὰ ταῦτα λέγει, πόσον ἔχει μετὰ χάριτος καὶ τὸ βάθος ; « Καυχάσθω γὰρ, ἔφη, ὁ μὲν ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ. » Ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν πλοῦτος ἐπαγωγὸν εἰς ἀλαζονείαν, ἡ πενία δὲ ταπεινὸν καὶ μικρόψυχον· ἐκεῖνος τοὐναντίον κελεύει ποιεῖν ὕψος ἑαυτοῦ ποιεῖ- D σθαι τὸ μετριάζειν, τὸν πένητα δὲ αὐτὸ τοῦτο ἀξίωμα νομίζειν οὐ τὸ τυχὸν, τὸ τὴν πενίαν φέρειν μεγαλοψύχως· οὕτω καὶ πενίαν καὶ πλοῦτον, ὄντα τοῖς πολλοῖς πολλάκις εἰς ἁμαρτίαν, ὕλην εἰς Θεοῦ θεραπείαν τίθησι καὶ ἀμφότερα. Ἔπειτα πάλιν εἰδὼς οἵας δόξης, ὅσων ἀγαθῶν πρόξενοι τοῖς καρτεροῦσιν οἱ πειρασμοὶ, ἐπαναλαμβάνων, « Μακάριος, φησὶν, ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς· « τῷ μακαρι-

[1] Jac. I, 1 seqq. [2] Galat. I, 19.

(5) Quæ hic sequuntur, uncis inclusa, desunt in nostro ms. Græco.

b) Plura aliquanto habentur in ms. Veneto, quæ vide in versione Latina, [ ]uncis inclusa.

σμῷ καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἐλπίδι εὐπαραδέκτους A τοὺς πειρασμοὺς τοῖς φιλαρέτοις εἶναι παρασκευάζων, μικροῦ δὲ καὶ ὡς ἕρμαιον αὐτοῖς ἡγεῖσθαι, καὶ μεθ' ἡδονῆς ὑποδέχεσθαι.

Ζ'. Οὐ μὴν δὲ τὸ τῶν πολλῶν νόσημα, οἵ καὶ ὅπως ἰδίας ἐκδικοῦντες ἐπιθυμίας, ἐκ φύσεως εἶναι τὸ ἁμαρτάνειν λέγουσι, καὶ οὐδὲ τὸν Θεὸν αἴτιον τῶν κακῶν ὀκνοῦσι νομίζειν, κατέλιπεν ἀθεράπευτον· ἀλλ' ὥσπερ τις ἄριστος ἰατρὸς, τοῖς φυλακτικοῖς χρώμενος βοηθήμασι, πρὸς τὴν νόσον ἵσταται ταύτην, « Μηδεὶς, λέγων, πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι Ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα, ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, B ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον. « Οὕτως ὁ δίκαιος δικαίως μεταξὺ ἀνθρώπων ἐδίκασε καὶ Θεοῦ, ἐκείνῳ μὲν τὸ ἀναίτιον τῶν κακῶν μαρτυρήσας καὶ σιωπᾷν πείσας γλώσσας μεγαλορρήμονας, τοῖς ἀνθρώποις δὲ ἐπιγνώμονας τῆς ἑαυτῶν ἀσθενείας καὶ τῶν ἁμαρτημάτων εἶναι ποιήσας, εὐλόγως τε παρασκευάσας, ἑαυτοῖς μᾶλλον καὶ οὐ Θεῷ τὰ ἐκ πονηρᾶς συνηθείας καὶ ῥαθυμίας ἐπιγράφειν σφάλματα, καὶ οὕτω τὸ ταπεινοφρονεῖν μανθάνειν καὶ συγγνώμην αἰτεῖν.

Η'. Ἐκεῖθεν ὅτε τὸν δίκαιον σοφῶς ἀναιροῦντα τὸν ἑπόμενον ἐπὶ τῇ κατορθώσει τοῦ ἀγαθοῦ τῦφον, καὶ πείθοντα τῷ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἑαυτοῖς λογίζεσθαι τὸ κατορθωθέν· « Μὴ πλανᾶσθε γὰρ, φησὶν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέ- C λειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα· βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων. » Ταῦτα καὶ φρονήματος ἀποκενοῖ τῦφον, καὶ τὸ Θεῖον παρεκτικὸν ἅμα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἄτρεπτον εἶναι καὶ ἀναλλοίωτον δείκνυσι, καὶ ὅπως ἐξαίρετον ἡ πρὸς τὰ ἄλλα κτίσματα περὶ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται τὸ κηδεμονικὸν ἔχον.

Θ'. Μετὰ ταῦτα καὶ ἠθικωτέρων ἅπτεται παραινέσεων. « Ἔστω, λέγων, πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν. » Εἰ γὰρ τὸ λέγειν ταχέως φυλακῆς ἄξιον, τὸ ταχέως ὀργίζεσθαι πόσης μᾶλλον δεῖται τῆς ἀσφαλείας; Ὅρα δὲ καὶ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Χριστιανοῦ, οἵους D εἶναι λέγει τοὺς χαρακτῆρας. « Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη ἐστίν· ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. « Ἐπίσης κελεύει καὶ τοῦ κόσμου ἀφίστασθαι, καὶ τῷ πλησίον προστίθεσθαι· ταῖς γὰρ ἀληθείας, τότε γνησίως τοῖς ἀδελφοῖς συμπαθήσομεν, ὅτε τῆς τοῦ κόσμου προσπαθείας ἑαυτοῖς ἀπορρήξομεν. Τῷ δὲ εἰπεῖν, « Μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε, ἀδελφοὶ, τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης, » τὸ κατ'

homo qui sustinet tentationem : quoniam cum fuerit probatus, accipiet coronam vitæ ; » beatitudine et spe coronarum efficiens, ut sint viris bonis acceptæ tentationes, et eas propemodum tanquam lucrum existiment, et cum voluptate excipiant.

VII. Neque multorum morbum, qui suas defendentes cupiditates, peccatum dicunt esse a natura, et neque verentur existimare Deum esse causam malorum, reliquit incuratum : sed tanquam medicus præstantissimus auxiliis præservativis utens, huic morbo resistit, dicens : « Nemo qui tentatur dicat : A Deo tentor. Deus enim non (6) tentatur a malis ; ipse autem tentat neminem : unusquique vero tentatur a propria concupiscentia attractus et inescatus. Deinde concupiscentia cum concepit, parit peccatum : peccatum autem perfectum, parit mortem. » Sic vir justus juste judicavit inter homines et Deum : illi quidem suo testimonio tribuens, quod non esset auctor malorum, et linguis loquacibus persuadens, ut tacerent ; efficiens autem, ut homines suam agnoscerent imbecillitatem et sua peccata ; et ut sibi, et non Deo, ascriberent delicta, quæ ex mala consuetudine proveniunt et socordia, et sic discerent se humiliter gerere, et petere veniam.

VIII. Præterea videbis justum sapienter perimentem arrogantiam et superbiam, quæ sequitur bonum recte gestum, et persuadentem Deo potius quam sibi ipsis ascribere, quod fuerit recte factum. « Ne erretis igitur, inquit, fratres mei dilecti : omne donum bonum, et omne datum perfectum, desuper descendlt a Patre luminum, apud quem non est vicissituddo nec mutationis, obumbratio : volens enim genuit nos verbo veritatis, ut simus nos primitiæ quædam ejus creaturarum. » Hæc et exinaniunt arrogantiam, et ostendunt Deum esse datorem bonorum, et esse immutabilem, nec in eum cadere alterationem : quodque is est eximius, si conferatur cum rebus creatis, et maximam videtur gerere curam hominis.

IX. Posthæc accedit ad admonitiones, quæ ad mores magis pertinent : « Sit, dicens, omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, et tardus ad iram. » Si enim velox sermo est cavendus, quanto magis adhibenda est cautio, ne cito irascaris ? Vide autem, quomodo figuram veri exprimit Christiani. « Religio pura et immaculata Patri et Deo hæc est : visitare orphanos et viduas in afflictione eorum, immaculatum seipsum conservare a mundo. » Ex æquo jubet et a mundo recedere, et ad propinquum accedere : tunc enim vere ac sincere fratrum miserebimur, quando nos separabimus ab affectione in mundum. Dicendo autem[a], « Ne in personarum acceptionibus habeatis, fratres fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ, » tollit id quod fit ad ostentationem, docens ne vivamus ut

[a] Jac. II, 1 seqq.

(6) Clarius hoc ex Græco quam quod Latina versio habet : « Deus enim intentator malorum est. »

placeamus ominibus, neque quæramus gloriam ex hominibus, humilia et abjecta cogitantes : sed Deum solum amemus, et ejus quod fit habeamus ipsum laudatorem, et remunerationem ab eo exspectemus. Dicendo vero eum legem implere regiam, qui diligit proximum sicut seipsum, excitat ad fratrum dilectionem, ex ejus qui legem tulerat dignitate, sciens hujus præcepti magnitudinem et pulchritudinem : et quod plena legis adimpletio, est dilectio in proximum : et hoc ipsum est summa bonorum.

X. Quomodo autem movet ad misericordiam ? Terrens immisericordi et inevitabili, quod illic est, judicio. « Judicium, inquit, sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam : » per hoc concedens, ut misericordia glorietur plus quam judicium, quatenus illi dat victoriam. Quin etiam ita dicit fidem opus habere actione, sicut corpus eget spiritu : absque ea autem esse mortuam et inutilem, ut non confidamus in eo solum quod credamus, et inaniter gloriemur. Hoc autem probat statim, Abraham et Raab adducens in testimonium : illum quidem, qui cum fide Isaac quoque obtulit ; hanc autem quæ speculatores per aliam viam transmisit. Et quid opus est, ut singula enumerem ? Vix ullam prætermisit ex virtutibus moralibus, ad quam non incitaverit virum pium ac religiosum, cum multa probabilitate, gratia ac jucunditate. Is linguæ legem dedit, ut qui et in tempore tacendum, et in tempore dicendum accurate doceret. Is paterne docet sequi quidem veritatem, a falso autem abstinere. Porro autem linguam quoque maledicam et calumniatricem plurimum accusat. Et de propinquo clanculum detrahere, aut etiam eum judicare, ab animis hominum procul propulsat.

XI. Tuum opus est, o Juste divites quoque rursus et pauperes admonere : illos quidem, ne confidant in divitiis : hos autem, ut mala ferant patienter, ut qui sint tolerantiæ accepturi mercedem, quæ non potest auferri : et illis quidem infidelitatis argumentum divitias objicere, ut qui in eis confidant, et non in Dei sinu, qui nunquam exhauritur ; his autem, tanquam prophetam annuntiare, quod pro foribus stat is qui judicat. Illud autem, non perjurium solum, sed vel ipsum omnino jusjurandum declinari debere, cujusnam alterius, quam linguæ justæ fuerit admonitio, dicentis [4] : « Ante omnia, fratres mei, nolite omnino jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque ullum aliud juramentum : sit autem vestrum, Certe certe, et, Non non, ne sub judicio decidatis. » Eos, qui sunt sereno et tranquillo animo, docet, ut se muniant oratione ; eos, qui ægrotant, ut oleo utantur cum oratione sacerdotis ad unctionem, et id habeant pro morbi medicina, utpote quod oratio, cui opera ferunt auxilium maxima possit efficere. Quid opus

[4] Jac. v. 12.

A ἐπίλεξιν γινόμενον ἀναιρεῖ, διδάσκων μὴ πρὸς ἀρέσκειαν βιοῦν ἀνθρωπίνην, μηδὲ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπιζητεῖν δόξαν, χαμαίζηλα φρονοῦντας καὶ ταπεινά· ἀλλὰ Θεὸν μόνον φιλεῖν, καὶ ἐπαινέτην ἔχειν τοῦ γινομένου, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἀπεκδέχεσθαι. Τῷ δὲ καὶ νόμον φάναι βασιλικὸν ἐκπληροῦν τὸν ἀγαπῶντα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην διερεθίζει τῷ ἀξιώματι τοῦ νομοθετήσαντος, τῆς ἐντολῆς ταύτης εἰδὼς τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, καὶ ὅτι πλήρωμα νόμου ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, καὶ τοῦτο δὴ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον.

Ι'. Ὅπως δὲ καὶ πρὸς ἔλεον διεγείρει ; Μάλα σοφῶς δυσωπῶν τῷ ἀνηλεεῖ καὶ ἀπαρακλήτῳ τῆς ἐκεῖθεν κρίσεως. « Ἀνέλεον γὰρ ἔφη τὴν κρίσιν τῷ μὴ
B ποιήσαντι ἔλεον· » καὶ κατακαυχᾶσθαι ἔλεον κρίσεως, τούτῳ διδοὺς ἤπερ ἐκείνῃ τὰ νικητήρια. Ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν οὕτω δεῖσθαί φησι τῆς πράξεως, ὡς δεῖται τὸ σῶμα τοῦ πνεύματος· ταύτης δὲ χωρὶς νεκρὰν οἷον ὑπάρχειν αὐτὴν καὶ ἀνόνητον· ἵνα μὴ τὸ πιστεύειν μόνον ἐπιθαῤῥῶμεν καὶ διὰ κενῆς ἐγκαυχώμεθα. Καὶ πείθει τοῦτο λέγων, εὐθὺς τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Ῥαὰβ παράγων εἰς μάρτυρας, τὸν μὲν μετὰ τῆς πίστεως καὶ τὸν Ἰσαὰκ προσενέγκοντα, τὴν δὲ τοῖς κατασκόποις δι' ἑτέρας ὁδοῦ παραπεμφθεῖσαν. Καὶ τί με δεῖ τὰ καθ' ἕκαστον ἀριθμεῖσθαι ; σχεδὸν γὰρ οὐδὲ μίαν ὑπέλιπε τῶν ἠθικῶν ἀρετων, πρὸς ἣν οὐκ ἠρέθισε τὸν φιλόθεον, μετὰ πολλοῦ τοῦ πιθανοῦ καὶ τῆς χάριτος. Οὗτος τῇ γλώσσῃ θεσμὸν ἐπέθηκε, σιωπᾷν τε κατὰ καιρὸν καὶ
C λέγειν ἀκριβωσάμενος· οὗτος τῆς μὲν ἀληθείας ἔχεσθαι, τοῦ ψεύδους δὲ καὶ μίαν ἀπέχεσθαι πατρικῶς διδάσκει· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοψόγου γλώττης καὶ διαβόλου πλεῖστα κατηγορεῖ, καὶ τὸ λάθρα δὲ τοῦ πλησίον καταλαλεῖν, ἢ καὶ κρίνειν τῆς τῶν ἀνθρώπων διανοίας μακρὰν ἀπωθεῖται.

ΙΑ'. Σὸν ἔργον, ὦ δίκαιε, καὶ τὸ πλουσίοις αὖθις καὶ πένησι παραινέσαι, τοὺς ἐπὶ τῷ πλούτῳ μὴ πεποιθέναι, τοὺς δὲ μακροθύμως φέρειν ὡς ληψομένους μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναφαίρετον· κἀκείνοις μὲν ἔλεγχον τῆς ἀπιστίας τὸν πλοῦτον τιθέναι, ἅτε δὴ ἐπ' αὐτῷ θαῤῥήσασι, καὶ μὴ κόλποις τοῖς μηδέποτε κενουμένοις· τοῖς δὲ οἷα προφήτης εὐαγγελίζεσθαι πρὸ τῶν θυρῶν ἑστάναι τὸν κρίναντα. Τὸ δὲ μὴ τὴν ἐπιορκίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ὅρκον ἁπλῶς ἐκτρέ-
D πεσθαι, τίνος ἄλλης ἢ τῆς δικαίας γλώττης παραίνεσις, πρὸ πάντων λεγούσης· « Ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε ὅλως, μή τε τὸν οὐρανὸν, μή τε τὴν γῆν, μή τε ἄλλον ὅρκον τινά· ἔστω δὲ ὑμῶν το Ναὶ Ναί· καὶ τὸ Οὒ Οὔ· ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. » Τοὺς ἐνθυμοῦντας ἀσφάλειαν ἑαυτῶν ποιεῖσθαι τὴν προσευχὴν διδάσκει, τοὺς νοσοῦντας ἐλαίῳ μετὰ προσευχῆς ἱερέως εἰς ἀλοιφὴν χρῆσθαι, καὶ τοῦτο τῆς νόσου ποιεῖν ἴαμα· ὡς τῆς εὐχῆς ἄρα τῆς διὰ τῶν ἔργων βοηθουμένης, ἐνεργεῖν τὰ μέγιστα δυναμένης. Τί δὲ χρὴ τὰ τῆς γλυκείας ταύτης Ἐπιστολῆς πάντα διαλαβεῖν, ἐξὸν ἐντυγχάνειν αὐτῇ τῷ βουλομένῳ κἀκεῖθεν

ὡς ἐκ πηγῆς ἀρύεσθαι, καὶ γευσάμενον πιστοῦσθαι, καὶ οὕτως ἀξιόχρεων μάρτυρα γίνεσθαι τῶν Ἰακώβου καλῶν;

A est omnia persequi, quæ hæc continet Epistola, cum eam possit qui velit legere, et illinc haurire tanquam ex fonte, et gustando factis probare, et ita fide dignus esse testis eorum, quæ pulchre dicuntur a Jacobo?

CAPUT II.

Synodus Hierosolymis habita. Æstimatio singularis apud apostolos et Judæos. Martyrium.

ΙΒʹ. Ἔστι δὲ κἀντεῦθεν τὸ ἀξιόχρεων ἐκείνου καὶ δυνατὸν ἐν λόγῳ μαθεῖν. Ζήτησις κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν κατέστη ποτὲ, εἰ δεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος κατὰ τὸ ἔθος Μωσέως λοιπὸν περιτέμνεσθαι. Οἱ ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου τοίνυν ἀδελφοὶ τοῖς κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀποστόλοις τὴν κρίσιν ἐπέτρεψαν, Παύλου καὶ Βαρνάβα διακονούντων πρὸς τὸ ζητούμενον. Τῆς δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἐκκλησίας εἰς τοῦτο συναθροισθείσης, καὶ Πέτρου τοῦ τῶν ἀποστόλων πρώτου προεστηκότος τῆς πίστεως, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα καταβάλλοντος· « Ἄνδρες ἀδελφοὶ, φησὶν ὁ Ἰάκωβος, Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν. » Εἶτα ἐπιθεὶς τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, τοῖς ζητουμένοις ὄντως ἐπεψηφίζετο· « Κρίνω ἐγὼ, λέγων, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεὸν, ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, τῆς πορνείας, καὶ τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ πνικτοῦ. » Οὕτως ἔφη, καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἰακώβου ψηφισθὲν εἰς τύπον τοῖς ἀποστόλοις ἐγράφετο, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεδίδοτο· οὕτω καὶ παρ' αὐτοῖς εἶχε τοῖς ἀποστόλοις ὁ ἀνὴρ τὸ αἰδέσιμον.

XII. Porro autem hinc quoque sciri potest, quanta esset ejus auctoritatis et dicendi facultas. Fuit aliquando quæstio Antiochiæ, an oporteret eos qui ex gentibus ad verbum veritatis accedebant, more Mosaico deinceps circumcidere. Fratres ergo,
B qui erant Antiochiæ, apostolis commorantibus Hierosolymis permiserunt judicium, Paulo et Barnaba usi ministris ad proponendum id de quo quærebatur. Cum vero quæ Hierosolymis erat Ecclesia ad hoc esset congregata, et Petrus primus apostolorum præesset fidei, et jaceret semina pietatis: « Viri fratres, inquit Jacobus, Simon exposuit quomodo primum Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo; et ei consentiunt prophetæ[5]. » Deinde cum subjunxisset verba unius prophetæ, de iis quæ quærebantur hanc tulit sententiam: « Judico ego, dicens, non esse molestia efficiendos eos, qui ex gentibus ad Deum convertuntur: sed scribendum ad eos, ut se abstineant a contaminationibus simulacrorum, fornicatione, et sanguine, et suffocato[6]. »
C Sic dixit, et quod dixerat, deductum est ad effectum: et quod a Jacobo fuerat decretum, scriptum est ab apostolis, et Ecclesiæ pro forma fuit traditum. Tanta apud apostolos fuit ejus reverentia.

ΙΓʹ. Ἀλλ' ἔστιν ἀκοῦσαι καὶ Παύλου οἷα περὶ αὐτοῦ Γαλάταις ἐπέσταλκεν. « Ἀνῆλθον, φησὶ, εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον, ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, » ὡς μεγάλου τινὸς ὄντος καὶ ἀξίου μνήμης τοῦ θεάσασθαι τὸν Ἰάκωβον. Οἷος δέ ἐστι καὶ αὐτῷ τῷ Παύλῳ παραινῶν ὁ Ἰάκωβος, ὁ τὰ τῶν Πράξεων ἐπιὼν σαφῶς εἴσεται. « Γενομένων γὰρ ἡμῶν, φησὶ ὁ Λουκᾶς, εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπεδέξαντο ἡμᾶς πάντες οἱ ἀδελφοί· τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆλθεν ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν οἱ πρεσβύτεροι· καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς ἐξηγήσατο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ὁ Θεὸς ἐποίησε τοῖς ἔθνεσιν διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, εἰπόντες τῷ Παύλῳ· Θεωρεῖς, ἀδελφὲ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσιν· κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους. Ἀλλὰ τοῦτο ποίησον ὅ σοι λέγομεν· ἁγνίσθητι σὺν (c) τοῖς οὖσιν ἀδελφοῖς, καὶ δαπάνησον, καὶ γνώσονται ὅτι περὶ ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδέν ἐστι. » Πάντως δὲ Ἰακώβου δέον ὑπολαμβάνειν

XIII. Sed licet etiam audire, quidnam Paulus de eo scribat ad Galatas: « Ascendi, inquit, Hierosolymam ad videndum Petrum. Alium autem apostolum non vidi, nisi Jacobum fratrem Domini[7]: » utpote quod res esset magna, et digna quæ mandaretur memoriæ, videre Jacobum. Qualibus autem monitionibus ad Paulum usus sit Jacobus, aperte sciet, qui legerit Actus apostolorum. « Cum nos enim (inquit Lucas) venissemus Hierosolymam, exceperunt nos omnes fratres. Sequenti autem die ingressus est Paulus nobiscum ad Jacobum, et
D omnes accesserunt presbyteri: quos cum salutasset, exposuit singulatim unumquodque eorum, quæ Deus fecit gentibus per ministerium suum. Illi autem cum audiissent, glorificaverunt Deum, dicentes Paulo: Vides, frater quam multa millia sunt inter Judæos eorum qui crediderunt, et sunt omnes legis æmulatores: de te autem audierunt, quod tu doces a Mose defectionem Judæos omnes qui sunt in gentibus. Sed fac hoc, quod tibi dicimus: sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se: his assumptis, sanctifica te cum illis, et impende in illis, ut radant capita: et cognoscent

[5] Act. xv, 14, 15. [6] Ibid. 19. [7] Galat. i, 19.

(c) Etiam hic locus ex Act. xxi magis integre habetur in eadem versione.

omnes, quod quæ de te audierunt, nihil sunt [a]. » A Oportet autem omnino existimare hæc verba esse Jacobi, ut qui esset princeps illius Ecclesiæ ; propterea enim hoc egregie a Luca est additum : « Paulus nobiscum ingressus est ad Jacobum. » Tantum inter apostolos tribuebatur Jacobo, et adeo erat clarus, et habebatur in tanto honore, partim quidem hoc habens ex virtute, partim autem hoc nactus ex eo quod esset frater Domini.

XIV. Judas autem, qui catholicarum septimam scripsit Epistolam, quanam ex re seipsum significat, et quomodo facit inscriptionem ? « Judas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, iis qui sunt dilecti in Deo Patre. » Non ex imperatoriis et inanibus dignitatibus sibi tantum claritatis tribuunt, qui sunt in mundo splendidi, quantum ille sciebat gloriari B ex eo, quod esset et diceretur frater Jacobi (7). Si autem est Judæ gloria dici fratrem Jacobi, quanto est ipsi Jacobo major, quod Christi frater nominetur ? Ipse enim solus assecutus fuit hæc privilegia, et dignus est habitus, qui solus vocaretur (8) frater Domini.

XV. Hic ergo magnus et divinus Jacobus erat sanctus (ut sacra dicunt Eloquia) ex utero matris suæ. Quamobrem statim post Christum, primum Pontificem, accipit clavum Ecclesiæ Hierosolymitanæ, et solus in Sancta sanctorum perpetuo ingreditur (9). Non enim semel, sicut iis qui legi et umbræ cœlestium serviebant, concedebatur ingressus : sed sic ingrediebatur, ut qui solus posset ingredi C propter puritatem. Ingrediens autem, se inclinabat in genua, et populo conciliabat remissionem peccatorum, melius quam Moses : adeo ut instar camelorum ei genua obdurescerent, eo quod ea flecteret assidue : sic enim nobis Deus, qui homo factus est, orandum tradit. Propter insignem autem justitiam, vocabatur Justus Oblias (10), quod lingua nostra significat comprehensionem populi et justitiam.

XVI. Cæterum, quomodo prophetæ (11) prius significaverunt, quidam ex septem hæresibus, quo-

εἶναι τὰ ῥήματα, οἷα τῆς Ἐκκλησίας κατάρχοντος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ Λουκᾷ πρόκειται κατεξαίρετον, ὅτι « Παῦλος (*d*) εἰσέλθοι σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον. » Τοσοῦτον ἐν ἀποστόλοις Ἰακώβῳ τὸ συγκεχωρηκός, καὶ οὕτως ἦν ἐπιφανής τε καὶ ἀξιότιμος, τοῦτο μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἔχων, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι τοῦ Κύριου προσειληφώς.

ΙΔ'. Ἰούδας δὲ τὴν ἑβδόμην Ἐπιστολὴν τῶν καθολικῶν γράφων, ἐκ τίνος ἄρα δῆλον ἑαυτὸν ποιεῖ, καὶ πῶς τὴν ἐπιγραφὴν τίθησιν ; « Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ὁ ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ Πατρὶ ἠγαπημένοις. » Οὐχ οὕτως ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τούτων καὶ διακένων ἀξιωμάτων, οἵ κατὰ κόσμον λαμπροὶ τὸ ἐπίσημον ἑαυτοῖς περιποιοῦνται, ὅσον ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι καὶ λέγεσθαι Ἰακώβου σεμνύνεσθαι ἔγνω. Εἰ δὲ τούτῳ δόξα τὸ ἀδελφὸν Ἰακώβου λέγεσθαι, πόσῃ ἐκείνῳ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου κατονομάζεσθαι ; αὐτὸς γὰρ καὶ μόνος τῶν πρεσβείων ἔτυχε τούτων, καὶ ἀδελφὸς Κυρίου μόνος λέγεσθαι κατηξίωται.

ΙΕ'. Ὁ τοίνυν μέγας οὗτος καὶ θεῖος Ἰάκωβος ἅγιος ἦν, ὡς τὰ ἱερά φασι Λόγια, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ· διὸ καί, μετὰ Χριστὸν εὐθὺς τὸν πρῶτον ἀρχιερέα, τῆς τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας τοὺς οἴακας ἐγχειρίζεται, καὶ μόνος εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων διαπαντὸς εἰσπορεύεται· οὐδὲ γὰρ ἅπαξ, καθάπερ τοῖς τῷ νόμῳ καὶ τῇ σκιᾷ τῶν ἐπουρανίων λατρεύσασιν, ἐγχωροῦν ἦν, ἀλλ' οὕτως εἰσῄει ὡς μόνος εἰσιέναι δυνάμενος διὰ καθαρότητα. Εἰσερχόμενος δέ, κείμενος ἐπὶ τῶν γονάτων εὑρίσκετο, καὶ τῷ λαῷ τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν, κρεῖττον ἢ κατὰ Μωσέα τε ποιούμενος, ὡς ἀπεσκληκέναι αὐτῷ τὰ γόνατα κατὰ τὰς καμήλους, διὰ τὸ ἐπὶ γόνυ τοῦτον διαπαντὸς κάμπτεσθαι· οὕτω γὰρ ἡμῖν ὁ Θεός, γενόμενος ἄνθρωπος, τὰ τῆς εὐχῆς παραδίδωσι. Διὰ μέντοι δικαιοσύνης ὑπερβολὴν δίκαιος ἐκαλεῖτο καὶ (*e*) Ὀβλίας, ὃ καθ' Ἕλληνας περιοχὴ δηλοῦται τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη.

ΙϚ'. Ὥσπερ γοῦν οἱ προφῆται πρότερον δεδηλώκασι, τινὲς μέντοι τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων, ὧν Ἄνανος

[a] Act. xxi, 20 seqq.

(7) Cum Jacobo ex matre Maria solus frater Joseph assignetur in Evangelio, dicendum erit Judam fuisse Jacobi fratrem, ex eodem quidem patre Cleopha, sed ex altera matre. D

(8) Iterum Christus, Marci vi, vocatur a Nazarenis frater Jacobi et Joseph, et Judæ et Simonis. Paulus etiam I Cor. ix, 5, Fratres Domini nominat, Judam verosimiliter et Simonem intelligens, ex duodenario numero apostolorum duos, sed forte minus propinquos : ut Jacobus hic (nam de fratre Josepho, qui potuit ante Christum obiisse, nihil legitur) solus et autonomastice Adelphothei gloriosum cognomentum retinuerit. Scilicet, etc.

(9) Græce εἰς τὰ Ἅγια ἁγίων. Ast Hegesippus ex quo ista deducta, solum habet : Τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι. Erat Sancta sanctorum locus, in quem semel in anno intrabat supremus pontifex. At Sancta locus, in quem quotidie intrabant sacerdotes. Et licet sanctus Jacobus non esset sacerdos Judæorum, tamen illi sanctitatis existimatio tantam conciliarat auctoritatem, ut intranti in sancta nullus resisteret.

(10) Commodius dixisset Saddic et Oblias, ut duplex interpretatio sequens, duplici Hebraicæ voci responderet.

(11) Hegesippus apud Eusebium, hæc verba

(*d*) Textus habet εἰσῄει.

(*e*) Vide notata ad versionem Latinam num. 10. Hic addo in ms. Græco, primum Ἰοβλίας, hic vero etiam Ἰουλίας scribi, quæ ex Eusebio censuimus corrigenda.

ἐξηγεῖτο (ἱερεὺς δὲ ἦν τότε ὁ Ἄνανος· ἡνίκα Παῦλος A ἐπιβοησάμενος Καίσαρα πρὸς Ῥώμην ὑπὸ τοῦ Πιστοῦ δεσμώτης ἐστέλλετο παρὰ Νέρωνα)· οὗτοι γοῦν οἱ τῶν τοιούτων αἱρέσεων, τῆς ἐλπίδος καθ' ἣν Παύλῳ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξήρτυον ἁμαρτάνοντες, ἐπὶ Ἰάκωβον τρέπονται, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· τοιαῦτα γὰρ αὐτοῖς καὶ κατ' ἐκείνου τετόλμητο. Καὶ μέσον ἑαυτῶν ἀπολαβόντες τὸν Δίκαιον, ἄρνησιν τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐξεζήτουν αὐτόν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐπυνθάνοντο· Εἰπὲ ἡμῖν, ὦ Δίκαιε, λέγοντες, τίς ἐστιν ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ, πιστούμενος τὴν ἐκείνων φωνὴν, καὶ δίκαιος, ὥσπερ γοῦν ἐκαλεῖτο, φανῆναι βουλόμενος, δικαίαν καὶ τὴν φωνὴν δίδωσιν, Οὗτός ἐστιν, λέγων, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Τινὲς μὲν οὖν αὐτῶν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου λεγομένοις πιστεύοντες ἦσαν· οἱ δὲ ἠπίστουν B τε καὶ ἀντέλεγον κατὰ παράδοσιν οὐκ ὀρθὴν καὶ πλάνην· αἱ γὰρ αἱρέσεις αὗται παρὰ Ἰουδαίοις (ὡς τὰ θεῖά φασι Λόγια) οὔτε ἀνάστασιν ἐπρέσβευον, οὔτε ἐρχόμενον ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Πολλοὶ μέντοι καὶ διὰ τὸν Ἰάκωβον τῷ τῶν πιστευόντων χορῷ συνετάττοντο, καὶ θόρυβος πολὺς τοὺς ἄρχοντας εἶχε τῶν Ἰουδαίων ἅτε διὸ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων φασκόντων, ὅτι κινδυνεύει πᾶς ὁ λαὸς, Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν προσδοκῶν.

ΙΖʹ. Προσελθόντες τοιγαροῦν Ἰακώβῳ· Παρακαλοῦμέν σε, Δίκαιε, μάλα δεινῶς ἔλεγον, ἐπίσχες τὸν λαὸν, ἐπείπερ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν ὡς αὐτὸν ὄντα Χριστόν· ἀλλ' ὅπως πείσῃς τοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνεληλυθότας, μὴ πλανᾶσθαι περὶ αὐτοῦ· σοὶ γὰρ πάντες πειθόμεθα· καὶ C μαρτυροῦμέν σοι, ἡμεῖς τε καὶ πᾶς ὁ λαὸς, ὅτι δίκαιος εἶ, καὶ πρόσωπον οὐ λαμβάνεις· τὴν μαρτυρίαν ταύτην, τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ τὸ πρόσωπον μὴ λαμβάνειν, τούτου χάριν ἐκείνῳ προσενέγκοντες ἵν' ἐκ τοῦ δικαίου κλέψωσι μᾶλλον αὐτὸν, καὶ πρόσωπα ἐκείνων λαβεῖν ἀναπείσωσι τῇ κολακείᾳ διαφθαρέντα. Ἐπὶ τὸ πτερύγιον οὖν, φησὶν, ἀναβὰς στῆθι τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ᾖς ἐπιφανὴς τῷ λαῷ, καὶ ἀκουστά σου τὰ ῥήματα γένηται. διὰ γὰρ τὸ Πάσχα συνεληλύθασιν αἱ φυλαὶ ἅπασαι μετὰ τῶν ἐθνῶν. Ἔστησαν οὖν οἵ τε Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν Ἰάκωβον ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ· καὶ φωνῇ γεγωνοτέρᾳ, Δίκαιε, ἔφησαν, σοὶ πάντες ὀφείλομεν πείθεσθαι· ἐπείπερ ὁ λαὸς ὀπίσω πλανᾶται τοῦ Ἰησοῦ, ὃν πάντες ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρὸν ὑπομεμενηκότα γινώσκομεν: ἀπάγγειλον ἡμῖν D τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ.

ΙΗʹ. Ἐπεὶ οὖν ὁ καιρὸς ἐκάλει τὸν ἀριστέα στῆναι

rum dux erat Ananus (12), (Erat autem Ananus tunc sacerdos (13), quando Paulus appellato Cæsare, Romam a Festo vinctus, missus est ad Neronem) cum essent frustrati spe insidiarum, quas struxerant adversus Paulum, convertuntur contra Jacobum fratrem Domini. Hæc autem in illum facere ausi sunt. Cum Justum intercepissent medium, petebant ab eo negationem fidei in Christum coram toto populo ,et ex ipso sunt, sciscitati : Dic nobis, o Juste, dicentes, quodnam est ostium Jesu (14). Ille vero verbum eorum confirmans, et qualis dicebatur Justus volens videri, justam similiter vocem emisit, Hic est, inquiens, Filius Dei Jesus Christus. Atque nonnulli quidem credebant iis quæ dicebantur a Jacobo ; alii autem minime credebant, et convenienter non rectæ traditioni et errori. Quædam enim hæreses apud Judæos (ut divina dicunt Eloquia) neque tenebant resurrectionem, neque credebant Deum venturum, ut redderet unicuique secundum opera sua. Atque multi quidem propter Jacobum relati sunt in numerum credentium : magna autem murmuratio exorta est inter principes Judæorum, utpote quod dicerent Pharisæi et Scribæ in periculum venire universum populum, exspectantem Jesum Christum.

XVI. Cum ergo accessissent ad Jacobum : Te valde rogamus, o Juste, dicebant, cohibe populum: in errorem enim inductus est de Jesu, quod ipse sit Christus : et fac, ut iis qui die Paschæ convenerint, de Jesu persuadeas, ne de ipso fallantur. Tibi enim nos credimus et tibi ferimus testimonium, et universus populus, quod sis justus, et personam non accipias : hoc autem testimonium, quod esset justus, et personam non acciperet, ideo illi tribuebant, ut ex hoc Justi nomine eum ad se allicerent, et persuaderent, ut illorum personas acciperet, corruptus assentatione. Asendens ergo, inquiunt, sta supra templi pinnaculum, ut cernaris a toto populo, et verba tua audiantur : nam propter Pascha convenerunt omnes tribus cum gentibus (15). Statuerunt ergo Scribæ et Pharisæi Jacobum supra templi pinnaculum, et alta voce dixerunt : Juste, debemus omnes tibi credere. Quoniam igitur populus errat post Jesum, quem omnes scimus passum esse mortem sub Pontio Pilato, nobis enuntia, quid tibi videatur de Jesu.

XVIII. Cum ergo tempus vocaret, ut vir fortis

connectens periodo priori, de honorificis cognomentis Jacobo per Judæes additis, ait, ὡς οἱ προφῆται δηλοῦσι περὶ αὐτοῦ *sicut prophetæ de eo declarant* : nec facile est explicare quos istic Prophetas significet : suspicor applicata ei quædam loca, quæ alias de Messia sub nomine *Justi* inveniuntur : ut cum dicitur Sapientiæ II : « Opprimamus et circumveniamus Justum. »

(12) Josephus, lib. XIII, cap. 8, trium duntaxat hæreseon meminit, Pharisæ, Sadduceæ, et Essenæ : at septem a se prius descriptas in Commentariis hic ait Hegesippus, cui credimus, et Josephum locum tres præcipuas nominasse.

(12) Hic Actorum XXIII et deinceps vocatur Ananias, princeps sacerdotum.

(4) Ostium poni videtur pro exitu seu fine : intendebant enim, ut simpliciter respondendo quod obiisset in cruce videretur ejus divinitatem negare.

(15) Non solum quarumcunque tribuum Israelitas, sed etiam gentiles ad diem festum undequaque solitos Hierosolymam ascendere, notius ex Evangelio est, quam ut contra Scaligerum probari debeat : cujus etiam scrupulo de gentibus templum non ingredientibus facile satisfacit ipse locus, in eam partem prospectum habens,ad quam gentilibus quoque fas fuerit accedere.

resisteret mendacio, non est cunctatus, neque metu prodidit veritatem : sed et animo et lingua liberrimus, et magnam protinus vocem emittens : « Quid me rogatis, inquit, de Jesu ? Ipse sedet in cœlo ad dexteram virtutis Patris sui, venturus posthac in nubibus cœli, ut judicet orbem terræ in justitia. » Cum multi autem fuissent persuasi ab hoc Jacobi testimonio, clamarentque et dicerent, Hosanna Filio David : Scribas et Pharisæos subiit magna ejus, quod factum fuerat, pœnitentia, et inter se dicebant : Male fecimus, qui tale testimonium Jesu præbuerimus. Agedum ergo Jacobum dejiciamus, ut populus metu retardatus non credat Jesu. Cum sic dixissent, magna voce clamarunt : O ! o ! Justus quoque erravit.

XIX. Cum ergo ascendissent in templi pinnaculum, eum statim dejiciunt. Et ne sic quidem desistentes ab insania, dicebant : Justum obruamus lapidibus. Et cœperunt in eum jaculari lapides, quoniam dejectus non erat mortuus. Sed conversus (O sanctam animam !)figit humi genua dicens : Domine Deus Pater, dimitte eis, nesciunt enim quid faciunt ; eamdem vocem, quam Stephanus, divinus quoque emittens Jacobus. Cum sic ergo eum appeterent lapidibus, unus ex sacerdotibus, qui erant filii Recham, filii Rechabim, de quibus fert testimonium Jeremias (16) propheta, clamavit, dicens : Cessate : quid facitis ? Justus pro nobis precatur. Quidam autem ex eis, accepto fuste ex officina fullonis, quo comprimebat vestes, valide infligit ejus capiti : et sic Justus tradidit animam. Quem acceperunt et sepelierunt prope templum Dei.

XX. Quicunque autem erant, in civitate moderati et probi, et videbantur leges accurate servare, hoc tulerunt graviter, et clam mittunt ad Agrippam (erat enim is successor tetrarchiæ Herodis) rogantes, ut scriberet ad Ananum, ne talia auderet. Neque enim recte fecisse dicebant, quod fecerat magno Jacobo. Quidam autem ex eis Albino quoque procedentes obviam, venienti Alexandria (ipsum enim post Festum elegit Cæsar procuratorem Judææ) eum docent, non licere Anano absque ejus sententia sedere in concilio. Albinus igitur, credens iis qui dixerant, iratus scribi ad Ananum, minans eum daturum pœnas admissi facinoris. Rex vero Agrippa, Anano deposito a sacerdotio, cum fuisset Ponifex non plures quam tres menses, alterum ejus loco constituit. Mala autem extrema invaserunt Judæos post mortem Jacobi : horum testis est Josephus Judæus, qui nihil celavit veritatis.

A κατὰ τοῦ ψεύδους. οὐ μέλλων ἦν οὐδὲ δειλίᾳ τὴν ἀλήθειαν προδιδοὺς, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν καὶ γλῶτταν ἐλευθερώτατος, καὶ μεγάλην εὐθὺς ἀφεὶς τὴν φωνήν· « Τί με ἐρωτᾶτε περὶ τοῦ Ἰησοῦ ; λέγων, καὶ αὐτὸς κάθηται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐν δεξιᾷ τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἐρχόμενος μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. » Καὶ πολλῶν πληροφορηθέντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἰακώβου, κραζόντων τε καὶ λεγόντων· Ὡσαννᾶ τῷ Υἱῷ Δαβίδ, πολλὴ τοὺς Γραμματεῖς τότε καὶ Φαρισαίους εἰσῄει μετάνοια τοῦ πραχθέντος· καὶ πρὸς ἀλλήλους, Κακῶς ἐποιήσαμεν, ἔλεγον, τοιαύτην μαρτυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησοῦ· δεῦτε τοιγαροῦν, καταλάβωμεν τὸν Ἰάκωβον, ἵν' ὁ λαὸς οὕτω φόβῳ περισχεθέντες μὴ πιστεύσωσι τῷ Ἰησοῦ. Οὕτως B εἰπόντες μέγα τι βεβοήκασιν· Ὦ ! ὤ ! καὶ ὁ Δίκαιος ἐπλανήθη.

ΙΘ'. Ἀναβάντες οὖν ἐπὶ τὸ πτερύγιον εὐθὺς καταβάλλουσι· καὶ μηδὲ οὕτω τῆς μανίας στάντες, ἔλεγον· Λιθάσωμεν τὸν Δίκαιον. Καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτὸν, ἐπείπερ καταβληθεὶς οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ στραφεὶς, ὦ ψυχῆς ἁγίας ! τίθησι τὰ γόνατα, λέγων· Κύριε Θεὲ Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι· τὴν αὐτὴν τῷ Στεφάνῳ φωνὴν ἀφεὶς καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος. Οὕτως οὖν λιθοβολούντων αὐτὸν, εἷς τῶν ἱερέων, τῶν υἱῶν Ῥηχαβὶ, υἱοῦ Ῥαχαβὴν, τῶν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου μαρτυρουμένων, ἔκραξε λέγων· Παύσασθε, τί ποιεῖσθε ; εὔχεται ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Δίκαιος. Καί τις αὐτῶν, ἀπὸ τῶν κναφέων τὸ ξύλον λαβὼν, ἐν ᾧ ἀπεπίαζον τὰ ἱμάτια, ἐπάγει λίαν κατὰ C τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· καὶ οὕτως ὁ Δίκαιος παραδίδωσι τὴν ψυχήν. Καὶ λαβόντες αὐτὸν θάπτουσι πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ.

ΙΚ'. Ὅσοι δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιεικέστατοι, καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους ἀκριβεῖς ἐδόκουν, βαρέως ἤνεγκαν ἐπὶ τούτῳ· καὶ πέμπουσι κρύφα πρὸς τὸν Ἀγρίππαν (οὗτος γὰρ τῆς Ἡρώδου τετραρχίας διάδοχος ἦν) ἀξιοῦνται ἐπιστεῖλαι Ἀνάνῳ, μὴ τοιαῦτα τολμᾷν, μηδὲ γὰρ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον Ἰάκωβον ὀρθῶς καταπρᾶξαι. Τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τῷ Ἀλβίνῳ ὑπαντήσαντες, ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ὁδοιποροῦντι (αὐτὸν γὰρ μετὰ Φῆστον ἐχειροτόνησε Καῖσαρ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπον) διδάσκουσι μὴ ἐξεῖναι τῷ D Ἀνάνῳ χωρὶς γνώμης αὐτοῦ καθίσαι συνέδριον. Ἀλβῖνος δὲ τοῖς εἰποῦσι πεισθεὶς, γράφει μετ' ὀργῆς πρὸς τὸν Ἄνανον, δίκας ἀπειλῶν ὑποσχεῖν αὐτὸν τοῦ τοιοῦδε τολμήματος. Ἀγρίππας μέντοι ὁ βασιλεὺς, ἀφελὼν τῆς ἱερωσύνης τὸν Ἄνανον, ἄρξαντα μῆνας οὐ πλείους τριῶν, ἕτερον ἀντ' ἐκείνου κατέστηκε. Τὰ μέντοι κακῶν ἔσχατα, μετὰ τὴν Ἰακώβου τελευτὴν, Ἰουδαίους κατείληφε· καὶ μάρτυς τούτων Ἰουδαῖος Ἰώσηπος, μηδὲν τῆς ἀληθείας ὑποκρυψάμενος.

(16) Ast Rechabitæ, de quibus Hieremiæ xxxv, ex Madianitis inter Judæos habitantibus erant, uti, ex x Numerorum liquet ; quomodo ergo ex iis sacerdotes erant ? Glossema igitur hoc de suo adjecerit vel Hegesippus vel Eusebius, eo quod legeretur *filius Rechab*, adductus in hunc errorem : cum nomen hoc fere potuerit etiam ex Aaronis familia aliquis, sicut ex Judæis multi gesserunt nomen *Ismaelis*, quos ridiculum foret *Ismaelitas* dicere.

A ΚΑ' Ταῦτα οὕτω συνῆλθεν, καὶ προσετέθη τοῖς ἁγίοις ὁ ἅγιος, τοῖς μάρτυσιν ὁ μάρτυς, τοῖς δικαίοις ὁ δίκαιος καὶ ὢν καὶ ὀνομαζόμενος· ἐν ἐπισκόποις πρῶτος τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμενος στέφανον. Ἦν μὲν γὰρ προφθάσας ἐν διακόνοις ὁ Στέφανος, ἐν ἀποστόλοις ὁ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος· νῦν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς τῷ πρώτῳ ἀρχιερεῖ Χριστῷ ἠκολούθησεν, ὁ μάρτυς τῷ ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντὸς τὸ αἷμα τὸ ἴδιον ὑποσχόντι. Πόσων σοι θείων ἀξιωμάτων πόσοι χρεωστοῦνταί σοι στέφανοι, τῷ μαθητῇ, τῷ ἀρχιερεῖ, τῷ δικαίῳ, τῷ θεαδέλφῳ, τῷ μάρτυρι, τῷ ὅ τι ἂν τις εἴποι τῶν ἀγαθῶν ἐκ περιουσίας ἔχοντι, εἰς δόξαν Πατέρος, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς καὶ ἀχωρίστου Θεότητος, ᾗ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

XXI. Hæc ita evenerunt, Sanctus additus est sanctis, Martyr martyribus, justis qui Justus erat et nominabatur, quippe primus inter episcopos fuit martyrica corona redimitus. Nam inter diaconos quidem præcessit Stephanus, inter apostolos Zebedæi Jacobus : nunc autem pontifex Christum primum Pontificem est secutus ; martyr eum, qui pro universo mundo proprium præbuit sanguinem. Quam multarum divinarum dignitatu quam multæ tibi debitæ sunt coronæ, discipulo, pontifici, justo, Dei fratri, martyri? qui quidquid boni dixerit quispiam, habes ex abundantia : ad gloriam Patris, Filii et Spiritus sancti, quæ est una et inseparabilis divinitas, etquam decet omnis honor et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. B Amen.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΚΑΚΙΟΥ ΚΑΠΠΑΔΟΚΟΣ.

MARTYRIUM SANCTI ET EGREGII CHRISTI MARTYRIS

ACACII CAPPADOCIS

(Surius ad diem 8 Maii ; Græce nunc primum prodit ex. cod. Reg. Paris 1334, sæc. XII.)

C Α'. Τρίτον τοῦτο τοῦ μισοκάλου καὶ παμπονήρου δράκοντος λαίλαπι κινήσαντος κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ δούλων ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ γαμβροῦ Διοκλητιανοῦ, υἱοῦ δὲ καὶ ὑπερασπιστοῦ τοῦ Σατανᾶ, εὐθέως καὶ τὰ πονηρὰ καὶ ἀσεβῆ διατάγματα τούτου κατὰ πᾶσαν χώραν ἐπεφοίτησεν, ἔνθα προσέτταττεν, ὥστε ἐν πάσῃ πόλει, εἴ τις μὴ βούλοιτο τῇ θεραπείᾳ τῶν θεῶν προσιέναι, τοῦτον ἀπαραιτήτως πάσῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθῆναι. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἔξω ἄρχοντας ἐθέσπισεν, φόβῳ πάντα καὶ κινδύνου βασιλικοῦ γέμοντα· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοῖς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἡγεμόσι ταῦτα παρηγγέλλετο, ὥστε εἴ τις τῶν στρατιωτῶν μὴ ὑπείκῃ τοῖς προστάγμασι τοῦ βασιλέως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, τοῦτον δέσμιον τοῖς ἔξω δικαστηρίοις δίδοσθαι εἰς τιμωρίαν.

I. Cum tertio bonorum omnium hostis, et omni ex parte improbissimus draco diabolus, adversus Dei servos turbinem commovisset sub Maximino Diocletiani genero, et ipsius Satanæ filio ac propugnatore, statim impia ejus edicta per omnes regiones missa sunt. Edictis autem illis id præcipiebatur, ut in omni urbe, si quis esset, qui nollet deorum culturam obire, sine remissione aliqua omnibus suppliciis ac tormentis subjiceretur. Edicta vero ipsa omni terrore et regalibus minis ac periculis referta erant. Ad hæc et exercitus ducibus præceptum fuit, ut si quis e militibus imperatoris edicto, quod ad deorum vel ad dæmonum potius culturam pertineret, non obediret, ille vinculis astrictus, tribunalibus ad supplicia perferenda traD deretur.

Β'. Ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ καιρῷ καὶ τὰ κατὰ τὸν μακάριον καὶ ἅγιον μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Ἀκάκιον τὸν ἀληθῶς φερωνύμως τῇ θείᾳ πράξει μαρτυρηθέντα καὶ μηδὲν τοῦ κακοῦ μετασχόντα ἢ πράξαντά τι τῆς πονηρᾶς καὶ κακεντρεχοῦς αὐτοῦ μηχανῆς· οὗτος δὲ ἦν ὁ ἅγιος, γένους μὲν Καππαδοκῶν, τῇ δὲ τύχῃ στρατιώτης, τῇ δὲ προθέσει ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ· καὶ ταῦτα ἐκόσμει, καὶ γένος, καὶ στρατείαν,

II. Tempore illo sancti Acacii martyris facta effloruerunt, qui rei ipsa nomen suum comprobavit, cum nihil omnino malorum dæmonum particeps fuerit, neque quidquam egerit, quod cum malitiosi diaboli machinis conveniret. Hic vir sanctissimus fuit genere Cappadox, et conditione quidem miles, at proposito et voluntate, Christi athleta ; itaque et genus, et ordinis dignitatem exornavit. Ejus fa-

ctum hoc modo se habuit : Cum Firmus quidam militaris ordinis esset tribunus eorum qui Romanorum lingua Martii, Græce vero Ἄρειοι dicebantur, et sub eo tribuno centurio esset Acacius, Firmus ipse singulos milites ad se accersitos tentabat, ut quem animum quisque haberet, experiri ac scire posset. Cumque multos partim assentationibus, partim minis ad idolorum superstitionem atque interitum allexisset, posteaquam tribuni tentatio ad Acacium pervenit, tunc beatus ille clara voce : Christianus, inquit, ego natus fui : itaque Christianus et sum, et ero, Domino meo Jesu Christo hoc approbante : nam et ex parentibus, et ex majoribus Christianis natus sum. Hoc cum ille dixisset, et Firmus tertio eum tentaret, ac modo gravibus minis, modo promissis ingentibus promptam animi alacritatem et ejus constantiam debilitare, et illum ad se trahere conaretur, ita constans et immobilis in Christi confessione beatus ille perstitit, ut deinceps Firmus coactus fuerit, prout edicto regio jubebatur, virum sanctum Acacium vinculis astrictum, ad Bibianum quemdam mittere, qui totius exercitus imperium administrabat.

III. Cum igitur hic pro tribunali sederet, et eos interrogaturus esset, qui Dei confessionem profitebantur, Antoninus scriba ad Bibianum hæc detulit : Pridie hujus diei, Bibiane præses, Firmus eorum, qui Martii dicuntur, tribunatum gerens, Acacium centurionem vinctum misit ad potestatem tuam, quippe qui dominorum nostrorum et invictorum Augustorum edicto parere noluerit, eo quod Christianorum religionem sequatur. Diligentur quoque causam ipsius ad te scripsit. Bibianus tunc dixit : Recitentur, quæ ad me scripta sunt ab optimo viro Firmo tribuno. Recitata autem sunt, quæ scripta erant in hanc sententiam. Flaccus Firmus Bibiano duci salutem : Acacium centurionem sub me tribuno militantem, multumque a nobis partim illecebris, partim promissis, partim etiam minis provocatum, ut a Christianorum secta discederet, cum se Christianum esse asseveraret, et in ea confessione constanter permaneret, ego invictorum ac triumphantium imperatorum nostrorum jussis obediens, illum vinctum ad te misi, qui tormentis ac suppliciis subjici debet, ut legibus ipsis obediat.

IV. Hac epistola recitata, Bibianus dixit : Adducatur Acacius, quem tribunus dicit. Adest ille, inquit, Antoninus Commentariorum præfectus. Acacius vero tunc illic stetit ridenti vultu : quæ res futurum ejus viri gaudium figurabat. Judex igitur illi dixit : Quodnam tibi nomen est ? Respondit ille : Optabile et mihi et toti generi meo nomen est a Christo derivatum : illud vero, quo humano usu appellor, Acacius est. Ad hæc Judex : Quare, inquit, Acacius nominatus, ut ipse dicis, malus nunc es, non obediens editis imperatorum ? Hoc

A καὶ ἀξίωμα. Τὰ δὲ κατ' αὐτὸν οὕτως ἔχει τὸν τρόπον. Φήρμου τινὸς ταξιαρχοῦντος τῶν λεγομένων τοῦ ἀριθμοῦ κατὰ μὲν τὴν τῶν Ῥωμαίων γλῶτταν Μαρτησίων, καλουμένων, κατὰ δὲ τὴν τῶν Ἑλλήνων Ἀρείων, στρατευομένου δὲ αὐτοῦ τῷ ἀριθμῷ κεντυρίωνος, καὶ ἕκαστον τῶν στρατιωτῶν προσκαλουμένου τοῦ Φήρμου, καὶ πειρωμένου τὰ τῆς γνώμης ἑκάστου, καὶ πολλοὺς τὰ μὲν κολακείαις, τὰ δὲ καὶ ἀπειλαῖς δελεάζοντος εἰς τὴν ἀπώλειαν, ὡς ἔφθασεν καὶ εἰς αὐτὸν ἡ πεῖρα τοῦ ἄρχοντος, ἀνέκραγεν ὁ Μακάριος φωνῇ μεγάλῃ λέγων· Ἐγὼ Χριστιανὸς ἐγεννήθην, καὶ εἰμὶ, καὶ ἔσομαι, τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο παρακελευομένου καὶ θέλοντος· καὶ γὰρ καὶ γονέων καὶ γένους Χριστιανοῦ εἰμι· τοῦτο οὖν τρίτον ἀπόπειραν ποιουμένου τοῦ Φήρμου καὶ ποτὲ μὲν ἀπειλῇ βαρείᾳ, ποτὲ δὲ μείζοσιν
B ὑποσχέσεσιν ἐκμαλάξαι αὐτοῦ τὸ πρόθυμον βουλομένου καὶ ἐξέλκοντος, ἔμεινεν ἀσάλευτος ὁ Μακάριος τῇ ὁμολογίᾳ, ὡς λοιπὸν ἀναγκασθῆναι τὸν Φήρμον καὶ κατὰ τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικὸν δεδεμένον ἀποστεῖλαι τὸν ἅγιον Ἀκάκιον Βιβιανῷ τινι τῷ διέποντι τὴν καθόλου τοῦ στρατοῦ ἀξίαν.

Γ'. Τούτου οὖν καθεσθέντος πρὸ τοῦ βήματος καὶ ἐπερώτησιν μέλλοντας ποιεῖσθαι τῶν εἰς τὸν Θεὸν τὴν ὁμολογίαν ἐσχηκότων, Ἀντωνῖνος κομενταρήσιος ἀναφέρει τῷ Βιβιανῷ λέγων· Κύριέ μου, τῇ χθὲς ἡμέρᾳ Φῆρμος ὁ τριβοῦνος τῶν λεγομένων Μαρτησίων Ἀκάκιόν τινα στρατιώτην ὄντα τοῦ νουμέρου αὐτοῦ δέσμιον παρέπεμψεν πρὸς τὴν σὴν ἐξουσίαν,
C ὡς μὴ βουληθέντα εἶξαι τῷ προστάγματι τῶν δεσποτῶν ἡμῶν των ἀηττήτων Αὐγούστων, τῇ δὲ τῶν Χριστιανῶν θρησκείᾳ ἐξακολουθοῦντα, ἀκριβῶς γράψας καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ τῇ σῇ ἀρετῇ. Βιβιανὸς εἶπεν· Ἀναγνωσθήτω πρότερον τὰ γραφέντα τῇ ἐμῇ καθοσιώσει παρὰ τοῦ κυρίου μου καὶ ἐναρέτου Φήρμου τοῦ ταξιάρχου· καὶ παρευθὺ ἀνεγνώσθη. Ἦν δὲ τὰ γραφέντα τοιαῦτα· Φλάβιος Φῆρμος τῷ κατὰ πάντα μοι σεβασμίῳ Βιβιανῷ χαίρειν. Ἀκάκιον στρατιώτην τοῦ ἀριθμοῦ τυγχάνοντα τοῦ ὑπ' ἐμὲ πολλὰ παρ' ἡμῶν τοῦτο μὲν κολακείαις καὶ ὑποσχέσεσι προτραπέντα, τοῦτο δὲ καὶ ἀπειλαῖς ὑπομνησθέντα, Χριστιανὸν δὲ ἑαυτὸν λέγοντα καὶ ἀκλινῶς περὶ τούτου ἔχοντα, πληρῶν τὸ πρόσταγμα τῶν ἀηττήτων τροπαιούχων βασιλέων ἡμῶν, ἀπέστειλα δέσμιον τῇ
D σῇ στεῤῥότητι, ὀφείλοντα πρῶτον ἐρωτηθῆναι, εἶθ' οὕτως στρέβλαις ὑποβληθῆναι καὶ τιμωρίαις, ὅπως εἴξῃ τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων νόμοις.

Δ'. Ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπιστολῆς, Βιβιανὸς λέγει· Εἰσαχθήτω Ἀκάκιος ὁ καὶ ἐπιζητούμενος. Ἀντωνῖνος κομενταρήσιος λέγει· Ἕστηκε, κύριε. Σταθεὶς δὲ ὁ μακάριος Ἀκάκιος πρὸ τοῦ βήματος Βιβιανοῦ, εἶχεν τὸ πρόσωπον ὥσπερ ῥόδον μειδιῶν καὶ ἀνθοῦντα, ἤδη προεικονιζόμενος τὴν χαρὰν τὴν μέλλουσαν αὐτὸν διαδέχεσθαι. Λέγει αὐτῷ ὁ δικαστής· Τίς καλεῖσαι ; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Τὸ ποθεινὸν ὄνομα ἐμοί τε καὶ παντὶ τῷ γένει μου Χριστιανός· ὁ δὲ τῆς χρήσεως τῆς πρὸς ἀνθρώπους Ἀκάκιος. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Καὶ διὰ τί, φησίν, Ἀκάκιος

λεγόμενος, καθὼς λέγεις, κακὸς φαίνει, μὴ πειθόμενος τοῖς θεσπίσμασιν τῶν αὐτοκρατόρων ; τοῦτο γὰρ καὶ σημαίνει τὰ γραφέντα ἡμῖν παρὰ Φήρμου τοῦ ταξιάρχου. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Κατασοφίζει μου, ὦ δικαστά· ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι κατὰ τοῦτο μᾶλλον Ἀκάκιος λέγομαι· οὐ γὰρ θέλω μετασχεῖν τῆς κακίας καὶ πονηρίας τῶν ἀθλίων καὶ αἱμοβόρων δαιμόνων ἢ τῶν τούτοις πειθομένων Ἑλλήνων. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Πόθεν ὁρμώμενος οὕτω κατεθρασύνῃ τῷ λόγῳ ; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Τί γὰρ τοῦτο ποιῇ, ὅτι ἐρωτᾷς περὶ τῆς πατρίδος ; Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐπειδὴ ἔμπειροι γεγόναμεν καὶ τὰ ἤθη τῶν πατρίδων ἐπιστάμεθα, διὰ τοῦτο ἐπηρώτησά σε, ἵνα πρὸς τὸ ἦθος τῆς πατρίδος σου ἀκούσας, οὕτω καὶ χρήσωμαι ἐν τῷ παρόντι προστάγματι. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Γένει μὲν εἰμὶ Ἀχαιός, ἐγεννήθην δὲ ἐν Καππαδοκίᾳ· ἐκεῖσε τοίνυν καὶ τὴν κατοίκησιν τῶν γονέων μου ἐχόντων, ἐπὶ στρατείαν ἦλθον, ὅθεν μάλιστα καὶ πολλοὺς τῶν συστρατιωτῶν μου προλαβόντας μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ γνωρίζω, ἀλλὰ καὶ γείτονας καὶ συνηλικιώτας μου. Βούλομαι οὖν ἐκείνοις α' μᾶλλονκολουθῆσαι, εἴπερ τοῖς λεγομένοις νόμο ισὰ ρπύμῶν ἀνθρώπων ἀκοῦσαι τοῖς μετ' αὐτῶν φθειρομένοις τῇ παραλλαγῇ τοῦ βίου τούτου.

Ε'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Μὴ νομίσῃς, Ἀκάκιε, τὰς τυχούσας σε τιμωρίας ἐκδέξασθαι· καὶ γὰρ καὶ τὸ πάτριόν σου ληρῶδες καὶ ἀπότομον θάρσος τοῦτο ζητεῖ. Ὥστε οὖν πάντα σου τὸν λογισμὸν ἐκεῖνον ῥίψας, θέλησον πειθαρχῆσαι τοῖς νόμοις τῶν βασιλέων τῇ πρὸς τοὺς θεοὺς θεραπείᾳ, δι' οὓς κρατοῦσιν οἱ τὰ πάντα νικῶντες καὶ διέποντες Αὔγουστοι, αἰδεσθῆναι δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ τὸ βῆμα ἡμῶν, καὶ μὴ νομίσῃς εἶναι πάντων φρονιμώτερος, ἀπονοίᾳ ἀκαίρῳ κεχρημένος, εἰς ἄνθρωπόν τινα, ὥς φασιν ὑπόδικον τοῖς νόμοις γεγενημένον, τὰς ἐλπίδας ἔχων. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει· Σφάλλει, δικαστά, δεινὴν πλάνην τοῦ Σατανᾶ πλανώμενος· οὐ γὰρ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, ὧν λέγεις, κρατοῦσιν οἱ βασιλεῖς, ἀλλὰ διὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εὐσπλάγχνου Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα ποιήσαντος καὶ διακυβερνῶντος· τὸ δὲ εἰς ἄνθρωπον ὑπόδικον, ὡς σὺ λέγεις, ἔχειν με, δικαστά, τὰς ἐλπίδας, γνῶθι, ὅτι ἄνθρωπος μὲν δι' ἡμᾶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησους Χριστὸς ἐπεφάνη τῷ κόσμῳ, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς· Θεὸς δὲ ὢν ἀληθινὸς καὶ φέρων τὴν ἀπόῤῥητον αὐτοῦ οἰκονομίαν, ἣν οὐκ ἂν δυνήσῃ ἀκοῦσαι ἢ γνῶναι, εἰ μὴ πρῶτον ἑαυτὸν εὐτρεπίσῃς τῇ πίστει· πῶς ἂν κατ' ἀξίαν διηγήσομαί σοι ; Θεὸς γὰρ ὢν ἀληθινός, ὡς ἔφην, τὴν φύσιν καὶ Λόγος ἀδιαίρετος ὑπάρχων, καὶ συναΐδιος ἀεὶ τοῦ Πατρός, ἐν ἰδίοις, ὅτε ἠθέλησεν, καιροῖς ἐτέλεσεν τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, καὶ τῆς κατακρίσεως τοῦ Σατανᾶ, τοῦ ἀπ' ἀρχῆς βασκαίνοντος, ἠλευθέρωσεν.

Ϛ'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Καὶ εἰ κατ' αὐτοῦ πράσσουσιν οἱ βασιλεῖς, πῶς οὐκ ἀμείβεται τούτους ὁ Χριστός σου, ὁ τὴν οἰκονομίαν, ὥσπερ σὺ ἔφης, δι' ἡμᾶς βαστάσας, εἴγε ἐστὶν Θεὸς ἀληθινὸς καὶ δυνα-

enim significant, quæ nobis a Firmo tribuno scripta sunt. Tum Acacius : Captiosis sermonibus mecum agis, o judex ; verum ego tibi affirmo ob eam rem justius me Acacium nominari, quod nolim dæmonum istorum sanguinem vorantium malitiæ participes fieri, neque cum Græcis communicare, qui talibus obtemperant. At judex dixit : Undenam tu es, qui tam temerario sermone te jactas ? Quorsum, inquit Acacius, de patria me interrogas ? Cui judex : Quoniam rerum usum habemus, et patriarum mores recte novimus, propterea hoc a te quæsivi, ut pro ejus patriæ, ex qua tu es, moribus ac dignitate me in hac quæstione præstem. Tum Acacius : Genere, inquit, Achivus sum, in Cappadocia vero natus : quo loco cum parentes mei habitarent, ad exercitum veni, ubi et multos ex meis commilitonibus ante me Christi martyres fuisse accepi : quin etiam vicinos et æquales meos, tales fuisse cognovi : quibus et signorum gratiam post ipsorum mortem a Deo ipso impartitam vidimus. Illos igitur sequi malui, quam eas quas vos leges dicitis, cum humanæ illæ sint, et una cum hominibus post vitæ hujus excessum corrumpantur.

V. Ad hæc judex : Ne putes mediocres cruciatus tibi parandos esse ; etenim ista patriæ tuæ nugacitas et mira temeritas hoc expostulant. Ne igitur hæc patiaris, abjice omnes istas cogitationes, et imperatorum legibus obtempera, deorum cultui serviens, quorum nutu omnium victores ac rectores Augusti rerum potiuntur : nos etiam et tribunal hoc nostrum reverere, neque putes te omnium esse prudentissimum, temeritate ista importuna nunc abutentem, et in homine illo, quem pœnis secundum legem decretis subjectum fuisse aiunt, spes tuas collocantem. Erras, inquit Acacius, o judex, gravissimis Satanæ fallaciis deceptus ; non enim propter eorum deorum, quos tu dicis, cultum imperio Cæsares Augusti potiuntur, sed benigni Dei omnia gubernantis concessione hoc efficitur. Quod autem dicis, in homine condemnato (ut ipse ais) me spem collocasse, scito Jesum Dominum nostrum hominem nostri causa factum, in mundum hunc venisse, ut nobis salutem daret : qui cum idem esset verus Deus, mira quadam et immensa providentia humanam suscepit naturam, et eam in se habuit. Id vero tu neque cognoscere, neque audire poteris, nisi prius teipsum fidei Christianæ accommodaveris. Cum enim natura, ut dixi, esset verus Deus, et Verbum a Patre non divisum, sed cum illo semper coæternum, propriis, quibus ipse voluit, temporibus nostræ salutis opus perfecit, et a Satanæ ipsius, qui ab initio nobis inviderat, condemnatione ac servitute nos liberavit.

VI. Ad hæc judex dixit : Si imperatores ipsi contra eum faciunt, cur et illos non punit Christus iste tuus, qui, ut ipse dicis, humanam naturam nostri causa suscepit ? Facile enim imperatores punire

potest, si est Deus vere potens. Ex hoc ipso, inquit Acacius, eum, ac ejus bonitatem et potentiam cognoscere potes, quod cum injuriæ illi fiant, non statim pœnas vobis refert, sed diutius exspectat, ut vos Græcos pœniteat, qui cultum et venerationem Deo congruentem, dæmonibus affertis. Ad hæc et servorum, qui ei grati sunt, electionem ac progressum hoc modo compellere vult. Itaque hac providentia utitur. Nam si statim vobis pœnam inferre vellet, et vos ipsi in perpetuum periissetis, et ipsius servi manifesti non fierent; quin eti im gratiæ ipsius potentia otiosa permansisset. Quomodo enim Dominus noster gloriose laudari posset, nisi diuturna in vestris sceleribus puniendis patientia uteretur ? Nunc vero hæc ita fieri permittit, ut et vos, qui non resipiscitis, sed diuturnam ipsius patientiam respuentes, in vestra sævitia persistitis, et ab eo magis magisque desciscentes, ad interitum properatis, vestra culpa condemnemini, et nos, qui ejus imperium agnovimus, perpetuo cum illo vivamus. Quin etiam ipsius gloria in illis hominibus manifestior fiet, qui scelera sua recognoscentes, vitam emendaverint.

VII. Tunc Bibianus : Litteras forsan didicisti, ob idque sic diserte respondes. Nam per deos ipsos sermonem rationi consentaneum habuisti, ut hominum salutem sub Dei potentia esse ostenderes. Ex hoc ipso, inquit Acacius, Dei omnium dominatoris potentiam et gratiam agnoscere potes, quod cum non didicerim litteras illas, quæ vobis valde optabiles videntur, nisi tantum pauca quædam ad divinarum Litterarum lectionem necessaria, ipse Deus pro nobis miserabilibus suis servis respondet, facitque ut ab omnibus hominibus, quin etiam ut et a vobis ipsis, qui eruditi estis, laudemur. Nam et ab initio cum dispensationis divinæ opus perficeret, et suum ipsius regnum orbi terrarum prædicandum curaret, non hominibus genere aut divitiis, orationisve aut litterarum facultate præstantibus ad Evangelii sui prædicationem, sed piscatoribus et publicanis, ac pauperibus quibusdam usus est. Hoc autem fecit, ut ejus potentia, quæ mentem omnem exsuperat, cognosceretur, sancto ac divino Spiritu ejus discipulos adjuvante.

VIII. Post hæc judex : Omittens ego, quod opportune mihi faciendum est, tecum nugor, qui talia disseris. Tu scis imperatorum edicta omni terrore plena vobis proposita esse, ut vos Christiani homines vel sacrificetis, et deos ipsos colatis, in omnibus rebus vos illis subjicientes atque eo modo honores ab illis reportetis : vel, si sacrificare nolueritis, condemnemini, et suppliciis ac pœnis subjiciamini. Velim igitur dicas, num diis ipsis sacrifices, et legibus obtemperes, an te id facturum neges. Respondit Acacius : Sæpe et a Firmo interrogatus, Christianum me esse confessus sum. Quod ergo dixi, iterum dico, me Christianum esse, et impuris dæmonibus non sacrificare. Ego, inquit judex, etiam nunc ætatem istam tuam misericordia

A τός ; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ἐκ τούτου γὰρ μᾶλλον, δικαστὰ, ὀφείλεις γνωρίσαι αὐτὸν, καὶ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ ὑβριζόμενος οὐκ εὐθέως ἀνταποδίδωσιν ἡμῖν, ἐκδεχόμενος ὑμῶν τῶν Ἑλλήνων τὴν μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν, τῶν τὸ αὐτῷ πρέπον σέβας τοῖς δαίμοσι προσφερόντων· ἔτι δὲ καὶ τῶν εὐαρεστούντων αὐτῷ δούλων τὴν ἐκλογὴν καὶ προκοπὴν βουλόμενος ἐκτελέσαι, οὕτως ᾠκονόμησεν. Εἰ γὰρ ἠβούλετο εὐθέως ὑμῖν ἀποδοῦναι καὶ ὑμᾶς ἀπόλλυσθαι αἰωνίως, καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ οὐκ ἐγίνοντο φανεροὶ, ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀργὴ διέμενεν. Καὶ πῶς εἶχεν δοξασθῆναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰ μὴ ἦν μακρόθυμος ἐπὶ ταῖς πονηρίαις ὑμῶν ; Νῦν δὲ συγχωρεῖ ταῦτα οὕτως γενέσθαι, ἵνα καὶ ὑμεῖς ὅσοι οὐ B μετανοεῖτε, ἀλλὰ καταπτύσαντες τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ ἐμμένετε τῇ ὠμότητι ὑμῶν καὶ τῇ ἀποστάσει τῆς ἀπωλείας αὐτοκατάκριτοι γίνησθε, καὶ ἡμεῖς δὲ ἐκ προθέσεως τὴν δεσποτείαν αὐτοῦ ἐπιγνόντες, ζήσωμεν ἀϊδίως σὺν αὐτῷ καὶ ἡ δόξα δὲ αὐτοῦ φανερωθῇ διὰ τῶν μετανοούντων ἀνθρώπων καὶ διορθουμένων τὸν ἑαυτῶν βίον.

Ζ'. Βιβιανὸς εἶπεν· Ἀκάκιε, ἔμαθες γράμματα, ὅτι οὕτως προσόχως ἀποκρίνῃ· μὰ τοὺς θεοὺς ἐνδεχόμενον λόγον εἶπας, ὅσον τὸ ὑπ' ἐξουσίαν εἶναι Θεοῦ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ἐν τούτῳ γὰρ μᾶλλον, ὦ δικαστὰ, ὀφείλεις γνωρίσαι τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότου, ὅτι μὴ μαθόντος τὰ δοκοῦντα C ὑμῖν περισπούδαστα γράμματα, εἰ μὴ μόνον ὀλίγα πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐλεεινῶν δούλων αὐτοῦ ἀπολογεῖ τε καὶ ποιεῖ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ὑμῶν τῶν πεπαιδευμένων ἐπαινεῖσθαι· καὶ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς πληρῶν τὴν οἰκονομιαν καὶ μέλλων κηρύσσειν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν, οὐκ ἐχρήσατο ἀνθρώποις ἢ γένει, ἢ πλούτῳ, ἢ λόγῳ, ἢ γράμμασι δυνατοῖς πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἁλιεῦσι καὶ τελώναις, καὶ παντελῶς ἐν πτωχαῖς περιουσίαις ἐχρήσατο. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς, ἵνα ἡ ὑπερβάλλουσα πάντα νοῦν δύναμις αὐτοῦ γνωρισθῇ, τοῦ θείου καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐν πᾶσι συνεργοῦντος αὐτοῖς.

Η'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐγὼ ἐάσας τὸ καίριον, D ὡς εἰπεῖν ληρῶ μετὰ σοῦ τοιαῦτα διαλεγόμενος· οἶδας δὲ, ὅτι παντὸς φόβου ἡμῖν ἐστι γέμοντα τὰ προστάγματα τῶν αὐτοκρατόρων, ὥστε ἢ θύοντας καὶ θεραπεύοντας τοὺς θεοὺς ὑμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἐν πᾶσί ὅτε ὑπηκόους αὐτοὺς γενομένους καὶ τιμὰς παρ' αὐτῶν κομίζεσθαι, τοὺς δὲ μὴ θύοντας τιμωρεῖσθαι κατὰ κράτος. Θύεις οὖν τοῖς θεοῖς καὶ πειθαρχεῖς τοῖς νόμοις τῶν βασιλέων, ἢ ἀκμὴν ἀντιλέγεις ; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Καὶ ἐπὶ Φήρμου πολλάκις ἐπερωτηθεὶς, ὡμολόγησα Χριστιανὸν ἑαυτὸν εἶναι, καὶ πάλιν λέγω ὅτι Χριστιανός εἰμι, καὶ οὐ θύω δαίμοσιν ἀκαθάρτοις ποτέ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐγὼ ἔτι τὸ τῆς ἡλικίας σου μέτρον οἰκτείρω· ὁρῶ γὰρ σε μὴ πλέον εἴκοσι καὶ ε' ἐτῶν ὄντα· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ στρατιώτου

A σχῆμα αἰδεσθεὶς, οὐκ ἠθέλησα τιμωρίαις σε ὑποβαλεῖν · ἐὰν δὲ ἐμμένεις τῇ μωρίᾳ ἐκείνῃ, ἀναγκάσεις με τοῦ ἐπαγαγεῖν σοι βασάνους πικρὰς καὶ ἀνηκέστους. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν · Ὃ βούλει, ποίει ἐν τάχει, κἀγὼ γὰρ ὃ νῦν ποιῶ οὐκ ἔστι μωρὸν, ἀλλὰ καὶ πάνυ φρόνιμον, ἵνα τὸν ποιήσαντά με καὶ μέχρι τοῦ νῦν προνοούμενόν μοι μὴ ἐγκαταλείπω, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Ὁ δικαστὴς εἶπεν · Πῶς μόνον ἔφης εἶναι ἀληθινὸν Θεὸν, ὁπότε λέγεις, τὸν Χριστὸν Υἱὸν εἶναι Θεοῦ; ἀνάγκη πᾶσα, εἰ Υἱὸς καὶ ἴσος εἴη τῷ Πατρὶ, δύο αὐτοὺς εἶναι, λοιπὸν καὶ οὐχὶ ἕνα Θεόν. Δύο εἶναι καὶ αὐτοὶ λέγοντες θεοὺς, πῶς νῦν ἕνα ἐκφωνεῖς; Ἀναγκάζεις με γὰρ ληρολογεῖν μετὰ σοῦ, οὕτως ἔκθεσμα καὶ ἀνάρμοστα ὁμιλῶν.

prosequor. Video enim te non amplius quam viginti quinque annos natum. Quin etiam militarem dignitatem reveritus, nolui te statim tormentis subjicere. At si diutius in ista tua insania persistes, coges me inevitabilibus tormentis te subjicere. Ad hæc Acacius : Quod volo facere non stultum, sed valde prudens et Deo gratum opus est, ut eum, qui me creavit, et ad hunc usqus diem providentia sua prosecutus est, non deseram : illum, inquam, ipsum, qui solus est verus Deus. Quomodo, inquit judex, dixisti solum esse verum Deum, cum dicas Christum Dei Filium esse ? Omnino enim necesse est, at si Filium est, et Patri par sit ; et ita non unus, sed duo sint dii. Cum igitur et ipsi duos Deos dicatis, quare nunc unum Deum profers? Cogis enim me tecum nugari, cum ista tu nunc absurda et inconcinna dicas :

B Θ'. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν · Πιστεύω τῷ Ἰησοῦ τῷ σταυρωθέντι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, δοθῆναί μοι λόγον διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πρὸς τὴν ἐπερώτησιν ταύτην τοῦ διασαφῆσαι αὐτήν · οὐ γὰρ ἡ τυχοῦσά ἐστιν αὕτη ἐπερώτησις, πῶς δύο λέγοντες θεοὺς, ἕνα προσκυνεῖν Θεὸν ἐπαγγελλόμεθα · ἐγὼ δέ σοι λέγω, δικαστὰ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχώριστον εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἶναι μὲν τρία πρόσωπα ἐν τρισὶ προσηγορίαις, μίαν δὲ δύναμιν καὶ θεότητα τούτων τῶν ὀνομάτων ὑπάρχειν · ἕνα δὲ λέγομεν Θεὸν ἔχοντα καὶ Λόγον, καὶ ἄνευ τοῦ ζωτικοῦ Πνεύματος μὴ εἶναι. Δίδωμι δέ σοι καὶ ὑπόδειγμα ἐγχωροῦν ὅσον πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀνθρωπίνην δύναμιν ἐν τούτῳ · ὥσπερ ὁ βασιλεὺς ὁ νῦν, ὃν σὺ ἐπιγράφεις δεσπότην, ἐγὼ γὰρ ἄνθρωπον αὐτὸν λέγω, ἀλλὰ καὶ κρίσει μείζονι ὑποκείμενον, ἔχει δὲ C υἱὸν καὶ λέγεται, εἰ τύχοι, οὗτος Μαξιμιανὸς, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μαξέντιος, καὶ εἰσὶ δύο μὲν πρόσωπα, ἡ δὲ φύσις αὐτῶν, τοῦτ' ἔστιν τῆς ἀνθρωπότητος, μία καὶ ἡ βασιλεία μία καὶ ἀδιαίρετος τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ · τιμᾶται γὰρ ὁ υἱὸς διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ πατὴρ διὰ τὸν υἱόν · τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῆς θείας οὐσίας μίας οὔσης καὶ ἀτρέπτου, Θεοῦ τε καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου · εἷς καὶ ἀληθὴς Θεὸς ὁ παρ' ἡμῶν προσκυνούμενος.

IX. Tum Acacius : Ego credo, et in Jesu, qui sub Pontio Pilato crucifixus fuit, spem habeo, futurum, ut mihi per sanctum ejus Spiritum sermonis facultas suggeratur, qua interrogationi tuæ respondere, et quæstionem tuam explicare possim. Non vulgaris quæstio hæc est, quare cum duos nominemus, unum Deum a nobis coli profiteamur. Dico igitur tibi et Spiritum sanctum a Patre et Filio esse inseparabilem, ac tres quidem personas esse in tribus appellationibus, sed unam tamen horum nominum potentiam esse ac divinitatem. Unum autem dicimus Deum, habentem et Verbum, et Spiritum sanctum. Absurdissimum enim esset, Deum sine Verbo, et sine vitali Spiritu dicere. Idque exemplo tibi ostendam, ad hanc ipsam rem explicandam accommodato, quatenus humanæ facultatis conditio patitur. Quemadmodum imperator, qui nunc est, quem tu dominum, ego vero hominem dico, et majori judicio subjectum, et filius ejus (quorum qui pater est, Maximianus dicitur, filius autem Maxentius appellatur) duo quidem illi sunt, sed ipsorum tamen naturæ, humanæ, inquam, conditionis ratio una est, imperiumque patris et filii unum et inseparabile ; honoratur et enim filius per patrem, et pater per filium. Eodem modo et Deus consideratur : nam cum divina Patris, Verbi, et Spiritus sancti essentia, una eademque sit immutabilis, propterea unus, et vere Deus est, qui a nobis colitur.

D Ι'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν · Πολλάκις καὶ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐμοῦ προτρεψαμένου σε, σὺ τοῖς λόγοις σου τούτοις τοῖς μηδέν σε ὠφελοῦσι μεταβαλεῖν με βούλει · πείσθητι οὖν μοι, καὶ θῦσον, καὶ ἐπίγνωθι τοὺς πατρῴους θεοὺς, δι' οὓς τὰ πάντα συνέστηκεν · ἐπὶ πολὺ γάρ σου ἐφεισάμην. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει · Μή με νομίσῃς φόβοις κτυπεῖν · ἔχεις τὸ σῶμά μου εἰς μάστιγας ἕτοιμον · ὡς βούλει, χρῶ αὐτῷ · τὸν δὲ λογισμὸν τῆς ψυχῆς μου οὔτε σὺ, οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ σου, οὔτε ἡ παρουσία τῶν δαιμόνων σου δύναται μετατρέψαι ἐπὶ τὸ φαῦλόν ποτε. Ὁ δικαστὴς εἶπεν · Ἐπεὶ οὖν οὕτως βούλει, ἀνάγκη μοι πᾶσα εἰς αἰκισμοὺς χωρῆσαι κατὰ σοῦ καὶ τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικὸν πληρῶσαι · ἀδύνατον γάρ σε τοιαύτῃ ἐξετάσει ὑποπεσόντα, ἀναχωρῆσαι οὕτως καταπαίξαντα τοῦ

X. Ad hæc judex : Sæpe, inquit, te hortatus sum, ut ad rem propositam redeas ; at tu istis tuis sermonibus nullam tibi utilitatem afferentibus, studes me a proposito abducere. Fac igitur, quod ipse dico, et sacrificium offeras, ac patrios deos agnoscas, per quos omnia hæc constiterunt. Diutius enim tibi peperci. Cui Acacius : Ne putes, terroribus istis me perculsum iri. En habes corpus meum ad flagella excipienda paratissimum ; utere illo, ut libet : mentem vero et animi mei propositum neque tu, neque imperator tuus neque dæmonum tuorum præsentia unquam pervertere, et ad scelus compellere poterit. Tunc illi judex : Ergo, quando tu ita vis, omnino necesse est verberibus ac tormentis te subjicere, et imperatoris edictum exsequi. Nam

fieri non potest, ut tali quæstioni subjectus, sic redeas, judicium nostrum illudens. Tunc præses furore percitus, et cohortem affatus : Figite, inquit, quatuor vectes, et in illis Acacium alligate, crudisque nervis ipsius terga et ventrem verberate, ut discat alia non nugari, neque putet se aliquid scire, cum nihil sciat. Videamus an ipsius Deus auxilium ei afferat, ejusque mens ac propositum inquam firmum et immutabile sit, experiamur. Cum igitur Acacius in illis vectibus alligatus esset ; et ejus terga undique verberarentur, hanc solam vocem ille emittebat : Christe, opem feras mihi humili servo tuo ; Domine Deus, ne me derelinquas.

A δικαστηρίου. Καὶ θυμωθεὶς ὁ ἄρχων πρὸς τὴν τάξιν λέγει· Πήξατε τέσσαρας πάλους ἐν τῇ γῇ καὶ ἐκεῖ ἐνδήσαντες αὐτὸν, νευροις ὠμοῖς χρήσασθε αὐτῷ καθ' ἑκάτερα μέρη νώτου καὶ κοιλίας, ἵνα μάθῃ μὴ φλυαρεῖν τοσαῦτα καὶ νομίζειν εἰδέναι τι, μηδὲν ἐπιστάμενος. Δεθέντος δὲ αὐτοῦ ἐν τοῖς τέσσαρσι πάλοις καὶ μαστιζομένου σφοδρῶς καθ' ἑκάτερα μέρη τοῦ σώματος, αὐτὴ μόνη ἐγένετο παρ' αὐτοῦ φωνή· Ἰησοῦ Χριστὲ, βοήθει μοι, τῷ ταπεινῷ δούλῳ σου! Κύριε, μή με ἐγκαταλείπῃς!

XI. Cum vero sex carnifices vicissim illum verberarent, et ejus sanguis in terram abunde diffunderetur, totumque corpus vulneribus acerbissimis B laniatum esset, judex ipse cum miserabiles illas plagas videret, et martyris mentem ac voluntatem constantem atque immobilem esse animadverteret: Num, inquit, nunc sacrificabis ? Itane miser dici, quam amicus imperatorum esse maluisti? Ad hæc dixit Acacius : Nequaquam ego sacrifico : habeo enim Dominum meum Jesum Christum opem mihi ferentem ; itaque istis tuis cruciatibus robustiorem ac promptiorem me reddidisti. Hactenus enim tormentorum exspectatio, aliqua ex parte cogitationes meas perturbabat : cum vero vis illata est, et hæc pati cœpi, per Jesum Christum mihi potentiam suggerentem, robustissimus factus sum, et ad omnia tormenta suscipienda paratissimus. Deo ipso sine dubitatione aliqua confisus. Tum judex : Ista, C inquit, dicis, quoniam majora tormenta tibi non intuli. Sed ego temeritatem istam tuam dejiciam. Eo enim, quod hactenus tibi peperci, audacem, ut dicis, te reddidi. Cui Acacius : Fac celerrime quidquid vis. Quos enim cruciatus mihi afferre cogitas, illi utilitatem mihi afferent : et quo majora tormenta adhibebis, eo majorem Domini mei gratiam invitus mihi conciliabis. Hæc, inquit judex, loqueris, quoniam corpus tuum nondum verberibus laceratum est. Tum Acacius : Jam dixi, ut faceres, quidquid vis, non enim impuris dæmonibus sacrifico, neque voluntati tuæ, aut patris tui Satanæ morem gero. His auditis, judex commotus dixit : Plumbeis aminis ejus maxillas contundite, ne iste nostra diuturna in eum patientia temerario modo abutatur. Post hæc Acacius : En factum est, quod vo- D luisti, neque quidquam amplius profecisti; non enim malæ artes tuæ meam in Christum charitatem superabunt. Sacrifica, inquit judex, et ab imminentibus reliquis tormentis liber esto. Respondit Acacius : Nunquam (ut dixi) sacrificabo : tantum enim imminentes cruciatus despicio, quantum et antecedentes non curavi, Deo ipso mihi animos suggerente.

ΙΑ'. Καὶ ἀλλαγέντων ἐπ' αὐτῷ ἓξ δημίων τῶν καὶ τυπτόντων αὐτὸν, καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὴν γῆν πληρώσαντος, καὶ ὅλου τοῦ σώματος αὐτοῦ χαλεπῶς διατεθέντος τοῖς τραύμασιν, ὁ δικαστὴς ὁρῶν τὸ πάθος ἐλεεινὸν γεγενημένον καὶ τὸν λογισμὸν τοῦ μάρτυρος ἀμετακίνητον ὄντα, λέγει πρὸς αὐτόν· Θύεις, Ἀκάκιε, ἢ ἀκμὴν ἀντιλέγεις; σὺ γὰρ ἤλω ἄθλιος μᾶλλον φανῆναι ἢ φίλος γενέσθαι τῶν βασιλέων. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει· Οὐ θύω ποτέ· ἔχω γὰρ τὸν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν βοηθοῦντά μοι ἀεί· ἐμὲ γὰρ ἐκ τῶν βασάνων σου τούτων ἰσχυρώτερον μᾶλλον καὶ θαρσαλεώτερον κατέστησας· ἕως γὰρ ἄρτι ἡ προσδοκία τῶν δεινῶν κἂν ἐν μέρει τὸν λογισμόν μου ἐτάραττεν, γενομένη δὲ ἡ πεῖρα τοῦ πάθους καὶ ἐνεχθεῖσα διὰ τὸν ἐνδυναμοῦντά με Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, σφόδρα με γενναιότατον ἐποίησεν πρὸς πᾶσαν τιμωρίαν πιστεύσαντα ἀδιακρίτως τῷ Θεῷ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐπειδὴ τὰς μειζονάς σοι τιμωρίας οὐδέποτε ἐπήγαγον, ταῦτα λέγεις· ἐγὼ σου τὸ θράσος καθαιρῶ τοῦτο· φεισάμενος γάρ σου, θαρσαλέον σε, ὡς λέγεις, πεποίηκα. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει· Ποίει διὰ τάχους ὃ θέλεις· ἃς γὰρ νομίζεις βασάνους μοι ἐπάγειν, εἰς ὠφέλειάν μού εἰσιν· καὶ ὅσον μειζονάς μοι ἐπιφέρεις κολάσεις, τοσοῦτον καὶ ἐν τῷ Κυρίῳ χάριν ἄκων χαρίζῃ. Ὁ δικαστὴς λέγει· Ταῦτα λαλεῖς, Ἀκάκιε, ἐπειδὴ τὸ σῶμά σου οὐδέπω κατεξάνθη τοῖς αἰκισμοῖς. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Καὶ ἤδη σοι ἔφην, καὶ πάλιν λέγω, ποίει ὃ θέλεις· οὐ θύω γὰρ δαίμοσι ἀκαθάρτοις, οὔτε μὴν ποιῶ τὸ θέλημά σου, οὐδὲ τοῦ πατρός σου, τοῦ Σατανᾶ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Θλάσατε αὐτοῦ τὰς σιαγόνας μολιβδίσιν, ἵνα μὴ ἀπαυθαδίζηται τῇ ἡμετέρᾳ ἐπ' αὐτῷ μακροθυμίᾳ. Καὶ τούτου ἐν τάχει γενομένου, ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ἴδε καὶ ἐν τούτῳ ὃ ἠθέλησας, ἐποίησας, τύραννε, καὶ οὐδὲν πλέον ὠφέλησας· οὐ γὰρ νικήσουσιν αἱ κακοτεχνίαι σου τὴν εἰς Χριστόν μου ἀγάπην. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Θῦσον λοιπὸν καὶ ἀπαλλάγηθι τῶν μενουσῶν σε βασάνων. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει· Εἶπόν σοι, ὦ δικαστὰ, πολλάκις, ὅτι οὐ θύω δαίμοσί ποτε· τοσοῦτον γὰρ τῶν μελλουσῶν βασάνων κατέπτυσα, ὅσον καὶ τῶν ἤδη προλαβουσῶν οὐκ ἐφρόντισα, τοῦ Θεοῦ μου χορηγοῦντός μοι τὴν δύναμιν.

XII. Ad hæc judex : Quomodo, inquit tu miles atque illiteratus, ita causam tuam agis ? Cui Acacius : Putasne propria virtute nos hæc respondere ? Minime, inquam, nos hæc facimus, sed locuples et

ΙΒ'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Πῶς στρατιώτης ὢν καὶ ἀγράμματος, Ἀκάκιε, οὕτως ἑτοίμως ἀπολογῆσαι; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Τί γάρ; νομίζεις ἡμᾶς ἀπολογεῖσθαι ἐξ ἰδίας σκέψεως ἢ μαθήσεως; Οὐχί·

ἀλλὰ τὸ πλούσιον καὶ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ χορηγεῖ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν πολλὴν καὶ ἄφθονον τοῦ λόγου παῤῥησίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν, καθὼς καὶ ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξεν, προσειπὼν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· « Ὅτ' ἂν, φησὶ, παραδίδωσιν ὑμᾶς τοῖς ἄρχουσι διὰ τὸ ὄνομά μου, μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τὸ τί εἴπητε· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Ἀντώνιος κομενταρήσιος λέγει τῷ ἁγίῳ μάρτυρι· Τί ὠφελεῖς, ἄθλιε, τοιαῦτα νουθετηθεὶς καὶ μὴ πεισθεὶς, ἐὰν ὕστερον μετὰ βασάνων βαρυτέρων ποιήσῃς τὸ πρόσταγμα τῶν βασιλέων; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ὕπαγε! νουθέτησον σεαυτὸν, ταλαίπωρε! Εἰ γὰρ τοῦ ἄρχοντός σου καὶ τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ καὶ τῶν
B ἐπενεχθεισῶν μοι ὑπ' αὐτοῦ βασάνων οὐκ ἐφρόντισα χάριτι τοῦ Θεοῦ μου, σοῦ ἔχω ἀκοῦσαι; Ὁ δικαστὴς λέγει· Ἀκάκιον τὸν ἀκαθοσίωτον στρατιώτην γενόμενόν ποτε, ὑπὸ ἀσφαλὴν φρουρὰν τὴν ἐνδοτέραν εἰς τρία κεντήματα τοῦ ξύλου βαλόντες, περίθετε σίδηρα βαρέα κατὰ τοῦ τραχήλου καὶ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος, τηρηθησόμενόν μοι τῇ ἑξῆς δικασίμῳ· μὴ ὁρᾶσθαι δὲ αὐτὸν ὑπὸ τῶν συνέθνων συγχωρούμενον καθόλου, μή ποτε μακαριζόμενος ὑπ' αὐτῶν, εὐτονώτερος ἡμῖν πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐξέτασιν εὑρεθῇ.

ΙΓ'. Καὶ ἀπήχθη ὁ μακάριος ἐν τῇ φρουρᾷ χαίρων ἐπί τε τῇ παρελθούσῃ ἐπερωτήσει καὶ ἐπὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολήψει παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς Θεοῦ· καὶ ἐποίησεν ἐν τῇ φυλακῇ τῆς Πειρίνθου ἡμέρας ἑπτά. Ἐγένετο δὲ τὸν Βιβιανὸν γράμματα δέξασθαι
C παρὰ Λικινίου τοῦ ἐπάρχου τοῦ προλαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ Βυζάντιον· ἐκέλευσεν δὲ καὶ τοὺς δεσμώτας ἀκολουθῆσαι αὐτῷ. Ὁ οὖν μακάριος μάρτυς Ἀκάκιος καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν τραυμάτων τρυχόμενος καὶ τῷ πόνῳ τοῦ σώματος στενοχωρούμενος, ἔτι δὲ καὶ τῷ πλήθει τῶν σιδήρων βαρυνόμενος, καὶ τῇ ἐφήξει τῶν δημίων τῶν ἐν τῇ ὁδῷ ταλαιπωρούμενος, καὶ τῷ καμάτῳ τῆς πορείας θλιβόμενος, καὶ τῇ ἐνδείᾳ τῶν σιτίων ἐκλιμπανόμενος, καὶ τῷ μὴ συγχωρεῖσθαί τινα τῶν γνωστῶν συνέθνων ὁρᾶν αὐτὸν πρὸς τὸ ζῆν λοιπὸν ἐξαπορούμενος, ἐπακολουθούντων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δεσμωτῶν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ τῶν κατεπειγόντων αὐτοὺς δημίων, ηὔξατο τῷ Θεῷ, ἀξιώσας πρότερον τοὺς δημίους, συγχωρηθῆναι αὐτῷ εὔξασθαι· καὶ σταθεὶς ἐν τόπῳ τινὶ, ηὔξατο πρὸς Κύριον καὶ εἶπεν· Δόξα σοι, ὁ κατὰ τὸ πολύ ἔλεός σου ποιῶν
D καὶ τὰ ἐλέη σου μετὰ τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά σου· δόξα σοι, τῷ καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καλέσαντι εἰς τὸν κλῆρον τοῦτον· δόξα σοι, Ἰησοῦ, τῷ εἰδότι τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ἡμῶν καὶ δόντι μοι ἐν ταῖς βασάνοις τὴν ὑπομονήν. Ἐπεὶ οὖν βλέπεις, Κύριέ μου, πολλὰ τὰ συνέχοντά με κακὰ καὶ τοῦ μέλλειν ἐκδημῆσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τοῦ σώματος, αὐτὸς οὖν, Δέσποτα Κύριε, ἀπόστειλον ἄγγελον πρός με ἰαματικὸν, ἰώμενόν με ἀπὸ τῶν περιεχουσῶν με ὀδυνῶν καὶ ἀναγκῶν, καὶ κέλευσον καταξιωθῆναί με οἵῳ δήποτε τρόπῳ μόνον ἀποφάσει δικαστοῦ τελειω-

sanctus Dei Spiritus servis suis liberam orationem et patientiam suppeditat, illis providens, quemadmodum Salvator ipse discipulos suos docuit, cum sic dixit: « Quando vos tradiderint principibus propter nomen meum, ne solliciti sitis, quomodo, aut quid loquamini : dabitur enim vobis in illa hora, quid dicatis : non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis[1]. » Antoninus scriba dixit sancto martyri : Et quænam tibi, miser, utilitas futura est, si de talibus rebus admonitus persuaderi non vis, ac postea gravioribus tormentis adductus, imperatorum edicto parebis ? Abi, et te ipsum admoneas, inquit Acacius, nam si neque præsidem ipsum, neque minas illius, neque cruciatus in me illatos, Dei ope adjutus curavi, putasne me talem esse qui te audiam ? Tum judex ministris dixit : Acacium impium hominem olim militem, in carcere interiore tribus lignis alligatum custodite, et gravibus catenis ejus collum ac totum corpus circumdate, sequentis diei judicio reservandum : neque a suæ gentis hominibus illum videri permittite, ne forte ab ipsis beatus prædicetur, et ad futuras quæstiones constantior inveniatur.

XIII. Ductus igitur fuit beatus Acacius in carcerem, tum præterita confessione quam professus fuerat, tum futuris bonis, quæ a Deo vero accepturus erat, valde lætus : mansitque in carcere in urbe Perintho septem dies. Interea Bibianus accepit litteras a Flaccino, ut Byzantium se conferret : jussit autem et eos qui erant in carcere, illum sequi. Beatus igitur martyr Acacius, et vulnerum tumore, et corporis labore afflictus, ad hæc et illis multis ferreis catenis gravatus, militumque in via urgentium importunitate, et itineris lassitudine, ac ciborum inopia, denique notorum hominum, e quibus neminem videre permittebatur, absentia valde mœrens, et de vita ipsa desperans, cum et alii vincti eum sequerentur, et carnifices urgerent, petiit a carnificibus, ut orandi Dei potestatem illi facerent. Cum igitur quodam in loco stetisset, ita Deum precatus est : Gloria sit tibi, Deus, qui pro tua clementia in eos misericordem te præbes, qui diligunt nomen tuum : gloria, inquam, tibi sit, qui et me in peccatis viventem, ad hanc sortem tuam vocasti : gloria tibi, Jesu, qui nostræ carnis infirmitatem novisti, et ut tormenta fortiter ferrem, patientiam mihi præbuisti. Quoniam igitur vides, mi Domine, multis malis me oppressum, ita ut anima ipsa e corpore meo excessura videatur, tu ipse, Domine, mitte angelum, qui me curet, et ab angustiis, quibus opprimor, me sanet ; ac velis mihi hoc concedere, ut quacunque ratione, modo judicis sententia decretum sit, martyrium compleam, et apud te sim. Cum ita Deum oraret, vox e nube demissa est (erat enim aer ipse nubibus contextus) : Esto,

[1] Matth. x, 19.

Acaci, robustus et fortis. Vox autem illa fuit ita clara, ut carnifices et alii vincti eam audientes admirarentur, ac dicerent: Numquid et nubes loquuntur? An unquam tale quid auditum est, ut nunc ipsi audivimus? Hæc dicentes, de ea re ambigebant. Multi vero ex iis, qui vincti ducebantur, cum hæc audissent, in Dei Filium crediderunt, et ad martyris pedes se abjicientes, eum rogarunt, ut Christianæ fidei doctrinam ipsis exponeret.

A θῆναι ἐν εἰρήνῃ καὶ εἶναί με παρὰ σοὶ, ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Καὶ εὐξαμένου αὐτοῦ ταῦτα, φωνὴ ἐγένετο ἐκ νεφέλης (ἦν γὰρ ὁ ἀὴρ συγκεχυμένος)· Ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου. Ἀκάκιε· ἐγὼ γάρ εἰμι πάντοτε μετὰ σοῦ· ὡς καὶ τοὺς δημίους καὶ τοὺς δεσμώτας ἀκούσαντας τὴν φωνὴν θαυμάζειν καὶ λέγειν· Ἆρα καὶ νεφέλη λαλεῖ; ἢ ἠκούσθη ποτὲ, ὡς νῦν ἠκούσαμεν; Καὶ διηπόρουν περὶ τούτου. Πολλοὶ δὲ τῶν δεσμωτῶν ἀκούσαντες ταῦτα, ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ καὶ Θεῷ καὶ προσέπεσαν τῷ μακαρίῳ μάρτυρι Ἀκακίῳ, ἀξιοῦντες, αὐτὸν, ἐκτεθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς πίστεως.

XIV. Tunc igitur martyr Acacius una cum illis iter faciens : « Ego, inquit, paulum temporis miles fui, sed apud sacerdotes educatus, quin etiam genus e sacerdotibus ducens, memini audire ipsos hæc docentes, quemadmodum Deus ipse, cum homini, qui e paradiso exciderat, salutem dare, et ab inferis cum educere vellet, misit in hunc mundum coæternnm Verbum suum. Veniens igitur Filius Dei, carnem suscepit ex sancta Virgine Maria, et figura apparens ut homo, crucem sustinuit, ut Adami, qui Deo non obediverat, peccatum per crucis lignum emendaret, et condemnationis remissionem ei condonaret, ipse pro nobis noster Dominus debitum solvens ; nam eo quod in cruce fixus fuit, chirographum, quod contra nos erat, discidit, et peccatum dissolvit, et propria morte delevit mortem, et iuferos expoliavit, omnemque diaboli potestatem confudit atque infirmavit. Cumque totum diaboli exercitum profligasset, portasque æreas confregisset, ac vectes ferreos contrivisset, triduo e mortuis resurgens, humano generi resurgendi facultatem præbuit, ut omnes omnibus futuris sæculis viveremus. Hic enim mundus ad breve tempus manet, et nihil est. » Hæc omnia cum illi audivissent, ad Christi fidem conversi sunt. Postridie vero noctis tempore eo in loco, in quo erant, viderunt quosdam splendida veste indutos et militari habitu ornatos cum Acacio ipso loquentes. Quidam autem ex his qui eos viderant, existimabant Acacii commilitones atque amicos esse, qui metuentes imperatorem, noctis tempore Acacium viserent. Alii vero visionem aliquam divinam eam fuisse dicebant. Cum autem postea nocte Byzantium venissent, et simul in unam domum conjecti essent, rursus viderunt eosdem angelos cum Acacio loquentes, et vulnera, quæ erant in illius corpore, aqua ferventi abluentes, eumque curantes, ita ut omnes, qui et tunc, et superiore nocte illos viderant, dicerent, vere sanctorum angelorum visionem martyri oblatam fuisse.

ΙΔ΄. Τότε γοῦν ὁ ἅγιος μάρτυς σὺν αὐτοῖς ὁδεύων ἔλεγεν· Ἐγὼ μὲν, ἀδελφοί, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐγενόμην στρατιώτης, αὐξηθεὶς εἰς χεῖρας ἱερέων· ἀλλὰ καὶ γένος ἔχων ἱερατικὸν, μέμνημαι αὐτῶν διδασκόντων, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς θέλων τὸν B ἐκπεσόντα ἐκ τοῦ παραδείσου σῶσαι καὶ ἀναγαγεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ᾅδου, ἀπέστειλεν τὸν συναίδιον αὐτοῦ Υἱὸν καὶ Λόγον εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σαρκοῦται ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας καὶ σχήματι φανεὶς ὡς ἄνθρωπος, σταυρὸν ὑπέμεινεν ἑκουσίως δι' ἡμᾶς, ἵνα τοῦ Ἀδὰμ τὴν παρακοὴν πάλιν διὰ ξύλου τοῦ σταυροῦ ἰάσηται καὶ δώσει αὐτῷ τὴν ἄφεσιν τῆς καταδίκης. Αὐτὸς οὖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ χρέος ἀποδοὺς ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ διὰ τὸ προσηλωθῆναι τῷ σταυρῷ, σχίσας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον καὶ λύσας τὴν ἁμαρτίαν, καὶ διὰ τοῦ οἰκείου θανάτου θανατώσας τὸν θάνατον, καὶ νεκρώσας τὸν ᾅδην, καὶ καταισχύνας καὶ ἐξουδενώσας τὴν δύναμιν πᾶσαν τοῦ διαβόλου καὶ πάσης τῆς στρατείας αὐτοῦ, συνθλάσας τε πύλας χαλκᾶς καὶ C μοχλοὺς σιδηροὺς συντρίψας διὰ τῆς ἁγίας καὶ τριημέρου αὐτοῦ ἀναστάσεως, χαρίζεται τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ζωὴν, ἵνα και συνζήσωμεν πάντες αὐτῷ εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ταῦτα τοίνυν ἀκούσαντες, πάντες ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ τοῦ Χριστοῦ, τῶν δὲ πιστευσάντων τινὲς ἰδοὺ ἐν τῇ ἐπιούσῃ ἑσπέρᾳ ἐν τῇ μονῇ ἔνθα ἔμειναν ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ εἶδον λαμπροφοροῦντάς τινας ἄνδρας, σχήματι στρατιωτικῷ περιβεβλημένους καὶ ὁμιλοῦντας αὐτῷ· καὶ οἱ μὲν τῶν εἰδότων ἐνόμιζον φίλους αὐτοῦ εἶναι συστρατιώτας καὶ ὡς διὰ τὸν βασιλικὸν φόβον ἐληλυθέναι ἐν νυκτὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ ἐπισκέψασθαι αὐτόν· οἱ δὲ ἕτεροι ὀπτασίαν τινὰ ἀπόῤῥητον εἶναι ἔλεγον. Πάλιν δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐλθόντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ βληθέντες ὁμοῦ ἐν οἴκῳ D ἑνὶ ἐν τῇ φυλακῇ, εἶδον πάλιν τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας ἤτοι ἁγίους ἀγγέλους ὁμιλοῦντας αὐτῷ καὶ καταντλοῦντας ὕδατι θερμῷ τὰ τραύματα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν, ὡς πάντας θεασαμένους τότε τὰ παράδοξα καὶ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ εἰπεῖν· Ὀπτασία τις ἁγίων ἀγγέλων τῷ ἁγίῳ μάρτυρι ἐγένετο.

XV. Postridie vero cum martyr in carcerem interiorem conjectus, et judicis jussu ligno ac ferreis vinculis ligatus fuisset, aliique vincti in exteriore carcere servarentur, rursus multa lumina nocte accensa apud martyrem ipsum et viros alios viderunt, e vinculis eum solventes atque curantes, alios

ΙΕ΄. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ βληθέντος τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀκακίου εἰς τὴν ἐνδοτέραν φυλακὴν ἐν τῷ ξύλῳ καὶ τοῖς σιδήροις, κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἄρχοντος, ἐστιγμένου καὶ τρυχωμένου καὶ τῶν ἄλλων δεσμωτῶν εἰς τὴν ἐξωτέραν φυλακὴν ὄντων, εἶδον πάλιν φῶτα πολλὰ ἐν τῇ νυκτὶ ἁπτόμενα πρὸς τὸν

μάρτυρα, καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς μὲν λύοντας αὐτὸν ἐκ τῶν δεσμῶν καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν, τοὺς δὲ τροφὴν αὐτῷ προσφέροντας, καὶ ταῦτα τὰ παράδοξα ἐν πλείοσιν ἀγωγαῖς θεασάμενοι, καὶ τῷ δεσμοφύλακι ἀνενέγκαντες, ἐποίησαν καὶ αὐτὸν αὐταῖς ὄψεσι πληροφορηθῆναι, ὅθεν καὶ ὁ καπικλάριος ἐκπλαγεὶς ἐφ' οἷς ἐθεάσατο, πολλοῖς τῶν φίλων αὐτοῦ ἀπελθὼν ἐφανέρωσεν. Ὁ δὲ ἄρχων μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἐν τῷ Βυζαντίῳ, μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας καθίσας πρὸ τοῦ βήματος, ἐξήτησεν τὸν μάρτυρα λέγων· Κάλει τὸν Ἀκάκιον τὸν τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας τῶν Γαλιλαίων συνήγορον. Ἀντωνῖνος κομενταρήσιος εἶπεν· Ἕστηκεν, κύριε. Σταθέντος δὲ πρὸ τοῦ βήματος τοῦ μάρτυρος, ἰδὼν ὁ δικαστὴς τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου φαιδρὸν ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου, ἐξεπλάγη. Ἤλπιζεν γὰρ αὐτὸν ὁ δικασνὴς ἐκ τῶν τραυμάτων τοῦ σώματος, καὶ ἐκ τῆς θλίψεως τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκ τῆς ἐνδείας τῶν σιτίων, καὶ τοῦ κόπου τῆς πολλῆς ὁδοῦ καταπεπονημένον σφόδρα καὶ τεταριχευμένον ἰδεῖν τῷ σώματι, ὡς θαυμάσαντα αὐτὸν καὶ ἐκπλαγέντα ἐπί τε τῇ ὡραιότητι αὐτοῦ καὶ τῇ τοῦ προσώπου φαιδρότητι, εἰπεῖν πρὸς τὴν τάξιν· Ὦ κάκιστοι καὶ πονηροὶ στρατιῶται, οὐχὶ ἐκέλευσα ὑμᾶς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν ἐν τῷ ξύλῳ εἰς τρία κεντήματα βαλεῖν σιδήροις τε βαρυτάτοις καὶ πολλοῖς κατὰ τοῦ τραχήλου καὶ τῶν ποδῶν, καὶ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ βληθῆναι, ὡς τῇ τούτων ἀγχόνῃ τὸ ἀκμαῖον καὶ ἀνθοῦν τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καταπονηθῆναι καὶ μήτε ἐπισκέπτεσθαί τινας αὐτὸν πλὴν τοῦ τὴν βρῶσιν αὐτοῦ εἰσφέροντος; πῶς οὖν ὁρῶ αὐτὸν οὕτως νῦν τεθραμμένον ὡς ἀθλητὴν, ἀλλὰ καὶ τῷ κάλλει προστεθημένον καὶ πολὺ χαριέστερον αὐτὸν γεγονότα;

vero cibum ipsi afferentes: idque cum sæpius vidissent, carceris custodem adduxerunt, ut ipse quoque propriis oculis factum videns, de re illa certior fieret. Eam rem cum custos carceris visam obstupuisset, multis amicis narravit. Præses vero, septimo die postquam Byzantium venit, martyrem ad se duci jubens: Vocetur. inquit, Acacius, impiæ Galilæorum religionis patronus. Cui Antoninus scriba: En præsto est ille, quem quæris. Cum igitur ante tribunal martyr constitisset, ejusque vultum hilarem, velut angeli alicujus aspectum, præses vidisset, obstupuit; sperabat enim futurum, ut tum vulneribus corporis, tum vinculorum ærumnis, ac ciborum penuria corpore consumptum, et de via multa fessum videret. Cum igitur aliter se habentem vidisset, ejus pluchritudinem atque hilaritatem sic admiratus est, ut cohorti diceret: Annon vobis, milites pessimi, præcepi, ut hominem istum in interiorem carcerem conjectum in ligno ligaretis, ferreisque et gravissimis ac multis vinculis ejus collum et totum corpus constringeretis, ita ut ipsius florens ætas iis ligaminibus angeretur ac languesceret, neque sineretis aliquem ipsum visere, nisi qui cibum illi afferret? Quomodo igitur ipsum, velut athletam quemdam pinguem factum video: quin etiam longe pulchriorem ac venustiorem, quam antea fuerat?

ΙϚ'. Ἀντωνῖνος κομενταρήσιος εἶπεν. Μὰ τὴν σὴν ἀρετὴν καθὼς προσέταξας, εἰς πάσας τὰς τιμωρίας ἐμβέβληται καὶ ἐκ Περίνθου κατὰ τὴν ὁδὸν τὰ σίδηρα φορῶν, ἦλθεν ἕως τῶν ὧδε. Ἐὰν οὖν δοκῇ τῇ ἐξουσίᾳ σου ἐφιδεῖν καὶ τὰ σίδηρα καὶ σταθμίσαι αὐτὰ, ὧδε εἰσίν· μέχρι γὰρ τοῦ δικαστηρίου τούτου οὐ περιῃρέθησαν ἀπ' αὐτοῦ· ἐπερωτῆσαι δὲ ἡ ἐξουσία σου καὶ τὸν δεσμοφύλακα μετὰ ἀπειλῆς, εἰ μὴ οὕτως προστέτακτο αὐτῷ κατὰ τὴν κέλευσίν σου. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Εἰσαχθήτω ὁ δεσμοφύλαξ. Τοῦ δὲ εἰσαχθέντος, ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ δικαστής· Διὰ τί, τρισκατάρατε, κατὰ τὸ προσταχθέν σοι οὐκ ἐποίησας, ἀλλ' οὕτως αὐτὸν τεθραμμένον καὶ ἀνειλημμένον ἤγαγες ἡμῖν, ὡς μέλλοντα πάμμαχον ἡμῖν ποιῆσαι; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Τὸ ἐμόν σοι πάμμαχον, ὦ δικαστὰ, τετήρηταί σοι ἐν οὐρανῷ, ἔμπροσθεν τοῦ αἰωνίου καὶ ἀληθινοῦ ἀθλοθέτου Χριστοῦ, τοῦ καὶ τὴν φαιδρότητα καὶ ῥῶσίν μοι παρασχόντος· ὁ Κύριός μου καὶ Θεὸς οὕτως θεραπεύει τοὺς δούλους αὐτοῦ ῥήματι μόνῳ. Ὁ δικαστής· Κλάσατε αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας, ἵνα μὴ λαλῇ μὴ ἐπερωτώμενος. Καὶ πρὸς τὸν δεσμοφύλακα λέγει· Τί λέγεις σὺ, τρισκατάρατε;

ΙΖ'. Κάσσιος δεσμοφύλαξ εἶπεν Μὰ τὴν σὴν ἀρετὴν τὰ μὲν προσταχθέντα πάντα καὶ μετὰ προσθήκας κακῶν γεγόνασιν αὐτῷ· ἄλλοι δὲ ἦσαν οἱ δορυφοροῦντες αὐτὸν ὡς καὶ οἱ δέσμιοι πάντες οἱ σὺν αὐτῷ ἐπίστανται, καὶ εἰ ἄλλως λέγω, κεφαλὴν ἔχω· δέομαί σου, ἐξουσίαν ἔχεις, ποίει ὃ βούλει· ἐθεω-

XVI. Tum Antoninus scriba: Ita quidem factum est, ut jussisti; in omnes enim ærumnas illas, quas dixisti, conjectus, et ex urbe Perintho hucusque per totam viam ferreis vinculis astrictus fuit. Quod si amplitudini tuæ visum fuerit vincula ipsa ferrea videre, eaque ponderare, en illa hic sunt. Nam usque ad hoc tribunal homo iste his ferreis vinculis exutus non fuit. Quære a carceris custode minas adhibens, et vide, an ita illi jussum sit, quemadmodum tu præcepisti. Tum judex; Veniat, inquit, huc custos carceris. Cum venisset ille, judex ita eum interrogavit: Quare, scelestissime custos, facere noluisti, quod jussus es, sed ita nutritum atque instauratum istum ad nos duxisti, quasi bellator quidam futurus nobis esset? Ad hæc Acacius: Mea, inquit, pugnandi virtus e cœlo a vero illo certaminis præfecto Jesu Christo servata est, qui et robur mihi attulit. Dominus enim meus ita curat servos suos solo verbo. Tum judex: Confringite ejus dentes, ut non loquatur, nisi cum interrogatus fuerit. Iterum autem custodem carceris interrogans: Quidnam, inquit, scelestissime, respondes?

XVII. Tum Cassius custos carceris respondit: Per tuam amplitudinem juro, exsecutum me fuisse quæcunque te jussisti, et insuper alia mala his addidisse; sed fuere alii, qui hunc hominem curaverunt, ut sciunt omnes qui una cum ipso vincti erant. Quod si rem aliter se habere cognoveris, en caput

meum præsto est : potestatem habes : quæso facias quidquid vis. Videbamus enim sæpius quosdam veste splendida ornatos milites, aliosque urbanis viris, alios Medis quibusdam similes esse censebamus, qui una cum ipso versabantur, quique ejus vulnera curabant, et diligenter abstergebant, multisque cibariis propositis, una cum eo vescebantur. Hæc omnia homines, qui ex urbe Perintho una cum eo vincti ducti sunt, tum in via, tum hic cum sæpius vidissent, mihi retulerunt : ita ut ego, cum ipsis non crederem, et verum scire cuperem, meis oculis videns id cognoverim. At si quando repente, cum hæc spectarem, ingredi ad eum voluissem, et ab illis quærere undenam illuc ingressi essent, aut quinam forent illi, quos una cum ipso vidissem, sæpius ad eum ingressus, neque quemquam illorum, neque quidquam e cibariis illis videbam, sed hunc solum ligno alligatum, preces ad Deum fundentem, et divinam gloriam laudantem, interdum vero dormientem.

A ρούμεν γὰρ πλειστάκις λαμπροφοροῦντάς τινας, ὥσπερ σρατιώτας, καὶ ἄλλους ὡς σχολαστικοὺς, καὶ ἑτέρους ὡς ἰατροὺς εἶναι ἐνομίζομεν, συνόντας αὐτῷ, καὶ ἐπιμελουμένους. καὶ τῷ ὕδατι καταντλοῦντας τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ συνεσθίοντας αὐτῷ, πολλῶν ἀγαθῶν προκειμένων αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ πάντα ταὶ οἱ δέσμιοι ἀπὸ τῆς Περίνθου ἐρχόμενοι μετ' αὐτοῦ ἰδόντες καὶ ὧδε πλειστάκις ἀνήνεγκάν μοι, ὥστε καὶ ἐμὲ αὐτοψὶ πεισθῆναι μὴ πιστεύοντα αὐτοῖς. Εἴ ποτε δὲ ἀνοίξας τὴν κατῆναν εἰσελθεῖν ἠβουλήθην, αἰφνιδίως θεωρῶν ταῦτα, ἐπερωτῆσαι αὐτοὺς βουληθεὶς, πόθεν ἄρα εἰσῆλθον ἢ τίνες εἰσὶν ἐκεῖνοι οὓς ἔβλεπον μετ' αὐτοῦ, εἰσελθὼν δὲ πολλάκις πρὸς αὐτὸν, οὐδένα ἐξ αὐτῶν εὕρισκον οὐδὲ τῶν προκειμένων αὐτοῖς ἀγαθῶν, ἀλλὰ τοῦτον μόνον ἐν B τῷ ξύλῳ τεταμένον εὐχόμενόν τε καὶ δοξάζοντα τὸν Θεὸν αὐτοῦ, ὅτε δὲ καὶ ὕπνῳ κατακείμενον.

XVIII. Tum judex : Pecunias, inquit, ab Acacii contribulibus accepisti, ob idque judicium vis eludere. Ac statim furore percitus, plumbeis virgis ejus terga pulsari jussit. Quin cum cruciaretur, vociferans dicebat : Quæso, judex, ut si res aliter se habet, quam dixi, me interficias. Tum ille : Veneficum igitur hominem hunc esse affirmes opus est. Cui carceris custos : Ego, inquit, quod vidi, dico, neque scio, veneficusne sit, an non. Hæc cum beatus Acacius audiret, illorum stultitiam irridebat, quamvis fractis esset maxillis. Itaque judex ipse rursus furore accensus, Acacio dixit : Tune venisti ut nos derideres, præstigiis ac veneficiis tuis confisus ? Ego, inquit Acacius, non rideo, quod vestra pernicie gaudeam : imo sempiternam vestram condemnationem multum doleo. Vos autem ipsi vestram vitam irridetis, qui verum illum Deum cœli et terræ, maris et omnium quæ in eis sunt, effectorem dereliquistis, et lapides ipsos adoratis. Tum Judex ei dixit : Ne putes ista tua constantia me victum iri ; non sinam te vivere, nisi diis sacrifices, et invictorum imperatorum edictis obedias. Cui Acacius : Si timerem minas tuas, statim tibi obtemperans, fecissem quod jubes ; quoniam vero sententia mea melior est, quam tua, minas istas nihil timeo : fac, quod libet.

ΙΗ΄. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Σὺ χρήματα παρὰ τῶν συνέθνων αὐτοῦ λαβὼν, παίζειν θέλεις τὸ δικαστήριον. Καὶ θυμωθεὶς ἐκέλευσεν, καταυχενίοις αὐτῷ μολίβδεσι χρήσασθαι. Ὡς δὲ ἐβασανίζετο ὁ δεσμοφύλαξ, ἐβόα καὶ ἔλεγεν· Δέομαί σου, εἰ ἄλλως εἶπον, ἀπόκτεινόν με. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Οὐκ οὖν γόητα αὐτὸν ἀποφέρεις ; Ὁ δεσμοφύλαξ εἶπεν· Ἐγὼ ὃ εἶδον, εἶπον· εἰ δὲ ἔστιν γόης, οὐκ οἶδα. Ὁ δὲ μακάριος Ἀκάκιος ἑστὼς καὶ ἀκούων ταῦτα ἐγέλασε ἐπὶ τῇ ἀφροσύνῃ αὐτῶν, καὶ τοῦτο κλασθεὶς τοὺς σιαγόνας, ὡς τὸν δικαστὴν πάλιν ὀργισθέντα· Καταπαῖξαι ἡμῶν ἦλθες, λέγων, θαῤῥῶν ταῖς γοητείαις σου ; C Ἀπεκρίθη Ἀκάκιος· Ἐγὼ μὲν οὐ καταπαίζω ὡς ἐπιχαίρων τῇ ἀπωλείᾳ ὑμῶν· ἀλλὰ καὶ σφόδρα λυποῦμαι περὶ τῆς αἰδίου ὑμῶν κρίσεως. Παίζετε δὲ ὑμεῖς τὴν ἑαυτῶν ζωνὴ, καταλιπόντες τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ λίθοις προσκυνοῦντες. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Μὴ νομίσῃς με νικῆσαι τῇ εὐτονίᾳ σόυ· οὐκ ἐῶ σε ζῆσαι, ἐὰν μὴ θύσῃς καὶ πληρώσῃς τὸ προσταχθὲν σοι ὑπὸ τῶν ἀηττήτων αὐτοκρατόρων βασιλέων. Ἀκάκιος λέγει· Εἰ ἐφοβούμην σου τὰς ἀπειλὰς, ἀπὸ πρώτης ἂν πεισθεὶς σοι ἐποίουν ὃ λέγεις· ἐπειδὴ δὲ ὁ λογισμός μου καλλίων σου ἐστι καὶ οὐ φοβοῦμαί σου τὰς ἀπειλὰς, ποίει ὃ θέλεις.

XIX. Tunc Judex furore percitus : Sacrificasne, inquit, an adhuc pergis insanire ? Respondit Acacius : Tu pergis id facere, qui homines, a quibus nihil mali commissum est neque aliquid in te peccatum fuit, sic injuste consumis ? Hæc cum audisset judex, jussit virgas quernas afferri, et ejus terga ac ventrem verberari. Cumque decem homines vicissim Acacii corpus verberarent, martyr ipse tormentis afflictus, sic clamabat : Christe, adjuva humilem servum tuum. Iratus autem judex, jussit ventrem amplius verberari. Cumque decem illi homines hoc fecissent, et beatus martyr doleret, voce magna dixit : Domine Jesu Christe, adjuva servum tuum Acacium. Hoc cum ab eo dictum fuis-

ΙΘ΄. Τότε θυμωθεὶς ὁ δικαστὴς λέγει· Θύεις λοιπὸν D ἢ ἔτι ἐπιμένεις τῇ μωρίᾳ σου ; Ἀκάκιος εἶπεν· Ἐπιμένεις σὺ ἀνθρώπους μηδὲν πράξαντας κακὸν ἢ ἀδικήσαντας, ἀδίκως οὕτως ἀναλίσκων ; Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ δικαστὴς, κελεύει μηλεΐνας ῥάβδους ἐνεχθῆναι καὶ κατὰ τοῦ νώτου καὶ τῆς κοιλίας τύπτεσθαι αὐτόν, Ἀλλαγέντων δὲ δέκα ἀνθρώπων τυπτόντων αὐτὸν, ὁ μάρτυς ἐν ταῖς βασάνοις ἐβόα λέγων· Χριστὲ, βοήθει μοι τῷ ταπεινῷ δούλῳ σου. Καὶ θυμωθεὶς ὁ δικαστὴς κελεύει κατὰ τῆς κοιλίας τύπτεσθαι αὐτόν. Ἀλγήσας δὲ ὁ μακάριος ἀνεβόησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, βοήθει τῷ δούλῳ σου Ἀκακίῳ. Τούτου ῥηθέντος ὑπ' αὐτοῦ, εὐθέως φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐγένετο λέγουσα αὐτῷ.

Μὴ φοβοῦ, Ἀκάκιε, ἀλλὰ θάρσει· σὲ γὰρ δεῖ μετὰ τῶν πατέρων σου ἀπιέναι καὶ εὐφρανθῆναι ὧδε, ὅπου νῦν ὁμολογεῖς τὸ ὄνομά μου. Καὶ γενομένης τῆς φωνῆς ταύτης, οἱ τύπτοντες αὐτὸν ναρκήσαντες ἔστησαν ἐνεοὶ, μὴ δυνάμενοι τὰς χεῖρας κινῆσαι, ὥστε ἐπὶ τοῦτο ἀποῤῥηθῆναι τὸν ἄρχοντα, καὶ θυμωθῆναι σφόδρα, καὶ πέμψαι τὸν ἅγιον Ἀκάκιον Φλακκίνῳ τῷ ἀνθυπάτῳ τῆς Εὐρώπης μετὰ καὶ ἀναφορᾶς γράψαντα οὕτως·

set, statim vox de cœlo venit, ac dixit: Ne timeas, Acaci, sed esto bono animo; decet enim te cum patribus tuis esse, et cœlo versantem oblectari, eo quod nunc nominis mei confessionem profitearis. Cum hæc vox audita esset, homines illi qui martyrem verberabant, torpescentes tanquam muti effecti sunt, neque manus ipsas amplius movere poterant, ita ut judex ipse ambigeret, et furore accensus, sanctum illum martyrem Acacium ad majora judicia, hoc est, ad Flaccinum proconsulem Thraciæ mitteret, qui et relationem talem ad eum scripsit:

Κ'. Τῷ κατὰ πάντα θαυμασιωτάτῳ καὶ μεγίστῳ δικαστῇ Φλακκίνῳ ἀνθυπάτῳ Βιβιανὸς ὁ αἰδεσιμώτατος καθολικός· Ἀκάκιον τὸν τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν συνήγορον πεμφθέντα μοι παρὰ Φήρμου τοῦ ταξιάρχου τῶν ἀριθμοῦ Μαρτησίων καὶ μὴ βουλόμενον εἴκειν τοῖς προσταχθεῖσίν τὰ παρὰ τῶν ἀηττήτων βασιλέων ἡμῶν· πρὸ γὰρ τούτων τῶν εἴκοσι ἡμερῶν ἀποσταλέντα δεξάμενος αὐτὸν καὶ στιβαρῶς τὴν κατ' αὐτοῦ ἀνάκρισιν ποιησάμενος, οὐδὲν πλέον ἴσχυσα ἐνεργῆσαι εἰς αὐτὸν πλὴν κόπους καὶ θυμόν· τοῦ προκειμένου γὰρ αὐτοῦ σκοποῦ ἔχεται ἐπιμελῶς. Ἐπεὶ οὖν πλέον ὁ φόβος πρόσεστιν τῇ μεγίστῃ σου ἐξουσίᾳ, τοῦτον μετὰ τῶν πραχθέντων εἰς αὐτὸν παρὰ τῇ ἐμῇ βραχύτητι ἐπέστειλα ἐπὶ τὴν μεγίστην σου ἐξουσίαν, αἰκίσας αὐτὸν πλεῖστα ἐκ τοῦ δικαστηρίου καὶ οὕτως παραπέμψας τὴν λαμπρότητά σου· οὕτως κατὰ τὴν τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων διάταξιν πράξεις εἰς αὐτόν. Ἔῤῥωσο. Δεξάμενος δὲ ὁ Φλακκῖνος τὰ γράμματα τοῦ Βιβιανοῦ, ἐκέλευσεν ἐγκλεισθῆναι τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἀκάκιον ἄνευ δεσμῶν ἐν τῇ φυλακῇ. Γυναῖκα γὰρ εἶχεν ὁ Φλακκῖνος Χριστιανὴν, καὶ ἦν ἀξιωθεὶς καὶ ὁρκισθεὶς λάθρα παρ' αὐτῆς, ὥστε διὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ παρ' αὐτοῦ ἐξεταζομένους μὴ ἐπὶ πολὺ τιμωρεῖσθαι παρ' αὐτοῦ.

XX. Admirabili et maximo judici Flaccino proconsuli, Bibianus imperatorum devotissimus salutem: Acacium, impiæ Christianorum religionis patronum, a Firmo Martiæ legionis tribuno ad me missum, neque volentem iis parere, quæ ab invictis imperatoribus nostris præcepta sunt, cum viginti diebus ante ad me missum acceperim, et vehementer de ipso inquisiverim, nihil amplius profeci: propositi enim sui tenax est. Quoniam vero potestas tua plus timoris afferre potest, propterea hominem hunc cum actis, quæ de ilio a me composita sunt, cum te præstantissimum virum esse sciam, ad te misi. Cum igitur Flaccinus has litteras accepisset, jussit martyrem in carcere quidem concludi, sed servari tamen sine vinculis, et remota custodia illa tam atroci. Uxorem enim Christianam Flaccinus habebat, a qua rogatus, et jurejurando clam astrictus fuerat, ut qui propter Chrsti fidem ab ipso inquirebantur, non diu, neque multum ab eo cruciarentur.

ΚΑ'. Μετὰ οὖν ἄλλας πέντε ἡμέρας προκαθίσας ὁ ἀνθύπατος Φλακκῖνος ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσεν εἰσαχθῆναι τὸν μάρτυρα. Τοῦ δὲ ἐλθόντος, προσέταξεν ἀναγνωσθῆναι τὰ ἐπ' αὐτῷ πεπραγμένα παρὰ Βιβιανοῦ, καὶ ἀναγνωσθέντων αὐτῶν, ὡς κατέμαθεν ὁ δικαστὴς τὴν αὐστηρίαν τῆς ἐπ' αὐτῷ ἐξετάσεως, τήν τε ἔνστασιν καὶ ἀκλινῆ ὁμολογίαν τοῦ μάρτυρος καὶ τῶν ἐπ' αὐτῷ γεγονότων παραδόξων θαυμάτων, αἰτιασάμενος τὸν Βιβιανὸν ὡς μὴ τάχειον αὐτὸν ἀνελόντα, ἀλλ' εἰς τοσαύτην ἀκρίβειαν καὶ ἐπερώτησιν πρὸς ἄνθρωπον στρατιώτην πέποιηκοτα, προσέταξε ξίφει ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλὴν τοῦ μάρτυρος πρὸ τῆς πόλεως Βυζαντίου, εἰπών· Ἀκάκιον, τὸν τῶν Γαλιλαίων σύμμαχον καὶ λιποταχτήσαντα τῇ συμμαχίᾳ τῶν τροπαιούχων αὐτοκρατόρων ἡμῶν, βίᾳ ταύτῃ μᾶλλον αἱρησάμενον τὸ τέλος αὐτοῦ θᾶττον ἰδεῖν, ὡς ἡ κατ' αὐτὸν ἐξέτασις τῶν στρέβλων ἐδίδαξεν, τοῦτον κελεύει τὸ δικαστήριον τοῖς νόμοις μὴ πειθόμενον ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀποκοπῆναι.

XXI. Jussit igitur Flaccinus post quinque dies Acacium martyrem ad se duci, et ejus acta recitari, quæ Bibianus confecerat. Quibus recitatis, inquisitionis, quæ a Bibiano facta fuerat, austeritatem et martyris constantiam, stabilemque confessionem, et miracula per ipsum facta cognovit, Bibianumque accusavit, quod non celeriter eum interfecerat, sed tam exquisite adversus militarem hominem se gesserat; jussitque martyris caput abscindi ante urbem Byzantium, ita pronuntians: Acacium Galilæorum adjutorem, et nostrorum imperatorum tropæis insignium desertorem, qui operam dedit, ut quamprimum vitæ suæ finem talem videret, sicut quæstiones de eo factæ docuerunt: hunc, inquam, hominem legibus non obedientem, tribunal nostrum jubet gladio percuti, et capite privari.

ΚΒ'. Ὡς δὲ ἔγνω ὁ μακάριος τῆς κλήσεως αὐτοῦ τελειούμενον τὸ ἔργον, βραβεύσαντος αὐτῷ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἀνεβόησεν καὶ εἶπεν· Ὢ πόσοις στόμασι, Χριστὲ, εὐλογήσω σε, ζωῆς ἀρχηγὲ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅτι οὕτως ἐλεήμων καὶ μακρόθυμος εἶ ἐπ' ἐμὲ, τὸν ἁμαρτωλὸν, εἰς τοιοῦτον κλῆρον καταξιώσας με. Καὶ ἀπαχθεὶς ἔξω τῆς πό-

XXII. Postea vero, quam beatus Acacius vocationis suæ opus jamjam perficiendum cognovit, Spiritu sancto ita decernente, clamans sic ait: Quam multis linguis te laudare vellem, Christe, Dux vitæ, et Fili Dei, quoniam ita misericors et benignus es in me peccatis obnoxium, qui et tali sorte me dignatus fuisti. Cumque ductus fuisset

extra urbem Byzantium in locum ubi martyrium obeundum illi erat, rogavit carnifices, ut paulisper Dei orandi facultatem ei concederent. Itaque positis in terra genibus, has preces ad Deum misit: Gloria tibi Deus, et immensæ tuæ magnificentiæ convenit laudatio, qui sic gloriosum in nobis peccatorum onere gravatis te ostendis. Quo enim majora beneficia nobis largiris, et quo magis iniquitates nostras remittis, eo abundantius benignitatis tuæ gloria relucet. Benedictum sit nomen gloriæ tuæ, quod ita faciendum probasti, ut in Filio tuo unigenito et Spiritu sancto hominem ipsum honorares, et nunc me tantis beneficiis indignum propter bonitatem tuam ad talem gloriam invitasti, non propter mea opera. Benedico igitur tibi, Domine Deus sanctus Israel, cum unigenito Filio tuo, et sancto Spiritu, quoniam tua est gloria, tuus honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. Hæc cum dixisset, gladio percussus fuit, et capite truncatus. Itaque martyrium perfecit sanctus Acacius octavo die mensis Maii, imperatore Maximiano. Ejus autem corpus viri pii ac religiosi collegerunt, et omni studio ac diligentia funus ipsius curaverunt eo in loco, qui Staurius appellatur, imperante Maximiano tyranno, regnante autem super nos Domino nostro Jesu Christo: cui gloria sit et imperium in sæcula sæculorum. Amen

A λεως, εἰς τὸν τόπον οὗ ἤμελλε τελειοῦσθαι, ἀξιώσας τοὺς δημίους, ὥστε ἐπιτραπῆναι αὐτῷ ῥοπὴν ὥρας εὔξασθαι, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ ηὔξατο λέγων· Δόξα σοι, ὁ Θεὸς, καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ σου τῇ ἀνυπερβλήτῳ πρέπει αἴνεσις τῷ οὕτω ἐνδοξαζομένῳ ἐν τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἡμῖν· ὅσῳ γὰρ ἡμῖν χαρίζῃ καὶ παρορᾷς τὰς ἀνομίας ἡμῶν, τοσοῦτον μᾶλλον πλεονάζει ἡ δόξα τῆς ἀγαθότητός σου. Εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης, σου Κύριε, ὅτι οὕτως εὐδόκησας ἐν τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ, καὶ τῷ Πατρί σου τῷ ἁγίῳ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι τιμῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ὃν κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν ἔπλασας, καὶ νῦν με, Δέσποτα ἀγαθὲ, ἀνάξιον ὄντα καὶ ταπεινὸν, εἰς τοιαύτην δόξαν καὶ χαρὰν ἤγαγες διὰ τὴν σὴν ἀγαθότητα καὶ συμπάθειαν, οὐ διὰ τὰ ἐμὰ ἔργα καὶ τοὺς ἀγῶ- B νας. Δὸς οὖν ἔλεος καὶ μισθὸν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομά σου, Κύριε, καὶ τοῖς τιμῶσι καὶ μεμνημένοις τῆς μαρτυρίας ἡμῶν μισθὸν οὐράνιον δωρῆσαι καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, νῦν τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ τὰ ταμιεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ· πρόσδεξαι δὲ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καὶ συγκαταρίθμησόν με μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν σου ἐν τῇ ἀναστάσει τῆς ἀτελευτήτου σου βασιλείας εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἅγιος μάρτυς, ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τῷ ξίφει· καὶ συνέστειλαν ἄνδρες εὐλαβεῖς τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ ἐκήδευσαν μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἐν τόπῳ ἐπικαλουμένῳ Σταυρίῳ. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἀκάκιος μηνὶ Μαΐῳ, ὀγδόῃ, βασιλεύοντος Μαξιμιανοῦ τοῦ τυράννου, καθ' ἡμᾶς δὲ βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Acta sanctæ Glyceriæ virginis, martyris Heracleæ in Thracia, et B. Alexandri Romani, martyris Driziparæ in Thracia, quæ apud Lipomanum et Surium exstant; Metaphrastæ abjudicant socii Bollandiani ad Maii diem 13 et 14, « cum stylus concisus sit et ab ejus periodico scribendi genere alienissimum; » quod agnoscens Leo Allatius, in genuinis Metaphrastæ scriptis dignoscendis versatissimus, acta hæc inter illa enumerat quæ sub nomine Metaphrastæ, sed errore communi, referuntur a Lipomano et Surio.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΒΟΝΙΦΑΤΙΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI MARTYRIS BONIFACII

APUD TARSUM METROPOLIM CILICIÆ.

(Anno 290. Latine apud Surium ad diem 5 Junii, Græce in Actis Sanctorum Bolland, ad diem 14 Maii.)

Α'. Καὶ τὰ τῶν ἄλλων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων A ἆθλα πολύ τε καὶ μέγα τοῖς σπουδαίοις τὸ κέρδος περιποιεῖ· τῆς τε γὰρ κοινῆς φύσεως ὑπερφυῆ καὶ μέγιστα κατορθώματα παριστᾷ, καὶ τὸν μὲν Χριστὸν νικῶντα, τὸν ἐχθρὸν δὲ νικώμενόν τε καὶ προφανῶς αἰσχυνόμενον· πρὸς τούτοις, τοὺς μὲν ἀσεβεῖς περιφανέστατα διελέγχει, τοὺς εὐσεβεῖς δὲ μᾶλλον ἐπιρωννύει, καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἅμιλλαν τοὺς θερμοτέρους διερεθίζει. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπ' ἐκείνων, ἐφ' ὧν καὶ ὁ λοιπὸς βίος τῷ μάρτυρι σύμφωνος, καὶ ἐκ παίδων ἡ τῆς ἀρετῆς ἄσκησις σύντροφος. Εἰ δέ τις ᾖ τὸν βίον τὴν μὲν ἀρχὴν ἐῤῥαθυμηκὼς, μετὰ ταῦτα δὲ τοσοῦτον ἐκλάμψας τοῖς ἀγαθοῖς, ὡς ἀθρόον καὶ μαρτυρίου στέφανον ὑφαρπάσαι, ποίαν ἀπολείπει τοῦτο χάριτος τοῖς εὐσεβέσιν ὑπερβολήν; ἐπεὶ καὶ φύσει τὸ παρελπίδα Χριστὸν, πολὺ τοῦ συνήθους B ἐπιτερπέστερον. Εἰς τοῦτο δὲ καὶ ἡ τοῦ ἀπολωλότος προβάτου δηλαδὴ εὕρεσις τῷ Δεσπότῃ φέρει. Τοιοῦτον οὖν καὶ Βονιφάτιον ἔγνωμεν, τὸν περιώνυμον τοῦ Χριστοῦ ἀθλητήν· οὗπερ ἄρα καὶ ἄξιον μὴ τὴν ἄθλησιν παριδεῖν, ἀλλὰ μνήμῃ ὡς οἷόν τε καὶ γραφῇ παραδοῦναι. Ἔχει δὲ οὕτως.

Β'. Ἦν τις ἐν Ῥώμῃ γυνὴ, Ἀγλαῒς τοὔνομα, ὀνόματι δὲ τούτῳ καὶ τἄλλα συνῳδὰ ἠκολούθει, γένος τε, καὶ ὥρα, καὶ πλοῦτος, ἐφ' οἷς ἀγλαΐζεσθαι ταύτην ἐπιεικῶς ἦν. Γένος μὲν γὰρ τῶν εὐπατριδῶν, καὶ τῶν ἀνθυπάτου λαχόντων τιμῆς· ὥρα δὲ σὺν νεότητι, καθ' ἣν ἂν πρὸς ἔρωτας θερμωτέρως σχοίη γυνή· πλοῦτος δὲ βαθὺς καὶ καταχρήσασθαι ἱκανὸς πᾶσι τούτοις ἐπιγενόμενον· καὶ τὸ αὐτεξούσιον τὸ τῆς ἐπιθυμίας πῦρ ἰσχυρῶς ἐφῆπτε, καὶ πρὸς ἀτόπους αὐτὸν ἔρωτας παρεκάλει. C Οὕτω τοιγαροῦν Ἀγλαῒς πλουτοῦσα, καὶ ἀγαθοῖς τῆς γῆς θάλλουσα, διὰ ταῦτά τε καὶ ἐρώτων ἀκρατῶς ἔχουσα, τινὶ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῆς εἶτουν φροντιστῇ τῶν κτημάτων (ὁ καλὸς οὗτος ἦν Βονιφάτιος, οὐκ (a) ἀγχινοίᾳ μονη

Luc. xv, 4 seqq.

I. Aliorum quidem Christi martyrum certamina magnum lucrum viris bonis afferunt: nam et communis naturæ maxima est quæ naturam superant, facta ostendunt: et vincentem quidem Christum, aperte autem victum et probro ac dedecore affectum inimicum. Præterea impios quidem manifestissime arguunt: pios vero magis confirmant et corroborant, et ad spiritalem decertationem acriores reddunt et vehementiores. Et hæc quidem in illis, in quibus reliqua quoque vita congruit cum martyrio, et a pueris eis coaluit virtutis exercitatio. Si quis autem ab initio quidem ignavam et dissolutam vitam egerit, postea vero bonis adeo splenduerit, ut repente martyrii coronam arripuerit, quidnam potest esse hac gratia præstantius apud pios? Nam natura quoque id, quod præter spem, boni evenit, est delectabilius eo quod est consuetum. Eo tendit ovis quoque perditæ a Domino inventio [1]. Talem ergo novimus quoque fuisse hunc inclytum Christi martyrem Bonifacium. Cujus non æquum est despicere certationem: sed eam litterarum mandare monimentis. Sic autem habet:

II. Erat Romæ mulier quædam nomine Aglais. Hoc autem nomen consequebantur etiam alia congruentia, genus et species et divitiæ, quæ ei magnum splendorem et decus afferebant. Nam genus quidem erat patritiorum, et eorum, qui proconsularem honorem sunt assecuti: species vero cum juventute, quæ efficere possint, ut mulier sit amori vehementius dedita: luculentæ autem divitiæ, et quæ vel ad eis abutendum satis essent. His omnibus accedens libera vivendi potestas, ignem valide accendebat, et ad turpes amores incitabat. Cum esset ergo adeo dives Aglais, et terræ bonis floreret, et propterea incontinenter uteretur amoribus, ea cum quodam ex suorum bonorum procuratori-

(a) Ἀγχίνοια *ingenii solertia* Herveto vertitur, nobis alibi necdum lecta vox et barbariem prima sui parte spirans.

A bus (is erat pulcher Bonifacius, non ingenii solum solertia et in eam benevolentia, sed etiam alia specie longe superans) non honestis utebatur congressionibus ; non erubesco enim hæc dicere, cum paulo post possim ostendere vere divinam et admirabilem mutationem. Alioqui autem a vino quidem et amoribus vincebatur ab initio : sed et pecuniæ erat contemptor magnificentissimus, et ad eas egentibus distribuendas longe liberalissimus, et hospitalitati deditus, si ullus alius. Si quando ergo vidisset aliquos ex viatoribus, aut æstu et siti eliquatos, aut nive et frigore concretos, aut alia ratione itinere gravatos, ipse festinans hilariter eis ibat obviam, et rogabat ut a labore requiescerent : et cum cessissent, in domum suam introductos hospitio benigne accipiebat, et verbis et B factis eorum omnem propulsabat molestiam. Hæc etiam ante martyrium ornabant Bonifacium. Neque est ille solummodo examinandus et spectandus ex aliis : sed sunt etiam conjungenda ea, quæ sunt meliora. Bonifacius enim aliquid quidem voluptati, plurimam vero partem tribuens virtuti, et pulcherrima genera virtutis accurate exercens, ne esset perfectus ex hoc solo prohibebatur, quod non ess perans.

III. Cæterum non multo interjecto tempore hæc quoque labes, tanquam in toto mundo et pulchro corpore, eluitur, et quod ex vitio suscipiebatur dedecus, tegitur longe majori gloria. Non sustinuit enim Dominus despicere animam, adeo omni ex parte pulchram, perpetuo inquinari unius vitii turpitudine : sed placuit omnino divinarum rationum dispensationi, martyrico etiam sanguine purpureum et regium ei colorem indere. Quonam modo autem hoc sit effectum, et quodnam sit jactum fundamentum martyrii, parata est docere oratio. Adhuc quidem vigebat persecutio in Christianos, et profunda illa caligo simulacrorum totum simul occupabat Orientem. Subit autem illius dominam salutaris cogitatio, et cor ejus penetrat vehemens quoddam et invictum desiderium reliquiarum martyrum. Quoniam vero existimabat Bonifacio nullum esse fideliorem, aut ad in his serviendum diligentiorem, ei sicut carnalem et turpem, ita etiam laudabilem et beatum amorem communicat, et eum seorsum accipiens, Scis, inquit, frater, qualibus simus coinquinati peccatis, nec nobis curæ esse aliquid, quod exspectamus futurum ut sistamur D ante Deum, et pro his gravia subeamus supplicia. Cæterum audivi a quodam viro pio, quod si quis eos, qui propter Christum passi et affecti sunt martyrio, in honore habuerit et coluerit, magna quædam et præclara eum illinc ex eo manet remuneratio, et eadem, qua illi, fruetur beatitudine. Multi autem nunc quoque, ut, aiunt, pro Christo pulchra adeunt certamina. Tu vero (etenim jam venit tempus, ut meus ostendat Bonifacius, qua sit in nos affectione) ad hæc mihi inservi, et omni studio eo vadens, propera ad me afferre aliquid e sacris his reliquiis : ut cum eas honorifice deposue-

καὶ τῇ πρὸς αὐτὴν εὐνοίᾳ, πολλῷ δὲ καὶ ὡ
τῶν ἄλλων κρατῶν) μίξισιν οὐ καλαῖς ἐχρ
γὰρ αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων, ἔχων καὶ μετ'
δεῖξαι θείαν ὄντως καὶ θαυμασίαν μεταβολήν.
τε δὲ καὶ οἴνου μὲν ἐρώτων τὸ καταρχὰς
ἦν· οὐ μὴν τἄλλα τοιοῦτος· ἀλλὰ καὶ χρημάτω
όπτης κομιδῇ μεγαλοψυχώτατος, καὶ δεομένοι
διανεῖμαι φιλοτιμώτατος, καὶ φιλοξενίαν εἴ
ἄλλος φιλοφρονέστατος. Ὁπότε γοῦν ἴδοι τι
ὁδοιπορούντων, ἢ καύσωνι καὶ δίψει τηκομ
χιόνι καὶ ψύχει προσπηγνυομένους, ἢ ἄλλως
ὁδοιπορίας βαρυνομένους, αὐτὸς ἐπισπεύδων
ὑπήντα, καὶ τοῦ μόχθου διαναπαύσασθαι πο
καὶ εἴξαντας εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγαγὼν ἐξένιζ
φρόνως, καὶ λόγοις ἅμα καὶ ἔργοις πᾶν ὅπ
ἀηδὲς διέλυε. Ταῦτα καὶ πρὸ τοῦ μαρτυρίου
τὸν Βονιφάτιον· καὶ οὐχ ἁπλῶς ἐκεῖνον
ἄλλων δοκιμαστέον, ἀλλὰ συναπτέον πάντως
βελτίονα· Βονιφάτιος γὰρ τὸ μὲν ἡδονῇ, τὸ
καὶ τῇ ἀρετῇ νέμων, καὶ τὰ κάλλιστα τῆς
εἴδη πρὸς ἀκρίβειαν ἠσκηκώς, τὸ μὴ τέλει
παρὰ μόνου τοῦ μὴ σωφρονεῖν ἐκωλύετο.

Γ'. Πλὴν οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ· καὶ ὁ σπῖλ
καθάπερ ὅλῳ καθαρῷ καὶ περικαλλεῖ σώματ
θαίρεται· καὶ ἡ ἐκ τοῦ πάθους αἰσχύνη
πολλῷ δόξῃ περικαλύπτεται. Οὐ γὰρ ἠνέσχετ
ψυχὴν οὕτω παριδεῖν τὰ πάντα καλήν, ἑνὸς
αἴσχει διὰ τέλους μολύνεσθαι· ἀλλ' εὐδόκησε
θειοτέρων λόγων οἰκονομία, καὶ μαρτυρικῷ
ἁλουργὲς αὐτῇ καὶ βασιλικὸν χρῶμα πε
Ὅπως δὲ τοῦτο διῳκονόμηται, καὶ οἷα τῷ μ
καταβέβληται ἡ κρηπίς, ἕτοιμος διδάσκειν
Ἤκμαζε μὲν καὶ ἔτι ὁ κατὰ Χριστιανῶν
καὶ ὁ εἰδωλικὸς ἐκεῖνος καὶ βαθὺς κατὰ πά
τῆς Ἑῴας ἐπεκράτει ζόφος· ὑπέρχεται δὲ τὴν
δέσποιναν σωτήριος λογισμός, καὶ τὴν καρδί
διατρέχει δριμύς τις ἔρως καὶ ἄμαχος
μαρτυρικῶν. Ἐπεὶ δὲ οὐδένα Βονιφατίου
ἡγεῖτο πιστότερον, ἢ τοιούτοις ὑπουργεῖν
στερον, τοῦτον δὴ καὶ κοινωνόν, ὥσπερ τοῦ
καὶ ἀτίμου, οὕτως ἄρα καὶ τοῦ ἐπαινετοῦ τ
ρίου ποιεῖται ἔρωτος. Καὶ ἰδιαζόντως ἀπο
Οἶδας, φησίν, ἀδελφέ, οἵαις συνεχρώνθημε
τίαις, μηδέν τι μέλλον ἡμῖν, ὅτι Θεῷ παραστ
προσδοκῶμεν καὶ χαλεπὰς τούτων ὑποσχεῖν
λάσεις· πλὴν ἀλλ' ἐπυθόμην τινὸς τῶν εὐσεβ
ὡς εἴ τις τοὺς διὰ Χριστὸν παθόντας καὶ μ
σαντας διὰ τιμῆς μετέλθοι καὶ θεραπείας, π
αὐτοῦ ἐκεῖθεν καὶ λαμπρὰ περιμένει ἀντίδο
τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἀπολαύσει μακαριότητος.
δὲ καὶ νῦν, ὥς φασιν, ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὑπὸ Χρισ
καλὸν ἀγῶνα διαγωνίζονται· σὺ δὲ (καὶ γ
καιρός, ὅπως περὶ ἡμᾶς ἔχει τὸν ἐμὸν φαν
Βονιφάτιον) πρὸς ταῦτά μοι καθυπούργησο
σπουδῇ τῇ πάσῃ παραγενόμενος, τῶν ἁγίων
λειψάνων ἀγαγεῖν ἐπείχθητι, ὡς ἂν ἐντίμω
καταθέμενοι, καὶ ἱεροὺς ἐπιδημησάμενοι

φύλακάς τε αὐτοὺς καὶ σωτῆρας διαπαντὸς ἔχοιμεν. Ταῦτα πρὸς αὐτὸν εἰρηκυῖα, ἐπεὶ πρὸς ἑκόντα ἔλεγε καὶ πρόθυμον τὴν ὑπηρεσίαν, χρυσίον ἐγχειρίζει συχνόν· οὐδὲ γὰρ ἐξῆν λείψανόν τι μάρτυρος προῖκα λαβεῖν, ἀλλὰ τὸ πολὺ τῶν Χριστιανῶν περὶ αὐτὰ φίλτρον πορισμοῦ τοῖς ἀσεβέσι πρόφασις ἦν, καὶ πολλοῦ πρὸς ἐκείνους αὐτὰ παρέχειν ἐποίει. Τούτου οὖν ἕνεκα, συχνὸν τὸ χρυσίον, καὶ ἵνα καὶ πένησιν εἰς διανομὴν ἀρκέσῃ. Συνεκπέμπει δὲ καὶ ἵππεῖς δώδεκα, μύρα τε καὶ σινδόνας καὶ τἄλλα ὅσα προσῆκον εἰς τιμὴν τοῖς ἁγίοις. Ἀλλὰ προσεκτέον· ἐνταῦθα γὰρ ἥκομεν ἔνθα καὶ τὸ τοῦ διηγήματος χαριέστατον.

Δ'. Ὡς ἤδη πορείας ἔμελλεν ὁ Βονιφάτιος ἅπτεσθαι, εὐθὺς, ὥσπερ ὑπὸ γραμμῆς τὴν ἑαυτοῦ νίκην καὶ τὸν στέφανον προσημαίνων· Εἰ δέ πως, ἔφη, ὦ δέσποινα, ταύτης μὲν διαμαρτεῖν τῆς ἐγχειρήσεως, δεύτερος δὲ, ὅ φασι, πλοῦς τὸ ἐμόν σοι σῶμα προσενεχθείη, ἆρα σοι ἂν τοῦτο μέτριον εἴη τοῦ σκοποῦ παραμύθιον, καὶ τιμῆς ἄξιον παρὰ σοῦ νομισθείη; Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἐκεῖνος παίζων πρὸς τὴν δέσποιναν ἢ σπουδάζων· ὁ δὲ Θεὸς τὸ μέλλον ὥσπερ διὰ τῆς ἐκείνου προηγόρευσε γλώττης. Ἡ μέντοι Ἀγλαΐς· Οὐ καιρὸς, ἔφη, Βονιφάτιε, παιδιᾶς οὐδὲ λόγων τοιούτων, ὧν ἀποσχόμενον εὐλαβῶς ἔχειν προτρέπομαι καὶ κοσμίως, ἐπεὶ καὶ τοιούτοις ὑπηρετεῖν μέλλεις, ὧν ἡμᾶς, μὴ ὅτι γε ψαύειν, ἀλλὰ καὶ βλέπειν τοὺς ἀναξίους πάντολμον καὶ θρασύ. Τούτοις ἀρκούντως ἐπιτιμήσασα καὶ ἐντρέψασα, καὶ ὥσπερ ἀντὶ παιδιᾶς ἀκαίρου εἰς φόβον εὔλογον τὴν ἐκείνου ψυχὴν καταστήσασα, εἶτα καὶ, Ὁ Θεὸς, ἐπειποῦσα, ὁ δι' ἡμᾶς μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ τὸ ἑαυτοῦ αἷμα ἐκχέας, αὐτὸς παρίδοι τὰ πταίσματά μου καὶ ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου, καὶ καθευθυνεῖ τὰ διαβήματά σου· πρὸς τούτοις καὶ δεξιὰν αὐτῷ τὴν ἐπάνοδον εὐξαμένη ἐξέπεμψε. Τὸν δὲ Βονιφάτιον ὤνησαν μὲν οὐ μετρίως τε καὶ οἱ τῆς δεσποίνης λόγοι, καὶ πρὸς τὰ θεῖά τε καὶ σεβάσμια περιδεῆ κατέστησαν, ὅθεν οὔτε κρεῶν ἥπτετο κατὰ τὴν πορείαν, οὔτε μὴν οἴνῳ ἐχρῆτο· εἰσῄει δὲ αὐτὸν καὶ λογισμὸς, ὥσπερ παιδαγωγὸς ἀγαθὸς, ὅτιπερ, Οἷα δράσας, οἷα μέλλω χερσὶν ἀνάγνοις μετακομίζειν; Καὶ τῷ δέει τούτῳ ἠρέμα τι τῆς πρὸς τὸ σῶμα προσπαθείας κατωλιγώρει, καὶ ἑαυτῷ προσέχειν ἐπείθετο· φόβος μὲν γὰρ πατὴρ προσοχῆς· ἡ δὲ γαλήνης μήτηρ καὶ καταστάσεως, αὕτη δὲ τὴν συναίσθησιν, ὥσπερ ἐν ἀταράχῳ τινὶ καὶ καθαρῷ ὕδατι, τὰ αὐτῆς αἴσχη διαβλέπειν ποιεῖ· καὶ οὕτως ἀρχαὶ καὶ ῥίζαι τῆς μετανοίας φύονται, ἣ δὴ τότε καὶ Βονιφάτιον καλῶς συνειλήφει, καὶ ἤδη πρὸς βίου ἀκρίβειαν ἀπονεύων φανερὸς ἦν, τῆς μὲν παχυτέρας ταύτης καὶ περιττῆς τροφῆς, ὥσπερ ἔφημεν, ἀπεχόμενος, εὐχῆς δὲ ἀδιαλείπτου καὶ νηστείας κατὰ τὴν πορείαν ἐχόμενος.

Ε'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπιβὰς τῆς Ἀσίας κατὰ τὴν ὑμνουμένην τῆς Κιλικίας Ταρσὸν ἐγένετο, ἔνθα δὴ

A rimus, et sacras ædes eis ædificaverimus, eos semper habeamus custodes et servatores. Hæc cum ei dixisset, et se libenter id ministerium promptoque et alacri animo obiturum ostendisset, tradit ei multum auri. Neque enim licebat gratis accipere ullas martyrum reliquias, sed Christianorum magnus in eas amor, erat impiis causa lucri, et efficiebat ut nonnisi magni eas emptas præberent. Ea de causa mittit multum auri, et ut etiam haberet, quod distribueret pauperibus. Mittit autem cum eo equos quoque duodecim, et unguentum, et sindonas, et quæcunque alia usui erant ad honorandos sanctos. Sed est attendendum; huc enim venimus, ubi est narratio jucundissima.

IV. Cum jam Bonifacius esset iter ingressurus, B statim quasi graphice victoriam suam et coronam præsignificans: Si forte, inquit, o domina, quemadmodum contingit, ut hoc quidem cœpto frustreris: secunda vero, ut aiunt, navigatio, meum ad te corpus afferat: fueritne hoc tibi mediocre tui instituti ac scopi solatium, et apud te habendum in honore? Et hæc quidem ille fortasse magis ludens apud dominam, quam agens serio: Deus autem id, quod erat futurum, prædixit per illius linguam. Aglais vero: Non est, o Bonifaci, inquit, tempus ludendi, neque horum verborum, a quibus abstinentem jubeo, ut pie et honeste te geras. Nam iis es inserviturus, quæ nos non solum tangere, sed etiam aspicere indignos, nimiæ est audaciæ et temeritatis. Cum his satis increpasset, C et pudore affecisset, et pro ludo intempestivo ad justum et rationi consentaneum metum illius animam traduxisset et dixisset: Deus, qui servi formam propter nos accipit, et suum effudit sanguinem, ipse ad mea non aspiciat delicta, et mittat angelum suum ante te, et dirigat gressus tuos. Deinde faustum ei precata reditum, eum emittit. Bonifacio vero non mediocriter quidem profuerunt verba dominæ, et ut res divinas et religiosas revereretur, effecerunt. Hinc factum est ut in itinere nec carnes tangeret, nec vino uteretur, Subibat autem ejus quoque mentem cogitatio, veluti quidam bonus pædagogus: Qualia sunt quæ feci, et qualia sum impuris manibus portaturus? Propter hunc vero metum, sensim negligebat pristinam suam in corpus affectionem, et ut D sibi attenderet, sibi persuadebat. Nam metus quidem est mater tranquillitatis et quietis; ea vero parit conscientiam, quæ facit, ut anima tanquam in pura aliqua et non turbata aqua, sua intueatur dedecora: et sic nascuntur principia et radices pœnitentiæ. Jam tunc autem pulchre conceperat Bonifacius, et jam aperte ostendebat, se inclinare ad vitam perfectam et accuratam, ut qui a crassis quidem et supervacaneis, ut diximus, abstineret alimentis, assiduis vero precibus et jejuniis vacaret in itinere.

V. Postquam autem ascendisset in Asiam, et ad celebratam in Cilicia pervenisset Tarsum, quo in

loco etiam decertabant martyres, aliis quidem permisit, ut ipsi et equi quiescerent, apud quemdam illic hospitio excepti. Ipse vero ne viæ quidem excusso pulvere, profectus est ad videndum desideratos martyres. Et cum venisset in stadium, videt populi quidem magnam collectam multitudinem ad ea videnda, quæ fiebant ; sanctos autem variis affici tormentis, et unum quidem omnibus crimen objici, nempe pietatem ac veram religionem, non eosdem vero subire cruciatus, sed tam multos, ut nemo fere eodem damnaretur supplicio, etsi spiritu essent conjuncti, et ore nihilominus eadem loquerentur. Nam alius quidem pendebat capite, subter vero ignis erat substratus : alius autem erat extensus quatuor lignis. Alius serra secabatur. Alius discerpentium manibus comminuebatur : et illius quidem oculi effodiebantur, hujus autem manus amputabantur, et huic quidem per collum palus transactus, terræ erat affixus : illi vero manus pene circumagebantur, pedes autem contra improbe refringebantur, et utrisque sic vinctis similiter ossa conterebantur. Alium (o magnam impiorum insaniam !) licebat videre mutilatum manibus et pedibus, et humi instar globi devolutum. Sed etsi hæc paterentur viri generosi et fortes, tanquam non subirent aliquid violentum et molestum, sed perinde ac si eorum renovarentur corpora, et sustinerent quamdam in melius mutationem, sicut erat revera, lætabantur, eis divina virtute ferente auxilium, et confirmante ad certamen : non poterat enim aliter fieri, ut humana hæc pateretur natura, idque cum gaudio, nisi superna eos manus tangeret. Hæc videns Bonifacius, et non solum videns, sed etiam sedulo et diligenter singula considerans, et partim quidem stupens martyrum constantiam, partim autem pares coronas consequi desiderans, totus Deo afflatus, descendit in theatrum : et cum se fecisset manifestum omnibus, martyres, qui erant omnes viginti, singulatim amplectitur. Deinde etiam omnibus audientibus magna voce, Magnus est, inquit, Deus Christianorum : Magnus est, qui athletas sua ope adjuvit. Hæc cum dixisset, rursus lætus adhærebat martyribus, cum magno desiderio prehensabat et amplectebatur pedes. Quibus autem deerant pedes, eas, quæ restabant, partes corporis: beatos quidem eos pronuntians propter animi fortitudinem, et propterea, quæ passi fuerant, et quod breve sit id, quod est reliquum, et mox futura sit liberatio a laboribus et æterna lætitia : pro se autem rogans, ut esset eis socius certaminum, et particeps coronarum, quas sunt habituri a Christo.

VI. Cum autem fieri non posset, ut hæc laterent, maxime cum vocem altius sustulisset, præses per multitudinem acrius defigens oculos, et videns Bonifacium : Quis hic est, inquit, qui nos usque adeo negligit et magnos deos ? Ille ipse ergo dicat, accedens propius. Postquam autem ille adfuit,

A καὶ οἱ μάρτυρες ἠγωνίζοντο, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐφῆκε διαναπαύσασθαι, αὐτούς τε καὶ ἵππους ἔν τινι τῶν ἐκεῖθεν ξενισθέντας, αὐτὸς δὲ μηδὲ τῆς ὁδοῦ τὴν κόνιν ἐκτιναξάμενος, ὡς εἶχε ποδῶν ἐχώρει τοὺς ποθουμένους μάρτυρας ἱστορῆσαι. Καὶ παριὼν εἰς τὸ στάδιον, ὁρᾷ τοῦ μὲν δήμου πολύ τι πλῆθος συνειλεγμένον κατὰ θέαν τῶν πραττομένων, βασάνοις δὲ τοὺς ἁγίους ποικίλαις ἐκδιδομένους, καὶ ἓν μὲν ἐγκαλουμένους ἅπαντας τὴν εὐσέβειαν, οὐ ταῖς αὐταῖς δὲ τιμωρίαις ὑπαγομένους, ἀλλὰ τοσαύταις, ὡς σχεδὸν μηδένα τὴν ἴσην καταχρίνεσθαι τῷ ἑτέρῳ, καίτοι καὶ πνεύματι συνημμένους, καὶ στόματι, οὐδὲν ἧττον τὰ αὐτὰ φθεγγομένους. Ὁ μὲν γὰρ ἤρτητο ἐπὶ κεφαλὴν, κάτωθεν δὲ αὐτοῦ πῦρ ὑπέστρωτο · ὁ δὲ ξύλοις τέσσαρσι διατέτατο · ἄλλος
B ἐπρίζετο, ἄλλος ξεόντων χερσὶν ἐλεπτύνετο · καὶ τοῦ μὲν ὄψεις, τοῦ δὲ χεῖρες ἐξεκόπτοντο · καὶ τῶν μὲν διὰ τοῦ τραχήλου πάσσαλος ἐλασθεὶς τῇ γῇ προσεπήγνυτο, τῷ δὲ χεῖρες μὲν ὄπισθεν περιήγοντο, πόδες δὲ πονηρῶς ἀντανεκλῶντο, καὶ ἀμφοτέρων οὕτω δεσμηθέντων, ῥάβδοις αὐτὸς τὰ ὀστᾶ συνετρίβετο · ἄλλον, ὦ τῆς πολλῆς μανίας τῶν ἀσεβῶν ! καὶ χεῖρας ἦν ἰδεῖν ἅμα καὶ πόδας ἀφαιρεθέντα, καὶ δίκην σφαίρας ἐπὶ γῆς κυλιόμενον. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάσχοντες οἱ γενναῖοι, καθάπερ οὐ βίαιόν τι λυπηρὸν ὑφιστάμενοι, ἀλλ' οἱονεὶ τὰ σώματα καινιζόμενοι, καί τινα πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν ὑπομένοντες, ὥσπερ ἄρα καὶ ἦν, οὕτως ἔχαιρον, τῆς θείας ἄντικρυς ἐπιβοηθούσης αὐτοῖς δυνάμεως καὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐνισχυούσης · οὐ γὰρ ἄλλως δυνατὸν ἦν ἀνθρωπείαν φύσιν ταῦτα διενεγκεῖν, καὶ τότε σὺν ἡδονῇ,
C μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης. Ταῦτα καὶ Βονιφάτιος ὁρῶν, καὶ οὐχ ἁπλῶς ὁρῶν, ἀλλ' ἐπιμελῶς ἕκαστα καὶ φιλοπόνως ἐξακριβούμενος, καὶ τοῦτο μὲν ἐκπληττόμενος τῆς καρτερίας τοὺς μάρτυρας τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἴσων αὐτοῖς στεφάνων ἀξιωθῆναι γλιχόμενος, ὅλος ἔνθους γενόμελνος, πρὸς τὸ θέατρον καταβαίνει, καὶ τοῖς πᾶσι ἑαυτὸν ἐπίδηλον παρασχὼν, εἴκοσι τοὺς μάρτυρας ὄντας πάντας καθ' ἕνα περιβάλλει καὶ περιπτύσσεται · εἶτα καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων μεγάλῃ φωνῇ, Μέγας ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεὸς, μέγας ὁ τοῖς ἀθληταῖς συμμαχῶν, ἐξεβόησεν. Οὕτως εἰπὼν, τῶν μαρτύρων αὖθις γεγηθὼς εἴχετο, παρεκαθέζετο, ποθεινὸς τοὺς πόδας περιεπτύσσετο · οἷς δὲ μὴ πόδες, τὰ λειπόμενα μέλη τοῦ σώματος κατησπάζετο, μακαρίζων, ἐπιθαῤῥύνων,
D δεόμενος · μακαρίζων μὲν τῆς ἀνδρείας καὶ ὧν προπεπόνθεισαν, ἐπιθαῤῥύνων δὲ καὶ πρὸς ἃ παθεῖν ἔμελλον, ὅτι τε βραχὺ τὸ λειπόμενον, καὶ πόνων ἀπαλλαγὴ μετ' ὀλίγον καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος · ὑπὲρ ἑαυτοῦ δὲ δεόμενος, ὥστε καὶ κοινωνὸς αὐτοῖς τῶν ἀγώνων καὶ συμμέτοχος τῶν παρὰ Χριστοῦ γενέσθαι στεφάνων.

ϛ'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα μαθεῖν οὐχ οἷόν τε ἦν, ἅτε καὶ τῆς φωνῆς ἐπὶ μεῖζον ἀρθείσης, ὁ ἄρχων ὀξύτερον ἀτενήσας διὰ τοῦ πλήθους, καὶ τὸν Βονιφάτιον θεασάμενος · Τίς οὗτος, εἶπεν, οὕτως ἀμελῶς καὶ ἡμῶν καὶ τῶν μεγάλων ἔχει θεῶν ; Αὐτὸς τοιγαροῦν ἐκεῖνος, αὐτὸς ὁ ἐγγύτερος παραστὰς λεγέτω. Ἐπεὶ δὲ

καὶ παρέστη, ἐρωτηθείς· Εἰμὶ μὲν, ἔφη, Χριστιανός, τῇ δὲ τοῦ ἐμοῦ Δεσπότου δυνάμει θαῤῥῶν τῶν ὁμοδούλων τοὺς μὲν πιστοὺς φιλῶ, σοῦ δὲ καὶ τῶν σῶν ὡς ἀγνωμόνων ὑπερφρονῶ. Καὶ ὁ ἄρχων· Ταῦτα μὲν λέγειν, τόγε νῦν, ἔα· λέγε δὲ τήν τε κλῆσιν τὴν σὴν καὶ τὸ ἐπιτήδευμα. Ὁ δὲ Βονιφάτιος· Ὄνομα μὲν ἐμοὶ τὸ πρῶτον καὶ ὃ μᾶλλον χαίρω καλούμενος, Χριστιανός· εἰ δὲ καὶ τὸ ἐκ γονέων τοῦτο βούλει μαθεῖν, Βονιφάτιος. Καὶ ὁ ἄρχων, ἔτι τοῦ Ἁγίου λέγοντος ἐκκόψας. Ἄγε δὴ οὖν, ἔφη, Βονιφάτιε, πρὶν ἢ τῶν σαρκῶν σου καὶ τῶν ὀστῶν ἅψωμαι, πείθου ποιεῖν τὰ κεκελευσμένα, καὶ προσελθὼν θύε τοῖς εὐμενέσι θεοῖς· τοῦτο γάρ σοι πολλὰ προξενήσει τὰ ἀγαθὰ, φιλίαν θεῶν, ἀπαλλαγὴν χαλεπῶν, καὶ παροχὴν πλούτου καὶ μεγίστων τιμῶν. Πρὸς ταῦτα ὁ μάρτυς. Οὐδὲ ἀποκρίνασθαί σοι, φησὶ, δίκαιον· πλὴν ἀλλὰ τοῦτό γε ὃ καὶ πολλάκις ἔφην, ἐρῶ, Χριστιανὸς ἐγώ· τοῦτο μόνον παρ' ἡμῶν ἄκουε· αὐτὸς δὲ, εἰ μὴ ἀνέχῃ, ὅ τι βούλει, τῷ σώματι χρῶ.

Ζ'. Ἐπὶ τούτοις χαλεπήνας ὁ ἄρχων, ἐπὶ κεφαλὴν αὐτὸν κρεμασθῆναι κελεύει, καὶ ἰσχυρῶς μὲν ξέεσθαι· τὴν βάσανον δὲ παρατείνεσθαι, ἄχρι διαφανῆ τὰ ὀστὰ γένηται. Καὶ ταῦτα μὲν ὥσπερ ἐκεῖνος ἐκέλευε οὕτω δὴ καὶ πρὸς τάχος τοῖς δημίοις ἐπράττετο· ὁ δὲ Χριστοῦ μάρτυς καθάπερ οὐ τῷ διασπᾶσθαι τὰς σάρκας, ἀλλὰ τῷ διαιρεῖσθαι τῶν ἁγίων μᾶλλον ἀλγῶν, τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲν ἤρειδεν ἐπ' ἐκείνους, αὐτήν τε τὴν ὄψιν ποθῶν, καὶ ἅμα ὡς πρὸς καλὸν παράδειγμα βλέπων τοὺς ἐκείνων διὰ Χριστὸν ἄθλους. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ὁ ἄρχων οὐδὲν ἀπὸ τῆς βασάνου ταύτης ὑφέντα τοῦ παρόντος σκοποῦ, μικρὸν ἀνεθῆναι κελεύει, καὶ πάλιν ὥσπερ ἐκ διαλείμματος προσβάλλων τῷ μάρτυρι, καὶ τοιόνδε τρόπον ἀποπειρᾶσθαι αὐτοῦ βουλόμενος, Γενέσθω σοι, φησὶν, ὦ Βονιφάτιε, τὰ παθήματα ταῦτα, μαθήματα πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ πεῖραν τῶν ἀνηκέστων τούτων λαβὼν οδυνῶν, ὀψὲ γοῦν, ἄθλιε, σεαυτὸν οἰκτείρας τῶν μενουσῶν σε κολάσεων, πρόσελθε θύσων. Ὁ δὲ Ἅγιος· Ἐμὲ θύειν ἐπιτάττων, ἀσύνετε, οἴει δυνατοῖς ὅλως ἐπιχειρεῖν; Ἐγὼ θεοῖς προσελεύσομαι, ὧν μόνη τούτων προσηγορία μηδ' ἀκοαῖς φορητή;

Η'. Θυμὸς πάλιν τὸν ἄρχοντα κατέσχεν οὐκ ἀνεκτὸς, καὶ κάλαμοι ὀξυνθέντες εὐθὺς κατὰ τῶν ὀνύχων αὐτῷ ἐνεπείροντο. Οἶδ' ὅ τι πεπόνθατε καὶ πρὸς μόνην τὴν ἀκοήν· ἐσχάτως γὰρ ἡ βάσανος χαλεπή. Ἀλλ' ὁ μάρτυς, εἰς οὐρανὸν ἀτενῶς ἀναβλέψας, καὶ ὥσπερ ὅλην ἐκεῖ μετὰ τῆς διανοίας θεὶς καὶ τὴν αἴσθησιν, οὐδὲ βραχὺ γοῦν ἐφρόντιζε τῆς ὀδύνης· ἀλλ' εὐκόλως αὐτὸς ἔφερε μᾶλλον, ἢ ὁ ἄρχων προσέταττεν· ὡς οὖν καὶ αὕτη τῷ δυσσεβεῖ διακενὴς ἡ βάσανος ἐξηλέγχετο, ἑτέραν αὖθις πικρὰν τιμωρίαν ἐξ ὠμότητός τε καὶ πονηρίας ἐπινοεῖ, καὶ κελεύει τὸ στόμα διανοιγέντι τῷ μάρτυρι μόλυβδον αὐτῷ ἐγχεθῆναι σφόδρα διακαέντα. Ἐπεὶ οὖν ἔγνω τοῦτο ὁ ἀθλητὴς, καὶ χεῖρας ἅμα καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑψώσας, Δέσποτά μου, ἔφησεν, Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ κρείττονά με τῶν ἤδη προλαβουσῶν δείξας τιμωριῶν, καὶ νῦν παράστηθί μοι, μόνη ἐμοὶ παράκλησις,

A rogatus: Sum quidem, inquit, Christianus; Domini vero mei fretus virtute, ex conservis fideles quidem diligo, te autem et tuos tanquam ingratos despicio. Præses vero: Hæc quidem mitte dicere in præsentia. Dic autem nomen tuum et studium. Bonifacius autem: Primum quidem mihi nomen, et quo maxime vocari gaudeo, Christianus. Quod si vis etiam scire nomen mihi impositum a parentibus, Bonifacius. Præses vero sancto adhuc loquente, eum interpellans: Age ergo, inquit, o Bonifaci, priusquam tangam carnes tuas, et ossa, pare et fac imperata, et accedens sacrifica diis propitiis. Hoc enim tibi multa bona conciliabit: deorum amicitiam, a rebus gravibus et asperis liberationem, divitiarumque et maximorum hono-
B rum suppeditationem. Ad hæc martyr: Ne tibi quidem, inquit, justum est respondere; hoc tamen, inquit, dicam, quod sæpe dixi; Sum Christianus; hoc solum audi a nobis. Si hæc autem non feras, fac quod tibi libuerit.

VII. Hæc cum dixisset, præses jubet eum suspendi præcipitem, et fortiter quidem cædi; tormentum autem extendi, donec ossa fiant manifesta. Et hæc quidem, sicut ille jussit, quamprimum facta sunt a lictoribus: Dei autem martyr tanquam non dolens quod carnes distraherentur, sed potius, quod separaretur a sanctis, in illos quidem defigebat oculos, simul et ipsam desiderans visionem, et tanquam ad pulchrum exemplar, intuens ad illorum propter Christum certamina.
C Postquam ergo vidit eum præses hoc tormento nihil remisisse de suo scopo, jubet eum paululum relaxari: et rursus interjecto aliquo intervallo aggrediens martyrem, et hoc modo volens eum tentare: Sint tibi, inquit, o Bonifaci, hæ perpessiones, documenta ejus quod est melius, et intolerabiles hos jam expertus dolores, tandem, o infelix, tui misertus, propter ea quæ te manent supplicia, accede sacrificaturus. Sanctus autem: Mihi jubens sacrificare, o stolide, existimas te ea aggredi, quæ possint fieri? Ego ad deos accedam, cum vel sola eorum appellatio sit auribus intolerabilis?

VIII. Ira rursus intoleranda invasit præsidem, et acutæ mox arundines ei transfixæ sunt per ungues. Scio vos vel ad solum auditum exhor-
D ruisse; est enim tormentum longe gravissimum. Sed martyr, fixis oculis cœlum intuens, perinde ac si totum sensum illic cum mente posuisset, ne minimum quidem curabat cruciatum: sed ferebat ipse facilius, quam præses imperabat. Postquam ergo impio hoc tormentum fuit inane et irritum, alium rursus excogitat acerbum cruciatum ex immanitate et ex improbitate: et jubet martyris ore aperto plumbum valde candens ei infundi. Postquam ergo hoc cognovit athleta, manus simul et animum extollens ad Dominum: Domine mi, inquit, Jesu Christe, qui me fecisti fortiorem iis, qui jam præcessere, cruciatibus, nunc quoque adsis mihi, qui es sola mea consolatio, me levans

dolore : et aperte ostende te mihi opem ferre ad parandam victoriam adversus Satanam et hunc præsidem. Pro te enim et tua gloria, ut scis, decerto. Hæc dixit, et sanctos simul rogavit, ut ei opem ferrent suis precibus ad decertationem. Atque illi quidem ei precabantur victoriam et finem martyrii : exstitit autem tunc quoque Christi virtutis opus plane admirabile. Nam cun tormentum jam esset paratum, et Bonifacius tanquam quidam strenuus athleta staret, exspectans adversarium : alii vero martyres, utpote non solum decertatores, sed eorum etiam, quæ in hoc fiebant, acres spectatores, et magis quam ille animo anxii, ei quidem, ut diximus, simul precarentur victoriam : tunc quæ erat congregata populi multitudo, et alioqui ex iis quæ præcesserant, mota erat misericordia martyrum : partim autem ægre ferebat nimiam præsidis crudelitatem, et propter utraque hæc sanctorum in rebus asperis et gravibus non solum tolerantiam, sed etiam lætitiam stupebat, et sic deducebatur ad fidem in Christum, universa repente simul tollit confusum clamorem, et mente et voce consentientem : Magnus est Deus Christianorum ; magnus es Rex, Christe ; omnes in te credimus. Hæc et omnes clamabant, et simul aram quidem, quæ illic est, evertebant, præsidem autem lapidibus appetebant. Ille vero, timore affectus et suæ vitæ metuens, ut qui veniret in periculum, ne mox periret, fuga suæ saluti consulit, turpiter dimisso heatro.

IX. Hæc alium quidem quamvis efferatum et immanem, ira tamen placabilem, persuasissent eadem sentire, quæ alii, et effecissent ut ad Christum accederet : at non illum sceleratum et exsecrandum. Sed tantum abfuit, ut ipse ex timore et ex hac admirablii populi consensione, aliquam acceperit utilitatem, ut statuerit etiam rem agere majori contentione, et ira eum incitante, certamen instaurare. Mane ergo præsidens in tribunali, cum curasset in suum conspectum produci martyrem, et illus exprobrabat pietatem, et quod Dominus noster fuisset crucifixus, ridebat. Cum hæc autem non ferens martyr pergeret gravioribus probris vicissim insectari judicem, pro veris et justis verbis rursus luit supplicium : et statim lebes pice repletus et valde accensus suscepit martyrem. Sed cum hoc quoque fieret, non neglexit Deus ex alto facere consueta miracula. Nam cum angelus e cœlo descendisset, illius quidem corpus, sicut etiam corpora trium puerorum, conservavit illæsum : flamma autem repente in orbem circumfusa, cum apprehendisset quosdam ex iis qui astabant, infidelibus eadem fecit quæ olim Babylone.

X. Tunc impius, timens quidem Christi virtutem, sed ne sic quidem quidquam de impietate remittens, sed tanquam ipse quoque mutari erubescens, aut amplius sanctum videre vivum, arguentem deorum illius imbecillitatem, eum morte

A κουφίζων με τῆς ὀδύνης, καὶ εἰς τὴν κατὰ τοῦ Σατανᾶ καὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦδε νίκην μοι φάνηθι συναιρόμενος· σοῦ γὰρ ἕνεκεν καὶ τῆς σῆς δόξης, ὡς οἶδας, ὑπεραθλῶ. Ταῦτα ἔλεγε· καὶ τῶν ἁγίων ἅμα ἐδεῖτο, εὐχαῖς αὐτῷ συνεπιλήψεσθαι πρὸς τὴν ἄθλησιν. Οἱ μὲν οὖν αὐτῷ τήν τε νίκην καὶ τὸ τοῦ μαρτυρίου τέλος ἐπεύχοντο. Γίνεται δὲ καὶ τότε τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως ἔργον ἀξιοθαύμαστον. Ἐπεὶ γὰρ ἤδη καὶ ἡ βάσανος εὐπρεπὴς ἦν, καὶ ὁ Βονιφάτιος ὥσπερ τις παλαιστὴς γενναῖος εἰστήκει περιμένων τὸν ἀνταγωνιστὴν, οἱ ἄλλοι δὲ μάρτυρες, ὡς ἂν οὐκ ἀγωνισταὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ δρωμένων θερμοὶ θεαταὶ, καὶ μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος ἀγωνιῶντες, τὴν νίκην, ὥσπερ ἔφημεν, συνεπηύχοντο· τότε δὴ τὸ συνειλεγμένον πλῆθος, καὶ ἄλλως καὶ τῶν B προλαβόντων κατὰ μικρὸν, τοῦτο μὲν πρὸς τοὺς μάρτυρας πταινόμενον, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸ λίαν ὠμὸν τοῦ ἄρχοντος δυσχεραῖνον, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα τὴν ἐπὶ τοῖς δεινοῖς τῶν ἁγίων οὐχ ὅσον ὑπομονὴν ἀλλὰ καὶ ἡδονὴν ἐκπληττόμενον, καὶ οὕτω πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν ἤδη χειραγωγούμενοι πίστιν, αἴρουσιν μὲν ἄφνω πάντες βοὴν συμμιγῆ, μιᾷ δὲ ἀνακράζουσι γνώμῃ τε καὶ φωνῇ, Μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν· μέγας εἶ, Χριστὲ βασιλεῦ, πάντες εἰς σε πιστεύομεν. Ταῦτα πάντες τε ἀνέκραζον, καὶ ἅμα τὸν μὲν ἐκεῖσε βωμὸν κατέστρεφον, τὸν δὲ ἄρχοντα λίθοις ἔβαλλον· ὃς καὶ κατάφοβος καὶ περιδεὴς περὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς γεγονὼς, καὶ ὥσπερ ὅσον οὔπω κινδυνεύων ἀπολωλέναι, φυγῇ μόνῃ πιστεύει τὴν σωτηρίαν, ἐπ' αἰσχύνῃ λύσας τὸ θέατρον.

C Θ'. Ταῦτα δὲ ἄλλον μὲν θηριώδη τινὰ καὶ ἀτίθασσον, πλὴν ἰάσιμον τὴν ὀργὴν, ἐπέσχον ἂν, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις φρονῆσαι, καὶ τῷ Χριστῷ προσελθεῖν παρεσκεύασεν· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν μιαρὸν ἐκεῖνον· ἀλλὰ τοσοῦτον ἀπέσχεν αὐτὸς ἀπόνασθαί τι τοῦ φόβου καὶ τῆς παραδόξου ταύτης τοῦ πλήθους συμπνοίας, ὅσον ἔγνω καὶ φιλονεικότερος καταστῆναι, καὶ σπουδάζειν, ἅτε καὶ τῆς ὀργῆς αὐτὸν εἰς τοῦτο παροξυνούσης, τὴν ἧτταν ἀναμαχέσασθαι. Ἕωθεν οὖν τοῦ βήματος προκαθίσας, καὶ ὑπ' ὄψιν αὐτῷ παραστήσας τὸν μάρτυρα, τήν τε εὐσέβειαν ὠνείδιζε τὴν ἐκείνου, καὶ τὸ ἐσταυρῶσθαι τὸν Δεσπότην ἡμῶν ἐχλεύαζεν. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα μὴ φέρων ὁ μάρτυς πικροτέραις ὕβρεσι διετέλει τὸν δικαστὴν ἀμειβόμενος δίκην, ὑπεῖχε πάλιν ῥημάτων ἀληθῶν καὶ δικαίων. D Καὶ λέβης εὐθέως, πίσσης τε ἀναπλησθεὶς καὶ λάβρως ὑποκαεὶς, τὸν ἀθλητὴν ὑπεδέχετο. Ἀλλὰ καὶ τούτου δὴ γενομένου, Θεὸς ἄνωθεν οὐκ ἠμέλει τὰ συνήθη θαυματουργῶν. Ἄγγελος γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς, τὸ μὲν ἐκείνου σῶμα, ὥσπερ καὶ τὰ τῶν τριῶν παίδων, ἐφύλαττεν ἀπαθές· κύκλῳ δὲ ἡ φλὸξ ἐξαπίνης περιχυθεῖσα, καί τινας τῶν παρεστώτων ἀπίστων διαλαβοῦσα, τὰ αὐτὰ τοῖς ἐν Βαβυλῶνι πάλαι διέθηκε.

Ι'. Τότε ὁ δυσσεβὴς τὴν μὲν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν φοβηθεὶς, μηδὲν δὲ μηδὲ οὕτω τῆς ἀσεβείας ἀνεὶς, ἀλλ' ὥσπερ ἐπαισχυνόμενος τὸ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος μεταβαλέσθαι, ἢ τὸν Ἅγιον ἐν ζῶσιν ὁρᾷν ἔτι τὴν τῶν ἐκείνου θεῶν ἀσθένειαν διελέγχοντα, θάνατον

αὐτοῦ καταχρίνει, οὕτως εἰπών· Βονιφάτιον, βασιλέων μὲν ἀπειθήσαντα νόμοις, ἡμετέροις δὲ λόγοις οὐδαμῶς εἴξαντα, καὶ μηδὲ θῦσαι τοῖς εὐμενέσι θεοῖς θελήσαντα, ἀλλὰ τῷ ἐσταυρωμένῳ μᾶλλον ὡς Θεῷ προσανέχοντα, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἐκτμηθῆναι κελεύω. Καὶ οὕτως αὐτὸν οἱ δορυφόροι παραλαβόντες, τοῦ δικαστικοῦ ἐξάγουσι βήματος. Ὁ δὲ καλλίνικος τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἔχαιρε μὲν οἷον οὐκ ἐπὶ τελευτὴν, ἀλλ' ἐπὶ ζωὴν μᾶλλον, ὥσπερ ἄρα καὶ ἦν, πορευόμενος. Βραχὺ δὲ αὐτῷ ἐνδοῦναι τοὺς ἀπάγοντας αἰτησάμενος, στὰς πρὸς ἀνατολὰς ηὔχετο· Κύριέ μου, λέγων, καὶ Θεὲ, ταχὺ προκαταλαβέτωσάν με οἱ οἰκτιρμοί σου, καὶ παράστηθί μοι καὶ νῦν βοηθὸς, ἵνα μηδέν μοι ὁ πονηρὸς ἐμποδὼν γένηται, διὰ τὰς ἐν ἀφροσύνῃ προγεγενημένας μοι ἁμαρτίας· ἀλλὰ πρόσδεξαί μου τὴν ψυχὴν ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοῖς ὑπὲρ σοῦ τὸ αἷμα ἐκχέασι, καὶ μέχρι τέλους τὴν πίστιν διατηρήσασι, κἀμὲ συναρίθμησον· ῥῦσαι δὲ καὶ τὸ τῷ αἵματί σου περιποιηθὲν ποίμνιον, τὸν σὸν λαὸν, μοῦ Χριστὲ, τὸν περιούσιον, δυσσεβείας πάσης καὶ πλάνης ἑλληνικῆς, ὅτι εὐλογητὸς εἶ καὶ μένων εἰς τοὺς αἰῶνας. Ταῦτα ηὔξατο, καὶ τὴν εὐχὴν τὸ ξίφος εὐθὺς διεδέχετο, καὶ τὴν σεπτὴν ἐτέμνετο κεφαλήν. Θαυματουργεῖ δέ τι κἀνταῦθα Θεὸς, καὶ αἷμα ὁμοῦ καὶ γάλα τῆς τομῆς ῥυῆναι ποιεῖ, ὡς τὸ μὲν τῆς φύσεως εἶναι, τὸ δὲ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως. Καὶ οὕτω τὸ θαῦμα μέγα φανὲν εἰς ἔκπληξιν, μεῖζον ἂν εἰς ὠφέλειαν, ἄνδρας τῶν ἀπίστων πεντήκοντα καὶ πεντακοσίους (*b*) τῷ Χριστῷ πεῖσαν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν εἰδωλικὴν πλάνην μυσαχθέντας ἀπολιπεῖν.

ΙΑ'. Τοιοῦτο Βονιφατίῳ τῆς ζωῆς τὸ πέρας· οὕτως τὸ εἰκῆ καὶ ἄλλως ἐπελθὸν καὶ προῤῥηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τέλος εἴληφεν. Οἱ δὲ, πρὸς ζήτησιν ἐκείνῳ τῶν λειψάνων συνεκπεμφθέντες, ταῦτα μὲν ἀγνοοῦντες, περιερχόμενοι δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, ἐπεὶ ζητοῦντες αὐτὸν οὐχ εὕρισκον, οἰόμενοι ταῖς οὐ καλαῖς αὐτὸν συνήθως χαρίζεσθαι ἡδοναῖς, Ἦπου ἐκεῖνος ἄρτι, πρὸς ἑαυτοὺς ἔλεγον, ἢ πάντως γυναιξὶ σύνεστιν, ἢ καὶ προσεδρεύει ποτοῖς ὡς τὰ πολλά. Ταῦτα ἐν νῷ στρέφοντες, ὥσπερ ἔσχατον αὐτοὶ διεσάφησαν, συναντῶσί τινι τῶν πολιτῶν τοῦ τότε κομενταρησίου τυγχάνοντι ἀδελφῷ, καὶ τοῦδε διαπυνθάνονται, εἴ τινα ἴδοι (ξένον Ῥωμαῖον). (*c*) Ξένον μέν τινα, ἔφασκε, τὴν χορὸς ἐν τῷ σταδίῳ τὸν μαρτυρικὸν ἀγῶνα διαγωνίσασθαι, καὶ ξίφει τελειωθῆναι· μηδὲν δὲ μηδέπω ἀκριβῶς εἰδέναι, εἰ καὶ οὗτος αὐτὸς ὁ ζητούμενος. Ἀλλ' εἴπατέ μοι, φησὶν, ὁποῖός τίς ἐστι καὶ τὴν ὄψιν, καὶ τίνα δὲ τὰ παράσημα τῆς μορφῆς. Ὡ δὲ ἐκεῖνοι λόγῳ τὸν ἄνδρα ἐζωγράφουν, ὅτι τὸ μὲν σῶμα αὐτῷ βραχὺ, ξανθὴ δὲ ἡ θρὶξ καὶ τἄλλα ὅσα χαρακτηρίσαι Βονιφάτιον ἱκανά· Οὗτος ἐκεῖνος, ἔφη, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, οὗτος ἄρα, καὶ ἄλλος οὐδείς. Οἱ δὲ τὴν μὲν ἀρχὴν διηπίστουν, καὶ ἠπατῆσθαι τὸν ἄνδρα ᾤοντο· Σὺ δὲ Βονιφάτιον ἀγνοεῖς, λέγοντες,

A condemnat, sic dicens : Bonifacio, qui non paruit quidem legibus imperatorum, verbis autem nostris nequaquam cessit, et diis propitiis noluit sacrificare, sed crucifixum potius colere tanquam Deum, jubeo caput ense amputari. Et ita eum assumentes satellites, e judiciali educunt tribunali. Victoria autem insignis Christi martyr, gaudebat quidem tanquam non ad mortem, sed ad vitam potius, sicut etiam revera ita habebat, proficisceretur, cum petiisset ab iis qui ipsum abducebant, ut ei parum temporis concederent, stans ad orientem precatus est : Domine mi, dicens, Domine Deus, cito me præveniant miserationes tuæ, et nunc adsis mihi adjutor, ne mihi malignus aliquid afferat impedimenti propter ea, quæ in insipientia mihi B præcesserunt peccata : sed suscipe animam meam in pace, et inter eos, qui pro te sanguinem effuderunt, et fidem usque ad finem conservarunt, me quoque adnumera. Libera autem tuo quoque pretioso sanguine acquisitum gregem, tuum populum, mi Christe, peculiarem, ab omni impietate et errore gentilium : quoniam es benedictus et manens in sæcula. Hæc est precatus, et preces statim ensis est consecutus, et amputatum fuit caput venerandum. Facit autem hic quoque Deus aliquod miraculum, et sanguinem cum lacte facit fluere ex vulnere : adeo ut ille quidem esset naturæ, hoc vero piæ fidei : et sic miraculum, quod magnum visum erat ad stuporem, majus fuit ad utilitatem : quod quingentis et quinquaginta viris infidelibus C persuasit, ut Christum sequerentur, et errorem simulacrorum abominantes relinquerent.

XI. Hic fuit exitus vitæ Bonifacii. Ita quod illi temere venerat in mentem, accepit eum finem, quem ipse prædixerat. Qui autem cum eo missi fuerant ad quærendas reliquias, hæc quidem ignorantes, totam vero civitatem obeuntes, quoniam quærentes ipsum non inveniebant, putantes eum non pulchris, ut solebat, operam dare voluptatibus : Certe ille (dicebant apud se) modo vel omnino coit mulieribus, aut in iis locis desidet, ut id magna ex parte facit. Hæc animo versantes, ut ipsi postremo explicarunt, occurrunt cuidam civi, qui erat frater Commentariensis, et eum interrogant, an vidisset aliquem hospitem illuc D accedentem. Ille autem dicebat, heri quemdam hospitem in stadio martyricum decertasse certamen, et ense fuisse consummatum : se vero non certo scire, an is sit, qui ab eis quæreretur. Sed dicite mihi, inquit, qualisnam est aspectu, et quæ sunt ejus formæ insignia ? Cum autem illi hominem verbis describerent, nempe quod breve quidem esset ei corpus, flavi vero capilli, et alia quæ satis erant ad exprimendam formam Bonifacii : Hic est ille, inquit, quem vos quæritis. Illi autem in initio quidem non credebant, et eum putabant

(*b*) Hunc numerum unde acceperit Metaphrastes nescio, Latina solum indefinite dicunt quod *multi*.

(*c*) Deerant hæc ecgrapho nostro, ex Latina versione suppleta.

esse deceptum, dicentes : Non nosti Bonifacium, qualisnam sit ei vita, et quam propensa ac proclivis ad voluptates, et quam ex diametro vitæ repugnet martyricæ. Cum vero ille diceret, nihil obstare, quominus ipsi accederent ad stadium, et corpus ipsum aspicerent, illi cedentes, accedunt quidem, viro illo eos ducente. Qui cum etiam eis corpus ostendisset, illi conjectis in corpus oculis, quod jacebat sine capite, vel ex hoc solo agnoscebant Bonifacium. Deinde etiam cum invenissent caput seorsum jacens, et ejus corpori conjunxissent, illum ipsum esse credentes, obstupuerunt : et timore contractus fuit eorum animus. Timebant enim, ne eis aliquid succenseret, quod ejus mentem accusassent, eum judicantes ex eo solo, quod præcesserat, et nescientes, quali vitæ principio qualem et quam jucundum finem imposuisset. Sed mox metum ademit martyr, se placide et benigne in eos gerens. Nam postquam caput fuit conjunctum corpori (tu es omnium Dominus, o Christe Rex, qui glorificas eos, qui te glorificant), sensim quidem aperit oculos : eos autem intuetur amice et placide, loquentis speciem præ se ferens, et ostendens se eis bene velle, et probrorum, quæ in eum ingesserant, minime meminisse. Illi vero acerbe flentes, et calidas lacrymas effundentes : Ne memineris, dicebant, serve Jesu, nostrarum iniquitatum, neque probrorum, quibus te divinum et sacrosanctum caput stulte sumus insectati. Cum sic sibi sanctum placassent, et ejus reliquias, corpus, inquam, et caput quingentis aureis emissent, et odoriferis aromatibus et unguentis unxissent, et candidis lineis involvissent, et in honorifica capsa imposuissent, Romam reversi sunt, sua nibil interesse arbitrantes accipere alterius martyris reliquias, cum illum haberent qui jam erat sibi notus, et qui eos germane et sincere amplectitur, et dat eis fidele testimonium supernæ defensionis.

XII. Interim autem, dum isti domum proficiscebantur, advenit ad Aglaidem visio, nempe angelus e cælo, dicens : Suscipe eum, qui aliquando quidem fuit tuus famulus, nunc autem est frater noster et comminister : suscipe eum qui prius quidem erat famulus, nunc autem est tuus dominus, et eum pie honora : ut qui sit tuæ qiudem servator animæ, custos autem vitæ. Illa autem surgens tremebunda, et ex ecclesiastico choro aliquos insignes assumens, et cum magno honore procedens obviam corpori martyris, id quidem suscipit, et valde honorifice deponit et magnifice, stadiis quinquaginta procul a Roma : sacram vero ei ædem instruit, materia insignem et pulchritudine, et talem, qualem omnino oportebat suscipere corpus talis animæ : ut non spiritus solus haberet æternum tabernaculum, sed illius quoque corpus frueretur domo conveniente : in qua in hodiernum usque diem fiunt multa admirabilia, et

A καὶ οἷος ὁ βίος αὐτῷ, πρὸς ἡδονὰς μᾶλλον καὶ ἀνέσεις ἔχων, καὶ ἐκ διαμέτρου τῷ μαρτυρικῷ βίῳ ἀπεναντίας κείμενος. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος μηδὲν εἶναι τὸ ἐμποδὼν ἔλεγεν ἐπὶ τὸ στάδιον παρελθεῖν, καὶ τῷ σώματι αὐτῷ προστυχεῖν, εἴξαντες ἐκεῖνοι παρέρχονται μὲν εἰς τὸν τόπον, τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῖς ἡγουμένου · εἶτα καὶ τὸν νεκρὸν ὑποδείξαντος, τὰς ὄψεις ἐκεῖνοι τῷ σώματι προσβαλόντες τῆς κεφαλῆς ἄνευ κειμένῳ, ὅσον ἦν ἀπὸ τούτου τὸν Βονιφάτιον ἀνεγίνωσκον · εἶτα καὶ τὴν κεφαλὴν εὑρόντες χωρίς που κειμένην, καὶ τῷ αὐτῆς συνάψαντες σώματι, αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι πιστεύσαντες θάμβει συνείχοντο, καὶ δέει τὴν ψυχὴν συνεστέλλοντο · καὶ γὰρ ἐδεδοίκεσαν, μή τι καὶ μηνίσῃ αὐτοῖς, ὧν εἰς διάνοιαν αὐτοῦ κατηγόρουν, ἀπὸ μόνου τοῦ προλαβόντος αὐτὸν κρίνοντες, καὶ μὴ B εἰδότες οἵῳ προοιμίῳ βίου οἷον τέλος ἐπέθηκε χαριέστατον. Ἀλλ' ὅσον οὔπω καὶ τὸν φόβον ὁ μάρτυς ἐξεῖλε, λίαν προσηνῶς αὐτοῖς καὶ φιλανθρώπως προσενεχθείς · ὡς γὰρ ἡ κεφαλὴ συνήφθη τῷ σώματι (σὺ εἶ πάντων Κύριος, Χριστὲ βασιλεῦ, ὁ δοξάζων τούς σε δοξάζοντας !) διανοίγει μὲν ἠρέμα τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀτενίζει δὲ πρὸς αὐτοὺς φιλικόν τι καὶ ἥμερον, ὡσπερεὶ φθεγγομένῃ τῷ σχήματι, καὶ δηλοῦσα, ὅτι καὶ λίαν εὐμενῶς τὰ πρὸς αὐτοὺς ἔχει, καὶ οὐδὲν ὧν ἄρα καὶ ἐξύβρισαν εἰς καρδίαν μνησικακεῖ. Οἱ δὲ πάνυ πικρὸν ἀνακλαύσαντες, καὶ δάκρυα θερμὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποστάξαντες, Μὴ μνησθεὶς ἡμῶν, ἔφησαν, δοῦλε Κυρίου, ἀνομιῶν, μηδ' ὧν γε ἡμεῖς εἴς σε τὴν θείαν ὄντως καὶ ἱερὰν κεφαλὴν ἀφρόνως πεπαρῳνήκαμεν. Οὕτως ἵλεω τοῦ Ἁγίου C τυχόντες, καὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ, τὸ σῶμά τέ φημι καὶ τὴν κεφαλὴν, χρυσίων ὅλων πεντακοσίοις ἐξωνησάμενοι, μύροις εὐωδιάσαντες, καὶ λευκαῖς ὀθόναις περιβαλόντες, καὶ φιλοτίμῳ θήκῃ ἐνθέμενοι τὴν ἐν Ῥώμῃ ὄπισθεν ἀνεχώρουν, μηδὲν αὐτοῖς ὅλως προσῆκον νομίσαντες, ἄλλου μάρτυρος ἀναλαβεῖν λείψανον, ἐκείνου δὴ ἔχοντες ἤδη τοῦ πάνυ γνωρίμου, καὶ ὃς γνησίως αὐτοὺς ἀσπάζεται. Καὶ πιστὰ δίδωσιν ἐντεῦθεν μαρτυρία τῆς ἄνωθεν προστασίας.

IB'. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι τὴν οἴκαδε ἐπορεύοντο, καὶ ὄψις θεία τῇ Ἀγλαΐδι ἐπιφοιτᾷ, ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ λέγων, Δέξαι τὸν ποτε μὲν δοῦλον ὑπάρχοντα σὸν, νῦν δὲ ἡμέτερον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν. Δέξαι τὸν πρὶν μὲν οἰκέτην, νυνὶ δέ σου Δεσπότην · καὶ τίμησον εὐλαβῶς, οἷα δὴ τῆς σῆς μὲν ψυχῆς σωτῆρα, D φύλακα δὲ τῆς ζωῆς. Ἡ δὲ διαναστᾶσα σύντρομος, καί τινας τῶν ἐπιφανῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κλήρου παραλαβοῦσα, καὶ σὺν πολλῇ τιμῇ τῷ μαρτυρικῷ αὐτοῦ σώματι ὑπαντήσασα, δέχεται μὲν τοῦτο καὶ κατατίθησιν ἄγαν σεμνῶς τε καὶ φιλοτίμως, σταδίοις πεντήκοντα τῆς Ῥώμης ἀπέχον · οἶκον δὲ αὐτῷ διανίστησιν ἱερὸν, τῇ τε ὕλῃ καὶ τῷ κάλλει λαμπρὸν, καὶ τοιοῦτον οἷον ἔδει πάντως ψυχῆς τοιαύτης σῶμα λαχεῖν, ἵνα μὴ τὸ πνεῦμα μόνον σκηνὴν ἔχῃ τὴν οὐρανίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα δὴ τὸ ἐκείνου οἰκίας ἀπολαύῃ τῆς προσηκούσης · ἐν ᾗ καὶ εἰς ἔτι πολλὰ τῶν παραδόξων ἐπιτελεῖται, καὶ δαίμονες μὲν ἀθρόως φυγαδεύονται, νόσοι δὲ ἀοράτοις νεύμασιν ἀπελαύ-

νονται, εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τὰς ψυχὰς ὑγιῶς ἔχοντες τῇ πίστει βελτίους γίνονται.

A dæmones quidem repente fugantur, morbi vero expelluntur natibus, qui non cadunt sub aspectum. Sunt autem nonnulli, qui cum non sint sani animis, fide fiunt meliores.

ΙΓ'. Καὶ ἡ μακαρία δὲ Ἀγλαῒς ἄνωθεν αὐτῆς τὴν ψυχὴν ὑποτυποῦντος τοῦ μάρτυρος, πάντα τὰ προσόντα ἀποδομένη καὶ διελοῦσα πτωχοῖς, οὕτω τοῦ λοιποῦ διεβίου καλῶς τε καὶ φιλαρέτως, οὐ σώφρονα μόνον καὶ παρθενικὸν βίον ἀσπασαμένη, ἀλλὰ καὶ τραχυτάτην ἄσκησιν ἑλομένη κατὰ τῆς προλαβούσης φαυλότητος, ὡς καὶ χάριτος θαυμάτων ἀξιωθῆναι, καὶ δαίμονας οὓς ὑποσκελίζοντας εἶχε πρότερον ἐξ ἀνθρώπων ἐλαύνειν. Ὁ δὲ ἀσκητικὸς αὐτῇ βίος πεντεκαίδεκα ἔτη· οὕτω τὸν καλὸν ὑπνώσασα ὕπνον τῷ μάρτυρι προσετέθη. Τοιοῦτον Ἀγλαΐδι καὶ Βονιφατίῳ πέρας ἀπήντησεν, οὕτω δὴ καὶ αὐτοὶ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἠλλοιώθησαν, πάθεσι μὲν σαρκικοῖς ἀνθρωπίνως δουλεύσαντες, πάθη δὲ ὑπὲρ ἄνθρωπον διὰ Χριστὸν ὑπομείναντες, καὶ κατὰ παθῶν ἀτίμων νεανικῶς ἀνδρισάμενοι, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ᾧ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

XIII. Porro autem beata Aglais, martyre ejus informante animam, cum omnes suas facultates distribuisset, et divisisset pauperibus, de cætero honeste vixit et e virtute, non solum temperantem et castam vitam amplectens, sed etiam asperrimam eligens exercitationem adversus præcedentem nequitiam, ut etiam digna haberetur dono miraculorum, et dæmones quos prius habebat ipsam supplantantes, expelleret ex hominibus. Monastica autem ejus vita duravit quindecim annis, et cum pulchrum sic somnum obdormisset, adjecta est B martyri. Talis fuit Aglaidis finis et Bonifacii. Sic fuit quidem pulchra eorum mutatio, ut qui carnis quidem affectionibus humanitus servierint, humanam vero superarint naturam patiendo pro Christo, et adversus vitia se viriliter et fortiter gerentes, ad gloriam Patris, et Filii, et sancti Spiritus, quem decet honor et gloriatio nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΒΙΚΤΟΡΟΣ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΣ.

—

MARTYRIUM

SS. VICTORIS ET CORONÆ.

(Latine apud Surium ad diem 14 Maii ; Græce ex cod. Reg. Paris. 1519, sæc. XII. EDIT. PATR.).

—

Α'. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐν αἷς ἐδιώκοντο οἱ Χριστιανοὶ, ὑπὸ τοῦ τότε βασιλέως τῶν Ῥωμαίων Ἀντωνίνου, ἐθνικοῦ τυγχάνοντος, καὶ Σεβαστιανοῦ τοῦτό τε δουκὸς, ἦν τις ἀνὴρ ἀπὸ Ἰταλίας στρατιώτης Χριστιανὸς, εὐλαβὴς πάνυ καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν, ὀνόματι Βίκτωρ. Τούτῳ ὁ δοὺξ εἶπεν· Γράμματά μοι ἠνέχθησαν τοῦ βασιλέως κελεύοντα ὑμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς θύειν τοῖς θεοῖς ἀνυπερθέτως, τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας τιμωρίαις δειναῖς ὑποβάλλεσθαι· ἐπίθυσον οὖν καὶ σὺ, Βίκτωρ. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ ἅγιος Βίκτωρ· Ἐγὼ στρατιώτης εἰμὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀθανάτου Θεοῦ καὶ οὐχ ὑπακούω θνητῷ βασιλεῖ· ἡ γὰρ τούτου βασιλεία πρόσκαιρός ἐστι καὶ παρερχομένη· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιλεία ἀθάνατός ἐστι καὶ αἰωνία· καὶ ὁ μένων ἐν αὐτῇ κληρονομεῖ ζωὴν αἰώνιον. Ὁ δοὺξ λέγει· Τοῦ βασιλέως ἡμῶν τυγχάνεις στρατιώτης· πείσθητι οὖν καὶ ὑπάκουσον τοῦ

C I. Quo tempore Antoninus, gentium superstitionem sequens, Romanum tenebat imperium. Sebastiano duce, persecutio adversus Christianos homines commota est. Erat autem miles quidam genere Italus et Christianus, qui Deum valde reverebatur ac metuebat, huicque nomen erat Victor. Eum virum dux ille, quem supra diximus, sic affatus est : Venerunt ad nos litteræ ab imperatore, quæ jubent vos Christianos diis sacrificare : illos vero, qui edicto non obediunt, suppliciis gravissimis subjici oportere. Sacrifica igitur, Victor : ne animæ periculum subeas. Tum sanctus Victor. Ego, inquit, miles sum magni Regis Jesu Christi, immortalis, inquam, illius imperatoris, neque mortali regi obediam. Hujus enim imperium tem-
D pore circumscribitur, et caducum est : Dei autem mei et Salvatoris Jesu Christi regnum est immortale atque æternum : cujus qui particeps effi-

citur, æternæ vitæ sortem percipiet. Tunc ait dux : Cum imperatoris nostri miles sis, obtempera imperatoris edicto, et diis sacrifica. Ad hæc respondit sanctus Victor : Si ego quo tempore sub imperatore militabam, tunc etiam Domino et Deo meo occulte serviebam, quomodo nunc committere possum, ut illo derelicto, idolis vestris sacrificem? Itaque fac quidquid libet. En corpus meum in manu tua est : animæ vero potestatem Deus habet, qui salutem et ruinam afferre potest.

II. Tum dux ille : Video te multa sapientia ornatum, eaque in respondendo valde utentem. Mea, inquit Victor, sapientia non est ex me, sed Deus meus illam mihi contulit. Ad hæc præses : Libera teipsum a multis cruciatibus, et diis sacrifica. Quinimo libenter, inquit Victor, cruciatum quemvis patiar, ne sacrificia talia offeram : sed et illud affirmo, vehementer me gaudere, quod dignus factus sim, qui pro Christi nomine tormenta patiar, et cœlesti illo Rege frui sperem. Ad hæc dux ille : Nunquid Christianorum sacerdos es tu, qui tam prudenter nobis respondes ? Hoc, inquit Victor, munere indignus sum ego, sed Christi mei gratia me talem effecit : hæc enim his, qui recto corde sunt, et Christi mandata observant, sapientiam et omnia bonarum rerum copiam ex suis illis immensis divitiis largitur. Quemadmodum enim agricola ipse cum terram colit, paratam eam reddit ad fructus ferendos : ita et Dei sapientia ac gratia eos a quibus observatur, fortes, sapientes, ac tales reddit, qui Deo ipsi fructum ferre possint: neque permittit, ut ab hostibus superari queant.

III. Tum dux ait : Num tu mori decrevisti? Respondit Victor : Hujusmodi mors his vitam conciliat, qui brevia hæc tormenta fortiter ad extremum usque perferunt. Ad hæc dux ille : Sententiamne istam firmam habes? Maxime, inquit Victor. Tum dux digitorum Victoris compages eousque confringi jussit, quoad e pelle ipsa exirent. Quo facto, Victor ait : Gratias ago Deo meo, quod gratiam suam propiorem mihi ostendit. Tunc quæsivit ab eo dux, quare cibum non sumeret. Cui respondit Victor : Habeo ipse spiritualem cibum, quo fit ut non esuriam in æternum. Tum ille jussit fornacem accendi, et Victorem in eam conjectum ad tertium usque diem servari. Factumque fuit ita. Tertio autem die cum ille opinaretur Victorem ab igne consumptum fuisse, jussit fornacem aperiri, et martyris cineres in flumen demergi. Patefacta igitur fornace, invenerunt Victorem ipsum vivum, et Deum laudantem, quod ignis ejus corpus non tetigerat. Mox jussit dux venena pestifera cum carnibus commista edenda illi proponi. Quæ cum a venefico quodam homine porrecta ei fuissent, sanctus martyr Victor ait : Mihi quidem non liceret carnes gustare, sed ut cognoscas veneficia tua nihili esse, en istas carnes comedam. Cumque illas e manibus venefici hominis accepisset, Christum precatus, ejusmodi

A προστάγματος αὐτοῦ καὶ ἐπίθυσον. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Καὶ ὅτε αὐτῷ ἐστρατευόμην καὶ τὰ αὐτοῦ ἐφρόνουν, Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου ἐν τῷ κρυπτῷ ἐλάτρευον, καὶ νῦν οὐ δύναμαι καταλεῖψαι αὐτὸν καὶ εἰδώλοις ἐπιθύσαι· ποίει οὖν ὃ θέλεις εἰς ἐμέ· τοῦ μὲν γὰρ σώματός μου ἐξουσίαν ἔχεις, τῆς δὲ ψυχῆς ὁ Θεὸς μόνος, ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι.

Β´ Λέγει αὐτῷ ὁ δούξ· Ὁρῶ σε ἐν τῇ ἀπολογίᾳ σου πολλὴν σοφίαν περικείμενον· σκέψαι οὖν τὸ συμφέρον. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ λέγει· Η ἐμὴ σοφία, ὦ δικαστά, οὐκ ἔστιν ἐξ ἐμοῦ, ἀλλ' ὁ Θεός μου ἐδωρήσατό μοι αὐτήν. Ὁ δοὺξ λέγει· Ῥύσαι σεαυτὸν ἀπὸ πολλῶν βασάνων, καὶ προσελθὼν θύσον τοῖς θεοῖς. Ο ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ μὴ θῦσαι B ἡδέως βασανίζομαι καὶ πλέον δυσχυρίζομαι διαγωνιζόμενος, ὅτι κατηξιώθην ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ βασανίζσθῆναι καὶ εἰς τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα ἐλθεῖν τοῦ Βασιλέως τῶν οὐρανῶν. Λέγει αὐτῷ ὁ δούξ· Μὴ ἱερεὺς εἶ τῶν Χριστιανῶν, ὅτι οὕτως συνετῶς ἀποκρίνῃ; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ἐγὼ ταύτης τῆς μεγίστης χάριτος καὶ δωρεᾶς ἀνάξιός εἰμι· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ μου χάρις ἤγαγέ με εἰς τοῦτο· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ παρέχουσα τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ σοφίαν καὶ σύνεσιν μετέχειν παντὸς ἀγαθοῦ· ὥσπερ γὰρ γεωργὸς καλλιεργῶν αὐτοῦ τὴν γῆν ἑτοιμάζει αὐτὴν εἰς καρποφορίαν, οὕτως καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία τοὺς ἐλπίζοντας εἰς αὐτὴν ἐνδυναμοῖ, καὶ σοφίζει, καὶ ποιεῖ καρποφορεῖν τῷ Θεῷ, μὴ συγχωροῦσα τῷ C ἐχθρῷ περιγενέσθαι αὐτῶν.

Γ´. Σεβαστιανὸς ὁ δοὺξ εἶπεν· Ἔκρινας μᾶλλον τὸν θάνατον ἑλέσθαι ἢ τὴν ζωήν; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Οὗτος ὁ θάνατος ζωὴν αἰώνιον προξενεῖ τοῖς μέχρι τέλους ὑπομένουσι τὰς προσκαίρους ταύτας βασάνους. Λέγει αὐτῷ ὁ δούξ· Καὶ ὅλως ταύτης ἐπεκράτησας τῆς γνώμης; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ναί. Τότε ὁ δοὺξ ἐκέλευσε συγκλασθῆναι τὰς ἁρμονίας τῶν δακτύλων αὐτοῦ, ἕως ἂν ἐκ τῆς δορᾶς ἐξέλθωσιν. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε, ὅτι ἤγγισεν ἡ χάρις αὐτοῦ εἰς ἐμέ. Λέγει αὐτῷ ὁ δούξ· Διὰ τί τὴν ἄνοιάν σου οὐ λαμβάνεις; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν. Ὅτι βιαίως καὶ ἀδίκως ἀπαιτεῖται, καὶ οὔτε λαμβάνειν οὔτε ἐσθίειν βούλομαι ἐξ αὐτῆς· ἔχω δὲ τὴν πνευματικὴν τροφὴν D καὶ οὐ μὴ πεινάσω εἰς τὸν αἰῶνα. Ταῦτα ἀκούσας ὁ δούξ, ἐκέλευσεν ἐκκαῆναι κάμινον καὶ ἐμβληθῆναι αὐτὸν ἐν αὐτῇ, ἄχρις ἡμερῶν τριῶν· καὶ ἐγένετο οὕτως. Μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ἡμέρας, νομίσας ὁ δοὺξ ἀνηλῶσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πυρός, ἐκέλευσεν ἀνοιγῆναι τὴν κάμινον καὶ ῥιφῆναι τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ εἰς τὸν ποταμόν· καὶ ἀνοίξαντες αὐτήν, εὗρον αὐτὸν ζῶντα καὶ δοξάζοντα τὸν Θεόν, δι' ὅτι οὐδ' ὅλως ἥψατο αὐτοῦ τὸ πῦρ. Τότε ἐκέλευσεν ὁ δοὺξ φάρμακα ἀναιρετικὰ δοθῆναι αὐτῷ φαγεῖν μετὰ κρεῶν· καὶ ἐπιδοθέντων αὐτῷ τῶν φαρμάκων ὑπὸ τοῦ μάγου, ἔφη ὁ ἅγιος Βίκτωρ· Οὐκ ἐξὸν μοι ἦν κρεῶν ἅψασθαι· ἵνα δὲ γνῷς, ὅτι οὐδέν εἰσιν αἱ μαγεῖαί σου, καὶ καταφρονῶ

αὐτὰς, ἐσθίω ἀνυπερθέτως. Καὶ δεξάμενος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ μάγου, προσευξάμενος τῷ Χριστῷ, ἤρξατο ἐσθίειν· καὶ φαγὼν οὐδὲν ἔπαθεν κακόν. Ὁ δὲ μάγος ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ μαγείᾳ καταισχυνθεὶς, προσήγαγεν αὐτῷ πάλιν ἕτερα φάρμακα τῶν προτέρων δεινότερα καὶ λέγει αὐτῷ· Καὶ νῦν δέξαι καὶ φάγε· καὶ ἐὰν φαγὼν μηδὲν πάθῃς κακὸν, καταλιμπάνω μου τὰς μαγείας, καὶ πιστεύω κἀγὼ τῷ Θεῷ ᾧ λατρεύεις. Λαβόντος δὲ τοῦ μακαρίου Βίκτορος, καὶ φαγόντος, καὶ μηδὲν παθόντος κακὸν, ἀνεβόησε μετὰ φωνῆς ὁ μάγος καὶ εἶπεν· Ἐνίκησας, ψυχὴν ἀπολλυμένην ἐξ ᾅδου ἀναγαγών· ὥσπερ γὰρ ἀνδριὰς χαλκοῦς παλαιωθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου σμηχθεὶς ἀνακαινοῦται, οὕτως καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐν κακοῖς παλαιωθεὶς, ἐὰν ἐπιστρέψῃ, σώζει αὐτὸν ὁ Θεὸς τῇ αὐτοῦ χάριτι. Τότε ὁ μάγος παραχρῆμα κατέκαυσε πυρ πάσας τὰς μαγικὰς αὐτοῦ βίβλους καὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ ἀποταξάμενος, γέγονεν Χριστιανός.

Δ'. Τούτων δὲ πάντων οὕτως γενομένων, ἔφη ὁ δοὺξ τῷ μακαρίῳ Βίκτορι· ἐπίθυσον τοῖς μεγίστοις θεοῖς, καὶ γενοῦ λοιπὸν συνετὸς καὶ φρόνιμις. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ἐγὼ πάντοτε συνετός εἰμι τὸν Θεὸν ἐπιγνώσκων· Ὁ δοὺξ εἶπεν· Τοῦτο οὐκ ἔστι σύνεσις, ἀλλὰ μωρία, τὸ μὴ βούλεσθαι θύειν τοῖς θεοῖς. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ δοὺξ· Ποῦ γέγραπται ταῦτα; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἐδίδαξεν ἡμᾶς. Ὁ δοὺξ εἶπεν· Οὐκοῦν Θεὸς ἦν ὁ Παῦλος; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Παῦλος Θεὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ Θεοῦ, ἀπόστολος καὶ σοφὸς ἀρχιτέκτων· ἐπὶ γὰρ τῷ θεμελίῳ τῷ τεθέντι ᾠκοδόμησε καὶ ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην τῆς διδαχῆς αὐτοῦ· καὶ λαβὼν σοφίαν παρὰ Θεοῦ, ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ τὸ πλήρωμα τῶν Γραφῶν καὶ ἔδειξεν ὁδὸν τοῖς σωθῆναι βουλομένοις. Ὁ δοὺξ εἶπεν· Παῦσαι λοιπὸν τῆς μωρίας σου ταύτης, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, ἐπεὶ οὐκ ὠφελήσουσί σε τὰ ῥήματα ταῦτα. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Οὐκ εἰμὶ μωρὸς, ἀλλὰ πάνυ φρόνιμος· τὸν Θεον μου μὴ ἀρνούμενος· μωροὶ δὲ εἰσι καὶ ἄφρονες οἱ ἀκούοντές σου καὶ δαίμοσι θύοντες· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ διάβολος ἀπ' ἀρχῆς ψεύστης ἐστὶν καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἔγνω, ὡς καὶ ὑμεῖς οἱ διάκονοι αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ αἱ καρδίαι ὑμῶν πεπήρωνται, τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας μὴ ἔχουσαι.

Ε'. Τότε θυμωθεὶς ὁ δοὺξ ἐκέλευσε τὰ νεῦρα ὅλου τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀποκοπῆναι, καὶ τούτου γενομένου, εἶπεν ὁ ἅγιος Βίκτωρ· Ταῦτα πάντα πάσχων ὑπὸ σοῦ, οὐδ' ὅλως ᾐσθόμην ἀλγηδόνος, διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνδυναμοῦσάν με, ὥσπερ γὰρ κέντρον ἀπὸ ποδὸς ἐκφερόμενον συνεκφέρει ἑαυτῷ τὴν κακουχίαν καὶ πᾶσαν τὴν ἀλγηδόνα καὶ ἀνάπαυσιν παρέχει τῷ σώματι, οὕτως κἀγὼ, τῶν νεύρων μου ἀποσπασθέντων, πάνυ ἀνεπαυσάμην διὰ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν καὶ τὴν ἐνισχύουσάν με χάριν. Τότε πάλιν ὁ δοὺξ ἐπὶ πλεῖον ὀργισθεὶς, ἐκέλευσεν ἔλαιον σφοδρῶς πυρωθῆναι καὶ ἐπιχεθῆναι αὐτῷ κατὰ τῶν

carnibus vesci cœpit, neque quidquam mali passus est. Veneficus autem ille pro suis veneficiis erubescens, alia quædam obtulit prioribus illis pejora : Hæc, inquiens, accipe : quæ cum comederis, si nihil mali passus fueris, statim artem magicam derelinquam, et credam etiam ipse Deo quem tu colis. Cum igitur beatus Victor venena illa comedisset, neque quiddam mali passus fuisset, veneficus ille magna voce clamans : En, inquit, vicisti, et animam meam jamdiu perditam, ab inferis eduxisti. Sicut enim statua ærea, quæ jam inveterata est, a fabro aliquo expolita renovatur : ita et me miserum, in malis inveteratum, Deus ipse sua gratia renovans convertit, et ad salutem traduxit. Itaque veneficus ille omnes suos libros magicos igni combussit, et omnibus rebus renuntians, Christianus factus est.

IV. Cum hæc ita se haberent, dux ad beatum Victorem conversus : Sacrifica, inquit, diis maximis, et esto prudens. Victor respondit : Ego prudens semper sum, cum Deum cognoscam. Non est, inquit dux, prudentiæ, sed stultitiæ signum, nolle diis ipsis sacrificare. Ad hæc sanctus Victor : Stulta mundi elegit Deus, ut sapientes confundat [1]. Tunc ait dux : Et ubinam hoc scriptum legitur ? Cui respondit Victor : Paulus apostolus nos hæc docuit. Num, inquit ille, Deus erat Paulus ? Cui Victor : Minime Paulus Deus est, sed Dei apostolus, et sapiens architectus : ædificavit enim super fundamentum quod positum fuerat [2], et doctrina sua orbem terrarum replevit : qui cum sapientiam sibi a Deo traditam accepisset, divinarum Litterarum plenam perfectamque notitiam in se habuit, et his, qui salvi esse cupiunt, viam ostendit. Tunc ait dux : Desine in posterum ab ista insania et diis sacrifica ; non enim tibi proderunt verba ista tua. Minime, inquit Victor, insanus ego sum, sed valde prudens, cum Deum meum non negem. Insani et dementes sunt, qui te audiunt, et dæmonibus victimas offerunt : Etenim pater vester diabolus mendax est, et in veritate non stetit : sicut et vos, qui estis illius ministri [3]. Quin etiam corda vestra excæcata sunt, veritatis notitiam non habentia.

V. Tunc furore accensus dux ille, jussit totius corporis martyris nervos divelli. Quo facto, dixit sanctus Victor : Cum omnia hæc a te patior, nullum omnino sensus dolorem percipio propter Dei gratiam, quæ me corroborat. Quemadmodum enim aculeus a pede alicujus evulsus, secum una dolorem omnem aufert, et corpori deinde requiem præbet : ita et ego, nervis meis divulsis, maxime recreatus sum, divina gratia me corroborante. Tunc dux magis magisque iratus jussit oleum vehementer calefieri, et in occultas partes corporis infundi. Quo facto, beatus martyr ait : Tam

[1] I Cor. I, 27. [2] I Cor. III, 11, 12. [3] Joan. VIII, 44.

suave mihi fervens hoc oleum visum est, quam gelida aqua, cum ei datur, qui propter nimium æstum siti laborat: cum eam enim biberit, valde recreatur. Tunc dux furore intolerabili correptus, jussit, in ligno martyrem suspendi, et igneas ejus corpori faces admoveri. Ille vero divina gratia magis corroboratus, earum lampadum faces non sentiebat. Mox ad illum dux : Sacrifica, inquit, diis,diu enim te pertuli. Respondit Victor : Minime faciam quod tu vis, sed quod vult Deus meus: quem precor, ut sacrificium purum atque castum meipsum illi offerre possim, in cujus potestate anima et corpus meum est.

A κρυπτῶν μελῶν. Καὶ τούτου γενομένου εἶπεν ὁ μακάριος Βίκτωρ · Οὕτως μοι τὸ ἐκπυρωθὲν τοῦτο ἔλαιόν ἐστιν, ὥσπερ ὕδωρ δοθὲν ἐλθόντι ἀπὸ καύσωνός τινι διψῶντι καὶ πιόντι, καὶ ἀναψύξαντι. Ὁ δὲ δοὺξ θυμῷ ἀκατασχέτῳ συσχεθεὶς, ἐκέλευσεν πάλιν κρεμασθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ξύλῳ καὶ λαμπάδας πυρὸς προσενεχθῆναι τῷ σώματι αὐτοῦ. Ὁ δὲ μακάριος Βίκτωρ ταῦτα πάσχων οὐδ' ὅλως ᾐσθάνετο τῶν λαμπάδων, ἀλλ' ἐνεδυναμοῦτο πλέον ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν αὐτῷ ὁ δούξ · Ἐπίθυσον λοιπόν · πολλὰ γάρ σου ἠνεσχόμην. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν · Οὐ τὸ σὸν θέλημα ποιῶ, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ εὔχομαι προσαγαγεῖν αὐτῷ θυσίαν καθαρὰν καὶ ἁγνὴν ἐμαυτῷ, ὅτι αὐτὸς καὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἐξουσιάζει.

VI. Tunc jussit venenum cum aceto mistum in ejus fauces injici. At beatus Victor ait: Acetum et venenum hoc mihi videtur mel et favus esse. Id autem facit Christus ipse. Cum autem dux liberam ejus orationem non ferret, illius oculos compungi jussit. Cui dixit Victor : Cum corporis mei visum excæcaveris, tunc interiori animæ sensu acutius videbo. Corporei enim oculi mundi hujus vanitatem aspiciunt : at cordis acies veram illam intuetur lucem. Cogis me, inquit dux, multa et magna tormenta tibi afferre: Et ego gratias ago Deo meo, qui facultatem et robur mihi præstat sustinendi tormenta tua. Ut igitur libet, me crucies, neque ulla in re mihi parcas: paratus enim sum omnes ærumnas, quascunque mihi attuleris, libenter perpeti, Deo ipso mihi vires suggerente.

B ϛ'. Καὶ ἐκέλευσεν πάλιν ὁ δοὺξ κονίαν μετὰ ὄξους εἰς τὰ βραγχεῖα αὐτοῦ ἐμβληθῆναι · καὶ τούτου γενομένου ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν · Τὸ ὄξος καὶ ἡ κονία ἐμοὶ ὥσπερ μέλι καὶ κηρίον εἰσὶ διὰ τὸν Χριστόν. Τότε μὴ φέρων τὴν παῤῥησίαν αὐτοῦ ὁ δοὺξ, ἐκέλευσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐκκεντηθῆναι · καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Βίκτωρ · Ὅτ' ἂν τὴν τοῦ σώματος πηρώσῃς ὅρασιν, τότε διὰ τῆς ἔνδον ὁράσεως πλέον ὁρῶ τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, ὡς εἶπεν Πέτρος ὁ ἅγιος ἀπόστολος, ὅτι « Ἐὰν κατανοήσητε τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν, οὐ χρείαν ἔχετε τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ σώματος · οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος βλέπουσι τὰ μάταια τοῦ κόσμου τούτου, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὁρῶσιν. » Ὁ δοὺξ εἶπεν · Ἀναγκάζεις με πολλὰς καὶ μεγάλας σοι ἐπιθεῖναι κολάσεις. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν. Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου τῷ ἐνισχύσαντί με ὑπομένειν τὰς βασάνους σου· ὡς οὖν θέλεις, κόλαζέ με καὶ μή μου φείδου. ἕτοιμος γάρ εἰμι πάντα πόνον ὑπὸ σοῦ ἐπαγόμενόν μοι ὑπομεῖναι, τοῦ Θεοῦ μοι παρέχοντος δύναμιν καὶ ὑπομονήν.

VII. Tunc ait dux : Suspendite hominem istum capite in terram revoluto, quoad sanguis ex ejus naribus in terram defluat. Illo igitur suspenso milites discesserunt, eumque tres dies ita suspensum dereliquerunt. Cum vero tertius dies præteriisset, illuc reversi, cum vivum reperissent, quem mortuum fuisse crediderant, statim excæcati sunt Sed beatus Victor misericordia commotus, Deum orans: In nomine, inquit, Domini mei Jesu Christi visum recipite. Itaque restituta militibus videndi facultate, abierunt illi, et duci omnia, quæ facta fuerant, retulerunt. Tunc ille magis iratus est, et militibus præcepit, ut Victorem degluberent. Cui beatus martyr : Licet, inquit, corporis pellem abstuleris, mentem tamen ipsam et cogitationes meas non superabis. Tunc militis cujusdam uxor, Stephana nomine, cum illic præseus esset, annos sexdecim nata, voce magna clamavit: Beatus es, Victor, et beata sunt opera tua sancta. Sacrificium tuum Deo acceptum est, ut Abelis victima, quoniam teipsum obtulisti recto corde. Sic Deus te accepit, ut Enoch illum virum justum, qui translatus est, ne gustaret mortem, quoad certum tempus præterierit. Justus factus es, ut Noe, bonorum operum fructibus refertus. Per-

C Ζ'. Τότε ὁ δοὺξ ἐκέλευσε κρεμασθῆναι αὐτὸν κατακέφαλα, ἕως ἂν ἐκ τῶν ῥινῶν αὐτοῦ αἷμα ῥεύσῃ ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἐάσαντες αὐτὸν οἱ στρατιῶται κρεμάμενον, ἀπῆλθον ἀπ' αὐτοῦ ἕως ἡμερῶν τριῶν· μετὰ δὲ τὸ τέλος τῶν τριῶν ἡμερῶν παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν, νομίζοντες αὐτὸν ἤδη τεθνάναι· καὶ θεασάμενοι αὐτὸν παραχρῆμα ἐτυφλώθησαν. Σπλαγχνισθεὶς δὲ ἐπ' αὐτοῖς ὁ ἅγιος Βίκτωρ καὶ προσευξάμενος εἶπεν· Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' ὃν ἐγὼ ἐνθάδε κρέμαμαι, ἀναβλέψατε· Οἱ δὲ στρατιῶται ἀναβλέψαντες παραχρῆμα καὶ ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τῷ δουκὶ πάντα τὰ γεγενημένα. Καὶ ὀργισθεὶς ὁ δοὺξ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐκδαρθῆναι καθ' ὅλου τοῦ σώματός μου δορὰν ἀφέλῃς, Βίκτωρ· Εἰ καὶ τὴν τοῦ σώματός μου δορὰν ἀφέλῃς, D ἀλλὰ κατὰ τοῦ λογισμοῦ ποιῆσαί τι οὐ δύνασαι. Τότε γυνή τις στρατιώτου τινὸς ἐκ τῆς αὐτοῦ παρεμβολῆς ὀνόματι Στεφανὶς, ἐκεῖσε παρεστῶσα, οὖσα ὡς ἐτῶν ἑξκαίδεκα, ἀνεβόησε λέγουσα· Μακάριος εἶ, Βίκτωρ, καὶ παμμακάρια τὰ ἔργα σου τὰ ἅγια· προσδεχθείη σου ἡ θυσία ὡς ἡ θυσία τοῦ Ἄβελ, ὅτι προσήνεγκας ἑαυτὸν ἐν εὐθύτητι καρδίας· καὶ ὁ Θεὸς προσεδέξατο ὡς Ἐνὼχ τὸν δίκαιον, ὃς μετετέθη, ἵνα μὴ γεύσηται θανάτου τοῦ αἰῶνος τουτου, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ ὁρισμένος χρόνος· ἐδικαιώθης ὥσπερ Νῶε πεπληρωμένος καρ-

τῶν ἀγαθῶν· τέλειος εἶ καὶ δίκαιος ὥσπερ ἐκεῖνος ἐν ὅλῃ τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· ἐπίστευσας ὥσπερ Ἀβραάμ· προσήνεγκας ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ὡς Ἰσαάκ· ὑπέμεινας πειρασμοὺς ὡς Ἰακὼβ, ἡνίκα ἐδιώκετο ὑπὸ Ἡσαῦ· ἐσοφίσθης ὥσπερ Ἰωσὴφ, ᾧ ἐγνώσθη τὰ ἀποβησόμενα περὶ τοῦ λιμοῦ· καὶ ἐγένου φρόνιμος καὶ πιστός· ἤθλησας ὡς Ἰὼβ, ὃς πολλοὺς πειρασμοὺς ὑπομείνας, ἐνίκησε τὸν ἐχθρόν· ἐζήλωσας τὸν Ἡσαΐαν, ὃς μέσον ἐπρίσθη ὑπὸ Μανασσῆ. Οὐχ ἥψατό σου τὸ πῦρ, ὡς οὐδὲ τοῦ Ναβουχοδονόσορ τῶν τριῶν παίδων· ἤλπισας ἐπὶ Κύριον ὡς Δαυὶδ ὁ τοῦ Ἰεσσαί· ἀπέλαβες τὴν σοφίαν Σολομῶντος, ἕως ἂν νικήσῃς τοῦ ἀντιπάλου τὰς μεθοδείας. Προσδεχθείη σου ἡ θυσία, ὡς ἡ τοῦ Σαμουήλ· ἐγένου εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, ὡς Ἐλεάζαρος ἐν τῇ ἱερατείᾳ αὐτοῦ· προσδεχθείη σου τὸ τοῦ διωγμοῦ αἷμα, ὡς τοῦ Δανιὴλ διὰ τῶν ὀνειράτων· εἶδον γὰρ δύο στεφάνους ἀπὸ οὐρανοῦ φερομένους, ἕνα μείζονα καὶ ἕνα ἐλάσσονα· καὶ τὸν μὲν μείζονα σοὶ φερόμενον ὑπ' ἀγγέλων δώδεκα, τὸν δὲ ἐλάσσονά μοι πεμπόμενον. Εἰ γὰρ καὶ σκεῦός εἰμι ἀσθενὲς, ἀλλ' ὅλως κἀγὼ ἀγωνίζομαι καὶ σπουδάζω τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν.

A fectus ac justus tu es, ut ille fuit in generatione sua. Credidisti, ut Abraham ; obtulisti te Deo, ut Isaac ; tentationes sustinuisti, ut Jacob ; sapiens effectus es, ut Joseph, cui rerum futurarum prænotio concessa fuit. Certamina ipsa, ut Job ille, fortiter pertulisti, qui multas tentationes perpessus, hostem diabolum expugnavit. Isaiam æmulatus es, qui a rege Manasse medius scissus est. Te ignis flamma non attigit, quemadmodum nec Nabuchodonosoris flammæ tres illos pueros attigerunt. Spem tuam in Deo ipso collocasti, ut David filius Jesse. Vidi duas coronas e cælo demissas, unam majorem, alteram minorem : et majorem quidem illam tibi allatam ab angelis duodecim, minorem vero ad me missam audivi. Nam etsi vas infirmum ego sum, B nihilominus tamen et ipsa parata sum certamen subire, ac cœleste regnum assequi studeo.

Η'. Ὁ δὲ δοὺξ ἀκούσας ταῦτα, ἐθυμώθη λίαν καὶ ἐκέλευσεν προσαχθῆναι αὐτὴν αὐτῷ καὶ λέγει αὐτῇ· Σὺ τίς εἶ; Ἡ δὲ εἶπεν· Χριστιανή. Ὁ δὲ δοὺξ εἶπεν· Πόσων ἐτῶν εἶ; Ἡ δὲ ἁγία εἶπεν· Δεκαπέντε ἐτῶν καὶ μηνῶν ὀκτώ. Λέγει αὐτῇ ὁ δούξ· Πρὸ ἐζεύχθης ἀνδρί; Ἡ ἁγία Στεφανὶς εἶπεν· Πότε ἐνιαυτοῦ ἑνὸς καὶ μηνῶν τεσσάρων. Ὁ δοὺξ εἶπεν· Καὶ διὰ τί οὕτως ταχέως ἀφῆκας τὸν κόσμον; Ἡ ἁγία Στεφανὶς εἶπεν· Ἐπειδὴ ἵνα μετὰ παῤῥησίας ἀπαντήσω τῷ προσδοκωμένῳ Σωτῆρί μου Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἐπουρανίῳ καὶ ἀθανάτῳ Νυμφίῳ· ὁ γὰρ ἐπίγειος νυμφίος πρόσκαιρός ἐστι καὶ θνητὸς, ὁ δὲ ἐπουράνιος, καὶ αἱ Χριστοῦ δωρεαὶ ἀθάνατοι, καὶ ἀκίνητοι, καὶ ἀδιάλυτοι, καὶ αἰώνιοί εἰσιν. Ὁ δοὺξ εἶπεν· Παυσαμένη τῆς ἀνωφελοῦς ταύτης φλυαρίας, προσελθοῦσα θῦσον τοῖς θεοῖς, μὴ ποικίλαις τιμωρίαις καὶ δειναῖς βασανίσας σε ἀπολέσω. Ἡ ἁγία εἶπεν· Ἐγὼ Στεφανὶς καλοῦμαι, ἧ στέφανος ἀπόκειται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιθύω, ἵνα κομίσωμαι αὐτὸν παρὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀληθινοῦ ἀθλοθέτου Χριστοῦ.

VIII. Hæc cum dux ille audivisset, valde iratus est, et jussit feminam illam ad se duci, quam sic affatus est : Quænam es tu ? Christiana, inquit illa, ego sum. Tum dux ab ea quæsivit, quot annos nata esset. Cui Stephana, quindecim annos et menses octo se natam esse respondit. Quæsivit præterea dux, quandiu vixisset cum viro, cui conjuncta fuerat. Cui respondit illa, se annum unum et menses quatuor cum eo vixisse. Et quare, inquit dux, tam cito mundum reliquisti ? Ad hæc ita sancta Stephana : Reliqui brevem et fragilem mundi hujus decorem, et terrenas ac fallaces corC poris voluptates, ut fidenti animo Salvatori meo Jesu Christo, quem exspectamus, occurrere valeam, ut illi videlicet divino et cœlesti Sponso ; terrestris enim sponsus ad tempus est et mortalis. Tum dux : Desistas, inquit, ab ista nugacitate inutili, et ad deos accedens, illis sacrifices, ne novis et gravioribus tormentis te cruciatam consumam. At illa dixit : Ego vocor Stephana, cui corona in cœlis reposita est. Quamobrem sacrificia ista vestra non offeram, ut a vero illo certaminum præside Christo coronam recipere possim.

Θ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ δοὺξ καὶ σφόδρα θυμωθεὶς, ἐκέλευσε δύο δένδρα φοινίκων καμφθέντα ἀλλήλαις κολληθῆναι ταῖς κορυφαῖς κἀκεῖσε δεθῆναι τὴν μακαρίαν ἐκ τῶν δύο ποδῶν· καὶ ἀπολυθῆναι αὐτὰ ἀθρόως ἀπ' ἀλλήλων. Τούτου δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους γενομένου, διεσχίσθη μέσον ἡ ἁγία ἀθλοφόρος τοῦ Χριστοῦ Στεφανὶς, καὶ ἐγένετο εἰς μέρη δύο ἐν τοῖς δυσὶ φοίνιξι, καὶ οὕτως ἐτελειώθη ἐν εἰρήνῃ καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς ἐπλήρωσεν πιστῶς, ἀπολαβοῦσα τὸν στέφανον τῆς νίκης παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸν δὲ ἅγιον Βίκτορα ἐκέλευσεν ὁ δοὺξ τραχηλοκοπηθῆναι. Ὁ δὲ καλλίνικος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ ἀκούσας τῆς ἀποφάσεως ταύτης εἶπεν· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε, τῷ χαρισαμένῳ μοι τὴν νίκην ταύτην καὶ δωρεὰν μέχρι τέλους. Μέλλων δὲ τελειοῦσθαι ὁ μακάριος Βίκτωρ λέγει τοῖς κυαιστωναρίοις· Γνωστὸν ἔστω ὑμῖν, ὅτι

IX. His auditis, dux ille furore nimio accensus, jussit Stephanam duabus palmarum arboribus incurvatis alligari, et repente arbores illas dimitti. Quo facto, bellatrix et martyr Stephana duabus illis palmis in duas partes discerpta est : itaque in pace martyrium perfecte in Christo complevit. D Sanctum vero Victorem jussit securi percuti. Qui cum ejusmodi sententiam de se latam audivisset, sic ait : Gratias ago Deo meo, qui tali et tanto dono me prosequitur. Cum igitur martyrium beatus Victor obiturus esset, hæc dixit quæstoribus : Post septem dies vestri oratores morientur, et vos ipsi post duodecim moriemini ; dux vero post viginti quatuor ab adversariis captivus ducetur ; nostri autem homines post tres annos venient ad tollendum corpus meum : habeo enim et loculos jampridem mihi paratos. Vos igitur rogo, ne in

alienis loculis me ponatis, neque reliquias meas detineatis, quominus in proprium locum reportentur. His dictis, securi percussus est, statimque sanguis et lac ex ejus vulneribus effluxit, ita ut omnes mirarentur. Multi vero ex Græcorum numero, cum factum illud vidissent, et victoris martyris patientiam, et constantem atque immobilem fidem animadvertissent, consilium et sententiam priorem mutaverunt. Itaque Christiani facti, ex iis quæ vir ille sanctus prædixerat, magis confirmati sunt. Omnia enim, quæ a beato illo martyre prædicta fuerant, completa sunt, ita ut et alii complures ex ea re ad Christi fidem conversi fuerint. Martyrio autem functi sunt sanctus Victor et beata Stephana quarto decimo die mensis Novembris in urbe Damasco, imperante Antonino, et Sebastiano duce. Quare sit gloria Patri et Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

μεθ' ἡμέρας ἑπτά οἱ ῥήτορες τελευτήσωσι, καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τελευτᾶτε μεθ' ἡμέρας δώδεκα, καὶ ὁ δοὺξ μεθ' ἡμέρας εἴκοσι τέσσαρας ἁρπαγήσεται ὑπὸ τῶν ἐναντίων· καὶ μετὰ τρία ἔτη ἐλεύσονται οἱ ἡμέτεροι ἐπὶ τὸ ἆραι τὸ σῶμά μου· ἔχω γὰρ καὶ τὴν σορὸν ἔκπαλαι ἑτοίμην· μὴ οὖν εἰς ἀλλοτρίαν τεθῶ, παρακαλῶ, μηδὲ κωλύσητε ἀρθῆναι τὸ λείψανόν μου, ἵνα εἰς τὰ ἴδια ἀποκομισθῇ ἐν εἰρήνῃ. Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, καὶ εὐξαμένου, ἐκρούσθη τῷ ξίφει καὶ ἐξῆλθεν αἷμα καὶ γάλα, ὥστε πάντας θαυμάσαι τοὺς περιεστῶτας. Πολλοὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων θεωρήσαντες τὴν καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν τῆς ἀκλινοῦς αὐτοῦ πίστεως, μεταβαλλόμενοι τὸν τρόπον, γεγόνασι Χριστιανοί. Ἀκούσαντες δὲ καὶ περὶ ὧν προείρηκεν, πλέον ἐστηρίχθησαν· πάντα γὰρ ὅσα προεῖπεν, ἐγένοντο, ὡς ἐκ τούτου πολλοὺς πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος καὶ καλλίνικος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Βίκτωρ σὺν τῇ μακαρίᾳ Στεφανίδι μηνὶ Νοεμβρίῳ ἑνδεκάτῃ, ἐν πόλει Δαμασκῷ τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ βασιλέως Ἀντωνίνου καὶ Σεβαστιανοῦ δουκὸς, εἰς δόξαν τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MENSIS JUNIUS.

DE S. SAMPSONE XENODOCHO

CONSTANTINOPOLI.

(Anno 530 vel 531, Junii die 27. — Acta SS. Bolland. ad hanc diem, Græce et Latine.)

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. — *Auctor Vitæ S. Sampsonis Symeon Metaphrastes.*

Leo Allatius, in sua de Symeonum scriptis Diatriba, ubi de Symeone Metaphraste fusius agit, varias sanctorum Vitas, quæ sub ejusdem nomine passim veniunt, tum quod alios auctores præferant, tum quod a scribendi methodo et stylo atque ætate Metaphrastis multum aberrent, ei plane abjudicat ; alias vero nonnullas tanquam genuinos illius fetus designat, ex quibusde cæteris fieri possit judicium ; de Vita tamen Sampsonis Xenodochi nihil pronuntiavit, forte quod Græcum textum videre ei non licuit ; difficile enim est de genuino auctoris fetu judicium ferre, nisi eum proprio idiomate loquentem audias. Nos Vitam eam Græce conscriptam, quam ex ms. bibliothecæ Mediceæ regis Franciæ nacti sumus, infra dabimus. Ut autem appareat eam a Symeone Metaphraste esse compositam, quæ fuerit illius scribendi formula et modus, ex Psello ejusdem encomiaste, iisdemque temporibus vicino, paucis hic juvat apponere, ut est apud Leonem Allatium in Diatriba prælaudata.

2. « Τὰ γὰρ προοίμια τῶν λόγων αὐτοῦ ἁπτόμενα εὐθὺς τοῦ ὑποκειμένου, καὶ βραχύ τι προϊὼν, τὸν τοῦ συγγράμματος ἀναφαίνει σκοπόν· καὶ τὴν πᾶσαν ἐπ' ἐνίοις τῶν λόγων ὑπόθεσιν κεφαλαιωσάμενος εὐθὺς κατὰ μέρη τέμνει, πρός τε τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς καιροὺς μεθαρμόζεται. Καὶ τὸ μὲν χρῶμα τοῦ λόγου τὸ αὐτὸ πᾶσι, καὶ ἡ ποιότης μία τῆς φράσεως, ἡ δέ γε τοῦ ἤθους μεταβολὴ ποικίλη, καὶ ὡς ἂν εἴπῃ τις, τεχνική. οὐ διὰ τὴν τέχνην τὰ πράγματα μεταβάλλουσα, ἀλλὰ τῷ ἑκάστῳ τῶν παραπιπτόντων πραγμάτων τε καὶ προσώπων οἰκεῖον ὑφερμηνεύουσα· ὡς πρὸς ἀρχέτυπα δὲ τὰ ἀρχαιότερα τῶν πραγμάτων ἐνατενίζων, ἐκείνων τε οὐκ ἀφίσταται, ἵνα μὴ δόξῃ ἄλλο τι ποιῶν, καὶ παρὰ τὸ παράδειγμα, καὶ τὴν ὅλην ἰδέαν μετατυποῖ οὐκ ἐναλλάττων τὴν ὕλην, ἀλλὰ τὸ ἡμαρτημένον τῶν εἰδῶν διορθούμενος, οὐδὲ καινοτομῶν τὰς ἐννοίας, ἀλλὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα μετατιθεὶς, ἀνωμαλίαις τε περι-

πίπτων διηγημάτων ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ μεταλλαγαῖς ὑποθέσεων οὐ συγχεῖται, οὐδὲ ταράττεται. » Quæ ita vertit Allatius :

3. « Principium ejus orationum statim attingit subjectum, et parum procedens, ostendit sui scripti scopum ; et in nonnullis orationibus, cum totum argumentum recapitulet in summam, id statim in partes dividit. Se autem accommodat personis et temporibus, et est quidem omnibus idem color orationis et una qualitas dictionis ; morum autem varia est mutatio, et, ut dixerit quispiam, artificiosa, non per artem res mutans, sed, quod unicuique rei et personæ incidenti conveniebat, interpretans. Tanquam autem ad archetypa exemplaria ac res antiquiores intuens, nec ab illis recedit, ne videatur aliquid aliud facere, et ad exemplar quoque totam transmutat dicendi formam, non diversam faciens materiam, sed quod in dicendi genere peccatum erat, corrigens ; neque sententias innovans, sed convertens figuram dictionis, et ei incidens oratio in diversitatem narrationum et varietatem argumentorum non confunditur neque perturbatur, » etc.

4. Hæc qui cum Procemio auctoris contulerit, in eo Metaphrastem agnoscet : in ipso enim initio scriptionis suæ scopum intentumque significat ; deinde, quæ documenta ad Sampsonis historiam texendam habuerit, exponit ; quæ quamvis inerudite et barbare essent composita, secuturum tamen sese profitetur, quanquam ea meliori stylo metaphrastice exornet. Deinde si totam hujus scriptionis formam, stylum, frequentemque adagiorum, hinc inde erudite intercurrentium, usum consideres, atque ea omnia cum genuinis illius ac germanis fetibus, de quibus constat apud Allatium in præfata Diatriba, ubique Metaphrastem invenies. Præterea certos nos reddit auctor Vitæ hujus in Procemio, se multorum aliorum sanctorum, martyrum quidem labores et certamina, confessorum vero vitas et res gestas diligenter conscripsisse, idque Constantinopoli, ubi S. Sampsonis tumulus cœlestibus clarebat prodigiis ; inde et ea narrat miracula, quæ aut ipse oculis conspexit, vel ab oculatis testibus ipse audivit ; quæ cui istius temporis auctori ascribentur, nisi Metaphrasti ?

5. Hunc non ludimagistrum trivialem fuisse, ut quidam somniarunt, sed summa in republica dignitate excelluisse, utpote qui *Magistri et Logothetæ* nomine appelletur ; quod eorum munus est, qui rationes fiscales vel publicas cognoscunt et disceptant, sumptusque vel et reditus ita dirigunt, ut reipublicæ potius quam privatorum munus sustineant; hujus, inquam, dignitatis fuisse Metaphrastem, evidenter demonstratum lector inveniet apud Bollandum nostrum in Præfatione gen. ad Vitas sanctorum, cap. 1, § 3, et fusius apud Allatium in Diatriba prædicta. Nostrum vero auctorem conspicuæ fuisse in republica dignitatis, ex eo licet conjicere, quod in Vita num. 12 asserat se amicum fuisse, et perquam familiarem viro in summa dignitate constituto, Leoni scilicet, ὃν ὁ πατρικίων τε καὶ πραιποσίτων εἶχε χορὸς, καὶ ὃς μετῆλθε μὲν τὴν τοῦ Δρουγγαρίου τὴν τῶν πλωΐμων, μετῆλθε δὲ καὶ τὴν τοῦ Λογοθέτου τοῦ Δρόμου ἀρχὴν, « qui in patriciorum præpositorumque ordinem relatus fuit, quique rei maritimæ præfecturam ac Logothetæ Cursus publice magistratum gessit, » quæ sunt inter suprema reipublicæ Constantinopolitanæ munera.

6. Cum vero alius quidam Leo, qui Leonis patricii ministerio suberat, quique erat protospatharius (id est princeps eorum qui ad corporis custodiam erant deputati) domini sui gratia ac favore, quam ob causam nescio, excidisset, nullusque pro misero intercedere auderet, quod difficilis ad patricium pateret aditus, et asper esset in sermonis congressu, præsertim inter famulos; solus hujus Vitæ auctor, pro sua scilicet qua apud Leonem patricium pollebat auctoritate et gratia, pertinacem animum ad impetrandam misero veniam interpellare sustinuit, ut ipsemet refert loco præcitato. Inde inferre licet hunc quoque fuisse eximiæ dignitatis atque auctoritaiis, dignumque qui in tanti viri amicitiam familiaritatemque admitteretur. Convenit igitur auctori nostro stylus et scribendi formula Symeonis Metaphrastis, convenit vitæ institutum, convenit dignitas ; nunc superest, utrum cum ætate ejusdem convenire possit, perspicere.

7. Floruisse Metaphrastem ultimis annis imperii Leonis Philosophi, qui obiit anno 909, constat ex ipsiusmet testimonio in Vita S. Theoctistes, ubi ait: « Γενομένῳ μοί ποτε κατὰ τὸν Πάρον· γέγονα δέ· καὶ γὰρ ἐπὶ Κρήτην διέπλεον ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Λέοντος ἐκεῖσε πεμφθείς· Λέοντος, φημὶ, τοῦ εὐτυχοῦς ὄντως βασιλέως, καὶ τὴν εὐτυχίαν Ῥωμαίων τῷ τάφῳ ἀναθάψαντος· ἐπεμπόμην δὲ συστρατευόμενος Ἡμερίῳ τῷ πάνυ, τῷ στρατηγικωτάτῳ δηλαδὴ, καὶ ἄρχοντι τοῦ τε δρόμου, καὶ τοῦ στόλου παντός.... Ἐστελλόμην τοιγαροῦν τοῦτο μὲν ἐκείνῳ συστρατευόμενος, καὶ προβιβαζόμενος εἰς πεῖραν στρατηγικὴν, οἷα πῶλος μητρὶ πρὸς τὰ γενναιότατα τῶν στρατηγημάτων συσκαίρων. Οὕτω γὰρ ἦν ὁ τοῦ μακαρίτου μου Βασιλέως σκοπός· τοῦτο δὲ πρεσβευόμενος πρὸς τοὺς τὴν Κρήτην ἔχοντας Ἄραβας. » Quæ sic Latine sonant Allatio : « Cum aliquando in Paro essem insula ; fui autem : nam in Cretam navigabam a Leone beatæ memoriæ eo missus ; Leone, inquam, illo vere fortunato imperatore, qui ipsam Romanorum felicitatem secum videtur in sepulcrum intulisse : mittebar autem una militans cum clarissimo illo Hemerio, utpote ducendi exercitus peritissimo, dromi præfecto, qui et universæ classi imperabat ....Mittebar igitur partim cum eo militans, et ad imperatoriæ artis documentum aliquod promovendus, ut equulus matri, ad præclara ejus stratagemata assiliens : id enim præcipue Augustus spectabat : partim

ut ad Arabas Cretam obtinentes legatione fungerer. »

8. Ex his infert Bollandus noster, in prædicta præfatione, Metaphrastem id temporis non adeo fuisse natu provectum, ut qui imperatoriæ virtutis tirocinium ponere sub veterano duce juberetur, eique additus fuerit οἷα πῶλος μητρί, « velut equulus matri, » solumque ei tribuit xx ou xxii annorum ætatem. Allatius vero hanc similitudinem non ad ætatem, sed ad docilitatem et disciplinam referens ex ultimis verbis, τοῦτο δὲ πρεσβευόμενος πρὸς τοὺς τὴν Κρήτην ἔχοντας Ἄραβας, « partim ut ad Arabas Cretam obtinentes legatione fungerer, » concludit, ea in expeditione Metaphrastem provectioris ætatis fuisse, quæ capax esset sustinendæ auctoritatis, atque illius prudentiæ, quæ in legato requiritur: quare annos xl, aut minimum xxxv ei tribuit. Multa quidem ille præter alia eaque gravissima erudite congerit, unde opinionem suam verosimilem reddat.

9. Omnia tamen, quæcunque affert, rem plane non conficiunt, idque solum convincunt, communiter id contingere secundum ordinarium rerum humanarum cursum, non vero absolute, ita factum nunquan esse. Capax etenim est nonnunquam adolescentia rerum maximarum, tum in militia, tum in republica, præsertim si prudentia et exterior corporis species, ut quandoque factum vidimus, ætatis defectum suppleat. Ut alios prætereeam, Scipio Africanus, quod Romana habet historia, annos xxiv natus, imperator missus est in Hispaniam, quam quatuor mensium spatio Carthaginensibus eripuit. Pompeius Magnus, teste Cicerone in Orat. *pro lege Manilia*, « ineunte adolescentia summi ipse exercitus imperator fuit; » et tamen quanta in moderando dirigendoque exercitu prudentia rerumque usus requiritur! Juvat hic annectere quod refert Beyerlink in *Theatro vitæ hum.*, verbo: *Legatus* « Venerant, inquit, superiori ævo ad imperatorem Orientis imberbes legati, quos cum ille despiceret, quod adolescentiores missi essent, libere et audacter dixerunt: Si ex menti lanugine æstimanda sit aptitudo et dignitas, hircos potiores partes habituros. »

10. Quod igitur in paucis contigit, in Metaphraste contingere potuit, præsertim cum Michael Psellus ipsius encomiastes, ejus in prima ætate ingenium, innatamque quasi prudentiam extollat hisce verbis: « Καὶ τὸ κατὰ πάντων ἀσύγκριτον κράτος καὶ ἀπαράμιλλον, ἦν μὲν εὐθὺς τὸ ἐκ πρώτης, ὡς εἰπεῖν, γενέσεως, καὶ ἐξ ἀνθούσης ἤδη τριχὸς, ὥσπερ οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι, εὐθὺς τὴν ὀφρὺν παραδεικνύοντες, καὶ τῶν ἐπαυχενίων τριχῶν τὸ λάσιον. Ὑπήνθει γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς συνέσεως ἄνθη, καὶ τὸ φρόνημα ῥίζαν τινὰ εἶχε βαθεῖαν, καὶ ὁ νοῦς ἐξήστραπτέ τι θαυμάσιον. Ταῦτα δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἀρκοῦντα ἐτύγχανεν εἰς τελείωσιν, ἐκείνῳ δὲ προχαράγματα τῆς τελείας ἐγνωρίζετο φύσεως. » Quæ ex interpretatione Allatii ita sonant: « Et vires quidem (ingenii) incomparabiles statim et a primo, ut semel dicam, ortu, etiam florente capillo ostendebat; non secus atque leonum catuli ostendunt protinus supercilium et densam colli jubam. Etenim flores pullulabant intelligentiæ, et habebat prudentiæ profundam quamdam radicem, quodam admirabili fulgore mens micabat. Hæc aliis quidem suffecissent ad perfectionem; in illo autem agnoscebantur veluti quædam prius descriptæ figuræ, quæ perfectam ejus indolem præsignificabant. » Quid miri igitur, si Metaphrastes id temporis legatione aliqua perfunctus fuerit, prudentia magis quam ætate provectus? forte etiam aliis legatis senioribus honoris causa additus, ut quemadmodum sub Himerio veterano duce rei militaris, ita sub iis rei politicæ inter exteras nationes rudimentum poneret.

11. Quod igitur fieri potuit, factum tantisper supponamus, atque ultimo Leonis Philosophi anno, æræ communis 911, Symeoni Metaphrasti xxx aut xxxii annorum ætatem tribuamus. Poterit tunc ad tempora Nicephori Phocæ pervenisse (qui anno lxiii ejusdem sæculi imperium Orientis adeptus fuit) atque octogenario major aliqua etiam elucubrasse. Hoc supposito, videamus an chronologia hæc convenire possit nostro auctori, qui num. 19 narrans miraculum quod Bardæ protospathario accidit, ait: Σφόδρα δὲ οὗτος Ῥωμανῷ βασιλεῖ τῷ ἐπιεικεῖ τε καὶ χρηστῷ προσῳκείωτο, ὃν καὶ ἴσασι πάντες, υἱὸν Κωνσταντίνου γενέσθαι, τοῦ, τὰ πάντα συνελόντα εἰπὼν, βασιλικωτάτου. « Ei vero (Bardæ) magna intercesserat familiaritas cum Romano imperatore benigno et clemente, quem sciunt omnes fuisse filium Constantini, qui (ut omnia semel dicam) fuit imperator egregius, » quibus verbis de Romano Constantini Porphyrogeniti filio, ut jam mortuo loqui videtur, nisi forte verti possit: « Ei vero magna intercedebat familiaritas cum Romano imperatore, quem sciunt omnes esse filium Constantini; » atque ita ad Romani imperatoris tempora, qui ab anno 960 ad 63 imperium tenuit, referri posset, alias ad successoris illius Nicephori Phocæ tempora transferendus, adeoque nihil hic est, quod cum ætate Metaphrastis pugnet.

12. At terruit me quod num. 15 legatur, ut apud Surium translatum est, scilicet: « Petit a bono Joanne (ille enim tunc obtinebat imperium) ut cura hujus domus sibi demandaretur; » ubi Joannes Zemisces indigitatur, qui anno 969 regnare incepit, ad cujus tempora Metaphrastes ægre potest pertingere, nisi eum nonagenario majorem, Vitam hanc scripsisse fateamur. Quamob rem pro Joanne scribendum puto Constantinum: idque eo facilius adducor ut credam, quia in ecgrapho nostro Græco nomen Joannes integre scriptum non habetur, sed duabus tantum initialibus litteris Ἰω. In authentico igitur nomen Constantinus per compendium scriptum fuerit duabus aut tribus primis litteris Κῶν tantum expressum; unde extritis edacitate temporis, in prima littera K, duabus transversis li-

neolis et ultima forte littera ν, Ἰῶ remanserit; ex eoque Joannem fecerint. Cum igitur illa ita commode explicari possint, cæteraque omnia Metaphrasti conveniant, nihil obest, quominus Vitam S. Sampsonis ei ascribamus, quam in decrepita sua senectute composuerit, postquam plurimorum martyrum et confessorum, ut ipsemet confitetur, res gestas in lucem ediderat.

13. Notatum invenio in Indice nostro viatorio, Vitam Sampsonis, quæ incipit, Ἀλλὰ μὲν χάριτος ἔργον καὶ θεραπείας, τῆς πρὸς τὸν μέγαν Σαμψὼν etc., servari manuscriptam in bibliothecis Vaticana et Vallicellina Romæ; item in Florentina et Taurinensi. Nobis illa pridem extracta fuit ex codice ms., ut jam dixi, Medicæo regis Christianissimi, sub hoc titulo, Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Σαμψὼν τοῦ ξενοδόχου· « Vita et conversatio sancti Patris nostri Sampsonis, exceptoris hospitum. » Latinam impresserunt Lipomanus tomo 6, et ex ipso Surius tomo 2; juxta interpretationem Gentiani Herveti: quam eamdem ego quoque hic retineo, in paucis tamen aliquibus, cum textu Græco collatis, mutatam.

§ II. — *Tempus mortis.*

14. Quod ad ætatem Sampsonis attinet, Metaphrastes, Menologium Basilii Porphyrogeniti, Menæa excusa, Origines Constantinopolitanæ ineditæ parte II, eum floruisse aiunt sub Justiniano imperatore, utpote qui ab eodem sancto in vivis existente ab immedicabili morbo fuerit liberatus; atque, ut pro tanto beneficio grates referret, magnificum eidem ædificaverit xenodochium, quod deinde Hospitale S. Sampsonis est appellatum. Ast cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum, hoc die, ea omnia erroris arguit, ex eo quod Procopius, qui illis temporibus vixit, eaque ob oculos habuit, lib. I *Ædific. Justiniani imp.*, cap. 2, testetur, Hospitale Sampsonis nomine, ab eodem Sampsone erectum, olim incendio conflagrasse; cumque vix quædam remansissent vestigia, illud ipsum hospitale ab eodem Justiniano imperatore munificentius instauratum fuisse, censuque annuo ingentis pecuniæ locupletatum. Cum autem Metaphrastes num. 11 testatur, dictum incendium contigisse post obitum Sampsonis, quando et Sophiæ nobile templum exustum est, ac pariter testetur Marcellinus in Chronico, id contigisse in temporibus Anastasii imperatoris; concludit prælaudatus cardinalis, longe ante Justiniani imperium Sampsonem diem suum obiisse; atque ex eodem Procopio multo magis redarguit Cedrenum, dum ait conflagrasse domum Sampsoniam anno penultimo Justiniani.

15. Has difficultates dissolvit Nicolaus Alemannus in notis ad cap. 4 *Historiæ arcanæ* Procopii. Juvat ejus verba hic annectere: « Longe antiquiorem Justiniano Sampsonem credit cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium, et vacillare fidem illius historiæ putat, quæ habeat, nosocomium Sampsonis, eodem rogante, a Justiniano erectum, cum Procopius dicat, restauratum, quod jam antea idem Sampson exædificasset. Verum adeo exiguum fuit primum illud Sampsonis ædificium, tam illustre vero tamque magnificum a Justiniano factum, ut nihil veritati detraxisse Metaphrastes videri possit. Quod addit Baronius de conflagratione ejus nosocomii, quam tum contigisse arbitratur, cum sub Anastasio Sanctæ Sophiæ templum exustum fuit; clarum est in historiis non semel illud templum incendiis obnoxium fuisse; Justiniani vero anno V illud nosocomium incensum esse idem Procopius refert lib. I *De ædif.* et I *Belli Pers.* cap. 24, et Theophanes ad annum V Justiniani. Fortasse majoris momenti fit in hac re, quod Procopius de Sampsonis ætate ait: Ἀνήρ τις θεοσεβὴς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, Σαμψὼν ὄνομα. *Vir quidam pius qui superioribus annis floruit.* At hoc etiam nihil est; nam Procopius librum illum *De ædificiis*, ubi hoc habet, extremo Justiniani imperio scripsit, nempe sex et triginta atque amplius annis post mortem Sampsonis. Vigebat tamen adeo ejus memoria, ut Justinianus, Novella 59 et 131, ubi de Sampsone loquitur. Ὁ τῆς ὁσίας μνήμης Σαμψών, dicat, « Sanctæ memoriæ Sampson; » quod (ut obiter notem) cum in antiquis manuscriptis, litteris singularibus S. M. notatum esset, male in Latinis editionibus Novellæ 131 exceptum est: Sanctæ Mariæ Sampson. Quod autem in Metaphraste corrigendum plane censeo, est ratio temporis vitæ Sampsonis et annorum imperii Justiniani; nam antistite Mena Sampsonem superfuisse, haud bene Metaphrastes narrat, cum ante consulatum Belisarii obiisse, ex Novella 59 perspicue constet. Porro ejusdem Novellæ publicatio atque electio Menæ, fere in idem tempus incidunt, nempe circa annum Justiniani XI; at vero ante annum ejus V mortuum Sampsonem fuisse nemo dubitet. Ad hunc calculum revocanda sunt quæ de incendio nosocomii a Metaphraste narrantur. »

16. Hæc erudite Alemannus: at vero, contra quod hic existimat, auctor Chronici Alexandrini amplissimum ea tempestate (anno scilicet quinto Justiniani) fuisse ait nosocomium Sampsonis cum dicat: « Ξενὼν τοῦ Σαμψὼν ὁ μέγας ἐκαύθη, καὶ ἀπώλοντο οἱ ἐν αὐτῷ ἀνακείμενοι ἄῤῥωστοι. Xenodochium Sampsonis magnum conflagravit, unaque periere qui in eo erant infirmi. » Reparatum autem et reædificatum a Justiniano haud diu postea stetit, siquidem anno XXXVII ejusdem imperatoris rursum arsit, ut scribit Theophanes et ex eo Cedrenus: « Τῷ λζ' ἔτει γέγονεν ἐμπυρισμὸς μέγας, καὶ ἐκαύθη τελείως ὁ ξενὼν τοῦ Σαμψών. Anno (Justiniani) XXXVII factum est incendium magnum, et conflagravit penitus xenodochium Sampsonis. » Quamvis postea reædificatum constet.

17 Quare frustra redarguit erroris Cedrenum

Baronius, quod penultimo imperii Justiniani anno incendium hoc posuerit: cum non unum, sed duplex illius xenodochii constet fuisse incendium. Dum igitur hæc omnia recte sic explicari possunt, non est cur recedamus a Metaphraste, Synaxariis, Menæisque Græcorum, Sampsonem sub Justiniano vixisse asserentibus. Porro cum primum xenodochii illius incendium accidisse ex supradictis constet anno Justiniani quinto, idque a Metaphraste num. 11 post mortem Sampsonis evenisse asseratur, anno ejusdem imperatoris III aut IV (id est anno Christi 530 vel 531) Sampsonem ad superos emigrasse statuimus.

18. At vero jure merito Alemannus Metaphrastem arguit erroris (qui error etiam est in Synaxariis Menæisque Græcorum) quod num. 4 Sampsonem a patriarcha C. P. Mena, sacerdotem ordinatum esse referat; tum propter rationes superius ab Alemanno allatas, tum præterea quod Menas ille, antequam dignitatem patriarchalem consequeretur, eodem Justiniano imperante præfuerit xenodochio Sampsonis, cui Sampson ipse usque dum vixit, præfuit, ut refert Nicephorus C. P. in Patriarchis C. P. vocans eumdem Ξενοδόχον τοῦ Σαμψών: et Liberatus diaconus de eodem ait cap. 2: « Fuit iste Menas præpositus xenodochii majoris, quod vocatur Sampson, genere Alexandrinus; » adeoque post mortem Sampsonis solum ad dignitatem patriarchalem est evectus.

§ III. — *Cultus ex Menologiis, Menæis, aliisque Fastis.*

19. Celebris apud Græcos semper fuit S. Sampsonis memoria, utpote cujus sepulcrum statim a morte miraculis claruerit, et salutarem morbis omnigenis liquorem stillare inceperit; unde illius festum inter solemniora Constantinopolitanæ Ecclesiæ numeratur: in hoc enim festo a judiciis vacandum erat usque ad Officii divini finem, ut constat ex constitutione novella Emmanuelis Commeni imperatoris de Feriis lata anno 1166. Synaxarium imperatoris Basilii Porphyrogeniti in ms. Cryptæ Ferratæ hoc in illo habet elogium: « Σαμψὼν ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥωμης, συγγενὴς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Παρασχόμενος τὸν πλοῦτον αὐτοῦ πάντα τοῖς πτωχοῖς καὶ πτωχικὸς διὰ Χριστὸν, Κωνσταντινούπολιν κατέλαβε, καὶ τοῖς ναοῖς τῶν ἁγίων Προφητῶν ἐν αὐτοῖς προσευχόμενος διετέλει. Ἡσυχίας δὲ λαβόμενος, καὶ ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς ἐμμελετήσας, φανερὸς ἐγένετο δι' ἀρετὴν τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Μηνᾷ, καὶ χειροτονεῖται παρ' ἐκείνου πρεσβύτερος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας. Καὶ λοιπὸν ἦν λιμὴν σωτήριος τοῖς πενομένοις καὶ ἀσθενοῦσι, μετέχων καὶ τέχνης ἰατρικῆς. Θεραπεύσας δὲ καὶ τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀπὸ πάθους δυσιάτου ἐφιλοφρονήθη παρ' ἐκείνου τὰ μέγιστα. Καὶ κτίσας ξενῶνα εἰς ἀνάπαυσιν τῶν πτωχῶν καὶ ἀσθενῶν, καὶ πολλὰ κατορθώματα καὶ θαύματα ποιήσας, ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ· τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ ἐτέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μωκίου. »

20. « Sanctus Pater noster Sampson ex antiqua Roma ducebat originem, Magni Constantini consanguineus: divisis vero inter pauperes omnibus suis facultatibus, et propter Christum mendicans, Constantinopolim se recepit, atque in ipsis sanctorum Prophetarum ecclesiis orationi assidue vacavit. Cum autem privatam et obscuram ageret vitam, Scripturarum divinarum meditationi intentus, virtutibus suis, sanctissimo patriarchæ Menæ enotuit, et ab ipso ordinatus est sacerdos Magnæ ecclesiæ. Cæterum portus salutaris erat pauperibus et infirmis, scientia artis medicæ imbutus. Cum vero imperatorem Justinianum a difficili morbo sanasset, ab hoc maxime dilectus est; ædificatoque xenodochio, ad pauperum et infirmorum solatium, post multa recte facta ac miracula, obdormivit in pace; ipsius vero corpus depositum est in templo S. martyris Mocii. »

21. Similia habent mss. collegii nostri Divionensis et Claromontani, nunc Ludovici Magni. Huic insuper sequens additur dystichon:

Ἐξῆγεν ὁ πρὶν ἐν γνάθου Σαμψὼν ὕδωρ,
Ὁ νῦν δὲ Σαμψὼν ἐκ τάφου βλύζει μύρους.

Aquam dedit maxilla Sampsonis prius;
Sampsonis at nunc busta stillant balsamum.

In Menæis vero excusis Officium habet proprium et Canonem sub hac acrostichide:

Ὑμνῶ σε, Σαμψὼν, πίστεως θείοις λόγοις. ΙΩΣΗΦ.
Sermone, Sampson, te sacro fidei cano. Joseph.

Cum autem canon hic nihil habeat particulare, nisi quod in elogio habetur, eum prætermittimus. Elogio duo hi præmittuntur versus:

Σαμψὼν Ὁμόρρους ἐτροποῦτο μὲν πάλαι.
Σαμψὼν δὲ θραύει δαίμονας ἄρδην νέος.

Sampson fugavit olim Homorrhæos quidem:
Sed vulnerat nunc dæmonas Sampson novus.

Additurque etiam præmisso dysticho hexametrum istud, ex quo cognoscitur præcipuus Sampsonis hoc die cultus;

Ξεινοδόχος δ' ἐνὶ εἰκάδι ἑβδομάτῃ θάνε Σαμψών.
Xenodochum Sampson vicesima septima tollit.

22. Elogium vero ita habet: Οὗτος ὁ ἅγιος [Σαμψὼν] ὑπῆρχε Ῥωμαῖος τὸ γένος· ὃς διασκορπίσας τὸν καταλειφθέντα αὐτῷ πλοῦτον ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς πένησι καὶ πτωχοῖς, τὴν βασιλεύουσαν κατέλαβε καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους καὶ σεβασμίους καταλαβὼν, καὶ ὁσιότητος αὐτῶν καταπολαύσας, ἡσυχίαν λαβόμενος, ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς ἐνετρύφα, μόνῳ Θεῷ προσανέχων. Ὅθεν κατάδηλος γενόμενος τῷ τιμιωτάτῳ πατριάρχῃ Μηνᾷ, χειροτονεῖται ὑπ' αὐτοῦ πρεσβύτερος, εἷς τῶν τοῦ κλήρου γενόμενος. Καὶ ἦν σωτήριος λιμὴν τοῖς πενομένοις καὶ χρῄζουσι βοηθείας· καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ὢν ἐν πείρᾳ αὐτὸς, καὶ τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀνιάτῳ πάθει περιπεσόντα ἐλευθέρωσεν. Ἐκ τούτου ὁ βασι

λεὺς ὑπεραγασθεὶς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ σέβας A αὐτῷ ἀπονέμων, τὸν μέγιστον οἶκον καὶ περιβόητον δι' αὐτοῦ ἀνεγείρας, ξενῶνα κατεσκεύασε, καὶ σκευοφύλακα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τὸν Ἅγιον τοῦτον κατέστησεν. Αὐτὸς δὲ καλῶς καὶ θεοφιλῶς πολιτευσάμενος, καὶ πολλοῖς πρόξενος σωτηρίας γενόμενος, καὶ πολλοὺς πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν τοῦ αὐτοῦ ἀκραιφνοῦς βίου διαναστήσας, ἐκεῖ μὲν ἀνεπαύσατο, κατετέθη δὲ τὸ τίμιόν αὐτοῦ λείψανον ἐν τῷ μεγίστῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου, καθ' ἑκάστην βρύον ἰαματοφόρα νάματα εἰς δόξαν καὶ αἶνον Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

23. « Sanctus ille (Sampson) genere Romanus erat. Hic distributis inter pauperes divitiis, quæ sibi a parentibus erant relictæ, ad imperatoriam civitatem venit, atque in oratoria et basilicas sese B recipiens, pie locorum illorum sanctitate fruebatur privatamque atque obscuram ducens vitam, divinarum Scripturarum lectione animum oblectabat, soli Deo intentus : unde cognitus a dignissimo patriarcha Mena ab eodem sacerdos ordinatur, factus unus ex clero. Erat vero portus salutaris pauperibus atque ope indigentibus. Cumque rei medicæ esset peritus, ipsum etiam imperatorem Justinianum immedicabili morbo laborantem liberavit. Inde imperator admiratus viri virtutem, eumque magno in honore habens, maximam et celebrem domum ipsius suasu ædificatam in xenodochium erexit. Sanctum præterea supellectili sacræ majoris Ecclesiæ præfecit. Tandem post honestam piamque conversationem, postquam plurimis salutis auctor fuisset, multosque ad zelum et vitæ suæ inculpatæ imitationem excitasset, ibidem quievit, pretiosumque ipsius corpus repositum est in maximo templo S. Mocii, in dies salutari scaturigine medelam morbis afferens, ad laudem et gloriam Christi Dei nostri. »

24. Hujus quoque sancti hoc die nomen inscriptum reperitur Kalendario Syriaco seu Chaldaico, Romæ impresso anno 1624, quod olim anno 1662 Latine reddidit D. Josephus, Italice vero Symon Moyses, ambo collegii Maronitarum alumni. Hujus præterea meminit Martyrologium Arabico-Ægyptium, quod ex Arabico transtulit Gratia Simonius Maronita, postmodum Tripolitanus in Syria archiepiscopus. In hoc Martyrologio sequentem orationem habet cum S. Joanne Eleemosynario communem: « Possedisti omnia, o Pater sancte Sampson, dum in omnibus fuisti semper assiduus, ditans pauperes, ipsosque alens, et sublevans; precare Christum Deum, ut liberet animas nostras. »

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΑΜΣΩΝ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

—

S. P. N. SAMPSONIS

VITA ET CONVERSATIO

—

PROLOGUS.

Α'. Ἀλλὰ μὴν χάριτος ἔργον καὶ θεραπείας, τῆς C πρὸς τὸν μέγαν Σαμψὼν ἐκπληροῦντες, ἅμα δὲ καὶ μέμψιν τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐκκλίνοντες, εἰς τὸν παρόντα λόγον καθήκαμεν ἑαυτοὺς, καὶ τὸν ἐκείνου συντάξασθαι βίον εὐγνωμόνως ὑπέστημεν. Καὶ πῶς γὰρ οὐ μέμψις εὔλογος καὶ δικαία, εἰ πολλῶν ἑτέρων ἁγίων, τῶν μὲν μαρτύρων, τῶν δὲ καὶ ἄλλως εὐαρεστηκότων Θεῷ, τῶν μὲν ἄθλους καὶ πόνους, τῶν δὲ καὶ βίους καὶ πράξεις κατὰ σπουδὴν συνταξάμενοι, τούτου δὴ τοῦ μεγάλου Σαμψὼν φαινοίμεθα κατολι-

1. Partim quidem magno Sampsoni gratitudinem et cultum debitum exhibentes, partim autem hominum justam vitantes reprehensionem, ad hanc accessimus orationem, et illius scribendæ Vitæ onus libenter suscepimus. Quomodo enim non optimo jure reprehenderemur, si, qui multorum aliorum sanctorum, tum martyrum, tum aliter Deo placitorum, illorum quidem labores et certamina, horum vero vitam et res gestas diligenter conscripsimus, hunc magnum Sampsonem videamur

contemnere, præsertim cum is adeo nobis propinquus, et sepulcro, ubi mirabilia operatur, propemodum vicinus sit? Adde quod nullum ex iis, qui nos præcesserunt, invenerimus, qui fuerit ejusdem, cujus nos animi, et Vitam illius scriptis exacte mandaverit. Non quidem me latet, a viro pio et pontifice, et non parum erudito, magni Sampsonis compositum fuisse encomium. Ego autem de Vita loquor distincte composita, quæ et res ab illo præclare gestas accurate tractet, et miraculorum ejus mentionem faciat sufficientem. Hoc enim qui præstiterint, in hodiernum usque diem, neque alios novimus, neque nos præstare possumus, qui ab illis temporibus sumus multum remoti; neque possumus ejus vitam perfecte prosequi, sed solum eam referre paulo diligentius, et pauca ex ejus miraculis viris piis ad Dei gloriam exponere. Ejus enim parvum Vitæ opusculum, in quod, a clero acceptum, incidimus, visum nobis est non solum negligenter compositum, sed ipsum etiam testatur, eum, qui id composuit, nihil habuisse eruditionis; imo vero nec ea ipsa, quæ narrat, satis perfecte et absolute traduntur, et longe absunt a summa perfectione. Quin etiam illud opus, quo diu usi sumus, comperimus se habere similiter, et ex eadem (ut aiunt) factum esse fidelia; idque inscriptum quidem esse Encomium divini Sampsonis, et habere singularem quamdam narrationem eorum, quæ ab illo in vita gesta sunt: sed parce admodum, et tenuiter viris bonis præbens gustum ejus miraculorum. Quod autem nos omnium maxime conturbat, est, quod ipsi illorum narrationem (neque enim aliunde quidquam habemus) sequi debeamus. Ea de causa petimus nobis dari veniam ab iis qui legent ea quæ sunt, a nobis elaborata, ut nos non condemnent negligentiæ, neque hanc minime examinatam rejiciant narrationem. Neque enim nostrum est hoc opus, ut prius diximus, sed illorum potius, quos sumus secuti. Illud itaque Herodoti hic poterit commode dici: esse potius Istiæi calceum, etiamsi ipsum induerit Aristagoras.

γωροῦντες, καὶ μάλιστα οὕτως ἐγγυτάτω κειμένου καὶ ὅσον ἀπὸ τοῦ παραδοξοποιοῦ τάφου γειτονοῦντος ἡμῖν; καὶ ταῦτα, μηδένα τῶν πρὸ ἡμῶν εὑρόντες τῆς αὐτῆς ἡμῖν γενόμενον διανοίας, καὶ τὸν ἐκείνου βίον συγγραψάμενον φιλοπόνως. Καί με οὐ λέληθε τὸ τοῦ θεοφιλοῦς ἀνδρὸς καὶ ἀρχιερέως, ἀλλὰ καὶ παιδείας οὐ [μικρὸν] ἔχοντος, εἰς τὸν Μέγαν συντεθὲν ἐγκώμιον· ἐγὼ δὲ βίον λέγω, κατὰ μέρος συντεταγμένον, καὶ τὰ ἐκείνου διαλαμβάνοντα πρὸς ἀκρίβειαν, πρὸς δὲ καὶ τῶν θαυμασίων μνήμην ἀρκούντως ποιούμενον. Τοῦτο γὰρ οὔθ' ἑτέρους ἔγνωμεν ἄχρι καὶ νῦν δράσαντας, οὔθ' ἡμεῖς ποιῆσαι δυνατοὶ τυγχάνομεν ὄντες, πάμπολυ τοῖς χρόνοις ἀπολειπόμενοι· καὶ ἀκριβώσασθαι τά γε τοῦ βίου καλῶς μὴ δυνάμενοι, πλὴν ὅσον ἐπιμελέστερον αὐτὰ διελθεῖν, καὶ ὀλίγα τῶν θαυμάτων εἰς δόξαν Θεοῦ παραθέσθαι τοῖς φιλοθέοις· ᾧ γὰρ ἐνετύχομεν ἐκ τοῦ κλήρου λαβόντες μικρῷ συντάγματι Βίου, τοῦτο δὴ οὔτε ῥᾳθύμως μόνον ἔδοξε συντετάχθαι, ἀλλὰ καὶ παιδείας τὸν συνθέμενον ἐνδεῶς ἔχοντα μαρτυρεῖ, μᾶλλον δὴ ταῦτα περὶ ὧν πεποίηται τὴν ἐξήγησιν, οὐ μὲν οὖν ἐντελῶς ἔχουσιν οὐδ' ἠκριβωμένως, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἀκριβείας ἀπολιμπάνονται· πρὸς δὲ καὶ ᾧ συντάγματι πάλιν ὡμιληκότες ἐσμὲν, παραπλησίως εὕρομεν ἔχον καὶ τῆς, ὥς φασι, κεραμείας πεποιημένον ἐγκώμιον μὲν εἶναι τοῦ θείου Σαμψὼν ἐπιγεγραμμένον καὶ μερικὴν ἔχον τινὰ διήγησιν τῶν ἐκείνῳ βεβιωμένων, πάνυ δὲ φειδωλῶς καὶ μικρολόγως τῶν αὐτοῦ θαυμάτων ἀπογεύων τοὺς φιλοκάλους. Ὃ δὲ πλέον ἐστὶ πάντων, τὸ ταράττον ἡμᾶς, ὅτι καὶ αὐτοὶ ὅσον ἀπὸ τῆς τῶν πεπραγμένων ἐξηγήσεως (οὐδὲ γὰρ παρὸν ἄλλοθεν) ἀκολουθεῖν αὐτοῖς μέλλομεν. Ταύτῃ τοι καὶ συγγνώμην ἀπὸ τῶν ἐντυγχανόντων τοῖς πεπονημένοις ἡμῖν αἰτοῦμεν, ὥστε μὴ ἀμέλειαν, μηδ' ὀλιγωρίαν τῆς ἀβασανίστου ταύτης καταψηφίζεσθαι διηγήσεως· οὐδὲ γὰρ ἡμέτερον, ὥσπερ ἔφημεν, τὸ προκείμενον ἔργον, ἀλλ' ἰχνῶν ἑτέρων παρακολούθημα. Τοιγαροῦν κἀνταῦθα τὸ Ἡροδότειον ἐκεῖνο λέγεσθαι χώραν ἕξει, Ἱστιαίου τὸ ὑπόδημα μᾶλλον εἶναι, εἰ καὶ Ἀρισταγόρας αὐτὸ ἐπεδύσατο. Ἔχει μέντοι τόδε οὕτως.

CAPUT I.

Sampsonis genus, patria, studium, benignitas in pauperes et ægrotos; erga imperatorem beneficium, obitus.

II. Hic ergo magnus, et cujus omnem orbem terræ pervasit fama, Sampson, genus quidem duxit ex illa celebri et inclyta Roma. Ortus est autem non ex ignobilibus nec vulgaribus parentibus, sed valde honestis et claris: quorum magnæ quidem erant opes, genus autem ducebatur ex sanguine imperatoris (1). Sed cum viri hujus maximi res externæ ita se haberent, neque internas unquam neglexit. Nam et virtutis magnam curam gerebat, et divinæ Scripturæ lectioni erat intentus, et tan-

Β'. Ὁ μέγας οὗτος καὶ διὰ πάσης βεβοημένος τῆς οἰκουμένης Σαμψὼν, εἷλκε μὲν τὸ γένος ἐκ τῆς περιωνύμου καὶ διαφανοῦς Ῥώμης, προῆλθε δὲ οὐκ ἐξ ἀσήμων ἄρα τινῶν, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐγενῶν τε καὶ περιδόξων· πλούτου μὲν περιουσίαν βαθέως ἐχόντων, βασιλικῷ δὲ αἵματι κατὰ γένος φαιδρυνομένων. Πλὴν ἀλλὰ τῶν θύραθεν ὁ Παμμέγας οὕτως ἔχων, οὐδὲ τῶν οἰκείων ἠμέλει πόθεν· καὶ γὰρ ἀρετῆς ἐφρόντιζε λίαν, καὶ τῇ τῆς θείας Γραφῆς ἐντεύξει σπουδῇ προσέκειτο, καὶ ὡς

(1) Menologium Constantini Porphyrogeniti habet, eum fuisse consanguineum Constantini Magni, Menæa excusa nihil habent de ipsius familia.

τινος ἡδίστης τροφῆς ἐμμελῶς εἴχετο, καὶ δι' ὀλίγου πρὸς πᾶσαν αὐτῆς τὴν γνῶσιν ἀφίκετο. Μηδὲ ἰατρικῆς, τῆς φιλανθρώπου τέχνης, ὁ φιλανθρωπότατος ἀμελήσας. Ἀλλὰ καὶ αὐτῇ φιλοπόνως προσενεχθεὶς, καί τοι ὀλίγα μὲν ὑπῆρχε τῇ τέχνῃ χρώμενος, τῶν δ' ἄλλων παρεχώρει τῷ θεουργῷ τῆς χάριτος νοσήματα καὶ πάθη ἀνίατα θεραπεύων, καὶ ὡς προκάλυμμα τῆς χάριτος ἐπιχειρῶν τῇ τέχνῃ διὰ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν.

Γ'. Ὡς δὲ καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ τὸν βίον ἀπέλιπον, οὐκ ἔτι μέλλων ἦν, οὐδ' ἀναβαλλόμενος, ἀλλ' ὡς καιροῦ λαβόμενος ἐπιτηδείου, ἅτε μηδενὸς ὑπάρχοντος τοῦ κωλύσοντος, τὰ κατὰ γνώμην ἐποίει, καὶ πλούτου μὲν φθαρτοῦ καὶ προσκαίρου πλοῦτον αἰώνιον ἀντηλλάττετο κατὰ τὴν θείαν τοῦ Δεσπότου φωνὴν, ἣ τὰ ὑπάρχοντα πωλῆσαι κελεύει καὶ παρασχεῖν ἐλεημοσύνην, ἐντεῦθεν τε βαλάντια μὴ παλαιούμενα κτήσασθαι. Ἐδίδου δὲ τὸν πλοῦτον, οὐ κατὰ μικρὸν οὐδὲ φειδομένως, οὔτε μὴν κατὰ στράγγα ῥέων, ἀλλα καὶ λίαν χύδην καὶ ἀνειμένως, ἀμφοῖν χειροῖν, τὸ τοῦ λόγου, πρὸς τὰς τῶν πενήτων ἢ πεινώντων ἀπαντλῶν γαστέρας, καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δὶς, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου ποιούμενος· ἡλικιῶτις γὰρ αὐτῷ καὶ σύντροφος ἄχρι τέλους ἡ ἐλεημοσύνη. Τὰς δὲ τῶν δούλων ἀγέλας οὐκέτι μένειν παρ' ἑαυτῷ ἠξίου, οὐδὲ τῶν ὁμοδούλων ὑπερηφάνως κατ' αὐθεντίαν, ἀλλ' ἐλευθερίας μᾶλλον εὐγενῶς ἠξίου, αὐτάρκεις αὐτοῖς παρέχων καὶ τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς. Τί γὰρ ἐδεῖτο τῆς ἐξ ἀνθρώπων δουλείας ὁ δοῦλον ἑαυτὸν τῷ Κυρίῳ γνήσιον ἀφοσιωσάμενος; Οὕτω γοῦν περὶ τὰ ὄντα διατεθεις, τῶν προσκαίρων καὶ οἱονεὶ δεσμῶν τινων ἀναθεὶς, κοῦφος ἦν ἀτεχνῶς καὶ εὔζωνος, καὶ τῷ ἑνὶ μὲν χιτωνίῳ, ἑνὶ δὲ τῶν οἰκετῶν ἀρκούμενος. Εἶτα καὶ τὴν Ῥώμην ἀπολιπὼν ὁ Γεννάδας, πρὸς τὴν νέαν ταύτην ἀφικνεῖται Ῥώμην, τὴν τοῦ θείου Κωνσταντίνου, φημι· ἀφ' ἧς μὲν αἰτίας κινηθεὶς πρὸς τοῦτο λέγειν οὐκ ἔχω· πλὴν οὐκ ἀθεεὶ πάντως, οὐδ' ἀλυσιτελῶς τῇ λαμπρᾷ ταύτῃ καὶ βασιλίδι τῶν πόλεων ἐνδεδημηκὼς, ᾗ καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ἐναπόκειται σῶμα, θησαυρὸς ἄσυλος, πλοῦτος ἀδάπανος, νοσημάτων πάντων ἀλεξιτήριον.

Δ'. Ὁ γοῦν τὰ πάντα μέγας Σαμψὼν τὴν μεγάλην τήνδε πόλιν καταλαβὼν, ἐν σμικρᾷ μέν τινι φαύλῃ διῆγεν οἰκίᾳ, ἐν δὲ τῷ πλησίον κήδεσθαι πολὺς ἦν· τὴν γὰρ οἰκίαν ταύτην φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν καὶ ἰατρεῖον ἄμισθον ποιησάμενος, τοὺς νόσῳ πιεζομένους ξενίζων ἦν καὶ φιλαδέλφως ὑποδεχόμενος, καὶ μὴ μόνον ἐπιμελείας ἀξιῶν πάσης, ὥσπερ οἱ τῆς τέχνης βούλονται νόμοι, ἀλλὰ καὶ τροφῆς κοινωνῶν καὶ στρωμνῆς, ἀκολούθως ταῖς τοῦ Χριστοῦ ἐντολαῖς, καὶ τοῦτο μὲν τὰ τῆς τέχνης, τοῦτο δὲ μᾶλλον καὶ τὰ τῆς χάριτος ἐνδεικνύμενος. Ποῦ γὰρ τέχνης ἔργον δαίμονας ἀπελαύνειν, καὶ παθῶν ἀνιάτων θαυματουργεῖν ἴασιν, ἃ ἐκείνῳ δρᾶσαι, οἷα δὴ καὶ τὸ θελῆσαι ῥᾴδιον καὶ ἁπλῶς; Ἄλλου μὲν ἄλλο

A quam jucundissimo cibo ei diligenter adhærebat et brevi tempore venit ad omnem ejus cognitionem. Verum cum neque medicinam, quæ ars valde conducit humanæ saluti, vir humanissimus neglexisset, sed se etiam ei diligenter dedisset, etsi arte parum admodum ad quæstum sit usus, in pauperibus tamen cessit divinæ gratiæ ministerio, morbos curans immedicabiles, et tanquam gratiæ velamento arte utens propter summam humilitatem.

III. Postquam autem ejus parentes e vita excessissent, non amplius cunctabatur, nec differebat; sed apta usus occasione, utpote quod nullus esset prohibiturus, ea faciebat, quæ sibi videbantur, et breves periturasque divitias commutabat cum B æternis, obtemperans voci Dominicæ, jubenti vendere ea quæ quis habet, et præbere eleemosynam[1], et hinc parare crumenas, quæ minime veterascunt. Dabat vero opes non parce, idque nec tenuiter nec guttatim distillans, sed profuse admodum et large, ambabus, ut dicitur, manibus effundens in ventres pauperum, aut esurientium; idque non semel, aut bis, sed per totam vitam: connata enim cum ipso et connutrita usque ad mortem fuit eleemosyna. Servorum autem greges nolebat amplius apud se manere, neque in servos uti arroganter imperio: sed potius libertate ingenue dignabatur, eis abunde præbens, quod ad victum sufficeret. Quid enim ei opus erat servitute hominum, qui se verum et germanum servum Domino consecrave- C rat? Sic itaque erga facultates affectus, rebusque temporalibus tanquam vinculis exutus, erat revera levis et accinctus, et una quidem tunica, uno autem famulo contentus. Deinde Roma relicta hic vir egregius in hanc novam venit Romam, divini, inquam, Constantini civitatem. Atque quænam quidem eum causa permoverit, nequaquam possum dicere. Sed non sine Dei numine, neque omnino inutiliter versatus in hac regia est civitate, in qua est etiam sacrum ejus corpus repositum, thesaurus sacrosanctus, divitiæ, quæ minime consumuntur, omnium morborum remedium.

IV. Hic ergo omni ex parte magnus Sampson, cum ad hanc pervenisset civitatem, in quadam D parva et humili domo habitabat, in proximi cura gerenda assiduus. Nam cum hanc domum benignitatis argumentum, et gratuitam fecisset officinam, eos, qui morbo premebantur, hospitio excipiebat, et fraterne tractabat: nec solum in eos omni utebatur cura et diligentia, ut volunt leges artis, sed et cibum, et cubile eis impertiebat, secundum Christi præcepta, partim quidem artis suæ, partim vero divinæ gratiæ beneficia impertiens. Quid enim? An artis opus est dæmones expellere, et morborum mirabilem efficere curationem? Quæ quidem ei facere, non minus quam

[1] Matth. xix.

velle, erat facile. Et alteri quidem aliquid aliud, Sampsoni autem hospitalitas et benignitas, et in egentes misericordia, erat adeo propria, ut propemodum ipsi naturalis fieret, sicut soli quidem est illuminare, igni autem urere. Hinc etiam innotuit ei qui tunc erat Christi Pontifex: bonitatis enim splendor et decus eos, qui eam exercent, cito propalat. Is autem erat Menas (2), virtute non obscurus. Ab illo ordinatur sacerdos, triginta jam annos natus, et paulo plus. Deinde et ei innotuit, qui administrabat imperium. Id autem ex eo accidit.

V. Justinianus quidem erat, qui imperabat, cujus et imperii diuturnum fuit tempus (3), et vita illustris. Ei morbus incubuit valde gravis, cum ei male affecta essent pudenda, et vesica gravi laboraret ulcere. Atque ille quidem patiebatur, et laborabat, nec dolores ferre poterat. Ei autem erat circumfusum examen medicorum et circa eum, ut mos est, aderant magno studio disputantes: qui ad promittendum quidem, et ad bona spe implendum sunt valde prompti, ut qui et ejus manum, qui laborat, hinc incitent, et efficiant, ut sit ad dandum alacrior: ut autem promissa deducant ad effectum, et laborantem liberent ab eo quod eum male habet, non solum brevi non possunt efficere, sed neque longa mora et dilatione, neque longi temporis utentes auxilio: sed parati quidem sunt eorum qui laborant, accusare tarditatem, au etiam ad id, quod est deterius, proclivitatem, ut qui vel præceptis non acquiescant, vel cibo et potu non ea, qua par est, cautione utantur: se autem, et ea, quæ ad curandum adhibent, medicamenta minime reprehendunt. Quid ergo imperator? Postquam vidit eos multa quidem dicere, et magna verba loqui, nihil autem conferre ad curationem, imo vero lædere, et majores dolores afferre, ipse agitabatur quidem doloribus, ferre vero non poterat. Atque omnes quidem medicos ex æquo condemnans, ut inutiles, in malam rem abire jussit: ad Deum autem confugit, et ei magno studio adhæret, et illinc quærit auxilium. Nonnunquam enim egestas docet, quid nobis sit utile; et efficit, ut discamus, undenam verum veniat auxilium: « Auxilium enim meum, inquit, a Domino [1]. »

VI. Cum itaque vehementer petiisset, non tarde consequitur, sed ei in somnis ostenditur multitudo medicorum, qui ordine quidem astabant, honesta vero, et quæ sacerdotibus conveniebat, erant veste induti. Vidit autem quemdam accedentem eunuchum, ex auro quidem contexta veste indutum, Præposito vero amictu similem, qui visus est ostendere unum quemquam ex medicis, quo sit

A τι· Σαμψὼν δὲ ἡ ξενοδοχία καὶ φιλανθρωπία καὶ ὁ περὶ τοὺς ἐνδεεῖς οἶκτος τὸ ἰδιαίτατον, ὡς μικροῦ καὶ εἰς φύσεως ἀποβαίνειν ἀναγκαιότητα, οἷον ἡλίῳ μὲν τὸ φωτίζειν, πυρὶ δὲ τὸ καίειν. Ἐντεῦθεν καὶ τῷ τηνικαῦτα ἀρχιερεῖ τοῦ Χριστοῦ δῆλος γίνεται (ἀρετὴ γὰρ πρᾶγμα ἶσα φωτὶ λάμπον, ὅθεν καὶ ταχὺ λίαν ἀνακηρύττει τοὺς μετιόντας). Μῆνας οὗτος ἦν ὁ τὴν ἀρετὴν οὐκ ἄδηλος, καὶ ἱερεύς· ὑπ' ἐκείνου χειροτονεῖται τριάκοντα ἤδη γεγονὼς ἔτη, καὶ μικρόν τι πρός. Εἶτα καὶ τῷ τὴν βασιλείαν διέποντι φανερὸς γίνεται· παρ' αἰτίαν δὲ τοιαύτην.

Ε'. Ἰουστινιανὸς μὲν ἦν ὁ κρατῶν, οὗ καὶ ὁ τῆς ἀρχῆς χρόνος πολὺς, καὶ ὁ βίος ἐπιφανής. Τούτῳ νόσος ἐνσκήπτει μάλα βαρεῖα τῶν αἰδοίων αὐτῷ πονη-
B ρῶς ἐχόντων, καὶ τῆς κύστεως ἕλκει χαλεπῷ κακωθείσης. Ὁ μὲν οὖν ἔπασχέ τε καὶ ἔκαμνε καὶ τὰς ὀδύνας φέρειν, οὐ δυνατὸς ἦν· ἰατρῶν δὲ σμῆνος αὐτῷ περιεκέχυτο καὶ περὶ αὐτὸν, ὥσπερ ἔθος, σπουδαιολογούμενοι παρῆσαν, οἳ ἐπαγγείλασθαι μὲν καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων πληρῶσαι κομιδῆ πρόχειροι, ἅτε δὴ καὶ τὴν χεῖρα τοῦ κάμνοντος ἐντεῦθεν ὑποκινοῦντες, καὶ προθυμοτέραν εἰς ἐπιδόσεις εἶναι παρασκευάζοντες· εἰς ἔργον δὲ τὸ ἐπαγγελθὲν ἀγαγεῖν, καὶ τοῦ λυποῦντος ἀπαλλάξαι τὸν πιεζόμενον, οὐ μόνον οὐκ ἐν ὀλίγῳ δυνατοὶ ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τριβῇ καὶ μελλήσει πολλάκις, οὐδὲ τὸν μακρὸν χρόνον λαμβάνοντες εἰς βοήθειαν· ἀλλ' ἕτοιμοι μᾶλλον τοὺς πάσχοντας αἰτιᾶσθαι τῆς βραδύτητος, ἢ καὶ τὰς πρὸς τὸ χεῖρον συμβαινούσας περιπετείας, ὡσεὶ μὴ τοῖς παραγγέλ-
C μασιν εἴκοντας, ἢ περὶ τὰς βρώσεις ἢ πόσεις ἀφυλάκτως ἔχοντας· ἑαυτοῖς δὲ καὶ οἷς κέχρηνται εἰς θεραπείαν φαρμάκοις, μέμψιν οἱ βέλτιστοι προσάπτουσιν οὐδεμίαν. Τί οὖν ὁ βασιλεύς; ἐπὶ πολλὰ μὲν αὐτοὺς λέγοντας ἑώρα καὶ μεγαλοῤῥημονοῦντας, οὐδὲν δὲ πρὸς θεραπείαν ἀνύοντας, ὅτι μὴ καὶ βλάπτοντας καὶ ἀκεσίαν ἅπαντας ἀποδεικνυμένους, αὐτός τε ὀδύναις ἐβάλλετο μὲν, φέρειν δὲ οὐκ ἠδύνατο. ἰατρῶν μὲν ἐπ' ἴσης πάντων τὸ ἀνωφελητον καταγνοὺς, οἰμώζειν ἔφασκε· προσφεύγει δὲ μᾶλλον Θεῷ, καὶ αὐτοῦ λίαν ἐμμελῶς περιέχεται, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ζητεῖ βοήθειαν. Ἔστι γὰρ ὅτε δὴ καὶ ἡ ἀπορία διδάσκαλος ἡμῖν τοῦ λυσιτελοῦντος γίνεται, καὶ ὅθεν ἡ ἀψευδὴς ἥκει βοήθεια, μανθάνειν ποιεῖ. « Ἡ γὰρ βοήθειά μου, φησὶ, παρὰ Κυρίου. »

D Ϛ'. Θερμῶς τοιγαροῦν αἰτήσας, οὐ βραδέως ἐπιτυγχάνει, ἀλλὰ κατ' ὄναρ αὐτῷ δείκνυται ἰατρῶν πλῆθος στιχηδὸν παριστάμενοι, τὴν μέν τοι στολὴν ἱεροπρεπῶς περικείμενοι· εὐνοῦχον δέ τινα παρελθόντα ἑώρα, χρυσουφῆ μὲν περιβεβλημένον, Πραιποσίτῳ δὲ τὴν ἀναβολὴν ὅμοιον, ὃς καὶ ὑποδεικνύειν αὐτῷ ἐῴκει τῶν ἰατρῶν ἕκαστον, ὅπως ἔχει προσώπου καὶ ἡλικίας καὶ παραστήματος, ἐφ' οἷς ἕνα

[1] Psal. cxx, 2.

(2) A Patriarcha Mena non potuisse Sampsonem ordinari sacerdotem dictum est in Comment. prævium. 18.

(3) Regnavit Justinianus Magnus ab anno Christi 527 ad 465.

ὄντα τὸ πρόσχημα ταπεινὸν, τὴν πολιὰν εὐπρεπῆ, τὴν ἔνδυσιν εὐσταλῆ, γνωρίσαι τε τοῦτον τῷ βασιλεῖ ἐμμελέστερον καὶ οἷός ἐστι πάντων παρασκευάσαι καταμαθεῖν, καὶ ὡς αὐτὸς μόνος, οὐ μέν τοι τῶν ἄλλων οὐδεὶς, φάναι, δυνατός σοι δοῦναι τοῦ πάθους ἀπαλλαγήν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὕπνου ἀνείθη ὁ βασιλεὺς, ἀληθῆ κρίνας τὸν ὄνειρον (ἐποίει γὰρ πιστεύειν καὶ ταῦτα οἰκονομήσας ἰδεῖν καὶ μέλλων ἐξ ἔργου τὰ ὁραθέντα πιστώσασθαι), χαρᾶς μὲν πληροῦται· μετακαλεῖται δὲ τοὺς ἰατροὺς εὐθέως. Καὶ οἱ μὲν συνῆλθον καὶ εἰς ὄψιν αὐτῷ παρέστησαν ἅπαντες· ὁ δ' ἐπῄει ἕκαστον φιλοπραγμονῶν ἐσχάτως, καὶ βασανίζων οὐχ ἧττον, ἢ τὸν χρυσὸν ἡ Λυδία λίθος, πρόσωπόν τε καὶ σχῆμα καὶ ἡλικίαν κατὰ τὰ ὑποδειχθέντα παράσημα διὰ τῶν ὀνείρων. Ὡς δὲ οὐδὲν τῶν παρόντων ἑώρα τοιόνδε γνώρισμα, λύπῃ καὶ ἀπορίᾳ συνείχετο, καὶ οἷα διψητικώτερος ἔτι καθίστατο τοῦ ἐπαγγελθέντος ἀποτυγχάνων. Ἐντεῦθεν πολλή τε καὶ θερμὴ καὶ ὀξεῖα ζήτησις, ἐπαγγελία τε δωρεῶν καὶ τιμῶν μεγίστων, ἃς ὁ τὸν ἄνδρα τὸν ζητούμενον ἐμφανίσων, ἀκολούθως οἷς εἶδε συμβόλοις ὁ βασιλεὺς, ἔμελλεν εὐθὺς λήψεσθαι. Ὁ μὲν οὖν ἐζητεῖτο λίαν ἐκθύμως, καὶ τὸ γνώρισμα ἦν, οὐ κατὰ τοῦ Πέλοπος, ὥσπερ οἶδεν ὁ μῦθος, ἀπὸ τοῦ ὤμου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ περιόντος τῆς ἀρετῆς καὶ προηγουμένως ἀπὸ τοῦ μετριοπαθοῦς καὶ συνεσταλμένου.

Ζ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔτι δυσχερὴς ἦν ἡ εὕρεσις (ἐκρύπτετο γὰρ οὐ τὴν μορφὴν μεταβάλλων, οἷα δὴ καὶ τὸν Πρωτέα πλάττουσιν, ἀλλ' οἰκονομίᾳ τινὶ θειοτέρᾳ τούτου συμβαίνοντος, ἵνα καὶ ἡ βραδεῖα δήλωσις ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐπιπόθητον καταστήσῃ) ὀψὲ καὶ μόλις τῶν ἰατρῶν τις τῶν βασιλικῶν, τῷ μὲν βασιλεῖ γνώριμος, συνήθης δὲ τῷ Μεγάλῳ, καὶ τὰ ἐκείνου ἄριστα συνειδὼς, οὐ τὰ τῆς ἀρετῆς μονον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς χάριτός τε καὶ τῶν θαυμάτων, ἔνθεν αὐτῷ καὶ συμβαλεῖν ῥᾴδιον ἦν, ἐκεῖνον εἶναι τὸν ἰασόμενον, αὐτὸς οὗτος δῆλον εὐθὺς τὸν Μέγαν τῷ βασιλεῖ καθίστησι καὶ χαρᾶς αὐτῷ γίνεται πρόξενος, ὅσης οἱ πάθει σωματικῷ κάμνοντες καὶ ἀπαλλαγῆς ἐφιέμενοι, δυνατοὶ μόνον συνεῖναι. Εὐθὺς μὲν οὖν εἰς ὄψιν ὁ θαυμαστὸς αὐτῷ παρῄει Σαμψών· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βραχὺ τὸ μέσον ἀκοῆς φημι, καὶ τῆς θέας γενέσθαι παρῆκεν· οὕτως αὐτὸν ἡ τοῦ ἰδεῖν ἰσχυρῶς εἷλεν ἐπιθυμία. Ἰδὼν οὖν ἀνέγνω καλῶς ἀπὸ τῶν νυκτὸς ὁραθέντων τὰ μεθ' ἡμέραν φαινόμενα, οἷον ὀφθαλμῶν ἡμερότητα, μορφῆς ἱλαρότητα, ἠθῶν εὐκοσμίαν, πώγωνος αὐχμηρίαν, ὀμμάτων κατήφειαν, σύμβολά τε αὐτῷ ἐπιτρέποντα μετριοφροσύνης. Ταῦτα ἐκεῖνος, προσιόντος τοῦ θαυμαστοῦ, θεασάμενος, οὐδὲ καθεκτὸς ἦν ἔτι, ἀλλ' ἀναστὰς ἐξ ἀμέτρου περιχαρείας περιβάλλει τε τὸν εὐτελῆ τὸ φαινόμενον, ὁ τὴν βασιλείαν περίβλεπτος, καὶ φιλεῖ ἄγαν ἡδέως, οὐ στόμα μόνον, ἀλλὰ καὶ κεφαλήν. Ἦ μὴν αὐτὸς εἶ, λέγων, Πάτερ, αὐτὸς εἶ, ὁ κατ' ὄναρ μοι παραδόξως ἐπιφανεὶς, ἀλλὰ καὶ τὸ πάθος τὸ ἐμὸν ἐπαγγελθεὶς ἰάσασθαι. Οὕτως εἰπὼν, εὐθὺς εἰς τὰ προσωτέρω συνεισῄει τῶν βασιλείων ἐγκρατὴς ὢν

A vultu, ætate et habitu; inter quos unum, qui erat specie humilis, canis decorus, vestitu honestus et compositus, diligentius curare, ut notus esset imperatori: et efficere, ut sciret qualis esset in omnibus, et dixisse: Hic solus, et nullus ex aliis, tibi potest dare, ut a morte libereris. Postquam autem a somno fuit excitatus imperator, verum judicans esse somnium (ut crederet enim, effecerat is qui providerat ut videret, et quæ visa fuerant, erat re ipsa confirmaturus), impletur quidem gaudio: accersit autem statim medicos. Et illi quidem convenerunt, et se ei omnes coram stiterunt. Hic vero unumquemque lustrabat, diligentissime perscrutans, et non minus examinans quam aurum lapis Lydius, vultumque et figuram B et ætatem, secundum signa, quæ erant ostensa per somnia. Postquam autem nullum vidit tale signum in eis qui aderant, dolore afficiebatur, et perplexo erat animo, multoque factus est avidior, quod nondum esset promissum assecutus. Hinc diligens facta est inquisitio, donorumque et maximorum honorum promissio, quos esset accepturus qui virum ostenderet ex iis indiciis quæ viderat imperator. Hic quidem diligenter quærebatur; signum autem, quo cognosceretur erat, non quomodo Pelopis (ut narrat fabula) humerus; sed virtus insignis, et præcipue moderati mores et compositi.

VII. Cum autem esset difficilis inventio (celabatur enim, non formam mutans, ut fingunt proC teum, sed quodam divino hoc eveniente consilio, ut tardior ostensio eum redderet magis desiderabilem), vix tandem unus ex medicis imperatoris, notus quidem imperatori, magno autem Sampsoni familiaris, et qui res illius optime noverat, non virtutem solum, sed etiam gratiam et miracula, eum manifestum reddit. Hinc autem illi facile erat conjicere, eum esse qui illum erat curaturus. Hic ergo ipse magnum illum Sampsonem notum reddit imperatori, et ei tantam conciliat lætitiam, quantam ii, qui laborant morbo corporis et ab eo cupiunt liberari, soli possunt intelligere. Atque statim quidem venit admirabilis Sampson: neque enim inter visum et auditum intercessit tempus vel brevissimum: tantum ejus videndi imperatoD rem ceperat desiderium. Cum vero eum vidisset, ex iis quæ noctu visa fuerant, pulchre recognovit ea quæ cernebantur interdiu, utpote oculorum mansuetudinem, formæ hilaritatem, morum honestatem, barbæ squalorem, aspectus tristitiam, et quæ eum decebant signa moderationis. Hæc cum ille, admirabili accedente Sampsone, esset contemplatus, non potuit amplius contineri, sed surgens præ immoderata lætitia, eum qui specie vilis erat et abjectus, ipse, qui erat insignis imperio, amplectitur, et suaviter admodum osculatur, non os solum, sed etiam caput, dicens: Certe, o Pater, tu es ipse, qui mihi admirabiliter in somnis apparuisti: quin etiam te morbum meum pollicitus es

curaturum. Hæc cum dixisset, statim ingressus est in regiæ penetralia, Sanctum illum manu tenens : neque enim existimabat se magnum quid facere, illam honorans, cujus admirabilem virtutem mox esset experturus.

VIII. Postquam autem ingressus est imperator, et eum habuit secum sedentem, nondum sua erga eum benignitate satiatus, plura adhuc faciebat. Ejus manus capiens, suis imponebat oculis, et eas cum maxima voluptate deosculans, et in eas distillans lacrymas, lætabatur. Morbi enim, qui eum premebat, necessitas efficiebat, ut homo appareret potius quam imperator, et qui humanis flectebatur miseriis, quam qui imperatoria efferebatur magnificentia. Verumenimvero hæc magna imperatoris moderatio et religio, gravem Sancto injecit molestiam, et perinde ac si ei fieret injuria, et in eum nimia exerceretur molestia, non potuit tenere silentium, sed: Ne sic feceris, o imperator, neque tam demisse et abjecte, exclamabat ; nec eo quod te ipse immodice dejicias et deprimas, efficias, ut damner arrogantiæ. In quo enim sum communibus hominibus superior, qui sum miser, et peccatis obnoxius, et opus habeo magna Christi benignitate et clementia ? Verumenimvero hæc tua fidei abundantia et fervor, est futuri a Christo auxilii certus nuntius, qui est Rex regum, et potest omnia facere. Cum hæc dixisset, imposuit manum parti affectæ. Et ea quidem suo fungebatur officio. Ipse autem copia humilitatis volens celare abundantiam gratiæ, quibusdam rebus, quas parti laboranti ex arte imposuit, curationem conabatur ascribere. Sed medicinam, quæ applicabatur, vincebat, quæ celabatur, veritas : et qui in aliis fuerat cognitus rerum effector mirabilium, in hæc quoque fuit cognitus fecisse miraculum. Non multi enim dies præterierunt, et imperator fuit omnino liberatus a morbo, et est integram assecutus sanitatem, repletusque est lætitia et admiratione, illa quidem propter recuperatam valetudinem, hac autem propterea, quod qui eum sanum fecerat, Deo esset familiaritate conjunctus.

IX. Deinde etiam, ut tantæ curationis beneficio responderet, B. Sampsoni aurum donavit splendide ac magnifice, et quæcunque poterant incitare desiderium ejus, qui secundum carnem vivit. Illi autem tenuiter et frugaliter vivere, erat bonum per se expetendum omnibus quidem divitiis beatius, quavis vero gloria ac dignitate excellentius. Imperatoris certe liberalitatem et munificentiam opportunis et validis recusavit recusationibus : Illa mihi das, dicens, o imperator, quæ lubenter reliqui propter Christum, ut qui multas possiderem pecunias, et multas haberem possessiones. Quomodo ergo ea accipiam, sine quibus vivere aperte comperi utilius esse, et a quibus prudenter discedentem Deo esse conjunctum, dilucide est ostensum ? Quod si pro summa tua benignitate et

A ἐκείνου τῆς τε Ὁσίου χειρὸς, οὐδὲ γὰρ ᾤετο μέγα τί ποιεῖν ἐκείνην τιμῶν, ἧς ἀπολαῦσαι θαυματουργούσης ἔμελλεν.

Η΄. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰσῆλθεν ἔνδον βασιλεὺς, καὶ συγκαθήμενον αὐτὸν εἶχεν, οὔπω κόρον δεχόμενος τῆς φιλοφροσύνης, ἔτι καὶ πλέον ἐποίει, λαμβάνων αὐτοῦ τὰς χεῖρας, ὄμμασιν ἐτίθει τοῖς ἑαυτοῦ καὶ καταφιλῶν μεθ' ὅσης εἴποι τις ἡδονῆς, καὶ δάκρυα καταστάζων αὐτῶν ἥδετο· ἡ γὰρ τοῦ πιέζοντος πάθους ἀνάγκη ἄνθρωπον αὐτὸν ἐποίει μᾶλλον ἢ βασιλέα δείκνυσθαι καὶ ἀνθρωπίναις καλυπτόμενον ἀθλιότησιν ἢ μεγαλοπρεπείαις βασιλικαῖς ἐπαιρόμενον. Πλὴν ἀλλ' ἡ πολλὴ αὕτη τοῦ βασιλέως μετριοπάθεια B καὶ τὸ σέβας βαρύτητα καὶ λύπην ἐμβέβληκεν τῷ Ὁσίῳ, καὶ ὥσπερ ἄδικόν τι πάσχων, καὶ εἰς μετριοφροσύνην πλεονεκτούμενος οὐκ ἤνεγκε σιωπᾷν· ἀλλὰ, Μὴ οὕτω ποίει, ὦ βασιλεῦ, μὴ οὕτως ἠρέμα καὶ ταπεινῶς, ὑπεφώνει, μηδὲ τῷ ἀμέτρως ἐθέλειν αὐτὸν ταπεινῶσαι, ἐμοὶ κρῖμα προξενήσας ὑπεροψίας. Τί γὰρ πλέον ἔχω ἐγὼ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ταλαίπωρος ὢν καὶ ἁμαρτίαις ὑπεύθυνος, καὶ πολλῆς τῆς παρὰ Χριστοῦ χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας ἐπιδεής; Πλὴν ἀλλὰ τὸ ἄφθονόν σου τοῦτο τῆς πίστεως καὶ θερμὸν ἄγγελός σοι γίνεται ἀψευδὴς τῆς ἀπὸ Χριστοῦ βοηθείας, τοῦ Βασιλέως δὴ τῶν βασιλευόντων καὶ πάντα δυναμένου ποιεῖν. Οὕτως εἰπὼν, χεῖρα ἐπετίθει τῷ πάσχοντι μέρει· καὶ ἡ μὲν ἐνήργει τὰ ἑαυτῆς· ὁ δὲ κρύπτειν ἐθέ- C λων ταπεινοφροσύνης περιουσίᾳ χάριτος ἀφθονίαν, ἐπιθέμασί τισι τοῖς ἐκ τέχνης, ἃ τῷ ἀλγοῦντι μέρει ἐπέβαλλεν, ἐπιγράφειν ἐπειρᾶτο τὴν ἴασιν. Ἀλλ' ἐνίκα ἐπιπλαττομένην οὕτω θεραπείαν ἡ ὑποκρυπτομένη ἀλήθεια, καὶ ὁ ἐν πολλοῖς καὶ ἄλλοις θαυματουργὸς γνωρισθεὶς κἂν τούτῳ δὴ θαυματουργῶν ἐγνωρίζετο. Οὐ πολλαὶ παρῆλθον ἡμέραι καὶ ὁ βασιλεὺς ὅλως ἀπηλλάγη τοῦ πάθους καὶ καθαρᾶς ἀπέλαυσεν ὑγιείαις, πλήρης τε ἦν εὐφροσύνης καὶ θαύματος, τῆς μὲν διὰ τὴν ἀνάστρωσιν, τοῦ δὲ διὰ τὴν τοῦ ὑγιάσαντος πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν.

Θ΄. Ἔπειτα καὶ ὡς ἀμειψόμενος τὸ μέγα τῆς θεραπείας δωρήμασιν ἐπικαίροις, χρυσόν τε ἐδίδου D μεγαλοψύχως, καὶ ἄλλα ὅσα δὴ ἐπιθυμίαν οἶδε παρακαλεῖν, τοῦ κατὰ σάρκα ζῶντός φημι· ἐκείνῳ δὲ τὸ λιτῶς οὕτω καὶ ἠμελημένως ζῆν, αὐθαίρετον ἀγαθὸν, παντὸς μὲν πλούτου μακαριώτερον, πάσης δὲ δόξης ἀξιωματικώτερον· ἀμέλει καὶ τὸ τοῦ βασιλέως φιλότιμόν τε καὶ μεγαλόδωρον εὐκαίροις καὶ ἰσχυραῖς διεκρούσατο ἀπολογίαις. Ἐκεῖνά μοι δίδως, ὦ βασιλεῦ, εἰπὼν, ὧν αὐτὸς ἡδέως ἐξέστην διὰ Χριστὸν, πολλὰ μὲν ἐκ κτήμασι, πλεῖστα δὲ καὶ ἐν χρήμασι κεκτημένος. Πῶς οὖν ἐγὼ λήψομαι ταῦτα, ὧν τὸ ζῆσαι χωρὶς φανερῶς εὗρον ὠφελιμώτατον, καὶ ὧν τὸ ἀποστῆναι φρονίμως, Θεῷ οἰκειωθῆναι καθαρῶς ἀποδέδεικται; Εἰ δὲ βούλει διὰ πολλὴν χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν κεχαρισμένον ἡμῖν τί γίνε-

σθαι, μᾶλλον [Θεῷ γινέσθω] καὶ οὕτω δὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς τὸ γεγονὸς διαβήσεται. Ἔσται δὲ τοῦτο, εἰ πλησίον τοῦ ἐμοῦ οἰκίσκου, ὅν τε αὐτὸς οἰκῶ, καὶ τινας τῶν νοσήματι κατόχων εἰσάγων ἐπιμελείας ὡς ἐμὴ δύναμις ἀξιῶ, οἶκον τοῖς νόσῳ κάμνουσιν ἐπιτήδειον αὐτὸς ἐγερεῖς. Τοῦτο γάρ σοι ἀοίδιμον ὄνομα θήσει καὶ προξενήσει μισθὸν ἀναφαίρετον. Ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ αἰτηθὲν ὡς δωρεὰν μᾶλλον ἢ αἴτησιν ἀσμένως προσήκατο. Καὶ παραχρῆμα (καὶ γὰρ ἦν τότε καὶ τὸν θεῖον ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ναὸν κατασκευασόμενος) καὶ αὐτὸν ἐπέταττε συνοικοδομεῖσθαι προθυμίᾳ τε ψυχῆς, καὶ οἰκοδομούντων πολυχειρίᾳ, καὶ δαψιλείᾳ παντὸς ἀναλώματος, αὐτοῦ μὲν παρέχοντος φιλοτίμως, κατὰ δὲ τὸ ἀρέσκον τῷ Μεγάλῳ τῆς οἰκοδομίας τελευτουργουμένης. Ἐπεὶ δὲ καὶ ᾠκοδόμητο λίαν φιλοκάλως καὶ μεγαλοπρεπῶς, καὶ ὀνόματος αὐτοῦ ἠξιοῦτο, εὐθὺς ἐκείνῳ τε ἐπετράπετο, καὶ αὐτὸς ἦν ὁ θεῖος Σαμψὼν, ὁ τὴν τοῦ οἴκου προστασίαν πεπιστευμένος.

Ι'. Προστίθησιν ὁ βασιλεὺς καὶ ἕτερον, βασιλικῆς ἄξιον μεγαλοδωρίας, ἀπόμοιραν οὐκ ὀλίγην, οὐδ' ἐξ ὀλίγης προαιρέσεως τῷ ἁγίῳ τούτῳ οἴκῳ καθιεροῦν, ἐκ προνομῆς δήπου διαιρεθεῖσαν, ἧς ὁ θαυμαστὸς Βελισάριος ἀπὸ τῆς τῶν Ἀσσυρίων γῆς ἐκείνῳ προσαγαγὼν ἦν, λαμπρᾶς τῷ ὄντι καὶ φιλοτίμου. Εἶτα καὶ κτημάτων δωρεαῖς κρατύνει τὸν οἶκον, ἱκανῶς ἐχόντων εἴς τε ἄλλας αὐτοῦ δαπάνας καὶ πρὸς ἰατρῶν σιτηρέσια, καὶ τῶν ἑτέρας ἐπιτετραμμένων αὐτοῦ λειτουργίας. Ἐπὶ πολλοῖς οὖν τοῖς χρόνοις οὕτως ὁ Μακάριος διαρκέσας ἐν ταῖς τῶν καμνόντων ἐπιμελείαις, καὶ πατρικῶς πάντων καὶ λίαν κηδεμονικῶς, προμηθούμενος, ἐπεὶ καὶ εἰς βαθὺ γῆρας ἤδη παραδὺς ἦν, καὶ ἀδυνάτως ἔχον αὐτῷ τὸ σῶμα τὴν τελευτὴν ὤδινε, νοσοῦν μὲν ὀλίγα καὶ οἷα προοίμια δείκνυσθαι ταῦτα καὶ ἀφορμὴ θανάτου. Θνήσκει δὲ οὐκ ἀθυμῶν, οὐδὲ βαρυνόμενος, οὐδὲ τὴν μετάθεσιν δυσχεραίνων κατὰ τὰς φιλοσωμάτους ψυχάς τε καὶ φιλοκόσμους, ἀλλὰ πρᾴως καὶ ἱλαρῶς, ἅτε γοῦν δ' ἀκριβῶς ἐπιστάμενος ὑφ' οὗ καλεῖται, καὶ ἐξ οἵας περιφορᾶς εἰς οἵαν κατάστασιν μεταβαίνει, καὶ οἷαι τὴν μακαρίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἀπολαύσεις ἐκδέξονται· ἐκ γὰρ τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις, ἐκ τῶν σπερμάτων τε ᾔδει καὶ τοὺς καρπούς. Η μὲν οὖν ἀξιόθεος ἐκείνου καθαρὰ ψυχὴ πρὸς οὐρανίους οἰκήσεις μεταφοιτᾷ· τὸ δὲ ἱερὸν σῶμα καὶ ἅγιον τῷ

A humanitate nobis aliqua in re gratificari cupias, id fiat Deo potius, et ita quod factum fuerit, ad nos quoque transibit. Fiet autem hoc, si prope meam domunculam, quam et ipse habito, et aliquos ex iis, qui morbis laborant, eo introducens curo pro viribus, ægrotantibus domum aptam excitaveris. Hoc enim tibi et clarum nomen pariet, et conciliabit mercedem, quæ auferri non poterit. Audivit imperator, et quod petitum fuerat, libenter admisit, tanquam donum potius, quam petitionem. Et statim (tunc enim divinum construebat templum nomine Dei Sophiæ) jussit ut id quoque simul ædificaretur prompto et alacri animi studio, et eorum quæ ædificabant, magna multitudine, et omnium impensarum copia, ipso quidem suppe-
B ditante liberaliter, ex magni vero Sampsonis sententia effecto ædificio. Postquam autem pulchre et magnifice fuit ædificatum, et ab ejus fuit nomine denominatum, protinus illi fuit permissum. Et ipse erat divinus ille Sampson, cui commissa fuerat domus administratio (4).

X. Adjicit autem imperator aliud quoque dignum imperatoria munificentia. Non exiguam enim suorum bonorum partem, et non sine egregio proposito, huic ædi sanctæ consecrat, sumptam, scilicet ex prædis, quas admirabilis ille Belisarius ad eum attulerat e terra Assyriorum (5), quæ revera erant præclaræ et opimæ. Deinde domum quoque munit donis possessionum, quæ et ad alios ejus sumptus sufficiebant, et ad alimen-
C tum medicorum, et eorum, quibus erant alia commissa munera. Cum multos autem annos sic transegisset (6) ille beatus in cura gerenda ægrotorum, de quibus omnibus erat instar patris sollicitus, et jam ad gravem devenisset senectutem, et corpus imbecillum ei mortem parturiret, parum quidem ægrotat, et quod posset ostendi esse prooemium et occasio mortis. Moritur autem non tristis, neque graviter et ægre ferens decessum, ut solent animæ quæ corporis et mundi nimio tenentur amore : sed placide et hilariter, ut qui pulchre sciret a quo vocaretur, et a qua perturbatione ad quam transiret requiem, et quantæ voluptates essent beatam ejus animam excepturæ. Ex laboribus enim remunerationes, et fructus noverat ex seminibus. Atque
D Deo quidem digna et munda illius anima ad cœlestem transit habitationem: sacrum vero et san-

(4) Erat hoc xenodochium, ut habet Cangius in Constantinopoli Christiana lib. IV, inter ædem Sophianam et ædem Irenes. Et, ut ibidem ait Cangius, exstat Epistola Innocentii III Pontificis lib. XIII, epist. 17, qua confirmat præceptori et Fratribus hospitalis S. Sampsonis Constantinopolitani donationem cancelli, quod Garelis nuncupatur, factum ab Henrico imperatore CP. Meminit etiam istius xenodochii Jacobus de Vitriaco in *Hist. Occident.*, cap. 29, his verbis : « Quemadmodum sunt hospitalia sancti Spiritus in Romana urbe et S. Sampsonis in Constantinopolitana civitate, et B. Antonii in ipso capite, et B. Mariæ Ronsciovallis in introitu Hispaniæ, et alia quædam Deo grata et pauperibus peregrinis, seu infirmis valde necessaria. »

(5) Transferri id oportet post mortem Sampsonis : vivente etenim Sampsone xenodochium hoc satis misere habebat, ut habetur infra sub finem num. 17 : quamvis, quoad structuram attinet, satis magnificum fuerit, ut dictum est in Commentario prævio num. 15.

(6) Hæc non intelligenda sunt post conditum a Justiniano xenodochium : verum de cura et sollicitudine quam etiam prius ægrotis et pauperibus impenderat : post structum enim xenodochium unum alterumve annum tantum supervixit.

ctum ejus corpus deponitur honorabiliter in maximo templo Mocii martyris (7), utpote quod magnus ille Sampson ex eo diceretur trahere cognationem, non corpore solum, sed multo magis animo et moribus. Quam multis autem clarus fuerit miraculis, qui est in rebus omnibus maxime admirabilis, non in vita solum, sed etiam multo magis post mortem, neque lingua potest dicere, neque auris admittere. Quomodo enim, cujus nec in hodiernum quidem diem constiterunt fluenta miraculorum? Imo vero nec consistent quidem, donec ille idem fuerit, et ejusdem misericordiæ ad intercedendum pro hominibus apud Deum. Pauca ergo, si videtur, ad Dei gloriam, et eorum, qui audiunt, delectationem ac utilitatem ex iis quæ post ejus hinc excessum facta sunt, prosequatur oratio.

A μεγίστῳ ναῷ Μωκίου τοῦ μάρτυρος πανσέπτως ἐγκατατίθεται · ἅτε δὴ καὶ συγγένειαν ἕλκειν ἐκεῖθεν τοῦ Μεγάλου φημιζομένου, καὶ οἰκείως ἔχειν, οὐ κατὰ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ πλέον κατὰ ψυχὴν δηλαδὴ καὶ τοὺς τρόπους. Ὅσοις δὲ τοῖς θαύμασιν ἐδοξάσθη ὁ τὰ πάντα θαυμασιώτατος, οὐ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον πολλῷ μᾶλλον, οὔτε γλῶττα δυνατὴ λέγειν, οὔτε ἀκοὴ παραδέχεσθαι. Πῶς γὰρ, οὐ μηδὲ μέχρι καὶ νῦν οἱ τῶν θαυμάτων ἔστησαν ῥύακες · μᾶλλον δὲ οὐδὲ στήσονται, ἕως ἂν ἐκεῖνος ὁ αὐτὸς ᾖ, καὶ τοῖς αὐτοῖς χρῆται σπλάγχνοις ὑπὲρ ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν διαπρεσβευόμενος; Ὀλίγα τοίνυν, εἰ δοκεῖ, πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ τὴν ἀκουόντων ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν, τῶν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν αὐτοῦ μετάθεσιν γενομένων τῷ λόγῳ μεταληπτέον. B

CAPUT II

Miracula post mortem.

XI. Et primum quidem sit, quod et multæ linguæ canunt, et libri ferunt, et omnes credunt, quod in populari tumultu, adversus Justinianum, magnum illum et clarissimum imperatorem excitato accidit (8). Illo tempore audacissimorum atque imprimis temerariorum hominum manus, ignem ferentes, præclarissimas et ditissimas ædes aggrediuntur, atque principium incendio dant a maximo templo Dei Sophiæ, quod cum in orbem omnia exedisset, deinde serpens venit usque ad præclaras ædes divini Sampsonis, et tectum arripit celeriter, et fremens ulterius procedit: existimabaturque fore, ut mox tota domus omnino interiret. Quid ergo est postea consecutum? Multæ quidem ex adverso in eo movebantur manus gratæ et piæ, nihil non facientes, nihil non molientes eorum quæ possunt fieri ad ignis cohibendum impetum. Sed malum erat inexpugnabile. et omne superabat auxilium. Vincitur tamen, et eo fuit potentior cura magni Sampsonis. Fuerunt enim, fuerunt, qui tunc digni sunt habiti divinum videre Sampsonem per tectum circumcirca cursitantem, et ignem increpantem, et veluti frementem, et admirabiliter ejus impetum retardantem. Cujus quidem aspectu ignis veluti obstupefactus retrocessit: deinde cum tonitru repente erupisset, copiosa quoque affluxit pluvia, quo factum est, ut ignis exstingueretur, et domus conservaretur illæsa præter tectum (9).

ΙΑ΄. Καὶ πρῶτόν γε τοῦτο, ὃ καὶ γλῶτται πολλαὶ ᾄδουσι, καὶ βίβλοι φέρουσι, καὶ πάντες, πιστεύουσι, καὶ ὃ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου, φημὶ, καὶ μέγα ἐν βασιλεῦσι λάμψαντος Ἰουστινιανοῦ τοῦ δήμου φορὰν, ἥτις γε κατ' αὐτοῦ συνέστη, γενέσθαι συνέβη · καὶ ὅπως πάντολμοί τινες χεῖρες καὶ φιλοκίνδυνοι, πῦρ ἀνάψασαι, τοῖς λαμπροῖς τῶν οἴκων καὶ πολυχρύσοις, κατὰ τὸ ἐξαίρετον ἐπιτίθενται. Ἄρχεται μὲν οὖν τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ μεγίστου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, καὶ τὰ κύκλῳ διανεμηθὲν ἅπαντα, εἶτα καὶ μέχρι τοῦ λαμπροῦ τοῦδε οἴκου τοῦ θείου Σαμψὼν ἕρπον ἔρχεται. καὶ τῆς ὀροφῆς ὀξέως ἐπιλαμβάνεται καὶ τὸ προσωτέρω βρέμον ἐπῄει, ἐπίδοξόν τε ἦν ὅσον οὔπω, καὶ παντελῶς θέσθαι τῷ οἴκῳ C φθοράν. Τί τοίνυν τὸ μετὰ ταῦτα; πολλαὶ μὲν ἀντιστρόφως ταῖς προλαβούσαις ἐκινοῦντο περὶ αὐτὸν χεῖρες φιλοχάριστοι καὶ φιλάνθρωποι, τί μὴ ποιοῦσαι, καὶ τί τῶν γενέσθαι δυναμένων οὐ μηχανώμεναι πρὸς ἐπίσχεσιν τῆς τοῦ πυρὸς ῥύμης · ἀλλὰ τὸ δεινὸν ἄμαχον ἦν, καὶ πάσης ἰσχυρότερον βοηθείας · ἡττᾶται δ' οὖν ὅμως, καὶ κρείττων ἡ τοῦ Μεγάλου πρόστασία γίνεται, Ἦσαν γάρ, ἦσαν, οἳ τὸν θεῖον τότε Σαμψὼν ἠξιοῦντο θεωρεῖν, κύκλῳ τῆς ὀροφῆς περιθέοντα, ἐπιτιμῶντά τε τῷ πυρὶ, καὶ οἱονεὶ ἐμβριμώμενον, καὶ τῆς ὁρμῆς αὐτῷ παραδόξως ἀναχαιτίζοντα, οὗ καὶ τὴν θέαν ἐκεῖνο ὥσπερ καταπλαγὲν, εἰς τοὐπίσω τε ἐχώρει, καὶ ἀνεκόπτετο · ἔπειτα βροντῆς ἀθρόον καταῤῥαγούσης, ὄμβρος, οἷος δαψιλὴς ἐπεῤῥύη, ὡς ἐντεῦθεν, τὸ μὲν πῦρ ἀπο- D σβέσαι, διασωθῆναι δὲ καὶ τὸν οἶκον πλὴν τῆς ὀροφῆς ἀπαθῆ.

(7) De S. Mocio martyre actum est die 11 Maii.

(8) Hæc seditio facta est anno v Justiniani, atque excitata est a Victoriatis, ita appellatis, quod pro tessera τὸ Νίκα *Vince*, assumerent. Hanc fuse describunt Procopius *de bello Pers.* lib. I, cap. 24, et *Chronicon Alexandrinum* ad annum v Justiniani, etc.

(9) Hoc miraculum ægre conciliari potest cum eo, quod habet Chronicon præcitatum. asserens, quod in prædicto tumultu populari. Ξενὼν τοῦ Σαμψὼν ὁ μέγας ἐκαύθη, καὶ ἀπώλοντο οἱ ἐν αὐτῷ ἀνακείμενοι ἄῤῥωστοι. Magnum Sampsonis xenodochium conflagravit, et interierunt qui in illo decumbebant infirmi.

IB'. Προσκείσθω καὶ ἕτερα τῶν θαυμάτων, οὐ τὰ A πολλοῖς πρότερον γενόμενα χρόνοις, δι' ἀπορίαν καινῶν καὶ προσφάτων (οὐδὲ γὰρ ἐκλείπουσιν ἄχρι καὶ νῦν τῶν ποταμῶν μιμούμενα τοὺς ῥέοντας ἀεννάως), ἀλλὰ τὰ μικρῷ πρόσθεν γεγενημένα, ἵνα καὶ πλέον οὕτω πιστὰ εἴη, τὰ μὲν αὐτοὺς ἐκείνους διηγουμένους ἔχοντα, τοὺς τῶν χαρίτων ἀποναμένους, γλώττας φιλαλήθεις καὶ τῷ ψεύδει παντάπασιν ἀπεχθανομένας· τὰ δὲ τοὺς γένει προσήκοντας ἢ ὑπηρετήσαντας ἢ ἄλλως ᾠκειωμένους αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς τῶν θαυμάτων πεπειραμένοις. Αὐτίκα γοῦν Θεοδώριτος, ὁ τῷ Σπαθαροκουβικουλαρίων διαπρέπων τάγματι, ᾧ πολλή γε ἡ ἀρετὴ μαρτυρεῖται, χρηστότης μετὰ τῆς ἀληθείας, καὶ μετριοπαθὴς ἐπιείκεια· Οὗτος ὑπηρέτης ἦν, καὶ ὑπηρετῶν οἰκειότατος' Λέοντος ἐκείνου φημὶ, ὃν ὁ τῶν Πατρικίων τε καὶ B πραιποσίτων εἶχε χορὸς, καὶ ὃς μετῆλθε μὲν τὸν τοῦ Δρουγγαρίου τῶν πλωΐμων, μετῆλθε δὲ καὶ τὴν τοῦ Λογοθέτου τοῦ δρόμου ἀρχὴν, ἐφ' ᾗ καὶ τέθνηκεν οὐ πλέον μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, ἢ μῆνες τὸ μέγιστον, πέντε. Τούτῳ τοιγαροῦν τῷ Θεοδωρίτῳ, καὶ ἕτερος ἦν [Λέων τοὔνομα] τῶν συνυπηρετούντων τῷ περιφανεῖ Λέοντι, ἀλλὰ καὶ οἰκείως ἐχόντων καὶ ἰδιωτῶν τις, πρωτοσπαθάριός τε γὰρ ἦν, καὶ ὡς σύνηθες ὀνομάζειν, ἐπὶ τοῦ Μαγκλαβίου, φίλος τε τῷ Θεοδωρίτῳ ἐς τὰ μάλιστα καὶ συνυπηρέτης ὁμόψυχος. Τούτῳ τοίνυν τῷ Λέοντι ὁ Δρουγγάριος κατά τινα πρόφασιν χαλεπήνας, ἐξ ὄψεώς τε ἔθετο, καὶ παῤῥησίας αὐτὸν ἀπέστησε τῆς συνήθους, χρόνον οὐχὶ βραχύν. Μάρτυς εἰμὶ καὶ αὐτὸς τῆς πρὸς τὸν Λέοντα χαλεπότητος τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὴν ἀποστρο- C φὴν οἶδα, καὶ τὴν χρονίαν ἀπόστασιν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἠξίουν ὑπὲρ τοῦ Λέοντος, φίλος ὢν καὶ συνήθης τῷ Δρουγγαρίῳ. Ἠνιᾶτο τοίνυν ὁ Λέων μάλα σφοδρῶς καὶ ἀθυμίᾳ συνείχετο, καὶ τὴν λύπην εἶχε, καὶ αὐτῶν ὀστέων ἁπτομένην καὶ μυελῶν, καὶ ἰσχυρῶς τήκουσαν. Ἦν δὲ τὸ λυποῦν οὐ μόνον τοῦ Λέοντος, ἀλλὰ μὲν καὶ Θεοδώριτος τὸν αὐτὸν εἷλκε ζυγὸν τοῦ λόγου, καὶ συνήλγει αὐτῷ καὶ συνέπασχε, νόμοις εἴκων φιλανθρωπίας, ἅτε δὴ φίλος ὢν καὶ συνυπηρέτης, ὥσπερ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν.

IΓ'. Ταύτῃ τοίνυν μηδὲ φέρων οὕτω πάσχοντα τὸν Λέοντα καθορᾷν, ἀπετόλμα δηλαδὴ καὶ παρεκινδύνευε τοῖς λόγοις τοῖς πρὸς τὸν ἑαυτῶν δεσπότην (σφόδρα γὰρ δυσπρόσιτός τε καὶ δυσομίλητος ὁ ἀνὴρ, καὶ μάλιστα ἐν ὑπηρέταις) καὶ ἠξίου περὶ αὐτοῦ D τρόπον τὸν ἔμφρονα· Οἴχεται, λέγων, ὁ Λέων οἴχεται· δέος μὴ καὶ δρᾶσαι μέν τι τῶν χαλεπῶν, ὅπερ ἄντικρυς οὐ βουλόμεθα, μηδὲ θανάτου καταστῶμεν

XII. Adjiciantur alia quoque miracula, non quæ multis ante annis facta sunt, quod desint nova et recentia (non enim in hodiernum usque diem deficiunt, utpote perennes imitantia fluvios), sed ea quæ paulo ante contigerunt, ideoque sunt magis credibilia ; quæque relata fuerunt, tum ab iis ipsis, qui beneficia consecuti sunt, viris veridicis, et omnis mendacii osoribus : tum ab illis, qui aut consanguinei, aut famuli, aut aliter familiares fuerunt iis, in quibus miracula patrata sunt. Adsit igitur Theodoritus, Spatharocubicularius insignis (10), cujus testatissima est virtus, probitas, veracitas, et summa animi moderatio. Is erat famulus, et famulorum familiarissimus, et fidelissimus Leonis illius, qui erat ex ordine patriciorum, et præpositorum, quique gessit magistratum Drungarii (11) classiariorum, necnon ratiocinatoris (12) cursus ; in quo diem clausit extremum, non amplius quam menses, ut summum, quinque post obitum illius. Erat Theodorito huic etiam socius ex numero secum famulantium illustri Leoni, et ipse Leo dictus, domino suo charus atque familiaris. Erat enim protospatharius et ut mos est nominare (13), in Manclabio (14). Hic summus erat Theodoriti amicus, et unanimis socius in ministerio. Huic autem Leoni cum aliqua de causa succensuisset Drungarius, eum habuit suspectum, et tempore non parvo eum a consueta removit familiaritate, et ab ea, quam prius habebat, fiducia. Sum quoque ego testis Drungarii adversus Leonem indignationis, vidique aversionem ejus et diuturnam separationem. Imo ego quoque rogavi pro Leone, ut qui essem Drungario amicus et familiaris. Valde itaque angebatur Leo, et magna afficiebatur animi ægritudine, dolorque vel ipsa ossa et medullas tangebat, et valde consumebat. Quin etiam Theodoritus idem jugum trahebat, ut dicitur, ejusque movebatur misericordia, gravique dolore afficiebatur, legibus cedens amicitiæ, ut qui esset amicus, et in ministerio socius, ut prius est ostensum.

XIII. Cum itaque ferre non posset, Leonem sic affici, ausus est verbis suum aggredi dominum (neque enim facilis ad eum patebat aditus, et asper erat in sermonis congressione, maxime inter famulos) et prudenti inita ratione, pro eo rogavit : Perit, dicens, Leo perit : timendum est, ne sibi grave aliquid faciat, quod quidem certe nolimus, neque simus auctores ejus mortis. Miser enim jam

(10) Spatharii erant, qui custodiæ corporis imperatoris erant deputati, a voce Σπάθα, quæ majorem *gladium* significat, quo illi armabantur. Vide Cangium in Glossario Græco-Barbaro. Spatharocubicularius, qui simul spatharii et cubicularii munere fungebatur.

(11) Drungarius, id est præfectus, a voce Δροῦγγος, quæ *Globum militum* significat. Leunclavius in Onomastico Turcico ita Græcis appellari ait *baculum tribuni*, quem instar sceptri gerit, forte a voce Latina *truncus*, ut ait Cangius ; quem consule in utroque Glossario. Hic Drungarius ad classis præfecturam refertur.

(12) Λογοθέτης τοῦ Δρόμου erat is, qui rationes cursus publici expendebat. Vide Cangium ibidem.

(13) Πρωτοσπαθάριος, Præfectus custodum corporis.

(14) Μαγκλάβιον *Clavam* significat, qua armabantur qui erant imperatoriæ cohortis; hic vero sumitur pro ipsa cohorte imperatoria. Rursum vide Cangium.

extabuit, et est sane consumptus, non ferens tuam aversationem ; et statim amittet etiam animam. Hoc cum non semel, sed sæpe dixisset, assiduitate et opportuna persuasione belle reconciliat Leoni dominum suum ; jubeturque ipsum adducere in conspectum ejus. Ille vero præ nimio gaudio ac festinatione (dum forte debebat per scalas descendere) impeditum alicubi pedem graviter luxat ; jacetque sine voce, immobilis et dolore fractus, ac ægre tandem delatus est ad lectum. Tres dies præterierant, et ipse sic jacebat supinus, mutus, stupefactus, somni et cibi expers, nec aquam quidem admittens, nec omnino se movens, sed veluti lecto affixus, et a re inanima nihil differens. Sanctum tamen etiam tacendo rogans, videt eum stantem ad extremum lecti, tangentem talum pedis affecti, et dicentem : Surge, nihil erit tibi amplius mali. Simul autem atque hoc dixit, simul disparuit, spectante Theodorito, et præ stupore nihil loquente. Postquam vero magnus ille Sampson procul fuit ab oculis, ad se redit Theodoritus, et novo veluti spiritu animatur, sibique restituitur ; oris quoque et linguæ usum recipiens, læta voce glorificabat Deum subsusurrabatque : Sanctus iste est Sampson ; et statim ministrum est allocutus, dicens : Surge, Basili (ita enim is vocabatur), et da mihi vestem, ut me induam : et simul pedem tetigit. Eum autem videns sanum, alteri manum admovit, qui erat illæsus ab initio. Rei enim admirabilitas eum reddebat prope emotæ mentis, et erat tanquam sui oblitus, et dubitans et hæsitanti similis. Nimium enim gaudium et bonum inexspectatum ac præter opinionem eveniens, mentem solet dimovere. Ubi autem comperit ambos esse sanos, alacri statim animo et pedibus tendit ad sepulcrum ejus, qui misero curationem impertierat, et beneficium ei refert acceptum, gratiasque pie agit, ut solet gratus et memor animus.

A *αἴτιοι· τέτηκε γὰρ ὁ δυστυχὴς ἤδη καὶ δεδαπάνηται, τὴν ἀποστροφὴν οὐ φέρων τὴν σὴν, καὶ ὅσον οὔπω ἀποβάλλει καὶ τὴν ψυχήν. Τοῦτο οὐχ ἅπαξ εἰρηκὼς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, τῷ συνεχεῖ καὶ εὐκαίρῳ πείθει, καὶ τὴν καταλλαγὴν πρεσβεύει καλῶς τῷ Λέοντι. Εἶτα καὶ εἰς ὄψιν αὐτὸν ἀγαγεῖν κελευσθεὶς, ἐκεῖνος ἐκ τῶν ἄγαν περιχαρείας (κλίμακα οὕτω συμβὰν κατιὼν) καὶ τῷ τάχει συμποδισθεὶς, διάστροφός τε καὶ ἔξεδρος τὴν τοῦ ποδὸς ἁρμογὴν γίνεται· καὶ εὐθὺς ἄφωνός τε καὶ ἀκίνητος ἦν, ὑπὸ τῆς περιωδυνίας ἀποῤῥαγεὶς, ἡ κλίνη τε εἶχε τοῦτον, μόγις πρὸς αὐτὴν ἐκκεκομισμένον. Τρεῖς παρῆλθον ἡμέραι, καὶ αὐτὸς οὕτως ἔκειτο ὕπτιος, ἄφωνος ἄϋπνός τε καὶ ἀχανὴς καὶ ἄσιτος, οὐδὲ ὕδατος προσιέμενος οὐδαμῶς, οὐδὲ κινηθεὶς ὅλως· ἀλλ' οἱονεὶ τῇ κλίνῃ προσ-* B *ηλωμένος καὶ τῆς ἀψύχου διαφέρων οὐδέν. Δεόμενος μέντοι καὶ σιωπῶν τοῦ Ἁγίου, ὁρᾷ τοῦτον παρὰ τοὺς πρόποδας ἑστηκότα τῆς κλίνης, τοῦ ἀστραγάλου τὸν ἐπαφώμενον τοῦ πεπονθότος ποδὸς, καὶ Ἔγειραι, εἰρηκότα, κακὸν γάρ ἐστί σοι τὸ παράπαν οὐδέν· ἅμα τε ἔφη τοῦτο, καὶ ἅμα ἐξῄει, βλεπόντων τοῦ Θεοδωρίτου τῶν ὀφθαλμῶν, τοῦ στόματος μηδὲ φθέγγεσθαι δυναμένου. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Μέγας πόῤῥω τῶν ὀφθαλμῶν ἦν, ἐπάνεισι μὲν εἰς ἑαυτὸν ὁ Θεοδώριτος, καὶ οἱονεὶ ψυχοῦται, καὶ κινουμένῳ παρόμοιος δείκνυται, φωνὴν δὲ καὶ τὸ στόμα ὥσπερ πρότερον εἶχε, δοξάζων τε ἦν τὸν Θεὸν, φωνῇ φαιδροτέρῳ, ὡς δὲ καὶ ὑποφθεγγόμενος, Ὁ ἅγιός ἐστι Σαμψών. Καὶ αὐτίκα [πρὸς] τὸν ὑπηρετούμενον, Ἀνάστα, ἔφη, Βασίλειε (οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο),* C *καὶ τὸ ἱμάτιόν μοι δὸς ἐπενδύσασθαι. Καὶ ἅμα τοῦ ποδὸς ἥπτετο, καὶ ὑγιᾶ τοῦτον ὁρῶν, θατέρῳ τὴν χεῖρα προσῆγε τῷ ἐξ ἀρχῆς ἀπαθεῖ· ἐδείκνυ γὰρ αὐτὸν μικροῦ καὶ ἔκφρονα ἡ παραδοξοποιΐα τοῦ πράγματος, καὶ ὥσπερ ἐκλαθόμενος ἑαυτοῦ, καὶ ἀμφιγνοῶν διέκειτο, καὶ ἀπορουμένῳ ἐοίκει. Ἄλλως τε δὲ καὶ ἡ περιχάρεια καὶ τὸ ἀδόκητον ἀγαθὸν, οἶδεν ἐξιστᾶν οὐ μετρίως. Ὡς οὖν καὶ ἀμφοτέρους ἐῤῥῶσθαι διέγνω, αὐτίκα πρόθυμος προθύμοις ποσὶ, πρὸς τὸν τοῦ θεραπεύσαντος τάφον, ὁμολογεῖ τε τὴν χάριν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν, ὥσπερ οἶδεν εὐγνώμων ψυχὴ, θεοφιλῶς ἀποδίδωσι.*

XIV. Huic vero Theodorito accidit, ut Sanctus ille in alio quoque miraculo, quod circa dominum, ejus factum est (quisnam autem is sit, jam ostensum est) inserviret. Sed quomodo id accidit ? Cum Drungarius hic Leo aliquando equitaret, evenit, ut equus illius pedem muro allidens, eum feriret graviter Male autem se habebat pes, non brevi aliquo tempore, sed multis diebus. Deinde cum sic affectus ostenderetur medicis, eos ad necessariam sectionem et chirurgicam operationem propellebat. Atque erat quidem dies quartus, quo medicis visum fuerat sic facere. Et Nicolaus (erat autem is quoque unus ex iis qui serviebant Drungario, et ejus domum complebant) statuerat ipsi afferre sectionem. Illa vero nocte apparent Teodorito iviri tres, domum Drungarii ingredientes, habitu et amictu Romani. Quibus factus obviam, Quonam itis ? rogavit. Illi autem voce et aspectu placido : Ad dominum tuum accedimus. Ad hæc autem

ΙΔ'. Τῷ Θεοδωρίτῳ δὴ τούτῳ καὶ ἑτέρῳ θαύματι, ὃ περὶ τὸν ἑαυτοῦ πέπρακται κύριον (δῆλος δὲ ἤδη, τίς οὗτός ἐστιν) ἐξεγένετο ὑπουργῆσαι, ἀλλ' ὅπως ἄρα καὶ ἐξεγένετο. Τοῦ Δρουγγαρίου Λέοντος, τοῦ δὲ ἱππαζομένου ποτὲ, συμβαίνει τὸν ἵππον τοίχῳ D *προσαῤῥάξαντα τὸν ἐκείνου πόδα πλῆξαι χαλεπῶς. Εἶχε τοιγαροῦν πονηρῶς ὁ ποῦς, οὐ παρ' ὀλίγον, ἀλλ' ἐν ἡμέραις συχναῖς Εἶτα καὶ τοῖς ἰατροῖς οὕτως ἔχων ἐπιδεικνύμενος, πρὸς τομὴν αὐτοὺς ἀναγκαίως παρεκάλει καὶ χειρουργίαν. Ἡ μὲν οὖν ἡμέρα τετρὰς, ὅτε οὕτω δέδοκται τοῖς ἰατροῖς δρᾷν· καὶ ὁ Νικόλαος (εἷς δὲ καὶ αὐτὸς τούτων ἦν, τῷ Δρουγγαρίῳ τε ὑπηρετούμενος καὶ τὸν αὐτοῦ οἶκον συμπληροῦν) ὡρίζετο ἐπενεγκεῖν αὐτὸς τὴν τομήν. Κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐπιφαίνονται τῷ Θεοδωρίτῳ ἄνδρες τρεῖς, τὸν οἶκον εἰσιόντες τοῦ Δρουγγαρίου, τὸ σχῆμα Ῥωμαῖοι καὶ τὴν περιβολήν. Οἷς ὑπαντήσας, Ποῦ δὲ ἡ ἄφιξις ; ἤρετο· Καὶ αὐτοὶ πραείᾳ ἅμα φωνῇ, πρᾴῳ δὲ καὶ τῷ βλέμματι, Πρὸς τὸν κύριόν σου*

τῶνδε πάριμεν, εἶπον. Πρὸς ταῦτα τῷ Θεοδωρίτῳ λέγειν ἐπῄει· Ἀλλ' ἠγνόηται καὶ ὑμῖν τοῖς κυρίοις, οἷα λύπη τῷ δρουγγαρίῳ τῷγε νῦν ἔχει, καὶ ὡς τήμερον μέλλον τοῖς ἰατροῖς τομὴν τῷ ποδὶ ἐκείνου ἐπενεγκεῖν; Οἱ δὲ, Οὔ, φασίν, ἀλλὰ τοῦτό σοι μὴ παραδεκτέον· ἡμεῖς γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα τῆς Παρασκευῆς, καὶ αὐτὸν ἐποψόμεθα. Ἕωθεν οὖν τοὺς ἰατροὺς ἔργου ἔχεσθαι βουλομένους, καὶ τῷ ποδὶ ἐπαγαγεῖν τὴν τομὴν, εἶργεν ὁ Θεοδώριτος, ἐπιμνησθεὶς αὐτίκα τῆς ὄψεως, κἀκείνοις ὅπως εἶχεν ἐξηγησάμενος, καὶ αὐτοὶ δὲ μαθόντες, καὶ οὐ παροπτέαν εἶναι τὴν ὄψιν εὐσεβῶς κρίναντες, ἐπεῖχον. Ὡς δὲ καὶ ἡ Παρασκευὴ παρῆν (ὦ Χριστὲ, τῶν σῶν μεγαλείων, ὡς θαυμαστὸς εἶ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς σοῖς ἁγίοις!) ὁ ποὺς ἦν, οἷος πρὸ τοῦ παθεῖν, ἀκραιφνὴς καὶ ὅλος ὑγιεινότατος, οὐχ ὅπως τομῆς, ἀλλ' οὐδέ τινος ἄλλης ἐπιμελείας δεόμενος.

ΙΕ'. Οὐ ταύτης μόνον οὗτος ὁ περιφανὴς Λέων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ἀπέλαυσε τοῦ μεγάλου θαυματουργίας· νόσῳ τῶν βαρυτάτων περισχεθεὶς, τοῖς τε ἄλλοις τοῦ σώματος μέρεσιν ἀδυνάτοις, τοῖς δὲ γόνασι μᾶλλον ὡς σχεδὸν ἀχρήστοις αὐτοῖς, καὶ μηδὲ ἐνεργοῖς οὖσιν, ἐκέχρητο· ἐν μὲν γὰρ ὁμαλεῖ τόπῳ καὶ πεδινῷ βαδίζειν ἴσως αὐτῷ κατὰ σχολὴν οὐκ ἀδύνατον, κλίμακα δὲ ἀνελθεῖν, ἢ ὁδεῦσαι πρὸς ἄναντα, ἓν τῶν Ἡρακλείων ἄθλων αὐτῷ τὸ ἐγχείρημα. Ἰατρῶν οὖν πάντων καὶ τῶν ἄλλων βοηθειῶν ἐπαγγελλομένων, οὐδὲν πλέον τῶν ἐπαγγελιῶν ἀπέλαυσε καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐνησθῆναι μόναις. Εἶτα τῆς τοῦ Ἁγίου μνήμης ἐπιλαβούσης, φρονεῖ τι θεοσεβέστερον καὶ πρὸς τὸ ὠφελεῖν ἀληθέστερον, τῶν ἄλλων πάντων ὡς ἀνοήτων ὑπεριδὼν τῷ ἐκείνου προσεὶς τάφῳ, ἐν ᾧ γενόμενος πραγματείαις μὲν οὐ χρῆταί τισιν, οὐδὲ πολυημέροις ἄλλως προσεδρίαις, εὐχῇ δὲ μόνῃ τότε καὶ ἀλοιφῇ τοῦ ἐκεῖθεν βλύζοντος μύρου ἐπὶ τοῖς γόνασιν αὐτοῦ τοῖς πεπονηκόσιν· οὗ γενομένου, ἀποβάλλεται μὲν εὐθέως τὰς τῆς νόσου πέδας, ῥώννυται δὲ τοὺς πόδας ῥῶσιν ἐντονωτάτην. Ἔπειτα καὶ ὑγιαίνοντι ὅλῳ σώματι καὶ ἡδομένῃ ψυχῇ πρὸς τὸν οἶκον ἐπάνεισι τὸν οἰκεῖον. Πλὴν ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι μὴ πρὸς ῥᾴθυμον ψυχὴν, περὶ τὰς χάριτας ἡ εὐεργεσία, ἀλλὰ πρὸς εὐγνώμονα μᾶλλον καὶ θεραπευτικὴν, ἐπείπερ ὁ τοῦ θείου τοῦδε Σαμψὼν οἶκος κάμνων ἦν τότε καὶ εἰς γόνυ κλιθεὶς, ὅσον ἐν χρήμασι καὶ ἀναλώμασι τοῖς εἰς δέον, αἰτεῖται τὸν χρηστὸν Κωνσταντῖνον (ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ τότε κρατῶν) ἐγχειρισθῆναι οἱ τοῦ οἴκου τοῦδε τὴν προστασίαν. Ὁ μὲν οὖν ἐδίδου, ᾔδει γὰρ οἷος τὴν ἐπιμέλειαν ὁ ἀνὴρ, αὐτὸς δὲ λαβὼν, οὐκ ἀνίει, καὶ χειρὶ, τὸ τοῦ λόγου, καὶ ποδὶ συμβαλλόμενος, καὶ πᾶσαν εἰσάγων ἐκεῖ τὴν σπουδὴν, ἕως ἀνέστησέ τε καὶ ἀρκούντως ἔχειν καθ' ἑαυτὸν παρεσκεύασεν.

Theodorito venit in mentem, ut diceret: Sed vos, o domini, latet, quanto in præsentia dolore laboret Drungarius, et quod sint hodie medici illius pedi sectionem adhibituri? Illi autem: Nequaquam, inquiunt: et tu id ne credideris. Nos enim ad ipsum venturi sumus in Parasceve, et malum ejus inspecturi. Mane ergo medicos jam volentes manum admovere operi, et pedi inferre sectionem, prohibuit Theodoritus, statim recordatus visionis, et eis narrans quemadmodum ea se habuisset. Quam cum ipsi intellexissent, et visionem non esse despiciendam pie judicavissent, abstinuerunt. Cum vero jam adesset Parasceve (o tua, Christe, magnalia! « Quam admirabilis Deus in sanctis tuis[a]! ») pes erat qualis antequam læderetur, purus, et totus sanus, non modo nulla sectione, sed nec ulla alia indigens curatione.

XV. Non hoc solum insignis hic Leo, sed aliud quoque a magno Sampsone est consecutus miraculum. Morbo enim gravissimo laborans, alias quidem corporis sui partes habebat plane impeditas; genua vero propemodum inutilia, et quæ suo officio minime fungi poterant. In loco enim plano et æquali utcunque fortassis ingredi poterat: scalas autem ascendere, aut per locum acclivem incedere, erat ipsi labor Herculeo major. Ex medicis vero omnibus, et cæteris qui aliquam ei opem ferre pollicebantur, nihil præter promissa et spem bonam est assecutus. Deinde cum eum subiisset memoria Sancti, agitat animo aliquid magis pium, et magis aptum ad medelam. Aliis omnibus despectis, tanquam inutilibus, accedit ad illius sepulcrum. Ad quod cum venisset, non utitur quidem aliquibus negotiosis vacationibus, neque multas alioqui dies illic assidet, sed sola precatione et unctione unguenti, quod illinc scaturit, utitur liniens genua male habentia. Quod cum factum esset, continuo morbi incommodis liberatus, pedibusque novo robore firmiter confirmatus fuit: et mox toto sanus corpore, et lætus animo domum revertitur. Verum enimvero cum vellet ostendere, non in ignavum hominem, et beneficii accepti immemorem, id fuisse collatum, sed in virum gratum et pium; quoniam divini hujus Sampsonis domus tunc male sarta tectaque ruinam minabatur, oblatis pecuniis ac sumptibus opportunis, quod attinebat ad pecunias et sumptus opportunos, petit a bono Constantino (15) (ille enim tunc obtinebat imperium) ut cura illam restaurandi sibi demandaretur. Atque ille quidem dedit. Sciebat enim quanta esset viri industria et diligentia. Ipse autem cum accepisset, non remittebat, sed omnem rudentem apte movebat, et manibus, ut dicitur, pedibusque confundebat, et omne ad id studium adhibebat, donec eam restituit, et quantum in se fuit, effecit, ut sanus bene se haberet.

[a] Psal. LXVII, 36.

(15) In Ecgrapho Græco scriptum erat Ἰὼ, pro quo Constantinum posui, scilicet Porphyrogenitum, qui ab anno 912 usque ad 60 tenuit imperium. Vide Comment. Præv. num. 12.

XVI. Nec hoc quoque prætermittendum, quod eumdem habet, qui passus est, et eumdem, qui curavit. Nam qui passus quidem est, fuit insignis Leo : Sampson autem divinus, qui curavit. Hyelos (16) est unus morbus ex iis qui corrumpunt oculos hominum. Qui cum in illius canthum incubuisset, eum valde premebat. Eum cum aliquis exsecuisset medicus, lædebat potius, quam juvabat : in hoc solo excusandus, quod non sua sponte damnum attulit. Fit enim sectio maxima, et valde periculosa, quam ipsam quoque divinus curat Sampson, dum illius unguento ungitur frequentius, quodam admodum parvo relicto foramine, idque dedita opera, et propter utilitatem. Nam per ipsum humor quidam facile effluens, et oculo et capiti multum profuit.

XVII Adjiciatur aliis magni Sampsonis miraculis miraculum quoque Genesii. Nam præter terrorem, habet etiam in se jucunditatem, et est auditu dignissimum. Hic ergo Genesius erat quidem unus ex clero ; fuit autem multos annos minister xenodochii ; non minus enim, quam triginta annorum fuit ejus ministerium. Erat autem in eo admodum socors et negligens. Una itaque nocte accedens Sanctus, multas ei plagas inflixit, dicens : Cur non ea præbes, quibus egent infirmi ? et cur negligenter versaris in hoc tuo ministerio ? Hæc autem non in somnis, neque per nudam solum visionem facta, sed opere ipso mox manifestata fuerunt. Mane enim mutum quidem erat os Genesio, livor autem et tibices manifesti in corpore, non minus, quam lingua, quod factum fuerat, significabant. Cum itaque quidnam sibi accidisset, rogatus explicare non posset, ei datur charta, in qua scripsit, quomodo se habuissent ea quæ facta fuerant. Tres interim dies præterierunt, et ille quidem adhuc erat elinguis. Cum hæc autem jam audiisset Drungarius, non amplius contineri poterat, sed ad sacram domum statim accedit, cupiens per interrogationem et responsionem audire apertius, ea quæ facta fuerant : sed modum non inveniens propter vincula, quibus adhuc erat astricta lingua ægrotantis, rem committit precibus : Sancte Dei, dicens, scis, scis quanta mea sit in te fides, et quam fuerim in tuo ministerio diligens, concede, ut Genesius sua ipse lingua, quæ passus est, enuntiet. Cum ille sic esset precaturus, non fuit fraudatus sua petitione ; sed ab ipso rogatus Genesius, primum quidem balbutiebat, exiliterque et intercise loquebatur, et ea dicebat, quæ minus intelligi poterant Lingua autem ei paulatim relaxata, omnia explicat, adjiciens etiam aliquid de domo magni Sampsonis, propter illam enim indignatio præcipue orta erat : quæ quidem domus, dum vir sanctus adhuc vivebat inter homines superstes, nullius pretii (17) erat, et contemnebatur ;

Ις'. Οὐδὲ τοῦτο παραλιπεῖν ἄξιον, ὃ καὶ τὸν ἰασάμενον καὶ τὸν αὐτὸν ἐπὶ ἄμφω ἰαθέντα σημαίνει· ὁ μὲν γὰρ ἦν ὁ περιφανὴς Λέων, Σαμψὼν δὲ ὁ θεῖος ὁ ἰασάμενος. Ὑέλωψ τὸ πάθος ἕν ἐστι καὶ τοῦτο τῶν ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων ἐπισαινόντων, ὃ, καὶ τῷ ἐκείνου κανθῷ ἐπισκῆψαν, ἐπίεζεν ἰσχυρῶς. Τοῦτο ἰατρῶν τις ἐκκόψας, βλάπτων ὑπῆρχε μᾶλλον ἢ ὠφελῶν, καὶ τούτῳ μόνῳ δηλαδὴ μὴ πονηρευόμενος, ὅτι μὴ ἑκὼν ἐπῆγε τὴν βλάβην· μεγίστη γὰρ ἡ τομὴ γίνεται καὶ ἄκρως ἐπισφαλὴς, ἣν καὶ αὐτὴν ὁ θεῖος ἰᾶται Σαμψὼν, τῷ ἐκείνου θαμινώτερον ἐπιχριομένην, μικρᾶς τινος ἄγαν ὑπολειφθείσης ὀπῆς, καὶ αὐτῆς κατὰ πρόνοιαν δηλαδὴ καὶ τοῦ ὠφελεῖν ἕνεκεν· διὰ τῆς αὐτῆς γὰρ ἰκμάς τις εὐχερῶς ἀποῤῥέουσα, τὰ μεθ' ὅλα τῷ τὲ ὀφθαλμῷ καὶ τῇ κεφαλῇ συνέτεινε.

ΙΖ'. Προσθήτω καὶ τὸ τοῦ Γενεσίου τοῖς ἄλλοις τοῦ Μεγάλου θαύμασιον· ἔχει γὰρ μετὰ τοῦ φοβεροῦ καὶ τὸ χαρίεν, καὶ ἔστιν ἐπιεικῶς ἀξιάκουστον. Ὁ τοίνυν Γενέσιος οὗτος ἦν μὲν εἷς τῶν τοῦ κλήρου, ἦν δὲ καὶ ὑπουργῶν περὶ τὰς τοῦ ξενῶνος τοῦδε λειτουργίας, ἔτη συχνά· καὶ γὰρ οὐκ ἐλάττων ἢ χρόνοι τριάκοντα ἡ ὑπηρεσία. Ἐτύγχανε δὲ ὢν ἀμελὴς περὶ αὐτὴν καὶ ἀτέχνως ῥᾴθυμος. Ταύτῃ τοι καὶ μιᾷ τῶν νυκτῶν, ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ Ἅγιος, πληγὰς ἐντείνει πολλὰς, Διὰ τί μὴ, λέγων, παρέχεις ὧν χρείαν οἱ κάμνοντες ἔχουσι, καὶ διὰ τί περὶ ταύτην σου τὴν διακονίαν ὀλιγώρως ἔχεις; Ταῦτα δὲ οὐκ ὄναρ οὐδὲ μέχρι καὶ ψιλῆς φαντασίας ἔτυχεν εἰργασμένα, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν ἄντικρυς τῶν ἔργων καὶ ἡ ὑπόδειξις φανερά· ἕωθεν γὰρ ἄφωνον μὲν ἦν τῷ Γενεσίῳ τὸ στόμα, μελανίαι δὲ καὶ πελιδνώσεις περὶ τὸ σῶμα διαφανεῖς, γλώττης οὐκ ἔλαττον ἀπαγέλλουσαι τὰ πραχθέντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἐρωτώμενος ὃ πεπόνθοι, διασαφῆσαι ἀδύνατος ἦν, χάρτης αὐτῷ δίδοται, καὶ τούτῳ, ὅπως εἶχεν, ἐντίθησι τὰ γεγενημένα. Τρεῖς τὸ μεταξὺ παρῆλθον ἡμέραι, καὶ ὁ μὲν ἄγλωττος· τῷ δὲ δρουγγαρίῳ τῶν πεπραγμένων ἀκουστῶν ἤδη γενομένων, οἷος ἐκεῖνος οὐδὲ καθεκτὸς ἦν ἔτι, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἱερὸν οἶκον τὸ παραυτίκα γίνεται. Καὶ διψῶν μὲν διὰ πεύσεως καὶ ἀποκρίσεων ἀκοῦσαι τρανέστερον τὰ γεγενημένα· ἀπορῶν δὲ διὰ τὰς ἐγκειμένας ἔτι πέδας τῇ γλώσσῃ τοῦ πεπονθότος, εὐχὴν τὰ τοῦ πράγματος ἐπιτρέπει· Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, λέγων, εἶ μου σύνοιδας τὴν πίστιν ὅση πρὸς σὲ, καὶ ὅπως ἐμμελέστατος ἐγὼ περὶ τὴν λειτουργίαν, δὸς αὐτῇ γλώττῃ μοι τὸν Γενέσιον ὃ πέπονθεν ἀπαγγεῖλαι. Οὕτως ἐκεῖνος εὐξάμενος, οὐ διήμαρτε τῆς αἰτήσεως, ἀλλ' ἐρωτώμενος ὑπ' αὐτοῦ ὁ Γενέσιος, πρῶτα μὲν ὑποβαταρίζων ἦν, ἀμυδρῶς τε καὶ διακεκομμένως ὑποφθεγγόμενος καὶ ἧττον συνετὰ λέγων· κατ' ὀλίγον δὲ ἀνεθείσης αὐτῷ τῆς γλώττης πάντα διασαφεῖ, προσθεὶς καὶ τὰ περὶ τῆς Μεγάλου οἰκίας. Δι' ἐκείνην γὰρ καὶ μᾶλλον ἡ ἀγανάκτησις, ἥτις ζῶντι μὲν τῷ Ἁγίῳ, καὶ ἔτι περιόντι τῷ βίῳ, φαύλως εἶχε καὶ ἱκανῶς ἐξουδενοῦντο· μεταστάντος δὲ πρὸς

(16) Ὑελοπή, inquit Cangius in Glossario Græco oarbaro, est vitium in accipitribus, cum scilicet **Boulos quasi vitreos habent. Idem videtur significare** Ὑελώψ.

(17) Non adeo scilicet xenodochio Sampsonis (dum hic viveret) prospectum erat de reditibus e

Θεῶν, καὶ ἤδη φανεροῦ γενομένου τὴν ἁγιότητα, ἔδει πάντως αὐτὴν καὶ τιμῆς ἀξιοῦσθαι, καὶ ὡς ἐκείνου οἰκίαν λογίζεσθαι· ὃ δὴ καὶ γέγονεν εὐσεβῶς τε καὶ φιλοθέως· εἰς γὰρ ναὸν μεταβέβληται, καὶ ἁγιστείας ἀξιοῦται τῆς προσηκούσης.

ΙΗ'. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ πρὸς τὸν Εὐστράτιον θαῦμα, ὅς τοῦ καταλόγου μὲν τῶν προσπαθαρίων ἐστὶ (ἔτι δὲ ζῶν καὶ περιὼν δείκνυται), μικρὸν οἷον καὶ τὸ τυχὸν καὶ οὐδὲ μνήμης ἄξιον. Ἤλγει μὲν γὰρ ἐκεῖνος ὀφθαλμῶν δὴ καὶ ἕτερον, καὶ λίαν σφοδρῶς· φίλος δὲ ἦν αὐτῷ καὶ συνήθης ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων, ὃν καὶ ὑπηρετεῖσθαι τῷ δρουγγαρίῳ φθάσαντες ἐδηλώσαμεν, ὅς καὶ τὴν τοῦ ξενῶνος προστασίαν ἐπιτετραμμένος ἦν ἐξ ἐκείνου, ὀδύναις οὕτω βαλλόμενον ταῖς ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπιδών· Εἰ ποιήσεις, ἔφη, B φίλε Εὐστράτιε, ὅπερ ἐγώ σοι ὑπόθωμαι, οὐδὲν ἕξεις τὸ κωλῦον, ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν ὑγιᾶ. Ἐρομένου δὲ τοῦ Εὐστρατίου. Τί ποτε ἐστιν ὃ ποιήσω; Ἐλαίου δεῖται ὁ ξενὼν, ἔφη, καὶ εἰ παρέξεις τὸ πρὸς τὴν χρείαν, ἀναμφιλέκτως ὑγιανεῖς· ὅμως, εἰ βούλει, καὶ ἐγγράφους σοι τούτου παρέξω τὰς πίστεις. Οὕτως ἔφη, καὶ οἱ λόγοι οὐ μέχρι καὶ λόγων ἔστησαν, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς ἔργον ἐξέβαινον· ἐπιθαρσήσας τῇ τοῦ Μεγάλου δυνάμει, καὶ οἷς ἑώρα ὑπ' αὐτοῦ θαυματουργουμένοις ὁ Λέων πιστοῖ τὸν Εὐστράτιον διὰ γραφῆς, οὕτως ἐχούσης· Ἐγὼ Λέων πεποιθὼς ἐπὶ τῇ τοῦ Ἁγίου δυνάμει, καὶ ᾗ πρὸς αὐτὸν ἐμβεβαίωμαι πίστει, ἐγγυῶμαί σοι τῷ Εὐστρατίῳ, παρέχοντι γάρ σοι τό γε πρὸς τὴν χρείαν τοῦ οἴκου ἔλαιον, παρέξει σοι καὶ ὁ Μέγας τὸν ἐκ Θεοῦ ἔλεον καὶ τὸν C ὀφθαλμὸν ἀλγήσεις οὐκέτι. Ὁ μὲν οὖν Ἅγιος ἔφθανε τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ποιῶν τὴν ἐκείνου δόσιν, καὶ ἀπαθῆ καὶ ἀνάλγητον εἶχε τὸν ὀφθαλμὸν ὁ Εὐστράτιος. Ἐκεῖνος δὲ, κατὰ τὸ ᾀδόμενον, ἅμ' ἠλέητο, καὶ τέθνηκεν ἡ χάρις· ὠλιγώρησε γὰρ ὧν ἐπηγγείλατο, μετὰ τὸ τυχεῖν ὧν ἐβούλετο λίαν ἀναξίως καὶ σφαλερῶς, χορηγός τε ἐλαίου τοῦ πρὸς τὸν ἱερὸν οἶκον οὐδὲ βραχέως ἦν. Ἀλλ' ὁ Μέγας νυκτὸς ἐκείνῳ ἐπιφανεὶς (δεῖ δὲ χρήσασθαι τοῖς αὐτοῦ λόγοις), Ἐμοὶ, ἔφη, ἐμπαίζεις; Φρενοῖ τὸν Εὐστράτιον ἡ ἀληθὴς αὕτη ὄψις, καὶ δέους αὐτὸν ἐμπίπλησιν· ἅμα γὰρ φωτὶ τὸ ἔλαιον ἅπαν πρὸς τὸν Λέοντα ἐπιπέμψας, Ἀπέτισά σοι, φησὶν, ἤδη τὸ χρέος· αὐτὸς δέ μοι ἐξιλέου τὸν Ἅγιον, οὐδὲ γὰρ δυνατὸς ἐγὼ φέρειν τὰς παρ' αὐτοῦ ἀπειλάς.

ΙΘ'. Τὸ δὲ περὶ τὸν πρωτοσπαθάριον Βάρδαν γεγονὸς μικροῦ καὶ πίστεώς ἐστι κρεῖττον, ὅς ἐτύγχανε μὲν ἀδελφὸς ὢν Ἰωάννου, φημὶ, τοῦ πατρικίου, τοῦ ἐκ Μακεδόνων τὸ γένος ἕλκοντος· σφόδρα δὲ οὗτος Ῥωμανῷ βασιλεῖ τῷ ἐπιεικεῖ τε καὶ χρηστῷ προσῳκειοῦτο, ὃν καὶ ἴσασι πάντες υἱὸν Κωνσταντίνου γενέσθαι, τοῦ, τὰ πάντα συνελόντα εἰπὼν, βασιλικωτάτου. Τούτῳ τοιγαροῦν τῷ Βάρδᾳ πάθος

A post mortem vero ejus et manifestatam sanctimoniam, debebat omni veneratione honorari ac veluti ipsius domus reputari. Quod quidem factum est pie et religiose : mutata enim est in templum, et assecuta est eam, quam par est, venerationem.

XVIII. Sed neque quod in Eustratium factum est miraculum, qui est in protospathariorum quidem relatus numerum (est autem adhuc vivus et superstes) parvum est et vulgare, et indignum commemoratu. Nam ei quidem valde dolebat alter ex oculis. Cum ei autem esset amicus, et familiaris Leo protospatharius, quem prius diximus ministrasse Drungario, cui etiam fuerat ab illo commissa cura xenodochii, et vidisset eum affici tanto B dolore oculi : Si feceris, inquit, o amice Eustrati, id quod ego tibi suggessero nihil, habebis, quod prohibeat, quod minus sanum habeas oculum. Cum vero rogasset Eustratius, dicens : Quidnam est, quod sum facturus? Oleo, inquit, opus est xenodochio : quod si præbueris, convalesces citra ullam dubitationem : et, si ita velis, id ego mandabo litteris ; quod tibi polliceor. Sic ait, et verba non in solis verbis constiterunt, sed etiam processerunt ad opus. Magni enim Sampsonis virtute fretus, et iis, quæ ab eo vidit fieri, miraculis, Eustratio fidem facit per scripturam, quæ sic habebat : Ego Leo fretus virtute sancti Sampsonis, et fide, qua sum in eum confirmatus, spondeo ac fidejubeo tibi Eustratio, quod præbenti tibi ad C usum ejus domus oleum, præbebit quoque magnus Sampson a Deo misericordiam, neque tibi amplius dolebit oculus. Atque Sanctus quidem prævenit illius donationem, illæsumque et omnis doloris expertem oculum habuit Eustratius. Ille autem simul (ut vulgo dicitur) et misericordiam est assecutus, et memoria ejus illi mortua est. Contempsit enim quæ erat pollicitus, postquam, quæ voluit, est consecutus, indigne admodum et periculose ; et sanctæ domui ne nimium quidem præbuit oleum. Sed cum Magnus illi noctu apparuisset (oportet autem uti ejus verbis) : Me, inquit, habes ludibrio? Efficit vero hæc visio, ut ad se redeat Eustratius, timore correptus. Nam cum diluculo totum oleum misset ad Leonem : Jam, D inquit, exsolvi tibi debitum : tu autem placa mihi Sanctum. Neque enim possum ferre ejus minas.

XIX. Quod autem in protospatharium Bardam factum est, fidem prope superat. Erat hic frater Joannis patricii, qui ducebat genus ex Macedonia, et magna ei intercesserat familiaritas cum Romano imperatore, benigno et clemente, quem sciunt omnes fuisse filium Constantini (18) : qui (ut omnia semel dicam) fuit imperator egregius. Huic ergo Bardæ morbus incumbit in latus isque longe

censibus, quamvis structura satis esset magnificum.

(18) Romanus imperator, Constantini Porphyrogenitus filius, regnavit ab anno 960 ad 61.

gravissimus (eum morbum medici vocant carbunculum) (19) qui totum fere latus comprehendebat, et quinque habebat foramina, laboranti vero afferebat dolores intolerabiles. Etenim neque hic mali constitit acerbitas, sed etiam usque ad mamillam ex latere dimanavit, aut etiam propagatum est quoddam aliud tuber acerbissimum, quod eam maxime tumefecit, ex quo crevit morbus, itaque invaluit; ut videretur etiam medicis superari non posse, ipsique omnem spem longioris vitæ abjicerent. Cum autem Sancti appropinquaret festivitas, medici omnes, et qui vocantur Chartularii (20), et quicunque die sequenti erant, ut mos est eis, venturi in templum præclari martyris Mocii, et solitas peracturi precationes vespere, eo relicto, plane animum despondente, et omni bona spe vacuo, recesserunt. Ipse autem mane quemdam accersit ex chartulariis, Michaelem nomine, ostiarium, qui hæc mihi narravit. Xenodochio vero tunc præerat Bardas, qui ipse morbo laborabat: ad quem cum venisset ostiarius ille, vidissetque stantem erectum, mundis indutum vestibus et sanum, impletur admiratione. Putans autem eum decipere, et esse remotæ mentis : Hei mihi ! inquit, quid tibi accidit ? Sed tu, respondit Bardas, cur omittens Deo, quam par est, dare gloriam, fles potius et vociferaris, perinde ac si lugeres ? Michael autem eo quod præter spem acciderat, spectaculo magis obstupefactus, diligenter eum interrogabat, et ardebat discere quod factum fuerat. Ille vero clara et elata voce statim cœpit dicere : Res enim ejusmodi est nimia exsultatio.

XX. Postquam inquit, me ita affectum relinquentes, domo recessistis, ego a morbi doloribus agitatus, et quod nulla relicta esset spes vitæ, victus ægritudine et maxime, quod non mihi liceret cum aliis venire ad Sancti sepulcrum, et cum ipsis celebrare festivitatem ejus, totam noctem transegi insomnis. Sic autem jacens, video quemdam senem, egressum a templo domus meæ (videbatur vero esse monachus) procedere usque dum venisset in medium hujus domus; qui me despiciens : Tibi dico, inquit, surge. Cumque ego responderem : Quomodo hoc mihi imperas ? Non enim possum. Ille bis et ter eadem repetiit. Tandem autem : Ego tibi dico, inquit, surge, et ad sancti Sampsonis sepulcrum vade quam primum. Cum hoc dixisset, ego statim me parum e lecto, exilui, et illum vidi rursus reversum in templum, ex quo mihi visus fuerat egressus, et tandem omnino sublatus est ex oculis. Tunc vero plane surrexi, et visus sum liberatum esse ab omni dolore : et mamillæ tumore ambabus astringens manibus, sensi spiritum quemdam retro

τῇ πλευρᾷ ἐπισκήπτει, παντάπασι χαλεπὸν (ἄνθρακα τὸ πάθος ἰατρῶν παῖδες κατονομάζουσιν), ὃ καὶ ἅπασαν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν μικροῦ περιέσχε, καὶ εἰς πέντε μὲν ὀπὰς διετέτρητο, ὀδύνας δὲ ἀφορήτους ἐδίδου τῷ πάσχοντι· καὶ γὰρ οὐ μέχρις ἐκείνου τὸ τῆς κακίας πικρὸν ἔστη· ἀλλὰ μὴν καὶ εἰς τὸν μαστὸν ἐκ τῆς πλευρᾶς διεδόθη, ἢ καὶ ἑτέρα τις ἀνεδόθη πικροτάτη παραφυὰς, καὶ μέγαν αὐτὸν καὶ ἐξῳδηκότα διέθηκε· καὶ τὸ πάθος ηὔξετο καὶ ἰσχυρὸν ἦν, ὡς καὶ τοῖς ἰατροῖς κρεῖττον ἰάσεως εἶναι δόξαι, καὶ τὰς τῆς ζωῆς αὐτῷ ἐλπίδας ἀπαγορεῦσαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου μνήμη ἐγγίζουσα ἦν, ἰατροὶ πάντες, καὶ οἱ οὕτω καλούμενοι χαρτουλάριοι, καὶ ὅσοι ἕτεροι ἔμελλον εἰς τὴν ἐπιοῦσαν, ὥσπερ εἰθισμένον αὐτοῖς, εἰς τὸν τοῦ λαμπροῦ μάρτυρος Μωκίου ναὸν ἀφικέσθαι, καὶ τὴν συνήθη λιτὴν ἐκτελέσαι· τήνδε τὴν ἑσπέραν ἀπολιπόντες αὐτὸν ἤδη ἀπειρημένον, καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἔρημον, ἀπιόντες ᾤχοντο, Ἕωθεν δὲ οὗτος μετακαλεῖταί τινα τῶν χαρτουλαρίων (ὁ ὀστιάριος Μιχαὴλ οὗτος ἦν), ὃς καὶ ταῦτά μοι διηγήσατο· ξενοδόχος δὲ τηνικαῦτα ὁ Βάρδας, ὁ τῷ πάθει τούτῳ κατειλημμένος, ἐτύγχανεν ὤν. Ἐπεὶ οὖν οὗτος ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν, ἑστηκότα ὁρᾷ, καθαρά τε ἱματισμένον, καὶ ὑγιεινῶς διακείμενον· οὕτως ἰδὼν ἔχοντα, πληροῦται μὲν θάμβους, παραφρονεῖν δὲ αὐτὸν οἰόμενος καὶ ἐξεστηκέναι, Οὐαί μοι, φησὶ, τί σοι γέγονεν ; Καὶ ὅς· Ἀλλὰ σύ γε ἀπολιπὼν, ἔφη, τὸ δόξαν, ὥσπερ ἄρα χρὴ, τῷ Θεῷ προσάγειν, οἰμώζεις μᾶλλον, καὶ ὅμοια τοῖς θρηνοῦσι βοᾷς ; Πλὴν ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ, καὶ ἔτι πλέον τῷ παρ' ἐλπίδα θεάματι ξενιζόμενος, ἠρώτα τε καὶ διεπυνθάνετο ἐμμελῶς, καὶ ἐδίψα μαθεῖν τὸ γενόμενον. Ὁ δὲ λέγειν εὐθὺς ἤρξατο λαμπροτέρᾳ γλώττῃ καὶ πομπικῶς· τοιοῦτον ὄντως ἡ περιχάρεια.

Κ'. Ἐπεί με, φησι, καταλιπόντες οὕτως ἔχοντα, οἴκαδε αὐτοὶ ἐχωρεῖτε, ἐγὼ, ὑπό τε τῶν τοῦ πάθους ὀδυνῶν βαλλόμενος, ὑπό τε τοῦ ἀπεγνῶσθαί μοι τὰς τῆς ζωῆς ἐλπίδας ἀθυμίᾳ νικώμενος, καὶ μᾶλλον ὅτι μὴ καὶ αὐτὸς ἠξίωμαι σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς τὸν τοῦ Ἁγίου τε τάφον οἴχεσθαι, καὶ τὰ τῆς μνήμης συνεορτάσαι, ἄγρυπνος μετὰ ἅπασαν τὴν νύκτα διῆλθον. Οὕτω δε κείμενος, ὁρῶ γέροντά τινα τοῦ ναοῦ τοῦ οἴκού μου ἐξεληλυθότα (ἐῴκει δὲ καὶ μοναχὸς εἶναι)· οὗτος μέσον τῆς οἰκείας ταύτης παραστὰς, καὶ ἀπιδὼν πρός με· Σοὶ λέγω, φησὶ, ἔγειραι. Ἐμοῦ δέ· Πῶς τοῦτο ἔφης ; οὐδὲ γὰρ δύναμαι, φθεγξαμένου· ἐκεῖνος καὶ δὶς καὶ τρὶς προσετίθει, οὑτωσὶ λέγων. Τελευταῖον δὲ, Ἐγώ σοι λέγω, φησὶ, ἔγειραι καὶ εἰς τὸν τοῦ ἁγίου Σαμψὼν τάφον ἄπελθε πρὸς τάχους. Οὕτως εἰπόντος, εὐθὺς ἐγὼ μικρόν τι τῆς κλίνης ἐμαυτὸν ἀνέσχον· κἀκεῖνον ἐθεώμην εἰς τὸν ναὸν, ὅθεν μοι ἐξελθὼν ἐφάνη, αὖθις ἐπανελθόντα, καὶ τέλος, ἀφανῆ γενόμενον. Καὶ τότε δὴ ὅλος ἐξανέστη, καὶ ἐῴκειν ὀδύνης ἀπηλλάχθαι πάσης· τότε οἴδημα τοῦ μαστοῦ ἀμφοῖν ἐπισφίγγων, πνεύματος ᾐσθόμην ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ὄπισθεν ὑπαφιεμένου.

(19) Ἄνθραξ, *Carbunculus*, est ulcus crustosum a sanguine, in atram bilem converso et infervescente excitatum.

(20) Chartularii sunt, quibus chartarum publicarum custodia mandabatur. De his vide Cangium.

Εἶτα καὶ τὴν σύνοικον ἡδέως φωνήσας, Δοκῶ μοι, ἔφην, μηδὲ ὀδυνᾶσθαι, ἀλλὰ σὺ τοὺς ἐπικειμένους τῇ πληγῇ δεσμοὺς λῦσον ἠρέμα. Καὶ αὐτὴ οὕτως ἐποίει, καὶ ἀηδία πολλὴ ταύτην εἶχε, καὶ, Οἴμοι [ἔφη], τίς οὗτος ὁ ἀμανίτης ὁ τῇ πληγῇ ἐπικείμενος; Τὸ δὲ ἦν διασεσημμένη σὰρξ καὶ ἀπόβλητος τοῖς ἀμφίοις συνεκσπασθεῖσα. Οὕτως ἰαθεὶς ἐγὼ καὶ παραδόξως ἀναῤῥωσθεὶς, οὐκ ἔτι οἷός εἰμι ἐμαυτὸν ἐπέχειν, ἀλλὰ τῇ τοῦ ἰασαμένου πειθόμενος ἐντολῇ, πρὸς τὸν αὐτοῦ ἄπειμι τάφον, τοῖς ἄλλοις συνεορτάσων. Οὕτως εἰπὼν, οὕτω δὴ καὶ παραχρῆμα ἐποίει, καὶ πρὸς τὸν Ἅγιον πλήρης ἡδονῆς καὶ χαρᾶς ἀπῄει, τοῖς συναντῶσι μέντοι καὶ ἄπιστόν τι χρῆμα ἐδόκει, καὶ τὴν ὄψιν ἀμφισβητήσιμον.

A emitti e latere. Deinde conjugem hilariter allocutus: Mihi videor, inquam, nihil mali sentire; sed tu sensim solve vincula plagæ imposita. Ea autem sic fecit, non sine magna, qua afficiebatur, molestia; et, Hei mihi, dixit: Quis est hic aminates (21), qui plagæ est impositus? Id vero erat caro putrefacta et separata, quæ una cum pannis evulsa fuerat. Sic ego sanatus, et præter spem et opinionem pristinæ restitutus valetudini, non me potui amplius continere, quin parerem curatoris mei præcepto, et me conferrem ad ejus sepulcrum, cum aliis festum celebraturus. Cum sic dixisset, statim quoque sic fecit, et ad Sanctum abiit plenus gaudio et lætitia. Iis autem, qui ei fiebant obviam, res videbatur incredibilis, et vel de suis dubita-
B bant oculis.

ΚΑ'. Συντετάχθω τοῖς προλαβοῦσι καὶ αὐτὸ τοῦ Γεωργίου τὸ θαῦμα· οὐ φαῦλον γὰρ, οὐδὲ τὸ τυχὸν, οὐδ' ὥστε καὶ παριδεῖν ἄξιον. Οὗτος οἰκέτης μὲν ἐτύγχανεν ὢν μοναχοῦ τινος καὶ ἱερέως, Ἐφραὶμ τοὔνομα, τῷ τοῦ ὕδρωπος δὲ περισχεθεὶς πάθει, καὶ τῷ ἱερῷ οἴκῳ τοῦ Μεγάλου ἀνακλιθείς· ἔπειτα τὴν χρονίαν κατάκλισιν δυσχεράνας, ὑπολιπὼν τὸν ἱερὸν τοῦ δεσπότου οἰκίσκον ἄπεισιν. Ὁ μὲν οὖν δεσπότης οὐκ ἀνίει παραινῶν αὐτῷ καὶ ὑποτιθέμενος ἐπελθεῖν αὖθις καὶ τῷ τοῦ Ἁγίου οἴκῳ προσμεῖναι· ἐπεὶ δὲ μὴ ἔπειθεν (ἐφείδετο γὰρ αὐστηροτέρων ῥημάτων διὰ τὴν τοῦ πάθους βαρύτητα)· Κἂν γοῦν εἴσω τοῦ εὐκτηρίου εἴσελθε, ἔφη, αὐτὴν τοῦ Ἁγίου προσκυνήσων εἰκόνα εἶτα τοῦ ἐλαίου λαβών τε καὶ ἀλειψάμενος τῇ κοίτῃ τῇ σῇ, ἀνακλίθητι. Καὶ ὃς ἐποίει τὸ κελευσθέν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡμέρα, ἦν, ἐκελεύετο μὲν παρὰ τοῦ δεσπότου καὶ ἔτι τὰ ὅμοια ποιεῖν· ὁ δὲ, Ἀλλ' ἐγὼ, φησὶν, ἔῤῥωκα, καὶ τῇ τοῦ Ἁγίου δυνάμει καθαρᾶς ἀπέλαυκα ὑγιείας· ταύτης γὰρ τῆς νυκτὸς κατ' ὄναρ ἐπιφανείς μοι ὁ Ἅγιος τῆς τε κοιλίας μου ἥψατο, καὶ εἴρηκέ μοι· Ἄπιθι ὑγιαίνων, οὐδὲν γὰρ ἔτι σοι τῶν κακῶν ἐνοχλεῖ. Οὐδ' ἤρκει πρὸς πίστιν αὐτὰ τῷ δεσπότῃ· ἀλλὰ καὶ πεῖραν προσῆγε, καὶ περιειργάζετο πρόσωπόν τε ἐκείνου, καὶ κοιλίαν, καὶ πόδας, καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τε καὶ μέρη, καὶ ἐπεὶ οὐδὲ λείψανόν τε ἑώρα οὐδὲ ἴχνος τοῦ πάθους οὐδὲν, δόξῃ τῇ πρὸς Θεὸν ἐχρῆτο καὶ εὐχαριστίᾳ τῇ πρὸς τὸν Ἅγιον, ἰατροῦ τε τυχὼν ἀμίσθου καὶ ἀψευδοῦς, καὶ ὑγιῶς ἔχοντα τὸν οἰκέτην ὁρῶν.

XXI. Conjungatur præcedentibus Georgii quoque miraculum: non est enim leve, nec vulgare, neque ullo modo contemnendum. Is erat minister monachi cujusdam et sacerdotis, nomine Ephraim. Cum autem hydrope laboraret, et in sacra magni Sampsonis æde esset repositus, omnia quidem repulit, quæ ei a medicis prius erant ad medelam adhibita, utpote a quibus omnibus nihil opis sensisset. Deinde cum ægre ferret, quod tamdiu illic decumberet, sacra illa æde relicta, abiit in domini domunculam. Non cessabat autem dominus eum monere et hortari, ut reverteretur, et in Sancti domo adhuc maneret. Cum vero non persuaderet (a verbis enim abstinebat asperioribus propter
C morbi gravitatem): Oratorium, inquit, saltem ingredere, adoraturus ipsam Sancti imaginem: deinde cum oleum acceperis, et te unxeris, in tuo lecto recumbe. Ille autem fecit, quod jussus fuerat. Postquam vero advenit, jubebatur quidem a domino adhuc facere similiter; ille autem: Sed ego, inquit, jam convalui, et Sancti virtute sum integram assecutus sanitatem. Hæc enim nocte mihi apparens in somnis Sanctus, meum ventrem tetigit, et dixit mihi: Abi, cum sis sanus; nihil enim mali te vexat amplius. Hac autem ad fidem domino faciendam non suffecerunt: sed ipsemet periculum facere voluit, et diligenter scrutatus vultum ejus, et ventrem, et pedes, et reliqua mem-
D bra, cum nullas morbi reliquias, aut vestigia reperiret, Deum laudavit, et Sancto egit gratias, quod in ipso medicum nactus fuisset, qui certissimam famulo suo sine mercede reddidisset salutem.

ΚΒ'. Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς Εἰρήνης πάθος ὁμοίως ἦν ἔχον· ὕδρωψ γὰρ καὶ αὐτὸ πάθος τὸ χαλεπώτατον, ὃ καὶ ἀστείας δὴ καὶ θαυμασιωτέρας ἔτυχε τῆς ἰάσεως. Ἡ μὲν οὖν Εἰρήνη γυνή τις ἦν ἑνὸς τῶν τῷ ἱερῷ οἴκῳ διακονούντων, ἐφ' ᾧ καὶ ἀνακλιθεῖσα, πρὸς μὲν τῶν ἰατρῶν ἀπείρητο τὴν ὑγίειαν. Ὁ μέντοι Ἅγιος νυκτὸς ἐπιστὰς μετά τινων καὶ ἑτέρων δύο, μεθ' ὧν μὲν εἴωθεν ὡς τὰ πολλὰ ἐπιφαίνεσθαι, τοὺς θείους τε ἀναργύρους εἶναι τούτους φασὶ Κο-

XXII. Similis fuit Irenæ cujusdam morbus, quæ etiam ipsa hydrope laborabat, eoque gravissimo; ac ideo magis solemnis, magisque miranda fuit ejus curatio. Habebat illa maritum ex eorum numero, qui ædi sacræ inserviunt, in qua et ipsa decumbebat, desesperans salutem a medicis obtinendam. Sanctus autem noctu apparens cum aliis duobus; cum quibus ut plurimum solebat apparere (eos vere esse dicunt divinos illos, qui sine ulla

(21) Amanites, fungi species.

medentur pecunia, Cosmam et Daminanum) eam primum interrogavit, quidnam mali pateretur. Illa autem videbatur ipsum malum ostendere ; Sanctus vero unum e sociis suis alloqui, et dicere : Oportet ejus femori adhibere sectionem. Et ille quidem sic fecit. Mulier autem, ut quæ dolorem quemdam senserat, e somno est excitata; nihil vero cognovit ex iis quæ passa fuerat. Cum autem diluxisset, ad eam accedens famula, vidensque aquam sub lecto fusam, arbitrata, ut erat verisimile, eam esse urinam : exprobravit ipsi, quod turpiter indecore se gereret, et quod neque surrexisset, neque ullam vocasset ex ancillis, sed inquinasset et vestes et stragula. Illa autem negabat, dicens, se nihil tale fecisse. Deinde remota tunica, cum visa esset sectio, et humor effluens, cognitus inde fuit medicus : et ipsa sana exstitit, et domum cum gaudio est reversa.

XXIII. Atque hæc sufficiunt ad cognoscendam gratiam quæ magno Sampsoni data fuit. Quid enim (ut est in tragœdia) numerare oportet innumerabilia (22)? Etenim qualia facta sunt, nunquam cessant fieri, sed fluminum instar se habent ; atque ideo miraculum unum sufficit pro omnibus, tanquam flumen divinitus fluens, quod procedit e sepulcro viri sancti, et quotidie oritur tamquam e fonte. Procedit autem non semper : sed paucis diebus ante festum Thaumaturgi quidam veluti humor apparet, qui deinde paulatim augetur, et remanet post festum sic scaturiens, donec aliquot dies præterierint : deinde cessat. Atque hoc modo, ut opinor, majori est in honore et admiratione, quam si perpetuo flueret. Quoniam sic servare certum, et nunquam aberrans tempus fluendi et deficiendi, præterquam quod id gratius et admirabilius sit, est etiam magis venerabile. Quod enim est perpetuum, affert fortasse etiam satietatem ; satietas autem inducit contemptionem.

XXIV. Hoc est, quod tibi a nobis offertur donum, maxime Pater Sampson, nescio quidem, an ex tui animi sententia, sed certe pro nostris viribus. Quod quidem benigne et placide accipias, qui es benignissimus : morborumque nostrorum, atque ideo animæ potius, quam corporis, bonus sis medicus dux et custos totius nostræ vitæ, Christum reddens mihi propitium. Quem ipse quidem insigniter dilexisti, ego autem peccatorum multitudine, hei mihi, plusquam dici possit, provocavi ad iram : quem decet omnis gloria, honor et adoratio nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A σμᾶν καὶ Δαμιανὸν, ἤρετο πρῶτον αὐτὴν ὁ Ἅγιος, τί ἂν καὶ πάσχουσα εἴη. Ἡ δὲ ὑποδεικνύναι ἐδόκει· καὶ ὁ Ἅγιος ἑνὶ τούτων προσλαβὼν ὑπεφαίνετο· Τομὴν αὐτῆς δεῖ τῷ μηρῷ ἐπιθεῖναι. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐποίει. Ἡ δὲ, ὥσπερ ὀδύνης αἰσθομένη τινὸς, διυπνίζετο, ἔγνω δὲ οὐδὲν ὧν πέπονθεν. Ὡς δὲ καὶ ἡμέρα ἦν, ἡ ὑπηρέτις αὐτῇ προσελθοῦσα, καὶ ὕδωρ ὑπὸ τῇ κλίνῃ κεχυμένον ἰδοῦσα, οὐράν τε αὐτὸ εἶναι, ὡς τὸ εἰκὸς, οἰηθεῖσα, τὸ ἄκοσμον αὐτῇ ὠνείδιζε, καὶ ἀτεχνῶς ἄσχημον, ὅτι μὴ ἀνέστη, καὶ μὴ ἐκάλεσε μηδεμίαν τῶν ὑπηρετουμένων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια ᾔσχυνεν οὕτω μετὰ τῶν στρωμάτων. Ἡ δὲ ἠρνεῖτο μηδὲν τοιοῦτον εἰργάσθαι, λέγουσα· Μηδαμῶς. Ἔπειτα τοῦ χιτῶνος ἀνασταλέντος, τῆς τομῆς τε διαφανείσης, καὶ τοῦ ὑγροῦ καταῤῥέοντος, ὁ μὲν ἰατρὸς B δῆλος ἦν, αὐτή τε ὑγιὴς ἐδείκνυτο, καὶ οἴκαδε καλῶς ἐπανήρχετο.

ΚΓ'. Ἀρχεῖ τούτοις γεύματος τὴν ὅλην ἀποδειχθῆναι τοῦ Μεγάλου χάριν. Τί γὰρ, κατὰ τὴν τραγῳδίαν, ἀναρίθμητα μετρήσασθαι δεῖ; καὶ γὰρ οὐδέποτε ταῦτα λεγόμενα λήγουσιν· ἀλλὰ τοῖς τῶν ποταμῶν ῥεύμασιν ἔχουσιν ὁμοίως· ἄλλως δέ τε καὶ ἑνὸς ἀντὶ πάντων ἀρκοῦντος, τοῦ θεοῤῥύτου, φημὶ, νάματος, ὃ πρόεισι μὲν τοῦ τάφου, καὶ τοῦτον ἔχει γένεσιν καὶ πηγήν· πρόεισι δὲ οὐκ ἀεὶ, ἀλλ' ὀλίγαις μὲν πρότερον ἡμέραις τῆς τοῦ θαυματουργοῦ ἑορτῆς, οἷα νοτὶς ὑποφαίνεται· ἔπειτα καὶ τὸ ὀλίγον αὔξεται, καὶ διαμένει μετὰ τὴν ἑορτὴν, οὑτωσὶ πηγάζον, ἕως καὶ τινες ἡμέραι παρέλθοιεν, εἶτα παύεται. Πλὴν οἶμαι C ταύτῃ θαυμαζόμενον καὶ τιμιώτερον, ἢ εἰ διηνεκῶς καὶ ἀλήκτως διετέλει ῥέον· ἐπεὶ τόγε συντηρεῖν οὕτως ἀπλανῆ τε καὶ ἀδιάψευστον τὸν καιρὸν τὸν τῆς ἐπιῤῥοῆς, φημὶ, καὶ τὸν τῆς ἐκλείψεως μετὰ τοῦ θαυμασιώτερον καὶ χαριέστερον εἶναι, μᾶλλον ἐστὶ καὶ σεβασμιώτερον· τὸ γὰρ διηνεκὲς ἴσως καὶ προσκορές· ὁ δὲ κόρος πρᾶγμα φέρον εἰς καταφρόνησιν.

ΚΔ'. Τοῦτό τοι τὸ παρ' ἡμῶν προσαγόμενον δώρημα, μέγιστε Πατρῶν, Σαμψὼν, οὐκ οἶδα μὲν, εἰ κατὰ γνώμην τὴν σὴν, κατὰ δύναμιν δὲ πάντως τὴν ἡμετέραν, ὃ καὶ δέχοιο προσηνῶς τε καὶ φιλανθρώπως, ὁ πανταχοῦ φιλάνθρωπος, καὶ τῶν παθῶν καὶ νόσων τῶν ἡμετέρων, καὶ μᾶλλον τῶν ψυχικῶν, ἰατρὸς εἴης χρηστὸς, ἡγεμὼν καὶ φύλαξ παντός τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου· ἵλεών μοι τιθεὶς τὸν Χριστὸν, D ὃν αὐτὸς μὲν διαφερόντως ἠγάπησας, ἐγὼ δὲ πλήθει ἁμαρτιῶν, οἴμοι, ἀδιηγήτως παρώργισα· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(22) His annotatis minime contentus fuisset eruditus Commentator, sed quoque novam versionem adornare voluisset, si per vitam licuisset ; quæ versio minus presse inhærens Græcorum verborum ordini, et periodis usque ad fastidium aurium Latinarum prolixit ; multo clarius exhibuisset sensum auctoris, magisque intercisa minus fatigasset lectorem. Sed quod hic non potuit, morte immatura preveniente; neque nos modo possumus, prelo moram non ferente : quamvis tamen negare nolimus, plura etiam nos in textu emendasse inter corrigendum typothetarum errata.

MENSIS JULIUS.

DE SS. STEPHANO EPISCOPO RHEGIENSI

ET SOCIIS,

SUERA EPISCOPO, AGNETE, FELICITATE ET PERPETUA MARTYRIBUS RHEGII IN CALABRIA.

(Julii die 5 Acta SS. Bolland, ad hanc diem.)

1. Notiores olim fuere hi sancti apud Græcos, quam apud Latinos. Meminerunt eorum nonnulla Menæa apud nos, Chiffletianum atque Sirmundianum; quorum illud die v Julii legit: Στεφάνου Καλαβρ. καὶ τῶν σὺν αὐτῷ· Hoc vero eodem die paulo explicatius: Τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Στεφάνου, τοῦ εἰς τὸ Ῥήγιον Καλαβρίας κειμένου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων μαρτυρησάντων· « Sancti Stephani martyris, qui jacet Rhegii in Calabria, et sociorum ejus sanctorum, qui cum eo martyrium subierunt. » Monachis quoque Cryptæ Ferratæ, et aliis ecclesiasticis Græci ritus, celebrandum eodem die præscribitur festum, Τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ. Similia habent Menæa Græca bibliothecæ Vaticanæ; et alibi alia facile invenientur, quæ mihi visa non sunt, quæque jam dicta potuerunt confirmare.

2. Nulla tamen apud Martyrologos Latinos Stephani hujus et sociorum martyrum exstat memoria. Quod indicium esse possit, non adeo celebrem, scriptorum illorum temporibus, viguisse cultum in Ecclesia Latina. Atque hinc factum sit, ut Rhegiensis archiepiscopus, Annibal de Afflictis, vir multa sanctimonia clarus, initio sæculi superioris supplicaverit congregationi sacrorum Rituum Romæ quo « sibi suisque Rhegiensibus facultas fieret, publice exponendi imaginem, S. Stephano episcopo suo ac martyri, atque altaria et templa in honorem ejusdem erigendi. » Affert pro motivo talia impetrandi, quod « pridem, atque etiam tunc temporis celebrabatur de eodem sancto Stephano sociisque, die v Julii Missa et alia Officia. » Et sacra congregatio, referente illustriss. et reverendissimo D. Francisco, Sancti Angeli in Foro Piscium Card. Buoncompagno, gratiam petitam concessit anno 1622. De hisce mihi constat, ita factum esse, ex testimonio Nicolai Mariæ Modofari, tunc Romæ ecclesiæ S. Thomæ in Parione rectoris, et hujusce causæ Agentis, atque eodem anno 1622 electi in episcopum Bovensem, qui suffraganeus est Rhegiensis.

3. Prædictarum Scripturarum (uti is addit, qui illas nobis submisit) archetypa asservantur penes Joannem Simonem de Antonillo, U. J. D. virum eruditum et pium, et ipsi S. Stephano satis addictum, cujus devotione et expensis sacellum exstat (utique post acceptum illa de re responsum sacræ Congregationis Roma) exstructum in ecclesia Prædicatorum S. Stephano dicatum, in quo annis singulis condecenti cum magnificentia Missæ sacrificium et Vesperæ musicis cum concentibus in festo Sancti solemniter celebrantur. Circa iconem vero antistitis Stephani, ejusdem acta et martyrium hinc inde figuris et versibus declarantur.

4. Iisdem fere temporibus, quibus Romæ petita concessaque fuit facultas construendi S. Stephano altaria, sacella, templa, impressit Ferrarius utrumque catalogum suum, alterum nempe sanctorum Italiæ, anno 1613, alterum illorum qui in Romano Martyrologio non habentur, anno 1625. In utroque commemorat, die 5 Julii, S. Stephanum, sed absque sociis; in priori quidem cum elogio hoc: « Stephanus, civis Rheginus, a S. Paulo apostolo, cum ex Syria Romam ductus, Rhegium, Brutiorum metropolim appulisset, ad Christum conversus, et in fide instructus, primus Rhegiorum episcopus ab eodem apostolo ordinatur. Qui, post Apostoli discessum, dum munus episcopale prædicando impigre exsequeretur, multis jam ad fidem perductis, in Neroniana persecutione comprehenditur; cumque constanter in fidei confessione perseveraret, atque multis affectus suppliciis, cruciatus omnes superasset, demum capitis obtruncatione martyrium consummavit. » In posteriori autem Catalogo idem Ferrarius sic habet: « Rhegii in Brutiis, S. Stephani, primi ejusdem episcopi et martyris sub Nerone. »

5. Non omni ex parte isthæc concordant cum

Actis Græcis, quæ mihi ab hisce viginti annis, tunc Romæ agenti, a R. P. Josepho Denti, domus professorum societatis nostræ præposito, Messanæ curata fuerunt describi e codicibus ms. celeberrimi prope urbem illam monasterii Sancti Salvatoris, ordinis S. Basilii; uti pluribus dixi ad Vitam S. Sebastianæ V. M. tomo VI Junii, quæ indidem ab eodem, uti multæ aliæ, mihi Græce fuerunt submissæ. Hæc, inquam, Acta S. Stephani videntur fons esse, ex quo, quotquot de illo Latine scripsere, sua hauserunt, aliis additis, aliis mutatis, pro suo cujusque sensu. Sic Stephanus, qui in Actis Græcis legitur patria Nicænus in Bithynia fuisse, et cum S. Paulo apostolo Rhegiam appulisse, ; apud Ferrarium dicitur civis Rheginus, et ab appellente illas in oras Paulo, Rhegii inventus, atque ibi ad Christi fidem conversus fuisse.

6. Hieronymus Marafioti in suo Calabriæ Chronico, Italice anno 1601 excuso, pag. 47, et Marcus Antonius Politi in suo similiter Chronico, Messanæ impresso ann. 1617, pag. 80. Idem Paulus Gualterius in sanctis Calabriæ, qui anno 1630 Neapoli prodierunt, pag. 53, et Ferdinandus Ughellus in suo *Italiæ sacræ* tomo IX edito anno 1662, habent Vitam S. Stephani, quam primus ex codice Græco interpretatus est Italice; secundus et quartus Latinam ediderunt ex alia atque alia interpretatione. Tertius e textu Latino Italicam fecit cum oratoria interpolatione. Horum ego editionibus inter se et cum textu nostro Græco collatis, quanquam eodem fere recidant omnia, malui tamen novam interpretationem facere, consimilem nostro ms. Græco, illamque simul imprimere, ut omnia magis authentica sint. Editio Ughelli propius insistit nostro ms. Græco: Marafiotina et Politiana in paucis aliquantum discordant; et in illo præcipue, quod designent diem martyrii septimum Julii: quem Ughellus noster textus Græcus, Menæa et Menologia citata, unanimiter asserunt quintum Julii.

7. Cornelius a Lapide in Acta apostolorum cap. ultimo ad illa verba, *Devenimus Rhegium*, commentans, varia habet, quæ sibi, tunc Romæ commoranti, submissa fuerunt a Rhegiensibus, viris eruditis et primariis: atque ex illorum fide hæc narrat: «Silet hic multa Lucas, ac præsertim Rhegiensium a Paulo conversionem, uno die, quo apud eos hæsit, factam: quæ ex Eclesiæ Rhegiensis monumentis, eodem ævo (nempe sæculo Christi Primo) Græce conscriptis, ac deinde in Latinum idioma translatis, et in archiepiscopali archivio asservatis, a Rhegiensibus viris eruditis et primariis ad me Romam transmissa, hic transcribam.» Transcribit autem ibi Acta Latina S. Stephani episcopi, a Paulo apostolo Rhegiensibus, ut aiunt, in transitu ordinati, quæ alia non sunt quam quæ nos infra damus Græco-Latina; nec tamen ibi sunt integra; nam desinunt in martyrio his verbis: « Quod digni fuerunt pro Christo mori ; » nec quidquam habent de sepultura sanctorum corporum. Facile condono P, Cornelio, Theologo et Commentatori in sacram Scripturam eximio, quod fide et auctoritate Rhegiensium, virorum eruditorum et primariorum, talia scripserit. Ipse interim nihil per se commentatur de mora aut non mora Pauli apostoli apud Rhegium. Supposuit, vera esse quæ Rhegienses de mora ejus apud se unius diei, et de magna conversione gentilium illo die facta; item de Actis S, Stephani, sæculo Christi primo Græce conscriptis affirmabant. Et si quid illa de re per se commentatus fuisset, utique observasset quod si Paulus uno die Rhegii moram traxisset, non potuisset secundo die Putoleos attigisse: quod Lucas factum esse ait. Sed de his mox alia.

8. Interea ex citatis editionibus animadverto, in textu Græco nostro sphalmata quædam commissa esse, verosimiliter oscitantia librarii, ills in locis, ubi ego per inclusa hisce sigis [] verba supplere conatus sum. Inter quas correctiones etiam est, quod tertium nomen mulierum, simul passarum, Perpetua desiderabatur, quæ in Italico et Latino Suerae episcopo, Agneti et Felicitati subnectitur. Ex his autem ipsis nominibus dubium oriri possit, an omnes isti una cum Stephano passi fuerint sæculo Christi primo. Acta quidem, etiam Græca, non tam antiqua sunt, nec talia, ut illud ipsis tuto credi possit. Testimonia Martyrologorum nulla reperiuntur. Cultus nec valde antiquus apud Latinos, nec valde celebris fuit ante sæculum XVI, quando ejus amplificatio petita fuit a S. Rituum congregatione Romæ et obtenta, per facultatem exponendi publice imaginem sancti, ejusque nomini altaria et templa dedicandi: quæ eatenus nulla habuerit. Locus, ubi sepultum fuit corpus in hodiernum usque diem, uti scribit historicus Rhegiensis Politus anno 1617 reperiri non potuit.

9. Ex his, inquam. dubitari possit, an S. Stephanus cum sociis suis martyrium passus sit sæculo primo; eoque magis quod totis tribus primis sæculis episcopus, suæ civitatis alius, Rhegiensibus non sit notus. Si dicas, per traditionem notum esse S. Steqhanum pro sæculo primo, quæram, cur alius episcopus, pro eodem sæculo et duobus sequentibus, similiter noius non sit. Inquies, quia antiqua civitatis scripta interciderunt; superest autem vita S. Stephani, quæ ipsum S. Pauli apostoli discipulum facit. Audio. Sed illa ipsa vita non sapit longam antiquitatem, nec potest ante sæculum decimum scripta fuisse, si non sit diu, post. Spatio autem novem, decem, aut plurium sæculorum tunc elapso, quando scripta fuit, potest scriptor multa ignorasse de gestis sancti sui, quemadmodum nunc nihil de illis scitur ex antiquitate præter id quod in vita narrantur : et magis potest ignorasse certum tempus quo vixerit, martyrioque coronatus fuerit, In hac porro ignoratione aut maligna traditionis vulgi luce scribere exorso visum fuerit, aptiori tempore Stephanum adduci Rhegium non

posse, quam quo Paulus apostolus eodem appulisse nesciebatur; et præsumi poterat, ipsum ibidem pro se aliquem reliquisse episcopum.

10. Tum vero quæri potest de sociis symmartyribus S. Stephani, Suera episcopo, et mulieribus, Agnete, Felicitate et Perpetua, unde illos acceperit aut mutuatus forte sit scriptor Vitæ. Æque hæc obscura aliunde sunt: nec facile capiam, quomodo illis inductæ religionis Christianæ initiis, duo Rhegii fuerint episcopi, quando de uno solo non constat certo. De mulieribus quoque certiora desiderari possunt, ne quis cogatur suspicari, Perpetuam atque Felicitatem, omnium fere antiquorum Patrum scriptis celebratas, in Africa cum aliis sociis martyres ineunte sæculo tertio passas, Rhegium traductas fuisse.

11. Ego quidem per hæc dubia mea nihil derogatum velim veritati; sed magis cupio, veritatem ex illis illustriorem fieri per aptas ad dubia mea Rhegiensum solutiones. Aliud quoque dubium huc pertinet, ubi de prima Rhegiensium ad Christi fidem conversione per Paulum apostolum, sermo est. Popularium vox, et quodammodo Evangelium, de quo dubitare nefas sit, insonat auribus, Paulum, cum e Syria Rhegium appulisset, ducendus Romam a centurione et custodibus suis ad tribunal Cæsaris, in ingressu urbis Rhegiensis, cœpisse Christum annuntiare: incolas autem obstinato animo ei prohibuisse istiusmodi anuntiationem; tandem tamen, deprecante Paulo, ut se dicentem audirent tantillo tempore, quo parvulum candelæ frustulum, quod manu tenebat accensum, deflagrasset, id permisisse. Tum vero Paulum candelæ ardentis frustulum imposuisse columellæ, quæ forte astabat, marmoreæ; et hanc columnam, consumpta brevi candelula flammam concepisse et perrexisse ardere. Quo viso prodigio, incolas fidem Christi amplexatos fuisse.

12. Hoc factum, non tantum vulgi sermone, sed etiam scripto celebratur a Marco Antonio Politi in Chronico Rhegiensi pag. 80, sed obiter tantum. Primum mihi in his dubium est, utrum Paulum Rhegii miracula fecerit aut aliquos ad fidem converterit, imo an istam urbem ex navigatione illa intraverit. Scribit Luca, comes S. Pauli in navigatione Syriaco-Romano, quæ vidit; et accurate notat moram quam in civitatibus obviis traxerunt, Sic Militæ, ait, hibernasse Paulum tres menses, et quæ ibidem interea fecit miracula et conversiones gentillium, describit. Syracusis triduo substiterunt; Puteolis rogatu fratrum manserunt dies septem. De Rhegio autem nihil simile meminit Lucæ textus. En verba, Actorum cap. ult: « Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. Inde circumlegentes, devenimus Rhegium, et post unum diem, stante austro; secundo die venimus Puteolos, ubi inventis fratribus, rogati sumus manere apud eos, dies septem; et sic venimus Romam. » Igitur Paulus et Lucas, navigantes Syracusa vene-

A runt Rhegium. Non dicuntur urbem intrasse, nedum moram diurnam ibi fecisse; sed potius iter prosecuti, e conspectu Rhegii, favente austro, post unum diem navigationis, venerunt die secundo Puteolos. Neque enim, si uno die Rhegii subtitissent, potuissent die secundo Puteolos attigisse, quibuscunque stantibus ventis, propter longinquam locorum distantiam.

13. Ita intellecto sacri scriptoris textu, uti plane videtur intelligi debere, evanescit prodigium columnæ marmoreæ ardentis in conversionem Rhegiensium, imo et conversio ipsorum per Paulum, et ordinatio Stephani tunc temporis in episcopum. Quod si quis etiam sustinere velit, Paulum civitatem ingressum fuisse, ibique die uno mansisse,
B nondum columna marmorea arserit. Quid enim? Si id factum fuisset, Lucas, Pauli socius, utique scivisset. Si scivisset utique scripsisset. Utpote qui multo minora Pauli gesta in Melita insula et alibi, tam sedulo in memoriam posteritatis scripto consignavit. Utitur in re simili, simili argumentatione S. Hieronymus, Legebatur ipsius adhuc tempore liber de gestis Pauli et Theclæ, in quo et de baptizato leone narrabatur. Quod refutaturus ipse, sic ait: « Igitur Περιόδους Pauli et Theclæ, et totam baptizati leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut individuus comes Apostoli Lucas, inter cæteras ejus res, hoc solum ignoraverit? » Similiter quomodo idem ignoraverit, accensam a parva candelula, prædi-
C cante Rhegii Paulo, columnam marmoream arsisse? » Addit Hieronymus ex Tertulliano, « Presbyterum quemdam in Asia σπουδαστήν apostoli Pauli, convictum esse apud Joannem, quod auctor esset libri, et confessum, se hoc Pauli, amore fecisse; et ob id de loco excidisse. » Digna fictoribus in rebus sacris ac seriis pœna, sive finxerint amore personæ privatæ, sive amore patriæ, ut res ejus gestas quam altissime repetant, aut conversionem ejus ad Christi fidem ab apostolis deducant.

14. Procedamus porro. Non tantum Pauli tempore ignotum fuit prodigium ardentis columnæ, verum etiam mille annis post, usque ad tempus, quo primaria S. Stephani vita, quam Græco-Latinam damus, conscripta fuit. Ejus quippe au-
D ctor, quamvis Paulum inducat Rhegium: ibique fidem annuntiasse, multos baptizasse, atque etiam presbyteros et episcopos ordinasse dicat, adeoque innuat longiorem moram ibidem traxisse; tamen suo tempore nondum scivit, quod incolæ Rhegiensses initio pertinaciter prohibuerint Paulo prædicare fidem, deinde vero per prodigium columnæ marmoreæ ardentis conversi ab ipso fuerint. Quin imo satis declarat auctor vitæ, Rhegienses ab initio, absque ullo singulari miraculo, Paulum concionantem pronos auscultasse: et sicuti terra bona susceptum semen multiplicat centuplum, ita illos suscepisse verbum Dei ex ore Pauli. Debet igitur fabula ista primum nata fuisse in vulgus, post æta-

tem dicti scriptoris et forte diu post, ex otiosi alicujus cerebro, quæ mox vulgo placuerit, atque etiam a prædicto chronographo Rhegiensi, Marco Antonio Politi, recepta fuerit. Scriptoribus aliis, Marafiotio in Chronico Calabriæ, atque Ughello in episcopis Rhegiensibus ; item Paulo Gualterio in Calabriæ Sanctis, et Vita S. Stephani, qui ante et post Politum, sua ediderunt, non ausis prædicti prodigii, ac talis conversionis Rhegiensium ad fidem Christi, vel verbo meminisse, quod faciam.

15. Superest, ut de ætate S. Stephani et sociorum ejus martyrum, verbum addamus. Satis, constare potest ex hactenus disputatis, ipsum a S. Paulo e navigatione Syriaco-Romana episcopum Rhegii constitutum non fuisse : id interim aiunt Rhegienses, atque adeo ex illorum opinione constitutus fuit anno Christi 56 quo illac transiit Paulus. De anno autem determinato martyrii nihildum apud ipsos legi. Ferrarius scribit, passum esse Stephanum sub Nerone : quod certat cum Actis, in quibus legitur, ipsum præfuisse episcopum annos decem et septem. Ex quo consequitur, martyrio defunctum esse anno 73, quod æque sustineri non potest. Quia scitur, nec illo anno, nec aliquot præcedentibus, nec aliquot subsequentibus, persecutionem ullam fuisse motam contra Christianos. Quamobrem aliud tempus quærendum est, quo episcopus factus, quoque martyrium passus sit S. Stephanus. Illud autem invenire non erit facile : cum Ughellus dicat, « post Stephanum usque ad Constantini Magni tempus, episcopos, qui in civitate Rhegiensi floruerunt, desiderari. » Rogo igitur Rhegienses, ut ipsi nova cura in rem illam tanquam suam, propius inquirant.

16. Nobis quidem experientia constat, ubique gentium obtinuisse et obtinere, estque pluribus quodammodo innatum, ut rerum suarum antiquitatem affectent, eamque quam altissime attollant: quod et frequenter usu venit in Actis sanctorum, quæ post longa tempora ex caliginosa traditione aut apocryphis scriptis colliguntur. Id accidisse sanctis Galliæ prioribus espiscopis, luculenter testatur Philippus Labbe, antiquitatis eruditus, si quis alius, in Breviario suo chronologico Historiæ sacræ et profanæ ad annum Christi 69, ita scribens anno 1665: «Ab annis facile octingentis plures majorum nostrorum crediderunt, quod primi episcopi fundatores Ecclesiarum nostrarum per Galliam, fuerint A discipuli aut Christi Domini, aut sanctorum Petri, Pauli aut Clementis, etc., quodque venerint prædicare Evangelium in vastas hasce provincias sæculo primo Christianismi, S. Ursinum Bituricensium, S, Austremonium Arvernorum, S. Martialem Lemovicensium S. Frontonem Petrocoricensium, S. Eutrophium Santonensium, » et quos porro recenset magno numero alios : « quos inquit, doctissimi viri, Faber, Bosquetus, Launoyus, Patres Sirmundus et Petavius, aliique plures, censuerunt non venisse nisi sæculo tertio aut quarto. » De nonnullis sanctorum illorum et nos tractavimus in Actis nostris, et fere consentimus cum citatis auctoribus.

17 In Sicilia quoque Syracusani, qui sanctum B suum Marcianum, primum civitatis episcopum nominant, contenduntque, Antiochia sibi a S. Petro apostolo submissum fuisse, ostenduntur ad diem 14 Junii nostri, aberrasse ipsumque sanctum, imperantibus Valeriano et Gallieno sæculo tertio, martyrium sustinuisse. Umbri similiter, ut nuper diximus, in tractatu præliminari ad tomum I Julii, affectant antiquitatem primorum aliquot episcoporum suorum, quos aiunt a S. Petro apostolo e Syria ad se missos fuisse ; qui non nisi temporibus Diocletiani et Maximiani vixerunt ac martyres facti sunt. Nihil attinet plura congerere exempla. Res eruditis notissima est. De S. Stephano, primo Rhegiensium episcopo, jam ostendisse mihi videor ipsum nec sæculo primo, nec a S. Paulo apostolo, C quando is navigavit Romam, ordinatum fuisse episcopum ; quando autem ordinatus fuerit, nequeo divinare ; quia de hoc Stephano silent tam Martyrologi Latini, quam alii scriptores antiqui, saltem qui ante Vitam ejus scriptam vixerint. Fortassis posset ejus martyrium ad tempora Diocletiani et Maximiani referri, quia nulli alii ante illud tempus noti sunt episcopi Rhegienses. Verum certiora de his exspectabimus a Rhegiensibus ipsis, ut jam dixi.

18. Diximus quoque, unde acceperimus Acta Græca, et quia tarde fuerunt collecta, comperiuntur non magnæ fidei esse. En ipsa, cum nostra interpretatione. Titulus talis præfigebatur : Ἄθλησις τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ἱερομάρτυρος Στεφάνου, μη- D τροπολίτου τῆς Καλαβρίας : *Certamen sancti Patris nostri, sacri martyris Stephani, metropolitæ civitatis Rhegii in Calabria.*

ACTA AUCTORE ANONYMO

Nisi forte sit Metaphrastes.

Ex codice ms. monasterii Sancti Salvatoriis, ordinis S. Basilii prope Messanam.

—

A′. Οὗτος ὁ ἅγιος ἱερομάρτυς Στέφανος ὑπῆρχεν A ἀπὸ πόλεως Νικαίας· κατερχομένου δὲ Παύλου τοῦ ἀποστολου ἐν τῇ Ῥώμῃ, συνηκολούθησεν αὐτῷ ἄχρι πόλεως Ῥηγίου τῆς Καλαβρίας. Εὑρὼν ὁ Ἀπόστολος τὴν πόλιν οὖσαν κατείδωλον, ἐκήρυξεν ἐν αὐτῇ λόγον Κυρίου, καὶ ὥσπερ ἀγαθὴ τὸν σπόρον δεχομένη νάὶ ἑκατοστεύουσα, οὕτως οἱ ἐν αὐτῇ τὸν λόγον ἐδέξαντο· κατηχήσας οὗτος αὐτοὺς ὁ Παῦλος, καὶ βαπτίσας πλείστους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, προχειρίζει αὐτοῖς ἀρχιεπίσκοπον Στέφανον. Ὃς καλῶς ποιμάνας τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ποίμνην, πολλοὺς τῷ ἑσπερίῳ (μέρει) ὑπέστρεψεν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ταῖς αὐτοῦ διδασκαλίαις. Διατρίψας οὖν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἑπτὰ καὶ δέκα ἐνιαυτοὺς, καὶ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονήσας, καὶ τῆς Ἐκκλησίας B Θεοῦ χάριτι μεγαλυνθείσης, ἐκινήθη διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

I. Sanctus hic martyr Stephanus, civitate Nicæa ortus, cum Paulus apostolus proficisceretur Romam, ipsum comitatus fuit usque ad civitatem Rhegium Calabriæ. Inveniens autem Apostolus civitatem illam, totam idololatram, prædicavit ibi verbum Dei : et quemadmodum bona terra semen recipit multiplicatque centuplum, ita incolæ civitatis verbum receperunt. Interea catechizans ipsos Paulus, baptizavit plurimos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ; atque ordinavit ibi archiepiscopum Stephanum, qui recte pascens commissum sibi gregem, multos in occidentalibus plagis, convertit doctrina sua ad fidem Christi. Postquam igitur septemdecim annos ibi exegisset, episcoposque et presbyteros consecrasset, atque Ecclesia per Dei gratiam perampla esset : mota fuit persecutio contra Christianos.

B′. Ἐκρατήθη ὑπὸ Ἱέρακος ἡγεμόνος ὁ Ἅγιος προσαίτιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἠναγκάσθη ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις· ὃς δὲ οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ μᾶλλον παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, Θεὸν ὄντα καὶ Ποιητὴν πάντων· τὰ δὲ εἴδωλα, ξύλα καὶ λίθους ἀναίσθητα, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, τοῦ διαβόλου ἐφευρήματα. Διὸ τύπτεται ἀφειδῶς (σὺν τῷ Σουηρᾷ ἐπισκόπῳ) καὶ λίθοις τὰς ὄψεις συνθλῶνται, καὶ εἰς κάμινον πυρὸς ἐμβληθέντες, ἐξῆλθον ἀβλαβεῖς· ὅθεν πλεῖστοι ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ, καὶ, Μέγας ὁ Θεὸς, ἀνεβόησαν, ὁ ὑπὸ Στεφάνου, καὶ Σουηρᾶ τῶν ἀρχιερέων κηρυττόμενος. Ἐν οἷς ὑπῆρχον γυναῖκες σεμναὶ, Ἀγνῆς, Φιλικητὰς C (καὶ Περπετούα) προσαγορευόμεναι, μαθήτριαι τοῦ ὁσίου Στεφάνου ὑπάρχουσαι, παῤῥησιασάμεναι ἔμπροσθεν στᾶσαι Ἱέρακος ἡγεμόνος, ὡμολόγησαν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, Θεὸν ἀληθινὸν καὶ Ποιητὴν πάντων ἀνακηρύξασαι.

II. In illa autem comprehensus ab Hierace præside S. Stephanus, tanquam auctor Christianismi, coactus fuit negare Christum et sacrificare idolis Quod ille non sustinens, potius confessus est Christum Deum esse et creatorem omnium ; idola vero esse ligna et lapides, sensu carentia, opera manuum hominum, et diaboli inventa. Hinc sine cessatione verberatur una cum episcopo Suera, et facies eorum lapidibus conteruntur, et in caminum ignis injecti, inde exierunt illæsi. Quo miraculo plurimi crediderunt in Christum, exclamantes : Magnus est Deus, quem Stephanus et Suera episcopi prædicant. Inter hos quoque erant honestæ feminæ, Agnes et Felicitas et Perpetua nominatæ discipulæ sancti Stephani ; quæ libera voce, stantes coram Hierace præside, confessæ sunt nomen Christi, ipsum Deum verum et Factorem omnium prædicantes.

Γ′. Τότε θυμοῦ πλησθεὶς, ἐκέλευσεν αὐτὰς ξίφει ἀποτμηθῆναι ἅμα Στεφάνῳ καὶ Σουηρᾷ τοῖς ἀρχιερεῦσιν. Οὗ γινομένου, παραυτίκα ἀπέδωκαν τὰς ἁγίας αὐτῶν ψυχὰς τῷ Κυρίῳ, εὐχαριστοῦντες καὶ ἀγαλλιώμενοι, ὅτι ἠξιώθησαν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀποθανεῖν. Τὸ δὲ τίμιον σῶμα τοῦ ὁσίου ἱερομάρτυρος Στεφάνου, ὑπ᾽ ἀνδρῶν εὐσεβῶν ἀωρὶ τῆς νυκτὸς κομισθὲν ἐν τῷ νοτιαίῳ μέρει τῆς αὐτῆς πόλεως, κατετέθη ἐν τῷ ἡσυχαστικῷ αὐτοῦ εὐκτηρίῳ, ὡς ἀπὸ σημείου ἑνὸς τῆς πόλεως, πλείστας ἰάσεις ἐπιτελοῦν. Τὰ δὲ τῶν λοιπῶν ἁγίων τὰ D σώματα, Σουηρᾶ ἐπισκόπου, σεμνῆς Ἀγνῆς καὶ Φιλικητάτης (καὶ Περπετούας), ἔνθα ἀπετμήθησαν, ὑπὸ πιστῶν κατετέθησαν, ὑπὲρ τοῦ κόσμου πρεσβεύοντες.

III. Tunc præses, iracundia plenus, præcepit ipsis gladio amputari caput, uti et Stephano et Sueræ episcopis. Quo facto, reddiderunt sanctas animas suas Domino, gratias agentes et exsultantes, quod digni fuerint pro Christo mori. Venerabile autem sancti Stephani corpus a viris religiosis nocte intempesta deportatum fuit in australem partem ejusdem civitatis, ac depositum in secreto ejus oratorio, quod circiter milliari uno a civitate abest, plurimas operans curationes. Reliquorum vero sanctorum corpora Sueræ episcopi, venerabilis Agnetis, Felicitatis et Perpetuæ, ibi a fidelibus deposita fuere, ubi occubuerant ; pro mundo intercedentes.

DE SANCTIS XLV MARTYRIBUS

NICOPOLI IN ARMENIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

(Acta SS. Bolland·, Mai die 10.)

—

1. Nicopolis in Armenia, ab aliis pluribus ejusdem nominis civitatibus additione hujus provinciæ distincta, a Pompeio Magno condita ob Mithridatem ibi debellatum, auctore Dione Cassio, lib. xxxvi Historiarum Romanorum, exstitit clarissimorum martyrum XLV palæstra, constantiæ eorum testis et spectatrix, ac gloriæ theatrum; civitas sane tum insigni hoc triumpho nobilis, tum mirifice prædicari merita, quod temporibus Valentis imperatoris inconcussa steterit adversus Arianorum procellas, ut pluribus meminit S. Basilius in epistol. addit., sicut signat Baronius in notationibus hic, 6, 9, 10, 11, et 12 edit. Nut celebratissimam vero sanctorum martyrum memoriam fuisse in sacris tabulis, abunde constabit ex iis quæ de eorum cultu subnectimus.

2. Menologium Basilianum, ad calcem tomi primi hujus mensis post annuntiationem : Eodem mense (Julio die x), passio sanctorum XLV martyrum, qui in Nicopoli martyrio affecti sunt, » ita de illis prædicat : « Quadraginta quinque Christi martyres vixerunt sub regno Licinii et præfectura Lysiæ, quorum principes fuere Leontius, Mauritius, Daniel et Antonius. Comprehensi itaque astiterunt duci Lysiæ in Nicopoli Armeniæ, Christumque confessi et idola exsecrati, cæsique ac lapidibus ora et faciem contriti, in carcerem conclusi sunt, per dies plures absque cibo permanentes. Milites, eorum constantiam conspicati, Christo crediderunt. Deinde e carcere ejecti, et crura securibus abscissi, hi quidem jam mortui, illi autem adhuc spirantes, in caminum ignis injecti, cursum consummarunt, accipientes immortale regnum, quod paratum ipsis fuit a Christo ante mundi constitutionem. » Alibi sæpius horum martyrum recurrit memoria in Græcis fastis, ac plerumque cum parvo elogio, videlicet in Menæis impressis eorumque indice et Horologio Græcorum ; item in Supplemento ad Menæa ex Synaxario Sirmondi et ms. Chiffletii, in Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, Menæo Chiffletii, Menologio Slavo Russico, quod pro *Leontio* scribit *Leonis*, Maximo Cythetorum episcopo ; quibus addi potest ms. ex libro linguæ Arabicæ de vita nonnullorum sanctorum Typicum S. Sabæ, nec non epitome excusa Menologii : denique Menologium Sirleti : e quo postea eorum memoria transiit ad Martyrologium Romanum, sic illos referens : « Nicopoli in Armenia, sanctorum martyrum Leontii, Mauritii, Danielis et sociorum, qui sub Licinio imperatore et Lysia præside varie excruciati, tandem in ignem conjecti, martyrii cursum confecerunt. » Molanus illos etiam habet, et Galesinius.

3. Menæa impressa, uti etiam dictum eorum Supplementum, sacro martyrum agmini ita accinunt:

Παρεμβολή τις εὑρέθη τῷ. Θεῷ νέα
Τόλμῃ παρεμβαλοῦσα καὶ πυρὸς μέσον.
Κτεῖνεν ἀρισθενέας δεκάτη πῦρ Νικόπολίτας.

Nova castra Numen militem invenit novum
Audacter ausum tendere in medio rogos.
Flamma necat decima generosa Nicopolitas.

Idem Supplementum habet hoc singulare de eorum cultu : Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις εν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας 'Αχυλίνης πλησίον τοῦ φόρου. Celebratur autem eorum solemnitas in templo S. Aquilinæ prope Forum. » De templo S. Aquilinæ agit Cangius lib. iv *CPolis Christianæ*, pag. 144.

4. Baronius tom. III, pag. 162, num. 46, agens de hisce martyribus, agonem eorum affigit anno 316. In Menologio Slavo-Russico ponuntur passi anno 307. Liber linguæ Arabicæ, de quo supra, videtur ipsos alligare temporibus Diocletiani ; cum post annuntiationem ibidem addatur Actorum vitæ aut elogii, ut autumo, principium « in diebus Diocletiani : » et ascribitur, fol. 13. Tomo V. Maii, pag. 151, in annot. ad cap. 3 Actorum S. Donati et sociorum martyrum lit. f, ponitur Licinius cœpisse persequi Christianos anno 316. Secus opinatur Pagius in Critica hist. Chronol. tom. I, pag. 381, censens, nullos martyres in persecutione Liciniana fuisse passos ante annum 319, neque ante illud tempus Licinium persecutionem Ecclesiæ intulisse. Tillemontius tom. V, pag. 512, obiter ex Græcis tabulis sanctos Christi pugiles commemorans, annum martyrii non determinat. Et vero ea temporis ratio, quam figit Pagius, non videtur improbabilis: neque enim apparet, quem potissimum martyrio sæpe dicto assignes annum, quam illum quo Licinius varia in Christianos machinatus est, eos e palatio suo pellens, concilia celebrare, eos ve-

tans, aliaque quam plurima contra eos statuens ac gerens in odium Constantini de quibus Eusebius lib. I *De Vita Constantini*, capite 51, 52 et seqq. agit; quæ Petavius alligat anno Christi 319, ut videre est in parte altera *De doctrina temp.*, pag. 718; addens, passos esse in ea persecutione XL martyres in Cappadocia, frigore enectos, et Basilium, Amasiæ Ponticæ episcopum, martyrio affectum, citaque Eusebii Chronicon. Actum de illo est tom. III Aprilis, pag. 416, apposita epocha, circa ann. 322; de iis autem die 10 Martii. ad hæc Eusebii Chronicon Latine versum apud Josephum Scaligerum pag. 180, ad an. CCCXXI habet; «Licinius Christianos de palatio suo pellit.» Dicamus ergo, martyres obiisse circa annum 319.

5. Quid sentiam de Actis, e Græco in Latinum sermonem a me conversis, paucis intellige. Non sincera illa esse, sed episodio plus uno adornata dramaticeque composita, indubitatum mihi videtur. Spirat enimvero in illis ingenium Metaphrastis, vel saltem alterius cujusdam ei non absimilis, trægœdi sacri potius quam sinceri historici nomen promeriti. Argumento sunt sequentes observationes. Primo, preces, verbis psalmorum nimis compositæ concinnatæ, ut videsis num. 8 et 12. Secundo, inductio martyrum utriusque sexus nec non exemplum S. Potamienæ, temporibus Maximiani pro tuenda pudicitia in lebetem, pice instructum, a suo domino injectæ, nonne theatrum spirant? S. Leontius, ea narrans ut animos excitet ad fortiter pro Christo dimicandum, dicit se ea accepisse « a magistro suo, qui veniebat ex Egypto, et audisse se aieba a S. Antonio asceta. » Quæro qui hic Antonius aceta? Antonius magnus, ut opinor, celeberrimus plurium monachorum abbas : si ille est, quem conjicio, satis disparata connectere videtur scriptor; cum is tam diu obierit post S. Leontium, anno utique 356. Res illæ narrantur, a num. 8 in fine. Tertio, diabolus, Æsculapium mentitus, ducemque Lysiam contra martyres concitans, quidnam est nisi scena dramatica, num. 12?

6. Quinto, mors martyrum, hoc modo accelerata, qui refertur num. 16, fallor si plenam fidem inveniat. Sexto, prodit in scenam mulier, sanctis aquam sub vestibus clam in carcere deferens, num. 11; quæ denuo redit num. 19. Erunt, ut opinor, quibus preces et aqua e rupe elicita non omnino arridebunt, num. 22. Denique Actorum sinceritati non mediocriter officit sequens clausula, a genuinis Actis abesse consueta, quæ habetur num. 23, in qua Sisinnius ita Deum orat jamjam moriturus. « Opis tuæ indigos, teque nostro interventu invocantes, statim exaudi, Domine, in quacunque necessitate et indigentia; quamvis in viduitate et orbitate; quamvis in peregrinatione; quamvis in infirmitate corporis et animæ; quamvis in ære alieno et calumniis; quamvis in acerba servitute; quamvis in hominum ac pecudum contagione; quamvis in mari quispiam sit naufragus, etc. Tu illi, rex, per nos solatio sis, et statim exaudi, ut cognoscant mundi hujus incolæ, multum nos diligi abs te, et exaudiri, ac malo cuilibet fiat aqua hæc in medelam, nam ad invocationem tui ebullit et innovatum est vetus miraculum in gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, in laudem et memoriam martyrum tuorum quinque et quadraginta.

7. Inter martyres XXXVI Alexandriæ passos, de quibus hoc itidem die agitur superius, duo primi Leontius et Mauritius, et quintus Daniel, tribus nostris martyribus Nicopolitanis, quorum expressum vidimus nomen, prorsus homonymi sunt. Quæ homonymia suspicionem fortasse nonnulli præbere poterit, hic æque, ac alibi, plus semel, inductæ alicujus, confusionis, una fortasse martyrum turma in duas distracta, vel, si hoc non vis, alterius in alteram nominibus derivatis. Verum quoniam quid hic lateat mysterii, nobis assequi non est promptum, in duas eos classes dsitinximus, secuti Martyrologia Hiertonymiana : uti indicavimus supra, ubi de dictis triginta sex martyribus egimus, et difficultatem hanc non prætermisimus.

8. Tamayus solius S. Leontii nomen exprimit, et socios martyres confuse : « Nicopoli in Armenia, S. Leontii martyris, qui cum aliis sociis agonem admirabilem complevit. » Hoc recte; sed clausulam sequentem, « cujus exuviæ sacræ in oppido Alcaudete, diœcesis Giennensis in cœnobio monialium B. Claræ debita cultus honorificentia servantur, » quorsum adjunxit? Cum in notis ad hunc locum candide profiteatur « suspicari se, erase amicum eruditum, » nimirum P. Martinum Xemena Jurado, ex cujus relatione prædictis Sancti reliquiis istum locum assignarat, « et hæc pignora esse alterius Leontii martyris Romæ passi; de quo agunt Maurolycus, Galesinius, et Philippus Ferrarius in generali catologo Sanctorum die 9 Julii fol. 284, et suademur ex eo quod comiti Beneventano ejus exuvias obtulit Paulus V, Pont. Max. extractas ex Romanis cæmeteriis; nec huc usque sciatur Nicopolitani Romæ advectas fuisse. » Recte, ut opinor, hic se et alium suum ducem corrigit Tamayus. Utinam in pluribus aliis eadem felicitate et facilitate se correxisset! Sic pluris fierent ejus merces apud eruditos hagiophilos etiam Hispanos, indignatione potius ac risu sæpe digniores, quam pretio.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΕ΄ ΜΑΡΤΥΡΩΝ.

MARTYRIUM

SANCTORUM XLV MARTYRUM.

CAPUT I.

Vulgato a Licinio edicto contra Christianos, sistuntur coram duce Lysia sancti martyres.

I. Licinius imperator quaquaversum edicta vulgavit, ut si qui reperirentur Christiani, omnimodis plecterentur. Edicti vero exemplar expressum erat sic : Licinius imperator, maximus, augustus, his, qui per orbem terrarum præsunt, salutem : Postquam divinitas nostra facta est certior (1), quosdam eorum qui Christiani appellantur, non solum beneficis diis non sacrificare, sed etiam pio deorum cultui injurias irrogare ; quin imo prætextu eis sacrificandi, plurimos deos vel ipso nocturno tempore contrivisse, punitosque sæpius non resipuisse aut honoribus affectos, aut metu absterritos ; ideo potestas nostra jubet, ut ubicunque invenientur Christiani, diis hi sacrificent, magnisque honoribus ac donis fruantur : reluctantes autem, una cum uxoribus ac liberis, igni ac ferro tradantur ; facultates insuper illorum omnes publicentur, in templorum, furtim ab ipsis eversorum, nec non murorum et publicorum balneorum utilitatem. Inviolabile itaque imperium nostrum edocti, quantum conniti potestis, id quod mandatum est, exsequamini, ne una vos cum impiissimis periclitemini. Hisce itaque vulgatis in plateis urbium edictis, sancti Dei famuli gavisi sunt, oblatam martyrii opportunitatem considerantes.

II. Inter hæc publicato Nicopolitarum in civitate edicto, quando timores ingruerent, et instructæ essent carnificinæ, erecta ligna ad suspensionem, ungulæ ferreæ acutæ ad abrasionem, cassides ignitæ, ollæ ferventes, rotæ, clavi, nervi bubuli indurati, aliique cruciatus atrociores ; et dum advenisset dux Lysias, ubi universa Armeniæ legio sortito erat distributa, comprehensi sunt nonnulli, qui Christianos se declarabant, Leontius et Mauritius et Daniel viri natalium splendore conspicui, et doctrinarum eruditione, vitæque ad Christi leges conformatione

A Α΄. Λικίνιος ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε διατάγματα κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὡς εἴ τινες εὑρεθεῖεν Χριστιανοὶ, τούτους παντὶ τρόπῳ κολάζεσθαι. Ὁ δὲ τύπος τοῦ διατάγματος τοῦτον εἶχε τὸν χαρακτῆρα· Λικίνιος αὐτοκράτωρ, μέγιστος, σεβαστὸς, τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἄρχουσιν χαίρειν· Ἐπειδὴ ἐδιδάχθη ἡ ἡμετέρα θειότης, ὅτι τινὲς τῶν λεγομένων Χριστιανῶν οὐ μόνον οὐ θύουσι τοῖς εὐεργέταις θεοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐνυβρίζουσι τὴν εὐσεβῆ τῶν θεῶν θρησκείαν, πλείστους δὲ θεοὺς καὶ ἐν νυξὶ συνέτριψαν προφάσει τοῦ θύειν αὐτοῖς, καὶ πολλάκις κολασθέντες οὐ μετετέθησαν, οὐ τιμαῖς εἴξαντες, οὐ φόβῳ μεταπεισθέντες, διὰ τοῦτο κελεύει τὸ ἡμέτερον κράτος, ὅπου δ' ἂν εὑρεθεῖεν Χριστιανοὶ, τούτους θῦσαι τοῖς θεοῖς, καὶ τιμῶν μεγίστων καὶ B δωρεῶν ἀπολαύειν· τοὺς δὲ μὴ πεισθέντας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις πυρὶ καὶ μαχαίρᾳ παραδίδοσθαι, τὴν δέ γε ὕπαρξιν αὐτῶν πᾶσαν δημοσιευθῆναι εἰς ἐπιμέλειαν ναῶν, τῶν ὑπ' αὐτῶν κλοπῇ καθαιρεθέντων, καὶ τειχῶν καὶ λουτρῶν δημοσίων. Εἰδότες οὖν τὸ ἀπαράβατον τῆς ἡμετέρας κελεύσεως παντὶ σθένει τὸ προσταχθὲν εἰς ἔργον ἐνέγκατε, ὡς μὴ καὶ ὑμᾶς συγκινδυνεῦσαι τοῖς ἀθεωτάτοις. Τούτων τῶν προσταγμάτων προτεθέντων ἐν ταῖς πλατείαις τῶν πόλεων, οἱ ἅγιοι δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ ἔχαιρον, τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου σκοποῦντες.

Β΄. Καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ Νικοπολιτῶν προτεθέντος τοῦ διατάγματος, καὶ τῶν φόβων ἐπισειομένων, καὶ τῶν κολαστηρίων εὐτρεπισθέντων, ξύλων ὀρθίων εἰς ἀνάρτησιν, ὀνύχων τε σιδηρῶν ἀκμαίων εἰς εἴσξεσιν, C καὶ κασσίδων πεπυρακτωμένων, τηγάνων καὶ τροχῶν, καὶ ἥλων, καὶ βουνεύρων ξηρῶν, καὶ ἑτέρων χαλεπωτέρων κολαστηρίων, καὶ παραγενομένου τοῦ δουκὸς Λυσία, ᾧπερ ἦν ἀποκεκληρωμένη ἡ λεγεὼν πᾶσα ἡ Ἀρμενίας, συνελήφθησάν τινες, ἑαυτοὺς καταδήλους ποιήσαντες, ὅτι Χριστιανοί εἰσιν, Λεόντιος καὶ Μαυρίκιος, καὶ Δανιὴλ, ἄνδρες ἐπίσημοι

(1) Isto quondam titulo imperatores fuisse nuncupatos, colligitur ex epistola Valentiniani ad Theodosium imperatorem data, quæ est numero vicesima quinta, et habetur parte I concilii Chalced. a. col. 512.

τῶν ἐν τῇ πόλει γένει τε καὶ παιδεύσει λογων καὶ βίῳ κατὰ Χριστὸν διαπρέποντες, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ἕτεροί τε μʹ λέγοντες ἑαυτοὺς εἶναι Χριστιανούς, καὶ αὐτοπροαιρέτως προελθόντες τῷ Λυσίᾳ. Ὅς θεασάμενος τὴν τοσαύτην τῶν ἀνδρῶν προθυμίαν, ἠρώτα αὐτούς, λέγων· Πόθεν ἐστέ; καὶ τίς ἐστιν ὁ πείσας ὑμᾶς μὴ εὐσεβεῖν, μήτε θύειν τοῖς θεοῖς τοῖς οὐρανίοις; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Ἡμεῖς πάντες Χριστιανοί ἐσμεν. Καὶ οἱ μὲν τὴν πόλιν ταύτην οἰκοῦμεν, οἱ δὲ καὶ ἐκ τῆς χώρας τῆς ὑπὸ τὴν πόλιν ὥρμηνται. Καὶ πατρὶς μὲν ἡμῖν αὕτη ἡ ἐπίγειος, πατὴρ δὲ Χριστὸς ὁ ἐπουράνιος· καὶ αὐτός ἐστιν ὁ διδάξας ἡμᾶς καὶ πείσας θεοῖς κούφοις καὶ τυφλοῖς μὴ λατρεύειν, μήτε ἔργοις χειρῶν ἀνθρώπων προσκυνεῖν.

Γʹ. Λυσίας εἶπεν· Καὶ ποῦ ἐστιν ὁ Χριστός; Οὐχὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Μὴ μόνον τὸ ἀπέθανεν ἀκούσεις, ἀλλ' ἐννοήθητι ὅτι καὶ ἠγέρθη καὶ ζῶν ἐστιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἑκὼν γὰρ ἀπέθανεν δι' ἡμᾶς, καὶ πάλιν ἠγέρθη, ὡς υἱὸς ὢν τοῦ Θεοῦ. Λυσίας εἶπεν· Οὐκοῦν ζῇ νῦν; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· ὦ Λυσία, οἱ ὑμέτεροι θεοὶ ἀποθανόντες οὐ ζῶσιν· ὁ δὲ ἡμέτερος Δεσπότης καὶ Θεός, ὁ τὰ πάντα τῇ ἰδίᾳ δεξιᾷ καταρτήσας, οὐρανόν, γῆν, θάλασσαν, καὶ πάντας ἀνθρώπους, ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, ἵνα ἡμᾶς ἀποσπάσῃ τῆς εἰδωλολατρείας· ἐκεῖνος ζῇ, καὶ ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὑπεραποθνήσκειν αὐτοῦ, ἵνα καὶ ἡμεῖς, ἀποθανόντες, συνζήσωμεν αὐτῷ. Λυσίας εἶπεν· Οὐχὶ δώδεκά εἰσιν θεοὶ οὐράνιοι; ποῖον οὖν σὺ λέγεις ἕτερον Θεόν, ὃς ἐποίησεν οὐρανόν, καὶ γῆν, καὶ θάλασσαν; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Ποῖοί εἰσιν οἱ θεοὶ ὑμῶν; Λυσίας λέγει· Ζεύς, καὶ Ἀπόλλων, καὶ Ἀσκληπιός, καὶ οἱ ἄλλοι, οὓς σέβει ἡ σύμπασα. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Ζεὺς οὖν θεός ἐστιν; Λυσίας εἶπεν· Οὐαί, ἐμμάνης, ἄνθρωπε βλασφημῶν· αὐτός ἐστιν ὁ κρατῶν τοὺς οὐρανούς, πατὴρ ἀνδρῶν τε καὶ θεῶν. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Εἰ οὖν θεός ἐστιν ὁ Ζεὺς πάντως, ὅτι καὶ ἰσχυρός ἐστιν, καὶ ὑμῶν τῶν ἐκδίκων οὐ χρῄζει ἀσεβούμενος· πάντως δὲ καὶ δίκαιός ἐστι, καὶ μισοπόνηρος, μισῶν μοιχείαν, μισῶν πορνείαν, μισῶν ἀῤῥητοποιίαν, μισῶν ἀδελφογαμίαν, μισῶν πολέμους, καὶ φιλῶν εἰρήνην. Ὁ γὰρ Θεὸς ὀφείλει τέλειος εἶναι, καὶ ἀπροσδεής, καὶ ἀναμάρτητος. Ἐὰν γὰρ ἁμάρτῃ ὁ θεὸς ὑμῶν, ἐστὶν ἁμαρτωλός, καὶ ἄλλου Θεοῦ χρείαν ἔχει ἀναμαρτήτου εἰς διόρθωσιν ἑαυτοῦ.

Δʹ. Λυσίας εἶπεν· Σὺ εἶ ὁ δικάζων τὰ τῶν θεῶν, κακὴ κεφαλή; Μὰ τὴν σωτηρίαν τῶν θεῶν, καὶ τὴν ἐμήν, κακῶς ἀπολέσω ὑμᾶς. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Μὴ ἀγανάκτει τὴν ἀλήθειαν ἀκούων· τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι νόμοι τέθεινται, οἱ μὲν λογικοί, οἱ δὲ φυσικοί, ὡς οὐ χρὴ ἄνθρωπον ἀλλοτρίαν ἔχειν γυναῖκα, οὔτε ἀδελφογαμεῖν, οὔτε πολέμους ἀγαπᾷν, καὶ προξενεῖν ὄλεθρον τοῖς ἀνθρώποις. Εἴπερ σωτῆρας αὐτοὺς καλεῖς, ὤφειλον μᾶλλον ἐκ τῆς εἰρήνης σώζειν, καὶ περιποιεῖσθαι τοὺς σεβομένους. Εἰ δὲ ὁ θεὸς ὑμῶν τοιαῦτα διαπράττεται, καὶ τοὺς ἀνθρώπους πεισάτω λῦσαι τοὺς νόμους· ἢ καὶ ὡς ἀνθρω-

A illustres, et una cum ipsis quadraginta alii, Christianos se dictitantes ultro ad Lysiam accesserunt. Qui talem in viris contemplatus animi celsitudinem percontatus, illos est, dicens : Cujates estis, et quis auctor vobis est, ne cultum aut sacrificium deferatis diis cœlestibus ? Cui sanctus Leontius : Omnes nos Christiani sumus, et nos quidem urbem hanc incolimus, illi vero e regione, quæ urbi subest, advenerunt. Et patria quidem terrestris nobis eadem est, Pater vero cœlestis Christus ; atque hic est, qui nos docuit, et persuasit deos mutos ac cæcos non colere, nec opera manuum hominum adorare.

B III. Dixit Lysias : Ubinam est Christus ? Numquid cruci affixus et mortuus est ? Cui sanctus Leontius : Non solum audi mortuum esse, sed resurrexisse considera, et vivere in cœlis ; sed enim mortuus est libens propter nos, et iterum resurrexit, tanquam exsistens Filius Dei. Dixit Lysias : Nempe etiam nunc vivit ? Cui sanctus Leontius : O Lysia, dii vestri, postquam mortui sunt, non vivunt ; at vero Dominus noster ac Deus, qui dextera sua gubernat omnia, cœlum, terram, mare et homines omnes, pro nobis, mortuus est, ut nos ex idolorum cultu extraheret. Vivit is, et docuit nos pro se mori, ut mortui, cum illo vivamus. Dixit Lysias : Nonne duodecim dii cœlestes sunt ? Qualem ergo tu alium dicis Deum, qui fecit cœlum et C terram et mare ? Sanctus Leontius dixit : Quinam dii vestri sunt ? Lysias dixit : Insuper et Apollo et Æsculapius, aliique, quos orbis colit universus. Sanctus Leontius dixit : Jupiter ergo Deus est ? Lysias dixit : Vah ! insanis, homo blaspheme : ipse est, qui cœlos tenet, hominumque pater et deorum. Sanctus Leontius dixit : Si igitur deus est Jupiter, quia omnino fortis est, vobis defensoribus, quando injuria læditur, non indiget ; omnino justus est et mali osor, osor fornicationis, osor adulterii, osor obscenitatis nefandæ, osor incestus, osor bellorum et amans pacis. Etenim Deus perfectus sit oportet, egestatisque ac peccati expers : nam si peccat deus vester, peccator est ; et Deo eget altero peccare nescio, ad emendationem suam. D

IV. Lysias dixit : Tu causam dicis eorum quæ ad deos attinent, malum caput ? Per deorum et meam salutem, male vos perdam. Sanctus Leontius dicit : Ne indigne feras audire veritatem. Hominibus omnibus tam ratio quam natura præscripsit leges, non esse par, ut homo alienam habeat uxorem, utque committat incestum, aut bella diligat, aut hominibus perniciem inferat. Si eos vocas sospitatores, deberent potius ex pace servare et de cultoribus suis bene mereri. Si deus vester ista facit, suadeat hominibus solvere leges ; vel sicut homo, deus vester agat, et homines imitetur. Nam

si illi, qui faciunt ea quæ lex non jubet, prævaricatores dicuntur, summoque supplicio et morte ipsa digni sunt; dii vestri prævaricatores quali tandem mortis genere sunt digni? Homines novimus qui ab istis se spurcitiis continuerunt: et justi appellantur, libidinem aversantes. Ergo homines continentes diis incontinentibus præstantiores sunt. Si non ita res se habet, sed male dixi, testimonium mihi perhibe. Neque enim male dixi; nam dii non sunt, qui servant, sed pessimi dæmones, animis perniciem afferentes.

A πος πραττέτω ὁ θεὸς ὑμῶν, καὶ μιμησάσθω τοὺς ἀνθρώπους· εἰ γὰρ οἱ πράττοντες ἃ μὴ ὁ νόμος κελεύει, παράνομοι λέγονται, καὶ τιμωρίας μεγίστης, καὶ θανάτου ἄξιοί εἰσιν, οἱ θεοὶ ὑμῶν παρανομοῦντες πόσων θανάτων ἄξιοί εἰσιν! Οἴδαμεν ἀνθρώπους ἐγκρατευομένους ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν τούτων, καὶ λέγονται δίκαιοι, φυλασσόμενοι ἀπὸ ἀσελγείας· οὐκοῦν οἱ ἐγκρατεῖς ἄνθρωποι τῶν θεῶν ἀκρατῶν κρείττονές εἰσι. Εἰ δὲ οὐχ ἔχει οὕτως, ἀλλὰ κακῶς εἶπον, μαρτύρησόν μοι· οὐκ εἶπον γὰρ κακῶς ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ σώζοντες, ἀλλὰ δαίμονες κάκιστοι, ὀλοθρεύοντες ψυχάς.

V. Sanctus Daniel dicit sancto Leontio: Belle dixisti, Pater, et nobis omnibus animos addidisti. Dux dixit: Malum caput, et omni dementia plenum; nonne Deus vester, tanquam maleficus cruci affixus est; ecquis autem deorum nostrorum affixus est cruci? Sanctus Leontius dicit: Deus noster cruci affixus est; quin imo in cruce ejus gloriamur, contra quam dii vestri nihil quidquam valent. Christus enim volens hominem servare a tali, quæ invaluerat, impietate, voluntarie se tradidit Judæis, hæc per prophetas vaticinatus, ut antiquam primi hominis prævaricationem per crucem solveret, ad infernum descenderet, cum aperiret, animas liberaret, et resurrectionem nobis donaret. Dii autem vestri, Jupiter quidem propter luxuriam factus est cygnus, taurus ac serpens. Quidnam ergo amabilius est, Deumne, postquam homo, quem fecerat, mala sua volnutate perierat, Deumne, inquam, pro ipso mori et resurgere, atque nunc ipsum simul resurgere misericordiam consecutum; an ob luxuriam fieri ciconiam et repere ob libidinem? Similiter quoque Apollo, deus vester, fulmine periit, ut in fabulis vestris in scenam datur. Æsculapius vero et Hercules fulmine itidem icti et igne cœlesti consumpti fuerunt; non enim dii erant, sed impostores.

Ε'. Ὁ ἅγιος Δανιὴλ λέγει τῷ ἁγίῳ Λεοντίῳ· Καλῶς εἶπας, Πάτερ, καὶ Πάντας ἡμᾶς παρεθάῤῥυνας. Ὁ δοὺξ εἶπεν: Κακὴ κεφαλή, καὶ πάσης ἀπονοίας πεπληρωμένη, οὐχὶ ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐσταυρώθη ὡς
B κακοῦργος; τίς δὲ τῶν θεῶν ἡμῶν ἐσταυρώθη; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Ὁ μὲν ἡμέτερος Θεὸς ἐσταυρώθη, καὶ ἐγκαυχώμεθα ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, δι' οὗ οἱ θεοὶ ὑμῶν οὐκ ἔτι ἰσχύουσιν· ὁ γὰρ Χριστός, βουλόμενος σῶσαι τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ταύτην ἀθεότητα, ἑκουσίως ἑαυτὸν παρέδωκε τοῖς Ἰουδαίοις, προκηρύξας ταῦτα διὰ τῶν προφητῶν, ἵνα διὰ τοῦ σταυροῦ παράβασιν ἀρχαίαν τοῦ πρωτοπλάστου λύσῃ, καὶ κατέλθῃ εἰς τὸν ᾅδην, καὶ ἀνοίξῃ τοῦτον, καὶ ἀπολύσῃ ψυχάς, καὶ ἀνάστασιν ἡμῖν δωρήσηται· οἱ δὲ ὑμέτεροι θεοί, Ζεὺς μέν, δι' ἀσωτίαν κύκνος, καὶ ταῦρος, καὶ ἑρπετὸν ἐγένετο· τί οὖν ἐστιν ἐραστότερον, Θεὸν τὸν ποιήσαντα ἄνθρωπον, καὶ ἀπολωλότα διὰ ἰδίαν ἑαυτοῦ κακὴν προ-
C αίρεσιν, ἀποθανεῖν τὸν Θεὸν δι' αὐτόν, καὶ ἀναστῆναι, καὶ συναναστῆναι τοῦτον ἐλεηθέντα, ἢ δι' ἀσωτίαν γενέσθαι πελαργόν, καὶ ἕρπειν διὰ τὴν πορνείαν; Ὁμοίως δὲ καὶ Ἀπόλλων, ὁ Θεὸς ὑμῶν, ἐκεραυνώθη, ὡς ἐν τοῖς μύθοις ὑμῶν τραγῳδεῖται. Ἀσκληπιὸς δὲ καὶ Ἡρακλῆς ἐκεραυνώθησαν καὶ αὐτοί, καὶ κατεδαπανήθησαν πυρὶ οὐρανίῳ, οὐ γὰρ ἦσαν θεοί, ἀλλ' ἀπατηλοί.

CAPUT II.

Sancti lapidibus percussi et in carcerem conjecti, variis exemplis a sancto Leontio confirmantur.

VI. Tum dux iratus lapidibus vultus eorum cædi jussit. Et dixit: Ora eorum percutite, ex quibus blasphemia erupit contra deos. Percussi sancti dicunt tyranno: Deus te percussurus est, minister Satanæ, quia audiens veritatem, ebrius es impietate. Sanctus Leontius dicit: Fratres, ne maledicite his, qui ex se ipsis maledicti sunt, benedicite potius, quoniam ita scriptum est: « Benedicite persequentibus vos[1]; » benedicite et non maledicite. Dux dicit: Leonti, per deos juro, si obtemperetis mihi et sacrificetis, quidquid volueritis, dabo vobis: nam hucusque vos sustinui, considerans futurum, ut mutaremini. Si itaque imperatoribus refragamini, et si non veneritis diis sacrificaturi, membra vestra corvis et canibus cibum proponam, et

D ϛ'. Καὶ χολώσας ὁ δοὺξ ἐκέλευσε λίθοις τὰς ὄψεις αὐτῶν δέρεσθαι, καὶ λέγει· Τύπτετε τὰ στόματα αὐτῶν, ὅθεν ἐξῆλθε βλασφημία εἰς τοὺς θεούς. Οἱ δὲ ἅγιοι τυπτόμενοι λέγουσιν τῷ τυράννῳ· Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, ὑπηρέτα τοῦ Σατανᾶ, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἀκούων μεθύεις τῇ ἀσεβείᾳ. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Ἀδελφοί, μὴ καταρᾶσθε τοὺς αὐτοκαταράτους, ἀλλὰ μᾶλλον εὐλογεῖτε· ἐπειδὴ οὕτως ἐπιγέγραπται· Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε. Ὁ δοὺξ εἶπεν· Λεόντιε, μὰ τοὺς θεούς, ἐὰν πεισθῆτέ μοι, καὶ θύετε, ὃ ἐὰν βούλησθε, παρέξω ὑμῖν· ἕως γὰρ τοῦ παρόντος ἠνεσχόμην ὑμῶν, σκοπῶν τὴν μεταβολήν. Ἐὰν οὖν παρακούσητε τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ μή, προσελθόντες, θύσητε τοῖς θεοῖς, τὰ μέλη ὑμῶν τοῖς

[1] Matth. v, 44.

χαράξει καὶ τοῖς κυσὶ βορὰν παραθήσω, καὶ οὐδὲν A ὑμᾶς ὠφελήσει ἡ ματαία ἔνστασις. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος λέγει· Ποίοις θεοῖς κελεύεις θῦσαι ἡμᾶς; Λυσίας λέγει· Θύσατε τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι. Ὁ ἅγιος Λεόντιος εἶπεν· Ὁ Θεὸς ὑμῶν ἑαυτὸν σῶσαι μὴ δυνάμενος, Ἀπόλλων λέγεται· τοῦτο ὑμεῖς μαρτυρεῖτε.

nihil vobis proderit stulta pervicacia. Sanctus Antonius dixit: Cujusmodi diis sacrificare nos jubes Lysias dicit: Sacrificate Jovi et Apollini. Sanctus Leontius dixit: Deus vester, qui semetipsum servare non potest, Apollo dicitur. Id confitemini vos ipsi.

Ζ'. Ἀγανακτήσας οὖν ὁ Λυσίας, καὶ ἐκ τοῦ θυμοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς διαπύρους ποιήσας, καὶ τρίσας τοὺς ὀδόντας, ἐκέλευσεν σιδήρῳ δεθῆναι αὐτῶν τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς πόδας, καὶ κλοιοῖς βαρυτάτοις κατασφιγχθέντας ἀποτεθῆναι εἰς τὸ δεσμωτήριον εἰς τὸν πύργον τῆς πόλεως τῆς βλεπούσης κατὰ βορέαν, ἔνθα καὶ πηγὴ ὑπεκτρέχει, ῥέουσα ἔξωθεν τῆς πύλης τῆς πόλεως· παραγγείλας τοῖς φυλάσσουσιν αὐτοὺς στρατιώταις, Μεναίᾳ καὶ Βηληράδῃ, λέγων B αὐτοῖς· Βλέπετε, ὦ Μεναῖα καὶ Βηληράδη, πῶς αὐτοὺς φυλάττετε· μὰ τὸν γὰρ Ἀσκληπιόν, ὅτι ἐὰν μάθω, ὅτι ἄρτος ἢ ὕδωρ ἐδόθη αὐτοῖς παρά τινος, τὴν ἐκείνων τιμωρίαν ὑμῖν ἐπιθήσω, καὶ πυρὶ σὺν ἐκείνοις ὑμᾶς ἀναλώσω. Οἱ δὲ στρατιῶται, τὰ δεσμὰ περιθέντες τοῖς ἁγίοις, ἐνέβαλον εἰς τὸν πύργον. Οἱ δὲ ἅγιοι ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἔλεγον· Εὐλογοῦμέν σε, Κύριε, τὸν Βασιλέα τῆς δόξης, τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου παραστάντα εἰς κριτήριον διὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας· σὺ γὰρ εἶ ἡ ἀληθινὴ ζωή, ὁ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν θυσία δοθείς, ὁ τοῦ Ἀληθινοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἀληθινός, καὶ τοῦ σοῦ Πατρὸς ἀρχιερεύς· μὴ χωρήσῃς ἡμᾶς τοῦ ἐλέου σου, μήτε ταύτης τῆς ἀδελφότητος, ἑνώσας ἡμᾶς πάντας τῇ σῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ποιήσας ἡμᾶς ὁμοψύχους, ἕνωσον ἡμῶν καὶ τὴν C τελείωσιν· καὶ μὴ ποιήσῃς ἡμᾶς ἐν μηδενὶ χωρισθῆναι ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως ἰδόντες ἡμῶν τὴν καλὴν προθυμίαν οἱ ἀσεβεῖς ἐργάται, ἐπιθυμήσουσιν τὴν καλὴν ἡμῶν πρᾶξιν. Ἰδοὺ γὰρ ἐν σκότει κατεβλήθημεν πεινῶντες καὶ διψῶντες, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐν δεσμοῖς ἐκτήκεται· ἀλλὰ σύ, Κύριε, χάρισαι ἡμῖν τὴν ὑπομονὴν καὶ τελείωσον ἡμῶν τὸν δρόμον, ἵνα μηδένα ἐξ ἡμῶν ὁ Σατανᾶς χειρώσηται.

VII. Indignatus ergo Lysias, oculis inflammatis præ furore ac dentibus frendens, manus eorum ac pedes catenis vinciri jussit; et catenis gravissimis excarnificatos, in carcerem compingi in turri civitatis, quæ Boream respicit. Unde etiam fons excurrit, fluens extra portam civitatis. Militibus qui eos custodiebant, Menææ et Beleradæ, id mandati dedit, dicens: Videte, Menæa et Belerade, quomodo ipsos custodiatis. Nam per Æsculapium, si rescivero, aut panem aut aquam eis a quopiam data esse, pœna illorum vos multabo, et igne simul cum illis vos perdam. Milites autem, vincula sanctis circumponentes, in turrim conjecerunt. Sancti ex uno quasi ore dicebant: Benedicamus te, Domine, Regem gloriæ, qui propter peccata nostra coram Pontio Pilato astitisti judicandus. Tu enim vera es vita, pro nobis peccatoribus in hostiam datus, veri Dei verus Filius, Patrisque tui Pontifex: ne separa nos a misericordia tua, neque ab hac fraterna conjunctione, qui omnes nos unis tui confessione, et unius efficis voluntatis, mortem quoque nostram uni: nec permitte ut alter ab altero in aliquo separemur, ut videntes egregiam nostram alacritatem impii ministri exemplo nostro moveantur. Ecce enim in tenebras detrusi sumus, esurientes ac sitientes, et animus noster in vinculis tabescit; sed tu, Domine. patientiam nobis da, cursumque nostrum perfice, ut nullum e nobis Satanas capiat.

Η'. Καὶ κλίναντες τὰ γόνατα προσηύξαντο, καὶ ἀναστάντες ἐκαθέσθησαν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ὀρθοὺς στῆναι· ἦσαν γὰρ ἐν τοῖς δεσμοῖς κατακαμπτόμενοι, καὶ ἔψαλλον συμφώνως λέγοντες· Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου, καὶ ἀνήγαγέν με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος. D Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμόν, ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἀναστάντες πάλιν ἔψαλλον λέγοντες· Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς προσευχῆς μου, ἐν τῷ δέεσθαί με πρός σε· ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχήν μου. Ἐσκέπασάς με ἀπὸ συστροφῆς πονηρευομένων, ἀπὸ πλήθους ἐργαζομένων ἀδικίαν. Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμόν, καὶ ποιήσαντες τρίτην εὐχήν, ἐκαθέζοντο, ἀλλήλων τὰ δεσμὰ καταφιλοῦντες, καὶ προσέχοντες ἀλλήλοις ἠγαλλιῶντο. Ὁ δὲ ἅγιος Λεόντιος ἤρξατο παρακαλεῖν αὐτοὺς καὶ λέγειν· Ἀδελφοὶ τίμιοι καὶ θεράποντες καὶ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, γενναίως ἅπαντα ὑπομείνωμεν· οἴδατε γὰρ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ὅσα

VIII. Et flexis genibus orabant; et postquam surrexissent, consederunt, eo quod recto corpore stare non poterant (erant quippe in vinculis incurvati) et una voce canebant, dicentes: « Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi, et exaudivit orationem meam, et eduxit me de lacu miseriæ et de luto fecis [2]. » Atque expleto psalmo, ceciderunt in faciem, et surgentes rursum cecinerunt, dicentes: « Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor ad te: a timore inimici eripe animam meam. Protexisti me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem. » Atque expleto psalmo et tertia facta oratione consedere, alter alterius vincula osculantes, et se mutuo stringentes exsultabant. Sanctus vero Leontius hortari ipsos cœpit et dicere: Fratres venerandi, famulique ac servi Christi, generoso animo omnia toleremus: nostis enim e sacris Litteris, quanta sustinuerit Job (sed enim vos non latet finis Domini) memores estote,

[2] Psal. xxxix. 2, 3. [3] Psal. lxiii, 2, 3.

quod Joannes Baptista capite truncatus sit, Stephanus autem lapidatus, Petrus apostolus Romæ crucifixus, Paulus capite minutus, Thomas spiculis confossus. Quot vero sancti temporibus Maximiani imperatoris, Decii et Adriani, aliorumque impiorum imperatorum, martyrio sint affecti, et gloriose coronas consecuti, et fortunati ab omnibus prædicentur, et nostis omnino et audistis.

IX. Quorsum autem viros pugiles commemorare attinet? Ubi mulieres quoque, religione et virili animo præstantes, imbecillitate sexus deposita, in Christo posuerunt spem, ob repositam in cœlis gloriam. Dicit enim Dominus in Evangeliis: « Qui me confitebitur coram hominibus, confitebor et ego cum coram Patre meo, qui in cœlis est: et qui negaverit me coram hominibus, negabitur et ipse coram angelis Dei [4]. » Itaque si mulieres, quarum natura infirma est, viriliter decertarunt, quanto magis nos tales ac tantos pro Christo martyrio perfungi oportet? Audistis de sancta Euphemia, Capitolina et Julitta, aliisque sanctis mulieribus, quarum nomina scripta sunt in libris cœlorum, quam strenue dimicarint, et diabolum debellarint. E quibus dilectioni vestræ recensebo dignum sermonem, commemorans ea quæ accepi a viro, magistro nostro, qui veniebat ex Ægypto, et audisse se aiebat a sancto Antonio asceta.

X. Temporibus Maximiani persecutoris fuit puella quædam Alexandriæ, alicujus a divitibus istic degentibus, ancilla. Nomen ipsi erat Potamiena (2). Cogebatur a suo domino ad concubitum. Illa dixit: Ancilla Christi sum, non scortor. Dominus vero ad tempus aliquod ipsi insultat. Ipsa autem non gessit morem. Is itaque simul diligens, simul miserans, non cecidit, sed præfecto eam tradidit dicens: Si proposito meo obsecundet, annuntia; sin minus, puni illam, ut Christianam. Præfecto itaque tradita, multisque adulationibus ab ipso tentata, ut heri jussis obtemperaret, respondens dixit: Ne talis unquam fiat judex, qui jubet ancillam obedire libidini domini. Cumque præfectus timorem incuteret: In lebetem te conjiciam, ut pice comburaris, cum christiana sis; hæc dixit illi: Per caput imperatoris (multum enim hunc revereris) ne jubeas simul et semel me projici in lebetem. sed paulatim demitti, ut noris quantum patientiæ Christus mihi donet.

XI. Ipsa itaque in lebetem injecta, simul atque pix ad collum pervenit, spiritum suum tradidit. Videtis, quod mulier, quæ erat sola et ancilla et

A ὑπέμεινεν Ἰώϐ, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος Κυρίου ἔγνωτε. μέμνησθε πάντως ὅτι Ἰωάννης μὲν ὁ Βαπτιστὴς ἀπεκεφαλίσθη, Στέφανος δὲ ἐλιθοϐολήθη, Πέτρος ὁ ἀπόστολος ἐν Ῥώμῃ ἐσταυρώθη, Παῦλος ἀπεκεφαλίσθη, Θωμᾶς ἐκεντήθη· ὅσοι δὲ ἅγιοι ἐν τοῖς χρόνοις Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ Δεκίου, καὶ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀσεϐῶν βασιλέων, ἐμαρτύρησαν, ἐπιδόξως καὶ τοὺς στεφάνους ἀπέλαϐον, καὶ μακαρίζονται παρὰ πάντων, καὶ ἔγνωτε πάντως καὶ ἀκούετε.

Θ'. Καὶ τί δεῖ περὶ ἀνδρῶν ἀθλησάντων λέγειν; Ὅπου γε καὶ γυναῖκες θεοσεϐεῖς καὶ ἀνδρεῖαι, ἀποθέμεναι τὸ τῆς φύσεως ἄτονον καὶ ἀσθενὲς, ἐνίσχυσαν τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα διὰ τὴν ἀποκειμένην ἐν οὐρανοῖς δόξαν. Ὁ γὰρ Κύριος εἶπεν ἐν τοῖς Εὐαγγε-
B λίοις· « Ὃς ἂν ὁμολογήσῃ με ἔμπροσθεν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· καὶ ὃς ἂν ἀπαρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνεθήσεται καὶ αὐτὸς ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. » Εἰ οὖν γυναῖκες, ὧν ἡ φύσις ἀσθένεια, ἀνδρικῶς ἠγωνίσαντο, πόσῳ μᾶλλον ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ τοιοῦτοι καὶ τοσοῦτοι ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρῆσαι; Ἀκούετε περὶ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, καὶ Καπιτουλίνης, καὶ Ἰουλίττης, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων γυναικῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίϐλοις τῶν οὐρανῶν εἰσιν ἀνάγραπτα, πῶς λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, καὶ ἐνίκησαν τὸν διάϐολον· ἐν οἷς διηγήσομαι τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν λόγον ἄξιον, μνημονεύων, ἃ ἀκήκοα παρὰ ἀνδρὸς, διδασκάλου ἡμῶν, ἐλθόντος ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, καὶ αὐτὸς ἔλεγεν ἀκηκοέναι παρὰ
C τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ ἀσκητοῦ.

Ι'. Ὅτι ἐν τοῖς καιροῖς Μαξιμιανοῦ τοῦ διώκτου κόρη τις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, δούλη τινὸς ὑπάρχουσα τῶν ἐκεῖσε πλουσίων· αὕτη δὲ ἐλέγετο Ποταμιήνα. Ἠναγκάσθη παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου συγκαθεύδειν αὐτῷ. Ἡ δὲ εἶπεν· Ὅτι Χριστοῦ εἰμι δούλη, καὶ οὐ πορνεύω. Ὁ δὲ δεσπότης ἐφήδετο αὐτῆς ἕως τινός· ἡ δὲ οὐκ ἐπείσθη· αὐτὸς μὲν ἅμα ἀγαπῶν, ἅμα δὲ καὶ ἐλεῶν, οὐκ ἔτυπτεν, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτὴν τῷ ἡγεμόνι, λέγων. Ἐὰν συνθῆτε τῷ σκοπῷ μου, φῆσαι αὐτῇ, εἰ δὲ μὴ, κόλασον αὐτὴν ὡς Χριστιανήν. Παραδοθεῖσα δὲ τῷ ἡγεμόνι, καὶ πολλὰ παρ' αὐτοῦ κολακευθεῖσα τοῦ πεισθῆναι τοῖς τοῦ δεσπότου κελεύμασι, ἀποκριθεῖσα εἶπεν· Μὴ γένοιτο τοιοῦτός ποτε δικαστὴς, ὅς κελεύει ἀσωτίᾳ δεσπότου δούλην ὑποτάσσεσθαι. Τοῦ
D δὲ ἡγεμόνος φοϐήσαντος, ὅτι ἐν τῷ λέϐητί σε ἐμϐάλω, συγκαίεσθαι τῇ πίσσῃ ὡς Χριστιανὴν οὖσαν· ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ τὴν κεφαλήν σοι τοῦ βασιλέως, ἐπειδὴ πολὺ φοϐῇ αὐτὸν, μὴ κελεύσεις ἀπὸ ἅπαξ ῥιφῆναί με ἐν τῷ λέϐητι, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν χαλασθῆναι, ἵνα γνῷς, πόσην μοι ὑπομονὴν ὁ Χριστὸς χαρίζεται.

ΙΑ'. Καὶ βληθείσης αὐτῆς ἐν τῷ λέϐητι, ὡς ἦλθεν περὶ τὸν τράχηλον ἡ πίσσα, ἀπέδωκε τὴν ψυχὴν αὐτῆς. Ὁρᾶτε, ὅτι γυνὴ μόνη καὶ δούλη ὑπάρχου-

[4] Matth. x, 32, 33.

(2) De hac S. Potamiena juniore actum tom. II. Junii pag: 6.

σα, καὶ μὴ ἔχουσα ἑαυτῆς ἐξουσίαν, οὕτως τῇ μεγάλῃ ὑπομονῇ κατῄσχυνε τὸν τύραννον. Τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς; ἢ ποία ὑπέρθεσις ἔσται τοῦ μὴ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Μετὰ γὰρ τὴν τελείωσιν ἡμῶν αἱ μὲν ψυχαὶ ἡμῶν ὑπὸ ἁγίων ἀγγέλων δορυφοροῦνται, καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν στέφανοι καὶ τιμαὶ ἔσονται· τὰ δὲ λείψανα ἡμῶν μετὰ χαρᾶς καὶ δόξης κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκπέμπονται. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, πάντας παρεθάῤῥυνεν, ὥστε καὶ αὐτοὺς εἰπεῖν. Τοῦ Κυρίου τὸ θέλημα γενέσθω. Καύσωνος δὲ ὄντος ἀφορήτου, ἡνίκα ταῦτα τοῖς ἁγίοις συνέβαινε, καὶ ἐκκαιομένων αὐτῶν τῇ δίψῃ, καὶ κωλυομένων τῶν οἰκείων ἐπιδοῦναι αὐτοῖς ἄρτον, ἢ ὕδωρ, γυνή τις θεοσεβὴς ὀνόματι Βασιανὴ, εὐσχημόνως ἐνδυσαμένη τὴν γυναικείαν στολὴν, καὶ μαφόριον πλατύτερον τῆς συνηθείας περιβαλλομένη, κώθωνας ὕδατος πλήρεις διαζωσαμένη, καὶ ὡς ἐπισκέψεως χάριν ἀνυπόπτως πρὸς αὐτοὺς εἰσπορευομένη, ἐπότιζεν αὐτοὺς λανθανόντως.

A quæ non habebat potestatem sui ipsius, tam magna patientia tyrannum confuderit. Quid ergo nos dicemus? aut qualis dilatio erit non mori pro Domino nostro Jesu Christo? Nam post mortem nostram, animæ nostræ sanctorum angelorum satellitio stipabuntur; et in regno cœlorum coronæ et honores erunt: reliquiæ autem nostræ cum gaudio et honore per universum orbem transmittentur. Hæc fatus, omnibus animos addidit, adeo ut ipsi quoque dicerent: Domini voluntas fiat. Cum autem quo tempore hæc eveniebant sanctis, æstus esset intolerabilis, et præ siti exurerentur; cumque insuper interdictum domesticis esset præbere eis panem aut aquam, mulier quædam pia, nomine Basiana, muliebri amictu decore induta, maforio (3) B latiore, quam solebat, circumdata, poculis aquæ plenis cincta et tanquam visendi gratia sine suspicione ad eos profecta, clam ipsis potum dedit.

CAPUT III.

Sancti frustra ad cultum deorum incitantur; in deos et tyrannum invehitur sanctus Leontius; clam a muliere potantur.

ΙΒʹ. Διανυκτερεύσαντες δὲ ἐν τῷ σκότει ἦσαν ἀγαλλιώμενοι, ὡς ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἔψαλλον ὁμοῦ πάντες λέγοντες· «Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεὸς, καὶ ἐκ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμὲ λύτρωσαί με· ῥῦσαί με ἐκ τῶν εργαζομένων τὴν ἀνομίαν, καὶ ἐξ ἀνδρῶν αἱμάτων σῶσόν με, » καὶ τὰ ἑξῆς. Οἱ γὰρ πλεῖστοι αὐτῶν νεαρᾶς ἡλικίας ἦσαν ἐκμεμαθηκότες τοὺς ψαλμούς. Καὶ τελέσαντες τὴν νυκτερινὴν εὐχὴν, ἐκάθηντο εκδεχόμενοι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν. Ὁ δὲ δοὺξ, ἐν φροντίδι γενόμενος, ποίᾳ τιμωρίᾳ κολάσει τοὺς ἁγίους, ἄϋπνος διετέλει τὴν νύκτα. Περὶ δὲ τὸν ὄρθρον ἀφυπνώσαντος αὐτοῦ, παρέστη αὐτῷ ὁ Σατανᾶς, λέγων· Ἀνδρίζου, Λυσία· ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ Ἀσκληπιὸς, εἰς ὃν χθὲς ὤμνυες· ἀλλὰ ἀναστὰς τιμώρησον τοὺς ἀνθρώπους τούτους· ἅπαξ γὰρ βλασφημήσαντες καὶ ἐνυβρίσαντες οὐκ εἰσιν ἄξιοι τῆς ἡμετέρας θεότητος· ξέσον οὖν αὐτούς· οἶδα γὰρ τὴν ἔνστασιν αὐτῶν, ὅτι οὔτε θύουσιν ἡμῖν, οὔτε προσκυνοῦσιν· πολλὰ γὰρ ἔλεγον κατ' ἐμοῦ ἐν τῇ φυλακῇ. Εὐθὺς οὖν, κλάσας αὐτῶν τὰ ὀστᾶ, καῦσον αὐτὰ πυρὶ, καὶ ἐπιζήτησον τὸν Λύκον ποταμὸν, καὶ ἐκεῖ αὐτὰ ἀπόλεσον· φοβοῦμαι γὰρ μή πως, ἐὰν εὕρωσιν αὐτὰ οἱ Χριστιανοὶ, οἰκοδομήσαντες οἴκους μεγάλους καὶ περιφανεῖς, ἐκεῖ αὐτοὺς κατορύξωσιν, κἀκείνους σέβοντες καὶ τιμῶντες, ἐμὲ ἐξουθενίσουσιν· σπουδῇ οὖν ἀπόλεσον αὐτούς.

XII. Dum vero pernoctarent, in tenebris tam exsultabant quam in luce, cantabantque una omnes: « Eripe me de inimicis, Deus meus, et ab insurgentibus in me redime me. Libera me ab operantibus iniquitatem, et de viris sanguinum salva me[5], » C etc. Quippe plurimi illorum ab ineunte ætate psalmos perdidicerant. Nocturnis precibus absolutis sedebant, exspectantes a Deo auxilium. At dux, cura confectus quonam supplicio sanctos afficeret, noctem transigebat insomnis. Sed ubi sub auroram obdormivisset, adstitit ipsis Satanas, ac dixit: Macte animis, Lysia: ego namque Æsculapius sum, per quem hesterno die jurasti, at strato te proripe, et illos homines plecte: nam semel blasphemiis et injuriis usi divinitate nostra indigni sunt. Proin cæde illos; scio quippe pervicaciam ipsorum, quod nec nobis sint sacrificaturi, nec cultum delaturi, nam multa adversum me dixerunt in carcere. Mox ergo confracta ipsorum ossa flammis combure, et fluvium Lycum inquire, et ibi hæc disperde. D At enim vereor, ne, si Christiani inveniant, qui domos magnas ædificarunt et illustres, ibidem eos defodiant, illosque reverentia et honore persequentes me pessumdent: perde itaque ipsos sine mora.

ΙΓʹ. Ἀναστὰς οὖν ὁ δοὺξ τὸ πρωῒ μετὰ σπουδῆς πολλῆς καὶ φαντασίας, καὶ πλήθους στρατιωτῶν, καὶ ἐξελθὼν ἔξω τῆς πόλεως ὡς ἀπὸ βημάτων ρνʹ, καὶ εὑρὼν τόπον ὑψηλότερον, καθίσας ἐπὶ τοῦ βή-

XIII. Dux itaque cum mane surrexisset multa cum festinatione, visionis imagine ac militum multitudine, atque egressus esset extra civitatem quasi ad spatium passuum centum et quinquaginta

[5] Psal. LVIII, t. 2, 3.

(3) Vox ista significat operimentum capitis, maxime feminarum, de qua Cangius.

locumque sublimiorem invenisset, sedens in tribunali, sanctos accersi jussit. Nec mora : milites ejecerunt ipsos, ac vinctos stiterunt. Dux autem fixo obtutu illos pererrans, sic fatur : Scitis pepercisse me vobis heri, ne tormentis cruciaremini, et in hodiernum usque diem connivisse, ut hodie diis sacrificantes, imperatoribus fiatis amici, et nobis; et postquam vestrum quilibet sacrificaverit ad ducentos aureos accipiat, vestesque et dona alia imperatoria. Ecce enim, plerosque vestrum sacrificare velle video ; si ergo morem mihi geratis, mox tauros huc adduci mandavi, ut diis immoletis, prandium vobis paretur, et inter epulas splendida quoque accipiatis dona. Sin obedire recusatis, ad aliud tormentorum genus, procedere oportet. Proin auctor vobis sum ne dulcissimæ lucis usura privari, ne ab uxoribus et liberis et amicis separari vos patiamini ; sed sacrificium offeratis, et, cui libuerit deo, thus adoleatis.

XIV. Tunc uno quasi ex ore sancti dixerunt : Anathema tibi, tyranne, congruum furori tuo cognomentum sortite ; jubes enim nos a Deo vivente deficere, et impuris et abominandis dæmonibus sacrificare. Enimvero et indumentum, et cibus, et potus, et thesaurus, et pater, et amicus, et frater nobis est Dominus noster Jesus Christus, qui nos vocavit. Dux dicit : Etiamnum vobis parco vel injuria lacessitus, nam et amicorum ferre defectus æquum est ; relictisque omnibus, sancto Leontio dixit : Præ reliquis mysteria gentilium probe callere te video, plane a puero iisdem institutum. Quid ergo ? Quandoquidem Jupiter, Apollo et Æsculapius dii tibi esse non videntur ; Neptuno aut Dianæ hostiam litate. Sanctus Leonitus dicit : Erratis, dum eos dicitis esse deos. At enim immortales hominum mentes diis mortalibus præstant ; etenim si e cœlo et terra deorum vestrorum esse generationem dicunt, cœlumque ac terra obnoxia sunt corruptioni elementa ; prorsus, quoniam genitores suos imitantur filii, corrumpuntur ipsi, ut genitores. Jam vero si corruptioni obnoxii sunt, quomodo dii appellantur? Et si mentes hominum, vinculis corporeis solutæ, non sustinent permanere, cum corpus non exsistit, at divinum quemdam locum occupant ; diine erant hi qui quærunt ea quæ hominum mentes oderunt, et venereæ libidinis pruritu gaudent ? Itaque si quisquam audeat dicere: Deus ego sum, præter unum Dominum nostrum Jesum Christum, alium quoque mundum ille condat, dicatque : Hunc ego mundum condidi, ac tum demum Deus nuncupetur, is enim Domini ac regis nostri Jesu Christi ars et opificium est.

XV. Sanctus Leontius iratum ac perturbatum conspicatus ducem sic infit : O dux, audi æquo animo : quia me dixisti rebus gentilium initiatum, audi, quæ dicam contra tuos deos. Quemadmodum tu si Cæsar nominareris, et imperatori bilem moveres, supplicio dignus fores; sic dei quoque vestri,

A ματος, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τοὺς ἁγίους · καὶ οἱ στρατιῶται τὸ τάχος ἐκβαλόντες αὐτοὺς παρέστησαν δεδεμένους. Καὶ ἀτενίσας εἰς αὐτοὺς ὁ δοὺξ, εἶπεν · Οἴδατε, ὅτι χθὲς, φεισάμενος ἡμῶν τοῦ μὴ προσάγειν ὑμῖν βασάνους, εἰς τὴν σήμερον ἐταμιευσάμην, ἵνα τὴν σήμερον θύσαντες τοῖς θεοῖς, φίλοι γένησθε τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἡμῶν, καὶ θύσας ἕκαστος ὑμῶν λάβῃ πρὸς σ' χρυσοὺς, καὶ ἐσθῆτας, καὶ ἄλλας δωρεὰς βασιλικάς · ἰδοὺ γὰρ, ὁρῶ τοὺς πλείστους ὑμῶν θέλοντας θῦσαι. Ἐὰν οὖν πεισθῆτέ μοι, ἐντεῦθεν ἤδη ἐκέλευσα ἀχθῆναι ταύρους, ἵνα θύσητε τοῖς θεοῖς, καὶ γένηται ὑμῖν ἄριστον, καὶ ἐν τῇ εὐωχίᾳ λήψεσθε καὶ τὰς δωρεὰς λαμπράς. Ἐὰν δὲ μὴ πεισθῆτέ μοι, ἀνάγκη ἐπὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῶν βασάνων ἐλθεῖν. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς μὴ στε-
B ρηθῆναι τοῦ γλυκυτάτου φωτὸς, μηδὲ χωρισθῆναι γυναικῶν καὶ παιδίων, καὶ φίλων, ἀλλὰ θῦσαι, καὶ θυμιάσαι λίβανον οἵῳ βούλεσθε θεῷ.

ΙΔʹ. Τότε πάντες οἱ ἅγιοι ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος εἶπον · Ἀνάθεμά σοι, τύραννε, τῆς οἰκείας λύσσης ἐπώνυμε · κελεύεις ἡμᾶς ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος, καὶ θῦσαι δαίμοσιν ἀκαθάρτοις καὶ βδελυκτοῖς · ἡμῖν γὰρ καὶ ἔνδυμα, καὶ βρῶσις καὶ πόσις, καὶ θησαυρὸς, καὶ πατὴρ, καὶ φίλος, καὶ ἀδελφὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐστιν ὁ καλέσας ἡμᾶς. Ὁ δοὺξ λέγει · Ἔτι ὑμῶν φείδομαι καὶ ὑβριζόμενος · δίκαιον γάρ ἐστι καὶ τὰ τῶν φίλων ἐλαττώματα βαστάζειν · καὶ καταλιπὼν πάντας, λέγει τῷ ἁγίῳ Λεοντίῳ · Ὁρῶ σε μᾶλλον εὖ εἰδότα
C τὰ τῶν Ἑλλήνων μυστήρια, πάντως ὅτι ἐκ παιδὸς ἐμυήθης. Τί οὖν ; ἐπειδὴ οὐ δοκοῦσί σοι εἶναι θεοὶ Ζεὺς καὶ Ἀπόλλων καὶ Ἀσκληπιὸς, καθίσατε τῷ Ποσειδῶνι, ἢ τῇ Ἀρτέμιδι. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · Πεπλάνησθε, θεοὺς τούτους λέγοντες · ὁπότε αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἀθάνατοι οὖσαι, κρείττους εἰσὶ τῶν θεῶν τῶν θνητων. Εἰ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς λέγουσιν εἶναι τὴν γέννησιν τῶν θεῶν ὑμῶν, οὐρανὸς δὲ καὶ γῆ φθαρτὰ στοιχεῖά εἰσι · πάντως, ὅτι καὶ τὰ τέκνα μιμοῦνται τοὺς γενήτορας, καὶ φθείρονται καὶ αὐτοὶ, ὡς οἱ γονεῖς · εἰ δέ εἰσι φθαρτοὶ, πῶς ὀνομάζονται θεοί ; Καὶ εἰ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀποσπώμεναι τῶν σωμάτων, οὐκ ἐπανέχονται ὡς μὴ σώματος παραμένειν, ἀλλὰ τινα θεῖον τόπον καταλαμβάνουσιν, εἰ θεοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ζη-
D τοῦσιν ἃ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων μισοῦσι, καὶ χαίρουσιν πορνείαις καὶ κνήσει ; Εἰ οὖν τολμᾷ τις εἰπεῖν · Ὅτι Θεός εἰμι, παρὲξ ἑνὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποιήσει καὶ οὗτος ἕτερον κόσμον, καὶ εἴπῃ ὅτι Τοῦτον τὸν κόσμον ἐγὼ ἐποίησα, καὶ τότε λεγέσθω Θεός · οὗτος γὰρ τοῦ Κυρίου καὶ βασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστι τέχνη καὶ δημιούργημα.

ΙΕʹ. Καὶ θεασάμενος ὁ ἅγιος Λεόντιος τὸν δοῦκα θυμωθέντα καὶ στρεβλούμενον, λέγει αὐτῷ · Ὦ δοὺξ, ἀνεξικάκως ἄκουσον · ἐπειδὴ γὰρ εἶπές με μύστην εἶναι τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, ἄκουε τὰ κατὰ τῶν θεῶν σου · ὃν τρόπον γὰρ σὺ ἐὰν Καῖσαρ κληθεὶς, καὶ παροργίσας τὸν βασιλέα, τιμωρίαις

ἄξιος εἶ· οὕτως καὶ οἱ θεοὶ ὑμῶν οἱ δαίμονες, τολμήσαντες ἑαυτοὺς θεοὺς καλεῖν, ἔνοχοί εἰσι μεγίστης κολάσεως. Ὅρα δὲ καὶ ἕτερον παράδοξον· διὰ τί ὑμεῖς οἱ ἔκδικοι τῶν θεῶν ὑμῶν καθεκάστην ἐλαττοῦσθε; ἡμεῖς δὲ οἱ ὑπὲρ Χριστοῦ δοῦλοι διωκόμενοι καὶ ἀποθνήσκοντες πληθύνομεν; Καὶ τοῦτο πεισάτω σε, τύραννε, ὅτι δοῦλοί ἐσμεν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἠγαπημένου. Καὶ θυμωθεὶς ὁ δοὺξ λέγει· Θύσατε τοῖς θεοῖς· ἐπεί, μὰ τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὸν Ἥλιον, οὐχ ὑπερβήσεσθε τὴν αὔριον. Οἱ δὲ ἅγιοι πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος εἶπον· Ἡμεῖς Κυρίῳ Ἰησοῦ προσφέρομεν λογικὴν λατρείαν, καρπὸν χειλέων ἡμῶν, καὶ ἑαυτοὺς ὁλοκλήρους τῶν ῥυομένων ἡμᾶς τῆς μελλούσης κρίσεως· σὲ δὲ, Λυσία, ἅμα τοῖς θεοῖς σου κολάζοντα ἐν γεέννῃ πυρὸς ἀσβέστου.

Ιϛ'. Καὶ κολάσας ὁ δοὺξ ἐκέλευσε πάντας γυμνωθῆναι εἰς ξύλα μακρὰ, καὶ ξέεσθαι ὄνυξι σιδηροῖς, καὶ ὀστράκοις ὀξέσιν· καὶ ἐκέλευσε βοᾷν τὸν κήρυκα· Οἱ τοῖς θεοῖς μὴ θύοντες, ἀλλὰ καὶ ἐνυβρίζοντες, ταῦτα πάσχουσιν. Οἱ δὲ ἅγιοι, ξεόμενοι, ἔλεγον· Ὦ τύραννε, εἰ ἔχεις δεινότερα κολαστήρια, προσάγαγε· ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἐστιν εὐκαταφρόνητα. Καὶ ἤδη ὥρας ἕκτης καταλαβούσης, καὶ τοῦ ἡλίου καταφλέξαντος τὴν γῆν πᾶσαν, ἦσαν οἱ ἅγιοι ξεόμενοι. Ὁ δὲ δοὺξ, πεινάσας, ἐκέλευσεν αὐτοῖς κατενεχθῆναι καὶ ἀποτεθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, ἐντειλάμενος μηδένα θεάσαι αὐτοὺς, μήτε ὕδωρ αὐτοὺς ἀποδοθῆναι. Ἦν δέ τις πολιτευτὴς ἐν τῇ πόλει τοὔνομα Ἡρώδης Χριστιανὸς, ὑποκρινόμενος δὲ τὸν ἑλληνισμὸν, παρ' ᾧ ἔμενεν ὁ δούξ. Ἔσχε δὲ νοτάριον Φίλινον ὀνόματι. Οὗτος ἦν ἀγαπώμενος παρὰ τοῦ ἁγίου Λεοντίου· καὶ μεταστειλάμενος αὐτὸν ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Ἀδελφὲ Φίλινε, ἀπελθὼν εἰπὲ Ἡρώδῃ, ἵνα, εἰ ἔχει τινὰ εἰς τὸν δοῦκα παῤῥησίαν, αὔριον ἡμᾶς τελειώσῃ· ηὐλαβεῖτο γὰρ μή τις τῶν ἁγίων δειλιάσας ἀπαγορεύσῃ. Ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπήγγειλε πάντα τῷ πολιτευομένῳ. Ὁ δὲ δοὺξ ἦν καλέσας αὐτὸν ἐπ' ἄριστον, καὶ περιέμενεν αὐτόν. Ἡρώδης δὲ παρῃτεῖτο λέγων· Ὅτι, ἐπειδὴ χθὲς εἶδον τῶν καταδίκων ἐκείνων τὰς πλευρὰς ξεομένας, σιανθεὶς ἀνετράπην τοῦ στομάχου, καὶ οὐ δύναμαι ἀριστῆσαι. Καὶ ὁ δοὺξ ἐπηρώτησεν αὐτὸν λέγων· Τί οὖν βούλει ἵνα ποιήσω; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχὶ ὡς ἀνθεστηκότες τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων θεσπίσμασιν ἄξιοί εἰσι θανάτου; Τί οὖν οὐκ ἀποθνήσκουσιν συντόμως; Ὁ δὲ ὑπέσχετο τὴν αὔριον πυρὶ παραδοῦναι αὐτοὺς κατὰ τὰ διατάγματα τοῦ βασιλέως.

ΙΖ'. Καὶ ὁ Φίλινος, ἀκούσας ταῦτα, δραμὼν ἀπήγγειλε τοῖς ἁγίοις· οἱ δὲ, φαιδρυνθέντες τὰς ψυχὰς, ἐξεδέχοντο τὸ πέρας μετὰ καλῆς προθυμίας, καὶ εὐλόγησαν πάντες τὸν Φίλινον διὰ τὴν ὑπακοὴν, καὶ Ἡρώδην διὰ τὴν σπουδήν. Ἡ δὲ συνήθως ἀποφέρουσα αὐτοῖς τὸ ὕδωρ ἐλευθέρα εἶχε μὲν τὸ ὕδωρ, ὡς τὸ σύνηθες, ἐπὶ τὸ διάζωσμα· κωλυθεῖσα δὲ εἰσελθεῖν, ἠρωτᾶτο παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ ἔχει ὕδωρ. Ἡ δὲ διὰ τοὺς παρεστῶτας ἠρνήσατο· καὶ λέγει αὐτὸ ὁ ἅγιος Λεόντιος τῇ Ἀρμενίῳ φωνῇ Βασιανῇ· Εἰ μὴ ἤνεγκας ἄρτι τὸ ὕδωρ ἐν ταύτῃ τῇ ἀνάγκῃ, ὅτι καταφλεγόμεθα καὶ αἱ καρδίαι ἡμῶν σβέννυνται, καὶ ὃ ἐποίησας ἡμῖν καλὸν, ὡς οὐδὲν κατεφάνη, καὶ ὡς οὔτε

dæmones, deos sese nuncupare ausi, maximæ pœnæ rei sunt. Quin imo alteram quoque rem incredibilem vide. Cur vos, deorum vestrorum vindices, in dies deficitis; nos contra servi pro Christo persecutionem patientes, et morientes, crescimus? Vel illud tibi persuadeat, tyranne, dilecti nos Dei servos esse. Dux furore accensus dicit: Diis immolate: quia per Æsculapium et solem, non ultra crastinum vivetis. Sancti autem ex uno quasi ore dixerunt: Nos Domino Jesu offerimus rationabile obsequium, fructum labiorum nostrorum, quæ nos ipsos integre liberabunt a futuro judicio; te vero Lysia, una cum diis tuis, ignibus gehennæ addicent inexstinguibilibus.

XVI. Duxiratus ad ligna oblonga nudari omnes jussit et ungulis ferreis ac acutis testis radi, præconemque clamare: Qui non sacrificant, sed potius injuriam inferunt, hæc patiuntur. Dum sancti excarnificarentur, dixerunt: O tyranne, si acerbiora tibi sint tormenta, profer: hæc enim contemnimus Cum jam esset hora sexta et sol accenderet omnem terram, sancti radebantur. Inter hæc dux, consilii inops, jussit eos abduci et carceri mancipari, præcipiens ne quis eos viseret, neu aquam præberet. Erat quidam reipublicæ administrator in civitate, nomine Herodes, christianus, sed gentilium sacra simulabat, apud quem dux habitabat. Habebat is notarium, nomine Philinum, qui a sancto Leontio diligebatur. Postquam illum accersivisset, sanctus Leontius dixit: Philine. frater, vade, Herodi dic, ut, si quid apud ducem valet, impetret, ut nos cras morte afficiat: timebat enim, ne quis sanctorum præ timore deficeret. Ille autem abiens renuntiavit omnia reipublicæ administratori. Dux vero invitabat ipsum ad prandium et jam exspectabat. Herodes excusabat se, dicens: Quia, postquam heri vidi istorum reorum latera radi, male affecto stomacho reversus sum et nequeo prandere. Dux interrogavit eum, dicens: Quid igitur vis, ut faciam? Ille autem dixit: Nonne hi, qui edictis imperatorum obsistunt, morte digni sunt? Cur ergo non moriuntur propere? Ille vero promisit, cras eos igni addicturum juxta imperatoris mandata.

XVII. His auditis, cucurrit Philinus, et sanctis renuntiavit, qui animis hilares exspectabant finem cum egregia alacritate, et omnes bene precabantur Philino, quod gessisset morem, et Herodi, quod festinaret. At generosa ista mulier, quæ aquam ad sanctos deferre consueverat, aquam de more sub cinctura condebat: verum ingressu prohibita, interrogabatur a sanctis, an aquam haberet. Negavit ipsa propter astantes. Sanctus Leontius hoc dixit sermone Armeno Basianæ: Si non attulisti aquam in hac necessitate (nam comburimur, et corda nostra exstinguuntur) sane quod nobis fecisti bonum tanquam nihil apparuit et tanquam prorsus non

factum. Hoc autem dixit, hortans eam, ut aquam afferret. Illa vero porta egressa, parvamque et angustam nacta fenestram, aquam eis per illam tradidit. Et postquam bibissent et refocillati essent, precabantur, ut filii ejus et filii filiorum ejus sacerdotes fierent, in tanti servitii compensationem.

A ὅλως γεγονός. Τοῦτο δὲ ἔλεγε προτρεπόμενος αὐτῇ ἐνέγκαι τὸ ὕδωρ. Ἡ δὲ ἐξελθοῦσα τῆς πύλης, καὶ εὑροῦσα μικρὰν καὶ στενὴν θυρίδα, διὰ ταύτης ὑπέδωκεν αὐτοῖς τὸ ὕδωρ. Καὶ πιόντες καὶ ἀναψύξαντες ἐπηύξαντο αὐτῇ τοὺς υἱούς, καὶ υἱοὺς τῶν υἱῶν αὐτῆς εἰς ἱερέας γενέσθαι διαμοιβὴν τῆς τοιαύτης θεραπείας.

CAPUT IV.

Orantibus apparet angelus; convertuntur duo carceris custodes; damnantur sancti martyres ad ignem; aqua e rupe elicita; translatio et cultus reliquiarum.

XVIII. Vespere facto, cantabant dicentes: « Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat [6], etc. » Et expleto psalmo, corroborabantur in vinculis, gratias agentes Deo, orantes et dicentes: Domine Jesu, qui portas mala omnis creaturæ, nihil absconditum est coram te, qui scrutaris corda et probas renes: tu scis, quo flagremus tui desiderio, cernis tormenta; animabus nostris medere, nam corpora nostra tradidimus propter te; dele iniquitates nostras in corruptibili nostra vita: parva quippe hæc nobis sunt, et minime molesta, ob multam in te, Domine, charitatem; te desideramus, te timemus. Aspice e cœlo, et nos erige; tu etenim consolaris nos in omni tribulatione nostra, ut possimus sustinere. Nihil loci habeat Satanas. Ne nos a fraterno hoc amore separa: omnium enim nostrum mater est fides in te. Et tu, Domine, Pater noster, glorifica nomen tuum in membris nostris, et tanquam in holocaustis arietum et taurorum et in myriadibus pinguium ovium admittamur. Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo, Domine, et perficiatur coram te; quia benedictus es et glorificatus in omnia sæcula. Et cum omnes dixissent. Amen noctem traduxerunt insomnes. Ad noctis medium, magnum psalmum sibi funebrem cecinerunt.

ΙΗ'. Ἑσπέρας δὲ καταλαβούσης, ἔψαλλον λέγοντες· « Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ ἡ κραυγή μου πρός σε ἐλθέτω, » καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμόν, ἦσαν ἐῤῥωμένοι ἐν τοῖς δεσμοῖς, εὐχαριστοῦντες τῷ Κυρίῳ, δεόμενοι καὶ λέγοντες· Κύριε Ἰησοῦ, ὁ βαστάζων τὰ κακὰ πάσης B τῆς κτίσεως, οὐδὲν κρυπτὸν παρὰ σοί, ὁ ἐρευνῶν καρδίας, καὶ δοκιμάζων νεφρούς· σὺ ἐπίστασαι τὴν ἡμετέραν εἰς σὲ προθυμίαν· ὁρᾷς τὰς βασάνους, ἴασαι ἡμῶν τὰς ψυχάς· τὰ γὰρ σώματα ἡμῶν διὰ σὲ παρεδώκαμεν· συναπάλειψον ἡμῶν τὰ ἀνομήματα ἐν τῷ φθαρτῷ ἡμῶν βίῳ· μικρὰ γὰρ ἡμῖν ἐστι ταῦτα, καὶ ἀνάλγητα, διὰ τὴν πολλὴν περὶ σέ, Δέσποτα, ἀγάπην· σὲ ποθοῦμεν, σὲ φοβοῦμεν. Κάτιδε οὐρανόθεν, καὶ παραθάῤῥυνον ἡμᾶς· σὺ γὰρ εἶ ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῖν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς ἐπενεγκεῖν· καὶ μὴ ἐχέτω τόπον ὁ Σατανᾶς· μὴ χωρίσῃς ἡμᾶς τῆς ἀδελφότητος ταύτης· μήτηρ γὰρ πάντων ἡμῶν ἡ εἰς σὲ πίστις. Καὶ σύ, Κύριε, Πατὴρ ἡμῶν, δόξασόν σου τὸ ὄνομα ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, καὶ προσδεχθείημεν ὡς ἐν ὁλοκαυτώ- C μασι κριῶν καὶ ταύρων, καὶ ὡς ἐν μυριάσιν ἀρνῶν πιόνων. Οὕτω γενέσθω ἡ θυσία ἡμῶν ἐνώπιόν σου, Κύριε, καὶ ἐκτελέσθω ὄπισθέν σου· ὅτι εὐλογητὸς εἶ καὶ δεδοξασμένος εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Καὶ πάντων εἰπόντων, Ἀμήν, διετέλεσαν ἄϋπνοι, Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἔψαλλον τὸν μέγαν ψαλμόν, ἐπιτάφιον ἑαυτοῖς.

XIX. Hunc postquam implevissent et orassent, ecce angelus Domini astitit et lucem implevit habitaculum, et dicit ipsis: Gaudete, prope adest vester finis et nomina vestra in libro viventium scripta sunt. Confidite: Dominus vobiscum. Hæc fatus discessit ab eis angelus. Adoraverunt sancti, et gratias egerunt Deo. At vero milites, qui custodiebant fores carceris, Menæas et Belerades spectarunt quidem lumen, et vocem angeli audierunt; sed vultum ejus non viderunt. Dicit Beleradi Menæas Ægyptiorum lingua (erant quippe genere Ægyptii): Viden' et audin', frater Belerade, qualis regis milites sint isti? Ego sane ab initio Christianis amicus fui: neque enim student quemquam lædere, sed attendunt sibi ipsis, jejunio vacantes, et Deum suum præcantes, maxime in aurora, et nullo non tempore illum adorantes. Nihil injusti, iniqui nihil faciunt; hospitales sunt, omnes diligunt. Et

ΙΘ'. Καὶ πληρωσάντων αὐτῶν καὶ εὐξαμένων, ἰδού, ἄγγελος Κυρίου ἐπιστὰς ἐπλήρωσε φωτὸς τὸ οἴκημα, καὶ λέγει αὐτοῖς· Χαίρετε· ἐγγὺς ὑμῶν ἡ τελείωσις, καὶ τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐν βίβλῳ τῶν ζώντων ἀνεγράφησαν. Θαρσεῖτε· ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῶν. Οἱ δὲ ἅγιοι προσεκύνησαν, καὶ ηὐχαρίστησαν τῷ Κυρίῳ. Οἱ δὲ στρατιῶται, οἱ φυλάσσοντες τὰς θύρας D τῆς φυλακῆς. Μεναίας καὶ Βηληράδης, ἐθεάσαντο μὲν τὸ φῶς, καὶ τὴν φωνὴν τοῦ ἀγγέλου ἤκουσαν, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ οὐκ εἶδον. Καὶ λέγει Μεναίας τῷ Βηληράδῃ τῇ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ, (ἦσαν γὰρ Αἰγύπτιοι τὸ γένος)· Ὁρᾷς καὶ ἀκούεις, ἀδελφὲ Βηληράδη, οἷοι βασιλέως εἰσὶν οὗτοι στρατιῶται; κἀγὼ ἐξ ἀρχῆς φίλος τῶν Χριστιανῶν τυγχάνω· οὐ γὰρ σπουδάζουσιν ἀδικεῖν τινα, ἀλλ' ἑαυτοῖς προσέχουσι νηστεύοντες, καὶ δεόμενοι τοῦ Θεοῦ αὐτῶν, μάλιστα ἐν τοῖς ὄρθροις, καὶ ἐν πάσῃ δὲ ὥρᾳ προσκυνοῦντες

[5] Psal. CI, 2.

αὐτὸν, μηδὲν ἄδικον ἢ παράνομον διαπραττόμενοι, A φιλόξενοι, πάντας ἀγαπῶντες. Καὶ, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας πρὸ ἐμοῦ, τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἐρημίτας, ὅποσα θαυματουργοῦσιν. Τί οὖν μέλλομεν, ἢ βραδύνομεν; Νῦν καιρὸς ἀγῶνος. Ἐμοὶ δοκεῖ εἰσελθεῖν σὺν αὐτοῖς ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ παρακαλέσαι αὐτοὺς δέξασθαί με σὺν αὐτοῖς. Σοὶ δὲ τί δοκεῖ, ἀδελφέ; Καὶ ὁ Βηληράδης ἔφη· Εἰ οὗτοι οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ αὐτῶν μετὰ χαρᾶς ἀποθνήσκουσι, καὶ τοιοῦτον φῶς βλέπουσιν, οἷον καὶ ἡμεῖς ἰδεῖν κατηξιώθημεν τῷ ἐπ' αὐτοῖς φανέντι, διατί καὶ ἡμεῖς μέτοχοι τῆς χαρᾶς αὐτῶν οὐ γινόμεθα; Ἤθελον δὲ εἴ τις τὸν δοῦκα, ἵνα ἠνάγκασεν ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἢ Ἀπόλλωνος, καὶ ὃν καθέξατο· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν φιλοζωεῖ, ἡμῶν δὲ καὶ τὰς ἀννῶνας καὶ τὰς ἄλλας εὐεργεσίας ὑπέτεμε, καὶ B ἄνδρας δικαίους ἀποκτενεῖ· προσέλθωμεν οὖν·

Κ'. Καὶ εἰσδραμόντες προσέπεσον τοῖς ἁγίοις, λέγοντες· Κύριοι ἡμῶν, καὶ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, δέξασθε καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑμῶν· ἐπιστεύσαμεν γαρ ἡμεῖς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀγαπήσαντα ἡμᾶς. Εὔξασθε οὖν καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα μὴ ὡς βραδύναντες ἐκκλεισθῶμεν. Καὶ πάντες ὁμοῦ περιπλακέντες αὐτοῖς οἱ ἅγιοι κατεφίλησαν αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς, λέγοντες· Ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστε· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τοὺς τῆς ἐνδεκάτης ὥρας ἐργάτας ἐδέξατο εἰς τὸν ἀμπελῶνα· μὴ οὖν δειλιάσητε· ᾧ γὰρ ἐπιστεύσατε Κυρίῳ, τῷ ὀφθέντι ἡμῖν καὶ λαλήσαντι, αὐτὸς ὑμᾶς ἐκάλεσεν ὡς ἀξίους ὄντας. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἠκούσθη ταῦτα τῷ δουκὶ, ὅτι καὶ οἱ φύλακες παρέβησαν, καὶ C εἰσι σὺν τοῖς δεσμώταις. Ὁ δὲ δοὺξ βλασφημήσας τοὺς θεοὺς αὐτοῦ εἶπεν, ὅτι ἕνα καθ' ἕνα ἀπώλεσε, μὴ δυνάμενοι ἑαυτοῖς βοηθῆσαι, ἀλλ' ἐκδέχονται τὴν διὰ τῶν ἀνθρώπον ἐκδίκησιν. Καὶ ἐξελθὼν τῆς πόλεως, ἐκάθισεν ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, καὶ δεδωκὼς πρόοδον κατὰ τῶν ἁγίων, ἐκέλευσεν αὐτοὺς προαχθῆναι· καὶ θεασάμενος τὸν Μεναίαν καὶ Βηληράδην ἑαυτοὺς συνδέσαντας τοῖς ἁγίοις, ἐμειδίασε, καὶ λέγει Ἀππιανῷ τῷ πρίγκιπι· Θεωρεῖς, Ἀππιανὲ, ὅτι ἔστι τις καὶ ἐν τοῖς χείροσιν ἡδονὴ ἡ θάνατον φέρουσα· ἰδοὺ γὰρ οἱ στρατιῶται τὸν θάνατον μᾶλλον D ἠγάπησαν ἢ τὴν ζωήν. Ἀππιανὸς εἶπεν· Δεσποτα, κόλασον αὐτοὺς ξένῃ τιμωρίᾳ. Ὁ δὲ δοὺξ λέγει· Οὔ, μὰ τοὺς θεοὺς, οὐ κολάζω αὐτοὺς, μήπως κολαζόμενοι καὶ ὁμολογήσαντες τοὺς θεοὺς ζήσουσιν, ἀλλ' ἀποφαίνομαι κατ' αὐτῶν ὅπως σὺν τοῖς ἄλλοις καῶσιν, ὃ ἐπεθύμησαν, λάβωσιν.

ΚΑ'. Ἀπεφήνατο οὖν κατ' αὐτῶν, λέγων· οὗτοι οἱ ἑστῶτες πρὸ τοῦ βήματός μου οἱ πέντε καὶ τεσσαράκοντα τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας θρησκεύοντες τυγχάνοντες, καὶ παρακούσαντες τῶν αὐτοκρατόρων βασιλέων, καὶ μὴ θύσαντες τοῖς θεοῖς, πρότερον μὲν πελέκεσι τεμνέσθωσαν χεῖρας καὶ πόδας, ἔπειτα πυρὶ παραδοθήτωσαν, καὶ ἀπωλείᾳ τοῦ Λύκου ποταμοῦ. Οἱ δὲ ὑπηρέται, ποιήσαντες καθεσθῆναι τοὺς ἁγίους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κατέτεμνον

sicut tu præ me nosti, quot solitarii in Ægypto miracula faciunt? Cur ergo moramur, aut tardamus? Nunc certaminis tempus est. Una cum ipsis in carcerem introire mihi placet, ipsosque obtestari, ut me in suum accipiant consortium. Quid autem tibi videtur, frater? et Belerades dixit: Si mortem illi non timent, sed propter Deum suum moriuntur cum gaudio, et tale lumen aspiciunt, quali nos quoque dignatus est ille, qui his apparuit; quid ni gaudii ipsorum participes fiamus etiam nos? Vellem, ut quis ducem cogeret ad moriendum pro deo suo Æsculapio aut Apolline, cumque apprehenderet: sed enim ille amat vitam; nostras vero annonas (4) et alia beneficia succidit, ac viros justos occidit. Accedamus itaque.

XX. Et accurrentes acciderunt sanctis, dicentes: Domini nostri et servi Christi, nos quoque in numerum vestrum admittite: credidimus enim nos in Dominum nostrum Jesum Christum, qui dilexit nos. Orate itaque pro nobis, ne tanquam tarde venientes excludamur. Sancti omnes illos amplexi, osculum dederunt cum lætitia, dicentes: Fratres nostri estis; ; nam Dominus noster Jesus Christus horæ undecimæ operarios admisit in vineam: nolite ergo timere nam Dominus, cui credidistis, qui nobis apparuit, et nobiscum locutus est, ipse vos vocavit, tanquam dignos. Orta autem luce, dux accepit, custodes esse prævaricatos, et a vinctorum partibus stare; et deos suos conviciatus dixit, eos unum post alterum periisse, qui non possent sibi ipsis auxiliari, sed ab hominibus pœnas pati. Civitate egressus consueto consedit loco, et misso ad sanctos qui in via præiret adduci eos jussit: exin Menæam et Beleradem contemplatus, cum sanctis vinctos, subrisit et Appiano principi (5) dicit: Cernis, Appiane, quod vel in inferioris notæ hominibus voluptas quædam sit perferre mortem. Ecce enim milites mortem dilexerunt potius quam vitam. Appianus dixit: Domine, inusitato cruciatu eos plecte. Dux vero dixit: Non, per deos, non crucio ipsos, ne cruciati, et deos confessi vivant; sed pronuntio sententiam contra illos, ut una cum aliis comburantur, et, quod optarunt, accipiant.

XXI. Sententiam itaque adversus eos tulit, dicens: Hi, qui ante tribunal meum astant quinque et quadraginta christianæ superstitionis cultores, imperatoribus Augustis reluctati, diis non immolarunt, primo quidem bipennibus amputentur manus ac pedes, dein igni tradantur, et Lyci fluvii undis pereant. Ministri autem sanctos humi collocantes, sine mora membris truncarunt: quorum alii in pyra ardento sanguinolenti animam exha-

(4) Nota est Latinis vox *annona*; hic forte sumitur pro salario.

(5) Latine *princeps*, de quo Cangius in utroque Glossario.

labant: alii vero adhuc spirabant. Inter quos Anicetus, contemplatus fractum esse crus suum, non prorsus abscissum, sed deformiter tortum, corporis sui mala ridens, dixit: Adeste, fratres, videte falcem frugiferam: atque illi simul cum ipso gaudebant. At sanctus Sisinnius, fractis organis et magno præcordia inflammatus æstu, præ isti discruciabatur, ac volutatus in subjectam petram haud procul ab aliis sanctis, aperto ore, Dominum oravit, dicens:

καὶ ἐμέλιζον ἐν σπουδῇ· καὶ οἱ μὲν τῶν ἁγίων, ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ καύσωνος ἐξαιματωθέντες, ἀπέδωκαν τὰς ψυχάς· οἱ δὲ ἔτι ἐμπνέοντες ἦσαν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἅγιος Ἀνίκητος θεασάμενος τὸν μηρὸν αὐτοῦ κλασθέντα, οὐ παντὶ δὲ τμηθέντα, ἀλλὰ στρεβλῶς κείμενον, καταγελῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἔλεγεν· Δεῦτε, ἴδετε, ἀδελφοί, δρεπάνην καρπικήν· καὶ αὐτοὶ δὲ αὐτῷ συνεφαιδρύνοντο. Ὁ δὲ ἅγιος Σισίννιος, κατεαγεὶς τὰ σκέλη, καὶ σφοδρα καταφλεχθεὶς τὰ ἔγκατα ἐκ τῆς δίψης, κατεσύρη, κυλισθεὶς εἰς τὴν ὑποκειμένην πέτραν οὐ μακρὰν τῶν ἄλλων ἁγίων, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδεήθη τοῦ Κυρίου, λέγων.

XXII. Domine, donorum magnorum dator, qui multitudinem plebis ac populi sitientem prærupta e rupe potasti, qui Rubrum mare bifariam secuisti, ut populus e manibus iniqui eriperetur; qui cataractas cœli aperuisti; qui evocasti aquas maris, et effudisti illas in faciem universæ terræ; qui benedixisti aquas, quæ sunt in Jordane, per sanctum baptisma tuum; qui dixisti: Ego sum aqua viva[7]; petram hanc aperi, aquam effunde, pauxillum potus mihi præbe: et ex hoc cognoscam si nos diligas, et si digni simus, Domine, qui te invocemus. Cernis enim, compagem corporis nostri omnem consumptam et aridos nos esse tanquam testam. Illo hæc orante in petra, ingens e petra murmur insonuit, et strepitus aquarum: ruptaque petra effudit aquam limpidam ac nitidam, quæ in hodiernum usque diem spectatur: et postquam sanctus Sisinnius bibisset, benedixit Deum, dicens; Benedico te, Domine, quod animam satiasti inanem. Laudo te, Rex, et glorifico, qui exsistens ante sæcula, natus es e Deipara Maria, quia, tanquam puer per lac matris, per opus quod condidisti saturatus sum.

ΚΒ'. Κύριε μεγαλόδωρε, ὁ ἐκ πέτρας ἀκροτόμου δῆμον μέγαν καὶ λαὸν διψῶντα ποτίσας, ὁ θεὶς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν τμήματα δύο, ἵνα ὁ σὸς λαὸς ἀπὸ χειρῶν ἀνόμου ῥυσθῇ, ὁ ἀνοίξας τοὺς καταράκτας τοῦ οὐρανοῦ, ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, ὁ εὐλογήσας τὰ ὕδατα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ διὰ τοῦ ἁγίου σου βαπτίσματος, ὁ εἰπών· Ἐγώ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζωόν· διάνοιξον τὴν πέτραν ταύτην, καὶ ἔκχεον ὕδωρ, καὶ πότισόν με μικρόν, καὶ ἐν τούτῳ γνώσομαι εἰ ἠγάπησας ἡμᾶς, καὶ εἰ ἄξιοί ἐσμεν τῆς σῆς ἐπικλήσεως, Δέσποτα. Ὁρᾷς γὰρ ὅτι πᾶσα πηγμὰς τοῦ σώματος ἡμῶν ἐξεδαπανήθη, καὶ ξηροὶ γεγόναμεν ὡς ὄστρακον. Ἔτι δὲ τούτου εὐχομένου ἐν τῇ πέτρᾳ ἄθροον, ταραχή τις γέγονεν ἐκ τῆς πέτρας, καὶ βόμβος ὕδατος· καὶ ῥαγεῖσα ἡ πέτρα ἐξέβλυσεν ὕδωρ διειδές τε καὶ καλόν, ὅπερ θεωρεῖται μέχρι τῆς σήμερον· καὶ πιὼν ὁ ἅγιος Σισίννιος ηὐλόγωσε τὸν Θεὸν λέγων· Ὑμνῶ σε, Κύριε, ὅτι ἐχόρτασας ψυχὴν κενήν. Αἰνῶ σε, βασιλεῦ, καὶ δοξολογῶ τὸν προαιώνιον τεχθέντα ἐκ τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ὅτι ἐκορέσθην τοῦ σοῦ κτίσματος, καθάπερ παιδίον γάλα μητρός.

XXIII. Largire mihi et sanctis fratribus consummare cursum in tua gratia et spe; et sicuti inter nos uniti animis fuimus constanter, ita uniamur ossibus. Opis tuæ indigos, teque nostro interventu invocantes, statim exaudi, Domine, in quacunque necessitate et indigentia: quamvis in paupertate quisquam exsistat, quamvis in viduitate et orbitate, quamvis in peregrinatione, quamvis in infirmitate corporis et animæ, quamvis in ære alieno et calumniis, quamvis in acerba servitute, quamvis in hominum aut pecudum contagione, quamvis in mari quisquam sit naufragus, quamvis denique in aliis rerum temporum ac locorum adjunctis; tu illum, Rex, per nos interpellatus statim exaudi, ut cognoscant omnes mundi hujus incolæ, multum nos diligi abs te, et exaudiri, ac malo cuilibet fiat aqua hæc in medelam, nam ad invocationem tui ebulliit, et innovatum est vetus miraculum in gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, in laudem et memoriam martyrum tuorum quinque et quadraginta.

ΚΓ'. Καταξίωσόν με καὶ τοὺς ἡγιασμένους ἀδελφούς μου τελειωθῆναι τῇ σῇ χάριτι καὶ ἐλπίδι· καὶ ὥσπερ ἡνώθημεν ταῖς ψυχαῖς ἀδιστάκτως, ἑνωθῶμεν καὶ τοῖς ὀστέοις· καὶ τῶν χρείαν ἐχόντων τῆς σῆς βοηθείας, καὶ παρακολούντων σε δι' ἡμῶν ταχέως ἐπάκουσον, Κύριε, ἐν ἑκάστῃ ἀνάγκῃ καὶ χρείᾳ· κἂν ἐν πενίᾳ, τις ὑπάρχῃ, κἂν ἐν χηρείᾳ καὶ ὀρφανίᾳ, κἂν ἐν ἀποδημίᾳ, κἂν ἐν ἀσθενείᾳ σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ ἐν χρέεσι, καὶ συκοφαντίαις, κἂν ἐν πικρᾷ δουλείᾳ, κἂν ἐν φθορᾷ ἀνθρώπων ἢ ζώων, κἂν ἐν θαλάσσῃ χειμαζόμενός τις εἴη, κἂν ἐν ἄλλῃ περιστάσει προσαχθῇ, σύ, Βασιλεῦ, δι' ἡμῶν παράκλησιν ταχὺ ἐπάκουσον, ἵνα γνῶσι πάντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην, ὅτι πολὺ ἠγάπησας ἡμᾶς, καὶ ἀκούεις ἡμῶν· καὶ τὸ ὕδωρ τοῦτο γενέσθω εἰς ἴασιν ἐν παντὶ πάθει· σῇ γὰρ ἐπικλήσει ἐξόμβρισε, καὶ παλαιὸν θαῦμα ἀνεφάνη εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἔπαινον δὲ καὶ μνείαν τῶν μαρτύρων σου τῶν πέντε καὶ τεσσαράκοντα.

XXIV. Atque hoc orante in petra, milites, qui

ΚΔ'. Καὶ τούτου εὐχομένου ἐν τῇ πέτρᾳ, οἱ στρα-

[7] Joan. IV, 10.

τιῶται, καύσαντες κάμινον ἐν τῇ χώρᾳ πλησίον τῆς πόλεως, καὶ εἰς ὕψος θρέψαντες ξύλοις τὸ πῦρ, καὶ ποιήσαντες ὁμοίαν τῆς Βαβυλωνίας, ἦλθον ἐπᾶραι αὐτούς· καὶ ζητοῦσι τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὁ εἷς ἔλειπεν. Ὁ δὲ ἅγιος Σισίννιος ἐβόησε λέγων. Ὧδέ εἰμι, Ὧδέ εἰμι. Ἐλθόντες δὲ καὶ ἀπάραντες καὶ τοῦτον, ἤγαγον ἐπὶ τὸ πῦρ. Καὶ λέγουσιν οἱ ἅγιοι ὁμοψύχως· « Εἰς χεῖράς σου, Κύριε, παραθησόμεθα τὰς ψυχὰς ἡμῶν· » καὶ, « Εὐλογητὸς Κύριος, ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν· » καὶ ψάλλοντες ἐβλήθησαν εἰς τὸ πῦρ. Οἱ δὲ δήμιοι ἐξῆπτον τὴν κάμινον, μιμούμενοι τοὺς Χαλδαίους. Καὶ τελειωθέντων αὐτῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἥτις ἔστι τοῦ Ἰουλίου δεκάτη, ἐκέλευσεν ὁ δοὺξ συλλεγῆναι αὐτῶν τὰ ὀστᾶ, καὶ ῥιφῆναι ἐν τῷ ποταμῷ, τῷ λεγομένῳ Λύκῳ, τῷ ὄντι ἀποσημεῖα ἓξ τῆς πόλεως· καὶ κομίσαντες ἐζήτουν τόπον ἐπιτήδειον πρὸς ἀπώλειαν τῶν ἁγίων λειψάνων. Εἷλιξ δέ ἐστι πρὸς τῇ γεφύρᾳ βαθὺς, καὶ ἐν αὐτῷ κατεκένωσαν τοὺς μαρσίππους.

ΚΕ'. Ὁ δὲ ποταμὸς, καθάπερ παρακαταθήκην λαβὼν τῶν ἁγίωυ τὰ λείψανα, καὶ ὡς ὀφείλων σῶα καὶ ἀκέραια ἀποδοῦναι, αὐτὰ συναγαγὼν ἐν ἑνὶ τόπῳ παρεφύλαττεν. Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν δημίων, ἄνδρες θεοσεβεῖς, δοῦλοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁμότροποι τῶν ἁγίων, λαβόντες τινὰς ἐμπείρους εἰδότας πολυπραγμονῆσαι τὰ βάθη τοῦ ποταμοῦ, ἀνήραντο ὅλα μετὰ τῆς [γῆς] συνηγιασμένης αὐτοῖς, ὡς πληρωθῆναι τὴν Γραφήν· « Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν· » καὶ ἐνέγκαντες ἐν τῇ πόλει ἀνέθεντο ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις, εἰρήνης δὲ βαθείας, τῆς τοῦ Χριστοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῇ βασιλείᾳ τοῦ εὐσεβεστάτου Κωνσταντίνου, καί εἰσι πύργοι τῆς πίστεως ἄσειστοι, ἀστέρες λογικοὶ λάμποντες Χριστιανοῖς, ἄνθη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, πρεσβευταὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, φύλακες τῶν εὐσεβῶν, προστάται τῆς τε ἰδίας πόλεως καὶ τῆς οἰκουμένης, εὐεργέται τῶν κεκτημένων αὐτοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει δόξα ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A accenderant pyram in campo prope civitatem, ignem lignis in sublime nutrientes in similitudinem fornacis Babylonicæ, venerunt, ut ipsos tollerent; numerum ineunt, et unus desiderabatur. Sanctus autem Sisinnius clamavit, dicens: Hic sum, hic sum. Venientes vero hunc quoque sustulerunt, et adduxerunt in ignem. Et dicunt sancti unanimiter: « In manus tuas, Domine, tradimus animas nostras[8]; » et: « Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum[9]; » et cantantes in ignem injecti sunt. Porro lictores accenderunt pyram, imitantes Chaldæos. Eodem quo obierant die, quæ est decima Julii, jussit dux colligi eorum ossa, ac projici in fluvium, cognomento Lycum, milliaribus sex a civitate distantem. B Quo ubi detulissent, quæsiverunt aptum locum ad perdendas sanctas reliquias. Pofundus est vortex prope pontem, in quo evacuarunt sacculos.

XXV. At fluvius depositi instar sanctorum reliquias accepit, utque pro eo, ac debebat, salvas atque incolumes redderet, eas unum in locum collectas conservavit. Lictoribus vero inde digressis, viri religione insignes, servi Dei, et sanctorum moribus consimiles, assumptis quibusdam fluvii profunda explorare peritis, integras sustulerunti cum sanctificata ipsis [terra] ut impleretur Scriptura: « Custodit Dominus omnia ossa eorum[10]. » Et postquam in civitatem invexissent, in oratoriis C ea reposuerunt, cum profunda esset pax, dante Dei benignitate, piissimo Constantino regnante, et urris ipsi sunt fidei inconcussa, stellæ ratione præditæ Christianis lucentes, flores ecclesiarum, quæ per orbem terrarum sunt, intercessores peccatorum, piorum custodes, civitatis suæ et orbis universi præsides, benefactores eorum, qui se possident in Christo Jesus Domino nostro, quem decet gloria simul cum Patre, et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen

[8] Psal. xxx, 6. [9] Psal. cxxiii, 6. [10] Psal. xxxiii, 21.

ΒΙΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ

ΚΑΙ ΜΑΡΙΑΣ ΤΗΣ ΘΥΓΑΤΡΟΣ ΑΥΤΟΥ

—

VITA BEATI EUGENII

ET MARIÆ FILIÆ EJUS

(Latine in Actis SS. Bolland, ad diem 17 Julii; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1538).

—

I. In illo tempore erat vir quidam in Bithynia, nomine Eugenius. Is habebat uxorem valde honestam, et Deum timentem, quæ peperit filiam unicam, et vocavit nomen ejus Mariam. Mortua autem ejus uxore, educavit filiam suam Eugenius in bona et honesta vita. Cum vero crevisset adolescentula dixit ei pater ejus : Filia charissima, ecce omnes meas facultates trado in manus tuas. Ego enim vado, ut salvam faciam animam meam. Cum hæc autem a patre suo audiisset adolescentula, dicit ei : Pater, tu vis teipsum servare, et me perdere. Nescis Dominum dicere in Evangeliis: « Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus [1] ? » Rursus vero alibi dicit : « Qui salvam facit animam, est tanquam qui creat. » Hæc cum audiisset pater ejus Eugenius, ejus verbis valde fuit lætatus. Flebat enim et ejulabat, cum hæc diceret ; et dicit ei pater ejus : Filia charissima, qui possum tibi facere ? Tu quidem es femina : ego autem volo ingredi monasterium ; et quomodo potes mecum versari? Diabolus enim propter vos bellum gerit adversus Dei servos. Hæc cum audiisset ejus filia, dixit patri suo : Domine, mi pater : non sic ingrediar quomodo tu dicis, sed tondebo comam capitis, et induta veste virili, ingrediar tecum monasterium, nemine sciente, me esse feminam.

A Α΄. Γέγονέ τις ἀνὴρ ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ὀνόματι Εὐγένιος. Οὗτος ἔσχε γυναῖκα, ἥτις ἐγέννησε θυγάτριον μονογενῆ καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτῆς Μαρία. Τελευτησάσης δὲ τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἀνέθρεψεν ὁ πατὴρ αὐτῆς τὸ παιδίον ἐν πολλῇ καταστάσει διδασκαλίας καὶ σεμνῷ βίῳ. Αὐξηθείσης δὲ τῆς νεάνιδος, εἶπε πρὸς αὐτὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς· Τέκνον, ἰδοὺ, πάντα τὰ ὑπάρχοντά μοι δίδωμι εἰς χεῖράς σου· ἐγὼ δὲ ἀπέρχομαι ἐν τῷ μοναστηρίῳ τὴν ψυχήν μου σῶσαι. Ἀποκριθεῖσα δὲ ἡ νεᾶνις εἶπεν· Πάτερ, σὺ τὴν ψυχήν σου θέλεις σῶσαι, καὶ τὴν ἐμὴν ἀπολέσαι ; Οὐκ οἶδας, ὅτι λέγει ὁ Κύριος· « Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων ; » καὶ πάλιν λέγει· « Ψυχὴν ὁ σώζων ἔσται ὡς ὁ κτήσας αὐτήν. » Ταῦτα ἀκούσας ὁ πατὴρ αὐτῆς λέγει αὐτῇ
B (ὡς ἑώρα αὐτὴν ὀδυρομένην καὶ κλαίουσαν)· Τέκνον μου, τί σοι ἔχω ποιῆσαι, ὅτι ἐγὼ βούλομαι ἐν μοναστηρίῳ εἰσελθεῖν, καὶ πῶς δύνασαι σὺν ἐμοὶ εἶναι ; Ὁ διάβολος γὰρ δι' ὑμῶν ὀχλεῖ, καὶ ταράσσει τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα λέγει· Οὐχὶ, Πάτερ, οὐκ εἰσελεύσομαι καθὼς σὺ λέγεις, ἀλλὰ ἀποθρίξασα τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ἀνδρεῖον σχῆμα ἀναλαβοῦσα, οὕτως μετὰ σοῦ ἐλεύσομαι.

II. Beatus autem Eugenius, auditis, quæ dicebat filia, valde lætatus, cum omnia bona sua distribuisset pauperibus et mendicis, orphanisque et viduis, et totondisset suam filiam, virili amictu eam induit, et nominavit nomen ejus Marinum, hæc ei dans mandata : Vide, filia, quomodo te sis conservatura. Futura enim es in medio ignis ; non ingreditur enim femina in monasterium. Te ergo conserva Christo immaculatam, ut cum impleverimus id quod sumus polliciti, habeamur digni regno cœlorum. hæc cum dixisset Eugenius, et precatus esset assumens filiam suam Mariam in habitu adolescentis, ingressus est cœnobium. Eis autem ingressis in monasterium, in dies proficiebat puella in omni virtute, obedien-

Β΄. Ὁ δὲ πατὴρ, διανείμας πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ τοῖς πένησι, καὶ ἀποθρίξας τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, περιέβαλεν αὐτὴν ἀνδρεῖον σχῆμα καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὴν Μαρῖνον, καὶ παρήγγειλεν αὐτῇ λέγων· Βλέπε, τέκνον, πῶς διατηρεῖς σεαυτήν·
C ἀνὰ μέσον γὰρ τοῦ πυρὸς μέλλεις διάγειν· φύλαξον οὖν ἑαυτὴν ἄμεμπτον τῷ Χριστῷ, ὅπως πληρώσωμεν τὴν ἐπαγγελίαν ἡμῶν. Καὶ λαβὼν αὐτὴν εἰσῆλθεν ἐν κοινοβίῳ. Ἡμέρᾳ δὲ καὶ ἡμέρᾳ προέκοπτεν ἡ παῖς εἰς πᾶσαν ἀρετὴν καὶ εἰς πολλὴν ἄσκησιν. Πάντες οὖν οἱ ἀδελφοὶ ἐνόμιζον αὐτὴν εὐνοῦχον εἶναι διὰ τό ἀγένειον καὶ λεπτὸν τῇ ἀφωνίᾳ· ἕτεροι δὲ ὑπελάμβανον, ὅτι ἀπὸ πολλῆς ἐγκρατείας τὸ διὰ δύο ἡμερῶν ἐσθίειν αὐτήν. Συνέβη δὲ τὸν πατέρα αὐτῆς

[1] Joan x, 11.

τελευτῆσαι, καὶ προσέθηκε τῇ ἀσκήσει καὶ ὑπακοῇ, ὥστε καὶ χάρισμα αὐτὴν λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ δαιμόνων · ᾧτινι γὰρ τῶν ἀσθενούντων ἐπετίθει τὰς χεῖρας, παραχρῆμα ἰᾶτο. Εἶχε δὲ τὸ κοινόβιον τεσσαράκοντα ἄνδρας σὺν αὐτῇ ἁγίους · κατὰ δὲ μῆνα τέσσαρες τῶν ἀδελφῶν ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς ἀποκρίσεις τοῦ μοναστηρίου, διὰ τὸ ἔχειν αὐτοὺς καὶ ἄλλων ἀναχωρητῶν τὴν φροντίδα. Ἦν δὲ μέσον τῆς ὁδοῦ πανδοχεῖον · καὶ ὑπάγοντες καὶ ἐρχόμενοι οἱ ἀδελφοὶ διὰ τὸ μακρὸν τῆς ὁδοῦ ἀνεπαύοντο ἐκεῖσε · ἐν οἷς πολλὴν θεραπείαν παρεῖχεν αὐτοῖς ὁ πάνδοξ, ὑποδεχόμενος αὐτοὺς ἰδιάζοντας.

A tiaque et humilitate et in majori exercitatione. Cum vero aliquot annos peregisset beate in monasterio, existimabant monachi eum esse eunuchum, propterea quod esset imberbis et voce gracili. Alii autem existimabant, præ nimia exercitatione, et quod solum secundo quoque die comederet, eum esse voce adeo tenui. Aliquo vero post tempore contigit ejus patrem decedere: incrementum autem accepit ejus exercitatio, obedientia et humilitas; adeo ut ipsa quoque donum Dei acceperit contra dæmones. Unumquemque enim eorum qui laborabant et vexabantur, manus eis imponens et orans, curabat protinus. Habebat autem illud cœnobium quadraginta viros omni virtute et sapientia exornatos. Singulis vero mensibus mittebantur quatuor monachi ad responsa monasterii, propterea quod ipsi haberent in aliis quoque locis diversas possessiones. Erat autem in media via diversorium, et qui ibant et veniebant, propter itineris longitudinem illic requiescebant. Inter cæteros autem magnam eorum curam gerebat is, qui præerat diversorio, eos seorsum accipiens. Invidus vero et malignus diabolus, qui rebus bonis semper invidet, mala autem ad se attrahit, ægre ferens hujus beatæ in Deum amorem, pulcherrimamque et honestissimam vivendi rationem, studuit aliquantulam ei labem inurere et eam affligere.

Γ΄. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν προσκαλεσάμενος ὁ B ἡγούμενος τὸν ἀββᾶν Μαρῖνον λέγει αὐτῷ · Ἀδελφὲ, ἐπίσταμαί σου τὴν πολιτείαν καὶ τὸ περὶ τὴν ὑπακοὴν σπουδαῖον ὅτι τέλειος εἶ ἐν πᾶσιν · θέλησον οὖν ἐξελθεῖν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ μοναστηρίου, ἐπειδὴ οἱ ἀδελφοὶ λυποῦνται μὴ ἐξερχομένου σου · τοῦτο γὰρ ποιοῦντός σου, πλείονα μισθὸν κομήσει παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπου. Καὶ ὁ Μαρῖνος ταῦτα ἀκούσας προσπεσὼν αὐτῷ λέγει · Εὖξαι, Πάτερ, καὶ ὅπου ἂν κελεύῃς μοι, ἐγὼ ἀπέρχομαι. Ἐξελθόντος οὖν ἐν μιᾷ τοῦ ἀββᾶ Μαρίνου σὺν τοῖς ἄλλοις τρισὶν ἀδελφοῖς διακονῖσαι, καὶ καταλυσάντων αὐτῶν ἐν τῷ πανδοχείῳ, συνέβη τινὰ στρατιώτην διαφθεῖραι τὴν θυγατέρα τοῦ πανδόχου, ὡς καὶ λαβεῖν αὐτὴν κατὰ γαστρός. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ στρατηλάτης, ὅτι, Ἐὰν γνωσθῇ τῷ πατρί σου, εἰπὲ ὅτι Ὁ νεώτερος ὁ τοῦ C κοινοβίου ὁ εὐειδὴς ὁ λεγόμενος Μαρῖνος ἐκεῖνος ἐκοιμήθη μετ᾽ ἐμοῦ. Καὶ δοὺς αὐτῇ τὸ τῆς φθορᾶς ἐπορεύθη. Γνοὺς δὲ μεθ᾽ ἡμέρας ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἐξήτησεν αὐτὴν λέγων · Πόθεν σοι τοῦτο ; Καὶ ἔβαλε τὴν αἰτίαν ἐπάνω τοῦ Μαρίνου.

III. Quodam itaque die, præfectus monasterii accersito Marino, dicit ei: Frater Marine, scio tuam vitæ agendæ rationem esse perfectam in omnibus, et præcipue in obedientia. Velis ergo tu quoque egredi, ut ministres monasterio? Fratres enim ægre ferunt, te ad id non egredi. Hoc autem faciens, o fili, majorem accipies mercedem a benigno et clementi Deo. Etenim Dominus quoque noster Deus non dedignatus est ministrare suis discipulis. Hæc cum audiisset Marinus, se projecit ad pedes præfecti, dicens: Bene precare mihi, venerande Pater, et ego ibo quocunque volueris. Egresso autem Marino et aliis tribus monachis ut ministrarent, diverterunt, ut consueverant, ad illud diversorium. Qui autem præerat diversorio, habebat filiam unicam. Miles vero quidam ingressus diversorium, ei attulit vitium: ea vero concepit. Præcepit autem ille miles, dicens: Si hæc res fuerit cognita, et te examinaverint tui parentes, unde hoc factum sit, dic eis: Formosus ille junior monachus mecum dormiit, et ex eo concepi. Postquam ergo egressi fuissent monachi simul cum Marino, rescivit pater puellæ filiam suam utero concepisse. Qui rogavit eam dicens: Undenam hoc tibi factum est? Puella autem respondit, dicens: Junior ille cœnobii formosus monachus, qui dicitur Marinus, mecum dormiit, et me prægnantem reddidit.

Δ΄. Ἐπάρας οὖν αὐτὴν ὁ πανδοχεὺς, παραγίνεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ κράζων καὶ λέγων · Ποῦ ἐστιν ὁ πλάνος ἐκεῖνος, ὃν λέγουσι Χριστιανόν ; Ὡς δὲ συνήντησεν αὐτῷ ὁ ἀποκρισιάριος ἔφη αὐτῷ · Τί κράζεις, ἑταῖρε ; Ὁ δὲ εἶπεν · Ὅτι κακῇ ὥρᾳ συνέτυχον ὑμῖν, καὶ μὴ γένοιτό μοι ἔτι ἰδεῖν μοναχοὺς καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὁμοίως δὲ καὶ τῷ ἡγουμένῳ ἔλεγε ταῦτα, D ὅτι Τὸ θυγάτριόν μου, πάτερ, ὃ μονογενὲς εἶχον, ἐν ᾧ προσεδόκων, ὅτι τὸ γῆράς μου ἔχει ἀναπαυθῆναι, καὶ ἰδοὺ τί ἐποίησε μοι Μαρῖνος, ὃν λέγετε Χριστιανόν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἡγούμενος · Ἀδελφὲ, τί σοι ποιήσω, μὴ ὄντος αὐτοῦ ὧδε ; ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν αὐτὸν τῆς διακονίας, οὐδέν μοι ἄλλο ἐστὶν εἰ μὴ διῶξαι αὐτὸν ἐκ τοῦ μοναστηρίου. Φθάσαντος δὲ τοῦ

IV. Cum hæc autem audiisset præfectus diversorii, cursu et cum magna ira venit in monasterium, eum accusans, et dicens: Ubi est ille planus, ille falsus christianus, quem dicitis esse monachum? Ei vero factus est obviam apocrisiarius monasterii, et dicit ei: Bene venisti, frater. Cur es adeo tristis, et cur tam temere loqueris? Cessa parumper, rogo te. Respondens autem præfectus diversorii, dicit ei: Pereat hora, qua unquam cognovi monachum. Hei mihi, quid accidit? Quid faciam autem, nescio. Cum vero hæc rescivisset præfectus, eum accersiit, et dicit: Quid tibi vis, frater? Quid es tristis? Præfecto autem monasterii dixit is, qui præerat diversorio: Quid mihi volo? De cætero

nullum amplius videam aut conveniam monachum. Postquam autem a præfecto rursus fuit rogatus is, qui præerat diversorio: Propter quam causam hæc dicis? respondit et dixit: Filiam habebam unicam, in quam spem meam collocabam, quod ea esset requies meæ senectutis. Ecce vero quid fecit Marinus? eam prægnantem reddidit, quem dicitis esse Christianum et pium. Hæc cum audiisset præfectus, stupefactus dicit ei: Quid possum tibi facere, cum ipse non sit hic? Sed quando venerit ex ministerio, nihil est aliud quod agam, nisi ut expellam e monasterio. Cum autem venisset Marinus cum aliis tribus fratribus, accersit eum præfectus, et dicit ei: Abba, hæc ne est tua vivendi ratio et exercitatio? Quando diversatus fuisti in diversorio, attulisti vitium filiæ præfecti diversorii. Huc autem veniens ejus pater tanquam per theatrum traduxit nos monachos. Marinus, vero his auditis, se humi projecit in faciem, dicens præfecto: Condona mihi humili et peccatori propter Dominum, o pater, quoniam tanquam homo erravi. Tunc præfectus ei iratus, ejecit eum e monasterio.

A ἀββᾶ Μαρίνου σὺν τοῖς ἄλλοις τρισὶν ἀδελφοῖς, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἡγούμενος· Αὕτη ἔστιν ἡ πολιτεία σου καὶ ἡ ἄσκησις, ὅτι καταλύσαντος σου ἐν τῷ πανδοχείῳ, διέφθειρας τὴν θυγατέρα τοῦ πάνδοχος; καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ὧδε θέατρον ἡμᾶς τοῖς κοσμικοῖς ἐποιήσεν; Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Μαρῖνος ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον λέγων· Συγχώρησόν μοι, πάτερ, διὰ τὸν Κύριον, ὅτι ὡς ἄνθρωπος ἐπλανήθην. Ὁ δὲ ἡγούμενος ὀργισθεὶς ἐξέβαλεν αὐτὸν ἔξω τοῦ μοναστηρίου ἐν ὀλίγαις.

V. Egressus autem beatus extra vestibulum monasterii, mansit sub dio, sustinens frigus et æstum annos tres. Qui ergo ingrediebantur et egrediebantur ex monasterio, rogabant ipsum, dicentes: Cur sic sedes, abba, afflictus in vestibulo? Ille autem dixit eis: Quoniam sum fornicatus, propterea ejectus sum ex monasterio. Cum vero venisset pariendi tempus filiæ præfecti diversorii, peperit puella filium masculum. Puerum autem tollens pater ejus, venit ad monasterium; et cum invenisset Marinum sedentem extra monasterium, projecit ei puerum, et statim recessit. Marinus vero sumens puerum in manus, dicebat lamentans: Hei mihi misero et abjecto: ego certe humilis et nequam, accipio pro meritis meorum peccatorum. Cur autem hic quoque infelix puer mecum moritur? Cœpit vero accipere lac a pastoribus, et sic alebat puerum ut pater. Non satis autem erat Marino afflictio et pudor quo afficiebatur quotidie: sed puer quoque flens et excernens, contaminabat et sordidabat ejus vestes. Post spatium autem trium annorum, seditionem agitarunt omnes fratres, dicentes præfecto: Pater venerande, sufficit fratri Marino pœna, quam sustinuit. De cætero rogamus, accipe eum rursus in monasterium: maxime vero, quod coram omnibus confessus est lapsum suum. Cum autem contradiceret præfectus, et non persuaderetur eum accipere, cœperunt monachi ei rursus dicere: Nisi fratrem Marinum rursus acceperis in monasterium, o Pater, nos quoque recedimus. Quomodo possumus a Deo petere, ut condonet nobis nostra peccata, cum frater noster tres annos sub dio sedeat in vestibulo?

B Ε. Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἐκαθέζετο αἴθριος ὑπομένων τὸ ψῦχος γενναίως καὶ τὸν καύσονα. Οἱ οὖν εἰσερχόμενοι καὶ ἐξερχόμενοι ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες· Διὰ τί ὧδε καθέζεσαι; Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὅτι ἐπόρνευσα, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεβλήθην ἐκ τοῦ μοναστηρίου. Φθάσαντος δὲ τοῦ τόκου τῆς θυγατρὸς τοῦ πάνδοχος, ἐγέννησεν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ παῖδα ἄῤῥενα, καὶ ἐπάρας αὐτὸ ὁ πάνδοξ, παραγίνεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Εὑρὼν δὲ τὸν Μαρῖνον ἔξωθεν τοῦ πυλῶνος καθήμενον, προσρίψας αὐτῷ τὸ παιδίον λέγει· Ἰδοὺ τὸ κακῶς ἔσπειρας τέκνον σου, λαβὲ αὐτό. Καὶ εὐθέως ἀνεχώρησεν. Λαβὼν οὖν ὁ Μαρῖνος τὸ παιδίον, ἐθλίβετο περὶ αὐτοῦ λέγων· Ναὶ ἐγὼ τὰς ἁμαρτίας μου ἀπολαμβάνω· διὰ τί δὲ καὶ τὸ ἄθλιον βρέφος τοῦτο σὺν ἐμοὶ ἀποθνήσκει; Ἤρξατο οὖν γυρόειν, C καὶ λαμβάνειν γάλα ἀπὸ τῶν ποιμένων, καὶ τρέφειν τὸ παιδίον ὡς πατήρ· οὐκ ἤρκει δὲ αὐτῷ ὁ περισπασμὸς ὃν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον κλαῖον καὶ ὀδυρόμενον ἠχρείου τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τρία ἔτη ἰδόντες οἱ ἀδελφοὶ τὴν τοσαύτην αὐτοῦ θλίψιν καὶ ὑπομονὴν, προσελθόντες λέγουσι τῷ ἡγουμένῳ· Ἀρκεῖ αὐτῷ ἡ ἐπιτιμία, ὅτι ἐπὶ πάντων ὁμολογεῖ τὸ ἑαυτοῦ σφάλμα. Τοῦ δὲ ἡγουμένου ὅλως μὴ πυθομένου δέξασθαι αὐτὸν, λέγουσιν οἱ ἀδελφοὶ, ὅτι, Ἐὰν μὴ δέξῃ αὐτὸν, καὶ ἡμεῖς ἀναχωροῦμεν τοῦ μοναστηρίου· ἄρα πῶς ἔχομεν αἰτήσασθαι συγγνώμην περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν σήμερον τριετοῦς χρόνου καθημένου αὐτοῦ αἰθρίου;

VI. Hæc cum audiisset præfectus a monachis, dicit eis: Revera propter peccatum, quod fecit, non est dignus huc ingredi: propter vestram tamen charitatem et preces eum accipio, et cum accersiisset Marinum coram omnibus, dicit ei: Frater, non es dignus stare in primo tuo loco, propter peccatum quod fecisti: propter fratrum autem charitatem et preces, accipio te omnium postremum in regulam. Marinus vero cœpit præfecto dicere cum lacrymis: Hoc quoque mihi magnum est, o venerande Pater, quod me dignum feceris, qui ingrederer intra vestibulum, ut sic quoque dignus habear, qui serviam sanctis meis Patribus. Et cum

D ς′. Τότε ἐδέξατο αὐτὸν ὁ ἡγούμενος λέγων· Ἰδοὺ διὰ τὴν ἀγάπην τῶν ἀδελφῶν δέχομαί σε, ἔσχατον μέντοι πάντων ὄντα. Ὁ δὲ ἔβαλε μετάνοιαν λέγων· Μέγα μοί ἐστι, πάτερ, ἵνα ὅλως ὑπὸ τὴν στέγην ὑμῶν εἰσέλθω· Ἔβαλε δὲ αὐτὸν ὁ ἡγούμενος εἰς τὰ ἀτιμότερα ἔργα τοῦ μοναστηρίου· καὶ ἐποίει αὐτὰ μετὰ σπουδῆς ἐν πολλῷ πόνῳ διάγων· εἶχε δὲ καὶ τὸ παιδίον ὄπισθεν αὐτοῦ κράζοντα καὶ ζητοῦντα τὰ πρὸς τὴν βρῶσιν καὶ ὅσα ἐστὶ τοῖς νηπίοις σιτίσια. Αὐξηθὲν οὖν καὶ ἀνατραφὲν ἐν πολλῇ ἀρετῇ ἠξιώθη τοῦ μοναχικοῦ σχήματος.

eam accepisset præfectus, immisit ad viliora et abjectiora opera monasterii. Is vero ea faciebat cum studio et magno metu et compunctione. Habebat autem puerum quoque Marinus, eum retro sequentem et clamantem : Ta ta ta, et requirentem ea quæ sunt pueris necessaria ad alimentum. Non solum enim his ærumnis et afflictionibus premebatur Marinus, sed etiam de alendo hoc puero erat valde sollicitus. Cum crevisset autem puer, degebat in monasterio, educatus in virtute et in temperantia. Porro vero saucto quoque et monastico habitu est dignatus. Sicque proficiebat in humilitate et multa obedientia, ut amaretur ab omnibus.

Ζ'. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἠρώτησεν ὁ ἡγούμενος A τοὺς ἀδελφοὺς λέγων · Ποῦ ἐστιν ὁ ἀδελφὸς Μαρῖνος; ὅτι ἔχω σήμερον τρίτην ἡμέραν οὐκ οἶδα αὐτὸν εἰς ψαλμῳδίαν · ἀεὶ γὰρ πρὸ πάντων εὑρίσκετο · εἰσέλθατε εἰς τὸ κέλλιον αὐτοῦ μὴ ἀῤῥωστίᾳ τινὶ κατάκειται. Ἀπελθόντες οὖν εὗρον αὐτὸν τελειωθέντα, καὶ ἀπήγγειλαν τῷ ἡγουμένῳ, ὅτι ὁ ἀββᾶς Μαρῖνος ἐτελειώθη, καὶ εἶπεν · Ἆρα πῶς ἀπῆλθεν ἡ ἀθλία αὐτοῦ ψυχή; ποίαν ἀπολογίαν βουλομένη δοῦναι; Καὶ προσέταξε κηδευθῆναι αὐτόν. Καὶ ὡς ἦλθον ἀποπλύναι αὐτὸν, εὗρον ὅτι γυνὴ ἦν, καὶ πάντες ἀνέκραξαν τό · Κύριε, ἐλέησον. Ὁ δὲ ἡγούμενος ἐπυνθάνετο · Τί ἐστιν, ὃ ἔχετε; Οἱ δὲ εἶπον ὅτι Ὁ ἀδελφὸς Μαρῖνος γυνή ἐστιν. Τότε εἰσελθὼν ῥίπτει ἑαυτὸν εἰς πρόσωπον κλαίων καὶ λέγων · Ὧδε ἀποθνήσκω εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ πόδας, ἕως οὗ ἀκούσω B συγχώρησιν. Ἦλθε δὲ αὐτῷ φωνὴ λέγουσα ὅτι, Εἰ μὲν εἰδὼς τοῦτο ἔπραξας, οὐκ ἂν σου συνεχωρήθη ἡ ἁμαρτία · ἐπειδὴ δὲ ἐν ἀγνοίᾳ ἐποίησας, ἀφεθήσεταί σοι.

VII. Post hæc autem cum vidisset Dominus perfectam esse ejus fidem et tolerantiam, et esse dignam regno cœlorum, accepit eam in æterna paradisi tabernacula, nemine sciente. Nam cum is obiisset, et nec egrederetur ad servitium monasterii, et nec ad psalmodiam regulæ, rogavit præfectus fratres, dicens: Ubi est abbas Marinus? Ecce enim jam præterierunt tres dies ex quo eum Primus autem, omnium inveniebatur in regula. Ingredimini ergo ejus cellam, et videte, num in non vidi in psalmodia, neque in suo ministerio. aliquam ceciderit ægritudinem. Cum autem venis sent fratres in cellam, beatæ, ingressi invenerunt eam consummatam in Domino, et puerum ei assidentem et flentem. Tunc propere egressi fratres, præfecto renuntiarunt, dicentes: Frater Marinus dormiit. Ille vero cum audiisset, miratus est et dixit: Quomodo excessit ejus anima. aut quam Deo allaturus est excusationem de iis quæ peccavit? Tunc de cætero jussit, ut ei justa facerent. Cum autem venissent fratres, ut eum componerent ad sepeliendum, invenerunt eum esse mulierem: et stupefacti, cœperunt omnes una voce clamare: Domine, misere. Præfectus vero cum tumultum audiisset et conturbationem, rogavit, dicens : Quidnam hos sibi vult? Illi autem dicunt ei cum admiratione : Frater noster Marinus est sexu mulier. Cum venisset ergo præfectus, et vidisset rem admirabilem et præter opinionem, se humi projecit, et tenens pedes beatæ, cum multis lacrymis clamabat, dicens: Ignosce mihi, Domine Jesu Christe, quod per ignorantiam peccavi in sanctam et castam tuam sponsam. Et rursus procidens ad venerandas et sanctas ejus reliquias, clamabat, dicens: Hic moriar ad sanctos et venerandos tuos pedes, donec audiero mihi esse condonata ea quæ in te peccavi. Cum is autem diu defleret et plangeret, venit ad eum vox de cœlo, dicens: Si hoc quidem sciens fecisses, non tibi condonassem; quia autem nesciens hoc fecisti, peccatum fuit tibi condonatum.

Η'. Καὶ ἐγερθεὶς δηλοῖ τῷ πανδοχεῖ · καὶ εἰσελ- C θόντος αὐτοῦ λέγει · Ἰδοὺ ὁ Μαρῖνος ἐκοιμήθη. Ὁ δὲ λέγει · Ὁ Θεὸς συγχωρήσει αὐτῷ, ὅτι ἔρημόν τὸν οἶκόν μου ἐποίησεν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἡγούμενος · Μετανόησον, ἀδελφὲ, ὅτι ἥμαρτες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ κἀμὲ σὺ ἐπῆρες τοῖς λόγοις σου · ὁ γὰρ Μαρῖνος γυνή ἐστιν. Καὶ ἐπιγνοὺς τοῦτο ὁ πάνδοξ ἐξέστη καὶ ἐδόξασε τὸν Θεόν. Καὶ ἰδοὺ, ἐν ὀλίγῃ ὥρᾳ παραγίνεται ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἐλεγχομένη καὶ λέγουσα τὴν ἀλήθειαν, ὅτι Ὁ στρατιώτης ἐπάτησέ με, καὶ ἐμίανε, καὶ παραχρῆμα ἰάθη· Καὶ λαβόντες οἱ ἀδελφοὶ τὸ λείψανον τῆς ὁσίας Μαρίας, μυρίσαντες κατέθεντο ἐν τόπῳ σεμνῷ μετὰ πάσης δωροφορίας. Χριστὸν ἀνυμνοῦντες τὸν Σωτῆρα τῶν ἁπάντων, τὸν ἀεὶ δοξάζοντα τοὺς δοξάζοντας αὐτόν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VIII. Tunc surgens præfectus a venerandis ejus reliquiis, statim misit ad præfectum diversorii, dicens : Veni cito ad nos, nam te volo convenire. Cum autem venisset præfectus diversorii, dicit ei præfectus monasterii : Ecce frater Marinus est mortuus. Is vero dicit præfecto monasterii : Deus ei condonet id quod fecit in abjectam meam filiam. Dicit ei præfectus monasterii : Pœnitentiam age, o frater. Nam peccasti coram Deo. Sed me quoque tuis verbis decepisti, et peccavi ego quoque propter te. Ecce enim Marinus revera est mulier, Cum hæc autem audivisset præfectus diversorii, et præfecti verbis fuisset obstupefactus, mansit mutus et attonitus. Eum vero manu apprehendens præfectus monasterii, duxit eum in locum, in quo ja- D cebat beata Maria : et cum eam honeste et decore locasset ac composuisset, ei ostendit ipsam esse sexu feminam, et eam fuisse temere maledictis appetitam. Tunc cœpit diversorii quoque præfectus deflere propter inopinatum ab eo visum miraculum Post hæc autem justa fecerunt sanctis et venerandis ejus reliquiis, et deposuerunt in insigni loco monasterii, cum psalmis et hymnis et multis luminibus, octavo mensis Februarii. Statim vero venit filia præfecti diversorii a dæmone correpta, et confitens omnem veritatem, et dicens : Talis miles me fe-

fellit, et persuasit, ut falso accusarem hanc beatam. Deinde cum appropinquasset loculo beatæ, præfecto et fratribus rogantibus sanctæ venerandas reliquias, protinus ipsa hora fuit curata et mundata a dæmone. Tunc cum vidissent miraculum, quod erat præter opinionem, laudarunt omnes clementem et benignum Deum propter signum quod factum fuerat, et propter patientiam et tolerantiam beatæ, quod perstitisset usque ad mortem, non aperiens se esse mulierem, propter regnum cœlorum. Et nos ergo o fratres dilecti, æmulemur ejus fortitudinem, constantiam et tolerantiam, ut inveniamus misericordiam et gratiam in futuro sæculo, a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Chrisro, cui gloria et potentia simul cum Patre et Spiritu sancto nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS

MAURICII

ET SEPTUAGINTA EJUS DISCIPULORUM.

(Latine apud Surium ad diem 18 Julii ; Græca nunc primum prodeunt ex cod. ms. 1542. sæc. x. EDIT. PATR.)

I. Martyrum memoria est ostensio pietatis in A Deum et mentis quæ tenetur amore sapientiæ, cum Deo conjunctio : materiæ commistio cum rebus expertibus materiæ et pax impatibilitatis, quæ refrenat animi perturbationes. Quis enim venerandum et divinum eorum certamen mentis intuens oculis, non erit remotus a carne et a mundo, conculcatam intelligens eorum carnem propter suam in Deum pietatem ? Non enim caro his concupiscit, neque pulvis terræ rebellat contra Dei imaginem. Sed sapienter ducebatur id quod est deterius, gubernatum ab eo quod est præstantius, et habens mentem quæ dimoveri non poterat a meta cœlesti. Tale certamen aliquando proponitur septuaginta martyribus, quorum pretiosum et Christi amantem sanguinem, Apameensium excipiens civitas, sanctum B et Deo gratum emisit sacrificium, pro pretioso unguento totum corpus Christi, nempe sanctam Ecclesiam, in eorum sanguine inungens.

II. Maximianus enim in primis impius et iniquus imperator, quamlibet, quantumvis magnam, crudelitatem contendens superare, studebat ut omnes qui subjecti erant ejus imperio, offerrent exsecrandis et immundis simulacris : ut per eorum adorationem et deorum qui falso nominantur falsam religionem, suo imperio acquireret præsidium et magnificentiam. Cum hoc ergo facere statuisset, ipse seipsum ad hoc sedulum et industrium constituit ministrum. Non enim sustinebat jubendo

Α'. Μαρτύρων μνήμη φιλοθείας καθέστηκεν ἔνδειξις καὶ φιλοσόφου διανοίας πρὸς Θεὸν κοινωνία ὕλης ἐπιμιξία πρὸς τὴν ἄυλον λῆξιν ἀπαθείας εἰρήνη χαλινούσης τὰ πάθη οὐρανίων πνευμάτων καὶ γηΐνων σωμάτων σπενδομένων ἀλλήλοις · τίς γὰρ αὐτῶν τὸν ἀγῶνα τοῖς νοητοῖς θεώμενος ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔξω σαρκὸς καὶ κοσμου γενήσεται πατουμένην τὴν σάρκα θεοφιλῶς κατανοῶν ; Οὐ γὰρ τούτοις ἡ σάρξ ἐπεθύμει, οὐδὲ ὁ χοῦς τῆς γῆς κατὰ τῆς θείας εἰκόνος ἐτραχηλίαζεν · ἀλλ' ἤγετο σοφῶς τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος κυβερνώμενον, ἀκλινῆ τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὴν οὐράνιον νύσσαν κεκτημένον · τοιοῦτος ἆθλός ποτε καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα προχειρίζεται μάρτυσιν, ὧν τὸ φιλόχριστον αἷμα ἡ τῶν Ἀπαμέων δεξαμένη μητρόπολις θυσίαν ἁγίαν καὶ εὐάρεστον ἀνέπεμψε τῷ Θεῷ, ἀντὶ μύρου πολυτίμου τὸ πᾶν σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἐν τῷ αἵματι τούτων μυρίσασα.

Β'. Μαξιμιανὸς γὰρ, ὁ δυσσεβέστατος βασιλεὺς, πᾶσαν ὠμότητος ὑπερβολὴν νικᾷν φιλοτιμούμενος, ὅλην τὴν ὑπ' αὐτὸν πολιτείαν τοῖς ἀκαθάρτοις προσφέρειν ἐσπούδαζε δαίμοσιν, ὡς ἂν δῆθεν διὰ τῆς προσκυνήσεως τῆς τῶν ψευδωνύμων θεῶν θρησκείας φυλακὴν τε καὶ μεγαλοπρέπειαν τῇ οἰκείᾳ βασιλείᾳ περιποιήσοιτο. Τοίνυν ποιεῖν δοκιμάσας αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο σπουδαῖον λειτουργὸν προχειρίζεται · οὐ γὰρ ἠνείχετο διὰ κελεύσεως γράφειν, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, τοῖς κατὰ χώραν ἄρχουσι τῆς εἰδω-

λολατρείας φροντίζειν· ἀλλὰ ἀόχνως αὐτὸς τὴν οἰκουμένην περιήρχετο ὑπηρέτης ὀξὺς τῶν βωμῶν τῶν δαιμόνων γινόμενος, ἐλπίζων διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀποστάντας τῆς δεισιδαιμονίας αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ προσφοιτήσαντας αὐτομολῆσαι παρασκευάζειν πρὸς τὴν πλάνην τῶν ἀκαθάρτων αὐτοῦ καὶ βδελυκτῶν θεῶν. Μετὰ τοιαύτης οὖν γνώμης τὴν Ῥώμην καταλιπὼν Μαξιμιανὸς ὁ δυσσεβέστατος τύραννος καὶ διὰ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τὴν ὁδοπορίαν ποιούμενος, κατήντησεν εἰς Ἀπάμειαν τὴν μητρόπολιν τῆς δευτέρας τῶν Σύρων ἐπαρχίας, ἔνθα τῶν εἰδώλων οἱ ἱερεῖς προσελθόντες αὐτῷ κατηγόρουν τῶν Χριστιανῶν λέγοντες· Ὦ θειότατε βασιλεῦ, παῤῥησίαν ἡμῖν πρὸς τὴν εὐσέβειαν τῶν θεῶν δωρησαμένων ἀναφέρομεν ἐπὶ τὸ ἀήττητόν σου κράτος, ὅτι τῶν παρ' ἡμῖν ἕκαστος μετὰ φόβου καὶ πόθου τοὺς πατρῴους σου τιμᾷ θεούς, μάλιστα δὲ τὸν Δία τὸν πατέρα τῶν θεῶν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν θαυμάσιον τοὺς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους θεοὺς συνετῶς φυλάττοντάς τε καὶ περιποιουμένους τὴν βασιλείαν τῆς ἐξουσίας σου. Μαυρίκιος δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἑβδομήκοντα στρατιῶται τοῦ κράτους σου, ἐκ τῶν σῶν ὑψωθέντες δωρεῶν καὶ τὰς φιλοτίμους σου, καρπωσάμενοι χάριτας, ἀτιμάζουσι τοὺς θεοὺς καὶ κατὰ τῆς ἀηττήτου σου τετυραννήκασι βασιλείας, τῇ πλάνῃ συναπαγόμενοι τῶν λεγομένων Χριστιανῶν.

Γ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος Μαξιμιανὸς ἐθυμώθη τῇ ψυχῇ, καὶ τὰς φρένας ἠλλοιώθη, καὶ τὴν διάνοιαν ὑπὲρ κάμινον ἐξεκάσθη, ἐξαιρέτως διδαχθεὶς ὅτι ἐν ταῖς αὐτοῦ στρατείαις τοιούτους στρατιώτας ὑπάρχειν. Καὶ δὴ ἡμέραν ἐπιτηρήσας ἐπίσημον καὶ τόπον ἐπιτήδειον εὑρηκὼς πρὸς θεωρίαν τοῦ δήμου, μέσον τῶν ἀρκτῴων πυλῶν τῆς Ἀπαμέων μητροπόλεως Γιτνείας Ἀμαξικῆς λεγομένης, κἀκεῖσε τὸ δικαστήριον εὐτρεπισθῆναι κελεύσας, ἀχθῆναι τοὺς ἀοιδίμους προσέταξε μάρτυρας. Ἐφ' ὑψηλοῦ τοίνυν βήματος τοῦ δυσσεβεστάτου τυράννου καθεσθέντος, πάσης τῆς πόλεως καὶ πάσης ἡλικίας εἰς τὴν τούτων θεωρίαν συνδραμούσης, ὡς μηδὲ τῶν θαλαμευομένων παρθένων καταλειφθεισῶν ἐν τοῖς οἰκείοις καταγωγίοις, ἦγον οἱ δορυφόροι τοὺς ἑβδομήκοντα στρατιώτας τοῦ Χριστοῦ, οὓς θεασάμενος ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν τούτων ἔξαρχον εἶπεν· Ἡμεῖς ἐλπίζομεν, ὦ Μαυρίκιε, ὡς τῶν ἡμετέρων ἀπολαύοντες δωρεῶν, καὶ βασιλικῇ τροφῇ ἐναβρυνόμενοι, καὶ τῶν κοσμουμένων ἐν ἀξιώμασι τὰ πρωτεῖα παρ' ἡμῶν εὐτυχήσαντες κατίχνως τῆς ἡμετέρας ἰθύνεσθαι γαληνότητος, καὶ τοὺς ἐπιχειροῦντας τῆς ἡμετέρας θεοφεύλοῦς θρησκείας ἀ.... πηδᾷν πράξεσιν ἀνδρείαις καὶ διδασκαλίαις παντοδαπαῖς εἰς τὸ ὑγιὲς ἐπιστρέφεται τὸ οσρ θεραπεύοντες, καὶ τὸ χωλοῦν διορθούμενοι, καὶ τὸ πολεμοῦν εἰρηνεύοντες, καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἅπαν τὸ μὴ κατὰ τὸν ἡμέτερον σκοπὸν πολιτευόμενον ὡς πολέμιον ὑποτάττοντες. Ἐδιδάχθημεν δὲ πᾶν τὸ ἐναντίον, ὡς ἔοικε, περὶ ὑμῶν· πρὸς οἷς γὰρ ἑτέρους ἐκ τῆς ἡμετέρας δεισιδαιμονίας ἀφηνιάσαντας οὐκ ἐπεστρέψατε, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ τῶν

scribere ad locorum præsides, ut imperatores qui eum præcesserant, ut idolorum cultus curam gererent; sed ipse impigre et diligenter obibat orbem terræ, effectus velox minister altarium dæmonum, sperans infelix per suum adventum se effecturum, ut qui defecerant ab ejus superstitione, et accesserant ad veritatis Christi cognitionem, transfugerent ad errorem suorum immundorum et exsecrandorum deorum. Tali ergo animo Romam relinquens Maximianus impius tyrannus, et per Orientis partes iter faciens, pervenit Apameam, quæ est metropolis secundæ provinciæ Syrorum. Quo in loco idolorum sacerdotes ad eum accedentes, accusabant Christianos, dicentes ei: O divinissime imperator, cum dii nobis dederint loquendi libertatem apud tuam pietatem, deferimus ad tuam invictam potentiam, quod unusquisque eorum qui sunt apud nos, cum timore et desiderio honorat maximos et patrios deos: maxime autem Jovem patrem deorum, et Apollinem admirabilem, qui sunt aliis diis superiores, et imperium tuæ potestatis valde conservant et tuentur. Mauricius autem et qui sunt cum eo septuaginta milites tuæ potentiæ, in altum elati honoribus tuis et muneribus, et qui ditia et magnifica dona ex te perceperunt, deos habent contemptui, et adversus magnum tuum et invictum imperium exercent tyrannidem, abducti ab errore Christianorum.

III. Hæc ergo cum audisset tyrannicus imperator Maximianus, animo valde fuit iratus, et præcordiis incensus, et mente magis arsit quam fornax: præcipue cum accepisset, quod in suo exercitu tales essent milites. Et cum diem observasset insignem, et locum invenisset aptum ad populi spectaculum, in medio portarum septentrionalium metropolis Apemeensium, quæ dicitur Vicinia Amaxica, et jussisset illic parari judicium, jussit duci inclytos martyres. Cum in alto autem tribunali impius sedisset tyrannus Maximianus, concurrisset vero universa civitas et omnis ætas ad eos spectandos, adeo ut nec virgines quidem, quæ degunt in thalamis, remanserint in suis habitaculis, duxerunt satellites septuaginta Christi milites. Quos cum aspexisset imperator, dixit eorum duci: Nos sperabamus, o Maurici, quod nostris fruentes donis, et alimento educti imperatorio, primosque honores et dignitates a nobis consecuti, insisteretis vestigiis nostræ tranquillitatis, et eos qui conarentur resilire a nostra deo grata legione, fortibus factis et omne genus doctrinis converteretis ad sanitatem, quod ægrotaret curantes, et quod claudicaret corrigentes, et quod bellum gereret pacificantes: et ut semel dicam, quiquid se non ex nostro haberet instituto, tanquam inimicum et hostile subjicientes. Sed de vobis, ut videtur, contrarium accepimus. Non solum enim non convertistis eos qui adversus nostram rebellarunt religionem, sed etiam ipsi adversus deos nostros omnipotentes tyrannidem exercentes, et qui eis sunt constituti honores

et sacrificia ac libamina abolentes, aliis fuistis duces ad barathum interitus, si vera sunt quæ de vobis ad nostras aures pervenerunt.

IV. Dixit sanctus Mauricius : Imperator, quæ a nobis exercetur tyrannis adversus deos, qui sunt nullo sensu præditi, nobis validam acquirit victoriam a vero Deo, et coronam gloriæ. Non enim aspernamur et nihili facimus Deum, qui nos finxit, ut stulta est tua traditio : sed glorificamus eum, qui est solus verus Deus, qui fecit cœlum et terram et mare, et omnia qui in eis sunt. Improbos autem et immundos dæmones et qui hominibus afferunt exitium, quæ sunt surda et cæca simulacra, et nullo sensu prædita, non convenit deos vocare, o imperator. Dixit imperator Maximianus : Cum honorem a diis sis consecutus, et militiæ primum locum sortitus, o Maurici, eis pulchram refers gratiam. Dixit sanctus Mauricius : Nunquam honorem accepi a diis vestris, neque volo eos honorare. Quis enim unquam ex hominibus, qui Dei habet cognitionem, sustinuerit honorare materias nullo sensu præditas ? Sed quibus non est mens, quæ rectis gubernatur rationibus, propterea quod jumentis comparati sint insipientibus, et similes facti sint eis [1], ii lapides et ligna in deos referunt, mentemque eis tribuunt, et honorant tanquam deos. Dixit imperator Maximianus : Quoniam primas partes obtinuisti in ordinibus nostræ administrationis, o Maurici, id tibi magnam præbuit confidentiam et effecit audaciorem : adeo ut splendide et citra ullam conturbationem respondeas nostræ serenitati. Jubetque, eo separato, reliquos interrogari, et blande eis dicit imperator : Quis vobis tantam fecit injuriam, o fratres, ut deficeretis a diis servatoribus : accederetis autem errori hominum qui adorant hominem crucifixum tanquam unum homicidam ? Non enim sic vos erudiimus, neque in tali doctrina eduximus.

V. Tunc vere beati Theodorus et Philippus, tanquam ex ore sanctorum septuaginta martyrum, dixerunt imperatori : Nos, o tyranne imperator Maximiane, tantum absumus ab errore, ut te quoque optemus liberari ab errore, a quo nos quoque fuimus liberati, unum et solum adorantes verum Deum, Patrem omnipotentem, et unigenitum ejus Filium Jesum Christum Dominum nostrum, qui est Dei virtus et Dei sapientia [2] : et sanctissimum ejus Spiritum, qui nobis inspiravit cognitionem et intelligentiam, ut confitearis quidem Trinitatem, quæ est ejusdem essentiæ : abomineris autem immundam tuam religionem : et hanc quidem abjicias, quæ est ad tempus, militiam : Deo vero milites, qui est Rex exercituum. Dixit Maximianus imperator : Video, o Philippe, te senectutem quidem habere reverendam : intelligentia autem multum cedere juvenibus. Confuge ergo ad deos, et sis bo-

A ἡμετέρων παντοκρατόρων θεῶν τυραννήσαντες καὶ τὰς νενομισμένας αὐτοῖς τιμάς τε καὶ θυσίας καὶ σπονδὰς ἀθετήσαντες, ὁδηγοὶ πρὸς βάραθρον ἀπωλείας ἑτέροις γεγόνατε· ἥπερ ἀληθείᾳ κυροῦται τὰ εἰς ἡμετέρας ἀκοὰς καθ' ὑμῶν ἀφικόμενα.

Δ'. Μαυρίκιος εἶπεν· Ἡ παρ' ἡμῶν τυραννία κατὰ τῶν ἀναισθήτων σου θεῶν, βασιλεῦ, νίκην ἡμῖν ἰσχυρὰν παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ στέφανον δοξης περιτίθησιν· οὐ γὰρ ἀθετοῦμεν τὸν πλά- . . . . τα ἡμᾶς Θεὸν κατὰ τὴν ἀνο- . . . . . παράδωσιν· ἀλλὰ δο . . . . . (ξ) άζομεν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν . . . . . . (τὸν) ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν . . . . . (γῆν) καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Τοὺς δὲ δαίμονας τοὺς τῶν ἀνθρώπων φθοροποιοὺς B οὐ πρέπει σοι καλεῖν θεοὺς, ὦ βασιλεῦ. Μαξιμιανὸς εἶπεν· Ἐπειδὴ, τῆς τῶν θεῶν ἀπολαύσας τιμῆς, τῶν πρωτείων τῆς στρατείας ἠξιωθης, Μαυρίκιε, καλὴν αὐτοῖς ἀποδίδως τὴν ἀμοιβήν. Μαυρίκιος εἶπεν· Οὐδὲ τιμὴν ἐδεξάμην παρὰ τῶν ὑμετέρων θεῶν, οὐδὲ τιμᾷν αὐτοὺ, βούλομαι· τίς γὰρ ἀνθρώπων ποτὲ γνῶσιν ἔχων Θεοῦ τὰς ἀναισθήτους τιμᾷν ἀνέξοιτο ; ἀλλ' οἷς οὐχ ὑπάρχει νοῦς, λογισμόῖς ὀρθοῖς κυβερνώμενος διὰ τὸ παρασυμβληθῆναι τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιωθῆναι αὐτοῖς· οὗτοι θεοποιοῦσιν τοῖς λίθοις καὶ τοῖς ξύλοις ἀπονέμουσι γνώμην καὶ τιμῶσιν ὡς θεούς. Μαξιμιανὸς ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Ἡ τῶν πρωτείων τοῦ ὑμετέρου τάγματος διοίκησις, Μαυρίκιε, πολλὴν σοι παῤῥησιαν παρέσχε, καὶ θρασύτερον ἀπειργάσατο C εἰς τὸ λαμπρῶς καὶ ἀκαταπλήκτως πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀποκρίνεσθαι γαληνότητα, καὶ κελεύει, χωρισθέντος αὐτοῦ, τοὺς λοιποὺς ἐρωτᾶσθαι. Καί φησι πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλεύς· Τίς τοσοῦτον ὑμᾶς ἠδίκησεν, ἀδελφοί, ὡς ἐκ τῶν σωτήρων ἀποστῆναι θεῶν, προστεθῆναι δὲ παρασκευάσας τῇ πλάνῃ τῶν προσκυνούντων ἄνθρωπον σταυρωθέντα ὡς ἕνα τῶν φονέων ; Οὐ γὰρ οὕτως ὑμᾶς ἐπαιδεύσαμεν οὐδὲ τοιαύταις διδασκαλίαις ἐθρέψαμεν.

Ε'. Τότε Θεόδωρος καὶ Φίλιππος ὡς ἐκ στόματος τῶν ἁγίων ἑβδομήκοντα μαρτύρων εἶπον· Ἡμεῖς, ὦ τύραννε Μαξιμιανὲ, τοσοῦτον πλάνης ἀπέχομεν, ὡς καὶ σε τῆς ἀπατης οἰκτείρομεν, ἧς ἠλευθερώθημεν τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν προσκυνοῦντες Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ D Υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν, Θεὸν, δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν ὑπάρχοντα, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ πανάγιον τὸ ἐμπνεῦσαν ἡμῖν γνῶσιν καὶ σύνεσιν· ὁμολογεῖν μὲν Τριάδα ὁμοούσιον, βδελύττεσθαι δὲ τὴν ἀκάθαρτόν σου θρησκείαν· καὶ τὴν μὲν πρόσκαιρον ταύτην ἀποβάλλεσθαι θρησκείαν, στρατεύεσθαι δὲ τῷ Θεῷ τῷ βασιλεῖ τῶν δυνάμενων. Μαξιμιανὸς ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Βλέπω σε, Φίλιππε, γῆρας μὲν αἰδέσιμον ἔχοντα, σύνεσιν δὲ πολὺ τῶν νέων λειπόμενον· αὐτομόλησον οὖν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ γενοῦ σύμβουλος ἀγαθὸς τοῖς λοιποῖς σου στρατιώταις τῆς εἰς τοὺς θεοὺς προσκυνήσεως, ὅπως ἂν

[1] Psal. XLVIII. [2] I Cor. I.

τιμῶν μειζόνων ἀξιωθῇς παρ' ἡμῶν. Ὁ δὲ ἅγιος Φίλιππος εἶπεν· Ἐγὼ σύμβουλος πονηρὸς οὐ γενήσομαι τοῖς αὐτοπροαιρέτως ὁδηγηθεῖσιν εἰς τὸν φόβον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γέγραπται· « Οὐαὶ, δι' οὗ τὸ κακὸν ἔρχεται! Μαξιμιανὸς εἶπεν· Τὸ μακρόθυμον τῆς ἡμετέρας ἀνεξικακίας τολμηρότερόν σε πεποίηκεν, Φίλιππε. Μὴ οὖν ἐπιμείνητε τοῖς αὐτοῖς, ἵνα μὴ δικαίως τὴν δίκην καθ' ὑμῶν παρωτρύνητε καὶ γένησθε δεῖγμα τῆς ἡμετέρας ἀγανακτήσεω, τολμῶντες, ὀνομάζειν τὸν παρ' ὑμῶν θεοποιούμενον ἄνθρωπον. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ ἅγιοι ἑβδομήκοντα εἶπον τῷ τυράννῳ· Ἡ κενόδοξος ἀπειλὴ τῆς σῆς, βασιλεῦ, βδελυρίας δύναμιν ἐξ ὕψους ἡμῖν χαρίζεται· οὐ γὰρ ἐνοικεῖ φόβος βασάνων, εἰς διάνοιαν βεβαίων τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον.

ϛ'. Τότε ὁ βασιλεὺς Μαξιμιανὸς ἐκέλευσεν ἀφαιρεθῆναι τῶν ἁγίων ἑβδομήκοντα τὸ σχῆμα τῆς στρατείας καὶ κοπῆναι αὐτῶν τὰς ζώνας καὶ παραστῆναι αὐτῷ μετὰ πολλῆς ἀτιμίας. Καὶ ταῦτα τῶν ὑπασπιστῶν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους διαπραξαμένων, ἔφη πρὸς αὐτοὺς ὁ τύραννος, Ἴδε, οἵας ἀτιμίας ἐτύχετε διὰ τὴν ἀπείθειαν ὑμῶν. Οἱ δὲ ἅγιοι εἶπον πρὸς τὸν τύραννον· Εἰ καὶ σὺ, ὡς νομίζεις, ἐξέδυσας ἡμᾶς, ἀλλ' ἔστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς, ᾧ λατρεύομεν, ἐνδύων ἡμᾶς στολὴν τῆς αἰωνίου δόξης, ἣν αὐτὸς οὐδὲ ἀκούειν καθέστηκας ἄξιος διὰ τὸν Σαταναν τὸν πατέρα σου, τὸν λαλοῦντα ἐν σοί. Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος εἶπεν· Ὦ μιαρώτατοι καὶ τῆς τῶν θεῶν εὐμενείας ἀνάξιοι, ὑμεῖς γεγόνατε τῆς ἑαυτῶν ἀτιμίας πρόφασις· ἐξ ἡμῶν γὰρ τιμηθέντες, καὶ τοὺς θεοὺς ἐνυβρίσατε, καὶ τῆς ἡμετέρας φιλίας κατεφρονήσατε. Ἀποκριθέντες οἱ ἅγιοι εἶπον τῷ τυράννῳ· Ἡ στρατεία σου, ὡς μηδὲν ἔχουσα, παρέρχεται, καὶ ἡ παροῦσα τιμὴ ἀτιμία σοί ἐστιν, ἐπειδὴ τοῦ δεδωκότος σοι τὴν ἐξουσίαν ἐπελάθου Θεοῦ, τὰ δὲ ἄψυχα εἴδωλα, τὰ μὴ ὠφελοῦντα διὰ τὸ μὴ γινώσκειν τὸν τιμῶντα αὐτὰ καὶ ὑβρίζοντα, ἀνοήτως θεοποιεῖς. Ὁ τύραννος εἶπεν· Διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τῆς ἡμετέρας βασιλείας φειδόμενος ὑμῶν καὶ βουλόμενος περιποιήσασθαι τὴν ζωὴν ὑμῶν, ἔτι ἀνέχομαι ὑμῶν. Καὶ ἐκέλευσε τρεῖς ἡμέρας ἀποτεθῆναι αὐτοὺς ἐν τῇ φρουρᾷ, ἵνα τὸ συμφέρον βουλεύσωνται.

A nus consiliarius reliquis tuis militibus de diis adorandis, ut majora dona et honores a nobis consequaris. Dixit sanctus Philippus : Notum tibi sit, o imperator, me non futurum malum consiliarium iis qui sua sponte deducti sunt ad timorem veri Dei. Scriptum est enim [a] : «Væ ei, per quem malum venit.» Dixit imperator Maximianus : Lenitas nostræ patientiæ te audaciorem effecit, o Philippe. Nolite ergo in his insistere, ne justas pœnas in vos irritetis et evadatis exemplum nostræ indignationis, audentes nominare hominem, qui a vobis est relatus in deos. Respondentes vero sancti septuaginta martyres, dixerunt tyranno imperatori : Vanæ et inanes minæ, o imperator, tuæ abominationis, virtutem nobis ex alto largiuntur. Non enim in-
B greditur aut inhabitat metus tormentorum in bona mente et stabili eorum qui diligunt Dominum.

VI. Tunc Maximianus imperator valde iratus, jussit auferri a sanctis septuaginta militibus habitum militiæ, et eis abscindi zonas, et deinde sic eos ad ipsum adduci cum magna ignominia. Cumque hæc magna celeritate effecissent satellites, dixit eis tyrannus : Videte, a quali gloria et honore excidistis, et quale vobis obtigerit dedecus et contemptio propter vestram inobedientiam. Sancti dixerunt tyranno : Etiamsi tu, ut existimas, nos exuisti habitu militiæ, et abscidisti zonas nostras, est Deus noster in cœlis, quem colimus, qui nos induit vestibus et zonis incorruptæ et æternæ ejus gloriæ, quam ipse non es dignus videre aut audire
C propter Satanam patrem tuum, qui in te loquitur et operatur. Tunc valde iratus tyrannus, dixit sanctis : O exsecrandi et indigni deorum benevolentia, vos vestram ignominiam vobis conciliastis. A nobis enim honore affecti, maximos deos affecistis contumelia, et nostram contempsistis amicitiam. De cætero accipite convenienter vestris factis. Respondentes autem sancti, dixerunt tyranno: Imperator, hæc militia tua, ut quæ nihil sit, præterit, et qui adest honor, est tibi dedecus : quoniam oblitus es Dei, qui hanc tibi dedit potestatem. Vana vero et inanima simulacra, quæ te nihil juvant, quod ea non cognoscant eum qui ipsa honore afficit aut contumelia, in deos stolide, ut qui plane sensu careas, refers. Dixit tyrannus : Propter nostri imperii clementiam vobis parcens, et volens vitam vobis esse salvam, adhuc vos patior, jussitque eos tres dies includi in carcere, ut caperent consilium quod eis expediret.

Z'. Τῶν δὲ ὑπασπιστῶν πληρωσάντων τοῦ βασιλέως τὸ πρόσταγμα καὶ εἰς φυλακὴν αὐτοὺς μετὰ κλοιῶν καθειρξάντων, εἶπον πρὸς ἀλλήλους οἱ ἅγιοι· Ἑτοιμάσωμεν ἅπαντες, ἀδελφοί, ὁμοθυμαδὸν τὰς ψυχὰς ἡμῶν εἰς προσευχὴν, καὶ δεηθῶμεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐκτενῶς δοῦναι ἡμῖν σοφίαν τε καὶ γνῶσιν διὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος, καὶ ἐμβαλεῖν εἰς τὸ στόμα ἡμῶν τί ἀπολογήσασθαι, ὅπως θαυμάσῃ ὁ τύραννος τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως ἡμῶν. Καὶ σταθέντες εἰς προσευχὴν οἱ ἅγιοι ἑβδομήκοντα ὡς ἐκ μιᾶς ψυχῆς εἶπον· Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, οὗ ἡ

D VII. Cum autem satellites implessent jussum imperatoris, et eos in custodia inclusissent cum collaribus, sancti dixerunt inter se : Fratres charissimi, paremus omnes nostras animas ad orationem, et intense oremus benignum et clementem Deum nostrum, ut det nobis sapientiam et cognitionem per sanctum Spiritum, et injiciat in os nostrum, quid respondeamus imperatori : ut admiretur ipse quoque tyrannus veritatem nostræ fidei. Et se ad precandum conferentes sancti septuaginta Christi martyres dixerunt tanquam ex uno

[a] Matth. XVIII.

ore et una anima: Domine Jesu Christe, Deus omnipotens, cujus potestas æterna, et regnum non interibit, mitte ad nos sanctissimum tuum Spiritum, et nos per eum erudi, ut in ipso exsultemus et lætemur [4], et vincamus erroris nequitias, et extollamur in vera tua fide per sanctum Spiritum, qui loquitur in nobis convenienter tuæ veræ et a mendacio alienæ promissioni, et pro a nobis ablata mundana dignitate, efficiamur milites in sancta tua civitate, et ascribamur in numerum civium cum omnibus tuis sanctis, qui tibi a sæculo recte in fide placuerunt. Quoniam tu es solus Deus, et te decet gloria et potentia in sæcula. Amen.

VIII. Completis autem tribus diebus, præsidens rursus Maximianus, in eumdem locum portæ Amazizæ rursus concurrente universa civitate, accersiit sanctos. Sancti vero martyres accesserunt tracti a ministris, et steterunt ante impium. Iniquus autem imperator minas temperans clementia, dixit eis : O viri, discite tandem qui vobis expediat : et accedentes, diis sacrificate, et vitam accipite, et non mortem acerbam. Dixerunt sancti martyres : De hoc bonum consilium cepimus, o imperator. Audi attente, et ne nos amplius cogas, aut vim nobis ullam afferas : Statuimus enim odio habere hanc vitam, quæ est ad tempus diligere vero mortem propositam propter Christi desiderium. Per ipsum enim vitam æternam speramus lucrifacere. De cætero ergo fac breviter in nos quod vis. Nos enim non negamus Deum nostrum, neque dæmones tuos unquam adorabimus. Nam in condemnatione hujus mortis, quæ est ad tempus, liberamur ab æterna condemnatione. Hæc cum dixissent sancti martyres, videns tyrannus in medio eorum adolescentem dixit ei : Dic, adolescens, quod est tibi nomen, et cujas es genere? Dixit adolescens : Nominor quidem Photinus, a vera luce accepto nomine. Sum autem miles Christi, qui pudore affecit patrem tuum Satanam. Et sum genere quidem Romanus : filius vero et carnalis et spiritalis Mauricii clarissimi. Ex eo enim ortus, et ab eo accepta Dei cognitione, in Christi fide sum educatus, quem tu negans, o imperator, comparatus es jumentis insipientibus, et similis factus es illis.

IX. Dixit tyrannus : Stultus es adolescens, et sunt tua verba ætate digna. At jam disce, quod est tibi conducibile : et accedens, sacrifica maximo Jovi, et parce tuæ juventuti. Dixit adolescens : Propterea quod non facio, quod vis, neque sacrifico simulacris, dicis me stultum esse. Nam quod attinet quidem ad fidem Domini mei Jesu Christi, valde sapio. Tunc dixit tyrannus rursus Sanctis : Quousque importunitatem vestram sustinemus, o miseri, et tormenta differimus ex benignitate incomparabili ? Sacrificate ergo diis, ne in vos armetis justitiam. Dixerunt sancti martyres tyranno :

[4] Matth. x.

A ἐξουσία αἰώνιος καὶ ἡ βασιλεία οὐ διαφθαρήσεται, ἐξαπόστειλον ἡμῖν τὸ Πνεῦμά σου τὸ πανάγιον, ἵνα ἐν αὐτῷ ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν, καὶ νικήσωμεν τὰς πονηρίας τῆς πλάνης, καὶ ὑψωθῶμεν ἐν τῇ ἀληθινῇ σου πίστει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ λαλοῦντος ἐν ἡμῖν, κατὰ τὴν ἀληθινήν σου ἐπαγγελίαν, καὶ ἀντὶ τῆς ἀναιρεθείσης κοσμικῆς ἀξίας παρ' ἡμῶν γενώμεθα στρατιῶται ἐν πόλει ἁγίᾳ σου, ἐν ᾗ συνελεύσονταί σοι πάντες οἱ συναγόμενοι τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ σου, μεθ' οὗ σοι τῷ Πατέρι πρέπει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Η'. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν τριῶν ἡμερῶν προκαθίσας πάλιν ὁ Μαξιμιανὸς κατὰ τὸν αὐτὸν B τόπον τῆς Ἀμαξικῆς πύλης, συνδραμούσης καὶ πάσης τῆς πόλεως, μετεπέμψατο τοὺς ἁγίους. Οἱ δὲ παρεγένοντο, ἑλκόμενοι ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ ἔστησαν ἔμπροσθεν τοῦ δυσσεβοῦς. Ὁ δὲ φιλανθρωπίᾳ τὴν ἀπειλὴν κεράσας, ἔφη πρὸς αὐτούς· Κἂν ὀψέ ποτε τὸ συμφέρον ὑμῖν μάθετε, ὦ ἄνδρες, καὶ προσελθόντες θύσατε τοῖς θεοῖς, καὶ κομίσασθε τὴν ζωὴν καὶ μὴ τὸν πικρὸν θάνατον. Οἱ ἅγιοι εἶπον· Τοῦτο καλῶς ἐβουλευσάμεθα, βασιλεῦ, τὴν πρόσκαιρον ταύτην ζωὴν μισῆσαι, ἀγαπῆσαι δὲ τὸν προκείμενον θάνατον διὰ τὸν εις Χριστὸν πόθον· ἐλπίζομεν γὰρ δι' αὐτοῦ κερδάναι τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Λοιπὸν οὖν ποιεῖ συντόμως ὃ βούλει· ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἀρνούμεθα τὸν Θεὸν ἡμῶν, οὐδὲ τοὺς δαίμονάς σου προσκυνοῦμεν· ἐν γὰρ τῇ καταχρίσει τοῦ προσκαίρου τούτου θανάC του, τῆς αἰωνίου καταχρίσεως ἐλευθερούμεθα. Ταῦτα εἰπόντων τῶν ἁγίων, θεωρήσας ὁ τύραννος ἐν μέσῳ αὐτῶν νεανίαν, ἔφη πρὸς αὐτόν· Τί σου τυγχάνει τὸ ὄνομα, καὶ πόθεν ὑπάρχεις τῷ γένει; Τὸ μειράκιον ἔφη· Φωτεινὸς ὀνομάζομαι παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τὴν κλῆσιν δεξάμενος, καὶ στρατιωτης εἰμὶ Χριστοῦ, τοῦ καταισχύναντος τὸν Σατανᾶν, τὸν πατέρα σου· Ῥωμαῖος δὲ ὑπάρχω τὸ γένος, Μαυρικίου τοῦ ἐνδοξότατου τυγχάνων υἱὸς σαρκικός τε καὶ πνευματικός· ἐξ αὐτοῦ γὰρ προελθὼν καὶ τὴν γνῶσιν παρ' αὐτοῦ εἰληφὼς τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν πίστιν ἀνετράφην τοῦ Χριστοῦ, ὃν σὺ ἀπαρνούμενος, βασιλεῦ, παρασυνεβλήθης τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθης αὐτοῖς,

Θ'. Ὁ τύραννος εἶπεν· Ἀνοητεύεις, μειράκιον, καὶ τῆς ἡλικίας ἄξια τυγχάνει τὰ ῥήματά σου. Διδάχθητι οὖν τὸ συμφέρον, καὶ προσελθὼν θῦσον τῷ μεγίστῳ θεῷ Διΐ, καὶ φεῖσαί σου τῆς νεότητος. Τὸ μειράκιον ἔφη· Ἐν τῷ μὴ ποιεῖν τὸ θέλημά σου λέγεις μοι ἀνοηταίνειν, ἐπεὶ καὶ πάνυ φρονῶ περὶ τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τότε εἶπεν ὁ τύραννος πρὸς τοὺς ἁγίους πάλιν· Ἕως πότε τῆς ὑμετέρας σκαιότητος ἀνεχόμεθα καὶ ταῖς βασάνοις ἀνοχὴν ἐξ ἀσυγκρίτου φιλανθρωπίας παρέχομεν; θύσατε οὖν τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ τὴν δίκην καθ' ὑμῶν ἐξωπλίσητε. Οἱ ἅγιοι εἶπον τῷ τυράννῳ· Ἐὰν ἔχῃς γνῶσιν, ὑπ-

ουργὲ τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων, μεμάθηκας παρὰ A Φωτεινοῦ τὴν ἡμετέραν ἰσχύν· εἰ γὰρ ἐκεῖνος νέος ὑπάρχων τὴν ἡλικίαν κατήσχυνέν σου τὴν ἀσεβῆ καὶ ἀναίσθητον γνωμην διὰ τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ πίστεως καὶ τῆς εἰς Χριστὸν γνώσεως, πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς αἱρησόμεθα πάσας βασάνους ὑποστῆναι, ὅπως καταισχύνωμεν τὸν πατέρα σου, τὸν διάβολον, καὶ εὐαρεστήσωμεν τῷ Χριστῷ; Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος ἐκέλευσεν τύπτεσθαι τοὺς ἁγίους βουνεύροις ὠμοῖς· καὶ ἤρξαντο οἱ ὑπηρέται τύπτειν αὐτοὺς, ἕως οὗ διέῤῥαξαν τὰς σάρκας αὐτῶν, καὶ τοῦ αἵματος αὐτῶν σφοδρῶς φερομένου, οἱ ἅγιοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψαντες ἐβόων Χριστὸν τὸν Θεὸν ἱκετεύοντες ἐνισχῦσαι αὐτοὺς καὶ τῶν πόνων ἐπικουφίσαι· ὃς ἐπακούσας τῆς αὐτῶν ἐκτενοῦς προσευχῆς, ἐπέστη αὐτοῖς τῷ ἀοράτῳ αὐτοῦ δυνάμει καὶ τῶν B πόνων τῶν βασάνων αὐτοὺς ἐπεκούφισεν καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἐπεστήριξεν ἀγάπῃ.

Ι΄. Ἀτονησάντων δὲ βασανιστῶν, εἶπεν ὁ τύραννος τοῖς ἁγίοις· Ἔγνωτε οὖν, ὦ τολμηταὶ, ὡς ῥᾳδιόν μοι καθέστηκε τὴν ζωὴν ὑμῶν ἀπολέσαι· θύσατε οὖν τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ πικροτέρων πειρωθῆτε βασάνων. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ ἅγιοι τῷ τυράννῳ εἶπον· Τοῦτο γίνωσκε, ἀσεβέστατε καὶ ἀλλότριε τοῦ ἀληθινοῦ ἡμῶν Θεοῦ, ὅτι, ὥσπερ σὺ οὐκ αἰσθάνῃ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ, διὰ τὸν περικαλύπτοντα τὴν διάνοιάν σου ἐκ τῆς πλάνης τῶν δαιμόνων σκότον, οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς τῶν βασάνων σου αἰσθανόμεθα, διὰ τὸ πεφωτίσθαι ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἐκ τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ C ἡμῶν. Ἐπινόει τοίνυν ἑτέρας μηχανὰς βασανιστηρίων καινοπρεπεῖς καθ' ἡμῶν· διψᾷ γὰρ ἡμῶν ἡ διάνοια καὶ ἐπιθυμεῖ ἡ κατὰ Χριστὸν ἡμῶν ἀγάπη διὰ τῆς σῆς καθ' ἡμῶν ἀποφάσεως, θεωρῆσαι τὸν ζῶντα Θεὸν καὶ βασιλεύοντα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος καὶ θυμωθεὶς, κελεύει πυρὰν παμμεγέθη γενεσθαι καὶ ἐν αὐτῇ στῆναι τοὺς μάρτυρας· τῶν δὲ δορυφόρων πληρωσάντων αὐτοῦ τὴν ἀπάνθρωπον κέλευσιν, ἑκουσίως οἱ ἅγιοι ἐπήρχοντο τῇ πυρκαϊᾷ, ὡς ὕδατι τῷ πυρὶ προσομιλεῖν ἀλλήλοις παρακελευόμενοι· καὶ λόγον οὐδένα τῆς παρὰ τῶν ἀνθράκων ποιούμενοι καύσεως, μεγαλοφυεῖ τῷ φρονήματι πρὸς τὸν τύραννον ἔφασκον· Ἡμεῖς, Μαξιμιανὲ, τὴν τύφλωσιν τῆς σῆς ἀναισθησίας λογιζόμενοι, οἰκτείρομέν σε τῆς λιθίνης καρδίας ἕνεκεν, ὅτι D ὑπηρέτης γέγονας τῆς τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων πλάνης, μὴ δυνάμενος ἀνανῆψαι μηδὲ ἐπιγνῶναι ὡς πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπερβέβηκεν ἀνδρείαν ἡ τοσαύτη τῆς καρτερίας ὑπομονή. Τίς γὰρ χωρὶς θείας ἀναψύξεως τοσοῦτον κατὰ παμφάγου φλογὸς ἀγωνίσοιτο; Οἱ δὲ τῷ πνεύματι ζέοντες καὶ τὸν Θεὸν ἐνδυσάμενοι πῦρ καταναλίσκον τοὺς κατὰ σὲ δυσσεβεῖς ὄντας, οὐδαμῶς βλάψαι τοὺς εὐσεβεῖς δυνήσεται· φλὸξ γὰρ ὑπὸ φλογὸς προσκαίρου τε καὶ φθαρτῆς οὐκ ἔχει φύσιν καταναλίσκεσθαι. Μάτην οὖν μοχθεῖς, ἀνόητε τύραννε, τοὺς πεπυρωμένους ἡμᾶς τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ πυρὶ δαπανῆσθαι φιλονεικῶν· ἐπύρωσεν γὰρ ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον.

Sceleste et administer immundorum dæmonum, si quid ingenii habeas aut scientiæ, didicisti a Photino nostram fidem et vires nostras. Si enim ille, cum sit ætate juvenis, pudore affecit impiam tuam mentem et nullo sensu præditam, per sinceram suam fidem et Christi cognitionem, quanto magis nos contendemus tormenta omnia sustinere, ut pudore afficiamus patrem tuum diabolum, et placeamus Christo nostro et Deo? Tunc iratus tyrannus jussit sanctos verberari crudis boum nervis: et cœperunt ministri eos cædere, donec carnes eorum discerpserunt: et cum valde emanaret eorum sanguis, sancti sursum aspicientes in cœlum, clamabant Christo supplicantes, ut eis vires adderet et levaret eorum labores. Qui cum audiisset intensam eorum precationem, ad eos accessit potestate quæ non cadit sub aspectum, et allevavit labores tormentorum, et confirmavit corda eorum in charitate in ipsum.

X. Cum defessi autem essent tortores, tyrannus dixit sanctis: Cognovistis, o audaces homines et temerarii, quam sit mihi facile vitam vestram perdere? De cætero ergo diis sacrificate, ne acerbiora tormenta sentiatis. Sancti vero respondentes, dixerunt tyranno imperatori: Hoc cognosce, o impie et aliene a vero Deo nostro, quod quomodo tu Christi charitatem non sentis et ejus splendorem propter tenebras quæ mentem tuam operiunt ex errore dæmonum, ita neque nos tormenta tua sentimus, propterea quod mens nostra sit illuminita a fide et charitate Christi Dei nostri. Excogita ergo, o tyranne et insane canis, alias in nos novas machinas tormentorum. Sitit enim mens nostra, et desiderat, quæ est ex Christo, charitas, per tuam in nos sententiam, contemplari Deum vivum et regnantem in sæcula. Hæc cum audiisset tyrannus et valde fuisset iratus, jubet accendi rogum maximum et in eum jaci sanctos martyres. Cum implessent vero satellites acerbum et inhumanum ejus jussum, sancti sua sponte accesserunt ad rogum, se invicem adhortantes, ut ad ignem tanquam ad aquam accederent: neque ullam ducentes rationem carbonum exustionis, magno et constanti spiritu dixerunt tyranno: Nos, o imperator, considerantes cæcitatem tuam et sensus egestatem lapidei tui cordis miseremur, quod fueris minister erroris improborum et immundorum dæmonum, non valens resipiscere, aut cognoscere Deum cœli et terræ, qui tantam nobis fortitudinem dedit et tolerantiam. Quis enim absque divina refrigeratione, adversus omnia exedentem flammam decertaverit? Qui autem spiritu fervent et Deum induerunt, ignis consumens illos, qui sicut tu sunt impii nequaquam pios lædere poterit. Flammæ enim non est a natura ingeneratum, ut consumatur a flamma, quæ est ad tempus, et in quam cadit interitus. Quamobrem frustra laboras, o stolide tyranne, qui nos, qui Christi conflagramus charitate, igne contendis consumere. Nos enim ignis candefecit, sicut candefit argentum.

XI. Cum omnes autem qui audiebant propter hæc verba admirarentur, tyrannus, qui ab initio erat vas interitus, perseveravit velle sanctos perdere, et neque persuasus fuit verbis gloriosorum martyrum, neque rebus ipsis fuit obstupefactus. Quam obrem jubet eis rursus palis affixis, ferreis unguibus latera fortiter cædi. Cum ergo sancti et generosi martyres hoc quoque certamen strenue decertarent, et omnes admirarentur imperatoris amentiam et furorem, præclarus martyr Mauricius dixit tyranno: Non sentis tuam imbecillitatem et miseriam, o immunde et profane tyranne, quod Photinus parvus hic adolescens tui imperii fregerit audaciam? Talia enim et tam multa subiisse tormenta, est tui crudelissimi imperii confractio. Quomodo ergo universam nostram phalangem frangere poteris, qui a tantillo adolescente fueris superatus? Propter hæc verba ira percitus sceleratus Maximianus, et ardentibus eum intuens oculis, et stridens in eum dentibus, et volens sanctum et beatum Christi martyrem Mauricium acerbe ulcisci, jubet spiculatori, ut ante oculos patris filium conficiat et occidat. Eo itaque præsente, et filium aspiciente, ejus caput abscidit spiculator.

XII. Cum ergo hoc modo beatissimi Photini caput venerandum fuisset amputatum, isque pulchre et gloriose migrasset ad Dominum, dixit præclarus Mauricius: Nostrum desiderium implevisti, o tyranne, et de cætero firmum et stabilem habemus cursum cœlestem. Quis enim ex nostra multitudine sustinebit superari a Photino Christi milite, qui migravit in cœlum, et pudore affecit patrem tuum diabolum? Ad hæc majori studio et contentione tormentorum in nos excogita cruciatus, et nihil a te prætermittatur eorum quæ probant an firmam et immobilem fidem Christo servemus. Quando autem vidit Maximianus sanctos Christi martyres prompto et alacri animo perpetientes, et rectam suam fidem non deserentes, convocato suo belluino et inhumano senatu, cum eis consultabat, quemadmodum sanctos martyres morte afficeret acerbissima, per quos terrorem afferret Christianis, qui erant in toto orbe terrarum, et efficeret, ut deficerent a sancta et nulli affini reprehensioni religione Christianorum. Tunc cum ipsi multa consultassent, et alius alia dixissent: quidam ex iis qui in senatum convenerant, qui erat radix acerbitatis, et fructus nequitiæ, et cujusvis alterius malitiæ et injustitiæ arbor feracissima, consuluit tyranno, dicens: Imperator, hic mensis est tempus maximi æstus (erat enim tunc mensis Julius), situs est vero extra civitatem versus occidentem inter duos, qui propter eam siti sunt, fluvios et lacum, locus positura quidem planus, feno autem plenus et infinita alia materia, quem, qui in eo loco habitant, vocant Rogam, propterea quod sit vesparum ac crabronum acerbum habitaculum, quos meridie ne facile quidem potest aliquis transire sine periculo. Jube ergo

A ΙΑ΄. Πάντων οὖν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις θαυμαζόντων ῥήμασιν, σκεῦος ὑπάρχων τῆς ἀπωλείας ὁ τύραννος διέμεινεν ἐνιστάμενος τοῦ ἀπολέσαι τοὺς ἁγίους, καὶ οὔτε τοῖς λόγοις ἐπείθετο τῶν ἀοιδίμων μαρτύρων, οὔτε τοῖς πράγμασιν ἐξεπλήττετο· καὶ κελεύει ἀνασκολωπισθέντας τοὺς ἁγίους σιδηροῖς ὄνυξιν τὰς πλευρὰς αὐτῶν εὐτόνως ξέεσθαι. Τῶν οὖν ἁγίων μαρτύρων καὶ τούτων ἰσχυρῶς διαθλούντων τὸν ἀγῶνα, καὶ πάντων θαυμαζόντων τὴν τοῦ βασιλέως ἄνοιαν, Μαυρίκιος, ὁ ἀοίδιμος μάρτυς, πρὸς τὸν τύραννον ἔφη· Οὐκ αἰσθάνῃ τῆς σῆς ἀσθενείας, ὦ βδελυρώτατε τύραννε, ὅτι Φωτεινός, τὸ βραχὺ τοῦτο μειράκιον, κατέλυσεν τὴν βασιλείαν; τὸ γὰρ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ὑποστῆναι βασάνους, κατάλυσις τῆς σῆς ὠμότατης βασιλείας ἐστίν· πῶς τοίνυν πᾶ- B σαν ἡμῶν διαῤῥήξεις τὴν φάλαγγα, τοσαυτάκις ὑπὸ μειρακυλλίου τηλικούτου καταπεσών; Θυμωθεὶς οὖν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις Μαξιμιανὸς ὁ παμμιαρὸς ῥήμασιν, καὶ πυρίνοις αὐτὸν περιβλεψάμενος ὀφθαλμοῖς, τρίζων κατ' αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας καὶ βουλόμενος δῆθεν τὸν τρισμακάριον Μαυρίκιον πικρῶς ἀνταμείψασθαι, κελεύει τῷ σπεκουλάτωρι κατ' ὀφθαλμοὺς τοῦ πατρὸς διαχειρίσασθαι τὸν παῖδα, καὶ παρόντος αὐτοῦ καὶ θεωμένου τὸν υἱὸν τὴν τούτου κεφαλὴν ἀποτεμεῖν.

ΙΒ΄. Τούτῳ τοίνυν τῷ τρόπῳ Φωτεινοῦ τοῦ τρισμακαρίου τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντος καὶ τὴν καλὴν ἐκδημίαν πρὸς Θεὸν ἐκδημήσαντος, Μαυρίκιος, ὁ ἀοίδιμος, ἔφη· Ἐπλήρωσας ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν, τύραννε, καὶ λοιπὸν βέβαιον ἐκτησάμεθα τὸν οὐρά- C νιον δρόμον· τίς γὰρ ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνέξεται πληθύος ἧττον φανῆναι τοῦ Χριστου στρατιώτου Φωτεινοῦ, τοῦ πρὸς οὐρανὸν ἐκδημήσαντος καὶ τὸν σὸν πατέρα καταισχύναντος διάβολον; Πρὸς ταῦτα φιλοτίμους τῶν βασανιστηρίων ἐπινόει καθ' ἡμῶν τὰς κολάσεις καὶ μηδέν σοι παραλελείφθω τῶν δοκιμαζόντων ἡμᾶς εἰ βεβαίαν τῷ Χριστῷ καὶ ἀσάλευτον τὴν πίστιν παραφυλάττομεν. Ὅτε οὖν εἶδεν ὁ Μαξιμιανὸς τοὺς ἁγίους τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ἐν βεβαίῳ καρτεροῦντας καὶ τῆς αὐτῶν ὀρθῆς οὐ μεθισταμένους πίστεως, συγκαλεσάμενος αὐτοῦ τὴν ἀπάνθρωπον σύγκλητον, ἐβουλεύετο μετ' αὐτῶν, πῶς τοὺς ἁγίους θανάτῳ πικροτάτῳ διάθοιτο, δι' ὧν τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Χριστιανοὺς ἐκφοβήσειεν καὶ τῆς ἀμωμήτου θρησκείας ἀποστῆσαι παρασκευάσειεν. D Εἷς οὖν τῶν συνελθόντων ἐν τῇ συγκλήτῳ, ῥίζα πικρίας ὑπάρχων καὶ πανηρίας καρπὸς, καὶ πάσης ἀδικίας πολυφορώτατον δένδρον, συνεβούλευε τῷ τυράννῳ λέγων· Ὁ μὴν οὗτος καύσωνός ἐστι καιρός· πάνεμος γὰρ μὴν τηνικαῦτα καθέστηκεν· παράκειται δὲ ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὸ δυτικὸν κλῆμα, μεταξὺ τῶν προσκειμένων ταύτην δύο ποταμῶν καὶ τῆς λίμνης, τόπος ὁμαλος μὲν τῇ θέσει, χόρτου δὲ καὶ λυτῆς ὕλης ἀπείρου μεστὸς, ὃν οἱ ἐντόπιοι ῥόγαν ἐπονομάζουσιν διὰ τὸ σφηκῶν καὶ χαλκομυιῶν πικρὸν καταγώγιον ὑπάρχων, κωνώπων τε καὶ σκνιπῶν πεπληρωμένον χωρίον, οὓς οὐδὲ παρελθεῖν τινα ἀκινδύνως ἐν μεσημβρίᾳ καθέστηκεν ῥᾴδιον· κέλευσον οὖν χρισθῆναι μέλι τὰ σώμαόα αὐτῶν κα

ἐν αὐτῷ δεσμευθῆναι ζωϋφίοις, καὶ ἐν ταύτῃ καταλήψονται πάντων τῶν προλαβουσῶν βασάνων ἀλγεινότερον ὄλεθρον, καὶ γνώσονται μὴ βλασφημεῖν τοὺς αἰωνίους ἡμῶν θεούς, καὶ τί τὸ βαδίζειν τὴν ἐναντίαν τοῖς βασιλεῦσιν ὁδὸν τοὺς τολμήσαντας ὤνησαν.

ΙΓ'. Καὶ ἤρεσεν τὸ ῥῆμα καὶ ἡ βουλὴ αὕτη τῷ βασιλεῖ καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ· καὶ κελεύει ὁ βασιλεὺς ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ αὐτοὺς παραδοθῆναι. Οἱ δὲ τῆς ἀδικίας ὑπηρέται τὴν μεσημβρίαν σκοπήσαντες, καὶ καιρὸν ἠρεμίας ἐπιτηρήσαντες, ἐν ᾧ πνοῆς ἀνέμων ἀμοιροῦντα τῶν ζωϋφίων τὰ πλήθη τυγχάνουσι τοῖς παρεμπίπτουσι σώμασι βαθεῖαν τὴν τρῆσιν καὶ ἐπώδυνον ἀπεργάζονται· δήσαντες ἁλύσεσι τοὺς ἁγίους κατήγαγον εἰς τὸν τόπον καὶ δίυγρον ἐκλεξάμενοι τόπον, ἀενάῳ πηγῇ παρακείμενον, ἐξ ἧς ἰλυώδη τέλματα πέφυκε γίνεσθαι, οὗ καὶ ἐπιχωριάζειν φιλεῖ ἡ τῶν προῤῥηθέντων ζωϋφίων πληθύς, χρίουσι μὲν τῶν ἁγίων μέλι τὰ τίμια σώματα, δεσμοῦσι δὲ βιαίως ξύλοις κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ῥίψαντες καὶ τὸ τίμιον σῶμα Φωτεινοῦ, τοῦ ἀοιδίμου μάρτυρος, πρὸ προσώπου τοῦ αὐτοῦ πατρὸς Μαυρικίου τοῦ πανευφήμου, μείζονα τιμωρίαν ἐκ τούτου προσάγειν αὐτῷ λογιζόμενοι. Τοῦτο πράξαντες τὴν ταχίστην ἀνεχώρησαν, μὴ φέροντες τὴν τῶν ἰοβόλων ζωϋφίων προσβολήν. Διακαρτερήσαντες οὖν οἱ ἅγιοι ἡμέρας τε καὶ νύκτας δέκα, τῇ πικρᾷ ταύτῃ καὶ ἀνυποίστῳ βασάνῳ, ἀνατείναντες τὸ ὄμμα πρὸς τὸν Θεὸν, ηὔξαντο λέγοντες· Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ κτίσας ἡμᾶς κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, καὶ ὁδηγήσας ἡμᾶς πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας καὶ θεότητος, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος, σοὶ παρακατατιθέμεθα τὰς ἡμετέρας ψυχὰς καὶ παρακαλοῦμεν κατατάξαι αὐτὰς μετὰ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων σοι ἁγίων. Καὶ προσευξάμενοι παρέδωκαν ἐν εἰρήνῃ τὰς ψυχὰς αὐτῶν τῷ Θεῷ, καὶ τῶν στεφάνων ἠξιώθησαν τῆς ἀθλήσεως.

eorum corpora ungi melle, et in eo alligabuntur animalcula, ut in hoc cruciatu sentiant interitum graviorem tormentis omnibus, quæ præcesserunt, et cognoscant, non esse maledictis incessendos invictos nostros et æternos deos.

XIII. Hæc ergo cum dixisset pessimus et sceleratissimus ille senator, ejus consilium placuit imperatori et universo senatui, et jubet imperator eos tradi huic supplicio. Cum itaque meridiem observassent ministri iniquitatis, et tempus quietum, in quo, flatu ventorum carentia animalia, corporibus, quæ incidunt, gravem et molestam efficiunt perforationem, catenis vinctos deduxerunt sanctos in prius dictum locum : et cum obiissent et elegissent locum humidum, situm prope fontem perennem et limosum, ex quo enasci solent limosæ lacunæ et voragines, ubi etiam solet degere multitudo ejusmodi animalculorum, melle quidem ungunt sanctorum veneranda corpora : lignis autem eos vehementer alligant in eo loco, jacientes etiam venerandum corpus inclyti martyris Photini ante faciem patris sui benedicti Mauritii, reputantes se ex eos ei majus allaturos supplicium. Hæc ergo cum fecissent, quam primum recesserunt, ut qui venenatorum animalculorum minime ferrent impetum. Cum itaque sancti decem dies et noctes hoc intolerabile et acerbum pertulissent supplicium, sublatis ad Deum oculis, Dominum precati sunt, dicentes : Domine Deus noster, qui nos creasti ad imaginem et similitudinem tuam, et deduxisti nos ad agnitionem tuæ veritatis et divinitatis, et unigeniti tui Filii, et sanctissimi et vivifici Spiritus, apud te nostras animas deponimus, et rogamus ut eas colloces cum omnibus sanctis, qui tibi placuerunt a sæculo. Quoniam te diliximus, et te desideravimus ex toto animo nostro, et pro te nosipsos ad mortem tradidimus. Tu es enim Deus solus benignus et clemens, et te decet gloria in sæcula. Amen. Hæc cum dixissent, Deo tradiderunt beatas et divinas animas, et sic dignati fuerunt coronis decertationis.

ΙΔ'. Ὁ δὲ παμμιαρὸς βασιλεὺς Μαξιμιανὸς καὶ μετὰ θάνατον τοῖς ἀεὶ ζῶσι θυμούμενος μάρτυσι (Θεῷ γὰρ ζῶσιν οἱ κατὰ Θεὸν ἐκδημήσαντες κἂν ἐνθένδε ἀπαλλαγῶσιν), ἀκούσας ὅτι παρέδωκαν τὰς ψυχὰς, κελεύει τοῖς δορυφόροις τὰς τιμίων αὐτῶν κεφαλὰς ἐκτεμεῖν καὶ ῥίψαι κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον. Οἱ δὲ κατ-αγαγόντες ἀπὸ τῶν ξύλων τὰ ἔνδοξα αὐτῶν λείψανα, οὐκ ἐνάρκησαν τὰς σεβασμίους αὐτῶν ἀποτεμεῖν κεφαλὰς, ἀλλὰ ταύτας ἐκκόψαντες, πανταχῆ κατὰ τὴν ὕλην ἐκείνην διεσκόρπισαν. Τινὲς δὲ πιστοὶ ἀδελφοὶ, νυκτὸς μετὰ πολλοῦ φόβου παραγενόμενοι, συνέλεξαν τὰς τιμίας αὐτῶν κεφαλὰς καὶ τὰ πανάγια αὐτῶν σώματα, καὶ μετὰ τιμῆς καὶ εὐωδίας πολλῆς καὶ ψαλμῳδίας ἐνθέου καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς ὀρύξαντες τῇ γῇ ταῦτα κατέθεντο ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἔνθα καὶ ἠγωνίσαντο οἱ γενναῖοι τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, ἐν ᾧ καὶ ἐπιφαίνονται ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ. Εὐφραίνου τοίνυν, Ἀπάμεια, στέφανον ἀναδησαμένη πνευματικον, ἐκ διαφόρων λίθων πολυτίμων συγκείμενον, καὶ μίαν ἁρμονίαν θεοπρεποῦ ἐλλάμψεως ἀπεργα-

XIV. Sceleratus autem et tyrannicus imperator Maximianus, etiam post mortem irascens semper viventibus martyribus (Deo enim vivunt, qui ex Deo emigrarunt, etiamsi hinc excesserint), cum audivisset eos emisisse animas, jubet abscindi veneranda et sancta eorum capita, et jaci in eumdem locum. Pessimi vero ministri scelerati imperatoris, cum e ligno deposuissent venerandas et gloriosas eorum reliquias, non veriti sunt amputare colenda eorum capita. Cum ea autem abscidissent, ubique per illam silvam projecerunt ac dissiparunt. Quidam vero fratres fideles, noctu cum magno timore accedentes, collegerunt veneranda eorum capita et sanctissima et honoranda eorum corpora, et cum eo, quo par est, honore, et multo ac suavi odore, divinaque psalmodia, et intensis precibus, in terra fodientes, deposuerunt ipsa in eo loco, ubi decertaverunt præclari et fortes Christi milites. In quo etiam apparent tanquam luminaria in mundo. Quorum nos quoque omnes dignemur esse celebris

conventus participes et gratiæ, uno animo et consensu fruentes, quæ ab eis proficiscitur, curatione: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia, cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A ζόμενον, θησαυρὸν οὐράνιον ἔχουσα, διαφόρους μὲν μαργάριτας πλούτου ἐκλάμποντα, πρὸς μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν τῆς ἀκτίστου Τριάδος φωταγωγοῦντα πίστιν, οὐρανὸς ἀγάλλεται, γῆ τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ φωτιζομένη καὶ παμποικίλοις ἄστροις ἐκλάμπουσα τοῖς ἑβδομήκοντα μάρτυσιν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ διαγγέλλουσιν, ὧν καὶ ἡμεῖς ἀξιωθείημεν κοινωνοὶ γενέσθαι τῆς πανηγύρεως καὶ τῆς χάριτος μέτοχοι, καὶ τῆς ἑορτῆς ὁμογνώμονες τῆς παρ' αὐτῶν ἰάσεως ἀπολαύοντες, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ

ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΔΑΝΙΗΛ

καὶ τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας

ΑΝΑΝΙΑΝ, ΑΖΑΡΙΑΝ, ΜΙΣΑΗΛ.

—

COMMENTARIUS

DE

SANCTO PROPHETA DANIELE

ET DE SS. TRIBUS PUERIS

ANANIA, AZARIA ET MISAELE.

(Latine apud Surium ad diem 21 Julii; Græcus textus nunc primum editur ex cod. ms. Paris. 1490, sæc. XI. ED. PATR.)

—

I. Cum Nabuchodonosor rex Assyriorum civitatem B Jerusalem bello cepisset, et magnam illinc prædam egisset, et plurimos abduxisset bello captos, et splendide ac magnifice reversus esset Babylonem, sui imperii sedem, nobilissimos pueros Judæorum delegit, et sibi ad suum attribuit ministerium. Inter quos erant etiam quatuor ex iis, qui a rege Davide ducebant originem: pulchri quidem specie corporis, pulchri autem specie quoque animæ, ingenuumque et liberalem aspectum pulchre ex utrisque ostendentes: qui etiam ad Ezechiam et Josiam viros justissimos genus proxime referebant. Cum illos ergo excidisset, et providisset ut ex mensa regia alerentur, tradit pædagogis, ut in externa sapientia et ipsa Chaldæorum doctrina pulchre erudirentur. Ex his unus quidem vocabatur Daniel: C qui ipsum vero sequebatur, Ananias: et tertius Azarias, et alius Misael. Mutatis autem eorum nominibus, Danielem quidem vocat Baltassar, Ananiam Sidrach, Azariam vero Misach, et Misaelem

Α'. Ἄρτι Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων τὴν Ἱερουσαλὴμ πολέμῳ καταχτησάμενος, λείαν τε πολλὴν ἐκεῖθεν ἐλάσας καὶ δορυαλώτος ὡς πλείστους λαβὼν, λαμπρῶς τε εἰς Βαβυλῶνα πάλιν τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἀναζεύξας, τοὺς εὐγενεστάτους τῶν Ἰουδαίων παῖδας ἀπολεξάμενος, εἰς ὑπουργίαν ἀπένειμεν ἑαυτῷ, ἐν οἷς καὶ τέσσαρες ἦσαν τῶν τοῦ βασιλέως Δαυὶδ ἀπογόνων, καλοὶ μὲν τὴν τοῦ σώματος ὥραν, καλοὶ δὲ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς, καὶ πολὺ τὸ εὐγενὲς ἐξ ἀμφοτέρων ἐπιδεικνύμενοι, οἳ καὶ εἰς Ἐζεκίαν καὶ Ἰωσίαν τοὺς δικαιοτάτους προσεχῶς τὸ γένος ἀνέφερον· τούτους οὖν ἐκεῖνος ἐκτομίας ποιήσας καὶ χορηγεῖσθαι αὐτοῖς τάγε πρὸς τροφὴν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς τραπέζης οἰκονομήσας, παιδαγωγοῖς παραδίδωσιν, ὡς ἂν τήν τε θύραθεν σοφίαν καὶ αὐτὰ ἄριστα παιδευθῶσι τὰ τῶν Χαλδαίων. Τούτων μὲν Δανιὴλ ἐκαλεῖτο· ὁ μετ' αὐτὸν δ' Ἀνανίας, Ἀζαρίας τε ὁ τρίτος καὶ ὁ λοιπὸς Μισαήλ· διαμείψας δὲ αὐτοῖς τὰ ὀνόματα, τὸν μὲν Δανιὴλ Βαλτάσαρ καλεῖ, Σεδρὰχ δὲ τὸν Ἀνανίαν, τὸν Ἀζαρίαν Μι-

σὰχ, καὶ Ἀβδεναγὼ τὸν Μισαὴλ ὀνομάζει· οὓς δήπου καὶ ἐφίλει ὁ βασιλεὺς καὶ λίαν εὐμενὲς πρὸς αὐτοὺς ἔβλεπε, τῆς ἀγχινοίας ἀποδεχόμενος, καὶ ὅτι μὴ μόνον εὐφυῶς διέκειντο περὶ τὰ μαθήματα, ἀλλὰ καὶ πολλή τις ἐπέπρεπεν αὐτοῖς σύνεσίς τε καὶ κοσμιότης. Ἀλλ' οὕτως μὲν πρὸς τοὺς παῖδας ὁ βασιλεύς.

Β'. Δανιὴλ δὲ ὁ θαυμάσιος οὐκ ἐπαινέτης μόνον τῆς ἀρετῆς ἦν, ἀλλὰ καὶ μετῄει ταύτην ἐπιμελῶς· καὶ διὰ τοῦτο σκληραγωγίαις τε ἐξεδίδου τὸ σῶμα, καὶ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ἐδεσμάτων οὐ μόνον, αὐτὸς παρῃτεῖτο μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑτέροις καὶ συγγενέσι, τοῖς τρισὶ λέγω παισὶν, οὕτω ποιεῖν παρηγγύα. Δόξαν οὖν ἀμφοτέροις, καθόλου πάντων τῶν ἐμψύχων ἀπέχεσθαι καὶ σπέρμασι μόνοις και λαχάνοις σιτεῖσθαι, προσελθόντες Ἀσχάνῃ τῷ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἐπιτετραμμένῳ ἀρχιευνούχῳ, τὰ μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῖς κομιζόμενα ἠξίουν αὐτὸν λαμβάνοντα ἀναλίσκειν, παρέχειν δὲ ἀντ' αὐτῶν ὄσπριά τε καὶ φοίνικας εἰς διατροφὴν, καὶ εἴ τι τῶν ἀψύχων ἕτερον αὐτοὶ βούλοιντο· πρὸς γὰρ τὴν τοιαύτην δίαιταν, ἔλεγον, ἐξ ἀρχῆς κεκονίσθαι, τῆς δε ἑτέρας ὀλιγωρεῖν. Ὁ δὲ εἶναι μὲν ἕτοιμος ἔλεγεν, ὑπηρετεῖν αὐτῶν τῇ θελήσει. ὑφορᾶσθαι δὲ μὴ κατάδηλοι τῷ βασιλεῖ γενηθέντες ἔκ τε τῆς των σωμάτων ἰσχνότητος καὶ τῆς ὠχρότητος τῶν προσώπων· συμμεταβάλλειν γὰρ αὐτοῖς ἀνάγκη τὰ σώματα καὶ τὰς χρόας ἅμα τῇ διαίτῃ, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων παίδων εὐπαθούντων, αἴτιοι κινδύνου καὶ τιμωρίας αὐτῷ καταστῶσιν. Ἔχοντα οὖν πρὸς τοῦτο εὐλαβῶς τὸν Ἀσχάνην, πείθουσιν οἱ γενναῖοι ἐπὶ δέκα ἡμέρας ταῦτα παρασχεῖν αὐτοῖς πείρας ἕνεκα, καὶ μὴ μεταβαλούσης μὲν αὐτοῖς τῆς τῶν σωμάτων ἕξεως, ἐὰν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένειν ὡς οὐδὲν ἔτι βλαβησομένους· εἰ δὲ μειωθέντας ἴδοι καὶ τῶν ἄλλων ἀειδέστερον ἔχοντας, ἐπὶ τὴν προτέραν αὐτοὺς ἄγειν δίαιταν καὶ κατὰ τὰ κελευσμένα ποιεῖν. Ὡς δὲ οὐ μόνον οὐδὲν αὐτοὺς ἐλύπει τὴν τροφὴν ἐκείνην προσφερομένης, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων εὐτραφέστεροι τὰ σωματα καὶ καλοὶ τὴν ὄψιν ἐγίνοντο, Ὡς τοὺς ὁρῶντας τοὺς μὲν περὶ τὸν Δανιὴλ δοκεῖν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ τρυφῇ τῇ πάσῃ βιοῦν, τοὺς ἑτέρους δὲ τῶν παίδων ἐνδεέστερον σιτεῖσθαι καὶ μὴ κατὰ χρείαν ἀπολαύειν τῶν διδομένων.

Γ'. Ἐξ ἐκείνου μετὰ ἀδείας ὁ Ἀσχάνης ὅσα μὲν ἀπὸ τοῦ δείπνου καθ' ἡμέραν συνήθως ἔπεμπε τούτοις ὁ βασιλεὺς, αὐτὸς ἐλάμβανεν, ἐχορήγει δὲ αὐτοῖς τὰ προειρημένα· οἱ δὲ ὡς καὶ τῶν ψυχῶν αὐτοῖς διὰ τοῦτο καθαρῶν καὶ πρὸς τὴν τῶν μαθημάτων ἀνάληψιν ἐπιτηδείων ἐκ τούτου γεγενημένων, πᾶσαν ἑτοίμως ἐξέμαθον τὴν παιδείαν, ἥτις ἦν παρά τε τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς Χαλδαίοις, μάλιστα δὲ Δανιὴλ, ὃς ἱκανὸς ἤδη περὶ τὴν παίδευσιν γεγονὼς καὶ περὶ κρίσεως ὀνείρων ἐσπουδάκει, καὶ τὸ Θεῖον αὐτῷ φανερὸν ἐγίνετο· ὑπ' αὐτοῦ τε τυπούμενος τὴν διάνοιαν, πολλὰ τῶν μελλόντων ἐναργῶς προηγόρευεν. Δεύτερον παρῆλθεν ἔτος τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἁλώσεως, καὶ ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ὄναρ ὁρᾷ θαυμαστὸν, οὗ τὴν ἔκβασιν κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτὸς αὐ-

A nominat Abdenago. Quos quidem et rex amabat, et benigne admodum eos aspiciebat, eorum laudans indolem : et quod non solum valebant ingenio ad disciplinas, sed eis quoque magnum afferebat ornamentum solertia et modestia. Sed sic quidem erat rex affectus in pueros.

II. Divinus autem Daniel non solum erat laudator virtutis, sed eam etiam diligenter exercebat. Et ideo asperitate vitæ corpus affligebat, et ciborum mensæ regiæ non solum recusabat esse particeps, sed aliis etam cognatis, tribus, inquam, pueris sic suasit ut facerent. Cum utrisque ergo visum esset, ab omnibus abstinere animatis, et vesci solum seminibus et oleribus, accedentes ad Aschanetem B archieunuchum, cui erat commissa eorum cura a rege, eum rogarunt, ut quæ ab ipso rege ad eos afferentur, ipse accipiens consumeret : pro eis autem præberet legumina et dactylos ad nutrimentum, et si quid aliud vellet ex inanimis. In hac enim vitæ ratione dicebant se esse educatos ab initio, aliam vero despicere. Ille autem dicebat se esse quidem paratum inservire eorum voluntati : sed timere, ne id rex rescisceret ex corporum gracilitate et vultus pallore. Necesse enim esse, ut eis simul mutentur corpora et colores cum ratione victus : et maxime, ne cum alii pueri sint bonæ habitudinis, ipsi sint ei causa periculi et supplicii. Cum itaque cautione hac in re uteretur Aschanes, ei persuadent pueri illi egregii, ut decem dies hæc C illis præberet experiendi causa : et si non mutaretur quidem eis corporum habitus, sineret in eis perseverare. Sin autem viderit diminutos, et aliis se habentes deterius, eos ad priorem victus reducat rationem, et faciat ut fuit ei imperatum. Cum vero eo alimento utentes nihil offenderentur, sed et corpora eorum melioris essent habitudinis, quam aliorum, et aspectu pulchriora, adeo ut qui eos videbant, putarent Danielem quidem et tres alios vivere in omnibus lautitiis et deliciis : alios autem pueros vesci parcius, nec eis suppetere ea, quæ sunt ad usum necessaria.

III. Ex illo tempore, cum reverentia, Aschanes quæcunque quidem e sua cœna, ut solebat, ad eum D mittebat rex ipse accipiebat : quæ prædicta sunt vero, eis suppeditabat. Illi autem, utpote quod eis animæ propterea evaserant mundæ et aptæ ad suscipiendas diciplinas, omnem cito didicere doctrinam, tam quæ erat apud Hebræos, quam quæ apud Chaldeos : maxime vero Daniel, qui cum jam esset satis doctrina provectus, studium quoque posuerat in judicio somniorum : eique Deus manifeste apparebat : a quo cum ejus mens informaretur, ex futuris multa evidenter prædixit. Secundus annus prœterierat, ex quo capta fuerant Hierosolyma, et rex Nabuchodonosor somnium videt admirabile, cujus eventum in somnis ipse Deus ei significavit.

Ille autem cum surrexisset e cubili, et ipsius somnii est oblitus, et illius, quam a Deo habuit, conjecturæ. Chaldæis ergo protinus accersitis, tam qui erant inter magos eximii, quam qui periti divinationis, dixit eis se vidisse somnium, et quid significaverit: porro accidisse, ut eorum oblivisceretur, quæ viderat: et jubebat eos dicere quodnam esset somnium, et quænam esset significatio. Illis vero dicentibus fieri non posse ab hominibus, ut nisi ipse exposuisset visionem, conjecturam enuntiarent: ipse mortem minatus est sapientibus, nisi ei et visionem revocarent in memoriam, et conjecturam simul enuntiarent. Et statim jussit eos omnes interimi, cum pronuntiassent se non posse facere id, quod jussi fuerant.

IV. Cum hoc intellexisset Daniel, jussisse regem omnes occidi sapientes, inter hos autem se quoque cum cognatis venire in periculum, accedit ad Arioch unum ex regis satellitibus, et rogat, ut ei dicat causam, propter quam rex tam improbe jussisset occidi omnes sapientes, Chaldæos et magos. Cum vero de somnio ex eo intellexisset, et quod jussi a rege hoc ei declarare, qui fuerat oblitus, dixerunt se non posse: et propterea rex ira motus, eos morte damnavit: rogavit Arioch, ut intraret ad regem, et peteret magis unam noctem, et in ea hanc differret interemptionem. Dicebat enim se sperare fore ut cum in ea Deum orasset, somnium cognosceret. Et ille quidem hæc regi quam primum renuntiavit. Ille autem cupiens scire, quænam esset visio, et quænam esset ejus significatio, jubet sustineri magorum interemptionem, donec sciret, quidnam dicturus esset Daniel, et quænam esset ejus virtus. Hic ergo beatus cum tota nocte cum cognatis ad se secessisset, tota nocte Deo supplicavit, ut magos servaret et Chaldæos, cum quibus ipse quoque simul erat periturus, et liberaret ab ira regis, aperiendo ei visionem, cujus rex erat oblitus. Deus autem simul et misertus eorum qui erant in periculo, et volens suum prophetam reddere gloriosum, ei significat somnium, et aperit conjecturam: et cum protinus Daniel hæc Azariæ et cæteris aperuisset, eos, qui vitæ spem abjecerant, et in mortem suam defixerant cogitationem immutat et reddit lætiores et animo alacriores.

V. Cum Deo autem cum eis egisset gratias, qui misertus fuerat eorum ætatis, et esset dies, accedit ad Arioch, et rogat, ut eum ducat ad regem. Dixit enim, se ei velle somnium significare, quod ei accidit ut nocte videret præterita. Ingressus vero, primum se excusavit, nolens aliis Chaldæis videri sapientior: et quod cum nullus illorum potuisset invenire somnium, ipse id esset dicturus. Non enim per experientiam, neque quod sit subtilioris et solertioris ingenii, hoc accidit: sed nostri, inquit, misertus Deus, qui veneramus in mortis periculum mihi pro mea anima et eorum, qui sunt ejusdem

A τῷ ἐδήλωσεν ὁ Θεός· ὁ δὲ τῆς κοίτης διαναστὰς αὐτοῦ τε τοῦ ὀνείρατος λήθην ἔσχε καὶ ἧς ἔτυχε δήπου παρὰ Θεοῦ τῆς συγκρίσεως. Τοὺς οὖν Χαλδαίους αὐτίκα μεταμεμψάμενος, ὅσοι τε τῶν μάγων ἐξαίρετοι καὶ ὅσοι τὴν μαντικὴν ἔμπειροι, ὡς εἴη τε ὄναρ ἑωρακὼς αὐτοῖς ἔλεγεν καὶ τὸ συμβεβηκὸς περὶ τὴν λήθην ὡς εἶδεν ἀπήγγελλεν· ἐκέλευέ τε λέγειν αὐτούς, ὅ τι τε ἦν τὸ ὄναρ καὶ τίς ἡ δήλωσις· τῶν δὲ ἀδύνατον εἶναι λεγόντων ἀνθρώποις, εἰ μὴ τὰ τῆς ὁράσεως αὐτοῖς ἔκθοιτο, τὴν σύγκρισιν ἀπαγγέλλειν· αὐτὸς θάνατον ἠπείλει τοῖς περὶ ταῦτα σοφοῖς, εἰ μὴ καὶ τὴν ἀνάμνησιν αὐτῷ τοῦ ὁράματος καὶ τὴν σύγκρισιν ὁμοῦ διαγγείλωσι, καὶ εὐθὺς προσέταττε πάντας αὐτοὺς ἀναιρεθῆναι πρὸς τὸ κελευσθὲν ἀδυνάτως ἔχειν ἀπαγορεύσαντας.

B Δ΄. Τοῦτο μαθὼν Δανιὴλ, ὅτι προστάξειε πάντας ὁ βασιλεὺς ἀποθανεῖν τοὺς σοφοὺς, ἐν τούτοις δὲ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν συγγενῶν κινδυνεύειν, πρόσεισιν Ἀριὼχ τῷ τοῦ βασιλέως σωματοφύλακι καὶ δεῖται παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν μαθεῖν, δι' ἣν οὕτω κακῶς ὁ βασιλεὺς πάντας εἴη κελεύσας ἀναιρεθῆναι τοὺς σοφούς τε καὶ Χαλδαίους καὶ μάγους· καὶ μαθὼν τὰ περὶ τοῦ ἐνυπνίου καὶ ὅτι κελευσθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦτ' αὐτῷ δηλοῦν ἐπιλελησμένου μὴ δύνασθαι εἶπον· καὶ διὰ ταῦτα πρὸς ὀργὴν κινηθεὶς, θάνατον αὐτῶν καταχρίνοι, ἠξίου τὸν Ἀριὼχ εἰσελθόντα πρὸς τὸν βασιλέα μίαν αἰτήσασθαι νύκτα τοῖς μάγοις καὶ ταύτῃ τὴν ἀναίρεσιν ἐπισχεῖν· ἐλπίζειν γὰρ διὰ ταύτην, ἔφασκε, δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ, γνώσεσθαι τὸ ἐνύπνιον· καὶ ὁ μὲν κατὰ τάχος ἀπήγγελλε ταῦτα C τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ μαθεῖν ἄρα γλιχόμενος, τίς ἡ ὄψις καὶ τίς ταύτης ἡ σύγκρισις, κελεύει τὴν ἀναίρεσιν τῶν μάγων ἐπισχεθῆναι, ἕως γνῷ, τίνες οἱ λόγοι τοῦ Δανιὴλ, καὶ τίς ἂν ἡ παρ' αὐτοῖς εἴη δύναμις. Ὁ μακάριος οὗτος τοίνυν μετὰ τῶν συγγενῶν ὑποχωρήσας πρὸς ἑαυτὸν, δι' ὅλης ἱκέτευε τῆς νυκτὸς τὸν Θεὸν, σῶσαι καὶ τοὺς μάγους καὶ τοὺς Χαλδαίους, οἷς δὴ καὶ αὐτὸς μέλλει συναπολέσθαι, καὶ ῥύσασθαι τῆς τοῦ βασιλέως ὀργῆς ἐμφανίσαντα τὴν ὄψιν αὐτῷ καὶ ποιήσαντα δήλην, ἧς ὁ βασιλεὺς ἐπιλέληστο· ὁ δὲ Θεὸς ἅμα τούς τε κινδυνεύοντας ἐλεήσας καὶ τὸν αὐτοῦ προφήτην δοξάσαι βουλόμενος, τό τε ὄναρ αὐτῷ γνωρίζει καὶ τὰ τῆς συγκρίσεως δῆλα παρίστησι· καὶ Δανιὴλ εὐθὺς ταῦτα τοῖς περὶ Ἀζαρίαν ἐκκαλύψας, τοὺς μὲν ἀπεγνωκότας ἤδη τοῦ ζῆν καὶ πρὸς τὸ D τεθνάναι τὴν διάνοιαν ἔχοντες, εἰς τὸ εὐθυμότερον μεταβάλλει.

Ε΄. Εὐχαριστήσας δὲ τῷ Θεῷ μετ' αὐτῶν ἔλεον λαβόντι τῆς ἡλικίας αὐτῶν, γενομένης ἡμέρας παραγίνεται πρὸς τὸν Ἀριὼχ καὶ ἄγειν αὐτὸν ἠξίου πρὸς βασιλέα· δηλῶσαι γὰρ αὐτῷ βούλεσθαι τὸ ἐνύπνιον ἔφη, ὅπερ ἰδεῖν τῆς παρελθούσης νυκτὸς τούτῳ συμβέβηκεν. Εἰσελθὼν δὲ παρῃτεῖτο τὰ πρῶτα, μὴ σοφώτερον αὐτὸν δόξαι τῶν ἄλλων Χαλδαίων βουλόμενος, καὶ ὅτι μηδενὸς ἐκείνων τὸ ὄναρ εὑρεῖν δυνηθέντος, αὐτὸς αὐτὸ μέλλοι λέγειν· οὐ γὰρ κατ' ἐμπειρίαν, οὐδ' ὅτι τὴν διάνοιαν αὐτῶν μᾶλλον ἐκπεπόνηται, τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἐλεήσας, φησὶ, ὁ Θεὸς κινδυνεύοντας ἀποθανεῖν, δεηθέντι περί τε τῆς

ἐμῆς ψυχῆς καὶ τῶν ὁμοεθνῶν, καὶ τὸ ὄναρ καὶ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ φανερὰν ἐποίησεν · οὐχ ἧττον γὰρ τῆς ἐφ' ἡμῖν λύπης ἢ περὶ τῆς σῆς δόξης ἐφρόντιζον, ὦ βασιλεῦ, ἀδίκως οὕτως ἄνδρας καλούς τε καὶ ἀγαθοὺς ἀποθανεῖν ἐπιτρέψαντος, ἐξ ὧν οὐδὲν μὲν ἀνθρωπίνης σοφίας ἐχόμενον ᾔτησας, ὃ δὲ ἦν ἔργον μόνου Θεοῦ ἐπεζήτεις. Σοὶ τοίνυν, ὦ βασιλεῦ, φροντίζοντι περὶ τοῦ τίς ἄρξει τοῦ κόσμου παντὸς μετὰ σὲ, βουλόμενος δηλῶσαι Θεὸς, ὄναρ ὑποδεικνύει τοιοῦτον · Ἔδοξας ὁρᾷν ἀνδριάντα μέγαν ἑστῶτα, οὗ τὴν μὲν κεφαλὴν συνέβαινεν εἶναι χρυσὴν, τοὺς δὲ ὤμους καὶ τοὺς βραχίονας ἀργυροὺς, ἀπὸ χαλκοῦ δὲ τὴν γαστέρα καὶ τοὺς μηροὺς, κνήμας καὶ πόδας σιδηροῦς · ἔπειτα λίθον εἶδες ἐξ ὄρους ἀποῤῥαγέντα ἐμπεσεῖν τε τῷ ἀνδριάντι καὶ τοῦτον καταβαλόντα συντρίψαι καὶ μηδὲν αὐτοῦ μέρος ὁλόκληρον ἀφεῖναι, τὸν δὲ χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον λεπτότερον γενέσθαι καὶ κόνεως · καὶ τὸν μὲν ἀνέμου πνεύσαντος εἰς ἀέρα διασπαρῆναι, τὸν δὲ λίθον αὐξῆσαι τοσοῦτον ὡς ἅπασαν δοκεῖν τὴν γῆν ὑπ' αὐτοῦ πεπληρῶσθαι. Τὸ μὲν ὄναρ, ὅπερ αὐτὸς εἶδες, τοιόνδε · ἡ σύγκρισις δὲ αὐτοῦ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον · ἡ μὲν χρυσῆ κεφαλὴ σέ τε ἐδήλου καὶ τοὺς πρὸ σοῦ βασιλέας Βαβυλωνίους αἱ δύο δὲ χεῖρες καὶ οἱ ὦμοι ὑπὸ δύο καταλυθήσεσθαι βασιλέων τὴν ἡγεμονίαν ὑμῶν, Πέρσας εἶναι καὶ Μήδους τούτους φημί · τὴν δὲ ἐκείνων ἕτερός τις ἀπὸ τῆς δύσεως καθαιρήσει χαλκὸν ἠμφιεσμένος. Ἀλέξανδρος οὗτος ὁ Μακεδών · καὶ ταύτην ἄλλη παύσει, τὴν ἰσχὺν ὁμοία τῷ σιδήρῳ · καὶ κρατήσει μὲν εἰς ἅπαν διὰ τὴν τοῦ σιδήρου φύσιν · εἶναι γὰρ αὐτὴν στεῤῥοτέραν τῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χαλκοῦ · ἡ τῶν Ῥωμαίων αὕτη μεγαλοδύναμος βασιλεία. Ἐδήλωσε δὲ αὐτῷ καὶ περὶ τοῦ λίθου λέγων · ὅτι Ὁ λίθος ὁ τμηθεὶς ἄνευ χειρῶν, ὁ Χριστός ἐστι · τὸ δὲ χειρῶν ἄνευ τὸ χωρὶς συνουσίας, ἐκ τῆς ἀμώμου τεχθῆναι γαστρὸς αὐτὸν προεφήτευσεν.

ϛ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ἀκηκοὼς ταῦτα καὶ τοῦτ' αὐτὸ εἶναι τὸ φανὲν ὄναρ συνεὶς, ἐξεπλάγη τὸν Δανιὴλ τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως, καὶ παραχρῆμα μικρὰ πάντα καὶ βασιλείαν αὐτὴν καὶ ὄγκον τῆς ἀρχῆς θέμενος, τοῦ θρόνου τε ἐξανίσταται καὶ ἰσοθέοις ἐκεῖνον ἐτίμα τιμαῖς · ἔτι δὲ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Θεοῦ θέμενος, ἁπάσης αὐτὸν ἐπίτροπον τῆς βασιλείας ἐποίησεν · οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτῷ καὶ τὴν ἀρετὴν ὁμοτρόπους, τοὺς περὶ Ἀζαρίαν φημὶ, ἄρχοντας ἀναδείκνυσι Βαβυλῶνος, οὓς μετ' ὀλίγον ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας εἰς κίνδυνον ἐμπεσεῖν συνέβη, τῷ βασιλεῖ προσκρούσαντας ἐξ αἰτίας τοιαύτης · ὁ Βαβυλώνιος βασιλεὺς ἐκεῖνος ταῖς κατὰ τὸν βίον εὐθηνίαις εἰς ἀπόνοιαν ἐπαρθεὶς, ἔτι δὲ καὶ τῷ ἀμυθήτῳ πλούτῳ καὶ τῷ πλήθει τῶν ὑποταγέντων ἐθνῶν ἐπὶ μέγα τε φυσηθεὶς καὶ μικροῦ καὶ Θεὸς εἶναι διὰ κουφότητα φαντασθεὶς, μονονουχὶ καὶ θεοὺς πλάττειν αὐθήμερον ᾤετο καὶ τὰ οἰκεῖα τῶν αὐτοῦ χειρῶν ἔργα θεοὺς ἀποδεῖξαι δεῖν ἔσπευδεν · ἐντεῦθεν καὶ χρυσοῦν ἀνδριάντα κατασκευάσας, πηχῶν τὸ μὲν ὕψος ἑξήκοντα, τὸ πλάτος δὲ ἓξ, ἔστησε τοῦτον ἐν μέσῳ τοῦ

gentis, precanti, et somnium aperuit et ejus expositionem. Non minorem enim nostri doloris, quam tuæ gloriæ curam gerebam, o rex, qui viros tam bonos et tam honestos, inique mori jusseras, cum nihil petiisses, quod esset humanæ sapientiæ: sed hoc ab eis exegisses, quod erat solius Dei opus. Tibi ergo, o rex, cogitanti, quis post te esset mundo imperaturus, volens Deus significare, tale ostendit somnium. Visus es tibi videre magnam statuam stantem, cujus caput quidem contigit esse aureum: humeros autem et brachia, argentea: ex ære vero, ventrem et femora, tibias et pedes ferreos. Deinde lapidem vidisti abruptum monte, incidere in statuam : et eam comprehendere ac conterere, et nullam ejus partem relinquere integram : aurum autem et argentum et æs et ferrum vel pulvere fieri subtilius : et statuam quidem vento spirante dispersam fuisse in aerem : lapidem vero adeo crevisse, ut videretur universa terra ab eo fuisse repleta. Atque somnium quidem, quod ipse vidisti, fuit tale. Ejus autem conjectura hoc modo se habet: Aureum quidem caput, te significabat, et qui ante te fuerunt, reges Babylonios. Duæ vero manus et humeri, a duobus regibus dissolvendum esse vestrum principatum, a Persis, inquam, et Medis. Illorum autem principatum destruet quidam alius ex occidente, ære indutus. Is est Alexander Macedo et eum faciet alius cessare, viribus ferro similis. Superabit autem omnino propter ferri naturam ; est enim is fortior auro, argento et ære : est vero id potentissimum Romanorum imperium. Significavit autem ei etiam de lapide, dicens : Lapis qui fuit scissus sine manibus, est Christus. Illud vero, Sine manibus, prædixit eum sine coitu esse nasciturum ex utero a labe alieno.

VI. Nabuchodonosor autem cum hæc audivisset, et hoc esse quod ei apparuerat, somnium intellexisset, stupuit Danielis ingenii magnitudinem : et protinus parva omnia, et ipsum regnum, et imperii magnitudinem esse ducens, surgit e throno, et Deo paribus illum afficit honoribus. Præterea vero ei quoque sui dei imposita appellatione, eum totius regni esse effecit curatorem. Quin etiam ejus cognatos, qui erant ei virtute pares, Azariam, inquam, et cæteros, creat principes Babylonis : quos paulo post contigit propter invidiam incidere in periculum cum regem offendissent hac de causa : rex ille Babylonis, felici rerum successu, et infinitis divitiis, et multitudine earum quas * subjunxerat gentium, in superbiam elatus et valde inflatus, et propemodum propter levitatem se deum esse visione apprehendens, propemodum se vel deos eo ipso die putabat posse fingere, et suarum manuum opera deos contendebat efficere. Hinc factum est, ut cum auream construxisset statuam, sexaginta quidem cubitorum altitudine, sex autem latitudine, eam statuerit in medio campo Babylonis, qui vocatur

Deera. Et cum esset eam consecraturus, ex tota terra, cui imperabat, convocavit primos satrapas. Dederat vero eis quoque signum, ut non tam temere, nec absque aliqua ratione ei honorem tribuerent : sed tanquam signo dato accedentes, cum magno metu adorarent. Fuit autem tale signum : Quando, inquit, audierint tubam, hoc magna voce significantem, tunc oportet, inquit, procidentes adorare statuam : eos vero, qui hoc non fecerint, continuo injici in fornacem ignis ardentis. Ut enim esset ei majus et clarius certamen pro statua, jubet fornacem ex diametro distantem, pice, sarmentis, naphtha et stuppa accendi e regione statuæ : ut si quis convinceretur jussui regis non assentiens, in fornacem statim conjiceretur.

VII. Cum omnes ergo, ut jussi fuerant, jam resonante tuba, adorarent statuam, hi tres soli recusarunt hoc facere, ut sacra docent Eloquia : ut qui patrias leges transgredi minime sustinerent, et Deum dedecore afficere, et simulacro offerre adorationem. Hinc factum est ut apud iniquum regem accusarentur. Accedentes autem, qui eos accusabant : Rex dixerunt ii, quibus a te datum est imperium regionis, Sidrach, inquam, hic, Misac, et Abdenago, neque omnino sustinent adorare imaginem, neque tuis jussis obediunt. Hæc cum illi dixissent, ii statim producti sunt ante tribunal regium. Quid ergo deinceps est consecutum ? Ille quidem rogavit, an vera essent, et nollent auream statuam adorare cum aliis. Dicebat enim se non credere hæc esse vera. Illi vero magno et excelso animo dixerunt se nullum alium habere, nisi solum Deum in cœlis : qui nos potest, o rex, eripere ex hac fornace ardente, et ex tuis manibus. Cer o enim scias, quod nos deos tuos non colemus, et auream, quam posuisti, statuam non adorabimus. His tyrannus non minus ira accensus, quam fornax ardens, jubet iratus viros robustos, Azariam cum cæteris, vinctos cum vestibus et tibialibus, ita ut erant, in fornacem injicere. Et illi quidem statim in ignem injecti, divina providentia conservantur illæsi, et admirabiliter ac contra opinionem manifestum effugiunt periculum. Non enim eos omnino ignis attigit, neque eos ulla affecit molestia. Sed cum una cum eis descendisset et Angelus, statim quidem a circumpositis relaxantur vinculis : aura autem rore aspergens, eis evasit ignis, et tanquam in thalamo in media flamma stantes, laudabant Deum universorum : Benedictus es, dicentes, Domine, Deus patrum nostrorum et laudabile et gloriosum est nomen tuum in sæcula : et quæ deinceps sequuntur in cantico. Eos vero qui ipsos accusabant, Chaldæos, et multos alios ex Assyriis, ignis excurrens perdidit et interemit. Sic gloria et honore coronare novit Deus eos, qui revera nomen illius glorificant. Sic fide dignus est, qui promisit, quod etiamsi per ignem venias, non combureris,

A πεδίου Βαβυλῶνος Δεηρὰ καλουμένου καὶ μέλλων καθιεροῦν αὐτὸν, συνεκάλεσεν ἐξ ἁπάσης ἧς ἦρχε γῆς τοὺς πρώτους τῶν σατραπῶν, δεδώκει δὲ καὶ σημεῖον αὐτοῖς, ἵνα μὴ ἁπλῶς οὕτω μηδ' ἄνευ λόγου τινὸς τὸ σέβας αὐτῷ νέμοιεν, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ συνθήματος προσιόντας σὺν φόβῳ πολλῷ προσκυνεῖν. Καὶ τὸ σημεῖον τοιόνδε. Ἡνίκα, φησὶν, σημαινούσης ἀκούσουσι μέγα τῆς σάλπιγγος, τοτε, φησὶ, πεσόντας προσκυνεῖν τὸν ἀνδριάντα· τοὺς δὲ μὴ τουτο ποιοῦντας εὐθέως τῇ τοῦ πυρὸς ἐμβληθῆναι καμίνῳ. Ἵνα γὰρ μείζων αὐτῷ καὶ περιφανέστερος ὁ ὑπὲρ τοῦ ἀνδριάντος ἀγὼν καταστῇ, καὶ κάμινον ἐκ διαμέτρου κατέναντι τῆς εἰκόνος ἐκκαῆναι προστάττει πίσσῃ καὶ κληματίδι, πρὸς δὲ καὶ νάφθῃ καὶ στυπείῳ ἰσχυρῶς τρεφομένην, ἵν' ὅστις ἐλέγχοιτο τῷ βασι-
B λικῷ δόγματι μὴ κατατιθέμενος, αὐτίκα παραδιδῶται τῇ καμίνῳ.

Ζ'. Πάντων οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐκ συνθήματος ἠχούσης ἤδη τῆς σάλπιγγος προσκυνούντων τὸν ἀνδριάντα, οἱ τρεῖς οὗτοι μόνοι τοῦτο πρᾶξαι ἠπείθησαν, ὡς καὶ τὰ ἱερὰ διδάσκουσι Λόγια, ἅτε τοὺς πατρῴους νόμους παραβῆναι μὴ ἀνασχόμενοι καὶ τὸν ὕψιστον Θεὸν ἀτιμάσαι καὶ εἰδώλῳ προσενεγκεῖν τὴν προσκύνησιν· ταύτῃ τοι καὶ τῷ πονηρῷ διαβάλλονται βασιλεῖ· καὶ προσελθόντες οἱ διαβάλλοντες αὐτούς· Βασιλεῦ, ἔφησαν, οἱ παρὰ σοῦ τῆς χώρας ἄρχειν λαχόντες, Σεδρὰχ οὗτος καὶ Μισὰχ καὶ Ἀβδεναγὼ, οὔτε τῇ εἰκόνι προσκυνεῖν ὅλως ἀνέχονται, οὔτε μὴν τοῖς σοῖς διατάγμασι πειθαρχοῦσι. Ταῦτα εἶπον ἐκεῖνοι, καὶ ταχὺ τούτους εἰς παράστα-
C σιν τὸ βασιλικὸν ἐδέχετο βῆμα· τί οὖν τὸ ἐντεῦθεν; Ὁ μὲν εἰ ἀληθῆ ταῦτα διεπυνθάνετο καὶ τῇ χρυσῇ εἰκόνι μετὰ τῶν ἄλλων οὐ προσκυνεῖν βούλοιντο· μὴ δὲ γὰρ πιστεύειν ἔλεγεν ἀληθείας ἔχεσθαι ταῦτα· οἱ δὲ μεγαλόφρονι διανοίᾳ οὐδὲν ἕτερον ἢ ἔχειν μόνον Θεὸν ἐν οὐρανοῖς ἔφασκον, ὃς ἐξελέσθαι ἡμᾶς δύναται τῆς καμίνου ταύτης τῆς καιομένης καὶ τῶν σῶν χειρῶν, ὦ βασιλεῦ. Γνωστὸν γὰρ ἀληθῶς ἔστω σοι, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ ᾗ ἔστησας οὐ προσκυνοῦμεν. Τούτοις ὁ τύραννος οὐδὲν ηττον τῆς ἀναφθείσης καμίνου διακαυθεὶς ἄνδρας ἰσχυροὺς ἐν ὀργῇ κελεύει τοὺς περὶ Ἀζαρίαν αὐταῖς στολαῖς καὶ περικνημῖσιν ὡς εἶχον πεδήσαντες, ἐμβαλεῖν εἰς τὴν κάμινον· καὶ οἱ μὲν εἰς τὸ πῦρ εὐθέως βληθέντες, ἐκ προνοίας θείας ἀβλαβεῖς
D διασώζονται καὶ παραδόξως τὸν προφανῆ κίνδυνον ὑποφεύγουσιν· οὐ γὰρ ἥψατο αὐτῶν τὸ καθόλου τὸ πῦρ οὐδὲ μὴν ἐλύπησε τὸ παράπαν, ἀλλὰ συγκαταβάντος αὐτοῖς ἀγγέλου, ἀνίενται μὲν τῶν περικειμένων αὐτίκα δεσμῶν· αὔρα δὲ δροσίζουσα τὸ πῦρ αὐτοῖς ἐγεγόνει, καὶ ὡς ἐν παστάδι τῇ φλογὶ μέσον ἑστῶτες τὸν ἐπὶ πάντων ὕμνουν Θεόν· Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, λέγοντες, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τὰ ἑξῆς τῆς ᾠδῆς· τοὺς δὲ διαβαλόντας αὐτοὺς Χαλδαίους καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν Ἀσσυρίων τὸ πῦρ ἐκδραμὸν διέφθειρέ τε καὶ εἰς τέλος ἀπώλεσεν. Οὕτω δόξῃ καὶ τιμῇ στεφανοῦν οἶδε Θεὸς τοὺς ἔργῳ τὸ ἐκείνου δοξάζοντας ὄνομα· οὕτω πιστὸς ὁ ἐπαγγει-

λάμενος, ὅτι Κἂν διὰ πυρὸς διέλθης, οὐ μὴ κατακαυθῇς οὐδὲ μὴ συμφλεγῇς. Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα· καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ διῆγον, ἔτι τὸν ἐπὶ πάντων αἰνοῦντες Θεόν.

Η'. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸ πρᾶγμα διὰ θαύματος θέμενος, τοῦ θρόνου μὲν εὐθὺς ἐξανίσταται· διαπορῶν δὲ ἦν, πῶς ἄρα τρεῖς παρ' αὐτοῦ τῇ καμίνῳ βληθέντες τέσσαρες ἄρτι καθορῶνται, μηδὲν λυπηρὸν ἢ ἀηδὲς ὅλως ἔχοντες· ἡ τοῦ τετάρτου δὲ ὄψις ὁμοία Υἱῷ Θεοῦ, καὶ αὐτίκα πρὸς τῇ θύρᾳ τοῦ καμίνου γενόμενος· Σεδρὰχ, ἔφη, καὶ Μισὰκ καὶ Ἀβδεναγὼ, οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ἐξέλθετε καὶ δεῦτε· οἱ δὲ ἐξῄτον σῶοι καὶ ἄθικτοι, μηδὲ τριχὸς αὐτῶν τοῦ πυρὸς κυριεύσαντος. Ταῦτα ὡς εἶδεν ὁ βασιλεὺς, τὴν ὑπερβολὴν τοῦ θαύματος, μᾶλλον δὲ τῶν θαυμάτων καταπλαγεὶς, ὅτι τε κρείττους ὤφθησαν τοιοῦδε B πυρὸς, καὶ ὅτι μὴ ἁπλῶς κρείττους, ἀλλὰ μηδὲ θρὶξ αὐτῶν τὸ εὐμαραντότατον τοσαύτῃ παρεῤῥύη φλογί· πρὸς τούτοις ὅτι δεδεμένοι ὄντες εὐθὺς ἀνείθησαν, καὶ ὅτιπερ ἐν τῇ καμίνῳ παρόντες ἔτι καὶ ᾄδειν ἠκούοντο, ὃ τοῖς ἐν φλογὶ θάνατον ὀξέως οἶδεν ἐπάγειν αὐτῇ παραχρῆμα τῇ διανοίξει τοῦ στόματος, καὶ ὅτι τὸ πῦρ ἐκεῖνο ὃ τῆς οἰκείας ἐν τούτοις ἐξελάθετο φύσεως, ἐν τοῖς περὶ τὴν κάμινον οὖσι Χαλδαίοις πῦρ ἀκριβὲς ἦν καὶ οὐδὲ κατὰ χώραν μένον, ἀλλ' ἐξιὸν καὶ ἀλλόμενον καὶ τοὺς ἀξίους εὐμαρέστατα καταφλέγον· ταῦτα πάντα ἐκεῖνος ὡς εἶδεν, εἰς γῆν τε εὐθὺς ἔπιπτε καὶ, Εὐλόγητος εἶ, Κύριε, μεγάλῃ ἔκραζε τῇ φωνῇ, ὁ Θεὸς τοῦ Σεδρὰχ, Μισὰκ καὶ Ἀβδεναγὼ, ὃς ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ καὶ ἐῤῥύσατο τοὺς ὁσίους αὐτοῦ παῖδας ἐκ τοῦ C πυρὸς καὶ κακῶν ἀπαθεῖς διετήρησεν· εἶτα καὶ δόγμα ἐκτίθησιν, Πᾶς ὅστις, λέγων, οὐ προσκυνεῖ τὸν Θεὸν Σεδρὰχ, Μισὰκ καὶ Ἀβδεναγὼ, εἰς ἀπώλειαν· ἔσται καὶ τὰ ἐκείνου πάντα εἰς προνομήν· αὐτοὺς δὲ τοὺς μακαρίους παῖδας νῦν ἢ πρότερον μείζοσι δοξάσας τιμαῖς, ἄρχειν καὶ τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλώτων ἐπέτρεπεν.

Θ'. Βραχὺ τὸ μετὰ ταῦτα, καὶ πάλιν ὅρασις ἑτέρα κατὰ τοὺς ὕπνους τῷ βασιλεῖ δείκνυται, καὶ ἡ ὅρασις τοιάδε· δένδρον ὁρᾷν ἐδόκει μέγα τε καὶ θαυμάσιον, ὃ ἐῤῥίζωτο μὲν ἐπὶ γῆς, ἐμεγαλύνθη δὲ καὶ ἴσχυσε μέγα, καὶ τὸ ὕψος αὐτοῦ κατειλήφει τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλοις ὡραίοις ἐκόμα καὶ ἔβριθε πολλῷ τῷ καρπῷ, τά θηρία τε τοῦ ἀγροῦ πάντα καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐν τούτῳ κατῴκει· εἶτα καὶ φωνή τις ἄνω- D θεν ἀθρόα προήει ἐκτεμεῖν τὸ δένδρον κελεύουσα, μόνην δὲ τὴν τῆς ῥίζης ἐαθῆναι φυήν· καὶ δὴ καὶ ἐτέμνετο καὶ τὰ φύλλα τοῦδε παραχρῆμα ἐξεῤῥυίσκετο, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ζῶα καὶ πετεινὰ θᾶττον ἀφίστατο. Ὁ μὲν ὄνειρος οὗτος· ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ ὕπνου διαναστὰς καὶ πάλιν τοὺς μάγους καλέσας, διεξῄει τὸ θεαθὲν καὶ ἅμα τί σημαίνοι λέγειν ἠξίου· παραυτίκα τῶν μὲν ἄλλων οὐδεὶς ἐδυνήθη τὴν τούτου δήλωσιν ἐφευρεῖν καὶ τὸ μέλλον ἐμφανίσαι τῷ βασιλεῖ, Δανιὴλ δὲ μόνος καὶ τοῦτ' ἔκρινεν καὶ καθὼς οὗτος προεῖπεν, ἀπέβη· εἴρηκε γὰρ, ὅτι Σὺ εἶ τὸ δένδρον, ὅπερ εἶδες, ὦ βασιλεῦ, καὶ οὐ μετὰ βραχὺ τῆς ἀρχῆς ἐκπεσῇ· τοῦτο γὰρ ἡ τομὴ ἐδήλου·

A neque ardebis. Atque hæc quidem sic habuerunt, et tres pueri degebant in fornace laudantes Deum universorum.

VIII. Rex autem rem admiratus, statim quidem surgit e throno: dubitabat autem, quomodo tres ab eo conjecti in fornacem, nunc cernantur quatuor, qui nihil omnino grave aut molestum sensere. Aspectus vero quarti est similis Filio Dei. Et statim accedens ad ostium fornacis, Sedrach, inquit, et Misac, et Abdenago, servi Dei altissimi, exite et venite. Illi autem salvi egressi sunt et intacti, cum ne in unum quidem pilum dominatum obtinuisset ignis. Hæc cum vidisset rex, miraculi vel potius miraculorum summam stupens magnitudi- B nem, nempe quod et tali igne fuerint superiores, et quod non solum superiores, sed nec eorum quidem pilus, res, quæ facillime flaccescit et marcescit, tanta flamma effluxerit: et præterea, quod cum essent vincti, continuo fuere soluti: et quod cum adhuc essent in fornace, auditi sunt canentes: quod quidem iis, qui sunt in flamma, ipsa statim oris apertione mortem solet afferre protinus: et quod ille ignis, qui in eis propriæ est oblitus naturæ, in Chaldæis, qui erant circa fornacem, fuit verus et perfectus ignis, et nec in loco quidem manens, sed egrediens et saliens, et eos, qui digni erant, comburens facillime. Postquam ille vidit hæc omnia, statim humi cecidit, et Benedictus es, Domine, magna voce clamavit, Deus Si- C drach, Misac et Abdenago qui misit angelum suum, et liberavit sanctos suos pueros ab igne, et a malis conservavit illæsos. Deinde etiam edit decretum, Quicunque, dicens, non adorabit Deum Sidrach, Misac et Abdenago, interibit, et illius bona omnia prædæ erunt. Ipsos aut embeatos pueros majori, quam prius, honore afficiens, jussit Judæis captivis præesse.

IX. Non multum intercessit temporis, et rursus alia visio regi apparet in somnis. Videbatur sibi videre arborem magnam et admirabilem, quæ radices quidem egerat in terra: crevit autem et valde fortis evasit, et altitudo ejus cœlum attingebat, et speciosis erat comata foliis, et plena erat multo fructu: omnes vero bestiæ agri et volucres D in ea habitabant. Deinde vox quoque quædam repente ex alto exstitit, quæ jubebat arborem exscindere, solum autem dimitti germen radicis. Fuit itaque excisa, et ejus folia repente effluxerunt: et quæ erant in ea, omnes animantes et volucres, cito recesserunt. Atque fuit quidem hoc somnium. Rex autem e somno excitatus, Magis rursus vocatis narrat id, quod visum fuerat: et simul rogavit, ut dicerent, quidnam significaret. Atque aliorum quidem nullus potiut statim invenire significationem, et aperire regi quidnam esset futurum: Daniel vero solus hoc conjecit: et evenit, sicut is prædixerat. Dixit enim: Tu es arbor quam vidisti, o rex. Non multo post autem excides ab imperio,

hoc enim significabat sectio. Deinde etiam vitam ages simul cum feris, et feno pasceris sicut bos : cumque sic septem annis vixeris in solitudine, imperium rursus accipies. Hoc enim sibi vult vox illa, sed germen radicum dimittite. Propterea, o rex, tibi meum placeat consilium, et iniquitates tuas eleemosynis redime, et peccata tua in miserationibus pauperum : et fortasse in tuis delictis exercebitur lenitas et patientia.

X. Atque hæc quidem postea evenerunt, et finem acceperunt, sicut dixerat Daniel. Cum enim dictos septem annos versatus esset rex in solitudine, neque ullus esset ausus regnum aggredi, Deum precatus, ut suum regnum reciperet, cum successione potentiæ excelsam rursus mentem induens, in regnum revertitur: et cum regnasset quadraginta tres annos, excedit e vita: vir in rebus gerendis acer et vehemens, et eorum, qui ipsum præcesserunt, regnum longe felicissimus. Post decessum autem Nabuchodonosoris, ejus filius regnum suscipit : qui statim Jechoniam regem Hierosolymorum, quem pater Nabuchodonosor captivum duxerat Hierosolymis, solvens e vinculis, habuit inter amicos maxime necessarios : ei donans multa munera, et honore afficiens inter eos, qui erant in regno Babyloniorum. Nihil enim boni Jechoniæ omnino ostenderat pater Nabuchodonosor: sed eum in vinculis tenebat et affligebat, et si Jechonias fecerat rem humanissimam, et dignam multis laudibus, ut qui seipsum tradiderat cum uxoribus et liberis, et toto genere manibus Babyloniorum, ne urbs ab hostibus capta everteretur : ut hæc leges apud Josephum narrantem singulatim. Cum autem is quoque e vita decessisset, postquam regnasset octodecim annos, ejus filius ei succedit in imperio : quod cum tenuisset quadraginta annos, e vita excedit. Deinde Balthasar quoque ejus nepos fit hæres imperii. Non nultum intercessit temporis, et Cyrus rex Persarum, et Darius Medorum, expeditionem suscipiunt adversus Babylonem. Cæterum cum regnum accepisset Balthasar, et accidit novum quidnam et prodigiosum.

XI. Accumbebat ille, cœnans in magna domo, et facta ad convivia regalia, cum suis concubinis et amicis. Ipse autem, cum sic ei visum esset, præ magna arrogantia jubet e suo templo afferri vasa Dei, quæ Nabuchodonosor ejus avus cum rapuisset Hierosolymis, iis nequaquam usus fuerat, sed in suo templo pie deposuerat. Hic vero inconsiderata et a ratione aliena inductus audacia, eis utebatur ; et dum biberet et maledicam linguam moveret adversus Excelsum, ex pariete videt manum procedentem, et in muro syllabas inscribentem. Conturbatus vero a visione, Magos simul et Chaldæos, et quotquot erant Babylone ejus generis, qui poterant signa et futura conjicere,

εἶτα καὶ θηρίοις ἔσῃ συνδιαιτώμενος καὶ χόρτον ὡς βοῦν ψωμιοῦσί σε· καὶ διαζήσας οὕτως ἐπὶ τῆς ἐρημίας χρόνους ἑπτὰ, αὖθις τὴν ἀρχὴν ἀπολήψῃ· τοῦτο γὰρ ἡ φωνή· Πλὴν τὴν φυὴν τῶν ῥίζων ἐάσατε. Διὰ τοῦτο, ὦ βασιλεῦ, ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι καὶ τὰς ἁμαρτίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων ἴσως ἔσται μακροθυμία τοῖς παραπτώμασί σου.

Ι'. Ἐξέβη μὲν ὕστερον ταῦτα καὶ τέλος εἴληφεν, ὡς ὁ Δανιὴλ εἰρήκει· διατρίψας γὰρ ἐπὶ τῆς ἐρημίας ὁ βασιλεὺς τὸν εἰρημένον ἑπτεστῆ χρόνον, οὐδενὸς τολμήσαντος ἐπιθέσθαι τοῖς πράγμασι, καὶ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ τὴν βασιλείαν αὖθις ἀπολαβεῖν, εἶτα καὶ τὸν ὑψηλόφρονα νοῦν, τῇ διαδοχῇ τοῦ κράτους συναποδὺς, πάλιν εἰς αὐτὴν ἐπανέρχεται καὶ ἔτη τρία καὶ τεσσαράκοντα βασιλεύσας, τελευτᾷ τὸν βίον, ἀνὴρ δραστήριος καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων γενόμενος εὐτυχέστατος. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν Ναβουχοδονόσορ, ὁ παῖς αὐτοῦ τὴν βασιλείαν παραλαμβάνει, ὃς εὐθὺς τὸν τῶν Ἱεροσολύμων βασιλέα Ἰεχονίαν, ὃν ὁ πατὴρ Ναβουχοδονόσορ αἰχμάλωτον ἤγαγεν ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ, τῶν δεσμῶν ἀνεὶς, ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τῶν φίλων εἶχε, πολλὰς αὐτῷ δωρεὰς δοὺς καὶ ποιήσας ἔντιμον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ βασιλέων· οὐκ ἦν γὰρ ὅλως ἀγαθόν τι πρὸς Ἰεχονίαν ἐνδειξάμενος ὁ τούτου πατὴρ Ναβουχοδονόσορ, ἀλλ' ἐν δεσμοῖς εἶχεν αὐτὸν καὶ τῇ ἄλλῃ κακώσει, καίτοι γε Ἰεχονίου πρᾶγμα φιλανθρωπότατον καὶ πολλῶν ἄξιον ἐπαίνων ἐργασαμένου, ὡς ἂν ἑαυτὸν παραδόντος σὺν ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ ὅλῳ τῷ γένει χερσὶ τῶν Βαβυλωνίων, ἵνα μὴ ἐκείνη κατασκαφείη ληφθεῖσα ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς Ἰωσήππῳ ταῦτα κατὰ μέρος ἐντεύξῃ διηγουμένῳ· Τελευτήσαντος δὲ καὶ τούτου μετὰ ἔτη ὀκτωκαίδεκα τῆς βασιλείας, ὁ παῖς αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται καὶ κατασχὼν αὐτὴν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, καταστρέφει τὸν βίον· εἶτα καὶ Βαλτάσαρ ὁ τούτου ἀπόγονος κληρονόμος τῆς ἀρχῆς γίνεται· οὐ πολὺς ἔρρει τὸ μεταξὺ χρόνος, καὶ Κῦρος ὁ Περσῶν βασιλεὺς καὶ Δάρειος ὁ Μήδων ἐπιστρατεύουσι κατὰ Βαβυλῶνος· πλὴν ἀλλὰ Βαλτάσαρ τὴν βασιλείαν παραλαβόντος, καινόν τε καὶ τεράστιον οἷον συμβέβηκε.

ΙΔ'. Κατέκειτο μὲν γὰρ ἐκεῖνος δειπνῶν, ἐν οἴκῳ μεγάλῳ καὶ πρὸς ἑστιάσεις πεποιημένῳ βασιλικὰς, μετὰ τῶν παλλακίδων αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων· αὐτὸς δὲ οὕτω δόξαν ἐκ πολλῆς ἀπονοίας κομισθῆναι κελεύει τοῦ ἰδίου ναοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σκεύη, ἃ Ναβουχοδονόσορ ὁ τούτου πάππος συλήσας ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, οὐκ ἐχρῆτο μὲν, εἰς δὲ τὸν αὐτοῦ ναὸν εὐλαβῶς κατατέθεικεν· οὗτος δὲ θράσει προαχθεὶς ἀλόγῳ ἐχρῆτο καὶ μεταξὺ πίνων καὶ βλάσφημον γλῶτταν κατὰ τοῦ Ὑψίστου κινῶν, ἐκ τοῦ τείχους ὁρᾷ χεῖρα προϊοῦσαν καὶ τῷ τοίχῳ τινὰς συλλαβὰς ἐγγράφουσαν. Ταραχθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ὄψεως, μάγους ἅμα καὶ Χαλδαίους καὶ πᾶν τοῦτο τὸ γένος, ὅσον ἦν ἐν Βαβυλωνίοις σημεῖά τε καὶ ὀνείρατα κρίνειν εἰδὸς, εὐθὺς συνεκά-

(1) Evilmerodach nomine.

λει, μαθεῖν τὰ γεγραμμένα παρ' ἐκείνων βουλόμε- A νος· τῶν δὲ μάγων οὐδὲν ἐν τούτοις συνεῖναι λεγόντων, ὑπὸ μεγάλης ἀγωνίας ὁ βασιλεὺς καὶ πολλῆς τῆς ἐπὶ τῷ παραδόξῳ λύπης ἐπισχεθεὶς, ἐκήρυξε κατὰ πᾶσαν ἐν βραχεῖ τὴν χώραν, τῷ τὰ γράμματα ταῦτα καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν δηλουμένων διάνοιαν σαφῆ καταστήσοντι δώσειν ἐπαγγελλόμενος στρεπτόν τε περιαυχένιον χρύσεον καὶ πορφυρᾶν ἐσθῆτα φορεῖν, ὥσπερ οἱ τῶν Χαλδαίων εἰώθασι βασιλεῖς, πρὸς δὲ καὶ τὸ τρίτον μέρος τῆς ἰδίας ἀρχῆς· οὕτως ἐκδηλότατα διακηρυχθὲν, ἔτι μὲν πλέον οἱ μάγοι συνέδραμόν τε καὶ πρὸς τὴν εὕρεσιν ἐφιλοτιμήσαντο τῶν γραμμάτων, οὐδὲν δὲ ἔλαττον ἀποροῦντες ἑστήκεσαν.

ΙΒ'. Ἐν τούτῳ τὸν βασιλέα μεστὸν ἀθυμίας γενόμενον ἡ αὐτοῦ μάμμη θεασαμένη, ἀναλαμβάνειν τε B ἤρξατο καὶ τὰ περὶ τοῦ προφήτου Δανιὴλ γνώριμα καθιστᾷν, ὅσα τῷ ἐκείνου πάππῳ, τῷ Ναβουχοδονόσορ φημὶ, ἐφ' οἷς ἑώρακεν ἀποῤῥήτοις, αὐτὸς διεσάφησεν· Ἔστι τις, λέγουσα, ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας αἰχμάλωτος ἐνταῦθα ἀχθεὶς (Δανιὴλ αὐτῷ ὄνομα), ἀνὴρ δεινὸς εὑρεῖν τὰ ἀπόῤῥητα καὶ Θεῷ γνώριμα μόνῳ, ὃς Ναβουχοδονόσορ τῷ βασιλεῖ, μηδενὸς ἄλλου δυνηθέντος εἰπεῖν περὶ ὧν ἐδεῖτο μαθεῖν, ἐγνώρισε πάντα καλῶς καὶ εἰς φῶς ἤγαγε τὰ ζητούμενα· μεταπεμψάμενος οὖν αὐτὸν εὑρήσεις εὐθέως ὃ γνῶναι ζητεῖς. Καὶ ὃς τάχιστα τοῦτον μετεκαλεῖτο καὶ διαλεχθεὶς ὅσα πύθοιτο περὶ αὐτοῦ καὶ ἧς ἔχει σοφίας καὶ ὡς τὸ θεῖον αὐτῷ Πνεῦμα συμπάρεστι καὶ μονος ἐξευρεῖν ἱκανώτατος, ἃ μὴ τοῖς ἄλλοις εἰς ἐπίνοιαν ἔρχεται, φράζειν αὐτῷ τὰ γεγραμμένα καὶ διαλύειν C ἠξίου, κἂν σκυθρωπὸν ᾖ, φησὶν, τὸ ὑπὸ Θεοῦ σημαινόμενον· τοῦτο γὰρ ποιήσαντι πορφύραν δώσω ἐνδύσασθαι καὶ χρύσεον περὶ τὸν αὐχένα στρεπτὸν καὶ τὸ τρίτον τῆς ἀρχῆς μέρος, τιμὴν καὶ γέρας τῆς σοφίας ἐσόμενον, ὡς ἂν ἐξ αὐτῶν ἐπισημότατος ἅπασι γένοιο καὶ περίβλεπτος.

ΙΓ'. Δανιὴλ δὲ τὰς μὲν δωρεὰς αὐτὸν ἔχειν ἠξίου· τὸν γὰρ σοφὸν καὶ θεῖον δώροις οὐχ ἁλώσιμον εἶναι δεῖ προῖκα· δὲ τοὺς δεομένους ὠφελεῖν βούλεσθαι· μηνύειν δὲ αὐτῷ τὰ γεγραμμένα τοῦ βίου καταστροφὴν, ὅτι μηδὲ οἷς ὁ πρόγονος αὐτοῦ Ναβουχοδονόσορ διὰ τὰς εἰς Θεὸν ὕβρεις ἐκολάσθη, τούτοις αὐτὸς ἔμαθεν εὐσεβεῖν καὶ μηδὲν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πέρα φρονεῖν· ἀλλ' ὅτι καὶ Ναβουχοδονόσορ μεταπλασθέντος εἰς θηρίων διαγωγὴν ἐφ' οἷς ἠσέβησε, D καὶ μετὰ πολλὰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις ἐλεηθέντος, ὥστε πάλιν ἐπανελθεῖν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον καὶ τὴν βασιλείαν αὐτὴν καὶ διὰ ταῦτα τὸν Θεὸν ὡς τὴν ἅπασαν ἔχοντα δύναμιν καὶ προνοούμενον τῶν ἀνθρώπων, ἄχρι καὶ τελευτῆς ὑμνοῦντος λήθην αὐτὸς ἔλαβε τούτων καὶ πολλὰ μὲν ἐβλασφήμησεν εἰς τὸ Θεῖον, τοῖς δὲ σκεύεσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν παλλακίδων διηκονεῖτο· ταῦτα οὖν ὁρῶντα τὸν Θεὸν, ὀργισθῆναι αὐτῷ καὶ διὰ τῶν γεγραμμένων προκαταγγέλλειν, εἰς οἷον αὐτὸν καταστρέψαι δεῖ τέλος· ἐδήλου δὲ τὰ γράμματα τάδε· μάνη, θέκελ, φαρές· τοῦτο δὲ ἔλεγεν Ἑλλάδι γλώσσῃ σημαίνειν, ὅτι Τὸν τῆς ζωῆς σου χρόνον ἠρίθμηκεν ὁ Θεὸς καὶ σταθμῷ περιέ-

statim convocavit, ex illis volens discere ea quæ scripta fuerant, Dicentibus autem magis, se eorum nihil intelligere. Rex valde anxius, et magno animi dolore oppressus, propter hanc rem inopinatam et valde admirabilem, publico præconio brevi edixit per totam regionem, se ei, qui has litteras et quidnam significarent, esset declaraturus; pollicens esse daturum torquem aureum, et vestem gestandam purpuream, sicut solent ferre reges Chaldæorum, et præterea tertiam partem sui imperii. Cum hoc publico præconio sic fuisset promulgatum, adhuc quidem magis concurrebant magi, et contendebant invenire, quid sibi vellent litteræ. Nihilominus autem stabant dubitantes.

XII. Interea regem angore animi plenum videns ejus avia, cœpit repetere, et de Daniele propheta ei significare, quæ illius avo, Nabuchodonosori, inquam, propter ea quæ viderat arcana, ei exposuerat, Est quidam, dicens, qui fuit ductus huc e Judæa captivus, nomine Daniel, vir egregius ad invenienda arcana, et quæ sunt soli Deo cognita : qui regi Nabuchodonosori, cum nullus alius posset dicere de iis quæ quærebat, omnia pulchre significavit, et edidit in lucem ea quæ quærebantur. Si eum ergo accersiveris, id quod scire cupis, mox invenies. Ille vero eum celerrime accersiit : et cum dixisset, quæ de ipso et de ejus audiebat sapientia, et quid divinus sit cum eo Spiritus; et sit ad inveniendum solus vel maxime idoneus ea quæ non veniunt aliis in mentem, rogabat ut ei diceret et solveret ea, quæ scripta fuerant; etiamsi sit inquit, injucundum et asperum quod a Deo significatur. Hoc ergo si feceris, dabo tibi purpuram, qua te induas: et torquem aureum, quem collo tuo imponas, et tertiam partem mei imperii, futuram præmium et honorem tuæ sapientiæ : ut ex ipsis evadas longe clarissimus, et ab omnibus suspiciendus.

XIII. Daniel autem rogabat quidem, ut sibi sua haberet munera, virum enim sapientem et divinum non esse capiendum muneribus : se vero gratis velle juvare eos qui opus habeant. Declarat autem ei ea quæ scripta fuerant, nempe vitæ exitum: quod nec iis quidem, quæ avus ejus Nabuchodonosor passus erat, suppliciis propter suas in Deum contumelias, ipse didicerat esse pium, et ultra modum humanæ naturæ non sumere spiritus : sed quod etiam cum Nabuchodonosor mutatus esset in vitam ferinam propterea quæ impie gesserat, et post multas preces et supplicationes misericordiam esset consecutus, et rediisset ad vitam humanam et ipsum regnum : et propterea Deum, ut qui omnem haberet potentiam, et hominum curam gereret, usque ad mortem laudaret, ipse eorum est oblitus : et Deum quidem multis insectatus est maledictis, vasis autem ejus ut sibi ministraretur, effecit simul cum pellicibus. Hæc ergo videntem Deum ei esse iratum, et per ea quæ scripta sunt, ei præsignificare, qualis sit futurus vitæ exitus. Significabant autem hæ litteræ, *Mane, Thecel, Pha-*

res, hoc vero dicebat lingua. Latina significare : *Tempus vitæ tuæ numeravit Deus, et in libra appendit, et ablatum regnum tuum dividet Medis et Persis.* Cum regi sit dixisset Daniel, quænam significarent hæ in muro litteræ, Baltasar quidem angore et animi dolore fuit oppressus propter aspera illa et tristia, quæ ei significabantur. Neque tamen ei tanquam prophetæ malorum, non dat ea munera, quæ fuerat pollicitus, sed præbuit omnia quam minatus quidem erat regni eversione, definitæ esse necessitatis, sed non ejus qui prædixit, esse reputans : ea autem, quæ promissa fuerant, implere, boni esse viri judicans, justique et veri.

XIV. Præterfluxit breve spatium temporis, et captus fuit ipse et civitas, sicut prædictum fuerat a Daniele, cum Rex Persarum in ipsum duxisset exercitum. Sed Baltassar quidem sic e vita excedit : Darius vero, qui Babyloniorum dissolvit principatum, qui erat etiam filius Astyagis, regni sexagesimum secundum annum transegerat, quando cepit Babylonem. Qui etiam admirabilem hunc prophetam secum accipiens, tanquam rem aliquam magnam et pretiosissimam, duxit in Mediam, magnum suum in eum studium ostendens et observantiam. Daniel ergo cum esset in tanto honore et exsistimatione apud Darium, et ipse ejus sermones acciperet, ut qui haberent aliquid divinum, in eum quoque excitata est invidia ab iis qui primas partes ferebant in Media. Etenim invidebant satrapæ, videntes eum esse in majore exsistimatione, et esse majus in eum regis studium, et haberi in majori apud eum honore. Quærentes autem calumniæ occasionem et accusationis, minime inveniebant ; nullam enim eis præbebat causam, nam neque a pecuniis vinci poterat, et omnem quæstum despiciebat. Hinc factum est, ut cum nihil possent invenire, quod de eo dicentes apud regem, de ejus honore possent aliquid detrahere, alium modum quærerent, quo eum depellerent a regis benevolentia. Videntes ergo Danielem ter in die precantem, arbitrati sunt se invenisse occasionem, per quam sint ei allaturi exitium : et accedentes ad Darium, ei renuntiant, visum esse omnibus ejus satrapis et principibus, ut nullus ex omnibus spatio triginta dierum ullam omnino petat petitionem, neque a Deo neque ab homine, nisi ab ipso rege. Qui hanc autem legem fuerit transgressus, in lacum leonum injiciatur.

XV. Rex vero non intelligens eorum malignitatem, nec suspicans eos hæc esse machinatos adversus Danielem, cessit eorum sermonibus. Et alii quidem omnes caventes, ne transgrederentur ea quæ eis imperata fuerant, quiescebant : Daniel autem hoc minime curabat : sed, sicut ei mos erat, stans orabat. Hinc cum eum observassent satrapæ, et apparuisset ea, quan in ipsum studebant accipere, occasio, statim venerunt, ad regem, et accusarunt Danielem, ut qui solus transgrederetur ea quæ fuerantimperata. Nam cum nullus, aiebant,

A στησε καὶ περιελὼν σου τὴν βασιλείαν Μήδοις αὐτὴν καὶ Πέρσαις διανεμεῖ. Οὕτω Δανιὴλ ταῦτα τῷ βασιλεῖ σημαίνειν φράσαντος τὰ ἐν τοίχῳ γράμματα, τὸν μὲν Βαλτάσαρ οἷον εἰκὸς ἐφ' οὕτω χαλεποῖς τοῖς δεδηλωμένοις λύπη καὶ συμφορὰ κατέλαβεν, οὐ μὴν ὡς προφήτῃ κακῶν αὐτῷ γενομένῳ τῷ προφήτῃ τὰς δωρεὰς ἃς ὑπέσχετο δώσειν, οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ πάσας παρέσχετο, τὴν μὲν ἠπειλημένην τῆς βασιλείας καθαίρεσιν τῆς ὁρισθείσης ἀνάγκης, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ προφητεύσαντος εἶναι λογισάμενος, τὴν δὲ τῶν ἐπηγγελμένων ἐκπλήρωσιν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ κρίνων καὶ δικαίου καὶ ἀψευδοῦς.

ΙΔ'. Βραχὺ διῆλθε τὸ μεταξὺ, καὶ αὐτός τε εἰλήφθη καὶ ἡ πόλις, ὡς τῷ Δανιὴλ προηγόρευται, Κύρου
B τῶν Περσῶν βασιλέως ἐπιστρατεύσαντος ἐπ' αὐτόν· ἀλλὰ Βαλτάσαρ μὲν οὕτω τὸν βίον ἀμείβει. Δαρείῳ δὲ τῷ καταλύσαντι τὴν Βαβυλώνιον ἡγεμονίαν, ὃς δὴ καὶ Ἀστυάγους υἱὸς ἦν, ἔτος ἑξηκοστὸν καὶ δεύτερον τῆς βασιλείας ἠνύετο, ἡνίκα τὴν Βαβυλῶνα εἷλεν· ὃς καὶ τὸν θαυμάσιον τουτονὶ προφήτην μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν ὡς μέγα τι χρῆμα καὶ ἀξιότιμον, ἤγαγεν εἰς τὴν Μηδικὴν, πολλὴν τὴν περὶ αὐτὸν θεραπείαν ἐπιδεικνύς. Δανιὴλ τοίνυν ὢν ἐν τοιαύτῃ τιμῇ καὶ λαμπρᾷ σπουδῇ παρὰ τῷ Δαρείῳ, μόνος τε σύμβουλος αὐτῷ ἐχρημάτισε, καὶ τοὺς αὐτοῦ λόγους ὥς τι θεῖον ἔχοντας ὁ βασιλεὺς ἀποδεχόμενος ἦν. Ἀμέλει καὶ φθόνος αὐτῷ ὑφεῖρπε παρὰ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐκ Μηδικῇ· ἐβάσκαινον γὰρ αὐτῷ οἱ σατράπαι παρευδοκιμοῦντα ὁρῶντες καὶ πλείονος ἀξιούμενον τῆς ἐκ βασιλέως θεραπείας τε καὶ τιμῆς· καὶ
C ζητοῦντες διαβολῆς ἀφορμὴν καὶ κατηγορίας, οὐχ εὕρισκον· παρεῖχε γὰρ αἰτίαν οὐδεμίαν αὐτοῖς, ἐπεὶ καὶ χρημάτων ἀνώτερος ἦν καὶ παντὸς λήμματος ὑπερόπτης· ἐντεῦθεν ὡς οὐδὲν εἶχον εὑρεῖν ὃ κατειπόντες αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα ζημιώσουσιν αὐτὸν εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ τιμὴν, τρόπον ἄλλον ἐζήτουν, καθ' ὃν αὐτὸν τῆς βασιλικῆς ἐκστήσουσιν εὐμενείας. Ὁρῶντες οὖν τὸν Δανιὴλ τρὶς τῆς ἡμέρας προσευχόμενον τῷ Θεῷ, πρόφασιν ἔγνωσαν εὑρηκέναι, δι' ἧς αὐτῷ συσκευάσουσι τὴν ἀπώλειαν· καὶ πρὸς τὸν Δαρεῖον ἐλθόντες ἀπήγγελλον, ὡς τοῖς σατράπαις αὐτοῦ πᾶσι καὶ ἡγεμόσι δόξειεν, ἐπὶ ἡμέρας τριάκοντα μηδένα τῶν πάντων αἰτήσασθαί τι μηδὲν
D αἴτημα, μήτε παρὰ Θεοῦ μήτε παρὰ ἀνθρώπου, ὅτι μὴ μόνον παρὰ σοῦ, βασιλεῦ, τὸν δὲ τὸν νόμον παραβεβηκότα τοῦτον εἰς τὸν λάκκον ἐμβληθήσεσθαι τῶν λεόντων.

ΙΕ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ συνιδὼν τὴν κακουργίαν αὐτῶν, οὐδ' ἐπὶ τὸν Δανιὴλ ταῦτα συσκευασαμένους ὑπονοήσας, εἶξε τοῖς αὐτῶν λόγοις καὶ προτίθησι πρόγραμμα δηλοῦν τῷ πλήθει τὰ δόξαντα τοῖς σατράπαις· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες φυλαττόμενοι τὰ προστεταγμένα μὴ παραβῆναι ἠρέμουν, τῷ Δανιὴλ δὲ τούτων φροντὶς οὐδεμία, ἀλλ' ὥσπερ ἔθος ἱστάμενος ηὔχετο· ἔνθεν τοι καὶ παρατηρήσαντες αὐτὸν οἱ σατράπαι, τῆς ἀφορμῆς, ἣν ἐσπούδαζον λαβεῖν ἐπ' αὐτὸν ὥσπερ παραφανείσης, εὐθὺς ἧκον πρὸς βασιλέα καὶ κατηγόρουν ὡς παραβαίνοντος μόνου τοῦ

Δανιὴλ τὰ προστεταγμένα· Μηδενὸς γάρ, φησί, τῶν A ἄλλων τολμῶντος προσεύχεσθαι τοῖς θεοῖς, ὁ Δανιὴλ τοῦτο πράττειν οὐ βούλεται, καὶ ἅμα ὡς παραβάτην νόμου ἠξίουν κατὰ τὸν νόμον εἰς τὸν λάκκον ἐμβληθῆναι τῶν λεόντων. Θαῤῥήσας δὲ ὁ Δαρεῖος, ὅτι ῥύσεται τὸ Θεῖον αὐτὸν καὶ οὐδὲν οὐ πάθοι δεινὸν ὑπὸ τῶν θηρίων, ἐκέλευσεν αὐτὸν εὐθύμως τὸ συμβὰν φέρειν· καὶ βληθέντος εἰς τὸν λάκκον τοῦ Δανιὴλ, σφραγίσας τὸν ἐπὶ τοῦ στομίου κείμενον ἀντὶ θύρας λίθον ὁ βασιλεύς, ἀνεχώρησεν, ὅλην τὴν νύκτα διαγαγὼν ἄυπνος, φροντίδι τῇ περὶ τὸν Δανιὴλ συνεχόμενος.

Ιϛ'. Μεθ' ἡμέραν δὲ ἀναστάς, ἐπὶ τὸν λάκκον ἦλθε καὶ σωζομένην τὴν σφραγῖδα εὑρών, ᾗ σημηνάμενος τὸν λίθον καταλελοίπει, ἀνοίξας ὀνομαστί τε τὸν Δανιὴλ ἐκάλει καὶ διεπυνθάνετο εἴγε καὶ νῦν B σώζοιτο· τοῦ δὲ κάτωθεν ὑπακούσαντος καὶ μηδὲν παθεῖν εἰπόντος ἀνιαρὸν, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀνελκυσθῆναι τοῦ λάκκου· οἱ δὲ ἐχθροὶ θεασάμενοι τὸν Δανιὴλ μηδὲν πεπονθότα δεινόν, Οὐ μὲν οὖν, ἔλεγον, ὦ βασιλεῦ, διὰ τὸ Θεῖον καὶ τὴν τούτου πρόνοιαν οὗτος σέσωσται, ἀλλὰ τῷ τοὺς λέοντας κεκορεσμένους ὑπάρχειν τροφῆς. Τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν ἔτι βασκανίας ἡττημένοι εἶπον. Ὁ βασιλεὺς δὲ μισήσας τῆς πονηρίας αὐτούς, παραβληθῆναι μὲν πολλὰ κελεύει τοῖς λέουσι κρέα, κορασθέντων δὲ αὐτῶν, εἰς τὸν λάκκον ἐμβληθῆναι τοὺς διὰ μίσους τὸν Δανιὴλ ἔχοντας, ὅπως εἰ διὰ κόρον αὐτοῖς οὐ προσέξουσιν οἱ λέοντες μάθοι. Σαφὲς δὲ ἐγένετο τῷ Δαρείῳ, ὅτι θεία χεὶρ ἦν ἡ τὸν Δανιὴλ σώσασα, παραβληθέντων ἤδη τοῖς θηρίοις τῶν σατραπῶν· οὐδενὸς γὰρ αὐτῶν τὸ παράπαν ἐφείσαντο ἀλλὰ πάντας αὐτοὺς ὄνυξι καὶ ὀδοῦ- C σιν εὐθὺς διεσπάραξάν τε καὶ βορὰν ἐποιήσαντο, καθάπερ τῷ λιμῷ κάμνοντες καὶ τροφῆς ἀστοχοῦντες. Διαφθαρέντων οὖν οὕτω τῶν ἐπιβουλευσάντων τῷ Δανιὴλ, ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος ἄνδρα φρόνιμον ἑαυτὸν δεικνὺς καὶ πειθόμενον ἀληθείᾳ, πράγμασί τε φανεροῖς καὶ ἀναντιῤῥήτοις, καθ' ὅλην ἔπεμψε τὴν χώραν ἐπαινῶν τὸν Θεόν, ὃν ὁ Δανιὴλ προσκυνεῖ, καὶ μόνον αὐτὸν εἶναι ἔλεγεν ἀληθῆ καὶ τὸ πάντων ἔχοντα κράτος· ἔσχε δὲ καὶ τὸν Δανιὴλ διὰ τιμῆς οὐδενὶ ἄλλῳ παραπλησίας, πρῶτον αὐτὸν ἀποδείξας τῶν φίλων· συνῆσαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἑταῖροι καὶ συγγενεῖς, οἱ περὶ Ἀζαρίαν φημὶ, καὶ αὐτοὶ ὁμοίως τῆς ἴσης αὐτῷ καὶ προνοίας καὶ τιμῆς ἀπολαύοντες.

ΙΖ'. Ὢν δὲ οὕτως ἐπίσημος καὶ λαμπρός, ᾠκοδόμησεν ἐν Ἐκβατάνοις τοῖς Μηδικοῖς καὶ βᾶριν ἐκπρεπέστατόν τι κατασκεύασμα καὶ θαυμασίως πεποιημένον, ἣ μέχρι δεῦρο μέν ἐστι καὶ σώζεται· τοῖς δὲ ὁρῶσι δοκεῖ προσφάτως κατεσκευάσθαι καὶ ἐπ' αὐτῆς ἡμέρας, ἧς ἕκαστος αὐτὴν ἱστορεῖ· οὕτω νεαρὸν αὐτῆς τὸ κάλλος καὶ μηδαμοῦ γεγηρακὸς ὂν ὑπὸ τοῦ τοσούτου χρόνου φαίνεται. Θάπτονται δὲ ἐν τῇ βάρει ταύτῃ οἵ τε Μήδων καὶ Περσῶν βασιλεῖς, καὶ ὁ ταύτην πεπιστευμένος Ἰουδαῖός ἐστιν ἱερεύς. Ἰωσήππῳ καὶ ταῦτα πρὸς λέξιν τῷ Ἰουδαίῳ συντέτακται. Ἐπεὶ δὲ οὐ θαυμαστὸς μόνον ὑπῆρχεν ὁ Δανιὴλ ἑτέρων ἐπιλύειν ὀνείρους, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον θαυμασιώτερος, ἐφ' οἷς αὐτὸς ἐκεῖνος ὁρῶν

alius auderet deos orare; Daniel hoc non vult facere: et simul tanquam legis transgressorem, volebant eum ex lege jaci in lacum leonum. Confidens autem Darius fore ut Deus eum eriperet, et a feris nihil grave pateretur, jussit eum alacri animo ferre quod acciderat: et in lacum injecto Daniele, cum obsignasset rex lapidem, qui erat litus in aditu loco ostii, recessit, totam noctem insomnis transigens, ut qui premeretur cura de Daniele.

XVI. Cum autem, postquam dies esset, surrexisset, venit ad lacum: et cum salvum invenisset signaculum, quo reliquerat obsignatum lapidem aperiens nominatim vocavit Danielem, et rogavit, an adhuc esset salvus. Cum ille vero inferne audiisset, et dixisset se nihil molestum esse passum, jussit eum extrahi e lacu. Cum vidissent autem inimici Danielem nihil mali fuisse passum. Non fuit, dicebant, iste conservatus propter Deum et propter ejus providentia, sed quod leones essent cibo satiati. Hac illi quidem dicebant, victi ab invidia. Rex vero odio habens eorum improbitatem, jubet quidem multas carnes objici leonibus: cum ii autem fuissent satiati, eos in lacum injici, qui, odio habebant Danielem, ut sciret, an propter satietatem eos non tangerent leones. Planum vero factum est Dario, fuisse divinam manum, quæ servavit Danielem, cum injecti fuissent satrapæ; nulli enim eorum omnino pepercerunt: sed eos omnes unguibus et dentibus protinus discerpserunt et devoraverunt, perinde ac si fame laborarent et alimento egerent. Cum ii ergo interiissent, qui Danieli paraverant insidias, Rex Darius seipsum ostendens virum prudentem et parentem veritati, rebusque apertis et contra quas nihil dici poterat, misit per totam regionem, laudans Deum, quem adorat Daniel: et eum solum dicebat esse verum, et qui in omnes obtinet dominatum. Habebat autem Danielem in majori honore, quam ullum alium, ostendens eum esse primum ex amicis. Simul vero cum eo erant etiam cognati: Azarias, inquam, cum cæteris, in quos et par erat studium regis, et in pari eos honore habebat.

D XVII. Cum is autem esset insignis et splendidus, exstruxit in Medicis Ecbatanis, turrim, pulcherrimum quoddam ædificium et factum admirabiliter, quæ in hodiernum usque diem conservatur; iis autem qui vident, videtur nuper fuisse constructa, atque adeo eo ipso die, quo illam aspicit unusquisque, tam recens ejus pulchritudo, et quæ minime consenuit tanto tempore, cernitur. Sepeliuntur vero in hac turre reges Medorum et Persarum: et is cui ea est commissa, est Judæus sacerdos. Hæc ab Joseph Judæo ad verbum conscripta sunt. Quoniam autem non solum fuit admirabilis in solvendis aliorum somniis, sed longe admirabilior in iis quæ ille ipse vidit,

operæ pretium est hic quoque eorum meminisse, et ostendere, quam esset ejus mens pura et Deo digna.

XVIII. A magno hoc propheta, cum adhuc degeret Baltasar in terra Chaldæorum, visi sunt quatuor venti cœli in mare irruere, et quatuor magnæ bestiæ ex eo ascendere, quæ significabant quator magna regna. Quarum una quidem visa fuit tanquam leæna, et ejus pennæ tanquam aquilæ. Ea significabat regnum Chaldæorum. Ursa autem secunda, quæ in ore tria habebat latera: cui vox quoque audiebatur, dicens: Surge, comede carnes multas, ea significabat regnum Medorum et Persarum. Et tertia, pardus: quæ etiam ostendebatur habens quatuor pennas volucris supra ipsam: et in ea quoque bestia cernebantur quatuor capita. B Regnum Græcorum per eam significabatur. Quorum potentissimos reges vidit postea in forma arietis et hirci. Darium quidem tanquam arietem, in omnibus terræ partibus cornu petentem; Alexandrum vero tanquam hircum in eum insurgentem, et viribus ac impetu conculcantem et prosternentem. Quartam autem bestiam vidit terribilem et stupendam, et mirandum in modum fortem: cujus ferrei quidem dentes, ungues autem æenei. Ea vero superabat omnes, quæ ipsam præcesserant, viribus et audacia: excedebatque et comminuebat, et reliquas conculcabat pedibus. Per hæc docens manum Romanorum, quæ jamdiu tenet imperium. In cujus capite animadverti, inquit propheta, decem cornua et aliud quoque parvum, quod inter ea nascebatur, et tria ex prioribus evellebat radicitus. C Jam enim in ipso fine Romani imperii, quod secatur in multos principatus, dicit quidem fore ut decem reges simul exsurgant. Hoc enim significabat visio decem cornuum, tria autem ex his regnis a parvo illo cornu dissolvi, quod cernebat habere oculos hominis, et os magniloquum, et superaturum esse vitium omnium vitiorum, quæ fuere a sæculo, quæ quidem aperte significant Antichristum.

XIX. Cum sic ergo in visione valde fuisset admirabilis propheta, vidit etiam quosdam thronos intelligentes positos et supramundanos: et Deum gloriæ, tanquam Antiquum dierum, præsidentem: qui eo, quod sit ante sæcula, sic videnti voluerit videri: cujus etiam indumentum erat album, sicut D nix: et capillus ejus cernebatur tanquam lana pura. Nihil enim obscurum, nihil triste, nihil sordidum apud veram et magnam et primam lucem. Quin etiam thronum quoque ejus dicit apparuisse, tanquam flammam ignis, et rotas ignem emittentes, et fluvium ignis ante eum fluentem, et horrenda omnia et terribilia, et admirabilia omnia, et quæ Deum decebant. Mille enim millia, inquit, et decies mille millia ei assistentes, pie admodum ministrabant. Deinde cum nubibus tanquam Filium hominis, Filium Dei dixit se vidisse venientem, et eum ad Patrem usque euntem, et tanquam ab eo dilectum, cum eo honorifice sedentem, et ei uni-

A ἐτύγχανεν, ἄξιον ἐνταῦθα καὶ περὶ αὐτῶν μνησθῆναι καὶ δεῖξαι τῆς τοῦ ἀνδρὸς διανοίας τὸ καθαρώτατόν τε καὶ ἀξιόθεον.

ΙΗ'. Ὦπται τῷ μεγάλῳ τούτῳ προφήτῃ, Βαλτάσαρ ἔτι ἐν τῇ τῶν Χαλδαίων διάγοντος, τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ προσβαλόντας τῇ θαλάσσῃ καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀπ' αὐτῆς ἀναβαίνοντα, ἃ καὶ τὰς μεγάλας τέσσαρας βασιλείας αἰνιττόμενα ἦν, ὧν τὴν μὲν ὡσεὶ λέαιναν ὦφθαι, καὶ πτερὰ αὐτῆς ὡσεὶ ἀετοῦ· τῶν Χαλδαίων αὕτη τὴν βασιλείαν ὑπογράφουσα ἦν· ἄρκον δὲ τὴν δευτέραν, τρία πλευρὰ ἔχουσαν ἐν τῷ στόματι, πρὸς ἣν καὶ φωνὴ λέγουσα διηκούετο· Ἀνάστηθι, φάγε σάρκας πολλάς — αὕτη τὴν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν διηνίττετο βασιλείαν· καὶ πάρδαλιν τὴν τρίτην, ἥτις καὶ πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ ὑπεράνω αὐτῆς ἐδείκνυτο ἔχουσα· καὶ τέσσαρες δὲ τῶν θηρίων κεφαλαὶ καθωρῶντο· ἡ Ἑλλήνων βασιλεία δι' αὐτῆς ἐδηλοῦτο· ὧν τοὺς δυνατωτάτους βασιλέας ἐν κριοῦ καὶ τράγου μορφῇ· Δαρεῖον μὲν οἷα κριὸν κατὰ πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς κυρίττοντα· αὐτῷ δὲ τὸν Ἀλέξανδρον οἷα τράγον ἐπανιστάμενον καὶ ὁρμῇ ἰσχύος συμπατοῦντα καὶ καταβάλλοντα· τὸ τέταρτον δὲ θηρίον φοβερὸν εἶδε καὶ ἔκθαμβον καὶ ἰσχυρὸν περιττά, οὗ σιδηροῖ μὲν ο ὀδόντες, οἱ ὄνυχες δὲ ἀπὸ χαλκοῦ· καὶ τοῦτο ὑπερβάλλειν ἰσχύϊ τὰ πρὸ αὐτοῦ πάντα καὶ ἰταμότητι, ἐσθίον καὶ λεπτύνον καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶ συμπατοῦν· τὴν ἄρτι κατέχουσαν χεῖρα διὰ τούτου διδασκόμενος τῶν Ῥωμαίων· οὗ πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ δέκα κέρατα προσενόουν, φησὶν ὁ προφήτης· καὶ μικρὸν ἄλλο μεταξὺ τούτων φυόμενον καὶ τρία τῶν προτέρων ἐκριζοῦν· ἤδη γὰρ ἐπ' αὐτῷ τῷ τέλει τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς εἰς πολυαρχίαν κατατεμνομένης, δέκα μὲν ἀναστήσεσθαι βασιλεῖς ὁμοῦ λέγει· τοῦτο γὰρ ἡ τῶν δέκα κεράτων ὄψις ἐδήλου· τρεῖς δὲ τῶν τοιούτων βασιλειῶν ὑπὸ τοῦ μικροῦ κέρατος ἐκείνου καταλυθῆναι, ὃ καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχειν ἀνθρώπου καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα καὶ τὴν κακίαν πάντων ὑπεροίσειν τῶν ἀπ' αἰῶνος κακῶν ἑώρα, τοῦ Ἀντιχρίστου ταῦτα προδήλως σημαντικά.

ΙΘ'. Ὧδε τοιγαροῦν τῆς ὑπερφυεστάτης ὅλος ὁράσεως γεγονὼς ὁ προφήτης, ἐθεώρει καὶ θρόνους νοεροὺς τινας καὶ ὑπερκοσμίους τιθεμένους καὶ τὸν Θεὸν τῆς δόξης οἷα Παλαιὸν ἡμερῶν προκαθήμενον, τῷ προαιώνιον αὐτὸν εἶναι, οὕτως ὀφθῆναι τῷ βλέποντι βουληθέντα, οὗ καὶ τὸ ἔνδυμα λευκόν, ὡσεὶ χιὼν καὶ τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ὡσεὶ ἔριον καθαρὸν ὁρᾶσθαι· οὐδὲν γὰρ ἀλαμπές, οὐδὲν κατηφὲς οὐδὲ ῥυπῶν παρὰ τῷ μεγάλῳ καὶ ἀληθινῷ καὶ πρώτῳ φωτί· ἀλλὰ καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς πυρὸς εἶπε φαίνεσθαι φλόγα καὶ τροχοὺς πῦρ ἀφιέντας καὶ ποταμὸν πυρὸς ἔμπροσθεν ῥέοντα καὶ πάντα φοβερὰ καὶ φρικτὰ καὶ πάντα θαυμαστὰ καὶ θεοπρεπῆ· χίλιαι γὰρ χιλιάδες, φησί, καὶ μυρίαι μυριάδες αὐτῷ παρεστῶσαι πανευλαβῶς ἐλειτούργουν. Εἶτα μετὰ τῶν νεφελῶν ὡς Υἱὸν ἀνθρώπου τὸν Υἱὸν ἐρχόμενον τοῦ Θεοῦ εἶπεν ὁρᾷν καὶ τοῦτον ἄχρι τοῦ Πατρὸς ἰόντα καὶ ὡς ἀγαπητὸν αὐτῷ ἐστίμως συνεδριάζοντα καὶ τούτῳ τὴν ὅλην ἐξουσίαν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν πάν-

των διδομένην καὶ τὴν τιμήν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βίβλους ἀνοιγομένας καὶ κρύφια φανερούμενα καὶ πάντα γυμνὰ τῷ κριτῇ καὶ τετραχηλισμένα παρεστῶτα καὶ τῶν μὲν ἄλλων τὴν ἐξουσίαν καταργουμένην καὶ τὴν ἀρχήν· ἐκεῖνο δὲ τὸ πονηρότατον θηρίον καὶ τὴν κακίαν ἀσύγκριτον, ὃ καὶ τὸν μετὰ τῶν ἁγίων ἐτόλμησε πόλεμον καὶ στόμα λαλοῦν εἶχε μεγάλα ἐξαναιρούμενον καὶ εἰς καῦσιν πυρὸς ἄσβεστον παραπεμπόμενον· ἐντεῦθεν δὲ τὴν μεγαλοσύνην καὶ τὴν τῶν ὅλων βασιλείαν εἰς αἰῶνας τοῖς ἁγίοις δεδωρημένην.

Κ'. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον (ὢ μακαρίας ὄψεως) τεθέαται Δανιήλ, ἀλλὰ καὶ προσευχόμενος μετὰ ταῦτα καὶ ῥήμασιν ἐξομολογήσεως τὸν ὑπεράγαθον ἐξευμενιζόμενος· Ἤμην, φησί, τὸ ἑξῆς ἐν Σούτοις τῇ μητροπόλει Περσίδος, καὶ ὡς ἐξῆλθον εἰς τὸ πεδίον μετὰ καὶ τῶν ἑταίρων, ἰδοὺ σεισμὸς μέγας ἐγένετο· καὶ φυγόντων τῶν σὺν ἐμοί, μόνος ἀπολέλειμμαι κατὰ στόμα πεσών. Καὶ ἰδού τις ἑστηκὼς ἥψατό μου καὶ ἀνέστησε καὶ τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι τοῖς πολίταις μετὰ πολλὰς ὅσας ἐμυσταγώγησε γενεάς. Ὅδε ἄρα οὗτος ἦν ὁ μέγας καὶ πρώτιστος τῶν οὐρανίων δυνάμεων Γαβριήλ, ὃς καὶ ἀναστάντι αὐτῷ δειχθῆναι κριὸν ἐσήμαινε μέγαν, πολλὰ μὲν ἐκπεφυκότα κέρατα, τελευταῖον δὲ αὐτὸν ἓν ὑψηλότερον ἔχοντα· ἔπειτα ἀναβλέψας μὲν εἰς τὴν Δύσιν, θεάσασθαι τράγον ἔφη ἀπ' αὐτῆς δι' ἀέρος φερόμενον· συῤῥάξαντα δὲ τῷ κριῷ καὶ τοῖς κέρασι κυρίξαντα, δὶς καταβαλεῖν αὐτὸν ἐπὶ γῆν καὶ πατῆσαι· εἶτα τὸν τράγον ἰδεῖν ἐκ τοῦ μετώπου μέγιστον ἀναφύντα κέρας, οὗ κλασθέντος, ἀναβλαστῆσαι τέσσαρα, καθ' ἕκαστον τῶν ἀνέμων ἐκτετραμμένα, ἐξ αὐτῶν δὲ ἀνασχεῖν καὶ ἄλλο βραχύτερον, ὃ καὶ αὐξῆσαι ἔλεγεν ὁ ταῦτα δεικνὺς καὶ πολεμήσειν αὐτοῦ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν αἱρῆσαι ἀνὰ κράτος καὶ πάντα τὰ τοῦ νόμου περιελεῖν· καὶ ταῦτα ἐπὶ ἡμέρας χιλίας καὶ διακοσίας ἐνενήκοντα ἕξ. Ταῦτα μὲν ἰδεῖν ἐν τῷ πεδίῳ τῷ ἐν Σούτοις ὁ Δανιὴλ ἔγραψε· κρῖναι δὲ αὐτῷ τὴν ὄψιν τῶν ὁρασθέντων ἐδήλου τὸν Θεὸν οὕτως· τὸν μὲν γὰρ κριὸν βασιλείας τὰς Μήδων καὶ Περσῶν σημαίνειν αὐτῷ ἔφασκε, τὰ δὲ κέρατα τοὺς μέλλοντας βασιλεύειν. Αὐτὸ δὲ τὸ κέρας τὸ ἔσχατον αὐτὸν σημαίνειν τὸν ἔσχατον βασιλέα· τοῦτον γὰρ καὶ διοίσειν ἔλεγε τῶν λοιπῶν, πλούτῳ τε καὶ δόξῃ καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανείᾳ· τὸν δὲ τράγον δηλοῦν, ὡς τῶν Ἑλλήνων τις βασιλεύων ἔσται, ὅς τῷ Πέρσῃ συμβαλὼν δὶς κρατήσει τῇ μάχῃ καὶ παραλήψεται τὴν ἡγεμονίαν ἅπασαν. Δηλοῦσθαι δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου κέρατος τοῦ ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ τράγου τὸν πρῶτον βασιλέα. Εἶτα καὶ τὴν τῶν τεσσάρων ἀναβλάστησιν βασιλέων ἐκπεσόντος ἐκείνου· τῇ δὲ πρὸς τὰ τέσσαρα κλίματα τῆς γῆς αὐτῶν ἀποστροφῇ ἑκάστου τοὺς διαδόχους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου βασιλέως ἐξεικονίζεσθαι, καὶ τὸν εἰς αὐνοὺς διαμερισμὸν δηλοῦσθαι· γενέσθαι δὲ καί τινα ἕτερον ἐκ τούτων βασιλέα, ἀναιδῆ μὲν τῷ προσώπῳ, ἱκανὸν δὲ συνιέναι προβλήματα, ὅς καὶ δόλῳ διαφθερεῖ πολλοὺς καὶ ἐπὶ ἀπωλείᾳ πολλῶν στήσεται· πολεμήσει τε τὸ ἔθνος καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν ἰσχυρῶς

A versam potestatem et regnum omnium dari et honorem. Quin etiam libros ei esse apertos, et occulta ei esse manifesta, et omnia adstare nuda et detecta: et aliorum quidem aboleri potestatem et imperium: illam autem pessimam bestiam et improbitate incomparabilem, quæ movit bellum adversus sanctos, et os habuit, quod magna et superba loquebatur, deletam et transmissam ad ignis conflagrationem, qui nunquam exstinguitur. Deinde vero majestatem et universorum regnum datum sanctis in æternum.

XX. Neque vero hæc solum (o beatam visionem) vidit Daniel: sed orans quoque postea, et verbis confessionis placans eum qui est summe bonus: Eram, inquit, deinceps, Susis, quæ est metropolis B Persidis, et postquam egressus sum in campum cum familiaribus, ecce factus est magnus terræ motus, et fugientibus iis qui mecum erant, relictus sum solus. Et ecce quidam stans me tetigit, et fecit surgere: et quæ civibus erant eventura post multas generationes mystice enarravit. Is autem erat magnus ille et primus cœlestium potestatum Gabriel. Qui etiam sibi, cum surrexisset, significavit fuisse magnum ostensum arietem, cui multa quidem enata erant cornua; habebat autem unum altius. Et hæc quidem cum aspexisset, ait se vidisse in Occidente hircum, qui inde ferebatur per aerem; confligentem vero cum ariete, et bis cornu petentem, ipsum humi prostravisse et conculcasse. Deinde vidisse hircum, cui magnum C cornu nascebatur in fronte: quo fracto, germinasse quatuor, versa ad singulos ventos. Ex ipsis autem exortum esse aliud quoque brevius: quod is qui ostendebat, dicebat fore ut cresceret, et ejus gentem bello invaderet, et civitatem vi caperet, et quæcunque sunt legis, tolleret: idque diebus mille ducentis et nonaginta sex. Hæc quidem se vidisse in campo, qui est Susis, scripsit Daniel: Deum autem eorum, quæ adspexerat, visionem dicebat sic sibi declarasse. Nam arietem quidem dicebat significare regna Medorum et Persarum; cornua autem, eos qui erant regnaturi. Ipsum vero cornu ultimum, significat ipsum ultimum regem. Dicebat enim fore, ut is præstaret cæteris, et divitiis et gloria et alio splendore. Hircum au- D tem, significare futurum ex Græcis regem quemdam, qui bis cum Persa confligens, eum pugna vinceret, et universum assumeret principatum: significari vero a magno cornu, quod est in fronte hirci, primum regem. Deinde etiam ortum quatuor regum, cum ille excessisset: uniuscujusque autem eorum conversione ad quatuor climata terræ describi successores post mortem primi regis, et significari factam ab eis divisionem. Futurum autem alium quoque quemdam exiis regem, vultu quidem impudentem: idoneum vero ad intelligenda problemata: qui et dolo multos interimet, et stabit ad interitum multorum: bellabit autem adversus gentem, et eorum leges fortiter dissol-

vet : quin etiam templum quoque spoliabit, et delebit rempublicam, et prohibebit tres annos fieri sacrificia. Hæc quoque sic facta sunt et ad effectum pervenerunt, Antiocho videlicet regnante, qui fuit cognominatus Epiphanes.

XXI. Prædixit autem ipsa Daniel multis ante generationibus, cum Deus ei ea ostendisset, et ut scriberet effecisset : ut et qui ea legunt, et considerant ea quæ eveniunt, et Danielem admirentur propter honorem, quo fuit dignus a Deo judicatus, et inveniant Epicureos hac in re valde errare, qui et providentiam e vita expellunt, et Deum non censent rerum humanarum curam gerere : neque a beata essentia, et in quam non cadit interitus, ad hoc ut universa permaneant gubernari omnia, carentia auriga et curatore. Mundum autem universum dicunt sua sponte ferri : sic male sentientes et dicentes aperte stolidi et nescientes, quod ne navis quidem in portu servari potuerit, defecta gubernatore et nautis. Sed quis in rebus honestis fuerit adeo socors et ignavus, aut auditores tantæ damnarit negligentiæ et somnolentiæ, ut non aliorum etiam meminerit prophetæ hujus admirabilis, quæ et possunt afficere admiratione, et magnam afferre utilitatem animis auditorum ?

XXII. Erat enim tunc apud Babylonios simulacrum, quod in magno habebatur honore. Ei nomen erat Bel : cui etiam tanquam deo constructum erat templum et ara, eique suppeditati fuerant largi sumptus: et circa illum erat frequens turba sacerdotum. Sumptus vero specie quidem ac prætextu suppeditabantur idolo : revera autem ab ejus sacerdotibus latenter consumebantur. Id ipse quoque rex colebat Is erat Cyrus, qui Dario successerat. Qui etiam, similiter atque Darius, honorem conservans in Danielem, eum habebat convictorem et gloriosissimum omnium suorum amicorum. Hinc etiam factum est, ut ei suaderet ut Bel coleret tanquam deum viventem. An non vides, inquit, quod similæ quidem Artabas duodecim quotidie, oves autem non pauciores quam quadraginta comedat? vini vero sex totas ebibat metretas ? Est hoc error manifestus et aperte deceptio, ait Dei propheta. Nam quod intus quidem, est lutum, æs autem extrinsecus, neque potest esse, neque bibere. Irascitur hæc, audiens Cyrus et statim vocat sacerdotes minaturque mortem, nisi Bel comedentem ostenderint. Illi vero, Mensæ cibos, aiunt, appone; nos autem egrediemur, et clavibus ac signaculis obserata janua, redi die sequenti : et nisi omnia consumpta inveneris, nos digni erimus supplicio ; sin minus, Daniel, qui et de nobis, et de ipso deo est mentitus. Atque Cyrus quidem statim, sicut dixerant, cibos apposuit: Daniel autem, eis imprudentibus, cinere templi solum conspersit : et cum sic ambo clausissent et obsignassent, recesserunt. Sequenti vero die accedentes, vident vestigia mulierum et virorum et puerorum in cinere. Qui etiam capti, osten-

A καταλύσει· ἔτι γε μὴν συλήσει καὶ τὸν ναὸν, ἀφανιεῖ τε τὴν πολιτείαν καὶ τὰς θυσίας ἐπὶ τρισὶν ἔτεσιν ἀπείρξει τελεῖσθαι. Γέγονε μὲν οὕτω ταῦτα καὶ εἰς ἔργον ἐξέϐη, Ἀντιόχου δῆτα τοῦ Ἐπιφανοῦς βασιλεύοντος.

ΚΑ΄. Προεῖπε δὲ αὐτὰ Δανιὴλ πολλαῖς ἄρα γενεαῖς πρότερον, τοῦ Θεοῦ δείξαντος αὐτῷ ταῦτα καὶ γράψαι παρασκευάσαντος, ὥστε τοὺς ἀναγιγνώσκοντας καὶ τὰ συμϐαίνοντα σκοποῦντας θαυμάζειν τε τὸν Δανιὴλ τῆς τιμῆς, ἧς ἄξιος ἐκρίθη παρὰ Θεοῦ, εὑρίσκειν τε τοὺς Ἐπικουρείους ἐντεῦθεν κομιδῆ πλανωμένους, οἵ τήν τε πρόνοιαν ἐϐκάλλουσι τοῦ βίου καὶ Θεὸν οὐκ ἀξιοῦσι τῶν πραγμάτων ἐπιτροπεύειν, οὐδὲ ὑπὸ τῆς μακαρίας καὶ ἀφθάρτου φύσεως πρὸς διαμονὴν τῶν ὅλων κυϐερνᾶσθαι τὰ σύμπαντα, ἄμοιρον δὲ ἡνιόχου καὶ φροντιστοῦ. Τὸν κόσμον αὐτομάτως ἅπαντα φέρεσθαι λέγουσι, κακῶς οὕτω καὶ φρονοῦντες καὶ λέγοντες οἱ προφανῶς ἀνόητοι καὶ οὐκ εἰδότες, ὡς οὐδὲ ναῦς ἐν λιμένι διασωθείη κυϐερνήτου καὶ ναυτῶν ἔρημος. Ἀλλὰ τίς ἂν ῥᾳθύμως οὕτω περὶ τὰ καλὰ γένοιτο ἢ τῶν ἀκροωμένων ῥᾳθυμίαν τοσαύτην καὶ ὕπνον κατεγνωκὼς, ὡς μὴ καὶ τῶν ἄλλων τοῦ θαυμαστοῦ τούτου προφήτου ἐπιμνησθῆναι θαυμάσαι τε ἱκανῶν ὄντων καὶ πολλὴν ὠφέλειαν ταῖς τῶν ἀκροατῶν ψυχαῖς ἐμϐαλεῖν δυναμένων ;

ΚΒ΄. Ἦν γὰρ τότε τοῖς Βαϐυλωνίοις πάνυ σφόδρα τιμώμενον εἴδωλον· ὄνομα τούτῳ Βὴλ, ᾧ καὶ οἷα θεῷ ναὸς κατεσκεύαστο καὶ βωμὸς δαπάναι τε κεχορήγηντο δαψιλεῖς· καὶ ὄχλος ἱερέων ἦσαν περὶ ἐκείνου συχνός· αἱ δαπάναι δὲ προφασιν μὲν τῷ C εἰδώλῳ χορηγούμεναι, τὸ δὲ ἀληθὲς τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ κατὰ τὸ λεληθὸς δαπανώμεναι· τοῦτο ἐσέϐετο καὶ αὐτὸς βασιλεύς. Κῦρος ἦν οὗτος, ὁ τὸν Δαρεῖον διαδεξάμενος, ὃς ἄρα καὶ πρὸς τὸν Δανιὴλ τὴν ὁμοίαν Δαρείῳ διασώζων τιμὴν, συμϐιώτην τε εἶχε καὶ τῶν αὐτοῦ φίλων ἐπιδοξότατον. Ἔνθεν τοι καὶ παρῄνει αὐτῷ καθάπερ θεῷ ζῶντι προσέχειν τῷ Βήλ. Ἡ οὐχ ὁρᾷς, φησὶν, ὡς Ἀρτάϐας μὲν σεμιδάλεως ἑκάστης ἡμέρας δυοκαίδεκα, πρόϐατα δὲ οὐ μεῖον ἢ τεσσαράκοντα ἐσθίει, οἴνου δὲ ἓξ τοὺς πάντας μετρητὰς ἐκπίνειν ; Πλάνη τοῦτο σαφὴς καὶ ἀντικρὺς παραλογισμὸς, ὁ τοῦ Θεοῦ ἔφη προφήτης· ὁ γὰρ ἔνδον μὲν πηλὸς, ἔξωθεν δὲ χαλκὸς ὢν, οὔτ' ἐσθίειν οὔτε πίνειν δυνατῶς ἔχει. Ὀργίζεται ὁ Κῦρος ἀκούσας· καλεῖ παραυτίκα τοὺς ἱερεῖς, ἀπειλεῖ θάνατον, εἰ D μὴ ἀποδείξαιεν ἐσθίοντα τὸν Βήλ· οἱ δέ· Τῇ τραπέζῃ παράθες, ἔφασαν, τὰ βρώματα, βασιλεῦ· ἔξιμεν δὲ ἡμεῖς, καὶ αὐτὸς κλεισὶ καὶ σφραγῖσι τὴν θύραν ἀσφαλισάμενος, τὴν ἑξῆς ἴθι, καὶ εἰ μὴ καταλάϐοις ἀνηλωμένα πάντα, ἄξιοι τιμωρίας ἡμεῖς· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ Δανιὴλ πάντως, ὁ καὶ αὐτοῦ θεοῦ γε καταψευσάμενος καὶ ἡμῶν. Κῦρος μὲν οὖν κατὰ τὸν λόγον τῶν βρωμάτων εὐθὺς πεποίηκε τὴν παράθεσιν· Δανιὴλ δὲ τούτους λαθὼν, σποδιᾷ τὸ τοῦ ναοῦ ἅπαν ἔδαφος καταπάττει· καὶ οὕτω κλείσαντες ἀμφότεροι καὶ σφραγίσαντες ᾤχοντο· τῇ ἑξῆς δὲ παριόντες, ἴχνη γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ παιδίων ὁρῶσι κατὰ τῆς σποδιᾶς, οἳ καὶ ληφθέντες τὰς κρυπτὰς ὑπ-

ἐνδείκνυσαν εἰσόδους, δι' ὧν εἰσιόντες πρώην, ἀνήλουν τὰ προτιθέμενα· ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἰδὼν, ὀργῆς ὁμοῦ καὶ αἰσχύνης ὑπόπλεως γίνεται καὶ τῆς μέχρι τότε διαλανθανούσης αὐτὸν ἀπάτης τοὺς ἱερεῖς ἀμυνόμενος, ἅπαντας αὐτοὺς ἀναιρεῖ, τὸν ναὸν δὲ καὶ τὸν Βὴλ ἔκδοτον εἰς καταστροφὴν παρέσχε τῷ Δανιήλ.

ΚΓ'. Τοῦτο πρῶτον Βαβυλωνίοις ὁ Δανιὴλ ἐπιδείξας κατόρθωμα, οὐδενὸς τῶν ἔν τε συνέσει καὶ ἀγχινοίᾳ θαυμαζομένων ἀπολειπόμενον εἶτα καὶ δεύτερον ἐπιτίθησιν· οὐ γὰρ μόνον οἱ ἀναίσθητοι οὗτοι τὸν ἀναίσθητον ἐσέβοντο Βὴλ, ἀλλὰ καὶ δράκοντά τινα μέγαν ἐμφωλεύοντα οἴκῳ τινὶ θεραπεύοντες, ὡς θεῷ προσεῖχον· ἔργον τοῦτο τὸ νοητοῦ δράκοντος, τοῦ μὲν Θεοῦ τῶν ὅλων ἀφιστᾷν, θηρίῳ δὲ πείθειν προσκεῖσθαι πονηροτάτῳ· πειρᾶται γοῦν κἀν τούτῳ Κύρος τοῦ Δανιὴλ καὶ ὡς ἀληθῶς ἐσθίοντι καὶ πίνοντι καὶ ζῶντι θεῷ προσκυνεῖν παρηγγύα· Οὐ γὰρ ἄν, ἔφησεν, ἔχῃς εἰπεῖν, ὅτι κἂν οὗτος οὐκ ἔστι θεὸς ζῶν· ὁ δέ· Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου προσκυνήσω· μόνος γὰρ οὗτος ἀληθῶς ζῶν, δι' οὗ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν· ὁ δὲ δράκων οὗτος ἰοβόλος ὄφις καὶ πονηρὸς, λυμαίνεσθαι μὲν εἰδὼς, ὠφελεῖν δὲ οὐδένα δυνατὸς ὤν. Εἰ δ' ὅτι καὶ θνητός ἐστι γνῶναι θέλεις, καὶ τὴν φύσιν φθαρτὸς, ἀλλ' οὐ μὲν οὖν θεὸς οὐδαμῶς, ἐπίτρεψον, ὦ βασιλεῦ, κἀγὼ τοῦτον μαχαίρας ἄνευ καὶ ῥάβδου κατακτενῶ. Ἐπινεύσαντος οὖν ἐν τούτῳ τοῦ βασιλέως, πίσσαν ὁμοῦ καὶ στέαρ καὶ τρίχας ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἀνὴρ ἑστηκὼς, εἶτα καὶ μάζας πεποιηκὼς, εἰς τὸ στομα καθῆκε τοῦ δράκοντος. Ὁ δὲ φαγὼν ῥήγνυται παραχρῆμα. Πρὸς ταῦτα οἱ τῶν Βαβυλωνίων δεισιδαιμονέστατοι βαρέως διενέγκοντες, τῷ βασιλεῖ τε προσῆλθον καὶ τὸν Δανιὴλ ἐξητήσαντο· ἦσαν γὰρ ἀτέχνως ὑπὸ τοῦ ἀφανοῦς δράκοντος ὑποβεβλημένοι καὶ πολλὴν ὅσην κατὰ τοῦ προφήτου τὴν μανίαν ὠδίνοντες. Προσίασι τοίνυν τῷ βασιλεῖ· Παράδος ἡμῖν τὸν Δανιὴλ, λέγοντες· εἰ δ' οὖν, ἀλλά σε ἀποκτενοῦμεν. Δῆλος γὰρ ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἔργων καθίστασαι, ὅτι καὶ αὐτὸς ἤδη τὰ Ἰουδαίων φρονεῖς. Ἀμέλει καὶ παραδίδωσι τοῦτον εἰς χεῖρας αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, οὐχ ἑκὼν ἄλλως οὐδὲ βουλόμενος, παραδίδωσι δ' οὖν ὅμως· οἱ δὲ λάβοντες εις τὸν τῶν λεόντων λάκκον εὐθὺς καθιᾶσιν· ἑπτὰ δὲ ἦσαν οὗτοι τὸν ἀριθμὸν, οἷς δύο τε σώματα καὶ πρόβατα δύο ἡμερησία τροφὴ τετύπωτο, ἐν ἓξ δὲ ταῖς ὅλαις ἡμέραις αἷς ὁ δίκαιος αὐτοῖς συγκαθείργνυτο, ἄσιτοι τὸ παράπαν καὶ τροφῆς ἡστινοσοῦν ἄγευστοι καταλείφθησαν, ἵνα τῷ λιμῷ μὲν πιεζόμενοι, ἁπάσης δὲ ἄλλης τροφῆς ἀποροῦντες, κἂν ἔχοι τινὰ δύναμιν ὁ προφήτης εἴργουσαν αὐτοῖς τὴν ὁρμὴν, ἀλλ' οὖν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ κινούμενοι βιαίτερον, τὴν γένυν αὐτῷ ταχέως ἐπιβάλωσι καὶ λαφύξωνται. Τί οὖν ὁ Κύριος : Ἆρα τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην αὐτῷ παραδίδωσιν ; ἢ σώζει μὲν ἐκ στόματος λεόντων, τῷ λιμῷ δὲ πιέζεσθαι καταλείπει ; ἢ τροφὴν μὲν εἰς βρῶσιν ὀρέγει διά τινος τῶν ἀλλογενῶν καὶ ἀπεριτμήτων ; πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἀλλ' ἵνα διὰ πάντων

A dunt occultos aditus, per quos nuper ingredientes, consumebant ea quæ apponebantur. Hæc cum rex vidisset, ira simul repletur et pudore, et ulciscens sacerdotes propter eam quæ ad hoc usque tempus latebat, fraudem, eos omnes interimit; templum autem et Bel præbuit evertendum Danieli.

XXIII. Cum Daniel Babyloniis hoc præclarum primum ostendisset factum, quod nullo eorum, quæ propter intelligentiam et ingenii acumen in admiratione habentur, est inferius, deinde etiam secundum adjicit. Non solum enim isti nullo plane sensu præditi, nullo sensu præditum Bel colebant: sed etiam magnum quemdam draconem, qui in domo quadam delitescebat, tanquam deum cole-
B bant. Hoc opus est ejus, qui intelligentia percipitur draconis, abducere quidem a Deo universorum: persuadere autem, ut adhæreant bestiæ nequissimæ. Tentatur ergo in hoc quoque Daniel a Cyro: et jubebat ut eum adoraret tanquam vere comedentem et bibentem et viventem deum. Non potes enim, aiebat, dicere hunc non esse deum viventem. Ille autem, Dominum, inquit, meum adorabo. Is enim est solus vere vivens, per quem vivimus et movemur et sumus [1]. Hic vero serpens est draco venenatus et malus, qui scit quidem nocere, nemini autem potest prodesse. Quod si velis scire eum etiam esse mortalem, et in quem natura cadit interitus, non autem deum, permitte, o rex, et ego eum occidam sine gladio et virga. Cum vero
C ei rex hoc annuisset, et picem simul et adipem et pilos coxisset hic vir admirabilis, et deinde etiam offas fecisset, demisit in os draconis. Ille autem cum comedisset, confestim rumpitur. Hæc cum graviter tulissent quicunque ex Babyloniis erant superstitiosi et falsæ religioni dediti, ad regem accesserunt et petierunt Danielem. Erant enim revera instigati a dracone, qui non cadit sub aspectum, et adversus prophetam magnum furorem conceperant, et jam parturiebant. Accedunt ergo ad regem, dicentes: Trade nobis Danielem; sin minus, te occidemus. Jam enim nobis ex tuis factis evasit manifestum, te quoque ipsum eadem sentire quæ Judæi. Eum itaque tradit rex in ma-
D nus eorum, non libens alioqui nec volens, tradit tamen. Illi vero cum eum accepissent, rursus demittunt in lacum leonum. Ii erant septem numero, quibus et duo corpora et duæ oves singulis diebus erant deputatæ ad eorum alimentum. Sex autem totis diebus, quibus justus fuit cum eis inclusus, relicti sunt omnino jejuni et omnis alimenti expertes: ut fame quidem oppressi, et omni alio nutrimento carentes, etiamsi propheta haberet aliquam virtutem, quæ eorum arceret impetum, at fame certo impulsi violentius, maxillas celeriter in eum immitterent ac discerperent. Quid ergo Dominus? Traditne feris animam, quæ confitetur? aut servat

[1] Act. XVII, 28.

quidem ex ore leonum? Relinquit autem eum fame moriturum; aut alimentum quidem præbet ad esum, sed per alienigenam aliquem et incircumcisum? Multum abest. Sed ut per omnia omnipotentes ejus vires et ineffabilis misericordia fieret manifesta, divina quidem manu obstruuntur ora leonum, vel protinus ipsi seipsos comprimunt ac contrahunt, angulos subeuntes, et nec sacrum corpus omnino audentes attingere : sed tanquam quidam satellites benevoli ac fideles, suum regem custodientes, et quos nec famis quidem meminisse sinebat, qui eos urgebat, metus.

A τότε παντοδύναμον αὐτοῦ τῆς ἰσχυος καὶ τὸ τῶν οἰκτιρμῶν ἀπόῤῥητον καταφανὲς γένηται, ἐμφράττεται μὲν θείᾳ παλάμῃ λεόντων στόματα, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς συστέλλονται ταῖς γωνίαις παραδυομενοι καὶ μηδ᾽ ὅλως ἱεροῦ σώματος παραψαῦσαι τολμῶντες, ἀλλ᾽ ὥσπερ δορυφόροι τινὲς εὖνοί τε καὶ πιστότατοι τὸν ἑαυτῶν φυλάττοντες βασιλέα, καὶ μηδὲ τοῦ λιμοῦ μνησθῆναι ὑπὸ τοῦ περικειμένου δέους αὐτοῖς συγχωρούμενοι.

XXIV. Erat autem alius quidam propheta in Judæa. Is erat sacer Habacuc, quem scio satis omnibus esse notum. Is ergo, cum panem in disco comminuisset et jus ei immisisset, abibat ut ferret ad messores ; erat enim tempus æstatis. Angelus autem Domini ei apparuit, et jussit eum id ferre Babylonem ad Danielem. Cum is vero ignorantiam, et esse maximum quod intercedit spatium, et quam difficile esset imperatum, adduceret, protinus angelus comam capitis apprehendit, et momento temporis impetu ducentis spiritus expansus stetit super lacum : et appellavit Dei vinctum, et dixit : Accipe hanc cœnam, quam Deus ad te misit, tui magnam curam gerens. Hæc Habacuc. Magnus autem Daniel in contritione spiritus et humilitate animæ : Meminit vero mei Deus, respondit, fidelis vox est revera famuli, quomodo bonus quoque Dominus ejus curam gerit. Deinde, cum accepisset, comedit : ipse autem Habacuc, cum eadem rursus virtute illud immensum transvolasset spatium, (o celeritatem, o divinam pernicitatem) momento temporis ita suo fuit loco restitutus, ut nondum præteriisset hora prandii messoribus. Atque hoc quidem cum sit plane solius Dei opus et ejus immensæ potentiæ, majus ex se habet miraculum, quam ut id possit assequi sermo vel cogitatio. Atque sex quidem dies sic transierunt, Danielem in lacu conservantes. Cyrus autem septimo die abiit, ut amicum jam lugeret mortuum. Cum vero despexisset, et vidisset ipsum sedentem in lacu illæsum, magna voce laudavit Deum rerum admirabilium, et magis quam prius Darius ; et illum quidem illinc quam primum extraxit : eos autem, qui ei temere invidebant, continuo demisit devorandos a leonibus. Sic etiam in gentibus cognoscitur Deus judicia faciens, ut in operibus manuum ipsorum comprehendantur peccatores, providens modo ineffabili. Fuit ergo postea Daniel et regis convictor, honoremque et gloriam apud ipsum est consecutus supra omnes ejus amicos.

ΚΔ΄. Ἦν δέ τις ἄλλος προφήτης ἐν Ἰουδαίᾳ, ὁ ἱερὸς Ἀμβακοὺμ οὗτος, ὃν γνώριμον εἶναι πᾶσιν ἐπίσταμαι· οὗτος οὖν ἄρτους ἐν πίνακι διαθρύψας τὸ B ἕψημά τε τούτοις ἐπιβαλὼν, ἀπῄει κομίζων τοῖς θερισταῖς (θέρους γὰρ ἦν ὁ καιρός), ἄγγελος δὲ Κυρίου ἐπιφανεὶς, μετακομίσαι τοῦτο εἰς Βαβυλῶνα τῷ Δανιὴλ ἐπέταττε· τοῦ δὲ τὴν ἄγνοιαν καὶ τὸ πάμπολυ εἶναι τὸ μεταξὺ διάστημα τὸ ἀμήχανόν τε προβαλλομένου τοῦ ἐπιτάγματος, αὐτίκα πρὸς τοῦ ἀγγέλου τὴν κόμην ἐπιληφθῆναι τῆς κεφαλῆς ἐν ἀκαρεῖ τε τῷ ῥοίζῳ τοῦ ἄγοντος πνεύματος ἐκπετασθέντα ἐπάνω στῆναι τοῦ λάκκου καὶ προσαγορεῦσαι τὸν δέσμιον ἐκεῖ τοῦ Θεοῦ· καὶ δέξαι τουτὶ τὸ δεῖπνον, εἰπεῖν, ὁ Θεός σοι μάλα κηδόμενος ἐξαπέστειλε. Ταῦτα ὁ Ἀμβακούμ. Ὁ μέγας δὲ Δανιὴλ ἐν συντριβῇ πνεύματος καὶ ταπεινώσει ψυχῆς· Ἐμνήσθη δέ μου ὁ Θεός, ἀπεκρίνατο· πιστοῦ τῷ ὄντι θεράποντος ἡ φωνὴ, ὥσπερ ἄρα καὶ ἀγαθοῦ Δεσπότου ἡ περὶ αὐτὸν πρόνοια· εἶτα καὶ δεξάμενος C ἔφαγεν· αὐτὸν δὲ παραχρῆμα τὸν Ἀμβακοὺμ αὖθις τῇ αὐτῇ δυνάμει τὸ μυρίον ἐκεῖνο διάστημα, διαπτάντα (ὢ τοῦ τάχους, ὢ τῆς θείας ὀξύτητος!) οὕτως ἐν ῥιπῇ πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀνασωθῆναι τόπον, ὡς μὴ παρελκυσθῆναι τὴν ὥραν τοῦ ἀρίστου τοῖς θερισταῖς· τοῦτο μὲν οὖν μόνου καθαρῶς ἔργον ὂν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς παντοδυνάμου ῥοπῆς, αὐτόθεν ἔχει τὸ θαῦμα ἢ κατὰ λόγου καὶ φρενῶν δύναμιν. Ἡ ἕκτη μὲν οὖν οὕτως ἐπεραίνετο, τὸν Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ διατηροῦσα, Κῦρος δὲ τῇ ἑβδόμῃ ἀπῄει ὡς τεθνηκότα ἤδη τὸν φίλον πενθήσων· ἐγκύψας δὲ καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐν τῷ λάκκῳ καθήμενον ἀβλαβῆ, μεγάλῃ φωνῇ τὸν τῶν θαυμασίων ὕμνει Θεὸν καὶ μᾶλλον ἢ Δαρεῖος τὸ πρότερον· καὶ τὸν μὲν ἐκεῖθεν ἀνείλκυσεν ἐν σπουδῇ· τοὺς δὲ μάτην αὐτῷ βασκαίνοντας D ἑτοίμην εὐθὺς τοῖς λέουσι καθῆκε βοράν· οὕτω δὴ κἀν τοῖς ἔθνεσι γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν ἐν τοῖς ἔργοις τε τῶν χειρῶν αὐτῶν ἀῤῥήτως οἰκονομῶν, τοὺς ἁμαρτωλοὺς συλλαμβάνεσθαι· ἦν οὖν τὸ μετὰ ταῦτα ὁ Δανιὴλ συμβιωτής τε τοῦ βασιλέως καὶ τιμῆς παρ᾽ αὐτῷ καὶ δόξης ὑπὲρ πάντας αὐτοῦ τοὺς φίλους καταξιούμενος.

XXV. Sed et rursus admirabilis Daniel consueta faciens, et perseverans in ab initio cœpta abstinentia, rursus talibus dignus est habitus contemplationibus. Fui enim, inquit ille, tres dierum hebdomadas jejunans. Panem enim desideriorum non comedi, et caro et vinum non intravit in os meum : et unguento non fui unctus, donec impleti essent

ΚΕ΄. Ἀλλὰ γὰρ καὶ πάλιν Δανιὴλ ὁ θαυμάσιος τὰ συνήθη ποιῶν καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενος ἐγκρατείας, τοιούτων αὖθις ἠξιοῦτο καὶ τῶν θεωρίων· ἤμην γὰρ, ἐκεῖνός φησι, τρεῖς ἑβδομάδας ἡμερῶν νηστεύων. Ἄρτον γὰρ ἐπιθυμιῶν οὐκ ἔφαγον καὶ κρέα καὶ οἶνος οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου, καὶ ἄλειμμα οὐκ ἠλειψάμην ἕως πληρώσεως τριῶν ἑβδομάδων

ἡμερῶν. Καὶ ἐν ἡμέρᾳ εἰκοστῇ καὶ τετάρτῃ τοῦ πρώτου μηνός, ἐγὼ ἤμην ἐχόμενα τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου Χωμὰρ καὶ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐνδεδυμένος βαδδὶν καὶ ἡ ὀσφὺς αὐτοῦ περιεζωσμένη ἐν χρυσίῳ Ὀφὰτζ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὡσεὶ Θαρσεῖς, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ ὅρασις ἀστραπῆς, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡσεὶ λαμπάδες πυρός, καὶ οἱ βραχίονες αὐτοῦ καὶ τὰ σκέλη ὡς ὅρασις χαλκοῦ στίλβοντος, καὶ ἡ φωνὴ τῶν λόγων αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὄχλου. Ταῦτα εἶδον καὶ ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἡ δόξα μου μετεστράφη εἰς διαφθορὰν καὶ εὐθὺς ἐπὶ τὴν γῆν πίπτω· καὶ ἰδοὺ χεὶρ ἁπτομένη μου καὶ ἤγειρέ με ἐπὶ τὰ γόνατά μου καί, Σύνες !... φησί, πρός με, Δανιήλ, ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν, καὶ στῆθι ἐπὶ τῇ στάσει μου, ὅτι νῦν ἀπεστάλην ἐγὼ πρὸς σέ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πρώτης, ἧς ἔδωκας τὴν καρδίαν σου ταπεινωθῆναι ἐναντίον τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἠκούσθησαν οἱ λόγοι σου καὶ ἐγὼ ἦλθον πρὸς σὲ καὶ ὁ ἄρχων τῆς βασιλείας Περσῶν ἑστήκει ἐξ ἐναντίας μου εἴκοσι καὶ μίαν ἡμέραν Καὶ νῦν ἀνδρίζου καὶ ἴσχυε, ὅτι ἐγὼ μετὰ σοῦ εἰμι· ἐνταῦθα πολλὰ μὲν τῶν ἐσομένων ὁ φανεὶς ἄγγελος τῷ προφήτῃ μυσταγωγεῖ περί τε τῆς Περσῶν βασιλείας καὶ καταλύσεως καὶ εἰς οὓς ἔμελλε μεταπίπτειν· ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τῆς βασιλίσσης Νότου, ἃ καὶ πέρας ἔλαβε μετὰ ταῦτα καὶ τοῖς καλουμένοις Μακκαβαϊκοῖς ἐνεγράφη.

A dies trium hebdomadum; et vicesimo et quarto die primi mensis, ego sedebam prope magnum fluvium Chobar; et sustuli oculos meos, et vidi. Et ecce vir indutus sacra stola, et lumbus ejus accinctus auro Hophatz: et corpus ejus tanquam Tharsis, et vultus ejus tanquam aspectus fulguris: et oculi ejus tanquam lampades ignis, et brachia ejus et tibiæ tanquam aspectus æris resplendentis, et vox verborum ejus tanquam vox tubæ. Hæc vidi, et virtus mea defecit a me, et gloria mea conversa fuit in interitum: et continuo cado in terram, et ecce manus me tangens, erexit me et super genua mea; et Attende, inquit, ad me, Daniel, vir desideriorum, et sta in statione mea: quoniam nunc ego missus sum ad te: quoniam a primo die, quo dedisti cor
B tuum, ut humiliareris coram Domino Deo tuo, ego veni ad te: et princeps regni Persarum stetit contra me viginti et unum diem. Et nunc esto vir fortis et robustus, quoniam ego sum tecum. Hic multa quidem futura, qui apparuit angelus, prophetæ mystice enuntiat de regno Persarum et ejus eversione: et ad quos erat deventurum. Deinde etiam de regina Austri, quæ quidem postea finem acceperunt, et scripta sunt in libris, qui vocantur Machabæorum.

Κϛ'. Οὐκ ἐκ τούτων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑτέρων ὁ Δανιὴλ μέγας τε τὴν θεωρίαν καὶ θαυμάσιος τὴν σύνεσιν ἀνεφάνη· καὶ ἵνα τἄλλα παρῶμεν, ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν κρίσιν Σωσάννης, ὃ πολλῶν πρότερόν ἐστι, νέος ὤν, εἴργαστο, τίνα ἄλλην συνέσεως ὑπερβολὴν ἀπολείπει; Ἣν πιστὴν μὲν τῷ ἀνδρὶ γενομένην, θάνατον δὲ κατακριθεῖσαν ἐκ συκοφαντίας ἀδικωτάτης τῶν ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς μᾶλλον ἐκείνην θεασαμένων παραπλήσιά τε τῷ Ἰωσὴφ κινδυνεύουσαν ὑποστῆναι, ὁ ἐκεῖνον τότε ῥυσάμενος καὶ ταύτην δὴ παραδόξως διὰ Δανιὴλ ῥύεται σοφῇ κρίσει κακοτεχνίαν τῶν πρεσβυτέρων ἐλέγξαντος καὶ αὐτοὺς μᾶλλον ἀξίους θανάτου δείξαντός τε καὶ γενέσθαι παρασκευάσαντος.

XXVI. Non ex his autem solis, sed etiam ex aliis, Daniel apparuit magnus in contemplatione et admirandus intelligentia. Et ut alia omittamus, quod
C de Susanna factum est judicium, quod diu ante fecit, cum esset adhuc juvenis, quidnam reliquit intelligentiæ, quo id possit superare? Quæ quidem cum fuisset marito fidelis, morte autem esset damnata ex iniquissima calumnia eorum qui illam impudicis aspexerant oculis, et erat similia passura iis quæ Joseph passus est, qui illum tunc eripuit, is eam quoque admirabiliter servat per Danielem: qui sapiente judicio seniorum convicit malignitatem, et eos magis morte dignos ostendit, et ut mortem paterentur effecit.

ΚΖ'. Οὕτω συνέσεως ἔχων, οὕτω χάριτος καὶ μεγέθους θεωριῶν κατηξίωται· αὐτά τε τὰ τοῦ Θεοῦ κρύφια καὶ τῆς διττῆς τοῦ λόγου παρουσίας μυστήρια τῷ πνεύματι καταθεωρήσας· καὶ ὅσα δὲ τῶν ἄλλων ἀξιολογώτατα καὶ ὅσα πρὸς τῷ τοῦ αἰῶνος τέλει συμβήσεσθαι μέλλει καὶ τὴν τότε θλῖψιν καὶ τὴν ἐκ γῆς χώματος ἐξανάστασιν τῶν ἀνθρώπων τὴν τῶν ἁγίων τε δόξαν καὶ τὴν τῶν ἀσεβῶν αἰσχύνην τὴν οὐδέποτε λήγουσαν, τὰ βάθη τε τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον οἷόντε τῷ σάρκα περικειμένῳ διὰ τοῦ ἐρευνῶντος αὐτὰ πνεύματος ἐγνωκώς· ἔπειτα τοῦ δεσμοῦ λυθεὶς καὶ τὴν γῆν ἡδέως τῇ γῇ παραδούς, πρὸς ὃν ἐπόθει Θεὸν ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ ᾤχετο, αὐτοῖς τε τοῖς τρισὶ καὶ φίλοις παισὶ καὶ προφήταις εἰς ἀεὶ συνὼν καὶ μηδὲ ἡμῶν κατά γε τὸ περιέπειν καὶ βοηθεῖν ἀφιστάμενος, εἰς δόξαν Πατρός, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος τῆς ὑπερ-

XXVII. Cum tanta esset intelligentia, tanta gratia et tam magnis dignus est habitus contemplationibus: cumque ipsa Dei arcana, et duplicis Verbi adventus mysteria spiritu esset contempla-
D tus: quin etiam quæcunque sunt aliis pluris facienda, et quæcunque sunt eventura in fine sæculi, et eam, quæ tunc erit, afflictionem, et hominum ex terræ aggere resurrectionem, et sanctorum gloriam, et impiorum ignominiam, quæ nunquam desinit, et Dei profunda, quantum potest is qui est carne indutus, per ipsa scrutantem spiritum cognovisset, deinde vinculo soluto, terra terræ libenter tradita, ad Deum, quem desiderabat, vir desideriorum abiit, cum his tribus et amicis pueris et prophetis perpetuo conversans, et nec a nobis quidem, quod ad defendendum et adjuvandum attinet, abscedens. Ad gloriam Patris et Filii et

Spiritus sancti, supernaturalis et divinæ Trinitatis : quam decet honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen (2).

A φυοῦς καὶ θείας Τριάδος, ᾗ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(2) *Humatus est S. Daniel in angusta caverna honoribus magnis in Babylone, ubi adhuc suo tempore ejus monumentum exstare habet Epiphanius* De vita prophetarum, cap. 10, in fine. *Inde vero ejus et trium puerorum reliquiæ translatæ sunt Alexandriam et in ecclesiam SS. Joannis et Cyri positæ. Easdem Venetias translatas esse, et crus Danielis Vercellis, et magnam trium puerorum sacrorum pignorum partem Romæ in diaconia S. Adriani asservari, ait Baronius in notis ad Martyrologium hoc die.*

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΠΛΑΤΩΝΟΣ.

—

MARTYRIUM
SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS
PLATONIS.

(Latine apud Surium ad diem 22 Julii ; Græca nunc primum prodeunt ex cod. ms. Paris. n. 1539, sæc. XII EDIT.)

—

I. Non sum nova dicturus de Galatis, neque aliena ab iis qui Ancyram habitant : nec dicam incredibilia de confessore, et eo cui verbum Dei fuerat commissum. Stulte enim fecerunt Galatæ, ut consueverant : fuit autem Plato revera sanctissimus, qui sibi Dei creditam habebat sapientiam : et ea passus est a Galatis, quæ confessore pati jubet lex Christi. Eum enim captum sævi et immisericordes conjecerunt in carcerem, ut qui verbum Dei annuntiaret, et violaret leges imperatoris. Acerbe ergo et inhumane iis eum affecerunt suppliciis, quæ non fas est ipsam humanam sustinere naturam, gravem ostendentes insolentiam, et in belluinam conversi crudelitatem. Fortiter autem ferebat venerandus et purissimus Platonis animus, ut qui afflictiones omnes et calamitates propter Christum ferre esset meditatus. Nam non eamdem, quam is qui erat ejusdem nominis, Plato exercuerat philosophiam, nec erat in eadem doctrina philosophatus : sed erat quidem præstantissimus in omni verbi sapientia : fide autem antecellebat iis qui unquam fuerunt.

B Α'. Οὐ ξένα Γαλατῶν ἔστιν ἃ μέλλω λέγειν, οὐδὲ τῶν τὴν Ἄγκυραν οἰκούντων ἀλλότρια, οὐδὲ ὁμολογητοῦ καὶ Θεοῦ λόγον πεπιστευμένου ἄπιστα ἐρῶ. Ἔπραττον Γαλάται ἀνοήτως ἃ σύνηθες αὐτοῖς ἦν· ὑπῆρχεν δὲ Πλάτων ὁ ἁγιώτατος ἀληθῶς Θεοῦ σοφίαν πεπιστευμένος καὶ κεκτημένος καὶ ἔπασχεν ἃ ὑπομένειν ὁμολογητῇ νόμος Χριστοῦ προσέταττεν. Λαβόντες οὖν αὐτὸν ἔθεντο ἐν φρουρᾷ ὡς λόγον Θεοῦ καταγγέλλοντα καὶ νόμους βασιλέως καθαιροῦντα. Οὕτως οὖν αὐτὸν ἐτιμωροῦντο ἃ μὴ θέμις ὑπομεῖναι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐνδεικνύμενοι· εἰς ἀπόνοιαν χαλεπὴν καὶ ὠμοτάτην μετατραπέντες. Ἔφερεν δὲ ἡ καθαροτάτη Πλάτωνος ψυχὴ γενναίως πάσας τὰς συμφορὰς φέρειν μεμελετηκυῖα· φιλοσοφίαν γάρ, οὐ τὴν αὐτὴν τῷ ὁμωνύμῳ φιλοσοφήσας οὐδὲ C τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ λόγον ἀσκήσας, ὑπερεῖχεν ἐν πάσῃ σοφίᾳ λόγου, διέφερε δὲ πίστει τῶν πώποτε γεγενημένων.

II. Hic ergo beatus Plato multos quidem ex iis qui Ancyram habitabant affecit beneficio : multos autem verbo illuminans, fecit Christo credere : et multos ex iis, qui a potentioribus opprimebantur calumniis, liberavit ab injuriis. Pro iis vero, quibus ipsos affecerat beneficiis, pœnæ ab eo exactæ sunt ; aut potius seipsum libens tradidit, fortique et excelso animo tulit calamitates. Erat enim ejus semper ad Deum scopus, cujus etiam fuit imitator.

Β'. Οὗτος οὖν ὁ μακάριος πολλοὺς μὲν τῶν τὴν Ἄγκυραν οἰκούντων εὐηργέτει, πολλοὺς δὲ τῷ λόγῳ φωτίζων ἐποίει πιστεῦσαι, πολλοὺς δὲ τῶν καταδυναστευομένων ἠλευθέρου καὶ ὑπὲρ ὧν εὐηργέτει τούτου χάριν δίκας ἀπῃτεῖτο· καὶ ἑκὼν ἐδίδου καὶ ὑπέμενεν τὰς συμφοράς. Ἦν γὰρ αὐτοῦ ὁ σκοπὸς πρὸς τὸν Κύριον, οὗ καὶ μιμητὴς ἐγένετο. Δι' ὃ καὶ θαῤῥῶν ἀπῄει ἐπὶ τὴν τιμωρίαν ἀγόμενος. Ὁ δὲ βικάριος Ἀγριππῖνος προκαθίσας ἐν τῇ βασι-

λικῇ ἄντικρυς τοῦ Διός, ἐκέλευσεν παραστῆναι τὸν μάρτυρα. Ὁ δὲ βοηθὸς ἔφη· Ἕστηκεν πρὸ τοῦ βήματός σου, κύριε. Ἀγριππῖνος εἶπεν· Πάσης τῆς οἰκουμένης ἐν ἡσυχίᾳ διαγούσης, ἵνα τί αὐτὸς ἐν τοσαύτῃ καὶ τηλικαύτῃ καθέστηκας πλάνῃ ; Πλάτων εἶπεν· Ὑμεῖς ἐστε οἱ ἐν πλάνῃ διάγοντες τὸν Θεὸν τὸν ποιησαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν σὺν παντὶ τῷ κόσμῳ αὐτοῦ καὶ σεβόμενοι λίθους πεπελεκημένους καὶ ξύλα σαθρὰ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη· Τὸ νέον τῆς ἡλικίας προπετεῖν σε ποιεῖ καὶ ὕβριν οὐ τὴν τυχοῦσάν σοι προξενεῖ. Εἰπὲ οὖν μοι, ποίας θρησκείας εἶ, καὶ ποίας τύχης τυγχάνεις, ἢ τί τὸ ὄνομά σου ; Πλάτων εἶπεν· Θέλεις μαθεῖν, ποίας θρησκείας εἰμί ; Χριστιανός εἰμι. Ἀγριππῖνος ἔφη· Τὸ παρὰ ἀνθρώπων σοι κληρωθὲν ὄνομα λέγω· ὅτι γὰρ Χριστιανὸς εἶ, κἀγὼ οἶδα· ἀλλὰ ἐκέλευσεν ὁ αὐτοκράτωρ μηδένα ἄνθρωπον ὀνομάζεσθαι Χριστιανόν. Πλάτων εἶπεν· Εἰ μαθεῖν θέλεις, ποίας θρησκείας εἰμὶ, εἶπον ἤδη ὅτι Χριστιανός εἰμι· εἰ δὲ καὶ τὸ ὄνομα θέλεις μαθεῖν τὸ παρὰ τῶν γονέων μου κληρωθὲν, Πλάτων λέγομαι ἐκ παιδός· Χριστοῦ δοῦλός εἰμι ἐκ κοιλίας μητρός μου· πόλεως δὲ τῆς ἐνταῦθα τυγχάνω· ἐκρατήθην δὲ ὡς θεοσεβὴς καὶ δοῦλος Χριστοῦ· καὶ σοὶ προσηνέχθην καὶ πρόκειταί μοι διὰ Χριστὸν θάνατος, ὃν ὑποστῆναί με δεῖ παρὰ σοῦ. Ποίει οὖν ὃ θέλεις.

A Quamobrem cum abduceretur, confidens ibat ad supplicium. Vicarius autem Agrippinus cum aperte præsedisset in Jovis basilica, jussit sisti martyrem. Apparitor autem dixit : Stat ante tuum tribunal, domine. Dixit Agrippinus : Cum totus orbis terræ degat in lætitia, cur es in tali et tanto errore constitutus ? Dixit sanctus Plato : Vos estis, qui in errore degitis : et reliquistis Deum, qui fecit cœlum et terram cum toto eorum ornatu : et excisos colitis lapides et ligna putrida, opera manuum hominum. Dixit Agrippinus : Juvenilis tua ætas te facit temerarium, et efficit ut sis valde insolens. Dic ergo mihi, cujusnam es religionis, et cujus conditionis et civitatis, et quod est tibi nomen. Sanctus dixit Plato : Si velis scire cujusnam sim B religionis, sum Christianus. Dixit autem Agrippinus: Dic nomen, quod tibi fuit impositum a parentibus. Nam ipse quoque scio te esse Christianum. Jussit vero imperator nullum hominem vocari Christianum. Dixit sanctus Plato : Si velis scire cujus sim religionis, jam dixi tibi me esse Christianum. Si autem vis etiam scire nomen mihi tributum a parentibus, dicor Plato a pueritia; et sum quidem Christi servus ab utero matris meæ : sum vero civis hujus civitatis. Nunc autem sum captus et ad te adductus, tanquam pius et Christi servus. Quamobrem mors est mihi proposita propter Christum, quam oportet me a te exspectare. Fac ergo cito quod scis et statuisti.

Γ'. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη. Οὐ συμφέρει σοι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κατὰ διάνοιαν ἔχειν· τοὺς γὰρ ὁμολογοῦντας αὐτὸν θανάτῳ παραδίδοσθαι ὁ αὐτοκράτωρ ἐκέλευσεν, τοὺς δὲ ἀρνουμένους τιμαῖς καὶ δωρεαῖς ἀμείβεσθαι. Διὸ συμβουλεύω σοι πεισθῆναι τῷ τοῦ αὐτοκράτορος νόμῳ, καὶ κερδῆσαι τὸ κακοῦ θανάτου πεῖραν λαβεῖν. Ἀποκριθεὶς δὲ Πλάτων εἶπεν· Ἐγὼ τῷ ἐμῷ πείθομαι βασιλεῖ, ᾧ κεκλήρωμαι· τὸν δὲ πρόσκαιρον τοῦτον αἱροῦμαι θάνατον, ἵνα τὴν αἰώνιον αὐτοῦ κληρονομήσω βασιλείαν. Ἀγριππῖνος, λέγει· Ὕπαγε σκέψαι τὸ συμφέρον σοι, ἵνα μὴ καὶ κακῶς ἀποθάνῃς. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν· Τὰ συμφέροντά μοι ὁ Κύριος μεριμνήσει. Ἀγριππῖνος λέγει· Ἔγνως τὰ προστάγματα τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς κελεύουσιν οἱ ἄχραντοι αὐτοῦ νόμοι πανταχοῦ πάντας τοὺς Χριστιανοὺς ἢ θύειν ἢ τὸ ζῆν ἀπαλλάττεσθαι. Σὺ οὖν πῶς τολμᾷς ἀνατρέψαι τὰ προστάγματα τοῦ βασιλέως διὰ τῆς παρακοῆς καὶ τοὺς ὑπακούοντας ἀνατρέπεις ; Πλάτων γελάσας εἶπεν· Ἔγνως τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ μου, ὡς κελεύουσί μοι ἄχραντοι αὐτοῦ νόμοι, ἀνατρέπειν τὰς τῶν δαιμόνων τελετὰς καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν, οὔτε σοι ξένον ἐστὶν ἐπινοεῖν βασάνους, οὔτε δὲ ἐμὲ αἰκιζόμενον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀποθνήσκειν. Σὺ γὰρ ἤδη πολλοὺς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει ἀνεῖλες, οἵτινες νικήσαντες τὸν θάνατον ἀνεδήσαντο κατὰ τοῦ διαβόλου τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον.

C III. Vicarius dixit : Non expedit tibi, o Plato, Crucifixi nomen habere in mente. Nam qui eum confitentur, jubet imperator tradi morti acerbæ : eos autem, qui ipsum negant, donis maximis afficere. Quamobrem tibi consulo, ut pareas legi imperatoris, et hoc lucrifacias, ne mortis acerbæ facias periculum. Respondens autem dixit sanctus Plato : Ego pareo meo Regi, cui etiam milito ; mortem autem, quæ est ad tempus, eligo, ut sim hæres regni æterni. Dicit Agrippinus : Considera, o Plato, quidnam sit tibi conducibile, ne male pereas. Dixit sanctus Plato : Curabit Dominus ea quæ sunt mihi conducibilia. Dixit Agrippinus : Nosti Plato, jussa imperatoris, quomodo jubeant intemeratæ ejus leges omnes Christianos aut diis sacrificare, D aut vita privari? Tu ergo quomodo audes hæc jussa evertere, et per inobedientiam eos etiam qui tibi parent, evertis? Dixit sanctus Plato : Cognovi jussa Dei mei, sicut jubent ejus intemeratæ leges et vivifica præcepta, nempe dæmonum mysteria evertere, et ei soli servire. Neque enim est tibi novum et alienum, excogitare tormenta : neque rursus mihi, mori pro pietate. Tu enim jam multos sustulisti de medio propter hanc confessionem, qui, morte devicta, justitiæ acceperunt coronam adversus diabolum.

Δ'. Καὶ ὁ Ἀγριππῖνος ταῦτα ἀκούσας αἱρεσίτροπός τε ὑπάρχων καὶ κατὰ τῶν ἀθλητῶν τῆς εὐσεβείας ὑπερβαλλόντως ἠγριωμένος καθάπερ τινὰ ἐπὶ φόνῳ ἁλόντα ἢ ἐπί τινι ἑτέρῳ πλημμελήματι. Μετὰ

IV. Agrippinus autem cum hæc audiisset, ut qui esset sævus et belluinis moribus, et adversus athletas pietatis supra modum efferatus, veluti quemdam cædis reum, aut alicujus alterius magnis cri-

minis convictum, postquam ipse ab initio didicisset ejus in Dominum nostrum Jesum Christum virtutem et fidem firmam et immobilem jubet, extensum sæve cædi nervis bubulis. Quod cum quam primum factum esset, et quatuor milites sanctum verberarent multas horas, et defessi essent, alii autem duodecim milites ad id mutati essent, ne ulla quidem inventa est macula in corpore sancti Platonis : adeo ut omnes quidem obstupefacti, supra modum admirati fuerint, et a se discesserint ; ipse autem alacrius et constantius perseveraverit in confessione Christi, et per multas afflictiones contenderit ingredi in regnum Dei, in quod non cadit interitus.

V. Dixit Agrippinus : Ego tibi consulo ut amico ut mortem quidem declines, ad vitam autem accedas. Dixit sanctus Plato : Recte admones, o Agrippine. Fugio enim mortem æternam, et ad vitam me confero sempiternam, Dixit Agrippinus: Dic, cacodæmon, quot sunt mortes ? Dixit sanctus Plato : Duæ : una quidem ad tempus ; altera vero æterna. Ita etiam, duæ vitæ : una quidem brevis ; altera vero sempiterna. Dixit Agrippinus : Diis sacrifica, et declina cruciatus. Dixit sanctus Plato : Fac cito, o Agrippine, id quod tibi videtur. Ego enim nunquam sacrifico. Neque enim ignis, neque crux, neque ira bestiarum, neque ablatio membrorum nobis persuadent a Deo vivo deficere. Neque enim diligimus quod nunc est sæculum : sed qui pro me est mortuus et resurrexit, Christum.

VI. His auditis, Agrippinus jussit eum reduci in carcerem. Sequebatur autem multa turba Christianorum, propter ejus sanctam et gloriosam confessionem. Fortis autem et magnanimus Christi martyr Plato jussit sibi fieri silentium. Et postquam ipsi cessarunt a tumultu, voce sublata dixit eis : Viri qui Christum diligitis, et estis amatores veritatis, non levi de causa adeo hoc certamen : sed propter effectorem cœli et terræ et omnium quæ sunt in eis. Ne vos ergo conturbent, rogo, ea quæ fiunt. *Multæ enim sunt afflictiones justorum, et ex eis omnibus liberabit ipsos Dominus*[1]. Adeste de cætero, et confugiamus omnes simul ad portum, qui nullis agitatur tempestatibus, nempe Christum, et ad petram, quam magnus dixit Apostolus: *Petra autem erat Christus*[2]. Ne ergo cedamus, o dilecti, periculis, quæ suscipientur pro pietate : cum sciamus, quod passiones hujus temporis non sunt dignæ, quæ conferantur cum gloria quæ est in nobis revelanda[3]. Hæc ergo cum dixisset Christi martyr Plato, et turbis, quæ aderant, addidisset animum, et mentem eorum confirmasset. ingressus est carcerem lætus et Deum glorificans. Ingressus autem, humi fixis genibus, Dominum precatus est, sic dicens : Domine Jesu Christe, omnium creator et opifex, et qui tua providentia curam geris universorum, qui omnibus tuis fa-

[1] Psal. XXXIII, 20. [2] I Cor. X, 4. [3] Rom. VIII, 18.

A τὸ μαθεῖν αὐτὸν ἐκ προοιμίων τὴν τούτου πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρετήν τε καὶ ἀσάλευτον πίστιν, παρεκελεύσατο, τοῦτον ἐκταθέντα δέρμασιν ὠμοῖς καὶ βοΐοις αἰκίζεσθαι. Καὶ τούτου γενομένου καὶ τεσσάρων στρατιωτῶν τυπτόντων τὸν ἅγιον ἐπὶ πολλαῖς ὥραις καὶ ἀτονισάντων ἑτέρων στρατιωτῶν δώδεκα ἀλλαγέντων, οὐδὲ ὁ τυχὸν σπίλος εὑρέθη ἐν τῷ σώματι τοῦ ἁγίου Πλάτωνος, ὥστε πάντας ἐκπλαγέντας θαυμάσαι, αὐτὸν δὲ προθυμότερον ἐμμεῖναι τῇ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίᾳ, καὶ διὰ πολλῶν θλίψεων σπεύδοντα εἰσελθεῖν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἄφθαρτον βασιλείαν.

Ε΄. Ἀγριππῖνος εἶπεν· Ἐγώ σοι παραινῶ ἐκκλῖναι τὸν θάνατον καὶ προσδραμεῖν τῇ ζωῇ. Πλάτων B εἶπε· Καλῶς παραινεῖς, ὦ Ἀγριππῖνε· φεύγω γὰρ τὸν αἰώνιον θάνατον καὶ προσφεύγω τῇ ἀϊδίῳ ζωῇ. Ἀγριππῖνος εἶπεν· Εἰπὲ, κακόδαιμον, πόσοι εἰσὶ θάνατοι; Πλάτων εἶπε· Δύο· ὁ μὲν πρόσκαιρος, ὁ δὲ αἰώνιος· οὕτως δὲ καὶ ζωαὶ δύο· ἡ μὲν ὀλιγοχρόνιος, ἡ δὲ ἀείζωος. Ἀγριππῖνος εἶπεν. Θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ τὰς τιμωρίας ἔκκλινον. Πλάτων εἶπεν· Ποίει τὸ δοκοῦν σοι ἀπηνές· ἐγὼ γὰρ οὐ θύω· οὔτε γὰρ πυρὸς, οὔτε θηρίων, οὔτε θυμοῦ μερὶς ποιήσουσίν με ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος· οὐ γὰρ τὸν νῦν ἀγαπῶ αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν μέλλοντα καὶ τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀποθανόντα Χριστὸν καὶ ἀναστάντα.

C Ϛ΄. Καὶ ὁ Ἀγριππῖνος αὐτὰ ἀκούσας ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀναληφθῆναι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ· ὄχλος δὲ πολὺς ἠκολούθει τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐνδόξῳ ὁμολογίᾳ. Ὁ δὲ μεγαλόφρων καὶ ἀνδρεῖος τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἐκέλευσεν αὐτῷ ἡσυχίαν γενέσθαι καὶ μετὰ τοῦ παύσασθαι αὐτοὺς τοῦ θορύβου, ἐπάρας τὴν ἰδίαν φωνὴν εἶπεν· Ἄνδρες φιλόχριστοι καὶ τῆς ἀληθείας ἐρασταὶ, οὐ φαύλης ἕνεκεν αἰτίας ἐπὶ τόνδε πάρειμι ἀγῶνα, ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ Ποιητοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς· Μὴ τοίνυν ἡμᾶς θορυβείτω, παρακαλῶ, τὸ γενόμενον· Πολλαὶ γὰρ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος. Ἀλλὰ δεῦτε πάντες· ὁμοῦ καταφύγωμεν ἐπὶ τὸν ἀχείμαστον λιμένα Χριστοῦ καὶ τὴν πέτραν, ἣν ὁ μέγας Ἀπόστολος D εἶπεν· Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Κύριος. Μὴ ἐνδῶμεν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας κινδύνοις, εἰδότες ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ταῦτα εἰπὼν καὶ παραθαρσύνας τοὺς περιεστῶτας ὄχλους, καὶ πληρώσας τὴν διδασκαλίαν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δεσμωτήριον· καὶ εἰσελθὼν, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς στενάξας, ηὔξατο πρὸς τὸν Κύριον λέγων οὕτως· Ὁ πάντων κτίστης καὶ δημιουργὸς, ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ὁ πᾶσιν τοῖς δούλοις σου τὴν ὑπομονὴν χαριζόμενος, χάρισαι καὶ ἐμοὶ, τῷ δούλῳ σου ὑπομονὴν, καὶ ἐξαπόστειλον Μιχαὴλ, τὸν ἀρχάγγελόν σου, ἵνα

ῥύσηταί με ἐκ τοῦ κακοτέχνου καὶ ἀπατηλοῦ ὄφεως A Ἀγριππίνου, ἵνα γνῶσιν πάντες, ὅτι οἱ διὰ χειρῶν ἀνθρώπων γενόμενοι θεοὶ οὐδέν εἰσιν, ἀλλὰ σὺ μόνος εἶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

mulis tolerantiam largiris et victoriam, mihi quoque humili et abjecto largire ad finem usque tolerantiam, et emitte archangelum tuum Michaelem, ut me liberet a fallaci et malitioso serpente Agrippino, ut cognoscant omnes non esse deos, qui fiunt per manus hominum, sed te solum esse Deum, qui es patiens et multæ misericordiæ et glorificatus in sæcula. Amen.

Ζ'. Μετὰ δὲ ἡμέρας ἑπτὰ προκαθεσθεὶς ὁ βικάριος Ἀγριππῖνος ἐν τῇ βασιλικῇ ἄντικρυς τοῦ Θεοῦ, ἐκέλευσεν παραστῆναι τὸν μάρτυρα. Ὁ δὲ βοηθὸς Βικεντῖνος ἔφη· Ὁ τοῖς νόμοις τῶν βασιλέων ἀπειθῶν καὶ ἀντιλέγων τοῖς ἡμετέροις προστάγμασι Πλάτων, ὁ τῆς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν ὑπέρμαχος ἕστηκεν πρὸ τοῦ βήματός σου, κύριε. Καὶ ὁ Ἀγριππῖνος προσέταξεν προτεθῆναι ποικίλα βασανιστήρια, λέβητα χαλκοῦν, καὶ τίγανα, καὶ χεῖρας σιδηρᾶς, καὶ ἀνακλάστας, καὶ καταπέλτας, ὀβελίσκους B ὀξεῖς καὶ ὀγκίνους, καὶ ἕτερα πολλὰ, οἰόμενος διὰ τούτων καταπλήττειν τὸν μάρτυρα, ὅπως θύσει τοῖς θεοῖς, ἐξαιρέτως δὲ τῷ Ἀπόλλωνι καί φησι πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ θεωρήσας σου τῆς ἡλικίας τὸ νέον, καὶ φειδόμενός σου τῆς τοῦ σώματος ἀκμῆς, τῆς τε τῶν πατέρων εὐγενείας ἐπιγινώσκων σε ἄξιον ὄντα, πρὶν πάλιν ἄρξασθαι τῶν βασάνων, συμβουλεύω σοι, ὥστε τῶν θυσιῶν ἀπογευσάμενον σώζεσθαι μεθ' ἡμῶν, εἰδότα τοῦτο ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀντειπόντων μοι ἔζησεν· ὥσπερ πάλιν οὐδεὶς τῶν ἀκουσάντων ἀπεστερήθη τῶν παρ' ἐμοῦ ἐπαγγελθέντων αὐτῷ· σὺ τοίνυν, εἰ θέλεις μου ἀκοῦσαι ὡς ἰδίου πατρὸς καλῶς σοι συμβουλεύοντος, μονογενῆ θυγατέρα ἀδελφοῦ μου ἔχω· ταύτην ἐκδίδωμί σοι πρὸς γάμον ἐπιδοὺς αὐτῇ προῖκα πολυτελῆ καὶ ἴδιόν σε C ἀναγορεύσω τέκνον. Ὁ δὲ μακάριος ἀθλοφόρος καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Πλάτων γελάσας εἶπεν· Ἄθλιε καὶ μισάνθρωπε, καὶ πάσης δικαιοσύνης ἐχθρὲ, ὑπηρέτα τοῦ διαβόλου καὶ ὑπουργὲ τοῦ Σατανᾶ, εἰ ὅλως ἐβουλόμην εἰς γάμον ἐλθεῖν καὶ ἀγαγέσθαι γυναῖκα καὶ διάγειν ἐν περισπασμῷ τοῦ βιωτικοῦ τούτου καπνοῦ, οὐ κατηξίωκα ἂν τῷ φροντίζοντι τῶν πραγμάτων μου λαβεῖν γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ βελτίοντα δὲ ἄλλην ἢ αὐτὴν ἠγόμην εἰς γάμον. Τότε ὁ σύσχολος τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπουργὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ διαβόλου πάσης κακίας γέμων καὶ παντὸς ἰοῦ καὶ δόλου μεμεστωμένος, καθάπερ τις λέων φόνον ἐρευγόμενος, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναί κράββατον χαλκοῦν καὶ κατατεθῆναι εἰς αὐτὸν τὸν μάρτυρα καὶ ὑποκαυθῆναι πῦρ, καὶ D γενέσθαι ἀνθρακιὰν μεγάλην, καὶ ῥένεσθαι αὐτὴν ἐλαίῳ, καὶ ῥητίνῃ, καὶ ἀσφάλτῳ, καὶ κηρῷ, καὶ ῥαβδίζεσθαι αὐτὸν λεπτοτέροις ῥάβδοις, ἵνα ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν πληγῶν ἡ οἰκονομία τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ γυμνωθεῖσα ἀφόρητον αὐτῷ περιποιήσῃ τὴν βάσανον.

VII. Septem autem post diebus præsidens Agrippinus vicarius in basilica ex adverso Jovis, jussit sisti martyrem. Dixit vero apparitor Vincentius: Qui non paret imperatorum legibus, et vestris jussis repugnat, Plato, qui est defensor impiæ Christianorum religionis, stat ante tuum tribunal, domine. Tunc Agrippinus jussit diversa et varia tormentorum genera ante ipsum statui: lebetem æneum, sartagines ferreas, candentes crates, manus ferreas, catapultas, acutos obeliscos, uncos, rotas, et multa alia terribilia, existimans infelix, se per hæc esse territurum martyrem, ut diis ejus sacrificaret, præcipue autem Apollini, qui pellit ad interitum, et dicit ei: Ego quidem, charissime Plato, contemplans tuam juvenilem ætatem, et parcens flori tui corporis, et sciens parentum tuorum nobilitatem, tibi consulo priusquam rursus incipiam te torquere, ut gustatis sacrificiis serveris, et sis nobiscum: hoc quoque sciens, quod nullus unquam vixit ex iis qui mihi non paruerunt: quomodo rursus nullus ex iis qui mihi paruerunt, ei a me promissis bonis fuit privatus, Ergo tu quoque, o optime Plato, si volueris me audire, tanquam patrem proprium, bonum tibi dantem consilium, habeo unicam fratris mei filiam: eam tibi dabo in matrimonium, valde magnam ei tradens dotem, et te meum proprium vocabo filium. Beatus autem et revera fortis athleta Christi Plato ridens dixit: Miser et hominum inimice, fili diaboli, et administer Satanæ, si vellem jungi matrimonio, et ducere uxorem, et degere in deceptione, implicatus fumo hujus mundanæ vitæ, dignarerne vel in rerum mearum sollicitudine accipere uxorem fratris tni filiam, aut tales habere ancillas, qualis est filia fratris tui, aut ea etiam meliores, ut ego eam ducam uxorem? Tunc Satanæ scholasticus et administer patris ejus diaboli, plenus omni vitio et repletus omni genere improbitatis, non secus ac draco quispiam aut leo cædem eructans, grabatum jussit afferri æneum, et in ipso deponi martyrem: et sic ignem accendi, et fieri magnum acervum prunarum, eumque aspergi oleo et resina et bitumine et cera, et eum cædi virgis subtilissimis, ut a plagis et igne nudata ejus viscerum structura ei intolerabile tormentum efficiat.

Η'. Αἰκιζομένου δὲ αὐτοῦ, Σωφρόνιος κομενταρήσιος ἔφη· Πανάθλιε, πείσθητι τῷ βικαρίῳ καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ τὸ κακῶς ἀποθανεῖν κέρδησον. Τί ἀντιλέγεις, ἄθλιε; Οὐχ ὁρᾷς τὰ προκείμενα βασανιστήρια διὰ σέ; Πλάτων εἶπεν· Ἐγὼ τὸ σῶμά μου διὰ Χριστὸν ὅλον παρέδωκα. Τί οὖν μου οὐκ ἀφίστασαι, σκρινιάριε τοῦ Σατανᾶ καὶ ἐχθρὲ τῆς ἀληθείας; Σεαυτὸν νουθέτησον τῆς πλάνης ἐκτὸς

VIII. Cum diu autem cæderetur martyr, dixit Sophronius commentariensis: Infelicissime, pare vicario, et diis sacrifica, et ne male moriaris, lucrifac. Quid contradicis? Non vides parata propter te tormenta? Dixit sanctus Plato: Ego totum meum corpus propter Christum tradidi. Cur ergo non desistis, o Satanæ scriniarie, et inimice veritatis? Teipsum admone, ut ab errore desistas. Ego enim

scio, quid mihi expediat, et nunquam avertar ab hac confessione. Dixit Agrippinus : Quis est Chrisstus, quem dicis? Num potest te vivum eripere e meis manibus non sacrificantem? Nunc ergo vis male mori. Scias autem, quod qui fuit crucifixus a Judæis, non potest te servare, etiamsi præstigiis tuis valde confidas. Sin autem magno deo Apollini sacrificaris, et tuo sacrificio eum tibi placaris, potest te ab hoc, qui te detinet; candentis ignis grabato et dolore eripere. Sanctus autem Plato dixit: Nunquam sacrificabo, nec Apollini, nec reliquis diis tuis. Nam qui Apollo dicitur, pellit ad interitum: et omnes, qui in eum credunt, eodem peribunt interitu. Vis autem scire, o stulte et gravi corde, delire et mente capte, quod non sunt dii, qui fiunt per manus hominum, sed aurum et argentum, et ligna, et lapides formati variis et diversis coloribus ? Qui oculos habent, et non vident: manus habent, et non palpant : pedes habent, et non ambulant, aures habent, et non audiunt: nares habent, et non odorantur [4] ; et, ut semel dicam, sunt opera fabrorum, et aurificum, et tornatorum, et lapicidarum. Isti enim, quos tu deos esse dicis : quomodo non possunt alicui benefacere, ita nec possunt unquam lædere eos qui timent Dominum. Sunt enim nullo sensu prædítí, vobis similes: et non sentiunt, nec cum eis offertur sacrificium. nec cum libamen, nec cum eis ullus alius exhibetur cultus. Deus autem, qui omnia fecit, et cœlum extendit tanquam pellem, et terram fundavit super aquas [5], qui potest animam et corpus perdere in gehenna [6] : ipse in omnes dominatum obtinens, rationalia et incruenta suscipit sacrificia, quæ ex puro corde ei offeruntur: et quomodo non est absurdum, ut nos relicto effectore universorum, sacrificemus lignis et lapidibus ratione carentibus, qui creati sumus ad Dei imaginem?

IX. Dicit Agrippinus: Miserere tui de cætero, o miser; et si nolis sacrificare, dic solum: Magnus est Apollo, et jubebo te auferri ab hoc gravi ignis, quo vexaris, cruciatu, abique sospes et noster amicus. Sanctus autem dixit Plato: Absit, ut ego ita mei miserear, ut meo parcens corpori, et parva accepta, ut tu censes, relaxatione, cum anima vadam ad gehennam ignis. Dixit Agrippinus: Recte facis, infelicissime, tibi mortem afferens. te hac suavissima volens luce privare. Dixit Plato: Pro Christo mori, conciliat mihi regnum cœlorum ; non mihi autem solum, sed etiam omnibus, qui ipsum timent. Ego vero tibi dico, quod non possunt vincere, qui cum Deo conantur bellum gerere, et pietatis athletas diversis tormentis subjiciunt : quomodo rursus nec qui Christum habent opem ferentem, possunt malos homines et Deo invisos vincere propter insignem eorum malitiam. Quamobrem dico tibi, tyranne, quod neque vita, neque mors, neque gladius, neque

A γενέσθαι · ἐγὼ γὰρ τὸ συμφέρον ἐμαυτῷ γινώσκω καὶ οὐ μετατρέπομαι ἀπὸ τῆς ὁμολογίας ταύτης. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη · Τίς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὃν σὺ λέγεις ; Μὴ δύναταί σε ῥύσασθαι ἐκ τῶν χειρῶν, μὴ θύοντα ; νῦν οὖν βούλει κακῶς ἀποθανεῖν. Γίνωσκε οὖν, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς παρὰ τῶν Ἰουδαίων οὐ δύναταί σε σῶσαι, εἰ καὶ σφόδρα θαῤῥεῖς ταῖς γοητείαις σου. Ἐὰν δὲ θύσῃς τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἀπόλλωνι καὶ θεραπεύσῃς αὐτὸν διὰ τῆς θυσίας σου, δυνατός ἐστιν ἀπὸ τῆς κατεχούσας σε ταύτης ὀδύνης καὶ κραββατοπυρίας ἐξελέσθαι. Πλάτων εἶπεν · Οὐ θύω οὔτε τοῖς λοιποῖς θεοῖς, οὔτε Ἀπόλλωνι · ὁ γὰρ λεγόμενος Ἀπόλλων ἀπώλειά ἐστιν, καὶ πάντες δὲ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες, τῇ αὐτῇ ἀπωλείᾳ ἀπολοῦνται. Θέλεις δὲ γνῶναι, ἀνόητε καὶ βαρυκάρδιε, καὶ φρεναπάτα B καὶ λυμεὼν, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν ἀνθρώπων γενόμενοι, ἀλλὰ χρυσὸς, καὶ ἄργυρος, καὶ ξύλα, καὶ λίθοι, μεμορφωμένοι ποικίλοις καὶ διαφόροις χρώμασιν · οἳ ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐ βλέπουσιν, ὦτα ἔχουσι καὶ οὐκ ἀκούουσι, ῥῖνας ἔχουσι καὶ οὐκ ὀσφρανθήσονται, χεῖρας ἔχουσι καὶ οὐ ψηλαφήσουσι, πόδας ἔχουσι καὶ οὐ περιπατήσουσι · καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἔργα χειρῶν τεχνιτῶν καὶ χρυσοχόων καὶ τορνευτῶν καὶ λιθοξόων εἰσίν. Οὗτοι γὰρ, οὓς λέγει εἶναι θεοὺς, ὥσπερ ἀγαθὸν οὐ δύνανται ποιῆσαι, οὕτως οὐδὲ βλάψαι τοὺς φοβουμένους τὸν Θεὸν δύνανται, ἀλλὰ ἀναίσθητοί εἰσιν ὅμοιοι ὑμῶν καὶ οὐκ αἰσθάνονται οὔτε θυσίας προσφερομένης οὔτε μὴν ἑτέρας τινὸς θεραπείας. Ὁ δὲ πάντα ποιήσας, καὶ τὸν οὐρανὸν τανύσας ὡσεὶ δέρ- C ῥιν καὶ τὴν γῆν θεμελιώσας ἐπὶ τῶν ὑδάτων, δυνάμενος καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν τῇ γεέννῃ, αὐτὸς δεσπόζων πάντων, προσδέχεται τὰς λογικὰς θυσίας καὶ ἀναιμάκτους, τὰς ἀπὸ καθαρᾶς καρδίας προσφερομένας καὶ πῶς οὐκ ἄτοπόν ἐστιν καταλείψαντας ἡμᾶς τὸν τῶν ὅλων ποιητὴν, ξύλοις καὶ λίθοις ἀλόγοις θύειν ἢ σπένδειν τοὺς κατ' εἰκόνα κτισθέντας Θεοῦ ;

Θ΄. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη · Οἴκτειρον σεαυτὸν λοιπὸν, τρισάθλιε, καὶ, εἰ μὴ θέλεις θῦσαι, εἰπὲ μόνον · Μέγας ὁ Ἀπόλλων, καὶ κελεύσω σὲ κατενεχθῆναι ἀπὸ τῆς κατεχούσης σε δεινῆς τοῦ πυρὸς κολάσεως, καὶ ἄπελθε ὑγιαίνων καὶ φίλος ὑπάρχων ἡμέτερος. Πλάτων εἶπεν · Μὴ γένοιτό μοι οὕτως ἑαυτὸν ἐλεῆσαι, ἵνα φειδόμενός μου τοῦ σώματος D καὶ ὀλίγον, ὡς σὺ νομίζεις, ἄνεσιν λαβὼν σὺν τῇ ψυχῇ ἐμπέσω εἰς τὴν γέενναν. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη · Καλῶς, δυστυχέστατε, θάνατον ἑαυτῷ ἐπάγεις, βουλόμενος ἑαυτὸν στερῆσαι τοῦ ἡδίστου φωτός. Ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν · Τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀποθανεῖν βασιλείαν οὐρανῶν προξενεῖ μοι, οὐκ ἐμοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. Ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι οὐ δύνανται νικῆσαι οἵτινες μάχῃ πειρῶνται νικᾷν τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀθλητὰς, κᾂν βασάνοις διαφόροις ὑποβάλλωσιν, ὥσπερ πάλιν οἱ Χριστὸν ἐπαμύνοντα ἔχοντες νικᾶσθαι τοῖς πονηροῖς ἀνδράσι καὶ μισοθέοις οὐ δύνανται. Διὸ λέγω σοι

[4] Psal. cxiii, 5-7. [5] Psal. ciii, 3, 5. [6] Matth. x, 28.

οὔτε ζωὴ, οὔτε θάνατος, οὔτε μάχαιρα, οὔτε λιμὸς, οὔτε κίνδυνος, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα χωρίσει με ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Τούτου χάριν πεισθῆναί μοι ὀφείλεις ἐπαγγελλομένῳ σοι οὐ φθαρτῶν τινων πραγμάτων καὶ σαθρῶν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ βασιλείαν οὐρανῶν, ἣν οἱ εἰς τὸν Χριστὸν ἐπιστρέφοντες ἔχουσιν, ὅθεν ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. Ματαίωσον τοίνυν τὴν ἐλπίδα τοῦ διαβόλου, ἣν ἔχεις ἐπὶ σοὶ, καὶ ἀπόστηθι ἀπὸ τῆς μανίας ταύτης· καὶ ἀναλαβὼν τὸ λογικὸν ἀξίωμα, γνῶθι τίς ἐστιν ὁ πάσῃ σαρκὶ ζωὴν χαριζόμενος. Οὕτω γὰρ ἔσται θαυμαστὸς μετατεθεὶς ἀπὸ τῆς πονηρίας ταύτης καὶ ψυχοφθάρτου πλάνης. Δέχεται γὰρ τοὺς μετανοοῦντας ὁ Κύριος ὁ πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν.

Ι'. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ταῦτα ἀκούσας ἔφη· Ἀπονενοημένε, καὶ τῶν θεῶν ἀλλότριε, καὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐχθρὲ, καὶ τῶν νόμων τῶν βασιλικῶν καθαιρέτα, εἰς τοσαύτην μανίαν ἦλθες, ὥστε καὶ μέχρις ἐμοῦ ἐκτεῖναι τὴν πλάνην σου καὶ πειρᾶσθαι ἀπὸ τῆς τῶν θεῶν εὐμενείας ἀποστῆσαί με καὶ μεταγαγεῖν εἰς τὴν τοῦ ἐσταυρωμένου θρησκείαν; Πλάτων εἶπεν· Ταῖς ἐμαῖς οὐ πείθῃ παραινέσεσιν, ἀλλὰ ἀποκαλεῖς με ταῦτα τυγχάνειν, ἐπειδὴ ἐνουθέτησά σε καὶ τὸ συμφέρον σοι συνεβούλευσα. Πλὴν καὶ οὕτως μέμνησό μου, ὅτε ἥξει καιρὸς, ὅτε μετὰ δακρύων ἀναμνησθήσῃ μου τῆς νουθεσίας καὶ οὐδὲν ὠφελήσεις, ἀλλὰ βυθοῖς Ταρτάρων παραδοθεὶς, ἀπελεύσῃ εἰς αἰωνίαν κόλασιν. Ποίει οὖν ὃ θέλεις· τοὺς γὰρ τῆς καρδίας σου ὀφθαλμοὺς οὕτως ἐτύφλωσεν ὁ διάβολος, ὥστε μὴ διαβλέψαι σε πρὸς τὸ τῆς θεογνωσίας φῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ σκότος ὁρᾷν, ἔνθα ἡτοίμασται τὸ πῦρ τὸ αἰώνιόν σοί τε καὶ τῷ πατρί σου, τῷ Σατανᾷ. Ὡρῶν δὲ τριῶν διαγενομένων καὶ κατενεχθέντος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κραββάτου, οὕτως ἔλαμπεν τὸ σῶμα τοῦ μακαρίου Πλάτωνος ὡς ἀπὸ λουτροῦ ἐξελθόντος αὐτοῦ, καὶ εὐωδία μύρου πολυτελοῦς ἐξεπορεύετο ἐξ αὐτοῦ· εἶχεν γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὸ ἀληθινὸν λουτρὸν καὶ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν, δι' ἧς καὶ εὐωδίας τοὺς παρεστῶτας ἐπλήρου, καὶ πᾶς ὁ παριστὰς ὄχλος ἐδόξαζε τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τοῦ μακαρίου Πλάτωνος, ὥστε λέγειν ὅτι, Ἀληθῶς μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν· τοσαύτας γὰρ βασάνους ὑποβληθεὶς παρὰ τοῦ ἀνελεοῦς δικαστοῦ, οὐκ ἠρνήσατο τὸ φοβερὸν ὄνομα, ἀλλὰ τῷ γενναίῳ λογισμῷ ἐνίκησεν τὴν μανίαν τοῦ ἄρχοντος.

ΙΑ'. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος μετὰ τὸ ἀφόρητον αὐτῷ καὶ τοιαύτην βάσανον προσαγαγεῖν εἶπεν· Οὐκ ἐπείσθης, Πλάτων, ἐκ τῆς φροσενεχθείσης σοι δεινῆς βασάνου θῦσαι τοῖς θεοῖς; πλὴν εἰ μὴ βούλει

A fames, neque periculum, neque altitudo, neque profundum, neque ulla alia res creata potest nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro [7]. Ea de causa tu magis debes mihi parere, pollicenti fore, ut fruaris non rebus aliquibus caducis, et in quas cadit interitus, sed regno cœlorum et vita æterna : quam habent, qui ad ipsum convertuntur; unde aufugit dolor, tristitia et gemitus [8]. Fac ergo ut vana sit spes, quam in te habet diabolus, et discede ab hac insania, et rationali accepta dignitate, cognosce quisnam sit qui omni carni vitam largitur. Sic enim eris admirabilis, traductus ab hac improbitate et ab errore, qui affert animæ exitium. Eos enim excipit, qui moventur pœnitentia, B Dominus noster Jesus Christus, *qui vult omnes homines salvos fieri, et venire ad agnitionem veritatis* [9]; *qui non vult mortem peccatoris et impii, sed ut convertatur et vivat* [10], ductus pœnitentia.

X. Agrippinus autem, his auditis, furore percitus dixit: Amentissime, et a diis aliene, et inimice imperatorum, et legum eversor imperatoriarum, eousque processisti insaniæ et amentiæ, ut ad me usque tuum errorem extenderes, et me a deorum benevolentia conareris abducere, et ad religionem Crucifixi traducere? Dixit sanctus Plato : Scio ego, o tyranne, quod tu non pares meis admonitionibus : sed me vocas planum et præstigiatorem, quod quidem tu es : quoniam te admonui et consului id quod est tibi utile. Cæterum sic mei quoC que memineris, quando venerit tempus : quo tempore cum lacrymis recordaberis meæ admonitionis, nec ea tibi quidquam proderit, o infelix, sed in Tartari profundo ibis ad supplicium æternum. Fac ergo cito id quod vis. Cordis enim tui oculos ita excæcavit diabolus, ut non aspicias ad lucem Dei cognitionis : sed intuearis ad tenebras, ubi est paratus ignis æternus tibi et patri tuo Satanæ. Cum tres autem horæ intercessissent, et ipse depositus fuisset ex grabato, corpus ita resplendebat sancti et beati Platonis, perinde atque si ipse exiisset e balneo, et suavis quidam odor tanquam unguenti pretiosi ex eo egrediebatur. Habebat enim Christi verum lavacrum, et pretiosam et veram cognitionem, per quam bono odore implebat eos D qui aderant : et tota quæ circumsistebat turba Deum glorificabat propter fortitudinem et tolerantiam beati Platonis, adeo ut ipsi dicerent : Vere est magnus Deus Christianorum. Tam multis enim tormentis subjectus a crudeli et immisericordi judice, non negavit sanctum et terribile nomen Christi : sed in præclaro perseverans animi instituto, vicit insaniam præsidis.

XI. Agrippinus autem postquam ei intolerabile et tale tormentum attulisset, dixit : Non tibi persuasit, o Plato, gravissimum tormentum, quod tibi fuit illatum, ut diis sacrificares; sed si nolis sacri-

[7] Rom. VIII, 38, 39. [8] Isa. XXXV, 10. [9] I Tim. II, 4. [10] Ezech. XVIII, 23.

ficare, solum nega Crucifixum, et te dimittam. Dixit sanctus Plato: O cor perversum, et mens exstincta, et anima malis tradita, et quæ nihil cogitat quod Deum deceat. Quid est, quod dicis? Qui mihi tot beneficia conciliavit, Servatorem Christum negabo propter te, o crudivore et vindex simulacrorum, rerumque inanimarum et mutarum defensor, et patrone erroris, ut reddar miser, tibi similis et iniquus? et non sufficit tibi solum esse talem, sed eos etiam qui jam relati sunt in numerum militum Christi, vis esse socios tuæ impietatis, in eadem via interitus studens eos supplantare, qui recta via ingrediuntur? Discede a me, qui operaris iniquitatem. Statuisti enim alios quoque ad eam trahere. Confido autem in Deo meo, quod non faciet sanctum suum videre interitum. Dixit Agrippinus: Quoniam tui sum misertus, evasisti insolens ac contumeliosus, stulta loquens et emotæ mentis; ego autem te cito tam gravibus afficiam suppliciis, ut ex teipso mihi dicas: Da mihi, ut sacrificem. Egregius autem Christi athleta Plato dixit: Christus est Deus, et non est sanctum ejus nomen negandum. Non est æquum, ut ego relinquens fontem vitæ, colam dæmonia et libem lapidibus, quorum quidem mater est ars. Si enim non fuissent artes inventæ ab hominibus, non eratis deos habituri, sed plane eratis futuri sine diis. Tunc Agrippinus, multa ira repletus propter fiduciam et dicendi libertatem martyris, surrexit e throno suo: et quam citissime indutus fibulatorio jubet sphæras accendi ferreas, et poni in ejus mammillis. Ministri autem Satanæ cito fecerunt ea quæ jubebantur. Sphærarum autem ignis fuit tanta vehementia, ut non solum apparerent ejus latera, sed etiam corrumperetur interna ejus viscerum structura, ut per nares ejus et cerebrum emissus fuerit fumus ex calore ei per sphæras accenso.

XII. Beatus autem Plato, qui jam a multis reputatus fuerat esse mortuus, dixit Agrippino: Parva sunt tua tormenta, o potor sanguinis, et bestiis moribus similis, et sæve canis, si consideretur ira tua et immanitas. Ira tua erit parva, tormenta autem tua sint magna. Nam per tormenta, quæ mihi intentas, cognosces potentiam Christi, qui mihi fert auxilium. Apparitor autem veniens prope sanctum Platonem, dixit ei: Pare, o homo, jussis imperatoris et diis sacrifica, et lucrifac, ne male moriaris. Non potes enim mortem effugere, nisi ea feceris, quæ a me tibi dicta sunt. Qui autem erat vere magno et excelso animo et vere Christi Plato, apparitorem quidem non parvis incessens contumeliis, ei os obstruxit tanquam malo consiliario: interrito autem spiritu et animo immobili, et mente non perturbata, oculos in cœlum extollens, dixit: *Dorsum meum dedi ad flagella, et genas meas ad alapas: faciem autem meam non averti a dedecore sputorum* [11]. *Ne discesseris a me, Domine, quoniam*

[11] Isa. L, 6.

A θῦσαι, ἄρνησαι τὸν ἐσταυρωμένον, καὶ ἀπολύω σε. Πλάτων εἶπεν· Ὦ καρδία διεστραμμένη, καὶ διάνοια ἐσβεσμένη, καὶ ψυχὴ κακοῖς δεδομένη, καὶ οὐδὲν πρέπον τῷ Θεῷ διανοουμένη, τί ἐστιν ὃ λέγεις; Τῶν τοσούτων εὐεργεσιῶν πρόξενόν μοι γενόμενον Σωτῆρα Χριστὸν ἀρνήσομαι διὰ σέ, αἱμοβόρε, καὶ τῶν εἰδώλων ἔκδικε, καὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀφώνων προστάτα, καὶ τῆς πλάνης συνήγορε, ἵνα γένωμαι ὅμοιός σου, παράνομος καὶ οὐκ ἀρκεῖ σοι μόνος εἶναι τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἤδη στρατολογηθέντας τῷ Χριστῷ κοινωνοὺς τῆς ἀσεβείας σου θέλεις εἶναι, εἰς τὴν αὐτὴν ἀπωλείας ὁδὸν σκελίσαι σπεύδων τοὺς ὁδεύοντας τὴν εὐθεῖαν ὁδόν; Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ ὁ τὴν ἀνομίαν ἐργαζόμενος· προῄρησαι γὰρ καὶ ἄλλους εἰς αὐτὴν ἑλκύσαι, καὶ θαῤῥῶ τῷ Θεῷ μου, B ὅτι οὐ μὴ ποιήσει τὸν ὅσιον αὐτοῦ ἰδεῖν διαφθοράν. Ἀγριππῖνος ἔφη· Ἐπειδὴ ᾤκτειρά σε, ὑβριστὴς καὶ μωρολόγος καὶ φρενοβλαβὴς γέγονας, ἐγώ σε ἐν τάχει τιμωρίαις χαλεπαῖς παραδώσω, ἵνα μοι ἀφ' ἑαυτοῦ εἴπῃς· Δός μοι ἵνα θύσω. Ὁ δὲ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴς εἶπεν· Ἔστιν ὁ Θεός μου καὶ ἀνεξάρνητον ἔσται τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ· οὐκ ἔστιν οὐκ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καταλιπόντα προσέχειν δαιμονίοις καὶ σπένδειν λίθοις, ὧν μητέρες τέχναι· καὶ γὰρ τέχναι παρὰ τῶν ἀνθρώπων, εἰ μὴ ἦσαν ἐφευρημέναι, οὐκ ἐμέλλετε θεοὺς ἔχειν, ἀλλὰ ὑπάρχειν ἄθεοι. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος θυμοῦ πλησθεὶς διὰ τὴν παῤῥησίαν τοῦ μάρτυρος, ἐξανέστη τοῦ θρόνου καὶ τὸ φιβλατόριον περισχισάμενος σπουδῇ πολλῇ κελεύει σφαίρας σιδηρᾶς πυρωθῆναι C καὶ τεθῆναι εἰς τὰς μασχάλας αὐτοῦ. Οἱ δὲ ὑπηρέται τοῦ Σατανᾶ θᾶττον τὰ κελευσθέντα αὐτοῖς διεπράττοντο· τοσαύτη γὰρ σφοδρότης ἐκ τῶν σφαιρῶν ἐγένετο τοῦ πυρός, ὥστε μὴ μόνον ἀναφανῆναι τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔνδοθεν οἰκονομίαν τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ φθαρῆναι, ἕως διὰ τῶν μυκτήρων αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐγκεφάλου ὁ καπνὸς ἀνεφέρετο ἐκ τῆς ὑπαφθήσης αὐτῶν διὰ τῶν σφαιρῶν θερμότητος.

ΙΒ'. Ὁ δὲ μακάριος Πλάτων ἤδη νομισθεὶς τεθνάναι, εἶπεν πρὸς τὸν Ἀγριππῖνον· Μικραί σού εἰσιν αἱ βάσανοι, αἱμοπότα καὶ θηριότροπε καὶ ἀνήμερε κύων πρὸς τὸν θυμόν σου καὶ ἀγριότητα· ἀλλ' ὁ θυμός σου ἔστω μικρός, αἱ δὲ βάσανοί σου ἔστωσαν μεγάλαι· γνώσῃ γὰρ διὰ τῶν βασάνων, ὧν ἐπάγεις μοι τὴν δύναμιν τοῦ βοηθοῦ μου Χριστοῦ. Ὁ δὲ D βοηθὸς προσελθὼν πλησίον τοῦ ἁγίου Πλάτωνος εἶπεν αὐτῷ· Πείσθητι τοῖς προστάγμασι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ τὸ κακῶς ἀποθανεῖν κέρδησον. Οὐ γὰρ δύνασαι ἀποφυγεῖν τὸν θάνατον, ἐὰν μὴ ἀνάσχῃ τῶν λεχθέντων σοι παρ' ἐμοῦ. Ὁ δὲ μεγαλόφρων καὶ εὐγενὴς τῇ ψυχῇ καὶ ἀληθῶς δοῦλος τοῦ Χριστοῦ Πλάτων τὸν μὲν βοηθὸν οὐ μικρῶς ἐνυβρίσας, ἐπεστόμισεν ὡς κακοσύμβουλον, ἀτρέπτῳ δὲ φρονήματι καὶ ἀμετακινήτῳ τῇ ψυχῇ καὶ ἀταράχῳ τῇ διανοίᾳ ἀνατείνας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας εἰς ῥαπίσματα· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυ-

σμάτων μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, Κύριε, ὅτι θλῖψις ἐγγὺς, μή ποτε εἴπωσιν τὰ ἔθνη, Ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτοῦ; Αὐτὸς οὖν, Κύριε, Ἰησοῦ Χριστὲ, εὐδόκησον εἰς ἐμὲ, ἵνα τελείως τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου διαφυγὼν παραστῶ τῷ βήματί σου τῷ φοβερῷ, τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνισάμενος· σοὶ γὰρ πρέπει καὶ ἐν ἐκκλησίαις καὶ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου τιμὴ, κράτος, μεγαλωσύνη, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ πολλῶν ἐπακουσάντων τὸ Ἀμὴν, ἐσείσθη ὁ τόπος τῆς βασιλικῆς καὶ οὐδὲ οὕτως συνῆκεν ὁ Ἀγριππῖνος, ὅτι βοηθούμενος ἦν παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἀνόσιε, διὰ τί οὕτω ἀπονενόησαι καὶ οὐ φείδῃ τοῦ ἰδίου σώματος, ὁρῶν αὐτὸν οὕτως διαφόρως τιμωρούμενον· πείσθητι οὖν μοι καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ κακῶς ἀποθάνῃς. Πλάτων εἶπεν· Εἶπόν σοι πολλάκις, καὶ νῦν σοι λέγω, ὅτι Θεοῦ ζῶντος λάτρης εἰμὶ καὶ τούτου τὰ δόγματα καταλεῖψαι οὐ δύναμαι καὶ τοῖς ματαίοις τὸ ὄνομα ἔχουσι θεοῖς τοῖς κιβδήλοις τούτοις προσκυνῆσαι καὶ μυσαροῖς εἰδώλοις οὐκ ἀνέχομαι. Ἀλλὰ καθ' ἡμέραν οὐ παύσομαι τῷ Θεῷ προσευχόμενος, προσπίπτων καὶ δεόμενος τῆς παρ' αὐτοῦ ἀληθινῆς σωτηρίας τυχεῖν. Σὺ δὲ, Ἀγριππῖνε, ματαίοις εἰδώλοις προστετηκὼς καὶ τὸν νοῦν σεσυλημένος τὸν εἰς θεογνωσίαν σε ἕλκοντα παρὰ τοῦ πατρός σου τοῦ Σατανᾶ, καὶ ὅλως αὐτοῦ γενόμενος, καὶ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς ἐλθεῖν μὴ βουλόμενος εἰς αἰῶνα παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ βοηθοῦντός μου τιμωρηθήσῃ ὡς ἐνυβρίζων τοὺς δούλους αὐτοῦ, οἰόμενος μεταβαλεῖν αὐτῶν τὴν εἰς Θεὸν ἀγαθὴν προαίρεσιν.

ΙΓ'. Ἀγριππῖνος ἔφη· Ἴδε, Πλάτων, ὅσα σε εἴασα φλυαρίσαντα μωρολογῆσαι· πλὴν εἰ καὶ ἀνάξιος ὑπάρχεις τῶν παρ' ἡμῶν λόγων διὰ τὴν θρασύτητά σου καὶ ἀμετάβλητον καρδίαν· ἄκουσον ὅπερ λέγω σοι. Πολλάκις πολλὰ ἀκήκοα τοιαῦτα τῶν ὁμολογούντων τὸν Γαλιλαῖον, καὶ οὐδεὶς ἀνέλυσεν ἐκ τῶν ἐμῶν χειρῶν ζῶν, εἰ μὴ ἐπείσθη καὶ ἔθυσεν. Εἰ οὖν μὴ θέλεις ἀνασχέσθαι μου καὶ θῦσαι τοῖς θεοῖς, βλέπε τί μέλλεις πάσχειν· καὶ γὰρ πολλὰ βασανιστήρια μένουσίν σε. Ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ μάρτυς Πλάτων γελάσας εἶπεν· Ἄθλιε, καὶ ταλαίπωρε, καὶ μισάνθρωπε, καὶ ἀνήμερε, καὶ πάσης παρανομίας ἀρχηγὲ, ἀλλότριε τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπηρέτα τοῦ Σατανᾶ, καὶ τῆς γεέννης τοῦ πυρὸς κληρονόμε, καὶ πάσης δεινῆς κολάσεως ἄξιε, οὐ πείθουσί με οἱ λόγοι σου· εἰ γὰρ ὁ ἐμὸς Δεσπότης Χριστὸς τὸ εαυτοῦ αἷμα ἐξέχεεν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα ἀπὸ πάσης ἀνομίας τὸν κόσμον αὐτοῦ λυτρώσηται, πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ ὀφείλομεν ἀποθνήσκειν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα κἂν διὰ τούτου εὐγνώμονες ὀφθῶμεν τῷ ὑμετέρῳ Δεσπότῃ.

ΙΔ'. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος προσέταξεν λωροτομηθῆναι αὐτὸν εἰπών· Εἰ ἄρα βοηθήσει αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐφ' ᾧ ἐλπίζει, τῶν δὲ βασιλικῶν διατάξεων καὶ τῶν ἡμετέρων προσταγμάτων καταφρονῶν. Καὶ ὁ ἅγιος Πλάτων ἀκούσας ταῦτα εἶπεν· Ἀναιδέστατε καὶ

afflictiones prope [12] *; ne forte dicant gentes: Ubi est Deus eorum* [13] ? Tibi ergo placeat, o Domine Jesu Christe, ut ego famulus tuus, perfecte adversarii effugiens tyrannidem, cum audacia et fiducia sistar ante tuum tribunal terribile, hoc pulchro confecto certamine. Te enim decet et in Ecclesis et omni loco tuæ dominationis gloria, honor, potentia et majestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Et cum multi audiissent, Amen, motus est locus basilicæ : et ne sic quidem intellexit miser Agrippinus, quod Christus ei ferret auxilium, sed dixit ei : Impie, cur es adeo emotæ mentis, et non parcis tuo corpori, cum id videas variis modis tam acerbe cruciari ? Pare ergo mihi, et sacrifica diis intemeratis, ne male moriaris. Sanctus Plato dixit: Dixi tibi sæpe, quin etiam nunc tibi dico, me esse Dei cultorem, necut ejus decreta deseram, me posse in animum inducere, nec ut eos adorem, qui temere nomen habent deorum, sunt autem adulterina et exsecranda simulacra. Sed non cessabo in dies assidue Deo meo procidere et eum orare, ut salutem ab eo consequar. Tu autem, Agrippine tyranne, vanis affixus simulacris, et a patre tuo Satana privatus mente, quæ te trahebat ad Dei cognitionem, et totus redactus in ejus potestatem, et ad viam vitæ nolens ascendere, in æternum punieris a Deo, qui mihi fert opem. Quem contumelia afficiens, ejus servos variis tormentis subjicis ,existimans te mutaturum eorum bonum in Deum propositum.

XIII. Agrippinus dixit : Vide, Plato, quam multa sivi te nugantem stulta dicere. Sed etsi sis indignus nostris sermonibus propter tuam audaciam et cor immutabile, audi quod tibi dico : Sæpe audivi multa ejusmodi ab iis qui confitentur Galilæum, nec ullus recessit vivus a meis manibus, nisi persuasus sit et sacrificarit. Si ergo non vis mihi morem gerere, et diis sacrificare, vide quid sis passurus. Te enim multa manent tormenta, si non audiveris me tibi consulentem. Sanctus autem Christi martyr Plato dixit : Infelix et inhumane, et homines habens odio, et auctor ac princeps omnis iniquitatis, a Deo aliene et minister Satanæ, et hæres ignis gehennæ, et digne omni suplicio, non me terrent tua verba, nec minæ mihi persuadent. Meus enim Dominus pro me suum effudit sanguinem, ut mundum redimeret ab omni iniquitate : quanto magis nos peccatores debemus pro ipso mori, ut vel per hoc grati et beneficii memores conspiciamur Domino nostro Jesu Christo.

XIV. Vicarius autem Agrippinus cum hæc audivisset, et magno furore esset percitus, jussit eum cædi loris, dicens : Videamus an Deus sit ei opem laturus, in quo sperans imperatorias constitutiones contemnit et nostra jussa. Sanctus

[12] Psal. XXI, 11, 12. [13] Psal. LXXVIII, 10.

autem Plato, his auditis, dixit : Impudentissime et sceleratissime canis, novorum tormentorum inventor et excogitator Agrippine : convenienter enim tuo animi studio et instituto fuit ab initio tibi nomen impositum. Es enim agrestis quidam lupus, et effrenatus tanquam equus indomitus, eos præcipitans qui sequuntur impudentem et sceleratam tuam mentem. Miser et infelix, esne adeo stultus et insipiens, et excæcatus a patre tuo Satana ? Non vides, quemadmodum Christus mihi in prioribus adfuit tentationibus, et nunc quoque adest, levans meos labores, et curans plagarum notas, quæ a te mihi imprimuntur ; et, ut semel dicam, nunquam reliquit eos qui ipsi serviunt ? Fac ergo quam celerrime ea quæ tuo sedent animo, ut per tormenta, quæ mihi inferuntur, et indignas plagas, cognoscas Christum mihi opem ferre, qui a tua, quæ cum Deo pugnat, lingua nunc afficitur contumelia. Ego enim semper habens opem, quæ ab eo mihi fertur, non timebo tuas minas, neque varios tuos cruciatus.

μιαρώτατε κύων καὶ βασάνων κακουργὲ, ἐπινοητὰ Ἀγριππῖνε ! πρὸς γὰρ τὴν προαίρεσιν τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπετέθη σοι καὶ τὰ ὄνομα· ἄγριος γὴρ τις καθάπερ ἵππος ὑπάρχεις, ἀχαλίνωτος κρεμνίζων τοὺς ἐξακολουθοῦντας τῇ μιαιφόνῳ σου γνώμῃ. Τοσοῦτον ὑπάρχεις ἄφρων καὶ ἐτυφλώθης παρὰ τοῦ πατρός σου, τοῦ Σατανᾶ, καὶ οὐχ ὁρᾷς πῶς καὶ ἐν τοῖς προτέροις παρέστη μοι· καὶ ἐν τοῖς δευτέροις δὲ παρέστηκεν ὁ Χριστὸς, ἐπικουφίζων τοὺς πόνους καὶ θεραπεύων τοὺς παρὰ σοί μοι γενομένους τῶν πληγῶν τόπους, καὶ ἁπλῶς ἐρῶ, οὐδέποτε καταλιμπάνει τοὺς αὐτοῦ δούλους. Ποίει οὖν τὰ παριστάμενά σοι ἐν τούτοις. ἵνα καὶ διὰ τῶν βασάνων τῶν προσφερομένων μοι καὶ τῶν αἰκισμῶν γνώσῃ τὸν βοηθοῦντα Χριστὸν, τὸν παρὰ τῆς σῆς Θεομάχου γλώττης νῦν ὑβριζόμενον. Ἐγὼ γὰρ ἔχω τὴν αὐτοῦ βοήθειαν συνεργοῦσάν μοι, καὶ οὐ φοβηθήσομαί σου τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς τιμωρίας.

XV. Ministri autem Satanæ cito fecerunt imperata, et quamprimum tanquam inanimam eum tangentes statuam, sancti membra conscindebant immisericorditer, incipientes ab humeris. Sanctus autem Plato dicebat : *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi et exaudivit deprecationem meam* [14]. Omnes autem qui eum aspiciebant ægre ferebant propter ei illatum cruciatum. Erat enim Agrippinus supra modum inhumanus et plane ferus. Egregius vero Christi athleta Plato, tanquam turris quædam quæ pulsatur, inconcussus manens et immotus propter suam fidem in Christum, in somnis quodammodo torqueri videbatur. Hoc enim tormentum non formidans, neque ab eo obstupefactus, non solum pusillo et abjecto animo non cessit : sed se ostendens magnanimum, lorum unum e suo latere evulsum ex iis quæ lictores ex ejus corpore abscindebant, projecit ante tribunal judicis, dicens : Inhumanissime et omnibus feris sævior, esto, cor tuum est adeo excæcatum, ut Deum non agnoscas, qui ad suam nos fecit, imaginem : quomodo non misereris corporis, iisdem quibus tu, obnoxii perpessionibus, quod membratim conscinditur : sed tibi est voluptati membrorum meorum dissectio ? Hæc autem dico, non ut qui fugiam mori pro pietate, sed crudelitatem tuam et inhumanitatem reddam omnibus manifestam. Ego enim propter Christum meum libenter patior omnia mala, quæ mihi a te inferuntur, et libenter sustineo dolorum acerbitatem, ut in futuro sæculo æternam inveniam requiem. Tu autem, o crudelissime et immanissime homo, accepta pelle mei corporis, eam habe testem tuæ impietatis, quæ te mittit ad æternum, et quod nunquam desinit, supplicium, cum simulacris tuis et dæmonibus. Dixit Agrippinus : Cur es insipiens, et odio habes tuum corpus, o Plato, et non curas, quod intestina

ΙΕ'. Οἱ δὲ ὑπηρέται θᾶττον ἐποίουν τὰ προσταχθέντα αὐτοῖς καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, ὡς ἀψύχου ἀνδριάντος ἁπτόμενοι, ἀνηλεῶς τὰ τοῦ ἁγίου κατέτεμνον μέλη ἀπὸ τῶν ὤμων ἀρξάμενοι. Ὁ δὲ ἅγιος Πλάτων ἔλεγεν· Ὑπομένων ὑπέμεινα τον Κύριον, καὶ προσέσχεν μοι καὶ εἰσήκουσεν τῆς δεήσεώς μου. Καὶ ἅπαντες οἱ θεωροῦντες αὐτὸν ἀπεδυσπέτουν διὰ τὴν τιμωρίαν τὴν προσενεχθεῖσαν αὐτῷ· ἦν γὰρ ὁ Ἀγριππῖνος ὑπερβαλλόντως ἀπάνθρωπος. Ὁ δὲ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ ὥσπερ τις πύργος βαλλόμενος καὶ ἀσάλευτος μένων καὶ ἀμετακίνητος, ἐν ὀνείροις ἐδόκει βασανίζεσθαι· μὴ δειλιάσας γὰρ τὴν βάσανον ταύτην μηδὲ καταπλαγεὶς ὑπ' αὐτῆς, οὐ μόνον οὐκ ἐνέδωκεν ὀλιγωρήσας, ἀλλὰ γὰρ καὶ μεγαλοψυχήσας, λῶρον ἕνα ἀποσπάσας ἐκ τῆς αὐτοῦ πλευρᾶς ὃν οἱ δήμιοι ἔτεμνον ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἔρριψεν πρὸ τοῦ βήματος τοῦ δικαστοῦ λέγων· Ἀσυμπαθέστατε καὶ πάντων θηρίων ἀγριώτατε, ἡ καρδία σου οὕτως πεπώρωται, καὶ τὸν Θεὸν οὐκ ἐπιγινώσκεις, τὸν καὶ εἰκόνα ἰδίαν ἡμᾶς πεποιηκότα πῶς οὐδὲ τὸ ὁμοιοπαθὲς σῶμα οἰκτείρεις κατὰ μέρος τέμνων· τέρπει σε ἡ τῶν μελῶν μου κατακοπή ; Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχ ὡς φεύγων τὸ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀποθανεῖν, ἀλλὰ τὴν σὴν ὠμότητα πᾶσιν ποιῶν κατάδηλον· ἐπεὶ πῶς ἡδέως διὰ τὸν Χριστὸν πάσχω καὶ τὰ παρὰ σοῦ ἐναγόμενα ὑπομένω τὴν τῶν πόνων δεινότητα οὐ φεύγω, ἵνα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὴν ἄνεσιν εὕρω· σὺ δὲ ἀπηνέστατε, δεξάμενος τὴν τοῦ σώματός μου δορὰν, μάρτυρα τῆς ἀσεβείας ἔχεις, πέμπουσάν σε εἰς αἰωνίαν καὶ ἀτελεύτητον κόλασιν μετὰ τῶν εἰδώλων σου. Ἀγριππῖνος ἔφη· Ἱνατί ἀσύνετος εἶ, καὶ ἐμίσησας τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, καὶ οὐ φροντίζεις ὅτι τὰ ἔγκατά σου διὰ τῶν πλευρῶν σου σὺν τῇ κόπρῳ φέρεται, ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν ἀναισθητεῖς· πρὸς δὲ τούτοις, οὐκ ἀρκεσθεὶς τοῖς εἰρημένοις σου, νῦν οὐκ ἐπαύσω τοὺς θεοὺς ἐνυβρίζων καὶ παροξύνων τὸ

[14] Psal. cxx, 1, 2,

σεμνὸν δικαστήριον. Ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν· Εἰ ἐγὼ οὕτως τοιαύτας ὑπὸ σοῦ δεινὰς τιμωρίας παθὼν ὑβριστὴς καλοῦμαι καὶ βλάσφημος, σὺ ὁ ἐπάγων τοιαύτας βασάνους ὀφείλεις φονεὺς ἐν τοῖς ἔργοις δειχθῆναι καὶ βλάσφημος ἐν τοῖς λόγοις. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη· Τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς αὐτοκράτορας πολλὰ ἐνυβρίσας καὶ ἐμὲ οὐ μικρῶς παροργίζεις· οἶδα ὅτι τοῦτο ποιεῖς, ἵνα διὰ τάχους σε ἀποκτείνω· ἐγὼ δὲ χειροτέρας βασάνους προσενέγκω καὶ κατὰ μέρος ἀναλώσω σε, ἐὰν μὴ πεισθῇς καὶ θύσῃς τοῖς ἀχράντοις θεοῖς. Ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ μάρτυς εἶπεν· Πολλάκις σοι εἶπον καὶ νῦν λέγων οὐ παύσομαι, Μὴ ἀπείλῃ μοι λόγοις, ἀλλ' ἔργοις δεῖξον εἰς ἐμὲ τὰς βασάνους, ἵνα γνωσθῇς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός σου τοῦ Σατανᾶ καὶ τοῦ αὐτοκράτορός σου· ἐξουσίαν γὰρ ἔχεις τοῦ σώματός μου, τῆς δὲ ψυχῆς ὁ Θεός.

tua per tua latera feruntur cum stercore: sed adhuc nunc quoque es nullo sensu præditus: præter hæc autem non contentus iis quæ dicta sunt, non cessasti nunc deos incessere contumeliis, et venerandum meum irritare judicium. Sanctus Plato dixit subridens : Si ego, qui tot cruciatus et supplicia sum a te passus, contumeliosus vocor et maledicus: tu qui ea mihi infers, revera et factis debes dici parricida, et verbis maledicus. Dixit Agrippinus: deos et imperatores jam sæpe multis affecisti contumeliis, et ad iram me non parum provocas. Scio autem te hoc facere, ut te quam primum occidam; ego autem tibi tormenta inferam acerbiora, et te per partes consumam, nisi mihi parueris, et intemeratis diis sacrificaveris. Sanctus martyr Christi dixit Plato: Sæpe tibi dixi, et rursus dico, et non cessabo dicere : Ne minare verbis, sed reipsa in me ostende tormenta, ut cognoscaris faciens voluntatem patris tui Satanæ et tui imperatoris; habes enim, ut prius dixi, potestatem mei corporis, animæ autem Deus.

Ις'. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ταῦτα ἀκούσας εἶπεν· Ἔγνως ἤδη τῇ πείρᾳ διὰ τῶν βασάνων (a) τῶν ἐπενεχθέντων μοι παρὰ σοῦ, ὅτι οὔτε τοῦ σώματός μου φείδομαι διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεόν μου εὐσέβειαν, φοβηθεὶς τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως τὸ πρόσταγμα· τότε Ἀγριππῖνος ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀναρτηθέντα εἰς τὸ ξύλον ἐπὶ τοσοῦτον ξέεσθαι, ὥστε τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχεῖσθαι· καὶ ὁ κήρυξ ἐβόα φωνῇ μεγάλῃ· Θῦσον, Πλάτων, καὶ ἀπολύῃ. Τοῦ δὲ ἁγίου Πλάτωνος ἀρνουμένου καὶ μὴ βουλομένου θῦσαι, ἐκέλευσεν ὀγκίνοις τὰς παρειὰς αὐτοῦ ξέεσθαι, ὥστε μηκέτι ὁρᾶσθαι πρόσωπον ἀνθρώπινον, διὰ τὸ γυμνωθῆναι τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ.

XVI. His auditis, dixit Agrippinus: Jam experientia cognovisti per tormenta, quod nec philosopho quidem Platoni pepercissem propter deorum benevolentiam, timens jussum imperatoris. Sanctus Dei martyr Plato dicit: Cognovisti jam tu quoque, o tyranne, experientia per tormenta quæ mihi a te sunt illata, quod corpori meo non parco propter pietatem in Deum meum, timens jussum Regis cœlestis. Agrippinus autem cum hæc audivisset, et fuisset magno furore percitus, jussit eum in ligno suspensum tamdiu cædi, donec omnes ejus carnes simul cum sanguine in terram effunderentur. Præco autem magna voce clamabat: Sacrifica, Plato, et solveris a vinculis. Cum vero sanctus Plato negaret se sacrificaturum, jussit tyrannus uncis ferreis ejus genas discerpi ac laniari. Adeo autem sunt laniatæ, ut facies hominis non cerneretur amplius, propterea quod essent ejus ossa plane nudata.

ΙΖ'. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου κατενεχθῆναι, καὶ πρὸς αὐτὸν εἶπεν· Πανάθλιε, τί προσδοκᾷς λοιπόν; πάσης γὰρ τῆς δορᾶς σου ἀποδαρείσης καὶ τῶν ὀστέων γυμνωθέντων, ἀνάσχου μοι, καὶ παῦσαι τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ μὴ ἐπίμενε τῇ ἀντιθέσει τῶν λόγων τούτων, ἵνα μὴ κακὸς κακῶς ἀποθάνῃς. Ὁ μάρτυς εἶπεν· Τί προσδοκᾷς ἕτερον ἀκούειν ἢ τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ; τῆς γὰρ δορᾶς μου ἀποδαρείσης καὶ τῶν ὀστέων μου γυμνωθέντων, θαρσαλεώτερος, ὡς ὁρᾷς, σοὶ παρέστηκα. Εἰ τοίνυν ὑπολείπεται ἕτερόν σοι ὀφείλειν εἰς ἐμὲ παραχθῆναι, ποίει ἐν τάχει ὃ βούλει. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος θαυμάσας τὴν καρτεροψυχίαν τοῦ μάρτυρος, ἐκέλευσεν πάλιν αὐτὸν ἀναρτηθῆναι καὶ ξέεσθαι εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ εἰς τὰ σπλάγχνα. Ὁ δὲ ἅγιος τοῦ Θεοῦ μάρτυς εἶπεν· Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἥξει ἡ βοήθειά μου, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη· Ἀνόσιε καὶ τῆς τῶν θεῶν εὐμενείας ἀλλότριε, ἐπειδὴ ἔδωκά σοι παῤῥησίαν, μὴ κολάσας σε κατὰ λόγον, φθέγγεσθαι τολμᾷς ἀθετῶν

XVII. Postquam autem jussit Agrippinus eum de ligno deponi, dixit ei: Infelicissime, quid de cætero exspectas, cum sit tota tua caro excoriata, et nudata sunt ossa? Morem mihi gere, et cessa ab hac vana philosophia, et diis sacrifica, et ne persistas in hac verborum contentione, ne malus male pereas. Dixit martyr: Quid exspectas, o tyranne, a me aliud audire, nisi fidem Domini nostri Jesu Christi? Carne enim mea excoriata et nudatis ossibus, adsum, ut vides, cum majore audacia. Si ergo tibi restat aliquid aliud, quod mihi debet fieri, fac cito quod vis. Tunc impius Agrippinus martyris admirans fortitudinem, jussit eum rursus suspendi in ligno, et vehementer ejus cædi ulnas et femorum ejus latitudinem. Ita fecerunt lictores, eum cædentes spatio trium horarum. Dixit autem Sanctus Christi marty: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium meum. Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum et terram* [15], Dixit Agrippinus: Impie et a benevolentia deorum aliene, quoniam dedi tibi fiduciam, non te puniens

[15] Psal. CXX 1, 2.

(a) Desunt quædam verba propter homœoteleuton quæ, sic restituo: Ὅτι οὐδὲ φιλοσόφου Πλάτωνος ἐφειδόμην ἂν διὰ τὴν τῶν θεῶν εὔνοιαν φοβηθεὶς τὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρόσταγμα· ὁ δὲ ἅγιος Θεοῦ μάρτυς Πλάτων Πλάτων εἶπεν· Ἔγνως ἤδη καὶ σὺ διὰ τῶν βασάνων. Edit. Patr.

ut par erat, audes nunc loqui, violans jussum imperatorum? Liba ergo diis, et te dimittam. Dixit sanctus Plato: Si nos, qui pie Deum colimus, punimur, ut qui existimemur impii, vos qui Deum abhorretis, et corpus, quod est iisdem, quibus vos, obnoxium perpessionibus, immisericorditer et indigne cæditis: quomodo damnabimini in justo Dei judicio, in die, in qua judicabit Deus occulta hominum [15]? Dixit Agrippinus: Fero te loquentem audacter et confidenter. Miserere, o charissime Plato, tuæ florentis ætatis; hoc enim tibi dedit fortuna, quæ est ejusdem nominis; aspicio enim te talem esse futurum, qualis ille fuit sapientissimus Plato. Nam cum fuisset princeps philosophiæ, deorum dogmata constituit. Quamobrem benigne tecum loquor, et consulo ut sis benignus in deos: et leges suscipias, quas ipsi tulerunt imperatores, et meis pareas admonitionibus. Si mihi autem non parueris, scias aperte, forte ut ego te cogam hoc facere diversis et acerbis suppliciis, ut qui falso sis appellatus Plato: ejus, inquam, nomine suscepto, qui inter homines maximam sibi paravit philosophiam, cum tu in deos ingratus evaseris.

A τὰ προστάγματα τῶν βασιλέων. Θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ ἀπολύω σε. Ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν· Εἰ ἡμεῖς θεοσεβοῦντες ἀνόσιοι ὑπονοούμενοι κολαζόμεθα, πῶς σοι καταδικασθῆναι οἴῃ ἐν τῇ δικαιοκρισίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων; Ἀγριππῖνος ἔφη· Ἀνέχομαί σου παῤῥησιαζομένου, οἰκτείρων σου τῆς ἡλικίας νέον, δι' ἣν ἐχαρίσατό σοι ὁμωνυμίαν ἡ τύχη· καὶ γὰρ τοιοῦτόν σε ἔσεσθαι προσδοκῶ, οἷος ἐκεῖνος ὁ Πλάτων· φιλοσοφίας γὰρ ἀρχηγὸς γεγονὼς, τὰ τῶν θεῶν συνεστήσατο δόγματα, διὸ καὶ λόγου πολλοῦ μεταδίδωμί σοι καὶ εὐνοεῖν σε ἐπὶ τοῖς θεοῖς συμβουλεύω καὶ ἀνελέσθαι σε τὸν νόμον, ὃν οἱ αὐτοκράτορες ἔθεντο· πεισθῆναι δὲ καὶ ταῖς ἐμαῖς παραινέσεσιν. Εἰ δὲ μὴ πεισθεὶς, γίνωσκε ὅτι ἀναγκάσαι σε ἔχω διαφόροις καὶ στρε- B βλωτέραις τιμωρίαις τοῦτο ποιῆσαι, ὡς ψευδώνυμον ὀφθέντα Πλάτωνος τοῦ μεγίστην φιλοσοφίαν ἐν ἀνθρώποις κτησαμένου, ἀγνώμονός σου δειχθέντος περὶ τοὺς θεούς.

XVIII. Christi autem verus ac germanus miles Plato dixit: Valde magnum solœcismum admittis, o Agrippine, errans in veritate. Nam cum pater tuus Satanas ab initio fuerit perniciosus, merito tu quoque, qui es ejus minister, facis ei similiter, et te in ejus exerces actionibus. Dæmonum enim fortunam invehis in homines Christianos, qui nec ferre quidem possunt audire aliquid ejusmodi. Sum ergo ejusdem quidem nominis, cujus Plato: sed non sum iisdem moribus præditus. Quos enim mores non conjungunt, ne nomen quidem eos conciliat, neque locus copulat, nisi solum pietas. Quamobrem nulla in rei ei similis sum Plato, prætérquam in solo nomine: hoc autem mihi piam mentem nunquam poterit lædere. Et ego quidem exerceo eam, quæ est in Christo, philosophiam: illius autem philosophia est apud Deum meum stultitia. Scriptum est enim: *Perdam sapientiam sapientum, et prudentiam prudentum abolebo* [16]. Nam deorum dogmata, quæ ille, ut dicis, posuit, sunt falsæ et fictæ fabulæ, quæ adumbrantur deceptione dæmonum, qui animis afferunt interitum, et verborum astutia vestras mentes excæcantes, abducunt a simplicitate fidei, quæ est in Christum.

ΙΗ'. Ὁ δὲ ὄντως γνήσιος τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς Πλάτων εἶπεν· Σολοικίζεις, Ἀγριππῖνε, σφόδρα σφαλλόμενος περὶ τὴν ἀλήθειαν· τοῦ γὰρ πατρός σου τοῦ Σατανᾶ λυμεῶνος τυγχάνοντος, εἰκότως καὶ σὺ αὐτοῦ ὑπάρχων ὑπουργὸς, τὰ ὅμοια αὐτῷ διαπράττει καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ μελετᾷς· τύχην γὰρ παρεισφέρεις δαιμόνων ἀνθρώποις Χριστιανοῖς τοῖς μηδὲ ἀκοῦσαί τι τοιοῦτον ἀνεχομένοις ποτέ. Οὐκοῦν ὁμώνυμός εἰμι Πλάτωνος, ὁμότροπος δὲ οὐκ εἰμί· οὓς γὰρ οὐ συνάπτει τρόπος, οὐδὲ ὄνομα τούτους συνίστησι. Ὁ δὲ τρόπος συζευγνύει, εἰ μὴ μόνον εὐσέβεια, ὥστε εἰς οὐδὲν ἐοικώς εἰμι Πλάτωνι, εἰ μὴ μό- C νον κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο βλάψαι μου τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν οὐ δύναται πώποτε· φιλοσοφίαν γὰρ ἐν Χριστῷ μετέρχομαι· ἡ δὲ ἐκείνου φιλοσοφία παρὰ τῷ Θεῷ μωρία ἐστὶν καὶ ἀπωλείας πρόξενος τοῖς πειθομένοις αὐτῇ· γέγραπται γάρ· Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Τὰ γὰρ δόγματα τῶν θεῶν ἃ σὺ λέγεις, ἐκεῖνος ἔθετο μύθοις ψευδέσιν καὶ πεπλανημένοις· τῇ γὰρ ἀπάτῃ τῶν δαιμόνων τῶν ψυχοφθόρων στοιχειαζόμενος, καὶ πάντες οἱ κατ' αὐτὸν τυφλοῦντες τὰ νοήματα ὑμῶν διὰ τῆς πανουργίας τῶν λόγων ἀπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀπήγαγον.

XIX. Postquam autem cessasset loqui martyr, ejus quidem responso obstupefactus Agrippinus, mansit mutus, non valens ei respondere. Cum autem paulo post jussisset eum de ligno deponi, aggressus est eum rursus blandis verbis admonere, sic dicens: Ego de cætero, o Plato, quod ad te quidem attinet, sum plane animi dubius nec scio quid debeam facere. Qui itaque te multis affeci cruciatibus, nec quidquam effeci, et adhibui blanditias, et hoc nihil profuit, nunc statui aliquod dies tibi concedere. Forte cum sic agnoveris id, quod est tibi utile, hanc tuam relinques pervicaciam, et

ΙΘ'. Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν μάρτυρα λαλοῦντα, πρὸς μὲν ὀλίγον ἐκπλαγεὶς ὁ Ἀγριππῖνος τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ ἔμενεν τέως ἀποκριθῆναι μὴ δυνάμενος. D Βραχὺ δὲ κελεύσας ἀπὸ τοῦ ξύλου αὐτὸν κατενεχθῆναι, ἐπεχείρησε πάλιν λόγοις ἐπαινετικοῖς πείθειν αὐτὸν λέγων· Ἐγὼ λοιπὸν, Πλάτων, ἀπορῶ τὰ περὶ σοῦ καὶ οὐκ οἶδά τί ὀφείλω διαπράξασθαι. Ἐπεὶ οὖν καὶ τιμωρίας πολλὰς ἐπήγαγον, καὶ οὐδὲν πλέον ἤνυσα, καὶ κολακείας προσέθηκα, καὶ οὐδὲ οὕτως ὠφέλησα, νῦν ἐσκεψάμην ἐνδοῦναί σοι ἡμέρας τινὰς, ἴσως κἂν οὕτως ἐπιγνοὺς τὸ συμφέρον, καὶ καταλείψας τὴν ἔνστασίν σου ταύτην προσέλθοις τοῖς τὴν οἰκουμένην

[15] Rom. II, 16. [16] Isa. XXIX, 14; I Cor. I, 19.

διάκουσιν, καὶ ἀπαλλαγῆς τῶν περιεχόντων σε κακῶν· καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀπενεχθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, παραγγείλας τῷ κομενταρησίῳ, οὐγκίαν ἄρτου δίδοσθαι αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ κρασίον ὕδατος καὶ παρὰ μηδενὸς ὁρᾶσθαι αὐτόν· ὑπενοει γὰρ, μή τις τῶν διαφερόντων αὐτῷ ἐπιδώσῃ τι αὐτῷ τὸ διαθρέψαι αὐτὸν δυνάμενον, ἀγνοῶν ὁ ἄθλιος, ὅτι Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. Ὁ δὲ ἅγιος Πλάτων ἐποίησεν ἐν τῇ φυλακῇ ὀκτωκαίδεκα ἡμέρας· καὶ ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται, οὐκ ἠθέλησεν παρὰ τοῦ κομενταρησίου ἄρτον ἢ ὕδωρ λαβεῖν. Ἤδει γὰρ ὁ τῷ Δανιὴλ ἐν μέσῳ λεόντων τροφὴν ἀποστείλας, αὐτὸς καὶ αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ διαθρέψει. Ὡς δὲ οἱ φύλακες ἐθεώρουν, μηδενὸς τούτον γευόμενον, δειλιάσαντες μὴ διαφθαρῇ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες· Φάγε, ἄνθρωπε, μή πως κινδυνεύσωμεν ἡμεῖς σοῦ μηδενὸς θέλοντος γεύσασθαι τῶν προσφερομένων σοι παρ' ἡμῶν. Ὁ δὲ μακάριος Πλάτων εἶπεν· Μὴ νομίσητε, ὦ ἄνδρες, ὅτι ἐγὼ τελευτήσω τούτου χάριν τοῦ μὴ θέλειν ἐσθίειν με· ὑμᾶς γὰρ τρέφει ἄρτος, ἐμὲ δὲ λόγος ἀληθινὸς διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος· καὶ ὑμᾶς μὲν χορτάζει κρέας, ἐμὲ δὲ εὐχή. Ὑμᾶς εὐφραίνει οἶνος, ἐμὲ δὲ Χριστὸς, ἡ ἀληθινὴ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς ἄμπελος. Ὑμεῖς προσδοκᾶτε ἔπαινον παρὰ ἀνθρώπων ἀκοῦσαι, ἐγὼ δὲ φωνὴν Δεσποτικὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, καθ' ἣν ἐρεῖ ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου Χριστός· Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου· κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Κ'. Μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς προκαθίσας ὁ Ἀγριππῖνος ἐν τῇ βασιλικῇ, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τὸν ἅγιον Πλάτωνα. Ἀχθέντος δὲ αὐτοῦ, εἶπεν πρὸς αὐτόν· Πείσθητί μοι λοιπὸν, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ τὸ κακῶς ἀποθανεῖν κέρδησον. Ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν· Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ποίει οὖν ἐν τάχει εἰς ἐμὲ ὃ βούλει· ἐγὼ γὰρ οὐ θύω εἰδώλοις ἀψύχοις. Τότε ἰδὼν τὸ ἀμετάθετον τῆς πίστεως αὐτοῦ, ἔδωκεν ἀπόφασιν κατ' αὐτοῦ, ἵνα ἀποτμηθῇ κεφαλὴ αὐτοῦ. Λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ δήμιοι, ἀπήγαγον ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Κάμπῳ. Καὶ στὰς ὁ ἅγιος μάρτυς παρεκάλεσεν τὸν σπεκουλάτορα, ὥστε ἐνδοῦναι αὐτῷ προσεύξασθαι, καὶ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, πρόσδεξαι ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχήν μου· καὶ ἐκτείνας τὸν ἑαυτοῦ τράχηλον, εἶπεν τῷ σπεκουλάτορι· Ποίει τὸ προσταχθέν σοι. Τότε ὁ σπεκουλάτωρ κρούσας αὐτὸν τῷ ξίφει, ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ παρέδωκεν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ. Τὸ δὲ λείψανον τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου Πλάτωνος λαβόντες οἱ Χριστιανοὶ κατέθεντο ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος Πλάτων μηνὶ Νοεμβρίῳ ιη', βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A accedes ad deos, qui universum orbem terræ administrant : et liberaberis a gravibus tormentis, quæ te circumsistunt. Hæc cum dixisset, jussit eum reduci in custodiam, jubens commentariensi quotidie ei dare unciam panis et potum aquam, et prohibens ne ab ullo videretur. Verebatur enim, ne quis ex iis qui ad ipsum attinebant ei daret alimenta : ignorans stultus, quod *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod exit per os* Dei [18]. Sanctus autem Plato transegit decem et octo dies in custodia, et ut in ipso quoque impleretur id quod scriptum est : *Justus ex fide vivet*, [19], noluit a commentariensi panem omnino aut aquam accipere. Sciebat enim, quod qui Danieli misit nutrimentum, qui erat in medio leonum [20], ipse ipsum quoque B nutriet in custodia. Postquam autem custodes cum viderunt nihil sumere, veriti ne interiret a fame, eum hortabantur, dicentes : Comede, o homo, ne forte veniamus in periculum, si tu nolis quidquam gustare eorum quæ tibi a nobis offeruntur. Beatus autem Plato dixit . Ne existimetis, o fratres, me moriturum propterea, quod non comedam. Vos enim nutrit panis, me autem verbum Dei permanens in æternum, et vos quidem satiant carnes, me autem puræ preces. Vos lætificat vinum, me autem Christus vera vitis Patris, qui non cadit sub aspectum. Vos exspectatis audire laudem ab hominibus : ego autem vocem Dominicam in die judicii, qua dicet Redemptor mundi Christus : *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis* C *regnum ante mundi constitutionem* [21].

XX. Post dies autem aliquot præsidens Agrippinus in basilica, jussit sanctum Platonem ad ipsum duci e custodia. Cum autem ductus esset, dicit ei : Pare mihi de cætero, et diis sacrifica, et lucrare, ne male moriaris. Dixit sanctus Plato : Mihi vivere, Christus : et pro ipso mori, et lucrum [22] et gloria. Fac ergo mihi cito, quod velis, ego enim nunquam sacrificabo simulacris inanimis. Tunc cum vidisset Agrippinus fidem ejus immutabilem, tulit in eum sententiam, ut caput ei amputaretur. Cum ergo eum accepissent lictores, abduxerunt extra civitatem in loco, qui vocatur Campus. Stans autem sanctus martyr, rogavit spiculatorem, ut ei D parum spatii concederet ad orandum. Qui sublatis in cœlum suis oculis, Dominum oravit, dicens : Ago tibi gratias, Domine Jesu Christe, quod sancto tuo nomine protexisti me servum tuum, et dedisti mihi gratiam, ut perfecte cursum conficerem pro te suscepti certaminis. Et nunc rogo te, suscipe in pace animam meam : quoniam es benedictus in sæcula, Amen. Tunc cum collum suum extendisset dixit spiculatori Fac amice, id quod fuit tibi imperatum. Spiculator autem eum gladio percutiens, abscidit ejus sanctum caput : et statim tradidit Domino suum spiritum. Pretiosæ autem et sanctæ

[18] Deut. VIII, 3 ; Matth. IV, 4. [19] Habac. II, 4 ; Hebr. X, 38. [20] Dan. XIV, 32. seqq. [21] Matth. XXV, 34. [22] Philipp. I, 21.

beati Platonis reliquiæ acceptæ a Christianis, depositæ fuerunt in eodem loco, qui dicitur Campus. Consummatus autem fuit sanctus et gloriosus martyr, Plato beatissimus, mensis Novembris decimo octavo, regnante Domino nostro Jesu Christo: cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΠΤΑ ΠΑΙΔΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΕΦΕΣΩ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΑΥΤΩΝ.

—

COMMENTARII SEPTEM ADOLESCENTIUM

QUI EPHESI DORMIERUNT.

(Latine ap. Surium ad Julii 27 ; Græce ex cod. ms. Paris, n. 1485. sæc. XI.)

—

I. Tenente Decio Romani imperii principatum, accidit, ut ipse ex Cartagenna civitate in Ephesum, multo furore percitus, descenderet. Tunc omnis finitima regio in eam urbem convenit, ut vanis et falsis diis immolaret. Eorum vero, qui Christi fidem sequebantur, Ecclesiæ dispersæ sunt. Christiani enim tam sacerdotes, quam laici, metuebant tyranni aspectum. Qui cum ingressus esset Ephesum, animo elato in media urbe cœpit idola erigere : cumque illis totus esset addictus, præcepit urbis optimatibus, ut vanis illis diis secum una victimas offerrent. Itaque victimarum sanguine loca illa replebantur, et omnes turbæ undique ad idolorum, quæ erant Ephesi, celebritatem confluebant. Fama enim per fines illius regionis divulgabatur, quod scilicet victimarum nidor ex urbe media in altum prosiliret.

II. Cum igitur diem festum suorum deorum Decius ageret, atque ipsius jussu universa multitudo ob eam celebritatem ad templa idolorum quæ erant Ephesi, ex omnibus locis impigre confluerет, ac diis libaret, cumque tota illa urbs sacrificia redoleret, fideles homines tristes erant, iidem et ab idolorum cultoribus opprimebantur. Itaque partim persequentium ora fugiebant, ne comprehendi possent : partim sese occultabant. Tribus autem diebus postea imperator edictum præposuit, ut Christiani omnes caperentur : quo tempore gentiles ac Judæi urgebant milites. Passim igitur Christiani homines trahebantur ad turbas, quæ in unum locum convenerant ut una cum imperatore idolis sacrificarent. Tunc nonnulli tormenta formidantes, excidebant a fide, et coram turba illa miseri ad idolorum sacrificia decidebant. At qui ex animo Christi fidem sequebantur, cum audirent aliquos lapsos fuisse illorum casum magnopere dolentes, miserorum hominum animas lugebant, qui propter metum ad idolorum sacrificia delapsi fuerant. Quicunque vero ex eorum

A A'. Ἐγένετο, βασιλεύοντος Δεκίου τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, κατελθεῖν αὐτὸν ἐν πρώτοις ἀπὸ Καρθαγένης τῆς πόλεως ἐν Ἐφέσῳ ἐν πολλῷ θυμῷ. Συνήχθη δὲ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ τόπου ἐκείνου εἰς τὰς θυσίας τῶν ματαίων θεῶν. Αἱ δὲ ἐκκλησίαι τῶν πιστῶν διεσκορπίσθησαν, καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Χριστιανοὶ καὶ πᾶς ὁ φιλόχριστος λαὸς ἐφοβήθησαν σφόδρα ἀπὸ προσώπου τοῦ τυράννου. Ὅτε οὖν εἰσῆλθεν Δέκιος ὁ βασιλεὺς εἰς Ἔφεσον, ὑψώθη ἡ καρδία αὐτοῦ, καὶ ἤρξατο οἰκοδομεῖν ναοὺς τοῖς εἰδώλοις ἐν μέσῃ τῇ πόλει· καὶ ὅτε ἐξεχύθη ἐν τῷ ἑλληνισμῷ τότε παρήγγειλε τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως θύειν μετ' αὐτοῦ τοῖς ματαίοις θεοῖς· καὶ οὕτως ἐμόλυνε τὰ σώματα αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν θυσιῶν, καὶ πάντα τὰ πλήθη συνήγοντο ἀπὸ ἑκάστου τόπου εἰς τοὺς ναοὺς τῶν B εἰδώλων τότε ὄντων ἐν Ἐφέσῳ· καὶ ὁ καπνὸς τῶν κακῶν περιέσπασε τοὺς πολλούς, καὶ τὸ σκότος καὶ ἡ κνίσσα τῶν θυσιῶν αὐτῶν ὧν ἔθυον τοῖς ματαίοις εἰδώλοις ἀνέβαινεν ἐκ μέσης τῆς πόλεως.

B'. Ὡς οὖν ἑορτὴν ἐπετέλει ὁ Δέκιος τοῖς θεοῖς αὐτοῦ, ἐκέλευσε πᾶν τὸ πλῆθος συναχθῆναι εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν θεῶν· τότε συνήγοντο πολλὰ πλήθη ἀφ' ἑκάστου τόπου εἰς τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων τῶν ὄντων ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, καὶ ἔσπενδε τοῖς θεοῖς· ἐπώζεσεν δὲ πᾶσα ἡ πόλις ἀπὸ τῶν θυσιῶν, μέγα δὲ πένθος κατεῖχε τοὺς πιστούς, καὶ ἐταπεινοῦντο ἀπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν. Καὶ ἔφευγον καὶ ἐκάλυπτον τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ πολὺς στεναγμὸς καὶ ὀδυρμὸς κατεῖχεν αὐτούς, ἀπὸ προσώπου τοῦ διώκτου. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς ἐξαίC φνης κατέχεσθαι τοὺς Χριστιανούς. Οἱ δὲ Ἕλληνες, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐκολλῶντο τοῖς στρατιώταις, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν πόλεων ἔσυρον καὶ ἐξέβαλλον τοὺς Χριστιανούς, καὶ ὤθουν αὐτοὺς μετὰ ἀπειλῆς, καὶ προσέφερον πρὸς τοὺς ὄχλους συνηγμένους καὶ θύοντας τοῖς εἰδώλοις ἅμα τῷ βασιλεῖ. Οἱ δὲ δειλαινόμενοι τὰς βασάνους ὠλίσθαινον καὶ ἔπιπτον ἐκ τοῦ υἱοὺς εἶναι τῆς πίστεως εἰς τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων ἔμπροσθεν τοῦ ὄχλου· οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀκούοντες ταῦτα ἐστενοχωροῦντο καὶ ἐπένθουν τὰς ψυχὰς τῶν

δειλαινομένων προσχωρούντων εἰς τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων, οἱ δὲ εὑρεθέντες ἑδραῖοι ἐν τῇ πίστει ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἑστήκασιν ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως ἀκλινῆ τὸν λογισμὸν ἔχοντες, καὶ μὴ φοβούμενοι τὰς ἀπειλὰς τῶν τυράννων, δεχόμενοι δὲ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ, καὶ τὰ λοιπὰ βασανιστήρια γενναίως ὑπέφερον.

A numero in Christi fide stabiliores inventi sunt, mentem atque cogitationem firmam conservantes, neque tyranni minas extimescentes, sed nequissimi diaboli tela suis corporibus libenter excipientes, cruciatus omnes forti animo perferebant.

Γ'. Αἱ δὲ σάρκες τῶν ἁγίων ἐταπεινοῦντο ὑπὸ τῶν βασάνων, καὶ τὰ αἵματα ἐκ τῶν μελῶν αὐτῶν ἔῤῥεεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐπ' ἄνω τῶν πύργων καὶ τῶν τειχέων τῆς πόλεως, ἐκρέμοντο τὰ σώματα τῶν ἁγίων· τὰς δὲ κεφαλὰς αὐτῶν ἐκόντευον ἐπὶ ξύλον ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, καὶ οἱ κόρακες, καὶ οἱ γῦπες, καὶ τὰ πλήθη τῶν πετεινῶν ἐκύκλουν ἐπάνω τῶν τειχέων, καὶ κατήσθιον τὰ σώματα τῶν ἁγίων μαρτύρων, καὶ πένθος μέγα κατεῖχε τοὺς πιστοὺς ὑπὲρ τῆς τόλμης B ταύτης. Οὕτως ἦν ὁ ἀγὼν μεστὸς φόβου τοῖς ὁρῶσιν αὐτόν. Αὕτη ἦν ἡ ἀπειλὴ ἡ πεπληρωμένη θανάτου ἣν οἱ οὐράνιοι καὶ οἱ ἐπίγειοι ἐθαύμασαν, οἱ λίθοι ἐπένθουν τὴν θλίψιν τὴν γενομένην. Καὶ αἱ ἀγοραὶ τῆς πόλεως ἐκακοῦντο ἐκ τῶν συρμάτων τῶν μελῶν τῶν ἁγίων τῶν συρομένων ἐπάνω αὐτῶν. Δάκρυα δὲ πικρὰ κατεφέροντο ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πιστῶν, ὅτε ἔβλεπον τὰ σώματα τῶν ἁγίων ἐῤῥιμένα, καὶ τὰ γένη τῶν πετεινῶν κατεσθίοντα αὐτά. Ποῖον πένθος τούτου μεῖζον ἦν; Ἢ ποῖος τρόπος τούτου σκληρότερος ἦν; Ὅτε οἱ πιστοὶ ἔφευγον καὶ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Θεὸν ὕψουν δεόμενοι ὅπως ῥυσθῶσιν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ τυραννοῦντος, πατέρες τὰ ἴδια τέκνα ἠρνοῦντο· ὁμοίως καὶ τέκνα τοὺς ἑαυτῶν πατέρας, φίλοι φίλων ἐσχίζοντο, ὑπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενο- C μένης. Μαξιμιλλιανὸς δὲ καὶ Ἰάμβλιχος, καὶ Μαρτῖνος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Διονύσιος, καὶ Ἐξακοστοδιανός, καὶ Ἀντωνῖνος, οἵτινες καὶ ἦσαν ἑδραῖοι ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ, βαστάζοντες τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν· ὁρῶντες τὰ γινόμενα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔκλαιον καὶ ἐστέναζον, καὶ ἡ ὅρασις τῆς ὄψεως αὐτῶν ἠλλοιοῦτο, καὶ νηστείαις καὶ προσευχαῖς ἦσαν προσκαρτεροῦντες διὰ παντός, ἐπειδὴ τῶν ἐμφανῶν τοῦ παλατίου, καὶ τῶν πρώτων τῆς πόλεως ἦσαν τέκνα.

III. Itaque sanctorum martyrum carnes multis variisque tormentis lacerabantur, ita ut ex illorum vulneribus multus sanguis deflueret. Quorum corpora in urbis mœnibus ac turribus suspendebantur: capita vero palis affixa, erigebantur ante portas. Itaque corvi, vultures et ejusmodi aves, mœnia illa circumdantes, sanctorum martyrum carnes dilaniabant. Quæ res Christianis hominibus mœrorem afferebat. Tale tantumque certamen propositum erat his, qui Christi fidem confitebantur. Tales erant minæ terroris plenæ, omnibus plane formidolosæ: tales ærumnæ, lapides fere ipsos commoventes. Sanctorum martyrum cadaveribus urbis plateæ coarctabantur. Flebant autem fideles, quod sancta illa corpora in terris dejecta, viderent a volucribus lacerari. Quæso, quodnam facinus tantopere dolendum? Quæ cædes sic immanis et acerba? Tunc Christiani homines, manibus in cœlum erectis, precabantur Deum, ut eriperentur e manibus tyranni. Patres filios, filii patres abnegebant. Calamitates ipsæ amicissimos viros a se vicissim disjungebant. At (1) Maximilianus, Jamblicus, Martinus, Joannes, Dionysius, Exacustadius et Antoninus, simul versantes, omnesque pariter in Christi fide stabiles, et Christi passiones in corporibus suis gestantes, cum viderent quæ quotidie contra Christianos efficerentur, fletu, gemitu, jejuniis ac precibus assidue se communiebant. Erant autem illustrium virorum et optimatum urbis filii.

Δ'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐν ᾧ συνήθροιζεν ὁ βασιλεὺς τὰ πλήθη εἰς τὴν θυσίαν τῶν ματαίων εἰδώλων, τότε ὑπέστελλον ἑαυτοὺς οἱ ἅγιοι οὗτοι καὶ εἰσήρχοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἔπιπτον ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ χοῦν ἔβαλλον ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἔκλαιον καὶ ἐστέναζον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Παρετηρήσαντο δὲ αὐτοὺς οἱ συμπράκτορες αὐτῶν, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς D θυσίας τῶν θεῶν ἀνεχώρουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν, καὶ ὡς ἐξητεῖτο ἕκαστος τοῦ θῦσαι ἐνώπιον τῶν θεῶν. Ἐλθόντες οἱ παρατηροῦντες αὐτοὺς εἶπον· Βασιλεῦ, εἰς τοὺς αἰῶνας ζῆθι, σὺ τοὺς εἰς μακρὰν ἀπέχοντας προσεγγίζεις τῇ θυσίᾳ τῶν θεῶν, καὶ ἰδοὺ οἱ ἐγγίζοντές σοι καταφρονοῦσι τῆς βασιλείας σου· καὶ τὰ προστάγματά σου ἀκυροῦσι, καὶ μακρὰν αὐτὰ εἶναι ἡγοῦνται, καὶ τῇ θρησκείᾳ τῶν Χριστιανῶν λατρεύουσι. Μαξιμιλλιανὸς δὲ ἦν υἱὸς τοῦ ἐπάρχου, καὶ πρῶτος αὐτῶν, καὶ οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ ἦσαν πρῶτοι ἐν ταῖς στρατείαις τῶν διαβαλλόντων αὐτούς.

IV. Cum vero imperator turbas gentilium ad inanium idolorum sacrificia congregasset, tunc sancti viri, quos paulo ante nominavimus, in unum locum convenerunt, simulque ad Christianorum ecclesiam ingressi, prostraverunt se in terram, et pulvere capita sua conspergentes, ante Deum gemitus et lacrymas effundebant. Quod cum facerent, observati sunt a speculatoribus quibusdam quod scilicet tempore illo, quo sacrificia diis offerebantur, ipsi ad Christianorum ecclesiam secederent. Cumque singuli diligenter exquirerentur, ut diis sacrificarent, accesserunt qui homines illos observaverant, et imperatori dixerunt: Vivas, imperator, æterno tempore. Tu eos, qui longe absunt, cogis sacrificiis præsto esse, et qui prope sunt, contemnunt imperium tuum, et jussa tua pro nihilo faciunt, Christianorum observantes religionem. Erat autem Maximilianus (2) ipse præsidis filius,

(1) Maximilianus, etc. Alia nomina habet Gregorius Turonensis, cui consentit Martyrologium Romanum.

(2) Alias Maximianus primus inter martyres.

item alii cumprimis illustres in exercitu. Tunc Decius impertaor, ira percitus, illos ad se vinctos duci jussit. Quibus ductis: Quare, inquit, non permansistis nobiscum, ut diis sacrificaretis, qui totum orbem terrarum ad sibi obediendum convocarunt? Accedite igitur, et debitum diis sacrificium offerte, quemadmodum omnes facere consueverunt. Tunc Maximilianus respondit: Habemus, imperator, Deum in cœlis habitantem, cujus gloria cœlum et terra plena est, cui sacrificium confessionis nostræ offerre soliti sumus, atque nostrorum orationum libamine coram Deo exsultamus omni tempore. Nos enim nidorem ac fumum vestrorum sacrificiorum istis idolis non offerimus, quandoquidem nostras animas labefactare nolumus.

V. His auditis, Decius non amplius loqui voluit, sed jussit militares zonas ab eis auferri. Cujus rei causam esse dixit, quod deorum potentiæ adversarios ipsos deprehenderat. Præterea illos a deorum munificentia repellendos, atque ab imperii militia procul arcendos esse decrevit, quoad opportune de illorum religione inquirere posset. Non enim æquum videri sibi aiebat, illorum juventutem tormentis consumi: itaque misericordia motum temporis spatium se illis concedere, ut interea resipiscerent, ad deos reverterentur, et viverent. Hæc dixit imperator, et præcepit ferreis vinculis illorum colla exui, atque a suo conspectu removeri. Tunc Decius in alias urbes profectus est, ut faceret quæ in animo habebat, eo tamen consilio, ut Ephesum repeteret. Itaque sanctis viris, quos diximus, concessum fuerat ab imperatore, ut per aliquot dies libere versari possent.

VI. Cum igitur opportunum tempus invenissent, et in Christi fide perseverare constituissent, justitiæ operibus incumbebant: cumque aurum et argentum ex paternis facultatibus collegissent, pauperibus multam pecuniam distribuerunt: et inter se consilium ineuntes, vicissim se his verbis adhortabantur: Secedamus parumper ab hac urbe, et subeamus speluncam illam magnam, quæ vergit ad Orientem. Illic quiete viventes, Deum nostrum attentis et assiduis precibus oremus, ut tales effici possimus qui ante tyranni aspectum constanter stare valeamus: neque desinamus Dei gloriam collaudare, ut Deus ipse ope sua nos adjuvet, quo rectam ejus confessionem servemus coronamque illam incorruptam his paratam, qui ejus fidem custodiunt, et Christum agnoverunt, accipere possimus, Itaque cum tantum argenti sumpsissent, quantum illis ad sumptum satis esse posset, ascenderunt in speluncam in monte sitam, (mons Ochlon appellatur) quo in loco multos dies transegerunt, Deum ipsum orantes, et salutem animarum suarum semper ab eo postulantes. Jamblico autem, qui omnibus aliis erat natu mi-

A Τότε Δέκιος ὁ βασιλεὺς ὀργισθεὶς, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι αὐτοὺς, καὶ ὅτε προσηνέχθησαν ἐνώπιον αὐτοῦ, ἔτι τῶν δακρύων ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ὄντων, λέγει αὐτοῖς Δέκιος ὁ βασιλεύς· Διατί οὐκ ἐμείνατε μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν θυσίαν τῶν θεῶν, οἵτινες πᾶσαν τὴν οἰκουμένην προσκαλοῦνται πρὸς ἑαυτούς· καὶ νῦν προσέλθετε καὶ θύσατε τὴν κεχρεωστημένην ἡμῖν θυσίαν τοῖς θεοῖς, καθὼς ἐποίησαν πάντες οἱ ἄνθρωποι. Τότε Μαξιμιλλιανὸς ἀποκριθεὶς, εἶπεν τῷ βασιλεῖ· Ἔχομεν Θεὸν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ πεπλήρωται τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ αὐτῷ προσφέρομεν τὴν κρυπτὴν θυσίαν τῆς ἐξομολογήσεως ἡμῶν, καὶ ἐν τῇ σπουδῇ τῆς δεήσεως ἡμῶν ἐμφαινόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ διαπαντός. Ἡμεῖς γὰρ τὴν κνίσαν τοῦ καπνοῦ τὴν μεμολυσμένην, ἔμπροσθεν B εἰδώλων σου οὐ προσφέρομεν, οὐδὲ γὰρ μολύνομεν τὴν καθαριότητα τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ τῶν σωμάτων.

Ε΄. Τότε Δέκιος οὐ διελέχθη ἀμφοτέροις ἅμα, ἀλλὰ κελεύει κοπῆναι τὰς ζῶνας αὐτῶν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· Ἐπειδὴ εὗρον ὑμᾶς ἐναντίους κατὰ τῆς δυνάμεως τῶν θεῶν, διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς ἀλλοτριωθήσεσθε τῆς αὐτῶν μεγαλειότητος καὶ τῆς στρατείας τῆς βασιλείας ἡμῶν, ἕως οὗ λάβω καιρὸν καὶ μετὰ δοκιμασίας ἐπερωτηθήσεσθε, περὶ τῆς οὔσης ἐν ὑμῖν θρησκείας· οὐ γὰρ δίκαιόν ἐστιν εὐθὺς ἀπωλέσθαι τὴν νεότητα ὑμῶν καὶ μαράναι τὰς ἡλικίας ὑμῶν ἐν ποικίλαις βασάνοις· ἐγὼ γὰρ συμπαθήσας δίδωμι ὑμῖν καιρὸν, ὅπως ἐν αὐτῷ σοφισθέντες ἐπιστρέψητε καὶ ζήσεσθε. Τότε ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς Δέκιος, καὶ ἐπῆραν τὰ κλοιὰ τὰ σιδηρὰ ἐκ τῶν τρα- C χήλων αὐτῶν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκ προσώποι τοῦ βασιλέως. Τότε οὖν ὁ Δέκιος ἐξῆλθεν εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, πληρῶσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐπ' ἀνελθεῖν εἰς Ἔφεσον τὴν πόλιν ἐν αὐτῷ τὸ θυμῷ τῆς ἀλαζονίας αὐτοῦ, τότε οὖν ἐδόθη τοῖς ἁγίοις ἔνδοσις ἡμερῶν παρὰ τοῦ βασιλέως.

ϛ΄. Λαβόντες οὖν καιρὸν οἱ ἅγιοι, ἐπλήρωσαν τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ πίστει αὐτῶν, καὶ λαβόντες χρυσίον καὶ ἀργύριον ἐκ τῶν γονικῶν αὐτῶν, διεδίδουν τοῖς πτωχοῖς· τότε ἐσκέψαντο μετ' ἀλλήλων καὶ εἶπον. Ἀποχωρίσωμεν ἑαυτοὺς ὀλίγον καὶ ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἀπέλθωμεν εἰς τὸ σπήλαιον τὸ μέγα τὸ ὂν ἐξ ἀνατολῶν τῆς πόλεως. Καὶ δεηθῶμεν ἐκεῖ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μετὰ ἡσυχίας ἐκτενῶς, καὶ εὐτρεπίσωμεν ἑαυτοὺς ἐνώπιον τοῦ τυράννου παραστῆναι, μὴ οὖν ἀργήσωμεν ἀπὸ τῆς D δοξολογίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιήσῃ μεθ' ἡμῶν ὁ Κύριος, καὶ πληρώσωμεν τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ τυράννου, καὶ λάβωμεν τὸν ἀμάραντον στέφανον τὸν ἡτοιμασμένον τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι. Καὶ λαβόντες μετὰ χεῖρας ἀργύριον εἰς λόγον τῆς δαπάνης αὐτῶν, ἀνέβησαν εἰς τὸ σπήλαιον τὸ ὂν ἐν τῷ ὄρει τῷ λεγομένῳ Μοχλὸς, καὶ διῆγον ἐκεῖ πολλὰς ἡμέρας προσευχόμενοι καὶ δεόμενοι τοῦ Θεοῦ διὰ παντὸς, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἰάμβλιχον δὲ νεώτερον ὄντα καὶ δυνατώτερον καὶ φρόνιμον, ἔταξεν διακονεῖν αὐτοῖς· καὶ ὅτε κατήρχετο εἰς τὴν πόλιν ἤλλασσε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὡς πτωχὸς, καὶ ἐλάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ ἀργύριον καὶ ἐδίδου τοῖς

πτωχοῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἠκροᾶτο τί ἐλέγετο ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ βασιλέως. Καὶ οὕτως ἠγόραζε τὴν χρείαν αὐτῶν καὶ ἀνήρχετο, ἀναγγέλλων αὐτοῖς τὰ λεγόμενα καὶ πραττόμενα κατ' αὐτῶν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ βασιλέως.

A nor, et obeundis ministeriis aptior atque expeditior, impositum fuit negotium, ut in urbem descenderet, et si quid fieri opus esset, ipse faceret. Erat autem juvenis ille valde prudens. Itaque cum ad urbem descendebat, ne agnosci posset vestem mutabat, et unus aliquis e numero mendicorum videbatur : cumque pecunium secum haberet, partem aliquam pauperibus distribuebat : dabat etiam operam, ut subauscultaret, quidnam de imperatore diceretur.

Ζ'. Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς, ἐπανῆλθεν ὁ βασιλεὺς Δέκιος εἰς Ἔφεσον, καὶ παραχρῆμα ἐκέλευσε τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, ἵνα τοῖς περὶ Ἀχιλείδην καὶ τοῖς ἑταίροις αὐτοῦ, θυσίαις ἐπιτελεῖν τοῖς ματαίοις εἰδώλοις, περὶ αὐτῶν γὰρ ἐνεθυμεῖτο. Καὶ γὰρ ἐγνώριζεν αὐτούς. Καὶ οὕτω κατεσχέθησαν οἱ πιστοὶ φόβῳ μεγάλῳ, καὶ αὐτὸς δὲ Διομήδης ὁ καὶ Ἰάμβλιχος ἀκούσας ταῦτα, ἐξῆλθε τῆς πόλεως ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὀλίγους ἄρτους, καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος ἐν τῷ σπηλαίῳ, ὅπου ἦσαν οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ· καὶ διηγήσατο αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς εἰσόδου τοῦ τυράννου ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ ὅτι ἐξητήθησαν μετὰ τῶν πολιτευομένων εἰσελθεῖν καὶ θῦσαι ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἀκούσαντες ταῦτα σφόδρα ἐφοβήθησαν, καὶ ἐδεήθησαν τοῦ Θεοῦ μετὰ κλαυθμοῦ καὶ στεναγμοῦ μεγάλου. Ἀναστὰς δὲ Διομήδης, παρέθηκεν ἐνώπιον αὐτῶν τράπεζαν, καὶ τοὺς ἄρτους οὓς ἠγόρασε τοῦ μεταλαβεῖν αὐτοὺς καὶ ἐνδυναμωθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον τοῦ τυράννου, ὁμοῦ δὲ καθεσθέντων αὐτῶν ἐν μέσῳ τοῦ σπηλαίου μετέλαβον τροφῆς, περὶ δυσμὰς ἡλίου· ὡς οὖν ἐκαθέζοντο λυπούμενοι καὶ ὁμιλοῦντες ἀλλήλοις, ἐνύσταξαν καὶ ἀπεκοιμήθησαν· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι ἀπὸ τῆς λύπης τῆς οὔσης ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν.

VII. Post aliquot dies rediit imperator Decius in urbem Ephesum : et statim jussit optimates cum his qui Achillidem sequebantur, et aliis qui erant illic, sacrificia vanis idolis offerre : de falsis enim diis suis erat valde sollicitus, cum eorum vanitatem non cognosceret. Quamobrem Christianæ fidei sectatores timore magno afficiebantur. Hæc cum B Jamblicus audivisset, egressus est ex urbe, paucos panes secum ferens, et ad montis speluncam, ubi erant socii, reversus est. Narravit Jamblicus, quæ in tyranni palatio ad ejus ingressum audierat, et quemadmodum quæsiti fuerant et ipsi, ut una cum aliis civibus, præsente imperatore, sacrificarent. His auditis, timuerunt illi, et multo cum gemitu ac lacrymis Deum precati sunt. Apposita est igitur illis mensa et panes, quos Jamblicus emerat, ut cibum sumerent et ad tyranni certamen sustinendum promptiores fierent. Consedere igitur in media spelunca, et sole occidente cibum sumpserunt. Cum vero tristes sederent, et inter se colloquerentur, dormire cœperunt; erant enim eorum oculi propter mœrorem gravati. C

Η'. Ὁ δὲ οἰκτίρμων καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς, ὁ πάντοτε προνοούμενος τῶν δούλων αὐτοῦ, προσέταξεν αὐτοὺς θανεῖν τὸν αἰνετὸν θάνατον καὶ χρηστὸν, ἕνεκεν τῶν μελλόντων ἀποκαλύπτεσθαι θαυμάτων. Καὶ οὐκ ᾔσθοντο περὶ τῆς κοσμήσεως τοῦ ὕπνου αὐτῶν. Καὶ οὕτως ἐκοιμήθησαν ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ ὡς ὕπνος καθημερινός, καὶ ἀπέδωκαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Ὡς ἔστιν ἡ δοξολογία ἐν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τὸ ἀργύριον ὃ ἦν ἐν τοῖς βαλαντίοις αὐτῶν, ἦν παρ' αὐτοῖς ἔνθα ἦσαν κείμενοι ἐπὶ τὴν γῆν. Τῇ δὲ ἑξῆς ἕωθεν ἐπεζήτησεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τῶν πολιτευομένων ἐν παντὶ τόπῳ τῆς πόλεως, καὶ οὐχ εὑρέθησαν. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ· Πολὺ ἐλυπήθην διὰ τὸν θλῖψιν τῶν νεανίσκων ἐκείνων, ὅτι τέκνα λαμπρῶν καὶ μεγάλων ἦσαν, καὶ ὑπέλαβον ὅτι ἡ βασιλεία ἡμῶν ὀργίσθη κατ' αὐτῶν, διὰ τὴν ἀσέβειαν τῆς παραβάσεως αὐτῶν τῆς ἔμπροσθέν μου· καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ κράτους ἡμῶν οὐ μνησικακεῖ τοῖς παραβαίνουσι καὶ ἐπιστρέφουσι πρὸς τοὺς εὐμενεῖς θεούς. Ἀπεκρίθησαν δὲ οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως, καὶ εἶπον τῷ βασιλεῖ· Περὶ ἐκείνων τῶν νεωτέρων τῶν ἀποστατῶν, μὴ ἔστω ἐν λύπῃ τὸ κράτος σου, ἐπειδὴ ἀκμὴν ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῶν ἀγνωσίᾳ τυγχάνουσι. Καὶ ὡς ἠκούσαμεν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τὸν δωθέντα αὐτοῖς μετανοεῖν, ἐν αὐτῷ μᾶλλον ἐκάθηντο πληροῦντες τὸ κακὸν θέλημα αὐτῶν. Καὶ ἔλαβον τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύ-

VIII. At clemens ac benignus Deus, qui servis suis semper providet, fecit illos mortis genus quoddam obire, ut per eos miracula quædam opportuna fierent. Itaque cum sopore omnes corrupti essent, in terra jacentes obierunt, animas suas Deo reddentes, et divinam gloriam concelebrantes. Argentum autem, quod habebant in suis marsupiis, apud illos eo in loco, in quo jacebant, remansit. Postridie mane imperator inter optimates jussit iterum septem illos adolescentes requiri. Qui cum non invenirentur, ad optimates conversus : Magnopere, inquit, doleo propter adolescentum illorum calamitates, eo quod illustribus et claris parentibus D orti sunt. Opinor enim illos, arbitratos imperii nostri majestatem sibi valde iratam esse, propter pietatis nostræ religionem ab eies violatam, aufugisse. Sed imperii nostri benignitas non succenset his qui resipiscunt, et ad deorum nostrorum clementiam animos reducunt. Hæc dixit imperator. Cui optimates responderunt : Quod ad illos adolescentes pertinet religionis desertores, imperii tui majestas nequaquam doleat, neque resipuisse illos arbitretur, adhuc enim in pristina sua ignorantia perseverant, et ut audivimus, eo ipso tempore, quod ipsis præscriptum fuit ad mutandum consilium, pertinaciores facti, obstinatam voluntatem retinent. Itaque argentum et aurum pauperibus

per urbis plateas dispositis distribuerunt, neque amplius quisquam eos vidit. Si placet igitur majestati tuæ, parentes illorum capiantur, et tormentis cogantur dicere, ubinam eorum filii lateant. Hæc audiens imperator, ira percitus jussit adolescentum parentes accessiri. Quos cum præsentes vidisset: Et ubinam, inquit, sunt filii vestri, imperii et jussorum nostrorum contemptores? Propterea vos etiam insolentiæ ipsorum causa interfici jubeo.

IX. Tunc illi dixerunt: Precamur te, benignissime imperator, ut nostram causam audias. Nos imperii et majestatis tuæ jussa non violavimus neque propitia deorum numina deseruimus. Quare igitur nos illorum, qui desertores sunt, causa moriemur? Quod vero ad argentum et aurum pertinet, illi a nobis pecuniam subripuerunt: quam cum pauperibus distribuissent, aufugerunt in montem, et tibi delitescunt in spelunca. Sive igitur vivant, sive mortui sint, nos ignoramus. Hæc audiens imperator viros illos dimisit, et multum secum cogitabat, quidnam faceret adolescentibus. Benignus autem Deus in ejus mentem injecit, ut speluncæ illius aditum lapidibus obstrueret, quo sanctorum martyrum corpora sepulta illic jacerent, neque sanctæ reliquiæ amoverentur, sed usque ad resurrectionem ipsam servari possent.

X. Decius ergo imperator sententiam contra illos adolescentes talem pronuntiavit: Quoniam nostris edicis parere noluerunt desertores adolescentes, et nostrorum deorum numen contempserunt, propterea et ipsi benignitate nostri imperii priventur, neque amplius in conspectum hominum appareant. Quamobrem speluncæ aditus saxis magnis obstruatur, et sigillorum munimine imprimatur, ut vivi obruantur, et in ejusmodi carcere moriantur. Existimabat enim tam imperator, quam tota civitas adolescentes illos adhuc vivere, Theodorus vero et Barbus, qui fuerant a cubiculo imperatoris, et ministri admodum fideles, cum essent et ipsi Christiani, propter persecutionem sese occultaverant. Tum inter se ita dicebant: Scribamus martyrium septem adolescentium in plumbeis tabulis, quoniam propter Christi fidem mortui sunt, et martyres facti sunt. Quæ autem scripserimus, in æreis loculis reponsamus, et loculos ipsos sigillo munitos, inter lapides qui sunt in eo loco, ponamus (fortassis enim Dominus ante novissimi adventus diem martyres visitabit), ut si quo tempore spelunca hæc patefacta et sanctorum martyrum corpora in apertum prolata fuerint, ex litterarum monumentis illorum facta disci possint. Fecerunt igitur Theodorus et Barbus quod inter se communicaverant.

XI. Temporis intervallo mortuus est Decius imperator, et tota ætas illa interiit. Successerunt autem imperatores suo quisque tempore, quoad Theodosius imperator sceptrum tenere cœpit. Qui

A ριον ταύτῶν καὶ διέδωκαν αὐτὰ πτωχοῖς, εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς πόλεως, αὐτοὶ δὲ ἔκτοτε οὐκ ἐφάνησαν. Εἰ τοίνυν δοκεῖ τῷ κράτει σου, συσχεθῶσιν οἱ γονεῖς αὐτῶν καὶ βασανισθῶσιν, καὶ αὐτοὶ δεικνύουσιν ἡμῖν που ἐκρύβησαν. Ὅτε δὲ ἤκουσε ταῦτα ὁ βασιλεύς, ὀργίσθη καὶ μετεπέμψατο τοὺς γονεῖς αὐτῶν, καὶ ἐλθόντες ἔστησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς λέγων· Ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ ἀποστάται, οἱ ἀποστάντες ἐκ τῆς βασιλείας μου, καὶ ἀθετήσαντες τὸ πρόσταγμα ἡμῶν; διὰ τοῦτο κελεύω ὑμᾶς ἀποθανεῖν, ἀντὶ τῆς τυραννίδος αὐτῶν.

Θ'. Τότε ἀπεκρίθησαν οἱ γονεῖς αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ εἶπαν· Δεόμεθά σου, βασιλεῦ· ἡμεῖς τὸ πρόσταγμα τοῦ κράτους σου οὐ παρέβημεν. Καὶ τοὺς εὐμενεῖς θεοὺς οὐκ εἰάσαμεν· διὰ τί οὖν ὑπὲρ B ἐκείνων τῶν ἀποστατῶν ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, οἵτινες τὸ ἀργύριον ἡμῶν καὶ τὸ χρυσίον ἥρπασαν καὶ διέδωκαν πτωχοῖς, καὶ ἰδοὺ εἰσιν κεκρυμμένοι ἐν τῷ σπηλαίῳ· καὶ ἐν πολλῇ θλίψει καὶ ἀδημονίᾳ διάγουσιν· εἴτε τοίνυν ζῶσιν εἴτε καὶ ἀπέθανον, οὐκ οἴδαμεν. Καὶ ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεύς, ἀπέλυσεν αὐτούς. Ἐν πολλῇ οὖν σκέψει ὑπῆρχεν ὁ βασιλεὺς τί ποιήσει ἐκείνοις τοῖς παιδίοις. Ὁ δὲ φιλάνθρωπος Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐναποφράξαι τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου ἐκείνου λίθοις, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἰδίου θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἵνα ταφῶσιν ἐκεῖ τὰ σώματα τῶν ἁγίων μαρτύρων, ἵνα μὴ κινηθῶσι τὰ λείψανα αὐτῶν, ἐπειδὴ ἦσαν τε ἠρημένα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Ι'. Τότε ἀπεφήνατο κατ' αὐτῶν Δέκιος, καὶ εἶπεν· C Ἐπειδὴ ἠπειθήσαν τοῖς ἡμετέροις προστάγμασιν οἱ ἀποστάται ἐκεῖνοι, καὶ κατεφρόνησαν τῶν εὐμενῶν θεῶν, καὶ αὐτοὶ στερηθῶσι τῆς εὐπρεπείας τῆς βασιλείας, καὶ μηκέτι φανῶσιν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο σφραγισθήτω τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου λίθοις μεγάλοις ἐπὶ τὸ καταποθῆναι καὶ ἐκλεῖψαι τὴν ζωὴν αὐτῶν, καὶ ἀποθάνωσιν ἐν τῇ φυλακῇ, Ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ πόλις ὅτι ζῶσιν ἀκμὴν οἱ ἅγιοι. Θεόδωρος δὲ καὶ ὁ Βάρβος οἱ κουβικουλάριοι καὶ πιστοὶ τοῦ βασιλέως, ἦσαν Χριστιανοὶ καὶ ἔκρυβον ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ διωγμοῦ. Καὶ οὕτω πρὸς ἀλλήλους διελογίσαντο καὶ εἶπον· Γράπτωμεν δὴ εἰς πτυχία μολυβδᾶ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἁγίων τούτων, ὅτι διὰ Χριστὸν ἀπέθανον, καὶ μάρτυρές εἰσι, καὶ θήσωμεν αὐτὰ D ἐν γλωσσοκόμῳ χαλκῷ καὶ σφραγίσωμεν ἐν σφραγῖδι καὶ κρύπτωμεν αὐτὰ μεταξὺ τῶν λίθων τῶν ὄντων ἐκεῖσε. Τάχα γὰρ ἐπισκέπτεται αὐτοὺς ὁ Κύριος πρὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ, εἴποτε καιρῷ ἀνοιγεῖ τὸ σπήλαιον, καὶ φανερωθῶσι τὰ σώματα τῶν ἁγίων ἀποκλεισθέντων ἐν αὐτῷ, καὶ ἐπιγνωσθῶσιν ἀπὸ τῶν γραμμάτων τούτων. Καὶ ὥσπερ ἐνεθυμήθησαν οἱ πιστοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες, οὕτω καὶ ἐποίησαν.

ΙΑ'. Ἀπέθανεν δὲ ὁ βασιλεὺς Δέκιος καὶ πᾶσα ἡ γενεὰ ἐκείνη καὶ ἄλλοι βασιλεῖς ἐβασίλευσαν μετ' αὐτὸν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς βασιλείας αὐτῶν, ἕως οὗ ἀνέστη Θεοδόσιος ὁ πιστὸς βασιλεύς. Καὶ ἐν τῷ τρια-

κοστῷ ὀγδόῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐπεφοίτησαν τινὲς τῶν αἱρετικῶν βουλόμενοι διασκεδάσαι τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ἣν ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ δὲ εἰδωλολάτραι οἱ στρατευόμενοι ἐν τῷ παλατίῳ, διωγμὸν φανερὸν ἐποίουν κατενώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ οἱ δῆθεν καλούμενοι ἐπίσκοποι ἀγαπῶντες διαστρέφειν τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, πολλὰς παραβάσεις ἐδείκνυον ἐν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις· ἦν δὲ ὁ κορυφαῖος αὐτῶν καὶ πάντων τῶν κακῶν αἴτιος, Θεόδωρος ὁ ἐπίσκοπος αἰγεῶν τῆς πόλεως ἅμα τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων, οὐκ ὀφειλόντων ὀνομάζεσθαι ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ ἐπειδὴ, ἐδίωξαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος καθ' ἑκάστην ἐν τῇ διανοίᾳ ἐθελοῦτο, καὶ ἐδέετο μετὰ δακρύων ἱκετεύων τὸν Θεὸν, βλέπων ταλαντευομένην τὴν πίστιν τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν. Τινὲς γὰρ ἔλεγον ὅτι οὐκ ἔστι παράκλησις τοῖς νεκροῖς· ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι τὸ σῶμα τὸ παλαιωθὲν και ἀφανισθὲν καὶ διασκορπισθὲν οὐ παραβαλεῖται, ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὕτη μόνη δέχεται τὸ μυστήριον τῆς ἀφθαρσίας καὶ ζωῆς. Καὶ ἐπλανήθησαν ἐν τοῖς ματαίοις αὐτῶν λόγοις, καὶ οὐκ ἐνεθυμήθησαν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι βρέφος οὐδέποτε ἐκυήθη ἐν κοιλίᾳ μητρὸς αὐτοῦ ἄνευ σαρκὸς, οὔτε ἐξέβη σάρξ ἄνευ ἐκ μήτρας ψυχῆς ζωτικῆς. Καὶ ἔβυσαν τὰς ἀκοὰς τῶν διανοιῶν αὐτῶν τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τοῦ λόγου Κυρίου εἰπόντος ὅτι, Ἀκούσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ πάλιν λέγει· Πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐκ γῆς χωμάτων ἐξεγερθήσονται· καὶ πάλιν γέγραπται· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀνοίγω τὰ μνήματα ὑμῶν, καὶ ἐξάξω ὑμᾶς ἐκ τῶν τάφων, λαός μου. Οἱ δὲ αἱρετικοὶ ἐπλανήθησαν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ζωῆς, καὶ ἔστρεψαν τὴν γλυκύτητα τῆς πίστεως, εἰς πικρίαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν.

cum religiose et Christiane imperaret, surrexerunt quidam hæretici, qui negabant mortuorum resurrectionem (1), quam Christus ipse in sua sancta Ecclesia firmiter credi voluit. Milites enim quidam idolorum cultores, cum in palatio imperatoris versarentur, apertam persecutionem adversus aliquos apud imperatorem commoverunt. Quin etiam episcopi quidam rectas Dei semitas pervertere cupientes, in ecclesiis multarum prævaricationum erant auctores. Quorum princeps et malorum omnium caput habebatur Theodorus Æginensium episcopus, simul cum iis quos secum habebat : qui ne nominari quidem debent, cum Dei Ecclesiam persecuti fuerint. At imperator Theodosius in dies magis perturbabatur ac dolebat, cum sanctarum Ecclesiarum fidem fluctuantem videret. Itaque a Deo ipso ejus mali curationem poscebat. Erant enim, qui dicerent mortuis hominibus consolationem nullam futuram. Alii affirmabant corpus vetustate consumptum, ipsum quidem consolationem nullam habiturum, sed solam animam immortalis vitæ participem futuram. Ejusmodi homines vanis opinionibus decepti sic errabant, neque animadvertebant infantem puerum nunquam in ventre matris fuisse sine carne, neque carnem e vulva exiisse sine anima vitali. Item claudentes mentis oculos, sacras Litteras non considerabant, in quibus scriptum est : *Audient, qui sunt in monumentis, vocem Filii hominis et vivent* [1]; et alio loco : *Et multi de iis qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt : alii in vitam æternam, et alii in opprobrium* [2]; cum illud etiam in eis scriptum inveniatur : *Ecce ego aperiam sepulcra vestra, et educam vos de sepulcris vestris, popule meus* [3]. Hæc sunt divinarum Litterarum testimonia. Sed hæretici homines a recta vitæ semita deviantes aberrabant, et fidei sinceritatem obliquis suarum animaram cogitationibus pervertebant.

IB'. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐλυπεῖτο καὶ ἐκάθητο ἐπὶ σάκκου καὶ σποδοῦ ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ· ὁ δὲ ἐλεήμων Θεὸς ὁ μὴ βουλόμενος ἀπολέσθαί τινα ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πίστεως· ὁ βουλόμενος ἐπιφᾶναι τὸ μυστήριον τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐνέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν Ἀδολίου τοῦ Κυρίου τοῦ ὄρους ἐκείνου, ἐν ᾧ ἦν τὸ σπήλαιον ὅπου ἦσαν κεκοιμημένοι οἱ ἅγιοι μάρτυρες, οἰκοδομῆσαι μάνδραν τῶν θρεμμάτων αὐτοῦ, καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἅμα τῶν ἐργατῶν, ἐκύλιον λίθους εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἐκ τῆς θύρας τοῦ σπηλαίου. Τότε προστάγματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδώθη ζωὴ τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις τοῖς οὖσιν ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ καλέσασα τὸν Λάζαρον ἐκ τοῦ μνημείου καὶ χαρισαμένη αὐτῷ τὴν ζωὴν, αὐτός ἐστιν ὁ παρασχὼν καὶ τούτοις τοῖς ἁγίοις πνεῦμα ζωῆς. Καὶ ἐξανέστησαν καὶ ἐκάθισαν ἐν ἀγαλλιάσει, καὶ ὡς ἐνόμισαν καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Ἠσπάζοντο ἀλλήλους, διότι εἶδος νεκρώσεως οὐκ ἐφαίνετο ἐν αὐτοῖς· τὰ γὰρ

XII. Imperator igitur Theodosius eam rem moleste ferebat, ob idque mœrore afficiebatur. Verum cum clementissimus Deus neminem velit a fidei via errantem perire, fecit ut resurrectionis mysterium omnibus patefieret. Immisit enim in mentem cujusdam hominis, qui dicebatur Adolius, ejus montis et speluncæ dominus, ubi sancti martyres dormierant, ut ovile quoddam suis pecudibus construeret. Ejus igitur servi una cum his qui operi faciendo vacabant, lapides pro ædificio ex ejus speluncæ ostio revolvebant. Tunc Domini nostri Jesu Christi jussu sanctis illis viris, qui in spelunca dormierant, vita restituta est, et vox illa, quæ Lazarum e monumento excitavit, eadem et sanctis martyribus vitæ spiritum restituit. Surrexerunt igitur, et Deum laudantes consederunt, et quemadmodum quotidie consueverant, se vicissim salutabant, quoniam nullum in eis signum exsistebat, ex quo mortuos se fuisse judicare possent : nam

(1) Vide Baronium in notis ad Martyrologium hoc die.

[1] Joan. v, 28. [2] Deut. II, 3. [3] Ezech. XXXVII, 12.

et vestes tales erant, quales et antea, quam obiissent : corpora etiam ipsa florebant, hilaritatem præ se ferentia : denique tales erant, ut si pridie vesperi somnum cœpissent, et postridie mane experrecti fuissent. Adhuc et de idolorum superstitione solliciti, a Decio imperatore se inquiri existimabant : ob idque multa cura affecti, vertebant oculos ad Jamblicum procuratorem, et ab eo denuo quærebant quænam pridie vesperi audivisset de ipsis in civitate. Quibus Jamblicus respondit : Quemadmodum vobis dixi heri vesperi, et nos una cum reliquis civibus quæsiti fuimus, ut diis immolaremus coram imperatore : qui nisi ejus jussui obtemperaverimus, tormenta se nobis allaturum constituit. Quid autem facturus sit, nescio.

XIII. Tunc respondit Maximilianus (2) : Agite, fratres, parati simus prodire in conspectum imperatoris illius terribilis et veri Dei Jesu Christi, neque timeamus mortalem istum imperatorem. Tu vero, Jamblice, da operam ut paretur nobis cibus ad horam constitutam. Accipe argentum, ingredere in urbem, eme panes multos : pauci enim fuerunt quos heri vesperi attulisti, ob idque esurimus. Eadem opera discas, quid Decius imperator de nobis decernat. Cogitabant enim se nocte superiore cubuisse, et postridie mane experrectos fuisse. Tunc igitur bene mane surrexit Jamblicus, et argentum sumpsit ex loculis, quemadmodum consueverat. Erat autem moneta illa vetere nota impressa quæ partim quadraginta, partim sexaginta nummorum pretio pendebatur veterum imperatorum temporibus, cum sancti viri de quibus verba facimus, prius vivebant. Præterierant autem trecenti et septuaginta anni ex quo dormierant usque ad diem quo resurrexerunt.

XIV. Cum igitur illuxisset, exiit Jamblicus ex spelunca, et vidit lapides ante speluncam positos, atque obstupuit : nihil enim de lapidibus illis cognoverat. Descendens autem de monte, timebat deambulare. Itaque in via totus trepidabat, metuens in urbem ingredi, ne quo modo agnosceretur, et ad imperatorem Decium vinctus duceretur : quippe ignorabat ejus tyranni ossa in sepulcro putrefacta esse. Cum vero in urbem ingrederetur, et venerandæ crucis signum ante urbis portas erectum vidisset, sic obstupuit, ut a mente fere exciderit : atque in quamcunque partem oculos vertisset, rerum novitate perculsus, magis obstupescebat. Accessit ad aliam urbis portam, et illic etiam crucem ipsam supra muros erectam vidit. Cumque omnes portas obiisset, venerandæ crucis figuram aspiciens, præ stupore mutus factus est Itaque cum ad primam illam portam se contulisset, ita secum loquebatur : quidnam hoc est ? Heri vesperi hujus crucis signum in latibulis servabatur, et nunc aperte in ipsius urbis foribus erectum vide

A ἱμάτια αὐτῶν ὥσπερ ἦσαν ἐνδεδυμένοι πρὸ τοῦ αὐτοὺς κοιμηθῆναι καὶ ἀναστῆναι, οὕτως ἦσαν ἐπάνω αὐτῶν. Καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἦσαν ἀνθηρὰ καὶ φαιδρὰ καὶ οὕτως ἦσαν ὡς κοιμηθέντες ἀπὸ ὀψὲ καὶ ἐγερθέντες πρωΐας, ἔχοντες τὴν φροντίδα καὶ τὴν λύπην τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ ἐλογίζονσο ὅτι Δέκιος ὁ βασιλεὺς ἐπιζητεῖ αὐτούς. Καὶ ἐν πολλῷ φόνῳ καὶ ἀγῶνι ὑπῆρχον, καὶ ἐπέβλεψαν πρὸς Ἰάμβλιχον τὸν οἰκονόμον αὐτῶν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν περὶ τῶν λαλουμένων ὀψὲ ἐν τῇ πόλει, καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἰάμβλιχος, ὥσπερ προεῖπον ὑμῖν, ὅτι ἐζητήθημεν ὀψὲ μετὰ τῶν πολιτευομένων ἐπιθύσαι τοῖς εἰδώλοις ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἰδοὺ ἐντεθύμηται κακὰ περὶ ἡμῶν· τί ποιήσει δὲ οὐκ οἶδα.

B ΙΓ'. Τότε ἀπεκρίθη Μαξιμιλλιανὸς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀδελφοί, ἑτοίμως ἔχομεν παραστῆναι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ καὶ φρικτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ μὴ δειλιάσωμεν ἀπὸ τοῦ φθαρτοῦ τούτου βασιλέως· εἶπεν δὲ καὶ πρὸς Ἰάμβλιχον ὅπως ἑτοιμάσει αὐτοῖς τὴν τροφὴν αὐτῶν εἰς τὴν ὡρισμένην ὥραν, καὶ εἶπεν· Λάβε ἀργύριον ἐν ταῖς χερσί σου καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀγόρασον περισσοὺς ἄρτους, ὅτι ὀλίγοι ἦσαν οὓς ἤνεγκας ἑσπέρας, καὶ ἰδοὺ πεινῶμεν, καὶ μάθε τί ἐντέλλεται περὶ ἡμῶν Δέκιος ὁ βασιλεύς, οὕτω γὰρ ἐνόμιζόν ὅτι τὴν νύκτα ἐκείνην ἐκοιμήθησαν καὶ ἀνέστησαν. Ἕωθεν δὲ ἀναστὰς Ἰάμβλιχος ἔλαβεν τὸ ἀργύριον ἐκ τῶν βαλαντίων αὐτῶν, καθὼς εἴωθεν ἀπὸ τῆς μονίτας τῆς μεμονετευμένης τεσσαράκοντα C νουμίων, καὶ τῆς ἄλλης μονίτας ἑξήκοντα νουμίων τῆς οὔσης ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῶν ὄντων ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ἁγίων τούτων ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἐφάνη, καὶ εἶχον τριακόσια ἑβδομήκοντα δύο ἔτη ἕως ὅτου ἐξυπνίσθησαν καὶ ἀνέστησαν οἱ ἅγιοι παῖδες.

ΙΔ'. Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμέρα ἐξῆλθεν Ἰάμβλιχος ἐκ τοῦ σπηλαίου καὶ εἶδεν τοὺς λίθους κειμένους ἔμπροσθεν τοῦ σπηλαίου καὶ ἐξεπλάγη, οὐδὲν γὰρ ἐγίνωσκε περὶ αὐτῶν, κατῆλθεν δὲ ἀπὸ τοῦ ὄρους καὶ ἐφοβεῖτο περιπατεῖν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ εἰσελθεῖν ἐν τῇ πόλει, ἐφοβεῖτο γὰρ μή πως γνωσθῇ ὑπό τινος καὶ ἐμφανίσῃ περὶ αὐτοῦ, καὶ κατασχόντες παραδώσουσιν αὐτὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ἦσαν τὰ ὀστὰ τοῦ τυράννου ἐν τῷ ᾅδῃ. Καὶ ὅτε ἔφθασεν ὁ Ἰάμβλιχος εἰς τὴν πόλιν ἀτενίσας εἶδεν τὸν τύπον τοῦ D τιμίου σταυροῦ πεπηγμένον κατὰ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, καὶ ἐξέστη ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ. Καὶ κατενόει ὧδε καὶ ὧδε καὶ ἐξεπλήττετο, ὁμοίως δὲ ἀπελθὼν καὶ εἰς τὴν ἄλλην πύλην τῆς πόλεως, εἶδεν κἀκεῖσε σταυρὸν πεπηγμένον ἐπάνω αὐτῆς καὶ ἐθαύμαζεν, καὶ περιελθὼν ὅλας τὰς πύλας, εὗρεν οὕτος τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ ἵστατο ἐνεὸς ἐκπληττόμενος ἐπὶ τούτοις· Ὅτε οὖν ἦλθεν ἐπὶ τὴν πρώτην διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἔλεγεν· Τί ἄρα ἐστι τοῦτο τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὅτι ἑσπέρας ἐν τῷ κρυπτῷ ἦν, καὶ νῦν πεφανέρωται, μετὰ παρ-

(2) Vide Baronium ubi supra.

ῥησίας ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, ἔλεγεν δὲ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ μήτι ὅραμά ἐστι τοῦτο; Μετὰ δὲ ταῦτα λαβὼν θάρσος ἐσκέπασε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἤκουσε πολλῶν λεγόντων καὶ ὀμνυόντων ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ νῦν ἑκάστη γλῶσσα τετράνωται ἐν αὐτῷ, πάλιν δὲ ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ, τάχα οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ πόλις Ἔφεσος διατί τὰ οἰκήματα αὐτῆς ἐστὶν ἐνηλλαγμένα, καὶ ἡ διάλεκτος αὐτῆς δεδιδαγμένη ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ ἄλλην πόλιν οὐκ οἶδα εἰ μὴ ταύτην μόνην. Καὶ περιερχόμενος, ἠρώτα τινὰ τῶν πολιτῶν λέγων, πῶς καλεῖται ἡ πόλις αὕτη· ὁ δὲ εἶπεν· Αὕτη Ἔφεσός ἐστι· καὶ εἶπεν Ἰάμβλιχος παρ' ὀλίγον Ἐγὼ ἐπελαθόμην καὶ ἐπλανήθην ἐν τῷ νοΐ μου, ἀλλ' ἐξέλθω ἐκ τῆς πόλεως ταύτης μή πως πλανηθῶ.

A mus. Vere ne hoc video, an spectri alicujus illusione decipior? Cum hæc diceret, et crucis figuram ubique fixam videret, animo magis confirmato, in urbem aperto capite ingressus est. Cumque longius progrederetur, audivit multos per Jesu Christi nomen jurare. Quare magis perculsus: Quid hæc sint, inquit, ignoro. Heri vesperi nemo libere Christum nominabat, et nunc tam multis linguis Christi nomen celebratur? Rursus secum ambigens, dicebat: Fortasse urbem Ephesum non video, quoniam ejus ædificia omnino mutata sunt, et ipsius lingua alia quædam est Christum edocta: quod in nulla alia urbe fieri vidi, nisi in hac sola. Progressus igitur, quæsivit a quodam cive, quo nomine urbs illa vocaretur: Ephesus, inquit ille, hæc vocatur. Non cre-
B didit Jamblicus, sed secum cogitans: Deceptus, inquit, certe sum, locorum oblitus, totaque mente aberrans. Exeundum igitur mihi est ex hac urbe, ne magis errem.

ΙΕ'. Ὡς οὖν ἐν πολλῷ φόβῳ καὶ ἀγωνίᾳ ἦν, βουλόμενος ἐξελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως, προσῆλθε πρὸς τοὺς πιπράσκοντας τοὺς ἄρτους ἀγοράσαι, καὶ ἐκβαλὼν ἀργύριον, ἔδωκεν αὐτοῖς· αὐτοὶ δὲ λαβόντες καὶ ἰδόντες τὴν μονίταν ὅτι μεγάλη ἦν καὶ ἐνηλλαγμένη, ἐθαύμασαν καὶ ἀλλήλοις ἐπεδείκνυον αὐτήν, καὶ παρῆλθε διὰ πασῶν τῶν καθεδρῶν τῶν πωλούντων τοὺς ἄρτους, καὶ ἐψιθύριζον μετ' ἀλλήλων καὶ ἔβλεπον εἰς τὸν Ἰάμβλιχον καὶ εἶπον· Οὗτος θησαυρὸν εὗρεν, καὶ ἔστι πολλῶν ἐτῶν. Ὁ δὲ Ἰάμβλιχος βλέπων τοὺς προσέχοντας αὐτῷ ψιθυρίζοντας, ἐφοβήθη· ἐνόμιζε γὰρ ὅτι ἐγνώριζον αὐτὸν καὶ βούλονται παραδοῦναι αὐτὸν Δεκίῳ τῷ βασιλεῖ, πολλοὶ δὲ προσήρχοντο ἐμβλέποντες εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ὡς ἵσταντο κατέχοντες αὐτὸν ἐν μέσῳ τῆς ἀγορᾶς, συνέδραμεν ὄχλος πολὺς καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν λεγόντων ὅτι Κατεσχέθη τις νεανίας εὑρὼν θησαυρόν. Καὶ συνήχθησαν ἐπάνω αὐτοῦ ὄχλος πολὺς φάσκοντες· Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ξένος ἐστί, καὶ οὐδέποτε ἴδομεν αὐτόν. Καὶ ἠτένιζον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Καὶ ἐβούλετο Ἰάμβλιχος ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς ὅτι οὐχ εὗρε θησαυρόν, καὶ ὑπὸ τῆς ἐκπλήξεως συνεχόμενος οὐκ ἴσχυσε· προσέχων δὲ περιεσκόπει εἰς τὸν ὄχλον, καὶ οὐδ' ἕνα ἐπεγίνωσκε, καὶ γὰρ λαμπρὸν καὶ περιφανὲς γένος εἶχεν ἐν τῷ παλατίῳ Ἐφέσου, καὶ καθὼς ἐνόμιζεν ὅτι ἑσπέρας γνωστὸς ἦν πᾶσι καὶ ἕωθεν οὐδ' ἕνα ἐπιγινώσκων ἐθαύμαζεν, καὶ ὡς ἐξεστηκὼς προσεῖχεν εἰς τὸν ὄχλον ἰδεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τινα τῶν ἀδελφῶν, καὶ οὐδ' εἷς ὑπῆρχεν ἐξ αὐτῶν.

XV. Cum ergo sollicitudine magna teneretur et illinc exire vellet, prius voluit panes emere, et argentum sumpsit, ut pretium daret. Qui vero panem vendiderant, cum monetam illam magnam et diversam vidissent, mirati sunt, et vicissim eam sibi ostendebant. Per manus igitur tradita, moneta illa per omnes qui panem vendebant, transiit. Qui vicissim in aurem insusurrantes, et Jamblicum intuentes, dicebant: Vere homo iste thesaurum invenit, veterem illum quidem, et multis abhinc annis reconditum. Jamblicus cum illos susurrantes videret, cœpit timere: existimabat enim
C se ab illis agnosci, et Decii imperio tradendum esse. Cum vero multi accessissent, et ejus formam nequaquam cognoscere possent, in medio foro illum detinebant. Itaque turbæ multæ confluxerunt, et sermo hic per totam civitatem vulgatus est, adolescentem quemdam comprehensum fuisse, qui thesaurum invenerat. Turbæ autem ad eum congregatæ dicebant: Homo iste peregrinus est, neque unquam illum vidimus. Hæc dicebant, et intentis oculis, magis magisque ipsum intuebantur. Volebat Jamblicus causam suam agere, quod falsum esset, quod de thesauaro invento dicerent: sed stupore detentus, id facere non poterat. Cumque omnes turbas circumspiceret, neminem agnoscebat, et nemini notus erat, licet claro et illustri genere apud Ephe-
D sum natus esset. Quapropter admiratione maxima detinebatur, quod pridie vesperi omnibus notus fuisset, et postridie mane neminem agnosceret, omnino et ipse ignotus. Dabat operam ut inter turbam illam patrem vel aliquem ex fratribus inveniret, neque quemquam videbat.

Ιϛ'. Τότε ἐγνώσθη ὁ λόγος ἐν ὅλῃ τῇ πόλει καὶ ἕως τοῦ ἐπισκοπείου. Εὑρέθη δὲ καὶ κατοικονομίαν Θεοῦ καὶ ὁ ἀνθύπατος τῆς πόλεως κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἀνερχόμενος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον. Καὶ ὡς διελογίζοντο περὶ τοῦ θησαυροῦ ἐγνώσθη ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν πᾶσι τοῖς λαοῖς, καὶ ἐκέλευσαν μετὰ πάσης φιλανθρωπίας φυλαχθῆναι τὸν νεανίσκον καὶ ἐνεχθῆναι πρὸς αὐτούς, ἔχοντα τὸ ἀργύριον ὃ ἐπεφέρετο, καὶ ὡς εἷλκον τὸν Ἰάμβλιχον

XVI. Tunc ea res per totam urbem vulgata, usque ad episcopi aures pervenit. Divina quoque Providentia factum est, ut ejus urbis proconsul illa ipsa hora veniret ad episcopum. Qui dum diceret de thesauro que ab adolescentem illo inventum cogitabat, ea res fecit, ut mortuorum resurrectio pateret omnibus. Jusserunt enim tam proconsul, quam episcopus, adolescentem illum benigne tractatum custodiri, et ad se duci cum argento, quod secum habebat. Cum

igitur Jamblicus ad ecclesiam traheretur, putabat ad Decium imperatorem se trahi. Itaque huc et illuc circumspiciebat, ut aliquem suorum videret, vel consanguineorum, vel eorum quibus notus fuerat. Adolescentem ita circumspicientem turba, ut insanum aliquem, irridebat: itaque violentius ad ecclesiam impellebatur. Jam vero proconsul et Stephanus episcopus monetam illam in manus sumptam inspicientes, admirabantur. Tunc proconsul Jamblicum interrogans: Ubinam, inquit, est thesaurus, quem invenisti? Moneta enim hæc e thesauro subrepta est. Minime, inquit Jamblicus, thesaurum inveni, quemadmodum me vos insimulatis. Illud unum certo scio, ex paternis meis pecuniis argentum hoc esse, ejus monetæ nota impressum, quæ huic urbi consueta est. Sed certe miror, neque cogitare possum, undenam tentatio hæc mihi acciderit. Ad hæc præses: Undenam, inquit, es tu? Illi autem respondit Jamblicus: Ex hac urbe, ut opinor, ego sum. Quo patre natus? inquit præses. Estne aliquis, qui te agnoscat? Veniat, et testimonium dicat pro te, et credemus tibi. Protulit Jamblicus patris et fratrum suorum nomina: neque quisquam noverat, quos diceret. Tum præses: Vera, inquit, non sunt, quæ dicis. Hæc audiens Jamblicus, perplexo erat animo, nec habens quid responderet, silebat. Quem cum ita perplexum tristem vidisset: Fortasse, inquit, insanus est, alii dicebant: Nequaquam insanus est, sed insaniam simulat, ut pericula effugiat. Acerbioribus verbis præses increpans: Qua ratione, inquit, te ferre possumus, aut tibi credere, argentum hoc ex paternis pecuniis ad te pervenisse, cum moneta hæc ex inscriptione et nota significet, quod trecentis et octoginta annis ante nos fuerit, ac priusquam Decius imperaret, neque ulla ex parte similis sit illi, quæ nunc in urbe impenditur? Num parentes ita veteres, et ante trecentos annos genitos habere potes tu, qui adolescens es? An putas te sic astutum esse, ut senes et Ephesinæ urbis sapientes decipias? His de causis jubeo te in vincula conjici, et flagellis verberari, donec confitearis, ubinam sit thesaurus iste.

XVII. Hæc audiens Jamblicus, et timens, faciem in terram prostravit, et his verbis illos affatus est: Precor vos, ut mihi non gravemini dicere, quod quæsiero: omnia enim libere vobis confessus fuero. Decius imperator, qui erat in hac urbe, vivitne, an non? Ad hæc Stephanus episcopus: Non est, inquit, fili, qui hodie in hac regione Decius imperator nominetur. Tunc Jamblicus: Venite, quæso, mecum, et ostendam vobis in spelunca montis Ochlon socios meos, ut ab illis discatis verum esse, quod dico. Certe scio ab imperatore Decio nos illuc fugisse: quem Decium et ego heri vesperi in urbem Ephesum ingredientem vidi. Sit autem necne urbs ista Ephesus, nescio. Tunc episcopus Stephanus in eam cogitationem veniens, quod Deus per juvenem illum aliquid eis revelare vellet: Eamus, inquit, et videamus. Statimque episcopus et proconsul cum

A εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐνόμιζεν ὅτι πρὸς Δέκιον τὸν βασιλέα ἄγουσιν αὐτόν. Καὶ περιεσκόπει ὧδε καὶ ὧδε ἰδεῖν τινὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ καὶ γνωρίμων, καὶ ὁ ὄχλος κατεγέλα αὐτοῦ καὶ προσεῖχον αὐτῷ ὡς μωρῷ. καὶ οὕτω μετὰ βίας, ὤθουν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ δὲ ἀνθύπατος καὶ Στέφανος ὁ ἐπίσκοπος, λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὸ ἀργύριον, εἶδον καὶ ἐθαύμαζον. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ ἀνθύπατος, εἶπεν πρὸς τὸν Ἰάμβλιχον, Ποῦ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὃν εὗρες, ἐπειδὴ τὸ ἀργύριον ὃ βαστάζεις, ἐξ αὐτοῦ ἐστιν· Ἰάμβλιχος εἶπεν· Θησαυρὸν μὲν οὐδέποτε εὗρον, καθὼς κατηγορεῖτέ μου, ἀλλ' οἶδα ἐγὼ ὅτι τῶν πατρικῶν μου ἐστὶ, καὶ τῆς συναλλαγῆς τῆς πόλεως ὑπάρχει τὸ ἀργύριον, τίς δέ ἐστιν ὁ πειρασμὸς ὁ συμβεβηκώς μοι νῦν, οὐκ οἶδα. Καὶ ὁ ἀνθύπατος ἔφη· B Πόθεν εἶ, ὁ δὲ Ἰάμβλιχος ἀπεκρίνατο, Ὡς νομίζω ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Υἱὸς τίνος εἶ, ἢ τίς σε γινώσκει ἐνταῦθα, ἐλθὼν μαρτυρήσει περὶ σοῦ, καὶ πιστεύομέν σοι. Τότε Ἰάμβλιχος εἶπεν τὴν προσηγορίαν τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπεγίνωσκεν αὐτούς. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀνθύπατος εἶπεν. Οὐκ ἀληθεύεις, ὁ δὲ Ἰάμβλιχος ἀπορούμενος ἔστηκεν ἡσυχάζων. Καί τινες ἰδόντες αὐτὸν ἐν τοιαύτῃ ἀθυμίᾳ εἶπον· Τάχα μωρός ἐστιν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον, Οὐχὶ ἀλλὰ προσποιεῖται, ὅπως ῥυσθῇ ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης, ὁ δὲ ἀνθύπατος αὐστηρῶς αὐτῷ ἐπαπειλησάμενος εἶπεν· Πῶς ἀνασχώμεθα καὶ πιστεύσωμέν σοι ὅτι τὸ ἀργύριον τοῦτο τῶν πατρώων σου ἐστίν· ὅτι ἡ μονίτα αὕτη δηλοῖ ἐκ τῆς ἐπικειμένης C αὐτῇ γραφῆς καὶ σφραγῖδος, ἀπὸ τριακοσίων ἑβδομήκοντα ἐτῶν ὑπάρχειν, καὶ ὅτι ἐστὶ πρὸ Δεκίου τοῦ βασιλέως, καὶ οὐκ ἠλλάγη, καὶ οὐκ ἔστιν ὁμοία αὕτη ἡ μονίτα καὶ τῆς πολιτευομένης νῦν, ἐν ᾗ ἐστιν ἡ δόσις καὶ ἡ κλῆσις τοῦ καιροῦ τούτου. Μὴ ἐκ τῶ παρῳχημένων καὶ τῶν τοσούτων χρόνων ὑπάρχουσιν οἱ γονεῖς σου ὅτι σὺ νέος ὢν βούλῃ πλανῆσαι τοὺς γέροντας καὶ σοφοὺς Ἐφέσου. Διὰ τοῦτο ἐντέλλομαι νῦν εἰς δεσμὰ καὶ μάστιγας καὶ θλίψεις παραδοθῆναί σε, ἕως οὗ ὁμολογήσῃς, ποῦ ἐστιν ὁ θησαυρὸς οὗτος.

ΙΖ'. Ταῦτα ἀκούσας Ἰάμβλιχος πάνυ ἐφοβήθη, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Δέομαι ὑμῶν, κύριοί μου, ὁμολογήσω ὑμῖν, Δέκιος D ὁ βασιλεὺς ὁ ὢν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἵσταται ἕως τοῦ νῦν, ἢ οὔ; Ἀκούσας δε ταῦτα Στέφανος ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος, εἶπεν αὐτῷ· Τέκνον, οὐκ ἔστιν ἐν τῇ γῇ σήμερον λεγόμενος βασιλεὺς Δέκιος· τότε ἀποκριθεὶς Ἰάμβλιχος εἶπεν, Διὰ τοῦτο δέομαι ὑμῶν, δεῦτε μετ' ἐμοῦ, καὶ δεικνύω ὑμῖν τοὺς ἑταίρους μου ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ ὄρει μοχλῷ, καὶ μανθάνετε παρ' αὐτῶν ὡς κἀγὼ οἶδα, ὅτι ἀπὸ προσώπου Δεκίου τοῦ βασιλέως πεφεύγαμεν ἐκεῖσε, καγὼ εἶδον ὀψὲ εἰς τὴν πόλιν Ἔφεσον τὸν Δέκιον. Εἰ οὖν αὕτη ἐστὶν ἡ πόλις Ἔφεσος, οὐκ οἶδα. Τότε ὁ ἁγιώτατος Στέφανος ὁ ἐπίσκοπος ἐνεθυμήθη ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ εἶπεν· Ἀποκάλυψίν τινα ὁ Θεὸς βούλεται ἡμῖν φανερῶσαι σήμερον διὰ τοῦ νεανίσκου τούτου· καὶ δὴ

ἀπέλθωμεν καὶ θεασώμεθα. Παραχρῆμα δὲ ἀναστάντες ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος καὶ ὁ ἀνθύπατος ἅμα τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως καὶ πλήθη πολλὰ, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὄρος ἐν ᾧ ἦν τὸ σπήλαιον. Ὁ δὲ Ἰάμβλιχος εἰσῆλθεν ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἐγνώρισε πάντα τὰ γεγονότα τοῖς ἁγίοις, καὶ αὐτοὶ εἰσῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ ὡς εἰσήρχοντο, εὗρεν ὁ ἐπίσκοπος γλωσσόκομον κατὰ τὴν θύραν τοῦ σπηλαίου, μικρὸν χαλκοῦν κεκρυμμένον μεταξὺ τῶν λίθων ἔχων σφραγίδας δύο ἀργυρὰς, καὶ λαβὼν αὐτὸ, ἔστη ἔξω τῆς θύρας, καὶ συγκαλεσάμενος τὸν ἀνθύπατον καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, ἐνώπιον αὐτῶν ἤνοιξε, καὶ εὗρεν δύο πτυχία μολιβδᾶ καὶ ἀναγνόντες τὰ γράμματα, εὗρον οὕτω γεγραμμένα, ὅτι ἀπὸ προσώπου Δεκίου τοῦ τυράννου ἔφυγον οὗτοι οἱ ἅγιοι, Μαξιμιλλιανὸς ὁ υἱὸς τοῦ Ἐπάρχου, καὶ Ἰάμβλιχος, καὶ οἱ λοιποὶ ἑπτὰ παῖδες, καὶ διὰ προστάγματος τοῦ τυράννου ἐνεφράγη τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου, καὶ ἡ μαρτυρία αὐτῶν ἦν ἐγγεγραμμένη εἰς τὸ ὕφος τῶν πτυχίων. Καὶ ὅτε ἀνέγνωσαν ἐθαύμαζον καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις οἷς ἐδωρήσατο τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀνεβόησαν πάντες οἱ ὄντες ἐκεῖσε καὶ εὐλόγησαν τὸν Θεόν.

optimatibus et turbis multis ascenderunt in montem ad speluncam, quam Jamblicus antecedens demonstravit. Dum autem episcopus, et qui cum co erant, ingrederentur in speluncam, in ejus ostio arculam quamdam æream invenit episcopus, inter duos lapides positam, et duobus argenteis sigillis impressam; quam coram præside et optimatibus aperiens, duas plumbeas tabulas in ea invenit, in quibus scriptum erat, a Decio tyranno fugisse Maximilianum Eparchi filium, Jamblicum, et reliquos adolescentes, et ipsius Decii tyranni jussu speluncæ illius aditum obstructum fuisse. Erat et eorum martyrium in earumdem tabellarum latitudine conscriptum. Quo lecto admiratione affecti sunt, et Deum ipsum, qui tanto miraculo adolescentes illos prosecutus fuerat, summis vocibus collaudarunt.

ΙΗ΄. Καὶ εἰσελθόντες ἐν τῷ σπηλαίῳ εὗρον τοὺς ἁγίους ἐκείνους καθημένους ἐν ἀγαλλιάσει πολλῇ, καὶ αἱ ὄψεις αὐτῶν ἔλαμπον ὡς φῶς, καὶ ἰδόντες αὐτοὺς προσέπεσον αὐτοῖς καὶ προσεκύνησαν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εὐχαρίστησαν τῷ Κυρίῳ τῷ καταξιώσαντι αὐτοὺς θεάσασθαι τὸ παράδοξον τοῦτο θέαμα· καὶ οὕτως ἐλάλησαν αὐτοῖς οἱ ἅγιοι μάρτυρες, καὶ ἐδίδαξαν αὐτοὺς ἅπαντα τὰ γεγενημένα ἐπὶ τῶν χρόνων Δεκίου τοῦ βασιλέως. Καὶ εὐθέως ἔπεμψαν γράμματα πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον. Ἐντάχει κελεύσει ἡ σὴ θειότης παραγενέσθαι καὶ ἰδεῖν τὰ θαυμάσια ἃ ἔδειξεν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς βασιλείας σοῦ. Φῶς γὰρ ζωῆς ἀνέτειλεν ἡμῖν, καὶ ἡ ἀνάστασις ἡ μέλλουσα ἐμφανίζεσθαι τῷ κόσμῳ, ἐδείχθη ἡμῖν ἐν τοῖς σώμασι τῶν ἁγίων των ἀναστάντων. Παραχρῆμα δὲ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐχάρη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἐδόξαζε τὸν Θεόν· ἦλθεν δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως πλήθη πολλὰ καὶ ἄπειρα ἀπὸ Κωνσταντινου πόλεως εἰς Ἔφεσον, ἐξῆλθεν δὲ εἰς ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου πᾶσα ἡ πόλις μετὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν πρώτων τῆς πόλεως καὶ οὕτως ἀνέβησαν εἰς τὸ σπήλαιον πρὸς τοὺς ἁγίους· ἐξῆλθον δὲ οἱ ἅγιοι εἰς ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως καὶ προσηγόρευσαν αὐτόν. Εἰσῆλθεν δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ προσεκύνησεν αὐτοῖς, καὶ περὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν ἐπιπὸσών ἔκλαυσε, καὶ ἐδόξαζε πὸν Θεὸν καὶ ἠγαλλιᾶτο τὸ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἅγιος Μαξιμιλλιανὸς εἶπεν τῷ βασιλεῖ· Ἀπὸ τοῦ νῦν ἔτι καὶ ἔτι διαμενεῖ ἡ βασιλεία σου ἐν τῇ βεβαιοτητι τῆς πιστεώς σου. Καὶ Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος φυλάξει τὼν βασιλείαν σου ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ἐκ παντὸς πειρασμοῦ, καὶ πίστευσόν μοι ὅτι ἕνεκεν σοῦ ἐξήγειρεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ χώματος τῆς γῆς.

XVIII. Ingressi vero in speluncam, sanctos illos sedentes invenerunt : quorum facies instar luminis effulgebat. Ad eorum igitur pedes se abjicientes, eos venerati sunt, et Deo gratias egerunt, qui tanti miraculi spectaculum ipsis concesserat. Cæterum sancti martyres de omnibus, quæ sub Decio facta fuerant, eas docuerunt. Statim vero episcopus et proconsul miserunt litteras ad imperatorem in hanc sententiam : Celerrime jubeat majestas tua huc aliquos venire, et videre miracula, quæ Deus ostendit imperii tui tempore : quandoquidem futuræ in extremis temporibus resurrectionis signum nostra ætate mundo ipsi præmonstratum est, in sanctorum virtorum corporibus quæ nunc resurrexerunt. Ea re gavisus est imperator, et Dei gloriam laudabat. Quin etiam ad eum locum ex urbe Constantinopoli cum multis hominibus profectus est : eique tota civitas Ephesina obviam processit. Illico autem ab episcopo, proconsule ot optimatibus deductus, in speluncam ingressus est : cumque adolescentes salutasset et amplexus esset, flere cœpit, et Dei gloriam celebrans, toto animo exultavit. Cui Maximilianus vir sanctissimus : Ex hoc, inquit, tempore imperium tuum propter fidei tuæ stabilitatem firmum erit, et Jesus Christus Filius Dei vivicus todiet ipsum in nomine suo ab omni tentatione. Mihi credas, tui causa fuisse nos a Deo ipso exsuscitatos.

ΙΘ. Ὡς οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ πάντα πλήθη ἠτένιζον εἰς αὐτοὺς, καὶ ἤκουον τοὺς λόγους τούτους, ἠγαλλιῶντο· οἱ δὲ ἅγιοι κλίναντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τὸ παοσεύξασθαι ἐκοιμήθησαν, καὶ οὕτω παρέδωκαν τὰ πνεύματα αὐτῶν τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς γενέσθαι ἑπτὰ σωροὺς

XIX. Imperator, et episcopus, et tota turba hunc sermonem audientes, mirum in modum lætabantur. Sancti vero martyres cum sua capita in terram declinassent, et Deum precabantur, dormierunt et ita divino nutu suos spiritus Domino tradiderunt. Imperator igitur jussit septem aureas arcas componi quibus septem illorum juvenum corpora conderenutr. Nocte

vero illa juvenes in somnis apparuerunt imperatori, eique dixerunt, ut in spelunca, in qua fuerant supra terram, eos requiescere sineret. Quamobrem imperator usque ad hodiernam diem illic eos esse voluit Deinde magnus episcoporum cœtus illic convenit. et diem festum celebravit, virosque beatissimo, ut ipsorum dignitas postulabat, debitis honoribus omnes prosecuti sunt. Ad hæc imperator illius regionis pauperibus multa dedit, et qui erant in carcere eos dimitti jussit. Quo facto, Theodosius lætus rediit in urbem Constantinopolim multo comitatu. Omnes autem exsultantes Christum Deum nostrum collaudabant, sanctos suos mire gloriosos efficientem : cui convenit gloria, honor et adoratio nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A χρυσᾶς εἰς τὴν ταφὴν αὐτῶν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐφάνησαν κατ' ὄναρ τῷ βασιλεῖ λέγοντες· Ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἐσμεν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐπάνω τῆς γῆς, ἔασον ἡμᾶς. Καὶ ἀφῆκεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἐκεῖσε, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ συναθροισμὸς μέγας ἐπισκόπων ἐγένετο, καὶ ἑορτὴν μεγίστην ἐπετέλεσαν, καὶ ἀξίως ἐτίμησαν τοὺς ἁγίους, ἐν τῇ ἀναπαύσει αὐτῶν. Καὶ ὁ βασιλεὺς δώματα ἱκανὰ δέδωκε τοῖς πτωχοῖς τοῦ τόπου ἐκείνου, καὶ τοὺς ἐν δεσμοῖς ἀπέλυσεν. Ἐξῆλθεν δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Ἐφέσου τῆς πόλεως καὶ σὺν αὐτῷ πλήθη πολλά, προπέμποντες αὐτὸν ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ, δοξάζοντες Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν δοξάζοντα τοὺς ἁγίους αὐτοῦ· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα τῷ Πατρί, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν
B καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΥΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ.

MARTYRIUM SANCTI ET INCLYTI MARTYRIS PANTELEEMONIS.

(Latine ap. Surium ad Julii 27 ; Græce ex cod ms. Patris. n. 1475. sæc. XII,)

I. Cum idolorum caligo diffusa esset per totum orbem terræ, quando Maximianus tenebat sceptra Romani imperii, tunc cognitus fuit Nicomediæ admirabilis et magnus inter martyres Panteleemon. Ex ea enim sui generis ducebat originem : et vocabatur quidem Pantoleon : erat autem filius Custorgii, opibus quidem insignis, inpietate autem clarioris. Erat enim deditus supeastitioni gentilium et ardenti zelo in eam erat incensus. Erat vero illi mater fidelis, quæ, quod ad religionem attinet, cum marito pugnabat ex diametro : et bene affecta erat Eubula (id enim erat ei nomen) in res Christianorum. Cum a tali ergo matre et magistra bonus e ducaretur filius, corporali simul et spiritali ejus privatur nutrimento, lege mortis et communis naturæ, imperfectam et immaturam agens ætatem, cum parum, proh dolor! esset usus materna illa curatione.

II. Postquam autem vidit pater eum per ætatem esse aptum disciplinis, tradit grammatico, deinde præceptoribus et institutoribus. Postquam vero fuit in Græcis satis doctus diciplinis, docetur medicinam, in ea arte illo tempore viro excellentissimo, nomine Euphrosyno, traditus in disciplinam. Ille autem celeritate ingenii, tanquam avis quædam secans aerem, magna facilitate omnia pervasit, parum indigens eorum qui eum adjuvarent, laboribus, propter vires ingenii. Sicque brevi æquales omnes a tergo reliquit. Erat autem et moribus modestus, et sermone jucundus, et pulchritudine insignis. Quæ quidem faciebant, ut cum magna voluptate esset in ore omnium, et haberetur ab omnibus in admiratione : adeo ut ipse Maximianus, cum illum aliquando vidisset (ventitabat enim in regiam,

Α'. Τῆς εἰδωλικῆς ἀχλύος κατὰ πάσης διασκεδασθείσης τῆς οἰκουμένης, ἡνίκα Μαξιμιανὸς ἐπὶ τῶν σκήπτρων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς καθίστατο, τότε δὲ καὶ ὁ θαυμαστὸς καὶ μέγας ἐν μάρτυσι Παντελεήμων κατὰ τὴν Νικομήδειαν ἐγνωρίζετο· ἐκεῖθεν γὰρ εἶχε
C καὶ τὰς τοῦ γένους πηγάς. Παντολέων μὲν καλούμενος, υἱὸς δὲ ὢν Εὐστοργίου, ἐπιφανοῦς τὸν βίον, ἐπιφανεστέρου πολλῷ τὴν ἀσέβειαν· τὰ γὰρ Ἑλλήνων σεβόμενος ἦν καὶ θερμὸν ἔχων περὶ ταῦτα τὸν ζῆλον. Μήτηρ δὲ ἐκείνῳ πιστή, καὶ ὅσα περὶ τὸ σέβας, ἐκ διαμέτρου πρὸς τὸν αὐτῆς ἄνδρα διακειμένη εὐβούλως τε ἡ Εὐβούλη (τοῦτο γὰρ αὐτῇ ὄνομα) πρὸς τὰ τῶν Χριστιανῶν ἔχουσα. Ὑπὸ τοιαύτῃ τοίνυν μητρὶ καὶ διδασκάλῳ ὁ ἀγαθὸς τρεφόμενος παῖς τὴν σωματικὴν ἅμα τροφήν τε καὶ τὴν πνευματικὴν ἀποστερεῖται ταύτης νόμῳ θανάτου καὶ τῆς κοινῆς φύσεως, ἀτελῆ ἔτι καὶ ἄωρον ἄγων τὴν ἡλικίαν.

Β'. Ἐπεὶ οὖν ὁ πατὴρ ὥραν αὐτὸν ἔχειν παιδείας ἑώρα, γραμματιστῇ φέρων δίδωσιν· εἶτα διδασκάλοις καὶ παιδευταῖς. Ὡς δὲ ἱκανῶς εἶχε μαθημάτων καὶ
D λόγων Ἑλληνικῶν, τὰ τῶν ἰατρῶν ἐκπονεῖν δίδοται τῷ διαφορωτάτῳ τὴν τέχνην κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Εὐφροσύνῳ τοὔνομα πρὸς μαθητείαν παραδοθεὶς καὶ ὃς τάχει φύσεως ὥσπερ τις πτηνὸς ἀέρα τέμνων κατὰ πολλὴν εὐκολίαν τομῶς πάντα διῄει, ὀλίγα πονῶν διὰ τὴν πολλὴν ῥώμην τῆς φύσεως· εἰς συνεργίαν δεόμενος καὶ οὕτως ἐν βραχεῖ πάντας ἡλικιώτας ὀπίσω ἐτίθει, καθάπερ τὸ Λύδιον ἅρμα ἐκεῖνο πρὸς παιδείαν ἐλαύνων. Ἦν δὲ καὶ τὸ ἦθος ἐπιεικὴς καὶ τὴν ὁμιλίαν ἐπιτερπὴς καὶ τὸ κάλλος ἐξαίσιος, ἅπερ δὴ καὶ ἔργον αὐτὸν καὶ τρυφὴν πάσης γλώττης ἐποίουν καὶ παρὰ πᾶσι σχεδὸν διὰ θαύματος ἤγετο, ὥστε καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον Μαξιμιανὸν ποτε θεασάμενος

(ἐφοίτα γὰρ εἰς τὰ βασίλεια τῷ διδασκάλῳ ἑπόμενος) οὐ σιγῇ παρελθεῖν, ἀλλὰ δι' ἐρεύνης τὰ ἐκείνου ποιεῖσθαι προσκαλεσάμενον καὶ ὅπου εἴη καὶ ὅθεν καὶ τἄλλα διερωτῶντα οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ διδασκάλῳ ἐπισκῆψαι πρὸς τάχος αὐτὸν τὴν ἰατρικὴν πᾶσαν ἐκμελετῆσαι· ἥσθη γὰρ ἐπὶ τῷ αὐτοῦ ἤθει ἀρετῇ τε τῇ ἄλλῃ καὶ ἔκρινεν ἔχειν ἐκεῖνον εἰς τὰ βασίλεια.

Γ'. Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ πρεσβύτης τις τοὔνομα Ἑρμόλαος ἐν δωματίῳ τινὶ σὺν καὶ ἄλλοις ἅμα Χριστιανοῖς κρυπτόμενος ἦν (τοῦτο γὰρ ὁ τοῦ κρατοῦντος φόβος ἐποίει). Ὃς ἀπιόντα τὸν Παντολέοντα εἰς διδασκάλου θεώμενος καὶ τῷ θύραθεν ὀστράκῳ τὸν εἴσω ἐγκαλυπτόμενον μαργαρίτην κατανοῶν, ὅπως τε εἶχε κινήματος, ὅπως βλέμματος καὶ ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῷ ἥμερον ἑώρων καὶ γαληνόν· ταῦτα ἐκεῖνος ὁρῶν καὶ ὥσπερ τινὰ εὐγενῆ ἵππον, οἷον οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, καὶ ἔτι πῶλον ὄντα κρίνας ἄριστον ἔσεσθαι, γνούς τε διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς ὀφθήσεται κατὰ Παῦλον, μέγα ἐποιοῦτο καὶ πολλοῦ τοῦτο ἠξίου τὸ τοιαύτην ἐκεῖνον ἀγρεῦσαι ψυχήν. Ποτὲ γοῦν παριοντα προσκαλεσάμενος, εἰσελθεῖν ἔνδον ἠξίου ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἐκρύπτετο δωματίῳ καὶ ὃς εἰσῄει καὶ πλησίον αὐτὸν παρακαθισάμενος, ἠρώτα γένος τε καὶ πατέρας καὶ ὁποῖον ἀσπάζοιτο σέβας καὶ ἑξῆς ἕκαστα. Καὶ ὁ Παντολέων εὐθὺς ἅπαντα πρὸς ἀλήθειαν καταλέγει, καὶ ὡς ἡ μὲν μήτηρ ἀποθάνοι ἤδη τὰ Χριστιανῶν σεβομένη, ὁ πατὴρ δὲ ζῶν τέθνηκε τὴν Ἑλλήνων μετιὼν θρησκείαν. Εἶτα ὁ πρεσβύτης προσθείς· Αὐτὸς δὲ, παῖ καλὲ, ἔφη, τίνος μέρους εἶναι βούλει καὶ ποτέρου σεβάσματος; Καὶ ὁ Παντολέων· Ἡ μὲν μήτηρ, εἶπεν, ἔτι περιοῦσα τοῖς αὐτοῖς με συνθέσθαι παρῄνει, ὅπερ δὴ καὶ αὐτὸς ἠβουλόμην· ὁ δὲ πατὴρ ἅτε καὶ μείζονα τὴν ἰσχὺν ἔχων, τῇ αὐτοῦ προσέχειν ἀναγκάζει θρησκείᾳ, ἐπεὶ καὶ βούλεται τοῖς τοῦ παλατίου ἡμᾶς ἐντάξαι. Τίς δὲ ἣν μετέρχῃ παιδείαν ὁ πρεσβύτης φησίν; Ἀσκληπιοῦ, ἔφη, καὶ Ἱπποκράτους τέχνη καὶ Γαληνοῦ. Τοῦτο γὰρ καὶ τῷ πατρί μου δοκοῦν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλός με βεβαιῶν πάρεστιν, ὡς εἰ ταύτην μάθοιμι ἀκριβῶς, δυνατὸς εἶναι πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἰᾶσθαι νόσον καὶ παντὸς πάθους ἰσχυροτέραν προβάλλεσθαι ταύτην· καὶ ὁ Ἑρμόλαος, ἀφορμὰς ἤδη καὶ σπέρματα παρὰ τῶν ἐκείνου λόγων λαβὼν, καθάπερ ἀγγείου τυχὼν καλοῦ, τὸ θεῖον τῆς πίστεως μύρον ἐμβαλεῖν ἠξίου. Καὶ πείσθητί μοι, ἔφη, κάλλιστε νεανίσκων, καὶ γνῶθι ὅτι τὰ Ἀσκληπιοῦ ταῦτα καὶ Ἱπποκράτους καὶ Γαληνοῦ μικρὰ καὶ πρὸς μικρὸν τοῖς χρωμένοις βοηθεῖν δύναται· ἀλλὰ καὶ θεοὶ αὐτοὶ οὓς σέβεται Μαξιμιανὸς μῦθοι κενοὶ κουφοτέρων ἀκοῶν κλέμματα, ὠφελεῖν δὲ οὐδὲν τὸ παράπαν δυνάμενοι, ἀλλ' ὁ μόνος ἀληθὴς Θεὸς ὁ Χριστὸς, εἰς ὃν πιστεύσας αὐτοῦ μόνου τῇ ἐπικλήσει ἅπαν νόσημα φυγαδεύων ἔσῃ, ὃς τυφλοῖς μὲν φῶς, νεκροῖς δὲ ἀνάστασιν, λεπροῖς δὲ κάθαρσιν ἐδωρήσατο, καὶ ὃς τοὺς ὑπὸ Μαξιμιανοῦ προσκυνουμένους δαίμονας λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπιτάγματι ἐξήλαυνε τῶν ἀνθρώπων, οὗ καὶ τοῦ κρασπέδου γυνὴ ἁψαμένη τοῦ ἱματίου ὀχετοὺς αἵματος ἐφ' ὅλοις δώδεκα χρόνοις ῥέοντας εὐθὺς ἔστησε. Καὶ τί δεῖ τὰ

sequens magistrum) non silentio præterierit : sed eum accersens, de ipso inquisierit, cujusnam esset filius, et unde, et alia rogaverit : quin etiam præceptori mandaverit ut eum, quam citissime fieri posset, in omni exerceret medicina : ejus enim moribus et flore virtutis delectabatur, et statuit illum habere in regia.

III. Illo autem tempore quidam senex religione Christianus, nomine Hermolaus, erat absconsus in quadam domuncula cum aliis Christianis (id enim faciebat metus imperatoris). Qui cum videret Pantoleonem euntem ad præceptorem, et externa testa animadverteret celari margaritam, considerans quisnam esset ejus incessus, quis motus, quis aspectus, quanta esset ejus oculorum serenitas et tranquillitas; hæc, inquam, cum ille videret, et, sicut generosum quemdam equum ii, qui tenent harum rerum scientiam, etiamsi sit adhuc pullus, judicant fore optimum : aut ex tenera adhuc planta arborem aptam ad fructum : cognovisset per spiritum fore, ut Pauli sententia cerneretur vas electionis, magni ducebat et plurimi hoc faciebat, si talem illam venatus esset animam. Cum eum itaque prætereuntem aliquando accersiisset, rogavit, ut ingrederetur in illam, in qua latebat, domunculam. Ille autem ingressus est. Quem cum prope fecisset sedere, rogavit de genere, et parentibus, et cujusnam esset religionis, et deinceps singula. Pantoleon vero statim omnia refert, ut rei habebat veritas : et quod mater quidem jam esset mortua, quæ erat religione Christiana : pater autem vivens sit mortuus, gentilium sequens superstitionem. Deinde cum adjecisset senex : Tu autem, bone fili, cujusnam vis esse partis, et utrius religionis? Pantoleon vero : Mater quidem, inquit, cum esset adhuc superstes, suasit, ut assentirer ejus religioni, quod quidem mihi placebat ; pater autem, ut qui sit fortior, cogit me religioni suæ dare operam ; vult enim me referre in numerum palatinorum. Quænam vero est ea, cui studes, disciplina ? ait senex : Æsculapii, inquit, et Hippocratis, et Galeni. Nam hoc quoque visum est patri meo. Quin etiam ipse nobis affirmavit magister, quod si eam accurate didicero, potero curare omnem morbum humanum et eam, ut fortiorem, objicere cuivis affectioni. Hermolaus autem ex illius verbis occasione accepta et semine, tanquam pulcherrimum nactus receptaculum, cœpit divinum fidei fluentum in id effundere : Crede mihi, dicens, o optime adolescens, vera dicenti, Hæc Æsculapii, Hippocratis et Galeni parva sunt, et parum possunt prodesse iis qui eis utuntur. Quin etiam dii ipsi, quos colit Maximianus, sunt vana omnino fabula, et leviorum mentium deceptio. Unus autem solus verus Deus est Christus : in quem si credideris, ejus sola invocatione omnes morbos solves et fugabis : qui cæcis quidem lucem, mortuis autem vitam, leprosis dedit purgationem : qui eos qui a Maximiano adorantur, dæmones, solo verbo et jussu expulit

ab hominibus: cujus etiam vestimenti fimbria, cum eam solum tetigisset mulier, statim stitit canales sanguinis, qui duodecim annos integros fluxerat. Et quid opus est, res illius dicere? perinde enim est, ac arenam, stellas, et aquæ guttas dimetiri, ejus miracula enumerare et magnalia. Et nunc quoque adest suis adjutor inexpugnabilis, consolans in molestiis, dilatans in afflictione: in rebus, inquam, adversis, et iis quæ præter nostram voluntatem accidunt, preces minime exspectans, sed præveniens

A ἐκείνου λέγειν; ἴσον γάρ ἐστιν ψάμμον τε μετρεῖν ἢ ἀστέρας χόας τε θαλάττης καὶ τὰ αὐτοῦ θαύματα καὶ μεγαλεῖα ἐξαριθμεῖν· ὃς καὶ νῦν πάρεστι τοῖς αὐτοῦ δούλοις, σύμμαχός τε καὶ βοηθὸς ἄμαχος, παρακαλῶν ἐν λύπαις, πλατύνων ἐν θλίψει, ἐν περιστάσει καὶ τῶν ἀβουλήτων ἀπαγωγῇ, μὴ ἀναμένων τὴν δέησιν, ἀλλ' αὐτὴν προφθάνων τὴν τῆς καρδίας ἑτοιμασίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτὸν φοβουμένοις μείζονα ἢ ἐκεῖνος ἔδρασε, παρέχων θαυματουργεῖν, εἶτα καὶ ζωὴν δωρούμενος αἰωνίαν.

ipsum quoque motum cordis. Qui etiam iis qui ipsum diligunt, majora quam ipse fecit, præbens facienda miracula, donat deinde vitam, quæ nullum habet finem.

IV. Hæc verba cum Pantoleon, tanquam bona terra, corde accepisset et abscondisset, credebat, et vera esse judicabat, et ab eis omnino pendebat, et suaviter in eis meditabatur, et dicebat Hermolao, se ea sæpe audivisse a matre, et vidisse eam orantem, et Deum, quem ipse prædicat, invocantem. Volebat autem hæc quoque suo magistro significare. Quotidie ergo ibat Pantoleon ad senem, et se pulchris his fluentis oblectabat et ad veram fidem paulatim confirmabatur: et ad magistrum quotidie ventitans, non prius domum redibat, quam suas aures oblectasset verbis senis. Aliquando itaque revertens a præceptore, cum parum a via propter usum aliquem declinasset, videt infantem mortuum, quem momorderat vipera, et ipsam belluam prope eum stantem, et veluti ostendentem, quisnam cædem fecisset. Eum ergo, cum id vidisset, invasit timor, et secessit paululum. Deinde cum rursus seipsum collegisset, est reversus, et stetit juxta puerum. Judicabat enim hoc esse sufficiens signum eorum quæ senex dixerat, si vera essent: Surget enim, inquit, puer ejus verbo, et id patietur bellua, quod ipsi fecit. Hoc ei in mentem venit, et precibus petivit, et simul visus est infans vivus, et bellua mortua, et quæ apud eam erat, ea quæ intelligentia apprehenditur, bellua multo magis perdita et enecta.

Δ'. Ταῦτα ὁ Παντολέων, ὥσπερ γῆ ἀγαθή, τὰ ῥήματα εἰς καρδίαν παραλαβὼν καὶ κρύψας, ἐπίστευέ τε καὶ ἀληθῆ ἔκρινεν εἶναι καὶ ὅλως αὐτῶν ἐξήρ-
B τητο καὶ μελέτην εἶχε ταῦτα γλυκεῖαν ἔλεγέ τε καὶ παρὰ τῆς μητρὸς αὐτὸ πολλάκις ἀκοῦσαι προσευχομένην τε αὐτὴν ὁρᾷν καὶ ὃν σὺ κηρύττεις ἐπιβοωμένην Θεόν· ἠβούλετο δὲ τῷ διδασκάλῳ γνώριμα ταῦτα θέσθαι· ἡμέρας οὖν ἑκάστης ἀπῄει ὁ Παντολέων πρὸς τὸν πρεσβύτην καὶ τῶν καλῶν τούτων ἐτρύφα ναμάτων καὶ πρὸς τὴν εὐσεβῆ πίστιν κατὰ μικρὸν ἐστηρίζετο καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον δὲ διὰ πάσης ἐφοίτα καὶ οὐ πρότερον οἴκαδε ἐπανῄει, εἰ μὴ τὰς ἀκοὰς ηὔφρανε καὶ τοῖς ῥήμασι τοῦ πρεσβύτου· ποτὲ τοίνυν ἀπὸ τοῦ διδασκάλου Εὐφροσύνου ἐπανιὼν καὶ μικρὸν τῆς ὁδοῦ κατά τι δεῆσαν ἐκκλίνας, ὁρᾷ παιδίον ὑπ' ἐχίδνης δεδηγμένον καὶ τεθνηκός· αὐτό τε τὸ θηρίον ἐγγύς που παρὸν καὶ ὥσπερ τὸν φονέα ὅστις εἴη εὔδηλον καθιστόν· ἰδόντα οὖν φόβος εἶλε
C καὶ μικρὸν ὑπεχώρει· εἶτα πάλιν ἑαυτοῦ γενόμενος, ἐπανῄει καὶ τῷ παιδίῳ παρίσταται· ἔκρινε γὰρ αὔταρκες σημεῖον τοῦτο τῶν τοῦ πρεσβύτου λόγων, ὀφθῆναι εἰ ἀψευδῶς ἔχοιεν· ἀναστήσεται γὰρ τὸ παιδίον, ἔφη, τῷ αὐτοῦ ῥήματι καὶ τὸ θηρίον ὃ δέδρακεν ἐκεῖνο, πείσεται. Τοῦτο εἰς νοῦν τε ἔλαβε καὶ δι' εὐχῆς ᾔτησε καὶ ἅμα ὡρᾶτο ζῶν τὸ παιδίον, ὁ θὴρ τεθνηκώς, ὁ νοητός τε παρ' ἑαυτῷ θὴρ καὶ τῆς ἀσεβείας πατὴρ (πῆρ) πολλῷ πλέον ἀπολωλὼς καὶ διεφθαρμένος.

V. Cum ad perfectionem ergo fidei in Christum sic pervenisset Pantoleon, statim aspexit in cœlum externis oculis, et Deo, qui eum vocaverat a tenebris interitus ad lucem veritatis, benedixit cum multa animi tranquillitate. Deinde cum ferre non posset lætitiam, ad senem accedit Hermolaum, et exponit id quod acciderat, et venerandum ab eo petit baptismum. Ille autem (sciebat enim quidnam cuinam largitur) in hoc libenter inseruit, et eum, qui erat luce dignus, divino perficit baptismate. Cum vero septem dies mansisset apud senem, poculentis ipsius verbis cor ejus irrigatur, et pinguefit anima, venterque divinis impletur fluminibus. Sicque vixit sub bono spiritu, multis conservatus utilitas et illuminatio. Cum fuisset autem dies octavus, venit ad patrem. Ille vero: Ubi eras, inquit, fili, prioribus diebus, et me conjecisti in magnam animi ægritudinem? Numquid tibi accidit aliquid præter exspectationem? Is vero: Ad quemdam, inquit, ex iis qui versantur in aula regia,

Ε'. Ταύτῃ τοιγαροῦν ὁ Παντολέων εἰς τὴν τελειότητα τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως καταντήσας, εἶδεν εὐθὺς εἰς τὸν οὐρανὸν τοῖς ἔξω ἅμα καὶ τοῖς ἔσωθεν ὀφθαλμοῖς καὶ τὸν καλέσαντα Θεὸν ἀπὸ τοῦ τῆς ἀπωλείας σκότους εἰς τὸ φέγγος τῆς ἀληθείας μετὰ πολλῆς εὐλόγει τῆς εὐθυμίας. Εἶτα οὐχ οἷός τε ὢν
D φέρειν τὴν ἡδονήν, τῷ πρεσβύτῃ πρόσεισιν Ἑρμολάῳ καὶ τὸ γεγονὸς ἐξηγεῖται καὶ τὸ θεῖον αἰτεῖ παρ' αὐτοῦ βάπτισμα. Ὁ δὲ (ᾔδει γὰρ οἷον οἵῳ χαρίζεται) ἄσμενος ἀσμένῳ ὑπηρετεῖ καὶ θείῳ βαπτίσματι τὸν τοῦ φωτὸς ἄξιον τελειοῖ. Ἑπτὰ δὲ ἡμέρας τῷ γέροντι παραμείνας, τοῖς ποτίμοις αὐτοῦ λόγοις ἄρδεται τὴν καρδίαν, πιαίνεται τὴν ψυχήν, τὴν κοιλίαν ποταμῶν θείων ἔμπλεως γίνεται. Οὕτως ὑπὸ τῷ ἀγαθῷ πνεύματι ἔζη πολλοῖς ὠφέλεια καὶ φωτισμὸς συντηρούμενος· ἡμέρας δὲ γενομένης ὀγδόης, καταλαμβάνει πρὸς τὸν πατέρα. Καὶ ὅς· Ποῦ ἦς, τέκνον, τὰς πρὸ τοῦ ἡμέρας, φησίν, καὶ με πολλῇ περιέβαλες ὀδύνῃ, μή σοί τι τῶν ἀδοκήτων συμβαίῃ. Ὁ δέ· Ἄνδρα, ἔφη, τῶν περὶ τὰ βασίλεια ὄντων,

νόσῳ βαρείᾳ κατειλημμένον περιοδεύοντες ἦμεν ἐγώ τε καὶ ὁ διδάσκαλος· καὶ ἐπεὶ τῳ βασιλεῖ οὗτος κεχαρισμένος ἦν καὶ φροντίδος ὅτι πολλῆς ἄξιος, οὐκ ἦν ἐκεῖθεν ἡμῖν τὸ ἀποστῆναι ῥᾴδιον, ἀλλὰ διετελέσαμεν ταύτας δὴ τὰς ἑπτὰ παρόντες ἡμέρας, ἕως καθαρᾶς ἐκεῖνος ἀπέλαυσε ὑγιείας. Ταῦτα εἰρήκει οὐ φιλοψευδὴς ὤν, ἀλλ' οἰκονομῶν ἐν κρίσει τοὺς λόγους· ἔστι γὰρ ὅτε καὶ τὸ ψεῦδος προτιμητέον· οὐ κατά τι φαῦλον, καὶ ἀνελεύθερον σπουδαζόμενον, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν ἐπαινετὴν προσκρινόμενον.

Ϛ'. Ταύτῃ τοι καὶ τὴν ἐπιοῦσαν πρὸς τὸν διδάσκαλον Εὐφρόσυνόν γεγονὼς, ἐπεὶ κἀκεῖνος τὰ ὅμοια ἤρετο, παραπλησίαν δέδωκε καὶ αὐτῷ τὴν ἀπολογίαν. Ὁ πατὴρ, λέγων, ἀργὸν ὠνήσατο καὶ τοῦτον ἐμὲ παραλαβεῖν προσετρέψατο· οὗπερ οὐκ ἦν μοι ἀποστῆναι σχολὴ, ἕως πάντα τὰ αὐτοῦ ἐπόψομαι προσεχόντως, καὶ οἷς προσῆκον ἐκείνου τὴν ἐπιμέλειαν ἐγχειρίσω. Πολλοῦ γὰρ ἄξιος οὗτος καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ κτημάτων παραβαλλόμενος. Τοῦτο δὲ ἔλεγε τὴν τοῦ θείου βαπτίσματος ὑπαινιττόμενος χάριν. Ἔργον δὲ ἐποιεῖτο καὶ λίαν ἐπιμελὲς ἀποστῆναι τῆς πλάνης τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ παρασκευάσαι χρέος ὅτι μάλιστα δυσαπόδοτον υἱοῦ πρὸς πατέρα τῆς εἰς τὸ εἶναι δηλονότι παραγωγῆς φιλοτίμως ἀποδοῦναι σπουδάζων καὶ τὸν κατὰ σάρκα γεγεννηκότα διὰ πνεύματος ἀναγεννῆσαι βουλόμενος. Ὅθεν οὐ διέλιπε σοφῶς αὐτὸν ὑπιὼν πεύσεις τε προτείνων οὐκ εὐλύτους καὶ οὕτω διασαλεύειν τὴν θρησκείαν αὐτοῦ πειρώμενος. Τί ποτε γὰρ, ἔλεγε, οἱ θεοὶ, πάτερ, οἱ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἱστάμενοι ἔτι καὶ νῦν ἵστανται, μηδέποτε καθέδρας μνησθέντες; Ὅσοι δὲ κάθηνται πάλιν, οὕτω διὰ παντὸς μένουσι καὶ οὐδέποτε ὤφθησαν ἀναστάντες; Τούτων καὶ ἄλλων ὁμοίων ὁ πατὴρ ἀκούσας, ἀπόρως εἶχε πρὸς τὴν ἐπίλυσιν καὶ ἤδη περὶ τοὺς αὐτοὺς διεσέσειστο καὶ ὑπόψυχρος ἦν, ὅπερ ὁ Παντολέων ὁρῶν ἐμεγάλυνε τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα καὶ χάριτας αὐτῷ ὡμολόγει, ὅτι τέως γοῦν ἐπιδοιάζοντα ἔθηκε τὸν αὐτοῦ πατέρα καὶ (ὅ φησιν Ὠσηὲ ὁ θεῖος) μερίζοντα καρδίαν, ὅθεν οὐδὲ ἑώρακα τὰ τὴν προλαβοῦσαν συνήθειαν δαψιλῶς αὐτὸν προσφέροντα τὰς θυσίας.

Ζ'. Βουληθεὶς οὖν τὴν πρώτην συντρίψαι καὶ καθελεῖν τὰ τοῦ πατρὸς εἴδωλα πολλὰ ὄντα παρὰ τῷ αὐτοῦ κοιτῶνι, ἐπέσχε, μὴ παροργίσαι βουλόμενος· πολλοῦ γὰρ ἐτίμα τὸ πατέρα τιμᾷν. Ἔλεγε δὲ, ὅτι πειθοῖ μᾶλλον αὐτὸν ἐπάξομαι καὶ ἐπιεικείᾳ τῷ Χριστῷ πιστεῦσαι, καὶ οὕτως ἀμφοτέροις ἔσται, ταῦτα καταβαλεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τὴν ἐντολὴν δοὺς πατέρα τιμᾷν, τῆς πολλῆς ταύτης εὐλαβείας ἐκεῖνον ἀποδειξάμενος, ἀφορμὴν παρέσχεν ἐπιτηδείαν, ἣ καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα ὁμαλῶς οὕτω καὶ ἠπίως πιστεῦσαι πεποίηκε, κἀκεῖνον ἑαυτοῦ μισθοῦ ὅσου κατέστησε πρόξενον. Ταῦτα γὰρ ἐνθυμωμένῳ τῷ Παντολέοντι προσέρχονταί τινες χειραγωγούμενον τυφλον ἐπαγόμενοι. Κόψαντες οὖν τὴν θύραν, ἐπυνθάνοντο εἰ παρὼν εἴη Παντολέων ὁ ἰατρός. Μαθοντες δὲ παρεῖναι, προσέμενον· καὶ ὃς ἀκούσας, μετὰ πολλῆς

gravi morbo laborantem, profecti eramus ego et magister, et quoniam is erat gratus imperatori, et dignus cujus magna cura gereretur, non erat omnino facile nobis illinc recedere, sed perpetuos septem dies illic fuimus præsentes, donec ille sanitatem puram est consecutus. Hæc dixit, non dicens mendacium, sed mystice verba dispensans in judicio œconomiæ, non autem mali alicujus consilii causa.

VI. Itidem cum sequenti quoque die venisset ad magistrum Euphrosynum (quoniam ille quoque eadem interrogavit), ad eum simili usus est excusatione : Pater, dicens, emit agrum, et me eum jussit accipere, a quo non est mihi otium discedendi, donec ejus omnia attente inspexero, et iis quibus oportet, curam illius tradidero. Est enim magni pretii ; et qui cum nulla alia potest conferri possessione. Hoc vero dicebat, tacite innuens gratiam divini baptismatis. Porro autem magnum adhibebat studium et diligentiam, ut patrem ab errore abduceret, et efficeret, ut pietati assentiretur, eum qui ipsum genuerat secundum carnem ipse per spiritum studens regenerare. Quo circa nunquam cessavit ipsum sapienter aggredi, et proponere interrogationes, quæ non facile solvi possent, et sic ejus in falsos deos superstitionem conari dissolvere. Quanam enim de causa, dicebat, o pater, qui ab initio quidem stabant, nunc adhuc stant, sedendi nunquam memores? Quicunque autem rursus sedent, sic manent perpetuo, et nunquam visi surgere? Hæc et alia similia pater audiens, hæsitabat in eorum solutione, et jam in sua de diis opinione labescebat, et erat ancipitis sententiæ. Quod quidem videns Pantoleon, Christi nomen magnis laudibus efferebat, et magnas ei agebat gratias, quod patrem suum saltem reddidisset dubitantem, et (quod divinus ait Oseas [1]) cor dividentem. Quocirca nec eum videbat, ut solebat, frequentia et optima offerentem sacrificia.

VII. Cum itaque primo voluisset conterere et destruere patris simulacra, quæ in ejus cubiculo erant multa, se continuit. Is enim honorare patrem magni faciebat. Dicebat enim : Ego eum potius inducam persuasione, lenitate que et mansuetudine efficiam, ut Christo credat : et sic ambobus ea licebit dejicere. Et ideo is, qui patrem præcepit honorare, illius magnam amplectens pietatem aptam præbuit occasionem, quæ fecit, ut ejus pater plane et placide crederet : et procuravit, ut ille magnam sibi pararet mercedem. Hæc cum cogitaret Pantoleon, accedunt quidam, cæcum, qui manu deducitur, adducentes : Cum fores autem pulsassent, rogabant an adesset Pantoleon medicus. Cum vero adesse intellexissent, exspectabant. Ille autem cum audiisset, cum maximo studio egreditur, patrem quoque simul assu-

[1] Osee x, 2.

mens. Cum autem vidisset cæcum, rogavit quonam opus haberet. Ille vero : Luce, inquit, qua sum privatus, et qua nihil est hominibus jucundius. Misericordia ergo motus meæ calamitatis, da, ne sic vivam imperfecte, et veluti ex dimidio : sed videam solem, videam cœlum. Nam nos quidem sic viventes, nihil differimus ab iis qui sunt apud inferos. Et cum facultates omnes medicis præbuerimus, modicum quoque lumen, quod erat nobis reliquum, amisimus : hoc solum a præclaris illis medicis assecuti, quod cum facultatibus luce quoque simus privati. Pantoleon autem : Cum aliis, inquit, medicis tuas dederis facultates, et nullam acceperis utilitatem, si rursus aspexeris, quid mihi dabis? Ille vero : Quæ sunt, inquit, reliqua ex meis facultatibus, exsolvam prompto et alacri animo. Deinde Pantoleon : Donum quidem, inquit, lucis per nos tibi dabit Pater luminum : tu autem, quæ mihi es pollicitus, vade, et da pauperibus.

VIII. Hæc cum audiisset pater, eum a cœpto abducebat : Noli, dicens, o charissime, ne tu etiam irridearis. Quid enim plus poteris, quam priores medici? Pantoleon autem : Nemo, inquit, ex aliis medicis scit hunc hominem tractare, ut ego sum tractaturus. Multum enim interest inter eos, et eum qui nos docuit. Cum putasset autem pater eum hæc dixisse de Euphrosyno ; illum quoque, inquit, fili, audio in hoc curando suam adhibuisse diligentiam, et nihil profecisse. Pantoleon vero : Exspecta, inquit, pater, et ipsa res indicabit. Hæc cum dixisset, et cæci oculos tetigisset, et magnum Christi nomen vocasset, et ab ipso precibus petiisset illius curationem, statim illi quidem oculorum, patri autem solvit tenebras impietatis, et effecit ut aperte confiteretur pietatem : vel potius cæco duplicem dedit medelam. Carnis enim et animæ cæcutiebat oculis, ut qui esset adorator idolorum, et per lucem jam corpoream apertos cordis habuisset oculos. Ambos ergo, cum credidissent, divino dignatur baptismate, et refert in numerum fidelium. Sed non eo usque sisti poterat Eustorgii studium pietatis, ut qui esset pater magni Pantoleonis : sed apertissime ostendens se errorem habere odio, cum contrivisset idola quæ erant in cubiculo, ea jacit in fossam, ut quæ essent oblivione et profundo vere digna.

IX. Haud ita magnum intercedit spatium, et moritur pater Pantoleonis. Moritur autem morte corporis : nam a morte animæ jam erat omnino liberatus per fidem et divinum baptismum. Quocirca Pantoleon cum invenisset tempus opem ferre voluntati, famulos quidem liberat a servitute, et eis satis dedit pecuniæ : alia autem habuerunt manus pauperum. Deinde eos etiam, qui erant in carceribus, et qui tormentis vexabantur et morbis, circumiens curabat, et ea præbens, quæ erant necessaria : ut non solum morbi videretur medicus, sed etiam egestatis. Qua ex re quidnam accidit? Universa

A ἐξῄει τῆς σπουδῆς, παραλαβὼν ἅμα καὶ τὸν πατέρα. Ἰδὼν οὖν τὸν τυφλὸν ὅτου δέοιτο ἐπηρώτα. Ὁ δέ· Οὗ ἐστέρημαι φωτός, ἔλεγε, καὶ οὐ μηδὲν ἥδιον ἀνθρώποις· ἔλεον τοίνυν λαβών μου τῆς συμφορᾶς, δὸς οὕτω μὴ ἀτελῶς ζῆν καὶ οἷον ἐξ ἡμισείας, ἀλλ' ὁρᾷν ἥλιον, ὡς νῦν γε οὐδὲν ζῶντες ἡμεῖς τῶν ἐν ᾅδῃ διενηνόχαμεν. Πάντα γὰρ τὰ ὄντα ἰατροῖς παρασχόντες καὶ ἣ περιελίπετο μᾶλλον μετρίαν αὐγὴν ἀπολέσαμεν. Τοῦτο τῶν καλῶν ἐκείνων ἰατρῶν ἀπονάμενοι τὸ στερηθῆναι τῆς οὐσίας μετὰ τοῦ φωτός. Καὶ ὁ Παντολέων· Τοῖς μὲν ἄλλοις ἰατροῖς, ἔφη, τὰ ὄντα δοὺς οὐδεμιᾶς ἀπελαύσας ὠφελείας, ἐμοὶ δὲ τί ἂν ἀναβλέψας παράσχοις ; Καὶ ὅς, Τὰ περιλειφθέντα, εἶπε, τῆς οὐσίας προθύμως καταβαλῶ. Εἶτα ὁ Παντολέων· Τὴν μὲν τοῦ φωτός, ἔφη, δωρεὰν ὁ τῶν
B φώτων Πατὴρ Θεὸς δι' ἡμῶν ἔσται σοι χαριούμενος· σὺ δέ, ἃ ἐμοὶ ἐπηγγείλω, πορευθεὶς πένησι παράσχου.

Η'· Τούτων ὁ πατὴρ ἀκούων, ἀπῆγεν αὐτὸν τοῦ ἐγχειρήματος· Μὴ σύγε, φίλτατε, λέγων, μὴ καὶ γέλωτα ὄφλοις. Τί γὰρ ἂν πλέον τῶν προλαβόντων ἰατρῶν αὐτὸς δυνηθῇς. Καὶ ὁ Παντολέων· Ὡς ἐγὼ βούλομαι, ἔφη, τῷ ἀνδρὶ τῷδε χρήσασθαι, οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἐπίσταται ἰατρῶν· πολὺ γὰρ τὸ μέσον αὐτῶν τε καὶ τοῦ ἡμᾶς μαθητεύσαντος. Δόξαν δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ περὶ Εὐφροσύνου ταῦτα εἰρηκέναι· Κἀκεῖνον, εἶπεν, ἀκήκοα, τέκνον, ἐπιμελείας ἀξιῶσαι τὸν ἄνδρα καὶ μηδὲν πλέον ὀνῆσαι. Ὁ δὲ Παντολέων· Ἐπίμεινον, ἔφη, πάτερ, καὶ αὐτὸ δείξει τὸ
C πρᾶγμα. Ταῦτα εἰπὼν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀψάμενος τοῦ τυφλοῦ, τὸ μέγα τε ὄνομα του Χριστοῦ καλέσας καὶ παρ' αὐτοῦ ἴασιν ἐπευξάμενος, εὐθὺς ἐκείνῳ μὲν τὸ τῶν ὀφθαλμῶν, τῷ πατρὶ δὲ τὸ τῆς ἀσεβείας ἔλυσε σκότος καὶ τρανῶς ὁμολογεῖν παρεσκεύασεν τὴν εὐσέβειαν, μᾶλλον δὲ τῷ τυφλῷ διπλῆν παρέχει τὴν ἴασιν· ἦν γὰρ καὶ σαρκὸς ὄμματα καὶ ψυχῆς τυφλώττων, ἅτε καὶ αὐτὸς εἰδώλων προσκυνητὴς ὤν. Καὶ διὰ τοῦ σωματικοῦ φωτὸς καὶ τοὺς τῆς καρδίας διανοιγεὶς ὀφθαλμούς· πιστεύσαντας ἀμφοτέρους τοῦ θείου βαπτίσματος ἀξιοῖ καὶ τῇ τῶν πιστῶν μερίδι συντάττει. Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὸν Εὐστόργιον στῆσαι τὸ φιλευσεβὲς ἦν, Παντολέοντός γε ὄντα τοῦ μεγάλου πατέρα· ἀλλὰ πρόδειξιν ἐκεῖνος τοῦ μισῆσαι τὴν πλάνην ἀκριβῆ παρέχων τὰ ἐν τῷ κοιτῶνι συντρίψας εἴδωλα, τῷ βόθρῳ δίδωσι, τὰ λήθης ὄντως καὶ βυθοῦ ἄξια.

Θ'. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ ὁ τοῦ Παντολέοντος οὗτος πατὴρ θνήσκει, θνήσκει δὲ θάνατον τὸν σωματικόν, ἐπεὶ τοῦ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς πίστεως πάντως ἀνείθη, καὶ τοῦ θείου βαπτίσματος· Ὅθεν ὁ Παντολέων τὸν καιρὸν εὑρὼν συμπράττοντα τῷ θελήματι, τοὺς μὲν οἰκέτας ἀφίησι τῆς δουλείας, ἱκανὰ χρτ,ματα παρασχόμενος, τἄλλα δὲ χεῖρες εἶχον πενήτων. Εἶτα καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς καὶ βασάνοις περιών, ἐθεράπευε τὰ ἐπιτήδεια παρεχόμενος καὶ διδοὺς μετὰ τῆς ὑγιείας καὶ τὴν τοῦ μὴ πένεσθαι θεραπείαν, ὡς μικροῦ πᾶσαν τὴν πόλιν ἰατροῖς τοῖς ἄλλοις χαίρειν εἰπόντας, τῷ Παντολέοντι προσιέναι

καὶ παρ' αὐτοῦ ὧν ἕκαστος εἶχεν ἀνίεσθαι νοσημάτων· συνήργει γὰρ αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος χάρις. Τοῦτο πρὸς πολὺν φθόνον ἐκμαίνει τοὺς ἰατρούς· καὶ παριόντι ποτὲ τῷ πρὸ τοῦ τυφλῷ, οὗ ἡ ἀνάβλεψις ἔργον τῆς τοῦ Παντολέοντος εὐσεβείας, χαλεπῶς εἶχον καὶ πρὸς ἀλλήλους· Οὐχ οὗτος, ἔλεγον, ὁ τυφλὸς, ὃς τὴν ἡμετέραν ἤλεγξε τέχνην μηδὲν αὐτῆς ἀπονάμενος; Τίς οὖν ὁ τὴν ἴασιν δοὺς, καὶ θεραπεύειν τὰ τοιαῦτα δυνάμενος; Καὶ προκαλεσάμενοι ἐπυνθάνοντο, καὶ ὅς οὐκ ἔκρυψε τὸν θεραπευτήν.

A fere civitas, cum alios jussisset valere medicos, accedunt ad Pantoleonem, et ab eo liberantur ab iis quos unusquisque habebat, morbis: ut qui sibi quoque opem ferentem haberet boni spiritus gratiam Hoc eum apud medicos in magnam vocat invidiam: et cum aliquando præteriret, qui prius fuerat cæcus, cujus videndi facultatis restitutio erat opus pietatis Pantoleonis, ægre ferebant, et inter se dicebant: Non est hic cæcus, qui nostram arguit artem, ut quæ nihil ei profuerit? Quis est ergo is qui eum curavit, et qui potest talem præbere medicinam? Cumque eum advocassent, rogabant. Ille autem non celavit eum, qui fuerat medicatus.

Ι΄. Ἐπεὶ δὲ καὶ Παντολέοντα εἶναι τοῦτον τὸν Εὐφροσύνου μαθητὴν ἐμάνθανον, Μεγάλου διδασκάλου μέγας, τῷ ὄντι, ἔλεγον, καὶ ὁ μαθητής. Οὕτως ἀγνοοῦντες εἰς Χριστὸν προεφήτευον. Διεμαστεύετο γοῦν πρόφασις διὰ τὸν φθόνον τοῖς ἰατροῖς, ὥστε κατειπεῖν αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐπεὶ δὲ εὕροιεν τῶν ὁμολογητῶν τινα θεραπευόμενον ὑπ' αὐτοῦ, προσελθόντες τῷ Μαξιμιανῷ· Βασιλεῦ, εἶπον, ὃν σὺ πάσῃ σπουδῇ τὴν ἰατρικὴν ἐκέλευσας ἐκμαθεῖν, ὥστε χρήσιμον εἶναι τῷ κράτει τῷ σῷ, οὗτος, ὡς ἔοικεν, ὀλίγα καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς εὐνοίας τῆς σῆς φροντίσας, περίεισι τούς τε ὑβριστὰς τῶν θεῶν θεραπεύων, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις οὐχ ἁπλῶς φρονῶν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους σέβειν κατὰ τὸ ὅμοιον ἐφελκόμενος, ὃν εἰ μὴ τάχιον τοῦ ζῆν ἀπαλλάξῃς, λύπης οὔ τι μικρᾶς σαυτῷ πρόξενος ἔσῃ, ἅτε πολλοὺς μὲν ὁρῶν ὑπ' ἐκείνου τῆς τῶν θεῶν θυσίας ἀφισταμένους, τὰς δὲ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἰάσεις εἰς Χριστὸν ἀναφερομένας. Τοῦτο εἰπόντες εἰς πίστιν τῶν εἰρημένων καὶ τὸν ποτὲ τυφλὸν τὸν ὑπὸ Παντολέοντος ἰαθέντα παρελθεῖν ἠξίουν. Ἐπεὶ οὖν ἠκούοντο καὶ παρέστη· Πῶς ὁ Παντολέων, εἶπον, ἰάσατό σου τοὺς ὀφθαλμούς; Ὁ δέ· Χριστὸν ἐπιβοησάμενος, ἔφη, καὶ ταῦτα οὐδὲ βραχύ μοι προσδιατρίψας, ἵνα καὶ τέχνης ἔννοιά τις παρεδύετο, ἀλλὰ σχεδὸν ἔφθανε τὴν ἐπίκλησιν ἡ τοῦ φωτὸς ὅρασις. Σοὶ δὲ τί παρίσταται; ὁ βασιλεὺς ἔφη· Χριστὸν εἶναι λέγεις τὸν ἰασάμενόν σε ἢ τοὺς θεούς; Καὶ ὁ θεραπευθείς· Βασιλεῦ, εἴρηκεν, αὐτοῖς τοῖς πράγμασι τὴν κρίσιν ἐπιτρεπτέον· τούτους γὰρ, οὓς ὁρᾷς ἰατροὺς, πολλὰ ἐπ' ἐμοὶ καμόντες, ἑαυτοῖς μὲν ὤνησαν, τὴν οὐσίαν κατακείραντες τὴν ἐμὴν διὰ τὰς ματαίας, φεῦ, τοῦ φωτὸς ἐλπίδας, ἐμὲ δὲ οὐδὲν, ὅτι μὴ καὶ προσέβλαψαν διαφθείραντες καὶ ἣν εἶχον μετρίαν αὐγήν. Τίνα οὖν χρὴ βοηθὸν ἡγεῖσθαι, Ἀσκληπιὸν τὸν ὑπὸ πολλῶν κληθέντα καὶ μηδὲν πλέον ὀνήσαντα, ἢ Χριστὸν τὸν ὑπὸ Παντολέοντος μόνου καὶ παραχρῆμα τὸ φίλον πᾶσι φῶς ἐμοὶ δωρησάμενον; Τοῦτο, βασιλεῦ, δῆλον ἀληθῶς καὶ τυφλῷ.

X. Postquam vero intellexerunt eum fuisse Pantoleonem, Euphrosyni discipulum: Magni, aiunt, B magistri magnus est revera discipulus. Sic ignorantes de Christo prophetabant. Atque quærebatur quidem a medicis occasio propter invidiam ut, de eo detraherent apud imperatorem. Cum autem invenissent ex confessoribus quemdam ab ipso curari accedentes ad Maximianum, dixerunt: O imperator, quem tu jussisti omni studio discere medicinam, ut esset potentiæ tuæ utilis, is, ut videtur, et metum et benevolentiam tuam parum curans, obit eos medicans, qui sunt in deos contumeliosi, et eadem quæ illi non solum sentiens, sed alios quoque ad eadem colenda attrahens, cui nisi cito vitam ademeris, tibi non parvam afferet molestiam ut qui multos quidem videas ab illo abduci a deorum sacrificio, Christo autem adscribi Æsculapii C curationes. Cum hoc dixissent, ad fidem faciendam eorum quæ dicta fuerant, rogabant ut accederet is qui aliquando fuerat cæcus: eum autem curarat Pantoleon. Postquam vero auditi sunt, et is adstitit: Quomodo, dixerunt, Pantoleon tuos curavit oculos? Ille autem: Christo, inquit, invocato; idque cum nec breve quidem tempus mecum esset moratus, ut aliqua cogitatio artis nobis posset in mentem venire: sed invocationem propemodum præcessit visio oculorum. Tibi autem quid videtur inquit imperator: Christum esse dicis, qui te curavit, an deos: Qui vero curatus fuerat; Imperator inquit, hujus rei judicium est rebus ipsis permittendum. Hi quidem, quos vides, medici cum pro me multum laborassent, sibi quidem profuerunt, ut D qui meas attonderint facultates: mihi autem nihil, imo vero etiam obfuerunt, qui modicam lucem quam habebam, corruperint. Quem nam ergo oportet existimare adjutorem? Æsculapiumne, qui a multis fuit vocatus, et nihil profuit: an Christum, qui a solo Pantoleone invocatus charam mihi lucem statim donavit? Hoc, o imperator, quonam modo aliter dixerim? Nam hoc ipsum est, vel cæco ut dicitur, evidens.

ΙΑ΄. Πρὸς ταῦτα Μαξιμιανὸς ἀπορῶν λόγου καὶ ὥσπερ ἐξ ἐπιτάγματος μόνου πειθὼ παρέχειν δυνάμενος· Μὴ μώραινε, ἔφη, μηδὲ Χριστὸν εἰς ἅπαξ ὀνομάζων ἔσο· ἄντικρυς γὰρ οἱ θεοί σοι τὸ φῶς ἐδωρήσαντο. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, οὐ πρὸς τὴν ἐξουσίαν τὸ παράπαν ἰδὼν καὶ ὑπὲρ τὸν τοῦ Εὐαγ-

XI. Ad hæc Maximianus cum non haberet, quod diceret, et quasi solo jussu ei posset persuaderi: Noli, inquit, stulte gerere, et ne Christum quidem omnino nominare; aperte enim dii tibi lucem donarunt. Is autem ad veritatem, non ad potestatem, omnino aspiciens, et liberius loquens

quam cæcus Evangelii : Tu, inquit, te stulte geris, qui eos qui sunt cæci vocas datores lucis, quibus consimiliter tu quoque cæcus permanes, qui talia opinaris, et non potes intueri ad lucem veritatis. Propter hæc tyrannus fuit ira incitatus. Quomodo enim omnino aures, quæ emarcuerunt et corruptæ sunt assentationibus, asperiorem, quæ ex veritate dicitur, sustinuerint orationem? Statimque vera esse judicans, quæ ei prius dicta fuerant a medicis, jubet amici Christi caput amputari, pœnam veritatis ei mortem inferens, et invitus efficiens, ut pulchras Christo referret gratias, qui eum curaverat, nempe confessionem. Bonus autem Pantoleon ne sic quidem neglexit ea facere, quæ tempori et rebus conveniebant; sed cum martyris corpus emisset ab iis qui interfuerant, id cum patre suo sepelit, ut qui per suam in Christum confessionem, eum sibi proprium esse duxisset, et cognatione sanguinis eum reputasset longe conjunctiorem.

XII. Deinde imperator ad se accersiit Pantoleonem. Ille vero cum abduceretur, labris canebat psalmum tempori convenientem: *Deus*, dicens, *laudem meam ne tacueris : quoniam os peccatoris et dolosi in me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et verbis odii circumdederunt me et oppugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, calumniabantur : ego autem orabam. Et reddiderunt mihi mala pro bonis, et odium pro dilectione mea. Sed fer mihi opem, Domine Deus meus, et salvum me fac secundum tuam misericordiam. Induantur, qui me calumniantur, confusione et amiciantur, tanquam diploide, ignominia sua : servus autem tuus lætabitur in te* [a]. Cum finita autem esset ejus precatio, stetit coram rege, aut, ut melius dicam, non coram illo, sed coram immortali, et eo qui est in æternum. Coram eo enim vere stabat, et mente conversabatur. Cui ille primum placide et benigne : Non bona sunt, o Pantoleon, ea quæ de te audivimus, a te magnum quidem esse contemptui habitum Æsculapium, et alios, qui sunt apud te, deos : in illum autem Christum, qui male periit, te tuam spem posuisse, et eum solum Deum nominare. Quanquam non ignoras omnino, quam ego te benignis aspexerim oculis, et quemadmodum, cum ego te in meam adscivissem familiam, præceptori tuo Euphrosyno diligenter mandaverim, ut te quamprimum faceret in medicina præstantissimum, ut mihi ea in re posses esse usui. Tu autem... Sed omnino homines multa falsa dixerint et inania. Et ideo te accersivi, ut illa quæ a me sunt audita, arguantur esse vana, et invidorum alioqui hominum calumniam: et maximis diis, ut par est, offeras sacrificium.

XIII. Ad hæc Pantoleon : Facta, inquit, o imperator, sunt verbis magis credibilia et fortiora, et ante omnes quidem res alias præcedere oportet

[a] Psal. CVIII, 1-5, 26, 28, 29.

A γελίου τυφλὸν ἀτεχνῶς παῤῥησιασάμενος· Σὺ μωραίνεις, ἔφη, φωτὸς δοτῆρας τοὺς τυφλοὺς ὀνομάζων, οἷς καὶ αὐτὸς ὁμοίως τυφλώττων εἶ, τοιαῦτα δοξάζων καὶ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἀπιδεῖν μὴ δυνάμενος. Θυμὸς ἐπὶ τούτοις εἶχε τὸν τύραννον· Ποῦ γὰρ ὅλος κολακείαις ὑπόσαθρος καὶ διεφθαρμένη ψυχὴ λόγων ὑπ' ἀληθείας δριμυτέρων ἀνάσχοιντο ἄν; καὶ εὐθέως ἀψευδῆ κρίνας τὰ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐκείνων λεχθέντα, κελεύει τὴν κεφαλὴν ἐκκοπῆναι τοῦ φιλοχρίστου, ἐπιτίμιον αὐτῷ τῆς ἀληθείας ἐπενεγκὼν τὸν θάνατον καὶ ἄκων παρασκευάσας, καλὰς αὐτὸν ἀποδοῦναι χάριτας τῷ τεθεραπευκότι Χριστῷ τὴν μαρτυρίαν. Ὁ μέντοι Παντολέων οὐδὲ οὕτως ἠμέλει ταῦτα προσήκοντα τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι ποιεῖν· ἀλλὰ χρημά-
B των ὀνησάμενος παρὰ τῶν ἀνελόντων τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, τῷ πατρὶ συνθάπτει τῷ ἑαυτοῦ, καθάπερ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας αὐτὸν ἐξιδιωσάμενος· καὶ πολλῷ τῆς δι' αἵματος συγγενείας τοῦτον οἰκειότερον τῷ ἑαυτῷ λογισάμενος.

IB'. Εἶτα ὁ βασιλεὺς τὸν Παντολέοντα ἐκάλει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ὃς ἀπαγόμενος οἰκεῖον τῷ καιρῷ τοῖς χείλεσι ψαλμὸν ᾖδεν· Ὁ Θεὸς, τὴν αἴνεσίν μου, λέγων, μὴ παρασιωπήσῃς, ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη· ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσσῃ δολίᾳ, καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με δωρεὰν, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με, ἐνδιέβαλλόν με, ἐγὼ δὲ προσηυχόμην, καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου· ἀλλὰ βοήθησόν μοι, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ σῶσόν με κατὰ τὸ ἔλεός σου· ἐνδυσάσθωσαν οἱ διαβάλλοντές με ἐντροπὴν, καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοΐδα αἰσχύνην αὐτῶν· ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται ἐπὶ σοί. Καὶ τῆς εὐχῆς αὐτῷ ληξάσης, εἱστήκει τοῦ βασιλέως ἐνώπιον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, οὐκ ἐκείνου, τοῦ ἀθανάτου δὲ καὶ διαιωνίζοντος. Αὐτῷ γὰρ ἦν παριστάμενος ἀληθῶς κατὰ νοῦν οἱ συγγινόμενος, ὃν ἐκεῖνος ὁμαλῶς τὰ πρῶτα καὶ λίαν ἠπίως· Οὐκ ἀγαθὰ, ἔλεγεν, ὦ Παντόλεον, ἃ δὴ περὶ σοῦ ἀκηκόαμεν, ὡς ἠμελῆσθαι μὲν τὸν μέγαν Ἀσκληπιὸν καὶ τοὺς ἄλλους παρὰ σοὶ θεοὺς, ἐπὶ Χριστὸν δὲ ἐκεῖνον τὸν ἀπολωλότα κακῶς ἀναρτῆσαί σε τὰς ἐλπίδας, καὶ τοῦτον μόνον ὀνομάζειν Θεὸν, καίτοιγε οὐκ ἠγνόησας τὰ ἐμὰ πάντως, καὶ οἷον εὐμενῶς
D ἑώρων πρὸς σὲ καὶ ὅπως ἐξοικειούμενός σε πολλὰ τῷ διδασκάλῳ σου Εὐφροσύνῳ ἐπήγγειλα, ἄριστόν σε τὴν ἰατρικὴν ὡς τάχιστα ἀποδεῖξαι, ὥστε μοι τὰ πρὸς τοῦτο εὔχρηστον εἶναι. Σὺ δὲ, ἀλλὰ πολλὰ πάντως εἴποιεν ἄνθρωποι ψευδῶς καὶ ματαίως, καὶ διὰ τοῦτό σε προσκέκλημαι, ὥστε κἀκεῖνα ἅπερ δὴ καὶ ἠκούσθη μοι, κενὰ δήπου καὶ βασκάνων ἄλλως συκοφαντίαν ἀπελεγχθῆναι καὶ σὲ τοῖς μεγίστοις θεοῖς, ὡς προσῆκε, θυσίαν προσενεγκεῖν.

IΓ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Παντολέων· Ἔργα λόγων, βασιλεῦ, ἔφη, πιστότερά τε καὶ ἰσχυρότερα, καὶ πάντων μὲν καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων πίστιν προ-

ὑγιεῖσθαι δεῖ καὶ ἀλήθειαν. Η δὲ περ τὸ Θεῖον εὐσέβεια ὅσον ὑψηλοτέρα, τοσοῦτον ἄρα καὶ πλείονος δεομένη τῆς ἀκριβείας. Ὁ μὲν οὖν παρ' ἐμοῦ προσκυνουμενος οὐρανὸν ἐποίησε, γῆν ὑπέστησε, νεκροῖς ἀνάστασιν, τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, λεπροῖς κάθαρσιν, παρειμένοις ἀνόρθωσιν θελήματι μόνῳ καὶ λόγῳ παρέσχε. Θεοὶ δὲ οἱ παρ' ὑμῶν λεγόμενοι καὶ σεβόμενοι οὐκ οἶδα εἴ νι τοιοῦτον ἢ εἰργάσαντο ἢ ὅλως εἰσὶ δυνατοὶ ἐργάσασθαι. Εἰ δὲ βούλει, καὶ νῦν αὐτοῖς πράγμασι, βασιλεῦ, τὴν βάσανον δῶμεν, καὶ παρελθέτω τις ἐνταῦθα τῶν ἀνίατα νοσούντων καὶ ὧν ἀνθρωπίνη τέχνη καὶ χεὶρ ἀπαγορεύει τὴν θεραπείαν. Παρελθέτωσαν δὲ καὶ οἱ παρ' ὑμῖν ἱερεῖς. Εἶτα ἐπικλητέον ἐκείνοις μὲν πρώτοις τοὺς ἑαυτῶν θεοὺς, ἐμοὶ δὲ τὸν ὑπ' ἐμοῦ λατρευόμενον καὶ, ὅς ἂν ὀνομασθεὶς φυγάδα θείη τὴν νόσον, οὗτος Θεὸς B μόνος καὶ λογιζέσθω δήπου καὶ σεβαζέσθω· τοὺς δὲ ἄλλους οἰμώζειν ἐῶμεν, λήθην αὐτῶν μακρὰν καταχέαντες. Ἤρεσκε ταῦτα τῷ βασιλεῖ. Θεοῦ γὰρ ἦν τοῦτο καὶ τῆς ἄνωθεν προνοίας οἰκονομία, ἵνα δὴ τὰ τῆς πίστεως καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἀναμφίλογα ᾖ, καὶ οὕτως ἐν τῷ προφανεῖ μᾶλλον νικήσειεν ἡ ἀλήθεια.

ΙΔ'. Ἄγεται τοίνυν εἰς μέσον παρειμένος ἀνὴρ, κλινοπετὴς ὢν καὶ τῷ παραμόνῳ παρέσει μικροῦ πλέον τῆς ἐχούσης αὐτὸν κλίνης μηδὲ κινεῖσθαι δυνάμενος, Παριστάντες οὖν οἱ τῶν ματαίων θεῶν ἱερεῖς τε καὶ ἰατροὶ ματαιότατοι, οἱ μὲν Ἀσκληπιὸν, οἱ δὲ Δία, οἱ δὲ Ἄρτεμιν, ἄλλοι δὲ ἄλλους ἐπεκαλοῦντο, ἀνόητοι ἀνοήτων ἱκέται δεικνύμενοι, καὶ μάλιστα ἐν οὕτως ἐκτόπῳ καὶ ὑπερφυεῖ πράγματι· ἴσον γὰρ ἦν αὐτὸν ῥᾳσθῆναι καὶ τοὺς ἐκείνων θεοὺς C αἴσθησιν ὀφθῆναι καὶ λόγον ἔχοντας. Τίνα οὖν τὰ οὕτως ἄφωνα καὶ κωφὰ, τίνα παρέχειν ἄλλοις ἠδύναντο θεραπείαν; Οὔκουν οὐδὲ παρέσχον, ἀλλὰ πολλὰ τῶν εἰρημένων αἰτησαμένων, αὐτὸ τοῦτο ὅπερ ἦσαν καὶ τοῖς δεηθεῖσιν ἐφάνησαν. Οὓς ὁ Παντολέων ὁρῶν μειδιάματι εὐπρεπεῖ τὴν ματαιοπονίαν αὐτῶν ἐμυκτήρισεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἐπίκλησιν ἐπετράπη, αἴρει μὲν τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανὸν, συνανατείνει δὲ τούτῳ καὶ τὴν διάνοιαν, καὶ, Κύριε, εἰσάκουσον, ἔφη, τῆς προσευχῆς μου, καὶ ἡ κραυγή μου πρός σὲ ἐλθέτω· μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ θλίβωμαι κλῖνον πρός με τὸ οὖς σου· ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε ταχὺ ἐπάκουσόν μου, καὶ δεῖξον τοῖς σε ἀγνοοῦσι καὶ τοῖς μὴ οὖσι σεβομένοις θεοῖς, ὅτι D πάντα δύνασαι, Βασιλεῦ, ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν. Οὕτως ἔφη καὶ τῆς χειρὸς ἀψάμενος τοῦ κειμένου, Ἐν τῷ ὀνόματι, λέγει, Χριστοῦ τοῦ ἀνορθοῦντος τοὺς κατεῤῥαγμένους, ὑγιὴς ἔσο καὶ ὑγιῶς τοῖς μέλεσι χρώμενος. Εἶπεν καὶ ὁ λόγος εἰς ἔργον ἐξέβη, καὶ ἡ κλίνη τὸν παρειμένον οὐκέτι, ἀλλ' οἱ πόδες εἶχον ἑαυτοῦ θαῤῥούντως βαίνοντα καὶ σχεδὸν ᾄττοντα καὶ εὐθὺ οἴκου μετὰ θερμῆς ὅσης τῆς ἡδονῆς πορευόμενον.

ΙΕ'. Οὐ μέχρι τούτου τὰ τῆς θεραπείας ἔστη, ἀλλ'

A fidem et veritatem. In Deum autem pietas, quo est excelsior, eo majori perfectione et absolutione indiget. Atque is quidem, qui a me colitur et adoratur, cœlum fecit, terram constituit, mortuos suscitavit, cæcis visum reddidit, leprosos curavit, paralyticos erexit : idque sola voluntate et verbo. Qui autem a vobis dicuntur et coluntur dii, nescio an aliquid tale fecerint, aut possint omnino facere. Et si velis, id nunc re ipsa experiamur. Accedat huc aliquis ex iis qui laborant immedicabiliter, et quorum curationem desperat ars humana et manus. Accedant autem etiam, qui sunt apud vos sacerdotes. Deinde ab eis quidem sunt primum dii illorum invocandi : a me autem is quem colo. Et qui nominatus morbum fugaverit, is Deus solus reputetur et colatur : alios autem in malam rem amandemus, eos magna obruentes oblivione. Placuerunt hæc imperatori. Erat enim hoc Dei et divinæ ejus providentiæ consilium, ut sic recta fides vel apud ipsos inimicos esset citra controversiam, et in aperto magis vinceret veritas.

XIV. Adducitur itaque in medium vir paralyticus, qui jam longo tempore decumbebat in lecto, et qui propemodum non poterat magis moveri, quam qui eum tenebat lectus. Cum itaque accessissent vanorum deorum sacerdotes, et ii qui versati fuerant in medicina, alii quidem Æsculapium, alii vero Jovem, alii autem Dianam, alii vero alios deos invocabant, amentes iis rebus supplicantes, quæ mente et sensu carent, et maxime in re tam magna, et quæ usque adeo superabat naturam. Erat enim æque difficile, et ipsum convalescere, et videri illorum deos sensu et ratione præditos. Quænam enim adeo muta et surda possunt aliis ullam præbere curationem ? Ergo nec præbuerunt : sed cum multa petiissent ii qui dicti sunt, hoc ipsum quod erant, nempe lapides, iis qui rogabant, aperte apparuerunt. Rogantes autem videns Pantoleon, inanem eorum laborem decore subridendo, subsannavit. Postquam vero ipse quoque jussus fuit invocare, tollit quidem in cœlum oculos, cum iis autem extollit vocem, et, *Domine*, inquit, *exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat. Ne avertas faciem tuam a me ; in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. In qua die invocavero te, celeriter exaudi me*[4] ; et ostende iis qui te ignorant, et eos qui non sunt, deos colunt, te omnia posse, o Rex, tua potentia. Nihil est autem quod a te non possit fieri. Sic dixit : et cum tetigisset manum ejus, qui jacebat, dicit : In nomine Christi, qui erigit eos qui sunt confracti, esto sanus, et sane utere membris tuis. Dixit, et verbum effectus est consecutus : neque amplius lectus paralyticum, sed ejus pedes sustinebant, audacter ingredientem, et propemodum exsilientem, et statim cum magna voluptate domo egredientem.

XV. Neque vero ad eum usque constitit curatio,

[4] Psal. CI, 2, 3.

sed ipse quidem corpore, multi autem alii animo paralytici, et morbo impietatis enervati, cum vidissent quod factum fuerat, surrexerunt et erecti sunt: et postremo priori errore condemnato, verum Deum coluerunt. Sic enim Dominus et illuminat cæcos, et scit erigere confractos. Atque sceleratos quidem sacerdotes et medicos, qui sua sponte erant immedicabiles, non subiit lumen veritatis : sed cum a malis rebus liberari non possent, ut qui essent iis diu assuefacti, accedentes ad Maximianum, ad iracundiam provocarunt eum adversus sanctum. Si siveris illum vivere, dicebant, et dii simul tibi peribunt et sacrificia : et aperte fabula nostra videbitur religio et sacra orgia ; Christiani autem nos profuse ridebunt, et res illorum magis florebunt, et erunt nostris multo validiores. Hæc cum dixissent, ille facilem eis aurem præbuit, et paruit. Sanctum itaque accersit imperator, et tanquam escam benignitatis ei imperator porrigens admonitionem: Crede mihi, inquit, Pantoleon, et diis offer sacrificium. An non vides, qod quibuscunque non est persuasum, ut facerent quod dictum fuerat, ii gravissima supplicia et mortem habuerunt incredulitatis remunerationem ? Ilorum est testis, qui nuper misere vita privatus est. Anthimus ille senex. Ego autem curam gero tuæ juventutis, neque volo te tam male perire. Scito enim, fore ut te multa et gravia excipiant supplicia, si eamdem sequaris inobedientiam.

XVI. Pantoleon vero, vitans quidem admonitiones, tanquam apertam fraudem, minas autem contemnens, tanquam ipsis somniis imbecilliores : Ne existimes, inquit, o imperator, fore ut me persuadeas admonitionibus, nec ut me minis terreas. Quid enim me vel ex bonis mundi capiet, vel terrebit ex rebus terribilibus, qui non solum mortem contemno, sed eam etiam optandam arbitror propter Christum ? Pro eo autem tormenta tantum abest ut extimescam, ut etiam magnum damnum existimem, si non sint plura et gravissima, et in iis clementiam quavis crudelitate duco esse graviorem. Egregium certe Anthimum, non ut tu miserum, sed valde etiam beatum esse judico, et ejus mortem cuivis vitæ præfero, quod tali fine talem ornavit senectutem, et canitiei alborem sanguine cruentavit martyrii. Quod si ille, qui erat tam provectæ ætatis, adeo fortem et constantem se ostendit, me, qui sum adhuc juvenili ætate, quæ non oportet gravia sustinere, ut iisdem, quibus senex, coronis dignus habear ? Non ergo persuadebis, non expugnabis, non nos ab hac abduces confessione : non per sacra mihi et divina signa, quibus ego factus sum certior de veritate. Patriam enim pudore affecerim, et matris, quæ me peperit, pietatem, a qua in iis quæ ad pietatem pertinent, pulchre prius fui informatus et cum qua in æternis tabernaculis propero requiescere. Hæc dixit Pantoleon, et paucis ostendit, qualem virum offendisset is qui de sceptris et throno se ja-

A αὐτὸν μὲν κατὰ σῶμα, πολλοὶ δὲ ἄλλοι παρειμένοι καὶ ψυχὴν καὶ ἀσεβείας πάθει κατερραγμένοι τὸ γεγονὸς θεασάμενοι, ἀνέστησάν τε καὶ ἀνωρθώθησαν, καὶ τῆς προτέρας πλάνης πολλὰ καταγνόντες τὸν ἀψευδῆ Θεὸν ἐσεβάσθησαν. Τοῖς μιαροῖς μὲν οὖν ἱερεῦσι καὶ ἀνιάτως ἔχουσιν ἰατροῖς ἐθελοκακοῦσιν οὐκ εἰσέδυ τὸ φέγγος τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ δυσαπαλλάκτως εἶχον τῶν μοχθηρῶν, ὡς ἂν ἐπὶ πολὺ τούτους συνειθισμένοι, ὅθεν καὶ τῷ Μαξιμιανῷ προσελθόντες, ἐξώργιζον αὐτὸν κατὰ τοῦ ἁγίου καί, Εἰ ζῆν ἐκεῖνον ἐάσεις, ἔλεγον, οἴχεταί σοι μετὰ τῶν θυσιῶν καὶ τὰ θεῶν, καὶ μῦθος ἄντικρυς δόξει θρησκεία τε ἡμετέρα καὶ ἱερὰ ὄργια, Χριστιανοὶ δὲ πλατὺ γελάσουσι καθ' ἡμῶν καὶ ἰσχύσουσι, καὶ τὰ αὐτῶν ἀνθήσει μᾶλλον, καὶ πολὺ ἔσται τῶν ἡμετέρων ἐπι- B κρατέστερα. Ταῦτα εἰπόντες, ἀκούοντος ἔτυχον καὶ πειθομένου τοῖς λεγομένοις. Μετακαλεῖται τοίνυν ὁ βασιλεὺς τὸν Παντολέοντα καὶ οἱονεὶ δέλεαρ φιλανθρωπίας τὴν παραίνεσιν αὐτῷ προτείνων· Πείσθητί μοι, ἔλεγε, Παντόλεον, καὶ θυσίαν προσένεγκε τοῖς θεοῖς· ἢ οὐχ ὁρᾷς, ὅτι ὅσοι τοῦτο ποιῆσαι ἠπείθησαν, βαρυτάτας κολάσεις καὶ θάνατον ἔσχον τῆς ἀπειθείας ἀντίδοσιν ; καὶ μάρτυς τούτου ὁ πρὸ μικροῦ ἀθλίως τοῦ ζῆν ἀποῤῥαγεὶς Ἄνθιμος ὁ γέρων. Ἐγὼ δέ σου κήδομαι τῆς νεότητος καὶ οὐ βούλομαι οὕτως κακῶς ἀπολέσθαι. Ἴσθι γάρ, ὅτι πολλαί σε καὶ χαλεπαὶ διαδέξονται βάσανοι τῆς αὐτῆς ἐχόμενον ἀπειθείας.

ΙϚʹ. Καὶ ἡ Παντολέων τὰς μὲν παραινέσεις ὡς φανερὰν ἀπάτην ἐκκλίνων, C τὰς ἀπειλὰς δὲ ὡς ἀσθενεστέρας καὶ ὀνειράτων περιφρονῶν· Μηδὲ παραινέσεσιν, ἔφη, βασιλεῦ, οἴου με πείσειν, μήτε καταπλήξειν ταῖς ἀπειλαῖς. Τί γὰρ ἢ τῶν τοῦ κόσμου ἀγαθῶν αἱρήσει, ἢ τῶν φοβερῶν δεδίξεται τὸν οὐχ ἁπλῶς θανάτου καταφρονοῦντα, ἀλλὰ καὶ μακάριον τοῦτον καὶ ἐράσμιον εἶναι διὰ Χριστὸν λογιζόμενον ; τὰς δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ βασάνους τοσοῦτον ἀπέχω δεδοικέναι, ὥστε καὶ ζημίαν οὐ μικρὰν ἥγημαι, εἰ μὴ πλείους εἶεν καὶ χαλεπώταται καὶ τὴν περὶ ταύτας φιλανθρωπίαν πάσης ὠμότητος τίθεμαι βαρυτέραν· ἀμέλει καὶ Ἄνθιμον τὸν καλόν, οὐχ ὡς σὺ ἄθλιον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μακάριον εἶναι κρίνω καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον ζωῆς προτίθεμαι πάσης, ὅτι τοιούτῳ τέλει τὸ σεμνὸν ἐκόσμησε γῆρας καὶ λευκότητα πολιᾶς αἵματι ἐφοίνιξε μαρτυρίου. Εἰ δὲ ἐκεῖνος οὕ- D τως ἡλικίας ἔχων, οὕτως ἐφάνη καρτερικός, ἐμὲ τὸν ἐνταῦθα νεότητος ὄντα, ποῖον οὐ δεῖ τῶν χαλεπῶν ὑποστῆναι, ἵνα τῶν ἴσων τῷ γέροντι στεφάνων ἀξιωθῶ ; Οὐ τοίνυν πείσεις, οὐχ αἱρήσεις, οὐ τῆς ὁμολογίας ταύτης ἐκστήσεις ἡμᾶς, βασιλεῦ, οὐ μὰ τὰ ἱερά μοι καὶ θεῖα μαρτύρια, οἷς ἐγὼ πεπληροφόρημαι τὴν ἀλήθειαν· αἰσχυναίμην γὰρ ἂν καὶ πατρίδα καὶ τῆς ἐμὲ τεκούσης μητρὸς τὸ φιλόθεον, παρ' ἧ μοι καλῶς καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας προσετυπώθη καὶ ἧπερ ἐν σκηναῖς αἰωνίοις συναναπαύεσθαι κατεπείγομαι. Ἔφη ταῦτα ὁ Παντολέων, καὶ διὰ βραχέων ὑπέδειξεν, οἵῳ προσδεβληκὼς ἦν ὁ τοῖς σκήπτροις καὶ τῷ θρόνῳ μεγαλαυχούμενος, καὶ ὅτι ἐκεῖνον

πείσειν ἐλπίσας δικτύῳ θηράσειν αὔρας ἤλπισεν ἢ A ἀστὸν ἑλεῖν ἐν νεφέλαις ὑπεριπτάμενον. Ὅθεν καὶ ἀπορῶν τοῦ πείθειν, πεῖραν αὐτῷ καθῆκε τὴν διὰ τῶν βασάνων, ὃ τῆς ἐξουσίας ἦν, οὐχὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονήσεως.

ΙΖ'. Καὶ πρῶτα μὲν ξύλου ἀπήρτητο καὶ σιδηροῖς ὁ μάρτυς ὄνυξι κατεξέετο· πρὸς δὲ καὶ λαμπάδες πυρὸς ταῖς αὐτοῦ πλευραῖς ὑπεκαίοντο. Ὁ δὲ οὐ ταῖς πληγαῖς καὶ ταῖς καύσεσιν, ἀλλὰ τῷ δυναμένῳ βοηθεῖν προσεῖχε καὶ τὸ ὄμμα αἴρων εἰς οὐρανὸν, προσηύχετο καὶ διὰ τοῦτο παρῆν εὐθὺς ὁ ῥυόμενος· καὶ ὁ Χριστὸς ἐν σχήματι Ἑρμολάου ἐπιφανεὶς αὐτῷ τοῦ πρεσβύτου, παρακαλῶν ἦν πάνυ γνησίως καὶ ἀνακτώμενος· Ἐγὼ γάρ εἰμι μετὰ σοῦ, ὥσπερ πρότερον ἔφη τοῖς ἀποστόλοις, ἐν πᾶσιν οἷς πάσχων δι' ἐμὲ καρτερεῖς· καὶ ὅτι παρῆν, ἐγγὺς ἡ ἀπόδειξις. B Ἅμα γὰρ καὶ αἱ τῶν δημίων παρεῖντο χεῖρες, καὶ αἱ λαμπάδες, ἐσβέννυντο, καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ κολάζειν πλέον ἀπείχετο. Κελεύει τοιγαροῦν αὐτὸν κατενεχθῆναι τοῦ ξύλου, οὐκ ἐλεῶν μᾶλλον, ἀλλ' ὅ τι πράξοιτο διαπορῶν καὶ τοῦ πλείονος τόγε γοῦν ὑπὸ τῆς ἄνω χειρὸς εἰργόμενος. Εἶτα προσεχὼν αὐτῷ, Τίς ἡ τέχνη αὕτη τῆς γοητείας, ἔλεγε, Παντόλεον, ἣ σοι καὶ τὰς λαμπάδας ἔσβεσε καὶ τοὺς δορυφόρους ἐν ἀτονίᾳ κατέστησεν; Ὁ δέ· Ἡ ἐμὴ, ἔφη, γοητεία, Χριστός ἐστιν, ὃς καὶ παρίσταταί μοι ταῦτα διενεργῶν. Εἰ οὖν μείζονας, ὁ βασιλεὺς εἶπεν, ἐπάξομαι τὰς βασάνους, τί ποτε δράσεις; Τί ἄλλο, φησὶν ὁ μάρτυς, ἢ καὶ αὐτὸς μειζόνων ἀπολαύσω τῶν ἀντιλήψεων: Ἤκουεν ἡ πονηρία καὶ πεῖραν ἐπήγαγεν· οὔτε γὰρ πιστεύειν ᾔδει τοῖς ἀγαθοῖς, οὔτε τῶν C βλαπτόντων ἀπείχετο. Ἐκέλευεν οὖν λέβητα σιδηροῦν, ᾧ μόλιβδος ἐνῆν, παραχθῆναι, πυρί τε αὐτὸν κάτωθεν ὑποκαίεσθαι καὶ τούτῳ τὸν ἀθλητὴν ἐμβληθῆναι. Ἐπεὶ δὲ σπουδῇ τὸ κελευσθὲν ἠνύετο, ἀπαγόμενος πρὸς τὴν τιμωρίαν ὁ μάρτυς, τὴν προσευχὴν πάλιν ὥς τι σβεστήριον καὶ παράκλησιν ἱκανῶς ἀναψύχειν αὐτὸν δυναμένην, λαμβάνει τῷ στόματι καὶ ταύτην τοῦ δεινὸν ἀπειλοῦντος ἐκείνου κατῇδε λέβητος· Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς, φωνῆς μου, λέγων ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σὲ, ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ, ἐξελοῦ τῶν ψυχήν μου. Σκέπασόν με ἀπὸ συστροφῆς πονηρευομένων, ἀπὸ πλήθους ἐργαζομένων ἀδικίαν. Οὕτως ηὔξατο, καὶ αὖθις ἐν εἴδει τοῦ ἱεροῦ γέροντος Ἑρμολάου ὁ Χριστὸς αὐτῷ καθωρᾶτο, τῷ λέβητί τε σὺν αὐτῷ ἐγκατέδυ καὶ τὸ πῦρ D εὐθέως ἀπεσβέννυτο, καὶ ὁ μόλιβδος εἰς τὴν φυσικὴν ψυχρότητα μετεβάλλετο. Καὶ πάλιν εὐχὴ αὐτῷ καὶ ψαλμὸς κατὰ καιρὸν ᾔδετο· Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέν μου. Ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας διηγήσομαι καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου.

ΙΗ'. Τῶν μὲν παρόντων τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἔκπληξις εἶχε· μόνος δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῆς αὐτῆς πλάνης ἰσχυρῶς εἴχετο, καὶ τοῦτο ἦν διὰ μεριμνῶν ποίᾳ κολάσει τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα τιμωρήσαιτ, καὶ ἢ μεταθέσθαι τῆς εὐσεβείας πείσει ἢ κακῶσ

ctabat. Quamobrem cum nesciret, quanam posset ratione persuadere, expertus est per tormenta : quod erat potestatis, non autem sapientiæ et prudentiæ.

XVII. Et primum quidem in ligno fuit appensus, et ferreis martyr laniabatur ungulis. Præterea autem ignis quoque lampades lateribus ejus admovebantur. Ille vero non plagis et ustionibus, sed et qui potest opem ferre, attendebat, et oculos in cœlum tollens, orabat. Et ideo statim adfuit liberator, et Christus apparens in habitu Hermolai senis, eum vere ac germane consolabatur et recreabat : Ego enim sum tecum, dicens, in omnibus, in quibus propter me patiens, te fortiter geris. Quod autem adesset, non procul abfuit probatio. Nam simul laxatæ fuerunt manus lictorum, exstinctæ quoque sunt lampades, et a castigando abstinuit imperator, et plane dubitabat quid ageret. Jubet ergo eum demitti de ligno, non quod misereretur, sed potius quod plane nesciret, quid ageret. Deinde propius accedens : Quænam est, inquit, o Pantoleon, ars præstigiarum, quæ tibi exstinxit lampades, et satellitibus vires et vigorem abstulit ? Ille autem, Meæ, inquit, præstigiæ est Christus, qui etiam adest mihi hæc operans. Si ergo, inquit, majora tibi tormenta infligam, quidnam facies ? Quid aliud, inquit martyr, quam ipse quoque majores consequar remunerationes ? Audivit improbitas, et voluit experiri. Neque enim bonis noverat credere, neque abstinebat a malis. Jussit ergo afferri lebetem ferreum, cui inerat plumbum, ipsumque igne inferne succendi, et in eum athletam injici. Postquam autem diligenter factum est, quod jussum fuerat, cum duceretur martyr ad supplicium, rursus orationem tanquam ad exstinguendum comparatam, et consolationem, quæ satis possit eum refrigerare, sumit in ore, et eam in terribili illo cecinit lebete : *Exaudi, Deus, vocem meam*, dicens, *dum oro ad te : timore inimici libera animam meam. Protege me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem*[5]. Sic oravit, et rursus in forma sancti senis Hermolai Christus ab eo visus est et lebetem una cum eo est ingressus, et ignis protinus est exstinctus, et plumbum in naturalem mutatum est frigiditatem. Et rursus oratio, et psalmus opportune ab eo canebatur : *Ego ad Deum clamavi et Dominus exaudivit me. Vespere et mane et meridie narrabo et annuntiabo, et exaudiet deprecationem meam*[6].

XVIII. Ataque ex iis quidem, qui aderant, alios omnes cepit admiratio : solus autem imperator valide in suo hæsit errore : qui apud se cogitabat, quonam supplicio Christi puniret martyrem, et aut eum a pietate traduceret, aut male vita priva-

[5] Psal. LXIII. 2, 3. [6] Psal. LIV, 17, 18

ret. Cum autem consulerent, qui aderant, ut in profundum maris jaceretur sanctus (nam etiam post decessum Christianis ejus invidebant reliquias), audiens imperator est persuasus, et jubet gravissimum lapidem ejus collo alligari, et sic in mare immitti. Curæ autem fuit ministris, ut cito id, quod eis imperatum fuerat, exsequerentur ; Deo vero, ut manum præberet adjutricem ei qui propter ipsum patiebatur. Quod quidem etiam factum videre licuit. Nam illi quidem cum ad mare venissent, et ejus collo lapidem alligassent, in profundum transmittunt. Christus autem cum in priore Hermolai forma rursus apparuisset, effecit, ut lapis quidem, non secus atque folium arboris, mari supernataret : illum vero, non secus atque magnum prius Petrum, manu deducens, fecit pedibus ambulare super fluctus. Ipse enim, qui redimebat et servabat, ipse erat, cujus in mari viæ, et in multis aquis semitæ et vestigia, ut divinus ait David [7], non sunt cognita. Ingrediebatur ergo Pantoleon ille admirabilis, et jam erat in littore, laudem contexens ei qui servaverat, dignam pia illius anima, et rebus admirabilibus. Quem cum sic vidisset salvum præter spem imperator : Quid hoc est, inquit, Pantoleon, mare quoque tuis superasti præstigiis ? Ille autem : Etiam mare, inquit, fecit, quod jussum est a Domino. Ei etenim cedit mare et terra, et quæcunque sunt, ei magis cedunt, quam tibi imperatori, qui nunc ad tempus serviunt.

XIX. Ad hæc tyrannus, volens potius male persuadere, quam bene persuaderi et salutariter, jubet omne genus feras produci adversus virum egregium. Quæ cum adductæ essent, et illum prope statuisset, partim quidem ei metum incutiens, partim autem fingens se moveri misericordia, et in omnem se partem versans, ut persuaderet : Hæ, inquit, o Pantoleon (ei feras ostendens), adductæ sunt propter te et tuum interitum. Si tui ergo ulla moveris misericordia (ego enim tuæ curam gero formæ et ætatis), velis persuaderi, et videri esse prudens et cordatus, ut qui possis vitam morti præferre, lætitiam doloribus, ignominiæ gloriam et delicias. Cui sanctus : Si antequam essem expertus Dei, quam mei suscipit defensionem, a tuis verbis non potui persuaderi : nunc ex quo sum tantum consecutus auxilium, persuadebor? Cur me ferarum crudelitate perterrefacere quæris, o imperator ? Qui enim satellitum tuorum ad torquendum paratas manus inutiles effecit et imbecillas, et ignem reddidit frigidum, et plumbum in aquam transmutavit, et ipsum mare constrinxit compedibus, poterit omnino feras quoque mansuefacere, et eas nobis efficere ovibus mansuetiores.

XX. Cum ergo non parens Christi martyr, esset pugnaturus cum bestiis, ut qui levius esse reputas-

τοῦ ζῆν ἀπαλλάξει. Ἐπεὶ δὲ συνεβούλευον οἱ παρόντες, βυθῷ θαλάσσης παραδοθῆναι τὸν ἅγιον (ἐφθόνουν γὰρ καὶ μετὰ τέλος τῶν αὐτοῦ λειψάνων Χριστιανοῖς), ἀκούων ὁ βασιλεὺς ἐπείθετο· καὶ κελεύει λίθον ὅτι βαρύτατον τοῦ τραχήλου αὐτοῦ ἐκδεθῆναι καὶ οὕτως τῷ πελάγει ἐναφεθῆναι. Ἔμελεν οὖν τοῖς ὑπηρετοῦσι μὲν τάχιον ἐκπληρῶσαι τὸ προσταχθὲν, τῷ δὲ Θεῷ βοηθῆσαι τῷ δι' αὐτὸν πάσχοντι, ὅπερ δὴ καὶ γενόμενον ἦν ὁρᾷν. Οἱ μὲν γὰρ προσωτέρω θαλάσσης ἐλθόντες, αὐτὸν ἀφιᾶσι, τὸν λίθον ἐξάψαντες τοῦ τραχήλου. Ὁ δὲ Χριστὸς τῇ προτέρᾳ μορφῇ πάλιν Ἑρμολάου ἐπιφανεὶς, τὸν μὲν λίθον ἴσα δὴ καὶ φύλλῳ τῇ θαλάσσῃ ἐπιπλεῖν παρεσκεύασεν, ἐκεῖνον δὲ χειραγαγῶν, οἷα καὶ Πέτρον τὸν μέγαν πρότερον πεζεύειν ἐποίει κατὰ κυμάτων· αὐτὸς γὰρ ὁ λυτρούμενός τε καὶ σώζων αὐτὸς ἦν, οὗ ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ὁδοὶ καὶ ἐν πολλοῖς ὕδασιν αἱ τρίβοι καὶ τὰ ἴχνη, κατὰ τὸν θεῖον Δαυὶδ, οὐκ ἐγνώσθησαν. Ὥδευε τοιγαροῦν Παντολέων ὁ θαυμαστὸς καὶ ἤδη ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν ᾔει, αἶνον τῷ σεσωκότι πλέκων, αὐτοῦ τε τῆς φιλοθέου ψυχῆς καὶ τῶν ἐκείνου θαυμασίων ἐπάξιον. Ὃν θεασάμενος οὕτω παρ' ἐλπίδα σωθέντα ὁ βασιλεύς· Τί τοῦτο, ἔλεγε, Παντόλεον ; καὶ τῆς θαλάττης ταῖς γοητείαις κατεκράτησας ; Ὁ δέ· Καὶ ἡ θάλασσα, ἔφη, τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τοῦ δεσπόζοντος αὐτῆς εἴργασται. Εἴκει γὰρ αὐτῷ θάλασσά τε καὶ γῆ καὶ πάντα τὰ ὄντα μᾶλλον εἴκουσιν, ἢ σοὶ, Βασιλεῦ, οἱ νῦν προσκαίρως ὑπηρετοῦντες.

ΙΘ'. Πρὸς ταῦτα ὁ τύραννος, πεῖσαι μᾶλλον κακῶς ἢ πεισθῆναι καλῶς τε καὶ σωτηρίως βουλόμενος, θῆρας παραχθῆναι παντοδαποὺς κατὰ τοῦ γενναίου κελεύει· ὧν ἐνεχθέντων, ἐγγὺς ἐκεῖνον παραστησάμενος καὶ τοῦτο μὲν φόβον αὐτῷ ἐμποιῶν, τοῦτο δὲ καὶ ὡς οἰκτείρων φαίνεσθαι μηχανώμενος καὶ παντοῖος πρὸς τὸ πείσειν γινόμενος· Οὗτοι, ἔφη, δείξας αὐτῷ τοὺς θῆρας, διὰ σὲ καὶ τὴν ἀπώλειάν γε τὴν σὴν παρήχθησαν, Παντόλεον· εἴ τι οὖν οἰκτείρεις σαυτὸν (κήδομαι γάρ σου καὶ ὥρας καὶ ἡλικίας), πεισθῆναι θέλησον καὶ ὀφθῆναι φρένας ἔχων καὶ νοῦν, ἅτε προκρίνειν δυνάμενος θανάτου ζωὴν, ὀδυνῶν εὐφροσύνας, ἀτιμίας πάσης δόξαν τε καὶ τρυφάς. Πρὸς ὃν ὁ ἅγιος· Εἰ πρὸ τοῦ πεῖραν λαβεῖν, ἔφη, τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἐμὲ ἀντιλήψεως, οὐκ εἶχον πείθεσθαί σου τοῖς λόγοις, νῦν ἀφ' οὗ τοσαύτης ἀπέλαυσα τῆς ἐπικουρίας, πειθόμενος ἔσομαι ; Τί δέ με καὶ τὴν τῶν θηρίων, ὦ βασιλεῦ, ὠμότητι μορμολύττῃ ; Καὶ γὰρ ὁ τῶν σῶν δορυφόρων τὰς τιμωρητικὰς χεῖρας ἀπράκτους καὶ ἀσθενεῖς ποιησάμενος καὶ τὸ πῦρ ψυχρὸν ἀποδείξας, τὸν μόλιβδόν τε εἰς ὕδωρ μεταποιήσας καὶ αὐτὴν πεδήσας τὴν θάλασσαν, δύνατός ἐστι πάντως καὶ ταυτὶ τὰ τιθασσεῦσαι θηρία καὶ προβάτων ἡμῖν ἡμερώτερα ταῦτα παρασκευάσαι.

Κ'. Ἐπεὶ οὖν ἀπειθὴς μένων ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἔμελλε θηριομαχεῖν, ἅτε τοῦ μὴ δαίμοσι προσκυνῆ-

[7] Psal. LXXVII, 20.

σαι καλῶς γε ποιῶν καὶ τὸ θηρίοις ἐκδοθῆναι κακὸν A εἶναι κουφότερον λογισάμενος· συνέρρει μὲν πᾶσα ἡ πόλις ἰδεῖν τὸ γινόμενον, νεανίαν οὕτω καλὸν, εὐγενῆ τὸ σῶμα, εὐγενῆ τὴν ψυχὴν, οὐδὲν ὅ τι κακὸν δράσαντα κακῶς μέλλοντα παθεῖν καὶ θηρίοις ἐκδοθησόμενον. Ἀπήγετο καὶ ὁ δίκαιος ὡς λέων πεποιθὼς κατὰ τὸ ᾀδόμενον καὶ οὐδὲν ὑφειμένον ἢ μαλακὸν ἢ πρὸς ἔλεον ἕλκον ὁρῶν. Καὶ πῶς γὰρ ἔμελλε, τοῦ συνήθους βοηθοῦ πάλιν εἰς ὄψιν Ἑρμολάου συνόντος αὐτῷ καὶ θαῤῥεῖν ἐπιτρέποντος; Εἶτα τῶν θηρίων ἐπαφεθέντων τῷ ἀθλητῇ, οὕτω κελεύσαντος τοῦ πολλῷ τούτων ἀγριωτέρου τυράννου, οἱ μὲν παρόντες εὐθὺς ᾤοντο τὸν ἅγιον διασπαραχθήσεσθαι, μὴ ὄντος τοῦ ῥυομένου μηδὲ σώζοντος· οὐχ οὕτω δὲ τοὺς θεοσεβεῖς παρεσκεύασεν ὁ λέγων· Τὸν Ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου· οὐ προσελεύσεται B πρὸς σὲ κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῷ σκηνώματί σου· καί· Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα· οὔκουν οὐδὲ διέψευσε τοῦ πιστεύσαντος τὴν ἐλπίδα. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέσχον οἱ θῆρες τοῦ κακῶς διαθέσθαι τὸν ἅγιον, ὡς μικροῦ καὶ τὸ μὴ θῆρας εἶναι ὅλως αὐτοὺς νομισθῆναι, θῆρας, ἔφην, μηδ' ἁπλῶς ἄλογα καὶ τοῦ φρονεῖν ἀπεστερημένα, ἀλλ' οἷόν τινος ἔμφρονας καὶ τῆς τῶν λογικῶν ὄντας μερίδας, μετὰ πολλῆς τῷ μάρτυρι προσιόντας εὐλαβείας, σαίνοντας δὲ ἡδέως καὶ φιλανθρώπῳ γλώσσῃ καὶ θεραπευτικῇ τῶν ποδῶν παραψαύοντας, ἄλλως τε δὲ καὶ ἀλλήλοις διαμιλλώμενοι, τίς πρῶτος αὐτῶν προσέλθοι, οὐ πρότερον ἀφιστάμενοι, πρὶν ἂν ὁ μάρτυ αὐτοῖς ἐπιθῇ τὴν χεῖρα καὶ εὐλογήσειεν. C

ΚΑ'. Ἦν οὖν ἰδεῖν πρᾶγμα κομιδῇ καινότατον· ἐπεὶ γὰρ τοιαύτη τοὺς ἀνθρώπους ὑπῆλθε κακία, ὥστε ὁμοῦ καὶ ἀλόγων αὐτοὺς ἄνοιαν καὶ ὠμότητα θηρίων ὑπερβαλεῖν, τὴν μὲν ἐν τῷ μὴ σέβεσθαι τὸν πεποιηκότα, τὴν δὲ ἐν τῷ τιμωρεῖσθαι τοὺς αὐτὸν σεβομένους, ᾠκονόμησεν ὁ πάντα μετασκευάζων Θεὸς, ἔμπαλιν τοὺς θῆρας οἷα λογικοὺς ὀφθῆναι καὶ ἀνθρώπων ἡμερότητα μιμουμένους, κήρυκας ἀψευδεῖς ὄντας τῆς ἐκείνων κακίας καὶ τῆς αὐτοῦ ἀφράστου μακαριότητος. Ὅθεν καὶ οἱ παρόντες ἐπὶ τῷ γενομένῳ· Μέγας ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός ἐστιν, ὁ μόνος καὶ ἀψευδὴς, ἐβόων, καί· Ἀφιέσθω ὁ δίκαιος. Τί οὖν ὁ ἀληθῶς θὴρ καὶ ὠμότατος βασιλεύς; Ἐπάγει τὸν θυμὸν κατὰ τῶν θηρίων καὶ πάντα εὐθὺς ἀναιρεῖ, ὥσπερ διαφθονήσας αὐτοῖς τῆς συνέσεως καὶ τὸν ὑπ' ἐκείνων οὐκ ἐνεγκὼν ἔλεγχον. D Τὰ δὲ καὶ οὕτως ἀναιρεθέντα ἐπὶ πολλαῖς ἔμενε ταῖς ἡμέραις, οὐδενὶ βρῶσις τῶν σαρκοβόρων γινόμενα, τιμῶντος κἀν τούτῳ ἀθλητὴν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς εὐσέβειαν τοὺς ἄλλους παρακαλοῦντος, ὥστε τὸν ἀσύνετον βασιλέα τοῦτο μαθόντα, προστάξαι τὰ θηρία κατορυγῆναι τῇ γῇ, πολλοῖς οὕτω τὴν πίστιν ἐπιστηρίζοντα. Διαπορηθεὶς τοίνυν ὁ Μαξιμιανός· Τί ποιήσαιμι, ἔλεγε, Παντολέοντι; ἤδη γὰρ, ὡς ὁρᾶτε, τοὺς πλείους ἀπέστησεν ἀπὸ τῶν θεῶν· Οἱ δέ· Τροχὸς, φασὶ, γενέσθω, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ οὕτος

A set, tradi bestiis, quam adorare dæmones, confluxit quidem universa civitas ad videndum id quod fiebat, tam pulchrum scilicet juvenem, et corpore et animo præstantem, qui nihil mali fecisset, male passurum, et feris tradendum bestiis. Abductus est autem justus confidens ut leo, sicut canitur, et nihil molle ac remissum intuens, aut quod moveret ad misericordiam. Quomodo enim id erat facturus, cum rursus in conspectum veniret Hermolaus, et juberet eum esse bono animo? Deinde cum bestiæ jam cum athleta essent congressæ, sic jubente tyranno, qui aderant quidem, putabant fore, ut sanctus statim discerperetur, perinde ac si non esset qui servaret et eriperet: sed de viro pio non sic statuerat is, qui dicit: B *Altissimum posuisti refugium tuum: non accedent ad te mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, et, *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*[a]. Itaque nec spem fefellit ejus, qui crediderat. Tantum enim abfuit, ut feræ sancto malefacerent, ut eæ propemodum ne feræ quidem viderentur; feræ, dixi, imo nec, ut semel dicam, animantia ratione carentia, et vi intelligendi privata: sed tanquam prudentia, et ex numero eorum quæ sunt ratione prædita, cum magna reverentia accederent ad martyrem, suaviter blandientes, benignaque et medicante lingua pedes tangentes: et alioqui inter se contenderent, quænam prima ad eum accederet, et non prius recederet, quam C martyr ei manum imposuisset et ei benedixisset.

XXI. Licebat ergo videre rem maxime novam, et longe jucundissimam, homines quidem mutatos in ferarum sævitiam, rursus autem videri feras, tanquam ratione præditas, et credi humanam habere mansuetudinem. Ii certe, qui aderant, admirati id quod factum fuerat, clamabant: Magnus est Deus Christianorum, qui quidem est solus et verus; et: Dimittatur justus. Quid igitur? Qui vere erat ferus et crudelissimus, imperator iram infert in bestias, et omnes statim tollit de medio, perinde ac eis invidens prudentiam, et non potens ferre earum reprehensionem. Illæ autem cum sic essent interfectæ, multos dies manserunt a nullo comesæ ex carnivoris, Deo in hoc quoque athletam honorante, et ad pietatem alios hortante: adeo ut cum hoc stultus D rescivisset imperator, eas jusserit infodi, sic multis fidem confirmans, Sic ergo dubitans Maximianus Quid faciam, dicebat, Pantoleoni? jam enim, ut videtis, multos abduxit a deis. Illia utem: Fiat, aiunt, rota, et ea in altum locum feratur. Deinde cum ei fuerit alligatus Pantoleon, per declive mittatur: accidet enim omnino, ut cum deorsum feratur, ipse per partes et membra conteratur, et sic malus male pereat. Et hæc quidem illi prompti ad malum inveniendum, et qui nihil æque bene faciebant, ac lædebant. Deus autem, qui semper protegit eos qui

[a] Psal. xc, 10-13.

illum diligunt, ne nunc quidem deserit Pantoleonem, sed eum rursus defendit, sicut charum filium.

τοῦ τόπου ἀνενεχθήτω. Εἶτα τοῦ Παντολέοντος αὐτῷ προσδεθέντος, ἀφεθήτω κατὰ τοῦ πρανοῦς· συμβήσεται γὰρ πάντως τοῦ τροχοῦ καταφερομένου κατὰ μέρος αὐτὸν ἐπιτριβῆναι καὶ μέλος κακὸν οὕτω κακῶς ἀπολέσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ πονηρότατοι τὴν κακίαν καὶ πρὸς τὸ βλάπτειν εὑρετικοί. Ὁ δὲ ἀεὶ τῶν ἠγαπηκότων αὐτὸν ὑπερασπίζων Θεὸς, οὐδὲ νῦν ἀφίστατο Παντολέοντος, ἀλλ' οἷα φίλου παιδὸς καὶ αὖθις προΐστατο.

XXII. Atque interim quidem mansit in carcere, donec constructa esset rota. Cum vero ea esset jam constructa, rursus concurrente magna multitudine, utpote quod imperator ipse adesset spectator, alligatur martyr rotæ, et ipse desuper per declive dimittitur. Et illi quidem psalmus movebat labra, et preces, quæ Potentem vocabant ad auxilium. Ille autem protinus aderat, eum confirmans : et ad ostendendam præsentiam, rumpebantur vincula, martyr relaxabatur, et erat ab omni malo integer. Rota autem non tam contra illum, quam pro illo acta, occidit multos infideles ; et sic fit pœna ultrix eo modo, qui dici nequit ; *et cognoscitur Deus judicia faciens* [9], et *Deus ultionum libere agit* [10]. Propter hoc timor invasit civitatem, imperatorem admiratio. Et cum esset adhuc crassus vitio, nec posset lucem suscipere veritatis, rogavit sanctum : Quid hæc sibi volunt? et quousque ex nostro populo alios quidem a diis abduces, alios autem morti dedes, ut horum quidem detrimentum patiamur, illos autem etiam nobis habemus adversos ? Deinde etiam rogavit, quemnam habuisset doctorem, et ex quo didicisset Christianismum.

ΚΒʹ. Τὸ μὲν οὖν παρὸν ἐλάμβανεν αὐτὸν ἡ εἱρκτὴ, ἕως ἡ τοῦ τροχοῦ κατασκευὴ γένοιτο. Ὡς δὲ ἤδη καὶ κατεσκεύαστο, πλήθους πάλιν συνδραμόντος πολλοῦ, ἅτε βασιλέως αὐτοῦ θεατοῦ παρόντος, δεσμεῖται ὁ μάρτυς πρὸς τῷ τροχῷ, καὶ αὐτὸς ἄνωθεν κατὰ τοῦ πρανοῦς ἀφίεται. Καὶ τῷ μὲν ψαλμὸς τὰ χείλη ἐκίνει καὶ εὐχὴ καλοῦσα τὸν Δυνατὸν εἰς ἐπικουρίαν. Ὁ δὲ τὸ τάχος παρῆν ἐνισχύων, καὶ δεῖγμα τῆς παρουσίας ἐῤῥήγνυτο τὰ δεσμὰ, ὁ μάρτυς ἀνίετο καὶ κακοῦ παντὸς ἄθικτος ἦν· ὁ τροχὸς δὲ οὐ κατ' ἐκείνου μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνου φερόμενος, πολλοὺς ἀπόλλυσι τῶν ἀπίστων, καὶ γίνεται οὕτω τιμωρὸς ἀῤῥήτως ἡ τιμωρία, καὶ γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν καὶ Θεὸς ὁ τῶν ἐκδικήσεων ἐκδήμως παῤῥησιάζεται. Φόβος ἐπὶ τούτοις ἔσχε τὴν πόλιν, θαῦμα τὸν βασιλέα, καὶ ἔτι παχὺς ὢν τὴν κακίαν καὶ τοῦ τῆς εὐσεβείας φωτὸς ἀπαράδεκτος, ἐπυνθάνετο παρὰ τοῦ ἁγίου· Πόθεν ταῦτα ; καὶ ἄχρι τίνος, φησὶν, τοὺς μὲν ἡμετέρου λαοῦ τῶν θεῶν ἀποστήσεις, τοὺς δὲ θανάτῳ παραπέμψεις, ἵν' ἐκείνους μὲν τέλεον ζημιοίμεθα, τούτους δὲ καὶ καθ' ἡμῶν ἔχοιμεν ; Εἶτα καὶ τίνα ἔσχε τὸν παιδευτὴν ἤρετο, καὶ παρὰ τίνος μάθοι τὸν Χριστιανισμόν.

XXIII. Christi vero martyr confidenter confitetur Hermolaum, ut qui non posset eum celare, qui non erat angulo dignus et oblivione : sed luce. Cum autem jussisset, ut ei produceretur in conspectum, minime distulit martyr, ut qui didicisset experientia, qualis esset apud eum lingua et ingenium, quæ facilius capere possent, quam capi. Abiens ergo ille justus simul cum tribus militibus, quibus credita fuerat ejus custodia, venit in domum, in qua latebat divinus Hermolaus. Quem cum ipse aspexisset : Cur huc venisti, fili, et quanam de causa ? rogavit. Ille vero : Te vocat, inquit, imperator, domine mi senex. Is vero dixit, se hoc scire, quoniam adest tempus patiendi et moriendi pro Christo, ut ipse ei significaverat illa nocte. Postquam ergo illi constiterunt ante imperatorem, ille rogavit, quisnam esset ei nomen. Is vero et nomen dixit, et non celavit se esse Christianum. Deinde cum rogasset imperator, an etiam secum alios haberet Christianos, ille cum esset verax, dixit, Hermippum et Hermocratem, quos habebat. Cum eos ergo jussisset etiam sisti cum Hermolao, ubi affuerunt : Vos estis, inquit, qui Pantoleonem a cultu deorum abduxistis ? Illi autem : Eos, inquiunt, qui ipso digni sunt, Christus scit ad lucem vocare. Imperator autem : Missis, inquit, nugis, si vultis ab hac priore culpa absolvi, et iis qui a nobis amantur, et primos honores a nobis consequuntur,

ΚΓʹ. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς θαῤῥούντως ὁμολογεῖ καὶ φανεροῖ τὸν Ἑρμόλαον, οὐ κρύπτειν εἰδὼς τὸν μὴ γωνίας καὶ λήθης, ἀλλὰ φωτὸς ἄξιον. Ἐπεὶ δὲ ἐκέλευσεν καὶ εἰς ὄψιν αὐτῷ γενέσθαι, ὁ μάρτυς οὐκ ἀνεβάλλετο, πείρᾳ μαθὼν, οἷα παρ' αὐτῷ γλῶττα καὶ φρένες θηρᾷν μᾶλλον ἢ θηρᾶσθαι δυνάμεναι. Ἀπελθὼν τοίνυν ὁ δίκαιος σὺν ἅμα τρισὶ στρατιώταις τοῖς τὴν φυλακὴν αὐτοῦ πιστευθεῖσι, προσβάλλει τῷ δωματίῳ, ἔνθα ὁ θεῖος Ἑρμόλαος κρυπτόμενος ἦν, ὃν αὐτὸς θεασάμενος· Τί ἧκες ἐνταῦθα, τέκνον, καὶ τίνος χάριν ; διεπυνθάνετο. Καὶ ὅς· Ὁ βασιλεὺς, ἔφη, καλεῖ σε, κύριέ μου πρεσβύτα. Ὁ δὲ γινώσκειν ἔλεγε τοῦτο, ἐπεὶ καὶ ὁ καιρὸς πάρεστι τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν κἀμὲ καὶ θανεῖν, ὥς μοι τῆς νυκτὸς ταύτης αὐτὸς δεδήλωκεν. Ὡς οὖν ἀπελθόντες τῷ βασιλεῖ παρέστησαν, προσχὼν ἐκεῖνος τῷ πρεσβύτῃ τίς τε εἴη καὶ τί ὄνομα αὐτῷ ἤρετο. Ὁ δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἔφη καὶ τὸ Χριστιανὸς εἶναι οὐκ ἀπεκρύψατο. Εἶτα ἐρομένου τοῦ βασιλέως, εἰ καὶ ἄλλους ἔχοι Χριστιανοὺς σὺν αὐτῷ, φιλαλήθης ὢν ἐκεῖνος, Ἕρμιππόν τε καὶ Ἑρμοκράτην οὓς εἶχεν, εἴρηκεν. Τούτους οὖν ἀχθῆναι καὶ σὺν Ἑρμολάῳ παραστῆναι αὐτῷ κελεύσας, ἐπεὶ παρέστησαν· Ὑμεῖς ἐστε, ἔφη, οἱ τὸν Παντολέοντα τῆς τῶν θεῶν ἀπεστήσατε θρησκείας ; Οἱ δέ· Τοὺς ἀξίους ὁ Χριστὸς οἶδε καλεῖν πρὸς τὸ φῶς. Καὶ ὁ βασιλεύς· Ἀφέντες τὸ κενολογεῖν, ἔφη, εἴπερ

[9] Psal. IX, 17. [10] Psal. XCIII, 1.

βούλεσθε καὶ τῆς προτέρας ταύτης αἰτίας ἀπολυθῆναι καὶ τοῖς παρ' ἡμῶν φιλουμένοις καὶ τῶν πρώτων ἠξιωμένοις τιμῶν συνταγῆναι, πεισθῆναι τοῦτον παρασκευάσατε τοῖς θεοῖς θῦσαι. Οἱ δέ· Πῶς ἂν τοῦτο δράσειαν, εἶπον, οἱ πρώτους ἑαυτοὺς πείσαντες μὴ ἀποστῆναι Χριστοῦ μηδὲ κωφοῖς εἰδώλοις θυσίαν προσενεγκεῖν; Ταῦτά τε εἰπόντες καὶ εἰς οὐρανοὺς ὄμματα αἰσθητά τε ἅμα καὶ νοητὰ ἦραν. Οὕτω δὲ εὐχομένοις ἐπιφαίνεται ὁ Σωτήρ, καὶ ὁ τόπος εὐθὺς ὅλος κλόνῳ καὶ σεισμῷ βάλλεται.

A annumerari, efficite ut ei persuadeatur diis sacrificare. Illi vero, Quomodo, inquiunt, hoc fecerimus qui primum nobis persuaserimus Christum non deserere, nec surdis simulacris offerre sacrificium? Hæc dixerunt, et sensus et mentis oculos in cœlos sustulerunt. Sic precantibus autem apparet Salvator: et totus statim locus agitatur et movetur.

ΚΔ'. Ὁ δέ γε ταῖς ἀληθείαις διασεσεισμένος τὸν νοῦν βασιλεὺς τοὺς θεοὺς ἔφη ἀγανακτήσαντας σεῖσαι τὴν γῆν; πρὸς ὃν ὁ μάρτυς μάλα συνετῶς καὶ γενναίως· Εἰ δὲ καὶ αὐτοὺς συμβαίη τοὺς θεούς σου καταπεσεῖν· Οὔπω πέρας εἶχεν ὁ λόγος, καί τις τῶν τοῦ βασιλέως παραγενόμενος ἦν ἄγγελος ἐκείνῳ τῆς συμφορᾶς· Οἱ θεοί, ὦ βασιλεῦ, λέγων, ἔπεσόν τε καὶ συνετρίβησαν. Οὕτως οἱ φοβεροὶ καὶ τὴν γῆν σείοντες, πτῶμα ἔκειντο πονηρόν, τοῖς οὐχ ὁμοίως τυφλοῖς οὐδὲ αὐτόχρημα λίθοις πολλοῦ γέλωτος ἀληθῶς ἄξιοι. Ἕτερος μὲν οὖν καὶ βραχείας ἀπολαύων φρενὸς καὶ μὴ τῇ μορφῇ μόνῃ τοῦ μὴ κτῆνος εἶναι φανερῶς πιστευόμενος κἂν ἐπέγνω τὸν ἀψευδῆ Θεὸν καὶ ποιεῖν ταῦτα δυνάμενον· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος· ἀλλ' εἴ τι βελτίων ὑπῆρχε καὶ ὅσον ἀπώνατο ἀπὸ τῆς θεοσημίας, ἀπὸ τῶν ἔργων εὐθὺς δῆλος γίνεται. Αὐτίκα γὰρ τῶν μὲν τριῶν ἁγίων ἐκείνων μετὰ τὸ πολλὰ τούτους κολάσαι τὸν διὰ ξίφους θάνατον διακρίνει· Παντολέοντα δὲ τὸν μέγαν τῷ δεσμωτηρίῳ κατὰ τὸ παρὸν δίδωσι. Τὰ μὲν οὖν ἀναιρεθέντα τῶν μαρτύρων σώματα οὕτω κείμενα Χριστιανοῖς ἐμέλησεν ἀνελέσθαι καὶ ὡς προσῆκον ἦν αὐτὰ θάψαι.

XXIV. Emotæ autem revera mentis imperator dicebat, deos indignatos movisse terram. Cui martyres prudenter admodum et fortiter: Si contigerit ipsos quoque deos tuos, inquiunt, una cadere? Nondum finita erat oratio, et quidam ex ministris imperatoris accessit ad illum, nuntius calamitatis: Dii, dicens, o imperator, ceciderunt et contriti sunt. Sic B illi terribiles et terram quatientes, jacebant in terram dejecti tristi casu, iis qui non erant æque cæci et plane lapides, ridiculi. Atque alius quidem, qui vel parum habuisset prudentiæ, et non ei sola forma obstaret, ne aperte crederetur esse pecus, Deum verum agnovisset, et qui posset hæc facere, sed non ille: qui quantum melior evasisset, et quantam utilitatem ex pietate percepisset, statim ex rebus ipsis aperit. Statim enim tres illos sanctos, postquam eos multis affecisset suppliciis, damnat capitis. Magnum autem Pantoleonem interim mittit in carcerem. Atque martyrum quidem sic interfectorum corpora curæ fuit Christianis tollere, et ea, ut par erat, sepelire.

ΚΕ'. Παντολέοντα δὲ ἀπὸ τῆς εἱρκτῆς καλέσας ὁ βασιλεύς· Δοκεῖ σοι, ἔφη, ὅτιπερ ζῶν τὰς ἐμὰς χεῖρας δυνήσῃ διαφυγεῖν, εἰ μὴ προσελθὼν πρότερον θύσῃς τοῖς θεοῖς, καὶ ταῦτα τοῦ διδασκάλου σου Ερμολάου, Ἑρμίππου τε καὶ Ἑρμοκράτους τὸ καλὸν ἤδη μαθόντων καὶ τοῖς θεοῖς θυσίαν προσενεγκόντων, οἳ καὶ ἀμοιβὴν τῆς εὐπειθείας, τὸ πρῶτοι εἶναι νῦν ἐν τῷ παλατίῳ παρ' ἡμῶν εἰλήφασιν; Εἴπερ οὖν καὶ σὺ τὴν καλὴν αὐτῶν ζηλώσας μεταβολὴν θύσεις, τότε ὄψει, Παντόλεον, οἷος ἐγὼ βαρὺς ὢν τῷ κολάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας, παρὰ πολὺ τῶν πειθομένων ὑπάρχω τῷ εὐγνωμονεῖν, θεραπεύειν φιλοτιμότατος· τοῦτο δὲ κατὰ πολλὴν ἔφη τὴν κακοήθειαν, ὅσα πρὸς τὸ πεισθῆναι, φημὶ, τοὺς ἁγίους. Πῶς γάρ, οὓς ἤδη φθάσας ἀνεῖλεν; Ἀλλ' ἵνα τῷ ὁμοίῳ δελεάσῃ τὸν ἐκ Θεοῦ φωτιζόμενον, ὅθεν οὐδὲ λαθεῖν ἴσχυσεν, ἀλλ', Ἴδω τούτους καὶ αὐτός, εἴρηκε, βασιλεῦ, πρὸ τοῦ σοῦ προσώπου παρισταμένους· Ὁ μέντοι Μαξιμιανὸς ἔτι τοῦ δολιοῦσθαι καὶ μηδὲν ὑγιὲς λέγειν οὐκ ἀφιστάμενος (ἔθετο γὰρ καὶ τὸ σέβας καὶ τὴν ἐλπίδα ψεῦδος, κατὰ τὸν μέγαν Ἡσαΐαν φάναι, καὶ τῷ ψεύδει ἔκρινε σκεπασθήσεσθαι), Οὐ πάρεισιν ἐνταῦθα, ἔφη, ἀλλὰ κατὰ χρείαν τινὰ καλοῦσαν εἰς ἑτέραν πόλιν παρ' ἡμῶν ἐξεπέμφθησαν. Ὁ δὲ μάρτυς· Καὶ ἄκων, ἔφη, τἀληθὲς εἴρηκας ὁ τὸ ψεῦδος φιλῶν· ἐν οὐρανοῖς γάρ εἰσι νῦν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ πόλει διάγοντες.

C XXV. Pantoleonem autem cum imperator vocasset e carcere: Putasne, inquit, te posse vivum meas manus effugere, si non accedens prius diis sacrificaveris? idque cum doctor tuus Hermolaus, Hermippusque et Hermocrates id, quod bonum est, mutati jam didicerint, et diis sacrificium obtulerint, qui etiam a nobis obedientiæ acceperunt remunerationem, ut sint primi in palatio? Si ergo tu sacrificaveris, eorum pulchram imitatus mutationem, tunc videbis, Pantoleon, quam ego, qui sum gravis in puniendis iis qui non parent, sim liberalis et munificus in benefaciendo iis qui parent. Hoc autem dicebat maligne et malitiose (quod attinet, inquam ad sanctos) ad illi persuadendum. Quomodo enim, quos jam ante interfecerat? sed ut inescaret eum, D qui a Deo illuminabatur. Quamobrem nec latere potuit; sed: Eos ipse quoque videam, inquit, o imperator, ante tuam astantes faciem. Maximianus autem nondum cessans fraude agere (posuit enim ipse quoque spem mendacium, ut dicam cum magno Isaia [11], et statuit se mendacio tegere): Non adsunt hic, dixit, sed aliqua necessaria de causa missi sunt a nobis in aliam civitatem. Martyr autem: Vel invitus, inquit, verum dixisti, cum diligas mendacium; sunt enim nunc in cœlis, degentes in civitate Dei.

[11] Isa. XXVIII, 15.

XXVI. Cum vero nullum non movisset lapidem, lapidum adorator, videret autem eum nihil de sua remittere constantia, et neque cedere assentationibus, nec verborum suasionibus, nec donorum promissis, nec suppliciorum minis, neque aliquo alio ex iis quæ vel delinire, vel perterrere possunt, abduci a pietate, ubi eum adhuc flagellis vehementer cecidisset, non quod speraret se aliquid posse efficere sed, ut expleret suam animi libidinem, ut gladio mortem subiret, eum condemnat: et deinde post mortem pulchrum corpus igni mandari; is, inquam, condemnat, qui æterno igne vere erat dignus. Ducebatur itaque athleta ad locum consummationis, commissus manibus lictorum. Quo quidem cum venisset, et esset ejus animus plenus gaudio (sciebat enim ex quibus afflictionibus quales eum essent excepturæ voluptaes), psallebat hoc Davidicum: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea: et enim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam. Dominus justus concidet cervices peccatorum*[12]. Deinde facit hic quoque Deus miraculum non minus prioribus miraculis. Oleæ enim plantæ eum alligant, collum autem ejus quidam ense ferit, Statim autem ferri quidem conversa est acies ceræ similis, mansit autem collum sicut erat ab initio, sectionis nullum penitus habens signum.

XXVII. Ea de causa tremor invasit occisores, et accedentes ei fiunt supplices, quem prius existimabant ne dignum quidem esse apud eos vivere: cujus etiam pedes speciosos prehensantes, quid non dicebant, quid non faciebant, audaciæ petentes veniam, et in Christum fidem aperte confitentes? Ille autem non solum, quod ad se attinet, remittit, sed etiam eis a Christo perfectam petit remissionem. Quamobrem vocem quoque audiit de cœlis confirmantem, consummanda ea quæ petiverat, eumque non amplius esse vocandum Pantoleonem, sed Panteleemonem. Res autem, dicebat ea vox, nomini conveniet. Plurimi enim per te consequentur misericordiam. Hanc vocem cum ille audiisset et de iis quibus dignus erat habitus, certior factus esset, conversus, jussit lictores facere, quod eis imperatum fuerat. Illi autem renuebant, et judicabant hoc esse minime tolerandum. Cum vero instaret martyr, facerent quod a tyranno eis imperatum fuerat, aperte dubitantes, et quid facerent ignorantes, seipsos utrisque dividunt, nempe pietati, et sancti viri jussui. Et cum omnia prius membra essent deosculati, quamqne eum revererentur et colerent, satis testati essent, beatum ejus caput deinde ense amputant vicesimo septimo Julii. Quod quidem, ut arbitror, non potuissent, si ille non annuisset, ut qui nollet a martyrii magna dignitate excidere

XXVIII. Suntque rursus miracula miraculis consequentia, eo, qui glorificabatur, glorificante eum, qui propter ipsum hæc pati delegit. Lac enim flu-

[12] Psal. cxxviii, 1-4.

ΚϚʹ. Ἐπεὶ δὲ, τὸ τοῦ λόγου, πάντα λίθον κινήσας ὁ τῶν λίθων προσκυνητὴς ἀνένδοτον αὐτὸν ἑώρα καὶ πάσης πέτρας στεῤῥότερον καὶ οὔτε κολακείαις, οὐ λόγων πειθοῖ, οὐ δωρεῶν ἐπαγγελίαις, οὐ τιμωριῶν ἀπειλαῖς, οὐκ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἢ θέλγειν, ἢ φοβεῖν δυναμένων τῆς εὐσεβείας παρατρεπόμενον, μάστιξι καὶ ἔτι σφοδραῖς αἰκισάμενος, οὐδὲν πλέον ἐλπίζων ἀνύειν, ἀλλὰ τῷ θυμῷ χαριζόμενος, τὸν διὰ ξίφους θάνατον καὶ αὐτὸν καταχρίνει, εἶτα καὶ μετὰ τέλος πυρὶ τὸ καλὸν σῶμα παραδοθῆναι, ὁ τοῦ αἰωνίου πυρὸς ὄντως ἄξιος. Ἤγετο τοιγαροῦν εἰς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον χερσὶ δημίων ὁ ἀθλητὴς πιστευθείς. Ἔνθα δὴ καὶ γενόμενος καὶ χαρᾶς ὅσης πλησθεὶς τὴν ψυχὴν (ᾔδει γὰρ ἐξ οἵων θλίψεων οἷαι τοῦτον διαδέξονται ἡδοναὶ) τὸ Δαυϊτικὸν τοῦτο ὑπέψαλλε λέγων· Πλεονάκις ἐκπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου· καὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησάν μοι· ἐπὶ τὸν νῶτόν μου ἐτέκταινον οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν· Κύριος δίκαιος συνέκοψεν αὐχένας ἁμαρτωλῶν. Εἶτα θαυματουργεῖ κἀνταῦθα Θεὸς, οὐδὲν τῶν προλαβόντων θαυμάτων ἔλαττον. Ἐλαίας μὲν γὰρ αὐτὸν προσδεσμοῦσι φυτῷ· παίει δέ τις αὐτοῦ τὸν αὐχένα ξίφει. Εὐθὺς δὲ τὸ μὲν τοῦ σιδήρου στόμα κηρῷ ἐοικὸς ἀνεστρέφετο, ἔμεινε δὲ ὁ αὐχὴν ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἦν μηδ' ὁτιοῦν ἔχων τομῆς σύμβολον.

ΚΣʹ. Τρόμος ἐπὶ τούτῳ λαμβάνει τοὺς φονευτὰς, καὶ προσελθόντες ἱκέται γίνονται τοῦ μηδὲ ζῆν παρ' αὐτοῖς ἀξίου, ἀλλὰ τὸ θανεῖν ἀτίμως κατακριθέντος, οὗ καὶ τῶν ὡραίων ποδῶν ἐχόμενοι, τί μὲν οὐκ ἔλεγον, τί δὲ οὐκ ἐποίουν συγγνώμην τε τῆς τόλμας αἰτούμενοι καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν διαῤῥήδην ὁμολογοῦντες; Ὁ δὲ οὐκ ἀφίησι μόνον, τόγε εἰς αὐτὸν ἧκον, ἀλλὰ καὶ παρὰ Χριστοῦ τούτοις τελείαν αἰτεῖται τὴν ἄνεσιν, ὅθεν καὶ ἀκούει φωνῆς οὐρανόθεν αὐτήν τε τὴν τελείωσιν βεβαιοῦσαν τῶν αἰτηθέντων, καὶ ὡς Οὐκ ἔτι Παντολέων, ἀλλὰ Παντελεήμων ἔσῃ καλούμενος καὶ τὰ πράγματα συμφθέγξονται τῷ ὀνόματι· πλεῖστοι γὰρ ἐλέους διὰ σὲ τεύξονται. Ταύτης ἐκεῖνος τῆς φωνῆς ἀκουστὴς γενόμενος καὶ οἵων ἠξιώθη βεβαιωθεὶς, ἐπιστραφεὶς ποιῆσαι τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐπέταττε· οἱ δὲ ἀνένευον καὶ ἥκιστα τοῦτο ἀνεκτὸν ἔκρινον εἶναι. Ἐπεὶ δὲ ὁ μάρτυς ἐπέκειτο ἢ μὴν γενέσθαι τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου φανερῶς ἀποροῦντες καὶ μὴ ἔχοντες ὅ τι δράσουσιν, ἀμφοτέροις μερίζουσιν ἑαυτοὺς τῷ τε τῆς εὐσεβείας πράγματι καὶ τῷ ὑπὸ τοῦ ἁγίου κελευομένῳ· καὶ φιλήσαντες πᾶν μέλος πρότερον καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὸ σέβας ἱκανῶς γνωρίσαντες, εἶτα καὶ ξίφει τὴν μακαρίαν τέμνουσι κεφαλὴν, εἰκάδα ἑβδόμην ἄγοντος Ἰουλίου μηνὸς, οὐκ ἂν, οἶμαι, τοῦτο δυνηθέντες, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἐπένευε, τοῦ μεγάλου τῆς μαρτυρίας ἀξιώματος ἐθέλων μὴ ἐκπεσεῖν.

ΚΗʹ. Καὶ πάλιν θαύματα θαύμασιν ἀκολουθεῖ, δοξάζοντος τοῦ δεδοξασμένου τὸν δι' ἐκεῖνον ταῦτα προῃρημένον παθεῖν. Γάλα γὰρ ἀντὶ αἵματος εὐθὺς

ἐῤῥύη, καὶ τὸ τῆς ἐλαίας φυτὸν ᾧ προσεδέθη ἅπαν A τῷ καρπῷ βρῖθον ἐδείκνυτο. Ὅπερ εἰς γνῶσιν τῷ τυραννοῦντι ἐλθὸν, ἐκκοπῆναί τε τὸ φυτὸν προστάττει καὶ τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος παραδοθῆναι πυρὶ, ὥσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐκελεύσθη. Οὐκ ἔτι μὲν οὖν οἱ πιστεύσαντες στρατιῶται πρὸς τὸν βασιλέα ὑπέστρεψαν, πολλὴν ὠμότητα τούτου κατεγνωκότες καὶ τὸ τῶν μάγων πρὸς Ἡρώδην ζηλώσαντες, δοξάζοντες δὲ Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ μάρτυρα διετέλουν· ἀλλὰ καὶ τῶν πιστῶν τινες συνελθόντες ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἔξω τῆς πόλεως, ἔνθα καὶ τὴν τελείωσιν ὁ μάρτυς ὑπέστη, τὸ ἱερὸν ἐκείνου σῶμα ἐν προαστείῳ σχολαστικοῦ τινος (Ἀδαμάντιος αὐτῷ ὄνομα) ὁσίως καὶ ἱερῶς κατέθεντο, εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ βασιλείας, ᾗ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν B αἰώνων. Ἀμήν.

xit protinus pro sanguine, et planta oleæ, cui fuerat alligatus, conspecta est tota fructu onusta. Quod quidem cum venisset ad tyranni notitiam, jubet plantam excindi, et corpus martyris igni tradi, sicut etiam prius jusserat. Atque milites quidem, qui crediderant, non amplius reversi sunt ad imperatorem, eum condemnantes magnæ crudelitatis, et quod Magi Herodi fecerunt, imitantes; Deum autem et ejus martyrem perpetuo glorificabant. Quin etiam cum quidam fideles convenissent in eo ipso loco extra civitatem, in quo martyr subiit consummationem, sacrum illud corpus in suburbano cujusdam scholastici (erat autem ei nomen Adamantius) sacrosancte deponunt: in gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, cui est una divinitas, et regnum: cui convenit honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ.

—

CERTAMEN

SANCTI MARTYRIS CALLINICI.

(Latine apud Surium ad diem 29 Julii; Græcus textus nunc primum prodit ex cod. ms. Paris (*ancien fonds.*) n. 1475, sæc. XI EDIT.).

—

Α'. Τῆς εἰδωλικῆς μανίας ἐπικρατούσης καὶ C πάντα ἐπινεμομένης καὶ διαφθειρούσης, δαίμοσι μὲν πονηροῖς τὸ θεῖον σέβας ἐπεφημίζετο, Θεῷ δὲ τῷ κτίστῃ τῶν ὅλων καὶ δημιουργῷ οὔτε προσέχειν οἱ τῇ δυσσεβείᾳ προστετηκότες ἐβούλοντο, οὔτ' ἀπονέμειν τιμὴν τὴν προσήκουσαν· τὰς γὰρ ψυχὰς πηρωθέντες οἱ τὸ κατ' εἰκόνα λαχόντες παρὰ Θεοῦ, τὸ μὲν τῆς ἀληθείας ἀπεστράφησαν φῶς μύσαντες τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος ἐπίγνωσιν, τῷ δέ γε τῆς πλάνης προσέδραμον σκότει, μητ' αὐγασθῆναι τῇ τῆς χάριτος αἴγλῃ θελήσαντες, μήθ' ὅλως ἐντωπῆσαι καὶ κατιδεῖν πανταχοῦ ἡπλωμένην τὴν ἀκτῖνα τῆς γνώσεως· πολλὴν γάρ τινα καὶ ζοφώδη καταχέας τῶν ἀνθρώπων ὁ πονηρὸς ἄγνοιαν καὶ τούτους παντοίως ὑποποιησάμενος, τοῦ μὲν ἀληθινοῦ καὶ μόνου διέστησε Θεοῦ καὶ ἀπήγαγεν, εἰδώλοις δὲ D κωφοῖς καὶ ἄλλοις αἰσχίστοις ἀφομοιώμασι λατρεύειν ἀνέπεισε καὶ τιμᾷν, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ὁλοσχερῶς ἕλῃ καὶ παραστήσεται. Ἀλλ' οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ φυλάσσων ἡμᾶς καὶ φρουρῶν Κύριος τὴν ὅλην αὐτοῦ καὶ καθ' ἡμῶν ἐμπλῆσαι δυσμένειαν, οὐδὲ τοσοῦτον καταναιδεύσασθαι, ὡς πάτημα πάντας ποιῆσαι

I. Cum simulacrorum invalesceret insania, et omnia exederet et corrumperet, malis quidem dæmonibus divinus honor attribuebatur: Deo autem creatori et opifici universorum neque animum volebant adhibere, qui erant dediti impietati, neque ei, quem par est, honorem tribuere. Nam cum mutilatis essent animis ii quibus obtigerat ut fierent ad Dei imaginem, veritatis quidem lucem aversabantur, conniventes oculis ad ejus, qui illos fecerat, agnitionem: currebant autem ad tenebras erroris, neque volentes illustrari splendore suæ gratiæ, neque omnino contra intueri et aspicere ubique diffusum radium cognitionis. Nam cum multam et tenebricosam effudisset malignus in homines ignorationem, et eos omnino in suam redegisset potestatem, a vero quidem et solo Deo disjunxit et abducit: surda autem et muta simulacra turpissime persuasit colere et adorare, ut sic eos omnino expugnaret et subjugaret. Sed qui nos custodit et servat Dominus, non concessit ei, ut omnino suum in nos impleret odium: neque se adeo impudenter gereret, ut nos omnes concul-

caret. Multi enim eum vicerunt, et omnes ejus vires perdiderunt. Domini enim amore inflammatis eorum animis, et totis ejus qui est potens, charitate confirmatis, ad bellum gerendum adversus inimicum strenue et audacter processerunt, omnibus quidem membris lacerati, et carnis compagibus resoluti, recreationem autem ac delicias ea quæ magnos dolores afferunt, tormenta existimantes : quos adhuc certaminum sanguine distillantes accepit Christus agonotheta. Puræ namque ei oblati sunt hostiæ, et victimæ voluntariæ. Propter quæ communis superatus inimicus, cecidit admirabili quodam casu illis spectantibus. Cum eo congressus magnus quoque athleta, et corona redimitus Callinicus, cujus luctam et certamina in præsenti prosequitur oratio, usque adeo derisit ea quæ sunt ejus terribilia, ut tanquam infantem prima statim lucta prostraverit, et humi affixerit. Sed ejus quidem egregii viri omnia singulatim dicere et referre nec ulla posset oratio, nec quæ ab eo gesta sunt, auditione fuerunt accepta ab omnibus, ut possint omnia proferri ab omnibus. Quædam autem pauca, et quæ eorum qui audierunt, minime fugiunt memoriam (etenim interfuerunt quidem, cum decertaret martyr, et viderunt nonnulla eorum quæ fiebant), præsenti oratione tradentur memoriæ. Sic enim et nostro satisfaciemus desiderio, et athletæ afferemus brevem laudem martyrii.

II. Hic ergo divinus et magnus Callinicus, in bona et rerum omnium fertili Ciliciæ regione natus, fuit præclare educatus, Deum quidem omnium Salvatorem et effectorem ab infantia confitens et honorans, simulacra autem, nullo sensu prædita et plane surda abhorrens et habens odio. Qui cum etiam vellet pietatem ubique disseminare, usus est multis et longis peregrinationibus, vitam quidem dignam religione exercens, vitæ autem institutum exornans religione. Fidem enim in Christum non solum in sinu ferre, sed etiam publice prædicare, pium esse exstimans, cognitus fuit a multis magister veritatis : quos perinde ac quidam magnes trahebat ap seipsum, et avertebat ab errore. Ab ejus enim, tanquam alicujus sirenis, dulcissimo verborum capti sono ii qui audiebant, statim deducebantur ad fidei agnitionem, pulchra ei effecti præda.

III. Cum vero multos vicos et civitates obiens, pervenisset Ancyram Galatiæ civitatem magnam, et populo frequentissimam (erat autem verbum divinum in ea explicans et dividens), et multi ex iis qui tunc illic erant, fuissent ejus doctrinæ participes, accensa est ab aliquibus in eum invidia et odium inconsideratum. Qui enim divinas insolenter despiciebant admonitiones, et aversati quidem erant veritatem, tanquam terra autem petricosa semen verbi non admittebant, fidei præconem accusant apud eum, qui tunc erat præses civitatis, virum quidem plenum impietate, plenum item

A αὐτῷ. Πολλοὶ γὰρ οἱ τοῦτον καὶ νικήσαντες καὶ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ὀλέσαντες δύναμιν. Τῷ γὰρ τοῦ Δεσπότου φίλτρῳ τὰς ψυχὰς πυρωθέντες, οἷς ὁ θεῖος ἔρως ἐνέσκηψε καὶ ὅλους αὐτοὺς τῇ ἀγάπῃ τοῦ δυνατοῦ ἐπιῤῥώσαντες, εὐθαρσῶς καὶ γενναίως πρὸς τὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐχώρησαν πόλεμον· πάντα μὲν τὰ μέλη κοπτόμενοι καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἁρμονίας παραλυόμενοι, ἄνεσιν δὲ μᾶλλον ἢ τρυφὴν τὰς πολυωδύνους βασάνους ἡγούμενοι, οὓς ἔτι καὶ τὰ τῶν ἀγώνων περιστάζοντας αἵματα ὁ ἀγωνοθέτης Χριστὸς προσελάβετο, θύματα ἄμωμα προσενεχθέντες αὐτῷ καὶ σφάγια ἐθελούσια, ἐφ' οἷς ὁ κοινὸς ἡττηθεὶς δυσμενὴς πτῶμα πέπτωκε τοῖς ὁρῶσιν ἐξαίσιον. Τούτῳ συμπλακεὶς καὶ ὁ μέγας ἀθλητὴς καὶ στεφανίτης Καλλίνικος, οὗ τοὺς ἄθλους καὶ τὰ πα- B λαίσματα ὁ νῦν λόγος διέξεισιν, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ τῶν φοβερῶν κατεγέλασεν, ὡς οἷα παῖδα νήπιον ἐκ πρώτης εὐθὺς πάλης καταβαλεῖν καὶ εἰς γῆν καταῤῥάξασθαι. Ἀλλὰ πάντα μὲν τὰ τοῦ γενναίου λέγειν τε ἀνὰ μέρος καὶ διηγεῖσθαι, οὔτε λόγος ἐστὶν ὁ πᾶσιν ἐναργῶς ἐπιέναι δυνάμενος, οὔτ' ἐν πολλῶν ἀκοαῖς τὰ τούτῳ ἐνηχήθη πεπραγμένα, ὡς ἂν καὶ πᾶσι πάντα γένοιτο ἔκφορα. Ὀλίγα δέ τινα καὶ ὅσα τὴν μνήμην τῶν ἀκουσάντων οὐ διαπέφευγεν (ἐπεὶ καὶ παρῆσάν τινες ἀγωνιζομένῳ τῷ μάρτυρι, ἔνια τῶν γινομένων θεώμενοι) διὰ τοῦ παρόντος λόγου ὑπομνήματι στήσεται. Οὕτω γὰρ τόν τε ἡμέτερον πόθον ἀφοσιωσόμεθα, καὶ τῷ ἀθλητῇ βραχὺν τὸν τοῦ μαρτυρίου εἰσοίσομεν ἔπαινον.

Β'. Οὗτος τοίνυν ὁ θεῖος καὶ μέγας Καλλίνικος ἐν τῇ Κιλίκων καὶ φὺς καὶ τραφεὶς, χώρας εὐφόρου καὶ τὰ πάντα χρηστῆς, ἀγωγῆς ἔλαχεν ἀστείας καὶ ὑπερφυοῦς, Θεὸν μὲν τὸν πάντων Σωτῆρα καὶ ποιητὴν ἐκ πρώτης ἅμα τριχὸς ὁμολογῶν καὶ τιμῶν, εἴδωλα δὲ τὰ ἀναίσθητα καὶ κωφὰ βδελυττόμενος καὶ μισῶν, ὃς καὶ τὴν εὐσέβειαν ὑποσπείρειν βουλόμενος πανταχοῦ, ὁδοιπορίαις ἐκέχρητο συχναῖς καὶ μακραῖς, βίον μὲν ἐπάξιον ἀσκούμενος τοῦ σεβάσματος, τὴν δέ γε πολιτείαν ἐπικοσμῶν τῷ σεβάσματι· τὴν γὰρ εἰς Χριστὸν πίστιν οὐκ ἐγκόλπιον μόνον φέρειν, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ κηρύττειν ἡγούμενος εὐσεβὲς, πολλοῖς τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἐγνωρίζετο, οὓς δὴ καὶ ὡς εἴ τις μαγνῆτις εἷλκέ τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ τῆς πλάνης ἀπέστρεφε. Τούτου γὰρ τῆς ἡδίστης τῶν λόγων ἠχοῦς οἷα Σειρῆνος ἀψευδοῦς ἁλόντες, οἱ D ἀκροώμενοι πρὸς τὴν τῆς πίστεως εὐθὺς ἐζωγροῦντο ἐπίγνωσιν, καλὸν αὐτῷ γενόμενοι θήραμα.

Γ'. Ὡς δὲ πολλὰς κώμας καὶ πόλεις περιϊὼν καὶ τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας κατείληφε πόλιν οὕτω μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον (ἣν δὲ τὸν θεῖον λόγον ὑφαπλῶν κἀν ταύτῃ καὶ διαμένων) πολλοί τε τῶν ἐκεῖσε τῶν αὐτοῦ διδασκαλιῶν μετειλήφεσαν, φθόνος ἀνήφθη πρός τινων καὶ μῖσος ἀλόγιστον κατ' αὐτοῦ. Οἱ γὰρ ἀπειροκάλως τῶν θείων ἔχοντες παραινέσεων καὶ ἀπεστραμμένοι μὲν τὴν ἀλήθειαν, ὡς γῆ δὲ πετρώδης τὸν τοῦ λόγου σπόρον μὴ δεχόμενοι, ἐνδιαβάλλουσι τὸν τῆς πίστεως κήρυκα τῷ τηνικαῦτα τῆς πόλεως προστατεύοντι, ἀνδρὶ πλήρει μὲν ἀσεβείας ὄντι, πλήρει δὲ θυμοῦ καὶ ὠμότητος.

Σακερδὼς τούτῳ ὄνομα, ᾧ καὶ θᾶττον ὁ ἀθλητὴς προσαχθεὶς, εἰς ὄψιν τε αὐτῷ παραστάς· Τί, φησὶν ὁ θρασὺς ἄρχων καὶ ἀλαζὼν πρὸς τὸν ἅγιον, κατὰ τοσούτου κράτους μόνος τῶν ἄλλων τολμᾷς αὐθαδάζεσθαι, καὶ ταῦτα ἔπηλυς ὢν καὶ οὐχ ἡμεδαπὸς, πάντων ὑποκυπτόντων καὶ θύσιας τοῖς θεοῖς προσαγόντων καὶ αὐτοὺς εὐμενεῖς ἔχειν σπευδόντων, δι' ὧν ἡμῖν πάντα δωρεῖται τὰ κάλλιστα ; Ἀλλὰ σύ γε οὐ μόνον οὐ προσέρχῃ θύσων αὐτοῖς καὶ ἐξιλεωσόμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσιέναι βουλομένους ἀφιστᾷς καὶ λόγοις φενακίζῃ ἐπαγωγοῖς, μήτε σώματος μεγέθει θαῤῥῶν, μήτε περιβολῇ ἀξιώματος. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ πράως οὕτω καὶ προσηνῶς ἀπεκρίνατο.

ira et crudelitate. Ei autem erat nomen Sacerdos Ad quem cum productus esset athleta, et venisset in ejus conspectum : Quid, inquit audax et arrogans præses sancto, adversus tantam potentiam audes solus ex aliis te insolenter gerere, idque cum sis advena, et non nostras, omnibus se submittentibus, et diis sacrificia offerentibus, et eos studentibus habere benevolos ac propitios, per quos nobis donantur, quæcunque sunt optima et pulcherrima ? Sed tu quidem non solum non accedis diis sacrificaturus, et eos placaturus : sed eos etiam ab instituto dimovens, qui volunt accedere, verbis ad inducendum accommodatis decipis, neque corporis fretus magnitudine, neque auctoritate ulla aut dignitate. Cui martyr Christi sic mansuete respondit et placide :

Δ'. Ἐγὼ μὲν ἄνθρωπος εἶναι ὁμολογῶ εὐτελὴς τὸ φαινόμενον καὶ μικρός· περιφέρω δὲ ἐν τῷ ὀστρακίνῳ μου τούτῳ σκεύει τὸν ἐμὸν πολύτιμον ὂν καὶ θησαυρ μαργαρίτην Χριστὸν, τὸν Κύριόν μου καὶ Σωτῆρα Ἰησοῦν, οὗ δοῦλός εἰμι, ᾧπερ ῥίφην ἀπὸ γαστρὸς, ὃς πλοῦτος ἐμοὶ καὶ καύχημα καὶ ἰσχὺς δι' ὧν ἥδιστα ἐμοὶ καὶ τερπνὰ τὰ τοῦ βίου ἅπαντα ἀλγεινά. Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, ὦ ἡγεμὼν, εἰ τοιούτου Δεσπότου ὢν, σπεύδω καὶ ἀγωνίζομαι, ὅπως τε αὐτὸς τοῦ ἰοῦ τῆς κακίας ἐμαυτὸν ἀποξέσαιμι, καθ' ὅσον οἷόν τε συντηρήσας ἀλώβητον, καὶ ὅπως τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης τοὺς ἠπατημένους ἐκσπάσαιμι καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσάξαιμι. Ὁ γὰρ ἐξάγων ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ (ᾗ φησι τὰ θεόπνευστα λόγια) σώσει μὲν ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Εἴθε οὖν ἐπείθου μοι καὶ αὐτὸς τὴν μὲν παροῦσαν ἀπάτην καταλιπεῖν, τῷ δέ γε τῆς ἀληθείας φωτὶ προσδραμεῖν. Ἔγνως γὰρ ἂν τότε ὡς ἀληθῶς, τί μὲν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ Δεσπότης, τί δὲ τὰ παρ' ὑμῶν εἴδωλα καὶ κωφὰ, ἃ ψυχῆς ἀτεχνῶς ὄλεθρος καὶ ἀπώλεια.

IV. Ego quidem me fateor esse hominem specie B humilem et pusillum : circumfero autem in hoc meo vase fictili pretiosum meum thesaurum, et margaritam Christum Dominum meum et Salvatorem Jesum, cujus sum servus : cui projectus sum ab utero, qui est mihi divitiæ, gloriatio et virtus, per quæ sunt mihi delectabilia et longe jucundissima quæcunque sunt in vita aspera et molesta. Non est ergo mirum, o præses, si cum talis sit mihi Dominus, contendo et decerto, ut et ipse me a vitii rubigine expoliam, me integrum et sincerum, quoad ejus fieri potest, conservans, utque ab errore idolorum eos, qui sunt decepti, avellam, et adducam ad veritatem. *Qui* enim *abducit peccatorem ab errore viæ suæ* (ut dicunt divinitus inspirata Eloquia) *servabit animam a morte* C *et operiet multitudinem peccatorum* [1]. Atque utinam tu quoque a me persuadereris præsentem quidem relinquere deceptionem, ad veritatis autem lucem accedere. Tunc enim revera cognovisses, quid sit universorum quidem Deus et Dominus : quid autem, quæ sunt apud vos simulacra, quæ revera sunt animæ exitium et interitus.

Ε'. Τούτων ἀκούσασα τῶν λόγων ἡ φαύλη ψυχὴ καὶ μισόκαλος, ἀκατασχέτου λίαν ὑπεπλήσθη θυμοῦ, καὶ τῷ ἁγίῳ βλοσυρὸν ἐνιδὼν καὶ δριμύ· Ἔοικάς μοι, φησὶ, τὸν θάνατον τῆς ἡδίστης ζωῆς προτιμᾷν καὶ διὰ τοῦτο ῥήμασιν ἀπονενοημένοις κέχρησαι κατὰ τῶν θεῶν, συνείρων ἀπνευστὶ τὰ παιδαριώδη ταῦτα καὶ μάταια· ἀλλ' ἴσθι ὡς οὐδέν σε τούτων ὀνήσει οὐδέ τίς σε τῶν ἐμῶν ἐξελεῖται χειρῶν οὐδ' ὃν ἐπαγγέλλῃ Σωτῆρα σὸν καὶ Θεόν. Πάντα γάρ σου διαψηλαφήσω τὰ μέλη, καὶ πᾶν εἴ τι πικρὸν ἐπάξω σοι κολαστήριον, ὡς ἂν αὐτῇ πείρᾳ γνῷς, ὅσον τὸ ἀπειθεῖν τοῖς κρατοῦσι κακὸν, καὶ ὅσαις ὑπεύθυνοι τιμωρίαις οἱ τοὺς θεοὺς μυκτηρίζοντες καὶ τὴν αὐτῶν λατρείαν ἀπαναινόμενοι. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς θαρσαλεώτερον ἀτενίσας· Μὴ μέλλε, εἶπε, μηδ' ἀναδύου, ἀλλ' ἑτοίμαζε ταχέως πάντα σου τὰ τῶν βασανιστηρίων ὄργανα· ἡκέτωσαν αἱ μάστιγες, τὸ ξίφος, τὸ πῦρ, ὁ τροχὸς, καὶ ὅσα σοι ἄλλα πρὸς τιμωρίαν ἐπινενόηται· ἐμοὶ γὰρ ἓν μόνον φοβερὸν καὶ φρίκης ἄξιον, τὸ φοβηθῆ-

V. Hæc cum mala audisset anima, et quæ, quæ sunt honesta, habet odio, ea quæ contineri non poterat ira fuit repleta, et sanctum torve intuens : Mihi, inquit, videris mortem vitæ præferre jucundissimæ, et ideo adversus deos verbis usus es insolentibus, et amentiam tuam significantibus, hæc puerilia et inania contexens, et vano spiritu proferens : sed scias futurum, ut nihil horum tibi prosit, neque te : aliquis ex D meis manibus eripiat, ne is quidem, quem tu profiteris Deum et Salvatorem. Omnia enim tua membra contrectabo, et quodcunque est acerbum, tibi inferam supplicium : ut ipsa scias experientia, quantum sit malum non parere iis qui dominatum obtinent, et quam multis sint pœnis obnoxii ii qui deos subsannant, et eorum cultum repudiant. Quem martyr audacius fixis intuens oculis : Noli, inquit, differre, nec protrahere : sed cito para omnia tormentorum instrumenta. Veniant flagella, ensis, ignis, rotæ, et quæcunque alia excogitata fuerunt

[1] Jac. v, 20.

ad supplicia. Est enim mihi unum solum terribile et formidandum, ne quid timeatur plusquam Deus, et ab ea quæ illic est, separer beatitudine. Alia autem omnia, quæ meo corpori intuleris, voluptatem mihi potius reputabo, quam cruciatum, propter meum in Deum amorem.

A ναί τι πρὸ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν χωρισθῆναι μακαριότητος. Τὰ δ' ἄλλα πάντα, ὅσα ἂν τῷ ἐμῷ ἐπάξαις σώματι, ἡδονή μοι μᾶλλον ἢ τιμωρία διὰ τὸν πρὸς Θεὸν λελόγισται ἔρωτα.

VI. Tunc præses cum desperasset fore ut mutaretur, jubet ei totum corpus cædi nervis crudelissimis. Qui cum cæderetur, clamabat præco : Agnosce deos, Callinice, et eos invoca, ut te ab hoc tormento eximant. Ille autem tam leniter plagas accipiebat, ut ne videretur quidem omnino pati : tantum abest, ut concideret, aut flecteretur, ad Deum solum totam mentem dirigens, et ei constanter agens gratias, pro quo hæc pati delegerat. Et quo magis videbat corpus sanguine diffluere, eo magis subsannabat eos qui verberabant, quod non plures et vehementiores ei plagas inferrent. Sunt eæ enim, inquit, longe minores et imbecilliores, quam ego exspectavi, et quam sim tolerare paratus. Propter quæ majori furore percitus Sacerdos, jubet eum pendere a ligno, et ferreis laniari ungulis. Quem cum etiam circumstetissent lictores agrestes et crudeles, scrutati sunt totam compagem corporis, nulli corporis parti parcentes. Dixisses eum habere naturam lapidis, aut aliquam aliam eorum, quæ sunt dura et repugnantia, cum vidisses eum nulla affici molestia, nec ullo frangi dolore. Sic eum mutavit ejus amor in Christum, ut ejus, quam habebat, oblivisceretur naturæ. Tantum enim abfuit, ut summo tormento succumberet, ut, voce libera irrideret et ludificaretur tyrannum. Qua de causa videbatur hic quidem inexpugnabilis, ille autem pudore affectus, et sola quadam inani se exsultatione jactitans.

Ϛ'. Τότε ὁ ἡγεμὼν τὴν μεταβολὴν ἀπελπίσας προστάσσει νεύροις ὠμοτάτοις κατὰ παντὸς τοῦ σώματος τύπτεσθαι, ᾧ καὶ τυπτομένῳ ἐπεβόα ὁ κήρυξ· Ἐπίγνωθι, Καλλίνικε, τοὺς θεοὺς καὶ αὐτοὺς ἐπικάλεσαι, ὅπως σε ταύτης τῆς βασάνου ἐξέλωνται. Ὁ δὲ οὕτως ἀτρέμας ἐδέχετο τὰς πληγάς. ὡς μηδὲ πάσχειν ὅλως δοκεῖν, πολλοῦ γε δεῖ καταπίπτειν ἢ ἐπικάμπτεσθαι, Θεῷ μόνῳ τὴν ὅλην τείνων διάνοιαν καὶ αὐτῷ ἐπιμόνως εὐχαριστῶν, ἀνθ' οὗ ταῦτα παθεῖν εἵλετο, καὶ B ὅσῳ μᾶλλον ἑώρα τοῖς αἵμασι τὸ σῶμα κατάῤῥυτον, τοσούτῳ τοὺς τύπτοντας ἐμυκτήριζεν, ὅτι μὴ πλείους αὐτῷ καὶ σφοδροτέρας τὰς πληγὰς ἐπιφέροιντο. Ἐλάττους γὰρ αὗται, φησὶ, καὶ ἀδρανεῖς κατὰ πολὺ ὧν προσεδόκησα καὶ πρὸς ἃ παρεσκεύασμαι. Ἐφ' ᾧ καὶ πλέον ὁ Σακερδὼς ἐκμανεὶς, ἀναρτᾶσθαι αὐτὸν ἐπὶ ξύλου κελεύει καὶ σιδηροῖς τοῖς ὄνυξι ξαίνεσθαι, ὃν καὶ δήμιοι περιστάντες ἄγριοι καὶ ὠμοὶ τὴν ὅλην ἁρμονίαν τοῦ σώματος διηρεύνησαν, μηδενὸς τῶν τῆς σαρκὸς μορίων φεισάμενοι. Εἶπες ἂν αὐτὸν λίθου φύσιν ἢ τινα ἄλλην ἔχειν τῶν ἀντιτύπων τε καὶ στεῤῥῶν τὸ ἀνάλγητον αὐτοῦ τεθεαμένος καὶ ἀτέραμνον, οὕτως αὐτὸν ὁ πρὸς Χριστὸν ἔρως ἠλλοίωσεν, ὡς καὶ αὐτῆς ἐπιλαθέσθαι ἧς εἴληχε φύσεως. Τοσοῦτον γὰρ ἀπεῖχε τῇ ὑπερβαλλούσῃ ταύτῃ ὑποκατακλίνεσθαι βασάνῳ, ὡς καὶ πεπαῤῥησιασμένῃ ἤδη φωνῇ ἐπιτωθάζειν τὸν τύραννον καὶ αὐτῷ ἐπιγελᾷν· ἐφ' ὧν οὗτος μὲν ὡρᾶτο ἀκαταγώνιστος, ἐκεῖνος δ' ᾐσχυμμένος καὶ μόνῳ τῷ διακένῳ φρυάγματι βρενθυόμενος.

VII. Cum autem omnino desperasset stolidus, ad hoc ultimum conversus est supplicium, quod solus, vel cum admodum paucis excogitavit et invenit : quod quidem erat signum ejus furiosæ et amentis animæ. Nam cum crepidas clavis acutis confixisset, jubet alligari pedibus martyris, et imperat iis qui eum abducebant, lictoribus, ut tractus iniret viam Gangram usque. Ut autem majores et acriores ei afferrentur dolores ex perforatione clavorum, cum alios lictores collocasset in equis pernicissimis, cogebat ante eos currere athletam clavis confixum. Omnino vel ad solum spectaculum fractus esset omnis animus, ne apertis quidem oculis hæc ferens aspicere. Sed non ille immanis, et corde plane lapideo, aut natura est ullo modo commotus, aut dolorem reputavit insuperabilem : sed tanquam iis quæ gerebantur, insultans, præsidebat superbus, impiam suam animam implens talibus spectaculis. Qui etiam jussit lictoribus, ut simul atque dictam accensent civitatem, vehementissimam fornacem accenderent, et sanctum in eam injicerent : ut etiam qui illic sunt, aiebat, viderent ejus inobedientiam

Ζ'. Ὡς δὲ τοῖς ὅλοις ἀπεγνώκει ὁ μάταιος, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην ταύτην τιμωρίαν ἐτράπετο, ἢ μόνος ἢ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις καὶ διενοήσατο καὶ ἐξεῦρε σύμβολον οὖσαν τῆς ἐμπλήκτου αὐτοῦ καὶ παραφόρου ψυχῆς. Κρηπῖδας γὰρ ἥλοις ὀξέσι διαπερνήσας ὑποδεσθῆναι προστάσσει τὸν μάρτυρα καὶ τοῦτον συρόμενον τὴν μέχρι Γαγγρῶν βαδίζειν ὁδὸν τοῖς ἐπάγουσιν αὐτὸν δημίοις παρήγγειλεν· Ὡς ἂν δὲ μείζους αὐτῷ ὀδύναι καὶ δριμύτεραι ἐκ τῶν τῆς ἥλων γένοιτο διατρήσεως, D ἑτέρους δημίους ἵπποις ἐπιβιβάσας ὠκυτάτοις καὶ ταχινοῖς, θέειν ἔμπροσθεν αὐτῶν τὸν τοῖς ἥλοις διαπεπαρμένον ἀθλητὴν κατηνάγκαζε. Πάντως καὶ πρὸς μόνην τὴν θέαν ἐκλάσθη ἂν πᾶσα ψυχὴ μηδ' ἀνεῳγόσιν ὀφθαλμοῖς τοιαῦτα γέρουσα καθορᾷν· ἀλλ' οὐχ ὁ λιθοκάρδιος καὶ ἀπηνὴς ἤ τι πρὸς τὴν φύσιν ἔπαθεν ἢ τὸ τῆς ὀδύνης ἐλογίσατο ἀνυπέρβλητον, ἀλλ' ὡσανεὶ τοῖς δρωμένοις ἐπεντρυφῶν, προυκάθητο σοβαρὸς, τὴν ἀνοσιουργὸν αὐτοῦ ψυχὴν τοιούτων θεαμάτων κατεμπιπλῶν· ὅς γε καὶ τοῖς δημίοις παρεκελεύσατο ἅμα τῷ ἐπιβῆναι τῆς εἰρημένης πόλεως, κάμινον σφοδροτάτην ἐκκαῦσαι καὶ ταύτῃ τὸν ἅγιον ἐμβαλεῖν, ὡς ἂν καὶ οἱ ἐκεῖ, φησὶ, τὸ ἀπειθὲς αὐτοῦ θεάσοιντο καὶ ἀπόσκληρον, ἐπεὶ κἂν ταύτῃ τῇ πόλει

πολλοὺς, ὡς ἀνέγνωμεν, τῆς τῶν θεῶν λατρείας ἀπέστησεν.

Η'. Ὁ οὖν μεγίστου Χριστοῦ ἀθλητὴς τὴν κατάκοπον ταύτην ἀγόμενος ὁδὸν, εἶχε τὴν ἄνωθεν χάριν ἐπιῤῥωννύουσαν αὐτὸν καὶ ὑποστηρίζουσαν, ᾧ καὶ θᾶττον ὁ δρόμος ἠνύετο καὶ τῆς τῶν ἵππων ταχυτῆτος ὀξύτερον. Οἷα γὰρ κοῦφος καὶ εὔδρομος μετὰ τῶν σιδηροδέτων ἐκείνων κρηπίδων διέθεεν, ὑποψάλλων ἐκεῖνα τὰ τοῦ Δαβίδ· Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχεν μοι. Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος, καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου, καὶ τό· Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Ὡς δὲ μίλια ἑξήκοντα τρέχων διήνυσε καί τινα τόπον Ματρίκα οὕτω λεγόμενον κατείληφε, θαυματουργεῖ τι ἐν ἐκείνῳ παράδοξον καὶ ἐξαίσιον. Τῶν γὰρ ἀπαγόντων αὐτὸν δημίων δίψει τὰς γλώσσας καταφρυσσομένων καὶ τῇ τε ὑπερβολῇ τοῦ πνίγους (ἦν γὰρ τῶν μηνῶν ὁ Ἰούλιος) τῇ τε ταλαιπωρίᾳ τῆς ὁδοῦ ἐκλείψειν μόνον οὐ μελλόντων καὶ μήτε ὕδατός ποθεν ἐπιφαινομένου, ὅθεν τὸ δίψος ἰάσαιντο καὶ ἑαυτοὺς λειποθυμοῦντας ἐπαναχτήσαιντο, μήτ' ἄλλης μηχανῆς εἰς θεραπείαν τοῦ πάθους εὑρισκομένης, πάντων ἀπογνόντες πρὸς μόνον τὸν ἅγιον ἐπεστράφησαν, τοῖς αὐτοῦ ποσὶ προσπίπτοντες καὶ αὐτῷ τοιαῦτα σὺν δάκρυσι λέγοντες· Μὴ μνησθῇς τῶν ἡμετέρων κακῶν, ἅγιε, μηδὲ ἐνθυμηθῇς ὅσα ἐν σοὶ πεπαρῳνήκαμεν, ἀλλὰ τούτων πάντων ἀμνηστίαν λαβὼν, βοήθησον ἡμῖν κινδυνεύουσι καὶ δὸς ὕδωρ διψώσαις ψυχαῖς καὶ τῇ βίᾳ ἐκτετηγμέναις τοῦ καύσωνος· ἀνάλωται γὰρ ἡμῖν ἡ φυσικὴ νοτὶς, ἐξέλιπεν, ὡς ὁρᾷς, ἡ ἰσχὺς, ὁ καύσων ὑπὲρ κεφαλῆς. Πάντα ὁμοῦ συνέσχεν ἡμᾶς τὰ δεινὰ, ἃ σοῦ μόνου ἐστὶ μεταβαλεῖν καὶ ἰάσασθαι.

Θ'. Ταῦτα τῶν δημίων λεπτῷ καὶ ἀτόνῳ λεγόντων τῷ φθέγματι, ἔλεον τούτων λαμβάνει ὁ συμπαθέστατος, καὶ ἑαυτὸν εἰς ἱκεσίαν τρέψας, ἐπεκαλεῖτο τὸν ἀμνησίκακον Θεὸν καὶ ἐδέετο μὴ παριδεῖν τοὺς τοσαύτῃ πιεζομένους ἀνάγκῃ, ἀλλ' οἰκτειρῆσαι καὶ ὕδωρ πιεῖν παρασχεῖν, ὥσπερ πάλαι τὸν ἐν ἐρήμῳ λαὸν, καὶ τῇ δίψῃ κεκαυμένους παραμυθήσασθαι· καὶ, ὢ τοῦ θαύματος! ἅμα τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου καὶ προσευχῇ, ὕδωρ ἀπό τινος πέτρας ῥυὲν καὶ τοῦτο ἀφθόνως βλύσαν, ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς, τῶν τε δημίων τὰ καταφρυγέντα ἀνέψυξε στόματα τοῦ καινοῦ ἐκείνου καὶ ποτίμου νάματος ἐμπλησθέντα, καὶ τοῖς ἑξῆς πᾶσι πλήσμιον ἐτηρήθη τὸ πόμα καὶ ἀέναον. Οὐ γὰρ ἐπέλιπεν ἐκ τότε ῥέον καὶ μηδέποτε δαπανώμενον. Τοιαύτη τοῦ μάρτυρος ἡ πρὸς τὸν Θεὸν παῤῥησία καὶ δύναμις· οὕτω τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζει ὁ Κύριος. Ὁ γὰρ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ τρέφων ἅπαντας τῇ τροφῇ πονηρούς τε καὶ ἀγαθοὺς, τί θαυμαστὸν εἰ καὶ ἐν τοῖς ἀνδράσι τούτοις καίπερ οὖσι τὸν τρόπον

A atque contumaciam : quoniam in ea quoque civitate multos, ut accepimus, abduxit a cultu deorum.

VIII. Ille ergo magnus Christi athleta per hanc viam ductus laboriosam, habebat supernam gratiam eum confirmantem et sustentantem : a quo etiam perficiebatur cursus celerius, quam ab illis equis, quamtumvis pernicibus. Nam perinde levis, ac si fuisset ad cursum expeditus, cum illis ferro alligatis percurrebat crepidis, psallens illa Davidis : *Exspectans exspectavi Dominum, et attendit mihi. Et eduxit me de lacu miseriæ, et de luto fæcis. Et statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos*[2]. Et illud : *Dominus illuminatio mea et Salvator meus, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo*[3]? B Postquam autem currens peregit sexaginta stadia, et pervenit ad quemdam locum, qui dicebatur Matrica, facit in eo quoddam insigne miraculum. Nam cum lictoribus, qui eum abducebant, linguæ siti torrerentur et æstu immodico (erat enim mensis Julius), et propter viæ molestiam propemodum deficerent, et nec aqua alicunde appareret, qua sitim sedarent et se exanimatos recrearent, et nec alia inveniretur ratio, qua malo afferrent remedium, omni spe abjecta, ad solum sanctum conversi sunt, ad ejus pedes provoluti, et hæc ei dicentes cum lacrymis : Ne recorderis nostrorum malorum, o sancte, nec veniant in mentem nostræ in te contumeliæ. Sed eorum omnium oblitus, fer nobis opem periclitan- C tibus, et da aquam sitientibus animabus, et quæ sunt vi æstus liquefactæ : consumptus enim est nobis humor naturalis. Defecit, ut vides, virtus, æstus imminet capiti. Nos omnia simul opprimunt mala, quæ tuum est solius mutare et curare.

IX. Hæc dicentibus lictoribus tenui et imbecilla voce, eorum movetur misericordia vir maxime misericors : et cum se convertisset ad preces, invocavit Deum, qui injuriarum et malorum obliviscitur, ne eos despiciatur tanta oppressos necessitate : sed misereatur, et aquam eis bibendam præbeat sicut olim populo, qui erat in solitudine, et eos consoletur qui sunt adusti siti. Simul autem cum sancti D invocatione et precibus (o miraculum !) aqua ex quadam petra effluens, et tanquam ex fonte copiose scaturiens, et lictorum torrida ora refrigeravit, repleta illo novo et copioso fluento, quod posteris est conservatum plenum et perenne. Non enim defecit fluens ab eo tempore et nunquam est consumptum. Talis fuit martyris ad Deum fiducia et virtus. Ita eos, qui glorificant ipsum, Deus glorificat. Qui enim solem suum oriri facit super justos et injustos, et nutrit omnes tam malos, quam bonos[4], quid mirum, si his etiam viris, licet sint moribus sævi, et cædes spirantes, abunde

[2] Psal. XXXIX, 2, 3. [3] Psal. XXVI, 1. [4] Matth. V, 45.

suppeditarit suam misericordiam? Qui cum etiam, ut diximus, abunde bibissent ex illa aqua quæ affluxerat, et suos recreassent et erexissent animos, perrexerunt iter facere, sequente eos quoque martyre. Quod cum totis septuaginta stadiis confecissent, Gangram pervenerunt, sicut eis imperatum fuerat.

X. Cæterum lictores non lubentes quidem (habebant enim ante oculos martyris beneficium), sed victi metu eorum, qui obtinebant dominatum (habebant enim animos molles et flexibiles et hiantes ad ea sola quæ videbantur), festinarunt facere id, quod jussi fuerant, eos maxime incitante martyre ut abiret celerius ad eum quem cupiebat. Quocirca cum fornacem succendissent, et sanctum prope statuissent, jam lætantem et exsultantem in eam injecerunt. Qui cum etiam ultimis verbis Deum laudasset, et in certaminis consummatione egisset gratias, in manus Domini tradidit spiritum, et ad eam quæ illic est, transiit beatitudinem, vicesimo nono mensis Julii. Sed tu quidem, o beate, martyrum decus et ornamentum, sic e vita egressus, et præmiorum stigmatibus decoratus, nunc purus sedes cum Christo sponso purissimo, in hoc te oblectans et exhilarans, et corona gloriæ ab eo coronatus. Memento autem nostri quoque deinceps, qui te colimus, et hoc sacrum tuum festum celebramus: et da nobis, ut æquabiliter et sine ulla offensione transigamus vitæ asperitatem: ut cum non obruti enataverimus ex hoc mari tentationum, in portum quietis appellamus, ipsum habentes gubernatorem tuis intercessionibus Dominum nostrum et Salvatorem Christum: quem decet omnis honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

A φονικοῖς, τὸν αὐτοῦ ἐπεδαψιλεύσατο ἔλεον; Οἵ καὶ ἀφθόνως ἐκ τοῦ καταῤῥεύσαντος ἐκείνου ὕδατος πεπωκότες, ὡς ἔφαμεν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀναζωπυρήσαντες, εἴχοντο τῆς ὁδοῦ, ἑπομένου αὐτοῖς καὶ τοῦ μάρτυρος, ἣν καὶ ἑβδομήκοντα ὅλοις σταδίοις συμπεράναντες τὴν Γάγγραν ἤδη κατέλαβον, καθὰ τούτοις προσέτακτο.

Γ· Ἀλλ' οἱ δήμιοι εὐλαβούμενοι (εἶχον γὰρ ἤδη πρὸ ὀμμάτων τὴν εὐεργεσίαν τοῦ μάρτυρος), φόβου δὲ ὅμως τοῦ παρὰ τῶν κρατούντων ἡττώμενοι (ἄλλως τε καὶ ψυχὰς ἔχοντες ἐκλύτους καὶ μαλακὰς καὶ πρὸς μόνα κεχηνυίας τὰ ὁρώμενα) τὸν κελευσθὲν ποιῆσαι ἠπείγοντο, μάλιστα καὶ τοῦ μάρτυρος παρορμῶντος αὐτοὺς ὡς ἂν θᾶττον ἀπίῃ πρὸς τὸν ποθούμενον. Ὅθεν καὶ κάμινον ὑπανάψαντες καὶ πλησίον τὸν B ἅγιον περιστήσαντες, χαίροντα ἤδη καὶ ἀγαλλιώμενον, ταύτῃ ἐνέβαλλον, ὃς καὶ ῥήμασι τελευταίοις τὸν Θεὸν ὑμνήσας, καὶ αὐτῷ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγῶνος τελειώσει εὐχαριστήσας ταῖς τοῦ Δεσπότου χερσὶ τὸ πνεῦμα παρέδωκε καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἀπέβη μακαριότητα, εἰκάδα ἐνάτην τοῦ Ἰουλίου ἄγοντες. Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ μαρτύρων ἐντρύφημα καὶ καλλώπισμα, οὕτω καὶ βιοὺς καὶ μεταστὰς καὶ τοῖς στίγμασι τῶν ἄθλων ὡραϊσθεὶς, νυν καθαρὸς τῷ καθαρωτάτῳ νυμφίῳ παρίστασαι Χριστῷ, ἐνηδόμενος τούτῳ καὶ ἐπευφραινόμενος καὶ τῷ τῆς δόξης στεφάνῳ παρ' αὐτοῦ ταινιούμενος, μέμνησο δὲ καὶ ἡμῶν λοιπὸν τῶν τιμώντων σε καὶ τὴν ἱεράν σου ταύτην ἑορταζόντων πανήγυριν, καὶ δίδου ἡμῖν ὁμαλῶς καὶ ἀπροσκόπως τὴν τοῦ βίου διανῦσαι τραχύτητα, ὡς ἂν ἄκλυστοι τὴν τῶν πειρασμῶν διανηξάμενοι θάλασσαν τοῖς τῆς C ἀναπαύσεως λιμέσι καθορμισθείημεν, αὐτὸν ἔχοντες κυβερνήτην διὰ τῶν σῶν πρεσβειῶν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα Χριστὸν, ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VITA

SANCTI ET JUSTI EUDOCIMI.

(Apud Surium ad diem 29 Julii. Græcum textum non invenimus.)

I. Eudocimi, qui convenienter suo nomini ex Deo laudem est assecutus, vitam bonum est exponere. Hinc enim simul voluptas et utilitas non redit solum ad expositores, sed multo magis ad auditores; non solum quod se ostenderit vehementem amatorem virtutis, et quod est honestum, statim elegerit ab ineunte ætate; cum multis enim aliis fuit hic vitæ zelus ei communis: sed quod in illo præcipuum et pene singulare, vel omni, vel magna ex parte excelluit, ejus in mundo fuit supra mundum vita: et quod cum viveret in medio tumultuum, et harum rerum instabilium, quæ om- D nibus tempestatibus sordibusque plenæ sunt, puram et tranquillam, et minime inquinatam suam conservaverit animam: et ostenderit esse timidi et pusilli animi, mundi fugam persequi, et adjutrice uti solitudine, perinde ac si quis in maris tranquillitate navigans, et absque ullis fluctibus ventisque vehementibus, velit vocari peritus navigationis, et intelligens eorum quæ ad mare pertinent. Quoniam ergo illius vita est exemplar sufficiens, cum omnibus, ut semel dicam, qui virtutis studium sibi vendicant, ut iis qui in mundo vivunt, et mundo (ut cum divino Paulo dicam) uti solum

[1] I Cor. vii.

non abuti eligunt, dicantur res illius, et virorum bonorum animis apponatur mensa divina, et opsonia, quæ nunquam consumuntur.

II. Sanctus ergo Eudocimus genus quidem duxit ex Cappadocibus, piorum parentum pia soboles. Quorum alter quidem Basilius, Eudocia autem nomine, quæ genuerat, erant genere insignes, opibus abundantes, illustresque auctoritate. Patriciorum enim dignitate clarus erat Basilius. Cum tam præclaros autem generis fontes haberet filius, non tam visus est nobilis ex parentibus, neque tantam ex eis accepit gloriam, quantam ipse præclaris suis factis ex se nobilitatam suis attulit parentibus. Nam filios quidem, qui ex claris orti sunt parentibus, permultos invenies : parentes autem talium filiorum, qui in medio mundo vitam nulli reprehensioni affinem transegerunt, admodum paucos. Ille ergo doctrinæ et disciplinis jussus attendere, magnum in his posuit studium, non verberibus, non terroribus, non aliquo alio indigens ex iis quæ possunt puerilem ad res honestas excitare socordiam : sed ipse erat sibi stimulus ex propensione et animi alacritate ad ea quæ bona sunt. Multo autem magis invigilabat lectioni divinorum eloquiorum, et assidue in eis versabatur, adeo ut ipse quoque caneret cum divino Davide : *Exsultabo ego super eloquia tua, ut qui invenit spolia multa* [2]. Et : *Quam dilexi legem tuam, Domine : tota die meditatio mea est* [3]. Propterea ei reputatum est supra millia auri et argenti[4], juxta divinum Prophetam, dico Davidem. Et Dei eloquia dulcia gutturi ejus fuerunt, et supra mel ori ejus [5].

III. Vacabat autem divinis templis et assidue ad ea veniebat. Et cum ejus æquales et familiares dediti essent venationibus, et equorum cursibus, et aliis adolescentum studiis, ille ea ægre ferebat, et ab eis minime movebatur, et nulli cedebat ex iis quæ juvenilibus blandiuntur cupiditatibus. Jucunde vero et libenter versabatur Eudocimus, aut in domo orationis, aut in lectione divinorum Eloquiorum, per quæ studebat seipsum reddere templum Deo dignum ut qui nihil ostenderet injucundum, nihil turpe ex deformitate animi perturbationum, et in eas collato studio. Non res adversæ, non secundæ, non aliquid ex iis quæ animum possunt aut efferre, aut deprimere, fuit satis validum ad eum a suo instituto dimovendum : sed dexteris et sinistris armis (ut dicit Paulus [6]) dextere utebatur, et ea materiam faciebat philosophiæ. Quin etiam cum viam sæpe ingrederetur, tam quæ ferebat ad regiam, quam quæ in ullum alium locum mentem simul et linguam habebat intentam operi : hanc quidem canentem Psalmos Davidis, illam autem attendentem, et quæ dicebantur intelligentem, et jubenti ipsi Davidi parentem. Non enim id ei, quod multis, usuveniebat, qui psallunt quidem, sed non intelligunt : quique cum iis quæ dicunt, ipsi prius pugnant, et re ipsa aperte contradicunt, cum procul ab iis quæ dicuntur, aberret eorum animus. Temperantiam autem, quæ vere publica est, et pulchritudine alias excellit virtutes, sic amavit, et ab ea ita aperte est superatus, ut eam in vita sociam, et quæ secum habitaret, delegerit, et audacter cum Job diceret non hoc solum : *Oculum meum non est cor consecutum* [7], sed etiam, quod illo est majus, pactum fecisse cum oculis, nullo modo intellexisse super virginem [8] : et usque adeo vitaverit cum muliere colloqui, ut soli matri non esset prohibitum ad eum accedere, quam in magna habebat veneratione : ut qui non solum maternis, sed virtutis etiam cederet legibus. Præter eam autem nulli licebat mulieri cum eo omnino loqui, aut ad eum adire.

IV. Cum temperantia vero conjunxit etiam eleemosynam, cum pulcherrima eam quæ est maxime hilaris : adeo ut illius quidem lumine illustraretur facies, hujus autem oleo cor pinguefieret, essetque et mundus et misericors : adeo ut altitudo, quæ procedit ex puritate, ad proximum (ut par est) ex consensu se inclinans, in tuto esset. Tam splendide autem attendebat eleemosynæ, et eam ita amplectebatur, ut non solum superfluis, sed etiam necessariis se pie gereret : et non parce seminaret, sed in benedictionibus : et non solum pecuniis, sed etiam carnibus, si ex iis pauperibus dari posset auxilium minime parceret, idque admodum hilari, promptoque et alacri animo, motus dilectione in Deum et proximum. Fructus enim charitatis, est in fratrem misericordia, adeo ut ipse promptior esset ad dandum, quam ille ad accipiendum, qui opus habebat misericordia : et cum dedisset, ipse magis lætaretur, et plus se juvari crederet, quam is, qui acceperat, quomodo res vere habebat. Majores enim sunt divinæ gratiæ, quam humanæ, quas ipse larga manu emebat largius illinc scaturientes. Et, ut semel dicam, orphanorum erat pater Eudocimus, curator viduarum, indumentum nudorum, panis esurientium, animarum quæ ægritudine gravabantur solatium.

V. Is cum et ab imperatore honores, et quæ est ad tempus, gloriam assequeretur propter virtutem, nihil ex eo lædebatur, ut cujus nec calor animæ tepesceret, neque ad cursum spiritualem fieret impetus hebetior : sed potius eam quoque Deo ascribens gratiam, hinc sumebat occasionem majoris in ipsum desiderii, et eum colendi promptius et alacrius. Certe cum esset electus, ut præesset parti exercitus Cappadocum, et moraretur circa id, quod vocatur Charsianum, gerebat magnam curam populi, ut qui non solum de eis esset paterne sollicitus, sed eas etiam, quæ erant inter se invicem, ut solent, controversias solveret, nullam in partem propendente trutina justitiæ : et judicans orphanum (ut dicam cum Isaia), [9] et vi-

[2] Psal. CXVIII, 162. [3] ibid. 97. [4] ibid. 72. [5] ibid. 103. [6] II Cor. VI, 7. [7] Job. XXXI, 7. [8] ibid. 1. [9] Isa. I, 17.

ret. Cum autem consulerent, qui aderant, ut in profundum maris jaceretur sanctus (nam etiam post decessum Christianis ejus invidebant reliquias), audiens imperator est persuasus, et jubet gravissimum lapidem ejus collo alligari, et sic in mare immitti. Curæ autem fuit ministris, ut cito id, quod eis imperatum fuerat, exsequerentur ; Deo vero, ut manum præberet adjutricem ei qui propter ipsum patiebatur. Quod quidem etiam factum videre licuit. Nam illi quidem cum ad mare venissent, et ejus collo lapidem alligassent, in profundum transmittunt. Christus autem cum in priore Hermolai forma rursus apparuisset, effecit, ut lapis quidem, non secus atque folium arboris, mari supernataret : illum vero, non secus atque magnum prius Petrum, manu deducens, fecit pedibus ambulare super fluctus. Ipse enim, qui redimebat et servabat, ipse erat, cujus in mari viæ, et in multis aquis semitæ et vestigia, ut divinus ait David [7], non sunt cognita. Ingrediebatur ergo Pantoleon ille admirabilis, et jam erat in littore, laudem contexens ei qui servaverat, dignam pia illius anima, et rebus admirabilibus. Quem cum sic vidisset salvum præter spem imperator : Quid hoc est, inquit, Pantoleon, mare quoque tuis superasti præstigiis ? Ille autem : Etiam mare, inquit, fecit, quod jussum est a Domino. Ei etenim cedit mare et terra, et quæcunque sunt, ei magis cedunt, quam tibi imperatori, qui nunc ad tempus serviunt.

XIX. Ad hæc tyrannus, volens potius male persuadere, quam bene persuaderi et salutariter, jubet omne genus feras produci adversus virum egregium. Quæ cum adductæ essent, et illum prope statuisset, partim quidem ei metum incutiens, partim autem fingens se moveri misericordia, et in omnem se partem versans, ut persuaderet : Hæ, inquit, o Pantoleon (ei feras ostendens), adductæ sunt propter te et tuum interitum. Si tui ergo ulla moveris misericordia (ego enim tuæ curam gero formæ et ætatis), velis persuaderi, et videri esse prudens et cordatus, ut qui possis vitam morti præferre, lætitiam doloribus, ignominiæ gloriam et delicias. Cui sanctus : Si antequam essem expertus Dei, quam mei suscipit defensionem, a tuis verbis non potui persuaderi : nunc ex quo sum tantum consecutus auxilium, persuadebor? Cur me ferarum crudelitate perterrefacere quæris, o imperator ? Qui enim satellitum tuorum ad torquendum paratas manus inutiles effecit et imbecillas, et ignem reddidit frigidum, et plumbum in aquam transmutavit, et ipsum mare constrinxit compedibus, poterit omnino feras quoque mansuefacere, et eas nobis efficere ovibus mansuetiores.

XX. Cum ergo non parens Christi martyr, esset pugnaturus cum bestiis, ut qui levius esse reputas-

A τοῦ ζῆν ἀπαλλάξει. Ἐπεὶ δὲ συνεβούλευον οἱ παρόντες, βυθῷ θαλάσσης παραδοθῆναι τὸν ἅγιον (ἐφθόνουν γὰρ καὶ μετὰ τέλος τῶν αὐτοῦ λειψάνων Χριστιανοῖς), ἀκούων ὁ βασιλεὺς ἐπείθετο· καὶ κελεύει λίθον ὅτι βαρύτατον τοῦ τραχήλου αὐτοῦ ἐκδεθῆναι καὶ οὕτως τῷ πελάγει ἐναφεθῆναι. Ἔμελεν οὖν τοῖς ὑπηρετοῦσι μὲν τάχιον ἐκπληρῶσαι τὸ προσταχθὲν, τῷ δὲ Θεῷ βοηθῆσαι τῷ δι' αὐτὸν πάσχοντι, ὅπερ δὴ καὶ γενόμενον ἦν ὁρᾷν. Οἱ μὲν γὰρ προσωτέρω θαλάσσης ἐλθόντες, αὐτὸν ἀφιᾶσι, τὸν λίθον ἐξάψαντες τοῦ τραχήλου. Ὁ δὲ Χριστὸς τῇ προτέρᾳ μορφῇ πάλιν Ἑρμολάου ἐπιφανεὶς, τὸν μὲν λίθον ἴσα δὴ καὶ φύλλῳ τῇ θαλάσσῃ ἐπιπλεῖν παρεσκεύασεν, ἐκεῖνον δὲ χειραγαγῶν, οἷα καὶ Πέτρον τὸν μέγαν πρότερον πεζεύειν ἐποίει κατὰ κυμάτων· B αὐτὸς γὰρ ὁ λυτρούμενός τε καὶ σώζων αὐτὸς ἦν, οὗ ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ὁδοὶ καὶ ἐν πολλοῖς ὕδασιν αἱ τρίβοι καὶ τὰ ἴχνη, κατὰ τὸν θεῖον Δαυὶδ, οὐκ ἐγνώσθησαν, Ὥδευε τοιγαροῦν Παντολέων ὁ θαυμαστὸς καὶ ἤδη ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν ᾔει, αἶνον τῷ σεσωκότι πλέκων, αὐτοῦ τε τῆς φιλοθέου ψυχῆς καὶ τῶν ἐκείνου θαυμασίων ἐπάξιον. Ὃν θεασάμενος οὕτω παρ' ἐλπίδα σωθέντα ὁ βασιλεύς· Τί τοῦτο, ἔλεγε, Παντόλεον ; καὶ τῆς θαλάττης ταῖς γοητείαις κατεκράτησας ; Ὁ δέ· Καὶ ἡ θάλασσα, ἔφη, τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τοῦ δεσπόζοντος αὐτῆς εἴργασται. Εἴκει γὰρ αὐτῷ θάλασσά τε καὶ γῆ καὶ πάντα τὰ ὄντα μᾶλλον εἴκουσιν, ἢ σοὶ, Βασιλεῦ, οἱ νῦν προσκαίρως ὑπηρετοῦντες.

C ΙΘ'. Πρὸς ταῦτα ὁ τύραννος, πεῖσαι μᾶλλον κακῶς ἢ πεισθῆναι καλῶς τε καὶ σωτηρίως βουλόμενος, θῆρας παραχθῆναι παντοδαποὺς κατὰ τοῦ γενναίου κελεύει· ὧν ἐνεχθέντων, ἐγγὺς ἐκεῖνον παραστησάμενος καὶ τοῦτο μὲν φόβον αὐτῷ ἐμποιῶν, τοῦτο δὲ καὶ ὡς οἰκτείρων φαίνεσθαι μηχανώμενος καὶ παντοῖος πρὸς τὸ πείσειν γινόμενος· Οὗτοι, ἔφη, δείξας αὐτῷ τοὺς θῆρας, διὰ σὲ καὶ τὴν ἀπώλειάν γε τὴν σὴν παρήχθησαν, Παντόλεον· εἴ τι οὖν οἰκτείρεις σαυτὸν (κήδομαι γάρ σου καὶ ὥρας καὶ ἡλικίας), πεισθῆναι θέλησον καὶ ὀφθῆναι φρένας ἔχων καὶ νοῦν, ἅτε προκρίνειν δυνάμενος θανάτου ζωὴν, ὀδυνῶν εὐφροσύνας, ἀτιμίας πάσης δόξαν τε καὶ τρυφάς. Πρὸς ὃν ὁ ἅγιος· Εἰ πρὸ τοῦ πεῖραν λαβεῖν, ἔφη, τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἐμὲ ἀντιλήψεως, οὐκ εἶχον πείθεσθαί σου τοῖς λό- D γοις, νῦν ἀφ' οὗ τοσαύτης ἀπέλαυσα τῆς ἐπικουρίας, πειθόμενος ἔσομαι ; Τί δέ με καὶ τὴν τῶν θηρίων, ὦ βασιλεῦ, ὠμότητι μορμολύττῃ ; Καὶ γὰρ ὁ τῶν σῶν δορυφόρων τὰς τιμωρητικὰς χεῖρας ἀπράκτους καὶ ἀσθενεῖς ποιησάμενος καὶ τὸ πῦρ ψυχρὸν ἀποδείξας, τὸν μόλιβδόν τε εἰς ὕδωρ μεταποιήσας καὶ αὐτὴν πεδήσας τὴν θάλασσαν, δύνατός ἐστι πάντως καὶ ταυτὶ τὰ τιθασσεῦσαι θηρία καὶ προβάτων ἡμῖν ἡμερώτερα ταῦτα παρασκευάσαι.

Κ'. Ἐπεὶ οὖν ἀπειθὴς μένων ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἔμελλε θηριομαχεῖν, ἅτε τοῦ μὴ δαίμοσι προσκυνῆ-

[7] Psal. LXXVII, 20.

σαι καλῶς γε ποιῶν καὶ τὸ θηρίοις ἐκδοθῆναι κακὸν εἶναι κουφότερον λογισάμενος· συνέρρει μὲν πᾶσα ἡ πόλις ἰδεῖν τὸ γινόμενον, νεανίαν οὕτω καλὸν, εὐγενῆ τὸ σῶμα, εὐγενῆ τὴν ψυχὴν, οὐδὲν ὅ τι κακὸν δράσαντα κακῶς μέλλοντα παθεῖν καὶ θηρίοις ἐκδοθησόμενον. Ἀπήγετο καὶ ὁ δίκαιος ὡς λέων πεποιθὼς κατὰ τὸ ᾀδόμενον καὶ οὐδὲν ὑφειμένον ἢ μαλακὸν ἢ πρὸς ἔλεον ἕλκον ὁρῶν. Καὶ πῶς γὰρ ἔμελλε, τοῦ συνήθους βοηθοῦ πάλιν εἰς ὄψιν Ἑρμολάου συνόντος αὐτῷ καὶ θαῤῥεῖν ἐπιτρέποντος; Εἶτα τῶν θηρίων ἐπαφεθέντων τῷ ἀθλητῇ, οὕτω κελεύσαντος τοῦ πολλῷ τούτων ἀγριωτέρου τυράννου, οἱ μὲν παρόντες εὐθὺς ᾤοντο τὸν ἅγιον διασπαραχθήσεσθαι, μὴ ὄντος τοῦ ῥυομένου μηδὲ σώζοντος· οὐχ οὕτω δὲ τοὺς θεοσεβεῖς παρεσκεύασεν ὁ λέγων· Τὸν Ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου· οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῷ σκηνώματί σου· καί· Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα· οὔκουν οὐδὲ διέψευσε τοῦ πιστεύσαντος τὴν ἐλπίδα. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέσχον οἱ θῆρες τοῦ κακῶς διαθέσθαι τὸν ἅγιον, ὡς μικροῦ καὶ τὸ μὴ θῆρας εἶναι ὅλως αὐτοὺς νομισθῆναι, θῆρας, ἔφην, μηδ' ἁπλῶς ἄλογα καὶ τοῦ φρονεῖν ἀπεστερημένα, ἀλλ' οἱόν τινος ἔμφρονας καὶ τῆς τῶν λογικῶν ὄντας μερίδας, μετὰ πολλῆς τῷ μάρτυρι προσιόντας εὐλαβείας, σαίνοντας δὲ ἡδέως καὶ φιλανθρώπῳ γλώσσῃ καὶ θεραπευτικῇ τῶν ποδῶν παραψαύοντας, ἄλλως τε δὲ καὶ ἀλλήλοις διαμιλλώμενοι, τίς πρῶτος αὐτῶν προσέλθοι, οὐ πρότερον ἀφιστάμενοι, πρὶν ἂν ὁ μάρτυς αὐτοῖς ἐπιθῇ τὴν χεῖρα καὶ εὐλογήσειεν.

ΚΑ'. Ἦν οὖν ἰδεῖν πρᾶγμα κομιδῇ καινότατον· ἐπεὶ γὰρ τοιαύτη τοὺς ἀνθρώπους ὑπῆλθε κακία, ὥστε ὁμοῦ καὶ ἀλόγων αὐτοὺς ἄνοιαν καὶ ὠμότητα θηρίων ὑπερβαλεῖν, τὴν μὲν ἐν τῷ μὴ σέβεσθαι τὸν πεποιηκότα, τὴν δὲ ἐν τῷ τιμωρεῖσθαι τοὺς αὐτὸν σεβομένους, ᾠκονόμησεν ὁ πάντα μετασκευάζων Θεὸς, ἔμπαλιν τοὺς θῆρας οἷα λογικοὺς ὀφθῆναι καὶ ἀνθρώπων ἡμερότητα μιμουμένους, κήρυκας ἀψευδεῖς ὄντας τῆς ἐκείνων κακίας καὶ τῆς αὐτοῦ ἀφράστου μακαριότητος. Ὅθεν καὶ οἱ παρόντες ἐπὶ τῷ γενομένῳ· Μέγας ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός ἐστιν, ὁ μόνος καὶ ἀψευδὴς, ἐβόων, καί· Ἀφιέσθω ὁ δίκαιος. Τί οὖν ὁ ἀληθῶς θὴρ καὶ ὠμότατος βασιλεύς; Ἐπάγει τὸν θυμὸν κατὰ τῶν θηρίων καὶ πάντα εὐθὺς ἀναιρεῖ, ὥσπερ διαφθονήσας αὐτοῖς τῆς συνέσεως καὶ τὸν ὑπ' ἐκείνων οὐκ ἐνεγκὼν ἔλεγχον. Τὰ δὲ καὶ οὕτως ἀναιρεθέντα ἐπὶ πολλαῖς ἔμενε ταῖς ἡμέραις, οὐδενὶ βρῶσις τῶν σαρκοβόρων γινόμενα, τιμῶντος κἀν τούτῳ ἀθλητὴν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς εὐσέβειαν τοὺς ἄλλους παρακαλοῦντος, ὥστε τὸν ἀσύνετον βασιλέα τοῦτο μαθόντα, προστάξαι τὰ θηρία κατορυγῆναι τῇ γῇ, πολλοῖς οὕτω τὴν πίστιν ἐπιστηρίζοντα. Διαπορηθεὶς τοίνυν ὁ Μαξιμιανός· Τί ποιήσαιμι, ἔλεγε, Παντολέοντι; ἤδη γὰρ, ὡς ὁρᾶτε, τοὺς πλείους ἀπέστησεν ἀπὸ τῶν θεῶν· Οἱ δέ· Τροχὸς, φασὶ, γενέσθω, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ οὕτος

set, tradi bestiis, quam adorare dæmones, confluxit quidem universa civitas ad videndum id quod fiebat, tam pulchrum scilicet juvenem, et corpore et animo præstantem, qui nihil mali fecisset, male passurum, et feris tradendum bestiis. Abductus est autem justus confidens ut leo, sicut canitur, et nihil molle ac remissum intuens, aut quod moveret ad misericordiam. Quomodo enim id erat facturus, cum rursus in conspectum veniret Hermolaus, et juberet eum esse bono animo? Deinde cum bestiæ jam cum athleta essent congressæ, sic jubente tyranno, qui aderant quidem, putabant fore, ut sanctus statim discerperetur, perinde ac si non esset qui servaret et eriperet: sed de viro pio non sic statuerat is, qui dicit: *Altissimum posuisti refugium tuum: non accedent ad te mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, et, *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*[8]. Itaque nec spem fefellit ejus, qui crediderat. Tantum enim abfuit, ut feræ sancto malefacerent, ut eæ propemodum ne feræ quidem viderentur; feræ, dixi, imo nec, ut semel dicam, animantia ratione carentia, et vi intelligendi privata: sed tanquam prudentia, et ex numero eorum quæ sunt ratione prædita, cum magna reverentia accederent ad martyrem, suaviter blandientes, benignaque et medicante lingua pedes tangentes: et alioqui inter se contenderent, quænam prima ad eum accederet, et non prius recederet, quam martyr ei manum imposuisset et ei benedixisset.

XXI. Licebat ergo videre rem maxime novam, et longe jucundissimam, homines quidem mutatos in ferarum sævitiam, rursus autem videri feras, tanquam ratione præditas, et credi humanam habere mansuetudinem. Ii certe, qui aderant, admirati id quod factum fuerat, clamabant: Magnus est Deus Christianorum, qui quidem est solus et verus; et: Dimittatur justus. Quid igitur? Qui vere erat ferus et crudelissimus, imperator iram infert in bestias, et omnes statim tollit de medio, perinde ac eis invidens prudentiam, et non potens ferre earum reprehensionem. Illæ autem cum sic essent interfectæ, multos dies manserunt a nullo comesæ ex carnivoris, Deo in hoc quoque athletam honorante, et ad pietatem alios hortante: adeo ut cum hoc stultus rescivisset imperator, eas jusserit infodi, sic multis fidem confirmans. Sic ergo dubitans Maximianus Quid faciam, dicebat, Pantoleoni? jam enim, ut videtis, multos abduxit a deis. Illi autem: Fiat, aiunt, rota, et ea in altum locum feratur. Deinde cum ei fuerit alligatus Pantoleon, per declive mittatur: accidet enim omnino, ut cum deorsum feratur, ipse per partes et membra conteratur, et sic malus male pereat. Et hæc quidem illi prompti ad malum inveniendum, et qui nihil æque bene faciebant, aclædebant. Deus autem, qui semper protegit eos qui

[8] Psal. xc, 10-13.

illum diligunt, ne nunc quidem deserit Pantoleonem, sed eum rursus defendit, sicut charum filium.

A τοῦ τόπου ἀνενεχθήτω. Εἶτα τοῦ Παντολέοντος αὐτῷ προσδεθέντος, ἀφεθήτω κατὰ τοῦ πρανοῦς· συμβήσεται γὰρ πάντως τοῦ τροχοῦ καταφερομένου κατὰ μέρος αὐτὸν ἐπιτριβῆναι καὶ μέλος κακὸν οὕτω κακῶς ἀπολέσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ποριμώτατοι τὴν κακίαν καὶ πρὸς τὸ βλάπτειν εὑρετικοί. Ὁ δὲ ἀεὶ τῶν ἠγαπηκότων αὐτὸν ὑπερασπίζων Θεὸς, οὐδὲ νῦν ἀφίστατο Παντολέοντος, ἀλλ' οἷα φίλου παιδὸς καὶ αὖθις προΐστατο.

XXII. Atque interim quidem mansit in carcere, donec constructa esset rota. Cum vero ea esset jam constructa, rursus concurrente magna multitudine, utpote quod imperator ipse adesset spectator, alligatur martyr rotæ, et ipse desuper per declive dimittitur. Et illi quidem psalmus movebat labra, et preces, quæ Potentem vocabant ad auxilium. Ille autem protinus aderat, eum confirmans : et ad ostendendam præsentiam, rumpebantur vincula, martyr relaxabatur, et erat ab omni malo integer. Rota autem non tam contra illum, quam pro illo acta, occidit multos infideles ; et sic fit pœna ultrix eo modo, qui dici nequit; *et cognoscitur Deus judicia faciens* [9], et *Deus ultionum libere agit* [10]. Propter hoc timor invasit civitatem, imperatorem admiratio. Et cum esset adhuc crassus vitio, nec posset lucem suscipere veritatis, rogavit sanctum : Quid hæc sibi volunt ? et quousque ex nostro populo alios quidem a diis abduces, alios autem morti dedes, ut horum quidem detrimentum patiamur, illos autem etiam nobis habemus adversos ? Deinde etiam rogavit, quemnam habuisset doctorem, et ex quo didicisset Christianismum.

ΚΒʹ. Τὸ μὲν οὖν παρὸν ἐλάμβανεν αὐτὸν ἡ εἱρκτὴ, ἕως ἡ τοῦ τροχοῦ κατασκευὴ γένοιτο. Ὡς δὲ ἤδη καὶ κατεσκεύαστο, πλήθους πάλιν συνδραμόντος πολλοῦ, ἅτε βασιλέως αὐτοῦ θεατοῦ παρόντος, δεσμεῖται ὁ μάρτυς πρὸς τῷ τροχῷ, καὶ αὐτὸς ἄνωθεν κατὰ τοῦ πρανοῦς ἀφίεται. Καὶ τῷ μὲν ψαλμὸς τὰ χείλη ἐκίνει καὶ εὐχὴ καλοῦσα τὸν Δυνατὸν εἰς ἐπικουρίαν. Ὁ δὲ τὸ τάχος παρῆν ἐνισχύων, καὶ B δεῖγμα τῆς παρουσίας ἐῤῥήγνυντο τὰ δεσμὰ, ὁ μάρτυς ἀνίετο καὶ κακοῦ παντὸς ἄθικτος ἦν· ὁ τροχὸς δὲ οὐ κατ' ἐκείνου μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνου φερόμενος, πολλοὺς ἀπόλλυσι τῶν ἀπίστων, καὶ γίνεται οὕτω τιμωρὸς ἀῤῥήτως ἡ τιμωρία, καὶ γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν καὶ Θεὸς ὁ τῶν ἐκδικήσεων ἐκδήμως παῤῥησιάζεται. Φόβος ἐπὶ τούτοις ἔσχε τὴν πόλιν, θαῦμα τὸν βασιλέα, καὶ ἔτι παχὺς ὢν τὴν κακίαν καὶ τοῦ τῆς εὐσεβείας φωτὸς ἀπαράδεκτος, ἐπυνθάνετο παρὰ τοῦ ἁγίου· Πόθεν ταῦτα ; καὶ ἄχρι τίνος, φησὶν, τοὺς μὲν ἡμετέρου λαοῦ τῶν θεῶν ἀποστήσεις, τοὺς δὲ θανάτῳ παραπέμψεις, ἵν' ἐκείνους μὲν τέλεον ζημιοίμεθα, τούτους δὲ καὶ καθ' ἡμῶν ἔχοιμεν ; Εἶτα καὶ τίνα ἔσχε τὸν παιδευτὴν ἤρετο, καὶ παρὰ τίνος μάθοι τὸν Χριστιανισμόν.

C

XXIII. Christi vero martyr confidenter confitetur Hermolaum, ut qui non posset eum celare, qui non erat angulo dignus et oblivione : sed luce. Cum autem jussisset, ut ei produceretur in conspectum, minime distulit martyr, ut qui didicisset experientia, qualis esset apud eum lingua et ingenium, quæ facilius capere possent, quam capi. Abiens ergo ille justus simul cum tribus militibus, quibus credita fuerat ejus custodia, venit in domum, in qua latebat divinus Hermolaus. Quem cum ipse aspexisset : Cur huc venisti, fili, et quanam de causa ? rogavit. Ille vero : Te vocat, inquit, imperator, domine mi senex. Is vero dixit, se hoc scire, quoniam adest tempus patiendi et moriendi pro Christo, ut ipse ei significaverat illa nocte. Postquam ergo illi constiterunt ante imperatorem, ille rogavit, quisnam esset ei nomen. Is vero et nomen dixit, et non celavit se esse Christianum. Deinde cum rogasset imperator, an etiam secum alios haberet Christianos, ille cum esset verax, dixit, Hermippum et Hermocratem, quos habebat. Cum eos ergo jussisset etiam sisti cum Hermolao, ubi affuerunt : Vos estis, inquit, qui Pantoleonem a cultu deorum abduxistis ? Illi antem : Eos, inquiunt, qui ipso digni sunt, Christus scit ad lucem vocare. Imperator autem : Missis, inquit, nugis, si vultis ab hac priore culpa absolvi, et iis qui a nobis amantur, et primos honores a nobis consequuntur,

ΚΓʹ. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς θαῤῥούντως ὁμολογεῖ καὶ φανεροῖ τὸν Ἑρμόλαον, οὐ κρύπτειν εἰδὼς τὸν μὴ γωνίας καὶ λήθης, ἀλλὰ φωτὸς ἄξιον. Ἐπεὶ δὲ ἐκέλευσεν καὶ εἰς ὄψιν αὐτῷ γενέσθαι, ὁ μάρτυς οὐκ ἀνεβάλλετο, πείρᾳ μαθὼν, οἷα παρ' αὐτῷ γλῶττα καὶ φρένες θηρᾷν μᾶλλον ἢ θηρᾶσθαι δυνάμεναι. Ἀπελθὼν τοίνυν ὁ δίκαιος σὺν ἅμα τρισὶ στρατιώταις τοῖς τὴν φυλακὴν αὐτοῦ πιστευθεῖσι, προσβάλλει τῷ δωματίῳ, ἔνθα ὁ θεῖος Ἑρμόλαος κρυπτόμενος ἦν, ὃν αὐτὸς θεασάμενος· Τί ἥκες ἐνταῦθα, τέκνον, καὶ τίνος χάριν ; διεπυνθάνετο. Καὶ ὅς· Ὁ βασιλεὺς, ἔφη, καλεῖ σε, κύριέ μου πρεσβῦτα. Ὁ δὲ γινώσκειν ἔλεγε τοῦτο, ἐπεὶ καὶ ὁ καιρὸς πάρεστι τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν κἀμὲ D καὶ θανεῖν, ὥς μοι τῆς νυκτὸς ταύτης αὐτὸς δεδήλωκεν. Ὡς οὖν ἀπελθόντες τῷ βασιλεῖ παρέστησαν, προσχὼν ἐκεῖνος τῷ πρεσβύτῃ τίς τε εἴη καὶ τί ὄνομα αὐτῷ ἤρετο. Ὁ δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἔφη καὶ τὸ Χριστιανὸς εἶναι οὐκ ἀπεκρύψατο. Εἶτα ἐρομένου τοῦ βασιλέως, εἰ καὶ ἄλλους ἔχοι Χριστιανοὺς σὺν αὐτῷ, φιλαλήθης ὢν ἐκεῖνος, Ἕρμιππόν τε καὶ Ἑρμοκράτην οὓς εἶχεν, εἴρηκεν. Τούτους οὖν ἀχθῆναι καὶ σὺν Ἑρμολάῳ παραστῆναι αὐτῷ κελεύσας, ἐπεὶ παρέστησαν· Ὑμεῖς ἐστε, ἔφη, οἱ τὸν Παντολέοντα τῆς τῶν θεῶν ἀπεστήσατε θρησκείας ; Οἱ δέ· Τοὺς ἀξίους ὁ Χριστὸς οἶδε καλεῖν πρὸς τὸ φῶς. Καὶ ὁ βασιλεύς· Ἀφέντες τὸ κενολογεῖν, ἔφη, εἴπερ

[9] Psal. IX, 17. [10] Psal. XCIII, 1.

βούλεσθε καὶ τῆς προτέρας ταύτης αἰτίας ἀπολυθῆναι καὶ τοῖς παρ' ἡμῶν φιλουμένοις καὶ τῶν πρώτων ἠξιωμένοις τιμῶν συνταγῆναι, πεισθῆναι τοῦτον παρασκευάσατε τοῖς θεοῖς θῦσαι. Οἱ δέ· Πῶς ἂν τοῦτο δράσειαν, εἶπον, οἱ πρώτους ἑαυτοὺς πείσαντες μὴ ἀποστῆναι Χριστοῦ μηδὲ κωφοῖς εἰδώλοις θυσίαν προσενεγκεῖν; Ταῦτά τε εἰπόντες καὶ εἰς οὐρανοὺς ὄμματα αἰσθητά τε ἅμα καὶ νοητὰ ἦραν. Οὕτω δὲ εὐχομένοις ἐπιφαίνεται ὁ Σωτήρ, καὶ ὁ τόπος εὐθὺς ὅλος κλόνῳ καὶ σεισμῷ βάλλεται.

ΚΔ'. Ὁ δέ γε ταῖς ἀληθείαις διασεσεισμένος τὸν νοῦν βασιλεὺς τοὺς θεοὺς ἔφη ἀγανακτήσαντας σεῖσαι τὴν γῆν; πρὸς ὃν ὁ μάρτυς μάλα συνετῶς καὶ γενναίως· Εἰ δὲ καὶ αὐτοὺς συμβαίη τοὺς θεούς σου καταπεσεῖν· Οὔπω πέρας εἶχεν ὁ λόγος, καί τις τῶν τοῦ βασιλέως παραγενόμενος ἦν ἄγγελος ἐκείνῳ τῆς συμφορᾶς· Οἱ θεοὶ, ὦ βασιλεῦ, λέγων, ἔπεσόν τε καὶ συνετρίβησαν. Οὕτως οἱ φοβεροὶ καὶ τὴν γῆν σείοντες, πτῶμα ἔκειντο πονηρὸν, τοῖς οὐχ ὁμοίως τυφλοῖς οὐδὲ αὐτόχρημα λίθοις πολλοῦ γέλωτος ἀληθῶς ἄξιοι. Ἕτερος μὲν οὖν καὶ βραχείας ἀπολαύων φρενὸς καὶ μὴ τῇ μορφῇ μόνῃ τοῦ μὴ κτῆνος εἶναι φανερῶς πιστευόμενος κἂν ἐπέγνω τὸν ἀψευδῆ Θεὸν καὶ ποιεῖν ταῦτα δυνάμενον· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος· ἀλλ' εἴ τι βελτίων ὑπῆρχε καὶ ὅσον ἀπώνατο ἀπὸ τῆς θεοσημίας, ἀπὸ τῶν ἔργων εὐθὺς δῆλος γίνεται. Αὐτίκα γὰρ τῶν μὲν τριῶν ἁγίων ἐκείνων μετὰ τὸ πολλὰ τούτους κολάσαι τὸν διὰ ξίφους θάνατον διακρίνει· Παντολέοντα δὲ τὸν μέγαν τῷ δεσμωτηρίῳ κατὰ τὸ παρὸν δίδωσι. Τὰ μὲν οὖν ἀναιρεθέντα τῶν μαρτύρων σώματα οὕτω κείμενα Χριστιανοῖς ἐμέλησεν ἀνελέσθαι καὶ ὡς προσῆκον ἦν αὐτὰ θάψαι.

ΚΕ'. Παντολέοντα δὲ ἀπὸ τῆς εἱρκτῆς καλέσας ὁ βασιλεύς· Δοκεῖ σοι, ἔφη, ὅτιπερ ζῶν τὰς ἐμὰς χεῖρας δυνήσῃ διαφυγεῖν, εἰ μὴ προσελθὼν πρότερον θύσῃς τοῖς θεοῖς, καὶ ταῦτα τοῦ διδασκάλου σου Ερμολάου, Ἑρμίππου τε καὶ Ἑρμοκράτους τὸ καλὸν ἤδη μαθόντων καὶ τοῖς θεοῖς θυσίαν προσενεγκόντων, οἳ καὶ ἀμοιβὴν τῆς εὐπειθείας, τὸ πρῶτοι εἶναι νῦν ἐν τῷ παλατίῳ παρ' ἡμῶν εἰλήφασιν; Εἴπερ οὖν καὶ σὺ τὴν καλὴν αὐτῶν ζηλώσας μεταβολὴν θύσεις, τότε ὄψει, Παντόλεον, οἷος ἐγὼ βαρὺς ὢν τῷ κολάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας, παρὰ πολὺ τῶν πειθομένων ὑπάρχω τῷ εὐγνωμονεῖν, θεραπεύειν φιλοτιμότατος· τοῦτο δὲ κατὰ πολλὴν ἔφη τὴν κακοήθειαν, ὅσα πρὸς τὸ πεισθῆναι, φημὶ, τοὺς ἁγίους. Πῶς γὰρ, οὓς ἤδη φθάσας ἀνεῖλεν; Ἀλλ' ἵνα τῷ ὁμοίῳ δελεάσῃ τὸν ἐκ Θεοῦ φωτιζόμενον, ὅθεν οὐδὲ λαθεῖν ἴσχυσεν, ἀλλ', Ἴδω τούτους καὶ αὐτὸς, εἴρηκε, βασιλεῦ, πρὸ τοῦ σοῦ προσώπου παρισταμένους· Ὁ μέντοι Μαξιμιανὸς ἔτι τοῦ δολιοῦσθαι καὶ μηδὲν ὑγιὲς λέγειν οὐκ ἀφιστάμενος (ἔθετο γὰρ καὶ τὸ σέβας καὶ τὴν ἐλπίδα ψεῦδος, κατὰ τὸν μέγαν Ἡσαΐαν φάναι, καὶ τῷ ψεύδει ἔκρινε σκεπασθήσεσθαι), Οὐ πάρεισιν ἐνταῦθα, ἔφη, ἀλλὰ κατὰ χρείαν τινὰ καλοῦσαν εἰς ἑτέραν πόλιν παρ' ἡμῶν ἐξεπέμφθησαν. Ὁ δὲ μάρτυς· Καὶ ἄκων, ἔφη, τἀληθὲς εἴρηκας ὁ τὸ ψεῦδος φιλῶν· ἐν οὐρανοῖς γάρ εἰσι νῦν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ πόλει διάγοντες.

[11] Isa. XXVIII, 15.

A annumerari, efficite ut ei persuadeatur diis sacrificare. Illi vero, Quomodo, inquiunt, hoc fecerimus qui primum nobis persuaserimus Christum non deserere, nec surdis simulacris offerre sacrificium? Hæc dixerunt, et sensus et mentis oculos in cœlos sustulerunt. Sic precantibus autem apparet Salvator: et totus statim locus agitatur et movetur.

XXIV. Emotæ autem revera mentis imperator dicebat, deos indignatos movisse terram. Cui martyres prudenter admodum et fortiter: Si contigerit ipsos quoque deos tuos, inquiunt, una cadere? Nondum finita erat oratio, et quidam ex ministris imperatoris accessit ad illum, nuntius calamitatis: Dii, dicens, o imperator, ceciderunt et contriti sunt. Sic B illi terribiles et terram quatientes, jacebant in terram dejecti tristi casu, iis qui non erant æque cæci et plane lapides, ridiculi. Atque alius quidem, qui vel parum habuisset prudentiæ, et non ei sola forma obstaret, ne aperte crederetur esse pecus, Deum verum agnovisset, et qui posset hæc facere, sed non ille: qui quantum melior evasisset, et quantam utilitatem ex pietate percepisset, statim ex rebus ipsis aperit. Statim enim tres illos sanctos, postquam eos multis affecisset suppliciis, damnat capitis. Magnum autem Pantoleonem interim mittit in carcerem. Atque martyrum quidem sic interfectorum corpora curæ fuit Christianis tollere, et ea, ut par erat, sepelire.

C XXV. Pantoleonem autem cum imperator vocasset e carcere: Putasne, inquit, te posse vivum meas manus effugere, si non accedens prius diis sacrificaveris? idque cum doctor tuus Hermolaus, Hermippusque et Hermocrates id, quod bonum est, mutati jam didicerint, et diis sacrificium obtulerint, qui etiam a nobis obedientiæ acceperunt remunerationem, ut sint primi in palatio? Si ergo tu sacrificaveris, eorum pulchram imitatus mutationem, tunc videbis, Pantoleon, quam ego, qui sum gravis in puniendis iis qui non parent, sim liberalis et munificus in benefaciendo iis qui parent. Hoc autem dicebat maligne et malitiose (quod attinet, inquam ad sanctos) ad illi persuadendum. Quomodo enim, quos jam ante interfecerat? sed ut inescaret eum, D qui a Deo illuminabatur. Quamobrem nec latere potuit; sed: Eos ipse quoque videam, inquit, o imperator, ante tuam astantes faciem. Maximianus autem nondum cessans fraude agere (posuit enim ipse quoque spem mendacium, ut dicam cum magno Isaia [11], et statuit se mendacio tegere): Non adsunt hic, dixit, sed aliqua necessaria de causa missi sunt a nobis in aliam civitatem. Martyr autem: Vel invitus, inquit, verum dixisti, cum diligas mendacium; sunt enim nunc in cœlis, degentes in civitate Dei.

XXVI. Cum vero nullum non movisset lapidem, lapidum adorator, videret autem eum nihil de sua remittere constantia, et neque cedere assentationibus, nec verborum suasionibus, nec donorum promissis, nec suppliciorum minis, neque aliquo alio ex iis quæ vel delinire, vel perterrere possunt, abduci a pietate, ubi eum adhuc flagellis vehementer cecidisset, non quod speraret se aliquid posse efficere sed, ut expleret suam animi libidinem, ut gladio mortem subiret, eum condemnat: et deinde post mortem pulchrum corpus igni mandari; is, inquam, condemnat, qui æterno igne vere erat dignus. Ducebatur itaque athleta ad locum consummationis, commissus manibus lictorum. Quo quidem cum venisset, et esset ejus animus plenus gaudio (sciebat enim ex quibus affiictionibus quales eum essent excepturæ voluptaes), psallebat hoc Davidicum: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea: et enim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam. Dominus justus concidet cervices peccatorum*[11]. Deinde facit hic quoque Deus miraculum non minus prioribus miraculis. Oleæ enim plantæ eum alligant, collum autem ejus quidam ense ferit, Statim autem ferri quidem conversa est acies ceræ similis, mansit autem collum sicut erat ab initio, sectionis nullum penitus habens signum.

XXVII. Ea de causa tremor invasit occisores, et accedentes ei fiunt supplices, quem prius existimabant ne dignum quidem esse apud eos vivere: cujus etiam pedes speciosos prehensantes, quid non dicebant, quid non faciebant, audaciæ petentes veniam, et in Christum fidem aperte confitentes? Ille autem non solum, quod ad se attinet, remittit, sed etiam eis a Christo perfectam petit remissionem. Quamobrem vocem quoque audiit de cœlis confirmantem, consummanda ea quæ petiverat, eumque non amplius esse vocandum Pantoleonem, sed Panteleemonem. Res autem, dicebat ea vox, nomini conveniet. Plurimi enim per te consequentur misericordiam. Hanc vocem cum ille audiisset et de iis quibus dignus erat habitus, certior factus esset, conversus, jussit lictores facere, quod eis imperatum fuerat. Illi autem renuebant, et judicabant hoc esse minime tolerandum. Cum vero instaret martyr, facerent quod a tyranno eis imperatum fuerat, aperte dubitantes, et quid facerent ignorantes, seipsos utrisque dividunt, nempe pietati, et sancti viri jussui. Et cum omnia prius membra essent deosculati, quamqne eum re vererentur et colerent, satis testati essent, beatum ejus caput deinde ense amputant vicesimo septimo Julii. Quod quidem, ut arbitror, non potuissent, si ille non annuisset, ut qui nollet a martyrii magna dignitate excidere

XXVIII. Suntque rursus miracula miraculis consequentia, eo, qui glorificabatur, glorificante eum, qui propter ipsum hæc pati delegit. Lac enim flu-

[11] Psal. CXXVIII, 1-4.

A ΚϚʹ. Ἐπεὶ δὲ, τὸ τοῦ λόγου, πάντα λίθον κινήσας ὁ τῶν λίθων προσκυνητὴς ἀνένδοτον αὐτὸν ἑώρα καὶ πάσης πέτρας στεῤῥότερον καὶ οὔτε κολακείαις, οὐ λόγων πειθοῖ, οὐ δωρεῶν ἐπαγγελίαις, οὐ τιμωριῶν ἀπειλαῖς, οὐκ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἢ θέλγειν, ἢ φοβεῖν δυναμένων τῆς εὐσεβείας παρατρεπόμενον, μάστιξι καὶ ἔτι σφοδραῖς αἰκισάμενος, οὐδὲν πλέον ἐλπίζων ἀνύειν, ἀλλὰ τῷ θυμῷ χαριζόμενος, τὸν διὰ ξίφους θάνατον καὶ αὐτὸν κατακρίνει, εἶτα καὶ μετὰ τέλος πυρὶ τὸ καλὸν σῶμα παραδοθῆναι, ὁ τοῦ αἰωνίου πυρὸς ὄντως ἄξιος. Ἤγετο τοιγαροῦν εἰς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον χερσὶ δημίων ὁ ἀθλητὴς πιστευθείς. Ἔνθα δὴ καὶ γενόμενος καὶ χαρᾶς ὅσης πλησθεὶς τὴν ψυχὴν (ᾔδει γὰρ ἐξ οἵων θλίψεων οἷαι τοῦτον διαδέξονται ἡδοναὶ) τὸ Δαυϊτικὸν τοῦτο B ὑπέψαλλε λέγων· Πλεονάκις ἐκπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου· καὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησάν μοι· ἐπὶ τὸν νῶτόν μου ἐτέκταινον οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν· Κύριος δίκαιος συνέκοψεν αὐχένας ἁμαρτωλῶν. Εἶτα θαυματουργεῖ κἀνταῦθα Θεὸς, οὐδὲν τῶν προλαβόντων θαυμάτων ἔλαττον. Ἐλαίας μὲν γὰρ αὐτὸν προσδεσμοῦσι φυτῷ· παίει δέ τις αὐτοῦ τὸν αὐχένα ξίφει. Εὐθὺς δὲ τὸ μὲν τοῦ σιδήρου στόμα κηρῷ ἐοικὸς ἀνεστρέφετο, ἔμεινε δὲ ὁ αὐχὴν ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἦν μηδ' ὁτιοῦν ἔχων τομῆς σύμβολον.

ΚΖʹ. Τρόμος ἐπὶ τούτῳ λαμβάνει τοὺς φονευτὰς, καὶ προσελθόντες ἱκέται γίνονται τοῦ μηδὲ ζῆν παρ' αὐτοῖς ἀξίου, ἀλλὰ τὸ θανεῖν ἀτίμως καταχριθέντος, οὗ καὶ τῶν ὡραίων ποδῶν ἐχόμενοι, τί μὲν οὐκ C ἔλεγον, τί δὲ οὐκ ἐποίουν συγγνώμην τε τῆς τόλμης αἰτούμενοι καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν διαῤῥήδην ὁμολογοῦντες; Ὁ δὲ οὐκ ἀφίησι μόνον, τόγε εἰς αὐτὸν ἧκον, ἀλλὰ καὶ παρὰ Χριστοῦ τούτοις τελείαν αἰτεῖται τὴν ἄνεσιν, ὅθεν καὶ ἀκούει φωνῆς οὐρανόθεν αὐτήν τε τὴν τελείωσιν βεβαιούσαν τῶν αἰτηθέντων, καὶ ὡς Οὐκ ἔτι Παντολέων, ἀλλὰ Παντελεήμων ἔσῃ καλούμενος καὶ τὰ πράγματα συμφθέγξονται τῷ ὀνόματι· πλεῖστοι γὰρ ἐλέους διὰ σὲ τεύξονται. Ταύτης ἐκεῖνος τῆς φωνῆς ἀκουστὴς γενόμενος καὶ οἵων ἠξιώθη βεβαιωθεὶς, ἐπιστραφεὶς ποιῆσαι τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐπέταττε· οἱ δὲ ἀνένευον καὶ ἥκιστα τοῦτο ἀνεκτὸν ἔκρινον εἶναι. Ἐπεὶ δὲ ὁ μάρτυς ἐπέκειτο ἢ μὴν γενέσθαι τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου D φανερῶς ἀποροῦντες καὶ μὴ ἔχοντες ὅ τι δράσουσιν, ἀμφοτέροις μερίζουσιν ἑαυτοὺς τῷ τε τῆς εὐσεβείας πράγματι καὶ τῷ ὑπὸ τοῦ ἁγίου κελευομένῳ· καὶ φιλήσαντες πᾶν μέλος πρότερον καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὸ σέβας ἱκανῶς γνωρίσαντες, εἶτα καὶ ξίφει τὴν μακαρίαν τέμνουσι κεφαλὴν, εἰκάδα ἑβδόμην ἄγοντος Ἰουλίου μηνὸς, οὐκ ἂν, οἶμαι, τοῦτο δυνηθέντες, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἐπένευε, τοῦ μεγάλου τῆς μαρτυρίας ἀξιώματος ἐθέλων μὴ ἐκπεσεῖν.

ΚΗʹ. Καὶ πάλιν θαύματα θαύμασιν ἀκολουθεῖ, δοξάζοντος τοῦ δεδοξασμένου τὸν δι' ἐκεῖνον ταῦτα προῃρημένον παθεῖν. Γάλα γὰρ ἀντὶ αἵματος εὐθὺς

ἐῤῥύη, καὶ τὸ τῆς ἐλαίας φυτὸν ᾧ προσεδέθη ἅπαν A τῷ καρπῷ βρῖθον ἐδείκνυτο. Ὅπερ εἰς γνῶσιν τῷ τυραννοῦντι ἐλθὸν, ἐκκοπῆναί τε τὸ φυτὸν προστάττει καὶ τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος παραδοθῆναι πυρὶ, ὥσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐκελεύσθη. Οὐκ ἔτι μὲν οὖν οἱ πιστεύσαντες στρατιῶται πρὸς τὸν βασιλέα ὑπέστρεψαν, πολλὴν ὠμότητα τούτου κατεγνωκότες καὶ τὸ τῶν μάγων πρὸς Ἡρώδην ζηλώσαντες, δοξάζοντες δὲ Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ μάρτυρα διετέλουν· ἀλλὰ καὶ τῶν πιστῶν τινες συνελθόντες ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἔξω τῆς πόλεως, ἔνθα καὶ τὴν τελείωσιν ὁ μάρτυς ὑπέστη, τὸ ἱερὸν ἐκείνου σῶμα ἐν προαστείῳ σχολαστικοῦ τινος (Ἀδαμάντιος αὐτῷ ὄνομα) ὁσίως καὶ ἱερῶς κατέθεντο, εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ βασιλείας, ᾗ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν B αἰώνων. Ἀμήν.

xit protinus pro sanguine, et planta oleæ, cui fuerat alligatus, conspecta est tota fructu onusta. Quod quidem cum venisset ad tyranni notitiam, jubet plantam exscindi, et corpus martyris igni tradi, sicut etiam prius jusserat. Atque milites quidem, qui crediderant, non amplius reversi sunt ad imperatorem, eum condemnantes magnæ crudelitatis, et quod Magi Herodi fecerunt, imitantes; Deum autem et ejus martyrem perpetuo glorificabant. Quin etiam cum quidam fideles convenissent in eo ipso loco extra civitatem, in quo martyr subiit consummationem, sacrum illud corpus in suburbano cujusdam scholastici (erat autem ei nomen Adamantius) sacrosancte deponunt: in gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, cui est una divinitas, et regnum: cui convenit honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ.

—

CERTAMEN

SANCTI MARTYRIS CALLINICI.

(Latine apud Surium ad diem 29 Julii; Græcus textus nunc primum prodit ex cod. ms. Paris (*ancien fonds.*) n. 1475, sæc. XI EDIT.).

—

Α'. Τῆς εἰδωλικῆς μανίας ἐπικρατούσης καὶ C πάντα ἐπινεμομένης καὶ διαφθειρούσης, δαίμοσι μὲν πονηροῖς τὸ θεῖον σέβας ἐπεφημίζετο, Θεῷ δὲ τῷ κτίστῃ τῶν ὅλων καὶ δημιουργῷ οὔτε προσέχειν οἱ τῇ δυσσεβείᾳ προστετηκότες ἐβούλοντο, οὔτ' ἀπονέμειν τιμὴν τὴν προσήκουσαν· τὰς γὰρ ψυχὰς πηρωθέντες οἱ τὸ κατ' εἰκόνα λαχόντες παρὰ Θεοῦ, τὸ μὲν τῆς ἀληθείας ἀπεστράφησαν φῶς μύσαντες τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος ἐπίγνωσιν, τῷ δέ γε τῆς πλάνης προσέδραμον σκότει, μήτ' αὐγασθῆναι τῇ τῆς χάριτος αἴγλῃ θελήσαντες, μήθ' ὅλως ἀντωπῆσαι καὶ κατιδεῖν πανταχοῦ ἡπλωμένην τὴν ἀκτῖνα τῆς γνώσεως· πολλὴν γάρ τινα καὶ ζοφώδη καταχέας τῶν ἀνθρώπων ὁ πονηρὸς ἄγνοιαν καὶ τούτους παντοίως ὑποποιησάμενος, τοῦ μὲν ἀληθινοῦ καὶ μόνου διέστησε Θεοῦ καὶ ἀπήγαγεν, εἰδώλοις δὲ D κωφοῖς καὶ ἄλλοις αἰσχίστοις ἀφομοιώμασι λατρεύειν ἀνέπεισε καὶ τιμᾷν, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ὁλοσχερῶς ἕλῃ καὶ παραστήσεται. Ἀλλ' οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ φυλάσσων ἡμᾶς καὶ φρουρῶν Κύριος τὴν ὅλην αὐτοῦ καὶ καθ' ἡμῶν ἐμπλῆσαι δυσμένειαν, οὐδὲ τοσοῦτον καταναιδεύσασθαι, ὡς πάτημα πάντας ποιῆσαι

I. Cum simulacrorum invalesceret insania, et omnia exederet et corrumperet, malis quidem dæmonibus divinus honor attribuebatur: Deo autem creatori et opifici universorum neque animum volebant adhibere, qui erant dediti impietati, neque ei, quem par est, honorem tribuere. Nam cum mutilatis essent animis ii quibus obtigerat ut fierent ad Dei imaginem, veritatis quidem lucem aversabantur, conniventes oculis ad ejus, qui illos fecerat, agnitionem: currebant autem ad tenebras erroris, neque volentes illustrari splendore suæ gratiæ, neque omnino contra intueri et aspicere ubique diffusum radium cognitionis. Nam cum multam et tenebricosam effudisset malignus in homines ignorationem, et eos omnino in suam redegisset potestatem, a vero quidem et solo Deo disjunxit et abducit: surda autem et muta simulacra turpissime persuasit colere et adorare, ut sic eos omnino expugnaret et subjugaret. Sed qui nos custodit et servat Dominus, non concessit ei, ut omnino suum in nos impleret odium: neque se adeo impudenter gereret, ut nos omnes concul-

caret. Multi enim eum vicerunt, et omnes ejus vires perdiderunt. Domini enim amore inflammatis eorum animis, et totis ejus qui est potens, charitate confirmatis, ad bellum gerendum adversus inimicum strenue et audacter processerunt, omnibus quidem membris lacerati, et carnis compagibus resoluti, recreationem autem ac delicias ea quæ magnos dolores afferunt, tormenta existimantes : quos adhuc certaminum sanguine distillantes accepit Christus agonotheta. Puræ namque ei oblati sunt hostiæ, et victimæ voluntariæ. Propter quæ communis superatus inimicus, cecidit admirabili quodam casu illis spectantibus. Cum eo congressus magnus quoque athleta, et corona redimitus Callinicus, cujus luctam et certamina in præsenti prosequitur oratio, usque adeo derisit ea quæ sunt ejus terribilia, ut tanquam infantem prima statim lucta prostraverit, et humi affixerit. Sed ejus quidem egregii viri omnia singulatim dicere et referre nec ulla posset oratio, nec quæ ab eo gesta sunt, auditione fuerunt accepta ab omnibus, ut possint omnia proferri ab omnibus. Quædam autem pauca, et quæ eorum qui audierunt, minime fugiunt memoriam (etenim interfuerunt quidem, cum decertaret martyr, et viderunt nonnulla eorum quæ fiebant), præsenti oratione tradentur memoriæ. Sic enim et nostro satisfaciemus desiderio, et athletæ afferemus brevem laudem martyrii.

II. Hic ergo divinus et magnus Callinicus, in bona et rerum omnium fertili Ciliciæ regione natus, fuit præclare educatus, Deum quidem omnium Salvatorem et effectorem ab infantia confitens et honorans, simulacra autem, nullo sensu prædita et plane surda abhorrens et habens odio. Qui cum etiam vellet pietatem ubique disseminare, usus est multis et longis peregrinationibus, vitam quidem dignam religione exercens, vitæ autem institutum exornans religione. Fidem enim in Christum non solum in sinu ferre, sed etiam publice prædicare, pium esse exstimans, cognitus fuit a multis magister veritatis : quos perinde ac quidam magnes trahebat ap seipsum, et avertebat ab errore. Ab ejus enim, tanquam alicujus sirenis, dulcissimo verborum capti sono ii qui audiebant, statim deducebantur ad fidei agnitionem, pulchra ei effecti præda.

III. Cum vero multos vicos et civitates obiens, pervenisset Ancyram Galatiæ civitatem magnam, et populo frequentissimam (erat autem verbum divinum in ea explicans et dividens), et multi ex iis qui tunc illic erant, fuissent ejus doctrinæ participes, accensa est ab aliquibus in eum invidia et odium inconsideratum. Qui enim divinas insolenter despiciebant admonitiones, et aversati quidem erant veritatem, tanquam terra autem petricosa semen verbi non admittebant, fidei præconem accusant apud eum, qui tunc erat præses civitatis, virum quidem plenum impietate, plenum item

A αὐτῷ. Πολλοὶ γὰρ οἱ τοῦτον καὶ νικήσαντες καὶ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ὀλέσαντες δύναμιν. Τῷ γὰρ τοῦ Δεσπότου φίλτρῳ τὰς ψυχὰς πυρωθέντες, οἷς ὁ θεῖος ἔρως ἐνέσκηψε καὶ ὅλους αὐτοὺς τῇ ἀγάπῃ τοῦ δυνατοῦ ἐπιῤῥώσαντες, εὐθαρσῶς καὶ γενναίως πρὸς τὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐχώρησαν πόλεμον· πάντα μὲν τὰ μέλη κοπτόμενοι καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἁρμονίας παραλυόμενοι, ἄνεσιν δὲ μᾶλλον ἢ τρυφὴν τὰς πολυωδύνους βασάνους ἡγούμενοι, οὓς ἔτι καὶ τὰ τῶν ἀγώνων περιστάζοντας αἵματα ὁ ἀγωνοθέτης Χριστὸς προσελάβετο, θύματα ἄμωμα προσενεχθέντες αὐτῷ καὶ σφάγια ἐθελούσια, ἐφ' οἷς ὁ κοινὸς ἡττηθεὶς δυσμενὴς πτῶμα πέπτωκε τοῖς ὁρῶσιν ἐξαίσιον. Τούτῳ συμπλακεὶς καὶ ὁ μέγας ἀθλητὴς καὶ στεφανίτης Καλλίνικος, οὗ τοὺς ἄθλους καὶ τὰ πα-
B λαίσματα ὁ νῦν λόγος διέξεισιν, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ τῶν φοβερῶν κατεγέλασεν, ὡς οἷα παῖδα νήπιον ἐκ πρώτης εὐθὺς πάλης καταβαλεῖν καὶ εἰς γῆν καταῤῥάξασθαι. Ἀλλὰ πάντα μὲν τὰ τοῦ γενναίου λέγειν τε ἀνὰ μέρος καὶ διηγεῖσθαι, οὔτε λόγος ἐστὶν ὁ πᾶσιν ἐναργῶς ἐπιέναι δυνάμενος, οὔτ' ἐν πολλῶν ἀκοαῖς τὰ τούτῳ ἐνηχήθη πεπραγμένα, ὡς ἂν καὶ πᾶσι πάντα γένοιτο ἔκφορα. Ὀλίγα δέ τινα καὶ ὅσα τὴν μνήμην τῶν ἀκουσάντων οὐ διαπέφευγεν (ἐπεὶ καὶ παρῆσάν τινες ἀγωνιζομένῳ τῷ μάρτυρι, ἔνια τῶν γινομένων θεώμενοι) διὰ τοῦ παρόντος λόγου ὑπομνήματι στήσεται. Οὕτω γὰρ τόν τε ἡμέτερον πόθον ἀφοσιωσόμεθα, καὶ τῷ ἀθλητῇ βραχὺν τὸν τοῦ μαρτυρίου εἰσοίσομεν ἔπαινον.

Β'. Οὗτος τοίνυν ὁ θεῖος καὶ μέγας Καλλίνικος ἐν τῇ Κιλίκων καὶ φὺς καὶ τραφεὶς, χώρας εὐφόρου καὶ τὰ πάντα χρηστῆς, ἀγωγῆς ἔλαχεν ἀστείας καὶ ὑπερφυοῦς, Θεὸν μὲν τὸν πάντων Σωτῆρα καὶ ποιητὴν ἐκ πρώτης ἅμα τριχὸς ὁμολογῶν καὶ τιμῶν, εἴδωλα δὲ τὰ ἀναίσθητα καὶ κωφὰ βδελυττόμενος καὶ μισῶν, ὃς καὶ τὴν εὐσέβειαν ὑποσπείρειν βουλόμενος πανταχοῦ, ὁδοιπορίαις ἐκέχρητο συχναῖς καὶ μακραῖς, βίον μὲν ἐπάξιον ἀσκούμενος τοῦ σεβάσματος, τὴν δέ γε πολιτείαν ἐπικοσμῶν τῷ σεβάσματι· τὴν γὰρ εἰς Χριστὸν πίστιν οὐκ ἐγκόλπιον μόνον φέρειν, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ κηρύττειν ἡγούμενος εὐσεβὲς, πολλοῖς τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἐγνωρίζετο, οὓς δὴ καὶ ὡς εἴ τις μαγνῆτις εἷλκέ τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ τῆς πλάνης ἀπέστρεφε. Τούτου γὰρ τῆς ἡδίστης τῶν λόγων ἠχοῦς οἷα Σειρῆνος ἀψευδοῦς ἁλόντες, οἱ
D ἀκροώμενοι πρὸς τὴν τῆς πίστεως εὐθὺς ἐζωγροῦντο ἐπίγνωσιν, καλὸν αὐτῷ γενόμενοι θήραμα.

Γ'. Ὡς δὲ πολλὰς κώμας καὶ πόλεις περιϊὼν καὶ τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας κατείληφε πόλιν οὕτω μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον (ἦν δὲ τὸν θεῖον λόγον ὑφαπλῶν κἀν ταύτῃ καὶ διαμένων) πολλοί τε τῶν ἐκεῖσε τῶν αὐτοῦ διδασκαλιῶν μετειλήφεσαν, φθόνος ἀνήφθη πρός τινων καὶ μῖσος ἀλόγιστον κατ' αὐτοῦ. Οἱ γὰρ ἀπειροκάλως τῶν θείων ἔχοντες παραινέσεων καὶ ἀπεστραμμένοι μὲν τὴν ἀλήθειαν, ὡς γῆ δὲ πετρώδης τὸν τοῦ λόγου σπόρον μὴ δεχόμενοι, ἐνδιαβάλλουσι τὸν τῆς πίστεως κήρυκα τῷ τηνικαῦτα τῆς πόλεως προστατεύοντι, ἀνδρὶ πλήρει μὲν ἀσεβείας ὄντι, πλήρει δὲ θυμοῦ καὶ ὠμότητος.

Σακερδὼς τούτῳ ὄνομα, ᾧ καὶ θᾶττον ὁ ἀθλητὴς προσαχθεὶς, εἰς ὄψιν τε αὐτῷ παραστάς· Τί, φησὶν ὁ θρασὺς ἄρχων καὶ ἀλαζὼν πρὸς τὸν ἅγιον, κατὰ τοσούτου κράτους μόνος τῶν ἄλλων τολμᾷς αὐθαδάζεσθαι, καὶ ταῦτα ἔπηλυς ὢν καὶ οὐχ ἡμεδαπὸς, πάντων ὑποκυπτόντων καὶ θύσιας τοῖς θεοῖς προσαγόντων καὶ αὐτοὺς εὐμενεῖς ἔχειν σπευδόντων, δι' ὧν ἡμῖν πάντα δωρεῖται τὰ κάλλιστα; Ἀλλὰ σύ γε οὐ μόνον οὐ προσέρχῃ θύσων αὐτοῖς καὶ ἐξιλεωσόμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσιέναι βουλομένους ἀφιστᾷς καὶ λόγοις φενακίζῃ ἐπαγωγοῖς, μήτε σώματος μεγέθει θαῤῥῶν, μήτε περιβολῇ ἀξιώματος. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ πράως οὕτω καὶ προσηνῶς ἀπεκρίνατο.

ira et crudelitate. Ei autem erat nomen Sacerdos Ad quem cum productus esset athleta, et venisset in ejus conspectum : Quid, inquit audax et arrogans præses sancto, adversus tantam potentiam audes solus ex aliis te insolenter gerere, idque cum sis advena, et non nostras, omnibus se submittentibus, et diis sacrificia offerentibus, et eos studentibus habere benevolos ac propitios, per quos nobis donantur, quæcunque sunt optima et pulcherrima ? Sed tu quidem non solum non accedis diis sacrificaturus, et eos placaturus : sed eos etiam ab instituto dimovens, qui volunt accedere, verbis ad inducendum accommodatis decipis, neque corporis fretus magnitudine, neque auctoritate ulla aut dignitate. Cui martyr Christi sic mansuete respondit et placide :

Δ'. Ἐγὼ μὲν ἄνθρωπος εἶναι ὁμολογῶ εὐτελὴς τὸ φαινόμενον καὶ μικρός· περιφέρω δὲ ἐν τῷ ὀστρακίνῳ μου τούτῳ σκεύει τὸν ἐμὸν πολύτιμον ὂν καὶ θησαυρ μαργαρίτην Χριστὸν, τὸν Κύριόν μου καὶ Σωτῆρα Ἰησοῦν, οὗ δοῦλός εἰμι, ᾧπερ ῥίφην ἀπὸ γαστρὸς, ὃς πλοῦτος ἐμοὶ καὶ καύχημα καὶ ἰσχὺς δι' ὧν ἥδιστα ἐμοὶ καὶ τερπνὰ τὰ τοῦ βίου ἅπαντα ἀλγεινά. Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, ὦ ἡγεμὼν, εἰ τοιούτου Δεσπότου ὢν, σπεύδω καὶ ἀγωνίζομαι, ὅπως τε αὐτὸς τοῦ ἰοῦ τῆς κακίας ἐμαυτὸν ἀποξέσαιμι, καθ' ὅσον οἷόν τε συντηρήσας ἀλώβητον, καὶ ὅπως τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης τοὺς ἠπατημένους ἐκσπάσαιμι καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσάξαιμι. Ὁ γὰρ ἐξάγων ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ (ᾗ φησι τὰ θεόπνευστα λόγια) σώσει μὲν ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Εἴθε οὖν ἐπείθου μοι καὶ αὐτὸς τὴν μὲν παροῦσαν ἀπάτην καταλιπεῖν, τῷ δέ γε τῆς ἀληθείας φωτὶ προσδραμεῖν. Ἔγνως γὰρ ἂν τότε ὡς ἀληθῶς, τί μὲν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ Δεσπότης, τί δὲ τὰ παρ' ὑμῶν εἴδωλα καὶ κωφὰ, ἃ ψυχῆς ἀτεχνῶς ὄλεθρος καὶ ἀπώλεια.

IV. Ego quidem me fateor esse hominem specie
B humilem et pusillum : circumfero autem in hoc meo vase fictili pretiosum meum thesaurum, et margaritam Christum Dominum meum et Salvatorem Jesum, cujus sum servus : cui projectus sum ab utero, qui est mihi divitiæ, gloriatio et virtus, per quæ sunt mihi delectabilia et longe jucundissima quæcunque sunt in vita aspera et molesta. Non est ergo mirum, o præses, si cum talis sit mihi Dominus, contendo et decerto, ut et ipse me a vitii rubigine expoliam, me integrum et sincerum, quoad ejus fieri potest, conservans, utque ab errore idolorum eos, qui sunt decepti, avellam, et adducam ad veritatem. *Qui* enim *abducit peccatorem ab errore viæ suæ* (ut dicunt divinitus inspirata Eloquia) *servabit animam a morte*
C *et operiet multitudinem peccatorum* [1]. Atque utinam tu quoque a me persuadereris præsentem quidem relinquere deceptionem, ad veritatis autem lucem accedere. Tunc enim revera cognovisses, quid sit universorum quidem Deus et Dominus : quid autem, quæ sunt apud vos simulacra, quæ revera sunt animæ exitium et interitus.

Ε'. Τούτων ἀκούσασα τῶν λόγων ἡ φαύλη ψυχὴ καὶ μισόκαλος, ἀκατασχέτου λίαν ὑπεπλήσθη θυμοῦ, καὶ τῷ ἁγίῳ βλοσυρὸν ἐνιδὼν καὶ δριμύ· Ἔοικάς μοι, φησὶ, τὸν θάνατον τῆς ἡδίστης ζωῆς προτιμᾷν καὶ διὰ τοῦτο ῥήμασιν ἀπονενοημένοις κέχρησαι κατὰ τῶν θεῶν, συνείρων ἀπνευστὶ τὰ παιδαριώδη ταῦτα καὶ μάταια· ἀλλ' ἴσθι ὡς οὐδέν σε τούτων ὀνήσει οὐδέ τίς σε τῶν ἐμῶν ἐξελεῖται χειρῶν οὐδ' ὃν ἐπαγγέλλῃ Σωτῆρα σὸν καὶ Θεόν. Πάντα γάρ σου διαψηλαφήσω τὰ μέλη, καὶ πᾶν εἴ τι πικρὸν ἐπάξω σοι κολαστήριον, ὡς ἂν αὐτῇ πείρᾳ γνῷς, ὅσον τὸ ἀπειθεῖν τοῖς κρατοῦσι κακὸν, καὶ ὅσαις ὑπεύθυνοι τιμωρίαις οἱ τοὺς θεοὺς μυκτηρίζοντες καὶ τὴν αὐτῶν λατρείαν ἀπαναινόμενοι. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς θαρσαλεώτερον ἀτενίσας· Μὴ μέλλε, εἶπε, μηδ' ἀναδύου, ἀλλ' ἑτοίμαζε ταχέως πάντα σου τὰ τῶν βασανιστηρίων ὄργανα· ἡκέτωσαν αἱ μάστιγες, τὸ ξίφος, τὸ πῦρ, ὁ τροχὸς, καὶ ὅσα σοι ἄλλα πρὸς τιμωρίαν ἐπινενόηται· ἐμοὶ γὰρ ἓν μόνον φοβερὸν καὶ φρίκης ἄξιον, τὸ φοβηθῆ-

V. Hæc cum mala audisset anima, et quæ, quæ sunt honesta, habet odio, ea quæ contineri non poterat ira fuit repleta, et sanctum torve intuens : Mihi, inquit, videris mortem vitæ præferre jucundissimæ, et ideo adversus deos verbis usus es insolentibus, et amentiam tuam significantibus, hæc puerilia et inania contexens, et vano spiritu proferens : sed scias futurum, ut nihil horum tibi prosit, neque te : aliquis ex
D meis manibus eripiat, ne is quidem, quem tu profiteris Deum et Salvatorem. Omnia enim tua membra contrectabo, et quodcunque est acerbum, tibi inferam supplicium : ut ipsa scias experientia, quantum sit malum non parere iis qui dominatum obtinent, et quam multis sint pœnis obnoxii ii qui deos subsannant, et eorum cultum repudiant. Quem martyr audacius fixis intuens oculis : Noli, inquit, differre, nec protrahere : sed cito para omnia tormentorum instrumenta. Venina flagella, ensis, ignis, rotæ, et quæcunque alia excogiatat fuerunt

[1] Jac. v, 20.

ad supplicia. Est enim mihi unum solum terribile et formidandum, ne quid timeatur plusquam Deus, et ab ea quæ illic est, separer beatitudine. Alia autem omnia, quæ meo corpori intuleris, voluptatem mihi potius reputabo, quam cruciatum, propter meum in Deum amorem.

ναί τι πρὸ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν χωρισθῆναι μακαριότητος. Τὰ δ' ἄλλα πάντα, ὅσα ἂν τῷ ἐμῷ ἐπάξαις σώματι, ἡδονή μοι μᾶλλον ἢ τιμωρία διὰ τὸν πρὸς Θεὸν λελόγισται ἔρωτα.

VI. Tunc præses cum desperasset fore ut mutaretur, jubet ei totum corpus cædi nervis crudelissimis. Qui cum cæderetur, clamabat præco : Agnosce deos, Callinice, et eos invoca, ut te ab hoc tormento eximant. Ille autem tam leniter plagas accipiebat, ut ne videretur quidem omnino pati : tantum abest, ut concideret, aut flecteretur, ad Deum solum totam mentem dirigens, et ei constanter agens gratias, pro quo hæc pati delegerat. Et quo magis videbat corpus sanguine diffluere, eo magis subsannabat eos qui verberabant, quod non plures et vehementiores ei plagas inferrent. Sunt eæ enim, inquit, longe minores et imbecilliores, quam ego exspectavi, et quam sim tolerare paratus. Propter quæ majori furore percitus Sacerdos, jubet eum pendere a ligno, et ferreis laniari ungulis. Quem cum etiam circumstetissent lictores agrestes et crudeles, scrutati sunt totam compagem corporis, nulli corporis parti parcentes. Dixisses eum habere naturam lapidis, aut aliquam aliam eorum, quæ sunt dura et repugnantia, cum vidisses eum nulla affici molestia, nec ullo frangi dolore. Sic eum mutavit ejus amor in Christum, ut ejus, quam habebat, oblivisceretur naturæ. Tantum enim abfuit, ut summo tormento succumberet, ut, voce libera irrideret et ludificaretur tyrannum. Qua de causa videbatur hic quidem inexpugnabilis, ille autem pudore affectus, et sola quadam inani se exsultatione jactitans.

Ϛ'. Τότε ὁ ἡγεμὼν τὴν μεταβολὴν ἀπελπίσας προστάσσει νεύροις ὠμοτάτοις κατὰ παντὸς τοῦ σώματος τύπτεσθαι, ᾧ καὶ τυπτομένῳ ἐπεβόα ὁ κήρυξ· Ἐπίγνωθι, Καλλίνικε, τοὺς θεοὺς καὶ αὐτοὺς ἐπικάλεσαι, ὅπως σε ταύτης τῆς βασάνου ἐξέλωνται. Ὁ δὲ οὕτως ἀτρέμας ἐδέχετο τὰς πληγάς. ὡς μηδὲ πάσχειν ὅλως δοκεῖν, πολλοῦ γε δεῖ καταπίπτειν ἢ ἐπικάμπτεσθαι, Θεῷ μόνῳ τὴν ὅλην τείνων διάνοιαν καὶ αὐτῷ ἐπιμόνως εὐχαριστῶν, ἀνθ' οὗ ταῦτα παθεῖν εἵλετο, καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἑώρα τοῖς αἵμασι τὸ σῶμα κατάῤῥυτον, τοσούτῳ τοὺς τύπτοντας ἐμυκτήριζεν, ὅτι μὴ πλείους αὐτῷ καὶ σφοδροτέρας τὰς πληγὰς ἐπιφέροιντο. Ἐλάττους γὰρ αὐταί, φησί, καὶ ἀδρανεῖς κατὰ πολὺ ὧν προσεδόκησα καὶ πρὸς ἃ παρεσκεύασμαι. Ἐφ' ᾧ καὶ πλέον ὁ Σακερδὼς ἐκμανείς, ἀναρτᾶσθαι αὐτὸν ἐπὶ ξύλου κελεύει καὶ σιδηροῖς τοῖς ὄνυξι ξαίνεσθαι, ὃν καὶ δήμιοι περιστάντες ἄγριοι καὶ ὠμοὶ τὴν ὅλην ἁρμονίαν τοῦ σώματος διηρεύνησαν, μηδενὸς τῶν τῆς σαρκὸς μορίων φεισάμενοι. Εἶπες ἂν αὐτὸν λίθου φύσιν ἢ τινα ἄλλην ἔχειν τῶν ἀντιτύπων τε καὶ στεῤῥῶν τὸ ἀνάλγητον αὐτοῦ τεθεαμένος καὶ ἀτέραμνον, οὕτως αὐτὸν ὁ πρὸς Χριστὸν ἔρως ἠλλοίωσεν, ὡς καὶ αὐτῆς ἐπιλαθέσθαι ἧς εἴληχε φύσεως. Τοσοῦτον γὰρ ἀπεῖχε τῇ ὑπερβαλλούσῃ ταύτῃ ὑποκατακλίνεσθαι βασάνῳ, ὡς καὶ πεπαῤῥησιασμένῃ ἤδη φωνῇ ἐπιτωθάζειν τὸν τύραννον καὶ αὐτῷ ἐπιγελᾷν· ἐφ' ὧν οὗτος μὲν ὡρᾶτο ἀκαταγώνιστος, ἐκεῖνος δ' ᾐσχυμμένος καὶ μόνῳ τῷ διακένῳ φρυάγματι βρενθυόμενος.

VII. Cum autem omnino desperasset stolidus, ad hoc ultimum conversus est supplicium, quod solus, vel cum admodum paucis excogitavit et invenit : quod quidem erat signum ejus furiosæ et amentis animæ. Nam cum crepidas clavis acutis confixisset, jubet alligari pedibus martyris, et imperat iis qui eum abducebant, lictoribus, ut tractus iniret viam Gangram usque. Ut autem majores et acriores ei afferrentur dolores ex perforatione clavorum, cum alios lictores collocasset in equis pernicissimis, cogebat ante eos currere athletam clavis confixum. Omnino vel ad solum spectaculum fractus esset omnis animus, ne apertis quidem oculis hæc ferens aspicere. Sed non ille immanis, et corde plane lapideo, aut natura est ullo modo commotus, aut dolorem reputavit insuperabilem : sed tanquam iis quæ gerebantur, insultans, præsidebat superbus, impiam suam animam implens talibus spectaculis. Qui etiam jussit lictoribus, ut simul atque dictam accensent civitatem, vehementissimam fornacem accenderent, et sanctum in eam injicerent : ut etiam qui illic sunt, aiebat, viderent ejus inobedientiam

Ζ'. Ὡς δὲ τοῖς ὅλοις ἀπεγνώκει ὁ μάταιος, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην ταύτην τιμωρίαν ἐτράπετο, ἣ μόνος ἢ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις καὶ διενοήσατο καὶ ἐξεῦρε σύμβολον οὖσαν τῆς ἐμπλήκτου αὐτοῦ καὶ παραφόρου ψυχῆς. Κρηπῖδας γὰρ ἥλοις ὀξέσι διαπερνήσας ὑποδεσθῆναι προστάσσει τὸν μάρτυρα καὶ τοῦτον συρόμενον τὴν μέχρι Γαγγρῶν βαδίζειν ὁδὸν τοῖς ἐπάγουσιν αὐτὸν δημίοις παρήγγειλεν· Ὡς ἂν δὲ μείζους αὐτῷ ὀδύναι καὶ δριμύτεραι ἐκ τῶν τῆς ἥλων γένοιτο διατρήσεως, ἑτέρους δημίους ἵπποις ἐπιβιβάσας ὠκυτάτοις καὶ ταχινοῖς, θέειν ἔμπροσθεν αὐτῶν τὸν τοῖς ἥλοις διαπεπαρμένον ἀθλητὴν κατηνάγκαζε. Πάντως καὶ πρὸς μόνην τὴν θέαν ἐκλάσθη ἂν πᾶσα ψυχὴ μηδ' ἀνεῳγόσιν ὀφθαλμοῖς τοιαῦτα γέρουσα καθορᾷν· ἀλλ' οὐχ ὁ λιθοκάρδιος καὶ ἀπηνὴς ἤ τι πρὸς τὴν φύσιν ἔπαθεν ἢ τὸ τῆς ὀδύνης ἐλογίσατο ἀνυπέρβλητον, ἀλλ' ὡσανεὶ τοῖς δρωμένοις ἐπεντρυφῶν, προυκάθητο σοβαρός, τὴν ἀνοσιουργὸν αὐτοῦ ψυχὴν τοιούτων θεαμάτων κατεμπιπλῶν· ὅς γε καὶ τοῖς δημίοις παρεκελεύσατο ἅμα τῷ ἐπιβῆναι τῆς εἰρημένης πόλεως, κάμινον σφοδροτάτην ἐκκαῦσαι καὶ ταύτῃ τὸν ἅγιον ἐμβαλεῖν, ὡς ἂν καὶ οἱ ἐκεῖ, φησί, τὸ ἀπειθὲς αὐτοῦ θεάσοιντο καὶ ἀπόσκληρον, ἐπεὶ κἂν ταύτῃ τῇ πόλει

πολλοὺς, ὡς ἀνέγνωμεν, τῆς τῶν θεῶν λατρείας ἀπέστησεν.

Η΄. Ὁ οὖν μεγίστου Χριστοῦ ἀθλητὴς τὴν κατάκοπον ταύτην ἀγόμενος ὁδὸν, εἶχε τὴν ἄνωθεν χάριν ἐπιῤῥωννύουσαν αὐτὸν καὶ ὑποστηρίζουσαν, ᾧ καὶ θᾶττον ὁ δρόμος ἠνύετο καὶ τῆς τῶν ἵππων ταχυτῆτος ὀξύτερον. Οἷα γὰρ κοῦφος καὶ εὔδρομος μετὰ τῶν σιδηροδέτων ἐκείνων κρηπίδων διέθεεν, ὑποψάλλων ἐκεῖνα τὰ τοῦ Δαβίδ· Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχεν μοι. Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος, καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὸ διαβήματά μου, καὶ τό· Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Ὡς δὲ μίλια ἑξήκοντα τρέχων διήνυσε καί τινα τόπον Ματρίκα οὕτω λεγόμενον κατείληφε, θαυματουργεῖ τι ἐν ἐκείνῳ παράδοξον καὶ ἐξαίσιον. Τῶν γὰρ ἀπαγόντων αὐτὸν δημίων δίψει τὰς γλώσσας καταφρυσσομένων καὶ τῇ τε ὑπερβολῇ τοῦ πνίγους (ἦν γὰρ τῶν μηνῶν ὁ Ἰούλιος) τῇ τε ταλαιπωρίᾳ τῆς ὁδοῦ ἐκλείψειν μόνον οὐ μελλόντων καὶ μήτε ὕδατός ποθεν ἐπιφαινομένου, ὅθεν τὸ δίψος ἰάσαιντο καὶ ἑαυτοὺς λειποθυμοῦντας ἐπαναχτήσαιντο, μήτ' ἄλλης μηχανῆς εἰς θεραπείαν τοῦ πάθους εὑρισκομένης, πάντων ἀπογνόντες πρὸς μόνον τὸν ἅγιον ἐπεστράφησαν, τοῖς αὐτοῦ ποσὶ προσπίπτοντες καὶ αὐτῷ τοιαῦτα σὺν δάκρυσι λέγοντες· Μὴ μνησθῇς τῶν ἡμετέρων κακῶν, ἅγιε, μηδὲ ἐνθυμηθῇς ὅσα ἐν σοὶ πεπαρῳνήκαμεν, ἀλλὰ τούτων πάντων ἀμνηστίαν λαβὼν, βοήθησον ἡμῖν κινδυνεύουσι καὶ δὸς ὕδωρ διψώσαις ψυχαῖς καὶ τῇ βίᾳ ἐκτετηγμέναις τοῦ καύσωνος· ἀνάλωται γὰρ ἡμῖν ἡ φυσικὴ νοτὶς, ἐξέλιπεν, ὡς ὁρᾷς, ἡ ἰσχὺς, ὁ καύσων ὑπὲρ κεφαλῆς. Πάντα ὁμοῦ συνέσχεν ἡμᾶς τὰ δεινὰ, ἃ σοῦ μόνου ἐστὶ μεταβαλεῖν καὶ ἰάσασθαι.

Θ΄. Ταῦτα τῶν δημίων λεπτῷ καὶ ἀτόνῳ λεγόντων τῷ φθέγματι, ἔλεον τούτων λαμβάνει ὁ συμπαθέστατος, καὶ ἑαυτὸν εἰς ἱκεσίαν τρέψας, ἐπεκαλεῖτο τὸν ἀμνησίκακον Θεὸν καὶ ἐδέετο μὴ παριδεῖν τοὺς τοσαύτῃ πιεζομένους ἀνάγκῃ, ἀλλ' οἰκτειρῆσαι καὶ ὕδωρ πιεῖν παρασχεῖν, ὥσπερ πάλαι τὸν ἐν ἐρήμῳ λαὸν, καὶ τῇ δίψῃ κεκαυμένους παραμυθήσασθαι· καὶ, ὢ τοῦ θαύματος! ἅμα τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου καὶ προσευχῇ, ὕδωρ ἀπό τινος πέτρας ῥυὲν καὶ τοῦτο ἀφθόνως βλύσαν, ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς, τῶν τε δημίων τὰ καταφρυγέντα ἀνέψυξε στόματα τοῦ καινοῦ ἐκείνου καὶ ποτίμου νάματος ἐμπλησθέντα, καὶ τοῖς ἑξῆς πᾶσι πλήσμιον ἐτηρήθη τὸ πόμα καὶ ἀέναον. Οὐ γὰρ ἐπέλιπεν ἐκ τότε ῥέον καὶ μηδέποτε δαπανώμενον. Τοιαύτη τοῦ μάρτυρος ἡ πρὸς τὸν Θεὸν παῤῥησία καὶ δύναμις· οὕτω τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζει ὁ Κύριος. Ὁ γὰρ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ τρέφων ἅπαντας τῇ τροφῇ πονηρούς τε καὶ ἀγαθοὺς, τί θαυμαστὸν εἰ καὶ ἐν τοῖς ἀνδράσι τούτοις καίπερ οὖσι τὸν τρόπον

A atque contumaciam: quoniam in ea quoque civitate multos, ut accepimus, abduxit a cultu deorum.

VIII. Ille ergo magnus Christi athleta per hanc viam ductus laboriosam, habebat supernam gratiam eum confirmantem et sustentantem: a quo etiam perficiebatur cursus celerius, quam ab illis equis, quamtumvis pernicibus. Nam perinde levis, ac si fuisset ad cursum expeditus, cum illis ferro alligatis percurrebat crepidis, psallens illa Davidis: *Exspectans exspectavi Dominum, et attendit mihi. Et eduxit me de lacu miseriæ, et de luto fœcis. Et statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos*[2]. Et illud: *Dominus illuminatio mea et Salvator meus, quem timebo? Dominus pro-* B *tector vitæ meæ, a quo trepidabo*[3]? Postquam autem currens peregit sexaginta stadia, et pervenit ad quemdam locum, qui dicebatur Matrica, facit in eo quoddam insigne miraculum. Nam cum lictoribus, qui eum abducebant, linguæ siti torrerentur et æstu immodico (erat enim mensis Julius), et propter viæ molestiam propemodum deficerent, et nec aqua alicunde appareret, qua sitim sedarent et se exanimatos recrearent, et nec alia inveniretur ratio, qua malo afferrent remedium, omni spe abjecta, ad solum sanctum conversi sunt, ad ejus pedes provoluti, et hæc ei dicentes cum lacrymis: Ne recorderis nostrorum malorum, o sancte, nec veniant in mentem nostræ in te contumeliæ. Sed eorum omnium oblitus, fer nobis opem periclitantibus, C et da aquam sitientibus animabus, et quæ sunt vi æstus liquefactæ: consumptus enim est nobis humor naturalis. Defecit, ut vides, virtus, æstus imminet capiti. Nos omnia simul opprimunt mala, quæ tuum est solius mutare et curare.

IX. Hæc dicentibus lictoribus tenui et imbecilla voce, eorum movetur misericordia vir maxime misericors: et cum se convertisset ad preces, invocavit Deum, qui injuriarum et malorum obliviscitur, ne eos despiciatur tanta oppressos necessitate: sed misereatur, et aquam eis bibendam præbeat sicut olim populo, qui erat in solitudine, et eos consoletur qui sunt adusti siti. Simul autem cum sancti D invocatione et precibus (o miraculum!) aqua ex quadam petra effluens, et tanquam ex fonte copiose scaturiens, et lictorum torrida ora refrigeravit, repleta illo novo et copioso fluento, quod posteris est conservatum plenum et perenne. Non enim defecit fluens ab eo tempore et nunquam est consumptum. Talis fuit martyris ad Deum fiducia et virtus. Ita eos, qui glorificant ipsum, Deus glorificat. Qui enim solem suum oriri facit super justos et injustos, et nutrit omnes tam malos, quam bonos[4], quid mirum, si his etiam viris, licet sint moribus sævi, et cædes spirantes, abunde

[2] Psal. XXXIX, 2, 3. [3] Psal. XXVI, 1. [4] Matth. v, 45.

suppeditarit suam misericordiam? Qui cum etiam, ut diximus, abunde bibissent ex illa aqua quæ affluxerat, et suos recreassent et erexissent animos, perrexerunt iter facere, sequente eos quoque martyre. Quod cum totis septuaginta stadiis confecissent, Gangram pervenerunt, sicut eis imperatum fuerat.

X. Cæterum lictores non lubentes quidem (habebant enim ante oculos martyris beneficium), sed victi metu eorum, qui obtinebant dominatum (habebant enim animos molles et flexibiles et hiantes ad ea sola quæ videbantur), festinarunt facere id, quod jussi fuerant, eos maxime incitante martyre ut abiret celerius ad eum quem cupiebat. Quocirca cum fornacem succendissent, et sanctum prope statuissent, jam lætantem et exsultantem in eam injecerunt. Qui cum etiam ultimis verbis Deum laudasset, et in certaminis consummatione egisset gratias, in manus Domini tradidit spiritum, et ad eam quæ illic est, transiit beatitudinem, vicesimo nono mensis Julii. Sed tu quidem, o beate, martyrum decus et ornamentum, sic e vita egressus, et præmiorum stigmatibus decoratus, nunc purus sedes cum Christo sponso purissimo, in hoc te oblectans et exihilarans, et corona gloriæ ab eo coronatus. Memento autem nostri quoque deinceps, qui te colimus, et hoc sacrum tuum festum celebramus: et da nobis, ut æquabiliter et sine ulla offensione transigamus vitæ asperitatem: ut cum non obruti enataverimus ex hoc mari tentationum, in portum quietis appellamus, ipsum habentes gubernatorem tuis intercessionibus Dominum nostrum et Salvatorem Christum: quem decet omnis honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

A φονικοῖς, τὸν αὐτοῦ ἐπεδαψιλεύσατο ἔλεον; Οἵ καὶ ἀφθόνως ἐκ τοῦ καταῤῥεύσαντος ἐκείνου ὕδατος πεπωκότες, ὡς ἔφαμεν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀναζωπυρήσαντες, εἴχοντο τῆς ὁδοῦ, ἑπομένου αὐτοῖς καὶ τοῦ μάρτυρος, ἣν καὶ ἑϐδομήκοντα ὅλοις σταδίοις συμπεράναντες τὴν Γάγγραν ἤδη κατέλαϐον, καθὰ τούτοις προσέτακτο.

Ι΄. Ἀλλ' οἱ δήμιοι εὐλαϐούμενοι (εἶχον γὰρ ἤδη πρὸ ὀμμάτων τὴν εὐεργεσίαν τοῦ μάρτυρος), φόϐου δὲ ὅμως τοῦ παρὰ τῶν κρατούντων ἡττώμενοι (ἄλλως τε καὶ ψυχὰς ἔχοντες ἐκλύτους καὶ μαλακὰς καὶ πρὸς μόνα κεχηνυίας τὰ ὁρώμενα) τὸν κελευσθὲν ποιῆσαι ἠπείγοντο, μάλιστα καὶ τοῦ μάρτυρος παρορμῶντος αὐτοὺς ὡς ἂν θᾶττον ἀπίῃ πρὸς τὸν ποθούμενον. Ὅθεν καὶ κάμινον ὑπανάψαντες καὶ πλησίον τὸν B ἅγιον περιστήσαντες, χαίροντα ἤδη καὶ ἀγαλλιώμενον, ταύτῃ ἐνέϐαλλον, ὃς καὶ ῥήμασι τελευταίοις τὸν Θεὸν ὑμνήσας, καὶ αὐτῷ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγῶνος τελειώσει εὐχαριστήσας ταῖς τοῦ Δεσπότου χερσὶ τὸ πνεῦμα παρέδωκε καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἀπέϐη μακαριότητα, εἰκάδα ἐνάτην τοῦ Ἰουλίου ἄγοντες. Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ μαρτύρων ἐντρύφημα καὶ καλλώπισμα, οὕτω καὶ βιοὺς καὶ μεταστὰς καὶ τοῖς στίγμασι τῶν ἄθλων ὡραϊσθεὶς, νυν καθαρὸς τῷ καθαρωτάτῳ νυμφίῳ παρίστασαι Χριστῷ, ἐνηδόμενος τούτῳ καὶ ἐπευφραινόμενος καὶ τῷ τῆς δόξης στεφάνῳ παρ' αὐτοῦ ταινιούμενος, μέμνησο δὲ καὶ ἡμῶν λοιπὸν τῶν τιμώντων σε καὶ τὴν ἱεράν σου ταύτην ἑορταζόντων πανήγυριν, καὶ δίδου ἡμῖν ὁμαλῶς καὶ ἀπροσκόπως τὴν τοῦ βίου διανῦσαι τραχύτητα, ὡς ἂν ἄκλυστοι C τὴν τῶν πειρασμῶν διανηξάμενοι θάλασσαν τοῖς τῆς ἀναπαύσεως λιμέσι καθορμισθείημεν, αὐτὸν ἔχοντες κυϐερνήτην διὰ τῶν σῶν πρεσϐειῶν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα Χριστὸν, ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VITA

SANCTI ET JUSTI EUDOCIMI.

(Apud Surium ad diem 29 Julii. Græcum textum non invenimus.)

I. Eudocimi, qui convenienter suo nomini ex Deo laudem est assecutus, vitam bonum est exponere. Hinc enim simul voluptas et utilitas non redit solum ad expositores, sed multo magis ad auditores; non solum quod se ostenderit vehementem amatorem virtutis, et quod est honestum, statim elegerit ab ineunte ætate; cum multis enim aliis fuit hic vitæ zelus ei communis: sed quod in illo præcipuum et pene singulare, vel omni, vel magna ex parte excelluit, ejus in mundo fuit supra mundum vita: et quod cum viveret in medio tumultuum, et harum rerum instabilium, quæ om- D nibus tempestatibus sordibusque plenæ sunt, puram et tranquillam, et minime inquinatam suam conservaverit animam: et ostenderit esse timidi et pusilli animi, mundi fugam persequi, et adjutrice uti solitudine, perinde ac si quis in maris tranquillitate navigans, et absque ullis fluctibus ventisque vehementibus, velit vocari peritus navigationis, et intelligens eorum quæ ad mare pertinent. Quoniam ergo illius vita est exemplar sufficiens, cum omnibus, ut semel dicam, qui virtutis studium sibi vendicant, ut iis qui in mundo vivunt, et mundo (ut cum divino Paulo dicam) uti solum

[1] I Cor. vii.

non abuti eligunt, dicantur res illius, et virorum bonorum animis apponatur mensa divina, et opsonia, quæ nunquam consumuntur.

II. Sanctus ergo Eudocimus genus quidem duxit ex Cappadocibus, piorum parentum pia soboles. Quorum alter quidem Basilius, Eudocia autem nomine, quæ genuerat, erant genere insignes, opibus abundantes, illustresque auctoritate. Patriciorum enim dignitate clarus erat Basilius. Cum tam præclaros autem generis fontes haberet filius, non tam visus est nobilis ex parentibus, neque tantam ex eis accepit gloriam, quantam ipse præclaris suis factis ex se nobilitatam suis attulit parentibus. Nam filios quidem, qui ex claris orti sunt parentibus, permultos invenies : parentes autem talium filiorum, qui in medio mundo vitam nulli reprehensioni affinem transegerunt, admodum paucos. Ille ergo doctrinæ et disciplinis jussus attendere, magnum in his posuit studium, non verberibus, non terroribus, non aliquo alio indigens ex iis quæ possunt puerilem ad res honestas excitare socordiam : sed ipse erat sibi stimulus ex propensione et animi alacritate ad ea quæ bona sunt. Multo autem magis invigilabat lectioni divinorum eloquiorum, et assidue in eis versabatur, adeo ut ipse quoque caneret cum divino Davide : *Exsultabo ego super eloquia tua, ut qui invenit spolia multa* [2]. Et : *Quam dilexi legem tuam, Domine : tota die meditatio mea est* [3]. Propterea ei reputatum est supra millia auri et argenti[4], juxta divinum Prophetam, dico Davidem. Et Dei eloquia dulcia gutturi ejus fuerunt, et supra mel ori ejus [5].

III. Vacabat autem divinis templis et assidue ad ea veniebat. Et cum ejus æquales et familiares dediti essent venationibus, et equorum cursibus, et aliis adolescentum studiis, ille ea ægre ferebat, et ab eis minime movebatur, et nulli cedebat ex iis quæ juvenilibus blandiuntur cupiditatibus. Jucunde vero et libenter versabatur Eudocimus, aut in domo orationis, aut in lectione divinorum Eloquiorum, per quæ studebat seipsum reddere templum Deo dignum ut qui nihil ostenderet injucundum, nihil turpe ex deformitate animi perturbationum, et in eas collato studio. Non res adversæ, non secundæ, non aliquid ex iis quæ animum possunt aut efferre, aut deprimere, fuit satis validum ad eum a suo instituto dimovendum : sed dexteris et sinistris armis (ut dicit Paulus [6]) dextere utebatur, et ea materiam faciebat philosophiæ. Quin etiam cum viam sæpe ingrederetur, tam quæ ferebat ad regiam, quam quæ in ullum alium locum mentem simul et linguam habebat intentam operi : hanc quidem canentem Psalmos Davidis, illam autem attendentem, et quæ dicebantur intelligentem, et jubenti ipsi Davidi parentem. Non enim id ei, quod multis, usuveniebat, qui psallunt quidem, sed non intelligunt : quique cum iis

A quæ dicunt, ipsi prius pugnant, et re ipsa aperte contradicunt, cum procul ab iis quæ dicuntur, aberret eorum animus. Temperantiam autem, quæ vere publica est, et pulchritudine alias excellit virtutes, sic amavit, et ab ea ita aperte est superatus, ut eam in vita sociam, et quæ secum habitaret, delegerit, et audacter cum Job diceret non hoc solum : *Oculum meum non est cor consecutum* [7], sed etiam, quod illo est majus, pactum fecisse cum oculis, nullo modo intellexisse super virginem [8] : et usque adeo vitaverit cum muliere colloqui, ut soli matri non esset prohibitum ad eum accedere, quam in magna habebat veneratione : ut qui non solum maternis, sed virtutis etiam cederet legibus. Præter eam autem nulli licebat mulieri cum eo omnino B loqui, aut ad eum adire.

IV. Cum temperantia vero conjunxit etiam eleemosynam, cum pulcherrima eam quæ est maxime hilaris : adeo ut illius quidem lumine illustraretur facies, hujus autem oleo cor pinguefieret, essetque et mundus et misericors : adeo ut altitudo, quæ procedit ex puritate, ad proximum (ut par est) ex consensu se inclinans, in tuto esset. Tam splendide autem attendebat eleemosynæ, et eam ita amplectebatur, ut non solum superfluis, sed etiam necessariis se pie gereret : et non parce seminaret, sed in benedictionibus : et non solum pecuniis, sed etiam carnibus, si ex iis pauperibus dari posset auxilium minime parceret, idque admodum hilari, promptoque et alacri animo, motus dilectione in C Deum et proximum. Fructus enim charitatis, est in fratrem misericordia, adeo ut ipse promptior esset ad dandum, quam ille ad accipiendum, qui opus habebat misericordia : et cum dedisset, ipse magis lætaretur, et plus se juvari crederet, quam is, qui acceperat, quomodo res vere habebat. Majores enim sunt divinæ gratiæ, quam humanæ, quas ipse larga manu emebat largius illinc scaturientes. Et, ut semel dicam, orphanorum erat pater Eudocimus, curator viduarum, indumentum nudorum, panis esurientium, animarum quæ ægritudine gravabantur solatium.

V. Is cum et ab imperatore honores, et quæ est ad tempus, gloriam assequeretur propter virtutem, nihil ex eo lædebatur, ut cujus nec calor animæ D tepesceret, neque ad cursum spiritualem fieret impetus hebetior : sed potius eam quoque Deo ascribens gratiam, hinc sumebat occasionem majoris in ipsum desiderii, et eum colendi promptius et alacrius. Certe cum esset electus, ut præesset parti exercitus Cappadocum, et moraretur circa id, quod vocatur Charsianum, gerebat magnam curam populi, ut qui non solum de eis esset paterne sollicitus, sed eas etiam, quæ erant inter se invicem, ut solent, controversias solveret, nullam in partem propendente trutina justitiæ : et judicans orphanum (ut dicam cum Isaia), [9] et vi-

[2] Psal. cxviii, 162. [3] ibid. 97. [4] ibid. 72. [5] ibid. 103. [6] II Cor. vi, 7. [7] Job. xxxi, 7. [8] ibid. 1. [9] Isa. i, 17.

duam justificans, et omnibus idem apparens per æqualem in omnes benevolentiam. Et quid opus est, ut dicam singula? Erat virtute perfectus Eudocimus; erat insignis charitate in Deum, et insignis charitate in proximum. Quamobrem ejus exitium et interitum, proximo, inquam, clanculum detrahere, adeo odio habebat, ut non solum ipse nihil tale faceret, sed etiam si alius vellet facere, minime sustineret non honestis verbis aures præbere: et quod ad se attinet, illas quoque conservaret peccatis superiores.

VI. Illum sic viventem, piumque vitæ institutum excercentem, et recte se gerentem communis in regione aliena finis occupat, cum esset triginta tres annos natus, et necdum quidem canis capillos albefecisset, multorum autem canos superaret prudentia. Male autem habebat Eudocimum, non quod absolute moreretur, ut qui per totam vitam id esset meditatus, et quam cum egisset vitam, quænam sors esset eum consecuta: et alioqui cum esset sapiens, non ignorabat omnino, qualis esset lex inter composita: nempe quod cum accepisset principium, necesse esset finem quoque consequi; quamobrem non eum conturbabat corporis separatio, sed quod cum matrem non vidisset charissimam, longe esset peregrinatus. Quomodo autem est mortuus? est enim hoc simul philosophiæ et utilitatis particeps. Ægrotabat quidem vir ille, et morbus eum jam eo deduxerat, ut ultimum ageret spiritum. Ipse vero cum suos accersiisset familiares, primum quidem diligenter mandavit, et eos jurejurando adegit, ut eum mandarent sepulcro, sic indutum, et nequaquam in ipsum obsérvarent, quæ solent in mortuis. Deinde cum omnes jussisset extra fores egredi, ipse solum inclusus dat se orationi. Oratio autem erat (audita enim fuit a quodam, qui prope fores auscultabat) ut ejus ad Deum excessus esset obscurus, et nulli cognitus, quomodo etiam tota fere ejus vita nulli evasit manifesta. Cum vero alia quoque adjecisset orationi, et egisset gratias, et postremo dixisset: *In manus tuas commendo spiritum meum* [10], vere sanctam emisit animam. Quidam autem ex iis qui sepulturæ ejus inserviebant, magis rustice, quam pie, in hoc mandato exsequendo affecti, non solum cum vestimentis et calceis, quibus erat indutus, sed etiam cum stragulis, in quibus jacebat, in lignea capsa sic impositum, humi condunt eum, qui nihil habebat dignum tenebris, nube omnino solem, aut lignum modio, aut potius, si mavis, in cella penaria pretiosissimum thesaurum, et qui non potest consumi. Sed ille sic quidem fuit conditus: Deus autem non passus est eum latere, sed eum reddit manifestum causa multorum utilitatis. Sic autem facit.

VII. Vir quidam a spiritu vexabatur dæmoniaco, Elias nomine, cum post mortem sancti non multi dies præteriissent. Repente accedit ad sepulcrum, A multa quidem dicens, multa autem faciens, quæ solet facere nequitia dæmonum in damnum humanæ naturæ, quæ desuper bello ab eo appetitur. Dæmone quidem moto a sancto, aut a Christi potius virtute, ut eum manifestum faceret et honoraret, movente autem et torquente, et maxima tempestate hominem conturbante, cum tanquam mortuum Eliam humi jecisset, sceleratum illud dæmonium statim abiit, ut quod fuerat homini veluti quædam disciplina, et medicamentum ad expianda peccata iis, quæ Deus novit, judiciis. Atque Elias quidem sic fuit liberatus a dæmone: Deus autem non eousque fecit consistere sui servi gloriam: imo vero cum tanquam tuba valde clamans, in multos esset dispersum miraculum, B multitudinem eorum, qui laborabant variis morbis, vocavit ad sepulcrum, sepulcrum, inquam, ex quo admirabiliter multis scaturiebat vita et curatio.

VIII. Ex his vero una mulier, quæ habebat filium, cujus solutæ erant manus, quique eas ferebat non secus atque lapis ac statua, cum ardenter accessisset ad sepulcrum, non longa opus habuit mora, non negotiis, non diebus: sed cum primum venit, ei opem tulit ad liberandum a morbo filium, oleum sumptum ex lucerna beati sepulcri: quo cum illa filii manum unxisset, vidit statim eum totum illæsum, et utentem manibus simul liberis et suo fungentibus officio. Alius autem puer eodem quidem modo affectus, in hoc vero solo differens, quod priori quidem manus, ei autem pedes erant C immobiles: is ergo simili fide oblatus, similem quoque consecutus fuit curationem. Nam cum is quoque unctus esset in pedibus oleo lucernæ, protinus exsiliit, et fuit causa magnæ gratiarum actionis, quæ offerebatur ipsi sancto, qui curaverat, et Deo, qui præbuerat gratiam curationum.

IX. Rursus autem mulier vexata a dæmone, liberata est a maligno spiritu eam vexante, cum solum accessisset ad sepulcrum, et pulchre didicisset, quemadmodum lux persequitur tenebras, et quam sit terribilis, bonus et gratus servus malo servo et fugitivo, propter eam quæ ei cum Domino intercedit, conjunctionem et familiaritatem. Porro autem alii quoque mulieri, quæ gravi morbo labo- D rabat, fuit mirabilis curatio solutio sepulcri pulvis sumptus cum fide, deinde aqua conspersus, aut ut melius dicam, ejus lacrymis, et impositus parti corporis, quæ male se habebat. Et ideo cum seminasset in lacrymis ferventis in Deum fidei, messuit exsultationem curationis [11]. Non paucis quoque aliis male affectis, qui longe aberant, fide autem non erant longe, hic pulvis ad eos allatus, visus est aptum in omni morbo medicamentum, et quod multis quoque aliis modis erat jucundissimum. Nam cum eo, quod curabat certissime, habebat etiam celeritatem, et cum

[10] Psal. XXX, 6. [11] Psal. CXXV, 5.

celeritate, molestiæ vacuitatem, et cum molestiæ vacuitate, quod nulla erat omnino solvenda merces, et nihil penitus damni accipiebatur. Deficiet me tempus et oratio, defectæque erunt manus scriptionis operi servientes, si voluerimus omnia comprehendere, quæ et prius ille, ubi fuit sepultus, et nunc huc quoque translatus, facit miracula.

X. Quoniam autem translationis meminit oratio, de ea quoque tractandum est, quemadmodum facta sit et quænam fuerit causa, quod illius corpus sepultum in finibus Charsiani, sit in hanc regiam translatum civitatem. Magna et velox ejus miraculorum fama in omnes partes pervadebat, et implebat aures omnium : et natura quidem sic habebat, nunc autem velocior quoque facta est propter rei novitatem. Ubi enim speraverit quispiam, hominem in mundo viventem, et qui populi susceperat administrationem, et qui singulis horis tantis agitabatur fluctibus, posse per se quiescere, et interiorem hominem habere nulla vexatum molestia, illæsosque et manifestos in se conservare typos Dei memoriæ, et ejus metu cor custodire mundum ab omnibus sordibus ? Nam pietatem quidem exercere, et amplecti honestatem, virtutisque aliquantisper et Dei meminisse mandatorum, in multis fortasse invenies ex iis etiam, qui in mundo vivunt. Non enim eos omnino virtute nudabimus, et tanquam propriam possessionem eis solis tribuemus, qui sunt a mundo separati. Sed ad tantam impatibilitatis et virtutis esse evectum altitudinem, ut consequatur quis gratiam et splendorem miraculorum, id eorum solum dixeris, qui mundo et mundanis omnibus multam salutem dixerunt, et solitudines magis quam civitates, et deserta, et longe esse remotum ab amicis propter Christum sunt amplexi, eorumque paucorum : siquidem paucorum novimus eam quæ est pro viribus, perfectionem.

XI. Cum sic ergo fama ejus mortis et miraculorum esset dispersa, ejus parentes (eis enim adhuc viventibus est mortuus) et maxime mater, quæ maximo et germanissimo amore, ut filios solent matres, eum prosequebatur, magnum ignem habebant in visceribus, simul quidem et ut filium desiderantes, et cupientes conspici parentes ejus, qui adeo clarus erat miraculis. Mater ergo non ferens cordis impetum, arbitrata, esse quid parvum et nihili faciendum, et non satis firmam piæ matri excusationem viæ longitudinem et senectutis imbecillitatem, horum omnium nullam ducens rationem, profecta Byzantio ad id, quod jam prius diximus, Charsianum incredibili pervenit celeritate. Deinde cum aspexisset eorum multitudinem, qui assidue accedebant ad sepulcrum, et donum, quod assequebantur, qui multis et variis laborabant morbis et affectionibus, et quam celerem adipiscebantur curationem, A ipsorum, inquam, malignorum spirituum morborumque et affectionum, ut qui perinde ac si horribilem terrorem, et accedere non permittentem, eis incutiat sepulcrum, non possint permanere : vel potius ut hostes quidam et inimici, qui fortis imperatoris ne possint quidem ferre conspectum, sed eos quos ceperunt, statim dimittant, et in fugam se conjiciant ; hæc cum illa vidisset, et sepulcro fuisset circumfusa, jucunde et canore deflebat, partim quidem filium lugens ut mortuum, partim autem ut ex Deo viventem, et tantis dignatum miraculis admirans, et ut quæ ipsa quoque gratia et gloria frueretur, et eo nomine gloriaretur.

XII. Fili, voce dicebat altiore, fili, lux æterna B meorum oculorum, fili, arcanum quoddam in ineffabile bonum parentibus : undenam tibi hæc clara et magna lux curationum? Undenam copiosa fluxit gratia Spiritus ? An sunt hæc omnino piæ vitæ remuneratio, et occultorum laborum ? An potius non solum remuneratio, sed arrha et prooemium bonorum, quæ te post hæc manent ? Sum ego revera beata inter matres, quæ digna sum habita, quæ essem et vocarer mater talis filii. Non tibi amplius contexo lamentationes maternas tanquam filio, sed tanquam Dei amico hymnos cano spiritales. Non amplius te voco filium, et fructum ventris mei, sed filium Dei per gratiam, non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, sed revera natum ex Deo [12]. Quem cum ipsa genuerim carnaliter, C ab ipso rursus vicissim generor spiritaliter. Nec erubesco eum vocare patrem, cujus verus pater est ille cœlestis : cognati autem, angeli et sanctorum omnium chori, bonorum operum communione, et æqualitate remunerationis. Curam gere parentum, quibus est gravius tui desiderium, quam senectus. Atqui, o charissime, pulchre carnali tuæ matri referes gratiam pro datis alimentis, si spiritali tuo Patri tuis intercessionibus eam reddas familiarem. Pulchre quoque patri tuo referes gratiam, quod te ad hoc, ut esses, produxerit, si ad ejus senectutis et imbecillitatis requiem sinus Abrahæ petieris. Hæc nunc ad te contendunt et patris canities, et matris in partu dolores, et ubera, quæ tu, qui es omni ex parte perfectus, suxisti, cum D esses adhuc infans. Curam gere parentum, curam gere cognatorum. Lætabitur, sat scio, Deus, quem tu honorandum censes in parentibus, quos jubet illius præceptum honorare, utpote quod per ipsos honor ad illum feratur. Nam et primus omnium est pater, et opifex, et causa, ut ad hoc, ut sint, producantur.

XIII. Hæc dixit, et jubet tolli lapidem, et capsam trahi extra monumentum. Quod cum factum esset, ubi ea jubente, apertus est loculus, cernitur miraculum, et ad videndum divinissimum, et ad dicendum jucundissimum, et ad ea, quæ præcesserant,

[12] Joan. i, 13.

confirmanda validissimum. Decem et octo menses præterierant post mortem, et qui tot ante dies erat mortuus, nullum habuit signum, non corporis fluxionem, non compaginis solutionem, non carnis consumptionem, non nigrorem, non aliquid quod esset evanidum, aut quod emarcuisset, et esset liquefactum : sed totus videbatur recens, perinde ac si nuper eum reliquisset anima. Propemodum videbantur esse membra cum motu, genæ cum rubore, labra cum flore, os cum anhelitu. Existimasses, te eum omnino videre non mortuum, sed potius dormientem, aut seipsum colligentem, et diligentius aliquid meditantem. Porro autem ipsæ tunicæ, ipsæ vestes stragulæ adeo erant integræ et illæsæ, et nullo detrimento affectæ (quod attinet ad sepulturam) atque si fuissent positæ in arca, et diligenter custoditæ. Est mortuis corporibus ex se quid injucundum ac tetrum. Est vestibus quoque quæ longo tempore jacuerunt, et aliis ejusmodi malus quidam odor, et qui offendit odoratum. Illic autem nihil ejusmodi, sed bonus odor, et gratia, et delectatio, tanquam non aliquod supulcrum et loculus, sed hortus esset apertus. Probantur ea quæ dicta sunt, et quod corpus esset adhuc integrum et recens, ex hoc quod sequitur.

XIV. Quidam monachus, Joseph nomine, sacerdos, et qui pietati studebat, cum tunc adesset, subjectis manibus, et amplexus mortuum, conabatur erigere. Ille autem cedebat et videbatur parere, et seipsum tradere. Erectus itaque fuit vir ille admirabilis, articulis et compagibus recte inter sese habentibus. Quod cum vidisset presbyter, et metu esset repletus, rogavit ut permitteret ea auferre, quibus erat indutus. Ipse autem rursus paruit, et manus remisit presbytero et pedes, ut iis uteretur ut vellet. Exuit ergo eum sacerdos tunica, et eum altera induit. A pedibus vero amovet non solum calceos, sed ea etiam, quæ intus erant ex serico imposita pedibus. Hæc ergo omnia tam facile fecit, et citra ullum laborem, perinde ac si ille opem ferret sacerdoti, et se traderet, ut eo commode uti posset. Deinde eum rursus reclinat in ea, qua prius erat, figura : adeo ut id totum divino factum sit consilio, quod sic sepultus fuerit, ut erat antea : ut vel ex hoc esset manifestum omnibus, quod post sepulturam manserit corpus potentius interitu et dissolutione. Quod quidem visum multis dæmonibus et morbis causa fuit, ut fugerent ; et merito. Si enim etiam cum esset absconsum, erat eis terribile, postquam apparuit quomodo non esset ejusmodi, ut non posset omnino sustineri ?

XV. Quid post hæc est consecutum ? Contendebat mater, sacro sublato corpore, demum reverti. Hæc enim, dicebat, stella ex meo ventre orta est. Qui autem in ea habitabant regione, contendebant non concedere, ut id aggrederetur. Nametsi, dicebant, ex te processit illa stella, cernitur tamen apud nos occidisse. Quomodo ergo eum a nobis auferes, qui miraculorum tales ostendit radios ? Ex te pulcher quidem germinavit palmes, sed apud nos produxit botros miraculorum, et ei placuit, ut nos frueremur musto gratiarum et curationum. Non erat Deo difficile, si unde processit, eum voluisset illuc rursus divertere. Ne videaris ergo repugnare judicio Dei et voluntati, neque nobis divinas gratias invideas. Ne nos fonte privaveris, qui non nobis solis, sed etiam communiter omnibus est ad fruendum propositus. Ad gloriam tibi sufficit, quod ejus mater apparueris, de cujus etiam mortuo corpore tanta est contentio. Nos prius ex ac expelles patria, quam hoc bono nobis a Deo dato nostram prives patriam. Illa postquam hæc audiisset, sciens esse sibi aliquod sapientius capiendum consilium, quivit. Deinde autem cum jussisset omnes valere, domum revertitur. Ille vero pius in primis monachus et sacerdos, de quo prius diximus, cum remansisset, et dierum multitudine omnem expulsisset suspicionem, et in eo custodiendo effecisset custodes socordiores, noctu ingressus, divinum suffuratus est thesaurum, et cum furto aufugit. Sed odor miraculorum ostendit unguentum, quod celabatur, et morborum curatio fuit furti accusatrix.

XVI. Mulier enim quædam, dum is in via ferretur, et qui eum ferebant in quodam, ut est consentaneum, vellent loco requiescere : illa, inquam, cum a maligno vexaretur spiritu, in loculum irruit, et graviter insiliit, et veluti a magno fluctu fuit exagitata. Deinde cum sanctum turpissimis esset insectata maledictis, non illa quidem omnino, sed qui eam inhabitabat, quem adversarium dixeris, fortis ille ab eo percussus recessit, abiens in loca, ad quæ a Deo fuerat condemnatus. Illa autem sana domum rursus est reversa. Non longum tempus intercesserat, et virgo quædam præfecta monasterii, quod vocabatur Mantineum, cum secreto quodam et gravi morbo laboraret, et non posset graves, quos sentiebat ex eo, ferre dolores, cum rescivisset illud mortuum vitam afferens corpus afferri, et magna fide et animi ardore ei facta obviam, tanquam viventi et audienti sancto ad loculum ei morbum dixisset, ardentis fidei mercedem, celerem invenit curationem. Ejusmodi miracula faciens, et eam a Deo gloriam adipiscens, Byzantium tandem introducitur corpus parentibus jucundissimum, mortalibusque utilissimum, malis spiritibus potentius, ægritudinibus et morbis validius, medicamentum vere inexpugnabile : neque valens solum adversus unum morbum, sed, ut semel dicam, resistens omnibus.

Mater ergo læta tali reditu filii, et simul caput in Christo tollens, splendoremque et magnificentiam in tempore ostendens, argenti magno sumptu capsam induit : non solum id faciens, tanquam in gratiam filii, sed eum studens honorare, tanquam Dei amicum : ut illud quidem esset naturæ, hæc vero pii animi, et mentis Deum amantis. Cum sic ergo capsam argento parentes optimi circumdedis-

sent, hoc vere sacrum templum deponunt in pulchro templo, quod ipsi Deiparæ construxerant, communes hominibus effecti benefactores, dato dono, quod extenditur in sempiternum : per quem dæ- A mones fugantur, morbi solvuntur, et Deus in omnibus, et per omnia glorificatur. Quoniam eum decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

MENSIS AUGUSTUS.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΥΓΑΤΕΡΩΝ ΑΥΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΕΛΠΙΔΟΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ.

MARTYRIUM SANCTARUM MULIERUM SOPHIÆ ET EJUS FILIARUM FIDEI, SPEI ET CHARITATIS.

(Latine apud Surium ad diem 1 Augusti ; Græce ex cod. ms. Græc. Paris n. 1526, sæc. XII.)

Α'. Μετὰ τὸ διαγγελθῆναι πανταχοῦ τὸ σωτήριον B κήρυγμα, πλωρηθῆναί τε τὰ πάντα τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, οἱονεὶ λείψανον κακίας Ἀδριανὸς τὴν αὐτοκράτορα Ῥημαίων διέπων ἀρχὴν, πολλὴν εἴπερ τις ἄλλος τὴν πρὸς τοὺς ψευδωνύμους θεοὺς ἐπεδείκνυτο δεισιδαιμονίαν, τοὺς μὲν θωπείαις ὑπερχόμενος, τοὺς δὲ καὶ ἀπειλαῖς καταπλήττων. Κατ' ἐκεῖνο τοίνυν καιροῦ, γυνή τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, τοὔνομα Σοφία, γένους τῶν ἐπιφανῶν, χώρας Ἰταλῶν, χηρείαν ὑποστᾶσα ἀνδρὸς θυγατράσι μόναις τρισὶ τὸν βίον ἐσάλευεν. Αὕτη τῇ περιωνύμῳ τῶν πόλεων Ῥώμῃ ἐπιδημήσασα ταῖς παρθένοις ὁμοῦ πολὺ τὸ χάριεν καὶ ἐπαγωγὸν ἐχούσαις κατά τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, οὐχ ὑπήχθη τῇ πλάνῃ, οὐδὲ πρὸς τὴν τοῦ δυσσεβοῦς βασιλεύοντος θρησκείαν ἀπέκλινε, λίαν τὴν κλῆσιν ἐπὶ τῶν ἔργων δεικνύουσα, ἡ τῆς ἄνωθεν ὄντως σο- C φίας ἐπώνυμος. Ἡ γὰρ ἄνωθεν σοφία, φησὶν ὁ θεῖος Ἰάκωβος, πρῶτον μὲν ἁγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, εὐπειθὴς, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν. Ἐξ ὧν γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς παρ' αὐτῇ καρπὸς ἐγνωρίζετο ταῖς θυγατράσι τὰς προσηγορίας ἡρμόζετο· καὶ ἐκεῖναι πάλιν ἀληθευούσας ταύτας παρ' ἑαυταῖς ἐδείκνυον. καὶ οὐδὲν ἀπᾷδον οὐδὲ ἀλλότριον εἶχον οἱ κλάδοι τῆς ῥίζης.

Β'. Ἐπεὶ δὲ παρὰ πᾶσι διεβεβόητο ἥ τε σύνεσις ἐκείνων καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ πρὸς Χριστὸν σέβας, οὐκ ἐνεγκὼν ὁ τοῦ φθόνου πατὴρ, διὰ βασκάνων ὀφθαλμῶν Ἀντιόχου τινὸς ἀνδρὸς, τὴν τῆς πόλεως πρόνοιαν πεπιστευμένου τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν τῷ

I. Postquam fuisset salutaris prædicatio ubique annuntiata, et omnia essent repleta cognitione Domini, veluti quædam sceleris reliquiæ Adrianus Romanorum administrans imperium, in falsos deos, qui nominantur, ostendebat plurimam, si ullus alius, superstitionem, alios quidem alliciens blanditiis, alios autem etiam minis territans. Illo autem tempore mulier quædam pia et religiosa, nomine Sophia, clara genere, Itala natione, cum esset viduata marito, cum tribus filiabus solis vitam agitabat. Ea cum simul cum virginibus, quæ erant valde honestæ, et elegantes animo et corpore, Romæ versata esset, non fuit errore seducta, neque ad impii imperatoris reclinavit religionem, factis ipsis pulchre suam ostendens appellationem quæ nomen vere sumpsisset a superna sapientia, et diceretur Sophia. Quæ est enim desuper Sapientia, inquit divinus Jacobus, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, obediens, plena misericordia et fructibus bonis. Eo enim, quod virtutis fructus apud eam agnoscebatur, adaptavit filiabus suis appellationes : et illæ rursus in se ostendebant esse veras, neque habebant aliquid rami, quod discreparet aut esset alienum a radice.

II. Cum autem celebraretur apud omnes et illarum prudentia et virtus, et in Christum religio, non ferens pater invidiæ, per invidos oculos cujusdam Antiochi, cujus fidei commissa fuerat præfectura urbis, significat imperatori earum pietatem, et eas defert

lingua dolosa impius et verbis odii. Protinus ergo ille ira percitus inconsiderata, eos quos solent vocare apparitores, mittit ad eas adducendas. Illæ autem cum didicissent causam eorum adventus, cumque corporibus essent inseparabiles, magis etiam conjungerentur spiritu, nihil ostendentes filiæ, quod non cum matre conveniret, ut quæ inveniebantur inter se fraterne consentire, et erant veluti corona sibi æqualis : quæ per ipsas et matrem complebatur, alacriter iverunt. Postquam autem sederunt pro tribunali præfecti urbis, cum ipsæ eum qui dixit, non esse timendos eos qui occidunt corpus [1], et pollicitus est a se dandam esse sapientiam, Dominum invocassent, et se crucis figura muniissent, omni timore deposito, steterunt cum forti et generoso animo. Judex autem, conjectis in eas oculis, cum vultum vidisset liberalem, mentemque magnam et præclaram, cui ferebat testimonium oculorum et habitus modestia, mittens fungi muliere judicis, conversus est ad admirationem.

III. Cum autem matrem prope curasset sistendam, et illas semovisset : Non parva sunt, inquit, o mulier, quæ adversus te deferuntur. Si quidem non parva res est, morum a parentibus traditorum et religionis negatio. Cur ergo Romanorum regionem implevisti tumultu et dissensione, omnino non esse deos, sed eos esse solum nomina quæ rebus ipsis careant, asserens? Dic ergo quam primum patriam, genus, nomen et religionem. Illa autem : Primum quidem, inquit, mihi est præcipuum nomen, ex Christo appellari. Sophia autem, est mihi impositum nomen a parentibus. Genus duco ex iis qui primos magistratus gesserunt in Italia, in qua etiam sum nata, Inter omnia vero, ut a me dictum est, glorior invocatione mei Christi et Domini, cui fui oblata continuo ab ortu, et cui obtuli fructum mei uteri : propter quem etiam venimus in hanc Romanorum civitatem, ut cum rectam fidem usque ad mortem conservaverimus, pulchrum viaticum afferentes, pro Christo susceptam decertationem, et transeuntes a morte in vitam, hæredes simus bonorum quæ sunt illic promissa.

IV. Horum verborum libertatem, et cum libertate sapientiam admiratus est impius. Ut qui autem jam primo facto periculo esset superatus, tunc quidem distulit virginum interrogationem; apud quamdam autem mulierem ordinis senatorii, nomine Palladiam, jubet eas cum matre servari, imperans ut eas tertio die produceret ad examinationem. Illæ autem otio quod eis datum fuerat, recte utentes animum adhibebant matri, quæ eis suabebat ea quibus erat opus. Dicebat enim eis : Ego quidem, o dilectæ filiæ, cum vos secundum carnem genuissem, omni doctrina et sacris Litteris erudii. Quoniam autem tempus vos vocat ad certamen, meorum verborum fructus quails sit, in vobis appareat : et diu a vobis meditatam

[1] Matth, x, 28.

A βασιλεῖ δήλην ποιεῖ, καὶ τὰ κατ' αὐτὰς γλώσσῃ δολίᾳ καὶ λόγοις μίσους ὁ δυσσεβὴς φανεροῖ. Παραχρῆμα τοίνυν αὐτὸς ἀλογίστῳ θυμῷ ἐπιτρέψας οὓς ἡ τάξις προτίκτωρας οἶδε καλεῖν, ἐπὶ τὸ ἀγαγεῖν ἐκείνας ἐκπέμπει. Αἱ δὲ τῆς παρουσίας αὐτῶν μαθοῦσαι τὸ αἴτιον, ἀδιαίρετοι σωματικῶς οὖσαι καὶ κατὰ πνεῦμα μᾶλλον συνήπτοντο, οὐδέν τε ασύμφωνον, ὥσπερ εἴρηται, πρὸς τὴν μητέρα ἐπιδειξάμεναι, καὶ ἀλλήλαις ἀδελφὰ φρονοῦσαι ηὑρίσχοντο, καὶ οἱονεὶ στέφανος ἦσαν ἑαυτῷ ἴσος, δι' αὐτῶν τε καὶ τῆς μητρὸς συμπληρούμενος· Ὡς δὲ ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ κατέστησαν βήματος, τὸν εἰπόντα μὴ φοβηθῆναι ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, δοθήσεσθαί τε παρ' αὐτοῦ σοφίαν ἐπαγγειλαμένου ἐπικαλεσάμεναι Κύριον, καὶ τῷ σταυρικῷ τύπῳ περιφραξάμεναι, παν- B τὸς ἀποστᾶσαι δέους, μετὰ γενναίου τοῦ φρονήματος ἔστησαν. Ἐπεὶ δὲ ταύταις τὸ ὄμμα ἐπέβαλεν ὁ δικάζων. ἰδὼν παράστημα εὐγενὲς καὶ μέγεθος διανοίας, ἀπό τε τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς τοῦ σχήματος μαρτυρούμενον εὐκοσμίας, τὸ δικάζειν ἀφεὶς, πρὸς τὸ θαυμάζειν ἐτράπετο.

Γ'. Τὴν οὖν μητέρα πλησίον παραστησάμενος, κἀκείνας που μεταθεὶς, Οὐ μικρὰ, φησὶν, ὦ γύναι, τὰ κατὰ σὲ, εἴπερ οὐδὲ μικρὸν πατροπαραδότων ἐθῶν καὶ σεβασμάτων ἄρνησις· ἵνα τί οὖν τὴν Ῥωμαίων ταραχῆς ἐνέπλησας καὶ διχοστασίας, μηδὲ τὸ παράπαν εἶναι θεοὺς, ἀλλ' ὀνόματα μόνον αὐτοὺς τελεῖν πραγμάτων ἔρημα, διατεινομένη ; Λέγε τοίνυν τὸ τάχος πατρίδα, γένος, ὄνομα καὶ τὸ σέβας. Ἡ δὲ, Πρῶτον μὲν ἐμοὶ, ἔφη, καὶ ἐξαίρετον ὄνομα, τὸ C καλεῖσθαι ἀπὸ Χριστοῦ· Σοφία δὲ τὸ ἀπὸ τῶν γεννητόρων λέγομαι· γένους τυγχάνουσα τῶν τὰς πρώτας ἀρχὰς περιβεβλημένων ἐν Ἰταλίᾳ· ὅθεν καὶ ὥρμημαι. Ἐν πᾶσι δὲ, ὥς μοι εἴρηται, τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἐμοῦ Δεσπότου Χριστοῦ σεμνύνομαι μᾶλλον, ᾧ καὶ προσηνέχθην εὐθὺς ἐκ γεννήσεως, καὶ τὸν τῶν ἐμῶν ὠδίνων καρπὸν προσενήνοχα· δι' ὃν καὶ εἰς τήνδε τὴν Ῥωμαίων παραγεγόναμεν, ὡς ἂν τὸ περὶ τὴν πίστιν ὑγιὲς μέχρι καὶ αὐτοῦ θανάτου διατηρήσασαι, καὶ καλὸν ἐφόδιον τὴν ὑπὲρ Χριστοῦ ἄθλησιν ἐπαγόμεναι, μεταβᾶσαί τε ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἐκεῖθεν κληρονομήσωμεν ἀγαθῶν.

Δ'. Τῶνδε τῶν ῥημάτων ὁ δυσσεβὴς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ μετὰ παῤῥησίας εὐσύνετον διὰ θαύ- D ματος ποιησάμενος, ὡς ἤδη διὰ τῆς πρώτης πείρας τὴν ἧτταν δεξάμενος, τοτε μὲν της πρὸς τὰς παρθένους ἐρώτησιν ὑπερέθετο, παρά τινι δὲ γυναικὶ τῶν τῆς συγκλήτου τάξεως, τοὔνομα Παλλαδίᾳ, προστάττει φυλάττεσθαι, τρίτην ἡμέραν παραγαγεῖν αὐτὰς εἰς ἐρώτησιν κελεύσας. Αἱ δὲ τὴν δεδομένην σχολὴν εὖ διαθέμεναι τῇ μητρὶ προσεῖχον τὰ δέοντα παραινούσῃ. Ἔλεγε γὰρ αὐταῖς· Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς, ὦ τέκνα ποθούμενα, τὸ κατὰ σάρκα γεννήσασα, παιδείᾳ πάσῃ καὶ ἱεροῖς λόγοις ἐξεθρεψάμην. Ἐπεὶ οὖν καιρὸς εἰς ἀγῶνα παρακαλεῖ, ὁ τῶν ἐμῶν λόγων παρπὸς ὁποῖος, ἐν ὑμῖν ὀφθήτω· καὶ μὴ τὴν ἐκ

πολλοῦ διαμελετηθεῖσαν ὑμῖν ἀρετήν, ἡ δι' ὀλίγου ἐπενεχθησομένη ἐπήρεια διελέγξῃ, μηδὲ τὸ τῆς πλάνης ἀνίσχυρον τὴν παντὸς ἰσχυροτέραν κατισχύσῃ ἀλήθειαν. Ὕποπτόν μοι τῆς ἡλικίας ὑμῶν τὸ νεάζον, ἀλλὰ μὴ δειλιάτω τὸν κίνδυνον· ἕξετε γὰρ βοηθὸν τὴν ἄμαχον τοῦ Χριστοῦ συμμαχίαν. Δότε τοιγαροῦν τῷ ἐμῷ γήρᾳ, δότε τοῖς ὑμετέροις ἀγῶσιν ἐνσκιρτῆσαι νεανικώτερον, ἀνένδοτον ἄχρι τέλους τὴν εἰς Χριστὸν διατηροῦσαι ὁμολογίαν, ὃς καὶ χειρὶ στέψει τῇ ἀθανάτῳ, καὶ ἀμαράντους ὑμῖν παρέξει τοὺς στεφάνους, μεθ' οὗ καὶ εἰς αἰῶνας ἔσεσθε συγχορεύουσαι, καὶ ἄφθαρτον τρυφῶσαι τρυφήν, πλοῦτόν τε ἄσυλον, καὶ ἡδονὴν καρπούμεναι μηδέποτε παυομένην. Φρονίμων οὖν ἐστιν ἀντικαταλλάξασθαι τῶν μικρῶν τὰ μέγιστα, τῶν ἀστάτων τὰ μένοντα, τῶν ῥεόντων τὰ μὴ κενούμενα· ἐπεὶ καὶ πασῶν πραγμάτων αὕτη τιμιωτέρα, ὀλίγου αἵματος οὐρανῶν ὠνήσασθαι τὴν βασιλείαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ Σοφία.

Ε΄. Αἱ δὲ μητρὶ τοιαύτῃ προσήκουσαι θυγατέρες· Σὺ μέν, εἶπον, ὦ σεβασμία μῆτερ, εὐχαῖς ἡμᾶς ταῖς μητρικαῖς παράπεμψον. φυλακτήριον ἡμῖν ἀγαθὸν αὐτὰς παρασχοῦσα. Ὁ δὲ προειπὼν Κύριος, Μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί ἀπολογήσεσθε, ὅταν ἐπὶ βασιλεῖς ἀχθῆτε καὶ ἡγεμόνας, οὗτος πάντως, ὡς μὲν ἀληθής, οὐ διαψεύσεται, ὡς δὲ δυνατός, ἐκπληρώσει, παρέχων ἡμῖν σοφίαν, δι' ἧς δυνησόμεθα τὴν μωρὰν ὄντως καὶ καταργουμένην νικῆσαι σοφίαν, καὶ φανερῶς τροπώσασθαι τὴν ἀσέβειαν. Τῶν οὖν ὡρισμένων τριῶν ἡμερῶν ἤδη παρῳχηκουσῶν, πρὸς τὴν ἐρώτησιν αἱ ἅγιαι ἤγοντο. Εἶτα ὁ δικάζων δεινὸς ὢν καὶ σκοπήσας τί χαλάσειεν ἂν νεανίδων ἁπαλῶν λογισμόν, πολλῇ ταύτας ὑπήρχετο κολακείᾳ· καί· Ὁρῶν, ὑμῶν, ἔφη, τὸ κάλλος, ὦ παῖδες, καὶ τὴν ἐκ τῆς μορφῆς ταύτην ἀποῤῥέουσαν ἡδονήν, οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης ἡγοῦμαι προελθεῖν ὑμᾶς φύσεως, ἀλλά τινος θειοτέρας ἐπὶ θαύματι τῶν ὁρώντων ἀποταχθῆναι· διὰ ταῦτα καὶ πατρικὴν ἐνδεικνύμενος τὴν στοργήν, ἀξιῶ ὑμᾶς, φίλταται, μὴ βουληθῆναι ὅλως ἀπειθῆσαι φιλοῦντι πατρί, ἀλλὰ πρῶτα μὲν ἐπὶ νοῦν λαβεῖν ἔνθα ἡλικίας ἡ μήτηρ ὑμῶν ἐστιν, ἧς καὶ μαστίζεσθαι δεῖ τὸ γῆρας, εἴπερ ὑμεῖς ἀπειθοῦσαι φαίνεσθε. Ἔπειτα δὲ καὶ τὸ νέον τῆς ὑμῶν ἡλικίας εἰς καρδίαν θέσθαι, τοῦ κάλλους τε τὸ ἄνθος καὶ τὴν ἀπόῤῥητον εὐμορφίαν, ἣν ὅσον ἐθαύμασα, τοσοῦτον ἔσομαι κολάζων καὶ μὴ βουλόμενος, εἴγε ὑμεῖς τῷ μὴ πείθεσθαι λυποῦσαί με πρὸς ὀργὴν ἐξαγάγητε· καὶ τοτε, φεῦ! ἀπολεῖσθε κακως ὅταν ἔδει μᾶλλον ὑμᾶς χαίρειν, εὐπραγεῖν, πλούτου καὶ δόξης καὶ βασιλικῆς ἀπολαύειν εὐμενείας, αὐτῶν τε τῶν καλῶν τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἡλικίας κατατρυφᾷν, Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ δικάζων.

ϛ΄. Αἱ δὲ παρθένοι, τὰ τῆς Σοφίας βλαστήματα· Ἡμεῖς, εἶπον, οὔτε τῶν ἐπαγγελιῶν σου τούτων, ὡς εἴρηκας, ἐφιέμεθα, οὔτε τῶν ἀπειλῶν καὶ βασάνων ἐπιτρεπόμεθα· ἀφθάρτων γὰρ ἐρῶμεν ἀγαθῶν, καὶ ἀφθάρτου Νυμφίου, τῶν ἀνθρωπίνων πάντων καταφρονήσασαι. Ὅτι δὲ τὴν μητέρα κολάσειν ἀπειλεῖς,

A virtutem, quæ vobis brevi est inferenda, non vincat injuria: neque erroris imbecillitas re qualibet fortiorem superet veritatem. Mihi est suspecta ætas vestra juvenilis et tenera; sed non extimescat periculum. Vobis enim opem feret invictum Christi auxilium. Date ergo meæ senectuti, date, ut vestris certaminibus juveniliter exsultem, firmam et stabilem servantes usque ad finem Christi confessionem: qui et manu coronabit immortali, et quæ non possunt marcescere, vobis præbebit coronas, post quas in sæcula choros simul ducetis, et fruemini deliciis, in quas non cadit interitus, et consequemini divitias, quæ non possunt subripi, et quæ nunquam desinit, voluptate potiemini. Est ergo prudentium parvis permutare maxima, instabilibus permanentia, fluentibus
B ea quæ non exinaniuntur. Est enim omnium negotiorum hoc longe præstantissimum, pauco sanguine emere regnum cœlorum. Et hæc quidem Sophia.

V. Matri autem congruentes filiæ: Tu quidem, inquiunt, o veneranda mater, nos maternis precibus prosequere, eas nobis præbens bonum tutamen: Dominus autem, qui dixit: Ne solliciti sitis quomodo aut quid respondeatis, quando ducemini ad reges et præsides [2]; is omnino, ut qui sit verax, non mentietur; ut qui sit autem potens, promissum implebit, præbens nobis sapientiam, per quam poterimus vere stultam sapientiam et quæ exinanitur vincere, et adversus impietatem aperte tropæum erigere. Cum tres ergo præstituti dies jam præteriissent, ducuntur sanctæ ad interrogationem. Deinde judex cum esset callidus, et
C considerasset quidnam tenerarum adolescentularum animum maxime remittere et emollire posset, eas multis aggressus est blanditiis; et: Cum videam, inquit, o puellæ, vestram pulchritudinem, et quæ ex hac forma effluit, voluptatem, non existimo vos ex humana processisse natura, sed e diviniore aliqua esse editos, ad eorum qui vos cernunt, admirationem. Et ideo in vos paternam ostendens benevolentiam, rogo vos, charissimæ, ne amanti patri velitis omnino esse inobedientes: sed primum quidem cogitate qua sit ætate mater vestra, cujus necesse est flagelletur senectus, si vos non parueritis. Deinde animo versate vestram teneram ætatem, florem pulchritudinis et speciem, quæ non potest verbis exprimi: quam quantum admiror, tantum puniam etiam invitus, si vos
D non parendo molestiam afferentes, me ad iram provocaveritis. Et tunc, proh dolor! male peribitis, quando vos maxime oporteret gaudere, felices esse, divitiis, et gloria, et imperatoria frui benevolentia, ipsisque temporis et ætatis vos explere deliciis. Sed hæc quidem judex.

VI. Dixerunt autem virgines, Sophiæ germina: Nos neque promissa, quæ tu dixisti cupimus, neque minas, nec tormenta curamus. Amamus enim bona, in quo non cadit interitus, et Sponsum, qui non perit, humana omnia contemnentes. Quod autem minaris matrem te esse flagris cæsurum,

[2] Matth. x, 19.

tanquam hoc modo nos territurus propter naturalem inter nos invicem consensionem, nescis te nobis et illi annuntiare bonorum perfectionem. Quid enim Christianis potest esse jucundius, quam pati pro Christo? Etiamsi non haberemus tales, quæ sperantur, remunerationes, quam non gloriæ præstantiam superat, pati pro eo qui nos formavit? Quando autem nobis etiam paratum est regnum cœlorum, et divitiæ, in quas non cadit interius, et perceptio bonorum æternorum, conari nos traducere a nostra sententia promissione bonorum, quæ sunt ad tempus, est aperta insania. Ne fallaris ergo, judex. Neque enim assentans trahes, neque puniens nos convertes: sed tunc majorem afferes molestiam, si parcens huic, quam tu magnifacis, juventuti et pulchritudini, non sis graves illaturus cruciatus. Nos enim damno afficies majorum bonorum remunerationis. Postquam audivit judex hanc firmam et constantem defensionem statuit eas separare a se invicem, et singulatim eas adducere ad examinationem, ut sic quoque eas majore afficeret molestia, ut eis uteretur imbecillioribus. Cum autem interrogasset de ætate et nominibus uniuscujusque, et a matre accepisset, unam quidem vocari Fidem, et jam agere annum duodecim; alteram autem duobus annis esse priore ininorem, quæ vocater Spes; tertiam autem nominari quidem Charitatem, uno autem anno esse secunda minorem: primam jussit primum produci, et: Sacrifica, dixit, Dianæ, o adolescentula: non hoc tibi novum imperamus, sed quod a nobis quoque fit jamdiu.

VII. Illa autem tanquam eo ipso vellet ostendere eos frustra ipsas separasse, volentes ex tribus contextam comminuere catenam, ut qui ignorarent esse ei ex alto audaciam et doctrinam, quonam scilicet modo oporteat respondere: O vestram, dicebat, quæ in profundum usque penetrat, cæcitatem, qui tam misere cæcutientes, aliis etiam vultis esse viæ duces: et cogere vultis, ut procedamus vobiscum ad eamdem viam interitus! Quisnam autem homo, si sapiat, persuadebitur a vero quidem Deo recedere, cujus manuum opera sunt cœli et terra, et omnia quæ sunt in eis: ad opera autem manuum hominum, tanquam ad deos accedere, et iis quæ sunt mentis expertia, et surda, eliget cultum offerre? Fuerit hoc summus stupor, et tam eorum qui jubent, quam qui parent, amentia. Fac ergo quod vis, et quibus vis nos trade malis. Melius est enim prius pati omnia, dum sapimus, quam persuaderi ut talia faciamus. Quæ dicta fuerant, replent ira judicem; et cum non posset persuadere. ad vim faciendam se contulit. Jubet ergo ei adimi vestem, et manibus pone vinctis, eam virgis verberari gravissimis. Cum autem experientia majorem ostenderet constantiam et vehementiores spiritus, et martyr, non ut quæ virgis cæderetur, sed ut quæ rosis spargeretur, potius esset affecta, ne vibicibus quidem in corpore

A ὡς τῷ τρόπῳ τούτῳ φοβήσων ἡμᾶς διὰ τὴν φυσικὴν πρὸς ἀλλήλας συμπάθειαν, λέληθας ἡμῖν τε κἀκείνῃ τὴν τελειότητα τῶν ἀγαθῶν εὐαγγελιζόμενος. Τί γὰρ ἥδυτερον Χριστιανοῖς τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν; Καὶ εἰ μὴ τοιαύτας ἐλπιζομένας εἴχομεν ἀντιδόσεις, ἀλλ' αὐτό γε τὸ πάσχειν ὑπὲρ τοῦ πλάσαντος τίνα δόξης ὑπερβολὴν καταλείπει; Ὅταν δὲ καὶ οὐρανῶν ἡμῖν ἑτοιμάζηται βασιλεία, καὶ πλοῦτος ἄφθαρτος, καὶ αἰωνίων ἀπόλαυσις ἀγαθῶν, τὸ μεταπείσειν ὅλως ἐπιχειρεῖν ἀγαθῶν προσκαίρων ἐπαγγελίαις, μωρία σαφής. Μὴ τοίνυν ἀπατῶ, δικαστά· οὔτε γὰρ κολακεύων ἑλκύσεις, οὔτε κολάζων μετατρέψεις ἡμᾶς· ἀλλὰ τότε μᾶλλον ἀνιάσεις, εἴγε φειδόμενος ἡμῶν τῆς μέγα παρὰ σοὶ ταύτης νομιζομένης νεότητος καὶ τῆς ὥρας, οὐ χαλεπὰς ἐπάξεις τὰς κολάσεις· B ζημιώσεις γὰρ πάντως τῶν μειζόνων ἀγαθῶν τὴν ἀντίδοσιν. Ταύτην ὡς ἤκουσε τὴν ἀτενῆ καὶ ἀπότονον ὁ δικάζων ἀπολογίαν, ἔγνω διελεῖν αὐτὰς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ κατὰ μίαν εἰσάγειν πρὸς τὴν ἐρώτησιν, ἵνα καὶ μᾶλλον οὕτω λυπήσῃ, καὶ ὡς ἀσθενεστέραις χρήσαιτο. Ἐρωτήσας δὲ καὶ περὶ τῆς ἡλικίας ἑκάστης καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων, καὶ ὑπὸ τῆς γεννησαμένης μαθὼν, τὴν μὲν Πίστιν τε καλεῖσθαι καὶ ἤδη δωδέκατον ἔτος ἀνύειν· τὴν δὲ δυσὶ χρόνοις λείπεσθαι τῆς προτέρας ἧς ἡ κλῆσις Ἐλπίς, τὴν δὲ τρίτην Ἀγάπην μὲν ὀνομάζεσθαι, ἑνὶ δὲ τῆς δευτέρας ὑστερεῖν ἔτει τὴν πρώτην παραιτησάμενος· Θῦσον, ὦ νεανὶς, ἔλεγε, τῇ Ἀρτέμιδι· οὐ καινόν σοι τοῦτο προστάττομεν τὸ ἐπίταγμα, ἀλλ' ὅπερ ἐκ πολλοῦ ἤδη καὶ παρ' ἡμῶν γίνεται.

C

Ζ'. Ἡ δὲ ὥσπερ αὐτόθεν ἐπιδείξασθαι βουλομένη ὅτι ἐπὶ ματαίῳ τὴν διαίρεσιν αὐτῶν ἐποιήσαντο τὴν ἐκ τριῶν σειρὰν λεπτῦναι βουλόμενοι, ἀγνοοῦντες ὅτι ἄνωθεν τὸ θάρσος αὐταῖς, καὶ ἡ τοῦ πῶς δεῖ ἀπολογεῖσθαι διδασκαλία· Ὢ τῆς εἰς βάθος ὑμῶν διικνουμένης πωρώσεως, ἔλεγεν· οἱ ἀθλίως οὕτω τυφλώττοντες, καὶ ἑτέροις εἶναι ὁδηγοὶ βούλεσθε, καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ὑμῖν χωρῆσαι τῆς ἀπωλείας ὁδὸν ἀναγκάζετε. Τίς δ' ἂν εὐφρονῶν ἄνθρωπος πεισθείη ἀποστῆναι μὲν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, οὗ ἔργα χειρῶν οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἅπαντα, ἔργοις δὲ χειρῶν ἀνθρωπίνων ὡς θεοῖς προσελθεῖν, καὶ αὐτοῖς ὁ νοῦν ἔχων ἀνοήτοις οὖσι D καὶ κωφοῖς προσαγαγεῖν λατρείαν; δεινὴ τοῦτο παραπληξία, δεινὴ, καὶ τῶν κελευόντων καὶ τῶν πειθομένων ἄνοια. Πρᾶττε τοιγαροῦν ὃ βούλει, καὶ οἷς ἂν βούλει παραδίδου κακοῖς· βέλτιον γὰρ πάντα παθεῖν πρότερον, ἕως τὸ φρονεῖν ἔχομεν, ἢ τοιαῦτα δρᾶσαι πεισθῆναι. Θυμοῦ τὰ ῥηθέντα πληροῦσι τὸν δικαστὴν καὶ τοῦ πείθειν ἀπορήσας ἐχώρει πρὸς τὸ βιάζεσθαι. Κελεύει ταύτης ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐσθῆτα, καὶ χεῖρας ὀπίσω δεθεῖσαν ῥάβδοις βαρυτάτοις τύπτεσθαι. Ἐπεὶ δὲ πλέον ἡ πεῖρα τὸ στεῤῥὸν ἐδείκνυ τοῦ φρονήματος, καὶ ἡ μάρτυς ὡς οὐ ῥαβδιζομένη, ἀλλὰ ῥόδοις μᾶλλον βαλλομένη διέκειτο, μηδὲ μωλώπων τῷ σώματι αὐτῆς ἐπιφαινομένων, πρὸς ὠμότητα μᾶλλον ὁ δικαστὴς ἠρεθίζετο, καὶ ἀμφο-

ιέρους αὐτῆς ἐκκοπῆναι τοὺς μαστοὺς προστάττει. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν τούτῳ τεράστιόν τι πρᾶγμα καινοτομούμενον. Ἀντὶ γὰρ αἵματος κρουνοὶ κατέῤῥεον γάλακτος· ὅπερ καὶ ἔτι πλείονα τῷ δικάζοντι τὸν θυμὸν ἀνῆπτε, καὶ πρὸς ἐσχάρᾳ πυρακτωθείσῃ ἐπιτεθῆναι ταύτην διεκελεύετο. Ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνος πονηρὸς ὢν ἐπινοίας οὐκ ἠπόρει πρὸς τὸ κολάζειν, οὕτως ὁ Ἀγαθὸς πάλιν διὰ τῶν ἐπαγομένων δοξάζειν τὴν ἁγίαν οὐ διελίμπανεν· ὅπερ οὖν κἀνταῦθα γίνεται. Τὸ πῦρ γὰρ αὐτὴν παραλαβὸν ἀπαθῆ διετήρει τὴν ἰδίαν ἀποβαλὸν ἐνέργειαν· εἶτα καὶ αὖθις ἀρθεῖσαν ἐκεῖθεν, εἰς τήγανον βληθῆναι κελεύει πίσσῃ διακαυθὲν καὶ ἀσφάλτῳ. Ἐφ' οὗ στᾶσα μέσου ἀτρέπτῳ καὶ ἀπαθεῖ τῷ προσώπῳ τὴν ἄνωθεν ἐκάλει ἐπικουρίαν· καὶ εὐθὺς τὸ πῦρ οὐκέτι ἦν πῦρ, καὶ τὸ φλέγον εἰς ψυχρότητα μετεβάλλετο, ὡς δοκεῖν παρὰ λειμῶνι δροσώδει καὶ ἐν πόᾳ τινὶ μαλακῇ τὴν ἁγίαν διαναπαύσεσθαι.

Η'. Οὕτως οὖν πάντων τῶν ἐπαγομένων κολαστηρίων οὐδὲν μὲν τὴν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ βλαπτόντων, τοὺς ὁρῶντας δὲ μᾶλλον εἰς θαῦμα κινούντων, οὐκ ἔχων ὅ τι καὶ δράσειεν ὁ τοῦ πονηροῦ γνήσιος ὑπηρέτης, τὸν διὰ ξίφους θάνατον ἀποφθέγγεται κατ' αὐτῆς. Οὗ διαγγελθέντος, φανερὰ ἦν ἡ μάρτυς πλήρης οὖσα χαρᾶς· τῇ μητρί τε προσῆγε δέησιν ὑπὲρ θυγατρὸς εὔχεσθαι, καὶ ταῖς ἀδελφαῖς παρῄνει μηδὲν τῆς πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως καθυφεῖναι σπουδῆς· Οἴδατε, λέγουσα, τίνι συνεταξάμεθα, καὶ οὗ τῇ σφραγῖδι ἐνεσημάνθημεν. Τούτου εἰς ἔσχατον ἐμμεῖναι τῇ ὁμολογίᾳ μὴ ἐκκακήσωμεν· μία μήτηρ ἡμᾶς ἐγείνατο, ἡ αὐτὴ τὰς τρεῖς ἀνεθρέψατο, ὑπὸ μιᾶς ἐτράφημεν τὴν σωματικὴν τροφήν τε καὶ τὴν πνευματικήν· ἓν τὸ τέλος καὶ ταῖς τρισὶν ἔστω, ταῖς ἀδελφαῖς ἀδελφὰ φανήτω καὶ τὰ φρονήματα· οἰκεῖον ὑπόδειγμα ταῖς μετ' αὐτὴν, ἡ πρώτη γενέσθω. Τούτοις αἱ ἀδελφαὶ τοῖς λόγοις ἐπιῤῥωσθεῖσαι, καὶ τὴν μάρτυρα προσειποῦσαι τὰ τελευταῖα καὶ ἀσπασάμεναι, ἠξίουν ὑπὲρ αὐτῶν τοῦ κοινοῦ δεηθῆναι Δεσπότου, τὸν ἴσον αὐτῇ δρόμον διελθεῖν ἀπροσκόπως, ἵνα καὶ τῶν ἴσων ἀξιωθῶσι στεφάνων.

Θ'. Ἡ δὲ γενναία μήτηρ οὐδὲν ἀγεννὲς οὐδὲ μικρόψυχόν τι καὶ γυναικεῖον πάσχουσα, ἀλλ' ὥσπερ αἰδουμένη ταπεινὸν καὶ ἀνάξιον θυγατρὸς τοιαύτης καὶ παθεῖν καὶ εἰπεῖν, ὅλως ἦν ὑψηλὴ, ὅλως μεγαλόφρων, τοῦτο λυπουμένη μόνον, μὴ τὰς ἄλλας ἴδοι μικρόν τι τοῦ παραδείγματος τῆς πρώτης ἀπολειφθείσας, καὶ κινδυνεύσῃ μιᾶς ὀφθῆναι μόνης καὶ οὐ τριῶν τοιούτων εἶναι μήτηρ γνησία. Διὸ καὶ ἀξίοις τὴν παῖδα προέπεμπε λόγοις· Ἐγὼ μέν σε, θύγατερ, ἐγέννησα, λέγουσα, καὶ πόνους ὠδίνων ἐκαρτέρησα ἐπὶ σοὶ, καὶ εἰς τοὔνό σε ἡλικίας τρέφουσα ἤγαγον· πλὴν ἀλλὰ ἀπέχω τὰ τροφαῖα νῦν, ἀπέχω τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις πολλῷ τῷ μείζονι Εἰ γὰρ καὶ μηδεὶς δύναται γονεῦσιν ἀντιδοῦναι χάριτας ἴσας (πῶς γὰρ παρ' ὧν αὐτὸ τὸ εἶναι εἴληφεν ;) ἀλλὰ σύ μοι πάντα μεγαλοπρεπῶς ἀποδέδωκας, τοιαύτης ἐμὲ θυγατρὸς μητέρα δείξασα, οὕτως ὑπὲρ Χριστοῦ μεγαλοψύχως ἀθλήσασα. Πρός ὃν ἄπιθι,

A ejus apparentibus, incitabatur magis judex ad crudelitatem, et jubet ei mamillas exscindi. Tum licebat in ea videre rem novam et prodigiosam. Ei enim pro sanguine fluebant rivi lactis. Quod quidem judici majorem adhuc iram accendebat, et supra candentem focum eam jussit imponi. Sed quomodo ille cum esset malus, facile excogitabat supplicia : ita etiam bonus Deus per ea quæ intentabantur, sanctam non cessabat glorificare. Quod hic quoque usuvenit. Nam cum ignis eam apprehendisset, conservabat illæsam, amissa propria operatione. Deinde rursus quoque illinc sublatam, jubet injici in sartaginem pice accensam et bitumine. In cujus stans medio, constanti et minime turbato vultu supernum invocavit auxilium. Et continuo B ignis non erat ignis, et ardor mutatus fuit in frigiditatem : adeo ut videretur in roscido prato et in molli herba sancta requiescere.

VIII. Sic ergo omnibus, quæ inferebantur, suppliciis martyrem quidem Christi nihil lædentibus, eos autem qui aspiciebant, moventibus ad admirationem, nesciens quidnam ageret maligni minister germanus, in eam mortis gladio inferendæ pronuntiat sententiam. Quod cum esset ei renuntiatum, apertum erat, gaudio plenam esse martyrem. Quæ matrem est precata, ut oraret pro filia, et sorores est exhortata, ut non dubitarent mori pro consequendo bravio æternæ vocationis : Scitis, dicens, cui nomen dedimus et cujus sumus signatæ signaculo. In ejus ad finem usque C persistere confessione, ne ignavia adductæ dubitemus. Una mater nos genuit, eadem tres aluit, ab una sumus educatæ tam corporali alimento quam spiritali : sit unus finis etiam tribus, sororibus sint sororiæ et germanæ voluntates. Sit prima domesticum exemplar, iis quæ eam consequentur. His verbis confirmatæ sorores, cum martyrem alloquentes, extremum ei vale dixissent, rogarunt ut pro se communem precaretur Dominum, ut sine offensione cursum ei parem peragerent, ut pares quoque consequerentur coronas.

IX. Generosa autem mater, non illiberaliter, neque pusillo et effeminato animo se gerens, sed perinde ac erubescens aliquid facere, aut dicere, quod esset abjectum et indignum tali filia, erat D omnino magni et excelsi animi, hanc solum animo accipiens molestiam, ne videret alias primæ exemplum non assequi, et veniret in periculum, ne unius solius et non trium videretur esse mater germana. Quocirca filiam dignis verbis prosequebatur : Ego quidem, o filia, te genui, dicens, et propter te tuli partus dolores, et te nutriens deduxi ad hanc usque ætatem : sed nunc accipio mercedem alimentorum, accipio laborum remunerationes, easque mutiplicatas. Nam etsi nullus possit parem gratiam referre parentibus (quomodo enim cum ab iis ipsum, quod sumus, acceperimus?) tu tamen mihi omnia abundanter reddidisti, cum me talis filiæ matrem esse ostenderis, et tam

magnifice pro Christo decertaveris. Ad quem vade, filia, vade, tuo sanguine pro eo effecta purpurea, quo tuo sponso conspicieris, quo coram ipso sisteris quovis colore et flore colorata speciosius. Hæc cum illa a sororibus et matre audivisset, porrecta continuo cervice, ei caput amputatur: et sustollitur ad Christum, qui est caput omnium.

X. Impius autem judex non ferens ignominiam, ex se partæ victoriæ damnum cogitabat ex aliis reparare: multo autem magis per eas quoque victus apparuit. Continuo ergo accersita ea, quæ erat secunda: Crede mihi, inquit, filia, et cum maximam deam Dianam adoraveris, læta discede. Illa autem, Spes revera, quæ pudore affici non potest: Quomodo, inquit, credidisti me esse sororem præcedentis, cujus jam fecisti periculum: ita tuo sit etiam animo persuasum, fore ut constantia conspiciar ejus soror: et nihil esse omnino nec lætum, nec molestum, quod me ab hac traducat constantia. Hæc cum ille audisset, convertitur continuo ad puniendum, producere interrogationem, inane esse judicans et supervacaneum. Veste ergo nudatam, jubet ipsam quoque, sicut primam, crudis boum nervis flagellari. Cum autem par supplicium sustinens, ei quoque parem ostenderet fortitudinem, major ira judici est excitata: et jubet fornacem valde accensam, venerandam excipere martyrem. Sed Deus sororis ejus quoque curam gerebat similiter. Idipsum autem nunc quoque accidit, quod in flamma Babylonica; nam ingressam martyrem flamma nequaquam tangebat. Propterea ergo Spes emittebat voces, quibus simul et gratias ageret, et supplicaret. Agebat enim gratias Deo, quod in malis illæsa fuisset conservata: supplicabat autem propterea quæ erant futura, ut in omnibus illus nomen glorificaretur, et pudore afficerentur impii.

XI. Eam ergo non reveritus impius, quam ipse quoque ignis visus est revereri, jubet eam ligno suspendi, et ferreis laniari ungulis. Illa autem tunc quoque eamdem præ se ferebat animi magnitudinem, quam in malis præcedentibus ostenderat. Quamobrem liberalis quidem gratia illustrabat oculos, membris vero dilaceratis quidam odor suavis aderat. Leniter autem summis labris subridens: Tu quidem, inquit, o sanguinarie, putas robur meum enervare suppliciis. Ego autem a meo Christo confirmata, confido fore, ut te infirmum reddam et imbecillum, et irritos efficiam tuos conatus, qui cum femina bellum gerere sis agressus, idque cum sim juvencula, et ad opem mihi ferendam nihil habeam paratum, nisi quod in Deo vero confido. His ad furorem incitatus, jubet lebetem pice et resina plenum, et vehementer accensum sanctæ subjici, Deo autem de more operante, lebes quidem dissolvebatur tanquam cera a facie ignis: quod vero in se habebat incensum, repente diffusum, non paucos perdidit ex iis qui circumsistabant, infidelibus. Sed ne sic quidem

A τέκνον, ἄπιθι τοῖς αἵμασι τοῖς ὑπὲρ τούτου πεφοινιγμένη, οἷς καὶ ὀφθήσῃ τῷ σῷ νυμφίῳ, οἷς αὐτῷ παραστήσῃ παντὸς φυκίου καὶ ἄνθους ὡραιότερον κεχρωσμένη. Τοιαῦτα πρὸς τῶν ἀδελφῶν ἐκείνη, τοιαῦτα πρὸς τῆς μητρὸς ἀκούσασα, τὸν αὐχένα εὐθὺς ὑποσχοῦσα τὴν κεφαλὴν τέμνεται, καὶ πρὸς Χριστὸν τὴν πάντων ἀναφέρεται κεφαλήν.

Ι΄. Ὁ δυσσεβὴς μέντοι δικαστὴς τὴν αἰσχύνην οὐ φέρων ἐκ τῶν λοιπῶν ὑπενόει τὴν ἧτταν ἀνακαλέσασθαι· πολλῷ δὲ μᾶλλον καὶ δι' αὐτῶν ἐφάνη νικώμενος. Εὐθὺς οὖν τὴν ἐλάττονα τοῖς ἔτεσι καὶ δευτέραν καλέσας· Πείσθητί μοι, θύγατερ, ἔφη, καὶ τῇ μεγίστῃ θεῷ Ἀρτέμιδι προσκυνήσασα, πολλὰ χαίρουσα ἄπιθι. Ἡ δὲ ἀκαταίσχυντος τῷ ὄντι Ἐλπίς· Ὃν τρόπον ἐπίστευσας, ἔφη, ἀδελφήν με εἶναι B τῆς προλαβούσης, ἧς ἤδη καὶ πεῖραν εἴληφας, οὕτω πείσθητι καὶ τῇ γνώμῃ καὶ τῇ ἐνστάσει ἀδελφήν με ταύτης ὀφθήσεσθαι, καὶ μηδὲν εἶναι μηδόλως οὐ τῶν εὐφραινόντων, οὐ τῶν λυπούντων, ὅ με τῆς τοιαύτης μεταπείσει ἐνστάσεως. Τούτων ἐκεῖνος ἀκούσας ἐπὶ τὸ κολάζειν εὐθὺς τρέπεται, τὸ τὴν ἐρώτησιν παρατείνειν ὥς τι μάταιον κρίνας καὶ περιττόν. Τῆς ἐσθῆτος οὖν γυμνωθεῖσαν κελεύει καὶ αὐτὴν ὁμοίως τῇ πρωτῃ βουνεύροις ὠμοῖς μαστίξεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἴσην τὴν κόλασιν ὑπομένουσα, καὶ τὴν καρτερίαν ἴσην αὐτῇ ἐπεδείκνυτο· καὶ ὁ θυμὸς μείζων τῷ δικαστῇ διανίστατο, κάμινον αὖθις κελεύει πρὸς μέγα διακαυθεῖσαν τὴν σεμνὴν ὑποδέξασθαι. Ἀλλ' ὁ τῆς ἀδελφῆς Θεὸς πάντως καὶ ταύτης ἦν ὁμοίως αὐτῆς κηδόμενος. Γίνεται οὖν καὶ νῦν τῇ C Βαβυλωνίᾳ φλογὶ παραπλήσιον, καὶ τῆς μάρτυρος ἐπιβάσης οὐδαμῶς ἥπτετο· διὰ ταῦτα γοῦν εὐχαριστηρίους ἡ Ἐλπὶς ἅμα καὶ ἱκετηρίους ἠφίει φωνάς· ἐφ' οἷς μὲν ἤδη κακοῖς ἀπαθὴς τετήρητο εὐχαριστηρίους, ἐφ' οἷς δὲ ἔμελλεν ὡσικετηρίους, ὥστε ἐν πᾶσι τὸ ἐκείνου ὄνομα δοξασθῆναι, καὶ καταισχυνθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς.

ΙΑ΄. Οὐκ αἰδεσθεὶς οὖν ὁ ἄνομος ἣν καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ αἰδεσθὲν ἐφάνη, ἀναρτᾶσθαι ξύλῳ προστάττει, ὄνυξί τε σιδηροῖς ξέεσθαι. Ἡ δὲ τὴν ἴσην εὐψυχίαν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι δεινοῖς, καὶ νῦν φέρουσα ἦν. Διὸ καὶ χάρις μὲν τὰς ὄψεις ὑπηυγαζεν ἐλευθέριος, μέλεσι δὲ τοῖς ἀποξεομένοις πολὺ τὸ εὐῶδες προσῆν. Ἄκρῳ δὲ μειδιάματι καὶ ὅσον ἦν τοῖς χείλεσιν ὑποτρέχειν· Σὺ μὲν, ὦ μιαιφόνε, φησὶν, οἴει μου ταῖς D τιμωρίαις τὸν τόνον ἐκλύειν· ἐγὼ δὲ τῷ ἐμῷ Χριστῷ ῥωννυμένη πέποιθα μᾶλλον ἄτονόν σε καὶ ἄπρακτον ἀποδεῖξαι, γυναικὶ προσβαλόντα πόλεμον, καὶ ταῦτα νεαρᾷ οὔσῃ καὶ μηδὲν ἐχούσῃ πρὸς ἀρωγὴν, πλὴν ἐπὶ Θεῷ μόνῳ ἀψευδεῖ θαῤῥούσῃ. Τούτοις ἔτι πρὸς μανίαν παροξυνθεὶς, λέβητα κελεύει πίσσης τε καὶ ῥητίνης ὑποπλησθέντα καὶ λάβρως ἐκκαέντα τὴν ἁγίαν ὑπολαβεῖν. Θεοῦ δὲ κατὰ τὸ σύνηθες ἐνεργοῦντος, ὁ μὲν λέβης καθάπερ κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς διελύετο· ὅπερ δὲ καιόμενον εἶχεν ἐν ἑαυτῷ ἐξαπίνης διαχεθὲν, οὐκ ὀλίγους τῶν περιεστώτων ἀπίστων διελυμήνατο. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτω συνιδεῖν εἶχεν ὁ τυφλώττων ἀκριβῶς τὴν διάνοιαν, τίς ἡ θαυματουργοῦσα ταῦτα δύναμις ἦν. Ὅθεν καὶ πᾶσιν

οἷς ἔδρασε τὴν ἧτταν ἀπενεγκάμενος, καὶ ἀπόρως A ἔχων ὥσπερ τὸ κατὰ γνώμην αὐτῇ ποιῶν, τὸν διὰ ξίφους θάνατον ἐπίσης τῇ ἀδελφῇ, καὶ κατ' αὐτῆς ἀποφαίνεται. Πάλιν δὲ καὶ αὐτὴ τὴν μητρικὴν μὲν ἐξιτήριον ἐπεκαλεῖτο εὐχήν· τὴν τελευταίαν δὲ καὶ μετ' αὐτὴν ἀδελφὴν διανίστη πρὸς τοὺς ἀγῶνας ὑπόδειγμα ἑαυτὴν ἀσφαλὲς διδοῦσα, καὶ πιστοὺς ἀπὸ τοῦ παθεῖν τοὺς λόγους παρέχουσα. Εἶτα τῷ κειμένῳ προσφῦσα λειψάνῳ τῆς ἀδελφῆς περιείχετο, κατεφίλει, περιεπτύσσετο· τοῦτο μὲν ὡς ἁγίας τιμῶσα, τοῦτο δὲ καὶ θαῤῥοῦσα ὡς ἀδελφῆς δακρῦσαι παρὰ τῆς συγγενείας ἐφέλκετο, καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀνθείλκετο πάλιν, τῷ συνειδέναι μάρτυρα τὴν κειμένην εἶναι. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐδάκρυσε πρὸς ἣν ἤδη ἐχώρει διὰ τοῦ ἴσου τρόπου τῆς τελευτῆς; δέχεται τοιγαροῦν καὶ αὐτὴ τὸν διὰ ξίφους θάνατον, καὶ ἄπεισι τὴν καλὴν πορείαν, τὴν μακαρίαν ὄντως ὁδὸν, καὶ πᾶσι μὲν Χριστιανοῖς ἐπιθυμητὴν, ὀλίγοις δὲ βάσιμον.

potuit ille mente cæcus intelligere, quænam esset hæc virtus, quæ faciebat miracula. Unde etsi in omnibus, quæ fecit, superatus fuisset, nesciens tamen quid ageret, in eam mortis per gladium inferendæ, æque atque in ejus sororem, pronuntiat sententiam. Rursus autem ea quoque in decessu prece implorabat maternas: postremam autem post ipsam sororem excitabat ad certamina, seipsam pulchrum et certum exemplar præbens, et ex uno quod passa sit, orationem faciens fide dignam. Deinde adjacentes sororis accedens reliquias, eas amplectebatur: et partim quidem ex eo commota, quod esset soror, ad lacrymandum attrahebat a cognatione: partim autem intelligens martyrem eam esse, quæ jacebat, reliquias honorabat, tanquam sanctas, et ad gaudium retrahebatur. Quomodo enim propter sanctam lacrymaretur, ad quam libenter pari modo mortis jam tendebat. Suscipit ergo ipsa quoque mortem gladio, et pulchram viam ingreditur, viam vere beatam, et quæ est expetenda quidem omnibus Christianis, sed quam pauci ineunt.

ΙΒ'. Ὁ τοίνυν ἄνομος δικαστὴς εἰς ἔσχατον ἀπορίας ἐλθὼν καὶ τὸ τῆς αἰσχύνης περιφανὲς ὑπενεγκεῖν οὐ δυνάμενος, ὅμως ἐπὶ τῇ ἐσχάτῃ τῶν ἀδελφῶν ἐσάλευε τὰς ἐλπίδας. Ἔδακνε γὰρ αὐτὸν τὸ κομιδῇ νέον τῆς μάρτυρος, ὡς εὐεπιχείρητον αὐτῷ γενήσεσθαι προσδοκώμενον. Ἐπεὶ δὲ καὶ προσῆγε τὰς ἐρωτήσεις, καὶ λόγους ἐκίνει πείθειν δυναμένους· Μὴ ἀπατάτω σε, φησὶν ἡ Ἀγάπη, τὸ νεαρόν μου τῆς ἡλικίας, ὡς εὐεξαπάτητον ἔσται, καὶ λόγοις τοῖς σοῖς εὐκόλως δολώμενον· διδάξει γάρ σε μετ' ὀλίγον ἡ πεῖρα ὅτι τῆς αὐτῆς ῥίζης ὄρπηξ ἐγὼ, καὶ μιᾶς ἐκείνης γαστρὸς γέννημα, ὧν ἤδη δύο C βλαστῶν καὶ τέκνων εἰς πεῖραν ἐλήλυθας. Οὐ γὰρ ἐπ' ἐμοὶ τὰ τῶν προλαβουσῶν αἰσχυνθήσεται, οὐδὲ τὴν αὐτῶν εὐγένειαν ἐγὼ ψεύσομαι, ἀλλὰ τοσούτῳ μᾶλλον ὑπερβαλῶ καὶ τῇ καρτερίᾳ, ὅσῳ καὶ τῇ πείρᾳ πλεονεκτῶ, τὴν τοῦ Χριστοῦ βοήθειαν ἐπὶ ταύταις δεδιδαγμένη. Οὐχ ἤνεγκε τὴν παῤῥησίαν ταύτην ὁ μιαρὸς, ἀλλ' ἰκρίῳ τὴν Ἀγάπην ἀναρτᾶσθαι κελεύει, καὶ ἱμᾶσι τείνεσθαι πανταχόθεν, ὡς τὰς τῶν μελῶν ἁρμονίας τῷ σφοδρῷ τῆς ἐντάσεως τῆς κατὰ φύσιν συνθέσεως διασπᾶσθαι. Ἀλλὰ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἡ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν προστᾶσα, καὶ μετ' αὐτῆς ἦν, ἀπαθῆ κακῶν συντηροῦσα. Ἀνάπτεται τοιγαροῦν καὶ αὐτῇ κάμινος ἐκ παντοδαπῆς ὕλης, πρότερον τοῦ προστάξαντος ἰσχυρῶς ὀργῇ διακαυθέντος· Ὁρᾷς οὖν, ἐκεῖνός φησι τῇ D μάρτυρι, τὸ κατὰ σοῦ καιόμενον πῦρ; Ἑτέρως οὖν οὐκ ἂν δύναιο τὴν ἀπειλὴν αὐτοῦ ἐκφυγεῖν, εἰ μὴ τὸ προστασσόμενον οὐδὲν ὑπερτιθεμένη τελέσαι σπουδάσῃς· ἐγὼ δέ σοι καὶ φιλανθρωπότερον χρήσομαι· εἰπὲ γὰρ κατὰ πρόσχημα ῥήματι μόνῳ, Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις, καὶ εὐθὺς ἀπολύῃ πάσης αἰτίας. Ἡ δὲ, Μή γένοιτό μοι, φησὶ, μηδὲ ῥήματι μόνῳ ἀνόσιόν τι δρᾶσαι καὶ ἀπρεπὲς, καὶ γλῶσσαν ῥυπῶσαι τοιούτῳ φθέγματι, ἀλλοτρίῳ ὄντι τῆς πρὸς τὸν πεποιηκότα θεοσεβείας.

XII. Iniquus autem judex cum ad extremam venisset dubitationem,et non posset apertam ferre ignominiam, in extrema tamen sorore adhuc spe tenebatur. Eum enim movebat valde tenera illius ætas, quæ ei existimabatur fore expugnatu facilis. Postquam autem adhibuit interrogationes, et movit verba, quæ poterant persuadere: Ne te decipiat, inquit Charitas, ætas mea tenera, ut quæ facile possit decipi, et a tuis verbis allici. Te docebit mox experientia, me esse ramum ejusdem radicis, et fetum illius unius uteri, cujus jam duorum germinum et filiarum fecisti periculum. Non enim quantum in me erit, priores pudore afficiam neque degenerabo ab eadem nobilitate: sed tantum superabo fortitudine, quanto majorem habeo experientiam, ut quæ Christi auxilium in eis didicerim! Hanc libertatem non tulit sceleratus, sed jubet suspendi Charitatem, et omni ex parte extendi loris adeo ut membrorum compages vehementi illa contentione divellerentur a naturali sua compositione; sed Dei virtus, quæ aliarum sororum curam gesserat, cum ipsa quoque erat, illam illæsam servans a malis. Accenditur ergo ei quoque fornax ex omnis generis materia, cum is qui jusserat, prius vehementi ira fuisset incensus; Vides, dicit ille martyri, ignem qui contra te movetur. Non poteris aliter minas ejus effugere, nisi quod imperatur minime tergiversans, effectum reddere studueris. Ergo autem te utar etiam benignius. Dic enim solum: Magna Diana, et statim ab omni criminatione liberaberis. Illa autem: Absit, inquit, ut vel solo verbo faciam alquid impium et indecorum, et linguam tali polluam locutione, quæ est aliena a pietate in eum, qui creavit.

ΙΓ'. Τί τὸ ἀπὸ τοῦδε; Τοὺς λόγους ἀφεὶς, τὸ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ κελευσθὲν ἐποίει, καὶ ἀκοντίζεσθαι ταύτην τῷ πυρὶ προσέταττεν. Ἦν δὲ οὐ τοὺς συλληψομένους

XIII. Quid deinde? Verbis relictis fecit, quod et jubebat ira, et jussit eam jaci in ignem. Illa autem non solum eos qui ipsam erant comprehensura,

sed propemodum ipsum etiam jussum præveniens, A in mediam flammam insiluit, tanquam in aquas calidas et lavacra suavissima. Protinus ergo flamma quidem diffundebatur, et apprehendebat eos qui circumstabant. Tetigit autem ignis ipsum quoque judicem, tum ut ulcisceretur impietatem, tum ut ipse minime dubitaret, sed uteretur seipso teste divinæ potentiæ. Sic ergo res quidem impiorum afficiebantur dedecore; glorificabatur autem Deus per suam martyrem. Judici autem male se habebat ea pars corporis, quam flamma tetigerat, et mittit quosdam, qui sanctam adducerent. Qui autem missi fuerant, vident quosdam candidis indutos vestibus, eleganti et honesta specie, qui vel sola forma poterant adducere in admirationem; qui etiam sæpe visi fuerant cum beata versari in fornace, et simul cum ea preces fundere. Cum autem eis sanctam conantibus capere solutæ essent dexteræ, non valentes aliquid amplius facere: Egredere, clamabant, ancilla Dei: vocat te judex. Quæ etsi ex igne egressa esset illæsa, cum ei omnino non nocuisset ignis, et impius corpus haberet adhuc semiustulatum, et ex ipso posset intelligere: crassam tamen nubem ferens in oculis, erat plane insipiens. Propterea in eam rursus alia induxit supplicia, et jubet ejus membra transfigi terebris. Cum autem martyr habens omnino mentem ad Deum sublatam, parum aut nihil curaret tormenta, eam morte condemnat. Quod quidem cum audiisset adolescentula, cujus non erant pusilli et muliebres spiritus, et reputasset hoc esse veluti si- C gnaculum et firmitatem suæ in Deum confessionis, magnas Deo egit gratia: Ago tibi gratias, dicens, divina Trinitas, una divinitas, una gloria, una potentia, quod te et tuis martyribus meis sororibus dignam me, quæ sum minima, reddidisti. Concede autem, ut mater mea post meum decessum tandiu sit in hac misera vita superstes, ut tuis ancillis justa faciat.

XIV. Cum sic precata esset beata Charitas admirandæ filiæ mater admirabilis pro ea est precata, non ut eam videret vivam, et longo tempore viveret, mortem effugiens, et eam solam haberet consolationem et spem senectutis, cum ab aliis esset deserta filiabus; nihil horum est precata, D aut voluit; hæc enim judicabat esse matrum illiberalis et pusilli animi, et quæ intuentur solum ad id quod adest, et quod videtur: sed ut convenienter ejus proposito acciperet consummationem et bona facta bonus sequeretur exitus. Quamobrem ad mortem ei addens animum, et ad finem, cursus confirmans: Euge, dicebat, o filia; o mei uteri revera felix planta! o quæ honoravisti parentes! o quæ Deum in tuis glorificasti membris. Quis non tuam laudabit fortitudinem? Quis non animi robur et constantiam? Vade ad communem Dominum, ad thalamum, in quem non cadit interitus, ad quietem revera beatam, laborum

A μόνον, ἀλλὰ μικροῦ καὶ αὐτὸ τὸ πρόσταγμα φθάνουσα, ἐπὶ μέσης ἥλατο τῆς φλογὸς, ὥσπερ ἐπὶ θερμῶν ὑδάτων καὶ λουτρῶν ἥδιστα. Παραυτίκα γοῦν ἡ μὲν φλὸξ διεχεῖτο, καὶ τῶν περιεστώτων ἐπελαμβάνετο· ἥπτετο δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικάζοντος, ἅμα μὲν τὴν ἀσέβειαν ἀμυνόμενον, καὶ πρὸς τὸ μηδὲν αὐτὸν ἀμφίβολον ἔχειν, ἀλλ' ἑαυτῷ μάρτυρι χρῆσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως. Οὕτως οὖν τὰ μὲν τῶν ἀσεβῶν κατησχύνετο, Θεὸς δὲ διὰ τῆς αὐτοῦ μάρτυρος ἐδοξάζετο· εἶχε δὲ καὶ τῷ δικαστῇ πονήρως τὸ παραπολαῦσαν τῆς φλογὸς μέρος ταῦ σώματος, καὶ πέμπει τινὰς ἄξοντας τὴν ἁγίαν. Οἱ δὲ πεμφθέντες λευχημονοῦντας ἑώρων τινὰς εὐπροσώπους ὅτι μάλιστα καὶ χαρίεντας ἔκπληξιν ἀπὸ τῆς μορφῆς ἐμποιεῖν δυναμένους· οἱ καὶ πολλάκις ἐν τῇ καμίνῳ συνόντες τῇ μακαρίᾳ καὶ συναναφέροντες αὐτῇ τὰς εὐχὰς ἐθεάθησαν. Ἐπεὶ οὖν ἐπιχειροῦσι τούτοις τὴν ἁγίαν λαβεῖν παρεῖντο αἱ δεξιαὶ, οὐ δυνάμενοί τι δρᾶσαι πλέον· Ἔξιθι, ἐβόων, ἡ τοῦ Θεοῦ δούλη, ὁ δικάζων καλεῖ. Ὡς οὖν ἄθικτος ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἐξῆλθεν οὐδὲν αὐτὴν τὸ παράπαν βλάψαντος, ὁ δυσσεβὴς καίτοι ἡμίφλεκτον ἔτι τὸ σῶμα ἔχων, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ συνεῖναι δυνάμενος, ὅμως παχὺ φέρων τὸ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς νέφος, ἀσύνετος ἦν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὖθις τιμωρίας ἐπῆγεν ἑτέρας, καὶ τρυπάνοις αὐτὴν κελεύει διαπερονᾶσθαι τὰ μέλη. Ἐπεὶ δὲ τὴν διάνοιαν διὰ παντὸς πρὸς Θεὸν ἔχουσα τῶν ἐπαγομένων ὀλίγα ἐφρόντιζεν ἢ οὐδὲν, τὸν διὰ ξίφους θάνατον καὶ αὐτῆς καταχρίνει, ὅπερ ἡ μηδὲν ἀγεννὲς μηδὲ θῆλυ φρονοῦ- C σα νεᾶνις ἀκούσασα, καὶ ὥσπερ σφραγῖδα τοῦτο καὶ ἀσφάλειαν τῆς πρὸς Θεὸν ὁμολογίας λογισαμένη, πολλὰς ὡμολόγει τῷ Θεῷ χάριτας· Εὐχαριστῶ σοι, λέγουσα, θεία Τριὰς, μία θεότης, μία δόξα, μία δύναμις, ὅτι καί με τοῦ νυμφῶνος τοῦ σοῦ καὶ τῶν σῶν μαρτύρων τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν ἀξίαν τὴν ἐλαχίστην ἔδειξας. Δὸς δὲ καὶ τὴν ἐμὴν μητέρα μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν τῷ ταλαιπώρῳ τούτῳ ἐπιζῆσαι βίῳ, ὅσον τὰ νενομισμένα ταῖς σαῖς θεραπαινίσιν ἀφοσιώσασθαι.

ΙΔ'. Οὕτω τῆς μακαρίας δεηθείσης Ἀγάπης, ἡ τῆς θαυμασίας θυγατρὸς θαυμασία μήτηρ τινὰ ὑπὲρ αὐτῆς δέησιν ἐποιεῖτο, οὐχ ἵνα ζῶσαν αὐτὴν ὁρᾷ, οὐδ' ἵνα μακρὸν χρόνον βιώῃ τὸν θάνατον ἐκφυγοῦσα, καὶ παραμυθίαν αὐτὴν μόνην ἔχοι καὶ D γηροκόμον ἐλπίδα τῶν ἄλλων θυγατέρων ἔρημος οὖσα· οὐδὲν τοιοῦτον ἢ ηὔξατο ἢ ἠθέλησε. Ταῦτα γὰρ ἀγεννῶν ἔκρινε μητέρων καὶ πρὸς τὸ παρὸν μόνον βλεπουσῶν, ἀλλ' ὥστε κατὰ τὴν αὐτῆς πρόθεσιν καὶ τὴν τελείωσιν δέξασθαι καὶ καλαῖς πράξεσι καλὸν ἀκολουθῆσαι καὶ τέλος. Διὸ καὶ πρὸς τὸν θάνατον ἐπαλείφουσα ταύτην, καὶ πρὸς τὸ τοῦ δρόμου τέλος ἐπιῤῥωννῦτα· Εὖγε, ὦ θύγατερ, ἔλεγε, ὦ γαστρὸς ἐμῆς μακάριον ὄντως φυτὸν, ὦ γονεῖς τιμήσασα, ὦ Θεὸν ἐν τοῖς σοῖς δοξάσασα μέλεσι· τίς σε τῆς ἀνδρίας οὐκ ἐπαινέσει; τίς τῆς καρτερίας, τίς τῆς ἐνστάσεως; Ἄπιθι πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην, πρὸς τὸν νυμφῶνα τὸν ἄφθαρτον, πρὸς τὴν μακαρίαν ὄντως ἀνάπαυσιν, ἀπολειψαμένη

τῶν ἄθλων τὰς ἀμοιϐάς. Ὡς ʽσου τὸν στέφανον φαντάζομαι δεξιᾷ Δεσποτικῇ προτεινόμενον! Ὡς τοὺς ἀγγέλους ὁρῶ χαίροντας, καὶ τὴν σὴν τελείωσιν ἀναμένοντας! Ὢ οἵαις ἐγὼ τρίσι θυγατράσι τὴν Τριάδα τετίμηκα! Οἷα δῶρα, οἷα θύματα προσήνεγκα ταύτῃ! Τοιαύτας εὐχὰς, τοιούτους λόγους ἡ καλὴ μήτηρ ἐφόδιον τῇ θυγατρὶ παρασχουσα, πρὸς τὴν ποθουμένην ὁδὸν παρέπεμψε· τὸν αὐχένα οὖν ἡ μακαρία προτείνασα τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον ὑπέστη προθύμως, ἧς τὸ σῶμα ἡ μήτηρ περιπαθῶς ἅμα καὶ εὐλαϐῶς κατησπάζετο, τό τε τῆς φύσεως καὶ τὸ τῆς γνώμης ποιοῦσα, εὐωδιάσασά τε καὶ περιστείλασα, ὅπως ἔδει τὴν καὶ μητέρα καὶ φιλομάρτυρα, μεγαλοπρεπῶς τε καὶ φιλοτίμως, καὶ ὅσα νόμος ἐπὶ τοιούτοις γίνεσθαι λειψάνοις τελέσασα, τοῖς τῶν ἀδελφῶν καὶ τοῦτο συνάπτει, καὶ τῷ ναῷ B κατατίθησι ταῦτα, ὃν ἔτυχε πρότερον ἀναστήσασα φιλοκάλως, μέγα τι χρῆμα καὶ θησαυρὸν ἀδαπάνητον ἡ φιλόχριστος ὄντως δωρησαμένη Χριστιανοῖς, ἴασιν ψυχῆς, ἴασιν σώματος, ἀπρόσκοπον βίου διαγωγὴν, πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν, μεγάλων ἀγαθῶν παροχὴν δωρεῖσθαι δυνάμενον. Εἶτα μετὰ τὴν ἐκείνης τελείωσιν, τριῶν ὅλων ἡμερῶν διαγενομένων, ἡ καλλίπαις αὕτη μήτηρ ἐξελθοῦσα τὴν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν παίδων τελέσουσα μνήμην, προσφῦσα τῇ τῶν λειψάνων σορῷ· Τίμια παρὰ Θεῷ θύματα, ἔφη, τετελειωμένα καλλιερήματα, δέξασθε τὴν ὑμῶν μητέρα σύσκηνον τοῖς ὑμετέροις οἷς κατοικεῖτε σκηνώμασιν. Ταῦτα ἔφη, καὶ συναπήχθη τοῖς ῥήμασιν ἡ γενναία, καὶ ὕπνον ὕπνωσε τὸν δικαίοις ἁρμόζοντα, ἡ μήτηρ προστεθεῖσα ταῖς θυγατράσι, C καὶ κοινῇ πάλιν τῷ τῶν ἁγίων χορῷ. Αἱ γοῦν συνελθοῦσαι φιλευσεϐεῖς τὰ νενομισμένα καὶ ἐπ᾽ αὐτῇ τελέσασαι, τῇ κοινῇ τῶν θυγατέρων σορῷ κατέθεντο. Ἔδει γὰρ ὥσπερ τῶν ψυχῶν, οὕτω δὴ καὶ τῶν σωμάτων μίαν αὐτῶν εἶναι τὴν κατοικίαν, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· τῆς μιᾶς θεότητος, ᾗ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A acceptura remunerationes. Ut visione apprehendo coronam, quæ dextera Domini porrigitur. Ut video angelos lætantes, et exspectantes tuam consummationem. O quibus ego tribus filiabus honoravi Trinitatem: qualia dona, quales ei obtuli suffitus? Tales preces, talia verba cum egregia mater filiæ præbuisset viaticum, prosecuta est ad viam desideratam. Collum itaque porrigens beata, prompto et alacri animo subiit mortem pro Christo. Cujus corpus mater simul cum magna affectione et pietate est amplexa: faciensque quod volebat ratio et natura, cum ipsum suffiisset, et ut decebat matrem et martyrum amantem, splendide et magnifice composuisset, et ea fecisset, quæ de more fiunt in rebus hujusmodi, id quoque in templo deponit B simul cum sororibus, quod illa prius præclare excitaverat, rem magnam et thesaurum, qui consumi non potest, vere amans Christi femina largita Christianis medelam animæ, medelam corporis, inoffensam vitæ transactionem, Deo conjunctionem, et qui potest magna bona præbere. Deinde cum tres integri dies intercessissent post ilius consummationem, egressa hæc egregiarum filiarum mater pro sacrosanctis filiabus peractura commemorationem, accedens ad loculum reliquiarum: Pretiosæ, dixit, apud Deum hostiæ, consummata et pulchre litata sacrificia, accipite vestram matrem contubernalem in vestris, quæ habitatis, tabernaculis. Hæc dixit, et simul cum his verbis abscessit mulier egregia, et somno, qui justis congruit, obdormiit mater addita filiabus, et C communi rursus choro sanctorum. Cum autem piæ convenissent feminæ, ei quoque justis factis deposuerunt in communi loculo filiarum. Oportebat enim, quomodo animarum, ita etiam corporum esse unam habitationem: ad gloriam Patris et Filii, et Spiritus sancti, unius divinitatis, quam decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

VITA
SANCTI STEPHANI
PAPÆ ET MARTYRIS.

(Latine apud Surium ad diem 2 Augusti. Græce non exstat.)

—

Quo tempore Valerianus et Gallienus impietatis sectatores imperabant, Christianorum quamplurimi acerbissimos tyrannos declinantes, latitabant. Non deerant tamen qui fidei certamen subeuntes, martyrii palmam assequerentur. Erat enim lex proposita ut quicunque Christianum hominem latitantem D detulisset, omnes ejus facultates ipse haberet et quoscunque honores in exercitu petiisset, obtinere posset. Illo igitur tempore B. Romanæ urbis episcopus Stephanus, cum totum clerum congregasset, sic eum affatus est: Audistis, fratres et commilitones mei, crudelissimum edictum diaboli, ut si quis

Christianum deprehenderit, omnes ejus facultates ipse possideat. Moneo igitur vos, fratres, ut terrenas divitias contemnatis,quo cœlestis regni hæreditatem percipere possitis : Nolite hujusmundi principes extimescere : sed Deum cæli et terræ Dominum, ejusque unigenitum Filium Jesum Christum adorate illum colite,ad illum confugite, qui potest nos omnes eripere de manibus inimicorum nostrorum et de diaboli malitia liberatos sua gratia corroborare.

II. Tunc presbyter quidam,nomine Bonus : Nos, inquit, terrenas nostras facultates relinquere in animo habemus, quinimo sanguinem ipsum propter Dominum nostrum Jesum Christum, et ejus nominis confessionem effundere parati sumus, ut illum assequi digni efficiamur.His dictis,omnes clerici ad beatissimi pontificis pedes prostrati, significarut, quod quisque gentiles domi suæ haberet, qui baptizari optarent.Itaque a pontifice quærebant num alio, an ad eum illos ducturi essent, quo baptizari possent. Jussit igitur beatissimus episcopus, ut postero die ad cryptam, quæ appellatur Nepotiana, omnes convenirent. Cum igitur ad eam cryptam convenissent, inventi sunt illic tam mares, quam feminæ, centum et octo ; quos illo ipso die Pontifex in nomine Domini nostri Jesu Christi sanctissimo baptismate et aliis divinis mysteriis consecravit, et ut illis placatum ac propitium Deum redderet, sacrificium obtulit, sicque omnes sacramentorum participes facti sunt.

III. Eo autem die, qui deinceps secutus est,beatus Stephanus ordinavit tres presbyteros, et septem diaconos, ac sexdecim clericos et sedens omnes illos docebat de regno Dei, ac de sempiterna illa vita, quæ futura est.Mox cœperunt populi ex Græcis et reliquis gentibus ad eum venire, qui divinos sermones audientes, a Stephano pontifice baptizabantur. Interea venit quidam tribunus militum, Nemesius nomine, cui erat filia unica quæ ab incunabulis : apertos quidem oculos habuerat,sed nihil omnino aspiciebat. Ille se ad beati pontificis pedes prostravit, ac dixit : Oro te, pontifex, ut me et filiam meam baptizas, quo et ipsa illuminetur, et animas nostras ab æternis tenebris eripias, quoniam ad hanc usque diem semper in ærumnis et doloribus propter hujus filiæ meæ cæcitatem versatus fui. Tunc beatus episcopus : Si credis,inquit, ex toto corde, omnia tibi credenti concessa fuerint. Ad hæc Nemesius tribunus : Ego ad hanc usque diem toto animo credidi, et nunc credo Dominum Jesum Christum Deum esse qui aperuit oculos cæci nati : neque enim humanis consiliis impulsus, sed ejus ipsius vocatione, ad sanctitatem tuam veni.

IV. His auditis, statim beatus pontifex hominem illum adduxit ad locum quemdam, qui vocatur Titulus pastoris; cumque et ipsum, et ejus filiam catechismo instruxisset,quemadmodum Christianæ fidei canones et ordo postulat, jussit eos jejunare usque ad vesperam. Cum autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, quem pastoris Titulum vocatum fuisse diximus,itaque Nemesium in aquam demisit, et baptizavit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Cum vero ex piscina exiisset, cœpit ipsius filia clamare : En hominem video, qui tetigit oculos meos, in cujus circuitu magnæ lucis splendor apparet. Tunc Stephanus et ipsam Nemesii filiam baptizavit, quæ Lucilla vocata est. Ex hoc tempore multi cœperunt ad pedes beati pontificis Stephani se prosternere ; et cum lacrymis baptismum ab eo petere. Illo itaque die, quo Lucilla baptizata est, mares et feminæ sexaginta duo baptizati sunt. Sic igitur, divina gratia et ope adjuvante, multi viri Deum metuentes ex gentibus, beatum pontificem Stephanum adierunt, ut ab illo Christi baptismum acciperent. Mox ille sanctissimus pontifex, Spiritus sancti gratia refertus, cœpit Christianorum multitudinem in unum locum convocare divinaque officia celebrabat in martyrum latibulis, quæ cryptæ appellantur : quo tempore Nemesium patrem Lucillæ ordinavit diaconum.

V. Impietatis vero sectatores quidam cum hæc audivissent, insuper et Nemesium tribunum cum tota familia Christi fidem sectari, baptismoque et fidei lumine adjutum,cæcitatem pristinam abjecisse, rem detulerunt ad Glabrionem et Maximum consules, homines scilicet impietatis valde studiosos.Tunc illi de ea re consultantes, præceperunt, ut quocunque in loco Nemesius diaconus inveniri posset, omnino gravissimis suppliciis affigeretur. Cum autem Nemesius ipse quodam die per viam Appiam iter faceret, et esset prope Martis templum, et Valerianum ac Maximum impios homines videret, qui ut antea consueverant fœdissima dæmonibus sacrificia offerebant, ita Deum ipsum flexis genibus oravit : Domine Deus creator cœli et terræ, dissipa consilia et machinas,quibus diabolus humanas mentes pervertit; dissipa eas, quæso, per nomen Domini nostri Jesu Christi Filii tui, quem misisti in hunc mundum. Contere Satanam, ut miseri et infelices isti ab ejus laqueis quibus irretiti sunt eripiantur, ac humanis manibus fabricata simulacra derelinquentes, agnoscant te omnium rerum creatorem, Deum et Patrem omnipotentem, et unicum Filium tuum Dominum Jesum Christum. Illa ipsa hora impius Maximus a dæmone correptus, voce magna cœpit clamare : Nemesius nunc factus Christianus me incendit.Ecce illius oratio me cruciat. Ex illa igitur hora egressi e templo, jusserunt Nemesium detineri. Cum vero qui eum tenuerant, verberibus pulsarent, repente Maximus consul efflavit animam.

VI. Itaque Nemesius statim ductus est ad Valerianum in palatium, quod Claudii nomine appellatur. Quem sic affatus est Valerianus : Et ubinam est, o Nemesi, prudentia illa tua, quam semper in te cognovimus, tum in consiliis ineundis, tum in rebus gerendis firmissimam ? An ignoramus nos, quid optimum, quidve pessimum sit, quippe qui non aliud te adhortamur ut facias, nisi quod utilitatem tibi affere possit, ut scilicet quæ vera sunt ample-

ctens, deos ipsos non deseras, quos omni tempore a pueritia coluisti et veneratus es? Ad hæc Nemesius diaconus: Ego, inquit, scelestissimus veritatem ipsam dereliqueram, et sanguinem innocentem effuderam, et ad hoc usque tempus peccatis oneratus fueram; sed Christi Domini et Dei misericordia modo adjutus, tandem Creatorem meum cognovi, cujus baptismo illuminatus sum, qui et cordis mei oculos aperuit, et corporeis filiæ meæ pupillis lumen restituit. Hunc adoro, hunc timeo, huic cultum et preces supplex offero, cujus auxilium semper implorabo, et simulcra omnia, quæ dæmones esse cognovi, et ipsa, et eorum cultores aversor et exsecror. Tunc ait Valerianus: Nota mihi sunt veneficia tua, quibus humanas cædes patrare ausus es, quippe quiet Maximum consulem tuis præstigiis de medio sustulisti: quin etiam adhuc contra nostram et reipublicæ salutem temere christianorum causa talia veneficia exercere non desistis.

VII. His dictis, Valerianus ira percitus, jussit illum in privato carcere detineri, quem, cum opus fuisset, sistendum præcepit. Jussit etiam Sempronium Nemesii famulum, domino suo fidelissimum, illic præsto esse, a quo ejusdem Nemesii tum facta, tum bona omnia inquirerentur: cujus etiam filiam Lucillam custodiri præcepit apud sceleratam quamdam mulierem, nomine Maximam. Postero autem die jussit iniquissimus Valerianus Sempronium tradi cuidam tribuno, qui vocabatur Olympius, ut torqueretur, et de domino ipsius per eum inquireretur. Illum igitur Olympius his verbis aggressus est: Novistine qua de causa hic ante nos constitutus es? Hæc ille ait. Ad quæ Sempronius nihil respondit. Sed nihilominus Olympius: Ausculta, inquit, Semproni, et fac quod jubent imperatores nostri: sin minus, multis et variis tormentis cruciaberis. Ostendas igitur nobis Nemesii domini tui facultates, deinde vero propitiis deorum nostrorum numinibus sacrifices. Ad hæc Sempronius: Si facultates domini mei Nemesii requiris, scito illas a me Christo fuisse oblatas; non enim nostra, sed illius erant bona. Quod vero dicis et me hortaris, ut diis tuis sacrificem, nullo modo faciam: Christo enim sacrifico Dei viventis Filio sacrificium laudis et confessionis, cui et dominus meus Nemesius seipsum obtulit. Cum hæc dixisset Sempronius, furore accensus est Olympius, et satellitibus dixit: Prosternite hominem istum, et virgis percutite. Afferte ante illum deum Martem ac tripodem, ut vel diis ipsis thura offerat, vel sine intermissione aliqua virgis percutiatur. Allatum igitur aureum [æreum] Martis idolum una cum tripode, in conspectu Sempronii locatum fuit. Quod cum Sempronius vidisset: Conterat, inquit, te Dominus Jesus Christus Filius Dei vivi. Hoc dixit Sempronius, ac repente idolum illud sic liquefactum est, quasi cera igne admoto. Quod cum vidisset Olympius, stupore perculsus obmutuit: mox vero domi suæ illum custodiri jussit, dicens: Hac nocte omnia tormenta tibi afferam, et miseris modis te consumam. Hæc dixit, et Sempronium custodiendum tradidit Tertullo cuidam, domus suæ gubernatori. Exuperiæ autem conjugi Olympius ipse narravit, quemadmodum Sempronius Jesu Christi Dei sui nomine invocato, Martis idolum comminuerit.

VIII. Tunc Exuperia uxor: Si tanta, inquit, est Christi potentia, quantam dicis, satius nobis est dehinc illos ipsos deos relinquere, qui neque sibi neque nobis opem ferre possunt. Quæramus igitur Deum illum, qui Nemesii tribuni filiæ lumen restituit. Tunc Olympius Tertullo præcepit, ut mitius se gereret cum Sempronio, siquidem Nemesii pecuniis inquirendis ipse operam dare vellet. Hoc mandatum exsecutus est Tertullus. Olympius vero cum conjuge Exuperia, et unico filio Theodulo, illa ipsa nocte venerunt, et ad pedes Sempronii prostrati, dixerunt: Nos paulo ante Christi potentiam cognovimus, verum scilicet Deum illum esse, qui Nemesii tribuni filiæ oculorum lumen dedit. Quamobrem te precamur, ut cures nobis dari salutare baptisma in nomine Jesu Christi, quem tu prædicas. Respondit Sempronius: Si pœnitentiam agitis ex toto corde vestro, benignus est Deus meus, et accipiet vos pœnitentiam agentes. Tunc Olympius: Jamjam, inquit, faciam, ut credas me toto corde Christi Dei fidem sequi. Hæc dixit, et statim cubiculum patefecit, in quo habebat multa et varia idola. Quibus ostensis: En, inqui, Semproni, hæc omnia simulacra in potestate tua sunt: fac illis quidquid libet. Cui Sempronius: Age, simulacra ista omnia manibus propriis contere, auroque et argento, ex quibus confecta sunt, igne conflatis, pauperes congrega, et illis hæc distribue. Fecit omnia, quæ Sempronius dixerat, Olympius, nihil prorsus dubitans. Repente vero audita est vox e cœlo, dicens: In te, Semproni, requievit spiritus meus. Audierunt vocem illam Olympius et ejus uxor, et in fide ipsa facti sunt firmiores, ob idque ad salutare baptisma promptiores. Itaque Sempronium precabantur, petentes ut sigillum Christi acciperent, et per aquam ac Spiritum denuo nascerentur.

IX. Omnia hæc Sempronius Nemesio domino suo retulit. Quæ cum Nemesius accepisset, celeriter adiit ad beatissimum pontificem Stephanum, eique rem omnem exposuit. Ille vero Christo Deo nostro gloriam dedit, et proxima nocte Olympii domum adiit. Quo viso, statim Olympius prostravit se ad pontificis pedes una cum uxore Exuperia, et filio Theodulo. Erexit autem illos sanctissimus pontifex, atque interrogavit, an crederent in Dominum nostrum Jesum Christum. Cui omnes concordi animo responderunt: Credimus, Pater sanctissime, in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Tunc pontifex eos baptizavit in nomine sanctæ, consubstantialis et individuæ atque vivificantis Trinitatis. Ostenderunt autem illi et idola, quæ propriis manibus comminuerant. Qua de re sanctissimus pontifex gratias egit Deo, et pro illis sacri-

ficium obtulit benigno et salutis nostræ auctori Domino Jesu Christo; eosque sanctæ oblationis participes fecit. Itaque tota illa domus gaudio magno et hilaritate repleta est.

X. Tertius dies prætererat, cum Valerianus et Gallienus imperatores valde impii hæc audierunt, qui furore accensi, jusserunt Nemesium et ejus filiam Lucillam, indicta causa, torqueri. Sed cum nullis tormentis de sententia moveri possent, illos obtruncari jusserunt. Et quia cupiebant Lucillæ patri persuadere, ut sententiam mutaret, præceperunt Lucillam prius obtruncari. Cum vero et Nemesii propositum stabile atque immobile cognovissent, illum etiam securi percuti jusserunt in loco illo, qui est inter duas vias, Appiam et Latinam, non longe ab urbe Roma. Postera die nefarius Valerianus jussit Sempronium, publice audiendum, sisti. Cui dixit: Quare non consulis tibi ipsi, et diis te subjicis, per quos universa natura regitur et gubernatur? Christus me regit et gubernat, inquit Sempronius, qui et hanc sententiam mihi confirmavit. Tunc jussit Valerianus Sempronium in ignem conjici. Milites igitur cum ignem multum accendissent, sanctum illum virum Sempronium, vinctis post terga manibus, in mediam flammam conjecerunt. Itaque beatissimus martyr Sempronius in media flamma positus; spiritum Jesu Christo commendavit. Pretiosæ autem ipsius reliquiæ intactæ permanserunt. Venit autem beatus pontifex Stephanus cum clericis et viris religiosis, sanctique Sempronii reliquias collegit, et illas cum Olympii et sociorum, qui prius propter Christum interfecti fuerant, sanctissimis reliquiis collocavit.

XI. Post multos dies Valerianus et Gallienus cœperunt beatum episcopum Stephanum et ejus clerum inquirere: quin etiam edicto proposito jusserunt, ut ubicunque inventi fuissent, post multa et varia tormenta, morte acerbissima necarentur. Itaque detenti sunt clerici duodecim, quorum nomina hæc sunt: Faustus, Maurus Primitivus, Columnius [*Calumniosus*], Joannes, Exuperantius, Cyrillus, Honoratus, Theodosius [Theodorus], Basilius, Castulus, Donatus. Qui cum multis cruciatibus torquerentur, neque adduci possent ut facerent quod jussi erant, postremo imperatores jusserunt illos obtruncari in via quæ appellatur Aquæductus. Quorum veneranda corpora curavit Tertullinus, qui fuerat Olympii servus quamvis adhuc esset gentilis, et eorum reliquias reposuit prope corpora sanctorum Juvini et Basilei, in via Latina. Cal. Aug.

XII. Hæc cum audivisset beatus Stephanus pontifex, jussit ad se accersiri Tertullinum, quem multis hortationibus ad Christianam fidem conversum docuit de regno Dei, et sempiternæ, vitæ mysteriis initiavit, sanctissimoque baptismate purgavit, atque illum adhuc alba veste indutum, ordinavit presbyterum. Quem cum docuisset de salute ac cœlesti regno sanctus pontifex: Esto, inquit, tibi, frater, hoc onus impositum, ut multorum marty-

A rum reliquias diligenter inquiras. Cum hoc mandatum accepisset Tertullinus, post duos dies quam presbyter ordinatus est, a Marco tribuno comprehensus, ad Valerianum ducitur. Cui Valerianus: Age, inquit, domini tui pecunias huc affer; secus, interficieris. Ad hæc Tertullinus respondit: Si pecunias domini mei et tu habere cupis, æternam vitam assequi poteris; nam ille pro Christo moriens, Deo ipsi facultates suas obtulit, in futuro illo ævo eas recepturus. Si ergo et tu vere in Deum credideris, mutaque ac sensus expertia idola exsecratus fueris, misericors et clemens Deus te pœnitentiam agentem amplectetur. Tunc dixit Valerianus: Ergo domini tui pecuniæ æternam vitam illi afferunt? Maxime, inquit Tertullinus, et non solum æter- B nam vitam, sed perpetuum etiam regnum conciliant.

XIII. His auditis, Valerianus ad eos sermonem dirigens, qui aderant: Delirat, inquit, Tertullinus iste. Prosternatur igitur in terram, et multis virgis percutiatur. Itaque cum B. Tertullinus sine misericordia verberaretur, voce magna dicebat: Gratias ago tibi, Domine Jesu Christe, quod non disjunxisti me a domino meo et servo tuo Olympio, qui et me antecessit martyrio functus. Cum itaque inter verbera et plagas hoc diceret, jussit imperator ejus lateribus ignem subjici. Cui nefarii atque impii homines hoc sæpe inculcabant: Tertulline sacrilege, redde pecunias domini tui. Beatus vero Tertullinus constanti animo atque hilari vultu dicebat Va- C leriano: Age, miser, fac celerrime quidquid vis, ut per incendium et flammas istas me sacrificium Deo gratum offerre possim. Tunc jussit Valerianus Tertullinum non amplius verberari, sed tradi Sapritio urbis præsidi, cui dixit: Age, require ab isto pecunias Olympii domini sui; deinde coge illum diis libare: quod nisi fecerit, variis tormentis crucietur.

XIV. Cum hoc mandatum accepisset Sapritius, statim tribunal sibi parari jussit in eo loco, qui Mamertini domus appellatur, præcepitque adduci ad se martyrem, præcone sic indicente: Adducatur huc sacrilegus Tertullinus: Adductus itaque fuit Tertullinus, quem præses interrogavit, quo nomine vocaretur. Cui Tertullinus: Peccator, inquit, sum D ego, servus servorum Jesu Christi. Tunc Sapritius præses sic eum affatus est: Considera quæ nunc tibi præcipiuntur, et sine mora facias, quod dico, ut vivas. Eia igitur diis sacrifica, et redde, quæ jubemus, bona Olympii domini tui; sin minus, tormentorum suppliciis consumptus fueris. Ad hæc respondit Tertullinus: Si nosses æternæ vitæ felicitatem, non esses de præsenti sæculo anxius ac sollicitus, ea curans quæ a dæmonibus, quos vos colitis, suggeruntur, et tibi et tui similibus æternos cruciatus afferent. His auditis, Sapritius præses jussit Tertullini faciem lapidibus collidi. Sanctus vero Tertullinus, Deo gratias agens, dixit præsidi: Tu meum os confringi jussisti, et Domi-

nus meus Jesus Christus, quem ego colo, te ac diabolum idololatriæ auctorem conteret. Tunc præses dixit his qui præsentes erant: Curnam iste moratur Olympii pecunias reddere? Et ad eum conversus: Age, inquit, affer pecunias quas debes, et diis sacrifica, ne capite obtruncatus, vitam amittas. Respondit Tertullinus: Ego in Domino meo Jesu Christo, cui credidi, confirmatus ita sum, et ita illum habere cupio, ut præsentem hanc vitam pro nihilo ducam, cujus nullos certos fines constitutos video.

XV. Hæc audiens Sapritius, furore accensus, jussit Tertullinum in ligno extendi, et nervis diu verberari. Cum igitur nervis cæderetur Tertullinus, clamabat: Domine Jesu Christe, ne deseras servum tuum, qui fidem et spem suam in te collocavit: sed da vires, ut in sancta et recta confessione tua perseverem, quoniam tu es spes mea, Fili Dei vivi. Mox jussit Sapritius Tertullinum in rota suspendi. Dum igitur in rota penderet beatus ille, Spiritus sancti auxilium invocabat. Cum autem ipsius animum ac propositum ita firmum et stabile vidisset Sapritius, ut moveri non posset, retulit Valeriano tyranno, Tertullinum nullis minis, nullis adhortationibus, nullis denique cruciatibus aut machinis adduci posse, ut vel diis immolet, vel domini sui facultates ac pecunias in medium afferat. Tunc Valerianus sententiam ferens, jussit Tertullinum obtruncari. E rota igitur depositus, ductus est per viam Latinam ad secundum urbis lapidem, quo in loco fuit capite obtruncatus. Ejus autem reliquias B Stephanus collegit, et sepelivit in crypta, quæ arenosa dicitur, pridie Kalendas August. [Cod. Kal. Augusti].

XVI. Postero autem die Valerianus misit cohortem, quæ beatum pontificem Stephanum cum multis clericis, presbyteris ac diaconis comprehenderet. Cum igitur pontifex et ejus clerici cum eo comprehensi essent, plurimi Christiani lugentes a longe illos sequebantur. Postea vero quam B. Stephanus jussu Valeriani ante ipsius tribunal stetit: Tune, inquit scelestissimus imperator, es ille Stephanus, qui rempublicam nostram pertubare ac dissolvere aggressus es, quique consiliis et præstigiis tuis suades populo, ut a deorum cultu desciscat? Ad hæc sanctus episcopus Stephanus respondit: Ego rempublicam non perturbo, sed admoneo et hortor omnes homines, ut derelictis dæmonibus, qui adorantur in istis vestris idolis, ad verum Deum se convertant. Ergo, inquit Valerianus, tu statim interficiendus es, ut alii exemplo tuo perterrefacti, resipiscant et vivant. His dictis, jussit in templum Martis Stephanum pontificem duci, atque illic sententiam de illo pronuntiari. Ductus est igitur beatissimus pontifex a satellitibus extra mœnia et portam Appiam ad templum Martis. Quo in loco episcopus ipse, omnibus spectantibus, oculos in cœlum erexit, ac dixit: Domine Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui evertisti turrim confusionis apud Babylonem, destrue, quæso, nunc et locum hunc, in quo diaboli superstitio per idolorum cultum exercetur. Cum hæc dixisset pontifex, repente facto tonitruo et fulgure maximo, templum Martis magna ex parte corruit. Quod videntes milites, perterrefacti aufugerunt, ac reliquerunt beatissimum Stephanum cum omnibus Christianis, qui eum secuti fuerant. Itaque illa ipsa hora B Stephanus abiit cum omnibus Christianis, quos secum habebat, ad cœmeterium B. Lucillæ [*al.* Lucinæ], ubi multis adhortationibus Christianos consolabatur, ipsos hortans et corroborans, ne tyrannorum minas et tormenta formidarent, cum Dominus ipse dicat: *Nolite timere eos qui possunt occidere corpus, animam vero non possunt occidere: timete illum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*[1]. His adhortationibus bonus ille pastor proprias oves confirmans, obtulit Christo Deo omnipotenti oblationem.

XVII. At impius Valerianus, cum et Martis templum eversum fuisse, et Christianorum multitudinem cum pontifice Stephano esse audivisset, misit milites longe plures his quos antea miserat. Qui cum venissent, invenerunt beatum pontificem Stephanum Deo sacrificium offerentem. Illorum autem adventu sanctus episcopus nihil perturbatus est, sed tranquillo et quieto animo Christo Deo sacrificium obtulit, atque ibidem capite obtruncatus est, quarto Nonas Augusti. Christiani vero, qui erant illic, cum se tali pastore orbatos vidissent, multas lacrymas effuderunt. Ejus autem venerandum corpus in illa eadem crypta deposuerunt, ubi et ejus sanguis effusus fuerat, in via Appia, in qua martyr ille multa cum pace requievit (1).

XVIII. Eodem die milites idolorum cultores diaconum (2) quemdam invenerunt, Tharsitium nomine, qui purissimum Christi corpus ferebat. Comprehenderunt igitur illum milites: cumque curiosius ab eo inquirerent, quidnam secum ferret, et ipse indignum judicaret ante porcos margaritas projicere, nulla ratione adduci potuit, ut sanctissimum ac purissimum sacramentum impuris hominibus revelaret. Virgis igitur et lapidibus eousque Tharsitium contuderunt, quoad spiritum efflavit. Cum vero ejus corpus exanime per terram volutaretur, curiosi et sacrilegi milites neque sub ulnis intra manicas, neque sub vestibus aliquid invenire potuerunt. Relicto igitur sic, ut erat venerando

[1] Matth. x, 28.

(1) Lat. cod. « *Sepelierunt corpus ejus cum ipsa sede sanguine ejus aspersa in eadem crypta, in loco qui dicitur Cœmeterium Calisti.* »

(2) Lat. cod. *acoluthum.* Nam non acoluthis tantum, sed et laicis olim persecutione urgente concessum erat acceptam in Ecclesia Eucharistiam domum ferre.

illo Tharsitii corpore, multo cum stupore aufugerunt, et ad Appiæ viæ portam venientes, Christianos multos invenerunt. Mox Valeriano rem omnem exposuere. Illo autem ipso die Christiani venerandum gloriosi martyris Tharsitii corpus in cœmeterio Calisti in via Appia deposuerunt. Post hæc Christianorum Ecclesia in unum collecta, in sanA ctissimi Stephani pontificis et martyris locum, Xistum Romanæ urbis episcopum constituerunt nono Kalendas Septemb. tertio anno Valeriani, et Gallieni secundo (3) : in nobis autem regnante Domino nostro Jesu Christo : cui sit gloria et imperium nunc et semper, et in secula sæculorum. Amen.

(3) Mendum hic irrepsisse vult Baronius anno 260 ponendumque annum Valeriani quartum et Gallieni tertium.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΕΥΠΛΟΥ.

—

MARTYRIUM

SANCTI GLORIOSISSIMIQUE MARTYRIS

EUPLI

(12 Augusti. — Ex monumentis Eccl. Græcæ Joan Bapt. Cotelerii, tom. I, p. 194).

—

II. Temporibus Diocletiani et Maximiani imperatorum, tantus idololatris fervor insederat per omnes regiones et insulas, ut idola cuncta erigerent. Miserunt autem imperatores quemdam nomine Pentagurum in fines provinciæ Siciliæ, qui omnia idola erigeret, Christianos vero impune disperderet gravibusque torqueret suppliciis. Ut ergo pervenit ad Catanam civitatem, Calvisianus de more plebi urbis præcepit obviam prodire ei qui ab imperatoribus missus fuerat. Ea quippe gentilium consuetudo est. Et ingressus est Pentagurus in urbem. Tunc jussit Calvisianus tribunal suum constitui in loco qui Achillius appellatur ; ad hæc præcones mitti per plateas civitatis, quo universi convenirent.

II. igitur cum Pentagurus in diabolico suo solio sederet una cum Calvisiano, universus populus congregatus est ante tribunal eorum. Tunc Pentagurus postulavit, his ad Calvisianum verbis usus : Istine omnes deorum nostrorum religionem observant ? Respondit Calvisianus sic : Cuncti hi quos pietas tua conspicit, deorum nostrorum cultui dediti sunt. Quæ postquam audivit a Calvisiano, turbas jussit dimitti. Deinde Pentagurus edictum

B Α'. Κατὰ τοὺς καιροὺς Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν βασιλέων, τοιοῦτος θυμὸς τῇ εἰδωλολατρείᾳ ἐγένετο καθ' ἑκάστην χώραν καὶ νῆσον, ὥστε πάντα τὰ εἴδωλα ἐξεγεῖραι. Ἀπέστειλαν δὲ οἱ βασιλεῖς τινα ὀνόματι Πεντάγουρον ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐπαρχίας Σικελίας, πάντα τὰ εἴδωλα ἐξεγεῖραι, καὶ τοὺς Χριστιανούς ἀθώως ἀναλωθῆναι καὶ δειναῖς τιμωρίαις βασανισθῆναι. Ὡς δὲ ἔφθασεν ἐν τῇ Καταναιων πόλει, κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκέλευσεν ὁ Καλβισιανὸς τοῖς ὄχλοις τῆς πόλεως ἀπάντησιν ποιήσασθαι τοῦ ἀποσταλέντος ὑπὸ τῶν βασιλέων, ὡς ἔθος ἦν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Πεντάγουρος ἐν τῇ πόλει. Τότε ἐκέλευσεν ὁ Καλβισιανὸς τὸ τριβωνάλιόν αὐτοῦ τεθῆναι ἐν τῷ τοπῳ τῷ λεγομένῳ Ἀχιλλίῳ. Καὶ ἐκέλευσεν κήρυκας ἀποσταλῆναι κατὰ τὰς πλατείας τῆς πόλεως,
C ὥστε πάντας συναθροισθῆναι.

Β'. Τότε ὁ Πεντάγουρος καθεσθεὶς ἐν τῷ διαβολικῷ αὐτοῦ θρόνῳ σὺν τῷ Καλβισιανῷ, συνηθροίσθη πᾶς ὁ λαὸς ἔμπροσθεν τοῦ βήματος αὐτῶν. Τότε ἐκέλευσεν ὁ Πεντάγουρος, λέγων πρὸς Καλβισιανόν· Οὗτοι πάντες τὴν τῶν θεῶν ἡμῶν λατρείαν ἐπιτελοῦσιν ; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Καλβισιανὸς εἶπεν· Τούτους πάντας οὓς καθορᾷ ἡ σὴ εὐσέβεια τὴν τῶν θεῶν ἡμῶν λατρείαν ἐπιτελοῦσιν. Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὑπὸ Καλβισιανοῦ, ἐκέλευσε τοὺς ὄχλους ἀπολύθῆναι. Τότε ὁ Πεν-

ταγουρος ἐνεφάνισεν Καλβισιανῷ τὸ πρόσταγμα τῶν A βασιλέων· καὶ ζώννυσιν αὐτὸν ἔπαρχον τῆς πόλεως (1), καὶ ἀποδίδωσιν αὐτῷ τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικὸν, ὥστε πειράσαι τοὺς Χριστιανούς. Παρευθὺ οὖν ὁ Πεντάγουρος ὁδοιπορίαν ἐποιεῖτο ἐπὶ τὰς ἑτέρας πόλεις· σπουδὴν δὲ ἐποιεῖτο ζητῶν τὴν τῶν Ἀκραγαντίνων πόλιν. Τότε ὑψωθεὶς ὁ Καλβισιανὸς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐνδυσάμενός τε τὸ πρόσταγμα τῶν ἀσεβεστάτων βασιλέων, θυμοῦ πλησθεὶς ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ λέγων· Ἀκριβῶς ἐρευνῶντες ἐξέλθετε ἐπὶ τὰς πλατείας τὰς πόλεως, καὶ ἐν τοῖς περιχώροις τοῖς ἐπικειμένοις ἡμῖν, καὶ ἐὰν εὕρητέ τινα τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντα, δέσμιον προσενέγκατέ μοι αὐτὸν, ὅπως ἀννώνας προσθήσω αὐτῷ, καὶ τιμὴν πλείονα ἕξει.

imperatorum patefecit Calvisiano, cumque præsidem urbis declaravit, necnon tradidit ei imperiale edictum, ut Christianos inquireret. Confestim itaque Pentagurus ad alias urbes iter suum dirigebat; festinabat porro ut Agrigentinorum civitatem peteret. Tunc Calvisianus elatus a diabolo, et impiissimorum imperatorum edicto munitus, plenus furoris, edixit ministris suis in hæc verba: Exite ad urbis plateas et finitimas nostræ regiones indagate, ac si quem inveneritis qui Christum confitetur vinctum ad me adducite, ut adductori annonam adjiciam, doneturque majori honore.

Γ. Τινὲς οὖν τῶν παρεστώτων εἶπον αὐτῷ· B Δέσποτα, ἔστιν ἐνθάδε τις ξένος ὀνόματι Εὔπλος ἔχων βιβλαρίδιον μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐν τούτῳ ἀπατᾷ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, λέγων ὅτι μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἐστιν. Τότε ἀκούσας ὁ Καλβισιανὸς καὶ ταραχθεὶς εἶπεν· Σπουδαίως δέσμιον προσαγάγετέ μοι αὐτόν. Ἀπελθόντες δὲ οἱ ὑπηρέται, καὶ διαδραμόντες τὰς πλατείας τῆς πόλεως, εὗρον αὐτὸν ἐν κελλίῳ διάγοντα καὶ διδάσκοντα τοὺς λαοὺς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰσελθόντες, ἐπέδραμον πρὸς αὐτόν· καὶ δήσαντες αὐτὸν, ἤνεγκαν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος. Καλβισιανοῦ τοῦ ἐπάρχου. Τότε ὁ ἀσεβέστατος καὶ διάβολος Καλβισιανὸς ἐπιπλέξας τοὺς πόδας, καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνδεσμήσας ἐπὶ τὰ γόνατα, εἶπεν· Σὺ εἶ ὁ ἀπατηλὸς, τῶν θεῶν καὶ τῶν αὐτοκρατόρων καταφρονητής; Ὁ δὲ ἅγιος Εὔπλος C εἶπεν· Τίνες εἰσὶν οἱ θεοὶ ὑμῶν, ἵνα προσκυνήσω αὐτούς; Ὁ δὲ Καλβισιανὸς εἶπεν· Διὶ καὶ Ἀσκληπιῷ καὶ Ἀρτέμιδι καὶ Γαληνῷ. Ὁ δὲ μακάριος Εὔπλος εἶπεν· Ἐν τούτοις εἶ τυφλὸς, ὅτι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν οὐκ ἐπιγνώσκεις, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκ γῆς διαπλάσαντα, τὸν ἐνδύσαντα ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἔνδυμα ἀφθαρσίας, τὸ τίμιον καὶ ὑπερένδοξον καὶ πανάγιον, φοβερὸν καὶ φωταγωγὸν βάπτισμα. Πρὸς ταῦτα Καλβισιανὸς ὑπομειδιῶν, ἔφη· Εἰς βασάνους μὴ εἰσελθὼν, τυραννικῶς ταῦτα λέγεις. Ὁ δὲ ἅγιος Εὔπλος εἶπεν· Οἱ βάσανοί σοι ἐμοὶ στέφανός εἰσιν· σοὶ δὲ εἰσιν σκότος.

III Quidam ergo ex adstantibus dixerunt illi: Domine, est hic aliquis peregrinus, nomine Euplus, qui secum libellum habet, in quo plebis multitudinem decipit, dicens quod magnus sit Deus Christianorum. Quo audito Calvisianus perturbatus ait: Festine vinctum ad me adducite hominem. Proinde abierunt satellites: et percursis urbis plateis, invenerunt eum in cellula morantem, Deique Evangelium populo exponentem. Unde ingressi, impetum adversus illum fecerunt, ligatumque duxerunt ad tribunal Calvisiani præsidis. Tunc impiissimus ac diabolus Calvisianus, cum pedes suos innexuisset, manusque ad genua colligasset: Tunc, inquit, es seductor, deorum atque imperatorum contemptor? At sanctus Euplus dixit: Quinam sunt dii vestri, ut adorem eos? Excepit Calvisianus: Adorandi dii sunt Jupiter, Æsculapius, Diana, Galenus. At beatus Euplus ait: In his cæcus es, quod Dominum nostrum Jesum non cognoscis, conditorem cœli et terræ, quique hominem e terra formavit, ac nos Christianos induit veste immortalitatis, pretioso videlicet, gloriosissimo, sanctissimo, terribili atque illuminatorio baptismate. Ad hæc Calvisianus subridens infit: Quia tormenta nondum subiisti, adeo tyrannice ac superbe loqueris. Responsum dedit sanctus Euplus: Tormenta illa tua, mihi corona sunt, tibi vero sunt tenebræ.

Δ'. Τότε ὁ ἀσεβέστατος Καλβισιανὸς ἀκούσας ταῦτα ἐταράχθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ διαβόλου· καὶ D ἐκέλευσεν παγῆναι ξύλον, καὶ κρεμασθῆναι ἐπὶ τοῦ ξύλου, καὶ χεῖρας σιδηρᾶς γενέσθαι, καὶ καταξέεσθαι τὰς σάρκας αὐτοῦ ἐπιμελῶς. Ὁ δὲ μακάριος Εὔπλος εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, εἰ οὗτοι τὰς σάρκας,

IV. Quæ postquam audivit impiissimus Calvisianus, a patre suo diabolo conturbatus est; ac jussit lignum in terra defigi, illumque in eo suspendi, necnon manus ferreas confici, et carnes ejus dilacerari. Porro beatus Euplus hæc verba protulit: Domine Jesu Christe, si isti carnes meas

(1) Ζώννυσιν αὐτὸν ἔπαρχον τῆς πόλεως. Martyrium S. Eustathii, ζώννυται κατὰ τὸ πρότερον στρατηλάτης. Ubi a Niceta Paphlagone, περιζώννυται αὖθις ζώνην στρατηγικήν. Hinc *cincti, præcincti, honore* aut *cinguli honore præcingi*, etc. Contra in *Chronico Alexandrino*, p. 744, Ἀποζωσθεὶς τῆς ἀξίας αὐτῶν. Juris Græco-Romani P. I, p. 73: Τὴν ζώνην τῆς ἰδίας ἀρχῆς ἀφαιρούμενος. Latini dicunt *Cingulum amittere, cingulo honoris exui, cinguli dignitate nudari.* Nam juxta Suidam ζώνη significat τὸ ἀξίωμα. Et quod legimus apud Sozomenum, lib. I, cap. 6: Ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένειν ἀξίας; lib. VII cap. 13: Προὐτρέπετο μείζονος τιμῆς ἐπαγγελίαις δελεάζουσα vertitur in historia Tripartita: *In suo cingulo permanerent. Majoribus eum cingulis invitabat.* Ut in Novellis *cingulum* Græce ἀρχή. Ad hæc ἀποθέσθαι τὴν ζώνην vel ῥίπτειν, cingulum deponere, balteum ponere, projicere, est abdicare se potestate. Denique ex Homilia de uno legislatore utriusque Testamenti, tom. VI S. Chrysostomi, Ἔστιν ἡ ζώνη βασιλέως γνώρισμα καὶ κριτοῦ. Quid enim multa de re triviali?

dilaniant, nudumque me volunt astare ante diabolicum suum tribunal, indue me carne incorruptionis, neque istorum tormenta adversus me prævaleant. Tum vox e cœlo audita est, hujusmodi ad eum : Confide, Euple ; forti sis animo. Nam vera vestis tibi præparata est. Post quod Calvisianus præses dixit : Vel nunc non destitisti ab istis tuis nugis ? Ingredere, diis sacrifica, ut multa bona ab invictis imperatoribus accipias, nosterque evades amicus, et ingentia præmia per nos consequeris. Sanctus Euplus ita locutus est : In hoc cognosce, perditionis fili, operarie diaboli, quod auro argentoque hos omnes adducas ad cultum idolorum. Ad hæc ira accensus tyrannus Calvisianus, imperavit malleos fabricari, et verberari crura illius. Sed beatus Euplus istum habuit sermonem : Insane, insipiens, corde cæce, cur mihi infers tormenta tua ? Si potes, aliis suppliciis propera me afficere.

V. Tunc ad iram concitatus tyrannus Calvisianus, jussit beatum Euplum devinciri, et magnum immaculatumque Evangelium alligari collo ejus, sicque quasi per ludibrium abduci in carcerem. In quem ingresso beato Euplo, præcepit Calvisianus, fores carceris signari annulo ejus, utque milites eumdem carcerem sedulo custodirent. Cum autem beatus Euplus in carcere septem dies ac septem noctes transegisset, siti cœpit laborare. Quorcirca extensis manibus oravit : Here Domine Jesu Christe, verus Deus noster, qui das escam omni carni [1], qui per Moysem servum tuum filiis Israelis aquæ abundantiam largitus es [2], qui Sampsonem per aquam ex maxillam eductam irrorasti [3], qui lætificasti nos pretioso maximeque glorioso baptismate, qui Jordanico fluento et lavacro vitæ immortalis etiam super terram contrivisti inimicum ; tu ipse nunc, Domine Jesu Christe, impera fontem aquæ vivæ scaturire ex carcere hoc, de qua exsatier ; ut agnoscant cuncti, non esse Deum alium præter te, Domine. Hanc precem cum ille complevisset, repente aquæ copia intra carcerem manavit ; isque gratiis actiis bibit, et glorificans sanctam, consubstantialem, vivificam Trinitatem, cœpit psallere, ac ineffabilem Dei erga homines amorem laudibus celebrare.

VI. Cæterum post septem illos dies, iterum mandavit impiissimus Calvisianus, beatum Euplum vinctum duci ad tribunal. Cumque profecti fuissent lictores, et aperuissent carcerem, confestim viderunt aquarum affluentiam. Verum beatus Euplus aquam increpuit manu, illaque evanuit. Quam rem in carcere gestam intuiti satellites, dixerunt inter se : Magnus est Deus hominis istius. Et eductum Beatum e carcere, adduxerunt ad Calvisiani tribunal. Qui in faciem beati Eupli oculos conji-

μου καταξέουσιν, καὶ γυμνόν με βούλονται παραστῆσαι ἐπὶ τὸ διαβολικὸν αὐτῶν βῆμα, ἔνδυσόν με σάρκα ἀφθαρσίας, καὶ μὴ τὰ τούτων βάσανα ἐνισχύσωσιν ἐπ' ἐμέ. Καὶ φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ ἠκούσθη λέγουσα πρὸς αὐτόν· Θάρσει, Εὔπλε, καὶ ἴσχυε· τὸ γὰρ ἔνδυμα τὸ ἀληθινὸν ἡτοιμάσθη σοι. Τότε Καλβισιανὸς ὁ ἔπαρχος εἶπεν· Κἂν νῦν οὐκ ἀπέστης ἐκ τῆς φλυαρίας σου; Εἴσελθε, καὶ θύσον τοῖς θεοῖς· ὅπως πολλὰ ἀγαθὰ παρὰ τῶν ἀηττήτων βασιλέων ἀπολήψῃ, καὶ ἡμῶν φίλος ἔσῃ, καὶ πολλὰς ἀντιλήψεις παρ' ἡμῶν ἀποτεύξῃ. Ὁ ἅγιος Εὔπλος εἶπεν· Ἐν τούτῳ γνῶθι, υἱὲ τῆς ἀπωλείας, ἐργάτα τοῦ διαβόλου, ὅτι ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ τούτους πάντας πείθεις προσκυνεῖν τὰ εἴδωλα. Πρὸς ταῦτα θυμωθεὶς ὁ τύραννος Καλβισιανὸς, ἐκέλευσε σφύρας γενέσθαι, καὶ ταῖς κνήμαις τύπτεσθαι. Ὁ δὲ μακάριος Εὔπλος εἶπεν· Ἄφρων καὶ ἀσύνετε καὶ τυφλὲ τῇ καρδίᾳ, τί μοι ἐπιφέρεις τὰς βασάνους σου; Εἰ δυνατόν σοί ἐστιν, ἑτέρας βασάνους ἐπενέγκαι μοι σπεῦσον.

Ε'. Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος Καλβισιανὸς, ἐκέλευσεν δεθῆναι τὸν μακάριον Εὔπλεν, καὶ τὸ μέγα ἄχραντον Εὐαγγέλιον δεθῆναι ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐπὶ ἐμπαίγματος ἀπάγεσθαι αὐτὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. Εἰσελθόντος δὲ τοῦ μακαρίου Εὔπλου ἐν τῇ φυλακῇ, ἐκέλευσεν ὁ Καλβισιανὸς σφραγισθῆναι τὴν θύραν τοῦ δεσμωτηρίου τῷ δακτυλιδίῳ αὐτοῦ, καὶ στρατιώτας ἀσφαλῶς φυλάττειν τὴν φυλακήν. Καὶ ποιήσας ὁ μακάριος Εὔπλος ἐν τῇ φυλακῇ ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας, ἐδίψησεν. Ἐκτείνας δὲ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὁ μακάριος Εὔπλος εἶπεν· Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκὶ, ὁ διὰ Μωϋσέως τοῦ θεράποντός σου δώσας πλησμονὴν ὑδάτων τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὁ δροσίσας τὸν Σαμψὼν ὕδατι ἐκ σιαγόνος, ὁ εὐφράνας ἡμᾶς τῷ τιμίῳ καὶ ὑπερενδόξῳ βαπτίσματι, ὁ τῷ Ἰορδανείῳ ῥείθρῳ καὶ λουτρῷ τῆς ἀθανάτου ζωῆς καὶ ἐπὶ γῆς τὸς ἀλλότριον συντρίψας· καὶ νῦν αὐτὸς, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, κέλευσον ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου τούτου, ὕδατος πηγὴν ζῶντος ἐκβλύσαι, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐμπλησθῆναί με, ἵνα γνῶσι πάντες ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ἄλλος πλὴν σοῦ, Κύριε. Καὶ πληρώσαντος αὐτοῦ τὴν εὐχὴν ταύτην, ἄφνω ἀνῆλθεν πλησμονὴ ὕδατος ἔνδοθεν τῆς φυλακῆς. Καὶ εὐχαριστήσας ἔπιεν· καὶ δοξάσας τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ ζωοποιὸν Τριάδα, ἤρξατο ψάλλειν καὶ αἰνεῖν τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν.

Ϛ'. Καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, ἐκέλευσε πάλιν ὁ ἀσεβέστατος Καλβισιανὸς, δέσμιον τὸν μακάριον Εὔπλον ἀχθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος αὐτοῦ. Ἀπελθόντων δὲ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ ἀνοιξάντων τὴν φυλακὴν, ἄφνω εἶδον τὴν πλησμονὴν τοῦ ὕδατος. Ἐπιτιμήσας δὲ τὸ ὕδωρ ὁ μακάριος Εὔπλος τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀφανὲς ἐγένετο. Ἰδόντες δὲ τὸ γεγονὸς ἐν τῇ φυλακῇ οἱ ὑπηρέται, εἰς ἀλλήλους ἔλεγον· Μέγας ἐστὶν ὁ Θεὸς τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Καὶ παραλαβόντες τὸν μακάριον ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου, ἤνεγκαν αὐτὸν

[1] Psal. cxxxv, 25. [2] Exod. xvii, 6. [3] Judic. xv, 19.

ἔμπροσθεν τοῦ βήματος Καλβισιανοῦ. Καὶ ἐμβλέψας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μακαρίου Εὔπλου εἶπεν· Κἂν νῦν θῦσον τοῖς θεοῖς ἡμῶν, πρὸ τοῦ τῷ ξίφει σε ἀναλωθῆναι. Ὁ δὲ ἅγιος Εὔπλος εἶπεν. Παράνομε καὶ τυφλὲ τῇ καρδίᾳ, ἐργάτα τοῦ διαβόλου, καὶ σύνθρονε αὐτοῦ, τίς παρεᾷ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ πορεύεται ἐν τῇ σκοτίᾳ; Ταῦτα οὖν ἀκούσας Καλβισιανὸς ὁ τύραννος, ἐταράχθη, καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ δεθῆναι τὸν μακάριον Εὔπλον, καὶ σιδηραῖς ὀγκίνοις τὰς ἀκοὰς πιέζεσθαι. Καὶ ἄγουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα· καὶ συνήχθη πᾶς ὁ λαὸς τῶν τε πιστῶν καὶ ἀπίστων, ὡς ἐπὶ μεγίστῳ θεάματι. Ὁ δὲ ἀσεβέστατος Καλβισιανὸς ἐκέλευσε τεθῆναι τὸν θρόνον αὐτοῦ πλησίον τῆς φυλακῆς ἔμπροσθεν τοῦ λουτροῦ τοῦ ὄντος πλησίον αὐτῆς κατὰ μεσημβρίαν. Καὶ καθεσθέντος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀσεβοῦς αὐτοῦ θρόνου, ἐκέλευσεν ἀποκεφαλισθῆναι τὸν μακάριον Εὔπλον. Ὁ δὲ μακάριος Εὔπλος παρεκάλεσε τὸν ἀσεβέστατον Καλβισιανὸν, λαβεῖν αὐτὸν διορίαν τοῦ προσεύξασθαι. Καὶ ἀνοίξας τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἤρξατο ἀναγγέλλειν τὰς θαυματουργίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ πολλοὶ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐφωτίσθησαν δι' αὐτοῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα προσευξάμενος, ἤκουσε φωνῆς ἐξ οὐρανοῦ λεγούσης· Θάρσει, Εὔπλε· καὶ μακάριος εἶ σύ· δεῦρό, ἐπαναπαύου μετὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων μοι. Καὶ λαβὼν τὴν ἀπόφασιν, ἐτελειώθη διὰ τοῦ ξίφους.

Ζ'. Τινὲς δὲ τῶν φιλοχρίστων μοναχῶν λαβόντες τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον, κατέθεντο αὐτὸ ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ, ἐν ᾧ ἰάματα ἐπιτελοῦνται. Ἐτελειώθη δὲ αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἐν καλῇ ὁμολογίᾳ μηνὶ Αὐγούστῳ δωδεκάτῃ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A ciens: Saltem nunc, inquit, sacrifica diis nostris, antequam gladio perimaris. Respondit sanctus Euplus: Improbe, cæce corde, minister diaboli ejusque socie in solio, quis diei lumen relinquit, ut in tenebris ambulet? His auditis Calvisianus tyrannus, commotus est, ac indixit ministris suis, beatum Euplum ligari, atque ferreis uncinis aures ejus contundi. Ducunt ergo illum ad tribunal: convenit vero universus populus tam fidelium quam infidelium, quasi ad maximum spectaculum. At impiissimus Calvisianus voluit solium suum poni juxta carcerem, coram lavacro quod carceri adjacet versus meridiem. Cumque sedisset super impium solium suum, jussit beatum Euplum capite truncari. Hic vero impium maxime præsidem rogavit, B ut temporis intervallum ipsi ad precandum concederetur. Quare, aperto sancto Dei Evangelio, prædicare cœpit Domini nostri Jesu Christi miracula, adeo ut e plebe multi per eum illuminati fuerint. Postea cum orasset, audivit vocem e cœlo dicenten: Bono sis animo, Euple; beatus es tu; veni, requiesce cum iis qui ab initio hucusque mihi placuerunt. Tandem accepta sententia, per gladium martyrio consummatus est.

VII. Quidam vero e Christi amatoribus monachis, C pretiosas ejus reliquias collectas, deposuerunt in loco insigni: ubi morborum curationes peraguntur. Porro ejus martyrium in præclara confessione completum fuit duodecimo die mensis Augusti; in nomine Domini nostri Jesu Christi, cui gloria ac imperium, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO

Quæ tractat a venerando ortu et educatione sanctissimæ Dominæ Nostræ Deiparæ,
Et ortu Christi Dei nostri,
Et quæcunque contigerunt ad vivificum ejus decessum.
Et præterea quomodo in apertum prolata sit pretiosa ejus vestis.
Et quemadmodum hæ magnæ opes fuere Christianis reconditæ.

Auctore Symeone Metaphraste, qui gravissimorum Patrum utitur testimoniis

(Apud Surium ad diem 15 Augusti. — Fragmenta Græca nonnulla subjecimus quæ exstant in Catena ad Lucæ Evangelium quam edidit card. Ang. Mai in Vet. Script. tom. IX.)

—

I. Oportebat revera Virginem, sicut ipsa Dei ad homines venturi inventa est dignum et Deo conveniens habitaculum, ita nunc illam ad encomii argumentum nobis propositum, dignam linguam esse consecutam, quæ res ejus eleganter narraret, et convenientem ei laudem afferret. Sed quoniam quo hoc est majus, eo difficilius explicari potest, pro viribus saltem alacri animo danda est opera, ut texamus ejus laudationem. Scit enim ipsa quo- D que, Filii cedens legibus, gratum habere id, quod fit pro viribus. Dicendum est ergo, et diligenter narrandum, et unde orta sit, quos parentes habuerit, deque educatione ejus, et fine vitæ: quin etiam quæcunque illi contigerunt ex divina Providentia et arcanis rationibus. Quod si oratio alia quoque comprehendit, et necessario persequitur, non est a ratione alienum, quod factum est; omnia enim ad eam referuntur, ejusque sunt gloria

et encomia. Quorum narratio non erit nobis absque fide dignis testibus, nec sumetur ex personis quibuslibet: sed quam viri, quibus jure credendum est et qui simul cum doctrina egregiam quoque vitam attulerunt, diligenter composuerunt; Gregorius, inquam, Nyssenus, Athanasius Alexandrinus, Dionysius Areopagita, et multi alii, qui nec sunt vulgaris, ut diximus, eruditionis, et sunt vita admirabiles: et, quod majus est, quam ipsum quoque divinum refert Evangelium.

II. Jam enim divinus Gregorius in oratione quæ de ortu Christi ab ipso est composita (a), hæc de ea tractat: Audivi, dicens, arcanam quamdam et occultam historiam, de ea hæc narrantem: Erat insignis in accurata vitæ, quæ est ex lege, institutione, et inter optimos apprime notus, pater Virginis. Consenuerat autem sine liberis, quod non erat ejus conjux apta ad procreandos filios. Erat vero ex lege quidam honor matribus, quem non adipiscebantur, quæ carebant filiis. Imitatur ergo ea quoque illa, quæ narratur de matre Samuelis [1]. Et cum fuisset intra templa sanctorum, fit supplex Deo, rogans ne excideret ab ea, quæ est ex lege, benedictione, cum in legem nihil peccaret: fieret autem mater, et Deo consecraret id quod pareret. Cum nutu autem divino confirmata esset ad gratiam, quam petierat, postquam peperit puellam, eam quidem nominavit Mariam: ut vel ipsum nomen significaret, a Deo datam esse gratiam. Cum vero jam crevisset puella, ut non amplius opus haberet sugere mamillam, eam Deo tradidit, et promissum implevit, et ad templum adduxit. Sacerdotes autem interim quidem, ad similitudinem Samuelis, inter sanctos educabant puellam.

III. Cum vero crevisset, consilium ceperunt, quidnam sacro illi corpori facientes, in Deum non peccarent. Eam enim legi naturæ subjungere et eam dare in servitutem ei qui illam duceret, videbatur absurdissimum. Existimatum est plane sacrilegium, si divini donarii homo fieret dominus: quandoquidem a lege est constitutum, ut maritus esset dominus conjugis [2]. Ut autem in templis versarentur mulieres cum sacerdotibus, et inter sanctos viderentur, neque lege permittebatur, nec res erat honesta. Eis vero de his consultantibus, a Deo datur consilium, ut eam quidem dent viro nomine desponsationis; is autem talis esset, qui ad virginitatis aptus esset, custodiam. Inventus est itaque Joseph, qualem quærebat ratio, ex eadem tribu qua erat virgo: et ex consilio sacerdotum sibi despondet Virginem. Conjunctio autem processerat usque ad desponsationem. Tunc virgini a Gabriele aperitur mysterium. Erant autem verba mysterii benedictio.

A *Ave, gratia plena*, inquit, *Dominus tecum*. Contraria illi primæ voci, quæ facta est mulieri, nunc verba fiunt Virgini. Illa doloribus in partu condemnata fuit propter peccatum: in hac autem per lætitiam expellitur tristitia. In illa partum præcesserunt dolores: hic vero lætitia est obstetrix partus. *Ne timeas*, inquit. Quoniam enim omni mulieri metum affert partus exspectatio, metum expellit dulcis partus promissio: *In utero concipies, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum* [3].

IV. Quid autem Maria? Audi puram vocem Virginis. Angelus partum annuntiat, et illa adhæret virginitati, non corrumpi, judicans esse præstantius, quam apparitionem angeli. Et neque potest angelo non credere, neque discedit ab iis quæ B statuerat. Est, inquit, mihi prohibita cum viro consuetudo. Quomodo erit mihi hoc, quoniam virum non cognosco? Hæc vox Mariæ, est demonstratio eorum quæ arcane et occulte narrantur. Si enim eam Joseph acceperat in matrimonium, quemadmodum ei visum est alienam, quod partum ante significaret, si ipsa omnino exspectabat fieri ei mater lege naturæ? Quando quidem carnem, quæ Deo fuerat consecrata, veluti quoddam sanctum donarium, intactum conservari oportebat; propterea: Etsi sis angelus, inquit, et si de cœlo venias, etiamsi sit super hominem id quod apparet, non potest tamen fieri, ut virum cognoscam. Quomodo ergo ero mater absque viro? Nam Joseph quidem novi sponsum, virum autem non cognosco. Quid C ergo paranymphus Gabriel, qualem thalamum parat puro et impolluto matrimonio? *Spiritus*, inquit, *sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* [4]. O beatam illam carnem, quæ propter insignem puritatem, animæ bona ad se attraxit. In aliis enim omnibus vix anima pura sancti Spiritus adventum acceperit; hic autem fit caro Spiritus receptaculum. Quin etiam virtus Domini obumbrabit tibi. Quid hæc perarcana significat oratio? *Christus Dei virtus, et Dei sapientia*, inquit Apostolus [5]. Altissimi ergo Dei virtus, quæ est Christus per adventum sancti Spiritus formatur in virginitate. Quomodo enim umbra corporum conformatur figuræ eorum quæ præcedunt, ita etiam character et signa, quibus Filii Dei cognoscitur divinitas, apparebunt in ejus, qui paritur, D virtute, ut qui imago et signaculum et adumbratio, et splendor primi exemplaris, per admirabiles ostendatur operationes. Et hæc quidem divinus Gregorius. Alia autem et sacrum Evangelium, et alii viri pii, ac Dei amantes, quos nominavimus, et quorum nominatim non meminimus, vere docent.

V. (1) Hæc ergo postquam Virgo audivit, statim

[1] I Reg. I, 1 seqq. [2] Gen. III, 16. [3] Luc. I, 28-31. [4] ibid. 35. [5] I Cor. I, 24.

(1) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ὡς γὰρ ἤκουσε τούτων, εὐθὺς ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῇ Πνεύματος διαυγασθεῖσα τὸν νοῦν, ἀσμένως τε διετέθη τῷ ἐπαγγέλματι· καὶ Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, φησὶ πρὸς τὸν

(a) Opp. Gregorii Nysseni, *Patrologiæ* tom. XLVI, col. 1138 D, inter dubia Edit.

mente illustrata a Spiritu, qui ei inhabitabat, A libenter accepit promissum : et *Ecce ancilla Domini*, ait angelo, *Fiat mihi secundum verbum tuum* [6]; simul et ad angeli vocem ea utens, qua par est, cautione, et postquam fide digna visa essent ea quæ dicta fuerant, noluit amplius esse incredula : sed illo quidem evasit primæ matris deceptionem, hoc autem vitavit Zachariæ incredulitatem, quæ ultra, quam deceret, processit.

VI. (2) Atque angelus quidem ab ea recessit. Consecuta est autem paulo post et Mariæ cum studio ad montana adventus, et ejus in domum Zachariæ ingressus. Magno enim studio contendit gratulari Elisabethæ, ut quæ ab angelo didicisset novam ejus conceptionem. Accedit ergo, et benigne salutat. Fit autem salutatio dulcis exsultatio B infantis, qui erat in utero Elisabethæ. Jam enim ex ventre sciebat servus Dominum, qui erat in utero : et cum sensisset ejus in mendum adventum, mirandum in modum lætabatur. Hoc enim aperte significabat illa exsultatio. Non te autem lateat Elisabethæ reverentia et submissio, cum prædictione admirabili. Virginis enim adventum admiratur, quippe qui ejus superaret conditionem, *Unde hoc mihi*, dicens : sicut etiam illius filius de Domini adventu in tempore baptismi. Jam vero hanc quoque matrem et dominam suam nominat : sed etiam benedictam dicit in mulieribus, et eum, qui in utero gestabatur, fructum ventris vocat admirabiliter, ut qui cum viri semine nihil habuisset commune.

VII. Cujusmodi vero est illa quoque rursus admirabilis Mariæ prædictio, fore ut celebraretur ab omnibus generationibus. Non enim (3) se beatam prædicat vana mota arrogantia, neque lingua communi hæc loquitur : sed divino Spiritu serviens, et id quod fit in æternum, divinans. Magnificat autem Deum Maria, se et credere ostendens propter vocem Elisabethæ : *Beata* enim, inquit, *quæ credidit fore, ut ea perficiantur, quæ si dicta sunt a Domino* [6*]; et se ei tam magnæ rei inservire. Sed hæc quidem sic habent. In domo autem Elisabethæ (4) circa tres menses habitavit Maria. Deinde sic, inquit, *reversa est in domum suam*. Sic enim me docet Evangelium [7]. Quid

[6] Luc. I, 38. [6*] ibid. 45. [7] ibid. 56.

ἄγγελον. Γένοιτο μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου· ἅμα τήν τε ἀκρίβειαν εἰς ὅσον ἔδει πρὸς τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν φυλάξασα, καὶ μὴ πλέον μετὰ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν εἰρημένων ελομένη διαπιστεῖν· ἀλλὰ τῷ μὲν, τῆς προμήτορος τὴν ἀπάτην διαφυγοῦσα· τῷ δὲ τὸ δυσπειθὲς ἐκκλίνασα Ζαχαρίου καὶ πέρα τοῦ καλῶς ἔχοντος. C

(2) Οὐ φθάνει γοῦν ἀσπασαμένη τὴν Ἐλισάβετ ἡ πολυύμνητος Δέσποινα· καὶ ὁ ἀσπασμὸς, σκίρτημα τοῦ ἐν γαστρὶ αὐτῆς βρέφους ἡδὺ γίνεται. Καὶ γὰρ ἀπὸ γαστρὸς ἐμάνθασεν ἤδη τὸν ἐν γαστρὶ Δεσπότην ὁ δοῦλος, καὶ τὴν εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ πάροδον ᾐσθημένος, ὑπερφυῶς ἥδετο. Τοῦτο γὰρ τὸ ἐν ἀγαλλιάσει σκίρτημα φανερῶς ἐδήλου. Μὴ λάθοι δέ σε μηδὲ τὸ λίαν μέτριόν τε καὶ ὑποχωρητικὸν Ἐλισάβετ μετὰ καὶ θαυμαστῆς τῆς προῤῥήσεως· ᾐδεῖτο γὰρ τὴν τῆς Παρθένου ἐπιστασίαν, ὡς ὑπὲρ ἀξίαν οὖσαν αὐτῆς· καὶ διὰ ταῦτα διαποροῦσα, Πόθεν μοι τοῦτο, λέγει ; καθάπερ καὶ ὁ παῖς ἐκείνης πρὸς ετὴν Δεσποτικὴν ἐποίει προσέλευσιν, Καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με, λέγων, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ βαπτίσματος. Ὅρα δὲ πῶς καὶ προαγορεύει, καὶ μητέρα ταύτην ἤδη καὶ κυρίαν D ἑαυτῆς ὀνομάζει· ἀλλὰ καὶ εὐλογημένην ἐν γυναιξὶ λέγει· καὶ τὸν κυοφορούμενον ἐν αὐτῇ καρπὸν κοιλίας παραδόξως ἀποκαλεῖ. Τί τοῦτο σημαίνουσα ; ὅτι σπέρματος ἀνδρὸς οὐδαμῶς ἐκοινώνει.

(3) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Οὐ μακαρίζει δὲ ἑαυτὴν, τύφῳ κενῷ κινηθεῖσα, οὐδὲ γλώσσῃ κοινῇ φθέγγεται ταῦτα, ἀλλὰ θείῳ Πνεύματιλειτουργοῦσα, αὐτὸ τὸ εἰσαεὶ τελούμενον προθεσπίζει, καὶ οὐ τὰ ἴδια μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινά. Ποῦ γὰρ τὸ ἀλαζονεύεσθαι παρ' αὐτῇ, ἥτις καὶ δούλην ἑαυτὴν καλεῖ, καὶ τὴν ταπείνωσιν ὁμολογεῖ, καὶ ἀπορεῖ τὴν ἐπ' αὐτῇ θείαν ἐπίβλεψιν ; Πνεύματι τοίνυν θείῳ κινουμένη, οὐ κενά τινα καὶ ὑπέρκομπα, ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα προσαγορεύει τὰ ἐσόμενα. Μεγαλύνει δὲ τὸν Θεὸν ἡ Μάρια, ὅτι τε πιστεύει δεικνῦσα διὰ τὴν τῆς Ἐλισάβετ φωνήν· Μακαρία γὰρ, φησὶ, ἡ πιστεύσασα τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου· καὶ ὡς μεγάλῳ τοιούτῳ ὑπηρετεῖ πράγματι· ἀλλὰ Καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ· C

(4) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Εἶχε μὲν ἡ τῆς Ἐλισάβετ οἰκία τὴν Παρθένον ἔνοικον περὶ μῆνας τρεῖς· ἐβούλετο δὲ αὐτῇ ἡ παραμονὴ, τυχὸν μὲν καὶ τοῦ παραδόξου κατανοῆσαι τὴν ἔκβασιν· ἠπορεῖτο γὰρ, ὡς εἰκὸς, τοῖς καθ' ἑαυτήν· καὶ ἔκπληξις εἶχε ταύτην οὐχὶ μετρία· τυχὸν δὲ καὶ συνησθῆναι τῇ Ἐλισάβετ τὰ τοιαῦτα μεγαλεῖα καὶ εὐαγγέλια· ὅτου δὲ χάριν ἐπὶ τρεῖς μῆνας καὶ μὴ πλέον ἡ συνοικία, ἢ πάντως ὡς τίκτειν μελλούσης τότε τῆς Ἐλισάβετ ; Εἰ γὰρ περὶ τὸν ἕκτον μῆνα τοῦ ταύτην δὴ συλλαβεῖν ἡ τοῦ ἀγγέλου γέγονε πρὸς τὴν Παρθένον ἀποστολὴ, αὐτὴ δὲ γενομένη πρὸς Ἐλισάβετ μῆνας τρεῖς παρ' αὐτῇ διαμένῃ, εὔδηλον ὅτι τοῦ χρόνου τῆς συλλήψεως. ὃν ὁ ἔνατος περιγράφει μὴν, πέρας ἔχοντος, εἰς τὸν D αὐτῆς οἶκον ἐπάνεισιν ἡ Παρθένος· καὶ τούτου τυχὸν, διὰ τὸ μέλλον ἀπαντᾷν πλῆθος εἰς τὸν Ζαχαρίου οἶκον, τόκου μὲν ὥραν τῆς Ἐλισάβετ ἐχούσης· τῆς δὲ παρθενικῆς ταῦτα αἰδοῦς οὐκ ἀνεχομένης· ἔθιμον δὴ ὂν ὑποχωρεῖν τὰς παρθένους, ἐπειδὰν μέλλῃ τίκτειν ἐν γαστρὶ ἔχουσα· δεῖ γὰρ καὶ τοῦτο σκοπεῖν· ἤδη καὶ τῆς Ἐλισάβετ τόκου ὥραν ἐχούσης, ἡ Μαρία καίτοι ἀτεχνῶς οὖσα ἔγκυος, ἀλλ' οὖν, ὡς παρθένος ἐξίσταται. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τὸν οἶκον τὸν ἑαυτῆς ἐπανῆλθεν, ἀλλαχοῦ μὲν, οὐδαμοῦ· ἐκεῖ δὲ τὸ μετὰ τοῦτο διάγουσα ἦν, ἕως ἐγγίζειν ἤδη τὸν τῆς κυοφορίας καιρὸν ἔγνωκεν. Ἀλλὰ τῷ Ἰωσὴφ ἡ τῆς Παρθένου γαστὴρ εἰς ὄγκον ἀρθεῖσα (ἠγνόει γὰρ ὅτι Πνεύματος ἦν ἁγίου) λογισμοὺς ἐνῆκεν οὐκ εὐπρεπεῖς

autem sibi voluit Mariæ hæc mensio ? Fortasse quidem, ut ejus rei admirabilis videret exitum, de qua non mediocri tenebatur admiratione. Est autem in more positum, ut virgines secedant, cum, quæ fert uterum, est paritura. Oportet enim hoc quoque considerare. Ea de causa cum jam instaret tempus ut pareret Elisabeth, et si revera esset prægnans, recedit, tamen, tanquam virgo, et in domum suam revertitur. Postquam autem reversa est, nusquam quidem alibi, sed domi deinceps degebat, donec cognovit jam tempus adesse partus.

VIII. Cæterum Josephum tumens Virginis uterus (nesciebat enim id esse opus sancti Spiritus) in dubias induxit cogitationes, et ideo eam clanculum dimittere habebat in animo : *Ut quiesset justus*, inquit, *et eam nollet traducere* [8] ; adeo justus, ut non B solum nollet punire, etiam si hoc lex juberet [9] : sed neque rem vellet propalare, et in publicum proterre. Hoc enim sibi vult illud, *Traducere*. Cum hæc autem, inquit, cogitasset, venit angelus, prompte solvens dubitationem. Nihil enim probri nec contumeliæ eam subire oportebat, quæ ab omni probro et dedecore erat longe purissima. Qualis autem fuit vox angeli ad Josephum ? *Joseph filii David, ne timeas accipere Mariam uxorem tuam* [10]. Fi-
A lium David illum vocans, quidnam vult aliud, quam ei revocare in memoriam, undenam sit Christus processurus ? Dicendo autem, *Ne timeas*, ostendit eum timuisse ne Deum offenderet, si adulteram domi suæ haberet. Ea de causa, *Uxorem tuam*, pure nominat, tollens suspicionem. Neque enim si ei omnino fuisset allatum vitium, uxor illius diceretur. Quod autem uxorem hic dicat sponsam, tibi persuadeat Scriptura, quæ ante matrimonium generos vocat sponsos. Quomodo vero præcipit accipere eam, quæ jam erat accepta, et quæ intus manebat ? Clarum est, quod in animo suo jam dimissa fuerat et erat extra fores. Visus est ergo ille eam angeli voce Jesepho modo tradere, qui etiam eam postea in cruce tradidit discipulo. *Quod enim*, (ait), *in ea est genitum ex Spiritu sancto est*. Ex redundanti quadam copia solvit ejus angorem. Non solum inquit, virgo est intacta a coitu illegitimo, sed etiam natura est præstantior, et hominem superat conceptio. Quamobrem non est solum solvendus metus, sed etiam oportet esse plænum lætitia. Tua sunt hæc magnalia, o virgo ; et te glorificans, qui potens est, fecit dispensationem rerum admirabilium et supernaturalium.

IX. Verum enimvero (5) quomodo exitum habuit

[8] Matth. I, 19. [9] Levit. XX, 10. [10] Matth. I, 20.

Ταύτῃ τοι καὶ λαθραίαν αὐτῇ τὴν ἀπόλυσιν ᾠκονόμει· ἅτε οὕτω δίκαιος ὤν, ὡς μὴ μόνον μὴ κολάσαι βούλεσθαι, καίτοι γε τοῦ νόμου τοῦτο κελεύοντος, C ἀλλὰ μηδὲ παραδειγματίσαι, τουτέστι φανερὸν τὸ πρᾶγμα θέσθαι καὶ ἐκπομπεῦσαι. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἀφικνεῖται ὁ ἄγγελος, λύων ἑτοίμως τὴν ἀπορίαν· ἔδει γὰρ μηδὲν ὅλως ὑβριστικὸν ἐπίμωμον ὑποστῆναι, τὴν παντὸς μώμου καθαρωτάτην· οὐ γὰρ μόνον φησὶν ἄθικτος παρανόμοῦ μίξεως ἡ Παρθένος, ἀλλὰ καὶ φύσεως κρείττων, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἡ κυοφορία, ὥστε οὐ φόβου μόνον ἀπηλλάχθαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης ὑποπεπλῆσθαι. Σὰ ταῦτα μεγαλεῖα, Παρθένε· καὶ σὲ δόξαζων ὁ Δυνατὸς, ὑπερφυῶν πραγμάτων οἰκονομίας πεποίηκεν.

(5) Τοῦ Μεταφραστοῦ καὶ Ἀλεξάνδρου μοναχοῦ. Ἐνταῦθα ὁ λόγος διασαφεῖν ὥρμηται περὶ τῆς προφητείας, ὅπως εἴληφε πέρας, τῆς μὴ ἐκλείψειν D ἄρχοντα ἐξ Ἰούδα θεσπιζούσης, μηδὲ ἡγούμενον ἐκ τῶν μηρῶν ἐκείνου, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, αὐτὸν δὲ εἶναι προσδοκίαν ἐθνῶν· περὶ τοῦ Χριστοῦ δηλαδὴ καὶ τοῦτο λεγούσης. Τότε γὰρ ἐκεῖνος ἐπιφοιτᾷ, ὅτε λοιπὸν ἐπιλελοιποτες ἦσαν οἱ Ἰουδαϊκοὶ ἄρχοντες καὶ ὑπὸ τὰ σκῆπτρα ἤδη τὰ τῶν Ῥωμαίων τοῦ νοι. Ὁμοῦ τε γὰρ ὁ Χριστὸς γίνεται, καὶ ἀπογραφὴ πρώτη ἐκείνη γίνεται, κρατησάντων Ῥωμαίων γενόμε- Ἰουδαίων ἔθνους, καὶ ὑπὸ ζυγὸν τῆς οἰκείας βασιλείας αὐτοὺς ἐνεγκόντων· Ἀντίπατρος γὰρ ὁ Ἡρώδου πατὴρ, τοῦ Ἰουδαίων ἄρξαντος ὕστερον, ἐξ Ἀραβίας ἄγεται γυναῖκα, Κύπριν ὄνομα, ἥτις παίδων αὐτὸν τεσσάρων πατέρα ποιεῖ, ὧν εἷς οὗτος ὁ Ἡρώδης ἦν. Μᾶλλον δὲ τρανότερον, ὡς οἷόν τε, τὰ τοῦ πράγματος ἄνωθεν δηλωτέον. Ὑρκανοῦ γὰρ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἀριστοβούλου τοῦ ἀρχιερέως, ὅς καὶ διάδημα μὲν βασιλικὸν περιέθετο, δέσμιος δὲ ὑπὸ Πομπηίου στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων σὺν ἅμα παισὶν εἰς Ῥώμην αἰσχρῶς παρεπέμφθη, ἡνίκα καὶ τελεῖν φόρους ἐτάχθη τοῖς Ἰουδαίοις. Τούτου δὴ τοῦ Ὑρκανοῦ ἀρχιερέως ὑπὸ Πομπηίου ἀναδειχθέντος, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ Πάρθων ἑαλωκότος, Ἀντιπάτρου τε πρὸς δόλων ἀνκιρεθέντςο, ὃν ἐπίτροπον αὐτὸς τῆς χώρας κατέστησεν, ὃς καὶ Ἡρώδου τοῦ μετὰ ταῦτα βεβασιλευκότος τῆς Ἰουδαίας πατὴρ ἦν, καὶ μηδενὸς ὄντος τοῦ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ πραγμάτων ἀντεχομένου, Ἡρώδης οὗτος ὁ τοῦ Ἀντιπάτρου υἱὸς πέμπει πολλά τινα χρήματα δοὺς τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ὑπόσπονδος αὐτοῖς γεγονὼς, ἐγκρατὴς γίνεται τῆς ἀρχῆς. Ὅθεν δὲ τοῦ πράγματος ἔσχε τὰς ἀφορμὰς, ὁ λόγος ὡς οἷόν τε διὰ βραχέων ἐρεῖ. Αὐγούστου γὰρ Καίσαρος εἰς εἰς Αἴγυπτον ἀπιόντος μετὰ χειρὸς ὡς μάλιστα πλείστης, πρός τε τὸν Κλεοπάτρας φημὶ πόλεμον, εἰς ἣν περιέστη τὰ τῆς ἀρχῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῶν Πτολεμαίων ἕλκουσαν τὸ γένος, ὥσπερ ἄρα καὶ Ἰωσήπῳ δοκεῖ, πρόσεισιν αὐτῷ Ἡρώδης οὗτος, λειτουργίαν οὔτι μετρίαν ἐν στρατεύμασί τε καὶ ἀναλώμασι χορηγῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ Κλεοπάτρα καὶ Αἴγυπτος ἐν χερσὶν ἦν Αὐγούστῳ, δωδέκατον ἔτος ἤδη τῆς ἀρχης ἔχοντι, ἐπανιὼν αὐτὸς εἰς Ῥώμην, Ἡρώδου τῆς θεραπείας ὥσπερ εἰκὸς ἀπομνημονεύων, βουλῇ τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου, βασιλέα τοῦτον τῆς Ἰουδαίας χειροτονεῖ, περιθεὶς διάδημα. Ὅσπερ ἐπιβὰς Ἰεροοσολύμων, ἐπεὶ τοὺς Ἰουδαίους ἔγνω μὴ κατὰ γνώμην αὐτῷ διακειμένους, ἀλλὰ τῷ ἀλλόφυλον

prophetia, quæ non defecturum principem ex Juda neque ducem ex femoribus illius, donec venerit, cui est repositum: ipsum autem esse exspectationem gentium [11] (de Christo videlicet hoc dicit), explicare aggredimur. Tunc enim ille advenit, quando deinceps defecerant Judaici principes, et Romanis erant sceptris subjecti. Simul enim et Christus nascitur, et fit illa prima descriptio: cum Romani scilicet dominatum obtinerent in gentem Judæorum, et eos suo subjunxissent imperio. Antipater enim pater Herodis, qui postea princeps fuit in Judæa, uxorem duxit ex Arabia, Cyprim nomine: quæ eum patrem effecit quatuor filiorum, quorum erat hic unus Herodes. Satius est autem, ut quam apertissime possumus, rem declaremus. Cum enim Hyrcanus frater Aristobuli, post interemptum Aristobulum pontificem, qui etiam diadema regium sibi imposuerat, vinctus a Pompeio duce Romanorum cum filiis Romam turpiter esset transmissus (quo tempore constitutum quoque est ut Judæi tributa penderent) cumque postea Hyrcanus ipse creatus pontifex ab eodem Pompeio, a Parthis fuisset postremo captus, et Antipater dolo fuisset interemptus, qui erat pater Herodis, qui fuit postea rex Judææ, et nemo esset, qui res Judæorum obtineret, hic Herodes Antipatri filius, cum dedisset plurimas Romanis pecunias, et fœdus cum eis inivisset, obtinet imperium. Quænam autem hujus rei data sit ei occasio, dicemus quam fieri potest brevissime.

X. Cum Augustus Cæsar in Ægyptum cum maximis copiis iret, ad bellum, inquam, Cleopatræ (erant enim in ejus potestate res Ægypti, ut quæ genus traheret ex Ptolemæis, sicut etiam videtur A Josepho) accedit ad eum hic Herodes, et exercitus et impensas ei suppeditando, non mediocri fungens apud eum munere. Cum autem et Cleopatra et Ægyptus essent in manibus Augusti, qui jam duodecim annos imperaverat, ipse Romam revertens, memor, ut est consentaneum, officii, quo in eum usus fuerat Herodes, senatusconsulto Judææ eum regem elegit, ei quoque imposito diademate. Qui cum venisset Hierosolymam, quoniam sciebat Judæos non esse bene in eum affectos, sed quod esset alienigena, et alioqui asper et difficilis, ejus ægre ferre imperium, eorum quidem nonnullos occidit, plurimis autem malefecit, civitatemque et Dei templum stolide et improbe redegit in servitutem. Ille ergo male utens potestate, quiddam insigniter B sceleratum adjicit, et quod erat sui vitii apertum indicium. Tribuum enim et familiarum, quæ erant in Judæa, publicas scripturas a tempore Esdræ, rem faciens invidia plenam et insania, igni tradit. Scopus autem erat inprobissimus: nempe, ne notum esset Judæis, ex quanam ii sunt tribu, et quinam ex eis sunt indigenæ, et quinam ex iis quos ipse solebat appellare γειώρας, id est, advenas. Præter alia autem, cum sacerdotalem vestem in quodam vase reposuisset, viris indignis, pecuniis (proh dolor!) emptum mandabat pontificatum. Et hæc quidem iste.

XI. Cum autem Cæsar Augustus quadragesimum secundum sui imperii ageret annum, exit ab eo edictum, ut fiat descriptio universi orbis terræ [12]. C Abiit itaque unusquisque in suam civitatem, ut ibi describeretur. Oportebat enim in descensu ejus, qui regnat in cœlis, terræ quoque principes con-

[11] Gen. II, 10. [12] Luc. II, 1.

εἶναι καὶ ἄλλως δύσχρηστον, βαρυνομένους αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν, ἐνίους μὲν αὐτῶν καὶ ἀπέκτεινε, τοὺς πλείστους δὲ κακῶς ἔδρασεν· ἠνδραποδίσατό τε τὴν πόλιν, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ἱερὸν ἀνοήτως καὶ μοχθηρῶς. Κακῶς οὖν ἐκεῖνος τῇ ἐξουσίᾳ χρώμενος, εἶτα καὶ παράσημόν τι προστίθησι, καὶ δεῖγμα σαφὲς τῆς σφετέρας κακίας. Πάσας γὰρ τὰς τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ φυλῶν καὶ γενῶν δημοσίους ἀναγραφὰς, αἳ ἀπὸ τοῦ Ἔσδρα ἐτύγχανον οὖσαι, φθόνου καὶ μανίας ἔργον ποιῶν, πυρὶ δίδωσι. Καὶ ὁ σκοπὸς, ὡς κομιδῇ πονηρός· ἵνα μηκέτι τοῖς Ἰουδαίοις γνώριμον ᾖ ἐκ ποίας οὗτοι τυγχάνουσι πατριᾶς, καὶ τίνες μὲν αὐτῶν οἱ ἡμεδαποὶ καὶ αὐτόχθονες, τίνες δὲ οὓς γειώρας εἴθιστο καλεῖν. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἐν σκεύει δή τινι ἀποθέμενος, καὶ σφραγῖδας ἐπιβαλὼν, ἀσήμοις ἀνδράσι φεῦ χρημάτων ὤνιον τὴν ἀρχιερωσύνην ἐτίθει. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἤδη δὲ Καίσαρος Αὐγούστου, δεύτερον ἔτος καὶ τεσσαρακοστὸν βασιλεύοντος, ἔξεισι παρ' αὐτοῦ δόγμα, ἀπογραφὴν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἐγκελευόμενον, ἤγουν φορολογίαν· καὶ ταύτην Κυρηνίῳ τινὶ, ὡς εὐνουστάτῳ καὶ πρώτῳ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ὁ Καῖσαρ ἐνεχείρισεν, ὃν καὶ κατέστησεν ἡγούμενον Συρίας ἤτοι τῆς Ἰουδαίας. Ἀπῄει τοιγαροῦν ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν ἀπογράψασθαι πόλιν. Ἔδει γὰρ τῇ πρὸς γῆν καθόδῳ τοῦ ἐν οὐρανοῖς βασιλεύοντος καὶ τοὺς τῆς γῆς ἄρχοντας λειτουργίας εἰσενεγκεῖν. Καὶ ἐπεὶ τὸ δόγμα δηλαδὴ τῆς ἀπογραφῆς πρὸς τὴν σφετέραν ἕκαστον συνώθει πατρίδα· τούτῳ καὶ Ἰωσὴφ πειθόμενος, ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεώς φημι Ναζαρὲτ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικνεῖται πρὸς Βηθλεὲμ πόλιν, ἡ πόλις ἐστὶ Δαβίδ. Καὶ ἡ αἰτία, τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου φησὶ καὶ πατριᾶς, ὅ ἐστι συγγενείας D Δαβίδ. Ἀφικνεῖται δὲ πρὸς ἀπογραφὴν, σὺν τῇ θαυμασιωτάτῃ γυναικῶν Μαρίᾳ, οὔσῃ ἐγκύῳ. Καὶ γὰρ ἡ μὲν Γαλιλαία, χώρα τίς ἐστι Παλαιστίνης· ἡ δὲ Ναζαρὲτ πόλις τῆς Γαλιλαίας. Πάλιν ἡ Ἰουδαία, χώρα τῖς οὕτω προσαγορευομένη· Βηθλεὲμ δὲ πόλις τῆς Ἰουδαίας. Τὸν μέν τοι Χριστὸν οἱ προφῆται πάντες οὐκ ἀπὸ τῆς Ναζαρὲτ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Βηθλεὲμ ἔφασκον ἥξειν, κἀκεῖ τεχθήσεσθαι. Ἐπεὶ οὖν φανερὸν ἅπασιν ἦν, ἀπὸ τῆς Βηθλεὲμ τὸν Κύριον ἔρχεσθαι, γέγραπται γὰρ, ὡς ἔφημεν. Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθὰ, ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ.

ferre munera. Quoniam autem edictum, scilicet descriptionis, unumquemque in suam compellebat patriam, Joseph quoque ei parens, ex Galilæa, ex civitate, inquam, Nazareth, venit in Judæam, in Bethleem civitatem, quæ est civitas David. Causa vero erat, eo quod esset (inquit) de domo et familia David, hoc est cognatione. Venit autem ad descriptionem cum hac ex mulieribus maxime admirabili Maria, quæ erat gravida. Etenim Galilæa quidem est quædam regio Palæstinæ: Nazareth autem est civitas Galilææ. Rursus autem Judæa est quædam, quæ sic dicitur, regio; Bethleem vero civitas Judææ. Atque Christum quidem omnes prophetæ, non ex Nazareth venturum dicebant, sed ex Bethleem, et fore ut illic pareretur. Ecce enim tibi evestigio proposita est prophetia: *Et tu Bethleem terra Juda, nequaquam es minima in principibus Juda* [13]. Et quæ sequuntur deinceps, tibi declaret Evangelium [14]. Quoniam ergo manifestum erat omnibus Christum venturum ex Bethleem, idcirco Josephum et Mariam, qui et si cives essent Bethleemitæ, ea terra dimissa (quod multis sæpe accidit, ut dimissis iis quæ ipsos tulerunt, malint in aliena habitare civitate), ipsi quoque habitabant in Nazareth, compellebat, ut dictum est, eos vel invitos, in Bethleem edictum, Deo admirabiliter et præter opinionem hæc dispensante et versante.

XII. Cum illic ergo fuissent propter descriptionem *Impleti sunt*, inquit [15], *dies ut Virgo pareret; et parit* (6) *filium suum primogenitum et fasciis involvit eum*, qui nullis potest terminis circumscribi; et *propterea quod non esset eis locus in diversorio*, o tuam ineffabilem, Christe, propter me paupertatem, *in præsepi reclinat eum*, qui omne alimentum suppeditat; eum qui nequaquam capi potest, ea quæ ipsum

A arcana ratione ceperat. Cum enim multi ex multis locis ad descriptionem confluerent (ut est consentaneum) et loca scilicet præoccuparent, et ex eo eos qui postremi veniebant, in magnas abducerent angustias, illum, sic cum aliis loco egentem, præsepe suscipit: illum, inquam, qui paupertatem elegit ab initio, et eam honoravit in seipso. Sed pastores quoque, inquit, erant in hac regione, agentes in nocte custodias. Ad quos Dei quoque advenit angelus et eos Domini gloria circumfulsit. Cum autem exterriti fuissent spectaculo: *Timuerunt* enim, inquit, *timore magno*, angelus timorem, ut qui non decenter eos invasisset, expellit: *Nolite timere*, dicens; *ecce enim annuntio vobis gaudium magnum quod erit universo populo*, non Judæis solis, sed omnibus. Adjice
B adhuc apertiorem gaudii significationem: *Quoniam*, inquit, *natus est vobis hodie Salvator qui est Christus Dominus, in civitate David*. Ut autem Deo profecta et vera vox judicaretur, ejus statim sequitur confirmatio. Repente enim cum angelo laus quoque auditur a multitudine angelici exercitus dicentis: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* [16].

XIII. Quænam vero (7) erant ea quæ tu admirabilis conservabas, Maria, et in tuo corde conferebas [17]? Num omnino et id quod tibi dixerat angelus, et quæcunque rursus dixerunt pastores? Hæc ipsa in tuo corde componens, et cum illo ipso conferens, videbas omnia ad unum convenire quod Deus revera sit is qui est ex te natus, et te fecit miraculum, quod cœlo
C et terra non capitur. Qui etiam suscipit circumcisionem confirmans suam cum Judæis cognationem, ne illis occasionem præberet eum negandi. Circumciditur autem octavo die seu die Dominico, quo fuit etiam resurrectio; et Jesus nominatur. Significat vero hoc

[13] Mich. v, 2. [14] Matth. II, 6. [15] Luc. II, 6, 7. [16] ibid. 8-15. [17] ibid. 19.

(6) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Τίκτει τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, ἡ ἀμίαντος κόρη, καὶ σπαργανοῖ τὸν ἀόριστον, καὶ παρὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον αὐτοῖς ἐν τῷ καταλύματι, ὢ τῆς ἀφάτου σου, Χριστὲ, δι' ἐμὲ πτωχείας! ἐν τῇ φάτνῃ τὸν τῆς τροφῆς ἁπάσης χορηγὸν ἀνακλίνει, τὸν μηδαμοῦ χωρούμενον ἡ ἀχωρήτως χωρήσασα. Πολλῶν γὰρ πολλαχόθεν πρὸς τὴν γραφὴν ὥσπερ εἰκὸς συῤῥεόντων, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν τοῖς ἔσχατον ἐπιγενομένοις περιποιούντων τὴν στένωσιν, ὢ τῆς δι' ἐμὲ στενοχωρίας καὶ ξενιτείας τοῦ διὰ πάντων χωροῦντος καὶ πᾶσαν κτίσιν ἐμπεριέχοντος! ἐκεῖνον μετὰ τῶν ἄλλων οὕτω καὶ τόπου διαπορούμενον, οὐχ' εὑρίσκει γὰρ τόπον οὐδὲ κατάλυμα, ἡ φάτνη δέχεται τὴν πτωχείαν ἑλόμενον ἐξ ἀρχῆς, καὶ ταύτην ἐν ἑαυτῷ τιμήσαντα. Ἐντεῦθεν ὁ ἀπερίγραπτος ἐν σπηλαίῳ, ὁ Λόγος ἐν φάτνῃ, ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς, αὐτουργὸς καὶ τοῦ τόκου, καὶ ὁδηγὸς τοῦτό που γίνεται αὐτὸς μὲν μαιεύων, αὐτὸς δὲ μαιευόμενος καὶ τῇ μητρὶ τὸν θάλαμον χαριζόμενος. Ἐντεῦθεν ὁ πάντων συνοχεὺς, ἐν σπαργάνοις· ὁ πάντων τροφεὺς, ἐν τοῖς γαλακτοτροφουμένοις ὁ πάντων ἀπογραφεὺς, ἐν τοῖς ἀπογραφομένοις.

Ποιμένες δὲ, φησὶν, ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, φυλακὰς περὶ νύκτα ποιούμενοι, οἷς καὶ ἄγγελος Θεοῦ
D ἐπέστη, καὶ δόξα Κυρίου αὐτοὺς περιέλαμψεν. Ἐπεὶ δὲ κατάφοβοι γεγόνασι τῷ θεάματι, ὁ ἄγγελος, ὡς μὴ καθ' ὥραν ἐπελθόντα τὸν φόβον ἔξω ποιεῖ, Μὴ φοβεῖσθε, λέγων, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν, ἥτις ἔσται, οὐκ Ἰουδαίοις μόνοις, ἀλλ' ἅπασι. Καὶ προστίθησι τρανώτερον τὴν τῆς χάριτος δήλωσιν· Ὅτι φησὶν, ἐτέχθη ὑμῖν Σωτήρ.

(7) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ποῖα γὰρ ἦν ἕτερα, ἅπερ ἡ θαυμαστὴ συνετήρεις Μαρία, καὶ εἰς καρδίαν συνέβαλλες, ἢ πάντως ὅσα τε εἰρήκει πρὸς σὲ ὁ ἄγγελος, καὶ ὅσα δὴ πάλιν οἱ ποιμένες εἶπον; Ταῦτα εἰς καρδίαν αὐτὴ συντιθεῖσα, καὶ τοῦτο ἐκείνῳ συγκρίνουσα, πρὸς ἓν ἑώρας συνᾴδοντα πάντα, καὶ μίαν εὕρισκες, ὢ μῆτερ σοφίας, τὴν συμφωνίαν· ὅτι Θεὸς πρὸς ἀλήθειαν ὁ ἐκ σοῦ γεννηθεὶς, καὶ σὲ θαῦμα δείξας παρὰ ταῦτα πάντα, καὶ παρὰ πάντων τούτων

salutem populi. Quod etiam Virgini prædicit angelus ante conceptionem, *Et vocabis*, inquiens, *nomen ejus Jesum* [18], idemque Josepho postea, atque subjungit: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* [19]. Deinde etiam rursus exspectat tempus purificationis. *Postquam* enim *impleti sunt*, inquit, *dies purgationis ejus secundum legem Moysi* (complementum autem dierum erat quadragesimus), *tulerunt* infantem Jesum in Jerusalem, ut *sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini*: *Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*: *et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum* [20].

XIV. Sed satius fortasse (8) fuerit id solvere, quo videtur repugnare inter evangelistas. Matthæus [21] namque dicit Jesum, postquam natus esset, profectum in Ægyptum; hic autem, divinus scilicet, Lucas, ipsum post quadraginta dies venisse Hierosolymam. Sed nihil dicunt, quod inter se discrepet neque quod rei obstet consequentiæ. Cum enim, postquam natus esset, secundus annus præterisset, Christus abducitur in Ægyptum. Lucas ergo ea quæ interim facta sunt, et quæ prætermisit Matthæus, circumcisionem scilicet tractat et purificationem: *Et ecce*, dicens, *homo erat in Jerusalem cui nomen Simeon, et homo erat justus, et Spiritus Domini erat in ipso*. Quin etiam *venit*, inquit, *in Spiritu in templum*, et ei ulnas præbuit ad eum suscipiendum [22]. Quodnam est autem salutare quod senex suis vidit oculis? Ipse, qui desiderabatur, Jesus. Hoc enim nomen quoque significat. Paratum vero fuerat ejus mysterium omnino ad salutem, non solis Judæis, sed mundo etiam universo. Hoc enim sibi vult illud: *Omnium populorum*; sicut etiam illud: *Lumen ad revelationem gentium, et gloriam populi tui Israel*. Vide vero (9), quam accurate loquitur evangelista: *Erant* autem, inquit, *Joseph et mater ejus admirantes propter ea quæ de ipso dicebantur*. [23] Matrem quidem dicens, ut quæ vere esset, et ab ipsa vocans habitudine; illum autem nudo nomine, ut qui videretur quidem pater non esset autem revera. Ea quoque ratione ambolus quidem benedixit Simeon; relicto autem Joseph, alloquitur Mariam solam, ut quæ fuisset ministra divini consilii: *Ecce* enim, inquit, *hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum, et in signum, cui contradicetur* [24]. Quomodo autem (10) a re, studiose auditor, accipitur illud: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius* [25]? Quid-

[18] Luc. I, 31. [19] Matth. I, 21. [20] Luc. II, 21-14. Matth. II, 13, 14. [22] Luc. II, 25, 27. [23] ibid. 33. [24] ibid. 34. [25] Matth. II, 1 seqq.

συντεθειμένων, οὐρανῷ καὶ γῇ χωρούμενον, ἀλλὰ μηδὲ ἀξίως ὑμνολογούμενον.

(8) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ἐνταῦθα, οὐκ ἄχαρι, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον τὸ δοκοῦν ἐναντιολογεῖσθαι τοῖς εὐαγγελισταῖς, ἐπιλῦσαι. Πῶς γάρ φησι Ματθαῖος μὲν, Μετὰ τὴν γέννησιν εἰς Αἴγυπτον ἀπάγει τὸν Ἰησοῦν· οὗτος δὲ, ὁ θεῖος δηλονότι Λουκᾶς, Μετὰ τεσσαράκοντα διέλευσιν ἡμερῶν, εἰς Ἱεροσόλυμα; οὐδὲν ἀπᾷδον λέγοντες ἀλλήλοις, οὔτε μὴν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ πράγματος προσιστάμενον. Δεύτερον γὰρ ἔτος ἤδη μετὰ τὴν γέννησιν παρελθὸν εἰς Αἴγυπτον ὁ Χριστὸς ἀπάγεται, Λουκᾶς δὲ τὰ ἐντὸς τούτου γενόμενα, καὶ ἃ παρῆκε Ματθαῖος, τὰ τῆς περιτομῆς λαμβάνει καὶ τοῦ καθαρισμοῦ. Ἐπεὶ καὶ τοῦτο τοῖς εὐαγγελισταῖς σύνηθες, ἵνα μηδεὶς ᾗ περιττὸς, ὡς μηδὲν ἔχων εἰπεῖν πλέον· καὶ οὕτω τὰ πᾶσι παρειμένα, πᾶσι καὶ πεπλήρωνται. Πῶς δὲ κἀκεῖνο ἐπιλυτέον ἡμῖν ἀμφιλογούμενον; κατὰ μὲν γὰρ τὸν θεῖον Ματθαῖον χρηματισθεὶς ὁ Ἰωσὴφ, εἰς Ναζαρὲτ ἔρχεται· ὁμοῦ τε τὸν κίνδυνον φεύγων, καὶ τῇ πατρίδι ἐμφιλοχωρεῖν βουλόμενος· ὁ δὲ Λουκᾶς οὔ φησι κατὰ χρησμὸν αὐτῷ τὴν ἄφιξιν ἐκεῖσε γενέσθαι, ἀλλ' ὅτι τὸν καθαρμὸν πληρώσαντες πάντα, πρὸς Ναζαρὲτ αὖθις ἐπανελθεῖν ἔγνωσαν, ἣν καὶ πατρίδα ἐπεγράφοντο, ὡς ἐκεῖ τὴν οἴκησιν πηξάμενοι. Ἰστέον οὖν ὅτι τὸν πρὸ τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου χρόνον ἱστορῶν ὁ Λουκᾶς, οὐδὲ γὰρ πρὸ τοῦ καθαρμοῦ κατήγαγεν ἂν αὐτοὺς ἐκεῖσε, ἵνα μηδὲ παρὰ τὸν νόμον· μηδ' ὅτι οὖν γένηται, ταῦτά φησιν· ἔμενον γὰρ καθαρθῆναι πάντως, εἶτα εἰς Ναζαρὲτ ἐλθεῖν, καὶ τότε δὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον· εἶθ' οὕτως ἐκεῖθεν ἀνελθόντες, εἰς Ναζαρὲτ αὖθις ἐλθεῖν ἐγκελεύονται. Πρὸ τούτου δὲ οὐδαμῶς ἦσαν χρηματισθέντες ἐκεῖσε φοιτᾷν, ἀλλ' ἐμφιλοχωροῦντες ὡς ἔφημεν τῇ πατρίδι, αὐθαιρέτως τοῦτ' ἔπραττον. Ἐπεὶ γὰρ παρ' οὐδὲν ἕτερον ἡ εἰς Βηθλεὲμ ἀνάβασις γέγονεν, ἢ διὰ τὴν ἀπογραφὴν, καὶ οὐδὲ στῆναι οὐδαμοῦ εἶχον, πληρώσαντες ἤδη δι' ὅπερ ἀνῆλθον, εἰς τὴν Ναζαρὲτ κατῄεσαν. Οὐ τοίνυν ἀντιλογία παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς, ἀλλὰ διάφορος ἀπαγγελία· ἄλλο δὲ ἐστι διαφόρως εἰπεῖν, καὶ ἄλλο ἐναντίως.

(9) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ὅρα δέ μοι καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἀκρίβειαν· τὴν μὲν γὰρ μητέρα εἶπεν, ἅτε δὴ καὶ ἀληθῶς οὖσαν, ἀπ' αὐτῆς καλέσας τῆς σχέσεως· τὸν δὲ ἀπὸ ψιλοῦ τοῦ ὀνόματος, ὡς πατέρα δοκοῦντα μὲν, μὴ ὄντα δὲ πρὸς ἀλήθειαν.

(10) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Πῶς σοι τῷ φιλολόγῳ ἀκροατῇ ταῦτα ληφθήσεται; καὶ τί ποτε ἄρα τὴν ῥομφαίαν ταύτην ὑποληπτέον; ἢ τὴν ἀμφιβολίαν, τὸν σκανδαλισμὸν, τὸ πειρατήριον, ἅπερ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ, τὴν τῆς ἁγίας Παρθένου διῆλθε ψυχήν; Καὶ σοῦ οὖν αὐτῆς, εἰ καὶ καλῶς τὰ τοῦ Κυρίου ἄνωθεν ἐδιδάχθης, ἅψεταί τις σάλος, καὶ διακρίνουσα καθ' ἑαυτὴν ἴσῃ· εἰκὸς δὲ καὶ τὴν λύπην αἰνίξασθαι διὰ τῆς ῥομφαίας· ἥ γε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους συνέσχεν αὐτὴν, ἀγνοοῦσαν ὡς καὶ αὐτοῦ θανάτου ἔσται περικρατής. Ἐπεὶ καὶ τοῦτο δηλοῦν βούλεται τὸ, Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί· ὅτι μετὰ τὰ σκάνδαλα δηλαδὴ ταῦτα, ἃ τὴν καρδίαν τῶν μαθητῶν διέσεισε καὶ Μαρίας, βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ταχεῖα τίς ἐπέλαμψε παρὰ

nam ergo existimare oportet hunc esse gladium? Num dubitationem, ostensionem, tentationem, quæ in tempore crucis tuam, o Virgo, pervaserunt animam? Te ergo ipsam quoque etiamsi desuper Domini pulchre res didicisti, attinget aliquid? Convenientius est autem, quod dolorem ipsum gladii nomine significaverit, qui quidem tempore Passionis eam invasit. Nam id quod dicitur: *Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*, ad discipulos magis, quam ad eam pertinere videtur: nempe quod post tentationes et dubitationes, quæ cor eorum concusserunt, non multum temporis intercessit, et velox quædam illuxit a Deo curatio, eorum animos replens tranquillitate, et ad fidem suam confirmans magnitudine resurrectionis.

XV. Sed id quod cœpit, persequatur oratio, et rursus accipiat ea quæ prætermisit. *Cum* enim, inquit, *natus esset Jesus in Bethleem Judæ, in diebus Herodis regis* [25*]. Vides? Et tempus nobis evangelista, et locum, et auctoritatem similiter significat: auctoritatem quidem, ut eum ab altero Herode discernat ac distinguat, qui Joannem interfecerat [26]; ille enim erat tetrarcha, hic autem rex; locum vero et tempus, nos transmittens ad prophetias. Quarum alteram quidem prædixit Michæas: *Et tu Bethleem*, dicens, *terra Juda, nequaquam es minima in principibus Juda* [27], Alteram vero Jacob patriarcha: *Non deficiet* enim, inquit, *princeps ex Juda, et dux de femoribus ejus* [28]. Quomodo autem Magis venit in mentem, ut tantum iter conficerent, et venirent ad adorandum infantem, qui erat adhuc in fasciis; idque cum esset ejus mater pauper et nullius nominis, et quæ nihil habebat præter solum tugurium? Numquid planum est, Deum eorum animos ad hoc movisse? Vide enim eorum quoque claram fuisse virtutem, non solum eo quod venerint, sed etiam quod audacter et libere loquantur. Ne enim existimarentur fuisse suppositi, et viæ ducem ostendunt: *Vidimus* enim, dicentes, *ejus stellam*; et viæ magnitudinem: *in Oriente*, scilicet. Deinde etiam addunt insignem fiduciam, cum dicunt: *Et venimus ad eum adorandum*. Neque iræ populi, neque regis tyrannidis ullam ducunt rationem. Quæ cum audiisset Herodes, *conturbatus est*, inquit. De imperio enim eum metus ceperat. Et ideo ad se quoque congregat pontifices et scribas populi, et eos diligenter interrogat, ubinam Christus nasceretur.

XVI. Considera autem admirabilem rerum dispensationem, et quemadmodum veritas etiam suorum inimicorum utitur auxilio. Cum enim interrogarentur Judæi, ubinam Christus nasceretur, ii, *In Bethleem Judæ*, ut res se habebat, dixerunt: et

A statim testem adduxerunt prophetam, qui et Bethleem magnificat, et ex ea ducem exiturum, et populum Israeliticum ab eo esse pascendum prædicit. Sic ii qui erant revera inimici, necesse habebant vel inviti aperire prophetiam, etsi non omnem. Quod enim deinceps sequitur, reticuerunt, quod est: *Egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis*. Cur sic fecerunt? Quod regi loquerentur *ad gratiam*. Ille autem quid facit? Clanculum vocat Magos, diligenter perscrutatur stultus tempus stellæ, quæ apparuit eis, jam aggrediens de medio tollere id quo natum fuerat. Quod quidem non solum erat amentiæ, sed etiam insaniæ. Cujus modi enim erant ea quæ clam Magis vocatis loquitur? *Ite, et diligenter inquirite de* B *puero: postquam autem inveneritis, renuntiate mihi, ut ego quoque veniens, eum adorem*. Evidens et aperta insania. Si enim vera quidem sunt verba, et non insidiosa, cur cum eis latenter congrederis? Sin autem vis aliquid sinistrum celare et dolosum, quomodo ne hoc quidem potuisti perspicere, quod sic a Magis deprehenderis maligne et scelerate gerere, quod quæras latere? Hinc cum stella eis rursus apparuisset, eis dux efficitur, sicut ab initio. Absconsa enim erat, postquam apparuerat ad Orientem, ut cum illi ducem perdidissent, necessario Judæos interrogarent, et sic res evaderet manifesta omnibus. Postquam vero vel ipsos inimicos habuere magistros, eis rursus apparet.

C XVII. Vide autem, a quam multis fit ejus rei fides. Nam nunc quidem stella, nunc populus Judæorum, deinde etiam insidiæ, et præterea, prophetia docent id quod quærebatur. Deinde cum eos rursus stella accepisset ex Hierosolymis, postquam cum rege collocuti essent, deducit in Bethleem, non simpliciter vadens, sed eos trahens, et ducens meridie: ut vel ex eo notum esset omnibus, eam non esse stellam unam e multis, neque omnino similis cum aliis ordinis. Ideo enim vadens ex Jerusalem, non prius consistit, donec ad ipsum venerit præsepe. Postquam autem stetit supra puerum, statim constitit. Et propterea quod nunc quidem absconderetur, nunc autem appareret, et deinde cum apparuisset, rursus staret, ostendebat se esse majoris virtutis, quam quæ in stellam D caderet, et eis faciebat accessionem fidei. Certe longe maxima afficientur lætitia, quod et invenissent id quod quærebatur, et iter non frustra confecissent, ei quod fetus esset divinus, et quod fuissent nuntii veritatis. Quæ quidem omnia sunt illius admirabilis puellæ encomia propter Deum, qui ex ipsa natus est: et eorum magnitudine illam, ut præcipuam, eximunt a mulieribus. Postquam autem fuerunt intra domum, *viderunt*,

[25*] Matth. II, 1. [26] Matth. XIV, seqq. [27] Mich. V, 2. [28] Gen. XLIX, 10.

Θεοῦ θεραπεία, τὰς ψυχὰς αὐτῶν γαλήνης πληροῦσα, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ βεβαιοῦσα πίστιν τῷ μεγαλείῳ τῆς ἀναστάσεως.

inquit, *infantem cum Maria matre ejus*[29]. Quid A autem magnum viderunt, quod eum adorarunt, cum omnia essent ejusmodi, ut nihil posset esse vilius? Speluncamne, præsepe, fascias: an matrem, quæ tanta erat simplicitate? Quid ergo eos tanta affecit admiratione, ut non solum adorarent, sed etiam dona offerrent, eaque hujusmodi, quæ ipsum esse Deum et Regem significarent? Hoc enim sibi volunt, nempe Regem quidem aurum, thus vero Deum, myrrha autem præsignificabat mortem, quam pro me erat subiturus. Quidnam ergo eos movit? illud, quod etiam effecit, ut domo excitarentur, et tantum iter conficerent: stella omnino, et quæ eorum animis inerat a Deo illuminatio.

XVIII. Sed qui consentaneum erat animo ver- B sare matrem, hæc cernentem? Cujusnam filii esset mater, ad quem viri tam insignes sic accesserant, stella duce utentes: qui eum adorabant in fasciis et dona offerebant, tanquam ei se conciliare studentes, et sibi aliquid magnum quod hinc erat secuturum, procurantes? Vel quantum eam gaudere par erat ac quantum illustrari, quantæque spei fructum jam percipere non ex his solum, sed ex illis etiam, quæ præcesserant, admirabilia colligente? Hæc puer ille dat ei præmia: sic opponit humilibus ea quæ sunt illustria; ne solam videns speluncam, et tugurium, et præsepe, et viles fascias, parva, ut consequens videbatur, opinaretur, et distraheretur cogitationibus: sed ut hæc magna considerans, rursus in altum extolleretur, et propter hunc novum C partum se posset beatam ducere. Quod enim ab initio consuevit Dominus facere, ut quæ sunt vilia et humilia, extollat præter opinionem, sicut econtra, ut ea quæ sunt superba, deprimat: hoc quidem certe videret etiam facere in seipso.

XIX. Sed cur Magis est imperatum, ne rursus redirent ad Herodem? Et quorsum illa abjecta et minus decora in Ægyptum fuga Christi, perinde ac si non posset aliter esse salvus? *Futurum est enim*, inquit, *ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum*[30]. Num ut per hæc parva et humana, et cerneretur ipse carnem sumpsisse, et dispensationis illius crederetur magnitudo? Maxime: propterea nec primo statuit in omnibus facere miracula. Quæ enim ab initio facta sunt, propter Matrem om- D nino facta sunt, propter Joseph, propter pastores, propter Magos. Qua de causa Magis quoque datum est responsum ne reverterentur ad Herodem, ut et doctores cito mitterentur in Persarum regionem, et tyranni furor interrumperetur sciretque se ea aggredi quæ effici non possent. Quod si non evasit melior, non in eum, qui hæc providit, et qui hæc eo fecit consilio, sed in summam illius insania culpa est conferendam; præterea ut tu quoque, qui ex Christo vivere elegisti, non parvas ad philosophiam ex eo invenias occasiones: nempe ut et statim ab initio exspectes tentationes, et sis paratus adversus insidias. Jubetur autem assumere puerum et matrem ejus et fugere in Ægyptum, non sicut prius. Nam tunc quidem dicit, *Uxorem tuam*; nunc vero hanc vocat *matrem*, cum esset egressus partus, et mota suspicio. Fugæ autem causa, est metus insidiarum. Vide ergo rursus cum magnis et suspiciendis conjungi humilia, et cum jucundis ea quæ sunt molesta. Post illam per stellam deductionem, post illorum tanquam Regi, vel potius tanquam Deo exhibitam adorationem, et donorum oblationem, in eo fuit metus mortis, et fuga occulta. Et de quo prius renuntiatum fuerat fore ut salvum faceret populum, ne se quidem videtur posse salvum facere. Quæ quidem quomodo rursus animum Virginis affecerunt? Et quid consentaneum est eam interea cogitasse? Sic etiam in omnibus sanctis consequenter invenies, cum iis quæ sunt ex animi sententia, misceri quoque molesta. Verum enimvero sic quidem Christus venit in Ægyptum.

XX. Herodes autem cum a scopo aberrasset, in infantes, qui nullam fecerant injuriam, tota ira erumpit, eo modo eos ulciscens, qui illum illuserant: vel potius propter suam in Christum insaniam, quam concepit ob metum regni, communiter adversum omnem irruit naturam, et interficit omnes infantes qui erant in Bethleem, in hac universa cæde infantium existimans se et unum illum omnino assecuturum, et ut ille solutus esset a metu, omnes lugere procurans immisericorditer: quod vel in rebus inanimatis abstinuisset facere alius, et teneras plantas aspiciens, misericordia ductus, eas noluisset exscindere. Sed videte vos, qui imperium amatis, et estis a vana superati gloria, in quantam ea insaniam adigat amatores, et quonam eos ferri persuadet, et quænam eos cogit facere. Hanc autem infantium cædem Jeremias quoque multis ante annis prænuntiat, et prædicit tragœdiam, et introducit Rachelem flentem suos filios, et consolationem minime admittentem[31]. Quocirca non ignorante scilicet Deo hæc fiebant, sed et sciente, et volente quidem arcere, permittentem autem arcanis quibusdam rationibus. Sed Herodes quidem percipiens eorum, quæ fecit, fructus convenientes, divinitus immissa plaga, toto corpore sauciatur, et vere malus male perit, ejus regno in quator partes diviso: Archelao quidem imperium obtinente in Judæa, Herode autem, et Philippo, et Lysania, illo quidem Galilææ, hoc vero Iturææ et Trachonitidis, postremo autem, tetrarchatum sortito Abilinæ[32,33].

XXI. Postquam autem excessit Herodes ex humanis, angelus rursus in somnis Josepho apparet in Ægypto, et jubet infantem accipere, et proficisci in terram Israel. Quam multæ, o Christi Mater, fuerunt tibi casuum inæqualitates? quam multæ rerum mutationes? Ecce enim rursus quidem fuisti soluta ab exsilio, et ad propriam reverteris regio-

[29] Matth. II, 11. [30] Matth. II, 13. [31] Jerem. II, 15. [32,33] Luc. III, 1; Matth. 20,21.

nem, et eum, qui tibi male facere aggressus fuerat, ipsa potius eum vidisti male periisse. Cum domum autem venisses, rursus invenis malorum successionem et vides filium tyranni, qui fuit tui Filii (pro dolor !) insidiator, pro eo regnantem. Sed rogaverit quispiam ex studiosis, quomodo Archelaus Judææ imperabat, Pontio Pilato tunc præsidente ? Num quod nuper decessisset Herodes, et nondum in multa regnum esset divisum, illius filius interea habebat imperium ? Non est autem evangelistæ supervacanea patris quoque adjectio. *Pro Herode* enim, inquit, *patre ejus* [34], ut scilicet eum a fratre distingueret, ut qui ipse quoque Herodes vocaretur similiter.

XXII. Venit ergo Joseph Nazareth, ut qui in somnis responsum accepisset (ita enim divinus ait Matthæus) simul et periculum fugiens, et volens habitare in patria. Ut autem posset magis confidere, responsum accipit ab angelo. Atqui non dicit Lucas illum venisse ex responso : sed cum omnem implessent purificationem, statuisse rursus reverti Nazareth. Quomodo ergo est a nobis solvenda controversia? Quod tempus, quod fuit ante descensum in

A Ægyptum, narrans Lucas (neque enim ante purificationem eos illuc duxisset, ut nihil omnino fieret contra legem) hæc dicit. Erat enim omnino purificandus, deinde venturus Nazareth, et tunc descensurus in Ægyptum. Deinde cum sic ex Ægypto rediissent, jubetur rursus in Nazareth venire. Antea enim, nullo accepto responso, ut illuc venirent, sed cum libenter habitarent, ut diximus, in patria sua, sponte hoc faciebant. Cum enim ascensus non fuisset propter aliam causam, quam propter descriptionem, et nusquam stare possent, eo impleto, propter quod venerant, descenderunt in Nazareth. Angelus certe, qui postea eos reddebat quieti, domi restituit. Nec hoc ab re, sed cum prophetia hoc ipsum multis ante annis significasset. *Ut* enim,
B inquit, *impleretur, quod dictum fuerat a prophetis, Nazarenus vocabitur* [35]. *Puer autem* ut ait Lucas, *crescebat et invalescebat, spiritu repletus sapientiæ, et gratia Dei in ipso* [36]. Hæc accipienda sunt, ut dicta sint, quod attinet ad humanitatem.

XXIII. Cum autem (11) esset natus annos duodecim, ascendit quidem simul cum parentibus Jeru-

[34] Matth. II, 22. [35] Luc. II, 23. [36] ibid. 40.

(11) Τοῦ Μεταφραστοῦ καὶ τοῦ Γεωμέτρου· Ὅμως, ὅτε δώδεκα ἐτῶν γεγονὼς ἦν, ἄνεισι μὲν ἅμα τοῖς γονεῦσιν, εἰς Ἱερουσαλὴμ, τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα τελεσόμενος· ὡς δὲ ἐκείνη πέρας εἶχεν ἐν ἡμέραις ἑπτὰ τελουμένη, αὐτοὶ μὲν ὑπέστρεφον, Ἰησους δὲ ὑπομένει, τούτους λαθών. Καὶ οἱ μὲν ἐζητοῦν, ο δὲ τριῶν ἡμερῶν ἄδηλος ἦν. Εἶτα φανε-
C ρὸς αὐτοῖς γίνεται ἐν τῷ ἱερῷ μὲν καθεζόμενος, ὁμοῦ τε ἀκούων τῶν διδασκάλων, καὶ πρὸς ἐκείνους διαλεγόμενος, ἐκπλήττων τε τοὺς ἀκροατὰς ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι· κατὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ κραταιοῦσθαι αὐτὸν πνεύματι, καὶ σοφίᾳ προκόπτειν καὶ χάριτι, ὡς πολλοῖς τοιοῦτον ἀναφαινόμενον. Λανθάνει δὲ τοὺς γυνεῖς ὥστε μὴ παρ' αὐτῶν κωλυθῆναι τὴν πρὸς τοὺς νομομαθεῖς ἐκείνους διάλεξιν· εἰδότων ὥσπερ αὐτοῦ τὸ ἀγράμματον, καὶ τοῦ μὴ προσπταίειν τοῖς λόγοις εὐλαβουμένων· ἢ ταῦτα τάχα καὶ διαφεύγων, μὴ δόξῃ τοὺς γονεῖς ἀτιμάζειν, τῷ ἀπειθεῖν ἐγκελευομένοις τὰ ἀνθρώποις ἀκόλουθα. Διὰ ταῦτα ὑπομένει λάθρα, καὶ οὐδὲ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῖς γινώσκεται· ἵνα μηδέτερον, ἢ φανερὸς γενόμενος κωλυθῇ, ἢ καὶ ἀπειθῇ κωλυό-
D μενος. Ὅρα δὲ ὅπως καὶ ἃ προσήκει παιδίῳ ποιεῖ. Οὐ γὰρ προπετῶς διδάσκει τοὺς νομομαθεῖς διδασκάλους καὶ ἱερεῖς, καίτοι μόνος αὐτὸς αὐτόχρημα σοφία καὶ λόγος ὢν καὶ χορηγὸς τῆς σοφίας· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο, μέτρα καὶ ἡλικίας καὶ ἀξίας αὐτός τε καλῶς εἰδὼς καὶ τοῖς ἄλλοις ὁρίζων, τοῖς ἱερεῦσι καὶ διδασκάλοις τοῦ διδάσκειν παραχωρεῖ. Αὐτὸς δὲ ἀκούει τε καὶ ἐπερωτᾷ μετὰ πολλῆς ἀμφότερον τῆς συνέσεως· λογικῶς τε γὰρ ἐρωτᾷ· καὶ ἀκροᾶται συνετῶς, καὶ ἀποκρίνεται συνετώτερον, ὃ καὶ τὸ θαῦμα πολλῷ μεῖζον ἐποίει τῆς ἀκροάσεως.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἡ μὲν θαυμασία μήτηρ, σπλάγχνων μητρικῶν ἡττωμένη, καὶ τέκνον αὐτὸν περιπαθῶς καλεῖ, καὶ ὡς ἐγκαλοῦσα, προτείνει τὴν μετ' ὀδύνης ζήτησιν, καὶ πάντα ὁμοῦ ως μήτηρ, καὶ παῤῥησιαστικώτερον, καὶ ἀνθρωπινώτερον, καὶ περιπαθέστερον, διαλέγεται· Τί τοῦτο, τέκνον, ἐποιήσας ἡμῖν ; καὶ ὅτι Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι, ἐζητοῦμέν σε. Αὐτὸς δὲ λύει πάντα διὰ τοῦτο, καὶ περὶ πατρὸς ἐκείνης τοῦ δοκοῦντος εἰπούσης, ὁ Χριστὸς ὥσπερ τὸ ῥηθὲν διορθούμενος, περὶ τοῦ ὄντως λέγει Πατρὸς, εἰς ἔννοιαν αὐτὴν ἐμβάλλων τῆς ἀληθείας· καὶ μὴ χαμαὶ βαίνειν, ἀλλ' εἰς ὕψος αἴρεσθαι παρασκευάζων· Οὐκ ᾔδειτε, λέγων, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρος μου δεῖ εἶναί με ; Οὕτω δείκνυσιν ἑαυτὸν ὄντα φύσει Θεὸν, εἴγε τῆς αὐτῆς φύσεως ὁ παῖς τῷ τεκόντι. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Πατρὸς ὁ ναος, ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς ἦν ἐκεῖνος, κἂν αὐτοῖς τὸ ῥῆμα συνετὸν οὔπω γέγονεν. Ἐνταῦθα πρώτως ἀνδρικώτερον ἢ μᾶλλον εἰπεῖν θειότερον, πρὸς τοὺς οἰκείους διαλέγεται, καὶ δείκνυσιν ὅτι καὶ ἕτερος ὁ Πατὴρ αὐτῷ, καὶ ὅτι οὐχ' ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ, ἀλλὰ καὶ ὡς Θεῷ, καὶ τὴν μητέρα αὐτῷ προσεκτέον, καὶ ὅτι ὁ τοῦ Πατρός οἶκος, ὁ ναὸς δηλαδὴ, καὶ αὐτοῦ οἶκός ἐστι, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ τοῦ Πατρός· καὶ ὅτι αὐτοὺς ἐγκλη-
D τέον μᾶλλον ἀγνοουσι ταῦτα, καὶ μηδὲν μήτε λαλοῦσι μήτε φρονοῦσι τῶν πρὸς ἀλήθειαν. Ἐνταῦθα πρώτος τοῦ ἀληθῶς Πατρὸς φανερώτερον μνημονεύει, καὶ παραγυμνοῖ αὐτοῦ τὴν θεότητα. Κάτεισι μετὰ τῶν γονέων ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ναζαρὲτ ὁ Κύριος· καὶ διατελεῖ τούτοις ὑποταττόμενος, γονεῖς τιμᾷν παιδεύων ἐκ τοῦ οἰκείου· καὶ ὅπερ αὐτὸς ἐντειλάμενος ἦν, τοῦτο πρῶτος πληρῶν, καὶ τιμᾷν οὕτω διδάσκων γονεῖς, τιμᾷν δὲ πάντως μετὰ Θεόν· ἐκείνων γὰρ προτιμοτέραν εἶναι τὴν θεοσέβειαν. Διὰ τουτο καί παραλιπὼν αὐτούς, τῳ ναῷ προσμένει, καὶ τὸν αὐτοῦ πόθον, ἰσχυρότερον εἶναι δεῖν τοῦ φυσικοῦ κελεύει καὶ πατρικοῦ.

salem, festum Paschæ celebraturus. Cum vero illud finem accepisset, ipsi quidem reversi sunt : Jesus autem manet eos latens. Et illi quidem quærebant, hic vero tres dies latuit. Deinde eis fit manifestus, in templo quidem sedens, simul autem audiens doctores, et cum illis disserens, et in responsis auditores afficiens admiratione. In hoc enim implebatur, quod de illo scriptum est, quod *puer confortabatur spiritu, et proficiebat sapientia et gratia apud Deum et homines*, eo quod multis talis esse declaretur. Latet autem parentes, ne ab eis prohiberetur disserere cum jurisperitis, ut qui scirent eum non didicisse litteras, et caverent, ne laberetur in sermone : aut fortasse cavens, ne videretur parentes habere contemptui, eo quod non parentibus pareret jubentibus ea quæ sunt hominibus consequentia. Vide autem, quemadmodum ea facit, quæ puero conveniunt. Non enim docet legisperitos, etiamsi esset suppeditator sapientiæ, sed audit et interrogat : utrumque cum magna sapientia. Sed cur non primo, nec secundo, sed tertio invenitur, qui quæritur a parentibus ? Hinc fortasse sepulturam, et quæ post tres dies futura erat, resurrectionem præsignificans, Tunc enim, cum sepulcro contectus esset, apparet.

XXIV. Sed quomodo rursus Mater admirabilis, a maternis victa visceribus, et cum magna affectione vocat Filium, et tanquam reprehendens, adducit eam, quæ cum dolore fiebat, inquisitionem? *Ecce*, dicens, *pater tuus et ego dolentes quærebamus te* [37]. Et ideo cum illa dixisset de patre, tanquam de eo qui videbatur, Christus veluti corrigens id quod dictum fuerat, dicit de eo, qui est vere pater, ei veritatem revocans in memoriam, et providens, ut non humi serpat, sed in altum extollatur : *Nescitis*, dicens, *quod me oportet esse in iis quæ sunt Patris mei* [38]? Sic se ostendit Deum esse natura, siquidem Filius ejusdem est naturæ cum Patre. Quoniam autem illud templum Patris erat, in iis quæ sunt Patris ille versabatur. Quod verbum nondum manifestum illis erat. Ille autem descendit cum eis in Nazareth, et mansit eis subjectus, ex se docens honorare parentes, et quod ipse jusserat, hoc primus implens; honorare autem omnino post Deum, illique esse præferendum Dei cultum. Ideo enim eis relictis, in templo remanserat, ostendens Dei amorem naturali et paterno validiorem esse debere.

XXV. Sed mihi rursus (12) vide mulierum sapientissimam Mariam, Matrem ejus, qui vere est sapientia et arcana cognitio. *Conservabat* enim, inquit, *omnia verba hæc in corde suo* [39] : sicut etiam prius in adventu pastorum, et iis quæ illi visa et audita narrabant. Et tunc Lucas similiter hæc omnia dixit Mariam conservare. Non enim ei, tanquam alicui infanti attendebat, sed quæ dicebantur, plurimi faciebat : et nihil erat ex iis quæ ab ipso dicebantur et fiebant, quod non ea magno studio dignum duceret, et corde diligenter celaret, divinarum quarumdam rerum et arcanarum ea esse semina, easque illis præmonstrari recte judicans.

XXVI. Post hæc baptisma, post quod miracula quoque; sed (ut divinus dicit Joannes [40]) id quod primum fecit (in nuptiis, inquam, aquæ in vinum mutationem) fecit Matre Præsente. Illa quidem certe prima admonet vinum deesse, Filio præbens occasionem et materiam faciendi miraculum. Is autem quamvis ægre ferre videbatur, et ideo recusare : facit tamen ea quæ a Matre suggerebantur, honorans omnino ut Matrem, et veluti ei reddens mercedem, quod ipsum in alvo gestaverit. Vide autem hic quoque Dei Matris insignem moderationem et prudentiam. Nec enim jubet audacter, tanquam Mater Filio, ut faciat miraculum, sed eum solummodo admonet, idque cum quadam magna reverentia et submissione, et quantum sufficeret ad suam declarandam voluntatem. Quid enim est, quod dicit Filio ? *Vinum non habent*. Nam etsi ea illum esse suum cognoscebat Filium, non ignorabat tamen eum esse suum quoque effectorem. Et ideo simul quidem volens ostendere, cujusnam esset Mater, et simul etiam referre gratiam iis qui invitaverant, prudenter ei suggerit miraculi effectionem. Deinde etiam ministris : *Quodcumque dixerit*, inquit, *vobis facite*, hoc dicens de Filio; jam enim veniebat ad notitiam virtutis Filii, ut quæ vidisset multa admirabilia, quæ etiam paulatim in corde conferebat, ut recte cognovimus ex iis quæ præcesserunt.

XXVII. Quoniam autem non alio spectat argumentum propositum, quam solum ad ostendenda Virginis magnalia, erit hoc quoque unum ex iis quæ illius sunt bona et præclara, si ostenderimus eam fuisse perpetuo versatam cum Filio, et ei semper assedisse, et nec in tempore quidem rerum adversarum, nec in Passione fuisse ab eo separatam, quando et discipuli, et amici, et omnes noti, alii quidem ipso omnino relicto, se in pedes conjecerunt: alii vero, cum paululum exspectassent, nega-

[37] Luc II, 48. [38] ibid. 49. [39] ibid. 51. [40] Joan. II, 1 seqq.

(12) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ὅρα μοι καὶ αὖθις τὴν σοφωτάτην γυναικῶν Μαρίαν · τὴν μητέρα τῆς ὄντως σοφίας καὶ ἀποῤῥήτου γνώσεως. Διετήρει γάρ, φησί, πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ὥσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐπὶ τῇ τῶν ποιμένων ἐπιστασίᾳ, καὶ οἷς ἐκεῖνοι ἑωρακότες καὶ ἀκούσαντες ἐξηγόρευον. Καὶ τότε γὰρ ταῦτα πάντα ἡ Μαρία συνετήρει · οὐ γὰρ ὡς παιδίῳ τινὶ προσεῖχεν · ἀλλὰ περὶ πλείστου τὰ λεγόμενα ἐποιεῖτο, καὶ οὐδὲν ἦν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, ὃ μὴ ἄξιον αὐτὴ σπουδῆς ἐποιεῖτο, καὶ εἰς καρδίαν ἔκρυπτεν ἐμμελῶς, σπέρματα εἶναι ταυτὶ καὶ μηνύματα θείων τινῶν καὶ ἀποῤῥήτων πραγμάτων, καλῶς κρίνουσα *.

* Huc usque Metaphrastes in Catena Græca textum Latinum partim repræsentat; in sequentibus omnino abludit.

verunt. Itaque quoniam hæc ita se habent, aliis relictis, nos ea dicamus. Cum enim tempus jam adesset Passionis, et ille seipsum traderet, et staret in medio eorum qui in eum cædem spirabant, et jam abduceretur ad Pilatum, et ante Caipham sisteretur, et ad Herodem mitteretur examinandus, et tandem in eum ferretur sententia, et cruce condemnaretur, Mater, sicut in aliis superabat mulierem, ita etiam hic quoque videtur plusquam mulier, quæ ab illo minime recedit, sed propius sequebatur, nihil timens quod esset formidabile : non quod tantum maternis vinceretur visceribus, quam quod potius divino induceretur judicio, adeo ut alias quoque duas mulieres, duas, inquam, Marias, ut docet Evangelium [41], ad hoc adhortata sit, et ut secum versaretur, persuaserit : ut quæ essent forti et generoso animo, et vellent adhærere huic sponso, qui non videtur, et tamen cum non cernatur, appropinquat. Erant enim, inquit, mulieres quoque, quæ consequebantur a Galilæa, et ministrabant ei. Ea ratione videntur ne abfuisse quidem a tempore mysteriorum, sed cum duodecim quidem minime accubuisse, fuisse tamen ejus domus consequenter participes. Nam dicipulos quidem, cum mysteria et humilitatis summæ traderet doctrinam, una habuit accumbentes; Matrem autem jussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant, tanquam per eam ipsam ipsas benigne accipiens, et adimplens officium humanitatis, et simul cum eis vescens, et sic pro ministerio eis referens gratiam.

XXVIII. Sic autem una quoque ingressa est in atrium Annæ et Caiphæ, cernens unumquodque eorum quæ gerebantur, et apud eum quidem manens, dum judicaretur : una autem proficiens, dum adduceretur ad mortem, eorumque qui ibant, egressus et ingressus considerans, et omnium ora attendens, ut sciret, quænam in eum ferretur sententia : quinam vero erant ii qui ei assentiebantur, aut qui reprehendebant. Nulli enim obscurum est, eam hæc vidisse omnia, quandoquidem in cruce quoque una aderat, quando ab ipso crucifixo Filio fuit commendata discipulo. Et ideo licet considerare, cujusmodi illa esset, quæ hæc difficilia cernebat et molesta, illusiones, flagella, alapas, purpuræ amictum, coronæ impositionem, contumeliosam traductionem. Oportet quoque considerare, quemnam haberet animum, sive ex Filio eam simpliciter judices, naturalem ferentem vim passionis : sive quod eum cognosceret homine superiorem, admirans summam ejus tolerantiam : aut potius utrumque, adeo ut et naturali flecteretur affectione, et miraculo afficeretur

XXIX. Postquam autem scelerati venerunt in locum Calvariæ, et fixa quidem fuit crux, in ea vero pendebat ejus Filius, quomodo erat animo affecta, eum videns sic patientem? Quomodo videbat eum nudatum vestibus, qui cœlum tegit nubibus? Quomodo habentem puras carnes clavis confixas? Quo modo non in ejus potius carnis tela immittebantur? ut etiam hinc finem acciperet, quod dixerat admirabilis Simeon : *Tuam quoque ipsius animam pertransibit gladius* [42]. Quomodo sanguinis guttis effluentibus non acerbiores lacrymarum aquæductus fluebant ex illius oculis? Quomodo illum tulit videre in cruce distentum, ipsam, et eos qui aderant, aspicientem aspectu benignissimo? Quid vero irrisiones, quid impia transeuntium scommata, ingratorum subsannationes, probra eorum quid circumstabant? Quæ quidem omnia eam transverberabant profundius, quam ulli clavi. Et innumerabilibus quidem plagis sauciabatur : stimulis autem confodiebatur innumerabilibus. Hoc vero erat ei omnium molestissimum, quod ad illum quidem accedere, et eum alloqui sitiebat, repellebatur autem a multitudine canum eam circumstantium. Sic enim divinus ille Pater eos prius nominavit [43].

XXX. Postquam autem quæcunque volebant, impleta fuerunt a Dei parricidis, et non expectabant amplius, fore ut ab eis evaderet : cum proximi quidem amici effugissent, aut potius (ut dicam cum propheta [44]) a longe starent, ipse autem esset clavis confixus, custodia ab eis omnino negligebatur, tunc verisimile est, Deiparam, sibi data facultate, ad eum accessisse, et intemeratos quidem ejus pedes, et impressas eis plagas libenter esse deosculatam, et sanguine miscentem lacrymas, oculos et genas attrivisse, cum maximo autem animi motu eum aspicientem dixisse: Quid hæc sunt, o Domine et Deus? suntne hæ remunerationes tuæ inexplicabilis in homines clementiæ? Estne hæc retributio tuæ benignitatis? Iine, quos tu affecisti beneficio, tales tibi gratias retulere? Te purpura induunt irrisionis, quos tanquam filios Pater ornasti stola gloriæ, et tanquam aquila nidum regens, alis expansis suscepisti [45], et in dorso tuo portasti. Contumeliæ coronam tibi imposuerunt, quos bonæ voluntatis armis ipse coronasti, et ut adversus inimicos caput tollerent, confirmasti. Clavis tibi dolores afferunt, qui a laboribus Ægyptiacæ servitutis, et ab innumerabilibus afflictionibus sunt liberati. Arundine tuum caput feriunt, quibus mare virga percussum cessit fugientibus. Sed loquere aliquid modicum ad tuam Matrem recreandam: non fero enim dolores, quæ te peperi sine dolore. Ubi te videbo postea ? Quod erit mihi solatium? Quis mei curam geret ac defendet?

XXXI. Cum eam vidisset tam acerbe affectam, et stantem prope dilectum discipulum, illud (sicut erat consentaneum) est omnino elocutus, quod divinum narrat Evangelium. Eam enim Primum aspiciens: *Mulier*, inquit, *ecce filius tuus* [46], ostendens discipulum. Sic vel cruci affixus, curam gerebat matris, et eam commendavit dilecto discipulo, nos docens non negligere parentes usque ad extremum spiritum,

[41] Marc. xv, 40. [42] Luc. II, 35. [43] Psal. XXI, 17. [44] Psal. XXXVII, 31. [45] Deut, XXXII. 11. [46] Joan. IX, 26.

quanquam prius videbatur etiam repellere, ut quæ A non in tempore ei esset molesta. *Quid enim mihi et tibi* (in nuptiis inquit), *mulier*[47] ? et postea : *Quæ est mater mea* ? Hic autem apertam ostendit dilectionem, et discipulo quidem eam commendat, sic consolans, illum autem magis honorans commendatione, et quod valde eum diligeret, hoc utens testimonio (quid enim aliud faciens, aut dicens, illum tali honore est dignatus ?), simul quoque quod permansisset, ei referens gratias. Deinde cum etiam aspexisset discipulum, *Ecce* inquit, *mater tua*[49]. Hoc autem erat conjungentis ad dilectionem, et simul etiam ostendentis amborum auctoritatem. *A b eo* ergo *tempore*, inquit, *discipulus eam accepit in propria*[50], intelligens quorsum tenderet oratio, et Domini voluntati sincere inser- B viens.

XXXII. Postquam autem finem acceperunt omnia, *Sitio*, inquit Salvator[51]. Qui vero erant veloces ad malum, et ingratorum ingratissimi, ei acetum felle commistum, qui aqua (proh dolor !) in sitis æstu in terra arida sunt potati ; et qui melle saturati fuerunt[52], fel porrigunt ; quorum uva, uva fellis, et ira, draconum domus[53]. Sed quomodo rursus illam hæc videntem, oportebat cruciari animo ? Quando autem mortuum quoque vidit, quomodo tulit ? quomodo non etiam ipsam una abrupit animam ? Quomodo sustinuit videns inimicos, qui ne post mortem quidem adhuc erant reconciliati Filio, sed cædem adhuc in eum spirabant, et gladio ejus latus confodiebant ? Sed hæc C quidem divinum narrat Evangelium. Dicuntur autem hæc quoque a linguis, quæ plurimi faciunt veritatem, quod cum hæc nova et admirabilia percepta essent oculis Deiparæ, et post mortem Filii, perinde ac si viveret, ex ejus latere aqua et sanguis scaturiret, illa tum quidem haurit reverenter et diligenter.

XXXIII. Deinde ea sic se totam dedit parandæ sepulturæ, et quemadmodum divinum illud corpus e ligno deponeretur, et aptum monumentum consequeretur. Cum autem non posset hæc per se efficere, ejus mentem movet omnino ejus Filius, ut scrutaretur in loco Calvariæ. Quod cum factum esset, concedit ut ejus scopus facile succederet. Invenitur enim quoddam monumentum recentissimum et pulcherrimum, et elegans locus in quo D erat situs, illo quidem nequaquam dignus : Quid enim omnino ex rebus terrenis ? sed non indignus ejus quæ quærebat, desiderio. Atque erat quidem sepulcrum plane, ut dixi, novum et omnino intactum, ut in quo nullum adhuc esset sepultum : ne, si alia posita fuissent corpora, dubitaretur quodnam resurrexisset : et locus in optimo aere positus, et in horti speciem ornatus. Postquam autem sciscitata intellexit, non solum esse amicum horti dominum, sed etiam discipulum, verum occultum (hoc enim docet Evangelium[54]), ut qui Dei timeret parricidas, venit ad eum Virgo, et verbis ei suadet accommodatis, ut in suo monumento, tanquam in aliquo armario, magnam vim opum reponat, et sic domum custodientem apud se vitam habeat. Finem enim, inquit, acceperunt res adversariorum, et maxime probrosam hi mortem Magistro attulerunt, nulla quantumvis magna, injuria et ignominia in eum prius prætermissa. Cæterum nunc quoque in ligno jacet mortuus et nudus, mihi et creatæ naturæ horrendum spectaculum, ut quem potius irrideant, quam ejus misereantur. Da ergo mihi gratiam, et communi, inquam, huic Magistro. Audacter pete illius corpus, ut deponatur, et mandetur sepulturæ, si non etiam post mortem sit illis Jesus invisus. Sic nobis omnibus magnam afferes consolationem, qui in omnem redacti sumus egestatem, et quorum nemo movetur misericordia : *Amici* enim *mei et propinqui mei ex adverso appropinquaverunt et steterunt, et proximi mei a longe steterunt*[55]. Ex me non possum quidquam facere, ut vides, cum sim sola et hospita, et cum uno solo ex discipulis attenta sim crucifixo. Sic mihi sistes dolorem, sic reprimes lacrymas.

XXXIV. Cum Josephum Deipara talibus verbis inflexisset et incitasset, emittit ad Pilatum. Ille autem, expulsa omni timiditate, et ab illo, qui mortuis vitam inspirat, mortua audacia inspiratus, audacter (inquit Marcus[56]) ingreditur ad Pilatum, et iis usus, quibus opus erat, verbis petitum accipit divinum illud corpus, et cui nihil potest exæquari, ostendens animum, Judæ tanquam ex diametro contrarium. Nam ille quidem cum haberet, tradidit iis qui erant interfecturi ; hic autem ab iis qui interfecerant, petiit et accepit. Verum enim vero rursus persequatur oratio, quomodo Mater se haberet. Dicunt enim ii qui de his rebus tractarunt, eam ab initio usque ad finem se fortiter et constanter gessisse, honeste quidem, et non indecore utentem motu animi : factis tamen ostendentem se esse Matrem, sed omnino Matrem illius qui amico mortuo et ostendit amorem, et motum animi certis finibus continuit. Mortuum itaque videns Filium, ea motu animi usa est ut oportuit. Quin etiam in eo a cruce deponendo maternis manibus inserviit, et clavos, qui extrahebantur, suo sinu accepit, et membra illius amplexa est, partim quidem ulnis stringens, partim autem suis quoque lacrymis plagas emundans deinde etiam tota toti corpori circumfusa. Ecce tibi ab omni sæculo præfinitium mysterium ad finem usque venit, o Domine, placida voce dicit. Et Josepho in manu tradens sindonem : Tibi autem, inquit, deinceps erit curæ, ut in hac eum,

[47] Joan. II, 4. [48] Matth. XII, 48. [49] Joan. XIX, 27. [50] Ibid. [51] Ibid. 28. [52] Exod. XVI, 31. [53] Deut XXXII, 32, 33. [54] Joan. XIX, 38-42. [55] Psal. XXXVII, 12, 13. [56] Marc. XV 43.

honeste componas, myrrhaque pulchre condias, et ei justa facias.

XXXV. Cum sic ergo novo monumento divinum corpus tradidissent, Joseph, et qui cum eo erat Nicodemus, et alii qui cum eis aderant, ipsi quidem statim receduut a sepulcro; Mater autem sola remansit sepulcro adhærens, minime dormientibus oculis perseverans. Nam etsi Mariam Magdalenam Matthæus ex adverso cum altera significavit assedisse, solum tamen ad videndum venisse innuit, neque ausas esse accedere eo tempore, quo mandabatur sepulturæ. Certe namque eis succurit, ut recederent propter metum Judæorum, et adventum custodiæ[57]. Inquit enim ipse Matthæus: *Vespere antem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati, venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum*[58]. Non dixisset autem venisse, quæ remansissent, nisi eæ quoque similiter ut cæteri, recessissent, a monumento. Atque alii quidem alteram, quæ dicitur, Mariam, quam ipse dixit, qui præcessit, et Marcus clare aperit, dicens: *Maria autem Magdalene, et Maria Joseph, aspiciebant ubi ponerent*[59]; alii vero Mariam *quæ* appellata est Jacobi, existimarunt esse Deiparam, non recte, neque accurate veritatem conjectantes, Ubique enim in Evangeliis ipsa post arcanum illum ortum aperte et proprie nominatur Mater, et hanc omnino maxime notam habet appellationem. *Accepit*, inquit, *infantem, et Matrem ejus*[60]. Et rursus: *Erat Mater Jesu illic*[61]. Et *Dicit Mater ejus ministris*[62]. Et: *Descendit in Capharnaum ipse, et Mater ejus*[63]. Et: *Mater tua et fratres tui steterunt foris*[64]. Quin etiam: *Steterunt ad crucem Jesu Mater ejus et soror Matris ejus*[65]. Labes, si vis, etiam Lucam in Actibus suffragantem iis quæ sunt proposita; *Hi omnes erant perseverantes in oratione cum mulieribus, et Maria Matre Jesu*[66]. Et in summa difficillime inveniri potest, eam esse aliter nominatam, aut ex patre, aut ex aliqua alia cognationis habitudine, ut diximus. Quocirca nulla ex his illa est.

XXXVI. Nam aliæ quidem tota nocte ad sepulcrum ingressæ sunt et egressæ, et ea quæ fiebant, apostolis nuntiarunt. Quamobrem nec eis contigit videre plura miracula resurrectionis. Illa autem quæ indivulsa assidebat sepulcro, omnia vidit aperte, et non statim, sed postea protulit in lucem, et renuntiavit. Nam quomodo simul terræmotum, et angeli in momento temporis descensum, et lapidis revolutionem, et custodum profundum soporem, et expergefactionem, et quorumdam in urbem reversionem, potuissent abeuntes mulieres, et rursus revertentes, integre perspicere? Sed clarum est, hæc fuisse materni et ardentis amoris, quæ perpetuo assidens et acriore spiritu vigilans, omnia perfecte vidit ut se habebant, quod ne tantillum quidem, ut diximus, a sepulcro recesserit, donec ipsam vivificam vidit resurrectionem. Nam lapis quidem revolutus, et angelus ei insidens, ab aliis quoque visus est mulieribus. Quando autem, et quemadmodum hæc facta sunt, illæ quidem omnino nesciebant: ipsa vero sola, ut quæ assideret, omnia accurate perspexit. Videntur ergo ei primæ esse dati boni nuntii resurrectionis, et quoad ejus fieri potuit, ab ea conspectus fuisse splendor Filii. Sed sic quidem Dei Mater et ipsa clarius aspicit Filii resurrectionem, et ejus prædicatores de ea magis confirmat, quam eæ quæ unguenta attulerunt: etiamsi, dum loquerentur de Domini resurrectione, nullam ejus mentionem fecerint, caventes fortasse maternum afferre testimonium, ne videretur suspectum, et propter conjunctionem fides ei minus haberetur. Sed Deipara, cum Filii resurrectionem et visu, et internis oculis sic accepisset, postea habitavit cum dilecto discipulo, exspectans tempus Christi assumptionis.

XXXVII. Postquam autem finem accipere oportebat, quæcumque ad carnis susceptæ pertinebant œconomiam, et ita in cælum extolli, quod assumptum fuerat, amicis apparens Salvator (non enim sæpe post resurrectionem spectabilem se illis præbebat), et multa alia cum eis disserit, et boni Spiritus adventum annuntiat. Deinde etiam cum eduxisset parum extra civitatem, et illos, ut eum decebat, impertiisset benedictione, videntibus ipsis in cælum extollitur[67]. Sed ne ea res ipsis afferret molestiam, et dolorem eis procrearet Magistri privatio, ejus quoque curam gessit bonus pastor. Ad eos mittit angelos, qui et illius ascensum explicarent, et eos ineffabili et admirabili implerent consolatione[68]. Cum autem adorassent, rursus domum læti sunt reversi, simul quidem agentes in superiore cænaculo, sicut constitutum fuerat, et Paracleti exspectantes adventum. Erant autem in oratione unanimiter perseverantes, sicut etiam Lucas Evangelista narrat. Cum enim nominatim Christi enumerasset discipulos, deinde subjungit: *Et hi omnes perseverabant unanimiter in oratione et precatione, cum mulieribus et Maria matre Jesu, et cum fratribus ejus*[69]. Semper enim ipsa quoque cum eis conversabatur, a rebus pulcherrimis et honestissimis nunquam omnino desistens.

XXXVIII. Postquam autem in tempore Pentecostes apstoli, impleti divina gratia Paracleti, ad Evangelii doctrinam alius alio mittebantur, et jam prædicatio fidei annuntiabatur, Virginem, utpote dilecto discipulo et virgini commendatam, quæ erat in Sion ejus domus, eam habebat illic degen-

[57] Matth. XXVII, 65, 66. [58] Matth. XXVIII, 1. [59] Marc. XV, 1. [60] Matth. II, 14. [61] Joan. II, 1. [62] Ibid. 5. [63] Ibid. XII, [64] Matth. XII, 47. [65] Joan. XIX, 25. [66] Act. I, 14. [67] Luc. XXIV, 51. [68] Act. I, 10, 11. [69] Ibid. 14.

tem : cui tanquam Matri Deo honor ab omnibus exhibebatur. Cum vero et mortis eam participem fieri necesse foret, (cur enim hoc passura non esset, quamvis Dei Filius ex ea genitus revera esset homo ?) cum, inquam, ætate provecta ad multam senectutem pervenisset, et peregrinationis tempus præsens esset, per angelum, se migraturam esse, a Filio edocta est, sicut et antea, quo tempore in ejus ventrem ingressurus erat, nuntiatum illi fuerat. Cum igitur excessus sui mysterium didicisset, eam rem lætitiæ tantæ, quanta verbis explicari non potest, materiam judicans (quid enim illi suavius evenire poterat, quam cum Filio suo esse et una regnare ?) statim jussit plurima lumina domum afferri ; idque factum est. Tota vero domus mundata est. Lectus item, et thalamus ornabatur : et convocabantur quotquot erant cognati et vicini, ut cum ea lætitiæ fierent participes. Deinde parata erant omnia ad excessum. Significat itaque iis qui convenerant, id quod ei Filius per angelum nuntiaverat. Ostendit autem bravium, quod sibi ab eo datum fuerat. Id vero erat ramus palmæ, ut linguæ assuefactæ vera loqui de eo dixerant : signum victoriæ mortis, et vitæ imago immortalis : sicut etiam Hebræorum pueri id ejus faciebant Filio, inspirati divinitus. Illi enim appropinquanti ad passionem, ii ramos palmarum offerebant, eum futurum victorem mortis ante significantes[70]. Cum autem jam adesset tempus excessus, illa quidem veræ vitæ mater jacebat in grabato : aderat vero is, qui eam domo exceperat, Joannes. Aderant etiam, quicunque erant electi in Jerusalem, amicæque et cognatæ simul astabant. Virgo ergo ad Joannem aspiciens virginem, cum pauca cum eo esset locuta, deinde : Duas, inquit, tunicas quas toto vitæ tempore habui tegumentum mei corporis, eas dari jubeo hisce duabus mulieribus. Hæc illa quidem dixit. Qui aderant vero, videntes signa decessus, ex oculis multas fundebant lacrymas. Quis enim tali privari muliere tulisset sine dolore ? Deinde e cœlo quidem descendit ejus Filius, illius divinam assumpturus animam, per nubem autem suos congregat discipulos, ut venerandum ejus corpus mandarent sepulturæ.

XXXIX. Postquam vero vidit eos Deipara, cognovit autem causam, propter quam omnes statim accersiti fuerant, et uniuscujusque audiit petitiones, eos quidem, ut par erat, impertiit benedictionibus. Cum vero omnibus dixisset verba quæ in decessu dici solent : Vos, inquit, valete, filii ; meum autem hinc decessum ne luctu, sed lætitia potius prosequamini ; quandoquidem vobis est persuasum, nos transire ad gaudium : et videte, ut corpus meum mandetis sepulturæ in hac figura, in qua ergo me composuero. Hæc est enim, inquit,

A mea voluntas. Accersit autem Petrum, deinde alios : et cum lucernas ipsi accendissent, illa in spiritu exsultans, diductis labris, Benedico tibi, inquit, datori omnis benedictionis, causæ luminis; qui meum ventrem inhabitasti. Benedico tuæ charitati, qua nos dilexisti. Domine : et magnifico verba tua, quæ nobis data sunt in veritate et credo mihi affutura, quæ dixisti. Cum sic dixisset, se reclinat in lecto, et manibus in altum sublatis, cum nulli reprehensioni affine suum corpus in honestam et decoram figuram composuisset, et eos venerandum apperuisset (etenim videbat jam Dominum ad ipsam venientem cum multitudine angelorum), tota impletur gaudio et voluptate, et cum rursus dixisset : *Fiat mihi, Domine, secun-*

B *dum verbum tuum,* emittit tanquam in somno spiritum, et eum in amicis deponit Filii manibus. Ne autem videatur esse inane, quod dictum est de congregatione apostolorum, quæ facta est in dormitione Virginis ; satius fuerit ea summatim addere, quæ a Dionysio Areopagita dicuntur in tertio libro (1), et capitis quidem. *Quæ sit vis orationis et de beato Hierotheo, de pietate et de theologica* inscriptum est *conscriptione.* Dicuntur autem ea quidem Timotheo Ephesi episcopo. Ea vero sunt in hoc capite sic ad verbum posita :

XL. « Quandoquidem apud ipsos quoque nostros Deo afflatos sacrorum principes, quando nos quoque, ut ipse nosti, et multi, ex nostris sacris fratribus ad videndum corpus, quod vitæ principium

C dedit, et Deum suscepit, convenimus (aderat autem Dei quoque frater Jacobus, et Petrus, qui erat theologorum suprema et antiquissima summitas), visumque est, ut post illud spectaculum, omnes sacrorum principes hymnum canerent, et laudarent, prout poterat unusquisque, infinitam bonitatem divinarum virium : post theologus ille, ut scis, vicit omnes alios mystas sacrorum, ut qui plane excederet, et a se omnino abduceretur, et in ea quam hymnis celebrabat, afficeretur societate et communicatione, et ab omnibus, a quibus audiebatur et videbatur, et cognoscebatur, et non cognoscebatur, judicaretur esse a Deo afflatus et divinus scriptor hymnorum. Et quid tibi amplius dixerim de iis quæ illic de Deo divine dicta sunt ? Etenim nisi

D sum mei quoque oblitus, scio multos a te audisse quasdam partes illorum Deo afflantium hymnorum.» Sed hæc et quidem sacer Dionysius. Nobis autem pergat oratio ad ea quæ deinceps sequuntur.

XLI. Cum autem in orbem sanctum Virginis corpus circumdedissent apostolorum chorus, et quidquid erat electum ex viris et mulieribus, et hymnis honorabant qui illud deducebant, et omnia membra reverenter simul et amanter amplectebantur, non solum suum ostendentes desiderium, sed vel

(1) *De divinis nominibus*, cap. 3.

[70] Joan. XII, 13.

ex tactu credentes percipere utilitatem. Fidem A autem consecuta quoque estoperum demonstratio-Cæcis oculi illuminabantur, surdis aures aperiebantur, claudis bases pedum confirmabantur, et quodlibet morborum et ægritudinum genus facile dissolvebatur. Cur non dico quæ sunt perfectiora? Aer quidem et cœlum ascensu spiritu sanctificabatur : terra autem similiter depositione sacri corporis. Cæterum nec aquæ quidem natura erat expers benedictionis : sed ipsa quoque lavacro purissimi corporis fuit particeps sanctificationis. Neque enim illud habebat opus purgationibus (quis enim hoc diceret, nisi emotæ mentis) sed suo contactu potius sanctificabat id quod attingebatur, Deinde quid ? Mundis sindonibus mundum corpus involutum, rursus in lecto ponitur. B Deinde cum lucernis et unguentis, intelligentibus quidem desuper laudantibus virtutibus, apostolicis autem et divinis Patribus Deo digna cantica canentibus divina arca ex Sion vecta apostolicis manibus et humeris, ad Gethsemane sacrum prædium exportatur, angelis, ut est consentaneum, præcurrentibus, circumcursantibus, sequentibus, angelicis pennis adumbrantibus, longe, inquam, splendidiore et venerabiliore facta deductione, quam propter translationem veteris illius arcæ testamenti Domini, ut sacra narrant Eloquia [71].

XLII. Accidit huic pulchræ et divinæ rei grave quidem quid et odiosum, non tamen silentio, sed memoriæ mandatum et ad gloriam quidem et laudem piorum, dedecus autem improborum, qui C infidelitatis malum semper sectantur. Cum hoc sacrum et impollutum corpus in Gethsemane efferetur, ubi sepulcro tradi Deipara ipsa præceperat, Judæis, qui semper fuerunt repleti invidia, ne in hoc quidem succurrit tacere, sed ad ejus, quod fiebat, splendorem claudere oculos, et ad eis innatum motum animi erumpere qui, erat ergo aliis insanior et impudentior, is cum venerandum portaretur grabatum, in id irruit plenus inconsiderato impetu et furore. Ejus autem scopus erat, hunc sacrum lectum in terram allidere, et tali afficere injuria, ut qui esset vir insigni audacia. Non neglexit autem divina justitia : sed manus quæ grabatum, apprehenderant, ex ulnis protinus fuerunt abscissæ. Verum quæ in partu gaudio D totum orbem terrarum repleverat, non erat ulli omnino in morte futura causa molestiæ. Cumque qui passus fuerat, esset quidem improbus, non amen omnino ejus improbitas videretur insanabilis, ex his quæ erat passus, justam eorum quæ male senserat, petiit pœnitentiam. Et quoniam carebat manibus, nec eas poterat ad preces extendere, emittit lacrymas ex oculis, et sic petit curationem. Disciplinam autem, vide, simul et medicationem. Statim enim ii quidem,qui lectum ferebant, constituerunt , accedit vero is qui passus fuerat sectionem, et quæ amputatæ fuerant, partibus ulnis applicatis (hoc autem jusserat Petrus), statim consecuta est manu umcuratio.

XLIII. Hinc ad sacratissimam abducitur Gethsemane, et illic sanctissimum quidem corpus mandatur sepulturæ. Quidni enim, cum etiam qui erat Deus, ejus Filius, more hominum sepelitur ? Per ipsum autem ad cœlestia et divina transmittitur tabernacula. Quod dicimus confirmat Juvenalis divinus Hierosolymarum episcopus. Fuit autem hic vir sanctus, et a Deo inspiratus, qui ab antiqua et vera traditione narrationem dicens ad se sic fuisse deductam, ait : Quod tres totos dies ad sepulcrum sancti permanserunt apostoli, divinas hymnodias ex alto audientes. Deinde post tertium diem, cum unus ex apostolis tardius venisset ad exsequias, vel quod ita contigisset, vel quod divinum ita providisset consilium, ut nota esset omnibus translatio admirabilis, tunc et ipse quidem accessit, et, ut est consentaneum, magnum ex eo cepit dolorem, quod tanti boni mansisset expers, idque omnino tolerare non poterat. Sacer itaque ordo apostolorum non justum esse judicans ut ipse quoque vivificum illud corpus non videret et amplecteretur, jubet statim aperiri sepulcrum. Et illud quidem fuit apertum ; thesaurus autem nequaquam erat in eo : sed solæ erant vestes, in quibus fuerat conditus,quomodo etiam in ejus Filii resurrectione. Quas cum ipse esset amplexus, et qui cum eo aderant, et repleti essent inexplicabili odore et gratia, rursus quidem claudunt sepulcrum, Miraculum autem posteris filius a patre accipiens deinceps tradit ; atque vivifici quidem corporis divinæ sepulturæ ita se habet narratio. Siquidem quod ex ea natum erat, totam eam Verbum ad se transtulit, et voluit eam apud se et esse, et perpetuo simul vivere. Verum enim vero pro ejus impolluto corpore suam vestem, boni nostri magnam semper ducens rationem, veluti quamdam dat huic civitati hæreditatem. Quemadmodum autem hoc factum sit, et quomodo beatum illud donum ad nos venerit, et sacrosancto hoc thesauro ditata sit Constantinopolis,jam declarabit oratio.

XLIV. Leo ille magnus, qui illo tempore optime Romanorum administrabat imperium, duos sub se habebat, qui curam gerebant exercitus : quorum uni quidem erat nomen Galbius, alteri autem Candidus, fratres genere, fratres virtute, et ut semel dicam, in cæteris quidem valde insignes et paucis similes : sed unum eis deerat, idque maximum. Siquidem non rectam habere fidem, est laborare in rebus maximis et præcipuis ; Arianæ enim pestis erant participes, cum ex paterna forte traditione malum hoc, tanquam quædam hæreditas ad eos venisset. Dicebantur enim fuisse proximi genere Ardaburio et Aspari, qui

[71] II Reg. vi, 1 seqq ; III Reg viii, 1 seqq.

illis temporibus in regia obtinuere tyrannidem: quos cum Ario sensisse, aperte arguit veritas. Verum enim vero Galbium et Candidum, qui alioqui se recte gerebant, et Deo placebant, non sivit divina gratia non esse illuminatos in eo quod est præcipuum salutis : sed eos ab errore traducit ad veritatem, adeo constanter et stabiliter, ut non solum recte se haberent, et tuti essent, quod attinet ad pietatem : sed etiam alios, quos nossent non recto pede ingredi ad veritatem, studerent pro viribus efficere, ut ejusdem essent secum sententiæ. Ii cum pie essent affecti, magno quoque et excelso animo se dedunt misericordiæ exercendæ in pauperes, ut qui pro agnitione veritatis satagerent Christo reddere gratias. Castissima ergo Mater illius magni Dei et Salvatoris nostri, sacrosanctum thesaurum, nempe suam vestem, volens suæ largiri civitati, ut hoc fiat, per dilectos illos viros providet quodam modo diviniore. Modus autem ita habet :

XLV. Immittit eis desiderium odorandi sancta loca quæ sunt Hierosolymis. Quod plane et ab illis factum est. Cumque Leoni et Verinæ rem aperuissent, comitatum non exiguum eorum familiarium et amicorum secum adduxerunt. Cum autem iter ingressi essent, et jam venissent Palæstinam, viam, quæ ducit in Galilæam, præferunt maritimæ, pluris facientes contemplari Nazareth et Capernaum, quam maritimis frui delectationibus. Ex quibus illa quidem fuit sacrum Deiparæ habitaculum, et in ea multo tempore vidit Deum Verbum ex se genitum ; hæc autem ejus filii charum et consuetum diversorium. Cum hic ergo fuissent, ut diximus, quoniam non permittebat tempus ut ulterius progrederentur (jam enim erat vespera, et nox obscura ; provisum autem omnino hoc quoque fuerat divinitus), vicus quidem eos excipiebat, isque parvus. In eo autem habitabant et alii non pauci, et muliercula quoque quædam insignis castitate, et plane honestissima et moderatissima : quæ propter profundum quidem senium et canos honorata, sed propter magnum virtutum ornamentum longe honoratior erat. Apud eam autem vestis, divinus fuerat hic thesaurus reconditus. Quomodo vero fuisset illa tantæ rei custos, nisi et virtutum fuisset ornata pulchritudine, et animi puritate? Quanquam enim Hebræa quidem erat illa mulier (est namque amica veritas), illius tamen animam locum dixisses, qui est in præsentia quidem obscurus, aptus est autem ad lumen excipiendum, et valde accommodatus. Divinum vero erat in hoc quoque aperte consilium, ut res apud eam mulierem recondita, quæ sic affecta erat, ut eam totis viribus celare studeret, postea in lucem prolata, majorem fidem haberet.

XLVI. Vide ergo, quam eleganter processerit divinum consilium. Nam apud eam venientes, excipiuntur hospitio Galbius et Candidus sapientes, eos sic divina deducente gratia. Erat vero propter id solum, quod in ea latebat, domus admirabilis : alioqui autem nihil habebat magni, sed erat plane vilis et abjecta. Cum eos autem tempus vocaret ad cœnam, ubi accubuissent, vident interius aliam domunculam : quæ multo quidem lucernarum lumine illustrabatur, multis vero suffitibus et unguentis suave spirabat : in ea autem sitam magnam ægrotorum multitudinem. Ex quo divinum quidem quippiam suspicabantur esse et venerabile, rei tamen veritatem omnino excogitare non poterant. Invitant itaque ad convivium egregiam illam aniculam, cupientes ex ea aliquid scire ejus, quod desiderabant ; illa autem hoc recusabat, causans religionem, et quod non fas sit ei, cum sit Hebræa, vesci cum Christianis. Illi vero, cum propter magnam sitim cognitionis ejus, quod erat propositum, nihil de propenso suo studio remitterent, eam adhuc invitant ardentius, et illius non parendi pertinaciæ objiciunt aliud validius : Quid, dicentes, obstat, si cum tu acceperis cibos, quibus pro more vesceris, nobiscum quidem colloquaris, sola autem tuis alimentis utaris ? His itaque paret mulier, et congreditur.

XLVII. Postquam autem comedissent, apud eam viri illi precibus egerunt, ut eis id significare non recusaret, quænam essent ea quæ fiebant in domo interiori. Existimabant enim esse aliquid legale, et ex umbratilibus illis et veteribus. Illa autem ea quidem dicit, quæ, fiebant : causam vero, quamobrem ea fierent, minime persuadetur ut aperiat. Videtis enim, inquit, o viri dignissimi, ægrorum multitudinem. Etenim cum Deo ita videatur, in hoc quidem loco dæmones expelluntur : cæcis autem ut libere videant, claudis ut ambulent, surdis ut audiant, et mutis ut loquantur, efficitur mirabiliter ; et alii morbi, et corporum mutilationes, quæ medicorum artibus nullo sint modo medicabiles, curantur facile. Illi autem (non enim erant imprudentibus hominibus similes, neque quod interrogare oportebat, ipsi præ simplicitate prætermittebant). Undenam vero, rogabant, principium cepit locus talia operandi? Illa vero : Apud nos, inquit, Hebræos a patribus tradita habetur narratio, quod Deus in hoc loco visus sit cuidam ex patribus : ex quo factum est, ut loco hæc servaretur gratia. Hæc cum ea diceret, illi ei corde minime assentiebantur : sed videbatur eis muliercula, sicut res erat, probabilium verborum pulchra specie celare veritatem. Ipsi ergo eam quidem adhuc rogabant vehementius, ut eis rem, ut se habebant, aperiret, respiciens, si nihil aliud, laborem saltem tanti itineris, qui nulla alia de causa erat susceptus, nisi ut viderent sancta loca, et audirent ea quæ a piis et sanctis dicuntur hominibus. Illa autem ne sic quidem cedebat, sed manebat, ut statuerat, apertum religionis existimans esse dedecus, si aperiretur veritas, et dicens se nihil scire amplius quam quod locus sit plenus divina gratia.

ex tactu credentes percipere utilitatem. Fidem autem consecuta quoque est operum demonstratio. Cæcis oculi illuminabantur, surdis aures aperiebantur, claudis bases pedum confirmabantur, et quodlibet morborum et ægritudinum genus facile dissolvebatur. Cur non dico quæ sunt perfectiora? Aer quidem et cœlum ascensu spiritu sanctificabatur : terra autem similiter depositione sacri corporis. Cæterum nec aquæ quidem natura erat expers benedictionis : sed ipsa quoque lavacro purissimi corporis fuit particeps sanctificationis. Neque enim illud habebat opus purgationibus (quis enim hoc diceret, nisi emotæ mentis) sed suo contactu potius sanctificabat id quod attingebatur, Deinde quid ? Mundis sindonibus mundum corpus involutum, rursus in lecto ponitur. Deinde cum lucernis et unguentis, intelligentibus quidem desuper laudantibus virtutibus, apostolicis autem et divinis Patribus Deo digna cantica canentibus divina arca ex Sion vecta apostolicis manibus et humeris, ad Gethsemane sacrum prædium exportatur, angelis, ut est consentaneum, præcurrentibus, circumcursantibus, sequentibus, angelicis pennis adumbrantibus, longe, inquam, splendidiore et venerabiliore facta deductione, quam propter translationem veteris illius arcæ testamenti Domini, ut sacra narrant Eloquia [71].

XLII. Accidit huic pulchræ et divinæ rei grave quidem quid et odiosum, non tamen silentio, sed memoriæ mandatum et ad gloriam quidem et laudem piorum, dedecus autem improborum, qui infidelitatis malum semper sectantur. Cum hoc sacrum et impollutum corpus in Gethsemane efferetur, ubi sepulcro tradi Deipara ipsa præceperat, Judæis, qui semper fuerunt repleti invidia, ne in hoc quidem succurrit tacere, sed ad ejus, quod fiebat, splendorem claudere oculos, et ad eis innatum motum animi erumpere qui, erat ergo aliis insanior et impudentior, is cum venerandum portaretur grabatum, in id irruit plenus inconsiderato impetu et furore. Ejus autem scopus erat, hunc sacrum lectum in terram allidere, et tali afficere injuria, ut qui esset vir insigni audacia. Non neglexit autem divina justitia : sed manus quæ grabatum, apprehenderant, ex ulnis protinus fuerunt abscissæ. Verum quæ in partu gaudio totum orbem terrarum repleverat, non erat ulli omnino in morte futura causa molestiæ. Cumque qui passus fuerat, esset quidem improbus, non amen omnino ejus improbitas videretur insanabilis, ex his quæ erat passus, justam eorum quæ male senserat, petiit pœnitentiam. Et quoniam carebat manibus, nec eas poterat ad preces extendere, emittit lacrymas ex oculis, et sic petit curationem. Disciplinam autem, vide, simul et medicationem. Statim enim ii quidem, qui lectum ferebant, constituerunt , accedit vero is qui passus

A fuerat sectionem, et quæ amputatæ fuerant, partibus ulnis applicatis (hoc autem jusserat Petrus), statim consecuta est manu umcuratio.

XLIII. Hinc ad sacratissimam abducitur Gethsemane, et illic sanctissimum quidem corpus mandatur sepulturæ. Quidni enim, cum etiam qui erat Deus, ejus Filius, more hominum sepelitur ? Per ipsum autem ad cœlestia et divina transmittitur tabernacula. Quod dicimus confirmat Juvenalis divinus Hierosolymarum episcopus. Fuit autem hic vir sanctus, et a Deo inspiratus, qui ab antiqua et vera traditione narrationem dicens ad se sic fuisse deductam, ait : Quod tres totos dies ad sepulcrum sancti permanserunt apostoli, divinas hymnodias ex alto audientes. Deinde post tertium B diem, cum unus ex apostolis tardius venisset ad exsequias, vel quod ita contigisset, vel quod divinum ita providisset consilium, ut nota esset omnibus translatio admirabilis, tunc et ipse quidem accessit, et, ut est consentaneum, magnum ex eo cepit dolorem, quod tanti boni mansisset expers, idque omnino tolerare non poterat. Sacer itaque ordo apostolorum non justum esse judicans ut ipse quoque vivificum illud corpus non videret et amplecteretur, jubet statim aperiri sepulcrum. Et illud quidem fuit apertum ; thesaurus autem nequaquam erat in eo : sed solæ erant vestes, in quibus fuerat conditus, quomodo etiam in ejus Filii resurrectione. Quas cum ipse esset amplexus, et qui cum eo aderant, et repleti essent C inexplicabili odore et gratia, rursus quidem claudunt sepulcrum, Miraculum autem posteris filius a patre accipiens deinceps tradit ; atque vivifici quidem corporis divinæ sepulturæ ita se habet narratio. Siquidem quod ex ea natum erat, totam eam Verbum ad se transtulit, et voluit eam apud se et esse, et perpetuo simul vivere. Verum enim vero pro ejus impolluto corpore suam vestem, boni nostri magnam semper ducens rationem, veluti quamdam dat huic civitati hæreditatem. Quemadmodum autem hoc factum sit, et quomodo beatum illud donum ad nos venerit, et sacrosancto hoc thesauro ditata sit Constantinopolis, jam declarabit oratio.

XLIV. Leo ille magnus, qui illo tempore optime D Romanorum administrabat imperium, duos sub se habebat, qui curam gerebant exercitus : quorum uni quidem erat nomen Galbius, alteri autem Candidus, fratres genere, fratres virtute, et ut semel dicam, in cæteris quidem valde insignes et paucis similes : sed unum eis deerat, idque maximum. Siquidem non rectam habere fidem, est laborare in rebus maximis et præcipuis ; Arianæ enim pestis erant participes, cum ex paterna forte traditione malum hoc, tanquam quædam hæreditas ad eos venisset. Dicebantur enim fuisse proximi genere Ardaburio et Aspari, qui

[71] II Reg. vi, 1 seqq ; III Reg viii, 4 seqq.

illis temporibus in regia obtinuere tyrannidem: quos cum Ario sensisse, aperte arguit veritas. Verum enim vero Galbium et Candidum, qui alioqui se recte gerebant, et Deo placebant, non sivit divina gratia non esse illuminatos in eo quod est præcipuum salutis : sed eos ab errore traducit ad veritatem, adeo constanter et stabiliter, ut non solum recte se haberent, et tuti essent, quod attinet ad pietatem : sed etiam alios, quos nossent non recto pede ingredi ad veritatem, studerent pro viribus efficere, ut ejusdem essent secum sententiæ. Ii cum pie essent affecti, magno quoque et excelso animo se dedunt misericordiæ exercendæ in pauperes, ut qui pro agnitione veritatis satagerent Christo reddere gratias. Castissima ergo Mater illius magni Dei et Salvatoris nostri, sacrosanctum thesaurum, nempe suam vestem, volens suæ largiri civitati, ut hoc fiat, per dilectos illos viros providet quodam modo diviniore. Modus autem ita habet :

XLV. Immittit eis desiderium odorandi sancta loca quæ sunt Hierosolymis. Quod plane et ab illis factum est. Cumque Leoni et Verinæ rem aperuissent, comitatum non exiguum eorum familiarium et amicorum secum adduxerunt. Cum autem iter ingressi essent, et jam venissent Palæstinam, viam, quæ ducit in Galilæam, præferunt maritimæ, pluris facientes contemplari Nazareth et Capernaum, quam maritimis frui delectationibus. Ex quibus illa quidem fuit sacrum Deiparæ habitaculum, et in ea multo tempore vidit Deum Verbum ex se genitum ; hæc autem ejus filii charum et consuetum diversorium. Cum hic ergo fuissent, ut diximus, quoniam non permittebat tempus ut ulterius progrederentur (jam enim erat vespera, et nox obscura ; provisum autem omnino hoc quoque fuerat divinitus), vicus quidem eos excipiebat, isque parvus. In eo autem habitabant et alii non pauci, et muliercula quoque quædam insignis castitate, et plane honestissima et moderatissima : quæ propter profundum quidem senium et canos honorata, sed propter magnum virtutum ornamentum longe honoratior erat. Apud eam autem vestis, divinus fuerat hic thesaurus reconditus. Quomodo vero fuisset illa tantæ rei custos, nisi et virtutum fuisset ornata pulchritudine, et animi puritate? Quanquam enim Hebræa quidem erat illa mulier (est namque amica veritas), illius tamen animam locum dixisses, qui est in præsentia quidem obscurus, aptus est autem ad lumen excipiendum, et valde accommodatus. Divinum vero erat in hoc quoque aperte consilium, ut res apud eam mulierem recondita, quæ sic affecta erat, ut eam totis viribus celare studeret, postea in lucem prolata, majorem fidem haberet.

XLVI. Vide ergo, quam eleganter processerit divinum consilium. Nam apud eam venientes, excipiuntur hospitio Galbius et Candidus sapientes, eos sic divina deducente gratia. Erat vero

A propter id solum, quod in ea latebat, domus admirabilis : alioqui autem nihil habebat magni, sed erat plane vilis et abjecta. Cum eos autem tempus vocaret ad cœnam, ubi accubuissent, vident interius aliam domunculam : quæ multo quidem lucernarum lumine illustrabatur, multis vero suffitibus et unguentis suave spirabat : in ea autem sitam magnam ægrotorum multitudinem. Ex quo divinum quidem quippiam suspicabantur esse et venerabile, rei tamen veritatem omnino excogitare non poterant. Invitant itaque ad convivium egregiam illam aniculam, cupientes ex ea aliquid scire ejus, quod desiderabant ; illa autem hoc recusabat, causans religionem, et quod non fas sit ei, cum sit Hebræa, vesci cum Christianis. Illi vero, cum propter ma-

B gnam sitim cognitionis ejus, quod erat propositum, nihil de propenso suo studio remitterent, eam adhuc invitant ardentius, et illius non parendi pertinaciæ objiciunt aliud validius : Quid, dicentes, obstat, si cum tu acceperis cibos, quibus pro more vesceris, nobiscum quidem colloquaris, sola autem tuis alimentis utaris? His itaque paret mulier, et congreditur.

XLVII. Postquam autem comedissent, apud eam viri illi precibus egerunt, ut eis id significare non recusaret, quænam essent ea quæ fiebant in domo interiori. Existimabant enim esse aliquid legale, et ex umbratilibus illis et veteribus. Illa autem ea quidem dicit, quæ, fiebant : causam vero, quamobrem ea fierent, minime persuadetur ut aperiat. Videtis enim, inquit, o viri dignissi-

C mi, ægrorum multitudinem. Etenim cum Deo ita videatur, in hoc quidem loco dæmones expelluntur : cæcis autem ut libere videant, claudis ut ambulent, surdis ut audiant, et mutis ut loquantur, efficitur mirabiliter ; et alii morbi, et corporum mutilationes, quæ medicorum artibus nullo sint modo medicabiles, curantur facile. Illi autem (non enim erant imprudentibus hominibus similes, neque quod interrogare oportebat, ipsi præ simplicitate prætermittebant). Undenam vero, rogabant, principium cepit locus talia operandi? Illa vero : Apud nos, inquit, Hebræos a patribus tradita habetur narratio, quod Deus in hoc loco visus sit cuidam ex patribus : ex quo factum est, ut loco hæc servaretur gratia. Hæc cum ea diceret, illi ei

D corde minime assentiebantur : sed videbatur eis muliercula, sicut res erat, probabilium verborum pulchra specie celare veritatem. Ipsi ergo eam quidem adhuc rogabant vehementius, ut eis rem, ut se habebant, aperiret, respiciens, si nihil aliud, laborem saltem tanti itineris, qui nulla alia de causa erat susceptus, nisi ut viderent sancta loca, et audirent ea quæ a piis et sanctis dicuntur hominibus. Illa autem ne sic quidem cedebat, sed manebat, ut statuerat, apertum religionis existimans esse dedecus, si aperiretur veritas, et dicens se nihil scire amplius quam quod locus sit plenus divina gratia.

XLVIII. Cum autem illi pulchre sensissent eam optime quidem scire, vitare autem ne eam scire esset apertum, et ideo præ se ferre ignorationem, evadunt avidiores inveniendi ejus, quod quærebatur, et sicut Cleophas et ille alius discipulus, corde cœperunt ardere[72]. Eos enim Virgo beatissima incitabat, volens Byzantinis divinum hunc et sacrosanctum largiri thesaurum. Omnem ergo statim movebant lapidem, ut mulier, remittens immobilem hanc occultationem, eis id quod tacuerat, in apertum proferret. Quin etiam jurisjurandi necessitatem adhibebant, ejusque adeo validi, ut animum quamvis inexpugnabilem suo possent loco movere. Cum sic eam omni ex parte astrinxissent, et tanquam inevitabilia ei vincula imposuissent, vix tandem persuadent ut eis rem aperiat. Cum itaque ex alto et cum lacrymis suspirasset, et in terram fixisset oculos, perinde ac si eam puderet enuntiare : O viri, inquit, nunquam in hodiernum usque diem, divinum hoc mysterium viro evasit manifestum. Quæ enim in genere meo me præcesserunt, jurejurando adhibito, uni mulieri, eique virgini, ita tradiderunt, ut singulis ætatibus ea res sic traderetur ; sed quoniam video vos esse viros reverendos et pios : et alioqui (nam hoc quoque vobis significabo) ad me usque redactæ sunt mei generis feminæ, nec ulla superest alia post me virgo, cujus fidei a me credi possit cognitio mysterii, rem modo vobis aperiam. Existimo enim fore, ut quod a nobis dicetur, apud vos conservetis. Mariæ illius Deiparæ (hoc enim est nobis ab alto traditum) hic custodita sita est vestis. Obstupuerunt viri illi, cum solum rei audiissent principium. Deinde adjiciens mulier, Etenim hæc, inquit, Deipara vitam finiens, duabus mulieribus virginibus duas suas vestes donavit loco benedictionis ; ex quibus una fuit ex mei generis majoribus, quæ id accepit, quod donatum fuerat, et in arca deposuit : et omnino jussit iis qui erant sui generis, ut esset virgo unaquæque, quæ eam acciperet. Est ergo arca recondita in interiore domo quam nunc videtis : et quæ in ea est vestis, est causa omnium, quæ fiunt, miraculorum. Hæc, o viri, est vera narratio ejus quod a vobis quæritur : et videte, ut ad vos usque solum deducta sit cognitio, et nemo sciat ex iis omnibus, qui sunt Hierosolymis.

XLIX. Cum hæc audissent, adhuc major metus viros subiit et lætitia. Metus quidem, propter magnitudinem eorum quæ audita fuerant : lætitia autem, quod essent participes talium sacramentorum. Quid ergo deinceps consequitur ? Viri seipsos humi dejiciunt, et pedes illius deprehensantes, Nulli quidem, inquiunt, ex iis qui sunt Hierosolymis, notum erit id quod nobis dictum est, ne dubites, domina ; dominam enim jam te vocamus, quæ sis talibus dignata mysteriis ; ipsam tibi hujus rei testem citamus Deiparam. Unum autem aliud concede

A nobis rogantibus. Rogamus vero, ut dormiamus in eo loco, in quo hic divinus reconditus est thesaurus. Cum hoc autem statim concessisset mulier, stragulæ quidem vestes portatæ sunt in eum locum. Illi vero non se somno dederunt, sed cum nocturnum accepissent silentium, totam noctem perseverabant in oratione, et cum lacrymis agebant gratias Deiparæ, quod talibus auditionibus et spectaculis digni essent habiti. Cum autem eos qui ægrotabant, vidissent somno oppressos, metiuntur ex omni parte ambitum arcæ, in qua erat divinum repositum indumentum : ipsamque ligni speciem et habitudinem, ex quo erat arca, accurate admodum et diligenter considerant. Deinde mane egressi, et honestam salutarunt mulierem, et cum rogassent ut
B audacter juberet, si quid sibi opus esset Hierosolymis, se enim rursus ad ipsam venturos per eamdem viam, inierunt iter versus Jerusalem, cum illa dixisset se nullo alio egere, nisi eorum precibus, et ut eos rursus lætos videret et alacres.

L. Cum fuissent itaque Hierosolymis Galbius et Candidus, et partim quidem Deo preces fudissent, partim autem pauperibus et egentibus liberaliori dextera eleemosynam erogassent, secrete vocant quosdam fabros lignarios, quibus jubent, ut eis construant arcam et forma, et figura, et magnitudine illi, quam viderant, similem, mandantes præterea, ut formaretur etiam ex ligno veteri, quo nihil in ea cerneretur, quod non esset omni ex parte simile prædictæ. Excogitant deinde aliquid
C aliud idoneum ad celandum id quod erat futurum. Comparant sibi auratum operculum, ut eo arca tegeretur. Postquam autem et precatio, et erogatio eis satis bene habere visa fuit, eo accepto, quod fuerat fabrefactum, redeunt in vicum sani et alacres : aromatibusque suffitibus aptis ad sacrificium, venerandam donant mulierem. Et illa quidem rursus viros, tanquam sibi familiares, jucunde accipit. Illi autem rursus ab ea petunt, quod prius, ut scilicet in sacro habitaculo totam noctem transigerent. Illa vero rursus quoque permittit, nihil omnino suspicans. Qui ingressi, summo otio utebantur precibus ad inculpatam, et ab omni reprehensione alienam Dei Matrem, eas tanquam sacram hostiam lacrymis pingue facientes : Non ignoramus nos servi tui, dicentes, o divinissima, et in primis
D illustris Domina, quænam olim Ozæ evenerint, qui ausus est tangere arcam, quæ erat secundum legem. Quomodo ergo nos, qui sumus multis obnoxii peccatis, te non jubente, ausi fuerimus divinam hanc arcam omnino tangere, intra quam est talis thesaurus repositus : et non solum tangere profanis manibus, sed etiam eam alio transferre ? Annue ergo voluntati nostrarum animarum, o boni Filii bona Mater. Ad tuam enim civitatem est translatio, quæ est omnium aliarum Regina, et te semper magno studio statuit honorare. Ad eam nos hoc

[72] Luc. xxiv, 32.

divinum donum exportare statuimus, ad ejus tutelam et gloriam, quæ nunquam exstinguatur. Hæc tota nocte dicentes in oratione, et solum lacrymis madefacientes, repente implentur fiducia, fiducia, inquam, contemperata reverentia. Deinde ad divinam accedunt arcam, simul læto et tremente animo, et cum omnes, qui illic erant, efficeret somnus nullo sensu præditos (o beatas manus, o furtum, in quod nulla potest omnino cadere reprehensio!) hanc accipiunt eis quoque omnino hac in re favente gratia. Et eam quidem sic tollunt: apponunt autem, quam Hierosolymis ad ejus similitudinem fabricati fuerant, cum ei etiam imposuissent operculum. Quod quidem erat aureum, ut diximus.

LI. Cum primum autem illuxisset, sanctam mulierem quidem jubent valere, et rogant ut non B cesset pro eis orare, et eorum facere commemorationem Deinde ei quoque digito ostendunt operculum, quasi veram illam tegeret et primam arcam, quod mulieri quoque visum est ab illis allatum esse honoris gratia. Et cum præterea iis qui fuerant inventi, pauperibus suppeditassent quæ erant necessaria, valde læti protinus iter ingressi sunt, domum reversuri. Postquam autem venissent Byzantium, non honestum esse statuerunt, iis qui illo tempore erant, imperatoribus mysterium prius communicare, quam patriarchæ. Eos enim subibat timor, ne quod ipsi suum esse bonum statuerant, eo ab illis privarentur. Cum ergo multa consultassent, eis hæc visa est optima sententia, latenter eos ad hoc quoque monente C Deipara. Erat eis prædium apud muros civitatis, propinquum marini sinus cornui (huic loco nomen erat Blaccheræ). In eo exstruunt quidem domum oratoriam. Cum autum eis magnæ esset curæ ut laterent, Petri apostolorum principis et Marci domum nominant. Cum in eo certe sacrum illum thesaurum posuissent, omne statim studium adhibuerunt, ut in templo esset perpetua hymnodia, perpetuus odor aromatum, et assiduus splendor luminum. Et sic quidem longo tempore hoc divi- A num mysterium, fuit semper revera mysterium

LII. Quoniam autem ei, quæ per ipsum honorabatur, et cujus erat ille amictus, visum est, tantum bonum ad solos duos testes non debere contrahi, et tanquam profundo aliquo contegi silentio, et communes divitias esse eorum tantum proprias, et communi epulo eos se solos explere: movet ipsos ad id quod tacuerant, proferendum in lucem: et accedentes, annuntiant iis qui tunc erant, imperatoribus, et aperiunt quale sit miraculum, et declarant quemadmodum sit allatum. Eos autem, cum audiissent, magnum invasit gaudium, et protinus fit publicum, quod fuerat occultum. Et beati quidem inter omnes reputantur Galbius et Candidus propter tale ministerium, et publicis honorantur honoribus. Divina autem ædes in eo loco regiis impensis Deiparæ ædificatur: et capsa ex argento et auro constructa, sacrum illum thesaurum excipit: plurimis aliis muneribus et donis domus honoratur. Leo vero et Verina (ii enim tunc imperabant; quorum tempore hoc quoque magnum et revelatur mysterium, et ad regiam urbem exportatur) cum pulchre et pie imperassent, et Galbius et Candidus, qui hoc ministerium pulcherrime obierunt, transferuntur postea ad senectuti non obnoxiam vitæ conditionem.

LIII. Cum ergo hæc sacra arca nobis contineat, non quasdam tabulas, manu Mosaica politas, sed vestem plane divinam, et summe venerandam, quæ non solum intemeratum et ab omni labe alienum corpus texit, sed in qua (ut audacter dicam) cum esset infans, Deus Verbum fuit involutus et auctus: adeo ut ea sæpe conspersa sit guttis lactis venerabilis, quo nutritus fuit is qui est omnium alimentum et vita; ad eam quidem vere laudandam nulla sufficit oratio. Sola autem gratiarum actione res est prosequenda, et ipsi Deiparæ sunt agendæ gratiæ, et ejus Filio communi Salvatori et Regi, qui omnia ad nostram utilitatem et salutem dispensat. Ei gloria et potentia nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen

---

MARTYRIUM

S. MARTYRIS MAMANTIS.

(Latine apud Surium ad diem 17 Augusti. — Græca non occurrunt in mss Paris).

—

I. Mamas, magnus et insignis martyr Christi, patriam quidem habuit Paphlagoniam: erat autem clarus et pietate et genere. Nam erat ei quidem pater Theodotus, mater vero Ruffina, religione quidem ambo fideles, genere autem insignes, ut qui D orti essent ex patriciis, et qui non solum in filiis, sed etiam in omnibus qui erant sui generis, conservarent nobilitatem. Hi, cum esset vehemens eorum amor in Christum, et nec possent quidem internum continere desiderium; sed et libere profiterentur

pietatem, et multos ad eam excitarent, accusantur apud Alexandrum, qui tunc erat legatus civitatis Gangræ, et cui mandatum fuerat ab Imperatore, ut deorum quidem cultum omni studio augeret et extolleret : qui invenirentur autem, Christianos multis subjiceret suppliciis. Quod si in sua perseverarent religione, etiam morti traderet.

II. Alexander ergo divinum Theodotum, productum ante suum tribunal, cogebat sacrificare simulacris. Sed ille ne aurem quidem præbebat iis quæ dicebantur. Legatus autem, cum esset paratus eum punire, prohibebatur a dignitate parentum. Non enim ei permittebatur contumelia afficere filios patriciorum, nisi imperator permitteret. Eum itaque mittit in Cappadociæ Cæsaream ad Faustum præsidem. Ille autem, qui quo erat in impietate ardentior, eo erat sævior, cum accepisset Theodotum, eum statim conjecit in carcerem. Ejus vero conjux etsi esset gravida, maritum tamen est secuta, et cum Theodoto ingrediente carcerem, una quoque est ingressa. Interim autem dum simul degerent, Theodotus et sciens carnis imbecillitatem, et non ignorans tyranni sævitiam, statuit ad Deum confugere: quem precabatur, ut ipse potius moreretur cum uxore, quam aliquid accideret eorum mente indignum, dum non possent sustinere vehementiam suppliciorum. Deum itaque rogabat, dicens: Domine Deus virtutum, dilecti Filii tui Pater tibi benedico, et te glorifico, quod vel in carcere habitare propter nomen tuum sum condemnatus. Sed te rogo, Domine, suscipe animam meam in his vinculis, qui meam nosti imbecillitatem, ne aliquando in me glorietur inimicus. Hæc ergo is est precatus. Qui vero finxit singulatim corda nostra, qui intelligit omnia opera nostra, mente ante opera suscepta, post finem orationis, ei mortem affert e vestigio. Atque sic quidem excessit Theodotus, corpore mortuo relicto in custodia.

III. Conjux autem ejus Ruffina, non ferens afflictionem carceris cum ipsa quoque intempestive peperisset filium, utpote quod magna illa afflictio effecisset, ut pareret præter naturam, distrahebatur multis ac variis animi perturbationibus. Eam graviter angebat mors mariti, premebant gravissimæ de infante sollicitudines, et præsidis crudelitas efficiebat ut extrema timeret et contremisceret ; et tamen a nullo horum vincebatur, sed Deo quidem infantem commendat et dedicat ; ipsa autem assidens mariti reliquiis, et partim quidem miserabiliter deflens solitudinem, partim autem non sustinens conjugi relictam esse superstitem, in lacrymis et suspiriis hæc dicebat Deo : Qui finxisti hominem, et ex ejus latere Evam es fabricatus, concede ut ego quoque eadem via ingrediar qua maritus et liberata ab ;is rebus caducis et fluxis, transeam ad ea quæ sunt apud te tabernacula et mansiones, quæ sunt æternæ et in quas non cadit interitus. Hæc Deum precata est

A Ruffina, et, voti facta compos, perinde ac consequens, ipsa quoque decedit.

IV. Ea ergo beatum illud ad Deum iter diente, solus infans jacebat vivus inter par reliquias. Protinus autem quædam divina habitu et figura adolescentis, apparet cuida lieri claræ et genere et opibus, neque minus te ac religione, vocabatur autem Ammia : jubet, ut petat quidem a præside corpora sanc qui dormierunt in carcere : tollat autem in quoque, qui jacet inter eos, et eum sibi a in filium, et magnam ejus curam gerat ill (carebat enim liberis, et erat vidua) sicut ei n vit somnium, ad præsidem cito accedens, eum facile annuentem ejus petitioni. Nam B quoque morem gerentem effecit divina grati tim enim reddidit, quæ Ammiæ jussa f Quamobrem cum et sanctorum corpora et tem exportasset, illa quidem splendide si magnifice in suo horto sepelit : infantem aut educat in filium, et non secus, atque si ips peperisset eum alebat et erudiebat, atqu majorem, quam si fuisset mater ejus, curam g

V. Peractus autem jam erat annus, ex quo adoptatus : et quo magis puer crescebat, eo procedente tempore, simul quoque cresc eum amor Ammiæ. Dum enim videbat, ta fructum sui uteri, et existimabat se eum rum, qui ipsam pulchre in senectute aler secundum annum infans attingebat, et lin C nera Ammiam vocat mammam. Hoc autem Romanorum significat *matrem*. Itaque pr fantis balbuties proprium nomen ei trib Mamas vocabatur ab omnibus, et de cæter scebatur. Cum fuisset autem quinque anno eum commendat Ammia magistris litterar vero movebatur earum vehementi amor doctrina ac disciplinis erat longe suis æq superior ; eratque ejus animus totus inter plane defixus in eruditione.

VI. Romanorum autem sceptra tunc imperator Aurelianus, qui cogebat omnes s re dæmonibus, non solum viros et mulie etiam pueros. Maxime autem ei curæ eran Existimabat enim se facile eos esse indu D propter ætatis teneritatem. Sed alii quide revera cedebant voluntati imperatoris : qu cum Mamante ventitabant ad ludum litte imitabantur ipsi quoque canam pueri prud et nec verba quidem audire necesse ha Quotidie enim docebantur honesto illo Mamantis spectaculo et exemplo solum agnoscere Deum universi opificem, et ei r animorum offerre sacrificium : eos autem, impiis et coluntur et adorantur dii, nugas mare, et plenos probro et dedecore. Faust Cæsareæ præsidis, successor creatus Dem vir valde spirans impietatem, et accens menti ejus æmulatione, cum primum

Cæsaream, bonum Mamantem ad eum statim deferunt, quod non solum ipse deos non coleret, sed suos quoque æquales et condiscipulos ad errorem suum omnes induceret. Mamas autem jam quintum decimum agebat annum ætatis ; et honesta matrona (hoc enim erat Ammiæ epithetum) morte privatus, fit successor et hæres ejus facultatum.

VII. Democritus ergo, cum hæc audisset de Mamante, fuit protinus efferatus in puerum. Et cum effecisset ut ad suum tribunal sisteretur, primum quidem interrogat an esset Christianus : deinde, an ille esset, qui neque ipse diis sacrificat, et persuadet condiscipulis, ne pareant imperatori. Ille autem, majorem, quam ætas patiebatur, præ se ferens animi constantiam, et nihil conturbatus. Ego, inquit, vestram valde condemno canitiem, quod tanta circumfusi sitis erroris caligine, ut nec possitis quidem adspicere ad radios veritatis, sed, vero et vivo Deo relicto, accessistis ad dæmones inanimos et surdos. Nam ego quidem a meo Christo nunquam recedam, et quoscunque potero ad eum adducam. Admiratus est Democritus pueri dicendi libertatem et statim ab initio desperans se posse eum inducere, simul et minatus est adolescenti et iis qui eum circumstabant, jussit ducere puerum ad aram Serapidis, ut vel invitus deo sacrificaret. Ille autem nihil a minis effeminate affectus et illiberaliter. At non licet, inquit, tibi me punire, qui sum educatus a matre maxima et clarissima, et fuculentam ab ea accepi hæreditatem, et maximas divitias, adjiciens nomen Ammiæ. Cum hæc autem audiisset Democritus et ab iis qui circumstabant, de beata matrona et Mamante accurate omnia didicisset, et cognovisset se non posse eum punire, ferreis vinctum vinculis Ægas eum mittit ad imperatorem, omnia ut se habent significans litteris imperatori.

VII. Ille autem cum litteras accepisset, et eas perlegisset, puerum varie aggreditur : et cum eum in suum conspectum adduxisset, nunc quidem minabatur et magnum terrorem intendebat, nunc autem promissis invitabat, et ei proponebat munera et honores, et dicebat : Si ad magnum accedens Serapidem, ei sacrificaveris, o pulcher puer, eris nobiscum in palatio : et primum quidem aleris regaliter, deinde te multi mirabuntur et laudabunt, beatusque eris de cætero, et cui possit invideri. Hoc autem faciebat Aurelianus, et hæc duo simul, nempe et minas proferebat, et promissa, ut vel minis eum terreret, et extremum ei metum afferret, aut promissis ejus solidam frangeret constantiam, et in summa eum molliret, ejusque oculos præstringeret, et adduceret ad impietatem. Hæc autem magis acuebant alacre et promptum studium adolescentis : et, Absit, respondit, o imperator, ut has quæ a vobis honorantur, statuas in honore habeam, aut earum ullam ducam rationem quæ sunt surdæ et inanimæ, et quæ arguunt, quam sitis cras- A si et nullo sensu præditi, quod ea colere et in honore habere omnino sustinetis. Desine ergo minas intentare terribiles, ut tibi videntur, et maxima polliceri. Nam puniens quidem, benefacies : benefaciens autem damno afficies maximo. Pro Christo enim mori, est mihi quovis honore et lucro præstantius. His vehementer irritatus Aurelianus jubet corpus pueri cædi flagris. Atque adolescenti quidem prudentia cano cædebatur tenerum et modo florens corpus ; ille vero perinde afficiebatur atque si quateretur in somnis.

IX. Cum autem imperator eo ipso tempore, quo torquebatur puer, ei adularetur, et eum omni ratione conaretur emollire, dicebat enim : Dic vel solis labris te sacrificaturum: et statim liberaberis ad B omni supplicio: Non ego, inquit Mamas, o imperator, solum mihi verum Deum et Regem Christum, neque labris nec corde negaverim, etiam si præsentibus longe graviora excogitaveris. Quin etiam magnas tibi habeo gratias, quod me per hæc tormenta ei quem desidero concilies ; et opto solum, ne manus defatigentur tortoribus, quæ jam, ut vides, mihi magna bona procurant : sed robustæ potius reddantur et valentes. Aurelianus autem postquam vidit eum tam parum curare verbera, jubet ei nudatum corpus totum torreri lucernis ignis : ut cum carnes paulatim eliquarentur, et diutius versaretur in tormento, et dolores sentiret graviores. Et hoc quidem deductum est ad effectum, et admotæ sunt lucernæ corpori martyris. Sed et ignis reverebatur C athletam, et in milites spirabat vehementius. Atque martyr quidem sine dolore admittebat lucernas ; illæ autem magis urebant animum persecutoris. Nam cum ne minimum quidem corpus martyris attingerent eo illi majorem flammam excitabant insaniæ. Deinde jubet martyrem verberari lapidibus. Ille autem perinde erat affectus, atque si aspergeretur rosis, et spe futuri lætabatur.

X. Cum itaque valde animi dubius esset omni ex parte Aurelianus, et nullum supplicii genus posset excogitare, quod cor Mamantis attingeret, jubet globum plumbeum ejus collo alligari, et sic in medium mare ductum martyrem, projici in profundum. Et jussus quidem, deductus est ad effectum ; sed ne tunc quidem, o Mama, Deus tui est oblitus, angelis enim suis mandat de te, ut te custodiant. Et statim D angelus forma humana in orbem circumiens, terrorem quidem affert iis qui ipsum ducebant, et eos vertit in fugam ; jubet autem martyrem venire in montem, qui est Cæsareæ, et illic degere. Cum fuisset ergo in monte, et totos quadraginta dies mansisset jejunus, fit hic alius Moses. Ei in manus novum traditur testamentum, quod non tunc quidem primum esse cœperat, sed jam fuerat datum patribus. Et quod tunc deerat Mosi, hoc nunc adimpletur in martyre. Nam Moses quidem solummodo e cœlo accipit tabulas : ad hunc autem et vox, et virga ab alto descendit. Cum autem virgam accepisset, et ut vox significabat, ea terram disse-

cuisset, quomodo prius mare Moses, accipit Evangelium editum e terræ visceribus.

XI. Quid opus est ea dicere, quæ sunt postea consecuta? Non amplius nobis martyr Moses, sed fit alius Paulus prædicans Evangelium. Cum quoddam autem templum construxisset, in quo orare consueverat, quoniam oportebat eum, sicut Paulus[1], operari manibus, divina virtute ad se ducit omnes feras: et lac mulgens feminarum, quæcumque id scilicet præbent poculentum hominibus, efficiebat caseum; et ejus quidem parum sibi relinquebat et reponebat: reliquum autem descendens Cæsaream, distribuebat egentibus. Quoniam autem magnus Mamas fama et sermone multorum celebrabatur, Alexander quidem alius, non is quem prius diximus, tunc creatus præses Cappadociæ, vir crudelis, si ullus alius, et contendens in impietate a nemine superari, cum de eo omnia intellexisset, mittit quosdam equites ad eum quærendum, ut cum invenissent, ad eum adducerent. Cum illorum itaque adventum præscivisset martyr, fit eis obviam. Illi autem postquam simul convenissent, neque scirent hunc esse illum, rogabant eum, ubinam, et in quo loco esset Mamas. Ille vero: Vos quidem, inquit, o amici, oportet nunc ex equis descendere, ut eamus ad cœnam; postea autem ostendam vobis Mamantem. Hi ergo ab eo hospitio accepti, caseum et panem libenter comederunt; his enim egregius eos accepit Mamas, dominus convivii.

XII. Interim autem ad martyrem accedunt, ut consueverant, feminæ animantes, ut unaquæque suo lacte mulgeretur. Quod cum vidissent equites, eos invasit stupor et timor, et cœna relicta, confugiunt ad martyrem. Ille vero cum metum eis ademisset, et eos bono et fidenti animo esse jussisset, deinde vellet etiam eorum animos a cura liberare, dixit se quidem vere eum esse, qui quærebatur, Mamantem, ne amplius eum quærerent. Eos ergo dimittit, pollicitus seipsum quoque mox venturum. Deinde cum equites protinus recessissent (tali enim viro credebant, neque in eo poterant ullum suspicari mendacium) cum unum ex iis qui erant in monte, leonibus, martyr nutu ad se vocasset, jubet eum, postquam ipse ingressus fuerit stadium, cursim pergere ad Græcos et Judæos, qui lingua maledica nomini Unigeniti detrahunt, et id maledictis incessunt, et eis afferre interitum. Hæc cum jussisset feræ, e monte proficiscitur: et accedit ad equites, qui eum exspectabant ad portam civitatis. Cum ii itaque eum assumpsissent, ducunt ad Alexandrum. Ille autem protinus: Tune es, inquit, ille qui es magia insignis? Martyr autem Mamas prudenter dicit: Ego sum Christi servus, qui eis quidem qui credunt in ipsum, et faciunt ejus voluntatem, dat salutem; magos autem et incantatores, et eos qui adorant idola, igni tradit æterno. Sed quanam de

A causa me accersisti? Quod nec possum quidem, inquit præses, perspicere, quibusnam utens præstigiis et incantationibus, viribus inexpugnabilia et fera animalia inducis, ut cum eis degas, et apud eas verseris: imperes autem propemodum, tanquam ratione præditis. Respondens autem martyr: Qui servit, inquit, Deo meo, qui solus vivit, et est verus, ne vel parum quidem sustinuerit versari et vitam agere cum idololatris et maleficis. Quamobrem ego mihi duco esse præstantius, versari simul cum feris, quam vobiscum habitare. Nam illæ quidem non nostris inducuntur, ut putas, incantationibus, et ideo mihi redduntur cicures et domesticæ, neque enim scio quid sibi velit vel solum nomen incantationis; sed et si sint prudentiæ expertes et rationis, sciunt tamen ipsæ quoque meum revereri Dominum, et in honore habere ejus famulos. Vos vero estis longe, quam ipsæ, minus participes rationis, quod cum illas habeatis exemplar honorandi Domini, ne sic quidem intelligitis.

B

XIII. Præses autem cum adversus hæc ne posset quidem contradicere, conabatur aperte vim afferre. Cur autem eo, aiebat, processisti stultitiæ et audaciæ, ut insurgas quidem adversus imperatorum constitutiones, impudenter autem nos quoque afficias contumeliis? Sed tormenta te vel invitum omnino ea quæ oportet, docuerint. Et statim jubet eum suspensum valde cædi. Ille autem, et si adeo acerbe laceraretur, perinde erat affectus, atque si nullum dolorem sentiret penitus. Neque enim tortores aspexit effeminate, nec se mollem præbuit in tormento, non humile et illiberale aliquid est locutus: sed recta in cœlum suos defixerat oculos et consolationem expectabat a superis. Cum vero præses suppliciorum et dolorum acerbitatem intenderet, et instaret ut martyr laniaretur vehementius, vox quædam divina, quæ exstitit e superis, ei quidem levat magnam partem doloris: confirmat autem et corroborat id, quod laborabat, et reddit eum quibusvis tormentis superiorem. Eam cum multi audissent ex fidelibus, firmiores et constantiores evaserunt in pietate. Alexander autem postquam vidit generosum Mamantem nihili facere ferreas illas ungulas, quibus laniabatur, corde magis lacerabatur ab insania; et ipsum quidem illinc deducit: accendit autem fornacem ignis, ut athleta in eam jaceretur. Atque jam quidem accendedatur fornax ignis: præses vero, quoniam tunc erat occupatus in aliis, satius esse putavit parumper martyrem tradere in custodiam. Quadam enim spe ducebatur, quod si ei tempus daretur, ut apud se esset, et consideraret accuratius, fore ut et experientia malorum, quæ præcesserant, et metu futuræ fornacis, accederet mollior ad secundas interrogationes, et non parum priorem suam mutaret sententiam. Atque ille quidem vir generosus conjicitur in carcerem: ad quadraginta autem Christianos,

C

D

[1] I Cor. iv, 12.

qui in eo prius detinebantur, ibi inventos liberat a vinculis: et cum carceris claves et vectes labefactasset, sola precatione, et totas portas aperuisset, eis quidem concedit, ut sine labore exeant, relinquitur autem ille solus in custodia, in qua angeli præsentia excitabatur et confirmabatur ad futura certamina.

XIV. Interea ergo jam accensa erat fornax : et præses, abjectis aliis curis, rursus producit martyrem ad tribunal, et dicit: Tanta omnino nostra in rebus maxime necessariis occupatio, et diuturna in illis mora, præbuerunt tempus ineundi consilii quod esset tibi utile. Sin minus, tu vides, quam sit alta fornax : nihil tamen dicam, donec inconsiderata hæc tua constantia effecerit, ut te multum deplores. Ille autem vir egregius : Jam tibi, o præses, prius meam aperui sententiam ; cur de iisdem rebus tibi rursus exhibes negotium? Cum inceperis, finem impone ; ne differas ea quæ mihi es minatus. Præses autem eum protinus immittit in fornacem. Sed qui pueris, qui erant in Assyria, fornacem aliquando rore aspersit Deus, is hic quoque aderat, auferens ignis operationem. Martyr autem versabatur in flamma, tanquam in prato florido. Toto certe tempore, quo in igne est moratus, canebat hymnos ad Deum. Atque tres quidem dies eum tenuit fornax. Deinde cum flamma cessasset et essent in cinerem dissoluti carbones, jubet præses lictoribus, ut efferant, si quid sit reliquum ex ossibus martyris. Illi autem cum venissent ad fornacen, illius vocem apertissime audiunt Deum laudantem. Illi vero protinus reversi, Præsidi renuntiant rem illam admirabilem. Ille vero: Per magnum, inquit, Serapionem, et alios omnes deos, hoc est aperte incantatio et præstigiæ. Et multa alia nugatus est adversus veritatem : adeo erat attonitæ et plane emotæ mentis. Populus autem, quicunque, inquam, paululum poterant intueri ad veritatem, cum nec ignis vestigium, neque ullam fuliginem aspexissent ferre athletam, illius Deum laudabant, et ei soli ascribebant miraculum.

XV. Stolidus autem præses, postquam ex fornace rursus astitit martyr sanus et salvus ante illius tribunal, cum nec ejus quidem pilum ignis attigisset, longas in eum effudit nugas, eum insimulans magiæ et veneficii, et hæc vocans dæmoniaca. Ille autem ne responso quidem eum est dignatus. Et præses quidem eum deduxit ad certamen, futurum, ut putabat, cœnam bestiis. Ille autem sequebatur subridens. Et in martyrem quidem immissus fuit pardus, et sævus ursus. Sed ursus quidem eum A reverenter adorabat, et ad ejus pedes procumbebat. Dixisses, si vidisses, eum amplecti illius vestigia. Pardus autem lenis et mansuetus, in ejus humeros citra, ullam insiliens molestiam, lingua abstergebat ejus sudorem, et eum demulcebat, perinde ac eum deliniens, et ægre ferens ea quæ patiebatur. Et quæ a præside quidem immissæ sunt bestiæ, sic, ut videtis, meum tractarunt athletam. Sed non sic leo, qui ab illo signum accepit, quem ipse armavit adversus impios, ut prius diximus. Nam dentibus stridens, et iram spirans, propere descendit de monte: cum conturbasset theatrum, et in partes dissecasset, ex eis quidem multos discerpsit dentibus et unguibus. Quo quidem tempore innumerabilis multitudo infidelium, intelligentes virtutem divinam, quæ B erat in martyre, ejus Deum magnifice extollebant. Hæc, quæ vel ipsos poterant mollire lapides, reddebant præsidem duriorem : et leonem rursus in ipsum immittit. Ille autem, quantum qui præceserat, efferatus fuerat in impium theatrum, et eis quavis morte vitam effecerat acerbiorem, tantum hic accessit mitis et mansuetus martyrem : adeo ut multis videretur immissus esse a præside ad eum consolandum, non autem ad puniendum.

XVI. Cum itaque spem omnem abjecisset impudens ille præses, rogat quemdam ex iis qui ei parebant, ut id præclari hujus martyris viscera ferreum adigat tridentem. Et ille quidem eum ambabus manibus torquet in martyrem. Martyr autem sanguine manantia fert intestina, adeo ut quædam mulier ex C iis quæ benevolæ erant martyribus, quam primum accurrens, cratere guttas sanguinis susceperit, et lætus ingreditur per medium theatrum ; magnam enim a vinculis securitatem præbebat ei finis, qui mox exspectabatur, et egreditur lætus e civitate, onere, quod gestabat, sibi placens dum internam naturæ compositionem in manibus suavissime circumferebat, ut qui gauderet, quod ea oblata esset hostia ei qui formaverat, et grato animo reddita esset ei qui dederat. Cum ergo duo stadia pervasisset, et Christo agonothetæ visum esset eum satis laborasse, recumbit in quadam spelunca, et aspicit ad eas, quæ illic sunt, coronas. Vox autem desuper exstitit, vocans athletam ad æterna illa tabernacula et præmia, ad eum qui illic est splendorem, D et delicias, ad quas transit protinus, ab illis exceptus secundo mensis Septembris. Quas detur omnibus nobis consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesus Christi, cum quo Patri simul cum sancto Spiritu gloria, honor et potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRIUM

SANCTORUM PAULI ET JULIANÆ.

QUI APUD URBEM PTOLEMAIDEM PASSI SUNT.

(Latine apud Surium ad diem 17 Augusti. — Græce non exstat in mss. Paris)

—

I. Aurelianus imperator per totum orbem terrarum contra Christianos edictum proposuit, ut omnes idolis sacrificarent: qui vero id facere noluissent, vita pessime privarentur. Ille igitur cum in Isauriam venisset, in urbem Ptolemaidem se contulit, ut omnes Christianos cogeret idolis sacra facere. Cum vero beatissimus Paulus una cum sorore sua Juliana imperatorem in urbem ingredientem vidisset, Christi signo frontem notavit, et ad sororem conversus, Esto, inquit, bono animo, soror mea, neque timeas; dico enim tibi magnam quamdam tentationem Christianis imminere.

II. Vidit Aurelianus, cum Paulus Christi signo frontem notavit, et misit qui illum corriperent. Quem cum in media turba stare jussisset, Miserrime, inquit, homo, quidnam tibi proposuisti, ut me urbem ingrediente frontem signare auderes? An ignoras edictum contra Christianos propositum? Respondit Paulus: Audivi equidem edictum tuum, sed nemo unquam poterit tantum timorem nobis injicere, ut Christum verum Deum abnegemus tuam; enim tormenta brevia sunt, neque eos lædere possunt, qui Deum metuunt. At Dei tormenta, sempiterna illa sunt. Eodem modo voluptas et gloria, quam Deus Christianorum generi largitur æterna est. Quis igitur tam amens est ut viventem Deum derelinquat, et surda atque muta ista vestra idola colere velit, cum ipse auctor nostræ salutis Christus Jesus dixerit[1]: *Quicunque negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patrem eo, qui in cœlis est?*

III. Cernis, inquit, Aurelianus, quandiu te nugantem passus sum ac sustinui? Accede jam, et diis sacrifica, ne pessimo mortis genere consumaris. At Paulus: Ego nullum alium Deum cognovi, nisi Dominum. Jesum Christum, quem colui semper inde usque a patribus meis puro corde atque animo. Tum Aurelianus dixit: Suspendite hominem istum, et acriter torquete, donec venerit Dominus ipsius, et eum liberet. Suspenderunt igitur illum carnifices, et cruciatibus affligere cœperunt. Cumque affligeretur, voce magna Deum invocans, dicebat: Domine, Jesu Christe, vera Dei veri et Patris progenies, cujus ortum nemo comprehendere potest, non Angeli, non Archangeli, non Throni, non Dominationes, non A Principatus, non Potestates, non Virtutes, non Cherubini, aut Seraphini, nisi Pater solus; tu, inquam, afferas opem mihi humili et abjecto servo tuo et ex manibus Aureliani me liberes. Deus autem protinus ita cruciatus illos leves effecit, ut beatus Paulus nil sentiret.

IV. Sancta vero Christi sponsa Juliana, cum fratrem suum ita cruciari vidisset, cucurrit ad tribunal, et voce magna clamans: Aureliane, inquit, tyranne, cur ita crudeliter fratrem meum innocentem crucias? Tum Aurelianus: Detegite mox istius mulieris caput, et ejus genas vehementer percutite, ne sic temere loquatur; istum vero nefarium hominem constanter cruciate, eo quod Christi, quem dicit, patrocinium et adjumentum se habere ait. Risit Juliana, et: Miror, inquit, quomodo imperator cum B sis, deliras, neque potentiam Christi cognoscis, quemadmodum scilicet tormenta his hominibus, qui eum invocant, leviora efficit. Aurelianus ad suos conversus, dixit: Muliercula ista ex mea clementia majorem in modum elata est; itaque illam torve intuens: Accede, inquit, et diis immola, non enim manus meas te evasuram confidere debes. Ad hæc Juliana: Ego neque tua tormenta extimesco, neque minas tuas ad me pertinere arbitror; est enim Deus in cœlis, qui poterit eripere nos de iniquis manibus tuis. Quæcunque igitur habes torquendi instrumenta, mihi admoveas, ut ex his ipsis Dei et Salvatoris Jesu Christi opem mihi præsentem esse cognoscas.

V. Hæc dixit Juliana, Cui Aurelianus: Video, C inquit, pulchritudinem tuam talem esse, ut illius rationem habens te perdere nolim. Te igitur adhortor ut sacrifices quo legitimam mihi uxorem tedeligere possim, et mecum una regnes, imperio meo omni tempore fruens. Quin etiam fratri tuo injuriam compensabo, et faciam, ut amplissimum dignitatis gradum apud me habeat. Erexit Juliana, oculos suos in cœlum, et crucis signo cum frontem notasset, risit. Cui Aurelianus, Cur, inquit, Juliana, multam benignitatem meam contemnens, risisti? Non, inquit illa, contempsi benignitatem tuam; sed rideo, gaudens, quod Sponsus meus cœlestis, qui vult omnes homines salvos fieri[2], sedet in solio sancto suo, ejusque divinitatis pulchritudinem contemplor; qui

[1] Matth. x, 23. [2] I Tim. ii, 4.

etiam me hortatur ut certamina ipsa libenter sustineam, te vero nugacem et futilem hominem contemnam, quippe qui cum te imperatorem appellari facias, et ligna et lapides adoras. Audiens hæc Aurelianus, bili percitus: Suspendite, inquit, mulierem istam, eamque constanter cruciate, ut intelligat se ante imperatoris tribunal consistere. Cœperant jam carnifices illam cruciare, cum Paulus ejus frater eam intuens, Ne timeas, inquit, soror, tyranni cruciatus, neque ipsius minas formides. Sustineamus paulisper, ut perpetuo requiescere possimus. Infligite huic, inquit Aurelianus, cruciatus assiduos eique inculcate, ne surpeba et stulta verba effutiat. Audiens hæc Juliana, iterum risit, et ait: Aureliane tyranne atque inique, Dominus Jesu Christus facit, ut neque labores, neque tormenta hæc sentiam. Tunc Aurelianus, Quamvis, inquit, multas nugas effundas, et simules te cruciatus non sentire, faciam tamen, ut diutius crucieris, et doloribus succumbas. Non sinet, inquit illa, Christus ipse, me unquam a te superari. Ille est, qui mihi opem affert et nunc, et semper ad finem usque opitulabitur, quo ipsius potentiam, et nostram Chrisitianorum patientiam cognoscere possis. Te vero ipse Deus meus æterno igni puniet ; exiget enim a te animas quas perdidisti.

VI. His verbis magis exarsit Aurelianus, et jussit lebetem afferri, ac picem in eum conjici, atque ignem multum infra lebetem accendi, ita ut nemo propius accedere posset. Jussit autem in illum conjici Paulum et Julianam. Qui cum fuissent conjecti, oculos in cœlum erigentes, ac tanquam uno eodemque ore precantes, hæc dicebant: Domine Deus patrum nostrorum, Abraham, Isaac et Jacob, qui descendisti in fornacem ignis ad Sidrach, Misach et Abdenago in Babylonis regione, neque illos igne lædi permisisti: tu, Domine Jesu Christe, lux illa immensa, Patris mysterium et gloria, Deique altissimi dextera, qui homo factus propter peccata nostra inter homines versatus es, da salutem animabus, quas inimicus diabolus miserrime deceptas et corruptas, usque ad infimam tartareæ sedis voraginem detrudere conatur: quemadmodum Aurelianus iste, ipsius diaboli discipulus, nunc facit. Hæc cum illi precantes dixissent, pix effervescens in gelidam aquam conversa est, ita ut qui præsentes erant, Dei potentiam admirarentur.

VII. Nihilominus tamen Aurelianus, proprio furore oppressus, Deo gloriam non reddebat, sed magicis artibus ea fieri existimabat. Jussit postea e lebete illos extrahi, in quibus nec picis odor aliquis inerat: quin etiam neque in lebete ipsos picis aliquid inventum est, sed tantum frigida aqua. Tunc Aurelianus: Existimatisne, inquit, eos, qui præsentes sunt, a vobis circumveniri et adduci, ut putent auxilium a Deo vestro vobis allatum, et non magicis potius artibus hæc facta esse? Non ita, per deos ipsos, res se habebit; faciam, enim ut cruciatibus affecti, igne consumamini, nisi diis ipsis victimas obtuleritis. Ad hæc Paulus respondit: Minime nos possumus viventem Dominum Deum relinquere, cœli et terræ creatorem, qui nos e tenebris eripuit, et a manibus tuis eosdem liberavit. Nunquam igitur, Aureliane imperator, nobis persuadere poteris, ut lapidibus et statuis vestris, voce auditu et anima carentibus, cultum præbeamus. Itaque de cætero tormenta quæcunque vis, nobis admoveas, ut Dei nostri vim cognoscas.

VIII. Jussit Aurelianus duas ferreas sedes illuc afferri, et e balneis publicis carbones congeri, et sedes illas vehementer succendi; suum vero abdomine illitos martyres ipsos supra candentes sedes imponi. Quod cum mox factum esset: Jam, inquit Aurelianus, artibus vestris omnibus superatis, potestis discere, quisnam sit Aurelianus imperator. Veniat nunc Christus vester, si potest, et vobis laborantibus opem afferat. Respondit statim Aureliano Juliana: Nobiscum hoc in loco Christus, est, nobis opem affert, neque sinit ab igne nos tangi. Tu vero illum non vides, cum ejus visione indignus sis. Moneo te Aureliane, ut insaniam istam omittas, et ad Christum accedas, nam si ei credere volueris, te resipiscentem amplectetur cum benignus sit ac misericors, et humana peccata condonet. Quodsi non credideris, æterno igno punieris.

IX. Magis iratus est Aurelianus, et jussit carnifices capite truncari, quasi pecunias a Christianis accepissent, ut illis parcerent. Cum vero ad mortem deducerentur carnifices, hortabatur eos Paulus his verbis: Nolite timere, neque enim in æternum moriemini, sed sanctorum participes futuri estis, et cœlestis regni hæredes. Hæc cum audissent carnifices, constiterunt, ita Deum orantes; Domine Jesu Christe, quem Paulus et Juliana prædicant, adesto nobis, et in confessione tua fac nos perfectos esse, quoniam nihil mali fecimus, et morimur. Hæc cum dixissent, obtruncati sunt. Eorum alter, Quadratus; alter, Acacius dicebatur.

X. His igitur martyrio consummatis, jussit Aurelianus alios carnifices ignem afferre, et supra carbones sal aspergere, ut ignis ipse vehementer accenderetur. Tum Juliana: Aureliane, inquit, Tyranne et nefarie, cur teipsum affligis? Video enim te cruciari, et omnibus modis furore detentum affligi, denique ut serpentem aliquem exsibilantem, venenum contra nos effundere; sed nihil tamen proficies, cum Deus ipse nos corroboret, ut pravas tuas cogitationes sustinere possimus. Itaque cum adversus nos nihil efficere potueris, magis erubesces, et a nobis ipsis abstinebis. Aurelianus jussit illos exsolvi, et in carcerem detrudi, atque ligna quædam maximi ponderis in eorum cervices imponi, pedes etiam compedibus ligari, catenis manus devinciri, et ferreos clavos sterni, ut illis configerentur neque Christianorum aliquem permitti ad eos ingredi, ne cibus afferretur. Illos igitur carnifices in carcerem duxerunt, quæque ab Aureliano jussi fuerant, eis fecerunt. Cum vero media nocte martyres Deum precarentur, lux quædam magna

effulsit in carcere, et angelus coram illis stetit, A eisque dixit : Paule et Juliana, servi Dei altissimi, surgite et Deum orate. Hæc dixit angelus, et ad eos accessit : ac statim instrumenta, quibus eorum colla constricta erant, tetigit, statimque tam illa, quam reliqua ferrea et lignea vincula confracta, de justorum, martyrum corporibus exciderunt : duæ autem sedes pannis stratæ, et mensa coram ipsis illico apposita est, omnigenis ferculis plena, eisque angelus dixit : Venite, requiescite, et cibum sumite, quem misit vobis Jesu Christus. Paulus et Juliana, ea re lætati, discubuerunt. Cumque panem ipsunt in manus sumpissent, et oculos in cœlum erexissent, Deo ipsi gratias egerunt, et cibi participes facti sunt. Viderunt carceris custodes lucem illam magnam; cumque ad eos repente introivissent, quod B factum fuerat didicerunt, ipsos insuper comedentes, et hilares factos viderunt. Itaque cum illis recumbentes et ipsi comederunt, Deoque laudem et gloriam dederunt, qui talem gratiam filiis hominum contulisset, ita ut plerique ex ipsis Deo crediderint, et Christiani evaserint.

XI. Tertio post die Aurelianus, cum in tribunali sedisset, jussit sanctos martyres Paulum et Julianam illuc duci, quibus ait : An nondum tormenta ipsa vos docuerunt, ut ab ista insania vestra discedatis, et deos adeuntes, illis victimas offeratis? Hæc, inquit Paulus, stultitia mihi sit, et omnibus, qui Deum ipsum diligunt. *Quod* enim *stultum est Dei, sapientius est hominibus*; *et sapientia hominum stultitia est apud Deum*. Desipiens profecto et insanus essem, si a Deo ipso deficiens, dæmones ve- C stros colerem. Denuo Aurelianus, bili percitus, jussit illos in ligno suspendi, et cruciari. At illi Deum orantes, hæc dicebant : Domine Jesu Christe, Fili Dei viventis, lux Christianorum, et fides, quæ neque concuti, neque ab adversariis expugnari, aut dissolvi potest : ostende faciem tuam, et nobis opem feras, neque nos destituas propter sanctum nomen tuum. Cum igitur carnifices diutius illos cruciarent, et Christus eorum cruciatus subleva ret, nihil omnino martyres tormenta illa sentiebant.

XII. Unus vero e carnificibus, nomine Stratonicus, cum staret ad sinistrum Julianæ latus, et tormenta in eam inferret, ejus pulchritudine captus, manus ab ea continebat. Cujus sensum atque animum cum beata et sancta Juliana cognosceret, si- D nistrum pedem extendit, et calce illum verberans: Satratonice, inquit, fac quod jussus es a tyranno Aureliano, neque manus a me contineas mihi parcens ; ego enim habeo Regem meum Dominum Jesum Christum, Deum æternum, et animæ meæ curatorem, qui corporeis laboribus me sublevat, atque ita præsentes cruciatus non sentio. Hæc cum Stratonicus audivisset, statim ensem, quem manu tenebat, abjecit; cumque ad tribunal Aureliani cucurrisset, clamans : Aureliane, inquit, tyranne et temerarie, curnam hæc facinora contra Christianos patrare audes? Quidnam homines Deo servientes commiserunt, ut ita crudeliter et immaniter eos crucies? An quia Christum omnium dominatorem venerantur? Hæc cum audiret Aurelianus, ita obstupuit, ut hora una mutus remanserit. Tandem respondens : Tune etiam, inquit, Stratonice, istorum stultitiæ atque insaniæ particeps factus es? An Julianæ pulchritudo te decepit, et ejus jucundis sermonibus allectus es? Stratonicus cum in cœlum oculos erexisset, dein Paulum ac Julianam in ligno supensos circumspexisset, crucis signo munitus, illorum aspectus tales vidit, quales angelorum Dei facies esse solent. Mox accurrit, et deornm aram calcibus conculcavit, eamque evertens, ait: En et ego Christianus sum ; facias licet quidquid libet. Furore accensus Aurelianus, jussit ejus caput abscindi. Cumque sententiam imperator tulisset, venit ad eum locum in quo martyrium obiturus erat ; ubi cum genua inclinasset, ita oravit : Domine Jesu Christe, quem Paulus et Juliana confitentes, invicti permanent a divinitate tua servati, et Aureliani tyrannidem confundentes ; tu, quæso et animam meam accipe in cœleste regnum tuum, meam, inquam, animam, qui brevissimæ horæ spatio nomen tuum confessus sum, præsente Aureliano. His dictis, ille caput extendit, et carnifice obtruncatus est. Venerunt autem Christiani, et ejus reliquias collegerunt.

XIII. Paulus vero et Juliana cruciatus fortiter sustinebant. Tunc Aurelianus Julianam affatus : O scelesta, inquit, et impia muliercula, quomodo in tormentis exsistens, carnificem decipere potuisti, eique mortis causam afferre? Non ergo, inquit Juliana, illum decepi, vel mortis causam attuli, sed qui me assumpsit Jesus Christus, ille ipse et hunc dignum fecit, ac vocavit ; nisi enim dignus fuisset, nunquam ad martyrii palmam pervenire potuisset. Illum igitur in regno cœlorum requiescentem aspicies, te vero in geheneæ flamma puniri senties. Tunc quidem pectus tuum, infelix, percuties, cum inferiorem hominem, teipso apud Christum præstantiorem videbis, et dolore affectus, clamabis, Dei misericordiam implorans, quam tamen impetrare non poteris. Post hæc jussit Aurelianus illos e ligno detractos, in carcerem interiorem concludi, et omnes, veneficos ac præstigiatores vocari, qui feras omnes, quascunque haberent, acerbissimas, hoc est, viperas, aspides, cerastes ac dracones, afferrent, ut una cum Paulo et Juliana in carcere concluderentur. Cum igitur feras attulissent, quemadmodum a tyranno jussi fuerant, simul cum Paulo et Juliana eas concluserunt. Serpebant autem feræ illæ, et ad pedes beatorum martyrum assidebant, intentis quidem oculis eorum facies aspicientes, sed nihil tamen nocentes. Paulus au-

[a] I Cor. I, 20, 25.

tem et Juliana sedebant psallentes, et Deum collaudantes.

XIV. Manserunt autem serpentes illæ tres dies et tres noctes cum martyribus clausæ. Tertio autem die misit Aurelianus sub noctis tempus, ut disceret, an a serpentibus consumpti essent. Venerunt, qui missi fuerant ad eum locum : cumque ad januam accessissent, eos, psalmos canentes et Deum laudantes, audiverunt. Cum vero accuratius scire vellent, quo pacto res se haberet, ascenderunt in locum quemdam superiorem. Unde per fenestram speculati, viderunt Paulum sedentem simul cum sorore sua Juliana, et angelum Dei stantem in conspectu ferarum, neque permittentem feras accedere. Cucurrerunt igitur illi, et Aureliano omnia, quæ viderant, nuntiarunt. Surrexit Aurelianus diluculo, et sedit pro tribunali, et jussit veneficos feras suas illinc evocare, et martyres duci ad tribunal. Accesserunt venefici ac januam, et feras eo modo, quo solebant, vocare cœperunt. Cum vero feræ ipsæ illis non obedirent, januam patefecerunt, et feræ uno impetu omnes exierunt, et quoscunque infideles homines prope januam invenerunt, statim interfecere, et ad deserta loca aufugerunt.

XV. Carceris autem custodes Paulum et Julianam ad Aureliani tribunal duxerunt. Tyrannus igitur eos intuens, ac ridens : Beatum, inquit, me hodie existimo, quod vestra consuetudine fruor ; fortasse enim magnum aliquid a vobis lucrifaciam, et per deos ipsos, si quidem mihi verum dixeritis, multa et magna dona a me percipietis, et regni mei potestas penes vos erit. Nunquid vos deum Apollinem præsentem, et vobis opitulantem, ut audivi a quibusdam speculatoribus, vidistis ? Nos, inquit Paulus, nullum Apollinem cognovimus, nam sumus ex eorum numero, quibus Deus salutem dedit. Tua vero anima ad mortem usque perdita est. Non enim sapis, neque resipiscere vis ; quin imo multus tyrannidis tuæ furor ad blasphemiam te convertit, quippe qui angelum, quem misit Dominus Jesus Christus ad obturanda ora serpentum, quæ tua est arrogantia et temeritas, Apollinem fuisse dicis. Tunc iratus Aurelianus, jussit plumbeis globis Pauli maxillas contundi, atque illi dici : Ne ita insipienter et arroganter loquaris, cum scias te imperatori assistere.

XVI. Jussit postea e tribunali Paulum abduci, et Julianam ejus sororem coram sisti, quam his verbis aggressus est : Quæso, animæ meæ domina Juliana, quæso, inquam, et te hortor, ne fratris tui insaniam imiteris. Video te puellam prudentissimam, multa sapientia refertam. Obtempera consiliis meis, et columnas aureas per totum terrarum orbem, tuo nomine inscriptas, erigam. Tunc illi Juliana : Minime, inquit, me decipies, Aureliane tyranne et impie. Non circumvenies Dei altissimi servam. Ne mihi æternam mortem suggeras. Visne me privare Dei gloria et cœlesti regno, quo ut indignus es et alienus ? Jussit Aurelianus Julianum semoveri, et Paulum reduci ; cui dixit. En, Paule, soror tua promisit mihi se diis sacrificaturam ; quæ idcirco mihi uxor erit, totiusque regni mei domina. Fac igitur et tu quod dico, et sinas tibi persuaderi ut diis sacrifices. Ad hæc Paulus : Vere, inquit, mentitus es, idque tuo malo ; sed nihil alienum fecisti a patris tui diaboli disciplina, cum id facias, quod ille solet : neque enim aliquem subripere potestis, nisi mendacia contingendo. Sed frustra laboras, namque nos non decipies ; ne si totius quidem orbis terrarum imperium nobis pollicereris. Minime, inquam, nos circumvenire poteris.

XVII. Quousque tandem, inquit Aurelianus, injuriam nobis facis ? An non erubescis, nugator et insidiens ? Per deos ipsos ego omnium generum tormentis affligam, et nemo e manibus meis auferre poterit. Jussit igitur ignem afferri, et quatuordecim virgas ferreas, easque in ignem conjici, et valde accendi : tum Pauli manus et pedes ligari, ferreumque vectem inter manus et pedes injici, et in terram defigi, ac sic virgis ignitis binis per vices Paulum percuti, Juliana vero jussit in lupanari constitui. Itaque multi e turba illa, quæ circumstabat, scelesti et nefarii homines, certatim contendebant, quis ad eam primus ingrederetur. Erant enim velut equi hinnientes, ejus puellæ forma incitati. Cum vero in eo loco, in quo Aurelianus jusserat, constituta esset, statim angelus Domini descendit de cœlo, et dixit : Ne timeas, Juliana ; Dominus enim Jesus Chritus, quem tu colis, misit me, ut te protegam, et sanctum nomen ejus notum faciam omnibus timentibus eum. Cum vero multi ad virginem accederent, et ejus pulchritudine frui vellent, angelus excussit e pedibus suis pulverem, et in eorum oculos injecit, ita ut eos excæcarit. Quapropter neque amplius cernebant, ubi essent, aut quo irent, neque ad illam accedere poterant. Id cum turbæ vidissent, quod admirabiliter factum fuerat, uno animo clamabant : Magnus est Deus Pauli et Julianæ qui ubique eos servat et protegit, qui illum timent. Qui autem excæcati fuerant, flexis genibus supplices ejus opem implorabant, dicentes : Juliana serva Dei altissimi, peccavimus quidem contra te, cum stulte atque insipienter nos gesserimus ; sed tu da, quæsumus, nobis veniam, ut Dei serva : et precare Christum tuum, ut nobis visum restituat. Eorum misericordia commota Juliana, paululum aquæ accepit : et cum oculos in cœlum extulisset, Deum invocavit, ita dicens : Domine Jesu Christe, auctor omnium salutis, exaudi me, et nunc etiam ostende miracula et prodigia quæ facis propter nos filios hominum. Restitue his viris facultatem videndi, ut sanctum et gloriosum nomen tuum celebretur. Hæc cum dixisset, aquam supra turbas illas infudit, et omnes, qui excæcati fuerant, visum receperunt. Tum illi ad terram prostrati, gratias Deo reddebant, pœnitentiam agentes. Cum-

que peccata sua confessi essent, Christiani facti sunt.

XVIII. Paulus vero, de quo dicebamus, cum a carnificibus cruciaretur, virgis illis ferreis diutius percussus vociferabatur, hæc dicens : Aureliane tyranne et nefarie, quidnam mali commisi, ut sic crudeliter et impie me crucies ? Verum me quidem a tormentis Dominus meus Jesus Christus sublevat : te vero manet hæreditas æterni illius ignis, qui paratus est tibi, et diabolo hæc adversus nos suggerenti. Et ubinam, inquit Aurelianus, Paule, est Juliana soror tua, quam ais esse temperantem et virginem ? En illa ad lupanar ducta est. Num putas adhuc esse virginem ? Ad hæc Paulus : Scio, inquit, illum ipsum Deum, qui semper a tuis pravis cogitationibus me liberavit, sororis etiam meæ propugnatorem fuisse, et intactam ab omni labe conservasse. Misit enim angelum suum e cœlo, ut eam custodiret. En ut sine macula, et virginitatem puram habens, revertitur, ut videat vincula mea. Miserat enim Aurelianus, ut Juliana duceretur. Quæ cum venisset ad tribunal, et Paulus eam vidisset, multo gaudio plenus risit. Aurelianus vero : Num, inquit, Juliana, amatores tui pulchritudine tua satiati sunt? At illa dixit : Mea pulchritudo, meum ornanemtum et decus Christus est, qui misit angelum suum, et me abjectam atque humilem servam protexit : quoniam fidem et spem meam in illo fixam habeo. Quapropter gratias illi ago, et sanctum ejus nomen collaudo, quod ipse est, qui facit mirabilia solus [4], et non est alius Deus præter ipsum.

XIX. Jussit deinceps Aurelianus Paulum exsolvi, et foveam quamdam effodi, tam longam, quanta est trium hominum statura ; tum ligna et ignem afferri, atque in fovea illa succendi. Fecerunt carnifices, quod jussum fuerat, admodum studiose ; nam et foveam statim effoderunt, et ignem vehementer accenderunt. Itaque Aurelianus jussit Paulum et Julianam in ignem illum conjici. Sancti vero martyres, Deum collaudantes, Salvatorem ac Dominum Jesum Christum invocabant ad opem sibi ferendam. Cum autem ad eum locum venissent, sua membra crucis Christi signo munierunt, et sponte se in ignem conjecerunt. Erant autem in igne illo Deum laudantes, et ejus gloriam prædicantes. Ecce autem angelus Domini descendit de cœlo, et fumum una cum igne foras excussit, neque permisit sanctos martyres vel paululum ab igne perturbari. Stabant itaque in fovea illa rectis corporibus, divinas laudes proferentes in hanc sententiam : Benedictus es, Domine Deus Rex sæculorum, qui memor fuisti humilitatis nostræ et præsentia tua ignis flammam exstinxisti propter bonitatem tuam, quæ facit ut peccata nostra non recorderis. Tu nos indignos, salvos atque incolumes eripuisti a cogitationibus tyranni Aureliani, qui suo imperio ita intumescit, quasi futurus sit immortalis.

A Hæc cum martyres precarentur, multi ex Græcis, Dei potentiam contemplantes, animo compuncti, ab idolorum superstitione defecerunt, et Christi fidem secuti sunt ; multi etiam carnifices, qui eos verberaverant, cum Dei tanta in illos beneficia collata vidissent, mutato consilio, Christi fidem ampilexi sunt.

XX. Perlata vero sunt hæc omnia ad Aurelianum, qui jussit, illos ita ut erant, in fovea lapidibus obrui. Sed ecce repente tonitrui sonitus cum multis fulguribus, et nubes huc atque illuc agitatæ, et ignis plenæ, usque ad Aureliani conspectum devenerunt, et ignem illum in terram effuderunt, voxque hæc e cœlo ad eum demissa est : Aureliane, ingredere in abyssum gehennæ ignis, paratam tibi et patri tuo diabolo. B Hæc cum facta essent, misit Aurelianus, et jussit athletas et Christi martyres ex fovea illa extrahi, et in carcerem conjici. Itaque sancti martyres Dei gloriam laudabant in omnibus his, quæ Deus ipse mirabiliter illorum causa fecerat. Septimo die postea diluculo Aurelianus sedit in tribunali, et jussit sacerdotes afferre quotcunque idola habebant argento et auro confecta ac pretiosis lapidibus ornata. Quæ sacerdotes ipsi mox in conspectu Aureliani constituerunt, cum stravissent sub ejus pedibus purpuram regalem. Tum Aurelianus : Vocate, inquit, Paulum et Julianam. Quos cum vidisset ante tribunal consistentes, animo et vultu valde irato illis minatus, dixit : Ite nunc, et diis sacrificate ; nolim enim existimetis, C manus meas vos evasuros. Subrisit Paulus, et ait : Nunquam, tyranne, Deum nostrum derelinquemus, qui cœlum et terram effecit. Ne putes amplius, idolis tuis cultum nos allaturos. Tum Aurelianus : Violenta, inquit, morte dignus es, Idolane tibi hæc videntur ? Neque intelligis, quæ vis in illis sit ?

XXI. ad hæc Paulus : Jupiter iste, quem tu deum esse dicis, homo quidam fuit fugitivorum filius, qui artem magicam bene edoctus fuerat : cumque præter cæteros homines esset incontinentissimus, et libidini maxime deditus, ac quorumdam pulcherrimas uxores atque filias adamasset, se continere non potuit quin cum illis commisceretur. Qui modo in taurum mutatus, modo D avi similis, aquilæ scilicet, ac cygno, mulieres nonnullas ex jam dictis circumvenit, et a mente alienatas in eam miseriam impulit, ut ipsum tanquam deum colerent. Ad hæc et alias mulieres per formæ mutationem et præstigias decepit, aurum commutatus. Et ne alia ejus libidinosa facinora hoc loco narrem (scio te ad iracundiam concitari : sed licet irascaris, dicam tamen nihil veritus) iste, qui prope Jovem positus est, et Apollo dicitur, an non ex adulterio genitus est e muliere quadam, quæ Latona dicebatur, quæque illum peperit inter duas arbores, qui et

[4] Psal. LXXI, 18.

militum Christianorum, a Trajano, dum in Oriente ipse opera nefaria commisit, patrem Jovem imitatus ? Eodem modo et Dionysius vester ille deus, an non et ipse ex adulterio genitus est ex Semele Cadmi filia? Nugator, inquit Aurelianus, et sceleste, an non ex Junone deorum matre Bacchus genitus est ? Risit Paulus, et ait : Estne deus, qui ex muliere genitus incipiat esse deus, aut qui uxorem habeat? Tunc Aurelianus: Quousque, inquit, multas nugas effudens diis maledices ? an non et vester Christus, quem vos Christiani Deum cœlestem esse dicitis, ex muliere genitus est ? Respondit Paulus: Non es tu dignus, qui Dei mysterium audias. Verum ne oratione tua multos eorum, qui præsentes sunt, circumvenias, necesse est aperire id, quod quæris.

XXII. Initio Deus ipse cum cœlum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt, effecisset, hominem effinxit ad imaginem et similitudinem suam. Purum enim a malitia, innocentem, justum, pietate præditum creavit illum Deus, et in paradiso deliciarum pleno eum collocavit. Pater autem vester diabolus non ferens tantam hominis felicitatem, Evam seduxit, et per illam, Adam ad divini præcepti transgressionem impulit. Quo factum est, ut et Adam ipse tanquam transgressor e paradiso expulsus sit, et genus omne humanum morti et peccati pœnæ obnoxium evaserit. Quamobrem cœlestis Pater et omnipotens Deus misericordia motus, humano generi subvenire volens, misit Filium suum, ut humanam carnem susciperet, et Adam solveret, eosque qui ab injusto detinebantur, Ipse igitur Deus, Verbum Dei ac Patris Filius, ante sæcula omnia est sapientia ipsius, et potentia et dextera : qui per archangelum Gabrielem annuntiatus fuit sanctæ illi Virgini puræ atque honestissimæ, ex prophetico et regio genere originem ducenti. In cujus utero Deus ipse, hoc est, cœleste Verbum, quod oculis corporeis non cernitur, habitans, suscepit corpus, cum Gabriel ita Mariam ipsam affatus esset : *Ave gratia plena : Dominus tecum* ; et paulo post : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi : ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* [5]. Genitus igitur fuit Deus et cœleste Verbum per Virginem, omni labe purissimam, corpore, tanquam veste quadam, indutus propter humanæ salutis dispensationem. Nemo enim poterat Deum verum, ita ut est, præsentem videre, cum Deus ipse sit ignis consumens [6], neque homo aliquis vivens Dei faciem videre possit. ! Hujus igitur dispensationis causa Deus noster, quod ad carnem pertinet, genitus fuit, et ut infans lacte nutritus est, cum esset tamen divinitate perfectus. Insuper factus est puer, et juvenis, cumque hominibus, ut homo, conversatus est annos triginta tres, urbes, regiones, et castella orbis terrarum pertransiens, et

A benefaciens omnibus, ac liberans eos [8], qui a diabolo vexabantur. Postea in ligno crucis suffixus est, ut salutem daret mundo, qui perierat diaboli violentia et fallacia. Idem corpore mortuus est. Cumque ad inferos descendisset una cum sancta anima illa sua, contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit [9] : atque in caliginosa inferorum penetralia ingressus, eripuit eos qui vinculis detinebantur, et ex carcere diaboli illos in superiorem regionem eduxit [10]. Quod totum ipsius benignitati acceptum referetur. Cum vero ita post tres dies a mortuis resurrexisset, apparuit suis discipulis atque apostolis, et aliis multis, qui vere in eum crediderant : et cum aliquoties commedisset et bibisset cum apostolis per dies quadraginta, sic postea

B in cœlum assumptus est, et sedet ad dexteram Patris cum corpore illo, quod ipse Deus Verbum sibi copulavit. Nunc igitur diabolus dolore affligitur, Illum enim Christus ipse Christianorum pedibus conculcari fecit, qui per sanctum ipsius nomen ingrediuntur in regnum cœlorum : a quo regno tu alienus es. Habes enim sortem et partem æternam ignis gehennam, hæreditatem diaboli patris tui precipiens.

XXXIII. His auditis, Aurelianus præ furore vultu mutatus est, et dentibus stridere cœpit, exardescens in illum, cui et respondens : Multas, inquit, nugas te modo effundentem passus sum, patientiam in te, nugax et sceleste, audiendo retinens. Tu vero quandiu perges me contemnere, et

C diis maledicere ? Nunc igitur nisi diis immolaveritis, pessimis modis vos perdam, ita ut nemo possit e manibus meis vos eripere. Tum Paulus et Juliana concordi animo et magna voce clamantes : Nos, inquiunt, Christiani sumus, et in Christo ipso spes nostras collocatas habemus ; dæmones non adoramus idolis tuis non servimus, tormenta tua non timemus. Excogita igitur quoscunque vis cruciatus, fidem enim in Deo habemus, fore ut a nobis supereris, quemadmodum pater tuus diabolus a Christo superatus fuit, qui nos etiam robustos facit, et pravas artes tuas expugnat. Hæc cum audisset Aurelianus, jussit lignum quoddam magnum afferri. Quod cum allatum fuisset, fecit Paulum in eo alligari. Carnifices vero ejus manus colligarunt. Tunc Aurelianus præcepit accensas lampades

D afferri, et in ejus faciem injici, præcone ita vociferante : Ne in orbis terrarum dominos contumeliosus sis, neve in ipsos maledicta conjicias.

XXIV. Juliana cum fratrem suum igne comburi spectaret, summa voce clamavit : O tyranne et sceleste, quid mali frater meus commisit, ut ita crudeliter eum crucies ? Jussit Aurelianus et Julianam in ligno alligari et accensas faces in os ejus et in totum corpus adhiberi ; cui et dixit : impudentissima mulier erubesce, quemadmodum

[5] Luc. I, 28, 32. [6] Deut. IV. 24 ; Hebr. XII, 29. Exod. XXXIII. 20. [8] Act. X, 38. [9] Psal. CVI, 16. [10] I Petr. III, 19:

mulieres decet. Tum Juliana ridens : Vere, inquit, Aureliane, te admonentem acceptum habeo, eo quod dixisti : Cum sis mulier, erubesce ; revereor enim, et erubesco Christum Dei viventis Filium, qui est ante faciem meam, neque illum possum derelinquere, et dæmones colere. Furore accensus est Aurelianus, cum se ab illis irrisum videret. Itaque jussit carnifices ignem per totum corpus illorum circumferre. Quod cum illi mox fecissent, tota civitas, quæ sanctorum martyrum spectaculo intererat, voce magna clamabat : Imperator Aureliane, injuste judicas, injuste illos crucias. Si nolunt diis sacrificare, sententiam contra illos feras. Tum Aurelianus, cum metueret, ne populus seditionem adversus ipsum concitaret, sententiam tulit, ut eorum capita truncarentur, et corpora canibus ac feris et volucribus cœli projicerentur.

XXV. Itaque decimo septimo die mensis Augusti exierunt simul lætantes, atque versum hunc psalmi concinentes : *Salvasti nos, Domine, ab affligentibus nos et odientes nos confudisti.* Cum vero ad locum martyrii venissent extra urbem, Paulus rogavit carnificem, ut Julianam prius quam ipsum, securi percuteret. Juliana vero, cum faciem suam Christi signo munisset, admodum læta collum extendit, eamque spiculator securi percussit. Paulus igitur cum sororem Christi martyrio perfunctam vidisset, oculos

A in cœlum erexit, et Deo gratias egit, ac crucis signo se itidem muniens collum suum extendit : quem et spiculator mox obtruncavit.

XXVI. Erant illorum corpora extra urbem jacentia, cum e loco illo ea tollere Christiani prohiberentur. Milites enim, ita ut jusserat Aurelianus, observabant, ne quis reliquias illas auferret. Veniebant autem in eum locum lupi, canes et volucres, et circa sanctorum martyrum corpora sedentes, illa custodiebant : cumque muscas et ejusmodi animalia supra corpora illa sedentia viderent aves ipsæ alis ea expellebant, non permittentes, ut in sanctis illis corporibus insiderent. Itaque septem dies et septem noctes feræ ac volucres cœli circa martyrum reliquias consederunt. Cæterum nuntiata

B sunt omnia hæc a militibus Aureliano. Qui cum ea audivisset : O furorem, inquit, pessimum Christianorum istorum, quos ne mortuos quidem superare potuimus, Misit igitur, et millites ipsos noctu illinc abduxit : neque enim volebat de die eos illinc removere, ne a Christianis, irriderentur, Cum vero dies illuxisset, exierunt Christiani, et martyrum corpora curantes, sumptuose in pace condiderunt, regnante Domino nostro Jesu Christo, cum quo Patri simul et sancto Spiritui sit gloria, honor et imperium nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[11] Psal. XLIII, 8.

DE S. ANDREA TRIBUNO

AC SOCIIS

MATYRIBUS IN CILICIA.

(Acta SS. Bolland. ad diem 19 Augusti.)

—

§ I. *Publica eorum veneratio, nomen S. Andreæ confusum, Acta, martyrum numerus.*

Nomen hujus celeberrimi martyris ac sociorum quam sit memorabile, quantaque aqud posteros manserit in benedictione, testantur affatim monumenta antiqua, quæ ad nos usque de illis sunt transmissa. Incipiamus a Fastis Græcis. Typicum, quod sub S, Sabbæ nomine citatur, mominit hoc die « Sancti martyris Andreæ, ducis militaris, ac sociorum bis mille quingentorum et nonaginta trium. Menalogium Sirleti sic habet : « Natalis sanctorum martyrum Andreæ, ducis exercitus, et sociorum duorum millium quingentorum nonaginta trium, qui Maximiani persecutoris temporibus delati apud Antiochum ducem exercitus quod essent Christiani perseverantes in Christi confessione, ense percussi sunt. » Eumdem cum honorifico nomine megalomar-

C tyris nec non eosdem numero socios signant Menæa magna impressa, ac sequentes illis accinunt versiculos :

Ἔστησε τμηθεὶς αἱμάτων λίμνας ὄχλος
Σοὶ τῷ παραστήσαντι λίμνας ὑδάτων.
Ἐννέα καὶ δεκάτῳ τάμον Ἀνδρέου αὐχένα λαμ-
[πρόν.

Truncata rivos sanguinis pro te dedit
Turba hæc, aquarum, Christe, qui rivos dabas.
Nona post decimam collum Andreæ Abscidit ensis.

Censeo alludere poetam ad genus martyrii, et ad salutarem fontem : de quo vide Acta num, 11 12 et 13. Dicta Menæa peculiarem ac solennem faciunt de S. Andræa memoriam in Officio sacro hujus diei, condito etiam Canone in honorem Sancti, cujus hæc est acrostichis :

D Ὕμνοις κροτῶ σε, Ἀνδρέα, Στρατηλάτα.
Laudes tuas, o Ductor Andreâ, cane.

2. Porro hodierni nostri pugiles in variis aliis Fastis sacris memorantur: et enim in Kalendario Ruthenorum apud Possevinum fit mentio S. Mart. Andreæ : in Menæo Chiffletii, 'Ανδρέου Σρατηλάτου, Andreæ militaris ducis. Martyrologium Arabico-Ægyptium ac ms. Taurinense cum ipsius tum sociorum in genere meminere ; quorum numerum determinat Menologium Slavo-Russicum Sparwenfeldianum eodem modo, quo Typicum ac Menologium Sirleti. Synaxarium e Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, post hunc titulum, Certamen sancti megalomartyris Andreæ militiæ ducis, ac sociorum ejus, ponit Actorum compendium, cujus textus Græcus excusus datur ad calcem tomi 1 mensis Augusti, Latine autem sic sonat : « Erat hic, imperante Maximiano, dux militum in orientali regione sub Antiocho, qui universo militum agmini præerat. A quo postquam una cum aliis militiæ ducibus missus esset adversus Persas, et Christum invocasset, in fugam egit Persas, et post insperatam victoriam socios nos ad Christi fidem pertraxit. Accusati vero apud Antiochum, tanquam rei judicio, coram ipso astitere : et ipse quidem in lecto ferreo ignito fuit extensus ; sociorum autem e quadratis lignis manus transfixi sunt clavis. Deinde autem ex aliis mille, jubente Antiocho, e regionis finibus exacti : quos ubi instruxisset Sanctus, ad Christi fidem adduxit. Rem ubi compeisset Antiochus, eosque simul cum his quibus præerat, esset insecutus, omnes ense interemit, omniumque postremum Andream, illustrem Christi martyrem, et inter athletas fama celebrem.»

Quam memorabile hujus nostri Megalomartyris seu Magni martyris nomen est apud Græcos, tam celebre etiam est apud Latinos, antiquissimis utique ac primæ notæ Martyrologiis inscriptum. Nam Usuardus hac die ita eum refert : « Natalis sancti Magni, seu sancti Andreæ martyris, cum sociis suis duobus millibus quingentis nonaginta et septem. » Ad quam annuntiationem ista jam pridem in Usuardo a nobis edito et illustrato observata sunt. « Andream apud Græcos inclytissimum Megalomartyrem Martyrologi nostri Latini verosimillime ex Græca appellatione binomium fecerint Magnum seu Andream. Sic etenim Beda, prout apud nos editus est, et eo Rabanus, Romanum parvum, Ado, et, cujus jam verba dedimus, Usuardus. Melius fortasse legissent, magni Andreæ : neque enim verosimile puto, Martyrologos nostros Andream tribunum militum cum Magno episcopo Anagnino confundere voluisse. » Hanc observationem de duplici nomine eidem nostro martyri perperam indito, inferius confirmare conabimur. Habemus interim ex dictis (nihil quippe cogit omnes illas annuntiationes huc integras transcribere) magni nominis martyrem fuisse S. Andream in Ecclesia Latina. De Wandelberto postea agemus. Martyrologium Romanum modernum ita de illo legit ac sociis, quorum tamen numerum non determinat : «In Cili-

A cia natalis sancti Andreæ tribuni, et sociorum militum, qui victoria de Persis divinitus adepta, ad fidem Christi conversi, et hoc nomine accusati, sub Maximiano imperatore in angustiis Tauri montis ab exercitu Seleuci præsidis trucidati sunt. »

4. Quia vero circa annuntiationem apud Galesinium nonnulla mox erunt notanda, illam quoque hic præmittere visum est. Sic igitur sonat : « Cæsareæ, sanctorum martyrum Magni, Andreæ, et sociorum, quingenti et nonaginta septem, cum leonem conspexissent in homines a fide alienos sævientem, ad beati martyris Magni pedes mansuetum et prostratum jacere ; rei admirabilitate commoti, ad Christi fidem se contulerunt. Quamobrem Alexandri præsidis jussu capite plectuntur, Magnus vero

B lapidibus obruitur. » Annuntiatio hæc convenit S. Magno, cujus martyrium pluribus describit Petrus de Natalibus lib. 7, cap. 79 ; in quo tamen cum nullum de S. Andrea inveniam vestigium, mirum mihi accidit, ipsius nomen intrusum legi in dicta annuntiatione. Sed res hæc pluribus tractatur apud nos hac die, qua de sancto Magno Cappadoce agitur, pag. 717. Nunc de hallucinatione Martyrologorum superius indicata et hic pluribus refellenda tractabimus ; e qua videtur originem traxisse Galesiniana.

5. Et ea quidem est duplex ; altera in eo versatur, quod S. Andreæ addiderint nomen non suum, Magni videlicet ; altera incertior priore, quod alicubi forte S. Magnus aliter annuntietur,

C quam debeat, uti mox referam. Ad priorem quod attinet, præter illa, quæ paulo ante præmisimus, hæc addo ad majorem illorum confirmationem. Baronius in notationibus hac die 19 Augusti ad annuntiationem Martyrologii Romani Andreæ tribuni et soc., « De his, ait, hac die Usuard. et Ado ; licet Andream cum S. Magno confundant. » Hunc errorem etiam castigat Lambecius Commentariorum de bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, lib. VIII, pag. 202, ubi occasione versionis Latinæ et exordii Actorum S. Andreæ ac sociorum apud Surium hac die, Martyrium S. Andreæ, ducis exercitus, et sociorum, auctore Symeone Metaphraste. Vocatur autem hic Andreas etiam magnus,» etc., sic scribit : « Hoc non est intelligendum de nomine proprio Magni ; quippe quod S. Andreas Stratelates non

D habuit, sed tantum de titulo Μεγαλομάρτυρες sive *Magni martyris*, qui illi in hujus narrationis inscriptione Græca honoris causa tribuitur. Perperam igitur et absurde in Adonis archiepiscopi Viennensis Martyrologio die 19 Augusti legitur: Natalis sancti Magni seu sancti Andreæ,» etc. Merito itaque ista, « Vocatur autem hic Andreas etiam Magnus » omissa sunt in editione Surii, anno 1618 Coloniæ edita. Hæc de errore isto In alium forte lapsus est Wandelbertus, dum eidem martyrum manipulo videtur adjunxisse S. Magnum Cappadocem, cui aliam martyrii palæstram supra assignavimus. Sic enim canit.

Magnus et Andreas quarta denaque coruscant :
Septem nonaginta et quingenti comitantur,
Quos pariter sancti simul his bis mille sequuntur.

6. Varia sunt Actorum exemplaria. Lambecius loco citato pag. 201 *et* 202 unum affert hoc titulo ac principio : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Ἄθλησις τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Ἀνδρέου τοῦ Στρατηλάτου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τελειωθέντων δισχιλίων πεντακοσίων ἐννενήκοντα τριῶν. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ ἀσεβεστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλείας διωγμὸς κατὰ Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Συρίας· εἶχεν δὲ τότε τῆς ἐκεῖσε στρατηγικῆς τάξεως τὴν ἀρχὴν Ἀντίοχός τις, δεισιδαίμων ἄνθρωπος ὤν, *etc.* Id est : *Eadem die* (19 Augusti) *certamen sancti et gloriosi magni martyris Andreæ, ducis exercitus, et bis mille quingentorum nonaginta trium cum eo peremptorum. Temporibus impiissimi Maximiani imperatoris magna adversus Christianos mota est persecutio, maxime in partibus Syriæ. Quidam autem Antiochus, superstitioni deorum addictus homo, ibidem tunc ordinis militaris imperium tenebat,* etc. Observat Lambecius hanc narrationem Latine exstare apud Laurentium Surium, ac Symeoni Metaphrastæ ibidem tribui, ut modo indicatum est. Sed nullum ejusdem vestigium invenio apud Allatium in Diatriba de Symeonum scriptis a pag. 124. ubi Vitas enumerat, quas tanquam Metaphrastæ proprias signat. Consule quæ dicta sunt tomo III hujus mensis pag. 719 de Actis S. Eupli martyris. Habemus etiam exemplar Græcum in nostro codice † ms. 194, cujus exemplaris titulo prænotatur eadam in ms. Cæsar. 45 pag. 221 exstare. Aliud Græcum apographum asservamus hoc titulo : Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος τοῦ Στρατηλάτου, ex cod. Ambros. N. f. n. 152, sicut additur in eodem apographo. Incipit : Τὸν θαυμαστὸν Ἀνδρέαν τὸν στρατηλάτην. *Mirabilem Andream exercitus ducem, etc.*

7. Baronius anno Christi 301 collectionem historicam Actorum intexuit : quæ quidem, ait ibidem num. 5 germana noscuntur. At, bona eminentissimi cardinalis venia, non paucæ occurrunt difficultates, quæ illis incommodant. Nam primo, ea non esse exarata a scriptore contemporaneo, illud est indicio, quod in principio illorum dicantur ista : « Persecutio quædam magna contra Christianos commota est. Erat tempore illo Antiochus quidam. » Et inferius : « Celeberrimus martyr » vocatur Sanctus. Postea vero sequitur : Statim autem, quemadmodum sanctus martyr precibus suis postulaverat, locus in quem venerandus sanguis ille *martyrum* defluxerat, fons quidam effectus est, omnigenarum ægrotationum sanitatem afferens, qui fons ad hodiernum usque diem gratiis redundat. » An illa auctori synchrono conveniunt ? Secundo, oratio S. Andreæ, in qua dicit : « Domine Deus.. accipe mei peccatoris.. preces, eorumque omnium qui mecum sunt.. omnibusque his qui necessitatis tempore nostra, qui sumus A indigni, nomina invocaverint, præsta petitiones illas, quæ ad salutem pertinent ; quique ad locum hunc confugerint, eos protege.. et quo loco humilis sanguis noster effusus fuerit, fiat illis curationum fons, » etc. Oratio, inquam, illa merum est episodium, cum a nemine potuerit audiri nisi a solis ipsis martyribus, quibus per tempus non licuit eam aliis referre. Accedit eo, quod non satis videatur consentanea humilitati Christianæ, quæ in martyribus elucere debet.

8. Tertio, mirum etiam videri potest, S. Andream, Christi fidem amplexum, prælio uni quin imo pluribus, prout apparet, sese exposuisse, antequam petiisset atque obtinuisset baptismum. Audiantur Acta : « Inter idolorum cultores velut rosa florebat inter spinas.. fidelissimus Dei B servus et martyr Andreas.. Hic.. Jesu Christi opem assecutus adversantium bellorum hostes superabat, et multis egregiis ac strenuis facinoribus excellebat. Bello autem contra Persas ipsi commisso, eos solos, quos manifeste cœlestis gratia ei designavit, secum habens, oppositis hostibus prælium intulit. Jam vero cum esset congressurus cum hostibus, eorum ingentem multitudinem divinæ cognitionis argumentum suis militibus proposuit : nondum enim Christi Dei nostri fide donati fuerant, qui illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt. » Sequitur postea S. Andreæ confessio, cruciatus in ignito lecto æneo, sociorum militum supplicium, etc., quibus tandem cum ipsius tum militum subditur baptismus, quem dicuntur suscepisse a Petro C urbis Tarsensis episcopo, postquam eo clam discessissent. Nos interim ex dictis concludimus, in hujusmodi Actorum historia non tam relucere sinceram narrationem, quam Græculi scribillatoris, quisquis demum ille fuerit, compositionem : id quod confirmabitur ex aliis quibusdam incommodis, quæ inferius proponentur. Vide Adnotata.

6. Numerus sanctorum martyrum non ponitur eodem modo apud Græcos ac Latinos. Hi quippe exstitisse illos memorant bis mille quingentos nonaginta septem, ex præmissis supra num. 3, Martyrologium Romanum non signat numerum : in cujus determinatione Fasti Græci, num. 1 citati fere cum Latinis antiquis consentiunt. Acta nullum quidem etiam numerum determinant : sed magnus D fuerit necesse est, cum ingentem Persarum multitudinem debellarit, et « Andreas cum tota sua forti et a Deo electa phalange, » uti loquuntur Acta, martyrium sit consecutus ; quamvis « illum milites qui ex iis qui cum ipso fuerant : apud Antiochum detulerunt, quod Deum.. confiteretur et celebraret, in cruce suffixus fuerat. » Verum quo pacto tantus cohæret numerus cum Eusebio, qui *Ecclesiasticæ Historiæ* a Valesio editæ lib. VIII, cap. 4, pag. 296, hæc refert : Postquam.. dux Romani exercitus nescio quis (intellige Maximianum Galerium) Christianos milites persequi agressus, eos, qui in exercitu merebant, lustrare cœpisset

ac recensere, et Christianis liberam eligendi potestatem fecisset, ut vel imperatorum jussis obtemperantes honoris sui gradum retinerent, vel si parere nollent, honore militiæ nudarentur; complures regni Jesu Christi milites, nominis illius confessionem sæculari gloriæ ac felicitati, qua fruebantur absque ulla cunctatione prætulerunt. Ex quibus pauci admodum (in Græco est εἷς που καὶ δεύτερος, id est, unus et alter) non modo dignitatem, verum etiam vitam amittere pro defensione pietatis sustinuerunt : cum is qui religioni nostræ struebat insidias, parce adhuc et raro sanguinem quorumdam fundere auderet. Verum ubi apertius se ad bellum accinxit, dici non potest, quot et quantos Christi martyres in omnibus locis atque urbibus passim cernere licuerit, » post famosum videlicet edictum contra ecclesias propositum Nicomediæ, de quo cap. 5 meminit idem Eusebius.

10. Si itaque pugilum nostrorum martyrium differre liceret atque ad illam crudelissimam persecutionem, qua in omne genus hominum a tyrannis sævitum est, textus Eusebii non crearet difficultatem ; sed cum eo usque non videatur differendum, saltem secundum Acta, prout videlicet ea nunc exstant ; non videamus, quo pacto satis commode ad verba Eusebii responderi queat. Diximus, saltem secundum Acta etc., quæ S. Andreæ ac sociorum militum cædem narrant accidisse post bellum Persicum ; circumstantia vero illa fortasse adjecta fuit a non satis cauto exornatore Actorum, quæ aliunde non sunt magnæ admodum auctoritatis Quidquid sit, nos ingentem illum sociorum martyrum numerum, in Græcis pariter ac Latinis Fastis consignatum, relinquimus in antiqua sua possessione, ita tamen ut, Martyrologium Romanum secuti, eum in titulo ante hunc Commentarium nostrum non determinaverimus. Nunc a numero martyrum pergamus ad tempus martyrii.

§ II.

Tempus martyrii expensum.

« Cursum, inquiunt Acta, martyrii sui beatissimus Andreas cum tota sua forti et a Deo electa Phalange perfecit decimo nono die mensis Augusti, die Dominico. » Littera G, quæ hic est littera diei 19 Augusti, non invenitur tanquam littera Dominicalis signata ad nostrum propositum, nisi anno 294 et 305 ; unde consequens est, ut secundum Acta innecti debeat martyrium illud anno alterutri. Si autem anno 305 id affigas, satagendum est, ut dictus annus componatur cum modo, quo Maximianus martyres tractari jussisse fertur in Actis, et cum reliqua eorumdem Actorum serie, rebus ibidem ita expositis, ut dictu difficile videatur, eas accidisse tempore persecutionis generalis Diocletianeæ. Adde quod memorent accidisse palmam martyrii quando erat bellum illud contra Persas, quo a S. Andrea ejusque sociis insignis victoria relata de ipsis fuit ; unde fit, ut tempus martyrii pendeat a tempore istius belli secundum Acta. Baronius ad annum Christi 301, num. 1, Diocletianum imperatorem cum suo collega Maximiano tunc triumphasse de Persis affirmat ; et ibidem num. 2. « Porro, ait, enituit in bello Persico eximia virtus Andreæ tribuni militum, » etc.

11. Sed Pagius ad dictum annum, num. 2, illum triumphum celebratum affirmat « anno 303 » quo Lactantius lib. *De mortibus persecutorum*, cap. 17, Diocletianum Romæ Vicennalia celebrasse tradit. Nam cum triumphus ille Romæ exhibitus fuerit, ut Eusebius in Chronico, Eutropius et Cassiodorus testantur, et ante annum 303 post victoriam Persicam Diocletianus Romæ non fuerit, liquet eo anno triumphum hunc actum esse. Præterea triumphos cum Vicennalibus et id genus festis de more exhibitos fuisse, sæpeque dilatos non semel insinuavi. Quare licet pax inter Romanos et Persas jam ab anno 297 sancita fuisset, tamen triumphus de Persis anno tantum 303 actus. Et, nonnullis interjectis, ad anni 301 numerum 2, quos e Baronio citabam, et seqq. observat ista : « Diocletianus.. nullum hoc anno de persecutione Christianorum promulgavit edictum, sed tantum in milites sævitum, Quare martyres, de quibus Baronius, ante annum 303 passi non sunt. » Alii martyres isti huc non spectant, sed L. Andreas cum suis militibus, quorum martyrium ex jam dictis apud Baronium, ac criticum ejus, consummatum sit anno 301.

12. Sed quo minus eorum adstipulemur sententiæ, obstat 1° : Pax inter Romanos et Persas jam ab anno 297 sancita fuerat, uti modo fatebatur Pagius, Persis videlicet a Galerio Cæsare tunc victis, ex eodem auctore ad istum annum num. 6 et 7. Cur ergo sanctorum nostrorum militum martyrium differri debeat ad annum Christi 301 ? Cur Pagius secundum sua principia illud non ponit citius, cum anno 298 militum persecutionem affigat, dicens ad eumdem annum num. 2 : « Persecutio adversus milites hoc anno inchoata, ut recte Prosper in Chronico. Sicut igitur persecutio generalis in ipsis utriusque Augusti (sermo est de Diocletiano et Maximiano Herculio) Vicennalibus cœpit; sic et jeus quædam velitatio in utriusque Quindecennalibus. » 2° : Cum dicant Acta, num. 2 : « Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum pars quædam fines transiliret, et bellum adversus Antiochum suscitaret ; » cumque bellum illud S. Andreæ ab Antiocho demandatum fuerit, non utique ex dictis post annum 297, quo « pax inter Romanos et Persas sancita; » quidnam cogit illius ac sociorum martyrium procrastinare usque ad annum Christi 301 ? 3° : Cum denique hic annus componi non possit cum ratione temporis, quo martyrium accidisse memorant Acta, nimirum « decimo nono die mensis Augusti, die Dominico, » sicut supra observatum est ; melius quidem nobis videretur, Acta in hoc defendere, et erroris non condemnare, si

probabili aliquo argumento eo non compelleremur. A Est autem illud.

13. Theodericus Ruinartius inter Acta sincera et selecta a se vulgata, pag. 309 et seqq. editionis primæ, exhibet Acta S. Maximiliani martyris, in quibus præter alia, anno Christi 295 quarto Idus Martii eum impellentia ut militiæ nomen daret, dicuntur ista : « Maximilianus respondit : Militia mea ad Dominum meum est. Non possum sæculo militare. Jam dixi, Christianus sum. Dixit Dion proconsul : In sacro comitatu dominorum nostrorum Diocletiani et Maximiani, Constantii et Maximi, milites Christiani sunt et militant. » Quomodo igitur, si anno 295 milites Christiani fuerint inter turmas Maximiani et in aula ejus, quomodo, inquam B in milites nostros Christianos anno Christi 294 sub Maximiano sævitum est? Accedit eo, quod non satis verosimile videatur, tyrannidem persequendi Christianos a solo Maximiano esse executioni mandatam, nisi post victoriam, quæ anno 297 de Persis relata fuerit, quæque animum ejus inflarit, cristasque ejus erexerit ad audendum quidlibet. Et vero contextus Actorum S. Andreæ non obscure insinuat, Maximianum tunc temporis rem gessisse in Oriente: et extra tempus belli Persici videtur semper egisse suas partes Illyricum versus, cum apud Lactantium lib. *De mortibus persecutorum*, cap 18 dicat: « Jam fluxisse annos quindecim in Illyrico vel ad ripam Danubii, quibus relegatus cum gentibus barbaris luctaret, cum alii intra laxiores et quietores terras delicate imperarent. »

14. Atque hæ sunt difficultates, quæ in figendo tempore martyrii sese offerunt. Quandoquidem vero non est mihi promptum solvere hunc nodum saltem inhærendo Actis, satius esse duxi eumdem scindere, et nostrorum Pugilum martyrium ponere cum Actis sub Maximiano, sub quo etiam illud signat Martyrologium Romanum, non determinato ejusdem martyrii anno. Dixi « saltem inhærendo Actis ; » nam si eorumdem scriptor habuerit ante se documenta melioris notæ, illaque ita transformarit ornatu ac interpolatione, ut incommoda superius expensa ad istam causam sint referenda; tunc non video cur tempus martyrii innecti non possit persecutioni Diocletianeæ ; cur non item diei Dominico, atque adeo anno æræ vulgaris 305, post imperatoria videlicet illa edicta (vide Acta num. 8) quæ inde anno ab 303 adversus Christianos prodiere ; cur denique cum Actis dici nequeat illud accidisse imperatore Maximiano, nempe veri ac proprii nominis imperatore intelligendo, qui ante dictum annum 305 Cæsar duntaxat fuerat, quamquam cum adjecto jam tum ab anno 292 etiam titulo imperatoris, uti legitur apud auctorem neotericum Gallum *Historiæ imperatorum*, tom. IV in Diocletiano, art. 9, pag. 21. Quia vero plane supervacaneum judico, alterutrum e duobus, quæ apud me sunt, Græcis exemplaribus supra indicatis in Latinum convertere, exhibeo.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ.

—

MARTYRIUM S. ANDREÆ TRIBUNI ET SOCIORUM.

(Græce nunc primum editur ex cod. ms. Paris., n. 548, sæc. xii.)

—

1. Imperatore Maximanio homine valde impio, C persecutio quædam magna contra Christianos commota est præcipue autem in regionibus Syriæ. Erat tempore illo Antiochus quidam, superstitioni plurimum deditus, militares ordines sub imperio suo regens : qui propter idolorum insaniam, contra pios homines furorem acrem spirabat, Sub eo viro, quem Antiochum nominatum diximus, multi

Α'. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ ἀσεβεστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλείας, διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεσι τῶς Συρίας. Εἶχεν δὲ τότε τῆς ἐκεῖσε στρατηγικῆς τάξεως τὴν ἀρχὴν Ἀντίοχος δεισιδαίμων τις, καὶ σφοδρὸν τῶν ὑπὲρ τῆς εἰδωλομανίας κατὰ τῶν εὐσεβούντων πνέων θυμόν. Ὑπὸ τοῦτον οὖν τὸν Ἀντίοχον πολλοὶ στρατηλάται τῆς αὐτῆς συμμετέχοντες πλάνης ἐτάττοντο. Ἀνὰ

μέσου δὲ αὐτῶν ὥσπερ εἰς ἀκάνθας ῥόδον καὶ μεταξὺ δυσωδίας θυμίαμα ὁ πιστὸς τοῦ Θεοῦ δοῦλος καὶ μάρτυς Ἀνδρέας λανθάνων ἐφαίνετο. Διὰ γὰρ τὴν τοῦ προσόντος αὐτῷ ζήλου θερμότητα τῆς παρὰ τοῦ μαγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνεργίας καταξιούμενος, τῶν ὑπεναντίων ἐν τοῖς πολέμοις ἐκράτει καὶ πολλοῖς διέπρεπε τοῖς ἀνδραγαθήμασιν.

Β'. Κατ' ἐκεῖνον τον καιρὸν συμβέβηκεν μοῖράν τινα Περσικῆς δυνάμεως παρεκδραμεῖν τὰ μεθόρια, καὶ πόλεμον πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἄρασθαι. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπελθόντων οὐ μετρίως τοῦτον ἐτάραξεν, εἰς μνήμην ἐλθὼν τῶν Ἀνδρέου στρατηγημάτων, μετάπεμπτον ἦγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἠθάδα, παρακαλῶν εὐτολμίαν, καὶ τοιούτοις πρὸς αὐτὸν χρώμενος λόγοις ἔλεγεν· Τὰ τῆς ἀνδρείας σου, φησίν, ἔργα, καὶ ὅσα κατὰ τῶν πολεμίων ἠρίστευσας, καὶ ἐμοὶ δῆλα καὶ αὐτῷ καθεστήκασι τῷ τὰ σκῆπτρα διέποντι, ἀνθ' ὧν καὶ τῆς ἀξίας ἔλαχες ταύτης. Τοιγάρτοι καὶ τὸν μέγαν ὄντα καὶ σχέδιον τῇ σῇ προθυμίᾳ καταπιστεύω πόλεμον, ἵνα σοι κάὶ μᾶλλον διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀγώνων ἡ εὔκλεια περιγένηται. Τούτων ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀριστεὺς τῶν λόγων ἀκηκοὼς, καὶ οὐ πλήθει καὶ ὅπλοις καὶ ἅρμασιν, μόνῳ δὲ τῷ παντοδυνάστῃ Θεῷ πεποιθὼς, τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἐζήλωσε Γεδεὼν, καὶ τινας τῶν ἑπομένων ὀλίγους καὶ εὐαριθμήτους εἰς τὴν τηλικαύτην παράταξιν παραλαβὼν, οὓς προδήλως ἡ ἄνωθεν χάρις αὐτῷ κατεσήμανεν, τὴν πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους παράταξιν ἐποιήσατο.

Γ'. Ἤδη δὲ τῆς συμπλοκῆς ἄρχεσθαι μέλλων, τῆς τῶν ἐναντίων πληθύος τὴν ὑπερβολὴν θεογνωσίας ὑπόθεσιν τοῖς ἰδίοις παρείχετο· οὔπω γὰρ ἦσαν τῆς εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν πίστεως κατηξιωμένοι· ταῦτα διεξιὼν πρὸς αὐτούς· Κάιρὸς ὑμῖν οὗτος, φησίν, τῆς τοῦ ἐπουρανίου Θεοῦ ἐπιγνώσεως· αὐτίκα γὰρ γνώσεσθε ὡς οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ὄντως δαιμόνιά εἰσιν. Θεὸς γάρ ἐστιν ἀληθινὸς ὁ ἐμὸς, ὃς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐποίησεν. Αὐτὸς τοιγαροῦν παντοδύναμος ὢν βοηθεῖ τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν, ἀναδείκνυσί τε αὐτοὺς ἰσχυροὺς ἐν πολέμῳ, καὶ παρεμβολὰς κλίνουσιν ἀλλοτρίων. Ἰδοὺ τοίνυν ὁρᾶτε ὡς ἐξ ἐναντίας ἡμῶν οἱ πολέμιοι ἐν πολλῷ ἔστησαν ἀριθμῷ καὶ κεκραταίωνται τέως ὑπὲρ ἡμᾶς· ἀλλὰ δεῦτε τὴν πλάνην ἀφέντες, τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἐπικαλέσασθε σὺν ἐμοί, καὶ ὄψεσθε τούτους ἐκλελοιπότας ὥστε καπνὸν καὶ ὡς κονιορτὸν ἀπὸ ἅλωνος ἔμπροσθεν ὑμῶν ἀπεληλαμένους. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπεν· οἱ δὲ τοῖς

A tribuni militares ejusdem erroris participes numerabantur. Inter quos velut rosa florebat inter spinas et inter graveolentes odores fragrans aliquis vapor, fidelissimus Dei servus et martyr Andreas: qui latuerat quidem antea, sed postea manifeste apparuit. Hic propter ardentem zelum atque pietatem, magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi opem assecutus, adversantium bellorum hostes superabat, et multis egregiis ac strenuis facinoribus excellebat.

II. Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum pars quædam fines transiliret, et bellum adversus Antiochum suscitaret. Quoniam igitur repentina hostium incursio, et eorum multitudo non mediocriter ipsum perturbavit, Andreæ tunc tribuni mi- B litarem (1) peritiam et strenuitatem recordatus, illum ad consuetos ordines accersiri jussit, hortans eum, ut forti animo esset, utens autem his sermonibus: Tuæ, inquit, fortitudinis facinora quæque adversus hostes, et mihi et ei, qui sceptra imperii tenet, maxime nota sunt, et admodum manifesta: quapropter et dignitatis istius gradum sortitus es. Itaque magnum hoc et repentinum bellum fortitudini (2) tuæ committo, ut per præsentis certaminis occasionem ad gloriam tuam superiorem major cumulus accedat. Hos cum audisset sermones optimus Christi miles Andreas, non copiis, non armis aut curribus, sed solo præpotente Deo fretus, magnum illum Gedeonem æmulatus est, et paucos quosdam milites ad ejusmodi aciem assumpsit. Eos C enim solos, quos manifeste cœlestis gratia ei designavit, secum habens, oppositis hostibus prælium intulit (3).

III. Jam vero cum esset congressurus cum hostibus, eorum ingentem multitudinem divinæ cognitionis argumentum suis militibus proposuit: nondum enim Christi Dei nostri fide donati fuerant. Hæc igitur illis, enarrabat: Præsens opportunitas, cœlestis et divinæ cognitionis conciliatrix, vobis erit: statim enim cognoscetis, quod dii gentium vere dæmonia sunt, quodque verus Deus ille est, quem ego colo, qui cœlum et terram effecit. Ipse igitur cum omnia possit, opem affert iis qui eum invocant, eosque fortes in bello efficit, et hostium cohortes facit terga vertere. En igitur, ut videtis, hostes ipsi e regione nobis D sunt oppositi, copiis innumerabiles et nobis validiores; sed, agite, errorem idolorum omittentes, mecum una Deum, qui vere Deus est, invocate, ac statim videbitis hostes ipsos, velut fumum quemdam aut pulverem, coram vobis deficientes. Hæc

(1) Tribunus militaris præerat militum legioni seu parti exercitus. Apud Græcos vocatur *στρατηλάτης*, quod ducem exercitus etiam interpretari possis, etsi subesset Antiocho totius exercitus duci: nam dicebatur et ille etiam dux exercitus qui vel uni tantum ab imperatore legioni præfectus erat, ut Ulpianus declarat apud Baronium ad annum Christi 301, num 2. De tribunis autem varia observat Vossius in Etymologico linguæ Latinæ ad vocem *tribus*.

(2) De bello ac pace cum Persis agit Commentarius prævius, § 2.

(3) Mirum, quod jam amplexus Christi fidem, nondum tamen baptizatus, mortis se periculo exposuerit (vide Commentarium § 1), nisi recurras ad miraculum, quo victoriam præsciverit, quodque hic videtur insinuari.

ille dicebat. Cui, milites credentes, et cum multa fiducia irruentes oppositas phalanges in fugam converterunt, et illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt. Milites autem illos ejus prælii victores, reique admirabilis supra omnium opinionem testes, sanctus vir Dei Andreas, ut electos Christi viros, perfecte, quantum in illo erat confirmavit, et ad Dei cognitionem adduxit.

IV. Ea re putatisne parum adversarium diabolum conturbatum, qui victoriam illam contra se tropæum quoddam erectum cogitavit, neque aliquid aliud eam rem fuisse, nisi propriæ potestatis casum, existimavit? Cæterum maximus Dei athleta, ad stadium progredi paratus, quasi pignora quædam cœlestia, præstantia dona ab ipso Deo percipiebat, cum et ejiciendorum dæmonum miraculis abundaret. Multos igitur in singulos dies impuris spiritibus perturbatos liberabat, sicque lethale vulnus diabolo infligebat, et invidum et superbum hostem maxime subjiciebat. Cum vero quæ ad bellum pertinebant, viro sancto ex sententia processissent, et adversus Persas tropæum statuisset, venit cum suis militibus in urbem Antiochiam. Statim autem illum milites quidam ex iis qui cum ipso fuerant, invidia et livore incitati, cum bonum illud non voluntarie (4) delegissent, apud Antiochum detulerunt, quod Deum dux confiteretur et celebraret, qui in cruce suffixus fuerat. Ea res maximam iram Antiocho attulit, et misit quosdam ex ordine militari, qui ab eo discerent quod verum erat, et planum facerent. Cumque per eos qui missi fuerant, rem ita se habere certo audivisset, apud eum per internuntios partim admonitionibus usus est: commemoransque suum in Christianos odium et acerbitatem, per ipsos internuntios ei dicebat: Cum noveris, quemadmodum et qualibus tormentis sustulerim Eutychium Polyeucti filium (5), et multos eorum qui una cum illo Christi fidem secuti sunt, ac quemadmodum neminem ipsorum misericordia prosecutus fuerim, tu quo nunc consilio, aut qua spe hominis in cruce suffixi mentionem proponis?

V. Ad hæc Andræas respondit: Maxime istis verbis, quæ dicit, constantiam meam Antiochus corroborat. Nam si omnes, quos nominatim protulit, gravibus tormentis ab illo subjecti, victores ipsius exstiterunt, et Christo Deo coronati athletæ astiterunt, quare non et ego studere debeo amicus, vel potius Domini mei Jesu christi servus, omni tempore permanere, ut eadem, quæ illi, consequar præmia? Has voces per eos qui celeriter, quæ dicebantur, excipiebant, et litteris mandabant, a sancto viro prolatas accepit Antiochus ille arrogans, et a Dei pietate abhorrens, eumque vinctum ad se duci jussit, et omnibus audientibus interrogari, et aperte fateri, num imperatoris edicto, an suo

A λεχθεῖσιν πιστεύσαντες, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θάρσους ὁρμήσαντες· τὰς ἀντιμετώπους ἐτρέψαντο φάλαγγας. καὶ μεγάλην κατ' αὐτῶν ἤραντο νίκην. Ταύτης δὲ μάρτυρας τῆς παρατάξεως καὶ τῆς παραδοξοποιΐας ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἑαυτοῦ ποιησάμενος, καὶ τελείως ἐντεῦθεν αὐτοὺς βεβαιώσας, τῇ τοῦ Κυρίου προσήγαγεν ἐπιγνώσει.

Δ'. Καὶ πῶς οἴεσθε τοῦτο τὸν ἀντικείμενον διάβολον συνετάραξεν, καθ' ἑαυτοῦ τὸ τρόπαιον λογισάμενον, καὶ οὐδὲν ὅτι μὴ πτῶσιν ἰδίαν τὸ γεγονὸς ἡγησάμενον; 'Αλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ μέγιστο; ἀθλητὴς ἐπὶ τὸ στάδιον κατὰ μέρος χωρῶν, ὥσπερ τινὰς ἀῤῥαβῶνας ἐπουρανίους τὰ κρείττονα τῶν χαρισμάτων ἐλάμβανεν ἄνωθεν, καὶ τῇ κατὰ δαιμόνων ἐπλούτει B θαυματουργίᾳ. Πολλοὺς γοῦν ἡμέρας ἑκάστης ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένους ἐλευθερῶν, καιρίαν πληγὴν ἐτίτρωσκε τὸν διάβολον, καὶ μειζόνως κατεδουλοῦτο τὸν βάσκανόν τε καὶ ὑψηλόφρονα. 'Επειδὴ δὲ τὰ τοῦ πολέμου κατὰ νοῦν τῷ ἁγίῳ προὐχώρησε, καὶ κατὰ Μήδων στησάμενος τρόπαιον γέγονεν σὺν τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν πρὸς τὸν 'Αντίοχον ἀξίας κομούμενος ὡς ἐχρῆν ἀμοιβάς. Εὐθέως τοῦτον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ στρατιώτας τινὲς φθόνου μὲν καὶ ζηλοτυπίας ἔργον ἐπιτηδεύοντες, ἀγαθὸν δι' ὅμως ἀκούσιον ἐργαζόμενοι, διέβαλλον ὡς Θεὸν τὸν ἐσταυρωμένον ὁμολογοῦντάς τε καὶ δοξάζοντας. Τοῦ δὲ δι' ὀργῆς τὸ πρᾶγμα ποιησαμένου καὶ στείλαντος πρὸς αὐτὸν τοῦ στρατιωτικοῦ καταλόγου τινάς τὸ ἀκριβὲς μαθησομένους τὰ καὶ διασαφήσοντας, καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν διὰ τῶν ἀπεσταλμένων ἠκριβωκότος, C καὶ πῇ μὲν κολακείαις, πῇ δὲ καὶ ἀπειλαῖς, ἔτι δὲ καὶ ἀναμνήσεσι χρησαμένου τῆς ἑαυτοῦ πρὸς Χριστιανοὺς δυσμενείας τε καὶ πικρότητος, ἐπιλέξεώς τε δεδηλωκότος· ὅτι Οἶδας ὅπως καὶ οἵαις ἀνεῖλον βασάνοις Εὐτύχιόν τε τὸν υἱὸν Πολυεύκτου, καὶ πολλοὺς τῶν σὺν ἐκείνῳ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὡμολογηκότας, καὶ οὐκ ἠλέησα αὐτούς, φησὶ, καὶ νῦν σοι τίνι σκοπῷ καὶ ποίᾳ ἐλπίδι τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου λόγον προβάλλῃ;

E'. Πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενος ἔφη· Πάνυ μὲν οὖν διὰ τούτων ὧν εἴρηκας ἰσχυροποιεῖς μου τὴν ἔνστασιν· εἰ γὰρ οὗτοι πάντες, οὓς ἐξωνόμασας, ὑπὸ τοῦ σοῦ μεγέθους δειναῖς αἰκίαις ὑποβληθέντες νικηταί σου γεγόνασιν καὶ στεφανηφόροι Χριστῷ τῷ Θεῷ παρD εστήκασιν ἀθληταὶ, πῶς οὐ μὴ σπουδάσω κἀγὼ, φίλος, δοῦλος δὲ μᾶλλον τοῦ Κυρίου μου 'Ιησοῦ Χριστοῦ διαμεῖναι μέχρι παντὸς, ἵνα τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἀπολαύσω βραβείων; Ταύτας οὖν τὰς φωνὰς διὰ τῶν εἰς τάχας γραψάντων εἰς τὰς αὐτοῦ τὸν ἅγιον ἀκοὰς ἀποθέμενον, προσέταξεν ἐκεῖνος ὁ ἀλαζὼν τε καὶ ἄθεος δέσμιον εἰσαχθέντα παρ αὐτῷ κατενώπιον πάντων ἐρωτηθῆναι καὶ σαφῶς ἐξειπεῖν, πότερον τοῖς βασιλέως θεσπίσμασιν, ἢ τῷ Θεῷ αὐτοῦ βού-

(4) Ecquis igitur illos ad hoc coegit?

(5) S. Polyeucti, celeberrimi martyris Melitenæ in Armenia passi. Acta jam pridem sunt illustrata apud nos die 13 Februarii in quibus ibidem pag. 654 meminit idem Sanctus uxoris ac filiorum; quorum forte unus fuerit Eutychius ille, de quo hic fit mentio. Synonymus in crucem actus notatur in Menæis magnis excusis die 2 Septembris.

λοιτο πειθαρχεῖν. Τοῦ δὲ εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων τε καὶ ἀγγέλων καὶ πάσης τῆς κτίσεως τρανῶς τε καὶ εὐθαρσῶς ὁμολογήσαντος τὸν Χριστόν· κόλασιν ἐπενόησε κατ' αὐτοῦ πονηρὰν ὁ σοβαρώτατος ἡγεμὼν, κατειρωνευόμενος δῆθεν αὐτοῦ καὶ λέγων· Ἐπειδὴ πολλὰ φαίνεται λαβὼν Ἀνδρέας ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ νίκας οὐκ ὀλίγας ἀναδησάμενος, ἀνέσεως αὐτὸν καὶ ἀναπαύσεως ἐφευρεῖν ἐμηχανησάμεθα καὶ τρόπον.

ϛʹ. Καὶ δὴ προσέταξε κλίνην κατασκευασθῆναι χαλκῆν, καὶ ταύτης γενναίως ἐκπυρωθείσης, ὕπερθεν ἀποτεθῆναι τὸν ἅγιον ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ λίαν εὐθύμως ἐπεισπηδήσας τῇ κλίνῃ ὥσπερ ἐπί τινος στρωμνῆς ἁπαλῆς ἑαυτὸν διανέπαυσε, καὶ παραυτὰ μὲν σφόδρα ᾔσθετο τῆς κολάσεως, παντὸς αὐτῷ περιφλεγομένου καὶ περιβρασσομένου τοῦ σώματος. Ὕστερον δὲ ῥᾳστώνης ἐτύγχανε καὶ ἀναψυχῆς τῇ ἄγαν θερμότητι τῆς αὐτοῦ πίστεως τοῦ πυρὸς ὑπενδεδωκότος. Ἀγαγὼν δὲ ὁ παράνομος δικαστὴς καί τινας τῶν σὺν αὐτῷ κατὰ τὸν πόλεμον ἀριστευσάντων στρατιωτῶν, τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ ξύλου τετραγώνων προσηλωθῆναι τελείως διέταξε μειδιῶν, καὶ πυνθανόμενος εἰ πρὸς ἡδονὴν ἔχουσι τοῦτο, ὡς αὐτίκα μάλα προθύμως ἐκείνους συνθέσθαι, καί· Εἴθε γὰρ, εἴθε, φησὶν, Χριστοῦ γενοίμεθα μιμηταὶ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐπὶ τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ προσηλωθέντος. Ἀλλ' ἐντεῦθεν πάλιν ἐπὶ τὸν θεοφορον ὁ τύραννος ταῖς ἐπερωτήσεσιν ἐπαναδραμὼν ἐπειρᾶτο διαπυνθάνεσθαι, εἰ τοιαύτης πείρας προσενεχθείσης αὐτῷ μεταμελεῖται τῶν δεδογμένων, καὶ τῆς Χριστιανῶν μετατίθεται πίστεως. Τοῦ δὲ εἰρηκότος τὸν τῶν εἰς τέλος ὑπομενόντων ἀναμένειν τε καὶ ἀπεκδέχεσθαι στέφανον, καὶ μηδέποτε τῶν καλῶς αὐτῷ κεκριμμένων ἐκστήσεσθαι, προσέταξεν τοῦτον φρουρᾷ κατασφαλισθῆναι, τὸ μὲν δοκεῖν ὅπως καιρὸν ὁ μάρτυς διασκέψεως πρὸς τὸ δῆθεν μεταβουλεύσασθαι λάβοι, αὐτῷ δὲ τῷ πράγματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἵνα τῆς τοῦ κρατοῦντος συνεὶς ὁ Ἀντίοχος γένηται γνώμης.

Deo, parere vellet. Ille autem præsentibus hominibus, angelis, et tota spectabili et creata natura, distincte,, aperte et confidenter Christum confessus est. Itaque superbissimus præses acerbissimum supplicium adversus illum excogitabat, et ironia quadam utens : Quoniam, inquit, multum laboris Andreas in bellis perpessus est et victoriis non paucis coronatus fuit, remissionis et requiei viam ac rationem ipsi excogitavimus.

VI. Jussit igitur æreum lectum componi : qui cum valde accensus fuisset, sanctum virum Andream supra illum poni jussit. At ille præsenti et alacri animo in lectum illum, tanquam in molle aliquod stratum insilivit, et in illo decubuit, statimque vehementem cruciatum sensit, cum totum ejus corpus combureretur, et undique ignis ardore fervesceret. Mox vero propter eximium fidei suæ fervorem, requiem et recreationem habuit, cum ignis ipse relaxatus esset. Duxit etiam nefarius ille judex quosdam ex eorum militum numero, qui una cum ipso strenue in bello se gesserant, et vere in Deum crediderant, ipsorumque manus in lignis, quadratam figuram habentibus, suffigi jussit, ridensque ab eis quæsivit, num ea res esset illis voluptati. Repente illi animo valde prompto sibi eam rem jucundissimam esse affirmarunt, hæc addentes : Utinam Christi simus imitatores, qui propter nos in ligno crucis suffixus fuit ; Deinceps ad divinum Andream tyrannus interrogationes suas convertens periculum faciebat, num talem cruciatum expertus, sententiam mutasset, et a Christianorum fide animum avertisset. Sed cum is respondisset, se coronam illam quam, qui ad finem usque patientiam retinent, adipiscuntur, a Deo exspectare, neque unquam ab iis quæ recte et firmiter statuta sunt, se decessurum, jussit tyrannus Andream e lecto illo eductum, in carcere diligenter custodiri, verbo quidem, quod martyri tempus dare vellet, ut rem suam melius consideraret, et sententiam mutare posset : re autem vera hoc faciebat, ut ipse interea scire posset, quænam esset super Andrea, cæterisque militibus Christianis, imperatoris sententia.

Ζʹ. Αὐτίκα γοῦν μήνυσις παρ' αὐτοῦ πρὸς Μαξιμιανὸν ἀποστέλλεται ὃς ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν θεοφόρον Ἀνδρέαν καὶ τοὺς ἀμφὶ αὐτὸν διὰ τῶν εἰρημένων ἔγνω γραμμάτων, κρίνει οὐ μικρὸν οἴσειν αὐτῷ γογγυσμόν τε καὶ τάραχον, εἰ τοιοῦτον περιφανῆ στρατηγὸν καὶ τοσούτους μετ' αὐτοῦ καὶ οὕπως ἀρίστους ὁπλίτας τῇ διὰ ξίφους ἐκδῷ τιμωρίᾳ, ἀντιγράφει πρὸς Ἀντίοχον ὥστε αὐτὸν μετά τινος ἐπιτεχνήσεώς τε καὶ πανουργίας τὸ πρακτέον κατὰ τὸ λεληθὸς ἐξανῦσαι, καὶ μὴ δοῦναι διὰ τούτου καιρὸν νεωτερισμοῦ τε καὶ ἀταξίας τῷ ὅλῳ στρατεύματι. Ταῦτα δὲ διεξῆλθεν εἰδὼς ὡς εἴ τις ἐνίους ἐκ τοῦ πλήθους παραλυπήσειεν μὴ προφανὲς ἄδικον εἰργασμένους, κἂν ἄδοξοί τινες εἶεν, κἂν ἀναρίθμητοι, ἐπ' αὐτοὺς ἡ ῥοπὴ γίνεται τῶν πλειόνων, ἐνταῦθα μέντοι καὶ ἡ τοῦ προσώπου ἀξίωσις πλείστη ὑπῆρχεν καὶ μαρτυρούμενοι κάματοι καὶ τῶν αὐτῷ συνόντων τὸ πλῆθος οὐ μέτριον. Διὸ δὴ καὶ ἐπήγαγεν ὁ

VII. Statim igitur ad Maximianum litteras misit, et rem illam significavit. Maximianus cum de Andrea et iis qui cum illo erant, certior factus est per eas litteras, quas supra diximus, existimans non parum perturbationis et tumultus ad eum perventurum, si tam insignem et clarum ducem exercitus, totque et tantos viros, qui cum ipso erant, milites optimos gladio percuti juberet, rescripsit ad Antiochum, ut artificio aliquo aut versutia viro latenter ad id quod vellet, perficiendum alliceret, neque rerum novandarum, aut seditionis occasionem toti exercitui præberet. Hæc scripsit imperator, illud considerans, quod si, cum aliquibus obcuris hominibus, quorum crimina sint incerta, pœnam judex inferre vult, ad illorum causam defendendam plerique propensi sunt, eo magis in hoc viro id fieret, qui et dignitatis gradum tenebat, et non vulgares labores, multorum virorum testimo-

MARTYRIUM

SANCTORUM PAULI ET JULIANÆ.

QUI APUD URBEM PTOLEMAIDEM PASSI SUNT.

(Latine apud Surium ad diem 17 Augusti. — Græce non exstat in mss. Paris)

I. Aurelianus imperator per totum orbem terrarum A contra Christianos edictum proposuit, ut omnes idolis sacrificarent: qui vero id facere noluissent, vita pessime privarentur. Ille igitur cum in Isauriam venisset, in urbem Ptolemaidem se contulit, ut omnes Christianos cogeret idolis sacra facere. Cum vero beatissimus Paulus una cum sorore sua Juliana imperatorem in urbem ingredientem vidisset, Christi signo frontem notavit, et ad sororem conversus, Esto, inquit, bono animo, soror mea, neque timeas; dico enim tibi magnam quamdam tentationem Christianis imminere.

II. Vidit Aurelianus, cum Paulus Christi signo frontem notavit, et misit qui illum corriperent. Quem cum in media turba stare jussisset, Miserrime, inquit, homo, quidnam tibi proposuisti, ut me urbem ingrediente frontem signare auderes? An ignoras edictum contra Christianos propositum? Respondit Paulus: Audivi equidem edictum tuum, sed nemo unquam poterit tantum timorem nobis injicere, ut Christum verum Deum abnegemus tuam; enim tormenta brevia sunt, neque eos lædere possunt, qui Deum metuunt. At Dei tormenta, sempiterna illa sunt. Eodem modo voluptas et gloria, quam Deus Christianorum generi largitur æterna est. Quis igitur tam amens est ut viventem Deum derelinquat, et surda atque muta ista vestra idola colere velit, cum ipse auctor nostræ salutis Christus Jesus dixerit[1]: *Quicunque negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patrem eo, qui in cœlis est?*

III. Cernis, inquit, Aurelianus, quandiu te nugantem passus sum ac sustinui? Accede jam, et diis sacrifica, ne pessimo mortis genere consumaris. At Paulus: Ego nullum alium Deum cognovi, nisi Dominum. Jesum Christum, quem colui semper inde usque a patribus meis puro corde atque animo. Tum Aurelianus dixit: Suspendite hominem istum, et acriter torquete, donec venerit Dominus ipsius, et eum liberet. Suspenderunt igitur illum carnifices, et cruciatibus affligere cœperunt. Cumque affligeretur, voce magna Deum invocans, dicebat: Domine, Jesu Christe, vera Dei veri et Patris progenies, cujus ortum nemo comprehendere potest, non Angeli, non Archangeli, non Throni, non Dominationes, non Principatus, non Potestates, non Virtutes, non Cherubini, aut Seraphini, nisi Pater solus; tu, inquam, afferas opem mihi humili et abjecto servo tuo et ex manibus Aureliani me liberes. Deus autem protinus ita cruciatus illos leves effecit, ut beatus Paulus nil sentiret.

IV. Sancta vero Christi sponsa Juliana, cum fratrem suum ita cruciari vidisset, cucurrit ad tribunal, et voce magna clamans: Aureliane, inquit, tyranne, cur ita crudeliter fratrem meum innocentem crucias? Tum Aurelianus: Detegite mox istius mulieris caput, et ejus genas vehementer percutite, ne sic temere loquatur; istum vero nefarium hominem constanter cruciate, eo quod Christi, quem dicit, patrocinium et adjumentum se habere ait. Risit Juliana, et: Miror, inquit, quomodo imperator cum B sis, deliras, neque potentiam Christi cognoscis, quemadmodum scilicet tormenta his hominibus, qui eum invocant, leviora efficit. Aurelianus ad suos conversus, dixit: Muliercula ista ex mea clementia majorem in modum elata est; itaque illam torve intuens: Accede, inquit, et diis immola, non enim manus meas te evasuram confidere debes. Ad hæc Juliana: Ego neque tua tormenta extimesco, neque minas tuas ad me pertinere arbitror; est enim Deus in cœlis, qui poterit eripere nos de iniquis manibus tuis. Quæcunque igitur habes torquendi instrumenta, mihi admoveas, ut ex his ipsis Dei et Salvatoris Jesu Christi opem mihi præsentem esse cognoscas.

V. Hæc dixit Juliana, Cui Aurelianus: Video, C inquit, pulchritudinem tuam talem esse, ut illius rationem habens te perdere nolim. Te igitur adhortor ut sacrifices quo legitimam mihi uxorem te deligere possim, et mecum una regnes, imperio meo omni tempore fruens. Quin etiam fratri tuo injuriam compensabo, et faciam, ut amplissimum dignitatis gradum apud me habeat. Erexit Juliana, oculos suos in cœlum, et crucis signo cum frontem notasset, risit. Cui Aurelianus, Cur, inquit, Juliana, multam benignitatem meam contemnens, risisti? Non, inquit illa, contempsi benignitatem tuam; sed rideo, gaudens, quod Sponsus meus cœlestis, qui vult omnes homines salvos fieri[2], sedet in solio sancto suo, ejusque divinitatis pulchritudinem contemplor; qui

[1] Matth. x, 23. [2] I Tim. II, 4.

etiam me hortatur ut certamina ipsa libenter sustineam, te vero nugacem et futilem hominem contemnam, quippe qui cum te imperatorem appellari facias, et ligna et lapides adoras. Audiens hæc Aurelianus, bili percitus: Suspendite, inquit, mulierem istam, eamque constanter cruciate, ut intelligat se ante imperatoris tribunal consistere. Cœperant jam carnifices illam cruciare, cum Paulus ejus frater eam intuens, Ne timeas, inquit, soror, tyranni cruciatus, neque ipsius minas formides. Sustineamus paulisper, ut perpetuo requiescere possimus. Infligite huic, inquit Aurelianus, cruciatus assiduos eique inculcate, ne surpeba et stulta verba effutiat. Audiens hæc Juliana, iterum risit, et ait: Aureliane tyranne atque inique, Dominus Jesu Christus facit, ut neque labores, neque tormenta hæc sentiam. B Tunc Aurelianus, Quamvis, inquit, multas nugas effundas, et simules te cruciatus non sentire, faciam tamen, ut diutius crucieris, et doloribus succumbas. Non sinet, inquit illa, Christus ipse, me unquam a te superari. Ille est, qui mihi opem affert et nunc, et semper ad finem usque opitulabitur, quo ipsius potentiam, et nostram Chrisitianorum patientiam cognoscere possis. Te vero ipse Deus meus æterno igni puniet; exiget enim a te animas quas perdidisti.

VI. His verbis magis exarsit Aurelianus, et jussit lebetem afferri, ac picem in eum conjici, atque ignem multum infra lebetem accendi, ita ut nemo propius accedere posset. Jussit autem in illum conjici Paulum et Julianam. Qui cum fuissent conjecti, C oculos in cœlum erigentes, ac tanquam uno eodemque ore precantes, hæc dicebant: Domine Deus patrum nostrorum, Abraham, Isaac et Jacob, qui descendisti in fornacem ignis ad Sidrach, Misach et Abdenago in Babylonis regione, neque illos igne lædi permisisti: tu, Domine Jesu Christe, lux illa immensa, Patris mysterium et gloria, Deique altissimi dextera, qui homo factus propter peccata nostra inter homines versatus es, da salutem animabus, quas inimicus diabolus miserrime deceptas et corruptas, usque ad infimam tartareæ sedis voraginem detrudere conatur: quemadmodum Aurelianus iste, ipsius diaboli discipulus, nunc facit. Hæc cum illi precantes dixissent, pix effervescens in gelidam aquam conversa est, ita ut qui præsentes erant, Dei potentiam admirarentur. D

VII. Nihilominus tamen Aurelianus, proprio furore oppressus, Deo gloriam non reddebat, sed magicis artibus ea fieri existimabat. Jussit postea e lebete illos extrahi, in quibus nec picis odor aliquis inerat: quin etiam neque in lebete ipsos picis aliquid inventum est, sed tantum frigida aqua. Tunc Aurelianus: Existimatisne, inquit, eos, qui præsentes sunt, a vobis circumveniri et adduci, ut putent auxilium a Deo vestro vobis allatum, et non magicis potius artibus hæc facta esse? Non ita, per deos ipsos, res se habebit; faciam, enim ut cruciatibus affecti, igne consumamini, nisi diis ipsis victimas obtuleritis. Ad A hæc Paulus respondit: Minime nos possumus viventem Dominum Deum relinquere, cœli et terræ creatorem, qui nos e tenebris eripuit, et a manibus tuis eosdem liberavit. Nunquam igitur, Aureliane imperator, nobis persuadere poteris, ut lapidibus et statuis vestris, voce auditu et anima carentibus, cultum præbeamus. Itaque de cætero tormenta quæcunque vis, nobis admoveas, ut Dei nostri vim cognoscas.

VIII. Jussit Aurelianus duas ferreas sedes illuc afferri, et e balneis publicis carbones congeri, et sedes illas vehementer succendi; suum vero abdomine illitos martyres ipsos supra candentes sedes imponi. Quod cum mox factum esset: Jam, inquit Aurelianus, artibus vestris omnibus superatis, potestis discere, quisnam sit Aurelianus imperator. Veniat nunc Christus vester, si potest, et vobis laborantibus opem afferat. Respondit statim Aureliano Juliana: Nobiscum hoc in loco Christus, est, nobis opem affert, neque sinit ab igne nos tangi. Tu vero illum non vides, cum ejus visione indignus sis. Moneo te Aureliane, ut insaniam istam omittas, et ad Christum accedas, nam si ei credere volueris, te resipiscentem amplectetur cum benignus sit ac misericors, et humana peccata condonet. Quodsi non credideris, æterno igno punieris.

IX. Magis iratus est Aurelianus, et jussit carnifices capite truncari, quasi pecunias a Christianis accepissent, ut illis parcerent. Cum vero ad mortem deducerentur carnifices, hortabatur eos Paulus his verbis: Nolite timere, neque enim in æternum moriemini, sed sanctorum participes futuri estis, et cœlestis regni hæredes. Hæc cum audissent carnifices, constiterunt, ita Deum orantes; Domine Jesu Christe, quem Paulus et Juliana prædicant, adesto nobis, et in confessione tua fac nos perfectos esse, quoniam nihil mali fecimus, et morimur. Hæc cum dixissent, obtruncati sunt. Eorum alter, Quadratus; alter, Acacius dicebatur.

X. His igitur martyrio consummatis, jussit Aurelianus alios carnifices ignem afferre, et supra carbones sal aspergere, ut ignis ipse vehementer accenderetur. Tum Juliana: Aureliane, inquit, Tyranne et nefarie, cur teipsum affligis? Video enim te cruciari, et omnibus modis furore detentum affligi, denique ut serpentem aliquem exsibilantem, venenum contra nos effundere; sed nihil tamen proficies, cum Deus ipse nos corroboret, ut pravas tuas cogitationes sustinere possimus. Itaque cum adversus nos nihil efficere potueris, magis erubesces, et a nobis ipsis abstinebis. Aurelianus jussit illos exsolvi, et in carcerem detrudi, atque ligna quædam maximi ponderis in eorum cervices imponi, pedes etiam compedibus ligari, catenis manus de vinciri, et ferreos clavos sterni, ut illis configerentur neque Christianorum aliquem permitti ad eos ingredi, ne cibus afferretur. Illos igitur carnifices in carcerem duxerunt, quæque ab Aureliano jussi fuerant, eis fecerunt. Cum vero media nocte martyres Deum precarentur, lux quædam magna

effulsit in carcere, et angelus coram illis stetit, eisque dixit : Paule et Juliana, servi Dei altissimi, surgite et Deum orate. Hæc dixit angelus, et ad eos accessit : ac statim instrumenta, quibus eorum colla constricta erant, tetigit, statimque tam illa, quam reliqua ferrea et lignea vincula confracta, de justorum, martyrum corporibus exciderunt : duæ autem sedes pannis stratæ, et mensa coram ipsis illico apposita est, omnigenis ferculis plena, eisque angelus dixit : Venite, requiescite, et cibum sumite, quem misit vobis Jesu Christus. Paulus et Juliana, ea re læti, discubuerunt. Cumque panem ipsunt in manus sumpissent, et oculos in cœlum erexissent, Deo ipsi gratias egerunt, et cibi participes facti sunt. Viderunt carceris custodes lucem illam magnam; cumque ad eos repente introivissent, quod factum fuerat didicerunt, ipsos insuper comedentes, et hilares factos viderunt. Itaque cum illis recumbentes et ipsi comederunt, Deoque laudem et gloriam dederunt, qui talem gratiam filiis hominum contulisset, ita ut plerique ex ipsis Deo crediderint, et Christiani evaserint.

XI. Tertio post die Aurelianus, cum in tribunali sedisset, jussit sanctos martyres Paulum et Julianam illuc duci, quibus ait : An nondum tormenta ipsa vos docuerunt, ut ab ista insania vestra discedatis, et deos adeuntes, illis victimas offeratis? Hæc, inquit Paulus, stultitia mibi sit, et omnibus, qui Deum ipsum diligunt. *Quod* enim *stultum est Dei, sapientius est hominibus*; *et sapientia hominum stultitia est apud Deum*. Desipiens profecto et insanus essem, si a Deo ipso deficiens, dæmones vestros colerem. Denuo Aurelianus, bili percitus, jussit illos in ligno suspendi, et cruciari. At illi Deum orantes, hæc dicebant : Domine Jesu Christe, Fili Dei viventis, lux Christianorum, et fides, quæ neque concuti, neque ab adversariis expugnari, aut dissolvi potest : ostende faciem tuam, et nobis opem feras, neque nos destituas propter sanctum nomen tuum. Cum igitur carnifices diutius illos cruciarent, et Christus eorum cruciatus sublevaret, nihil omnino martyres tormenta illa sentiebant.

XII. Unus vero e carnificibus, nomine Stratonicus, cum staret ad sinistrum Julianæ latus, et tormenta in eam inferret, ejus pulchritudine captus, manus ab ea continebat. Cujus sensum atque animum cum beata et sancta Juliana cognosceret, sinistrum pedem extendit, et calce illum verberans: Satratonice, inquit, fac quod jussus es a tyranno Aureliano, neque manus a me contineas mihi parcens ; ego enim habeo Regem meum Dominum Jesum Christum, Deum æternum, et animæ meæ curatorem, qui corporeis laboribus me sublevat, atque ita præsentes cruciatus non sentio. Hæc cum Stratonicus audivisset, statim ensem, quem manu tenebat, abjecit; cumque ad tribunal Aureliani cucurrisset, clamans : Aureliane, inquit, tyranne et temerarie, curnam hæc facinora contra Christianos patrare audes? Quidnam homines Deo servientes commiserunt, ut ita crudeliter et immaniter eos crucies ? An quia Christum omnium dominatorem venerantur? Hæc cum audiret Aurelianus, ita obstupuit, ut hora una mutus remanserit. Tandem respondens : Tune etiam, inquit, Stratonice, istorum stultitiæ atque insaniæ particeps factus es ? An Julianæ pulchritudo te decepit, et ejus jucundis sermonibus allectus es ? Stratonicus cum in cœlum oculos erexisset, dein Paulum ac Julianam in ligno supensos circumspexisset, crucis signo munitus, illorum aspectus tales vidit, quales angelorum Dei facies esse solent. Mox accurrit, et deorum aram calcibus conculcavit, eamque evertens, ait : En et ego Christianus sum ; facias licet quidquid libet. Furore accensus Aurelianus, jussit ejus caput abscindi. Cumque sententiam imperator tulisset, venit ad eum locum in quo martyrium obiturus erat ; ubi cum genua inclinasset, ita oravit : Domine Jesu Christe, quem Paulus et Juliana confitentes, invicti permanent a divinitate tua servati, et Aureliani tyrannidem confundentes ; tu, quæso et animam meam accipe in cœleste regnum tuum, meam, inquam, animam, qui brevissimæ horæ spatio nomen tuum confessus sum, præsente Aureliano. His dictis, ille caput extendit, et carnifice obtruncatus est. Venerunt autem Christiani, et ejus reliquias collegerunt.

XIII. Paulus vero et Juliana cruciatus fortiter sustinebant. Tunc Aurelianus Julianam affatus : O scelesta, inquit, et impia muliercula, quomodo in tormentis exsistens, carnificem decipere potuisti, eique mortis causam afferre? Non ergo, inquit Juliana, illum decepi, vel mortis causam attuli, sed qui me assumpsit Jesus Christus, ille ipse et hunc dignum fecit, ac vocavit ; nisi enim dignus fuisset, nunquam ad martyrii palmam pervenire potuisset. Illum igitur in regno cœlorum requiescentem aspicies, te vero in geheneæ flamma puniri senties. Tunc quidem pectus tuum, infelix, percuties, cum inferiorem hominem, teipso apud Christum præstantiorem videbis, et dolore affectus, clamabis, Dei misericordiam implorans, quam tamen impetrare non poteris. Post hæc jussit Aurelianus illos e ligno detractos, in carcerem interiorem concludi, et omnes, veneficos ac præstigiatores vocari, qui feras omnes, quascunque haberent, acerbissimas, hoc est, viperas, aspides, cerastes ac dracones, afferrent, ut una cum Paulo et Juliana in carcere concluderentur. Cum igitur feras attulissent, quemadmodum a tyranno jussi fuerant, simul cum Paulo et Juliana eas concluserunt. Serpebant autem feræ illæ, et ad pedes beatorum martyrum assidebant, intentis quidem oculis eorum facies aspicientes, sed nihil tamen nocentes. Paulus au-

[a] I Cor. I, 20, 25.

tem et Juliana sedebant psallentes, et Deum col- A laudantes.

XIV. Manserunt autem serpentes illæ tres dies et tres noctes cum martyribus clausæ. Tertio autem die misit Aurelianus sub noctis tempus, ut disceret, an a serpentibus consumpti essent. Venerunt, qui missi fuerant ad eum locum : cumque ad januam accessissent, eos, psalmos canentes et Deum laudantes, audiverunt. Cum vero accuratius scire vellent, quo pacto res se haberet, ascenderunt in locum quemdam superiorem. Unde per fenestram speculati, viderunt Paulum sedentem simul cum sorore sua Juliana, et angelum Dei stantem in conspectu ferarum, neque permittentem feras accedere. Cucurrerunt igitur illi, et Aureliano omnia, quæ viderant, nuntiarunt. Surrexit Aurelianus di- B luculo, et sedit pro tribunali, et jussit veneficos feras suas illinc evocare, et martyres duci ad tribunal. Accesserunt venefici ac januam, et feras eo modo, quo solebant, vocare cœperunt. Cum vero feræ ipsæ illis non obedirent, januam patefecerunt, et feræ uno impetu omnes exierunt, et quoscunque infideles homines prope januam invenerunt, statim interfecere, et ad deserta loca aufugerunt.

XV. Carceris autem custodes Paulum et Julianam ad Aureliani tribunal duxerunt. Tyrannus igitur eos intuens, ac ridens : Beatum, inquit, me hodie existimo, quod vestra consuetudine fruor ; fortasse enim magnum aliquid a vobis lucrifaciam, et per deos ipsos, si quidem mihi verum dixeritis, multa C et magna dona a me percipietis, et regni mei potestas penes vos erit. Nunquid vos deum Apollinem præsentem, et vobis opitulantem, ut audivi a quibusdam speculatoribus, vidistis ? Nos, inquit Paulus, nullum Apollinem cognovimus, nam sumus ex eorum numero, quibus Deus salutem dedit. Tua vero anima ad mortem usque perdita est. Non enim sapis, neque resipiscere vis ; quin imo multus tyrannidis tuæ furor ad blasphemiam te convertit, quippe qui angelum, quem misit Dominus Jesus Christus ad obturanda ora serpentum, quæ tua est arrogantia et temeritas, Apollinem fuisse dicis. Tunc iratus Aurelianus, jussit plumbeis globis Pauli maxillas contundi, atque illi dici : Ne ita insipienter et arroganter loquaris, cum scias te D imperatori assistere.

XVI. Jussit postea e tribunali Paulum abduci, et Julianam ejus sororem coram sisti, quam his verbis aggressus est : Quæso, animæ meæ domina Juliana, quæso, inquam, et te hortor, ne fratris tui insaniam imiteris. Video te puellam prudentissimam, multa sapientia refertam. Obtempera consiliis meis, et columnas aureas per totum terrarum orbem, tuo nomine inscriptas, erigam. Tunc illi Juliana : Minime, inquit, me decipies, Aureliane tyranne et impie. Non circumvenies Dei altissimi servam. Ne mihi æternam mortem suggeras. Visne me privare Dei gloria et cœlesti regno, quo ut indignus es et alienus ? Jussit Aurelianus Julianum semoveri, et Paulum reduci ; cui dixit. En, Paule, soror tua promisit mihi se diis sacrificaturam ; quæ idcirco mihi uxor erit, totiusque regni mei domina. Fac igitur et tu quod dico, et sinas tibi persuaderi ut diis sacrifices. Ad hæc Paulus : Vere, inquit, mentitus es, idque tuo malo ; sed nihil alienum fecisti a patris tui diaboli disciplina, cum id facias, quod ille solet : neque enim aliquem subripere potestis, nisi mendacia confingendo. Sed frustra laboras, namque nos non decipies ; ne si totius quidem orbis terrarum imperium nobis pollicereris. Minime, inquam, nos circumvenire poteris.

XVII. Quousque tandem, inquit Aurelianus, injuriam nobis facis ? An non erubescis, nugator et insidiens ? Per deos ipsos ego omnium generum tormentis affligam, et nemo e manibus meis auferre poterit. Jussit igitur ignem afferri, et quatuordecim virgas ferreas, easque in ignem conjici, et valde accendi : tum Pauli manus et pedes ligari, ferreumque vectem inter manus et pedes injici, et in terram defigi, ac sic virgis ignitis binis per vices Paulum percuti, Juliana vero jussit in lupanari constitui. Itaque multi e turba illa, quæ circumstabat, scelesti et nefarii homines, certatim contendebant, quis ad eam primus ingrederetur. Erant enim velut equi hinnientes, ejus puellæ forma incitati. Cum vero in eo loco, in quo Aurelianus jusserat, constituta esset, statim angelus Domini descendit de cœlo, et dixit : Ne timeas, Juliana ; Dominus enim Jesus Chritus, quem tu colis, misit me, ut te protegam, et sanctum nomen ejus notum faciam omnibus timentibus eum. Cum vero multi ad virginem accederent, et ejus pulchritudine frui vellent, angelus excussit e pedibus suis pulverem, et in eorum oculos injecit, ita ut eos excæcarit. Quapropter neque amplius cernebant, ubi essent, aut quo irent, neque ad illam accedere poterant. Id cum turbæ vidissent, quod admirabiliter factum fuerat, uno animo clamabant : Magnus est Deus Pauli et Julianæ qui ubique eos servat et protegit, qui illum timent. Qui autem excæcati fuerant, flexis genibus supplices ejus opem implorabant, dicentes : Juliana serva Dei altissimi, peccavimus quidem contra te, cum stulte atque insipienter nos gesserimus ; sed tu da, quæsumus, nobis veniam, ut Dei serva : et precare Christum tuum, ut nobis visum restituat. Eorum misericordia commota Juliana, paululum aquæ accepit : et cum oculos in cœlum extulisset, Deum invocavit, ita dicens : Domine Jesu Christe, auctor omnium salutis, exaudi me, et nunc etiam ostende miracula et prodigia quæ facis propter nos filios hominum. Restitue his viris facultatem videndi, ut sanctum et gloriosum nomen tuum celebretur. Hæc cum dixisset, aquam supra turbas illas infudit, et omnes, qui excæcati fuerant, visum receperunt. Tum illi ad terram prostrati, gratias Deo reddebant, pœnitentiam agentes. Cum-

que peccata sua confessi essent, Christiani facti sunt.

XVIII. Paulus vero, de quo dicebamus, cum a carnificibus cruciaretur, virgis illis ferreis diutius percussus vociferabatur, hæc dicens : Aureliane tyranne et nefarie, quidnam mali commisi, ut sic crudeliter et impie me crucies ? Verum me quidem a tormentis Dominus meus Jesus Christus sublevat : te vero manet hæreditas æterni illius ignis, qui paratus est tibi, et diabolo hæc adversus nos suggerenti. Et ubinam, inquit Aurelianus, Paule, est Juliana soror tua, quam ais esse temperantem et virginem ? En illa ad lupanar ducta est. Num putas adhuc esse virginem ? Ad hæc Paulus : Scio, inquit, illum ipsum Deum, qui semper a tuis pravis cogitationibus me liberavit, sororis etiam meæ propugnatorem fuisse, et intactam ab omni labe conservasse. Misit enim angelum suum e cœlo, ut eam custodiret. En ut sine macula, et virginitatem puram habens, revertitur, ut videat vincula mea. Miserat enim Aurelianus, ut Juliana duceretur. Quæ cum venisset ad tribunal, et Paulus eam vidisset, multo gaudio plenus risit. Aurelianus vero : Num, inquit, Juliana, amatores tui pulchritudine tua satiati sunt? At illa dixit : Mea pulchritudo, meum ornanemtum et decus Christus est, qui misit angelum suum, et me abjectam atque humilem servam protexit : quoniam fidem et spem meam in illo fixam habeo. Quapropter gratias illi ago, et sanctum ejus nomen collaudo, quod ipse est, qui facit mirabilia solus [4], et non est alius Deus præter ipsum.

XIX. Jussit deinceps Aurelianus Paulum exsolvi, et foveam quamdam effodi, tam longam, quanta est trium hominum statura ; tum ligna et ignem afferri, atque in fovea illa succendi. Fecerunt carnifices, quod jussum fuerat, admodum studiose ; nam et foveam statim effoderunt, et ignem vehementer accenderunt. Itaque Aurelianus jussit Paulum et Julianam in ignem illum conjici. Sancti vero martyres, Deum collaudantes, Salvatorem ac Dominum Jesum Christum invocabant ad opem sibi ferendam. Cum autem ad eum locum venissent, sua membra crucis Christi signo munierunt, et sponte se in ignem conjecerunt. Erant autem in igne illo Deum laudantes, et ejus gloriam prædicantes. Ecce autem angelus Domini descendit de cœlo, et fumum una cum igne foras excussit, neque permisit sanctos martyres vel paululum ab igne perturbari. Stabant itaque in fovea illa rectis corporibus, divinas laudes proferentes in hanc sententiam : Benedictas es, Domine Deus Rex sæculorum, qui memor fuisti humilitatis nostræ et præsentia tua ignis flammam exstinxisti propter bonitatem tuam, quæ facit ut peccata nostra non recorderis. Tu nos indignos, salvos atque incolumes eripuisti a cogitationibus tyranni Aureliani, qui suo imperio ita intumescit, quasi futurus sit immortalis. Hæc cum martyres precarentur, multi ex Græcis, Dei potentiam contemplantes, animo compuncti, ab idolorum superstitione defecerunt, et Christi fidem secuti sunt ; multi etiam carnifices, qui eos verberaverant, cum Dei tanta in illos beneficia collata vidissent, mutato consilio, Christi fidem ampilexi sunt.

XX. Perlata vero sunt hæc omnia ad Aurelianum, qui jussit, illos ita ut erant, in fovea lapidibus obrui. Sed ecce repente tonitrui sonitus cum multis fulguribus, et nubes huc atque illuc agitatæ, et ignis plenæ, usque ad Aureliani conspectum devenerunt, et ignem illum in terram effuderunt, voxque hæc e cœlo ad eum demissa est : Aureliane, ingredere in abyssum gehennæ ignis, paratam tibi et patri tuo diabolo. Hæc cum facta essent, misit Aurelianus, et jussit athletas et Christi martyres ex fovea illa extrahi, et in carcerem conjici. Itaque sancti martyres Dei gloriam laudabant in omnibus his, quæ Deus ipse mirabiliter illorum causa fecerat. Septimo die postea diluculo Aurelianus sedit in tribunali, et jussit sacerdotes afferre quotcunque idola habebant argento et auro confecta ac pretiosis lapidibus ornata. Quæ sacerdotes ipsi mox in conspectu Aureliani constituerunt, cum stravissent sub ejus pedibus purpuram regalem. Tum Aurelianus : Vocate, inquit, Paulum et Julianam. Quos cum vidisset ante tribunal consistentes, animo et vultu valde irato illis minatus, dixit : Ite nunc, et diis sacrificate ; nolim enim existimetis, manus meas vos evasuros. Subrisit Paulus, et ait : Nunquam, tyranne, Deum nostrum derelinquemus, qui cœlum et terram effecit. Ne putes amplius, idolis tuis cultum nos allaturos. Tum Aurelianus : Violenta, inquit, morte dignus es, Idolane tibi hæc videntur ? Neque intelligis, quæ vis in illis sit ?

XXI. ad hæc Paulus : Jupiter iste, quem tu deum esse dicis, homo quidam fuit fugitivorum filius, qui artem magicam bene edoctus fuerat : cumque præter cæteros homines esset incontinentissimus, et libidini maxime deditus, ac quorumdam pulcherrimas uxores atque filias adamasset, se continere non potuit quin cum illis commisceretur. Qui modo in taurum mutatus, modo avi similis, aquilæ scilicet, ac cygno, mulieres nonnullas ex jam dictis circumvenit, et a mente alienatas in eam miseriam impulit, ut ipsum tanquam deum colerent. Ad hæc et alias mulieres per formæ mutationem et præstigias decepit, aurum commutatus. Et ne alia ejus libidinosa facinora hoc loco narrem (scio te ad iracundiam concitari : sed licet irascaris, dicam tamen nihil veritus) iste, qui prope Jovem positus est, et Apollo dicitur, an non ex adulterio genitus est e muliere quadam, quæ Latona dicebatur, quæque illum peperit inter duas arbores, qui et

[4] Psal. LXXI, 18.

militum Christianorum, a Trajano, dum in Oriente ipse opera nefaria commisit, patrem Jovem imitatus? Eodem modo et Dionysius vester ille deus, an non et ipse ex adulterio genitus est ex Semele Cadmi filia? Nugator, inquit Aurelianus, et sceleste, an non ex Junone deorum matre Bacchus genitus est? Risit Paulus, et ait: Estne deus, qui ex muliere genitus incipiat esse deus, aut qui uxorem habeat? Tunc Aurelianus: Quousque, inquit, multas nugas effudens diis maledices? an non et vester Christus, quem vos Christiani Deum cœlestem esse dicitis, ex muliere genitus est? Respondit Paulus: Non es tu dignus, qui Dei mysterium audias. Verum ne oratione tua multos eorum, qui præsentes sunt, circumvenias, necesse est aperire id, quod quæris.

XXII. Initio Deus ipse cum cœlum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt, effecisset, hominem effinxit ad imaginem et similitudinem suam. Purum enim a malitia, innocentem, justum, pietate præditum creavit illum Deus, et in paradiso deliciarum pleno eum collocavit. Pater autem vester diabolus non ferens tantam hominis felicitatem, Evam seduxit, et per illam, Adam ad divini præcepti transgressionem impulit. Quo factum est, ut et Adam ipse tanquam transgressor e paradiso expulsus sit, et genus omne humanum morti et peccati pœnæ obnoxium evaserit. Quamobrem cœlestis Pater et omnipotens Deus misericordia motus, humano generi subvenire volens, misit Filium suum, ut humanam carnem susciperet, et Adam solveret, eosque qui ab injusto detinebantur. Ipse igitur Deus, Verbum Dei ac Patris Filius, ante sæcula omnia est sapientia ipsius, et potentia et dextera: qui per archangelum Gabrielem annuntiatus fuit sanctæ illi Virgini puræ atque honestissimæ, ex prophetico et regio genere originem ducenti. In cujus utero Deus ipse, hoc est, cœleste Verbum, quod oculis corporeis non cernitur, habitans, suscepit corpus, cum Gabriel ita Mariam ipsam affatus esset: *Ave gratia plena: Dominus tecum*; et paulo post: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* [5]. Genitus igitur fuit Deus et cœleste Verbum per Virginem, omni labe purissimam, corpore, tanquam veste quadam, indutus propter humanæ salutis dispensationem. Nemo enim poterat Deum verum, ita ut est, præsentem videre, cum Deus ipse sit ignis consumens [6], neque homo aliquis vivens Dei faciem videre possit. [7] Hujus igitur dispensationis causa Deus noster, quod ad carnem pertinet, genitus fuit, et ut infans lacte nutritus est, cum esset tamen divinitate perfectus. Insuper factus est puer, et juvenis, cumque hominibus, ut homo, conversatus est annos triginta tres, urbes, regiones, et castella orbis terrarum pertransiens, et benefaciens omnibus, ac liberans eos [8], qui a diabolo vexabantur. Postea in ligno crucis suffixus est, ut salutem daret mundo, qui perierat diaboli violentia et fallacia. Idem corpore mortuus est. Cumque ad inferos descendisset una cum sancta anima illa sua, contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit [9]: atque in caliginosa inferorum penetralia ingressus, eripuit eos qui vinculis detinebantur, et ex carcere diaboli illos in superiorem regionem eduxit [10]. Quod totum ipsius benignitati acceptum referetur. Cum vero ita post tres dies a mortuis resurrexisset, apparuit suis discipulis atque apostolis, et aliis multis, qui vere in eum crediderant: et cum aliquoties commedisset et bibisset cum apostolis per dies quadraginta, sic postea in cœlum assumptus est, et sedet ad dexteram Patris cum corpore illo, quod ipse Deus Verbum sibi copulavit. Nunc igitur diabolus dolore affligitur, Illum enim Christus ipse Christianorum pedibus conculcari fecit, qui per sanctum ipsius nomen ingrediuntur in regnum cœlorum: a quo regno tu alienus es. Habes enim sortem et partem æternam ignis gehennam, hæreditatem diaboli patris tui precipiens.

XXXIII. His auditis, Aurelianus præ furore vultu mutatus est, et dentibus stridere cœpit, exardescens in illum, cui et respondens: Multas, inquit, nugas te modo effundentem passus sum, patientiam in te, nugax et sceleste, audiendo retinens. Tu vero quandiu perges me contemnere, et diis maledicere? Nunc igitur nisi diis immolaveritis, pessimis modis vos perdam, ita ut nemo possit e manibus meis vos eripere. Tum Paulus et Juliana concordi animo et magna voce clamantes: Nos, inquiunt, Christiani sumus, et in Christo ipso spes nostras collocatas habemus; dæmones non adoramus idolis tuis non servimus, tormenta tua non timemus. Excogita igitur quoscunque vis cruciatus, fidem enim in Deo habemus, fore ut a nobis supereris, quemadmodum pater tuus diabolus a Christo superatus fuit, qui nos etiam robustos facit, et pravas artes tuas expugnat. Hæc cum audisset Aurelianus, jussit lignum quoddam magnum afferri. Quod cum allatum fuisset, fecit Paulum in eo alligari. Carnifices vero ejus manus colligarunt. Tunc Aurelianus præcepit accensas lampades afferri, et in ejus faciem injici, præcone ita vociferante: Ne in orbis terrarum dominos contumeliosus sis, neve in ipsos maledicta conjicias.

XXIV. Juliana cum fratrem suum igne comburi spectaret, summa voce clamavit: O tyranne et sceleste, quid mali frater meus commisit, ut ita crudeliter eum crucies? Jussit Aurelianus et Julianam in ligno alligari et accensas faces in os ejus et in totum corpus adhiberi; cui et dixit: impudentissima mulier erubesce, quemadmodum

[5] Luc. I, 28, 32. [6] Deut. IV. 24; Hebr. XII, 29. Exod. XXXIII. 20. [8] Act. X, 38. [9] Psal. CVI, 16. [10] I Petr. III, 19:

mulieres decet. Tum Juliana ridens : Vere, inquit, Aureliane, te admonentem acceptum habeo, eo quod dixisti : Cum sis mulier, erubesce ; revereor enim, et erubesco Christum Dei viventis Filium, qui est ante faciem meam, neque illum possum derelinquere, et dæmones colere. Furore accensus est Aurelianus, cum se ab illis irrisum videret. Itaque jussit carnifices ignem per totum corpus illorum circumferre. Quod cum illi mox fecissent, tota civitas, quæ sanctorum martyrum spectaculo intererat, voce magna clamabat : Imperator Aureliane, injuste judicas, injuste illos crucias. Si nolunt diis sacrificare, sententiam contra illos feras. Tum Aurelianus, cum metueret, ne populus seditionem adversus ipsum concitaret, sententiam tulit, ut eorum capita truncarentur, et corpora canibus ac feris et volucribus cœli projicerentur.

XXV. Itaque decimo septimo die mensis Augusti exierunt simul lætantes, atque versum hunc psalmi concinentes : *Salvasti nos, Domine, ab affligentibus nos et odientes nos confudisti.* Cum vero ad locum martyrii venissent extra urbem, Paulus rogavit carnificem, ut Julianam prius quam ipsum, securi percuteret. Juliana vero, cum faciem suam Christi signo munisset, admodum læta collum extendit, eamque spiculator securi percussit. Paulus igitur cum sororem Christi martyrio perfunctam vidisset, oculos in cœlum erexit, et Deo gratias egit, ac crucis signo se itidem muniens collum suum extendit : quem et spiculator mox obtruncavit.

XXVI. Erant illorum corpora extra urbem jacentia, cum e loco illo ea tollere Christiani prohiberentur. Milites enim, ita ut jusserat Aurelianus, observabant, ne quis reliquias illas auferret. Veniebant autem in eum locum lupi, canes et volucres, et circa sanctorum martyrum corpora sedentes, illa custodiebant : cumque muscas et ejusmodi animalia supra corpora illa sedentia viderent aves ipsæ alis ea expellebant, non permittentes, ut in sanctis illis corporibus insiderent. Itaque septem dies et septem noctes feræ ac volucres cœli circa martyrum reliquias consederunt. Cæterum nuntiata sunt omnia hæc a militibus Aureliano. Qui cum ea audivisset : O furorem, inquit, pessimum Christianorum istorum, quos ne mortuos quidem superare potuimus. Misit igitur, et millites ipsos noctu illinc abduxit : neque enim volebat de die eos illinc removere, ne a Christianis, irriderentur, Cum vero dies illuxisset, exierunt Christiani, et martyrum corpora curantes, sumptuose in pace condiderunt, regnante Domino nostro Jesu Christo, cum quo Patri simul et sancto Spiritui sit gloria, honor et imperium nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[11] Psal. XLIII, 8.

DE S. ANDREA TRIBUNO

AC SOCIIS

MATYRIBUS IN CILICIA.

(Acta SS. Bolland. ad diem 19 Augusti.)

—

§ I. *Publica eorum veneratio, nomen S. Andreæ confusum, Acta, martyrum numerus.*

Nomen hujus celeberrimi martyris ac sociorum quam sit memorabile, quantaque aqud posteros manserit in benedictione, testantur affatim monumenta antiqua, quæ ad nos usque de illis sunt transmissa. Incipiamus a Fastis Græcis. Typicum, quod sub S, Sabbæ nomine citatur, meminit hoc die « Sancti martyris Andreæ, ducis militaris, ac sociorum bis mille quingentorum et nonaginta trium. Menalogium Sirleti sic habet : « Natalis sanctorum martyrum Andreæ, ducis exercitus, et sociorum duorum millium quingentorum nonaginta trium, qui Maximiani persecutoris temporibus delati apud Antiochum ducem exercitus quod essent Christiani perseverantes in Christi confessione, ense percussi sunt. » Eumdem cum honorifico nomine megalomartyris nec non eosdem numero socios signant Menæa magna impressa, ac sequentes illis accinunt versiculos :

Ἔστησε τμηθεὶς αἱμάτων λίμνας ὄχλος
Σοὶ τῷ παραστήσαντι λίμνας ὑδάτων.
Ἐννέα καὶ δεκάτῳ τάμον Ἀνδρέου αὐχένα λαμπρόν.

Truncata rivos sanguinis pro te dedit
Turba hæc, aquarum, Christe, qui rivos dabas.
Nona post decimam collum Andreæ Abscidit ensis.

Censeo alludere poetam ad genus martyrii, et ad salutarem fontem : de quo vide Acta num, 11 12 et 13. Dicta Menæa peculiarem ac solennem faciunt de S. Andræa memoriam in Officio sacro hujus diei, condito etiam Canone in honorem Sancti, cujus hæc est acrostichis :

Ὕμνοις κροτῶ σε, Ἀνδρέα, Στρατηλάτα.

Laudes tuas, o Ductor Andreâ, cane.

'orro hodierni nostri pugiles in variis aliis
sacris memorantur: et enim in Kalendario
norum apud Possevinum fit mentio S. Mart.
æ : in Menæo Chiffletii, Ἀνδρέου Στρατηλάτου,
æ militaris ducis. Martyrologium Arabico-
tium ac ms. Taurinense cum ipsius tum so-
n in genere meminere ; quorum numerum
ninat Menologium Slavo-Russicum Spar-
ldianum eodem modo, quo Typicum ac
ogium Sirleti. Synaxarium e Menologio, jussu
imperatoris collecto, post hunc titulum,
nen sancti megalomartyris Andreæ militiæ
ac sociorum ejus, ponit Actorum compen-
cujus textus Græcus excusus datur ad calcem
mensis Augusti, Latine autem sic sonat :
hic, imperante Maximiano, dux militum in
ali regione sub Antiocho, qui universo mili-
agmini præerat. A quo postquam una cum
ilitiæ ducibus missus esset adversus Persas,
istum invocasset, in fugam egit Persas, et post
atam victoriam socios nos ad Christi fidem
xit. Accusati vero apud Antiochum, tanquam
licio, coram ipso astitere : et ipse quidem in
'erreo ignito fuit extensus ; sociorum autem
adratis lignis manus transfixi sunt clavis.
autem ex aliis mille, jubente Antiocho, e
is finibus exacti : quos ubi instruxisset San-
d Christi fidem adduxit. Rem ubi compe-
Antiochus, eosque simul cum his quibus
t, esset insecutus, omnes ense interemit, om-
ue postremum Andream, illustrem Christi
rem, et inter athletas fama celebrem.»
m memorabile hujus nostri Megalomartyris
gni martyris nomen est apud Græcos, tam
etiam est apud Latinos, antiquissimis uti-
primæ notæ Martyrologiis inscriptum. Nam
lus hac die ita eum refert : « Natalis sancti
, seu sancti Andreæ martyris, cum sociis
uobus millibus quingentis nonaginta et sep-
Ad quam annuntiationem ista jam pridem
ardo a nobis edito et illustrato observata
Andream apud Græcos inclytissimum Mega-
yrem Martyrologi nostri Latini verosimillime
ica appellatione binomium fecerint Magnum
dream. Sic etenim Beda, prout apud nos
est, et eo Rabanus, Romanum parvum, Ado,
us jam verba dedimus, Usuardus. Melius
e legissent, magni Andreæ : neque enim ve-
le puto, Martyrologos nostros Andream tri-
militum cum Magno episcopo Anagnino
dere voluisse. » Hanc observationem de du-
omine eidem nostro martyri perperam indito,
s confirmare conabimur. Habemus interim
is (nihil quippe cogit omnes illas annuntia-
huc integras transcribere) magni nominis
em fuisse S. Andream in Ecclesia Latina.
andelberto postea agemus. Martyrologium
ium modernum ita de illo legit ac sociis,
m tamen numerum non determinat : «In Cili-

cia natalis sancti Andreæ tribuni, et sociorum militum, qui victoria de Persis divinitus adepta, ad fidem Christi conversi, et hoc nomine accusati, sub Maximiano imperatore in angustiis Tauri montis ab exercitu Seleuci præsidis trucidati sunt. »

4. Quia vero circa annuntiationem apud Galesinium nonnulla mox erunt notanda, illam quoque hic præmittere visum est. Sic igitur sonat : « Cæsareæ, sanctorum martyrum Magni, Andreæ, et sociorum, quingenti et nonaginta septem, cum leonem conspexissent in homines a fide alienos sævientem, ad beati martyris Magni pedes mansuetum et prostratum jacere ; rei admirabilitate commoti, ad Christi fidem se contulerunt. Quamobrem Alexandri præsidis jussu capite plectuntur, Magnus vero lapidibus obruitur. » Annuntiatio hæc convenit S. Magno, cujus martyrium pluribus describit Petrus de Natalibus lib. 7, cap. 79 ; in quo tamen cum nullum de S. Andrea inveniam vestigium, mirum mihi accidit, ipsius nomen intrusum legi in dicta annuntiatione. Sed res hæc pluribus tractatur apud nos hac die, qua de sancto Magno Cappadoce agitur, pag. 717. Nunc de hallucinatione Martyrologorum superius indicata et hic pluribus refellenda tractabimus ; e qua videtur originem traxisse Galesiniana.

5. Et ea quidem est duplex ; altera in eo versatur, quod S. Andreæ addiderint nomen non suum, Magni videlicet ; altera incertior priore, quod alicubi forte S. Magnus aliter annuntietur, quam debeat, uti mox referam. Ad priorem quod attinet, præter illa, quæ paulo ante præmisimus, hæc addo ad majorem illorum confirmationem. Baronius in notationibus hac die 19 Augusti ad annuntiationem Martyrologii Romani Andreæ tribuni et soc., « De his, ait, hac die Usuard. et Ado ; licet Andream cum S. Magno confundant. » Hunc errorem etiam castigat Lambecius Commentariorum de biblitheca Cæsarea Vindobonensi, lib. VIII, pag. 202, ubi occasione versionis Latinæ et exordii Actorum S. Andreæ ac sociorum apud Surium hac die, Martyrium S. Andreæ, ducis exercitus, et sociorum, auctore Symeone Metaphraste. Vocatur autem hic Andreas etiam magnus,» etc., sic scribit : « Hoc non est intelligendum de nomine proprio Magni ; quippe quod S. Andreas Stratelates non habuit, sed tantum de titulo Μεγαλομάρτυρος sive *Magni martyris*, qui illi in hujus narrationis inscriptione Græca honoris causa tribuitur. Perperam igitur et absurde in Adonis archiepiscopi Viennensis Martyrologio die 19 Augusti legitur: Natalis sancti Magni seu sancti Andreæ,» etc. Merito itaque ista, « Vocatur autem hic Andreas etiam Magnus » omissa sunt in editione Surii, anno 1618 Coloniæ edita. Hæc de errore isto In alium forte lapsus est Wandelbertus, dum eidem martyrum manipulo videtur adjunxisse S. Magnum Cappadocem, cui aliam martyrii palæstram supra assignavimus. Sic enim canit.

Magnus et Andreas quarta denaque coruscant :
Septem nonaginta et quingenti comitantur,
Quos pariter sancti simul his bis mille sequuntur.

6. Varia sunt Actorum exemplaria. Lambecius loco citato pag. 201 *et* 202 unum affert hoc titulo ac principio : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Ἄθλησις τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Ἀνδρέου τοῦ Στρατηλάτου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τελειωθέντων δισχιλίων πεντακοσίων ἐννενήκοντα τριῶν. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ ἀσεβεστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλείας διωγμὸς κατὰ Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Συρίας· εἶχεν δὲ τότε τῆς ἐκεῖσε στρατηγικῆς τάξεως τὴν ἀρχὴν Ἀντίοχός τις, δεισιδαίμων ἄνθρωπος ὤν, *etc.* Id est : *Eadem die* (19 Augusti) *certamen sancti et gloriosi magni martyris Andreæ, ducis exercitus, et bis mille quingentorum nonaginta trium cum eo peremptorum. Temporibus impiissimi Maximiani imperatoris magna adversus Christianos mota est persecutio, maxime in partibus Syriæ. Quidam autem Antiochus, superstitioni deorum addictus homo, ibidem tunc ordinis militaris imperium tenebat*, etc. Observat Lambecius hanc narrationem Latine exstare apud Laurentium Surium, ac Symeoni Metaphrastæ ibidem tribui, ut modo indicatum est. Sed nullum ejusdem vestigium invenio apud Allatium in Diatriba de Symeonum scriptis a pag. 124. ubi Vitas enumerat, quas tanquam Metaphrastæ proprias signat. Consule quæ dicta sunt tomo III hujus mensis pag. 719 de Actis S. Eupli martyris. Habemus etiam exemplar Græcum in nostro codice † ms. 194, cujus exemplaris titulo prænotatur eadam in ms. Cæsar. 45 pag. 221 exstare. Aliud Græcum apographum asservamus hoc titulo : Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος τοῦ Στρατηλάτου, ex cod. Ambros. N. f. n. 152, sicut additur in eodem apographo. Incipit : Τὸν θαυμαστὸν Ἀνδρέαν τὸν στρατηλάτην. *Mirabilem Andream exercitus ducem, etc.*

7. Baronius anno Christi 301 collectionem historicam Actorum intexuit : quæ quidem, ait ibidem num. 5 germana noscuntur. At, bona eminentissimi cardinalis venia, non paucæ occurrunt difficultates, quæ illis incommodant. Nam primo, ea non esse exarata a scriptore contemporaneo, illud est indicio, quod in principio illorum dicantur ista : « Persecutio quædam magna contra Christianos commota est. Erat tempore illo Antiochus quidam. » Et inferius : « Celeberrimus martyr » vocatur Sanctus. Postea vero sequitur : Statim autem, quemadmodum sanctus martyr precibus suis postulaverat, locus in quem venerandus sanguis ille *martyrum* defluxerat, fons quidam effectus est, omnigenarum ægrotationum sanitatem afferens, qui fons ad hodiernum usque diem gratiis redundat. » An illa auctori synchrono conveniunt ? Secundo, oratio S. Andreæ, in qua dicit : « Domine Deus.. accipe mei peccatoris.. preces, eorumque omnium qui mecum sunt.. omnibusque his qui necessitatis tempore nostra, qui sumus indigni, nomina invocaverint, præsta petitiones illas, quæ ad salutem pertinent ; quique ad locum hunc confugerint, eos protege.. et quo loco humilis sanguis noster effusus fuerit, fiat illis curationum fons, » etc. Oratio, inquam, illa merum est episodium, cum a nemine potuerit audiri nisi a solis ipsis martyribus, quibus per tempus non licuit eam aliis referre. Accedit eo, quod non satis videatur consentanea humilitati Christianæ, quæ in martyribus elucere debet.

8. Tertio, mirum etiam videri potest, S. Andream, Christi fidem amplexum, prælio uni quin imo pluribus, prout apparet, sese exposuisse, antequam petiisset atque obtinuisset baptismum. Audiantur Acta : « Inter idolorum cultores velut rosa florebat inter spinas.. fidelissimus Dei servus et martyr Andreas.. Hic.. Jesu Christi opem assecutus adversantium bellorum hostes superabat, et multis egregiis ac strenuis facinoribus excellebat. Bello autem contra Persas ipsi commisso, eos solos, quos manifeste cœlestis gratia ei designavit, secum habens, oppositis hostibus prælium intulit. Jam vero cum esset congressurus cum hostibus, eorum ingentem multitudinem divinæ cognitionis argumentum suis militibus proposuit : nondum enim Christi Dei nostri fide donati fuerant, qui illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt. » Sequitur postea S. Andreæ confessio, cruciatus in ignito lecto æneo, sociorum militum supplicium, etc., quibus tandem cum ipsius tum militum subditur baptismus, quem dicuntur suscepisse a Petro urbis Tarsensis episcopo, postquam eo clam discessissent. Nos interim ex dictis concludimus, in hujusmodi Actorum historia non tam relucere sinceram narrationem, quam Græculi scribillatoris, quisquis demum ille fuerit, compositionem : id quod confirmabitur ex aliis quibusdam incommodis, quæ inferius proponentur. Vide Adnotata.

6. Numerus sanctorum martyrum non ponitur eodem modo apud Græcos ac Latinos. Hi quippe exstitisse illos memorant bis mille quingentos nonaginta septem, ex præmissis supra num. 3, Martyrologium Romanum non signat numerum : in cujus determinatione Fasti Græci, num. 1 citati fere cum Latinis antiquis consentiunt. Acta nullum quidem etiam numerum determinant : sed magnus fuerit necesse est, cum ingentem Persarum multitudinem debellarit, et « Andreas cum tota sua forti et a Deo electa phalange, » uti loquuntur Acta, martyrium sit consecutus ; quamvis « illum milites qui ex iis qui cum ipso fuerant : apud Antiochum detulerunt, quod Deum.. confiteretur et celebraret, in cruce suffixus fuerat. » Verum quo pacto tantus cohæret numerus cum Eusebio, qui *Ecclesiasticæ Historiæ* a Valesio editæ lib. VIII, cap. 4, pag. 296, hæc refert : Postquam.. dux Romani exercitus nescio quis (intellige Maximianum Galerium) Christianos milites persequi agressus, eos, qui in exercitu merebant, lustrare cœpisset

ac recensere, et Christianis liberam eligendi potestatem fecisset, ut vel imperatorum jussis obtemperantes honoris sui gradum retinerent, vel si parere nollent, honore militiæ nudarentur; complures regni Jesu Christi milites, nominis illius confessionem sæculari gloriæ ac felicitati, qua fruebantur absque ulla cunctatione prætulerunt. Ex quibus pauci admodum (in Græco est εἷς που καὶ δεύτερος, id est, unus et alter) non modo dignitatem, verum etiam vitam amittere pro defensione pietatis sustinuerunt : cum is qui religioni nostræ struebat insidias, parce adhuc et raro sanguinem quorumdam fundere auderet. Verum ubi apertius se ad bellum accinxit, dici non potest, quot et quantos Christi martyres in omnibus locis atque urbibus passim cernere licuerit, » post famosum videlicet edictum contra ecclesias propositum Nicomediæ, de quo cap. 5 meminit idem Eusebius.

10. Si itaque pugilum nostrorum martyrium differre liceret atque ad illam crudelissimam persecutionem, qua in omne genus hominum a tyrannis sævitum est, textus Eusebii non crearet difficultatem ; sed cum eo usque non videatur differendum, saltem secundum Acta, prout videlicet ea nunc exstant ; non videamus, quo pacto satis commode ad verba Eusebii responderi queat. Diximus, saltem secundum Acta etc., quæ S. Andreæ ac sociorum militum cædem narrant accidisse post bellum Persicum ; circumstantia vero illa fortasse adjecta fuit a non satis cauto exornatore Actorum, quæ aliunde non sunt magnæ admodum auctoritatis Quidquid sit, nos ingentem illum sociorum martyrum numerum, in Græcis pariter ac Latinis Fastis consignatum, relinquimus in antiqua sua possessione, ita tamen ut, Martyrologium Romanum secuti, eum in titulo ante hunc Commentarium nostrum non determinaverimus. Nunc a numero martyrum pergamus ad tempus martyrii.

§ II.

Tempus martyrii expensum.

« Cursum, inquiunt Acta, martyrii sui beatissimus Andreas cum tota sua forti et a Deo electa Phalange perfecit decimo nono die mensis Augusti, die Dominico. » Littera G, quæ hic est littera diei 19 Augusti, non invenitur tanquam littera Dominicalis signata ad nostrum propositum, nisi anno 294 et 305 ; unde consequens est, ut secundum Acta innecti debeat martyrium illud anno alterutri. Si autem anno 305 id affigas, satagendum est, ut dictus annus componatur cum modo, quo Maximianus martyres tractari jussisse fertur in Actis, et cum reliqua eorumdem Actorum serie, rebus ibidem ita expositis, ut dictu difficile videatur, eas accidisse tempore persecutionis generalis Diocletianeæ. Adde quod memorent accidisse palmam martyrii quando erat bellum illud contra Persas, quo a S. Andrea ejusque sociis insignis victoria relata de ipsis fuit ; unde fit, ut tempus martyrii pendeat a tempore istius belli secundum Acta. Baronius ad annum Christi 301, num. 1, Diocletianum imperatorem cum suo collega Maximiano tunc triumphasse de Persis affirmat ; et ibidem num. 2. « Porro, ait, enituit in bello Persico eximia virtus Andreæ tribuni militum, » etc.

11. Sed Pagius ad dictum annum, num. 2, illum triumphum celebratum affirmat « anno 303 » quo Lactantius lib. *De mortibus persecutorum*, cap. 17, Diocletianum Romæ Vicennalia celebrasse tradit. Nam cum triumphus ille Romæ exhibitus fuerit, ut Eusebius in Chronico, Eutropius et Cassiodorus testantur, et ante annum 303 post victoriam Persicam Diocletianus Romæ non fuerit, liquet eo anno triumphum hunc actum esse. Præterea triumphos cum Vicennalibus et id genus festis de more exhibitos fuisse, sæpeque dilatos non semel insinuavi. Quare licet pax inter Romanos et Persas jam ab anno 297 sancita fuisset, tamen triumphus de Persis anno tantum 303 actus. Et, nonnullis interjectis, ad anni 301 numerum 2, quos e Baronio citabam, et seqq. observat ista : « Diocletianus.. nullum hoc anno de persecutione Christianorum promulgavit edictum, sed tantum in milites sævitum, Quare martyres, de quibus Baronius, ante annum 303 passi non sunt. » Alii martyres isti huc non spectant, sed L. Andreas cum suis militibus, quorum martyrium ex jam dictis apud Baronium, ac criticum ejus, consummatum sit anno 301.

12. Sed quo minus eorum adstipulemur sententiæ, obstat 1° : Pax inter Romanos et Persas jam ab anno 297 sancita fuerat, uti modo fatebatur Pagius, Persis videlicet a Galerio Cæsare tunc victis, ex eodem auctore ad istum annum num. 6 et 7. Cur ergo sanctorum nostrorum militum martyrium differri debeat ad annum Christi 301 ? Cur Pagius secundum sua principia illud non ponit citius, cum anno 298 militum persecutionem affigat, dicens ad eumdem annum num. 2 : « Persecutio adversus milites hoc anno inchoata, ut recte Prosper in Chronico. Sicut igitur persecutio generalis in ipsis utriusque Augusti (sermo est de Diocletiano et Maximiano Herculio) Vicennalibus cœpit; sic et jeus quædam velitatio in utriusque Quindecennalibus. » 2° : Cum dicant Acta, num. 2 : « Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum pars quædam fines transiliret, et bellum adversus Antiochum suscitaret ; » cumque bellum illud S. Andreæ ab Antiocho demandatum fuerit, non utique ex dictis post annum 297, quo « pax inter Romanos et Persas sancita; » quidnam cogit illius ac sociorum martyrium procrastinare usque ad annum Christi 301 ? 3° : Cum denique hic annus componi non possit cum ratione temporis, quo martyrium accidisse memorant Acta, nimirum « decimo nono die mensis Augusti, die Dominico, » sicut supra observatum est ; melius quidem nobis videretur, Acta in hoc defendere, et erroris non condemnare, si

probabili aliquo argumento eo non compelleremur. A Est autem illud.

13. Theodericus Ruinartius inter Acta sincera et selecta a se vulgata, pag. 309 et seqq. editionis primæ, exhibet Acta S. Maximiliani martyris, in quibus præter alia, anno Christi 295 quarto Idus Martii eum impellentia ut militiæ nomen daret, dicuntur ista : « Maximilianus respondit : Militia mea ad Dominum meum est. Non possum sæculo militare. Jam dixi, Christianus sum. Dixit Dion proconsul : In sacro comitatu dominorum nostrorum Diocletiani et Maximiani, Constantii et Maximi, milites Christiani sunt et militant. » Quomodo igitur, si anno 295 milites Christiani fuerint inter turmas Maximiani et in aula ejus, quomodo, inquam B in milites nostros Christianos anno Christi 294 sub Maximiano sævitum est ? Accedit eo, quod non satis verosimile videatur, tyrannidem persequendi Christianos a solo Maximiano esse executioni mandatam, nisi post victoriam, quæ anno 297 de Persis relata fuerit, quæque animum ejus inflarit, cristasque ejus erexerit ad audendum quidlibet. Et vero contextus Actorum S. Andreæ non obscure insinuat, Maximianum tunc temporis rem gessisse in Oriente : et extra tempus belli Persici videtur semper egisse suas partes Illyricum versus, cum apud Lactantium lib. *De mortibus persecutorum*, cap 18 dicat : « Jam fluxisse annos quindecim in Illyrico vel ad ripam Danubii, quibus relegatus cum gentibus barbaris luctaret, cum alii intra laxiores et quietores terras delicate imperarent. »

14. Atque hæ sunt difficultates, quæ in figendo tempore martyrii sese offerunt. Quandoquidem vero non est mihi promptum solvere hunc nodum saltem inhærendo Actis, satius esse duxi eumdem scindere, et nostrorum Pugilum martyrium ponere cum Actis sub Maximiano, sub quo etiam illud signat Martyrologium Romanum, non determinato ejusdem martyrii anno. Dixi « saltem inhærendo Actis ; » nam si eorumdem scriptor habuerit ante se documenta melioris notæ, illaque ita transformarit ornatu ac interpolatione, ut incommoda superius expensa ad istam causam sint referenda; tunc non video cur tempus martyrii innecti non possit persecutioni Diocletianeæ ; cur non item diei Dominico, atque adeo anno æræ vulgaris 305, post imperatoria videlicet illa edicta (vide Acta num. 8) quæ inde anno ab 303 adversus Christianos prodiere ; cur denique cum Actis dici nequeat illud accidisse imperatore Maximiano, nempe veri ac proprii nominis imperatore intelligendo, qui ante dictum annum 305 Cæsar duntaxat fuerat, quamquam cum adjecto jam tum ab anno 292 etiam titulo imperatoris, uti legitur apud auctorem neotericum Gallum *Historiæ imperatorum*, tom. IV in Diocletiano, art. 9, pag. 21. Quia vero plane supervacaneum judico, alterutrum e duobus, quæ apud me sunt, Græcis exemplaribus supra indicatis in Latinum convertere, exhibeo.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ.

—

MARTYRIUM S. ANDREÆ TRIBUNI

ET SOCIORUM.

(Græce nunc primum editur ex cod. ms. Paris., n. 548, sæc. xii.)

—

1. Imperatore Maximanio homine valde impio, C persecutio quædam magna contra Christianos commota est præcipue autem in regionibus Syriæ. Erat tempore illo Antiochus quidam, superstitioni plurimum deditus, militares ordines sub imperio suo regens : qui propter idolorum insaniam, contra pios homines furorem acrem spirabat, Sub eo viro, quem Antiochum nominatum diximus, multi

Α'. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ ἀσεβεστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλείας, διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεσι τῶς Συρίας. Εἶχεν δὲ τότε τῆς ἐκεῖσε στρατηγικῆς τάξεως τὴν ἀρχὴν Ἀντίοχος δεισιδαίμων τις, καὶ σφοδρὸν τῶν ὑπὲρ τῆς εἰδωλομανίας κατὰ τῶν εὐσεβούντων πνέων θυμόν. Ὑπὸ τοῦτον οὖν τὸν Ἀντίοχον πολλοὶ στρατηλάται τῆς αὐτῆς συμμετέχοντες πλάνης ἐτάττοντο. Ἀνὰ

μέσον δὲ αὐτῶν ὥσπερ εἰς ἀκάνθας ῥόδον καὶ μεταξὺ δυσωδίας θυμίαμα ὁ πιστὸς τοῦ Θεοῦ δοῦλος καὶ μάρτυς Ἀνδρέας λανθάνων ἐφαίνετο. Διὰ γὰρ τὴν τοῦ προσόντος αὐτῷ ζήλου θερμότητα τῆς παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνεργίας καταξιούμενος, τῶν ὑπεναντίων ἐν τοῖς πολέμοις ἐκράτει καὶ πολλοῖς διέπρεπε τοῖς ἀνδραγαθήμασιν.

Β'. Κατ' ἐκεῖνον τον καιρὸν συμβέβηκεν μοῖράν τινα Περσικῆς δυνάμεως παρεκδραμεῖν τὰ μεθόρια, καὶ πόλεμον πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἄρασθαι. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπελθόντων οὐ μετρίως τοῦτον ἐτάραξεν, εἰς μνήμην ἐλθὼν τῶν Ἀνδρέου στρατηγημάτων, μετάπεμπτον ἦγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἠθάδα, παρακαλῶν εὐτολμίαν, καὶ τοιούτοις πρὸς αὐτὸν χρώμενος λόγοις ἔλεγεν· Τὰ τῆς ἀνδρείας σου, φησίν, ἔργα, καὶ ὅσα κατὰ τῶν πολεμίων ἠρίστευσας, καὶ ἐμοὶ δῆλα καὶ αὐτῷ καθεστήκασι τῷ τὰ σκῆπτρα διέποντι, ἀνθ' ὧν καὶ τῆς ἀξίας ἔλαχες ταύτης. Τοιγάρτοι καὶ τὸν μέγαν ὄντα καὶ σχέδιον τῇ σῇ προθυμίᾳ καταπιστεύω πόλεμον, ἵνα σοι καὶ μᾶλλον διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀγώνων ἡ εὔκλεια περιγένηται. Τούτων ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀριστεὺς τῶν λόγων ἀκηκοώς, καὶ οὐ πλήθει καὶ ὅπλοις καὶ ἅρμασιν, μόνῳ δὲ τῷ παντοδυνάστῃ Θεῷ πεποιθώς, τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἐζήλωσε Γεδεών, καί τινας τῶν ἑπομένων ὀλίγους καὶ εὐαριθμήτους εἰς τὴν τηλικαύτην παράταξιν παραλαβών, οὓς προδήλως ἡ ἄνωθεν χάρις αὐτῷ κατεσήμανεν, τὴν πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους παράταξιν ἐποιήσατο.

Γ'. Ἤδη δὲ τῆς συμπλοκῆς ἄρχεσθαι μέλλων, τῆς τῶν ἐναντίων πληθύος τὴν ὑπερβολὴν θεογνωσίας ὑπόθεσιν τοῖς ἰδίοις παρείχετο· οὔπω γὰρ ἦσαν τῆς εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν πίστεως κατηξιωμένοι· ταῦτα διεξιὼν πρὸς αὐτούς· Καιρὸς ὑμῖν οὗτος, φησίν, τῆς τοῦ ἐπουρανίου Θεοῦ ἐπιγνώσεως· αὐτίκα γὰρ γνώσεσθε ὡς οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ὄντως δαιμόνιά εἰσιν. Θεὸς γάρ ἐστιν ἀληθινὸς ὁ ἐμός, ὃς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐποίησεν. Αὐτὸς τοιγαροῦν παντοδύναμος ὢν βοηθεῖ τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν, ἀναδείκνυσί τε αὐτοὺς ἰσχυροὺς ἐν πολέμῳ, καὶ παρεμβολὰς κλίνουσιν ἀλλοτρίων. Ἰδοὺ τοίνυν ὁρᾶτε ὡς ἐξ ἐναντίας ἡμῶν οἱ πολέμιοι ἐν πολλῷ ἑστήκασιν ἀριθμῷ καὶ κεκραταίωνται τέως ὑπὲρ ἡμᾶς· ἀλλὰ δεῦτε τὴν πλάνην ἀφέντες, τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἐπικαλέσασθε σὺν ἐμοί, καὶ ὄψεσθε τούτους ἐκλελοιπότας ὥστε καπνὸν καὶ ὡς κονιορτὸν ἀπὸ ἅλωνος ἔμπροσθεν ὑμῶν ἀπεληλαμένους. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπεν· οἱ δὲ τοῖς

A tribuni militares ejusdem erroris participes numerabantur. Inter quos velut rosa florebat inter spinas et inter graveolentes odores fragrans aliquis vapor, fidelissimus Dei servus et martyr Andreas: qui latuerat quidem antea, sed postea manifeste apparuit. Hic propter ardentem zelum atque pietatem, magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi opem assecutus, adversantium bellorum hostes superabat, et multis egregiis ac strenuis facinoribus excellebat.

II. Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum pars quædam fines transiliret, et bellum adversus Antiochum suscitaret. Quoniam igitur repentina hostium incursio, et eorum multitudo non mediocriter ipsum perturbavit, Andreæ tunc tribuni mi- B litarem (1) peritiam et strenuitatem recordatus, illum ad consuetos ordines accersiri jussit, hortans eum, ut forti animo esset, utens autem his sermonibus: Tuæ, inquit, fortitudinis facinora quæque adversus hostes, et mihi et ei, qui sceptra imperii tenet, maxime nota sunt, et admodum manifesta: quapropter et dignitatis istius gradum sortitus es. Itaque magnum hoc et repentinum bellum fortitudini (2) tuæ committo, ut per præsentis certaminis occasionem ad gloriam tuam superiorem major cumulus accedat. Hos cum audisset sermones optimus Christi miles Andreas, non copiis, non armis aut curribus, sed solo præpotente Deo fretus, magnum illum Gedeonem æmulatus est, et paucos quosdam milites ad ejusmodi aciem assumpsit. Eos C enim solos, quos manifeste cœlestis gratia ei designavit, secum habens, oppositis hostibus prælium intulit (3).

III. Jam vero cum esset congressurus cum hostibus, eorum ingentem multitudinem divinæ cognitionis argumentum suis militibus proposuit: nondum enim Christi Dei nostri fide donati fuerant. Hæc igitur illis enarrabat: Præsens opportunitas, cœlestis et divinæ cognitionis conciliatrix, vobis erit: statim enim cognoscetis, quod dii gentium vere dæmonia sunt, quodque verus Deus ille est, quem ego colo, qui cœlum et terram effecit. Ipse igitur cum omnia possit, opem affert iis qui eum invocant, eosque fortes in bello efficit, et hostium cohortes facit terga vertere. En igitur, ut videtis, hostes ipsi e regione nobis D sunt oppositi, copiis innumerabiles et nobis validiores; sed, agite, errorem idolorum omittentes, mecum una Deum, qui vere Deus est, invocate, ac statim videbitis hostes ipsos, velut fumum quemdam aut pulverem, coram vobis deficientes. Hæc

(1) Tribunus militaris præerat militum legioni seu parti exercitus. Apud Græcos vocatur στρατηλάτης, quod ducem exercitus etiam interpretari possis, etsi subesset Antiocho totius exercitus duci: nam dicebatur et ille etiam dux exercitus qui vel uni tantum ab imperatore legioni præfectus erat, ut Ulpianus declarat apud Baronium ad annum Christi 301, num 2. De tribunis autem varia observat Vossius in Etymologico linguæ Latinæ ad vocem *tribus*.

(2) De bello ac pace cum Persis agit Commentarius prævius, § 2.

(3) Mirum, quod jam amplexus Christi fidem, nondum tamen baptizatus, mortis se periculo exposuerit (vide Commentarium § 1), nisi recurras ad miraculum, quo victoriam præsciverit, quodque hic videtur insinuari.

ille dicebat. Cui, milites credentes, et cum multa fiducia irruentes oppositas phalanges in fugam converterunt, et illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt. Milites autem illos ejus prælii victores, reique admirabilis supra omnium opinionem testes, sanctus vir Dei Andreas, ut electos Christi viros, perfecte, quantum in illo erat confirmavit, et ad Dei cognitionem adduxit.

IV. Ea re putatisne parum adversarium diabolum conturbatum, qui victoriam illam contra se tropæum quoddam erectum cogitavit, neque aliquid aliud eam rem fuisse, nisi propriæ potestatis casum, existimavit? Cæterum maximus Dei athleta, ad stadium progredi paratus, quasi pignora quædam cœlestia, præstantia dona ab ipso Deo percipiebat, cum et ejiciendorum dæmonum miraculis abundaret. Multos igitur in singulos dies impuris spiritibus perturbatos liberabat, sicque lethale vulnus diabolo infligebat, et invidum et superbum hostem maxime subjiciebat. Cum vero quæ ad bellum pertinebant, viro sancto ex sententia processissent, et adversus Persas tropæum statuisset, venit cum suis militibus in urbem Antiochiam. Statim autem illum milites quidam ex iis qui cum ipso fuerant, invidia et livore incitati, cum bonum illud non voluntarie (4) delegissent, apud Antiochum detulerunt, quod Deum dux confiteretur et celebraret, qui in cruce suffixus fuerat. Ea res maximam iram Antiocho attulit, et misit quosdam ex ordine militari, qui ab eo discerent quod verum erat, et planum facerent. Cumque per eos qui missi fuerant, rem ita se habere certo audivisset, apud eum per internuntios partim admonitionibus usus est: commemoransque suum in Christianos odium et acerbitatem, per ipsos internuntios ei dicebat: Cum noveris, quemadmodum et qualibus tormentis sustulerim Eutychium Polyeucti filium (5), et multos eorum qui una cum illo Christi fidem secuti sunt, ac quemadmodum neminem ipsorum misericordia prosecutus fuerim, tu quo nunc consilio, aut qua spe hominis in cruce suffixi mentionem proponis?

V. Ad hæc Andræas respondit: Maxime istis verbis, quæ dicit, constantiam meam Antiochus corroborat. Nam si omnes, quos nominatim protulit, gravibus tormentis ab illo subjecti, victores ipsius exstiterunt, et Christo Deo coronati athletæ astiterunt, quare non et ego studere debeo amicus, vel potius Domini mei Jesu christi servus, omni tempore permanere, ut eadem, quæ illi, consequar præmia? Has voces per eos qui celeriter, quæ dicebantur, excipiebant, et litteris mandabant, a sancto viro prolatas accepit Antiochus ille arrogans, et a Dei pietate abhorrens, eumque vinctum ad se duci jussit, et omnibus audientibus interrogari, et aperte fateri, num imperatoris edicto, an suo

A λεχθεῖσιν πιστεύσαντες, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θάρσους ὁρμήσαντες· τὰς ἀντιμετώπους ἐτρέψαντο φάλαγγας, καὶ μεγάλην κατ' αὐτῶν ἤραντο νίκην. Ταύτης δὲ μάρτυρας τῆς παρατάξεως καὶ τῆς παραδοξοποιίας ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἑαυτοῦ ποιησάμενος, καὶ τελείως ἐντεῦθεν αὐτοὺς βεβαιώσας, τῇ τοῦ Κυρίου προσήγαγεν ἐπιγνώσει.

Δ'. Καὶ πῶς οἴεσθε τοῦτο τὸν ἀντικείμενον διάβολον συνετάραξεν, καθ' ἑαυτοῦ τὸ τρόπαιον λογισάμενον, καὶ οὐδὲν ὅτι μὴ πτῶσιν ἰδίαν τὸ γεγονὸς ἡγησάμενον; Ἀλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ μέγιστο; ἀθλητὴς ἐπὶ τὸ στάδιον κατὰ μέρος χωρῶν, ὥσπερ τινὰς ἀῤῥαβῶνας ἐπουρανίους τὰ κρείττονα τῶν χαρισμάτων ἐλάμβανεν ἄνωθεν, καὶ τῇ κατὰ δαιμόνων ἐπλούτει B θαυματουργίᾳ. Πολλοὺς γοῦν ἡμέρας ἑκάστης ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένους ἐλευθερῶν, καιρίαν πληγὴν ἐτίτρωσκε τὸν διάβολον, καὶ μειζόνως κατεδουλοῦτο τὸν βάσκανόν τε καὶ ὑψηλόφρονα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοῦ πολέμου κατὰ νοῦν τῷ ἁγίῳ προὐχώρησε, καὶ κατὰ Μήδων στησάμενος τρόπαιον γέγονεν σὺν τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἀξίας κομούμενος ὡς ἐχρῆν ἀμοιβάς. Εὐθέως τοῦτον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ στρατιώτας τινὲς φθόνου μὲν καὶ ζηλοτυπίας ἔργον ἐπιτηδεύοντες, ἀγαθὸν δι' ὅμως ἀκούσιον ἐργαζόμενοι, διέβαλλον ὡς Θεὸν τὸν ἐσταυρωμένον ὁμολογοῦντάς τε καὶ δοξάζοντας. Τοῦ δὲ δι' ὀργῆς τὸ πρᾶγμα ποιησαμένου καὶ στείλαντος πρὸς αὐτὸν τοῦ στρατιωτικοῦ καταλόγου τινάς τὸ ἀκριβὲς μαθησομένους τὰ καὶ διασαφήσοντας, καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν διὰ τῶν ἀπεσταλμένων ἠκριβωκότος, C καὶ πῆ μὲν κολακίαις, πῆ δὲ καὶ ἀπειλαῖς, ἔτι δὲ καὶ ἀναμνήσεσι χρησαμένου τῆς ἑαυτοῦ πρὸς Χριστιανοὺς δυσμενείας τε καὶ πικρότητος, ἐπιλέξεώς τε δεδηλωκότος· ὅτι Οἶδας ὅπως καὶ οἵαις ἀνεῖλον βασάνοις Εὐτύχιόν τε τὸν υἱὸν Πολυεύκτου, καὶ πολλοὺς τῶν σὺν ἐκείνῳ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὡμολογηκότας, καὶ οὐκ ἠλέησα αὐτοὺς, φησὶ, καὶ νῦν σοι τίνι σκοπῷ καὶ ποίᾳ ἐλπίδι τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου λόγον προβάλλῃ;

Ε'. Πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενος ἔφη· Πάνυ μὲν οὖν διὰ τούτων ὧν εἴρηκας ἰσχυροποιεῖς μου τὴν ἔνστασιν· εἰ γὰρ οὗτοι πάντες, οὓς ἐξωνόμασας, ὑπὸ τοῦ σοῦ μεγέθους δειναῖς αἰκίαις ὑποβληθέντες νικηταί σου γεγόνασιν καὶ στεφανηφόροι Χριστῷ τῷ Θεῷ παρ- D εστήκασνν ἀθληταὶ, πῶς οὐ μὴ σπουδάσω κἀγὼ, φίλος, δοῦλος δὲ μᾶλλον τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ διαμεῖναι μέχρι παντὸς, ἵνα τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἀπολαύσω βραβείων; Ταύτας οὖν τὰς φωνὰς διὰ τῶν εἰς τάχας γραψάντων εἰς τὰς αὐτοῦ τον ἅγιον ἀκοὰς ἀποθέμενον, προσέταξεν ἐκεῖνος ὁ ἀλαζὼν τε καὶ ἄθεος δέσμιον εἰσαχθέντα παρ αὐτῷ κατενώπιον πάντων ἐρωτηθῆναι καὶ σαφῶς ἐξειπεῖν, πότερον τοῖς βασιλέως θεσπίσμασιν, ἢ τῷ Θεῷ αὐτοῦ βού-

(4) Ecquis igitur illos ad hoc coegit?

(5) S. Polyeucti, celeberrimi martyris Melitenæ in Armenia passi. Acta jam pridem sunt illustrata apud nos die 13 Februarii in quibus ibidem pag. 654 meminit idem Sanctus uxoris ac filiorum; quorum forte unus fuerit Eutychius ille, de quo hic fit mentio. Synonymus in crucem actus notatur in Menæis magnis excusis die 2 Septembris.

λοιτο πειθαρχεῖν. Τοῦ δὲ εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων τε καὶ ἀγγέλων καὶ πάσης τῆς κτίσεως τρανῶς τε καὶ εὐθαρσῶς ὁμολογήσαντος τὸν Χριστόν· κόλασιν ἐπενόησε κατ' αὐτοῦ πονηρὰν ὁ σοβαρώτατος ἡγεμὼν, κατειρωνευόμενος δῆθεν αὐτοῦ καὶ λέγων· Ἐπειδὴ πολλὰ φαίνεται λαβὼν Ἀνδρέας ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ νίκας οὐκ ὀλίγας ἀναδησάμενος, ἀνέσεως αὐτὸν καὶ ἀναπαύσεως ἐφευρεῖν ἐμηχανησάμεθα καὶ τρόπον.

ϛ'. Καὶ δὴ προσέταξε κλίνην κατασκευασθῆναι χαλκῆν, καὶ ταύτης γενναίως ἐκπυρωθείσης, ὕπερθεν ἀποτεθῆναι τὸν ἅγιον ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ λίαν εὐθύμως ἐπεισπηδήσας τῇ κλίνῃ ὥσπερ ἐπί τινος στρωμνῆς ἁπαλῆς ἑαυτὸν διανέπαυσε, καὶ παραυτὰ μὲν σφόδρα ᾔσθετο τῆς κολάσεως, παντὸς αὐτῷ περιφλεγομένου καὶ περιβρασσομένου τοῦ σώματος. Ὕστερον δὲ ῥᾳστώνης ἐτύγχανε καὶ ἀναψυχῆς τῇ ἄγαν θερμότητι τῆς αὐτοῦ πίστεως τοῦ πυρὸς ὑπενδεδωκότος. Ἀγαγὼν δὲ ὁ παράνομος δικαστὴς καί τινας τῶν σὺν αὐτῷ κατὰ τὸν πόλεμον ἀριστευσάντων στρατιωτῶν, τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ ξύλου τετραγώνων προσηλωθῆναι τελείως διέταξε μειδιῶν, καὶ πυνθανόμενος εἰ πρὸς ἡδονὴν ἔχουσι τοῦτο, ὡς αὐτίκα μάλα προθύμως ἐκείνους συνθέσθαι, καί· Εἴθε γὰρ, εἴθε, φησὶν, Χριστοῦ γενοίμεθα μιμηταὶ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐπὶ τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ προσηλωθέντος. Ἀλλ' ἐντεῦθεν πάλιν ἐπὶ τὸν θεοφορον ὁ τύραννος ταῖς ἐπερωτήσεσιν ἐπαναδραμὼν ἐπειρᾶτο διαπυνθάνεσθαι, εἰ τοιαύτης πείρας προσενεχθείσης αὐτῷ μεταμελεῖται τῶν δεδογμένων, καὶ τῆς Χριστιανῶν μετατίθεται πίστεως. Τοῦ δὲ εἰρηκότος τὸν τῶν εἰς τέλος ὑπομενόντων ἀναμένειν τε καὶ ἀπεκδέχεσθαι στέφανον, καὶ μηδέποτε τῶν καλῶς αὐτῷ κεκριμμένων ἐκστήσεσθαι, προσέταξεν τοῦτον φρουρᾷ κατασφαλισθῆναι, τὸ μὲν δοκεῖν ὅπως καιρὸν ὁ μάρτυς διασκέψεως πρὸς τὸ δῆθεν μεταβουλεύσασθαι λάβοι, αὐτῷ δὲ τῷ πράγματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἵνα τῆς τοῦ κρατοῦντος συνεὶς ὁ Ἀντίοχος γένηται γνώμης.

Ζ'. Αὐτίκα γοῦν μήνυσις παρ' αὐτοῦ πρὸς Μαξιμιανὸν ἀποστέλλεται ὃς ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν θεοφόρον Ἀνδρέαν καὶ τοὺς ἀμφὶ αὐτὸν διὰ τῶν εἰρημένων ἔγνω γραμμάτων, κρίνει οὐ μικρὸν οἴσειν αὐτῷ γογγυσμόν τε καὶ τάραχον, εἰ τοιοῦτον περιφανῆ στρατηγὸν καὶ τοσούτους μετ' αὐτοῦ καὶ οὕπως ἀρίστους ὁπλίτας τῇ διὰ ξίφους ἐκδῷ τιμωρίᾳ, ἀντιγράφει πρὸς Ἀντίοχον ὥστε αὐτὸν μετά τινος ἐπιτεχνήσεώς τε καὶ πανουργίας τὸ πρακτέον κατὰ τὸ λεληθὸς ἐξανύσαι, καὶ μὴ δοῦναι διὰ τούτου καιρὸν νεωτερισμοῦ τε καὶ ἀταξίας τῷ ὅλῳ στρατεύματι. Ταῦτα δὲ διεξῆλθεν εἰδὼς ὡς εἴ τις ἐνίους ἐκ τοῦ πλήθους παραλυπήσειεν μὴ προφανὲς ἄδικον εἰργασμένους, κἂν ἄδοξοί τινες εἶεν, κἂν ἀναρίθμητοι, ἐπ' αὐτοὺς ἡ ῥοπὴ γίνεται τῶν πλειόνων, ἐνταῦθα μέντοι καὶ ἡ τοῦ προσώπου ἀξίωσις πλείστη ὑπῆρχεν καὶ μαρτυρούμενοι κάματοι καὶ τῶν αὐτῷ συνόντων τὸ πλῆθος οὐ μέτριον. Διὸ δὴ καὶ ἐπήγαγεν ὁ

Deo, parere vellet. Ille autem præsentibus hominibus, angelis, et tota spectabili et creata natura, distincte,,aperte et confidenter Christum confessus est. Itaque superbissimus præses acerbissimum supplicium adversus illum excogitabat, et ironia quadam utens : Quoniam, inquit, multum laboris Andreas in bellis perpessus est et victoriis non paucis coronatus fuit, remissionis et requiei viam ac rationem ipsi excogitavimus.

VI. Jussit igitur æreum lectum componi : qui cum valde accensus fuisset, sanctum virum Andream supra illum poni jussit. At ille præsenti et alacri animo in lectum illum, tanquam in molle aliquod stratum insilivit, et in illo decubuit, statimque vehementem cruciatum sensit, cum totum ejus corpus combureretur, et undique ignis ardore fervesceret. Mox vero propter eximium fidei suæ fervorem, requiem et recreationem habuit, cum ignis ipse relaxatus esset. Duxit etiam nefarius ille judex quosdam ex eorum militum numero, qui una cum ipso strenue in bello se gesserant, et vere in Deum crediderant, ipsorumque manus in lignis, quadratam figuram habentibus, suffigi jussit, ridensque ab eis quæsivit, num ea res esset illis voluptati. Repente illi animo valde prompto sibi eam rem jucundissimam esse affirmarunt, hæc addentes : Utinam Christi simus imitatores, qui propter nos in ligno crucis suffixus fuit ! Deinceps ad divinum Andream tyrannus interrogationes suas convertens periculum faciebat, num talem cruciatum expertus, sententiam mutasset, et a Christianorum fide animum avertisset. Sed cum is respondisset, se coronam illam quam, qui ad finem usque patientiam retinent, adipiscuntur, a Deo exspectare, neque unquam ab iis quæ recte et firmiter statuta sunt, se decessurum, jussit tyrannus Andream e lecto illo eductum, in carcere diligenter custodiri, verbo quidem, quod martyri tempus dare vellet, ut rem suam melius consideraret, et sententiam mutare posset : re autem vera hoc faciebat, ut ipse interea scire posset, quænam esset super Andrea, cæterisque militibus Christianis, imperatoris sententia.

VII. Statim igitur ad Maximianum litieras misit, et rem illam significavit. Maximianus cum de Andrea et iis qui cum illo erant, certior factus est per eas litteras, quas supra diximus, existimans non parum perturbationis et tumultus ad eum perventurum, si tam insignem et clarum ducem exercitus, totque et tantos viros, qui cum ipso erant, milites optimos gladio percuti juberet, rescripsit ad Antiochum, ut artificio aliquo aut versutia viro latenter ad id quod vellet, perficiendum alliceret, neque rerum novandarum, aut seditionis occasionem toti exercitui præberet. Hæc scripsit imperator, illud considerans, quod si, cum aliquibus obcuris hominibus, quorum crimina sint incerta, pœnam judex inferre vult, ad illorum causam defendendam plerique propensi sunt, eo magis in hoc viro id fieret, qui et dignitatis gradum tenebat, et non vulgares labores, multorum virorum testimo-

niis comprobatos, pertulerat, ac ordini militum non contemnendo præerat. Quamobrem in suis ad Antiochum litteris adjunxit: Placet mihi, hujus modi viros a carcere liberari, quasi anteactarum rerum venia iis concessa: paulo autem postea, nisi resipuerint, tanquam ob aliub crimen delatos, illos ipsos graviter puniri.

VIII. Antiochus igitur cum has litteras a Maximiano accepisset, fecit quod imperator jusserat, et insignem Dei servum Andream, et omnes qui cum ipso erant, ex vinculis eduxit, et libero ac securo animo vitam degere permisit. At sanctus Dei minister Andreas ejusmodi fallaciæ inventum divinitus sibi patefactum cognovit, et eos qui cum ipso laboraverant, ejusque admonitionibus ad divinam cognitionem perducti fuerant, secum habens, in Ciliciam ad Tarsum mettropolim se contulit : jam dudum enim propositum habuerat, per Petrum, qui tempore illo religiose et sancte præsidebat jam dictæ metropoli, et multis egregie factis præstabat, Deoque ipsi gratus erat, ad salutarem baptismum perduci. Nam etsi fuerat ab initio, ut supra dictum est, fidelissimus Dei minister, et ejus donis refertus, nondum tamen divini baptismatis particeps factus erat. Antiochus cum Andreæ, et eorum qui cum ipso erant, discessionem (6) cognovisset, furore accensus, consiliarios suos, et, quibus uti consueverat, accersivit, quæque Andreas fecerat, cum illis communicavit, et litteras misit ad Seleucum, qui in Ciliciæ administratione, quod ad militare opus pertinebat, ejus vicarius erat. Litteræ autem illæ ita se habebant : Puto te audivisse de Andrea, qui olim dux fuit in exercitu maximorum imperatorum, quod nunc non solum seipsum amentiæ tradidit, sed plurimos etiam militum, quos secum habebat, concitatos, ad eam sententiam impulit, ut regalibus et divinis edictis adversarentur. Quoniam vero cognovimus clam hinc ipsum discessisse, et in Cilicum provincia nunc exsistere, æquitati tuæ placeat, regiæ voluntati obtemperanti, et Andream, et eos qui cum ipso sunt, persequi, ac detentos et vinctos nostris manibus tradere. Quod si adversati fuerint, aut fugere jam cœperint, militaribus gladiis confice.

IX. Seleucus cum ejusmodi litteras accepisset, expeditos et probatissimos milites, quos Romani ordinarios (7) appellant, quamplurimos secum habens, (erat enim et ipse contra Christi servos nimio furore percitus), ad Tarsensium urbem properavit, cum sanctorum hominum catervam illic esse didicisset. Andreas vero sanctus vir, cum id præ-

Μαξιμιανὸς ἐν τοῖς πρὸς τὸν αὐτὸν Ἀντίοχον γράμμασιν· ὅτι Δόξαν μὲν αὐτοὺς τῆς εἱρκτῆς ἀπολύειν καὶ τῶν ἤδη προγεγονότων συγγνώμην χαρίζεσθαι· ἐν παραβύστῳ δὲ μετ' ὀλίγον, ὡς ἐφ' ἑτέρῳ πλημμελήματι τούτους μετελθεῖν.

Η. Ἀντίοχος οὖν τὰς τοιαύτας ἀντιγράφους δεξάμενος Μαξιμιανοῦ συλλαβὰς ἐπ' ἔργον ἤγαγεν τὰ προστεταγμένα, καὶ τὸν μὲν ἔνδοξον τοῦ Θεοῦ δοῦλον Ἀνδρέαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πάντας ὑπεξήγαγε τῶν δεσμωτηρίων καὶ ἀδεῶς δῆθεν καὶ ἀμερίμνως διάγειν ἐπέτρεπεν. Ὁ δὲ ἅγιος τοῦ Θεοῦ θεράπων τῆς τοιαύτης ἐξαπάτης τὸν τρόπον ἐκ θείας ἀποκαλύψεως ἐγνωκὼς, παρέλαβε τοὺς αὐτῷ συγκάμνοντας καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ παραινέσεως τὴν θείαν λαβόντας ἐπίγνωσιν, καὶ κατὰ τὴν Ταρσέων μητρόπολιν τῆς Κιλικίας γέγονεν ἐπαρχίας. Ἦν γὰρ καὶ ἐκ πολλοῦ σκοπὸν ἔχων διὰ Πέτρου τοῦ τηνικαῦτα ὁσίως τῆς εἰρημένης προεδρεύοντος μητροπόλεως, καὶ πολλοῖς τοῖς κατὰ Θεὸν διαλάμποντος κατορθώμασι τῷ σωτηρίῳ προσαχθῆναι βαπτίσματι. Ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ, ὡς προείρηται, πιστὸς ὑπῆρχεν θεράπων Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ χαρισμάτων πεπληρωμένος, οὔπω δὲ μεταλαχὼν τοῦ θείου βαπτίσματος, Ἀντίοχος δὲ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαθὼν ἀναχώρησιν, καὶ θυμοῦ πλησθεὶς, τοὺς ἑαυτοῦ συμβούλους τε καὶ συνήθεις προσεκαλέσατο καὶ τὰ περὶ τούτου αὐτοῖς κοινωσάμενος, γράμμα πρὸς Σέλευκον διεπέμψατο τὸν αὐτοῦ τὸ πᾶν ἀναπληροῦντα ἐν ταῖς ἐπὶ τῆς Κιλικίας στρατηγικαῖς διοικήσεσιν, ὧδέ πως ἔχον· Ἀκηκοέναι σε ἤδη νομίζομεν τὰ περὶ Ἀνδρέου τοῦ πρώην μὲν στρατηλάτου τῶν μεγίστων αὐτοκρατόρων, νυνὶ δὲ μὴ μόνον ἑαυτὸν εἰς ἀπόνοιαν ἄραντος, ἀλλὰ καὶ πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ στρατιωτῶν πρὸς ἐναντίωσιν τῶν βασιλικῶν ἀναῤῥιπίσαντος θεσπισμάτων. Ἐπειδὴ τοίνυν ἔγνωμεν αὐτὸν λαθραίως ἐντεῦθεν ὑπαναχωρήσαντα κατὰ τῆς Κιλικίων νῦν ἐπαρχίαν ἀναφανῆναι, θελήσῃ ἡ σὴ ἐπιείκεια τῷ βασιλικῷ κατακολουθοῦσα σκοπῷ ἐπιδιῶξαι τοῦτον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ κατασχεῖν, καὶ δεσμίους ταῖς ἡμετέραις παραδοῦναι χερσίν· εἰ δὲ πρὸς ἐναντίωσιν ἢ φυγὴν ἰδεῖν ἐγχειρήσωσιν, στρατιωτικοῖς ξίφεσιν αὐτοὺς ἐξαναλῶσαι.

Θʹ. Ὁ δὲ Σέλευκος τὸ τοιοῦτον γράμμα δεξάμενος καὶ τῶν εὐζώνων καὶ δοκιμωτάτων στρατιωτῶν οὓς δὴ ταξάτους καλοῦσιν, ὅτι μάλιστα πλείστους παραλαβὼν (ἦν γὰρ καὶ οὗτος τῆς κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ θεραπόντων μανίας πεπληρωμένος), ἐπὶ τὴν εἰρημένην Ταρσέων μητρόπολιν ὥρμησεν, ἐκεῖσε τὸ τῶν ἁγίων στῖφος διάγειν μεμαθηκώς. Ὁ δὲ ἅγιος

(6) Non satis equidem concipio, quomodo discessio illa fieri a Sancto potuerit invito Antiocho, cui suberat secundum Acta Estne hujusmodi factum disciplinæ militari ac legibus civilibus consonum ? Utramque certe transgressionem semper obnixe cavebant Sancti. Ad hæc, cum Sanctus ac socii ejus voluerint fugere persecutionem, secundum Acta, num. 9, cur manserunt simul, ac separati non sunt ? Separatio certe illa ex natura rei erat maxime conducens, si non necessaria, ut persecutoribus sese subducerent. De his itaque viderit Actorum auctor.

(7) *Ordinarios*. In nostro exemplari Græco, quod habetur in codice † Ms. 194, ταξάτους lego. Cangio in glossario Græco-barbaro sunt ταξάτοι, *milites quivis*, a voce τάξις, « Nisi, inquit, quis malit sic appellatos, quod iis taxetur certa in stipendium pecuniæ summa. » Deinde observat voce ταξάτοι maxime dici milites præsidiarios seu qui in castrorum præsidia inducuntur.

τοῦτο προγνοὺς καὶ αἰτήσας παρὰ τοῦ μακαρίου A Πέτρου τοῦ ἐπισκόπου τὸ σωτήριον βάπτισμα, καὶ τοῦτο μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου καὶ ἀθλητικοῦ τοῦ ζήλου δεξάμενος, ἅμα τοῖς σὺν αὐτῷ πιστοῖς στρατιώταις, συμπαρόντος τοῦ Πέτρου καὶ Νόννου τοῦ ἐπισκόπου Βεῤῥοίας· σπουδῇ τε χρησάμενος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν λεγομένην Ταξανῖτιν, οὐχ ἐκ δειλίας τοῦτο πράττων, ἀλλὰ δεσποτικὸν ἐκτελῶν θέσπισμα τὸ διορίζον· Ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν. Γνοὺς δὲ ὁ Σέλευκος τὸν θεοφόρον ἐκεῖθεν ἀπάραντα, ἀδημονίᾳ τε συγχυθεὶς καὶ ἀλλοιώσας τῇ λύπῃ τὸ πρόσωπον, ἐδίωκεν αὐτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπιτεταμένως· ὁ θεοφόρος δὲ τὴν ἀπὸ τῆς λεγομένης Ταξανίτιδος ὁδοιπορίαν στειλάμενος ὥδευσεν ὅλον τὸν Ταῦρον μέχρι τῆς καλουμένης Ταμαλινῆς ἐνορίας· καὶ ἐλθὼν εἰς τὰ B μέρη τῆς κώμης τῆς λεγομένης Ὀρχηστῶν, καὶ διακειμένης ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἀρμενίων ἐπαρχίᾳ πλησίον τῆς Μελιτινῶν περιφανοῦς μητροπόλεως, παρενέβαλε τοῖς καλουμένοις Χαυσόριος καὶ Χαραβάθων τόποις. Ὡς δὲ τοῦτο οὐκ ἔγνω Σέλευκος καὶ ἄπορον αὐτῷ παντάπασιν ἦν τὸ μαθεῖν διὰ ποίας ὁ ἅγιος ὥδευσεν, εἰσδραμών τις ἀνὴρ πρὸς αὐτὸν Μαρτῖνος τοὔνομα κατεμήνυσεν ὡς τὸ ὄρος τοῦ Ταύρου λαβὼν τῇ δι' ἐκείνου πορείᾳ τὴν πάροδον ἐποιήσατο.

Ι'. Τότε οὖν ὁ διώκτης ἐκεῖνος τοῦτο μαθὼν, κατέλαβε τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Χαυσούριος· ὁ δὲ πανεύφημος μάρτυς συνόντων αὐτῷ πανταχόσε τῶν πιστῶν ἐκείνων στρατιωτῶν ὥρμησεν ἐπὶ τὰ μέρη τὰ προσαγορευόμενα Ἀνδροκαλῶν, οὐ πόῤῥω τῆς C μνημονευθείσης Ὀρχηστῶν τυγχάνοντα κώμης, καὶ κατέῤῥιψεν εἰς αὐτὰ τὰ στενὰ τοῦ Ταύρου. Ὅτου δὲ χάριν στενὰ προσαγορεύεται τὸ σχῆμα τοῦτό που παρίστησιν· αὐχένες γὰρ δύο τοῦ ὄρους ἀντίθετοι κατὰ βραχὺ συνιόντες, σχεδὸν μὲν ἀλλήλοις συνάπτονται· ἐκ δὲ τοῦ κάτω παρέρποντος ποταμοῦ διειργόμενοι στενοὶ μὲν γίνονται μικροῦ δεῖν καὶ ἀπόρευτοι· χάσμα δὲ μεταξὺ κρημνῶδες ἀποτελοῦσι, φοβερὸν καὶ τοῖς ὅλως προσβλέπουσιν. Ἀλλὰ τούτου μὲν ἕνεκεν οὕτως ἡ τοιαύτη χρηματίζειν ἔλαχε θέσις. Ὁ δὲ μέγας καὶ περιώνυμος μάρτυς ἐκ θείας προαγορεύσεως τούτους προορισθῆναι τοὺς τόπους τῇ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἀμφὶ αὐτὸν τελειώσει προεγνωκὼς (ἐχρῆν γὰρ ἄρα τὸν θεόδρομον. τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδεύσαντα ὁδὸν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ D Θεοῦ εἰσελθεῖν), τῆς περαιτέρω πορείας ἐπαύσατο.

[1] Matth. x, 23.

A cognovisset, petiit a beato Petro episcopo sanctissimum baptisma. Quod multo cum desiderio et certandi ardore suscepit una cum fidelissimis militibus, quos secum habebat (8). Erat autem cum Petro episcopo et Nonnus episcopus Berœæ. Post hæc Andreas celeritate usus, exiit in locum, qui dicitur Taxanite, non metu id faciens, sed ut præceptum Domini servaret, quod ita definit: *Cum persecuti vos fuerint, ex una civitate fugite in aliam*[1]. Seleucus vero cum audivisset divinum illum virum ex ea urbe migravisse, sollicitudine et confusione quadam affectus, et præ tristitia vultum mutatum habens, intento cursu et ipsum, et ejus socios insequebatur. Porro Andreas, cum et e loco Taxanite discessisset, totum montem Taurum peragravit B usque ad fines ejus regionis, quæ Tamalme (9) dicitur. Cum venisset autem ad castellum quod dicitur Orchesum, in Armeniorum provincia situm prope Melitinensium illustrem metropolim, pervenit inde ad Chausorii et Charavatinensium regiones. Id cum nesciret Seleucus, neque rationem aliquam inire posset, qua sciret, per quam viam sanctus ille vir iter fecisset, venit accurrens ad eum homo quidam, Martinus nomine, qui significavit, Andream ad Taurum montem pervenisse, et per eum et alia loca transiisse.

X. Tum persecutor ille, cum id didicisset, celeriter venit ad locum, qui dicitur Capsurius. Celeberrimus autem martyr una cum fidelissimis illis militibus secum versantibus, properavit ad eam re- C gionem, quæ dicitur Androcaloni, et in Tauri montis angustias (10) se dejecit. Causam vero quare angustiæ vocentur, ejus loci figura declarat. Duo enim montis juga vicissim sibi opposita, ac paulatim coeuntia, fere inter se copulantur: sed flumine (14) præterfluente distincta, angustias quasdam efficiunt, quæ fere inviæ sunt: hiatum vero præcipitem inter se habent, magnum illum quidem, et vel iis qui ipsum accipiunt, terribilem. Hac de causa ejus loci situs talem appellationem accepit. Magnus (12) ergo et celeberrimus martyr, cum ex divina prædictione loca illa suo et eorum omnium, qui cum ipso erant, martyrio præfinita esse cognovisset (oportebat enim eum, qui divinum cursum conficiebat, et per angustam et arctam viam am- D bulabat ad cœleste Dei regnum ingredi), ulterius regredi destitit. Tunc Seleucus venit, et vidit loca,

(8) Tandem aliquando ponitur hic S. Andreas cum suis baptismum suscepisse. Vid. Commentarium prævium, § 1.

(9) Tamalme, Androcalon, Chausorium, Charavatinium (in textu nostro Suriano est Charavatinensium) regiones, et Taxanite atque Capsurium notantur apud Ortelium, sed quod nihil vel parum aliunde de illis didicerit, inde colligo, quod addat: « Loca ista habet circa Armeniam minorem vel Ciliciam Metaphrastes in S. Andreæ ducis exercitus Vita. »

(10) *Augustias*. In nostro dicto Græco exemplari τὰ στενὰ, qua voce etiam usus est Strabo, lib. ı pag. 53 editionis Parisiensis anni 1620, e quo dictarum augustiarum situm subdo. Postquam enim egisset de Pyramo fluvio Ciliciæ, «Navigabilis, ait ille ex mediis Cataoniæ campis effunditur, ac delatus per Tauri angustias in Ciliciam, in fretum, quod inter hanc et Cyprum est, exit. »

(11) Pyramo videlicet, ex mox dictis.

(12) *Magnus*. Nomen hoc, uti vides, est appellativum suffragante nostro apographo Græco, ὁ δὲ μέγας καὶ περιώνυμος μάρτυς, non proprium S. Andreæ, ac proin cave ne ex hac voce vel binominem facias sanctum, vel non recte annunties. Consule Commentarium, § 1.

in quibus viri illi a Deo ducti constiterant : in eos autem exercitum, quem secum habebat, immisit. Id cum sensisset Dei minister, et se et socios suos ad preces excitans, ait : O amici et commilitones, ac filii mei, nunc est tempus acceptabile, nunc dies salutis : perstemus in Dei amore, resistamus animo æquo et forti, quemadmodum præcepit nobis Deus : manus nostras non ad ulciscendos persecutores, sed ad Deum precandum, eique gratias agendum erigamus, quod nobis concesserit, ut ad horam hanc venire potuerimus, quo partem et sortem cum omnibus iis qui sanctitate præditi sunt, assequamur. Supplices ab illo postulemus, quod martyrum primus celeberrimus Stephanus, cum lapidibus obrueretur, a Deo petivit dicentes et nos : Domine Jesu Christe, accipe spiritus servorum tuorum, quos in manus tuas commendamus.

XI. Cum vero in medio ipsorum constitisset, manibus atque oculis in cœlum erectis, Deum oravit hæc dicens : Domine Deus, qui magnus es et omnipotens, accipe mei peccatoris et indigni servi tui preces, eorumque omnium, qui mecum sunt, et fidem tuam immobilem servaverunt : omnibusque his, qui necessitatis tempore nostra, qui sumus indigni, nomina invocaverint, præsta petitiones illas, quæ ad salutem pertinent : quique ad locum hunc confugerint, eos protege, et a malo ac necessitate libera, largiens ipsis sanitatem animæ et corporis : et quo loco humilis sanguis noster effusus fuerit, fiat illic curationum fons, et spirituum impurorum redargutio ac liberatio, ut terribilis et sancti, benedictique nominis tui, unigeniti etiam Filii tui Christi Dei nostri sanctissimi, et vitam dantis Spiritus sancti gloria celebretur in sæcula sæculorum, Amen (13). Completis his precibus, astiterunt statim persecutores, feris immitibus crudeliores. Ipsi vero, tanquam agni simplices ad immolandum ducti, mansuete et leniter seipsos illorum manibus tradiderunt, communem omnium Dominum imitantes.

XII. Profani igitur illi et nefarii persecutores, ferociter, et cum quodam (ut ita dicam) dentium stridore ac fremitu irruentes, strictis gladiis beatissimos viros interfecerunt, et illorum multo sanguine præterlabentem fluvium impleverunt. Statim autem, quemadmodum sanctus martyr precibus suis postulaverat, locus, in quem venerandus sanguis ille defluxerat, fons quidam effectus est, omnigenarum ægrotationum sanitatem afferens : qui fons ad hodiernum usque diem gratis redundat et curationem singulis accommodatam largitur. Quamobrem non ad eos solum qui prope, et in eo loco ac finitima regione sunt, sed ad ipsos etiam, qui longe absunt, et ab illis locis multum distant hujus viri sancti fama celeriter pervenit : quæ facit, ut omnes tam parvi, quam mediocres et summi viri, concursu magno illuc proficiscantur,

Τότε ὁ Σέλευκος ἐλθὼν καὶ ἰδὼν τὰ χωρία ἐν οἷς οἱ θεοδιήγητοι ἐκεῖνοι ὑπῆρχον, ἐπαῆρκεν αὐτοῖς τὸν ἑπόμενον αὐτῷ στρατόν. Τοῦτον δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων αἰσθόμενος, εἰς προσευχὴν ἑαυτόν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ διανέστησεν λέγων· Ὦ φίλοι στρατιῶται καὶ τεκνία μου, νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος καὶ ἡμέρα σωτηρίας· στῶμεν θεοφιλῶς, στῶμεν ἐπιεικῶς, ὡς προσέταξεν ἡμῖν ὁ Θεός, τὰς χεῖρας ἡμῶν, οὐκ ἐφ᾽ ᾧ τοὺς διώκοντας ἀμύνασθαι, ἀλλ᾽ εἰς δέησιν αἴροντες τοῦ καταξιώσαντος ἡμᾶς Θεοῦ, εἰς τὴν ὥραν ταύτην ἐλθεῖν, ἵνα λάβωμεν μερίδα καὶ κλῆρον ἐν πᾶσι τοῖς ἡγιασμένοις· ἱκετεύσομεν αὐτὸν καὶ παρακκλέσομεν, λέγοντες ὅπερ λιθοβολούμενος ὁ τῶν μαρτύρων προηγησάμενος ἀοίδιμος εἴρηκε Στέφανος· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, δέξαι τὰ τῶν δούλων σου πνεύματα, εἰς τὰς σὰς γὰρ ἑαυτοὺς παρατιθέμεθα χεῖρας.

ΙΑʹ. Καὶ στὰς ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας καὶ τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανὸν, προσηύξατο λέγων· Ὁ Θεὸς ὁ μέγας, ὁ παντοκράτωρ, πρόσδεξαί μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου σοῦ δούλου τὴν προσευχὴν, καὶ πάντων τῶν σὺν ἐμοὶ ἀκλινῆ τὴν εἰς σὲ πίστιν τετηρηκότων, καὶ πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις ἐν καιρῷ βοηθείας τῆς ἀναξιότητος ἡμῶν τὰ ὀνόματα, παράσχου πᾶσιν τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα, καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν τόπόν καταφεύγοντας τοῦτον σκέπασον, καὶ ῥῦσαι ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ πάσης ἀνάγκης, δωρούμενος αὐτοῖς ἁγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος· καὶ ἔνθα τὸ ταπεινὸν ἡμῶν αἷμα ἐκχεῖται, γενέσθω ἐκεῖ πηγὴ ἰαμάτων, καὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλεγμός τε καὶ ἀπολύτρωσις, ἵνα δοξάζηταί σου τὸ εὐλογημένον καὶ φοβερὸν καὶ ἅγιον ὄνομα, καὶ τοῦ μονογενοῦς σοῦ Υἱοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Μετὰ δὲ τὴν προσευχὴν, ἐπέστησαν εὐθέως αὐτοῖς οἱ διώκοντες, θηρίων ἀνημέρων δεινότεροι. Αὐτοὶ δὲ ὡς ἀρνία ἀγόμενοι ἄκακα τοῦ θύεσθαι, οὕτως ἡσύχως ἑαυτοὺς καὶ ἠπίως ταῖς ἐκείνων χερσὶν ἐκδεδώκασι, τὸν κοινὸν Δεσπότην μιμούμενοι.

ΙΒʹ. Ἀγρίως δὲ καὶ μετά τινος, ὡς εἰπεῖν. βρυχηθμοῦ ἐπελθόντες τούτοις οἱ βέβηλοι, τοῖς ἑαυτῶν ἀπέκτειναν ξίφεσιν, καὶ τοῖς τούτων αἵμασι τὸν παραρέοντα ποταμὸν ἐπλήρωσαν. Κατὰ δὲ τὴν ἁγίαν τοῦ μάρτυρος προσευχὴν ὁ τόπος ἐν ᾧ τὸ πολύσεπτον αὐτοῦ καὶ τίμιον ἔῤῥευσεν αἷμα, πηγὴ γέγονεν φορὰν ἀναπέμπουσα παντοδαπῶν ἰαμάτων· ἥτις μέχρι τῆς ἡμέρας ὑπερεκχεῖται καὶ πλημμυρεῖ καὶ τὰ πρὸς ἰατρείαν ἑκάστῳ χαρίζεται. Πάντων μὲν γὰρ, ὡς ὁ φθάσας ἐδήλωσε λόγος, τῶν κρειττόνων ὁ μάρτυς ἠξίωται χαρισμάτων· διαφερόντως δὲ καὶ κατεξαίρετον τὸ κατὰ δαιμόνιον ἐκληρώσατο χάρισμα. Ὅθεν οὐ τοῖς ἔγγιστα μόνον καὶ περὶ τὸν τόπον αὐτὸν καὶ τὴν ἐνορίαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μακρὸν ἀποῦσι καὶ πόῤῥω διεστῶσί τε καὶ ἀπέχουσιν ἡ τούτου ἔδραμεν ἀκοή· καὶ πάντας μικρούς τε καὶ μέσους καὶ ὑπερέχοντας ἐκεῖσε συντρεχειν παρα-

(13) Orationem hanc castigavimus ibidem num. 7.

σκευάζει, καὶ δοξάζειν τὰ γινόμενα ταῦτα. Τὸν μὲν οὖν δρόμον ὁ μακάριος οὗτος μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς θεολέκτου καὶ καρτερᾶς ἐτέλεσε φάλαγγος, τῇ ἐννεακαιδεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, καὶ ταύτῃ τῶν ἡμερῶν τῇ κυρίᾳ, ὥρᾳ δευτέρᾳ.

ΙΓʹ. Πέτρος δὲ ὁ τῆς Ταρσέων ἐπίσκοπος ὁ καὶ τὸ θεῖον αὐτῷ κεράσας λουτρὸν τοῦ βαπτίσματος, καὶ Νόννος ὁ ἐπίσκοπος τῆς Βεῤῥοίων, Θεόδουλός τε καὶ Συνέσιος διάκονοι, Μαρῖνός τε καὶ Νικόλαος, Εὐσέβειός τε καὶ Λαμυρίων ἀναγνῶσται, ἐν τῷ μέλλειν αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τὸν ἀγῶνα πληροῦν τῆς ἀθλήσεως, μακρόθεν ἐπηκολούθουν ἐπιποθοῦντες τὸ πέρας ἰδεῖν · καί γε καὶ εἶδον τὴν κοινὴν πάντων ἐν Κυρίῳ τελείωσιν καὶ τὰ τίμια τούτων ἐκεῖσε κατέθεντο λείψανα μετὰ τοῦ προσφόρου σεβάσματος. Ἐθεάσαντο δὲ καὶ τὴν πηγὴν ἐκείνην τὴν σεβάσμιόν τε καὶ πολυθαύμαστον τῷ σιαγόνι τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου μεγαλομάρτυρος ὑπακούσασαν παραχρῆμα καὶ μετὰ τῆς τῶν ἰαμάτων ἀθρόων ἀναβλύσασαν χάριτος · εὐθὺς γοῦν ἐν πρώτοις τὸν ἕνα τῶν εἰρημένων ἀναγνωστῶν Λαμυρίονα ὑπὸ πνεύματος κρυφαίου παρενοχλούμενον ἀκαθάρτου, καὶ μήπω μέχρι τότε φανερωθέντα ἰάσατο, καὶ σὺν αὐτοῖς ᾤχετο γενόμενος ὑγιής. Ἐφ' οἷς ὑμνήσαντες τὸν ὡς ἀληθῶς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ εὐδοξαζόμενον Θεὸν, τὴν Κηλικίαις ὁδὸν παρῃτήσαντο · διότι Πέτρον τὸν τῆς Ταρσέων ἐπίσκοπον τὸν ἅγιον, ὡς εἴρηται, βαπτίσαντα μάρτυρα, συλλαβεῖν ὁ Σέλευκος ἐπεζήτει. Ὥδευσαν δὲ μετ' εἰρήνης τὴν Ἰσαυρίαν, αἰνοῦντες ἅμα καὶ εὐλογοῦντες τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

et miracula, quæ illic fiunt, gloriose celebrent. Cursum igitur martyrii sui beatissimos Andreas cum tota sua forti et Deo electa phalange perfecit decimo nono dei mensis Augusti, die Dominico (14), hora secunda.

XIII. Petrus vero Tarsensis urbis episcopus, qui divino baptismatis lavacro eum purgavit, Nonnus episcopus Berœensium Theodulus et Synesius diaconi Marinus et Nicolaus, Eusebius et Lamyrion lectores, cum Andreas ipse, et ii qui cum eo erant, certamen perpessuri essent, e loginquo sequebantur, cupientes eorum finem cognoscere (15) quem et cognoverunt, communem, inquam, illorum omnium in Domino consummationem : quorum se venerandas reliquias reposuerunt, congruentem venerationem adhibentes. Viderunt et fontem illum venerandum, et multorum miraculorum effectorem ex justi et magni martyris defluente sanguine scaturientem, qui fons cum primum scaturiit, repente curationum gratiam emisit : statim enim unum ex lectoribus, quos diximus, Lamyrionem, a spiritu quodam pravo et impuro perturbatum, neque ad illum usque diem liberatum, imprimis curavit, qui cum aliis lectoribus sanus rediit. Idcirco illi Deum hymnis celebrarunt, qui vere in sanctis suis gloriosus efficitur. Cæterum in Ciliciam amplius redire noluerunt, quoniam Petrum Tarsensis urbis episcopum, qui martyrem Andream cum sociis, ut dictum est, baptismate purgaverat, Seleucus capere studebat. Abierunt igitur, divina providentia ducti n Isauriam (16), laudantes simul et benedicentes Domino Jesu Christo : cum quo Patri simul et sancto Spiritui sit gloria nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(14) De hac temporis nota disputat Commentarius, § 2.

(15) Magis mihi placeret auctor. si diceret, *Sequebantur* ac comitabantur Sanctum ejusque socios, ut illos in fide confirmarent, et ad martyrium compararent, quam ut eorum finem cognoscerent. Cui enim bono subserviebat, e loginquo illos sequi ea de causa ?

(16) Esto, Petrus aliquam rationem habuerit, quia nempe Seleucus eum capere studebat, si Actis credimus, abeundi in Isauriam ; verum cur idem fecerunt Nonnus episcopus Berœensis, aliique ecclesiastici, et cur non potius rediere ad propria ?

DE SANCTO ROMULO

MARTYRE IN GRÆCIA

ITEM

DE SS. MARTYRIBUS EUDOXIO, ZENONE, MACARIO ET MCIV MILITIBUS MELITINÆ IN ARMENIA MINORI.

(Acta sanctorum Bolland. ad diem 5 Septembris, tome II.)

—

§ 1. *Cultus apud Latinos Græcos intricata et non cohærens Menologii Basiliani narratio.*

Martyrologium Romanum sanctos hosce Pugiles ad 5 Septembris ita annuntiat : « Eodem die sancti Romuli, aulæ Trajani præfecti, qui cum sævitiam imperatoris in Christianos detestaretur, cæsus virgis capite truncatus est. Melitinæ in Armenia passio sanctorum militum Eudoxii, Zenonis, Macarii, et

sociorum mille centum et quator, qui abjicientes militiæ cingulum, in persecutione Diocletiani pro confessione Christi necati sunt.» Patet hic Romulum sejungi a reliquis ; et recte, uti Acta inferius danda ostendent. Fallitur tamen Baronius, dum in Notationibus ad Martyrologium ait, « Græci de eodem (Romulo) item hac die in Menologio agunt : nam Menologium Latine versum a Sirleto cardinale, quod ipse Baronius ad Januarii profitetur se Menologii nomine semper intelligere, aliique Græcorum fasti ecclesiastici nihil prorsus hac die de Romulo habent ; sed eum una cum cæteris martyribus celebrant 6 Septembris.

2. Accipe verba laudati Menologii Sirletani ab Henrico Canisio editi : « Eodem die [6] certamen sanctorum martyrum Eudoxii, Zenonis, Romuli, Macarii et reliquorum. Sanctus Romulus capite obtruncatus est a Trajano imperatore, qui Christianos plurimos in diversas regiones exsules misit, sed in Christianæ fidei confessione permanentes mortis supplicio subjecit. Eudoxius vero comes sub Diocletiano detentus a præside Melitinæ obtruncatus est cumque eo milites numero 1104. Paucis post diebus B. Zeno cum reliquis S. Eudoxii sociis, martyrii coronam accepit. » Clara hæc et distincta sunt : at Menologium jussu Basilii imperatoris Porphyrogennetæ sæculo x collectum, et Urbini anno 1727 impressum Græco-Latine, certamen SS. MM. Eudoxii, Romuli, et sociorum ad dictum diem valde intricate et confuse narrat hoc modo : « Eudoxius Christi martyr, Trajano Romanorum imperatore, comes ordine fuit, multisque militum milibus (Græce *μυρίους καὶ χιλίους*, id est, xi mille) in Gallia imperavit. Romulus autem aulæ imperatoriæ præpositus, auctor fuit eidem Trajano, ut in Galliam mitteret, qui Christianos milites diis immolare compellerent. Quo peracto, cum milites ad id faciendum induci nequirent in Melitinam Armeniæ urbem relegati sunt. Post hæc Romulus pœnitentia ductus, cum in Christum credidisset, Trajanumque objurgasset, capite plexus est. Deinde cum imperio potitus esset Maximianus, edixissetque Christianos interfici, mandavit per litteras et Melitinæ præfecto, ut Christi cultores occideret. Quare Eudoxium comitem, ejusque socios milites comprehensos, quod idola adorare nollent, primum quidem multis suppliciis vexavit demum capite obtruncavit. »

3. Versio Arcudii col. 250 inter Anecdota Ughelliana tomo X *Italiæ sacræ* Venetiis recusæ, quoad sensum eadem fere est, qualem et Galesinius ante dederat in suo Martyrologio : nostrum quoque ms. exemplar Græcum Menologii Basiliani statuit Eudoxium comitem sub Trajano, martyrem sub Maximiniano. Conciliari hæc forsan utcunque possent, si per Trajanum significetur Decius, utpote Trajanus prænomine ; at si Eudoxius, imperante Trajano proximo Nervæ successore, initio sæculi ii comes fuit, quis credat illum vitam produxisse ad tempora Maximiani ? Vidit haud dubie Molanus ista non cohærere ; ideoque in additionibus ad Usuardum 5 Septembris scripserit : « Eodem die SS. MM. Eudoxii, qui et Marianus, Romuli Zenonis, et Macarii, qui sub Trajano martyrio coronantur. » Sed Metaphrastes, quem allegat, diserte tradit Romulum jussu Trajani necatum, Eudoxium vero aliosque diu post martyrio affectos esse sub Diocletiano. Ferrarius in Catalogo generali sanctorum ad 6 Septembris videtur martyres velle geminare : præmissa enim hac annuntiatione, Melitenæ in Armenia SS, Martyrum Eudoxii, Romuli, et sociorum sub Trajano, » quam notat ex Galesinio desumptam esse, subdit : « De Eudoxio et soc. Melitenæ passis agitur in Martyrol. Rom. die præced ; sed sub Diocletiano : hi vero sub Trajano passi traduntur. De Romulo duntaxat agit Martyrol. Rom, præcedenti die. » Nicolao Antonio infra citando videntur omnes ejusdem agonis triumphatores esse ; at non edisserit sub quo imperatore.

4. Festum S. Eudoxii et sociorum in Typico seu Rituali S. Sabæ colendum præscribitur 6 Septembris his verbis : Καὶ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Εὐδοξίου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀθλησάντων ἁγίων Μαρτύρων id est, *Et S. M. Eudoxii, ac SS. Martyrum cum ipso passorum*, Menæa magna impressa ad eumdem diem Græce sic habent : « Certamen SS. MM. Eudoxii, Zenonis, Romuli et Macarii, » et sequentibus eos ornant versiculis :

Τμηθέντες Εὐδόξιος, Ῥωμύλος, Ζήνων.
Καὶ Μακάριος, μακαριστοὶ τοῦ τέλους.

Capite minuti Eudoxius, Romulus Zenon
Ac Macarius finem beatum obtinent.

Μακάριος et μακαριστὸς sonant *beatus* ; in quo lusit poeta, significatum nominis proprii unius martyris per appellativum omnibus attribuens. Subditur elogium satis prolixum, cujus hoc initium est : Οὗτος ἅγιος Ῥωμύλος ἐπὶ Τραϊανοῦ τὴν κεφαλὴν ἀφῃρέθη. *Hic S. Romulus sub Trajano capite trancatus est*. Dein agitur de Eudoxio al iisque tempore Diocletiani coronatis. Pauca illa ideirco huc transtuli, ne quis solos versiculos ac titulum legens existimaret, in Menæis conjungi hosce Martyres tanquam in eadem persecutione passos : quod sane pronum esset opinari ex titulo, Romulum aliis intermiscente.

5, Post memoratum elogium sequitur alia annuntiatio : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἑκατὸν τέσσαρες καὶ χίλιοι στρατιῶται... ξίφει τελειοῦνται. Id est, *eodem die centum quatuor ac mille milites... gladio cæsi consummant martyrium*. His deinde bini accinuntur versiculi ;

Δεκὰς δεκαπλῆ καὶ χιλιὰς μαρτύρων
Καὶ τετρὰς ἁπλῆ συντελευτῶσι ξίφει.

Quos Latine sic vertas.

Decas decupla et chilias Martyrum.
Quaternioque simul ense vitam finiunt,

Istis versiculis addunt Menæa distichon aliud,

exprimens simile martyrium S. Calodotes, quam et in annuntiatione mox data conjungunt laudatis militibus, sed perperam : nam sancta illa martyr ad hanc classem non pertinet. Dabitur cum sociis suis die 6 Septembris. Martyres autem 1104, de quibus hic separate agitur, haud dubie sunt illi milites, quos elogium citatum narrat projecisse balteos coram præside exemplo S. Eudoxii ; utrobique enim, etiam in Actis et ms. Menologio Slavo-Russico, ac Synaxario Ruthenio infra memorando idem est numerus 1104, nec ullum apparet distinctionis fundamentum.

6. Desiderantur sancti nostri in duobus Armenorum Menologiis ab Assemano editis tomo III Bibliothecæ Orientalis Clementino-Vaticanæ, pag. 645 et 649 ; at in ms. Catalogo sanctorum Armenis celebratorum, quem Papebrochio misit D. Ludovicus Picques doctor Sorbonicus, hæc num. 50 leguntur : « Testimonium S. Euductii (Εὐδξίου) qui Marinus vocatus est. Item Romeli et Macari, qui martyres tempore Trajani, Septembris sexto. » Clemens Galanus, qui multos annos in Armenia missionarius fuit, parte 1 Conciliationis Ecclesiæ Armenæ cum Romana in Annotatione ad caput 2 pag. 16, inter martyres ibidem passos recenset Eudoxium, Zenomen, Macarium sociosque sub Diocletiano ; at Romuli nusquam meminit. Porro eximius Picquesius monet, prædictum Catalogum Latine versum esse ex ingenti regiæ bibliothecæ codice Armenio N° 314, uncialibus litteris scripto ante annos ab hoc 1687 circiter sexcentos ; sed interpretem, Oscanum archiepiscopum Armenum, haud satis peritum titulos incondite dictasse amanuensi, imo et nonnulos omisisse. Addit in litteris posterioribus ejusdem anni 1687, se dumtaxat usque numerum 35 inclusive Latinam versionem cum textu Armeno contulisse : quod utinam vir eruditus et humanissimus reliquis 111 numeris fecisset, simulque omissa ab Oscano supplevisset. Meminit quoque ad eamdem diem S. M. Eudoxii Synaxarium Ruthenicum ms., quod anno 1688 Moscua submisit noster illic missionarius p. Georgius David, addens in fine Synaxarium istud esse commune toti ecclesiæ Ruthenicæ. Aliud peculiare diœcesis Kiioviensis, eodem interprete, ita habet : « Et S. M. Eudoxii, et cum eo 1104. »

7. Mss. Menæ Græca bibliothecæ Ambrosianæ et PP. Dominicarum conventus S. Marci Florentiæ, ac supplementum ad Menæa excusa collectum ex Ms. Synaxario membranaceo antiquo P. Sirmondi S. Romulum ante alios annuntiant, prima quidem hoc modo : « Romyli, Eudoxii, Zenonis, Macarii M., » altera titulum addunt, « Romulus præpositus, Eudoxius, Zenon Macarius ; » tertium vero Græce ita habet ; « Passio SS. MM. Romuli, Eudoxii, Zenonis et Macarii. » Elogium subjunctum quædam ab Actis diversa continet, proinde in pauca id contraho. « Ex hisce sanctis Romulus præpositus sub Trajano imperatore decollatus est. Post Trajanum autem et reliquos imperatores non paucis annis elapsis, cum Diocletianus imperium adeptus esset, Eudoxius comes capites plexus est cum Zenone et Macario, *ἅμα σὺν τοῖς ὑπ' αὐτῶν στρατιώταις, τὸν ἀριθμὸν οὖσι χιλίοις ἑκατὸν τριάκοντα τέσσαρσιν* id est, una cum militibus, qui eis parebant, numero mille centum triginta quatuor. *Ἡ δὲ αὐτῶν σύναξις τελεῖται ἐν τῷ μαρτυρείῳ τοῦ ἁγ. Προκοπίου ἔνδον τοῦ ἁγ. μ. Μηνᾶ.* Celebratur autem ipsorum memoria in oratorio S. Procopii, quod est in templo S. M. Menæ. » De sacra æde a Constantino Magno dicata sancto Menæ martyri potest videri Cangius, libro IV *Constantinopolis Christianæ*, sect. 9, num. 62 ; ibidem num. 38, templum S. Eudoxi consecratum fuisse sæculo IV vel V, narrat his verbis : « S. Eudoxio ædes exstructa patricio et præfecto, Constantino M. imperante, si qua fides Codino pag. 394 certe Eudoxium præfectum prætorio sub Theodosio juniore vixisse indicant leges aliquod in Cod. Th.

§ II. *An sanatio Justiniani imperatoris martyribus hisce ascribenda sit. 1 Numerus S. Eudoxii sociorum; figmenta de S. Romulo; ejus cultus in Hispania, quando et ubi martyres passi. Acta Græca, et Baronii conjectura de mille militibus.*

Baronius in Notationibus ad Martyrologium Romanum hac die scribit sequentia : « Ex horum militum numero, qui Melitinæ in Armenia coronati sunt, quator sacra corpora delata Constantinopolim, reperta sunt temporibus Justiniani imp., quorum beneficio imperator lethali morbo curatus est. Rem gestam perpetuis dignam monumentis conscripsit Procopius, lib. I *De ædificis Justiniani imperatoris.* » Inventionem harum reliquiarum in templo S. Irenes M., et beneficium sanationis per eas Justiniano præstitum ex eodem Procopio Cæsariensi refert ad annum Christi 500 num. 2 Verum Procopius, anno 1663 cum interpretatione nostri Claudii Maltreti Parisiis editus, libro I, cap. 7 non habet quator, sed *οὐχ ἧσσον ἢ τεσσαράκοντα*, id est, non minus quam quadraginta ; et licet subdat hos fuisse Romanos milites legionis duodecimæ, quam olim stationariam habuit urbs Armeniæ Melitene ; npn tamen dicit in ea urbe martyrium esse passos. Hinc dubium est, an corpora illa fuerint aliquorum ex hodiernis militibus, et consequenter an ipsis ascribit debeat patratum miraculum Tillemontius, tomo II *Monumentorum ecclesiasticorum* secundæ editionis, pag. 514 suspicatur fuisse reliquias celebrium 40 Martyrum Sebastenorum, quæ prope Constantinopolim sub Theodosio II inventæ sunt, de quibus ad diem X Martii.

9. Tillemontius citatus numerum S. Eudoxii sociorum auget trecentis. Scribit enim 1404, pro 1104, idque bis reperit, allegans Menæa magna Græcorum editionis Venetæ anni 1528. Editio illa mihi ad manum non est; sed quoniam in Menæis, quæ anno 1595 Venetiis prodierunt, in Menologio cardinalis Sirleti, Actis a Metaphraste conscriptis

et alibi computantur duntaxat 1104 ; existimo Tillemontium perperam Græca vertisse. Unde autem in Supplemento ad Menæa excusa, cujus verba dedi num. 7, ad prædictos 1104 accesserint triginta, compertum non habeo : neque ob solam Synaxarii Sirmondiani auctoritatem numerum in Martyrologio Romano descriptum augere volui. Ad S. Romulum quod attinet, eum Pseudo-Dexter in Chronico ad annum Christi 100 num. 2 Hispanum facit ac Trajano homopolum, ita scribens : « S. Romulus Trajani Cæsaris præfectus patria Italicensis, Hispanus in Hispaniam ab eodem relegatus in Celtiberia patitur. » Nempe innumeri martyres ad Orientem passi, quorum duntaxat meminit ex antiquis Græcorum Menologium, Pseudo-Archimedis hujus (Dextri) opera in hos tractus terrarumque finem, Gades transferunt inquit vir spectatæ eruditionis D. Nicolaus Antonius in litteris ad Bollandum datis anno 1658. Quid vero speciatim de S. Romulo senserit accipe ex mss. ipsius posthumis, quæ Cuperus noster anno 1721 Madriti magna ex parte descripsit.

10. « Romulum oportet quidem apud Græcos martyrio sublatum : quomodo enim homo Hispanus, et in Hispania pro vera fide occisus, omnem sui memoriam ad Græcos transportaverit, nullam domi et apud suos reliquerit ? De hoc docere non debuerunt gravi propugnatores mendacissimi Chronici. Et referunt hoc sermone Græci occisionem martyris, nullum ut relinquat locum relegationi. Romulus dicitur, postquam suasisset Traiano militum Christianorum cædem, in se conversus credidisse in Christum, imperatoremque impietatis accusasse. » Tum subdit verba quædam ex Menologio Basilii et ex Metaphraste, dein sic prosequens : « Nullum hic fateri opus est Hispaniensi relegationis, Celtiberique martyrii vestigium ; siquidem Trajanum in Hispaniam venisse nunquam, ex Dione et aliis compertissimum est. » Hactenus de adducto Chronici loco ; quob sequitur ferit potissimum Joannem Tamayum Salazar martyrologum Hispanum, qui in Notis ad 5 Septembris alia falsa ex Bivario superaddidit.

11. « Non autem contenti Romulo cive et martyre Dextri vindices Bivarius et Tamajus progressi sunt ulterius, et quod in Actis Onesimi a Simeone scriptum fuerit Metaphraste (Februario 16 apud Surium tom. I,) oblatum eum Tertullo præsidi una cum sociis Romulo et Papia ; statim, quasi revelatum sibi divinitus fuisset, Bivarius non dubitanter affirmare ausus est, eumdem hunc esse cum nostro Romulo ; cui temerario ausui obstringere nil veritus Joannes Tamajus, in Acta ipsa Romuli, quæ ad obruzam veri et comperti non alias formari fas et æquum fuit, vanissimam admisit Bivarii conjecturam; Romulumque Trajani hunc præfectum Onesimi socium illum constituit. Sed quænam, ais, injecerunt hanc mentem Bivario ? An solam nominis rationem secutus fuit ? Nam huic tot abversantur argumenta, quot Romulo ævo illo pares esse potuerunt, nedum pares vixerunt. Habemus Actorum verba pro mille testibus : *Tunc adductum (Onesium) ad tribunal Tertulli cum Romulo adjutore et Papia spirituali commilitone, interrogavit Tertullus, dicens: Quies ?*

12. « Plane vel hic Onesimus ille Philemonis Collossensis servus, de quo agit Paulus Apostolus Epistola ad Philem, atque idem Ephesinus postea episcopus, ut apparet ex Epistola S. Ignatii ad Ephesios ; vel martyr alius SS. Alphii Philadelphii et Cyrini præceptor, Puteolis aut in Sicilia una cum iis passus, quod magis placet Ferrario in Catal. Sanctorum 19 Februarii et 31 Julii, et Henschenio tom. II Februarii pag. 858, num. 15, confudisseque Metaphrastem utriusque res gestas. Si primum dixeris, fateri oportet consequenter, Romulum, quem apellant adjutorum episcopi Acta Onesimi, alium prorsus ab eo fuisse, qui propter opprobratam Trajano impietatem, cujus aulæ magister erat, causam coram eo dixit. Qui enim simul esse poterat prætorii Augusti præfectus et Ephesini episcopi coadjutor ? Neque item sic jejune Acta de Romulo tantæ in sæculo dignitatis viro agerent, ut quærendi locum relinquerent, quis illet esset. Si vere Puteolanum martyrem hunc dixeris, nihil ad eum pertinere qui sub ultimis ethnicis imperatoribus, hoc est, vel Decio vel Licinio triumphavit, Romulum Trajani martyrem fateri compellamur. Porro quid mirum in has angustias deveniri, quando undique corrasis etiam levissimis argumentis tam sacræ res tractantur ? Quæ falsa sunt, certe nequeunt comprobari aliis nisi inepte ; et movere aliquid oportet, ut nihil fiat. » Hæc contra fabulatores illos eruditus Hispanus.

13. Cæterum ista persuasio de patria S. Romuli occasionem dedit solemni ejus cultui hoc die in diœcesi Hispalensi, prout narrat Tamayus, pag. 61 his verbis : « Denique cum archipræsul D.D. Petrus de Castro et Quinones, Hispalensis sedis metropolita, referentibus Decano et capitulo suæ illustrissimæ Ecclesiæ et aliis doctissimis viris, cognovisset hunc sanctum martyrem ex Italica, suæ diœcesis urbe oriundum fuisse ; anno 1624 illi cultum cum Officio duplici in diœcesi, et secundæ classis in loco, ubi olim Italica fuit, detulit et hoc in posterum observari præcepit, virtute privilegiorum a summis pontificibus concessorum præsulibus Hispaniæ. » Sed novum hic rursus errorem admiscuit ; nam Rodericus Caro, quem citat, in *Antiquitatibus Hispalensibus*, fol. 106 quadriennio citius id factum tradit, nimirum anno 1620 : certe fieri debuit ante 20 Decembris 1623, quo prædictum archiepiscopum Petrum de Castro a vivis excessisse Tamayus ipse ad 11 Martii pag. 201, aliique auctores Hispani asserunt.

14. De tempore, quo passi fuere, observat Pagius in Critica Baronii ad annum 106, num. 3, contigere non potuisse martyrium S. Romuli et

esset, morti addictorum, ante annum 112, quo is A imperator in Orientem transmisit. Castellanus in Martyrologio universali, pag. 979 certamen S. Romuli consignat ipso anno 112 : utrum recte, non ausim asserere : Tillemontius enim tom. II *Imperatorum*, Nota 17 et 22 in Trajanum, probabiliter statuit duplicem profectionem Trajani in Orientem, primam anno 106, alteram non nisi anno 114. Ad SS. Eudoxium et socios quod spectat, martyrium hi consummarunt sub Diocletiano ex antedictis, anno, ut Surius notat, 290. Baronius autem in Annalibus primum de ipsis meminit ad annum 311, num. 21. Horum palæstra fuit Melitina seu Melitene in Armenia Minori ad Euphratem fluvium. S. Romulus vero passus videtur in Græcia, sicuti eum Galesinius annuntiat, cum aliis quidem martyribus, B sed quos postea scribit alibi coronatos esse, videlicet in Armenia et tempore Maximiani. Vide supra num. 2, Menologium.

15. Acta Græca, quorum apographum, nescio unde acceptum, habemus hoc titulo : Μαρτύριον τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων Εὐδοξίου, Ῥωμύλου, Ζήνωνος καὶ Μακαρίου, id est : *Martyrium sanctorum et gloriosorum Christi martyrum Eudoxii, Romuli, Zenonis et Macarii*, ex antiquis monumentis conscripsit Metaphrastes, eique illa indubitanter attribuit Leo Allatius in Diatriba de Symeonum scriptis, pag. 129 initium recitans. Latine versa edidit Aloysius Lipomanus episcopus Veronensis tomo VI *Vitarum* SS., quam interpretationem inferius recudam, sed more nostro divisam C in capita et numeros, ut Græcæ narrationi similiter dividendæ respondeat. Baronius ad hunc diem ea vocat Acta S. Romuli, quia nempe de ipso agit prior illorum pars ; at rectius ab aliis appellantur reliquorum etiam martyrum nomine, quorum agonem, S. Eudoxii præsertim magis fuse describunt post narratum Romuli martyrium. Miror tamen, quod Græci sanctorum tam diversis temporibus, ut ipsi tradunt, passorum res gestas in unam eamdemque narrationem conjecerint. Ex collatione Actorum cum Elogio, quod exstat in Menæis magnis impressis, patet illa ex hoc concinnata esse, at multum aliunde amplificata : ex quibus autem monumentis, ignoro.

16. Certe quidem illa amplificatio facta non est ex narratione seu elogio Menologii Basiliani : in hoc namque dicitur S. Romulus auctor primum fuisse Trajano, ἀποστεῖλαι εἰς τὴν Γαλλίαν etc., ut mitteret, vel, uti Galesinius et Arcudius verterunt, iret in Galliam, Asiaticam nempe, id est, Galatiam, militesque Christianos diis immolare compelleret ; deinde pœnitentia ductus credidisse in Christum. Metaphrastes vero, mirabilia omittere haud solitus, impium illud Romuli consilium, secutam pœnitentiam et conversionem ne verbo quidem attingit : imo contra insinuat, eum jam ante Christianum fuisse. Mitto alias discrepantias, facile ab erudito lectore observandas. Quod spectat ad undecim mille relegatos milites, « Conjectura ducimur, inquit Baronius ad annum 108, ut existimemus hos illos ipsos esse decem mille præstantissimos martyres, qui in silvis montis Ararat in Armenia sunt crucifixi. » Hoc si verum sit, manifestæ falsitatis convincuntur istorum crucifixorum Acta ; Baronius quippe loco citato præmittit, undecim mille milites inventos fuisse Christianos a Trajano exercitum lustrante : martyres autem Crucifixi idololatræ adhuc erant tempore Adriani, quando angelus in campo apparens fidem Christi eis prædicavit, uti narratur tom. IV Junii ad diem 22 in ipsorum Actis, quæ ibidem, a pag, 175, Commentario critico excussit Papebrochius ac fabulosa esse monstravit. Verisimile etiam non est, undecim millia hominum simul neci data fuisse a Trajano : certe id Metaphrastes non siluisset, si in antiquis monumentis reperisset.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΟΥ
ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΥΔΟΞΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤῼ ΑΘΛΗΣΑΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ.

MARTYRIUM S. EUDOXII
ET SOCIORUM.

CAPUT I.

Milites Christianos in exsilium pellit Trajanus : id improbans S. Romulus et aperte Christum confitens gloriosum subit martyrium.

Α'. Τραϊανοῦ τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως πολλὴν μὲν

I. Trajano (1) impio imperatore in exsecrandum

(1) Trajanus imperium suscepit anno Christi 98, mortuus est 117.

errorem simulacrorum magnum quidem studium conferente, valde autem et atrociter spirante adversus pios; et alii sacrificare dæmonibus, et aut omnes cogebantur milites. Litteræ enimim peratoriæ mittebantur in omnes partes, urgentes ad impietatem et Christianos cogentes vel sacrificare, vel variis subjici suppliciis. Quæ quidem postquam venerunt ad exercitum, qui erat in Oriente, illi quidem eo tempore ea comparantes, quæ ad bellum pertinebant, continuisque et gravibus se exercentes militiæ meditationibus, alioqui autem religionem amplectentes, nihil curabant litteras illas imperatorias. Qui cum magna pugna eis esset exorta, præclaram adversus inimicos obtinent victoriam (2).

II. Hoc fuit relatum ad imperatorem Trajanum. Ille autem propterea quod sua edicta despexerant, ne communis quidem omnium boni, nempe victoriæ, ullam ducit rationem: sed eos qui imperatorias contempserant constitutiones, erant autem numero undecim millia (3), relegat in Armeniæ Melitenam (4) et loca, quæ circa eam sita sunt. Reliquus vero exercitus erat in metu propter eorum relegationem, ne dolore affecti molirentur res novas, et eis aliquid mali afferrent, ut qui nec Christianismi, neque propter Christum susceptæ relegationis fuissent eis socii. Verum illi nihil nihil tale fecerunt aut cogitarunt: sed ut qui erant discipuli ejus qui vere est mitis, fuerunt etiam imitatores mansuetudinis et lenitatis Magistri; et placide ferebant exsilium, et minime ægre ferebant contumeliam.

III. Romulus autem aulæ imperatoriæ tunc præpositus (5) apud Trajanum imperatorem, neque ei, neque civitati omnino dicebat expedire ea quæ facta fuerant. Ille autem, cum oporteret Romulo agere gratias, ut qui benevole esset in eum affectus, stulte et ingrate se gerens, eum potius maledictis insectabatur et ei irascebatur, et tanquam crimen objiciebat pietatem. Romulus vero verba illius ne tantillum quidem curans, gloriabatur potius contumeliis propter Christum susceptis:

A πρόνοιαν καὶ σπουδὴν ὑπὲρ τῆς βδελυρᾶς τῶν εἰδώλων πλάνης εἰσφέροντος, μέγα δὲ καὶ ἀπηνὲς κατὰ τῶν εὐσεβῶν πνέοντος, ἄλλοι τε θυεῖ [*lege* θύειν] τοῖς δαίμοσι, καὶ πρό γε πάντων τὸ στρατιωτικὸν ἠναγκάζοντο. Βασιλικὰ γὰρ ἐπέμπετο πανταχοῦ γράμματα σπουδάζοντα τὴν ἀσέβειαν, καὶ Χριστιανοὺς ἢ θύειν κελεύοντα, ἢ ποικίλαις ὑποβάλλεσθαι τιμωρίαις. Ἅπερ ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸ πρὸς Ἕω ἀφίκετο στράτευμα, ἐκεῖνοι μὲν τὰ πρὸς τὸν πόλεμον κατ' ἐκεῖνο τῆς ὥρας συσκευαζόμενοι, καὶ μελέταις συνεχέσι καὶ βαρείαις τὰ πολεμικὰ ἐξασκούμενοι, ἄλλως τε δὲ καὶ τὰ Χριστιανῶν ἀσπαζόμενοι, οὐδὲ ὀλίγα τῶν βασιλικῶν ἐκείνων συλλαβῶν ἐπεστρέφοντο. Ἀμέλει καὶ μάχης αὐτοῖς καρτερᾶς συῤῥαγείσης, κρατοῦσι τῶν ἐναντίων καὶ μάλα λαμπρῶς.

B Β'. Τοῦτο καὶ εἰς βασιλέα Τραϊανὸν ἀνήχθη. Ὁ δὲ διὰ τὴν τῶν οἰκείων ἀποταγμάτων παρόρασιν οὐδὲ τοῦ κοινοῦ πάντων ἀγαθοῦ τῆς νίκης λόγον ποιεῖται· ἀλλὰ τοὺς τὰς βασιλικὰς διατάξεις ὑπεριδόντας (τὸ πλῆθος δὲ χίλιοι ἐπὶ τοῖς μυρίοις ἦσαν) πρός τε τὴν τῆς Ἀρμενίας Μελιτηνὴν καὶ τὰ πέριξ ἐκείνης ὑπερορίζει. Ἥ γε μὴν ὑπόλοιπος στρατιὰ περιδεὴς ἦν καὶ κατάφοβος διὰ τὴν ἐκείνων ὑπερορίαν· μὴ καὶ λυπηθέντες πρὸς νεωτερισμὸν ἀποβλέψωσιν, εἶτα καὶ αὐτοὺς κακώσωσιν, ὡς μήτε τοῦ Χριστιανισμοῦ μήτε τῆς δι' ἐκεῖνον ὑπερορίας αὐτῶν κοινωνήσαντας. Ἀλλ' οὐχ ἐκεῖνοι ἢ ἔπραξάν τι τοιοῦτον ἢ ἐνενόησαν· ἀλλ' οἷα τοῦ πράου ὡς ἀληθῶς μαθηταὶ, μιμηταὶ καὶ τῆς τοῦ Διδασκάλου πραότητος καὶ τῆς συμπαθείας ἦσαν· ἡμέρως τε ἔφερον τὴν ὑπερορίαν, καὶ ἥκιστα τῆς ὕβρεως ἐδυσχέραινον.

C Γ'. Ῥωμύλος δὲ ὁ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς τηνικαῦτα πραιπόσιτος πρὸς τὸν βασιλέα Τραϊανὸν, οὔτε αὐτῷ πάντως οὔτε τῇ πόλει συμφέρειν ἔλεγε τὰ γεγενημένα. Ὁ δὲ, δέον χάριτας ὁμολογεῖν τῷ Ῥωμύλῳ ἅτε πρὸς αὐτὸν εὐνοϊκῶς ἔχοντι, εὐήθης ὢν καὶ ἀχάριστος, ἐλοιδορεῖτο μᾶλλον αὐτῷ καὶ ὠργίζετο, καὶ ὡς ἔγκλημα προέτεινε τὴν εὐσέβειαν. Ῥωμύλος δὲ, τῶν ἐκείνου λόγων μηδὲ τὸ βραχὺ φροντίζων, ἐσεμνύνετο μᾶλλον ταῖς διὰ Χριστὸν ὕβρεσι· καὶ τῷ περὶ αὐτὸν ζήλῳ διαπυρώτατα τὴν ψυχὴν ἐκκαυθεὶς,

(2) Nescio de qua victoria hic agat Metaphrastes.

(3) Quid Baronius de iis conjiciat, vide num. 16 Commentarii.

(4) Hanc *Melitenem* seu *Militinam* Trajanus ex castro urbem fecit gentisque metropolim, teste Procopio Cæsariensi lib. III *De Ædificiis Justiniani*, cap. 4; Tillemontius tom III *Imperatorum*, pag. 119 id refert ad annum Christi 107, Trajani 10. Civitatem illam cum regione cognomine Ptolomæus aliique geographi ascribunt Armeniæ Minori; Strabo autem, Plinius et Stephanus tribuunt Cappadociæ, quibuscum sentit Christophorus Cellarius *Geographiæ antiquæ* lib. III, cap 8, eamque in tabula Asiæ Minoris collocat ad confluentem Melæ et Euphratis in Cappadocia; utpote ex cujus nobilioribus olim fuit præfecturis: verum in tabula Orientis, quam postea exhibet, tractum illum comprehendit Armenia Minore. Idem fit in aliorum tabulis anno 1741 editis. Urbs porro de qua agimus, etiam dicta reperitur Melita, nunc Turcis vulgo *Malatyah*. Distinctionis causa recte addidit Metaphrastes, τῆς Ἀρμενίας, *Armeniæ*: nam et tractus Sustanæ ad Tigrim fluvium a Ptolomæo Melitene nominatur, teste laudato Cellario, cap. 19.

(5) Tillemontius tom. II *Monumentorum*, pag. 180 negat, titulum *aulæ imperatoriæ præpositi* cognitum fuisse tempore Trajani. Sed cum Suetonius, D Trajano et Adriano synchronus, militum præfectos in Othone appellaverit *præpositos*, et tempore Statii Papinii poetæ, qui sub Domitiano floruit, procurator ærarii majoris diceretur ærarii sacri præpositus, teste Salmasio in Notis ad Vitam Antonini Diadumeni; cur non potuit etiam vocari sub Trajano *aulæ imperatoriæ præpositus*, cui ejusdem custodiæ vel ministerio aulico invigilandi cura erat demandata? imo quis rite probare queat, hoc titulo appellatum non fuisse? Ait enim Tillemontius tom. II *Imperatorum*, pag 195, penitus intercidisse Vitam Trajani a variis auctoribus scriptam. Cæterum Cangius in Glossario ad vocem Græco barbaram Πραιπόσιτος profert hunc ipsum locum Vitæ S. Romuli, quam in Indice auctorum col. 41 notat desumptam ex codice Colberteo 555, unde fortassis et apographum nostrum acceptum est.

ἐξυβρίζει μὲν εἰς τοὺς ἐκείνου θεοὺς ἀναίδην· ὁμολο- A γεῖ δὲ φανερῶς τὸν Χριστὸν καὶ παῤῥησιάζεται τὴν εὐσέβειαν. Ἀγριάνας τοίνυν ἐπιπλέον Τραϊανὸς, κελεύει ταθῆναι τοῦτον καὶ ῥάβδοις αἰκίζεσθαι.

et ardentissimo ejus zelo in animo accensus, libere quidem et effuse illius deos probris insectatur, Christum autem aperte confitetur, et pietatem audacter profitetur. Magis itaque irritatus Trajanus jubet eum extendi et virgis cædi.

Δ'. Ὁ μέντοι Ῥωμύλος εὐψύχως δεχόμενος τὰς πληγὰς, Νῦν εὐεργετῶν με ἴσθι τὰ μέγιστα, πρὸς Τραϊανὸν ἐβόα. Τό τε γὰρ σῶμα ἐμοὶ τῷ ἐρυθρῷ τούτῳ περιῤῥεόμενον αἵματι τὸν ἐκ τῆς εἰδωλικῆς κνίσσης δυσώδη μολυσμὸν ἀπολούεται, καὶ ἡ ψυχὴ δὲ ἀφθαρσίας χιτῶνα καθαρὸν περιβάλλεται. Οὐκ ἤνεγκε ταῦτα Τραϊανὸς, ἀλλ' εἰς πλείονα τὸν θυμὸν προαχθεὶς, ταχεῖαν αὐτῶν ἀπαλλαγὴν ἐπίτομόν τε τὸ μαρτύριον διεπράξατο· καὶ τμηθῆναι τὴν κεφαλὴν Ῥωμύλου ψηφίζεται. Ὁ μὲν οὖν ἄσμενος τὸ διὰ Χριστὸν εἶδε ξίφος, καὶ ἥδιστα τὸ τοῦ μαρτυρίου B ἐπῆλθε στάδιον.

IV. Romulus autem magno et forti animo plagas accipiens : Nunc scias, me maximo affici beneficio, exclamabat ad Trajanum. Corpus enim, quod hoc rubro mihi sanguine circumfluit, abluit sordes, quas contraxi ex nidore simulacrorum ; et induitur anima munda tunica incorruptionis. Non tulit hæc Trajanus, sed majori ira percitus, ei celerem comparat liberationem, et breve efficit martyrium ; et decernit, ut caput Romuli amputetur. Atque ille quidem libenter ensem aspexit propter Christum, et jucundissime subiit stadium martyrii.

CAPUT II.

S. Eudoxius missos ad se capiendum convivio excipit, dein sponte adit præsidem, coram quo fidem profitetur balteumque abjicit, militibus 1104 exemplum ejus imitantibus.

Ε'. Συχνοῦ δὲ μεταξὺ διελθόντος χρόνου, Διοκλητιανὸς μὲν αἵματι ἐμφυλίῳ καὶ τυραννίδι κλέπτει τὴν βασιλείαν, φιλονεικεῖ δὲ τοὺς πρὸ αὐτοῦ τυράννους κατά γε τὸν τῆς ὠμότητος καὶ τὸν τῆς ἀσεβείας λόγον ὑπερβαλεῖν, καὶ τὴν ἐκείνων ἀγριότητα φανερὰν δεῖξαι φιλανθρωπίαν· ὅθεν δὴ διατάγματα συνεχῆ κατελάμβανε τὸ ὑπήκοον, ἢ πάντας αὐτῷ κοινωνῆσαι τῆς ἀσεβείας, ἢ θάνατον αὐτοῖς εἶναι τὸ τῆς παρακοῆς ἐπιτίμιον. Χριστιανοὶ τοίνυν διὰ τὸ τῆς ὀργῆς C τοῦ ἀνδρὸς ἄμαχόν τε καὶ δεινῶς ἄγριον, οἱ μὲν τὰς μετὰ τῶν θηρίων ἐν ἐρήμοις διατριβὰς τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον προέκρινον συνοικίας· οἱ δὲ ὄρη καὶ σπήλαια, καὶ ὅσα δύναται κρύπτειν, ὑποδυόμενοι καὶ αὐτὸν, ὡς οἷόν τε, τὸν ἥλιον διαλαθεῖν ἔσπευδον.

V. Cum multum autem intercessisset temporis 6),) Diocletianus quidem sanguine intestino et tyrannide invadit imperium (7), contendit autem eos qui præcesserant tyrannos crudelitate superare et impietate, et ostendere illorum sævitiam fuisse humanitatem. Unde etiam ad eos qui illius parebant imperio, edicta veniebant frequentia, ut omnes vel cum eo communionem impietatis susciperent, vel mors esset eis pœna inobedientiæ. Christiani itaque propter sævam et immanem illius iram, alii quidem malebant cum feris habitare in solitudinibus, quam simul cum hominibus : alii autem montes et speluncas et quæcunque celare poterant subeuntes studebant, quoad ejus fieri poterat, vel ipsum solem latere.

Ϛ'. Ἐνταῦθα μηνύεταί τις εὐσεβὴς, καὶ τοῦ μὴ λαθεῖν ὄντως ἄξιος, Εὐδόξιός ἢ Μαριανὸς ὄνομα ἀνήρ· ἀμφοτέροις γὰρ ἐκυριολογεῖτο τοῖς ὀνόμασιν· ἀπὸ πριμικηρίων δὲ τὴν ἀξίαν, ἧς διὰ τὸν εἰς Χριστὸν πόθον ἀπεληλαμένος, ἐν τῇ τῶν κομήτων ὑπεβιβάσθη· καὶ ταύτης δὲ μὴ τυχὼν, ἔστερξεν ἂν τῷ ποθουμένῳ μόνῳ παρακαλούμενος· Μηνύεται δὲ τὸ τηνικαῦτα Μελιτηνῆς ἡγεμόνι· ὃς ἐπειδὴ τὰ περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἕκαστα μεμαθήκοι, τοὺς ἄξοντας αὐτὸν παραχρῆμα D ἐκπέμπει. Τοῦτο δὲ μὴ τὸν Εὐδόξιον λαθὸν, εὐτελεστέραν περιθέμενος τὴν στολὴν, ἵνα μὴ ὅστις εἴη φανερὸς γένοιτο, ἐμφανίζεται τοῖς ἀπεσταλμένοις. Ἐντυχόντες τοίνυν αὐτοῖς [imo αὐτῷ] καὶ μήπω τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι νομίσαντες, ὅπη ἄρα διατρίβοι ὁ κόμης Εὐδόξιος, εὐθέως ἠρώτων. Ὁ δέ· Εἴ μοι παρελθεῖν ἐθελήσετε εἰς τὴν στάγην [l. στέγην], ἡμερώτατα πρὸς αὐτοὺς ἔφη, καὶ βραχὺ τὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ κόπον διαναπαῦσαι, καὶ τραπέζης καὶ ἁλῶν κοινωνῆσαι, ἐγὼ ὑμῖν τὸν ζητούμενον ὑποδείξω.

VI. Eo tempore defertur quidam vir pius, et plane indignus qui lateret. Ei nomen erat Eudoxius, aut Marianus ; erat enim utrumque ei nomen proprium. A dignitate autem primiceriatus expulsus propter amorem Christi, descenderat ad inferiorem comitum dignitatem ; quam quidem etiamsi non fuisset consecutus, satis tamen habuisset eum solum sequi, quem desiderabat. Defertur autem ad eum, qui tunc erat præses Melitenæ. Qui cum de eo singula intellexisset, qui ipsum adducturi essent, emittit protinus. Hoc autem cum non latuisset Eudoxium, viliori veste indutus, ne esset manifestum, quisnam esset, se ostendit iis qui missi fuerant. Cum eum ergo convenissent et nondum eum illum esse putassent, ubinam versaretur comes Eudoxius, eum rogarunt. Ille autem, Si meum tectum subire volueritis, eis dixit benignissime, et a labore itineris vos parum recreare, mensæque et salis mecum esse participes, ego ostendam vobis eum quem quæritis.

(6) Annorum scilicet 167. Trajanus enim obiit anno Christi 117, Diocletianus vero imperium suscepit anno 284.

(7) Crimen Apri prætorio præfecti, qui imperio inhians Numerianum generum suum per insidias necavit, Metaphrastes male imputat Diocletiano. Hic enim non cæde aut tyrannide imperium invasit, sed ab exercitu electus imperator mortem Numeria-

VII. Cum ergo parasset convivium, eos excipit A liberaliter. Illis autem mensa satis exhilaratis, et promissum deinde exigentibus et rogantibus, ut eum ostenderet quem quærebant ; ille continuo eum, qui erat intus, aperit Eudoxium, dicens : Ego sum, quem quæritis. Hoc gladio vehementius illorum percutit animum ; et respondentes dixerunt : Non te prodemus, qui nos accepisti convivio, neque pro hospitalitate tam male referemus gratiam. Sed hoc ad nostram sufficiet excusationem, quod cum in quærendo multum laboraverimus, non potuimus tamen invenire Eudoxium. Illi quidem pro hospitio has Eudoxio retulere gratias.

VIII. Ille autem, qui et sciebat latere cum opus esset, et rursus non latere quando hujus rei esset B tempus (divina enim, quæ aderat gratia et docebat Athletam, jussit ut eos sequeretur), cum uxorem vocasset Basilissam aut, si velis, Mandanem, nam ea quoque duplici nomine vocabatur, ei mandat quæ spectant ad familiam. Et cum omnia ejus curæ commisisset, hoc quoque postremum et germanum ei dat mandatum, ne ejus defleat decessum neque propter mortem ejus lamentetur, sed lampadibus (9) et alia lætitia potius illum diem honoret. Statim ergo suam quidem cognationem despicit Eudoxius : obliviscitur autem propter Christum sui amoris in filios, validi et inevitabilis vinculi parentibus. Ut enim illum lucrifaciat, omnia damnum existimat et stercora. Et vadit ad C præsidem.

IX. Is autem cum ipsum vidisset, Salve, inquit, comes Eudoxi. Ille autem vicissim reddit salutem, dicens : Tu quoque salve, præses. Præses autem rursus : Tuam, inquit, accersivimus claritatem, ut jussis parans imperatoris, et diis, ut par est, offeras sacrificium, et maxime patri omnium deorum magno Jovi, et Phœbo Apollini, et charæ Virgini Dianæ. Martyr autem : Mihi unum est, inquit, sacrificium veri Dei, qui hoc produxit universum ; et ei sacrificabo sacrificium laudis, qui est Deus in trinitate personarum, vitæ autem suppeditator et veræ salutis dispensator. Quos autem deos nominas, ligna eos video et lapides, nihil differentes penitus a quavis alia ina- D

Z'. Παρασκευασάμενος οὖν τὰ πρὸς τὴν ἑστίασιν φιλοτίμως, δεξιοῦται τοὺς ἄνδρας. Τῶν δὲ ἡσθέντων ἱκανῶς τῇ τραπέζῃ, εἶτα καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἀπαιτούντων καὶ δεομένων φανερὸν αὐτόν ποιήσεσθαι τὸν ζητούμενον, ἐκεῖνος εὐθὺς τὸν ἔνδον αὐτοῖς ἀνακαλύπτει Εὐδόξιον· Ἐγώ εἰμι ὃν ζητεῖτε, εἰπών. Τοῦτο μαχαίρας ὀξύτερον καθίκετο τῆς ἐκείνων ψυχῆς· καὶ ὑπολαβόντες, Οὐ προδώσομέν σε τὸν ἡμέτερον ἑστιάτορα, εἶπον, οὐδὲ οὕτω τὴν φιλοξενίαν κακῶς ἀμειψομεθα· ἀλλὰ τοῦτο ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν ἀρκέσει τὸ πολλὰ περὶ τὴν ζήτησιν καμόντας, ὅμως μὴ δυνηθῆναι ὅλως τὸν Εὐδόξιον ἀνευρεῖν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ταύτας Εὐδοξίῳ τῆς ξενίας τὰς χάριτας ἀπεδίδοσαν.

H'. Ὁ δὲ καὶ λαθεῖν εἰδὼς ὅτε δέον, καὶ μὴ λαθεῖν αὖ ὅτε τούτου καιρός· θεία γὰρ ἦν χάρις ἡ παροῦσα καὶ διδάσκουσα τὸν ἀθλητὸν [l. ἀθλητήν]· ἀκολουθῆσαι τοῖς ἀνδράσιν ἐσκέψατο (8)· καὶ τὴν γυναῖκα καλέσας Βασίλισσαν, ἢ καὶ Μανδάνην, εἰ βούλει· διπλοῖς γὰρ καὶ αὐτὴ τοῖς ὀνόμασιν ἐκαλεῖτο· ὅσα τε ἔδει τῶν κατ' οἶκον αὐτῇ ἐντέλλεται, καὶ πάντα τῇ αὐτῆς ἀναθεὶς φροντίδι, ἐσχάτην τοῦτο καὶ γνησίαν ἐντολὴν δίδωσι· μὴ ἐπιδακρῦσαι τῇ αὐτοῦ ἐκδημίᾳ, μὴ ἀποδύρασθαι, μὴ θρηνῆσαι ὅλως τὴν τελευτήν· ἀλλὰ καὶ λαμπροφορίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ φαιδρότητι ἐκείνην τιμῆσαι μάλιστα τὴν ἡμέραν. Εὐθὺς οὖν καταφρονεῖ μὲν τῆς οἰκείας συγγενείας Εὐδόξιος· ἐπιλανθάνεται δε διὰ Χριστὸν τῆς πρὸς τὰ τέκνα στοργῆς, τοῦ ἰσχυροῦ δὴ τούτου καὶ ἀπαραιτήτου τοῖς πατράσι δεσμοῦ· ἵνα γὰρ ἐκεῖνον κερδήσῃ, C ζημίαν ἡγεῖτο πάντα καὶ σκύβαλα· καὶ ἄπεισι πρὸς τὸν ἡγεμόνα.

Θ'. Καὶ αὐτὸς τὸν ἄνδρα ἰδών, Χαίροις, ἔφη, κόμης Εὐδόξιε. Ὁ δὲ τοῖς ἴσοις εὐθὺς ἠμείβετο, Χαίροις καὶ αὐτός, εἰπών, ὦ ἡγεμών. Καὶ ὅς πάλιν, Μετεστειλάμεθά σου, ἔφη, τὴν περιφάνειαν, ὥστε καὶ τοῖς βασιλικοῖς ὑπηρετῆσαι προστάγμασι, καὶ τοῖς θεοῖς τὴν προσήκουσαν θυσίαν προσενέγκεῖν, μάλιστα τῷ πατρὶ πάντων θεῶν τῷ μεγάλῳ Διί, Ἀπόλλωνί τε τῷ Φοίβῳ, καὶ τῇ φίλῃ παρθένῳ Ἀρτέμιδι. Καὶ ὁ μάρτυς· Ἐμοὶ μία, ἔφη, θυσία, ἡ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, τοῦ τὸ πᾶν τόδε παραγαγόντος· καὶ αὐτῷ θύσω θυσίαν αἰνέσεως, ὃς ἐν τριάδι θεολογούμενος ὑποστάσεων, ζωῆς ταμίας καὶ οἰκονόμος ἀληθοῦς σωτηρίας γνωρίζεται. Οὓς δὲ θεοὺς ὀνομάζεις ξύλα τούτους καὶ λίθους ὁρῶ τῆς λοιπῆς ἀψύχου ὕλης μηδὲ βαρὺ δια-

ni ultus est, occiso perduelli Apro. Et prioribus quidem imperii sui annis Diocletianum favisse Christianis testatur Eusebius, lib. VIII, cap. 1. Persecutio autem adversus milites inchoata est anno 298 secundum Pagium. ac deinde anno 305 ad Christianos omnes extensa.

(8) Ἐσκέψατο a verbo σκέπτομαι non significat *jussit*, sed *deliberavit*, sive *statuit*, et referri debet ad personam initio periodi, quod etiam exigit subsequens conjunctio copulativa καί, et, quam interpres omisit. Rectius itaque sic vertes : « Ille autem, qui et sciebat latere cum opus esset, et rursus non latere quando hujus rei esset tempus (divina enim aderat gratia docebatque athletam) sequi viros statuit : et cum uxorem vocasset, » etc. Menæa dicunt, satellites suasisse sancto, ut fugeret ; quod licet disertis verbis non expresserit Metaphrastes, colligi tamen potest ex numero præcedente.

(9) Græce λαμπροφορίᾳ, id est *gestatione facium* vel *splendidæ vestis*. In prima significatione vocem illam adhibet S. Gregorius Nazianzenus oratione II in Pascha, ex interpretatione Jacobi Billii. pag. 676 Pro secundo significatu, nimirum *gestatione splendidæ vestis*, citatur etiam Gregorius in Lexico Joannis Scapulæ, col. 1736. Cangius ad vocem λαμπρός ostendit variis exemplis, λαμπροφορεῖν interdum esse *vestibus splendidis*, interdum *albis vestiri* ; et pro hoc adducit locum Gregorii Nazianzeni, p. 157, apud Billium pag. 409, ubi λαμπροφορία vertitur Latine *vestitus candor*.

φέροντας. Πρὸς ταῦτα διαβλέψαι οὐκ ἔχων ἐκεῖνος (πόθεν ὅσγε ὑπὸ βαθείᾳ τῆς ἀσεβείας ἐκάθευδε μέθῃ;) Ἐγώ σε τὰς τοῦ βασιλέως ἐκτελέσαι προστάξεις, καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς τὰ εἰθισμένα δρᾶσαι προετρεψάμην, ἔφη· ἀλλὰ σὺ καὶ θεῶν, ὡς ὁρῶ, καὶ βασιλέως ὑπερορᾷς, οὕτω μὲν ἀναιδῆν εἰς οὓς ἐκεῖνος σέβει θεοὺς ἐνυβρίσας, οὕτω δὲ καινοφανῆ τινα λατρείαν παρὰ ταύτην νομοθετῶν, καὶ ταύτῃ, ὡς εἰς ἐμὰ ὦτα ἥκει, τοὺς πολλοὺς ἀναπείθων.

Ι'. Ταῦτα, πολλῶν περιεστώτων στρατιωτῶν, ὁ ἡγεμὼν διελέγετο. Καὶ μεταξὺ ἄγριον καὶ δριμὺ τούτων [*forte* τούτοις] ἐμβλέψας· Ὅσοι καὶ ὑμῶν, ἔφη, μὴ τοῖς βασιλικοῖς θεσπίσμασιν ἕπεσθε, τὰς στρατιωτικὰς διαλυσάμενοι ζώνας γυμνοὺς ἑαυτοὺς τῶν τῆς ἀξίας συμβόλων γνωρίσατε. Τί τοῦτο λέγων ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος; Ὅπως εἴ τινες διὰ τὴν τῆς στρατείας κοινωνίαν φιλίως τῷ Εὐδοξίῳ ἔχοντες, κοινωνεῖν αὐτῷ καὶ τῆς γνώμης βούλοιντο, αἰδεσθῶσιν ἐν τοσούτῳ πλήθει ἀποστατοῦντες αὐτοὶ μόνοι· ὀλίγους γὰρ εἶναι παντάπασιν αὐτοὺς ᾤετο· κἀντεῦθεν ὁμοῦ μὲν τὸν Εὐδόξιον αἰσχύνοι, ἀλλότρια οὕτω τῆς στρατιᾶς πάσης φρονοῦντα· ὁμοῦ δὲ καὶ μόνον εὑρὼν, χρήσαιτο αὐτῷ ὅ τι καὶ βούλοιτο. Ἀλλ' ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, κατὰ τῆς ἐκείνου μᾶλλον κεφαλῆς τὴν μεθοδείαν περιέτρεπε ταύτην. Οὔπω γὰρ ὁ πᾶς λόγος αὐτῷ εἴρητο, καὶ ὁ γενναῖος Εὐδόξιος (ἐτύγχανε γὰρ τότε τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς περικείμενος) τὴν ζώνην εὐθὺς ἀφελὼν τῷ προσώπῳ τοῦ ἄρχοντος ἐπιῤῥίπτει. Τοῦτο δὲ προτροπὴ τοῖς ἄλλοις ἐγένετο καὶ ζῆλον [*adde* ἀνῆψε]· καὶ ὁ περιεστὼς ἅπας κατάλογος, τέσσαρες ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καὶ χίλιοι ὄντες, ἀγαθῷ ὑποδείγματι τῷ Εὐδοξίῳ αὐτίκα χρώμενοι, τὰς ζώνας καὶ οὗτοι κατὰ τῶν ἐκείνου ὄψεων ἀπέῤῥιπτουν.

ΙΑ'. Ὑποπτήξας οὖν τὸ πλῆθος ὁ ἡγεμὼν ἀναφέρει Διοκλητιανῷ τὰ τοῦ πράγματος. Ὁ δὲ τοὺς μὲν τῆς τοιαύτης τόλμης αἰτίους καὶ ἀρχηγοὺς βαρυτάτας δοῦναι τὰς τιμωρίας κελεύει· τὴν δὲ περὶ τῶν ἄλλων ψῆφον τῇ βουλῇ ἐπιτρέψαι. Τοιαύτην ἐκεῖνος παρὰ τῆς βασιλικῆς ἀπονοίας τὴν ἐξουσίαν λαβὼν, τὸν γενναῖον Εὐδόξιον τῷ ἑαυτοῦ παραστησάμενος κήματι [*l.* βήματι], Τὰς μωρὰς, ἔφη, ζητήσεις καὶ ἀντιλογίας καὶ τῆς διανοίας ὁμοῦ καὶ τῆς γλώττης ἀποβαλὼν, θῦσον τοῖς θεοῖς ἑκών· ἐπεὶ καὶ ἄκοντά σε τὸ αὐστηρὸν πάντως τῶν βασάνων παρασκευάσει. Καὶ αὐτίκα δεσμὰ, καὶ πληγὰς, καὶ εἱρκτὴν, καὶ πῦρ, καὶ τἄλλα δὲ τὰ βαρύτατα καὶ πρὸς ἀκοὴν μόνην ἀπηριθμεῖτο. Ἠγγιάσατε καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες, οἶδα, καὶ περὶ τῶν ἑξῆς ἀγωνιᾶτε τοῦ διηγήματος· μήτι καὶ ὁ λόγος τὸν νῦν ἀθλητὴν ἐθορύβησεν. Ἀλλὰ

A

nima materia. Ad hæc ille non valens intueri, (quomodo enim, qui dormiebat oppressus profunda crapula impietatis ?) Ego te, inquit, sum hortatus, ut exsequereris jussa imperatoris, et diis faceres ea quæ solent fieri : sed tu, ut video, et deos despicis et imperatorem, ut qui, quos ille quidem colit, deos tam impudenter probris affeceris et contumeliis ; novam (10) autem præter hanc introducas religionem, et ut eam suscipiant (ut ad meas aures pervenit) multis persuadeas.

X. Hæc dicebat præses, multis militibus circumsistentibus ; quos ille interim torve et ferociter intuitus : Quicunque ex vobis, inquit, jussa regia non sequimini, vos militaribus tunicis exuentes, cognoscite esse nudos ab insignibus dignitatis.

B

Cur hoc autem dicebat ille improbus ? Ut, si qui propter militiæ societatem bene vellent Eudoxio, et essent in eadem, in qua ipse sententia, erubescerent ipsi soli deficientes in tanta multitudine ; existimabat enim eos omnino esse paucos, et simul quidem volens pudore afficere Eudoxium, qui sic videretur sentire diversa a toto exercitu ; et si solum eum invenisset, de eo faceret, quod vellet. Sed qui apprehendit sapientes in astutia eorum, id, quod excogitarat, convertit in ejus caput. Nondum enim totam absolverat orationem, et egregius ille Eudoxius (tunc enim erat indutus insigni magistratus) zona statim ablata, eam projicit in faciem præsidis (11). Hoc autem visum est aliis adhortatio et zelus (12) : et, totus, qui circumstabat numerus, qui erant

C

mille, centum et quatuor (13), bono exemplo protinus utentes Eudoxio, ii quoque projecerunt zonas in faciem illius.

XI. Dubitans autem præses de multitudite, rem defert ad Diocletianum. Ille autem auctores quidem tantæ audaciæ jubet gravissimis affici suppliciis ; sententiam autem de aliis ferendam relinqui senatui. Hanc cum ille accepisset potestatem ab imperatoris amentia, generosum Eudoxium sistendum curans pro suo tribunali, Stultas, inquit, quæstiones et mentis et linguæ mittens contradictiones, tua sponte diis sacrifica : nam alioqui ut id invitus facias omnino coget acerbitas suppliciorum.

D

Et statim enumeravit vincula, et plagas, et carcerem, et ignem, et quæcunque vel solo auditu sunt gravissima. Caligastis vos quoque, sat scio, hæc audientes, et anxii estis de narratione eorum quæ deinceps sequuntur : num scilicet ea oratio conturbarit athletam. Sed estote bono ani-

(10) Græce καινοφανῆ id est, *noviter apparentem* sive *quæ nova apparet*, a καινὸς et φαίνω. Vocem illam καινοφανής in nullo inveni Lexico.

(11) Id est, *coram præside*. P. Matthæus Raderus Societatis nostræ in Historia sacra ex magnis Ecclesiæ Græcæ Menæis quam inter mss. servamus eamdem phrasin elogii horum martyrum τῷ προσώπῳ, etc., vertit *in conspectu præsidis abjecit*. Testabantur Christiani illa zonæ abjectione se nolle fidem abnegare, ideoque ultro renuntiare honoribus tum militaribus tum palatinis, quod S. Basilius docet de S. Gordio M. tomo III Januari, pag. 131.

(12) Melius sic vertas : « Hoc autem aliis fuit hortamento zelumque accendit ; » nam accusativus ζῆλον regi debet ab aliquo verbo, quod omissum est in apographo nostro.

(13) Vide Commentarium, num. 9.

mo. Majorem enim ei flammam accendit pro pietate, quod putaret se sic longe præclariorem esse consecuturum coronam victoriæ.

XII. Ei itaque dicit martyr : Ludis, præses. Hæc ego existimo puerorum terriculamenta, aspiciens ad eas, quæ sunt illinc remunerationes, et pendens a sola munifica dextera mei agonothetæ Christi. Nam me terret ille ignis, qui sopiri non potest, et stridor dentium, et quæcunque alia acerbissima sunt parata iis qui Deum aspernantur et ei non obediunt. Hæc autem tua sunt mihi plane ludus ; et ignis, quem mihi minaris, est vel ipsa aqua frigidior. Ensis autem me afficiet beneficio ; me enim mittet ad ea quæ desidero, et pro hoc quidem sole, qui occidit et cito absconditur, reddet mihi Luciferum (14) illum, qui nunquam occidit et suavem radium emittit et ineffabilem ; et pro hac mundana et quæ paulo post non erit, visione, ea, quæ sunt firma ac stabilia et perpetuo permanent. Deos autem existimare lignum et lapidem et aurum et argentum, quod manus formavit et ars poliit, oculosque et manus et reliqua membra eis insculpsit, quomodo non est magnæ amentiæ ?

A θαρσεῖτε· πλείονα γὰρ αὐτὸν μᾶλλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀνάπτει τὴν φλόγα, ὅτι καὶ λαμπρότερος ᾤετο πολλῷ διὰ ταῦτα γενήσεσθαι στεφανίτης.

ΙΒ'. Ἀμέλει καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ μάρτυς· Παίζεις ἔχων, ἡγεμὼν, ἔφη. Παίδων ἐγὼ ταῦτα ἥγημαι μορμολύκεια, πρὸς τὰς ἐκεῖθεν ὁρῶν ἀμοιβὰς, καὶ μόνης τῆς φιλοτίμου δεξιᾶς τοῦ ἐμοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ ἐκκρεμάμενος. Ὡς ἐμὲ τὸ πῦρ ἐκεῖνο φοβεῖ τὸ ἀκοίμητον, καὶ ὁ τῶν ὀδόντων βρυγμὸς, καὶ τἄλλα ὅσα τοῖς τὸν Θεὸν ἀτεθοῦσι πικροτάτη μερὶς ἀπόκειται. Τὰ δὲ σὰ ταῦτα, παιδιὰ πάντως ἐμοί· καὶ τὸ πῦρ, ὅπερ ἀπειλεῖς, καὶ αὐτοῦ ψυχρότερον ὕδατος, τὸ δὲ ξίφος εὐεργετήσει· πεμψει γάρ με πρὸς τὰ ποθούμενα, καὶ ἀντιδώσει τοῦ μὲν δύοντος ἡλίου τούτου καὶ ταχὺ κρυπτομένου τὸν ἄδυτον ἐκεῖνον Φωσφόρον, B καὶ γλυκεῖάν τινα τὴν ἀκτῖνα καὶ ἀπόῤῥητον ἀφιέντα· τῆς δὲ κοσμικῆς ταύτης φαντασίας, καὶ ὀλίγῳ ὕστερον οὐκ ἐσομένης, τὰ ἑστῶτα καὶ εἰσαεὶ διαμένοντα. Τὸ δὲ καὶ θεοὺς νομίζειν τὸ ξύλον, καὶ τὸν λίθον, καὶ τὸν χρυσὸν, ἃ χεὶρ ἐμόρφωσε καὶ περιέξεσε τέχνη, καὶ ὀφθαλμοὺς αὐτοῖς καὶ χεῖρας καὶ τὰ λοιπὰ διέγλυψε μέλη, πως οὐκ εὔηθες κομιδῇ καὶ ἀνόητον ;

CAPUT III.

Mirabili constantia et magnanimitate acerbissimos perfert cruciatus : capite damnatus orat Deum, mandata uxori dat, mortemque amico prædicit. Sancti et aliorum martyrium.

XIII. Excipiens autem præses : Videtur, inquit, tanta mea lenitas et mansuetudo te ad tantam adducere stultitiam et audaciam. Sed tuam quidem in nos contumeliam, quod ad nos quidem attinet, tolerabimus ; ipsos autem deos imperatorem pati a te contumelia affici, plane est stultum et non multum abest ab amentia. Deinde martyr : Imo vero, inquit, sunt hæc grata iis qui sapiunt et non sunt emotæ mentis. Hoc majori furore concitat præsidem, et statim jubet athletam extensum a quatuor hominibus (15) recentibus loris verberari crudeliter. Cum autem jam diu cæsus incorpoream (16) ostenderet philosophiam in mortali corpore, et se primum turpiter irrisum vidisset tyrannus, martyrem quidem relaxavit a plagis, conjicit vero in carcerem.

XIV. Cum autem aliquot dies moratus fuisset in carcere, rursus eum jubet sisti. Et : Num te, inquit præses, aliqua subiit pœnitentia, et resipuisti ab illa rabie et insania ? Ille autem generosus : Nondum, inquit, ut video, intellexisti res nostras ; sed bene scio fore ut intelligas, et eas licet tarde discas, quando magis fueris periclitatus et me acerbioribus subjeceris suppliciis. Hanc non ferens

ΙΓ'. Ὑπολαβὼν τοίνυν ὁ ἡγεμὼν, Ἔοικεν ἡ τοσαύτη μου, ἔφη, μακροθυμία καὶ ἡμερότης εἰς τοῦτό C σε μωρίας καὶ θρασύτητος ἀγαγεῖν· ἀλλὰ τῆς μὲν εἰς ἡμᾶς ὕβρεως τὸ γοῦν ἐφ' ἡμῖν ἀνεξόμεθά σου· τὸ δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς θεοὺς καὶ τὸν αὐτοκράτορα ὑβρίζοντος ἀνέχεσθαι, ἀλλὰ τοῦτό γε ἠλίθιόν τε καὶ οὐ πόῤῥω μανίας. Εἶτα ὁ μάρτυς· Οὐχ ὕβρις, εἶπε, ταῦτα τοῖς ὑγιαίνουσι τὸν νοῦν καὶ μὴ τὰς φρένας διεφθορόσι. Τοῦτο σφοδρότερον τὸν ἡγεμόνα ἐκμαίνει· καὶ αὐτίκα κελεύει ἐκ τεσσάρων διαταθέντα τὸν ἀθλητὴν ἱμᾶσι χλωροῖς ὠμότερον τύπτεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πολὺν ἤδη ξαινόμενος χρόνον, φιλοσοφίαν ἀσωμάτων ἐκ σώματι θνητῷ ἐπεδείκνυτο, καὶ καταγελασθέντα τὴν πρώτην αἰσχρῶς ἑαυτὴν [*imo* ἑαυτὸν] ὁ τύραννος εἶδεν· ὑπανῆκε μὲν τὸν μάρτυρα τῶν πληγῶν, δίδωσι δὲ τῷ δεσμωτηρίῳ.

ΙΔ'. Τινὰς (δὲ ἡμέρας ἐν φυλακῇ διατριψάμενον) D (17) παρίστησι πάλιν ἑαυτῷ, καὶ, Εἴ πού σέ τις, ἔφη ὁ ἡγεμὼν, μεταμέλεια ἔχει καὶ τῆς μανίας ἐκείνης καὶ τῆς λύσσης ἀνήνεγκας ; Καὶ ὁ γεννάδας· Οὔπω γοῦν, ὡς ὁρῶ, τὰ ἡμέτερα συνῆκας, ἀλλὰ συνήσεις, εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ὀψιμαθὴς τούτων γενήσει [γενήσῃ] ἐπειδὰν πλείονι καὶ τῇ πείρᾳ χρήσῃ, καὶ πικροτέρᾳ περιβάλῃς βασάνῳ. Τοῦτον ἐκεῖνος τὸν μυκτῆρα

(14) Solem justitiæ (nam et φωσφόρος apud Suidam est sol), Christum nempe, de quo canit Ecclesia in benedictione cerei Paschalis : « Ille, inquam, Lucifer, qui nescit occasum. »

(15) Martyris latera præcipue hoc cruciatu affecta fuisse, tradunt Menæa magna ; ταθεὶς ἐκ τεσσάρων ὁ θεῖος, Εὐδόξιος τύπτεται τὰς πλευρὰς καὶ ξέεται ; quod Raderus noster ita vertit : *S Eudoxius, manibus pedibusque extensis, in lateribus verberatur et laceratur.*

(16) Græce ἀσωμάτων, angelicam : Cangio enim col. 30 in Appendice ad Glossarium, ἀσώματοι, sunt *angeli*, Metaphrastes significare vult, opinor, mirabilem fuisse martyris patientiam et fortitudinem humana majorem.

(17) Verba uncis inclusa supplevi ex Latina versione, deerant enim in apographo nostro.

οὐκ ἐνεγκὼν, ἀλλὰ θερμότερος ἑαυτοῦ πολλῷ τὴν μανίαν γενόμενος, σφαίραις τὸν τένοντα μολιβδίναις συνθλάττει, καὶ ἀναμοχλεύει τούτου τὰ ἄρθρα, ὃ θανάτων ἁπάντων πικρότερον. Προσήγετο τοιγαροῦν τὸ ἄηθες τουτὶ μηχάνημα τῷ ἀθλητῇ καὶ καινόν · ὁ δὲ ὥσπερ τις ἀνάλωτος ἕστηκε πύργος, μηδὲ βραχὺ ταῖς ἐκείνου προβολαῖς διασαλευόμενος. Ὁ ἡγεμὼν τοίνυν, ἐπεὶ μὴ ἔφερεν αἰσχρῶς οὕτω διὰ πάντων ἡττώμενος, θάνατον αὐτοῦ καταχρίνει · ἠγάπα γὰρ εἰ καὶ οὕτω τοῦ ἀνδρὸς ἀπαλλαγείη.

ΙΕ΄. Πλῆθος οὖν αὐτὸν δημίων παραλαβόντες ἐπειδὴ τὸν τῆς τιμωρίας κατέλαβον τόπον, χεῖρας ὁ μάρτυς καὶ ὄμματα πρὸς οὐρανὸν ἀνασχὼν, Δέσποτα Κύριε ὁ Θεός, εἶπε, ὁ προσδεξάμενος Ἄβελ τὴν θυσίαν, Ἀβραὰμ ὁλοκαρπώσεις, τῶν ἀπ' αἰῶνος σου μαρτύρων καὶ προφητῶν καὶ δικαίων τὰ αἵματα, καὶ τοὺς μακροὺς πόνους, καὶ τὴν ὑπερφυᾶ καρτερίαν . αὐτὸς εὐμενεῖ καὶ νῦν ὀφθαλμῷ τὴν ἐμὴν ἴδε θυσίαν, καὶ μὴ ὑπερίδης, Κύριε, τοῦ διὰ σὲ μέλλοντος ῥυῆναι μικροῦ αἵματος, ἐκ θερμοτάτης σοι προαιρέσεως καταθυομένου · ἰδοὺ γὰρ ὡς ὁρᾷς, τὴν ψυχὴν διὰ σὲ σήμερον ἀποτίθεμαι. Εἶτα πάλιν προσθεὶς, Ἀπολαυέτωσαν, φιλάνθρωπε Δέσποτα, ἔφη, τῆς παρὰ σοῦ βοηθείας οἱ δι' ἐμοῦ τὸ σὸν καλοῦντες ἅγιον ὄνομα · μνήσθητι τοῦ λαοῦ σου, μνήσθητι τῆς κληρονομίας σου, ἧς ἐκτήσω · καὶ μὴ ἐπιλίποι τούτους τὸ παρὰ σοῦ ἔλεος, Κύριε. Ταῦτα διαλεχθεὶς τῷ Θεῷ, τὴν σύζυγον μεταστραφεὶς ἐκεῖθεν ὁρᾷ · καὶ ὧν ἐνετείλατο αὐτῇ πρότερον ἀναμνήσας, καὶ ἀσφαλῆ τὰ πιστὰ λαβὼν ὥστε καταπρᾶξαι πάντα καὶ πέρας αὐτοῖς ἀγαθὸν ἐπιθεῖναι, τελευταίαν ἐντολὴν αὐτῇ ἐπισκήπτει τάφον αὐτῷ ἐν τῷ χωρίῳ Ἄμιμνα καλουμένῳ ἐπιχῶσαι ἐν τούτῳ τε αὐτοῦ καταθάψαι τὸ σῶμα.

Ις΄. Πλήθους οὖν αὐτὸν οὐκ ὀλίγου περιστάντος, ὁρᾷ τινα μέσον ἑστῶτα Ζήνανα [*l.* Ζήνωνα] φίλον αὐτῷ μάλιστα καὶ συνήθη πενθοῦντα τὴν ἐκείνου τελευτὴν καὶ κοπτόμενον · καὶ, Ὦ φίλε Ζήνων, μὴ κλαῖε, ἔφη · σὺ μὲν γάρ, οἶδα, τὸν ἡμέτερον θρηνεῖς χωρισμόν · ἀλλ' ὁ Θεός, ᾧ ἐγὼ λατρεύω καὶ εἰς ὃν πέποιθα, οὐ διαστήσει ἀλλήλων ἡμᾶς, οὓς θερμὴ πάλαι φιλία, καὶ ὁ πρὸς αὐτὸν ἔρως συνῆψεν · ἀλλ' ὥσπερ ἐφ' ἑνὸς σκάφους, οὕτω τὸν βίον συμπλεύσομεν. Πρὸς ταῦτα ὁ Ζήνων διαθερμανθεὶς τὴν καρδίαν καὶ ἀναζέσας, ἐθάρσησε καὶ Χριστιανὸν εὐθὺς ἑαυτὸν ὑπὸ τῇ πάντων ὄψει καὶ ἀκοῇ ἐμαρτύρει. Ἐν ὅσῳ δὲ οὗτος μετὰ παῤῥησίας τοῦτο ἐβόα, συλλαβόντες αὐτὸν οἱ δήμιοι κατὰ τὸ προστεταγμένον ὑπὸ τοῦ τυράννου, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀφαιροῦνται · καὶ ἡ τοῦ Εὐδοξίου πρόῤῥησις οὕτω ταχὺ τὸ πέρας λαμβάνει, καὶ τὸν φίλον ὁρᾷ Ζήνωνα τῷ μαρτυρίῳ τελειωθέντα.

ΙΖ΄. Οὕτω τὰ τῆς φιλίας πραγματευσάμενος, καὶ τοιούτῳ τέλει τὸν Ζήνωνα τελειωθέντα ἰδὼν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸν φωνή τις ἄνωθεν καὶ κατὰ πόδας ἐκάλει, καὶ ὥσπερ τινὰ καὶ οὗτος εὐωχίαν ἀπῄτει τὸν θάνατον · ξίφει τὴν μακαρίαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἄσμενος

A præses irrisionem, sed longe acriore percitus insania, ferreis [plumbeis] globis conterit cervicem, et ejus emovet articulos, quod quidem est omnibus mortibus acerbius. Adhibita est ergo hæc nova et insolita athletæ machinatio. Ille autem stabat tanquam turris, quæ non potest expugnari, ne tantillum quidem labefactatus illius insultibus. Præses itaque cum non ferret se tam turpiter ab eo superari, eum morte condemnat : satis enim ducebat, si vel sic ab eo liberaretur.

XV. Cum eum ergo accepisset multitudo lictorum, postquam pervenerunt ad locum supplicii, martyr manus et oculos simul tollens ad cœlos : Domine Deus, inquit, qui Abelis suscepisti sacrificium, Abrahæ oblationes, eorum qui fuerunt B a sæculo, martyrum et justorum sanguinem, longosque labores, et admirabilem tolerantiam ; tu quoque nunc benignis oculis meum vide sacrificium, et ne despicias, Domine, hunc paucum propter te effundendum sanguinem, qui ferventissimo animo tibi sacrificatur. Ecce enim, ut vides, animam propter te hodie depono. Deinde rursus adjiciens : Consequantur, inquit, benigne Domine, a te auxilium, qui propter me tuum sanctum nomen invocant. Memento hæreditatis tuæ, quam acquisiisti, et ne eis deficiat, Domine, tua misericordia. Hæc cum Deo dixisset, illinc conversus videt conjugem, et cum quæ ei prius jusserat, revocasset in memoriam et fidem ab ea accepisset, se omnia recte exsecuturam, hoc postremo ei C mandat, ut ei fossam fodiat in loco, qui dicitur, Amimna (18), et in eo corpus ejus sepeliat.

XVI. Cum autem eum non parva circumsisteret multitudo, vidit quemdam in medio stantem, nomine Zenonem, ei valde amicum et familiarem illius mortem plangentem. Cui ille : O chare Zeno, tu quidem, inquit, sat scio, nostram fles separationem ; sed Deus, cui ego servio et in quem confido, non nos a nobis invicem sejunget, quos vehemens amicitia et ardens in ipsum amor conjunxit ; sed perinde ac in una scapha nos vitam transmittemus. His Zeno corde accensus et inflammatus sumpsit audaciam, et continuo omnibns videntibus et audientibus se statim esse martyrem D [Christianum] est protestatus. Interim autem dum sic clamabat libere, eum comprehendentes lictores, ut eis jusserat tyrannus, caput illi adimunt. Itaque Eudoxii prædictio tam cito effectum est sortita, et ipse amicum Zenonem statim videt consummatum martyrio.

XVII. Cum sic amico providisset, quoniam eum quoque vox quædam e vestigio vocabat, ipse vero tanquam convivium quoddam mortem poscebat ; beato suo capite ensi dato, moritur post amicum (19). Ejus autem conjux interpretatur.

(18) *Amimna* quis locus fuerit, apud geographos non inveni. Menæa tantum habent ἄμνημον τάφον, quod citatus Raderus monumentum humile

(19) In Menæis dicitur capite-truncatus μετὰ τοῦ φιλτάτου αὐτοῦ Ζήνωνος... ἀποτμηθέντός ξίφει τὴν

non solum corpore, sed etiam animo, cum vidisset maritum propter Christum interfectum, neque eum neglexit, neque illiberale aut effeminatum aliquid est locuta : sed quamprimum accurrens, in lanæ quidem vellere suscipit Athletæ sanguinem, hoc enim ei mandarat maritus (20). Cum autem sustulisset corpus, id honorifice sepelit, ubi jussa fuerat, nec alia quidem illius mandata negligens ; non quod eum amisisset, sed quod non una cum eo excessisset, reputans viduitatem.

XVIII. Unde etiam ad tyrannum accersita (21), statim a seipsa accedens, irridebat illius deos et habebat ludibrio, ne ipsum quidem dimittens immunem a contumelia, qui eos sustineret honorare. Sed tu quidem, inquit tyrannus, hæc facis volens a me interfici et studens venire ad maritum, ut aliquod nomen assequaris apud hos impios Galilæos (22) ; ego autem nequaquam tibi mortem afferam, etsi sis digna pluribus mortibus ; ne existimes fore ut id a me assequaris. Illa autem : Cor meum, inquit, videt meus Dominus, et mentem accipit ante facta. Non ergo frustrata sum coronis quod a te non fuerim interfecta : sed quod prompto animi studio me ipsam sacrificavi, ero cum marito particeps eorumdem præmiorum, et paribus fruar remunerationibus. Eam, cum hæc dixisset, expellit e tribunali.

XIX. Nondum autem transierant septem dies (23) cum gloriosus martyr Eudoxius in somnis apparens conjugi, jubet ut mittat ad prætorium Macarium, suum familiarem et amicum. Ea autem cum renuntiasset Macario visionem, ille quam primum venit in prætorium, et cum satellites, quisnam esset, cognovissent, eum statim comprehendunt et ducunt ad præsidem. Ille autem statim eum interrogavit, quænam ejus esset religio, et quod genus. Is vero : Sum, respondit, Christianus : deos autem gentium (24) et profundam eorum deceptionem jam olim didici contemnere, cum me hoc admirandus docuisset Eudoxius. Hinc fit ut ego contendam meipsum sacrificare hostiam vero Deo, per quod potero cito ad dominum meum pervenire Eudoxium.

XX. Præses autem postquam nomen audivit Eudoxii, et hunc cognovit esse illius discipulum ; ille mirandum in modum animi dubius, sciebat enim, se nihil amplius effecturum in discipulo, quam fecisset in magistro : Huic quoque, inquit, infelici Macario sceleratum caput ense quampri-

A δοὺς, ἐπαποθνήσκει τῷ φίλῳ. Ἡ μέντοι ὁμόζυγος οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν διὰ Χριστὸν ἀναιρεθέντα τὸν ἄνδρα θεασαμένη οὐ ῥαθύμως εἶδεν, οὐδὲν ἀγεννὲς, οὐδὲ θῆλυ ἐφθέγξατο · ἀλλὰ προσδραμοῦσα τὴν ταχίστην πόκῳ μὲν ἐρίου τὸ ἀθλητικὸν αἷμα δέχεται · τοῦτο γὰρ ἐντεταλμένον ἦν αὐτῇ παρὰ τοῦ ἀνδρός · ἀνελομένη δὲ καὶ τὸν νεκρὸν, ὅπη προστέτακτο αὐτῇ, φιλοτίμως κηδεύει · μηδὲ τῶν ἄλλων ἐκείνου ἐντολῶν ἀμελήσασα · οὐχ ὅτι ἀπέλαβε τῷ ἀνδρὶ δεινὴν, ἀλλ' ὅτι μὴ καὶ αὐτὴ συναπῆλθε, τὴν χηρείαν λογισαμένη.

ΙΗ'. Ὅθεν καὶ τῷ τυράννῳ αὐτόκλητος παραστᾶσα διεχλεύαζέ τε τοὺς ἐκείνου θεοὺς, καὶ γέλωτα ἐποιεῖτο, μηδὲ αὐτὸν ὕβρεως ἀφεῖσα τὸν τὰ τοιαῦτα τιμᾷν ἀνεχόμενον. Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὁ τύραννος ἔφη, ταῦτα B ποιεῖς ἀναιρεθῆναι παρ' ἐμοῦ βουλομένη, καὶ φθάσαι τὸν ἄνδρα σπουδάζουσα, ἵνα τινὸς καὶ παρὰ τοῖς ἀσεβέσι τούτοις Γαλιλαίοις ὀνόματος τύχῃς · ἐγὼ δὲ οὐδαμῶς σοι, καίτοι πολλῶν ἀξίᾳ θανάτων οὔσῃ, τὸν θάνατον ἐπαγάγω · μὴ τούτου παρ' ἐμοῦ τυχεῖν οἴου. Ἡ δὲ, Τὴν καρδίαν, εἶπεν, ὁ ἐμὸς Δεσπότης ὁρᾷ, καὶ τὴν γνώμην ἀποδέχεται πρὸ τῶν ἔργων · οὐκουν, ὅτι μὴ ἀνῄρημαι παρὰ σοῦ, τῶν στεφάνων ἐξέπεσον · ἀλλ' ὅτι προκατέθυσα ἐμαυτὴν τῇ προθυμίᾳ, τῶν ἴσων ἀμοιβῶν ἀπολαύσομαι. Ταῦτα εἰποῦσαν ἐκβάλλει τοῦ βήματος.

ΙΘ'. Ἑπτὰ δὲ οὔπω παρῆλθον ἡμέραι καὶ ὁ καλλίνικος Εὐδόξιος ὄναρ ἐπιστὰς τῇ συζύγῳ Μακάριον C τὸν συνήθη καὶ φίλον αὐτοῦ πέμψαι πρὸς τὸ πραιτώριον ἐπισκήπτει. Τῆς δὲ τὰ τῆς ὄψεως τῷ εἰρημένῳ Μακαρίῳ ἀπαγγειλάσης, τὴν ταχίστην ἐκεῖνος παρὰ τὸ πραιτώριον ἔρχεται · καὶ γνόντες αὐτὸν οἱ τῆς τάξεως, ὅστις εἴη, συλλαβόντες εὐθὺς ἄγουσι πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Καὶ αὐτίκα τὴν θρησκείαν ἐκεῖνος καὶ τὸ γένος ἠρώτα. Ὁ δὲ, Χριστιανός εἰμι, Χριστοῦ δοῦλος, πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο. Ἑλλήνων δὲ θεῶν καὶ τῆς βαθείας περὶ αὐτοὺς ἀπάθης [*l.* ἀπάτης] πάλαι καταφρονεῖν μεμάθηκα, τοῦτό με τοῦ θαυμαστοῦ Εὐδοξίου διδάξαντος. Ἔνθεν τοι καὶ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ θυσίαν ἐμαυτὸν θύειν ἐπείγομαι, δι' ἧς δυνήσομαι καὶ τὸν κύριόν μου Εὐδόξιον ταχέως καταλαβεῖν.

Κ'. Ὁ ἡγεμὼν τοίνυν ὡς τὸ τοῦ Εὐδοξίου ἤκουσεν ὄνομα, καὶ τοῦτον ἐκείνου μαθητὴν ἔγνω · τοῖς D ὅλοις εὐθὺς ἐξαπορηθεὶς, ᾔδει γὰρ ὡς οὐδὲν ἐν τῷ μαθητῇ πλέον ἀνύσειεν, ἐν τῷ διδασκάλῳ τοῦτο μαθών · Καὶ ὁ κακοδαίμων, εἶπεν, οὗτος Μακάριος ξίφει τὴν μιαρὰν κεφαλὴν τὸ τάχος ἀφαιρεθήτω. Καὶ αὐτίκα

αὐτοῦ κεφαλὴν μετὰ τῶν λοιπῶν σὺν τῷ ἁγίῳ Εὐδοξίῳ ἁγίων μαρτύρων, id est : *Una cum carissimo sibi Zenone... qui gladio occubuit cum reliquis Eudoxii sociis et martyribus*, videlicet militibus 1104, quos postea eodem mortis genere secutus est S. Macarius, uti narratur numero ultimo.

(20) Potuit uxor ex pietate et reverentia sanguinem mariti colligere ; sed verisimile non est, martyrem id mandasse.

(21) Græca non dicunt, accersitam fuisse : sed αὐτόκλητοι παραστᾶσα, id est, *ultronea se sistens*.

(22) Christianos per contemptum Galilæos appellabant ethnici, quo convicio dein sæpe usus est Julianus apostata. Videri possunt Macri in Hierolexico.

(23) Menæa habent : Ἑπτὰ δὲ ἡμερῶν παρελθουσῶν, id est, *septem diebus elapsis*.

(24) Ἑλλήνων proprie sonat Græcorum ; sed hic, ut alibi sæpe, significat gentilium seu ethnicorum,

οἱ δήμιοι τὰ προστεταγμένα ἐποίουν. Οὕτω Μακάριος A ὡς ἀληθῶς ὁ μακάριος γίνεται, καὶ τῷ τῶν πρὸ αὐτοῦ μαρτύρων χορῷ κατατάττεται. Καὶ τοιοῦτον οἱ γενναῖοι κατὰ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως πολεμίου ἔστησαν τρόπαιον, ἐν αὐτῷ Χριστῷ, Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ, καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

mum amputetur. Lictores autem protinus fecerunt, quæ jussi fuerant. Sicque Macarius fit revera Macarius, quod est beatus (25). Et hi generosi viri tale tropæum erexerunt adversus communem hostem naturæ in ipso Christo Deo, et Patre principii experte, et sancto et bono Spiritu, quoniam eum decet gloria et potentia, honor et adoratio nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

(25) Apographum nostrum Græcum addit sequentia: *Et illorum, qui ante ipsum passi fuerant, martyrum choro inseritur*; quæ apud Lipomanum et Surium omissa sunt.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΣΩΖΟΝΤΟΣ

ΠΑΘΟΝΤΟΣ ΕΝ ΚΙΛΙΚΙΑ ΠΑΡΑ ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΔΥΣΣΕΒΟΥΣ.

—

MARTYRIUM

SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS CHRISTI

SOZONTIS

QUI PASSUS EST IN CILICIA JUSSU IMPII MAXIMIANI.

(Latine apud Surium ad diem 7 sept.; Græce ex cod. Græc. Paris, n. 1523, sæc. XII.)

Α΄. Μαξιμιανοῦ τῆς Κιλικίας ἡγεμονεύοντος, καὶ B τὰ τῆς ἀσεβείας αὔξειν τε καὶ ἐπὶ μέγα αἴρειν κατὰ τὸ πονηρὸν τῶν κρατούντων ἐπίταγμα διὰ σπουδῆς τιθεμένου, παραγεγονότος δὲ καὶ ἐν αὐτῇ Πομπειουπόλει τῆς Κιλικίας, καὶ τὸ ἐκεῖ τιμώμενον χρυσοῦν ἄγαλμα θυσίᾳ τε φιλοτίμῳ καὶ τῇ ἄλλῃ σπουδῇ τιμῶντος, καὶ ταύτην τὴν οἰκείαν δεισιδαιμονίαν ἐπιδεικνύοντος· νεανίσκος τις πατρίδα μὲν ἔχων Λυκαονίαν, καὶ Ταράσιος, τὸ ἀπὸ γενέσεως ὄνομα, Σώζων δὲ τῷ θείῳ βαπτίσματι μετονομασθεὶς, καὶ τῷ προτέρῳ βίῳ συναποβαλὼν καὶ τὸ ὄνομα, προβάτων ποιμὴν ὢν, οὐδὲν ἧττον καὶ ἀνθρώπων ἐγίνετο. Οἷς γὰρ ἂν κατὰ ποιμαντικὴν ἐπιχωριάσειε τόποις, εἱστία τε τοὺς ἐκεῖ πάντας τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας, καὶ πολλοὺς εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ μάνδραν εἰσήλαυνεν. Ἀνὴρ οὗτος ἱλαρός μὲν τὸ ἦθος καὶ πρᾶος, ἐν τῷ νόμῳ δὲ C τοῦ Κυρίου τὸ θέλημα ἔχων, καὶ ἐν αὐτῷ μελετῶν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς, ταύτῃ τοι μηδὲ τοῦ προφητικοῦ ἐκπίπτει μακαρισμοῦ.

Β΄. Κατά τινα γοῦν ποτε πηγὴν τῷ Σώζοντι γενομένῳ, καὶ τῇ τε πηγῇ τῇ τε περιπεφυκυίᾳ τὴν πα-

I. Cum Maximianus esset præses Ciliciæ, et impietatem augere et extollere, convenienter edicto imperatorum, magno studio contenderet, venisset autem in ipsam quoque Ciliciæ Pompeiopolim, et aureum, quod illic colebatur, simulacrum splendido sacrificio et alio studio honoraret, et sic ostentaret suam falsam religionem: quidam adolescens patriam habens Lycaoniam, et ab ortu quidem Tarasius, in divino autem baptismo Sozon denominatus, cum priore vita amisso quoque nomine, cum esset pastor ovium, fit etiam nihilominus pastor hominum. Nam in quibus locis degebat in pastione, illic omnes excipiebat convivio verbi pietatis, et introducebat in Dei mandram. Hic vir cum esset moribus quidem hilaris et mitis, in lege autem Domini haberet voluntatem, et in ea noctes et dies meditaretur [1], ea ratione nec prophetica frustratur beatitudine.

II. Cum autem fuisset aliquando Sozon in quodam loco, qui habebat fontem, et fonte herbaque, quæ nata

[1] Psal. I, 2.

erat juxta fontem, grégem pasceret, eum valde opportunus et suavis somnus invasit, et divina quædam ad eum accedit visio. Visio autem eum magis confirmat, et ei animum addit ad pietatem. Deinde etiam revelat gratiam, quæ ad locum erat desuper devolatura. Erit enim, inquit, hic præsens locus multis utilis, et apud ipsum salutem invenient, et glorificabunt Trinitatem. Cum illinc autem surrexisset egregius ille pastor, venit Pompeiopolim, et cum in ea quidem vidisset florere impietatem, contemptas autem esse res Christianorum, et summe neglectas, non potuit id ferre placide ; sed cor illius repente invasit impetus, et cum venisset ad templum, in quo stabat aurea statua, confringit manum ejus dexteram ; et cum eam vendidisset, succurrit multis, qui illic erant, egentibus. Non latuit hoc æedituos ; sed propterea quod nescirent quis fecisset, multi statim comprehendebantur miseri, qui nihil tale fecerant, et accusabantur sacrilegii, reputati maleficorum omnium sceleratissimi, ut qui suffurati essent dei imaginem. Nemo autem eis opem ferebat ; sed qui erant prius amici eos aversabantur ; et custodes carceris (ita enim existimabant se diis esse gratificaturos) graviter affligebant eos, qui capti fuerant.

III. Generosus autem Sozon libere volens profiteri pietatem, et eos liberare, qui nihil sciebant ex iis quæ facta fuerant, seipsum defert, veniens ad æedituos, et dicens se eum esse, qui maleficium admisit in imaginem. Postquam autem hoc dixit, abductus protinus fuit ad Maximianum. Ipse vero in alto sedens tribunali, cum eum curasset sistendum, et cum quanto potuit fastu apparuisset, primum quidem nomen, deinde religionem, et postremo patriam, quæ eum tulisset, rogavit. Ille autem : Patria quidem mihi est Lycaonia, ea enim me tulit ; parentes vero ab ortu mihi nomen imposuerunt, Tarasius ; Sozontem autem in divino me vocarunt baptismate. Sum enim Christianus, Christum solum verum Deum adorans, qui creavit cœlum et terram. Cujusnam autem rei usus, inquit Maximianus, te huc adduxit ? Præsum, inquit, Sozon, gregi ovium : et quæ mihi loca florida, et aqua abundantia, et ad pascendum herbida anni tempora ostenderunt, ad ea ago oves. Deinde : Quomodo autem, inquit Maximianus, eo processisti audaciæ, ut dei dexteram abstuleris ?

IV. Excipiens vero Sozon : Quod non audacis quidem cœpti sit, quod factum est, neque id peccato debeat imputari, tuus quoque, ut mihi quidem videtur, deus testatur. Neque enim ægre fert, nec tanquam injuria affectus, aspere quidquam loquitur. Quod si vox quoque ei aliqua adesset, videtur mihi potius vos esse accusaturus, et aperte reprehensurus, quod relicto omnium Opifice, inanimam suspiciatis materiam, et eam deum esse existimetis, vos in benefactorem ostendentes ingratos et immemores. Sed si vis, inquit præses, non solum

A γὴν πόᾳ τὸ ποίμνιον ἑστιῶντι, ὕπνος αὐτῷ μάλα εὔκαιρος ἀφίκετο καὶ γλυκὺς καὶ ὄψις παραγίνεται θειοτέρα. Ἡ δὲ ὄψις ῥώννυσί τε μᾶλλον αὐτὸν πρὸς εὐσέβειαν, καὶ θάρσος ἐνίησιν. Εἶτα καὶ χάριν ἄνωθεν καταπτῆναι τῷ τόπῳ μέλλουσαν ἐκκαλύπτει. Ἔσται γὰρ ὁ παρὼν οὗτος, ἔφη, τόπος πολλοῖς εἰς ὠφέλειαν, σωτηρίαν τε παρ' αὐτῷ εὑρήσουσι, καὶ τὴν Τριάδα δοξάζοντες ἔσονται. Ἐκεῖθεν τοίνυν ὁ καλὸς ἐκεῖνος ποιμὴν ἀναστὰς εἰς τὴν Πομπειούπολιν ἧκε, καὶ ἀνθοῦντα μὲν οὕτω τὰ τῆς ἀσεβείας ἰδὼν ἐν αὐτῇ, παρεωραμένα δὲ τὰ Χριστιανῶν, καὶ εἰς ἔσχατον ἀμελούμενα, οὐκ ἠδυνήθη πρᾴως ὑπενεγκεῖν, ἀλλ' ὁρμή τε τὴν ἐκείνου καρδίαν εὐθὺς ὀξεῖα εἰσέδυ, καὶ παρὰ τὸν ναὸν ἔνθα τό ἄγαλμα εἱστήκει τὸ χρυσοῦν ἀφικόμενος τὴν χεῖρα τούτου B δεξιὰν ἀποθραύει, καὶ τιμῆς αὐτὴν ἀποδόμενος πολλοῖς ἐκεῖθεν τῶν ἐνδεῶν ἐπαρκεῖ. Οὐκ ἔλαθε τοῦτο τοὺς νεωκόρους, ἀλλ' ἀγνοίᾳ τοῦ δράσαντος, πολλοὶ αὐτίκα συνελαμβάνοντο ἄθλιοι, μηδὲν τοιοῦτο εἰργασμένοι, καὶ ἱεροσυλίας ἀπηταῦντο δίκας ἁπάντων τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κακούργων μιαρώτατοι λογισθέντες, ὡς τοῦ θεοῦ σεσυληκότες τὸ ἄγαλμα. Ἐβοήθει δὲ οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ οἱ τέως ἑταῖροι αὐτοὺς ἀπεστρέφοντο, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν δεσμῶν (οὕτω γὰρ ᾤοντο χαρίζεσθαι τῷ θεῷ) βαρεῖς τοῖς ἑαλωκόσιν ἐφεστῶτες.

Γ'. Ὅ γε μὴν γενναῖος Σώζων παῤῥησιάσασθαί τε τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἀπολῦσαι τούτους ἐθέλων οὐδὲν τῶν γεγενημένων εἰδότας, προσαγγέλλει ἑαυτὸν ἐλθὼν εἰς τοὺς νεωκόρους ὡς εἴη αὐτουργὸς τῆς ἐπὶ C τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνος ἐπιβουλῆς. Ὡς δὲ τοῦτο εἶπεν, ἀπήγετο εὐθὺς πρὸς τὸν Μαξιμιανόν. Καὶ αὐτὸς ἐφ' ὑψηλοῦ μάλιστα τοῦ βήματος προκαθίσας, αὐτὸν τε παραστησάμενος καὶ ὡς οἷόν τε σοβαρὸς ὀφθεὶς, πρῶτα μὲν τὴν κλῆσιν, εἶτα τὸ σέβας, ἔπειτα καὶ τὴν ἐνεγκαμένην ἐπυνθάνετο. Ὁ δὲ, Τὸ μὲν τῆς γενέσεως, ἔφη, Ταράσιον οἱ τεκόντες ἔθεσαν, Σώζοντα δέ με τῷ θείῳ βαπτίσματι μετωνόμασαν, Λυκαονία δέ μοι πατρὶς, αὕτη γάρ με καὶ ἤνεγκε· Χριστιανὸς δέ εἰμι, Χριστὸν μόνον τὸν ἀληθῆ Θεὸν προσκυνῶν, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τίς δὲ ἄρα χρεία, Μαξιμιανὸς ἔφη, ἐνταῦθά σε ἤγαγε ; Ποίμνης, φησὶ, προβάτων, ὁ Σώζων, προΐσταμαι, καὶ ἅπερ ἂν εὐανθῆ τῶν χωρίων, καὶ ἔνυδρα, καὶ χλοερὸν εἰς νομὴν θάλλοντα δείξωσιν αἱ ὧραι, ἐκεῖσε δὴ καὶ τὰ πρόβατα D εἰσελαύνω. Εἶτα, Καὶ πῶς ἄρα, φησὶ Μαξιμιανὸς, εἰς τοῦτο τόλμης εἰλήλυθας, ὡς καὶ τὴν δεξιὰν ἀφελεῖν τοῦ θεοῦ.

Δ'. Ὑπολαβὼν τοίνυν ὁ Σώζων· Ὅτι μὲν οὐκ ἔστι τόλμης τὸ γεγενημένον, ἔφη, οὐδ' ἐν ἁμαρτήματος λόγῳ θεῖτο ἄν τις αὐτὸ, καὶ ὁ σὸς, ἔμοιγε δοκεῖ, θεὸς μαρτυρεῖ. Οὔτε γὰρ νεμεσᾷ, οὔθ' ὡς περιυβρισμένος δεινὸν ὅλως φθέγγεται εἰ δέ τινος ἄρα καὶ φωνῆς εὐπορήσειε, δοκεῖ μοι μᾶλλον ἂν ὑμῖν αὐτὸς ἐγκαλέσαι καὶ φανερῶς μέμψασθαι, ὅτι τὸν Δημιουργὸν τῶν ὅλων ἀφέντες πρὸς τὴν ἄψυχον ὕλην ἐπτόησθε, καὶ ταύτην ἡγεῖσθε θεὸν, ἀχάριστοι δηλαδὴ καὶ ἀγνώμονες περὶ τὸν εὐεργέτην ἀναφανέντες· Ἀλλ' εἴγε βούλει, φησὶν ὁ ἡγεμὼν, μὴ συγ-

γνώμης μόνον τυχεῖν, ἀλλά τινος ἀξιωθῆναι καὶ A ἀμοιβῆς, τῶν λήρων τούτων ἀφέμενος, σῶσον, Σώζων, σεαυτὸν, καὶ προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς. Ὁ δέ· Καί πῶς οὐ μακρῷ καὶ αὐτοῦ γε ἂν εἴην ἀναισθητότερος τοῦ ὑμετέρου θεοῦ, ἔφη, τοῦτο τιμᾷν ἑλόμενος, ὃς οὐδὲ αὐτὸς πάσχων, ἀμύνειν οἷός τε ἦν ἑαυτῷ, οὐδὲ φωνήν τινα προέσθαι, οὐδὲ καλέσαι τοὺς βοηθήσοντας, οὐδὲ, τὸ πάντων γοῦν ἀθλιώτατον, οἷα πάθοι διαμαρτύρασθαι; Ὥρα γοῦν σοι τοιαῦτα τιμῶντι καὶ πλάττειν ἑκάστης ἡμέρας θεοὺς, καὶ μεταπλάττειν ἄλλους, ἐν τῇ τῶν χειρῶν τέχνῃ τὴν δημιουργίαν τῶν θεῶν τιθεμένῳ·

Ε'. Τούτοις θερμὸν ζέσας ὁ Μαξιμιανὸς πικραῖς τὸν μάρτυρα παραδίδωσι τιμωρίαις, καὶ πρῶτα μὲν σιδηροῖς ὄνυξι διαξαίνει. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν βάσανος καὶ τῶν ὀστέων αὐτῶν καθικνεῖτο, ὁ δὲ σύμμαχον B ἀγαθὸν τὸ Θεῖον ἐκάλει, καὶ καθάπερ ἀπὸ σιδήρου συγκείμενον ἔχων τὸ σῶμα, οὕτω κούφως ἔφερε καὶ τῶν ζεόντων ἀπαθέστερος ἦν, ἐφ' ἕτερα Μαξιμιανὸς πάλιν ἐτρέπετο, καὶ ὑποδήμασιν ἥλοις ὀξέσιν ἐμπεπαρμένοις τὸν ἀθλητὴν ὑποδεῖ, καὶ τούτοις ἐμπεριπατεῖν αὐτὸν ἀναγκάζει. Ὁ δὲ ὡς ἐπὶ ῥόδα μᾶλλον ἔτρεχε, καὶ ῥύακας ὁρῶν αἵματος τῶν ποδῶν κατιόντας, περιῤῥεῖσθαί τινι τῶν ἡδέων ἐδόκει, καὶ τοὺς τοῦ τυράννου καὶ τῶν περιεστώτων χλευασμοὺς εὐφημίαν ἡγεῖτο. Καὶ ἐκαλλωπίζετο ταύτῃ μᾶλλον ὁ ἀθλητὴς ἢ τῇ χλαμύδι ἐκεῖνος τοῦ ἀξιώματος. Εἶτα κατειρωνευόμενος αὐτοῦ Μαξιμιανός· Αὔλησον, φησὶ, Σώζων, αὔριον ἐξιούσης τῆς μεγάλης θεᾶς, καὶ αὐτὴν ἐκείνην ὄμνυμί, πάσης εὐθύνης αὐτίκα καὶ τιμωρίας ἀπολελύσῃ. Καὶ ὁ μάρτυς· Σὺ μὲν C καταγελῶν, ἔφη, καὶ διαπαίζων ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα φθέγγῃ, τοῦ συμπνέοντός σοι πονηροῦ δαίμονος ταῦτα καθ' ἡμῶν ὑποβεβληκότος. Ἐγὼ δὲ καὶ πρότερον μὲν τὸ καλὸν ηὔλησα εἰς ἀγρὸν, συνάγων καὶ ἀνακαλῶν τὰ ἐμὰ πρόβατα· καὶ νῦν δὲ ᾄδω τῷ Κυρίῳ μου ᾆσμα καινὸν, εὐαγγελιζόμενος πᾶσι τὸ τούτου σωτήριον. Ἡ δὲ σὴ θεὸς ὄνος ἂν εἴη πάντως, τὸ τοῦ λόγου, πρὸς τὸν αὐλὸν, ἄψυχός τε οὖσα παντελῶς καὶ ἀναίσθητος.

ϛ'. Πρὸς ταῦτα πλέον ὁ Μαξιμιανὸς τῷ θυμῷ κατ' αὐτοῦ διανίσταται, καὶ σφοδροτέρας αὐτῷ μάστιγας τῶν προτέρων ἐπάγει, ἵν' οὕτω, φησὶν, ἀναμοχλευθῇ μὲν αὐτῷ τὰ ἄρθρα, παρεθῶσι δὲ καὶ αἱ ἁρμονίαι, καὶ διαῤῥυῇ τὰ ἔγκατα ὡσεὶ ὕδωρ. Εἶτα καὶ πῦρ ἀνάψας, εἴ τι τῶν μελῶν ὑπολειφθείη, κα- D ταχαύσειν καὶ τοῦτο ἠπείλει, ὡς ἂν μηδὲ τῆς κοινῆς ἁπάντων τύχοι ταφῆς. Μαξιμιανὸς οὖν οὕτω παρεσκεύασατο, καὶ οὕτως ἐποίει· καὶ τῷ μάρτυρι μὲν αἱ σάρκες ταῖς πληγαῖς διεκόπτοντο, καὶ ἡ ἔνδον ἐγυμνοῦτο διάπλασις. Ὁ δὲ ὥσπερ ἐν λειμῶνι χλοερῷ διατρίβων, καὶ ἠρέμα δρεπόμενος ἄνθη, οὕτω διέκειτο, καὶ χαίρων ἀποδίδωσι τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ.

Ζ'. Ὡς δὲ καὶ ἡ φλὸξ ἐπὶ μέγα ἤρετο ἤδη, βροντὴ ἄνωθεν φρικῶδές τι καὶ φοβερὸν ἀπηχήσασα, καὶ πολὺν ὄμβρον καὶ χάλαζαν συγκατενεγκοῦσα, διεσκέδασε μὲν τοὺς δημίους καὶ ἐκ μέσου πεποίηκεν. Οἱ δὲ φιλομάρτυρες καὶ μάλιστα τούτων οἱ σπου-

consequi veniam, sed aliquam etiam remunerationem, missis his nugis, serva te ipsum, Sozon, et accedens diis sacrifica. Et quomodo, inquit, non essem vel ipso vestro deo minus sensu præditus, si eum statuerem colere, qui nec si ei aliquid fiat, se potest defendere, neque vocem aliquam emittere, neque vocare eos qui sint opem laturi, neque, quod est omnium miserrimum, qualia patiatur, protestari? Est itaque in tua potestate, qui hæc colis, deos quotidie fingere, et alios rursus refingere, cum in arte manuum ponas deorum fabricationem.

V. Maximianus, cum his ei efferbuisset animus, tradit martyrem gravibus et acerbis cruciatibus. Et primum quidem ferreis eum laniat unguibus. Quoniam autem Sozon, etsi tormentum quidem ad ipsa usque ossa pervadebat, Dei tamen invocans auxilium, ita ferebat leviter, ut videretur habere corpus ex ferro compositum; convertitur rursus ad alia Maximianus, et calceis acutis clavis confixis induit athletam, et cum ipsis eum cogit ambulare. Ille autem currebat, tanquam super rosas incedens; et videns rivos sanguinis descendentes ex pedibus, videbatur suavibus rebus circumfluere; tyrannique et eorum qui circumstabant, irrisiones ducebat esse laudationem; et ea re magis gloriabatur athleta, quam ille chlamyde dignitatis. Deinde eum illudens Maximianus: Tibia, inquit, cane, Sozon, cras magna procedente dea, et per illam ipsam juro, quod ab omni examinatione et cruciatu statim liberaberis. Martyr autem: Tu me, inquit, irridens hæc loqueris, ea maligno dæmone in nos tibi suggerente. Ego autem et prius quidem tibia in agro recte cecini, congregans et revocans meas oves, et nunc quoque cano Domino meo canticum novum, ejus salutare omnibus annuntians. Tua autem dea fuerit omnino, ut est in proverbio, asinus ad tibiam, ut quæ sit plane inanima, et nullo sensu prædita.

VI. His Maximianus magis in eum irritatur, et prioribus vehementiores ei plagas imponit: ut sic quidem ei moverentur articuli, et dissolverentur compages, et intestina tanquam aqua diffluerent. Deinde cum ignem etiam accendisset, si quod reliquum esset membrum, id quoque se minabatur combusturum, ut ne quidem omnium communem assequeretur sepulturam. Sic ergo se parabat Maximianus, et sic faciebat: et martyri quidem carnes plagis laniabantur, et interna aperiebantur viscera; ille autem tanquam in herbido prato versans, et vernos flores decerpens, erat affectus, et lætus Deo reddit animam.

VII. Cum autem jam flamma in altum esset sublata, terribile et horrendum tonitru resonans, multumque imbrem et grandinem simul dejiciens, lictores quidem depulit et dispersit; amici autem martyrum, et maxime ii qui erant diligentiores,

secure colligebant martyris reliquias, Interim A autem cum nox quoque advenisset, non fuit retardatum illorum promptum et alacre studium. Neque enim erat nox amplius, sed lux clarissima protinus illucescens, ea reddebat manifesta, quæ non oportebat latere, et præstabat ut ea facile tollerentur et colligerentur a piis. Quæ quidem omnia sancte collecta septimo Septembris, præclaram et magnificam assecuta sunt sepulturam. Lux enim illa etiam usque ad ipsum venit sepulcrum, et permansit in sepultura reliquiarum. Deinde reversa est nox ad suam naturam; et ubique fuit Sozon prædicatus victor præclarus ad gloriam Dei Patris, et Domini nostri Jesu Christi, quem decet honor, gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

δαιότεροι, ἀδείας λαβόμενοι τῆς ἀπὸ τῶν δημίων, ἄσμενοι τὰ μαρτυρικὰ συνέλεγον λείψανα· ἐν τοσούτῳ καὶ ἡ νὺξ ἐπιγενομένη τὴν ἐκείνων οὐκ ἐπέκοπτε προθυμίαν, οὐκέτι γὰρ οὐδὲ αὐτὴ νὺξ ἦν, ἀλλὰ φῶς λαμπρότατον οἷον αὐτίκα ἐκλάμψαν δῆλά τε τὰ μὴ τοῦ λαθεῖν ἄξια ἐποίει, καὶ ἀναιρεῖσθαι τοῖς εὐσεβέσί ῥᾳδίως αὐτὰ καὶ συλλέγειν παρεῖχεν. Ἃ δήπου πάντα καὶ ἱερῶς συλλεγέντα ἑβδόμῃ τοῦ Σιπτεμβρίου φιλοτίμου ταφῆς ἔτυχε καὶ λαμπρᾶς. Τὸ φῶς γὰρ ἐκεῖνο καὶ πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν τάφον καὶ τῇ τῶν λειψάνων ταφῇ παρέμεινε πάντων, εἶτα καὶ οἰκείαν πάλιν ἡ νὺξ ἀνείλετο φύσιν, καὶ διὰ πάντων ὁ λαμπρὸς ἀνετηρύττετο στεφανίτης, εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ, κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΣΕΥΗΡΙΑΝΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS
SEVERIANI.

(Græce ex Cod ms. Paris, n. 1525, sæc. XII; Latine apud Surium ad diem 9 Sept.)

I. Licinio impio imperante, Lysias, qui tunc erat B dux, properabat e Cæsarea venire Sebasten. Eum enim vocabat tempus martyrum Christi: illorum, inquam, victoria insignium quadraginta. Postquam autem illis ad finem pervenit martyrium, Severianus quoque ad ducem defertur. Fuit autem hic vir insignis virtute. Nuntiabatur vero, quod hic Severianus non solum Christianam teneret religionem, et cultum gentium probris ac contumeliis aperte afficeret; sed etiam multos ex gentibus decipiens, ad suum Deum adduceret. Præter hæc etiam alias intentabant ei criminationes, nempe quod quadraginta illorum, qui paulo ante viriliter decertaverant, et neque tormentorum experientiæ, neque bonorum promissis cessissent, sed eumdem statum usque ad mortem præ se tulissent, Severia- C nus fuerit præcipua causa eorum tolerantiæ: et quod cum multas haberet facultates, nullum sineret egere ex iis qui erant ejusdem sententiæ; quin etiam eos qui includebantur in custodiis, propterea quod mutarint religionem, non sineret, propter rerum necessariarum indigentiam, meliorum suscipere sententiam: sed affatim eis suppeditans, redderet impudentiores. Et hæc quidem invidia, ex veritate sumens.

Α'. Λικιννίου τοῦ δυσσεβοῦς βασιλεύοντος, Λυσίας, τὸ τηνικαῦτα δοὺξ ὢν, ἐκ Καισαρείας γενέσθαι κατὰ τὴν Σεβαστείαν ἔσπευδεν· ἐκάλει γὰρ αὐτὸν ὁ καιρὸς τῶν Χριστοῦ μαρτύρων, τῶν καλλινίκων, φημὶ, τεσσαράκοντα. Ὡς οὖν ἐκείνοις τὸ μαρτύριον πέρας εἶχε, γνώριμα τῷ δουκὶ καὶ τὰ περὶ Σευηριανοῦ γίνεται. Ἀνὴρ δὲ οὗτος τὴν ἀρετὴν διαβόητος. Ἠγγέλλετο δὲ ὅτι Σευηριανὸς οὗτος οὐ μόνον τὰ Χριστιανῶν εἴη πρασσεύων, ἐξυβρίζων δὲ πρὸς τὰ Ἑλλήνων ἐπιφανέστατα, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλοὺς ὅσαι ἡμέραι τῶν ἡμετέρων ἐξαπατῶν τῷ ἑαυτοῦ προσάγει Χριστῷ. Πρὸς τούτοις καὶ ἄλλας αὐτῷ κατηγορίας ἐπῆγον, ὅτι τε, τῶν πρὸ μικροῦ τεσσαράκοντα γενναίως ἀνδρισαμένων, καὶ μήτε βασάνων πείρᾳ, μήτε ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις ἐνδεδωκότων, ἀλλὰ μέχρι θανάτου διενεγκόντων τὴν ἔνστασιν, Σευηριανὸς εἴη τῆς καρτερίας ταύτης ὁ αἰτιώτατος, καὶ ὅτι, φησὶ, πολλῶν χρημάτων κύριος ὢν οὐδένα τῶν ὁμοδόξων πένεσθαι παρορᾷ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς κατακλειομένους διὰ τὴν ἐκ τῆς θρησκείας αὐτῶν μετάθεσιν οὐκ ἐᾷ τῇ ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων φρονῆσαί τι βέλτιον, ἀλλὰ δαψιλῶς παρέχων ἰταμωτέρους καθίστησι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ φθόνος ἐκ τῆς ἀληθείας λαμβάνων τὰς ἀφορμάς.

Β'. Ἡ δὲ τοῦ δουκὸς ἀκοὴ ἐδέχετο τὰ προσαγγελ- A λόμενα, τοῦτο μὲν ἡδομένη, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς ὀργὴν εὐθὺς ἐρεθιζομένη. Ἥδετο μὲν γὰρ οἷς καὶ αὖθις κολάζειν ἔμελλεν, ὅπερ ἦν αὐτῷ δι' ὠμότητος περιουσίαν τὸ χαριέστατον· ἐξήγετο δὲ πρὸς ὀργὴν οἷς ὅλως ἐμάνθανεν εἶναί τινα τὸν θαῤῥοῦντα τῆς τοσαύτης αὐτοῦ μανίας ὑπεριδεῖν. Ἐβούλετο γὰρ καὶ μόνῃ τῇ φήμῃ τῆς ἀγριότητος τοὺς τὸν Χριστὸν προσκυνοῦντας ὑποπτήσσειν αὐτὸν, καὶ εἰς ἐσχάτους μυχοὺς ἀποκρύπτεσθαι· ἵνα δὲ καὶ μὴ μάτην Λυσίας κατονομάζοιτο (ἐλύττα γὰρ κατὰ Χριστιανῶν λύτταν ἄμαχον), ἀποστέλλει τινὰς μετὰ φοβεροῦ τοῦ κελεύσματος ἀνάρπαστον αὐτίκα Σευηριανὸν ἄξοντας. Τί δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης; Οὐδὲ ἀνέμεινε τοὺς πεμφθέντας, ἀλλὰ φθάσας αὐτῶν τὴν ἄφιξιν τῷ δουκὶ παρέστη, καὶ παῤῥησίας εἶναι τὸν καιρὸν B λογισάμενος, Ὦ Λυσία, φησὶν, οὐχ ἱκανόν σοι τὸ μόνον ἀπόλλυσθαι καὶ κατὰ σεαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμετέρας βούλει παραπολέσαι ψυχὰς, καὶ ὡς ἕρμαιόν τι ταύτας τοῖς δαίμοσι τοῖς σοῖς παρασχεῖν; Ἀλλ' ἴσθι μὲν ὡς οὐκ ἀγεννέσιν οὐδὲ μικροψύχοις περιτύχοις· ἐμοὶ γὰρ κατὰ τὸν ἐμὸν διδάσκαλον Παῦλον τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ δι' ἐκεῖνον ἀποθανεῖν κέρδος μέγιστον.

Γ'. Τούτοις ὁ ἀθλητὴς τὸν τῆς ἀπονοίας πύργον εὐθὺς ἐνέσεισε τοῦ ἀλάστορος, τοῦτο μὲν ὅτι παρ' ἐλπίδα πᾶσαν μηδὲ κληθῆναι περιμείνας ἀπήντησε· τοῦτο δὲ ὅτι καὶ ἀπίστῳ τόλμῃ παρ' αὐτὸ τὸ φανῆναι μόνον ἐχρήσατο. Ἐσιώπα γοῦν ἐφ' ἱκανὸν τοῖς ὅλοις διαπορῶν. Εἶτα δεινὸν ἐμβλέψας τοῖς παρ- C εστῶσι, καὶ τῇ χειρὶ παραδείξας τὸν μάρτυρα· Νεύροις, εἶπεν, ὠμοῖς ὡς τάχος καταξαινέσθω, ἵνα κἂν οὕτως αἴσθηται οἵων αὐτῷ πρόξενον τὸ πεπαῤῥησιάσθαι μὴ κατὰ καιρὸν γίνεται. Ὁ μὲν δὴ οὕτω τυπτόμενος ἔχαιρεν οἷς ὑπὲρ Χριστοῦ τὰς βασάνους ὑπέφερε, καὶ τὸ ψαλμικὸν ἐκεῖνο καθάπερ ᾠδὴν ἀλεξίκακον ἐπῇδε τοῖς τραύμασιν, Ἐπὶ τῶν νώτων μου, λέγων, ἐτέκταινον οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν· καὶ τὰς πληγὰς ἐποιεῖτο τῆς πρὸς Χριστὸν ἀγάπης ὑπέκκαυμα. Ὁ τύραννος δὲ ἐπεὶ τοὺς μαστίζοντας ἑώρα κάμνοντας μᾶλλον, τὸν μάρτυρα δὲ τῷ πάσχειν φαιδροτέραν τὴν ὄψιν τῷ φωτὶ δεικνύντα τοῦ πνεύματος, τῶν μαστίγων ἀνεθῆναι διακελεύεται. Εἶτα πρὸς τὸ πρᾳότερον δῆθεν μεταβαλών· Οὐκ ἀσθενὴς, ἔφη, εἶ στρατιώτης, ὅσον D ἀπὸ τῆς πρώτης πείρας μαθεῖν, ἀλλὰ ἐῤῥωμένως ἔχων καὶ ἀνδρικῶς, καὶ πρὸς κίνδυνον παραβαλέσθαι δυνάμενος. Ἔξεστι δέ σοι τοῖς παροῦσι μαθεῖν ὡς οὐκ εὐφροσύνης τινὸς, οὐδὲ δεξιᾶς τύχης ὁ Χριστός σοι καθέστηκε πρόξενος. Ὁ δὲ μάρτυς ἀναθαρσήσας μᾶλλον, καὶ οἷον εὐστομωτέραν τὴν γλῶτταν τῇ πείρᾳ τῶν ἀλγεινῶν ποιησάμενος· Εἴ σου τὰ τῆς ψυχῆς, εἶπεν, ὄμματα μὴ τῷ σκότει τῆς δυσσεβείας ἠμαύρωτο, ἔδειξα ἄν σοι ὅσων ἀγαθῶν μοι κατέστη πρόξενος ἣν ἐπήγαγες τιμωρίαν. Νῦν δὲ τί ἂν πάθοιμι πρὸ τυφλοῦ φαίνων καὶ ᾄδων ἐπὶ κωφῷ;

II. Quæ vero nuntiabantur, dux audiit, partim quidem lætus, partim autem ad iram protinus incitatus. Nam lætabatur quidem, quod mox esset puniturus, quod propter summam crudelitatem erat ei jucundissimum: ira autem concitabatur, quod intelligeret omnino esse aliquem, qui auderet despicere tantam ejus insaniam. Volebat enim vel sola fama auditionis eos qui Christum adorabant, ipsum formidare, et in extremis latere penetralibus et latibulis. Ne autem temere appellaretur Lysias (erat enim vehementi rabie percitus adversus Christianos), mittit quosdam cum jussu terribili, qui Severianum mox arriperent, et ad se adducerent. Quid autem Christi miles? Ne exspectavit quidem eos qui missi fuerant, sed eorum adventum anticipans, accessit ad ducem, et reputans esse tempus loquendi libere: O Lysia, inquit, non sufficit tibi solum perire et in teipsum ensem impellere, sed nostras vis quoque perdere animas, et eas tanquam lucrum aliquod tuis præbere dæmonibus? Sed scias nunc te incidisse in viros fortes, et qui non sunt pusilli et abjecti animi. Mihi enim (ut ait meus doctor Paulus) *vivere est Christus*, et propter illum *mori lucrum* est maximum [1].

III. His athleta amentiæ arcem statim labefactavit hujus cacodœmonis, partim quidem, quod præter spem omnem, ne exspectavit quidem ut vocaretur; partim autem quod dum comparuit, incredibili usus est audacia. Siluit itaque aliquantulum, plane animi dubius et perplexus. Deinde eos qui aderant, horribiliter intuens, et manu martyrem ostendens: Crudis, inquit, nervis quamprimum laceretur, ut sciat, quidnam conciliet libere loqui non in tempore. Atque ille quidem, dum sic verberabatur, lætabatur tormentis, quæ sustinebat propter Christum, et illud psalmicum, tanquam salutare remedium, afferens carmen, cantabat ad vulnera: *Supra dorsum meum*, dicens, *fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam* [2]; et plagas ducebat esse incitamentum ad Christi dilectionem. Tyrannus autem cum videret eos quidem esse fessos, qui flagris cædebant: martyrem vero esse vultu alacriorem luce spiritus, jubet eum relaxari a verberibus. Deinde cum traductus esset ad mansuetudinem: Non es, inquit dux, miles ignavus, quantum potest intelligi ex prima experientia, sed fortis et strenuus, et qui potes audacter adire pericula. Potes autem scire ex præsentibus, quod nullam lætitiam, neque prosperam aliquam fortunam tibi Christus conciliet. Martyr autem animo magis confirmatus, et ut qui rerum asperarum perpessione linguam magis acuisset: Si oculi, inquit, animæ tuæ non essent hebetati tenebris impietatis, ostendissem tibi, quam multa bona mihi conciliasset id quod mihi intulisti supplicium. Nunc autem quid agam

[1] Philipp. I, 21. [2] Psal. CXXVIII, 3.

cæco prælucens, et surdo canens? Si enim non sic affectus esses, o judex, intellexisses Christi gratiam et virtutem, quæ me confirmat. Num enim putas sine ea tam facile affectum iri erga tormenta carnem et sanguinem? Si ergo sic sentis, si ea quæ sunt præ pedibus, non potes intueri, quomodo non sunt omnia tua surda, et cæca, et diis tuis similia.

IV. Dux autem valde ridens, etsi martyr nondum cessasset dicere: Tantum abest, inquit, ut te recte sentire existimem, et credam iis quæ a te dicuntur, ut futuris tormentis sim effecturus, ut modestior reddaris et sapientior. Rursus autem dicit martyr: Hæc verba te magnæ arguunt amentiæ; sed quoniam confidis in tormentis, et credis fieri posse ut his me persuadeas, ego quidem sum prope: manus autem lictorum non sunt procul. Libere ergo loquar in necessitate spiritus mei, et, ut ait divinus Job [3], aperiam os meum, quod amaritudine animæ coarctatur: et videbis me quavis statua solidiorem, et patibili natura superiorem. Apud Deum enim meum est virtus et potentia mea, et in ipso est spes mea et auxilium. Cum hæc verba accepisset Lysias: Es, inquit, audax concionator, et in nos fluens magna dicendi copia, et adversus deos glorians te jactitas. Tuamne mentem fugit, te alloqui præsidem, qui tuæ vitæ habet potestatem, cum sis unus ex multis, et relatus sis in numerum militum? Ille vero: Non ignoro, inquit, sed in Christum pietas dat mihi tantam audaciam, et loquendi libertatem. Angor autem animo, quod non sit aliquis sine affectione, simul et sapienter judicaturus. Forte enim, o Lysia, Dei omnium effectoris agnovisses virtutem, et deos falsos contempsisses. Sed cur studium nostrum nihili fecisti? In quonam autem ipse tibi places, et præclare de te sentis? Es enim præses, et ex sublimibus, non id negaverim; nihil tamen a nostra differs communi natura. Nam tu quoque es homo, in quem mors cadit et interitus. In nos autem absolutam non habes potestatem, præter quam in solum corpus. Ipsa autem me docent divina Eloquia [4], non timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, sed illum potius extimescere, qui corpus et animam potest gehenna condemnare: quæ te accipiet, licet nunc immodice gloriantem, cum ipsis diis tuis et dæmonibus in æternum puniendum.

V. His magis ad iram concitatus Lysias, jubet martyrem trabi appensum ferreis laniari ungulis. Postquam autem martyr sensit tormentum gravius (quomodo enim essent coronæ, nisi exciperent labores et dolores?), Jesu Christe, exclamavit, qui solus facis a sæculo mirabilia, qui suspensus fuisti in cruce, et sic superbum dejecisti: qui in hodiernum usque diem magnificis et extolleris propter opera tua admirabilia: veni ad me servan-

A Εἰ γὰρ οὕτως, ὦ δικαστὰ, μὴ διέκεισο, συνεῖδες, ἂν τὴν ἐνισχύουσάν με τοῦ Χριστοῦ χάριν καὶ δύναμιν. Ἆρα γὰρ οἴει ταύτης χωρὶς ῥᾷον οὕτω πρὸς βασάνους αἷμα καὶ σάρκα διατεθῆναι; Εἰ οὕτω φρονεῖς, εἰ τὰ ἐν ποσὶ ταῦτα βλέπειν ἀδυνατεῖς, πῶς οὐχὶ πάντα σου κωφὰ καὶ τυφλὰ καὶ τοῖς θεοῖς τοῖς σοῖς ὅμοια;

Δ'. Ὁ δὲ μάλα γελάσας ὁ δοὺξ, μήπω τοῦ λέγειν παυσαμένου τοῦ μάρτυρος, Τοσοῦτον, φησὶν, ἀπέχω τοῦ καλῶς σε φρονεῖν οἴεσθαι, καὶ τοῖς παρὰ σοῦ λεγομένοις πεισθῆναι, ὅτι καὶ σὲ μᾶλλον ἀγωνιοῦμαι ταῖς μελλούσαις βασάνοις μεταβαλεῖν πρὸς τὸ σωφρονέστερον. Καὶ ὁ μάρτυς αὖθίς φησι· Πολλὴν ἄνοιάν σου κατηγορεῖ τὰ ῥήματα ταῦτα· πλὴν ἐπεὶ
B βασάνοις τὸ θαῤῥεῖν ἔχεις, καὶ ταύταις οἴει με μεταπείσειν, ἐγγὺς μὲν ἐγὼ, αἱ δὲ δημίων χεῖρες οὐ πόῤῥωθεν. Παῤῥησιάσομαι γοῦν ἐν ἀνάγκῃ τοῦ πνεύματός μου, καὶ, κατὰ τὸν Ἰὼβ, ἀνοίξω τὸ στόμα μου πικρίᾳ τύχης συνεχόμενος· ὄψει με παντὸς ἀνδριάντος στεῤῥότερον, καὶ παθητῆς ἀνώτερον φύσεως. Παρὰ γὰρ τῷ Θεῷ μου ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κράτος μου, καὶ παρ' αὐτῷ ἡ ἐλπίς μου καὶ ἡ βοήθεια. Τοῦτον ὁ Λυσίας τὸν λόγον παραλαβών· Θρασύς τις εἶ δημηγόρος, ἔφη, καὶ καθ' ἡμῶν πολὺς ῥέων, κατὰ τῶν θεῶν φρυαττόμενος. Ἢ διαπέφευγέ σου τὸν νοῦν ὅτι ἄρχοντι διαλέγῃ τῆς σῆς κεφαλῆς κατεξουσιάζοντι, ἀνὴρ τῶν πολλῶν ὢν, καὶ τάγμασι στρατιωτικοῖς ἐναρίθμιος; Καὶ ὃς, Οὐκ ἀγνοῶ, ἔφη, ἀλλὰ τὸ εἰς Χριστὸν εὐσεβὲς οὕτω θαῤῥεῖν καὶ παῤῥησιάζεσθαι
C δίδωσι. Πλήρης δὲ γίνομαι λύπης, ὅτι μή ἐστί τις ὁ δικάσων ἡμῖν ἀπαθῶς ἅμα καὶ συνετῶς· ἐπεὶ τάχ' ἂν', ὦ Λυσία, καὶ παντουργοῦ Θεοῦ ἐγνώρισας δύναμιν, καὶ ψευδῶν θεῶν κατεφρόνησας. Πλὴν εἰς τί καὶ τὸ ἐπιτήδευμα τοὐμὸν ἐξουδένωσας ἐν τίνι δὲ καὶ αὐτὸς μεγαφρονεῖς; Ἄρχων μὲν γὰρ εἶ, καὶ τῶν ὑψηλῶν, οὐκ ἀρνήσομαι· οὐδὲν δὲ τῇ κοινῇ φύσει παραλλάττων ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος θανάτῳ ὑποκείμενος καὶ φθορᾷ. Ἐξουσιάζεις δὲ οὐχ ἡμῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ μόνον τοῦ σώματος· αὐτὰ γάρ με τὰ θεῖα διδάσκουσι λόγια μὴ φοβεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτεῖναι μὴ δυναμένων· ἐκεῖνον δὲ μᾶλλον φρίττειν καὶ δεδοικέναι τὸν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα δυνάμενον τῇ γεέννῃ καταδικάζειν, ἥτις ἐκδέξεταί σε τὸν ἀμέτρως νῦν φρυατ-
D τόμενον, αὐτοῖς θεοῖς σου καὶ δαίμοσιν αἰωνίως κολασθησόμενον.

Ε'. Τούτοις εἰς ὀργὴν πλείονα ὁ Λυσίας ἐξενεχθεὶς κελεύει τὸν μάρτυρα ἰκρίῳ ἀναρτηθέντα ὄνυξι τὸ σῶμα σιδηροῖς ξέεσθαι. Ὡς οὖν ὁ μάρτυς δριμυτέρας ᾔσθετο τῆς βασάνου (καὶ πῶς γὰρ ἂν δικαίως οἱ στέφανοι, εἰ μὴ πόνους ἠμείβοντο καὶ ὀδύνας;) Ἰησοῦ Χριστὲ, ἐβόησεν, ὁ ποιῶν μόνος ἐξ αἰῶνος θαυμάσια, ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμασθεὶς, καὶ τὸν ὑπερήφανον οὕτω καταβαλὼν, ὁ μέχρι καὶ νῦν τοῖς παραδόξοις τῶν ἔργων μεγαλυνόμενος, ἐλθὲ εἰς τὸ

[3] Job VII, 11. [4] Matth. X, 28.

σῶσαί με, καὶ τὸν μὲν βραχιονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ σύντριψον, τὰ δὲ τῶν ἐμῶν ἄρθρα μελῶν λελυμένα σύσφιγξον, ἀγαθὲ, καὶ δός μοι τὸν ἀγῶνα τοῦτον διανυσαι τοῦ μαρτυρίου· λῦσον δὲ καὶ τὴν ἐπικειμένην τῷ παντὶ σου ποιμνίῳ σκοτόμαιναν. Ὁρᾷς εἰς ὅσον ἤρθη, καὶ ὅπως πάντα σχεδὸν περιέλαβεν. Εἶχε μὲν οὖν οὕτως εὐχῆς ὁ μάρτυς κρεμάμενος· ὁ τύραννος δὲ ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἔπεμπε τῶν δημίων, τὰς ὀδύνας ἐκ τούτου δριμυτέρας ἐπιτεχνώμενος. Ἐπεὶ δὲ ἑώρα τὸν ἅγιον ἀτρέπτῳ καὶ συνεστῶτι τῷ προσώπῳ τὰ ἐπαγόμενα φέροντα, διαπορηθεὶς ἀνεθῆναι μὲν τῶν μαστίγων αὐτὸν, τῇ εἰρκτῇ δὲ παραδοθῆναι διακελεύεται. Ὁ μάρτυς οὖν ἀπαγόμενος, καὶ οἷα αὐταῖς πληγαῖς σεμνυνόμενος διὰ μέσου ἐβόα τῆς πόλεως : Οἱ τὰ τραύματα τῶν τοῦ Χριστοῦ βλέποντες ἀθλητῶν, ἐννοεῖτε τούτων τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰ ἔπαθλα. Οὔτε γὰρ νῷ ληπτὰ, οὔτε λόγῳ ῥητὰ, ὅσα ὁ ἀθάνατος Βασιλεὺς τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχουσι καὶ νῦν δίδωσι ἀγαθὰ, καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν ἐν οὐρανοῖς ταμιεύεται. Καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν γλυκύ· τὸ δὲ καὶ δι' αὐτὸν ἀποθανεῖν ἥδιον. Καὶ ἅμα παρείποντο πολλοὶ τῷ ἀνδρὶ, ἐπέῤῥει δὲ καὶ πλείων ὁ ὄχλος τὰ σωτήρια ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενοι, ἕως τῆς φυλακῆς ἐπέβη καὶ αὐτῆς εἴσω γεγένητο.

ϛ'. Πέμπτη τοίνυν μετὰ τὴν φρουρὰν περιῆλθεν ἡμέρα, καὶ ἄγει πάλιν τὸν ἀθλητὴν ὁ Λυσίας, καὶ ἀναιδῶς τὸν πρᾶον ὑποκρινάμενος, ταύτῃ μετενεγκεῖν αὐτὸν τῆς εὐσεβείας ἐμηχανᾶτο. Καὶ, Ἴστωσαν οἱ θεοὶ ἅπαντες, ἔλεγε, Σευηριανὲ, ὅτι πάνυ σφόδρα ἐκπλήττομαι, ἀναλογιζόμενος ὅπως ἀνὴρ οὕτω μὲν ἀγαθὸς τὴν ὥραν, καὶ ὅσα ἰδεῖν ἀνδρείως, οὕτω δὲ ἐμπειρίαις πραγμάτων μεμελετημένος θάνατον προφανῆ τοῦ ἡδέος τούτου ἀλλάττῃ φωτός. Ἐπαινῶ σου τὸ σταθερὸν, ἀλλ' εἰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκέχρησο τῷ πλεονεκτήματι. Τὸ δὲ καὶ σιδήρῳ, καὶ πυρὶ, καὶ θηρσὶ, καὶ λίθοις παλαίειν ἠλίθιον κομιδῇ καὶ οὐδὲ μανίας ἐλεύθερον. Ἢ οὐχ ὁρᾷς εἰ μή τι ἄλλο, ὡς παρεῖται μέν σοι τὸ γενναῖον τῆς ῥώμης καὶ λέλυται ; διαῤῥεῖ δὲ καὶ αὐτὸ ἤδη τὸ σῶμα καὶ οἴχεται ; τούτοις ὁ Λυσίας ἐκλῦσαι πανούργως τὸν τόνον αὐτῷ ἐπεχείρει. Ὁ δὲ, Μὴ πρὸς τὰς δαπανηθείσας ταῖς μάστιξι σάρκας σκόπει, φησίν· ἃς εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἀναλώσεις, ἀλλ' ὁ θάνατος ἐπελθὼν οὐ φείσεται πάντως· ἀλλ' ἐστί μοι προαίρεσις, ἣν οὔτε ἀπειλὴ καταπλήξει, οὔτε βάσανος ἅψεται· τοὐναντίον μὲν οὖν ἅπαν, καὶ ῥώννυσι μᾶλλον αὐτὴν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ προθυμοτέραν ἐργάζεται. Ὅθεν μὴ μάστιζε, μηδὲ ἀνάρτα, μηδὲ διάξαινε μόνον, ἀλλὰ καὶ λίθοις βάλλε, καὶ πυρὶ δίδου, καὶ πᾶν ὅπερ ᾖ βουλομένῳ σοι δυνατὸν, ἐπάγειν μὴ ἀναβάλλῃ. Ὡς θᾶττον ἂν σὺ κολάζων ἀπαγορεύσῃς, ἢ αὐτὸς διὰ Κριστὸν ἐμαυτοῦ φείσομαι. Ἐχθρὸς δὲ ὁποῖος ἂν ἕτερος ἐμοὶ σοῦ χαλεπώτερος ἔσται, συνιδεῖν οὐκ ἔχω· ὅς γε οὐ πόῤῥωθεν ἀκροβολίζεις, οὐδὲ κατὰ τοῦ σώματος ἀφίης τὸ βέλος, ἀλλ' αὐτὴν σκυλεῦσαι φιλονεικεῖς τῆς εὐσεβείας ὅπλων γυμνῶσαι, καὶ δούλην ἐπαγαγεῖν καὶ αἰχμάλωτον.

A dum, et brachium quidem peccatoris et maligni contere, meorum autem membrorum articulos dissolutos colliga et uni, o bone : et concede mihi, ut possim peragere hoc certamen martyrii. Solve autem etiam eam, quæ tuo gregi imminet, caliginem. Vides quam sit in altum elata, et quemadmodum omnia fere comprehendit. Atque sic quidem precabatur martyr suspensus. Tyrannus autem alios post alios mittebat lictores, graviores ex hoc dolores machinans. Postquam autem vidit sanctum immutabili et constanti vultu ferentem ea quæ intentabantur, animi dubius, jubet eum quidem relaxari a vinculis, conjici autem in carcerem. Martyr ergo dum abducebatur, et gloriabatur quodammodo plagis, per mediam clamabat civitatem: B Qui athletarum Christi videtis vulnera, eorum remunerationes cogitate et præmia. Neque enim mente comprehendi, neque verbis exprimi possunt bona, quæ Rex immortalis et nunc dat iis qui pro ipso patiuntur. et in cœlis reservantur in posterum. Quin etiam ipsum quoque pro ipso pati, est jucundum, propter ipsum autem mori, est jucundius. Eum autem multi sequebantur, et major affluebat turba, quæ ab eo docebatur ea quæ sunt salutaria, donec ascendit in custodiam, et ipsam est ingressus.

VI. Quintus dies præterierat, ex quo conjectus fuerat in custodiam, et athletam rursus curavit adducendum Lysias ; et impudenter se mitem esse simulans, sic eum moliebatur traducere a C pietate. Et, Sciant omnes dii, dicebat, Severiane, valde miror, reputans quod vir quidem adeo forma elegans, et quod videri potest, fortis, et qui rerum tantam nactus es experientiam, aperta morte a suavi hac luce discedas. Laudo tuam stabilitatem et constantiam, si ea usus esses adversus hostes. Cum ferro autem, igne, bestiis et lapidibus decertare, est plane stultum, et nonnihil affine insaniæ. An non vides si nihil aliud, robur quidem tuum esse fractum et dissolutum, ipsum autem corpus jam diffluere et perire ? His Lysias callide conabatur ejus enervare constantiam. Ille autem : Ne consideres, inquit, carnes consumptas flagellis, quas si tu non consumpseris, at mors adveniens minime omnino eis parcet. Sed D est mihi libera animi voluntas, quam neque minæ terrebunt, neque tormentum attinget : contra autem eam magis omnino pro Christo confirmant, promptioremque efficiunt et alacriorem. Quocirca non solum flagris cæde, suspende et lacera : sed etiam obrue lapidibus, et jace in ignem, et quidquid, quod vis et potes facere, in me ne cuncteris intentare. Nam tu eris citius defessus puniendo, quam ego mihi parcam propter Christum. Quisnam autem te mihi gravior futurus sit inimicus, non possum perspicere : qui non solum eminus jacularis, ac telum in corpus immitis, sed studes ipsam spoliare animam, et eam omnino nudare armis pietatis, et servam abducere et captivam.

VII. Hæc cum dux audiisset, continuo personam et scenam abjicit, et rursus erat Lysias cum solita crudelitate et immanitate, et jubet lapidibus conteri os martyris, et deinde etiam ei dictitari : Noli Christum crucifixum in lingua circumferre, neque illum commemorando esse molestus ducis auribus. Sed strenuus athleta etiam decertans cum tali supplicio, tamen responsionem quoque adjecit : Miser, dicens, qui tuam animam semel fecisti dæmonum habitaculum, merito ne solo quidem auditu potes ferre Christi mei nomen. Ad hæc rursus dux : Ego, o Severiane, existimans te factum esse moderatiorem tormentis præcedentibus, et sermonem imperii, et quæ opus sunt, quod ad me quidem attinet, suasi. Quoniam autem ipse magis contendis vincere priora secundis, et quæ præcesserunt perpessiones, exsuperatione delere posteriorum, ut aliquam referas gloriam a Christianis, qui æque ac tu sunt stulti, te omnimodo docebo experientia, quod te tuus Christus ne tantillum quidem juverit. Tunc Severianus, qui ipse quoque, sicut divinus Paulus, erat plenus divino Spiritu : Nos, inquit, non ea, quæ videntur, o judex, sed ea etiam, quæ non videntur, consideramus [5]. Veniet autem, qui liberat, et sanctus e cœlo visitabit, et quæ a te in me intentantur supplicia, omnia efficiet inania, ut sunt revera. Hæc cum martyr respondisset, dux conversus ad circumstantes : Quoniam, inquit, Severianus præsentium malorum exspectat remunerationes, interim pendeat sublimis in ligno, et hujus latera ungulæ ferreæ consumant. Sint autem etiam circa eum satellites, ut vehementius lanietur, et nobis aliquas fortasse agat gratias, qui sic etiam auctores sumus plurium bonorum.

VIII. Hæc ille quidem dixit, veluti subsannans ; multitudo autem lictorum statim circumsistens, et eum sublime tollens, latera lacerabat crudeliter: Ille autem : Unam hanc, dicebat, plagam gravem existimo, quæ me a Christo disjungit. Sunt vero hæ omnes mihi potius voluptati. Me enim ab iis quæ sunt in terra, separantes, soli Christo conjungunt. Interim autem dux quidem dicebat : Diis sacrifica, Severiane, et liberare a suppliciis. Ille vero ipsius verba ne tantillum quidem curans, neque eum aliqua dignans responsione, apud se tacite loquebatur : Non sunt dignæ passiones nunc temporis, quæ conferantur cum gloria revelanda [6]. Dux itaque martyris silentium, contemptum, sicut erat, arbitratus, graviora in eum excogitabat ; et rum eum de ligno deposuisset, deducit ad mucum, cumque duos lapides maximos et gravissimos, unum quidem collo, alterum autem alligasset pedibus, et martyrem fune cinxisset, dimittit e muro sublime pendentem, ut lapidum pondere membris ei divulsis, violenter abrumpat animam. Sed revera in te speravit, Domine, et non est affectus

[5] II Cor. IV, 18. [6] Rom. VIII, 18.

A Ζ΄. Τούτων ὁ δοὺξ ἀκούσας, τὸ προσωπεῖον εὐθὺς καὶ τὴν σκηνὴν ἀποῤῥίπτει, καὶ Λυσίας ἦν αὖθις μετὰ τῆς συνήθους ἀπηνείας καὶ τῆς ὠμότητος, λίθοις τε τὸ μαρτυρικὸν ἐκέλευε συντρίβεσθαι στόμα, εἶτα καὶ ἐπιλέγειν αὐτῷ· μὴ ἐπὶ τῆς γλώττης περιφέρειν τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν, μηδὲ τῇ ἐκείνου μνήμῃ τὰς τοῦ δουκὸς λυπεῖν ἀκοάς. Ἀλλ' ὁ γενναῖος οὗτος καίτοι αὐτῇ παλαίων κολάσει, ὅμως καὶ τὸ αἴτιον προσετίθει· Ἄθλιε, λέγων, δαιμόνων οἰκητήριον ἅπαξ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ποιησάμενος, εἰκότως οὐδὲ ἀκοῇ μόνῃ το τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ ὄνομα διενεγκεῖν δύνασαι. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ δοὺξ· Ἐγὼ σωφρονέστερόν σε γενέσθαι ταῖς προλαβούσαις βασάνοις οἰηθεὶς, Σευηριανὲ, καὶ λόγου μετέδωκα, καὶ τὰ δέοντα τό γε εἰς ἐμὲ ἧκον, παρῄνεσα· ἐπεὶ δὲ B μᾶλλον αὐτὸς νικῆσαι φιλονεικεῖς τοῖς δευτέροις τὰ πρότηρα, καὶ τὰ φθάσαντα πάθη τῇ τῶν ὑστέρων ὑπερβολῇ ἀμαυρῶσαι, ὅπως τινὰ καὶ δόξαν παρὰ τῶν ἐπ' ἴσης σοι ἀνοήτων ἀπενέγκῃ Χριστιανῶν, πείρᾳ σε διδάξω πάντως ὡς οὐδὲ βραχύ σε ἄρα ὁ σὸς Χριστὸς ὠφελήσειεν. Ἐνταῦθα Σευηριανὸς, θείου Πνεύματος καὶ αὐτὸς κατὰ Παῦλον πλησθείς· Ἡμεῖς, ἔφησεν, οὐ τὰ βλεπόμενα ταῦτα σκοποῦμεν, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα, δικαστά· ἥξει δὲ ὁ ῥυόμενος, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ οὐρανοῦ ἐπισκέψεται, καὶ τὰς ἐπαγομένας ἐμοὶ παρὰ σοῦ κολάσεις ματαίας ἀποδείξει, καὶ κενὰς ἁπάσας, ὅπερ ἐστί. Ταῦτα τοῦ μάρτυρος ἀποκριναμένου, ὁ δοὺξ πρὸς τοὺς περιεστῶτας ἐπιστραφείς· Ἐπεὶ, φησὶ, Σευηριανὸς δαψιλεστέρας τῶν παρόντων κακῶν τὰς ἀντιδόσεις ἐκδέχεται, C μετεωρισθήτω τέως ἐπὶ τοῦ ξύλου, καὶ τὰς τούτου πλευρὰς ὄνυχες σιδηροῖ δαπανάτωσαν· ἔστω δέ τις περὶ αὐτὸν καὶ δορυφορία, ὅπως συστονώτερον ξαίνοιτο, καί τινας ἴσως ἡμῖν ὁμολογοίη καὶ χάριτας, πλειόνων οὕτως αἰτίοις ἀγαθῶν αὐτῷ γινομένοις.

Η΄. Ταῦτα ὁ μὲν οἷον ἐπιχλευάζων εἶπε· δημίων δὲ πλῆθος εὐθὺς περιστάντες, καὶ τοῦτον μετεωρίσαντες, τὰς πλευρὰς ὠμότερον διεσπάθιζον. Ὁ δὲ, Μίαν πληγὴν, ἔλεγε, ταύτην ἐπώδυνον ἥγημαι, τὴν ἀπὸ Χριστοῦ διιστῶσάν με· αὗται δέ μοι μᾶλλον καὶ καθ' ἡδονήν εἰσι πᾶσαι· τῶν ἐπὶ γῆς γάρ με διατέμνουσαι Χριστῷ συνάπτουσι μόνῳ. Ἐν τούτῳ οὖν ὁ μὲν δοὺξ, Θῦσον, ἔλεγε, τοῖς θεοῖς, Σευηριανὲ, καὶ τῶν κολάσεων ἀπαλλάττου. Ὁ δὲ, τῶν ἐκείνου ῥημάτων οὐδὲ τὸ βραχύ φροντίζων, οὐδέ τινος αὐτὸν ἀποκρίσεως ἀξιῶν, Οὐκ ἄξια, ἐν ἑαυτῷ ὑπελάλει, τὰ D παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλυφθῆναι δόξαν. Ὁ δοὺξ τοίνυν τὴν σιωπὴν τοῦ μάρτυρος καταφρόνησιν, ὅπερ ἦν, νομίσας, βαρύτερα κατ' αὐτοῦ ἐπενοεῖτο, καὶ τοῦ ξύλου τοῦτον καταγαγὼν, ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀνάγει καὶ δύο τινὰς λίθους, τὸ μέγεθος μεγίστους, βαρεῖς τὴν ὁλκὴν, τὸν μὲν τοῦ τραχήλου, τὸν δὲ τῶν ποδῶν ἐκδήσας, καὶ σχοινίῳ πάλιν τὸν μάρτυρα διαζώσας μετέωρον ἀπὸ τοῦ τείχους ἀφίησιν, ὅπως τῷ τῶν λίθων βάρει τῶν μελῶν διασπασθέντων αὐτῷ, βιαίως τὴν ψυχὴν ἀποῤῥήξῃ. Ἀλλ' ὄντως ἐπὶ σοὶ, Κύριε, ἤλπισε, καὶ οὐ κατη-

ι. Ἡ μὲν γὰρ τῶν μελῶν διάπλασις τῆς οἰ-
κρμοσίας διεσπᾶτο καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν σαρκῶν
ῦτο· ἡ δὲ προαίρεσις ὅλως ἦν ἀπαθής. Δια-
δὲ αὐτὸν ἄνωθεν καὶ ὁ Λυσίας· Ὑπόμεινον,
Σευηριανέ, τάχα γὰρ οὕτω παρὰ τῷ σῷ Χρι-
αὶ ὁ μισθός σοι μείζων γενήσεται. Ὁ μάρτυς
ἐκλείπων ἤδη, καὶ πρὸς τελευταίας ἀναπνοὰς
ἤδεις, ἔλεγε, τύραννε, τίνα μοι προξενεῖς
ούτου, ἐπεθύμησας ἂν τὰ ἴσα καὶ αὐτὸς ὑπο-
τί δηλῶν ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ μειζόνων διὰ
ν ἄλλων ἠφίετο. Θαυμάζων τοίνυν ὁ Λυσίας
τοσαύτῃ τοῦ ἀνδρὸς ὑπομονῇ τε καὶ γενναιό-
αὶ μάλιστα ἐφ' οἷς εὐκαίρως οὕτω, καίτοι γε
ις ἀπειλημμένος κακοῖς, ἀπεκρίνατο· Ὤμην,
ευηριανέ, ἰδιώτην εἶναί σε, καὶ γραμμάτων
υτον, οἷα στρατιώτην ὄντα, καὶ περὶ πολέμους
μναζόμενον· ἀλλ' ὡς ὁρῶ, πολὺς εἶ τὴν γλῶτ-
αὶ λέγειν ῥητορικώτατος. Πρὸς ταῦτα ὑπολα-
ἅγιος· Ὁ Θεός, φησίν, ᾧ ἐγὼ λατρεύω, ὑπο-
θαι πάντα δυνατὸς ὤν, ἂν ἰδιώτην λάβῃ, σο-
ἐργάζεται, ἂν δειλόν, ἀνδρεῖον ποιεῖ, ἂν μογι-
καὶ βραδύγλωσσον, εὔφωνον ῥήτορα καὶ
ἀναδείκνυσι. Ταῦτα εἶπε, καὶ βραχὺ τὰς
διανασχών, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε ὁ Θεός,
τι ἐνίσχυσάς με, καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν
ραχίονάς μου, καὶ ἐῤῥύσω τὴν ψυχήν μου
εβοῦς ῥομφαίας, ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου,
ὸ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμὲ ὕψωσάς με.
ῦν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Δέσποτα, ἐν τοῖς
τοῦ οἴκου σου κατασκήνωσόν με· ὅτι εὐ-
μένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. Ταύτην
τὴν εὐχὴν ἀποδούς, εὐθὺς αὐτῷ συναποδίδωσι
ὁ πνεῦμα, ἐννάτην τότε τοῦ Σεπτεμβρίου
ἄγοντος.

Γῇ δὲ ἑξῆς, τῶν εὐσεβῶν τινες, οἷς διαζῶν ἔτι
ὶ τῆς ταφῆς ὁ μάρτυς ἐπέσκηψεν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ
όντες καὶ τὸ μαρτυρικὸν ἐκείνου σῶμα διαπρε-
εριστείλαντες, καὶ ὕμνους ἐπ' αὐτῷ, καὶ ὅσα
ανοῖς νόμος διατελέσαντες, ποθούσαις ἅμα δὲ
ναις χερσὶν ἀνελόμενοι, διὰ μέσης νυκτὸς εἰς
τρίδα τοῦ μάρτυρος ἀνεκόμιζον. Ἐπεὶ δὲ κατά
ῖόν ἀφίκοντο, μηνύεται μὲν τῇ πατρίδι ἐκεῖθεν
λειψάνου ἐπιδημία· καὶ ἕκαστός τε προϋπαντᾷν
καὶ ὁμοῦ πάντες ἐξῄεσαν, καὶ οὐδεὶς ἦν ὃς
οίτα, οὐ γέρων, οὐ παῖς, οὐκ ἀσθενής, οὐ φύσει
ς· ἀλλ' ἕκαστος προαρπάσαι τὴν εὐλογίαν ἐνό-
μόνον εἰ φθάσειε τῷ λειψάνῳ προϋπαντήσας.
τοίνυν ἁπάντων σὺν προθυμίᾳ ἐπειγομένων,
τεθνεῶτος σύζυγος ὑπολέλειπτο μόνη (τε-
ήκει γάρ τις κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν τοῦ μάρ-
οἰκετῶν)· καὶ ἦν τῇ γυναικὶ πικρὰ πάντα, ἥ τε
δρὸς ζημία καὶ ἡ τοῦ παρακαλοῦντος ἐρημία,
μὴ ἔχειν ὅπως εἰς ὑπάντησιν καὶ αὐτὴ συνεξίοι.
τοίνυν ἔνδον ὑπολειφθεῖσα, ἐπειδὴ ἐζήτησε τὸν
ελοῦντα, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ τὸν συλλυπούμε-
ὶ οὐχ εὗρε, παραθεμένη τὸν τοῦ συζύγου νεκρὸν
ο, ἔστενεν, ὠλοφύρετο, οἷα ζῶντι τῷ τεθνη-

al. XVII, 36 seqq.

A pudore. Nam membrorum quidem forma a sua compage divellebatur, et ossa nudabantur carnibus, voluntas autem et liberum animi institutum erat omnino impatibile. Eum autem ex alto ludificans Lysias: Sustine, dicebat, Severiane, fortasse enim sic apud Christum erit tibi major merces. Martyr autem cum jam deficeret, et extremum ageret spiritum, Si scires, tyranne, dicebat, quænam pro his mihi concilies, ipse quoque desiderares pati eadem: quid aliud hinc significans, quam quod majora cupiebat propter Christum? Admirans itaque Lysias tantam ejus tolerantiam et fortitudinem, et maxime quod tam opportune, etiamsi talibus esset malis implicatus, respondisset, Existimabam, Severiane, inquit, te esse hominem rudem et ignarum
B litterarum, ut qui sis miles, et in bello te semper exercueris: sed, ut video, es facundus et summa vi dicendi præditus. Ad hæc respondens sanctus: Deus, inquit, cui ego servio, qui potest facere ut omnia consistant, cum sit omnipotens, si virum rudem acceperit, eum reddit sapientem; si mutum tardæque et impeditioris linguæ, eum efficit disertum et elegantem oratorem. Hæc dixit et cum manus paululum extendisset: Ago tibi, inquit, gratias, Domine Deus, quod me confirmasti, et posuisti arcum æneum brachia mea, et eripuisti animam meam ab impia rhomphæa, ab inimicis manus tuæ et ab iis qui insurgebant adversus me extulisti me. Et nunc in atriis tuis, Domine, in bonis domus tuæ colloca me. Quoniam lætantibus omnibus habitatio est in te [7]. Cum has preces edidisset
C Domino, simul etiam ei reddit spiritum nona mensis Septembris.

IX. Sequenti autem die quidam ex piis, quibus martyr vivus suam mandarat sepulturam, simul convenientes, cum martyricum illud corpus magnifice composuissent, et super id hymnos cecinissent, et quæcunque solent Christiani peregissent, desiderantibus simul et colentibus manibus elatum media nocte tulerunt in patriam martyris. Cum autem venissent in quemdam locum, illinc quidem patriæ significatur adventus reliquiarum. Cogitabat vero unusquisque eis ire obviam; et omnes simul egressi sunt, neque fuit ullus, qui non venerit:
D non senex, non puer, non infirmus, non natura tardus; sed existimabat unusquisque se prærepturum esse benedictionem, si modo prius occurrisset reliquiis. Sic ergo omnibus alacriter festinantibus, mortui servi conjux sola relicta fuerat (decesserat enim eo tempore quidam ex servis martyris), erantque uxori acerba omnia, mariti damnum, et ejus qui eam consolaretur, solitudo: et quod nesciret quonam modo posset ire obviam martyri. Sola ergo intus relicta, quoniam quæsiit qui eam consolaretur, et non fuit, et qui simul doleret, et non invenit, mortui conjugis corpore

apposito, plangebat, gemebat, lamentabatur, mortuum perinde ac vivum alloquebatur : Surge, o marite, surge, dicens, eamus obviam domino nostro, ne videamur soli pigri et desides, neque quispiam nos negligentiæ accuset in nostrum dominum. Sensim autem et tangebat tunicam, et lacrymas cum voce emittebat. Hæc postquam brevi tempore suggessit, et dixit conjugi, etiam corpus martyris mox erat adventurum, repente (o miraculum!) vivus cernitur, qui erat mortuus, et iis abjectis quæ erant ei imposita, cum se protinus cinxisset, ipse quoque vadit obviam martyri. Quod insigne miraculorum, et tulit athletæ testimonium de majore ejus fiducia ad Dominum, et ad majus desiderium accendit omnium animos. Non enim quod factum fuerat erat ejusmodi ut posset rejici, neque de eo poterat esse ulla dubitatio : sed quos decessus habuit spectatores, et qui curam gesserant funeris, fuerunt ii quoque testes resurrectionis.

X. Cum longo autem tempore assedisset famulus sepulcro martyris, decimo quinto anno ab illo tempore, et paulo plus, ipse quoque excessit e vita. Atque tunc quidem considerantibus omnibus, qui ad hoc congregati fuerant, ubinam ab eis martyricum corpus deponeretur, quoniam dubitationis non dabatur solutio, meliori et diviniori providentiæ id statuendum reliquerunt, et coronam ex floribus contextam imponunt reliquiis. Protinus autem, tanquam ab aliquo missa, desuper advolans aquila, accepit coronam, et sensim movit pennas, et eas minus pernices habuit ad volandum. Sed illam quidem statim sequebatur populus. Ipsa autem quodam modo eum ducebat, tantum ante eos volans, ut non esset multum remota ab oculis. Et cum venisset ad propinquam silvam et deinde coronam ex alto demisisset in pulchro loco montis et volare cœpit celerius, et profecta est ad suam habitationem. Hoc illi conjicientes divinam esse indicationem, cum voluptate et magno studio concurrentes sacrum illud et divinum corpus illic sancte et divine deponunt. Quo in loco in hodiernum usque diem sanctus illic frequentes operatur curationes, et multa miracula, cuilibet roganti benigne apparens, et ejus curam gerens, in Christo Jesu Domino nostro : cui gloria et potentia, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

A κότι συνδιελέγετο· Ἔγειραι, ὦ ἄνερ, ἔγειραι, λέγουσα· ὑπαντήσωμεν τῷ ἡμετέρῳ δεσπότῃ, ἔγειραι, μὴ μόνοι φανῶμεν νωθεῖς μηδὲ ῥᾴθυμοι, μηδὲ ὀλιγωρίαν τις ἡμῶν περὶ τὸν οἰκεῖον καταγνώτω δεσποτην· ἠρέμα δὲ καὶ χιτῶνος ἥπτετο, καὶ δάκρυα μετὰ τῆς φωνῆς ἠφίει. Ταῦτα ἐπεὶ βραχὺν ὥσπερ ὑπετίθει χρόνον τῷ συζύγῳ καὶ διελέγετο, ἤδη γὰρ καὶ τὸ μαρτυρικὸν σῶμα ὅσον οὐδέπω ἐπιδημεῖν ἔμελλε, ζῶν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, ὢ τοῦ θαύματος! ὁ νεκρὸς ὁρᾶται, καὶ τὰ περικείμενα ῥίψας, διαζωσάμενος εὐθὺς, τῷ μάρτυρι καὶ αὐτὸς προϋπήντα, καὶ τὸ ὑπερβάλλον τοῦδε τοῦ θαύματος πλείονα πρὸς τὸν Κύριον παῤῥησίαν τῷ ἀθλητῇ ἐμαρτύρει, καὶ εἰς μείζονα πόθον τὰς ἁπάντων ψυχὰς ἀνέφλεγεν. Οὐ γὰρ δυσπαράδεκτον ἦν τὸ γεγονὸς οὐδ' ἀμφίβολον, ἀλλ' B οὓς τῆς τελευτῆς θεατὰς εἶχε, καὶ περὶ τὰ ἐπικήδεια πονουμένους, τούτους καὶ τῆς ἀναβιώσεως πεποίητο μάρτυρας.

Ι'. Χρόνον δὲ τῷ τοῦ μάρτυρος ὁ οἰκέτης προσεδρεύσας τάφῳ, μετὰ πέμπτον ἐξ ἐκείνου πρὸς τοῖς δέκα ἔτος, καὶ ὀλίγῳ τι πλέον, καὶ αὐτὸς ἀπεβίω. Τότε μὲν οὖν διασκοπουμένων ἁπάντων τῶν ἐπὶ τούτῳ συνειλεγμένων, ὅπου ἄρα καὶ τὸ μαρτυρικὸν αὐτοῖς κατακείσεται σῶμα, ἐπεὶ καὶ λύσις τῆς ἀπορίας οὐκ ἦν, κρείττονι καὶ θειοτέρᾳ προνοίᾳ τὴν ψῆφον ἀνέθεσαν, καὶ στέφανον ἄνθινον διαπλέξαντες, τῷ λειψάνῳ ἐπιτιθοῦσιν. Αὐτίκα δὲ ὥσπερ ἔκ τινος ἀποστολῆς ἀετὸς ἄνωθεν ἐπιπτὰς τὸν στέφανον εἰλήφει, καὶ ἠρέμα τὸ πτερὸν ἐκίνει, καὶ ἀργότερον πρὸς C τὴν πτῆσιν εἶχεν. Ἀλλὰ τῷ μὲν τὸ πλῆθος εὐθὺς εἵποντο· ὁ δὲ οἷον αὐτὸς ἀφηγεῖτο τοσούτῳ προϊπτάμενος τούτων, ὅσῳ μὴ τῶν ὄψεων ἐπὶ πολὺ διίστασθαι· καὶ δὴ πρὸς τῇ πλησίον ὕλῃ γενόμενος, εἶτα τὸν στέφανον ἐν καλῷ τοῦ ὄρους ἀφεὶς ἄνωθεν, πτήσεώς τε ἥπτετο ταχυτέρας, καὶ ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἤθη ἐχώρει. Τοῦτο ἐκεῖνοι θείαν εἶναι συμβαλόντες ἐπίδειξιν, σπουδῇ μεθ' ἡδονῆς συνδραμοντες, τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο καὶ θεῖον σῶμα ἱερῶς ἐκεῖ καὶ θείως κατέθεντο. Οὗ δὴ καὶ πολύς ἐστι μέχρι καὶ νῦν ὁ μάρτυς ταῖς ἰάσεσι καὶ ταῖς θαυματουργίαις δεομένῳ παντὶ φιλανθρώπως ποιούμενος τὰς ἐπιφανείας, καὶ θερμῶς προϊστάμενος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς D ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΜΗΝΟΔΩΡΑΣ, ΜΗΤΡΟΔΩΡΑΣ ΚΑΙ ΝΥΜΦΟΔΩΡΑΣ.

MARTYRIUM SANCTARUM MULIERUM

MENODORÆ, METRODORÆ ET NYMPHODORÆ.

(Latine apud Surium ad diem 10 Sept.; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1526.)

A'. Οὐδὲ γυναιξὶν οὐδὲ κόραις τὸ τῆς μαρτυρίας A ἀποκέκλεισται στάδιον, ἀλλὰ καὶ αὗται θανάτου καταφρονοῦσι, καταπαίζουσι τελετῆς· μᾶλλον δὲ καὶ τιμῶσιν αὐτὴν καὶ ἀσπάζονται, καλὴν ἐντεῦθεν ἐμπορίαν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ποιούμεναι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θαυμαστὴ τῶν παρθένων τριὰς, Μηνοδώρα, λέγω, καὶ Νυμφοδώρα καὶ Μητροδώρα, τὰ τῆς παρθενίας ὡς ἀληθῶς δῶρα καὶ ἀναθήματα, προθύμως ἐπὶ τοῦτο ἦλθον καὶ σὺν ἡδονῇ τὸ κέρδος, καὶ τὸν θάνατον ἀνδρειότατα εἵλοντο, οὐ παρὰ τὸν ᾅδην αὐτὰς κατάγοντα, οἷπερ δὴ καὶ θανάτου τρόπος ἐστὶν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀθανάτους νυμφῶνας, πρὸς τὰς παστάδας τὰς ἱερὰς, πρὸς αὐτὸν τὸν φαιδρὸν νυμφίον Χριστὸν θυμότατα παραπέμποντα.

B'. Ἐτράφησαν μὲν γὰρ ἐν τῇ Βιθυνῶν σωφρόνως εὖ μάλα καὶ ἐλευθερίως (αὕτη γὰρ κατὰ τοὺς εὐγενεῖς κλάδους ἤνεγκε τὰς παρθένους), χάριτες δὲ B αὐτὰς παρθενικαὶ περιίσταντο)· συνανέτελλε δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἄνθος, καὶ τὸ ἐπὶ τῶν παρειῶν ἐρύθημα. Φαιδροτάτην μὲν γὰρ τὴν θέαν παρείχοντο, καὶ διὰ τῆς τοῦ σώματος ὥρας, ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς αὐταῖς ἠρέμα ὑπαύγαζε, καὶ ἀπεριέργως ἦσαν καλαί. Κατὰ βραχὺ δὲ αὐταῖς ἀνέτρεχεν ἡ ἡλικία, καὶ παρθενίας ἐρῶσαι, τὴν τῶν ἀνδρῶν ὁμιλίαν ἔφευγον, καὶ τὴν ἐρημίαν ἐπόθουν. Διὰ Χριστὸν τοίνυν τὴν ἐνεγκαμένην ἀπολιποῦσαι καταλαμβάνουσι γεώλοφόν τι τῶν Πυθίων θερμῶν οὐ πόῤῥω, καὶ σωφροσύνῃ τε ἐν αὐτῷ διέζων καὶ περὶ τὴν ἄλλην τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν φιλοπόνως διέκειντο. Χρόνῳ δὲ πᾶσαν τὴν τοῦ θείου Πνεύματος εἰσοικισάμεναι χάριν, διέλαμπον τε τοῖς καλοῖς ἔργοις καὶ τοῖς θαύμασι, καὶ τῇ ἀφθονίᾳ τῶν χαρίτων πόλις ἦσαν ἀληθῶς ἐπάνω ὄρους κειμένη. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ C ταχὺ δῆλαι γίνονται, καὶ πολλοὶ πρὸς αὐτὰς συῤῥέοντες ἦσαν, οἳ οὐ μόνον νόσων τε καὶ πνευμάτων πονηρῶν ἀπηλλάττοντο, ἀλλὰ καὶ φῶς ψυχῆς καὶ σωτηρίαν ἐπλούτουν. Ταῦτα καὶ εἰς Φρόντωνα φοιτᾷ, ὃς τὴν ἀρχὴν τηνικαῦτα τῆς περιχώρου ταύτης πεπίστευτο, Μαξιμιανοῦ τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν

I. Nec mulieribus quidem, nec puellis clausum est stadium martyrii: sed et eæ mortem contemnunt, et decessum habent pro ludo: imo vero ipsum honorant et amplectuntur, ex eo pulchras sibi merces comparantes, nempe regnum cœlorum. Propterea admirabilis quoque trinitas martyrum, et virginum, Menodora, inquam, et Nymphodora et Metrodora, quæ vere erant dona virginitatis, prompto et alacri animo ad hoc venerunt, et cum voluptate mortem susceperunt fortissime, non quæ ad inferos deducit, ut mors solet impiorum: sed ad æternos thalamos et sacros porticus, ad et ipsum jucundum sponsum Christum transmittit alacriter.

II. Atque modeste quidem et liberaliter fuerunt educatæ in Bithynia (ea enim tanquam generosos aliquot ramos has tulit virgines), et eas circumvolarunt gratiæ virginitatis: simul autem exortus est etiam flos in vultu, et rubor in genis. Nam et jucundissimum exhibebant spectaculum, et per speciem corporis animæ nobilitas sensim in eis relucebat: et erant pulchræ citra curiositatem. Paulatim autem eis excurrebat ætas, et amantes virginitatem fugiebant hominum consuetudinem, et desiderabant solitudinem. Propter Christum ergo, relicta quæ eas tulerat patria, veniunt in quemdam tumulum non procul a Pythiis thermis, et temperanter in eo vivebant, et in omni alia virtutis exercitatione studiosæ erant et diligentes. Cum autem procedente tempore admisissent omnem gratiam divini Spiritus, bonis resplendebant operibus, et miraculis, et copia gratiarum erant revera civitas sita supra montem. Et ideo cito evadunt manifestæ, et multi ad eas confluebant: qui non solum liberabantur a morbis et a malis spiritibus, sed fiebant etiam divites luce animæ et salute. Hæc perveniunt etiam ad aures Frontonis, cujus fidei commissa fuerat regionis illius administratio, Maximiano tenente Romanorum imperium: et continuo mittit Fronte

suum assessorem cum ministris et satellibus jubens ut quæreret virgines.

III. Cum autem inventæ fuissent, Undenam, dicebat judex, tanta est vobis audacia, ut, mitto cætera, Deum colatis, quem neque ipse magnus Maximianus, neque nos honorantes in hodiernum usque diem conspecti sumus? Nequaquam autem perturbatæ, sed in eodem animæ statu manentes virgines, Nos, o judex, dixerunt, non humano decreto Deum nosse didicimus; sed eum utique, qui semper est, et universum intuetur, confitemur: qui etiam hunc continet ordinem universorum, et potestate, non essentia, mente comprehenditur: qui munda vita delectatur et virtute, et iis qui sic ex virtute vitam agunt suæ bonitatis gratia solet apparere: et sub quo reges imperant, et tyranni terram sua obtinent ditione. Virgines hæc valde constanter et concinne respondentes præses intuens, et modestiam valde est admiratus, et responsorum sapientiam. Diu itaque tacens, et hæc ducens pro miraculo, vix tandem secundam intulit interrogationem, rogans quænam essent earum nomina, et quæ patria. Illæ autem: Primum quidem, a Christo vocatæ sumus, dixerunt. Quod si etiam nomen a baptismo impositum oporteat addere, una quidem Menodora, altera autem Metrodora, deinde tertia Nymphodora, dicimur. Patria autem nobis est Bithynia. Ex eodem vero semine productæ sumus, et ab eadem matre sumus educatæ, et ab eisdem parentibus dilectæ sumus, et eamdem matrem et eumdem patrem appellavimus. Eamdem quoque vitæ rationem secutæ sumus, et eamdem adhuc tenemus sententiam.

IV. Morum itaque et verborum liberalitatem ille silentio admiratus, curiose admodum et callide vafer ille conatus est protinus virgines seducere: Ne ergo, dicens, quæ dii ad concordiam bona dederunt, vos, o charæ puellæ, reddatis vana et inania, sed super hæc etiam alia ædificate, et mihi parentes, diis quoque communiter sacrificate et tanquam sorores in benevolentia erga eos consentite protinus, nec sustineat altera alteram sororem videre turpissima, o dii! et acerbissima patientem, et florem pulchritudinis probris et contumeliis miserabiliter affici. Hæc ergo, ut qui, quæ oportet dicam et vobis utilia, a me accipite, et mihi parete, tanquam patri, in vos paternam servanti affectionem. Sic enim imperatoris benevolentiam assequemini et gloriam, et vos excipiet affluentia et mare bonorum; et merito felices semper existimabimini, et memoriæ mandabimini: sin minus immane et crudele supplicium consumet pulchram vestram et teneram speciem. Ad hæc excipiens Menodora, At nobis, inquit, o judex, nec quæ tu promittis videntur esse magna, nec quæ tu rursus minaris possunt

A διέποντος· καὶ πέμπει τὸν συμπάρεδρον εὐθὺς ὁ Φρόντων μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερασπισάντων καὶ τῶν δορυφόρων πληθύος τὰ κατὰ τὰς παρθένους αὐτῷ ἐπιτρέψας.

Γ'. Ὁ δὲ διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ δημίων μεταστειλάμενος ταύτας, Πόθεν ὑμῖν ἡ τοσαύτη, ἔλεγε, τόλμα, ὡς, ἵνα τἄλλα παρῶ, Θεὸν σέβειν, ὃν οὔτε Μαξιμιανὸς αὐτὸς ὁ μέγας οὔθ' ἡμεῖς τιμῶντες ἄχρι καὶ νῦν ὤφθημεν; Ὑπὸ τῷ αὐτῷ τοίνυν καθάπερ τῆς ψυχῆς παραστήματι αἱ παρθένοι, Ἡμεῖς, ὦ ἄρχων, ἔφησαν, οὐκ ἀνθρωπίνῳ δόγματι πεπαιδεύμεθα εἰδέναι Θεὸν, ἀλλὰ τοῦτον δήπου τὸν ἀεὶ ὄντα καὶ τὸ πᾶν ἐφορῶντα ὁμολογοῦμεν, ὃς καὶ τήνδε τὴν τῶν ὅλων συγκρατεῖ τάξιν καὶ δυνάμει οὐ τῇ οὐσίᾳ κατανοεῖται, ὃς καθαρᾷ τε ἥδεται πολιτείᾳ B καὶ ἀρετῇ, καὶ τοῖς οὕτω μὲν καθαρῶς, οὕτω δὲ ἐναρέτως βιοῦσι, τῇ τῆς οἰκείας ἀγαθότητος χάριτι φιλεῖ ἐπιφαίνεσθαι, καὶ ὑφ' οὗ βασιλεῖς τε ἄρχουσι καὶ τύραννοι κρατοῦσι τῆς γῆς. Ταῦτα τὰς παρθένους ἀτρέπτως πάνυ καὶ ἐμμελῶς ἀποκριναμένας ὁ ἄρχων ἐμβλέψας, ὑπερηγάσθη τήν τε κοσμίαν παράστασιν καὶ τὸ τῶν ἀποκρίσεων νουνεχὲς καὶ εὐσύνετον. Καὶ οὕτως ἦν ἐπὶ πολὺ σιωπῶν, καὶ ἐν θαύματι ταύτας ποιούμενος. Ὀψὲ δ' οὖν ὅμως καὶ δευτέραν ἐρώτησιν ἐπῆγε, τίνα τε τὰ ὀνόματα, καὶ ἥτις αὐταῖς πυνθανόμενος ἡ πατρίς. Αἱ δὲ, Πρῶτα μὲν ἀπὸ Χριστοῦ κεκλήμεθα, εἶπον. Εἰ δὲ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ὄνομα δεῖ προσθεῖναι, ἡ μὲν Μηνοδώρα ἡ δὲ Μητροδώρα, καὶ ἡ μετ' αὐτὴν δὲ Νυμφοδώρα, λεγόμεθα. Πατρίδος ὁρμώμεθα τῆς C Βιθυνῶν. Ἔφυμεν δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος, καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς ἐτράφημεν, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἠγαπήμεθα, καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὸν αὐτὸν πατέρα προσηγορεύσαμεν. Καὶ πολιτείας δὲ ἡψάμεθα τῆς αὐτῆς, καὶ τῆς ἴσης ἔτι ἐχόμεθα γνώμης.

Δ'. Τὸ ἐλευθέριον τοίνυν τοῦ τε τρόπου καὶ τῶν ῥημάτων ἡσυχῇ ἐκεῖνος θαυμάσας, περιέργως ἄγαν ὁ δεινὸς καὶ ὑπούλως, κλέψαι τὰς παρθένους εὐθὺς ἐπεχείρει, Μὴ οὖν ἃ οἱ θεοὶ, λέγων, εἰς ὁμόνοιαν ταῖς ἀδελφαῖς παρέσχον τὰ ἀγαθὰ, μάταια ὑμεῖς, ὦ φίλαι κόραι, ποιήσητε· ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα καὶ ἄλλα οἰκοδομεῖτε φιλικὰ ἔργα, καὶ ἀδελφά μοι οὕτω τοῦ λοιποῦ φρονεῖτε· καὶ πειθήνιοί μοι γενόμεναι, κοινῇ οὕτω καὶ τοῖς θεοῖς θύσατε καὶ ὡς ἀδελ-D φαὶ, καὶ μὲν περὶ τὴν εἰς αὐτοὺς εὔνοιαν εὐθὺς διαστᾶσαι ἀλλήλων, ἀνάσχεσθε ἀδελφὴν ὑμῶν ἰδεῖν, τὰ αἴσχιστα, ὦ θεοὶ, καὶ πικρότατα ὑπομένουσαν, καὶ τὸ τῆς ὥρας ἄνθος ἐλεεινῶς ὑβριζόμενον. Ὡς οὖν τὰ δέοντα καὶ λυσιτελῆ, λέγοντος ἐμοῦ, οὕτως ἀποδέχεσθε, καί μοι ὅσα καὶ περιπείθεσθε πατρικὴν πρὸς ὑμᾶς τηροῦντι διάθεσιν. Οὕτω γὰρ ἂν εὐμενείας τε ἀπολαύσητε βασιλικῆς καὶ δόξης, εὔροιά τε βίου ὑμᾶς καὶ ἀγαθῶν ἐκδέξηται θάλασσα, καὶ μακαρίζοισθέ γε δικαίως τὸν ἀεὶ χρόνον, καὶ μνήμης τυγχάνοιτε. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ χεὶρ ἀπηνὴς καὶ κόλασις ὠμοτέρα, τὸ καλὸν, οἴμοι τῆς ὥρας τοῦτο καὶ ἁπαλὸν ἀναλώσουσι. Πρὸς ταῦτα Μηνοδώρα ὑπολαβοῦσα, Ἀλλ' ἡμῖν, ὦ ἄρχων, εἶπεν, οὔτε τὰ

παρὰ σοῦ ὑπισχνούμενα μεγάλα, εἶναι δοκεῖ, οὔτε μὴν πάλιν τὰ ἀπειλούμενα φόβον ἐμποιεῖν δύναται. Πλούτου μὲν γὰρ, καὶ τρυφῆς, καὶ δόξης, καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἡδέων ἀπόλαυσις, ὅσῳ πρόσκαιρον ἔχει τὴν ἡδονὴν, τοσούτῳ μόνιμον ἐκεῖθεν τὴν τιμωρίαν· αἱ δὲ κολάσεις καὶ ἡ τοῦ φθαρτοῦ τούτου σώματος κάκωσις λυπήσουσι μὲν ἴσως ἐνταῦθα καὶ μικρὸν ἀλγῆσαι παρασκευάσουσιν, εὐφροσύνης δὲ ἡμῖν ἔσονται πρόξενοι μηδέποτε παυομένης. Σοῦ μὲν γὰρ καὶ τὸ κακὸν πρόσκαιρον καὶ τὸ ἀγαθὸν παρερχόμενον· τοῦ ἡμετέρου δὲ Δεσπότου καὶ τὸ λυποῦν αἰώνιον καὶ τὸ εὐφραῖνον ἀεί ποτε διαμένον. Ταύτῃ δὲ καὶ μᾶλλον ἀδελφαὶ δόξομεν, καὶ ἀδελφαὶ τὰς ψυχὰς μᾶλλον ἢ τὰ σώματα, εἰ ὥσπερ μία γαστὴρ ἡμᾶς ὤδινεν, οὕτω καὶ θάνατος εἷς ὑπὲρ ἀσεβείας τελειώσει, καὶ θάλαμος ὁ αὐτὸς ὑποδέξεται. Οὕτως οὐ λυθήσεται ἡμῖν ἡ φιλία οὐδὲ ἀφ' ἡμῶν διαστησόμεθα, ἀλλὰ διηνεκῆ τὴν ἀδελφότητα ἑαυταῖς καὶ τὴν συζυγίαν τηρήσομεν, εἰ τῷ ἀδελφὰς ἡμᾶς πλάσαντι ἀδελφὰ καὶ τὰ φρονήματα παραστήσομεν. Ἀλλ' οὐκ ἀρνησόμεθά σε, νυμφίε Χριστὲ, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, μὴ τοίνυν μηδὲ αὐτὸς ἡμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός σου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Πρὸς ταῦτα, ὦ δικαστὰ, κόλαζε τὸ καλόν σου τοῦτο τοῦ σώματος ἄνθος, καὶ καταδαπάνα ταῖς μάστιξιν, οὐδεὶς γὰρ οὕτω κάλλιστος κόσμος, οὐδὲ χρυσὸς, οὐδὲ πολυτελὲς ἐπίβλημα καὶ ποικίλον οὕτω κοσμήσειεν ὡς αἱ σαὶ πληγαὶ, αἱ σαὶ μάστιγες, ἃς ἐκ πολλοῦ ἡμεῖς διψῶμεν διὰ Χριστὸν, καὶ ὧν ἔτι γλιχόμεθα.

Ε'. Ταῦτα οὐκ ἤνεγκε πράως ὁ δικάζων, ἀλλὰ πάντα θυμὸν κατὰ τῆς παρθένου ταύτης ἀφῆκε· καὶ παραχρῆμα κελεύει Μηνοδώραν περιδυθεῖσαν, ὑπὸ τέσσαρσι διαξαίνεσθαι τοῖς δημίοις καὶ ταύτῃ τὸν κήρυκα ἐμβοᾷν· Θεοὺς τίμα, βασιλέα εὐφήμει, τοὺς κειμένους νόμους μὴ ὕβριζε. Ἡ δὲ καὶ ὡρῶν δύο ταῖς πληγαῖς διαξαινομένη, οὐδεμιᾶς ὥσπερ ὀδύνης ᾐσθάνετο, περιουσίᾳ μέντοι γενναιότητος οὐδ' ἐπεστέναξε ταῖς πληγαῖς. Τὸ δὲ τῆς ὄψεως ῥόδον οὐδὲ ὀλίγον ὠχρία· ὅλῳ γὰρ ὄμματι πρὸς τὰ μέλλοντα ἑώρα, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐλπίσι τὴν ψυχὴν μετεώριστο. Ὁ μέντοι ἀνόητος ἄρχων, διαβλέψαι πρὸς ταῦτα οὐκ ἔχων, τετύφλωτο γὰρ τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς μαλακωτέρᾳ ὑπὸ τῶν μαστίγων ἐντεύξεσθαι τῇ μάρτυρι ᾤετο, καὶ ἐπὶ τὰ πρότερα παρεκάλει καὶ θύειν αὖθις ἐκέλευεν. Ἡ δὲ, Καὶ τί παρὰ τοῦτο ἕτερον, ἔφη, μάταιε, τὸ ἔργον ἐμοί; Ἢ οὐχ ὁρᾷς ὡς ὅλην ἐμαυτὴν τέθυκα τῷ ἐμῷ Θεῷ; Τίς γὰρ τῷ αἵματί μου ὠφέλεια ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθορὰν, εἰ μὴ τῷ ἐμῷ τοῦτο προλαβοῦσα καταθύσω νυμφίῳ; Ταῦτα, ὥσπερ τις σπινθὴρ τῷ τοῦ συμπαρέδρου θυμῷ ἐμπεσόντα, ἐξῆπτε μᾶλλον αὐτὴν καὶ ἀνέφλεγε, καὶ σφοδροτέραν κατὰ τῆς ἱερᾶς ψυχῆς ἐκείνης ὥπλιζε τὴν μανίαν, καὶ ῥάβδοις συνετρίβετο τὰ ὀστᾶ ἡ γενναία καὶ συνεθλᾶτο, μὴ κινουμένη ὅλως, μὴ μεταπίπτουσα. Τῷ γὰρ ἰσχυρῷ τοῦ Χριστοῦ πόθῳ ἐδέδετο πάντοθεν. Εἶτα τῷ νυμφίῳ τὴν ἄφιξιν προμηνύει, καὶ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, μέγα βοήσασα, τὸ ἐμὸν ἀγαλλίαμα, ὁ ἐμὸς ἔρως, ἐπὶ σὲ τὴν ἐλπίδα τὴν ἐμὴν καταφεύγω·

A ullum terrorem incutere. Nam frui quidem divitiis, et deliciis et gloria et aliis jucundis, quo majorem habet ad tempus voluptatem, eo stabilius ac diuturnius illic habet supplicium. Supplicia autem, et hujus, in quod cadit interitus, corporis afflictio, nos quidem hic fortasse molestia afficiunt, et efficiunt ut dolor aliquis sentiatur: lætitiam autem conciliabunt, quæ nunquam est desitura. Nam malum quidem quod a te infertur est ad tempus, et bonum quod confertur præterit; nostri autem Domini et id quod affert molestiam est æternum, et id quod lætitia afficit semper manet. Sic et magis videbimur sorores, et sorores animis potius quam corporibus, si sicut nos venter unus peperit, ita etiam mors consumet pro pietate, et idem suscipiat thalamus. B Sic non dissolvetur nobis amicitia, neque a nobis invicem separabimur: sed perpetuam servabimus nobis fraternitatem et conjunctionem, si ei qui nos finxit sorores exhibeamus etiam sororias voluntates. Sed te non negabimus, sponse Christe, coram hominibus. Nec tu ergo nos neges coram Patre nostro, qui est in cœlis. Castiga itaque, o judex, hunc tibi pulchrum florem corporis, et consume flagellis. Nullum enim ornamentum pulcherrimum, neque aurum, neque tegumentum ullum magnificum et varium, ita ornaverit corpus, ut tuæ plagæ, tua flagella, quæ nos jamdiu sitimus propter Christum, et quæ adhuc magis desideramus.

V. Hæc non moderate tulit judex, sed omnem C iram in hanc immisit virginem; et statim jubet, aliis duabus abductis, exutam Menodoram cædi a quatuor lictoribus, et sic exclamare præconem: Deos cole; bonis verbis et laudibus prosequere imperatorem; latas leges noli injuria afficere. Illa autem, cum duabus horis cæderetur, nullum sensit dolorem. Nam propter insignem generositatem ne plagis quidem ingemiscebat. Vultus autem rubor nihil omnino expalluit; toto enim oculo aspiciebat ad futura, speque suspensus et erectus erat ejus animus. Stultus autem judex, qui hæc perspicere non poterat (occæcatos enim habebat oculos animæ), existimabat se propter tormenta molliorem habiturum martyrem, et ad ea, ad quæ prius, eam hortabatur, et jubebat rursus sacrificare. Illa vero: D Et quodnam, inquit, aliud, præter hoc, opus a me factum est? Annon vides, quod me totam Deo meo sacrificavi? Quænam enim est meo sanguini utilitas, dum descendo in interitum, si non eum prius meo sponso sacrificavero? Hæc cum veluti quædam scintilla cecidissent in animum assessoris, eum magis accenderunt, et ejus furorem vehementius inflammarunt et armaverunt contra sacram illam animam. Et virgis ossa conterebantur, et confringebantur genæ roseæ martyri, quæ non movebatur omnino, nec concidebat. Erat enim omni ex parte alligata valido ac firmo Christi desiderio. Deinde sponso suum adventum significat. Et cum magna voce clamasset: Domine Jesu Christe, mea exsul-

tatio, meus amor, ad te spem meam confugio, accipe in pace meam animam, et ipsum emisit spiritum, et præclare ascendit ad sponsum, quem diligebat, pro ipso susceptis stigmatibus et vulnerum cicatricibus exornata, et quovis flore speciosius et jucundius variata.

VI. Post quartum autem diem cum apud se consultasset assessor, ne ab aliis quoque ejus sororibus vinceretur, et animum versasset in omnem partem, et mentis quodammodo intima explicasset penetralia, Metrodoram quidem et Nymphodoram ducit ad tribunal. Eas autem ille quidem miser sub suum producit conspectum, et ponit ante pedes virginales pulchrum illud corpus sororis, quod non habebat amictum, non integumentum, totum tumidum et confectum vibicibus, apertaque flagrorum et plagarum vestigia ferens in omni membro, et quasi sentibus obsitum vulneribus, mirabile quoddam spectaculum et nec ipsis quidem oculis credibile. Sic enim existimabat fore, ut eas obstupefaceret, et metum eis afferret, timentibus ne eis tale aliquid eveniret. Sed illius quidem corpus sic fuit propositum, et omnes qui circumsistebant, animo perturbabantur, et manifestas effundebant lacrymas, et eo spectaculo movebantur ad misericordiam, præter sævam et immanem animam judicis. Eum enim non misericordia sed ira potius subibat et indignatio. Illæ autem trahebantur quidem a propriis visceribus ad lacrymandum; sed id eis nequaquam permisit conscientia. Sciebant enim et martyrem esse sororem, et ipsas quoque hoc postea futuras, et ad ipsam mox esse venturas per consummationem. Itaque sic fuerunt affectæ, perinde ac si venissent ad thalamos sororis; erantque valde lætæ et plenæ voluptate, ut quæ eam deducerent ad thalamos, in quos non cadit interitus, et ut ne ipsæ ab iis essent remotæ properarent. Sed judex etiamsi tam forti et tam excelso fuissent animo ad conspectum sororis, non desperavit tamen se eas esse persuasurum; sed (ut est in proverbio) omnem movit lapidem, partim quidem minis tormentorum tentans earum labefactare animum partim autem bonorum promissis illicere; et, Si sacrificaveritis, inquit, scribam statim ad imperatorem. Ille autem pecuniis et opibus multis vos donabit, vosque viris genere et dignitate clarissimis conjunget matrimonio, et invenietis sponsos dignos vestra pulchritudine.

VII. Et is quidem hæc; illæ autem: Quousque, dicebant, non cessabis, miser, non nostro solum scopo, sed etiam tibi ipsi dicere contraria? et nunc quidem nos vocare sorores hujus beatæ, nunc autem nos aggredi, tanquam alienas, et quæ facile possunt vinci? Si nos ergo credidisti esse sorores genere, hanc etiam pro pietate constantiam, et nihil abjectum et illiberale, neque tali sorore, neque illa, ex qua tres rami orti sumus, radice indignum inventurum existima. Sin autem vis scire, qualis sit nostra constantia, ex ea quæ præcessita ccurate intellige.

A δέξαι μου τὴν ψυχὴν μετ' εἰρήνης· αὐτό τε ἀφῆκε τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς ὃν ἠγάπα νυμφίον λαμπρῶς ἀνέρχεται, τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ στίγμασι καὶ ταῖς τῶν τραυμάτων οὐλαῖς κάλλιστα διεσκευασμένη, καὶ παντὸς ἄνθους εὐχροώτερόν τε πεποικιλμένη καὶ χαριέστερον.

ς'. Μετὰ μέντοι τετάρτην ἡμέραν σκεψάμενος ὁ συμπάρεδρος ὅπως ἂν μὴ καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς ἀδελφῶν ἡττηθείη, καὶ πανταχόθεν συγκροτηθεὶς, καὶ ὥσπερ τινὰ βαθυτέραν ἀναπτύξας φρένα, Νυμφοδώραν μὲν ἄγει καὶ Μητροδώραν τῷ βήματι· παράγει δὲ ὁ ἄθλιος ὑπὸ τὴν ὄψιν αὐταῖς καὶ πρὸ τῶν ποδῶν τίθησι τῶν παρθενικῶν τὸ καλὸν ἐκεῖνο τῆς ἀδελφῆς σῶμα· οὐκ ἐπίβλημα ἔχον, οὐ περικάλυμμα, ὅλον διῳδηκὸς τοῖς μώλωψι καὶ κατειργασμένον, σαφῆ τὰ τῶν μαστίγων ἴχνη καὶ τῶν πληγῶν ἐπὶ παντὸς φέρον μέλους καὶ ἠκανθωμένον τοῖς τραύμασι, παράλογόν τι θέαμα καὶ οὐδὲ αὐτῷ πιστὸν ὄμματι. Ταύτῃ γὰρ αὐτὰς καταπλήξειν καὶ εἰς δέος ἐμβαλεῖν ᾤετο, δεδοικυίας μὴ καὶ αὐτὰς τὰ παραπλήσια παθεῖν γένοιτο. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκείνης σῶμα οὕτω προέκειτο, καὶ πάντες οἱ περιεστηκότες ἐπληροῦντο πάθους, καὶ εἰς δάκρυα φανερὰ κατήγοντο, καὶ εἰς οἶκτον ὑπὸ τῆς θέας ἐκινοῦντο πλὴν τῆς τοῦ δικαστοῦ ψυχῆς τῆς ἀπηνοῦς τε καὶ ἀνημέρου. Τοῦτον γὰρ οὐκ ἔλεος ἀλλ' ὀργὴ μᾶλλον καὶ νέμεσις ὑπεισῄει. Αἱ δὲ δακρῦσαι μὲν ὑπὸ τῶν οἰκείων σπλάγχνων ἐφείλκοντο, τὸ συνειδὸς δὲ αὐταῖς οὐκ ἐπέτρεπεν. Ἤδεσαν γὰρ μάρτυρά τε τὴν ἀδελφὴν εἶναι, καὶ τοῦτο καὶ αὐτὰς μικρὸν ὕστερον ἔσεσθαι, καὶ πρὸς αὐτὴν ὅσον οὐδέπω χωρῆσαι διὰ τῆς αὐτῆς τελειώσεως ἀμέλει καὶ ὡς ἐπὶ παστάδας τῆς ἀδελφῆς ἐλθοῦσαι οὕτω διέκειντο, καὶ φαιδραί τε ἦσαν καὶ ἡδονῆς μεσταὶ, οἷα ἐπὶ τοὺς ἀκηράτους νυμφῶνας ἐκείνους προπέμπουσαι ταύτην, ὧν μηδὲ αὐταὶ ἀπολειφθῆναι ἠπείγοντο. Ἀλλ' ὁ δικαστὴς, καίτοι γενναίως οὕτω διατεθεισῶν τῶν παρθένων πρὸς τὴν τῆς ἀδελφῆς ὄψιν, ὅμως τὸ πείσειν αὐτὴν οὐκ ἀπέγνω. Ἀλλ' (ὥσπερ ὁ λόγος) πάντα λίθον ἐκίνει· τοῦτο μὲν ἀπειλαῖς βασάνων κατασείειν αὐτῶν τὸ στεῤῥὸν τοῦ φρονήματος, τοῦτο δὲ καὶ ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις ὑποκλέπτειν αὐταῖς πειρώμενος· καὶ ὡς Εἰ θύσετε, φησὶ, γράψω παραχρῆμα τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ καὶ χρήμασι καὶ πλούτῳ πολλῷ χαριεῖται, καὶ ἀνδράσι γένει τε καὶ ἀξιώμασι περιφανεστάτοις πρὸς γάμον ὑμᾶς συνάψει, καὶ ἀξίους τοῦ κάλλους ὑμῶν εὑρήσετε τοὺς νυμφίους.

Ζ'. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα· αἱ δὲ, Μέχρι τίνος, εἶπον, οὐ παύσῃ, ἄθλιε, οὐ τῷ ἡμετέρῳ μόνον σκοπῷ, ἀλλὰ καὶ σεαυτῷ τὰ ἐναντία διαλεγόμενος; καὶ νῦν μὲν ἀδελφὰς ἡμᾶς τῆς μακαρίας ταύτης καλῶν, νῦν δὲ ὡς ἀλλοτρίαις οὔσαις εὐχειρώτοις προσβάλλων; Εἰ τοίνυν ἀδελφὰς εἶναι τὸ γένος πεπίστευκας, ἀδελφὰς καὶ τὴν καλὴν ταύτην ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἔνστασιν ὑπολάμβανε, καὶ μηδὲν ἀγεννὲς ἐν ἡμῖν εὑρήσειν μηδὲ ἀδελφῆς τοιαύτης μηδὲ ῥίζης ἐκείνης ἧς οἱ τρεῖς ἔφυμεν κλάδοι ἀνάξιον. Εἰ δὲ καὶ περὶ ἡμῶν βούλει μαθεῖν ὁποίαν ἂν τὴν ἔνστασιν εἴπωμεν,

ἀπὸ τῆς προλαβούσης ἀκριβῶς μάνθανε. Εἰ γὰρ καὶ χωρὶς ὑποδείγματος τηλικαύτη ὤφθη τὴν ἀρετὴν, τί ποτε ἂν ἡμεῖς δράσαιμεν πρὸς τοιοῦτον ὑπόδειγμα τὴν ἀδελφὴν βλέπουσαι; Ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅπως ἡμᾶς καὶ κειμένη προτρέπεται, καὶ τῆς συγγενείας ὑπομιμνήσκει, καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον παραθαῤῥύνει ζῆλον, καλὸν ἀθλήσεται τύπον ἑαυτὴν παρασχοῦσα; Ἧς οὐδὲ ἀπολειφθησόμεθα ἴσθι, οὐδὲ τὴν ἐκείνης εὐγένειαν ἀτιμάσομεν. Οὐ ψευσόμεθα τοὺς τεκόντας, ἐκείνης πατέρας εἶναι πείθουσαι μόνης, εἰ περὶ τὴν ἀσέβειαν ἡμᾶς κινδυνεύσομεν. Ἐῤῥέτω πλοῦτος, ἐῤῥέτω δόξα, τὰ ἐπὶ γῆς ταῦτα καὶ εἰς γῆν αὖθις ῥέοντα· ἐῤῥέτωσαν φθαρτοὶ μνηστῆρες. Ἔχομεν Χριστὸν ἡμεῖς τὸν ἡμέτερον νυμφίον, οὗ σφόδρα ἐρῶμεν, ᾧ καὶ προῖκα μόνον τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δοῦσαι θάνατον, παστάδας τε ἱερὰς, καὶ θαλάμους ἀθανάτους, καὶ νυμφῶνας διηνεκεῖς ἀντιλάβοιμεν, καὶ παρ' αὐτῷ λαμπρῶς βασιλεύσομεν.

Η'. Πρὸς ταῦτα ὁ δικαστὴς, εἰδὼς ὡς ἀνύσειε μὲν πλέον οὐδὲν, φλεγμαίνοντι δὲ ὅμως τῷ θυμῷ χαριζόμενος, τὴν δευτέραν τῶν ἀδελφῶν δευτέρᾳ δίδωσι ταῖς βασάνοις. Καὶ μετεωρίζει μὲν ἐπὶ τοῦ ξύλου ἡ γενναία γυνὴ Μητροδώρα, λαμπάδες δὲ πυρὸς διέκαιον αὐτὴν πάντοθεν· καὶ ὡρῶν δύο τῇ ἀπηνεῖ ταύτῃ πιεζομένη κολάσει, τὸν ἐραστὴν ἐπεβοᾶτο μόνον, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκάλει ἐπικουρίαν. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῆς εἰδωλικῆς ἠμέλει ἀπάτης, ἀλλ' ἐμυκτήριζέ τε αὐτὴν καὶ, ὅπερ ἦν ἀληθῶς, αἰσχύνην ἐδείκνυ καὶ γέλωτα. Ἔνθεν τοι καὶ κατάγει μὲν τὴν γενναίαν ἐκεῖθεν· μοχλοῖς δὲ σιδηροῖς ὑποβάλλει καὶ τὸ πᾶν αὐτῆς πιέζει σῶμα καὶ καταθλᾷ. Ἐκείνη μέντοι τὴν φύσιν ἤδη ἀπαγορεύσασαν αἰσθομένη, τῷ φιλουμένῳ συλλαλεῖ Νυμφίῳ, οἷα δὴ διὰ τοῦ θανάτου πρὸς αὐτὸν πλησιάζουσα, καὶ τὸν νυμφῶνα ἑαυτῇ προπαρασκευάζει. Εἶτα καὶ τὴν ψυχὴν ταῖς ἀγγέλων χερσὶ πιστεύει, καὶ ὅλη πρὸς αὐτὸν ἐκδημεῖ. Ὁ παράνομος δὲ ἄρχων ἐκεῖνος τοῖς ὅλοις ἀπαγορεύσας, καὶ τὸ τῆς αἰσχύνης ὑπερφυὲς ὑπενεγκεῖν οὐ δυνάμενος, ὑπελίπετό τινα ὅμως ἑαυτῷ παραμυθίαν, τὴν τρίτην τῶν ἀδελφῶν· καὶ παραστησάμενος Νυμφοδώραν τὸ πρᾶον ἀναισχύντως καὶ ἱλαρὸν ὑπεκρίνατο, καὶ, Πείσθητί μοι κἂν αὐτὴ, ἔλεγεν, ὦ καλὴ νεᾶνις, ἣν ἐγὼ πλέον τῶν ἄλλων, αἱ φίλαι τῶν θεῶν ἴσασι χάριτες, καὶ τοῦ κάλλους ἄγαμαι καὶ τῆς ἡλικίας οἰκτείρω· πείσθητί μοι τῷ οὕτως ὡς παιδὸς γνησίας σου περικαιομένῳ, καὶ προσελθοῦσα, τί τοῦτο βαρύ; προσκύνησον τοῖς θεοῖς μόνον, καὶ αὐτίκα μεγίστην μὲν εἴσεταί σοι χάριν ὁ βασιλεύς· δώσει δὲ καὶ χρήματα καὶ τιμὰς, καὶ τό γε μεῖζον, παῤῥησίαν τὴν πρὸς αὐτόν. Εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ κακῶς, οἴμοι! καὶ αὐτὴ ἀπολεῖ, καὶ οὐδὲν πάντως τῆς πικρᾶς ταύτης ὀνήσῃ τελευτῆς ὥσπερ οὖν οὐδ' αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς ὤναντο.

Θ'. Οὕτως οὖν τοῦ ἄρχοντος εἰρηκότος, ἐπὶ τέλει δὲ καὶ φρόνιμον καὶ τῶν ἀδελφῶν συνετωτέραν εἰπόντος, ἐκείνη τῶν ἄλλων αὐτοῦ λόγων ὅσα καὶ λήρων φροντίσασα· τὸ φρόνιμον δὲ μόνον ὑπολαβοῦσα, Εἶτα οὐκ αἰσχύνῃ, ἔφη, οὐδὲ ἐρυθριᾷς, νῦν μὲν φρόνιμον ὀνομάζων, νῦν δὲ τὸν ἀληθῆ καταλιποῦσαν

Si enim ea, eum nullum haberet exemplar propositum, tantam ostendit virtutem, quidnam fecerimus nos tale exemplar, nempe sororem, aspicientes? An non vides, quemadmodum illa vel jacens nos adhortatur, et cognationem revocat in memoriam, et ad talem zelum nobis addit animum, seipsam præbens pulchrum exemplar decertationis? A qua certo scias nos non esse discessuras, neque illius nobilitatem habituras contemptui. Non fallemus parentes, illius solius parentes esse persuadentes, si in periculum veniamus de pietate. Valeant divitiæ, valeat gloria et hæc quæ sunt e terra et rursus in terram revertuntur. Valeant proci, in quos cadit interitus. Habemus nos Christum nostrum sponsum, quem valde amamus, et cui cum dotem solum dederimus, eam quam pro ipso subimus mortem, sacros immortales et æternos accipiemus thalamos, et præclare apud ipsum regnabimus.

VIII. Ex his intelligens judex se nihil quidem effecturum, ferventi tamen iræ indulgens, secundam sororem seorsum dat secundo loco torquendam. Et sublime quidem in ligno pendet mulierum fortissima Metrodora, lampades autem ignis eam urebant ex omni parte; et cum spatio duarum horarum hoc gravi premeretur supplicio, solum suum clamabat amatorem, et ejus invocabat auxilium. Sed neque idolorum negligebat deceptionem, sed et eam subsannabat, et, id quod erat revera, turpem ostendebat et ridiculam. Deinceps autem generosam quidem illam virginem illinc deducit, ferreis vero vectibus subjicit et universum ejus corpus premit et confringit. Illa autem, defatigatam jam sentiens naturam, sponsum dilectum alloquitur, ut quæ per mortem ei appropinquaret, et sibi parat thalamum. Deinde animam suam credit manibus angelorum, et tota ad ipsum excedit. Iniquus autem ille judex spem omnem abjiciens, et non valens ferre summum dedecus, sibi tamen quamdam relinquebat consolationem, nempe tertiam sororem. Et cum producendam curasset Nymphodoram, mansuetudinem et hilaritatem impudenter simulavit, et ei dixit: Mihi morem gere, o pulchra adolescentula, quam ego plus quam alias (deorum amicæ id sciunt Gratiæ), et admiror propter pulchritudinem, et ætatis misereor. Morem mihi gere, qui non minus, quam germanæ filiæ tuo incendor amore; et accedens (quidnam est hoc grave?) deos solum adora, et statim maximam quidem tibi gratiam habebit imperator; dabit autem pecunias et honores, et quod est longe maximum, apud ipsum fiduciam. Sin minus, hei mihi, tu quoque ipsa male peribis; neque hæc mors acerba tibi quidquam omnino proderit, quomodo nec tuis profuit sororibus.

IX. Cum sic dixisset judex, postremo autem eam et prudentem et cæteris vocasset sapientiorem, illa alia ejus verba non magis curans, quam nugas, id autem solum, quod eam vocabat prudentem, excipiens, Non te pudet, inquit, nec erubescis, nunc quidem nominare prudentem, nunc autem verum Deum

relinquentem, jubere ad tuos accedere dæmones? Et quonam modo, inquit, extremæ non fuerit hoc insaniæ, et mentis plane emotæ, a communi Domino et universorum opifice deficientem sequi manuum opera, quæ carent sensu et intelligentia, et ea colere tanquam deos? Quænam ex eis possim sperare, et quænam lucrifacere, dic mihi, et accipio. Ostende mihi, quid boni sis consecutus ex tua in illos spe; et parebo. Sed nihil potes dicere. Revera enim *simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Similes illis fiant qui colunt ea* [1]. Et ideo ne parcas ea quæ velis facere. En tibi carnes paratæ pati propter Christum, et magis quam tu nos punire. Tunc ignorans scelestus, quid ageret, et quamnam spem aprehenderet (per omnia enim fuerat repulsus), hanc quoque sublimem in ligno extollit, et ferreis eam discerpit ungulis. Sed illa ad hoc nullam neque vocem, neque gemitum emittebat: aperte autem ostendebat se cum Deo colloqui. Et hoc docebant et labra quæ movebantur, et oculi quos ad cœlum extollebat. Ille autem stolidus rursus quoque verbis eam est aggressus; non citra violentiam, et per præconem jussit eam sacrificare, et liberari a tormentis. Illa vero dicebat: Me Domino meo sacrificavi, propter quem vel pati est voluptas, et mori lucrum. Illud autem injusto judici majorem accendit furorem. Deinde autem eam quoque ferreis contrivit et confregit vectibus. Sed hujus quoque omnino curam similiter gerebat Deus ut sororum, et efficiebat ut immane vinceret supplicium, et adversus ipsam fortis staret naturam. Deinde eam quoque ad se accersit, et virgo libenter deponit animam in sinu amatoris.

X. Impius autem judex, iræ utens auxilio, etiam in ipsa mortua corpora bellum gerit; et cum accendisset fornacem, eamque aluisset multa et apta materia, in ipsam jaculatur corpora martyrica. Deus autem amator animarum, nec corpora quidem neglexit; sed magna vis repente erumpens tonitruum et fulgurum prævenit ignem fornacis, et ipsum judicem, et quæ ei serviebat multitudinem in favillam redigit et fuliginem. Et hoc invenerunt procemium gehennæ, quæ nunquam desinit, qui erant illa sola revera digni. Vehemens autem repente erumpens pluvia extinguit fornacem: et cum statim avidis manibus virginum corpora pii sustulissent, magnifice que ornassent et composuissent, foderunt eis sepulcrum in loco earum consummationis: Deo hoc quoque providente admirabiliter, ut quas unus pepererat uterus, eis quoque unum daretur sepulcrum; et quarum animæ unum et eumdem sunt thalamum consecutæ, earum ne surdus quidem cinis separaretur, sed sorores in vita, sorores in cœlis, sorores etiam in terra ostenderentur. Templum autem in hodiernum usque

[1] Psal. CXIII, 4, 8.

κελεύων τοῖς δαίμοσι τοῖς σοῖς προσελθεῖν; Καὶ ποίας οὐκ ἐσχάτης τοῦτο μανίας καὶ διαφθορᾶς τῶν φρενῶν, Δεσπότου κοινοῦ καὶ τοῦ τῶν ὅλων τούτων ἀποστᾶσαν Δημιουργου, χειρῶν ἔργοις, αἰσθήσεώς τε καὶ φρενῶν ἐρήμους ἀκολουθῆσαι, καὶ αὐτοῖς ἴσα καὶ θεῶν προσανέχειν; Ἵνα τίνα γοῦν ἐκεῖθεν ἐλπίσω; Ἵνα τί δὲ κερδάνω; Εἰπὲ, καὶ δέχομαι· δεῖξόν μοι τί χρηστὸν τῆς ἐπ' αὐτὰ σὺ προσδοκίας ἀπέλαυσας, καὶ πείθομαι. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν· ἀληθῶς γὰρ τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ τιμῶντες αὐτά. Πρὸς ταῦτα μηδενὸς ἀπέχου ὧν βούλει. Ἰδού σοι καὶ σάρκες πάσχειν διὰ Χριστὸν ἕτοιμοι, καὶ μᾶλλον ἢ σὺ κολάζειν ἡμᾶς. Ἐνταῦθα μὴ ἔχων ὁ μιαρὸς ὅ τι καὶ δράσειε, καὶ ποίας ἄρα τῆς ἐλπίδος ἀνθέξεται (διὰ πάντων τροπῶν ἀπεκρούσθη), καὶ ταύτην ἐπὶ τοῦ ξύλου μετεωρίζει, καὶ διαξαίνει σιδηροῖς ὄνυξιν. Ἀλλ' οὐδεμίαν πρὸς ταῦτα ἐκείνη οὐδὲ φωνὴν οὐδὲ στεναγμὸν ἠφίει, φανερὰ δὲ ἦν συλλαλοῦσα Θεῷ. Καὶ τοῦτο αὐτῇ τά γε ὑποκινούμενα χείλη ἐδίδασκον, καὶ οἱ πρὸς οὐρανοὺς αἰρόμενοι ὀφθαλμοί. Ὁ τοίνυν ἀσύνετος ἐκεῖνος λόγους, αὐτῇ καὶ πάλιν οὐκ ἀβιάστως ἐπῆγε, καὶ θύειν διὰ τοῦ κήρυκος ἐκέλευε, καὶ ἀπαλλάττεσθαι τῶν βασάνων. Ἡ δὲ, Τέθυκα ἐμαυτὴν, ἔλεγε, κἀγὼ τῷ Κυρίῳ μου, δι' ὃν καὶ τὸ παθεῖν ἡδονὴ, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Τὸ δὲ ἄρα μείζονα τῷ ἀδίκῳ κριτῇ τὴν μανίαν ὑφῆπτεν. Ὅθεν καὶ μοχλοῖς αὐτὴν σιδηροῖς συνέτριβε καὶ συνέθλα. Ἀλλὰ καὶ ταύτης ἦν πάντως ὁ τῶν ἀδελφῶν Θεὸς ὁμοίως κηδόμενος καὶ τῆς τε βασάνου κρατεῖν ἐποίει τῆς ἀπηνοῦς, καὶ πρὸς αὐτὴν ἵστασθαι γενναίως τὴν φύσιν· εἶτα καὶ πρὸς ἑαυτὸν μετακαλεῖται, καὶ τὴν ψυχὴν ἡ παρθένος τοῖς κόλποις ἡδέως τοῦ ἐραστοῦ ἀποτίθεται.

Ι'. Ὁ ἄδικος τοίνυν κριτὴς, τὴν ἐκ τοῦ θυμοῦ συμμαχίαν παραλαβὼν, καὶ αὐτοῖς ἐπιστρατεύει τοῖς νεκροῖς σώμασι, καὶ κάμινον ἀνάψας, καὶ πολλῇ ταύτην ὕλῃ καὶ ἐπιτηδείᾳ θρέψας, ἀκοντίζει κατ' αὐτῆς τὰ μαρτυρικὰ σώματα. Θεὸς δὲ ὁ τῶν ψυχῶν ἐραστὴς οὐδὲ τῶν σωμάτων ἠμέλει· ἀλλὰ βροντῶν μέντοι χρῆμα καὶ ἀστραπῶν ἀθρόον καταῤῥαγεῖσαι προφθάνουσι τὸ τῆς καμίνου πῦρ, καὶ αὐτὸν τὸν δικάζοντα καὶ τὸ ὑπηρετούμενον αὐτῷ πλῆθος, αἰθάλην δεικνύουσι καὶ ἀσβόλην. Καὶ τοῦτό γε προοίμιον τῆς ἀτελευτήτου γεέννης εὗρον, οἱ καὶ μόνης ἐκείνης ὡς ἀληθῶς ἄξιοι. Ὑετὸς δὲ κατὰ πόδας ῥαγδαῖος ἐπιπεσὼν σβεννύει τὴν κάμινον, καὶ ποθούσαις αὐτίκα χερσὶ τὰ παρθενικὰ λείψανα οἱ εὐσεβεῖς ἀνελόμενοι, καὶ διαπρεπῶς κοσμήσαντές τε καὶ περιστείλαντες, τάφον αὐτοῖς ἐν τῷ τῆς τελειώσεως ἔχωσαν τόπῳ, Θεοῦ καὶ ταῦτα θαυματουργοῦντος, ὅπως ἃς μία γαστὴρ ὤδινε, ταύτας καὶ τάφος εἷς πιστευθῇ· καὶ ὧν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἔλαχον αἱ ψυχαὶ νυμφῶνα, τούτων μηδὲ ἡ κωφὴ διαστῇ κόνις· ἀλλ' εἶεν ἀδελφαὶ κἀν τῷ βίῳ, ἀδελφαὶ κἀν τοῖς οὐρανοῖς, ἀδελφαὶ κἀν τῇ γῇ δεικνυόμεναι. Τέμενός

τε εἰς δεῦρο πρὸ τῷ τάφῳ αὐτῶν ἱερὸν ἵδρυται, οἱονεί A τινα ποταμὸν, ἔνδον προχέοντα θαύματα.

ΙΑ'. Ἀκουσάτωσαν ταῦτα καὶ ἀδελφαὶ καὶ παρθένοι, καὶ ὅσαι ὑπὸ ζυγόν. Καὶ αἱ μὲν οὕτως ἀλλήλας φιλείτωσαν, αἱ δὲ μὴ τῆς οἰκείας καταγινωσκέτωσαν φύσεως· Ἀνέῳγε γὰρ καὶ γυναιξὶν ἡ τοῦ μαρτυρίου θύρα· πᾶσαι δὲ ὁμοίως καὶ θανάτου διὰ Χριστὸν καὶ πάντως καταφρονείτωσαν, ἵνα καὶ τῶν ὁμοίων παρὰ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ τῆς χρηστότητος ἀπολαύσειαν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

diem positum est in earum sepulcro, instar cujusdam fluvii intus effundens miracula.

XI. Hæc audiant sorores, et universæ mulieres, tam virgines, quam quæ sunt conjunctæ matrimonio. Et illæ quidem sic se invicem diligant; hæc autem suam non condemnent naturam. Nam feminis quoque aperta est janua martyrii. Omnes autem similiter et mortem et omnia contemnant, ut similia quoque consequantur ab ejus bonitate et benignitate. Quæ detur nobis omnibus consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri simul cum sancto Spiritu gloria, honor et potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΜΗΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΑΣ ΤΗΣ ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

VITA ET CONVERSATIO

S. MATRIS NOSTRÆ

THEODORÆ ALEXANDRINÆ.

(Latine apud Surium Sept. 11, Græce ex ms. Paris. 1526.)

Α'. Ζήνων μὲν ἤδη τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις B διεῖπεν ἀρχὴν, Γρηγόριος δὲ τὴν τοῦ ὑπάρχου ἐξουσίαν ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον εἶχεν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἡ δὲ οὐ τοσοῦτον ἐπ' ἄλλῳ τῶν ἁπάντων Ἀλεξάνδρεια ὅσον ἐπὶ Θεοδώρᾳ μᾶλλον ἐκαλλωπίζετο, οἵας μητρὸς αὐτῆς ὑπάρξασα καὶ πατρὶς, καὶ τοιοῦτον ἀγενῆ κλάδον ἀναδοῦσα, καὶ οὕτω πάσαις βρύοντα χάρισιν. Ἐν αὐτῇ γὰρ ἡ σεμνὴ τῷ ὄντι, καὶ κοσμία τοῖς ἤθεσι, τὰς ἐν κόσμῳ διατριβὰς ἐποιεῖτο· ἀνδρὶ μὲν συνοικεῖν λαχοῦσα συναφείᾳ γάμου τῇ κατὰ νόμον, ταύτῃ δὲ καὶ ἄλλως μὲν τὴν ὀφειλομένην τοῖς ἀνδράσι τιμὴν ἀπονέμουσα μάλιστα δὲ τῷ σωφρονεστάτῃ τε εἶναι· τῶν ἐν τῇ πόλει πασῶν οἰκείως τε πρὸς τοῦτον καὶ πιστῶς διακεῖσθαι, καὶ καθαρὰν αὐτῷ τὴν στοργὴν φυλάττειν καὶ πόθοις ῥυπαροῖς ἀνεπίμικτον. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεπι- C λήπτως ἀγαπῶντας βιοῦν οὐκ ἔτι μὴ καὶ τὰς ἐκ τοῦ πονηροῦ προσβολὰς δέχεσθαι, πειρασμὸς ἐγείρεται καὶ ταύτῃ δεινός. Ἐκεῖνος γὰρ τό τε τοῦ ἀνδρὸς σῶφρον ὁρῶν, τῇ τε σεμνότητι τῆς ὁσίας διαφθονῶν ἔργον ἔθετο καὶ σπουδὴν τὴν τοιαύτην συζυγίαν διατεμεῖν.

Β'. Καὶ δή τινα ῥεόντων χρήμασι καὶ πλούτῳ

Zeno quidem Romanum jam tenebat imperium, Gregorius autem præfecti gerebat magistratum in Alexandrina Ægypti civitate. Alexandria autem nullo ex omnibus aliis tantum gloriabatur, quantum Theodora, ut quæ esset ejus mater, et quæ eam pepererat patria, et ramum edidisset tam pulchrum et omnibus adeo scatentem gratiis. In ea enim suam mundanam habebat conversationem ista vere veneranda, et ornata moribus, cum viro conjuncta legitimo matrimonio, ei quidem eum qui maritis debetur honorem tribuens; maxime autem ab eo dilecta, quod esset castissima omnium quæ erant in civitate, benevoleque et fideliter in eum esset affecta, et purum ei servaret amorem, et nullis turpibus immistum desideriis. Quoniam vero ii quibus placet vivere citra reprehensionem fieri non potest, ut non oppugnentur maligni insidiis, gravis quoque in eam ab ipso excitatur tentatio. Ille enim tunc videns hujus mariti moderationem, et hujus sanctæ invidens honestati, adhibuit omne studium et diligentiam, ut hanc rescinderet conjunctionem.

II. Quemdam itaque juvenem, pecuniis et opibus

onustum, quibus rerum copia suppeditabat materiam ad stimulum amoris, incitavit ad eam amandam propter florentem ejus speciem. Illa autem non nutum, non gestum, nec quidquam tale omnino sustinente, nullus non lapis ab eo movebatur, ut ad effectum omnino deduceret id quod desiderabatur; adeo ut ejus familiares et vicinas, ad hoc ei inservientes, assidue transmitteret quidquid erat desiderabile et blandiens cupiditati se daturum pollicens. Illa autem his verbis et illecebris opponebat diem judicii et timorem gehennæ: Quin etiam erubesco, dicebat, vel ipsum solem habere testem talis flagitii. Quod quidem verbum cum apprehendisset una ex lenis, mali accessionem habens artem magicam, hoc ei proposuit probabiliter: Sed hoc inquiens, a te fiat post solis occasum et nullus erit qui te cognoscat: neque futurus est ullus omnino testis apud Deum, aut apud homines. Hæc audivit et fuit cor ejus protinus illectum et seductum. Erat enim mulier quæ natura facile capi potest et decipi, et maxime quod futurum esset ut factum Deum lateret, per fraudem audiverat et crediderat. Et sic ad effectum deductum est malum ejus consilium.

III. Postquam autem re facta quam turpis et indecora res sit peccatum, agnoscit, acerbos habens stimulos et valde compuncta conscientia cruciari animo cœpit et amara duci pœnitentia dicens: Ex quali honore ad quantam transii ignominiam! « Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ [1]; » et: « Conversa sum in ærumnam, dum infixa est mihi spina. » Hæc dicebat et lacrymarum emittebat fontes calidos, sic peccati abstergens fœtorem et deformitatem. Conjux autem ignorans causam ejus tristitiæ, omnia dicebat et faciebat, eam consolans et pro viribus eam conans recreare. Sed illa, peccato tanquam quodam ulcere interna depascente et cogitationem non sinente quiescere, erat inconsolabilis, et nullam attendebat orationem, quæ eam recrearet. Propterea statuit venire ad unum ex sacris monasteriis, in quo piæ exercebantur feminæ, et sic aliqua ratione parare sibi consolationem. Cum ergo abiisset, et ejus quæ præerat pedes apprehendisset, eam valde rogabat et petebat, ut quamprimum afferretur divinum Evangelium. Causa autem erat, ut hinc certior fieret, an quod vespere ei factum fuerat, evasisset evidens Dei oculis. Et quid, ait ei præfecta, est Deo incognitum? Num enim (sicut ait divinus David [3]) qui plantavit aurem non audit? aut qui finxit oculum non considerat, cui vel ipse primus et exilis cordis nostri motus evadit manifestus? Sed si dolorem nolis habere intensiorem, mihi expone quidnam sit, quod tuum mordet animum; et fortasse nobis non deerit remedium. Illa autem recordatione ejus, quod factum fuerat, commota ad lacrymas, quod ab initio petierat, denuo petiit Christi Evangelium.

A βαρυνομένων, οἷς ὕλη πρὸς αἶστρον ἡ εὐθηνία, πρὸς τὸν ταύτης διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν ὥραν ἐκίνησεν ἔρωτα. Ἐκείνης δὲ μὴ νεῦμα, μὴ σχῆμα, μηδὲν ὅλως τῶν τοιούτων ἀνεχομένης, λίθος αὐτῷ ἅπας ἐκινεῖτο τοῦ πάντως εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ ὑποθούμενον· ὡς καὶ τὰς συνήθεις αὐτῇ, καὶ τὰς ἐκ γειτόνων πρὸς τοῦτο διακοσμουμένας συνεχῶς διαπέμπεσθαί πᾶν ὅπερ ἐφετὸν καὶ σαῖνον ἐπιθυμίαν δώσειν ἐπαγγελλόμενος. Ἡ δὲ τοῖς ῥήμασι τούτοις καὶ ὑποκνίσμασι τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν καὶ τὸν τῆς γεέννης ἀντετίθει φόβον· ἀλλὰ μὲν καί, Τὸν ἥλιον αἰσχύνομαι, φησί, μάρτυρα τοῦ τοιούτου μιάσματος..... δραξαμένη ῥήματος τῶν προαγωγῶν μία προσθήκην τοῦ κακοῦ καὶ τὴν μάγον ἔχουσα τέχνην, πιθανῶς δῆθεν αὐτῇ προέτεινεν· Ἀλλὰ B μετὰ δυσμὰς ἡλίου, λέγουσα, τόδε σοι πραχθήτω, καὶ οὔτε τινὰ τὸν συγγινώσκοντα ἕξεις, οὔτε μὴν πρὸς Θεὸν ἢ πρὸς ἀνθρώπους, μάρτυρα τὸ παράπαν ἐσόμενον. Ταῦτα ἤκουσέ τε, καὶ τὴν καρδίαν εὐθὺς ὑποβλέπεται· γυνὴ γὰρ ἦν φύσις εὐεξαπάτητος καὶ ἁλώσιμος, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ Θεὸν τὸ πραχθὲν λάθοι δολερῶς ἤκουσε καὶ ἐπίστευσε· καὶ οὕτως εἰς ἔργον ἐξέβη τὸ πονηρὸν βούλημα.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν πρᾶξιν, ὅπως αἰσχρὸν καὶ ἄσεμνον ἡ ἁμαρτία γνωρίζεται, πικρὰς ἔχουσα τὰς ἀκίδας καὶ ἰσχυρῶς τὸ συνειδὸς καταξαίνουσα, καὶ μάλιστα τοῦ πράξαντος σεμνὸν τὸ πρότερον μεταδιώκοντος βίον καὶ φιλοσοφίᾳ προσέχοντος ἤρξαντο καὶ αὐτὴ σπαράττεσθαι τὴν ψυχὴν καὶ πικρὸν οἷον τὸν μετάμελον δέχεσθαι· Εἰς οἵαν ἐξ C οἵας τιμῆς τὴν αἰσχύνην μετέβη! Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου, λέγουσα, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου, καὶ ὅτι ἐτράφην εἰς ταλαιπωρίαν, ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν. Ταῦτα ἔλεγέ τε καὶ θερμὰς δακρύων ἠφίει πηγάς, τὸ δυσῶδες οὕτω καὶ ἀκαλλὲς τῆς ἁμαρτίας ἀποκαθαίρουσα. Ὁ μέντοι σύνοικος, τὴν αἰτίαν τῆς σκυθρωπότητος ἀγνοῶν, πάντα τε ἔλεγε καὶ ἐποίει παρηγορῶν αὐτήν, καὶ ὅση δύναμις, ἀναλαμβάνειν πειρώμενος· ἀλλ' ἐκείνη ὥσπερ τινὸς ἕλκους τῆς ἁμαρτίας διαβοσκομένης τὰ ἔνδον, καὶ τὸν λογισμὸν ἠρεμεῖν οὐκ ἐώσης, ἀπαράκλητος ἦν καὶ οὐδενὶ λόγῳ παρηγοροῦντι προσέχουσα. Διὰ ταῦτα καὶ εἰς ἓν ἔγνω τῶν ἱερῶν ἀφικέσθαι φροντιστηρίων, ἐν ᾧ γυναῖκες ἠσκοῦντο θεοσεβεῖς καὶ οὕτω τρόπον τινὰ παραψυχῆς ἑαυτῇ μηχανήσασθαι. Ἀπελθοῦσα γοῦν καὶ D τῶν τῆς προεστώσης λαβομένη ποδῶν, πολλή τις ἦν δεομένη ταύτης, καὶ τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον παραχθῆναι τὸ τάχος αἰτοῦσα· καὶ τὸ αἴτιον ὥστε πληροφορίαν ἐκεῖθεν λαβεῖν, εἰ τὸ διαπραχθὲν ἑσπέρας αὐτῇ τοῖς τοῦ Θεοῦ δῆλον γέγονεν ὀφθαλμοῖς. Καὶ τί, φησὶν ἡ καθηγουμένη πρὸς αὐτήν, ἠγνόηται τῷ Θεῷ; Μὴ γὰρ (ὡς ὁ θεῖος ἔφη Δαυΐδ) ὁ φυτεύσας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν οὐχὶ κατανοεῖ, ᾧ καὶ αὐτὴ πρώτη καὶ λεπτὴ κίνησις τῆς καρδίας ἡμῶν δήλη γίνεται, πλήν, εἰ μὴ μέλλοις ἐπιτείνειν τὸ ἄλγημα, ἐμοὶ

[1] Psal. XXXVII, 6. [2] Psal. XXXI, 4. [3] Psal. XCIII, 9.

νάθου, τί τὸ δάκνον σου τὴν ψυχὴν, καὶ ἴσως A πορήσομεν θεραπείας. Ἡ δὲ, τῇ μνήμῃ τοῦ τος κινηθεῖσα πρὸς δάκρυα, τὸ ἐξ ἀρχῆς :ν καὶ αὖθις ἐζήτει τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον. εὐθὺς ἀνελίξατα ἅμα τῇ ἐπιβολῇ τῶν ὀφθαλ- κεῖνο εὗρεν ἐγκείμενον, τὸ ὃ γέγραφα γέγραφα. ιὐτίκα λύπῃ βαρείᾳ τὴν ψυχὴν πληγεῖσα, ταῖς τε τὴν ὄψιν πατάξασα, Οὐαί μοι τῇ ἀθλίᾳ, μέγα :· φεῦ τῆς πλάνης, φεῦ τοῦ τολμήματος! εἰς ὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐξύβρισα κοίτην. Ταῦτα λέ- , καὶ συγχύσεως μὲν τὴν καρδίαν, δακρύων .ηροῦσα τὸ ἔδαφος, καὶ μηδὲ τὸ ὄμμα πρὸς ιὺς αἴρειν τολμῶσα, ἀλλὰ καὶ τούτου ἀπείρ- : λέγουσα, ὡς καὶ τῷ ἀέρι μολυσμὸν δοῦσα τῇ ἀτοπίᾳ τοῦ ἐγχειρήματος, μὴ προσθεῖναι τὸν ἔγνω κόσμῳ προσμεῖναι καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ σοφωτάταις ἐπινοίαις πτερνίσαι τὸν ἀπατή-

Quod quidem cum primum evolvisset, simul atque injecit oculos invenit illud scriptum: Quod scripsi, scripsi [4]. » Et simul gravi animi dolore sauciata, et manibus suam pulsans faciem : Hei mihi miseræ, magna voce exclamavit ; o errorem, o audax facinus ! violavi viri cubile. Hæc dicens, et cor quidem confusione, solum autem replens lacrymis, et nec ad cœlum quidem audens oculos attollere, sed etiam ab hoc dicens se arceri, ut quæ nefario suo flagitio ipsum etiam aerem polluerit, statuit deinceps non amplius manere in mundo, et in iis quæ sunt mundi, sed sapientissimis cogitatis supplantare eum qui deceperat.

Καὶ ἀνδρεῖον αὐτίκα σχῆμα περιθεμένη, ὡσὰν B τοὺς διώκοντας λάθῃ (ᾔδει γὰρ ὡς σφόδρα τῷ μελήσει περὶ αὐτῆς καὶ οὐ παύσεταί ταύτην :ῶν), ἀνδρῶν πρόσεισι κοινοβίῳ, σημείοις ὀκτω- :α τῆς Ἀλεξανδρέων ἀπέχοντι· καὶ ἔτι τοῦ ος ἔξω τυγχάνουσα, εἰσδεχθῆναί τε αὐτὴν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ γενέσθαι τῶν ἀσκουμένων. : οὐ πρότερον ἔφησαν αὐτὴν εἰσοικίσασθαι, ἄνδρα τούτοις καὶ οὐχὶ γυναῖκα νομιζομέ- ιὶ μὴ παρ' ὅλην ἐκεῖ τὴν νύκτα αἴθριος δια- καὶ δοκίμιον οὕτω καρτερίας παράσχῃ τοῖς οῖς. Ἡ δὲ οὐ μόνον ἡδέως ἐδέξατο τὸ ·, καὶ ταῦτα μὴ ἀγνοοῦσα ὅτι θηρία πολλὰ υκτὸς προσβάλλει διὰ τὸ τοῦ τόπου ἔρημόν τε ›μιδῇ ἄγριον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον τὸ προστα- ῆγαγε· καὶ διενυκτέρευσεν οὕτω προσμένουσα C ιλῶνι. Διὸ καὶ ὁ τῷ Δανιὴλ πάλαι καθημερώσας εοντείαν ὠμότητα, αὐτὸς καὶ νῦν τὴν ὁσίαν 'ὡς εἰς οἷον ὕψος ἀναδραμεῖται τῆς ἀρετῆς, ηρσὶν ἄληπτον διετήρησεν· ὃ καὶ αὐτῇ πείρᾳ αθόντες οἱ μοναχοὶ τὸ συνεῖναι τούτοις θεο- ἔκριναν. Ἀσμένως οὖν εἰσδεχθείσης, ὁ τῆς προεστὼς, ἐντυχὼν αὐτῇ κατὰ μόνας, ἐπι- ήρώτα, τίς τε εἴη, καὶ κατὰ ποίαν δὴ τὴν , πρὸς τὰ τῶν μοναχῶν παραγένοιτο. Μὴ γμασι χρεῶν, φησὶ, βαρυνόμενος, ἢ φόνῳ ἁλοὺς, ἢ τρέφειν παῖδας ἠπορηκὼς, τὸ κοσμι- ποβαλεῖν σχῆμα προείλου; Δι' οὐδὲν τούτων, δῶρα εἶπεν, ὦ πάτερ, ἀλλὰ παρὰ τὸ σχολάσαι ινου τοῦ κοσμικοῦ θορύβου, καὶ τὰς οἰκείας κύσασθαι ἁμαρτίας. Πῶς δὲ καὶ, ἀνθυπέφε- D μέγας, καλῇ; Καὶ ἡ γενναία, Θεόδωρος, εἶπεν, το ὄνομα. Ὁ δὲ, καὶ μὴ ὑπολάμβανε, ἔφη, : Θεόδωρε, ὅτι ἐκτὸς ἔσται σοι πόνων ἡ 'α διαγωγή· ἀλλ' εἰ βούλει τῷ ὄντι τὸν τῆς ῆς ζυγὸν ὑπελθεῖν, πάσαις ἴσθι χρείαις ήσων τῶν ἀδελφῶν, οὐ ταῖς ἐν τῇ μονῇ οἷον τῶν φυτῶν καὶ λαχάνων ἐπιμελούμενος, ; τε μετακομιδῇ λειτουργῶν καὶ ἀμελλητὶ ν, ἀλλὰ δὴ καὶ ταῖς ἔξω ταύτης διακονούμενος, τε χρεία καλοίη πρὸς τὴν πόλιν ἀπιέναι, μὴ

IV. Virili autem induta habitu, ut lateret eos qui eam persequerentur (sciebat enim fore, ut ipsa marito magnæ esset curæ, et eam non cessaret quærere) accedit ad virorum cœnobium, quod decem et octo milliaria distat Alexandria. Et cum esset extra vestibulum, rogabat ut intro admitteretur, et esset ex numero eorum qui exercebantur. Illi autem dixerunt, se non prius eam esse intromissuros, etsi vir ab eis existimaretur esse et non femina, nisi tota nocte illic maneret sub dio, et tolerantiæ experimentum sic præberet fratribus. Illa autem libenter accepit, quod dictum fuerat ; idque cum non ignoraret, quod noctu multæ bestiæ ingrediebantur per locum desertum et admodum agrestem, sed etiam deduxit ad opus id quod imperatum fuerat : et sic pernoctavit, manens ante vestibulum. Quamobrem qui olim Danieli leoninam mansuefecit crudelitatem [5], ipse quoque sciens ad quantam virtutis altitudinem sit sancta perventura, conservavit eam, ne a feris caperetur. Quod cum monachi ipsa didicissent experientia, judicarunt esse Deo gratum, ut cum eis versaretur. Ea ergo libenter admissa, præfectus monasterii eam seorsim allocutus, diligenter eam rogavit quisnam esset, et quanam de causa venisset ad monasterium. Num, inquit, fœnore gravatus, aut factæ cædis convictus, aut cum non haberes unde filios aleres, statuisti mundanum deponere habitum ? Propter nullum horum, o Pater, dixit Theodora, sed ut solus quietem agam a mundano tumultu, et mea defleam peccata. Quomodo autem, subjunxit magnus præfectus, appellaris ? Dixit autem illa generosa mulier : Est mihi nomen Theodorus. Ille autem, Ne existimes, inquit, o frater Theodore, citra laborem tibi futuram eam quæ est hic conversationem : sed si velis revera subire jugum obedientiæ, scias te inserviturum fratribus in omnibus quæ sunt necessaria, non solum in monasterio, ut qui sis curaturus plantas et olera, et ministraturus in aqua exportanda, et hortum irrigaturus, sed

ıan. xix, 22. [5] Dan. vi, 1 seqq.

foris etiam servitururus, et quando usus exegerit, ut eas in civitatem, minime recusaturus. Neque tamen hoc prætextu contemptui habebis labores exercitationis, sed oportet nihilosecius vacare jejunio et orationi, et de more psallere, vespertinamque et matutinam glorificationem quotidie peragere ; præterea autem nec horarum, quæ vocantur, ullam prætermittere ; quin etiam in genibus flectendis laborare, et sic corpus affligere propter insidias eorum qui bellum gerunt. Atque beata quidem, cum hæc omnia suis accepisset auribus, et ea esse putasset, tanquam aliquas animæ delicias, cum magno et alacri animi studio se ea esse facturam est pollicita. Et sic admittitur in eumdem ordinem cum egregio illo choro monachorum.

V. Quoniam autem ejus cum Deo pacta conventa futura erant vera, et a mendacio aliena, valere jubens omnem carnis prudentiam, se statim exuit ad certamina, nullam moram, neque prætextum ullum afferens, quo minus ministraret. Cum ergo octo annos quotidie perseveraret in irrigatione plantarum et olerum, quæ usum præbebant iis qui erant in monasterio, molendique et pinsendi frumentum et ad panem præparandi munus nihilosecius exsequeretur, et coqueret olus quo se alebant qui corpus studebant mortificare, nunquam tamen abfuit a synaxi, quæ peragebatur in ecclesia, sed in ea quoque pium suum ostendebat animum. Sed licet ita degeret, et vitam elegisset tam laboriosam, præcedentis delicti cogitatio non sinebat eam omnino quiescere ; sed nocte, quæ sequebatur hæc diurna ministeria, quando et somno et mediocri oportebat quiete frui, pectus pulsans, et animam movens ad lacrymas : Condona mihi peccatum, dicebat, Domine, quod perdidit decus meæ continentiæ. Cum monachis autem aliquando defecisset oleum, jubetur ut accipiat camelos, et veniens in civitatem, eis afferat oleum, quo sibi erat opus. Cum autem jam iter esset ingressa, accidit ut præter exspectationem maritum aspiceret, divina huic omnino opem ferente Providentia. Nam cum seipsum consolari non posset ejus maritus, ut qui esset a tali conjuge separatus, et ea de causa absque intermissione effunderet lacrymas, et nec tempore quidem posset extinguere animi ægritudinem, petiit a Deo, qui noverat telum, quod ejus cor sauciabat, ut sibi manifestum fieret, an Theodora statuerit alium virum sequi. Hoc enim suspicabatur, et propterea major flamma cordis alebatur.

VI. Qui contritis ergo medetur animis ad eum mittit angelum, qui ejus suspicionis depelleret molestiam : Si velis inquiens, venire in ejus conspectum, fac ut mane surgas, et vadas recta ad martyrium Petri apostoli, et attendas vultum ejus qui tibi primo est occursurus, et te contemplaturus. Sic enim fiet, ut nequaquam frustreris eo

A παραιτούμενος. Οὐ μὴν ἔσται σοι ταῦτα πρόφασις πρὸς τοὺς ἀσκητικοὺς πόνους ὀλιγωρεῖν, ἀλλὰ καὶ οὕτω μᾶλλον ἀπαραλείπτως νηστείᾳ δεῖ σε προσανέχειν καὶ προσευχῇ, ψάλλοντα συνήθως καὶ τὴν ἑσπερινὴν ὁσημέραι καὶ ὀρθρινὴν δοξολογίαν ἐπιτελεῖν· πρὸς δὲ καὶ τῶν καλουμένων ὡρῶν μηδεμίαν παραλιμπάνειν, προσπονεῖσθαι δὲ καὶ γονάτων κλίσει, καὶ οὕτω τρύχειν τὸ σῶμα διὰ τὰς ἐκεῖθεν τῶν πολεμούντων ἐπιβουλάς. Ἡ μακαρία μὲν οὖν, ταυτὶ πάντα ἐνθεῖσα ταῖς ἀκοαῖς, καὶ ὥσπερ τι ψυχῆς εἶναι λογισαμένη ἐντρύφημα, μετὰ πολλῆς αὐτὰ τῆς προθυμίας ἐπηγγείλατο πράττειν, καὶ οὕτως ὁμοτελὴς τῷ καλῷ ἐκείνῳ τῶν μοναχῶν χορῷ γίνεται.

B

Ε΄. Ἐπεὶ δὲ αἱ πρὸς Θεὸν αὐτῆς συνθῆκαι τὸ ἀψευδὲς ἕξειν ἔμελλον, πᾶσι τοῖς τῆς σαρκὸς φρονήμασι χαίρειν εἰποῦσα, εὐθὺς ἀπεδύσατο πρὸς τοὺς πόνους, μηδένα ὄκνον μηδὲ πρόφασιν εἰς διακονίαν προβαλλομένη. Εἴσιν οὐχ ὀκτὼ τῇ τε τῶν φυτῶν ἀρδείᾳ καὶ τῶν λαχάνων ἃ τοῖς ἐν τῇ μονῇ τὴν χρείαν παρεῖχεν, ὅσαι ἡμέραι προσκαρτεροῦσα· τοῦ τε ἀλήθειν τὸν σῖτον καὶ τρυγᾷν τὸ ἀλούμενον, καὶ εἰς ἄρτους παρασκευάζειν, οὐχ ὑστερίζουσα, ἕψουσά τε τὸ λάχανον ᾧ καὶ ἀπέτρεφον ἑαυτοὺς οἱ νεκροῦν τὸ σῶμα σπουδάζοντες, οὐδὲ τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ τελουμένης συνάξεως ἀπελείφθη ποτὲ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐν ταύτῃ τῆς ψυχῆς ἐνέφαινε τὸ φιλόθεον. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσαν ἀγωγῆς, καὶ βίον ἄγαν

C ἐπίπονον ἑλομένην, ὁ τοῦ προλαβόντος σφάλματος λογισμὸς οὐκ ἀνῆκεν ὅλως αὐτὴν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ ταῖς πανημέροις ταύταις διακονίαις τῆς νυκτὸς ἐπιούσης, ὅτε καὶ ὕπνου καὶ μετρίας ἔδει μεταλαχεῖν ἀναπαύσεως, πλήττουσα τὸ στῆθος, καὶ τὴν ψυχὴν κινοῦσα πρὸς δάκρυα, Συγχώρησόν μοι τὴν ἁμαρτίαν, ἔλεγε, Κύριε, ἣ τὸ εὔσχημον τῆς ἐμῆς ἀπώλεσε σωφροσύνης. Ἐλαίου δέ ποτε τοὺς μοναχοὺς ἐπιλιπόντος, ἐπιτρέπεται αὐτὴ τὰς καμήλους λαβεῖν, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν πόλιν ἀφικομένη τὸ εἰς χρείαν μετακομίσειν αὐτοῖς ἔλαιον. Ὡς οὖν εἴχετο τῆς ὁδοιπορίας, εἰς θέαν ἀδοκήτως τοῦ ἀνδρὸς περιπίπτει, τῆς θείας εἰς τοῦτο πάντως συναραμένης προνοίας. Παρηγορεῖν γὰρ ἑαυτὸν οὐχ οἷός τε ὢν ὁ ταύτης ἀνὴρ τοιαύτης συζύγου διατμηθεὶς, ἄπαυ-

D στόν τε τὸ ἐπὶ ταύτῃ σταλάζον δάκρυον· καὶ μηδὲ τῷ χρόνῳ δυνάμενος σβέσαι τὴν ἀθυμίαν, τὸν εἰδότα οἷον αὐτῷ τὸ βέλος ἐτίτρωσκε τὴν καρδίαν ᾔτει τὸν Θεὸν φανερὸν αὐτῷ γενέσθαι, εἰ Θεοδώρα προσείλετο ἀνδρὶ ἑτέρῳ ἀκολουθεῖν· τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ ὑπονοούμενον ἦν, καὶ διὰ τοῦτο μείζων ἡ τῆς καρδίας ἐτρέφετο φλόξ.

ϛ΄. Ὁ τοίνυν ἰώμενός τὰς συντετριμμένας ψυχὰς ἄγγελον αὐτῷ ἐπιπέμπει τὸ λυπηρὸν τῆς ὑπονοίας διασκεδάζοντα· Εἰ βούλοιτο δὲ, φησὶ, καὶ εἰς ὄψιν αὐτῇ προσελθεῖν, ὀρθριώτερον ἀναστῆναι καὶ εὐθὺ βαδίσαι τοῦ μαρτυρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, προσέχειν τε τῇ ὄψει τοῦ πρώτου αὐτῷ συναντήσοντος καὶ προσαγορεύσοντος. Οὕτω γὰρ, εἶπεν, οὐκ

ἀποτεύξῃ τοῦ ζητουμένου. Ἤκουσεν ἐκεῖνος, καὶ A κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα ποιεῖ, καὶ συνίασιν ἀλλήλοις ἀντιπρόσωπον καὶ κατ' ὀφθαλμούς. Ἀλλὰ πόθεν ἂν ἐκείνῳ συμβαλεῖν τὴν ὁμοζυγον εἶναι, ἄνδρα τὸ φαινόμενον καθορῶντι, καὶ κατ' ἄνδρας ἐνδεδυμένον, καὶ ἄλλως ἐσθῆτος οὔσης μοναχικῆς, ἤδη δὲ καὶ τῆς ὥρας ὑπομαρανθείσης αὐτῇ τῇ ἀμέτρῳ κακοπαθείᾳ καὶ τῷ τραχεῖ τῆς ἀσκήσεως ; Ἐκείνη μέντοι τῷ μόνον αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ τὴν ὄψιν αὐτῇ μηνῦσαι τίς ὁ βλεπόμενος (ἔσωζε γὰρ ὁ χαρακτὴρ ἐκείνου ἀτρέστατα τὰ γνωρίσματα), ἀνάμνησιν εὐθὺς ἐλάμβανε τοῦ εἰς αὐτὸν φίλτρου καὶ ἁμαρτήματος, καὶ Οἴ μοι ! ἄνερ, ἀνακλαύσασα εἶπεν, εἰς οἵους πόνους ἐκδέδωκα ἐμαυτὴν θεραπείαν μηχανωμένη τοῦ πρὸς σὲ σφάλματος, καὶ δάκρυσιν ἐκεῖνο πολλοῖς ἀναλεῖψαι σπουδάζουσα. Καὶ δὴ καὶ πλησίον αὐτοῦ B γενομένη, Χαῖρε τε αὐτῷ προσφωνήσασα, τὸ τάχος ἀντιπαρήρχετο. Ὁ δὲ τῇ ὁμοίᾳ μὲν καὶ αὐτὸς ἀντιπροσαγορεύει φωνῇ. Παρῆλθε δὲ τῶν ῥηθέντων αὐτῷ πρὸς τοῦ ἀγγέλου καθάπερ ἐπιλαθόμενος, ὡς τῇ μεταβολῇ τε τοῦ σχήματος καὶ τῷ ἀνομοίῳ τῆς ὄψεως τὸ παράπαν ἀπατηθείς.

Ζ'. Πολλῇ οὖν τῇ ἀθυμίᾳ βαλλόμενος οἷα διαψευθεὶς τὴν ἐπαγγελίαν, Ἱνατί με, δέσποτα, παριδὼν, ἔλεγε, μὴ εἰς τέλος τὰ ἐπηγγελμένα προήγαγες ; Ἀλλ' αὖθις ὁ φανεὶς αὐτῷ παραστὰς, Οὐκ ἠπάτησαι, εἶπεν. Ὁ τῇ προτεραίᾳ γὰρ συναντήσας σοι μοναχὸς καὶ Χαῖρέ σοι προσειπὼν, αὐτὸς ἦν, ἐκεῖνος αὐτὸς, ἥ σοι σπουδαίως ἐπιζητεῖται γυνή. Καὶ οὕτω μὲν αὐτῷ τὰ τῆς ὑπονοίας ἐλύετο, τὸ μὴ ἑτέρῳ ταύτην ἀνδρὶ προσελθεῖν ὅπερ ἡ τῶν μοναχικῶν ἀμφίων C ἐδήλου περιβολή. Ἔμενε δ' οὖν οὕτω περιαλγῶν, καὶ τῇ τῆς ὁμοζύγου στερήσει διακαιόμενος. Ἡ δὲ μακαρία Θεοδώρα, τὸ πρὸς Κύριον φιλάνθρωπον πλέον ἐξάπτουσα, ἅτε καὶ τῆς αὐτου γλυκύτητος ἤδη γευσαμένη, καὶ μείζοσιν ἀγῶσιν ἑαυτὴν ἐμβαλεῖν προθυμος ἦν, καὶ ἅπαξ, τῆς ἡμέρας ἐσθίειν τὸ σῶμα ἐπαιδαγώγει · ἔπειτα τοῖς πόνοις προσθεῖσα κατὰ δύο, τὰ σιτία παρεῖχε, καὶ οὕτω κατολίγον τοῖς ἐπιπονωτέροις προσβαίνουσα, καὶ εἰς ἕξιν ἄκρας ἐγκρατείας ἐλθοῦσα κινεῖ πρὸς ἱκεσίαν τοὺς συνασκουμένους αὐτῇ μοναχοὺς, ἐπιτροπὴν τοῦ προεστῶτος λαβεῖν, ἀρκεῖσθαι δι' ἑβδομάδος προσαγωγῇ τῆς τροφῆς. Ἀλλὰ καὶ τούτου κατὰ γνώμην τυχοῦσα πρὸς ἑτέραν ἀπεῖδε δέησιν, τριχίνοις ἐνδύμασιν ἐπιτρίψαι τὸ σῶμα, ὥσπερ ἀμυνομένη τὴν πλήξασαν D ἡδονήν. Οὔπω γὰρ οὐδὲ μετὰ τοσούτους ἀγῶνας λήθην ἠδύνατο τῆς πληγῆς ἐκείνης λαβεῖν, ἀλλ' ἔμεινεν ἀεὶ τῇ προσθήκῃ τῶν ἐπιπόνων, τὸν βεβληκότα βάλλουσα, καὶ πολλῷ μείζονα τὴν αἰσχύνην ἧς αὐτὴ πέπονθεν ἐκείνῳ περιτιθεῖσα, γυνὴ τὸν καὶ πολλοὺς νικήσαντα τῶν ἀνδρῶν καὶ σάρκα φοροῦσα τὸν ἀσώματον τροπουμένη.

Η'. Ἵνα δὲ καὶ ὁ πολὺς ἐν ἐλέει Θεὸς δοξασθῇ, καὶ ἡ ἐκείνης ἀξιοθαύμαστος ἀγωγὴ γνώριμος καταστῇ, θαυματουργεῖταί τι τοιοῦτον λόγου καὶ μνήμης ἄξιον. Λίμνη τῆς μονῆς ὑπῆρχεν ἐγγύς · ταύτῃ κροκόδειλος ἐμφιλοχωρῶν, ᾧ ἂν ἐντύχοι τῇ

quod quæris. Audivit ille, et fecit sicut jussus fuerat. Et conveniunt adversis frontibus, et se invicem aspicientes ; sed undenam posset ille conjicere eam esse suam conjugem, cum id quod ei apparebat videret esse virum, et virili veste indutum, maxime cum vestis esset monastica, et jam ei emarcuisset species immodica afflictione et asperitate exercitationis? Illa autem cum eum solum vidisset, et ei indicaret vultus, quisnam esset qui videbatur (servabat enim illius figura indicia immutabilia), recordata est protinus sui in eum amoris et peccati, et, Hei mihi, o marite, flens et humili voce dixit, ad quantos me labores tradidi, dum mei in te delicti quæro medicinam, et studeo multis illud delere lacrymis ! Et cum ei fuisset propius, et ei, Salve, dixisset quam primum præteriit. Ille autem eam quoque simili voce resalutavit. Præteriit autem veluti oblitus eorum quæ ei dixerat angelus, ut qui figuræ mutatione et vultus dissimilitudine fuisset omnino deceptus.

VII. Multa itaque afflictus animi ægritudine, ut qui frustratus fuisset promissione : Cur me, Domine, despiciens, dicebat, non deduxisti ad finem ea quæ promissa fuerant? Sed rursus accedens is, qui ei apparuerat : Non fuisti deceptus, dixit. Nam qui tibi pridie occurrit monachus, et dixit tibi, Salve, is ipse erat illa tua conjux, quæ a te studiose quæritur. Et sic quidem soluta ei fuit suspicio, quod ea ad alterum virum non accessisset : quod quidem significabat amictus monasticarum vestium. Ille tamen deinceps manebat dolore affectus et cruciatus propter privationem conjugis. Beata autem Theodora amore Domini magis accensa, ut quæ jam gustarat ejus suavitatem, et parata erat seipsam in majora conjicere certamina, et semel in die comedens, corpus castigabat; deinde adjiciens laboribus, secundo quoque die cibum sumebat ; et sic paulatim aggrediens magis laboriosa, cum pervenisset ad habitum summæ abstinentiæ, monet monachos, qui cum ea exercebantur, ut a præfecto peterent ei permitti, ut cibum semel tantum sumeret in hebdomada. Sed cum id quoque esset, ut volebat, consecuta, ad alteram aspexit petitionem, nempe ut corpus contereret cilicio, veluti ulciscens eam, quæ ipsam sauciarat, voluptatem. Nondum enim nec post tam multa quidem certamina poterat eam capere oblivio illius plagæ, sed semper pergebat, adjiciendo labores, ferire eum qui percusserat, et ei majorem inurere ignominiam ea quam passa fuerat, femina eum qui multos viros vicerat, et carnem gestans, eum fundens ac profligans, qui erat incorporeus.

VIII. Ut autem glorificaretur Deus, qui est magnus et copiosus in misericordia, et cognosceretur illius vita admirabilis, fit tale miraculum, dignum quod scribatur et mandetur memoriæ. Erat quidam lacus prope monasterium. In eo

foris etiam serviturus, et quando usus exegerit, ut eas in civitatem, minime recusaturus. Neque tamen hoc prætextu contemptui habebis labores exercitationis, sed oportet nihilosecius vacare jejunio et orationi, et de more psallere, vespertinamque et matutinam glorificationem quotidie peragere ; præterea autem nec horarum, quæ vocantur, ullam prætermittere ; quin etiam in genibus flectendis laborare, et sic corpus affligere propter insidias eorum qui bellum gerunt. Atque beata quidem, cum hæc omnia suis accepisset auribus, et ea esse putasset, tanquam aliquas animæ delicias, cum magno et alacri animi studio se ea esse facturam est pollicita. Et sic admittitur in eumdem ordinem cum egregio illo choro monachorum.

V. Quoniam autem ejus cum Deo pacta conventa futura erant vera, et a mendacio aliena, valere jubens omnem carnis prudentiam, se statim exuit ad certamina, nullam moram, neque prætextum ullum afferens, quo minus ministraret. Cum ergo octo annos quotidie perseveraret in irrigatione plantarum et olerum, quæ usum præbebant iis qui erant in monasterio, molendique et pinsendi frumentum et ad panem præparandi munus nihilosecius exsequeretur, et coqueret olus quo se alebant qui corpus studebant mortificare, nunquam tamen abfuit a synaxi, quæ peragebatur in ecclesia, sed in ea quoque pium suum ostendebat animum. Sed licet ita degeret, et vitam elegisset tam laboriosam, præcedentis delicti cogitatio non sinebat eam omnino quiescere ; sed nocte, quæ sequebatur hæc diurna ministeria, quando et somno et mediocri oportebat quiete frui, pectus pulsans, et animam movens ad lacrymas : Condona mihi peccatum, dicebat, Domine, quod perdidit decus meæ continentiæ. Cum monachis autem aliquando defecisset oleum, jubetur ut accipiat camelos, et veniens in civitatem, eis afferat oleum, quo sibi erat opus. Cum autem jam iter esset ingressa, accidit ut præter exspectationem maritum aspiceret, divina huic omnino opem ferente Providentia. Nam cum seipsum consolari non posset ejus maritus, ut qui esset a tali conjuge separatus, et ea de causa absque intermissione effunderet lacrymas, et nec tempore quidem posset extinguere animi ægritudinem, petiit a Deo, qui noverat telum, quod ejus cor sauciabat, ut sibi manifestum fieret, an Theodora statuerit alium virum sequi. Hoc enim suspicabatur, et propterea major flamma cordis alebatur.

VI. Qui contritis ergo medetur animis ad eum mittit angelum, qui ejus suspicionis depelleret molestiam : Si velis inquiens, venire in ejus conspectum, fac ut mane surgas, et vadas recta ad martyrium Petri apostoli, et attendas vultum ejus qui tibi primo est occursurus, et te contemplaturus. Sic enim fiet, ut nequaquam frustreris eo

A παραιτούμενος. Οὐ μὴν ἔσται σοι ταῦτα πρόφασις πρὸς τοὺς ἀσκητικοὺς πόνους ὀλιγωρεῖν, ἀλλὰ καὶ οὕτω μᾶλλον ἀπαραλείπτως νηστείᾳ δεῖ σε προσανέχειν καὶ προσευχῇ, ψάλλαντα συνήθως καὶ τὴν ἑσπερινὴν ὁσημέραι καὶ ὀρθρινὴν δοξολογίαν ἐπιτελεῖν· πρὸς δὲ καὶ τῶν καλουμένων ὡρῶν μηδεμίαν παραλιμπάνειν, προσπονεῖσθαι δὲ καὶ γονάτων κλίσει, καὶ οὕτω τρύχειν τὸ σῶμα διὰ τὰς ἐκεῖθεν τῶν πολεμούντων ἐπιβουλάς. Ἡ μακαρία μὲν οὖν, ταυτὶ πάντα ἐνθεῖσα ταῖς ἀκοαῖς, καὶ ὥσπερ τι ψυχῆς εἶναι λογισαμένη ἐντρύφημα, μετὰ πολλῆς αὐτὰ τῆς προθυμίας ἐπηγγείλατο πράττειν, καὶ οὕτως ὁμοτελὴς τῷ καλῷ ἐκείνῳ τῶν μοναχῶν χορῷ γίνεται.

B

Ε'. Ἐπεὶ δὲ αἱ πρὸς Θεὸν αὐτῆς συνθῆκαι τὸ ἀψευδὲς ἕξειν ἔμελλον, πᾶσι τοῖς τῆς σαρκὸς φρονήμασι χαίρειν εἰποῦσα, εὐθὺς ἀπεδύσατο πρὸς τοὺς πόνους, μηδένα ὄκνον μηδὲ πρόφασιν εἰς διακονίαν προβαλλομένη. Εἴσιν οὖχ ὀκτὼ τῇ τε τῶν φυτῶν ἀρδείᾳ καὶ τῶν λαχάνων ἃ τοῖς ἐν τῇ μονῇ τὴν χρείαν παρεῖχεν, ὅσαι ἡμέραι προσκαρτεροῦσα· τοῦ τε ἀλήθειν τὸν σῖτον καὶ τρυγᾷν τὸ ἀλούμενον, καὶ εἰς ἄρτους παρασκευάζειν, οὐχ ὑστερίζουσα, ἕψουσά τε τὸ λάχανον ᾧ καὶ ἀπέτρεφον ἑαυτοὺς οἱ νεκροῦν τὸ σῶμα σπουδάζοντες, οὐδὲ τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ τελουμένης συνάξεως ἀπελείφθη ποτὲ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐν ταύτῃ τῆς ψυχῆς ἐνέφαινε τὸ φιλόθεον. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσαν ἀγωγῆς, καὶ βίον ἄγειν C ἐπίπονον ἑλομένην, ὁ τοῦ προλαβόντος σφάλματος λογισμὸς οὐκ ἀνῆκεν ὅλως αὐτὴν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ ταῖς πανημέροις ταύταις διακονίαις τῆς νυκτὸς ἐπιούσης, ὅτε καὶ ὕπνου καὶ μετρίας ἔδει μεταλαχεῖν ἀναπαύσεως, πλήττουσα τὸ στῆθος, καὶ τὴν ψυχὴν κινοῦσα πρὸς δάκρυα, Συγχώρησόν μοι τὴν ἁμαρτίαν, ἔλεγε, Κύριε, ἣ τὸ εὔσχημον τῆς ἐμῆς ἀπώλεσε σωφροσύνης. Ἐλαίου δέ ποτε τοὺς μοναχοὺς ἐπιλιπόντος, ἐπιτρέπεται αὐτῇ τὰς καμήλους λαβεῖν, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν πόλιν ἀφικομένη τὸ εἰς χρείαν μετακομίσειν αὐτοῖς ἔλαιον. Ὡς οὖν εἴχετο τῆς ὁδοιπορίας, εἰς θέαν ἀδοκήτως τοῦ ἀνδρὸς περιπίπτει, τῆς θείας εἰς τοῦτο πάντως συναραμένης προνοίας. Παρηγορεῖν γὰρ ἑαυτὸν οὐχ οἷός τε ὢν ὁ ταύτης ἀνὴρ τοιαύτης συζύγου διατμηθεὶς, ἄπαυD στόν τε τὸ ἐπὶ ταύτῃ σταλάζον δάκρυον· καὶ μηδὲ τῷ χρόνῳ δυνάμενος σβέσαι τὴν ἀθυμίαν, τὸν εἰδότα οἷον αὐτῷ τὸ βέλος ἐτίτρωσκε τὴν καρδίαν ᾔτει τὸν Θεὸν φανερὸν αὐτῷ γενέσθαι, εἰ Θεοδώρα προσείλετο ἀνδρὶ ἑτέρῳ ἀκολουθεῖν· τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ ὑπονοούμενον ἦν, καὶ διὰ τοῦτο μείζων ἡ τῆς καρδίας ἐτρέφετο φλόξ.

ϛ'. Ὁ τοίνυν ἰώμενος τὰς συντετριμμένας ψυχὰς ἄγγελον αὐτῷ ἐπιπέμπει τὸ λυπηρὸν τῆς ὑπονοίας διασκεδάζοντα· Εἰ βούλοιτο δὲ, φησὶ, καὶ εἰς ὄψιν αὐτῇ προσελθεῖν, ὀρθριώτερον ἀναστῆναι καὶ εὐθὺ βαδίσαι τοῦ μαρτυρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, προσέχειν τε τῇ ὄψει τοῦ πρώτου αὐτῷ συναντήσοντος καὶ προσαγορεύσοντος. Οὕτω γὰρ, εἶπεν, οὐκ

ἀποτεύξῃ τοῦ ζητουμένου. Ἤκουσεν ἐκεῖνος, καὶ κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα ποιεῖ, καὶ συνίασιν ἀλλήλοις ἀντιπρόσωπον καὶ κατ' ὀφθαλμούς. Ἀλλὰ πόθεν ἂν ἐκείνῳ συμβαλεῖν τὴν ὁμόζυγον εἶναι, ἄνδρα τὸ φαινόμενον καθορῶντι, καὶ κατ' ἄνδρας ἐνδεδυμένον, καὶ ἄλλως ἐσθῆτος οὔσης μοναχικῆς, ἤδη δὲ καὶ τῆς ὥρας ὑπομαρανθείσης αὐτῇ τῇ ἀμέτρῳ κακοπαθείᾳ καὶ τῷ τραχεῖ τῆς ἀσκήσεως; Ἐκείνη μέντοι τῷ μόνον αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ τὴν ὄψιν αὐτῇ μηνύσαι τίς ὁ βλεπόμενος (ἔσωζε γὰρ ὁ χαρακτὴρ ἐκείνου ἀτρέστατα τὰ γνωρίσματα), ἀνάμνησιν εὐθὺς ἐλάμβανε τοῦ εἰς αὐτὸν φίλτρου καὶ ἁμαρτήματος, καὶ Οἴ μοι! ἄνερ, ἀνακλαύσασα εἶπεν, εἰς οἵους πόνους ἐκδέδωκα ἐμαυτὴν θεραπείαν μηχανωμένη τοῦ πρὸς σὲ σφάλματος, καὶ δάκρυσιν ἐκεῖνο πολλοῖς ἀναλεῖψαι σπουδάζουσα. Καὶ δὴ καὶ πλησίον αὐτοῦ B γενομένη, Χαῖρέ τε αὐτῷ προσφωνήσασα, τὸ τάχος ἀντιπαρήρχετο. Ὁ δὲ τῇ ὁμοίᾳ μὲν καὶ αὐτὸς ἀντιπροσαγορεύει φωνῇ. Παρῆλθε δὲ τῶν ῥηθέντων αὐτῷ πρὸς τοῦ ἀγγέλου καθάπερ ἐπιλαθόμενος, ὡς τῇ μεταβολῇ τε τοῦ σχήματος καὶ τῷ ἀνομοίῳ τῆς ὄψεως τὸ παράπαν ἀπατηθείς.

Ζ'. Πολλῇ οὖν τῇ ἀθυμίᾳ βαλλόμενος οἷα διαψευθεὶς τὴν ἐπαγγελίαν, Ἱνατί με, δέσποτα, παριδὼν, ἔλεγε, μὴ εἰς τέλος τὰ ἐπηγγελμένα προήγαγες; Ἀλλ' αὖθις ὁ φανεὶς αὐτῷ παραστὰς, Οὐκ ἠπάτησαι, εἶπεν. Ὁ τῇ προτεραίᾳ γὰρ συναντήσας σοι μοναχὸς καὶ Χαῖρέ σοι προσειπὼν, αὐτὸς ἦν, ἐκεῖνος αὐτὸς, ἥ σοι σπουδαίως ἐπιζητεῖται γυνή. Καὶ οὕτω μὲν αὐτῷ τὰ τῆς ὑπονοίας ἐλύετο, τὸ μὴ ἑτέρῳ ταύτην ἀνδρὶ προσελθεῖν ὅπερ ἡ τῶν μοναχικῶν ἀμφίων C ἐδήλου περιβολή. Ἔμενε δ' οὖν οὕτω περιαλγῶν, καὶ τῇ τῆς ὁμοζύγου στερήσει διακαιόμενος. Ἡ δὲ μακαρία Θεοδώρα, τὸ πρὸς Κύριον φιλάνθρωπον πλέον ἐξάπτουσα, ἅτε καὶ τῆς αὐτοῦ γλυκύτητος ἤδη γευσαμένη, καὶ μείζοσιν ἀγῶσιν ἑαυτὴν ἐμβαλεῖν πρόθυμος ἦν, καὶ ἅπαξ, τῆς ἡμέρας ἐσθίειν τὸ σῶμα ἐπαιδαγώγει· ἔπειτα τοῖς πόνοις προσθεῖσα κατὰ δύο, τὰ σιτία παρεῖχε, καὶ οὕτω κατολίγον τοῖς ἐπιπονωτέροις προσβαίνουσα, καὶ εἰς ἕξιν ἄκρας ἐγκρατείας ἐλθοῦσα κινεῖ πρὸς ἱκεσίαν τοὺς συνασκουμένους αὐτῇ μοναχοὺς, ἐπιτροπὴν τοῦ προεστῶτος λαβεῖν, ἀρκεῖσθαι δι' ἑβδομάδος προσαγωγῇ τῆς τροφῆς. Ἀλλὰ καὶ τούτου κατὰ γνώμην τυχοῦσα πρὸς ἑτέραν ἀπεῖδε δέησιν, τριχίνοις ἐνδύμασιν ἐπιτρίψαι τὸ σῶμα, ὥσπερ ἀμυνομένη τὴν πλήξασαν D ἡδονήν. Οὔπω γὰρ οὐδὲ μετὰ τοσούτους ἀγῶνας λήθην ἠδύνατο τῆς πληγῆς ἐκείνης λαβεῖν, ἀλλ' ἔμεινεν ἀεὶ τῇ προσθήκῃ τῶν ἐπιπόνων, τὸν βεβληκότα βάλλουσα, καὶ πολλῷ μείζονα τὴν αἰσχύνην ἧς αὐτὴ πέπονθεν ἐκείνῳ περιτιθεῖσα, γυνὴ τὸν καὶ πολλοὺς νικήσαντα τῶν ἀνδρῶν καὶ σάρκα φοροῦσα τὸν ἀσώματον τροπουμένη.

Η'. Ἵνα δὲ καὶ ὁ πολὺς ἐν ἐλέει Θεὸς δοξασθῇ, καὶ ἡ ἐκείνης ἀξιοθαύμαστος ἀγωγὴ γνώριμος καταστῇ, θαυματουργεῖταί τι τοιοῦτον λόγου καὶ μνήμης ἄξιον. Λίμνη τῆς μονῆς ὑπῆρχεν ἐγγύς· ταύτῃ κροκόδειλος ἐμφιλοχωρῶν, ᾧ ἂν ἐντύχοι τῇ

A quod quæris. Audivit ille, et fecit sicut jussus fuerat. Et conveniunt adversis frontibus, et se invicem aspicientes; sed undenam posset ille conjicere eam esse suam conjugem, cum id quod ei apparebat videret esse virum, et virili veste indutum, maxime cum vestis esset monastica, et jam ei emarcuisset species immodica afflictione et asperitate exercitationis? Illa autem cum eum solum vidisset, et ei indicaret vultus, quisnam esset qui videbatur (servabat enim illius figura indicia immutabilia), recordata est protinus sui in eum amoris et peccati, et, Hei mihi, o marite, flens et humili voce dixit, ad quantos me labores tradidi, dum mei in te delicti quæro medicinam, et studeo multis illud delere lacrymis! Et cum ei fuisset propius, B et ei, Salve, dixisset quam primum præteriit. Ille autem eam quoque simili voce resalutavit. Præteriit autem veluti oblitus eorum quæ ei dixerat angelus, ut qui figuræ mutatione et vultus dissimilitudine fuisset omnino deceptus.

VII. Multa itaque afflictus animi ægritudine, ut qui frustratus fuisset promissione: Cur me, Domine, despiciens, dicebat, non deduxisti ad finem ea quæ promissa fuerant? Sed rursus accedens is, qui ei apparuerat: Non fuisti deceptus, dixit. Nam qui tibi pridie occurrit monachus, et dixit tibi, Salve, is ipse erat illa tua conjux, quæ a te studiose quæritur. Et sic quidem soluta ei fuit suspicio, quod ea ad C alterum virum non accessisset: quod quidem significabat amictus monasticarum vestium. Ille tamen deinceps manebat dolore affectus et cruciatus propter privationem conjugis. Beata autem Theodora amore Domini magis accensa, ut quæ jam gustarat ejus suavitatem, et parata erat seipsam in majora conjicere certamina, et semel in die comedens, corpus castigabat; deinde adjiciens laboribus, secundo quoque die cibum sumebat; et sic paulatim aggrediens magis laboriosa, cum pervenisset ad habitum summæ abstinentiæ, monet monachos, qui cum ea exercebantur, ut a præfecto peterent ei permitti, ut cibum semel tantum sumeret in hebdomada. Sed cum id quoque esset, ut volebat, consecuta, ad alteram aspexit petitionem, D nempe ut corpus contereret cilicio, veluti ulciscens eam, quæ ipsam sauciarat, voluptatem. Nondum enim nec post tam multa quidem certamina poterat eam capere oblivio illius plagæ, sed semper pergebat, adjiciendo labores, ferire eum qui percusserat, et ei majorem inurere ignominiam ea quam passa fuerat, femina eum qui multos viros vicerat, et carnem gestans, eum fundens ac profligans, qui erat incorporeus.

VIII. Ut autem glorificaretur Deus, qui est magnus et copiosus in misericordia, et cognosceretur illius vita admirabilis, fit tale miraculum, dignum quod scribatur et mandetur memoriæ. Erat quidam lacus prope monasterium. In eo

habitans crocodilus, in quemcunque incidisset hominem vel bestiam, seu parvam seu magnam, eam protinus exedebat. Iis itaque, qui in ea regione habitabant, erat malum adeo terribile, ut ipse præfectus civitatis (erat autem hic ille Gregorius, quem quæ præcessit significavit oratio) in eo loco statuerit milites ad arcendos eos qui illac transibant. Cum ergo scivisset præfectus monasterii, qualis esset vita Theodoræ, et quod prope conferri posset cum ipsis angelis, et quod non esset expers divinæ gratiæ, eam accersivit et ei dixit : Fili, Theodore, tolle urnam, et propera nobis aquam afferre ex hoc lacu. Illa autem ex apostolico præcepto sciens esse parendum iis qui præsunt, implevit quod jussa fuerat. Et multis jubentibus illam e loco excedere, si non mortem cuperet apertissime, illa tamen freta fide in Deum, et peragens opus obedientiæ, quæ novit vitam conciliare, non mortem, cum effugisset omnes qui arcebant, accedit ad locum : et (o admirabilia tua opera, o Domine [a]) conspecta fuit vehi a bellua ; et cum aquam hausisset, et implesset vas quod erat in manibus, vecta rursus ad illa bellua terræ redditur. Et sic illa quidem in terra conservatur illæsa ; bellua autem, cum sancta ipsam increpasset, luit pœnas eorum quæ ad hoc usque tempus admiserat, et eo in loco statim cernitur mortua. Evadit ergo res aliis quoque manifesta, utpote quod qui percepissent oculis, eam multorum auribus tradere voluerint : et propterea Deo omnes egerunt gratias.

IX. Erat autem hic quoque invidia factura, quæ ei conveniunt, et ejus sunt propria. Quidam enim ex monachis (nemo est enim, qui non appetatur inimici insidiis) invidentiæ stimulis icti, quod viderent beatam venire ad summum virtutis, insciente præfecto, eam mittunt in quoddam Procul remotum monasterium, tradentes ei epistolam, specie quidem, ut quæ haberet aliquid quod urgeret, et postularet celeritatem ; revera autem ita structæ fuerant insidiæ, quoniam hoc noctu fiebat, ut devoraretur a bestiis. Erat enim illa via deserta, et in qua solæ alebantur feræ. Sed frustra has insidias molitus est adversarius, et secus evenit quam ipse machinabatur. Ad sanctam enim in via errantem accedit quædam bestia, fitque ei dux viæ non fallax, donec eam deduxit ad monasterium, ad quod fuerat missa : imo vero ne tunc quidem discessit. Cum ea enim ingressa, ipsa quoque introiit; et cum illa ivisset, ut præfecto redderet litteras, ingressa est fera ad janitorem, cumque mox erat discerptura, nisi ille clamasset; et cum ex clamore conversa beata cognovisset quisnam esset tumultus, offendit virum, qui jam exedebatur a bestia. Illa ergo statim, apprehenso

[a] Psal. xxxix, 6.

λίμνῃ παραβάλλοντι ἀνθρώπῳ ἢ κτήνει, μικρῷ τε καὶ μείζονι, τοῦτο δεῖπνον εὐθὺς ἐποιεῖτο · οὕτως οὖν κατέστη τοῖς ἐπιχωριάζουσιν ἐπίφοβον τὸ κακὸν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν τῆς πόλεως ὕπαρχον (Γρηγόριος δὲ οὗτος ἦν ὃν καὶ πρόσθεν φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε) στρατιώτας παρακαθίσαι τῷ τόπῳ, εἴργειν τοὺς δι' ἐκείνης ὁδεύοντας. Εἰδὼς οὖν ὁ τῆς μονῆς προεστὼς, οἷος ἦν ὁ τῆς Θεοδώρας βίος, καὶ ὡς μικροῦ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς ἁμιλλώμενος, καὶ ὡς, οὐκ ἂν εἴη καὶ χάριτος θείας αὕτη ἄμοιρος, μετάκλητον αὐτὴν ποιησάμενος, Τέκνον, εἶπε, Θεόδωρε, τὸ κεράμιον ἄρας, ὕδωρ ἡμῖν ἀπὸ τῆς ὧδε λίμνης ἐπείχθη τι ἀγαγεῖν. Ἡ δὲ πείθεσθαι τοῖς ἡγουμένοις ἀποστολικὴν εἰδυῖα παραίνεσιν, ἐπλήρου τὸ κελευσθὲν, καὶ πολλῶν αὐτὴν ἐκχωρεῖν τοῦ τόπου διακελευομένων, εἰ μὴ θανατᾷ προδηλότατα, ἐκείνη πίστει τῇ εἰς Θεὸν θαῤῥοῦσα καὶ ὑπακοῆς ἔργον ἀνύουσα, ἣ ζωὴν μᾶλλον οἶδεν, οὐχὶ θάνατον, προξενεῖν, πάντας ὁμοῦ διαφυγοῦσα τοὺς εἴργοντας, τῇ λίμνῃ προσβάλλει, καὶ, ὢ τῶν παραδόξων ἔργων σου, Κύριε ! ἐπάνω τοῦ θηρὸς, ἑωρᾶτο βασταζομένη, ἀῤῥυσαμένη τε ὕδωρ καὶ τὸ ἐν χερσὶν ἄγγος πλήσασα, ἔποχος πάλιν ὑπ' ἐκείνου δὴ τοῦ θηρὸς, τῇ ξηρᾷ παραδίδοται. Καὶ οὕτως ἐκείνη μὲν ἀπαθὴς τῇ γῇ διασώζεται · τὸ δὲ θηρίον παρ' αὐτῆς ἐπιτιμηθὲν εἰσπράττεται δίκην τῶν μέχρι τότε τολμηθέντων αὐτῷ, καὶ παρ' αὐτίκα τῷ τόπῳ πεσὸν ἑωρᾶτο νεκρόν · γίνεται οὖν τὸ πρᾶγμα καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπίδηλον, ἅτε τῶν ὀφθαλμοῖς τοῦτο παραλαβόντων, πολλῶν ἀκοαῖς χαρίσασθαι βουληθέντων, καὶ πάντας εἶχε Θεὸς δι' ἐκείνης εὐχαριστοῦντας αὐτῷ.

Θ'. Δεῖ κἀν τούτῳ τὰ οἰκεῖα ὁ φθόνος ἐνδείκνυσθαι. Τινὲς γὰρ τῶν μοναχῶν (ἐπεὶ μηδεὶς ταῖς ἐπηρείαις ἀχείρωτος τοῦ ἐχθροῦ), βασκανίας κέντρῳ βληθέντες, οἷς ἑώρων τὴν μακαρίαν εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἥκουσαν, λάθρα τῆς τοῦ προεστῶτος γνώμης, εἰς ἕν τι τῶν μακρὰν ἀσκητηρίων ταύτην ἐκπέμπουσιν, ἐπιστολὴν ἐγχειρίζοντες, τὸ φαινόμενον μὲν, ὥστε τῶν ἐπειγόντων ἔχουσαν, καὶ τέλους δεόμενον ὀξυτέρου, τὸ δὲ ἀληθὲς συσκευὴ ἦν, ἐπεὶ καὶ νυκτὸς διεπράττετο, κατάφρωνα γενέσθαι θηρίων · ἔρημος γὰρ ἡ ὁδὸς ἐκείνη καὶ θηρίων μόνων τροφός. Ἀλλ' εἰς μάτην ἡ ἐπιβουλὴ τῷ ἀντικειμένῳ, καὶ τοὐναντίον μᾶλλον, ἢ αὐτὸς ἐτεχνάζετο. Πλανωμένῃ γὰρ καθ' ὁδὸν τῇ ὁσίᾳ προσέρχεταί τι θηρίον, καὶ γίνεται ταύτης ὁδηγὸς ἀπλανὴς ἕως ἄγων τῇ μονῇ παρέστησε, πρὸς ἣν καὶ ἔτυχεν ἐκπεμφθεῖσα · μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως ἀπέστη · εἰσελθούσῃ γὰρ καὶ αὐτὸ συνεισῄει. Κἀκείνης πρὸς τὸ ἐγχειρίσαι τῷ προεστῶτι τὴν ἐπιστολὴν ἀπελθούσης, ὁ θὴρ τῷ πυλωρῷ ἐπῄει, καὶ ὅσον οὔπω διασπᾷν αὐτὸν ἔμελλεν, εἰ μὴ βοήσαντος ἐκείνου, καὶ συνδρομῆς γεγονυίας ἐπιστραφεῖσα ἡ μακαρία, καὶ ὅστις εἴη ὁ θόρυβος διαγνοῦσα, καταλαμβάνει τὸν ἄνδρα βρῶσιν ἤδη, τοῦ θηρὸς γινόμενον. Εὐθὺς οὖν ἐκείνη τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ δρα-

ξαμένη, διαφθορᾶς τὸν ἄνθρωπον ἀπαλλάττει, ἐλαίῳ δὲ ὑπαλείφουσα τὰ βλαβέντα μέλη, καὶ Χριστοῦ τὸ ὄνομα προσεπᾴδουσα, τοῦτον μὲν ὡς τὸ προτερον ὑγιᾶ ἀποδείκνυσι, τὸ δὲ θηρίον πεσεῖν τε καὶ διαῤῥαγῆναι παραχρῆμα ποιεῖ.

Ι'. Ταῦτα ἐκείνη μὲν λαθεῖν ἠβούλετο, καὶ οὐδὲν μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐφανέρου τοῖς μοναχοῖς· οἱ τυχόντες δὲ τῆς εὐεργεσίας ἅμα πρωὶ αὐτάγγελοι τοῦ πραχθέντος γίνονται, Εὐχαῖς Θεοδώρου, λέγοντες, χαλεποῦ θανάτου ῥύεται ἄνθρωπος καὶ θηρίου φάρυγξ ἡμῖν χαρίζεται, τὸν εἰς βρῶσιν ἤδη ληφθέντα. Ὧν καὶ τοὺς λόγους ὁ προεστὼς τοῦ φροντιστηρίου καταπλαγεὶς τίς ὃς ἐκεῖσε τοῦτον απεσταλκεν ἀπορούμενος διηρώτα· ὡς δὲ ἦσαν ἅπαντες ἔξαρνοι, τὴν μακαρίαν προσβλέψας· Τίς οὗτος, ἔφη, Θεόδωρε, ὃς ἐπὶ προφανεῖ κινδύνῳ ἀωρίσε τῶν νύκτων κατήπειγέ τὰ ἐκεῖσε καταλαβεῖν; Καὶ θέα μοι ψυχῆς εὐθείας ἀνάπλασμα, καὶ τὸ ἄτυφον γὰρ ἑαυτῇ περιποιουμένη, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς φυλάττουσα τὸ ἀνέγκλητον· Ὕπνῳ, εἶπεν, τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς ἔνδον τε καὶ τοὺς ἔξω βαρυνομένη, μὴ εἰπεῖν ἔχειν ἄρτι τοὺς ἀποσταλέντας ἐξ ὀνοματος· διεπρίετο δεινῶς ὁ διάβολος, αὐτὴν μὲν τὴν ὑποσκελισθεῖσαν ὁρῶν τοσαύταις νίκαις τὴν ἧτταν ἀναπαλαίουσαν, ἑαυτὸν δὲ κατακράτος ἡττώμενον. Ἀφέμενος οὖν τοῦ κατὰ τὸ λανθάνον ἐπιβουλεύειν φανερῶς αὐτῆς παραστὰς ἠπείλει μὴ ἀνήσειν τοὺς πειρασμοὺς ἐπάγοντα, ἕως αὐτὴν θείη πτῶμα γελώμενον τὴν νῦν ἀπὸ πάντων θαυμαζομένην. Εἶπε καὶ οὐ πολὺν ἀφῆκε τὸν μεταξὺ χρονον γένεσθαι, ἀλλὰ σίτου τῆς μονῆς εἰς ἔνδειαν καταστάσης, κελεύεται παρά του προεστῶτος ἡ μακαρία μη μέλλειν, ἀλλὰ τὰς καμήλους· αὖθις λαβουσα καὶ πρὸς τὴν πολιν ἀφικομένην σῖτον αὐτοῖς πρίασθαι. Ἐπετέτραπτο δὲ καὶ τοῦτο, ὡς εἴ γε ἀδυνάτως αὐτῇ γένοιτο πρὸ τῆς ἑσπέρας ἐπανελθεῖν, καταλύσειν ἐν τῷ τοῦ ἐνάτου φροντιστηρίῳ, κἀκεῖσε τὰς καμήλους διαναπαυσαι. Ἐπανιουσα τοιγαρουν ἐκ τῆς πολεως, ἐπείπερ ἤδη πρὸς δυσμὰς ἑώρα τὸν ἥλιον, τῇ τοῦ ἐνάτου κατὰ τὸ ἐπίταγμα μονῇ προσφοιτᾷ, δοθῆναί τε τόπον αὐτῇ καὶ ταῖς καμήλοις πρὸς ἀνάπαυσιν ᾔτει, οὗ καὶ γενομένου, πρὸς ποσὶ αὔτη τῶν καμήλων διανεπαύετο.

ΙΑ'. Ἐντευθεν οὖν ἀρχὴ γίνεται τοῦ πολέμου τοῦ κατ' αὐτήν· ὁ γὰρ τοῖς πονηροῖς ἔργοις ἐπιτερπόμενος δαίμων, καὶ τοὺς κατὰ των αγίων πειρασμοὺς ἀνεγείρειν ἀεὶ μηχανωμενος, καὶ τῆσδε καὶ πλείω τὴν λύσσαν ἐπιδεικνύμενος, ἅτε δὴ καὶ μετὰ τὴν θήραν τὰς ἐκείνου χεῖρας διαφυγούσης, τὰ ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐκ ἠμέλει, ἀλλὰ νεάνιδά τινα, τοτε τῶν μοναχῶν τινὶ συγγενείας λόγῳ συνδιατρίβουσαν πρὸς οἶστρον ἀνερεθίζει λαγνείας, ἣ καὶ ἄνδρα εἶναι τὴν μακαρίαν ἐξ ὧν ἑώρα λογισαμένη, πρὸς τὸ ταύτῃ συγκαθευδῆσαι προσεκαλεῖτο, αἰδῶ πᾶσαν ἀποθεμένη, καὶ προσώπου καὶ τῆς ψυχῆς. Ὡς δὲ καὶ ὑπήκοον ἑώρα πρὸς τοῦτο, καὶ προτιμῶσαν μᾶλλον τὴν ἐπὶ ψιλῷ τῷ ἐδάφει καὶ ταῖς καμήλοις κατάκλισι τὸ ἐνδομυχοῦν ἐκείνῃ τοῦ οἴστρου μὴ κατασβέσαι πῦρ δυναμένη, ἐκδίδωσιν ἑαυτὴν ἑνὶ τῶν

A ejus gutture, ipsum liberat ab interitu. Oleo autem membra læsa inungens, et Christi nomen super ea cantans, eum quidem, sicut prius, reddit sanum; efficit autem, ut bestia protinus caderet, et disrumperetur.

X. Hæc illa quidem volebat latere, et post reditum nibil aperiebat monachis: qui autem beneficium fuerant assecuti, statim ipsi id quod factum fuerat renuntiant, dicentes: Precibus Theodori liberatus est homo a gravi morte, et bestiæ gula nobis restituit eum, qui jam cœptus erat devorari. Quorum verbis obstupefactus præfectus monasterii, quisnam eum miserit, dubitans interrogabat. Postquam autem omnes negassent, beatam intuitus: Quis est, inquit, o Theodore, B qui, cum esset manifestum periculum, te intempesta nocte impulit, ut illic proficiscereris? Mihi vero considera rectæ animæ figmentum. Sibi enim attribuens simplicitatem, et conservans fratres tanquam nulli crimini affines: Tunc, inquit, tam interni quam externi oculi erant mihi somno adeo gravati, ut non possim nominatim dicere eos qui miserunt. Ægerrime autem ferebat diabolus, videns ipsam quidem supplantatam, talibus victoriis a se dedecus repulisse; se autem vi esse superatum. Mittens ergo clanculum insidiari, aperte ad eam accedens, minatus est se non cessaturum intentare tentationes, donec effecerit, ut ipsa cadat, quæ habetur ab omnibus in admiratione. Dixit: et non sivit C multum intercedere temporis; sed cum laboraret monasterium inopia frumenti, jubet præfectus beatæ ne cunctetur; sed accipiens rursus camelos, et vadens in civitatem, eis emat frumentum. Porro autem hoc quoque ei imperatum fuerat, quod si ea non posset redire ante vesperam, diversaretur in monasterio Nono, et efficeret ut cameli illic requiescerent. Revertens ergo e civitate, quoniam jam solem videbat in occasu, venit ad Nonum monasterium, sicut ei fuerat imperatum; et petiit sibi et camelis dari locum ad quiescendum. Quod cum factum esset, ipsa requiescebat ad pedes camelorum.

XI. Hinc ergo oritur belli in ipsam principium. Qui enim improbis factis delectatur dæmon, et adversus sanctos semper molitur excitare tentationes, in D ipsam autem majorem etiam ostentans rabiem, ut quæ post venationem effugisset illius manus, non neglexit facere quæ sunt sua, sed quamdam adolescentulam, quæ tunc versabatur cum quibusdam monachis ratione consanguinitatis, incitat ad stimulum libidinis: quæ beatam illam ex iis quæ videbat, arbitrata esse virum invitabat ut secum dormiret, deposito omni pudore et ex vultu et ex animo. Postquam autem vidit eam non obedire, et male in nudo solo dormire prope camelos, non valens illa extinguere latentem intus ignem libidinis, dat se uni ex iis qui illic dormiebant, qui ipse quoque erat viator, et in transitu diver-

satus erat in monasterio. Cum is ergo, qui fecerat iniquitatem, sub auroram recessisset in eum locum, unde processerat, procedens tempus jam intumescentem ostendebat uterum virginis. Quæ a cognatis interrogata a quo hoc factum esset, dixit, Theodorum monachum Octavidecimi monasterii cum ea coivisse. Iis, quæ dicta fuerant, statim credunt monachi. Nam qui beatæ minatus fuerat tentationes docuit etiam puellam hoc dicere, et illos credere. Deinde cum accessissent ad monasterium, ubi se exercebat illa beata, cum magna vociferatione et tumultu dicebant : Theodorus, qui est apud vos monachus, non veritus est tantum admittere flagitium. Rogata autem a præfecto, an rem fecisset tam abominandam, ipsa dixit ei se non habere rem ullam cujus jure teneretur. Atque illi quidem tunc reversi sunt ad suum monasterium.

XII. Postquam autem infans jam editus fuit in lucem, eum tollentes, projiciunt in medium monasterium, in quo erat illa beata. Hoc autem erat insidiæ et artificium inimici, studentis ei injicere animi ægritudinem, et ejus impedire institutum. Sed frustra rursus a te, o maligne, paratæ sunt insidiæ ; imo vero non frustra, sed eas in teipsum es machinatus, te feriente generosa muliere illis ipsis telis, quibus te eam sperabas sauciaturum. Quid enim hinc consequitur ? Infantis esse pater creditur Theodora ; silentio autem accipit eam, quæ ipsam condemnat, sententiam ; et simul cum infante expellitur e monasterio. Ipsa itaque fit nutrix, et tanquam pater, eum cogitur alere, lacte quidem ovium (neque enim poterat aliter) infantem nuper natum nutriens ; lanas autem petens et etiam a pastoribus, ad usum vestis eas puero contexit. Sed quisnam animus acceperit adeo gravem calumniam ? Quænam autem manus non ægre tulisset tam molestum ministerium ? Spatio enim septem annorum afflicta fuit hæc beata. O Dei, qui cuncta intuimini, oculi, inani et falsa opressa calumnia, et e monasterio ejecta, nihil pusilli et abjecti animi aut fecit, aut est locuta : sed talis probri delegit ignominiam, ut quod turpe fecit volens, rursus voluntario tegeret dedecore, et quos non latuit oculos prius malum faciens, placaret rursus : eos solos habens testes, cum rei improbæ sustineret calumniam. Quali autem vivendi ratione utebatur cum aliis ? Illi enim nutrimentum erant herbæ agrestes, potus autem erat aqua, quæ e lacu utcunque ab eo hauriebatur, nisi malis dicere, ejus lacrymæ. Nullum enim erat tempus, quo eæ non effluerent ex ejus oculis, adeo ut Psalmus in ea impleretur : « Et potum meum cum fletu miscebam [7]. » Sic ergo cum corpus ei liquesceret, et negligeretur, erant qui-

[7] Psal. CI, 10.

ἐκεῖσε προσκαθευδόντων, ὁδίτῃ καὶ αὐτῷ ὄντι, καὶ ἐκ παρόδου τῇ μονῇ καταλύσαντι. Τοῦ τοίνυν τὴν ἀνομίαν ἐργασαμένου, ὑπὸ τὴν ἕω τῆς μονῆς ἐκχωρήσαντος, καὶ τῆς ὁσίας ἐξ οὗ προῆλθεν ἀνασωθείσης, ἡ τοῦ χρόνου παράτασις, αἰρομένην ἤδη πρὸς ὄγκον τὴν γαστέρα τῆς κόρης ἐδείκνυ· καὶ ὅθεν τοῦτο παρὰ τῶν συγγενῶν εἰπεῖν ἀνακρινομένῃ τὸν μοναχὸν, εἶπε, Θεόδωρον, τὸν τῆς Ὀκτωδεκάτου μονῆς, αὐτῇ συμφθαρῆναι. Πιστεύουσιν αὐτίκα τοῖς λεχθεῖσιν οἱ μοναχοί· ὁ γὰρ τῇ μακαρίᾳ τοὺς πειρασμοὺς διαπειλησάμενος, καὶ τὴν κόρην τοῦτο λέγειν ἐδίδασκε, κἀκείνους πιστεύειν. Εἶτα τῇ μονῇ προσελθόντος, ἥπερ εἶχεν ἀσκουμένην τὴν μακαρίαν σὺν βοῇ καὶ θορύβῳ, Θεόδωρος, ἔλεγον, ὁ ἐφ' ὑμᾶς τελεῖ μοναχὸς, τοιόνδε μύσος πράττειν οὐκ ἔφριξεν. Εἰς ἐρωτήσεις οὖν ἐλθοῦσα παρὰ τοῦ ἡγουμένου, εἰ κατῆρξεν οὕτω βδελυρᾶς πράξεως, αὕτη πρᾶγμα μὴ ἔχειν εἶπε πρὸς αὐτὸν ἐνοχῆς ἄξιον. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τότε πρὸς ἰδίαν μονὴν ἐπανέστρεφον.

ΙΒ'. Ὡς δὲ καὶ τὸ βρέφος τεχθὲν ἤδη προῆλθεν εἰς φῶς, ἀράμενοι τοῦτο, κατὰ μέσην ἔνθα ἡ μακαρία διῆγε τὴν μονὴν ἀποῤῥίπτουσι. Τοῦτο δὲ πάντως μεθοδεία καὶ τέχνη τοῦ δυσμενοῦς ἦν ἀθυμίαν ἐμβαλλεῖ, αὐτῇ σπουδάζοντος ἐμποδιών τε τὰ σκοπῶν παρασχεῖν. Ἀλλ' εἰς μάτην σοι καὶ αὖθις τὰ ἔνεδρα, πονηρὲ, μᾶλλον δὲ οὐκ εἰς μάτην, ἀλλὰ καὶ κατὰ σοῦ τεκταινόμενα· ὥσπερ οἷς τρώσειν ἤλπισας αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς βέλεσι πληττούσης σε τῆς γενναίας. Τί γὰρ τὸ ἐντεῦθεν ; πατὴρ εἶναι πιστεύεται τοῦ νηπίου ἡ Θεοδώρα, σιγῇ τε τὴν κατακρίνουσαν ψῆφον δέχεται, καὶ αὐτῷ βρέφει τῆς μονῆς ἐξορίζεται. Τιθηνὸς οὖν αὐτὴ γίνεται, καὶ οἷα μήτηρ παιδοτροφεῖν ἀναγκάζεται, γάλακτι μὲν προβάτων, ἐπεὶ μὴ ἄλλως εἶχε, τὸ νεογενὲς ἀποτρέφουσα, ἔρια δὲ, κἀκεῖνα παρὰ τῶν ποιμένων αἰτοῦσα, καὶ εἰς χρείαν ἀμφίων ταῦτα τῷ παιδὶ σχεδιάζουσα. Ἀλλὰ τίς ἂν καὶ ψυχὴ παρεδέξατο βαρυτάτην οὕτω συκοφαντίαν ; Ποία δὲ καὶ χεὶρ οὐκ ἂν ἐδυσχέρανε πρὸς ἐπαχθῆ τοιαύτην ὑπηρεσίαν ; Ἔτη γὰρ ἑπτὰ παρετάθησαν, ἐν οἷς ἐταλαιπώρει γυναίου φύσις, ὦ Θεοῦ πάντα βλέποντες ὀφθαλμοὶ, διαβολὴν ματαίαν καταψευσθεῖσα, καὶ τῆς μονῆς ἔξω βληθεῖσα, καὶ οὐδὲν μικρόψυχόν τι καὶ ἀγεννὲς ἢ ἔδρασεν ἢ ἐφθέγξατο, ἀλλ' εἵλετο τοιαύτης ἀτιμίαν αἰσχύνης, ἵν' ὅπερ αἰσχρὸν ἔπραξε βουλομένη, ἑκουσίᾳ πάλιν αἰσχύνῃ κατακαλύψῃ, καὶ οὓς οὐκ ἔλαθεν ὀφθαλμοὺς πρότερον τὸ πονηρὸν πράττουσα, θεραπεύσῃ πάλιν, μόνους ἔχουσα μάρτυρας πονηροῦ πράγματος, ἀνεχομένη συκοφαντίαν. Οἵᾳ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ διαίτῃ ἐχρῆτο ; Τροφὴ μὲν γὰρ ἐκείνῃ τὸ ἐκ τῶν βοτανῶν ὅσον ἄρτον, ποτὸν δὲ τὸ ἐκ τῆς λίμνης ἀμωσγέπως αὐτῇ ἀρυόμενον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον εἴποις τὸ τῶν δακρύων· οὐκ ἦν γὰρ ὅτε οὐκ ἀπέῤῥει ταύτης τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς τὸ τῶν Ψαλμῶν ἐπ' αὐτῇ πληροῦσθαι· « Καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων. » Οὕτως οὖν αὐτῇ τοῦ σώματος τηκομένου, καὶ ἀμελῶς ἔχοντος, οἱ μὲν ὄνυχες ἐπιμήκεις ἦσαν, καὶ τισι τῶν

ἀγριωτέρων ζώων μᾶλλον ἁρμόζοντες, αἱ δὲ τρίχες, αὐχμηραί τε καὶ λάσια, καὶ δεινῶς ταῖς νάπαις προσεοικυῖαι. Ἡ ὄψις δὲ τῇ ἀμέσῳ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπιβολῇ ἤδη κατοπτηθεῖσα, πρὸς τὸ Αἰθιοπικώτερον ἐμελαίνετο· τὰ βλέφαρά τε ἠλλοίωτο τῇ συντόνῳ κατανάγκῃ τῆς ἀγρυπνίας, καὶ ὅμως οὕτως ἐγκαρτεροῦσα καὶ δεινῶν ἐπαγωγῇ τοιαύτῃ παλαίουσα καὶ νιφάσιν οὐκ ἀερίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐκ τῶν πειρασμῶν βαλλομένη, οὐδὲ πρὸς βραχὺ τῆς μονῆς ἀποστῆναι ἠνέσχετο, ἀλλὰ διέμεινεν οὕτω καλύβην πηξαμένη, πρὸς τῷ πυλῶνι, καὶ ἡδέως αὐτῷ παραῤῥιπτεῖσθαι κατὰ τὸν Προφήτην ἀνεχομένη.

ΙΓ'. Τί δὲ πάλιν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς ἀντικείμενος; Ἆρα τοιούτοις αὐτὴν καθυποβαλὼν πειρασμοῖς, κόρον ἔσχε τῶν προσβολῶν, καὶ ταῦτα νικώμενος; Οὐμενουν, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς προλαβούσαις καὶ ταύτην ἐπιτεχνάζεται. Τὴν γὰρ μορφὴν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὑποδὺς, καὶ ὑπ' ὄψιν αὐτῇ παραστὰς δάκρυά τε ἀφίει τῶν ὀφθαλμῶν καὶ λόγοις ἐχρῆτο οἷς ἂν ἀνὴρ σύνευνον φιλουμένη ὑπάγων χρήσαιτο· φωστῆρα λέγων αὐτὴν, ἀγαλλίαμα, ἡδονὴν, τῶν ὀφθαλμῶν φῶς, τῶν ὀδυνῶν παρηγόρημα, καὶ, Δεῦρο, φησὶν, ὦ κυρία, τὸ ἐπὶ σοὶ διὰ τοσούτων χρόνων ἐπίσχες μοι πένθος, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον αὖθις οἶκον ἐπανελθεῖν προθυμήθητι. Ὡς δὲ ἐκείνη τὸν ἄνδρα εἶναι ταῖς ἀληθείαις ὑπέλαβε, τοιαύτην ἔδωκε τὴν ἀπόκρισιν, ἣν ἐχρῆν ἐκεῖνον ἀκοῦσαι, εἰ ὅπερ ὑπείληπτο τοῦτο ἦν, καὶ μὴ φάντασμα τὸ ὁρώμενον. Ἐγὼ τοῖς τοῦ κόσμου ματαίοις ἀποταξαμένη, ἀδυνάτως ἔχω τοῖς ἐκείνου πάλιν συμφύρεσθαι· πῶς δὲ καὶ συνοικεῖν σοι καταναιδεύσομαι, ἡ ταύτην μόνην ἔχουσα τῆς φυγῆς αἰτίαν, τὴν εἰς σὲ πραχθεῖσάν μοι ἁμαρτίαν; Καὶ ὡς εἰς μνήμην ἐκείνων ἦλθε, καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἐπῆρε, ὅλην ἑαυτὴν εἰς εὐχὴν τρέψασα, ἦν ἐκεῖνον ἰδεῖν φυγῇ χρώμενον, καὶ μηδὲ τὸ πρόσχημα τῆς εὐχῆς δυνάμενον ὑποστῆναι· καὶ τότε ἔγνωστο τῇ ὁσίᾳ, τίς ὁ προσελθὼν, καὶ ἡ κατ' αὐτῆς ἐκείνου, πολυμήχανος συσκευή.

ΙΔ'. Ἄλλοτε δὲ πάλιν τὰ θηρία ὁμοῦ πάντα, ὅσα τε θάλασσαν καὶ ὅσα γῆν κατοικεῖ, ἐδόκει κατ' αὐτῆς ἐπιέναι· τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἦν, ἀλλ' αὐτὰ τῆς κακίας φημὶ τὰ πνεύματα, τὴν ἐκείνων ὑποκριθέντα μορφήν. Ἄνθρωπος δὲ τούτοις ἐπιφαινόμενος ἐπιδραμεῖν τῇ ὁσίᾳ, καὶ καταφαγεῖν ταύτην ἐνεκελεύετο, Ἐκείνη δὲ ὡς ὅπλῳ τῷ Δαυϊτικῷ ᾄσματι χρησαμένη, ὡς μόνον ἔφη, Κυκλώσαντες ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς· εὐθὺς εἰς ἀέρα τὸ φάντασμα διελύετο· προβάλλει καὶ ἑτέραν πεῖραν ὁ Πονηρός. Πάλιν γὰρ στρατὸς αὐτῇ πολυάνθρωπος καθεωρᾶτο, καὶ ὁ ἄρχων τούτων, μετὰ πολλοῦ τοῦ πλήθους, σοβαρῶς πορευόμενος· ᾧ καὶ τὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν οἱ λειτουργοῦντες ἐπέταττον. Αὐτῆς δὲ Θεὸν μόνον εἰπούσης δεῖν προσκυνεῖν, πληγὰς ἐντεῖναι ταύτῃ ὁ δῆθεν ἄρχων διεκελεύετο, καὶ τὸ κε-

[a] Psal. LXXXIII, 11.

dem ungues prolixi, et quibusdam feris bestiis magis congruentes; pili autem densi et sordidi, et valde similes saltibus. Vultus autem, propterea quod nulla re intercedente eum ferirent radii solis, jam tostus, Æthiopis instar niger evaserat, et mutata erant supercilia intensa necessitate vigiliarum. Et tamen sic perseverans, et cum malis quæ intentabantur, sic luctans et nivibus non aeris solum, sed etiam tentationum vexata, ne tantillum quidem sustinuit discedere a monasterio, sed sic permansit tugurio fixo in vestibulo, et libenter in eo abjici (ut ait Propheta) sustinens.

XIII. Quid autem rursus bonorum adversarius? Num, cum eam in tales injecisset tentationes, illum cepit eam invadendi satietas, idque cum vinceretur? Nequaquam, sed præter ea quæ præcesserant, hoc quoque est machinatus. Ejus enim mariti formam suscipiens, et in conspectum ejus veniens, lacrymas emittebat ex oculis, et iis verbis utebatur, quibus usus fuerit maritus ad charam suam accedens conjugem, eam dicens suum luminare, exsultationem, voluptatem, lucem oculorum, solatium malorum; et: Age, inquit, o domina, siste mihi luctum tot annorum tua causa susceptum, promptoque et alacri animo domum revertere. Cum autem illa putaret revera esse maritum, id dedit responsi, quod illum oportuisset audire, si id fuisset quod putabatur, et non visum, quod cernebatur: Ego, dicens, qui renuntiavi vanis rebus hujus mundi, non possum rursus cum illis congredi. Quomodo autem tanta potero esse impudentia, ut tecum habitem, cui sola fugæ causa fuit a me factum in te peccatum? Cum autem illa eorum recordata, manus in cœlum sustulisset, se totam ad preces convertens, licebat illum videre fugientem, et nec valentem quidem ferre speciem orationis. Et tunc cognovit sancta quisnam is esset, qui accesserat, et quam essent multiplices ejus in illam insidiæ, et quam varia machinatio.

XIV. Rursus autem aliquando omnes simul bestiæ, tam quæ habitant in mari, quam quæ in terra, videbantur eam invadere; revera autem non ita erat, sed erant spiritus malitiæ, qui formam illorum induerant. Post hæc autem homo apparens, jussus est ad sanctam accurrere, et eam devorare. Illa vero tanquam armis Davidico utens cantico, postquam solum dixit: « Circumdantes circumdederunt me, et nomine Domini ultus sum eos[a], » visum statim evanuit. Objicit malignus aliam quoque tentationem. Rursus enim cernebatur ab ea ingens exercitus. Ejus autem princeps cum magna multitudine superbe incedebat, quem quidem ut adoraret, jubebant ejus ministri. Cum ipsa autem dixisset Deum solum esse adorandum, jussit princeps ei plagas infligi. Et jussus ad

effectum est deductus. Id enim declarabant et plagæ, quæ apparebant, et ipsa visa mortua iis, qui aspexerant. Fuerunt autem hi pastores, qui iverunt in monasterium, et dixerunt Theodorum esse mortuum, et oportere eum mandare sepulturæ. Sed beata illa, cum media nocte ad se rediisset, sibi ascribebat causam, et id quod acciderat, dicebat esse sui delicti disciplinam. Cum se ergo muniisset armis orationis, petiit inducias tentationum : O Deus meus, dicens, Domine universi, oblitus mei peccati, libera me ab insultu inimici, qui tuo invidet figmento. Cum eam autem precantem vidissent, qui illic erant pastores, quæ ab eis paulo ante visa erat mortua, Deum quidem laudarunt, monachis autem, quod revixisset annuntiarunt.

XV. Statuit vero præfectus monasterii infantem recipere, reputans quam diuturna fuisset sanctæ afflictio. Non enim eam parva afficiebat molestia errans puer per aspera loca solitudinis. Sed ne sic quidem destitit hostis eam invadere, Deo sic permittente, uti ea sibi plures coronas contexeret. Ei enim rursus visum est aurum humi projectum. Aderat autem magna virorum multitudo, quæ illud colligebat. Id vero non erat aliud, quam visio inanis. Nam ut eam solum deciperet, et ut aurum amaret efficeret, id totum erat machinatus. Non multi dies præterierant, et ei rursus visa est adesse servorum multitudo, ei in manus tradentium obsonia varie condita quæ ei dixit : Qui tibi plagas imposuit, his te donat obsoniis. Quæ quidem in nihil, sicut erant, dissolvit, cum se signasset luce vultus Domini. Cum ex his eam vidisset invictam is qui minatus erat se terram et mare esse deleturum, cumque ex bello, quod adversus eam gesserat, pudore esset affectus, statuit discedere.

XVI. Cum autem septem anni præteriissent, monachi lauræ noni monasterii, qui illati stupri eam accusaverant, eam esse mulierem ignorantes, cum omnibus supplices petunt a præfecto monasterii, ut in quo loco ea prius se exercebat, eam rursus admitteret, et referret in numerum cæterorum monachorum. Satis enim, aiebant, luit pœnas, qui tanto tempore fuit extra monasterium, et in ipso aditu totos septem annos transegit. Adjiciebant autem, per divinam quoque apparitionem sibi factam esse fidem, quod jam sit peccatum remissum Theodoro. Quorum ille cedens precibus, relaxat Theodoram ab injusta illa condemnatione, jubens eam de cætero manere in intima cella, et nunquam progredi, neque ullum ei committi ministerium monasterii. Duo deinde anni præterierant, ex quo ea sic majore exercebatur continentia et intentioribus precibus. Deinde cum orta esset siccitas, et cisternæ, quæ erant in cœnobio, ostenderent se ne minimum quidem habere aquæ humorem : quoniam et iis quæ audierat, et iis quæ ipse viderat præfectus monasterii,

A λευσθὲν ἔργον ἦν · ἐδήλουν γὰρ αἵ τε πληγαὶ φε ναι, καὶ αὐτὴ νεκρὰ δόξασα τοῖς θεασαμένοι μένες δὲ ἦσαν οὗτοι), οἳ καὶ ἐν τῇ μονῇ ἀπελ εἶπον ὅτι τεθνήκοι Θεόδωρος, καὶ ὡς ἐχρῆν ἀξιῶσαι ταφῆς. Ἀλλ' ἡ μακαρία περὶ μέσας ἀνανενευκυῖα ἑαυτῇ ἐπέγραφε τὴν αἰτίαν, συμβὰν ἔλεγε τοῦ οἰκείου σφάλματος εἶναι πα Τὸ γοῦν ὅπλῳ τῆς εὐχῆς ἑαυτὴν περιφράξασ χειρίαν ᾔτει τῶν πειρασμῶν, Θεέ μου, λέγουσ Δέσποτα τοῦ παντὸς, ῥῦσαί με τῆς ἐπαγωγ τῷ σῷ πλάσματι διαφθονοῦντος ἐχθροῦ, τῆ ἐπιλαθόμενος ἁμαρτίας. Εὐχομένην δὲ οἱ ἐκε μένες, ἰδόντες τὴν πρὸ μικροῦ νεκρὰν αὐτο μισθεῖσαν, τῷ μὲν Θεῷ δόξαν ἀνέφερον, τοῖς μονῆς ὡς ἀναστᾶσαν πάλιν εὐηγγελίζοντο.

B

ΙΕ'. Ἔκρινε δὲ καὶ ὁ τῆς μονῆς ἐξηγούμεν παιδίον ἀναλαβεῖν ἀναμετρήσας ὅση καὶ ὅπως τῆς ὁσίας ἡ κακοπάθεια, καὶ τοῦτο χαρᾶς ἔπλησε τὴν ψυχήν. Οὐ γὰρ μικροῖς αὐτὴν τοῖς τραχέσι τῆς ἐρήμου περιπλανώμενον, ἀλλ οὕτως ἀφίστατο τῆς προσβολῆς ὁ πολέμιος, το τοῦτο παραχωροῦντος, ἵνα καὶ πλείονας αὐτῇ τοὺς στεφάνους. Ἑωρᾶτο γὰρ αὐτῇ χρυσίον ἐρ νον εἰς γῆν, πλῆθός τε παρῆσαν ἀνδρῶν οἱ σπουδῇ συνέλεγον. Τὸ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἦν ἡ σία κενή. Ἵνα γὰρ ἀπατήσῃ μόνον, καὶ ὡς ι δείξῃ χρυσοῦ, τὸ πᾶν ἐσκαιώρησεν. Οὐ πολλα ἦλθον ἡμέραι, καὶ πάλιν οἰκετῶν αὐτῇ ἐῴκει παρίστασθαι, ὄψα φερόντων ἐπὶ χεῖρας

C λως ἐσκευασμένα, καὶ Ὁ τὰς πληγάς σοι ἐπε άρχων, φησὶ, τούτοις σε δεξιοῦται, ἃ καὶ εἰς ὥσπερ ἦσαν διέλυσε, τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σημειώσασα ἑαυτήν. Ἀπὸ τούτων τὸ ἄμαχον ἰδὼν καὶ ἀήττητον, ὁ γῆν καὶ θάλασσαν ἐξ ἠπειληκὼς, τοῦ πρὸς αὐτὴν πολέμου αἰσχύνην ὀφ ἀποστῆναι διέγνωκε.

Ις'. Τῶν ἑπτὰ δὲ διαγεγονότων ἐτῶν, οἱ τῆ ρας τοῦ ἐνάτου μονάζοντες οἱ καὶ τὴν τῆς π γραφὴν προσῆψαν τῇ μακαρίᾳ, τὸ γυναῖκα ταύτην μετὰ πάντων ἠγνοηκότες, ἱκέται γ τοῦ τῆς μονῆς προεστῶτος, ἔνθα πρότερον ἀσκουμένη, δέξασθαί τε πάλιν αὐτὴν, καὶ τῷ τῶν μοναζόντων ἐναριθμῆσαι τάγματι · ἀρκοῦσ ἔφασκον, ἔδωκε δίκην, ἐπιτοσοῦτον ἔξω τῆς

D καὶ παρ' αὐτὴν τὴν εἴσοδον ὅλους ἑπτὰ χρόνοι νεγκοῦσα · προσετίθεντο δὲ καὶ διὰ θείας ἐμ πίστιν, ἐκείνους λαβεῖν, ὡς ἤδη συγκεχ τὸ ἁμάρτημα Θεοδώρῳ. Ὧν καὶ εἴξας τῇ παρακλήσει, ἀνίησι τῆς ἀδίκου καταδίκη Θεοδώραν, εἰς ἐνδότατον κελλίον τὸ μετὰ τοῦ λεύσας μένειν ἀπρόσιτον, καὶ μηδεμίαν αὐτῇ κονίαν τῆς μονῆς ἐγχειρίζεσθαι. Δύο τὸ παρέδραμον ἔτη, οὕτως ἀσκουμένης ἐγκ μείζονι, καὶ συντονωτέραις εὐχαῖς . εἶθ' αὐχμοῦ γενομένου, καὶ τῶν ἐν τῷ κοινοβίῳ οὐδὲ νοτίδα μικρὰν ὕδατος ἔχειν ὑποφαινόντω περ οἷς τε ἤκουεν, οἷς τε αὐτὸς ἔβλεπεν ὁ τῆς ἀρχηγὸς, τοῦ χαρίσματος ἠξιῶσθαι τῶν ἰαμ

τὴν μακαρίαν πεπληροφόρητο, μεταστέλλεται ταύτην, A καὶ τῷ λάκκῳ τὸ κεράμιον καθεῖναι προστάττει καὶ ὕδωρ ἀνενεγκεῖν. Ἡ δὲ εἴκειν μαθοῦσα λόγοις πατέρος, μηδὲν πολυπραγμονήσασα, μηδὲ ἀναβαλλομένη, πράττει τὸ κελευσθέν· καὶ εὐθὺς ὕδατος μεστὸν ἀνήνεγκε τὸ κεράμιον, ἐξ οὗ καὶ οἱ ἄλλοι τῶν λάκκων πλήρεις ὕδατος καθεωρῶντο.

ΙΖ'. Ὀλίγων δὲ παρελθουσῶν ἡμερῶν ἀραμένη τὸ παιδίον ἐπ' ὄψεσι πολλῶν ἤδη τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, καὶ ἑαυτὴν ἐγκλεισαμένη, οἷα πατὴρ πρὸς υἱὸν γνήσιον, νουθεσίας ἤρξατο πρὸς αὐτόν. Τοῦτο δὲ δῆλον τῷ προεστῶτι γενομένον, ἐκπέμπει τινὰς τῶν ἀδελφῶν ἀκουσομένους ἀκριβέστερον τῶν πρὸς τὸ παιδίον ῥημάτων, οἳ καὶ τῇ θύρᾳ τὴν ἀκοὴν προσερείσαντες, καὶ τὸν νοῦν συντείναντες, ἐμμελῶς B ἠκροῶντο τῶν λεγομένων. Τοιαῦτα δὲ ἦν, ἃ μετὰ προσαγωγῆς φιλημάτων, ἐπέσκηπτε τῷ παιδί· Ὁ χρόνος ἤδη τῆς ἐμῆς ζωῆς, υἱέ μου φίλτατε, πρὸς πέρας ὁρᾷ, καὶ πρὸς τὸν ἐκεῖσε λοιπὸν αἰῶνα χωρεῖν κατεπείγομαι. Ἐγὼ δὲ σε τῷ πατρὶ τῶν ὀρφανῶν καὶ Θεῷ παρατίθημι καὶ τῷ κυρίῳ ταύτης ἡμῶν τῆς μονῆς· ἕξεις δὲ καὶ ἀδελφῶν διάθεσιν ἀποσῴζοντάς σοι τοὺς μοναχούς. Τί οὖν, εὐγένειαν τάχα ζητήσεις; Ἡ δὲ μὴ ἄλλοθεν γνωρίσεταί σοι, ἢ ὅθεν ἡ ἀληθὴς εὐγένεια καταφαίνεται. Μὴ πρὸς τιμὴν ἀπίδῃς τὴν ἐξ ἀνθρώπων· οὐδὲ γὰρ αὕτη μακαρίους οἶδε τοὺς τιμωμένους ποιεῖν· οὐκ ἀγνοεῖς γὰρ ὅτι τοῦ ἐν Κυρίῳ μακαρισμοῦ οἱ τὸ ἐξ ἀνθρώπων ὄνειδος καὶ τὴν ἀτιμίαν καὶ τὰ ψευδῶς αὐτῶν καταμαρτυρούμενα φέροντες, ἐκεῖνοι μᾶλλόν εἰσιν οἱ τυγχάνοντες. Εἰ δέ C τις ἐπιθυμία φέρει σε πρὸς τοῦτο, τὸ τιμῆς πάντως ἀξιοῦσθαι, τὸ τιμᾷν πρῶτος ἀγάπησον, ὕπνον μίσησον. Τὸ σκληρὸν ἄσπασαι τῆς διαιτῆς, τῷ μαλακῷ ἀπόταξαι τοῦ ἐνδύματος, τῶν συνήθων εὐχῶν μηδέποτε κατολιγωρήσῃς, μηδὲ τῶν τοῖς ἀδελφοῖς ἀποτεταμένων συνάξεων· ὄρθρου φημὶ καὶ τρίτης ἕκτης τε καὶ ἐνάτης, καὶ τῶν ἑσπερινῶν· ἀλλὰ καὶ τροφῆς μεταλαμβάνων μνήσθητι καὶ ἑτέρου πεινῶντός, καὶ τούτῳ τὸ σοὶ περιττεῦον θησαύρισον. Ἀλλοτρίων ἀπόσχου, κατηγορεῖν ἀδελφοῦ, μηδὲ κατὰ νοῦν λάβῃς ποτέ· ἐρωτώμενος, νεύων εἰς γῆν ἀπόκριναι. Πτῶμα μὴ γελάσῃς ἑτέρου, θρήνησον, ἵνα παρακληθῇς· κακῶς βιοῦντας ἀκούων τινὰς ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεσθαι μὴ ἀμέλει τὸ πρὸς ἀσθενοῦντας ἀπιέναι, μὴ παραιτοῦ, καὶ συνελόντα φάναι, παντὸς ἐκκλίνων D κακοῦ, ἀρετῆς πάσης ἀντιποιήθητι· δούλευσον τοῖς ἀδελφοῖς ὡς δεσπόταις ἵνα Χριστοῦ φίλος γένῃ τοῦ διὰ σὲ μορφὴν δούλου ἐνδυσαμένου. Εὐχὴ ἔστω σοι διηνεκής, πειρασμῷ μὴ περιπεσεῖν· εἰ δὲ καὶ περιπέσοις, γενναίως ἀντίστηθι, καὶ πάλιν ὥστε μὴ ἁλῶναι προσεύχου. Οὕτως βιοτεύων, ἀγαπητέ, οὐ μακρὰν ἕξεις τὸν βοηθοῦντα, καὶ ὀρέγοντά σοι πολεμουμένῳ τὴν δεξιάν. Τοιαῦτα παραινέσασα τῷ παιδὶ ταῖς χερσὶν ἡδέως τὸ πνεῦμα παρέθετο τοῦ Θεοῦ.

ΙΗ'. Καὶ τὸ μὲν παιδίον θρήνοις παραχρῆμα ἐκόπτετο, καὶ ὁ οἰκίσκος βοῆς ἐπληροῦτο· τὰ ἀκουσθέντα δὲ εὐθὺς οἱ πρὸς τοῦτο πεμφθέντες, τῷ

A certior factus erat beatam esse consecutam donum miraculorum, eam accersit, et in cisternam jubet demittere amphoram, et haurire aquam. Illa autem, quæ didicerat cedere verbis Patris, nihil curiose inquirens, nec differens, facit quod fuerat imperatum, et protinus aqua plenam extulit amphoram. Qua ex re aliæ quoque cisternæ conspectæ sunt aqua plenæ.

XVII. Cum pauci autem dies præteriissent, ea tollens infantem in conspectu multorum cum jam esset vespera, et seipsam includens, cœpit eum adhortari non secus, ac pater germanum filium. Hoc cum rescivisset præfectus monasterii, mittit quosdam ex fratribus accuratius audituros verba, quæ diceret puero. Qui cum aurem ostio admo- B vissent, et mentem diligenter adhibuissent, audiebant ea quæ dicebantur. Hæc autem erant, quæ puero præcipiebat, eum deosculans: Tempus vitæ meæ, fili mi charissime, jam spectat ad finem, et de cætero festino ire ad sæculum, quod illic est. Ego autem te patri orphanorum, et Deo commendo, et domino hujus nostri monasterii. Habebis autem monachos quoque qui in te servabunt fratrum affectionem. Quid ergo? Quæres fortasse nobilitatem? Illa autem non aliunde tibi cognoscatur, quam unde vera apparet nobilitas. Ne aspexeris ad honorem hominum. Neque enim is eos, qui honorantur, potest beatos efficere. Sed neque ignoraveris, quod eam quæ est in Domino, beatitudinem illi magis consequuntur, qui hominum C ferunt probra et contumelias, et falsa, quæ in ipsos feruntur, testimonia. Si tenearis autem aliquo desiderio omnino assequendi honoris, ipse primum dilige honorem exhibere. Somnum odio habe. Duram et asperam vivendi rationem amplectere. Renuntia mollibus vestimentis. Consuetas preces nunquam neglexeris, neque horas, quæ sunt constitutæ fratribus ad conveniendum, Matutinæ, inquam, Tertiæ, Sextæ, et Nonæ, et Vesperarum. Abstine ab alienis. Accusare fratres ne tibi quidem veniat in mentem. Interrogatus responde, respiciens in terram. Alterius casum ne irriseris. Luge, ut consolationem consequaris. Aliquos audiens male viventes, ne negligas pro eis precari. Ire ad eos, qui sunt infirmi, ne re- D cuses. Et ut semel dicam, omne malum declinans, vindica tibi virtutem: servi fratribus, tanquam dominis, ut evadas Christi amicus, qui pro te servi formam induit. Assidue precare, ne incidas in tentationem. Quod si incideris, ei fortiter resiste; et rursus precare, ne supereris. Si sic vivas, o dilecte, non procul aberit, qui tibi opem ferat, et qui bello appetito tibi sit porrecturus dexteram. Cum hæc suasisset puero, jucunde in Dei manus tradidit spiritum.

XVIII. Et puer quidem statim lugebat, et plangebat, et vociferatione plena erat domuncula. Quæ audierant autem ii quid ad hoc missi fuerant,

declaraverunt ei qui miserat. Qui postquam audivit, ipse quoque id, quod viderat in somnis, dixit suis monachis : Existimabam, inquiens, me videre duos viros, qui me in altum extollebant. Altitudo autem erat tanta, quanta conjici non poterat. A me autem visi sunt ordines angelorum, et vox in meis auribus resonuit : Vide, dicens, qualia bona sunt parata sponsæ meæ Theodoræ. Præter hæc, mihi quoque apparebat lectus, fidei angeli creditus, et thalamus pulchritudine ineffabilis. Cum autem significarem de lecto illo et thalamo doceri, quænam esset illa, cui hæc parata essent, et de iis rogarem eos qui inducebant, statim mihi apparuit chorea prophetarum, apostolorumque et martyrum cum aliis justis. Chorea autem mediam habebat mulierem, gloria diviniore ornatam, quæ et medium ingrediebatur thalamum, et mihi videbatur sedere in medio lecto. Qui eam autem abducebant, dicebant eam esse abbatem Theodorum, cujus etiam confictum fuerat crimen stupri, et quæ sustinuit potius totos septem annos e monasterio ejecta affligi, et censeri esse pater filii, qui erat alterius, eumque suscipere alendum et educandum, quam quænam esset ipsa, significare, et simul a tanto liberari dedecore et afflictione : et ideo assecuta est, dicebant, eam, quam vides, lætitiam. Hæc cum vidissem, me remisit somnus, et me converti ad mea deflenda peccata.

XIX. Hæc cum narrasset, pervenit statim ad cellam sanctæ, monachis quoque eum sequentibus; et cum pulsasset ostium, excitavit puerum. Jam enim multo luctu eum oppresserat somnus. Surrexit ergo, et aperto ostio eis dedit aditum. Illi autem ingressi sunt, et eam, quæ est vere viva, vident mortuam : et accedentes, in sacrum corpus distillarunt lacrymas. Poro autem præfecto visum est intempestivum, innotescere miraculum, donec eos accersisset, qui accusationem in eam construxerant. Qui cum venissent, ostensis aliquibus partibus sacri corporis : Videte, dixit eis, hoc spectaculum novum et inauditum, qualis sexus quali esca tenebrarum conculcavit principem. Obstupuerunt omnes spectaculo : et metus quidem stuporem, metum autem lacrymæ sunt consecutæ, dum reputabant, adversus quos labores decertare oporteat eos, qui sunt implicati corporis affectionibus.

XX. Quoniam autem nec maritum quidem oportebat omnino sancta frustrari, qui purum ac sincerum in eam amorem perpetuo conservaverat, angelus accedens ad præfectum monasterii, jubet ut mitteret ad civitatem quemdam ex monachis equitem, et juberet ei, ut in equo suo collocet eum, qui primus ei occurrerit, et sic eum adducat quam citissime. Verum enimvero eum quoque divina ad hoc quædam incitabat apparitio, et sua sponte veniebat ad monasterium. Cum ergo ei factus esset obviam monachus, et rogasset cur curreret, ille

A ἀποστείλαντι διεσάφησαν ὃς ἐπεὶ ἤκουσε καὶ αὐτὸ ὄναρ τὸ θεαθὲν αὐτῷ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἔλεξε μοναχοῖς. Ὤμην, εἰπὼν, ἄνδρας δύο ὁρᾷν, μετέωρόν με, εἰς ὕψος αἴροντας· τὸ δὲ ὕψος, οἷον ἀνείκαστον, τάγμα δέ μοι ἀγγέλων ἑωρᾶτο, φωνή τε ἠχεῖτο ταῖς ἀκοαῖς, Βλέπε, λέγουσα, οἷα ἡτοίμασται Θεοδώρᾳ, τῇ ἐμῇ νύμφῃ, τὰ ἀγαθά. Πρὸς τούτοις καὶ κλίνη μοι κατεφαίνετο ἀγγέλῳ πεπιστευμένη, καὶ νυμφῶν τὸ κάλλος ἀπόῤῥητον, περὶ πολλοῦ δέ μοι ποιουμένῳ μαθεῖν. Τίς ὁ νυμφὼν, ὁ βλεπόμενος, καὶ τίς ἡ κλίνη, καὶ τίς ἐκείνη ᾗ ταῦτα ἡτοίμασται, καὶ περὶ τούτου τοὺς ἀπάγοντας ἐρωτῶντι, εὐθὺς χορεία μοι προφητῶν, ἀποστολων τε καὶ μαρτύρων μετὰ τῶν ἄλλων καθεωρᾶτο δικαίων, καὶ ἡ χορεία, μέσην εἶχε γυναῖκα δόξῃ θειοτέρᾳ κεκοσμημένην ἥ τις ἔνδον τε B τοῦ νυμφῶνος εἰσῄει, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἑωρᾶτό μοι κλίνης καθεζομένη, οἱ δὲ ἀσπάζοντες, ταύτην ἔλεγον εἶναι τὸν ἀϐϐᾶν Θεόδωρον, ἧς καὶ τὸ τῆς πορνείας ἔγκλημα κατεψεύσθη, καὶ ἠνέσχετο μᾶλλον παρ' ὅλοις ἑπτὰ ἔτεσι τῆς μονῆς ἀπόκλητος προσταλαιπωρεῖν, καὶ πατὴρ εἶναι παιδὸς ἀλλοτρίου νομίζεσθαι καὶ τροφὴν ἐκείνου καὶ ἀνατροφὴν ἀναδέξασθαι, ἢ ἑαυτὴν ὅστις εἴη γνωρίσαι, καὶ αἰσχύνης ἅμα καὶ τοσαύτης ἀπαλλαγῆναι κακοπαθείας διὰ τοῦτο καὶ τοιαύτης ἧς ὁρᾷς, ἠξίωται τῆς φαιδρότητος, ταῦτά με ἰδόντα ὁ ὕπνος ἀνῆκε, καὶ πρὸς τὸ θρηνεῖν τὰς ἐμὰς ὥρμησα ἁμαρτίας.

ΙΘʹ. Τοιαῦτα διηγησάμενον εὐθὺς ὡς εἶχε τὸ C κελλίον τῆς ὁσίας κατείληφεν ἑπομένων αὐτῶν καὶ τῶν μοναχῶν, καὶ κόψας τὴν θύραν, τὸ παιδίον διύπνισεν· ἦν γὰρ τῷ πολλῷ κλαυθμῷ πρὸς ὕπνον ἤδη κατενεχθέν. Διανέστη γοῦν, καὶ τὴν θύραν ἀνοίξας εἰσιέναι τούτοις ἐδίδου· οἱ δὲ εισῄεσαν, καὶ τὴν ὄντως ζῶσαν ὁρῶσιν νεκρὰν, παραστάντες δάκρυα τοῦ ἱεροῦ κατέσταζον σώματος. Τῷ προεστῶτι μέντοι ἄκαιρον ἔδοξε τὸ παράδοξον νῦν διαγνωσθὲν τοῦ θαύματος ἄχρις ἂν τοὺς τὴν κατηγορίαν συμπλέξαντας, ποιήσηται μεταπέμτους, ὧν καὶ ἀφικομένων, ἔνια μέρη τοῦ ἱεροῦ σώματος παραδείξας, Ἴδετε, εἶπεν, αὐτῶν τὸ καινότατον τοῦτο θέαμα, οἵα φύσις οἵῳ δελέατι τὸν τοῦ σκότους ἠπάτησεν ἄρχοντα, Ἐξέπληξε πάντας ἡ θέα· καὶ φόϐος μὲν τὴν ἔκπληξιν τὸν δὲ φόϐον, δάκρυα διεδέχοντο D λογιζομένους πρὸς οἵους πόνους παλαίειν ὀφείλουσιν οἱ πάθεσιν ἐνεσχημένοι σωματικοῖς.

Κʹ. Ἐπεὶ δὲ ἔδει πάντως μηδὲ τὸν ἄνδρα τῆς ὁσίας ἀπολειφθῆναι, καθαρὸν εἰς τέλος τὸν πρὸς αὐτὸν φυλάξαντα πόθον. Ἄγγελος τῷ προεστῶτι τῆς μονῆς παραστὰς, κελεύει πρὸς τὴν πόλιν τινὰ τῶν μοναχῶν ἔφιππον ἐκπέμψαι, ἐπιτρέψαι τε οἱ τὸν πρώτως αὐτῷ ὑπαντήσοντα τῷ ἵππῳ τούτου ἐπιϐιϐάσαι, καὶ οὕτως ὡς τάχιστα ἀγαγεῖν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ κἀκεῖνον θεία τις πρὸς τοῦτο παρώτρυνεν ἐπιφάνεια καὶ αὐτόκλητος ἧει πρὸς τὴν μονήν. Ἐπεὶ οὖν ὑπήντα ὁ μοναχὸς καὶ ἐπύθετο ὅτου χάριν ὁ δρόμος· ὁ δὲ Τὴν ἐμὴν ἐκ πολλοῦ, ἔφη, γυναῖκα μὴ

θεασάμενος νῦν τὸν βίον ἐκλείπουσαν ἀναμαθὼν, A ἄπειμι τὰ τελευταῖα δακρύων αὐτήν. Ἀναβιβάσας τοίνυν ἐπὶ τὸν ἵππον αὐτὸν, εἰς τὴν μονὴν ἤγαγεν ἐν ᾗ τὸ θεῖον σκῆνος προέκειτο, ᾧ καὶ ἐπιπεσὼν, πρὸς ὄνομα τὴν ὁσίαν ἀνεκαλεῖτο, πικροῖς ἅμα περιῤῥεόμενος δάκρυσιν, ὡς καὶ πάντας τοὺς συνειλημένους (καὶ γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν πέριξ ἠθροίσθησαν μοναχῶν), εἰς οἶκτον διερεθίσαι πρὸς ὑπόμνησίν τε τῶν βεβιασμένων αὐτοὺς ἀγαγεῖν, ὡς εἶναι πάντα, τά τε ὁρώμενα, τά τε μὴν ἀκουόμενα συνειδότος, ἀνάπτυξις, καὶ ψυχῆς ἀτεχνῶς ἴαμα.

ΚΑ'. Ὀψὲ δὲ καὶ μόλις τοῦ πένθους λήξαντος ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι τὰ τῶν θρήνων εὐθὺς διεδέχοντο, καὶ οὕτως ἐξοσιωσάμενοι τὸ πολύαθλον ἐκεῖνο σῶμα B καὶ ἱερώτατον. κόλποις τῆς γῆς κρύπτουσιν οὗ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀβραὰμ κόλποι νοεροὶ ὑπεδέξαντο, Τί τὸ μετὰ ταῦτα; Τὰ ἐκείνης, ὁ ταύτης ἀνὴρ διεδέξατο; Καὶ τοῖς τοῦ κόσμου πᾶσιν ἀποταξάμενος, καὶ τοῖς μοναχοῖς ἐναρίθμιον ἑαυτὸν θέμενος, εἰς ἔρωτά τε ἡσυχίας ἐλθὼν, τὸ κελλίον λαμβάνει τῆς Θεοδώρας, σπουδαῖόν τε καὶ φιλάρετον βίον ἐπανελόμενος χρηστῷ τέλει τὴν ζωὴν καταλύει. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτην ἀγωγὴν οἱ μοναχοὶ ἐθεάσαντο, οὐδὲν ἀπᾷδον ἐνόμισαν τὸ ἀμφοτέροις ἕνα καὶ τὸν τάφον γενέσθαι, διὰ τοῦ καὶ κοινῇ τὰ λείψανα τῶν δύο κατέθεντο, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον τοιούτων μέτρων ἀρετῆς ἥψατο, ὡς καὶ τῆς μονῆς ἐκείνης προστῆναι κρίσει δικαίων τῶν τὸν βίον αὐτῷ συνειδότων, καὶ προστασίας τοιαύτης ἐφιεμένων. Τοιοῦτον C τῶν πολλῶν πόνων τῆς μακαρίας τὸ πέρας. Αὕτη τῶν γενναίων ἄθλων αὐτῆς ἡ διήγησις. Εἰ οὖν ἀληθὲς, ὥσπερ καὶ ἀληθὴς ὁ Παύλου λόγος, τὸ ἕκαστον τὸν ἴδιον πόνον λήψεσθαι, πῶς οὐ μακαρία τῷ ὄντι καὶ Θεοῦ δῶρον ἡ Θεοδώρα, τοσούτων πόνων τοσούτους ἀπολαμβάνουσα τοὺς μισθούς· ἧς ταῖς πρεσβείαις καὶ ἡμῶν γένοιτο τῆς τῶν σωζομένων γενέσθαι μερίδος, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ Χριστοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[9] I Cor. III, 8.

respondit : Cum meam uxorem longo tempore non viderim, et eam nunc e vita excessisse resciverim, vado eam extremo defleturus. Cum eum ergo in equum sustulisset, duxit in monasterium, in quo jacebat divinum illud tabernaculum. Ad quod cum irruisset, sanctam vocabat nominatim, acerbas simul fundens lacrymas, adeo ut omnes, qui erant congregati, (convenerant enim multi ex iis qui habitabant circumcirca monachis) provocaret ad lacrymas, et deduceret ad eorum vitæ recordationem. Itaque erant omnia, tam quæ videbantur, quam quæ audiebantur, conscientiæ refrigeratio, et revera animæ medicina.

XXI. Cum luctus autem vix tandem desiisset, psalmi et hymni statim luctum sunt consecuti. Et sic justis factis illi laborioso et sacrosancto corpori, id sinu terræ abscondunt, cujus spiritum sinus Abrahæ, si intelligentia spectetur, exceperunt. Quidnam est hæc consecutum ? Fit rerum illius maritus ejus successor : et cum rebus omnibus hujus mundi renuntiasset, et seipsum retullisset in numerum monachorum, et captus esset amore quietis et silentii, cellena accipit Theodoræ ; et cum bonam vitam, et ex virtute agendam elegisset bono fine vitam claudit. Cum ergo vidissent monachi eum sic vitam egisse, nihil alienum existimarunt, esse amborum unum et idem sepulcrum ; propterea communiter, et in eodem loco deposuerunt amborum reliquias. Porro autem puer quoque eo processit virtutis, ut etiam præfuerit illi monasterio, justo eorum judicio, qui vitam illius cognoscebant, et eum sibi præfici desideraverant. Talis fuit finis laborum hujus beatæ, et hæc est narratio ejus præclarorum certaminum. Si ergo verum est, ut verum quidem certe, quod dicit Paulus [9], unumquemque accepturum propriam mercedem secundum proprium laborem ; quemadmodum non est beata, et revera Dei donum Theodora, quæ mercedem accipit tot laborum ? Cujus intercessionibus concedatur, ut nos quoque simus e numero eorum qui salvi fiunt gratia et clementia Christi veri Dei nostri, cui gloria et potentia; nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ.

—

MARTYRIUM S. MARTYRIS CHRISTI

AUTONOMI.

(Latine apud Surium ad diem 12 Septembris; Græce ex cod. ms. Paris. 1523 sæc. XII.)

—

I. Æque esse absurdum existimo, et loqui ea quæ A non oportet, et quæ sunt pulchra et honesta mandare silentio. Quantum enim auditorum lædit animos is, qui narrat ea, quæ non sunt honesta; tantum is, qui silentio præterit bonas actiones, privat pios utilitate, quam erant ex eis percepturi. Ea de causa religiosissimam Autonomi vitam, quæ ad nos usque pervenit, statuimus non tegere silentio, sed studuimus eam tradere piis auribus. Etenim ad nos pervenerunt res martyris, partim quidem a quodam qui eas scripsit ante nos: cujus fuit quidem bona mens, non adfuit autem et lingua, quæ posset consequenter suam explicare sententiam, imo propter inscitiam multa confundebat, et contegebat: partim autem a viris qui in sacrum ordinem erant allecti in sacro templo martyris, et qui rerum ipsarum B veritatem diligentius inquisierant et collegerant.

II. Hic ergo divinus Autonomus, strenuus athleta veritatis, ac episcopali dignitate ornatus in Italia, postquam tempore Diocletiani cognovit acre et vehemens bellum erupisse adversus Christi Ecclesiam, recordatus divinorum ejus mandatorum, per quæ jubet ut qui expelluntur ex una civitate, fugiant in aliam (nam qui manet quidem, præter id, quod non potest docere verbum, ipse quoque peribit; quodsi fuerit remotus ab iis, qui persequuntur, poterit litteris, aut etiam lingua convenire quandoque gregem Christi, eumque exhortari et confirmare ad pietatem; quinetiam eos qui erant in tenebris impietatis, deducere ad lucem C veritatis); relicta Italia, venit in Bithyniam, et divinum nutum sequens, venit in locum quemdam, cui nomen quidem erat Sorei; situs est autem ad dexteram ei qui navigat in sinum Nicomediæ: et hospitio excipitur a quodam nomine Cornelio Apud quem cum longo tempore fuisset versatus,

Α'. Τῆς ἴσης ἀτοπίας εἶναι νομίζω τό τε φθέγγεσθαι τὰ μὴ δέοντα, καὶ τὸ τὰ καλὰ διδόναι σιγῇ. Καὶ γὰρ ὅσον ὁ τὰ μὴ καλὰ διηγούμενος τὰς τῶν ἀκροατῶν ἔβλαψε ψυχὰς, τοσοῦτον ὁ τὰς ἀγαθὰς τῶν πράξεων σιγῇ παραδοὺς τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας τοὺς φιλευσεβεῖς ἀπεστέρησε. Ταύτῃ τοι καὶ ἡμεῖς τὸν μέχρις ἡμῶν ἐλθόντα φιλοθεώτατον Αὐτονόμου βίον οὐκ ἔγνωμεν σιγῇ κατακρύψαι, ἀλλὰ φιλοκάλοις αὐτὸν ἀκοαῖς παραδοῦναι προεθυμήθημεν. Ἔφθασε γὰρ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ τοῦ μάρτυρος, τοῦτο μὲν καὶ ἀπό τινος τῶν πρὸ ἡμῶν τὰ ἐκείνου συντάξαντος, καὶ διανοίᾳ μὲν ἀγαθῇ χρησαμένου, γλῶτταν δὲ οὐδαμῶς εὐπορήσαντος τῇ γνώμῃ συνεπομένην, ἀλλ' ἀμαθίᾳ τὰ πολλὰ συγχέοντος καὶ συγκαλύπτοντος· τοῦτο δὲ καὶ δι' ἀνδρῶν τῶν ἱερᾶσθαι λαχόντων κατ' B αὐτὸν τὸν τοῦ μάρτυρος εὐαγῆ ναὸν, καὶ μᾶλλον αὐτῶν τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν δι' ἐμμελεστέρας ζητήσεως ἐφανισαμένων.

Β'. Οὗτος τοίνυν ὁ θεῖος Αὐτόνομος, ὁ γενναῖος τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴς, τῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιώματι κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐμπρέπων, ὡς πολὺν καὶ ἀφόρητον ἔγνω τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ῥαγέντα πόλεμον, εἰς μνήμην ἐλθὼν τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν, δι' ὧν ἐπιτάττει τοὺς ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως ἀπελαυνομένους φεύγειν εἰς τὴν ἑτέραν, καὶ εἰδὼς ὅτι μένων μὲν πρὸς τῷ μὴ δύνασθαι τὸν λόγον διδάσκειν καὶ αὐτὸς ἀπολεῖται πόῤῥω δὲ τῶν διωκόντων γενόμενος δυνατὸς ἔσται γράμμασιν ἢ καὶ γλώσσῃ ποτὲ τῷ ποιμνίῳ τε τοῦ Χριστοῦ διαλέγεσθαι καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἐπαλείφειν, C ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν σκότει πλανωμένους τῆς ἀσεβείας πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος χειραγωγεῖν, τὴν Ἰταλίαν καταλιπὼν ἀφικνεῖται πρὸς Βιθυνίαν, καὶ θείοις ἐπακολουθῶν νεύμασι πρόσεισι χωρίῳ τινὶ ᾧ τοὔνομα μὲν Σωρεοί· κεῖται δὲ ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν τῆς Νικομηδίας κόλπον· καὶ ξενίζεται παρ' ἀνδρὶ Κορνηλίῳ τὴν κλῆσιν. Συχνόν τε χρόνον προσ-

διατρίψας αὐτῷ, καταρτίζει μὲν αὐτὸν ταῖς διδασκαλίαις· οἶκον δὲ Θεοῦ οἰκοδομήσας εὐκτήριον, Μιχαὴλ τῷ τῶν ἀγγέλων ἀρχηγῷ καθωσιωμένον, χειροτονεῖ τὸν Κορνήλιον ἐν αὐτῷ τῆς διακονίας τῷ ἀξιώματι· καὶ αὐτῷ παραδοὺς τὴν τῶν πιστῶν ἐπιμέλειαν, ἐπὶ τὴν Λυκαόνων καὶ Ἰσαύρων ἐκεῖνος ἀπαίρει, κῆρυξ κἀκεῖ γενέσθαι τῆς εὐσεβείας προθυμούμενος. Εἶτα πάλιν ἐπανελθὼν πρὸς Κορνήλιον καὶ τὸν καταβληθέντα σπόρον αὐτῷ τῆς θεογνωσίας πολύχουν βλαστήσαντα καρπὸν εὑρηκὼς, ἐπὶ τὸν τοῦ πρεσβυτέρου βαθμὸν εὐθέως ἀνάγει. Ἐπεὶ δὲ καὶ Διοκλητιανὸς εἰς τὴν Νικομήδους ἥκοντα ἔγνω, πᾶν μὲν γένος Χριστιανῶν, καὶ ἡλικίαν πᾶσαν ἐκτέμνειν σπουδάζοντα, ἐξαίρετον δέ τινα καὶ μεμεριμνημένην τὴν ἐπ' Αὐτονόμου ποιουμένην ζήτησιν, ἐπὶ τὸ Μαντίνιον καὶ τὴν Κλαυδιούπολιν οὗτος ἀπαίρει, (πόλεις δὲ αὗται περὶ τὸν τοῦ Εὐξείνου κείμεναι Πόντου), κἀνταῦθα τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας διασπεῖραι βουλόμενος. Ὡς δὲ κατὰ νοῦν αὐτῷ πάντα συνεργείᾳ Χριστοῦ προσεχώρει, αὖθις ἐπὶ Σωρεοὺς ἀναστρέφει τὸν Κορνήλιον καὶ τὴν κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίαν ἐπισκεψόμενος. Ἣν πολυπλασιασθεῖσαν πάλιν εὑρὼν, τὸν μὲν Κορνήλιον τῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιώματι τελειοῖ· αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσιανῶν ἐπέρχεται χώραν, τὰς μὲν τῆς πλάνης ἀκάνθας προῤῥίζους ἀνασπῶν, εὐσεβῆ δὲ σπέρματα φιλοπόνως καταβαλλόμενος. Τῆς δὲ θείας χάριτος τοῖς Αὐτονόμου ὀμβρήμασι πολὺ τῆς εὐσεβείας τὸ λήϊον ἀναδεικνύσης, καὶ πάλιν πρὸς Κορνήλιον καὶ τὴν ὑπ' αὐτῷ ποίμνην τὴν ἐπάνοδον ἐποιεῖτο· κἀκεῖθεν ἐν Λίμναις γίνεται. Χωρίον δὲ τοῦτο Σωρεοῖς πλησιάζον, οὗ τοὺς οἰκήτορας βαθεῖ σκότῳ τῆς ἀγνοίας κρατουμένους ὁρῶν, ὁδηγεῖ καὶ τούτους πρὸς τὸ φέγγος τῆς ἐπιγνώσεως. Καὶ οὐ πολὺς αὐτῷ χρόνος πρὸς τὴν ὁδηγίαν τῶν ἐπιστρεφόντων ἀνάλωτο· ἀλλ' ἐν βραχεῖ τὰ τῆς χάριτος εἰς τὰς τῶν πλειόνων ἐνήργει ψυχὰς, καὶ τὸ σωτήριον βάπτισμα ἐπιζητοῦντες, τῇ ἱερᾷ ποίμνῃ Χριστοῦ προσετίθεντο.

Γ΄. Τούτων τοίνυν εὐμενείᾳ Θεοῦ κατ' εὐχὰς τῷ μάρτυρι τελεσθέντων, συμβαίνει τοὺς ἐπὶ τῇ πλάνῃ τῆς ἀσεβείας κατεχομένους ἐν τῷ δηλωθέντι χωρίῳ κατά τινα παρ' αὐτοῖς τιμωμένην δαίμονος ἑορτὴν σπονδὰς τοῖς εἰδώλοις προσφέρειν, κἀκεῖνα ποιεῖν, ὅσα ὑπὸ πονηρῶν δαιμόνων ἐκβακχευθεῖσαι ψυχαὶ πράττουσι. Ταῦτα πολλάκις οἱ τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης ὁρῶντες γινόμενα, καὶ θείου πιμπλάμενοι ζήλου (κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν σὺν πλείονι τελούμενα λύσσῃ) πρὸς ὀργὴν δικαίαν ἀνίστανται, καὶ ἀλλήλους παραχροτήσαντες ἐπίασι κατὰ τῶν εἰδώλων· καὶ πάντα εὐθὺς συντρίψαντες, καὶ εἰς χοῦν θέμενοι καὶ κόνιν ἐπεδείκνυον τοῖς λατρευταῖς ἐκείνοις τὴν τῶν λατρευομένων ἀσθένειαν. Τοῦτο τοὺς Ἑλληνίζοντας τότε μὲν εἰς ἔκπληξιν καὶ δέος ἐνῆγε, καὶ θρήνου μᾶλλον ἢ ἐκδικήσεως τὸν καιρὸν ἡγοῦντο. Φυλάξαντες δὲ ἡμέραν καθ' ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων Αὐτόνομος ἐλειτούργει τὰ μυστικὰ, καὶ ξύλοις τε καὶ σιδήροις ἕκαστος τὴν δεξιὰν καθοπλίσαντες, ἀθρόον κατατρέχουσι τοῦ ἐν Σωρεοῖς εὐκτηρίου· καὶ τρέπονται μὲν τοὺς παρατυχόντας, οἷς δὲ εἶχον ἐν χερσὶν ὅπλοις, τὸν ὅσιον ἀναιροῦσι, παρ' αὐτὴν τὴν ἱερὰν τράπεζαν τοῦ αἵματος ἐκχυθέντος, ὥσπερ

eum quidem perficit doctrina : Dei autem oratoria æde ædificata, quæ dedicata est Michaeli principi, in ea ordinat Cornelium dignitate diaconatus : et cum ei curam mandasset fidelium, proficiscitur in Lycaoniam et Isauriam, desiderans ipse quoque fieri præco pietatis. Deinde reversus ad Cornelium, cum a se dejectum semen invenisset produxisse multiplicem fructum Dei cognitionis, eum provehit ad gradum presbyteratus. Postquam autem cognovit Diocletianum venire Nicomediam, qui Christianorum quidem omne genus, et ætatem omnem studebat exscindere, præcipue autem et admodum sollicite quærebat Autonomum, is enavigavit Mantinium, et Claudiopolim (sunt autem hæ urbes positæ in ponto Euxino), hic quoque seminare studens verbum pietatis. Postquam vero, Deo adjuvante, ei processerunt omnia ex sententia, revertitur ad Soreos, visitaturus Cornelium et ejus Ecclesiam. Quam cum rursus invenisset multiplicatam, Cornelium quidem ad dignitatem provehit episcopalem, ipse autem regionem obit Asianorum, erroris quidem spinas evellens radicitus, pia autem semina diligenter dejiciens. Divina autem gratia imbribus Autonomi ostendente magnam segetem pietatis, redit rursus ad Cornelium et ejus gregem. Illinc venit Limnas. Est autem hic locus prope Soreos. Cujus habitatores cum videret teneri profundis tenebris ignorantiæ, eos quoque ducit ad lucem agnitionis. Non multum tempus ab eo consumptum fuit ad eos in viam deducendos, qui convertebantur : sed et brevi operata est gratia in animos permultorum, et salutare baptisma requirentes, sacro gregi Christi accesserunt.

III. Cum hæc ergo Dei benignitate, ut martyri erat in votis, effecta essent, accidit, ut qui tenebantur errore impietatis in dicto loco, in quodam dæmonis festo, quod ab eis celebrabatur, simulacris offerrent libamina, et ea facerent : quæ faciunt animæ furore percitæ a dæmonibus. Hæc sæpe videntes fieri ii qui erant gregis Christi, et divino zelo repleti, (illo autem die peragebantur cum majori rabie) ad justam iram incitantur, et se invicem adhortati, invadunt simulacra : et cum omnia protinus contrivissent, et in pulverem et cinerem redegissent, ostenderunt illis cultoribus imbecillitatem eorum qui colebantur. Hoc gentiles tunc quidem stupore affecit et metu, et qui lamentationis potius esse tempus putabant, quam vindictæ. Cum autem observassent diem quo Dei servus Autonomus mysticum celebrabat ministerium, lignoque et ferro armasset unusquisque dexteram, repente simul irruunt in oratorium, quod erat Soreis : et eos quidem vertunt et fundunt, qui incederant : armis autem, quæ habebant in manibus, sanctum interficiunt, ad ipsam sacram mensam fuso sanguine, quo modo prius divini Zachariæ, qui

ad Deum magis clamabat, quam Abelis sanguis injuste fusus. Et ideo eorum quidem, qui interemerunt, in æternum testatur impietatem, eos igne pro cæde ulciscens, et non brevi tempore dolorem præbens, sed æternum cruciatum : martyri autem, quæ non desinit, lætitiam, vitam perpetuam, et regnum Dei conciliat.

IV. Sed pontificis quidem et præconis veritatis hunc gloriosum exitum habuit martyrium: sanctissimæ autem ejus reliquiæ a quadam Maria, quæ diaconatus dignata fuerat charismate, cum simul cum iis qui ex propinquis emporiis non solum sibi vendicabant pietatem, sed etiam virtutem, illis præclare et sancte justa fecisset, mandatæ sunt sepulturæ, honorifice in capsa depositæ. Procedente autem tempore, quando Constantinus imprimis pius imperator, sceptra Romana divina potius manu, quam exercitu et armis fretus, tenebat : Severianus quidam, Alexandriæ accepta rectione, cum metu maris per viam, quæ est circa sinum, iter faceret, venit quidem prope sacram capsam, Autonomi retinetur autem virtute, quæ non cadebat sub aspectum : cum muli quidem scuticis cæderentur, tantillum autem non moverentur, sed tanquam lapides starent immobiles. Severiano autem mirante id, quod factum fuerat, quidam vir pius et religiosus, et qui gratiam solvendi ænigmata a Deo acceperat, suam profert sententiam, mulorum statum hoc significare, oportere eum qui vehitur, hic sistere, et excitare templum divino martyri. Quod autem recta esset admonitio, ostendemus e vestigio. Si enim, inquit ille, solum operi annueris, videbis salientes protinus, qui sunt immobiles. Et ille quidem annuit prompto et alacri animo : ingrediebantur autem muli maximo impetu. Protinus vero Severianus jussit ædificari oratorium, et viam est ingressus. Cum autem reverteretur, templum dedicat, et efficit, ut posteris sit martyris perpetua memoria.

V. Cum non parum autem temporis interim præterfluxisset, invitaret autem memoria martyris, ut divino templo fieret incruentum sacrificium, accedit quidem ad sacrum is, qui tunc fungebatur munere sacerdotali, sacra mystica peracturus. Aqua autem ex tabulatis, quæ juxta ascensum posita erant, effusa arbitratus hoc fuisse factum ad contumeliam, sacrum quidem ministerium peragit illo die : deinde cum illud diruisset oratorium, ædificat alterum in locis, quæ sunt prope mare, nesciens quod supra religiosam thecam martyris Severianus olim exstruxit oratorium, quod ipse diruerat. Cum sexaginta autem anni præteriissent usque ad tempus mortis Zenonis, qui fuit imperator Romanorum, Joannes quidam miles, qui erat in numero eorum, qui vocantur excubitores, ut imperatori aliqua in re deserviret, versabatur in his locis circa Soreos et Limnas. Et cum corpus aliquando exercéret, egressus est ad venationem : et cum fuisset in eo loco, in quo martyricæ sepultæ fue-

Ζαχαρίου τοῦ θείου πρότερον, ὃ δὴ καὶ ἐβόα πρὸς Θεὸν μᾶλλον, ἢ τὸ τοῦ Ἄβελ ἀδίκως χυθέν· καὶ διὰ ταῦτα τῶν μὲν ἀνελόντων δι' αἰῶνος μαρτυρεῖ τὴν ἀσέβειαν, πυρὶ τούτους ἀντὶ τῆς σφαγῆς ἀμυνόμενον, οὐκ ἐν βραχεῖ τὴν ὀδύνην, ἀλλ' αἰωνίαν τὴν κόλασιν παρεχόμενον, τῷ μάρτυρι δὲ χαρὰν ἄληκτον, διηνεκῆ ζωὴν καὶ βασιλείαν Θεοῦ μνηστευόμενον.

Δ'. Ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀρχιερέως καὶ κήρυκος τῆς εὐσεβείας τὸ μαρτυρικὸν οὕτως ἔσχε καὶ καλλίνικον τέλος· τὸ δὲ πανάγιον αὐτοῦ λείψανον Μαρία τις, διακονικοῦ χαρίσματος κατηξιωμένη ἅμα τοῖς τῶν πλησίων ἐμπορίων, οὐκ εὐσεβείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς ἀντιποιουμένοις, λαμπρῶς τε καὶ ὁσίως κηδεύσασα, ταφῇ παραδίδωσιν, ἐν θήκῃ τοῦτο φιλοτίμως καταθεμένη. Χρόνου δὲ παριόντος, ἡνίκα Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς τὰ Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα θεϊκῇ χειρὶ μᾶλλον ἢ στρατιᾷ καὶ ὅπλοις θαῤῥῶν ἐκράτυνε, Σευηριανός τις, τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀλεξανδρέων παραλαβὼν, καὶ δέει τῆς θαλάσσης διὰ τῆς ἐν κύκλῳ τοῦ κόλπου πορείαν τὴν ὁδὸν ποιούμενος, γίνεται μὲν τῆς ἱερᾶς Αὐτονόμου θήκης πλησίον· ἀοράτῳ δὲ δυνάμει κατέχεται, τῶν ἡμιόνων ἰσχυρῶς μὲν παιομένων ταῖς μάστιξιν, οὐδὲ βραχὺ δὲ κινουμένων, ἀλλ' ἴσα δὴ καὶ λίθοις ἀκινήτων μενουσῶν. Τοῦ Σευηριανοῦ δὲ τὸ γεγονὸς καταπληττομένου, τῶν εὐσεβῶν τις, καὶ τὰ μάλιστα εὐλαβῶν, καὶ λύειν αἰνίγματα χάριν ἐκ Θεοῦ δεδεγμένων, γνώμην εἰσάγει τὴν τῶν ἡμιόνων στάσιν τοῦτο δηλοῦν· ὡς ἄρα δεῖ τὸν ἐποχούμενον ἐνταῦθά τε στῆναι, καὶ τέμενος ἐγεῖραι τῷ ἱερῷ μάρτυρι, καὶ ὅτι ἀσφαλὴς ἡ ὑποθήκη, κατὰ πόδας ἡμῖν ἡ ἀπόδειξις. Εἰ γὰρ ἐπινεύσοις, φησὶ, μόνον τῷ ἔργῳ, ἀλλομένας εὐθὺς θεάσῃ τὰς ἀκινήτους. Καὶ ὁ μὲν ἐπένευσε προθύμως· αἱ δὲ ὁρμητικώτερον ἔβαινον, καὶ αὐτίκα τὸ εὐκτήριον ὁ Σευηριανὸς προσέταττεν ἀνοικοδομεῖσθαι, καὶ εἴχετο τῆς ὁδοῦ. Ἐπανελθὼν δὲ ἐκεῖθεν ἐγκαινίζει τὸ τέμενος, καὶ ταῖς ἔπειτα γενεαῖς ἄληστον τοῦ μάρτυρος εἶναι τὴν μνήμην παρασκευάζει.

Ε'. Οὐκ ὀλίγου δὲ διαῤῥεύσαντος μεταξὺ χρόνου, εἶτα τῆς μνήμης τοῦ μάρτυρος τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν κατὰ τὸ θεῖον τέμενος τελεσθῆναι καλούσης, ἐφίσταται μὲν τῷ ἱερῷ ὁ τηνικαῦτα τὴν ἱερατικὴν ἔχων ἀρχὴν, ἐπιτελέσων τὰ μυστικά· ὕδατος δὲ αὐτῷ ἐκ τῶν παρακειμένων τῇ ἀνόδῳ δρυφάκτων ἐπιχυθέντος, ἐφ' ὕβρει τοῦτο γεγενῆσθαι νομίσας, τὴν μὲν ἱερὰν λειτουργίαν κατ' ἐκείνην ἐπιτελεῖ τὴν ἡμέραν· εἶτα τὸ εὐκτήριον καθελὼν, ἐν τοῖς πρὸς θάλασσαν τόποις οἰκοδομεῖ ἕτερον, οὐκ εἰδὼς ἄρα ὅτι κατὰ νότου τῆς εὐαγοῦς τοῦ μάρτυρος θήκης ὁ Σευηριανὸς τὸ εὐκτήριον ὃ αὐτὸς ἄρτι καθεῖλε πάλαι ἀνήγειρεν. Ἑξήκοντα δὲ παρῳχηκότων ἄχρι τῆς Ζήνωνος, ὃς Ῥωμαίων ἐβασίλευσε, τελευτῆς, Ἰώαννης τις, στρατιώτης ἐν τοῖς καλουμένοις Ἐξκουβίτορσιν ἀριθμούμενος, κατά τινα βασιλικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τοῖς χωρίοις διέτριβε τοῖς περὶ Σωρεοὺς καὶ Λίμνας. Καί ποτε γυμνασίᾳ τὸ σῶμα διδοὺς, ἐπὶ θήραν ἐξῄει, καὶ κατὰ τὸν τόπον γενόμενος, ἐν ᾧ τὸ μαρτυρικὸν ἐτέθαπτο λείψανον, λαγωὸν τόξῳ

αὐτὸς βεβληκὼς, αὐτόχειρ γίνεται τοῦ θηράματος. Εἶτα καὶ ἄλλα τῶν ζώων θηρεύσας, ἐπάνεισι, καὶ ὁρῶν δι' ὀνείρου τὸν μάρτυρα προτρεπόμενον ἐν τῷ τόπῳ ᾧπερ ἔτυχε τὸν λαγὼν θηράσας, σκηνὴν πρὸς οἴκησιν πήξασθαι, κἀκεῖσε διαμένειν ἐκ γειτόνων αὐτῷ. Τοῦ δὲ θᾶττον τὸ διατεταγμένον ἀνύσαντος, μετά τινας χρόνους ἐμφανέστερον ὁ ἱερομάρτυς ἐφίσταται, καὶ ὅστις εἴη διδάσκει, καὶ ὅτι τῆς σκηνῆς αὐτοῦ κάτωθεν τὸ ἱερὸν ἐκείνου τεθησαυρίσθαι λείψανον. Ὁ δὲ στρατιώτης, οὐκ ἀκίνδυνον ἡγησάμενος τῶν θεόθεν αὐτῷ μηνυθέντων τὴν σιωπὴν, δῆλα ταῦτα τῷ βασιλεύοντι καθιστᾷ. Ἀναστάσιος δὲ οὗτος ἦν, ὃς εὐσεβεῖν μὲν καθαρῶς οὐκ ἐβούλετο, τὰ δὲ τῶν εὐσεβῶν πολλάκις ὑποκρινόμενος, τὴν ἐξ ἀνθρώπων εὔνοιαν ἐθηρᾶτο. Διὸ κατασκευάζεται μὲν παρ' ἐκείνου ὁ νῦν ἑστηκὼς εὐκτήριος οἶκος· ἐγκαινίζεται δὲ παρὰ τοῦ μετ' αὐτὸν τὴν βασιλείαν ἰθύνοντος, Ἰουστίνου δὴ τοῦ φιλευσεβοῦς· ὃς καὶ εἰσαεὶ διαμένει, πολλῶν ἀνθρώποις κακῶν ἐλευθερία γινόμενος. Ἐν τούτοις μὲν οὖν τὰ κατὰ τὸν μέγαν Αὐτόνομον διηγήματα.

Ϛ'. Ἐγὼ δέ, νικῶντα τὸν ἀθλητὴν ὁρῶν τὴν φύσιν καὶ μετὰ θάνατον πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ διανίσταμαι. Ἐπιβαλὼν γὰρ τότε τὰς ὄψεις τῷ τάφῳ τοῦ μάρτυρος, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σκῆνος ἐθεασάμην, καὶ ἦν ἀήττητον ὑπό γε τῆς ἰσχύος τοῦ θανάτου μεμενηκός· ὁ γὰρ πᾶσαν τοῦ ζώου τὴν σύμπηξιν τριημέρῳ διαστήματι λύειν αὐχῶν ἔτεσιν ἤδη διακοσίοις τρίχα τοῦ γενναίου διαφθεῖραι οὐκ ἴσχυσεν· ἀλλ' ἥ τε κόμη τῆς κεφαλῆς δαψιλὴς καὶ ἀλύμαντος, ὅ τε τῆς μορφῆς χαρακτὴρ συνεστηκὼς καὶ ἀλώβητος τῇ τῆς δορᾶς εὐτονίᾳ, μηδὲ τὰς τῆς ὑπήνης τρίχας ἀποβαλών· ἀνέῳγε δὲ αὐτῷ καὶ ὁ τῶν ὀμμάτων κύκλος. Δι' ὧν ἐμοὶ δοκεῖν καὶ θεώμενος αἰδοῖ τοῦ νόμου τῆς τελευτῆς, τὴν σιωπὴν προτιμᾷν. Ἕστηκε δὲ καὶ ὁ πᾶς τοῦ σώματος τύπος· τὴν ἰδίαν συντηρῶν ἁρμονίαν, καὶ οὔτε τῆς κεφαλῆς οὐδόλως ἀποῤῥαγεὶς, οὔτε τῶν λοιπῶν μορίων τὴν διάστασιν ὑπομείνας· οὕτω γὰρ ὁ μεγαλόδωρος Κύριος ἀντιδοξάζειν οἶδε τοὺς οἰκείοις αὐτὸν μέλεσι δοξάσαι προελομένους· ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

rant reliquiæ, leporem arcu feriens, prædam sua manu occidit. Deinde cum etiam alia venatus esset animalia, revertitur, et in somnis videt martyrem ei præcipientem, ut in loco in quo erat venatus leporem, tabernaculum figeret ad habitandum, et permaneret illic ei vicinus. Cum is autem cito perfecisset id, quod jussus fuerat, post aliquot annos ei martyr apparet evidentius, et docet, quisnam sit, et quod sub illius tabernaculo conditæ sunt sacræ suæ reliquiæ. Miles vero non esse a periculo remotum arbitratus eorum, quæ sibi divinitus significata fuerant, silentium, hæc aperit imperatori ; is autem erat Anastasius, qui nolebat quidem pure ac sincere esse pius ; pietatem autem sæpe simulans, captabat hominum benevolentiam. Quamobrem ab illo quidem construitur, quæ nunc est, ædes oratoria ; dedicatur autem ab eo, qui post ipsum obtinet imperium, pio, inquam, Justino. Quæ nunc quoque permanet, et in ea liberantur homines a multis malis. Atque hæc quidem sunt, quæ de magno narrantur Autonomo.

VI. Ego autem videns athletam etiam post mortem vincentem naturam, exsurgo ad Deum glorificandum. Injiciens enim aliquando oculos in sepulcrum martyris, aspexi sacras ejus reliquias, quæ invictæ manserant a mortis viribus. Quæ enim universam animalis compositionem se trium dierum spatio gloriatur dissoluturam, jam ducentis annis non valuit præclari illius viri vel pilum corrumpere : sed et coma capitis est densa et illæsa, et formæ character consistit integer, pelle firma et intensa, ne amissis quidem pilis labri superioris. Et autem ei orbis quoque apertus oculorum. Per quos intuenti mihi videbatur, quod legem tantum mortis ipse reveritus, silentium simularet. Stat autem universa quoque figura ejus corporis suam conservans compagem, et nec ejus capitis ruptum est aliquid, nec reliquarum corporis partium facta est ulla a se invicem disjunctio. Sic enim munificus Dominus scit vicissim glorificare eos, qui suis membris voluerunt eum glorificare : quoniam eum decet gloria, honor et adoratio, nunc et semper, et in sæccula Amen.

DE SANCTO NICETA GOTHO

MARTYRE IN GOTHA ULTRA ISTRUM.

(Acta SS. Boll. ad diem 15 Sept., tom. V.)

Celebris sancti cultus : locus et tempus martyrii investigatur : nonnulla de conversione Gothorum observata : Acta Græca edenda.

—

I. Celebris admodum est hodie apud Græcos et Moschos cultus sancti Nicetæ martyris natione Gothi, de quo Baronius in Martyrologio Romano ita meminit : Eodem die sancti Nicetæ Gothi

qui ab Athanarico rege ob catholicam fidem jussus est igne comburi. » Petrus de Natalibus, lib. v, cap. 4, elogium contexuit ex Actis infra dandis, sed non sine erroribus aliquot, mortemque sancti, quem Nicetum vocat, fixit 25 Maii. Hinc factum, ut Grevenus aliique pauci martyrologi Nicetum, aut potius Nicetam, ad 25 Maii suis Fastis inseruerint. Alii tamen Latini cum Molano sanctum Nicetam hodie memorarunt. Antiquiores martyrologi Latini sanctum hunc ignorarunt : sed Græci magno consensu, et cum his Moschi sanctum Nicetam hodie celebrant, ut magnum martyrem, de quo officium ecclesiasticum eodem die peragendum in libris eorum ritualibus præscribitur. In Menologio Sirletiano hoc sancti Nicetæ datur elogium : « Commemoratio sancti martyris Nicetæ, qui sub imperio Constantini Magni natus, atque educatus in regione Gothorum ultra Danubium, non communicabat cum Barbaris, sed cum viris piis Deum colentibus, edoctus Christi fidem a sanctissimo episcopo Gothorum Theophilo, comprehensus ab Athanasio (lege Athanarico) principe propter Christianæ fidei professionem, et multis tormentis cruciatus, igne consumptus, consummatus est. » Consonant omnino Menæa impressa, ubi nomen Athanarici, pro quo hic mendose Athanasius legitur, recte est expressum.

II. In Menologio Basiliano Acta sancti Nicetæ compendio exponuntur. Nam post hanc annuntiationem, « Certamen sancti magni martyris Nicetæ, » sequitur elogium ita conceptum : « Nicetas, præclarus Christi martyr, fuit imperante Constantino Magno, genere Gothus, nobilitate ac divitiis inter populares suos florens, a Theophilo religiosissimo Gothiæ episcopo fidem edoctus. Cum autem in duas factiones tota Gothorum gens scissa fuisset, atque utraque suum sibi principem creasset ; confugit alter principum ad Romanorum imperatorem : qui cum suscepta in contrariæ factionis tyrannum expeditione, insignem ex eo reportasset victoriam, Gothosque subegisset, ex eo tempore genus Christianorum inter Gothos multiplicatum est. Horum primus sanctus Nicetas fuit, qui et summa libertate Christianam fidem populo annuntiabat. Sed postquam reversus est imperator, Gothi infideles furore perciti, commota in Christianos persecutione, alios quidem aliter torsere, Nicetam autem multiplicibus suppliciis excruciatum igni tradidere. » Hactenus Menologium satis recte.

III. De translatione corporis sancti Nicetæ Gothi agunt Acta edenda, iisque consentit Petrus de Natalibus jam laudatus. Utrobique etiam legitur, ecclesiam sancto ædificatam esse Mopsuestiæ in Cilicia, quo sacrum corpus erat delatum. Addit deinde Petrus de Natalibus : « Post temporis decursum corpus ipsum Venetias translatum, quiescere dicitur in ecclesia S. Nicolai. » De corpore ibidem servato astipulatur Nicolaus Doglioni in opusculo Italico *de Notabilibus urbis Venetæ*, lib. II, pag. 345 ; uti et opusculum Latinum *de Urbe Veneta*, quod A impressum est in *Thesauro Antiquitatum Italiæ* tom. v, part. II. In illo enim tractatur de templo S. Nicolai, parochia presbyterorum in regione Dorsi duri, atque in fine dicitur : Hic sancti Nicetæ corpus aliæque sanctorum reliquiæ habentur.

IV. Quod spectat ad tempus, quo sanctus Nicetas martyrio coronatus est, illud utcumque assignari potest ex tempore, quo Gothorum princeps Athanaricus persecutionem movit adversus Christianos. De numerosa Gothorum martyrum classe ad 26 Martii egit Papebrochius noster breviter admodum. Prolixius et accuratius de sancto Saba Gotho, in eadem quoque persecutione passo, idem egit ad 12 Aprilis, quo occisus est anno 372. Eodem forsan anno, certe non multis annis citius aut serius B coronatus est sanctus Nicetas. Locus martyrii fuit in ditione Gothorum, ultra Danubium tunc degentium. Nescio sane, quo memoriæ lapsu Castellanus in Martyrologio universali ad marginem, et in indice, notare potuerit, prope Mopsuestiam in Cilicia occisum esse sanctum, nisi locum, ad quem corpus translatum est, cum loco martyrii confuderit. Nulla enim est ratio, cur dicamus, occisum esse Sanctum extra ditionem Athanarici Gothorum regis, quæ immenso terrarum intervallo a Cilicia distabat. Si porro ditionem Athanarici proprius inquirere velimus, ex Ammiano, gesta Valentis imperatoris contra Athanaricum referente, lib. XXVII, cap. 5, facile deprehendemus, Athanaricum eo tempore dominatum esse in hodierna Moldavia, C ac forte in Valachia et Bessarabia, aut certe in parte aliqua illarum provinciarum : neque enim novimus, quam late imperaret.

V. Loca ab Ammiano memorata, ubi Valens Istrum primo et tertio illius belli anno trajecit, et ubi anno secundo transitum frustra tentavit, erant in Mœsia inferiore, dictis provinciis, præsertim Moldaviæ opposita, soloque Istro ab iis divisa. Marcianopolis ejusdem provinciæ urbis, in qua Valens hiberna habebat, ac pax in ipso Istro inter utrumque principem inita, similiter ostendunt, Athanarici ditionem a Mœsia inferiore solo Istro sive Danubio diremptam fuisse. Itaque dubitandum non est, quin sanctus Nicetas passus sit in hodierna Moldavia, vel huic contermina Valachia aut Bessarabia. Nam persecutionem contra Christianos moD vit Athanaricus, priusquam Gothi Istrum fuerunt transgressi, quando hæresis Ariana necdum prævaluerat apud Gothos, ut observat sanctus Augustinus, lib. XVIII de civitate, *cap.* 52. ubi hæc scribit : « Rex Gothorum in ipsa Gothia persecutus est Christianos crudelitate mirabili, cum ibi non essent nisi Catholici, quorum plurimi martyrio coronati sunt ; sicut a quibusdam fratribus, qui tunc illic pueri fuerant, et se ista vidisse incunctanter recordabantur, audivimus. » Paulus Orosius lib. VII, cap. 32, de eadem persecutione sic habet : « Præterea Athanaricus rex Gothorum, Christianos in gente sua crudelissime persecutus, plurimos

ırorum ob fidem interfectos ad coronam mar- ıublimavit, » etc. Hæc ille refert, postquam ıt Gratianum creatum esse imperatorem. ıen hinc nequit inferri, eodem anno 367, quo ınus factus est imperator, natam esse perse- ıem ; sed solum cœptam non esse multis serius : Orosius enim singula non refert ad ı determinatos. Ex laudatis ante sancti Sabæ certum est, persecutionem viguisse anno ıt jam antea fuisse cœptam. Hæc de causa rrium sancti Nicetæ circa eumdem annum ƺendum censui.

Occasio persecutionis in Actis repetitur ex ıtione Gothorum, et bello, quod ortum dici- ıter principes duarum partium, Phritigernem cet et Athanaricum. Si Actis credendum sit, gernes fuit primum victus ab Athanarico ; ostea, fœdere inito cum Valente, hujus sub- victor. Similia habet Sozomenus, lib. vi. cap. ı scribens : « Haud multo post, orta inter *lothos*) seditione, duas in partes divisi sunt : ım alteri Athanaricus, alteri præerat Phriti- s. Mox, commisso inter eos prælio, victus gernes, Romanorum auxilium imploravit. cum imperator concessisset, jussissetque ut s, qui in Thracia erant, ei auxilium ferrent, ı congressus, victoriam retulit, et Athanarici ı in fugam vertit. » Hactenus Sozomenus, ıs ea occasione, Phritigernem cum Ulphila epi- ac subditis suis a Valente ad Arianam hæresim ıtum. Verum scriptor ille hæc omnia memo- st pulsos ab Hunnis e sedibus suis Gothos, Valente recepti sunt in Thracia.

At persecutio Athanarici sæviit, quando omnes ultra Istrum degebant, ut sanctus ıtinus mox laudatus testatur, idque etiam li- ıx tempore persecutionis per Orosium assi- Præterea sanctus Epiphanius, qui eo tempore ıt, agens de vehementi illa persecutione in i 70 Audianorum, cap. 15, ait « Romanorum rtim odio » a rege Gothorum commotam esse, ı Romanos imperatores Christianos esse vi- » Itaque verendum est, ne aliqua tam in ıuam apud Sozomenum sit confusio, indeque ıam assignata persecutionis causa. Nam Atha- ıs ante persecutionem contra Valentem ges- lum, ab eoque victus est anno 369, circa quem ıta est persecutio, forsan simul ac Valens, ı pace, cum exercitu Romano recesserat. An tiam ante id tempus Phritigernes et Atha- s bello certaverint, non adeo certum est, oc etiam habeat Socrates, lib. iv, cap. 33.

Quidquid sit, constat de persecutione ; tque ulterius, eam fuisse motam, quando ırant catholici, ut observat sanctus Augu- et liquet ex tempore quo ad Arianismum ti sunt Gothi. Socrates quidem Gothos, ab ırico occisos, simul et Arianos facit et Mar- sed scriptor ille frequenter modo plane

A inepto et ridiculo scribit de rebus fidei, Gothosque jam tunc Arianos facit, quia non multo post illam hæresim sunt amplexi : ut narrat Theodoretus mox laudandus, qui id Ulphilæ Gothorum episcopi perfidiæ attribuit. Quæ autem Theodoretus de Ulphilæ perversione memorat, longe probabiliora sunt, quam quæ de eodem scripsit Philostorgius Arianus. Nam eum ab Eusebio episcopo (Nicomediensem insinuans Arianum) fuisse ordinatum, Philostorgius ait, « cum a rege, qui tunc Gothis præerat, legatus una cum aliis ad imperatorem Constantinum missus esset. » Improbabilia hæc sunt, quia sic Ulphila ordinatus esset ante mortem Constantini, anno 337 defuncti, et quidem ab Eusebio Nicomediensi Ariano. At nec verisimile est, Ulphi-
B lam tam cito fuisse episcopum, aut ordinatum esse tempore Constantini ab homine Arinno, quando Constantinopolitanam sedem obtinebat S. Alexander Constantino gratiosus. Itaque figmenta illa sunt Philostorgii, in gratiam Arianorum suorum non raro falsa scribentis. Valde etiam incertum, et minus probabile est, quod scribit de Ulphila Socrates, lib. ii, *cap.* 41, eum fuisse in concilio Constantinopolitano anno 360, ubi Ariani novam condiderunt fidei formulam, cui Ulphila tunc consensisset. Idem tamen habet Sozomenus, lib. iv, cap. 24. At hic lib. vi, cap. 37, existimat, imprudenter factum ab Ulphila, qui inquit, « cum episcopis Nicænorum Patrum decreta sectantibus communicare perseveravit ».

C IX. Quidquid porro sit de factis aliquot particularibus Ulphilæ, a quibus fides Gothorum non dependet; constat Gothos, diu ante tempus de quo agitur, fuisse conversos, ac Gothorum metropolitam Theophilum in consilio Nicæno fuisse anno 325. Itaque Gothi dudum Christiani erant et Catholici ; sed ad perfidiam traducti sunt a Valente circa annum 376, quando pulsi ab Hunnis, petierunt, ut sedes sibi figere liceret intra limites Romani imperii. Observat hoc Sozomenus, qui alias Socratem passim nimis sequitur ; additque de episcopo Gothorum in confirmationem sequentia verba. « Nam Ulphila, qui tunc apud ipsos erat episcopus, initio quidem nulla in parte dissensit ab Ecclesia Catholica. » Mox subdit, Ulphilam, qui a Gothis ad Valentem
D legatus erat missus, promissis Arianorum episcoporum esse corruptum.

X. Verum audiamus Theodoretum, de his scribentem, lib. iv, cap. 37, ubi sic habet : « Quo tempore Gothi Istrum trajicientes, fœdus cum Valente percusserunt, abominandus ille Eudoxius (verisimiliter legendum Euzoius, qui Arianorum episcopus erat Antiochiæ, ubi tunc valens degebat) qui tunc aderat, suggessit imperatori, persuadendum esse Gothis, ut cum ipso communicarent. Nam cum diu antea divinæ cognitionis radiis illustrati essent, in apostolica doctrina semper fuerant innutriti. Quippe, aiebat Eudoxius, unius dogmatis communio pacem firmiorem efficiet. Quod consilium cum approbasset

Valens, optimatibus Gothorum proposuit, ut in doctrina fidei cum ipso consentirent. At illi responderunt numquam se adduci posse, ut a majorum suorum doctrina discederent. Porro ea tempestate Ulphila totius gentis erat episcopus, magnæ apud illos auctoritatis, et cujus verba pro firmissimis legibus habebant. Hunc Eudoxius cum et verbis demulsisset, et muneribus illexisset, eo impulit, ut Gothos ad communionem imperatoris amplectendam adduceret. Id autem persuasit, cum diceret, contentionem ex ambitione ortam esse; dogmatum vero nullam esse discrepantiam. » Sic Ulphilæ perfidia circa annum 376 ad hæresim perducti sunt Gothi.

XI. Quod spectat ad Acta Græca sancti Nicetæ, auctorem ea habent Metaphrastem, qui verisimiliter habuit Acta antiquiora, quæ ad stylum suum traduxit. Latine edita sunt apud Lipomanum et Surium, ibique Metaphrasti ascripta. Allatius quoque in Opusculo de Simeonum scriptis, pag. 127, horum Actorum dat initium, aggregatque catalogo illorum, quæ Metaphrastis esse videntur. Bailletus in tabula critica ad hunc diem observat, alia olim Acta sancti Nicetæ exstitisse, sed eatan quam perdita haberi posse, postquam illa suo stylo exornanda suscepit Metaphrastes. Verum justo vehementior videtur hæc censura, quæ forte non aliunde nata est, quam ex solo Metaphrastis nomine : non enim invenio, quid magnopere displicere possit in Actis sancti Nicetæ præter aliqua ad sanctum vix spectantia, et occasionem persecutionis Athanarici, hujusque contra Phritigernem bellum, quod tamen etiam habent Socrates et Sozomenus.

XII. Fortasse Valens, instigante Phritigerne, bellum contra Athanaricum suscepit : quamvis illud quoque fecisse legatur, quia Athanaricus Procopio tyranno subsidia contra Valentem miserat. Fortasse Athanaricus Phritigernem aggressus est post pacem cum Valente factam. Quidquid sit, dubium magis est istud bellum, quam certo fictitium. Reliqua in Actis relata de sancto Niceta, licet tam certa non sint, quam facta ab auctore contemporataneo scripta, modo satis verisimili sunt enarrata. Acta autem illa Græca, quæ eadem, in apographo nostro notantur desumpta ex codice ms. regis Franciæ. Interpretatio Latina apud Lipomanum et Surium Græco contextui plerumque respondet, non tamen ita semper est accurata, ut nequeat emendari. Nam subinde aliqua verba prorsus Latine sunt omissa, quæ secundum Græca adjungam. Semel iterum interpres a vero sensu aberrasse videtur; ideoque veram interpretationem substituam, servata tamen antiqua versione, ubicumque videbitur legitima.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΝΙΚΗΤΑ.

—

CERTAMEN

SANCTI

ET MAGNI MARTYRIS NICETÆ.

—

I. Victricia martyris Nicetæ hodie celebramus certamina, non quem princeps apostolorum Petrus erudiit, et qui Clementis fuit frater (1), et quem Commodus tyrannus propter Christum illato consummavit martyrio. Non convenimus, ut hujus celebremus certamina : sed quem (quod ad laudem

Α'. Νικητικοὺς ἀγῶνας τοῦ μάρτυρος Νικήτα πανηγυρίζομεν σήμερον· οὐχ ὃν ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖός Πέτρος ἐπαιδαγώγησε, καὶ Κλήμης ἔσχε κοινωνὸν ὠδίνων τῶν μητρικῶν, ῥώμῃ τε προήνεγκε, καὶ Κόμοδος τυραννῶν τῷ διὰ Χριστὸν τετελείωκε μαρτυρίῳ· οὐ τούτου νῦν τοὺς ἄθλους πανη-

(1) In versione Latina legitur *socius* ; sed Græca phrasis clare fratrem significat. In eadem versione ad nomen Clementis additur : Pontificis, quod Græca non habent. In Recognitionibus S. Clementis occurrunt Niceta et Aquila, tanquam S. Clementis papæ fratres. At libri Recognitionum auctoritatem non habent; neque video Nicetam, S Clementis fratrem, in Martyrologiis Græcis aut Latinis celebrari. Forte auctor ne insinuare quidem voluit, talem ullibi reperiri sanctum : sed solum dicere, de tali se non loqui.

γυρίσαι συνήλθομεν, ἀλλ' ὃν (τό γε πρὸς εὐφημίαν A λαμπρότερόν τε καὶ τιμιώτερον) Βάρβαρος μὲν ἤνεγκε χώρα, βάρβαρα δὲ ἐθρέψαντο ἤθη, καὶ τὴν ἔμφυτον τῆς τύχης εὐγένειαν οὐμενουν οὐκ ἐνόθευσαν. Ἴσασι πάντες τὸν ποταμὸν Ἴστρον μεγέθει καὶ εὐθηνίᾳ, ὅσα ποταμοὶ φέρουσι, τὸ περιβοητον ἔχοντα, ὃν καὶ Δανούβιον ἡ ἐπιχώριος οἶδε γλῶττα καλεῖν. Γοτθους δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ μεταναστάτας τῆς πατρίδος γεγονότας προσοίκους ὁ ποταμὸς ἔφερεν· Οὗτος οὖν ὁ θαυμαστὸς Νικήτας, Γοτθικῶν σπερμάτων ἐκφὺς, καὶ τιμὴν τὴν πρώτην παρ' ἐκείνοις λαχὼν, διά τε τὸ περιφανὲς τοῦ γένους καὶ τὴν ἄλλην τοῦ σώματός τε καὶ τῆς ψυχῆς εὐφυΐαν ὅσην καὶ δεξιότητα, οὐ Γοτθου ἦν τὸν βίον, οὐ τοὺς τρόπους, οὐδὲ τὴν πίστιν. Ἐνίκα γὰρ ἡ μὲν γνώμη τὸ γένος, τὸ δὲ εἰς Χριστὸν φίλτρον τὴν βάρβαρον δόξαν, ὁ δὲ τῶν ἀρετῶν ἔρως B τὴν Γοτθικὴν ἀκρασίαν καὶ ἀγριότητα.

Β'. Θεοφίλου δὲ ἦν οὗτος ἐπὶ νεαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ τῶν ἱερῶν τῆς διδασκαλίας ἀπερυσάμενος ῥευμάτων. Ὅνπερ δὴ Θεοφιλον, τὴν ἀρχιερατικὴν ἐφορείαν τῶν Γότθων πεπιστευμένον, καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικῇ καὶ πρώτῃ συνόδῳ ἐμάθομεν ἐνεπιστῆναι καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας χειρί τε καὶ γλώσσῃ παρὰ πᾶσι κρατῦναι δόγματα. Ἐπεὶ δὲ οὐ πολὺς ἐν μέσῳ διέβη χρόνος, καὶ τὸ Γότθων ἔθνος εἰς ἀντιπάλους διεῤῥάγη καὶ ἐμφυλίους μοίρας, καὶ εἰς δύο τε γεγόνασι μέρη· καὶ τούτων ἡγεῖτο θατέρου μὲν Φριτιγέρνης, θάτερον δὲ Ἀθαναρίχῳ ὑπήκουε τὰ πάντα δεινῷ· Ἀθανάριχος οὗτος, κατὰ τῆς ὁμογενους καὶ ἀποστάδος τοῦ Φριτιγέρνους μερίδος πλήθει χειρὸς ἐπιστρατεύσας, τρόπαιον ἵστησιν. Ὅθεν Φριτιγέρνης ἀποῤῥηθεὶς, πρὸς C τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀπέβλεψε δεξιὰν, αὐτομολος τε προσελθὼν, ἀμύνειν ἐδεῖτο. Οὐάλεντι δὲ τηνικαῦτα τῷ μισοχρίστῳ, τὰ Ῥωμαϊκὰ διείπετο σκῆπτρα. Οὗ τοῖς ἐπὶ Θρᾴκην στρατιώταις τῷ φυγάδι βοηθεῖν ἐγκελεύσαντος, Φριτιγέρνης λαβὼν τόν τε Θρᾴκιον, καὶ ὅσος ὑπ' αὐτῷ Γοτθικὸς στρατὸς κατελέλειπτο, διαβαίνει τὸν Ἴστρον. Καὶ τὸν θεῖον τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν πάσας προηγούμενον τῆς δυνάμεως φέροντες, συῤῥήγνυνται τοῖς ἀντιπάλοις εἰς μάχην, κρατοῦσί τε ῥᾷον τοῦ κρατήσαντος· καὶ τὸ ἐκείνου πλῆθος αἰχμαλωσία καὶ ξίφος διεμερίζετο· μόλις μετ' ὀλίγων Ἀθαναρίχου τὴν σφαγὴν αἰσχροτατα διαπεφευγότος.

Γ. Αὕτη γέγονε πρόφασις καὶ αἰτία πολλαπλασίους τῶν προλαβόντων τὰ Χριστιανων ἀσπάσασθαι Γότ- D θους. Οὔρφιλος δὲ διάδοχος μὲν τῶν ἀρχιερατικῶν

A quidem est præclarius et præstantius) regio tulit barbara, mores vero enutrierunt Barbari : et innatam nobilitatem minime adulterarunt (2). Sciunt omnes fluvium Istrum, magnitudine quidem inter fluvios clarum, quem lingua ejus regionis appellat Danubium. Gothos autem, qui illo tempore excesserante patria (3), fluvius habebat accolas. Hic ergo admirandus Nicetas, natus e Gothicis seminibus, et primum honorem apud illos nactus, tam propter claritatem generis, quam propter aliam animi et corporis indolem et dexteritatem, non erat vita Gothus, nec moribus, nec fide. Nam genus quidem vincebat ingenium : amor autem in Christum barbaram opinionem : studium vero virtutis intemperantiam Gothicam et feritatem.

B II. Hic autem in adolescentia hauserat sacra fluenta doctrinæ Theophili. Quem quidem Theophilum (4) cum ejus fidei fuisset commissus Gothorum pontificatus, accepimus interfuisse primæ universali synodo Nicænæ, manuque et lingua apud omnes confirmasse dogmata pietatis. Cum autem non multum intercessisset temporis, et in gente Gothorum bella erupissent intestina et essent divisi in duas partes, et uni quidem præesset Phritigernes, altera autem valde terribili pareret Athanarico, hic Athanaricus, suscepta maximis copiis expeditione adversus Phritigernem, erat quidem ejusdem generis sed erat ab eo avulsus, victoria parta, C erigit tropæum. Quamobrem Phritigernes in rebus suis afflictis spectavit ad Romanam dexteram, et veniens transfuga, petivit auxilium. Valens autem Christi inimicus, eo tempore tenebat sceptra Romana. Qui cum jussisset iis qui erant in Thracia, militibus ferre opem exsuli, Phritigernes, Thracio exercitu accepto, et eo, qui sibi remanserat, transmittit Istrum. Itaque ferentes divinam Christi crucem, præcedentem omnes suas copias, prælio confligunt cum adversariis, et eum qui vicerat, facile vincunt, et illius multitudo partim cæditur, partim capitur, cum Athanaricus (5) turpissime cum paucis suæ vitæ fuga consuluisset.

III. Hæc fuit causa et occasio, cur multis ex iis D qui præcesserunt Gothis (6) religionem amplexi sint Christianam, Urphilas (7) autem fuit Theophili suc-

(2) Hic multa verba Latine erant omissa.

(3) Certum est, Gothos non semper in Dacia ad Istrum habitasse ; sed ex alia regione remotiore a Romano imperio ad Istrum progressos esse, prout postea per multas imperii provincias se diffuderunt. An vero ex Scandinavia, sive ex hodierno regno Suecico, ut vult Jornandes, ortum duxerint, non est hujus loci inquirere.

(4) Theophilus Gothiæ metropolita concilio Nicæno revera subscriptus legitur.

(5) Jam in Commentario num. 7 monui, totum hoc bellum non videri certum, et fortasse ex sola confusione ortum esse. Aliquid tamen veri subesse potest, si Phritigernes cum Valente fœderatus fuit, quando hic anno 367 contra Gothos bellum gessit, clade Athanarici anno 369, secutaque eodem anno pace finitum.

(6) Erant quidem inter Gothos Christiani non pauci ; sed ea occasione multo plures converti potuerunt.

(7) Urphilas aut Urphila communius vocatur ab aliis. Aliqua hic non recte de ipso dici videntur. Consule itaque de Ulphila dicta in Commentario, num. 9 et 10, ex quibus liquet, non de secunda synodo œcumenica intelligi posse mox sequentia, si vera sunt, sed de synodo Arianorum anni 360.

cessor in munere pontificali, qui cum eo quoque synodo Nicænæ interfuerat eadem sentiens, et postea consederat cum iis qui Constantinopoli in secunda sancta synodo fuerant congregati. Hic cum esset vir prudens et doctus, invenit figuras litterarum, et sonos Gothicæ voci convenientes : et cum in eis sacram nostram et divinitus inspiratam Scripturam e Græca in linguam Gothicam vertisset, omni studio et diligentia effecit, ut eam discerent, qui erant suæ gentis. Quamobrem magnum incrementum accipiebat pietas apud Barbaros, et in dies proficiebat. Athanaricus autem cum procedente tempore se a damno, quod acceperat, recreasset, et in locum pristinum revertisset, non pervenit tamen ad pietatem : sed multos quidem ex Christianis Gothicis et Barbaris subjiciebat suppliciis : magis autem movebatur adversus generosum Nicetam, qui et generis claritate, et pietate superabat eos qui erant sui generis.

IV. Gratiano autem pio et clementi Romanum ac paternum administrante imperium, impius et cædem spirans Athanaricus, ipse per se adversus pios cædem parabat, et efficiebat, ut qui ei parebant, ipsum imitarentur. Isti ergo Dei hostes exsecrandi, occulta (8) quotidie impietate, martyris causa indignabantur, cum pietas martyris in dies prædicaretur, discruciabantur animis, minabantur, aggrediebantur eum de medio tollere. Quæ quidem Nicetas parum curans, nihilominus pergebat prædicare pietatem. Tandem in iram apertam erumpentes, repente martyrem invadunt eo tempore, quo prædicabat, ipsumque rapiunt, et vi trahunt, et urgent, ut fidem abjuret. Sed ille quidem nec verbis, nec factis desistens a pietate, et libera Christi confessione, et ab honorando eo ut Deo, ludum et irrisionem esse ostendebat illorum invasionem. Illi autem cum contrivissent partes ejus corporis (o insania!) eum etiam in ignem injiciunt. Sed sic quoque patiens sanctus, neque lingua desistebat Deum hymnis celebrare, neque corde in eum credere. Quocirca ad finem usque immobilem servans confessionem, cum multis aliis qui erant ejusdem generis et fidei, dignus fuit habitus coronis martyricis, anima sua in manus Dei tradita.

V. Marianus autem quidem vir pius, Cilix genere, ex civitate, quæ illic est, ortus, nomine Mopsuestia (9), illo tempore versans in locis, quæ sunt circa Istrum, propter fidei conjunctionem et morum similitudinem, quæ quidem magna ex parte inter se conveniunt, evaserat martyri familiaris et amicus, et degebat in eisdem ædibus multo tempore. Hic postquam ille finem accepisset martyricum, considerabat, et multas apud se versabat co-

A θεσμῶν ἐχρημάτιζε Θεοφίλου, συμπαρὼν δὲ αὐτῷ πάλαι κατὰ τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ ἴσα φρονῶν, συνήδρευσεν ὕστερον καὶ οἷς ὅτι ὅτ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ δευτέρα συνεκροτήθη σύνοδος. Οὗτος ἀνὴρ λόγιός τε καὶ νουνεχὴς ὤν, τύπους γραμμάτων καὶ ἀπηχήσεις αὐτῶν τῇ Γοτθικῇ συμβαίνοντας ἐξεῦρε φωνῇ· τούτοις τε τὴν ἱερὰν ἡμῶν Γραφὴν καὶ θεόπνευστον ἀπο τῆς Ἑλλοδος εἰς τὴν Γοτθικὴν γλῶσσαν μεταβαλὼν, τοὺς ὁμοφίλους ἐκμανθάνειν πάσῃ σπουδῇ παρεσκεύασε. Διὸ καὶ μᾶλλον ἐπεδίδω παρὰ τοῖς Βαρβάροις ἡ εὐσέβεια, καὶ ἐπὶ μέγα καθ' ἑκάστην προέκοπτεν. Ἀθανάριχος δὲ χρόνῳ ὕστερον τῆς ἥττης ἀναλαβὼν ἑαυτὸν τῆς ἀσεβείας οὐκ ἀνελάμβανεν, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν τῶν Χριστιανῶν ταῖς Βαρβάροις καὶ Γοτθικαῖς βασάνοις B ὑπέβαλλεν· ἐπὶ μᾶλλον δὲ κατὰ τοῦ γενναίου Νικήτα, ὅσῳ καὶ τῷ περιφανεστέρῳ τοῦ γένους καὶ τῆς εὐσεβείας τῶν ὁμογενῶν ἐκράτει, κινούμενος ἦν.

Δ΄. Γρατιανοῦ δὲ τηνικαῦτα τοῦ εὐσεβοῦς καὶ πράου τὴν Ῥωμαϊκήν τε καὶ πατρικὴν διέποντος ἀρχὴν, ὁ δυσσεβὴς καὶ μιαιφόνος Ἀθανάριχος αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὴν κατὰ τῶν εὐσεβῶν μιαιφονίαν ἐπαλαμᾶτο, καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα μιμεῖσθαι παρεκελεύετο. Οἱ τοίνυν θεομισεῖς οὗτοι καὶ ἀλιτήριοι, κρυπτομένης καθ' ἑκάστην τῆς ἀσεβείας, τοῦ μάρτυρος ἠγανάκτουν, ἠπείλουν, ἐσφάδαζον τοῖς θυμοῖς, ἀνελεῖν ἐπεχείρουν. Ὧνπερ δὴ Νικήτας βραχέα φροντίζων, οὐδὲν ἧττον τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος περιείχετο. Τέλος πρὸς C φανερὰν ἐκραγέντες ὀργὴν, ἀθρόον ἐπιστάντες, ἐν ᾧ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὁ μάρτυς ἐκήρυττεν, ἀναρπάζουσί τε αὐτὸν καὶ ἕλκουσι βίᾳ, καὶ τὴν πίστιν ἀπώμοτον θέσθαι καταναγκάζουσιν. Ἀλλ' ὁ μὲν, δι' ὧν τε ἔλεγε, δι' ὧν τε ἐποίει, τῆς εὐσεβείας οὐκ ἀφιστάμενος, καὶ τοῦ παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν, καὶ ὡς Θεῷ τούτῳ προσάγειν τὸ σέβας, χλεύην καὶ παιδιὰν ἀπέφαινε τὴν ἐκείνων ἐπίθεσιν. Οἱ δὲ τοῦ σώματος συντρίψαντες μέρη, φεῦ τῆς μανίας εἶτα, καὶ πυρὶ ῥιπτοῦσιν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω πάσχων ὁ ἅγιος οὔτε τὴν γλῶτταν εἶχε τῶν εἰς Θεοῦ ὕμνων ἀφισταμένην, οὔτε τὴν καρδίαν τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως. Διὸ καὶ μέχρι τέλους ἀκλινῆ τὴν ὁμολογίαν διασωσάμενος, σὺν ἄλλοις πολλοῖς τῶν ὁμογενῶν τῶν μαρτυρικῶν ἠξιώθη στεφάνων, εἰς χεῖρας Θεοῦ τὴν ψυχὴν παραθέμενός.

D Ε΄. Μαριανὸς δέ τις ἀνὴρ εὐσεβὴς, Κίλιξ τὸ γένος, ἐκ τῆς ἐκεῖσε πόλεως Μοψουεστίας ὁρμώμενος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς περὶ τὸν Ἴστρον διατρίβων τόποις, κοινωνίᾳ πίστεως, καὶ ὁμοιότητι τρόπων (ὅπερ οἶδεν ὡς τὰ πολλὰ συμβαίνειν) ξυνήθης καὶ φίλος τῷ μάρτυρι καὶ ὁμορόφιος γίνεται χρόνον πλείονα. Οὗτος μετὰ τὸ μαρτυρικὸν ἐκείνου τέλος, διεσκοπεῖτο καὶ πολλοὺς ἔτρεφε καθ' ἑαυτὸν λογισμοὺς, τίνα τρόπον δυνατὸν γένοιτο τὸ τοῦ φίλου σῶμα, τοιούτῳ μάλιστα

(8) Hic dissentit interpretatio Latina apud Lipomanum, illaque nequit conciliari cum apographo nostro Græco : res tamen est nullius momenti pro historia.

(9). Mopsuestia urbs est episcopalis Ciliciæ, apud geographos et historicos satis nota. Aliquem autem ex Cilicia fuisse apud Gothos, non debet videri incredibile ; cum S. Augustinus, num 5 Commentarii testetur, se egisse cum fratribus, qui illic similiter fuerant.

τελέι κεκοσμημένον· ἠβούλετο γὰρ ἀχωρίστως αὐτοῦ ἔχειν, ὡς οἷόν τε καὶ μετὰ θάνατον· οὕτω τοιγαροῦν σκοπούμενος, ἀωρί ποτε τῶν νυκτῶν διὰ τὸν Ἀθαναρίχου φόβον (αὐτὸς γὰρ αὐτῷ τὴν τοῦ μαρτυρικοῦ σώματος ἀνάληψιν οὐ μεθίει) ἐπιστὰς ἐν ᾧ τὰ τῶν ἁγίων διέῤῥιπτο λείψανα, ἐπεὶ ἀγνοεῖν εἶχε ποῖόν ἐστι τὸ ἐπιζητούμενον, παρὰ τούτου διδάσκεται, παρ' οὗ καὶ μάγοι τὴν ἐκείνου προσκύνησιν. Δύναμις γὰρ οὐρανία τις καὶ ἀσώματος, ἀστέρος ὑπελθοῦσα μορφὴν, τοῦ χρηστοῦ προηγεῖτο Μαριανοῦ μάλα σαφῶς καὶ γνωρίμως· καὶ οὐκ ἀπέστη τοῦτο ποιῶν ὁ φαινόμενος ἐκεῖνος ἀστὴρ, ἕως ὑπέδειξε τὸ ποθούμενον. Τὸ δὲ ἦν, οὐ λείψανόν τι καὶ μέρος, ἀλλὰ σῶμα ὁλόκληρον τῆς μακαρίας ὄντως ψυχῆς μετὰ τῶν ἄλλων, κρεῖττον φανὲν καὶ πυρὸς, ὥσπερ ἄρα καὶ κλῆσις ἠβούλετο, πλὴν ὅσον ἴχνη τινὰ σώζειν, καὶ οὐδὲ ταῦτα σαφῆ, ἀλλ' ὥστε δῆλον εἶναι, ὅτι πυρὶ προσωμίλησεν. Τοῦτο τοίνυν τὸ ἱερὸν σῶμα θήκῃ ἐνθεὶς, καὶ μαρτυρικαῖς, ὥσπερ ἔδει, τιμῶν ἱερολογίαις, εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα μετακομίζει.

ϛ'. Καὶ τῇ ἰδιωτικῇ παραμένον οἰκίᾳ, δημοτελεῖς ἐπήγαζε τὰς ἰάσεις. Καὶ γὰρ ἀγαθῆς ὢν ψυχῆς οἶκος, μιᾷ περιγράφειν οἰκίᾳ τὰς ἰδίας οὐκ ἠγάπα θαυματουργίας, ἀλλὰ κοινὸν ἦν Μοψουεστηνῶν ἐντρύφημα· μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ἀλλαχόθεν φοιτώντων, ἀπόλαυσις οὐ δαπανωμένη. Χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ ναὸς τῷ μάρτυρι ἀνεγείρεται, καὶ αὐτὸς τὸ τίμιον ὑποδέχεται σῶμα, φανερωτέρας τοῦ λοιποῦ τὰς ἑαυτοῦ παρέχον ἐνεργασίας, καὶ μηδέποτε λῆγον κατὰ παντοίων παθῶν καὶ νόσων ἱστάμενον. Ὅμως ἡ τὸν ἀθλητὴν πρώτως οἰκία ξενοδοχήσασα τῆς ἁγίας ἐκείνης χειρὸς πλουτεῖ τὸν ἀντίχειρα καὶ ταύτην ἰδιάζουσαν χάριν τῷ φίλῳ Μαριανῷ Νικήτας ὁ καλὸς δίδωσι, καὶ φιλίας ἐκεῖνος νόμους καὶ ξενίας τιμῶν ὅπερ οὐδενί τινι ἄλλῳ ποιῆσαι παραχωρεῖ, καὶ τούτῳ τάχα τὸν φίλον δοξάζων. Καὶ γὰρ Αὐξέντιος, ὃς τῆς εἰρημένης πόλεως ἐπίσκοπος ἦν, ἐπιχειρήσας ἀπομερίσαι τι τοῦ σώματος καὶ λαβεῖν, εἴληφε μὲν οὐδὲν, ὧν ἐζήτει, ἔλαβε δὲ δέος, οὔτε μικρὸν οὐδ' ὅλον ἀνέκφορον μεῖναι καὶ λαθεῖν, ἀλλ' ὥστε καὶ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν λίαν κατασεισθῆναι, καὶ διδάσκαλον τοῖς ἄλλοις γενέσθαι οἷς τε εἶδε καὶ οἷς αὐτὸς ἐξεδειματώθη, μηδένα τὸ λοιπὸν χεῖρα τολμηρὰν προτείνειν, μηδὲ μέρος τι τοῦ σώματος παρὰ γνώμην ὂν αὐτῷ παρασπᾷν.

Ζ'. Ὅπως δὲ συνέβη τὸ δέος καὶ τίσι λόγοις εἴργεται τῆς ἐπιχειρήσεως, ὁ λόγος δηλώσει. Ἀνέστησε μὲν γὰρ ὁ φιλόμαρτυς οὗτος ἀρχιερεὺς τοῖς καλλινίκοις τῶν μαρτύρων ναὸν, Ταράχῳ τέ φημι καὶ Πρό-

gitationes, quonam modo posset corpus amici accipere, maxime tali fine ornatum : volebat enim ab ipso non separari, quantum poterat, etiam post mortem. Cum ergo sic consideraret, tandem intempesta nocte propter metum Athanarici, (ipse enim non permittebat, ut acciperetur corpus martyris) accedens in eum locum, in quo erant projectæ sanctorum reliquiæ, quoniam ignorabat quodnam esset quod quærebatur, ab eo docetur a quo Magi didicerunt illius adorationem. Virtus enim quædam cœlestis et incorporea, stellæ forma suscepta, bonum præcedebat Marianum aperte et evidenter, neque destitit hoc facere illa stella, quæ apparebat, donec ostendit id quod desiderabatur. Id autem erat non reliquiæ aliquæ et pars, sed corpus integrum illius vere beatæ animæ. Quod quidem apparuit igne fuisse potentius, sicut etiam volebat ejus appellatio, nisi quod solum quædam servabat vestigia, neque ea aperta, sed ut tantum appareret, id cum igne esse congressum. Hoc ergo sacrum corpus cum thecæ imposuisset, martyricis, ut oportet, et sacris id honorans orationibus, transfert in suam patriam (10).

VI. Et cum sic maneret in domo privata, publicas tamen effundebat curationes. Etenim cum esset domus bonæ animæ, non satis habebat unis ædibus sua circumscribere miracula : sed erat communes deliciæ Mopsuestanorum, imo vero eorum quoque qui aliunde ventitabant, usus fructus, qui non consumebatur. Procedente autem tempore, templum quoque excitatur martyri, et ipsum corpus suscipit venerandum, apertissima de cætero conferens beneficia, et resistens omnibus morbis et vitiis. Illa tamen domus, quæ athletam primo accepit hospitio, ditatur pollice sacræ illius manus, hanc propriam gratiam amico Mariano dat ille egregius Nicetus, honorans amicitiæ leges et hospitalitatis. Quod quidem nulli alii sinit facere, in hoc quoque amico gloriam tribuens. Etenim Auxentius (11), qui erat dictæ civitatis episcopus, cum aggressus esset ejus corporis aliquid dividere et accipere, nihil quidem accepit eorum, quæ volebat : eum autem non parvus invasit metus, nec ejusmodi, ut non in apertum prodiret, aut lateret, sed quo ejus quoque anima fuerit valde agitata, et alios docuerit iis quæ vidit, et terrore, quo est affectus, ut nemo deinceps manum audacem porrigeret, neque ullam partem ejus corporis, cum esset præter ipsius sententiam, avelleret.

VII. Quonam modo autem metus hic accidit, et quibusnam verbis prohibitus fuerit, ne aggrederetur, explicabimus. Excitavit hic quidem pontifex, amicus martyrum, templum victoria insignibus

(10) Additur in Latina versione : (Et tunc ipsum domi suæ deponit.) At illa non sunt in apographo nostro Græco. Ex sequentibus tamen liquet, in privata domo corpus fuisse positum.

(11) In Catalogo antistitum Mopsuestenorum apud Lequien., tom. II *Orientis Christiani*, col. 890 et seq. duo reperiuntur Auxentii, quorum primus sancto Niceta videtur paulo antiquior, aut certe eidem non supervixisse. Alter Auxentius, qui ex solis fere diptychis innotescit, secundum ordinem ibi fixum sedit seculo quinto. Hoc autem tempus satis congruit hic relatis.

martyribus, Taracho, Probo et Andronico (12), quod positum est ante muros civitatis Mopsuestiæ. Cum autem ipsorum sanctorum ei deessent reliquiæ ad consecrationem templi ædificati, eas autem haberet urbs illi propinqua, nomine Anazarba (13), ei promissa parte reliquiarum hujus præclari Nicetæ, illorum martyrum accipit reliquias. Cum itaque oporteret impleri id quod promissum fuerat, et sepulcrum fuisset effossum, et sublatus esset lapis, qui fuerat impositus, protinus quidem confringitur marmor, nulla apparente causa : apparet autem mortuus, habens membra honeste composita, et corpus a priori corpore nihil differens. Cum ergo eum oporteret accipere partem corporis, et illud tetigisset manus ejus, qui sepulcrum effoderat (hic mihi attendendum est) nihil quidem ea accipit, fit autem mox arida, metusque et tremor statim invadit eum qui id ausus fuerat. Deinde fit terræ motus, et erumpunt tonitrua, et frequentia micant fulgura, iis, qui aderant, afferentia metum intolerabilem.

VIII. Quod quidem cum sacrosanctus aspexisset Auxentius (satis enim intelligebat, quid Deus significaret), ejus quidem, qui passus fuerat, manum aridam adducit ad reliquias, non ut rursus alquid accepturam, sed potius ut tacite petituram veniam audaciæ, et consecuturam curationem. Est enim, dicebat, tibi, o sancte, multo facilius, cum sis bonus et boni imitator, curare quam lædere : et si illud vel nolens præbuisti, quomodo non hoc magis dabis ex tui animi sentencia? Curatur itaque affecta manus, et prædicat virtutem et bonitatem ejus, qui curaverat, illam quidem ob castigationem, hanc vero ob sanationem post agnitionem erroris. Deinde vero pontifex, cum sacrum ejus sepulcrum honorasset hymnis et glorificationibus, ei pristinam figuram restituit, nulla in re mutato, nisi quod se habebat melius et honestius. Sic glorificat Deus eos, qui ipsum glorificant ; sic magnificat eos, qui ipsum magnificant. Non universum hic donans ; minime : sed ex his futura præbens conjicienda. Nam quæ hic dantur, etsi inter omnia sensilia sint præstantissima, auribus tamen significantur, et oculis comprehenduntur. Quæ autem illic sanctis manent, neque oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt. Talia enim sunt ut didicimus, quæ a Deo parata sunt iis qui ipsum diligunt. Quæ detur nobis omnibus consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum Amen.

A τῳ καὶ Ἀνδρονίκῳ, ὃς καὶ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τῆσδε Μοψουεστίας ἵδρυται. Ἐπεὶ δὲ καὶ λειψάνων ἐδεῖτο τῶν αὐτων ἁγίων ἐπὶ καθιερώσει τοῦ οἰκοδομηθέντος ναοῦ, ἐπλούτει δὲ ταῦτα ἡ γείτων ἐκείνης πολις Ἀνάζαρβα, ἐπαγγελίᾳ λειψάνου μαρτυρικοῦ, μαρτύρων λαμβάνει λείψανα, καὶ ὑποσχόμενος δουναι Νικήτα του φαιδροῦ μερίδα τῶν εἰρημένων ἀνακομίζεται. Ὡς οὖν ἔδει πληροῦσθαι τὸ ἐπηγγελμένον, καὶ ὁ τάφος ἀνώρυκτο, καὶ ὁ ἐπικείμενος ἀνῄρητο λίθος, θραύεται μὲν εὐθὺς ἡ μάρμαρος παρ' οὐδεμίαν ἐμφανῆ αἰτίαν· ἀναφαίνεται δὲ ὁ νεκρός, ἔχων τε τὰ μέλη κατὰ σχῆμα κείμενα, καὶ τὸ σῶμα, οὐδὲν τοῦ προτέρου χρωτὸς παραλλάττον. Ἐπεὶ οὖν καὶ λαμβάνειν ἐχρῆν μέρος τοῦ σώματος, καὶ ἡ χεὶρ ἥπτετο τοῦ τὸν τάφον ὀρύξαντος, (ἐνταῦθα B μοι προσεκτέον τὸν νοῦν) λαμβάνει μὲν γὰρ οὐδέν, γίνεται δὲ παραχρῆμα ξηρά, καὶ δέος εὐθὺς καὶ τρόμος εἶχε τὸν τολμητήν. Εἶτα σεισμὸς ἐπιγίνεται, καὶ βρονταὶ καταῤῥήγνυνται, καὶ ἀστραπῶν ἐξάλματα συνεχῆ, φόβον ἐμβάλλοντα τοῖς παροῦσιν οὐ φορητόν.

Η΄. Ἅπερ ὁ ἱερὸς Αὐξέντιος θεασάμενος, (ἦν γὰρ καὶ θείων μηνυμάτων οὐκ ἀμαθής) τὴν μὲν ξηρανθεῖσαν χεῖρα τοῦ παθόντος προσάγει τοῖς λειψάνοις, οὐχ ὡς αὖθις τὰ ληψομένην, ἀλλ' ὡς αἰτησομένην μᾶλλον ἀφθέγκτως συγγνώμης ὑπὲρ τῆς τόλμης, καὶ τευξομένην τῆς θεραπείας. Πολλῷ γάρ σε ῥᾷον, ἔλεγεν, ἀγαθὸν ὄντα, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ μιμητήν, τοῦ βλάψαι τὸ θεραπεῦσαι· καὶ ἐκεῖνο παρέσχε καὶ μὴ βουλόμενος, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τοῦτο κατὰ γνώμην C δώσεις; Ἰᾶται τοιγαροῦν ἡ παθοῦσα χείρ, καὶ κήρυξ γίνεται τῆς τοῦ ἰασαμένου καὶ δυνάμεως καὶ χρηστότητος τὸ μὲν ἀπὸ τῆς παιδείας, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ σφάλματος θεραπείας. Τὸ λοιπὸν τοίνυν ὁ ἀρχιερεὺς τὸν ἱερὸν τάφον δοξολογίαις τε καὶ ὕμνοις τιμήσας, τὸ ἀρχαῖον ἀποδίδωσι αὐτῷ σχῆμα, τῷ κοσμιωτέρῳ μόνῳ τὴν παραλλαγὴν ἔχοντι. Οὕτω δοξάζει Θεὸς τοὺς αὐτὸν δοξάζειν προελομένους· οὕτω μεγαλύνει τοὺς μεγαλύνοντας· οὐ τὸ πᾶν ἐνταῦθα διδούς, οὐμενοῦν· ἀλλὰ τὰ μέλλοντα τούτοις τεκμαίρεσθαι παρεχόμενος. Τὰ γὰρ ἐνταῦθα, σὺν τοῖς αἰσθητοῖς ἅπασι το ἐξαίρετον ἔχῃ, ἀλλ' οὖν καὶ ἀκοῇ δηλοῦται, καὶ ὄψει καταλαμβάνεται· ὁ δὲ τοὺς ἁγίους ἐκεῖ περιμένει, οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, οὔτε εἰς ἀνθρωπίνην ἀνέβη καρδίαν. Τοιαῦτα γὰρ ὡς ἐμάθομεν τὰ πρὸς Θεοῦ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τεθησαυρισμένα. Ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνάς αἰώνων. Ἀμήν.

(12) Præclari hi martyres, qui passi sunt in Cilicia, coluntur leguntur que in Martyrologio Romano ad XI Octobris, ubi eorum danda sunt Acta.

(13) Anazarba, alias Anazarbus, subinde etiam dicta Cæsarea ad Anazarbum, montem vicinum, a quo nomen traxisse creditur, in divisione Ciliciæ facta est metropolis Ciliciæ secundæ. Passos in ea urbe sanctos martyres Tarachum, Probum et Andronicum, ex sinceris horum Actis ostenditur. Cæterum quæ sequuntur Græca, prolixiora paulo sunt quam Latina ; sed Latina verba sufficiunt ad rem exponendam.

—

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΥΦΗΜΙΑΣ.

MARTYRIUM SANCTÆ EUPHEMIÆ.

(Latine ap. Surium ad diem 16 Septembris, Græce ex cod. ms. Paris.)

Α'. Διοκλητιανοῦ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος, A
Πρίσκου τε περὶ τὴν Ἀσίαν ἀνθυπατεύοντος, ὁ κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸς δεινὸν ἔπνει καὶ ἐπὶ μέγα καὶ φοβερὸν ἦρετο. Ἦν δὲ τῷ Πρίσκῳ συμπάρεδρός τις τῶν σοφιστῶν, Ἀπελλιανὸς ὄνομα, ἱερατείας χρείαν πληρῶν, τῷ παρ' αὐτοῖς ψευδωνύμῳ θεῷ Ἄρει. Ἐπεὶ οὖν ἐτήσιος ἑορτὴ τοῦ νόθου τούτου ἐνειστήκει θεοῦ, γράμματα καὶ προθέματα κατὰ πᾶσαν ἐφοίτα τὴν Χαλκηδόνα· ἐν αὐτῇ γὰρ καὶ τὰ τῶν θυσιῶν ἐτελεῖτο. Καὶ ναὸς ἦν τοῦ Ἄρεος καὶ εἰδώλων ἐκείνου τῶν ἐπισήμων· ἐκάλει δὲ καὶ πολίτας καὶ ὅσους Χαλκηδόνος πέριξ, εἰς τὴν ἑορτὴν τὰ προθέματα, θάνατοι δὲ καὶ τιμωρίαι συνηπείληντο τοῖς προστάγμασιν, οἷς περιπίπτειν ἔμελλον, ὅσοι μὴ πείθοιντο, δαίμοσι προσκυνεῖν, σάλπιγξ τε διάτορον ἠχοῦσα καὶ φοβερὸν σύστημα ἦν τῆς πρὸς B
τὸν ναὸν συνδρομῆς τε καὶ συνελεύσεως. Ὁπόσοις οὖν ἐναγεῖς μὲν θυσίαι καὶ σεβάσματα μιαρὰ τοιαῦτα μεμίσητο, ὁσιότης δὲ καὶ εὐσέβεια καὶ ἡ πρὸς Θεὸν πίστις ἔῤῥωτο· οὗτοι δὲ ἄρα τὴν μετὰ παρανομούντων συνέλευσιν καὶ τὴν ἐν συνεδρίῳ ματαιότητος διαφεύγοντες παρουσίαν, κατὰ συμμορίας τινὰς ἐν οἰκίσκοις ἢ ἐρημίαις ἑαυτοὺς ἐγκλεισάμενοι προσευχαῖς καὶ δεήσεσι σχολάζοντες ἦσαν, καὶ τῷ ἀληθεῖ καὶ μόνῳ Θεῷ τὴν λογικὴν λατρείαν προσφέροντες, ὧν εἷς ἅγιος ὑπῆρχε χορὸς καὶ ὁ τῇ πανευφήμῳ καὶ λαμπρᾷ μάρτυρι Εὐφημίᾳ ἐλλαμπρυνόμενος, Εὐφημίᾳ τῇ πᾶσαν φερωνύμως τῇ αὐτῆς φήμῃ περιλαβούσῃ τὴν οἰκουμένην, ἣ πατέρα μὲν ἔσχε τῆς συγκλήτου τινὰ καὶ τούτων δὴ τῶν ἄρχειν ἠξιωμένων, Ψιλόφρων αὐτῷ ὄνομα, μητέρα δὲ λίαν C
εὐσεβῆ καὶ κοσμίαν, Θεοδωρησιανὴν οὕτω καλουμένην, ἥτις καὶ δῶρον ἐκ Θεοῦ πενομένοις πᾶσι δεδώρητο, τὰ αὐτῆς ἐκείνων πάντα ποιοῦσα. Καὶ χεὶρ αὐτοῖς οὖσα δαψιλής τε καὶ μεγαλόδωρος, ἐξ ὧν Εὐφημία προελθοῦσα, βλαστὸς ἐφάνη τῇ ῥίζῃ προσήκων, κλάδος ἐπινεύων εἰς θεοσέβειαν καὶ καρπὸς ὄντως ἐλέους πιότατος.

Β'. Τῆς οὖν δαιμονικῆς ἐκείνης ἐπιτελουμένης θυσίας, Ἀπελλιανὸς οὐ παροπτέα, οὐδὲ φροντίδος

I. Diocletiano tenente sceptra Romani imperii, Prisco autem Asiæ proconsule, adversus Christianos gravis spirabat persecutio, sævaque et formidabilis. Erat autem Prisco assessor quidam Sophista, nomine Apellianus, fungens munere sacerdotii dei, qui apud eos falso nominatur, Martis. Cum ergo hujus adulterini dei festum instaret anniversarium, litteræ et edicta per universam venerunt Chalcedonem. In ea enim peragebantur sacrificia ; nam ibi erat templum Martis, et insigne illius simulacrum. Vocabant autem edicta cives ad festum, et eos qui habitabant circa Chalcedonem. Minabantur vero mortem et supplicia iis, ad quos erant ventura, si non persuaderentur, ut adorarent dæmones. Tubæque clare sonantes et terribiliter, erant signum conveniendi ad templum. Quibuscunque ergo exsecranda quidem sacrificia et abominanda ejusmodi religio erat odio, contra autem firma erat sanctitas, et pietas, et fides in Christum, ii vitantes congressionem cum impiis et concilium vanitatis, per quasdam classes se in domibus includentes, aut in solitudinibus, vacabant precibus et orationibus, veroque et soli Deo cultum offerebant rationalem. Quorum unus quoque erat chorus, qui imprimis benedicta et clara martyre Euphemia decorabatur, Euphemia, inquam, quæ convenienter suo nomini universum orbem terræ sua fama erat complexa. Quæ patrem quidem habebat quemdam e senatu, et qui aliquot gesserat magistratus : erat autem ei nomen Philophron [Philosophron, *Ado*] : matrem vero valde piam et honestam, quæ vocabatur Theodorosia [Theodora, *Ado*] : quæ etiam a Deo donum data fuerat omnibus egentibus, illorum faciens omnia, quæ sua erant, et cujus erat in eos manus larga et munifica. Ex quibus orta Euphemia, apparuit germen radici conveniens, ramus annuens ad pietatem veramque religionem, et longe pinguissimus fructus misericordiæ.

II. Cum illud ergo dæmonum perageretur sacrificium, non negligendum, sed maxime curandum

ducens hunc cœtum piorum Apellianus, cum de eo diligenter inquisiisset, et certior factus esset, ea significat proconsuli. Protinus autem comprehenditur cum multa alia multitudo Christianorum, tum ipse quoque divinus chorus, in quo erat præclara hæc virgo Euphemia, quæ et corporis pulchritudine, et virtutis specie, et ætatis flore, et generis claritate, inter eos lucebat veluti stella lucidissima. Ad quadraginta autem et novem congregatorum erat ille sacer chorus. Qui cum fuissent comprehensi, producti sunt in conspectum proconsulis. Ille autem eos prius inducens admonitione, conabatur abducere a pietate, bonis terræ volens eos demulcere, qui cupiebant cœlestia, dicebat enim : Sacrificate magno deo Marti, ut ejus benevolentia, et ab imperatoribus danda felicitate vos dignos efficiatis, et plurima consequamini munera et honores. Cui divinus ille chorus, tanquam uno animo et uno ore : Nos, dixerunt, o proconsul, Deum verum colere didicimus, cujus verbo ex iis quæ non erant constitutum est universum, cœlum et terra, et omnia quæ sunt in eis ; neque ullum alium Deum scimus, præter hunc, neque adorare (absit, Rex Christe) sustinebimus. Tua autem dona et honores alios alliciant, eosque qui sunt pusillanimi, et parva concupiscunt, deliniant. Hæc enim a nobis parvi fiunt, et vix ullam eorum ducimus rationem, cum solum amemus honorem, qui est in cœlis, quem vitam immortalem et regnum Dei vocamus. Sic quidem dixit ille gloriosus exercitus, qui habebat ducem benedictam Euphemiam.

III. Tyrannus autem ne sic quidem desperans fore, ut eis persuaderet, sed sibi bonam de eis spem præbens (admirabatur enim illos aspiciens, et videns illorum liberale ingenium, et generosos spiritus, neque volebat tam pulchrum et ornatum cœtum pœna affici), fecit rursus periculum martyrum constantiæ, et pro viribus studuit eos a sua traducere sententia : Cum videam, dicens, in vobis multam elucere intelligentiam, de vestra mutatione nondum spem abjicio, sed scio fore, ut mihi credatis consulenti ea, quæ sunt bona et utilia, et non pro honore eligastis ignominiam, et pro deliciis et gloria dedecus, et videre tam pulchram juventutem et florem corporis, quæ sunt omnibus hominibus jucundissima, gravibus tormentis affici et laniari. Ad hæc rursus libere sancti : Nos, dixerunt, o proconsul, eadem rursus dicimus, quod maximum existimamus dedecus, si cum mentem et intelligentiam a Deo acceperimus, deos nominemus ea quæ non sunt solum muta et surda, sed etiam mente et sensu vacua. Quæ autem nobis inferes supplicia, tantum abest, ut ea existimemus terribilia, ut contra magis timeamus, ne si sint levia et moderata, non possint esse satis accuratum testimonium Dei in nos virtutis et potentiæ. Sed ne prolixiori utaris oratione, fac ejus rei periculum : et tunc scies aperte, nos facilius

A ἀνάξια τὰ κατὰ τὸν θεοσεβῆ τοῦτον θίασον θέμενος, ἀλλ' ὡς μάλιστα περιεργασάμενος καὶ μαθὼν, δῆλα ταῦτα τῷ ἀνθυπάτῳ ποιεῖ, καὶ παραχρῆμα συνελαμβάνοντο ἄλλα τε πολλὰ τῶν Χριστιανῶν πλήθη, καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος οὗτος χορὸς, ὃς ἐπλούτει τὴν καλλιπάρθενον Εὐφημίαν, ἣ κάλλει τε σώματος καὶ ἀρετῆς ὥρᾳ, ἄνθει τε ἡλικίας καὶ γένους περιφανείᾳ, μέσον αὐτῶν κατὰ τοὺς λαμπροὺς ἀστέρας λάμπουσα ἦν. Εἰς ἐννέα μὲν οὖν καὶ τεσσαράκοντα τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο συνείλεκτο ἄθροισμα, οἳ καὶ κατ' ὄψιν ἐπεὶ συνελήφθησαν τῷ ἀνθυπάτῳ παρέστησαν· ὁ δὲ παραινέσει πρότερον ἀπάγειν αὐτοὺς ἐπειρᾶτο τῆς εὐσεβείας, τοῖς ἀγαθοῖς τῆς γῆς θέλγειν βουλόμενος, τοὺς τῶν. . . . . . εφισμένους, Θύσατε, λέγων, τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἄρει ὡς ἂν τῆς τε παρ' B αὐτοῦ εὐμενείας καὶ τῆς ἐκ βασιλέων εὐδαιμονίας ἀξίους ἑαυτοὺς καταστήσητε, καὶ δωρεῶν πλείστων ἀπολαύσητε καὶ τιμῶν· πρὸς ὃν ὁ θεῖος ἐκεῖνος χορὸς, ὥσπερ ἐκ μιᾶς καὶ ψυχῆς καὶ γλώττης. Ἡμεῖς ἀνθύπατε, εἶπον, λατρεύειν ἀληθεῖ Θεῷ δεδιδάγμεθα, οὗ ῥήματι ἐκ μὴ ὄντων ὑπέστη τὸ πᾶν . . . καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἅπαντα, οὔτε δὲ θεὸν ἄλλον παρὰ τοῦτον ἴσμεν οὔτε προσκυνεῖν, μὴ γένοιτό ποτε χ. . . . . βασιλεῦ, ἀνεξόμεθα, τὰ δὲ σὰ δῶρα καὶ αἱ τιμαὶ ἄλλων ἔστωσαν θεραπεῖαι, μικρούς τε καὶ μικρῶν ἐπιθυμητὰς θελγέτωσαν. Ἡμῖν γὰρ φαύλου λόγου καὶ τοῦ τυχόντος ἄξια ταῦτα, μιᾶς μόνης ἐρῶσι τιμῆς τῆς ἐν . . . ἣν δὴ καὶ ἀθάνατον ζωὴν καὶ βασιλείαν Θεοῦ καλεῖν οἴδαμεν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ καλλίνικος ἐκεῖνος ἔφη στρατὸς, τῇ C πανευφήμῳ στρατηγούμενος Εὐφημίᾳ.

Γʹ. Ὁ τύραννος δὲ τὸ μεταπείσειν αὐτοὺς οὐδ' οὕτως ἀπαγορεύσει· ἀλλὰ καὶ ἔτι χρηστὰς ὑποτείνων ἑαυτῷ τὰς ἐλπίδας (ἐθαύμασε γὰρ ἐκείνους βλέπων ἐλεύθερόν τε ὁρῶν φρόνημα, καὶ ψυχῆς παράστημα εὐγενὲς, καὶ οὐκ ἠβούλετο ζημιωθῆναι σύστημα οὕτω κόσμιον καὶ καλὸν), ἀπεπειρᾶτο καὶ αὖθις τῆς στεῤῥότητος τῶν μαρτύρων, καὶ ὡς οἷόν τε μεταπείθειν αὐτοὺς ἔσπευδεν, Ὁρῶν ὑμῖν, λέγων, πολλὴν ὅσην ἐμφαινομένην τὴν σύνεσιν, οὐκ ἀνέλπιστον ἔτι καὶ τὴν μεταβολὴν ποιοῦμαι, ἀλλ' οἶδ' ὅτι καὶ πεισθήσεσθέ μοι τὰ χρηστὰ συμβουλεύοντι, καὶ οὐκ ἂν ἕλοισθε ἀτιμίαν ἀντὶ τιμῆς, καὶ ἀντὶ τρυφῆς καὶ δόξης αἰσχύνην, καὶ τὸ ἰδεῖν νεότητα οὕτω καλὴν καὶ ἄνθος σώματος τὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἥδιστα χαλεπαῖς D βασάνοις ὑβριζόμενά τε καὶ σπαραττόμενα. Πρὸς ταῦτα πάλιν εὐπαῤῥησίαστοι οἱ ἅγιοι, Ἡμεῖς, εἶπον, ἀνθύπατε, καὶ πρότερον εἰπόντες, καὶ νῦν τῶν ἴσων ἐχόμεθα λόγων, ὅτι αἰσχύνην ἡγούμεθα καὶ μεγίστην, εἰ νοῦν καὶ φρένας λαβόντες παρὰ Θεοῦ θεοὺς ὀνομάζοιμεν τὰ μὴ ἁπλῶς ἄφωνα καὶ κωφὰ, ἀλλὰ καὶ φρενῶν ἔρημα καὶ αἰσθήσεως. Ἃς δὲ ἡμῖν ἐπισείεις βασάνους, τοσούτου δέομεν φοβερὰς ἡγεῖσθαι, ὥστε τοὐναντίον καὶ φοβούμεθα μᾶλλον, μὴ, κούφως ἔχουσαι καὶ μετρίως, οὐ δυνήσονται μαρτύριον ἀκριβὲς εἶναι τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς ἰσχύος τε καὶ δυνάμεως. Ἢ ἀλλὰ μὴ πλέον οἱ λόγοι, τῇ πείρᾳ δὲ τοὺς ἐλέγχους ἐπίτρεψον, καὶ τότε εἴσῃ σαφῶς ὅτι

ῥᾷον ἡμεῖς οἴσομεν ἢ ἐπάξεις αὐτὸς τὰς κολάσεις.

Δʹ. Ἀνάπτει τὸν τύραννον εἰς ὀργὴν ὁ λόγος, καὶ εὐθὺς βάσανοι τοὺς μάρτυρας εἶχον. Αἱ βάσανοι δὲ οὐ μικραὶ οὐδὲ ἐπὶ μικρὸν ἀρκέσασαι χρόνον, ἀλλ' ἐπὶ εἴκοσι μιᾶς δεούσης ἡμέρας παραταθεῖσαι. Ἴσασι δὲ πάντως ὅσοι πεῖραν τῶν ἀλγεινῶν ἔχουσιν, ὅτι πληγαῖς σώματος ἐπιγινόμεναι πάλιν ἕτεραι, μήπω τῆς προτέρας ὑπομαρανθείσης ὀδύνης, ἀλλὰ τὸ σφοδρὸν ἔτι καὶ ἀκμάζον ἐχούσης· ἀφόρητον οἵαν καὶ δεινὴν τὴν αἴσθησιν τοῖς πάσχουσιν ἐμποιοῦσιν. Τὸ μὲν οὖν βῆμα ξεομένους τοὺς μάρτυρας ἐθεάτριζε καθ' ἡμέραν, εἶτα καὶ εἱρκταὶ τούτους μετὰ τὰς πληγὰς διεδέχοντο, κάκωσις ἄλλη ἐπὶ κακώσει καὶ προσθήκη τῶν λυπηρῶν. Οἱ δὲ τοσοῦτον ἀπεῖχον τοῦ λύπην αὐτὰ καὶ ὀδύνην λογίζεσθαι, ὥστε καὶ διπλῇ χαίρειν, τῷ τε διὰ Χριστὸν κολάζεσθαι, καὶ τῷ τῇ προσθήκῃ τῶν λυπηρῶν προσθήκην αὐτοῖς τὰ ἐν ἐλπίσιν ἀγαθὰ δέχεσθαι. Τῆς εἰκοστῆς δὲ ἤδη ἐπιστάσης ἡμέρας, μετάκλητοι πάλιν οἱ γενναῖοι τῷ τυράννῳ καθίστανται. Καὶ ἡ καλλίνικος δὲ συμπαρῆν Εὐφημία, οἷον ἀστέρων διαφαινόντων σελήνη μέσον αὐτῶν εὔκυκλος, καλὸν λίαν καὶ ἡδὺ λάμπουσα. Τί οὖν ὁ τύραννος πρὸς αὐτούς; Εἰς πεῖραν, ἔφη, καταστάντες ὧν οὐδέποτε ἂν πειραθῆναι ᾠήθητε, εἰ μεταβεβούλευταί τι σωτήριον καὶ λυσιτελὲς ὑμῖν, εἴπατε. Βέλτιον γὰρ ἀπολιπόντας τὴν ματαίαν ταύτην τῆς δόξης καινοτομίαν, καὶ τὸ μόνους ἐπὶ κακῷ τῆς ἰδίας ζωῆς ἀντιφέρεσθαι, ὃ πάντες δρῶσι καὶ ὑμᾶς ὁμοίως ποιεῖν καὶ προσελθόντας θύειν. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ γενναῖος στρατὸς ἅμα τῇ πανευφήμῳ, Μέχρι τίνος, εἶπον, ὦ δικαστά, σεαυτὸν ἀπατᾷς, ἐπιχειρῶν πράγμασιν ἀδυνάτοις; Τὸ γὰρ ἡμᾶς δοκεῖν μεταπείσειν, ὅμοιόν ἐστι τῷ τοὺς ἀστέρας οἴεσθαι τῆς οἰκείας μεταθεῖναι στάσεως ἢ πορείας, ἢ ἕν τι μεταστῆσαι τῶν ἀκινήτων. Ὥστε βέλτιον ἦν σεαυτὸν μᾶλλον τῆς πλάνης μεταβαλεῖν, καὶ τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἐπιγνῶναι, οἰκονόμον ἄριστον τῆς ἰδίας γενόμενον σωτηρίας.

Εʹ. Θυμῷ πλείονι ὁ Πρίσκος κατασχεθεὶς, σκύτεσιν ὠμοῖς κελεύει τὰ τῶν ἁγίων τύπτεσθαι πρόσωπα, λόγους ἀγαθοὺς πονηροῖς ἔργοις ἀμειβόμενος ὁ ἀνόητος. Οἱ δὲ, καὶ τὴν καινὴν ταύτην ἀνδρείως ὑποφέροντες βάσανον, λαμπρότεροι τὰς ὄψεις ἐδείκνυντο, τοῦ αἵματος μὲν τῆς σαρκὸς ἀποῤῥέοντος, τῆς Δημιουργοῦ δὲ χάριτος ἐξωραϊζούσης ἃ διέπλασε πρόσωπα. Οἱ μαστίζοντες δὲ τοὐναντίον ἀπαγορεύσαντες, ἡμιθνῆτες εἰς τὴν γῆν κατέπιπτον. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄλλους ἁγίους κελεύσει πάλιν τοῦ δικαστοῦ, παραλαμβάνει τὸ δικαστήριον, ἕως αὐτοὺς Διοκλητιανῷ παραπέμψει· οὕτω γὰρ Ἀπελλιανὸς εἰσηγήσατο· ἡ πανεύφημος δὲ πρὸ τοῦ βήματος αὐτῷ παρίσταται μόνη (ᾤετο γὰρ μονωθεῖσαν οὕτω ῥᾳδίως ὑπαγαγέσθαι). Ἐγγύτατα οὖν ταύτην παραστησάμενος, ἵνα καὶ βλέψῃ ταῖς οἰκειώσεσι, Πείσθητί μοι, ἔλεγε, τὰ ἄριστά σοι συμβουλεύοντι, Εὐφημία,

laturos esse cruciatus, quam tu sis intentaturus.

IV. Ad iram tyrannum accendit hæc oratio, et statim tormentis subjecti fuere martyres. Tormenta autem fuerunt non parva, neque parvo tempore durarunt, sed ad novemdecim dies fuere producta. Sciunt autem omnino, quicunque rerum asperarum et tristium faciunt periculum, quod plagis corporis rursus accedentes aliæ, cum prior dolor nondum emarcuerit, sed sit adhuc in ipso vigore, iis qui patiuntur, efficiunt gravem sensum et intolerabilem. Atque tribunal quidem martyres, qui cædebantur, producebat quotidie, veluti in theatrum. Deinde post plagas eos quoque excipiebant carceres, alia afflictio accedens afflictioni, et dolorum additamentum. Tantum autem aberat, ut illi ea dolorem existimarent et molestiam, ut etiam gauderent dupliciter, et quod propter Christum punirentur, et quod propter rerum molestarum augmentum bona quoque quæ erant in spe, accessionem acciperent. Cum jam autem dies adesset vicesimus, a tyranno rursus viri accersuntur præclari, cum quibus gloriosa quoque aderat Euphemia, veluti in medio stellarum luna toto orbe plena, pulchre et jucundissime resplendens. Quid ergo eis tyrannus? Ea, inquit, experti, quæ nunquam putastis fore ut experiremini, an aliquod salutare et vobis utile consilium ceperitis, dicite. Satius est enim, ut relicta hac vana et nova gloriæ cupiditate, et mittentes soli vestræ vitæ malo vestro repugnare, quod omnes faciunt, id vos quoque faciatis, et accedentes sacrificetis. Christi autem fortis exercitus simul cum benedicta Euphemia : Quousque, dixerunt, o judex, teipsum decipis, res aggrediens, quæ non possunt fieri? Putare enim posse te nos a nostra traducere sententia perinde est, ac si putes posse te transmovere stellas a sua statione vel motione, aut transferre aliquid ex iis quæ sunt immobilia. Quamobrem satius est, ut a tuo errore convertaris, et verum Deum agnoscas, qui fuit tuæ salutis optimus dispensator.

V. Majori ira percitus Priscus, jubet crudis loris feriri vultus sanctorum, pro bonis verbis mala facta rependens stolidus. Illi autem hoc quoque novum fortiter ferentes tormentum, evaserunt facie splendidiore, sanguine quidem e carne defluente, Opificis autem gratia reddente pulchros et elegantes eos vultus, quos effinxerat. Contra autem, qui flagellabant defessi, ceciderunt in terram semimortui. Sed alii quidem sancti jussu judicis rursus conjiciuntur in carcerem, donec eos transmitteret ad Diocletianum (sic enim constituerat Appellianus), benedicta autem ante tribunal ejus stabat Euphemia; existimabat enim fore, ut sola sic facile induceretur. Cum itaque curasset, ut ea proxime sisteretur, ut se familiaritate magis insinuaret: Crede mihi, aiebat, tibi optime consulenti, o Euphemia, et accedens magno deo Marti sacri-

fica ; nam sic quidem et liberaberis ab omnibus molestiis, citra laborem autem lucraberis, quæ sunt maxime optanda, nempe ut et divitiis, et gloria potiaris, et agas deinceps vitam beatam et felicem. Christi autem martyr : Mulierem quidem videns, o judex, inquit, putas posse facile decipere : videbis vero me non esse, ut existimas, mulierem tuis insidiis expositam. Confido enim in Christum, quod adjutricem habens invictam ejus dexteram, tuas callidas superabo insidias. Postquam ergo sic responso victus fuit tyrannus, et qui solo aspectu putabat se posse quod volebat efficere, ab una contemnebatur femina, pudore quidem fuit affectus : pudor autem movit iram. Res est enim ejusmodi supercilium, cui accessit potestas. Deinde perinde ac ea quæ præcesserant, tormenta parva esset arbitratus, et quæ imponere non possent necessitatem, nova excogitavit : et jubet construi rotas inauditis quibusdam machinis, quæ carnes premere, et ab ossibus exprimere, et ipsa confringere possent violentissime, et in eas sapientissimam injici Euphemiam.

VI. Postquam autem ipsæ machinæ dicto citius fuerunt constructæ, et martyr in eas erat injicienda, validis continuo in se paratis armis, nempe divina crucis figura ac ea signata, aut, ut melius dicam, munita, adversus rotas processit, nullam quidem vultu ostendens tristitiam, sed severo et honesto vultu, Deumque benedicens, et aperte ostendens se iis quæ pro ipso patiebatur, admodum gaudere. Quin etiam proferens aliquid generosum et valde dignum ejus candore : Tuæ rotæ, dicebat, o tyranne, et hæ imbecillæ tuæ machinationes majus mihi accendunt Christi desiderium. Hæc audientes ministri, rotas versabant, quam poterant fortissime, graviorem sensum doloris martyri afferentes. Quamobrem ejus quidem membra et partes confringebantur, et disrumpebantur, et divellebantur omnes compages ; mens autem non abscedebat a Christo, sed in cœlum tollens oculos, unde se speravit habituram auxilium : Domine mi, clamabat, Jesu Christe, animæ meæ illuminatio, fons vitæ, qui das salutem eis, qui in te confidunt, adsis nunc mihi adjutor, et cognoscatur ab omnibus, quod tu es Deus solus, certa spes eorum qui in te habent fiduciam : et quod non accedent mala, neque appropinquabit flagellum tabernaculo eorum qui te altissimum suum posuerunt refugium[1]. Sic quidem martyr est precata : Deus autem effectum reddidit, quod precabatur. Cœlestis enim continuo adveniens virtus, momento temporis facit hæc omnia. Eam quidem solvit a rota : corpus autem curat a plagis adeo pulchre, ut ne minimum quidem vulnerum vestigium in eo appareret. Deinde etiam ministros iniquitatis specie terrens terribili, facit ut non operentur. E rotis vero

A καὶ προσελθοῦσα τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἄρει, θῦσον· οὕτω καὶ ἔσται σοι τῶν μὲν λυπηρῶν ἀποστῆναι πάντων, κερδῆσαι δὲ ἀπόνως τὰ εὐκταιότατα, ὅπερ ἐστὶ πλούτου τε καὶ δόξης ἀπολαῦσαι, καὶ τὸ λοιπὸν Χριστοῦ μάρτυς. Γυναῖκα μὲν, εἶπεν, ὁρῶν, ὦ δικαστὰ, οἴει προχείρως ἡμᾶς ἀπατᾷν· ὄψει δὲ οὐ κατὰ γυναῖκα πρὸς τὰς σὰς ἐνέδρας διακειμένην· πέποιθα γὰρ εἰς Χριστὸν ὅτι βοηθὸν αὐτοῦ τὴν ἄμαχον πλουτήσασα δεξιὰν, κρείττων ὀφθήσομαί σου τῶν κακοτέχνων ἐπιβουλῶν. Ὡς οὖν οὕτω ταῖς ἀποκρίσεσιν ἡττήθη ὁ τύραννος, καὶ ὁ βλέμματι μονῳ πλήθη φοβεῖν οἰόμενος ὑπὸ γυναικὸς κατεφρονεῖτο μιᾶς, αἰσχύνη μὲν αὐτὸν εἶχεν· ἡ αἰσχύνη δὲ τὸν θυμὸν ἐκίνει· τοιοῦτον γὰρ ὀφρὺς ἐξουσίαις ἐπειλημμένη. Εἶθ᾽ ὥσπερ τὰς προλαβούσας βασάνους B μικρὰς εἶναι νομίσας καὶ ἀνάγκην ἐπιθεῖναι μὴ δυναμένας, καινὰς ἐπενόει, καὶ κελεύει τροχοὺς ξέναις τισὶ μηχαναῖς κατασκευασθῆναι, πιέζειν σάρκας, ὀστᾶ ἀποθλίβειν, αὐτά τε συνθλᾷν βιαιότατα δυναμένους, ἐν αὐτοῖς τε τὴν πάνσοφον ἐμβληθῆναι.

ϛ΄. Ὡς δὲ καὶ τουτὶ τὸ μηχάνημα θᾶττον ἢ προσετάγη κατεσκευάσθη, καὶ ἡ μάρτυς ἔμελλεν ἐμβληθῆναι, ὅπλον εὐθὺς ἰσχυρὸν τὸν θεῖον τοῦ σταυροῦ τύπον ἑαυτῇ σχεδιάσασα, καὶ τοῦτο σφραγισαμένη ἢ καὶ φραξαμένη μᾶλλον εἰπεῖν, κατὰ τῶν τροχῶν ἐχώρει, ἐμφαίνουσα μὲν οὐδὲν κατηφὲς καὶ ἀπρόσωπον, εὐκόσμῳ δὲ ἤθει καὶ σεμνῷ παραστήματι. C Εὐλογοῦσά τε τὸν Θεὸν καὶ οἷς ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπασχεν ἑορτὴν ἄγειν φανερὰ γινομένη, πρὸς δὲ καὶ ὑπολαλοῦσα γενναῖόν τι καὶ τῆς ὥρας κομιδῇ ἄξιον. Οἱ γὰρ τροχοί σου, ἔλεγε, τύραννε, καὶ τὰ σαθρὰ ταυτὶ μηχανήματα, πλειονά μοι τον πόθον ἐξάπτουσι τοῦ Χριστοῦ. Τούτων ἀκούοντες ἰσχυρότερον ὅσον ἦν τοὺς τροχοὺς ἔστρεφον, δριμυτέραν τῇ μάρτυρι τῆς ὀδύνης τὴν αἴσθησιν ἐμποιοῦντες, ὅθεν μέλη μὲν αὐτῆς καὶ μέρη συνεθραύετό τε καὶ διερρήγνυτο. Καὶ τῶν ἁρμονιῶν ἅπαντα διεσπᾶτο, ὁ νοῦς δὲ τοῦ πρὸς Χριστὸν ὁρᾷν οὐκ ἀφιστατο, ἀλλὰ τὸ ὄμμα εἰς οὐρανοὺς αἴρουσα ὅθεν ἤλπισεν ἥξειν καὶ τὴν βοήθειαν, Κύριέ μου, ἐβόα, Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ τῆς ἐμῆς ψυχῆς φωτισμὸς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ὁ σώζων τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας, πάρεσό μοι καὶ τὸ D νῦν βοηθὸς, καὶ γνωσθήτω πᾶσιν ὅτι σὺ εἶ Θεὸς μόνος, ἐλπὶς ἀδιάψευστος τῶν ἐν σοὶ τὸ θαῤῥεῖν ἐχόντων, καὶ ὅτι οὐ προσελεύσεται κακὰ, οὐδὲ μάστιξ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματι τῶν σὲ τὸν ὕψιστον καταφυγὴν τιθεμένων. Οὕτως ἡ μάρτυς μὲν ηὔξατο, Θεὸς δὲ τὴν εὐχὴν ἐτελείου· οὐρανία γὰρ εὐθὺς ἐπιστᾶσα δύναμις ἐν ἀκαρεῖ πάντα ποιεῖ, καὶ λύει μὲν αὐτὴν τοῦ τροχοῦ, τὸ σῶμα δὲ τῶν πληγῶν ἰᾶται, οὕτω καλῶς, ὡς μηδὲ βραχύ τι τῶν τραυμάτων ἴχνος ἐν αὐτῷ φαίνεσθαι· εἶτα καὶ τοὺς τῆς ἀνομίας ὑπηρέτας ἐμφανείᾳ καταπλήξασα φοβερᾷ, ἥκιστα ἐνεργοὺς δείκνυσι, τῶν τροχῶν δὲ ἡ ἀθλοφό-

[1] Psal. xc, 9.

ρος ἐκβᾶσα, οὐ μόνον ἄρτιός τε καὶ ὑγιὴς, ἀλλὰ καὶ φαιδροτέρα τὴν ὄψιν ἑωρᾶτο, ὢ τῆς θαυμαστῆς σου, Χριστὲ, δυνάμεως, ὅπου γε καὶ, πασχόντων ἄλλων, κατήφεια πολλάκις τῇ ὄψει τῶν φιλανθρωποτέρων ἐγγίνεται.

Ζ'. Ἀλλ' ὁ Αἰθίοψ οὐκ ἐλευκαίνετο, καὶ τὸ ξύλον δὴ τὸ στρεβλὸν οὐκ ὠρθοῦτο, καὶ ὁ καρκίνος ὀρθῶς βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο. Ὁ Πρίσκος ταῦτα ὁ μιαρὸς καὶ τὴν κακίαν οὐδ' ὁτιοῦν ἰάσιμος, καὶ τοιαύτης γὰρ γενομένης θεοσημείας, ἐκεῖνος ὥσπερ τῶν αὐτοῦ θεῶν τυφλότερος ὢν, οὐ μόνον οὐδὲν συνῆκεν, ἀλλὰ καὶ τὴν μάρτυρα ζῶσαν ἠπείλησε κατακαύσειν· ἡ δὲ οὐδὲν ὑποστειλαμένη τὸ μὲν πρόσκαιρον εἶπεν· Ὦ τύραννε, τοῦτο τὸ πῦρ ὅπερ ἐμοὶ νῦν ἀπειλεῖς, ταχὺ μὲν ἀνάπτεται, ταχὺ δὲ καὶ τῷ βουλομένῳ σβέννυται. Καὶ οὐχ οὕτως ἐγὼ τὴν ψυχὴν ἀγεννὴς ὡς πρὸς τοιοῦτον πῦρ ἀποδειλιάσαι, οὐ μὰ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῶν διὰ Χριστὸν γενναίως ἀνδρισαμένων, οὐδένα ἐμβάλλει τοῦτο φόβον ἐμοὶ, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ πῦρ δέδοικα, ἐκεῖνό μοι καὶ εἰς νοῦν μόνον ἐρχόμενον καθίσταται φοβερὸν, ὃ τοὺς ἀρνουμένους τὸν Χριστὸν περιμένει, αἰωνίαν ἔχον καὶ οὐδὲ βραχὺ λήγουσαν τὴν ἐνέργειαν. Ὁ τύραννος μέν τοι τὰ ἠπειλημένα πρὸς ἔργον ἐξάγων, κάμινον ἐξαφθῆναι κελεύει, πίσσῃ καὶ θείῳ καὶ στυπείῳ καὶ κληματίδι λίαν ἐκτρεφομένην, καὶ ἡ φλὸξ εἰς πήχεις πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἤρετο. Ἐμβάλλεσθαι δὲ ἡ μάρτυς μέλλουσα τῷ πυρὶ, τὸ τῶν τριῶν παίδων ὅπλον, τὴν προσευχὴν περιβάλλεται, καὶ πῦρ εὐχῆς ἀνάπτει κατὰ πυρὸς, τὸ ὄμμα τε εἰς οὐρανοὺς ἄρασα, Ὁ Θεὸς, εἶπεν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ὁ τοὺς ἐν Βαβυλῶνι τρεῖς παῖδας διὰ τὸν σὸν νόμον ἐκδοθέντας πυρὶ δι' ἁγίου ἀγγέλου σου κακῶν ἀπαθεῖς συντηρήσας, καὶ δρόσον αὐτοῖς ἄνωθεν ἐπιπέμψας, αὐτὸς καὶ ἐμοὶ τῇ σῇ δούλῃ παράστηθι βοηθὸς, τῆς σῆς, Χριστὲ, δόξης ὑπεραθλούσῃ. Οὕτω τε εἶπε, καὶ τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ πάλιν ὡς ἑτέρῳ ὅπλῳ ἑαυτὴν καθοπλίσασα, εὐτρεπὴς ἵστατο τὸ τυραννικὸν ἐπίταγμα περιμένουσα.

Η'. Ὡς δὲ ἐκεῖνος τῇ καμίνῳ ταύτην ἐδίδου, καὶ χεῖρες αὐτὴν ἔμελλον συλλαβεῖν, Σωσθένης καὶ Βίκτωρ οἱ προηγούμενοι τῶν εἰς ταῦτα διακονούντων, προσελθόντες τῷ Πρίσκῳ, ὅτι μὲν, ἔφησαν, οἷς προστάττεις πρόθυμοι λειτουργεῖν ἡμεῖς· καίτοι πολλοὺς ἔχοντες μάρτυρας, οὐκ ἄλλους ἢ τοὺς σοὺς προβαλλόμεθα ὀφθαλμούς. Νυνὶ δὲ οὐχ οἷοί τέ ἐσμεν, τοῦ τῆς παρθένου ταύτης ἅψασθαι σώματος, ἄνδρας γὰρ ὁρῶμεν φοβεροὺς τὴν ὄψιν ἑστῶτας, ἡμᾶς μὲν δριμὺ λίαν καὶ βλοσυρὸν προσβλέποντας, ἑτοίμους δὲ ὄντας τῆς παρθένου προστῆναι, καὶ φλογὸς αὐτὴν κρείττονα δεῖξαι. Τί γὰρ ἄλλο αὐτοῖς βούλεται τὸ διασκορπίζειν ἔνθα καὶ ἔνθα τὸ πῦρ; Ὡς οὖν ὁ Πρίσκος ἤκουσε ταῦτα, τούτους μὲν ἤδη μεταμαθόντας τὴν θεοσέβειαν, τῇ εἱρκτῇ παραπέμπει, Καίσαρα δὲ καὶ Βικάριον οὕτω καλουμένους, εἰς τὴν ἐκείνων ἀντικαθίστησι λειτουργίαν. Καὶ οἱ μὲν, προθύμως τὴν καλλιπάρθενον Εὐφημίαν τῆς τῶν ἀγγέλων θείας παραχωρούσης δυνάμεως· οὐ γὰρ

A egressa gloriosa certatrix, non solum conspecta fuit integra et sana, sed etiam vultu alacris (o admirabilem tuam, Christe, virtutem) cum, aliis etiam patientibus sæpe insit tristitia in vultu eorum qui spectant et sunt humaniores.

VII. Sed Æthiops non deanbatur, et lignum incurvum non dirigitur, et cancer recte ingredi non docetur. Hæc Priscus sceleratus, et cujus nullo modo poterat curari vitium. Nam cum divinitus factum esset tale signum, ille, ut qui esset suis diis cæcior, non solum nihil intellexit, sed minatus est etiam se esse vivam exsuturum martyrem. Illa autem nequaquam se reprimens: Ad tempus quidem est, inquit, o tyranne, ignis, quem mihi nunc minaris: et cito quidem accenditur, cito B etiam a volente exstinguitur; neque ego sum tam pusilli et abjecti animi, ut hunc ignem formidem. Non, per sacra certamina eorum qui se pro Christo strenue et fortiter gesserunt, hoc quidem mihi ullum affert timorem: sed illum ignem extimesco, ille mihi vel solum in mentem veniens ignis est terribilis, qui manet eos qui Christum negant, ut qui æternam habeat operationem, et ne tantillum quidem desinentem. Itaque tyrannus quidem ad effectum deducens ea quæ minatus fuerat, jubet accendi fornacem, quæ valde aleretur pice, sulfure, stuppa et sarmentis. Et alta quidem erat flamma quadraginta et quinque cubitos. In ignem autem injicienda martyr, induit arma trium puerorum, nempe preces; et contra ignem C accendit ignem orationis, et oculos in cœlum tollens: Deus, inquit, qui in excelsis habitas, et humilia intueris: qui Babylone tres pueros, propter tuam legem igni traditos, per sanctum angelum tuum a malis illæsos conservasti, et eis rorem desuper immisisti, tu quoque mihi tuæ ancillæ adsis adjutor, quæ pro tua, o Christe, decerto gloria. Sic dixit: et cum figura crucis rursus, tanquam aliis armis, seipsam armasset, stabat parata, exspectans jussum tyranni.

VIII. Cum autem ille jussisset eam in ignem conjici, et eam manus essent lictorum comprehensuræ, Victor et Sosthenes, qui præerant iis qui ad hæc inserviebant, ad Priscum accedentes: Quod iis quidem, quæ imperas, prompto et alacri animo D inserviamus, aiunt, etsi multos habeamus testes, non alios, quam tuos oculos producimus. Nunc autem non possumus tangere corpus hujus virginis. Videmus enim viros stantes aspectu formidabiles, nos quidem torve admodum intuentes, et paratos virginem defendere, et eam efficere flamma superiorem. Quid enim aliud sibi vult, quod ignem huc et illuc dispergunt? Postquam autem hæc audivit Priscus, eos quidem, ut qui jam a cultu deorum defecissent, mittit in carcerem: Cæsarem autem ac Vicarium (sic enim vocabantur) sufficit in eorum ministerium. Et illi quidem prompto et alacri animi studio egregiam virginem Euphemiam, cedente divina virtute an-

gelorum (neque enim poterant ipsi mutationem suscipere ad pietatem), injiciunt in fornacem. Sed eos continuo arguebant res inanimæ, et puniebantur impii. Ignis enim repente effervescens, et in orbem circumfusus, quomodo prius Babylone, ultus est eos, qui injecerant: gloriosa autem virgo perinde ac si non ad supplicium, sed ad recreationem tradita esset et delicias, mansit quidem aliquandiu ab igne illæsa; securissime autem movebat labra ad hymnos divinos, aura molli et roscida eam refrigerante.

IX. Postquam autem et flamma contabuit, et in Cæsarem et Vicarium divinitus immissum supplicium alios ministros procul dispersit; egreditur martyr adeo integra et illæsa, ut ne in tunica quidem ignis ullum servaret vestigium. Sed ipsam quidem rursus vinctam tenebat custodia. Die autem sequenti educit proconsul Victorem et Sosthenem, et jussit eos sacrificare diis suis. Illi autem: Nos, aiebant, o proconsul, magno prius errore implicati, quomodo tu quoque hucusque, nunc tandem bono Dei nutu resipiscentes, digni habiti sumus, qui veritatem agnosceremus per hanc virginem. Scias ergo nos neque diis inanimis sacrificaturos (absit ut simus adeo emotæ mentis), neque tuis esse cessuros edictis. Postquam hæc dixissent, abducti sunt in stadium, et jussi sunt pugnare cum bestiis. Illi autem imperatum libenter accipiebant, et exsultabant, non solum quod existimarent esse satius decertare cum feris, quam cum tam malis hominibus, sed etiam quod per dentes ferarum erant illi confracturi maxillas bestiæ, quæ caret carne. Quod quidem cum precati essent, audierunt de cœlo vocem, quæ significabat fuisse auditam eorum orationem. Cum ergo immissæ fuissent bestiæ in martyres, et in eos insiliissent, gravi flagello incitatæ, nempe fame, et eos solum momordissent, et bibissent sanguinem (oportebat enim ad effectum deduci illorum preces), abstinuerunt a corporibus, et ea nullo modo devorarunt. Nam neque tunc negligens erat gratia, quæ prius Danieli frenavit ora leonum, et sic breve pro Christo martyrium pertulerunt athletæ. De ipsis autem sacris corporibus curæ fuit iis qui ex piis erant paulo studiosiores, ut ea tollerent, psalmisque et hymnis mandarent sepulturæ.

X. Die autem sequenti pro judiciario tribunali præsidens tyrannus, gloriosam Euphemiam educit e carcere. Et erat quidem læta vultu, animo autem lætior. Submisse vero canebat accedens ad judicem hæc cantica Davidica: « In via testimoniorum tuorum delectata sum, tanquam in omnibus divitiis. In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar legis tuæ [2], » et quæ deinceps consequuntur. Dicit ergo ei tyrannus: Quousque te adeo afflictam despicis, et deos quidem molestia afficis, et ipsum ad iram provocas imperatorem? Fac aliquid sa-

A αὐτοὶ οἷοί τε ἦσαν μεταβολὴν δέξασθαι πρὸς εὐσέβειαν, ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν κάμινον. Ἀλλ' εὐθὺς ἠλέγχοντο παρὰ τῶν ἀψύχων, καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἐκολάζοντο. Τὸ γὰρ πῦρ ἀθρόον ἀναπαφλάσαν καὶ κύκλῳ περιχυθὲν, ὥσπερ ἐν Βαβυλῶνι, τὸ πρότερον τοὺς ἐμβαλόντας ἠμύνατο· ἡ δέ γε καλλίνικος ἀθλοφόρος ὥσπερ οὐκ εἰς τιμωρίαν, ἀλλ' εἰς ἄνεσίν τε καὶ τρυφὴν ἐκδοθεῖσα, ἐφ' ἱκανὸν μὲν τῷ πυρὶ παρέμενεν ἄψαυστος. Κατὰ πολλὴν δὲ τὴν ἄδειαν πρὸς θείους ὕμνους ἐκίνει τὰ χείλη, αὔρας αὐτὴν ἀναψυχούσης μαλακῆς τε καὶ δροσερᾶς.

Θ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ φλὸξ ἐμαραίνετο καὶ ἡ περὶ τὸν Καίσαρά τε καὶ Βικάριον θεόπεμπτος τιμωρία τῶν ὑπηρετῶν τοὺς ἄλλους πόῤῥω που διεσκέδασεν, ἔξεισιν ἡ μάρτυς, οὕτως ἀβλαβὴς, ὡς μηδ' ἐν τῷ B χιτῶνι μηδὲν ἴχνος τοῦ πυρὸς διασώζεσθαι, ἀλλ' αὐτὴν μὲν καὶ αὖθις ἡ φυλακὴ δεσμῶτιν ἐτήρει. Ἄγει δὲ τῇ ἑξῆς ὁ ἀνθύπατος τὸν Βίκτωρά τε καὶ τὸν Σωσθένην, καὶ θύειν ἐκέλευε τοῖς αὐτοῦ θεοῖς, οἱ δὲ, Ἡμεῖς, ἔφησαν, ὦ ἀνθύπατε, μακρᾷ πλάνῃ τὸ πρότερον χειρωθέντες, καθάπερ δὴ καὶ αὐτὸς, εἰς ἔτι νῦν, μόλις Θεοῦ νεύμασιν ἀνανήψαντες, ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς παρθένου ταύτης, ἠξιώμεθα. Ἴσθι οὖν ὡς οὔτε θύομεν ἀψύχοις θεοῖς (μὴ οὕτω νοῦ τε καὶ φρενῶν διαμάρτωμεν), οὔτε τοῖς σοῖς ὑπείκομεν διατάγμασιν. Ἐπεὶ ταῦτα εἶπον, εἰς τὸ στάδιον εὐθὺς ἀπήγοντο καὶ θηριομαχεῖν ἐκελεύοντο. Οἱ δὲ ἀσμένως τὸ κελευσθὲν ἐδέχοντο καὶ ἠγάλλοντο οὐ μόνον ὅτι βέλτιον ἡγοῦντο τὸ πρὸς θῆρας μᾶλλον ἢ οὕτω πο- C νηροὺς ἀνθρώπους διαπαλαίειν, ἀλλ' ὅτι καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἔμελλον τὰς μύλας συνθλᾷν ἐκείνου τοῦ ἀσάρκου θηρός. Ὁ καὶ δι' εὐχῆς θέμενοι φωνῆς ἤκουον οὐρανόθεν διασαφοῦς, ἀκουστὴν αὐτῶν γενέσθαι τὴν αἴτησιν. Ὡς οὖν τὰ θηρία τοῖς μάρτυσιν ἐπαφείθη, ἐφήλλατό τε αὐτοῖς, χαλεπῇ μάστιγι παρορμώμενα τῷ λιμῷ, καὶ ἐνδακόντα καὶ ἐμπιόντα τοῦ αἵματος μόνον (ἔδει γὰρ τὴν ἐκείνων εὐχὴν εἰς πέρας ἐλθεῖν)· ἀπέσχοντο τῶν σωμάτων, καὶ οὐδαμῶς αὐτὰ βορὰν ἔθεντο, ἠμέλει γὰρ οὐδὲ νῦν ἡ χάρις ἢ τῷ Δανιὴλ πρότερον δεινῶν λεόντων στόματα ἐχαλίνου, καὶ οὕτω σύντομον τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριον οἱ ἀθλοφόροι διήνεγκαν. Περὶ μέντοι τῶν ἱερῶν σωμάτων αὐτῶν ἐμέλησε τῶν εὐσεβῶν τοῖς σπουδαιοτέροις, ἀνελέσθαι τε αὐτὰ καὶ ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις ταφῇ παραδοῦναι.

D Ι'. Εἰς τὴν ἐπιοῦσαν δὲ τοῦ δικαστικοῦ βήματος ὁ τύραννος προκαθίσας, ἄγει τὴν καλλίνικον Εὐφημίαν ἐκ τῆς εἱρκτῆς, καὶ ἦν φαιδρὰ μὲν τὴν ὄψιν, φαιδροτέρα δὲ τὴν ψυχὴν, ὑπέψαλλε δὲ καὶ προσιοῦσα τῷ δικαστῇ τὰ Δαυιτικὰ ταυτὶ ᾄσματα· Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ. Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τοῦ μόνου σου, καὶ ὅσα τούτοις ἑξῆς. Ἔφη οὖν πρὸς αὐτὴν ὁ τύραννος· Μέχρι τίνος καὶ σεαυτὴν οὕτω ταλαιπωροῦσαν ὑπερορᾷς, καὶ τοὺς θεοὺς μὲν λυπεῖς, παροργίζεις δὲ καὶ τὸν αὐτοκρά-

[2] Psal. CXVIII, 15, 16.

τόρα; πρᾶξόν τι συνετὸν, καὶ τοῖς θεοῖς πείσθητι θυσίαν προσενεγκεῖν. Ἡ δὲ, Πρᾶξαί τι συνετὸν, ἔφη, προτρέπεις ἡμᾶς, ὦ δικαστά; καὶ τί δ' ἄν τις συνετώτερον δράσειεν, ἢ τὸ μὴ πείθεσθαι λίθους ἀψύχους τε καὶ κωφοὺς ἡγεῖσθαι θεούς; ὥσπερ τοὐναντίον τὸ πείθεσθαι ἀνοίας ἐστὶ μεστὸν, καὶ οὐδὲ μανίας ἐλεύθερον. Ὀργισθεὶς ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσιν ὁ τύραννος, πρὸς καινοτέραν τρέπεται τιμωρίαν· λίθοι δὲ καὶ σίδηρος τὴν τοιαύτην βάσανον διεσκεύαζον, οἱ μὲν τῶν τιμωρητικῶν ὀργάνων κατά γε τὰς γωνίας ἐξηρτημένοι, ὁ σίδηρος δὲ τῇ τῶν λίθων βίᾳ ἄνω τε καὶ κάτω συνεχῶς περισπώμενος, κατατέμνειν οὕτω καὶ σπαράττειν εἶχε τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος. Ὡς δὲ καὶ ἡ κόλασις αὕτη παρείληφε τὴν γενναίαν, οὐδὲν πάσχουσαν γυναικεῖον οὐδ' ἀγεννὲς, ἀλλὰ καὶ ὁμολογοῦσαν χάριν τῷ δι' ὃν ἔφερε ταῦτα Θεῷ, αἱ μὲν τῶν δημίων ἔκαμον χεῖρες τῇ μηχανῇ τοὺς λίθους ἑλκύουσαι, οἱ λίθοι δὲ πάλιν ἐκ βίας ἑλκόμενοι, συνετρίβησάν τε καὶ εἰς μικρὰ διελύθησαν. Ἡ δὲ μάρτυς ἀπαθὴς ὅλως ἐν τούτοις ἑωρᾶτο.

ΙΑ'. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ὁ Πρίσκος τῆς ὀργῆς κρείσσων ἦν καὶ τῶν κολάσεων, δεινὸν μὲν εἶναι καὶ γελοῖον ἡγούμενος, εἰ γυναικὸς ἥττων ὀφθείη. Ἀγνοῶν δὲ παράφορος ὡς οὐχὶ τῷ βιάζεσθαι κρείττων, ἀλλὰ τῷ μὴ πείθειν μᾶλλον ἑωρᾶτο νενικημένος, ὥσπερ τοὐναντίον ἡ μάρτυς τῷ μὴ τῶν βασάνων ἡττᾶσθαι, τὴν νίκην ἤρατο. Προστάττει τοιγαροῦν κατὰ τὸ τοῦ σταδίου μεσαίτατον, λάκκον ὀρυγῆναι μέγαν, ὕδατός τε πλησθῆναι καὶ θηρία τούτῳ ἐμβληθῆναι ὅσα δὴ σαρκοβόρα θάλασσα τρέφει, εἶθ' οὕτως ἐκέλευε τοῖς παρισταμένοις ἀγαγεῖν τε ὡς τάχος καὶ ἐν αὐτῷ καθεῖναι τὴν μάρτυρα, βρῶσιν οὕτω τοῖς θηρίοις ἕτοιμον ἐσομένην. Ὡς οὖν ἔγνω τοῦτο ἡ μακαρία αὐτόκλητος παραστᾶσα, ὠνείδιζέ τε τὸν τύραννον ἐφ' οἷς οὕτως ἀνηνύτοις ἐπεχείρει κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων, μετὰ τοῦ κακὸς φαίνεσθαι καὶ γέλωτα ὀφλεῖν, εἶτα τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἀνατείνασα, καὶ δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήσασα, Τὸ φῶς μου ἔλεγεν, Ἰησοῦ, τὸ ἐμὸν καύχημα, ἡ ἐμὴ ζωὴ, ὁ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἐπίκουρος, ὁ ἐν ἀπόροις εὐμήχανος, ὁ γαστέρα μὲν θηρὸς δείξας, καλὸν τῷ Ἰωνᾷ θάλαμον, λεόντων δὲ στόματα τὸν Δανιὴλ δυσωπούμενα, αὐτός με, Δέσποτα, τῇ κραταιᾷ, καὶ ἀμάχῳ σου δεξιᾷ διάσωσον, δόξης μὲν ὑπόθεσιν γινομένην τῶν σεβομένων τὸ κράτος σου, αἰσχύνης δὲ καὶ ἀτιμίας τῶν ἀσεβῶν πληροῦσαν τὰ πρόσωπα. Οὕτω προσευξαμένη, καὶ σφραγισαμένη ὅλῳ τῷ σώματι, ἐνήλατο τῷ ὕδατι μάλα γενναίως. τὰ δὲ θηρία προσῄει μὲν εὐθὺς μετὰ πολλῆς τῆς ὁρμῆς. Ὡς δὲ καὶ ἐγγὺς τοῦ μαρτυρικοῦ χρωτὸς γένοιτο, τροφῆς ὅλως ἐπελανθάνετο, καὶ δορυφόρων ἀπεπλήρου τάξιν. Καὶ ὑπολαβόντα τὴν μάρτυρα, νώτοις τοῖς ἑαυτῶν ἀνεῖχον οἱονεὶ πρόνοιαν αὐτῆς ἔχοντα, μή τι καὶ δεινὸν ὑποσταίη προσκαταβᾶσα τῷ ὕδατι.

ΙΒ'. Ὁ δὲ Πρίσκος, συμβάλλων ἐν ἑαυτῷ τὰ παραδόξως τελούμενα, διηπορεῖτο μὲν καὶ ἐθαύμαζεν. Ἀναβλέψαι δὲ πρὸς τὸ φέγγος τῆς ἀληθείας, καὶ συνεῖναι τίς ἡ τῶν γινομένων δύναμις οὐχ οἷός τε

A pienter, et persuadere diis offerre sacrificium. Illa autem : Suades, inquit, nobis, o judex, ut aliquid sapienter faciamus : et quidnam fecerit quispiam sapientius, quam non persuaderi, ut lapides inanimos et surdos, deos existimet ? quomodo contra persuaderi, plenum est stultitia, et nec liberum quidem ab insania. His dictis ira percitus tyrannus, ad novum convertitur supplicium. Lapides autem et ferrum tale tormentum instruxerunt. Illi quidem a tormentorum instrumentis suspensi per angulos, ferrum autem violentia lapidum susque deque assidue attractum, sic lacerabant corpus virginis. Cum autem sic cruciaretur virgo, nec muliebre aliquid præ se ferret aut illiberale, sed Deo etiam ageret gratias, propter quem hæc ferebat, B defessæ quidem erant lictorum manus, machina trahentes lapides, rursus vero lapides, qui vi trahebantur, contriti erant, et in minuta fragmenta dissoluti. Martyr autem in his omnino cernebatur illæsa.

XI. Sed ne sic quidem Priscus iram remisit et supplicia, grave quidem esse arbitrans et ridiculum, si videretur superari a femina. Sed ignorabat stolidus, quod non eo quod vim afferret, superior, sed eo quod non persuaderet, victus potius videretur. Jubet ergo in medio stadio effodi magnam cisternam, aqua autem impleri, et in eam injici, quæcunque animantia carnivora alit mare. Deinde jussit iis qui aderant, ut martyrem quamprimum C adducerent, et in eam injicerent, sic protinus exedendam a bestiis. Postquam ergo cognovit hoc beata, sua sponte astans, exprobrabat tyranno, quod res aggrederetur adeo inefficaces adversus Christi servos : et quod videretur improbus, et haberetur ludibrio. Deinde cum manus in cœlum sustulisset, et oculos implesset lacrymis : Lux mea, dixit, Jesu, mea gloriatio, mea vita, adjutor meæ imbecillitatis, qui in rebus dubiis facilem exitum invenis : qui belluæ quidem ventrem, Jonæ pulchrum fecisti thalamum, leonum autem ora revereri Danielem, tu me, Domine, valida et invicta tua conserva dextera, ut sim quidem argumentum gloriæ iis, qui tuam colunt potentiam : vultus autem impiorum, dedecore impleam et ignominia. D Cum sic precata esset, et se toto signasset corpore, in aquam forti et generoso animo insiluit. Bestiæ autem protinus quidem cum magno impetu accesserunt ; postquam vero fuerunt prope corpus martyris, cibi omnino sunt oblitæ, et functæ sunt munere satellitum : et martyrem excipientes, eam dorsis suis sustinebant, perinde ac si ejus curam gererent, ne quid ei grave eveniret in aquam descendenti.

XII. Priscus autem apud se conjiciens, quæ fiebant admirabiliter, erat quidem animi dubius, et admirabatur : cum aspicere autem ad lucem veritatis, et intelligere quænam esset eorum quæ fiunt,

virtus, non posset, undenam hoc esset, rogabat Apellianum. Ecce enim, ut vides, et ignis, et plagæ, et rotæ, et bestiæ, ab una femina victa sunt omnia. Ille autem (quid enim aliud existimasset scelesta anima, et ad divinam lucem plane cæcutiens ? (præstigiis et artibus magicis ascribebat universum, et eam sic dicebat efficere, ut esset superior. Cui proconsul, perinde ac mentis profunda penetrans, et altiorem inducens interrogationem : Cur autem, inquit, non ulti sunt eam dii, cum malos odio habeant ? Ille vero cum non posset veram reddere rationem, imbecillitatem nominabat benignitatem : Cum sint, inquit, clementes, ei pepercerunt. Interim martyr, cum integra et illæsa emersisset ex aqua, videntibus omnibus, astitit coram proconsule. Tyranni autem simul inter se disserebant, non in occulto, sed palam : ita ut qui aderant, audirent, et aliquid lucrifacerent ex iis quæ dicebantur, suos deos aut dæmones defendentes, et præstigias et artem magicam attribuebant martyri, et ea dicebant ipsam aquas superasse. Propter hæc cum Priscus simul cum assessore perplexo essent animo, et nescirent quidnam facerent amplius, tanquam in consilium suam adhibentes sævitiam, ad puniendum rursus se contulerunt. Quid enim possent aliud facere, cum essent discipuli ejus, qui fuit homicida ab initio [3] ? Illi ergo rursus exsculpserunt lapides, et effecerunt acutos ferreosque obeliscos, et serras sunt fabricati : deinde jusserunt etiam fodi fossam, quæ acutos hos lapides et obeliscos et serras latentes infixas esset habitura, pauca terra ei desuper infusa, ut procedens martyr, in eam imprudens incideret, et sic interiret. Existimabant enim stolidi, eam illa solum posse vincere arte magica, quorum jam accepisset prius cognitionem, et ideo studebant efficere, ut non esset manifestum periculum. Eos autem latebat, quod tu, Domine, qui corda hominum seorsum finxisti, es cum ipsis, et intelligis omnia opera ipsorum [4].

XIII. Certe cum eam urgerent ministri, ut per eum locum transiret, in quo fossa facta fuerat, illa quidem, cum nihil omnino prævidisset, quæ autem cohabitabat gratia, ipsam sublevaret, percurrit supra constructam fossam, perinde ac si terram non tangeret, sed alata sublime ferretur. Deinde quid fit ? Res justa, et per quam cognoscitur Deus judicia faciens, et factum revera dignum ea quæ omnia intuetur, Providentia. Quidam enim ex iis qui martyrem traducebant, forte ignorantes paratas insidias, et volentes, postquam illa sine lapsu transiit, eodem uti transitu : ut id totum, quod a divino Davide dictum est [5], esset prædictio ejus, quod tunc factum est : nempe illos quidem fodisse foveam, et in eam fossam, quam facerant, cecidisse : cum repente fracta esset, quæ in superficie disjecta erat terra, inciderunt in foveam : et

A ὧν, πόθεν ἂν εἴη τοῦτο πρὸς τὸν Ἀπελλιανὸν ἐπυνθάνετο. Ἰδοὺ γάρ, ὡς ὁρᾷς, καὶ πῦρ, καὶ πληγαὶ, καὶ τροχοὶ, καὶ θηρία, μιᾶς γυναικὸς ἥττηνται πάντα. Ὁ δὲ (καὶ τί γὰρ ἄλλο, ψυχὴ μιαρὰ καὶ πρὸς τὸ θεῖον τυφλώττουσα φῶς ὑπέλαβεν ἄν ;) γοητείαις ἐδίδου τὸ πᾶν, καὶ οὕτως ἔλεγεν αὐτῇ περιγίνεσθαι τὰ κατὰ γνώμην ἀνύειν. Πρὸς ὃν ὁ ἀνθύπατος, ὥσπερ εἰς νοῦν βάπτων καὶ βαθυτέρας φρενὸς ἐπάγων ἐρωτήματα, Τί δὲ μὴ ἠμύναντο ταύτην οἱ θεοὶ, ἔφη, μισοπόνηροι ὄντες ; Καὶ ὃς οὐκ ἔχων ἀπὸ τῆς ἀληθείας εἰπεῖν, φιλανθρωπίαν ὠνόμαζε τὴν ἀσθένειαν, Εὐμενεῖς ὄντες, λέγων, ἐφείσαντο ταύτης. Ἐν τούτῳ δὲ ἡ μάρτυς, ἀβλαβὴς τοῦ ὕδατος ἀναδῦσα, πάντων ὁρώντων, παρέστη τῷ ἀνθυπάτῳ· καὶ ἅμα πρὸς ἀλλήλους οἱ τύραννοι οὐκ ἐν παραβύστῳ, ἀλλ' B ἐν τῷ προφανεῖ διελέγοντο, τῷ καὶ τοὺς παρεστῶτας ἀκούειν, καὶ παρακερδαίνειν τι τῶν λεγομένων, ἐφ' οἷς ὑπὲρ τῶν οἰκείων θεῶν ἢ δαιμόνων ἀπολογούμενοι γοητείαν τῇ μάρτυρι περιῆπτον· καὶ ταύτῃ ἔλεγον κρατῆσαι καὶ τῶν ὑδάτων. Ἐπὶ τούτοις ὁ Πρίσκος ἅμα τῷ συμπαρέδρῳ διαπορούμενοι, καὶ μὴ ἔχοντες ὅπερ ἂν δράσωσι πλέον, σύμβουλον ὥσπερ τὴν οἰκείαν παραλαβόντες ὠμότητα, καὶ αὖθις πρὸς τὸ κολάζειν ἐχώρουν. Καὶ τί γὰρ ἄλλο εἶχον ποιεῖν, μαθηταὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου τυγχάνοντες ; Λίθοι οὖν πάλιν αὐτοῖς εἰς ὀξὺ διεγλύφοντο, ὀβελίσκοι τε σιδήρου καὶ πρίονες ἐχαλκεύοντο, εἶτα καὶ βόθρον ὀρυγῆναι διεκελεύοντο, ὃς ἔμελλεν ἔνδον τοὺς ὀξεῖς τούτους λίθους καὶ ὀβελίσκους καὶ πρίονας ἀφανεῖς ἔχειν ἐμπεπηγότας, ὀλίγης αὐτῷ γῆς C ἐπιχυθείσης ἄνωθεν, ὥστε τὴν μάρτυρα διιοῦσαν ἐμπεσεῖν αὐτῷ κατὰ τὸ λανθάνον, καὶ οὕτω διαφθαρῆναι. Ἐνόμιζον γὰρ οἱ ἄφρονες ἐκείνων μόνον ἐπικρατεστέραν γίνεσθαι διὰ γοητείας, ὧν ἤδη φθάσει τὴν γνῶσιν παραλαβεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευσαν ἄδηλον αὐτῇ τὸν κίνδυνον διαθεῖναι· ἐλάνθανε δὲ αὐτοὺς ὅτι σὺ, Κύριε, μετ' αὐτῆς εἶ, ὁ κατὰ μόνος πλάσας τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων.

ΙΓ'. Ἀμέλει καὶ συνωθούντων αὐτὴν τῶν ὑπηρετῶν δι' αὐτῆς διελθεῖν, ἔνθα δὴ καὶ ὁ βόθρος ἐτύγχανε ῥᾳδιουργηθεὶς, ἐκείνη μηδὲν ὅλως προειδομένη, τῆς συνοίκου δὲ χάριτος αὐτὴν ὑποκουφιζούσης, διέδρα μὲν ὑπεράνω τοῦ σκαιωρηθέντος ὀρύγματος, D ὥσπερ οὐ γῆς ἁπτομένη, ἀλλὰ μετέωρός τις καὶ ὑπόπτερος φερομένη. Εἶτα τί γίνεται ; Πρᾶγμα δίκαιον καὶ δι' ὧν γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν, καὶ ἔργον τῆς πάντα ἐφορώσης Προνοίας ἀληθοῦς ἄξιον. Τῶν γὰρ τὴν μάρτυρα διαβιβαζόντων τινὲς, ἄγνοιαν ἴσως ἔχοντες τοῦ πραχθέντος ἐνέδρου, βουληθέντες μετὰ τὸ ἐκείνην ἄπτωτον διελθεῖν τῇ αὐτῇ χρήσασθαι διόδῳ, ἵν' ὅλον τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Δαυὶδ εἰρημένον προαγόρευσις ᾖ τοῦ τότε γενομένου, τὸ λάκκον ὀρύξαι μὲν ἐκείνους καὶ ἀνασκάψαι, ἐμπεσεῖν δὲ παραδόξως εἰς βοθρον ὃν εἰργάσαντο, ὑποῤῥαγείσης αὐτῆς ἀθρόον τῆς ἐξ ἐπιπολῆς ἄνω δια-

[3] Joan. VIII, 44. [4] Psal. XXXII, 15. [5] Psal. LVI, 7.

ίσης γῆς. Ἐμπεπτώκασί τε τῷ βόθρῳ, καὶ ὑπὸ A
:μητικῶν ἐκείνων ὀργάνων, ὀξέως ἐμπεσόντες,
ιον διεφθάρησαν. Ἡ ἁγία δὲ χαριστηρίους
ς προσῇδε τῷ σεσωκότι Θεῷ, Τίς λαλήσει τὰς
τείας σου, λέγουσα, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας
ινέσεις σου, Κύριε; ὅτι μεμαστιγωμένην τὴν
ιν σου μαστίγων ἀπείρατον διεφύλαξας· ὅτι
; ἥρπασας· ὅτι θηρῶν, καὶ ὕδατος, καὶ τροχῶν
σησας, καὶ βόθρου διέσωσας. Καὶ νῦν, Δέσποτα
λεε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἐκ χειρὸς τοῦ ἐκ
νων μοι πολεμίου τῆς φύσεως. Ἁμαρτίας νεό-
μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς· ἀλλὰ ταῖς
πὲρ σοῦ ῥυέντων αἱμάτων μου ῥανίσι, κάθαρόν
τὸν μολυσμὸν σαρκός τε καὶ πνεύματος. Σὺ γὰρ
θαρσις, ἁγιασμός τε καὶ φωτισμὸς τῶν δούλων
Καὶ ἡ μὲν ταῦτα ηὔξατο, καὶ τῆς εὐχῆς οὐ διή- B
ν.

. Ὁ Πρίσκος δὲ ἄλλον ἐπινοεῖ πάλιν τῇ μάρ-
βόθρον, οὐ σώματος ἀπώλειαν, ἀλλὰ ψυχῆς ἐμ-
ντα, καὶ περὶ πίστιν τὸν κίνδυνον ἐπιφέροντα.
καλεσάμενος γὰρ αὐτήν, καὶ τὸ μὲν ὀργίλον
περοπτικὸν ἀποθέμενος, ὑπὸ δασεῖ δὲ τῷ κῳδίῳ
ις τὸν λύκον, πάνυ τε τὸν πρᾶον ὑποκριθείς,
ἠπάτησαι, ἔφη· καὶ τί γὰρ θαυμαστὸν εἰ γυνή;
ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ὡς οὐκ ἔδει πεπαρῳνήκαμεν
τὴν γενναίαν. Ἐφ' οἷς συγγνώμην ἡμῖν παρα-
α θῦσον τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἄρει, καὶ τοσοῦτός
οὗτος καὶ δόξα καὶ ἀγαθῶν ἐκδέξεται θάλασσα,
άντων ἐκείνων ἀμνημονήσασαν ζῆσαι τὸ μετὰ
καλῶς καὶ ἡδέως, ὥσπερ ἄρα καὶ χρὴ παρ-
τοιαύτην, οὕτω μὲν καλήν, οὕτω δὲ γένους C
περιφανείας ἔχουσαν. Ἡ δὲ πανεύφημος ἀληθῶς
μία γενναῖόν τι καὶ ἀνδρῶδες ἐμβλέψασα τῷ
νῳ, Ὦ ψυχὴ κακότεχνος, ἔφη, δόλου δηλαδὴ
σα καὶ πικρίας· ὦ δαιμονία γνώμη ἀνθρω-
όψιν μεμιμημένη, οὐ παύσῃ ποτὲ ληρῶν τε
κακουργῶν ἄπρακτα, καὶ κατὰ τῶν τοῦ Χρι-
δούλων μυρίας τεκταινόμενος τὰς παγίδας; Ἐγὼ
ποτὲ δαίμοσι καὶ εἰδώλοις μετὰ τοσαῦτα,
τα τοῦ ἐμοῦ Δεσπότου τὰς ἀντιλήψεις; μετὰ
κ τηλικούτων ἔργων τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν;
τὸ φανερῶς ἐμὲ καὶ ἀναντιῤῥήτως καταισχῦ-
ιν ὑμῶν τὴν ἀλαζονείαν, ἀπελέγξαι δὲ τὴν τῶν
μάτων ἀσθένειαν καὶ μεγάλην οὕτω κατὰ τῆς
ς τὴν νίκην ἄρασθαι; Πολλοῦ ἂν σοι γέλωτος
ν ἀξία, δακρύων δὲ μᾶλλον παρὰ τοῖς εὖ φρο-
καὶ φοβουμένοις τὸν Κύριον. Λύσας οὖν τὴν D
ιν καὶ τὸν τεχνητὸν ἄρνα καὶ τὴν ἐπίχριστον
ιαν, αὐτὸν ἡμῖν τὸν συνήθη Πρίσκον ἐπίδειξον,
τῆς φίλης ὠμότητος καὶ τοῦ θράσους· κἀκεῖνα
ιάττε, ὅσα σοι κατὰ γνώμην ἐστὶ ποιεῖν, ἢ μᾶλλον
ιρ ὁ διδάσκαλός σου καὶ παιδευτὴς διάβολος ὑπο-
ιν.

. Ὀργῆς ἐπὶ τούτοις ὁ Πρίσκος ὑποπλησθεὶς
χθη γὰρ ἐν βραχεῖ τὸ προσποιητόν, καὶ ἀπέδυ
οκωτὸν ἡ γαλῆ), ῥάβδοις τὴν μάρτυρα βαρυτά-
ιλεύει τύπτεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ῥαβδιζομένη καὶ τῶν

cum in illa acuta incidissent instrumenta, celeriter interierunt. Sancta autem cecinit hymnos, quibus Deo agebat gratias: « Quis loquetur, dicens, potentias Domini, auditas faciet omnes laudes tuas, Domine [6]? » Quoniam flagellatam ancillam tuam a flagris illæsam conservasti; quoniam ab igne rapuisti. Quoniam a bestiis, et aqua, et rotis custodiisti, et a fossa conservasti. Et nunc, Domine misericors, libera animam meam e manu ejus qui a priscis temporibus est hostis naturæ. « Peccata juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris [7] » sed guttis tui sanguinis, quæ pro me fluxerunt, expurga sordes meæ carnis et spiritus. Tu es enim purgatio, sanctificatio et illuminatio servorum tuorum. Et illa quidem hæc est precata, et non fuit fraudata sua petitione.

XIV. Priscus autem rursus aliam fossam martyri excogitat, quæ non afferebat interitum corporis, sed animæ, et circa fidem creabat periculum. Nam cum eam accersivisset, et iracundiam quidem et superbiam deposuisset, denso autem vellere lupum texisset, et maximam simulasset lenitatem: Tu quidem, inquit, falsa es. Nec est mirum; es enim femina. Sed nos quoque in te præclaram virginem (quod utinam factum non esset!) nimis fuimus petulantes. Quorum nobis dans veniam, sacrifica magno deo Marti: et te tantæ excipient divitiæ, et tantum mare bonorum, ut omnium illorum oblita, honeste deinceps vivas et jucunde, ut talem decet virginem, tam pulchram, et tam claram genere. Revera autem benedicta Euphemia tyrannum generose et viriliter intuens: O vafra, inquit, anima, dolo plena et amaritudine! O mens dæmoniaca, humanam imitata speciem, nunquam cessabis nugari, et frustra scelerata inire consilia, et adversus Christi servos laqueos tendere innumerabiles? Ego nunquam sacrificabo dæmonibus et simulacris, maxime cum me Dominus toties defenderit, cum tam multis operibus demonstrarit veritatem, cum tam aperte et citra ullam controversiam, vestram arrogantiam dedecore affecerim, et eorum quæ colitis, arguerim imbecillitatem, atque adversus errorem tam præclaram adepta sim victoriam. Judicarer ego tibi plane ridicula, vel potius digna lacrymis apud eos qui recte sentiunt, et timent Dominum. Ablata ergo scena, et agno, quem arte suscepisti, et simulata mansuetudine, ipsum solitum nobis Priscum ostende, cum, quæ est ei grata, sævitia et audacia: et illa fac, quæ sunt tibi cordi facere, aut potius, quæ magister et præceptor tuus tibi suggerit diabolus.

XV. Priscus propter hæc ira repletus (brevi enim deprehensa fuit simulatio, et felis exuit crocoton), jubet martyrem virgis verberari gravissimis. Cum autem virgis cæsa, plagas simul irri-

[6] Psal. cv, 2. [7] Psal. xxiv, 7.

deret et tyrannum, is ad majorem iram accensus proponit quidem serras acutas, et ferreas sartagines! Jubet autem ferris quidem in duas partes secari corpus martyris, sartaginibus vero dissectas carnes valde eliquari, ut usque ad ipsa ossa dissolverentur in cinerem. Cum autem serræ adducerentur ad corpus virginale, perinde atque si adamantinam aliquam tangerent materiam, eis quidem obtundebatur acies, et secandi vi privabantur; ignis autem exstinguebatur, et martyr conservabatur illæsa. Sed quid hæc ad animam, quæ est sua sponte surda, et non potest ullam piam suscipere cogitationem? Etenim cum hæc fierent, Priscus idem esse pergebat et non cessabat adversus Deum bellum gerere. Nam lux quoque, quæ est amica omnibus, non est amica, sed inimica ægris oculis. Quamobrem rursus producit in stadium benedictam Euphemiam, et jubet eam decertare cum bestiis. Illa autem, ut quæ quod non citius ad suum sponsum excederet, sed vincula corporis adhuc ferret, ægre ferens, manus simul, et mentem, et oculos tollens ad Christum: Domine, inquit, omnis principatus, ostendisti in me tuam invictam potentiam, et dexteram inexpugnabilem; arguisti dæmonum imbecillitatem, tyrannorum amentiam; me tormentis et plagis effecisti fortiorem; nunc quoque sicut eorum qui præcesserunt, cædem suscepisti et sanguinem, meum quoque suscipe sacrificium in anima contrita tibi oblatum, et in spiritu humilitatis; et in tabernaculis sanctorum et choris martyrum meam acceptam animam fac requiescere, quoniam es benedictus in sæcula.

XVI. Ea sic precante, in ipsam immittuntur quatuor leones, et tres ursæ. Quæ divisim et preces illius exauditas fuisse, et magnum a Deo factum in ea miraculum ostenderunt. Nam leones quidem et duæ ursæ, caute simul et reverenter ad eam accedentes, plantas ejus pedum humane deosculabantur; tertia vero ex ursis, cum parum quidem momordisset caruncula, vulnus quidem nequaquam fecit, fuit tamen occasio ejus ad Deum decessus sexto decimo Septembris. Vox autem e cœlis resonans, admirabilem vocabat Euphemiam ad divina tabernacula: Accurre, dicens, ad datorem coronarum, quæ pulchrum certamen decertasti, et jam cursum perfecisti, acceptura præmia tuorum certaminum. Voce adhuc resonante, magnus terræmotus conquassabat civitatem, et magis, quam ullas res creatas, corda eorum qui inhabitabant. Unde etiam illius parentes oportuni tatem nacti et potestatem, non flentes, sed lætantes, illud martyricum et pretiosum corpus, non aliorum manibus, sed suis credentes, in loco quodam non procul a civitate Chalcedone, honorifice simul et pie sepelierunt: pulchram accipientes mercedem ejus educationis, quod dicerentur patres talis filiæ, et darent Deo fructum, benedictione et oblatione quavis sacratiorem. Quoniam eum decet omnis honor, gloria et adoratio in sæcula. Amen.

πληγῶν ἅμα καὶ τοῦ τυράννου κατεμωκᾶτο πρὸς πλείονα τὴν ὀργὴν οὗτος ἀναχαιόμενος, πρίονας μὲν προτίθησιν ὀξεῖς, καὶ σιδηρᾶ τήγανα. Κελεύει δὲ τοῖς μὲν πρίοσι διχοτομεῖν τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος, τοῖς τηγάνοις δὲ τὰ διχοτομούμενα τῶν σαρκῶν ἐκτήκειν μάλα σφοδρῶς, ὡς αὐτοῖς ὀστέοις εἰς σποδὸν λύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ οἱ πρίονες τῷ παρθενικῷ ἐπήγοντο σώματι, οἷα δή τινος ἀδαμαντίνης ἁπτόμενοι φύσεως, αὐτοὶ μὲν ἠμβλύνοντο τὰς ἀκμάς; καὶ ἀφῃροῦντο τὴν τμητικὴν δύναμιν· τὸ πῦρ δὲ ἐσβέννυτο, καὶ ἡ μάρτυς ἀπαθὴς διεσώζετο. Ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς ἐθελοκωφοῦσαν ψυχὴν, καὶ διανοίας πάσης εὐσεβοῦς ἀπαράδεκτον; Καὶ τούτων γὰρ γινομένων, ὁ Πρίσκος ἔτι τῶν αὐτῶν εἴχετο, καὶ τοῦ θεομαχεῖν οὐκ ἀφίστατο. Ἐπεὶ καὶ τὸ φίλον πᾶσι φῶς νοσοῦσιν ὀφθαλμοῖς οὐ φίλον, ἀλλὰ πολέμιον. Ὅθεν εἰς τὸ στάδιον πάλιν τὴν πανεύφημον ἄγει, καὶ πρὸς θηρία πυκτεῦσαι διακελεύεται. Ἡ δὲ, ὥσπερ τῷ μὴ τάχιον ἐκδημῆσαι πρὸς τὸν αὐτῆς νυμφίον, ἀλλὰ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος ἔτι φέρειν βαρυνομένη, χεῖρας ἅμα καὶ φρένας καὶ ὄμματα πρὸς Χριστὸν ἄρασα, Δέσποτα, ἔφη, καὶ Κύριε πάσης ἀρχῆς, ἔδειξας ἐν ἐμοὶ τὴν σὴν ἀήττητόν τε καὶ ἄμαχον δεξιάν· ἤλεγξας δαιμόνων ἀσθένειαν, ἰσχυροτέραν ἐμὲ βασάνων καὶ πληγῶν παρεσκεύασας· καὶ νῦν ὡς προσεδέξω τῶν φθασάντων ἤδη μαρτύρων τὰς σφαγὰς καὶ τὰ αἵματα, καὶ τὴν ἐμὴν πρόσδεξαι θυσίαν, ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ καὶ πνεύματι ταπεινώσεώς σοι προσφερομένην, καὶ σκηναῖς ἁγίων καὶ μαρτύρων χοροῖς τὴν ἐμὴν ψυχὴν προσλαβὼν ἀνάπαυσον· ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Iς'. Οὕτω προσευχομένης, ἐπαφίενται ταύτῃ τέσσαρες μὲν λέοντες, ἄρκτοι δὲ τρεῖς. Περιζόνται γοῦν τὰ θηρία τὴν εὐχήν τε ἅμα καὶ τὸ θαῦμα τῆς μάρτυρος· καὶ οἱ μὲν λέοντες καὶ τῶν ἄρκτων αἱ δύο εὐλαβῶς ἅμα καὶ πεφεισμένως ἐγγίσασαι τὰ ἴχνη ταύτης ἀνθρωπικῶς κατεφίλουν· μία δὲ τῶν ἄρκτων ἐνδακοῦσά που τοῦ σαρκίου, πληγὴν μὲν ἐνέτεμεν οὐδαμῶς, ἀφορμὴ δὲ ὅμως γέγονε τῆς πρὸς Θεὸν αὐτῆς ἐκδημίας, ἕκτην ἐπὶ δεκάτῃ τότε τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἄγοντος. Φωνὴ οὐρανόθεν ἀπηχουμένη τὴν θαυμαστὴν ἐκάλει πρὸς τὰς θείας αὐλὰς Εὐφημίαν, Ἀνάδραμε, λέγουσα, πρὸς τὸν στεφοδότην, ἡ τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνισμένη καὶ τὸν δρόμον ἤδη τελέσασα, τὰ τῶν ἀγώνων γέρα σου ληψομένη. Ἔτι τῆς φωνῆς ἠχουμένης, καὶ σεισμὸς μέγας ἐδόνει τὴν πόλιν, καὶ μᾶλλον ἢ τὰ κτίσματα τὰς καρδίας τῶν κατοικούντων. Ὅθεν καὶ οἱ τῆς γενναίας ταύτης γεννήτορες, οἷα καιροῦ καὶ ἀδείας ἐπειλημμένοι, οὔτε κλαίοντες, ἀλλὰ χαίροντες, τὸ μαρτυρικὸν ἐκεῖνο καὶ πολύτιμον σῶμα χερσὶν οὐκ ἄλλων ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις πιστεύσαντες, ἐν τόπῳ τινὶ οὐ μακρὰν ὄντι τῆς πόλεως Χαλκηδόνος ἐντίμως ἅμα καὶ εὐλαβῶς κατατίθενται, καλὰ τροφεῖα ταύτης ἀπολαβόντες τὸ παιδὸς τοιαύτης ἀκοῦσαι πατέρες καὶ δοῦναι Θεῷ καρπὸν εὐλογίας, καὶ πάσης προσφορᾶς ἱερώτατον, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΤΡΟΦΙΜΟΥ,

ΣΑΒΒΑΤΙΟΥ ΚΑΙ ΔΟΡΥΜΕΔΟΝΤΟΣ.

—

MARTYRIUM SS. MARTYRUM

TROPHIMI,

SABBATII ET DORYMEDONTIS.

(Græca nunc primum prodeunt ex cod. ms. Paris. n. 1492; Latina edidit Surius ad diem 19 Septembris.)

—

Α'. Πρόβου τοῦ δυσσεβοῦς τὸ βασίλειον σκῆπτρον A Ῥωμαίοις διέποντος, τὴν τῶν βικαρίων ἀρχὴν, κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν Ἀττικὸς ἤνυεν· ὅν δήπου καὶ ἐκάλουν Ἡλιόδωρον. Τῶν γενεθλίων δὲ φθοροποιῶν γενομένων τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, ἡ μὲν Ἀντιόχου ἐν κρότοις καὶ μέθαις καὶ θυσίαις καὶ κώμοις διημέρευεν· κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν ἐξ ἀλλοδαπῆς ἐπιστάντες Τρόφιμος καὶ Σαββάτιος, ἄνδρες θεοσεβεῖς καὶ τῆς ἀληθείας προσκυνηταὶ, ὅπου δὲ καὶ φανεροὶ τὴν εὐσέβειαν, ὡς τηλικαύτην τῶν ψυχῶν αἰχμαλωσίαν ἐθεάσαντο, βαρύ τι καὶ ἐγκάρδιον στενάξας ὁ Τρόφιμος, Ὁ Θεός, ἐνεβόησε, τῇ φωνῇ κεράσας καὶ δάκρυον, ὁ λόγῳ μὲν τὸ πᾶν ἐκ μὴ ὄντων ὑποστησάμενος, τὸν ἄνθρωπον δὲ κατ' εἰκόνα σὴν χειρὶ οἰκείᾳ δημιουργήσας, αὐτὸς ἔπιδε καὶ νῦν καὶ τῆς τοῦ ἀντικειμένου χειρὸς αὐτοὺς ἐξελοῦ. Ταῦτα B ὁ Τρόφιμος ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν· καὶ συλλαβόντες αὐτούς τινες τῶν Ἑλληνιστῶν ἄγουσι παρὰ τὸν βικάριον. Καὶ ὃς κατὰ προσώπου τούτους παραστησάμενος διίστησι μὲν τοῦ τόπου εὐθὺς ἀπ' ἀλλήλων· οὓς οὐκ ἦν διαστῆσαι τῷ πνεύματι· ἐπερωτᾷ δὲ τοῦ Τροφίμου πρότερον κλῆσιν, καὶ τύχην, καὶ ὁποῖον αὐτῷ τὸ σέβας. Ὁ δὲ δεινὸς ἀνὴρ, Ὄνομα μὲν, ἔλεγε, τὸ ἐμὸν ἐξ αὐτῆς γενέσεως Τρόφιμος· εὐγενὴς δὲ ὢν ἀπ' ἀρχῆς ἐλεύθερος ἐδουλώθην ἐξ ἐπηρείας τῇ ἁμαρτίᾳ· ἀλλὰ τῷ τοῦ ἐμοῦ Κυρίου πάλιν βαπτίσματι, τὴν πρώτην ἐκείνην εὐγένειαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀπέλαβον.

Β'. Καὶ ὁ βικάριος, Τίνα γοῦν τιμᾷς ἔφη, θρη-

I. Impio Probo tenente sceptra imperii Romanorum, vicarii magistratu Antiochiæ fungebatur Atticus, quem etiam vocabant Heliodorum (1). Cum perageretur autem exitialis natalis Daphnæi Apollinis, Antiochia quidem, ut est consentaneum, in tripudiis, ebrietatibus et sacrificiis totum diem transigebat. Illo autem die ex externa regione advenientes Trophimus et Sabbatius, viri pii et adoratores veritatis, sed quorum nondum erat manifesta pietas, cum animarum tantam aspexissent captivitatem, graviter et ex imo pectore suspirans Trophimus: Deus, exclamavit (voci quoque commistis lacrymis), qui verbo quidem ex iis quæ non erant, universum constituisti, hominem autem ad imaginem tuam propria manu es fabricatus, tu benigne nunc aspice, et eripe istos a manu adversarii. Hæc Deo dixit Trophimus. Repente autem eum cum Sabbatio comprehendunt quidam ex gentilibus, et ducunt ad vicarium. Qui cum eum coram curasset sistendum, loco quidem statim separat a se invicem, quos non poterat spiritu sejungere. Rogat autem prius Trophimum, quodnam esset ei nomen, quæ vitæ conditio et quæ religio. Vir autem divinus: Nomen quidem meum, dixit, ab ipso ortu est Trophimus. Cum vero ab initio ingenuus essem et liber natus, non sine probro et dedecore servii peccato; sed rursus mei Christi baptismate recepi primam illam ingenuitatem et libertatem.

II. Vicarius vero: Quamnam autem, inquit, se-

(1) Probi Augusti temporibus, licet persecutio ab C Aureliano in Christianos indicta quieverit, tamen Antiochiæ, furore Heliodori, vicariam præfecturam gerentis, in Trophimum et sabbatium nova oblata occasione, recruduit, ut notat Baronius an. 281.

A queris religionem? Jam quidem dixi, inquit Trophimus. Sed audi adhuc apertius : Sum Christianus, Christi servus : et utinam Christi essem victima. Ille autem : Hospesne es, inquit, an indigena? Hospes, qui erat vere mundi hospes, respondit. Legisti, inquit, præses, quæ imperatoria decrevit potentia? Legi, inquit Trophimus ; sed hæc nihil ad nos ; nam inter dæmonum deceptionem et pietatem multum interest : et tantum, quantum, ut arbitror, inter diem et noctem. Hæc ira replent Heliodorum ; et statim jubet eum nudatum, a quatuor extendi et verberari vehementius. Atque ei quidem, fera quavis crudelius corpus flagellis exedebant, illinc autem fluentes rivi sanguinis subjectum solum ante reddebant purpureum ; et interim : Sacrifica, infelix, dicebat Heliodorus, neque maledictis incesse B deos et imperatorem. Anne carnes quidem tuas vides paulatim dissolvi et diffluere? Ille autem : Te, inquit, intuens, magis misereor tuæ calamitatis quod cum sis homo, habes animam feris agrestiorem, nullam in tuam cognationem ostendens humanitatem. Ego autem quomodo potui Christi mei virtute ferre plagas citra molestiam et cum gaudio ; ita etiam horum spectaculum existimo esse oculorum delicias, eorum, quæ sperantur, exspectatione sensum dolorum auferente. Et alioqui animam scit expurgare ab omni macula hic sanguis, qui propter Christum effunditur, qui est ei veluti quoddam divinum lavacrum. Hæc cum in ipso tempore tormenti vidit vicarius philosophantem martyrem, eum quidem in præsentia punire statuit inter- C mittere, suasione autem potius eum aggredi et adhortationibus.

III. Cum itaque eum curasset coram ipso sistendum : Diis sacrifica, dicebat, Trophime ; alioqui te ad Dionysium Perennium, Phrygiæ Salutaris præsidem, transmittam. Erat enim is crudelitate insignis. Non mea refert, inquit Trophimus, a tene, an ab illo interimar. Nam seu Heliodorus, seu Dionysius me puniat, eadem mors me manet. Idem enim est utrisque scopus et institutum, punire et de medio tollere eos, qui constituerunt colere pietatem. His vehementer commotus Heliodorus, in ligno suspendit Trophimum, et eum circumsistentes protinus carnifices illius latera immaniter discerpebant : et subibant ad ipsa usque interna viscera. Ille autem D magis conservabat accuratum characterem philosophiæ : Domine, fer opem famulo tuo, leniter dicens et placide. Præses itaque Heliodorus videns insignem athletæ fortitudinem, cum non posset lucem illius verborum intueri, ut qui animæ cæcutiret oculis : Ubi est, dicebat, o Trophime, Christus tuus? Ille autem : Meus, dicebat, Christus neque a me discedit, et semper adest omnibus, qui eum invocant in veritate : est autem hoc quoque ex eo evidens, quod nos facile feramus dolores. Qui enim fieret, ut humana natura ferret tam graves cruciatus, si non ei divinum adesset auxilium? Hæc cum dixisset, athletam carcer suscipit, in quo tum alia cruciatur affli-

σκείαν; Ἤδη μὲν, φησὶν ὁ Τρόφιμος, εἶπον, ἔτι σαφέστερον ἄκουε· Χριστιανός εἰμι, Χριστοῦ δοῦλος, Χριστοῦ σφάγιον γένοιτό μοι! Ὁ δὲ, Ξένος εἶ, φησὶν, ἢ ἐπιχώριος; Ξένος, ὁ τοῦ κόσμου ξένος, ὡς ἀληθῶς, ἀπεκρίνατο. Ἀνέγνως, εἶπεν ὁ ἄρχων, ὅ τι βασιλικὸν ἐθέσπισε κράτος; Ἀνέγνων, φησὶν ὁ Τρόφιμος, ἀλλ' οὐδὲν ταῦτα πρὸς ἡμᾶς. Δαιμόνων γὰρ ἀπάτης καὶ εὐσεβείας πολὺ τὸ μέσον, καὶ τοσοῦτο ὅσον, οἶμαι, νυκτὸς καὶ ἡλίου. Ὀργῆς ὑποπίμπλησι ταῦτα τὸν Ἡλιόδωρον, καὶ αὐτίκα κελεύει γυμνωθέντα τοῦτον ἐκ τεσσάρων διαταθῆναι, καὶ σφοδρότερον τύπτεσθαι. Τούτῳ μὲν οὖν ὠμότερον θηρίου παντὸς αἱ μάστιγες τὸ σῶμα κατήσθιον· αἵματος δὲ ῥύακες ἐκεῖθεν φερόμενοι πρὸς βάθος ἐφοίνισσον τὸ ὑποκείμενον ἔδαφος· καὶ, Θῦσον, ὁ Ἡλιόδωρος ἐν τοσούτῳ ἔλεγεν, ἄθλιε, μηδὲ κακῶς λέγε τοὺς θεοὺς καὶ τὸν αὐτοκράτορα· ἢ οὐδὲ τὰς οἰκείας σάρκας ὁρᾷς λυομένας καταβραχὺ καὶ ὑποῤῥεούσας; Ὁ δὲ, Σὲ μᾶλλον ὁρῶν, ἔφη, πλείονα τῆς συμφορᾶς τῆς σῆς λαμβάνω τὸν ἔλεον· ὅπως ἄνθρωπος ὢ θηρίων ἀπεχθεστέραν ἔχεις ψυχὴν, μηδεμίαν περὶ τὸ συγγενὲς φιλανθρωπίαν ἐπιδεικνύμενος. Ἐμοὶ δὲ ὥσπερ ὑπῆρξε τῇ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δυνάμει τὰς πληγὰς ἀλύπους καὶ σὺν ἡδονῇ φέρειν, οὕτω καὶ τὴν τούτων θέαν, ὀφθαλμῶν τρυφὴν ἥγημαι, τῆς τῶν ἐλπιζομένων προσδοκίας, τῶν ὀδυνῶν κλεπτούσης τὴν αἴσθησιν· ἄλλως τε καὶ καθαιρεῖν οἶδε κηλῖδος τὴν ψυχὴν ἁπάσης ταυτὶ τὰ διὰ Χριστὸν αἵματα, οἱονεὶ λουτρὸν αὐτῇ θεῖον γενόμενα. Ταῦτα ἐπειδὴ παρ' αὐτὸν τὸν τῆς βασάνου καιρὸν ὁ βικάριος φιλοσοφοῦντα εἶδε τὸν μάρτυρα, τὸ μὲν κολάζειν ἐν τῷ παρόντι καταλιπεῖν ἔγνω, πειθοῖ δὲ μᾶλλον αὐτοῦ καὶ παραινέσει μετελθεῖν.

Γ'. Πλησίον οὖν τὸν ἄνδρα παραστησάμενος, Θῦσον, ἔλεγε, Τρόφιμε, τοῖς θεοῖς, ἐπειδὴ Διονυσίῳ Περεννίῳ τῷ Φρυγίας Σαλουταρίας ἡγεμόνι σε παραπέμψω· ἦν γὰρ οὗτος τῇ ὠμότητι διαβόητος. Οὐδὲν ἔμοιγε διοίσει, φησὶν ὁ Τρόφιμος, ὑπὸ σοῦ τε καὶ ὑπ' ἐκείνου ἀνῃρῆσθαι· ἄν τε Διονύσιος ὁ κολάζων ᾖ, ὁ αὐτός με περιμένει θάνατος· ἐπεὶ καὶ σκοπὸς ἀμφοῖν ὁ αὐτὸς, κολάζειν καὶ ἀναιρεῖν τοὺς ἑλομένους τιμᾷν τὴν εὐσέβειαν. Τούτοις ὀξυνθεὶς Ἡλιόδωρος ἐπὶ ξύλου τε τὸν Τρόφιμον ἀναρτᾷ. καὶ περιστάντες εὐθὺς οἱ δήμιοι τὰς ἐκείνου πλευρὰς ἀνηλεῶς ἔξεον, καὶ πρὸς αὐτὰ εἴσω τὰ σπλάγχνα ἐβάδιζον. Ὁ δέ ἀκριβῆ μᾶλλον τὸν τῆς οἰκείας φιλοσοφίας διέσωζε χαρακτῆρα, Χριστὲ, βοήθει τῷ σῷ δούλῳ, ἡσυχῇ καὶ πρᾴως ὑποφθεγγόμενος. Ὁ ἄρχων τοίνυν Ἡλιόδωρος τὴν ὑπερφυῆ βλέπων τοῦ ἀθλητοῦ καρτερίαν, ἐπειδὴ οὐκ εἶχε πρὸς τὸ τῶν ἐκείνου ῥημάτων φῶς διαβλέψαι, τυφλώττων τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς, Ποῦ, ἔλεγεν, ὁ Χριστός σου, Τρόφιμε; Ὁ δὲ, Ὁ ἐμὸς, ἔφη, Χριστὸς οὔτε ἐμοῦ ἀφίσταται, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ἀληθείᾳ καλοῦσιν αὐτὸν εἰς ἀεὶ πάρεστι· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ καὶ τὰς ἀλγηδόνας ῥᾷον φέρειν τιμάς. Ποῦ γὰρ ἂν ἀνθρωπεία φύσις οὕτω χαλεπωτάτην ὑπένεγκε βάσανον, μὴ θειοτέρας ἀπολαύσασα βοηθείας; Ταῦτα εἰπόντα τὸν ἀθλητὴν δεσμωτήριον διαδέχεται, ἐν ᾧ

τῇ τε ἄλλῃ παραδίδοται κακώσει, καὶ εἰς τέσσαρας A τοῦ κολαστηρίου ξύλου ὁ Πατὴρ ἀποτείνεται, ὅπως μηδὲ ἐνταῦθα, φησὶν, ἔχοι μηδ' ἐπὶ μικρὸν ἀναπνεῦσαι.

Δ'. Εἰσάγεται δὲ τῷ βήματι μετ' αὐτὸν ὁ γενναῖος Σαββάτιος· καὶ αὐτίκα πρὸς αὐτὸν, Οὐκ ἐρωτῶ, φησὶν ὁ ἄρχων, εἰ Χριστιανὸς εἶ· ἀπεστρέφετο γὰρ μέχρι τῶν ὤτων τὸ ῥῆμα· ἐπεὶ οὐδὲ νοσῶν ὀφθαλμὸς τὸ γλυκὺ πᾶσι φῶς ἰδεῖν ὑπομείνειεν· ἀλλὰ τί σὸν τὸ ἀξίωμα, πρῶτον εἰπέ. Καὶ ὁ Σαββάτιος, Ἐμοὶ, φησὶν, ὦ δικασταὶ, καὶ ἀξίωμα, καὶ πατρὶς, καὶ δόξα καὶ περιουσία Χριστός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ὁ ἀεὶ ζῶν, οὗ τῇ προνοίᾳ τὸ πᾶν τόδε κυβερνᾶται καὶ διευθύνεται. Καὶ ὁ δικαστὴς τῇ τοῦ μάρτυρος μετὰ παῤῥησίας ἀποκρίσει τὰ ἔσχατα ἐξυβρίσθαι νομίσας, πληγὰς ἐντείνει κατὰ κοῤῥῆς αὐτῷ, B ἐπιφωνῶν ἅμα· Πρὸς ἔπος ἀπόκριναι· καὶ βασάνων πεῖραν.......... προσελθὼν, θῦσον τοῖς θεοῖς. Τὸ γὰρ μετὰ ταῦτα θῦσαι ἄχαρί τε καὶ οὐχ οὕτως ἀπόδεκτον· ἄλλως τε καὶ προλαβοῦσα βάσανος τὴν μετέπειτα ἡδονὴν ὑποτέμνεται· καὶ ὁ Σαββάτιος· Τῆς ἐπικήρου καὶ ῥεούσης ἡδονῆς ὧδε καθὰ καὶ μόνη μένει ἀπόκλισις σφαλερὰ, φησίν· εἰ δὲ καὶ τὴν ἀσέβειαν ἑπομένην ἔχοι, τὸ κακὸν ἡλίκον· ὥστε πολλῷ κρείττους ἐμοὶ αἱ διὰ Χριστοῦ κολάσεις· αὗται γὰρ διηνεκεῖς ταμιεύονται, καὶ ἀεὶ μένουσι τὰς ἀμοιβάς· τὰ δὲ ὑμέτερα, ὅσῳ μᾶλλον εὐφραίνει, τοσούτῳ καὶ λυπήσει πλέον. Καὶ εἴθε γε καὶ τὸν ἴσον χρόνον, ἀλλ' εὐφραίνει μὲν πρόσκαιρα τυχὸν καὶ ἐφήμερα, λυπήσει δὲ ἀθάνατα καὶ αἰώνια.

C

Ε'. Ἐκθηριοῦται πρὸς ταῦτα ὁ ἄρχων, καὶ ἀγριώτερος γίνεται· καὶ μετεωρίζει μὲν ἐπὶ ξύλου τὸν ἀθλητὴν, καὶ τὰς πλευρὰς σιδηροῖς ὄνυξι διαξέει ἀναμο..... ει δὲ τὰ ὀστᾶ, καὶ αὐτῶν ἅπτεται τῶν ἐγκάτων. Περιαλγῆ τοίνυν ἐπὶ τούτοις τὸν μάρτυρα θεασάμενος, Εἰ γλυκύ σοι τὸ διὰ Χριστοῦ πάσχειν, ἔφη, Σαββάτιος, πόθεν οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ θερμὰ ταυτὶ δάκρυα; Ἵν' εἰδῇς, ὁ μάρτυς φησὶν, ὅπως ἐγὼ τὸ πρᾶγμα διψῶ· καὶ ὅσου τιμῶμαι τὸ δι' ἐκεῖνον παθεῖν· ὅτι καὶ οὕτω δριμυτάτην ὀδύνης δεχόμενος αἴσθησιν, ὡς καὶ εἰς δάκρυα φανερὰ κατάγεσθαι καὶ χαλεπῶς φέρειν, ὅμως θερμότερον ἔτι τοῦ εἰς αὐτὸν ἔρωτος ἔχομαι, καὶ οὐδὲ οὕτω τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποστῆναι ἄθλων ἐθέλω· Ταῦτα ἔλεγε. Καὶ τὸ σῶμα οἱ D ὄνυχες διενέμοντο· καὶ σφοδροτέρᾳ μᾶλλον ἡ ὀδύνη, καὶ πλείων ἐπὶ τὴν καρδίαν εἰσέπιπτεν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς γῆν τε ἤδη αἱ σάρκες κατέῤῥεον, καὶ γυμνὰ τὰ ὀστᾶ καταλέλειπτο, καὶ τὴν κοιλίαν ἡ βάσανος καὶ τὰ σπλάγχνα κατείργαστο, καὶ οὐκ εἶχον οἱ δήμιοι οὗπερ ἅψονται τοῦ ὑποκειμένου μὴ ὄντος, κατάγεται μὲν τοῦ ξύλου ὁ ἀθλητής· μικρὸν δὲ τοῦ σταδίου ἔξω ἀρθεὶς τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ παρατίθεται.

Ϛ'. Λαμπρῶς τοίνυν τοῦ Σαββατίου καὶ μετὰ πολλῆς κρατήσαντος τῆς περιουσίας, ἀπογνοὺς ἐντεῦθεν καὶ τοῦ Τροφίμου ὁ ἄρχων, Περεννίῳ Διονυσίῳ τῷ τῆς Φρυγίας Σαλουταρίας ἡγεμονεύοντι, οὗ καὶ πρότερον ὁ λόγος ἐμνήσθη, πέμπειν τὸν ἄνδρα ἐσκέψατο,

ctione, tum etiam extenditur in quatuor foraminibus ligni ad torquendum comparati, ut ne minimum quidem posset respirare.

IV. Ad tribunal autem post ipsum introducitur egregius Sabbatius. Ei autem statim dicit præses : Non rogo, an sis Christianus (hoc enim verbum adeo aversabatur, ut ne vellet quidem audire, quoniam nec æger oculos sustinuerit videre lucem gratam omnibus), sed dic primum, quænam sit tua dignitas. Sabbatius autem : Mihi, inquit, o judex, et dignitas, et patria, et gloria, et facultates Christus est Dei Filius semper vivens, cujus providentia hoc universum regitur et gubernatur. Judex autem libero martyris responso arbitratus se esse extrema affectum contumelia, ei impingit alapam, acclamans : Responde ad propositum, et priusquam tormentorum facias periculum, procede, et diis sacrifica. Postea enim sacrificare erit ingratum, et non adeo acceptum, et alioqui præcedens tormentum detrahit de gaudio, quod postea consequitur. Sabbatius vero: Caducæ, inquit, et fluxæ voluptatis, o judex, vel sola perceptio est lubrica et periculosa. Quod si etiam consequentem habet impietatem, quantum malum ? Quamobrem sunt mihi meliora, quæ suscipiuntur propter Christum, supplicia. Ea enim reservant, et habent perpetuas, et quæ semper manent, remunerationes. Res autem vestræ quo majori afficiunt voluptate, tanto majori dolore afficient. Atque utinam pari tempore, sed brevi quidem tempore, atque adeo momento temporis delectant, immortali autem et sempiterna afficient molestia.

V. His efferatur et acri ira movetur præses et in ligno quidem sublime tollit athletam, atque ungulis ferreis discerpit latera, ossa autem emovet et elocat, et ipsa tangit intestina. Propter hæc ergo tristem et dolore affectum contemplatus martyrem : Si est tibi, inquit, o Sabbati, jucundum pati propter Christum, undenam sunt genitus, et hæ calidæ lacrymæ ? Ut scias, inquit martyr, quantum ego rem sitio et quanti facio pati propter illum. Nam etsi accipiam sensum gravissimi doloris, adeo ut et aperte mihi erumpant lacrymæ, et feram graviter, adhuc tamen vehementiori ejus amore teneor, et ne sic quidem volo desistere a suscipiendis pro ipso laboribus. Hæc dicebat, et corpus dilaniabant ungulæ, acriorque et vehementior dolor cor penetrabat. Cum autem jam ad terram carnes defluxissent, et nuda ossa essent relicta, et ventrem tormentum confecisset, et intestina : nec haberent carnifices, quid tangerent, cum non esset subjectum, e ligno quidem deducitur athleta. Cum autem parum abductus esset extra stadium, Deo tradit animam.

VI. Cum ergo tam præclare decertasset Sabbatius, et longo intervallo evasisset superior, ideo de Trophimo spem abjiciens præses, ad Perennium Dionysium, Phrygiæ Salutaris præsidem, cujus etiam prius meminimus, eum statuit mittere. Et cum

quod tormentis ab eo subjectus esset scripsisset, et quemadmodum lictoribus longe evasisset fortior, et quod solum Christum colens, illorum deos rideret et nihili faceret; cumque calceos ferreos clavis acutis et subtus, et ex obliquo confixos, martyricis illis Trophimi pedibus prius subjici jussisset, et clavos per pedes transegisset, jubet deinde agi in Phrygiam. Hic enim dicebatur versari Dionysius. Ille autem libenter, et cum gaudio clavos sibi subjiciens, longe præcedebat consequentes pedites, et simul currentes equites. Non enim dolor pedum potuit generosum illius animum vincere: sed leves potius ei addebat alas, firmioremque reddebat et constantiorem.

VII. Confecto itaque trium dierum itinere, veniunt Synadam Phrygiæ civitatem. Hic cum Heliodori litteras legisset Dionysius, et intellexisset quemadmodum se haberent singula, jussisset autem martyrem sisti ad suum tribunal: Tu es, inquit, Trophimus? Martyr vero: Ego, inquit, Trophimus vocor, sumque servus Christi veri Dei, in quem qui crediderunt, nequaquam afficientur pudore. Quid tu, inquit ille, in his adhuc persistis, inanemque et vanum hunc invocas Christum, qui multis fuit causa mortis? Sed etsi non prius, at nunc saltem, dimissa in ipsum fiducia diis sacrifica, mortem effugiens: et lucrare vitam præsentem. Generosus autem excipiens Trophimus: Mortem quidem, inquit, nec si velim effugerim. Nam etsi non tu eam, at natura omnino afferet, et ei, quæ debentur, exsolvam, cum sim homo. Licet autem ea vitam comparare perpetuam, quæ longo intervallo superat hanc fluxam et caducam, quod ad voluptatem attinet et beatitudinem: adeo ut quæ sunt illius vitæ, nec possint cerni oculis, nec audiri auribus, nec in cor hominis ascendere. Hujus ego vitæ sum nunc magno amore captus, et magnas tibi habeo gratias, quod me illuc transire properantem, urgeas per eam, quam minitaris, mortem.

VIII. Tunc totus in eum iram spirans Dionysius, jubet a quatuor extensum crudis boum nervis verberari: et continuo dum verberaretur (nescit enim vitium differre et cunctari): Dic solum, aiebat, Trophime, diis sacrificabo, et illico a malo liberaberis. Ille autem verba illius existimabat, tanquam vocem spinarum sub lebete. Sciebat enim, quod quanto graviora essent sua certamina, tanto se victorem futurum clariorem, et eo splendidiorem habiturum coronam. Quid ergo facit ille? In eum excogitat novum modum insidiarum, ut inusitato supplicio perturbaret athletam. Cum acetum sinapi contemperasset, infundit naribus martyris. Ille autem aperte ostendit se nullam omnino accepisse mutationem ex acerbissima illa temperatione. Dedecus ergo non ferens scelestus, ligno alligavit athletam per eos, qui inserviebant ejus iniquitati,

A ὅσαις τε βασάνοις ὑπ' αὐτοῦ παραδοθείη πρὸς τὸν
Διονύσιον γράψας, ὅπως τε ἰσχυρότερος πολλῷ τῶν
δημίων γένοιτο, καὶ ὅπως μόνῳ Χριστῷ προσανέχων,
τοὺς αὐτῶν τε γελῴη θεοὺς, καὶ παρ' οὐδὲν τούτους
ποιοῖτο Ὑποδήματα τοίνυν σιδηρᾶ ἥλοις ὀξέσι κάτω-
θέν τε καὶ ἐκ πλαγίου διαπεπαρμένα τοὺς μαρτυρι-
κοὺς ἐλεεινοὺς τοῦ Τροφίμου πόδας πρότερον ὑπο-
δεθῆναι εἰπὼν, καὶ διαπείρας τοὺς ἥλους διὰ τῶν
ποδῶν, εἶτα ἐπὶ Φρυγίαν ἐλαύνεσθαι κελεύει· τῇδε
γὰρ Διονύσιος ἐλέγετο· διατρίβειν. Ὁ δὲ, ἄσμενος
καὶ μεθ' ἡδονῆς τοὺς ἥλους ὑποβαλλόμενος, ἔμπρο-
σθεν ἦγε παραπολὺ τῶν τε ἐφεπομένων πεζῶν καὶ
τῶν συμπαραθεόντων ἱππέων· οὐ γὰρ ἡ τῶν ποδῶν
ὀδύνη ἐλέγξαι τὴν τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἰσχύος γενναι-
ότητα, ἀλλὰ κοῦφον αὐτῇ μᾶλλον εἰργάσατο τὸ πτερὸν,
B καὶ εὐτονώτερον ἐποίει.

Ζ'. Τριῶν τοίνυν ἡμερῶν τὴν μεταξὺ πορείαν
ἀνύσαντες, εἰς Σύναδα πόλιν τῆς Φρυγίας κατάγονται.
Ἐνταῦθα τὰ Ἡλιοδώρου γράμματα Διονύσιος ἀνα-
γνοὺς, καὶ ὅπως ἕκαστα εἶχε μαθὼν, τῷ οἰκείῳ βήματι
τὸν μάρτυρα, παραστήσας, Συ εἶ, φησί, Τρόφιμος;
Καὶ ὁ μάρτυς, Ἐγὼ, ἀποκρίνεται, δοῦλος δὲ τοῦ Χρι-
στοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν οἱ πεπιστευκότες οὐ
καταισχύνονται. Τί οὖν ἐπιμένεις ἔτι τοῖς αὐτοῖς, ἔφη,
καὶ μάταιον τοῦτον ἀνακαλεῖς Χριστὸν, ὃς πολλοῖς
αἴτιος θανάτου γεγένηται; Ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον,
νῦν γοῦν τῆς ἐπ' αὐτὸν ἀφειμένος πεποιθήσεως,
θῦσον τοῖς θεοῖς, τὸν θάνατον διαφυγὼν, καὶ κέρδη-
σον τὴν παροῦσαν ζωήν. Ὁ γενναῖος τοίνυν ὑπολα-
βὼν Τρόφιμος, Θάνατον μὲν οὐδ' ἂν σφόδρα βουλόμε-
C νος φύγοιμι, ἔφη· εἰ γὰρ καὶ μὴ σὺ τοῦτον, ἀλλ' ἡ
φύσις ἐπάξει πάντως, καὶ ταύτῃ τὰ ὀφειλόμενα
λειτουργήσω ἄνθρωπος ὤν· ἔξεστι δὲ ζωὴν ἐμπορεύ-
σασθαι τούτου διηνεκῆ, πολλῷ τῷ μεταξὺ τὴν πρόσ-
καιρον ταύτην καὶ ῥέουσαν κατάγει τὸν τῆς ἡδονῆς
λόγον καὶ τῆς μακαριότητος ὑπερβαίνουσαν καὶ το-
σοῦτον, ὅσῳ μηδὲ ὀφθαλμῷ τὰ ἐκείνης τῆς ζωῆς
ὁρατὰ, μηδὲ ὠσὶν ἀκουστὰ, μηδ' ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώ-
που ἀναβῆναι δυνάμενα. Ταύτης ἔσοι τανῦν ἐγὼ
θερμότατα ἐρῶν τῆς ζωῆς· καὶ πολλὴν ἂν σοι χάριν
εἰδείην, οὕτω με σπεύδοντα, καὶ αὐτὸν ἐκεῖ διαβῆναι,
δι' οὗπερ ἀπειλεῖς θάνατον ἐπείγοντι.

Η'. Ἐνταῦθα ὅλος κατ' αὐτοῦ πνεῖ Διονύσιος· καὶ
κελεύει ἐκ τεσσάρων διαταθέντα ἱμᾶσι βοὸς ὠμό-
τερον τύπτεσθαι, καὶ τυπτομένῳ εὐθὺς (οὐ γὰρ ἀνα-
βάλλεσθαι οἶδεν ἡ κακία καὶ διαμέλλειν), Θῦσον
D μόνον, Τρόφιμε, ἐπὶ τοῖς θεοῖς, ὁ ἡγεμὼν ἐπεβόα,
καὶ τοῦ κακοῦ ἀπαλλαγήσῃ αὐτίκα. Ὁ δὲ ὡς φωνὴν
ἀκανθῶν ὑπὸ λέβητα, οὕτω τοὺς ἐκείνου λόγους
ἡγεῖτο· ᾔδει γὰρ ὅσῳ χαλεπωτέροις ἐπάλαιε, λαμπρό-
τερος τοσούτῳ γενόμενος στεφανίτης. Τί οὖν ἐκεῖ-
νος ποιεῖ; Καινὸν ἐπιβουλῆς ἐπινοεῖ τρόπον αὐτῷ,
ἵνα τῷ ἀμελετήτῳ καὶ ἀήθει τῆς τιμωρίας θορυ-
βήσῃ τὸν ἀθλητήν· ὄξος τοίνυν κεράσας τοῖς τοῦ
μάρτυρος ἐπιχεῖ μυκτῆρσιν· ὁ δὲ καὶ οὕτω δῆλος ἦν
μηδ' ἡντιναοῦν μεταβολὴν ὑπὸ τοῦ δριμυτάτου
κράματος ἐκείνου παθών. Οὐκ ἐνεγκὼν τοίνυν τὴν
αἰσχύνην ὁ πονηρὸς ξύλῳ τὸν ἀθλητὴν διὰ τῶν ὑπη-
ρετουμένων αὐτοῦ τῇ παρανομίᾳ προσέδησε, καὶ

καταξάνας τὰς πλευρὰς, καὶ βαθείας ἐν αὐταῖς τεμῶν αὔλακας, αἱμάτων κατήγαγε ποταμούς. Ὁ δὲ ὅσῳ μᾶλλον ἤρθη τῆς γῆς, τοσούτῳ πλεῖον ἐγγίζειν ἐδόκει Θεῷ· καὶ, Πολλαὶ αἱ θλίψεις, ἔλεγε, τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος. Διονύσιος δὲ, τούτων ἀκούσας, Ἡ ματαία τε αὕτη ἐλπὶς, εἶπε, Τρόφιμος, καὶ κουφολογία κακῶς ἀπολεῖ· τίς γάρ σοι καὶ ἀπὸ τῶν ὀδυνῶν ἥξει τῶν παρόντων ῥυσόμενος; ἀλλ' ἐάσας, παραινῶ, τὰ πολλὰ, καὶ τὴν κενὴν ἣν λέγεις εὐδαιμονίαν, θῦσον προσελθὼν τοῖς θεοῖς· οὕτω γὰρ ἂν ὀνήσῃ σαυτὸν καὶ οὐκ ἄλλως, Ἐπεὶ ταῦτα ψόφοι μόνον εἰσὶ τῶν ὤτων καταχεόμενοι. Τούτων ἐκεῖνος ἀκούων κατεγέλα τῆς τοῦ ἡγεμόνος κακουργίας. Καὶ οὐκ ἄν ποτε, εἶπεν, ἐν ἐμαυτῷ, Διονύσιε, ὢν, τὸν ἐμὸν Θεὸν, τὸν ζῶντα, τὸν ἀληθῆ, ἀρνησαίμην. B Εἴπερ οὖν σοι καὶ μεταπλάττειν ἀνθρώπους ῥᾴδιον, καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων ποιεῖν, προσδόκα τι παρ' ἐμοῦ καὶ τῶν ἐναντίων ἴσως ἀκοῦσαι· ὡς ἔγωγε ὁ αὐτὸς Τρόφιμος ὑπάρχων, ὥσπερ δὴ καὶ νῦν εἰμι, θᾶττον ἐπιλάθωμαι τοῦ ἄνθρωπος εἶναι ἢ τὸν οἰκεῖον Δεσπότην καὶ Δημιουργὸν ἀγνοήσαιμι.

Θ'. Καὶ ὁ ἡγεμών· Ὥσπερ εἰ παρῃνοῦμεν, Τρόφιμος, μὴ ἀποστῆναί σε τῆς ὁμολογίας, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς ἐμμένειν καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ περίσχεσθαι, οὕτω πρὸς ἡμᾶς ἀποκρίνῃ. Καὶ τοὺς δημίους ἐπιστραφεὶς, Σφοδρότερον, ἔλεγεν, εἴ πως ὀψὲ γοῦν ταύτης ἀποσταίη τῆς φλυαρίας. Ὁ δὲ ἔπασχε μὲν καὶ τὸ σῶμα ἐδαπανᾶτο· ἤκμαζε δὲ καὶ ἀνέθαλλε τῇ προθυμίᾳ· καὶ θερμὸν οἷον ὑπὲρ εὐσεβείας ἔπνει. Διαπαίζων τοίνυν τὸν ἄνδρα ὁ ἡγεμών. C Οὔπω, φησὶ, ᾔσθου, Τρόφιμε, τῶν βασάνων; Καὶ ὁ μάρτυς αὐτίκα, Σὲ μᾶλλον οἶδα, ἔφη, του πάθους αἰσθάνεσθαι· δῆλος γὰρ εἶ λίαν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ τυραννούμενος· ἐμοὶ δὲ ὅσῳ τὸ σῶμα καταναλοῦται, τοσούτῳ λύεται τῶν δεσμῶν καὶ τὸ ὅλον ἐλευθεροῦται, καὶ θειοτέρα γίνεται ἡ ψυχή. Οὐ γὰρ μένουσα ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει, ἀλλὰ πρὸς τὰ ποθούμενα διαβαίνει, καὶ τον οἰκεῖον ἀπολαμβάνει κλῆρον. Ὁ μὲν οὖν ταῦτα ἔλεγεν· οἱ δήμιοι δὲ ἀλλήλους ἐν τῷ ξέειν διαδεχόμενοι, βαρυτέρας αὐτῷ τὰς ὀδύνας ἐπῆγον· ὁ δὲ, Ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ῥῦσαί με, ὁ Θεός, ἔλεγεν, ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων· ὅτι σὺ εἶ ἡ ὑπομονή μου, Κύριε. Καὶ τούτῳ ψιλῷ τῷ ῥήματι πολλὰ τὴν τοῦ ἡγεμόνος ἔπληττε κεφαλὴν, καὶ κατὰ τῆς μακαρίας ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὅλην ἐκείνου τὴν δύναμιν καὶ τὴν μανίαν ἐκίνει. D Ἀμέλει καὶ ἅλας εἰς ὄξος ἐμβαλὼν, καὶ τὴν ἐκείνου δριμύτητα τῇ τούτων ἅλμῃ κεράσας, τῶν τοῦ μάρτυρος ἐκέλευε καταχέειν τραυμάτων, ταύτῃ ἑλεῖν τὸν τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴν οἰόμενος. Ἂν δὲ καὶ μὴ ἕλω, φησὶν, ἀσθενέστερον δ' οὖν ὅμως παρέξομαι πρὸς τὰ μέλλοντα. Ἀλλ' ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, κατὰ τῆς ἐκείνου μᾶλλον κακίας τὸ σόφισμα περιέτρεπε. Καὶ ὁ μάρτυς, Οὕτω τοίνυν, ὦ ἡγεμὼν, ἔλεγεν, οὐ διαῤῥυήσεταί μοι τὸ σῶμα, οὐδὲ οἰχήσεται· τὸ ἐναντίον μὲν οὖν ἅπαν καὶ ὑγιὲς αὐτὸ μᾶλλον οἱ

A et latera dilaniavit: et cum in eis profundos sulcos dissecuisset, sanguinis deduxit fluvios. Ille autem quo altius sublatus erat e terra, eo magis videbatur Deo esse propinquus: et, Multæ, dicebat, afflictiones justorum, et ex eis omnibus liberabit eos Dominus [1]. Dionysius autem cum hæc audivisset: Vana te spes, inquit, Trophime, et levis cogitatio male perdunt. Quis enim ad te veniet e cœlis, a præsentibus malis liberaturus? Sed multa, tibi suadeo, verba dimittens, et vanam, quam dicis, felicitatem, accedens diis sacrifica. Sic enim tibi proderis, et non aliter. Nam hæc sunt solum strepitus, qui effunduntur in aures. His ille auditis, irridebat præsidis improbitatem, et: Nunquam, aiebat, o Dionysi, dum ero apud me, meum Deum, qui est verus et vivus, negaverim. B Si est ergo tibi facile transformare homines, et alios facere ex aliis, exspecta fore, ut ex me aliquid forte audias contrarium. Nam ego quidem dum sum idem, qui nunc, Trophimus, obliviscar citius esse homo, quam meum ignoraverim Dominum et Creatorem.

IX. Præses autem: Perinde nobis respondes, o Trophime, atque si tibi suaderemus, non desistere a confessione, sed in eisdem perseverare, et amplecti Christianismum. Et conversus ad lictores: Vehementius, inquit, si quomodo tandem ab his desistat nugis. Ille autem patiebatur quidem, et corpus ei consumebatur: vigebat vero ac florebat alacri promptoque animi studio, et pro pietate decertabat vehementer. C Eum autem ludificans præses: Nondum, inquit, sensisti, o Trophime, tormenta? Martyr autem: Jam, inquit, scio te magis sentire perpessionem: aperte enim ostendis, iram in te magnam exercere tyrannidem. Mihi vero quo magis corpus consumitur, eo magis solvitur a vinculis, liberaturque omnino, et fit anima divinior. Non enim manens in corpore una cum eo moritur: sed transit ad ea quæ desiderat, et propriam recipit hæreditatem. Ille quidem hæc dicebat; lictores autem se invicem alter alterum excipientes, ei graviores dolores afferebant. Ille autem: Aspice de cœlo, et me libera, dicebat, Deus, de laqueo venantium. Quoniam tu es patientia mea, Domine [2]. Et hoc solo verbo valde percussit caput præsidis, et in beatum suum caput universam vim illius movit et D insaniam. Itaque cum salem injecisset in acetum, et hujus acrimoniam illius temperasset salsedine, jussit ea infundere in vulnera martyris, sic arbitrans se expugnaturum athletam pietatis. Quod si non expugnavero, aiebat, aut imbecilliorem eum reddam ad futura. Sed qui comprehendit sapientes in astutia eorum, id, quod excogitaverat, convertit adversus illius malitiam. Et martyr; Sic, dixit, o præses, corpus meum non diffluet, nec peribit; imo contra, sal quidem ipsum conservabit sanum et confirmabit et corroborabit adversus tuos insultus, adeo ut

[1] Psal. XXXIII, 20. [2] Psal. XC, 3.

ipsos superet, et calliditatem vincat adversarii. Tunc cum seipso judex evasisset sævior, jubet lampades admoveri lateribus egregii martyris: Ut quæ restant, aiebat, carnes ignis consumat. Atque igne quidem minuebatur et consumebatur caro, martyri autem magis vigebat crescebatque animi institutum. Et videbatur quidem sentire externam flammam, flagrabat autem cor ejus majore Christi desiderio.

X. Hæc postquam omnia simul fortiter tulisset Trophimus, admirationeque ac stupore totum affecisset Dionysium, e ligno quidem deponitur; traditur autem carceri, ne eum quidem benignum assecutus, sed in ligno inclusus, et nec tibias quidem valens extendere. Quidam autem Dorymedon, vir qui et colebat pietatem, et exercebat virtutem, et inter senatores primum tenebat locum, ingrediens carcerem, et curam gerebat martyris, et abstergebat vulnera, et saniem emundabat: deinde linteis involvebat et alligabat, atque ei omnem aliam adhibebat curationem, et aliquo quidem tempore latebat hæc faciens. Postea autem cum venissent Dioscoria, id est, festum Castoris et Pollucis, et Synade dies festus præclare celebraretur, festo quidem intererat universus senatus, solus autem aberat Dorymedon. Deinde cum præses eum accersisset ne sic quidem accessit, significans quod, cum esset Christianus minime eum oporteret sacrificare simulacris et dæmonibus. Cum ergo fuissent hæc renuntiata Dionysio, vel invitum eum adducit per satellites, et rogat causam, propter quam non venisset ad festum, idque ab eo accersitus. Ille autem: Ad alia quidem, inquit, o præses, in quibus nihil detrimenti acceptura est anima, nunquam non veni, si tu me vocasti, neque ullam attuli excusationem ubi autem res spectat ad detrimentum animæ, et a Deo alienationem, non ego, qui non accessi, sum causa quod non accesserim, sed is qui ad ea vocat.

XI. Cum hæc autem audiisset præses, quæ de Dorymedonte ne sperasset quidem unquam, ne si Deus quidem prædixisset, valde quidem fuit obstupefactus. Et cum propter rem inopinatam ne plures quidem potuisset cum eo conferre sermones: Interim, inquit, eum teneat custodia. Cras vero considerabimus, quomodo res ejus se habeant. Atque ille quidem venit in carcerem, tanquam in quamdam palæstram: Dionysius autem, quibusdam ex suis ad eum missis, conabatur adducere eum ad pœnitentiam. Quos torve et truculenter martyr intuens: Discedite a me, dixit, omnes qui operamini iniquitatem [3]: » et continuo tacuit, « et erat tanquam homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones [4]. » Die autem sequenti cum sedem judicialem ascendisset Dionysius, accersit Dorymedontem, et: Indigne, inquit, senator, quidnam

A ἀλες διατηρήσουσι καὶ ῥώσουσι πρὸς τὰς παρὰ σοῦ ἐπιβουλάς, ὥστε καὶ περιγένεσθαι αὐτῶν, καὶ κρατῆσαι τῆς τοῦ ἀντικειμένου κακοτεχνίας. Ἐνταῦθα χαλεπώτερος αὐτὸς ἑαυτοῦς γεγονὼς ὁ δικάζων, λαμπάδας πυρὸς κελεύει προσάγεσθαι ταῖς τοῦ γενναίου πλευραῖς Ὡς ἂν τὰ περιλειφθέντα, φησὶ, τῶν σαρκῶν τὸ πῦρ ἐπινεμηθείη. Ἔληγε μὲν οὖν τῷ πυρὶ καὶ ἀνηλοῦτο ἡ σὰρξ, ἡ προαίρεσις δὲ τῷ μάρτυρι μᾶλλον ἤνθει· καὶ ἐκῴει μηδὲν τῆς ἔξωθεν φλογὸς ἐπαισθάνεσθαι· θερμοτέρῳ γὰρ πόθῳ τῷ πρὸς Χριστὸν ἐκέκαυτο τὴν καρδίαν.

Ι'. Ταῦτα ἐπειδὴ καὶ ὁμοῦ πάντα γενναίως ἤνεγκε Τρόφιμος, καὶ ὅλον εἰς ἔκπληξιν ἤγαγε Διονύσιον, κατάγεται μὲν τοῦ ξύλου ὁ ἀθλητής· τῷ δεσμωτηρίῳ δὲ παραδίδοται, οὐδὲ τούτου ἐπιτυχὼν φιλανθρώπου, B ἀλλὰ κατακλεισθεὶς ἐν τῷ ξύλῳ καὶ μηδὲ ἀποτείνειν τὰ σκέλη δυνάμενος. Δορυμέδων δέ τις ἀνὴρ εὐσέβειάν τε τιμῶν καὶ ἀρετὴν μετιὼν καὶ παρὰ βουλευταῖς τῶν πρωτείων ἠξιωμένος, εἰς τὸ δεσμωτήριον εἰσιὼν, ἐπεμελεῖτό τε τοῦ μάρτυρος, καὶ τὰ τραύματα περίεπε, καὶ τοὺς ἰχῶρας ἀπέματτεν, εἶτα καὶ ὀθονίους περιείλει καὶ κατεδέσμει, καὶ πᾶσαν ἄλλην θεραπείαν προσῆγε, καὶ χρόνον μέν τινα ποιῶν οὕτως, ἐλάνθανεν· ὕστερον δὲ τῶν Διοσκορίων ἐπιστάντων, καὶ τῆς ἑορτῆς περὶ τὰ Σύναδα λαμπρᾶς ἀγομένης, ἡ μὲν βουλὴ πᾶσα τῇ πανηγύρει παρῆσαν· μόνος δὲ ἀπολέλειπτο Δορυμέδων· εἶτα καὶ μετακαλεσαμένου τοῦτον τοῦ ἡγεμόνος, οὐδὲ οὕτω παρῄει, δηλώσας ὅτι Χριστιανὸν ὄντα με, ἥκιστα θύειν εἰδώλοις καὶ δαίμοσι C χρή. Ὡς οὖν ἀπηγγέλη ταῦτα Διονυσίῳ, ἄγει καὶ ἄκοντα διὰ τῶν δορυφόρων αὐτὸν, καὶ τὴν αἰτίαν πυνθάνεται, δι' ἣν οὐκ ἀφίκοιτο πρὸς τὴν ἑορτὴν, καὶ ταῦτα μετακληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ, Ἐπ' ἄλλα μὲν, ἔφη, ὦ ἡγεμὼν, ὅπου μὴ λυμαίνεσθαι τῇ ψυχῇ μηδὲ βλάπτειν ἔστιν, οὐπώποτε ἤδη οὔτε καλέσαντός σου οὐκ ἦλθον· οὔτε ἀσχολίαν σοί τινα προεφασισάμην· ἔνθα δὲ πρὸς βλάβος ὁρῶ τὸ πρᾶγμα ψυχῆς, καὶ Θεοῦ ἀλλοτρίωσιν, οὐχ ὁ μὴ παραγεγονὼς ἐγὼ, τοῦ μὴ ἀφικέσθαι αἴτιος ὁ ἐπὶ ταῦτα καλῶν.

ΙΑ'. Ἀκούσας ταῦτα ὁ ἡγεμὼν οἷα μηδ' ἂν Θεοῦ προειπόντος περὶ Δορυμέδοντός ποτε ἤλπισεν, ἐκπλήξει τε εἴχετο δεινῶς καὶ τῷ ἀδοκήτῳ τοῦ πράγματος μηδὲ εἰς πλείονας αὐτῷ λόγους ἐλθεῖν δυνηθεὶς, Τέως μὲν, φησὶν, αὐτὸν ἐχέτω φρουρά· εἰς αὔριον δὲ τὰ κατ' αὐτὸν ὅπως ἔχει σκεψόμεθα. Ὁ D μὲν οὖν τὸ δεσμωτήριον ὥσπερ τινὰ κατειλήφει παλαίστραν· ὁ Διονύσιος δὲ τῶν ὑπ' αὐτὸν τινας ἀποστείλας, μετάμελον αὐτὸν ποιεῖν ἐπεχείρει. Οἷς αὐστηρὸν ἐμβλέψας ὁ μάρτυς καὶ ἄγριον· Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, ἔλεγε, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι ἀνομίαν· καὶ εὐθὺς ἐσιώπα, καὶ ἄνθρωπος, ἦν οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς· τῆς δ' ἐπιούσης ἐπὶ τὸν δικαστικὸν θρόνον ἀναβὰς Διονύσιος μεταπέμπεται τὸν Δορυμέδοντα, καὶ, Ἀνάξιε τῆς βουλῆς, φησὶν, τί παθὼν χθὲς, ἢ διανοηθεὶς, καὶ τοὺς θεοὺς ἐξώμνυσο, καὶ τὰ βασιλικὰ

[3] Matth. VII, 23. [4] Psal. XXXVII, 15.

διέπτυες δόγματα; ἢ αἰσχρὸν εἶναί σοι δοκεῖ τὸ A μεθ' ἡμῶν τετάχθαι, καὶ κοινῇ τὰ τῶν θεῶν τιμᾷν, καὶ τοιαύτης βουλῆς φαίνεσθαι πρῶτος, ἧς ἀγαπήσει εὖ οἶδα καὶ ὁ σφόδρα φιλότιμος, εἰ καὶ τὸ πολλοστὸν μόλις φέροιτο; Ἀλλ' οὐ μέγα ταῦτα, φησὶν, ἐκεῖνος, τῷ Θεοῦ μόνου ἐρῶντι, καὶ τὰ παρ' αὐτῷ κάλλη φανταζομένῳ, καὶ τὴν ἐκδεχομένην τοὺς ἀξίους λαμπρότητα. Τί γὰρ ἐμοὶ τυράννου ῥῆμα, καὶ συλλαβοὶ, καὶ χλαμὺς ἀλλοτρίοις ἀνθοῦσα χρώμασι, καὶ τὸ παρὰ τῇ βουλῇ ὀγκῶδες, τί καὶ ἀρχικὸν φθέγγεσθαι, καὶ Θεὸς ἄψυχος, καὶ θεὰ τούτῳ συνοικοῦσα, λίθος ἴσως, ἢ καὶ χαλκὸς, χειρῶν τέχνῃ δεδημιουργημένη, παρακαθημένη τάχα ἢ παρεστῶσα· εἰ δὲ καὶ ὁ τεχνίτης ἐθέλοι, κειμένη καὶ τίκτουσα καὶ ἐν ἑτέρῳ σχήματι μένουσα; Αἰσχρὰ καὶ εἰς μνήμην ἔρχεσθαι μόνον, καὶ οὐδὲ ψόγου B ἀξίου τυχεῖν δυνάμενα, ἵνα τὰ ἐντεῦθεν παρασιωπήσω κακὰ τὴν τῶν σεβομένων ταῦτα ψυχῶν ἀπώλειαν τὴν ἀναμένουσαν αὐτὰς τοῦ πυρὸς γέενναν, τὸ ἀμύθητον σκότος, τὸν διαιωνίζοντα σκώληκα, τὸ ἀπαράβλητον ἐκεῖνο πένθος, καὶ ἀληθῆ Θεὸν ἀθετοῦσιν, ἠπείληται. Τί γὰρ ταῦτα πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ἣν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπηγγείλατο;

ΙΒ'. Πρὸς ταῦτα πλείονι ἐκπλήξει ληφθεὶς Διονύσιος. Πόθεν, φησὶ, τοσαύτη εὐπορήσας τῆς παῤῥησίας τοιούτῳ φέρῃ καθ' ἡμῶν στόματι; Ὅτι ἀψευδὴς, ὦ ἡγεμὼν, ὁ ἐπαγγειλάμενος ἔφη· Ὅταν δὲ παραδῶσιν ὑμᾶς ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, μὴ μεριμνή- C σητε πῶς, ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ στόμα καὶ σοφία, ᾗ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. Ἐπὶ τούτοις πνεύσας μανικὸν Διονύσιος καὶ δεινῶς ἀγριάνας. Ἀλλ' ἐγώ σου, ἔφη, πυρὶ τὸ τῆς γλώττης ῥεῦμα ξηρανῶ· καὶ αὐτίκα κελεύει πεπυρακτωμένοις ὀβελίσκοις τὰς τοῦ μάρτυρος πλευρὰς κατακαίειν. Τοῦ δὲ μηδὲ μικρὸν ἐνδιδόντος, ἀλλὰ καὶ Χριστὸν εἰς ἀντίληψιν καλοῦντος τὸ πῦρ ἐκεῖνος οὐκ ἔστεγε τῆς μανίας· ἀμέλει καὶ ξύλῳ τὸν ἀθλητὴν ἀναρτήσας τὰς ὀπτηθείσας τοῖς ὀβελίσκοις πλευρὰς σιδηροῖς ὄνυξι καταξαίνει, καὶ, Ἴδω, φησὶν, εἰ Χριστὸς ἥκει βοηθήσων αὐτῷ. Ὁ μὲν οὖν συντονώτερον τῶν πρὸς τὸν Θεὸν εἴχετο ῥημάτων, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ὄνομα τοῦ ποθουμένου ἐπεβοᾶτο. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ D τῶν τοῦ Διονυσίου ἠμέλει θεῶν, ἀλλ' ὕβριζέ τε εἰς αὐτοὺς, καὶ κακῶς ἔλεγε, καὶ ἐπ' ἄλληλα ταῦτα καὶ συνεχῆ τραύματα τῷ ἡγεμόνι ἀντεδίδου. Διονύσιος τοίνυν ἠπόρει τό τε ὅλως, καὶ πολλὰ τοῖς ὑπ' αὐτὸν στρατιώταις ἐμέμφετο, κρατῆσαι μιᾶς οὕτω γλώττης οὐ δυναμένοις. Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰς τοῦ μάρτυρος παρειὰς οἱ ὄνυχες ἐβάδιζον, καὶ τὰς σιαγόνας ἠρεύνων καὶ τοὺς ὀδόντας ἀνώρυττον· ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατασεῖσαι τὸν τῆς διανοίας πύργον ἠδύναντο. Εἶτα πῦρ μὲν ὑποστρώννυται, κατάγεται δὲ ὁ τῆς εὐσεβείας ὁπλίτης καὶ τοῖς μὲν

heri tibi accidit, aut quid tibi venit in mentem, ut et deos abjurares, et edicta respueres imperatoria? Turpene tibi esse videtur in eumdem, in quem nos, referri ordinem, et deos honorare communiter et hujus senatus videri primus, cujus si vel minimam partem fuerit assecutus aliquis valde ambitiosus, præclare secum actum esse duxerit? Sed non sunt hæc, inquit ille, magna ei, qui Deum solum diligit, et visione apprehendit eam, quæ est apud ipsum, pulchritudinem et splendorem, qui manet sanctos. Quid enim mea refert tyranni appellatio, et chlamys florens alienis coloribus, et in senatu elate loqui et cum auctoritate, et deus inanimus, et dea cum eo cohabitans, lapis fortasse, vel æs, artificio manuum fabricata, sedens fortasse, vel stans: quod si velit etiam artifex, jacens, et patiens, aut in alio etiam manens habitu? Sunt hæc turpia, si vel solum veniant in mentem, et quæ nec satis quidem vituperari possint pro meritis, ut sileam mala quæ hinc proficiscuntur: animarum, quæ ea colunt, interitum; quæ eas manet, ignis gehennam; tenebras quæ verbis explicari nequeunt; vermem, qui durat in æternum; dolorem illum inconsolabilem; et alias, quæ intentantur, minas iis qui verum Deum non agnoscunt et colunt. Quid hæc enim ad regnum cœlorum, quod idem promisit iis qui ipsum diligunt?

XII. His magis obstupefactus Dionysius. Undenam, inquit, tantam nactus fiduciam, et loquendi libertatem, tam audaciore in nos inveheris? Quod verax sit, o præses, is qui dixit: « Quando autem vos tradiderint regibus et præsidibus, ne solliciti sitis, quid loquamini; dabitur enim vobis in illa die os et sapientia, cui non poterunt contradicere omnes, qui vobis adversantur [5]. Propter hæc furiose spirans Dionysius, et valde efferatus: At ego inquit, igne exsiccabo linguæ tuæ fluentum, et protinus jubet candentibus obeliscis uri latera martyris. Eo autem ne minimum quidem cedente, sed Christi auxilium invocante, ignis ille Dionysii non repressit insaniam. Itaque cum ligno suspendisset athletam, latera obeliscis assata ferreis discerpit unguibus, et: Videam, inquit, an Christus veniat opem tibi laturus. Atque ille quidem intensius Deum alloquebatur, et adhuc magis invocabat nomen ejus, quem desiderabat. Sed nec deos quidem Dionysii negligebat; ipsos enim contumeliis afficiebat et maledictis, hisque densis et crebris vulneribus vicissim sauciabat præsidem. Dionysius autem erat animo valde perplexus, et multum suos insectabatur milites, quod non possent unam linguam vincere. Hinc procedebant ungues ad genas martyris: et scrutabantur maxillas, et dentes effodiebant, sed non poterant etiam labefactare turrim ejus animi. Deinde ignis quidem substernitur, deducitur autem miles pietatis: et pedibus quidem in igne ingreditur, caput vero et barbam manu tenebant lictores, et pilos vellebant acer-

[5] Luc. XXI, 14, 15.

bissime. Tunc martyr videbatur quidem stare supra rosas, caput vero tam placide præbebat, quam qui coronatur, et barbam, quam cui supplicabatur: et experientia quidem sustinebat præsentia, animo autem erat paratus adversus omnia supplicia. Sed ille quidem rursus conjicitur in carcerem.

XIII. Non multo autem interjecto tempore, cum de eo quoque spem abjecisset Dionysius, transit rursus ad Trophimum. Eum enim spes fallebat, fortasse illum esse lucrifacturum, quem prius magis multaverat. Cum eum ergo e carcere curasset producendum : Si nec tantum, inquit, tempus relaxationis, ut muteris et convertaris, persuasit, te omnino castigabunt bestiæ, qui es præditus ratione, et te multis exemplum facient, ut ex eo quod sis extrema passurus, aliis magnum lucrum concilies. Martyr autem : Idem ego tibi nunc sum Trophimus, inquit, imo vero eo, quod intercessit tempore effectus sum longe in pietate ferventior, ut qui seorsum apud me fuerim, et quænam sim percepturus bona reputaverim. Perge ergo facere quidquid placet ; nam ego quidem libenter velim esse exemplo iis qui me sunt consecuturi, ut si me aspexerint, simile martyrium non deserant. Quid deinceps ? Martyr rursus in ligno suspenditur, et ab ultimis corporis partibus totus discerpitur unguibus ; et candentibus obeliscis ei eruuntur oculi ; et omni ex parte continuæ ei admoventur machinæ, ut videretur, an multiplici supplicio superaretur, et aliquid de sua remitteret constantia. Sed ille : Ago tibi gratias, Christe Salvator, dicebat, quod tibi placuerit, ut ego sacrificarem prima membra mei corporis, et offerrem tibi primitias totius sacrificii, qui me totum eram sacrificaturus pro te, et tuo glorioso nomine. Hæc dixit, dum ei eruerentur oculi. Et rursus traditus fuit in custodiam.

XIV. Brevi interjecto tempore, præses, dato signo, et frequentissimo congregato theatro, in excelsa sede præsidet ipse princeps spectator, et cum Trophimum et Dorymedontem in medium produxisset, primum quidem in eos emittit ursam fame prius valide de industria armatam. Illa autem, donec quidem appropinquasset martyribus, et cursu, et ira et aliis fera erat et ursa immanissima. Postquam autem prope venisset oblita est naturæ, et famis, et os eis præbuit placidum et mansuetum, et ex diametro repugnans feritati præsidis : et ejus aurem tangente Dorymedonte, et sic eam ad se movente, illa quidem eum reverebatur. Præses autem feris omnibus agrestior, dicens ursam nimis esse mansuetam et humanam, in eos emisit pardum. Ipse autem illius quoque arguit crudelitatem, et ursa usus est magistra. Non enim impudenter insiliit, non torvis aspexit oculis, sed lingebat eorum tibias, et abstergebat saniem, et præ se ferebat se eos honorare, et in omni habere reverentia. Hæc circumstans quidem populus admira-

A ποσὶ τοῦ πυρὸς ἐπιβαίνει, τὴν κεφαλὴν δὲ διὰ χειρὸς οἱ δήμιοι καὶ τὸν πώγωνα εἶχον, καὶ τὰς τρίχας πικρότατα ἔτιλλον. Ὁ δὲ μάρτυς, ἑστάναι μὲν ὡς ἐπὶ ῥόδα ἐδόκει· τὴν κεφαλὴν δὲ οἷα στεφανούμενος, καὶ τὸν πώγωνα ὥσπερ λιτανευόμενος· οὕτω πράως παρεῖχε, καὶ πεῖρα μὲν τὰ παρόντα ὑφίστατο, καὶ αὖθις λαμβάνει τὸ δεσμωτήριον.

ΙΓ'. Οὐ συχνὸν δὲ τὸ μεταξὺ, καὶ τούτου Διονύσιος ἀπογνοὺς, ἐπὶ τὸν Τρόφιμον μεταβαίνει πάλιν· ἠπάτα γάρ τις αὐτὸν ἐλπὶς, ὅτι κἂν ἴσως αὐτὸν κερδάνῃ, ὃν μᾶλλον τὸ πρότερον ἐζημίωτο. Παραστησάμενος τοίνυν ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου τὸν ἄνδρα, Εἰ μὴ ὁ τοσοῦτός σε τῆς ἀνέσεως χρόνος, ἔφη, μεταβαλεῖν καὶ σκέψασθαι τὸ δέον προέτρεψε, τὰ θηρία σε σωφρονίσει πάντως, τὸν λόγῳ τετιμημένον, B καὶ ὑπόδειγμα θήσεται τοῖς πολλοῖς, ὥστε ἀφ' ὧν αὐτὸς τὰ ἔσχατα πείσῃ, ἑτέροις πρόξενον κέρδους πολλοῦ καταστῆναι. Καὶ ὁ μάρτυς· Ὁ αὐτὸς ἐγώ σοι καὶ νῦν Τρόφιμός εἰμι, ἔφη, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ θερμότερος πολλῷ περὶ τὴν ἀσέβειαν τῷ μεταξὺ γέγονα χρόνῳ, κατιδίαν ἐν ἐμαυτῷ γεγονὼς, καὶ ὧν ἀπολαύσεσθαι μέλλω ἀναλογισάμενος. Χώρει τοιγαροῦν πρὸς ὅ τι καὶ βούλει· ὡς ἔγωγε βουλοίμην ἂν ἡδέως ὑπόδειγμα γενέσθαι τοῖς μετ' ἐμὲ, ὅπως, εἰ πρὸς ἐμὲ βλέποιεν μὴ τῆς ἴσης μαρτυρίας ἀπολειφθῶσι. Τί τὸ ἐντεῦθεν; ἐπὶ ξύλον καὶ πάλιν ὁ ἀθλητὴς ἀναρτᾶται, καὶ ὄνυξι ξαίνεσθαι, εἶτα ἐκεῖθεν κατάγεται, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπυρωμένους ὀβελίσκους ἐκκόπτεται, καὶ συνεχεῖς ἐπήγοντο μηχαναὶ, πάντοθεν εἴ πως τῷ πολυειδεῖ τῆς κολά- C σεως ἥττων γένηται καθ' ὑφῇ τῆς ἐνστάσεως. Ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος, ἀλλ' Εὐχαριστῶ σοι, Χριστὲ Σῶτερ, ἔλεγεν, ὅτι μετὸ πρῶτα καταθῦσαι τοῦ σώματος μέλη, καὶ ἀπαρχὰς τῆς ὅλης σοι προσενεγκεῖν θυσίας εὐδόκησας, ὅλον καταθύειν ἐμαυτὸν μέλλοντα ὑπὲρ σοῦ, καὶ τοῦ σοῦ ἐνδόξου ὀνόματος. Ταῦτα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκοπτόμενος ἔλεγε, καὶ τῇ φυλακῇ πάλιν ἐδίδοτο.

ΙΔ'. Βραχὺς ἀσχολεῖ τὸν ἡγεμόνα χρόνος, καὶ τὸ σύνθημα δοὺς, καὶ πάνδημον ἀθροισάμενος θέατρον ἀρχιθεωρὸς αὐτὸς ἐφ' ὑψηλοῦ προκαθίζει τοῦ θρόνου, καὶ Τροφιμον εἰς μέσον καὶ Δορυμέδοντα τοὺς μάρτυρας παραγαγὼν, πρῶτα μὲν ἄρκτον, λιμῷ πρότερον ἐκ προνοίας ἰσχυρῶς ὁπλισθεῖσαν, ἀφίησι κατ' αὐτῶν. Ἡ δὲ, μέχρι μὲν τοῦ πλησιάσαι τοῖς μάρ- D τυσι, τῷ τε δρόμῳ, καὶ τῷ θυμῷ, καὶ τοῖς ἅλμασι θηρίον ἦν, καὶ ἄρκτος τὸ χαλεπώτατον. Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἔλθοι, καὶ φύσεως ἐπελάθετο, καὶ λιμοῦ, καὶ τὸ στόμα τούτοις ἥμερον παρεῖχε· καὶ ἐκ διαμέτρου πρὸς τὴν ἀγριότητα τῆς τοῦ ἡγεμόνος γλώττης ἀντικείμενον, καὶ τοῦ ὠτὸς αὐτῆς ἁπτομένου τοῦ Δορυμέδοντος, καὶ ταύτῃ καθ' ἑαυτοῦ κινοῦντος, εὐλαβεῖτο μᾶλλον ἐκείνη, καὶ τῶν ποδῶν προκυλινδεῖσθαι ἤθελεν. Εἰ δὲ καὶ τὸ οὖς ἕλκοντι παράσχοι, ἁπαλὸν αὐτὸ παρεῖχε καὶ πρᾶον. Ὁ μέντοι θηρίων ἁπάντων ἀγριώτατος ἡγεμὼν, χειροήθη τὴν ἄρκτον καὶ φιλανθρωποτέραν εἰπὼν, πάρδαλιν αὐτοῖς ἐπαφῆκεν. Ἡ δὲ τὴν ἐκείνου τε καὶ αὐτὴ ὠμότητα ἤλεγξε, καὶ διδασκάλῳ τῇ ἄρκτῳ ἐχρῆτο. Οὐ γὰρ

ἀναιδῶς ἐφήλατο, οὐχ ἄγριον εἶδεν, ἀλλὰ καὶ περιέλειχε τὰ ἕλκη, καὶ ἀπέματτε τοὺς ἰχῶρας καὶ δήλη ἦν τούτους τιμῶσα, καὶ διὰ πάσης αἰδοῦς, τιθεμένη. Ταῦτα ὁ μὲν περιεστὼς δῆμος θαῦμα ἐποιεῖτο καὶ διεθερμαίνοντο πρὸς εὐσέβειαν. Ὁ δὲ τὸ θέατρον διαθεὶς Διονύσιος, ἐλάνθανε καθ' ἑαυτοῦ τοὺς παρόντας συνειλοχὼς, καὶ τῆς οἰκείας μᾶλλον αἰσχύνης θεωροὺς, οὐ τῆς τῶν μαρτύρων ἀγωνίας καλέσας, ἐφ' οἷς μᾶλλον αὐτὸς ἐξεθηριοῦτο· καὶ τῷ τῶν θηρίων ἐπιμελητῇ βαρύτατον θανάτου τρόπον ἠπείλει. Ὁ δὲ δείσας, καὶ λέοντα κατὰ τῶν μαρτύρων ἀφίησιν· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος τῶν φθασάντων θηρίων ἥττων ἐφάνη πρὸς ἡμερότητα. Τοὐναντίον μὲν οὖν, καὶ γενναῖόν τι κατὰ τοῦ λεοντοκόμου ἐπεδείξατο. Ὁ μὲν γὰρ ἠρέμα πρόσεισι τοῖς ἁγίοις, καὶ κάτω νεύων τὴν κεφαλὴν, οὐδὲ ἀντιβλέπειν αὐτοῖς εἶχεν. B Ὁ δὲ, ἀνηρέθιζε τοῦτον ὀξὺ ἐμβοῶν, καὶ κατὰ τῶν ἁγίων ἐνεκελεύετο. Ἀμέλει καὶ ἀθρόον ἐπιπηδήσας ὁ λέων αὐτῷ παραχρῆμα διασπαράττει. Ἁπάντων τοίνυν ἀπογνοὺς Διονύσιος, τὸν διὰ ξίφους αὐτῶν θάνατον κατακρίνει, καὶ κελεύει θυμῷ τοῖς δημίοις τὸ στάδιον εἰσπηδήσαντας, τὰς τῶν γενναίων τεμεῖν κεφαλάς· ἦγε μὲν οὖν ἐνάτην τότε πρὸς τοῖς δέκα Σεπτέμβριος, καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες οὕτω τοῦ δι' αὐτὸν τέλους ἐπιτυχόντες, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ταῖς ἐκείνου χερσὶ παρατίθενται. Τὰ μέντοι μαρτυρικὰ τούτων σώματα, σπουδῇ πολλῇ διὰ τὸν τοῦ ἡγεμόνος φόβον, τῶν εὐλαβῶν τινες ἀνελόμενοι, καὶ φιλοτίμως αὐτὰ περιστείλαντες, ἐν ἀποκρύφῳ κατατιθέασι· δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A batur, et inflammabatur ad pietatem. Qui autem theatrum coegerat Dionysius, non animadverterat se eos qui aderant, contra se congregasse : et sui potius dedecoris spectatores, quam certaminis martyrum convocasse. Propter quæ ipse magis efferabatur, et ei, qui curam gerebat bestiarum, mortem minabatur gravissimam. Ille autem timore affectus, leonem quoque immisit in martyres. Sed nec is fuit minus placidus, quam priores bestiæ. Contra autem rem fecit præclaram in eum, qui illius curæ præerat. Nam ille quidem sensim, et caput deorsum inclinans, accedit ad sanctos. Is autem ipsum irritabat acriter exclamans, et exhortabatur adversus sanctos. Leo autem in eum repente insiliens, lacerat et discerpit protinus. Omni itaque spe abjecta, Dionysius eos condemnat, ut gladio eis mors afferatur: et ira percitus, jubet carnificibus, ut irrumpentes in stadium, præclarorum martyrum capita amputarent. Tunc autem erat nonus decimus Septembris. Et Christi martyres propter ipsum hunc finem assecuti, in illius manus suas tradiderunt animas. Martyrica autem eorum corpora cum magno studio, occulte tamen propter metum præsidis, quidam pii sustulissent, et ea honorifice composuissent, deposuerunt, glorificantes Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE S. MATTHÆO APOSTOLO

ET EVANGELISTA.

(Acta Sanctorum Bolland. ad diem 21 Septembris, tom. VI.)

—

§ I. *Memoria Sancti in Fastis variarum gentium diversis diebus annuntiata : acta plura aliaque de sancto monumento enumerantur.*

1. Quandoquidem pauca de gestis sancti Matthæi apostoli et evangelistæ comperta sunt et indubitata, eamque ob causam plura de eo examinanda veniunt, quam simpliciter enarranda ; enumerare primum placet vetustiora Martyrologia, quibus sancti memoria legitur inserta ; et mox non modo assignare, sed etiam utcunque ponderare documenta varia, ex quibus gesta sancti Matthæi haurienda sunt. Ecclesia Latina sanctum Matthæum præcipue celebrat die 21 Septembris, quo omnibus fere Martyrologiis et Kalendariis Latinis memoria ejusdem inserta est. Hac enim die legitur in Martyrologiis Hieronymianis, in Romano Parvo, apud Bedam, Florum, Rabanum, Wandelbertum, Adonem, Usuardum, Notherum, in Martyrologiis et Kalen- C dariis plerisque particularium ecclesiarum, ac demum in Romano Martyrologio et Breviario, et in omnibus passim recentioribus. Elogia hic nulla affero, quia suis singula producam locis, ubi expedire videbitur ad prædicationem, mortem, aut alia ad sanctum spectantia elucidandum. Martyrologiis consonat liber Sacramentorum a Menardo editus, et S. Gregorio attributus, in quo ad hunc diem legitur Missa de sancto Matthæo, et pridie notatur vigilia, quemadmodum ejusdem vigilia annuntiatur in multis Kalendariis et Martyrologiis recentioribus.

2. Celebratur tamen aliis quoque diebus sanctus Matthæus in aliquot Martyrologiis Latinis Nam in Hieronymianis etiam legitur ad 1 Maii, rursum ad D 6 Maii, et ad 9 Octobris. In aliquot etiam codicibus, videlicet in Epternacensi, Corbeiensi, aliisque sancti Matthæi fit mentio ad 21 Maii, ubi apud Flo-

rentinium legitur *Mathiæ* ; nec potest certo edici, utra lectio sit magis genuina, cum ne sciamus quidem, qua de causa sancti Matthæi memoria in aliis Fastis toties fuerit repetita. Suspicari possumus, priores corporis translationes, ortasque inde festivitates designari ; sed nec de tempore priorum translationum satis constat, nec de designari potest ea translatio, qua sancti corpus acceperunt Salernitani, cum hæc laudatis Martyrologiis longe sit posterior. Attamen Salernitana translatio recentioribus Fastis inserta est. In ms. Florario sanctorum ea commemoratur ad 28 Aprilis, ut ibi dictum est in Prætermissis. In Hagenovensi codice Usuardini Martyrologii eadem translatio annuntiatur ad 6 Maii, quemadmodum et in codice Vaticano, qui sic habet : « Apud Salernum, translatio sancti Matthæi apostoli et evangelistæ. » Secutus est Baronius, qui sic habet in Martyrologio Romano : « Salerni, translatio sancti Matthæi apostoli, cujus sacrum corpus olim ex Æthiopia ad diversas regiones, et demum ad eam urbem delatum, ibidem in ecclesia ejus nomine dicata summo honore conditum fuit. » Consonant officia propria Ecclesiæ Salernitanæ, quæ seculo XVI impressa habemus : in iis enim notatur Officium translationis cum octava ad 6 Maii. In laudato Florario ms. eodem die notatur translatio sancti Matthæi, sed non additur, Salernitanam esse, uti additur ad 28 Aprilis. Plura de translationibus disseram suo loco.

3. Græci, eosque passim sequentes Mosci, sanctum Matthæum præcipue celebrant ad 16 Novembris. Ad hunc diem in omnibus, quos consului, Græcorum Fastis memoria sancti hujus apostoli recolitur, et festivitas solemnis celebratur. Menæa impressa prolixissimum exhibent elogium, sed fabulosum, ex quo suis locis afferemus ea quæ ad propositum nostrum conducere videbuntur, quemadmodum etiam ex elogio minus prolixo, quod insertum est Menologio Basiliano. Matthæum una cum reliquis apostolis Græci etiam colunt die 30 Junii, ubi et brevia exhibent elogia in Menæis et Menologio mox laudato. Græcis pro festivitate S. Matthæi celebranda die 16 Novembris consentiunt etiam Armeni, ut habeo ex Ordine perpetuo celebrandi Officia et festivitates apud Armenos, quem Latine reddidit et in *Bibliotheca Orientalis*, tom. III, pag. 645 edidit doctissimus Assemanus. Ægyptii demum et Æthiopes eumdem elegerunt diem 16 Novembris, quo sanctus Matthæus annuntiatur in Fastis Coptitarum per Ludolfum editis, et in duobus aliis Menologiis eorumdem aut Synaxariis mss. Apud Ludolfum Matthæi apostoli item fit mentio ad 9 Octobris ; sed eam illo die non reperio in laudatis Fastis mss. Hæc interim de Martyrologiis sufficiant.

4. Acta sancti Matthæi apostoli, quæ in Ecclesia Latina a multis sæculis nota fuerunt, et ex quibus recentiores hauserunt, quæ de S. Matthæo scriptis mandarunt, in plurimis exstant codicibus mss., iisque valde antiquis ; non tamen eodem prorsus modo in omnibus. Habemus nos ea in septem diversis codicibus, quorum vetustiores sæculo IX videntur conscripti. Contuli codices istos, ut examinarem an præcipua vitia, quibus Acta laborant, reperiantur in omnibus ; nec ullum inveni ex codicibus nostris, in quo non legantur vitia mox memoranda, quæ similiter leguntur in apographo, quod habemus ex codice Ultrajectino, et in aliis pluribus, quibuscum apographum istud olim est collatum. Auctor illorum Actorum, sicut et aliorum apostolorum, vulgo vocatur Abdias, qui se primum Babyloniæ episcopum mentitus est. In S. Bartholomæo tom. V Augusti, pag. 32, satis ostendi, totam Historiam apostolorum pseudo-Abdiæ non esse fide dignam, ibique adduxi verba Bellarmini, hæc de eo pronuntiantis ; « Vitæ apostolorum, quæ sub nomine ejus circumferuntur, fabulis similiores sunt, quam veræ narrationi. » Communis hic modo est eruditorum consensus de illa Historia universa. Libet tamen addere censuram Joannis Hesselii Lovaniensis, quæ impressa habetur post Usuardum Molani. « Passio, inquit, sancti Matthæi non placet. » Tum dat initium prologi : « Quoniam Deo cura est de hominibus. » Et mox Actorum : Erant itaque duo magi Zaroes et Arfaxat. » In omnibus codicibus nostris, uno excepto, in quo omissus est prologus, idem est plane utrumque principium. In Ultrajectino similiter utrumque reperitur principium ; sed præmissa sunt pauca de nomine Matthæi, quæ alterum ibi faciunt prologum. Rationes Hesselii modo audiamus.

5. « Dicit, eunuchum illum, quem Philippus baptizavit, vocatum Candacem, cum Lucas Act. VIII dicat, reginam Æthiopum dictam Candacem. Est enim Candace nomen reginarum Æthiopiæ, sicut Pharao regum Ægypti. Dicitur in eadem historia, quod Christus terrestrem paradisum aperuiti latroni et animabus sanctis de corpore exeuntibus, in die autem novissimo resurgentibus regna cœlorum : cum secundum Paulum et fidem catholicam animæ sanctorum jam etiam ante resurrectionem adeant cœlos. Dicit et primum hominem potuisse loqui in paradiso cum omnibus animalibus. Ejusdem auctoritatis est, cujus Vita sancti Bartholomæi, ut patet ex philosophia ejus de virginitate terræ, ex qua homo factus est. » Hactenus Hesselius, qui hisce adjungit auctoritatem Bedæ, Historiam illam pseudo-Abdiæ reprobantis. Beda autem lib. *Retractationis in Acta apostolorum*, cap. I, laudat dictam Historiam pro Simone et Juda apostolis, atque ita loquitur ad propositum nostrum : « Hos referunt historiæ, in quibus apostolorum passiones continentur, et a plurimis reputantur apocryphæ, prædicasse in Perside, ibique a templorum pontificibus in civitate Suanir occisos. Leguntur hæc apud Abdiam, cap. 6, circa finem. » Post pauca rursum Beda hæc scribit :

« Cum ille, qui præfatas apostolorum passiones scripsit, ipse se certissime incerta et falsa scripsisse prodiderit. Dicit enim, quia Candacis eunuchus quem baptizasset Philippus in Judæa eo tempore fuerit in Æthiopia, quo Matthæus ibi docebat, eique docenti auxilium tulerit, cum manifestum sit Candacem nomen esse non viri, sed feminæ ; id est, non eunuchi, sed dominæ ejus, reginæ videlicet Æthiopum, quæ, sicut ex veterum monumentis comperimus, omnes antiquitus sic appellari solebant. » Hæc Beda, non solum Acta pro apocryphis habens, sed eorum etiam auctorem mendacii arguens. Possent et multa alia ex Actis allegari ad fidem iis detrahendam, cum auctor ab initio usque ad finem mirabilia magis narret, quam credibilia ; multaque plura nugetur de paradiso terrestri, quam observavit Hesselius ; et conceptionem beatissimæ Virginis exponat modo incongruo et indecenti, ut mittam alia. Verum dicta sufficiunt ad omnem fidem Abdiæ personato abrogandam : at ex his alia mihi oritur dubitatio.

6. Anno 1753 in bibliotheca Vaticana invenimus alia S. Matthæi Acta in codice Latino 1188, eaque exscribenda curavimus, et nos ipsi cum codice contulimus. Hæc Acta carent omnibus vitiis modo relatis, ob quæ Hesselius Acta pseudo-Abdiæ reprobavit, eamdem de rebus gestis sancti Matthæi continent relationem. Quare dubitari potest, utrum pseudo-Abdias vetustiora sancti Apostoli Acta interpolaverit, et multis ineptiis impleverit ; an vero non nemo Abdiæ de S. Matthæo lucubrationem crassioribus erroribus voluerit expurgare, et sic Acta hujus apostoli utcunque probabilia reddere. Utrumque fieri potuit, sed secundum verisimilius est ob varias rationes. Primo ex allegatis Bedæ verbis habemus, apocrypham illam de gestis apostolorum Historiam certo antiquiorem esse sæculo VIII, cum Beda floruerit sub initium illius sæculi et illam Historiam alleget, non ut novellam aut nuper confictam, sed ut multorum judicio apocrypham. Ex eo ulterius colligo, jam sæculo VI, quo florebat Venantius Fortunatus, vetustam visam esse illam Historiam, cum verisimiliter ex illa dicat, corpus S. Matthæi esse in Naddaver. Tanta certo non est vetustas codicis Vaticani, in quo tolerabiliora exstant S. Matthæi Acta. Quapropter videntur in illo codice nonnihil correcta fuisse, et absurdioribus vitiis expurgata, præsertim cum reliqui passim codices Acta contineant, qualia sunt apud Abdiam, et necdum alium viderim codicem, qui consentiat cum illo Vaticano. Præterea in hoc codice præfatio vulgaris omissa est, et substituta alia, quæ cum ipsis pugnat Actis. Nam secundum præfationem S. Matthæus passus est in Perside ; secundum Acta, in Æthiopia. Actis ipsis assutum est aliud principium de scripto per Matthæum Evangelio, et post illud sequuntur Acta personati Abdiæ, sed nonnihil expurgata. Itaque vix dubitare possim quin hæc recentiora sint, eademque cum aliis, sed utcunque emenda.

7. Verumtamen non tanta adhibita fuit correctio, ut gesta in iis relata fierent satis probabilia, etiamsi non constaret de origine ex fonte impuro. Nam primo statim advenienti in Æthiopiam Matthæo dicitur occurrisse eunuchus reginæ Candacis, qui baptizatus erat a Philippo Act. VIII, ut auctor omnino asserat, Matthæum venisse ad urbem, in qua regina Candace regnabat, quando dictus eunuchus fuit conversus. At ibi tum dicitur fuisse rex Egyppus, regina Eufenissa. De Candace, quæ paulo ante regnasset, nulla fit mentio. Itaque nomen reginæ Eufenissa videtur contrarium verbis Bedæ mox datis, cum asserat, omnibus commune fuisse nomen Candace. Consentit Plinius, lib. VI, cap. 29 docens, « regnare feminam Candacem, quod nomen multis jam annis ad reginas transiit, » in illo nimirum Æthiopiæ regno, cujus metropolis erat Meroe. Asserit autem laudatus Plinius, ea de regnis Æthiopiæ et Meroes cognita et relata fuisse per exploratores Neronis. Regnabat igitur regina Candace Nerone imperante et diu Candace aliqua ibidem regnaverat, saltem a temporibus Augusti, ut colligitur ex Strabone, qui sub Augusto floruit. Strabo enim, lib. XVII, pag. 820, narrat bellum, quo « Candace, quæ per nostra, inquit, tempora Æthiopibus imperavit, » Romanos Ægypti dominos impetiit, imperante Augusto. Itaque regnarunt in Æthiopia reginæ, quibus nomen erat Candace, saltem ab Augusto usque ad Neronis tempora ; nec addit Plinius, alio modo suis temporibus administratum fuisse Æthiopiæ regnum. Atqui sanctus Matthæus, si prædicavit in Æthiopia, eo verisimiliter venit ante imperium Neronis, aut certe Nerone non diu imperante. Omnia igitur, quæ de statu regni Æthiopiæ traduntur in Actis, prorsus videntur fictitia, nec ullam merentur fidem.

8. Non minus fictitia videntur, quæ de progressu fidei Christianæ in Æthiopia tradunt Acta. Si quis enim Actis credere voluerit, convertit S. Matthæus regem Egyppum, reginam Eufenissam, eorumque filium, a morte prius suscitatum, qui Eufranon vocatur, filiamque Ephigeniam, modo Iphigeniam passim dictam. Ecclesia quoque constructa dicitur, in qua Matthæus sederit annis 23. Hoc tempore multas fabricavit ecclesias, « constituit presbyteros et diacones,... et per civitates et castella ordinavit episcopos. » Præterea « omnia simulacra, omniaque templa » asseruntur « destructa. » Filia regis « Ephigenia » virginitatem professa, « erat præposita virginum amplius quam ducentarum. Hæc omnia facta dicuntur, vivente rege Egyppo. Eo defuncto, occisoque S. Matthæo ob recusatum ab Ephigenia matrimonium cum novo rege Hyrtaco, res Christianorum modico tempore minus erant prosperæ. At cum punitus a se esset Hyrtacus, et proprio se gladio occidisset, frater Ephigeniæ dici-

tur regnum adeptus, illudque tenuisse annis sexaginta tribus. « Omnes autem provinciæ Æthiopum ecclesiis repletæ Catholicis usque in hodiernum diem, inquit auctor, per Ephigeniam benedicunt Deum, et fiunt mirabilia magna ad confessionem beati apostoli Matthæi. » Itaque, si Actis credimus, circa medium sæculi II magis Catholica fide florebat Ecclesia Æthiopiæ, quam ulla alia in toto mundo.

9. At ea prorsus incredibilia sunt ex silentio omnium scriptorum antiquorum. Cum enim Æthiopia Ægypto sit contermina, non potuissent Patres aliique scriptores Christiani, qui prioribus Ecclesiæ sæculis floruerunt in Ægypto, in Palæstina, in Africa, aut etiam in provinciis ab Æthiopia magis remotis, ignorare Ecclesiam regni amplissimi adeo florentem, et de ea prorsus tacere. Deinde vero si Christiana fides tam bene fundata fuisset in Æthiopia, non potuisset eliminari, nisi gravissimis persecutionibus et longo tempore. De his autem persecutionibus saltem innotuisset illorum temporum scriptoribus, qui de illis non tacuissent, prout non omnes tacuerunt de persecutionibus Christianorum in Perside, ubi fides nunquam tam bene fuit stabilita, quam stabilitam fuisse in Æthiopia auctor Actorum confinxit. Hoc tamen argumentum nolim lector vertat contra prædicationem ipsam sancti Matthæi in Æthiopia, de qua suo loco agam : magna enim est discrepantia inter simplicem fidei prædicationem cum nonnullo etiam fructu, et conversionem totius regni, quæ ad integrum fere sæculum sine persecutionibus fuisset continuata secundum Acta, et sic optime firmata. Cæterum multa quoque alia in Actis sunt improbabilia, quæ breviter in adnotatis assignabo : nam hæc Acta, quamvis fabulosa sint, edere statui, quia Latini recentiores, qui agunt de sancto Matthæo, omnia fere sua ex illis hauserunt.

10. Acta Græca, ex quibus recentiores quidam de sancto Matthæo egerunt, nobis similiter ad manum sunt, descripta ex codice Vaticano 808 inter Græcos. Nihil hæc habent commune cum Latinis modo improbatis ; sed hisce etiam magis sunt informia, magisque ridicula, cum non nisi paucorum dierum gesta fere contineant, et nihil referant præter aliquot facta et prodigia plane incredibilia. Horum Actorum compendium dat Nicephorus Callistus, lib. II Historiæ, cap. 41. De hoc compendio Baronius in adnotatis ad Martyrologium ita loquitur. « Nonnulla de Matthæo scribit Nicephorus, lib. II, cap. 41 ; sed quæ nullius prorsus sunt testimonio comprobata. » Vel sic tamen Nicephori compendium Actis ipsis minus saltem est ridiculum ; cum multa omiserit adjuncta magis aperte fabulosa, et initio pauca præmiserit de sancto Matthæo aliunde nota. Ex iisdem Actis contractum est elogium, quod exhibent Menæa impressa ad XVI Novembris ; sed et ibi aliqua initio dicuntur ex aliis documentis accepta. Cum operæ pretium non facerem, si hæc Acta ederem, ex apographo nostro brevissimum dabo compendium, quod sufficiet ad fidem iis detrahendam.

11. Constituitur sanctus Matthæus quasi ex abrupto solus in monte orans, vidensque pueros multos cum Jesu parvulo in paradiso cantantes. Mox adest Jesus oranti, et apostolus videns puerum pulcherrimum, multum sollicitudinis insinuat, quo eum modo nutrire possit in loco deserto, omni cibo et potu destitutus. At Jesus explicat quis sit, et post multos sermones minime verisimiles, quibus inter alia dicit, Herodem in inferno esse ob occisa undecim puerorum millia, Matthæo dat virgam, quam jubet plantare juxta portam ecclesiæ fundatæ ab ipso et Andrea apostolo in civitate Anthropophagorum. Virgam dicit evasuram in arborem, indeque oriturum fontem, de quo uti et de arbore adjunguntur fabellæ plurimæ ; prædictoque demum martyrio Matthæi per ignem, puer subito ad cœlum revertitur. Matthæus vero ad urbem properat, quando occurrunt Phulbana regina, Phulbanus ejus filius, et hujus uxor Erba, omnes energumeni, et Matthæo minitantes, ne plantaret virgam. At his singulis manus imponens, ejecit dæmones, et mox obvium habuit Platonem episcopum cum toto clero. Congregato deinde populo, sermonem instituit, et virgam plantat, et, jubente apostolo, Plato reginam ejusque filium et nurum baptizat. Postridie virga in arborem creverat et fluvius ex arbore egrediebatur. Populus vero manducans fructum arboris cognovit se nudum esse, erubescentesque singuli domum cucurrerunt ad vestes comparandas. Mitto nugas similes, ut citius ad fabulæ catastrophen perveniamus.

12. Phulbanus rex, excitatus a dæmone, diu frustra Matthæum comprehendere conatur, ac demum, ubi ipsum advocaverat, cæcitate percutitur. Sanatus ab apostolo; hunc vel sic comprehendit, et longis clavis terræ affigi jubet, materiemque multam facile combustibilem circa ipsum congregari, et sic comburi. Verum combusta quidem materia circumposita, non item læsus apostolus. Jussit igitur rex duodecim deos aureos et argenteos circum pyram poni, ne vis flammæ impediretur ; ipseque ad locum accessit. At ubi incensa est pyra, mox ignis recessit a Matthæo, combussitque omnes deos aureos et argenteos, fugientemque regem serpentis specie insecutus, prohibebat ab ingressu palatii sui, donec reverteretur ad Matthæum, ab eoque misericordiam peteret. Tum, orante Matthæo, igneus draco evanuit ; apostolus vero orans spiritum Deo tradidit, et quidem die 16 Novembris, si fabulatori credimus. At necdum fabularum finis. Jubet rex defuncti corpus, aureo impositum lecto, ad palatium suum perferri : deinde inclusum arcæ ferreæ; plumbo etiam gravatæ, in mare projici, ut crederet, si corpus ex mari rediret incolume. His peractis, apparet sanctus Matthæus Platoni episcopo, monetque, ut ad mare procedat ritu

ni cum clero suo. Cum ibi essent, circa sex- A
ei horam videt e longinquo episcopus sanctum
eum inter duos viros ambulantem per mare :
oram videt crucem e mari emergentem, et
em crucis arcam, in qua erat Sancti corpus.
utem crucem sequebatur usque ad terram.
Re intellecta, accurrit populus, et rex ipse,
ita omni incredulitate, accedit, prostratus ve-
etit, et fidem amplectitur. Quare honorifice
lesiam portatur corpus sancti Matthæi. Ba-
regi noctu sanctus Matthæus apparuit, et
eum vocari jussit, et presbyterum ordinavit,
vero ejus diaconum, utriusque uxores dia-
as, omnium quoque mutatis nominibus. Rex
omnes in regno suo jussit esse Christianos,
e rege constituto, et mortuo post triennium B
e, factus est episcopus, uti et filius ejus post
. Hactenus Acta satis prolixa, sed multo ma-
bulosa, quæ patienter perlegi et in compen-
contraxi, omissis tamen visionibus et aliis
ilibus non paucis, ut quilibet videre possit,
quoque fidei esse tradita apud Nicephorum,
æis, et fortasse alibi. Civitas Myrmene, quæ
ntum Actorum loco nominatur, æque ficti-
, opinor, quam reliqua omnia ; et regio An-
phagorum, etiamsi non defuerint Anthropo-
sive humana vescentes carne, similiter ab
e videtur conficta. Plato episcopus, ejusque
sor Phulbanus, et hujus filius non minus
æ videntur commentitiæ. Certe de Platone
unde nihil invenio, nedum de aliis, ut om- C
iat verisimile, Platonem ex his quoque Actis
rari in elogio S. Matthæi, quod reperitur in
gio Basiliano, et plura in isto elogio ex his
leprompta esse, licet non omnia congruant.
Alia rursum sancti Matthæi Acta conscripsit
n Metaphrastes, quæ Græca ad manum non
, nec tanti facienda sunt, ut studiose modo
nda existimem : nam ea Latine edidit Lipo-
, tom. V, fol. 137 et 138, et Surius ad hunc
Hæc minus fabulosa sunt, sed brevia omnino
na, ut vix quidquam afferant de Sancto, quod
e non sit notum. Pauca autem illa, quæ de
ratione Sancti dicuntur, non sunt fidei indu-
; sed tantæ solum auctoritatis, quanta solet
esse auctoritas Metaphrastis. Surius eamdem
Metaphrastis lucubrationem, sed alio modo D
redditam, quo factum est, ut Baronius di-
crediderit lucubrationes, cum non sit nisi
idemque Græca, quam inter Vitas a Meta-
e scriptas memoravit Allatius de Simeonum
, pag. 126, recitans initium Actorum Græ-
, ἤδη μὲν τὸν παρὰ τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς δο-
φυλάττοντες ἐντολήν, quod ita expressum est
Lipomanum : « Jam quidem nos, quod ab eo,
s finxerat, datum fuerat præceptum, servan-
Apud Surium vero : « Si præceptum illud,
ab eo, qui formavit, injunctum nobis fuit,
s voluissemus. Utraque expositio apta est,

et in idem recidit, sicut et reliqua omnia, duobus exceptis locis, in quibus interpres alteruter aberravit, aut codicem habuit corruptum, ut latius dicam, ubi agetur de prædicatione sancti Matthæi, ad quam locus uterque spectat, aut in Adnotatis. Dabo hæc Acta, etiamsi non sint auctoritatis summæ, quia non habemus meliora de sancto Matthæo; sequarque editionem Surii, altera planiorem, melioremque, ut existimo, imo ab ipso etiam Lipomano datam, tom. VII, ubi fol. 256 docet, interpretis esse Sirleti. Ex his autem Actis prudens lector colligere poterit, Metaphrasten non esse fabularum inventorem, ut frequenter asserunt aliqui critici, maxime Bailletus. Si enim fingere voluisset, id facere potuisset non minus de sancto Matthæo et aliis apostolis, de quorum gestis pauca solum commemoravit, quod non reperiret plura apud antiquiores. Non confinxit igitur Vitas fabulosas Metaphrastes, sed nonnullas adoptavit, et suo stylo exposuit.

15. Orationem encomiasticam de sancto Matthæo apostolo evangelista etiam scripsit Nicetas David, aut Paphlago, qui eodem fere cum Metaphraste vixit tempore, paulo tamen videtur antiquior. Hanc Nicetæ orationem Græco-Latinam edidit Combefisius in *Auctario novissimo*, pag. 401. Illam recudere nequaquam libet, quia nihil fere habet de gestis sancti Matthæi præter vocationem et Evangelium scriptum. De prædicatione vero pauciora narravit, quam Metaphrastes, cum tamen oratio multo sit prolixior ob vagas laudationes. Afferam itaque ex ea in Commentario, quidquid utile videbitur ad propositum nostrum. Laudatus Allatius pag. 122, inter Vitas Sanctorum, quæ non sunt Metaphrastæ, recenset. « Acta sancti apostoli et evangelistæ Matthæi, quorum tale dat principium : Ματθαῖος ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς ἦν μὲν ἐκ πόλεως Ἱερουσαλήμ. « Matthæus apostolus et evangelista erat ex civitate Hierosolymitana. » Auctoris est ignoti, et verisimiliter posterioris Niceta et Metaphraste. Prodit ille jam allegatis verbis, quam nihili sit faciendus, dum sanctum Matthæum facit Hierosolymitanum, cum vix ullum sit dubium, quin sit Galilæus, ut suo loco dicetur; ut certe nulla sit ratio quæ persuadere possit Hierosolymitanum fuisse. Non habeo ad manum hæc Acta, facitque allegatum initium, ut ea studiose quærenda non censeam. Exstant et plures de sancto Matthæo sermones, sed qui ad gesta ipsius examinanda aut enarranda nihil conducunt. Tres id genus sermones habet S. Petrus Damianus tom. II Operum.

16. Scriptores posteriorum sæculorum Latini, qui gesta S. Matthæi enarrare voluerunt, omnia fere hauserunt ex Actis primo loco edendis, quæ certo antiqua magis sunt, quam probabilia. Illa fere integra dat Vincentius Bellovacensis, in *Speculo*, lib. IX. cap. 74 et seqq. Jacobus Januensis cap. 135 ex iisdem Actis omnia deprompsit præter

ea quæ ratiocinando de virtutibus Sancti addidit. Eadem rursum Acta fere sequitur Petrus de Natalibus, lib. VIII, cap. 100; tam presse tamen Actis non inhæret, ut subinde non addat aliquid aut mutet secundum ea quæ alibi legerat. Baronius in Adnotatis ad Martyrologium duos sui temporis de S. Matthæo scriptores recenset his verbis : « Perionius alia nuper conscripsit, » Acta videlicet : « Novissime vero ex antiquis monumentis, et sanctorum Patrum scriptis collegit rev. dominus Marcus Antonius Columna, archiepiscopus Salernitanus, et sane quidem erudite. » Uterque Acta prima præ oculis habuit, et sine scrupulo secutus est : aut potius ipsa Acta pseudo-Abdiæ dedit Perionius, omissis duntaxat paucissimis, et additis initio paucis, prout Acta in codice aliquo forsan invenit : B nam et in editione Historiæ apostolorum, quam anno 1571 dedit Joannes Faber, non pauca sunt omissa, quæ in plerisque codicibus leguntur. Illustrissimus Columna undique sua collegit sine crisi sufficiente, quod ætati ipsius condonari potest. Reliquis tamen Actis prætulisse videtur personati Abdiæ Historiam, cui nonnulla ex Metaphraste, et plura ex Actis Græcis, sive ex compendio Nicephori adjunxit. Meliora tamen etiam dedit ex sacris Litteris et Patribus. Examinabo igitur et subinde laudabo asserta Columnæ, uti et Baronii in Annalibus, Tillemontii in *Monumentis Ecclesiæ*, tom. I, aliorumque recentium, qui accuratiorem crisim profitentur.

17. Laudatus Columna archiepiscopus non solum C de gestis et martyrio sancti Matthæi Commentarium edidit, sed varias quoque corporis translationes sermone prolixo magis, quam probabili, enarravit. Vidit procul dubio Baronius non cohærere relationem Columnæ, cum illam non ignoraverit, nec tamen quidquam ex ea Annalibus suis inseruerit ; quamvis ad annum 954 ex Leone Ostiensi, et ad annum 1080 ex Gregorii Papæ VII Epistola de inventione et translatione corporis agat. Quapropter vel solo silentio suo eminentissimus scriptor declaravit, suspecta sibi falsitatis esse adjuncta locorum, personarum et temporum, quæ in Historia translationum apud Columnam reperiuntur. Habeo Acta ms., Salerno olim ad majores nostros transmissa, ex quibus video sua hausisse laudatum Marcum Antonium Columnam Marsilium. D Vellem sane, ut ea potius severa crisi castigasset, aut omnino etiam abjecisset, tanquam improbabilia. At, cum istud non fecerit, pro instituto Operis nostri id mihi faciendum video. Geminum est scriptum, alterum altero paulo prolixius; sed eadem in utroque referuntur facta. Quod brevius est, hunc habet titulum : « Sermo venerabilis Paulini, Legionensis Britanniæ urbis episcopi, de translatione sancti Matthæi apostoli ab Æthiopia in Britanniam, itemque de Britannia in Italiam. » Post medium rursum hic legitur titulus : Miracula sancti apostoli et evangelistæ Matthæi per eumdem Paulinum. » In prolixiori unicus initio est titulus ita expressus : « Incipit translatio B. Matthæi apostoli et evangelistæ. » In utroque præmittitur Actorum compendium ex pseudo-Abdiæ Historia ita desumptum ut paucissima tamen, eaque nihilo meliora, addita sint aut mutata.

18. Deinde sequitur translatio tam ridicule conficta ex Æthiopia in Britanniam, ut vel ex ea liqueat, auctorem crisi historica prorsus fuisse destitutum. Nam, ut alia mittam improbabilia, mercatores Britannos auctor perducit in Æthiopiam, paucisque diebus reducit in Britanniam. Inter gentes vero, a quibus vastatam circa sæculum IV Æthiopiam fingit, nominat Sarmatas. Utrumque certo tam improbabile videbitur historico cuilibet geographiæ utcunque perito, ut necesse non sit exagitare alia rei peractæ adjuncta plane ridicula, præsertim cum auctor certo non vixerit ante sæculum X, nec ullos nominet testes vetustos, ex quorum scriptis sua hausisset. Quin imo ipse Paulinus, Legionensis aut Leonensis in Britannia Armorica episcopus, cui scriptum illud attribuitur, persona videtur fictitia, cum Sammarthani tom. II *Galliæ Christianæ*, ubi dant catalogum episcoporum Leonensium, nullum inter illos exhibeant Paulinum, neque hunc alibi inveniam. Chronotaxis non est melior, quam crisis historica : nam mortuus statuitur sub Galba, id est, anno æræ Christianæ 68 aut 69. Tum dicitur trecentis annis et ultra religio Christiana floruisse in Æthiopia. Mox sequitur regni vastatio et translatio, ut hæc figenda esset sæculo IV exeunte aut sæculo V. Attamen asserit auctor, corpus in Britanniam Armoricam venisse, dum regnabat ibidem Salomon, qui post medium sæculi IX regnare cœpit secundum chronotaxim Lobineau in *Historia Armoricæ* ad annum 857. Rursum quadraginta et novem annos numerat a corporis translatione in Britanniam, quando Salomon rex a suis fuit occisus. At laudatus Lobineau non totos viginti annos regno Salomonis attribuit.

19. Mox ineptus commentorum consarcinator inducit Flavium Romanorum patricium, Salomonis occisi socerum, de ejus morte scribente ad Valentinianum imperatorem; Valentinianum vero ingentem in Italia classem collegisse asserit, eique exercitum imposuisse, et sic expugnasse regnum Britanniæ, et ea occasione corpus in Italiam translatum. At quam illa sint inepta, nemo non videbit, modo consideraverit, ultimum ex tribus Valentinianis plus quam quatuor sæculis mortuum esse ante Salomonem Britanniæ regem. Mitto adjuncta rerum plurima æque inepta, et pergo ad inventionem in prolixiori solum scripto relatam. Dicitur illa contigisse anno 954, quando principatum Salernitanum obtinebat Gisulphus. Hæc epocha suo loco confirmanda veniet. Interim moneo, multa rursum improbabilia et inepta historiæ inventionis admisceri. Has ob causas totam illam translationis historiam, utpote sexcentis fabulis aut ineptiis fœdatam, omit

ıtatui. Cum tamen posteriora minus saltem A
a appareant, quod scriptor hisce propinquior
.; illa subinde conferam cum aliis documentis,
n relatis ab illustrissimo Columna Marsilio,
Commentario studiosus lector sit inventurus,
juid tolerabile in illis scriptis apparet Ughel-
om. VII *Italiæ sacræ* in archiepiscopis Saler-
is variis locis de translatione et inventione
i Matthæi agit, et multum laudat Opusculum
lii, quod ex mss., de quibus agimus, concin-
n est. Quapropter studiose ex scriptoribus
. ævi singula suis locis examinare conabimur.

*§. Matthæiv ocatio ex Evangelio cum observa-
ıibus Patrum : aliquot controversiæ ad San-
m spectantes.*

?auca admodum de sancto Matthæo innotuerunt B
angelio, in quo sola Sancti vocatio cum secuto
vio, et deinde electio ad apostolatum enarra-
ıxceptis tamen nonnullis, quæ generatim de
ous apostolis referuntur Matthæus ipse cap.
lata Capharnai sanatione paralytici, ℣ 9 voca-
n suam narrat his verbis : « Et cum transiret
Jesus, vidit hominem sedentem in telonio,
æum nomine, et ait illi : Sequere me ; et
ns secutus est eum. » Marcus cap. II, ℣ 13 idem
at hoc modo : « Et egressus est rursus (Jesus)
are : omnisque turba veniebat ad eum, et
ıat eos. Et cum præteriret, vidit Levi Alphæi
tem ad telonium, et ait illi : Sequere me, et
ns secutus est eum. » Uterque subjungit illa,
'acta sunt, quando in domo Matthæi accum- C
Jesus. At satis erit, si de illo convivio dede-
verba Lucæ, qui cap. V a ℣ 27 de vocatione
uto convivio ita loquitur : « Et post hæc exiit,
lit publicanum nomine Levi, sedentem ad
um, et ait illi : Sequere me. Et relictis om-
, surgens secutus est eum. Et fecit ei con-
n magnum Levi in domo sua, et erat turba
publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant
nbentes. Et murmurabant Pharisæi et Scribæ
ı, dicentes ad discipulos ejus : Quare cum
canis et peccatoribus manducatis et bibitis ?
ıpondens Jesus, dixit ad illos : Non egent, qui
ıunt, medico, sed qui male habent. Non veni
e justos, sed peccatores ad pœnitentiam. »
nus evangelistæ de vocatione.

Ad allegata autem evangelistarum verba D
vare possumus, sanctum Matthæum fuisse
um prope civitatem Capharnaum ad mare
æ, sive Tiberiadis, alias lacum Genesareth in
uris dictum, ubi erant solvenda vectigalia.
Marcus clare ait ℣ I, Jesum venisse Caphar-
, ibique sanasse paralyticum, tum rursum
egressum, et Matthæum sive Levi vocasse.
æus vero dicit, Jesum venisse in civitatem
, ubi nimirum tunc habitabat, ut idem Mat-
ı cap. IV ℣ 13 testatur his verbis : « Cum
ı audisset Jesus, quod Joannes traditus esset,
ıit in Galilæam : et relicta civitate Nazareth,
venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephthalim, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam : Terra Zabulon et terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilæa gentium, populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam ; et sedentibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. » Recte Chrysostomus, hom. 29, aut 30 in Matthæum, de verbis allegatis dicit : « Civitatem suam hic Capernaum appellat : nam, quæ tulit ipsum Bethleem fuit : quæ educavit, Nazareth ; quæ inhabitantem habuit, Capernaum. » Habitabat igitur Capharnai Jesus, ubi Matthæus procul dubio eum frequenter viderat, multaque audierat miracula, quæ partim Capharnai, partim in locis vicinis patrata fuerant a Jesu, antequam ipsum vocabat, ut rursum observat Chrysostomus, hom. 30, aut 31. Datæ autem observationes sanatioque paralytici paulo ante facta ostendunt, quam inepte Julianus et Porphyrius vocationem Matthæi Christianis objecerint tanquam incredibilem, ut recte advertit S. Hieronymus in caput IX Matthæi, ubi illis plura respondet.

22. Vel sic tamen nihil detrahendum est promptæ obedientiæ Matthæi, de qua laudatus Chrysostomus ita ratiocinatur : « Ut didicisti vocantis potestatem, sic disce vocati obedientiam. Neque enim repugnavit, neque dubitans dixit : Quid hoc est ? Num me hominem hujusmodi fraudulenter vocat ? Nam certe intempestiva fuisset hujusmodi humilitas. Sed statim obedivit : neque petiit ut domum ire liceret, ut rem cum suis communicaret, quemadmodum etiam piscatores fecerunt. Ut enim illi retia, naviculam, et patrem, ita et hic teloniariam mensam et lucrum reliquit, ut sequeretur, ad omnia paratum animum exhibens : et a rebus omnibus sæcularibus se statim abscindens, per obedientiam perfectam testificabatur, quam tempestive vocatus fuisset ». S. Basilius in Regulis fusius tractatis, interr. 8, magis etiam exaggerat promptam sequentis obedientiam, ita scribens : « Matthæus vero, cum ab ipso telonio surrexit, Dominumque secutus est, (nos docuit :) qui non telonii solum emolumenta reliquit, sed pericula etiam contempsit, quæ a magistratibus tum sibi tum consanguineis suis impendebant, quod vectigalium rationes reliquisset infectas. Antiquus anonymus ad præsidium, cujus Epistola inter Opera S. Hieronymi editionis Martianeæ habetur tom. V, col. 146, observat etiam alia, ita loquens : « Matthæus sedens ad teloneum audit : Sequere me. Numquid prius, ratiocinia supputavit, et reversus domum suorum passus est lacrymas, prædiorumque auctione sollicitus, nequaquam potuit Domini sequi vestigia, nisi mundi se prius onere liberaret ? » Ita quidem anonymus hic cum S. Basilio videtur insinuare, rationes fuisse reddendas sancto Matthæo de accepta ex vectigalibus pecunia, nec tamen de iis reddendis fuisse sollicitum. Verum ea observatio æque mihi in-

certa et parum probabilis apparet, ac aliis jam visa est, nisi eam solum intelligamus de prompta voluntate ad faciendum quidquid juberet Dominus. cum satis nosse posset nihil mali jussurum. Quod vero spectat ad rationes officii magistratibus reddendas, conjicere possumus, aut obligatum non fuisse Matthæum ad eas reddendas, quod fortasse pater ipsius Alphæus etiam tum viveret, aut, si Matthæus omnino caput familiæ suæ esset, et vectigalibus præfectus, Dominum eidem post primam obedientiam mandasse, ut vel rationes cito redderet, vel eam curam alteri demandaret. Certe convivium, quod in domo sua Christo multisque publicanis exstruxit Matthæus, abunde insinuat, ipsum facile in alios transfundere potuisse, quidquid obligationis ex officio contraxerat.

23. Porro laudati Chrysostomus et Hieronymus cum laude observant candorem et humilitatem S. Matthæi, quod ipse in Evangelio professus sit, publicanum se fuisse, ususque sit nomine suo magis vulgato, cum Marcus et Lucas Levi ipsum nominent, dum scribunt vocationem ; Matthæum vero, dum eumdem apostolis annumerant. Si idem fecisset Matthæus ipse, et similiter in catalogo apostolorum publicanum se non nominasset, nullus deinde ex Evangelio nescire potuisset, publicanum fuisse Matthæum, aut eumdem cum Levi. Audiamus verba sancti Hieronymi : « Cæteri evangelistæ, inquit, propter verecundiam et honorem Matthæi, noluerunt eum nomine appellare vulgato, sed dixerunt, Levi ; duplici quippe vocabulo fuit. » Ipse autem Matthæus secundum illud, quod a Salomone præcipitur : « Jesus accusator est sui in principio sermonis. » Et in alio loco : « Dic tu peccata tua, ut justificeris ; Matthæum se et publicanum nominat, ut ostendat legentibus, nullum debere salutem desperare, si ad meliora conversus sit, cum ipse de publicano in apostolum sit repente mutatus. » Eadem fere observat Chrysostomus, qui adjungit etiam sequentia: « Cur porro dixit, ipsum sedisse in telonio ? Vocantis vim ostendens, quod cum nondum destitisset, et improbo telonio hæreret, ex mediis ipsum malis extraxerit. » Et mox de officio publicanorum ita mentem suam declarat : « Hæc autem lucrandi ratio impudentia plena erat ac petulantia, quæstus iniquus ac mercatura illiberalis. » Hinc S. Gregorius, hom. 24 in Evangelia advertit, Petrum quidem aliquando rediisse ad piscationem, sed Matthæum nunquam ad officium publicani periculo plenum. « Quia aliud est inquit, victum per piscationem quærere, aliud autem telonii lucris pecunias augere. Sunt enim pleraque negotia, quæ sine peccatis exhiberi aut vix aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est ut post conversionem animus non recurrat. Laudatus Gregorius, lib. XVIII Moralium in Job cap. 27 de magna sancti Matthæi mutatione ita loquitur : « Annon Matthæus in terra inventus est, qui, terrenis negotiis implicatus,

A telonii usibus serviebat ? Sed de terra sublatus, in fortitudinem ferri convaluit : cujus videlicet lingua, quasi acutissimo gladio, Evangelii administratione Dominus infidelium corda transfixit : et qui infirmus prius despectusque fuerat per terrena negotia, fortis postmodum factus est ad cœlestia prædicamenta.

24. Quod ab Hieronymo supra dictum est de gemino nomine apostoli, qui Matthæus vocabatur et Levi , ut omnes passim animadverterunt, et Evangelia clarissime insinuant, videtur negasse Origenes, lib. I *Contra Celsum*, num. 62, ubi hæc habet: « Sit et Levi publicanus, qui Jesum secutus sit. At non fuit ille ex apostolorum numero, nisi juxta quædam Evangelii secundum Marcum exem-
B plaria. » Novissimus editor Operum Origenis, Carolus Delarue, tom. I, pag. 376 in Adnotatis addit alios, ita scribens : « Levin a Matthæo distinguit etiam Heracleon hæreticus Valentinianus apud Clementem Alexandrinum IV *Stromat.* pag. 502, et inter recentiores Hugo Grotius, magnum apud Calvinianos aliosque heterodoxos nomen. Præmittit de Origene, quod « Levi cum Matthæo eumdem prorsus hominem esse videatur sentire in Præfatione explanationis in Epistolam ad Romanos. » Verba ipsa Origenis ex antiqua editione (nam tomum IV novæ necdum habemus) subjungo. Observat Origenes, multis duo aut tria fuisse nomina, interque eos nominat Matthæum, ita scribens : « Nam et Matthæus ipse refert de se, quod cum
C transiret Jesus, invenit quemdam sedentem ad telonium, nomine Matthæum. Lucas vero de eodem dicit, quia cum transiret Jesus, quemdam vidit publicanum, nomine Levi, et dixit, Sequere me... Certum est autem, evangelistas non errasse in nominibus apostolorum ; sed quia moris erat binis vel ternis nominibus uti Hebræos, unius ejusdemque viri diversa singuli nominum vocabula posuere. » Hic non modo Matthæum et Levi eumdem declarant Origenes ; sed etiam ostendit eumdem esse, cum Lucas, uti et Marcus, idem plane de Levi narraverit, quod Matthæus de se. Quapropter, si Origenes, contra Celsum scribens, revera Levi alium a Matthæo crediderit, postea frequentiori usu sacræ Scripturæ errorem correxit. At fortasse
D Origenes allegata verba solum protulit ex mente aut dictis Celsi, contra quem de re omnino alia disserebat. Quod spectat ad Heracleonem et Grotium, relinquemus illis opinionem suam improbabilem, a variis jam refutatam, et pergemus ad aliam controversiam magis ambiguam.

25. Recentiores Græci, sive illi, qui medio ævo floruerunt, S. Matthæum existimant fratrem esse S. Jacobi Alphæi apostoli, sibique faventes habent nonnullos e Patribus ; sed aliqui resistunt eruditi neoterici. Henschenius noster ad I Maii examinavit sententiam Græcorum in S. Jacobo, sive tom. I Maii, pag. 19, ubi pro illa sententia laudat Menologium Basilianum, Synaxarium pervetustum Con-

nopolitanum, Menæa impressa et varios
›s mss. Græcorum, Nicetam Davidem Paphla-
n, sæculi ix scriptorem, aliosque. Ostendit
rea Chrysostomum et Theodoretum ejusdem
videri sententiæ, quia prior inter apostolos
rat duos publicanos Matthæum et Jacobum,
amen nulla sit ratio cur dicamus Jacobum
i fuisse publicanum, nisi quod videatur
frater Matthæi, alter vero utrosque dicit
ırnaitas, quod similiter nulla ratione dicere
ıt, nisi credidisset fratrem Matthæi, qui habi-
Capharnai : neque enim ullibi in Scripturis
r, ubi natus fuerit Jacobus Alphæi, aut quale
m ante apostolatum gesserit. Papebrochius
, tom. VI Maii in Alphæo, quem utriusque
n statuit, pag. 354, eamdem amplexus est et
mavit sententiam. Ratio Græcorum haud du-
t, quod Jacobus æque ac Matthæus patrem
rit Alphæum, nec ulla sit ratio dicendi,
fuisse Alphæum patrem Matthæi, alium pa-
Jacobi. Tillemontius in Matthæo agnoscit,
ostomum, Theodoretum, recentioresque Græ-
mnes in eam conspirasse sententiam, ut
atthæum et Jacobum Alphæi fratres crede-
quia ambo dicuntur Alphæi utique filii. Asse-
ıen Laconica brevitate, nullam ea in re esse
peciem. Tillemontii Laconismum adoptavit
ıtus initio præfationis suæ in Matthæum,
ı plane dicens, et locum Operis nostri vitiose
ıatum apud Tillemontium, eodem plane modo
ıans, ut ne legisse quidem videatur argumenta
henii in Opere nostro.

Si eadem brevitate dixero, ineptam esse
Tillemontii crisim, quam adoptavit Calmetus,
ı id ægre ferre poterit, quia, sicut opinio majo-
ostrorum visa est ipsi carere veri specie, ita et
ıssertum istud omni videtur ratione destitu-
ideoque ineptissimum. Nolim tamen solum
, et nihil probare. Quare rationes latius vi-
ıs locis supra dictis breviter explico. Admittit
ıontius, sancto Matthæo cognomen Alphæi
verisimiliter a patre. Jacobus autem in omni-
uatuor apostolorum catalogis. id est, Matth.
rc, iii, Luc. vi, et Act. i constanter nominatur
us Alphæi, nec unquam in sacris Litteris
omine designatur. Velim modo scire unde
ıi nomen tam constanter habeat Jacobus, nisi
re. Certe nulla ratio dabitur idonea præter
Jam vero adverto, Alphæi nomen nullibi in
ı Litteris reperiri, nisi ubi agitur de Matthæo
acobo, ut minime dicere possimus, nomen
ı multis commune : et hac de causa tanto
milius est, eumdem fuisse Alphæum, qui pater
Matthæi et Jacobi, prout Græci omnes existi-
post Chrysostomum et Theodoretum. Ratio
x utriusque cognomine petita non debebat
tam imbecillis videri Tillemontio, qui eadem
oluit nota 2 in sanctum Judam Jacobi, aut
dæum, ubi disserit contra Chrysostomum, distinguentem inter sanctum Judam Thaddæum apostolum, et Judam fratrem Jacobi minoris. Si eo in loco visum est argumentum idoneum et summi momenti, ubi tamen non valebat, quia adhibebatur ad fratrem inquirendum, non debebat hic videri carens specie veri, cum adhibetur ad communem utriusque patrem investigandum : pater enim istis cognomentis in genitivo positis solet significari, ut Simon Joannis, id est filius Joannis, Jacobus Zebedæi, id est filius Zebedæi, non frater ; aut certe non produxit Tillemontius ullum exemplum fratris per tale cognomen indicati.

27. Itaque minime contemnendum videri debet argumentum : nec credo, tale visum esse Tillemontio. At habuit aliam rationem negandi, fratres fuisse Matthæum et Jacobum Alphæi, eamque, ut existimo, noluit indicare. Sustinuerat, contra auctoritatem plerorumque Patrum, et contra satis clara, ut videtur, sacræ Scripturæ argumenta, Jacobum Alphæi eumdem esse cum Jacobo fratre Domini. Quare cum certum sit, Matthæum non esse fratrem Jacobi fratris Domini, non poterat amplius dicere, fratrem esse Jacobi Alphæi ; ideoque maluit argumenta Henschenii contemptim abjicere, quam difficili responso iis satisfacere. Verum illam quæstionem tum hac de causa, tum ob S. Cleopham cum eadem connexum, examinavi in Dissertatione prævia, credoque me satis ostendisse sententiam Tillemontii nec cum sacris Litteris conciliari posse, et Patribus certo contrariam esse, ne nihil plane ex illa haberi possit contra germanitatem Matthæi et Jacobi. Quæro itaque rationem idoneam cur fratres esse nequeant Matthæus et Jacobus Alphæi, et nullam plane invenio. Etenim cum Matthæus convivium Christo exstruxerit, cui cum multis publicanis interesse dignatus est Dominus ; satis est verisimile, quosdam ex convivis fuisse conversos, et ad Christi discipulatum pertractos, et nominatim Jacobum Alphæi ea occasione secutum. Murmurantibus de illo convivio Pharisæis respondit Christus : « Non veni vocare justos, sed peccatores. » Cur igitur suspicari non possumus, in illo convivio aut illius occasione vocatum esse Jacobum Alphæi, qui in catalogo apostolorum Matth. x statim post Matthæum sequitur, quemadmodum etiam fit Act. i ? In duobus aliis catalogis Thomas iis interponitur solus. Itaque ubique in catalogis apostolorum Jacobus Alphæi sequitur non longe post Matthæum, ut verisimillimum fiat Jacobum non diu post Matthæum a Christo ad sequendum fuisse vocatum.

28. Dicet fortasse nonnemo, Matthæum et Jacobum Alphæi nullibi in Evangelio fratres vocari, prout fratres subinde vocantur Petrus et Andreas, Joannes et Jacobus. Verum id nequit objici a Tillemontio et Calmeto, nec ab ullis qui Jacobum Alphæi dicunt fratrem Judæ Thaddæi. Si enim credant, hos fratres esse potuisse, etiamsi in catalogis apostolorum nunquam fratres vocantur :

immerito idem negabunt de Matthæo et Jacobo Alphæi. Imo non deerit ratio, qua horum germanitatem omittere potuerint evangelistæ. Nam Matthæus ex proprio Evangelio notus erat, ut publicanus. Quare si evangelistæ Jacobum Alphæi dixissent Matthæi fratrem, insinuassent simul publicanum fuisse, aut certe publicani fratrem. Atqui, ut observarunt Chrysostomus et Hieronymus Marcus et Lucas, quando narrant Matthæi vocationem, ipsum Levi vocant, ne indicent, Matthæum fuisse publicanum. Cur igitur non potuerunt omnes de honore sancti Jacobi Alphæi æque fuisse solliciti, ideoque silere fratrem fuisse publicani? Sententia igitur Chrysostomi, Theodoreti et totius Græcorum Ecclesiæ, mihi admodum verisimilis apparet et probabilis, cum quia solido nititur argumento ex utriusque apostoli cognomine Alphæi deducto, tum quia nullas patitur difficultates. Calmetus quidem in Dictionario Biblico duos statuit Alphæos, alterum sancti Matthæi patrem, alterum patrem S. Jacobi Alphæi, eumque vult alio nomine Cleopham dictum. At respondeo, nullam esse necessitatem statuendi duos Alphæos, aut dicendi, Cleopham alio nomine Alphæum dictum, nisi illis, qui contra sanctos Patres Jacobum Alphæ, cum Jacobo fratre Domini confundunt, minimeque dubitare me, quin statim agnoscerent, fratres videri Matthæum et Jacobum Alphæi, nisi hunc fratrem Domini esse vellent.

29. Annum et mensem, quo contigit vocatio S. Matthæi, non inquiro, ne cogar quæstiones alias pertractare. De ordine solum, quo inter duodecim vocatus est, pauca libet dicere. Non fuit inter primos vocatus sanctus Matthæus : nam certo præcesserant Andreas, Petrus, Jacobus, Joannes, Philippus et Nathanael sive Bartholomæus, qui in omnibus quoque apostolorum catalogis numerantur ante Matthæum. De Thoma dubitari potest, fueritne ante, an post Matthæum, discipulis Christi annumeratus. Matthæus ipse Thomam sibi præponit, et Act. I, Thomas non solum Matthæo, sed etiam Bartholomæo præponitur. Apud Marcum vero et Lucam in Evangeliis Thomas Matthæum sequitur. Itaque, cum vocatio Thomæ non sit exposita in Evangeliis, et modo præponatur modo postponatur Matthæo, plane dubium est et incertum, uter ex illis vocatus sit prior. Reliqui vero quatuor, nimirum Jacobus Alphææi, Judas Thaddæus, Simon Chananæus, et Judas Iscariotes proditor, cum constanter in omnibus catalogis post Matthæum recenseantur, etiam verisimiliter post ipsum sunt vocati, ita ut Matthæus videatur septimus aut octavus fuisse inter duodecim apostolos : in duobus enim catalogis septimus ponitur, in aliis duobus octavus. Porro electio duodecim apostolorum a tribus evangelistis refertur non diu post vocationem Matthæi, prætermissa vocatione quatuor posteriorum, uti et Thomæ. Deinde nihil particulare de S. Matthæo narratur in Evangeliis aut in Actibus apostolorum. Varia tamen referuntur de apostolis omnibus generatim, videlicet quod Christus ipsos donaverit potestate expellendi dæmones infirmosque sanandi, ac præclaris instructos monitis, ad prædicandum per Judæam miserit ; quod in ultima cœna cum Christo fuerint, exiverintque ad villam Gethsemani, et deinde, eo capto, fugerint, quod Christum variis vicibus viderint post resurrectionem, et demum in cœlum ascendentem conspexerint, quod unanimiter in oratione perseveraverint cum Maria Matre Dei et aliis quibusdam, ubi et Mathias Judæ substitutus, donec ibidem Spiritum sanctum acceperint. Hæc certo de apostolis generatim narrantur, et de sancto Matthæo vera sunt. Sic videtur de omnibus apostolis Act. V narrari, carceri infectos fuisse a principe sacerdotum, per angelum vero eductos ; iterumque captos et cæsos, atque ita dimissos. Post quæ sub ungitur, v. 41 : « Et illi quidem (apostoli) ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Omni autem die non cessabant in templo et circa domos docentes et evangelizantes Christum Jesum. » Mitto alia non æque certo de omnibus dicta.

§ III. *Evangelium scriptum : spectantia ad illud examinantur.*

30. De Evangelio per sanctum Matthæum conscripto, priusquam Judæa excederet, aliis quoque gentibus prædicaturus, Eusebius, lib. III, cap. 24 ita loquitur : « Matthæus cum Hebræis primum fidem prædicasset, inde ad alias quoque gentes profecturus, Evangelium suum patrio sermone conscribens, id, quod præsentiæ suæ adhuc superesse videbatur, scripto illis, quos relinquebat, supplevit. » Insinuat allegatis verbis Eusebius, Matthæum scripsisse sermone Hebraico, qualis tunc erat usitatus apud Judæos, non quidem puro et vetusto, sed nonnihil corrupto ex Chaldaico et Syriaco, ut alii jam observarunt. Innuit præterea, primum omnium ex evangelistis scripsisse Matthæum; mox enim addit, postea scripsisse Marcum et Lucam, ac demum Joannem. Deinde cap. 38 hæc allegat Papiæ, qui cum discipulis apostolorum vixerat de sancto Matthæo verba : « Matthæus quidem, inquit, Hebraico sermone divina conscripsit oracula : interpretatus est autem unusquisque illa, prout potuit. Verba sancti Irenæi laudatus Eusebius, lib. V, cap. 8 de Matthæo adducit hoc modo : Matthæus, inquit, apud Hebræos propria eorum lingua conscriptum Evangelium edidit, dum Petrus ac Paulus Romæ Christum prædicarent et Ecclesiæ fundamenta jacerent. » Data verba leguntur apud Irenæum, lib. III *Contra hæreses*, cap. I, ubi similiter innuitur, primum inter evangelistas fuisse Matthæum ; licet alias non careant aliqua difficultate pro tempore Evangelii a Matthæo scripti, ut postea videbimus. Adducit Eusebius, lib. VI, cap 25 etiam verba Origenis, dicentis ex traditione, « primum scilicet Evangelium scriptum esse a Matthæo,... qui illud

Hebraico sermone conscriptum Judæis ad fidem conversis publicavit. »

31. S. Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum de sancto Matthæo ita habet : « Matthæus, qui et Levi, ex publicano apostolus, primus in Judæa propter eos, qui ex Circumcisione (id est, ex Judæis) crediderant, Evangelium Christi Hebraicis litteris verbisque composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Porro ipsum Hebraicum habetur usque hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissime confecit. Mihi quoque a Nazaræis, qui in Berœa urbe Syriæ hoc volumine utuntur, describendi facultas fuit. In quo animadvertendum, quod, ubicunque evangelista, sive ex persona sua, sive ex persona Domini Salvatoris, veteris Scripturæ testimoniis abutitur, non sequatur Septuaginta translatorum auctoritatem, sed Hebraicam. E quibus illa sunt: « Ex Ægypto vocavi Filium meum. » Et : « Quoniam Nazaræus vocabitur. » Chrysostomus, hom. I, in Matthæum de iisdem hæc scribit : « Narratur porro, Matthæum, accedentibus rogantibusque Judæis, qui crediderant, ea quæ verbis protulerat, litteris descripta iisdem reliquisse, et Hebraice Evangelium scripsisse. Idem, hom. 4, advertit, primum ex evangelistis scripsisse Matthæum. Sanctus Augustinus, lib. I *De consensu evangelistarum*, cap. 2, cæteris consentit de scripto primum a Matthæo Evangelio, et de sermone, quo illud conscripsit, ait : « Horum sane quatuor solus Matthæus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio. » Missis aliis, qui idem affirmant, solum addo verba S. Epiphanii Hæres. 51, cap. 5, ita scribentis : « Matthæus igitur primus Evangelii scribendi provinciam nactus est, ut diximus; idque ei jure merito contigit. Oportebat enim, eum ipsum, qui ad conciliandam humano generi salutem advenerat, quique ita dixerat : « Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam : « ad eorum, qui servandi erant exemplum, ei homini potissimum prædicandæ salutis munus injungere, qui ab innumeris peccatis conversus, et a telonio suscitans fuerat, ac se ab omni scelere et injustitia revocarat; ut ab illo, quanta sibi esset adventu Christi humanitas collata, mortales discerent... Hic igitur Matthæus Hebraica lingua scripsit ac prædicavit Evangelium, » etc.

32. De scripto per Matthæum Evangelio, et quidem antequam alii evangelistæ scriberent, consenserunt posterioribus saltem sæculis ita omnes, ut necesse non sit plura de iis dicere. Verum, quantacunque etiam sit auctoritas et antiquitas Patrum consentientium, scriptum fuisse sermone Hebraico, fuerunt heterodoxi nonnulli, qui illam adeo communem Patrum sententiam oppugnare non dubitarunt, et existimare maluerunt, Græce potius scriptum fuisse Evangelium a Matthæo. Inter hos est Samuel Basnagius, qui in *Annalibus politico-ecclesiasticis* ad annum Domini 64, num. 13 fatetur consensum antiquorum his verbis : « Magna antiquorum omnium conspiratio est, Hebraico sermone Evangelium Matthæi fuisse vulgatum. » Tum subdit : « Quæ eruditis bene multis etiamnum arridens traditio, non æquis sane auribus a nobis auditur. » Fatetur igitur Basnagius, ne æquis quidem auribus a se audiri, quod toti placuit antiquitati. Audiamus ac de re judicium alterius heterodoxi, videlicet Guilelmi Cave in *Historia litteraria*, sæc. I, pag. 6, in S. Matthæo : « Et quidem Historiam suam evangelicam Hebraice scripsisse, inquit, miro sane consensu tradunt veteres, adeo ut totius pene antiquitatis testimonio refragari hæc in re nefas sit. » At ego non expendam, quantæ sit temeritatis a tota antiquitate sacra recedere, cum noverim heterodoxos id facere solitos in rebus multo gravioribus ; sed solum examinabo, an ejusmodi sint rationes Basnagii, ut natæ sint prudens ingerere dubium: alios vero, qui ante aut post Basnagium simili modo antiquam sanctorum Patrum sententiam rejecerunt, prorsus relinquam indictos, ne disputatio fiat prolixior quam sit necesse, et quia omnium opera ad manum non habeo.

33. Accipe igitur, lector, objectiones Basnagii: Fons, inquit, traditionis hujus Papias, pertenuis ingenii credulusque scriptor.... Tenet et fama Pantænum in India Evangelium Matthæi reperisse, quod Bartholomæus Hebraicis litteris conscriptum reliquerat, quod ad prædicta usque tempora servatum esse memoratur. Pigmentis Eusebio incognitis traditionem istam Hieronymo armari placuit : Pantænus, inquit, Matthæi Evangelium, Hebraicis litteris scriptum, revertens Alexandriam secum retulit. Hæc Basnagius pro sua in sanctos Patres reverentia, ne dicam, stulta confidentia. Omnes Patres in errorem pertrectatos a Papia innuit, Papiamque pertenuis ingenii scriptorem dicit, ut insinuet, ipsum quoque facile ea in re errare potuisse. At Papias, qui cum discipulis apostolorum vixit, ab iisque petere solebat quid Andreas, quid Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Jacobus, quid Joannes, quid Matthæus, quid cæteri Domini discipuli dicere solebant, ut ipse loquitur apud Eusebium lib. III, cap. 38, saltem satis habebat ingenii ad interrogandum, quo sermone Evangelium suum scripsisset Matthæus, et satis bonæ fidei et judicii ad illud enarrandum, sicut ab apostolorum discipulis non raro, et subinde etiam cum filiabus Philippi conversatus, cognoscere posset, quo sermone in scribendo usus fuisset. S. Matthæus, Hebraicone an Græco, quo Papias ipse utebatur, multo tenuioris judicii merito videbitur, quam ingenii fuerit Papias. Quapropter auctoritas Papiæ nequaquam contemnenda est in re tam facilis cognitionis, sed potius maximi facienda ob viri antiquitatem, præsertim cum eidem nullus contradixerit: neque enim deerant alii scriptores ecclesiastici, qui contradicere poterant, si falsum

dixisset. Vel sic tamen existimare non debemus, ex solo Papiæ testimonio profluxisse omnia quæ de Hebraico Matthæi Evangelio Patres tradiderunt, ut infra ostendam.

34. At prius elucidabo argumentum, quod ex invento per Pantænum Evangelio habetur. Floruit Pantænus insigni eruditionis fama, et scholæ Alexandrinæ præfuit ineunte sæculo III. Hunc ad Indos profectum ait Eusebius, lib. v, cap. 10, ibique invenisse relictum a S. Bartholomæo apostolo « Matthæi Evangelium, Hebraicis conscriptum litteris. » At non addit, istud a redeunte Pantæno Alexandriam portatum, sed solum dicit: « Quod quidem ad prædicta usque tempora servatum esse memoratur, » id est, usque ad tempora Pantæni. S. Hieronymus in Catalogo scriptorum, cap. 36, plusculum asseruit, quando scripsit de Pantæno, « Quod Hebraicis litteris scriptum, revertens Alexandriam, secum detulit. » Hæc Hieronymi pigmenta Eusebio incognita vocat modestissimus Basnagius. At ego non video cur pluscula de his cognoscere non potuerit Hieronymus, quam scripta erant ab Eusebio. Certe admodum verisimile est, non relictum in India a Pantæno Evangelium Hebraicum, sed Alexandriam delatum; idque vel ex Commentariis Pantæni ipsius, vel aliunde didicisse Hieronymum. Undecunque autem id sanctus doctor intellexerit, tantæ fuit integritatis, ut dicenti fidem habere oporteat, et non nisi per summam impudentiam dicere possimus, ab Hieronymo id fuisse confictum. Jam vero si Pantænus in India invenerit « Evangelium Matthæi, Hebraicis litteris scriptum, » in hoc Eusebius Hieronymusque consentiunt; fuerat igitur Hebraice a Matthæo scriptum, ut communi consensu Patres affirmant.

35. « Multis vero de causis, reponit Basnagius, veterum ea traditio fidem a nobis non impetrat. » Causas igitur examinemus. « Primum omnium, inquit, Patrum nullus est, qui certe certoque testetur, se manibus oculisve trivisse Matthæi Hebraicum illud Evangelium, quod tamen a Christianis Hebræis descriptum ad legendum, ubique locorum, qui Hebraice sciebant, dispersum fuisset. » Hoc primum Basnagii argumentum. Objicit secundo, sancto Hieronymo in emendando Evangeliorum textu Latino non præluxisse Hebraicum Matthæi exemplar, sed Græcum. Tertio late probat linguam Græcam fuisse magis vulgarem et longe pluribus gentibus usitatam, quam Hebraicam, indeque inferre nititur Matthæum debuisse potius Græce quam Hebraice scribere, cum apostoli essent jussi docere omnes gentes. Quarto observat usum videri Matthæum lingua tunc Judæis usitata, non veteri puraque lingua, si Hebraice scripsit. Suspicatur tamen Patres cogitasse de lingua pura Hebraica: « Ex quo intelligitur, inquit, in veterum ea de re testimonio non multum esse præsidii. » Quinto suspicatur Evangelio Nazaræorum deceptos fuisse Patres, idque ab illis sumptum pro authentico Matthæi. Sexto demum ait Matthæi autographum diligentissime fuisse custodiendum ab Ecclesia Hierosolymitana, si in gratiam Judæorum Hebraice scripsisset Matthæus; non fuisse autem conservatum, nisi Evangelium Nazaræorum, hocque suspicatur fuisse non nisi antiquam versionem ex textu Græco Matthæi factam. Hæ sunt rationes aut imaginationes Basnagii, qui non dubitat Patres frequenter erroris arguere, ut somniis suis probabilitatem aliquam conciliet. Itaque videamus, an tantum fuerit Basnagii acumen, ut ipse multa perspicere potuerit, quæ doctissimis Patribus, loco et tempore rebus disputatis longe propinquioribus, in mentem non venerunt; et ad argumenta ipsius, quæ brevitatis causa summatim tantum proposui, discutienda aggrediamur.

36. Respondeo igitur primum Basnagii argumentum absolute falsum esse; nam S. Hieronymus, num. 31 laudatus, et mox uberius laudandus, testatur Hebraicum S. Matthæi Evangelium se vidisse interpretatum esse, idemque affirmat, usui illud fuisse Origeni, et visum a Pantæno. Accipe, studiose lector, alium ex S. Hieronymo locum ex Epistola ad Damasum de duobus filiis (quæ olim erat 149, in editione Veronensi est 21); « Denique Matthæus, inquit, qui Evangelium Hebræo sermone conscripsit, ita posuit: Hosanna barama, id est, Hosanna in excelsis. » Quomodo verba Hebraica Matthæi recitat, si Evangelium ipsius Hebraicum non viderit? Ad secundum respondeo sanctum Hieronymum non correxisse textum Latinum ex Hebraico, sed ex Græco, quia minus erat certus de integritate et puritate textus Hebraici, quam Græci. Ad tertium dico usitatam revera magis fuisse Matthæi tempore linguam Græcam, quam Hebraicam, in mundo: sed linguam Hebraicam fuisse Judæorum. Quapropter, cum Christus Dominus voluerit ut apostoli primum prædicarent fidem Judæis, deinde gentibus, uti revera fecerunt: sic erat congruum ut primum Evangelium in gratiam Judæorum scriberetur, et consequenter eo sermone quem omnes intelligebant, certe in Judæa. Quod quarto irreverenter dicit in Patres, certo falsum est de Hieronymo, Epiphanio, Origene, Pantæno, Papia, Eusebio, qui non ignorabant, aut ignorare poterant, qua lingua uterentur Judæi, quando Evangelium scripsit sanctus Matthæus. Imo nullus, opinor, Patrum existimavit, alia lingua Hebraica usum esse Matthæum, quam usitata suo tempore. Quod vero deinde quinto et sexto objicit Basnagius de Evangelio Nazaræorum, paulo prolixius explicandum est, quia ad propositum nostrum spectat, et ea expositione ad alias quoque dubitationes respondebo.

37. De Evangelio Nazaræorum, quod alias vocat juxta Hebræos, non raro loquitur sanctus Hieronymus, et varia ex illo adducit locis variis,

quæ non leguntur in Evangelio vulgato Matthæi. A Attamen nullum videtur esse dubium, quin S. Hieronymus existimaverit, Nazaræorum sive Hebræorum Evangelium a sancto Matthæo fuisse scriptum, sed ab illis utcunque corruptum. In Catalogo scriptorum, cap. II, illud laudat his verbis : « Evangelium quoque, quod appellatur secundum Hebræos, et a me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo et sæpe utitur, etc. » Non poterat non optime illud nosse Hieronymus, si in Græcum Latinumque sermonem, ut affirmat, illud converterat. Atqui mox cap. 3, in Matthæo non loquitur de alio Evangelio, quando dicit : « Porro ipsum Hebraicum (Matthæi) habetur usque hodie in Cæsariensi bibliotheca... Mihi quoque a Nazaræis, qui in Berœa urbe Syriæ hoc volumine utuntur, describendi facultas fuit. » Hic vocat, *Hebraicum Matthæi*, quod supra *secundum Hebræos*, quoque uti Nazaræos affirmat. Liquet hoc ex iis, quæ habet aliis locis. Nam, lib. III *Adversus Pelagianos*, circa initium sic loquitur : « In Evangelio juxta Hebræos, quod Chaldaico quidem Syroque sermone, sed Hebraicis litteris scriptum est, quo utuntur usque hodie Nazaræni, secundum apostolos, sive, ut plerique autumant, juxta Matthæum ; quod et in Cæsariensi habetur bibliotheca, » etc. Assertum de Cæsariensi bibliotheca clare insinuat, illud ipsum esse, quod supra vocat *Hebraicum Matthæi*.

38. Rursum in Matthæi cap. XII, idem Evangelium sic laudat : « In Evangelio, quo utuntur Nazaræni et Ebionitæ (quod nuper in Græcum de Hebræo sermone transtulimus, et quod vocatur a plerisque Matthæi authenticum, » etc). Cum hic de translatione sua testetur, clarum est, ipsum iterum de eodem loqui Evangelio, illud ipsum se transtulisse dicit in cap. VII Michææ, ubi vocat Evangelium *secundum Hebræos editum*. Demum in cap. VII Isaiæ eodem loco clare insinuat Hieronymus mentem suam, dum ita scribit : « Juxta Evangelium, quod Hebræo sermone conscriptum legunt Nazaræi : » *Descende super eum* (Christum) *omnis fons Spiritus sancti*. Et mox : « In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in consequentibus scribitur : *Ecce Puer meus, quem elegi*, etc. Hic idem Evangelium, quod legunt Nazaræi, apertissime vocat Matthæi volumen. Itaque constat de mente S. Hieronymi, qui Evangelium, quo utebantur Nazaræi, et quod alias vocat secundum Hebræos, pro ipso S. Matthæi Hebraico Evangelio habuit, non autem pro puro, ut mox videbimus.

39. Sententia S. Epiphanii non alia est, quam Hieronymi. Nam hæresi 29, quæ est Nazaræorum, cap. 9 ita habet : « Est vero penes illos (Nazaræos) Evangelium secundum Matthæum Hebraice scriptum, et quidem absolutissimum. Hoc enim certissime, prout Hebraicis litteris initio scriptum est, in hodiernum usque tempus conservant. » Ad hæc verba notandum, S. Epiphanium non vocare Evangelium istud absolutissimum, sive plenissimum (ut sonant verba ipsius Græca) quia existimabat, nihil plane corruptionis in illud irrepsisse, sed quia credebat, exemplaria Nazaræorum minus esse corrupta, quam aliorum hæreticorum. Mox enim subjungit hæc verba : « Verum illud nescio, num genealogias illas amputarint, quæ ab Abrahamo ad Christum usque perductæ sunt. » Talis autem dubitatio clare insinuat, Nazaræos quoque suspectos Epiphanio fuisse corruptionis in Evangelium Matthæi inductæ ; minus tamen, quam Ebionitas, aliosve hæreticos, qui idem magis corruperant. Laudatus Epiphanius cap. 7 dixerat, Nazaræorum sectam in Berœensi B civitate potissimum vigere. Unde colligo, illud ipsum exemplar Hebraicum, de quo loquitur, ab Hieronymo fuisse exscriptum, Græcoque et Latino sermone donatum : suum enim Berœæ a Nazaræis acceperat Hieronymus. Rursum Epiphanius, hær. 30, quæ est Ebionitarum, cap. 3 affirmat, hosce quoque Hebraico Matthæi Evangelio usos esse, et quidem solo Cerinthianorum vel Merinthianorum instar, atque illud vocasse *secundum Hebræos*. Deinde cap. 13 de majore apud ipsos corruptione illius Evangelii sic loquitur : « Igitur in eo, quod penes illos est, Matthæi Evangelio quanquam ne integrum quidem illud habent, sed adulteratum et mutilum, idque ipsum Hebraicum vocant, ita scriptum est » etc. Hactenus Epiphanius, e cujus verbis C manifestum est, non dubitasse, quin Evangelium Hebraicum Matthæi esset conservatum apud Nazaræos, sed suspectum habuisse de nonnulla corruptione, prout Ebionitarum corruptissimum esse certo noverat.

40. Similiter sanctus Hieronymus, etsi Nazaræorum Evangelium non raro alleget, nunquam tamen tantam ipsi auctoritatem tribuit, quantam textui Græco vel Latino ab Ecclesia recepto. Id ipse insinuat, lib. III, *Contra Pelagianos*, ubi nonnulla ex illo Evangelio, et locum aliquem S. Ignatii martyris allegat, et mox subjicit : « Quibus testimoniis si non uteris ad auctoritatem, utere saltem ad antiquitatem, quid omnes ecclesiastici viri senserint. » Hac de causa sanctus Hieronymus, D quando jubente sancto Damaso Papa, textum Latinum quatuor Evangeliorum corrigendum suscepit, non est usus exemplari Hebraico ullo, quod nullum sciret satis incorruptum : sed vetustis codicibus Græcis, ut ipse scribit ad Damasum. In eadem tamen ad Damasum præfatione docet, Hebraicis litteris usum esse Matthæum, ita scribens : De Novo nunc loquor Testamento : quod Græcum esse non dubium est, excepto apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebraicis litteris edidit. » Nunc lector studiosus judicet de ratiociniis Basnagii, ejusque in ratiocinando assertis. Vidit sanctus Hieronymus Hebraicum Evangelium quo utebantur Nazaræi, Græcumque illud et Lati-

num reddidit, et post examen tam exactum, judicavit cum S. Epiphanio, ipsum esse Matthæi Hebraicum, sed aliquot locis corruptum, ideoque debita auctoritate carens ; Basnagius vero, qui nunquam illud vidit, contendit Evangelium illud meram fuisse versionem ex Græco Matthæi textu ; id, inquam, contendit contra omnium Patrum auctoritatem, et sine ullo vetusti scriptoris testimonio. Ego sane non capio quo illud judicio cogitare potuerit, qua fronte ausus fuerit edicere ; quandoquidem tantum non aperte pronuntiat, rectius judicare se potuisse de Evangelio nunquam viso : quam doctissimum Hieronymum de eodem frequenter perlecto collatoque cum Græcis et Latinis exemplaribus.

41. Ne tamen nihil videretur ex antiquis allegasse Basnagius, locum adducit ex Epiphanio Hæres. 30, cap. 3, ut probet Novum Testamentum ex Græco fuisse Hebraice redditum. Afferam ego locum integrum quem ille medium, recitavit, ut videat lector hunc ipsum esse Basnagio maxime contrarium. « Etenim, inquit Ephiphanius, vere illud affirmare possumus, unum ex omnibus Novi Testamenti scriptoribus Matthæum Hebraice ac litteris Hebraicis evangelicam historiam texuisse. Nec defuere qui de Joannis Evangelio confirmarent, illud Hebraice translatum Tiberiade in Judæorum gazophylaciis asservari et in secretioribus quibusdam penetralibus recondi : id quod nonnulli mihi, qui se ad Christi fidem e Judaismo transtulerant, accuratissime declararunt. Imo et apostolorum Actus in Hebraicum sermonem perinde conversos e Græco iisdem in thesauris haberi multorum sermone percrebruit : et qui nobis ista narrabant, indidem Christianæ amplectendæ fidei occasionem acceperunt. » Hæc Epiphanius. Ex eo autem loco discere debebat Basnagius, Patres distinxisse inter libros primum Hebraice scriptos, et illos, qui ex Græcis redditi sunt Hebraici ; et longe accuratiores esse in factis enarrandis, quam ut ipsorum auctoritatem temere abjicere oporteat. Nam ex allegato loco inferre etiam Matthæi Evangelium ex Græco Hebraicum esse redditum, id amentis potius est, quam ratiocinantis. Quale etiam est, quod addit, ex antiquissima versione Hebraica ortam esse traditionem de scripto Hebraice Evangelio. Nisi enim Patres omnes intolerabili fastu velimus contemnere, ne suspicari quidem poterimus, adeo omnes fuisse deceptos, ut neque antiquissimi et apostolorum temporibus proximi scire potuerint qua lingua in scribendo usus fuerit Matthæus, nec doctissimi illorum, linguæque Hebraicæ peritissimi, (quales fuerunt certo Hieronymus et Origines, imo et Epiphanius) deprehendere voluerint, ex Græco Matthæi usum est Evangelium Hebraicum, quod habebant Nazaræi. Verum plus quam satis de ineptiis Basnagii.

42. De anno, quo sanctus Matthæus Evangelium conscripsit, nihil certi affertur. Illud tamen cer- A tum est, primum ex omnibus evangelistis scripsisse, et Evangelium composuisse, priusquam ex Judæa discederet ad prædicandum aliis gentibus. S. Irenæus lib. III *Contra Hæreses*, cap. 1, videtur scriptionem Evangeliorum serius figere, quam reliqui Patres, nisi verba ipsius alio sensu forsan exponi valeant. Latina interpretatio in editi ne novissima sic habet : « Ita Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Evangelii, cum Petrus et Paulus Romæ evangelizarent, et fundarent Ecclesiam. » Omnibus certe Patribus contrarius erit Irenæus, si ita sit explicandus ut eodem tempore scripserit Matthæus, quo Romæ Evangelium prædicabant Petrus et Paulus. At suspicor noluisse Irenæum id indicare, sed solum insinuasse B quinam essent auctores Evangeliorum, quinam vero traditionis Romanæ Ecclesiæ, eaque de causa sic locutum esse. Certe hæreticos in illo libro refutat ex traditione primum Romanæ Ecclesiæ, cujus auctores Petrum statuit et Paulum ; et ex Scripturis Novi Testamenti, ex quibus primum dicit Evangelium Matthæi. Et sane textus Græcus non est necessario exponendus eo sensu, ut Evangelium eodem plane tempore scriptum dicatur, quo Petrus et Paulus Romæ prædicarunt. Verba cum litterali explicatione subjungo : Ὁ μὲν δὴ Ματθαῖος ἐν τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν καὶ γραφὴν ἐξήνεγκεν Εὐαγγελίου, τοῦ Πετρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων καὶ θεμελιούντων τὴν Ἐκκλησίαν. « Matthæus quidem in Hebræis C propria ipsorum lingua et scripturam protulit Evangelii, Petro et Paulo Romæ evangelizantibus et Ecclesiam fundantibus. » Hæc verba facile sic possunt intelligi, ut sanctus Irenæus noluerit dicere utrumque eodem tempore factum. At libens fateor magis difficulter exponi posse verba Irenæi mox sequentia de reliquis evangelistis, nam videtur dicere illos omnes scripsisse post mortem SS. Petri et Pauli, nisi textus sit corruptus, ut suspicatur Tillemonitus, tom. II, nota 3 in sanctum Marcum. Quidquid sit, si ea sit sancti Irenæi sententia, qualis apparet, malim credere, ipsum minus attendisse ad exactam illorum omnium chronotaxim, quod illa ad propositum ipsius parum conduceret quam ad res ipsas quas sibi habebat propositas : et D sic reverenter ab ipso recedere, quam a reliquis omnibus.

43. Baronius in Annalibus scriptum Matthæi Evangelium refert ad annum Christi 41 ; sed, cum illum numeret Caii imperatoris tertium, designatur ex chronotaxi Pagii, et aliorum annus æræ Christianæ tricesimus nonus. Laudat Baronius pro designato anno Caii tertio Chronicon Eusebii, in quo illud legitur, prout editum Latine erat ante Baronium. At, quemadmodum observavit Tillemontius, non leguntur ea in editione Græca, nec in Latina Scaligeri, neque etiam in Chronico Latino ms. Eusebii, quod servatur in Museo nostro. Quare saltem dubitari potest an id nunquam de

Matthæi Evangelio scripserit Eusebius, vel etiam interpres Hieronymus; et consequenter multo etiam incertius est, an illo anno fuerit conscriptum. Tillemontius, tom. I in Indice chronologico tam dispersionem apostolorum quam Evangelium Matthæi figit circa annum 36. Alii malunt fateri, annum esse incertum, prout annus divisionis apostolorum nequit certis assignari argumentis. Apud nos ad 15 Julii de divisione apostolorum actum est, ibique ea fixa anno æræ vulgaris quadragesimo secundum chronotaxim Henschenii nostri, qua Christi Domini obitus figitur sub consulatu duorum Geminorum, sive anno 29 æræ vulgaris, ita ut duodecimo post Christi Ascensionem anno ponatur apostolorum divisio. Videri poterunt dicta de divisione apostolorum, et Diatriba Henschenii ante tomum I Aprilis; neque enim hic locus exigit, ut repetam alibi disputata. Dixisse sufficiat, circa idem tempus a Matthæo scriptum fuisse Evangelium, aut paulo ante, priusquam separati erant apostoli.

44. Porro incertum æque est, quis primus fuerit interpres Græcus Evangelii secundum Matthæum. In Synopsi sancto Athanasio vulgo attributa, tom. II Operum sancti Athanasii editionis Montfauconi, pag. 202 hæc leguntur: « Evangelium secundum Matthæum ab ipso Matthæo Hebraico dialecto conscriptum est, et editum Hierosolymis, interpretatumque est a Jacobo fratre Domini secundum carnem, qui et primus Hierosolymorum episcopus constitutus est a sanctis apostolis. Non placet hæc sententia Tillemontio nota 2 in Matthæum. Primo ait, hæc solum legi in additione Synopsi adjecta. At nullam allegat rationem, cur existimet, illa non esse ejusdem Synopseos partem: nec ego ullam invenio apud Montfauconum. Secundo ait, vocem Græcam ἡρμηνεύθη posse exponi æque de nuda explicatione, quam de translatione in aliam linguam. Vere hoc dici de voce Græca libens agnosco; sed cum adjuncta omnia et paulo post sequentia ostendant, agi de translatione in linguam Græcam, non est satis fundata illa objectio, aut justa suspicio, vocem hic ita intelligendam: nam eadem vox frequenter recurrit de translatione in aliam linguam, de eaque ibi unice agitur. Tertio ait Tillemontius: « Sanctus Jacobus, cui cura de Judæis Hierosolymitanis erat commissa, is erat inter omnes apostolos, cui minor erat opportunitas et necessitas transferendi Evangelium sancti Matthæi in aliam linguam. » At ego non video, quis apostolorum id officium magis opportune et commode obire potuerit. Nam Jacobus manebat Hierosolymis; apostoli omnes ad alias proficiscebantur provincias, nec scire poterant, quandiu in singulis civitatibus aut etiam provinciis manerent. Habitanti autem in una constanter civitate commodius est librum scribere aut interpretari, quam de civitate in civitatem transeunti et perpetuo peregrinanti. Itaque illa sententia saltem non minus verisimilis est, quam alio-

A rum, qui aut sancto Joanni apostolo, aut sancto Paulo, aut sancto Barnabæ, aut sancto Lucæ, aut ipsi Matthæo versionem Græcam attribuerunt, teste Calmeto in præfatione ad Matthæum, pag. 26. Nam auctor Synopsis, etsi forte non sit Athanasius, saltem eruditus admodum fuit, et antiquior videtur aliarum sententiarum patronis. Verum, quisquis fuerit interpres, certum videtur, interpretationem Græcam apostolorum tempore esse factam.

45. Theodorus lector, lib. II, pag. 557 editionis Valesii in Zenone hæc scribit: « Barnabæ apostoli reliquiæ in Cypro sub arbore siliqua repertæ sunt. Super cujus pectore erat Evangelium Matthæi, ipsius Barnabæ manu descriptum... Id Evangelium B Zeno deposuit in palatio, in æde S. Stephani. » Plura de his scribit Alexander monachus Cyprius in Actis sancti Barnabæ, apud nos editis ad 11 Junii. Nam pag. 450, sanctus Barnabas dicitur apparuisse Anthemio Salaminæ episcopo, eique indicasse ubi depositum esset corpus suum cum Evangelio sancti Matthæi. Verba nonnulla, quæ sanctus Barnabas Anthemio dixisse scribitur, huc transfero: « Sub arbore siliqua effodias: speluncam enim atque arcam invenies, quoniam illic totum corpus meum conditum est, et Evangelium manu propria scriptum, quod a sancto apostolo et evangelista Matthæo excepi. » Et mox corporis inventio refertur, et de Evangelio additur: « Invenerunt etiam Evangelium supra Barnabæ pectus impo- C situm. » Deinde vero, cum Anthemius rem gestam exposuisset Zenoni imperatori, et obtinuisset, ut Cyprus non subesset patriarchæ Antiocheno, petiit vicissim Zeno, ut ad se mitteretur inventum Matthæi Evangelium. « Assensus est ejus petitioni episcopus, ait Alexander, num. 44, et quemdam ex iis, quos secum habebat (Constantinopoli), una cum fidelissimo imperatoris ministro episcopum misit, qui Evangelium illud in urbem Constantinopolim attulerunt. Erant autem libri tabellæ thyinis lignis compositæ. Evangelium illud imperator in manum sumpsit, et deosculatus est, auroque multo exornatum in palatio suo reposuit, ubi ad hodiernum usque diem servatur, et in magna quinta Paschæ feria quotannis in palatii oratorio D Evangelium ex eo libro recitatur. » Hæc lectio demonstrat, Græce scriptum fuisse istud exemplar, cum sola lingua Græca Constantinopoli esset vulgaris; indeque confirmatur, versionem Gæcam apostolorum tempore factam esse.

46. Papebrochius noster in Adnotatis ad verba jam data apparentis Barnabæ observat sequentia: « Nativus verborum sensus videtur esse, quod Barnabas Evangelium, primitus Hebraice editum, propria manu exceperit ex ore ipsiusmet sancti Matthæi, illud Græce dictantis, et secum tulerit, sicut etiam fecisse dicitur sanctus Bartholomæus (de Hebraico nimirum), plures forsitan alii, uno eodemque tenore et tempore, citra ullam differen-

tiam; quæ inveneri deberet, si quisque suo marte propriam sibi versionem fecisset, cujus differentiæ nullum uspiam exstat indicium. Atque hinc factum sit, ut alii Jacobum, alii Joannem, alii etiam Lucam vel Paulum interpretem fecerint, prout scilicet quæque Ecclesia Evangelium legebat ex hujus vel illius apostoli autographo. » Verisimilis quidem apparet hæc conjectura; præsertim cum apostoli non videantur profecti ad longinquas provincias ante scriptum Matthæi Evangelium, ut dubitari vix possit, quin singuli exemplar aliquod illius Evangelii secum tulerint. Cum autem non pauci ex illis proficiscerentur ad provincias, in quibus fere sola usitata erat lingua Græca, verisimillimum est, illos Græcum potius exemplar, ut constat de Barnaba, sumpsisse, quam Hebraicum, ut illud in ecclesiis erigendis legendum dare possent et exscribendum. Verumtamen conjecturæ tantum sunt hæ; neque certi aliquid proferri potest de rebus incertis.

47. Quin et verba Papiæ, data num. 30, contraria videntur dictis conjecturis, si intelligenda sint eo sensu, quo passim exponuntur. « Matthæus quidem, inquit, Hebraico sermone divina scripsit oracula: interpretatus est autem unusquisque illa, prout potuit. » Hæc verba a variis ita exposita video, ac si Papias dixisset, unumquemque pro suo ingenio aggressum esse interpretationem Græcam. At ea Papiæ verborum expositio nequaquam mihi necessaria videtur, imo ne satis quidem probabilis: nam vox *unusquisque* tantum insinuat numerum interpretum, ut non fiat verisimile, Papiam locutum esse de interpretatione totius Evangelii sive translatione in linguam Græcam. Quare solum dicit, divina Oracula a Matthæo scripto tradita; ab aliis vero pro uniuscujusque capacitate verbo aut scripto exposita. Itaque nullo modo videtur loqui de translatione Evangelii in linguam Græcam, sed vel solum de prædicatione Evangelii, vel de expositione eorum, quæ in Evangelio Matthæi occurrebant difficiliora. Hoc fecisse unumquemque doctorum facile credimus: at unumquemque pro suo ingenio Evangelium Matthæi Græcum facere voluisse, nec verisimile est, nec dicit Papias. Sola neotericorum expositio sententiam illam Papiæ attribuit, licet vox Græca ἡρμήνευσε *interpretatus est*, illam expositionem minime requirat, sed propter adjuncta potius renuat. Certum igitur esse debet, apostolorum tempore factam esse versionem Græcam, unicamque fuisse approbatam, cum de pluribus nullus meminerit. Reliqua ad Evangelium Matthæi spectantia interpretibus sacræ Scripturæ examinanda relinquo.

§ IV. *Prædicatio sancti Matthæi et Martyrium.*

48. De prædicatione Evangelii in Judæa, antequam apostoli in designatas sibi provincias discesserunt, nullum est dubium. Nicetas Paphlago in Oratione encomiastica, apud Combefisium, pag. 404, ostendit, parum aut nihil de prædicatione Matthæi compertum sibi fuisse. Etenim nullam nominat provinciam aut urbem, in qua fidem prædicaverit Matthæus, præter Hierapolim Syriæ, in qua martyrio coronatum credidit. Hac de causa, opinor, pag. 404 ex sola verisimiliter conjectura dicit, ipsum corpore fuisse imbecilliore, Evangeliumque scripsisse, dum alii apud varias gentes prædicabant. Pluribus sane verbis id Orator prosequitur, sed pauca sufficient, cum constet de scripto Evangelio: « Quæque adeo reliqui (apostoli) gentibus linguæ munere non scripta tradiderant, hæc magnus Matthæus scripta commentatione summa colligens totum Verbi mysterium sacris prædicationibus intexuit. » Ita ipse, interprete Combefisio, Matthæum inducit scribentem, dum alii apostoli per mundum discurrebant, et undique sacra Evangelii semina jaciebant. Verum nec imbecillitatem corporis, de qua nihil apud vetustiores, Matthæo fuisse impedimento opinor, quo minus Evangelium prædicaret; nec assentior Nicetæ, tunc a Matthæo scriptum fuisse Evangelium, quando alii apostoli ad longinquas profecti erant provincias; sed, cum ipse Nicetas pag. 406 dicat, omittere se præclara gesta, prædicationis nimirum et miraculorum, malim credere, oratorem nihil certi de illis invenisse, quam Matthæum non prædicasse: neque enim scriptio Evangelii tanto tempore sanctum detinere debuit, ut non potuerit eodem cum aliis tempore proficisci ad provinciam sibi assignatam.

49. Provincia autem, quæ in Actis edendis et aliorum testimonio assignata fuit sancto Matthæo, est Æthiopia, latissimum Africæ regnum, si vox Æthiopia sit intelligenda sensu maxime obvio. Rufinus, lib. x, cap. 9, hæc scribit: « In ea divisione orbis terræ, quæ ad prædicandum verbum Dei sorte per apostolos celebrata est; cum aliæ aliis provinciæ obvenissent, Thomæ Parthia, et Matthæo Æthiopia, eique adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta. » Eodem fere modo Socrates, lib. I, cap. 19: « Cum apostoli prædicationis causa ad gentes profecturi, eas inter se sortito dividerint, Thomas quidem Parthiæ, Matthæus vero Æthiopiæ apostolatum sortitus est. Bartholomæo India, quæ Æthiopiæ confinis est, obtigit. » Accedit Fortunatus infra laudandus cum aliis pluribus, inter quos Milo monachus in Vita metrica S. Amandi, tom. I Februarii data, pag. 874 ita canit:

Matthæus Ætiopas torrente ardore crematos
Ut Geon eximius sacrato diluit amne,
Et facit in speciem lotos candere nivalem.

50. Florentinius in Notis ad Indiculum apostolorum in Matthæo pag. 158 ait: « Communior autem videtur sententia, Matthæum prædicasse in citeriori Æthiopia, quæ vicinior est Ægypto et quæ Sonnar hodie dicitur, ac mortuum in civitate Luch (apud a Lapide Luach) ubi etiamnum templa

in honorem sancti Matthæi exstare habet ex traditionibus Æthiopum (et litteris missionariorum quamvis eas non laudet) Cornelius a Lapide cap. 3 Proœmii in Matthæum. Regnum illud Æthiopiæ, quod illi Sonnar, alii Sennar nominant, situm est inter Ægyptum et regnum hodiernum Habessiniæ. Jobus Ludolfus, in *Historia Æthiopica*, lib. I, cap. 2, ait regnum Sennar esse partem veteris Nubiæ. Martiniere in Dictionario geographico Sennar regnum cum regno Nubiæ idem facit. Verum necesse non est ad propositum nostrum latius id indagare. Satis est indicasse regnum Sennar esse in parte septentrionali Æthiopiæ et proxima Ægypto. In eadem quoque Æthiopiæ parte apostolorum temporibus regnasse Candacen reginam, cujus eunuchus a sancto Philippo diacono baptizatus est, abunde colligitur ex dictis § 1; at rursum non inquiro an illa latius aut minus late regnaret. Sententia autem illorum, qui existimant in illa parte Æthiopiæ prædicasse sanctum Matthæum, mihi admodum probabilis apparet et verisimilis: cum quia proxima erat Romano imperio ex parte Ægypti, tum quia eunuchus reginæ Candaces erat conversus, et de illius conversione certo constabat apostolis, tum quia ecclesiæ sancti Matthæi, ibidem inventæ, insinuant populi antiquam traditionem, ac demum quia scriptores testantur Æthiopiam fuisse Matthæo assignatam; nec ulla regio magis proprie Æthiopia fuit vocata, quam illa, cui nomen Æthiopiæ dederunt omnes geographi antiqui.

51. Verumtamen ea opinio displicuit Tillemontio: nam hic, nota 2 in Matthæum, allegata opinione Cornelii a Lapide, quam Florentinius retulit potius, quam secutus est, rotunde edicit non prædicasse sanctum Matthæum in Æthiopia septemtrionali. Bailletus fideliter secutus est Tillemontium. Unica utriusque ratio, eaque ex errore nata, hæc est, quod Æthiopia septemtrionalis, et Ægypto proxima, non exceperit fidem Christianam, nisi sæculo IV per S. Frumentium. Promittit autem uterque id se ostensurum in Vita sancti Frumenti. Verum non dubito eadem brevitate respondere, ex sola ignorantia et errore profectam esse utriusque objectionem, quod regnum Habessiniæ confuderint cum Æthiopia septemtrionali; historiam vero sancti Frumentii adeo non obstare sancti Matthæi prædicationi in Æthiopia septemtrionali, ut potius hæc prædicatio verisimilior fiat ex illa historia. Priusquam tamen argumentum ipsius discutiam, lubet paucis ostendere quam belle secum ipse cohæreat. Tillemontius, tom. II in S. Philippo diacono, exponit gesta eunuchi reginæ Candaces, quem Philippus diaconus fidem Christianam docuit et baptizavit. Act. 8. Laudat ibi sanctum Irenæum, lib. III, cap. 12, sanctum Cyrillum Hierosolymitanum Cat. 17, Hieronymum, Eusebium aliosque, docentes, eunuchum illum in Æthiopiam fuisse missum ad prædicandum Evangelium; iisque assentitur, aut certe non contradicit Tillemontius. Atqui certum est, regnum Candaces reginæ fuisse Ægypto proximum et conterminum, cum Candace aliquando sine transitu alterius ditionis in Ægyptum ex regno suo exercitum duxerit, et rursum Romani similiter ditionem ipsius invaserint ex Ægypto. Qua igitur ratione negare potuit fidem in Æthiopia septemtrionali prædicatam fuisse ante sæculum IV?

52. Audiamus modo, qua ratione Tillemontius probet in Frumentio, tom. VII, nota 2, fidem non fuisse prædicatam in Æthiopia septemtrionali ante sæculum IV. Sanctus Frumentius sæculo IV, testibus Rufino lib. X, cap. 9, Socrate aliisque, fidem annuntiavit gentibus, quos illi vocant Indos ulteriores, et quibus fidem ante nunquam prædicatam fuisse testantur. Ex litteris vero Constantii imperatoris apud sanctum Athanasium in Apologia ad Constantium, tom. I, pag. 315, ostenditur Frumentium fuisse episcopum Auxumitanum sive Axumitanum in Æthiopia. Per Indos igitur intelligendi sunt Æthiopes, et consequitur, ut his fidem nunquam ante sæculum IV prædicatam fuisse dicamus. Respondeo totum hoc ratiocinium tolerabile futurum, si Axuma esset in Æthiopia septemtrionali. Verum Axuma est in Habessinia, cujus olim fuit metropolis, nec est in parte septemtrionali Æthiopæ, de qua disputamus. Totum regnum Sennar, ut hodie vocatur, sive Nubiense regnum, aut regnum Meroes, ubi olim regina Candace late imperabat, inter Ægyptum et Auxumense vel Axumense regnum est intermedium, sicut modo regnum Sennar Habessiniam inter et Ægyptum jacet. Quapropter tale est omnino argumentum Tillemontii, ac si quis probasset fidem non fuisse prædicatam in Frisia ante sæculum VII, indeque inferre vellet eamdem non fuisse ante dictum sæculum in Gallia prædicatam. Princeps Auxumæ, apud quem tempore Constantii et Athanasii fidem prædicavit sanctus Frumentius, poterat quidem pacem cum Romanis aut inimicitias exercere, quia dominabatur ad sinum Arabicum; sed alias longe aberat a finibus imperii Romani; sed hæc latius examinanda venient in sancto Frumentio ad 27 Octobris, ubi simul inquiretur, an recte India vocata fuerit regio per sanctum Frumentium conversa.

53. Quod argumentum Tillemontii utcumque evincit, et latius probat Jobus Ludolfus in Historia Æthiopica sive regni Habessinorum, lib. III, cap. 2, fidem Apostolorum tempore prædicatam non fuisse in regno Auxumitarum sive Habessinorum, magis verisimilem facit prædicationem S. Matthæi in Æthiopia Ægypto contermina. Hinc laudatus Ludolfus in Annotatis ad lib. III, cap. 2, pag. 280 ex Historia Æthiopica Balthasaris Tellezii, quam frequentissime laudat, hæc adducit et sequitur verba: « Quod nonnulli dicunt sanctum Matthæum Evangelium prædicasse in Æthiopia, res inter Habessinos nova est, et fundamento caret. Cum religiosi nostri illis ex historiis nostris id narrarent, responderunt (et quidem recte, ait Ludolfus) hoc intelligendum esse

de Æthiopia inferiori (scilicet et proprie dicta, addit Ludolfus) quæ extenditur a Suaquena usque in Ægyptum. Quandoquidem nullam unquam notitiam habent, quod sanctus Matthæus aut apostolus alius Habessiniam intraverit (ante sanctum Frumentium, ut rursum addit Ludolfus) uti certo docent libri illorum atque viri illorum docti, qui maxime gnari sibi videntur esse antiquitatis. » Subdit Ludolfus : « Proxime igitur ad veritatem accedere videntur ii, qui Nubiæ conversionem Matthæo apostolo assignaverunt, quæ indubie Æthiopiæ antiquæ et proprie dictæ pars est. » Ex hisce igitur liquet, Æthiopiam Ægypto proximam, quæ nomine maxime proprio Æthiopia fuit dicta tempore sancti Matthæi, et ubi incolæ nigro sunt colore magis quam in Habessinia, nullo argumento exclusam fuisse a prædicatione sancti Matthæi.

54. Porro Æthiopiam fuisse conversam diu ante concilium Nicænum, videtur probari ex canonibus Arabicis concilii Nicæni, quos habemus apud Labbeum tom. II Conciliorum; nam in his cap. 36, col. 302, ita legitur : « Ut non possint Æthiopes creare nec eligere patriarcham ; quin potius eorum prælatus sub potestate ejus sit, qui tenet sedem Alexandriæ. Sit tamen apud eos loco patriarchæ, et appelletur catholicus. Non tamen jus habeat constituendi archiepiscopos, ut habet patriarcha : siquidem non habet patriarchæ honorem nec potestatem. Quod si acciderit ut concilium in Græcia habeatur, fueritque præsens hic prælatus Æthiopum, habeat septimum locum post prælatum Seleuciæ. Et quando facta fuerit ei potestas constituendi archiepiscopos in provincia sua, non licebit illi constituere aliquem ex illis : et quicumque non paruerit, synodus eum excommunicat. » Nolim tamen contendere, hunc canonem fuisse factum a concilio Nicæno ; cum non ignorem, canones Arabicos ab eruditis passim rejici. Id unum observo, canonem, si quid valet, unice valere pro Nubia, sive pro Æthiopia inter Habessiniam et Ægyptum media. Attulerat eumdem Ludolfus in Historia sua ad conversionem Habessiniæ probandam ; sed postea in Adnotatis pag. 282 vidit et indicavit anachronismum, cum Habessinia fuerit conversa post concilium Nicænum, ut ipse agnoscit Lequienus, tom. II Orientis Christiani, pag. 641 eumdem producit canonem pro conversione Habessinorum, et vel sic eorum conversionem attribuit Frumentio post concilium Nicænum ordinato. Verum nequit pro aliorum Æthiopum fide canon ille adduci, si Nicænus credatur, quam pro Æthiopibus Ægypto proximis, et eo nomine maxime notis apud antiquos. Hos autem olim fuisse Christianos constat, nec satis innotuit, a quo fuerint conversi. Eunuchum reginæ Candaces, quæ certo in illa parte Æthiopiæ regnavit, Patres multi ibidem faciunt apostolum : at certe eunuchus ille solus, cum laicus esset, ecclesias ibi instituere non potuit. Rufinus et Socrates, quibus consentiunt S. Gregorius Fortunatus, Eucherius, Ado, Usuardus et Rabanus, Matthæum in Æthiopia prædicasse tradunt, idque probabilissimum puto, si non etiam historice certum dicere oporteat.

55. Verumtamen nominantur et aliæ provinciæ, in quibus prædicaverit, aut mortem obierit sanctus Matthæus. S. Ambrosius *in Psalmum* XLV, num. 20, ait, Matthæo Persiam patuisse, et Thomæ Indiam, insinuans fidem a sancto Matthæo in Perside prædicatam. Sanctus Paulinus Nolanus in Poemate 19 ait : « Parthia Matthæum complectitur. » Consentiunt Martyrologia Hieronymiana inferius laudanda, in quibus mors sancti in Perside figitur. Alii videntur dicere in Parthia sanctum esse mortuum ; sed censendi sunt Parthiam non distinxisse a Persarum imperio, quod Parthi tempore Matthæi dominarentur. Indiculus Hippolyti apud Combefisium tom. III, col. 831, ita habet : « Matthæus, cum Evangelium Hebraice scripsisset, Hierosolymis edidit, obdormivitque Hiereæ Parthorum civitate. » Verum exigua potest esse auctoritas illius Indiculi, apertis aliquot erroribus fœdati, cujus auctor est incertus. Addit Combefisius in Annotatis : « Etiam Dorotheus Hieropoli Parthiæ obiisse tradit. » At pseudo-Dorotheus nihilo melior est Hippolyto. Freculphus, in Chronico, lib. II, cap. 4, post elogium Matthæi ex sancto Hieronymo datum hæc addit : « Is primum in Judæa evangelizavit, postmodum in Macedonia prædicavit ; requiescit in montibus Parthorum. » Quod de Macedonia dicitur, mihi non satis fit verisimile, quia notius id fuisset Græcis, si factum esset. Eadem de causa dubito, an satis probabilis sit Matthæi prædicatio Hierapoli in Syria, quam adstruit Nicetas Paphlago, in eadem etiam urbe defunctum scribens.

56. Metaphrastes Parthos prædicationi ipsius attribuit, sed Æthiopiam ultimam facit prædicationis Matthæi et martyrii palæstram. Apud Assemanum in *Bibliotheca Orientali*, tom. III, part. II, pag. 5, Amrus, scriptor sæculi XIV, de Matthæo ait : « Ferunt Matthæum evangelistam Indiam petiisse, ibique prædicasse. » Verum nec Amri illius auctoritas tanta est, ut persuadere nobis possit usque in Indiam venisse sanctum Matthæum. Assemanus ipse, pag. 3, observat a Syris et Chaldæis etiam numerari Matthæum inter apostolos qui prædicarunt in Syria et Chaldæa ; non tamen annumerari præcipuis illarum provinciarum apostolis. Quod Nicephorus cum Menæis Matthæum Mirmenæ apud Anthropophagos ait prædicasse et occubuisse, vix referri meretur, cum oriatur ex historia fabulosa et plane ridicula. Videt studiosus lector, quantum existimo, omnia illa de Matthæi prædicatione magis incerta esse, quam ut aliquid tuto affirmari possit ; plures tamen consentire in Persidem aut Parthiam, quæ provinciæ, licet distinctæ sint, facile confundi potuerunt, cum quod invicem vicinæ sint, tum quod tempore sancti Matthæi imperium esset apud Parthos, quod postea Persæ receperunt.

57. De loco mortis aut martyrii non minus varia et invicem contraria reperiuntur. In Martyrologiis Hieronymianis quatuor diebus memoria S. Matthæi annuntiatur; sed duobus locus omittitur, aliis vero duobus adjungitur. Ad hunc diem textus Florentinii sic habet : « In Persida civitate Tarseum natalis sancti Matthæi apostoli et evangelistæ. » In Corbeiensi : « In Persida civitate Tarrium. » In Epternacensi aliis antiquiore solum legitur, « In Persida, » omissa civitate; uti etiam fit in Rhinoviensi apud nos. Richenoviense vero consonat Corbeiensi, habetque civitate Tarrium, quemadmodum et Corbeiense brevius. Reliqua Hieronymiana aut solum Persidem indicant, aut locum prorsus omittunt. Sic ad VI Maii, *In Persida* annuntiatur sanctus Matthæus, non designato propius martyrii loco. Florentinius in Annotatis ad hunc diem dat conjecturam sequentem : « Tarsiana urbs Carmaniæ seu Persiæ Ptolemæo est, et Tarsium Carmaniæ seu Persiæ promontorium, de quo Arrianus in Indicis. » Est Carmania Persidi proprie dictæ contermina ad sinum Persicum versus Indiam, eratque provincia imperii Persici, habens ad latus septemtrionale Parthiam, ita ut facile sic explicari possent Martyrologia, quæ mortem Sancti ponunt in Perside aut in montibus Parthorum, quorum tunc erat Persicum imperium. Posset similis fieri conjectura de Tariana aut Tarsiana civitate, quam in Susiana, altera Persici imperii provincia, recenset Cellarius in Geographia antiqua pag. 488. Neutri conjecturæ obstabunt illi, qui dixerunt Matthæum occubuisse in montibus Parthorum, ut Freculphus superius, et Petrus de Natalibus lib. VIII, cap. 100. Anonymus apud Œcumenium, qui Matthæum scribit obiisse in Hiera civitate Parthiæ, teste Florentinio, pag. 159, uti et supra Hippolytus, et Dorotheus Hieropoli Parthiæ, nominant locum plane ignotum in Parthorum imperio. Nec magnopere audiendos puto illos, qui Hierapoli in Syria prope Euphratem obiisse scribunt Matthæum, ut Nicetas Paphlago, et auctor Menologii Basiliani. Etenim non videntur Eusebius, Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus, aliique Patres, qui in Syria aut Palæstina floruerunt, omnes ignoraturi aut tacituri fuisse locum mortualem sancti Matthæi, si Hierapoli in Syria obiisset.

58. Acta edenda habent sanctum Matthæum martyrio coronatum esse in Æthiopia, in civitate regia, quæ ibidem *Natdaber*, alias *Naddaber* scribitur. Sententia autem hæc de prædicatione et morte sancti Matthæi in Æthiopia plures videtur habere patronos et meliores, quam ulla alia. Nam præter Rufinum et Socratem, sanctus Eucherius Lugdunensis, scriptor sæculi V, in opere *De quæstionibus novi Testamenti*, tom. VI *Bibliothecæ Patrum* edit. Lugdun. pag. 852, ita loquitur : « Bartholomæus in Indos, Thomas tetendit in Parthos : Matthæus Æthiopes, Andreas Scythas prædicatione mollivit, » etc. S. Gregorius in librum primum Regum, lib. IV, cap. 4, num. 13, sanctum Matthæum vocat Æthiopiæ prædicatorem. S. Venantius Fortunatus Gregorio contemporaneus, lib. V, cap. 2, ita canit :

Matthæus Æthiopes attemperat ore vapores,
Vivaque in exusto flumina fudit agro.

Idem rursum, lib. 8, carm. 4:

Inde triumphantem fert India Bartholomæum,
Matthæum eximium Naddaver alta virum.

In sequenti carmine de Naddaver rursum meminit Fortunatus, insinuans Matthæum ibi mortuum et sepultum, quemadmodum Andreas Patris, Joannes Ephesi fuerunt defuncti et sepulti. Versiculus hic est :

Quos Patra, quos Ephesus, Naddaver arce tenet.

Hæc Fortunatus, qui procul dubio credidit Naddaver esse urbem Æthiopiæ, cum loco primum allegato non alios, quam Æthiopes docentem inducat Matthæum.

59. Attamen contrariæ opinionis est Muratorius in Annotatis ad S. Paulinum col. 451, ubi dicit : « Urbem Naddaverem in Parthia positam arbitrarer, quo sancti Matthæi ossa post mortem fuerint translata. » Hoc ille, ut sanctum Paulinum conciliet cum sancto Venantio Fortunato, credens in utroque regno prædicasse Matthæum, sed in Æthiopia defunctum, corpusque ex Æthiopia in Parthiam aut Persidem a discipulis translatum. Verum cum venia viri eruditissimi, a paucis annis defuncti, conjectura illa mihi omni verisimilitudinis specie destituta videtur, omnique carere fundamento. Si Fortunatus urbem Naddaver in Parthia positam credidisset, postquam docentem Æthiopes exhibuerat Matthæum, translati corporis etiam meminisset, ne lectores suos in errorem induceret. Facilius itaque et verisimilius dici potest, sanctum Paulinum aut solum loqui de prædicatione Matthæi apud Parthos, ubi ejusdem aqud Persas prædicationem solummodo affirmat sanctus Ambrosius; aut utrique minus perspectas fuisse regiones extra Romanum imperium positas, ideoque utrumque credere potuisse, Matthæum in provincia aliqua famosissimi imperii Persici aut Parthici occubuisse. Hoc certum est, neutrum edicere, in qua parte latissimi illius imperii fuerit sanctus Matthæus : ideoque illorum auctoritatem non esse hic tanti faciendam, quanti foret, si minus vage loquerentur.

60. Ado in libello *De festivitatibus apostolorum*, pag. 34 martyrium sancti Matthæi similiter collocat in Æthiopia, dicens : « Qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebræo sermone conscripsit. Post vero apud Æthiopiam prædicans, martyrium passus est. » Consentiunt Rabanus et Usuardus de prædicatione et martyrio in Æthiopia, recentioresque plurimi. Omnibus autem consideratis et expensis, hæc mihi sententia probabilior videtur, quam quæ in Perside aut Parthia defunctum tradit. Ratio prima est, quod Æthiopia esset Ægypto conter-

mina, ideoque non videatur prætermittenda fuisse A ab apostolis, præsertim cum eunuchi reginæ Candaces conversio spem magnam præbere posset Æthiopiæ convertendæ. Itaque, cum non constet de prædicatione ullius alterius ex discipulis Christi in Æthiopia, Patres vero plures eunuchum ipsum ibi fidei præconem faciant, videtur omnino assentiendum illis, qui Matthæum eo missum asserunt: solius enim eunuchi utpote laici, dum eo reversus est, conatus non poterat sufficere ad ecclesias erigendas, nisi accederet apostolus, aut saltem sacerdos aliquis. Hunc vero fuisse Matthæum tradunt scriptores satis antiqui et graves ad fidem hac in re obtinendam. Altera ratio est, quod Persica aut Parthica sancti prædicatio solum breviter et vage sit asserta ab Ambrosio et Paulino, ex quibus B in Fastos Hieronymianos transire potuit. Potuit tamen ibi quoque prædicare, et postea in Æthiopiam proficisci : nam de morte aut martyrio laudati Patres nihil affirmant. Quod vero spectat ad civitatem, quæ Naddaver in Actis et apud Fortunatum vocatur, nulla illius plane nominis nota est in Æthiopia. Erat tamen Augusti tempore urbs Napata apud Strabonem pag. 820 dicta, quam Petronius Romano exercitui præfectus cepit ac diruit in bello contra reginam Candacem. Napatis, teste Strabone, Candaces regia erat. Jam vero alii considerent, an urbs Æthiopica, quam Napata vocarunt Græci, non potuerit alia expositione vocis Æthiopicæ, aut saltem corruptione Naddaver exprimi. Eamdem urbem alibi Naggata scribi obser- C vat Cellarius, in *Geographia antiqua*, lib. IV, cap. 8, pag. 156.

61. Quod spectat ad martyrium sancti Matthæi, hoc ipsum videtur dubium. Martyrologia Hieronymiana et Acta Latina cum martyrologis omnibus medii ævi insinuant, Matthæum obiisse martyrem. At menologium Basilianum ad 16 Novembris de martyrio clare saltem non loquitur, sed utitur voce τελειοῦται, consummatur, quo tamen verbo martyrium innui potest, maxime cum paulo ante dicatur multa tormenta perpessus apud Antropophagos. In eodem Menologio ad 30 Junii dicitur lapidibus obrutus. Metaphrastes et Nicetas Paphlago martyrium generatim asserunt. In Menæis ad 16 Novembris primum asseritur per ignem consummatus, D deinde datur elogium fabulosum, in quo illæsus ab igne mox in oratione obiisse dicitur, ut etiam habet Nicephorus, Heracleon, hæreticus Valentinianus, apud Clementem Alexandrinum, lib. IV *Stromatum*, videtur negare martyrium non solum Matthæi sed etiam Philippi, Thomæ et Levis, quem perperam a Matthæo distinguit, nisi forte Lebbæum sive Thaddæum eo nomine designare voluit. Attamen phrasis est obscurior, mihique ambiguum est an revera Heracleon negare voluerit, martyres fuisse laudatos apostolos. Quod si revera id voluerit, exiguæ apud omnes debet esse auctoritatis dictum illud, cum Clemens ipse paulo post dicat : « Quem (Christum) imitantes apostoli, ut qui revera essent cognitione præditi et perfecti, pro ecclesiis, quas fundarunt, passi sunt. » Quapropter mihi longe probabilior apparet sententia communis, qua martyr creditur Matthæus : nam nec Menologium Basilianum clare contrarium habet, nec Heracleon apud Clementem : nec horum auctoritas par esset reliquis omnibus, si omnino contrarium haberent. De tempore martyrii non constat. Chrysostomus tamen hom. 76 (al. 77) *in Matthæum* insinuat, Sanctum fuisse defunctum ante excidium Hierosolymitanum, quod figitur anno 70 æræ Christianæ.

61. Cæterum de modo vivendi et virtutibus S. Matthæi pauca reperiuntur apud veteres. Clemens Alexandrinus, lib. II *Pædagogi*, cap. 1, victus sobrietatem laudat, ita scribens ; « Matthæus itaque apostolus seminibus, baccis et oleribus absque carnibus utebatur. » Chrysostomus, hom. 47 (al. 48) *in Matth.* ex sacris Litteris elogium collectum ita contexuit : « Cogita mihi (inquit) hunc ipsum evangelistam, etiamsi non totam ejus vitam descriptam habeamus : attamen ex paucis, quæ restant, licet imaginem ejus splendentem videre. Quod humilis et contritus esset, audi ipsum in Evangelio sese publicanum vocantem; quod autem misericors esset, vide illum omnibus exutum Jesum sequentem. Quod pius esset, palam est ex dogmatibus. Intelligentiam et charitatem ejus ex eo, quod conscripsit, Evangelio videre est : universi enim orbis curam gessit. Bonorum operum argumentum habes ex throno, in quo sessurus est : fortitudinem, quod gaudens reversus sit a facie concilii. » Hactenus Chrysostomus. Eminentissimus Bona lib. I Rerum liturgicarum, cap. 8, num. 2, refert exstare etiam nomine sancti Matthæi Liturgiam aliquam, quæ Æthiopum esse dicitur. Liturgiam Æthiopum a variis editam invenio ; sed non video attributam sancto Matthæo. Certe Raynodotius in Opere de Liturgiis Orientalibus etiam Æthiopicas edidit : at nullam ibi nomine Matthæi insignitam vidi. Quare existimo illam non diu S. Matthæo attributam fuisse.

§ V. *De translationibus corporis quod inventum in Lucania, transfertur Salernum, ac brachium deinde Beneventum.*

63. Quandoquidem non habemus Acta translationis sancti Matthæi, quæ fidem mereantur viri eruditi, aut eam obtinere possunt hoc tempore, et scriptores antiquiores non nisi vagam aliquam et incertam dederunt notitiam de loco, in quo corpus servabatur ante translationem in Europam, difficulter aliquid certi reperietur de occasione et tempore, quo primum in Italiam fuit deportatum. Illustrissimus Columna jam laudatus, qui majorem fidem quam crisim adhibuit in sequendo Relationes Mss., quas improbabiles esse ostendi § 1, Historiam translationis dedit minime verisimilem. Etenim cap. 5 narrat sancti corpus ex Æthiopia delatum in Bri-

tanniam Armoricam per mercatores Britannos tempore regis Salomonis, qui regnavit post medium sæculi IX ; (nam pro fictitio nunc habetur alius Salomon, quem aliquot sæculis citius in Armorica regnasse aliqui olim crediderunt) depositumque in civitate Legionensi. At non ignorassent hoc, neque tacuissent omnes scriptores Galli illorum temporum aut paulo posteriorum, si factum esset. Deinde cap. 6 refert Salomonem regem anno quinquagesimo a translatione corporis a Britannis suis occisum ; eaque de causa Valentinianum imperatorem, qui aliquot sæculis ante Salomonem fuit mortuus, ex Italia ingentem misisse classem ad expugnandam Britanniam, et sic, capta civitate Legionensi, corpus sancti Matthæi in Lucaniam translatum. Hæc retulisse, omissis etiam improbabilibus translationis adjunctis, refutasse est.

64. Mox, cap. 7, fatetur auctor, omnem memoriam de servato in Italia corpore sancti Matthæi paulatim intercedisse ; inventionemque ait contigisse circa millesimum et quinquagesimum annum a Christo nato. Hisce de corpore diu abscondito et demum invento consentiunt scriptores fide digni, sed factum illud figunt toto fere sæculo citius, ut mox ostendam. Interea observo, priora omnia, quæ referuntur de gemina translatione, nimirum ex Æthiopia in Britanniam, et ex Britannia in Lucaniam, ex conjecturis incertis potuisse confingi ; sed tam improbabiliter fuisse exposita, ut malim ignorare quo modo et quo tempore sacrum illud corpus in Lucaniam pervenerit, quam vel minimum ex relatione illa adoptare. De capite sancti, quod sibi attribuunt Armorici, postea agetur suo loco. Leo Ostiensis in *Chronico Casinensi*, lib. II, cap. 5, ad propositum nostrum hæc scribit : Quinto hujus abbatis (Aligerni) anno, qui est a Nativitate Domini nongentesimus quinquagesimus quartus, beatissimi apostoli et evangelistæ Matthæi corpus, quod primo apud Æthiopiam, ubi et passus fuerat, postmodum autem apud Britanniam per tempora diversa quieverat, tandem ejusdem sancti evangelistæ revelatione repertum, atque in Salernum translatum est. Baronius, qui data Leonis verba allegavit ad annum 954, num. 2, in margine notavit, pro vocibus, apud Britanniam, alias legi, apud Bithyniam.

65. Anonymus Salernitanus in Chronico cap. 143, sive tom. II *Scriptorum Italiæ*, part. II, col. 280, de inventione ita loquitur : « In ipsius temporibus inventum est sacratissimum corpus B. Matthæi in Lucaniæ finibus, atque cum debito honore per jussionem jam fati principis Salernum deducitur. Sed quot signa et miracula, et quomodo fuerit repertum, omnimodo nunc pandere omittimus. Postmodum, Deo annuente, fideliter innotescamus, atque huic Historiæ annectere faciamus : Hæc anonymus, sub Gisulpho principe Salternitano memorans inventionem, licet id non appareat loco allegato, quia totum caput, in quo de Gisulpho agitur, est eo loco omissum. In Excerptis quæ Heremperti nomine habentur, tom V. *Scriptorum Italiæ*, pag. 32, eadem clarius et melius leguntur. Verba accipe : « In ipsius principis Gisulphi temporibus inventum est sacratissimum corpus B. Matthæi in Lucaniæ finibus, atque cum debito honore per jussionem jam fati Gisulphi principis Salernum deducitur. Sed quot evenerint signa et miracula et quomodo fuerit repertum, omnimodo nunc pandere omittimus : postmodum, Deo annuente, innotescemus atque huic Historiæ adnectere faciemus. » Hactenus auctor, quicumque sit, quod non inquiro.

66. De anno inventionis, quem 954 dixit Leo Ostiensis, etiamsi forte non omnino sit certus, litem movendam non censeo ; cum certe illo anno principatum Salernitanum obtineret Gisulphus Guaimarii filius, sub quo inventionem contigisse ait anonymus Salernitanus. Ughellus, tom. X, col 157 in episcopis Pæstanis, et Antonius Mazza in Historia urbis Salernitanæ, cap. 5, num. 15, de anno etiam consentiunt. De loco ait Ughellus, corpus inventum esse in eversæ urbis (Pæstanæ) ruderibus. Mazza solum dicit, in Lucaniæ finibus inventum. Translationem vero enarrat his verbis : « Gisulphus Guaimarii filius etiam parvulus patri succedendo regnavit. Beati apostoli, evangelistæ ac martyris Matthæi corpus, Lucaniæ finibus inventum,... e Pæstana civitate anno 954, tempore præsulatus Bernardi II, summa cum veneratione in urbem Salernitanam transtulit, cujus adventum sanctus Grammatius II Salernitanus episcopus, ultimis ejus vitæ horis his prædixit verbis : « Non post multa tempora ecclesia Salernitana cœlesti thesauro decorabitur, atque ad summum honoris apicem ducetur. Festum vero dictæ translationis singulis quibusque annis pridie Nonas Maii solemniter per octo dies hymnis, rosis et floribus, maximo populi concursu celebratur : universusque clerus, abbates, ac comprovinciales cuncti episcopi primis vesperis, nec non missæ solemni interesse compelluntur. » Hæc Mazza. Quod autem spectat ad prædictionem sancti Grammatii, eam etiam refert Ughellus, in *Archiepiscopis Salernitanis*, sive tom. VII, col 352 in sancto Grammatio, qui ibidem dicitur coli die 11 Octobris ; ad quem diem latius apud nos examinari poterit. De reliquis similiter Mazzæ assentitur Ughellus in Bernardo II, col 362, additque corpus delatum esse in ecclesiam majorem sanctæ Mariæ. Gaspar Musca in Compendio Vitæ sancti Matthæi de his ait : « Anno vero 954 sub Agapito segundo (*papa*), Bernardus secundus hujus nominis episcopus, ac Gisulphus princeps Salernitanorum die sexta Maii, corpus apostoli ex Pæstana civitate Salernum, in cathedralem ecclesiam sub vocabulo Sanctæ Mariæ Angelorum transferri curarunt, in qua requievit annos 121. » De hac translatione itaque non videtur dubitandum.

67. Attamen alia nonnulla veniunt examinanda, quæ in corporis inventione et ante translationem

Salernitanam narrat Marsilius, et breviter laudatus Musca perstringit his verbis : « Quo tempore beatissimus apostolus Pelagiæ cuidam moniali vetulæ in somnis corpus suum manifestans, ipsa filio Athanasio monacho, qui in altari quodam a barbaris diruto, et vepribus undequaque contecto, sacrum corpus reperiens, exinde ad parvam ecclesiam prope Pæstanam civitatem locavit. Hinc vero Joannes Pæstanus episcopus ad cathedralem vocabulo Sanctæ Mariæ eximia pompa deportavit. » Marsilius cap. 7 una cum relatione ms. habet, Pelagiæ apparuisse sanctum Matthæum tribus consequenter noctibus, eique varia indicasse signa, quibus sacrum corpus reperiretur, jussisseque omnia eam indicare Athanasio filio, et cum eo corpus quærere. Tertia autem nocte, si rem recte enarravit auctor, eadem visio apparuit etiam Athanasio monacho, et utrique pœnam minitatus est apparens apostolus, nisi ad sacrum corpus quærendum se accingerent. Quapropter mane simul egrediuntur per viam indicatam, quærunt data indicia, et cito reperiunt. Fodiendo igitur altare detegunt, amotaque mensa marmorea, sacrum corpus inveniunt. Hoc vero defert Athanasius ad matris domum, ibique asservari jubet, inquit Marsilius, « quandiu divina quapiam revelatione moneatur, quid de eo sit deinceps ab ipsis agendum. » Nihil in ms. legitur de exspectata hac revelatione, nihil quoque de mandato apostoli, quod Marsilius astruit, cap. 8, ut corpus transferretur Salernum.

68. Post apparitiones Pelagiæ et Athanasio factas, in quarum ultima minæ erant adjunctæ, in ms. inventio sic refertur : « Qua comminatione compulsus Athanasius, falcastrum (instrumentum falcis instar ad rescindendum vepres) arripiens, prædictum sibi locum curiosa indagatione cœpit inquirere. Sed is locus tanta erat veprium densitate contectus, ut nullus, qua ingredi posset, pateret aditus. Et cum veprium densitatem toto nisu succideret, tandem eversa ecclesia, ut sibi per revelationem ostensa fuerat, oculis illius apparet : sed altare, quia congerie spinarum atque urticarum admodum erat contectum, minime poterat intueri. Tunc cæsis, quæ supererant, spinis ac sentibus, ad quod jam flagrandi desiderio intendebat, ipsum etiam altare invenit : inventum cum magna cautela reserare tentavit : et ut marmor, quo idem altare erat opertum, ex suo loco movisset, illico locus quadris contextus lateribus, in quo corpus sanctissimi apostoli et evangelistæ quiescebat, apparuit. Inde Athanasius tremebundus corpus apostoli detegens, cum multa diligentia sindone munda involvit, suisque imponens humeris ad proprium habitaculum remeavit, et pretiosum thesaurum matri custodiendum dedit . » Mox in ms. sequitur, voluisse Athanasium primo Constantinopolim, deinde Romam, cum sacro corpore navigare; sed ab utroque itinere impeditum. Eadem narrat, cap. 8, Marsilius, sed non sine adjunctis aliquot, quibus facta in ms. relata magis fiunt improbabilia, et magis, quam necesse est, accusatur Athanasius.

69. Quare ista quoque ex ms. huc traduco : « Interea clam sanctissimum corpus Constantinopoleos deferre meditabatur ad urbem, revera non religionis gratia, sed lucri cupiditate illectus. Ignorante itaque matre, tollens apostoli corpus, Amalphiam adire tentavit, sperans se ibi aliquod inventurum esse navigium, quo Constantinopolim properaret. Cumque festinus lembum intrasset, velo remoque nitentibus nautis, ad locum, quo disposuerat, pergit ire. Sed ut navis paululum a terra discessisset, ruunt agmina ventorum, pluvia et tempestas exorta est, in tantum equidem, ut vix ad portum, quem reliquerat, remearet. Hoc ille frustratus consilio, iterum secum cogitabat, qualiter cum sanctissimo corpore Roman properaret : sed nequaquam Dei valuit obsistere voluntati, qui tale in has partes dignatus est transmittere donum. Nam denuo navigio præparato, assumptis validis in remigando viris, placida æquora est ingressus. Sed antequam littus vix oculis reliquisset, ingens procella subito erupit, ita ut vix voraginem evaderent pelagi. Tandem, quamvis cum magna mœstitia, semivivus suos redit ad fines : cumque cognovisset veraciter, sibi Deum obsistere, et adeo contra se insensibilia elementa pugnare, in ecclesia, quæ non longe a cella illius sita erat, sacratissimum abscondit thesaurum. » Hæc in ms., ex quo nequit certo colligi, Athanasium Constantinopoli aut Romæ sacrum corpus vendere voluisse, ut scribit Marsilius. Lucrum enim sperare poterat, etiamsi corpus non venderet, ex benevolentia et liberalitate eorum, quibus illud donaret. Alia Marsilii adjuncta mitto.

70. Post data verba auctor ms. narrat, innotuisse Joanni episcopo Pæstano inventionem corporis sancti Matthæi ; eumque cum clericis aliquot perrexisse per auram pluviam et ventosam ad locum, ubi depositum erat ; eoque vocari jussisse Athanasium. Hunc, ubi advenerat, de invento corpore interrogat, ac tergiversantem minis urget, et sic obtinet, ut ad videndum sacrum corpus ducatur, illudque cum clericis videat. « Episcopus vero ait auctor, sacrum corpus (jam visum) sindone iterum involutum annuli sui impressione signavit, signatum in arca seris munita, sigillis similiter consignata, reposuit. » His factis, si credimus auctori, petiit episcopus, ut Athanasius monachus esurientibus cibum quæreret et apponeret. At ille cibos quidem habebat, sed vino prorsus carebat. Episcopus igitur inter comedendum afferri jussit vacuum vasculum, quod omnibus sufficiens vinum effudit, si vera narrat anonymus, qui ea pluribus exponit. Marsilius vero plura etiam adjungit. Mihi, ut fatear, omnia illa magis suspecta sunt falsitatis, quam ut ipsa verba huc transferre lubeat. Apertius est commentum, quod sequitur, ac si noctu per fenestram

in ecclesiam irrumpere voluisset Athanasius, et sacrum corpus clam alio deportare. (A) Æque fabulosa videntur adjuncta omnia translationis ad civitatem Caputaquensem. Itaque omissis reliquis ultima solum verba subjungo: « Castrum, cui Caput Aquis nomen est, ascenderunt, atque in ecclesia sanctæ Virginis Mariæ, in qua præfatus episcopus præsulatum regebat, cum omni reverentia deposuerunt. » Ex his verbis, si quid valent, recte colligitur, episcopos Pæstanos jam sæculo x resedisse in civitate Caputaquensi, et consequenter episcopos Caputaquenses ex Pæstanis ortos, de quo dubitat Ughellus. Verum ad rem redeamus.

71. Audierat Gisulphus princeps Salernitanus inventionem et translationem sacri corporis, eaque de causa. « Nimium de tanti thesauri inventione (B) gavisus, ait anonymus in ms., venerabilis vitæ Joannem abbatem aliosque honorabiles viros ad Pæstanum direxit episcopum, mandans, ut patrocinium patriæ Salernitanæ adinventum sibi sub omni celeritate transmitteret. Sequenti vero die venerabilis abbas, et qui cum eo missi sunt, inæstimabili thesauro onusti revertuntur. Sed antequam urbem propius accederent, una cum Bernardo venerando præsule tota civitas obviam pergit ire. Ubi autem apostolicum corpus adepti sunt, tanto repleti sunt gaudio, ut gestu et vocibus exsultantem lætitiam ostentarent. Præsul vero, assumpto venerabili corpore et sericis obvoluto tegminibus, cum hymnis et laudibus in urbem rediit: atque in aula Dei Genitricis debita reverentia collocavit, in qua (C) præsentiam sui corporis evangelista sanctissimus suis virtutum miraculis declaravit. » Mox sequuntur in utroque Ms. beneficia quædam patrocinio sancti Matthæi miseris præstita, quæ lectoribus, prout ibi leguntur, communicabo, abscissis tamen nonnullis superfluis, quæ tradam compendio.

72. Vir quidam, Andreas nomine, cujus filia diutina infirmitate oppressa languebat, adeo ut domus tota vicinum jam ejus obitum exspectaret, paterno motus viscere diu plorans, tandem fessus somno arripitur. » Somniabat autem, filiam suam sibi e brachiis eripi a tetro spiritu; mox vero adstare virum venerabilem, qui dolenti patri filiam restituit. Rogat pater, quis sit, et munus offert. Ille autem placido vultu respondit; Nullo tuo in- (D) digeo munere; sed scias, me esse apostolum et evangelistam Matthæum, cujus corpus hesterno die Salernum translatum est. » Et hæc dicens, ab oculis ejus ablatus est. Exspergefactus Andræas cum magno tremore suam filiam requisivit: sed eam saluti jam reperiens restitutam, quod sibi in somnis ostensum fuerat, cunctis, qui aderant, enarravit. Primo autem diluculo venerabilem adiit præsulem, eique mirabile factum apostoli, quod in filia ejus patraverat, ordine recitavit. » Verisimile est, patrem pro filia pridie opem sancti Matthæi implorasse: id tamen auctor prætermisit.

73. « Eodem tempore mulier quædam unicam habebat filiam, cujus viscera tam gravibus contorquebantur doloribus, ut medici, impendendi remedii causa laborantes, nullum valerent conferre subsidium. Ejus cruciatus mater non sustinens, filiam ad corpus apostoli detulit, ubi lacrymosis oblatis precibus, salutem natæ, quam ingenti desiderio postulabant, meruit impetrare, ita ut quæ alienis allata fuerat manibus, domum cum matre suis gressibus remearet. »

74. Tertium beneficium dicitur præstitum servo cuidam Rothildæ, sororis Gisulphi principis Salernitani, et viduæ Athenolphi principis Beneventani. Athenolphi autem illius mentionem invenit Muratorius, in *Annalibus Italiæ*, usque ad annum 940, ita ut inde conjiciat, eodem anno 940 ipsum obiisse. Mihi necesse non est, tempus obitus Athenolphi propius inquirere. Solum observo, viduam ipsius Rothildam potuisse facile superesse usque ad annum 954, quo omnia contigisse dicuntur, maxime cum in viduitate perdurans, id est, diu vidua in ms. asseratur. Servus autem Rothildæ, Stephanus nomine, dicitur cum impatientia et cum invocatione diaboli aquam petiisse, acceptamque aquam ubi ebibisset, obsessus fuisse a dæmone. Res confestim innotuit non solum Rothildæ, sed etiam Gisulpho principi, cunctisque proceribus et episcopo Salernitano. Servabatur energumenus in sacello palatii vinculis constrictus, et episcopus omnes hortabatur ad preces pro eo fundendas. « Dum hæc agerentur, ait auctor, Athanasius intererat monachus (corporis inventor), qui, ut jam diximus, de manu Pæstani præsulis dentem sanctissimi evangelistæ susceperat (nimirum dum eidem corpus tradidit, ubi id affirmat auctor). Is accedens; præfatæ Rothildæ auribus intimavit, dicens: Penes me habeo dentem apostoli et evangelistæ Matthæi. Hic manu præsulis mittatur in benedictam aquam, quam dum sumpserit dæmoniacus, mirabilia Dei videbis. Et hæc dicens, Rothilda annuente et deposcente ut fieret, dentem præsuli suis tradidit manibus. Allata itaque aqua, idem præsul signum crucis edidit, dentem in aquam misit, ablatoque dente, aquam illi, qui maligno spiritu vexabatur, obtulit comminanter, atque, ut biberet, imperavit. Qua sumpta, acriter vexari cœpit. Et quia iniquus hostis, sacro obsistente potu, per os exire non valuit, cum ingenti fœtore per posteriora egressus est. Quapropter omnes Salvatori Deo pariter gratias retulere, qui per apostolum suum tale dignatus est operari miraculum. Athanasius autem dentem, quem ad expellendum hostem malignum dederat, recolligere satagens, multis frustra effusis precibus, nequaquam valuit obtinere. » Hactenus priora beneficia Salernitanis collata.

75. In utroque ms. subjungitur translatio brachii Beneventum, de quo tamen nihil reperio apud Viperam aliosque scriptores Beneventanos. Quid causæ sit, nequeo divinare, nisi forte, quod brachium istud non diu manserit Beneventi. Subjungam tamen, quæ in mss. reperio, quæque ex iisdem etiam

enarravit Marsilius, cap 10: « Cum autem fama insignis miraculisque longe lateque vulgaretur, et Landulphus Beneventanus princeps audisset, Salernitanum populum beatissimi Matthæi corpus, Christo donante, possidere, convocans suos magnates et sapientes, Scitote, inquit, a Deo donatam salutem Salernitanis advenisse, eosque corpus sanctissimi apostoli et evangelistæ Matthæi, ipso revelante, in Lucaniæ finibus repertum, cum hymnis et laudibus intra urbis suæ mœnia collocasse. Unde, si placet, Salernitanum principem atque pontificem pariter obsecrando mandemus, ut ad tutelam nostræ quoque civitatis ex eodem sanctissimo corpore partem aliquam largiri dignentur. Illis autem principis dicta probantibus, missi sunt protinus illustres viri Salernum, magni muneris preces humillimas deferentes. Quos princeps et pontifex benigne suscipientes, atque eorum petitionibus annuentes, brachium illis sacri corporis summa cum reverentia tradunt suis concivibus deferendum. Quo accepto, plurimum gratulantes, immensasque Deo atque apostolo Christi gratias referentes, incomparabilique dono tripudiantes, Beneventum concito gradu regressi sunt. Sed antequam urbis mœnibus applicuissent, idem princeps et episcopus, qui tunc eidem civitati præerant, cum omni populo utriusque sexus et ætatis eis obviam exierunt, atque cum hymnis et laudibus sacri corporis brachium honorabiliter transtulerunt, atque intra urbis mœnia reverenter collocarunt. »

76. His additur beneficium, quod accepisse asseritur Landulphus cognomento Græcus, qui Beneventi carcere erat reclusus, et manibus pedibusque vinctus. Dum enim audiebat sonitus festivos, intelligebatque eos edi ob allatum sancti Matthæi brachium, eidem sancto se commendavit, et mox omnia vincula sua dirupta vidit, mirantibus cunctis, qui aderant. « Cumque hoc principi fuisset relatum, inquit auctor, eum ocius de carcere educi mandavit, atque ante suum conspectum adduci: quem placitis correptum verbis suo confestim honori restituit, pristinamque illi gratiam redonavit. » Hactenus auctor anonymus, qui verisimiliter floruit sæculo x, cum nihil tradat de iis, quæ sequenti sæculo facta videbimus; imo vehementer suspicor, non alium esse ab anonymo Salernitano, qui verbis num. 65 datis de hisce uberius se scripturum promisit.

§ VI. *Corpus iterum inventum Salerni, et ad novam ecclesiam translatum. Varia Sancti beneficia.*

77. Quanquam non satis novimus, quo tempore aut cujus opera corpus sancti Matthæi in Lucaniam fuerit delatum, illud tamen ibidem anno 954 inventum, et Salernum opera Gisulphi principis et Bernardis episcopi Salernitani translatum scriptores testantur tam antiqui, nimirum Anonymus Salernitanus, qui fere eodem vixisse tempore videtur, et Leo Ostiensis, ut fidem iis negare nequeamus. Quam facile autem illius corporis memoria interire potuerit in Lucania, ubi depositum fuerat in ecclesia prope Pæstum, civitatem bellicis motibus prorsus dirutam, clare perspiciemus ex iis, quæ sequenti sæculo contigerunt in ipsa civitate Salernitana, ubi similiter primo fuit oblivione perditum, ac postea feliciter inventum. Baronius ad annum 1080 ex conjectura verisimillima dicit, ob varia bellorum discrimina occultatum fuisse, et, ut credidit, ex hominum memoria jam effluxerat, sed fere solum ignotus erat locus, ubi fuerat depositum. Hoc autem non raro contigit de aliis quoque sanctorum corporibus, quæ timore nimio, ne auferrentur a quoquam, deposita fuerant loco paucis cognito, et sic aut multo tempore latuerunt aut etiamnum latent.

78. Certum quoque est, tempore S. Gregorii Papæ VII inventum fuisse Salerni corpus sancti Matthæi, et secundam hanc esse inventionem sacri illius thesauri in regno Neapolitano, licet Marsilius cap. 9 secundam inventionem cum prima confundat. Annum inventionis secundæ nullibi assignatum invenio. At cum, temporibus Gregorii VII, Alphani archiepiscopi Salernitani, et Salernum tenente Roberto Guiscardo, facta sit illa inventio, ut colligit ex litteris Gregorii ad Alphanum mox recitandis, non potest longe abesse ab anno 1080, quo refertur a Baronio. Nam anno 1077 Salernum a Roberto Guiscardo occupatum existimat Muratorius, in *Annalibus Italiæ*, ad annum 1077. Alii ad 1075 aut 1076 illius civitatis expugnationem referunt. Obiit autem laudatus Robertus anno 1085, uti et Gregorius VII, imo et Alphanus archiepiscopus secundum Ughellum. Inventio igitur certo contigit inter annum 1075 et 1085, ideoque, ut minimum, centum et viginti annis post primam, ut nulla ratione cum illa confundi valeat. Recte igitur ambas inventiones distinguit Gaspar Musca in Compendio de Vita et translationibus sancti Matthæi et in archiepiscopis Salernitanis.

79. Epistola S. Gregorii VII, ex qua jam dicta colliguntur, apud Baronium ad annum 1080 recitatur hoc modo: « Gregorius episcopus servus servorum Dei fratri et coepiscopo Salernitano Alphano salutem et apostolicam benedictionem. Divinæ pietatis respectui gratias ingentes referimus, cujus dignatio thesaurum magnum totique mundo profuturum nostris temporibus misericorditer revelavit. Non immerito tuæ quoque dilectioni gratulamur, quæ tantæ lætitiæ cœlitus revera ostensæ participes nos efficere sollicite procuravit. Credimus siquidem et incunctanter asserimus, de tanti corporis inventione non solum ipsum beatum Matthæum apostolum, verum etiam cæteros coapostolos cum Sanctis omnibus ipsisque cœlestibus spiritibus, et gloriosa Dei Genitrice Maria, mortalibus congaudere, atque ipsorum omnium studia circa humanum genus hoc tempore, quam aliis, multo propensiora multumque esse uberantiora. Si

enim cæteris temporibus sanctorum nos patrocinia pia non deserunt; certissime tunc potissimum speranda sunt eorum auxilia, cum sanctissima eorum corpora nobis quasi rediviva divino nutu manifestantur: et sicut per corporei aspectus intuitum tanquam fides cernitur, spes jam tenetur; ita eorum beneficia tunc erga devotos renovari, uberiusque redundare credendum est. Unde etiam sancta universalis Ecclesia, dudum magnis turbinibus variisque procellis impulsa, clamorem suum a Domino exauditum non dubitet, sed ad quieti littoris securitatem alacres oculos e vicino intendens, beati Matthæi apostoli præsidium juxta contempletur: quoniam jam nunc non dubie agit in portu, cui suam præsentiam ostendit gubernator antiquus. Quapropter de tanti thesauri revelatione tua fraternitas exsultet in Domino, et beatissimas reliquias debitæ venerationis obsequiis dignis amplectens, gloriosum ducem Robertum, ipsiusque nobilissimam conjugem hortetur et moneat, quatenus tam insigni patrono, qui se eis demonstrare dignatus est, reverentiam et honorem decenter exhibentes, ipsius gratiam et auxilium sibi suisque promereri nisibus summæ devotionis contendant. Dat. Romæ XIII Kal. Octob. » Hactenus Gregorius, cujus Epistola procul dubio data est, postquam pacem inierat cum Roberto Guiscardo, quod factum est anno 1078, ut ostendi ad 16 Septembris in B. Victore III, § 8, cum honorificam de Roberto faciat mentionem. Rursum scripto certo est epistola Gregorii, antequam Roma anno 1084 discederet, et verisimiliter ante conditam a Roberto sancti Matthæi ecclesiam, de qua mox agam, ut necesse sit, tam inventionem, quam scriptionem Epistolæ Gregorii figere circa annum 1080: hoc enim ipso anno contigerit, aut uno alterove anno citius aut serius.

80. De constructo sancti Matthæi templo post expugnatum Salernum in *Chronico Casinensi*, lib. III, cap. 45, leguntur sequentia: « Civitate autem potita, Robertus ecclesiam sancti apostoli et evangelistæ Matthæi inibi construi jussit, in qua etiam sacrum ejusdem apostoli corpus summa cum veneratione locavit, os integrum brachii ejus, argentea theca reconditum ad suam filiorumque tutelam reservans. » De hujus ecclesiæ constructione illustrissimus Marsilius, cap. 9, pag. 71, ista scribit: « Regnante igitur Roberto Guiscardo, ac sedente Gregorio VII, triginta circiter anni ab inventione transierant (imo centum et circiter viginti quinque ab inventione illa, de qua loquitur, in partibus Lucaniæ) magnificentissimum templum divo apostolo construitur æræ ipsius Roberti peculiari, in quo per novam veluti translationem sacræ reliquiæ demum repositæ sunt, et hodie quoque religiosissime asservantur, et singulis quibusque annis pridie Nonas Maii festum ipsius divinæ translationis solemniter celebratur, quo clerus universus, abbates, et comprovinciales episcopi omnes convenire ac primis Vesperis nec non missæ solemni pontificalibus induti interesse, certa proposita pœna tenentur. Quod et sine intermissione hactenus diligentissime servatum est, et assidue servatur. » Post hæc laudatus auctor vergit ad descriptionem regionis Picentinorum, et urbis Salernitanæ quæ, ejus est metropolis ad mare Tyrrhenum et sinum Salernitanum sita. Tum templum jam dictum, quod metropolitanum est, late describit, illudque ait esse longitudinis passuum nonaginta, latitudinis vero triginta, et justæ itidem altitudinis.

81. Cryptam templi subterraneam, in qua depositum est corpus sancti Matthæi, similiter describit, et de corpore ibi servato ita loquitur, pag. 80: « Sed quod est in ipsa crypta venerabilius, et ex orbe toto Christianos homines allicit; quiescit ibidem sanctissimum et gloriosissimum Matthæi apostoli et evangelistæ corpus religiosissime collocatum: siquidem quadratum est in media crypta spatium, quod lapidei cancellatique parietes bicubitales ambiunt ad ulnas ex omni latere duodecim, quo veluti septo altare cingitur vetustissimum, sub quo thesaurus ille repositus est, ita ut locus ipse per ferreos cancellos commode videri possit. Tanta fuit autem olim et est hodie quoque celebritas loci hujus, ut non Salernitani modo, sed omnium circumquaque provinciarum incolæ assidue concurrant; imo vero et remotissimæ quoque gentes ex Europa tota frequenter confluant, et tam ingentem visuræ beatitudinem, et a Deo Domino ex hujus apostoli meritis petituræ divitias, honorem, vitæ diuturnitatem, optatam denique felicitatem in hoc sæculo, et (præcipue quidem, si sapiunt, gratiam Deo bene serviendi, obtinendique) gloriam in futuro perpetuam. Auget cum admiratione pietatem liquor pretiosus et sanctus (*manna* vulgo dicitur) qui ex beatissimo corpore manat, ad mala omni a propellenda antidotus præsentissima, quemadmodum frequens docuit experientia plurium sæculorum. Hæc de sacra corporis novissima translatione sufficiant, » inquit auctor, qui transit ad miracula quædam exponenda. At nonnulla ex illis jam exposui, alia quædam ad alios potius sanctos, quam ad sanctum Matthæum spectare videntur. Quapropter ea tantum huc traduco breviter, quatenus sancti Matthæi patrocinio prudenter adscribi possunt.

82. Mitto igitur quæ, cap. 11, refert Marsilius de translatis ad ecclesiam sancti Matthæi corporibus SS. Fortunati, Caii et Anthes martyrum: neque enim spectant ad sanctum Matthæum, et de dictis martyribus apud nos actum est ad 28 Augusti, ubi translatio ulla accuratius est exposita. Quod subjungit de pia anu, cui nomen erat Polisena, nequit certo attribui beneficio sancti Matthæi. Verba tamen pleraque auctoris huc transfero. Frequentabat illa diligentissime, ut pluribus refert, ecclesiam Sancti Matthæi, quotidie accedens ap

sacrum Officium. « Factum fuit, inquit, ut, cum solemni quodam die templi ingressa, toto corde gloriosum apostolum salutaret, et lustrali sese aqua perfunderet, guttæ omnes, quæcumque pallium atque linteolos tetigerant, in aurum purissimum verterentur, quod et populus universus magna cum admiratione perspexit, et familiæ nomen ex accidenti edidit, quæ de Aurofino dicitur, prout per patrum traditiones ad hanc usque diem fama perrexit. » Verum non apparet mihi factum istud ex sola traditione satis certum, nedum certo attribuendum sancto Matthæo. Ex traditione sola etiam fortasse scripsit Marsilius, quod subjungit de Salerno divinitus defenso contra Ferdinandum Sanseverinum principem Salernitanum. Factum tamen breviter subjicio. Valdemontius Lotharingiæ reguli frater, inquit, facili negotio occupaverat Salernum, ut pluribus narrat Muratorius, in *Annalibus Italiæ*, ad annum 1527. Ferdinandus princeps, re intellecta, confestim turmam colligit militarem ad civitatem recuperandam et cives puniendos: « Tantum abfuit, inquit auctor, ut voti compos exsisteret, ut et confestim repulsus fuerit, et plurimos ex suis militibus unius horæ spatio desideraverit. Nec vero tam felicem fortemque operam oppidani præstiterunt, qui et paucissimi inermes erant: sed stetere magno quidem numero in hostium conspectu pro civibus galeati thoracatique milites cœlestis exercitus sub quatuor ductoribus eximiis, quos fuisse gloriosissimum Matthæum et tres tutelares sanctos (Fortunatum et socios) haud sane dubium fuit; cum populare fuerit spectaculum, et princeps ipse singulique milites idipsum, pacatis postea rebus, prædicaverint. » Hactenus auctor, qui eodem sæculo scripsit, rebus tamen gestis non adfuit, utpote necdum natus.

83. Subjungit aliud factum, quod ait contigisse circa idem fere tempus. Pauca nobis de illo sufficient. Fur sacrilegus locum sepulcri sancti Matthæi expilavit. Comprehensus ille fuit alia de causa, eaque occasione istud quoque crimen ultro confessus. « Et post dies aliquot, inquit, tanto est fœdore (fœtore, opinor) ac mœrore correptus, ut contracta propriæ carnis corruptio in pediculos fuerit paulatim conversa, quorum tanta epullulabat vis, ut non modo tunicas ejus omnes impleret, sed totum plane corpus passim eroderet. Quamobrem fœdissimis illis vermibus celeriter putruit, et justa divini Numinis ira (quemadmodum ipse palam omnibus fatebatur) eo ipso morbo miseram evomuit animam. » In pauca similiter contraham, quod anno 1525 et 1526 contigisse auctor affirmat. Bernardinus quidam e Naccarellorum familia, dum feria sexta in parasceve prioris anni erat in ecclesia sancti Matthæi, dubitabat de particula sacrosanctæ crucis, venerationi proposita, et impia hæc verba protulit: « Eheu! quid si Christi crux mons ipse Vesuvius fuisset? » His dictis, statim obmutuit, mutusque mansit usque ad eumdem diem sequentis anni, licet de peccato suo multum doleret. Pridie illius diei, cum ad ecclesiam pergeret, monetur a mendico sancti Germiniani episcopi Mutinensis opem implorare. Quando autem postridie in ecclesia sancti Matthæi divino servitio intererat, proferente episcopo verba illa: « Ecce lignum crucis, ait auctor, Bernardinus, qui summa devotione prociderat, divino Spiritu agitante, clamavit voce magna: Ecce lignum crucis, cæteraque verba singula deinceps explicuit, quæ per antistitem dicta sunt, et statim veluti mortuus cecidit. Tunc vero, quia notus civibus erat, et nemo ignorabat, illum antea loqui non potuisse, acclamavit populus universus: Miraculum! miraculum! et tametsi per id tempus nullus sit in ecclesiis campanarum usus, sed ex veteri Ecclesiæ ritu ligneis indumentis soleat strepitus excitari lugubris, quamdiu jacuit in sepulcro Salvator, pro miraculi tamen hujus novitate omnes campanæ confestim pulsatæ sunt, cæteraque instrumenta omnia, quæ habentur in ecclesiis ad psallendum.

84. Interim ad se reversus Bernardinus palam fecit omnibus, quod hactenus agitaverat corde tantum, nempe ante annum ea ipsa die impium se infidelemque fuisse, quod sacratissimæ crucis particulam adulterinam et commentitiam crediderit; ideoque loquendi facultate merito privatum fuisse: nunc vero præcedenti illa nocte secum in somniis locutum fuisse beatum Geminianum Mutinensem, monuisseque, ut eadem ipsa hora, quæ tunc anno recurrente jamjam appetebat, eodem loco suum deploraret peccatum coram gloriosissimo apostolo Matthæo; et crederet veram illam crucis esse portionem in quo Salvator Jesus pro humana gente pependit: fecisse se paulo ante, quidquid vir ille sanctus monuerat, et sanctissimum Matthæum exorasse, ut fidei suæ protestationem Christo Domino dignaretur offerre, ac statim loquendi vim amissam recuperasse. Hæc omnia fusius ipse perque multos gemitus palam exposuit; rogavitque præsulem, ut miraculum istud curaret in acta referri ad perpetuam rei memoriam. Quamobrem publicis documentis jussit hoc diligenter comprehendi: quod tum ipsius Bernardini jurejurando, tum canonicorum omnium, qui præsentes fuerant, solemni fuerant attestatione firmata. »

85. Post hæc pergit auctor ad beneficium defensi divinitus contra classem Turcarum Salerni. Hoc accidit, ipso saltem vivente, sed necdum Salerni degente. Secundum Annales Muratorii res facta est anno 1544. Audiamus Marsilium, resciscis tamen adjunctis aliquot non necessariis: « Quo tempore... Carolus V Romanorum imperator, et Francisus I Gallorum rex de totius fere Italiæ primatu contendebant, impetravit Gallus a Solymano Turcarum principe classem validam et numerosam, Haradieno Barbarussa præfecto, ut maritimas oras, quæ cæsareæ factionis erant, vexaret atque diripe

ret. » Factum hoc anno 1543. At, cum sequenti anno Franciscus I terribilem illam classem, quæ nihil utilitatis attulerat, meliori consilio remitteret; Barbarussa in transitu varias civitates maritimas et insulas partim frustra tentavit, et partim cepit et diripuit, ut pluribus exponit auctor. Salernum similiter invadere voluit. « Plane ubi in ejus conspectum devenit, inquit Marsilius, armorum fulgore et aspectus feritate terribilis, civibus cunctis catenas et compedes, urbi autem barbaram vastationem denuntiabat. Quocirca ad trucem tympanorum sonitum et minaces tibiarum modulos, usque adeo populus universus expavit, ut demigrantes incolæ animo consternato, et summa cum trepidatione fere omnes ad montana confugerent Fervebat tum maxime æstas sub septimum Kalendas Quinctiles, et tanta erat cœli marisque tranquillitas, ut immobile plane videretur pelagus : Barbarussa autem prædensa navigiorum acie jamjam accedens, tormentis in fronte collocatis, pronuntiavit, ut milites descensionem facerent, et prædæ atque incendiis incumberent : cum ecce tempestas turbulentissima repente exoritur, et veluti prodigioso ac horribili terræ motu mare concutitur inter Almalphiam atque Salernum : inusitata præterea diversorum ventorum conjuratione usque adeo commotum intimuit, ut immensis fluctibus jactata classis in littus adigeretur, navesque omnes nutantibus malis, atque inter se proris adversis ac puppibus concurrentes ingenti calamitate collisæ ac diffractæ, luctuoso naufragio mergerentur. »

86. « Accessit quoque miraculo visus in cœlo senex summæ proceritatis, ipsaque prolixæ barbæ spectanda canitie conspicuus, qui videbatur illam excitare procellam, et pro sua quasi civitate pugnare : visæ sunt etiam validissimæ promptissimorum militum et civium cohortes, fulgentibus per muri coronam galeis atque thoracibus, urbem perpetua quasi statione defendere. Unde constat, immanem illum barbarum ea die contremuisse, et paucissimis triremibus, quæ vix evaserunt incolumes, ultra Palinurum, invalescentibus ventis, raptum fuisse. Cætera navigia cujuscumque generis vel plane quassata sensim absorpta sunt, vel fatali in littore desederunt, prædaque omnia, quam per fas et nefas barbarus undecumque collegerat, ad Salernitanum littus ejecta, incolis occupantibus est quæsita. Cum igitur imminentem cladem tam felici eventu, non humanæ vires, sed Deus Opt. Max. avertisset, acceptum id Salernitati tulerunt precibus et meritis Matthæi et Andreæ apostolorum : hic Almalphitanam, ille Salernitanam plagam defenderat. Quamobrem sequenti die Salernitanus populus Deo ingentes gratias egit : et deinceps quotannis ea ipsa die miraculi memoria renovatur, quia et proprium ob id Officium celebratur in choro majoris ecclesiæ, et per civitatem solemni processione discurritur, in qua alternis precibus Diva Divæque omnes propitiantur, et sacrum missæ solemne conficitur. » Hactenus Marsilius annis circiter triginta quinque post rem peractam, quando multi procul dubio vivebant Salernitani, qui factum illud viderant, et de adjunctis omnibus poterant judicare. Eadem brevius referunt Musca, qui Marsilio convixit, in archiepiscopis Salernitanis, pag. 56, Mazza, in *Historia Salernitana*, cap. 6, et Ughellus, tom. VII in *Archiepiscopis Salernitanis*, in Nicolao Rodulpho, qui tunc præerat Salernitanæ ecclesiæ. Redeo ad Marsilium.

87. « Novissime placet illud non reticere, inquit, quod nobis ipsis in hac ecclesia sedentibus ante biennium contigit. Tametsi enim ab eo die, quo locus ille fuit per sacrilegium contaminatus, ubi gloriosissimus apostolus jacet, divinus liquor perexiguus semper emerserit, adeo ut vix multorum dierum spatio modica potuerit ejusdem quantitas hauriri ; advenientibus tamen illustribus ex Sarmatia viris Georgio Radziroil, episcopatus Wilnensis coadjutore, et Alberto Radziroil fratre, et duce in Olica ; ac devote petentibus, ut et loci videnti et mannæ ipsius in patriam deferendæ copiam faceremus, libenter utrumque concessimus : lagenamque ipsam, quæ pridie arida pene fuerat, sacro humore adeo repletam undantemque reperimus, ut liberaliter principibus ipsis viris eorumque comitibus potuerimus ipsam distribuere. Imo vero et duas ampullas eodem liquore plenas ad Gregorium XIII P. M. deferri curavimus , quas et gratissimas exstitisse per litteras accepimus. Tantæ igitur rei novitatem valde admirati sumus; et veriti, ne beatissimus apostolus huic populo ob scelera multa succenseat, precari numquam desistimus illum, ut civitatem istam civesque omnes dignetur pro sua consueta bonitate protegere. »

88. « Tandem et illud placet inter miracula recensere, quod ex universa provincia frequentissime afferuntur homines utriusque sexus, qui malis spiritibus acerrime divexantur : et eos omnes ante ipsum D. Matthæi altare constitutos sacerdos unus imposita manu liberat. Quod sane, tametsi ab ipso translationis initio factitatum assidue fuit, quia tamen ad hæc usque tempora perseverat, et nobis etiam videntibus quandoque peractum est, non fuit ulla ratione prætereundum silentio. » Ita auctor. Ex ultimis verbis colligo, multa sancti Matthæi beneficia scriptis consignata non fuisse : neque enim energumenorum liberationes invenio scriptas.

89. Ex illis unum Sancti beneficium Salernitanis præstitum refertur a Romualdo II archiepiscopo Salernitano, qui omnia præsens videre potuit, cum patria fuerit Salernitanus, et secundum Ughelli chronotaxim jam patriæ suæ præesset archiepiscopus, quando res peracta est, aut quadriennio post archiepiscopus fuerit factus ex chronotaxi Gasparis Musca. Factum a Muratorio, in *Annalibus Italiæ*,

sacrum Officium. « Factum fuit, inquit, ut, cum solemni quodam die templi ingressa, toto corde gloriosum apostolum salutaret, et lustrali sese aqua perfunderet, guttæ omnes, quæcumque pallium atque linteolos tetigerant, in aurum purissimum verterentur, quod et populus universus magna cum admiratione perspexit, et familiæ nomen ex accidenti edidit, quæ de Aurofino dicitur, prout per patrum traditiones ad hanc usque diem fama perrexit. » Verum non apparet mihi factum istud ex sola traditione satis certum, nedum certo attribuendum sancto Matthæo. Ex traditione sola etiam fortasse scripsit Marsilius, quod subjungit de Salerno divinitus defenso contra Ferdinandum Sanseverinum principem Salernitanum. Factum tamen breviter subjicio. Valdemontius Lotharingiæ reguli frater, inquit, facili negotio occupaverat Salernum, ut pluribus narrat Muratorius, in *Annalibus Italiæ*, ad annum 1527. Ferdinandus princeps, re intellecta, confestim turmam colligit militarem ad civitatem recuperandam et cives puniendos: « Tantum abfuit, inquit auctor, ut voti compos exsisteret, ut et confestim repulsus fuerit, et plurimos ex suis militibus unius horæ spatio desideraverit. Nec vero tam felicem fortemque operam oppidani præstiterunt, qui et paucissimi inermes erant: sed stetere magno quidem numero in hostium conspectu pro civibus galeati thoracatique milites cœlestis exercitus sub quatuor ductoribus eximiis, quos fuisse gloriosissimum Matthæum et tres tutelares sanctos (Fortunatum et socios) haud sane dubium fuit; cum populare fuerit spectaculum, et princeps ipse singulique milites idipsum, pacatis postea rebus, prædicaverint. » Hactenus auctor, qui eodem sæculo scripsit, rebus tamen gestis non adfuit, utpote necdum natus.

83. Subjungit aliud factum, quod ait contigisse circa idem fere tempus. Pauca nobis de illo sufficient. Fur sacrilegus locum sepulcri sancti Matthæi expilavit. Comprehensus ille fuit alia de causa, eaque occasione istud quoque crimen ultro confessus. « Et post dies aliquot, inquit, tanto est fœdore (fœtore, opinor) ac mœrore correptus, ut contracta propriæ carnis corruptio in pediculos fuerit paulatim conversa, quorum tanta epullulabat vis, ut non modo tunicas ejus omnes impleret, sed totum plane corpus passim eroderet. Quamobrem fœdissimis illis vermibus celeriter putruit, et justa divini Numinis ira (quemadmodum ipse palam omnibus fatebatur) eo ipso morbo miseram evomuit animam. » In pauca similiter contraham, quod anno 1525 et 1526 contigisse auctor affirmat. Bernardinus quidam e Naccarellorum familia, dum feria sexta in parasceve prioris anni erat in ecclesia sancti Matthæi, dubitabat de particula sacrosanctæ crucis, venerationi proposita, et impia hæc verba protulit: « Eheu! quid si Christi crux mons ipse Vesuvius fuisset? » His dictis, statim obmutuit, mutusque mansit usque ad eumdem diem sequentis anni, licet de peccato suo multum doleret. Pridie illius diei, cum ad ecclesiam pergeret, monetur a mendico sancti Germiniani episcopi Mutinensis opem implorare. Quando autem postridie in ecclesia sancti Matthæi divino servitio intererat, proferente episcopo verba illa: « Ecce lignum crucis, ait auctor, Bernardinus, qui summa devotione prociderat, divino Spiritu agitante, clamavit voce magna: Ecce lignum crucis, cæteraque verba singula deinceps explicuit, quæ per antistitem dicta sunt, et statim veluti mortuus cecidit. Tunc vero, quia notus civibus erat, et nemo ignorabat, illum antea loqui non potuisse, acclamavit populus universus: Miraculum! miraculum! et tametsi per id tempus nullus sit in ecclesiis campanarum usus, sed ex veteri Ecclesiæ ritu ligneis indumentis soleat strepitus excitari lugubris, quamdiu jacuit in sepulcro Salvator, pro miraculi tamen hujus novitate omnes campanæ confestim pulsatæ sunt, cæteraque instrumenta omnia, quæ habentur in ecclesiis ad psallendum.

84. Interim ad se reversus Bernardinus palam fecit omnibus, quod hactenus agitaverat corde tantum, nempe ante annum ea ipsa die impium se infidelemque fuisse, quod sacratissimæ crucis particulam adulterinam et commentitiam crediderit; ideoque loquendi facultate merito privatum fuisse: nunc vero præcedenti illa nocte secum in somniis locutum fuisse beatum Geminianum Mutinensem, monuisseque, ut eadem ipsa hora, quæ tunc anno recurrente jamjam appetebat, eodem loco suum deploraret peccatum coram gloriosissimo apostolo Matthæo; et crederet veram illam crucis esse portionem in quo Salvator Jesus pro humana gente pependit: fecisse se paulo ante, quidquid vir ille sanctus monuerat, et sanctissimum Matthæum exorasse, ut fidei suæ protestationem Christo Domino dignaretur offerre, ac statim loquendi vim amissam recuperasse. Hæc omnia fusius ipse perque multos gemitus palam exposuit; rogavitque præsulem, ut miraculum istud curaret in acta referri ad perpetuam rei memoriam. Quamobrem publicis documentis jussit hoc diligenter comprehendi: quod tum ipsius Bernardini jurejurando, tum canonicorum omnium, qui præsentes fuerant, solemni fuerant attestatione firmata. »

85. Post hæc pergit auctor ad beneficium defensi divinitus contra classem Turcarum Salerni. Hoc accidit, ipso saltem vivente, sed necdum Salerni degente. Secundum Annales Muratorii res facta est anno 1544. Audiamus Marsilium, resciscis tamen adjunctis aliquot non necessariis: « Quo tempore... Carolus V Romanorum imperator, et Francisus I Gallorum rex de totius fere Italiæ primatu contendebant, impetravit Gallus a Solymano Turcarum principe classem validam et numerosam, Haradieno Barbarussa præfecto, ut maritimas oras, quæ cæsareæ factionis erant, vexaret atque diripe

ret. » Factum hoc anno 1543. At, cum sequenti anno Franciscus I terribilem illam classem, quæ nihil utilitatis attulerat, meliori consilio remitteret; Barbarussa in transitu varias civitates maritimas et insulas partim frustra tentavit, et partim cepit et diripuit, ut pluribus exponit auctor. Salernum similiter invadere voluit. « Plane ubi in ejus conspectum devenit, inquit Marsilius, armorum fulgore et aspectus feritate terribilis, civibus cunctis catenas et compedes, urbi autem barbaram vastationem denuntiabat. Quocirca ad trucem tympanorum sonitum et minaces tibiarum modulos, usque adeo populus universus expavit, ut demigrantes incolæ animo consternato, et summa cum trepidatione fere omnes ad montana confugerent Fervebat tum maxime æstas sub septimum Kalendas Quinctiles, et tanta erat cœli marisque tranquillitas, ut immobile plane videretur pelagus : Barbarussa autem prædensa navigiorum acie jamjam accedens, tormentis in fronte collocatis, pronuntiavit, ut milites descensionem facerent, et prædæ atque incendiis incumberent : cum ecce tempestas turbulentissima repente exoritur, et veluti prodigioso ac horribili terræ motu mare concutitur inter Almalphiam atque Salernum : inusitata præterea diversorum ventorum conjuratione usque adeo commotum intumuit, ut immensis fluctibus jactata classis in littus adigeretur, navesque omnes nutantibus malis, atque inter se proris adversis ac puppibus concurrentes ingenti calamitate collisæ ac diffractæ, luctuoso naufragio mergerentur. »

86. « Accessit quoque miraculo visus in cœlo senex summæ proceritatis, ipsaque prolixæ barbæ spectanda canitie conspicuus, qui videbatur illam excitare procellam, et pro sua quasi civitate pugnare : visæ sunt etiam validissimæ promptissimorum militum et civium cohortes, fulgentibus per muri coronam galeis atque thoracibus, urbem perpetua quasi statione defendere. Unde constat, immanem illum barbarum ea die contremuisse, et paucissimis triremibus, quæ vix evaserunt incolumes, ultra Palinurum, invalescentibus ventis, raptum fuisse. Cætera navigia cujuscumque generis vel plane quassata sensim absorpta sunt, vel fatali in littore desederunt, prædaque omnia, quam per fas et nefas barbarus undecumque collegerat, ad Salernitanum littus ejecta, incolis occupantibus est quæsita. Cum igitur imminentem cladem tam felici eventu, non humanæ vires, sed Deus Opt. Max. avertisset, acceptum id Salernitati tulerunt precibus et meritis Matthæi et Andreæ apostolorum : hic Almalphitanam, ille Salernitanam plagam defenderat. Quamobrem sequenti die Salernitanus populus Deo ingentes gratias egit : et deinceps quotannis ea ipsa die miraculi memoria renovatur, quia et proprium ob id Officium celebratur in choro majoris ecclesiæ, et per civitatem solemni processione discurritur, in qua alternis precibus Diva Divæque omnes propitiantur, et sacrum missæ solemne conficitur. » Hactenus Marsilius annis circiter triginta quinque post rem peractam, quando multi procul dubio vivebant Salernitani, qui factum illud viderant, et de adjunctis omnibus poterant judicare. Eadem brevius referunt Musca, qui Marsilio convixit, in archiepiscopis Salernitanis, pag. 56, Mazza, in *Historia Salernitana*, cap. 6, et Ughellus, tom. VII in *Archiepiscopis Salernitanis*, in Nicolao Rodulpho, qui tunc præerat Salernitanæ ecclesiæ. Redeo ad Marsilium.

87. « Novissime placet illud non reticere, inquit, quod nobis ipsis in hac ecclesia sedentibus ante biennium contigit. Tametsi enim ab eo die, quo locus ille fuit per sacrilegium contaminatus, ubi gloriosissimus apostolus jacet, divinus liquor perexiguus semper emerserit, adeo ut vix multorum dierum spatio modica potuerit ejusdem quantitas hauriri ; advenientibus tamen illustribus ex Sarmatia viris Georgio Radziroil, episcopatus Wilnensis coadjutore, et Alberto Radziroil fratre, et duce in Olica ; ac devote petentibus, ut et loci videnti et mannæ ipsius in patriam deferendæ copiam faceremus, libenter utrumque concessimus : lagenamque ipsam, quæ pridie arida pene fuerat, sacro humore adeo repletam undantemque reperimus, ut liberaliter principibus ipsis viris eorumque comitibus potuerimus ipsam distribuere. Imo vero et duas ampullas eodem liquore plenas ad Gregorium XIII P. M. deferri curavimus , quas et gratissimas exstitisse per litteras accepimus. Tantæ igitur rei novitatem valde admirati sumus; et veriti, ne beatissimus apostolus huic populo ob scelera multa succenseat, precari numquam desistimus illum, ut civitatem istam civesque omnes dignetur pro sua consueta bonitate protegere. »

88. « Tandem et illud placet inter miracula recensere, quod ex universa provincia frequentissime afferuntur homines utriusque sexus, qui malis spiritibus acerrime divexantur : et eos omnes ante ipsum D. Matthæi altare constitutos sacerdos unus imposita manu liberat. Quod sane, tametsi ab ipso translationis initio factitatum assidue fuit, quia tamen ad hæc usque tempora perseverat, et nobis etiam videntibus quandoque peractum est, non fuit ulla ratione prætereundum silentio. » Ita auctor. Ex ultimis verbis colligo, multa sancti Matthæi beneficia scriptis consignata non fuisse : neque enim energumenorum liberationes invenio scriptas.

89. Ex illis unum Sancti beneficium Salernitanis præstitum refertur a Romualdo II archiepiscopo Salernitano, qui omnia præsens videre potuit, cum patria fuerit Salernitanus, et secundum Ughelli chronotaxim jam patriæ suæ præesset archiepiscopus, quando res peracta est, aut quadriennio post archiepiscopus fuerit factus ex chronotaxi Gasparis Musca. Factum a Muratorio, in *Annalibus Italiæ*,

refertur ad annum 1162, atque ita exponitur a Romualdo, tom. VII *Scriptorum Italiæ*, col. 205. Guilielmus I Siciliæ rex cognomento Malus, Post compressos rebellionis motus in regno Neapolitano, « et sic recuperata terra tota (cum exercitu), Salernum venit. Et quia indignatus erat Salernitanis civibus, urbem intrare noluit, sed juxta eam tentoria fixit. Cœpit autem a civibus magnam pecuniam petere. Quam quum illi statim solvere non possent, inventa occasione plurimum indignatus, quosdam ex eis suspendi fecit, comminatus aliis, quod, nisi pecuniam cito solverent, urbem destrueret. Beatus autem apostolus Matthæus, qui Salernitanæ civitati a Deo patronus datus est et defensor, civitatem suam in tanto discrimine non reliquit. Nam quum rex in eo esset proposito, quod multa mala Salernitanis inferret, media die, quum tanta esset serenitas, quod nulla in aere nubes appareret, subito a Septemtrione ventus validus cum ingenti pluvia, et turbo impetuosus erupit, qui totius exercitus tentoria universa dejecit, et tentorium regium in eminenti positum sic a loco, in quo fixum fuerat, impulit et commovit, quod regem dormientem pene prostravit. Expergefactus rex, et tanta inundatione attonitus, cœpit fugere, et Apostoli auxilium invocare, et vix in quodam parvo tentorio fugiens se recepit.

90. Et licet rex animi sui timorem super hoc facto dissimularet, magnates tamen curiæ et viri prudentes manifeste noverunt, hoc miraculum virtute apostolica perpetratum. Apostolus enim in hoc facto et commisso sibi populo et regi manifeste consulit, dum et commissum sibi populum a periculo eruit et regem, ne propositum malum perficeret, impedivit. Rex ergo, quod factum fuerat, secum recogitans, et indignationem apostolicam pertimescens, quum se moraturum circa Salernum aliquantulum disposuisset, mutato proposito, altera die galeas (id est triremes) intravit, et festinanter in Siciliam rediit. » Hugo Falcandus qui eodem etiam sæculo scripsit, in *Historia Sicula*, ibidem post Romualdi chronicon edita, de facto prodigioso plane consentit; sed causam prodigii attribuit morti alicujus innoxii Salernitani, qui regis jussu cum aliis fuerat suspensus. De turbine hanc, ut credit, ob causam exorto, ita loquitur col. 299 : « Cum enim adeo serenus esset aer, ut nullum prorsus in eo nubis vestigium appareret, tanta repente tempestas exorta est, tonitrua, coruscationes, et imbrium inundatio subsecuta, ut per totum exercitum instar rapidissimi torrentis aqua decurreret, et tam ipsius regis, quam cæterorum omnium tentoria, paxillis avulsis ruptisque funibus, procella subverteret, tantusque regem et universum exercitum terror invasit, ut, rerum omnium jactura posthabita, cogerentur de salute propria desperare. » Hoc ille, ut dixi, evenisse putat ob cædem civis innocentis, Romualdus ad conservationem urbis et plurium innocentium a damnis inferendis. Occulta Dei consilia neuter scire potuit; at mihi conjectura Romualdi præferenda videtur, quia terribillis ille turbo eum revera effectum produxit, ut nullum præterea damnum Salernitanis sit illatum; sed vitam occiso non reddidit.

§ VII. *Reliquiæ variis locis servatæ : loca aliquot sacra S. Matthæo dicata.*

91. Restant nonnulla dicenda de reliquiis S. Matthæi, quæ a reliquo corpore separatæ servantur. Mazza quidem, in *Historia Salernitana*, cap. 6 dicit sancti Matthæi apostoli corpus integrum, excepto dente ac brachio, servari in altari eidem dicato, de quo egi num. 81. At illud certiori testimonio sive ossium inspectione probatum vellem, et certe tam stricte sumendum non est, ut credendum sit, nihil reliquiarum sancti Matthæi ad alia quoque loca pervenisse. Interim laudatus auctor testatur, dentem unum et brachium Sancti in superiori sacrario ejusdem ecclesiæ conservari. De utroque etiam loquitur Marsilius, cap. 9, pag. 79, ubi exponit servata in sacrario, atque dentem illum positum esse in cruce argentea variis reliquiis ditata. « In dextra (parte crucis) gloriosissimi Matthæi dens alius, de quo et nos, inquit, supra locuti sumus. » Insinuat igitur, esse illum ipsum dentem, qui concessus fuerat Athanasio monacho corporis inventori, ut dictum num. 74; quique eidem ablatus deinde est, quemadmodum expositum est num. 74. De brachio laudatus Marsilius ita loquitur : « Est et D. Matthæi brachium illud, quod Beneventanus quondam princeps a Gisulpho precibus impetraverat : quamvis argento concluditur, ex cancellis tamen carnis et ossium aspectus intuentibus patet. » Hæc Marsilius, non explicans, qua occasione brachium, quod sæculo x Beneventum translatum asseritur, postea relatum fuerit Salernum. Verum sicut corpus S. Januarii sæculo IX translatum fuit Neapoli Beneventum, indeque rursum alio delatum : demumque Neapolim relatum, tali aut simili modo brachium sancti Matthæi Salernum redire potuit. Certe illud modo Salerni esse, uti et dentem, etiam asserit Musca in Compendio jam laudato.

92. Si autem illud ipsum sit brachium, quod fuit sæculo x Beneventi, videtur et alterum brachium a reliquo corpore separatum fuisse sæculo XI. Quippe Robertus Guiscardus ex invento corpore integrum os brachii pro se retinuit, ut vidimus num. 80. De illo osse in *Chronico Casinensi*, lib. III, cap. 57, relata Roberti morte; hæc leguntur : « Hic interea (Robertus) ad diem obitus sui brachium sancti apostoli et evangelistæ Matthæi capellanis suis, filio suo, Salerni reportandum, atque reddendum reliquit. Sed illi substantia pauperes, ac fide pauperiores, thecam argenteam, in qua sanctum brachium erat reconditum, inter se dividunt, indeque Hierosolymam pergentes, sanctas reliquias usque ad diem obitus sui apud se retinuere cela-

tas. Ad mortem autem venientes, supradictas reliquias, insciis sociis, pueris suis contradunt, qui qualiter sanctum brachium temporibus Girardi abbatis ad hunc locum detulerint, loco suo scribemus. » Deinde lib. iv, cap. 73, laudatus auctor hæc scribit : « Hic interea abbas (Casinensis Girardus) cum apud Beneventum in Apostolico servitio permaneret, et certo certius brachium sancti apostoli et evangelistæ Matthæi in eadem civitate reconditum esse didicisset, ad se jam dicti brachii custodes convocans, qualiter, vel quo ordine ejusdem sancti apostoli brachium habuissent, percunctari studiosissime cœpit. Qui dum retulissent, qualiter illud secum Robertus dux detulisset in expeditione, quam contra Alexium imperatorem habuerat, ac demum capellanis suis ad mortem reliquerat, ipsique postmodum in die obitus sui sibi dimiserant, abbas monere illos attentius cœpit, ut tanta digniora Casinensi cœnobio conferrent.

93. « Illi autem ocius se hæc adimplere fatentur, si abbas illos quacumque hora ad conversionem venire vellent, absque aliquo pretio illos in hoc monasterio reciperet. Quod cum abbas libentissime se impleturum spopondisset, illi confestim sanctas reliquias ad hunc locum ferendas eidem abbati contradunt. Suscipiens igitur idem abbas sanctas reliquias, diuque deosculans, per hujus nostræ congregationis fratres ad hoc monasterium transmittere studuit. Ad cujus adventum omnes terram, qui hanc inhabitabant, cum ingenti devotione et gaudio, obviam processerunt. Sane cum hæc ad hujus nostræ congregationis notitiam pervenissent, inæstimabili exsultatione repleti, ac solemnibus vestimentis induti, cum lampadibus et thymiamatibus usque ad portam veterem exierunt, ac terræ prostrati sanctum evangelistam adoraverunt : surgentesque cum maxima reverentia deosculaverunt, et cum hymnis et laudibus illud in monasterium introducentes, atque in argentea capsa, turrium instar aptata, sanctum brachium recludentes, in argentea trabe ante beati Benedicti altarium suspenderunt, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vicesimo secundo. » In Adnotatis Angeli de Nuce editoris additur brachium illud modo servari, in theca argentea, brachii forma. Papebrochius noster in Itinerario Ms., quod a mora Romana usque ad reditum in Belgium conscripsit, pag. 108, inter reliquias, quas vidit in sacrario Casinensi, illud os brachii sancti Matthæi recenset.

94. Roma in variis ecclesiis reliquias nonnullas sancti Matthæi exhibet. Inter numerosas autem Urbis ecclesias una est sancto Matthæo dicata, quæ cognominatur *in Marulana*, pro *in Martana*, quia propinqua est tropæis Marii, ut varii scriptores asserunt. Martinellus, in *Roma sacra*, pag. 257, agit de hac sancti Matthæi ecclesia *in Merulana*, alias *Mariana*, in regione montium, eundo a Basilica S. Mariæ Majoris ad Lateranum. Annexum

A habet monasterium, et, ut laudatus auctor observat, olim erat Fratrum, qui appellantur Cruciferi, nunc est sub cura Fratrum S. Augustini, nimirum Hybernorum, ut addit auctor recentissimus. Observant præterea auctores, ecclesiam illam recenseri inter titulos Cardinalitios, et quidem inter antiquiores, ut plerique addunt. Nonnulli etiam asserunt, constructam fuisse circa annum 600 quod non lubet examinare. Hoc certius est, dedicatam fuisse a Paschale II, sive id factum fuerit post constructionem primam, sive post instaurationem. Etenim laudatus Martinellus longam recitat inscriptionem, quæ consecratio illa asseritur in hunc modum. « In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Anno Incarnationis Dominicæ 1110, indi-
B ctione III, feria VI quartæ Dominicæ in Quadragesima, die Incarnationis ejusdem D. N. Jesu Christi, pontificatus D. Paschalis Papæ II anno 11 (omnes notæ concordant anno 1110) dedicata est venerabilis hæc ecclesia in honorem Dei, B. Mariæ semper Virginis, et beati apostoli et evangelistæ Matthæi, cum quatuor altaribus, quæ sunt in ea. Quæ consecratio facta est a præfato domino, et venerabilissimo Pontifice Paschali II papa. In majori siquidem altari celebravit idem D. papa missam in honorem B. Matthæi. Coadjutores vero ejus fuerunt septem ; videlicet Raynerius de Ostia, Riccardus de Portu, Petrus de Tibure, Julianus de Ferentino, Anastasius de Alba, Petrus de Tusculano, Antonius de Amelia, præsentibus omnibus, S. R. E. Cardinalibus, presbyteris, et diaconibus, nec non innumera
C cleri et populi Romani multitudine.

95. In majori autem altari, consecrato a præfato D. papa, cui etiam præfati episcopi astiterunt, fuerunt hæ reliquiæ collocatæ : et primo de ligno sanctæ Crucis, brachium sancti Matthæi, de lapide sepulcri Christi etc... Et ego Paschalis papa universalis Ecclesiæ cum præfatis episcopis has sanctorum reliquias oculis propriis vidi, manibusque meis attrectavi, et recondidi cum antiquo titulo in arca marmorea sub altari majori. » Addit indulgentias visitantibus ecclesiam illam a die consecrationis 25 Martii usque ad Octavam Pentecostes ; et in festo sancti Matthæi 21 Septembris. Cæterum per brachium sancti Matthæi, quod in altari reconditum, aliquod os brachii intelligendum puto, non totum
D brachium. Pancirolus in opere Italico *De Thesauris absconditis,* Romæ in ecclesia sancti Matthæi pag. 137 asserit, aliud brachium sancti Matthæi servari in basilica sactæ Mariæ Majoris, aliud rursum in ecclesia sancti Marcelli papæ : et in indico reliquiarum adjungit sancti Matthæi costam haberi in ecclesia S. Nicolai in Carcere. His omnibus consentit Piazza in Hemerologio sacro ad hunc diem, ubi addit, nonnihil etiam reliquiarum sancti Matthæi servari in basilica Vaticana sancti Petri, et in ecclesiis sanctorum apostolorum et S. Cæciliæ ; variaque enumerat Romæ sancti Matthæi sacella, quæ brevitatis causa mitto.

96. Masinus in *Bononia perlustrata*, pag. 460 testatur, Bononiæ esse ecclesiam parœcialem sancto Matthæo dicatam, in qua ipsius festivitas præcipue celebratur, in alia vero ecclesia parochiali, sancto Nicolao sacra, ejusdem apostoli brachium aliquod conservari, ibique solemnitatem ejus celebrari cum indulgentiis plenariis. Laurentius Beyerlinck, in *Theatro vitæ humanæ*, tom. VI, ad vocem *Reliquiæ*, recenset pag. 303 reliquias multas Neapoli servatas, interque eas sancti Matthæi reliquias tribuit ecclesiæ S. Mariæ de Sapientia, et pag. 304 ossa sancti Matthæi S. Mariæ de virginibus. Inter ecclesias plurimas urbis Venetiæ una quoque est parochialis sancto Matthæo sacra ; ut accurate exponit illustrissimus scriptor nobisque amicissimus, Flaminius Cornelius, senator Venetus, in eleganti opere *De ecclesiis Venetis*, dec. IV, pag. 173, ubi recitat fundationis litteras ex autographo. Ex his recte deducit, fondationem fuisse factam, mense Februario anni 1155 more Veneto et aliorum illius temporis, ut liquet ex indictione IV in litteris adjecta, qua designatur annus 1156 ; sed mense Februario pergebat tunc currere annus 1156 usque ad Pascha, aut certe usque ad festum Annuntiationis, sive diem 25 Martii. Fundator ecclesiæ fuit Leonardus Cornarius, cujus litteræ recitantur, quemadmodum et alia donatio, quæ anno 1166 ad primam accessit. Deinde ex vetustate fatiscens templum instauratur anno Domini 1615, ut ex inscriptione marmorea edocemur parieti affixa, » inquit Cornelius, illam recitans. Idem paulo post ait : « Postremo cum nostris hisce temporibus ad ruinas vergeret, Nicolai Milesii plebani studio a fundamentis in elegantiorem formam restituitur, sacraque supellectile et ornamentis copiose instruitur anno Domini 1735 per Aloysium Foscarum patriarcham Venetum consecratur. » De reliquiis ejusdem ecclesiæ auctor pag. 175 scribit : « Nonnullis ditatur Divorum lipsanis, nempe ex ossibus sancti apostoli Tutelaris, » etc. Plura de illa ecclesia diligenter ibidem observata videri possunt.

97. Cornelius autem in Opusculo de Ecclesiis Torcellanis, quod priori addidit, duo assignat monasteria monialium sancto Matthæo sacrata. Primum est monasterium sancti Matthæi de Majurbio ordinis Cisterciensis, quod antea in alia insula fuerat constructum, videlicet in Constantiaco, indeque de consensu episcopi Torcellani in Majurbium insulam fuit translatum, ut late exponitur part. I illius Opusculi pag. 299 et seqq. Prima fundatio notatur facta anno 1218, in Constantiaco, pag. 316 ; sed ante finem ejusdem sæculi monasterium suum ad insulam Majurbium transtulerunt moniales. Alterum est monasterium monialium ordinis S. Benedicti in insula Muriana ejusdem diœcesis Torcellanæ, ut exponit Cornelius, part. II a pag. 201. Fundatio pag. 104 notatur facta anno 1280, datumque tunc est monialibus vetustum oratorium sancto Matthæo dicatum, ut ibidem latius videri potest. In

A catalogo reliquiarum utriusque monasterii nullas sancti Matthæi invenio. At sancti Matthæi reliquiæ anno 1554 inclusæ fuerunt in altari sancti Abundii quod Sublaci in Latio tunc consecravit Andreas Crucius episcopus Tiburtinus, ut habet inscriptio, data tom. VI Augusti pag. 635. Rocchus Pirrus in *Sicilia sacra*, tom II, pag. 474, ubi enumerat reliquias ecclesiæ cathedralis Cephalæditanæ, ait eam gaudere pede integro cum pelle B. Matthæi. Sicilis insigne oppidum Siciliæ, in valle Netina et diœcesi Syracusana, non procul a Netina civitate, sanctum Matthæum veneratur patronum titularem, cui dedicata est primaria ecclesia parochialis. Non dubito, quin et aliæ serventur particulæ reliquiarum sancti Matthæi in Italia et Sicilia ; sed omnes enumerare B non est tantæ necessitatis, quantæ difficultatis. Itaque in Germaniam transeo, nonnullas et ibi assignaturus.

98. Pragenses in Bohemia multas ecclesiæ suæ attribuunt sancti Matthæi reliquias. Thomas Joannes Pessina, in *Phosphoro Pragensi*, pag. 518, eas sic enumerat : « Sancti Matthæi apostoli et evangelistæ pes integer, et brachium cum pelle : costa argento circumdata, et dens. Item alia quatuor ossa, simul in argentea theca composita : alia iterum notabilis pars. » Hæc dicitur pars de humero in Catalogo impresso reliquiarum Pragensium, quæ anno 1645 ex arce regia Carlsteina in metropolim sunt translatæ, in quo et reliquæ recensentur. Quin et ibi septimo ordine num. 56 adduntur sequentia, C nescio, an satis recte : « Sancti Matthæi apostoli et evangelistæ brachium utrumque cum pelle et carne. » At in catalogo ms. reliquiarum, ex Calendario Pragensis ecclesiæ extracto, quem anno 1647 huc misit P. Theodorus Moretus, hæc solum leguntur ad 21 Septembris : « Sancti Matthæi apostoli et evangelistæ, qui apud Æthiopiam prædicans martyrium passus est. Cujus reliquias, videlicet imaginem magnam cum argento et auro decoratam, tenentem costam ejus in manibus, quas invenit piissimus princeps Carolus IV, etc. donavit ecclesiæ Pragensi. Hæc ibi : at ego lubens ipsis Pragensibus examinandum relinquam, quantum habeant reliquiarum sancti Matthæi. Bucelinus in sacrario Benedictino quod edidit anno 1656, ad 21 Septembris de reliquiis S. Matthæi hæc tradit : « Hujus magni evan- D gelistæ insignis portio asservatur in Andechs (monasterio Bavariæ), ubi et aliæ duæ ejusdem partes ostenduntur, Dens Elnone (alias S. Amandi monasterium vocatur in Flandria), duo molares dentes et alia nonnulla in Weingarten ; » quod Sueviæ est monasterium cum oppido cognomine. Plurimas quoque sancti Matthæi reliquias Coloniæ attribuit in Opere suo Gelenius, nimirum pag. 264 duas particulas ecclesiæ collegiatæ S. Gereonis : pag. 372, de capite sancti Matthæi aliquid ecclesiæ abbatiali S. Panthaleonis ; pag. 412, aliquid reliquiarum parochiali ecclesiæ S. Lupi, uti et pag. 442 ecclesiæ S. Catharinæ Ordinis Teutonicorum, pag. 456 ec-

clesiæ Cartusianorum, pag. 483 ecclesiæ Carmelitarum, pag. 547 ecclesiæ S. Maximini monialium ordinis Augustiniani, pag. 560 ecclesiæ monialium ejusdem ordinis in majore Nazareth, pag. 584 ecclesiæ S. Vincentii tertiæ Regulæ S. Francisci, et demum pag. 627 sacello S. Margaritæ. At omnes istæ modicæ videntur esse particulæ, ut difficultatem numerus nullam pariat.

99. In Belgio, nostro plurimis etiam locis ostenduntur sancti Matthæi reliquiæ, interque eas una valde notabilis. Et sane mirandum nemini esset, si de hujus apostoli reliquiis plus obtigisset Belgio, quam aliis provinciis, cum Carolus V imperator in Belgio natus et sæpe degere solitus sit, idemque aliquando Salerni fuerit, ubi eas accipere potuit, et inde in Belgium portare aut transmittere. Aliis quoque modis reliquiæ sancti Matthæi in Belgium diu ante transferri potuerunt. At quomodo allatæ fuerint, non invenio apud Rayssium, qui eas recenset in Hierogazophylacio Belgico. Primum certe locum meretur caput Sancti, quod pag. 394 attribuit oratorio aulæ Bruxellensis his verbis : « Locum hunc præterea mirum in modum venustat rarum illud pignus, sanctissimi videlicet apostoli et evangelistæ Matthæi caput integrum, sumptu et valore maximo reclusum in argentea imagine, eumdem apostolum pectore tenus, naturalem hominis altitudinem excedentem referente, circa cujus humeros circumvolitans angelus atramentarium illi vasculum porrigit. Erigitur in prædiviti ex ebeno pegmate artificiosissime elaborato, in quo præcipua dicti apostoli miracula argenteis crustis et laminis incisa, variaque artis elegantia condecorata complectuntur. Idem, pag. 463, adscribit ossa sancti Matthæi, id est, aliquid ex ossibus, ecclesiæ collegiatæ S. Salvatoris Brugis in Flandria ; rursum pag. 314, ecclesiæ cathedrali Tornacensi de sancto Matthæo apostolo et evangelista duo ossa, unum grande, aliud mediocre ; » pag. 451, Rutilensi Cartusiæ ad Mosam (lege Mosellam) in ducatu Luxemburgensi « sancti Matthæi apostoli et evangelistæ os magnum, » pag. 430 abbatiæ Phalempinensi ordinis S. Augustini in Flandria argenteum brachium, « Ubi, inquit, « eximia pars brachii S. Matthæi... asservatur ; » et pag. 216 nonnihil de reliquiis sancti Matthæi, obtentum dono Margaritæ principis Flandriæ, haberi dicit in abbatia Flinensi virginum Cisterciensium. Lætiensis et Maricollensis abbatiæ, ambæ Benedictinæ in Hannonia, aliquid similiter de ossibus sancti Matthæi possidere se credunt. Priori pag 279 Rayssius tribuit partem digiti sancti Matthæi apostoli et evangelistæ una cum carne ; alteri pag. 296 aliquid de costa ejusdem. Canonici ordinis S. Augustini in abbatia S. Nicolai Ogniacensis ad Sabim habens, eodem teste pag. 387, altare portatile Jacobi de Vitriaco S R. E. cardinalis, in eoque cum aliis reliquiis aliquid de S. Matthæo ; de quo nonnihil demum attribuit pag. 401 abbatiæ Parcensi ordinis Præmonstratensis in Brabantia prope Lovanium. Hæc laudatus Rayssius, qui et dentem Elnone, sive in S. Amandi cœnobio, jam supra memoratum, reliquiis accenset.

100. Transeo in Galliam, ubi variis locis credunt se habere caput sancti Matthæi. Albertus le Grand in opere Gallico de sanctis Britanniæ Armoricæ pag. 600 in Vita S. Tanguidi abbatis refert, caput sancti Matthæi sæculo VI per mercatores Armoricos clanculum fuisse ablatum ex Ægypto, translatumque in Britanniam Armoricam, ibique in diœcesi Leonensi constructum monasterium, in quo sancti caput fuerit depositum. Addit geminum prodigium, videlicet scopulum in mari exstantem fuisse a navi perruptum, dum caput advehebatur ; alterum in constructione monasterii patratum ; sed utrumque indiget documentis multo antiquioribus, quam proferri possint, ut fidem inveniat. Ipsa quoque allatio capitis ex Ægypto non videtur certior quam ante memorata corporis ex Æthiopia translatio. Verumtamen dictam capitis translationem narrant etiam Carolus le Cointe in *Annalibus ecclesiasticis Francorum*, ad annum 555, num. 21, Ludovicus Bulteau in *Compendio Historico ordinis S. Benedicti*, lib. II, cap. 28, num. 2, uti et constructionem monasterii, sancto Matthæo dicati, de qua nequit dubitari. Mabillonius, in *Annalibus Benedictinis*, tom. I, pag. 152 ad annum 563 fundationem monasterii exponit, de translatione vero capitis sancti Matthæi dubitanter loquitur hoc modo : « Dein monasteria a Paulo (episcopo Legionensi, de quo apud nos actum tom. II, Martii a pag. 108) constructa, in primis Gerberense, cui Tanguidus abbas præfectus, is qui S. Matthæi monasterium in extremo Armoricæ apud Leonenses promontorio sub medium sæculum sextum construxisse perhibetur, ob id in Finibus-Terræ cognominatum. Occasionem tradunt sancti apostoli caput ex Ægypto a quibusdam mercatoribus Leonensibus allatum. Novum asceterium consecravit Paulus, eoque Tanguidus e Gerberensi monasterio, cui Relecense successit, coloniam duxit. Perstat ad nostrum tempus S. Matthæi monasterium sub S. Mauri congregatione, situm, ut mox dicebam, in diœcesi Leonensi, haud procul a Conquitto, paulo longius a Brestensi celeberrimo portu. Nulla fere de hoc monasterio vetera monumenta supersunt post varias ab Anglis illatas clades ; tametsi antiquum ejus splendorem arguit insignis basilica, quæ variis sanctorum reliquiis ornata est. » Cæterum persuasio de capite sancti Matthæi servato in illo monasterio viguit saltem a sæculo XIII : nam Matthæus Westmonasteriensis ad annum 1295 de classe Anglorum eo perlata, fugientibus incolis monasterii, hæc scribit : « Post hæc abbatiam S. Matthæi quamplures ingressi, ecclesiastica utensilia cum capite ejusdem sancti ablato ad dominum Eadmundum ducem exercitus contulerunt. Quæ omnia sequestrata fecit dominus Eadmundus viris ecclesiasticis restaurari. » Ex his tamen recte deduci nequit, integrum esse caput,

quod ibidem habetur pro capite sancti Matthæi; neque enim id asserit Westmonasteriensis. An vero caput illud, quod ibi habetur, sit sancti Matthæi, non inquiro.

101. Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad 21 Septembris consentit cum sententia fere communi de corpore sancti Salernum translato; additque: « E quo (corpore) excerptum venerandum caput, pridem in Galliam delatum fuit, reconditumque in summa basilica Bellovacensi, in qua egregio cultu conservatur, dempto vertice, qui Carnuti in sacrario nobilis ædis Virginis Deiparæ màgna cum veneratione habetur. » In Necrologio Bellovacensi, quod laudatur tom. IX Galliæ Christianæ, col. 742. in Milone I episcopo Bellovacensi inter alia leguntur sequentia: « Dedit (Milo) caput B. Matthæi apostoli et Virgam Aaron. » At unde illud caput acceperit, non adjungitur in laudata Gallia Christiana. Fuit Milo in Ægypto cum crucesignatis, fuit similiter notabili tempore in Italia. An vero etiam fuerit Constantinopoli, ibique caput illud acceperit, ut refert Bailletus ad hunc diem in sancto Matthæo, et quidem tempore Philippi Augusti, anno 1223 defuncti, nuspiam invenio. At videtur Bailletus Necrologium conciliare voluisse cum scriptis a Cangio, et sic dixisse, quod nemo ante dixerat. Certe Cangius, quem etiam laudat in Historico tractatu de capite sancti Joannis Baptistæ, alia omnino dicit, recensens pag. 104 reliquias a Latinis post occupatam Constantinopolim in Occidentem missas. Nam de capite sancti Matthæi sic loquitur: « Gervasius de Château-Neuf, canonicus Carnotensis, et postea episcopus Nivernensis, donavit ecclesiæ Carnotensi caput sancti Matthæi. » Consentit Sebastianus Rouillard, in *Historia Carnotensi*, cap. 8, pag. 207. Itaque Carnotenses crediderunt, accepisse se caput illud Constantinopoli; sed probare nequeunt, caput sancti Matthæi unquam Constantinopoli fuisse, ut Carnotensis æque ac Bellovacensis ecclesiæ traditio admodum videatur incerta.

102. Jàm vidimus, tribus locis caput sancti Matthæi assignari in Gallia. Accedit et quartus in Lotharingia, nimirum abbatia Præmonstratensis in diœcesi Tullensi, Regnis-vallis dicta, non confundenda cum altera, quæ Regia vallis dicitur, ejusdemque est ordinis, et in eadem diœcesi. Saussayus in Supplemento martyrologii Gallicani ad 21 Septembris annuntiat venerationem sancti Matthæi hodierni in cœnobio Regis vallis, ut aliquando etiam vocatur, et adjungit: « Cujus... pars capitis laureati,... dicto in monasterio honorificentissime asservatur, et hodie colenda religiosissime exhibetur. » Partem capitis dicit, opinor; quia jam caput Bellovaco et Carnoto asseruerat. Certe Calmetus, in *Historia Lotharingiæ*, tom. II primæ editionis col. 22 caput sancti Matthæi abbatiæ Regis-vallis attribuit, et col. 265 ait, ex Palæstina allatum fuisse per Gobertum Asperi Montis dominum. Hugo, in *Annalibus Præmonstratensibus*, tom. II, col. 649, de illo capite scribit sequentia in abbatia Regnis-vallis: « Sancti Matthæi caput argentea inclusum capsa, populorum concursu a sæculo XIV celebre: neque enim antehac in veteribus monumentis legimus quidquam, unde ulterior ei possit antiquitas adjudicari. » Satis animadvertet studiosus lector, non posse omnia illa esse capita sancti Matthæi, si integra, aut fere integra sint. Quapropter ipsi examinare poterunt, an forte habeant modicam capitis particulam factitio capiti impositam, eique capitis nomen fuerit impositum, uti alias factum esse experimentis plane certis didici; an vero habeant reliquias Sancti alicujus incerti, quæ per errorem sancti Matthæi fuerunt creditæ, quemadmodum etiam non raro contingit.

103. Memorantur et aliæ reliquiarum particulæ aliis locis. Inter reliquias plures, quæ anno 894 delatæ sunt Remis in pagum Veromanduensem, depositæque in vico Memnico in ecclesia S. Martino dicata, recensetur etiam aliquid reliquiarum sancti Matthæi, ut videri potest, tom. I Januarii, pag. 180, tom. III Februarii, pag. 99. In Vita S. Angilberti, abbatis Centulensis in Pontivo (nunc abbatia S. Richarii passim vocatur) qui floruit tempore Caroli Magni, refertur constructio et dedicatio templi Centulensis B. Mariæ cum tredecim altaribus et reliquiis, quæ in singulis sunt positæ. Ad propositum autem nostrum ibi hæc leguntur: « Altare sancti Matthæi, in quo reliquiæ ejus, et Marci et Lucæ. » Rursum, pag. 103, ubi datur scriptum nomine Angilberti, enumerantis reliquias, quas ope Caroli Magni et aliorum ex variis regionibus obtinuerat, cum plurimis aliis recensentur sancti Matthæi reliquiæ. Non additur tamen, utrum fuerit aliquid ex ossibus Sancti, an solum de vestimentis. In Catalogo prolixo reliquiarum, quæ anno 1585 Ulyssiponem translatæ sunt, ibidemque donatæ domui professæ Societatis Jesu, enumerantur etiam reliquiæ sancti Matthæi apostoli, apud nos tom. II Januarii, pag. 612. Verum sufficiat hæc enumeratio, cum nequeant ulla humana industria enumerari omnes reliquiarum particulæ, quas habent ecclesiæ aut personæ privatæ, præsertim cum per donationes frequenter ab uno loco ad alterum transferantur. Ejusmodi particulam penes me habeo, dum hæc scribo, acceptam anno 1753 Venetiis ab excellentissimo domino Flaminio Cornelio, senatore Veneto, superius laudato, qui et aliam sibi retinuit.

104. Loca sancto Matthæo sacra, præter memorata hactenus in Occidente, certo plura exstant et aliqua etiam in provinciis orientalibus. De celebri monasterio S. Matthæi in Mesopotamia, quæ nunc Diarbechia dicitur, apud urbem Mosul aut Niniven novam, frequenter meminit Assemanus, in *Bibliotheca Orientali*, tom. II. Ex iis autem, quæ pag. 408 refert de illo monasterio, clare liquet, saltem ex-

stitisse a sæculo IV. Idem, tom. II, pag. 403, meminit « cœnobii Chuchæ, quod monasterium S. Matthæi dicitur in monte Elpheph. » Ex illo autem monasterio duodecim monachi cum episcopo Ninives occisi dicuntur jussu Pherozis Persarum regis in urbe Ninive sive Mosul. Eadem historia narratur apud Assemanum, tom. III, pag. 393, ubi vocatur similiter « cœnobium Cuchtæ, » hoc est, S. Matthæi in monte Elphephio; monachique in illo monasterio dicuntur cum Metropolita Ninives com- A prehensi, ductique Niniven, ubi postea occisi sunt, quod consentire nollent in hæresim Nestorianam. Ex eo autem, quod metropolita Ninives in monasterio comprehensus est, quodque omnes Ninivem fuerunt ducti, satis certo colligitur, idem hoc esse monasterium cum præcedente apud Mosul aut Niniven. Pro eodem etiam habuit Assemanus, apud quem plura de illo monasterio videri poterunt, cum illa ad sanctum Matthæum minus pertineant.

—

ACTA

Auctore Metaphraste interprete Sirleto.

(Græcum textum exscribendum curavimus ex cod. ms. Paris. n. 1430. EDIT. PATR.)

—

Α'. Ἤδη μὲν τὴν παρὰ τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς δοθεῖσαν φυλάττοντες ἐντολὴν, τῆς μακαρίας ἐν παραδείσῳ οἰκήσεώς τε καὶ διαγωγῆς ἀπελαύομεν, παντὸς οὗ τινος οὖν τῶν περὶ τὸ σῶμα ὑπερφρονοῦντες, μόνοις τε τοῖς θείοις ἐνασχολοῦντες τὸν νοῦν, καὶ ταῦτα διηνεκῶς φανταζόμενοι, ἤδη δὲ καὶ ὁ τῆς πρὸς Θεὸν πρότερον οἰκειότητος ὀλισθήσας διάβολος, ἅμα μὲν οἵας ἐκπεπτώκει τῆς δόξης εἰδώς· ἅμα δὲ καὶ τῷ ἀνθρωπείῳ γένει διαφθονούμενος. Κἀντεῦθεν τοῦτο συγκατενεγκεῖν ἑαυτῷ εἰς βάραθρον μηχανώμενος εἰς λήθην τῆς ἐντολῆς τὸν ἄνθρωπον ἤγαγε, καὶ ὁ πρῶτος πλασθεὶς, ἐσυλήθη, φεῦ, ἐλεεινῶς τὸν παράδεισον· οὐκ ἦν δὲ ἅμα τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς, εἰς τοῦτο ἀπωλείας κατενεχθέντας περιϊδεῖν, καὶ τὸ πρῶτον ἀποβαλόντας ἀξίωμα, ἐν οὕτως ἀτίμῳ καταλιπεῖν τῇ διαγωγῇ. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῷ Πατρὶ συνάναρχος Λόγος καὶ συναΐδιος τῶν πατρικῶν κενώσας κόλπων ἑαύτον ἐπὶ μητέρα παρθένον κάτεισι δι' ἐμὲ καὶ σάρκα φορεῖ, καὶ πάντα πλὴν μόνης τῆς ἁμαρτίας ὑπέρχεται τὰ ἀνθρώπινα, ὡς ἂν τὴν μὲν ἁμαρτίαν ἀνέλῃ καινὴν δέ τινα πρὸς οὐρανοὺς ἐπάνοδον τοῖς ἐπι γῆς ὑποδείξῃ. Ἐπεὶ δὲ καὶ διακόνους πρὸς τοῦτο καὶ ὑπηρέτας ἔχειν ἐχρῆν, δι' ὧν τε τὰ τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν μυστηρίων ἀνακαλύψειε, καὶ πρὸς σωτηρίας ὁδὸν τοὺς ἀνθρώπους χειραγωγήσειε, προσκαλεῖται μὲν Ἀνδρέας καὶ Πέτρος, μετὰ δὲ τούτους Ἰάκωβός τε καὶ Ἰωάννης, εἶτα Ματθαῖος, ὁ νῦν ἡμῖν ὑπόθεσις ὤν.

B I. Si præceptum illud, quod ab eo, qui nos formavit, injunctum nobis (1) fuit, servare voluissemus, beata illa paradisi habitatione et vita frui nobis licuisset, omniaque corporea commoda negligentes, solis divinis rebus mentem occupatam haberemus, ac eas assiduis cogitationibus semper meditaremur. Cum ille, qui a divina familiaritate simul atque a gloria excidit, in qua prius erat, generi humano invideret, ob idque ad suam ruinam secum una omnibus machinis illud præcipitare studeret, auctor fuit homini, ut primi illius præcepti oblivisceretur. Itaque homo ipse, qui omnium primus a Deo formatus est, miserabili quodam modo, proh dolor! paradiso privatus fuit. Non tamen ipsius, qui nos formavit, benignitas patiebatur, C ut ad tantam ruinam prolapsi despiceremur, neque ut, prima illa dignitate amissa, tam ignobili statu condemnati relinqueremur. Ille igitur ipse, qui ab initio cum Patre semper fuit, qui coæternus est, ex paterno sinu descendens, seipsum exinanivit, et propter humani generis salutem matrem Virginem subiit, carnem gestavit, et humana omnia sustinuit præter peccatum: humana enim omnia suscepit, ut peccatum mundi tolleret, et his, qui sunt in terra, novum quemdam ad cœlos aditum præpararet. Quoniam vero ejus rei ministros habere oportuit, per quos divinæ dispensationis et mysteriorum disciplinam Deus et patefaceret, atque homines ipsos ad salutis viam perduceret, ob eam causam vocati sunt Andreas, Petrus, Jacobus, Joannes et Matthæus, de quo nobis hoc loco dicendum est.

Β', Οὗτος τοίνυν ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς ὕστερον, τελώνης πρό . . . . καὶ χρημά . . . . . . τωρ καὶ λογιστ . . . . καὶ πάσης ἐν . . . . στήρης καὶ

D II. Hic, inquam, Christi discipulus, olim fuerat publicanus, pecuniarum exactor et ratiocinator, quippe qui omnes quæstus faciendi vias et artes noverat, mentis acrimonia, multoque rerum usu

(1) Nobis, in primo nimirum parente Adamo. Hoc autem initium modo nonnihil diverso Latine expressum esse apud Lipomanum, tom. V, fol. 137, indeque credidisse aliquos, alia esse Acta, quæ dedit Lipomanus, adnotavi in Commentario num. 14, ibique ostendi, Acta esse eadem, diversos vero interpretes.

ita præstans, ut inter publicanos principem locum teneret (2). Postea vero quam pro salute mundi Christus Dominus in terra versari cœpit (videte, quæso, repentinam, celerem, admirabilem et plane divinam hominis conversionem), cum præteriret aliquando, et intimas cordis partes inspiceret hominis in telonio sedentis, cumque virtutis studium atque ardorem in ejus animo latentem, ut rerum occultarum cognitor et cordis perscrutator, bene cognosceret, et qualisnam ex eo, qui tunc erat, postea futurus esset, optime prospiceret, illum vocavit, ac sequi se jussit. Sic enim de illo scriptum legimus : « Cum transiret Jesus, vidit publicanum, nomine Levi, in telonio sedentem, eique dixit : Sequere me. » Ille vero non pecuniarum copia, non eorum, qui circumstabant, multitudine, non terrena et fragili hujus mundi gloria detentus est ; nihil denique illorum omnium curavit, quæ in terris humanam mentem servituti subjicere, et ad se attrahere solent : sed ita, ut erat, statim surrexit, et secutus est Dominum. Non longa oratione illi opus fuit, neque multo tempore, non miraculorum spectatione, non denique diligentiore aut diuturniore consuetudine ; sed cum primum optabilem illam et jucundam vocem audivit, « Sequere me, » statim telonium dereliquit, et exigendæ pecuniæ socios, omnemque honoris pristini cupiditatem abjecit, ac toto illo argento et auro, quod antea possidebat, pretiosam margaritam mercatus est.

A τέχνη . . . . μενος, καὶ νοὸς . . . . καὶ πραγμάτων πολυπειρία, τὴν πρώτην παρὰ τελώναις τάξιν ἐπέχων· ἐπεὶ δὲ τὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου διατριβὰς κατὰ γῆν εἶχεν ὁ Κύριος (ὁρᾶτε τὸ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀθρόον ὡς ὑπερφυὲς καὶ παράδοξον). Ὁ μὲν γὰρ παράγων τῷ βάθει τῆς τοῦ ἀνδρὸς καρδίας ἐνεῖδε παρὰ τὸ τελώνιον προκαθημένου, καὶ τὸν ὑποκαθήμενον τῆς ἀρετῆς αὐτῷ ζῆλον οἷα γνώστης κρυφίων καὶ καρδιῶν ἐξεταστὴς ἀκριβῶς ἐγνωκὼς καὶ οἷος ἂν ἐξ οἵου γένοιτο προειδὼς, καλεῖ μὲν αὐτὸν ἀκολουθεῖν ἐντελλόμενος. « Παράγων γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς εἶδεν Λευῒ τὸν Ματθαῖον ἐπὶ τὸ τελώνιον καθήμενον, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι. » Ὁ δὲ οὐ χρημάτων πληθὺν, οὐ περιστηκότων B ὄχλον, οὐ τὴν χαμαὶ συρομένην δόξαν ταύτην καὶ ῥέουσαν, οὐχ ὅσα τῶν τῇδε καταδουλοῦσθαι τε τὴν νοῦν καὶ σφετερίζεσθαι πέφυκε τὸ παράπαν οὐδὲν ὑπολογισάμενος, ὡς εἶχεν εὐθὺς ἀναστὰς, οὔτε μακρῶν ἐδεήθη λόγων, οὔτε χρόνου συχνοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ θαυμάτων θέας οὐδὲ τελεωτέρας τῆς ὁμιλίας καὶ πλείονος, ἀλλὰ μόνον ὡς τῆς εὐκταίας ἐκείνης αὐτῷ φωνῆς καὶ ἡδείας ἤκουσεν, « Ἀκολούθει μοι, » καταλείπει μὲν τὸ τελώνιον αὐτίκα, καταλείπει δὲ τοὺς συμπράκτορας, συγκαταλεῖπει δὲ καὶ τὴν περὶ αὐτὸν πᾶσαν φιλοτιμίαν, καὶ ἀργύρου παντὸς καὶ χρυσοῦ τὸν πολύτιμον ὠνεῖται μαργαρίτην.

III. Ita qui Levi antea dicebatur, cum mores pristinos admirabiliter mutavisset, appellatione quoque superiore mutata, Matthæus dictus est (3), qui deinceps cum ipso Jesu versabatur, ita ut, cum postea Christus ipse in ejus domo recumberet, una cum illo et Matthæus discubuerit. Qua de re cum Pharisæi dubitarent, et ab ejus discipulis quærerent, curnam eorum Magister cum publicanis cibum sumeret : ille, his auditis, respondit : « Non opus habent medico, qui bene valent, sed qui male se habent. » Item illud : « Euntes discite, quid sit, Misericordiam volo, et non sacrificium. » Qua re declaravit, se venisse, non ut justos omnino, sed ut peccatores ad pœnitentiam invitaret. Ex illo tempore Matthæus ita mundum dereliquit, ut et ipsi mundo, et omnibus mundanis cupiditatibus, cruce suscepta, renuntiaverit, soli Deo vivens, et ejus vestigia sequens, omniumque signorum ac miraculorum ipsius spectator et particeps factus : quippe qui per totum dispensationis divinæ tempus una cum Jesu versatus fuit, cum summis ejus discipulis connumeratus, et cum temporis progressu faciens virtutis progressionem. Cum vero tempus illud salutare advenisset, quo

C Γ'. Οὕτω Λευῒς τὸν τρόπον θαυμασίως μεταβαλὼν· εἰς Ματθαῖον καὶ τὴν προσηγορίαν ἠλλάξατο, ὥστε καὶ ἀνακειμένῳ μετὰ ταῦτα ἐκ τῇ οἰκίᾳ τῷ Ἰησοῦ, συνανακεῖσθαι αὐτῷ καὶ Ματθαῖον, ἐφ' ᾧ διαπορεῖσθαι τοὺς Φαρισαίους, καὶ ἀναπυνθανεσθαι τῶν μαθητῶν· Τι δῆτα μετὰ τελωνῶν ὁ διδάσκαλος ὑμῶν ἐσθίεις τὸν δὲ ἀκούσαντα φαναι, « Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. » Καὶ, « Πορευθέντες μάθετε τί ἐστιν· Ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. » Τί τοῦτο δηλῶν, ὡς οὐ δικαίους ἦλθε καλέσαι πάντως, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. Ἐντεῦθεν σταυροῦται μὲν ὁ Ματθαῖος τῷ κόσμῳ παντὶ, σταυροῦται δὲ ταῖς κοσμικαῖς ἁπάσαις ἐπιθυμίαις, μόνῳ τε τῷ Θεῷ ζῶν, καὶ τούτῳ κατ' ἴχνος ἑπόμενος, καὶ πάντων αὐτοῦ τῶν σημείων τε καὶ θαυμάτων αὐτόπτης D καὶ κοινωνὸς ὢν, ἅτε παρ' ὅλον τὸν τῆς οἰκονομίας χρόνον αὐτῷ συγγινόμενος, τοῖς τῶν μαθητῶν τε κορυφαίοις συναριθμούμενος, καὶ τῷ χρόνῳ συμπροϊοῦσαν ἔχων τὴν ἀρετήν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐφειστήκει καιρὸς, καὶ ταφῇ μετὰ τὸν σταυρὸν τὸ τοῦ Κυρίου παρεδόθη σῶμα, καὶ νῦν μὲν τοῖς μαθηταῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφαίνεται, νῦν δὲ ἀθέατος ἦν αὐτοῖς τὰ πολλὰ, τέλος εἰς οὐρανοὺς ἀνελήφθη καὶ τὸν Παράκλητον ἐκεῖθεν ἐν

(2) De hoc inter publicanos principatu dubitari merito potest, etiamsi solum credamus, ingenio et dexteritate principem asseri, ut locus clare exponitur apud Lipomanum.

(3) Existimavit auctor, non fuisse dictum Matthæum ante vocationem, sed Levi. Certum est, nomen Levi eidem fuisse etiam ante vocationem; at nomen Matthæi postea tantum ab ipso usurpatum, non existimo, cum Matthæus ipse cap. 9, vers. 9 contrarium innuat, ubi dicit : « Vidit (Jesus) hominem sedentem in teloneo, Matthæum nomine. » Itaque jam tum habebat geminum nomen.

εἴδει πυρίνων γλωσσῶν τοῖς ἀποστόλοις ἐκπέμπει ὅπως τῇ τούτου ἐμπνεύσει τὴν χάριν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγείλωσιν, ἄλλος τε τῶν μαθητῶν ἀλλαχοῦ ἐπορεύθη, ἐπὶ πᾶν τῆς οἰκουμένης ἔθνος ὡς ἕκαστος ὑπ' ἐκείνου λάχοι.

Jesus crucem passus est, et Domini corpus post crucem ipsam sepulturæ traditum fuit, et ille post resurrectionem aliquando discipulis suis apparuisset, sæpius vero illorum oculos latuisset, postremo in cœlum assumptus est, et Spiritum paracletum illinc sub ignea linguarum specie ad apostolos suos misit, ut per ejus ipsius Spiritus afflatum gentibus gratiam nuntiaret, tunc Discipuli, alio alii, profecti sunt ad totius orbis terrarum gentes (4), prout unusquisque ab illo ipso Spiritu ducebatur.

Δ'. Ἐπεὶ οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ οἱ μαθηταὶ τὰς χώρας διέλαβον, τότε καὶ ὁ θαυμαστὸς οὗτος Ματθαῖος καὶ μέγας ἀπόστολος οὐκ αὐτὸς μόνος τοῦ ἀγαθοῦ μετασχὼν, ἑτέροις ἀπεκρύψατο τὴν μετάληψιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις κοινοῦται τὸ ἀγαθόν. Καὶ ὅλον ἑαυτὸν οἷον συναγαγών τε καὶ συγκροτήσας διαχαράττει τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον καὶ λογαγραφεῖ τὴν εὐσέβειαν, ἵν' ἅπερ οἱ ἄλλοι διά γλώττης ἐδίδασκον, ταῦτα οὗτος ἐγγράμμασι παραδῷ. Ἄνωθεν δὲ καὶ ἀπὸ Ἀβραὰμ τῆς γενεαλογίας ἀρξαμενυς, καὶ οὕτω καθεξῆς προϊὼν, πρῶτα μὲν τὴν κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γέννησιν εὐαγγελίζεται, τὴν ἀνάδειξιν, εἶτα τὴν βάπτισιν, τὴν τῶν ἀποστόλων ἐκλογὴν, τοὺς πειρασμοὺς, αὐτήν τε ἑαυτοῦ πρόσκλησιν, καὶ τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας, ὅσας τε διὰ παραβολῶν ὁ Χριστὸς καὶ ὅσας ἐν παῤῥησίᾳ τοῖς μαθηταῖς σὺν τοῖς ὄχλοις ὡμίλει, τὰς ὑπερφυεῖς θαυματοποιίας, τὰς τῶν νοσούντων θεραπείας, τὰς τῶν δαιμονώντων, τῶν ἐνοχλούντων ἀπαλλαγὰς, τὴν τῶν ἄρτων εὐλόγησιν, τὸν ἐν θαλάσσῃ περίπατον, καὶ τὴν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Θαβὼρ μεταμόρφωσιν. Ἔπειτα καὶ τὰ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας ἀκριβῶς τῷ λόγῳ προδιαζωγραφήσας, τότε περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου καὶ ὅσα περὶ τὴν ἐν αὐτῷ προδοσίαν συνηνέχθη διεξελθὼν, τὴν ὑποκεκριμένην τε τοῦ Πιλάτου κρίσιν, καὶ τὴν τοῦ δικαίως ἐλθόντος κρῖναι κατάκρισιν, εἶτα τὴν ταφὴν, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἐπὶ τῆς Γαλιλαίας τοῖς ἀποστόλοις ἐμφάνειαν, ὅτε καὶ δοθῆναι πᾶσαν ἐξουσίαν αὐτῷ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἴρηκε.

IV. Cum igitur hæc ita se haberent, et discipuli regiones alias alii aggressi fuissent, tunc admirabilis et magnus apostolus Matthæus, tantarum bonarum rerum solus particeps esse noluit, sed aliis etiam beneficium impertivit. Itaque cum se totum collegisset. Evangelium suum, et religionis ac pietatis doctrinam, litterarum monumentis consignavit, ut videlicet, quæ alii ore ac lingua docuissent, ea ipse scriptis mandaret. Altius igitur inde usque ab ipso Abraham Christi originem exorsus, atque ita deinceps progressus, primum Christi originem secundum carnem nobis nuntiavit, deinde quemadmodum baptizatus fuit, discipulos elegit, tentationes superavit, et ipse a Jesu vocatus est, quemadmodum etiam sacra divinarum rerum mysteria edocuit, partim parabolis, partim aperte discipulis et turbis ea pronuntians. Scripsit idem miracula supra humanæ naturæ captum ab eodem Jesu facta, item ægrotantium curationes, eorum, qui a dæmonibus vexabantur, liberationes, panes illos, quibus ipse benedixit, et multos pavit, qaemadmodum per mare pedibus ambularit, et in monte Thabor in aliam quamdam formam se transtulerit. Deinde alterum ejus adventum diligentiori oratione conscripsit: quæque de mystica ejus cœna, et de ipsius proditione facta erant, perstrinxit. Ad hæc falsum illud Pilati judicium, et ejus, qui venit, ut juste alios judicaret, iniquam condemnationem, sepulturam, resurrectionemque, et quemadmodum apud Galilæam apparuit apostolis, quo tempore datam sibi dixit omnem potestatem in cœlo et in terra.

Ε'. Καὶ τὴν οἰκονομίαν συντόμως φάναι τοῦ λόγου πᾶσαν ἐκθέμενος, οὕτω Παρθυαίοις μήπω τῇ Περσῶν ἀρχῇ προσθεμένοις τὴν σωτηρίαν εὐηγγελίσατο, καὶ τὰ κατὰ τὴν Παλαιστίνην περιελθὼν κλίματα, πλήθεσί τε συμπλακεὶς πολυγλώσσοις. λιμῷ τε καὶ δίψει καὶ συχναῖς προσπαλαίσας κακώσεσι καὶ κινδύνοις, τοῖς μὲν ἐκ τῶν τῆς ἀσεβείας προεστώτων ἐπαγομένοις, τοῖς δὲ καὶ ἀπὸ τῶν χαλεπωτάτων τούτων δημαγωγῶν, τὸν Σωτῆρα Χριστὸν θαῤῥαλέᾳ

V. Cum igitur, ut summatim dicam, totam Christi dispensationem explicavisset, Parthos adiit, qui nondum Persarum imperio adjuncti erant (5), ipsisque salute nuntiata, Palæstinæ regionis fines peragravit, ubi cum ingenti multitudine variis linguis prædita congressus est, cum fame, siti et crebris ærumnis ac periculis luctatus, quorum alia superstitiosæ impietatis præsides, alia acerbissimi populorum tribuni crudelissime afferebant.

(4) Non tam cito Judæa excesserunt Apostoli, quam hic auctor insinuat: neque Matthæus videtur mansisse in Judæa ad scribendum Evangelium, quando alii jam proficiscebantur ad longinquas regiones, ut mox innuit; sed Evangelium scripsit ante divisionem apostolorum. Vide dicta in Commentario, num. 42 et 43.

(5) Apud Lipomanum pro: Parthos adiit, dicitur prædicasse « apud Thebanos, qui imperio Persarum nondum accesserant. » Uter rectius textum Græcum expresserit, certo scire nequeo, cum Acta Græca præ oculis non habeam. Attamen conjicio, lectionem Surii esse probabiliorem, cum alii etiam dicant, apud Parthos prædicasse Matthæum, Parthique, qui tempore Matthæi habebant in illis partibus principatum, postea multis sæculis fuerint sub imperio Persarum. At de prædicatione Matthæi apud Thebanos nullus loquitur, nec illi postea fuerunt sub Persarum imperio. Itaque videtur Metaphrastes credidisse, Matthæum, aliquo tempore prædicasse in imperio Parthorum, deinde regressum esse in Palæstinam, ac demum profectum in Æthiopiam. Illic autem ordo prædicationis ipsius non est improbabilis, ut colliget prudens lector ex disputatis de prædicatione sancti Matthæi in Commentario § 4.

At ille nihilominus tamen Salvatorem Christum, et mente et voce libera prædicabat, et eos, qui errore decepti fuerant, ad divinam cognitionem perducebat, ab erroris fallacia remotos et ad veritatis cognitionem translatos. Impia igitur gentium superstitione de medio sublata, omnes homines vero et soli Deo adjunxit, neque suæ predicationis doctrinam illis tantum finibus contineri voluit, sed ad Æthiopiam (6), quam sortitus fuerat, pervenit; cujus regionis homines cum ad veritatis notitiam perduxisset. Christianæque fidei gymnasium illis constituisset, et quoscunque potuit prædicationis suæ retibus inclusisset, multaque miracula, Christi ope adjutus, effecisset, et eos, qui ad Dei fidem conversi erant, per aquam et spiritum Christo adjunxisset, ecclesiam sanctam ipsi ædificandam curavit, presbyterosque ac diaconos constituit, singulis diebus concionem habens, partim ad veritatem retinendam illos adhortans, partim mysteria tradens: eos vero, qui languoribus et morbis vel dæmonum malitia oppressi, de vita periclitabantur, verbo et manus attactu ab omnibus molestiis statim liberabat.

VI. Postea vero quam opus exegit sua vocatione dignum, et debitum opus complevit, ad quod vocatus fuerat, per martyrium in Domino quievit, et nobis, qui versamur in terris, corpus reliquit gloria et hymnis ornatum, eosque, qui memoriam ejus celebrant, vicissim multo splendore ornans, ac sanctos efficiens: id quod multi ex eorum numero, qui per Apostolum ipsum salute digni facti sunt, sacris orationibus consuetam et sanctam ejus celebritatem honorifice admodum prosecuti memoriæ prodiderunt. Ipse vero sine intervallo aliquo puro aspectu Domini Jesu Christi faciem contemplatur, et in ejus immensæ gloriæ corona decoratur, atque cum eo simul versans, exultat perpetuo: cui convenit omnis gloria, honor, adoratio et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A καὶ φωνῇ καὶ γνώμῃ ἐκήρυξε, τοὺς ἁλόντας τῇ πλάνῃ πρὸς θεογνωσίαν ἐχειραγώγησε, τῆς ἀπάτης ἀπέστησε, προσῆξε τῇ ἀληθείᾳ, ἐκ μέσου τὰ τῆς ἀσεβείας πεποίηκε, καὶ πάντας τῷ ἀληθεῖ καὶ μόνῳ Θεῷ προσηγάγετο, μὴ μέχρι τε τούτων στῆναι βουλόμενος αὐτῷ τὰ τῆς διδαχῆς. καὶ τὴν ἀποκληρωθεῖσαν αὐτῷ Ἱεράπόλιν τῆς Συρίας, τῷ τοῦ Εὐφράτου μέρει διακειμένην καταλαμβάνει, καὶ ἐπειδὴ πρὸς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἐπανήγαγε καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ, διδασκαλεῖόν τε πίστεως ἐκεῖ συστησάμενος, καὶ τῷ τοῦ λόγου δικτύῳ πάντας οἷς ἂν ἐντύχοι ζωγρήσας, θαυμάτων τε πληθὺν ἐργασάμενος, καὶ δὴ καὶ τοὺς πεπιστευκότας, δι' ὕδατός τε καὶ Πνεύματος προσαγαγὼν τῷ Χριστῷ, ἐκκλησίαν αὐτῷ ἁγίαν ᾠκοδομήσατο, ἱερεῖς δὲ καὶ πρεσβυτέρους ἀποκληρώσας, καὶ διακόνους τῷ τοιούτῳ πάλιν B ἐγκαταλέξας βαθμῷ, ἑκάστης τε ἐκκλησιαζόμενος, καὶ τοῦτο μὲν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὑπαλείφων, τοῦτο δὲ παραδιδοὺς τὰ μυστήρια, τοῖς πάθεσί τε καὶ νόσοις πιεζόμενος. ἢ δαιμονίων κακότητι κινδυνεύοντας, λόγῳ καὶ χειρὸς ἐπαφῇ, τῶν ἐνοχλούντων εὐθὺς ἀπήλαττεν.

ϛ. Ἀμέλει καὶ τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως ἀξίαν τὴν ἐργασίαν ἀποδεδωκὼς τῷ καλέσαντι, καὶ πλήρης ἡμερῶν γενόμενος τῶν τοῦ Πνεύματος, ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀναλύει Θεὸν, καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ γῆς ἡμῖν καταλείπει τὸ σῶμα, δόξῃ τε καὶ ὕμνοις κοσμούμενον, καὶ λαμπρῶς ἀντικοσμοῦν καὶ καθαγιάζον ἱκανῶς τοὺς δοξάζοντας, ὃ δὴ πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τῆς σωτηρίας ἠξιωμένων ἱερολογήσαντές τε καὶ περιβαλόντες, ἐν- C τίμως τῇ νενομισμένῃ ὁσίᾳ παρέδοσαν. Αὐτὸς δὲ προσώπῳ Κυρίου ἀμέσως καὶ καθαρῶς ἐμφανίζεται, τῷ τῆς ἐκεῖθέν τε δόξης στεφάνῳ κοσμεῖται, καὶ τούτῳ σύνεστι καὶ συναγάλλεται, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(6) Hic rursus multum dissentit editio Lipomani, et pro Æthiopia substituit Hierapolim his verbis: « Nolens autem eo usque suam sistere doctrinam, ad ei sorte attributam Syriæ Hierapolim, sitam prope partem Euphratem, accedit, » etc. At rursum non capio, quomodo hic de Hierapoli referantur omnia, quæ apud Surium de Æthiopia. Quare D dubitare vix possum, quin corrupta et interpolata sint Acta, quæ edidit Lipomanus, et certe alterutra sunt duobus locis corrupta. Combefisius in Auctario novissimo part. 1 pag. 497 dat Adnotationes in Orationem Nicetæ in Matthæum, ibique bis asserit, Acta illa Metaphrastæ, sicut edita sunt a Lipomano, probatiora esse Surianis, quæ ab ipso etiam Lipomano edita sunt tom. VII, fol. 265; sed nullam addit rationem: et sane difficulter dedisset idoneam. Etenim probabilius est, apud Parthos prædicasse Matthæum, quam apud Thebanos, nescio quos, qui postea Persarum imperio adjuncti fuerint; probabilius quoque est, Æthiopiam eidem obtigisse prædicatione illuminandam, quam civitatem unam Syriæ Hierapolim. In hisce autem solis Acta differunt, in reliquis consonant præter diversitatem interpretationis. Verum de prædicatione sancti Matthæi et de loco martyrii aut mortis plura disserui in Commentario, § 4.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ

ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΘΕΚΛΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΙΚΝΙΩ.

—

DE SANCTA, GLORIOSA AC VICTRICE MARTYRE

THECLA INCONIENSI.

(Septembris die 23. — Græce et Latine edidit Petrus Pantinus. Antwerpiæ 1608, in-4°.)

—

A. Ἄρτι τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας εὐαγγελιστοῦ τε καὶ κήρυκος, Παύλου φημὶ τῆς πολυφθόγγου τοῦ Χριστοῦ σάλπιγγος, ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς ἐν Συρίᾳ, ἐπὶ τὸ Ἰκόνιον ἀφικομένου, καὶ τὸν τῆς ζωῆς λόγον, οἱονεὶ σπέρμα θεῖον, ἐκεῖ καταβαλλομένου, Δημᾶς καὶ Ἑρμογένης, ἄνδρες οὐ πρὸς ἀλήθειαν ζῶντες, ἀλλ' ὑποκρίσεως ὄντες πεπληρωμένοι, αὐτῷ συνείποντο. Ὁ Παῦλος οὖν, ἅτε τοῦ Χριστοῦ μαθητής, καὶ μεστὸς ὢν ἀγαθότητος τὴν ψυχὴν, ἁπλοϊκῶς αὐτοῖς καὶ φιλίως προσέκειτο· καὶ πάντα ἦν τὰ κατὰ τὴν δεσποτικὴν οἰκονομίαν αὐτοῖς διοικούμενος, τὰ μεγαλεῖά τε τοῦ Θεοῦ διαγγέλλων, καὶ ὅπως ἀποκαλυφθείη αὐτῷ Κύριος, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσοιτο. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῶν Ἰκονιέων γένοιτο, ἐπιξενοῦται παρά τινι ἀνδρὶ Ὀνησιφόρῳ τοὔνομα ὃς εὐσεβής τε ὢν καὶ τἄλλα ἀγαθὸς ἀνὴρ, ὡς μόνον τοῦ Ἰκονίου παραλαβεῖν τὸν Παῦλον ἀνήκοεν, ἐξελθὼν ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις αὐτῷ ὑπαντᾷ. Ἔμαθε γὰρ παρὰ Τίτου, ὁποῖος ἄρα τὴν ἰδέαν ὁ Παῦλος, καὶ πόθῳ τῷ ἐκείνου βληθεὶς κατὰ θέαν αὐτοῦ ἐξῄει. Ἰδὼν δὲ Παῦλον ἐρχόμενον, ἄνδρα οἷον ὁ Τίτου λόγος ὑπέγραψε, βραχὺν τὴν ἡλικίαν, ψιλὸν τὴν κεφαλὴν, ἀγκύλον τὰς κνήμας γρυπὸν, σύνοφρυν, τὸ μεῖζον φάναι καὶ καιριώτατον χάριτος, θείης πεπληρωμένον· Χαῖρε, φησὶ. πρὸς αὐτὸν, ὑπηρέτα τοῦ εὐλογημένου. Ὁ Παῦλος δὲ, καὶ αὐτὸς Πνεύματι θείῳ τὸν ἄνδρα καταμαθὼν, σεμνόν τε προσώπου μειδίαμα, καὶ ἦθος χαρίεν αὐτῷ ἐπιδείξας· Ἡ χάρις, ἔφη, τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ σοῦ, καὶ τοῦ οἴκου σου. Δημᾶς δὲ καὶ Ἑρμογένης, οὓς ἤδη καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἔφημεν, φθόνῳ τῷ πρὸς τὸν Παῦλον τὰς ψυχὰς πληγέντες, καὶ τὴν ὠδῖνα τῆς καρδίας οὐχ οἷοί τε ὄντες στέγειν, ἀλλ' εἰς φῶς ἐνεγκόντες· Ἡμεῖς δέ σοι, πρὸς τὸν Ὀνησιφόρον φασὶν, οὐ δοκοῦμεν εἶναι τοῦ εὐλογημένου, ὅτι μὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ πρὸς Παῦλον μόνον τὴν πρόσρησιν ἐποιήσω; Ὁ δὲ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ῥημάτων τὴν ὑποκαθημένην αὐτοῖς ἔνδον κακίαν κατανοήσας, Ἐπεὶ οὐχ ὁρῶ ἐν ὑμῖν, εἶπε,

A I. Cum primum Paulus magnus ille veritatis nuntius aa præco, et sonora Christi tuba, relicta Antiochia, Syriæ urbe, Iconium venisset, ibique vitæ verbum, instar divini seminis, spargeret, Demas et Hermogenes, non ex veritatis præscripto viventes, sed fictione pleni, una illum comitabantur : quos Paulus, quippe Christi discipulus, animo omni humanitate imbuto, candide atque amice amplectebatur, omniaque illis, quæ ad Dominicam disciplinam, vivendique rectam rationem pertinerent, suppeditabat, magnalia Dei, modumque quo Dominus ipsi apparuisset, et ad se traxisset, illis enarrans. In ipsam porro Iconiensium urbem jam ingressus, hospitio excipitur a quodam viro, cui Onesiphoro nomen, qui cum B cætera vir probus esset, tum etiam pius, simul atque audivit, Paulum ad urbem adventare, cum uxore et liberis obviam procedens (intellexerat enim ex Tito, qua forma Paulus esset) ejus videndi desiderio tactus, exivit. Quem accedentem conspiciens, virum videlicet, qualem Titi sermo descripserat, brevi corporis statura, capite exili, tibiis incurvis, naso adunco, ciliis contractis, animo ac mente attenta, utque, quod majus est, et maxime ad rem facit, referam, virum (inquam) divina gratia plenum, Salve, inquit, serve Dei benedicti, cui Paulus et ipse virum, Dei Spiritu docente, cognoscens, lætam quamdam vultus gravitatem, gratamque ingenii suavitatem ostendens, Gratia, inquit, Dei tecum et cum tua famlia esto. Demas porro et Hermogenes (quos ipsum comitari C diximus), animis per invidiam in Paulum concitatis, et cordis sui dolorem, instar partus, minime tegere valentes, sed in apertum proferentes : Quid, aiunt, Onesiphore, an nos quoque ad Deum benedictum non videmur tibi pertinere, quod nobis præteritis, unum Paulum sis allocutus? Ex quibus verbis cum improbitatem in ipsis insidentem perspexisset,

Hoc ideo, inquit, a me actum est, quod non deprehendam in vobis ullum justitiæ fructum : nihilominus tamen vos quoque domum meam venite, et in ea requiescite.

II. Paulus igitur eo ingressus, capta primum quiete, deinde sumpto cibo, verba facere instituit, et pietatis doctrinam animis eorum, qui convenerant, disseminare. Cujus doctrinæ principium ac fundamentum illi fuit, Beatitudines a Christo deprædicatæ. Beati enim, inquit, pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum cœlorum [1]. Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt. Beati continentes, et stulto huic mundo valedicentes, quia Deo imprimis placebunt. Beati timorem Dei in cordis velut utero parturientes, ipsiusque oracula trementes : quoniam ipsum videbunt, et tanquam angeli perpetuo cum ipso degent. Ad quem enim, inquit ille, adspiciam, nisi ad mitem, et tacitum et trementem sermones meos ? Beati qui postquam Dei lavacrum susceperunt, corpora sua pura deinceps ab omni sorde custodientes, pacificos seipsos vita ac moribus exhibent : quoniam filii Altissimi vocabuntur. Beati misericordes : quoniam misericordiam consequentur, et in die judicii nullas supplicii pœnas experientur. Beati quorum corpora pariter atque animæ, castæ, instar virginum, servatæ fuerint : quoniam Deo accepti erunt, et justitiæ puritatisque suæ mercedem apud ipsum invenient, quietem sempiternam adepturi [1]. Et Paulo quidem ejusmodi verba in domo Onesiphori coram illis, qui ad se venerant, disserente, et nonnullis quidem libenter placideque illum audientibus, aliis autem sermocinationem hanc negligenter accipientibus, et surdorum instar affectis, aliis denique, non solum ad hæc attentionem non præstantibus, sed mala insuper in corde agitantibus, Thecla, virgo quædam nobilis, Theocleæ filia, viro desponsa, cui nomen Thamyris, in vicinia Onesiphori habitans, per fenestram aurem avidam audiendi porrigens, Pauli verba auscultabat : cujus quantumvis faciem minime aspiceret, ita tamen ex ejus sermone pendebat, ut reliquarum rerum omnium cura demissa, ad ipsum solum attenderet, et per ipsum Christo coaptaretur. Cumque videret multas tam matrimonio conjunctas, quam virgines ad Paulum ingredientes, desiderabat quidem et ipsa viri aspectum intueri, ex cujus sermone tantum fructum hauriebat, cæterum, quod ipsi tum temporis id facere minime liceret, fervidos amantes imitata, in sola fenestra acquiescebat, eique continuo adhærebat. Pauli verbis indesinenter, tanquam lignum juxta aquas, quarum in Psalmis mentio est, plantatum, irrigata. Quam ubi mater advertit, tanto jam tempore fenestræ illi affixam, ignorans scilicet quæ in corde illi inclusa laterent, suspectam tamen interim immensam hanc ad fenestram sessionem habens,

[1] Matth. v, 5.

A καρπὸν οὐδένα δικαιοσύνης· οὐδ' οὖν ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς ἔρχεσθε εἰς τὸν ἐμὸν οἶκον, καὶ ἀναπαύεσθε.

Β'. Ὁ Παῦλος οὖν ἐκεῖσε γενόμενος, καὶ πρῶτα μὲν ἀναπαύσεως, ἔπειτα δὲ καὶ τραπέζης μεταλαχών, λόγον ἥπτετο, καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν συνειλεγμένων τὸ τῆς εὐσεβείας δόγμα κατασπείρειν ἀπήρχετο. Γίνονται δὲ αὐτῷ ἀρχὴ καὶ καταβολὴ τῆς διδασκαλίας οἱ μακαρισμοὶ τοῦ Χριστοῦ. Μακάριοι γὰρ, εἶπεν, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακάριοι οἱ ἐγκρατεῖς, καὶ οἱ τῷ ματαίῳ τούτῳ κόσμῳ ἀποταξάμενοι, ὅτι τῷ Θεῷ εὐαρεστοῦντες ἔσονται. Μακάριοι οἱ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐν γαστρὶ καρδίας ὠδίνοντες, καὶ τὰ αὐτοῦ τρέμοντες λόγια, ὅτι αὐτὸν ὄψονται, καὶ ὡς B ἄγγελοι τούτῳ διὰ παντὸς συνέσονται. Ἐπὶ τίνα γὰρ, φησὶν αὐτὸς, ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; Μακάριοι οἱ τὸ θεῖον δεξάμενοι βάπτισμα, εἶτα ῥύπου καθαρὰ τὰ ἑαυτῶν τηρήσαντες σώματα, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ εἰρηνοποιοὶ καταστάντες· ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Ὑψίστου κληθήσονται. Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται, καὶ κολάσεως οὐχ ἕξουσι πεῖραν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Μακάριοι ὧν καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ παρθένοι διετηρήθησαν· ὅτι εὐαρεστήσουσι τῷ Θεῷ, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἁγνείας μισθὸν παρ' αὐτῷ εὑρήσουσι, καὶ ἀνάπαυσιν εἰς αἰῶνας ἕξουσι. Τοιαῦτα τοῦ Παύλου, κατὰ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον, τοῖς προσελθοῦσι διαλεγομένου, καὶ τινων μὲν ἡδέως καὶ προσηνῶς τὴν ἀκοὴν ὑπεχόντων. C ἐνίων δὲ κατολιγωρούντων τοῦ λόγου, καὶ κωφοῖς ἐπίσης διακειμένων, ἄλλων δὲ πρὸς τῷ μὴ προσέχειν ἔτι καὶ πονηρὰ λογιζομένων ἐν ταῖς καρδίαις· Θέκλα τις εὐγενὴς παρθένος, Θεοκλείας θυγάτηρ, μεμνηστευμένη ἀνδρὶ οὗ τὸ ὄνομα Θάμυρις ἦν, ἐν γειτόνων τῷ Ὀνησιφόρῳ τὰς οἰκήσεις ποιουμένη, διὰ τῆς θυρίδος φιλήκοον οὖς ὑποσχοῦσα, τῶν Παύλου λόγων ἐπηκροᾶτο· καὶ πρόσωπον μὲν ἐκείνου οὐκ εἶχεν ὁρᾷν. οὕτω δὲ τῶν αὐτοῦ λόγων ἐξήρτητο, ὥστε πάντων ἀμέλειαν καταγνοῦσαν τῶν ἄλλων, αὐτῷ μόνῳ προσκεῖσθαι, καὶ δι' αὐτοῦ Χριστῷ συναρμόζεσθαι. Ὁρῶσα δὲ πολλὰς τῶν γυναικῶν καὶ παρθένων πρὸς Παῦλον εἰσιούσας, ἐπόθει μὲν καὶ αὐτὴ ὄψιν ἰδεῖν, οὗ τοιοῦτον ἀπέλαβε τῶν ῥημάτων. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ παρὸν τοῦτο ἀδύνατον ἦν, τοὺς θερ- D μοὺς μιμουμένη τῶν ἐραστῶν, ἠρκεῖτο καὶ μόνῃ τῇ θυρίδι, καὶ ταύτης διαπαντὸς εἴχετο, τοῖς ἐκείνου λόγοις ἀδιαλείπτως ἀρδευομένη, καὶ οἱονεὶ ξύλον οὖσα πεφυτευμένον παρὰ τοῖς ψαλμικοῖς ὕδασιν, Ἡ μέντοι μήτηρ αὐτῆς, ἐπὶ χρόνον οὕτω συχνὸν ὁρῶσα ταύτην τῇ θυρίδι προσηλωμένην. καὶ τῶν μὲν εἰς καρδίαν ὅλως ἀμαθὴς οὖσα, πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἄμετρον ὑποπτεύουσα προσεδρίαν, ἁπαλοῖς πρότερον, καὶ τοῦτ' αὐτὸ ῥήμασι μητρικοῖς ἐπειρᾶτο κωλύειν· Τέκνον, λέγουσα, Θέκλα, τί σοὶ καὶ τῷ ξένῳ τούτῳ καὶ γόητι, ᾧ προσέχεις διαπαντὸς, καὶ

οὕτως ἥλω τοῖς αὐτοῦ ῥήμασι; βλέψον ἤδη καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ λόγου μετάδος, καὶ μετασχεῖν τροφῆς προθυμήθητι. Ἐπεὶ δὲ οὕτω λέγουσα μηδὲν ἤνυεν, ἀλλὰ τὸ τοῦ λόγου, νεκρῷ πρὸς οὖς διελέγετο, ἡ δὲ καὶ αὐστηροτέρων ἥπτετο ῥημάτων· Ἵνα τί ὥς τις, λέγουσα, μία τῶν ἀφρόνων καὶ τὰς αἰσθήσεις αὐτὰς ἀπολωλεκυῖα, ἀνδρὶ ἀγνῶτι καθέξῃ ἀτενῶς προσέχουσα; αἰδέσθητι συγγενεῖς· αἰδέσθητι φίλους, ἡλικιώτιδας· φύσιν αὐτὴν δυσωπήθητι. Καὶ ὅπως ἐλευθέρα τυγχάνουσα δούλην ἔχεις ψυχὴν, καὶ ταῦτα θυγάτηρ μὲν Θεοκλείας οὖσα, μνηστὴ δὲ Θαμύριδος; Ταῦτα λέγουσα, καὶ τὸν μνηστῆρα μετεκαλεῖτο, καὶ ὃς παρῄει πτηνὸς, τῶν γάμων ἕνεκα τὴν κλῆσιν οἰόμενος. Ὡς οὖν ἤκουε παρ' αὐτῆς ὅπως ἡ Θέκλα, καὶ ὅτι τρεῖς ἡμέραι καὶ νύκτες ἴσαι παρέλθοιεν, καὶ αὐτὴ τῆς θυρίδος τὸ παράπαν οὐκ ἀποσταίη, βρωτοῦ μὲν καὶ ποτοῦ μηδὲ βραχὺ μνημονεύσασα, τῶν Παύλου δὲ μόνου λόγων ἐκκρεμαμένη· ἐπεὶ ταῦτα ὁ Θάμυρις ἤκουεν ἀπὸ τῆς μητρὸς, εἶτα καὶ προστιθείσης, Σὺ δὲ, μνηστὴρ γὰρ εἶ, πρόσελθε ταύτῃ, καὶ ἀποστῆναι τοῖς σοῖς λόγοις τῆς θυρίδος αὐτὴν παρασκεύασον· πρόσεισιν εὐθέως ὁ Θάμυρις, καὶ παντοδαπὸς γίνεται τοῖς λόγοις, τοῦτο μὲν κολακεύων, τοῦτο δὲ παραινῶν, τοῦτο δὲ καὶ πληκτικωτέροις αὐτὴν ῥήμασιν ἐπιστρέφειν πειρώμενος, καὶ· Τί μὴ πρὸς τὸν Θάμυριν τὸν σὸν ὁρᾷς, ἔλεγε, τὸν νυμφίον, φιλτάτη, τὸν σόν; τίνα δὲ φιλεῖς ἄλλον, τοὺς ἐμοὺς ἔρωτας ἀτιμάσασα; τί οὕτως ἐξέστηκας, τί οὕτω κάτοχος εἶ; μή τι σοι κα' ἄκων προσέκρουσα, φιλτάτη; μὴ τοῖς κατὰ σὴν θέλησιν ἀγνοοῦντες οὐχ ὑπουργήσαμεν; τάχα μέλλομεν εἰς τοὺς γάμους. Ὀψίζουσι τοῖς ᾠδικοῖς οἱ ὑμέναιοι. Καὶ εἰ βούλει, τελείσθωσαν πάντα. Ἢ καὶ ἔτι περιμενοῦμεν; τοῦ σοῦ γὰρ θελήματος, Θέκλα, καὶ μόνου τοῦ νεύματος αὐτὸς ἤρτημαι. Ταῦτά τε ἔλεγε, καὶ σχήμασι παρακλητικοῖς ἔτι ἕλκειν εἰς ἑαυτὸν ἐπειρᾶτο, ἠρέμα δὲ καὶ ὀθόνης ἁπτόμενος, Ἀνάστηθι, φάγωμεν, ὑπεφώνει· ἀνάστηθι, πίωμεν. Τί γὰρ ἡμῖν καὶ τὸ πολὺ τοῦτο τῆς αἰτίας εἰς ὄνησιν; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκεῖνος· πλὴν καὶ τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ πᾶσι κοινὸς ἦν ὁ θρῆνος· Θαμύριδι μὲν γυναικὸς ἀστοχοῦντι· Θεοκλείᾳ δὲ, τέκνου· ταῖς δὲ παιδίσκαις, κυρίας· καὶ σύγχυσις ἦν ἐν τούτῳ πολλὴ, καὶ πένθος ἀπαρηγόρητον.

A blandis primum, hoc est maternis verbis, ipsam ab illa prohibere contendit: Filia, inquiens, mea Thecla, quid tibi cum extraneo illo præstigiatore rei, quem ita assidue auscultas, cujusque verbis usque adeo capta teneris? nos quoque jam adspice, et colloquii tui participes redde, ac de cibo sumendo cogita. Quo illa sermone usa, cum nihil proficeret, sed ut dici solet, mortuo in aurem verba faceret, asperiori loquendi genere uti aggressa: Et quid, inquit, instar insanæ, et sensibus ipsis spoliatæ, continuo hic assidens, ad virum ignotum ita attendis? reverere cognatos, reverere amicos, reverere æquales, naturam ipsam revere, cur libera cum sis, animum servilem geris, idque filia Theocleæ, sponsa Thamyridis? Quo B dicto, ipsum sponsum arcessit, qui et festinus, et velut alatus advenit, nuptiarum se causa advocari existimans. Cæterum ubi ex ea, quo loco res Theclæ essent, intelligeret, quodque post exactos jam tres dies, et totidem noctes, illa omnino a fenestra non recessisset, cibi potusque ne tantillum quidem memor, tantum ex Pauli verbis suspensa: hæc, inquam, cum Thamyris ex matre intelligeret, illaque, adderet: Adi tu illam (quippe sponsus ejus es) et verbis a fenestra ut absistat efficere contende, accedit protinus Thamyris, omnigenoque sermone, nunc quidem assentando, nunc admonendo, nunc increpando, illam a proposito revocare conatur. Et quid, inquit, Thamyrim sponsum tuum non aspicis, mihi charissima? numquid forte alium amas, in despectum amoris C erga te mei? cur ita, veluti attonita, a te abiisti? num per imprudentiam forte te offendi, dilectissima? num voluntati tuæ obsequioque in te meo uspiam defui? nimis fortean diu nostras hactenus moramur nuptias: nimis diu hymenæi nostri cantus musicis differtur. Quare si lubet, age, omnia conficiantur. An etiamnum cunctabimur? ex voluntate enim tua, mea Thecta, soloque nutu pendeo. Hæc et dicebat, et gestu quodam corporis ad permovendum efficaci illam in suam sententiam pertrahere nitebatur, quin et vestem lineam ipsius remisse tangens, Surge, subjecit, edamus; surge, bibamus: quid enim tanta inedia nobis profuerit? Hactenus ille. Omnes interim domesticos communis luctus invasit, Thamyridem quidem, quod uxore excideret, Theocleam, quod filia, ancillas denique, quod domina: hincque, confusio ac mœror exortus omni consolatione major.

Γ'. Ἀλλὰ τῇ Θέκλᾳ, καὶ τούτων γινομένων, ὀλίγη φροντίς· τῶν αὐτῶν δὲ εἴχετο, καὶ τῆς θυρίδος οὐδαμῶς ἀφίστατο, καὶ οἱ Παύλου λόγοι μελέτη ταύτῃ διηνεκής. Ὁ Θάμυρις οὖν, εἰδὼς ὡς ἀνονήτοις ἐπιχειρεῖ, ζήλου πικροῦ, θυμοῦ τε καὶ ὀργῆς ἐντεῦθεν ὑποπλησθεὶς, πρόεισιν ἔξω κατὰ ἄμφοδον, καὶ ἦν οὕτω παρατηρῶν, τίς τε πρὸς τὸν Παῦλον εἴσιοι, καὶ τίς ἐξέρχοιτο. Καὶ δὴ δύο τινὰς ὁρᾷ μαχομένους πρὸς ἀλλήλους τε καὶ στασιάζοντας. Δημᾶς οὗτοι καὶ Ἑρμογένης ἦσαν· οὓς ὁ λόγος φθάσας ἐδήμησε, καὶ ὅτως Παύλῳ μὲν εἵποντο, ἥκιστα δὲ τῷ ἐκείνου βίῳ συνείποντο· οἷς καὶ ὁ Θάμυρις ἐντυχὼν, καὶ

D III. Cæterum Theclæ parva etiam horum omnium cura, et in iis, quæ cœperat, perseverans, fenestra nullatenus absistebat, unius Pauli sermonibus tota animi contentione studioque intenta. Quod ubi Thamyris videt, seque rei nequaquam successuræ operam dare, acri zelotypia atque iracundia perculsus, foras in plateam progreditur, quis ad Paulum intraret, quisve inde exiret, observans: cum duos quosdam inter se depugnantes et rixantes videt, Demam nempe et Hermogenem (de quibus antea diximus, Pauli quidem asseclas, non item vitæ imitatores fuisse), in quos cum Tha-

myris incidisset, et de Paulo quæsivisset, voluntati suæ conformes reperit: virum se illum, quisnam esset, accurate nequaquam novisse asserentes, virginitatem autem velut legem sancire, hisque verbis uti: Nisi in castitate persistatis, corpora vestra post mortem nequaquam resurgent, neque vos vitæ hæreditatem adipiscemini. Quo sermonis genere juvenes uxoribus privat, virgines maritis, cœlibatum astruens, eoque facto animos simpliciorum decipiens. Quos viros Thamyris ex tempore sibi conciliatos domi suæ hospitio excipit, appositoque perquam sumptuoso prandio, omnia de Paulo curiosius percunctatus, illos in consilium adhibet: quonam modo illo devicto, et de medio sublato, desponsa sibi Thecla minime spoliaretur. Cui Demas et Hermogenes, Cæstellio, inquiunt, præsidi vitæ ipsius institutum denuntia, imbuere multitudinem nova et extranea Christianorum doctrina: curæ nimirum illi de cætero fuerit Paulum ad Cæsaris edictum perdere: atque ea ratione uxorem tuam liberam libere tibi habere licebit, qua in re ne nos quidem te negligemus, quin potius, quoad ejus facere poterimus, una adjuvabimus.

IV. Thamyris igitur, zelotypia adhuc et iracundia plenus, diluculo consurgens, domum Onesiphori pergit cum magistratu, et manu non pauca: deinde in Paulum incidens, Corrupisti, inquit, o homo, Iconiensium urbem, Theclæque mihi desponsatæ, conjugium meum ut nihili æstimaret, persuasisti; veni proinde rationem hujus tui facti coram præside redditurus. Quæ ubi dixit, omnis multitudo illi est assensa, Apage præstigiatorem, clamantes, omnes enim nostras uxores perdidit. Stans igitur Thamyris ante tribunal, magna hominum multitudine cinctus, ingenti voce: Hic homo, inquit, unde sit ignoramus, virgines autem ne nubant prohibet, tumultuque urbem hanc complet, dicat ergo cur hæc faciat. Demas autem et Hermogenes, rerum præstantium indocti discipuli, neque quidquam Judæ scelerata improbitate inferiores, eidem suggesserunt, diceret Paulum Christianum esse, atque ita citissime periturum.

V. Præses porro animum accuratius intendens, Paulo ad se propius constituto, Quis tu es, ait, et quænam illa, et qualia quæ doces? neque enim de re nihili te accusant. Ad quæ Paulus sublata voce: Si hodie super doctrina convenior, audi quid dicam, proconsul. Deus vivens, Deus ultionum, Deus nullius rei indigens, sed solam hominum expetens salutem, misit me, Jesum Christum Filium suum denuntiare: quem etiam denuntio, et ut in ipso spem habeant homines doceo: qui solus mundum errantem commiseratus est, ne deinceps simulate mortales vivant, sed fidem teneant, animosque Dei timore coercentes, pravis omnibus operibus renuntient, et in puritate, veritatisque amore vivant. Quare si ego, o proconsul, ea quæ mihi revelata a Deo sunt, doceo, quidnam injuste facere invenior? Quibus ille auditis, Pau-

A περὶ Παύλου ἐρόμενος, εὗρε συναιρομένους αὐτοῦ τοῖς θελήμασιν. Εἰρήκασι γάρ, ὡς τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὅς τις μὲν εἴη, μὴ ἔχειν ἀκριβῶς εἰδέναι, νομοθετεῖ δὲ παρθενίαν, Ἢν μὴ ἁγνοὶ μείνητε, λέγων, ἄλλως οὐκ ἂν μετὰ θάνατον τὰ σώματα ὑμῶν ἀνασταίη. καὶ ζωῆς γένοισθε κληρονόμοι. Καὶ ταῦτα λέγων, ἀποστερεῖ μὲν νέους γυναικῶν, παρθένους δὲ ἀνδρῶν· νομοθετῶν ἀγαμίαν, καὶ οὕτω τὰς ψυχὰς τῶν ἁπλουστέρων ἐξαπατῶν· Ὁ Θάμυρις οὖν τοὺς ἄνδρας παραχρῆμα ὑποποιούμενος εἰς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον ξενίζει· καὶ δεῖπνα πολυτελῆ παρατιθείς, τὰ περὶ τοῦ Παύλου τε περιεργότερον ἀνηρώτα, καὶ συμβούλους ἐλάμβανε, πῶς ἂν τούτου περιγενόμενος ἐκ μέσου τε ποιήσας, τῆς μεμνηστευμένης αὐτῷ Θέκλης μὴ ἀστοχήσοι, Δημᾶς δὲ καὶ Ἑρμογένης, Τῷ B ἡγεμόνι Καστελλίῳ, εἶπον, τὰ περὶ αὐτοῦ διασάφησον, ὡς ἀναπείθει τοὺς ὄχλους τῇ καινῇ καὶ ξένῃ ταύτῃ τῶν Χριστιανῶν διδασκαλίᾳ· καὶ τὸ λοιπὸν αὐτῷ μὲν μελήσει κατὰ τὸ δόγμα τοῦ Καίσαρος, Παῦλον ἀπολέσαι· σοὶ δὲ οὕτως ἔσται τὴν γυναῖκα τὴν σὴν ἔχειν ἐλευθέραν ἐλευθέρως. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οὐ περιοψόμεθά σε, ἀλλὰ τὰ δυνατὰ ἐσόμεθα συνεργοῦντες.

Δ'. Ἔτι οὖν ζήλου καὶ ὀργῆς Θάμυρις πληρωθεὶς ὄρθρου διαναστὰς. εἰς τὸν οἶκον Ὀνησιφόρου γίνεται, μετὰ καὶ ἀρχόντων, καὶ χειρὸς οὐκ ὀλίγης· εἶτα τῷ Παύλῳ περιτυχών, Διέφθειρας, ἔλεγεν, ἄνθρωπε, τὴν Ἰκονιέων πόλιν· καὶ τὴν ἡρμοσμένην ἐμοὶ Θέκλαν ἀνέπεισας περὶ οὐδενὸς τοὺς ἐμοὺς θέσθαι γάμους. Ἔρχου τοιγαροῦν, λόγον ὑφέξων πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Οὕτως ἔλεγε, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος αὐτῷ συνηγόρουν, C Ἄπαγε τὸν γόητα, λέγοντες· πάσας γὰρ ἡμῶν ἀπώλεσε τὰς γυναῖκας. Στὰς οὖν ὁ Θάμυρις πρὸ τοῦ βήματος, ἔχων ὑπ' αὐτῷ καὶ τὸ πλῆθος, κραυγῇ μεγίστῃ, Ὁ ἄνθρωπος οὗτος. ἔλεγεν, ὅθεν μέν, ἀγνοοῦμεν· γαμεῖσθαι δὲ τὰς παρθένους οὐ συγχωρεῖ, καὶ ταραχῆς μὲν τὴν πόλιν πληροῖ· εἰπάτω γοῦν ὅτου χάριν τοῦτο ποιεῖ. Δημᾶς δὲ καὶ Ἑρμογένης, οἱ ἀμαθεῖς τῶν καλῶν μαθηταί, καὶ μηδὲν τάχα τῆς Ἰούδα μοχθηρίας ἀπολειπόμενοι, ὑπετίθουν αὐτῷ. Λέγε, φάσκοντες, ὅτι Χριστιανὸς εἴη, καὶ τάχιστα ἀπολεῖται.

Ε'. Ὁ ἡγεμὼν δὲ τὴν διάνοιαν ἐπιστήσας, καὶ τὸν Παῦλον ἐγγυτέρω παραστησάμενος· Τίς εἶς λέγει· τίνα δὲ καὶ ἅπερ διδάσκεις; οὐ γὰρ τὰ τυχόντα σου κατηγοροῦσιν. Ἄρας δὲ τὴν φωνὴν ὁ Παῦλος· Εἰ D ἐγὼ σήμερον, ἔφη, περὶ διδαχῆς ἀνακρίνομαι, ἄκουε τῶν ἐμῶν λόγων, ἀνθύπατε. Θεὸς ζῶν, Θεὸς ἐκδικήσεων, Θεὸς ἀπροσδεής, μόνης δὲ χρῄζων ἀνθρώπων σωτηρίας, ἀπέσταλκέ με, τὸν αὐτοῦ παῖδα εὐαγγελίζεσθαι Ἰησοῦν Χριστόν, ὅνπερ δὴ καὶ εὐαγγελίζομαι, ἐν ἐκείνῳ ἔχειν τὰς ἐλπίδας τοὺς ἀνθρώπους διδάσκων, ὃς μόνῳ συνεπάθησε πλανωμένῳ κόσμῳ· ἵνα μηκέτι εἰς ὑπόκρισιν ὦσιν, ἀλλὰ πίστιν ἔχωσι, καὶ φόβῳ Θεοῦ συνεχόμενοι τὰς καρδίας, πᾶσιν ἀποτάξωνται πονηροῖς ἔργοις, καὶ ἐν ἁγνείᾳ ζήσωσι, καὶ ἀγάπῃ τῆς ἀληθείας. Εἰ οὖν ἐγώ, ἀνθύπατε, τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ μοι ἀποκεκαλυμμένα διδάσκω, τί ποτε ἄδικον εὑρίσκομαι δρῶν; Ταῦτα ἐκεῖνος ἀκού-

σας, κελεύει δεθῆναι τὸν Παῦλον, καὶ οὕτω τῇ φυλακῇ δοθῆναι, ἕως ἂν αὐτὸν κατὰ σχολὴν γένηται τὰ ἐκείνου ζητῆσαι.

ς΄. Ἡ Θέκλα δὲ ταῦτα μαθοῦσα, σπουδῇ περιελομένη, ὅπερ ἦν αὐτῇ ἐνώτιά τε καὶ περιδέῤῥαια, καὶ ὁρμίσκοι, χρυσοῦ κατεσκευασμένα, τῷ πυλωρῷ τῆς οἰκίας δίδωσι· καὶ οὕτως ἀκώλυτον σχοῦσα τὴν ἔξοδον, ὑπὸ νύκτα πρὸς τὴν φυλακὴν ἀφικνεῖται. Εἶτα πρὸς τοῦ δεσμοφύλακος κατόπτρῳ ἀργυρῷ πάλιν τὴν εἴσοδον πριαμένη, εἴσεισι πρὸς τὸν Παῦλον, καὶ καθίσασα παρὰ τοὺς αὐτοῦ πόδας, ἕτοιμον ἀκοὴν λόγοις ἐδίδου, κηρίου παντὸς καὶ μέλιτος ἡδυτέροις, καὶ οὔτε τῷ Παύλῳ δέος ἦν τοῦ παθεῖν κακῶς· ἐκείνης τε ἡ πίστις ηὔξανε, καταφιλούσης αὐτοῦ τὰ δεσμά. Ἐπειδὴ δὲ ἅμα πρωῒ ἐζητεῖτο Θέκλα ὑπὸ τῶν οἰκείων τε καὶ Θαμύριδος, ἅτε ἀπολομένη, καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐδιώκετο, καί τις τῶν ὁμοδούλων τοῦ πυλωροῦ τὸ γεγονὸς μηνύει, ὅτι νύκτωρ ἐξέλθοι, καὶ ὁ πυλωρὸς, ἐξετάσεως ἀνάγκαις παραδοθεὶς. εἴρηκεν ὅτι πρὸς τὸν ξένον ἐκεῖνον ἀπέλθοι, τὸν ἐν φυλακαῖς τηρούμενον, ἀπίασιν εὐθὺς εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ εὑρίσκουσι ταύτην τρόπον τινὰ δεσμοῖς πόθου τῷ Παύλῳ συνδεδεμένην. Καὶ μηδὲν τούτου πλέον εἰπόντες, ἢ δράσαντες, ἔξίασι πάλιν· εἶτα τοὺς ὄχλους ἐπισπασάμενοι, δῆλον τοῦτο τῷ ἡγεμόνι ποιοῦσι, καὶ ὃς ἐπὶ τὸ βῆμα κελεύει τὸν Παῦλον ἄγεσθαι. Ἡ Θέκλα δὲ, ὡς ἀπολειφθεῖσα, πενθοῦσα ἦν, καὶ πρὸς τῷ τόπῳ κυλιομένη, ἐν ᾧ ὁ Παῦλος καθήμενος ἐποιεῖτο τὴν διδαχήν. Ἔπειτα κελεύσαντος τοῦ ἡγεμόνος καὶ αὐτὴν ἀχθῆναι, οὐκ ἀπέβλεψεν ἡ ἀοίδιμος πρὸς τὴν φύσιν, ὅτι γυνὴ ἦν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ μετὰ Παύλου, ἢ μᾶλλον διὰ Παῦλον, κολασθήσεσθαι, πολλὴν αὐτῇ ἐδίδου τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν εὔκλειαν. Ὁ μέντοι ὄχλος, προσαχθέντος πάλιν τοῦ Παύλου, πλείονι ἐκέχρηντο τῇ βοῇ· Γόης ἐστὶ, λέγοντες, ἔῤῥε τοῦτον. Πλὴν οὐ ῥᾳδίως ἔπειθον· ἀνθυπάτῳ γὰρ ἐσπουδάσθησαν οἱ τοῦ Παύλου λόγοι, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουεν, ἐφ' οἷς ὡμίλει, περὶ τῶν ὁσίων τοῦ Χριστοῦ ἔργων. Καλέσας δὲ τὴν Θέκλαν, Διὰ τί, ἔλεγεν, οὐ γαμῇ Θαμύριδι κατὰ τὸν Ἰκονιέων νόμον; Θέκλα δὲ ἀνθύπατον μὲν αὐτοῖς ῥήμασι, καὶ τῷ τῆς ἀρχῆς ὄγκῳ, μικρὸν ἐτίθει καὶ τὸ τυχόν· ὅθεν οὐδὲ ἀπεκρίνατό τι πρὸς αὐτὸν τοπαράπαν· Παῦλον δὲ ἦν ὅλως ἀτενῶς βλέπουσα, ὥσπερ ἐκ τούτου μόνου, τοῦ ἐκεῖνον ὁρᾷν, τὸ ἀναπνεῖν ἔχουσα καὶ τὸ ζῆν. Θεοκλεία δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς ὁρῶσα ταῦτα, καὶ τῷ θυμικῷ σάλῳ καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶναι μήτηρ ἐκλαθομένη. Κατάκαιε τὸν ἄνομον, ἔλεγε, κατάκαιε τὸν ἄνυμφον, ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου καὶ τοῦ θεάτρου.

Ζ΄. Ἔπαθεν οὖν τὴν ψυχὴν καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐκτόπως, καὶ τοῖς ὅλοις ἀπορηθεὶς, τὸν μὲν Παῦλον φλαγελλώσας, ἐκβάλλει τῆς πόλεως· Θέκλαν δὲ πυρίκαυστον γενέσθαι καταδικάζει. Αὐτὸς δὲ ἀναστὰς. ἠπείγετο πρὸς τὸ θέατρον, καὶ πᾶς δὲ ὁ ὄχλος ἐπὶ τὴν θέαν ταύτην ἐξῄει. Ἡ Θέκλα μέντοι ὡς ἀμνὸς ἐν ἐρήμῳ τὸν ποιμένα, οὕτως αὐτὴ Παῦλον περισκοποῦσα ἦν· καὶ οὕτω περιβλεπούσῃ ἐπιφαίνεται καθήμενος ὁ Χριστὸς, Παῦλον ὑποκρινάμενος. Ἡ

lum vinciri et in carcerem tradi imperat, quoad otium ipsi esset, de hisce ad illum spectantibus amplius inquirendi.

VI. Quibus intellectis, Thecla ingenti studio incitata, quas habebat inaures et collaria, parvaque monilia ex auro confecta, janitori domus suæ dono dat, atque ita liberum exitum nacta, de nocte ad carcerem accedit : ubi a præfecto, argenteo rursus speculo aditum commercata, ad Paulum ingreditur : ad cujus pedes sedens, verbis ejus omni favo et melle dulcioribus attentas aures præbebat. Neque Paulo interea metus erat durius aliquid perpetiendi, et hujus fides, vincula quoque ejus exosculantis, magis magisque augebatur. Cum autem simul ac jam diluxisset, a famulis domesticis et Thamyride Thecla, tanquam perdita, per vias quæreretur, quidamque ex conservis janitoris factum indicaret, quod illa de nocte exivisset, janitor quæstioni traditus, ad senem illum, qui in carcere attinebatur, adiisse dixit. Illi protinus ad carcerem abeuntes, inveniunt illam desiderii vinculis Paulo quodammodo colligatam, nihilque tum amplius dicentes aut facientes, rursum exeunt, et multitudine ad se attracta, rem totam præsidi indicant : qui Paulum ad tribunal agi jubet. Thecla interim tanquam derelicta, in mœrore esse, et in loco, ubi Paulus sedens docuerat, volutari. Deinde cum præses illam quoque adduci jussisset, non aspexit, celeberrima hæc virgo, ad naturam, quod femina esset : sed hoc ipsum quod cum Paulo, vel potius propter Paulum, pœnas esset datura, ut in re præclara magnam illi animi alacritatem addebat. Turba autem, rursum producto Paulo, magna vociferatione usa, Præstigiator est, inquiunt, pereat. Cæterum non facile quod volebant, proconsuli persuaserunt, cui Pauli sermo cum studio accipiebatur, libenterque audiebat, quæ ille de sacris rebus a Christo gestis publice disserebat. Advocata autem Thecla, Cur, inquit. Thamyridi juxta Iconiensium legem non nubis? Thecla vero proconsulem cum suis istis verbis, ipsoque adeo magistratus fastu, pro parvo sane ac vili habebat : ita ut ne verbum quidem illi responderet, ad Paulum indesinenter omnino intuens, tanquam si ex solo ejus conspectu respiraret ac viveret. Quæ dum Theoclea mater ejus videt, iracundiæ æstu ita agitata, ut matrem omnino se esse oblivisceretur, Ure, inquit, exlegem, ure conjugii hostem in medio circi, sive theatri.

VII. Præses interim supra modum animo turbatus, et consilii inops, Paulum flagellatum urbe ejicit, Theclam vero igni exurendam condemnat : surgensque in theatrum, una cum tota illa multitudine, ad tale spectaculum festinus exit. Interim ut agnus in loco deserto ad suum pastorem, ita Thecla ad Paulum aspiciendum circumquaque oculos intendit. Quod dum facit, Christus Pauli forma assimilata, sedens eidem apparet.

Tum illa intra se : Quod animo, inquit, non satis magno ac generoso sim, idcirco Paulus se mibi conspiciendum offert, dumque intente illum intuetur, ipsa vidente, in cœlos abit : pueris interim et virginibus ligna et herbam, ad Theclam exurendam, comportantibus, quæ ut nuda inducta fuit, protinus præsidem inspectæ pulchritudo, formæque, præstantia percellit, commiseratioque ipsi magna injecta, quod talis virgo statim esset peritura, adeo ut etiam in lacrymas manifestas ea res hominem adigeret. Lignis autem jam substratis, tortores, ut conscenderet, præceperunt, conscendit illa, figura se crucis consignans, illi ignem accendunt : qui plurimam illam materiam corripiens et vehementer auctus, illam omnino non attigit. Nempe oportebat in illa compleri, quod ab Isaia prænuntiatum fuerat : « Etiamsi transieris per aquam, tecum sum, et flumina non concludent te : et si transieris per ignem, non combureris [2], neque sane combusta fuit, nube aquæ ipsam inumbrante, grandineque in totam arenam ita effusa, ut et ignis exstingueretur, et multi qui aderant ea interirent, Thecla autem sine noxa conservaretur.

VIII. Paulus interea cum Onesiphoro ac ejus uxore atque liberis, in monumento quodam intecto, quod juxta viam, quæ ab urbe Iconio Daphnem fert, situm erat, jejunio insistebat, quo diutius protracto, fames pueros invasit : qui Paulum adeuntes, Esurimus, inquiunt, neque habemus quo panes emamus. Onesiphorus enim, jam mundi rebus valere jussis, eum tota sua familia Paulum sequebatur : qui se penula sua exuens, puero tradit, et, Abi, inquit, hacque panes quam potes plurimos coemptos ad nos adfer. Quos cum emeret, ecce, Theclam videt, et præ admiratione obstupefactus (agnoverat enim illam, quippe quæ in eadem secum vicinia habitasset), Et quo, inquit, o Thecla, quo pergis ? Paulum, ait, ex igne recens servata, persequor, cui puer, Ducam ad illum : quoniam tua causa in maxima sollicitudine est, totosque jam sex dies jejunio et orationi intentus. Quæ ubi ad sepulcrum accessit, Paulo in genua proclinato, diceuteque, Domine Jesu Christe, ne attingat ignis famulam tuam Theclam, illa a tergo assistens, Pater clamabat, qui cœlum et terram fecisti, benedico te, quod me ex igne servaveris, ut Paulum videam. Qui ut surrexit, Theclamque aspexit, lætitia plenus, Deus, inquit, qui nosti corda, Pater Domini mei Jesu Christi, gratias tibi ago, quoniam, quod a te postulavi, mihi dedisti. Eratque in monumento multa prorsus hilaritas, Paulo et Onesiphoro, quique cum illis erant, præ gaudio exultantibus (panes autem habebant quinque, ad hæc olera atque aquam) et ob opera Christi quæ in se percipiebant, sese oblectantibus. Deinde Thecla ad Paulum : Detonsa, inquit, coma et veste mutata, prompto animo te

δὲ καθ' ἑαυτὴν, ὡς μικροψύχῳ πάντος οὔσῃ καὶ ἀγεννεῖ, ἔλεγεν, ἦλθε. Παῦλος ὀφθῆναί μοι, καὶ προσεῖχεν οὕτως ἀτενὲς βλέπουσα, καὶ ὃς εἰς οὐρανοὺς ἀπῄει, ὁρώσης αὐτῆς. Οἱ παῖδες μέντοι καὶ αἱ παρθένοι, ξύλα καὶ χόρτον συνέφερον, ὥστε Θέκλαν κατακαυθῆναι. Ὡς δὲ εἰσήχθη γυμνὴ, ἐκπλήττει μὲν εὐθέως τὸν ἡγεμόνα, τὸ κάλλος αὐτῆς θεασάμενον, καὶ τὴν ὥραν · ἔλεος δὲ αὐτῷ δεινὸν ἐμβάλλει, ὅσον οὔπω ἀπόλλυσθαι μέλλουσα τοιαύτη παρθένος, ὅθεν δὴ καὶ εἰς δάκρυα τοῦτο φανερὰ κατήνεγκε. Τῶν ξύλων δὲ ἤδη καταστρωθέντων, ἐκέλευον αὐτὴν οἱ δήμιοι ἐπιβῆναι. Ἡ δὲ ἐπέβη τῷ τοῦ σταυροῦ τύπῳ ἑαυτὴν σημειώσασα, καὶ οἱ δήμιοι τὸ πῦρ ἐφῆπτον · εἶτα διαδραμὸν πλείστην ὕλην, καὶ εἰς πολὺ αὐξηθὲν, ἐκείνης οὐδ' ὅλως ἥψατο. Ἔδει γὰρ πεπληρῶσθαι καὶ ἐπ' αὐτῇ. ὃ τῷ θείῳ Ἡσαΐᾳ προήγγελται, ὅτι Κἂν διαβαίνῃς δι' ὕδατος, μετὰ σοῦ εἰμι, καὶ ποταμοὶ οὐ συνεγκλείσουσί σε · καὶ ἂν διέλθῃς διὰ πυρὸς, οὐ μὴ κατακαυθῇς. Οὔκουν οὐδὲ κατακέκαυται · νεφέλη γὰρ ὕδατος αὐτὴν ἐπεσκίασε, χάλαζά τε εἰς ἅπαν τὸ ἔδαφος ἐξεχύθη, ὥστε τὸ μὲν πῦρ σβεσθῆναι, πολλοὺς δὲ τῶν ἐκεῖ τυχόντων διαφθαρῆναι, τὴν Θέκλαν δὲ ἀβλαβῆ διαφυλαχθῆναι.

Η'. Ἦν δὲ ὁ Παῦλος νηστείᾳ προσκείμενος, μετὰ Ὀνησιφόρου τε καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, καὶ τῶν τέκνων, ἔν τινι ἀσκεπεῖ μνημείῳ κατὰ τὴν ὁδὸν κειμένῳ, τὴν ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Δάφνην φέρουσαν. Ἐπὶ πολὺ οὖν τῆς ρηστείας αὐτῆς παρατεινομένης, ὁ λιμὸς τῶν παίδων καθίκετο · καὶ προσελθόντες τῷ Παύλῳ. Πεινῶμεν, ἔλεγον, καὶ οὐκ ἔχομεν ὅτῳ ἄρτους ἐξονησόμεθα. Ἦν γὰρ ὁ Ὀνησιφόρος ἤδη τῶν τοῦ κόσμου ἀφέμενος, καὶ ὅλῳ οἴκῳ τῷ Παύλῳ ἀκολουθῶν. Παῦλος οὖν τὸν ἐπενδύτην ἐκδὺς, τῷ παιδὶ δίδωσι, καὶ, Ἄπιθι, λέγει · καὶ τούτῳ πλείους τῶν ἄρτων πριάμενος, ἔνεγκε. Ὡς δὲ ὠνεῖτο τοὺς ἄρτους ὁ παῖς, θεωρεῖ Θέκλαν, καὶ ὅλως ἐξίσταται · ἐπέγνω γὰρ ταύτην, ἅτε ἐγγειτόνων αὐτῷ οἰκοῦσαν. Ποῦ οὖν, ἔφη, Θέκλα, ποῦ δὴ πορεύῃ; ἡ δέ · Παῦλον ἤδη μεταδιώκω, ἐκ πυρὸς ἄρτι σωθεῖσα. Καὶ ὁ παῖς · Ἀλλ' ἐγὼ, ἔφη, ἐπάξω σε πρὸς αὐτὸν, ἐπεὶ καὶ πολλὴν ἔχει τὴν περὶ σοῦ μέριμναν, καὶ ὅλας ἤδη ἡμέρας ἓξ νηστείᾳ διαπονεῖται καὶ προσευχῇ. Ὡς δὲ ἐπέστη Θέκλα ἐπὶ τὸ μνημεῖον, Παύλου εἰς γόνατα κλιθέντος, καὶ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, λέγοντος, μὴ ἀψάσθω Θέκλης τῆς σῆς δούλης τὸ πῦρ · αὐτὴ ὄπισθεν ἑστῶσα. Πάτερ, ἐβόησεν, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εὐλογῶ σε, ὅτι με ἐκ πυρὸς ἔσωσας, ἵνα Παῦλον ἴδω. Ὡς δὲ ἀνέστη Παῦλος, καὶ εἶδε Θέκλαν, χαρᾶς ἔμπλεως γεγονὼς, Θεὲ, ἔφη, καρδιογνώστα, Πάτερ τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι, ὅ ᾐρετισάμην, ἔδωκάς μοι. Καὶ ἦν ἔσω ἐν τῷ μνημείῳ εὐφροσύνη πολλὴ, Παύλου τε καὶ Ὀνησιφόρου, καὶ πάντων τῶν σὺν αὐτοῖς ἀγαλλιαμένων. Ἦσαν δὲ αὐτοῖς ἄρτοι πέντε, καὶ λάχανα, καὶ ὕδωρ · καὶ ἐφ' οἷς ἔπραττον τοῦ Χριστοῦ ἔργοις, ἀδιαλείπτως εὐφραίνοντο. Εἶτα Θέκλα φησὶ πρὸς τὸν Παῦλον Περικειροῦμαι τὴν

[2] Isa. XLIII, 2.

κόμην, καὶ τὸ σχῆμα ἀμείψασα πρόθυμος ἕψομαι σοι, ἔνθα ἂν καὶ ἀπίῃς. Ὁ δὲ, Ὁ καιρὸς, εἶπεν, αἰσχρὸς, καὶ σὺ καλὴ τὴν μορφήν· μή ποτε οὖν σε πειρασμὸς ἐκδέξηται ἕτερος, τοῦ προτέρου χείρων· σὺ δὲ δειλίᾳ εἴξῃς, καὶ οὐ δυνατὴ γένῃ ὑπομεῖναι. Ἡ δὲ, Τῆς ἐν Χριστῷ μόνον σφραγῖδος, ἔφη, ἀξιωθείην, καὶ οὐδεὶς ἂν πειρασμὸς ἅψαιτό μου. Πρὸς ἣν ὁ Παῦλος, Δεῖ, εἶπε, μακροθυμεῖν, καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ ἥξει σοι. Οὕτως ὁ Παῦλος εἰπὼν, Ὀνησιφόρον μὲν πανοικεσίᾳ εἰς τὸν αὐτοῦ οἶκον ἐκπέμπει· Θέκλαν δὲ λαβὼν, ἀπῄει εἰς Ἀντιόχειαν.

Θ'. Ἅμα δὲ τῷ εἰσιέναι αὐτοὺς εἰς τὴν πόλιν, Σύρος τις Ἀλέξανδρος τοὔνομα, πρωτεύων Ἀντιοχέων, καὶ πολὺς ὢν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἀρχῇ, ἰδὼν Θέκλαν, ἐφίλησέ τε αὐτὴν, καὶ Παῦλον θερμῶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐδεῖτο, συχνὰ χρήματα καὶ δῶρα κατατιθείς. Ὁ δέ· Οὐκ οἶδα, ἔφη, τὴν γυναῖκα ταύτην, οὐδὲ ἐμὴ οὖσα τυγχάνει. Καὶ ὡς θαῤῥήσας τῷ πολλὰ παρὰ τῇ πόλει δύνασθαι, ἀναίδην τε αὐτὴν περιβάλλει, καὶ ἣν οὕτως ἐν τῷ ἀμφόδῳ καταφιλῶν, ἡ δὲ ἀπωθεῖτό τε καὶ οὐκ ἠνείχετο, ἀλλὰ Παῦλον τὸν πνευματικὸν ἐζήτει νυμφίον· καὶ τὴν φωνὴν ἄρασα, Μὴ βιάσῃ με τὴν τοῦ Θεοῦ δούλην, ἔφη, μὴ βιάσῃ, Ἰκονιέων εἰμὶ πρώτη, ἐκβέβλημαι δὲ τῆς πόλεως παρ' αὐτὸ τοῦτο τὸ μὴ βούλεσθαι Θαμύριδι γαμηθῆναι. Ταῦτα ἔλεγε σὺν βοῇ τῇ μεγάλῃ, καὶ τῆς χλαμύδος ἐπιλαβομένη τοῦ Ἀλεξάνδρου, αὐτήν τε διέῤῥηξε, καὶ τὸν στέφανον ἀφείλετο τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, κἀκεῖνον θρίαμβον ἐποίησεν ἐπὶ πάντων. Ὁ δὲ τὴν αἰσχύνην οὐκ ἐνεγκὼν, ἄγει αὐτὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα· ἐπεὶ δὲ μὴ ἔξαρνος ἦν, ἀλλ' ὡμολόγει τὸ πεπραχέναι, θηρίοις κατεκρίνετο ἐκδοθῆναι. Αἱ μέντοι γυναῖκες, ὅσαι παρῆσαν, τῇ πρὸς τὸ γένος νικώμεναι σομπαθείᾳ, καὶ οἱονεὶ τὸ πρᾶγμα κοινὸν ἡγούμεναι, καὶ ἐμέμφοντο τὴν ἀπόφασιν, καὶ, Κακὴ κρίσις, παρὰ τὸ βῆμα φανερῶς ἔκραζον. Ἀλλ' ἡ Θέκλα καὶ οὕτω σωφροσύνης ἐπιμελουμένη, ἐδεήθη τοῦ ἡγεμόνος, ἄχρι καὶ τοῖς θηρίοις ἐγχειρισθῆναι, ἁγνὴν αὐτὴν διαμεῖναι. Ἦν οὖν γυνή τις πλουσία, τοὔνομα Τρύφαινα, ἧς ἡ θυγάτηρ Φαλκόνιλλα τεθνηκυῖα ἦν· αὕτη τοιγαροῦν πιστεύεται Θέκλαν, καὶ ἦν τὸ μεταξὺ ταύτης εἰς ποραμύθιον. Εἶτα πρὸς τὸ θηριομαχῆσαι προαχθεῖσαν, δεσμοῦσιν αὐτὴν λεαίνῃ πικρᾷ. Τρύφαινα δὲ οὐκ ἀφίστατο ταύτης, ἀλλ' ἠκολούθει, ἕως ἤδη καὶ τὸ θέατρον αὐτὸ εἰσέλθοι. Λέαινα μέντοι, ἐπιβάσης αὐτῆς τῆς Θέκλας, οὕτως εἶχεν εὐλαβῶς καὶ πεφυλαγμένως, ὡς μὴ μόνον μηδὲν ἀτίθασσον μηδὲ θηριῶδες ἐπ' αὐτῇ ἐπιδεῖξαι, ἀλλὰ καὶ μαλακῶς ἐπαφᾶσθαι τῇ γλώττῃ, καὶ περιλείχειν αὐτῆς τοὺς πόδας. Ἡ δὲ αἰτία ἦν τῆς ἐπενεχθείσης αὐτῇ γραφῆς, ἱεροσυλία. Ἐξίστατο δὲ ὁ ὄχλος ταῦτα ὁρῶν· καὶ τούτων ὅσοι θερμότεροι, καὶ τοῦτο διὰ μίσους τὸ πρᾶγμα ποιούμενοι, ἐπεμαρτύροντο τὸν Θεὸν, ἀνοσίαν εἶναι τὴν κρίσιν λέγοντες. Εἶτα λαμβάνει πάλιν τὴν Θέκλαν ἡ Τρύφαινα, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα μέλλουσαν θηριομαχεῖν. Ἡ μέντοι τεθνηκυῖα θυγάτηρ αὐτῆς, ὄναρ ἐπιστᾶσα Τρυφαίνῃ· Θεοῦ δὲ ταῦτα, καὶ τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας οἰκονομία· Μῆτερ ἐμὴ, ἔφη, ἡ ξένη Θέκλα τὸν ἐμὸν ἀναπληρού-

A quocunque ieris, comitabor. Cui ille: Turpe, ait, hoc tempus est et tu forma præclara: vide, ne te alia tentatio priore deterior excipiat, tuque illi præ timiditate succumbas. Tum illa: Christi modo signaculo, inquit, digna habear, nulla me tentatio prorsus attigerit. Ad quam Paulus: Patienti animo sis oportet, et donum illud Dei ad te perveniet. Quo dicto Onesiphorum, cum tota sua familia, domum remittit: Thecla autem secum assumpta, Antiochiam abiit.

IX. Ibi, simul atque in urbem ingrediuntur, vir quidam Syrus, Alexander nomine, primus inter Antiochenses, et per totam illam provinciam potentia præstans, conspectam Theclam protinus B adamavit, Paulumque calide super ipsa rogavit, pecuniam multam et dona adjiciens. Cui ille: Non novi, inquit, mulierem hanc, neque ad me pertinet. Ille autem auctoritate, qua plurimum in illa urbe valebat, confisus, impudenter illam amplectitur, et in via deosculatur. Illa hominem minime ferre, sed a se repellere, Paulum sponsum suum spiritualem requirere: et voce sublata, Ne vim, inquit, mihi famulæ Dei afferas, ne violes, inter Iconienses prima sum, ex urbe mea ejecta, hanc ipsam ob causam, quod Thamyridi nubere noluerim, hocque altum inclamans, arreptum Alexandri pallium dilaceravit, et coronam capiti ejus detraxit: huncque triumphum de illo, in præsentia omnium, reportavit. Quam ille contumeliam non ferens ad præfectum Theclam trahit: C et quoniam illa factum non negaret, sep palam fateretur, ad bestias est condemnata. Cæterum mulieres quæ aderant, commiseratione erga comparem sui sexus commotæ, et rem totam quodammodo communiter ad se quoque pertinere interpretatæ, sententiam præsidisincusabant, palam iniquum judicium ante tribunal vociferantes. Thecla interea, sic quoque pudicitiæ suæ sollicita, petiit a præside, ut quousque bestiis traderetur, incontaminata permaneret. Erat igitur mulier quædam opulenta, Tryphæna nomine, cujus filia Falconilla obierat: huic Thecla concreditur, quæ illi interea consolationi fuit. Deinde productam, et cum bestiis certamen inituram, feræ leænæ vinctam objiciunt: Tryphæna interim ab ea non D recedente, sed quoadusque ipsum theatrum ingrederetur una subsequente. Qua ingressa, ita se circunspecte cauteque leæna gessit, ut non tantum nihil indomiti aut ferini adversus ipsam designaret, sed lingua sua molliter pedes ejus contingens lamberet (accusatio autem criminis in Theclam intentati sacrilegium erat), quæ ubi multitudo videt, etiam vehementiores quique et inciatiores obstupuere, et odio totum hoc factum prosequentes, iniquum esse judicium, Deum testabantur. Deinde Tryphæna Theclam ad se recipit: sed ut quæ iterum cum bestiis esset depugnatura. Defuncta interim Tryphænæ filia (nempe Dei hæc

erat, ejusque erga homines benevolentiæ provida dispositio) in somno illi astans, Mea, inquit, mater, hospes hæc Thecla, meum apud te locum impleat. Potest enim, si tantum pro me roget, me in justorum transmittere sedes. Tryphæna porro, de somno experrecta, filiæ suæ Falconillæ sermonum ejusmodi memor, Altera mea filia, ait, Thecla, Deum tuum comprecare, quo Falconilla in sæcula vivat: hoc enim illa per insomnium a me petivit. Quo illa audito, cum voce sublatis manibus, Deus, inquit, Fili Dei veri, placeat tuæ voluntati Tryphænæ concedere, quo filia ejus vitam apud te vivat sempiternam. Quibus verbis auditis, gavisa quidem Tryphæna est, sed aliunde discruciabatur, quod Thecla rursus esset bestiis objicienda. Ut igitur diluxit, Alexander (quippe cui venationis illius cura incumbebat) domum Tryphænæ venit, Theclam comprehensurus. Cæterum nihil illa in Thecla ipsi permisit, sed, Quid hoc? altum exclamat: quid hoc? iterum mihi luctem intra domum introducitis? neque quisquam est, qui opem ferat? non maritus, vidua enim sum: non filia, obiit quippe: quod superest, Deus filiæ meæ Theclæ, tu ipsi auxilio sis. Quibus summo mœrore animi dictis, inanem a se Alexandrum rejicit. Quod ubi præses rescivit, milites submittit, qui Theclam adducant.

A τῳ σοι τόπον. Δύναται γὰρ προσευξαμένη εἰς τὸν τῶν δικαίων ἐμὲ μεταθεῖναι τόπον. Ἐπεὶ δὲ Τρύφαιναν ὁ ὕπνος ἀνῆκεν, εἰς νοῦν ἔχουσα τοὺς τῆς θυγατρὸς Φαλκονίλλης λόγους· Τέκνον δεύτερόν μοι, φησὶ πρὸς τὴν Θέκλαν, δεήθητι τοῦ σοῦ Θεοῦ, ὥστε Φαλκόνιλλαν εἰς αἰῶνας ζῆν. Τοῦτο γὰρ με ἐκείνη δι' ὀνείρων ᾔτησε. Θέκλα δὲ ἀκούσασα ταῦτα, καὶ ἀναβαλλομένη χεῖρας, ἄρασα καὶ φωνήν· Θεὲ, ἔφη, Υἱὲ Θεοῦ ἀψευδοῦς, δὸς Τρυφαίνῃ κατὰ τὸ σὸν θέλημα, ὥστε τὴν αὐτῆς θυγατέρα, τὸν αἰώνιον ζῆν παρὰ σοὶ χρόνον. Τρύφαινα δὲ ἔχαιρε μὲν, ἀκούσασα ταῦτα· ἠνιᾶτο δὲ διὰ Θέκλαν, θηρίοις πάλιν ἐνδοθήσεσθαι μέλλουσαν. Ὡς οὖν ἤδη ὄρθρος ἦν, ἔρχεται Ἀλέξανδρος εἰς τὸν οἶκον Τρυφαίνης Θέκλαν λαβεῖν· ἐκείνῳ γὰρ ἔμελλε τῶν κυνηγεσίων. B Τρύφαινα δὲ οὐθ' ὁτιοῦν παρεχώρει αὐτῷ τῆς Θέκλης· ἀλλὰ, Τί τοῦτο; μέγα βοήσασα, τί δὲ δεύτερόν μοι ἐπάγετε πένθος εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ οὐδεὶς ὁ βοηθήσων; οὐκ ἀνήρ. χήρα γὰρ εἰμί· οὐ τέκνον, τέθνηκε γάρ. Ὁ Θεὸς Θέκλης τοῦ τέκνου μου, βοηθὸς Θέκλῃ γενοῦ. Οὕτως ἐν ὀδύνῃ ψυχῆς εἰποῦσα διακονῆς ψυχῇ Ἀλεξάνδρου ἀποπέμπει. Μανθάνει ταῦτα ὁ ἡγεμὼν, καὶ στρατιῶται στέλλονται Θέκλην ἀγαγεῖν.

X. Cæterum Tryphæna, ne sic quidem a Thecla recedebat, sed correpta manu, una cum ipsa abibat, his verbis usa: Filiam meam Falconillam ad sepulcrum antea deduxeram: te, filia mea Thecla, cum bestiis depugnaturam prosequor. Quibus auditis, martyr in lacrymas prorupit et gemitus: et, O Domine, inquit, Domine et rex meus, cui ego credidi, ad quem confugi, a quo ex igne servata sum, redde Tryphænæ sua in me famulam tuam humanitatis, quodque me intaminatam hactenus custodierit, dignam mercedem. Tumultus interim, fragor et clamor maximus in populo, atque adeo confusio erat, mulieribus una sedentibus, invicemque contradicentibus: his quidem, Induc sacrilegam, aliis autem tali facinore minime acquiescentibus, clamantibusque; Cur nos quoque, o præses, omnes non una tollis? perversum judicium, injusta in virginem lata sententia. Thecla interim ex manibus Tryphænæ erepta exuebatur, et sumpto subligaculo, in circum impulsa est, leonesque et ursi in ipsam immissi. Inter quos una leæna cæteris magis effera confestim ad pedes martyris se proclinavit. Quo viso acclamatio per mulierum agmen protinus est consecuta. Cumque ursa ad sanctam hanc virginem accurreret, leæna, ut ei propugnaret, obviam progressa, ursam discerpsit. Deinde leo ad homines devorandos exercitatus, qui Alexandri erat, in ipsam quoque incitatur. Cum quo dum leæna similiter in certamen venit, uterque mutuo laniatu pereunt. Quo facto, maximaque interim feratum copia in illam immissa, stans erecta, ad Deum preces faciebat. Quibus absolutis, conversa, lacum videt aquæ plenum: et, Nunc, inquit, tempus est ut abluar, et una cum

Ι'. Τρύφαινα δὲ οὐδὲ οὕτως ἀφίστατο Θέκλης, ἀλλὰ λαβοῦσα ταύτην τῆς χειρὸς, ἀπῄει· Τὴν μὲν θυγατέρα τὴν ἐμὴν Φαλκόνιλλαν, λέγουσα, εἰς τὸ μνημεῖον προτοῦ παρέπεμψα· σὲ δὲ, τέκνον Θέκλα, πρὸς τὸ θηρίοις νῦν μάχεσθαι παραπέμπω. Τούτων C ἡ μάρτυς ἀκούσασα, εἰς δάκρυά τε προήχθη καὶ στεναγμοὺς, καὶ, Ὦ Κύριε, ἔφη, Κύριέ μου καὶ βασιλεῦ, ᾧ ἐγὼ ἐπίστευσα. ἐφ' ὃν ἐγὼ κατέφυγον, καὶ πυρὸς ἐῤῥύσθην, ἀπόδος μισθὸν ἄξιον Τρυφαίνῃ τῆς πρός με τὴν δούλην σου συμπαθείας, καὶ ὅτι με οὕτως ἁγνὴν διεσώσατο. Θόρυβος οὖν καὶ πάταγος καὶ βοὴ πλείστη τοῦ δήμου καὶ ἔγχυσις ἦν, γυναικῶν τε ὁμοῦ παρεδρευουσῶν, καὶ ἀλλήλαις ἀντιφθεγγομένων, καὶ τῶν μὲν, Εἰσάγαγε τὴν ἱερόσυλον, λεγουσῶν· τῶν δὲ τοῖς γινομένοις ἀπαρεσκομένων, καὶ. Τί μὴ καὶ πάσας αἴρεις ἡμᾶς, ἡγεμών; ἐπιφθειρομένων· κακὴ κρίσις, ἄδικος κατὰ τῆς παρθένου ἀπόφασις. Ἡ Θέκλα τοίνυν εἰς χεῖρας Τρυφαίνης ληφθεῖσα περιεδύθη· καὶ λαβοῦσα διάζωμα, εἰς τὸ στάδιον ἐνεβλήθη, λέοντές τε καὶ ἄρκτοι ἀφίενται κατ' αὐτῆς. Μία γοῦν λέαινα, τῶν ἄλλων ἀγριωτέρα, D σὺν τάχει παρὰ τοὺς πόδας τῆς μάρτυρος ἀνεκλίθη, καὶ τὸ τῶν γυναικῶν πλῆθος εὐθὺς ἐπεβόησαν. Ἄρκτου δὲ τῇ ἁγίᾳ ἐπιδραμούσης, ἡ λέαινα, ὥσπερ αὐτῆς προασπίζουσα, ὑπήντησέ τε καὶ διέῤῥηξε ταύτην. Ἔπειτα λέων ἀφίεται κατ' αὐτῆς· ὃς Ἀλεξάνδρου μὲν ἦν, ἤσκητο δὲ ἀνθρώπους βιβρώσκειν· ᾧ καὶ αὐτῷ τῆς λεαίνης πρὸς συμπλοκὴν ἐλθούσης. ἀναιροῦνται ὑπ' ἀλλήλων ἀμφότεροι. Καὶ τότε πολλὰ τῶν θηρίων ἀφιᾶσιν, ἑστώσης Θέκλης, καὶ προσευχομένης Θεῷ. Ἐπεὶ δὲ καὶ τέλος εἶχεν ἡ προσευχὴ, ἐπιστραφεῖσα, λάκκον ὁρᾷ, μεστὸν ὕδατος. Εἶτα, Νῦν καιρὸς, ἔφη, τοῦ λούσασθαί με· καὶ ἅμα καθῆκεν ἑαυτὴν εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐν τῷ ὀνόματί σου, λέγουσα,

Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, τῇ ὑστεραίᾳ τῇδε ἡμέρᾳ βαπτίζομαι. Αἱ μέντοι γυναῖκες περιπαθήσασαι, καὶ οἶκτον αὐτῆς λαβοῦσαι· καὶ ἔδοξεν αὐταῖς ἀπολεῖσθαι· Μὴ οὕτω δράσῃς, ἐπεβόησαν. Οὐ ταύταις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι, ἐλέους ἄξιον ἐνομίσθη τὸ γεγονὸς, εἰ κάλλος οὕτω θαυμαστὸν ἀπολέσειαν αἱ τῷ ὕδατι ἐμπαροῦσαι φῶκαι. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἐπεὶ μηδὲ ἠμέλει Θέκλης Χριστὸς, οὗ ἐκείνη ὅλην ἑαυτὴν ἀνήρτησεν. Ἀμέλει πυρὸς καὶ ἀστραπῆς φέγγος ταῖς φώκαις ἐπιφανὲν, νεκρὰς πάσας ἀναπλεῦσαι πεποίηκε· Θέκλαν δὲ νεφέλη πυρὸς ἐπεσκίαζεν, ὃ οὐ μόνον ἄψαυστον αὐτὴν τοῖς θηρσὶν ἐποίει, ἀλλὰ καὶ γυμνὴν θεωρεῖσθαι μηδενὶ παρεῖχεν. Αἱ γυναῖκες δὲ πάλιν, ἑτέρων ἐπιβληθεισῶν αὐτῇ θηρίων, ἠλάλαξαν· καὶ ἡ μὲν νάρδου, ἡ δὲ κασίας, ἡ δὲ ἀμώμου, ἡ δὲ ἄλλου μύρου αὐτῇ ἐπέβαλλον, ὡς θεοειδεῖ ἄλλως προσέχουσαι ταύτῃ, καὶ κρείττονι πάντως ἢ κατὰ ἄνθρωπον.

A dicto se in aquam conjecit. In nomine tuo, inquiens, Domine Jesu Christe, hac ultima die tingor. Mulieres interim vehementer indolentes, ejusque commiseratione (quod putarent illam mox perituram) commotæ, Ne ita facias, exclamant: nec ipsis modo, sed ipsi quoque præsidi id facinus commiseratione dignum videbatur, si phocæ, quæ aquæ inerant, pulchritudinem adeo admirabilem essent perdituræ. Cæterum nequaquam id futurum erat: quando Christus, ex quo illa tota pendebat, Theclæ curam gerebat. Splendor quippe ignis et fulminis, super phocas refulgens, illas omnes supernatantes exstinxit: Theclam vero nubes ignea obumbrans, non solum feris inviolabilem reddidit, sed nec nudam a quoquam conspici permisit. Mulieres autem, aliis rursum in illam bestiis incitatis, B perstrepebant: et hæc nardum, illa casiam, tertia amomum, alia denique aliud aromatis genus in Theclam conjicientes, illam, tanquam divinitatis quidpiam habentem, et omni humana sorte superiorem, attendebant.

ΙΑ'. Πάντα δὲ τὰ ἀφεθέντα ἐπ' αὐτὴν θηρία, οἷά τινι φιμῷ, ἢ κάρῳ κατασχεθέντα, οὐδὲ βραχὺ ἥψαντο ταύτης, ὡς τὸν Ἀλέξανδρον ἀπειπόντα τοῖς ὅλοις, Ταῦροί τε παρ' ἐμοὶ φοβεροὶ λίαν, πρὸς τὸν ἡγεμόνα φάναι· τούτοις οὖν προσδήσωμεν Θέκλαν· κἀκεῖνον ἐπισυγνάσαντα, Τὸ δοκοῦν σοι, εἰπεῖν, ποίει. Ἐκδύσαντες τοίνυν τῶν ποδῶν Θέκλαν μέσον τῶν ταύρων ἐξάπτουσιν· εἶτα πυρωθέντα σίδηρα τοῖς αἰδοίοις ἐκείνων ὑποτιθοῦσιν, ἵν' οὕτω διαταραχθέντα τὰ ζῶα, καὶ τὴν φυσικὴν ἀγριότητα ἐπὶ μᾶλλον ἐρεθισθέντα, ἑλκύσωσί τε θρασύτερον, καὶ ἀπολέσωσι Θέκλαν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἦσαν ἄπρακτα διαμηχανώμενοι· καὶ « Ἡ ἀδικία, τὸ τοῦ θείου φάναι Δαβὶδ, ἐψεύσατο ἑαυτήν. » Εὐθὺς γὰρ οἱ μὲν ταῦροι ἥλλοντο δεινὸν ἐμβοῶντες, τῷ πυρὶ δὲ τὰ παρακείμενα τῶν κάλων δεσμὰ κατεχχύθη· καὶ ἦν ἄνετος Θέκλα, καὶ ὡς οὐ δεδεμένη ἐν τῷ σταδίῳ. Τοῦτο φόβον ἐνέβαλε πάσῃ τῇ πόλει. Τρύφαινα δὲ πάθει ληφθεῖσα, νεκροῖς ὁμοία, πρὸς τοῖς ἄβαξιν ὡρᾶτο κειμένη. Ἀλέξανδρός τε αὐτὸς, τὰ μεγάλα δείσας, ἐδεήθη τοῦ ἡγεμόνος ἀνεθῆναι Θέκλαν· Μή ποτε, λέγων, καὶ ἡ πόλις σὺν σοί τε καὶ ἐμοὶ ἀπόληται. Ταῦτα γὰρ εἰ ἀκουστὰ γένηται Καίσαρι, καὶ ὅπερ Τρύφαινα ἡ συγγενὴς αὐτοῦ πάθος (1) ἄρδην ἅπαντας ἀπολεῖ. Μεταπεμψάμενος οὖν ὁ ἡγεμὼν Θέκλαν ἐκ μέσου δὴ τοῦ θεάτρου· Τίς εἶ σύ; διηρώτα, καὶ τίνα τὰ περὶ σὲ, ὅτι μηδὲ ἓν τῶν θηρίων ἥψατό σου; Ἡ δὲ Δούλη, ἔφη, εἰμὶ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Τὰ δὲ περὶ ἐμὲ ταῦτά ἐστιν, ὅτι εἰς ὃν εὐδόκησεν Υἱὸν αὐτοῦ Ἰησοῦν Χριστὸν πεπίστευκα· παρ' ὃ οὐδὲ ἓν μου τῶν θηρίων ἔψαυσεν, αὐτὸς γὰρ μού ἐστι σωτηρία, καὶ ζωῆς ἀθανάτου ὑπόστασις· καὶ ὃς ἐπ' αὐτὸν μὴ πιστεύσειε, ζωῆς οὗτος οὐχ ἕξεται· ἀλλ' εἰς αἰῶνας ἀποθανεῖται. Τούτων ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν, καὶ οἷα τὴν μάρτυρα καὶ τοὺς αὐτῆς λόγους

XI. Cæterum omnes in illam feræ immissæ, veluti aut vinculis constrictæ, aut torpore præpeditæ, ne tantillum quidem eam attingebant: ita ut Alexander omnibus suis artibus diffisus, Tauri, inquit, o præses, apud me sunt formidabiles admodum: his igitur Theclam alligemus. Cui ille, tristitia victus, Fac, inquit, quod tibi videtur. Theclam itaque exutam, mediam inter tauros ex pedibus alligant, deinde ferramenta igne candentia membris eorum genitalibus subjiciunt, quo illis animalia infestata, C et ad naturæ insitam feritatem magis irritata, Theclam citius differant, interimantque. Sed hi quoque illorum conatus frustra fuere: et juxta divinum Davidem, « Mentita est iniquitas sibi [3], » nam tauri quidem statim exsiliere, horrendum mugitum edentes, et funium nexus iis adaptati igne conflagrarunt: Thecla autem, tanquam vincla omnino non fuisset, soluta in stadio apparuit. Quod timorem universæ civitati incussit. Cæterum Tryphæna tanto malo perculsa, mortuæ similis, in caveæ tabulatis jacere conspiciebatur. Alexander vero multum sibi quoque metuens, rogabat præsidem ut dimitteret Theclam: Ne forte, inquit, urbs hæc tecum mecumque pereat. Nam si hæc Cæsar resciscat, quodque consanguinea sua Tryphæna per nos tantum D mali sustineat, simul nos omnes perdet. Accersita proinde Thecla ex medio theatri: Quæ tu es? ait præses, et quænam illa in te efficacitas, quod nulla ferarum omnium te omnino attigerit? Tum illa: Famula sum Dei viventis: quæ vero in me habeo, hæc sunt in remedium, quod in Jesum Christum Filium ejus, in quo sibi complacuit, credidi: unde factum, quod nulla me ferarum attrectaverit: ipse enim est salus mea, et vitæ immortalis fundamentum, et qui in ipsum non crediderit, vitam minime

[3] Psal. xxvi, 12.

(1) Forte deest vocula πέπονθε, certe aliquid tale.

adipiscetur, sed morte multabitur sempiterna. Quibus præses auditis (quippe martyrem jam verba que ipsius reveritus) vestes afferri, iisque se illam induere imperat. Ad quem illa : Qui me nudam, contra feras depugnantem vestivit, ipse in judicii die salute te vestiet : sumptasque sibi circumdedit. Quod beneficium hoc insuper merito præses accumulavit, ut et epistolam Iconiensibus scriberet in hæc verba : Theclam piam Dei cultricem vobis dimitto. Quo facto, mulieres omnes gavisæ, magna voce Deo laudes referebant : Unus Deus Theclæ; unus Deus qui Theclam servavit, inclamantes. Qua voce tota civitas personabat : Tryphænaque tam læto nuntio accepto, cum magna multitudine, quo illam amplecteretur, obviam ivit : Nunc, inquiens, credere possum Theclam filiam meam vivere, veni domum nunc ergo ad me, mea filia : omnes meas facultates in te transcribam. Abit illa cum Tryphæna, et dies paucos ibidem conquiescentes, ambæ Dei verbum docebant : ita ut multæ ex ancillis fidem susciperent, et lætitia domus Tryphænæ repleretur.

XII. Cæterum non sinebat Theclam spiritalis in Paulum amor diutius quietam esse, sed animo sollicita quoquoversus ad illum inquirendum mittebat. Cumque Myris Lyciæ urbe esse didicisset, multis secum famulis et ancillis assumptis, ipsa tunica in penulam, virilem in speciem, commutata, ad illum magno cum desiderio spiritusque ardore profecta est. Quem Myris de rebus divinis disserentem invenit, illique desubito, nihil tale præscienti, astat : quam ut ille turbaque quæ una aderat, aspexit, stupore perculsus est, ne quod videbat, nova esset tentatio, secum reputans. Thecla autem accedens, Accepi, inquit, o Paule, lavacrum, qui enim una tecum operatus est in Evangelium, mihi quoque ille ipse, ut abluerer, concessit. Tum Paulus illam ad se receptam in domum Hermeiæ deduxit, ibique sigillatim, quæcunque sibi Antiochiæ accidissent, Thecla Paulo enarrat : ut plurimum et ille miraretur, et audientium fides confirmaretur, Tryphænæque benignitatem amplectentes, pro ipsa Deum deprecarentur : quod magnam illa auri et argenti vestiumque copiam, per Theclam ad Paulum, quo pauperibus succurreretur, misisset.

XIII. Thecla porro ex Pauli sententia cum Iconium pervenisset, Dei verbum ibidem docebat : accedensque Onesiphori domum, eo loci ubi Paulus sedere et docere solebat, sese humi prosternit. Talis est enim desiderii vis, ut quando ipsummet, quem videre exoptat, habere non possit, aliquid eorum, quæ ad illum pertinuerant, ardori illius solatium adferat. Magno igitur cum gaudio in terram procumbens, calidis eam lacrymis conspergebat, manusque in orationem expandens, Gratias, inquit, tibi ago, Domine Deus meus, et hujus domus, ubi tu Christe Jesu, Fili Dei viventis, mihi lux resplenduisti, qui mihi adjutor in carcere, adjutor in præside, adjutor in bestiis et igne fuisti : gratias,

A δυσωπηθεὶς, ἱμάτια ἐνεχθῆναι κελεύει, καὶ αὐτὴν ἐνδύσασθαι ταῦτα. Ἡ δέ· Ο ἐνδύσας με γυμνὴν, ἔφη, πρὸς θηρία πυκτεύουσαν. αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐνδύσει σε σωτηρίαν. Καὶ λαβοῦσα περιεβάλετο. Πρὸς τούτοις ὁ ἡγεμὼν τῷ ἀγαθῷ προστιθεὶς. γράμμα Ἰκονιεῦσιν ἐκπέμπει, γράψας οὕτως· Θέκλαν τὴν θεοσεβῆ ἀφίημι ὑμῖν. Ἥσθησαν οὖν αἱ γυναῖκες ἐπὶ τούτῳ πᾶσαι καὶ φωνῇ μεγάλῃ ἐδόξασαν τὸν Θεόν· Εἷς Θεὸς ὁ Θέκλαν διασωσάμενος, ὡς ὑπὸ τῆς φωνῆς ταύτης διαθρυλληθῆναι τὴν πόλιν ἅπασαν· Γρύφαινάν τε εὐαγγελισθεῖσαν ἀπαντῆσαι σὺν πλήθει, περιβαλεῖν τε τὴν Θέκλαν, καὶ, Νῦν, φάναι, πιστεύειν δύναμαι, ὅτι Θέκλα τὸ τέκνον δὴ τὸ ἐμὸν ζῇ. Δεῦρο τοίνυν ἐμοὶ, θύγατερ. εἰς τὸν ἐμὸν οἶκον, καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σοι ἐπιγράψω. Ἦλθεν οὖν B οἴκαδε Θέκλα μετὰ Τρυφαίνης· καὶ ἡμέρας ὀλίγας ἐκεῖ διαναπαυσάμεναι ἐδίδασκον ἄμφω τὸν λόγον Κυρίου, ὥστε πιστεῦσαι τὰς πλείους τῶν παιδισκῶν, καὶ χαρᾶς πλησθῆναι τὸν οἶκον Τρυφαίνης.

ΙΒ'. Θέκλαν μέντοι οὐδ' ὅλως ἠρεμεῖν παρεῖχον οἱ Παύλου πνευματικοὶ ἔρωτες· ἀλλ' ἦν ἀλύουσα τὴν καρδίαν, πέμπουσά τε πανταχοῦ γῆς, κἀκεῖνον ἐπιζητοῦσα. Ἐπεὶ δὲ μάθοι ἐν Μύροις αὐτὸν εἶναι τῆς Λυκίας, πολλοὺς τῶν νεανίσκων λαβοῦσα καὶ παιδισκῶν, κατ' ἄνδρα δὲ τὸν χιτῶνα εἰς ἐπενδύτην μεταβαλοῦσα, ἀπῄει πρὸς αὐτὸν, μετά γε πολλοῦ C πόθου καὶ θερμοῦ πνεύματος. Εὑρίσκει τοιγαροῦν Παῦλον ἐν Μύροις. τὰ περὶ Θεοῦ διαλεγόμενον, καὶ ἄθρόον αὐτῷ παρίσταται μηδὲν προμαθόντι· τὸν δὲ, ἐκείνην τε θεασάμενον. καὶ τὸ περὶ αὐτὴν πλῆθος, ἔκπληξις εἶχε, λογιζόμενον, μὴ καὶ πειρασμὸς ἕτερος ᾖ τὸ φαινόμενον. Θέκλα δὲ συνεῖσα· Ἔλαβον, ἔφη, τὸ λουτρὸν, Παῦλε. Καὶ γὰρ ὁ συνεργήσας σοι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, κἀμοὶ οὗτος πρὸς τὸ λούσασθαι συνεψηφίσατο. Καὶ λαβόμενος αὐτῆς ὁ Παῦλος, ἀπήγαγε πρὸς τὸν οἶκον Ἑρμείου, ἔνθα κατὰ μέρος ἅπαντα, ὅσα συμβέβηκεν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἡ Θέκλα τῷ Παύλῳ διασαφεῖ· ὡς πολλὰ κἀκεῖνον θαυμάσαι, καὶ τὴν τῶν ἀκουόντων ἐπιστηριχθῆναι πίστιν, Τρυφαίνης τε τὸ εὔγνωμον ἀποδεξαμένους ὑπερεύξασθαι ταύτης. Τρύφαινα μὲν οὖν συχνὸν χρυσίον D τε καὶ ἀργύριον, πρὸς δὲ καὶ ἱματισμὸν, διὰ Θέκλης τῷ Παύλῳ πέμπει διακονοῦσα πένησι.

Η'. Θέκλα δὲ γνώμῃ Παύλου εἰς Ἰκόνιον γενομένη, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἐδίδασκεν· ἀπελθοῦσα δὲ καὶ εἰς τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον, πέμπει τὸ παρὰ ἔδαφος, ὅπου Παῦλος ἦν καθεζόμενος καὶ διδάσκων. Τοιοῦτον γὰρ ὁ πόθος, ὅταν αὐτὸν ἐκεῖνον μὴ ἔχοι τὸν ποθούμενον καθορᾷν, ποιεῖταί τι τῶν ἐκείνου τῆς φλογὸς παραμύθιον. Πεσοῦσα τοίνυν σὺν ἡδονῇ πρὸς τὸ ἔδαφος, δάκρυσι τοῦτο θερμοῖς ἔβαλλεν· ἄρασά τε χεῖρας εἰς προσευχὴν, Εὐχαριστῶ σοι. ἔλεγε, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ τοῦδε τοῦ οἴκου ἔνθα μοι τὸ φῶς ἔλαμψας, Χριστὲ Ἰησοῦ, Υἱὲ τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὁ ἐμοὶ βοηθὸς ἐν φυλακῇ γενόμενος, βοηθὸς ἐν ἡγεμόνι, βοηθὸς ἐν θηρίοις τε καὶ πυρί. Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι αὐτὸς μόνος εἶ Θεὸς, καὶ σοὶ μόνῳ πρέπει

δόξα τε καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Εὗρε μέντοι Θάμυριν τεθνηκότα, τὴν δὲ μητέρα τὴν ἑαυτῆς ζῶσαν· ἣν καὶ λαβοῦσα κατὰ σχολὴν, Θεόκλεια, ἔφη, μῆτερ ἐμὴ, δύνασαι πιστεῦσαι, ὅτι ζῶν Κύριος ὁ Θεός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς; Εἴτε γὰρ χρημάτων ἐρᾷς, ὀρέξει σοι ταῦτα δι' ἐμοῦ ὁ Θεός· εἴτε δὲ τέκνου, παρέστηκά σοι. Ἄλλα τε πλείω τούτων λέγουσά τε καὶ ἀξιοῦσα ταύτην διεμαρτύρετο. Θεοκλείᾳ δὲ ταῦτα ψόφοι μόνον ἦσαν κενοὶ, τῶν μὲν ὤτων καταχεόμενοι, ἁπτόμενοι δὲ τῆς καρδίας οὐδὲ βραχύ. Βύουσα γὰρ ἦν τὰ ὦτα καὶ αὐτὴ, κατὰ τὴν ἀσπίδα, ὡς μὴ ἀκοῦσαι φωνῆς ἐπᾴδοντος.

ΙΔ'. Ἐπεὶ δὲ ἴδοι Θέκλα ὅτι μηδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ τὸν Αἰθίοπα σμήχειν ἐπιχειρεῖ, σώζειν σπουδάζουσα τὴν μητέρα· ἐπισφραγισαμένη ὅλον τὸ σῶμα τὸ ἑαυτῆς, τὴν Ἰκονιέων ἐξέρχεται πόλιν. καὶ εἰς Δάφνην ἔρχεται, εἰς μνημεῖόν τε εἴσεισι ἔνθα Παῦλος μετὰ Ὀνησιφόρου ἦν εὑρεθεὶς, ἐκεῖ προσπεσοῦσα, προσέκλαυσε τῷ Θεῷ. Εἶθ' οὕτως εἰς Σελεύκειαν εἰσελθοῦσα, ἔξεισιν ἔξω τῆς πόλεως μιλίῳ ἑνί. Καὶ Σελευκεῖς γὰρ ἐδεδοίκει, ὅτι κἀκεῖνοι εἴδωλα προσκυνοῦντες ἦσαν. Ὁδηγῷ δὲ χρωμένη τῷ φωτὶ ἐκείνῃ τῆς νεφέλης, ἀνάγεται πρὸς τὸ ὄρος, ὃ ἐλέγετο Καλαμὼν εἴτουν Ῥοδίων· ἔνθα σπήλαιον εὑροῦσα, εἴσεισιν ἔνδον, κἀκεῖ χρόνους διαμένει συχνοὺς, πολλοὺς μὲν αὐτῇ καὶ χαλεποὺς πειρασμοὺς τοῦ ἐχθροῦ διεγείραντος, πάντας δὲ Χριστοῦ χάριτι νικησάσης, Δήλην δὲ αὐτὴν πανταχοῦ τῆς ἀρετῆς ποιούσης, πολλὰς τῶν εὐγενῶν γυναικῶν ὁ ταύτης ἐχειροῦτο πόθος, καὶ ὡς αὐτὴν φοιτῶσαι, λόγων ἀπέλαβον, πολὺ τὸ χαρίεν μετὰ τοῦ ὠφελεῖν ἐπιδεδειγμένων· ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγαι, μακρὰ τῆς τοῦ βίου χαίρειν εἰποῦσαι, συνησκοῦντο ταύτῃ. Ἦν δὲ ἡ Θέκλα οὐ ψυχὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ σώματα θεραπεύειν ἐπισταμένη, οὐκ ἰατρικαῖς τέχναις, ἀλλὰ θαυματουργικαῖς μᾶλλον ἀνάγκαις. Ὅπερ ἡ πόλις μαθοῦσα, ὅτι παρῆν ἀμισθὶ νόσους ἐλαύνεσθαι, προσῆγον αὐτῇ τοὺς πάσχοντας, ᾧ ἂν καὶ ἔτυχον νοσήματι προκατειλημμένοι. Καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα λόγου κρεῖττον καὶ διηγήσεως· οὔπω γὰρ ἦσαν τῇ θύρᾳ πλησιάζοντες τοῦ σπηλαίου, καὶ ὥσπερ αἱ νόσοι τὸν ἀνταγωνιστὴν δεδοικυῖαι εὐθὺς ἔφυγον, ὑγιεῖς τοὺς πάσχοντας καταλείπουσαι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς δαίμοσι πονηροῖς προσπαλαίουσιν ὁρᾷν ἦν· καὶ αὐτοὶ γὰρ κακοῦ ἐξάνται γινόμενοι, πολλὰς Θεῷ τε καὶ Θέκλῃ τὰς χάριτας ὡμολόγουν.

ΙΕ'. Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις χαρίεν ἐδόκει τὸ πρᾶγμα, θαύματός τε καὶ σπουδῆς ἄξιον, ἰατροῖς δὲ τοῖς κατὰ Σελεύκειαν καὶ μάλιστα χαλεπὸν, ἀτιμαζομένοις ὥσπνρ εἰκὸς, καὶ εἴπερ τι ἄλλο χρῆμα εὐκαταφρόνητον εἰς παρόρασιν ἐρχομένοις· κἀντεῦθεν, ἣν εἶχον μόνην ἀφορμὴν βίου τὴν τέχνην, οὐδὲν αὐτοῖς ἀπόνασθαι δυναμένοις. Φθόνου τοίνυν ἀγρίου καὶ μανίας πλησθέντες, τί σκέπτονται, καὶ τί ποιοῦσιν; Ὡς πονηρὸν ἀληθῶς, καὶ δόλου καὶ πικρίας μεστὸν ἄξιόν τε τοῦ ταῦτα ὑποτιθέντος χαλεποῦ δαίμονος. Ἀθροισθέντες γὰρ, καὶ λοιμῶν καθέ-

A inquam, tibi ago, quia tu solus es Deus, et tibi soli convenit gloria et veneratio in sæcula. Invenit autem Thamyrida mortuum, marem tamen adhuc vivam: qua per otium ad se recepta, Theoclea, inquit, mater mea, potes credere Dominum Deum vivum in cœlis esse? Si enim divitiarum es amans, illas tibi per me suppeditabit, si filiæ tuæ, ecce tibi asto. Hæcque et his plura illi dicens, rogansque illam obtestabatur. Quæ omnia Theocleæ soni tantum inanes verborum, qui ad aures quidem diffunderentur, cor autem illius ne tantillum quidem attingerent, obturaverat enim et illa aures, aspidis instar, ne audiret vocem incantantis.

XIV. Thecla autem se nihil proficere, sed, cum matrem servare nititur, non aliud quam Æthiopem lavare se videns, corpus suum totum cruce consi- B gnans, Iconiensium urbem egreditur, et Daphnem accedit: ibique monumentum (ubi Paulum cum Onesiphoro invenerat) intrat, et procidens, lacrymas ad Deum fundit. Deinde Seleuciam ingressa, unum miliare ab urbe discedit, metuebat enim Seleucienses, quod et illi idola adorarent: nubis autem lucem viæ ducem nacta, montem conscendit, cui Calamon sive Rhodion nomen erat, ubi in repertam speluncam concedit, plurimoque ibidem tempore commoratur: multas illis gravesque interim tentationes hoste diabolo concitante, illasque omnes divino beneficio ipsa superante. Cumque eam virtus ubique redderet illustrem, multas nobilium feminarum ejus incessit desiderium: illamque adeuntes, cum verbis ejus, non minorem venustatem quam utilita- C tem ex se ostendentibus, fruerentur, longe hac vita valere jussa, una cum ipsa ad pietatem exercebantur. Neque vero animas solum, sed corpora quoque curare illa noverat: non arte medica, sed admirabili potius atque efficacissima vi atque virtute. Quod ubi civitas intellexit, adesse nempe tempus, quo sine mercede morbos liceret depellere, ad illam ægros, quocunque tandem malo detinerentur, adducebant. Eratque videre rem, quæ omnem sermonem narrandique facultatem superaret, neque enim illi adhuc speluncæ portæ appropinquabant, cum morbi, tanquam adversariam suam metuentes, protinus aufugerent, quos antea vexaverant, sanos relinquentes. Idem quoque in illis cernere erat, qui cum malis geniis luctabantur, statim enim illius D mali indemnes redditi magnas gratias Deo et Theclæ agebant.

XV. Atque ita cæteris quidem res hæc imprimis jucunda admirationeque et studio digna habebatur, medicis autem Seleuciensibus maxime gravis, ignominia, ut videbatur, affectis et omni re, etiam vilissima magis despectis, atque ex arte, (quam solam vitæ sustentandæ subsidium habere solebant) nullum fructum percipientibus. Invidia igitur immiti et furore repleti, quid moliuntur? quid agunt? Rem nimirum omni fraude et acerbitate plenam, diroque dæmone talia suggerente plane dignam. In unum enim coeuntes, et pestilentiarum cathedra

effecti, de rebus suis inter se communicant. Virgo hæc, inquiunt, cum magnæ Dianæ sacerdos sit (et ita enim amentibus illis videbatur), maxime ab illa, quod virginitatem exactissimam servet, adamatur : atque inde fit, ut super quacunque re illis opem poscat, protinus sibi obsequentem ex voto habeat. Quare, cum nulla alia sit causa, quod dea ita illi familiaris sit quam castitatis illa præstantia, agite, illam solvamus virosque et adolescentes perditissimæ vitæ ad id assumptos, multaque vini et auri copia comiter præbita, illorum animis excitatis, in illam immittamus. Id consilium ineuntes, idem quoque exsequuntur, juvenesque omnium petulantissimi et sceleratissimi ab ipsis electi, adversus virginem mittuntur, certamen longe turpissimum depugnaturi : quodque pejus erat, improbitatem suam jam tum mercede obstrictam habentes, ante ipsam victoriam, facinoris sui pessimi recepto præmio. Spelæo ergo astantes fores pulsant, illa autem (quippe noverat divino beneficio qua de causa illa sceleratorum colluvies advenisset), Filii, inquit, quid vultis ? Sic illa placide, volebat enim morum suavitate, et verborum simplicitate, impudentem illorum et truculentum conatum in sui reverentiam flectere. Illi autem, num illic Thecla nomine esset, interrogant. Et quæ, inquit beata illa, vobis Theclam quærendi ratio ? Ego enim sum. Illi statim ostendentes se illos esse, quorum guttur sepulcrum patens est[1], responsum impurum tanquam ex fonte impuro impurum laticem emittentes. Et quæ alia, impudenter subjiciunt, quam ut cum ipsa dormiamus ? ad hoc enim huc venimus. Tum illa (o sacram animam, simul et vocem !) : Ego, inquit, humilis vetula sum, at vero famula Domini nostri Jesu Christi : etiam si improbe quid me statuere tentetis, nequaquam id efficere poteritis. Persistebant illi parvi, hoc solum, re ipsa ostendentes, esse se tales, omnino fieri non posse dicentes, ut illinc nisi flacinore, quod moliebantur, perpetrato discederent. Hæc dicentes, illam aggrediebantur, et arcte tenebant. Tum illa habitu et verbis mitissimis, At exspectate, inquit, filii, et videbitis potentiam Dei. Cumque non haberet quod ageret, a cœtu illo maleficorum detenta, multisque canibus circumventa (jam enim manibus comprehensam tenebant, et furiose vim illi inferre nitebantur), in cœlos illa oculos attollens : Domine, inquit, omnipotens, solus potens et misericors, spes desperatorum, auxilium ope destitutorum, qui me ex igne, bestiis, Thamyride, Alexandro et lacu liberasti, ubique manum auxiliatricem præbens, cuique placitum fuit, ut nomen in me tuum glorificaretur, etiam nunc, Domine Deus meus, eripe me ex manu horum iniquorum, neque permittas virginitatem meam injuria violari, quam propter te et nomen tuum conservavi : quia te amo, sponse irreprehense, teque veneror, Pater, Fili et Spiritus

A δρα γενόμενοι, κοινολογοῦνται καθ' ἑαυτοὺς, Ἡ παρθένος αὕτη, λέγοντες. Ἱέρεια τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος οὖσα, ὥς γε αὐτοῖς ἐδόκει διὰ πολλὴν ἄνοιαν, φιλεῖται πρὸς αὐτῆς τῷ παρθενίαν ἀκριβεστάτην τηρεῖν. Καὶ παρὰ τοῦτο, ἐφ' ᾧ ἂν καὶ δεηθείη ταύτης, ὑπακούουσαν ἔχει, καὶ συντελοῦσαν τὰ κατὰ θέλησιν. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν αἴτιον ἄλλο τῆς πρὸς τὴν θεὰν αὐτῆς οἰκειώσεως, ἢ τὸ τῆς ἁγνείας ὑπάρχει καλὸν, τοῦτο λύσωμεν, καὶ ἄνδρας αἰσχροῦ βίου καὶ νεανίσκους πρὸς ταῦτα λαβόντες, οἴνῳ τε πλείονι καὶ χρυσοῦ δεξιώσει τὰς ὁρμὰς αὐτῶν παραθήξαντες, ἐπαφῶμεν αὐτῇ· Οὕτω σκεψάμενοι, οὕτως ἐποίουν. Καὶ νέοι τῶν ἀκολάστων καὶ βδελυρῶν αὐτοῖς ἐκλεγέντες, πέμπονται κατὰ τῆς παρθένου, τὸν αἴσχιστον ἆθλον ἀγωνιούμενοι, καὶ τὸ χαλεπώτερον, ἔμμισθον B ἔχοντες τὴν κακίαν, καὶ περὶ τῆς νίκης τὰ τοῦ κακοῦ ἐπίχειρα δεδειγμένοι. Ἐπιστάντες τοιγαροῦν τῷ σπηλαίῳ, κόπτουσι τὴν θύραν. Ἡ δὲ (καὶ γὰρ ἔγνω διὰ τῆς χάριτος, ὅτου χάριν τῶν πονηρῶν ἡ ἄφιξις προσελθοῦσα), Τεκνία, φησὶ, τί βούλεσθε ; Οὕτως εἴρηκε πράως· ἤθελε γὰρ τῷ κοσμίῳ τοῦ ἤθους, καὶ τῶν λόγων τῇ ἁπλότητι, ἀναιδὲς ὅρμημα καὶ ἰταμὸν καταιδέσαι. Οἱ δὲ, τίς εἴη ἐνταῦθα, λέγουσι, τοὔνομα Θέκλα ; Καὶ ἡ μακαρία· Εἰς τί δὲ ὑμῖν τὸ ταυτην ζητεῖν ; Ἐγώ εἰμι. Ἐκεῖνοι δὲ παραχρῆμα δείξαντες αὐτοὶ εἶναι, ὧν ὁ λάρυγξ τάφος ἀνεῳγμένος ἐστὶν, ὥσπερ ἐκ μιαρᾶς πηγῆς, μιαρὸν ἀφέντες νᾶμα τὸν λόγον, Τί δὲ ἄλλο ἢ ὥστε συγκαθευδῆσαι ταύτῃ ; ἔλεξαν ἀναιδῶς. Εἰς τοῦτο γὰρ πάριμεν. Ἡ δὲ, ὢ τῆς ἁγίας ἐκείνης καὶ ψυχῆς C καὶ φωνῆς ! Ἐγὼ, ἔφη, ταπεινὴ γραῦς εἰμι, πλὴν ἀλλὰ δούλη γε τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· κἄν τι πονηρὸν ἐμὲ δρᾶσαι πειράσασθε, οὐ δυνατοὶ ἔσεσθε. Ἔπεμενον οἱ κακοὶ, αὐτὸ τοῦτο βεβαιοῦντες ὅτι κακοὶ, ἀδύνατον εἶναι λέγοντες ἀποστῆναι πρότερον, εἰ μὴ πράξαιμεν ὃ βουλόμεθα. Ταῦτα λέγοντες καὶ ἐπείρων, καὶ ἀπρὶξ κατέσχον αὐτήν· ἡ δὲ καὶ σχήματι καὶ λόγῳ ἐπιεικεῖ, Ἀλλὰ περιμείνατε, ἔφη, τέκνα, καὶ τὴν δόξαν ὄψεσθε τοῦ Θεοῦ. Ὡς δὲ οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ δράσειε, συναγωγῇ πονηρευομένων περισχεθεῖσα, καὶ πολλῶν αὐτὴν τῶν κυνῶν περικυκλωσάντων (εἶχον γὰρ ἐν χερσὶ, καὶ βιάσασθαι μανικῶς ἐφώρμων), εἰς οὐρανὸν τὸ ὄμμα διάρασα, Κύριε παντοκράτορ, ἔφη, ὁ μόνος δυνατὸς καὶ οἰκτίρμων, ἡ ἐλπὶς τῶν ἀπηλπισμένων, ἡ τῶν ἀβοηθήτων βοήθεια, ὁ ἐκ πυρὸς μὲν καὶ θηρῶν, Θαμύριδός D τε καὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ βυθοῦ διασώσας, ἁπανταχοῦ τε βοηθὸν ὀρέξας μοι χεῖρα, καὶ τὸ θεῖον ὄνομά σου εὐδοκήσας ἐν ἐμοὶ δοξασθῆναι· καὶ νῦν, Κύριε ὁ Θεός μου, ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς τῶν ἀνόμων τούτων, καὶ μὴ ἐάσῃς ὑβρισθῆναί μου τὴν παρθενίαν, ἣν διὰ σὲ καὶ τὸ σὸν διεφύλαξα ὄνομα, ὅτι σὲ φιλῶ, νυμφίε ἄμωμε. καὶ σοὶ προσκυνῶ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ ἐπειπούσης αὐτῆς τὸ Ἀμὴν, φωνὴ οὐρανόθεν πρὸς αὐτὴν γίνεται, Μὴ φοβοῦ, λέγουσα, Θέκλα· μετὰ σοῦ γάρ εἰμι, δούλη ἐμὴ ἀληθής,

[1] Psal. v, 10.

Ἄρασα δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἴδε ὅπως σοι πέτρα ἐνώπιος ἤνοικται· καὶ γὰρ ἔσται σοι αὕτη αἰώνιος οἶκος, ἐν αὐτῇ τε τὴν ἀνάπαυσιν δέξῃ τὴν σήν. Καὶ προσχοῦσα ἡ μάρτυς, ὁρᾷ κατ' ὄψιν πέτραν διανοιγεῖσαν, ὅσον ἀνθρώπῳ εἰσελθεῖν χωρητόν. Εὐθὺς οὖν, κατὰ τὸ ἐπίταγμα, τῶν ἐχόντων διαδρᾶσα τὰς χεῖρας, εἰς τὴν πέτραν ἐσέδυ, καὶ ἅμα ἀμφότερα συνέβη τὰ μέρη, καὶ εἰς ἓν γέγονεν οὕτως, ὡς μηδεμίαν μηδ' ὅλως ἁρμογὴν φαίνεσθαι. Ἐκείνοις δὲ τοῖς βεβήλοις, τὸ μέγα τοῦτο θεασαμένοις θαῦμα, ἀπορία καὶ ἔκπληξις ἠκολούθει. Καὶ οὐδὲν ἔτι δρᾶσαι δυνατοὶ ὑπῆρξαν, ὅτι μὴ ταύτην ὡς ἐν χερσὶν εἶχον, τοῦ ὠμοφορίου ἐπιλαβόμενοι, διασπάσαι μέρος. Κατὰ θείαν τοῦτο πραχθὲν οἰκονομίαν, ἅμα μὲν εἰς πίστιν τοῦ γενομένου, ἅμα δὲ καὶ εἰς εὐλογίαν καὶ παραμύθιον τῶν εἰς ὕστερον θεοσεβῶν τε καὶ φιλοχρίστων.

A sancte, nunc et in sæcula. Cumque adderet, Amen, vox de cœlo ad ipsam defertur : Ne timeas, mea Thecla : tecum enim sum, vera mea famula : sustolle tantum oculos, et vide, quomodo tibi petra ante conspectum aperta sit, illa tibi perpetuum erit habitaculum, in illa requiem tuam recipies. Ad quæ martyr attendens, videt ante se petram apertam, quantum homini recipiendo satis esset. Quare illa, prout ipsi præceptum fuerat, manibus se tenentium elapsa, in petram se immisit, cujus statim ambo partes coiere, itaque in unum coaluere, ut nulla omnino junctura appareret. Impuris porro illis magnum hoc miraculum intuentibus, ingens consilii inopia animique consternatio oboriebatur : neque quidquam amplius quod facere poterant, nisi quod B cum illam manibus adhuc tenerent, amiculo, quod humeris gestabat, comprehenso, partem ejus discerperent : idque divina dispensatione factum, partim in rei tantæ fidem, partim etiam in laudem et consolationem eorum, qui deinceps pii Dei cultores et amici essent futuri.

Ἤχθη μὲν οὖν εἰς τὸ μαρτύριον ἡ γενναία, περὶ τὰ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη οὖσα· ἐν δὲ τῇ ὁδοιπορίᾳ καὶ τῇ ἀσκήσει τῇ ἐν τῷ ὄρει, καὶ πάσῃ τῇ περιόδῳ, διαγεγόνασιν ἔτη δύο καὶ ἑβδομήκοντα· ὡς ἐκδημῆσαι τὴν πρωτομάρτυρα πρὸς Θεὸν ἐνενηκοστὸν ἤδη τὸ ἔτος ἄγουσαν. Τοιοῦτον τὸ τῆς θαυμαστῆς Θέκλης τέλος, τοιοῦτος ὁ βίος, τοιοῦτον τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριον ἦν. Καὶ ἔχοιμεν ἡμεῖς ἄγρυπνον ἀεὶ τῶν ψυχῶν φύλακα, πρέσβυν εὐπρόσωπον πρὸς Θεὸν, ὀξεῖαν ἐν κινδύνοις ἀντίληψιν. Ἧς ταῖς πρεσβείαις καὶ τῶν αἰωνίων τύχοιμεν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Acta igitur ad martyrium præclara hæc virgo fuit decimo octavo ætatis suæ anno ; in itinere autem exercitioque pietatis in monte ab ipsa obito, reliquoque vitæ circuitu, anni septuaginta duo illi transacti, ita ut ad Deum princeps hæc martyr profecta sit, nonagesimum jam annum agens. Et hujusmodi quidem admirandæ Theclæ finis, hujusmodi vita, hujusmodi pro Christo martyrium. Hanc nos pervigilem semper animarum nostrarum custodem habeamus, hanc acceptam apud Deum nostri patronam, promptamque in periculis auxiliatricem. C Cujus intercessione æternam felicitatem consequamur in Christo Jesu Domino nostro : cui sit gloria et potestas nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

DE S. CYPRIANI ANTIOCHENI

VITA ET CERTAMINE

D. ÆMILII BLAMPIGNON

MONITUM.

Ex libello quem Facultati litterarum Parisiensi licentiatus proponebat, *de S. Cypriano et de primæva Carthaginiensi Ecclesia.* — 1862.

—

Cyprianus ille, qui Carthaginiensis episcopus apud Græcos falso haberi solet, Antiochenus vel Nicomediensis quarto sæculo martyr fuisse videtur. Cujus historia, casibus repleta mirificis, præsertim cum maximique et notissimi Cypriani niteretur nomine, Orientis populos vulgo prodigiis gaudentes, summopere delectabat. Photius sane in *Bibliotheca* (*a*) declarat Eudociam Augustam, Leontii philosophi Athe-

(*a*) Cap. 183. — Opus Eudociæ Augustæ ex codice Mediceo Florentiæ anno 1761 edidit Ang. Mar.

niensis filiam, atque Theodosii junioris uxorem, Cypriani Antiocheni sanctæque Justinæ acta versibus condidisse « sensuum, inquit, nihil quidquam aut diffundendo aut contrahendo, proprietatem servavit assidue, quoad ejus fieri potuit. » Acta vero Martenius ac Durandus *Thesauro anecdotorum*, t. III, e codice S. Audoeni Rotomagensis primum edidere. Denique, diversa acta, t. VII Septembris (anno 1760) Bollandistæ præbuerunt. Jam vero S. Aldelmus, sæculi septimi auctor, in carmine *De virginibus*, apud Canisium, *Lectionum antiquarum* (b) libro, multa canebat quibus apertissime omnibus ostendit se putasse, id nimirum quod multi, etiam apud recentes, non satis animadverterunt, Cyprianum qui in arte magica versatus est Antiochenum fuisse, non magnum episcopum Carthaginiensem (c).

Tunc famosus erat Cyprianus fraude nugaci,
Doctus in horrenda sceleratorum arte magorum,
Qui tunc auxilium spondebat ferre petenti,
Plurima schematizans sacræ molimina menti
In tantum ut diris certaret dæmonis armis.

De quo et Menæa canunt die secunda Octobris :

'Αλγεῖ Σατανᾶς καὶ πάλαι φίλον
Ξίφει φιλοῦντα συνθανεῖν 'Ιουστίνη βλέπων·
Τμήθη, δευτερίῃ, σὺν 'Ιουστίνῃ Κυπριανός·

Cypriani tandem illius confessio seu pœnitentia et oratio quandoque nostro inconsulte tributæ fuere : in editione Oxoniensi, apud Durandum, Maranum et Bollandum habentur.

Jam vero, utrumque in unum, ut ita dicam, miscens, et jucundissimam et maxime fabulosam historiam quam in Latinum vertit Surius enarrat de Cypriano Symeon Metaphrastes. Cum vero nunquam Græce narratio illa edita fuerit, eam ex antiquo codice bibliothecæ Parisiensis nobis videtur exscribere operæ pretium esse. Nempe delectationem habet multam, utpote quæ Græcorum atque imprimis Metaphrastæ rerum mirarum amantissima ingenia ex vero exprimit. Imo quo pacto factum est ut historia sincera, primigenia, αὐθεντική, in fabulam atque, ut nostri dicunt, in *legendam* desineret plane declarat.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΙΟΥΣΤΙΝΗΣ

VITA ET MARTYRIUM
SANCTORUM
CYPRIANI ET JUSTINÆ.

E ms. cod. *Bibl. Imp. Paris.*, Coislin, n° 145, sæcul. X. — A.
Cum quinque cæterorum Bibl. Cæsar. ms. codic. variis lectionibus :
N° 1512, sæcul. XII, quem indicat littera B ; hunc vero non declarat catalog. ; multas lectiones varias nobis præbuit.
N° 1524, sæcul. XII, quem significat C. ; incolumis est.
N° 1546, sæcul. XIII, in quo multa desiderantur, D.
N° 1555, sæcul. XIV, in quo plures paginæ desunt, E.
N° 1558, sæcul. XIV, in integro est, F.

I Multa quidem, eaque magna, me adhortantur, A ut admirer Antiochiam, nempe quod et ante orbem

Α'. Πολλὰ καὶ μεγάλα με τὰ τὴν [1] Ἀντιοχου θαυμάζειν παρακαλοῦσιν· ὅτι τε τῆς οἰκουμένης ἐπι-

[1] με τὴν, B. C. D. F.

Bandini in *Anecdotis*. Vide *Patrologiæ Græcæ* tom. LXXXV, col. 827. Cyprianum pro mago habuit Eudocia, de Carthaginiensi autem non cogitat :

Αὐτὰρ ὁ χωόμενος κακοεργίᾳ λίσσετο φῶτα,
Δυσσεβέος μαγίης ὑποθήμονα Κυπριανόν γε
Καὶ οἱ ὑποσχόμενος δοιὰ χρυσοῖο τάλαντα,
Λαμπροῦ τ' ἀργυρίοιο ὅπως πείσειεν ἀνάγκῃ
Παρθένον οὐκ ἐθέλουσαν ἐπινεῦσαι φιλότητι,
Οὐ δεδαὼς Χριστοῦ κρατερὸν μένος ἀκαμάτοιο.

His super accensus, pravum magicaque potentem
Advocat arte virum, Cyprianum nomine supplex
Binaque promittens auri argentique talenta
Hortatur, charæ renuentia corda puellæ
Cogat flagranti tandem concedere amori,
Ignorans, Christi virtus quam nescia frangi.

(b) T. I, p. 744.
(c) Conf. Tillemont, t. V, p. 329 et sq., et p. 719.

προσθεν [2] τὸν παρὰ τῶν ἱεροκηρύκων Χριστοῦ μαθητῶν περιχαρῶς καταβληθέντα σπόρον ἐδέξατο, καὶ Χριστιανοὶ πρῶτον ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν μέγαν Λουκᾶν ἐχρηματισαν [3], καὶ ὅτιπερ ἄνδρας τῷ βίῳ προήνεγκεν [4] εἰς (τριάκοντα) [5] καὶ ἑκατὸν καὶ ἑξήκοντα τῆς ἀρετῆς εὐαγγελικῶς τὸν στάχυν ἐκθρέψαντας [6], οὐκ ἄνδρας δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν οὐκ ὀλίγας. Ἀφεὶς οὖν κάλλη [7] θαυμάζειν ναῶν, καὶ μεγέθη [8] τειχῶν, καὶ πλήθη [9] φυτῶν, εὐθηνοῦσαν [10] τε γῆν ἀγαθοῖς, ἣν ἄρδει παραῤῥέων Ὀρόντης [11], Ἰουστίναν τῷ λόγῳ διήγημα θήσομαι· ἣ τὴν παρδίαν μετὰ μακροὺς τῶν ἱερῶν ἀποστόλων χρόνους νεώσασα τοῖς ἐκείνων διδάγμασι, στάχυν ἀθλητικὸν ἀνεβλάστησε, μάλα μὲν ὡραῖον, μάλα δὲ τῷ καρπῷ βρίθοντα. Ταύτῃ πατρὶς μὲν, ἣν ἐδηλώσαμεν, Ἀντιόχεια [12], Αἰδέσιος δὲ καὶ Κληδονία γεννήτορες. Ἀλλὰ τουτὶ τὸ καλὸν φυτὸν πολλαῖς ἐκόμα πρότερον ταῖς ἀκάνθαις, καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ τῶν πατέρων ἀκολουθοῦσα τῇ πλάνῃ (εἰδώλων δὲ οὗτοι θεραπευταὶ καὶ ἀντίθεοι), τὰ ἐκείνων τιμῶσα ἦν καὶ σεβομένη τὰ εἴδωλα.

Β'. Ἐπεὶ δὲ χρόνῳ τὴν ἡλικίαν προκόπτουσα, καὶ [13] στεῤῥοτέρου φρονήματος ἥπτετο, φέγγος αὐτὴν εἰσῄει θεογνωσίας, ἅτε δοχεῖον οὖσαν [14] φωτισμοῦ τοιούτου καὶ χάριτος ἄξιον· καὶ τῶν μὲν εἰδώλων ἀσθένειαν καταγινώσκειν ἤρξατο, τὸν ἀληθῆ [15] δὲ καὶ μόνον ἐπιγινώσκειν Θεόν. Ταῖς τοιαύταις τῶν [16] λογισμῶν ἀναβάσεσι τὴν ψυχὴν ἡ παρθένος προεκκαθαίρουσα [17], εἰς τὴν τοῦ σωτηρίου σπόρου καταβολὴν ηὐτρεπίζετο. Ἐν ᾧ δὲ καθ' ἑαυτὴν ἔτρεφε ταῦτα, καὶ σχολάζουσα τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ἐζήτει παρὰ Θεοῦ, Πραΰλιός τις τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάκονος ἐν ἐπηκόῳ τῆς κόρης, οὕτω συμβὰν, τὰ περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ οἰκονομίας τε καὶ σαρκώσεως διεξῄει· ὅπως μὲν ὁ τῶν αἰώνων δημιουργὸς εἰς οἶκτον ἦλθε τοῦ πλαστουργήματος, ὅπως δὲ [19] Γαβριὴλ ὁ τῶν ἄνω τάξεων ἀρχηγὸς τῇ πρὸ γενεῶν τετηρημένῃ Παρθένῳ τοῦ μυστηρίου κήρυξ εὐάγγελος [20] γέγονε, καὶ ὡς συνέλαβεν ἐν γαστρὶ, καὶ ὠδινήσασα τέτοκε, καὶ ὡς τὴν τοῦ παιδίου γέννησιν ἀστὴρ τῶν ἄλλων ἐπιδηλότατος [21] τοῖς Μάγοις ἐγνώρισε· τούτοις ἐπεξῄει τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ κόσμῳ φανερὰν [22] αὐτοῦ [23] ἐπιφάνειαν, τὴν ἐν τούτῳ διατριβὴν, τὰ σωτηριώδη [24] διδάγματα, τὰ θαύματα, τὸν διὰ [25] ταῦτα φθόνον, τὸν σταυρὸν, τὴν ταφὴν, καὶ τέλος αὐτὴν τὴν θείαν ἀνάστασιν. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Πραΰλιος· Ἰούστα δὲ τῇ ἑαυτῆς ψυχῇ τὰ ἀκούσματα ταῦτα, ὡς ἀγαθῇ γῇ [26] σπέρματα, παρεδίδου, καὶ οὕτως ἀκριβέστερον ὅσαι ὧραι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐμβαθύνουσα [27], τῶν μὲν εἰδώλων πολὺ [28] κατέχεε γέλωτα, τὰ δὲ τῆς ὑγιοῦς πίστεως ταῖς πλαξὶν ἐνέγραφε τῆς καρδίας· ὅθεν ἠθέλησε μὲν εἰς

A terræ læta accepit semen dejectum a sanctis Christi discipulis; et Christiani primum in ea sunt vocati, ut scribit magnus Lucas: et quod in vitam produxerit ad centum et sexaginta viros, qui aluerunt spicam virtutis evangelicæ: non solum autem viros, sed etiam non paucas feminas. Mittens ergo admirari templorum ejus pulchritudinem, et murorum magnitudinem, et plantarum multitudinem, et terram bonis uberem, quam rigat Orontes præterfluens, de Justina mihi proponam narrationem. Quæ cum post longa tempora sanctorum apostolorum renovasset cor illorum doctrina, athleticam produxit spicam, valde quidem speciosam, fructu autem admodum refertam. Ei erat patria, quam diximus, Antiochia, Ædesius autem et Cledonia, parentes. B Sed hæc pulchra planta multas quidem prius ferebat spinas. Nam ipsa quoque sequens errorem parentum (erant vero ii cultores idolorum et Dei adversarii), honorabat et colebat illorum simulacra.

II. Cum autem, ætate procedens, ad solidiorem pervenit intelligentiam, eam lux subiit divinæ cognitionis ut quæ esset receptaculum dignum illuminatione ejusmodi et gratia; et cœpit quidem damnare idolorum imbecillitatem, agnoscere autem verum et solum Deum. Talibus ergo rationem ascensionibus virgo animum prius expurgans, parabatur ad dejectionem salutaris sementis. Interim autem, dum hæc apud se versaret, et intenta a Deo perfectam quæreret cognitionem, quidam Praylius diaconus Antiochenus, audiente virgine, cum ita contiC gisset de Salvatoris nostri et Dei dispensatione, et carnis susceptione narravit: quemadmodum sæculorum quidem opifex sui figmenti motus est misericordia; quemadmodum vero Gabriel, princeps superiorum ordinum, ei, quæ servata fuerat Virgo ante generationes, fuit faustus nuntius mysterii, et quod concepit in utero; et cum uterum tulisset, peperit; et quod ortum Infantis stella aliarum omnium clarissima Magis significavit. Post hæc persecutus est ejus manifestam in proprio mundo apparitionem, in eo conversationem, salutarem doctrinam, miracula, propter hæc ortam invidiam, crucem, sepulturam, et postremo divinam ipsam resurrectionem. Et hæc quidem Praylius. Justa autem (ita enim prius appellabatur) has animæ D suæ mandabat auditiones tanquam bonæ terræ semina, et sic veritatem in dies accuratius penetrans, profuse quidem ridebat simulacra, rectam autem fidem cordis inscribebat tabulis. Quamobrem voluit quidem venire in conspectum Praylii; solum

[2] desunt quatuor voces, E. [3] ἐχρημάτησαν. B. D. — χρηματίσαι τε πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς. Πράξεις ἀποστ., κεφ. ΙΑ'. κστ' [4] προήνεγκαν, B. [5] Uncis incl., quia tantum CLX dat Latina lectio. [6] ἐκθρέψαντος, B. [7] κάλλει, B. [8] μεγέθει, B. E. [9] πλήθει, B. [10] εὐθυνοῦσαν, E. F. [11] Ὀῤῥόντης, F. — Cf. Ptol. V, 15. — Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου. [12] Ἀντιόχειαν, D. [13] add. ἦν, B. [14] οὖσα, B. [15] ἀληθεῖ. B. [16] add. οὖν, E. [17] προεκκαθέρουσα, B. [18] Incarnationis. [19] τὲ, B. [20] ἄγγελος, B. [21] ἐπιδηλώτατος, B. [22] deest, B. [23] add. τὴν, E. [24] σωτήρια, B. [25] δι' αὐτόν. [26] ἀγαθῇ γῇ, F. [27] ἐκβαθύνουσα, D. E. [28] πολὺν, C. D. E. F.

enim audierat ea quæ ab ipso dicta fuerant, et desiderabat perfectius imbui eorum cognitione.

III. Vultum autem virginalem non volens adhuc aspici, statuit quidem non videre diaconum; clanculum vero ventitans ad ecclesiam, sic desiderabat videre Dominum, qui appropinquat iis qui quærunt. Non multo interjecto tempore, statuit impertire matrem iis quæ cognoverat: Cur, o mater, dixit, deos colimus, quos manus nostræ constituunt? cur artificis opera adoramus? cur autem ignem quidem in ara, animæ autem lucernam non accendimus, neque mercamur margaritam? Non nosti Galilæos? (Sic enim Christi asseclas solent vocare ii qui illic habitant.) Ii sunt multo terribiliores diis, qui apud nos existimantur. Ex his enim si quis aliquando ubi sunt idola apparuerit, illico ii qui a nobis adorantur, perinde atque fures aut fugitivi timent et horrent. Et merito. Suffurantur enim illi Dei honorem, præterea nostras quoque perdentes animas.

IV. Hæc dixit quidem Justa. Mater autem iis quæ dicebat non assentiebatur; valde enim a stulta tenebatur impietate. Quocirca: Vide, inquit, ne pater cognoscat tuum in deos contemptum. Justa autem: Esset, inquit, mihi magis gratum, si hæc cognita essent a patre, et a quolibet. Neque enim ego amplius sustinebo de cætero ambulare in tenebris, quando quidem solum Dominum, qui per Praylum fuit mihi significatus, Deum fortem esse cognovi, et viventem, et eos excipientem, qui convertuntur ab errore. Sensim itaque mater conveniens, nihil quidem contendebat adversus ea quæ dicebantur, silentio autem tacite potius significabat assensionem. Postea vero una nocte, marito quoque aperuit ea quæ audiverat a filia. Ille autem id, quod audierat, neque perfecte repulit, neque rursus erat facilis ad id accipiendum. In somno autem decertans, luctabatur cum sollicitudinibus, donec a somnio correptus, dum ei angelica castra apparuissent, quæ habebant in medio Christum, ab eis stipatum, Visione quidem fuit obstupefactus. Ipso autem vocante, audivit eum dicentem: Venite ad me et dabo vobis regnum cœlorum. Deinde surgens, non quæsivit aliud testimonium, sed cum uxore accepta quoque filia, rogavit quemdam diaconum Ecclesiæ, ut eos deduceret ad Optatum, qui tunc erat civitatis episcopus. Atque illi quidem supplices petebant, ut signarentur signo Christi. Ille autem differebat, donec Ædesius pater ei narravit spontaneam filiæ suæ conversionem, et visionem ei diligenter exposuit. Quæ cum ille audisset, non amplius distulit, neque

A ὄψιν ὀφθῆναι [29] τῷ Πραΰλίῳ. Καὶ γὰρ ἀκούσασα μόνον ἦν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, καὶ τὴν περὶ τούτων γνῶσιν τελεώτερον ἐζήτει [30] μυηθῆναι.

Γ'. Ἔτι δὲ τὴν παρθενικὴν ὄψιν ἀθέατον εἶναι βουλομένη, οὐχ ἔκρινε [31] μὲν ἰδεῖν τὸν διάκονον· φοιτῶσα δὲ λάθρα παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἰδεῖν οὕτως ἐπεθύμει τὸν τοῖς ζητοῦσιν ἐγγίζοντα Κύριον. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ κοινωνὸν συνεῖδε [32] ποιήσασθαι τὴν μητέρα τῶν ἐγνωσμένων. Καὶ ἵνα τί, ὦ μῆτερ, εἶπε, θεοῖς προσανέχομεν, οὓς συνιστῶσι χεῖρες ἡμέτεραι; ἵνα τί τεχνιτῶν [33] ποιήμασι προσκυνοῦμεν; ἵνα τί δὲ τὸ μὲν ἐπιβώμιον ὑφάπτομεν [34], τὴν λαμπάδα δὲ τῆς ψυχῆς οὐκ ἀνάπτομεν [35]; οὐδὲ τὸν μαργαρίτην ἐμπορευόμεθα [36]; οὐκ οἶσθα τοὺς Γαλιλαίους (οὕτω γὰρ τοὺς τοῦ Χριστοῦ θιασώτας τοῖς ἐγχωB ρίοις καλεῖν σύνηθες); πολλῷ οὗτοι τῶν παρ' ἡμῖν νομιζομένων θεῶν φοβερώτεροι [37]. Τούτων γὰρ εἴ ποτέ τις τοῖς εἰδώλοις ἐπιφανῇ, εὐθὺς οἱ παρ' ἡμῶν προσκυνούμενοι κλέπταις ὁμοίως ἢ δραπέταις δεδοίκασί τε καὶ ὑποφρίττουσι. Καὶ δικαίως· κλέπτουσι γὰρ ἐκεῖνοι τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν, ἔνι καὶ τὰς ἡμετέρας [38] παραπολλύντες [39] ψυχάς.

Δ'. Ταῦτα ἔλεγε μὲν Ἰούστα· ἡ μήτηρ δὲ τοῖς λεγομένοις οὐ κατετίθετο. Πάνυ γὰρ ὑπὸ τῆς μωρᾶς κεκράτητο δυσσεβείας· ὅθεν, Μηδὲ ὁ πατὴρ, ἔφη, γνώτω τὴν ἐπιγενομένην σοι πρὸς τοὺς θεοὺς περιφρόνησιν. Ἰούστα δέ· Ἀγαπητόν μοι μᾶλλον [40] εἰ καὶ τῷ πατρὶ, ἔλεγε, καὶ παντὶ γνωρισθήσεται [41] ταῦτα· οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἔτι [42] πορεύεσθαι τὸ λοιπὸν ἀνέξομαι, καθότι μόνον τὸν διὰ Πραΰλίου γνωρισθέντα μοι Κύριον, Θεὸν ἰσχυρὸν εἶναι ἔγνων, C ζῶντά τε καὶ τοὺς ἐκ πλάνης ἐπιστρέφοντας εἰσδεχόμενον. Ἠρέμα γοῦν συνιοῦσα ἡ μήτηρ οὐδὲν μὲν ἀντετίθει τοῖς λεγομένοις· τῇ σιωπῇ δὲ μᾶλλον τὴν συγκατάθεσιν ὑπεσήμαινεν [43]. Ὕστερον δὲ μιᾷ τῶν νυκτῶν, ἃ παρὰ τῆς θυγατρὸς ἤκουσε καὶ τῷ ἀνδρὶ διεσάφησεν. Ὁ δὲ τὴν ἀκοὴν οὔτε τελέως ἀπώσατο, οὔτε πάλιν εὐπαραδέκτως [44] πρὸς αὐτὴν ἔσχεν· ὑπομαχῶν δὲ φροντίσιν ἐπάλαιεν, ἕως ὕπνῳ ληφθεὶς ἀγγελικῆς ἐπιφανείσης αὐτῷ παρεμβολῆς ἐν μέσῳ Χριστὸν ἐχούσης δορυφορούμενον, κατεπλάγη [45] μὲν ἐπὶ τῷ ὁράματι [46], αὐτοῦ δὲ καλοῦντος ἐπήκουσεν [47] εἰρηκότος· Δεῦτε πρός με, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν ὑμῖν χαρίσομαι βασιλείαν. Εἶτα διαναστὰς ἑτέραν οὐκ ἐζήτησε μαρτυρίαν· ἀλλὰ σὺν γυναικὶ καὶ τὴν θυγατέρα λαβὼν [48], διάκονόν τινα τῆς Ἐκ- D κλησίας ἠξίωσεν Ὀπτάτῳ τούτους [49] προσαγαγεῖν, ὃς τηνικαῦτα [50] τῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος ἦν [51]. Οἱ μὲν οὖν τῇ τοῦ Χριστοῦ σφραγῖδι σημειωθῆναι ἱκέτευον· ὁ δὲ ἀνεβάλλετο ἕως Αἰδέσιος ὁ πατὴρ αὐτῷ τήν τε τῆς θυγατρὸς αὐτόματον ἐπιστροφὴν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ τὰ τῆς ὀπτασίας ἀκριβῶς ἐξηγήσατο. Ὧν ἐκεῖνος ἀκούσας, οὐκέτι διαμφιβάλλων [52] ἦν,

[29] ἐλθεῖν, B. [30] deest, D. F. [31] οὐ κέκρινε, B. D. [32] συνοῖσε. [33] τέχνη τοῖς, B. C. D. E. — τεχνητοῖς, F. [34] ὑφάπτωμεν, B. [35] ἀνάπτωμεν, B. [36] εὐ, κατὰ Ματθ., κεφ. Η', με'. μστ'. [37] φοβερότεροι, B. [38] ὑμετέρας, C. [39] παραπολοῦν ες, E. [40] deest. E. [41] γνωσθήσεται. B. C. D. F. [42] deest, B. [43] ὑπεσήμανεν, E. [44] εὐπαράδεκτος, B. [45] κάτεπλάγει, A. Cæteri κατεπλάγη. [46] ὁρώματι, B. [47] ὑπήκουσεν, F. [48] παραλαβὼν, B. [49] τούτοις, E. [50] deest, B. [51] Nullus optatus Antiochiæ episcopus fuit Cf. LE QUIEN *Oriens Christianus*, tom. II, pag. 670 et seq. [52] διαμφιβάλων, F.

οὐδὲ πολλῶν ἐδεήθη τῶν βουλευμάτων· ἀλλὰ ἅμα μὲν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ καθάπερ τίνὶ φρουρίῳ [53] τούτους περιτειχίζει, ἅμα δὲ τοῦ φωτίσματος ἀξιοῖ. Καὶ διετέλει Αἰδέσιος τὸ λοιπὸν [54] χλευάζων καὶ διασύρων τὰ τῆς ἀπάτης ἱδρύματα· Ἱερεὺς γὰρ πρὸ [55] τοῦ τῶν εἰδώλων ἐτύγχανεν ὤν.

Ε'. Ἔπειτα δὲ [56] βαθμοῦ τοιοῦδε καταξιωθείς, καὶ ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων, τὸ τοῦ Θείου [57] φάναι Δαβὶδ [58], τὸν Χριστὸν αἰνέσας, ἑλόμενός τε βίον [59] τῷ Θεῷ φίλον καὶ καθαρώτατον, ἓξ μῆνας ἐπιβιοὺς πρὸς τοῖς δώδεκα, πρὸς ὃν ἐπόθησε [60] Κύριον ἐξεδήμησεν. Ἡ μέντοι παρθένος οὐδὲν ἔπαθεν ἀγγεννὲς [61] οὐδὲ ψοχῆς εὐγενοῦς ἀνάξιον· ἀλλὰ τῷ θεμελίῳ μᾶλλον τῆς πίστεως τὰς χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίων πολὺ τιμιωτέρας ἀρετὰς ἐποικοδομοῦσα [62] προέκοπτε· πάντως δὲ οὐκ ἦν οὕτω βιοῦσαν διαδρᾶναι τὰ τοῦ πονηροῦ σκάνδαλα· ὅθεν οὐδὲ διέδρα, ἀλλὰ καὶ πειρᾶται ταύτης, καὶ πολεμίως ἄγαν [63] προσφέρεται. Πλὴν ἀλλὰ προσεκτέον, ὅτι τε οὐκ ἄχαρι τὸ διήγημα, καὶ ὅτι δεῖ μαθεῖν καὶ ὅπως αὐτὴ [64] τὴν πεῖραν ἐπήνεγκεν.

ϛ'. Ἀγλαΐδας τις σχολαστικὸς [65] (ὅσπερ [66] ἐκ τοῦ κάλλους ἴσως καὶ τὸ τοιοῦτον ἔλαχεν ὄνομα), Ἀγλαΐδα οὖν οὗτος, γένους ὢν τῶν εὐπατριδῶν, καὶ πλούτῳ κομῶν, ἀφορμὰς εἶχε ταῦτα πρὸς ἡδονάς, καὶ ἀκολάστοις ὁρμαῖς ἐξεδίδοτο [67]. Διὸ καὶ τὴν παρθένον πολλάκις ἰδὼν παροὐεύουσαν, καὶ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον ἀφικνουμένην, τῷ κάλλει ταύτης οἷα βέλει δεινῶς βάλλεται· καίτοι μαραίνειν αὐτὸ καὶ ἀμαυροῦν ἐκείνης, ἅτε σφαλερὸν καὶ ἐπίβουλον, νηστείαις ἅμα καὶ προσευχαῖς δι' ὅλου μηχανωμένης [68]. Ἀλλ' οὗτος πάνυ λίχνους ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς, πρότερον μὲν τὰς ὁδοὺς ἐτήρει, καὶ παρεφύλαττε, καὶ ὑπαντῶν εὐφήμει [69] ταύτην, ἐπήνει τοῦ κάλλους, μακαρίαν ἐκάλει τοῦ εὐτυχήματος· εἶτά τὸν πόθον καὶ διὰ συμβόλων τινῶν ἐπεσήμαινε, καὶ πολλοῖς [70] δικτύοις, ὡς ἂν εἴποι τις, τὴν θήραν προκατελάμβανεν· ἀλλὰ τῇ παρθένῳ ταυτὶ πάντα λῆρος ἀκριβὴς καὶ νέμεσις ἐλογίζετο, καὶ γελᾶν μᾶλλον ἢ προσέχειν σώφροσιν ὀφθαλμοῖς καὶ ἀκοαῖς [71] ἐδόκει ἄξια.

Ζ'. Ἀπορήσας οὖν Ἀγλαΐδας τοῦ τοιοῦδε σκοποῦ, ἑτέραν ὁδεύειν ἔγνω· καὶ πρὸς γάμου κοινωνίαν [72] ἀγαγέσθαι ταύτην ἐζήτει. Ἰουστίνα [73] δὲ νύμφην ἑαυτὴν μόνῳ τῷ Χριστῷ καθομολογήσασα, τοὺς ἄλλους εὐγενῶς ἀπηξίου· Ἀρκεῖος [74], λέγουσα, νυμφίος ὁ τὴν παρθενίαν ἐμοὶ φυλάττων, καὶ μολυσμοῦ τηρῶν ἀνεπίμικτον. Τούτοις Ἀγλαΐδας τοῖς ῥήμασι πλέον ἢ βέλεσι τιτρωσκόμενος γνώμῃ [75] (καὶ γὰρ ἀποτυγχάνων ἔρως βαρύτερός τε καὶ βιαιότερος [76]), ἐπεὶ πάντα λίθον, ὅ λέγεται, κινήσας, εὑρι-

A amplius opus habuit multis consiliis ; sed simul quidem figura crucis veluti quodam præsidio eos munit, et dignatur illuminatione. De cætero autem Ædesius perpetuo irridebat et reprehendebat statuas deceptionis. Fuerat autem prius sacerdos simulacrorum.

V. Cum vero eodem gradu fuisset dignatus in Ecclesia, et in cathedra presbyterorum, ut cum divino David dicam [1], Christum laudasset, vitamque elegisset Deo gratam et purissimam, cum annum unum superstes fuisset et sex menses, migravit ad Dominum, cujus tenebatur desiderio. Virgo autem nequaquam erat affecta illiberaliter, neque secus quam animam decuit generosam, sed fidei fundamento, quæ auro et lapidibus pretiosis longe sunt B pretiosiores, superædificans virtutes, proficiebat. Cum autem sic viveret, fieri omnino non poterat, ut maligni effugeret offensiones, sed eam ille tentat, et valde hostiliter aggreditur. Cæterum oportet attendere, quoniam non est injucunda narratio et quod scire oporteat, quonam modo ei adhibuerit tentationem.

VI. Aglaidas quidam scholasticus, qui forte hoc nomen fuerat nactus ex pulchritudine, cum esset honesto loco natus, ut qui genus duceret ex patriciis et abundaret opibus, iis tanquam instrumentis usus est ad voluptates, et impudicis deditus erat appetitionibus. Quamobrem cum sæpe virginem vidisset transeuntem, et in domum Dei venientem, ejus pulchritudine, tanquam telo, graviter sauciatur; etsi ut ea flaccesceret et aboleretur, tanquam C lubrica et insidiosa, illa jejuniis simul et orationibus perpetuo machinaretur. Sed is cum admodum lascivos haberet oculos, prius quidem vias observabat, et occurrens, eam bonis verbis prosequebatur, laudabat pulchritudinem, beatam vocabat, quod ea illi obtigisset ; deinde etiam desiderium per quædam signa significabat, et multis, ut quispiam dixerit, retibus prædam præoccupabat. Sed virgini hæc omnia reputabantur meræ nugæ ac probra, dignaque potius videbantur quæ riderentur, quam quæ attenderent pudici oculi et aures.

VII. Cum hunc ergo scopum non potuisset attingere Aglaidas, alia via ingredi statuit, et em petiit, ut duceret in societatem matrimonii. Justa autem, quæ se soli Christo professa fuerat fore sponsam, D alios constanter dedignabatur, dicens: Sufficit sponsus, qui mihi servat virginitatem, et custodit puram ab omni inquinamento. His verbis Aglaidas magis, quam telis, sauciatus fuit ; amor enim qui quod vult non assequitur, fit gravior et violentior. Postquam autem omni moto, ut dicitur, lapide,

[1] Psal. CVI, 32.

[53] add. τῷ, F. [54] τοῦ λοιποῦ, E. [55] add. τὸ, F. [56] deest B. C. D. E. F. [57] Θεοῦ, A. [58] ψαλμ. ρϛ'. [59] τὸν, B. C. D. [60] ἐπόθει, B. [61] ἐναγὲς, B. [62] ἐπωκοδομοῦσα, D. [63] deest, F. [64] αὐτῇ, F. [65] deest tota parenth. B. [66] ὥσπερ, A. — ᾧπερ, D. F. [67] ἐξεδέδοτο, B. C. D. E. F. [68] μηχανομένης, B. F. [69] desunt duæ voces, D. [70] πολὺς, B. [71] ἀκοῆς ἄξια (ita leg. sent. B. C.) — ἀνάξια, A. [72] κοινωνείαν, B. [73] Ἰούστα, A. [74] ἀρκετος, F. [75] deest, C. D. F. [76] βιαιώτερος, B.

virginem invenit immobilem, firmamque ac stabilem, et quæ verbis fallacibus minime posset capi; cum non parvam manum collegisset, et eos in suam allexisset sodalitatem, ipsam in via est aggressus, et per vim conatus est eam abducere quo volebat. Sed statim cum hoc audax et nefarium facinus auditum fuisset in civitate, et in ædibus matris, exierunt simul cum armis plurimi, iique fortissimi. Qui cum solum fuissent conspecti, effecerunt, ut scelerati illi et exsecrandi asseclæ evanescerent, non tam cedentes manui, quam expulsi fortiter rei dedecore.

VIII. Aglaidas autem (erat enim ei affectio quovis pudore violentior) neque ensium, neque multitudinis, neque ullius rei alterius curam gerens, sed virginem amplectens, paratus erat omnia pati potius quam ab ea discedere. Virgo autem erat plane idipsum, quod Joseph, qui erat moderatissimus et generosissimus; et crucis figuram tanquam arma opponens, non tam adversus illum, quam eum, qui per illum ipsam tacite conabatur oppugnare, repente sceleratum illum et exsecrandum repulit ac rejecit, eumque plurimis affecit contumeliis, et vultum, (erat enim dignus) pugnis implevit et sputis. Sed illi, qui processerat ad extremam amoris amentiam, hæc quidem parum erant curæ. Unum autem erat vel ipsa morte gravius, Justam non assequi. Propterea eum brevi tempore tenuit tristitia, et compressit dolor. Postquam vero rursus, ut ita dicam, exarsit cupiditas, ille autem ad ei resistendum minime esset exercitatus, sed valde ineruditus, nec posset forti ac generosa cogitatione repellere desiderium, fecit omnino quæ dolor ei jubebat, et se ad alia, quæ non erant aperta, paravit certamina.

IX. Cum autem ad hunc locum pervenit oratio, volo rursus simpliciter et aperte quamdam facere narrationem, illa dicens, quæ habent certam et apertam veritatem.

X. Cyprianus quidam versabatur Antiochiæ, quo tempore imperii sceptra tenebat Decius, cui patria quidem erat Carthago in Libya (a), parentes autem genere clari et divites; dabat vero operam philosophiæ, et arti magicæ. Cum in eas ab ineunte ætate studium posuisset, ad summum pervenit utriusque, cum simul et diligentiam et acutissimum attulisset ingenium. Magnum autem nomen assecutus, non solum Carthaginem voluit suam gloriam pervenire, sed insignem quoque Antiochiam voluit habere testem suæ sapientiæ, et in magicis rebus eruditionis, forsan fore quoque exspectans, ut ibi aliquid disceret, quod non ad hoc usque tempus didicerat.

A σκε τὴν παρθένον ἀκίνητον καὶ στεῤῥὰν, καὶ λόγοις ἀπατηλοῖς ἀθήρατον, χεῖρα συναγαγὼν οὐκ ὀλίγην, καὶ τοὺς περὶ τὰ ἐρωτικὰ ταῦτα δεινοὺς προσεταιρισάμενος, καθ' ὁδὸν [77] αὐτῇ ἐπετίθετο, καὶ ἀπαγαγεῖν [78] ἐβιάζετο ἔνθα δὴ καὶ ἠβούλετο. Ἀλλ' εὐθὺς εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν τῆς μητρὸς οἰκίαν διαδοθέντος τοῦ ἀτόπου τοῦδε [79] τολμήματος, ἅμα πλεῖστοι καὶ κράτιστοι σὺν ὅπλοις ἐξῄεσαν· οἳ καὶ μόνον ὀφθέντες τοὺς βδελυροὺς ἐκείνους ἀφανεῖς ἔθεντο, οὐ χειρὶ μᾶλλον εἴκοντας ἢ τῇ τοῦ πράγματος αἰσχύνῃ κραταιῶς ἀπελαυνομένους.

Η'. Ἀγλαΐδας δὲ (καὶ γὰρ αἰσχύνης πάσης τὸ πάθος ἦν αὐτῷ βιαιότερον [80]), οὔτε ξιφῶν [81], οὔτε πλήθους, οὔτ' ἄλλου τινὸς φροντίσας, ἀλλὰ τῇ παρθένῳ περιπλακεὶς, πάντα παθεῖν ἕτοιμος ἦν μᾶλλον B ἢ αὐτῆς ἀποστῆναι· ἡ δὲ, Ἰωσὴφ αὐτόχρημα ἦν ὁ σωφρονικώτατός τε καὶ γενναιότατος, καὶ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον ὥσπερ ὅπλον προβαλλομένη [82], οὐ κατ' ἐκείνου μᾶλλον ἢ τοῦ δι' ἐκείνου πολεμεῖν αὐτὴν [83] κρυπτῶς πειρωμένου, διεκρούσατό τε παραχρῆμα τὸν μιαρὸν καὶ ἀπώσατο, ὕβρεις τε ὅσας αὐτοῦ κατέχεε, καὶ τὴν ὄψιν (ἀξία γὰρ ἦν) πυγμῶν ἐνεπίμπλα καὶ ἐμπτυσμάτων. Ἀλλ' ἐκείνῳ πρὸς ἔσχατον ἀνοίας ἐλθόντι, μᾶλλον δὲ μανίας καὶ λύσσης ἐρωτικῆς, ταῦτα μὲν ὀλίγη φροντίς· ἓν δὲ καὶ αὐτοῦ θανάτου βαρύτερον τὸ Ἰουστίνης [84] ἀποτυχεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς βραχὺ κατήφειά τε αὐτὸν εἶχε, καὶ λύπη συνέστελλεν. Ἐπεὶ δὲ τὰ [85] τῆς ἐπιθυμίας [86] αὖθις εἰπεῖν ἀνεφλέγετο (ὁ δε περὶ τὴν ταύτης ἀντίστασιν ἀμελέτητός τε ἦν, καὶ λίαν ἀπαιδαγώγητος, καὶ οὐκ εἶχεν ἀναπαλαῖσαι λογισμῷ γεν- C ναίῳ τὴν ἔφεσιν), ἐποίει πάντως ἅπερ αὐτῷ τὸ πάθος ἐπέταττε, καὶ πρὸς ἀγῶνας ἑτέρους ἀφανεῖς ἀπεδύετο.

Θ'. Ὧδε δὲ τοῦ λόγου γενόμενος, ἁπλοϊκῶς καὶ σαφῶς βούλομαι πάλιν [87] ποιήσασθαι τὴν διήγησιν, εκεῖνα φθεγγόμενος, ἅπερ ὡμολογημένην ἔχει καὶ φανερὰν τὴν ἀλήθειαν.

Ι'. Κυπριανός τις ἐν τῇ Ἀντιοχέων διέτριβεν, ἡνίκα τὰ [88] τῆς βασιλείας σκῆπτρα Δέκιος εἶχεν· ὃς πατρίδα μὲν ηὔχει Καρχηδόνα [89] τὴν ἐν Λιβύῃ, γεννήτορας δὲ τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων· φιλοσοφία δὲ ἦν αὐτῷ καὶ τέχνη μαγικὴ τὸ φιλοπονούμενον. Ταύταις ἐκ νέου προσέχων, εἰς ἀμφοτέρων ἀκρότητα ἤλασε, σπουδὴν ἅμα καὶ φύσιν ὀξυτάτην εἰσενεγκών· ὀνόματος δὲ μεγάλου τυχὼν, οὐ μόνον Καρχηδόνα [90] D χωρῆσαι τὸ ἐκείνου κλέος ἠξίωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν περίβλεπτον Ἀντιόχειαν μάρτυρα τῆς αὐτοῦ καὶ σοφίας καὶ τῆς περὶ τα μαγικὰ δεξιότητος [91] ἠθέλησεν ἔχειν· ἴσως δὲ καὶ μαθεῖν τι προσδοκήσας ἐκεῖθεν ὃ μὴ μέχρι τότε μεμάθηκεν.

[77] καθ' ὁδὸν, B. C. — καθοδὸν, F. [78] ἀγαγεῖν, B. [79] τούτου. [80] βιαιώτερον, B. [81] ξίφους, B. [82] προβαλομένη. F. [83] αὐτῇ, B. [84] Ἰούστης, C. [85] add. καὶ, B. [86] ἀθυμίας, B. [87] deest, A. [88] deest D. [89] Καλχηδόνα, B. [90] Καλχηδόνα, B. [91] Unus erat juvenum doctissimus artibus sinistris. Fraude pudicitiam pertringere, nil sacrum putare: Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepulcra... Prud., Περὶ Στεφάνων. *Passio Cypriani* v. 20 24.

(a) Alii rectius sentiunt patria fuisse Antiochenum. Vide Bar. in not. ad Martyrol. Rom.

ΙΑʹ. Πρὸς τοῦτον οὖν Ἀγλαΐδας ἐλθὼν, καὶ τὰ τοῦ πάθους, ὅπως εἶχε διηγησάμενος, καὶ ὅτι [92] Τέχνην πᾶσαν καὶ χεῖρα κινήσας οὐδεμίαν εὗρον τοῦ κακοῦ θεραπείαν, ἀλλὰ πάντων κρείττονα τὴν παρθένον ἐθεασάμην, τὸ τελευταῖον προστίθησιν· ὅτι. Σὺ μόνος μοι ὑπελείφθης τῆς συμφορᾶς παραμύθιον, καὶ ἐπὶ σοὶ μόνῳ θαῤῥήσας, τοῦ μὴ προκρίναι μέχρι καὶ νῦν τὸν θάνατον τῆς ζωῆς τὴν ὁρμὴν ἐπέσχον [93], πάντως δὲ οὐδὲ φροντίσεις [94], τῆς τοιαύτης ἀπολύσας με συμφορᾶς, ὅσον ἄρα πλοῦτον καὶ χρυσίον παρ' ἡμῶν ἕξεις, ὡς ἔγωγε ἄφθονά σοι ταῦτα παρέξω, καὶ ἐλπίδων πασῶν ἄμεινον. Εἶπε [95], καὶ Κυπριανὸν ἐπακούοντα ἔσχε, καὶ ὡς τάχος λύσειν αὐτῷ τὴν λύπην ἐπαγγελλόμενον [96]. Ὁ μὲν οὖν ἀπῄει χαίρων, καὶ ὅσον οὔπω τὴν παρθένον διὰ χειρὸς ἕξειν φανταζόμενος. Κυπριανὸς δὲ εἰς τὰς βίβλους εὐθὺς ἔβλεψε [97], τὰς [98] τοιαῦτα ἐνεργεῖν δυναμένας, καὶ ἓν τῶν πονηρῶν πνευμάτων καλέσας, ἃ πρὸς τὰ φαῦλα ταῦτα συνεργεῖν οἶδε προθύμως, καὶ οἷς ἐκεῖνος διακόνοις ἐχρῆτο [99], μέγα τι καὶ τερατῶδες ἀνύειν βουλόμενος· Εἰ καλῶς μοι καὶ ταχέως, ἔφη, τελέσεις [1] τὸ ὑπούργημα τόδε, τὸ μέτὰ ταῦτα χαριοῦμαί σοι τὰ μέγιστα, καὶ τῶν ἄλλων πάντω θήσω προέχειν. Τὸ δὲ τὰ προσφιλῆ καὶ συνήθη τῆς ὑπερηφανίας [2] φθεγγόμενον· Καὶ τί, εἶπεν, ὃ μὴ ῥᾳδίως ἐμοὶ πεπράξεται βουλυμένῳ; πολλάκις μὲν γὰρ ὅλας πόλεις κατέσεισα, πολλάκις δὲ χεῖρα πατροκτόνον ὀξεῖαν ὀφθῆναι πρὸς τοῦτο καὶ τολμηρὰν παρεσκεύασα. μῖσος ἀδελφοῖς τε καὶ ὁμοζύγοις ἄσπονδον ἐνῆκα, παρθενεύειν πολλοὺς βουλομένους ἀπεῖρξα [3], μοναχοῖς ἐν ὄρεσι διαιτωμένοις [4], καὶ [5] νηστείᾳ πάσῃ [6] συνειθισμένοις, καὶ μικροῦ μηδὲ σαρκὸς ὅλως μνείαν ποιουμένοις, ἐπιθυμίαν σαρκὸς ἐνέσπειρα, καὶ εὐμενῶς [7] βλέψαι πρὸς ἡδονὰς παρεσκεύασα· ἄλλους ἀποτάξασθαι τοῖς σαρκικοῖς πᾶσι καὶ οἷς ἡμεῖς χαίρομεν, καὶ πρὸς ἀρετὴν μεταθέσθαι [8] βουλομένους ἀντικρούσας ἑτέρωθεν ἀπογνῶναι τούσδε τοὺς λογισμοὺς πεποίηκα, καὶ τῶν συνήθων πάλιν [9] ἐπιμελῶς ἔχεσθαι. Ὅμως τί πολλὰ λέγειν προῆγμαι; αὐτὸ δείξει [10] τὸ πρᾶγμα καὶ νῦν ὁποῖός ειμι τὴν διακονίαν ἀνυσιμώτατος. Λαβὼν οὖν τουτὶ τὸ φάρμακον (ἄγγος δέ τι ἦν τὸ διδόμενον πλῆρες), τῷ οἴκῳ ἐπίῤῥανον τῆς παρθένου, καὶ εἰ μὴ πάντα ἕξει σοι κατὰ γνώμην, παροπτέος ἐγώ σοι τὸ λοιπὸν [11] καὶ ἄχρηστος, καὶ ἀσθένειαν ἡμῶν κατάγνωθι τὴν ἐσχάτην. Ἐγίνετο μὲν οὖν [12] οὕτω ταῦτα.

ΙΒʹ. Ἡ δὲ παρθένος ἀναστᾶσα περὶ [13] τρίτην τῆς νυκτὸς ὥραν, τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι Θεῷ, διεθερμαίνετο μὲν τοὺς νεφροὺς ἤδη, καὶ τῆς προβολῆς ᾐσθάνετο τοῦ πειράζοντος· ὅσῳ δὲ ταῦτα ἦν, κἀκείνη πάλιν τὰ τῆς εὐχῆς παρετείνετο. Ἐπεὶ δὲ δαψιλῶς ὑπετύφετο τὸ τοῦ ἀντικειμένου πνεύματος πῦρ, ἐκείνη [14] βιαζομένη, Ἐμνήσθην ἐν νυκτὶ τοῦ

A XI. Ad eum ergo cum venisset Aglaidas, et narrasset, quomodo esset affectus, et quod cum omnem artem et manum movisset, nullum mali invenisset remedium, sed omnibus superiorem aspexisset virginem, postremo adjicit: Tu solus restas, qui meam consoleris calamitatem, et in te solo collocans fiduciam, me repressi, ne mortem vitæ præferrem. Omnino autem cogitare non posses, quantas opes et quantum auri sis a nobis habiturus, cum me liberaris a tali calamitate. Nam ego quidem ea tibi abunde et plura quam speres præbebo. Dixit, et eum exaudiit Cyprianus, et pollicitus est se mox esse eum molestia soluturum. Ille ergo abiit lætus, et se mox in manu habiturum esse virginem, visione apprehendens. Cyprianus autem mox aspexit ad B libros, qui ea possunt operari: et cum unum ex malignis vocasset spiritibus, quos prompto et alacri animo noverat opem ferre ad hæc flagitia et quibus ille utebatur ministris, cum vellet efficere magnum quid et prodigiosum: Si mihi, inquit, vacaveris, et hoc ministerium cito effectum reddideris, deinceps maxima tibi largiar, et efficiam, ut omnes alios antecellas. Ille autem arroganter et superbe loquens, ut solebat: Et quid est, inquit, quod a me, si velim, non facile fiat? Sæpe quidem totas labefeci civitates, sæpe effeci, ut esset manus prompta et velox ad patris fundendum sanguinem: fratribus et conjugibus odium immisi implacabile; multos, qui volebant esse virgines, prohibui; monachis, qui degebant in montibus, et cuivis jejunio assueverant, et propemodum ne carnis quidem omnino meC minerant, immisi carnis cupiditatem, et perfeci ut lubenter aspicerent ad voluptates; alios, qui volebant renuntiare omnibus carnalibus, et iis quibus nos delectamur, et sectari virtutem; aliunde adoriens, effeci, ut curam abjicerent talium cogitationum, et rursus diligenter adhærerent iis quibus consueverant. Attamen quid, ut multa dicerem, sum adductus? Res ipsa nunc indicabit, quam sim ad ministrandum longe utilissimus. Accipe hoc medicamentum (erat autem vas quoddam plenum quod dabatur) et eo asperge domum virginis, et nisi tibi omnia successerint ex sententia, sum ego de cætero despiciendus, et habendus inutilis; tuque nos extremæ argue imbecillitatis. Hæc sic quidem facta sunt.

D XII. Virgo autem cum tertia hora noctis surrexisset ad reddendas Deo preces, jam quidem incalescebat, et insultum sentiebat tentatoris. Quo autem hæc magis crescebant, illa magis augebat preces. Cum autem valde accenderetur ignis adversarii, illa vim patiens: *Memini noctu*, dicebat, *nominis tui, Domine, et lætata sum* [2]. *Laqueum paraverunt*

[2] Psal. CXVIII, 55.

[92] add. καὶ, B. D. F. [93] ἀπέσχον, D. F. [94] οὐ φροντίσῃς, B. [95] add. ταῦτα, B. [96] ἐπαγγειλάμενον, E. [97] ἔβλεπε, E. [98] add. τὰ, C. [99] ἐχρεῖτο, B. [1] τελέσῃς, E. [2] ὑπερηφανείας, D. [3] ἀπῆρξα, D. E. [4] διαιτομένοις, B. [5] undecim voces desunt, B. [6] πᾶσι, C. D. [7] εὐμενὲς, C. D. E. F. [8] μετατίθεσθαι, E. [9] deest, E. [10] δείξῃ, D. [11] τοῦ λοιποῦ, E. [12] deest, D. [13] add. τὴν, D. [14] desunt duæ voces, D.

pedibus meis, et inflexerunt animam meam. [3]. *Ego autem, dum ipsi me molestia afficiunt, induor sacco. Et humilavi in jejunio animam meam, et deprecatio in sinum meum convertetur* [4]. *In hoc cognovi quod voluisti me, quoniam nan gaudebit inimicus meus super me* [5]. *Gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringantur* [6]. *Tibi enim Deo viventi tota anima et corde me ipsam dedicavi.* His armis utens generosa virgo adversus tentatorem, et deinde etiam inimicis intolerandum crucis signum in eum immittens, pudore affectum cum magno metu expulit dæmonium.

XIII. Ille autem reversus ad Cyprianum, erubescebat quidem fateri se esse victum : et multis se circumagens anfractibus, huc et illuc vertebat. Diligenter tamen et subtiliter rogatus, etsi sit amicus mendacii, et invitus vera dicat, manifeste aperit quod volebat celare : Vidi, dicens, quoddam signum, quod valde horrui, et vires illius non sustinui. Illo ergo sic condemnato, ejus dæmon mox accersitur, ad agendum longe priore acrior. Qui cum abiisset, et statim fecisset similia, similibus armis fuit rejectus et propulsatus, et cum dedecore accessit ad eum qui miserat. Post hæc aderat ille qui dicebatur pater et princeps dæmonum, qui iis quidem qui prius emissi fuerant, minatus est supplicium, ut qui non artificiose nec apte hac in re versati fuerant, ut putabat. Dæmonibus enim præter alia mala, arrogantia redundat et jactantia. Cyprianum autem jussit esse bono animo et nihil ei esse curæ id quod erat propositum.

XIV. Quid ergo post hæc ést consecutum ? Ipse novum et diversum excitat bellum, quod multum habet fraudis et calliditatis ; nam abiens, in habitu muliebri assidebat puellæ ; et cum sit impudentissimus, et longe audacissimus, non veritus est dicere, se ad ipsam a Deo esse missum. Ut una tecum, inquit, verser, et diu tecum sustineam tuam vivendi rationem ; nam ipsa quoque teneor eodem desiderio virginitatis. Cæterum quamnam propter eam, mercedem accipiam, volo ex te scire. Videtur enim mihi res magna, et periculosa, et quæ multis opus habet certaminibus. Illa autem dixit rem quidem revera opus habere sudoribus ; sed quando aspexeris ad remunerationes et coronas, magnæ

ὀνόματός σου, ἔλεγε, Κύριε, καὶ εὐφράνθην [15]. Παγίδα ἡτοίμασαν τοῖς ποσί μου, καὶ [16] κατέκαμψαν τὴν ψυχήν μου [17]· ἐγὼ [18] δὲ ἐν τῷ αὐτοὺς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδυόμην σάκκον, καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου· καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται [19]· ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκάς με [20], ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ [21]. Ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβείη [22]· σοὶ γὰρ τῷ ζῶντι Θεῷ ὅλῃ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ ἐμαυτὴν [23] ἀνατέθεικα [24]. Τούτοις χρησαμένη τοῖς ὅπλοις κατὰ τοῦ πειράζοντος ἡ γενναία, εἶτα καὶ τὸ τοῖς ἐχθροῖς ἀνυπόστατον τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον αὐτῷ [25] ἐπαφεῖσα, αἰσχύνῃ καλυψάμενον σὺν πολλῷ τῷ δέει ἐξήλασε τὸ δαιμόνιον.

ΙΓ'. Ἐπανελθὸν δὲ πρὸς Κυπριανὸν ἐκεῖνο ᾐσχύνετο μὲν τὴν ἧτταν ὁμολογῆσαι, καὶ πολλὰς ἑλιττον πλοκὰς, ταύτην ᾔει [26] κἀκείνην μετατρεπόμενον, ἐρωτώμενον δὲ ὅμως ἀκριβῶς καὶ λεπτολογούμενον (καίτοι φιλοψευδὲς ὂν καὶ ἄκον φιλάληθες γίνεται) καὶ φανερῶς ἐκκαλύπτει ὃ λίαν κρύπτειν ἠβούλετο, Εἶδόν τι [27] σημεῖον, εἰρηκὸς, καὶ ἰσχυρῶς ἔφριξα, καὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν οὐχ ὑπέστην. Οὕτως οὖν ἐκεῖνο καταγνωσθὲν [28], ἕτερος αὐτίκα δαίμων μετακαλεῖται, πολὺ τοῦ προτέρου τὸ [29] δοκεῖν δραστικώτερος. Καὶ [30] ὃς ἀπελθὼν αὐτίκα τὰ ὅμοια δράσας, τοῖς ὁμοίοις ὅπλοις ἐξεκρούετό τε καὶ ἀπεπέμπετο· καὶ τῷ πέμψαντι μετ' αἰσχύνης παρίστατο. Ἐπὶ τούτοις αὐτὸς παρῆν ὁ πατήρ τε καὶ ἄρχων τῶν δαιμόνων εἶναι λεγόμενος· ὃς τοῖς μὲν πρότερον ἐκπεμφθεῖσιν ἠπείλει κόλασιν, οἷα μὴ τεχνικῶς μηδ' ἐπιτηδείως περὶ τοῦτο διαγενομένοις, ὡς ᾤετο· πλεονάζει γὰρ τοῖς [31] δαίμοσι τῶν ἄλλων κακῶν τὸ ἀλαζονικὸν καὶ μεγάλαυχον. Κυπριανῷ δὲ θαῤῥεῖν ἐκέλευε, καὶ [32] μηδὲν αὐτῷ μέλλειν [33] τοῦ προκειμένου.

ΙΔ'. Τί οὖν τὸ μετὰ ταῦτα ; Νέον [34] αὐτὸς ἀναῤῥιπίζει καὶ διαλλάττοντα πόλεμον, πολὺ τὸ πανοῦργον καὶ δολερὸν ἔχοντα, καὶ ἀπελθὼν ἐν σχήματι γυναικείῳ τῇ κόρῃ [35] παρεκαθέζετο [36]· καὶ ὁ πάντολμος παρὰ Θεοῦ ἀπεστάλθαι πρὸς αὐτὴν οὐκ ἔφριξε λέγειν [37]. Ὡς ἂν συνῶ σοι, φησί, καὶ ἐπὶ μακρῷ καρτερήσω τὴν συνδιαίτησιν· τὸν γὰρ ἴσον τῆς παρθενίας ὠδίνω σοι καὶ αὐτὴ [38] πόθον· πλὴν ἀλλὰ τίνα μισθὸν ταύτης ἕνεκεν λήψομαι, βούλομαι μαθεῖν παρὰ σοῦ· μέγα γάρ μοι καὶ παρακεκινδυνευμένον τὸ πρᾶγμα δοκεῖ, καὶ πολλῶν δεόμενον τῶν ἀγώνων. Ἡ δὲ δεῖσθαι μὲν ἱδρώτων ἔλεγε τὸ πρᾶγμα τῆς ἀληθείας [39]· πλὴν, ὅταν εἰς τὰς ἀμοιβὰς ἀπίδῃς καὶ τοὺς στεφάνους, πολλὴν καταγνώσῃ ῥᾳθυμίαν τῶν [40]

[3] Psal. LVI, 7. [4] Psal. XXXIV. 13. [5] Psal. XL, 12. [6] Psal. XXXV, 15.

[15] ψαλμ. ριη'. νε'. [16] desunt quinque voces, B. [17] ψαλμ. νστ', ζ'. [18] desuni duo versus, D. F. [19] ψαλμ. λδ', ιγ' καὶ ιδ' [20] μοι, B. [21] ψαλμ. μ', ιβ'. [22] ψαλμ. λστ', ιε'. [23] ἑαυτὴν, B. . [24] ἀνατέθηκα, B. E. — ἀντέθεικα, C. [25] αὐτοῦ, D. [26] εἴη, B. F. [27] deest, E. [28] ἐκείνου καταγνωσθέντος, D. F. [29] τῷ, C. E. F. [30] desunt tres voces, E. [31] deest, E. [32] desunt sex voces. B. [33] μέλειν, D. F. [34] δέον, B. [35] τῆς κόρης, E. [36] In actis diabolus esse in feminam atque in avem versum fuisse declarat, πετεινὸν ἐγενόμην, εἰς γυναῖκα μετεμαρφούμην. Jam in passeris formam Aglaidam Cyprianus convertit. Ἐποίησα στρουθίον Ἀγλαΐδαν. Videsis Cypriani Confession. et Acta Comment. apud Fell., Maran et Bolland., tom. VII, sept. c. XI. [37] λέγων, E. [38] αὐτῇ, E. [39] ταῖς ἀληθείαις, B. C. D. E. F. [40] add. τοῦ B.

καλοῦ τοιούτου [41] παραμελούντων. Ἐντεῦθεν ἡ πονηρία λαβομένη προφάσεως ἐποίει τὰ ἑαυτῆς· Τίς [42], ἔλεγε, τῇ Εὔᾳ ὠφέλεια πρὸ τῆς τοῦ ξύλου γεύσεως; πόθεν δὲ καὶ ὁ κόσμος ἐγένετο ἄν; πόθεν οἱ νυν ὄντες τὸ εἶναι εἶχον λαβεῖν, γάμου καὶ συναφείας ἀνῃρημένων, εἰ μὴ τοῦ ξύλου Εὔα [43] τῆς γλυκείας ἐγεύσατο βρώσεως, εἰ μὴ τὸν ἄνδρα ἔγνω τὸν διὰ τοῦτο δὴ καὶ γενόμενον, εἰ πᾶσαι παρθενεύειν προείλοντο; Πόθεν ἂν ἐτίκτοντο παῖδες, τὸ πᾶσιν ἀνθρώποις ἡδὺ παραμύθιον, ἡ τοῦ κατὰ μικρὸν ἐκλείποντος κόσμου ἀναζώωσις;

ΙΕ'. Τούτων ἀκούσασα τῶν λόγων Ἰούστα [44], οὐ τὰ τῆς προμήτορος ὑπέμεινεν Εὔας, ἀλλ' εὐθὺς ἐξανίστατο, καὶ τὸν πονηρὸν ἐξέκλινε σύμβουλον, ὅθεν τὸ σύνηθες ὅπλον τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἀφῆκε καὶ [45] κατ' αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν, πλείονι τῶν ἄλλων μεγαλαυχίᾳ σεσοβημένος, πλείονα καὶ τὴν αἰσχύνην ἔχων εὐθὺς ἐξηλαύνετο. Αὐτὴ δὲ πάλιν ταῖς πρὸς Θεὸν εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν ἑαυτὴν ἀνελάμβανεν· ἐπὶ τούτοις ὁ τὰ μεγάλα φυσῶν [46] ταπεινὸς ὤφθη Κυπριανῷ, καὶ σύμβολα σαφῆ τῆς ἥττης φέρων ἐπὶ τῆς ὄψεως. Ὁ δέ· Καὶ ὁ τοσοῦτος, ἔφη, σὺ τῆς τοιᾶσδε κόρης ἠλάττωσαι; εἰς [47] τί δὲ ἐκείνη [48] τὸ θαρρεῖν ἔχουσα, μεγάλα τοιαῦτα κατὰ τῶν μεγάλων ὑμῶν δύναται; Τότε ὁ δαίμων (θεία δὲ ἦν πάντως ἡ κινοῦσα δύναμις ἔκφορα ταῦτα ποιεῖν τὸν τῆς ἀληθείας ἀντίπαλον)· Οὐχ ὑπομένομεν, ἔφη, τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον, οὐδὲ μόνον ἰδεῖν τυπούμενον, ἀλλὰ φθάνομεν [49] ἀνὰ κράτος φεύγοντές τε καὶ διωθούμενοι, πρὶν ἢ τελείως αὐτὸ τυπωθῆναι. Πόσης ἀνάγκης ἦν τὸ ταῦτα ἐκκαλύψαι τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα, καὶ τῆς κακίας δημιουργόν τε καὶ πρόξενον, ὥστε οὐδὲν ἔλαττον ὑπῆρξε θαῦμα τοῦ ἐκεῖνον [50] οὕτως ὑπὸ κόρης καταβληθῆναι, τὸ τὴν ἰδίαν ἧτταν ἀνακαλύψαι τὸν ὑπερήφανον· πάντως δὲ πρὸς συνετὸν ἐλέγετο ταῦτα, καὶ ἀφορμὴν λαβὼν ὁ σοφὸς, σοφώτερος ἦν· συνεῖκε [51] γὰρ εὐθέως ὡς, εἴγε [52] τοιαῦτα ὁ σταυρωθεὶς δύναται, πόση ἄνοια, τοῦτον ἀπολιπόντα [53], τοῖς ἐχθροῖς ἐκείνου λίαν οὕτως εὐπτοήτοις οὖσι καὶ ἀδυνάτοις προσέχειν [54].

Ις'. Ταῦτα Κυπριανὸς ἐννοήσας εὐθὺς κατὰ τῶν βίβλων [55] ἐχώρει, καὶ ὡς κακῶν πηγὰς, ὡς ὀργίων δαιμονικῶν θησαυροὺς, ὡς τῆς αὐτῶν μοχθηρίας ἐντρυφήματά τε καὶ ἀναθήματα, δοῦναι πυρὶ ταύτας ἔγνω. Φέρειν [56] οὖν εἰπὼν τοῖς θεράπουσι [57], καταλαμβάνει τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ συγγενόμενος (Ἄνθιμος αὐτῷ ὄνομα) [58] ἐγγραφῆναι τοῖς τοῦ Χριστοῦ προβάτοις ἠξίου. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ τὸν ἄνδρα ἐγίνωσκε καὶ λύκον αὐτὸν ἀτεχνῶς ᾔδει), τέχνην εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίσας, τοὺς [59] ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀρκεῖν αὐτῷ παρηγγύα, μὴ καὶ τοῖς ἔνδον μελετᾷν ἐπιτίθεσθαι, Μήποτέ σοι, φησὶ, καὶ

A condemnaris negligentiæ eos, qui tale bonum negligunt. Hinc improbitas, accepta occasione, suas implebat partes; et: Quænam, dicebat. Evæ fuit utilitas ante gustum ligni? Undenam autem genitus esset mundus? Undenam qui nunc sunt, habuissent essentiam, si matrimonium ablatum fuisset et conjunctio? Si non dulcis gustus Eva lignum gustasset, si non virum cognovisset, qui etiam propter hoc erat genitus: si omnes esse virgines constituissent, undenam nati essent filii, jucundum hominibus omnibus solatium et mundi, qui paulatim deficit, in vitam revocatio?

XV. Cum hæc verba audiisset Justina, non id ei usu venit quod primæ parenti Evæ: sed statim surrexit, et malum declinavit consiliarium. Unde B etiam in eum quoque consueta emisit arma, nempe signum crucis. Et ille quidem, qui plus quam alii se jactaverat, majori pudore affectus, statim fuit ejectus. Ipsa autem rursus rediit ad suas ad Deum preces et orationes. Post hæc is, cujus erant prius insolentes et gloriosi spiritus, humilis et abjectus apparuit Cypriano, et quod victus esset, aperta signa vultu præ se ferens. Ille autem: Et tu, inquit, qui es tantus, a tali puella fuisti superatus? Quo autem freta illa, adversus vos, qui estis tam magni, tam magna potest facere? Tunc dæmon (erat autem omnino divina virtus, quæ adversarium veritatis movebat, ut hæc proferret): Signum, inquit, crucis, ne dum figuratur quidem, videre omnino sustinemus, sed totis viribus nos prius in fugam conjicimus, C quam id perfecte figuretur. Quantæ erat necessitatis, mendacii patrem hæc aperire, vitiique opificem et conciliatorem? Non fuit itaque minus miraculum, arrogantem illum et superbum significare se esse superatum, quam illum sic prostratum fuisse a puella. Dicebantur autem hæc omnino intelligenti: et accepta occasione, sapiens erat sapientior. Protinus enim intellexit, si hæc potest Crucifixus, quanta sit amentia, eo relicto, illius sequi inimicos, qui sunt tam imbecilles, et tam facile terrentur.

XVI. Hæc cum mente agitasset Cyprianus, statim perrexit ad libros; et tanquam malorum fontes, et orgiorum dæmoniacorum thesauros, eorumque nequitiæ delicias et donaria, eos igni mandare D statuit. Cum ergo dixisset famulis, ut eos afferrent, venit ad ecclesiam: et cum episcopo congressus (ei nomen erat Anthimus), rogabat, ut describeretur in numerum ovium Christi. Ille autem (Cyprianum enim cognoscebat, et eum plane esse lupum sciebat) eam rem esse artem arbitratus: Tibi, inquit, sufficiant, qui sunt extra Ecclesiam: neque eos coneris aggredi, qui sunt intra

[41] Codicis D reliquæ paginæ laceræ sunt. [42] add. καὶ, F. [43] εὖ, B. [44] Ἰουστίνα B. [45] deest, B. [46] μεγάλαυχα, B. [47] deest. B. [48] deest, B. [49] φθάνωμεν, B. [50] ἐκείνου, B. [51] συνῆκε, B. C. E. F. [52] ὡσείγε, B. Videtur autem abundare ὡς nempe ex repetitione ultimæ syllabæ in εὐθέως. [53] ἀπολείποντα, B. [54] προσανέχειν, F. [55] βιβλίων, B. [56] φέρει, B. [57] τοὺς θεράποντας, B. C. F. [58] Nullus Antiochiæ Anthimus episcop. Cf. *Orient. Christ.*. tom. II, pag. 670. [59] τοὺς, B. C. — τοῖς cæteri.

eam, ne forte malus tibi contingat exitus. Audivit Cyprianus, et omnia adduxit, quibus ei fidem faceret, cum summa moderatione, et testabatur esse fidem Christi invictam. Dicebat enim Justam illi eam nuper notam reddidisse, per quam illa in fugam multos verterat dæmones. Accipe autem, dicebat, hos quoque libros, qui mihi fuerunt malorum principium, et da eos igni consumendos, ut dæmones quoque sciant nihil posthæc fore mihi cum illis commune. Ii enim fuerunt intercessores ad amorem in eos mihi conciliandum. His persuasus episcopus, virum esse mutatum, illos quidem, ut digni erant, statim igni mandavit ; illum autem, cum ei benedixisset, dimisit, multum admonens, et ei cavens, ut staret iis quæ decreverat.

XVII. Statim ergo Cyprianum priorum magna subit pœnitentia : et deinceps ab improba et flagitiosa vita tantum destitit, et tantus fuit hostis turpium vitiorum, quanta prius ei intercesserat cum ipsis amicitia. Quin etiam in ea, quæ sunt honesta et Deo grata tantum adhibuit studium, quantum nec prius in ea quæ sunt mala. Indicium pulchræ hujus mutationis, post librorum conflagrationem, fuit etiam simulacrorum dissolutio : quæ fuit tam absoluta, ut ne eorum quidem omnino esset reliquum vestigium, si quid tale præcedens tempus apud eum vidisset. Deinde quid? Cum ille ad suam contumeliam caput cinere aspersisset, graves edens gemitus ac suspiria, et seipsum lavans lacrymis, solus cum eo solo, qui est ubique præsens, colloquebatur : tantoque in Deum amore cor ei inflammabatur, et sic ignis ejus omnem deprimebat mentis altitudinem, ut ipse recusaret ore Deo offerre supplicationem, propter insignem humilitatem. Itaque magnus quidem erat Cyprianus, quando suum studium conferebat in dæmones, præcipuam honoris partem apud eos obtinens : major autem rursus apud Deum et Christianos, quando fuit mutatus pulchra mutatione, et ingressus est viam, quæ ducit ad virtutem. Cum ergo totam sic transegisset noctem in confessione, gemitibus et lacrymis, mane diei magni Sabbati venit in Dominicum, multos habens, qui inter se invicem contendebant, et eum studebant prævenire, et illic videre. Ingrediens, ergo, existimabat faustum esse signum ingressus in templum, si scopo suo verba quoque auditionis habuisset convenientia. Atque habebat quidem pedes intra ecclesiam ; habebat autem admirabiliter quoque et præter opinionem diaconum, hæc Apostoli verba pronuntiantem : *Christus nos redemit a maledicto legis, factus pro nobis male-*

A κακὸν τὸ πέρας οὐκ ἀπαντήσοι. Ἤκουσε Κυπριανὸς, καὶ πᾶσαν εἰσῆγε [60] πίστιν μετὰ πολλοῦ μετρίου [61], τήν τε τοῦ Χριστοῦ δύναμιν ἀνίκητον οὖσαν ἐπεμαρτύρει. Ἰούσταν γὰρ αὐτῷ ταύτην ἔναγχος ἔλεγε γνωρίσαι, δι' ἧς ἐκείνη πολλοὺς ἐτρέψατο δαίμονας· Λαβὲ δὲ καὶ τὰς βίβλους, ἔφη, ταύτας, αἵ μοι τῶν κακῶν ἐξηγήσαντο, καὶ δίδου παρανάλωμα τῷ πυρὶ, ἵνα καὶ δαίμονες γνῶσιν ὅτι μηδὲν κοινὸν [62] ἐμοὶ καὶ ἐκείνοις τὸ μετὰ ταῦτα· αὗται γάρ μοι τῷ φίλτρῳ [63] τῷ εἰς αὐτοὺς ἐμεσίτευον. Τούτοις μεταβεβλῆσθαι τὸν ἄνδρα πεισθεὶς ὁ ἐπίσκοπος, τὰς μὲν πυρὸς ἔργον, ὥσπερ ἄρα καὶ ἦσαν ἄξιαι, τὸ τάχος ἐποίει· ἐκεῖνον δὲ εὐλογήσας ἀφῆκε, πολλὰ νουθετήσας, καὶ τοῖς δεδογμένοις ἐμμένειν ἀσφαλισάμενος.

B

ΙΖ'. Αὐτίκα γοῦν πολὺς τῶν προτέρων εἰσῄει Κυπριανὸν μετάμελος, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου οὕτω τῆς μοχθηρίας [64] ἀπέστη, καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν τοῖς ἀτίμοις ἐξεπολέμωσε πάθεσιν, ὅσην ἄρα πρὸ τοῦ τὴν πρὸς αὐτὰ φιλίαν ἐσπείσατο [65]· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ καλὰ καὶ φίλα Θεῷ τοσαύτην εἰσήνεγκε τὴν σπουδὴν, ὅσην οὐδὲ περὶ τὰ πονηρὰ πρότερον. Δεῖγμα τῆς καλῆς ταύτης μεταβολῆς, μετὰ τὴν τῶν βίβλων καῦσιν, καὶ ἡ τῶν εἰδώλων κατάλυσις οὕτω γινομένη σὺν ἀκριβείᾳ, ὡς μηδὲ ἴχνος αὐτῶν [66] τὸ παράπαν ὑπολειφθῆναι, εἴ τι δὴ καὶ τοιοῦτον ὁ προλαβὼν χρόνος παρ' αὐτῷ [67] ἐθεάσατο. Εἶτα τί; Κόνιν ἐφ' ὕβρει τῆς κεφαλῆς ἐκεῖνος καταχεάμενος, βαρεῖς τε ἀναφέρων τοὺς στεναγμοὺς, καὶ λούων τοῖς δάκρυσιν C ἑαυτὸν, μόνος μόνῳ τῷ πανταχοῦ παρόντι ὡμίλει [68]· τοσούτῳ [69] τε τὴν καρδίαν τῷ τοῦ Θεοῦ περιεθέρμαινεν ἔρωτι, καὶ οὕτως αὐτῆς πᾶν ὕψωμα καταβέβληκεν, ὡς παραιτεῖσθαι καὶ αὐτὴν τὴν πρὸς Θεὸν ἱκετείαν [70] προσφέρειν [71] τῷ στόματι διὰ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν. Διὰ ταῦτα μέγας μὲν Κυπριανὸς ἡνίκα δαίμοσι τὴν ὁρμὴν ἐδίδου, καὶ τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς παρ' αὐτοῖς ἔχων, μείζων [72] δὲ παρὰ Θεῷ, καὶ Χριστιανοῖς πάλιν, ὁπότε τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἠλλοιώθη, καὶ τὴν πρὸς ἀρετὴν ἀπάγουσαν ὥδευσεν. Οὕτως οὖν ἐν ἐξομολογήσει, στεναγμοῖς τε καὶ δάκρυσιν ὅλην τὴν νύκτα διηνεκῶς, περὶ τὸν ὄρθρον ὃς [73] τὴν τοῦ μεγάλου Σαββάτου εἶχεν ἡμέραν, εἰς τὸ Κυριακὸν ἀφικνεῖται, πολλοὺς ἔχων τοὺς ἀντιφιλοτιμουμένους [74,75] ἀλλήλοις, καὶ προφθάσαι D τοῦτον ἐκεῖσε καὶ ἰδεῖν σπεύδοντας· εἰσιὼν τοίνυν δεξιὸν ἐποιεῖτο σύμβολον [76] τῆς εἰς τὸν ναὸν εἰσόδου, εἰ τῷ σκοπῷ ἐκείνου καὶ τὰ τῆς ἀκροάσεως ῥήματα συμβαίνοντα ἕξοι· εἶχε οὖν τοὺς πόδας τῆς ἐκκλησίας ἐντὸς, εἶχε δὲ παραδόξως [77] καὶ τὸν διάκονον ταῦτα δὴ τὰ τοῦ ἀποστόλου διατρανοῦντα [78]· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ὡς δὲ καὶ τὰ τοῦ

[60] εἰσήγαγε, B. [61] συμμετρίου, B. [62] κακὸν, B. [63] τὸ φίλτρον τὸ, B. quæ forsitan verior scriptura est. [64] μοχθηρᾶς ἀγωγῆς, B. C. E. [65] ἐπείσατο, B. [66] αὐτῷ, B. [67] ἑαυτῷ, B. [68] ὁμιλεῖ, B. [69] τοσοῦτον, B. C. [70] ἱκεσίαν, B. [71] προφέρειν, C. [72] μεῖζον, B. [73] ὡς, B. [74,75] ἀντιφιλοτιμωμένους, B. C. E. [76] σύμβολον, B. C. E. — σύμβουλον, A. [77] τῷ παραδόξῳ, B. [78] τρανοῦντα, B.

προφήτου· Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς· A Κύριε, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ. Κατ' αὐτὸ δὲ καὶ τὸν Ἡσαΐαν [79, 81] ὑπανεγίνωσκεν ἕτερος. Ἰδοὺ συνήσει, λέγων, ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητὸς ὃν ἡρετίσαμεν [82]. Ἅπερ ἅπαντα συνᾴδοντα [83] τῷ ἰδίῳ κρίνας σκοπῷ, ἐντελέστερον πρὸς τὴν εἰς Θεὸν [84] πίστιν συνεβίβαζε τὴν ψυχὴν, ἅτε συνετὸς ὢν [85] ἄγαν, καὶ τὸ δέον [86] συνιδεῖν ὀξύτατος. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ καιρὸς ἐκάλει τοὺς κατηχουμένους τῆς ἐκκλησίας βαδίζειν ἐκτὸς, ὁ δὲ ἐπέμενεν ἔνδον ὢν, διάκονός τις, ᾧπερ [87] Ἀστέριος ὄνομα, ἐπέτρεπεν ἐξιέναι [88]· ὁ δὲ κἀκεῖσε [89] τὸ θερμὸν, ὡς ἔοικε, καὶ μεγαλόψυχον, καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἀταπείνωτον δεῖξαι βουλόμενος, καὶ ὅτι οὐκ [90] εὔκολός ἐστι τῷ [91] παντὶ μηδὲ πρόχειρος οὐδέν τι μᾶλλον ἐνδούς. Τίνος χάριν, ἔφη, διάκονε, δοῦλόν με γεγονότα Χριστοῦ ἔξω βάλλειν [92] B τῆς ἐκκλησίας φιλονεικεῖς; ἵνα τί δέ μου καὶ τὸν τόνον τῆς προθέσεως παραλύεις; Ἐπὶ τούτοις ὁ διάκονος μὲν ἐφ' οἷς ἔκρινεν ἔμενε, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξῶσαι παρεβιάζετο, προσθεὶς οὕτως εἰπεῖν· Οὔπω γέγονας τέλειος. Τὸν δὲ πληγῆναί τε ἰσχυρῶς τῷ ῥήματι, καὶ, Ζῇ μου ὁ Χριστὸς [93], φάναι, ὁ τοὺς δαίμονας καταργήσας, ὁ τὴν παρθένον σώσας, ὁ τὸν ἀνάξιον οἰκτείρας ἐμέ· οὐ τῆς προόδου τῆς ἐκκλησίας ἀπείρξεις [94] με, οὐκ ἀποχωρήσω ταύτης, εἰ μὴ καὶ τέλειος γένωμαι. Τοῖς ῥηθεῖσιν οὖν ὁ διάκονος σφόδρα καταπλαγεὶς, γνωρίζει ταῦτα τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ ὅπως μὲν αὐτὸς ἐξώθει [95] τῆς ἐκκλησίας Κυπριανὸν, ὁ δὲ ἐντὸς μένειν ἠγάπα, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων οὐκ ἠξίου χωρεῖν, ἑαυτὸν ἐθέλων οὐ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ τῶν τελειοποιῶν μυστηρίων ἐπιτυχῇ γενέσθαι καὶ ἄξιον. Ὁ δὲ περὶ C τὸ σῶσαι ψυχὴν εὐτεχνότατος Ἄνθιμος, τὸ πρᾶγμα θεῖον ἀκριβῶς λογισάμενος [96], μετακαλεῖται τάχιστα τὸν Κυπριανὸν, καὶ κατηχήσας, εἶτα καὶ τῷ θείῳ βαπτίσματι καθαίρει, καὶ τῇ μὲν ὀγδόῃ τῶν ἡμερῶν ἱεροκήρυκα καὶ ἐξηγητὴν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἀποδεικνύει, τῇ εἰκοστῇ δὲ ὑποδιάκονον, τῇ δὲ τριακοστῇ τοῖς διακόνοις συναριθμεῖ.

ΙΗ'. Οὕτω μέντοι Κυπριανὸς καλῶς περὶ τὰ καλὰ διεγένετο, καὶ οὕτω περὶ [97] τὴν πρώτην ὁρμὴν γέγονεν ἔνθεος, μεμένηκέ τε ἐπ' αὐτῆς πρὸς οὐδεμίαν ἀνθολκὴν τῆς φύσεως ταπεινὸν [98] βλέπων καὶ ὑπ' αὐτῆς καμπτόμενος, ὡς καὶ θεία ἄνωθεν τῆς ἐλλάμψεως καταξιωθῆναι, καὶ χάριν πλουτῆσαι κατὰ παθῶν ὁμοῦ καὶ δαιμόνων ὑψηλοτέραν σχεδὸν ἀκοῆς D καὶ πίστεως.

ΙΘ'. Ἐπεὶ δὲ ἔτος ὅλον ἠνύετο, καὶ τῆς τῶν πρεσβυτέρων ἀξιοῦται καθέδρας, οὐ τοῦτο ἀνάβασιν ἁπλῶς κρίνων, ἀλλὰ τὴν πρὸς ἀρετὴν ἐπίδοσιν, οὕτω προθύμως τὴν στενὴν καὶ τραχεῖαν ὁδεύων [99], καὶ

A *dictum* [7]. Similiter autem ea quoque dicta Prophetæ: *Vidisti, Domine, ne silueris; Domine, ne discesseris a me* [8]. Isaiam quoque legebat alius: *Ecce intelliget*, dicens, *puer meus dilectus, quem elegi* [9]. Quæ omnia cum judicasset suo convenire instituto, perfectius ad fidem in Deum, suum confirmavit animum, ut qui esset intelligens, et ad ea quæ oportet, videnda perspicacissimus. Cum autem vocaret tempus, et* foras egrederentur ecclesiæ catechumeni, ille vero maneret intus, quidam diaconus, cui nomen Asterius, jussit eum exire. Ille autem illic quoque, quam esset acri magnoque et excelso animo, volens ostendere, neque esset facilis ad parendum cuilibet, ei minime cedens: Quanam de causa, inquit, B o diacone, me qui factus sum servus Christi, extra ecclesiam contendis ejicere? cur dissolvis mei propositi constantiam? Post hæc diaconus quidem persistebat in iis quæ statuerat, et vim afferebat, ut eum expelleret ex ecclesia, ei sic dicens præterea: Nondum factus es perfectus. Ille autem verbo valde perculsus dixit: Vivit meus Christus, qui dæmones abolevit, qui virginem servavit, qui mei indigni est misertus, non me arcebis ab ingressu ecclesiæ; ab ea non recedam, nisi factus fuero perfectus. His quæ dicta fuerant valde obstupefactus diaconus, hæc significat episcopo, nempe quod ipse quidem ex ecclesia ejiceret Cyprianum; ille vero vellet intus manere, non autem exire cum catechumenis, nec hoc solum, sed etiam quæ perfectos reddunt, vellet consequi C sacramenta. Qui igitur ad servandas animas erat artificiosus Anthimus, cum rem esse divinam accurate considerasset, accersit quamprimum Cyprianum; et cum catechismo instituisset, divino quoque eum expiat baptismo. Et octavo quidem die sacrum facit eum præconem et expositorem Christi mysteriorum, vicesimo autem subdiaconum, tricesimo vero refert in numerum diaconorum.

XVIII. Sic quidem Cyprianus pulchre versabatur in rebus honestis; et sic in primo accessu fuit inspiratus divinitus; et sic perseveravit, ad naturam, eum retrahentem, non humiliter nec abjecte respicere, neque permittere se ab ea flecti, adeo ut et desuper dignus divina censeretur D illuminatione, et adversus vitia et dæmones majore ditaretur gratia, quam quæ auribus fere percipi, aut credi possit.

XIX. Cum autem totus annus esset transactus, dignus judicatur cathedra presbyterorum, non hoc ascensum solummodo judicans, sed etiam ad virtutis incrementum, tam prompto et alacri animo

[7] Galat. III, 13. [8] Psal. XXXIV, 22. [9] Isa. XIII, 10.

[79, 81] ἰδοὺ συνήσει ὁ παῖς μου, Ἡσ. νβ', ιγ', LXX. [82] ἡρέτησα, B. F. — ἡρήτισα C. E. [83] deest, B. [84] τοῦ Θεοῦ, B. [85] deest, B. [86] τὰ δέοντα, C. [87] ὅπερ, B. [88] ἐπεξιέναι, B. [89] κἀκεῖσαι, A. [90] μὴ, B. C. E. [91] τὸ, B [92] βαλεῖν, E. [93] Θεός, B. [94] ἀπείρξης, E. [95] ἐξώθη, E. [96] Ἡγησάμενος, E. [97] παρὰ, B. C. E. [98] desunt septem voces, B. [99] Εὐαγ. κατὰ Ματθ., ζ', ιγ', ιδ'.

per viam arctam et asperam ingrediens, quam ullus alius per planam et latam, et ad ingrediendum facilem. Parvo itaque tempore summum virtutis apprehendit, et creatus est pastor Carthaginensium (*b*). Non solum autem Carthaginem, sed etiam universum Occidentem, atque adeo etiam totum Orientem, comprehendit sui admiratione. Is generosam quoque virginem Justam, cum mutato nomine Justinam appellasset, et in diaconissarum numerum retulisset, ei tradit præfecturam earum quæ erant in monasterio, et eis illam præfecit tanquam matrem. Eos autem, qui orthodoxæ fidei adversabantur, luce vitæ et linguæ suavitate inducens, quotidie innumerabiles addebat Ecclesiæ, et, ut semel dicam, quoscunque aut præsens lingua aut absens scriptis alloqueretur, ad rectam partem traducebat. Quamobrem res gentilium florentes tunc sunt exstinctæ, et tanquam herba quædam paulatim emarcuerunt. Cum ita se haberet, in eum a doloso hoste bellum est excitatum, non ut eum unquam superaret (sciebat enim fieri non posse, ut ipse Cypriano evaderet superior), sed ut cum Christi oves a pastore desertas effecisset, tunc tanquam lupus invadens, eas mactaret et perderet.

XX. Cum ergo totum subiisset Decium (ipse enim tunc imperabat Romanis), acerbissimo eum ciet furore adversus Christianos. Magis autem studebat ipse unum venari Cyprianum, quam omnes capere Christianos. Sciebat enim, quam esset illius lingua utilis Christianis, et quod cum illum cepisset, facile eos subjugaret, qui ab ipso pascebantur. Cum in eo ergo omnes adhibuisset machinas, et nec bonorum promissis allici, neque malorum minis vidisset persuaderi, eum tandem damnat exsilio. Ille autem tantum abfuit, ut existimaret magnum quid esse supplicium, et si extremum esset malum, ut seipsum non curans, aliorum curam gereret, nec cessaret scribere, admonere, confirmare, adhortari, ut ad sola intuerentur præmia, quæ sunt virtuti proposita, et a sola quæ est illic penderent gloria: enses autem, ignem et bestias, tanquam bonorum causas, amplecterentur, ut quæ pro brevi, et qui est ad tempus, dolore reddant regnum cœlorum. Hæc Cyprianus non solum dicebat, sed etiam quæ dicebat faciebat, ut qui sciret, facta magis posse persuadere quam verba: et suo exemplo provocabat ad similem æmulationem. Quomodo autem? dicetur: Videns enim tandem malignus Cyprianum contendentem sic exstinguere errorem cultus simulacrorum, graviter ferebat, et erat ei intolerandum

A οὕτως ὀξέως διὰ ταύτης φερόμενος, ως οὐδεὶς ἕτερος τὴν ὁμαλὴν καὶ πλατεῖαν καὶ· τοῖς πολλοῖς βάσιμον, ἀμέλει καὶ δι' ὀλίγου τοῦ ἄκρου τῆς ἀρετῆς ἐπελάβετο. Καὶ ποιμὴν κατέστη Καρχηδονίων, οὐ Καρχηδόνος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑσπερίου πάσης [1]· μᾶλλον δὲ καὶ Ἑῴαν ὅλην περιλαμβάνει τῷ κατ' αὐτὸν θαύματι. Οὗτος καὶ τὴν ἀληθῶς εὐγενῆ [2] παρθένον Ἰούσταν, Ἰουστῖναν μετονομάσας, καὶ ταῖς [3] διακόνοις ἐγκαταλέξας, τὴν προστασίαν αὐτῇ [4] τῶν κατὰ τὸ ἀσκητήριον [5] ἐγχειρίζει, καὶ ὡς μητέρα ταύταις ἐφίστησι. Τοὺς δὲ τὴν ἐναντίαν τῷ ὀρθοδόξῳ τῆς πίστεως τεταγμένους, τῷ τε τοῦ βίου φωτὶ καὶ τῇ τῆς γλώττης ἡδονῇ ἐπαγόμενος, ἀριθμοῦ κρείττους ἑκάστης ἡμέρας προσετίθει [6] τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ, συνελόντα φάναι, ὅσοις ἂν ἢ παρὼν τῇ
B γλώττῃ ἢ ἀπὼν ὡμίλει [7] τοῖς γράμμασι, τῆς ὀρθῆς ἐποιεῖτο μερίδος· διόπερ ἀνθοῦντα τὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπέσβη τότε, καὶ ὡς χλόη τις κατὰ μικρὸν ἐμαραίνετο. Οὕτως αὐτῷ ἔχοντι παρὰ τοῦ δολίου πόλεμος ἐπανέστη, οὐχ ἵνα τούτου [8] ποτὲ κατισχύσῃ (ᾔδει [9] γὰρ ὡς ἀδύνατον αὐτῷ περιγίνεσθαι Κυπριανοῦ), ἀλλ' ἵνα ποιμένος ἔρημα τὰ Χριστοῦ [10] πρόβατα θέμενος, τότε καθάπερ λύκος ἐπιβὰς λύσῃ ταῦτα καὶ ἀπολέσῃ.

Κ'. Ὅλον τοίνυν τὸν Δέκιον ὑπελθὼν (αὐτὸς γὰρ τότε Ῥωμαίων ἐκράτει), πικρότατα τοῦτον ἐκμαίνει κατὰ Χριστιανῶν· τῷ δὲ τοσοῦτος [11] ἀγὼν ἦν ἴδιον αὐτοῦ θήραμα θέσθαι Κυπριανὸν ὅσον οὐδὲ Χριστιανοὺς ἑλεῖν ἅπαντας. Ἤδει γὰρ οἷον ἐκείνου [12]
C γλῶττα Χριστιανοῖς ὄφελος [13], καὶ ὅτιπερ ἐκεῖνον ἑλὼν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ ποιμαινομένους [14] εὐκόλως ἂν παραστήσεται. Πᾶσαν οὖν μηχανὴν καὶ πεῖραν κατ' αὐτοῦ κινήσας, ὡς οὔτε ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις χαυνούμενον, οὔτε κακῶν ἀπειλαῖς πειθόμενον [15] εἶδε, τέλος ὑπερορίαν τοῦ ἀνδρὸς καταχρίνει. Ὁ δὲ τοσοῦτον ἐδέησε τοῦ μέγα τι νομίσαι τὴν τιμωρίαν, καίτοι κακῶν [16] ἔσχατον οὖσαν, ὅσον, οὐδὲν τοῦ οἰκείου φροντίσας, τῶν ἄλλων εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν· καὶ οὐκ ἐπαύσατο γράφων, νουθετῶν, ὑπαλείφων, παρακαλῶν πρὸς μόνους τοὺς ὑπὲρ τῆς [17] ἀρετῆς ἄθλους ὁρᾷν, καὶ μόνης τῆς ἐκεῖθεν ἐκκρεμᾶσθαι δόξης· ξίφη [18] δὲ καὶ πῦρ καὶ θῆρας ὡς ἀγαθῶν αἴτια μᾶλλον ἀσπάζεσθαι, καὶ ὀδύνης οὕτω προσκαίρου καὶ βραχείας οὐρανῶν βασιλείαν ἀντιδιδόντα [19]. Ταῦτα Κυπριανὸς οὐκ ἔλεγε μόνον, ἀλλὰ
D καὶ πρῶτος [20] ἐποίει, ἔργα λόγων εἰδὼς πολλῷ πλέον δυνάμενα πείθειν, καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πρὸς τὸν ὅμοιον ζῆλον ἐκάλει, καὶ ὅπως ὁ λόγος δηλώσει. Ὁρῶν γὰρ ὁ πονηρὸς εἰς τέλος οὕτω Κυπριανὸν τὴν περὶ τὰ εἴδωλα πλάνην σβέσαι φιλονει-

[1] Carthaginiensem episcopum in Afros *jus primi et summi sacerdotii* habere declarat *Novell* 131. [2] deest. F. [3] τοῖς, E. [4] αὐτὴν, A. — αὐτῇ τὴν, B. — αὐτῇ τῶν, C. E. F. [5] Næ lepidus est qui ita Decii ætate monasterium excogitat. [6] προσετίθη, B. E. [7] ὁμίλει, B. [8] τοῦτον, B. C. F. [9] ᾔδη, B. [10] add. τοῦ, B. E. [11] τοσοῦτον, B. C. F. [12] add. ἡ, B. C. F. [13] ὠφελος, B. [14] ποιμαινομένους, B. C. E. F. [15] πειρόμενον, A. [16] κακὸν, F. [17] deest, B. [18] ξίφει, B. [19] ἀντιδιδοῦντα, B. [20] παρόντος, A. — παρόντως, E.

(*b*) Alii rectius sentiunt Antiochenorum creatum pastorem.

κοῦντα, δεινὰ ἐποίει, καὶ φορητὸν ἦν οὐδ' ὅλως αὐτῷ τὸ γινόμενον· ἀμέλει καί τινας τῶν τὴν εὐσέβειαν [21] θερμοτέρων ὑποδὺς, πείθει κατηγορῆσαι αὐτοῦ, πρὸς τὸν τῆς Ἀνατολῆς κόμητα (Εὐτόλμιος ἦν ἐκείνῳ τὸ ὄνομα), ὡς Ἀναπείθει μὲν ἅπαντας δεινῇ χρώμενος καὶ ἀφύκτῳ τῇ γοητείᾳ· πολλοῦ δὲ κατὰ τῶν ἡμετέρων θεῶν ἐμπίπλησι τοῦ φρονήματος, καὶ τὸ δεινότερον, ὅτι μὴ πρὸς μόνους τοῦτο ποιεῖ, οἷς ἂν εἰς ὄψιν ἔλθοι καὶ κατὰ τὸ λεληθὸς [22] συγγένηται, ἀλλὰ καὶ οἷς ἂν ἀδεῶς ἐντύχῃ [23] τοῖς γράμμασι, καὶ ὅτι τὰ Χριστιανῶν μὲν πρεσβεύει μηδεμίαν φειδὼ ποιούμενος, τῆς ἡμετέρας δὲ καταπαίζει θρησκείας, καὶ εἰς [24] τοὺς πατρίους ἐξυβρίζει θεούς. Τούτοις θερμότατα διακαυθεὶς εἰς θυμὸν ὁ κόμης, καὶ μάλιστα, ὅτι μεμάθηκε καὶ τὴν παρθένον Ἰουστίναν [25] τὰ ἴσα [26] Κυπριανῷ φρονεῖν, δεσμοῖς αὐτοὺς [27] καὶ B φρουρᾷ τῇ ἄλλῃ παραδοὺς, τῷ ἐν Δαμασκῷ βήματι ταμιεύεται.

ΚΑ'. Ἀχθέντων [28] οὖν τῶν ἁγίων εἰς τήνδε τὴν πόλιν. Σὺ εἶ ὁ τῶν Χριστιανῶν διδάσκαλος; τῷ Κυπριανῷ ὁ κόμης φησὶν, ἀφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος τοὺς λόγους κινῶν, ὁ τοὺς προσανέχοντας τοῖς θεοῖς [29] ἀναπείθων καὶ συνταράττων, ὃς τῷ ἀσθενεῖ τῆς γνώμης πρὸς πᾶσαν εὐχερῶς δόξαν ἐκπίπτεις; Οὐ σὺ μᾶλλον πολλοὺς [30] τοῖς θεοῖς προσήγαγες πρότερον ἐπιδεξίοις, ὡς ἐμάνθανον τοῖς περὶ αὐτῶν [31] διηγήμασι; Πῶς οὖν ἄρτι μεταβέβλησαι; καὶ τί τὸ τῆς μεταβολῆς αἴτιον; ἵνα τί δὲ καὶ τὸν ἐσταυρωμένον κηρύττων ἀπατᾷν εἵλου τοὺς ἀνθρώπους [32] διδάγμασιν ἀλλοκότοις; Ἐπὶ τούτοις ὁ ἅγιος ἡσυχίαν ἔχων [33] ἑαυτὸν ἀνελάμβανέ τε [34] καὶ ἀνεθάρρυνεν· εἶτα προσχὼν μετὰ πολλοῦ τοῦ κόσμου [35] καὶ σεμνοῦ C παραστήματος, πρὸς τὸν κόμητα ἔφη· Ἐγὼ πολλὴν [36], ὡς καὶ αὐτός μοι μαρτυρεῖς, τὴν περὶ τὰ Ἑλληνικὰ σπουδὴν ἔχων, καὶ περὶ λόγους καὶ τὴν τῶν μαγικῶν βίβλων [37] μελέτην [38] θερμότατα [39] διακείμενος, οὐδὲν μέγα ἢ πρὸς ψυχὴν φέρον [40] τὸ κέρδος ἐκεῖθεν ἐπορισάμην· οὕτω δέ μοι διακειμένῳ, καὶ τοῖς ματαίοις ἐνασχολουμένῳ πόνοις οἰκτείρας ὁ Θεός με τῶν κενῶν ἱδρώτων, καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἀνοήτους [41] θεοὺς σεβάσματος ὁδηγὸν ἀπλανῆ καὶ ἀγαθὴν [42] ἡγεμόνα τῆς πρὸς αὐτὸν φερούσης ὁδοῦ τὴν παρθένον ταύτην ἐκπέμπει, καὶ εἰ προσεχῶς ἀκοῦσαι θελήσειας, τὸν τρόπον, οἶδα, τῆς οἰκονομίας πάνυ θαυμάσεις· ἔχει δὲ οὕτως.

ΚΒ'. Ἀγλαΐδας τις τῶν ἐκ Κλαυδίου ἡττήθη τῆς παρθένου ταύτης ἔρωτι μανικῷ, καὶ ὁ μὲν ἐς γάμον ἐζήτει· D ἡ δὲ ἀπηξίου, τὴν [43] σύζυγον στέργουσα παρθενίαν. Ὁ μὲν ἐπέμενε, τοῦτο μὲν ἱκετεύων, τοῦτο δὲ καὶ βίαν ἐπάγων· ἡ δὲ τῆς πρώτης οὐκ ἀπέστη βουλήσεως. Ὡς δὲ ἑώρα ταύτην ἀκλινῶς ἔχουσαν πρὸς ἐκείνου πᾶσαν ἐπίνοιαν ἀντιπράττουσαν, ἡσυχίαν ἄγειν οὐδαμῶς ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐλθὼν ὡς ἐμὲ Ἀγλαΐδας ἐξεῖπε μὲν τὸ ἀπόρρητον· ἐξεῖπε δὲ τὴν ἐκ τῆς παρθένου παρόρασιν. Καὶ τέλος

A omnino, quod fiebat. Subiens itaque quosdam ex iis qui erant in impietate acriores, persuadet, ut eum accusent apud comitem Orientis (illi nomen erat Eutolmius); quod omnes quidem persuadet, miris quibusdam eos inducens præstigiis: adversus nostros autem deos ingentes eis facit spiritus: et, quod est gravius, non solum id facit cum eis, in quorum venerit conspectum, et cum quibus fuerit latenter congressus, sed cum illis etiam, quos litteris convenerit: et quod libere quidem amplectitur sectam Christianorum, eorum autem irridet religionem, et deos patrios afficit contumeliis. His comes ad iram vehementissime accensus, et maxime, quod rescivisset virginem quoque Justinam eadem sentire, quæ Cyprianus, cum eos in vincula B conjecisset, et in aliam tradidisset custodiam, reservat tribunali Damasci.

XXI. Cum ergo ducti essent sancti in prædictam civitatem: Tu es magister Christianorum (dicit comes Cypriano, verba faciens ex alto tribunali), qui eis, qui deos colunt, persuades contrarium, et eos conturbas, qui propter mentis imbecillitatem facile in omnem laberis opinionem? Non tu prius multos ad deos adduxisti, aptis, ut accepi, de eis narrationibus? Quomodo ergo nuper es mutatus? et quænam est causa mutationis? Cur autem Crucifixum prædicans, statuisti homines decipere alienis doctrinis? Post hæc sanctus quietem agens, seipsum colligebat, et confirmabat. Deinde propius accedens, comiti dixit ornate et honorifice: C Ego cum, ut tu testaris, in res gentilium multum studii ponerem, et in dicendi facultatem, et magicorum librorum meditationem essem vehementissime affectus, nullum hinc magnum, aut quod ad animam pertineret, lucrum percepi. Mihi autem sic affecto et in vanis occupato laboribus, inanium meorum sudorum, et cultus deorum insipientium Deus misertus, bonam et certam ducem viæ, quæ ad ipsum tendit, hanc mittit virginem. Quod si modum consequenter audire volueris, quo id fuit administratum ac gestum, sat scio, valde miraberis. Sic autem habet.

Aglaidas quidem ex iis, qui nati fuerant ex Clau- D dio, ab hac virgine victus fuerat amore magico. Et ille quidem eam petebat in matrimonium: illa autem recusabat, conjuge contenta virginitate. Ille persistebat, partim quidem supplicans, partim autem vim afferens. Illa econtra a prima voluntate non destitit. Postquam vero vidit eam immobilem, et ei omni ratione resistentem, nullo modo potuit quiescere. Itaque ad me veniens Aglaidas, exposuit quidem

[21] εἰς ἀσέβειαν, E. — τὴν ἀσέβειαν, F. [22] λεληθῶς, A. B. [23] ἐντύχοι, B. C. [24] deest, E. [25] Ἰούσταν, B. E. [26] add. τῷ, B. [27] αὐτοῖς, B. [28] τοιγαροῦν, B. C. [29] τοὺς θεοὺς, B. [30] deest, A. [31] αὐτῶν, B. C. F. [32] τοῖς ἀνθρώποις, B. [33] ἄγων, B. C. E. F. [34] ἀναλαμβάνεται, B. [35] deest, B. C. F. [36] deest, E. [37] βιβλίων, B. [38] deest, B. [39] θερμότητα, B. [40] φέρων, B. [41] ἀνονήτους, C. [42] ἀγαθὸν, B. [43] τὸν, B. C. F.

arcanum, narravit autem se fuisse despectum a virgine, et postremo rogavit, ut pro viribus opem ferrem infortunio, et amatorium medicamentum, quod si vincendæ par esset, ad eam immitterem, et ad amatoris moverem cupiditatem eam, quæ tam superbe despiciebat. Ego vero in libris magicis habens fiduciam, et in dæmonibus, jussi ne curaret, ei citissimum promittens auxilium. Cum igitur unum vocassem ex dæmonibus, ei rem aperio, et si quid posset rogavi, ut opem ferret. Ille autem, antequam experiretur quidem, erat elato supercilio et vehemens in promittendo, et qui videbatur posse omnia facere. Cum autem abiisset, et cum puellam esset congressus, apparuit mus leonem aggressus, aut scarabeus luctatus cum aquila. Fugiens enim ad me est reversus, et valde territus, qui prius erat magnus, et cujus intolerandus erat impetus. Me vero invasit stupor, quomodo virgo adeo mollis, et quæ re qualibet solet facile terreri, non solum non cessit vi et inductioni dæmonis, sed ei etiam evasit terribilis. Quibusnam autem armis nitens, non solum eum repulit, sed etiam ad nos transmisit fugitivum? Propterea eram plenus suspicione, et gravibus agitabar cogitationibus. Me autem interrogante et sitiente scire causam, volebat quidem celare dæmonium, et omni ratione tegere. Cum autem ego eum non dimitterem, vix tandem vel invitus confitetur, et arcanum aperit, dicens divinam esse in ea virtutem, et sibi quoddam horrendum apparuisse signum, cujus ne solum quidem sustinuit aspectum, sed rediit fugiens. Sic illo condemnato, ipse non fui negligens, sed alium quoque misi, qui, ut existimabat quidem, erat priori longe fortior: viribus autem nihil erat dissimilis. Nam ille quoque cum eadem vidisset, et passus fuisset, reversus est. Ego autem rem adhuc volens magis examinare, emitto ipsum principem dæmoniorum, ignaros et inexpertos vocantem eos, qui prius missi fuerant, et qui nullis insidiis, nec ulla arte uti scirent ad mentem decipiendam: me autem bona spe implebat, quod et virginem expugnaret, et eam, cui vellem, quolibet facilius redderet morigeram. Postquam autem ipse quoque eam est aggressus, quid quidem non dixit, quid autem non fecit ex iis quæ possunt inducere? Quamnam autem omisit speciem deceptionis? Quæ quidem omnia illa arguit esse inania et imbecilla: et tandem illum ipsum, cujus erant tam ingentes spiritus, adeo humilem reddidit et fugitivum, ut aperte fateretur Crucifixi vires esse inexpugnabiles, et ab ipsa illos fortiter expelli. Ad hæc quid me oportebat facere, dic per ipsam veritatem, o judex. Remne mente agitare et judicare dignam, quæ consideretur, quænam sit ipsa Christi virtus, quæ vulgo jactatur, quo ipsi quoque terrentur dæmones, et

A ἠξίου βοηθεῖν [44] ὅση δύναμις τῇ ἀποτυχίᾳ, καὶ φίλτρον αὐτῇ ἀντίῤῥοπον ἐπιπέμψαι. καὶ κινῆσαι πρὸς ἐπιθυμίαν τοῦ ἐραστοῦ τὴν οὕτως ὑπεροπτικῶς ἔχουσαν. Ταῦτα μὲν ἐκεῖνος ᾔτει· ἐγὼ δὲ βίβλοις τὸ θαῤῥεῖν ἔχων ταῖς μαγικαῖς καὶ τοῖς δαίμοσιν, ἀμελεῖν ἐκέλευον, ταχεῖαν ὅσην ἐπαγγειλάμενος τὴν βοήθειαν. Ἕνα γοῦν τῶν δαιμόνων καλέσας, παραγυμνῶ τὸ πρᾶγμα, καὶ εἴ τις αὐτῷ δύναμις [45] συμπράττειν ἠξίουν· ὁ δὲ, πρὸ μὲν τῆς πείρας, πολὺς ἦν τὴν ὀφρὺν, καὶ θερμὸς τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ τὰ [46] πάντα πράττειν τῷ δοκεῖν δυνάμενος· ἀπελθὼν δὲ, καὶ τῇ κόρῃ συνάψας, μῦς ἐφάνη λέοντι προσβαλὼν, ἢ κάνθαρος ἀετῷ πρὸς πάλιν ἐρίσας· φυγὰς γὰρ πρὸς ἡμᾶς ἐπανῆκε, καὶ λίαν καταδεὴς ὁ πρὸ τοῦ [47] μέγας καὶ τὴν ὁρμὴν ἀνυπόστατος. Ἐμὲ δὲ ἔκπληξις εἶχε, B πῶς οὕτως ἁπαλὴ παρθένος καὶ τῷ παντὶ εὐπτόητος εἶναι μέλλουσα, οὐ μόνον οὐκ εἶξε βίᾳ καὶ περιαγωγῇ δαίμονος, ἀλλὰ καὶ φοβερὰ τούτῳ κατέστη, τίνι δὲ καὶ ὅπλῳ ἐρειδομένη [48] οὐχ ὅπως ἀπώσατο, ἀλλὰ καὶ φυγάδα τουτον ὡς ἡμᾶς παρεπέμψατο. Διὰ ταῦτα μεστὸς ὑποψίας ἦν καὶ δειναῖς ἐννοίαις ἐπάλαιον· ἐμοῦ δὲ πυνθανομένου, καὶ διψῶντος μαθεῖν τὴν αἰτίαν, κρύπτειν μὲν ἠβούλετο τὸ δαιμόνιον καὶ πάσῃ μηχανῇ συγκαλύπτειν. Ὡς δὲ οὐκ ἀνίειν ἐγὼ, μόλις ποτὲ καὶ ἄκον [49] ὁμολογεῖ, καὶ τὸ ἀπόῤῥητον ἐκκαλύπτει, δύναμιν εἰπὸν [50] θείαν παρ' αὐτῇ [51] εἶναι, καί Μοί τι σημεῖον φανῆναι φρικτὸν, οὗπερ οὐδὲ μόνην ἁπλῶς τὴν θέαν ὑπέστην, ἀλλὰ φυγὰς ἐπάνειμι. Οὕτως ἐκείνου καταγνωσθέντος, αὐτὸς οὐκ ἠμέλουν· ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἔπεμψα, τῇ μὲν οἰήσει πολλῷ τοῦ προλαβόντος ἰσχυρότερον, τῇ δυνάμει δὲ C κατ' οὐδὲν ἀνόμοιον· τὰ γὰρ αὐτὰ κἀκεῖνος ἰδών τε καὶ παθὼν ἐπανῆκεν· ἐγὼ δὲ καὶ ἔτι βασάνῳ τὸ πρᾶγμα διδοὺς, αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμόνων [52] ἐκπέμπω, ἀμαθεῖς καὶ νηπιώδεις τοὺς προ αὐτοῦ πεμφθέντας ἀποκαλοῦντα, καὶ οὐδὲν ἐπίκλοπον [53], οὐδὲ τεχνικὸν πρὸς φρενῶν ἀπάτην ποιεῖν δυναμένους, ἐμὲ δὲ χρηστῶν ἐλπίδων ἐπλήρου, καὶ τὸ τὴν παρθένον ἑλεῖν, καὶ ᾧ βούλομαι θᾶττον αὐτὴν καταπειθῆ [54] δεῖξαι, τίνος οὐκ ἔλεγεν εὐχερέστερον; Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς προσέβαλεν ἀπελθὼν, τί μὲν οὐκ ἔλεξε; τί δὲ οὐκ ἔδρασε τῶν ἐπάγεσθαι δυναμένων; ποῖον δὲ ἀπάτης ἐνέλιπεν [55] εἶδος; Ἅπαντα ἐκείνη μάταια ἤλεγξε καὶ σαθρά. Καὶ τέλος, αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν τὰ μεγάλα φυσῶντα οὕτω ταπεινὸν ἔδειξε καὶ φυγάδα, ὡς ἐπιδήλως ὁμολογεῖν τὴν τοῦ ἐσταυρωD μένου δύναμιν ἄμαχον εἶναι, καὶ ὑπ' ἐκείνης αὐτοὺς κραταιῶς ἐλαύνεσθαι. Πρὸς ταῦτα, τί με ἔδει ποιεῖν; εἰπὲ πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς [56], ὁ δικάζων· εἰς νοῦν βάλλεσθαι τὸ πρᾶγμα. καὶ κρίνειν ἐπισκοπῆς ἄξιον, τίς ἡ θρυλλουμένη αὕτη τοῦ Χριστοῦ δύναμις, ᾗ καὶ δαίμονες κατάφοβοι γίνονται, καὶ μόνῳ [57] τῷ φεύγειν σώζονται· ἢ οὕτως ἀλόγως ἕπεσθαι τοῖς παραδεδομένοις οἷα τῶν ῥινῶν ἑλκόμενον; Ἔγωγε οὖν ζητήσας εὗρον, καὶ κρούοντι διηνοίχθη μοι [58],

[44] μαθεῖν, B. [45] add. ἡ, B. [46] deest, C. [47] πρώτου, B. [48] ἐνειδομένη, B. [49] ἄκων, B. [50] εἰπὼν B. [51] αὐτὴν, B. [52] δαιμονίων, B. C. F. [53] ἐπίκολπον, B. [54] καταπειθεῖ, A. — κατάπειθῆ, C. F. [55] ἐνέλειπεν, B. [56] αὐτῆς, B. F. [57] μονόν, B. [58] κατὰ Ματθ., ζ', ζ'.

καὶ φωτὸς γνώσεως ἐπιλάμψαντός μου τῇ καρδίᾳ [59] καθαρῶς ἔγνων ὅτι τὰ μὲν εἴδωλα ταυτὶ τὰ παρ' ὑμῶν σεβόμενα, ἀπάτη μόνον εἰσὶ καὶ ψεῦδος, ἐπ' ὀνόματι Θεοῦ προσκυνούμενα· εἷς δὲ ἀληθὴς [60] Θεὸς ὁ Χριστὸς, τοὺς εἰς αὐτον πιστεύοντας δυνάμενος σώζειν.

A sola fuga servantur : an sic citra rationem sequi ea quæ sunt tradita, perinde ac si traherer naribus ? Ego itaque cum quæsiissem inveni, et pulsanti mihi fuit apertum. Et cum lux cognitionis meo cordi illuxisset, pure cognovi, quod hæc quidem simulacra, quæ a vobis coluntur, sunt solum deceptio et mendacium, quæ sub Dei nomine adorantur. Unus autem verus Deus est Christus, qui potest servare eos, qui in ipsum credunt.

ΚΓ'. Τούτοις ὁ κόμης εἰς ὀργὴν κινηθεὶς, μὴ ἔχων ὅ τι ποτὲ πρὸς τοιαύτην λόγων ἰσχὺν ἀντιφθέγξαιτο, τὸ πρόχειρον ἐποίει, καὶ τοῖς ὀργῇ κινηθεῖσιν ἀκόλουθον· καὶ [61] τὸν ἅγιον μὲν ἐκέλευε κρεμασθέντα ξέεσθαι· Ἰουστίναν δὲ κατὰ τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τύπτεσθαι, κἂν ἐκείνη [62] τοὺς βασανιστὰς οὐκ αἰκίζειν ἐδόκει μᾶλλον ἢ πρὸς Θεοῦ δοξολογίαν ὥσπερ ὑπομιμνήσκειν [63]. τυπτομένη γὰρ οὕτω γεγωνότερον ἐξεβόησε· Δόξα σοι, ὁ Θεὸς, ὁ ἀναξίαν με οὖσαν οἰκειωσάμενος, καὶ ὑπὲρ τοῦ σοῦ παθεῖν με καταξιώσας ὀνόματος. Καὶ οὕτω πάσχουσα διεκαρτέρει, ὡς αὐτὴν μηδὲν [64] ἀγεννὲς, ἢ τῇ θηλείᾳ φύσει καὶ ἀσθενεῖ κατάλληλον ἐπιδείξασθαι· τοὺς τύπτοντας δὲ ἀτονήσαντας τῆς βασάνου παύσασθαι. Κυπριανὸς δὲ ὁ θεῖος ξεόμενος [65] αὐτῆς κατὰ πρόσωπον, οὕτως ἦν ἀταπείνωτός τε καὶ μεγαλόφρων, καὶ τοιαύτας ἀνδρώδεις [66] καὶ μακαρίας ἠφίει φωνὰς, ὡς τοὺς περιεστῶτας ἀκούοντας εἰς ἑαυτὸν ἐπισπᾶσθαι, καὶ τοῦ τῆς ἀπιστίας [67] βάθους ἀναλαμβάνειν· ἔλεγε γὰρ πρὸς τὸν κόμητα, ἀποβλέψας μάλα γενναῖον καὶ πλῆρες φρονήματος εὐγενοῦς· Ἵνα τί οὕτως ἀπονενόησαι, ἀνάξιε δηλαδὴ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ὑπὲρ ἧς ἐγὼ πάντα παθεῖν εἱλόμην, ὡς καὶ αὐτοὶ μάρτυρες οἱ σοὶ μὴ βλέποντες ὀφθαλμοί; οὐ συνήσεις; οὐκ ἀναβλέψεις; οὐκ εἴσῃ τί τὸ φῶς ἀληθινὸν, καὶ τὸ σκότος ἀπολιπὼν πρὸς αὐτὸ μεταπορευθήσῃ;

XXIII. His comes ad iram motus, cum non haberet quid talibus dicendi viribus responderet, facit id, quod erat in promptu, et quod est consequens iis qui fuerint irati. Sanctum quidem jussit suspensum discerpi : Justinæ autem os verberari et oculos, etsi illa non tam videretur cædi a torto- B ribus, quam quodammodo meminisse Dei glorificationis. Nam cum sic verberaretur, alta voce clamabat : Gloria tibi, Deus, qui me, cum essem indigna, tibi fecisti familiarem, et dignam censuisti, ut pro tuo paterer nomine. Et sic patiens, adeo se fortiter gessit, ut nihil ostenderet ignavum, aut muliebri et imbecillæ naturæ conveniens : qui autem verberabant, deficientibus eis viribus, a tormentis cessaverunt. Divinus autem Cyprianus, cum os ejus cæderetur, plane erat magno et excelso animo, nec frangi aut dejici poterat, virilesque et beatas tales edebat voces, ut audientes eos qui circumsistebant, ad se attraheret et ab incredulitatis profundo eriperet. Dicebat enim comiti, magno et generoso animo, ingentique spiritu eum C intuens : Cur es adeo emotæ mentis, indignæ scilicet regno cœlorum pro quo ego omnia pati statui, ut tui quoque sunt testes, qui non vident, oculi ? Non respicies, non cognosces, quænam sit vera lux : et relictis tenebris, ad ipsam transibis ?

ΚΔ'. Ἐπὶ τούτοις ὁ κόμης πρὸς ἕκαστον τῶν λεγομένων σφοδροτέραν αὐτῷ τὴν ὀδύνην ἐπιτιθεὶς [68] Καὶ εἰ ἀθανάτου βασιλείας, ἔλεγε, φαίνομαί σοι πρόξενος ὢν, ἔτι σοι πολλαπλασιάσω τὴν τιμωρίαν, καὶ μισθόν μοι πάντως ὀφλήσεις τῆς εὐεργεσίας καὶ τῶν χαρίτων, ὧν ἐγώ σοι πρόξενος γίνομαι. Ταῦτα εἰπὼν καὶ μικρόν τι ξέειν συγχωρήσας, εἶτα τῆς τιμωρίας ἐπαύσατο, οὐκ ἐκ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ ἐξ ἀπορίας, ἀπογνοὺς ὥσπερ τὴν τῶν ἁγίων μετάθεσιν. Διὰ δὴ ταῦτα, καὶ εἰς φρουρὰν μὲν τὸν Κυπριανὸν, Ἰουστίναν δὲ εἰς τὸ τῆς Τερεντίνης [69] λεγόμενον φροντιστήριον ἀπαχθῆναι προστάττει· αὖθις δὲ μετὰ χρόνον οὐ πολυήμερον, εἰς ἐξέτασιν δευτέραν παραστησάμενος τοὺς ἁγίους, πρᾳότητά τε ὑποκριθείς· Μὴ θελήσητε, ἔφη, ἀνθρώπῳ [70] τεθνεῶτι ἀκολουθῆσαι, μηδὲ πιστεῦσαι τῷ τεθανατωμένῳ τὰ τῆς ὑμετέρας ζωῆς· οὐ γὰρ ζωοδότης πάντως ὁ μηδὲ [71] ἑαυτῷ δυνηθεὶς ἐπαρκέσαι, καὶ τὴν οἰκείαν ψυχὴν περισώσασθαι.

XXIV. Propter hæc comes ad unumquodque eorum quæ dicebantur, graviorem ei imponens dolorem : Si, inquit, tibi videor immortale regnum conciliare, tibi supplicium adhuc multiplicabo, et omnino mihi habebis gratiam propter beneficium et commoda quorum ego sum tibi conciliator. Hæc cum dixisset, et adhuc paululum eum cædi concessisset, deinde cessavit cruciare, non ex humanitate, sed quod inops esset consilii, ut qui desperasset fieri posse, ut, sancti mutarentur. Propter D hæc in carcerem quidem Cyprianum, Justinam autem jubet adduci in Terentinæ, quod dicitur, monasterium. Rursus autem post tempus non multorum dierum, cum sanctos ad secundam produxisset examinationem, simulans mansuetudinem : Nolite, inquit, sequi hominem mortuum, neque morte affecto vestram fidem credere. Non est enim omnino vitæ dator, qui ne sibi quidem potuit opem ferre, et suam servare animam.

ΚΕ'. Τὴν παραίνεσιν ταύτην οἱ ἅγιοι ὡς περιττὴν

XXV. Hanc admonitionem reputantes sancti

[59] τὴν καρδίαν, B. [60] ἀληθεινὸς, B. [61] Deest, B, recte, ut mihi quidem videtur [62] κἀκείνη, B. [63] ὑπομνήσκειν, B. [64] add. μὲν, B. C. F. [65] ξεώμενος, B. [66] ἀνδριώδεις, B. [67] ἀπιστείας, B. [68] ἐπιτηθεὶς, B. [69] Τερεντίνος, B. [70] ὦ ἄνθρωποι, B. [71] μὴ, B.

supervacaneam et stultam, imo vero improbam et noxiam, sic dixerunt comiti : Quid vero tu, qui es tam acuto et subtili ingenio ? Non didicisti, quod absque morte non accedit immortalitas ? Nec intellexisti quodnam sit mysterium ejus, qui vicit mortem morte trium dierum ? Sed tu es revera hebeti et obtuso ingenio circa res magnas et utiles : et ideo videns non videbis, et cum sis insipiens, non intelliges. Propter hæc comes ne exspectato quidem fine orationis, ira statim fuit percitus, et ficta mansuetudo facile est dissoluta. Unde etiam martyribus gravem paravit pœnam, sartaginem valde accensam jubens eos excipere.

XXVI. Cum divinus ergo Cyprianus prius forti et generoso animo insiluisset, eum statim secuta est Justina. Quam cum martyr vidisset timore correptam, quantum licebat conjicere ex tarditate ingressus, verbis ei animum addebat, et memoria recte factorum, quibus illa et fugavit dæmones, et eam revocavit ab incredulitate. Cum his verbis confirmasset Justinam, deinde rursus figura venerandæ crucis, tanquam armis muniti, veluti super rorem sensim descendentem, super ferri flammam recubuerunt. Quo quidem judex et si valde obstupefactus, præstigias tamen, non veritatem, esse putabat id, quod fiebat. Unde etiam ejus fovens amentiam quidam Athanasius, unus ex iis qui considebant, et qui erat ei familiaris : Ego, inquit, Christi vestri mox arguam imbecillitatem. Dixit, et simul etiam ausus est ingredi ardentem flammam ignis, invocato Jove et Æsculapio, illo quidem, ut qui sit princeps ignis ætherei et terreni : hoc autem, ut qui existimaretur suppeditator salutis. Non prius autem ignem attigit, quam e vita, etiam stultus excessit, protinus, quos vocavit, defensoribus dignum consecutus auxilium.

XXVII. Sancti autem diu in sartagine permanserunt illæsi, illuminati potius, quam ardentes. Ignis enim eis cedebat, et coercebat eam, quam habebat, operationem, veluti reveritus communem Dominum et opificem, pro quo hæc pati statuerant. Videns ergo judex res novas et stupendas, et ignem, tanquam unum ex iis, quæ sunt ratione prædita, discernentem amicum ab inimico, et sanctos quidem illæsos protegentem et conservantem, Athanasium autem pro meritis ad mortem transmisisse, ipse quoque propemodum suffocabatur : et, Curæ mihi est amicus, dicebat, et maximæ curæ, et propter eum maximum sentio dolorem. Cum vero vocasset quemdam ex cognatis, cui nomen erat Terentius, eum seorsum ab aliis adhibuit in consilium, quonam modo se gereret in iis quæ ad sanctos pertinebant. Terentius autem dixit :

A καὶ ἀσύνετον, μᾶλλον δὲ κακοῦργον καὶ βλαβερὰν λογισάμενοι, οὑτωσί πως πρὸς τὸν κόμητα εἶπον· Τί δὲ, ὁ πολὺς σὺ τὴν διάνοιαν καὶ ἀγχίνους, οὐ μεμάθηκας ὅτι θανάτου χωρὶς οὐκ ἐπιγίνεται τὸ ἀθάνατον ; οὐδὲ συνῆκας τί τὸ μυστήριον τοῦ τῷ τριημέρῳ θανάτῳ νενικηκότος τὸν θάνατον [73], ἀλλ' ἀμβλὺς σὺ τῷ ὄντι καὶ παχὺς τὴν διάνοιαν περὶ τὰ μεγάλα τε καὶ Χρηστὰ, καὶ διὰ τοῦτο βλέπων οὐ βλέψεις, καὶ ἀσύνετος ὢν [73] οὐ μὴ συνήσεις. Ἐπὶ τούτοις ὁ κόμης, οὐδὲ τὸ τῶν λόγων ἀναμείνας τέλος, πρὸς ὀργὴν εὐθέως ἐξήγετο, καὶ τὸ τῆς πραότητος πεπλασμένον εὐχερῶς διελύετο· ὅθεν ηὐτρέπιζε καὶ τοῖς μάρτυσι ποινὴν μάλα δεινὴν, τήγανον [74] αὐτοὺς [75] κελεύσας σφόδρα διακαυθὲν ὑποδέξασθαι.

Κς'. Τοῦ θείου τοίνυν Κυπριανοῦ γενναίως πρότερον εἰσπηδήσαντος, Ἰουστῖνα μετ' αὐτὸν ἀπήγετο [76]·
B ἣν ἐπεὶ [εἶδε] ὁ μάρτυς δειλίᾳ [77] ληφθεῖσαν, ὅσον εἰκάσαι εἶχε τῷ σχολαίῳ καὶ νωθεῖ τοῦ βαδίσματος, λόγοις αὐτὴν [78] ἀνελάμβανε καὶ μνήμῃ τῶν προτέρων κατορθωμάτων, οἷς ἐκείνη δαίμονάς τε ἐτρέψατο, καὶ αὐτὸν τῆς ἀπιστίας [79] ἀνεκαλέσατο. Τοιούτοις θαρρύνας [80] ῥήμασιν Ἰουστῖναν, εἶτα καὶ ὡς ὅπλῳ πάλιν τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ [81] φραξάμενοι, καθάπερ ἐπί τινος κατιούσης ἡσυχῇ δρόσου τῆς τοῦ σιδήρου φλογώσεως ἀνεκλίνοντο. Ὅπερ ἄρα καὶ ὁ δικάζων οὐχ ἥκιστα ἐκπλαγεὶς, γοητείας οὐκ ἀληθείας εἶναι τὸ γινόμενον ὑπελάμβανεν· ὅθεν καὶ τὴν ἄνοιαν αὐτοῦ θεραπεύων Ἀθανάσιός τις, εἷς τῶν συνεδριαζόντων αὐτῷ, καὶ συνήθης [82] ὑπάρχων· Ἐγὼ, ἔφη, τὴν τοῦ Χριστοῦ ὑμῶν ἀσθένειαν ὡς τά-
C χιστα διελέγξω. Εἶπε καὶ ἅμα θρασύτερον τῆς τοῦ πυριφλεγοῦς τηγάνου καύσεως κατετόλμα. Δία καὶ Ἀσκληπιὸν ἐπιβοησάμενος, τὸν μὲν, ὡς τοῦ αἰθερίου τε καὶ περιγείου πυρὸς ἄρχοντα, τὸν δὲ, ὡς τοῦ ὑγιαίνειν χορηγὸν νομιζόμενον· οὐκ ἔφθη δὲ τῷ πυρὶ προσψαῦσαι, καὶ τοῦ ζῆν εὐθὺς ὁ μάταιος ἀπηλλάττετο, ἀξίας ὧν κέκληκεν ὑπερασπιστῶν ἀπολαύσας τῆς βοηθείας.

ΚΖ'. Οἱ ἅγιοι δὲ παρὰ [83] πολὺ τῷ τηγάνῳ προσκαρτεροῦντες, ἀπαθεῖς ἔμενον, περιαυγαζόμενοι μᾶλλον ἢ φλεγόμενοι. Καὶ γὰρ ὑπεχώρει τούτοις τὸ πῦρ, καὶ ἣν εἶχεν ἐνέργειαν ἀπηρνεῖτο, καθάπερ τὸν ὑπὲρ οὗ ταῦτα πάσχειν εἵλοντο κοινὸν Δεσπότην καὶ δημιουργὸν εὐλαβούμενον. Ὁρῶν οὖν ὁ δικάζων πραγμάτων ἔκπληξιν καὶ καινοτομίαν, καὶ τὸ πῦρ ὡς ἕν τι τῶν λογικῶν φίλου καὶ δυσμενοῦς διάκρισιν
D ποιούμενον, καὶ τοὺς μὲν ἁγίους ἀπαθεῖς περιέπον καὶ συντηροῦν [84]. Ἀθανάσιον δὲ τῷ θανάτῳ [85] παραπέμψαν ὀξέως, μικροῦ καὶ αὐτὸς ἀπεπνίγετο· καὶ, Μέλει μοι τοῦ φίλου, ἔλεγε, σφόδρα μέλει [86], καὶ λύπης ὅσης ἐπὶ τούτῳ [87] αἰσθάνομαι. Καλέσας δέ τινα τῶν συγγενῶν, ᾧ Τερέντιος ὄνομα, τοῦτον, ὅπως τὰ κατὰ τοὺς ἁγίους διάθηται, χωρὶς τῶν ἄλλων [88] εἰς συμβουλὴν [89] ἀπελάμβανε. Τερέντιος δὲ, Μηδέν σοι καὶ τοῖς δικαίοις, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν, μηδ' οὕτως

[73] deest phrasis integra, B. [74] ων, B. [74] Sartaginem. [75] αὐτοῖς, B. [76] ἠπείγετο, B. [77] δειλίαν, C. [78] αὐτοῖς, B. [79] ἀπιστείας, B. [80] θαρρήσας, B. [81] τιμίῳ σταυρῷ, B. [82] συνήθεις, A. [83] ἄρα, B. [84] περιέπων καὶ συντηρῶν, B. [45] add. παράπαν, B. [86] add. μοι, B. [87] τοῦτο, B. — τούτοις, F. [88] ἀγγέλων, B. [89] βουλὴν, B.

ἀβούλως ἀντιπίπτειν βούλου [90] τῇ ἀληθείᾳ· ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις φανερῶς ἄμαχος, ἄριστα δὲ περὶ σαυτοῦ [91] διασκέψῃ, εἰ τούτους τῷ βασιλεῖ παραπέμψεις, γνωρίσεις τε ἀκριβῶς ὅσα μὲν οὐ κάτ' αὐτῶν διαπέπραξαι, καὶ ὡς [92] σὺ μὲν οὐδὲν ἐνέλιπες ποιῶν τῶν εἰς τιμωρίαν ἡκόντων· ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ὠμότητα τῶν θηρίων κολάζων [93] παρήλασας· ἐκείνων δὲ οὐδεμία τῶν τοιούτων ἥψατο βάσανος, ἀλλὰ ἄχρι καὶ νῦν ἀπαθεῖς διαμεμενήκασι.

ΚΗ'. Τούτων ἀκούσας ὁ κόμης, ἐπιστολὴν ὧδέ πως ἔχουσαν εἰς Νικομήδειαν πρὸς τὸν τότε κρατοῦντα (Κλαύδιος δὲ ἦν) εὐθέως ἐκπέμπει· εἶχε δὲ οὕτως·

ΚΘ'. Κόμης Εὐτόλμιος [94] Κλαυδίῳ Καίσαρι τῷ μεγάλῳ, γῆς καὶ θαλάσσης δεσπόζοντι, χαίρειν. Γαλήνης πολλῆς τοὺς ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν ἀπολαύοντας ὁρῶν, μέγιστε βασιλεῦ, τῆς τῶν μεγάλων θεῶν εὐνοίας ἣν περὶ σὲ διασώζουσι, καὶ τῆς προσούσης σοι δεισιδαιμονίας ἄξιον τοῦτο γινώσκω τὸ ἀνταπόδομα [95]· ἐπεὶ δέ τινες τῶν λεγομένων Γαλιλαίων τὰ εἰς αὐτοὺς φρυαττόμενοι Χριστὸν μᾶλλον ὃν Ἰουδαίων παῖδες ὡς κακοῦργον ἀνεσκολόπισαν, σέβουσί τε καὶ προσκυνοῦσι, τούτου χάριν καὶ ἡμεῖς πᾶσι τρόποις ὡς στασιώδεις αὐτοὺς καὶ λοιμούς, μετα τὴν εἰς τὸ βῆμα παράστασιν οὐ μετατιθεμένους, ἐξελαύνειν τῶν πόλεων περὶ πολλοῦ ἐποιούμεθα· καὶ οἷς μὲν ὀψέ ποτε μεταμέλειά τις ἐπὶ τοῖς καλῶς δεδογμένοις ἐγένετο, τῇ τῶν μεγάλων εὐμενείᾳ θεῶν θαῤῥοῦντες, εἰσδέχεσθαι τούτους καὶ τὴν προσήκουσαν ἀπονέμειν χάριν οὐ παρῃτούμεθα· οὓς δὲ ἀνιάτως ἔχοντας διενευνώμενος [96] εὕρισκον, τούτους αἰκίζειν, ἀνασταυροῦν, ὄνυξι ξέειν [97], πᾶσι τρόποις κολάζειν, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους οὐκ ἠμελήσαμεν. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἔνι περιγενέσθαι ψυχῶν ἀπονενοημένων καὶ τὸ δύσερι πάθος προσενῳκηκὸς [98] αὐταῖς ἐχουσῶν· ἵνα δὲ μὴ λόγον [99] ἄλλως ὑπολάβῃς με πλάττεσθαι [1], καὶ Κυπριανὸν τοῦτον, οὐχ ὑπ' ἀνάγκης τινός, ἀλλ' ἑκοντὶ τῶν σωτηρίων θεῶν μεταθέμενον, τῷ ἐσταυρωμένῳ τε ὅλον ἑαυτὸν ἀναθέμενον, μετὰ τὸ σφοδρῶς αἰκίσαι, τῷ κράτει σου νῦν, ἐξαπέστειλα, ἄνθρωπον πιθανὸν τοῖς λόγοις, πονηρὸν τοῖς τρόποις, ἑτοιμότατον εἰς ἀπολογίαν· τούτῳ εἰ πράως ἐνέτυχον, οὐδὲ τὸν νοῦν μοι προσέχοντα ὅλως εὕρισκον· εἰ αὐστηρῶς ἐχρησάμην, καὶ βασάνοις [2] ἐπήγαγον, οὐχ ὡς ἀνδρὶ μᾶλλον ἢ ἀνδριάντι, καὶ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀψύχων ἐπάγειν ταύτας ἐνομιζόμην· εἰ φρουρᾷ κατακλεῖσαι προσέταττον, ἀπορίας ἡγεῖτο τὸ προστασσόμενον, οὐ φιλανθρωπίας· καὶ οὐδὲ οὕτως ὁ μάταιος, ὅσα γε εἰς θεοὺς καὶ τὸ ὑπήκοον, ἡσυχίαν ἄγειν ἠγάπα, ἀλλ' ὑπὸ κλεῖθρα τυγχάνων καὶ φυλακάς, τῆς [3] ἀνοχῆς κατετρύφα, πολλούς τε τοῦ οἰκείου νοσήματος ἐμπιπλᾶν οὐκ ἀνείχετο [4]. Ἐπεὶ γοῦν ἐφάνη [5] τι καὶ χειρὸς τιμωροῦ, τάχα παρ' ἡμῖν, καὶ δημίων ὑπέρτερος, ἴσμεν δὲ παντες ὅτι ὅσην [6] ὁ ἥλιος ἐφορᾷ σοί γε προσανέχει

A Nihil sit tibi rei cum sanctis, nec velis tam inconsiderate resistere veritati. Christi virtus est plane inexpugnabilis. Tibi autem optime consules, si eos transmittas ad imperatorem, et ei accurate significaveris quæcunque in eos fecisti; quam magno autem et excelso animo ii se gesserunt in omnibus; et quod a te nullum fuit prætermissum supplicium, sed puniendo etiam ipsas superasti bestias; illorum vero tormentorum nullum eos attigit, sed hucusque permanserunt illæsi.

XXVIII. Hæc cum audiisset comes, Nicomediam ad eum, qui tunc rerum potiebatur, (is autem erat Claudius) talem statim mittit epistolam:

XXIX. Comes Eutolmius Claudio Cæsari magno, terræ et maris domino, salutem. Eos, qui tuæ B sunt ditionis, videns magna frui tranquillitate, imperator maxime, magnorum deorum, quam in te conservant, benevolentiæ, et ejus, quæ tibi adest, religionis novi hanc esse dignam remunerationem. Quoniam autem quidam ex iis qui dicuntur Galilæi, in ipsos frementes, Christum, quem Judæi, tanquam maleficum, cruci affixerunt, magis colunt et adorant, ea de causa nos quoque eos omnibus modis, tanquam seditiosos ac perniciosos, postquam ad tribunal producti sunt, non mutatos, e civitatibus pellere magnifacimus; et quos quidem vix tandem eorum quæ male senserant, aliqua subit pœnitentia, magnorum deorum freti benevolentia, eos admittere, et quam par est, gratiam reddere non recusavimus. Quos autem perscrutans inveni esse immedicabiles, eos flagris C cædere, in crucem agere, ungulis discerpere, omnibus modis punire, convenienter iis quæ latæ sunt, legibus, non negleximus. Non possunt enim aliter superari emotæ mentis animi, et qui difficilem habent affectionem in eis habitantem. Ne autem me putes ea quæ dicuntur, fingere, hunc quoque Cyprianum, qui non aliqua adductus necessitate, sed sua sponte defecit a diis servatoribus, et Crucifixo totum seipsum dedicavit, postquam valde punivi, ad tuam nunc misi potentiam, hominem, qui est verbis aptus ad persuadendum, moribus autem improbus, et ad se defendendum promptissimus. Eum si blande ac leniter conveniebam, ne animum quidem mihi D omnino adhibentem inveniebam; si aspere tractabam, et tormenta inferebam, non tam viro, quam statuæ, aut alicui alteri inanimato ea me inferre censebam; si carcere includi imperabam, existimabat imperatum esse inopiæ consilii, non autem humanitatis; et ne sic quidem stolidus, quod ad deos quidem attinet, et eos qui illis parent, volebat quietem agere. Sed cum esset sub claustris et custodibus, insultabat eorum tolerantiæ: et nec desistebat quidem multos suo morbo implere.

[90] βούλει, C. [91] αὑτοῦ, B. [92] deest, B, [93] deest, B. — ἐν τῷ κολάζειν, C. F. [94] Εὐστόλμιος, B. [95] ἀνταπόδωμα, B. [96] διερευνόμενος, B. [97] ξαίνειν, B. [98] προσενοικηκὸς, B. — προενοικηκὸς, C. F. [99] λόγων, B. [1] πράττεσθαι, B. [2] βασάνους, B. [3] add. αὐτῶν, B. C. F. [4] ἀπείχετο, C. F. [5] καὶ χειρὸς ἐφάνη τιμωροῦ, B. C. F. [6] deest, B.

Cum ergo visus esset et ultrice manu, et carnificibus, quod ad nos quidem spectat, superior, sciamus autem omnes, quod quamcunque terram sol aspicit, ea tibi paret, et a te regitur, Cyprianum ad te misi simul cum Justina virgine ; quos aut efficies, ut declinent ab odiosa et exsecranda religione, aut circa illos ea facies, quæ magno Jovi placent, et diis aliis. Illorum autem inobedientiam singulatim declarabunt acta, quæ sunt de eis facta.

XXX. Litteras itaque legentem imperatorem subit admiratio ; et antequam eorum faceret periculum, victus fuit a forti et magno eorum animo. Cum ergo visum esset sufficere tormenta, quæ præcesserant, et plura inferre judicaret non solum esse crudele, sed etiam superfluum (acceperat enim eos quidquid inferebatur, insigniter despicere), communicato cum amicis consilio, ubi illos invenit laudantes, imposuit finem iis quæ præcesserant : Cyprianus, dicens, et Justina, qui adversus deos fremuerunt, et ne suppliciis quidem, ut sententiam mutarent, inducti sunt, neque bonorum promissis, gladio mortem subeant.

XXXI. Hæc cum sancti audiissent, non tristem vultum, non verbum indecorum et illiberale, neque aliquid aliud, quod esset pusilli et abjecti animi, ostenderunt : sed potius alacres, et magnam animi lætitiam vultu significantes, propter fluvium Gallum ad mortem ducebantur, cum accessissent plurimi ad spectaculum, utpote quod fama curreret, et omnes statim vocaret propter personarum claritatem.

XXXII. Cum ergo aliquod breve tempus ad orandum petiissent, et impetrassent, et Ecclesiæ tranquillitatem, omnibusque pacem a Christo postulassent, magnus Cyprianus ne tum quidem moriturus, sapientiæ oblitus est, et animi magnitudinis ; sed habens suspectam feminæ imbecillitatem, eos quibus mandata fuerat cædes, rogavit, ut prius interficerent Justinam. Quod cum factum esset, et beatum finem ea accepisset, ille magnas Deo agens gratias propter hanc pulchram et optandam vocationem, ipse quoque mox lætus gladio consummatur, et ad cœlum evehitur.

XXXIII. Jacentibus ergo sic corporibus, nemo audebat ea tollere propter magnam gentilium feritatem, et ad supplicia sumenda proclivitatem. Nam cum in sanctos martyres jam lata fuisset sententia, transiens quidam, cui nomen Theoctistus, et videns abduci sanctos solum dixit : Quam injuste morti traditi fuerunt sancti ! et martyr fuit repente absque ullo negotio. Simul atque enim hoc dixisset, eum ex equo dejiciens assessor Felicius, cui imperator principaliter mandarat in sanctos animadversionem, parem Christi martyribus ei quoque mortem attulit. Cum ergo non parum temporis intercessisset, et sic pretiosæ

A καὶ παρὰ σοῦ διιθύνεται, καὶ Κυπριανὸν πάντως σύναμά τινι Ἰουστίνῃ παρθένῳ, ἣν καὶ αὐτὴν ἐξαπέστειλα, οὓς [7] ἢ τῆς μισητῆς ἐκκλῖναι θρησκείας παρασκευάσεις, ἢ τὰ τῷ μεγάλῳ Διὶ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἀρέσκοντα καὶ ἐπ' αὐτοῖς καταπράξῃ [8], ὧν τὸ δυσπειθὲς καὶ τὰ περὶ αὐτῶν ὑπομνήματα κατὰ μέρος δηλώσει.

Λ'. Διεξιόντα γοῦν τὰ γεγραμμένα τὸν βασιλέα θαυμάζειν ἐπῄει, καὶ πρὸ τῆς πείρας τῆς καρτερᾶς αὐτῶν καὶ μεγάλης ἡττᾶτο ψυχῆς. Ἐπεὶ οὖν ἱκανὰς ἐδόκει τὰς προλαβούσας βασάνους, καὶ τὸ πλείονας ἐπιθεῖναι [9] οὐκ ἄγριον μόνον, ἀλλὰ καὶ περιττὸν ἔκρινεν (ἐμάνθανε γὰρ αὐτοὺς πολλῷ τῷ περιόντι B παντὸς τοῦ ἐπαγομένου καταφρονεῖν), κοινωσάμενος καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ τὸ βούλευμα, ἐπεὶ κἀκείνους ἐπαινοῦντας εὗρε, τέλος τοῖς φθάσασιν ἐπετίθει· Κυπριανὸς, εἰπὼν, καὶ Ἰουστῖνα κατὰ θεῶν φρυαξάμενοι, καὶ μήτε κολάσεσι μεταγνῶναι [10] πεισθέντες, μήτε μὴν ἀγαθῶν ὑποσχέσεσι, τὸν διὰ ξίφους ὑπομενέτωσαν θανατον.

ΛΑ'. Τούτων ἀκούσαντες οἱ ἅγιοι, οὐ κατηφῆ ὄψιν, οὐκ ἀγεννὲς ῥῆμα. οὐκ ἄλλο τι μικρόψυχον [11] ἐπεδείξαντο· ἀλλὰ φαιδροὶ μᾶλλον καὶ πολλὴν τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου σημαίνοντες, παρὰ τὸν ποταμὸν Γάλλον τὴν ἐπὶ θάνατον ἤγοντο, πλείστων ὅσων πρὸς τὴν θέαν ἐπειγομένων [12], ἅτε διατρεχούσης τῆς ἀκοῆς καὶ πάντας εὐθὺς καλούσης διὰ τὸ τῶν προσώπων ἐπίσημον.

C ΛΒ'. Βραχὺν οὖν καιρὸν [13] εἰς εὐχὴν αἰτησάμενοι καὶ τυχόντες. εὐστάθειάν τε τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰρήνην πᾶσι παρὰ Χριστοῦ αἰτησάμενοι, ὁ μέγας Κυπριανὸς, οὐδὲ θνήσκειν μέλλων εἰς λήθην ἧκε τοῦ σοφοῦ τε καὶ μεγαλόφρονος, ἀλλὰ τὸ τοῦ θήλεος ὑποπτεύων ἀσθενὲς, τοὺς τὴν ἀναίρεσιν ἐπιτετραμμένους Ἰουστίναν ἠξίου διαχειρίσασθαι πρότερον· οὗ γενομένου, καὶ τὸ μακάριον τέλος αὐτῆς δεξαμένης, πολλὴν [14] ἐκεῖνος ὁμολογήσας τῷ Θεῷ χάριν τῆς καλῆς ταύτης καὶ ποθεινῆς κλήσεως, περιχαρῶς καὶ αὐτὸς διὰ ξίφους εὐθὺς τελειοῦται, καὶ πρὸς οὐρανὸν [15] ἀναφέρεται.

ΛΓ'. Οὕτως οὖν τῶν ἱερῶν κειμένων σωμάτων, καὶ μηδενὸς θαῤῥοῦντος αὐτῶν τὴν ἀνάληψιν διὰ τὸ πολὺ τῶν Ἑλληνιστῶν ἄγριον καὶ πρὸς τὰς τιμωD ρίας ὀξύῤῥοπον· (σημεῖον δὲ, καὶ γὰρ ἤδη κατὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων δοθείσης τῆς ἀποφάσεως, παροδεύων τις, ᾧ Θεόκτιστος ὄνομα, καὶ τὸν ἅγιον ἀπαγόμενον [16] θεασάμενος, ὡς μόνον ἔφη· Ἀδίκως ἀτίμῳ θανάτῳ ὅσιος [17] ἀνὴρ παραδέδοται, μάρτυς ἦν παραχρῆμα σχέδιος, ἅμα γὰρ τῇ φωνῇ τοῦ ἵππου κατενεγκὼν αὐτὸν Φέλκιος [18] ὁ συγκάθεδρος, ᾧ καὶ τὰ περὶ τῶν ἁγίων ὁ βασιλεὺς προηγουμένως ἐπέσκηψε, τὸν ἴσον καὶ αὐτῷ τοῖς τοῦ Χριστοῦ μάρτυσιν ἐπήγαγε θάνατον·) χρόνου οὖν οὐχὶ συχνοῦ διαγενο-

[7] deest, B. C. [8] καταπράξει, B. [9] ἐπιθῆναι, B. [10] καταγνῶναι, B. [11] μικρὸν, B. [12] ἐπαγομένων, B. [13] add. τινὰ, C. F. [14] add. καὶ, B. [15] οὐρανοὺς, B. [16] ἐπαγόμενον, B. [17] add. ὁ, B. [18] Ἔλβιος, B. — Φέλβιος, F.

μένου, καὶ τῶν τιμίων οὕτω λειψάνων κειμένων A διαπόντιον ἐκ τῆς Ῥώμης πορείαν τινὲς τῶν Χριστιανῶν στελλόμενοι, ἐπεὶ τὸν μὲν ἅγιον ἰδόντες εὐθὺς ἐγνώρισαν, οὐκ εἶχον δὲ τοὺς τῶν φυλάκων λαβεῖν ὀφθαλμούς· οἳ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο [19] παρέμενον τὴν τῶν λειψάνων φυλακὴν ἐπιτετραμμένοι, τοῦ μὴ παρά τινων ἀποκλαπῆναι ταῦτα ἕως ἂν φθάσωσι τροφὴ [20] πετεινοῖς καὶ θηρίοις γινόμενα, οὐδ' αὐτοὶ τῆς προσεδρίας [21] ἠμέλουν ἄχρις οὗ [22] οἱ φύλακες μὲν ὕπνου ἡττήθησαν. αὐτοὶ δὲ τοὺς πολυτίμους ἀνελόμενοι θησαυροὺς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀνέπλεον, ἐπιφερόμενοι καὶ τὰ τῆς ἀθλήσεως αὐτῶν ὑπομνήματα, ἅ τινι τῶν περιφανεστάτων μετὰ καὶ τῶν ἱερῶν σωμάτων πιστεύουσι γυναικῶν (Μαρτώνη μὲν τοὔνομα, Ῥουφίνη δὲ τὸ ἐπώνυμον) Κλαύδιον αὐχούσῃ [23] τοῦ γένους ἀρχηγόν· ἥπερ ἐν τῷ ἐπισημοτάτῳ λόγῳ τῆς πόλεως τιμίως ἐν τιμίᾳ ταῦτα κατατίθησι θήκῃ, ἰάσεις ἀφθόνους οὐ τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ [24] μόνον οἰκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πανταχόθεν [25] ἐκεῖσε φοιτῶσιν ὅσαι ἡμέραι παρέχοντα εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ [26] ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

jacerent reliquiæ, quidam ex Christianis, qui Roma in transmarinas veniebant regiones, ubi sanctum vidissent et eum statim agnovissent, non possent autem fallere custodum oculos, qui ad hoc ipsum manebant, quod esset eis imperatum, ut custodirent reliquias, ne eæ ab aliquo subriperentur, donec essent devoratæ a volucribus et bestiis: neque ipsi tempus observare neglexerunt, cum custodes quidem a somno victi fuere. Tunc enim ipsi, acceptis pretiosis thesauris, Romam denuo navigarunt, afferentes etiam monumenta eorum decertationis. Quæ quidem simul cum sacris corporibus credunt fidei cujusdam mulieris clarissimæ, cui nomen quidem erat Martona, cognomen autem Ruffina: quæ dicebat se genus ducere a Claudio. B Ea autem in maxime insigni tumulo civitatis illa honorifice deponit in una theca, affatim curationes non iis solis, qui Romam habitant, sed etiam iis qui illuc veniunt ex omni parte, præbentia quotidie: ad gloriam Dei Patris, et Domini nostri Jesu Christi: quem decet omnis honor, majestas et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[19] deest, D. [20] τροφῇ, B. [21] προσεδρείας, C. [22] οὖν, B. [23] αὐχούσης.... αὐτῆς, B. — αὐχούσῃ.... αὐτῆς, C. D. F. [24] deest, B. [25] add. οἰκοῦσιν, D. [26] πρέπει τιμή, πᾶσα μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς.... B. C. D. F.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΚΑΛΛΙΣΤΡΑΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ

—

MARTYRIUM SANCTI

ET MAGNI MARTYRIS

CALLISTRATI

ET SOCIORUM

(Latine apud Surium ad diem 27 Septembris, Græce nunc primum ex cod. ms. Paris.)

—

Α'. Τὴν τοῦ Κυρίου ποίμνην ὅσαι ἡμέραι πληθυνομένην ὁ δυσμενὴς καθορῶν πολλῇ κατ' αὐτῆς ὥρμησε τῇ μανίᾳ, διαφθεῖραι πᾶσαν διανοούμενος. Λύκους γάρ τινας πονηροὺς καὶ ἀγρίους αὐτῇ ἐπαφεὶς, Διοκλητιανὸν, φημὶ, καὶ Μαξιμιανὸν τοὺς τυράννους; καὶ θῆρας μᾶλλον ἢ βασιλεῖς, πικρῶς C

I. Cum Christi gregem in dies multiplicari videret inimicus, in eum magno irruit furore, totum perdere cogitans. Improbis enim et agrestibus quibusdam lupis in eum immissis, Diocletiano, inquam, et Maximiano tyrannis, et bestiis potius, quam imperatoribus, acerbissime et crudelissime

eum per illos laceravit. Tantum enim eis immisit **A** impetum in Christianos, ut alia quidem parvia et levi cura digna ducerent: hoc autem solum magnifacerent, Christianos omnes, si fieri posset, perdere funditus: et hoc opus fore eis majori gloriæ putarent, quam alia omnia. Præsides itaque ab illis acerbiores mittebantur per omnes partes terræ, et edicta in omnem regionem, quæ parebat illorum imperio, pervadebant, quæ erant digna et mente imperatorum et animo ministrorum. Sed non Christi ovibus erant perpetuo futuri superiores mali persecutores; qui enim eas emiserat in medio luporum, effecit, ut novo quodam modo superarent persecutores.

II. Atque multi quidem alii et minis et tormentis **B** effecti superiores, ornati fuere corona martyrii: inter cæteros autem generosus quoque Christi miles, et qui viam pulcherrimam transegit martyrii, Callistratus: qui ortus quidem erat Carthagine, et postea relatus in numerum cohortis, quæ dicebatur Calendarum. Cum fuisset autem Romæ cum tota cohorte, essetque recens electus, solus veluti quædam stella in nocte, in quo luna non lucet, gratum emittebat splendorem, Christi fide illuminatus, cum tenebris erroris detinerentur commilitones. Ejus enim patris pater, nomine Neocorus, Pontio Pilato administrante Judæam, cum illuc venisset, et Christi viderat perpessiones, et audiverat divinam ejus resurrectionem, et cum putasset ea, quæ tunc facta sunt, admirabilia, accedit ad apostolos, **C** et se eis efficit familiarem, Christi fidem, veluti quidpiam pretiosum, mercatus. Deinde domum reversus, omnes qui erant ei genere conjuncti, his bonis impertitur mercibus. Sic hujus hæreditatis fit successor Callistratus, et quæ est in Christum fidem ubique induxit, tanquam divitias, quæ non possunt subripi. Quamobrem cum evasisset suspectus militibus, diligenter observatur ab eis quidnam ageret.

III. Cum ergo una nocte eum e cubili surrexisse, et consuetas preces Deo fudisse aspexissent, ea duci exercitus Persentino significant. Ille autem, eo statim accersito: Num, inquit, o Callistrate, vera sunt, quæ dicuntur a tuis commilitonibus? Is autem: Nescio, inquit, quidam de me dicant: **D** ego enim sum nullius mihi mali conscius. Ille vero jubet milites dicere. Ii autem: Jube, aiunt, eum diis sacrificare: et sic scies, quidnam sentiat, et quænam sit ejus religio. Statim autem jussus sic facere Callistratus: Ego, inquit, non didici diis sacrificare: sed potius Deo vero et vivo, qui omnia produxit ex nihilo, et hominem formavit de terra; deos vero, qui coluntur a vobis, quos fabricatæ sunt manus artificum, sculptura et fusione elegantiam ac decorem eis largitæ, eos ego, cum non deos, sed esse dæmonia potius a divina didicerim Scriptura, ita nomino. « Omnes enim, in-

αὐτὸν καὶ ὠμοτάτως δι' ἐκείνων ἐσπάρασσε. Καὶ γὰρ τοσαύτην αὐτοῖς ἐνῆκε κατὰ Χριστιανῶν τὴν ὁρμὴν, ὡς τὰ μὲν ἄλλα μικρᾶς καὶ τῆς τυχούσης ἀξιοῦν φροντίδος, μόνον δὲ τοῦτο τὸ Χριστιανοὺς πάντας εἰ δυνατὸν ἄρδ . . . . . . οἴχεσθαι πανωλεθρίους περὶ παντὸς ποιεῖσθαι, καὶ ἔργον αὐτοῖς εἶναι τῶν ἄλλων πάντων τὸ σπουδαιότατον. Ἄρχοντες τοιγαροῦν ἐκείνων πικρότεροι πανταχοῦ γῆς διεπέμποντο, διατάγματά τε πρὸς πᾶσαν τὴν ἐκείνοις ὑποκειμένην, ἄξια καὶ τῆς τῶν βασιλέων γνώμης, καὶ τῆς τῶν ὑπηρετούντων ὑπάρχοντα διανοίας. Ἀλλ, οὐκ ἔμελλον ἄρα τῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων οἱ κακοὶ διῶκται κρείττους εἰς τέλος ὀφθῆναι· ὁ γὰρ ἐν μέσῳ λύκων ἐκπέμψας αὐτὰ καινῷ τινι τρόπῳ περιγενέσθαι νέσθαι τῶν διωκόντων πεποίηκε.

Β'. Πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλοι ἀπειλῶν τε καὶ βασάνων ἀνώτεροι καταστάντες τῷ μαρτυρικῷ στεφάνῳ κατεκοσμήθησαν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, καὶ καλλίστην ὁδὸν τοῦ μαρτυρίου διανύσας, Καλλίστρατος· ὃς τῆς Καρχηδονίων μὲν ὥρμητο, σπείρᾳ τῇ τῶν Χαλενδῶν λεγομένῃ κατειλεγέντος, ἐν Ῥώμῃ, γενόμενος δὲ σὺν ὅλῳ τῷ τάγματι, κομιδῇ νεόλεκτος ὢν, μόνος ὥσπερ τις ἀστὴρ ἀσελήνῳ νυκτὶ χάριεν οἷον ἀπέλαμπε, τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει πεφωτισμένος, τῶν συστρατιωτῶν ζόφῳ τῷ τῆς πλάνης κατεχομένων. Ὁ γὰρ πρὸς πατρὸς τούτου πατὴρ τοὔνομα. Νεωκόρος, Ποντίου Πιλάτου τὴν Ἰουδαίαν διέποντος, ἐκεῖσε πεφοιτηκὼς, αὐτόπτης τε τῶν τοῦ Χριστοῦ παθῶν ἐγεγόνει, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ κατήκοος ἀναστάσεως. Τὰ παράδοξά τε τῶν τότε γενομένων ἰδὼν, τοῖς ἀποστόλοις προσέρχεται, καὶ τούτοις ἑαυτὸν γνώριμον καθιστᾷ, τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν οἷά τε τῶν πολυτίμων ἐμπορευσάμενος. Εἶτα καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανελθὼν, τοῖς πρὸς γένους ἅπασι τοῦ καλοῦ τούτου μεταδίδωσιν ἐμπορεύματος. Οὕτω τοῦ κλήρου τοῦδε διάδοχος ὁ Καλλίστρατος γίνεται, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὥς τινα πλοῦτον ἄσυλον ἐπήγετο πανταχοῦ, παρὰ καὶ τοῖς στρατιώταις ὕποπτος καταστὰς παρετηρεῖτο παρ' αὐτῶν ἀκριβῶς ὅ τι καὶ δρῴη.

Γ'. Μιᾶς οὖν τῶν νυκτῶν τῆς κοίτης ἐξαναστάντα, καὶ τὰς συνήθεις εὐχὰς τῷ Θεῷ ποιούμενον θεασάμενοι, τῷ στρατηλάτῃ ταῦτα Περσεντίνῳ διασημαίνουσιν. Ὁ δὲ αὐτίκα μεταπεμψάμενος, Ἆρά γε, Καλλίστρατε, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν σῶν ἑταίρων καὶ συστρατιωτῶν λεγόμενα κατὰ σοῦ ἀληθῆ τυγχάνουσιν ὄντα; Ὁ δὲ, Οὐκ οἶδα, φησὶ, τί οὗτοι καθ' ἡμῶν λέγουσιν· ἐγὼ γὰρ οὐδὲν ἐμαυτῷ πονηρὸν σύνοιδα. Καὶ ὃς κελεύει τοῖς στρατιώταις εἰπεῖν· Ἐκεῖνοι δὲ, Κέλευσον αὐτῷ, φασὶ, τοῖς θεοῖς θῦσαι, καὶ οὕτως εἴσῃ ποῖον αὐτῷ τὸ φρόνημα καὶ τὸ σέβας. Αὐτίκα γοῦν οὕτω ποιεῖν ἐπιτραπεὶς ὁ Καλλίστρατος Ἐγὼ θεοῖς, ἔφη, θύειν οὐκ ἔμαθον, ἀλλὰ Θεῷ μᾶλλον τῷ μόνῳ ζῶντι καὶ ἀληθεῖ, τῷ πάντα τε ἐξ οὐκ ὄντων παραγαγόντι, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκ γῆς διαπλάσαντι· θεοὺς δὲ τοὺς παρ' ὑμῶν σεβομένους, οὓς χεῖρες ἐδημιούργησαν τεχνιτῶν, γλύμματι καὶ χωνείᾳ τὸ εὐπρεπὲς αὐτοῖς χαρισάμεναι, τούτους οὐ

θεοὺς ἐγώ, ἀλλὰ δαιμόνια μᾶλλον παρὰ τῆς θείας ἡμῶν Γραφῆς μεμαθηκὼς ὀνομάζω. « Πάντες γάρ, φησίν, οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, καὶ τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. » Θύειν δὲ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀποδιδόναι τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς παρὰ τῆς αὐτῆς πάλιν Γραφῆς πεπαίδευμαι. Εἰ μὲν οὖν τὸ διαφέρον τοῦ δόγματος ἐμποδών μού τι πρὸς τὴν στρατιωτικὴν λειτουργίαν καθίστατο, εἰκὸς ἦν καὶ τοῦτο δικαίωτ ἐνδιαβάλλειν με, καὶ τὸ σὸν μεγαλοπρεπὲς ἐπεμελῶς τῆς διαβολῆς ἀκούειν, καὶ ἐφ' οἷς ἐνδεῶς ἔχομεν αἰτίαν ἐπάγειν· ἐπεὶ δὲ κατ' οὐδὲν τυγχάνομεν ὑστεροῦντες, τίνος χάριν ἐκ μόνου τοῦ μὴ τῷ ὑμετέρῳ συμβαίνειν δόγματι, τούτοις τε ῥᾳδίως ὑπέχεις τὰς ἀκοάς, κἀμὲ ὑπὸ δίκην ἄγεις;

Δ'. Ὀργῆς ἐπὶ τούτοις ὁ στρατηλάτης ἀναπλησθείς, Οὐ ῥητορικῶν, ἔφη, λόγων ὁ νῦν ὑπάρχει καιρός, ἀλλὰ βασάνων μάλιστα πικροτάτων καὶ τιμωριῶν φοβερῶν ὧν οὐκ εἰς μακρὰν πεῖρας ἕξεις, εἴ γε μή, πεισθεὶς ἐμοί, τοῖς θεοῖς θύσεις οἷς καὶ βασιλεὺς αὐτὸς προσκυνεῖ. Οὐδὲ γὰρ ἀγνοεῖς οἷος ἐγὼ φοβερός, ἅτε δὴ καὶ βλέμματι μόνῳ καὶ λεοντίῳ βρυχήματι, ἱκανὸς ὢν καταπλῆξαι πρὸ τῶν αἰκισμῶν. Ὁ δὲ Καλλίστρατος, Ὁ σός, ἔφη, βρυγμὸς ὁποῖος ἂν καὶ ᾖ, πρόσκαιρον ἔχει τὸ φοβοῦν καὶ ὀλιγοχρόνιον· ὁ δὲ τῶν ὀδόντων ἐκεῖνος αἰώνιος, ᾧ ἐμπεσεῖν πάνυ φρίττω, καὶ μόνῃ τῇ μνήμῃ περιδεὴς γίνομαι. Ὁ δὲ στρατηλάτης, οὐκέτι κατέχειν οἷός τε ὢν τὸν θυμόν, κελεύει ταθέντα τοῦτον, ὑπὸ στρατιωτῶν ἀφειδῶς τύπτεσθαι. Ὁ δὲ καὶ τυπτόμενος οὐκ ἀφῆκεν ὀδυνωμένου φωνήν, οὐκ ἀνέπεμψε πρὸς οἶκτόν τινα στεναγμόν, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλου τὴν βάσανον ὑπομένοντος αὐτὸς ἔψαλλε, λέγων· « Ὤμοσα καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, Δέσποτα· » καὶ αὖθις· « Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα· Κύριε, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου, » καὶ μὴ δῷς ἐπίχαρμα τῷ λυμεῶνι τούτῳ γενέσθαι· ἀλλ' ἐνίσχυσόν με, Δέσποτα, τὰς βασάνους ταύτας ὑπενεγκεῖν, διδοὺς δύναμιν τῷ ταπεινῷ τούτῳ καὶ ἀσθενεῖ σώματι, καὶ τὴν ψυχὴν ἰσχυροτέραν ἀπεργαζόμενος. Ὡς δέ, ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις τυπτομένου τοῦ μάρτυρος, τὸ αἷμα τούτου ἴσα καὶ ποταμοῖς ἀποῤῥέον ὁ παράνομος δικαστὴς ἐθεάσατο, ἀνεθῆναι τῶν βασάνων ἐκέλευσε, καί φησι πρὸς αὐτόν, Αὗται αἱ ἀρχαί, καὶ τοιαῦτα τὰ προοίμιά σοι τῆς ἀπειθείας, Καλλίστρατε. Σώφρονι τοίνυν χρησάμενος λογισμῷ, τοῖς ἐμοῖς πείσθητι λόγοις, ὥστε τῶν ἔτι μενουσῶν σε βασάνων ἀπαλλαγῆναι. Ὄμνυμι γάρ σοι θεούς, εἰ μή, τῷ βασιλικῷ θεσπίσματι εἴξας, θυσίας προσοίσεις αὐτοῖς, βάσανοί σου τὸ σῶμα διαφθεροῦσι, καὶ κύνες μὲν τὸ αἷμά σου λάψουσι, λέοντες δέ σου τὰς σάρκας ἔδονται. Ὁ δὲ γενναῖος Καλλίστρατος, Ἤλπισα ἐπὶ τὸν Θεόν, εἶπε, τὸν ἰσχυρόν, τὸν σώζοντα, ὅτι αὐτὸς ἐκσπάσει με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἐκ χειρὸς κυνῶν τε μονογενῆ μου ψυχὴν ῥύσεται. Μόνη γὰρ τῷ ὄντι ἐν πάσῃ τῇ γε ὑπό σε στρατιᾷ τοῦτον ἐπιγινώσκει Θεόν. Ἀλλὰ γὰρ αὐτῷ πεποιθώς εἰμι

A quit, dii gentium dæmonia [1]; » et : « Simulacra gentium, argentum et aurum, opera manuum hominum [2]. » Deo autem sacrificare sacrificium laudis, et reddere Altissimo vota [3], ab eadem rursus didici Scriptura. Atque si differentia quidem dogmatis esset mihi impedimento ad munus militare, consentaneum esset, et eos me juste criminari, et tuam magnificentiam diligenter audire insidias, et propterea quod non plene officio functus essem, me accusare. Sed cum nulla in re delinquam, quanam de causa ex eo solo, quod cum vestro dogmate non conveniam, et eis facile aures præbes, et me ducis in judicium ?

B IV. His ira repletus dux exercitus : Non est, inquit, rhetoricarum nunc tempus orationum, sed tormentorum longe acerbissimorum et suppliciorum terribilium, quæ brevi experieris, nisi mihi parens, diis sacrificaveris, quos et ipse adorat imperator. Neque enim ignoras, quam sim ego terribilis, ut qui solo aspectu et voce possim perterrere vel ante supplicia. Callistratus autem : Tuus, inquit, stridor, cujusmodicunque fuerit, terrorem affert ad breve tempus : est vero æternus stridor ille dentium [4], in quem valde horreo incidere, et sola terreor memoria. Dux autem exercitus, cum iram non posset cohibere, jubet eum a militibus extensum valide verberari. Ille vero etiam cum verberaretur, non emisit vocem dolentis : non ad movendam misericordiam aliquem edidit gemitum : C sed perinde ac si alius tormentum sustineret, ipse psallebat, dicens : « Juravi et statui servare judicia justitiæ tuæ [5], Domine. » Et rursus : « Humiliatus sum valde : Domine, vivifica me secundum verbum tuum [6] : » et ne permittas ut sim ludibrio huic viro pestifero : sed me confirma, o Domine, ut feram hæc tormenta, dans vires huic humili et imbecillo corpori, et animum efficiens fortiorem. Cum autem, dum multis horis verberaretur martyr, ejus sanguinem instar fluvii defluentem aspexisset iniquus judex, jussit relaxari a tormentis, et dixit ei : Hæc sunt principia præmiorum inobedientiæ, Callistrate. Sapienter ergo tibi consulens, morem gere iis, quæ dico, ut ab iis, quæ adhuc te manent, libereris tormentis. Deos D enim tibi juro, nisi imperatorio cedens decreto, eis sacrificaveris, tormenta corpus tuum perdent, et canes quidem sanguinem tuum lingent, leones autem tuas carnes edent. Generosus autem Callistratus : Spero, inquit, in Deum fortem, Deum viventem, quod ipse me extrahet ex ore leonis, et ex manu canum unigenitam meam animam. Sola autem revera nunc in toto, qui tibi paret exercitu, hunc Deum agnoscit. Verum in eo confido, quod non solam, sed cum pluribus aliis eam accipiet, eis quoque indita cognitione hujus sancti et adorandi nominis.

[1] Psal. xcv, 5. [2] Psal. cxiii, 4. [3] Psal. xlix, 14. [4] Matth. viii, 12. [5] Psal. cxviii, 106. [6] Ibid. 107.

ὅτι μὴ μόνην, ἀλλὰ σὺν πλείοσι καὶ ἑτέροις αὐτὴν λήψεται, τὴν ἐπίγνωσιν καὶ αὐτοῖς ἐνθεὶς τοῦ ἁγίου αὐτοῦ καὶ προσκυνητοῦ ὀνόματος.

V. His verbis magis irritata illa bestia, jubet multas minutas testas substerni, et martyrem supinum super ipsas trahi, ut corporis plagis sic discerpti, dolorum esset sensus acrior. Hoc autem dicto citius effecto, jubet rursus infundibulum ori ejus immitti, et pelvim aquæ ei infundi, ut instar utris impleretur sanctus. Postquam autem hoc supplicium fortiter sustinuit: Nisi mihi parueris, inquit judex, maris habebit te profundum. Clarum est enim, quod nisi te brevi de medio sustulero, alios quoque mihi perdes milites. Callistratus autem : Tibi quidem, inquit, o sceleratissime, magnæ est curæ, ut qui est sub patre tuo diabolo, custodias gregem non diminutum ; mihi autem in Deo spes est et fiducia, quod hunc acquiram Christo meo, et vera fide confirmabo, et in media hac civitate figam eis ecclesiam. Dux vero exercitus magis animo conturbatus : Impie tu, dixit, et infelix, mortis sententia tuo jam impendet capiti, et cogitas figere ecclesiam, et multos ex nostris ad Deum tuum adducere? Hoc cum dixisset, jubet sibi afferri saccum, et in eum injici sanctum, et statim demitti in profundum maris. Ipse autem stabat in littore, nulli alii rem credens, nisi propriis oculis. Saccus vero, divina quadam providentia, impetu aquarum petræ, quæ in mari latebat, allisus, fuit disruptus, justo tanquam in ventre cœti, in eo orante. Erat autem omnino Deus admirabilium, sicut prius Jonam, ita ipsum quoque servaturus. Duo itaque delphini, tanquam jussi, adnatantes, cum sanctum tergo excepissent, sublime tollunt, deinde ad littus accedentes, sensim et caute eum deponunt in terra. Quo in loco sanctus martyr opportune canens ea, quæ David : Veni, dicebat, in profundum maris ; sed neque procella me obruit [7], neque laboravi clamans, dum orarem ad te [8], Domine. Quoniam celeriter meas audiisti preces, et ex vinculis inevitabilibus, et ex profundo infimo me abripuisti admirabiliter, ac præter opinionem : et sacco meo disrupto, circumdedisti me lætitia [9].

Εʹ. Ἐπὶ πλέον τοῖς λόγοις τούτοις ὁ θὴρ ἐκεῖνος παροξυνθεὶς, πλῆθος λεπτῶν ὀστράκων ὑποστρωθῆναι κελεύει, τὸν μάρτυρά τε ὕπτιον ἐπ' αὐτοῖς ἕλκεσθαι ὥστε τῶν πληγῶν, οὕτω τοῦ σώματος ἐπιξαινομένου, δριμυτέραν αὐτῷ τὴν αἴσθησιν τῶν ὀδυνῶν γίνεσθαι. Τούτου δὲ θᾶττον ἢ λόγος ἐκτελεσθέντος, κελεύει πάλιν χώνην αὐτοῦ τῷ στόματι ἐντεθῆναι, καὶ λεκάνην αὐτῇ ὕδατος ἐσχυθῆναι, ὡς ἀσκοῦ δίκην πληρωθῆναι τὸν ἅγιον. Ὡς δὲ καὶ ταύτην ὑπήνεγκε γενναίως τὴν τιμωρίαν, Εἰ μὴ πεισθῇς μοι, ὁ δικάστης ἔφη, ὁ βυθὸς ἕξει σε τῆς θαλάσσης. Εὔδηλον γὰρ ὡς, εἰ μή σε συντόμως ἐκτρίψω, καὶ ἑτέρους τῶν στρατιωτῶν μοι προσαπολέσεις. Ὁ δὲ Καλλίστρατος, Σοὶ μὲν πολλὴ, ἔφη, σπουδὴ, μιαρώτατε, τὴν ὑπὸ τῷ πατρί σου τῷ διαβόλῳ τεταγμένην ποίμνην διαφυλάξειν ἀμείωτον· ἐμοὶ δὲ ἐλπὶς ἐν Θεῷ καὶ πεποίθησις, ὅτι προνομεύσω ταύτην τῷ ἐμῷ Χριστῷ, καὶ τῇ ἀληθεῖ πίστει βεβαιώσω, αὐτοῦ τε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ τῆσδε τῆς πόλεως καταπήξω. Καὶ ὁ στρατηλάτης μᾶλλον τὴν ψυχὴν διαταραττόμενος, Ἀνόσιε σὺ καὶ κακόδαιμον, εἶπεν, ἡ τοῦ θανάτου ψῆφος ἤδη ὑπὲρ κεφαλῆς σου ἠώρηται· σὺ δὲ Ἐκκλησίαν καὶ νῦν πῆξαι διανοεῖς καὶ πολλοὺς τῶν ἡμετέρων τῷ Θεῷ σου προσαγαγεῖν; Τοῦτο εἰπὼν, σάκκον ἐνεχθῆναι προστάττει, καὶ τὸν ἅγιον αὐτῷ ἐμβληθῆναι ἀφεθῆναί τε κατὰ τὸ μέσον εὐθὺς τῆς θαλάσσης. Αὐτὸς δὲ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν εἱστήκει, οὐδενὶ ἄλλῳ ὅτι μὴ ὀφθαλμοῖς ἰδίοις τὸ πρᾶγμα πιστεύων. Ὁ δὲ σάκκος θείᾳ τινὶ προμηθείᾳ τῇ τῶν ὑδάτων φορᾷ πέτρας ὑφάλου ῥήγματι προσπεσὼν διεῤῥάγη, τοῦ δικαίου καθάπερ ἐν κοιλίᾳ κήτους εἴσω τούτου προσευχομένου. Ἔμελλε δὲ πάντως ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς, ὥσπερ τὸν Ἰωνᾶν πρότερον, οὕτω δὴ καὶ αὐτὸν διασώσασθαι. Δύο τοιγαροῦν δελφῖνες ἐξ ἐπιτάγματος ὥσπερ ὑπονηξάμενοι, κατὰ νώτου τε τὸν ἅγιον ὑπολαβόντες, μετεωρίζουσιν, εἶτα τῷ αἰγιαλῷ προσελθόντες, ἠρέμα καὶ λίαν πεφυλαγμένον τῇ γῇ αὐτὸν ἀποτίθενται. Ἔνθα καὶ ὁ ἅγιος μάρτυς τὰ τοῦ Δαυῒδ ἐπικαίρως ψάλλων, Ἦλθον, ἔλεγεν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης· ἀλλ' οὔτε καταιγίς με κατεπόντισεν, οὔτε μὴν ἐκοπίασα κράζων, ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σὲ, Κύριε· ὅτι μου ταχέως τῆς δεήσεως ἤκουσας, καὶ ἐξ ἀφύκτων δεσμῶν καὶ βυθοῦ κατωτάτου παραδόξως ἀφήρπασας· τὸν σάκκον διαῤῥήξας, εὐφροσύνην με περιέζωσας.

VI. Sed hæc quidem sic canebat athleta in voce exsultationis. Multitudo autem militum obstupefacta eo quod factum erat præter opinionem, protinus procidentes, sancti pedes prehensabant (erant autem numero quadraginta et novem), petentes liberari ab errore simulacrorum, et ad Christum adduci. Ecce enim, aiunt, cognovimus Deum tuum esse revera magnum, qui te vel ex profundo maris liberavit admirabiliter. Beatus autem martyr : Meus, inquit, Dominus Christus non repellit eos, qui ad ipsum accedunt. Ille enim di-

ςʹ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως ἐν χείλει ἀγαλλιάσεως ὁ ἀθλητὴς ᾖδε. Τὸ δὲ τῶν στρατιωτῶν πλῆθος, τῷ παραδόξῳ τοῦ γενομένου καταπλαγέντες, προσπεσόντες εὐθὺς τῶν τοῦ ἁγίου ποδῶν εἴχοντο (ἐννέα δὲ καὶ τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν ἦσαν), ῥυσθῆναι τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης αἰτούμενοι, καὶ τῷ Χριστῷ προσαχθῆναι. Ἰδοὺ γὰρ, φασὶν, ἔγνωμεν ὅτι μέγας ἐν ἀληθείᾳ ὁ σὸς ὑπάρχει Θεὸς, ὅς σε καὶ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ὑπερφυῶς ἐῤῥύσατο. Ὁ δὲ μακάριος μάρτυς, Ὁ ἐμὸς, ἔφη, Δεσπότης Χριστὸς, τοὺς αὐτῷ προσιόντας οὐκ ἀπωθεῖται· ἐκείνου γὰρ

[7] Psal. LXVIII, 3, 4. [8] Psal. XXX, 23. [9] Psal. XXIX, 12.

λόγος· « Δεῦτε πρός με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Χαίρετε τοιγαροῦν, ὑμεῖς καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὰς χεῖρας διάρας εἰς οὐρανὸν, Κύριε, εἶπεν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, καὶ διαμένων εἰς τοὺς αἰῶνας, ἔπιδε, ἐπὶ τὸ μικρόν σου ποίμνιον τοῦτο, καὶ πάσης βλάβης ὁρωμένων τε καὶ ἀοράτων θηρῶν συντήρησον· ὅτι μόνον ὑπάρχεις δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ζ'. Ταῦτα ἐπεὶ γνώριμα κατέστη τῷ στρατηλάτῃ, πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀπιδών. Νὴ τὸν λαμπρότατον, εἶπεν, ἥλιον, μεγάλων ἀναπέπλησται γοητειῶν οὑτοσί. Τήν τε γὰρ ὁρμὴν τοῦ ὕδατος ἐπέδησεν, ἀπαθὴς κακῶν ἀναδὺς, καὶ τούτους, ὡς προέφη, καταγοητείᾳ ἐπεσπάσατο. Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸν μάρτυρα. Ἐγώ σου, ἔφη, τὰς γοητείας διελέγξω, Καλλίστρατε. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ εἴσῃ τίς μὲν Περσεντῖνός ἐστιν, ὁ τῶν μεγάλων θεῶν θεραπευτής· τίς δὲ ὁ ἐσταυρωμένος ὃν αὐτός τε σέβεις, καὶ ἐφ' ᾧ ματαίως ὁ κατάρατος πέποιθας. Καθίσας οὖν ἐπὶ τοῦ βήματος ῥοπάλῳ καθ' ἕνα κελεύει τύπτεσθαι τοὺς πεπιστευκότας ἅπαντας στρατιώτας· οἳ καὶ τυπτόμενοι χαλεπῶς, τὰ μέλη τε κατακλώμενοι, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ἔλεγον, τοῖς σου δούλοις ἐπίστηθι, βοήθει, καὶ δὸς ἡμῖν τὴν μέχρι τέλους ὑπομονήν· διὰ σὲ γὰρ καὶ τὴν εἰς σὲ πίστιν οὕτω πάσχειν εἱλόμεθα. Εἴη δὲ παρὰ σοῦ φυλαττόμενος καὶ ὁ ἡμέτερος διδάσκαλός τε καὶ ποιμὴν Καλλίστρατος, ὡς ἄν τε λειότερον δι' αὐτὸν τῆς ἀσεβείας λόγον κατηχηθέντες, βεβαιωτέραν καὶ τὴν σὴν ἐπίγνωσιν λάβωμεν. Νῦν γὰρ ὡς ἀπολωλότα πρόβατα ἐνώπιόν σού ἐσμεν, Κύριε. Ὀψὲ δέ ποτε τῆς μανίας κόρον λαβὼν ὁ μανίας πάσης καὶ ὀργῆς ἔμπλεως ἀνεθῆναι μὲν αὐτοὺς τῶν μαστίγων κελεύει, πρὸς δὲ τὴν φρουρὰν ἀπαχθῆναι φυλαχθησομένους αὐτῇ μέχρις ἂν διασκέψηται, πῶς τὰ περὶ τῆς αὐτῶν διάθηται ἀπωλείας. Οὐδὲ γὰρ μετρίως αὐτοῦ καθίκετο τὸ πεντήκοντα στρατιώταις εὐθὺς ἔλαττον γενέσθαι τὸ αὐτοῦ στράτευμα, καὶ ταῦτα τῇ μεταθέσει καὶ τοῦ σεβάσματος.

Η'. Σὺν ἅμα γοῦν τῷ ἱερῷ Καλλιστράτῳ τὸ δεσμωτήριον κατακριθέντες, τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν ὑπ' ἐκείνου ἐξεπαιδεύοντο. Εἷς μέντοι τούτων Δαλμάτος ὄνομα, ἐν μέσοις αὐτοῖς στάς. Δέομαί σου, διδάσκαλε, τῷ ἁγίῳ φησὶ, τρανότερον ἡμᾶς τὰ θεῖα δόγματα διδαχθῆναι, ὥστε τὸν νοῦν ἡμῶν τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει ἑδραιωθῆναι, γνῶναί τε ἡμᾶς τὰς ἐλπίδας τῆς προσδοκωμένης ζωῆς, ἵνα μηκέτι, τὸν λογισμὸν ἀστήρικτοι ὄντες, εὐεξαπάτητοι γενώμεθα τοῖς διαστρέφειν ἡμᾶς βουλομένοις. Γενέσθω δὲ ἡμῖν γνώριμα καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας μυστήρια, τὰ τῆς ἀναστάσεώς τε καὶ τῆς ἀνταποδόσεως· οὐδὲ γὰρ ἔθημεν οὔτε παρὰ τῶν πατέρων ὑμῶν, οὔτε μὴν ὑπό τινος ἄλλου διδαχθέντες τι περὶ τούτων. Ὁ μακάριος Καλλίστρατος. Ἕκαστος ὑμῶν, εἶπε, περὶ οὗ βούλεται πυνθανέσθω. « Ὁ δὲ Θεὸς ὁ διδάσκων ἄν-

A cit : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos [10]. Gaudete ergo et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis [11]. » Hæc cum dixisset; et manus ad cœlum sustulisset : Domine, dixit, qui in cœlis habitas, et humilia respicis [12], et permanes in sæcula [13], aspice ad hunc parvum tuum gregem, et conserva ab omni damno, tam bestiarum, quæ videntur, quam quæ sub aspectum non cadunt. Quoniam solus es glorificatus in sæcula sæculorum. Amen.

VII. Postquam hæc fuerunt cognita duci exercitus : Per lucidissimum, inquit, solem, hic est magnis repletus præstigiis. Nam et aquæ repressit impetum, emergens illæsus a malis : et hos, ut prædixit, attraxit, eorum præstringens oculos. B Deinde conversus ad martyrem : Ego tuas, inquit, refellam præstigias, o Callistrate. Brevi autem scies, quisnam sit quidem Persentinus, magnorum deorum cultor : quis autem Crucifixus, quem et ipse colis, et in quo exsecrandus inaniter confidis. Cum ergo sedisset pro tribunali, jubet clavis verberari omnes qui crediderant, milites : qui etiam dum graviter verberarentur, et membra eorum confringerentur, veluti uno ore dicebant : Domine Jesu Christe, adsis adjutor tuis famulis, et da nobis ad finem usque patientiam. Propter te enim, et quæ est in te fidem, sic pati nostra sponte statuimus. A te autem servetur noster quoque præceptor et pastor Callistratus, ut per eum perfectius instituti in verbo pietatis, accipiamus firmiorem tuam agnitionem. Nunc enim tanquam oves per- C ditæ simus in conspectu tuo, Domine. Cum vix tandem autem furoris eum cepisset satietas, qui erat plenus omni furore et ira, eos quidem jubet relaxari a flagellis, abduci autem in custodiam, illic tandiu custodiendos, donec consideraverit, quidnam de eorum statuat interitu. Neque enim eum angebat mediocriter, quod quinquaginta militibus protinus esset minuendus exercitus, idque ob mutatam religionem.

VIII. Simul ergo cum sacrosancto Callistrato damnati ad carcerem, didicerunt ab illo veram Dei agnitionem. Unus enim ex iis, Dalmatus nomine, stans in medio eorum : Rogo te, præceptor, dicit sancto, ut nos divina dogmata doceamur apertius, D quo mens nostra fide Christi stabiliatur, et cognoscamus spem vitæ, quæ exspectatur, ut non amplius instabiles cogitatione, facile depici possimus ab iis, qui nos volunt convertere. Nota quoque nobis evadant dispensationis carnis susceptæ mysteria, resurrectionisque et remunerationis. Neque enim a nostris parentibus, neque ab ullo alio de his antea aliquid didicimus. Beatus autem Callistratus : Unusquisque vestrum, inquit, de quo velit, interroget ; « Deus autem, qui docet hominem scientiam [14], » nobis quoque præbebit sermonem causa

[10] Matth. XI, 28. [11] Matth. V, 12. [12] Psal. CXII, 5, 6. [13] Psal. CI, 13. [14] Psal. XCIII, 10.

vestræ utilitatis, et vobis inspirabit intelligentiam, ut pulchre agnoscatis mysteria pietatis. Cum sic dixisset, alius rursus, nomine Bibrachmus : Opus est, inquit, nobis prius scire, quomodo Christus, cum esset Deus, homo quoque voluit fieri similiter, ludibriaque, et proba quomodo sustinuerit, colaphosque, et contumelias, et flagra, et postremo mortem crucis.

IX. Sanctus autem ab alto incipiens, fusius eis narravit mysterium Dei cognitionis : Deus, dicens, cum ex nihilo universum constituisset, manu propria fingit hominem ad suam similitudinem [15], et paradisum, quem ille fecerat, illi donat ad delicias, dans ei liberum arbitrium, et faciens dominum omnis rei creatæ, quæ videtur [16]. Diabolus ergo ei invidens hoc vitæ genus, et hunc honorem, fraude eum aggreditur, et efficit, ut offendat Creatorem. In primum ergo hominem decernitur mors supplicium, et communis ab illo paradiso et deliciis (hei mihi) expulsio [17]. Quod cum factum esset, valde elatum fuit supercilium diabolo, qui eum supplantaverat, ut qui per hanc fraudem hominem sibi subjecerat. Et quid non mali quidem faciebat? Cuinam autem errori, et exsecrandorum simulacrorum adorationi, serpentiumque et belluarum, non subjiciebat, hominumque cædibus ut docebat ad offerendum dæmonibus sacrificium : et præterea eum misere trahebat ad passiones ignominiæ [18]? Sic ergo videns Dominus suum figmentum dominio teneri a diabolo, non sustinuit id relinquere omnino expers auxilii ; sed legem quoque dedit, quæ malorum reprimebat impetus ; et misit prophetas, qui docebant, quemnam oporteat adorare [19], et viam indicabant salutis. Postquam autem vidit non sufficere auxilium adversus tantas mali vires, victus a propriis visceribus, propter sui figmenti interitum, dat illum ipsum suum Filium unigenitum : et effecit ut fiat homo, sicut nos, cum nec ipsum quidem, quod Deus esset, perdidisset : ut prætextu carnis, et humana forma inescaret eum, qui nos deceperat, ut dum putaret se hominem aggredi, in Deum incideret. Quod etiam evenit. Nam cum invadentem inimicum vi vicisset, nobis hanc dedit victoriam per carnem ex nobis assumptam. Sed ne sic quidem abstinuit adversarius ab amica sibi malignitate. Sed cum videret multos attrahi ad agnitionem veritatis, tam iis quæ docebat, quam iis, quæ faciebat, miraculis, cæcos illuminans, et mortuos suscitans, paralyticos confirmans ac corroborans et curans dæmoniacos [20], movet in eum genus Judæorum, invidia movens improbas illas animas. Et crucifigunt quidem, cum volentem comprehendissent, sublimiori permittente providentia, et morte afficiunt [21]. Hoc enim factum est potius ad extremum adversarii exitium, et ad perfectam nostram erectionem. Nam

A θρωπον γνῶσιν, » καὶ ἡμῖν λόγον ὀρέξει, τῆς ὑμετέρας ἕνεκεν ὠφελείας, καὶ ὑμῖν ἐμπνεύσει σύνεσιν, ὥστε καλῶς ἐπιγνῶναι τὰ τῆς θεοσεβείας μυστήρια. Οὕτως εἰπόντος, ἕτερος πάλιν ὀνόματι Βίβραχος, Δεόμεθα μαθεῖν πρότερον, ἔφη, πῶς ἄρα Θεὸς ὢν ὁ Χριστὸς καὶ ἀνθρώποις ἴσος ἠξίωσε γενέσθαι, ἐμπαιγμῶν τε καὶ ὀνειδισμῶν πῶς ἠνέσχετο, ἔτι δὲ ῥαπίσματα, καὶ ὕβρεις, καὶ μάστιγας, καὶ τελευταῖον τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον πῶς κατεδέξατο.

Θ'. Σαὶ ὁ ἅγιος, ἄνωθεν ἀρξάμενος, πλατύτερον αὐτοῖς διεξῄει τὸ τῆς θεογνωσίας μυστήριον· Ὁ Θεὸς, εἰπὼν, ἐκ μὴ ὄντων τὸ πᾶν συστησάμενος, χειρὶ τὸν ἄνθρωπον ἰδίᾳ κατ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ πλάττει, καὶ παράδεισον ὃν ἐκεῖνος ἐποίησεν, εἰς τροφὴν αὐτῷ δίδωσιν, αὐτεξούσιον ἀποδείξας, καὶ
B κύριον πάσης τῆς ὁρωμένης κτίσεως. Ὁ τοίνυν διάβολος, φθονήσας αὐτῷ τῆς διαγωγῆς ταύτης καὶ τῆς τιμῆς, δι' ἀπάτης αὐτὸν ὑπέρχεται, καὶ τῷ πεποιηκότι προσκροῦσαι παρασκευάζει. Θάνατος οὖν ἡ τιμωρία τῷ πρωτοπλάστῳ, καὶ ἡ τοῦ παραδείσου, οἴμοι ! καὶ τῆς τροφῆς ἐκείνης ἀπόπτωσις. Οὗ δὴ γενομένου πολλὴ τῷ πτερνίσαντι διαβόλῳ ἡ ὀφρὺς ἤρετο, ἅτε διὰ τῆς ἀπάτης ταύτης ὑπὸ χεῖρα λαβόντι τὸν ἄνθρωπον, καὶ τί μὲν οὐ ποιοῦντι κακόν; Ποίῃ δὲ πλάνῃ, καὶ εἰδώλων μιαρῶν προσκυνήσει. καὶ ἄλλων ἑρπετῶν καὶ κνωδάλων οὐχ ὑποβάλλοντι σφαγαῖς τε ἀνθρώπων, δαίμοσιν εἰς θυσίαν προσαγομένων, χρῆσθαι διδάσκοντι καὶ πρὸς τούτοις, εἰς τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ἐλεεινῶς αὐτὸν ἕλκοντι; Οὕτως οὖν ὑπὸ τοῦ διαβόλου κεκυριευμένον τὸ οἰκεῖον πλάσμα ὁ Δεσπότης ὁρῶν, οὐκ ἠνέσχετο πρὸς ἅπαν
C καταλιπεῖν ἀβοήθητον, ἀλλὰ καὶ νόμον ἔδωκε τὰς τῶν φαύλων ὁρμὰς ἀνακόπτοντα, καὶ προφήτας ἀπέστειλε, τίνα δεῖ προσκυνεῖν διδάσκοντας, καὶ τὴν τῆς σωτηρίας ὑποδεικνύντας ὁδόν. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἀρκοῦσαν ἔβλεπε τὴν βοήθειαν πρὸς τοσαύτην ῥύμην κακοῦ. ἡττώμενος τῶν οἰκείων σπλάγχνων διὰ τὴν τοῦ ἰδίου πλάσματος ἐπὶ πλεῖστων ἀπώλειαν, αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ δίδωσι τὸν μονογενῆ· καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτὸν ἄνθρωπον γενέσθαι παρασκευάζει, μηδ' αὐτὸ τὸ εἶναι Θεὸς ἀποβεβληκότα· ἵνα τῷ τῆς σαρκὸς προβλήματι καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ μορφῇ τὸν ἡμᾶς ἀπατήσαντα δελεάσῃ, καὶ ἀνθρώπῳ οἰόμενος προσβαλεῖν. Θεῷ περιπέσῃ. Ὃ δὴ καὶ γέγονε. Καὶ τὸν ἐχθρὸν προσβαλόντα κατακράτος νενικηκὼς τὴν νίκην ταύτην ἡμῖν διὰ τῆς προσληφθείσης ἐξ ἡμῶν
D σαρκὸς ἐδωρήσατο. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἀπείχετο τῆς φίλης αὐτῷ κακίας ὁ ἀντικείμενος· ἀλλ' ἐπεὶ ἑώρα πολλοὺς πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἐφελκόμενον, οἷς τε ἐδίδασκε, καὶ οἷς ἐτέλει παραδόξοις, τυφλούς τε φωτίζων, καὶ νεκροὺς ἀνιστῶν, παραλύτους ῥωννύων, καὶ δαιμονῶντας ἰώμενος, τὸ τῶν Ἰουδαίων γένος κινεῖ κατ' αὐτοῦ, φθόνῳ τὰς πονηρὰς ἐκείνας ψυχὰς βεβληκώς· καὶ σταυροῦσι μὲν ἑκόντα λαβόντες, δι' οἰκονομίαν ὑψηλοτέραν, καὶ θανατοῦσι. Τοῦτο γὰρ μᾶλλον εἰς παντελῆ τε τοῦ ἀν-

[15] Gen. I, 26. [16] Gen. II, 15. [17] Gen. III, 24. [18] Rom. I, 26. [19] Exod. XX, 5. [20] Matth. IV, 24. [21] Matth. XXVII, 35; Marc. XV, 25; Luc. XXIII, 33; Joan. XIX, 23.

τικειμένου γέγονεν ὄλεθρον, καὶ εἰς ἡμῶν τελείαν ἀνόρθωσιν. Εἰς ᾅδου γὰρ κατελθὼν, εἶτα τριήμερος ἀναστὰς, νεκροῖ μὲν οὕτω τὸν νεκρωτὴν διάβολον, ἡμᾶς δὲ τῇ αὐτοῦ ἐγέρσει συνανιστᾷ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναφέρει, ἅτε τῷ ἡμετέρῳ συνανελθὼν προσλήμματι. Πρὸ μὲν οὖν τῆς μετὰ σαρκὸς αὐτοῦ παρουσίας, τάχα καὶ συγγνώμης τινὸς ἐτύγχανον ἄξιοι, καὶ ἀπολογία τις ὑπελείπετο τοῖς τῇ ἀπάτῃ τῶν εἰδώλων δι' ἄγνοιαν τῆς ἀληθείας προστετηκόσιν· ἀφ' οὗ δὲ ἐκεῖνος τῇ γῇ ἐπεδήμησε, καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς τοῖς πᾶσι φανερὸν κατέστησε βούλημα, οὐδεμία συγγνώμη τῷ τὸ ψεῦδος προτιμῶν τῆς ἀληθείας μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν, μετὰ τοῦ φωτὸς ἔλλαμψιν· εὖ τοίνυν καὶ ὑμᾶς πεποιήκατε καταλιπόντες, ὅπερ ἐστὶν ἡ τῶν εἰδώλων προσκύνησις, καὶ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ προσελθόντες, ἵνα καὶ ζωῆς αἰωνίου διὰ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ θάνατον καταξιωθῆτε.

Ι'. Οὕτω διδάξαντος τοῦ ἁγίου, ἕτερος πάλιν ᾧ ὄνομα Ἡλιόδωρος ἀναστὰς, Εἰπέ μοι, ἔφη, κύριέ μου Καλλίστρατε, ποῦ ἡ ἑκάστου ψυχὴ πορεύεται διαζευχθεῖσα τοῦ σώματος, καὶ ποία λῆξις αὐτὰς ὑποδέχεται, καὶ ποία ταύτῃ κατάστασις διαδέχεται; Πρὸς δ ὁ μακάριος, Δύο χῶροι, φησίν, ἀνεῖνται, ταῖς τοῦ σώματος διαιρουμέναις ψυχαῖς, ὧν ὁ μὲν εἷς ὡραῖός τε ἄγαν καὶ χαρίτων μεστὸς καὶ πολλήν τινα φέρων ταῖς λαχούσαις αὐτὸν ψυχαῖς ἡδονήν. ἅτερος δὲ ζόφου τε περίπλεώς ἐστι, καὶ ἰδεῖν ἀηδὴς καὶ πολλὴν ἐμποιεῖν δυνάμενος τὴν κατήφειαν. Ὅσαι γοῦν ἀγαθαὶ ψυχαὶ, καὶ ὅσαι φαύλως αὐτῶν ἔχουσαι, ἑκάτεραι τὸν προσήκοντα λαγχάνουσι χῶρον· οὔπω δὲ ἡ τελεία τῶν ἀμοιβῶν ἀντίδοσις οὔτε τοῖς ἀγαθοῖς, οὔτε τοῖς ἐναντίως ἔχουσι γίνεται, μέχρις ἂν ἐκ τάφων διαναστάντα ταῖς ψυχαῖς ταύταις τὰ σώματα συναφθῇ· τότε γὰρ ἐλεύσεται μὲν αὖθις ἐπὶ γῆς ὁ Χριστὸς, παραστήσονται δὲ αὐτῷ πάντες ἄνθρωποι, καὶ ἀξίας τῶν βεβιωμένων ἕκαστος τὰς ἀμοιβὰς ἀπολήψεται.

ΙΑ'. Δομετιανὸς ἐπὶ τούτοις ἐξαναστὰς, Ἆρ' ὅς, ἔφη, οἱ πολλὰ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐξαμαρτάνοντες, οὐκ ἐνταῦθα τὴν δίκην διδόασιν, ἀλλ' ἐκεῖ τούτοις ἡ τῶν ἔργων τῶν πονηρῶν ἔκτισις τεταμίευται; Ὁ μακάριος Καλλίστρατος ἀπεκρίνατο· Ἐκεῖ μὲν ἡ ἐντελὴς κρίσις, καὶ τῶν ἰδίων ἔργων τολεία τοῖς ἐργαζομένοις ἀντιμισθία τετήρηται· πλὴν ἀλλὰ πολλοῖς τῶν πονηρῶν καὶ ἐνταῦθα ἡ τοῦ Θεοῦ ἔπεισι δίκη· μακρόθυμος γὰρ ὢν ὁ Θεὸς, καὶ διψῶν τὴν ἑκάστου τῶν ἁμαρτανόντων διόρθωσιν, στιλβοῖ μὲν τὴν μάχαιραν, καὶ τὸ τόξον ἐντείνει, φοβῶν διὰ τῆς παρασκευῆς τῶν ὅπλων, καὶ πρὸς μετάνοιαν ἐκκαλούμενος. Ἐπειδὰν δὲ ἴδοι μηδὲν ἐντεῦθεν βελτιουμένους, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις μᾶλλον ῥᾳθυμίας ὑπόθεσις γινομένους, εὐθὺς τὴν τομὴν ἐπάγει, καὶ τὴν τιμωρίαν εἰσπράττει· τοῖς μὲν ἀναλόγως οἷς ἥμαρτον, τοῖς δὲ καὶ ἐπ' ἔλαττον, ὡς κἀκεῖ πάλιν μενούσης αὐτοὺς κολάσεως, οἷον ἐπὶ Φαραῷ γέγονε, καὶ Σοδόμων. Εἰ γὰρ καὶ κατὰ πόδας ἐπῆλθε τούτοις ἡ κόλασις, ἀλλ' οὔπω τὸ πᾶν τῆς τιμωρίας ἀνέπλησαν,

cum ad inferos descendisset; deinde tertio die resurrexisset, sic morte quidem afficit diabolum, qui morte affecerat; nos autem sua resurrectione simul facit resurgere, et extollit ad cœlos, ut qui simul ascenderit cum nostri assumptione. Atque ante ejus quidem cum carne adventum, forte erant digni aliqua venia, et aliqua relinquebatur excusatio iis, qui propter ignorantiam veritatis adhærebant fraudi simulacrorum: ex quo autem ille venit in terram, et Patris voluntatem reddidit omnibus manifestam, nulla est danda venia iis, qui falsum præferunt veritati post agnitionem veritatis, et tenebras luci, postquam lux illuxit. Ergo vos quoque bene fecistis, qui tenebras reliquistis, qui est cultus simulacrorum, et ad Christum veram lucem accessistis, ut vitam æternam per mortem ab ipso susceptam consequamini.

X. Cum sic docuisset sanctus, surgens rursus alius, cui nomen Heliodorus: Dic mihi, inquit, domine mi Callistrate, quo vadit uniuscujusque anima a corpore separata, et quænam sors eam excipit? Cui beatus: Duo, inquit, loca sunt parata animabus, quæ separantur a corpore: quorum unus quidem est valde pulcher, et plenus gratiis, et magnam afferens voluptatem iis, quæ ipsum sortitæ sunt, animabus; alter vero plenus est caligine, et teter visu, et qui potest magnam afferre tristitiam. Quæcunque ergo sunt bonæ animæ, et quæ contra secus sunt affectæ, utræque sortiuntur locum sibi convenientem. Neque vero fit perfecta remuneratio, neque bonis, neque iis, qui contra se habent, donec e sepulcris surgentia corpora, his animabus rursus conjuncta fuerint. Tunc enim veniet quidem rursus Christus in terram [22]; coram eo autem sistentur omnes homines, et recipiet unusquisque dignam vita, quam egerit, remunerationem [23].

XI. Domitianus autem post hos surgens: Qui ergo, inquit, multum in vita præsenti peccant, non hic dant pœnas; sed iis illic est reservatum, quod luant pro factis sceleratis? Respondit autem beatus Callistratus: Illic quidem est perfectum judicium, et perfecta suorum operum merces iis qui operantur, illic reddenda reservatur; sed tamen hic quoque multos malos Dei persequitur justitia. Nam cum sit Deus lenis et patiens, et uniuscujusque peccatoris sitiat correctionem, gladium quidem suum vibrat et arcum tendit [24], terrens apparatu armorum, et evocans ad pœnitentiam. Postquam autem viderit eos nihil hinc effici meliores, sed aliis potius præbere occasionem ignaviæ, statim infert sectionem, et sumit supplicium; aliis quidem convenienter peccatorum magnitudini, aliis autem minus, utpote quod eos rursus illic maneat supplicium: quomodo Pharaoni factum est [25] et Sodomis [26]. Nam etsi eos evestigio supplicium est insecutum, at nondum totam implerunt pœnam. Est au-

[22] Matth. xxv, 31. [23] II Cor. v, 10. [24] Psal. vii, 13. [25] Exod. xiv, 24, 25. [26] Gen. xix, 24.

tem hinc évidens: « Tolerabilius enim erit Sodomis in die judicii, quam civitati [27], » inquit, illi, quæ non accipit fidei Christi prædicationem. Sic enim ostenditur, non sufficere Sodomitis, quod est hic supplicium, si eorum, quæ peccaverunt, habeatur ratio; sed adhuc illic reservatur fæx calicis judicii Dei. Quod si nonnullis quoque justis inferuntur acerba quædam et aspera in præsenti vita, minime est mirandum: ea enim sunt probatio virtutis quam collegerunt, aut etiam delictorum quorumdam punitio, per quæ penitus emundati, mundi omnino transmittuntur ad vitam, quæ illic est. Est ergo vobis quoque studendem ne stetis a partibus eorum qui puniuntur propter peccata; sed ex partibus eorum, qui Deo placent, et æterna consequamini præmia. Effecti enim estis vasa electionis, cum Deo credideritis; efficiemini autem perfecti, divino baptismo illuminati; efficiemini denique perfectiores, si martyrii cursum forti et alacri animo peragatis. Stemus ergo magno et excelso animo, fideque muniti resistamus diabolo, legitime decertemus, fundamusque et vertamus adversarios. Sic enim maxima præmia consequemur a Christo agonotheta.

XII. Hæc et his plura monita diu noctuque eis dans divinus Callistratus, docensque tanquam præceptor puerorum, parabat et animum addebat ad certamen propositum. Die autem sequenti dux exercitus, cum in insigni quodam loco civitatis præsedisset, ejus quoque assistente exercitu, accersit gloriosum victorem Callistratum, et eos, qui cum illo erant, martyres. Qui cum producti essent: Dic mihi, inquit, Callistrate, tene et hos admonuisti, ut diis sacrificetis, et ab intolerandis tormentis liberemini? an adhuc in priori persistitis inobedientia? Magnus autem Callistratus: De meipso quidem, dixit, do responsum, quod neque sum honestam inficiaturus confessionem, neque mihi persuasi omnino deficere a partibus Christianorum, nec mihi unquam poterit persuaderi, ut non stem pactis conventis cum Christo initis. De his autem ipse interroga; ipsi de se tibi enuntiabunt: satis enim sapiunt. Ad eos itaque intuitus dux exercitus: Vos autem, dixit, quid dicitis, qui seducti estis artibus maleficis? Illi autem: Quid, dixerunt, frustra teipsum decipis, putans fore ut nos decipias? Nam si de exercitu quidem vis nos examinare, in quo tibi subjicimur, in omnibus tibi cedimus, et nullo modo tibi resistimus. Si autem de fide et religione, a nobis nihil aliud audies, nisi quod Christiani sumus, et Deum unum agnoscimus, effectorem cœli et terræ, in quem etiam credimus, et Filium ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum et Spiritum sanctum, quomodo nos docuit hic sapiens noster præceptor.

XIII. Hæc cum quadraginta et novem martyres tanquam uno ore respondissent, eos verberari jubet

A Δῆλον δ' ἐντεῦθεν· « Ἀνεκτότερον γὰρ ἔσται Σοδόμοις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει, » φησί, τῇ μὴν δεχομένῃ τὸ τῆς Χριστοῦ πίστεως κήρυγμα. Δείκνυται γὰρ οὕτως ὅτι μὴ ἀρκοῦσα Σεδομίταις ἡ ἐνταῦθα κόλασις πρὸς ἀναλογίας ὧν ἡμαρτήκασιν, ἀλλ· ὁ τρυγίας ἔτι τοῦ ποτηρίου τῆς τοῦ Θεοῦ δίκης ἐκεῖ συντηρεῖται. Εἰ δὲ καὶ δικαίοις τισὶν ἐπάγονται δυσχερῆ κατὰ τὸν παρόντα βίον, θαυμάζειν οὐ χρή. δοκίμιον γάρ ἐστι ταῦτα καὶ βάσανος, ἧς συνέλεξαν ἀρετῆς, καὶ σφαλμάτων τινῶν ἔκτισις, δι' ὧν ὅλως ἀποῤῥυφθέντος, καθαροὶ παντάπασι τῷ ἐκεῖθεν παραπέμπονται βίῳ· Καὶ ὑμῖν τοιγαροῦν σπουδαστέον μὴ τῶν διὰ ἁμαρτίας κολαζομένων, ἀλλὰ τῆς τῶν εὐαρεστούντων τῷ Θεῷ γενέσθαι μερίδος, καὶ τῶν αἰωνίων ἀξιωθῆναι γερῶν. Σκεύη μὲν γὰρ ἐκλογῆς
B γεγόνατε, πιστεύσαντες τῷ Θεῷ· τέλεοι δὲ γενήσεσθε, τῷ θείῳ βαπτίσματι φωτιζόμενοι, εἰ δὲ τελεώτεροι πάλιν ἀναδειχθήσεσθε, τὸν τοῦ μαρτυρίου δρόμον εὐψύχως καὶ ἀνδρικῶς διανύοντες. Στῶμεν τοιγαροῦν γενναίως, τῇ πίστει περιφραξάμενοι ἀντιστῶμεν τῷ διαβόλῳ, νομιμως ἀθλήσωμεν, καὶ τοὺς ἐναντίους στρεφώμεθα· οὕτω γὰρ καὶ τῶν μεγίστων ἄθλων παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τευξόμεθα.

ΙΒ'. Ταῦτα καὶ τούτων πλείονα διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ τῆς νυκτὸς ὁ θεῖος Καλλίστρατος νουθετῶν αὐτοὺς καὶ διδάσκων, οἷά τις παιδοτρίβης, πρὸς τὸν προκείμενον εἴληφεν ἀγῶνα. Τῇ δὲ ἑξῆς ὁ στρατηλάτης, ἔν τινι τόπῳ περιφανεῖ τῆς πόλεως προκαθίσας, παρισταμένης αὐτῷ καὶ τῆς στρατιᾶς, τὸν καλλίνικον μεταβάλλεται Καλλίστρατον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
C μάρτυρας. Ὧν δὴ καὶ παραστάντων, Λέγε μοι, ἔφη. Καλλίστρατε, νενουθέτηκας σαυτόν τε καὶ τούτους, ὥστε θῦσαι τοῖς θεοῖς, καὶ βασάνων ἀνυποίστων ἀπαλλαγῆναι, ἢ ἔτι τῆς προτέρας ἔχεσθε ἀπειθείας; Καὶ ὁ μέγας Καλλίστρατος. Περὶ μὲν εμαυτου, εἴρηκε, τὴν ἀπόκρισιν δίδωμι, ὡς οὔτε τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐξήρνημαι, οὔτε πέπεικα ἐμαυτὸν τὸ παράπαν τῆς μερίδος ἀποστῆναι Χριστοῦ, οὔθ' ὅλως μεταπεισθήσομαι τὰς πρὸς αὐτὸν ἀθετῆσαι συνθήκας περὶ δὲ τούτων αὐτοὺς ἐρώτα· αὐτοὶ τὰ περὶ αὐτῶν ἀπαγγελοῦσιν· ἐπεὶ καὶ φρονήσεως μετέχουσιν ἱκανῶς. Ἀποβλέψας οὖν πρὸς αὐτούς, ὁ στρατηλάτης· Ὑμεῖς δὲ τί φατε, εἶπεν, οἱ γοητικαῖς τέχναις παρακρουσθέντες; Οἱ δὲ, Τί μάτην, ἔφησαν, σεαυτὸν ἀπατᾷς, ἀπατήσειν ἡμᾶς οἰόμενος; Εἰ μὲν γὰρ περὶ
D τῆς στρατείας ἐξετάζειν βούλει, καθ' ἣν ἄρα καὶ ὑποκείμεθά σοι, ὀπείκομεν ἐν πᾶσι, καὶ οὐδένα τρόπον ἀντιταττόμεθα· εἰ δὲ περὶ πίστεως καὶ θρησκείας. οὐδὲν ἀκούσῃ παρ' ἡμῶν ἕτερον ἢ ὅτι Χριστιανοί ἐσμεν, καὶ Θεὸν ἕνα ἐπιγινώσκομεν, ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, εἰς ὅνπερ δὴ καὶ πιστεύομεν, καὶ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ σοφὸς ἡμῶν οὑτοσὶ διδάσκαλος.

ΙΓ'. Ταῦτα τῶν τεσσαρακονταεννέα στρατιωτῶν ὡς ἐξ ἑνός στόματος ἀποκριναμένων, τύπτεσθαι κε-

[27] Matth. x, 15.

λεύει τούτους ὁ στρατηλάτης, εἶτα δεθέντας χεῖρας καὶ πόδας, εἰς τὴν πλησίον ἀποῤῥιφῆναι κολυμβήθραν ὠκεανὸν οὕτω καλούμενον. Ἐπεὶ οὖν δεσμήσαντες ἐπαφεῖναι τούτους τῷ ὕδατι ἔμελλον, ὁ Καλλίστρατος προσηύξατο λέγων· Δέσποτα Κύριε, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ βραχὺ σου τουτὶ ποίμνιον, καὶ καταξίωσον αὐτὸ ἐν τοῖς ὕδασι τούτοις λούσασθαι λουτρὸν παλιγγενεσίας τε καὶ υἱοθεσίας διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ὡς ἂν, δι' αὐτὸν πᾶσαν ἀποῤῥυψάμενοι τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου τὴν ματαιότητα, κοινωνοὶ γένωνται τοῦ κλήρου τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Ἅμα δὲ τῷ ῥιφῆναι αὐτοὺς τοῖς ὕδασι. πρᾶγμα συνῆλθεν ἀκοῆς τε καὶ θαύματος ἄξιον. Λύονται γὰρ αὐτοῖς τὰ δεσμὰ, καὶ φαιδραῖς ταῖς ὄψεσι, φαιδραῖς ταῖς στολαῖς τοῦ ὕδατος εὐθὺς ἀναδύουσιν. Ὁ δὲ γε θεῖος Καλλίστρατος, καὶ στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οἷον ἐκπρεπέστατον ἑωράθη φορῶν, καὶ φωνὴ πρὸς αὐτὸν οὐρανόθεν γίνεται, Θάρσει, Καλλίστρατε, λέγουσα, σὺν τῷ ποιμνίῳ τούτῳ τῷ σῷ· καὶ δεῦτε ἤδη ταῖς αἰωνίαις σκηναῖς ἐπαναπαυσόμενοι· Ἅμα δὲ τῇ φωνῇ, καὶ μέγα ὁ Θεὸς ἔσεισεν, ὥστε τὸ πλησίον που ἄγαλμα καταπεσεῖν, καὶ εἰς κόνιν διαλυθῆναι· Ἅπερ ἰδόντες τε καὶ ἀκούσαντες ἕτεροι τῶν στρατιωτῶν ἄνδρες πέντε καὶ τριάκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν, πιστεύουσι καὶ αὐτοί. Οὐ συλλαμβάνονται δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐννέα καὶ τεσσαράκοντα· ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνοι, τεσσαρακονταεννέα φαμὲν, οὕτω τοῦ στρατηλάτου κελεύσαντος, τῇ φρουρᾷ παραδίδονται. Λέγει τοίνυν πρὸς αὐτοὺς ὁ Καλλίστρατος· Ἰδοὺ, ἀδελφοί, τῇ τοῦ Κυρίου χάριτι, τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας κατηξιώθητε. Χρὴ τοιγαροῦν τὴν προσήκουσαν αὐτῷ χάριν ὁμολογῆσαι· καὶ δὴ ἀναστάντες προσευξώμεθα. Εἰς τὸν οὐρανὸν γοῦν τὰς χεῖρας διαπετάσας, Κύριε ὁ Θεὸς, εἶπεν, ὁ πάντας σωθῆναι θέλων καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὁ καὶ τουτό σου τὸ ποίμνιον τοῦ νοητοῦ λέοντος ἀφαρπάσας, καὶ πρὸς σωτηρίαν καλέσας αἰώνιον, καταξίωσον ἐν τῇ σῇ πίστει τελειωθῆναι πάντας ἡμᾶς, καὶ πρὸς σὲ τὸν Δεσπότην ἀσπίλους φοιτῆσαι καὶ καθαρούς· ὅτι εὐλογητὸς ὑπάρχεις εἰς τοὺς αἰῶνας.

A dux exercitus; deinde vinctos pedibus et manibus projici in propinquam piscinam, quæ vocabatur Oceanus. Cum ergo eos vinxissent, et essent in aquam immissuri, precatus est Callistratus, dicens: Domine, qui in altis habitas, et humilia respicis [28], ad hunc minimum tuum gregem oculos dirige, et dignare ipsum in his aquis lavari lavacro regenerationis et adoptionis per adventum sancti tui Spiritus, ut per ipsum emundati ab omni veteris hominis vanitate, fiant socii hæreditatis eorum, qui tibi placuerunt a sæculo. Simul autem atque ipsi fuere in aquas projecti, evenit res digna auditu et admiratione. Eis enim solvuntur vincula, et læto vultu et alacri habitu statim emergunt ex aqua. Divinus autem Callistratus visus est in capite B ferens coronam longe speciosissimam, et vox ad eum exstitit e cœlis, dicens: Esto bono animo, Callistrate, cum tuo grege, et jam venite, in æternis requieturi tabernaculis. Simul autem cum voce magnum quoque Deus excitavit terræ motum, adeo ut, quæ propinqua erat, statua ceciderit, et in pulverem sit resoluta. Quæ cum vidissent et audiissent alii milites, qui erant numero centum et triginta quinque, ipsi quoque credunt. Non comprehenduntur autem cum jam dictis; sed illi soli quadraginta novem, cum sic jussisset dux exercitus, traduntur in custodiam. Dicit eis itaque Callistratus: Ecce, fratres, Christi gratia, dignati estis lavacro regenerationis [29]. Oportet ergo, quas par est, ei agere gratias. Itaque surgamus et oremus. Tunc expansis in cœlum manibus: Domine Deus, inquit, C qui vis omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem venire veritatis; qui etiam tuum gregem eripuisti ex ore leonis, et vocasti ad salutem æternam, dignare in tua fide nos omnes consummari, et ad te Dominum venire immaculatos et mundos; quoniam es benedictus in sæcula.

ΙΔ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῇ φρουρᾷ τοῖς ἁγίοις ἐπράττετο. Ὁ δὲ στρατηλάτης, δείσας μήποτε διὰ τῆς τούτων θαυματουργίας αὐτοῦ τε ἀποστῶσί τινες καὶ ἑτέρα γένηται τῷ Χριστῷ μερὶς, κοινολογησάμενος τῷ συγκατακλείστῳ τούτου Υἵρῳ Δουκιναρίῳ, καὶ κοινῶς αὐτῷ συνδιασκεψάμενος, στρατιώτας πέμπει νυκτὸς, τοῦτο κεκελευσμένους, τὸ μεληδὸν τοὺς ἁγίους ἐν τῇ φρουρᾷ κατακόψαι. Ὃ δὴ καὶ γέγονε κατὰ τὴν ἑβδόμην καὶ εἰκοστὴν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Οἱ δὲ πιστεύσαντες πέντε καὶ τριάκοντα καὶ ἑκατὸν στρατιῶται παραγενόμενοι τὰ τῶν ἁγίων ἀνείλοντο σώματα, ἐντίμως τε ἔθαψαν· καὶ ναὸν αὐτοῖς οὐ πολλοῖς ὅμοιον τῷ κάλλει ἀνήγειραν· καὶ οὗτος κατὰ μέσην ἕστηκε Ῥώμην, τὴν βασιλικωτάτην τῶν πόλεων. Εὗρον δὲ καὶ χάρτην ἐν τῇ φρουρᾷ, ᾗ διδασκαλία τις καὶ διατύπωσις ἐνεγέγραπτο τοῦ Καλλιστράτου μάρτυρος. Μετὰ δὲ τὴν ἐκείνων τελείωσιν μαρτυρεῖ καὶ Μαρῖνος,

XIV. Sed hæc quidem fiebant a sanctis in custodia. Timens autem dux exercitus, ne per ea, quæ ab eis fiebant, miracula, multi ab eo deficerent, et alia pars Christo accederet, re communicata cum suo assessore Vero Ducenario, cum communiter cum eo consultasset, noctu mittit milites, quibus hoc imperatum fuerat, ut membratim sanctos conscinderent in custodia. Quod quidem etiam factum est D vicesimo septimo Septembris. Qni autem crediderant centum et triginta quinque milites, cum accessissent, sustulerunt sanctorum corpora, et honorifice sepelierunt: et eis templum postea excitaverunt, cui pulchritudine sunt pauca similia: quod stat in media Roma, civitatum omnium maxime regia. Porro autem chartam quoque invenerunt in custodia, in qua erat quædam doctrina et descriptio gloriosi et victoria insignis martyris Callistrati. Post illorum autem consummationem,

[28] Psal. CXII, 5. [29] Tit. III, 5.

martyrium quoque suscipit Marinus, vir et gloria clarissimus et doctrina eruditissimus, qui ad finem usque fortitudinem ostendit et constantiam, ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, quem decet omnis honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

A ἀνὴρ δόξῃ τε περιφανέστατος καὶ λόγῳ σοφώτατος, ἀνδρικὴν τὴν ἔνστασιν ἄχρι τέλους ἐπιδειξάμενος εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟVΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΠΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΧΑΡΙΤΩΝΟΣ.

—

VITA ET CONVERSATIO ET CERTAMEN

S. P. N. ET CONFESSORIS

CHARITONIS

(Græce nunc primum prodit ex cod. ms. Paris. n. 1523 : Latine apud Surium ad diem 28 Septembris.)

—

I. Multa sunt exempla doctrinæ eorum, qui vitam bene, et ut Deo placet, egerunt : ex quibus licet ei, qui velit, servare quidem Christi præcepta totis viribus, effugere autem offensiones, quas inimicus ponit in via. Oportet enim revolvere libros sanctarum Scripturarum, et tanquam ex perennibus quibusdam fontibus, virtutum salutare fluentum illinc haurire. Utrumque enim testamentum, doctorumque divinitus inspiratorum et exercitatorum scripta, oratione, veluti quadam tabula, ostendit iis, qui volunt audire, res recte et ex virtute gestas uniuscujusque sancti. Sed licet his plena sint ea, quæ dicta sunt, quoniam tamen sunt plures imbecilli et hebetes, et opus habemus, utpote tardi auribus, magnis et continuis sonis sermonis, ut sic vix tandem auris accipiat quod resonat, oportere existimavi non omnino mandare silentio ea, quæ sunt digna prædicari super domos, de divino, inquam, et pleno gratia Charitone. Nam etsi nos sumus graves corde propter cordis ad terrena inclinationem, diligentes vanitatem, et quærentes mandacium, ut dicit divinus David : verumtamen, sicut quædam petra, densam et assiduam suscipiens verbi guttam, anima hominis tangitur omnino quodam desiderio, et excitatur ad excelso et forti animo ferendum ea, quæ sancti sustinuerunt ab hostibus, tam qui sub adspectum cadunt, quam qui non cadunt. Hinc ergo incipiam.

B Α'. Πολλὰ τῆς διδασκαλίας τῶν εὖ καὶ ὡς Θεῷ φίλον βεβιωκότων τὰ ὑποδείγματα, ἐξ ὧν ἔνεστι τῷ βουλομένῳ τὰς μὲν ἐντολάς πάσῃ δυνάμει τηρεῖν τοῦ Χριστοῦ, διαφεύγειν δὲ ἅπερ ὁ ἐχθρὸς ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα τίθησι. Δεῖ γὰρ τὰς τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἀνελίττειν βίβλους, καὶ οἷον ἔκ τινων πηγῶν ἀεννάων σωτήριον ἐκεῖθεν τῶν ἀρετῶν ἀρύεσθαι νᾶμα. Ἑκατέρα τε γὰρ διαθήκη, καὶ μέντοι καὶ τῶν θεοπνεύστων διδασκάλων τε καὶ ἀσκητῶν αἱ συγγραφαὶ οἷον πίνακί τινι τῷ λόγῳ τὰ ἑκάστου τῶν ἁγίων τοῖς ἐπαΐειν βουλομένοις ὑποδεικνύουσι κατορθώματα. Ἀλλ' εἰ καὶ τούτων πλήρη τὰ εἰρημένας ὅμως, ἐπείπερ ἀσθενεῖς καὶ νωθεῖς οἱ πλείους, καὶ δεόμεθα καθάπερ οἱ βραδεῖς τὰ ὦτα μεγάλων καὶ συνεχῶν τῶν τοῦ λόγου ψόφων, ἵν' οὕτω μόλις τὸ C ἐνηχηθὲν ἡ ἀκοὴ παραδέξηται, δεῖν νενόμικα μὴ παντελεῖ παραδοῦναι σιωπῇ τα ἐπὶ τῶν δωμάτων κηρύττεσθαι ἄξια, τοῦ θείου φημὶ καὶ μεστοῦ χαρίτων Χαρίτωνος. Εἰ γὰρ καὶ βαρυκάρδοι ἡμεῖς διὰ τὴν πρὸς τὰ γήϊνα τῆς καρδίας ῥοπὴν ἀγαπῶντες ματαιότητα, καὶ ζητοῦντες ψεῦδος, ὡς ὁ θεῖος λέγει Δαυΐδ, ἀλλ' οὖν, καθάπερ τις πέτρα, τὸν πυκνὸν καὶ ἀδιάπαυστον τοῦ λόγου σταλαγμὸν ἡ τοῦ ἀνθρώπου δεχομένη ψυχὴ πλήττεται πάντως πόθῳ τινὶ, καὶ τοῦ τὰ αὐτὰ γενναίως ὑπενεγκεῖν διανίσταται, ἅπερ οἱ ἅγιοι πρὸς τῶν ἀοράτων τε καὶ ὁρατῶν ὑπομεμενήκασι πολεμίων. Ἄρξομαι γοῦν ἐντεῦθεν,

II. Fuit quando, veluti quædam vertigo et caligo, impietas effudit tenebras omnibus sanctis Dei ecclesiis, et instar gravissimæ procellæ tumultus per-

Β'. Ἦν ὅτε οἷόν τις σκοτόμαινα ὁ τῆς ἀσεβείας ζόφος ἁπάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ ἁγίαις ἐπεσκότησεν ἐκκλησίαις, καὶ θυέλλης τεινοτάτης δίκην ὁ

τῶν διωκτῶν θόρυβος. τὰς τῶν πιστῶν ἐτάραξε διανοίας, καὶ καθάπερ τι κῦμα ἡ αὐτῶν ἐπανάστασις οὐκ ὀλίγους τῶν Χριστιανῶν τῷ τῆς ἀσεβείας βυθῷ κατεβάπτισε. Τῆς γὰρ Ῥωμαίων βασιλείας Αὐρηλιανὸς, ὁ τοῦ Σατανᾶ θεράπων κομιδῇ γνήσιος, τὰ σκῆπτρα πεπιστευμένος, τὰ μὲν πρῶτα, εἰ καὶ τῶν εἰδώλων λάτρης θερμότατος ἦν, ἀλλ' οὖν γε Χριστιανοὺς οὐδὲν ἐκώλυε τὸν ἀληθῆ Θεὸν προσκυνεῖν· εἶτα, ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένων δαιμόνων ὑποβληθεὶς, ἅπαντας τοὺς τὸν Χριστὸν Θεὸν ἀνομολογοῦντας, μετὰ τὸ πολλαῖς ὅτι μάλιστα καὶ πικραῖς αἰκίσαι ταῖς βασάνοις, χαλεπῶς καὶ τοῦ ζῆν ἀπήλλαττεν, ἢ ξίφει ἀναιρῶν, ἢ θηρίοις παραδιδοὺς, ἢ πυρὶ, ἢ καὶ βαρυτάτους λίθους αὐτῶν ἐξαρτῶν, καὶ οὕτω θαλασσίῳ παραπέμπων βυθῷ. Ἐντεῦθεν καθ' ἑκάστην πόλιν καὶ χώραν ὑποτελῆ τούτῳ τυγχάνουσαν τὸ ἀσεβὲς ἐπ' ἀγορᾶς προτιθεὶς διάταγμα, σπουδῇ παρῄνει τὰ κεκελευσμένα ποιεῖν. Ἦν οὖν ἰδεῖν καθάπερ λύκων ἑσμοῦ, μεγάλῳ ἐπεισελθόντος ποιμνίῳ, τὰ τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος τῇδε κἀκεῖσε διασπειρόμενα θρέμματα. Ὅσοι μὲν γὰρ τὸ ἄθεον ἐκεῖνο δημοσίᾳ προτεθειμένον προανεγνώκεισαν πρόγραμμα, οἱ μὲν δρασμῷ χρησάμενοι ᾤχοντο, οἱ δὲ, μυχοῖς τὸ πρότερον ἐγκλεισάμενοι, εἶθ' ὑπὸ νύκτα διαδιδράσκουσιν· οἱ δὲ, ἀθρόως ἐξ αὐτῆς οἰκίας κατασχεθέντες, ἐπὶ τὸ δεσμωτήριον ἤγοντο· ἕτεροι δὲ, μηδὲ τὰς πρώτας ὑπομείναντες ἐρωτήσεις, φεῦ ψυχοφθόρου ἀπωλείας ! ἑαυτοὺς ἐνεγκόντες τῇ πλάνῃ κατεδουλώσαντο, τὸν νῦν ἀγαπήσαντες κατὰ τὸν Δημᾶν αἰῶνα, καὶ Χριστὸν ἄνευ κινδύνων ἐξομοσάμενοι· ἄλλοι, τῷ τῆς ἀσεβείας ζήλῳ τὰς ψυχὰς ἐπιῤῥώσαντες, ποσὶν αὐτομάτοις προσήρχοντο τῷ δικάζοντι, ἕτοιμοι λέγοντες εἶναι πάσας τε βασάνους ὑπενεγκεῖν καὶ οὕτω τοῦ ζῆν βιαίως ὑπεξελθεῖν, ἢ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐκπεσεῖν.

Γ'. Τότε δὴ τότε καὶ κατὰ τὴν Ἰκονιέων πόλιν τῆς Λυκαόνων ἐπαρχίας τοῦ τοιοῦδε διαγγελθέντος προστάγματος· ἥτις καὶ πατρὶς Χαρίτωνος ἦν, ἐπειδὴ ταῖς τοῦ Σωτῆρος ἐντολαῖς ὁ μέγας οὗτος περιλαμπόμενος, περιβόητος ἅπασιν ἐτύγχανεν ὢν, ἀνάρπαστος εὐθὺς ἐπὶ τὸ τοῦ ἀσεβοῦς ἄρχοντος ἄγεται βῆμα. Ἀλλὰ ἀκούσωμεν οἷα ἐρωτώμενος ὁ ἅγιος, οἷα μετὰ παῤῥησίας ἐφθέγγετο. Τί οὖν ὁ ἡγεμών; πρότερον τί ὄνομα αὐτῷ διηρώτα καὶ τίς ἡ θρησκεία· ὡς δὲ Χριστιανὸν εἶναι, καὶ τὰ πρῶτα φέρειν τῆς εἰρημένης ἐμάνθανε πόλεως. Τί δήποτε, ὦ οὗτο, ἔφη, ταῖς τοῦ κρατίστου βασιλέως ἀντιφθεγγόμενος ψήφοις, τοῖς ἀθανάτοις θύειν ἥκιστα βούλει θεοῖς; Ἐπειδὴ οὐ θεοὶ, ὦ ὑπατικὲ, οἱ θεοὶ ὑμῶν, ὁ γενναῖος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ ἀπεκρίνατο, δαιμόνια δὲ πονηρὰ, ὡς καὶ τὰ θεῖά φησι λόγια, ὅτι Πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησε. Καὶ ἑτέρωθι. Θεοὶ, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. Αὐτοὶ τοίνυν ὑμᾶς, τοὺς μὴ δοκιμάζοντας τὸν Θεὸν, ᾗ φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, πείθουσι θεοὺς τούτους ἡγεῖσθαι δυοῖν χάριν, ἵν' αὐτοὶ μὲν τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ δοξάζοιντο· ἥδονται γὰρ, ἅτε πλήρεις ἀλαζονείας ὄντες, ὡς θεοὶ τιμώμενοι· ὑμᾶς δὲ, οὓς ἠπα-

A secutorum, mentes conturbavit fidelium, et non secus ac unda quædam, eorum insurrectio, non paucos Christianos obruit profundo impietatis. Cum enim Aurelianus, satanæ valde germanus minister, suscepisset sceptra imperii Romanorum, primum quidem, etsi ardentissimus esset cultor simulacrorum, Christianos tamen nihil prohibebat verum Deum adorare. Deinde cum id ei suggessissent, qui ab eo colebantur, dæmones, omnes, qui Christum Deum confitebantur, postquam plurimis et acerbissimis affecerat suppliciis, graviter etiam vita privabat, aut ense interimens, aut tradens bestiis, aut igni, aut etiam gravissimos eis appendens lapides, et in maris sic profundum transmittens. Deinde in unaquaque civitate et regione, quæ ejus B parebat imperio, in foro impium proponens edictum, hortabatur diligenter exsequi ea, quæ jussa fuerant. Licebat ergo videre, perinde ac si agmen luporum in magnum gregem irruisset, veri pastoris oves huc et illuc dispergi. Quicunque enim illud impium publice propositum edictum prius legerant, alii quidem fuga sibi consulebant: alii autem prius inclusi penetralibus, deinde sub noctem effugiebant: alii vero repente in ipsa domo comprehensi ducebantur in carcerem: alii autem, cum nec primas quidem sustinuissent interrogationes (o, qui animam perdit, interitum), errori seipsos mancipabant, quod nunc est, si ut Demas, sæculum diligentes, et Christum sine periculis C abjurantes: alii cum zelo pietatis animas confirmassent, ad judicem sua sponte accedebant, dicentes se esse paratos ad omnia ferenda tormenta, et sic per vim vita excedere potius quam a fide in Christum excidere.

III. Tunc, tunc etiam in civitate Iconiensi provinciæ Lycaonia hoc annuntiato edicto, quæ quidem erat patria Charitonis, quoniam mandatis Salvatoris hic vir magnus illuminatus, clarus erat apud omnes, arreptus statim ducitur ad tribunal impii præsidis. Sed audiamus, cum quanta interrogatus Sanctus loquebatur fiducia. Quid ergo præses? Prius interrogavit, quod esset ei nomen, et quæ religio. Postquam autem esse Christianum D intellexit, et primas obtinere partes in civitate: Quare, inquit, o tu, sententiæ ac decreto repugnans imperatoris, minime vis sacrificare diis immortalibus? Quoniam non sunt dii, o consularis, vestri dii, respondit generosus Christi martyr, sed mala dæmonia, sicut dicunt divina eloquia: Omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit. Et alibi: Dii, qui cœlum et terram non fecerunt, pereant. Ipsi ergo vobis, qui non probatis Deum, ut ait Apostolus, habere in agnitione, persuadent eos deos existimare duabus de causis, nempe ut ipsi quidem glorificentur hac appellatione, (gaudent enim, ut qui sint pleni arrogantia, se tanquam deos honorari), vos autem, quos deceperunt, attrahant in sibi daratum ignem, qui non

exstinguitur. Præses dixit : Oporteret quidem indignari, et protinus tibi ultimum inferre supplicium, qui diis omnipotentibus ita insultaveris : sed quoniam ii sunt placidi, et ad iram non propensi, eos ego quoque in præsentia imitans, suggero, ut facias id, quod tibi conducit. Illud autem est, ut, longis relictis orationibus, diis offeras sacrificium. Sic enim tibi licebit laudem parare ex imperatore.

IV. Sin ii quidem sunt hæc surda et inania, respondit Christi servus, non recte facis, o consularis, leviter ferens eas, quibus afficimus ipsos, contumelias. Sin autem non sunt dii, sicut revera non sunt, temere minaris, et te incassum inique geris. Me enim non vincet ullum periculum, neque quidquam persuadebit ex omnibus, Deum quidem relinquere viventem, scelestos autem et invidos venerari dæmones. Nam ipse quoque sum discipulus Theclæ, quæ instar luminaris in hac civitate Iconiensium resplendet splendoribus martyrii : et Pauli magni præconis veritatis, qui ipsam quoque instruxit, et adornavit ad certamina propter Christum suscipienda. Et ideo ego quoque cum ipso hodie dico : Quis me separabit a charitate Dei ? tribulatio, an angustia, an persecutio, an periculum, an gladius, an aliquid aliud ex omnibus ? Dixit præses : Si non sunt dii, ut dicis, quos pii adorant imperatores, quomodo nos, qui in ipsos credimus, illinc vitæ habemus occasionem ? Erratis, o præses, dicit magnus Chariton, deos esse dicentes ea, quæ fabricatæ fuerunt manus hominum, et quæ carent omni ratione, sensu et sapientia. De quibus dicit etiam divina nostra Scriptura : Os habent et non loquentur : oculos habent, et non videbunt : aures habent et non audient : neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes eis fiant, qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. Annon vera dicit hæc proferens Scriptura ? Admove, si velis, ignem eorum lateribus, aut jube securi frangi eorum tibias, et scies omnino, nisi ipse quoque sis similiter affectus, ea esse nullo sensu prædita, et neque omnino posse moveri, aut loqui.

V. His ad iram motus iniquus consularis, jubet sanctum veste nudari, et in quatuor partes extensum, nervis crudeliter verberari. Deinde cum hoc processisset ad effectum, dicit ei judex : Sacrificabisne, o Chariton, diis immortalibus, an vis tuo corpori plures inferri plagas ? Non, inquit martyr, eis sacrificabo. Si enim fieri posset, ut millies morerer pro meo Salvatore, libenter id susciperem prompto et alacri animo, potius quam ejus negarem divinitatem, et exitialibus dæmonibus offerrem sacrificium. Tandiu ergo jussit eum rursus verberari boum nervis, ut qui eum torquebant, viscera propemodum tangerent. Cum ergo multas horas mutus mansisset Sanctus, lictoribus in infligendis plagis minime cedentibus, eos cessare

A τήκασιν, εἰς τὸ ἡτοιμασμένον αὐτοῖς ἄσβεστον ἑλκύσωσι πῦρ. Ὁ ἡγεμὼν ἔφη· Ἀσχάλλειν μὲν ἔδει καὶ τὴν ἐσχάτην εὐθὺς ἐπάγειν σοι τιμωρίαν, εἰς τοὺς παντοδυνάμους οὕτως ἐμπεπαρῳνηκότι θεούς· πλὴν ἐπεὶ μειλίχιοι οὗτοι καὶ λίαν ἀόργητοι, τούτους ἐν τῷ παρόντι καὶ αὐτὸς μιμησάμενος, τὸ λυσιτελοῦν σοι ποιεῖν ὑποτίθημι. Τὸ δέ ἐστι, τοὺς μακροὺς ἐάσαντα λόγους, τοῖς θεοῖς θυσίαν προσενεγκεῖν· οὕτω γὰρ ἐξέσται σοι κερδῆσαι καὶ τὸ τοῦ βασιλέως φιλότιμον.

Δ'. Εἰ μὲν θεοὶ ταυτὶ τὰ κωφά τε καὶ ἄψυχα, ὁ θεράπων ἀπεκρίνατο τοῦ Χριστοῦ, οὐκ εὖ γε ποιεῖς, ὑπατικὲ, μακροθυμῶν ἐφ' αἷς περ αὐτοῖς ἐπάγομεν ὕβρεσιν· εἰ δὲ μὴ θεοὶ, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ἀληθείας θεοὶ, μάτην ἀπειλεῖς ἄρα καὶ διακενῆς ἀνομεῖς. B Ἐμὲ γὰρ οὐχ αἱρήσει κίνδυνος οὐδεὶς, οὐδὲ πείσει τι τῶν ἁπάντων θεὸν μὲν ἐγκαταλιπεῖν ζῶντα, δαίμοσι δὲ προσέχειν ἐναγέσι καὶ φθονεροῖς. Ἐπεὶ μαθητής εἰμι καὶ αὐτὸς Θέκλης, ἥτις φωστῆρος δίκην κατὰ τήνδε τὴν Ἰκονιέων ταῖς τοῦ μαρτυρίου λάμπει μαρμαρυγαῖς, Παύλου τε τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας κήρυκος, ὃς καὶ αὐτὴν πρὸς τοὺς διὰ Χριστὸν ἤλειψεν ἀγῶνας. Καὶ διὰ τοῦτο κἀγώ φημι μετ' αὐτοῦ σήμερον· Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα, ἤ ἄλλο τι τῶν ἁπάντων ; Ὁ ἄρχων ἔφη· Καὶ εἰ μὴ ὄντως θεοὶ, ὡς φῄς, οὓς εὐσεβοῦντες προσκυνοῦσιν οἱ βασιλεῖς, πῶς ἡμεῖς, αὐτοῖς πεπιστευκότες, τὰς τοῦ ζῆν ἐκεῖθεν ἔχομεν ἀφορμάς ; Πλανᾶσθε, ἡγεμὼν (ὁ μέγας ἔφη Χαρίτων), θεοὺς εἶναι λέγοντες τὰ ὑποχειρίων ἀνθρώπων δεδημιουργημένα, C καὶ λόγου παντὸ, καὶ φρενῶν ὄντα καὶ αἰσθήσεως ἔρημα· περὶ ὧν καὶ ἡ θεία ἡμῶν ἔφη Γραφὴ ὅτι « Στόμα ἔχουσι, καὶ οὐ λαλήσουσιν· ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐχ ὄψονται· ὦτα ἔχουσι, καὶ οὐχ ἐνωτισθήσονται· οὐδὲ γὰρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς. » Ἢ οὐχ ἀληθεύει ταῦτα οὕτω λέγουσα ἡ Γραφή ; Πρόσθες γὰρ πῦρ ταῖς αὐτῶν, εἰ βούλει, πλευραῖς, ἢ ἀξίνῃ τὰ αὐτῶν κατεαγῆναι πρόσταξον σκέλη, καὶ εἴσῃ πάντως, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς ἔχεις ὁμοίως, ὡς ἀναίσθητά εἰσι, καὶ οὐδὲ κινεῖσθαι ἢ φθέγγεσθαι τὸ παράπαν δυνάμενα·

Ε'. Τούτοις ὁ παράνομος ὑπατικὸς εἰς ὀργὴν κινηθεὶς, γυμνοῦσθαι τῆς ἐσθῆτος κελεύει τὸν ἅγιον, D καὶ τετραχόθεν τεινόμενον, νεύροις ἀφειδῶς τύπτεσθαι. Εἶτα, ἔργῳ τούτου προβάντος, φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ δικάζων· Θύεις, ὁ Χαρίτων, τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς, ἢ πλείονας ἐπενεχθῆναι βούλει τῷ σώματί σου πληγάς ; Οὔ, φησὶν ὁ μάρτυς, οὐ θύσω τούτοις ἐγώ· εἰ γὰρ καὶ μυριάκις δυνατὸν ἦν ὑπὲρ τοῦ ἐμοῦ Σωτῆρος ἀποθανεῖν, εἱλόμην ἂν προθύμως, ἢ τὴν αὐτοῦ θεότητα διαρνήσασθαι, καὶ δαίμοσιν ὀλεθρίοις θυσίαν προσενεγκεῖν. Ἐπὶ τοσοῦτον οὖν αὐτὸν τύπτεσθαι πάλιν τοῖς βουνεύροις ἐκέλευσεν, ὡς μικροῦ καὶ τῶν σπλάγχνων ἅψασθαι τοὺς αἰκίζοντας. Ἄφωνος τοίνυν ἐπὶ πολλὰς ὁ ἅγιος τὰς ὥρας μεμενηκὼς, καὶ τῶν δημίων ἀνενδότως ἐπαγόντων αὐτῷ τὰς

πληγας. παύσασθαι τούτους ὁ μιαρὸς προσέταττεν ἄρχων, οὐ φειδοῦς τινος αὐτὸν ἀξιῶν, (πόθεν) ; ἀλλ' ὥστε μὴ θᾶττον ἀποθανόντα τὰς μακροτέρας ἐκφυγεῖν τιμωρίας. Καὶ δὴ τοῦτον οἱ ὑπηρετοῦντες ἐπωμισάμενοι (οὐδὲ γὰρ οἷός τε ἦν οἰκείοις βαδίζειν ποσί), καὶ τῷ δεσμωτηρίῳ ἐναποθέμενοι, δευτέρᾳ ταμιεύουσιν ἐξετάσει, καὶ ἵνα συντόμως εἴπω (χρὴ γὰρ συνελεῖν). πάλιν κατὰ τὸ δικαστήριον μετὰ τὴν τῶν ἑλκῶν ἄγεται θεραπείαν, καὶ κολακείαις πρότερον, εἶτα καὶ τιμῶν ὑποσχέσεσιν ὥστε θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, ὁ δεινότατος ἡγεμὼν ἐπεῖρα τούτου τὸ εὔτονον ὑπεκλύειν. Ἐπεὶ δὲ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἰσχυρότερος καὶ βασάνων καὶ θωπειῶν κατεφαίνετο, καὶ τοὺς αὐτοῦ μυκτηρίζων λόγους, μειζόνων ἢ πρότερον καὶ αὖθις κολάσεων πειραθείς, καὶ τὰ στέρνα ταῖς λαμπάσι καταφλεχθείς, τῇ εἱρκτῇ σιδηρόδετος παραδίδοται.

A jubet scelestus præses, non quod ei censeret parcendum, (quomodo enim?) sed ne citius per mortem longiora effugeret supplicia. Atque eum quidem cum, qui ministrabant, sustulissent humeris (neque enim fieri poterat, ut suis ingrederetur pedibus), et in carcere deposuissent, eum secundæ reservant examinationi : et ut paucis dicam (oportet enim rem in pauca conferre), rursus deducitur ad deos colendos more gentium. Et prius blanditiis, deinde etiam honorum promissis, ut sacrificaret simulacris, conabatur callidissimus præses ejus constantiam dissolvere. Postquam autem et tormentis et blanditiis Christi martyr visus est superior, et ea quæ is dicebat, subsannare, cum majoribus quam prius affectus fuisset suppliciis, et fuissent ejus pectora lampadibus B ustulata, ferro vinctus iterum traditur in custodiam.

ς'. Οὐ πολὺ τὸ μέσον, καὶ ἀξίας ὧν κατὰ Χριστιανῶν ὁ θεομάχος ἐτόλμησε βασιλεὺς δίκας εἰσπραχθείς, τὸν ἀνθρώπινον ὁ κακὸς κακῶς ὑπέξεισι βίον. Τί οὖν τὸ ἐντεῦθεν ; Ὁ τὰ σκῆπτρα τῆς Αὐρηλιανοῦ τοῦ δυσσεβοῦς διαδεξάμενος βασιλείας, τῷ τοῦ προβεβασιλευκότος ὑποδείγματι σωφρονίζεται, καὶ δείσας μήποτε, τὰ αὐτὰ κατὰ Χριστιανῶν δρῶν, καὶ ταῖς αὐταῖς ὑπόδικος γένηται τιμωρίαις, τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν παύσασθαι διωγμὸν κατὰ πᾶσαν ἐκέλευσεν ἐπαρχίαν. Ἵνα δὲ μὴ τέλει μαρτυρίου τοῦ θείου τούτου τελειωθέντος ἀνδρὸς ζημιωθῶσι πολλοὶ τὴν μεγίστην ζημίαν, διαμαρτόντες ἧς ἀπολαύειν ἔμελλον ὠφελείας, καὶ βίῳ τυπούμενοι παρ' αὐτοῦ, καὶ λόγοις εἰς ἀρετὴν προτρεπόμενοι, οἰκονομεῖταί τι παρὰ τῆς καλῶς πάντα διοικούσης. Προνοίας κοινωφελέστερον. Καὶ τῶν μὲν δεσμῶν καὶ τῆς φρουρᾶς ὁ μάρτυς ἀνεῖται, βασιλικοῦ τοῦτο συγχωρήσαντος ἐπιτάγματος· ὥσπερ δὲ ἤδη νεκρωθεὶς τῷ βίῳ, καὶ τῷ Χριστῷ ζῆν ἐθέλων, εἰ καὶ τοῦ θανεῖν ἀφείθη διὰ Χριστόν, τὰ ἐκείνου στίγματα ἐν τῷ σώματι τῷ ἑαυτοῦ περιφέρων, τὴν πρὸς τὴν ἁγίαν πόλιν ὁδεύειν ἄρχεται. Καὶ τῆς μὲν στερῆς εὐθέως ἐπιλαμβάνεται, πειρασμοῖς δὲ κατάσκοπον περιβάλλεται· τοιγάρτοι καὶ πλησίον αὐτῆς γενόμενος, ἑτέροις περιπίπτει διώκταις, τῶν προλαβόντων εἰς κακίαν ἐνδέουσι παντελῶς οὐδέν. Ἄνδρες γὰρ πονηροὶ καὶ ἀτίθασσοι καὶ παιδιᾶς μέρος τὸ σφαγιάζειν ἀνθρώπους τιθέμενοι. καὶ αὐταῖς ὁδοῖς τοὺς παριόντας λωποδυτοῦντες, ἐπεὶ τὸν ἅγιον μόνον ἰόντα κατὰ τὴν ὁδὸν ἐθεάσαντο, εἴ τι μὲν ἐφοδίων χάριν ἐπήγετο, τὸ τάχος ἀφείλοντο· ἄμφω δὲ τὼ χεῖρε εἰς τοὐπίσω δεσμήσαντες, καὶ κλοιῷ σιδηρῷ τὸν ἐκείνου περιβαλόντες τράχηλον, ὥσπερ τι θήραμα θῆρες ἄγριοι εἰς τὸ ἑαυτῶν ἀπήγαγον ἄντρον. Πάλαι μὲν οὖν τῶν Ἰουδαίων κατηγορεῖτο πληθύς, ὡς λῃστῶν σπήλαιον τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον πεποιηκυῖα ναόν· τὸ δὲ νῦν

VI. Non multum intercessit temporis et meritas luens pœnas eorum, quæ ausus fuerat in Christianos, imperator malus e vita excessit humana. (1) Quid deinde consequitur? Qui impii Aureliani sceptra suscipit, ejus qui prius imperaverat, exemplo castigatur : et timens ne forte eadem faciens adversus Christianos, fieret etiam obnoxius eisdem suppliciis, jussit persecutionem adversus Christianos cessare per omnes provincias. Ne autem fine martyrii divino hoc viro consummato, multi maximum damnum acceperent privati utilitate, quam erant consecuturi, vita ab eo formati, C et verbis incitati ad virtutem, a Providentia, quæ omnia recte dispensat, providetur aliquid utilius. Et a vinculis quidem et custodia martyr relaxatur (2), imperatoris hoc jussu concedente : tanquam autem jam morte affectus esset, et Christo tantum volens vivere, etiamsi a morte subeunda pro Christo sit relaxatus, illiusque stigmata in suo corpore circumferens, incipit iter ingredi ad sanctam civitatem. Et arctam quidem viam protinus aggreditur : in tentationes autem, quæ scopum impediebant, incidit. Cum enim non procul ab ea abesset, in alios incidit persecutores, qui prioribus nihil omnino cedebant improbitate. Viri enim mali et sævi, et qui vel itinere spoliabant eos, qui accedebant, vel pro ludo ducebant homines interficere, D cum vidissent sanctum solum per viam euntem, si quid quidem afferebat viatici, id cito abstulerunt : pone autem vinctum ambabus manibus, et ferreo collari collo ejus injecto, veluti quamdam prædam feræ immanes in suam speluncam abduxerunt. Atque olim quidem fuit accusatus populus Judæorum, quod sacrum illud templum fecisset speluncam latronum : in præsentia autem res contra se habet. Nam hanc latronum speluncam, videbis

(1) An. 278 Aurelianus imp. in Thracia a suis occiditur, et ei succedit Tacitus VII Kal. Octob., ut tradit Vopiscus. Vide Baron. hoc anno.

(2) S. Chariton dimittitur e custodia, ex Taciti edicto teste Baronio anno 279.

ab eo fuisse factam Dei ecclesiam : quemadmodum autem, deinceps ostendemus.

VII. Illi autem scelerati, cum sanctum reliquissent vinctum in dicta spelunca, huc et illuc, ut eis mos erat, vias obibant publicas, si forte viatoribus solitum afferre possent exitium. Ille autem primum quidem fudit preces, et Deo egit gratias, molestias lubenter suscipiens propter eam, quæ illinc speratur, remunerationem : deinde etiam malignum dæmonem, qui hæc adversus eum erat machinatus, sic fortissime alloquitur : Tanquam qui mortis periculum formidarem, hisne me tradidisti parricidis, o sceleste : an prohibiturus, ne ad effectum meum veniat propositum ? Si primum quidem, ut qui Dei gratiam bonam habeam custodem, mortem omnino despicio : sin autem, ut me prohibeas a meo ex Christo vivendi desiderio, nihil omnino efficies, si ipse velit : vult vero omnino, quoniam gaudet vitæ et animæ videns purgationem, utque habeat occasionem, cum sit bonus, bona præbendi iis, qui sunt studiosi virtutis. Sed cum hæc quidem sic ab eo dicerentur, vipera in vas quoddam proserpens, quod erat vino plenum, impleta est usque ad satietatem : deinde non secus, atque mali homines, pro beneficio malum reddens, et potum veneno remunerans, recessit. Latrones autem cum domum rediissent, ut qui siti laborarent merum quidem statim hauriunt, et simul moriuntur : et sic mali a malo puniuntur, et pro multis injuria affectis divina justitia de iis meritas sumit pœnas. Dehinc exsecrandorum illorum latronum habitaculum, sicut sum pollicitus dicere, fit sanctum Dei templum, quod nunc vocatur Antiqua ecclesia, et sita est prope sanctissimam Lauram, quæ Pharus dicitur, condita ab hoc magno Charitone : vide autem hæc quoque quam pulchram et admirabilem invenerunt dispensationem. Quid enim fit, et quo res ejus procedunt ?

VIII. Captus improborum manibus, ut jam ante ostendimus, a via, quæ tendebat Hierosolyma utiliter arcetur : instar captivi ducitur in speluncam, adversus parricidas struit aciem, non ensem, non clypeum, non telum, non aliqua alia arma inferens, quibus se posset ulcisci : sed sanctis precibus, sicut olim adversus Amalecitas Moses, etiamsi non extensis manibus (erat enim vinctus), sed quæ easdem haberent vires, et ex æquo audiri possent, veluti quibusdam telis sceleratos ferit veneno viperæ. Deinde quid ? Sua sponte solvitur ab iis, quibus tenebatur, vinculis : fit autem successor pecuniæ, quæ male collecta fuerat. Ea vero recte distribuitur, fitque ipse divini præcepti administer, ut qui partem quidem pauperibus, et iis, qui in solitudine agebant, Patribus distribuerit. Erant autem tunc rari et non valde magno numero : qui ipsi quoque tempore persecutionis,

A ἔμπαλιν πεπραγμένον ἐστί· τὸ γὰρ τῶν λῃστῶν τουτὶ σπήλαιον ἐκκλησίαν Θεοῦ παρ' αὐτοῦ γενόμενον ὄψει· ὅπως δὲ καὶ τίνα τὸν τρόπον, τὰ ἑξῆς τοῦ λόγου δηλώσει σαφῶς.

Ζ'. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφημεν, οἱ ἀλάστορες, δέσμιον ἐν τῷ δηλωθέντι ἤδη σπηλαίῳ καταλιπόντες τὸν ἅγιον, καὶ ὧδε περὶ τὰς λεωφόρους, ὡς ἔθος αὐτοῖς, περιῄεσαν. εἴ που καὶ ἄλλοις τῶν ὁδοιπόρων τὸ σύνηθες αὐτοὶ κακὸν ἔσονται. Ὁ δὲ πρῶτα μὲν εὐχὰς ἀπεδίδου καὶ ὡμολόγει Θεῷ χάριτας, ἡδέως ὑπομένων τὰ λυπηρὰ, διὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐλπιζομένην ἀντίδοσιν· ἔπειτα καὶ τῷ τοιαῦτα τεχνασαμένῳ κατ' αὐτοῦ πονηρῷ δαίμονι οὑτωσί πως ἀνδρικώτατα διελέγετο· Ὡς δειλῶντά με τὴν τοῦ θανάτου πεῖραν τοῖς ἀνδροφόνοις τούτοις φέρων παρέδωκας, ὦ μιαρὲ, ἢ ὡς τὴν ἐμὴν κωλύσων εἰς ἔργου προελθεῖν B πρόθεσιν ; Εἰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον αὐτά σε πείθει τὰ πράγματα ὡς ἐγὼ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἀγαθὴν ἔχων φρουρὸν, πάντὸς θανάτου καταφρονῶ· εἰ δὲ τὸ κωλῦσαί με τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ζῆσαι κατὰ Χριστὸν, ἀνύσεις τὸ παράπαν οὐδὲν αὐτοῦ βουλομένου· βούλεται δὲ πάντως· ἐπεὶ καὶ χαίρει, βίου καὶ ψυχῆς ὁρῶν κάθαρσιν, ἵν' ἔχοι πρόφασιν, ἀγαθὸς ὢν ἀγαθὰ παρέχειν τοῖς φιλαρέτοις. Ἀλλὰ τούτων ὧδε παρ' αὐτοῦ λεγομένων, ἔχις, τῶν σκευῶν τινι προσερπύσασα, ὅπερ οἴνου μεστὸν ἦν, καὶ εἰς κόρον ἐμφορηθεῖσα· εἶτα κατὰ τοὺς πονηροὺς τῶν ἀνθρώπων, κακῷ τὴν εὐεργεσίαν ἀμειβομένη, καὶ ἰὸν ἀντιδοῦσα τῆς πόσεως, ἀπηλλάττετο. Οἱ λῃσταὶ δὲ οἴκοι καταλαβόντες, ἅτε δίψει κατειλημμένοι, σπῶσι μὲν εὐθέως τοῦ ἀκράτου, θνήσκουσι δὲ ὁμοῦ· καὶ οὕτως οἱ C κακοὶ τῷ κακῷ τιμωροῦνται, καὶ πολλῶν ἠδικημένων ἐκδίκησιν ἡ θεία δίκη ποιεῖ. Ἐντεῦθεν τὸ τῶν μιαρῶν ἐκείνων λῃστῶν καταγώγιον, ὅπερ ἐπηγγειλάμην εἰπεῖν, ναὸς Θεοῦ ἅγιος γίνεται, ὃς ἡ παλαιὰ νῦν Ἐκκλησία κατονομάζεται, καὶ πρὸς τῇ εὐαγεστάτῃ Λαύρᾳ, τῇ λεγομένῃ Φάρος, διάκειται, ἣ ὑπὸ τοῦ μεγάλου τούτου Χαρίτωνος τὴν σύστασιν ἔσχεν. Ὅρα δὲ καὶ ταῦτα, πῶς καλὴν εὗρε καὶ θαυμαστὴν τὴν οἰκονομίαν. Τί γὰρ γίνεται καὶ ὅποι τὰ κατ' αὐτὸν πρόεισιν ;

Η'. Ἡλὼ ταῖς ἀνόμοις τῶν κακούργων χερσὶν, ὡς ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν, τῆς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα φερούσης λυσιτελῶς εἴργεται αἰχμαλώτου δίκην, ἐπὶ τὸ σπήλαιον ἄγεται, παρατάσσεται τοῖς μιαιφόνοις· οὐκ αἰχμὴν, οὐκ ἀσπίδα, οὐ βέλος, οὐχ ἕτερόν D τι τῶν ἀμυντηρίων ἐπαγόμενος ὅπλων· εὐχαῖς δὲ ἁγίαις, καθάπερ κατὰ τῶν Ἀμαληκιτῶν Μωϋσῆς, εἰ καὶ μὴ ἐκτάσει χειρῶν οὗτος (ἐδέδετο γὰρ), ἰσοδυνάμοις δὲ καὶ τὸ εὐήκοον ἐπίσης ἐχούσαις βάλλει τοὺς παλαμναίους οἷόν τισι βέλεσι τῷ τῆς ἐχίδνης ἰῷ. Εἶτα τί ; Τῶν οἷς μὲν ἐκρατεῖτο δεσμῶν, αὐτομάτως λύεται· διάδοχος δὲ τῶν κακῶς συνειλεγμένων χρημάτων γίνεται. Οἰκονομεῖ ταῦτα καλῶς καὶ ὑπουργὸς θείας ἐντολῆς δείκνυται, ἔνια μὲν πτωχοῖς καὶ τοῖς ἐπ' ἐρημίας ἁγίοις διανείμας. Πατράσι. Σπάνιοι δὲ οὗτοι καὶ ἀριθμῷ βραχεῖς, καὶ αὐτοὶ δὲ κατὰ τὰς τοῦ διωγμοῦ ἡμέρας τὴν ἔρημον τῆς ἐνεγκαμένης φειδοῖ τῶν διωκόντων ἑλόμενοι, οἳ καὶ

σποράδην ἐν τοῖς τοῦ καλαμῶνος διέτριβον σπηλαίοις, ἐγγύς που τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης διακειμένου. Τοῖς δὲ γε λοιποῖς τῶν χρημάτων τὴν ἤδη μνημονευθεῖσαν ἱερὰν Λαύραν οἰκοδομεῖ· πρὸς δὲ καὶ τὴν ἁγιωτάτην αὐτῆς ἐκκλησίαν, ἣν ὁ θεῖος ἐγκαινίζει Μακάριος, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τότε Θεοῦ Ἐκκλησίας διιθύνων τοὺς οἴακας, ὃς καὶ τοῦ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντος εὐσεβοῦς ἐτύγχανε καταλόγου.

Θʹ. Ἐν τῷδε τοιγαροῦν τῷ σπηλαίῳ ἡσυχάζειν ἑλόμενος ὁ μακάριος, δῆλός τε πᾶσι διὰ τῶν θαυμάτων γινόμενος, πλῆθος ἀριθμοῦ κρεῖττον, Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων, τὸ σωτήριον δέξασθαι βάπτισμα ποιεῖ, καὶ οὐ μέχρι τούτου στῆναι, ἀλλὰ καὶ τὸν μονήρη βίον ἑλέσθαι παρασκευάζει. Οὐ θαύμασι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ βίῳ πολλοὺς ἐφείλκετο. Θαῦμα γὰρ ἦν ἐκεῖνον ὁρᾷν τοσαύτῃ πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν χρώμενον τῇ σπουδῇ, καὶ τρυφὴν μὲν ἡγούμενον τὴν ἐγκράτειαν· πλοῦτον δὲ, τὸ μηδὲν κεκτῆσθαι· χαμευνίαν δὲ καὶ τὸ πάννυχον ἐν ταῖς ψαλμῳδίαις οὕτω στέρξαντα, ὡς μηδὲν πλέον ἔχειν ἡγεῖσθαι τοὺς φιλοζώους οἳ παρ' ὅλην νύκτα στρωμναῖς ἁπαλαῖς, ἐπὶ κλινῶν καθεύδουσι τῶν ἐλεφαντίνων, τῷ τρυχίνῳ δε ἐνδύματι τῷ τοὺς ἱεροὺς αὐτοῦ πιέζοντι μώλωπας ἡδόμενον μᾶλλαν, ἢ οἱ τὰς μαλακὰς ἐσθῆτας ἐνδεδυμένοι· ἡ γὰρ τῆς αἰωνιου μακαριότητος ἐλπὶς, ἅπαντα πόνον ῥᾷον φέρειν αὐτὸν ἀνέπειθεν. Ἐλεήμων ἦν, συμπαθὴς, φιλόξενος, ἤπιος, ἥσυχος, εὐπρόσιτος πᾶσι, διδασκαλικὸς, λόγον ἔχων πολλῷ πλέον οἴνου τὰς τῶν ἀκροατῶν εὐφραίνοντα καρδίας. Ὅθεν ποταμοῦ δίκην, τοῦ λαοῦ παντὸς ὡς αὐτὸν ῥέοντος, καὶ πόλιν ὥσπερ τῇ πολυοχλίῃ τὴν ἔρημον ἐπιδεξαμένων, ἑωρακὼς ἑαυτὸν ὁ μακάριος ἐκ τοῦ ἐντεῦθεν γινομένου θορύβου, τῆς φίλης ἀπαγόμενον ἡσυχίας, ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν φεύγειν ἐσπουδακὼς (ᾔδει γὰρ ὅτι χαλεπὴ αὕτη συγχέαι κόσμον ψυχῆς) ἐπισκήπτει μὲν περὶ πάντων τοῖς φοιτηταῖς, ὅσα δὴ καταστάσει προσήκει μοναχικῇ, καιρόν τε τροφῆς διατάξας, ὅσπερ ἐστὶ ληγούσης ἡμέρας· καὶ τό μὴ πρὸς κόρον ἐσθίειν, ἀλλὰ ζητούσης ἔτι γαστρὸς παύεσθαι, εἶναι δὲ τὴν τροφὴν, ἄρτον μόνον, καὶ τοὺς ἅλας ἡδύσματος χώραν ἀποπληροῦντας· τὸ δὲ ποτὸν ὕδωρ, καὶ αὐτὸ μέτρῳ καὶ φειδοῖ λαμβανόμενον. Εἶτα καὶ περὶ ψαλμῳδίας, καὶ προσευχῆς ἐντειλάμενος ἡμερινῆς ἅμα καὶ τῆς ἐν νυκτὶ γινομένης· μισεῖν τε ἀργίαν ὡς πολλῶν αἰτίαν κακῶν· ἔργον δὲ ταῖς χερσὶ διδόναι, τοῖς ἱεροῖς ψαλμοῖς κατᾳδόμενον, εἰ δέ τις λογισμὸς φαῦλος οἷόν τι ζιζάνιον παρὰ τοῦ κοινοῦ πάντων ἐχθροῦ ἐν τῇ τῆς καρδίας ἐνσπαρῇ τῇ, νηστείᾳ τοῦτο καὶ προσευχῆς ἐπὶ μόνον ξίφει ταύτης ἐκτέμνειν· ἵνα μὴ χώραν σχοίη τὸν πικρὸν τῆς ἡδυπαθείας γεωργῆσαι καρπόν, ὧδε γὰρ ἄν μᾶλλον ἁρμόσει τὸ τοῦ Χριστοῦ. ὅτι Τουτὶ τὸ γένος οὐδὲν ἕτερον ἢ νηστεία ἐξώσει καὶ προσευχή. Πρὸς τούτοις ἐδίδασκε, μὴ δεῖν τὰς προόδους συνεχεῖς ποιεῖσθαι, ἡσυχίᾳ δὲ χαίρειν ὡς τὰ πολλὰ μητρὶ τῶν ἀρετῶν οὔσῃ, καὶ ὀφθαλμῶν ψυχῆς λήμην ἐπιτηδείως καθαίρειν ἐχούσῃ. Οὐδὲ

A patriæ præferebant solitudinem, et sparsim versabantur in speluncis arundineti, quod situm est prope mare mortuum. Reliquis autem pecuniis ædificat sacram Lauram, cujus prius meminimus. Præterea autem sanctissimam quoque ejus ecclesiam, quam divinus dedicat Macarius, clavum tenens Dei Ecclesiæ, quæ tunc erat Hierosolymis, qui etiam fuit unus ex pio catalago, qui convenit Nicææ.

IX. Cum in hac ergo spelunca silentium et quietem agere statuisset Chariton, et omnibus per miracula evasisset manifestus, efficit, ut innumerabilis multitudo gentilium et Judæorum sanctum baptismum accipiat, et non illic consistat, sed etiam vitam eligat monasticam. Non solum autem miraculis
B sed etiam vita multos attrahebat. Erat enim mirandum videre, illum tantum, ponere studium ad vitam ex Christo agendam, et delicias quidem existimare continentiam : divitias autem, nihil possidere : humi vero cubationem et in Psalmodiis pernoctationem adeo diligere, ut nihilo melius agi existimaret cum iis, qui vitæ sunt cupidi, si tota nocte dormiant in mollibus stragulis super lectos eburneos : cilicioque sacros ejus premente vibices, magis delectari, quam ii, qui sunt mollibus induti vestibus. Spes enim æternæ beatitudinis ei facile persuadebat omnem ferre laborem. Erat clemens, misericors, hospitalis, mansuetus, quietus, ad quem omnibus facilis patebat aditus, habens sermonem, qui magis lætificabat corda auditorum, quam vinum. Quamobrem instar fluvii universo ad eum con-
C fluente populo, et turbæ multitudine quodammodo civitatem efficiente solitudinem, cum vidisset beatus se ex eo qui hinc oriebatur, tumultu, a sibi grata abduci solitudine, et maxime cum studeret fugere gloriam hominum (sciebat enim eam magnam vim habere ad confundendum animæ ornatum), de omnibus quidem, suis mandat discipulis, ea quæ statui monastico conveniunt, tempus cibi sumendi statuens, quod quidem esi die desinente : et non vesci ad satietatem, sed ventre adhuc postulante cessare : esse autem alimentum panem solum et salem, qui impleat locum condimenti : potum autem aquam, quæ ipsa quoque modice et parce sumatur. Deinde cum de psalmodia mandasset et oratione, tam diurna, quam quæ noctu fieret, jubet
D eos odio habere otium, ut causam multorum malorum : opus autem tradere manibus, quod sacris Psalmis irrigetur. Si qua vero mala cogitatio, veluti quædam zizania, a communi hoste omnium sata fuerit in terra cordis, jejunio et assiduæ orationis ense eam exscindere, ne locum occupet ad producendum acerbum fructum voluptatis. Sic enim impletum iri illud Christi : Hoc genus dæmoniorum nihil aliud expellet, quam jejunium et oratio. Præter ea autem docebat non oportere assidue procedere : silentio vero et quiete gaudere ut plurimum, quæ est mater virtutum, et apte expurgare lemam oculorum animæ. Neque vero prætermisit

benignitatis facere mentionem : sed de illa et quoque studio fuit dicere quæ conveniebant. Dicebat enim, neminem, si fieri posset, oportere vacuis manibus dimittere ex iis, qui accedunt ad ostium, ne forte Christum inscientes despiciant, qui suscipit personam pauperum.

Cum sic dixisset, et elegisset unum ex discipulis, qui et vita præstabat aliis, et aptus erat, ut ejus fidei fratrum crederetur præfectura, ei ex sententia aliorum etiam discipulorum committit rectionem. Ipse autem egreditur e Laura, multas quidem lacrymas ex oculis emittentibus monachis, et ut ipse maneret rogantibus, ipso autem nulli cedente, ut qui aspiceret ad id solum, quod est utile. Si enim, inquit, o filii, hinc migravero, nemine huc ventitante, et quietem conturbante, bene erit utrisque. Facilius enim et ego vester pater spiritu, et vos, quos in Christo genui per Evangelium, veluti in quibusdam alvearium cellis tranquille habitantes, instar apum mel virtutis producemus. Cum omnes ergo sancto impertiisset osculo, benedixissetque et Christo commendasset, iter est ingressus. Et cum peregisset iter unius diei, accedit ad aliam speluncam, quæ sita quidem erat ad partes Hierichuntinas: erat autem deserta, et erat aptissima ad silentium præbendum et quietem. Cum longum autem tempus illic esset versatus, et quæ se offerebant, herbis uteretur ad alimentum, Deo soli, ut erat ei gratum, vivebat perpetuo. Sic autem eum rursus Deus aperit, et denuo manifestum reddit eum, qui erat absconsus. Manifestum autem reddit per ea, quæ faciebat, miracula. Morbi enim per ipsum expellebantur, corporumque simul vitia et animarum. Harum autem magis, quoniam ea sæpe corporis vitia conciliant. Cum multi ergo ab ipso consecuti essent curationem, et statuissent vitam illius imitari, hic quoque ædificat alterum virtutum habitaculum, quod Elpidius quidem postea amplificavit, vir præclarus recte factis in exercitatione. Ducem autem eum appellabant, quod tanquam Dux quidam sacræ illi Lauræ præesset, et arceret impetus, qui in eam fiebant, quos quidem Hebræi inferebant, qui habitabant Noeron prædium, quod sic vocabatur, magnum invidiæ fœtum parturientes.

XI. Quoniam ergo hic quoque, multis accedentibus, interrumpebatur ei quies ac silentium, cum istis quoque monachis dedisset constitutiones, et præcepisset quomodo oporteat vivere eos, qui curam gerunt animæ, et eum designasset, qui esset præfuturus, hinc rursus recedit, et accedit ad aliam partem solitudinis, quæ quatuordecim stadiis paulo plus aut minus distat a regione Thecoorum. Sic enim Salvator mundi eum mutare fecit habitatiores, quid sibi volens, et quo utens consilio ? Illum quidem reddens cognitum et clarum omnibus : eos autem, qui ad ipsum ventitabant (erant vero ex iis complures gentiles), partim quidem inducens ad expurgandas baptismo animas, partim autem ad monachismum per illum deducens. Cum autem rursus

A τοὺς περὶ φιλανθρωπίαν, λόγους ἀφῆκεν ἀμνημονεύτους· ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς ἐπιμελὲς ἔσχεν, ἃ προσῆκεν εἰπεῖν· Ἔφη γὰρ, εἰ δυνατὸν μηδένα τῶν τῇ θύρᾳ προσιόντων κεναῖς ἀποπέμπειν χερσὶ, μήποτε καὶ λάθοιτε Χριστὸν παριδόντες, ἑνὸς τῶν ἐνδεῶν ὄψιν ὑποκριθέντα.

Ι'. Οὕτως εἰπὼν καὶ ἕνα τῶν μαθητῶν ἐκλεξάμενος, βίῳ τε τῶν ἄλλων διενεγκόντα, καὶ ἱκανὸν ὄντα προστασίαν ἀδελφῶν πιστευθῆναι, τούτῳ μετὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων φοιτητων γνώμης, τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζει. Αὐτὸς δὲ τῆς Λαύρας ἐξῄει, πολλὰ μὲν δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν ἀφιέντων τῶν μοναχῶν, καὶ μένειν αὐτὸν ἀξιούντων, αὐτοῦ δὲ εἴκοντος οὐδενὶ, ἅτε πρὸς μόνον τὸ λυσιτελὲς βλέποντος. Εἰ γὰρ ἐνθένδε, φησὶν, ὦ τέκνα, μεταναστεύσω, μηδενὸς B ἐνταῦθα φοιτῶντος καὶ τὴν ἡσυχίαν ἐπιταράττοντος, ἀμφοτέροις ἕξει καλῶς· ῥᾷον γὰρ ἐγώ τε ὁ ὑμέτερος κατὰ πνεῦμα πατὴρ, καὶ ὑμεῖς οὓς ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησα, οἷόν τισι σιμβλοις, ταῖς κέλλαις γαληνίως ἐναυλιζόμενοι, μελιττῶν δίκην τὸ τῆς ἀρετῆς μέλι καρποφορήσομεν. Ἅπαντας οὖν ἐκ φιλήματι περιελθὼν ἁγίῳ, εὐλογήσας τε καὶ τῷ Χριστῷ παραθέμενος, ὁδοῦ εἴχετο, καὶ μιᾶς διανύσας ἡμέρας ὁδὸν, ἑτέρῳ προσβάλλει σπηλαίῳ, κατὰ μὲν τὰ Ἱεριχούντια μέρη διακειμένῳ, ἐρήμῳ δὲ ὄντι καὶ ἡσυχίαν ὡς μάλιστα παρέχειν ἐπιτηδείῳ. Χρόνον τοίνυν ἐκεῖσε διατρίψας συχνὸν, καὶ βοτανῶν ταῖς ἐπιτυχούσαις εἰς τροφὴν χρώμενος, Θεῷ μόνῳ, καθὼς Θεῷ φίλον, ζῶν διετέλει. Ταύτῃ τοι καὶ Θεὸς αὐτὸν φανεροῖ, καὶ δῆλον τὸν κεκρυμμένον αὖθις καθίστησι. φανεροῖ δὲ δι' ὧν ἐτέλει θαυ- C μάτων· νόσοι γὰρ ἀπηλαύνοντο δι' αὐτοῦ, καὶ πάθη σωμάτων ἅμα καὶ τῶν ψυχῶν. Καὶ τούτων δὲ μᾶλλον, ὅσῳ δὴ καὶ πολλάκις τῶν σωματικῶν αὐτὰ καθίστανται πρόξενα, Τοιγαροῦν πολλῶν παρ' αὐτοῦ θεραπείας ἀξιωθέντων, καὶ τὸν ἐκείνου βίον ζηλῶσαι προῃρημένων, ἕτερον οἰκοδομεῖ καὶ ὧδε τῶν ἀρετῶν οἰκητήριον, ὅπερ Ἐλπίδιος μὲν ἐπλάτυνεν ὕστερον, ἀνὴρ τοῖς ἀσκητικοῖς μάλα κατορθώμασι διαπρέψας. Δοῦκα δὲ αὐτὸν προσηγόρευον, τῷ δοῦκά τινα τῆς ἱερᾶς τῆσδε Λαύρας προΐστασθαι, καὶ τὰς ἐπηρείας εἴργειν τὰς κατ' αὐτῆς. ἃς Ἑβραῖοι τότε οἱ τὸ νοερὸν οὕτω καλούμενον οἰκοῦντες χωρίον, πολὺν ὠδίνοντες τὸν φθόνον, ἐπῆγον.

ΙΑ'. Ἐπεὶ οὖν κἀνταῦθα πολλῶν προσιόντων, τὰ τῆς ἡσυχίας αὐτῷ διεκόπτετο, διαταξάμενος καὶ D αὐτοῖς, καὶ εἰπὼν ὡς προσῆκε ζῆν τοὺς ψυχῆς ἐπιμελομένους, γνωρίσας δὲ καὶ τὸν προστησόμενον, αὐτόθεν πάλιν ἀνεχώρει, καὶ εἰς ἕτερον τῆς ἐρήμου μέρος ἐπιφοιτᾷ, τέσσαρσιν ἐπὶ τοῖς δέκα σταδίοις, καὶ μικρῷ πλέον ἢ ἔλαττον τοῦ Θεκώων οὕτω λεγομενου διεστηκὼς κτήματος· οὕτω γὰρ αὐτὸν τὰς οἰκήσεις ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ ἀμείβειν ἐποίει, τί βουλόμενος καὶ τί ἄρα θεῖον οἰκονομῶν; Ἐκεῖνον μὲν γνώριμόν τε καὶ καταφανῆ πᾶσι ποιῶν· τοὺς δέ γε πρὸς αὐτὸν φοιτῶντας (Ἕλληνες δὲ τούτων οἱ πλείους ἐτύγχανον), τοῦτο μὲν εἰς ψυχῆς κάθαρσιν ἐνάγων, τοῦτο δὲ καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν δι' ἐκείνου χειραγωγῶν. Πολλῶν δὲ καὶ αὖθις ἀδελ-

φῶν συναγειρομένων, οἳ τῇ τοῦ κόσμου μὲν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἀπετάττοντο ἀκοσμίᾳ. Θεῷ δὲ καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσιν εὐλαβῶς συνετάττοντο (ἤκουσαν γὰρ τοῦ θείου τούτου καὶ ἱεροῦ ῥήματος· Ἀγαθὸν ἀνδρὶ ὅ τ' ἂν ἄρῃ ζυγὸν ἐκ νεότητος αὐτοῦ), καθίσητε κατάμόνας, εἰς ἔργον αὐτοῖς τὸ κατὰ νοῦν ἐξέβαινε. Διὰ ταῦτε καὶ ἑτέραν ἐκεῖσε κατασκευάζει Λαύραν ὁ θαυμαστὸς οὗτος Χαρίτων, ἥνπερ ἔνιοι μὲν τῇ Σύρᾳ γλώττῃ Σουκὰν ὀνομάζουσιν.

ΙΒ'. Ἀλλ' ἧκεν ἡμῖν κατὰ βραχὺ βαδίζων ὁ λόγος ἐπὶ τὸ τελευταῖον μὲν τῇ τάξει, πρῶτον δὲ τῇ δυνάμει, καὶ τῷ μεγαλείῳ τοῦ θαύματος. Ἐπεὶ γὰρ ὡς οὐδενὸς ἄλλου ἐφρόντιζεν ἡσυχίας, μὴ ἀγνοῶν ὅσα πρὸς ἀρετὴν αὕτη δύναται συντελεῖν σπήλαιόν τι καταμαθὼν ἐπί τινος ὄρους, κρημνώδους καὶ ἀποτόμου κείμενον, οὐ πόῤῥω δὲ τῆς ἱερᾶς ταύτης Λαύρας ἀφεστηκὸς, ὃ τὸ Κρεμαστὸν εἰς δεῦρο καλεῖται (βάσιμον γὰρ οὐκ ἄλλως εἰ μὴ κλίμακι τῷ βουλομένῳ γίνεται), τοῦτο ὁ γενναῖος οἰκεῖ. Χρόνου δὲ διελθόντος συχνοῦ, καὶ τοῦτο μὲν γήρᾳ, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς μακροῖς τῆς ἀσκήσεως πόνοις ἐνδεδωκότος αὐτῷ τοῦ σώματος· καὶ οὐχ οἵου τε ὄντος ἑαυτῷ λειτουργεῖν, καὶ ὕδωρ μετακομίζειν, αὐτὸς μὴ βουλόμενος πάλιν ἑτέρῳ ἐπιτρέψαι τὴν λειτουργίαν· ἀλλὰ τὸ φοστικὸς (sic), δοκεῖν διαφεύγων, τί ποιεῖ; Θεοῦ δεῖται τοῦ τὰ ἀδύνατα δυνατὰ ποιεῖν δυναμένου, καὶ πέτρᾳ πάλιν οὐχὶ ῥάβδῳ, ἀλλ' εὐχῇ παταχθεῖσα, ὕδωρ ἀφίησιν οὐκ ἀπειθεῖ λαῷ καὶ ἀνόμῳ, ἀλλὰ καὶ εὐπειθεῖ λίαν, καὶ Θεοῦ νόμοις εἴκοντι. Ἐκ μιᾶς γὰρ τοῦ ἄντρου πλευρᾶς ὕδωρ εὐθὺς ἔβλυσε ψυχρότατόν τε καὶ διειδέστατον, ὃ καὶ εἰς δεῦρο μένει, οὐ δίψαν ἁπλῶς ἰώμενον, ἀλλὰ καὶ μαρτύριον ἀκριβὲς γινόμενον, ἧς εἶχε Χαρίτων πρὸς Θεὸν οἰκειώσεως.

ΙΓ'. Τί ἔτι; Τὴν τῆς ἐκδημίας τοῦ σώματος ἡμέραν, μᾶλλον δὲ πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν (οὕτω γὰρ εἰπεῖν οἰκειότερον), ἐκ θείας ἀποκαλύψεως ἐπὶ θύραις εἶναι διεγνωκὼς, ἅπαντας μὲν ὡς αὐτὸν καλεῖ τοὺς τῶν εἰρημένων τριῶν σεμνείων ποιμένας ἅμα καὶ ποίμνια, καὶ ἅπασιν ὁμοῦ τούτοις εἰς τὴν ἱερὰν παραγίνεται Λαύραν Φαρὰν, ἵνα δὴ τὸ πρῶτον ἀσκητικῶν ἀγώνων ἱδρῶτας ἔσταξεν. Ὥσπερ δέ τινα κλῆρον αὐτοῖς ἀφεὶς τὰς ἱερὰς αὐτοῦ ἐντολὰς οὐ χρήματα καὶ πλοῦτον ἐπίκηρον προξενούσας, ἀλλ' ὧν αὐτὸς ἤρα καλῶν τοῖς τῶν ὁμοίων ἐρῶσιν οὐδέποτε φθείρεσθαι δυνατὸν, λόγων οὕτως ἐχόντων πρὸς αὐτοὺς ἄρχεται. Ἐγὼ μὲν, τέκνα, ἤδη πρὸς Θεὸν ἐπείγομαι καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἐφέστηκεν ἀναλύσεως. Χρὴ οὖν ὑμᾶς ἐπιμέλειαν τῶν οἰκείων θέσθαι ψυχῶν, ἕως ἐστὶ καιρὸς, εἰδότας ὅτι μετανοίας μετὰ θάνατον ἰσχὺς οὐδεμία· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τῶν ἀντιδόσεων ὁ καιρὸς, ἐνταῦθα δὲ τῶν πόνων καὶ τῶν ἀγώνων, καὶ ὅτι τῶν παρόντων κἂν τερπνὸν ᾖ τι καὶ ὀφθαλμὸν εὐφραῖνον ἢ φάρυγγα, ἀλλὰ ταχέως ῥεῖ καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν περιΐσταται, κἂν τι λυπηρὸν καὶ ἐπίπονον, καὶ τοῦτο ταχὺ λυομένην ἔχει καὶ πρόσκαιρον τὴν ὀδύνην· τῶν μελλόντων δὲ, καὶ τὸ εὐφραῖνον αἰώνιον· καὶ τὸ ἀλγῦνον ἀεί ποτε

A multi fratres congregarentur, qui mundi quidem, ut ita dixerim, immunditiæ renuntiabant (audiverant enim divinum hoc et sacrum verbum: Bonum homini, quando tulerit jugum a juventute sua, et sederit seorsum), processit ad opus, quod erat ex eorum sententia. Propterea aliam quoque illic ædificat Lauram admirabilis hic Chariton: quam nonnulli quidem lingua Syra Sucam nominant, alii autem voce Græca veterem Lauram appellant.

XII. Sed nobis paulatim procedens venit oratio ab id, quod est ultimum quidem ordine, primum autem virtute et miraculi magnitudine. Nam cum curam gereret quietis et silentii ut nullius alterius rei magis, non ignorans quantum posset conferre ad virtutem, cum rescivisset esse quamdam spelun-
B cam in præcipiti quidem et prærupto monte sitam, sed non longe distantem ab hac sacra Laura, quæ usque in hodiernum diem appellatur Cremastos, id est, pensilis (non enim potest quis ad ipsam accedere, nisi scalis), eam habitat vir ille egregius. Cum autem multum temporis præteriisset, et partim quidem senio, partim autem longis laboribus exercitationis, ei remissum esset corpus: et neque sibi posset ministrare et aquam afferre, ipse nolens alii rursus hoc mandare ministerium, quid facit? Deum rogat, qui, quæ fieri non possunt, facere potest ut fiant: et petra rursus, non virga percussa, sed precatione, aquam emittit, non in obedienti contumacique populo et iniquo, sed valde obedienti, et cedenti Dei legibus. Ex uno enim antri latere protinus scaturiit aqua frigidissima et limpidissima,
C quæ manet usque in hodiernum diem, non solam sitim sedans, sed quæ est etiam perfectum testimonium necessitudinis, quam cum Deo habebat Chariton.

XIII. Quid amplius? Cum suum a corpore excessum, vel potius ad Deum accessum (sic enim magis convenit dicere) ex divina revelatione in foribus adesse cognovisset, omnes quidem dictorum trium monasteriorum pastores simul et greges ad se accersit, et simul cum his omnibus venit ad sacram Lauram Pharum dictam, ubi primum distillavit sudores certaminum exercitationis. Tanquam autem quamdam hæreditatem sacrosancta eis relinquens præcepta, quæ non pecunias et momentaneas opes conciliabant, sed ea, quæ ipse amabat, bona iis,
D qui similia diligunt, nunquam interitura, sic loqui incipit: Ego quidem, o filii, jam ad Deum contendo, et venit tempus meæ resolutionis. Oportet ergo vos vestrarum animarum curam gerere, dum est tempus, scientes post mortem nullas esse vires pœnitentiæ, sed illic quidem esse tempus remunerationum, hic autem laborum et certaminum: et præsentium quidem, seu sit aliquid jucundum, et quod delectat oculos aut guttur, id cito fluere et redigi ad nihilum: seu molestum et laboriosum, id quoque habere, qui resolvitur et est ad tempus, dolorem: futurorum autem et quod delectat, esse æternum: et quod molestia afficit, semper perma-

nere. Atque primum quidem sit vobis recta et firma fides, nullo labascens periculo: deinde vita quoque sit pura, aut expurgetur. Et ante omnia vobis sit curæ corporis sanctificatio, ut in templa impolluta ad vos accedat et inhabitet, qui est purus, et sanctificatione sua et bono odore animam impleat. Res enim mala est ira, et si quid aliud lædere potest fratrum amorem. A vobis autem omnino retineatur ac foveatur pax et mansuetudo. Quod si inter vos aliquando contigerit offensio, ne sol occidat vobis, a luce adeo remotis ex odio. Sed revocandum est, quam diligentissime fieri poterit, bonum charitatis, utpote quod sine eo non liceat videre Solem, qui percipitur intelligentia. Si mala autem cogitatio in vestris sata sit animis, curæ vobis sit eam cito expellere. Sic enim facilius eam ejicietis. Quo enim magis ea sinitur permanere, eo plus exhibebit negotii, et erit expugnatu difficilior ei, qui adversus illam voluerit decertare. Sint autem vobis arma ad bellum, jejunium, oratio, lacrymæ, memoria mortis et gehennæ, et quod est omnium validissimum et inimicis maxime terribile, beata humilitas: cautioque, ne unquam vos pravæ occupent cogitationes: ac observatio sensuum, et præ cæteris, oculorum et aurium. Hinc enim est illis adversus nos ingressus, et mors, quæ ad nos ingreditur per fenestras.

XIV. Possessionem omnium pretiosissimam novi nil possidere, et hæ sunt veræ divitiæ ei, qui est vere generosus et plane liber, nulla eorum, quæ adsunt, vinctum esse cupiditate. Dimetitur autem divinus Apostolus usum corpori necessarium: Habentes, dicens, alimenta et quibus tegamur, his contenti simus. Res est gravis, elate de se sentire: neque est aliud, quod magis posset evertere. Id autem solet ut plurimum consequi opes recte factorum: et tunc timendum est earum naufragium. Sed stat dexteram porrigens nobis rursus divinus Apostolus, et verbo iis, qui habent aures, magnam præbens securitatem. Qui enim videtur stare, inquit, videat ne cadat. Fratrem judicare, cavendum est pro viribus. Hic est enim fœtus animæ, more Pharisaico alios despicientis, et ejus, qui per aliorum condemnationem se vult justificare. Sed tu, eo dimisso, si judicandi tenearis desiderio, cum te proxime habeas, ne cesses te quotidie judicare et examinare, et quam optime corrigere. Ad petulantiam ac contumeliam propensa res est venter, qui curatur, qui curantem misere remuneratur. Laboribus autem flectitur, et jejunio domatur, et, ut audax equus, ab immodestis arcetur saltationibus. Non est a vobis oblivioni mandanda hospitalitas. Hospitio autem excipientes, pedes quoque humiliter lavate: hoc est enim Christi præceptum: et quod ipse primus fecit, nos jussit facere similiter. Per id enim non solum geritur cura proximi, sed potest etiam curari gravis animæ morbus, nempe

A διαμένον. Πρῶτα μὲν οὖν ὑμῖν τὰ τῆς πίστεως ὑγιῶς ἐχέτωσαν καὶ βεβαίως, κινδύνῳ μηδενὶ σαλευόμενα. Ἔπειτα δὲ καὶ ὁ βίος καθαρὸς ἔστω ἢ καθαιρέσθω. Καὶ πρό γε πάντων ὁ τοῦ σώματος ἁγιασμὸς σπουδαζέσθω, ὥστε ναοῖς ἀμολύντοις οὖσιν, ἐπιφοιτῆσαι τὸ καθαρὸν ὑμῖν πνεῦμα καὶ ἐνοικῆσαι, καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς εὐωδίας τὴν ψυχὴν πληρῶσαι. Πονηρὸν ὀργὴ, καὶ θυμὸς, καὶ εἴ τι ἄλλο βλάπτειν τὸ φιλάδελφον δύναται· ὑμῖν δὲ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ περιποιείσθω τὸ εἰρηνικόν τε καὶ ἥμερον. Εἰ δὲ καὶ συμβαίη ποτὲ ἀλλήλων μεταξὺ σκάνδαλον· μὴ ἐπιδυέτω ὑμῖν ὁ ἥλιος, οὕτως ἀφεγγῶς ἔχουσιν ἐκ τοῦ μίσους. Ἀλλ' ἀνακλητέον ὡς οἷόν τε σπουδαίως τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν, ὡς μὴ ἐξὸν τούτου χωρὶς, τὸν νοητὸν ἰδεῖν ἥλιον. Φαύλου δὲ λογισμοῦ ταῖς ὑμετέραις ἐνσπαρέντος ψυχαῖς, ἐπιμελὲς ὑμῖν γινέσθω τάχιον αὐτὸν ἐξωθεῖν. Οὕτω γὰρ εὐχερεστέρῳ πρὸς τὴν ἐκβολὴν χρήσεσθε, καὶ γὰρ ὅσῳπερ ἂν πλέον παραμένειν ἐῷτο, τοσούτῳ καὶ πλείονα παρέξει τὰ πράγματα καὶ δυσμαχώτερος ἔσται τῷ καταγωνίσασθαι βουλομένῳ. Ὅπλα δὲ ὑμῖν ἔστω πρὸς τὸν αὐτοῦ πόλεμον, νηστεία, προσευχὴ, δάκρυα, μνήμη τε θανάτου καὶ γεέννης, καὶ τὸ πάντων ἰσχυρότατόν τε καὶ φοβερώτατον τοῖς ἐχθροῖς, ἡ μακαρία ταπείνωσις, ἀσφάλεια δὲ πρὸς τὸ μηδόλως τοῖς τοιούτοις ἁλίσκεσθαι λογισμοῖς, αἰσθήσεων φυλακὴ, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων. Ἐντεῦθεν γὰρ ἐκείνοις ἡ καθ' ἡμῶν εἴσοδος, καὶ ὁ διὰ τῶν θυρίδων εἰσιὼν ἡμῖν θάνατος.

ΙΔ'. Κτῆμα πάντων τιμιώτατον οἶδα τὴν ἀκτησίαν καὶ τοῦτο πλοῦτος τῷ εὐγενεῖ ὄντως καὶ ἀκριβῶς C ἐλευθέρῳ, τὸ μηδεμιᾷ δεδέσθαι τῶν παρόντων ἐπιθυμίᾳ. Ἐπιμετρεῖ μέντοι τὴν ἀναγκαίαν τῷ σώματι χρείαν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· Ἔχοντες, λέγων, διατροφὰς καὶ σκεπάσματα τούτοις ἀρκεσθησόμεθα· δεινὸν ὑψηλοφροσύνη καὶ ὡς οὐδὲν ἄλλο καθαιρεῖν δυνάμενον, ἣ πέφυκε μὲν ὡς τὰ πολλὰ πλούτῳ κατορθωμάτων ἕπεσθαι, εἶτα γίνεσθαι τούτου χαλεπὸν ἐκείνη ναυάγιον. Ἀλλ' ἕστηκε δεξιὰν ἡμῖν ὑποτείνων ὁ θεῖος πάλιν Ἀπόστολος, καὶ τῷ ῥήματι πολλὴν παρέχων τοῖς ὦτα ἔχουσι τὴν ἀσφάλειαν. Ὁ γὰρ δοκῶν ἑστάναι, φησὶ, βλεπέτω μὴ πέσῃ. Τὸ κρίνειν τὸν ἀδελφὸν, εὐλαβητέον ὁπόση δύναμις· γέννημα γὰρ τοῦτο ψυχῆς ὑπεροπτικῶς ἐχούσης, καὶ φαρισαϊκῶς καὶ δικαιοῦν ἑαυτὸν διὰ τῆς τοῦ πλησίον κατακρίσεως βουλομένου. Ἀλλὰ σὺ D τούτου ἀποστὰς, εἴ σοι φίλον κρίνειν, ἐγγύτατα σεαυτὸν ἔχων, μὴ διαλίποις ὅσαι ἡμέραι κρίνων τε καὶ ἀνακρίνων, καὶ ὡς ἄριστα διορθούμενος. Πρόχειρον εἰς ὕβριν γαστὴρ, καὶ τὸν θεραπευτὴν ἀθλίων ἀμειβομένη· πόνοις δὲ κάμπτεται καὶ νηστείᾳ δαμάζεται, καὶ ὡς θρασὺς ἵππος, τῶν ἀτάκτων εἴργεται σκιρτημάτων. Τῆς φιλοξενίας ὑμῖν οὐκ ἐπιλησθέον· ξενίζοντες δὲ, καὶ τοὺς πόδας μετριοπαθῶς νίπτετε. τοῦτο γὰρ ἐντολὴ Χριστοῦ, καὶ πρῶτος αὐτὸς δράσας, ἡμῖν ἔχεσθαι τοῦ ὁμοίου παρεκελεύσατο. Ἔστι γὰρ οὐ θεραπευτικὸν τοῦ πλησίον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ χαλεπὸν νόσημα τῆς ψυχῆς τὴν οἴησιν, ὡς οὐκ ἄλλο τι θεραπεύειν δυνάμενον. Πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα

τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας καθάρσια, ὁ Ποιητὴς καὶ Σωτὴρ τῶν ἡμετέρων ἐξεῦρε ψυχῶν, οἷον, δάκρυα, στενάγματα, συντριβὴν καρδίας, νηστείαν, προσευχὴν, χαμευνίαν, καὶ εἴ τι ἄλλο φάρμακον τῆς φιλανείας δέδεικται μετανοίας. Ἀλλ' ἐπίπονα καὶ καματηρά ταῦτα, κἂν πολλὴν παρέχωσι τὴν ὠφέλειαν. Ἓν δὲ οἶδα πάνυ μὲν ἄπονον, πάνυ δὲ καθᾶραι ῥύπον ψυχῆς ἰσχυρότατον. Τί τοῦτό ἐστι; Τὸ ἀφιέναι τοῖς πταίσασι τὸ ἁμάρτημα. Ὅπερ οὐ τῷ Θεῷ μόνον φίλον ἐστὶ, καὶ λύσιν ἀπ' ἐκείνου τῶν ἡμετέρων πρεσβεύει κακῶν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας πολλάκις σφοδρότερον ἅπτεται τοῦ ἡμαρτηκότος, καὶ δοῦλον ἀντ' ἐλευθέρου τῷ συνεγνωκότι ποιεῖ ᾗ δοκεῖ καὶ τοῖς θύραθεν, Συγγνώμη, λέγουσι, τιμωρίας κρείττων.

ΙΕ'. Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα τοῖς φοιτηταῖς εἰρηκὼς, ἐπευξάμενός τε ψυχῆς σωτηρίαν, καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς, οὐδεμίαν νόσου λαβὼν αἴσθησιν, οὐδὲ ἀλγήσας τι τῶν μορίων τοῦ σώματος, ἀναπεσὼν ἔν τινι τῶν σκιμπόδων ἀνῆκε μὲν τοὺς πόδας, ἀφῆκε δὲ τὴν μακαρίαν ψυχὴν, χαίρουσι χαίρουσαν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτὴν παραδοὺς ἀγγέλοις, χερσί τε ἁγίαις, ὥσπερ εἰκὸς ἦν, τῷ τάφῳ παραπεμφθεὶς, εἰς τὴν ἄληκτον μεταβαίνει ζωὴν, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός · ἔνθα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, τοῖς καθαροῖς τὴν καρδίαν, ἡ τῆς θείας Τριάδος ἐμφάνεια γίνεται· ἔνθα παράκλησις καὶ ἀνάπαυσις, τοῖς τῷ καλῷ προσιδρώσασιν ἀμπελῶνι, καὶ τὴν ἐπίπονον καὶ τραχεῖαν τῆς ἀρετῆς ὁδεύσασι. Πλὴν ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν ἔσχε Χαρίτων τὸ τῆς ζωῆς τέλος, οὐκ ἄδηλον δὲ, οὐδὲ πρὸ τοῦ θανάτου μηδὲν περὶ τούτου προγνούς τε καὶ προφθεγξάμενος, ὥσπερ ἤδη καὶ φθάσαντες ἐγνωρίσαμεν· ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκταράττειν σάλου τὰς ἐκκλησίας προμυηθεὶς ἀκριβέστατα,

Iς'. Ὅσα τοίνυν, ἀγαπητοὶ, τῶν ἐκείνου πράξεων καὶ θαυμάτων, χρόνον τε καὶ λήθην ἠδυνήθη διαφυγεῖν, ταῦτα φιλοκάλοις ὑμῶν ἀκοαῖς παραδεδώκαμεν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγον τὸ μεταξὺ τῆς Αὐρηλιανοῦ βασιλείας καὶ μέχρι τήμερον τοῦ χρόνου διάστημα. Ἐπεὶ καὶ παρ' οὐδενὸς οὐδὲν ἐγγράφως καταλειφθὲν ἡμεῖς παρελάβομεν, ἐκ τοῦ σπανίζειν τὸν τότε χρόνον, οὐ μοναχῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ Χριστιανῶν ἁπλῶς καὶ τῷ φωτὶ σημειωθέντων τῆς ἐπιγνώσεως, πρὸς δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ὄντων κλονουμένων καθεκάστην τοῖς διωγμοῖς. Ἐκεῖνα δέ εἰσιν, ὧν ἡμεῖς ἐνταῦθα τὴν μνήμην ἐποιησάμεθα, ἃ θεοφιλεῖς ἄνδρες καὶ φιλαλήθεις, παῖς παρὰ πατρὸς παραλαμβάνων, σωματικοῦ τε, φημὶ, καὶ πνευματικοῦ μέχρι καὶ ἡμῶν διεσώσαντο· εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς καὶ ὁμοουσίου Θεότητος, ᾗ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμή τε καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A nimia de se persuasio. Atque multas quidem etiam alias peccati sordium expiationes invenit Creator et Salvator nostrarum animarum, utpote lacrymas, gemitus, cordis contritionem, jejunium, precationem, humi cubationem, et si quod est aliud medicamentum benignæ pœnitentiæ. Sed difficilia sunt hæc et laboriosa, etiamsi multam præbeant utilitatem. Unum autem novi, quod est admodum quidem expers laboris, ad purgandas autem animæ sordes est validissimum. Quid hoc est? Iis qui delinquunt, peccata dimittere. Quod quidem non est solum Deo gratum, et nostrorum malorum ab eo exorat solutionem, sed etiam supplicio sæpe vehementius attingit eum, qui peccavit, et pro libero facit servum ei, qui ignovit: quomodo etiam videtur, externis B dicentibus: Est venia supplicio potentior.

XV. Cum hæc et multa alia ejusmodi dixisset discipulis, et precatus esset salutem animæ, et eis benedixisset, nullum autem accepisset morbi sensum, neque partium corporis ullum sensisset dolorem, in quodam lecto accumbens, remisit quidem pedes, emisit autem beatam quoque animam, lætantibus lætam eam tradens angelis; manibusque sanctis, ut par erat, mandatus sepulturæ, transit ad vitam, quæ nunquam desinit. Quo in loco aufugit dolor, molestia et gemitus. Quo in loco facie ad faciem iis, qui sunt mundo corde, cernitur divina Trinitas. Quo in loco est lætitia et exsultatio ineffabilis. Quo in loco est consolatio et requies iis, qui in pulchra sudaverunt vinea, et ingressi sunt laboriosum et asperum iter virtutis. Sed talem qui- C dem habuit vitæ exitum Chariton, non qui ante mortem nihil præscivisset, aut prædixisset, sicut prius diximus: sed de ea, et de tempestate, quæ erat vexatura Ecclesias, accuratissime significasset.

XVI. Quæcunque ergo, o dilecti, ex illius factis et miraculis, tempus et oblivionem potuerunt effugere, ea studiosis vestris auribus tradidimus. Neque enim intervallum modicum inter Aureliani imperium et hoc tempus intercedit. Nos enim a nullo scriptis quidquam mandatum accepimus ex hoc, quod eo tempore essent pauci non solum monachi, sed etiam omnino Christiani, et qui essent signati luce cognitionis: ii autem, qui erant, agitabantur quotidianis persecutionibus. Illa autem D sunt, quorum hic fecimus mentionem, quæ viri pii et veritatis amatores, filius a patre accipiens, corporali, inquam, et spiritali, conservarunt ad nostra usque tempora: ad gloriam Patris, et Filii et Spiritus sancti, unius et ejusdem essentiæ Divinitatis: quam decet omnis gloria, honor, et adoratio nunc, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ (1)

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΧΩΡΗΤΟΥ.

—

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI PATRIS NOSTRI

CYRIACI ANACHORETÆ.

(Septembris die 29. — Græce et Latine in *Analectis* Montfauconii, ex interpretatione domni Antonii Pouget, monachi Benedictini Congregationis Sancti Mauri.)

—

Benedicentes te, inquit Deus Abrabæ, *benedicam; et maledicentes te maledicam:* non eos solum, qui virtutem exercent, hinc remunerans; sed ad eos etiam qui ipsos laudant, trajiciens benedictionem. Hinc fit, ut oporteat beati hujus Cyriaci pro virtute certamina et sudores, non solum ferventissime audire, admirari et laudare; verum etiam ad eum pro viribus imitandum excitari, et ad similem zelum accingi: ut non solum benedictionem consequamur propterea quod laudaverimus; sed et simus cum eo coronarum participes, et præmiorum socii.

Quem tulit quidem quæ est in Græcia, Corinthus: parentibus autem nomen erat, patri quidem Joannes, qui etiam presbyter ecclesiæ quæ est Corinthi, ordinatus fuerat: matri vero Eudoxia. (1) Tempus ejus ortus fuit finis imperii Theodosii, junioris scilicet. Sancto autem avunculus erat Petrus Corinthiorum episcopus. Qui Petrus, beatum Cyriacum in Lectoris gradum ejusdem ecclesiæ in tenera adhuc cooptat ætate.

Ille autem divinis deditus Scripturis, easque assidue percurrens, noctesque in eis totas et dies versans, apud se mirabatur, uti Deus (ab initio) propter salutem humani generis omnia dispensaverit: utque eos qui sibi in unaquaque [genera-

A « Τοὺς εὐλογοῦντάς σε, φησὶ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ὁ Θεὸς, εὐλογήσω, καὶ τοὺς καταρωμένους καταράσομαι· » οὐ τοὺς ἀρετὴν μετιόντας μόνον ἐντεῦθεν διαμειβόμενος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐπαινοῦντας αὐτοὺς τὴν εὐλογίαν διαβιβάζων. Ἔνθεν τοι χρὴ καὶ τὰ ὑπὲρ ἀρετῆς τοῦ μακαρίου τούτου Κυριακοῦ παλαίσματα καὶ τοὺς ἱδρῶτας, οὐ θερμότατα μόνον ἀκούειν καὶ θαυμάζειν καὶ ἀποδέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς μίμησιν ὅση δύναμις διανίστασθαι, καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον ἀποδύεσθαι ζῆλον· ὥστε μὴ εὐλογίας μόνον διὰ τὴν ἀποδοχὴν ἀξιοῦσθαι, ἀλλὰ καὶ συμμερίζεσθαι τοὺς στεφάνους αὐτῷ καὶ κοινωνεῖν τῶν βραβείων.

Ὃν ἤνεγκε μὲν ἡ πρὸς τῇ Ἑλλάδι Κόρινθος. ὄνομα δὲ τοῖς τεκοῦσι, τῷ μὲν πατρὶ Ἰωάννης, ὃς B καὶ πρεσβύτερος τῆς ἐν Κορίνθῳ ἐκκλησίας κεχειροτόνητο, τῇ δὲ μητρὶ Εὐδοξία. Ὁ δὲ χρόνος αὐτῷ τῆς γενέσεως τὸ τέλος ἦν τῆς βασιλείας Θεοδοσίου [Θεοδοσίῳ [2]], δηλαδὴ τοῦ νέου [τῷ νέῳ [2]]. Καὶ θεῖος δὲ ἦν πρὸς [τῆς [3]] μητρὸς τῷ ἁγίῳ, Πέτρος ὁ Κορινθίων ἐπίσκοπος. Οὗτος δὲ ἄρα ὁ Πέτρος τὸν μακάριον Κυριακὸν εἰς τὸν τοῦ ἀναγνώστου βαθμὸν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἐν ἁπαλῇ ἔτι καταλέγει τῇ ἡλικίᾳ.

Ὁ δὲ ταῖς θείαις Γραφαῖς προσκείμενος, καὶ ταύτας συνεχῶς ἐπιὼν, καὶ νύκτας αὐταῖς ὅλας καὶ ἡμέρας συνὼν, ἐθαύμαζεν ἐφ' ἑαυτοῦ, ὅπως τε ἄρα τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ἀνθρωπείου [ἀνθρωπίνου [1]] γένους, ᾠκονόμησε πάντα, καὶ ὅπως

(1) Ex duobus MSS. Codicibus bibliothecæ Colb. quorum primus hoc numero 772 indigitatur; secundus vero hunc habet præfixum numerum 1891. Quæ vero in textu his clauduntur notis [ ] apud eum tantum Codicem leguntur, cujus nota in margine apponitur. Quæ autem in interpretatione Latina his notis [ ] includuntur, apud Surium desiderantur.

(2) Theodosius junior fine vitæ functus est an. 450, IV Kal. Aug. ex Baronio et aliis. Verum C duobus ante annis natum fuisse Cyriacum, ex eo constat quod annus vitæ ipsius 18 conjungitur infra cum 9 imperii Leonis magni anno, qui est Christi 465. Unde 1 Cyriaci annus, est 448, idque saltem ante diem 5 Martii. Ea quippe die, anno 478, Cyriacus jam 27 inchoaverat annum, inf.

τοὺς κατὰ γενεὰν ἑκάστην εὐηρεστηκότας αὐτῷ, τηλικαύτης ἠξίωσε τῆς τιμῆς, καὶ λαμπροὺς οὕτω καὶ περιδόξους πεποίηκε τὸν μὲν Ἄβελ διὰ θυσίας δοξάσας, τὸν δὲ Ἐνὼχ δι' εὐαρεστήσεως, τῇ μεταθέσει τιμήσας· διὰ δικαιοσύνης, σπινθῆρα τοῦ γένους τὸν Νῶε [σπινθῆρα τῷ Νῶε [1]] φυλάξας· τὸν Ἀβραὰμ, διὰ πίστεως πατέρα πολλῶν ἐθνῶν ἀναδείξας· τὴν εὐσεβῆ τοῦ Μελχισεδὲκ ἱερωσύνην ἀποδεξάμενος· ὑπομονῆς τε καὶ σωφροσύνης τὸν Ἰωσὴφ εἰκόνα τῷ βίῳ, καὶ τὸν Ἰὼβ παρασχόμενος· τὸν Μωσέα νομοθέτην ἀναδείξας, σελήνῃ καὶ ἡλίῳ ἡνίοχον Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ καταστήσας· προφήτην, καὶ βασιλέα, καὶ φρικτοῦ μυστηρίου πρόγονον τὸν Δαυὶδ ἀποδείξας· τῆς Βαβυλωνίας καμίνου τὴν φλόγα τοῖς παισὶν εἰς δρόσον μεταποιήσας.

Πρὸς τούτοις, ἠπορεῖτο πλέον ἐκεῖνα διανοούμενος, τὸν τόκον τὸν ἄσπορον. τὴν παρθένον αὐτὴν, καὶ μητέρα· ὅπως τε Θεὸς Λόγος ὢν, ἄνθρωπος ἀτρέπτως ἐγένετο· καὶ ὅπως διὰ σταυροῦ τὸν ᾅδην σκυλεύσειε [σκυλεύτειεν [2]], τὸν ἀπατεῶνά τε ὄφιν κατήργησε, καὶ τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸν παράδεισον αὖθις ἐπανήγαγε.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἰς νοῦν βαλλόμενος ὁ Κυριακὸς, διεθερμαίνετο τὴν καρδίαν θείῳ ζήλῳ, καί τις αὐτὸν ἔννοια εἰσῄει, βίῳ καὶ τοῖς ἐν βίῳ χαίρειν εἰπόντα, ἐπὶ τὴν ἁγίαν ἀφικέσθαι πόλιν, καὶ ἁγίως ἐν ἁγίῳ βιῶσαι τόπῳ, τῇ ἡσυχίᾳ προσκείμενον. Κατά τινά γ' οὖν ποτε Κυριακὴν, τῆς θείας σν τῷ Εὐαγγελίῳ φωνῆς ἀκούσας· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν. καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. καὶ ἀκολουθείτω μοι. οὐκ ἔδωκέ [ἔδωκεν [3]] τινι τὸ πρᾶγμα μελλήσει, οὐδὲ βραχὺν ἐπέσχε χρόνον, ἢ διεσκέψατο· ἀλλ' εἰς ἔργον εὐθὺς τὴν γνώμην προῆγε· καὶ τῆς ἐκκλησίας σιγῇ ὡς εἶχεν ὑπεξελθὼν, εἰς Κεγχρεάς ἀφικνεῖται· καὶ πλοίου ἐνταῦθα εἰς Παλαιστίνην καταίροντος ἐπιβὰς, πρὸς Ἱεροσόλυμα σπουδῇ παραγίνεται, ὀκτωκαιδέκατον ἤδη γεγονὼς ἔτος, ἐνάτῳ μὲν δὴ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ μεγάλου ἐνιαυτῷ, ὀγδόῳ δὲ Ἀναστασίου τῆς Ἱεροσολύμων ἱεραρχίας.

Ἐκεῖθεν τοίνυν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ἐλθὼν, παρὰ τῷ μεγάλῳ Εὐστοργίῳ κατάγεται, ἀνδρὶ, φίλῳ τε ἀρετῆς ἄλλως, καὶ τοῖς τοῦ Πνεύματος χαρίσμασι διαλάμποντι· ὁ δὲ οἷα φιλόστοργος τῷ ὄντι [πατὴρ [3]], πολλῇ τοῦτον ὥσπερ εἰκὸς δεξιοῦται τῇ διαθέσει· καὶ πρὸς τῷ ὑπ' ἐκείνου ἤδη συστάντι πλησίον τῆς

A tione placuerunt, tanto sit honore dignatus, eosque adeo claros effecerit et gloriosos, ut qui Abel propter sacrificium gloria affecerit; Enoch propterea quod ei placuerit, translatione honorarit: propter justitiam, scintillam generis Noe servarit: Abraham, propter fidem, patrem multarum gentium effecerit: pium Melchisedech sacerdotium acceptum habuerit: patientiæ et castitatis, Joseph imaginem mundo, et Job præbuerit: Mosem legislatorem fecerit: lunæ et soli aurigam Jesum Nave (filium) constituerit: Prophetam, et regem, et stupendi mysterii progenitorem David reddiderit: Babylonicæ fornacis flammam pueris in rorem transmutarit.

B Præterea in majori versabatur dubitatione, illa cogitans, partum sine semine, Virginem eamdem et matrem: et quomodo Verbum, cum Deus esset, homo sine mutatione factum sit: et quo pacto per crucem inferos spoliaverit, fallacemque serpentem fregerit, et Adamum rursus in paradisum reduxerit.

Hæc et similia mente agitans Cyriacus, divino zelo in corde inflammabatur, eique veniebat in mentem, mundo et iis quæ in mundo sunt valere jussis, in sanctam se conferre civitatem, et sancte in sancto loco et in secessu degere. Quodam itaque die Dominico, cum divinam in Evangelio vocem audiisset: *Si quis vult post me venire, (abneget semetipsum, et) tollat crucem suam, et sequatur me*: rem minime distulit, ac ne brevi quidem C tempore moratus, aut deliberans, suum statim propositum ad effectum perduxit. Ithaque ex ecclesia ut potuit clam se subducens, venit Cenchreas: et conscensa ibi nave quæ in Palæstinam solvebatur, celeriter Jerosolymam venit, jam decem et octo annos natus, nono quidem imperii Leonis Magni anno, pontificatus autem Anastasii Jerosolymorum episcopi octavo.

Cum illinc ergo in sanctam civitatem venisset, apud magnum Eustorgium diversatur, virum, qui et alioqui amator virtutis erat, et Spiritus donis splendebat: ille autem ut revera philostorgus (id est, amans) Pater, magno eum, ut par erat, excipit affectu. Cyriacus vero, cum apud insigne

(3) Hinc liquet Anastasium ordinatum fuisse Jerosolymorum episcopum, anno 458. Id vero contigisse initio mensis Julii, habet Vita S. Euthymii a Cyrillo conscripta, in qua legitur, anno 83, vitæ sancti Euthymii, Juvenalem Jerosolymorum archiepiscopum, cum annum 44 in Patriarchatu implesset, vitam finivisse; Anastasium vero in sedem Jacobi evectum esse initio mensis Julii. Ubi pro 83 legendum esse 81, suadetur ex eo quod sive cum Baronio Juvenalem obiisse dicamus anno 457, ex quodam loco Vitæ sancti Sabæ, quæ habetur apud Surium 5 Dec. ubi dicitur Juvenalem eodem anno, quo Marcianus imperator, mortuum esse, qui Marcianus anno 457 e vita excessit: sive Bollandum sequamur, qui in Vita sancti Euthymii, die 20 Januarii, hæc verba rejicit, aitque D non inveniri in antiqua Vita per Cyrillum descripta: utrumvis, inquam, teneamus, cum certum sit annum vitæ Euthymii 81 complecti finem anni 457 et initium anni 458 usque ad Augustum mensem, clarum est ab omnibus legendum esse 81. Similiter pro 44. legendum esse 40. volunt Bollandi continuatores tom. III Maii pag. XXIII, n. 102. Certe non ante mensem Septembrem, vel Octobrem anni 417, collocari posse initium Juvenalis, constat ex epistola Zosimi Papæ, qui hoc eodem anno 417 19. Augusti, summus Pontifex creatus est, in qua epistola, data XI Kal. Oct. ait se accepisse epistolam Jerosolymitam episcopi Praylii, qui ante Juvenalem sedem Jerosolymitanam tenuit.

monasterium, jam ab illo prope sanctam civitatem Sion constructum, hyemasset, majoris secessus desiderio premitur; utque ipsam nancisceretur solitudinem, illicque consisteret, omne ponebat studium.

Cum de divino itaque Euthymio ab omnibus fere doceretur (eum enim virtus ubique indicabat), vehementer capiebatur amore ejus conveniendi. Itaque magnum Eustorgium obnixe rogat, ut ejus dignatus precibus cum pace dimitteretur.

Quod cum nactus fuisset, ad Lauram mirabilis Euthymii accedens, hospitio excipitur a quodam Anatolio presbytero, et Olympio monacho, fratribus quidem genere, patria autem Corinthiis: cumque multos dies apud eos degisset, deinde etiam magnum vidit Euthymium, et beatæ illæ manus sacrum ejus caput tetigerunt: una et eum monastico induentes habitu, una et in eum uberiorem vocantes Spiritus operationem.

Eum tamen hoc in loco manere non sivit Euthymius, propter ætatem: valde enim cavebat imberbium et adolescentum in sua Laura conversationes, ne ad turpes cogitationes reliquis Fratribus offendiculo essent. Sed cum magnus jam Theoctistus, ad Jesum, quem desiderabat, excessisset, ipse Cyriacum ad sanctum Gerasimum juxta Jordanem mittit. Cum ergo divinum revera munus Cyriacum Gerasimus accepisset, et ea illum ætate vidisset, cœnobii ministeriis ipsum destinavit. Sic autem in eo admirabilis ille degebat, ligna findens, aquam comportans, alimenta Fratribus parans, et coquinæ officiis inserviens. Sed quamvis ita se haberet, et in tantis laboribus et fatigationibus totum diem transigeret, in divinis colloquiis et oratione pernoctabat; ferventiusque rursus et acrius post opus manuum sacros hymnos incipiebat: et ut paucis dicam, vitam anachoreticam, in cœnobio et tam multis negotiis, per omnia exhibebat, pane solum et aqua, idque secundo quoque die altus.

His inductus est Gerasimus, ut eum valde diligeret, et sic vita delectabatur adolescentis, deque illius moribus, et amore in res spirituales, adeo ipsi compertum erat, ut in diebus jejuniorum eum in Rubæ solitudinem assumeret, illicque, socium laborum et spiritualis ascensus haberet.

Hic etiam mirabilis Euthymius versari dicebatur, et singulis Dominicis divina illis sacramenta impertire, donec dies Palmarum advenisset.

Interim brevi elapso tempore, pulchro itinere ad

A ἁγίας πόλεως Σιὼν περιφανεῖ μοναστηρίῳ, παραχειμάσαντα τὸν Κυριακὸν πλείονος ἡσυχίας πόθος αἱρεῖ· καὶ ὥστε τὴν ἔρημον αὐτὴν καταλαβεῖν καὶ τῇδε οἰκῆσαι, σπουδὴν ἐτίθετο πᾶσαν.

Τὰ κατὰ τὸν θεῖον τοιγαροῦν Εὐθύμιον παρὰ πάντων σχεδὸν διδασκόμενος, [ἡ ἀρετὴ γὰρ αὐτὸν ἐμήνυε πανταχοῦ] ἔρωτι δεινῶς τῆς τοῦ ἀνδρὸς συντυχίας ἡλίσκετο· καὶ δεῖται ὡς δυνατὸν τοῦ μεγάλου Εὐστοργίου, εὐχῆς ἀξιωθέντα τῆς παρ' αὐτοῦ μετ' εἰρήνης ἀπολυθῆναι.

Τούτου δὴ ἄρα γενομένου, τῇ τοῦ θαυμαστοῦ Εὐθυμίου Λαύρᾳ διαβαλών, Ἀνατολίῳ τινὶ πρεσβυτέρῳ, καὶ Ὀλυμπίῳ μοναχῷ, ἀδελφοῖς μὲν τὸ γένος, Κορινθίοις δὲ τὴν πατρίδα, ξενίζεται· καὶ συχνὰς
B παρ' αὐτοῖς ἡμέρας διαγαγών, εἶτα καὶ τὸν μέγαν Εὐθύμιον ἐθεάσατο, καὶ αἱ μακάριαι χεῖρες ἐκεῖναι τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ἥψαντο κεφαλῆς, ὁμοῦ μὲν τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα περιβαλλόμεναι τοῦτον [τούτῳ [1]] ὁμοῦ δὲ καὶ δαψιλεστέραν ἐπ' αὐτὸν καλοῦσαι τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν.

Μεῖναι μέντοι ὅμως ὁ Εὐθύμιος τοῦτον ἐνταῦθα οὐκ εἴασε, διὰ τὴν ἡλικίαν· πάνυ γὰρ ἐφυλάττετο τὰς τῶν ἀγενείων καὶ μειρακίων ἐν τῇ οἰκείᾳ λαύρᾳ διατριβάς, ὅπως μὴ σκάνδαλόν τι πρὸς λογισμοὺς ἀτόπους τῶν ἀδελφῶν τοῖς ὑπολοίποις ὑπάρχοιεν· ἀλλὰ τοῦ μεγάλου ἤδη Θεοκτίστου πρὸς τὸν ποθούμενον ἐκδημήσαντος Ἰησοῦν, αὐτὸς τὸν Κυριακὸν πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Γεράσιμον, παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἐκπέμπει. Τὸ θεῖον τοίνυν γέρας ὡς ἀληθῶς ὁ Γεράσιμος δεξάμενος τὸν Κυριακόν, καὶ ἡλι-
C κίας οὕτως ἔχοντα ἰδών, ὑπηρετεῖσθαι ἀπέταξεν αὐτὸν ἐν τῷ κοινοβίῳ. Διῆγε μὲν δὴ ὁ θαυμάσιος ἐν αὐτῷ οὕτος, ξύλα τε διακλῶν, καὶ ὕδωρ μετακομίζων, τροφήν τε τοῖς ἀδελφοῖς ἑτοιμάζων, καὶ πρὸς τὰ τοῦ μαγειρείου διακονούμενος, [ἀλλὰ [2]] καὶ οὕτως ἔχω καὶ κόποις τηλικούτοις καὶ καμάτοις διημερεύων, ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμιλίᾳ καὶ τῇ δεήσει; τὰς νύκτας ἀνήλισκε, καὶ θερμότερον μᾶλλον καὶ ἀκμαιότερον μετὰ τὸ τῆς χειρὸς ἔργον, τῶν ἱερῶν ὕμνων ἀπήρχετο· καὶ συνελόντα φάναι, τὴν τῶν ἀναχωρητῶν πολιτείαν, ἐν κοινοβίῳ καὶ πράγμασι τοσούτοις, ἐπεδείκνυτο διὰ πάντων, ἄρτῳ καὶ ὕδατι μόνοις, καὶ ταῦτα παρὰ δύο ἡμέρας τρεφόμενος.

Ἐκ τούτων ὑπερφιλῆσαί τε αὐτὸν ὁ Γεράσιμος προήχθη, καὶ οὕτω τῇ τοῦ νεωτέρου ἥδετο πολιτείᾳ, καὶ τοιαύτην ἐπὶ τοῖς ἐκείνου τρόποις καὶ τῷ περὶ
D τὰ πνευματικὰ ἔρωτι τὴν πληροφορίαν εἰλήφει, ὡς καὶ παραλαμβάνειν αὐτὸν ἐν ταῖς τῶν νηστειῶν ἡμέραις εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ῥουβᾶ, καὶ κοινωνὸν ἔχειν τῶν ἐκεῖ καμάτων καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως.

Ἐνταῦθα καὶ ὁ θαυμαστὸς Εὐθύμιος διατρίβειν ἐλέγετο, καὶ μεταδιδόναι τῶν θείων αὐτοῖς μυστηρίων Κυριακῆς ἑκάστης, ἕως ἡ τῶν Βαΐων ἀφίκοιτο,

Βραχέος δὲ ὑπορρεύσαντος μεταξὺ χρόνου, ἔπεισι

(4) Theoctistus migravit ad Dominum anno vitæ S. Euthymii 90 (ineunte) die 3 Sept. initio 5 indictionis, ut habetur in Vita S. Euthymii, nempe anno Christi 466.

μὲν τὴν καλὴν πρὸς τὸν Θεὸν πορείαν ὁ μέγας Εὐθύμιος· ὁρᾷ δὲ τὴν ἱερὰν ἐκείνου ψυχὴν ὁ Γεράσιμος ὑπὸ ἀγγέλων προπεμπομένην, καὶ λαμπρῶς εἰς οὐρανοὺς ἀνιοῦσαν, ὅθεν ἐκέκλητο. Αὐτίκα τοίνυν παραλαβὼν τὸν Κυριακὸν, ἄνεισί τε εἰς τὴν αὐτοῦ λαύραν, καὶ τὸ ἅγιον [τῷ ἁγίῳ *minus bene*] τούτου σῶμα χερσὶ ποθούσαις, αἰδοῖ τῇ προσηκούσῃ θάπτει, καὶ ὅσα νόμος ἐνταῦθα τελέσας, ἀναστρέφει πάλιν.

A Deum abiit magnus Euthymius (5), cujus sacram animam Gerasimus videt ab angelis deduci, et splendida ad cœlos unde vocatus fuerat, ascendere. Statim igitur assumpto Cyriaco, ascendit in ejus Lauram, et sanctum ejus corpus gratis manibus, cum ea qua par est reverentia sepelit, omnibusque ex more peractis, iterum revertitur.

Ἐνάτῳ δὲ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ τοῦ Κυριακοῦ παρουσίας ἔτει, καὶ ὁ θαυμαστὸν Γεράσιμος τελευτᾷ, καὶ τὴν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην, καὶ οὗτος ἐστείλατο ἐκδημίαν, πέμπτῃ Μαρτίου μηνὸς ἱσταμένου. Ἑβδόμου δὲ καὶ εἰκοστοῦ ὁ Κύριακὸς ἥπτετο ἤδη. Καὶ ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν, εἰς τὴν τοῦ Εὐθυμίου λαύραν ἀφίκετο· εἰσδεχθεὶς μέντοι ὑπὸ Ἠλιοῦ· εοῦτος γὰρ τηνικάδε αὐτῆς προηγεῖτο, κελλίον τ παρ' αὐτοῦ εἰλήφει, καὶ τῆς ποθουμένης ἀφθόνως ἀπέλαυεν ἡσυχίας· θερμοτάτην εἰσενεγκάμενος τὴν σπουδὴν, ὥστε τὴν λαύραν εἰς κοινόβιον μετασκευασθῆναι.

Nono autem Cyriaci in Palæstinam adventus anno, mirabilis quoque Gerasimus vitam finivit, et ad communem Dominum æque migravit, quinto mensis Martii. Septimum autem et vicesimum annum Cyriacus jam attigerat; inde itaque recedens, venit in Euthymii Lauram, susceptusque est ab Elia (6), (is enim tunc temporis eidem præerat, cellulaque B ab ipso accepta, optata quiete abunde fruebatur) vehementissimo incensus studio, ut Laura in cœnobium mutaretur (7).

Ἦν δέ τις ἐν αὐτῇ Θωμᾶς, ἥδιστα τοὺς ὑπὲρ [αὐτῆς] ἀσπαζόμενος πόνους, καὶ πολλὴν ὅσην τῆς ψυχῆς ἐπιδεικνύμενος τὴν φιλοσοφίαν. Τούτῳ συνήφθη ὁ Κυριακὸς τὸν τοῦ πνεύματος σύνδεσμον, καὶ τῇ αὐτοῦ ἀγωγῇ καὶ τοῖς τρόποις ἑπόμενος, εἰς τελεωτέραν ἀρετὴν ἐγυμνάζετο, καὶ τὸν ἐκείνου βίον ἐζήλου, καὶ πρὸς τὴν ὁμοίαν παρεσκευάζετο μίμησιν.

Erat autem in ea quidam Thomas, qui pro virtute labores lubentissime suscipiebat, et maximam animi philosophiam exhibebat. Huic Cyriacus vinculo spiritus conjunctus est, ejusque institutum et mores sectatus, ad perfectiorem virtutem se exercebat, illiusque vitam æmulabatur, et ad ejus imitationem se comparabat.

Οὗτος ἄρα ὁ Θωμᾶς, καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ Φείδου κατεπέμφθη τοῦ διακόνου, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν τοῦ κοινοβίου οἰκοδομὴν ὠνήσαιτο ἀναλώματα· τὰ γὰρ τῶν πατέρων Εὐθυμίου καὶ Θεοκτίστου μοναστήρια. Περὶ τὴν τῶν ὀνομάτων μόνων τηνικαῦτα διαίρεσιν ἐγνωρίζετο· κοινὴν τὴν ἀγωγὴν ἔχοντα καὶ τὸν βίον· καὶ ὑφ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ποιμένι οἰκονομούμενά τε καὶ ποιμαινόμενα, ῥοῦ μεγάλου

Hic ergo Thomas, Alexandriam a Phido diacono missus est, ut necessaria ad cœnobii constructionem emeret. Patrum namque Euthymii et Theoctisti monasteria, id temporis, penes solum nomen C diversa esse agnoscebantur : commune namque habebant institutum, communemque vitæ rationem sectabantur, et ab uno eodemque pastore regebantur et administrabantur (8), (ut magnus Eu-

(5) Beatus Euthymius ex hac vita migravit indict. XI, nocte Sabbati, die 20. Janu. anno 473 (ex ipsius Vita a Cyrillo conscripta), cum vixisset annos 95 cum 5 insuper mensibus. Natus quippe est IV Gratiani consulatu (hoc est anno 377), circa mensem Augustum, ut initio ejusdem Vitæ habetur, ac post V Idus Aug. ; nam hac die, qua certum est Valentem imperatorem incensum esse anno sequenti, nempe 378, nondum elapsus erat I. annus ab Euthymii ortu, ut ibidem asseritur. Non igitur ante mensem Maium, ut existimavit eruditus vir Daniel Papebrochius tom. III Maii pag. XXII, n. 98, propterea quod in ejusdem Vita legerit, anno vitæ Euthymii 52 Juvenalem Patriarcham, 7. Maii, Indict. XI (quæ anno Christi 428 convenit) Lauræ ipsius ecclesiam dedicasse. Verum in textu Græco non simpliciter habetur, *anno* 52, sed, *circa annum* 52, κατὰ τὸν πεντηκοστὸν δεύτερον, etc. Ex alio certe ejusdem Vitæ S. Euthymii loco, sup. p. 40, verius concludere possumus. S. Euthymium non modo post mensem Maium, verum etiam post mensem Junium natum fuisse. Ait enim idem Cyrillus, anno 54 vitæ Euthymii, τῷ Σπεντηκοστῷ τετάρτῳ, Ephesi primam œcumenicam Synodum celebratam esse (quæ cœpta est 22 Junii ann. 431). Nondum igitur cœptus erat annus 55.

(6) Elias a beato Euthymio moriente suæ Lauræ præficitur. Ex ejusdem Euthymii Vita.

(7) Beatus Euthymius jam moriturus, Eliæ sibi in Lauræ præfecturam successuro significat voluntatem Dei esse, ut Laura in cœnobium mutaretur, idque brevi post tempore futurum. Ex ejusdem Vita.

(8) Theoctisto defuncto anno 466, Euthymius Pater (ut in ejus Vita legitur) ipsius Lauræ sufficit Marim Therebonis avunculum, quo post duos annos demortuo, in ejus locum Euthymius Longinum præfectum constituit anno 468. In fine autem ejusdem Vitæ, Euthymius vita excedens anno 473, (quo Longinus in Theoctisti Laura quintum agebat præfecturæ annum) Lauræ suæ Eliam præficit, qui Cyriacum excepit supra pag. 107. Itaque eodem D tempore, Longinus Lauræ beati Theoctisti. Elias Lauræ Sancti Euthymii præerat. Ab uno itaque et eodem hic regi et administrari dicuntur (ut videtur) Euthymii et Theoctisti monasteria, quod una mente, unanimique consensu administrarentur. Simile quidquam legitur in Vita Sancti Benedicti Biscopi Abbatis Vuiremuthensis primi, tomo II ; Act. SS. Ord. S. Bened. p. 1005, n. 7, et seqq. Hic nempe Benedictus eodem tempore Uvirensi Monasterio Sancti Petri Easteruvinum. Girwiensi Sancti Pauli Ceolfridum Abbates constituit, *ea duntaxat ratione, ut una utriusque loci pax et concordia, eadem perpetua familiaritas conservaretur et gratia*. Non desunt etiam alia exempla, quibus idem comprobari potest.

thymius successoribus suis jusserat). Sed et divinus Thomas (9), (cum præsentem explesset vitam) in æterno habitaculo receptus, et justorum cœtui adnumeratus fuerat.

Duodecim autem post ejus decessum advenientibus annis, Longinus etiam, monasterii Theoctisti præfectus, vita functus est. Cui cum Paulus in monasterii præfecturam successisset, Terebon Agarenus, qui sacris olim Euthymii manibus baptizatus fuerat, cum esset ipse quoque jam morti vicinus, magnas ambobus monasteriis reliquerat facultates.

Cum autem Paulus in tractandis pecuniis injustius esset versatus, et in exsequendis mandatis se gessisset iniquius, ipsumque Terebonis corpus cum pecuniis abstulisset, seditio inter monasteria excitatur, et seditionem etiam divisio consequitur: adeo ut Paulus prædia quæ Euthymii Lauræ adjecta fuerant, muro cinxerit, vallum ipsis circumjecerit, et turrim superstruxerit : quin etiam diversorium publicum a Laura Sucæ emerit prope turrem Davidicam, et id etiam Euthymii Lauræ attribuerit.

Beatus ergo Cyriacus, Fratrum divisione offensus; quod quos sol insimul semper videt, amor, non virtutis, neque solitudinis, sed pecuniæ disjunxisset : illinc recedit, et in Sucæ Lauram venit (10). Cumque longo tempore in ea esset versatus, et quatuor his ministeriis, nempe panis ac reliqui Fratum victus cura, infirmorum curatione, hospitum exceptione, Lauræ administratione, diversis annis esset perfunctus (11) : et Fratrum omnium conscientias suæ patientiæ testes invenisset, atque humilitatis, nec non reliquæ perfectionis quam divini Canones a sacerdotibus exigunt, quadragesimo ætatis anno ad presbyteratus honorem provehitur. Sacrorum autem vasorum custodia, et Ecclesiæ cura, decem et octo annos (12) fidei ejus credita est.

Hæc quoque de Cyriaco dicuntur : quod tot annorum spatio, non modo sol non occiderit super ejus iracundiam, sed ne minime omnium ira commotus fuerit, neque eum viderit dies comedentem : quodque divinorum hymnorum tempus Fratribus significans, non prius umquam pulsatione cessaverit quin pura et immaculata lingua totum immaculatum (id est Psalmum, *Beati immaculati in via*) percurrisset.

Septimo autem et septuagesimo ætatis suæ anno (13), tradita sacra supellectili, cujus custodia sibi credita fuerat, ad eremum Natupha secedit, se-

A τοῦτο Εὐθυμίου τοῖς μετ' αὐτὸν ἐντειλαμένου. Ἀλλ' εἶχε μὲν ἤδη καὶ τὸν θεῖον Θωμᾶν, ἡ ἐκεῖθεν ἀΐδιος κατοικία· τὸν ἐνταῦθα διανύσαντα βίον· καὶ τῷ τῶν δικαίων καὶ οὗτος χορῷ συνηρίθμητο.

Δώδεκα δὲ μετὰ τὴν τελευτὴν περιελθόντων ἐνιαυτῶν, Λογγῖνος ὁ τῆς τοῦ Θεοκτίστου μονῆς ἀφηγούμενος τελευτᾷ καὶ οὗτος τὸν βίον. Καὶ Παύλου τὴν τῆς μονῆς προστασίαν ἐκδεξαμένου, Τερέβων ὁ Ἀγαρηνὸς, ὃς ταῖς ἱεραῖς πάλαι τοῦ Εὐθυμίου χερσὶν ἐβαπτίσατο, πρὸς τῇ τελευτῇ καὶ αὐτὸς ὢν, πολλήν τινα τοῖν μοναστηρίοιν ἀμφοῖν οὐσίαν καταλελοίπει.

Τοῦ Παύλου δὲ ἀδικώτερόν τε περὶ τά χρήματα, καὶ ἐκεῖνον ἀνομώτερον περὶ τὰς ἐντολὰς προσενεχθέντος, καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ Τερέβωνος νεκρὸν μετὰ τῶν B χρημάτων ἀφελομένου, στάσις μεταξὺ τῶν μοναστηρίων ἐγείρεται· καὶ τῇ στάσει, καὶ διαίρεσις ἐπακολουθεῖ, ὡς ἀποτειχίσαι τε τὸν Παῦλον τὰ προστεθέντα τῇ τοῦ Εὐθυμίου λαύρᾳ χωρία, καὶ φραγμὸν αὐτοῖς περιβαλεῖν, καὶ πύργον ἐποικοδομῆσαι, ἀλλὰ μὴν καὶ πανδοχεῖον ἀπὸ τῆς τοῦ Σουκᾶ λαύρας πλησίον τοῦ Δαυϊδείου πύργου ὠνήσασθαι, καὶ τῇ τοῦ Εὐθυμίου καὶ αὐτὸ ἀπονεῖμαι.

Ὁ τοίνυν μακάριος Κυριακὸς ἐπὶ τῇ διαιρέσει τῶν ἀδελφῶν προσοχθίσας, ὅπως οὓς ἐν τ' αὐτῷ [ταυτῷ] ἥλιος εἰς ἀεὶ ἑώρα· ἔρως οὐχ ἀρετῆς οὐδὲ ἡσυχίας, ἀλλὰ χρημάτων ἄρτι διέστησεν, ἀναχωρεῖ τε ἐκεῖθεν, καὶ εἰς τὴν τοῦ Σουκᾶ παραγίνεται. Συχνὸν τοίνυν ἐν αὐτῇ διατρίψας χρόνον, καὶ τέσσαρας ταύτας διακονίας, τὴν τῶν ἄρτων καὶ τῆς λοιπῆς διαίτης τῶν ἀδελφῶν πρόνοιαν, [τὴν τῶν C νοσούντων ἐπιμέλειαν] τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων, τὴν τῆς λαύρας οἰκονομίαν ἐν διαφόροις ἔτεσι διατελέσας, καὶ τὰς τῶν ἀδελφῶν ἁπάντων συνειδήσεις, μάρτυρας τῆς οἰκείας ὑπομονῆς καὶ τῆς ταπεινώσεως εὑρηκώς, τῆς τε ἄλλης ἀκριβείας ἣν οἱ θεῖοι κανόνες τοὺς ἱερεῖς ἀπαιτοῦσιν, ἐν ἔτει τεσσαρακοστῷ τῆς ἡλικίας, εἰς τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἀνάγεται. Τήν γε μὴν τῶν κειμηλίων τῶν ἱερῶν φυλακὴν, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμέλειαν, ἐπὶ δέκα πρὸς τοῖς ὀκτὼ ἔτεσιν ἐπιστεύθη.

Λέγεται μέντοι περὶ Κυριακοῦ καὶ ταῦτα, ὡς παρ ὅλους τοὺς τοσούτους χρόνους, οὐ μόνον οὐχ [οὐδ'] ἐπιδύσειεν ὁ ἥλιος τῷ ἐκείνου παροργισμῷ, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως ὀργισθείη, οὐδὲ ἐσθίοντα τοῦτον ἡ ἡμέρα ἴδοι· καὶ ὡς οὐ πρότερόν ποτε τὸν D καιρὸν τοῖς ἀδελφοῖς τῶν θείων ὕμνων σημαίνων, τοῦ κρούματος παύσαιτο, ἕως ὅλον τῇ καθαρᾷ καὶ ἀμώμῳ γλώσσᾳ διέλθοι τὸν ἄμωμον.

Ἑβδόμῳ μέντοι πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, τὰ κειμήλια ὧν τὴν φυλακὴν πεπίστευτο παραδοὺς, ὁ μὲν ἐπὶ τὴν τοῦ Νατουφᾶ ἐρη-

(9) Thomas vitam explet anno 474, forte uno aut altero mense post obitum Gerasimi.

(10) Cyriacus in Lauram Sucæ se contulit, anno 484 exeunte.

(11) Nempe incompletis, videlicet ab exeunte 484 ad inchoatum 488.

(12) Ab *anno* 506 *ad* 5 2 4.

(13) Cyriacus mansit in laura Sucæ 39 ann infra, hoc est, ab exeunte 484 ad 524 inchoatum, vitæ 76 expletum, et inchoatum 77. In Natupha mansit 5 annis.

μον ἀναχωρεῖ· τῷ δὲ ἄρα καὶ μαθητὴς, εἵπετο. Ἀπομούμενοι τοίνυν τροφῆς, καὶ οὐκ ἔχοντες ὅθεν τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην παραμυθήσονται· οὐδὲ γὰρ [οὐδὲ 1] μελάγρια κατὰ τὴν ἔρημον πεφύκει· ταῦτα γὰρ ἱκανὴ τούτοις ἑστίασις ἦν, εὔχεται ὁ θεῖος Κυριακὸς τῷ Θεῷ, τροφὴν αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐνταῦθα δοῦναι σκιλλῶν [σκιλῶν]· δαψιλῶς γὰρ τούτων ἡ ἔρημος καὶ ἀφθόνως εἶχε. Καὶ πρὸς τὸν μαθητὴν ἐπιστραφεὶς. Συνάγαγε, φησὶ, τέκνον ἐκ τουτωνὶ τῶν σκιλλῶν [σκιλῶν 1], καὶ ἅλας ἐπιβαλὼν αὐταῖς, ἐν χύτρᾳ ἕψησον· καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὅτι ἔσται καὶ ἡμῖν ἐξ αὐτῶν χορτασθῆναι.

Ταῦτα ὁ μὲν τῷ μαθητῇ ἐπισκήπτει, Θεὸς δὲ τῆς εὐχῆς ἄνωθεν ἐπήκοος ἦν, ὁ καὶ ὕδωρ ἐκ πέτρας πηγάσας, καὶ τὴν πολλὴν ἐκείνην τῆς Μεῤῥᾶς [Μεῤῥᾶς 1] πικρίαν εἰς ἀνάλογον ἀμείψας γλυκύτητα. Αἵ τε γὰρ σκίλλαι, τῆς ἐμφύτου καὶ αὗται πικρίας με ἔβαλον, καὶ εἰς τέσσαρας ἐξ ἐκείνου χρόνους τροφὴ τοῖς μακαρίοις ἐγένοντο [ἐγίνοντο 1]. Ἀλλ', « Οὐκ ἐγκαταλείψει Κύριος τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, » εὐκαίρως τῷ ἱερῷ Δαυῒδ ἐνταῦθα εἰρήσεται. Ἀνὴρ γάρ τις ἀπὸ τῆς κώμης Θεκωῶν [Θεκόων 1], παρὰ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ θρέμματα νεμόντων πυθόμενος τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, ἄρτους θερμοὺς ἐπὶ τὸν ὄνον [τῶν ὄνων 1] ἐνθέμενος ἧκει· καὶ παρ' αὐτῷ καταθεὶς τὸν φόρτον, ἀπιὼν ᾤχετο· καὶ τούτοις ὁ Κυριακὸς τοῦ λοιποῦ σὺν τῷ μαθητῇ διέζη. Ἀλλὰ τότε μὲν ὁ μαθητὴς τὸν συνήθη τρόπον τὰς σκίλλας ἑψήσας, μὴ ἐπιτραπὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Κυριακοῦ, ἔθετο δεῖπνον. Εἶτα τὴν αὐτῶν πικρίαν οὐκ ἐνεγκόντι, καὶ ἡ δύναμις αὐτῷ μετὰ τῆς φωνῆς ἐσβέσθη, καὶ ὡσεὶ νεκρὸς ἔκειτο. Συμβαλὼν τοίνυν ὁ θεῖος Κυριακὸς τῆς συμφορᾶς τὴν αἰτίαν, καὶ χεῖρας εἰς προσευχὴν ὑπὲρ τοῦ μαθητοῦ διάρας, ἀνίστησι τοῦτον, καὶ τῶν θείων αὐτῷ μεταδοὺς τῆς δειλίας ἠπίως ἀναλαμβάνει.

Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐπιλιπόντων αὐτοῖς [αὐτοὺς 2] τῶν ἄρτων, [χαλεπωτάτῳ λιμῷ συνείχοντο πάλιν. Καὶ πάλιν] ὁ μακάριος οὗτος τὸν μαθητὴν σκίλλας αὐτοῖς δεῖπνον παρασκευάσαι προτρέπεται.. Ὁ δὲ τὴν τροφὴν ἐξεργασάμενος, καὶ ταύτην προθεὶς, ὅμως ἐδεδοίκει χρήσασθαι. Εἰσῄει γὰρ αὐτὸν ἡ προλαβοῦσα πικρία· καὶ ὅπως φαγόντα, οὐ τὸ φθέγγεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ κινεῖσθαί αὐτὸν ἐπέλιπεν. Εὐλογήσαντος μέν τοι τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον ἐπιβαλόντος, εἶτα καὶ ἀψαμένου τῶν προκειμένων καὶ πρώτου φαγόντος, ἀναθαρσήσας καὶ ὁ μαθητὴς, εὐθὺς ἥπτετο· καὶ ἔφαγόν τε ἡδέως καὶ ἱκανῶς ἀνεκτήσαντο.

Πέμπτος τῆς ἐν τῷ Νατουφᾷ τούτῳ διατριβῆς ἠνύετο χρόνος· καί τινός μὲν υἱὸς τῶν ἐν τῇ Θεκωῶν [Θεκόων 1] πονηρῷ συνείχετο πνεύματι· καὶ δυσφόρων εἶχε καὶ χαλεπῶς. Τὰ περὶ τοῦ θείου δὲ Κυριακοῦ μαθὼν ἕκαστα ὁ πατὴρ, παρ' αὐτόν τε ἄγει τὸν παῖδα, καὶ θερμῶς ἐδεῖτο, ἀμῦναι τῷ παιδὶ χαλεπῶς κάμνοντι. Ὁ δὲ καὶ ἀμφοτέρους οἰκτείρας, τὸν μὲν τοῦ πάθους, τὸν δὲ τῆς ἐπὶ τῷ παιδὶ

A quente discipulo. Cum itaque cibo destituti essent, nec haberent unde naturæ necessitatem solarentur (in illa quippe eremo ne melagria quidem nascebantur, quæ certe eis ad convivium suffecissent); Deum rogat divinus Cyriacus, ut cibum ipsis ex illic exstantibus scillis impertiret; iis enim abundabat illa solitudo. Conversusque ad discipulum, Collige, inquit, fili, ex his scillis, et salem illis aspergens, coque in olla: et, Benedictus Deus, quoniam ex illis nobis vesci licebit.

Hæc ille quidem discipulo mandat. Deus autem cœlitus preces audivit, qui et aquam ex petra scaturire fecit, et maximam illam Maræ amaB ritudinem in congruam dulcedinem commutavit. Scillæ namque innatam amaritudinem deposuere, et exinde per quadriennium beatis illis in cibo fuere. Sed illud, *Non derelinquet Dominus sanctos suos*, opportune a sacro David, hic dicitur. Vir enim quidam ex vico Thecoorum, cum ex iis, qui in eremo pecora pascebant, de Cyriaco audivisset, panibus calidis asino impositis accedit, et onere apud eum deposito, abiit, hisque in reliquum Cyriacus cum discipulo vitam traduxit. Tuncque discipulus, coctis de more scillis, non jussus a beato Cyriaco eas in cœnam apposuit. Deinde cum earum non ferret amaritudinem, una cum voce vires ejus exstinctæ sunt, et tamquam mortuus jacebat. Cum itaque divinus Cyriacus C infortunii causam intellexisset, et manus ad orandum pro discipulo sustulisset, ipsum erexit; divinaque illi impertiens sacramenta, sanum protinus reddidit, et benigne a timore recreavit.

μυστηρίων, ὑγιῆ τε ἀποκαθίστησιν αὐτίκα, καὶ

Post paulo autem deficientibus panibus, gravissima rursus fame premebantur. Beatus autem ille discipulum iterum ex scillis cœnam parare jubet. Ille vero cum cibum paratum apposuisset, eo tamen uti verebatur. Venerat enim ei in mentem præcedens amaritudo, et quemadmodum cum comedisset, non modo vox, verum etiam motus eum defecisset. Cyriacus autem data benedictione, signoque crucis efformato, ex appositis sumpsit, et prior comedit; [discipulus vero resumpta fiducia ex D cibo accepit,] amboque jucunde comederunt, et abunde refecti sunt.

Quintus jam explebatur annus (14), ex quo in Natupha isto versabatur: et cujusdam filius ex vico Thecoorum maligno spiritu correptus tenebatur, graviterque ac moleste agebatur. Cum autem de divino Cyriaco singula didicisset pater, filium ad eum adducit, vehementerque rogat ut male laboranti filio opem ferat. Ille autem utriusque misertus, hujus quidem, morbi, illius vero,

(14) *Ann.* 529.

doloris, et inconsolabilis super filio ægritudinis, preces pro adolescentulo adhibet, crucisque unctum oleo amara illa liberat insania.

Cum igitur per multos jam pervasisset miraculum, innumerabilis ad eum confluebat multitudo, quietem ejus et orationem interrumpentes.

Hæc vitens præclarus Cyriacus, in interiorem Rubæ solitudinem transit (16). Et quinque in ea transigens annos, radices melagriorum, et arundinum summos ramos in cibos admittebat : eaque amplum illi erant opsonium, nihil quoad voluptatem divitum mensæ cedens.

Sed divinorum Cyriaci charismatum efficacia, hanc quoque solitudinem, advenientium multitudine, civitatem efficiebat. Omnes enim quos vel malus vexabat spiritus, vel alius premebat morbus, prompto et alacri animo, ad virum tamquam ad exploratam sanationem accurrebant : et nemo illinc revertebatur vacuus. Verum accedentium multitudinem iterum pertæsus divinus Cyriacus, in eam se confert solitudinis partem, in qua anachoretarum nullus neque manserat, neque pertransierat aliquando. Nominabatur locus ab accolis Susacim (17) ; in quo et Sucæ et Novæ Lauræ ambo fluvii, eorum quos novimus maximi et profundissimi, conjunguntur et confluunt. Feruntur autem ii esse de quibus Christo dictum est a Davide : *Tu siccasti fluvios Etham.* Sed plane inviam hanc solitudinem aditu omnino facilem hominibus reddebat quam in eum habebant fides, seu potius divinarum illius gratiarum copia ; quæ et fidem ferventius excitabat, et in desiderium pias inducebat animas. Cum enim Cyriacus septem illic annos transegisset, (quando quæ ingruebat [pestis] omnia circumcirca [affligebat, multosque de medio tollere non intermittebat) timentes qui erant Lauræ Sucæ, in inviam hanc solitudinem ascendunt, rogantque et obsecrant Cyriacum, ut iterum ad Lauram revertatur ; quo saltem efficacissimum adversus [pestem] remedium habeant, illius adventum.

Illos itaque miserata bona illa et clemens anima iterum in Lauram descendit (18). Cumque ad beati Charitonis cellulam quintum exegisset annum, strenuissime eos qui cum Origene sentiebant, expugnabat. Tunc quoque admirabilis Cyrillus, qui a magni Euthymii ad beati Sabæ Lauram accesserat ut Joannem Silentiarium episcopum videret, fit ei minister litterarum ad beatum hunc Cyriacum. Litteræ autem bellum adversus sanctam civitatem suscitatum significabant, eumque obsecrabant, ut Deum impensius oraret, ut qui in Nova Laura cum Nonno et Leontio ex Origenis dogmatis so-

A λύπης καὶ τῆς ἀπαρακλήτου βαρυθμίας (15), εὐχήν τε τῷ νεανίσκῳ ἐπιλέγει, καὶ τῷ [τοῦ] σταυροῦ χρίσας ἐλαίῳ, τῆς πικρᾶς ἐκείνης ἀπαλλάττει μανίας.

Τοῦ θαύματος τοίνυν εἰς πολλοὺς ἤδη διοφοιτήσαντος, μυρίον παρ' αὐτὸν πλῆθος συνέῤῥεον, τὴν ἡσυχίαν αὐτῷ καὶ τὴν προσευχὴν ἐπικόπτοντες.

Ταῦτα ὁ γενναῖος Κυριακὸς ἐκκλίνων ἐπὶ τὴν ἐνδοτέρω [ἐνδοτέραν 1] τοῦ Ῥουβᾶ ἔρημον διαβαίνει. Καὶ πέντε παρ' αὐτῇ διαγαγὼν ἔτη, ῥίζας τε μελαγρίων καὶ ἀκρέμονας [ἄκρεμόνας 2] καλάμων προσίετο· καὶ ταῦτα ὄψον τε ἱκανὸν αὐτῷ ἦσαν, καὶ οὐδὲν εἰς ἡδονὴν τῆς τῶν πλουσίων τραπέζης ἀπολειπόμενον.

Ἀλλ' ἡ τῶν χαρισμάτων τοῦ Κυριακοῦ τῶν θείων B ἐνέργεια, πόλιν καὶ τὴν ἔρημον ταύτην τῷ πλήθει τῶν ἐπιδημούντων ἐποίει. Καὶ πάντες οἷς εἴτε πονηρὸν ἐνοχλοίη πνεῦμα. εἴτε νόσος ἑτέρα πιέζοι, πρόθυμοι πρὸς τὸν ἄνδρα ὥσπερ ἂν εἰς ὁμολογουμένην ἴασιν ἔτρεχον· καὶ κενὸς ἐκεῖθεν οὐδεὶς ἐπανῄεσαν. Δυσχεραίνων δὲ τῷ πλήθει τῶν προσιόντων καὶ αὖθις ὁ θεῖος Κυριακὸς, εἰς τοῦτο τῆς ἐρήμου φοιτᾷ. ἐν ᾧ τῶν ἀναχωρητῶν οὐδὲ εἷς οὔτε μείνας ἦν, οὔτε διελθὼν πώποτε· ὁ τόπος δὲ ἄρα Σουσακὶμ [Σουσακεὶμ 2] τοῖς ἐγχωρίοις ὠνόμαστο. Καὶ ἐν αὐτῷ, ὅ τε τῆς νέας λαύρας καὶ ὁ τῆς τοῦ Σουκᾶ οἱ ποταμοὶ ἄμφω συμβάλλουσι, βαθύτατοι ὧν ἴσμεν καὶ μέγιστοι ῥέοντες. Καὶ τούτους εἶναι, περὶ ὧν πρὸς τὸν Χριστὸν εἴρηται τῷ Δαυῒδ, Σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἠθὰμ, λέγεται. Ἀλλ' εὐχερῆ πάντως ἀνθρώποις καὶ ῥᾳδίαν καὶ τὴν ἄβατον δήπου ταύτην C ἔρημον ἡ περὶ τὸν ἄνδρα πίστις ἐποίει· μᾶλλον δὲ ἡ τῶν ἐκείνου θείων χαρίτων ἀφθονία· ἥτις καὶ τὴν πίστιν θερμότερον ἀνεκίνει, καὶ τὰς εὐσεβεῖς ψυχὰς εἰς πόθον ἐπήδετο. Ἑπτὰ γὰρ ἐνταῦθα ἔτη τοῦ Κυριακοῦ διαγαγόντος, ἐπειδὴ λοιμὸς ἐπισκήψας τότε κακῶς τὰ πέριξ πάντα ἐποίει, καὶ πολλοὺς ἀναιρῶν οὐκ ἀνίει [ἀνῄει 2], δείσαντες οἱ τῆς τοῦ Σουκᾶ λαύρας, ἐπιβαίνουσι καὶ τῆς ἀβάτου ταύτης ἐρήμου· καὶ δέονται τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τοῦτον ἐκλιπαροῦσι, τῇ λαύρᾳ καὶ αὖθις ἐπιδημῆσαι· ὅπως τοῦτό γ' οὖν [γοῦν] ἀνυσιμώτατον κατὰ τοῦ λοιμοῦ φάρμακον ἔχοιεν, τὴν ἐκείνου ἐπιδημίαν.

Ἔλεον τοίνυν αὐτῶν [αὐτὸν] ἡ ἀγαθὴ καὶ φιλάνθρωπος ἐκείνη λαβοῦσα ψυχὴ κάτεισί τε εἰς τὴν λαύραν πάλιν· καὶ πρὸς τῷ τοῦ μακαρίου Χαρίτω- D νος κελλίῳ πέμπτον διατελέσας ἐνιαυτὸν, ἀνδρειότατα τοὺς τὰ Ὠριγένους φρονοῦντας κατηγωνίζετο. Τοτε μὲν δὴ καὶ ὁ θαυμάσιος Κύριλλος, ἀπὸ τῆς τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου λαύρας, τῇ τοῦ μακαρίου Σάβα [Σάββα *et ita deinceps*] παραλαβὼν, ἐφ' ᾧ τὸν ἡσυχαστὴν ἐπίσκοπον Ἰωάννην ἴδοι, ὑπηρέτης αὐτῷ γραμμάτων πρὸς τὸν μακάριον τοῦτον Κυριακὸν γίνεται. Τὰ δὲ γράμματα τόν τε κατὰ τὴν ἁγίαν πόλιν ἀναῤῥιπισθέντα ἐδήλου πόλεμον, καὶ ἱκέτευον

(15) *Lege* βαρυθυμίας, παραμυθίας *male.*
(16) Anno 529.
(17) Venit in Susacim ann. 534. ubi manet 7 annos.
(18) Anno 541.

αὐτὸν ἐκτενέστερον τοῦ Θεοῦ δεηθῆναι, ὥστε τοὺς ἐν A τῇ νέᾳ λαύρᾳ μετὰ Νόννου [Νόνου 2] καὶ Λεοντίου τὴν ἐκ τῶν Ὠριγένους δογμάτων συμμαχίαν παραλαβόντας, καὶ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου στρατευσαμένους πίστεως, ἡττηθῆναι, καὶ τὴν πολλὴν ἐκείνην ἀλαζονείαν ἀποβαλεῖν.

Ὁ Κύριλλος μὲν οὖν εἰς τὸν Σουκᾶν ἀφικόμενος, καὶ Ζωσίμῳ καὶ Ἰωάννῃ πρώτοις ἐκείνου τοῖς μαθηταῖς ἐντυχών, εἶτα καὶ ὡς τὸν μέγαν σὺν αὐτοῖς Κυριακὸν ἄπεισιν· ἀγχειρίζει τε αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, καὶ ὅσα πάλιν ἀπὸ γλώττης αὐτῷ εἴρητο, διέξεισι πάντα. Ὁ δὲ θερμόν τι καὶ οἷον ἀπὸ καρδίας ἐπιδακρύσας. Εἰπέ, φησί, τῶν ἀποστείλαντί σε· Μὴ ἀνιώμεθα, Πάτερ· ὀψόμεθα γὰρ θᾶττον Νόννον μὲν καὶ Λεόντιον, τὴν ζωὴν ἀθλιώτατα καταστρέψαντας. τοὺς δὲ ἐπιχωριάσαντας τῇ λαύρᾳ λύκους ὡς αἴσχιστα B ἐκεῖθεν ἀπελαυνομένους· καὶ τὰ λογικὰ πρόβατα πάλιν ἀλύπως αὐτὴν πατοῦντα καὶ ἀδεῶς, καὶ ἐν αὐτῇ νεμόμενά τε καὶ ἐκτρεφόμενα. Πρὸς ταῦτα ἐκεῖνος· Τίνα δέ ἐστι, Πάτερ, τὰ ὑπ' αὐτῶν πρεσβευόμενα, ἤρετο· διαβεβαιοῦνται γάρ, ἔφη, τὰ περὶ προϋπάρξεως καὶ ἀποκαταστάσεως δόγματα, μέσα τε εἶναι καὶ ἀκίνδυνα. ἐκεῖνα πρὸς τοῦτο μαρτυρεῖν αὐτοῖς λέγοντες ἅπερ φησί που τῶν ἑαυτοῦ ἀπολογητικῶν ὁ μέγας Γρηγόριος· « Ἐμοὶ δ' οὖν πρᾶγμα φαίνεται οὐ τῶν φαυλοτάτων, διδόναι κατὰ καιρὸν ἑκάστῳ τοῦ λόγου τὸ σιτομέτριον, καὶ οἰκονομεῖν ἐν κρίσει τὴν ἀλήθειαν τῶν ἡμετέρων δογμάτων, ὅσα περὶ κόσμων ἢ κόσμου πεφιλοσόφηται, περὶ ὕλης, περὶ ψυχῆς, περὶ νοῦ, καὶ τῶν νοερῶν φύσεων, βελτιόνων τε καὶ χειρόνων, περὶ τῆς τὰ πάντα συνδεούσης Προνοίας· ὅσα τε κατὰ λόγον ἀπαντᾷν δοκεῖ C καὶ ὅσα παρὰ λόγον τὸν κάτω καὶ τὸν ἀνθρώπινον. ἔτι τε ὅσα περὶ τῆς πρώτης ἡμῶν συστάσεως, τύπων τε καὶ ἀληθείας καὶ διαθηκῶν, καὶ Χριστοῦ παρουσίας πρώτης τε καὶ δευτέρας. Ἐν τούτοις γὰρ φασι καὶ τὸ ἐντυγχάνειν οὐκ ἄχρηστον, καὶ τὸ διαμαρτάνειν ἀκίνδυνον.

Ταῦτα τοῦ θαυμασίου Κυρίλλου ἐρομένου, ὁ μακάριος Κυριακός, Οὐ μὲν οὖν [γρ. οὔμενουν] οὐ μέσα τὰ περὶ προϋπάρξεως δόγματα καὶ ἀκίνδυνα, ἔφη· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον, ἀκροσφαλῆ τε καὶ ἐπικίνδυνα. Ὅπως δέ σοι καὶ τὴν πολυσχιδῆ αὐτῶν ἐν βραχεῖ παραστήσω ἀσέβειαν, φασὶ μὴ ἕνα τῆς Τριάδος τὸν Χριστὸν εἶναι. [Λέγουσι τὰ ἐξ ἀναστάσεως ἡμῶν D σώματα εἰς ἀπώλειαν ἥξειν παντελῆ, καὶ Χριστοῦ πρώτου 2] λέγουσιν ὅτι οὐχ ἡ [εἴη 2] τοῦ κόσμου δημιουργὸς ἡ Τριάς· ὅτι τε ἐν τῇ ἀποκαταστάσει δυνήσονται πάντα τὰ λογικὰ μέχρι καὶ δαιμόνων, δημιουργεῖν αἰῶνας, καὶ ὅτι αἰθέρια καὶ σφαιροειδῆ ἐγείρονται ἡμῶν τὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει· οὕτω γὰρ καὶ τὸ τοῦ Κυρίου φασὶν ἐγηγέρθαι· καὶ ὅτι ἴσοι αὐτῷ ἐν τῇ ἀποκαταστάσει γινόμεθα.

Τοῦ Κυρίλλου δέ, Τί δῆτα, Πάτερ, ἐπανερομένου, μὴ τοὺς τοσούτους ὑπὲρ ἀρετῆς ἀνέτλησαν πόνους.

A cietatem coierant, et adversus orthodoxam fidem bellum sumpserant, vincerentur, et multam illam deponerent arrogantiam.

Cyrillus itaque cum in Sucam devenisset, et Zosimo ac Joanni, primis illius discipulis, collocutus fuisset, deinde etiam cum ipsis ad magnum proficiscitur Cyriacum, eique epistolam in manibus dat, et rursum omnia quæcunque verbis ipsi mandata fuerant, edisserit. Ille vero ardenter, et velut ex corde illacrymans : Dic, inquit, ei qui te misit : Ne mœrore affligamur, Pater, cito enim videbimus Nonnum quidem et Leontium vitam B miserrime cum morte commutare ; lupos autem in Laura versatos quam turpissime illinc abigi, ovesque ratione præditas ipsam rursus sine molestia et sine metu calcare, ac in ea ali et pasci. Ad hæc ille rogavit : Quænam vero sunt, Pater, quæ illi sua tuentur sententia? namque affirmant, inquit, dogmata de præexistentia et restitutione in pristinum statum, indifferentia esse, et ab omni periculo aliena : illa ad hoc testimonio eis esse dicentes quæ alicubi in suis Apologeticis magnus Gregorius ait : Mihi videtur res non vilis nec contemnenda, dare in tempore unicuique demensum sermonis, et dispensare in judicio veritatem nostrorum dogmatum, quæcunque de mundis aut de mundo philosophice disputata sunt, de materia, de anima, de mente, et naturis intelli- C gentibus, tam præstantioribus quam deterioribus, de Providentia quæ omnia connectit : quæque secundum rationem evenire videntur, et quæcunque præter rationem inferiorem et humanam : præterea quæ de prima nostra constitutione, figurisque, et veritate, ac testamentis : Christi quoque primo ac secundo adventu. In his enim, inquiunt, et assequi non est inutile, et non assequi vacat periculo.

Hæc cum admirabilis Cyrillus dixisset : Nequaquam, inquit beatus Cyriacus, nequaquam indifferentia sunt, neque periculo vacant dogmata de præexistentia : imo sunt lubrica potius et periculosa. Ut autem multiplicem eorum impietatem tibi paucis exponam, aiunt Christum non esse unum D ex Trinitate. Dicunt corpora quæ ex resurrectione habebimus, esse penitus ad interitum ventura, et Christi primi. Dicunt Trinitatem non fuisse mundi opificem : et quod in restitutione poterunt quæcunque sunt ratione prædita, etiam ad dæmones usque, fabricari æones (19), id est, sæcula : quodque in resurrectione, ætherea surrectura sunt corpora nostra, et sphærarum speciem referentia : sic enim et ipsum Domini corpus aiunt surrexisse : nosque futuros ei pares in restitutione.

Cyrillo autem rursum interroganti, Quid ita, Pater, non pro virtute tot subierunt labores, sed

(19) *Vide Tertullianum adversus Valentinianos.*

eos in inutili hac, quæ destruitur, sapientia consumpserunt? Respondens beatus Cyriacus, Namque *evanuerunt*, inquit, *in cogitationibus suis, et insipiens cor eorum obscuratum est : dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Nonnus autem horum malorum fuit initium : qui cum non ignavum ad hæc administrum invenisset Leontium Byzantinum, post beati Patris nostri Sabæ excessum, continuo tetrum hunc morbum in compluribus Ecclesiæ locis clam disseminavit. Et primum quidem eos qui in Nova Laura erant doctiores, vel ut verius dicam, indoctiores, in suam induxit hæresim. Deinde non hactenus constitit : sed ut aliorum quoque solitudinis monasteriorum plurimis hanc pestem communicaret, plurima rem sollicitudine dignam ducebat. Deinde ut me quoque humilem et abjectum suis comprehenderet laqueis, quam non adhibuit contentionem? Sed, ut cum divino David loquar, *seipsam fefellit iniquitas*, et divina mihi apparuit visio, hæresis ejus cœnum accurate ostendens. Neque ego solus ipsius improbitatem vici, sed ii etiam qui erant conventus Sucæ, per nostrum consilium, illius malitiæ fortiter restiterunt, et fraudulentos illos mores, et ingenium ad malum solers superaverunt.

Quoniam autem tam aperte congressus victus est, alia ratione conventum suæ potestati subjicere machinatus est. Et Petrum quemdam Alexandrinum, qui in eum, et in pravi ipsius dogmatis hæresim, jam a principio erat propensus, præficit conventui : si quo modo hac certe ratione eos paulatim ad communionem attraheret. Amant enim ut plurimum principi conformari, qui sub ejus sunt potestate. Sed nesciebat stultus, se deprehensu facilem et apertam escam proponere. Nam cum consueta illius pravitas conventui paululum innotuisset, protinus ille totus commotus Petrum pellit præfectura.

Deinde rursus Nonnus Petrum alium e Græcia oriendum, qui a priore nihil differebat, præfectum eis constituit conventus autem expressos in eo videns ejus qui præcesserat, malitiæ characteres, protinus eum quoque expellit : et in beati Sabæ Lauram veniens, præfectum accipit Cassianum, genere Scythopolitanum, religione fidelissimum, et virtuti ac doctrinæ innutritum. Sicque vix tandem potuimus multiplicem et exæstuantem eorum qui Origenis morbo laborabant, reprimere et arcere impetum. Hæc cum dulcis illa lingua recensuisset, ubi intellexit Cyrillum esse monasterii magni Euthymii, cum magno protinus gaudio. Ecce, inquit, Frater, tu ejusdem es atque ego, cœnobii. Cœpitque oratione persequi res gestas sanctorum Euthymii et Sabæ. Ille autem cum eas ab hoc beato Cyriaco perspicue didicisset, conscripsit singula in iis quos de ipsis scripsit libris : ut illinc quilibet discere potest, si non perfunctorie, sed accurate ea legat.

A ἀλλ' εἰς τὴν καταργουμένην ταύτην σοφίαν ἀναλωσαν; Ὁ μακάριος ὑπολαβὼν Κυριακὸς, « Ἐματαιώθησαν γὰρ, φησὶν, ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἡ ἀσύνετος αὐτῶν ἐσκοτίσθη καρδία· φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. » Νόννος δὲ τῶν κακῶν ἀπαρχὴ τούτων· ὅς ὑπουργὸν οὐκ ἀγέννῆ τὰ τοιαῦτα, Λεόντιον εὑρηκὼς τὸν ἐκ Βυζαντίου, μετὰ τὴν τοῦ μακαρίου Πατρὸς ἡμῶν [Σάβα 2] τελευτὴν, τὸ κακὸν εὐθὺς ἀῤῥώστημα τοῦτο, πολλαχοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὑπέσπειρε. Καὶ πρῶτα μὲν τοὺς ἐν τῇ νέᾳ Λαύρᾳ λογιωτέρους, ἀλογωτέρους δὲ εἰπεῖν ἀληθέστερον, τῇ οἰκείᾳ ὑπηγάγετο αἱρέσει. Εἶτα οὐ μέχρι τούτων ἔστη· ἀλλ' ὅπως καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐρήμου μοναστηρίων πολλοῖς τῆς τοιαύτης μεταδῷ λύμης, πολλῆς ἠξίου τὸ πρᾶγμα φροντίδος, Ἔπειτα ὥστε καὶ τὸν ταπεινὸν ἐμὲ τῇ ἑαυτοῦ συλλαβεῖν πάγῃ B [πάλῃ 1], τίνα οὐκ εἰσηνέγκατο τὴν φιλονεικίαν; Ἀλλ' ἐψεύσατο ἡ ἀδικία ἑαυτὴν, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαυΐδ· καί μοι ὄψις ἐφάνη θεία, τὸν ἐκείνου τῆς αἱρέσεως βόρβορον ἀκριβῶς παραδεικνῦσά. Καὶ οὐκ ἐγὼ τῆς αὐτοῦ μόνος ἐκράτησα κακουργίας, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς τοῦ Σουκᾶ συνοδίας, καὶ οὗτοι διὰ τῆς ἡμετέρας συμβουλίας, γενναίως πρὸς τὴν ἐκείνου πανουργίαν ἔστησαν, καὶ τῶν δολερῶν ἐθῶν ἐκείνων, καὶ τῆς περὶ τὸ κακὸν εὐμηχανίας περιεγένοντο.

Ἐπεὶ δὲ οὕτω φανερῶς προσβαλὼν ἡττήθη, ἑτέρως ὑποποιήσασθαι τὴν συνοδίαν ἐμηχανᾶτο. Καί τινα Πέτρον Ἀλεξανδρέα, ἐπιῤῥεπῶς πρὸς αὐτὸν ἐξ ἀρχαίου καὶ τὴν κακόδοξον αἵρεσιν ἔχοντα, ἐφίστησι τῇ συνοδίᾳ· εἴ πως ἀλλὰ ταύτῃ γ' οὖν ἠρέμα πρὸς C κοινωνίαν αὐτοὺς ἐφελκύσεται. Φιλεῖ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τῷ ἄρχοντι συμμορφοῦσθαι τὸ ὑποχείριον. Ἀλλ' ἠγνόει ὁ μάταιος εὐφώρατον καὶ καταφανὲς προτιθεὶς δέλεαρ. Μικρὸν γὰρ τῆς συνήθους ἐκείνου κακίας τῇ συνοδίᾳ ὑποφανείσης, ἡ δὲ αὐτίκα κινηθεῖσα πᾶσα, τὸν Πέτρον ἀπωθεῖται τῆς προστασίας.

Εἶτα καὶ πάλιν οἱ περὶ Νόννον, Πέτρον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἕτερον, τῷ προτέρῳ κατὰ μηδὲν ἀδιάφορον, ἡγούμενον αὐτοῖς ἐφιστᾶσιν. Αὕτη δὲ ἀκριβεῖς κἀν τούτῳ τῆς τοῦ προλαβόντος κακίας ἰδοῦσα [ἐνιδοῦσα 2] τοὺς χαρακτῆρας παραχρῆμά τε καὶ αὐτὸν ἀποβάλλει· καὶ εἰς τὴν τοῦ μακαρίου Σάβα Λαύραν ἐλθοῦσα, ἡγούμενον λαμβάνει Κασιανὸν, τὸ D γένος Σκυθοπολίτην, τὸ σέβας πιστότατον, ἀρετῇ καὶ λόγῳ, σύντροφον. Καὶ ταύτῃ μόλις ἰσχύσαμεν τὴν [φυγεῖν τὴν, *etc.*, 1], πολλὴν τῶν τὰ Ὠριγένους νοσούντων ὁρμὴν [ὁρμὴν 1], [ἀνακρούσασθαι, καὶ καταστεῖλαι φλεγμαίνουσαν 2]. Ταῦτα ἡ γλυκεῖα ἐκείνη γλῶσσα διεξελθοῦσα, ὡς καὶ τῆς τοῦ μεγάλου μονῆς Εὐθυμίου μάθοι τὸν Κύριλλον εἶναι, μετὰ περιχαρείας εὐθὺς, Ἰδοὺ καὶ συγκοινοβιώτης εἶ μοι, φησὶν, ἀδελφέ. Καὶ διαλαβὼν τὰ περὶ τῶν ἐν ἁγίοις Εὐθυμίου διηγεῖτο καὶ Σάβα. Καὶ ταῦτα ἐκεῖνος ὑπὸ τοῦ μακαρίου τούτου Κυριακοῦ σαφῶς διδαχθεὶς, ἐν τοῖς αὐτῶν ἕκαστα λόγοις ἀνέγραψεν· ὡς ἔστιν ἐκεῖθεν μαθεῖν, εἴ τις μὴ παρέργως, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ ἐπιλέγοιτο.

A Οὕτω μὲν οὖν ὁ θεῖος Κυριακὸς, καὶ ὁμιλίᾳ τοιαύτῃ καὶ διηγήμασιν ἡδονῆς τὴν ἐκείνου ψυχὴν διαπλήσας, ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ. Ἐπειδὴ δὲ ὅ τε τῶν Ὠριγένους νόμων ἀκριβὴς φύλαξ αἰσχίστῳ τέλει τὴν ψυχὴν ἀπέῤῥηξε Νόννος, ἥ τε ἰσχὺς αὐτῶν ἅπασα διελύτη· καὶ ὁ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἐλώφησε πόλεμος· καὶ κατ' ἀλλήλων [καταλλήλων 2] ἐκεῖνοι τὴν μάχην καὶ τοὺς κινδύνους ἐκίνησαν· καὶ πολλοὶ ἐν τῷ τοῦ Χαρίτωνος φοιτῶντες σπηλαίῳ, οὐκ ὀλίγην τῷ θείῳ Κυριακῷ παρεῖχον τὴν ὄχλησιν, τὴν ἡσυχίαν ἐπιταράττοντες, ἐπὶ τὸν Σουσακὶμ [τοῦ Σουσακεὶμ 1 *hic et infra*] ἀναχωρεῖ πάλιν, ἔνατον ἤδη καὶ ἐνενηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας ἀνύων. Ἐκείνου μὲν δὴ ὄγδοον ἐν αὐτῷ διαμεμενηκότος χρόνον, λαμβάνει τίς ποτε τὸν Κύριλλον πόθος τῆς τοῦ Κυριακοῦ ὁμιλίας. Καὶ εἰς τὴν λαύραν ἐλθὼν τοῦ
B Σουκᾶς καὶ τὸν τούτου μαθητὴν Ἰωάννην παραλαβὼν, τὸν Σουσακὶμ ἄμφω καταλαμβάνουσιν· οὐκ ἔλαττον, ἢ ἐνενήκοντα σταδίους τῆς λαύρας ἀπέχοντα. Ὡς οὖν πλησίον ἐγένοντο ἤδη, λέων αὐτοῖς μεγέθει μέγιστος καὶ φοβερώτατος ἰδεῖν ὑπαντήσας, διετάραξέ τε τὸν Κύριλλον, ὥσπερ εἰκὸς, καὶ εἰς δέος ἐνέβαλεν. Οὕτω τοίνυν ὁ μαθητὴς Ἰωάννης ἔχοντα τὸν ἄνδρα ἰδὼν, Μὴ δέδιθι, ἔφη. Καὶ ὁ λέων, ὡς πρὸς τὸν ἅγιον αὐτοὺς ἀπιόντας ἔγνω, ὑπεῖξέ τε τῆς ὁδοῦ εὐθὺς, καὶ αὐτοὶ κακῶν ἀπαθεῖς διῆλθον. Τούτους ἡ ἱερὰ κεφαλὴ ἐκείνη θεασαμένη, ὑπερήσθη τε αὐτίκα, καὶ ἡδὺ αὐτοὺς καὶ οἰκεῖον ἰδοῦσα, πρεσβυτικῶς εὖ μάλα καὶ χαριέντως, Ἰδοὺ, φησὶ, καὶ ὁ συγκοινοβιώτης μοι [μου 1] Κύριλλος. Εἶτα παραμίξας τι καὶ παιδιᾶς ὁ μαθητὴς Ἰωάννης·
C Ἀλλὰ τοῦτον, εἶπεν, ὁ λέων, Πάτερ, δεινῶς ἐφόβησε, καὶ δειλὸν ἀπέδειξε φανερῶς. Ἡ δὲ ἱλαρὰ ψυχὴ ἐκείνη· Σὺ δὲ ἀλλὰ μὴ φοβοῦ, εἶπε, τέκνον· ὁ γὰρ λέων οὗτος ἐνταῦθά μοι παραμένει φύλαξ ἀκριβὴς τῶν λαχάνων· καὶ οὔτε θηρίῳ εἰσφοιτᾷν συγχωρεῖ οὐδενὶ, οὐδὲ ἀγρίου αἰγὸς ἔφοδον, οἶμαι, τὰ λάχανα δέδιεν, ἐγρηγορότος τοῦ φύλακος.

Εἶτα πολλὰ περὶ τῶν κατὰ τὴν ἔρημον Πατέρων διεξελθὼν, καὶ ταύτῃ διαναστήρας, καὶ κινητικώτατον, οἷον εἰς ἀρετὴν, αὐτοῖς ἔρωτα ἐμβαλὼν, τράπεζαν παρατίθησιν. Ἐνταῦθα ὁ λέων ἐφίσταται. Ὁ δὲ τῷ θηρίῳ μὲν ἄρτον τε τῇ χειρὶ ὀρέγει, καὶ εἰς φυλακὴν ἀφίησι τῶν λαχάνων. Πρὸς δὲ τοὺς συγκατακεκλιμένους, Ἀγαθόν γε, ὦ τέκνα, εἶπε, τοῦ ἀγροῦ φύλακα κέκτημαι. Οὔτε γὰρ ἄρκτος ἐνταῦθα,
D οὐδὲ θηρίον ἄλλο τι, ἀλλ' οὐδὲ λῃστὴς, οὐδὲ βάρβαρος τοῖς παριοῦσι τὸν ἀγρὸν ἐπιτίθεται. Κολάζει γὰρ καὶ [*in codice 2 deletum est* καὶ] αὐτοὺς δεινῶς καὶ ἀπόλλυσιν ὁ λέων.

Τοῖς μὲν οὖν ὅλην παρ' αὐτῷ ἡμέραν διαγαγοῦσι, καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκείνης καὶ τῆς ἐκκεχυμένης ἐν τοῖς χείλεσι αὐτοῦ χάριτος ἀπολαύσασιν, εὐλογίας τε εἰς τὴν ἑξῆς μεταδίδωσι, καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀπολύει. Καὶ ὁ λέων ὑπεῖξέ τε αὐτοῖς αὖθις, καὶ ὑπέπεσεν ἥκοντας [ἥκοντας 2, εἴκουσι 1], καὶ τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα χαίροντες εἴχοντο.

Divinus itaque Cyriacus, cum hujusmodi colloquio et narrationibus ita illius animam voluptate complesset, in pace dimisit. Quando autem, et ipse legum Origenis diligens custos, Nonnus, turpissimo exitu vitam abrupit, fractæque fuerunt omnes eorum vires; et cessavit bellum adversus orthodoxos; et illi inter sese prælia cierunt et pericula; multique in Charitonis spelæum ventitantes, non parvam divino Cyriaco molestiam exhibebant, ejus silentium et quietem interturbantes; ad Susacim rursum recedit (20) cum nonum jam et nonagesimum ætatis annum expleret. Cum autem ille octo in eo mansisset annos, Cyrillum aliquando incessit desiderium conveniendi Cyriaci. In lauram itaque Sucæ veniens, ac hujus discipulum Joannem assumens, ambo Susacim perveniunt, qui locus non minus quam nonaginta stadia aberat a laura. Cum autem adventarent et prope jam essent, leo ipsis magnitudine maximus, visuque terribilissimus, occurrens, Cyrillum, ut consentaneum est, conturbavit, et in metum conjecit. Cum igitur discipulus Joannes ita affectum virum vidisset: Ne metue, inquit. Leo autem, ut eos ad sanctum euntes agnovit, via cessit protinus, et ipsi malorum immunes pertransierunt. Hos cum sacrum illud caput aspexisset, supramodum statim gaudio oblectatus est, eosque blande ac benevole intuens, seniliter bene plane ac venuste, Ecce, inquit, concœnobita meus (21) Cyrillus. Deinde nonnihil quoque joci admiscens discipulus Joannes: Sed eum, inquit, Pater, mirum in modum leo terruit, manifestoque pavore perculit. Hilaris autem illa anima: At tu, noli timere, inquit, fili: leo enim iste hic mihi manet, diligens custos olerum, qui nullam feram ingredi sinit: quapropter nec agrestis capreæ incursum, ut puto, timuerint olera, hoc vigilante custode.

Deinde cum multa de Patribus, qui in eremo degebant, narrasset, ac sic eis animos excitasset, acerrimumque, erga virtutem videlicet, amorem incussisset, mensam apponit. Hic leo supervenit. Ille autem bestiæ panem manu porrigit, et ad olerum custodiam remittit. Ad accumbentes autem: Habeo, ait, o filii, bonum agri custodem. Neque enim hic ursus, neque alia quæpiam fera, sed neque prædo, neque barbarus eos qui agrum pertranseunt invadit. Illos namque acriter ulciscitur ac perimit leo.

Cum igitur totum apud eum diem transegissent, ac doctrina illa et diffusa in ejus labiis gratia fructi essent, benedictionem imposterum impertit, ac in pace dimittit. Leo autem eis rursus cessit, et blanditus est; sicque ad propria læti remearunt.

(20) Exeunte 546 vel ineunte 547.

(21) Cyrillus in eodem quo Cyriacus manserat

Sanctus autem hic Cyriacus adhuc in Susacim permanens, cum aquam ex fontibus non haberet (quo cum ipse uteretur, tum etiam olera rigaret), eam quæ in petrarum concavitatibus congregabatur exhauriens, æstate illa ad meridiem irrigabat, nec amplius sitire sinebat. Tempore enim autumni tempestas ipsa ea satis abundeque irrigabat. Cum autem magna siccitas aliquando per æstatem contigisset, et quæ sunt in petris concavitates ne vestigium quidem haberent aquæ, ille, oculis in cœlum sublatis, petit a Deo aquam. Et ecce repentina quædam nubes super caput condensata erupit in pluviam, ejusque hydrias et petrarum concava omnia implevit : eaque et sancti usui, et olerum irrigationi diu multumque suffecit. Hic illud mihi venit in mentem, quod, etsi narrationi de sancto non cohæret, non mediocrem tamen, si dicatur, afferet utilitatem.

In solitudinem aliquando venienti hujus sancti discipulo, una cum condiscipulo Paramono, apparet circa myricas agrestes, stans quoddam hominis idolon. Illi, id quod cernebatur ex anachoretis unum esse existimantes (multi enim id temporis solitudinem hanc habitabant), ad eum statim sunt conversi. Cumque jam prope adessent, et nusquam esset quod apparuerat, illi contra, malum arbitrantes esse spiritum, apprecati sunt, et precationi, Amen, subjungentes, huc et illuc spectant, et spelæum quoddam ipsis subterraneum apparet. Quod signum rursus dexterum judicantes, et quemdam Dei servum esse, eum qui apparuerat, ac in illud se occuluisse, atque in eo delitescere putantes, rogant ut benedictionem ipsis impertiat et pacem.

Tandem aliquando vox intrinsecus sonuit ex spelæo, dicens : Quid me vultis ? sum etenim femina. Sed, Quo proficiscimini ? rogavit. Ad anachoretam, inquiunt, Cyriacum. Sed dic nobis, qui vocere, et qua ratione hic es, et quamobrem huc accessisti ? Illa vero, Nunc quidem abite, inquit ; redeuntibus autem rursus, dicam. Cum ergo illi impensius instarent, et ne tantillum quidem se abscessuros dicerent, ni prius quæ beatam illam spectabant, audiissent : Nomen quidem mihi est Maria, inquit ; cum autem essem psaltria, scio me multis scandali occasionem præbuisse. Deum itaque rogavi, eumque suppliciter obsecravi, ut a mali laqueis liberarer. Aliquando autem corde contrita, et anima divino igne succensa, in sanctum Siloe descendi : cumque hoc vas aqua implessem (quod apud me adhuc manet, lupinis in sporta acceptis, huc accessi. Nihil autem horum usque in hodiernum diem est diminutum. Sed neque ex illo tempore hominem vidi : neque

A Ὁ δὲ ἅγιος οὗτος Κυριακὸς τῷ Σουσακὶμ ἔτι παραμένων, ἐπειδὴ ὕδωρ αὐτῷ ἐκ πηγῶν οὐ παρῆν (ὥστε ὁμοῦ μὲν αὐτὸν χρῆσθαι, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ λάχανα ὑρδειν), τὸ ἐν τοῖς τῶν πετρῶν κοιλώμασιν ἐπισυναγόμενον ἐξαντλῶν, ἐπότιζέ τε θερους αὐτὰ κατὰ μεσημβρίαν, καὶ οὐκέτι διψῆν συνεχώρει. Τὸν γὰρ περὶ τὸ μετόπωρον χρόνον, ἦρδεν αὐτὰ ἱκανῶς ἡ ὥρα. Αὐχμοῦ δέ ποτε κατὰ θέρος πολλοῦ γεγονότος, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς πέτραις κοιλωμάτων οὐδὲ ἴχνος ἐχόντων ὕδατος, τὰ ὄμματα ἐκεῖνος εἰς οὐρανοὺς ἀνασχὼν, αἰτεῖ παρὰ τοῦ Θεοῦ ὕδωρ· Καὶ ἀθρόον τι νέφος ὑπὲρ κεφαλῆς παχυνθὲν, εἰς ὑετὸν ἐῤῥάγη· καὶ τὰς ὑδρίας αὐτοῦ, καὶ τὰ κοῖλα τῶν πετρῶν ἐπλήρωσε πάντα· καὶ τῇ τε τοῦ ὁσίου χρείᾳ, τῇ τε τῶν λαχάνων ἀρδείᾳ, μέχρι πολλοῦ τοῦτο B ἐπήρκεσεν. Ἐκεῖνο δέ με [*in codice* 2 *deletum est* με] γενόμενον ἐνταῦθα εἰσέρχεται, ὅπερ εἰ καὶ μὴ τῆς τοῦ ἁγίου ἔχεται διηγήσεως, ἀλλ' οὐ μετρίαν οἴσει λεχθὲν καὶ αὐτὸ τὴν ὠφέλειαν.

Παριόντι κατὰ τὴν ἔρημον τῷ μαθητῇ πατε τοῦ ἁγίου τούτου μετὰ [καὶ 2] τοῦ συμφοιτητοῦ Παραμόνου, ἐπιφαίνεταί τι περὶ μυρίκῃ ἀγρίᾳ ἑστὼς, ἀνθρώπου εἴδωλον. Οἱ δὲ, τῶν ἀναχωρητῶν [ἀναχωριτῶν 1] ἕνα τὸ φαινόμενον οἰηθέντες (πολλοὶ γὰρ τὴν ἔρημον ταύτην τὸ τηνικαῦτα ᾤκουν) πρὸς αὐτὸν εὐθέως ἐτράποντο. Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦσαν ἤδη, καὶ τὸ φανὲν οὐδαμοῦ, ἔμπαλιν ἐκεῖνοι πονηρὸν πνεῦμα νομίσαντες εἶναι, προσηύξαντο· καὶ τῇ εὐχῇ τὸ, Ἀμὴν, ἐπειπόντες, ὁρῶσι τῇδε κἀκεῖσε· καὶ σπήλαιόν τι αὐτοῖς ὑπόγεων ὑποφαίνεται. Ὅπερ σηC μεῖον αὖθις κρίναντες δεξιὸν, καί τινα δοῦλον τοῦ Θεοῦ τὸν φανέντα εἶναι, καὶ εἰς αὐτὸ καταδῦναι ὑπολαβόντες, εὐλογίας αὐτοῖς μεταδοῦναι καὶ εἰρήνης ἠξίουν.

Ὀψὲ γοῦν ποτε φωνὴ ἔνδοθεν ὑπηχήθη [ἀπηχήθη 1] ἐκ τοῦ σπηλαίου· Τί θέλετε ἀπ' ἐμοῦ; λέγουσα, γυνὴ γάρ εἰμι. Ἀλλὰ, Ποῦ πορεύεσθε; ἤρετο. Οἱ δὲ. Πρὸς τὸν ἀναχωρητὴν, ἔφησαν. Κυριακόν. Ἀλλ' εἰπὲ ἡμῖν, ἥτις καλῇ, καὶ ὅπως ἐνταῦθα εἶ, καὶ ἐφ' ᾧ παραγέγονας. Ἡ δὲ, Νῦν μὲν ὑπάγετε, ἔφη ἐπανήκουσι δὲ αὖθις, ἐρῶ. Ὡς οὖν ἐπέκειντο πλέον οὗτοι, καὶ οὐκέτι [οὐα ἔτι 1] οὐδὲ ἀποστήσεσθαι μικρὸν ἔλεγον μὴ πρότερον τὰ κατὰ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἀκούσαντες, Ὄνομα μὲν ἐγὼ Μαρία· γενομένη δὲ ψάλτρια, ἔφη, πολλοῖς οἶδα σκανD δάλου πρόφασιν παρασχοῦσα. Ἐδεόμην τοίνυν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἱκέτευον αὐτὸν, ῥυσθῆναί με τῶν τοῦ πονηροῦ παγίδων. Καί ποτε τὴν καρδίαν συντριβεῖσα, καὶ πυρὶ θείῳ τὴν ψυχὴν διαθερμανθεῖσα, εἰς τὸν ἅγιον Σιλωὰμ κατῆλθον· καὶ τὸ σκεῦος τοῦτο πλήσασα ὕδατος (ὃ παρ' ἐμοὶ καὶ εἰς ἔτι μένει), καὶ θέρμια ἐν τῇ σπυρίδι λαβοῦσα, ἐνταῦθα παρεγενόμην. Καὶ τούτων οὐδὲν εἰς δεῦρο ἠλαττονήθη. Ἀλλ' οὐδὲ ἄνθρωπον ἐξ ἐκείνου εἶδον, οὐδὲ εἰς ὁμιλίαν

cœnobio, sed nunquam cum illo. Ideo minus bene vertisse videtur interpres apud Surium : *Meus in cœnobio sodalis.*

τινὶ, οὐδὲ εἰς λόγους ἦλθον. Ἀλλ' ἄπιτε νῦν καὶ ὑμεῖς, καὶ ἀναστρέφοντες ἐπισκέψασθέ [ἐπισκέψατέ 1] με.

Τούτων ἐκείνου ἀκούσαντες, ὑποχωροῦσι, καὶ ὡς τὸν μακάριον ἐλθόντες Κυριακὸν, ἀπαγγέλλουσιν αὐτῷ πάντα. Ὁ δὲ ἐθαύμασέ τε, ὡς εἰκὸς, καὶ ἐπισκέψασθαι πάλιν αὐτὴν ἐπανήκουσι τοῖς μαθηταῖς, καὶ αὐτὸς ἐπισκήπτει. Τὸ σπήλαιον τοίνυν ἐν τῇ ἐπανόδῳ καταλαβόντες, καὶ τὴν εἴσοδον κατὰ τὸ σύνηθες κόψαντες, ἐπεὶ ἔνδοθεν [ἔνδον 1] αὐτοῖς ἀπεκρίνατο οὐδὲ εἷς, παρελθόντες εἴσω, εὑρίσκουσιν αὐτὴν ἤδη τελειωθεῖσαν, καὶ τὸ σῶμα νεκρὸν παρὰ τῷ σπηλαίῳ κείμενον. Ἀνελθόντες οὖν εἰς τὴν τοῦ Σουκᾶ λαύραν, καὶ ὅσων ἦν αὐτοῖς πρὸς τὴν ταφὴν χρεία λαβόντες, ἔρχονται πρὸς τὸ σπήλαιον αὖθις· καὶ τελέσαντες ἐπὶ τῇ μακαρίᾳ τὰ εἰωθότα, τὴν οἰκίαν αὐτῇ τάφον ποιοῦσι, πρὸς αὐτῷ τῷ σπηλαίῳ τὸ λείψανον καταθέμενοι.

Ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἡμᾶς τὸ τοῦ διηγήματος ἐξήνεγκεν, ἥδιστόν τε ὁμοῦ καὶ ὠφέλιμον. Ἐπανιτέον δὲ πάλιν ὅθεν ἐξέβημεν. Ὄγδοον τοίνυν τοῦτον ἐν τῷ Σουσακὶμ ἐνιαυτὸν, ὥσπερ ἔφημεν, τοῦ μακαρίου Κυριακοῦ διηνυκότος, οἱ τῆς τοῦ Σουκᾶ λαύρας, μετὰ τὴν τελείαν τῶν τὰ Ὠριγένους δοξαζόντων ἀπαλλαγὴν, ἐκεῖσε καὶ αὖθις γενόμενοι, εἰς τὸ τοῦ μεγάλου Χαρίτωνος σπήλαιον αὐτὸν ἤγαγον. Οὗ δὴ καὶ ὁ θαυμάσιος Κύριλλος παρέβαλλε συνεχῶς, καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ ἁγίου τούτου τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπίδοσιν καὶ τὴν ὠφέλειαν ἐκαρποῦτο. Ὑπὲρ τὰ ἑπτὰ δὲ ἤδη καὶ τὰ ἑκατὸν ὁ Κυριακὸς ἔτη ἐβίω· ὡς καὶ ἀπ' αὐτῶν δήπου τῶν ἐκείνου περιόδων, καὶ τῶν διατριβῶν μεμαρτύρηται. Ἀφίκετο μὲν γὰρ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, ἀμφὶ τὰ ὀκτωκαίδεκά που μάλιστα ἔτη· ἐννέα δὲ παρὰ τῷ ἐν ἁγίοις Γερασίμῳ διέμεινε· δέκατόν τε ἤδη [δέκατον ἤδη 1] πρὸς τῇ τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου μονῇ διετέλεσε χρόνον· καὶ ἐννέα καὶ τριάκοντα ὑπὸ τῇ τοῦ Σουκᾶ λαύρᾳ διηκονεῖτο. Πέμπτον τε αὐτῷ ἐν τῇ τοῦ Νατουφᾶ ἐρήμῳ σκίλλαις τρεφομένῳ περιῆλθον ἔτος· καὶ τοσαῦτα πάλιν ἐν τῷ τοῦ Ῥουβᾶ ἕτερα. Περὶ μὲν οὖν τῷ Σουσακὶμ ἕβδομον ἐνιαυτὸν μεῖναι ἱστόρηται· περὶ δὲ τῷ τοῦ ἐν ἁγίοις Χαρίτωνος σπηλαίῳ, πέμπτον· καὶ αὖ [*in codice* 2 *deletum est* αὖ] πάλιν ἐν τῷ [τοῦ 1] Τουσακὶμ ὄγδοον. Ἀνέβη μέντοι πρὸ δύο [δύον 1] τῆς τελευτῆς χρόνων, καὶ αὖθις παρὰ τὸ [τῷ 1] τοῦ Χαρίτωνος σπήλαιον [σπηλαίῳ 1]. Εἰς τοῦτο δὲ ὅμως ἡλικίας ἐλθὼν, καὶ βαθύτατα οὕτω γηράσας, οὐδὲ βραχὺ τῆς περὶ τοὺς θείους ὕμνους στάσεως, καὶ τῆς διακονίας τῶν αὐτῷ παραβαλλόντων ὑφεῖτο. Ἀλλ' ὅσῳ κατεγήρα τῇ ἡλικίᾳ, τοσούτῳ μᾶλλον ἐσφρίγα καὶ ὑπερήκμαζε τῇ προθυμίᾳ, καὶ θερμότερον τῶν θείων ἀγώνων καὶ γενναιότερον ἥπτετο.

Ἦν δὲ μειλίχιος μὲν ὁ ἀνὴρ καὶ ἱλαρὸς καὶ εὐπρόσιτος, εὐμήκης δὲ ἰδεῖν καὶ ἀνεστηκώς· τόν τε αὐχένα ὀρθὸ, ἔτι καὶ ὑπονεάζων, καὶ οὐδὲ τὸ παράπαν τοῦ γήρως ἡττώμενος, διδασκαλικὸς τὸν τοό-

A in alicujus congressum colloquiumque veni. Vos igitur nunc abite, et revertentes invisite me.

Illi, his auditis, recedunt : et ab beatum Cyriacum venientes omnia ipsi renuntiant. Ille, ut consentaneum erat, miratus est ei, revertentibus discipulis, ut eam rursus invisant mandat. Spelæum itaque in reditu nacti, aditumque de more pulsantes, cum intus nemo unus ipsis responderet, introgressi inveniunt eam jam vita functam, et corpus exanime in spelunca jacens. Ascendentes igitur in Sucæ lauram, et omnia quibus ipsis ad sepulturam usus erat assumentes, rursus ad spelæum veniunt : et quæ de more fiunt super beata peragentes, domum ei faciunt sepulcrum, reliquiis
B in spelunca ipsa depositis.

Sed huc quidem nos narratio deduxit jucundissima juxta atque utilis. Rursus autem redeundum est unde digressi sumus. Cum igitur octavum hunc in Susacim annum, ut diximus, beatus Cyriacus confecisset, qui erant lauræ Sucæ, post perfectam liberationem ab iis qui Origenis sententiam tenebant, cum illuc rursus accessissent, ipsum in magni Charitonis spelæum deduxerunt (22). Quo etiam frequenter accedebat admirabilis Cyrillus, et magnum ab hoc sancto virtutis incrementum et emolumentum percipiebat. Jam autem super centum et septem annos vixerat Cyriacus : cui rei testimonio sunt illæ ipsæ ejus diversis in locis
C mansiones et obita itinera. Devenit namque in sanctam civitatem, circiter decem et octo annos natus : novem autem apud sanctum Gerasimum permansit : decimumque jam apud Magni Euthymii monasterium confecit annum, et undequadraginta in Sucæ laura ministravit. Quinque anni præterierunt, dum in Natuphæ solitudine scillis aleretur, totidemque rursus alii in Ruba. In Susacim autem septimum mansisse annum jam relatum est : in sancti autem Charitonis spelæo, quintum; et rursus in Susacim, octavum. Duobus certe ante exitum annis, rursus ad Charitonis spelæum ascendit. Quamvis autem ad in ætatis pervenisset, et summam ita adeptus esset senectutem, nihilominus tamen, ne tantillum quidem de
D statione ad divinos hymnos, et ministerio eorum qui ad ipsum accedebant, remittebat. Sed quanto erat ætate provectior, tanto magis animo valebat, et vigebat animi alacritate, acriusque ac fortius divina inibat certamina.

Erat autem vir mitis et hilaris, et facilis ad eum patebat aditus : statura procerus et erectus : colloque adhuc recto, juventutem quodammodo præ se ferens, et nihil omnino senectute fractus aut debilitatus : moribus ad docendum accommodatus;

(22) Anno 555.

religione maxime orthodoxus. Cum itaque in corporis infirmitatem incidisset, naturæ debitum exsolvens, spiritum ipsi Jesu quem desiderabat commisit (23). Et nunc est in quiete justorum, in splendore angelorum, ea videns quæ semper desiderabat, et totum sanctæ Trinitatis fulgorem in se recipiens : in ipso Christo Domino nostro, cum quo Patri principii experti, et sanctifico vivificoque Spiritui gloria, imperium, honor et adoratio nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

A πον, τὸ σέβας ὀρθοδοξότατος. Ἀσθενείᾳ τοίνυν σώματος περιπεσὼν, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀποτίσας χρέος, τὸ πνεῦμα τῷ ποθουμένῳ Ἰησοῦ παρατίθεται. Καὶ νῦν ἐστιν ἐν τῇ ἀναπαύσει τῶν δικαίων· ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἀγγέλων, ἅπερ εἰς ἀεὶ ἐπόθει ὁρῶν, καὶ ὅλην τῆς ἁγίας. Τριάδος τὴν ἔλλαμψιν εἰσδεχόμενος· ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(23) Anno 557.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ.

—

VITA ET CONVERSATIO ET MARTYRIUM

SANCTI MARTYRIS GREGORII

MAGNÆ ARMENIÆ.

(Textus Græcus nunc primum prodit ex duobus codicibus mss. Paris. n. 1489 et 1492 notatis ; Latine edidit Surius ad diem 30 Septembris.)

—

I. Cum Persarum imperium rediisset ad Parthos, et Parthorum dominatio ad tantam venisset potentiam, ut non solum imperarent Persis, sed etiam Armeniis et Indis qui in Oriente sunt Persis finitimi, præterea autem Massagetas quoque in suam redegissent potestatem, cumque tantarum curarum pondus unus non posset sustinere, quatuor fratres, Parthi quidem genere, Arsacidæ autem cognomine, dominatum quatuor gentium ad se transferunt. Et primus quidem ex fratribus, communem appellationem in proprium nomen sibi vindicans, appellabatur Arsacides, et Parthorum tenebat imperium, sicut tempore, ita etiam dotibus et commodis aliis antecellens. Qui autem illum est consecutus, fuit rex Persarum. Tertius autem prædictorum Indorum sortitus est imperium. Quarti autem potestati parebant Massagetæ. Non fuit autem brevi tempore dimensa felicitas Arsacidis. Postea vero eum Artabanes filius Valarsi, qui erat et ipse ex Arsacidis, et in Persas obtinebat imperium, vacaret Chaldæo-

B Α΄. Τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς εἰς Πάρθους διαλυθείσης, καὶ τῆς τῶν Πάρθων ἐπικρατείας εἰς τοῦτο δυνάμεως [ἀφιγμένης, ὡς μὴ μόνον Περσῶν ἄρχειν. ἀλλὰ καὶ Ἀρμενίων καὶ Ἰνδῶν προσοίκων τοῖς ἐπ' Ἀνατολῆς Πέρσαις· ἔτι δὲ καὶ Μασσαγέτας μέρος ποιεῖσθαι τῆς ἐξουσίας, ἐπεὶ τὸ βάρος τῶν τοσούτων φροντίδων εἷς ἀνέχειν οὐχ οἷός τε ἦν, τέσσαρες ἀδελφοὶ Πάρθοι μὲν τὸ γένος. Ἀρσακίδαι δὲ τὴν ἐπωνυμίαν, συμμερίζονται τὰς ἐπικρατείας τῶν τεσσάρων ἐθνῶν εἰς ἑαυτούς. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τῶν ἀδελφῶν τὴν κοινὴν κλῆσιν εἰς ὄνομα ἐξιδιωσάμενος, Ἀρσακίδης τε ἐκαλεῖτο, καὶ τῆς τῶν Πάρθων ἀρχῆς εἶχε τὸ κράτος, ὥσπερ τῷ χρόνῳ τῶν ἄλλων, οὕτω δὴ κἀν τοῖς ἄλλως προέχων πλεονεκτήμασιν. Ὁ δὲ μετ' ἐκεῖνον Περσῶν ἐβασίλευσεν. Ὁ δὲ τρίτος τῶν προειρημένων ἀνδρῶν τὴν τῶν Ἰνδῶν
C ἀρχὴν ἐκληροῦτο. Τῷ δὲ τεταρτῳ Μασσαγέται ἦσαν τὸ ὑποχείριον. Καὶ χρόνος οὐ βραχὺς τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς Ἀρσακίδαις ἐμέτρει· Ἀρταβάνης δὲ παῖς Οὐαλάρσου, Ἀρσακίδης τε ὢν καὶ Πάρθων ἔχων

τὴν ἐξουσίαν, περὶ τὴν ἀστροθεάμονα τῶν Χαλδαίων ἐσχόλαζε σοφίαν, καί τι συνιδὼν ἐκεῖθεν, τῇ γυναικὶ κατὰ τὴν σκηνὴν συγκαθεύδων ἂν εἶπεν, ὡς, Ἐξ ὧν μὲ διδάσκουσιν οἱ τῶν ἀστέρων δρόμοι, εἴ τις ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ οἰκείου δεσπότου ἐν τῷ παρόντι καιρῷ μελετήσειεν, οὐκ, ἔγω γε οἶμαι, τοῦ σκοποῦ ἐκεῖνος καὶ τῆς ὁρμῆς ψευσθήσεται.

Β'. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, εἰς ὕπνον ἐτράπη. Μία δὲ τῶν ὑπηρετουμένων τῇ βασιλίδι, τῶν κατὰ γένος ἐπιφανῶν αὕτη θυγάτηρ οὖσα, συνήθης ἦν ἐπὶ σωμάτων ὁμιλίᾳ τινὶ τῶν τὰς πρώτας ἀρχὰς διοικούντων, ἐξ Ἀσσυρίων μὲν καταγομένῳ, καλουμένῳ δὲ Ἀρτασείρας. Ὃς πολλάκις μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀνείλιττε τὴν τυραννίδα, καὶ τοῖς πιστοτάτοις τῶν φίλων μυστικώτερον ἐκοινοῦτο, ἀγαγεῖν δὲ ταύτην εἰς ἔργον ἀνεβάλλετο φόβῳ τῷ τῆς ἀποτυχίας· τῆς σκηνῆς οὖν αὕτη λαθραίως ὑπεξελθοῦσα, μηνύει τὸν Χρησμὸν πάντα τῷ Ἀρτασείρᾳ, παροξύνει τε πρὸς τὸ ἔργον καὶ λόγους ἀπαιτεῖ, ὡς ἄν, εἰ ἐγκρατὴς γένηται τῆς Πάρθων ἀρχῆς, κοινωνὸν αὐτὴν ἔχοι βίου καὶ τὴν βασιλείαν αὐτῇ ὀνόματί τε καὶ πράγματι συμμερίζοιτο. Ὁ δὲ προθύμως ὤμνυ τε τοὺς πατρῴους θεοὺς, καὶ πέρας ἐπηγγέλλετο λαβεῖν τὰ ὀμωμοσμένα, κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτίκα τῆς ἀναῤῥήσεως. Καὶ ταῦτα αἰτησαμένη καὶ τὰ πιστὰ λαβοῦσα, μετὰ σπουδῆς αὖθις τὴν βασιλικὴν σκηνὴν, πολλὴν τοῦ λαθεῖν ποιουμένη πρόνοιαν ἀποτρέχει· ὄνομα δὲ τῷ γυναίῳ Ἀρταδοῦκτα. Ὁ οὖν Ἀρτασείρας εἰς νοῦν τῆς γυναικὸς τὴν ἀγγελίαν βαλόμενος, δεινῶς τῷ τῆς ἀρχῆς ἡλίσκετο ἔρωτι, καὶ συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει Περσῶν τε καὶ Ἀσσυρίων, οἷς μάλιστα ὡς πιστοτάτοις ἐθάῤῥει, καὶ κατεῖπεν ἐν τοῖς λόγοις τῆς Πάρθων ἀλαζονείας, τὰ ὅμοια συμβουλεύοντας καὶ αὐτοὺς εὑρίσκει· καὶ γὰρ ηὔχοντο κἀκεῖνοι, τῆς μὲν Παρθικῆς ἀπαλλαγῆναι τυραννίδος, ἐξ αἵματος δὲ οἰκείου τὴν Περσῶν ἰδεῖν ἐξουσίαν ἰθυνομένην. Ψηφίζονται γοῦν ὥσπερ τῆς βουλῆς ἡγεμόνα, οὕτω καὶ τῶν πράξεων αὐτοῖς γενέσθαι τὸν Ἀρτασείραν. καὶ πέμπουσιν ἀγγέλους πρὸς Ἀρταβάνην, ἐκστῆναι παραινοῦντες τῆς βασιλείας χωρὶς κινδύνων καὶ τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ πολέμου συμβαινόντων κακῶν. Ὁ δὲ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνενεγκὼν μάντευμα, καὶ χρόνον τὴν κεφαλὴν ἐπικλίνας, ἀπράκτους μὲν τοὺς ἀπεσταλμένους ἐκπέμπει, ἐπαπειλεῖ δὲ, ὡς εἰ πάλιν τοιοῦτόν τι ἀπαγγελοῦντες ἐλεύσονται, ἀπ' αὐτῶν πρώτων τὰς τῆς ὕβρεως λήψεται δίκας. Ζήκας ἦν καὶ Καρίνας αὐτοῖς τὰ ὀνόματά.

Γ'. Καὶ ὑποστρέψαντες ἀπαγγέλλουσιν Ἀρτασείρᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶπέ τε καὶ ἠπειλήσατο. Εἶτα συγκροτεῖται καὶ παρ' ἑκατέροις πόλεμος. Πρὶν ἢ δὲ συῤῥαγῆναι τοῦτον Ἀρτασείρας πέμψας. ἄγει τὴν Ἀρταδούκτάν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ταύτην ἐν ἰσχυρωτάτῳ φρουρίῳ μετὰ τῆς οὐσίας αὐτου πάσης καθίστησιν. Ὡς δὲ εἰς χεῖρας τῶν τε Περσῶν καὶ τῶν Πάρθων αἱ δυνάμεις συνῆθδον, πίπτουσι μὲν ἑκατέρωθεν πλεῖστοι· ἀπέβλεψε δὲ πρὸς τὸν Ἀρτασείραν ἡ νίκη. Δευτέρας δὲ συμβολῆς γενομένης, τὸ μὲν Παρθικὸν τῷ πολεμίῳ κατακράτος ἀνηλίσκετο ξίφει, εἰς φυγὴν δὲ καὶ αὐτὸς Ἀρταβάνης

A rum sapientiæ, quæ versatur in contemplandis astris, et ex illis aliquid animadvertisset, cum uxore dormiens in tabernaculo, ei dixit: Ex iis, quæ me docent cursus astrorum, si quis in præsenti tempore meditetur insurrectionem adversus suum dominum, ille quidem, ut arbitror, non frustrabitur suo scopo et desiderio.

II. Hæc cum dixisset, conversus est ad somnum. Una autem ex iis quæ serviebant reginæ, ex iis nata qui erant illustri genere, corpoream habebat consuetudinem cum quodam ex iis qui primos gerebant magistratus, qui originem quidem ducebat ex Assyriis, vocabatur autem Artasiras. Hic sæpe quidem apud se animo meditabatur tyrannidem, et cum iis qui ex amicis erant fidelissimi illud arcaB num communicabat: id autem ad affectum deducere differebat, quod timeret ne res succederet. Ea ergo, clam egressa e tabernaculo, totam rem indicat Artasiræ, et ad opus excitat, promissum ab eo exigens, ut, si Parthorum potiatur imperio, eam et vitæ habeat sociam, et cum ea regnum et nomine et re dividat. Ille autem prompto et alacri animo juravit deos patrios: et quæ juravit pollicitus est finem acceptura, cum primum rex fuerit renuntiatus. Cum hæc petiisset, et fidem ab eo accepisset, propere recurrit in regium tabernaculum, ut lateret, diligenter providens. Mulieri autem nomen erat Artaducta. Artasiras ergo, mulieris nuntium animo agitans, captus erat vehementi regnandi desiderio: et cum collegisset ex Persis et Assyriis eos qui gerebant magistratus, quibus, utpote fidelissimis, C confidebat maxime, et in sua ad eos oratione in medium adduxisset Parthorum arrogantiam, invenit eos quoque similia consulentes. Etenim illi quoque optabant a Parthica quidem liberari tyrannide: a suo autem sanguine videre regi Persarum imperium. Decernunt itaque, ut quomodo consilii, ita etiam rerum ipsarum gerendarum esset dux et princeps Artasiras: et mittunt nuntios ad Artabanem, rogantes ut e regno excederet sine periculo, et aliis malis, quæ e bello eveniunt. Ille autem cum ad suam divinationem et tempus caput inclinasset, eos quidem qui missi fuerant dimittit re infecta: præterea autem minatur, quod, si tale quid venerint ei rursus nuntiaturi, sumet primum pœnas de eorum contumelia. Zecas et Carenas erant eis nomina.

D

III. Reversi autem renuntiant Artasiræ et reliquis ea quæ rex dixerat et minatus fuerat. Deinde bellum ab illis comparatur. Priusquam vero id erumperet, misit Artasiras, qui ad se duceret Artaductam: et eam in validissimo collocat præsidio cum omnibus suis facultatibus. Cum autem Persarum et Parthorum copiæ manus conseruissent, utrinque quidem cadunt plurimi: ad Artasiram autem aspexit victoria. Secundo autem commisso prælio, Parthi quidem per vim ab hostili ense fuere consumpti, in fugam autem versus fuit ipse Artabanes. Cum se autem rursus collegisset, et ad bel-

lum gerendum rursus coegisset copias, animo confidit. Cæterum totum annum aliquando quidem Persis contra Parthos, aliquando autem Parthis adversus Persas ostendentibus multa audaciæ facinora et belli experientiæ, cum postremo utriusque partis acies prope essent, aiunt Artasiram dixisse Artabani regi, ne temere faceret, et perderet genera Persarum et Parthorum: regnum enim nolle deinceps manere apud Artabanem, sed transire ad Artasiram. Tu autem, inquit, si me audias, vives citra ullam molestiam. Dabo enim tibi regionem, quæ affatim suppeditabit omnia quæ ad usum pertinent. Oportet autem non alio quam teipso uti magistro ejus quod est utile, et meminisse responsi quod aliquando reginæ dixisti in tabernaculo. Sed hæc quidem Artasiras.

IV. Artabanes autem prius aspiciens ad quosdam suos familiares: Quam gravis res est, inquit, femina. Amor conjugii potius læserit, quam juverit. Hæc cum dixisset, jubet transire quemdam ex satellitibus, et interficere reginam. Existimabat enim eam prodidisse secretum. Conversus autem ad Artasiram, respondit esse sibi longe optabilius mori, quam Artasiræ, qui erat servus, regno cedere. Quæ simul atque dixisset, insane et bacchantis more irruit in Persas, et ex eis quidem multos sauciat, plures autem occidit: dirigit vero etiam hastam adversus Artasiram. Ille autem (habebat enim manus sagittandi peritas, et quæ hac in re semper magna cum laude versabantur) fugam quidem simulat. Dum eum autem persequitur, Artabanes immittit telum in pectus propter mammillam ejus qui persequebatur. Quod cum, ob vires ejus qui fuerat jaculatus, sustineri non potuisset, rumpit Artabani thoracem: et trajecto pectore, excidit e dorso, et morte statim afficit Artabanem. Mox autem convenientes inter se Parthi et Persæ, regem renuntiant Artasiram, qui ostendebat se magnam eorum gerere curam, et non parvam esse suam in eos humanitatem. Et ille quidem cum sic se haberet, Artaductam ducit uxorem, quam datum jujusrandum ei prius desponderat: et eam eligit reginam.

V. Cusaro autem Artabanis frater, qui regnum magnæ obtinebat Armeniæ, cum intellexisset ea, quæ evenerant, et quod ad Persas fuit translatum Parthorum imperium, magno dolore est affectus: et valido coacto exercitu ex Albanis et Iberis, et præterea ex Hunnis, toto anno comparavit ea quæ ad bellum pertinebant. Magnam autem manum secum ducens, expeditionem suscipit contra Persas, et ipsum Artasiram. Qui autem Persarum imperium nuper sibi usurparat Artasiras, vel invitus struit et educit aciem adversus regem Armeniæ. Fit autem in prælio magna cædes Persarum. Fugit autem Artasiras, et hostes insequentes irruunt: et Persidem tegunt corporibus eorum qui interficiebantur: et cum multos cepissent captivos, cum rege suo redeunt in Armeniam, dexteris onustis opibus. Anno autem sequenti rursus Armeniorum regi in Syriam

A ἐχώρει. Ἀναλαβὼν δὲ πάλιν ἑαυτὸν, καὶ συναγαγὼν δύναμιν εἰς τὸ πολεμεῖν, ἀνεθάρσησε καὶ ὅλον ἐνιαυτὸν, τῇ μὲν Περσῶν, τῇ δὲ Πάρθων πολλὰ κατ' ἀλλήλων ἔργα τόλμης τε καὶ ἐμπειρίας ἐπιδεικνυμένων, ἐπειδὴ τὸ τελευταῖον αἱ παρατάξεις ἐγγὺς ἑκατέρου μέρους ἐγένοντο, φασὶν Ἀρτασείραν πρὸς Ἀρταβάνην εἰπεῖν τὸν βασιλέα, μὴ μάτην πονεῖν, καὶ φθείρειν τὰ Περσῶν τε καὶ Πάρθων γένη· τὴν γὰρ βασιλείαν οὐκ Ἀρταβάνῃ λοιπὸν ἐθέλειν παραμένειν, ἀλλ' εἰς Ἀρτασείραν μεταβαίνειν. Σὺ δὲ βιώσεις ἀλύπως, ἣν ἐμοὶ πείθῃ, δώσω γάρ σοι χώραν, δαψιλῶς τὰ πρὸς τὴν χρείαν πάντα παρέχουσαν· δεῖ δὲ μὴ διδάσκαλον ἄλλον, ἀλλὰ σεαυτὸν τοῦ συμφέροντος ποιεῖσθαι, καὶ τοῦ χρησμοῦ μνημονεύειν ὅν ποτε κατὰ τὴν σκηνὴν ἀνεῖπες τῇ βασιλίδι. Ἀλλὰ B ταῦτα μὲν Ἀρτασείρας.

Δ'. Ἀρταβάνης δὲ πρός τινας τῶν οἰκείων πρότερον ἀποβλέψας. Ὡς χαλεπὸν, ἔφη, γυνὴ, καὶ τὸ τῆς συζυγίας φίλτρον βλάψειε μᾶλλον ἢ ὠφελήσειε. Ταῦτα εἰπὼν, ἐν ὀργῇ τινὰ τῶν δορυφόρων κελεύει διαβάντα ἀνελεῖν τὴν βασιλίδα· ταύτην γὰρ ᾤετο προδότιν τοῦ χρησμοῦ γεγενῆσθαι. Ἐπιστραφεὶς δὲ πρὸς Ἀρτασείραν, θανεῖν ἀπεκρίνατο πολὺ ἂν αὐτῷ μᾶλλον αἱρετώτερον εἴη, ἢ δούλῳ γε ὄντι τῷ Ἀρτασείρᾳ τῆς βασιλείας παραχωρῆσαι. Καὶ ἅμα τοῖς λόγοις κατὰ Περσῶν ἐφορμᾷ παράβακχόν τι καὶ μανικόν. Καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν τιτρώσκει, καταβάλλει δὲ πλείους, ἰθύνει δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀρτασείραν τὸ δόρυ. Ὁ δὲ (χεῖρας γὰρ εἶχε τοξεύειν ἀγαθὰς, καὶ περὶ τοῦτο εὖ μάλα φιλοτίμως ἀεὶ πονουμένας) ὑποκρίνεται μὲν τὴν φυγὴν, πέμπει δὲ C διωκόμενος τὸ βέλος κατὰ τὰ στέρνα παρὰ τὸν μαζὸν τοῦ διώκοντος, καὶ τῇ ῥώμῃ τοῦ βαλόντος ἀνυπόστατον γεγονὸς, τόν τε θώρακα ῥήγνυσι τοῦ Ἀρταβάνου, καὶ διελάσαν τὰ στέρνα, τῶν νώτων διεκπίπτει, καὶ νεκρὸν αὐτίκα δεικνύει τὸν Ἀρταβάνην. Εἰς ὁμολογίαν δὲ τὸ Παρθικὸν εὐθὺς καὶ Περσικὸν συνελθόντες, Ἀρτασείραν ἀναγορεύουσι βασιλέα, πολὺ τὸ πρὸς αὐτοὺ δεικνύντα κηδεμονικὸν καὶ φιλάνθρωπον. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἔχων τὴν Ἀρταδούκταν ἄγεται γυναῖκα, ἣν αὐτῷ καὶ πρότερον οἱ ὅρκοι κατηγγυήσαντο, καὶ βασιλίδα ταύτην χειροτονεῖ.

Ε'. Κουσαρὼ δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἀρταβάνου τὴν βασιλείαν ἔχων τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, τὰ συνενεχθέντα μαθὼν, καὶ ὡς ἡ Πάρθων ἀρχὴ μετέπεσεν εἰς Πέρσας, ἐν μεγάλῃ λύπῃ ταῦτ' ἐποιεῖτο· καὶ στρατείαν D ἐξ Ἀλβανῶν τε καὶ Ἰβήρων, πρὸς ἔτι δὲ καὶ διαφόρων Οὔννων ἰσχυρὰν συναγείρας, ἐπ' ἐνιαυτὸν ὅλον τὰ τοῦ πολέμου συνεσκευάζετο· πολλὴν δὲ χεῖρα μεθ' ἑαυτοῦ ἄγων, ἐκστρατεύει κατὰ Περσῶν καὶ αὐτοῦ Ἀρτασείρα. Καὶ ὁ τὴν Περσῶν βασιλείαν ἄρτι περιβεβλημένος Ἀρτασείρας, ἀντιπαρατάσσεται καὶ ἄκων τῷ βασιλεῖ Ἀρμενίας. Καὶ γίνεται κατὰ τὴν μάχην πολὺς τοῦ Περσικοῦ φόνος. Φεύγει δὲ καὶ Ἀρτασείρας, καὶ ἐπελαύνουσιν οἱ πολέμιοι, καὶ τὴν Περσίδα γῆν τοῖς σώμασι τῶν ἀναιρουμένων κατακαλύπτουσι, καὶ πολλοὺς δορυαλώτους λαβόντες καὶ λείαν πολλὴν ἐλάσαντες, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἅμα τῷ βασιλεῖ τῷ ἰδίῳ πλούτῳ βριθούσαις δεξιαῖς ἐπαν-

ἥκουσι. Τοῦ δὲ ἐπιγενομένου ἐνιαυτοῦ καὶ αὖθις τῷ Ἀρμενίας βασιλεῖ κατατρέχοντι τὴν Συρίαν, τὸ Σαρακηνῶν ἔθνος εἰς συμμαχίαν προστίθενται, καὶ ληϊσάμενος τὴν Περσῶν τε καὶ Ἀσσυρίων γῆν· καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα σκυλεύσας, μετὰ τῆς ἴσης νίκης εἰς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν ἐπανήκει πάλιν, καὶ τούτοις τοῖς κατορθώμασι καὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις θαυμαζόμενος μὲν ὑπὸ τῶν συμμάχων, καταπλήττων δὲ τοὺς πολεμίους, ἐπὶ δέκα διετέλεσεν ἔτη. Διὸ καὶ ὁ τῶν Περσῶν βασιλεύς, λύπῃ μὲν ἀπαρακλήτῳ ἐχόμενος, ἀπορίᾳ δὲ τοῦ τί ἂν πράξειε τὴν λύπην αὔξων, τοὺς ὑπὸ χεῖρα συναγαγὼν, συμβουλεύειν ἐδεῖτο πῶς ἂν ἀποδύσωνται μὲν τὴν ἀδοξίαν, ἀπολίπωσι δὲ αὐτοὺς αἱ κοιναὶ καὶ πολύτροποι συμφοραί. Καὶ τῷ γνώμην εἰσενεγκόντι τοιαύτην τὴν δευτέραν μετὰ βασιλέα τιμὴν τίθησιν ἆθλον. Ἀνὰκ δέ τις Κουσαρὼ κατὰ γένος τῷ τῆς Ἀρμενίας βασιλεῖ προσήκων, ἀναστὰς ἐκ τοῦ συλλόγου, γενναῖόν τι δράσειν ὑπέσχετο, δι' οὗ τὰ πράγματά τε πρὸς τὸ ἄμεινον ἀνενεχθήσεται Πέρσαις, καὶ δίκας τοὺς ἐναντίους εἰσπράξονται.

A facienti incursiones, gens Saracenorum venit in auxilium: prædisque actis de Perside et Assyria, et cunctis quæ erant in eis spoliatis, rex ipse cum pari victoria ad suum regnum revertitur. His autem rebus fortiter et præclare gestis, admirationi quidem sociis, terrori autem hostibus fuit decem annos perpetuos. Quamobrem rex quoque Persarum cum inconsolabili dolore angeretur, cresceret autem dolor, quod nesciret quid ageret, iis congregatis qui erant in ejus potestate, rogavit ut consulerent, quoniam quidem modo possent susceptam delere ignominiam, cessarent autem communes et multiplices calamitates. Ei autem qui talem dixisset sententiam, secundum post regem honorem, proponit in præmium. Anac autem quidem, qui genere B attinebat ad Cursaro regem Armeniæ, e cœtu surgens, pollicitus est se præclarum quidpiam facturum, per quod et res Persis felicius succederent, et pœnas sumerent de hostibus.

ς'. Καὶ ὑπολαβὼν Ἀρτασείρας, Ἢ μὴ ταῦτα καταπραξαμένῳ καὶ διάδημα τῇ κεφαλῇ παραχρῆμα περιθήσω σοι, ἔφη, καὶ δεύτερον μὲν τῆς Περσῶν ἀποδείξαιμι βασιλείας, βασιλείαν γε μὴν τὴν Παρθικὴν ἐγχειρίσω σοι. Ὁ δὲ τὰ καθ' ἑαυτὸν μὲν ἐν ἀδήλῳ κεῖσθαι τῷ πέρατι ἔφη· τέως γε μὴν εἴ τι δὴ καὶ τῶν ἀδοκήτων αὐτῷ συμβαίη, τοῖς ὑπολειφθησομένοις τοῦ γένους μὴ ἀχάριστον γενέσθαι τὸν Ἀρτασείραν ἠξίου, ἀλλὰ διαμνημονεύσας μὲν αὐτῷ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ προθυμίας, χάριτας δὲ τούτοις ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδοῦναι. Ταῦτα εἰπών, τὸν ἀδελφόν τε συνεργὸν παραλαμβάνει, καὶ ἐν αὐτομόλου σχήματι γυναιξὶν ἅμα καὶ παιδίοις καὶ ὅλῳ οἴκῳ καὶ τοῖς οἰκείοις πᾶσι τῷ τῆς Ἀρμενίας προσχωρεῖ βασιλεῖ, καὶ ὃς τῇ τε ἄλλῃ αὐτοὺς ὑποδέχεται φιλοτιμίᾳ, καὶ δεξιῶς τὰ μάλιστα κατασπάζεται. Οἱ δὲ θωπείαις, αὐτὸν ὑπελθόντες ὅλον οἰκειοῦνται, καὶ οὐδὲν ὕποπτον ἐπ' αὐτῆς ἔχειν παρασκευάζουσι, καὶ μάλισθ' ὅτι γυναιξὶν ἅμα καὶ τοῖς φιλτάτοις ἦσαν παρ' ἐκεῖνον αὐτομολήσαντες· ἀμέλει καὶ τιμὴν ὁ Ἀνὰκ δευτέραν τὴν μετὰ βασιλέα λαμβάνει. Ὁ μὲν οὖν χειμὼν ἐν πολλῇ τοὺς Ἀρμενίους διανέπαυε τῇ ῥᾳστώνῃ. καὶ τὸ ἔαρ αὐτοῖς παραπλησίους ἐν τῇ οἰκίᾳ τὰς ἡδονὰς ἐχαρίζετο, τοῦ δὲ θέρους ὁ νότος πνέων θερμὸς, μετοικεῖν τὸν βασιλέα ἐπὶ τὰ Ἀραρὰτ ἀνάγκαζε μετὰ τῶν ἐν τέλει, ὅπου καὶ κατὰ θέρος ὥσπερ ἐν ἐαρινῷ θάλπει καὶ ψύχει διῆγον. Ἐνταῦθα διατρίβων ὁ βασιλεὺς κατὰ τῆς Περσίδος ἐκινεῖτο πάλιν. Ὁ δὲ Ἀνὰκ τῶν τε τοῦ Ἀρτασείρα ὅρκων εἰς μνήμην ἐλθὼν καὶ τῷ τῶν δωρεῶν ἀναφλεγεὶς ἔρωτι, ἰδιολογίσασθαι τῷ βασιλεῖ Ἀρμενίας ἅμα τῷ ἀδελφῷ προφασισάμενοι, ἀναγκαίων τινῶν πραγμάτων πέρι, καὶ μόνοι πρὸς μόνον εἰσελθόντες, μαχαίραις αὐτὸν ἀναιροῦσι, καὶ τῆς φήμης τῷ στρατοπέδῳ μηνυούσης τὸν φόνον, τοῖς ἵπποις ἐπιβάντες οὗτοι φεύγουσιν ἀνακράτος.

VI. Excipiens autem Artasiras: Revera, inquit, si hæc feceris, protinus imponam tuo capiti diadema, et te efficiam quidem secundum regni Persarum, tradam autem tibi regnum Parthicum. Ille autem, quod ad se quidem attinet, dicit incertum esse finem: si quid vero interim ei evenerit præter opinionem, rogavit Artasiram, ne esset ingratus iis qui remanserint ex genere: sed memor quidem esset ejus pro ipso prompti et alacris animi: pro eo autem, eis referret gratias. Hæc cum dixisset, C fratrem assumit adjutorem: et specie transfugæ, cum mulieribus simul et infantibus, et tota domo, omnibusque domesticis, accedit ad regem Armeniæ. Ille autem et alio eos honore accipit, et benigne admodum eos salutat. Illi autem, se blanditiis ipsi insinuantes, eum reddunt omnino sibi familiarem, et efficiunt, ut eos nihil haberet suspectos, et maxime quod simul cum uxoribus, et iis quæ sunt charissima, ad illum transfugissent. Itaque Anac secundum honorem post regem accipit. Atque hieme quidem Armenii in summo quieverunt otio: ver quoque eis multas voluptates in sua patria largiebatur: æstate autem auster, calido flatu spirans, coegit regem migrare in Ararat simul cum magistratibus ubi degebant tanquam in verna temperie. Rex D hic versans movebatur rursus adversus Persidem. Anac autem recordatus jurisjurandi, quod dederat Artasiræ, et donorum accensus cupiditate, se regem Armeniæ seorsum velle alioqui simul cum fratre prætexens de rebus necessariis, cum soli ad solum essent ingressi, ipsum tollunt de medio: et fama exercitui cædem annuntiante, isti conscendentes equos, totis viribus fugiunt.

Ζ'. Οἱ γοῦν σατράπαι τῆς Ἀρμενίας λόχοις καὶ λοχαγοῖς τῶν διεξόδων τὰς πλείους διειληφότες, προκαταλαβεῖν αὐτῶν τὴν φυγὴν ἐκ παντὸς τρόπου

VII. Satrapæ autem Armeniæ cum manipulis et militum ductoribus plurimos occupassent transitus, in animo habebant omnibus modis fugam eorum

prævenire. Quocirca nec eis frustra cessit studium. Cum eos enim fugientes in medio quodam ponte intercepissent, in fluvio submerserunt. Et cum reversi essent persecutores, ipsius Anac et fratris interficitur omnis generatio, cum agens spiritum rex Armeniorum hoc extremum mandasset, ut genus eorum qui ipsum interemerant funditus interiret. Et sic quidem perierunt omnes, præter duos filios Anac eosque valde infantes, et qui erant adhuc involuti fasciis, et lactabant. Quos cum seduxisset quidam ex iis qui ad eum attinebant, unum quidem deposuit in partibus Persidis, alterum autem in Romana ditione. Is fuit Gregorius, cujus præclara pro pietate certamina agressa est ab initio dicere oratio. Rege autem Armeniorum eo modo quo diximus interfecto, felici rei successu motus Persa, movet exercitum adversus conturbatos Armenos : et magna acta præda, et multis abductis captivis, præclare rursus in suam revertitur regionem. Cum autem invenisset inter captivos unum ex filiis Cursaro, nomine Teridatem, eum quidem non interficit propter teneram adhuc ætatem : mittit autem in exsilium in Romanorum regionem. Hic est Teridates, qui regnum Armeniorum posteriori tempore Romano auxilio acquisivit et accepit, et magnum Gregorium tormentis subjecit innumerabilibus : et qui non solum eum abduxit a pietate, sed ipse potius ejus admirabili constantia et plaga desuper immissa a divina Providentia, ad illius fidem fuit conversus. Sed hæc quidem singulatim procedens declarabit oratio.

A διενοοῦντο · ὅθεν οὐδὲ εἰς μάτην αὐτοῖς ἐχώρησεν ἡ σπουδή, ἀλλὰ φεύγοντας τούτους κατὰ γέφυράν τινα μέσην ἀπολαβόντες. ὑποβρυχίους τῷ ποταμῷ ἔδοσαν. Κὶα τῶν διωκόντων ὑποστρεψάντων γίνεται τῆς γενεᾶς φόνος ἁπάσης, αὐτοῦ τε τοῦ Ἀνὰκ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ, τελευταῖον τοῦτο ἔπος τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἐν ἐσχάταις πνοαῖς ἐπισκήψαντος, τὴν παντελῆ τοῦ γένους τῶν ἀνελόντων ἀπώλειαν. Καὶ οὕτω μὲν ἀπώλοντο πάντες, πλὴν δύο τινῶν τοῦ Ἀνὰκ παίδων, καὶ τούτων κομιδῇ νηπίων καὶ ἐν σπαργάνοις ἔτι καὶ γάλαξιν ὄντων, οὓς τῶν προσηκόντων τις ὑφελόμενος, τὸν μὲν ἐν τοῖς τῆς Περσίδος μέρεσι, τὸν δὲ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ὑπεξέθετο ἐπικρατείᾳ. Γρηγόριος ὁ θεῖος οὗτος ἦν, οὗ τοὺς λαμπροὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας ὁ λόγος ἀπαρχῆς εἰπεῖν ὥρμηται. B Τοῦ δὲ Ἀρμενίων βασιλέως ὃν εἴρηται τρόπον ἀνῃρημένου, τῷ εὐτυχήματι ἐπαρθεὶς ὁ Πέρσης, τεταραγμένοις ἐπιστρατεύει τοῖς Ἀρμενίοις, καὶ πολλὴν περιβαλόμενος λείαν καὶ δορυαλώτους ὅτι πλείστους λαβὼν, εἰς τὴν οἰκείαν λαμπρῶς ἐπανῆκεν αὖθις. Εὑρὼν δὲ ἐν τοῖς αἰχμαλώνοις ἕνα τῶν υἱῶν Κουσαρὼ Τηριδάτην ὄνομα, οὐκ ἀναιρεῖ μὲν αὐτὸν διὰ τὸ Ῥωμαίων ἤθη φυγαδεύει. Οὗτός ἐστι Τηριδάτης ὁ καὶ τὴν Ἀρμενίων ἀρχὴν χρόνῳ ὕστερον Ῥωμαϊκῇ συμμαχίᾳ καὶ ψήφῳ κατακτησάμενος καὶ ὑπολαβὼν, καὶ τὸν μέγαν Γρηγόριον βασάνοις ἀμυθήτοις ὑπολαβὼν, καὶ μὴ μόνον μὴ ἀποστήσας τοῦτον τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δήπου τῇ τε τοῦ ἀνδρὸς ὑπερφυεῖ καρτερίᾳ, καὶ τῇ ἐκθείας προνοίας ἄνωθεν μάστιγι, πρὸς τὴν ἐκείνου πίστιν μεταβαλών. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ μέρος προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει.

C

VIII. Artasiras igitur, qui tunc erat rex Persarum, partem sui imperii ipsam quoque fecit Armeniam. Gregorius autem filius Anac, ut diximus, qui Cursaro interfecerat, degens in civitate Cæsareæ Cappadociæ, et aliam didicit doctrinam, et in rebus Christianis diligenter fuit exercitatus. Teridates proinde, qui erat ex sanguine regio, referebatur in numerum Romanorum magistratuum. Non ignorans autem Gregorius et quæ fecit ejus pater Anac, et quæ ab ipso passus est pater Teridatis, ea tamen secreta apud se tenens, accedit ad Teridatem, se ad voluntarium ejus tradens ministerium, et citra ullam excusationem Teridati in omnibus fidelem suam præbebat operam. Cum autem accepisset Gregorium Christianam tenere religionem, ægre ferebat Teridates, qui, etsi proficeret, non cessabat tamen eum increpare. Gotthi vero illo tempore populabantur et vastabant agros Romanæ regionis. Unde qui tunc Romanum obtinebat imperium surrexit ipse quoque totis viribus : et quæ ad bellum pertinebant parabat, eosque advocat qui ejus parebant ditione, ac se omnino instruebat ad ulciscendos Gotthos. Cum itaque alter ex adverso alterius castrametati essent, et aciem utrique instruxissent, et manus mox essent conserturi, dux Gotthorum provocavit regem Romanorum ad singulare certamen. Ille autem (neque enim poterat suis ma-

Η'. Ἀρτασείρας δ' οὖν τότε ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς μέρος τῆς ἰδίας ἀρχῆς καὶ τὴν Ἀρμενίαν αὐτὴν ἐποιήσατο. Ὁ δὲ τοῦ Ἀνὰκ παῖς τοῦ τὸν Κουσαρὼ ἀνελόντος ἅμα τῷ ἀδελφῷ Γρηγορίῳ ἐν πόλει Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας διάγων, παιδείαν τε τὴν ἄλλην ἐμάνθανε, καὶ τὰ Χριστιανῶν φιλοπόνως ᾐσκεῖτο. Τηριδάτης τοίνυν οἷα δὴ βασιλικοῦ αἵματος ὢν τοῖς ἐν τέλει συνηριθμεῖτο Ῥωμαίων. Οὐκ ἀγνοῶν οὖν ὁ Γρηγόριος ἅ τε ὁ τούτου πατὴρ Ἀνὰκ διεπράξατο καὶ ἃ ὁ Τηριδάτου παρ' αὐτοῦ πέπονθεν ἀνέκφορα δὲ ὅμως παρ' ἑαυτῷ κατέχων, πρόσεισι τῷ Τηριδάτῃ εἰς ἑκούσιον ἑαυτὸν ὑπηρεσίαν ἐγχειρίζων, καὶ τὴν ἀπροφάσιστον ἐν πᾶσι τῷ Τηριδάτῃ καὶ πιστὴν ἀποδιδοὺς ὑπηρεσίαν. Μαθὼν δὲ ὅτι τὰ D Χριστιανῶν θρησκεύει Γρηγόριος, ἐδυσχέραινέ τε οὗτος ὁ Τηριδάτης καὶ εἰ μηδὲν ἤνυεν, ὅμως ἐπιτιμῶν οὐκ ἀνίει. Γότθοι δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὰ Ῥωμαίων χωρία ἐδῄουν τε καὶ ἠνδραποδίζοντο. Καὶ ὁ Ῥωμαίαις δὲ τότε τὴν βασιλείαν διέπων, διανίστατο καὶ αὐτὸς παντὶ σθένει, καὶ τὰ εἰς τὸν πόλεμον μετὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα ηὐτρεπίζετο, καὶ ἀμυνεῖσθαι Γότθους συνεσκευάζετο. Ἔνθεν τοι ἀντὶ στρατοπεδευσαμένων ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀλλήλοις, καὶ τὴν στρατιὰν ἑκατέραν διαταξάντων, καὶ εἰς χεῖρας ὅσον οὐδέπω ἰόντων, ὁ τῶν Γότθων ἀρχηγὸς εἰς μονομαχίαν προεκαλεῖτο τὸν βασιλέα Ῥωμαίων. Ὁ δέ (οὐ γὰρ οἷός τε ἦν χερσὶν οἰκείαις καταβαλεῖν

τὸν ἀντίπαλον), τίς ἂν ἐκεῖνον υποκριθεὶς τῷ Γότθῳ προσβάλλοι ἐκ τῶν παρ' ἑαυτῷ ἐπεζήτει.

Θ'. Λικιννιανὸς δέ τις ἀνὴρ τῶν ἐν στρατηγίαις ἐξεταζομένων τὸ τηνικαῦτα θαῤῥεῖν ὑποτίθεται τῷ βασιλεῖ· εἶναι γὰρ πάλαι τῶν παρ' αὐτῷ στρατευομένων τινὰ, Τηριδάτην ἐκεῖνον τὸν εἰς τὸ βασιλικὸν τῆς Ἀρμενίας ἀναφέροντα αἷμα, ἄνδρα δυνάμει καὶ χερσὶν ἄμαχον, καὶ πολλὴν ἐν πολλοῖς δεδωκότα πεῖραν τῆς αὐτοῦ γενναιότητος. Οὗτος καὶ νῦν παρὰ τῷ παλατίῳ διαορίβει φησίν. Ἄγεται γοῦν Τηριδάτης εἰς μέσον, καὶ τὴν βασιλικὴν αὐτῷ περιτίθησιν ὁ βασιλεὺς ἁλουργίδα, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς παράσημα πάντα, ὡς ἂν δοκοίη καὶ βασιλεὺς εἶναι, ὁ τὴν μονομαχίαν πρὸς τὸν βάρβαρον ἀναιρούμενος. Καταστάντες οὖν εἰς μάχην ὅ τε τὸν βασιλέα Ῥωμαίων ὑποκρινόμενος Τηριδάτης, καὶ αὐτὸς ὁ τῶν Γότθων ἀρχηγὸς, παρὰ τοσοῦτον Τηριδάτης ἐκράτησε τοῦ βαρβάρου, ὡς μηδὲ ξίφος ἐπ' αὐτὸν σπάσασθαι μηδὲ δόρυ κινῆσαι, ἀλλ' ἁρπάσαι τε τοῦτον ταῖς χερσὶ ῥᾷον, καὶ αὐτῷ βασιλεῖ παραστῆσαι ζῶντα. Ἔνθεν τοι οὐδὲ ἀναξίων παρ' αὐτοῦ τυγχάνει τῶν ἄθλων. Χρήμασι τε γὰρ αὐτὸν φιλοφρονεῖται πολλοῖς, καὶ πορφυρίδα περιβάλλει, καὶ βασιλικῷ τὴν κεφαλὴν ἐπικοσμεῖ διαδήματι, καὶ εἰς τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ἀποκαθίστησι τὸν Τηριδάτην. Τὸ μέντοι Γοτθικὸν, παραλόγου τῆς τύχης οὕτω πειραθέντες, καὶ συλληφθέντα τὸν ἀρχηγὸν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἰδόντες, διεσκέδαστό τε ἅπαν καὶ ὀλίγοι πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανῆκον, τῆς συμφορᾶς ἄγγελοι. Ὅ γε μὴν Ῥωμαίων βασιλεὺς μετὰ λαμπρῶν τροπαίων εὐδιαμονέστατα ἀνεζεύγνυ.

Ι'. Τηριδάτης δὲ τὸ ἐξῆς Ἀρμενίας βασιλεύων τῆς πατρῴας μᾶλλον εἴχετε δεισιδαιμονίας, ἄλλοις τε θύειν εἰδώλοις καὶ δὴ καὶ Ἀρτέμιδι, ἣν ἐτίμα τε διαφερόντως καὶ φίλην ἡγεῖτο θεόν. Ἐβούλετο μὲν οὖν τῆς θυσίας κοινωνεῖν αὐτῷ καὶ τὸν ἱερὸν Γρηγόριον. Τῇδε γάρ τῷ Τηριδάτῃ καὶ αὐτὸς εἵπετο. Ὁ δὲ οὐκ ἠνείχετο. Τηριδάτης τοίνυν πολλὴν αὐτῷ τῆς τε ἄλλης ὑπηρεσίας, καὶ δὴ καὶ τῆς τῶν ὅλων κοινωνίας χάριν ὁμολογῶν. Ὁ μέντοι θεῖος Γρηγόριος· τὰς μὲν σωματικὰς, φησὶ, λειτουργίας, ὅσαι μὴ ψυχὴν διαφθείρουσιν, εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῶν δεσποτῶν ὁ κοινὸς ἡμᾶς δεσπότης ὑπηρετεῖσθαι διδάσκει, καὶ πρὸς ταύτας οὐ Δεσπότης σοι οὔτε ἀσχολίαν προεφασισάμεθα, οὔτε ῥᾳθύμως ὑπηρετήσαμεν, ὅσα δὲ πρὸς αὐτὴν φέρει τὸν κίνδυνον τὴν ψυχὴν, καὶ τοῦ δημιουργοῦ πόῤῥω ποιεῖ, τούτων οὐκ ἂν ὁ πεπαιδευμένος ἑτέρῳ κοινωνῆσαι ἀνάσχοιτο, κἂν δεσπότης ὁ ἐπὶ ταῦτα παρακαλῶν εἴη, κἂν βασιλεὺς, κἂν εἰ καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς κύριος. Ταῦτα ἐπειδὴ μακρὸν ἀπέτεινε λόγον ὁ ἱερὸς Γρηγόριος, θυμοῦ τε, ὑπερεμίμπλατο. Τηριδάτης, καὶ ὀξύτατα κατ' αὐτοῦ ἐκινεῖτο, καὶ δέδεται μὲν εὐθὺς ὁ γεννάδας ἐξ αὐτῶν ἀγκώνων· ὀπίσω τὼ χεῖρε. Εἶτα ξύλον τῷ στόματι τούτου ἐμβαλόντες, κατ' ἄκραν ἀπόστασιν τὴν ἄνω τῆς κάτω γένυος διιστῶσι, καὶ βώλους ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῷ τοῦ παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις ὀρυκτοῦ ἐπιφορτίζουσιν ἅλατος. Ἔπειτα

A nibus prosternere adversarium) quærebat, quisnam ex suis se illum esse simulans cum Gottho congrederetur.

IX. Licinianus autem vir quidam ex iis, qui in ducendis exercitibus tunc erant pulchre versati, jubet imperatorem bono esse animo: esse enim unum ex iis qui apud ipsum militant, Teridatem scilicet illum, qui refert genus ad regium sanguinem Armeniæ, virum, qui viribus et armis est inexpugnabilis, et qui in multis suæ virtutis dedit experientiam. Is nunc quoque, inquit, versatur in exercitu. In medium itaque ducitur Teridates, et eum imperatoria induit imperator purpura, et omnibus insignibus imperii, ut videretur ipse esse imperator, qui adversus barbarum suscipiebat B singulare certamen. Cum ad pugnam ergo processissent, et qui Romanorum agebat imperatorem Teridates et ipse dux Gotthorum, usque adeo superavit Teridates barbarum, ut nec ensem quidem in ipsum strinxerit, neque hastam vibrarit: sed eum manu facile rapuerit, et vivum duxerit ad ipsum imperatorem. Quo facto, non indigna ab eo consequitur præmia. Nam et benigne ei multum largitur pecuniæ et induit eum purpura, et caput ejus regio ornat diademate, et non multo post in paternum imperium restituit Teridatem. Gotthi autem cum sic præter rationem adversam sensissent fortunam, et ducem suum repente vidissent comprehensum, dispersi sunt omnes, et pauci redierunt in domum suam nuntii calamitatis Imperator autem Romanorum cum præclaris tropæis C rediit felicissime.

X. Teridates autem, deinceps regnum in Armenia obtinens, patriæ erat deditus falsæ religioni, cum aliis sacrificans simulacris, tum maxime Dianæ, quam et summo honore afficiebat, et amicam deam existimabat. Atque sacrosanctum quidem volebat Gregorium esse socium sacrificii; nam ipse quoque Teridatem eo erat secutus. Ille autem id minime patiebatur. Teridates ergo, qui et pro alio ministerio, et pro universorum communicatione se ei multum debere fatebatur, jubebat ne in religione ab eo discreparet. Divinus autem Gregorius: Corporalia quidem, inquit, ministeria quæ non corrumpunt animum, benevole et amice, dominis a nobis exhiberi docet nos communis Dominus, neque quo D minus ea exsequeremur, tibi unquam illum prætexuimus negotium neque negligenter inserviimus. Quæcunque autem ipsam animam adducunt in periculum, et procul abducunt ab opifice eorum qui est eruditus, nequaquam sustinuerit inire cum alio communionem, etiamsi imperator, etiamsi qui vitam habet in potestate, jubeat. Cum hæc fuse sacrosanctus dixisset Gregorius, ira supra modum repletus est Teridates, et acerrime in eum fuit commotus: et vinctus quidem fuit statim vir præclarus. Deinde cum lignum ori ejus immisissent, quam maximo possunt spatio, superiorem partem disjungunt ab inferiori, et ejus humeros onerant

glebis salis, qui est apud Armenios fossilis. Deinde funibus sacrosancto corpori alligatis, cum eum sublime sustulissent, totos spetem dies ei hoc acerbum producunt supplicium. Post septimum autem cum rex illum hinc deduxisset, interrogavit, an didicisset id quod est melius, et priorem mutasset opinionem, et diis statuisset offerre sacrificium. Cum autem vidit eum magis zelum spirantem pro pietate, dat eum secundis tormentis, prioribus minime clementioribus. Suspendit eum præcipitem ex altero pede appendens : et nec eo fuit quidem contentus, sed etiam decem lictores, virgas habentes in manibus, circa eum statuit : et fimo inferne substrato, ignem in eum immittit, adeo ut martyr simul et virgis verberaretur, et fetidum fumum naribus exciperet : ut densum et continuum anhelitum, quem effundere cogebatur a plagis, fumus impediret et obstrueret, ne concedens quidem ut spiraret, sed fulginosum illum fimi vaporem in ejus viscera immittens. Scio vel ad solum auditum eos qui adsunt caligasse. Ille autem non solum fortiter ferebat, sed etiam Domino magnas agebat gratias, et cum iis qui aderant multa de Deo loquebatur, et eis ostendebat pietatem, etiamsi non perfecte intelligebant, quod scilicet Deus in principio creavit cœlum et terram, formavitque hominem, et posuit eum in paradiso, ex quo postea expulsus fuit propter mandati transgressionem. Deinde meminit molestiarum, quæ postquam ab illis paradisi bonis excidissemus, nos misere (hei mihi !) invaserunt. Post hæc subjunxit Dei in nos benignitatem, quemadmodum videlicet curam gerens nostræ salutis, ad nos misit doctores et prophetas, qui prædicabant Unigeniti carnis susceptionem, et cunctas, quæ pro nobis ingratis ab eo susceptæ fuerunt, perpessiones, colaphos, crucem, lanceam, voluntariam mortem, ejus resurrectionem, nostram correctionem, revocationem ad primum bonum reditum. Postremo docebat [1], quod dignos excipit regnum cœlorum, et quod malis tormentum est paratum, ignis, qui non exstinguitur : tenebræ, quæ non desinunt : vermis immortalis, et quodcunque aliud supplicium sibi recondiderunt, qui sunt servi peccati.

A σχρίνους τοῦ ἱεροῦ ἐκδήσαντες σώματος καὶ τοῦτον μετεωρίσαντες, εἰς ἑπτὰ ὅλας ἡμέρας τὴν πικρὰν ταύτην αὐτῷ παρατείνουσι τιμωρίαν. Μετὰ δὲ τὴν ἑβδόμην καταγαγὼν αὐτὸν ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς, ἐπυνθάνετο εἰ τὸ βέλτιον μεταμαθὼν, τῆς προτέρας τι μετέβαλε δόξης, καὶ τοῖς θεοῖς ἔγνω θυσίαν προσενεγκεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ζῆλου μᾶλλον ὑπὲρ εὐσεβείας πνέοντα εἶδε, δευτέραις αὐτὸν δίδωσι βασάνοις, μηδέν τι τῶν προτέρων φιλανθρωποτέραις. Κρεμάννυσι γοῦν αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς, θατέρου τοῖν ποδοῖν ἐξαρτήσας· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵσταται, ἀλλὰ καὶ δέκα δημίους ῥάβδους διὰ χειρῶν ἄνδρας ἔχοντας αὐτὸν περιίστησι, καὶ κόπρον κάτωθεν ὑποστρώσας, πῦρ κατ' αὐτῆς ἐμβάλλει, ὡς ὁμοῦ τε ταῖς ῥάβδοις τὸν μάρτυρα παίεσθαι, καὶ
B τὸν δυσώδη καπνὸν κατὰ τῶν ῥινῶν ὑποδέχεσθαι, ἵν' ἰε καὶ δασὺ τὸ ἆσθμα καὶ συνεχὲς προχέειν ὑπὸ τῶν πληγῶν ἀναγκάζοιτο, ἀλλ' ὁ καπνὸς ἀποτειχίζοι τοῦτο καὶ ἀποφράττοι, μηδὲ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα παραχωρῶν, ἀλλὰ τὸ λιγνυῶδες ἐκεῖνο τῆς κόπρου, κατὰ τῶν σπλάγχνων αὐτῷ καθιείς. Οἶδ' ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἀκοὴν οἱ παρόντες ἰλιγγιάσατε. Ἀλλ' ἐκεῖνος οὐ γενναίως ἔφερε μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὴν τῷ Δεσπότῃ τὴν εὐχαριστίαν ἀνέπεμπε, πολλά τε περὶ Θεοῦ τοῖς παροῦσιν ἐφθέγγετο, καὶ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῖς παρεδείκνυ, εἰ καὶ μὴ τελέως συνίεσαν, ἐφ' οἷς καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον κατῳκτίζετο, διὰ τὴν ἐντολὴν, διὰ τὴ παράβασιν, διὰ τὴν ἐπὶ τῇ παραβάσει τοῦ πλάσαντος καταδίκην. Εἶθ' ἑξῆς, τὰ ἀγαθὰ ἀπηριθμεῖτο, ὧν ἀθετήσαντες τὴν ἐντολὴν ἑαυτοὺς ἀπεκλείσαμεν, καὶ αὖθις ἐμέμνητο
C καὶ τῶν λυπηρῶν, ὅσα μετὰ τὴν ἐκείνων ἀποτυχίαν, οἴ μοι! κατέλαβεν ἀθλίως ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἐπήγαγεν, ὅπως τῆς ἡμετέρας φροντίζων ὁ Δημιουργὸς σωτηρίας, διδασκάλους ἡμῖν ἀπέστειλε καὶ προφήτας τὴν τοῦ Μονογενοῦς κηρύττοντας σάρκωσιν, ἔπειτα καὶ τὴν ἐκείνου κάθοδον καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀχαρίστων παθήματα, τὰ ῥαπίσματα, τὸν σταυρὸν, τὴν λόγχην, τὸν ἑκούσιον θάνατον, τέλος τὴν ἐπανόρθωσιν ἡμῶν, τὴν ἀνάκλησιν, τὴν εἰς τὸ πρῶτον ἀγαθὸν ἐπάνοδον μετὰ ταῦτα τὴν ἐκδεχομένην τοὺς ἀξίους τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, τὴν ἀποκειμένην τοῖς φαύλοις βάσανον, τὸ μὴ σβεννύμενον πῦρ, τὸ μὴ λῆγον σκότος, τὸν ἀθάνατον σκώληκα, καὶ ὅσην ἄλλην οἱ τῆς ἁμαρτίας δοῦλοι κόλασιν ἑαυτοῖς ἐθησαύρισαν.

XI. Hæc cum disseruisset, firmamque et immobilem sibi precatus esset confessionem, ille quidem finem imposuit precationi. Quidam autem ex circumstantibus, cum quæ ille dixerat scriptis mandassent, ad regem ea statim referunt. Atque Gregorio quidem pede suspenso, rursum peractus erat septem dierum cursus. Ille cum eum rursus deduxisset, existimabat eum esse persuasum, victum a supplicio. Cum autem vidisset eum promptius et alacrius e vita discessurum, quam a fide in Christum, se graviorem martyri parat adversarium, se confert ad alia excogitanda tormenta, quibus non possit

D ΙΑ'. Ταῦτα διεξελθὼν, καὶ ἀπερίτρεπτον ἑαυτῷ ἐπευξάμενος καὶ ἀκλινῆ τὴν ὁμολογίαν, ὁ μὲν τέλος ἐπέθηκε τῇ εὐχῇ· τῶν δὲ περιεστώτων τινὲς, γραφῇ τὰ ὑπ' ἐκείνου εἰρημένα διαλαβόντες, ἀναφέρουσιν εὐθὺς ὡς τὸν βασιλέα. Τῷ μὲν οὖν Γρηγορίῳ τοῦ ποδὸς ἀπῃωρημένῳ, ἕβδομος ἡμερῶν ἀριθμὸς ἠνύετο πάλιν. Ὁ δὲ καὶ αὖθις καταγαγὼν, πεπεῖσθαι μὲν αὐτὸν ᾤετο τῆς κολάσεως ἡττηθέντα· ἐπειδὴ δὲ εἶδε πρόθυμον ὄντα τῆς ψυχῆς ἀποστῆναι μᾶλλον ἢ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, βαρύτερον ἀνταγωνιστὴν ἑαυτὸν παρασκευάζει τῷ μάρτυρι, καὶ πρὸς ἑτέρων βασάνων ἐπινοίας χωρεῖ, οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπο-

[1] Marc. IX, 43.

λιπούσας ὠμότητος · καὶ σανίσι τὰ ἀντικνήμια τούτου A περιλαβὼν, εἶτα σχοίνῳ ταύτας ἰσχυρῶς διασφίγξας οὕτως ἐκπιέζει, ὡς καὶ αὐτῶν δή που τῶν ἄκρων τοῦ ποδὸς δακτύλων σταγόνας αἵματος ἀποστάξαι. Ὀψὲ τοίνυν τῆς κακώσεως ἐκείνης τοὺς πόδας ἐξαγαγὼν, σιδηροῦς κατὰ τῶν πελμάτων ἐμπήγνυσιν ἥλους καὶ τρέχειν τὸν ἀθλητὴν ἀναγκάζει, πολλῷ τὸ ὑποκείμενον ἔδαφος αἵματι ῥαίνοντα. Ἐφ' ᾧ καὶ ἀλγυνόμενος σφόδρα τὴν καρδίαν ὁ μάρτυς (καὶ πῶς γὰρ ἂν μὴ ἀλγοῦντος ὁ πόθος ὁ πρὸς Χριστὸν ἐδείκνυτος). « Πορευόμενοι ἐπορεύοντο, ἔλεγε καὶ ἔκλαιον βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν. » Ταῦτα ὁ μὲν ἡδέως ὑπέψαλλεν. Ὁ δὲ Τηριδάτης ὠμότερον αὐτὸν τοῖς περιεστῶσιν ἐκέλευε παίειν · ἵνα, φησὶν, ἐν ὀδύνῃ πλείονι καὶ κλαυθμῷ ἡ προσδο- B κωμένη τούτον ἡδονὴ καταλάβοι· Ἀλλ καὶ τοιαῦτα πάσχων ὡς καὶ κορεννύειν τοῖς πάθεσι καὶ μισούντων ψυχὰς ὅμως ἀνδρειότατα διὰ Χριστὸς ἔφερεν.

ΙΒʹ. Ἐπὶ τούτοις ἁπλοῦσιν αὐτὸν ὕπτιον κατὰ τοῦ ἐδάφους, τοῦτο κελεύσαντος τοῦ τυράννου· καὶ τὴν μὲν κεφαλὴν τεκτονικῷ τινι ἐναπολαβόντες ὀργάνῳ, ἰσχυρότατα ἐκπιέζουσι, τῇ ῥινὶ δὲ αὐλίσκον ἐναρμοσάμενοι, νίτρον καὶ ἅλας ὄξει κεκραμένους, κατ' αὐτοὺς ἠρέμα ἐγχέουσι, καὶ τὴν δριμύτητα πρός τε τὰ τῆς κεφαλῆς κοιλώματα καὶ παρ' αὐτὸν εἰσπέμπουσι τὸν ἐγκέφαλον. Ἐντεῦθεν ἕτερον αὐτῷ κακώσεως τρόπον ἐπινοοῦσι, καὶ τὴν ἐκείνων ὠμότητα, καὶ τὴν τοῦ μάρτυρος ἀνδρίαν ἐπίσης ἄμφω δεικνύοντα θύλακον γὰρ ἐνεγκόντες καμιναίας πλη- C ροῦσιν αἰθάλης, καὶ τοῦτο τὴν μαρτυρικὴν ἐκείνην ἐμβάλλουσι κεφαλὴν, καὶ τῷ τοῦ δικαίου τραχήλῳ τὸν θύλακον ἀποδέουσι, καὶ εἰς ἕκτην αὐτὸν ἡμέραν τῇ χαλεπῇ ταύτῃ βασάνῳ πιέζεσθαι καταλείπουσι. Τῇ ἑβδόμῃ τοίνυν μεταπεμψάμενος αὐτὸν Τηριδάτης μετὰ τοῦ συνήθους μυκτῆρος καὶ τῆς φίλης μωκίας· Πόθεν ἡμῖν, ὦ οὗτος, νῦν ἐπανῆκες, ἔφη, ἆρά γε ἀπὸ τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ἃ πρότερον ὑπὸ πλατεῖ τῷ στόματι διεξῄεις, καὶ ὧν ἀπολαύσεσθαι προσεδόκας. Καὶ ὁ γενναῖος ἀπαρρησιάστως · Οὔπω, φησὶν ὦ βασιλεῦ, πρὸς τὴν ἄρρητον ἐκείνην εὐδαιμονίαν ἀποδεδήμηκα. Ἔτι γὰρ τὸ βαρὺ τοῦτο περίκειμαι τοῦ σώματος φορτίον. Ἀλλ' ἐπεὶ τοιούτων ὑπὲρ τοῦ ἐμοῦ Δεσπότου ἠξίωμαι, ἥξω μετὰ τῆς ἐκείνου δόξης μικρὸν ὕστερον, ὅτε γυμνὰ μὲν καὶ D τετραχηλισμένα τῷ ἐκείνου βήματι παραστήσεται πάντα, καθιεῖται δὲ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, διικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ ὀστέων καὶ μυελῶν, καὶ νέμων ἑκάστῳ τὰ κατ' ἀξίαν, ἡνίκα, φεῦ! οἷός σε περιστήσεται κίνδυνος, οἵαν, ἄθλιε, τὴν τιμωρίαν κατακριθήσῃ. Ταῦτα ἐπὶ πλέον ἐκμαίνει τὸν βασιλέα, καὶ αὐτίκα δεθεὶς τοὺς πόδας ὁ μάρτυς, κατὰ κεφαλῆς ἀναρτᾶται, καὶ ὕδωρ πολὺ διὰ τῆς ἐκείνου ἕδρας ἐνιᾶσιν εἰς τὴν γαστέρα, κόλασιν ἅμα τοῦτο καὶ

A esse aliquid crudelius : et cum tabulis anteriores tibiæ partes comprehendisset, et deinde eas fune constrinxisset, sic exprimit, ut ex ipsis etiam summis pedum digitis guttæ sanguinis distillarent. Cum ergo vix tandem pedes eduxisset ex illa afflictione, in plantis pedis ferreos infigit clavos, et cogit athletam currere, multo sanguine solum subjectum aspergentem. Quamobrem magnum corde dolorem sentiens martyr (quomodo enim, nisi dolorem sentiret, ostenderetur ejus in Christum desiderium ?) : « Euntes ibant, dicebat, et flebant, mittentes semina sua : venientes autem venient in exsultatione, tollentes manipulos suos [2]. » Hæc sanctus quidem psallebat suaviter. Teridates autem jubebat circumstantibus ferire crudelius : Ut, inquit, in B majori dolore et fletu ad eum perveniat, quæ ab eo exspectatur, voluptas. Sed licet tot et tanta pateretur, ut suis perpessionibus eorum etiam, qui ipsum odio habebant, animos satiaret, fortissime tamen ea ferebat propter Christum.

XII. Post hæc eum humi supinum extendunt, cum hoc jussisset tyrannus : et cum caput quidem fabrili quodam intercepissent instrumento, exprimunt validissime. Cum naso autem fistulam applicassent, nitrum et salem mistum aceto, in eam infundunt, et acorem ad profunda capitis et ad ipsum transmittunt cerebrum. Deinde ejus vexandi alium quoque modum excogitant, qui et illorum crudelitatem et martyris animi fortitudinem ex æquo ostendebat. Nam cum calathum attulissent, C camini eum implent fuligine, et in eum martyricum illud caput immittunt, et justi collo calathum alligant, et sex dies eum relinquunt premi hoc gravi tormento. Septimo autem die cum eum accersivisset Teridates, cum consueta subsannatione, et ei grata irrisione : Undenam, inquit, nunc ad nos redis ? An a regno et a bonis illis, quæ prius prolixe persequebaris, et quæ exspectabas te esse percepturum ? Generosus autem ille libere et magna cum fiducia : Nondum, inquit, o rex, ad illam ineffabilem migravi felicitatem. Sum enim adhuc implicatus gravi hoc onere corporis. Sed quoniam his sum pro Domino meo dignatus, veniam paulo post cum illius gloria, quando nuda quidem et aperta sistentur omnia ante illius tribunal. Sedebit autem ipsum Dei Verbum judex non tantum D factorum, sed et animi conceptionum, et cogitationum cordis penetrans usque ad divisionem animæ, et ossium, et medullarum, et unicuique tribuens pro meritis. Quo tempore, hei mihi ! quale te circumsistet periculum ! quali, o infelix, supplicio damnaberis ! Hæc regem cient majori furore, et statim pedibus vinctus martyr, præceps suspenditur, et per posteriores partes multum aquæ immittunt in ventrem, hoc simul pro supplicio et ludibrio habentes scelerati. Nullus enim pudor talibus

[2] Psal. cxxv, 5.

oculis, quorum animæ erant plenæ libidine et nequitia.

XIII. Cum autem illinc fuisset demissus, rex conabatur rursus persuadere : et, Pare mihi, dicebat ei, et diis maximis sacrifica. Nam alioqui male peribis, mihi charam juro eorum potentiam. Sacrificabo, sed Salvatori meo omnino sacrificium laudis, magnus dixit Gregorius. Quæ autem sensu et mente carent, et sunt omnino inanima et surda, absit, Christe Rex meus, ut honore ullo aut verbo dignor, etiamsi plura mihi et graviora inferantur supplicia. His disrumpebatur Teridates, et suffocabatur. Itaque cum sanctum rursus suspendisset, ungulis quidem ferreis laniabat ejus latera, qui erat ferro quovis durior, adeo ut ipsa quoque terra inquinaretur fontibus sanguinis. Cum autem dissecasset, et profundos sulcos in eis incidisset, murices ferreos humi sternit. Deinde nudus is, qui totum Christum induerat, super ipsos trahebatur. Interim autem dum lictorum manus eum pilis trahebant acerbissime, ille quidem proprio irrigatus sanguine, magis florebat et germinabat, non secus atque generosæ plantæ, et fructu fidei abundabat. Ille autem, Ubi est, inquit, Deus tuus, Gregori, in quem sperasti? Veniat nunc et e meis te eripiat manibus. Atque ille quidem cum sic omnia pervasisset supplicia et afflictiones, et eas tulisset facilius, quam alii voluptates, et omnibus evasisset superior : rursus in carcerem conjicitur.

XIV. Sequenti autem die cum eum rursus accersisset Teridates, et vidisset eum astare cum prompto et alacri animo, et cum sano corpore, idque cum caro fuisset antea consumpta tormentis apud se quidem mirabatur, et dubitabat, quin non simul cum carnibus eum defecisset respiratio. Vipera autem non expellebat venenum, neque pardus exuebat varietates : sed adhuc idem manebat Teridates, et in martyrem eamdem conservabat sævitiam et inhumanitatem. Cum ergo eum sic vidisset affectum, ne sic quidem desperabat ejus mutationem : sed contendebat stultus vincere animam insuperabilem. Unde etiam cum ferreis tibialibus beata ejus induisset genua, et cuneis, qui ipsi quoque erant ferrei, ea transadegisset ac fibulasset, et martyrem suspendisset, tres totos dies eum tenuit sublimem. Ille autem tantum aberat, ut hoc cruciatu secus quam generosum hominem decet afficeretur, aut obloqueretur, ut et ipsa videretur ridere tormenta, et eos qui ipsa afferebant, si sperarent fore, ut illius firmitatem in contrariam mutarent sententiam. Pendenti itaque justo : Nondum sensisti, Gregori inquit Teridates, te frustra in Deo tuo confidisse? aut alioqui nobis ostende, si quid boni ex spe in illum es consecutus. Ille autem : At tu ipse, inquit, es insipiens, et te plane stolide et amenter geris, qui adversus te infers tam grave judicium, et ignem gehennæ in tuum caput conge-

A γελωτα ποιοῦντες οἱ ἀλιτήριοι. Οὐδεμία γὰρ αἰσχύνη τοιούτοις ὄμμασιν ὧν οἱ ψυχαὶ πλήρεις ἦσαν ἀκολασίας τε καὶ φαυλότητος.

Η'. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖθεν κατενεχθεὶς ἦν, πάλιν ὁ βασιλεὺς ἐπειρᾶτο πείθειν, καὶ, Πεισθητί μοι, πρὸς αὐτὸν, ἔλεγε, καὶ τοῖς μεγίστοις θῦσον θεοῖς. Ἐπεὶ κακῶς ἀπολῇ, τὴν φίλην αὐτῶν ὄμνυμι δύναμιν. Θύσω, ἀλλὰ τῷ θεῷ μου πάντως θυσίαν αἰνέσεως ὁ μέγας ἔφη Γρηγόριος. Αἰσθήσεως δὲ καὶ φρενῶν ἔρημα καὶ τὸ ὅλον ἄψυχα καὶ κωφὰ, μὴ γένοιτο, Χριστὲ ὁ ἐμὸς βασιλεὺς, μηδὲ τιμῆς τινος μηδὲ ῥήματος ἀξιῶσαι, κἂν ἔτι πλείους ἐμοὶ καὶ βαρύτεραι κολάσεις ἐπάγονται. Διεῤῥήγνυτο τοίνυν πρὸς ταῦτα ὁ Τηριδάτης καὶ ἀπεπνίγετο τῷ θυμῷ. Ἀμέλει καὶ τὸν ἅγιον ἀμαρτήσας πάλιν, ὄνυξι μὲν σιδήρου B διέξαινεν αὐτοῦ τὰς πλευρὰς, ὁ σιδήρου παντὸς σκληρότερος, ὡς καὶ αὐτὴν δή που τὴν γῆν τοῖς κρουνοῖς τῶν αἱμάτων μολύνεσθαι. Διακόψας δὲ καὶ βαθείας αὐταῖς ἐντεμὼν αὔλακας τριβόλους σιδηρᾶς ὑποστρώννυσι κατὰ τοῦ ἐδάφους, εἶτα γυμνὸς ὁ τὸν Χριστὸν ὅλον ἐνδεδυμένος ἐπ' αὐτῶν εἵλκετο. Ἐν ὅσῳ δὲ αὐτὸν αἱ τῶν δημίων χεῖρες πικρότατα κατὰ τῶν τριβόλων εἷλκον, ὁ μὲν τῷ οἰκείῳ ἀρδόμενος αἵματι, ἤνθει μᾶλλον κατὰ τὰ εὐγενῆ τῶν φυτῶν καὶ ἀνέθαλλε, καὶ τῷ τῆς πίστεως καρπῷ ἐπλεόναζεν. Ὁ δὲ Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός σου. Γρηγόριε, ἐφ' ὃν ἤλπισας; Ἐλθέτω νῦν καὶ τῶν ἐμῶν σε ῥυσάσθω χειρῶν. Ὁ μὲν οὖν οὕτω διὰ πασῶν ἐλθὼν τιμωριῶν καὶ κακώσεων, καὶ ῥᾷον ἐνεγκὼν ταύτας ἢ τὰς ἡδονὰς ἕτεροι, καὶ πάσας ἐλέγξας, αὖθις τῇ εἱρκτῇ δίδοται.

C ΙΔ'. Τῆς δὲ ἐπιούσης μετάκλητον αὐτὸν πάλιν ποιησάμενος Τηριδάτης, ὡς σὺν προθυμίᾳ καὶ μετὰ σώματος ὑγιοῦς παραστάντα εἶδε, καὶ ταῦτα ταῖς βασάνοις αὐτῷ τῆς σαρκὸς προαναλωθείσης, ἐθαύμαζε μὲν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ διηπορεῖτο, ὅπως οὐχὶ καὶ τὸ ἀναπνεῖν αὐτὸν μετὰ τῶν σαρκῶν ἐπιλίποι. Ἡ ἔχις δὲ τὸν ἰὸν οὐκ ἀπωθεῖτο, οὐδὲ ἡ πάρδαλις ἀπεδύετο τὰ ποικίλματα· ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἔμενε Τηριδάτης ἔτι, καὶ τὴν αὐτὴν ὠμότητα τῷ μάρτυρι καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν ἐτήρει. Οὕτω τοίνυν αὐτὸν ἔχοντα ἰδὼν, οὐδὲ οὕτω τὴν μεταβολὴν ἀπηγόρευεν, ἀλλ' ἐφιλονείκει ὁ μάταιος, κρείττων γενέσθαι τῆς ἀηττήτου ψυχῆς. Ὅθεν καὶ σιδηρᾶς περικνημῖδας τοῖς μακαρίοις αὐτοῦ γόνασιν ἐμβαλὼν, καὶ σφηνίσκοις, σιδήρου καὶ αὐτοῖς οὖσι διαπερονήσας ταύτας, καὶ D τὸν μάρτυρα κρεμάσας, εἰς τρεῖς ὅλας ἡμέρας μετέωρον αὐτὸν εἶχεν. Ὁ δὲ τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ τῶν ἀγεννῶν τι πρὸς τὴν τοιαύτην παθεῖν ἐπιβουλὴν ἢ καὶ φθέγξασθαι, ὅσῳ καὶ καταγελᾷν ἐῴκει αὐτῶν τε τῶν βασάνων καὶ τῶν ἐπαγόντων αὐτὰς, εἰ τοιούτοις ἤλπισαν τὴν ἐκείνου στεῤῥότητα μεταπείσειν· Κρεμαμένῳ τοίνυν τῷ γενναίῳ, Οὔπω ᾔσθου, Γρηγόριε, φησὶ Τηριδάτης, μάτην ἐπὶ τῷ σῷ Θεῷ πεποιθώς; ἢ ἀλλὰ δεῖξον ἡμῖν εἴτι χρηστὸν τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίδος ἀπέλαυσας. Ὁ δέ· Μάταιος αὐτὸς εἶ, εὐθὺς ἀπεκρίνατο, καὶ πέρα καὶ αὐτῆς ματαιότητος καὶ ἀπονοίας τὰ σὰ κρῖμα χαλεπὸν οὕτω κατὰ σοῦ ἐπιφέροντα, καὶ τὸ τῆς γεέννης κατὰ τῆς σῆς κεφαλῆς

ἐπισωρεύοντα πῦρ. Ἐγὼ δὲ πέποιθα ἐπὶ τῷ Κυρίῳ μου, ὃς ἀντιλήπτωρ μου ἐστὶ καὶ καταφυγή μου, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤλπισα. Τῶν δὲ παρὰ σοῦ μοι διασπαρασσομένων σαρκῶν ὀλίγη φροντις. Ὅσῳ γὰρ τὸν ἔξω ἡμῶν φθείρεσθαι ἄνθρωπον, τοσούτῳ τὸν ἔσωθεν ἀνακαινοῦσθαι, καὶ διδασκόμεθα καὶ πιστεύομεν.

ΙΕ'. Θυμὸς ἐπὶ τούτοις λαμβάνει τὸν βασιλέα, καὶ πικρὸν τῷ μάρτυρι ἐνιδών. Ἐπειδή, φησί, σὺ μὲν ἀνακαινίζεσθαι εἶπας, ἡμᾶς δὲ πυρὶ ἀσβέστῳ δοθήσεσθαι ἠπειλήσω, ἀλλ' ἐγώ σε τέως τῷ σβεννυμένῳ τούτῳ διδάξω μὴ οὕτω φανερῶς τοῦ ἡμετέρου κράτους καταυθαδιάζεσθαι. Καὶ αὐτίκα μόλυβδον κελεύει λέβητι ἐμβληθέντα ἰσχυρῶς τε ἄγαν παφλάσαι, καὶ ὅλου καταχυθῆναι τοῦ μάρτυρος. Τὸ μὲν δὴ ὡς ἐκέλευσε γέγονεν. Ὁ δὲ οὕτως εἶχε γενναίως, ὥσπερ ὕδατος αὐτῷ ψυχροῦ καταχεομένου. Καὶ τοῦτο δῆλον, ἐξ ὧν φανερώτατα μὲν τὴν ἐκείνου ἤλεγχε πλάνην παρ' αὐτὸν τὸν τῆς βασάνου καιρόν· πεπαῤῥησιασμένως δὲ τοῖς παροῦσι τὸν τῆς εὐσεβείας ὑπέτεινε λόγον· οἷς δή που καὶ ὑπερεκπληττόμενος ὁ Ἀρμένιος, ἐσπούδαζεν ἐκ παντὸς τρόπου κερδῆσαι τὸν ἄνδρα, καὶ εἰ τούτου ἀποτύχοι, τὰ ἔσχατα ζημιωθῆναι τὸ ἑλληνικὸν ᾤετο. Ὑποσκελίσαι τοίνυν αὐτὸς βουλόμενος καὶ τῆς στεῤῥότητος ἐκείνης καὶ τῆς προθυμίας ἑλκῦσαι, κολακείαις τε αὐτὸν ὑποδραμεῖν διεσκέψατο, καὶ πλούτου, καὶ ἡδονῶν, καὶ τιμῆς, καὶ ἀγαθῶν τῶν ἄλλων ὑποσχέσεσι δελεάσαι. Ἀλλὰ μεταξύ τις τῶν σατραπῶν· οὐκ ἔξεστι ζῆν αὐτὸν οὐδὲ τουτονὶ τὸν ἥλιον ὁρᾷν, ὦ βασιλεῦ, λαμπρᾷ καὶ γεγωνοτέρᾳ τῇ φωνῇ ἀναφθέγγεται, παῖδα ὄντα τοῦ Πάρθου Ἀνὰκ, ὃς δόλῳ τε τὸν σὸν πατέρα Κουσαρὼ ἀνεῖλε, καὶ τῷ Περσῶν τυράννῳ αἰχμάλωτον πᾶσαν κατεστήσατο τὴν Ἀρμενίαν.

Ις'. Τούτων ἀκούσαντα Τηριδάτην σφοδρός τε ὑπὲρ τοῦ πατρὸς εἰσέδυ ζῆλος· καὶ εὐθὺς πάντων ὧν ἐφ' ἑαυτοῦ ἐσκοπεῖτο λήθην διὰ τὸ πατρῷον αἷμα λαβὼν, κελεύει δεθέντα τὸν ἅγιον, τράχηλον καὶ χεῖρας ἅμα καὶ πόδας τῷ παρὰ τῇ πόλει Ἀρταξᾷ λάκκῳ δοθῆναι. Ὁ δὲ ἦν ὁ λάκκος οὗτος, πρᾶγμα καὶ ἀκοῦσαι φόβου μεστὸν, σεσηπὸς βόρβορος τὰ ἔνδον, καὶ ἰοβόλοι ὄφεις καὶ σκώληκες, καὶ πάντων ὅσα κατὰ γῆς ἕρπει, διατριβὴ, ἐκ πολλοῦ τοῖς Ἀρμενίοις εἰς ἐπίνοιαν φοβερᾶς κολάσεως διορωρυγμένος. καὶ οὐδενὸς πρὸ τοῦ πώποτε τῶν ἐν αὐτῷ βληθέντων, οὐχ ὅπως οὐκ ἀναδύντος ἐκεῖθεν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἡμέραν ὅλην ἀρκέσαντος. Τῷ τοιούτῳ τοίνυν λάκκῳ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκνείνας καὶ ἀνυπερβλήτους κατὰ γε τὸν τῆς κακίας λόγον ἐπιβουλὰς ὁ ἱερὸς ἐναποῤῥιφεὶς Γρηγόριος, ἐπὶ τέσσαρας ὅλους πρὸς τοῖς δέκα χρόνους τῇ ἐντεῦθεν ἐπολιορκεῖτο κακώσει. Γυνὴ δέ τις συζύγου κεχηρωμένη, παρὰ τῷ Ἀρταξᾷ φρουρίῳ οἰκοῦσα, ὄψεως αὐτῇ θείας ὄναρ ἐπιφανείσης, ἄρτου τι τρύφος ἑκάστης ἡμέρας εἰς τὸν λάκκον ἠφίει· ὅπερ τροφὴ τῷ μακαρίῳ γινόμενον, ἀνελάμβανέ τε αὐτῷ

A ris. Ego autem confido in Domino meo, qui est meus defensor, et refugium meum : et in ipsum speravi. Quæ autem mihi a te laniantur carnes, parum sunt mihi curæ. Quantum enim externus noster corrumpitur homo, tantum internum renovari et docemur [a] et credimus.

XV. Ex his ira incessit regem, et acerbe martyrem intuens : Quoniam, inquit, tu quidem dixisti te renovari, nos autem minatus es esse tradendos igni qui non potest exstingui, ego interim hoc, qui exstinguitur, te docebo, ne sis tam aperte insolens in nostram potentiam. Et protinus jubet plumbum in lebetem injectum, valde incendi ac liquefieri, et totum in martyrem injici. Atque hoc quidem sic factum est, ut jussit. Ille autem non minus fuit forti et generoso animo, quam si aqua in eum B effunderetur. Hoc autem fuit ex eo evidens, quod ipse apertissime quidem illius arguebat errorem in ipso tempore tormenti : libere autem et confidenter iis qui aderant suggerebat verbum pietatis. Quibus quidem mirandum in modum obstupefactus Armenius, studebat eum omnino lucrifacere ; nam si hoc non posset assequi, putabat gentium religionem magnum esse damnum accepturam. Volens ergo eum supplantare, et abducere ab illa infirmitate et constantia, promptoque et alacri animi studio, cogitavit eum pellicere blanditiis et assentationibus, divitiarumque, voluptatum, honoris et aliorum bonorum promissis inescare. Sed interim quidam ex satrapis : Non licet ei vivere, neque hunc solem aspicere, o rex, clara et alta voce loquitur, cum C sit filius Parthi Anac, qui dolo patrem tuum Cursaro interfecit, et Persarum tyranno totam captivam reddidit Armeniam.

XVI. Hæc cum audiisset Teridates, eum pro patre subiit vehemens zelus : et statim omnium, quæ apud se cogitabat, eum cœpit oblivio propter paternum sanguinem. Jubet autem sanctum ligatum collo, simul et manibus et pedibus, dejici in lacum, qui est in civitate Artaxat. Erat autem hic lacus res vel solo auditu terribilis : putrefactum cœnum habebat intrinsecus, et venenatos serpentes et vermes, et erat habitaculum omnium quæ serpunt in terris, jam olim ab Armeniis effossus ad excogitandum terribile supplicium. Quapropter ex iis qui D in eum antea injecti fuerant, non modo non illinc ullus emersit, sed nec toto quidem die durare potuit. In hunc ergo lacum, post multos illos et insuperabiles, quod attinet ad vitii rationem, insultus, sacrosanctus injectus Gregorius, quatuor decim totos annos nimia, quæ illinc oriebatur, obsidebatur afflictione. Quædam autem mulier viduata conjuge, quæ habitabat in præsidio Artaxat, cum ei apparuisset visio, aliquod frustum panis quotidie in eum immittebat. Quod quidem cum esset beato alimentum, recreabat ei corpus, quod laboraverat, et non

[a] II Cor. XLIX. 16.

sinebat eum omnino deficere. Sed narranda multa reliquit oratio, cum ne tantillum vellet discedere a viri memoria. Nobis igitur revertendum est ad ea quæ deinceps sequuntur in historia.

XVII. Teridates ergo arbitratus se inevitabili morti dedisse justum, cum esset utique hiems et frigus, ipse accedit ad regiam Armenicam. Illinc autem expeditionem suscipit adversus Persas, et eorum populabatur regionem : et trajecit in Assyriam, et vicit pugnans singulari certamine, et celebris erat propter res ab eo gestas recte et feliciter. Verumenimvero Jovi, Dianæ et Herculi attribuebat victoriam. Neque vero in illis colendis suum tantum ponebat studium, sed etiam adversus Christianos ipsos et impietatem vehementer et insane spirabat. Eo autem tempore, quod intercessit, qui Romanam purpuram non feliciter induerat, Diocletianus uxorem ducere volebat, et procurabat sibi matrimonium. Cum autem apud ipsum essent omnes patres qui alebant virgines, et, ut ei suam desponderet, unusque valde moliretur, ille his omnibus præteritis, postquam in quadam ex iis quæ ejus parebant imperio civitatibus intellexit sanctarum virginum chorum exerceri in monasterio, quibus præerat quidem Gaiana : inter illas autem unam esse, Ripsimem vocatam, et ad ipsa Gaiana, cum ambæ essent Christiani generis et sanguinis, in pietate educatam atque eruditam, quæ sicut specie virtutis, ita etiam pulchritudine corporis erat admodum insignis : vel ipsa ejus imagine imperator accensus, quam ad eum depictam quidam pictor attulerat, ipsam amabat vehementissime, et affectionis œstro concitabatur : eratque ille amor mera insania et plane rabies. Et ille quidem diu ante parabat nuptias, et festum prædicabat : et eos congregabat, qui erant in nuptiis ei inservituri : et ad Ripsimem misit adulatores, qui de nuptiis ei significarent, et nuntiarent eas jam esse paratas, quod ad ipsum quidem attinebat.

XVIII. Illa autem (quid enim per ipsam virginitatem ad hæc cogitarit aut dixerit virgo, quæ jam olim cohabitantem elegit continentiam, et solis vivit leguminibus, et totas noctes versatur in oratione, et nec interdiu desistit ab hymnis in Deum?) : Non te fallam, sponse Christe, dixit : non te probro ac dedecore afficiam, o chara virginitas : non te prodam, mater continentia. Itaque Deo, qui solus poterat ei dare salutem, adjutore invocato, non necessariis, non amicis, non parentibus, neque ullis aliis erat omnino munita. De alio itaque migrando statim consultat et comites bonas alias invenit virgines, quæ erant ei et vitæ et virtutis sociæ, imprimis autem præfectam Gaianam. Et non dubitarunt, etiamsi præ multa inedia jam defecissent, peregrinationem suscipere, sed sicut passeres, cum ea transmigrant in barbaram Armeniorum regionem. Eas enim incitabat etiam ad migrandum præceptum Dominicum, dicens : « Si persecuti vos

A πεπονηκος τὸ σῶμα, καὶ τέλεον ἐκλιπεῖν οὐκ εἴα. Ἀλλὰ προφθάνει τὴν ἀκολουθίαν ὁ λόγος, μὴ ἀποστῆναι μηδὲ βραχὺ τῆς τοῦ ἀνδρὸς μνήμης ἐθέλων. Ἡμῖν δὲ πρὸς τὰ ἑξῆς ἐπανιτέον τῆς ἱστορίας.

ΙΖʹ. Τηριδάτης τοίνυν θανάτῳ παραδοῦναι τὸν δίκαιον ἀφύκτῳ νομίσας, χειμῶνος δή που συνισταμένου καὶ διαψύχοντος αὐτὸς ἐπὶ τῶν Ἀρμενικῶν βασιλείων παρῄει. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ Πέρσας ἐκστρατεύει, καὶ τήν τε χώραν αὐτῶν κατέτρεχε, καὶ πρὸς τὴν Ἀσσυρίων διέβαινε, καὶ μονομαχῶν ἐκράτει, καὶ πολὺς ἦν τοῖς εὐτυχήμασι καὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις. Πλὴν ἀλλὰ Διὶ καὶ Ἀρτέμιδι καὶ Ἡρακλεῖ τὰ τῆς νίκης ἀνετίθει. Ἀμέλει καὶ οὐδὲ περὶ τὴν ἐκείνων μόνον ἐπονεῖτο θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ Χριστιανῶν αὐτῶν καὶ τῆς εὐσεβείας δεινὸν ἔπνει
B καὶ μανικόν. Τὸν δὲ μεταξὺ τούτον χρόνον τὴν βασιλικὴν ἁλουργίδα Ῥωμαίων οὐκ εὐτυχῶς περιβαλόμενος Διοκλητιανὸς γυναῖκά τε ἀγαγέσθαι ἤθελε, καὶ ἐσπούδαζεν ἑαυτῷ τὸν γάμον. Καὶ δὴ πάντων ὅσοι παρθένους ἔτρεφον πατέρες παρ' αὐτὸν ἰόντων, καὶ ὅπως τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος ἐγγυήσοι πολλῆς μηχανῆς, γενομένης, πάσας ἐκεῖνος παραδραμὼν, ἐπειδὴ παρά τινι τῶν ὑπ' αὐτὸν πόλεων ἁγίων παρθένων χορὸν ἐν μοναστηρίῳ ἀσκεῖσθαι μάθοι, ὧν Γαϊανὴ μὲν προειστήκει, τῇ δὲ ὑπ' αὐτῆς τραφείσῃ καὶ παιδευθείσῃ Ῥιψίμη ὄνομα ἦν, Χριστιανοῦ μὲν αἵματος ἄμφω καὶ γένους, ἡ δὲ Ῥιψίμη, ὥσπερ ἀρετῆς ὥρᾳ, οὕτω δὴ καὶ σώματος κάλλει διαβεβόητο. Ἐπειδὴ τοίνυν τὰ κατὰ τὴν Ῥιψίμην ἐπύθετο, ἄλλως τε καὶ τῶν ζωγράφων τινὸς αὐτῷ διαγράψαντος, τὸ τῆς Ῥιψίμης εἶδος, καὶ γὰρ καὶ ἡ εἰκὼν ἀνέφλεγε
C τὸ μέρος αὐτὸν, θερμότατά τε αὐτῆς ἤρα. Καὶ ὑπὸ τοῦ πόθου διοιστροῦτο, καὶ μανίᾳ ὁ ἔρως καὶ λύσσῃ ἦν ἀκριβής· καὶ ὁ μὲν δὴ τὰ γαμήλια ηὐτρέπιζεν ἐκ πολλοῦ καὶ τὴν ἑορτὴν ἐκήρυττε, τοὺς τὸν γαμον τε αὐτῶν διακονησομένους συνῆγε, καὶ πρὸς τὴν Ῥιψίμην τοὺς κολακας ἔπεμπε, καὶ λόγους αὐτῇ περὶ γάμων προσῆγε, καὶ ὑπετίθετο ἐμπαρέσκευον ἤδη τὰ πρὸς αὐτοὺς, εἶναι.

ΙΗʹ. Ἡ δὲ (τί γὰρ ἂν πρὸς τῆς παρθενείας αὐτῆς ἐννοήσοι πρὸς ταῦτα ἢ φθέγξαιτο ἡ σύνοικον πάλαι τὴν ἐγκράτειαν ἑλομένη παρθένος, καὶ ὀσπρίοις ἀποζῶσα μόνοις, καὶ νύκτας ὅλας τῇ φίλῃ προσευχῇ σύρουσα, καὶ μηδὲ ἡμέρας τῶν εἰς τὸ Θεῖον ὕμνων ἀφισταμένη; Οὐ ψεύσομαί σε, νυμφίε Χριστὲ, εἶπεν·
D οὐκ αἰσχυνῶ σε, παρθενία φίλη, οὐ προδώσω σε, μῆτερ ἐγκράτεια. Καὶ δῆτα ὅπερ αὐτὴν καὶ μόνον, ἦν σῶσαι δυνάμενον, οὐ γὰρ προσήκουσιν οὐ φίλοις οὐ πατράσιν, οὐκ ἄλλοις τισὶ οὐ παράπαν ὠχύρωτο. μεταναστεῦσαι βουλεύεται παραυτίκα, καὶ συνεργοὺς ἀγαθὰς τὰς ἄλλας εὑρίσκει παρθένους, ὅσαι καὶ τῆς διαίτης αὐτῇ καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκοινώνουν. Καὶ οὐκ ὤκνησάν γε, καίτοι ἐκλελοιπυῖαι ὑπὸ τῆς πολλῆς ἀσιτίας ἤδη, ἀλλὰ μεταναστεύουσιν ὡς στρουθία ἐπὶ τὴν βάρβαρον τῶν Ἀρμενίων σὺν αὐτῇ χώραν. Παρώρμα γὰρ αὐτὰς καὶ ἡ Δεσποτικὴ ἐντολὴ πρὸς τὴν μετοίκησιν. Ἐὰν διώξωσιν ὑμᾶς ἀπὸ τῆσδε τῆς πόλεως, λέγουσα, φεύγετε εἰς

τὴν ἄλλην. Ἔνθεντοι καὶ ἀπαίρουσιν ἐκεῖθεν σὺν προθυμίᾳ, καὶ ἐν Ἀραρὰτ κατάγονται πόλει. Ληνοὶ δὲ ἦσαν αὐταῖς ἡ καταγωγή. Ἐπειδὴ δὲ παντάπασιν ἠπόρουν τῶν ἀναγκαίων, μία τις αὐτῶν ἐν ταῖς χερσὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ βίου θεμένη, περὶ τὴν ταλασιουργόν τε εἶχε τέχνην καὶ ὑπ' αὐτὴν ἐπονεῖτο καὶ τὸ ἐντεῦθεν αὐτῇ ποριζόμενον, εἰς διατροφὴν ἀνήλισκε τῶν παρθένων. Διοκλητιανὸς δὲ πονήρως τε ἤδη τῷ ἔρωτι ἔχων, καὶ οὐκέτι οἷός τε ὢν ἠρεμεῖν, ἐπειδὴ πάντα λίθον κινήσας ἔμαθεν παρὰ τῇ Ἀρμενίων χώρᾳ τὴν Ῥιψίμην μεταναστεῦσαι, ὡς εἶχεν, εὐθὺς γράφει τῷ τῆς Ἀρμενίας βασιλεῖ Τηριδάτῃ, ἄλλα τε κατὰ Χριστιανῶν οὐκ ὀλίγα, καὶ ὡς τὴν ἐρωμένην αὐτῷ Ῥιψίμην πανούργῳ καὶ γόητι ὁμιλίᾳ ὑποδραμόντες, ἀνέπεισαν τῆς μετ' ἐκείνου συνουσίας, τὴν ἐπὶ ξένης ἑλέσθαι διατριβήν, καὶ ἄτιμον ἐν αὐτῇ πλανῆτιν περιιέναι. Εὔκολον γὰρ γυνὴ πρὸς ἀπάτην καὶ κοῦφον· Δεῖν δὲ αὐτὴν ἐκ παντὸς τρόπου ἐν τῇ Ἀρμενίων ἀνευρόντα, παρ' αὐτὸν ἀναπέμπειν. Εἰ δὲ καὶ ἑαυτῷ, φησί, συνοικίσαιτο, καὶ τοῦτο αὐτὸν εὐφρανεῖν οὐδὲν ἧττον.

ΙΘʹ. Ταῦτα ἐπειδὴ ὡς τὸν Τηριδάτην τὰ γράμματα ἧκεν, ἀνίχνευε τὰς παρθένους ἐκεῖνος παραχρῆμα καὶ ἀνηρεύνα. Ὡς δὲ καὶ ἐν τοῖς ληνοῖς αὐτὰς κρύπτεσθαι μεμαθήκοι, δείσας μή, προαισθόμεναι τὴν ἔρευναν, ἐκεῖθέν τε διαφύγοιεν καὶ ἐν ἀδήλῳ ἀποχωρήσωσι; φρουρᾷ τὸ χωρίον διαλαμβάνει. Καὶ μαθὼν ὑπὸ τῶν ἰδόντων, Ῥιψίμην, ὡς εἴη περιττὴ τὸ κάλλος, καὶ χαρίτων ἀφθονίᾳ πολὺ τὸ ἐπαγωγὸν ἔχουσα, ὑπετύφετο ἤδη τῷ πρὸς αὐτὴν ἔρωτι, καὶ βασιλικὰς αὐτῇ στολὰς εὐθὺς καὶ κόσμον ἄλλον ἐκπέμπει, καὶ κελεύει τὴν Ῥιψίμην, ταῦτα ἐνδῦσαν, εἰς τὰ βασίλεια παρ' αὐτὸν ἐλθεῖν, τὰς δὲ λοιπὰς ὑπὸ τῇ φρουρᾷ τηρεῖσθαι. Ἐκείνη μέντοι τῷ εἰς Χριστὸν πόθῳ διαφλεγομένη καὶ σφόδρα περικαῶς αὐτοῦ ἔχουσα, ὃν δὴ καὶ μόνον ᾔδει νυμφίον, ταῖς παραινέσεσί τε καὶ ὑποθήκαις Γαϊανῆς ἥτις ἀνεθρέψατό γε αὐτὴν ἐκ βρέφους, καὶ εἰς τόδε προήγαγεν ἡλικίας, ἐπὶ μᾶλλον ὑπερζέουσα, τούς τε τοῦ μισουμένου ἐραστοῦ λόγους ἐπίσης, καὶ τὰ πεμφθέντα διέπτυε, καὶ προσευχῇ μετὰ τῶν σὺν αὐτῇ προσανεῖχεν. Ἐν ὅσῳ δὲ τὰ τῆς εὐχῆς διηνύετο, καὶ βροντὴ ἀθρόον ὑπερράγη καὶ φωνὴ ἄνωθεν τῇ βροντῇ ἀπηχεῖτο, Ἀνδρίζεσθε, λέγουσα, καὶ θαρρεῖτε, μεθ' ὑμῶν γὰρ εἰμι· καὶ φυλαχθήσεσθέ μοι ἀνέπαφοι ταῖς τοῦ ἐχθροῦ ἐπηρείαις, καὶ εἰσελεύσεσθε μετ' ἐμοῦ εἰς τὸν νυμφῶνα τὸν ἐμόν, καὶ τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν ἀπολήψεσθε βασιλείαν. Ταῦτα ἥ τε φωνὴ ἔλεγε, καὶ ἡ βροντὴ φοβερὸν ἐκτύπει, καὶ ἐπὶ πολὺ ταύτῃ συμπαρετείνετο, καὶ πολλοὺς μὲν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου τῇ ἀκοῇ προσραγεῖσα, εἰς γῆν κατέλαβε, καὶ τὸ φθέγγεσθαι αὐτῶν ἀφείλετο, πολλοὺς δὲ ἱππεῖς καὶ αὐτῶν ἀπέβαλε τῶν ἵππων, καὶ περιβάντες αὐτοὺς καὶ συμπατήσαντες οἱ ἵπποι, ἀπέκτειναν καὶ ὅλως ἐθορύβησε τοὺς παρόντας καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐνέβαλεν. Οἱ μέντοι πρὸς τοῦ βασιλέως Τηριδάτου σταλέντες ἐφ' ᾧ τὴν Ῥιψίμην μετακαλέσονται,

A fuerint in hac civitate, fugite in aliam [4]. » Prompto itaque et alacri animo illinc proficiscuntur, et veniunt in civitatem Ararat. Torcularia autem erant eis habitaculum. Cum autem eis omnia deficerent necessaria, quædam ex eis, spe parandi sibi victus posita in manibus, versabantur et laborabant in arte lanificii, et quod hinc sibi parabant, consumebant ad cæteras alendas virgines. Diocletianus autem cum et amore jam improbe captus esset, et non posset amplius quiescere, postquam, omni moto lapide, accepit migrasse Ripsimem in regionem Armeniorum, scribit statim ad regem Armeniæ Teridatem, et alia non pauca adversus Christianos, et quod a se dilectum Ripsimem vafro et venefico sermone pellicientes, ei persuaserunt, ut B mallet in externa vivere regione, et eam cum probro et ignominia errantem obire, quam cum eo habitare. Est enim femina, aiebat, res deceptu facilis. Rogabat autem, ut cum omnibus modis ipsam invenisset in Armenia, ad eum remitteret. Quod si eam quoque sibi conjungere mallet, id eum non minori gaudio affecturum.

XIX. Postquam hæ litteræ venerunt ad Teridatem, ille statim virgines investigabat et scrutabatur. Cum autem accepisset eas latere in torcularibus, timens ne, si præsensissent se quæri, illinc aufugerent, et in locum incertum recederent, eum locum occupat præsidio. Et cum accepisset ex iis, qui viderant Ripsimem, eam esse insigni pulchritudine, leporisque et gratiæ copia magnas habere illecebras, jam in ejus amorem exarserat : et regias C protinus ad eam vestes, et alium mundum emittit : et jubet Ripsimem his indutam ad se venire in regiam, reliquas autem teneri custodia. Illa autem Christi incensa desiderio, et ejus amore ardens quem etiam solum noverat sponsum, suasionibusque et monitis Gaianæ, quæ et ipsam aluerat ab infantia, et ad eam perduxerat ætatem, magis fervens, æque et verba ejus, qui erat ei odio, amatoris, et quæ missa fuerant abhorrebat et respuebat, et cum iis, quæ secum erant, vacabat orationi. Interim autem dum peragebatur oratio, tonitru repente erupit, et vox desuper e tonitru resonuit, dicens : Estote forti animo, et confidite. Sum enim vobiscum : et conservabimini mihi intactæ ab insultibus inimici, et ingrediemini mecum in meum D thalamum, et accipietis regnum vobis paratum. Hæc et vox dicebat, et tonitru resonabat horribiliter, et una cum ea diu affuit : et multos quidem, cum repente erupisset ad aures, humi dejecit, et sermonem eis abstulit : quin etiam multos equites ejecit ex ipsis equis, quos equi, insultantes et concultantes, occiderunt : et ad summum conturbavit penitus eos qui aderant, eosque reddidit animi dubios et perplexos. Qui autem missi fuerant a rege Teridate, ut accerserent Ripsimem, animo conterriti, revertuntur ad regem deorsum intuen-

[4] Matth. x, 23.

tes, et ei renuntiant ea quæ facta fuerant, et quod nec acciperet Ripsime ea quæ missa fuerant, nec omnino ad eum venire in animum induceret. Ille autem valde efferatus, et nihil cogitans eorum quæ renuntiabant illis evenisse (quomodo enim id faceret anima amore ebria ?), neque reveritus probro afficere virginem : Sed vos, inquit, eam vel invitam adducite. Illi ergo cum quam citissime concurrissent ad Ripsimem, et eam alius aliunde prehendissent, et magna vi simul attraxissent, ad regem adducunt. Illa autem, etiamsi sic capta, et ad hoc malum esset redacta, magno et forti animo illud canebat : « Eripe a rhomphæa, dicens, animam meam, et a manu canis unigenitam meam [5] : » et invocabat nomen sponsi desiderabilis.

XX. Postquam autem fuit in ipso cubiculo regio, oculos ad Christum cum mente attollens, revocabat in memoriam mirabilia, quæ facta fuerant in Rubro mari et solitudine : et Jonam adducebat in medium cum naufragio admirabili, et, quæ fuit præter opinionem, ejus in vitam revocationem : Danielis et trium meminerat puerorum et quemadmodum illi tanquam in herba roscida in flamma incedebant : deinde etiam Susannæ referebat factas insidias, et redemptionem : et sibi similem adesse adjutorem petebat in casu simili. Interim autem in cubiculum ingressum Teridatem invadit gravior dæmon intemperantiæ, amenterque et insane præ amore exclamabat, et ardebat, et eliquabatur : illiciebatque Ripsimem, et ei blandiebatur, et vaferrime omnibus modis eam aggrediebatur. Illa autem et accedentem aversabatur, et dum eam tangeret, ægre ferebat, et collum extendentem, ut impudicis oscularetur labris, non sustinebat, ut decebat recte institutam virginem : ejusque vultus implebatur pudore, et acerbis verbis insectabatur hominem impudicum, et sponsum vocabat Christum, et illius ferventiori amore incendebatur : et ut paucis absolvam, superavit eum, qui tanta erat magnitudine, et tantis viribus, et puram sponso Christo corporis pulchritudinem et animæ conservavit nobilitatem. Sic nihil est æque inexpugnabile, atque in Christum benevolentia et spes : quibus si te solum armaveris, non accedent ad te mala, neque flagellum, appropinquabit tabernaculo tuo [6]. »

XXI. A virgine ergo turpissime victus Teridates, egreditur e cubiculo, et eluere volens ignominiam, aut potius non valens continere intemperantiam, neque vivere sustinens, si non impudenter probrum afferret virgini, jubet collari vinctam adduci Gaianam, et foris stantem ad januam cogi a ministris suadere Ripsimæ, quæ erat intus, ut regi pareret, et nulli rei, quam ille velit, repugnaret. Sciebat enim Gaianam esse illius pædagogam et magistram in iis quæ pertinent ad virtutem : et si illa solum voluerit, Ripsimen nihil esse contradicturam. Iu-

[5] Psal. xxi, 21. [6] Psal. xc, 7, 8.

A φέδου τὰς ψυχὰς ὑποπλησθέντες, ἐπανίασι κάτω νεύοντες πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ αὐτῷ ἀπαγγέλλουσι τὰ γεγενημένα, καὶ ὡς οὔτε δέχοιτο ἡ Ῥιψίμη τὰ πεμφθέντα, οὔθ' ὅλως παραγενέσθαι ἀνάσχοιτο. Ὁ δὲ, χαλεπῶς ἀγριάνας καὶ μηδὲν μήτε ὧν ἀπήγγειλαν αὐτῷ συμβαλὼν (πῶς γὰρ ἔρωτι μεθύουσα ψυχή); μήτ' αἰσχῦναι τὴν παρθένον εὐλαβηθεί· Ἀλλ' ὑμεῖς ἀγάγετε ταύτην καὶ ἄκουσαν, ἔφη. Οὗτοι γοῦν τὴν ταχίστην ἐπὶ τὴν Ῥιψίμην συῤῥεύσαντες, καὶ ἄλλος ἄλλοθεν λαβόμενοι ταύτης καὶ βίᾳ πολλῇ συνεπισπασάμενοι τῷ βασιλεῖ παριστῶσιν. Ἡ δὲ καὶ οὕτως ἀπολειφθεῖσα, καὶ εἰς τοῦτο κακοῦ περιστᾶσα, ἀνδρειότατα δ' οὖν ὅμως ἐκεῖνο ὑπῆδε, « Ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας, λέγουσα τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐκ χειρός κυνὸς τὴν μονογενῆ μου, » καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποθεινοῦ B νυμφίου ἐπεβοᾶτο.

Κ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτοῦ ἔνδον ἐγένετο τοῦ βασιλείου κοιτῶνος, τοὺς ὀφθαλμοὺς Χριστῷ μετὰ τῶν φρενῶν ἀνασχοῦσα; τῶν κατὰ τὴν ἔρημον αὐτὸν ἀνεμίμνησκε θαυμασίων, καὶ τὸν Ἰωνᾶν εἰς μέσον παρήγαγε μετὰ τοῦ θαυμαστοῦ ναυαγίου καὶ τῆς παραδόξου ἀναβιώσεως· τοῦ Δανιὴλ τε καὶ τῶν τριῶν ἐμέμνητο παίδων, καὶ ὅπως ὡς ἐπὶ δροσερᾶς πόας ἐκεῖνοι τῆς φλογὸς ἔβαινον, εἶτα καὶ τῆς Σωσάννης διεξῄει τὴν ἐπιβουλὴν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ ὅμοιον αὐτῇ παραστῆναι βοηθὸν ἐν ὁμοίαις ᾔτει ταῖς περιστάσεσι. Καὶ μεταξὺ εἰσπηδήσαντι εἰς τὸν κοιτῶνα τῷ Τηριδάτῃ, βαρύτερος ὁ τῆς ἀκολασίας ἐμπίπτει δαίμων, καὶ παράφορον ὑπὸ τοῦ ἔρωτος καὶ ἐμμανὲς ἀνεβόα, καὶ διεφθέγγετο, καὶ κατετήκετο· καὶ ὑπέτρεχε τὴν Ῥιψίμην καὶ ἐθώπευε, καὶ C πάντα τρόπον πανουργότατα ἐπεχείρει. Ἡ δὲ καὶ ἀπεστρέφετο προσιόντα, καὶ ἁπτομένου ἐδυσχέραινε, καὶ τὸν αὐχένα ἐκτείνοντα ἀκολάστοις φιλῆσαι χείλεσιν οὐχ ὑπέμενε, παρθενικῶς εὖ μάλα καὶ πεπαιδευμένως· ἐρυθήματός τε σώφρονος ὑπεπίμπλατο τὴν ὄψιν· καὶ οἰμώζειν τὸν ἀκόλαστον ἔλεγε, καὶ τὸν νυμφίον ἐκάλει Χριστὸν, καὶ θερμοτέρῳ τῷ πρὸς ἐκεῖνον ἔρωτι ἀνεφλέγετο· καί τι γὰρ ἐν βραχεῖ τοῦ τοσούτου τὸν ὄγκον καὶ τηλικούτου τὴν ῥώμην ὑπερέσχε, καὶ καθαρὸν τῷ νυμφίῳ Χριστῷ καὶ τὸ τοῦ σώματος κάλλος, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν διεσώσατο. Οὕτως οὐδὲν ἄμαχον ὡς ἡ ἐπὶ Χριστὸν εὔνοια καὶ ἐλπίς· καὶ εἰ ταύτῃ μόνον ὁπλίσῃ, οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ, οὐδὲ μάστιξ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου.

D ΚΑ'. Τῆς παρθένου τοίνυν Τηριδάτης αἴσχιστα ἡττηθεὶς, ἔξεισι τοῦ κοιτῶνος, καὶ ἀπολύσασθαι τὴν ἀδοξίαν ἐθέλων, μᾶλλον δὲ μὴ στέγων τὴν ἀκολασίαν μηδὲ ζῆν ἀνεχόμενος εἰ μὴ ἀνέδην εἰς τὴν παρθένον ἐνυβρίσοι, κελεύει ὑπὸ κλοιῷ ἀχθεῖσαν Γαϊανὴν καὶ πρὸς τὰς θύρας ἔξωθεν στᾶσαν ἀναγκάζεσθαι παρὰ τῶν ὑπηρετούντων ἔνδον οὔσῃ παραινεῖν τῇ Ῥιψίμῃ, πεισθῆναί τε τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς οὐδὲν ὧν ἐκεῖνος βούλοιτο ἀντιλέγειν. Ἤδει γὰρ παιδαγωγόν τε Γαϊανὴν οὖσαν Ῥιψίμης καὶ διδάσκαλον τὰ εἰς ἀρετὴν, καὶ εἰ μόνον ἐκείνη ἐθελήσειε μηδὲν ἀντεροῦσαν Ῥιψίμην, ἄθλιος, ὅς γε οὐχ ἡγά-

κα μόνης ἡττηθεὶς τῆς Ῥιψίμης, ἀλλὰ καὶ Γαϊανὴν τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ δεύτερον ἐπῆγε κακόν. Ἥτις ἐπειδὴ καὶ παρέστη, ἐτύπτετο μὲν ὑπὸ τῶν ἐκείνου δορυφόρων διὰ Ῥιψίμην καὶ ἐσπαράττετο· ἡ δὲ, καὶ τοιαῦτα πάσχουσα, ὅμως τὸ ἐναντίον ἅπαν ἐποίει. Ἀνεμίμνησκε γὰρ τὴν παρθένον τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμολογιῶν· ὑπέγραφε τὴν ἐκεῖθεν τῶν δικαίων λαμπρότητα τῷ λόγῳ· τὴν ἠπειλημένην τοῖς φαύλοις γέενναν ἀντετίθει πάλιν. Καὶ οἱ δορυφόροι, μεταξὺ αἰσθόμενοι τῶν εἰρημένων, λίθοις τε αὐτῆς ἐκκρούουσι τοὺς ὀδόντας, καὶ τῷ βασιλεῖ τὰ κατὰ γνώμην ἠνάγκαζον φθέγγεσθαι. Ἡ δὲ ὥσπερ ῥωσθεῖσα ταῖς πληγαῖς μᾶλλον, ἀλλ' οὐκ ἀλγήσασα ὅλως, καὶ ἕτερα προσετίθει. Ἀλλὰ τὴν μὲν οἱ δορυφόροι εὐθὺς ἁρπάσαντες, πόῤῥω που ἔθεσαν κελεύσαντες ἀπιέναι πάλιν ὅθεν ἀφίκετο.

A felix, qui non satis habuit a sola victum esse Ripsime, sed etiam Gaianam suo capiti secundum invexit malum. Quæ quidem postquam adstitit, verberabatur quidem et lacerabatur ab illius satellitibus propter Ripsimem : illa autem etiamsi hæc pateretur, totum tamen faciebat illorum imperatis contrarium. Virgini enim revocabat in memoriam pacta conventa, quæ cum Deo fecerat. Describebat sermone justorum, qui illic est, splendorem : contra opponebat gehennam, cujus minæ malis sunt intentatæ. Interim autem satellites, cum sensissent ea, quæ dicta fuerant, lapidibus ejus dentes excutiunt, et mandant ea loqui, quæ regi futura erant ex sententia. Illa autem, tanquam verberibus potius confirmata, quam ullum omnino dolorem accepisset, alia quoque primis suasionibus adjiciebat. Sed B illam quidem cum satellites protinus arripuissent, procul removerunt, eam rursus jubentes abire unde venerat.

ΚΒ'. Τηριδάτης δὲ κἀνταῦθα ἐκφανέστερον ἡττηθεὶς καὶ ὅλως τοῦ πρὸς Ῥιψίμην ἀποσφαλεὶς ἔρωτος, καταβαλὼν ἑαυτὸν εἰς ἔδαφος ἐκυλίετο. Ἡ μέντοι νικηφόρος Ῥιψίμη, ἀνακράτος τοῦ ἀντιπάλου κρατήσασα, ἔξεισιν ὥσπερ τις Ὀλυμπιονίκης, (ἐδίδου γὰρ αὐτῇ πολλὴν ἄδειαν καὶ ἡ νὺξ ἤδη), καὶ διὰ τῆς πόλεως ἐλθοῦσα μέσης, ἄγγελος ταῖς ἄλλαις παρθένοις τῆς οἰκείας νίκης καὶ τῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ γίνεται τροπαίων, μᾶλλον δὲ αὐτὴ τρόπαιον ἥκει, οὕτω τε τὸν ἀνταγωνιστὴν χαλεπὸν πτῶμα καταβαλοῦσα, καὶ ἀκέραιον ἑαυτῇ διασωσαμένη τὴν παρθενίαν. Ἐκείνην μὲν οὖν κλέψασαι τὴν νύκτα, καὶ τῆς ληνοῦ ὡς ἐνῆν αὐταῖς δυνατὸν διαλαθεῖν ἐκχωρήσασαι, ἐπί τινός τε ἀμμώδους πλησίον ἐγένοντο τόπου, καὶ τῷ νυμφίῳ Χριστῷ εὐχαρίστουν, καὶ αὐτῷ νοητῶς συνῆσαν, καὶ ταύτῃ παρεμυθοῦντο τὸν ἔρωτα· εἶτα καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνάλυσιν ᾔτουν· Φιλοπόνως δὲ οὕτων τῇ εὐχῇ ἐγκειμένων, ἐφίσταται προηκούσης ἤδη τῆς νυκτὸς ὁ τοῦ βασιλέως ἀρχιμάγειρος μετὰ δορυφόρων ὑπ' αὐτοῦ ἐσταλμένος, λαμπάδας διὰ χειρὸς ἔχοντες. Καὶ λαβόμενοι τῆς μακαρίας Ῥιψίμης καὶ ὀπίσω τὼ χεῖρε περιαγαγόντες δεσμοῦσι, καὶ τὴν γλῶσσαν προτείνειν κελεύουσι. Τῆς δὲ καὶ τοῦ λόγου θᾶττον τὸ κελευσθὲν ποιησάσης, ἐκτέμνουσι ταύτην, εἶτα τὸν χιτωνίσκον οἱ παλαμναῖοι περιῤῥηξάμενοι, καὶ τῶν χειρῶν ἀποτείναντες ἑκατέραν καὶ τῶν ποδῶν, καὶ ὀρθίοις ἐνδησάμενοι ξύλοις, ταῖς λαμπάσι κατέκαιον. Ἑξῆς δὲ λίθῳ τὰ περὶ τὴν γαστέρα διατεμόντες ὀξεῖ, κατὰ γῆς τε χέουσι τὰ ἔγκατα, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μικρὸν ὑπασπαιρούσης ἔτι ἐκκόπτουσι, καὶ ὅλην εἰς λεπτὰ διεσπάσαντο. Ἀλλ' ἡ μὲν οἵα περ ἄρτι τῶν παρθενικῶν θαλάμων ἐξορμηθεῖσα, οὕτω καλὴ καὶ ἐπίχαρις ἀπολιποῦσα τὸ σῶμα, τῷ νυμφίῳ Χριστῷ παρέστη, καὶ ὀφθαλμῶν τῶν ἐκείνου καὶ παστάδων ἀξία, λίθων τε πολυτελῶν μᾶλλον καὶ περιδεῤῥαίων καὶ ὅρμων, καὶ νυμφικῶν περιβλημάτων ἁπάντων, τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ στίγμασι πάντοθεν διακεκοσμημένη. Τοῦ γε μὴν τῆς φυγῆς αὐτῇ κοινωνησάντων τῶν παρθένων

XXII. Teridates autem hic quoque apertius superatus, cum amore Ripsimes omnino esset frustratus, seipsum dejiciens, humi volutabatur. Victrix autem Ripsime, per vim victis adversariis, egreditur, tanquam quidam victor in certamine Olympico, (Nox enim jam ei magnam dabat securitatem) et per mediam veniens civitatem, fit aliis virginibus nuntia suæ victoriæ, et tropæorum adversus inimicum : vel potius ipsa venit tropæum, sic truci prostrato adversario, et sibi conservata integra virginitate. Illam ergo noctem suffuratæ, cum ex illo torculari, dum potuerunt latere, excessissent, appropinquarunt cuidam loco arenoso, et sponso Christo egerunt gratias, et mente cum eo sunt versatæ, et sic C amorem suum consolabantur : deinde etiam petebant suam ad ipsum resolutionem. Eis autem orationi diligenter intentis, cum quidam nuntiassent, ubi illæ essent, accedit, procedente jam nocte, regis coquorum princeps ab ipso missus cum satellitibus habentibus in manu lampades. Qui cum beatam Ripsimem accepissent, manibus pone circum actis eam vinciunt, et eam jubent linguam proferre. Cum illa autem verbo citius fecisset, quod jussa fuerat, eam exscindunt. Postea fracta tunica, et extensis utrisque illius manibus et pedibus, cum eam rectis lignis aligassent scelerati, urebant lampadibus. Deinceps autem cum acuto lapide ventrem execuissent, in terram effundunt intestina, et ejus adhuc parum palpitantis oculos effodiunt : et totam D minutatim discerpserunt. Sed illa quidem, ut quæ adeo pulchra et venusta e virginalibus egressa erat thalamis, sponso Christo adstitit, digna illius oculis et thalamis, lapidibusque pretiosis, torquibus et monilibus, et sponsalibus omnibus indumentis, nempe pro eo susceptis stigmatibus, omni ex parte exornata. Chori autem virginum, quæ ejus fugæ sociæ fuerant, triginta septem numero, triginta tres (1); quæ venerant ad venandas martyris reliquias, cum fuissent deinde deprehensæ a satellitibus,

(1) 34 Cum Ripsime et Gaiana fuisse habet Menologium Græcorum.

ipsæ quoque, ense mortem subiere, præda longe quæstuosiore invento periculo, ut quæ, cujus studebant solum venari reliquias, totam ipsam vitam et finem acceperint, et ingressæ sint in eumdem, in quem ipsa thalamum, eodem sponso dignæ habitæ. Earum autem corpora bestiis diviserunt parricidæ, quarum cum maximam partem illi tormentis exedissent, ea, quæ restabant, edenda apposuere bestiis, ne pauca quidem terra ea impertire studiosos illarum Christianos permittentes.

χοροῦ εἰς ἑβδομήκοντα οὔσων δύο (*sic*) πρὸς ταῖς τριάκοντα εἰς ἄγραν τῶν μαρτυρικῶν λειψάνων ὁρμήσασαι, εἶτα κατάφοροι γενόμεναι τοῖς δορυφόρεις τὸ διὰ ξίφους καὶ αὐταὶ τέλος ὑπέστησαν, ἐπικερδέστιρον πολλῷ τῆς ἄγρας εὑροῦσαι τὸν κίνδυνον, καὶ ἧς ἔσπευδον καὶ λείψανον θηρᾶσαι μόνον, ὅτην αὐτὴν ζῶσαν ἀπολαβοῦσαι, εἰς τὸν αὐτόν τε αὐτῇ νυμφῶνα εἰσελθοῦσαι, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀξιωθεῖσαι νυμφίου. Τὰ μέντοι σώματα τούτων θηρίοις ἐμερίσαντο οἱ μιαιφόνοι, καὶ τὰ πλείω τοῖς βασάνοις ἐκεῖνοι πρῶτον καταφαγόντες, τὰ ὑπολειπόμενα δεῖπνειν ἔθεντο τοῖς θηρίοις, μηδὲ γῆς αὐτοῖς μεταδοῦναι βραχείας τοὺς διψῶντας αὐτὰ Χριστιανοὺς ἀνασχόμενοι.

XXIII. Reverso autem principe coquorum, et rogante, quonam modo interimeret Gaianam. Jam enim, inquit, ut fuit nobis mandatum, de medio sublata est Ripsime : Teridates, ut qui nihil meminisset eorum, quæ jusserat (miserum enim perdebat amor, et nec sinebat quidem respirare liberum) Ripsime, dicebat, ubi est? Sed ubi videbo Ripsimem? Postquam autem, tanquam e somno vel ebrietate ad se rediens, omnia plane intellexit, quæ et ipse jusserat, et quæ fecerant, quibus jussum fuerat, ægre ferebat, ejulabat, vociferabatur, et postremo dicebat, se non esse victurum, nisi esset una cum Ripsime. Et protinus jussit linguam Gaianæ pone tractam per tendinem, avelli e gutture : deinde eam crudeliter simul et inhumane tolli de medio ; nam ne sic quidem dicebat eam meritas pœnas esse daturam. Hæc enim mala, inquit, lingua, mihi meam abstulit Ripsimem, ipsa perdidit meam animæ voluptatem. Cum hæc, quæ interim dicebantur, audivisset princeps coquorum, educit Gaianam cum duabus, quæ erant cum ea, virginibus ad pontem fluvii, super quem solebant maleficos afficere supplicio. Ipse autem ex se quoque plura adjicit tormenta. Existimabat enim se regi maxime gratificaturum, si vehementer et insane spiraret in virgines. Et primum quidem perrumpit earum vestes : deinde earum etiam extensis manibus et pedibus, et talis perforatis, illinc per fistulas vento implet inspirato. Ubi autem disjuncta est pellis a sua cum carne coalita conjunctione, virgines miseri excoriant : quod nec adspicere quidem humanus sustinuisset oculus. Illæ autem, et si ita exuerentur pellibus, tamen divina non nudabantur gratia : a qua etiam adjutæ, requirebant Christum, cujus tenebantur desiderio, dicentes : « Memento nostri, benigne et clemens Domine : quoniam propter te morte afficimur tota die, et tanquam oves occisionis propter te sumus reputatæ [2]. »

ΚΓ'. Τοῦ ἀρχιμαγείρου δὲ ἀναστρέψαντος, καὶ τίνα τὸν τρόπον καὶ τὴν Γαϊανὴν ἀνελεῖ πυνθανομένου. Ἤδη γὰρ, φησί, ἀνῄρηται κατὰ τὰ διατεταγμένα ἡμῖν ἡ Ῥιψίμη· ὁ Τηριδάτης, οἷα μηδενὸς τῶν εἰρημένων αἰσθόμενος, (ἀπώλλυε γὰρ τὸν ἄθλιον ὁ ἔρως, καὶ οὐδὲ ἀναπνεῖν ἐλεύθερον συνεχώρει.) Ἡ δὲ Ῥιψίμη, ἔλεγε, ποῦ; Ἀλλὰ ἂν ἴδω Ῥιψίμην τοῖς ὀφθαλμοῖς; Ἐπειδὴ δὲ ὥσπερ ἐξ ὕπνου ἢ μέθης ἀνενεγκὼν, πάντα ἀκριβῶς ἐμάνθανεν, ὅσα τε αὐτὸς ἐπέταξε, καὶ ὅσα οἱ κελευσθέντες ἔδρασαν, δεινὰ ἐποίει, καὶ ὠλοφύρετο, καὶ ἐβοά, καὶ τέλος ὡς οὐ βιώσεται ἔλεγε, μὴ οὐχὶ συνὼν τῇ Ῥιψίμῃ. Καὶ αὐτίκα τὴν τῆς Γαϊανῆς ἐκέλευε γλῶσσαν ὄπισθεν διὰ τοῦ τένοντος ἑλκυσθεῖσαν ἀποσπασθῆναι τοῦ φάρυγγος, εἶτα καὶ αὐτὴν ὠμῶς ἄγαν καὶ ἀπανθρώπως ἀναιρεθῆναι· οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ οὕτως ἀξίαν ἔλεγε τὴν δίκην ἐκτίσειν. Ἡ γὰρ κακὴ αὕτη γλῶσσα, φησίν, αὕτη μου τὴν καλὴν ἀφείλετο Ῥιψίμην, τὴν τῆς ἐμῆς αὕτη ψυχῆς ἀπώλεσεν ἡδονήν. ἣν ἀνοσίως ἡγεῖσθε καὶ φονεύετε. Τούτων ἐπειδὴ μεταξὺ ὁ ἀρχιμάγειρος ἤκουσε λεγομένων, ἐξάγει τὴν Γαϊανὴν μετὰ καὶ συμπαρθένων δύο πρὸς τῇ τοῦ καλουμένου βαθυτάτου ποταμοῦ γεφύρᾳ, ἐφ' ἧς τοὺς κακούργους κολάζειν εἰώθεσαν, καὶ τὰς πλείους αὐτὸς οἴκοθεν προστίθησι τῶν βασάνων. Ὤετο γὰρ τῷ βασιλεῖ τὰ μέγιστα χαριεῖσθαι, εἰ σφοδρὸν οὕτω πνεύσειε κατὰ τῶν παρθένων καὶ μανικόν. Καὶ πρῶτα μὲν περιῤῥήγνυσιν αὐτῶν τὰς ἐσθῆτας, εἶτα καὶ χεῖρας καὶ πόδας αὐτῶν διατείνει, καὶ κατὰ τοὺς ἀστραγάλους διατρήσας, φυσήματος ἐκεῖθεν ἐμπίπλησι δι' αὐλίσκων. Ὡς δὲ καὶ τῆς πρὸς τὴν σάρκα συμφυΐας τὸ δέρμα διέστη, ἀποδέρουσιν οἱ ἄθλιοι τὰς παρθένους· ὃ μηδὲ φιλάνθρωπος ἂν θεάσασθαι ὑπέμεινεν ὀφθαλμός. Αἱ δὲ καὶ οὕτω τὰ δέρματα ἐκδυόμεναι, ὅμως τῆς θείας οὐκ ἐγυμνοῦντο χάριτος ὑφ' ἧς καὶ θαλπόμεναι τὸν ποθούμενον ἐζήτουν Χριστὸν, « Μνήσθητι καὶ ἡμῶν, φιλάνθρωπε Δέσποτα, λέγουσαι· ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς διὰ σὲ ἐλογίσθημεν. »

XXIV. Princeps autem coquorum cum vidit eas ita exuisse pellem absque ulla molestia, perinde ac si quis vestem exuisset, et simul eas interim audivisset dominum alloquentes, ut jusserat Teridates, eis fecit linguas eximi. Cum itaque virginibus collum fuisset pone perforatum, eis linguæ exscin-

ΚΔ'. Ὁ δὲ ἀρχιμάγειρος, ἐπειδὴ τὴν δορὰν ἀλύπως οὕτως ἀποθεμένας εἶδεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἱμάτιον ἀποδύσαιτο, καὶ ἅμα καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἤκουσε μεταξὺ διαλεγομένων, κατὰ τὸ τοῦ Τηριδάτου πρόσταγμα, καὶ τὰς γλώττας ἐκέλευεν ἐξελεῖν. Καὶ δῆτα τοὺς αὐχένας ὄπισθεν αἱ παρθένοι διατρηθεῖσαι,

[2] *Psal.* XLIII, 22.

αὐταῖς ῥίζαις, τὰς γλώττας ἐκτέμνονται. Εἶτα καὶ λίθοις μαχαιρῶν δίκην ἐστομωμένοις καὶ τέμνουσι τὰς γαστέρας ἀνακοπεῖσαι, καὶ τὴν ἐντὸς πᾶσαν διάπλασιν πρὸ τῶν ποδῶν χυθεῖσαν ἰδοῦσαι, οὕτω καὶ τὰς κεφαλὰς ἀφαιροῦνται. Ἕκτῃ μὲν οὖν καὶ εἰκάδι τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ἡ γενναία Ῥιψίμη τὸν μαρτυρικὸν ἀνείλετο στέφανον. Τὰς ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ δὲ τῶν ἐκείνης λειψάνων ὁρμηθείσας· ἡ αὐτὴ μάρτυρας εἶδεν ἡμέρα. Τῇ ἑπομένῃ δὲ καὶ ἡ μακαρία Γαϊανὴ μετὰ τῶν συμπαρθένων τὸ τῆς τελειώσεως ἔδραμον στάδιον. Ἕκτη τοίνυν ἐξ ἐκείνου διῆλθεν ἡμέρα, καὶ ὑπομαραινομένης ἤδη τῷ Τηριδάτῃ τῆς τῶν ἐρώτων φλογὸς, μελέτη θήρας αὐτῷ γίνεται καὶ παρασκευή. Καὶ ὁ μὲν ἐπ' ὀχήματος ἐξῄει τῆς πόλεως· ἡ δίκη δὲ οὐκ ἐβράδυνεν, ἀλλά τις αὐτῷ προσπαλαίει μανία. Καὶ δαιμονιώτατα οὗτος ἐμαίνετο, καὶ παράφορος ἦν ὅλος ὑπὸ τῆς νόσου, τῶν ἰδίων τε σαρκῶν παρέτρωγε τοῖς ὀδοῦσι, καὶ εἰς χοῖρον ἤμειψε καὶ τὸ εἶδος, καὶ μετηλλάγη Ναβουχοδονόσορ εἰς τὴν μορφὴν, μεταλαβὼν γὰρ ταύτην ἠγνόησεν, τοῦτον τὸν μανθανέτω τρόπον καὶ Τηριδάτην, τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ μεταβολὴν ὑποστάντα, καὶ ταύτῃ τὴν ἀκολασίαν εἰσπραττόμενον καὶ τὸ ἄγος καὶ οὕτω πικρῶς. Καὶ ἦν τὰ ἔξω τοῦ Τηριδάτου χοῖρος, τῆς ἔνδον ὠμότητός τε καὶ τοῦ βορβόρου τῶν ἡδονῶν, καὶ τῆς ἄλλης χοιρείας καὶ ψυχῆς καὶ ἀγωγῆς εἰκὼν ἅμα καὶ εἴσπραξις. Οὐχ ὁ Τηριδάτης δὲ μόνος ταῦτα ὁ μιαρὸς, ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν στρατιωτικὸν ἅπαν, καὶ ὅσον ἐν ἄρχουσι, καὶ εἴ τι ἄλλο τοῦ πολιτεύματος τοῖς τετολμημένοις συνήδετο τῷ αὐτῷ δαίμονι διαπαλαῖον. Ἦν οὖν καὶ τοῖς κατόχοις τῷ πάθει ὁπότε καὶ ἀνανήψειαν, πολλὴ τῆς ἀπαλλαγῆς ἡ ἐπιθυμία, καὶ τοῖς οἰκείοις ἡ φροντὶς οὐκ ἐλάττων, τοῦτο μὲν ὥστε μὴ τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν, τοῦτο δὲ ὥστε τῆς νόσου τοὺς προσήκοντας κουφισθῆναι.

ΚΕ'. Ἐν ᾧ δὲ τοιούτοις ἐξητάζετο πάθεσιν ἡ Ἀρμενία, ὄνειρος τῇ τοῦ βασιλέως ἀδελφῇ Κουσαροδούκτᾳ ἐπιφοιτᾷ. Ὁ δὲ ὄνειρος φῶς ἦν ἀνθρώπῳ τὴν διάπλασιν ἐοικός. Ἐδόκει δὲ λέγειν ὡς, εἰ Γρηγόριον ἐκεῖνον ὃν παρὰ τῇ πόλει Ἀρταξᾷ βαράθρῳ καθῆκαν ἀνιμήσαιντο ἐκεῖθεν, κατὰ πόδας εὐθὺς καὶ λύσις ἀκολουθήσει τῆς συμφορᾶς. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα μηδὲ οὕτω ποιητέον αὐτοῖς, ἀλλὰ μὴ ἑτέραν τοῦ κακοῦ θεραπείαν εὑρήσειν. Ταῦτα τοῦ ὀνείρου εἰπόντος παρελθοῦσα εἰς τὸν δῆμον ἡ Κουσαροδούκτα (ἐνίκα γὰρ τὴν αἰδῶ ἡ ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ λύπη), κοινοῦται τὴν ὄψιν. Οἱ δὲ μαίνεσθαι καὶ αὐτὴν οἰηθέντες, (ποῦ γὰρ ἂν καὶ ὀστοῦν ἔτι περιλείπεσθαι. Γρηγορίου παρ' αὐτοῖς ὅλως ἠλπίζετο ;) ἐν χλευασμῷ τοὺς τῆς Κουσαροδούκτας λόγους γέλωτι ἐποιοῦντο. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κακὸν ἐπὶ πλέον ἐτείνετο, καὶ ὁ ὄνειρος ἐπιφοιτῶν οὐκ ἀνίει, καὶ ἡ γυνὴ ἐπέκειτο σφοδροτέρα ἀναγκάζουσα τὸν δῆμον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν ὄψιν, στέλλεταί τις παρὰ τῷ Ἀρταξᾷ φρουρίῳ τῶν ἐπισήμων. Αὐταΐας ὄνομα

A duntur radicitus. Deinde cum lapidibus instar gladiorum acutis et secantibus, exsecti fuissent ventres, et universum internum figmentum vidissent fusum pro pedibus, eis capita amputantur. Atque vicesimo quidem sexto mensis Septembris gloriosa Ripsime coronam suscepit martyricam (2). Eas vero, quæ venerant ad venandas illius reliquias, idem dies vidit martyres. Die autem sequenti beata quoque Gaiana cum sociis virginibus percurrerunt stadium consummationis. Ab illo ergo tempore transiit sextus dies, et jam flamma amorum Teridatæ sensim marescente, ille egressus est ad venationem. Non tardavit autem justitia : sed eum quædam invadit insania, qua furebat plane dæmoniace, et præ morbo erat emotæ mentis, et dentibus suas B arrodebat carnes : et mutata fuit forma ejus in porcum. Quod si quis sit, qui non ignoret fuisse Nabuchodonosorem mutatum in hanc formam, eodem modo sciat etiam Teridatem eamdem, quam ille, subiisse mutationem. Sicque de libidine et flagitio sumptæ sunt tam acerbæ pœnæ (3). Et erat Teridates extrinsecus porcus : internæ crudelitatis et cœni voluptatum, et alterius porcinæ animæ ac vitæ simul imago et pœna. Non sic autem solus erat affectus exsecrandus Teridates : sed et omnes, qui erant cum eo milites, et quicunque ex magistratibus et aliis civibus simul lætabantur iis, quæ perpetrata fuerant, cum eodem luctabantur dæmone : non quod essent ipsi quoque porcorum induti specie, sed in furorem redacti erant, et a se plane discesserant. Erat igitur iis, quos hæc tenebat affectio, C quando resipiscebant, liberationis magnum desiderium : eorumque necessariis non minor hujus rei cura, partim quidem, ne inciderent in similia : partim autem, ut morbo levarentur, qui ad eos attinebant.

XXV. Interim autem dum in his malis conflictabatur Armenia, apparet somnium regis sorori Cusaroductæ. Somnium autem era lux homini figura similis. Videbatur autem dicere, quod si Gregorium illum, quem in civitate Artaxat in barathrum demiserunt, illinc hauserint, e vestigio mali sequetur solutio. Sin minus autem hæc sic fiant, nequaquam sunt inventuri aliam curationem. Hæc cum dixisset somnium, ad populum accedens Cusaroducta (vincebat enim pudorem is, quem de fratre D accipiebat dolor) communicat visionem. Illi autem eam arbitrati insanire (quomodo enim speraretur apud eos omnino reliquum esse vel os ullum Gregorii ?) verba Cusaroductæ subsannabant et irridebant. Cum autem malum intenderetur, nec intermitteret adventare somnium, et mulier instaret vehementius, cogens populum, ut visionem ad effectum deduceret, mittitur quidam vir clarus ad oppidum Artaxat, nomine Autaias. Cum ergo, qui in eo erant, rogassent, cur veniret Autaias, et quæ-

(2) Ripsime, Gaianæ et sociarum martyrum festum apud Græcos 30 Septembris sub una solennitate celebratur. Latini, 29 Septembris.

(3) Dan. 4.

nam esset causa ejus adventus, simulque et riderent et mirarentur, quomodo inter vivos adhuc quæratur, quem nec mortuum quidem arbitrabantur conservari ob tempus, quod intercesserat, sed in pulverem jam esse dissolutum, somnium ejus satrapa (hunc enim fuerat honorem consecutus) et responsum recensuit: et accedens ad barathrum, nominatim vocavit Gregorium. Hic autem statim respondet. Cum is autem illius solum audisset responsum, demissis funibus, eum statim rogavit, ut iis captis, sursum traheretur. Dixit enim illius Deum jussisse, ut ascenderet. Funibus itaque illinc extractus sacrosanctus Gregorius, toto quidem corpore a diuturna in cœno et limo afflictione fuerat denigratus: sed cum eum aqua, quoad ejus fieri potuit, abluissent, et pure induissent, solemniter ducunt ad urbem, in qua rex erat.

XXVI. Hic rex Teridates in forma porcina, et a furore vexatus et rabie, satrapæque et omnis alia multitudo non prima quidem sub specie, sed et morbo insanientes ei occurrunt. Procidentes ergo omnes ab beatos illos pedes, ut Deum eis placaret, et a maligni illius dæmonis insania et malo liberaret, vehementissime obsecrabant. Ille autem cum ante alia sanctarum martyrum quæsiisset reliquias, et postquam eas illi ostendissent, collegisset (jacuerant enim disjectæ novem dies, et totidem noctes, neque malo olentes, et omnino intactæ a canibus, volucribus et bestiis) earumque vestibus decore composuisset, licet ipse rex, et qui cum eo erant magistratus, offerrent vestes pretiosissimas, cum ipsis vestibus deponit in torculari, quod etiam vivas prius habuit martyres, et calcatum fuit ab illarum pedibus virgineis. Cum autem tota nocte orasset, et Deum esset precatus, die sequenti ad regem et suos catecheticam fuse et prolixe habet orationem. Erant enim hæ ejus ad Deum preces, ut priusquam formam porcinam exueret Teridates, sermonis acciperet intelligentiam, et conciperet singula eorum, quæ dicebantur. Sed tunc quidem cum Dei potentiam, et quam nostri gerit curam, sacrosanctus adduxisset Gregorius, et quemadmodum eum conservasset admirabiliter, et præter opinionem (quæ enim ei evenerunt, superant humanam naturam: et nisi divinam gratiam ad eum desuper advolasse dixeris, haud quidem facile est credere), deinde cum eorum in sanctas virgines audaciam et crudelitatem reprehendisset, et docuisset, oportere eos prius desistere ab errore simulacrorum, deinde ad verum Deum accedere: et quod si conversi fuerint ab impietate, e vestigio eorum calamitatis consequetur solutio: et cum pauca de ortu mundi, et futuro sæculo, et Novi Testamenti mysterio, et magna erga homines Dei benignitate et clementia disseruisset, et adjecisset etiam, quod desuper ad eum advolans angelus aderat in lacu, eique vires addebat, et conservabat eum illæsum a malis, qui ne tum quidem volebat abscedere, sed adhuc appa-

A ὁ ἀνήρ. Τῶν ἐν αὐτῷ τοίνυν ἐφ' ᾧ τε ἥκοι Αὐταΐας καὶ ἥ τις αὐτῷ ἡ χρεία τῆς ἀφίξεως πυθομένων καὶ γελώντων ἅμα καὶ θαυμαζόντων ὅπως ἐν τοῖς ζῶσιν ἔτι ζητεῖται, ὃν οὐδὲ νεκρὸν ἂν ὑπὸ τοῦ μεταξὺ χρόνου ᾤοντο σῶον τηρεῖσθαι, ἀλλ' εἰς κόνιν διαλυθῆναι ἤδη, τὸν ὄνειρον αὐτοῖς ὁ σατράπης (τούτῳ γὰρ ἐτετίμητο. Αὐταΐας) καὶ τὸν χρησμὸν διεξῄει, καὶ τῷ βαράθρῳ ἐπιστὰς, ὀνομαστὶ τὸν Γρηγόριον ἐκάλει. Ὁ δὲ εὐθὺς ἀποκρίνεται. Καὶ ὡς μόνον ἐκεῖνος τῆς ἀποκρίσεως ᾔσθετο, σχοίνους καθεὶς αὐτίκα, ἐδεῖτο λαβόμενος αὐτῶν ἀνελκύεσθαι. Τὸν γὰρ ἐκείνου [φησὶ Θεὸν προστάξας τὴν ἄνοδον. Ἀνελκυσθεὶς τοίνυν ἐκεῖθεν τοῖς καλῳδίοις ὁ ἱερὸς Γρηγόριος, ὅλον μὲν τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς χρονίας περὶ τὸν βόρβορον καὶ τὴν ἰλὺν κακώσεως μεμελάνωτο· ἀλλ' ὕδατι
B τούτων ὡς οἷόν τε ἀπολούσαντες, καὶ καθαρῶς περιστείλαντες, ἐντίμως ὁμοῦ καὶ σεβασμίως εἰς τὴν βασιλείαν ἄγουσι πόλιν.

Κϛ'. Ἐνταῦθα ὁ βασιλεὺς αὐτῷ Τηριδάτης ὑπὸ χοιρείᾳ τῇ μορφῇ καὶ τῇ μανίᾳ δὴ καὶ τῇ λύσσῃ, καὶ οἱ σατράπαι, καὶ ὅσον ἄλλο πλῆθος ἦν, ὑπαντῶσιν, οὐ χοίρων μέντοι περικείμενοι θέαν καὶ οὗτοι, πλὴν ὑπὸ τῆς νόσου καὶ αὐτοὶ μεμηνότες τε καὶ παράφοροι. Πεσόντες οὖν πάντες πρὸς τοὺς μακαρίους ἐκείνου πόδας, ἐξιλεώσασθαι αὐτοῖς τὸ Θεῖον, καὶ τῆς τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου μανίας καὶ τοῦ κακοῦ ἀπαλλάξαι, θερμότατα ἐλιπάρουν. Ὁ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων, τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐπιζητεῖ λείψανα, καὶ ὑποδειξάντων ἐκείνων, συλλέξας (ἔκειντο γὰρ ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας καὶ νύκτας ἴσας, μήτι τι ἀηδὲς ἀπόζοντα, καὶ κυσὶν ἄθικτα
C παντάπασι καὶ πετεινοῖς καὶ θηρίοις), ἀνελόμενος τοίνυν αὐτὰ, καὶ ἱματίοις ἐνθέμενος τοῖς ἰδίοις, καί τοί γε αὐτοῦ βασιλέως καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχόντων τὰ πολυτελέστατα τῶν ἱματίων προσφερόντων, ἀποτίθεται τῇ σορῷ μετὰ τῆς ἐσθῆτος ἥτις καὶ ζώσας πρότερον τὰς μάρτυρας εἶχεν· εὐξάμενος μέντοι παρὰ πᾶσαν τὴν νύκτα καὶ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ. Κατηχητικὸν οὖν τὴν ἐπιοῦσαν πρός τε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀποτείνει λόγον. Καὶ τοῦτο γὰρ εὐχὴ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῷ ἦν, ὥστε καὶ πρὶν ἢ τὴν χοιρείαν μορφὴν ἀποθέσθαι Τηριδάτην, λόγου τε λαβεῖν σύνεσιν, καὶ αὐτὰ ἕκαστα τῶν λεγομένων συμβάλλειν. Ἀλλὰ τότε μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ὁ ἱερὸς Γρηγόριος παριίστατο, πέρα γὰρ ἀνθρωπίνης τὰ κατ'
D αὐτὸν ἐστι φύσεως θείαν ἐφίπτασθαι εἴποις, οὐδὲ πιστεῦσαι τούτοις ῥᾴδιον. Ἔπειτα καὶ τὴν εἰς τὰς ἁγίας παρθένους τόλμαν τε αὐτῶν καὶ ὠμότητα διελέγξας, καὶ διδάξας ὅτι δεῖ πρότερον αὐτοὺς τῆς εἰδωλικῆς ἀποστῆναι πλάνης, εἶτα τῷ ἀληθεῖ Θεῷ προσελθεῖν, καὶ ὡς, εἰ μεταβαλοῦσι τῆς δυσσεβείας, παρὰ πόδας εὐθὺς καὶ ἡ λύσις, ἀκολουθήσει τῆς συμφορᾶς· βραχέα τε περὶ τῆς κοσμογενείας καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τῆς τε κατὰ τὴν Καινὴν δι' ἀνθρώπους φιλανθρωπίας διαλεχθεὶς, προσθεὶς δὲ καὶ ὡς ἄγγελος αὐτῷ ἐπικαταπτὰς ἄνωθεν ἐν τῷ λάκκῳ παρῆν, ἐνίσχυέ τε αὐτὸν καὶ κακῶν ἀπαθῆ ἐτήρει. καὶ ὡς οὐδὲ ἀφίστασθαι νῦν ἐθέλει, ἀλλὰ καὶ ἔτι

τοῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς ἐπιφαίνεται, ἡδύ τε λίαν καὶ ἐναργὲς ἀπολάμπων· τέλος δὲ καὶ ναοὺς ἐγεῖραι ταῖς μάρτυσιν ἐπισκήψας καὶ πολλὰ ἕτερα διεξελθὼν καὶ τοὺς παρόντας μυσταγωγήσας, ὡς ἤδη πρὸς ἑσπέραν ἦν, τὸν σύλλογον διελύσατο.

ΚΖ'. Τῇ ἑξῆς δὲ νηστείαν μὲν καὶ εἰς ἑξήκοντα ὅλας ἡμέρας τῷ πλήθει παντὶ παραγγέλλει, αὐτὸς δὲ τά τε προμυσταγωγηθέντα ἐν ταύταις ἀναλαμβάνων, καὶ τὰ λείποντα προστιθεὶς, καὶ τοὺς βίους τῶν ἀρετῇ διενεγκόντων εἰς τὸ μέσον παράγων, πρὸς μίμησιν τε τὰς ἐκείνων ψυχὰς διεθέρμαινε καὶ ζῆλον, καὶ τοιούτων αὐτοῖς τῶν συνάξεων ἀφθόνως ἀπολαύειν παρεῖχεν. Ἐνταῦθα καὶ τὴν ὀπτασίαν ἧς μόνον ἐκεῖνος ἠξίωτο, εἰς κοινὴν ἁπάντων ἀκρόασιν παρετίθει· ἡ δὲ ἦν οὐδὲ μίαν παραλείπουσα θαύματος ὑπερβολὴν, ἀλλ' οἵα ὀφθῆναι μὲν φοβερὰ, ἐνηχηθῆναι δὲ ταῖς ἀκοαῖς σωτήριος. Ἐδόκει γάρ μοι, φησὶν, ὁ οὐρανὸς ἀνεῷχθαι καὶ τὰ ἐν ἀρχῇ ἐναπολειφθέντα τῷ κυρτώματι ὕδατα, ἔνθεν καὶ ἔνθεν διαιρεθέντα, ἐστηριγμένα ἐφ' ἑκατέρου τμήματος μένειν. Μορφὴ δέ τις ἀνθρωπεία, λαμπρὰν οἷαν αἴγλην ἀφιεῖσα, καὶ πολλῷ πάντοθεν φωτὶ περιλαμπομένη, χρυσῆν τῇ χειρὶ κατέχουσα σφῦραν, τὴν γῆν παίειν. Φῶς τε ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν πυκνὰ ταῖς ἀκτῖσι διᾶττον, τὰ τῆς γῆς πέρατα ἐπλήρου. Καὶ δὴ καὶ ὑπόπτεροί τινες στρατιαὶ, αὐταὶ ἕκασται φῶς οὖσαι, πρὸς οὐρανοὺς ἐπεδήμουν. Καὶ στῦλος πυρὸς ἐπὶ βάσει χρυσῇ ἱδρυμένος, εἰς ἐκείνους ἀνέτρεχε, καὶ φῶς πάλιν. Ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτοῦ τοῦ φωτὸς σχῆμα σταυροῦ φέρον, τὸ δὲ στύλῳ ὑπερμεγέθει προσεοικὸς ἦν. Καὶ τρεῖς ἐλάττονες ἄλλοι στῦλοι, ἐπὶ ὁμοίων τῶν βάσεων βεβηκότες ἦσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ μαρτυρικοῦ τῆς τε μακαρίας Ῥιψίμης σταδίου καὶ τῶν τριῶν ἐπὶ ταῖς τριάκοντα παρθένοις εἱστήκει. Ἅτερον δὲ ὅποιπερ ἡ γενναία Γαϊανὴ μετὰ τῶν δύο καὶ αὕτη συμπαρθένων, τὸν τῆς τελειώσεως ἀνείλοντο στέφανον· ἐπὶ δὲ τῆς ληνοῦ ἄλλος, ἣ πρότερον μὲν πάσας ὁμοῦ φευγούσας ὑπεδέξατο τὰς παρθένους, μιᾶς δὲ ὕστερον καὶ οἴνου παντὸς γλυκύτερον τὸ αἷμα ἐδέξατο· ἥτις ἐπειδὴ νόσῳ κατ' αὐτὴν περιπέσοι, οὐκ ἔχουσα ὅπως ταῖς ἄλλαις ἕποιτο συμπαρθένοις αὐτοῦ παρὰ τῇ ληνῷ, οἷα βότρυς ὡραῖος ἱλαρόν τι ταῖς ὄψεσι καὶ ἡδὺ προσβάλλουσα, οὐ ποσὶ δικαίων ἐκθλίβεται, ἀλλὰ χερσὶν ἀσεβῶν ἀναιρεῖται. Ἐπὶ τούτοις πολὺ μὲν πλῆθος πυρίνων θυσιαστηρίων ἐδίδου βλέπειν ἡ ὅρασις, καὶ σταυρὸν ὕπερθεν ἐφ' ἑκάστου θυσιαστηρίου τῆς αὐτῆς ὕλης διαμορφούμενον. Πηγὴ δέ τις ἐκ τούτων ἔῤῥει, διειδές τε ἅμα καὶ οὕτω τι ἄφθονον ἐκδιδοῦσα, ὡς ἐπικλύζειν ἅπαν τοῦ ὑποκειμένου πεδίου τὸ πρόσωπον. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀγέλη μοι καθεωρᾶτο αἰγῶν, ἐν τῷ μέλανι τῶν τριχῶν στίλβουσαι. Ἐπεὶ δὲ τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο περάσειαν, ἡ ἰδέα μὲν αὐταῖς εἰς πρόβατα μετεβάλλετο· τὸ δὲ τῶν τριχῶν μέλαν εἰς λευκότητα χιόνος ἠμείβετο. Εἶπες ἂν ἐν ἀκαρεῖ τὰς μέλανας ὑποῤῥεῦσαι, καὶ τὰς ἑτέρας ἀναφῦναι τὰς λευκάς. Τὰ μέντοι πρόβατα τίκτειν ἐῴκεσαν· καὶ πολιὰ μὲν καὶ τοῖς νεογνοῖς ἡ θρὶξ, τὸ δὲ πλῆθος, καὶ ἀριθμὸν καὶ τόπον ὅσον ὀφθαλμὸς ὡρίζετο, ὑπε-

A rebat ejus oculis valde suaviter resplendens et evidenter; postremo autem et templa jussisset exstrui martyribus, et multa alia esset oratione persecutus, et eos qui aderant, mysteriis initiasset, cum jam advesperasceret, cœtum dimisit.

XXVII. Sequenti autem die jejunium quidem ad sexaginta usque dies totos universo populo denuntiat: et ipse ea, quæ in mysteriorum initiis prius dicta fuerant, in his repetens, et quæ deerant adjiciens, et vitam eorum, qui in virtute excelluerunt, in medium adducens, ad imitationem et æmulationem illorum animos accendebat, et abunde eis præbebat tales fruendas conciones. Hoc in loco visionem quoque, quam solus ille fuerat assecutus, publice apud aures omnium deposuit. Illa autem est B ejusmodi, ut nihil possit esse admirabilius: et quæ visu quidem fuit terribilis: si auribus autem accepta fuerit, salutaris. Videbatur enim mihi, inquit, cœlum esse apertum, et quæ initio incurvitatibus interceptæ erant aquæ, hinc et hinc divisæ, firmæ ac stabiles manere in utraque parte. Forma autem quædam humana, lucidum quoddam jubar emittens, et multa luce omni ex parte refulgens, aureum manu tenens malleum, terram pulsabat. Et lux desuper e cœlis radiis frequenter emicans, implebat fines terræ. Quin etiam quidam alati exercitus, qui erant etiam unusquisque lux, movebantur in cœlis. Et columna ænea basi aureæ imposita, ad illos pertingebat. Sed pars quidem ipsius lucis videbatur ferre figuram crucis, pars autem erat magnæ columnæ similis. Et tres aliæ minores columnæ C locatæ erant super bases similes. Sed una quidem stabat super martyricum stadium beatæ Ripsimes, et triginta trium virginum, altera autem, ubi præclara Gaiana cum duabus sociis virginibus, consummationis coronam accepere. Alia autem erat super torcular, quod prius quidem omnes simul fugientes excepit virgines: unius autem postea vel quovis mero aut nectare dulciorem excepit sanguinem. Quæ cum in eo in morbum incidisset, nec posset alias sequi virgines, ibidem apud torcular, tanquam uva speciosa oculis hilaritatem afferens, et suavitatem non justorum pedibus exprimitur, sed manibus impiorum de medio tollitur. Post hæc magnam quidem igneorum altarium multitudinem dedit aspiciendam visio, et super unumquodque D crucem formatam ex eadem materia: fons autem quidam ex his emanabat, perspicuum quoddam edens fluentum, et adeo copiosum, ut mundaret universam subjecti campi faciem. Quin etiam mihi cernebatur grex caprarum resplendens in nigrore pilorum. Postquam autem aquam transmiserant, species quidem eis mutabatur in oves: nigror autem pilorum, mutabatur in alborem nivis. Dixisses momento temporis effluxisse nigras, et alias exortas esse, nempe albas. Atque oves quidem visæ sunt parere: et cani pili erant etiam recens natis fœtibus. Multitudo autem superabat et numerum, et locum, quantumcunque definiebat oculus. Ex his

nam esset causa ejus adventus, simulque et riderent et mirarentur, quomodo inter vivos adhuc quæratur, quem nec mortuum quidem arbitrabantur conservari ob tempus, quod intercesserat, sed in pulverem jam esse dissolutum, somnium ejus satrapa (hunc enim fuerat honorem consecutus) et responsum recensuit: et accedens ad barathrum, nominatim vocavit Gregorium. Hic autem statim respondet. Cum is autem illius solum audisset responsum, demissis funibus, eum statim rogavit, ut iis captis, sursum traheretur. Dixit enim illius Deum jussisse, ut ascenderet. Funibus itaque illinc extractus sacrosanctus Gregorius, toto quidem corpore a diuturna in cœno et limo afflictione fuerat denigratus: sed cum eum aqua, quoad ejus fieri potuit, abluissent, et pure induissent, solemniter ducunt ad urbem, in qua rex erat.

XXVI. Hic rex Teridates in forma porcina, et a furore vexatus et rabie, satrapæque et omnis alia multitudo non prima quidem sub specie, sed et morbo insanientes ei occurrunt. Procidentes ergo omnes ab beatos illos pedes, ut Deum eis placaret, et a maligni illius dæmonis insania et malo liberaret, vehementissime obsecrabant. Ille autem cum ante alia sanctarum martyrum quæsiisset reliquias, et postquam eas illi ostendissent, collegisset (jacuerant enim disjectæ novem dies, et totidem noctes, neque male olentes, et omnino intactæ a canibus, volucribus et bestiis) earumque vestibus decore composuisset, licet ipse rex, et qui cum eo erant magistratus, offerrent vestes pretiosissimas, cum ipsis vestibus deponit in torculari, quod etiam vivas prius habuit martyres, et calcatum fuit ab illarum pedibus virgineis. Cum autem tota nocte orasset, et Deum esset precatus, die sequenti ad regem et suos catecheticam fuse et prolixe habet orationem. Erant enim hæ ejus ad Deum preces, ut priusquam formam porcinam exueret Teridates, sermonis acciperet intelligentiam, et conciperet singula eorum, quæ dicebantur. Sed tunc quidem cum Dei potentiam, et quam nostri gerit curam, sacrosanctus adduxisset Gregorius, et quemadmodum eum conservasset admirabiliter, et præter opinionem (quæ enim ei evenerunt, superant humanam naturam: et nisi divinam gratiam ad eum desuper advolasse dixeris, haud quidem facile est credere), deinde cum eorum in sanctas virgines audaciam et crudelitatem reprehendisset, et docuisset, oportere eos prius desistere ab errore simulacrorum, deinde ad verum Deum accedere: et quod si conversi fuerint ab impietate, e vestigio eorum calamitatis consequetur solutio: et cum pauca de ortu mundi, et futuro sæculo, et Novi Testamenti mysterio, et magna erga homines Dei benignitate et clementia disseruisset, et adjecisset etiam, quod desuper ad eum advolans angelus aderat in lacu, eique vires addebat, et conservabat eum illæsum a malis, qui ne tum quidem volebat abscedere, sed adhuc appa-

A ὁ ἀνήρ. Τῶν ἐν αὐτῷ τοίνυν ἐφ' ᾧ τε ἥκοι Αὐταῖς καὶ ἥ τις αὐτῷ ἡ χρεία τῆς ἀφίξεως πυθομένων καὶ γελώντων ἅμα καὶ θαυμαζόντων ὅπως ἐν τοῖς ζῶσιν ἔτι ζητεῖται, ὃν οὐδὲ νεκρὸν ἂν ὑπὸ τοῦ μεταξὺ χρόνου ᾤοντο σῶον τηρεῖσθαι, ἀλλ' εἰς κόνιν διαλυθῆναι ἤδη, τὸν ὄνειρον αὐτοῖς ὁ σατράπης (τούτῳ γὰρ ἐτετίμητο. Αὐταῖς) καὶ τὸν χρησμὸν διεξῄει, καὶ τῷ βαράθρῳ ἐπιστὰς, ὀνομαστὶ τὸν Γρηγόριον ἐκάλει. Ὁ δὲ εὐθὺς ἀποκρίνεται. Καὶ ὡς μόνον ἐκεῖνος τῆς ἀποκρίσεως ᾔσθετο, σχοίνους καθεὶς αὐτίκα, ἐδεῖτο λαβόμενος αὐτῶν ἀνελκύεσθαι. Τὸν γὰρ ἐκείνου (φησὶ Θεὸν προστάξας τὴν ἄνοδον. Ἀνελκυσθεὶς τοίνυν ἐκεῖθεν τοῖς καλωδίοις ὁ ἱερὸς Γρηγόριος, ὅλον μὲν τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς χρονίας περὶ τὸν βόρβορον καὶ τὴν ἰλὺν κακώσεως μεμελάνωτο· ἀλλ' ὕδατι
B τούτων ὡς οἷόν τε ἀπολούσαντες, καὶ καθαρῶς περιστείλαντες, ἐντίμως ὁμοῦ καὶ σεβασμίως εἰς τὴν βασιλείαν ἄγουσι πόλιν.

Κϛ'. Ἐνταῦθα ὁ βασιλεὺς αὐτῷ Τηριδάτης ὑπὸ χοιρείᾳ τῇ μορφῇ καὶ τῇ μανίᾳ δὴ καὶ τῇ λύσσῃ, καὶ οἱ σατράπαι, καὶ ὅσον ἄλλο πλῆθος ἦν, ὑπαντῶσιν, οὐ χοίρων μέντοι περικείμενοι θέαν καὶ οὗτοι, πλὴν ὑπὸ τῆς νόσου καὶ αὐτοὶ μεμηνότες τε καὶ παράφοροι. Πεσόντες οὖν πάντες πρὸς τοὺς μακαρίους ἐκείνου πόδας, ἐξιλεώσασθαι αὐτοῖς τὸ Θεῖον, καὶ τῆς τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου μανίας καὶ τοῦ κακοῦ ἀπαλλάξαι, θερμότατα ἐλιπάρουν. Ὁ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων, τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐπιζητεῖ λείψανα, καὶ ὑποδειξάντων ἐκείνων, συλλέξας (ἔκειντο γὰρ ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας καὶ νύκτας ἴσας, μήτι τι ἀηδὲς ἀπόζοντα, καὶ κυσὶν ἄθικτα παντά-
C πασι καὶ πετεινοῖς καὶ θηρίοις), ἀνελόμενος τοίνυν αὐτὰ, καὶ ἱματίοις ἐνθέμενος τοῖς ἰδίοις, καὶ τοί γε αὐτοῦ βασιλέως καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχόντων τὰ πολυτελέστατα τῶν ἱματίων προσφερόντων, ἀποτίθεται τῇ σορῷ μετὰ τῆς ἐσθῆτος ἥτις καὶ ζώσας πρότερον τὰς μάρτυρας εἶχεν· εὐξάμενος μέντοι παρὰ πᾶσαν τὴν νύκτα καὶ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ. Κατηχητικὸν οὖν τὴν ἐπιοῦσαν πρός τε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀποτείνει λόγον. Καὶ τοῦτο γὰρ εὐχὴ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῷ ἦν, ὥστε καὶ πρὶν ἢ τὴν χοιρείαν μορφὴν ἀποθέσθαι Τηριδάτην, λόγου τε λαβεῖν σύνεσιν, καὶ αὐτὰ ἕκαστα τῶν λεγομένων συμβάλλειν. Ἀλλὰ τότε μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ὁ ἱερὸς Γρηγόριος παρίστατο, πέρα γὰρ ἀνθρωπίνης τὰ κατ'
D αὐτὸν ἐστι φύσεως θείαν ἐφίπτασθαι εἴποις, οὐδὲ πιστεῦσαι τούτοις ῥᾴδιον. Ἔπειτα καὶ τὴν εἰς τὰς ἁγίας παρθένους τόλμαν τε αὐτῶν καὶ ὠμότητα διελέγξας, καὶ διδάξας ὅτι δεῖ πρότερον αὐτοὺς τῆς εἰδωλικῆς ἀποστῆναι πλάνης, εἶτα τῷ ἀληθεῖ Θεῷ προσελθεῖν, καὶ ὡς, εἰ μεταβάλουσι τῆς δυσσεβείας, παρὰ πόδας εὐθὺς καὶ ἡ λύσις, ἀκολουθήσει τῆς συμφορᾶς· βραχέα τε περὶ τῆς κοσμογενείας καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τῆς τε κατὰ τὴν Καινὴν δι' ἀνθρώπους φιλανθρωπίας διαλεχθεὶς, προσθεὶς δὲ καὶ ὡς ἄγγελος αὐτῷ ἐπικαταπτὰς ἄνωθεν ἐν τῷ λάκκῳ παρῆν, ἐνίσχυέ τε αὐτὸν καὶ κακῶν ἀπαθῆ ἐτήρει. καὶ ὡς οὐδὲ ἀφίστασθαι νῦν ἐθέλει, ἀλλὰ καὶ ἔτι

τοῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς ἐπιφαίνεται, ἡδύ τε λίαν καὶ ἐναργὲς ἀπολάμπων· τέλος δὲ καὶ ναοὺς ἐγεῖραι ταῖς μάρτυσιν ἐπισκήψας καὶ πολλὰ ἕτερα διεξελθὼν καὶ τοὺς παρόντας μυσταγωγήσας, ὡς ἤδη πρὸς ἑσπέραν ἦν, τὸν σύλλογον διελύσατο.

ΚΖʹ. Τῇ ἑξῆς δὲ νηστείαν μὲν καὶ εἰς ἑξήκοντα ὅλας ἡμέρας τῷ πλήθει παντὶ παραγγέλλει, αὐτὸς δὲ τά τε προμυσταγωγηθέντα ἐν ταύταις ἀναλαμβάνων, καὶ τὰ λείποντα προστιθεὶς, καὶ τοὺς βίους τῶν ἀρετῇ διενεγκόντων εἰς τὸ μέσον παράγων, πρὸς μίμησιν τε τὰς ἐκείνων ψυχὰς διεθέρμαινε καὶ ζῆλον, καὶ τοιούτων αὐτοῖς τῶν συνάξεων ἀφθόνως ἀπολαύειν παρεῖχεν. Ἐνταῦθα καὶ τὴν ὀπτασίαν ἧς μόνον ἐκεῖνος ἠξίωτο, εἰς κοινὴν ἁπάντων ἀκρόασιν παρετίθει· ἡ δὲ ἦν οὐδὲ μίαν παραλείπουσα θαύματος ὑπερβολὴν, ἀλλ' οἵα ὀφθῆναι μὲν φοβερὰ, ἐνηχηθῆναι δὲ ταῖς ἀκοαῖς σωτήριος. Ἐδόκει γάρ μοι, φησὶν, ὁ οὐρανὸς ἀνεῷχθαι καὶ τὰ ἐν ἀρχῇ ἐναπολειφθέντα τῷ κυρτώματι ὕδατα, ἔνθεν καὶ ἔνθεν διαιρεθέντα, ἐστηριγμένα ἐφ' ἑκατέρου τμήματος μένειν. Μορφὴ δέ τις ἀνθρωπεία, λαμπρὰν οἷαν αἴγλην ἀφιεῖσα, καὶ πολλῷ πάντοθεν φωτὶ περιλαμπομένη, χρυσῆν τῇ χειρὶ κατέχουσα σφύραν, τὴν γῆν παίειν. Φῶς τε ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν πυκνὰ ταῖς ἀκτῖσι διᾶττον, τὰ τῆς γῆς πέρατα ἐπλήρου. Καὶ δὴ καὶ ὑπόπτεροί τινες στρατιαὶ, αὐταὶ ἕκασται φῶς οὖσαι, πρὸς οὐρανοὺς ἐπεδήμουν. Καὶ στῦλος πυρὸς ἐπὶ βάσει χρυσῇ ἱδρυμένος, εἰς ἐκείνους ἀνέτρεχε, καὶ φῶς πάλιν. Ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτοῦ τοῦ φωτὸς σχῆμα σταυροῦ φέρον, τὸ δὲ στύλῳ ὑπερμεγέθει προσεοικὸς ἦν. Καὶ τρεῖς ἐλάττονες ἄλλοι στῦλοι, ἐπὶ ὁμοίων τῶν βάσεων βεβηκότες ἦσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ μαρτυρικοῦ τῆς τε μακαρίας Ῥιψίμης σταδίου καὶ τῶν τριῶν ἐπὶ ταῖς τριάκοντα παρθένοις εἱστήκει. Ἅτερον δὲ ὅποιπερ ἡ γενναία Γαϊανὴ μετὰ τῶν δύο καὶ αὐτὴ συμπαρθένων, τὸν τῆς τελειώσεως ἀνείλοντο στέφανον· ἐπὶ δὲ τῆς ληνοῦ ἄλλος, ἣ πρότερον μὲν πάσας ὁμοῦ φευγούσας ὑπεδέξατο τὰς παρθένους, μιᾶς δὲ ὕστερον καὶ οἴνου παντὸς γλυκύτερον τὸ αἷμα ἐδέξατο· ἥτις ἐπειδὴ νόσῳ κατ' αὐτὴν περιπέσοι, οὐκ ἔχουσα ὅπως ταῖς ἄλλαις ἕποιτο συμπαρθένοις αὐτοῦ παρὰ τῇ ληνῷ, οἷα βότρυς ὡραῖος ἱλαρόν τι ταῖς ὄψεσι καὶ ἡδὺ προσβάλλουσα, οὐ ποσὶ δικαίων ἐκθλίβεται, ἀλλὰ χερσὶν ἀσεβῶν ἀναιρεῖται. Ἐπὶ τούτοις πολὺ μὲν πλῆθος πυρίνων θυσιαστηρίων ἐδίδου βλέπειν ἡ ὅρασις, καὶ σταυρὸν ὕπερθεν ἐφ' ἑκάστου θυσιαστηρίου τῆς αὐτῆς ὕλης διαμορφούμενον. Πηγὴ δέ τις ἐκ τούτων ἔῤῥει, διειδές τε ἅμα καὶ οὕτω τι ἄφθονον ἐκδιδοῦσα, ὡς ἐπικλύζειν ἅπαν τοῦ ὑποκειμένου πεδίου τὸ πρόσωπον. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀγέλη μοι καθεωρᾶτο αἰγῶν, ἐν τῷ μέλανι τῶν τριχῶν στίλβουσαι. Ἐπεὶ δὲ τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο περάσειαν, ἡ ἰδέα μὲν αὐταῖς εἰς πρόβατα μετεβάλλετο· τὸ δὲ τῶν τριχῶν μέλαν εἰς λευκότητα χιόνος ἠμείβετο. Εἶπες ἂν ἐν ἀκαρεῖ τὰς μέλανας ὑποῤῥεῦσαι, καὶ τὰς ἑτέρας ἀναφῦναι τὰς λευκάς. Τὰ μέντοι πρόβατα τίκτειν ἐῴκεσαν· καὶ πολιὰ μὲν καὶ τοῖς νεογνοῖς ἡ θρὶξ, τὸ δὲ πλῆθος, καὶ ἀριθμὸν καὶ τόπον ὅσον ὀφθαλμὸς ὡρίζετο, ὑπε-

A rebat ejus oculis valde suaviter resplendens et evidenter; postremo autem et templa jussisset exstrui martyribus, et multa alia esset oratione persecutus, et eos qui aderant, mysteriis initiasset, cum jam advesperasceret, cœtum dimisit.

XXVII. Sequenti autem die jejunium quidem ad sexaginta usque dies totos universo populo denuntiat: et ipse ea, quæ in mysteriorum initiis prius dicta fuerant, in his repetens, et quæ deerant adjiciens, et vitam eorum, qui in virtute excelluerunt, in medium adducens, ad imitationem et æmulationem illorum animos accendebat, et abunde eis præbebat tales fruendas conciones. Hoc in loco visionem quoque, quam solus ille fuerat assecutus, publice apud aures omnium deposuit. Illa autem est
B ejusmodi, ut nihil possit esse admirabilius: et quæ visu quidem fuit terribilis: si auribus autem accepta fuerit, salutaris. Videbatur enim mihi, inquit, cœlum esse apertum, et quæ initio incurvatibus interceptæ erant aquæ, hinc et hinc divisæ, firmæ ac stabiles manere in utraque parte. Forma autem quædam humana, lucidum quoddam jubar emittens, et multa luce omni ex parte refulgens, aureum manu tenens malleum, terram pulsabat. Et lux desuper e cœlis radiis frequenter emicans, implebat fines terræ. Quin etiam quidam alati exercitus, qui erant etiam unusquisque lux, movebantur in cœlis. Et columna ænea basi aureæ imposita, ad illos pertingebat. Sed pars quidem ipsius lucis videbatur ferre figuram crucis, pars autem erat ma-
C gnæ columnæ similis. Et tres aliæ minores columnæ locatæ erant super bases similes. Sed una quidem stabat super martyricum stadium beatæ Ripsimes, et triginta trium virginum, altera autem, ubi præclara Gaiana cum duabus sociis virginibus, consummationis coronam accepere, Alia autem erat super torcular, quod prius quidem omnes simul fugientes excepit virgines: unius autem postea vel quovis mero aut nectare dulciorem excepit sanguinem. Quæ cum in eo in morbum incidisset, nec posset alias sequi virgines, ibidem apud torcular, tanquam una speciosa oculis hilaritatem afferens, et suavitatem non justorum pedibus exprimitur, sed manibus impiorum de medio tollitur. Post hæc magnam quidem igneorum altarium multitudinem dedit aspiciendam visio, et super unumquodque
D crucem formatam ex eadem materia: fons autem quidam ex his emanabat, perspicuum quoddam edens fluentum, et adeo copiosum, ut mundaret universam subjecti campi faciem. Quin etiam mihi cernebatur grex caprarum resplendens in nigrore pilorum. Postquam autem aquam transmiserant, species quidem eis mutabatur in oves: nigror autem pilorum, mutabatur in alborem nivis. Dixisses momento temporis effluxisse nigras, et alias exortas esse, nempe albas. Atque oves quidem visæ sunt parere: et cani pili erant etiam recens natis fœtibus. Multitudo autem superabat et numerum, et locum, quantumcunque definiebat oculus. Ex his

autem, quæ nuper natæ erant, videbantur rursus quoque nasci aliæ. Et quidam agni mutati in lupos, malefaciebant ovibus, et eas aggrediebantur comedere ac discerpere. Sed ex his quidem aliæ interim producebant alas, et volabant ad exercitus lucis : aliæ autem capiebantur a lupis. Cum hoc fieret, repente rivi ignis effusi contra lupos, in eos incidebant et exurebant, et non licebat eis amplius effugere. Post hæc omnia aliæ rursus columnæ cernebantur fixæ in nubibus : et caput lucidum supra columnas præbebat quoddam spectaculum admirabile.

XXVIII. His, inquit, et talibus eram ego animo obstupefactus, et maxime quod quasdam res tacite videbatur significare visio admirabilis. Sed qui una mecum aderat, et quæ videbantur, ostendebat (erat angelus Domini omnipotentis) ipse et stuporem convertebat in dulcem admirationem, et explicabat, quid significarent singula eorum, quæ cernebantur. Nam latitudinem quidem cœli apertam in duabus partibus, docebat significare viscera divinæ clementiæ prius quidem suo figmento fuisse clausa, deinde fuisse aperta. Aquæ autem, quæ firmatæ ac stabilitæ fuerunt super aquas, nullum amplius esse innuunt impedimentum iis, qui e terra volunt ad cœlum transire. Gloriosæ enim, inquit, martyres et reliquum concertatorum agmen via tam lata ingressæ sunt cœlos absque molestia, cum eam dedicassent, et prius ea iter iniissent. Qui autem manu aureum tenet malleum, et terram ferit, is divinam significat visitationem, per quam error quidem idolorum ab ea fuit expulsus, fuit autem ejus loco introducta veritas. Lux vero, quæ fuit diffusa in universam terram, dilatationem prædicationis Evangelii, et ex eo procedentem fulgorem, qui omnia comprehendit. Angelorum autem congressus cum martyribus concursusque, et cum aliis hominibus ipsorum consuetudinis et conversationis, hujus luminosi et alati exercitus descensus est signum evidens. Columna est basis aurea, ea fidei Christianorum divinitatem significat et puritatem. Doni autem sacerdotii signum est crux lucis. Nam primi quoque Pontificis imaginem fert sacerdos, qui propter nos suscepit mortem crucis. Columna lucis, est imago catholicæ Ecclesiæ, per quam extollimur ad pietatis simul et salutis lucem, ad quam non patet aditus. Tres autem breviores columnæ, quæ locatæ sunt super bases, describunt infinitum numerum templorum, quorum in unoquoque loco consummationis eorum, qui propter Christum mori elegerint, fundamenta jacientur et excitabuntur. Rursus autem oratorium ædium ædificationis, quæ fit per eam, quæ est circumquaque, regionem, hæc altaria dicebat esse signum. Crux autem ignea super ea, significat, quod igne sanctissimi Spiritus, incruentum, quod in holocaustum offertur, sacrificium adoletur in memoriam et gloriam ejus, qui pro nobis est crucifixus.

A ρέβαινον. Τίκτεσθαι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀρτιτόκων τούτων! πάλιν ἕτερα ἐδόκει, καί τινες ἄρνες εἰς λύκους μεταβαλόντες, κακῶς τὰ πρόβατα ἐποίουν, καὶ κατεσθίειν τε αὐτὰ καὶ διασπᾷν ὥρμηντο, ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτῶν πτέρυγάς τε ἐν τοσούτῳ ἔφυε, καὶ πρὸς τὰς στρατιὰς τοῦ φωτὸς διιπέτοντο, τὰ δὲ ἡλίσκοντο ὑπὸ τῶν λύκων. Ἐν τούτῳ πυρὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ῥύακες κατὰ τῶν λύκων διεχχυθέντες, ἐνέπιπτόν τε αὐτοῖς καὶ ἐπίπρων, καὶ οὐκέτι οὐδὲ ἀποδιδράσκειν τούτοις ἐνῆν. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις στῦλοι πεπηγότες ἕτεροι πάλιν ἐκ τῶν νεφῶν ἑωρῶντο· καὶ κεφαλὶς μῆκός τε καὶ πλάτος ὁμοία θαυμαστὴν οἵαν τὴν θέαν παρείχετο.

ΚΗ'. Τούτοις ἐγὼ καὶ τοιούτοις, φησὶ, τὴν διάνοιαν ἐναποπληττόμενος ἦν, μάλιστα ὅτι καὶ ὑπαινίττεσθαί B τινα ἐδόκει τὸ παράδοξον τῆς ὁράσεως. Ἀλλ' ὁ τὴν ἀρχὴν ἐμοὶ συμπαρὼν καὶ τὰ παρόντα ὑποδεικνύων (ἄγγελος δὲ Κυρίου παντοκράτορος οὗτος ἦν), αὐτὸς καὶ τὴν ἔκπληξιν εἰς γλυκὺ μετερρύθμιζε θαῦμα, καὶ ὡς ἐδήλου τῶν ὁρωμένων ἕκαστα διεσάφει. Τὸ μὲν γὰρ ἀνεῳγμένον κατὰ δύο τμήματα τοῦ οὐρανοῦ κύτος τὰ τῆς θείας σπλάγχνα φιλανθρωπίας ἐδίδασκεν ὑπαφαίνειν, κεκλεισμένα περὶ τὸ οἰκεῖον πλάσμα πρότερον, εἶτα διανοιχθῆναι, τὰ δὲ ὑπὲρ ἄνω τῶν τμημάτων ἐστηριγμένα ὕδατα τὸ μηκέτι τοῖς ἀπὸ γῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν βουλομένοις μηδὲν ἐμπόδιον εἶναι. Αἱ γὰρ καλλίνικοι, φησὶ, μάρτυρες καὶ ὁ λοιπὸς τῶν συνάθλων χορὸς δι' οὕτω πλατείας τὴν εἰς οὐρανοὺς πορείαν ἀταλαίπωρον ἐποιήσαντο, ἐγκαινίσασαι ταύτην καὶ προοδεύσασαι. Ὁ δὲ τὴν χρυσῆν ἐν τῇ χειρὶ σφύραν ἔχων καὶ πατάσσων τὴν C γῆν, τὴν ἐπισκοπὴν οὗτος ὑποφαίνει τὴν θείαν, δι' ἧς ἡ τῶν εἰδώλων μὲν πλάνη ταύτης ἀπελαθείη, ἀντεισενεχθείη δὲ ἡ ἀλήθεια. Τὸ δὲ εἰς πᾶσαν διαχυθὲν τὴν γῆν φῶς τὸν πλατυσμὸν τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγδελίου καὶ τὴν ἐκεῖθεν τὰ σύμπαντα διαλαβοῦσαν ἀστραπήν. Τῆς δὲ πρὸς τοὺς μάρτυρας συνελεύσεως τῶν ἀγγέλων καὶ τῆς συνδρομῆς, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὁμιλίας δι' αὐτῶν καὶ ἀναστροφῆς, ἡ τῆς φωτοειδοῦς ταύτης καὶ ὑποπτέρου στρατιᾶς κάθοδος ἐναργές ἐστι τεκμήριον. Ὁ στῦλος καὶ ἡ χρυσῆ βάσις αὕτη τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως τὸ θεοειδὲς ὑποσημαίνει καὶ καθαρόν. Τοῦ δε τῆς ἱερωσύνης χαρίσματος ὁ τοῦ φωτὸς σταυρὸς σύμβολον, ἐπεὶ καὶ τὴν εἰκόνα φέρει τοῦ πρώτου ἀρχιερέως ὁ ἱερεὺς, τοῦ δι' ἡμᾶς καταδεξαμένου τὸν D διὰ σταυροῦ θάνατον. Ὁ τοῦ φωτὸς στῦλος τῆς καθολικῆς εἰκὼν Ἐκκλησίας, δι' ἧς εἰς τὸ ἄδυτον φῶς τῆς εὐσεβείας τε ὁμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας ἀναγόμεθα. Οἱ δὲ τρεῖς βραχύτεροι στῦλοι οἱ ἐπὶ βάσεων βεβηκότες τὸν τοσοῦτον ὑπογράφουσι τῶν ναῶν ἀριθμὸν οἵ ἐφ' ἑκάστου τῶν διὰ Χριστὸν ἀποθανεῖν ἑλομένων τῆς τελειώσεως τόπου τὸν θεμέλιον ἐπιβαλοῦσι καὶ ἀναστήσονται. Τῆς δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν περίχωρον πάλιν τῶν εὐκτηρίων οἰκοδομῆς τὰ θυσιαστήρια ταυτὶ ἔλεγε σημεῖον. Ὁ δὲ πύρινος σταυρὸς ὕπερθεν, ὅτι τῷ πυρὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡ ἀναίμακτος ὁλοκαυτουμένη θυσία εἰς μνήμην καὶ δόξαν τοῦ δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος ἱερουργεῖται.

Ἡ μέντοι τῶν αἰγῶν ἀγέλη καὶ ἡ τοῦ ὕδατος διάβασις, ἥ τε εἰς πρόβατα τούτων μεταβολὴ καὶ ἡ τοῦ μέλανος εἰς τὸ λευκὸν τῶν ἐρίων τροπὴ καὶ ὁ πληθυσμὸς, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος τῶν ἁμαρτωλῶν κάθαρσιν, καὶ τὴν τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν, τὴν πρὸς τὴν εὐσέβειάν τε μετάθεσιν, καὶ τὸ γονιμώτατον τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ εὔκαρπον, καὶ τὴν εἰς πλῆθος τῶν εὐσεβῶν ἐπίδοσιν καὶ αὔξησιν προαγγέλλει. Ὅσον δὲ καὶ εἰς λύκους μετέβαλε, τὴν εἰς ὕστερον τῶν ψευδοχρίστων κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ὁμογενῶν ἐπανάστασιν προσημαίνει. Καὶ τοὺς πρὸς ταύτην γενναίως τὴν ἐπήρειαν στησομένους, τούτους φησὶ καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ταχεῖ τῷ τῆς πίστεως πτερῷ ἀναπτῆναι λαὶ κούφῳ. Οἵ γε μὴν τοῦ πυρὸς ῥύακες τὴν ἐκδεξομένην τοὺς ἐπαναστησομένους τῇ εὐσεβείᾳ γέενναν ὑπογράφουσι. Τὰ μέντοι θηριάλωτα τῶν προβάτων τοὺς ἀγρευθησομένους ἀθλίως τῇ τοῦ πονηροῦ θήρᾳ δηλοῦν βούλεται· οἱ δὲ ἐπὶ τῶν νεφῶν στῦλοι τὴν ἀπὸ γῆς ἄνοδον μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. Ἀῤῥεπὴς γὰρ ἡ ἀνάβασις καὶ κούφη. Τὸ δὲ τῶν δικαίων ὄχημα, ἐφ' οὗ εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου ἐν τῇ δευτέρᾳ τούτου ἁρπαγήσονται παρουσίᾳ, ἡ ἐπὶ τῶν στύλων κεφαλὶς ἐκείνη ἐστὶν, ἱκανὸν τῆς ἀναμενούσης λαμπρότητος τούτους τεκμήριον.

ΚΘ'. Οὕτω μὲν οὖν ὁ ἱερὸς Γρηγόριος τὴν παράδοξον ἐκείνην θέαν διεξελὼν, καὶ εἰς ταῦτα ὑπὸ τοῦ παρεστηκότος ἀγγέλου ἀνενεχθῆναι αὐτὴν φήσας, καὶ ταύτῃ ἐκπλήξας, τὴν τῶν μαρτυρικῶν λειψάνων μετάθεσιν αὐτοῖς ἐπιτρέπει. Οἱ δὲ πρῶτα μὲν περὶ τὴν τῶν εὐκτηρίων οἴκων οἰκοδομὴν φιλοπόνως πάνυ καὶ φιλεργῶς ἐπονοῦντο, οἱ μὲν λιθοφοροῦντες, οἱ δὲ ξύλα κέδρου, καὶ ταῦτα τῆς εὐώδους κομίζοντες, καὶ πλίνθους ἄλλοι· καὶ οὕτω διέκειτο, ὥστε καὶ πᾶσα χεὶρ μειονεκτεῖν ἐδόκει, εἰ μὴ τὸ ἴδιον ἑκάστη μέρος ὕλης τῆς καλλίστης εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἀποφέροι· καὶ πάντες δὲ οὕτως ἂν εὐδαίμονες ᾤοντο γενέσθαι, εἴ τι πρὸς τὴν τῶν ναῶν οἰκοδομὴν ταῖς μάρτυσι χαρίσαιντο· καὶ ἃς πρότερον ἀγριώτατα, οἴμοι, ἀνεῖλον, ταύτας νῦν τὰ μεγάλα ὡς ἔνι τιμῶντες, φανεροὶ ἦσαν. Τοσοῦτον αὐτοὺς τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο τοῦ Γρηγορίου στόμα καὶ ἡ ἐπικαθημένη τοῖς χείλεσι χάρις εἰς τιμὴν τῶν μαρτύρων ἐπῆραν. Ἀλλὰ Θεὸς κἀνταῦθα ἦν, τὴν εἰς αὐτὸν εὔνοιαν τῶν παρθένων σὺν πλείονι ἀμειβόμενος, ὁ μηδ' ἐν τοῖς δεινοῖς μέσοις μηδ' ἐν αὐτῷ τῷ λάκκῳ τοῦ οἰκείου διαστὰς Γρηγορίου. Ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ θεῖος Γρηγόριος, ἵν' ἐπὶ τὰ ἑξῆς τὸν λόγον ἀγάγωμεν, σπαρτίῳ τὴν οἰκοδομὴν ὑπέγραφε καὶ προετυποῦτο, οἱ οἰκοδόμοι δὲ εὐθὺς ἔργου εἴχοντο. Καὶ οἱ τέκτονες πάλιν σοροὺς κέδρου ξύλου τοῦ καλλίστου ἐποίουν· Ἐπειδὴ δὲ ταχὺ τῶν σορῶν ἑκάστη συναρμοσθείη, ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ βασιλέα ὁ θεῖος Γρηγόριος καὶ τοὺς ἐν τέλει ἀπείργει τῆς ὑπουργίας, Οὐκ ἔξεστιν ὑμῖν, εἰπών, οὐδὲ χεῖρας τοῖς μαρτυρικοῖς λειψάνοις ἐπιβαλεῖν οὐδὲ πλησιάσαι, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτι μένουσι πάθους, καὶ μηδὲ τοῦ θείου ἀξιωθεῖσι βαπτίσματος. Ἀλλ' ἐγὼ, φησί, ταῖς ἐμαυτοῦ χερσὶ τῇ καταθέσει διακονήσομαι. Καὶ

A Grex autem caprarum, et aquæ transitus, et nigræ lanæ in albam mutatio et multiplicatio, eam, quæ fit per baptismum, expiationem peccatorum et scelerum, quæ admissa fuerint, remissionem, translationem ad pietatem, virtutumque fertilitatem et fecunditatem, piorumque multitudinis incrementum et augmentum prænuntiant. Quicquid autem in lupos quoque est mutatum, eam, quæ posterius fiet, pseudochristianorum impietatem, et eos, qui illam amplectuntur insurrectionem, præsignificat. Eos autem, qui hic insultui excelso et forti animo resistent, dicit ad cœlum ipsum evolasse pernici et levi ala fidei. Ignis autem rivi significant gehennam, excepturam eos, qui insurrexerint adversus pietatem. Oves vero captæ a B feris, volunt eos significare, qui a maligni venatione misere capti fuerint. Columnæ autem, quæ erant in nubibus, e terra ascensum post resurrectionem a mortuis, nusquam enim declinans et levis est ascensus. Currus vero justorum, in quo in occursum Domini in ejus secundo rapientur adventu, caput illud, quod est supra columnas, est sufficiens indicium, nec non splendoris, qui eos exspectat.

XXIX. Cum sanctus ergo Gregorius illud admirabile recensuisset spectaculum, et dixisset se ad hæc fuisse deductum ab angelo, qui assistebat : et sic simul obstupefecisset et deliniisset eos, qui aderant, jubet ut transferantur, et condantur martyrum reliquiæ. Ipsi autem primum quidem in C sepulcris, oratoriarum ædium instar, ædificandis studiose et diligenter laborabant, alii quidem portantes lapides, alii autem ligna cedri odorifera ferentes, et alii lateres : atque ita affecti erant, ut omnium manus cessare viderentur, nisi unaquæque propriam pulcherrimæ materiæ partem ferret ad ædificium : omnesque existimabant se ita demum futuros esse beatos, si quid gratificarentur martyribus ad sepulcrorum ædificationem : et quas prius (heu mihi) crudelissime interemerant, eas se quammaxime fieri poterat, honorare aperte ostendebant. Tantum suave illud os Gregorii, et ejus labris insidens gratia, eos incitavit ad honorem martyrum. Sed hic quoque erat Deus, qui virginum in ipsum obsequium magis remune- D rabatur, quique nec in mediis malis, nec ipso lacu a suo discessit Gregorio. Itaque divinus quidem Gregorius, ut redeamus ad ea, quæ consequuntur, descripsit formam ædificiorum : ædificandi autem artifices protinus instabant operi, et fabri rursus faciebant capsas ex cedro ligno pulcherrimo. Cum autem cito compacta fuisset unaquæque capsa, tunc regem divinus Gregorius et magistratus arcet a ministerio : Non licet vobis, dicens, ne manus quidem admovere martyrum reliquiis, neque appropinquare, manentibus in eadem affectione, nec adhuc divinum baptismum consecutis. Sed ego, inquit, meis manibus inserviam depositioni. Et ille quidem la-

borabat in sepultura, et ei summo vacabat studio. Teridates autem et conjux et familia eorum, quin etiam magistratus et universa multitudo, pretiosas vestes et indumenta auro variata, aurum quoque et unguenta ferentes, posuerunt ante portas torcularis. Omnium ergo illarum martyrum corpora cum totidem capsis condidisset sacrosanctus Gregorius in torculari, et ea, quæ par erat, propter festum peregisset, postquam fuit in januis, et vidit quæ oblata fuerant, illorum quidem promptitudine animi valde fuit lætatus: sed ea non admisit, dicens, oportere ea conservari apud eos, qui obtulerunt, donec sacra fuerint perfecte ædificata sepulcra, et ipsi per baptismum abluerint inquinamentum impietatis. Atque Teridates quidem porcina adhuc forma indutus, sanctum rogabat ex animo, ut aliqua saltem ex parte homo aperiretur. Etsi, dicens, non sum dignus exuere totam personam dedecoris, et totum Teridatem in priore nunc quoque videre forma: sed manibus, sed pedibus saltem consolare aliqua ex parte calamitatem, ut ipse quoque per me laborem in opere ædificii.

XXX. Misericordia ergo motus magnus Gregorius, et ipse fit Deo supplex, et mittit ad eum martyres, quæ intercedant. Fuitque protinus Teridates homo manibus et pedibus, et meminerat accepti beneficii, et reddebat gratias, ipse quoque laborans in fodiendis fossis in quibus capsas erant depondituri. Atque ille quidem fodiens terram sursum jaciebat, regina autem Asichene (erat enim hoc nomen conjugi) et soror Cusaroducta, cum hoc a divino Gregorio petiisset Teridates, suis tunicis efferebant pulverem. Ut autem fossæ convenirent capsarum magnitudini, rex lapides ea magnitudine, ut nullus alius eos tollere posset, deferebat ad ædificandum. Deinde etiam sepulcrorum postes ostiorum, et superliminaria, non aliorum credens manibus, sed ipse humeris imposita ferebat. Jam autem omnia perfectum acceperant ornatum ædificationis. Itaque accensis lampadibus et cereis, transferunt capsas martyrum: et earum unamquamque proprius accipit locus: et divinus Gregorius signum Dominicæ passionis, venerandam Christi crucem, statuit in unaquaque earum. Non hæc autem solum sepulcra fuere ædificata: sed etiam templum ea magnitudine quod catholicam Ecclesiam vel solus nominabat aspectus et circa id altum ædificarunt parietem, ut passim ad ipsum non pateret aditus. Martyr igitur (4) crucem hic quoque statuit, et jubet multitudinem, quæ illic assidue versabatur, et eo ventitabat, prompto et alacri animi studio Deo cultum offerre per adorationem crucis. Hæc autem omnes faciebant, non jussui solum parentes, sed jam etiam e domo fidem, et jejunia, et preces, tanquam ex

A ὁ μὲν περὶ τὴν ταφὴν εἶχε, καὶ ταύτῃ ἐσχόλαζε φιλοτίμως. Τηριδάτης δὲ καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὸ γένος, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ἐν τέλει καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν, στολάς τε πολυτελεῖς καὶ κατάστικτα χρυσῷ περιβλήματα, καὶ χρυσὸν δὲ αὐτὸν καὶ μύρα, πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ληνοῦ ἐτίθεσαν φέροντες. Τὰ τῶν τριῶν τοίνυν μαρτύρων λείψανα ταῖς τοσαύταις σοροῖς ὁ ἱερὸς Γρηγόριος παρὰ τῇ ληνῷ καταχρύψας, καὶ τελεσάμενος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τὰ εἰκότα, ἐπεὶ δὴ πρὸς ταῖς θύραις γένοιτο καὶ τὰ προσενεχθέντα ἴδοι, ὑπερήσθη μὲν τῇ ἐκείνων γνώμῃ, ταῦτα δὲ οὐ προσήκατο, ἀλλὰ δεῖν αὐτὰ παρὰ τοῖς προσενεγκοῦσι κεῖσθαι εἶπεν, ἕως ἂν τά τε ἱερὰ τεμένη τέλεον οἰκοδομηθείη, καὶ αὐτοὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὸν τῆς ἀσεβείας μολυσμὸν ἀπολούσαιντο. Τηριδάτης
B μὲν οὖν τὴν χοιρείαν ἔτι μορφὴν περικείμενος ἐδεῖτο ἀπὸ καρδίας τοῦ ἁγίου μέρος γοῦν τὸν ἐκείνου ἄνθρωπον ἐκκαλυφθῆναι, εἰ καὶ μὴ ὅλον. Ἄξιος οὐκ εἰμὶ, λέγων, τὸ τῆς αἰσχύνης ἀποδύσασθαι προσωπεῖον, καὶ τὸν ἐμὸν σύμπαντα Τηριδάτην ἐπὶ τῆς μορφῆς καὶ νῦν τῆς προτέρας ἰδεῖν, ἀλλὰ τοὺς πόδας, ἀλλὰ τὰς χεῖρας, παραμύθησαί τι τῆς συμφορᾶς, ὅπως αὐτουργὸς εἴην καὶ αὐτὸς τῆς οἰκοδομίας.

Λ'. Ἔλεον τοίνυν αὐτοῦ λαβὼν ὁ μέγας Γρηγόριος αὐτός τε ἱκέτης τοῦ Θεοῦ γίνεται, καὶ πρεσβείαν αὐτῷ τὰς μάρτυρας πέμπει. Καὶ τὰς χεῖρας εὐθὺς ὁ Τηριδάτης καὶ τοὺς πόδας ἄνθρωπος ἦν, καὶ τῆς εὐεργεσίας ἐμέμνητο, καὶ χάριτας ἀπεδίδου, αὐτουργὸς ὢν τοῦ ὀρύγματος ἐν ᾧ τὰς σοροὺς ἔμελλε καταθεῖναι. Ὁ μὲν οὖν ὀρύττων, ἀνέβαλλε
C τὴν γῆν πρὸς τὰ ἄνω, ἡ βασιλὶς δὲ Ἀσιχήνη (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῇ συζύγῳ), καὶ ἡ ἀδελφὴ Κουσαροδούκτα, αἰτηθὲν πρὸς τὸν θεῖον Γρηγόριον ὑπὸ Τηριδάτου, τοῖς ἰδίοις χιτῶσι τὸν χοῦν ἐξεφόρουν. Ὡς δὲ καὶ τῷ τῶν σορῶν μεγέθει ἀνάλογον τὸ ὄρυγμα γένοιτο, λίθους ὁ βασιλεὺς μέγεθος οἷον οὐκ ἂν ἕτερος ἄροιεν, ἀπέφερε πρὸς τὴν οἰκοδόμησιν. Εἶτα καὶ τὰ θυρώματα τῶν ναῶν καὶ τὰς παραστάδας, καὶ τὰ ὑπέρθυμα, οὐχ ἑτέρων χερσὶ πιστεύων, ἀλλ' αὐτὸς διανατιθέμενος ἐπὶ τῶν ὤμων ἐκόμιζεν· ἤδη γὰρ τὸν τέλειον τῆς οἰκοδομῆς καὶ οὗτοι ἀπειλήφεσαν κόσμον. Ἑξῆς δὲ λαμπάδας ἀναψάμενοι καὶ κηροὺς, τὰς τρεῖς μετακφέρουσι τῶν μαρτύρων σοροὺς· καὶ ταύτας ὁ ἴδιος ἑκάστην ὑποδέχεται τόπος· καὶ ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος τὸ τοῦ δεσποτικοῦ πάθους σύμβολον, τὸν σεβάσμιον τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν,
D ἑκάστῃ τούτων ἐφίστησιν. Οὐχ οἱ τρεῖς δὲ οὗτοι ᾠκοδόμηντο ναοὶ μόνοι, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτων τὸ μέγεθος ὑπεραναστηκὼς, ὃν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἡ θέα μόνον ὠνόμαζε, καὶ τούτῳ ὑψηλὸν περιῳκοδομήσαντο τειχίον, καὶ ἄβατον τοῖς πολλοῖς καὶ αὐτὸν δή που τὸν πλησίον θέμενοι τόπον Κἀνταῦθα τοίνυν τὸν σωτήριον ὁ μάρτυς σταυρὸν ἵστησι, καὶ κελεύει τὸ πλῆθος ἐκεῖ συνεχὲς ἐπιχωριάζοντας καὶ ἀπαντῶντας σὺν προθυμίᾳ προσάγειν τῷ Θεῷ τὸ σέβας διὰ τῆς τοῦ Σταυροῦ προσκυνήσεως. Καὶ

(4) Citat hunc locum Euthymius ex Actis his, seu Armeniorum libris, ut ipse vocat in Panoplia, part III, titul. 20, ut notat Baronius ad an. 311.

ταῦτα ἔπραττον οὐ προστάγματι μόνον ὑπηρετούμενοι, ἀλλὰ καὶ πίστιν οἴκοθεν ἤδη καὶ νηστείας καὶ προσευχὰς, ὥσπερ ἀπὸ καλῶν σπερμάτων τῶν τοῦ Γρηγορίου λόγων καὶ αὐτοὶ φύοντες. Ὁ δὲ εἰς μέσους τότε παρελθὼν τοὺς συνειλεγμένους ἐκτενεστέρᾳ δίδωσιν ἑαυτὸν μετὰ τοῦ πλήθους εὐχῇ, καὶ πάντων τὴν εἰς τὸν ἀρχαῖον Τηριδάτην ἐπάνοδον τῷ βασιλεῖ Ἀρμενίας αἰτούντων, ὁ τοὺς φοβουμένους αὐτὸν ὥσπερ τέκνα πατὴρ οἰκτείρων Θεὸς κραταιοῖ κἀνταῦθα τὸν ἔλεον. Καὶ αὐτόν τε τὸν ἔξωθεν ἐπικείμενον τῷ Τηριδάτῃ ἀφαιρεῖ χοῖρον, καὶ τὸν πονηρὸν σύνοικον ἔνδοθεν ἀπελαύνει.

ΛΑ'. Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὸν ἔλεον ἵστησιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τέλει καὶ τὸ στρατιωτικὸν διαβαίνει, καὶ βαθείας καὶ αὐτοῖς γαλήνης ἀπέλαυσεν ἡ ψυχὴ, τῆς τοῦ μιαροῦ δαίμονος ἐπηρείας ἀπαλλαγεῖσα. Ἐνταῦθα καὶ μυρίον ἄλλο πλῆθος τὴν σωτηρίαν εὑρίσκει, καὶ λεπροὶ καὶ παρειμένοι καὶ ὑδεριῶντες καὶ λελωβημένοι, καὶ ὅσους ἄλλο τι κακὸν ἐπίεζε, πάντα ἐκεῖθεν ἀποτίθενται, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ψυχῶν οὐδὲν ἧττον στίγματα καὶ τὰς κηλῖδας συναποβάλλουσι, καὶ μετὰ πολλοῦ κέρδους μετὰ πολλῆς ἐπανήκουσι τῆς ἡδονῆς, οὐ σωμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχῶν θεραπείαν τρυγήσαντες. Ἔνθεν τοι καὶ συνέῤῥει πρὸς τὸν ἅγιον πανταχόθεν τὰ πλήθη, μυηθῆναί τε τὴν εὐσέβειαν ὑπ' αὐτοῦ ζητοῦντες, καὶ τῶν οἰκείων τοῖς κάμνουσιν ἀκίνητον δρέψασθαι καὶ ἀσφαλῆ τὴν παραμυθίαν. Ὁ μέντοι βασιλεὺς Τηριδάτης καὶ ὅσον ἐν τέλει οἱ ἐν στρατιᾷ τε καὶ ὅσον ἄλλο τὴν Ἀρμενίαν ᾤκει, τὰς τῆς εὐσεβείας ἀκτῖνας ἐν τῷ τῆς καρδίας προθύμως ὑποδεξάμενοι βάθει, καὶ ὑγιεῖ τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι καὶ καθαρῷ βλέψαντες, οὐκ ἤνεγκαν τὸ μὴ καὶ τὰ ἀπάτης καταγώγια ἐξ αὐτῶν ἀνασπᾶσαι κρηπίδων, ἀλλ' ὀφθαλμοῖς ταῦτα ὁρᾷν οἷς καὶ τὴν ἀλήθειαν εἶδον. Ἀμέλει καὶ σὺν Γρηγορίῳ τοὺς τῶν Ἑλλήνων θεοὺς καὶ ναοὺς καὶ τοὺς βωμοὺς περιστάντες, ἐπολιόρκουν, κατέσειον, ἀνώρυττον τὸ ἔδαφος, ἐξεκάλυπτον τοὺς θεμελίους, πρὸς αὐτὰ ἔνδον ἐβόδιζον τῶν χρημάτων τὰ ταμιεῖα ἀφῃροῦντο τὸν πλοῦτον, ἐξεφόρουν τοὺς θησαυρούς· πάντα διηρευνῶντο μὴ λάθῃ τούτους μηδὲ βραχὺ λείψανον τῆς ἀσεβείας καταλειφθέν. Εἶτα ἱερὰ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ μάρτυσι τεμένη ἀντῳκοδόμουν, καὶ τειχίοις ἔξωθεν παρελάμβανον, καὶ τὸν ἐκείνων πλοῦτον αὐτοῖς καὶ τὰς πολυτελεῖς ἐσθῆτας, καὶ τὰ κτήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς ἀνετίθεσαν, καὶ τὴν ἄτιμον πρότερον ὕλην καὶ περιττὴν, ἐνεργὸν ἐντεῦθεν καὶ ὠφέλιμον ἐποιοῦντο. Οὕτω μὲν οὖν οὐδὲ οἱ παρὰ τοὺς βωμοὺς ἐκείνους καὶ τοὺς ναοὺς διατρίβοντες μιαροὶ δαίμονες, ἀγαθόν τι ἀπέλαυσαν τῆς συνοικίας, ἀλλὰ διωγμῷ καὶ αὐτοὶ χαλεπωτάτῳ ἠλαύνοντο, καὶ τὴν ἄμαχον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν δεδιότες σφόδρα καὶ ὑποτρέμοντες, ἐβόων.

ΛΒ'. Οὐχ ἡ Ἀρμενία δὲ ταύτῃ μόνον θερμότερον πρὸς τὴν εὐσέβειαν διεκινεῖτο καὶ ἠρεθίζετο, ἀλλὰ πολλὰ καὶ τῶν προσοίκων ἐθνῶν ἐπὶ τὸν

A bonis seminibus Gregorii sermonum, ipse quoque producentes. Ille autem cum accessisset in medios eos, qui tunc erant congregati, dat se intensiori cum populo precationi : et, omnibus Teridati regi Armeniæ petentibus in antiquam formam restitutionem, qui eorum, qui ipsum timent, tanquam pater filiorum, miseretur, Deus hic quoque confirmat et corroborat misericordiam : et aufert ipsam porci speciem (5), quæ erat Teridati imposita extrinsecus, et expellit malignum, qui intus cohabitabat.

XXXI. Neque vero hactenus restrinxit misericordiam, sed ea quoque transit ad magistratus, et ad milites : et profundam tranquillitatem sunt B eorum quoque animæ consecutæ, ab insultu scelerati et exsecrandi dæmonis liberatæ. Tunc quoque salutem invenit innumerabilis alia multitudo : et leprosi, et paralytici, et hydropici, et qui membris erant manci et mutili, et quoscunque premebat aliquod aliud malum, illic deponunt omnia, et nihilominus exuunt etiam inustas animæ notas et maculas : et cum magno lucro, ei cum magna redeunt lætitia, ut qui non solum corporum, sed etiam animarum perceperint curationem. Hinc factum est, ut ad sanctum omni ex parte conflueret populus, quærens ab eo initiari mysteriis pietatis, et eorum, qui variis morbis laborabant, stabilem et immobilem colligere curationem. Rex autem Teridates et omnes magistratus, militesque et quicunque alii habitabant in Armenia, cum radios C pietatis prompto animi studio in corde accepissent, et sano mundoque animæ oculo aspexissent, non sustinuerunt, qui minus fraudis et erroris habitacula ab ipsis evellerent fundamentis, ne viderent ea iis oculis, quibus videbant pietatem. Itaque cum Gregorio gentium templa et altaria circumsistentes obsidebant, demoliebantur, solum effodiebant, fundamenta aperiebant, ingrediebantur in ipsa pecuniæ æraria, opes auferebant, thesauros efferebant, et omnia faciebant, ne os laterent vel minimæ impietatis relictæ reliquiæ. Deinde Deo sacra, et ejus martyribus templa contra ædificabant : et ea extrinsecus cingebant parietibus : et eis illorum opes et pretiosas vestes, possessionesque et thesauros dedicabant, materiamque, quæ prius in nullo erat D honore, et plane erat superflua, ut usui esset, effecerunt, et converterunt ad utilitatem. Sic ergo qui in illis altaribus et templis versabantur dæmones exsecrandi, nullius commodi participes facti, gravissima expellebantur persecutione, et inexpugnabilem Dei nostri potentiam formidolosi et valde trementes declarabant.

XXXII. Non sola autem Armenia certatim movebatur et incitabatur ad pietatem, sed multæ etiam gentes finitimæ ad similem deducebantur æmula-

(5) Vide Niceph., c. 35 lib. VIII. Menolog. Græcorum 30 Septembris.

tionem. Ad pietatem vero plurimum contulit ipse quoque rex, qui omnibus videntibus et audientibus suam priorem referebat impietatem, et accusabat suam in magnum Gregorium crudelitatem, et in gloriosas virgines immanitatem et cædem, et agrestis illius amoris faciens mentionem, et dicens quales pro eo pœnas luerit, Deo ei irascente, et qualem rursus benignitatem, et quantum acceperit beneficium admirabilis Gregorii intercessionibus. Hæc rex singulatim persequens, erat bonum multis exemplum, multosque accendebat et inflammabat ad eamdem sententiam. Res enim ejusmodi est potestas, ut sibi conformes semper reddat eos, qui parent ejus imperio: eademque ii solent amare, et illa exercere, quibus senserint ipsum lætari principem. Hinc mirandum in modum eis crescebat pietas. Unde etiam statuerunt magnum Gregorium creare præsulem suæ Ecclesiæ, ut quem prius invenerunt dispensatorem salutis, eumdem etiam de cætero haberent gubernatorem, et eos ipse deduceret ad Dei portum. Ille autem et præfecturæ altitudinem, et sollicitudinem cogitans gravitatem, et quod eum sit tenera planta fidei, magna opus habet diligentia, et copiosa irrigatione, dubitabat et differebat suscipere præfecturam Ecclesiæ, donec visio angeli Domini, quæ et ipsi regi Teridati, et magno Gregorio apparuit, illi quidem persequi institutum, huic autem jussit suscipere pontificatum. Rex autem, quoniam habebat annuentem eum, qui prius non parebat, cum ex iis, qui gerebant magistratum sexdecim viros elegisset præstantissimos, eos in Cæsaream Cappadociæ mittit una cum Gregorio, ut a Leontio (is enim tunc in ea erat pontifex) acciperet donum pontificatus, scripta quoque ad eum epistola, quæ sic habet:

XXXIII. Profundæ tenebræ, cum aliorum peccatorum, tum impietatis maxime nos diu operuerunt. Hinc factum est, ut nec ad veritatem aspicere, nec communem omnium Opificem potuerimus olim intelligere. Cum enim et alium nobis solem in terra magnum misisset Gregorium, et sanctas ostendisset virgines, ut per ipsas nos quoque agnosceremus illius bonitatem et humanitatem, eos immanissime præ furore punivimus: et ipse quidem miserabiliter (proh dolor!) a nobis interfectæ fuerunt: hic autem Dei invicta confirmatus virtute, sævitiæ nostræ et insidiis semper superfuit. Verum ne sic quidem abyssus illius miserationum, et infinitum pelagus clementiæ nos despexit pereuntes: sed hujus divini Gregorii doctrina et precibus et gloriosarum illarum virginum et martyrum intercessionibus, crassam illam caliginem abstulit a nostris animæ oculis, et ad lucem veritatis deduxit, illiusque agnitionem et fidem. Eum ergo, qui fuit nobis auctor tot bonorum, nostræque salutis dux certus et dispensator,

A ὅμοιον ἐχειραγωγοῦντο ζῆλον. Μέγα δὲ μέρος πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἐγένετο καὶ ὁ βασιλεὺς, ὑπὸ τῇ πάντων ὄψει καὶ ἀκοῇ τήν τε προτέραν ἀσέβειαν διεξελθὼν, τὴν οἰκείαν τε κατὰ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου ὠμότητα καὶ μιαιφονίαν ἐλέγξας, τῆς κατὰ τῶν καλλινίκων τε παρθένων ἀπηνείας καὶ τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ ἀγρίου ἐκείνου μνησθεὶς ἔρωτος, οἵας τε τούτων ἔτι σε δίκας εἰπὼν, μηνίσαντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡλίκης πάλιν ταῖς τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου πρεσβείαις ἀπολελαύκει. Ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἐπὶ μέρους ἕκαστα διεξιὼν, ἀγαθὸν πολλοῖς ὑπόδειγμα ἦν, καὶ πολλοὺς ἐπὶ τὴν οἰκείαν γνώμην ἀνέφλεγε καὶ ἐξῆπτε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐξουσία, συμμορφοῦται ἀεὶ ταύτῃ τὸ ὑποχείριον, τῶν αὐτῶν τε φιλεῖ ἐρᾷν, κἀκεῖνα ἐπιτηδεύειν οἷς περ ἂν τὸν ἄρχοντα αἰσθηται χαίροντα. Ἐντεῦθεν καὶ κατὰ πῆχυν αὐτοῖς, ὃ B δὴ λέγεται, ἡ εὐσέβεια ηὔξανέ τε καὶ ἐπεδίδου. Ὅθεν καὶ τὸν μέγαν Γρηγόριον προστάτην τῆς παρ' αὐτοῖς Ἐκκλησίας ἐσκέψαντο ἀναδεῖξαι, ὅπως ὃν πρότερον εὗρον τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτῶν οἰκονόμον, τὸν αὐτὸν καὶ κυβερνήτην ἔχοιεν τοῦ λοιποῦ, καὶ οὗτος αὐτοὺς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Θεοῦ κατορμίσειεν. Ὁ δὲ τό τε τῆς ἀρχῆς ὕψος, τό τε τῶν φροντίδων βάρος ἐννοῶν, καὶ ὅτι ἁπαλὸν ἔτι τὸ φυτὸν τῆς πίστεως ὂν, πολλῆς μάλιστα τῆς ἐπιμελείας καὶ ἀφθονωτέρας δεῖται τῆς ἀρδείας, ὤκνει τε τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνεβάλλετο, ἕως ὄψις ἐξάγγελον Κυρίου αὐτῷ τε τῷ βασιλεῖ Τηριδάτῃ καὶ τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ δεικνῦσα, τῷ μὲν ἔχεσθαι τοῦ σκοποῦ, τῷ δὲ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀναδέξασθαι C παρηγγύα. Καὶ δῆτα ὁ βασιλεὺς ἐπειδὴ κατανεύοντα εἶχε τὸν πρότερον ἀπειθοῦντα ἑκκαίδεκα τῶν ἐν τέλει τοὺς ἀξιολογωτάτους ἀπολεξάμενος εἰς Καισάρειαν τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ τῷ Γρηγορίῳ συναποστέλλει, ἐφ' ᾧ παρὰ Λεοντίου (ἀρχιερατεύων γὰρ τότε περὶ αὐτὴν οὗτος ἦν). τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης χάρισμα δέξαιτο, γράψας αὐτῷ καὶ ἐπιστολὴν, ἔχουσαν ὧδε·

ΛΓ'. Σκότος ἡμᾶς ἐκ πολλοῦ βαθὺς, καὶ ἁμαρτιῶν τε τῶν ἄλλων ἐκάλυπτε καὶ ἀσεβείας. Ἐντεῦθεν οὐδὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν διαβλέψαι καὶ τὸν κοινὸν ἁπάντων Δημιουργὸν καταμαθεῖν ἐδυνάμεθα. Ἀλλὰ καὶ ἄλλον ἡμῖν ἐπὶ τῆς ἥλιον τὸν μέγαν Γρηγόριον ἀποστείλαντος καὶ παρθένους ἀναδείξαντος ἁγίας, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ ἡμᾶς τὴν ἐκείνου χρηστότητα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιγνῶναι, ἡμεῖς καὶ τὸν ἱερὸν, οἴμοι, τοῦτον Γρηγόριον, καὶ τὰς τιμίας ἐκείνας παρθένους ἀγριώτατα ὑπὸ μανίας ἐτιμωρησάμεθα καὶ D τὰς μὲν ἐλεεινῶς φεῦ ἀνείλομεν. Οὗτος δὲ τῇ ἀμάχῳ τοῦ Θεοῦ δυναμούμενος ἰσχύϊ, διὰ τέλους πρὸς τὴν ἡμετέραν ὠμότητα καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ὑπερέσχεν. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἡ ἐκείνου τῶν οἰκτιρμῶν ἄβυσσος καὶ τὸ ἄπειρον τῆς εὐσπλαγχνίας πέλαγος, ἀπολλυμένους ἡμᾶς περιεῖδεν, ἀλλὰ ταῖς τοῦ θείου τούτου Γρηγορίου διδασκαλίαις, καὶ προσευχαῖς, καὶ ταῖς τῶν καλλινίκων ἐκείνων παρθένων καὶ μαρτύρων πρεσβείαις, τὴν παχεῖάν τε ἀχλὺν ἐκείνην τῶν ἡμετέρων τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν περιεῖλε, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος καὶ τὴν ἐκείνου ἐπίγνωσιν καὶ

(6) Vide Baron. an. 311

τὴν πίστιν ἐχειραγώγησε. Τὸν γοῦν τηλικούτου ἡμῖν ἀγαθοῦ ὑπάρξαντα αἴτιον, καὶ ὁδηγὸν ἀπλανῆ καὶ οἰκονόμον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας γεγενημένον, τοῦτον διδάσκαλόν τε καὶ ποιμένα τοῦ λοιποῦ βίου καὶ τῆς ἀρετῆς, οὐχ ἡμεῖς εἱλόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ θεία ὄψις τὴν τοιαύτην ψῆφον ἐπεσφραγίσατο ἄνωθεν, δι' ἧς ἐπινεύσαντα καὶ αὐτὸν τῇ ὑμετέρᾳ ἐπέμψαμεν ὁσιότητι, ὥστε παρὰ τῆς σῆς καὶ χειρὸς καὶ γλώττης, τελεσθῆναί τε αὐτὸν τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ θᾶττον ἡμῖν τῷ ποιμνίῳ ἀποδοθῆναι.

ΛΔ'. Ταύτην ὁ Λεόντιος δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν φιλοτίμως τὸν μέγαν Γρηγόριον ὑποδέχεται καὶ τοὺς πρέσβεις, καὶ σὺν ἅμα ἐπισκόποις τοῖς παροῦσι χειροτονήσας αὐτὸν, μετὰ τῆς ἴσης φιλοφροσύνης τε καὶ τιμῆς ἀποπέμπει. Ἐπανιὼν τοίνυν ἐκεῖθεν ὁ μέγας Γρηγόριος, οὓς ἂν κατὰ τὰς παρακειμένας τῇ ὁδῷ πόλεις ἴδοι, ἱερωθῆναί τε ἱκανοὺς, καὶ τὸν τῆς διδασκαλίας πιστευθῆναι λόγον ἐπιτηδείους, τὰ δέοντά τε αὐτοῖς παρῄνει, καὶ παραλαμβάνων ἐπήγετο τούτους συλληψομένους τε αὐτῷ τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ ἱερουργοὺς αὐτῆς τε Ἀρμενίας καὶ τῶν προσοίκων πόλεων ἐσομένους. Ἄρτι δὲ τῶν τῆς Ἀρμενίας ἐπιβάντι ὁρίων, ναός τις αὐτῷ ἐν γειτόνων ὑπολελεῖφθαι ἀγγέλλεται Ἡρακλέους, τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου ὑπερκείμενος, καὶ βωμός τε παρ' αὐτῷ εἶναι, ἔνθα καὶ θυσίας δαίμοσι καὶ Ἡρακλεῖ τελεῖσθαι συνέβαινε. Τοῦτον τοίνυν καταλαβὼν τὸν ναὸν, εὐχῇ μόνῃ, (οὐ γὰρ ἀνθρωπείας τις αὐτῷ ἐπέβαλε χεῖρας, τῶν ἐν αὐτῷ δαιμονίων μηχανῇ τῇ πάσῃ καὶ φάσμασι πρὸς τὴν καταστροφὴν ἀπομαχομένων) αὐτοῖς ἀνατρέπει θεμελίοις, καὶ ἕτερον ἀντίῤῥοπον τῷ Κυρίῳ ἐγείρει, καὶ λείψανά τε αὐτῷ τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ καὶ τοῦ μάρτυρος ἐναποτίθησιν Ἀθηνογένους· ταῦτα γὰρ ἐπεφέρετο. Εἶτα καὶ θυσιαστήριον ἱερουργεῖ, τὰς ἀναιμάκτους τε θυσίας ἐν αὐτῷ προσφέρει Θεῷ. Καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ σατράπας βαπτίζει πρώτους. Ἑξῆς δὲ εἴκοσιν ἡμέρας ἐκεῖ διατρίψας, εἰς πλείους τῆς μιᾶς πρὸς ταῖς δέκα μυριάσι τοῦ θείου βαπτίσματος ἀξιοῖ. Ἑβδόμῃ τοῦ Ὀκτωβρίου ἑορτὴν ἄγειν κελεύσας (ἐν αὐτῇ γάρ που καὶ θυσιαστήριον τοῦτο πρῶτον ἱερώσατο τῷ Θεῷ), ἱερεῖς τε καθίστησι καὶ Λευΐτας· καὶ τὴν περίχωρον πᾶσαν ἐκκλησίαις, πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις διαλαμβάνει.

ΛΕ'. Ὁ δὲ τῶν Ἀρμενίων βασιλεὺς Τηριδάτης, πλησιάζειν ἤδη τὸν ἀρχιερέα μαθὼν, σὺν ταῖς παρούσαις δυνάμεσι, καὶ τῇ συζύγῳ, καὶ τῇ ἀδελφῇ, προϋπαντῶσι παρὰ τὴν τοῦ Εὐφράτου ὄχθην, καὶ ἡδύ τε ἀλλήλους ὁρῶσι, καὶ σὺν ἡδονῇ ἀσπάζονται καὶ μεστοὶ εὐφροσύνης ἦσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν τὴν τῶν ἀποστόλων ἐπεδείκνυτο διδασκαλίαν, οἱ δὲ σπουδαίως τι ἤκουον, καὶ θερμότατα περὶ τὴν ἀκρόασιν εἶχον. Εἰς τριάκοντα τοίνυν ὅλας ἡμέρας νηστείαν αὐτοῖς καὶ προσευχὴν ἐπιτρέψας, ἀπ' αὐτοῦ τε ἄρχεται βασιλέως, τῆς βασιλίδος τε καὶ τῆς ἀδελφῆς, καὶ διὰ τῶν ἐν τέλει καὶ διὰ πάντων ἐλθὼν, ἐν τῷ Εὐφράτῃ βαπτίζει πάντας, καὶ φωτὸς υἱοὺς ἀνα-

A doctorem et pastorem reliquæ vitæ et virtutis non nos solum elegimus, sed divina quoque visio talem sententiam e superis obsignavit. Per quam ipsum quoque annuentem ad vestram misimus sanctitatem, ut ab ejus manu et lingua ipse consecretur in pontificatu, et cito nobis, qui grex ejus sumus, reddatur.

XXXIV. Hac accepta epistola. Leontius magnum Gregorium et legatos accepit honorifice, et cum eum, simul adhibitis aliis, qui aderant, episcopis, consecrasset (7), cum pari humanitate dimittit et honore. Illinc ergo reversus divinus Gregorius, quos in prope viam sitis civitatibus vidisset dignos, qui fierent sacerdotes, et aptos, quorum fidei crederetur B verbum doctrinæ, eis ea suasit, quibus erat opus: et illos assumens, adduxit in pietate sibi opem laturos, futurosque sacerdotes ipsius Armeniæ et propinquarum urbium. Cum autem jam ingressus esset fines Armeniæ, nuntiatur ei relictum esse quoddam templum Herculis, situm super flumen Euphratem, et in eo esse aram, in qua dæmonibus et Herculi fiunt sacrificia. Cum ergo ad hoc templum venisset, sola oratione (neque enim ei humanas quispiam admovit manus: qui in eo erant dæmonibus, machinis omnibus et spectris depugnantibus adversus eversionem) ab ipsis evertit fundamentis, et alterum excitat Domino, quod ei ex adverso responderet, et in eo deponit reliquias Præcursoris et Baptistæ, et martyris Athenoge- C nis: eæ enim inferebantur. Postmodum etiam aram consecrat, et in ea Deo incruenta offert sacrificia. Tum eos quidem, qui secum erant, primos baptizat satrapas. Deinde autem cum viginti dies illic esset moratus, plures quam undecim myriades divino impertit baptismate. Cum igitur septimo Octobris eis jussisset festum agere (in eo enim die aram illam Deo consecraverat), sacerdotes constituit et Levitas: et universam, quæ est circumcirca, regionem ornat munitque ecclesiis, presbyteris, et diaconis.

XXXV. Armeniorum autem rex Teridates, cum jam accepisset appropinquare pontificem, cum iis, quæ aderant, et conjuge, et sorore, procedunt ei obviam propter ripam fluvii Euphratis: et se jucunde invicem intuentur, et cum gaudio com- D plectuntur: et erant pleni lætitia. Sed ille quidem apostolorum ostendebat doctrinam: ipsi autem diligenter audiebant, et in auscultando erant attentissimi. Cum totos ergo triginta dies eis jejunium imperasset et orationem, ab ipso rege incipiens, et regina, et sorore, et per eos postea, qui magistratus gerebant, et per cæteros demum pervadens, baptizat omnes in Euphrate, redditque fi-

(7) Hujus consecrationis meminit S. Nicon in Epist. ad Enclystium, quæ exstat tom. I. Biblioth. SS. PP. Vide Baronium ad an. 311.

lios lucis et diei. Deinde aliud templum excitat propter Euphratem, et in eo divina celebrat mysteria, atque ut par est, sacrificat. Deus vero ne hic quidem in eos suorum obliviscitur miraculorum. Sed illi quidem baptizabantur in Euphrate (8), ejus autem retinebatur fluentum: et videbatur columna lucis, tanquam super basim, posita super aquas, ipsos solis radios, quod ad splendoris attinet rationem, longo intervallo superans. Simul autem cum ea crux quoque oriebatur in capite. Et erat id quidem visu mirabile. Toto autem illo die cernebatur oculis eorum, qui fuerant baptizati. Ipsius autem multitudinis plenus et perfectus numerus, erat quindecim myriades. Cum septem vero dies pontifex esset cum eis versatus, et aliam multitudinem baptizasset innumerabilem (si autem credendum est famæ, quæ in vulgus manavit, quadringentas myriadas), octavo die illinc recedens, et ecclesias ædificavit per universam Armeniam, et sacerdotes in eis constituit.

XXXVI. Communibus autem usibus ecclesiarum rex etiam inserviit Teridates, non parce nec socorditer, sed et sufficientes eis providit redditus, et latissimas possessiones larga et liberali manu eis præbuit. Non hactenus autem sistit pontifex suum studium et diligentiam, sed etiam ludos litterarios construxit per omnes civitates, eisque doctores et magistros constituit, rege ita jubente, et ad hæc adjuvante, et pontificis animo magnam opem ferente, publice quidem per civitates prædicatum fuit a pontifice, ut filii Armeniorum undique ad eos ventitarent, et sacras docerentur Litteras. Dehinc non solam Armeniam complexus est prædicatione Evangelii: sed etiam Persarum, et Assyriorum, et Hunnorum, et Medorum non paucos benigno et facili Christi jugo subjunxit. Sed enim ut ad agnitionem quidem veritatis homines deduceret, erat adeo velox, ut a nulla eorum, quæ accidebant, difficultate prohiberetur: ut autem iis, qui male patiebantur, opem ferret, minime socors erat et otiosus, et minorem adhibebat curam et diligentiam, imo omnibus qui laborabant corporibus, promptum suppeditabat auxilium: et medebatur iis quoque, qui laborabant animis, eorumque intestinas sedabat seditiones, et ad prius dandam curationem erat celerior, quam ad petendam infirmi ut acciperent, et illo ipso erat pastor ille bonus, qui nec ipsi quidem, si opus esset, animæ suæ parceret pro ovibus. Exinaniebantur certe carceres, debitorum vero rumpebantur schedulæ, et profunda pace fruebatur Armenia. Sic ergo citra offensionem et æquabiliter procedente pietate, et universa virtute, et gratia circa eos choros ducente, multi quidem vitam eligebant monasticam, et in diversis locis exstruebant monasteria, et amplectebantur quietem.

A δείκνυσι καὶ ἡμέρας, εἶθ' ἑξῆς, ναὸν παρὰ τῷ Εὐφράτῃ ἄλλον ἐγείρει, καὶ τὰ μυστήρια ἐπ' αὐτῷ τελεῖται τὰ θεῖα, καὶ τὰ εἰκότα ἱερουργεῖ. Θεὸς δὲ, οὐδὲ ἐνταῦθα τῶν οἰκείων περὶ αὐτοὺς ἠμέλει θαυμάτων. Ἀλλ' οἱ μὲν ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Εὐφράτῃ, τὸ ῥεῖθρον δὲ αὐτῷ ἐπείχετο, καὶ φωτὸς βεβηκέναι στῦλος ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐδόκει, αὐτὴν τὴν τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα κατά γε τὸν τῆς λαμπρότητος λόγον, πολλῷ τῷ μεταξὺ παριών. Συνανέτελλε δὲ αὐτῷ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ σταυρὸς, καὶ ὅσα μὲν οὗτος εἶδε, θαῦμα ἦν. Παρ' ὅλην δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τοῖς τῶν βαπτισαμένων ὀφθαλμοῖς ἑωρᾶτο, τὸ δὲ πλῆθος αὐτὸ, πέντε πρὸς ταῖς δέκα μυριάδας ὁ ἀκριβὴς εἶναι λόγος ἔχει. Ἑπτὰ δὲ διατρίψας ὁ ἀρχιερεὺς ἐπὶ τοῦ τόπου ἡμέρας καὶ πλῆθος ἄλλο βαπτίσας ἀριB θμοῦ κρεῖττον, (εἰ δὲ χρὴ πιστεύειν τῷ εἰς πολλοὺς διαφοιτήσαντι λόγῳ, εἰς μυριάδας τετρακοσίας ὄντας), τῇ ὀγδόῃ ἐκεῖθεν ἀπάρας, ἐκκλησίας τε ἀνὰ πᾶσαν ᾠκοδόμει τὴν Ἀρμενίαν, καὶ ἱερεῖς ἐν αὐταῖς καθίστα.

Λϛ'. Ὑπηρετεῖτο δὲ ταῖς κοιναῖς τῶν ἐκκλησιῶν χρείαις, καὶ ὁ βασιλεὺς Τηριδάτης, οὐδὲ μικρολόγως οὐδὲ ῥᾳθύμως, ἀλλὰ προσόδους τε αὐταῖς διαρκεῖς ἐπενόει, καὶ κτήματα τῶν ὀνομαστοτάτων δαψιλεῖ τῇ χειρὶ καὶ φιλοτιμοτέρᾳ παρείχετο. Οὐ μέχρι δὲ τούτων ἵστησι τὴν ἐπιμέλειαν ὁ ἀρχιερεύς· ἀλλὰ καὶ μουσεῖα, καὶ παιδευτήρια, ἀνὰ πᾶσαν κατεσκευάσατο τὴν πόλιν, καὶ παιδευτὰς αὐτοῖς κατεστήσατο καὶ διδασκάλους, τοῦ βασιλέως καὶ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος συλλαβομένου, καὶ τῇ τοῦ ἀρχιερέως γνώμῃ συντελέσαντος τὰ μεγάλα, κεκήρυκτό C γε μὴν ἀνὰ τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, τοὺς τῶν Ἀρμενίων παῖδας ἑκάστοτε παρ' αὐτοῖς φοιτᾷν, καὶ τὰ ἱερὰ παιδεύεσθαι Γράμματα. Ἐντεῦθεν οὐ τὴν Ἀρμενίαν μόνον τῷ τοῦ Εὐαγγελίου κηρύγματι περιέλαβεν, ἀλλὰ καὶ Περσῶν καὶ Ἀσσυρίων καὶ Οὔννων καὶ Μήδων οὐκ ὀλίγους, τῷ χρηστῷ τοῦ Χριστοῦ ζυγῷ προθύμως ὑπήγαγεν. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὥστε μὲν πρὸς ἐπίγνωσιν ἀγαγεῖν, οὕτω ταχὺς ἦν, καὶ οὐδενὶ τῶν ὡς εἰκὸς συμβαινόντων δυσχερῶν κωλυόμενος. ὥστε δὲ κακῶς πάσχουσιν ἀμῦναι, ῥᾴθυμον ἔβλεπε καὶ ἀργὸν καὶ ἥττονα τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν σπουδὴν εἰσεφέρετο, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα κάμνουσιν, ἕτοιμον τὴν ἰατρείαν ἐπήρκει, καὶ τὰς ψυχὰς νοσοῦντας, ἰᾶτο καὶ τὰς ἐμφυλίους αὐτοῖς ἐκοίμιζε στάσεις, καὶ ἢν τοῦ αἰτῆσαι λαβεῖν, τὸ D φθάσαι δοῦναι τὴν θεραπείαν ὀξύτερος, καὶ τοῦτο ἐκεῖνο, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὑπῆρχε, μηδὲ αὐτῆς ἂν εἰ δέοι τῆς ψυχῆς ὑπὲρ τῶν προβάτων φειδόμενος. Ἀμέλει καὶ δεσμωτήρια μὲν ἐκενοῦντο, χρεῶν δὲ διεῤῥήγνυτο γραμματεῖα, καὶ εἰρήνης ἀπέλαυον ἡ Ἀρμενία βαθείας. Καὶ ἡμερώτατα ἔζων οὕτω τοιγαροῦν ἀπταίστως καὶ ὁ ὁμαλῶς ὁδευούσης τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀρετῆς ἁπάσης καὶ χάριτος περὶ αὐτοὺς χορευούσης, πολλοὶ μὲν τὸν μονότροπον ἐπανῃροῦντο βίον, καὶ ἀσκητήρια κατὰ διαφόρους ἵδρυοντο τόπους, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἠσπάζοντο.

(8) Citantur hæc ibidem apud Euthymium.

ΛΖ'. Καὶ παῖδας δὲ αὐτῶν πρότερον ἀπίστων παραλαβὼν ὁ ἱερὸς Γρηγόριος, καὶ ἀγωγῆς ἀμείνονος καὶ παιδείας ἐμμελεστέρας ἀξιώσας, καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ τῆς χάριτος μεταδοὺς, εἰς τοῦτο τελειότητος καὶ ἀρετῶν ἤγαγεν, ὡς καὶ εἰς αὐτοὺς δή που τοὺς μεγάλους τῶν ἐπισκόπων ἀναβιβάσαι θρόνους, καὶ τῷ μὲν τὰ παρὰ τὸν Εὐφράτην ἐγχειρίσαι· Ἀλκῖνος ὄνομα ἦν, τῷ δὲ (Εὐθάλιος οὗτος ἐκαλεῖτο) τὴν Βασινῶν περίχωρον. Ἐπὶ τρίτος δὲ ὑπῆρχε Βάσσος, καὶ μέχρι τοῦ δεκάτου προῆλθεν ὁ ἀριθμός. Πολλοῖς μέντοι καὶ ἄλλοις γένους ἑτέρου Ἐκκλησιῶν ἐπισκοπὴν ἀνέθετο. Καὶ πάντας εἰς τετρακοσίους ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ γενέσθαι λέγεται. Τόν γε μὴν Ἀλκῖνον ὅσα πρὸς ἀρετῆς ἄσκησιν ἄκρον ὄντα, καὶ ἄλλως ἐπιεικῆ καὶ μέτριον, ἡνίκα ὁ μέγας οὗτος ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν Ἀρμενικῶν ὀρῶν ἀπαίρειν ἔμελλε τῇ φίλῃ συνεσόμενος ἐρήμῳ, τοῖς βασιλείοις αὐτὸν δὴ τὸν Ἀλκῖνον ἐφίστη, ἐκεῖνα ποιεῖν ἐντελλόμενος, ἅπερ ἂν καὶ αὐτὸς εἰ παρῆν, καί τοι γε πολὺς ἦν ἐν τῇ ἐκδημίᾳ μετὰ τοῦ ποιμνίου ὁ βασιλεὺς τῷ Γρηγορίῳ προσκείμενοι, μηδαμῶς αὐτῶν μηδὲ τὸ βραχὺ διαστῆναι, ἀλλ' ἐνίκα ὅμως ὁ τῆς ἡσυχίας ἔρως τὴν δέησιν, καὶ ἀπιέναι ὅσον οὐδέπω ἐβούλετο . . . . . . σὺν ὀλίγοις τῶν μαθητῶν πέτραις ὑπογείοις οἰκήσει χρήσαιτο, καὶ κατιδίαν ὁμιλήσει τῷ ποθουμένῳ, μηδὲ ὀλίγα τῇ τοῦ σώματος θεραπείᾳ προσκολλώμενος. Ἄρτου γὰρ ἢ τῶν ἄλλων εἰς βρῶσιν ἐπιτηδείων παρ' ὅλας τεσσαράκοντα ἡμέρας ἅπαξ ἐγεύετο.

ΛΗ'. Βασιλεὺς δὲ Τηριδάτης ὀλίγῳ ὕστερον, ἐπειδὴ τῷ Γρηγοφίου χωρισμῷ ἤχθετο, καὶ βαρύτατα τὴν ἐκείνου διάστασιν καὶ τὴν ἀποδημίαν ἐπένθει, ἀναμαθὼν δύο παῖδας ἐξ αὐτοῦ τε καὶ γυναικὸς γνησίας ἐπὶ τῆς ἐκείνου νεότητος ἔτι καὶ ἀκμῆς γεγεννῆσθαι, ὧν τῷ μὲν Ὀρθάνης ὄνομα ἦν, τῷ δευτέρῳ δὲ Ἀρωστάνης φίλους ἀρετῆς ἄμφω καὶ φύλακας εὐσεβείας. ἀλλὰ τούτοιν γε τοῖν δυοῖν παίδοιν τὸν μὲν καὶ εἰς πρεσβυτέρου καταλεγῆναι βαθμὸν, (Ὀρθάνης οὗτος ὁ πρότερος ἦν,) Ἀρωστάνην δὲ τὸν ἐρημικὸν βίον καὶ ἀκοινώνητον ἐξ αὐτοῦ γάλακτος ἔτι κομιδῇ παῖδα ἑλέσθαι. Μονοχίτωνά τε γὰρ ἐπὶ τῆς ἐρημίας διατρίβειν ἐλέγετο ψύχει καὶ θάλπει παλαίοντα, καὶ λάχανα σιτεῖσθαι μόνα, παννύχους δὲ στάσεις καὶ ἀγρυπνίας καὶ μεθημερινὰς προσευχὰς, καὶ Γραφῶν θείων ὁμιλίαν, ἐκ παιδὸς καὶ ταῦτα τῷ Ἀρωστάνῃ συνηυξῆσθαι. Μαθὼν οὖν ταῦτα ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ ἀρετήν τε ἤδη καὶ οὗτος ἐτίμα, μεταμέλειά τε αὐτὸν ἐπὶ τοῖς προτέροις κακοῖς εἶχε, καὶ δῆλος ἦν ἀπονίψασθαι ταῦτα τοῖς τελευταίοις φιλοτιμούμενος, τρεῖς τῶν ἐπισημοτάτων ἄνδρας κατὰ ζήτησιν τῶν τοῦ Γρηγορίου παίδων πρὸς Καισάρειαν ἀποπέμπει. Παραγενόμενοι τοίνυν οὗτοι, καὶ τὸν μὲν ἐκκλησιάζοντα καταλαβόντες, τὸν δὲ ἀνὰ τὴν ἐρημίαν φιλοσοφοῦντα, μόλις καὶ συν μόχθῳ τὸν Ἀρωστάνην πείσαντες ἄγουσι παρὰ τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ, χαριέστατα τούτους καὶ σὺν ἡδονῇ ἀποδεξάμενος, ἐκλιπαρεῖ τὸν ἱερὸν Γρηγόριον μετὰ τοῦ πλήθους, καθάπερ τινὰ εἰκόνα καὶ ἀρχέτυπον ἑαυτοῦ, τὸν Ἀρωστάνην τούτους καταλιπεῖν, καὶ ἀναβιβάσαι τε αὐτὸν ἐπὶ τὸν θρόνον,

A XXXVII. Porro autem cum nonnullos quoque filios illorum, qui prius erant infideles, sacrosanctus assumpsisset Gregorius, meliusque educandos curasset et erudiendos, vitaque spiritali et gratia eos impertiisset eo perfectionis deduxit et virtutis, ut etiam in ipsas magnas episcoporum sedes eos provexerit : et uni quidem eam tradiderit regionem, quæ est ad Euphratem : ei autem nomen erat Alcinus : alteri vero (vocabatur is Euthalius) Basinorum, quæ est circumcirca, regionem. Porro autem tertius quoque fuit Bassus : et ad decimum usque processit numerus. Jam vero multis quoque aliis alterius generis, Ecclesiarum mandavit episcopatus. Dicunturque brevi tempore fuisse omnes quadringenti. Alcinum autem, qui pervenerat ad B summam virtutis exercittaionem, et erat alioqui mitis et moderatus, quando magnus hic Gregorius erat ad altissimos montes Armeniæ profecturus, ut in chara degeret solitudine, ipsum, inquam, Alcinum præficit regiæ, jubens ut illa faceret, quæ ipse, si adesset. Quanquam vero dum esset recessurus, rex cum grege a Gregorio vehementer contendit, ut ab eis nequaquam discederet : vicit tamen eorum preces amor quietis et silentii : et mox eo voluit abire, ubi cum paucis discipulis in petris subterraneis uteretur habitatione, et cum eo, quem desiderabat, seorsum haberet consuetudinem, ne minimum quidem vacans curando corpori. Panem enim aut alia esculenta, quadragesimo quoque die semel gustabat.

XXXVIII. Rex autem Teridates paulo post, qui Gregorii ægre ferebat separationem, illiusque disjunctio- C nem et absentiam lugebat gravissime, cum rescivisset duos filios ex ipso et legitima conjuge in flore illius juventutis esse natos, quorum uni quidem nomen erat Orthaes, secundo autem Arostanes, ambos amicos et custodes pietatis : sed ex his quidem duobus filiis alterum fuisse relatum in numerum gradus presbyteratus (Erat autem is Orthanes major natu), Arostanem autem vitam solitariam, et cui cum nullo intercedit congressio, ab ipso lacte et adhuc plane infantem elegisse : nam et unica indutus tunica, dicebatur versari in solitudine, cum algore et calore decertans, et solis vesci oleribus, nocturnas autem stationes et vigilias et diurnas precationes, et cum divinis Scripturis familiaritatem ab inuente ætate ei coaluisse. Cum hæc, inquam, D rex rescivisset, quoniam is jam et virtutem habebat in honore, et priorum malorum ducebatur pœnitentia, et aperte ostendebat se contendere, ut prima ultimis factis elueret, tres viros maxime insignes mittit Cæsaream ad quærendos filios Gregorii. Cum ii ergo profecti essent, et alterum quidem invenissent concionantem, alterum autem philosophantem in solitudine, cum vix et non sine magno labore persuasissent Arostani, eos ducunt ad regem. Ille autem cum eos gratissime et cum voluptate accepisset, sacrosanctum per nuntios obsecrat Gregorium simul cum populo, ut sui veluti quamdam imaginem et exemplar archetypum,

Arostanem eis relinqueret, et eum in sedem proveheret, et ei pontificalem traderet rectionem. Ille autem non leviter et temere hoc facit : sed quoniam sciebat omnem virtutem plantatam in anima illius, cito sacras illi manus imponit. Cumque eum consecrasset, et universam circumcirca regionem cum eo obivisset, et verbo fidei eos amplius confirmasset, in eam, quam jam olim parturierat, revertitur solitudinem.

XXXIX. Ejus autem tempore Constantinus quoque Constantii filius, renuntiatur imperator Romanorum : qui cum virtute crucis, et in Christum pietate tyrannos dejecisset, ipse solus obtinet imperium Romanorum. Eum inter imperatores dixerim etiam Christi discipulum, et ipsius præconem pietatis, ut qui exsecranda dæmonum templa et altaria diruerit : et sacras ædes Deo exstruxerit, et puram in Christum confessionem, et rectum dogma litteris regiis et edictis, universæ, quæ ejus dictioni parebat, regioni exposuerit : et pro pietate tantum studium posuerit, ut trecentos decem et octo Patres convocaverit, et sacrum illud concilium congregaverit, ut et quæ exorta erant zizania exscinderet, et a frumento rectæ fidei segregaret. Erant autem hi, Constantinus, inquam, et Teridates, tanquam lucidæ stellæ, alter quidem Occidentem, Constantinus scilicet, alter autem Orientem lustrantes, honesteque et suaviter resplendentes. Evaseratque Teridates jam in pietate ferventissimus, et nulli jejuniis cedens et oratione, ne monachis quidem, qui se in his exercent in monasteriis. In hac ergo sacra synodo, et alter alterum juverunt reges, et cum alio honore se invicem affecerunt, tum etiam per litteras collætati sunt sententiæ communione in vera pietate. Porro autem accessit etiam Armeniæ episcopus Arostanes, cum imperator Constantinus eum accersisset, qui ipse quoque fuit pars sacri cœtus. Et cum quæ communi sententia fuerant scripta, dogmata accepisset, reversus est in suam civitatem, jucundissime et libentissime visus a suis post peregrinationem : religiosissimumque regem Teridatem, et omnem Armeniorum regionem gaudio implevit propter dogmatum consensionem. Quæ etiam longo tempore sic manserunt, semper pietate in populo crescente, et per omnia Deo pacis glorificato, in Christo Jesu Domino nostro : cum quo Patri simul cum sancto Spiritu gloria, potentia, et honor nunc, et in sæcula sæculorum. Amen.

A καὶ τούτῳ τὴν ἀρχιερατικὴν ἀρχὴν ἐγχειρίσαι. Ὁ δὲ οὐ παρέργως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ᾽· ἐπειδὴ πᾶσαν ᾔδει τὴν ἀρετὴν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδὸς πεφυτευμένην ταχέως ἐπ᾽ αὐτῷ τὰς ἱερὰς ἐπιτίθησι χεῖρας. Καὶ χειροτονήσας τοῦτον, καὶ τὴν περίχωρον αὐτῷ συμπεριελθὼν, καὶ τῷ λόγῳ τῆς πίστεως ἐπιπλέον τούτους στηρίξας, εἰς ἣν ἐκ πολλοῦ ὤδινεν ἐρημίαν, καὶ αὖθις ἀναχωρεῖ.

ΛΘ΄. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Κωνσταντίου παῖς βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται, καὶ τῇ τοῦ Σταυροῦ δυνάμει καὶ τῇ ἐπὶ Χριστὸν εὐσεβείᾳ, τοὺς τυράννους καταβαλὼν, αὐτὸς μόνος τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀρχὴν περιβάλλεται. Τοῦτον ἐν Βασιλεῦσι καὶ Χριστοῦ μαθη-
B τὴν εἴποιμι ἂν ἔγωγε, καὶ αὐτῆς κήρυκα εὐσεβείας, τά τε μιαρὰ τῶν δαιμόνων τεμένη καὶ τοὺς βωμοὺς καθελόντα, ἱεροὺς τε τῷ Θεῷ ἀναστήσαντα οἴκους, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν καθαρὰν ὁμολογίαν καὶ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ γράμμασι βασιλικοῖς καὶ προστάγμασι τῇ ὑπὸ χεῖρα πάσῃ ἐκθέμενον καὶ τοιαύτην ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας εἰσενεγκόντα σπουδὴν, ὡς καὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἐπὶ τοῖς τριακοσίοις συγκαλέσαι θείους Πατέρας, καὶ τὴν ἱερὰν ἐκείνην σύνοδον συγκροτῆσαι, ἐφ᾽ ᾧ τὰ ὑπαναφυέντα τε ζιζάνια ἐκτεμεῖν, καὶ τοῦ τῆς ὀρθῆς πίστεως διακρῖναι σίτου. Καὶ ἦσάν γε οὗτοι, Κωνσταντῖνος καὶ Τηριδάτης, κατὰ τοὺς διαφανεῖς ἀστέρας, ὁ μὲν τὰ Ἑσπέρια, ὁ Κωνσταντῖνος, φημὶ, ὁ δὲ τὰ πρὸς Ἕω περιπολοῦντες καὶ καλὸν καὶ ἡδὺ λάμποντες. Θερμότατός τε γὰρ ἦν καὶ Τηριδάτης τὴν εὐσέβειαν ἤδη,
C καὶ οὐδενὸς τά γε εἰς νηστείαν καὶ προσευχὰς ἀπολειπόμενος, οὐδὲ αὐτῶν τῶν τὰ τοιαῦτα ἐν φροντιστηρίοις μοναχῶν ἀσκουμένων. Ἐν τῇ ἱερᾷ τοίνυν ταύτῃ συνόδῳ ὠνήσαντο ἀλλήλους οἱ βασιλεῖς, καὶ τῇ τε λοιπῇ τιμῇ τὸν ἕτερον ἕκαστος ἐδεξιοῦντο. καὶ δὴ καὶ τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν κοινωνίᾳ τῆς γνώμης συνήδοντο. Παραγίνεται μέντοι καὶ ὁ Ἀρμενίας ἀρχιεπίσκοπος Ἀρωστάνης, τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦτον μεταπεμψαμένου, καὶ μέρος τοῦ ἱεροῦ συλλόγου καὶ οὗτος γενόμενος. Τὰ κοινῇ ψήφῳ κρατήσαντα δόγματα γεγραμμένα λαβὼν, εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανήκει πόλιν, γλυκεῖά τις ὄψις καὶ ἥδιστον ἀπὸ τῆς ἀποδημίας τῇ ποίμνῃ ἐπιφανείς· καὶ αὐτόν τε τὸν φιλοθεώτατον βασιλέα Τηριδάτην, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν εὐφροσύνης ἐπὶ τῇ τῶν δογμάτων
D συμφωνίᾳ πληρώσας. Ἃ δὴ καὶ διέμεινεν οὕτω χρόνον ἐπὶ μακρὸν, τῆς εὐσεβείας ἑκάστοτε εἰς πλῆθος ἐπιδιδούσης, καὶ τοῦ τῆς εἰρήνης, Θεοῦ διὰ πάντων δοξαζομένου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· μεθ᾽ οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MENSIS OCTOBER.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΧΑΡΙΤΙΝΗΣ.

MARTYRIUM SANCTÆ CHARITINÆ.

(Græce et Latine in Actis SS. Bolland. ad diem 5 Octobris (*).)

A Α'. Ἐκράτει ποτὲ τὰ τῆς ἀσεβείας, καὶ βασιλεῖς ἐπὶ τοὺς τὰ Χριστιανῶν φρονοῦντας ἐξέμαινεν. Ὑπασπισταὶ δὲ αὐτοῖς καὶ ὑπηρέται τὴν τοῦ Χριστιανῶν ἔρευναν ἔργον ἐποιοῦντο, καὶ πολυειδεῖς τοῖς εὐσεβέσιν ἠπείληντο βάσανοι. Μηνύεται οὖν κόμητι τινὶ καὶ ἡ γενναιοτάτη Χαριτίνη, ὅτι μὴ μόνον τὰ Χριστιανῶν ὑπάρχει τιμῶσα, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς πρὸς τὴν αὐτῆς θρησκείαν ὑπάγεται, καὶ δὴ καὶ τοὺς τὰ Χριστιανῶν ἑλομένους ἀσφαλεστέρους ἐπὶ τὸ οἰκεῖον σέβας παρασκευάζει. Ἐφίσταται οὖν ὁ κόμης αὐτῇ ἐπ' ἐλπίδι κατοικούσῃ καὶ κατὰ μόνας ἑαυτῇ τε συγγινομένῃ καὶ τῷ Θεῷ. Ἐφισταται δὲ καὶ θυμοῦ πλήρης, καὶ παραυτίκα πληγὰς αὐτῇ ἐντείνει, κλοιόν τε σιδηροῦν περιτίθησι, καὶ τὴν δικαίαν ὑπατικῷ τῷ παρὰ πάντα ἀδίκῳ δικαστῇ παραδίδωσιν. Ὁ δὲ τά τε τῶν κολάσεων εὐθὺς προτίθησιν ὄργανα, τὴν
B μάρτυρά τε τῷ αὐτοῦ βήματι παραστήσας, Οἴκτειρον, εἶπε, πρὸ τῆς τῶν κολαστηρίων πείρας σαυτήν, σώφρονι χρησαμένη τῷ λογισμῷ, καὶ τοῖς ἀθανάτοις θυσίαν προσένεγκε. Τρία γὰρ ἂν οὕτω τὰ μέγιστα κερδανεῖς, τό τε τῶν θεῶν κράτος ἐξιλεώσῃ, τήν τε τῶν κρατούντων εὐμένειαν ἐπισπάσῃ καὶ τὸ ἀπανθοῦν τῆς ὥρας οὐ βασάνων δριμύτητι μαρανεῖς.

A I. Dominatum aliquando obtinuit impietas et imperatores furore concitavit adversus eos, qui Christianorum tenebant opinionem (1). Satellitum autem et ministrorum erat officium scrutari Christianos; et piis intentabantur minæ multiplicium tormentorum. Ad quemdam ergo comitem (2) generosa quoque defertur virgo Charitine, quod non solum in honore habeat Christianos, sed etiam multos inducat ad suam religionem; quin etiam eos, qui opinionem susceperunt Christianorum, tutiores reddat ad suum cultum. Ad eam ergo accedit comes (3) in spe habitantem, et seorsum secum, et cum Deo versantem. Accedit autem ira plenus et statim ei plagas infligit, et ferreum ei collare (4) imponit; et eam tradit consulari injustissimo judici. Ille vero et statim proponit instrumenta suppliciorum; et
B cum martyrem curasset sisti ad suum tribunal: Miserere, inquit, tui, antequam periculum facias suppliciorum, sapienti utens consideratione; et immortalibus offer sacrificium. Sic enim tria lucrifacies maxima. Nam et deorum potentiam tibi reddes propitiam; et imperatorum attrahes benevolentiam; et florentem speciem acribus tormentis non facies flaccescere.

(*) Acta hæc, quæ ex Græco Latine versa Aloysius Lipomanus, Veronensis episcopus, anno 1558 edidit, genuinum esse Symeonis Metaphrastis Opus, asserenti Leoni Allatio in Diatriba de Symeonum scriptis pag. 124 et 126, consentiunt, quantum quidem novi, eruditi ad unum omnes.

(1) Vide, quæ de epocha martyrii S. Charitinæ ex conjectura diximus in Commentario num. XI, c. 12.

C (2) Hunc alia Græcorum monumenta Domitium, alia Domitianum vocant. Consule num. 13 et sequens annotatum.

(3) Dissonat nonnihil hæc Metaphrastis narratio a Menologii Basiliani et Menæorum verbis. Sed forte sic utraque narratio conciliandа est, ut Domitius comes, et Amisenorum, ut nobis videtur, judex consularis, prius ad Claudium Charitinæ dominum; scripserit, quo hic eam ad se mitteret, ac mox comite quemdam ex administris suis legarit, qui eam ad se vinctam perduceret, suoque sisteret tribunali.

(4) De plagis ante juridicam ullius criminis probationem Charitinæ inflictis, videsis quæ in Commentario sub initium numeri 15 dicta sunt: Collare autem, quod Christi martyri injectum fuisse narratur, erat vinculi genus, quo captivorum collum constringebatur, ne e satellitum aut lictorum manibus elabi ullo modo possent.

II. Hæc cum audiisset martyr, ad cœlum quidem tollit oculos, quod illinc proficiscitur, evocans auxilium; signo autem Christi munita (5): Es moribus quidem, ait, varius, o consularis, vaferque et callidus; sed ad nullam utilitatem aperte tibi redibit hæc perversitas; neque enim me capies adulans, nec me minans perterrefacies, nec consulens me poteris in aliam traducere sententiam, nec mollire id, quod est in me promptum propter Christum patiendi studium. Confido enim in solo et vero Deo, et in eo omnem vitam meam reposui. Si mihi ergo credas, miserere potius tui erroris. Consule tibi ea, quæ sunt utiliora, nempe surda non colere simulacra; de quibus alicubi dixit noster propheta in spiritu: « Dii, qui cœlum et terram « non fecerunt, pereant (6): » et: « Dii gentium « dæmonia, Dominus autem cœlos fecit [2]. » Et rursus: « Simulacra gentium argentum et aurum, « opera manuum hominum. Similes eis fiant, qui « colunt ea [3] (7). »

Β'. Τούτων ἡ μαρτυς ἀκούσασα πρὸς οὐρανὸν μὲν αἴρει τὰ ὄμματα τὴν ἐκεῖθεν ἐκκαλουμένην βοήθειαν, τῷ δὲ τοῦ σταυροῦ φραξαμένη σημείῳ, Ποικίλος μὲν εἶ τὸν τρόπον, ὑπατικὲ, καὶ τὸ ἦθος ὕπουλός τε καὶ ἀπατηλὸς, ἔφη· ἀλλ' εἰς ἀνόνητόν σοι τὸ σκολιὸν τοῦτο σαφῶς ἀποβήσεται. Οὔτε γάρ με κολακεύων αἱρήσεις, οὔτε ἀπειλῶν καταπλήξεις, οὐ συμβουλεύων μεταπεῖσαι δυνήσῃ, οὐδὲ μαλάξαι τὸ ἐν ἐμοὶ τοῦ διὰ Χριστὸν παθεῖν πρόθυμον· ἐπὶ τῷ μόνῳ γὰρ καὶ ἀληθεῖ Θεῷ πέποιθα, καὶ ταύτῳ τὸ πᾶν τῆς ἐμῆς ζωῆς ἀνατέθεικα. Εἰ τι οὖν ἐμοὶ πείθῃ, σαυτὸν μᾶλλον οἴκτειρον τῆς ἀπάτης. Σαυτῷ συμβούλευσον τὰ χρηστότερα· ὅπερ ἐστὶ τὸ μὴ ξοάνοις κωφοῖς προσανέχειν περὶ ὧν εἶπέ που ὁ ἡμέτερος προφήτης ἐν πνεύματι· « Θεοὶ, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. » καὶ « Οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. » καὶ πάλιν· « Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. » Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ τιμῶντες αὐτά.

III. Postquam hæc audivit judex, ira rursus repletus, jussit quidem ejus capillos radi in superficie (8). Illud autem factum est, et maximum consecutum est miraculum. Caput enim rursus fuit comatum. Ex quo judex majore ira motus, jubet prunas ardentes imponi ejus capiti, deinde etiam acetum ei infundi, dolores sic præbens acriores. Propter quæ generosa virgo, Domine Jesu Christe, dixit, eorum, qui in te fiduciam posuerunt, certum et firmum auxilium, qui tuos sanctos tres pueros in medio flammæ ardentis incombustos conservasti (9), tu quoque nunc mihi adsis, et ad ea, quæ propter te suscipiuntur, confirma supplicia, ne quando de me liceat dicere inimicis veritatis: « Ubi est Deus eorum [4]? » Post preces autem relaxata fuit martyr a doloribus, et Deum laudabat ei agens gratias. Quæ quidem statim ægre ferens consularis, ferreos candentes obeliscos (10) jubet infigi uberibus martyris. Hoc ergo gravi ei illato tormento, carnes quidem ferreis illis obeliscis consumebantur; cordis autem ejus amor in Christum magis accendebatur; deinde etiam jubet lampades ignis ejus admoveri lateribus. Illa vero, etiam dum lampades

Γ'. Ἐπειδὴ τούτων ἤκουσεν ὁ δικάζων, θυμῷ πάλιν ὑποπλησθεὶς, αὐτὸς μὲν ἐκέλευεν ἐν χρῷ τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας ἐκτεμεῖν· τὸ δὲ ἐγίνετο, καὶ τούτῳ θαῦμα μέγιστον ἠκολούθει· αὖθις γὰρ ἡ κεφαλὴ κατάκομος ἦν· καὶ ὁ δικαστὴς πλείονι τῷ θυμῷ κινηθεὶς ἀνθρακιὰν ἐπιτεθῆναι τῇ κεφαλῇ προστάττει· εἶτα καὶ ὄξος αὐτῆς καταχέεσθαι, τὰ τῶν ἀλγηδόνων οὕτω δριμύτερα παρεχόμενος. Ἐφ' οἷς ἡ γενναία, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, εἶπε, τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων ἡ ἀσφαλὴς βοήθεια, ὁ τοὺς σοὺς ἁγίους τρεῖ, παῖδας ἐν μέσῳ καιομένης φλογὸς ἀφλέκτους διατηρήσας, αὐτός μοι καὶ νῦν παραστὰς πρὸς τὰς διὰ σὲ κολάσεις ἐνίσχυσον, μήποτε τοῖς τῆς ἀληθείας ἐχθροῖς εἰπεῖν ἐπ' ἐμοὶ γένοιτο· « Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν; » Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν τῶν ὀδυνῶν ἡ μάρτυς ἀνίεται, καὶ ἦν οὕτω ῥήμασιν εὐχαριστηρίοις δοξάζουσα τὸν Θεόν. Πρὸς ἅπερ αὖθις ὁ ὑπατικὸς χαλεπήνας σιδηροῦς ὀβελίσκους ἐκπυρωθέντας κατὰ τῶν μαστῶν τῆς μάρτυρος ἐμπαγῆναι προστάττει. Τῆς οὖν χαλεπῆς αὐτῇ προσενεχθείσης βασάνου, αἱ μὲν σάρκες τοῖς σιδηροῖς ἐκείνοις ὀβελίσκοις ἐδαπανῶντο. τὸ δὲ τῆς καρδίας τοῦ πρὸς Χριστὸν διάπυρον ἔρωτος ἐπὶ πλέον ἀνήπτετο· εἶτα καὶ λαμπάδας πυρὸς κελεύει

[1] Jerem. x, 11. [2] Psal. xcv, 5. [3] Psal. cxiii, 8. [4] Psal. cxiii, 2.

(5) Quam fuerit ab omni retro tempore Christianis usitatum ac solemne, præsertim, dum quid grande inceptarent, se crucis signo munire, seu ut Lactantius *De mortibus persecutorum* cap. x, ait, suis frontibus immortale crucis signum imponere, patet tum ex hoc S. Charitinæ exemplo, tum etiam ex Tertulliano libro *De corona militis* cap. iii, ubi is ita loquitur: « Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum et calceatum; ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. »

(6) Voces, quæ respondeant his Latinis: Dominus autem cœlos fecit, a Græco textu absunt.

(7) Prior textus reperitur apud Jeremiam cap. x, ỳ 11; posteriores Psalmo xcv, ỳ 5 et Psalmo cxiii, ỳ secundo 4 et 8. Porro non esse a veri specie alienum, quod duriora hæc in tyrannum verba a Christi martyre congesta fuerint, ostendi in Commentario num. 15.

(8) Summæ ignominiæ nota mulieribus inuri tum temporis credebatur, si eis summa capitis superficies decalvaretur. Vide Galonium tractatu *De instrumentis martyrum eorumque cruciatibus*, pag. 140 et 142.

(9) Legesis Danielis caput iii.

(10) Obelisci illi ferrea erant instrumenta, ex crassiore sui parte in acutam cuspidem desinentia, cerdonum subulis non absimilia, quæ et acumine suo et igneo ardore non poterant non in tam teneris virginei corporis membris vehementissimos cruciatus excitare, dum carnes ita lente torrebant.

ταῖς πλευραῖς αὐτῆς ἐπικαίεσθαι· ἡ δὲ, καὶ τῶν λαμπάδων ὑφαπτομένων, τῶν εὐχῶν ἐκτενέστερον εἴχετο, καὶ τῆς τιμωρίας ἀνεθεῖσα πρὸς τὸ θῦσαι τοῖς θεοῖς ἠναγκάζετο.

Δ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ καρδίᾳ καὶ χείλεσιν ἀμετάθετος ἦν τὴν ὁμολογίαν, ἐπίσης αὐτῇ καὶ ὁ δικάζων, τὴν ἐπὶ τῷ κακῷ ἔνστασιν ἀνένδοτος ὢν, κελεύει ταύτην λίθον τοῦ τραχήλου ἐκδεθῆναι, καὶ οὕτως αὐτὴν κατὰ βυθοῦ θαλάσσης ἀποῤῥιφῆναι· οὗπερ δὴ γενομένου, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ἡ μάρτυς ἐβόα, ὅτι με διελθεῖν δι' ὕδατος θαλαττίου διὰ τὸ σὸν εὐλογητὸν ὄνομα, ὥστε καὶ καθαρὰν εὑρεθῆναι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως. ἀλλά σου δεῖξον, ὡς ἀεὶ καὶ νῦν ἐπ' ἐμοὶ τὰ θαυμάσια, δι' ὧν ἐπὶ πλέον δοξασθήσεται τὸ μέγα σου ὄνομα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ταῦτα οὕτως ἐκείνη τε προσηύχετο, καὶ τὰ δεσμὰ διελύετο, μόνος τε ὁ λίθος τῷ βυθῷ κατεδύετο. Ἡ δὲ (ὢ τοῦ θαύματος!) ἀτρόμῳ ποδὶ τοῖς τῆς θαλάσσης νώτοις ἐφίστατο καὶ τῶν ὑδάτων οἷα στερεᾶς ἐπιβαίνουσα πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐπορεύετο. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸν ὑπατικὸν ἰδοῦσα προσμένοντά τε καὶ τὸ τοῦ πράγματος πέρας ἰδεῖν, ὅπερ ἂν γένοιτο, ἐκδεχόμενον, Χαίροις, ὑπατικὲ, λέγει· οὐδὲ μέχρι καὶ νῦν συνῆκας τὴν εἰς ἐμὲ τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν ἐμοὶ Χριστοῦ δύναμιν; Ἢ τυφλώττειν ἔτι φιλονεικεῖς, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπομάχεσθαι; Εἰ μὲν οὖν, τοῦ σκότους ἀφέμενος τῷ ἀληθινῷ προσδράμῃς φωτὶ, σεαυτῷ πραγματεύσῃ τὴν σωτηρίαν· εἰ δὲ καὶ ἔτι τοῖς προτέροις ἐμμεῖναι θελήσεις, ἐμοὶ μὲν πολλῶν αἴτιος ἀγαθῶν, τῇ δὲ σῇ ψυχῇ ἀπωλείας πρόξενος ἔσῃ. Ταύτην ὁ κατάρατος τὴν παῤῥησίαν οὐκ ἐνεγκὼν, ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ αὐτὴν θαῦμα καταπλαγεὶς ἐξίστατό τε ἑαυτοῦ, καὶ ἀφωνίᾳ κατείληπτο. Ὀψὲ δέ ποτε καὶ μόλις ἀνενεγκὼν συνιέναι μὲν οὐκ ἐβούλετο· φησὶ δέ· Μεγάλην οἴεσθαί με τοῦ Γαλιλαίου τὴν δύναμιν πειθουσι τὰ γεγενημένα, ἀλλ' ἔγωγε γοητείᾳ μᾶλλον ἐξειργασμένα διαλέξαι ταῦτα πειράσομαι. Οὕτως ἔφη, καὶ τοῖς παρεστῶσιν αὐτίκα τὰς ὄψεις ἐπιβαλὼν γυμνῶσαί τε τὴν μακαρίαν εὐθὺς καὶ περιαγκωνῆσαι προστάττει τροχῷ τε

A accendebantur (11), intensius perseverabat in orationibus. Sed a cruciatu relaxatæ vis fiebat, ut diis sacrificaret.

IV. Cum autem et corde et labris in confessione esset immutabilis, judex, qui æque atque ipsa in tormentis constans, ad malum erat obstinatus, jubet lapidem collo ejus alligari et sic eam dejici in profundum maris (12). Quod quidem cum factum esset, Ago tibi gratias, Domine, clamabat martyr, quod ut per aquam marinam transirem, propter sanctum tuum nomen, tibi visum sit, quo inveniar munda in die resurrectionis; sed tua ostende, ut semper, nunc quoque in me miracula, per quæ magnum tuum nomen magis glorificetur in sæcula B sæculorum. Amen. Hæc illa sic oravit, et dissoluta sunt vincula, et solus lapis fuit in profundo demersus. Illa autem (o miraculum!) firmo ac stabili pede stabat super dorsum maris, et per aquas, tanquam per terram solidam ingrediens, proficiscebatur ad littus (13). Interim vero cum vidisset manentem consularem et exspectantem, quisnam futurus esset rei exitus, dicit: Salve, consularis. Ne nunc quidem intellexisti virtutem Christi, qui in me operatur? An adhuc contendis cæcutire et repugnare veritati? Si ergo relictis tenebris ad veram lucem accesseris, tibi procurabis salutem. Quod si persistere velis in prioribus, mihi quidem eris causa multorum bonorum, tuæ autem animæ interitum conciliabis. Hanc dicendi libertatem cum non ferC ret vir exsecrandus, eo autem, quod in eam acciderat, miraculo esset obstupefactus, a se discessit, eumque vox et sermo defecit. Cum autem vix tandem ad se rediisset, nolebat quidem intelligere. Dixit autem: Ut magnam Galilæi (14) putem esse potentiam, persuadent ea, quæ facta sunt; sed ego conabor ostendere, ea potius facta esse præstigiis (15). Sic dixit, et in eos, qui astabant, statim oculos conjiciens, jubet eos statim nudare sanctam et manibus post tergum vinctis eam rotæ (16) alli-

(11) Incensas faces, non tantum lateribus martyrum, sed et singulis eorum membris admotas quandoque fuisse, testatur Lactentius *De Mort. persecut.* cap. XXI. Lampades autem illæ, ut ex Galonio et Laurentio de Rebus publicis docet Pitiscus in suo *Lexico Antiquitatum*, fiebant hoc modo: « Desumebantur, inquit laudatus Pitiscus, vasa quædam lata unius palmi longitudinis, vel aliquantulum majoris, quæ deinde a summo ad arctiorem formam paululum præposteræ perversæque pyramidis instar contrahebantur atque adstringebantur. Erant autem vasa, vel terrea, sicuti indicant illa, quæ ex ruinis hujusce Urbis (Romæ) nonnunquam eruuntur; vel ferrea, ut innuit Colum. XII, 18, ... Postea vero vasa hæc hastulis quibusdam quadratis et simul colligatis septa, quæ ad vasorum similitudinem et ipsæ a summo paulatim astringebantur, igne flammam emittente repleri solebant. Porro has hastulas, si ad ea, ad quæ lampades usui erant, animum referamus, intelligemus, quinque aut sex palmis plus minusve exstitisse oblongas. » Harum effigiem exhibet Galonius citato Tractatu pag. 75. Cæterum, ut Lactantius, supra laudatus, innuit cap. 21, nonnunquam tortores lampades illas quantum ad flammantia lumina, haut vero quantum ad calorem, paulo ante exstinguebant, quam martyrum corporibus eas admoverent, ut sic lentiori igne cremandis martyrum membris aptiores essent.

(12) Mare istud fuisse Pontum Euxinum, Amiso D urbi proximum, ex conjectura docui num. 13.

(13) Ita S. Petrus, ut testantur evangelistæ, divina virtute ambulavit super aquam, quod et aliis sanctis contigisse, perhibent Ecclesiasticæ Historiæ.

(14) Hoc nomine impius judex per blasphemiam Christum Dominum vocat, sceleris sui imitatorem pessimum postea nactus Julianum Apostatam, qui et victricem Dei ultoris manum agnoscere coactus fuit.

(15) Nempe cum prodigia illa, tota quandoque civitate inspectante patrata, negare non possent iniquissimi judices, ne Christianos veri Dei cultores esse, fateri cogerentur, per summam insaniam miracula illa dæmonum præstigiis ascribebant.

(16) Hujusmodi fere rotam exhibet Gallonius pag. 27 littera B, nisi quod ardentium carbonum

gare et carbonum cumulum cum ferreis quibusdam secantibus instrumentis substernere et rotam frequentius circumagere, ut, contritis paulatim membris, cum gravi dolore martyr e vita excederet. Atque machina quidem statim fuit perfecta. Supernum autem rursus auxilium solita quoque nunc ostendit ; nam descendens angelus et flammam carbonum exstinxit, et robur carnificum dissolvit, ut nec rotam quidem possent omnino circumagere.

V. Hinc animo perplexus, et plane ignarus, quid ageret, præses non dubitavit alia excogitare supplicia. Jubet ergo manuum et pedum ungues ei evelli. Et illi quidem protinus fuerunt amputati. Tormentum autem ab illa reputabatur, perinde ac si alius pateretur (17). Ipse autem rursus prioribus alia adjiciens, ei quoque jubet dentes extrahi : sed quomodo præses in gravibus inveniendis, ita nec illa in gravibus ferendis suppliciis fuit defatigata. Itaque purum ejus corpus probro afficere cogitavit sceleratus. Et ad ministros conversus, Eam, inquit, accipite et in excelsum et medium aliquem locum ducite et præcones euntes per universam regionem finitimam, ad probrum ei afferendum convocent chorum impudicorum. Postquam autem probro et contumelia satis fuerit affecta, eam ad me reducite, ut ea, quæ desunt, ei adjiciam. Martyr autem Christi ei respondit : Est mihi Christus, qui omnia sola voluntate transmutat, et solo nutu, qui etiam meam animam hodie suscipiet immaculatam, tuis, o profane, dispersis et dissipatis consiliis. Hæc cum dixisset, manus simul, mentem et oculos in cœlum tollens, oravit Deum, quem desiderabat. Postquam autem oravit, cum pace apud eum deposuit animam sacrificans purum corpus et spiritum ei, propter quem omnia pro nihilo reputabat, melius judicans mori, quam peccare etiam præter sententiam (18).

VI. Qui autem, etiam post ejus mortem, apud se immortalem volebat alere insaniam, consularis quid machinatur ? Jubet ejus corpus cum multa arena in saccum injici et projici in profundum maris, non magis illam deinceps cruciens, quam Christianos, et volens eos privare divitiis et gloria reliquiarum (19). Atque sic quidem ad affectum est deductus consularis jussus ; et in undas projectum fuit corpus martyris. Sed ne tunc quidem tui oblitus est, o Charitine, Deus, qui vicissim glorificat eos, qui ipsum glorificant ; nam tunc quoque, ut solet, ostensus est faciens magnalia; et tres quidem

A προσδῆσαι καὶ σωρείαν ἀνθράκων κάτωθεν ὑποστρῶσαι καὶ δὴ καὶ τὸν τροχὸν ἑλίττειν συχνότερον, ὅπως τῇ κατὰ βραχὺ μελῶν ἐκτριβῇ κατωδύνως ἡ μάρτυς ἀπαλλαγῇ τῆς ζωῆς. Τὰ μὲν δὴ τοῦ μηχανήματος κατὰ τάχος ἀπήρτιστο · ἡ ἄνωθεν δὲ πάλιν ἐπικουρία τὰ συνήθη καὶ νῦν ἐπεδείκνυτο καὶ ἄγγελος καταπτὰς τήν τε τῶν ἀνθράκων φλόγα ἐσβέννυε, καὶ δὴ καὶ τὴν τῶν δημίων ἰσχὺν ἐξέλυεν, ὡ μηδὲ τὸν τροχὸν ἑλίττειν μηδαμῶς δύνασθαι.

Ε′. Κἀνταῦθα τοίνυν ὁ ἄρχων διαπορούμενος, ὅμως ἐν ταῖς βασάνοις ἄλλας ἐπινοεῖν οὐκ ἠπόρει. Τοὺς τῶν χειρῶν οὖν ὄνυχας αὐτῆς καὶ ποδῶν ἐκσπασθῆναι προστάττει. Καὶ οἱ μὲν εὐθὺς ἐξεκόπτοντο · τῇ δὲ, ὡς ἑτέρου πάσχοντος, ἡ βάσανος ἐνομίζετο. Καὶ
B πάλιν αὐτὸς τοῖς προτέροις ἕτερα προστιθεὶς, ἐκκοπῆναι ταύτης καὶ τοὺς ὀδόντας διεκελεύετο · ἀλλ' ὥσπερ ἐκείνη τὰ δεινὰ φέρειν, οὕτω μὴν οὐδὲ αὐτὸς πάλιν τὰ δεινὰ ἐξευρίσκειν οὐδαμῶς ἀπηγόρευκεν. Ὑβρίσαι τοίνυν τὸ καθαρὸν αὐτῆς σῶμα ὁ μιαρὸς ἐπενόει καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας ἐπιστραφεὶς, Λάβετε, φησὶ, ταύτην, καὶ ἐπί τινα τῶν ὑψηλῶν καὶ μεσαιτάτων τόπων ἀγάγετε κήρυκές τε κατὰ πάσης τῆς πλησιοχώρου φοιτῶντες ἐφ' ὕβρει τῇ ταύτης ἀκολάστων χορὸν συγκαλείτωσαν. Μετὰ γοῦν τὸ ἱκανῶς ὑβρισθῆναι πρός με πάλιν ἐπαναγάγετε, ὥστε προστεθῆναι ταύτῃ καὶ τὰ λειπόμενα. Ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτνς πρὸς αὐτὸν. Ἔστι μόι Χριστὸς, ἀπεκρίνατο, πάντα μετασκευάζων θελήσει μόνῃ καὶ ῥοπῇ νεύματος · ὃς καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἄ σπιλον προσ δέξεται σήμερον, τὰ σὰ. βέβηλε, διασκεδάσας βου-
C λεύματα. Ταῦτα εἰποῦσα χεῖράς τε ἅμα καὶ φρένας καὶ ὄμματα πρὸς οὐρανὸν ἄρασα τῷ ποθουμένῳ Θεῷ προσηύχετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ηὔξατο μετ' εἰρήνης αὐτῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο, καθαρὸν θύσασα καὶ σῶμα καὶ πνεῦμα τῷ, δι' ὃν πάντα παρ' οὐδὲν ἐλογίζετο, βέλτιον ἀπαθανεῖν μᾶλλον, ἢ καὶ παρά γνῶα [*an* γνώμην ?] ἁμαρτεῖν κρίνασα.

ς′. Ὁ δὲ καὶ κατὰ τὸν αὐτῆς θάνατον ἀθάνατον παρ' ἑαυτῷ τὴν μανίαν στρέφειν [*an* τρέφειν ?] ἐθέλων ὑπατικὸς τίμηχανᾶται ; Ἐν σάκκῳ τὸ ταύτης σῶμα μετά γε ψάμμου πολλῆς βληθῆναι κελεύει, καὶ τῷ τῆς θαλάσσης ἐναπορρίφῆναι βυθῷ, οὐ μᾶλλον ἐκείνην ἢ Χριστιανοὺς τὸ λοιπὸν τιμωρούμενος, καὶ πλούτου καὶ δόξης ὅσης ἀποστερεῖν αὐτοὺς τῶν λειψάνων βουλόμενος. Εἶχε μὲν οὖν οὕτως τῷ ὑπατικῷ πέρας τὸ
D κέλευσμα, καὶ κατὰ κυμάτιων ὁ νεκρὸς τῆς μάρτυρος ἔρριπτο · ἀλλ' οὐδὲν τούτιῳ σου, Χαριτίνη, ὁ τοὺς αὐτὸν δοξάζοντας ἀντιδοξάζων Θεὸς ἐπελάθετο · ἀλλὰ καὶ νῦν, ὡς ἔθος, μεγαλεῖα ποιῶν ἐπεδείκνυτο, καὶ

cumulus inter aculeos ferreos hic expressus non sit. Hoc autem rotæ supplicium sæpenumero non esse sine igne illatum, ex Apuleio et Euripide docet Pitiscus in suo *Lexico* verbo Rota.

(17) Nempe vel præ consolationis divinæ, qua perfundebatur, abundantia ; vel Deo concursum suum subtrahente, ne suppliciorum instrumenta vires suas in sanctam martyrem exercerent.

(18) Id est, quam libidinosam virginei corporis contagionem etiam invite pati ; ut enim, cum S. Ambrosio quilibet pudici censent, periculum pudoris bonis feminis est morte gravius.

(19) Huc spectant Eusebii verba lib. VIII *Ecclesiasticæ Historiæ* cap. 6 : « Sed et corpora regiorum cubiculariorum (a Diocletiano et Maximiano Galerio pro Christiana fide interfectorum)... ipsi eorum legitimi domini erui ex sepulcro et in mare projici oportere censuerunt, ne quis illos sepulcris conditos, pro diis, ut ipsi quidem opinabantur, reputans, inposterum adoraret, » seu eorum reliquias debito duliæ cultu afficeret.

A τρεῖς μὲν ὅλας ἡμέρας τὸν νεκρὸν εἶχεν ἡ θάλασσα, καλῶς ἐκείνη [an ἐκείνην ?] φυλάξασα καὶ μηδὲν ὅλως λυμηναμένη, ἀλλὰ τὸ τὸν κοινὸν Δεσπότην θεραπεῦσαν σῶμα καὶ αὐτὴ πάντως καταιδεσθεῖσα, εἶτα τῇ γείτονι χέρσῳ προσφιλῶς παραδίδωσι, καὶ τις ἀνὴρ, ὁ Κλαύδιος ὄνομα ἐπιεικὴς τὸν τρόπον καὶ μέτριος, ὅς καὶ τὴν μάρτυρα ἐκ πρώτης τριχὸς ἀνεθρέψατο, πιστῶς ἀνελόμενος, λαμπρῶς τε μυρίσας καὶ περιστείλας λαμπρότερον ἔν τινι τιμίῳ τόπῳ κατέθετο, τάφον αὐτῇ σχεδιάσας, οὐχ ὡς ἐκείνη πρέπων, ἀλλ' ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, καὶ ὁ τῶν τότε κρατούντων φόβος ἤπειγε. Τοιοῦτον τῇ Χριστοῦ μάρτυρι Χαριτίνῃ τὸ τέλος, πέμπτην τὸ τηνικαῦτα τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

totos dies corpus tenuit mare, pulchre servatum, et nullo penitus detrimento affectum. Deinde corpus idem, quod communem coluit Dominum, ipsum quoque omnino reveritum, amice tradit propinquæ cuidam terræ. Vir autem quidam, cui nomen Claudius (20), moribus mitis ac moderatus, qui martyrem aluerat ab ineunte ætate, cum id fideliter sustulisset, et præclare condiisset, in quodam venerando loco id deposuit, ei raptim constructo sepulcro, non ut illam decebat, sed ut tempus dabat, et eorum, qui tunc rerum potiebantur (21), præscribebat metus. Hic fuit finis Christi martyris Charitines, quinto mensis Octobris, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

B

(20) Synaxarium Sirmondianum Claudium hunc a domino seu hero S. Charitinæ, quem Claudianum vocat diversum facit. Ego Metaphrastem aliosque secutus, Charitinæ herum Claudium vocavi, quem nihil vetat inter domesticos suos habuisse virum sibi cognominem, cui Charitinæ a teneris unguiculis enutriendæ et instruendæ ac demum ejus corporis, ut rerum angustiæ patiebantur, sepeliendi curam demandarit.

(21) Hi nobis videntur fuisse Diocletianus, Maximianus Herculius et Galerius Maximianus, quos Lactantius cap. 16, tres acerbissimas bestias vocitat, quosque, ne martyrum corpora rite sepelirentur, omni modo præcavisse, innuit Eusebius supra citatus.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΣΕΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΒΑΚΧΟΥ.

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

SERGII ET BACCHI.

(Acta SS. Bolland, ad diem 7 Octobris.)

C Α'. Μαξιμιανοῦ βασιλεύοντος τοῦ τυράννου, καὶ τῆς οἰκουμένης σχεδὸν ἁπάσης ὑπὸ βαθεῖ σκότῳ τῆς ἀσεβείας κειμένης, λίθους τε καὶ ξυλα τῶν ἀνθρώπων τιμᾷν οἷα θεοὺς ἀναγκαζομένων, καὶ μιαρωτάτων (φεῦ) ἀπογεύεσθαι θυσιῶν. Σέργιος καὶ Βάκχος, Ῥωμαῖοι τὸ γένος ἄμφω, τῇ περὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογίᾳ καὶ πίστει κατὰ τοὺς διαφανεις ἀστέρας ἐν τοῖς βασιλείοις, τὸ τηνικαῦτα διέλαμπον, οὐ τῶν πολλῶν ὄντες καὶ ἀσήμων, ἀλλὰ μὲν πριμικήριος τῆς τῶν Κεντηλίων σχολῆς ὁ Σέργιος, σεκουνδουκήριος δὲ ταύτης ὁ Βάκχος ἦν· μεγάλα μὲν παρὰ Βασιλεῖ Μαξιμιανῷ δυνάμενοι, μείζονα δὲ τὴν παρὰ τῷ

I. Cum Maximianus tyrannus imperaret, et universus fere orbis terræ jaceret in profundis tenebris ignorantiæ, lapidesque et ligna cogerentur homines adorare tanquam deos, et maxime exsecranda (proh dolori), gustare sacrificia, Sergius et Bacchus, ambo Romani genere, in Christum confessione et fide, non secus ac lucidæ stellæ, tunc refulgebant in regia. Non erant autem plebeii, nec obscuri : sed Sergius quidem erat primicerius scholæ Gentiliorum, secundicerius autem hujus, Bacchus : qui multum quidem poterant apud imperatorem Maximianum, majorem autem sibi paraverant fiduciam

apud Regem et Deum immortalem, ut qui tabernaculum quidem et incolatum, et exsilium, et si quid aliud est his vilius, hanc vitam existimarent. Cum essent autem boni mercatores suæ salutis, et, quæ est in futuro, vitam compararent per præsentia, veluti quamdam artem ad illam acquirendam, divinas exercebant Scripturas, et eas semper habebant præ manibus. Quocirca hæc non potuit tolerare invidia: et cum quidam alii, tum alias quoque virtutes, tum apud ipsum imperatorem fiduciam, viris præclaris inviderent, apud illum ipsum eorum fiduciæ auctorem, nempe imperatorem, eos accusant: quod illius quidem contempserunt amicitiam, deorumque cultum quoque neglexerunt: jam autem ad aliam declinarunt religionem, se Christianos et Dei servos vocantes.

II. Maximianus autem, etiamsi sciret, quod sæpe multi calumniæ invidiam causam habent, non veritatem, maxime autem eum non ignoraret, quanta esset eorum in ipsum benevolentia: quinetiam animo versaret suam sævitiam et acerbitatem (ea enim vel maxime aliis contendebat antecellere) et quod si forte deorum benevolentiam, et illius amicitiam statuissent despicere, periculum quidem certe timuissent: existimaretque esse non probabilia, sed falsa, quæ dicebantur: ea tamen admittenda non esse citra examinationem, ut consentaneum erat, considerabat. Quid ergo facit? Cum splendidum et magnificum parasset sacrificium, et quicunque erant clari et illustres, in templum convenire, et sacrificii cum eo esse participes prius jussisset, rem deinceps examinare constituit. Atque ipse quidem primus ingreditur: simul autem cum eo ingreditur etiam magna multitudo, et erat universa in templo congregata. Et alii quidem diligenter peragebant sacrificium, et præsentem observabant Maximianum. Sergius vero et Bacchus viri generosissimi, ne templi quidem portam ingressi, foris stabant alicubi, ipsi Deo potius purum et verum peragentes sacrificium, et pro aliis rogantes: Domine, Domine, dicebant, Deus Rex singulorum, exaudi vocem nostræ orationis, et propitius esto hæreditati tuæ. Parce, Domine, et ne eos dederis ad gloriandum adversario. Sed illumina, Domine, illumina oculos cordium eorum, et eos deduc ad tui agnitionem, qui nunc in tenebris ambulant ignorantiæ, et « mutaverunt gloriam tuam, qui es solus Deus, et alienus ab interitu, in similitudinem bestiarum, quadrupedum, et serpentium [1], » et a te defecerunt, et sacrificarunt eorum sculptilibus et nomen sanctum tuum contemptui habuerunt. Converte eos, Domine, et cognoscant mirabilia tua, et unigenitum tuum Filium, et Salvatorem nostrum, qui voluntaria cruce et morte nostram procuravit salutem. Porro autem nos quoque conserva alienos a reprehensione in via testimoniorum tuorum, et in custodia tuorum mandatorum. Atque quidem foris stantes extra portas templi, hæc precabantur, et sic Deum placabant.

[1] Rom. I, 23.

A ἀθανάτῳ βασιλεῖ καὶ Θεῷ παῤῥησίαν κτησάμενοι, ἅτε σκηνὴν μὲν τὸν τῇδε βίον καὶ παροικίαν καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν εὐτελῶν ἡγούμενοι, ἔμποροι δὲ ἀγαθοὶ τῆς ἑαυτῶν γινόμενοι σωτηρίας, καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν διὰ τῶν παρόντων πραγματευόμενοι, καὶ ὥσπερ τινὰ πρὸς τὴν ἐκείνης κτήσεως διδασκαλίαν καὶ τέχνην τὰς θείας μετιόντες Γραφὰς καὶ ταύτας διὰ χειρὸς ἔχοντες. Ὅθεν οὐδὲ ἀνεκτὰ ταῦτα τῷ φθόνῳ κατέστη, ἀλλά τινες τοῖς γενναίοις τῆς τε ἄλλης ἀρετῆς καὶ δὴ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν βασιλέα παῤῥησιας χήναντες πρὸς ἐκεῖνον τὸν τῆς παῤῥησίας αἴτιον βασιλέα, τοὺς ἄνδρας ἐνδιαβάλλουσιν· ὡς ὠλιγωρήκασι μὲν ἐκείνου φιλίας, ἠλόγησαν δὲ καὶ τῆς πρὸς θεοὺς θεραπείας, καὶ πρὸς ἑτέραν ἤδη θρησκείαν ἀπέκλιναν, Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς καὶ Χριστοῦ
B δούλους ἐπιφημίζοντες.

Β'. Μαξιμιανὸς μέντοι καὶ αὐτὸς εἰδὼς ὅτι πολλοῖς πολλάκις αἱ διαβολαὶ φθόνου αἰτίαν ἔχουσιν οὐκ ἀλήθειαν, ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν τῶν ἀνδρῶν εὔνοιαν ὁπόση μὴ ἀγνοῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκείαν ἀπήνειάν τε καὶ αὐστηρίαν ἐπὶ νοῦν ἔχων· ταύτῃ τοι γὰρ καὶ μάλιστα διαφέρειν τῶν ἄλλων αὐτοῖς ἐφιλοτιμεῖτο, καὶ ὡς εἰ τάχα καὶ τῆς εὐνοίας ἐκεῖνοι ταύτης καὶ τῆς φιλίας ὑπεριδεῖν ἔκριναν, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον ἂν ἐφοβήθησαν· ἀπίθανά τε ἡγεῖτο καὶ ψευδῆ τὰ λεγόμενα, καὶ ὅτι μὴ ἀβασανίστως ταῦτα προσδέχεσθαι δεῖ, κατὰ λόγον ἐσκόπει. Τί οὖν ποιεῖ; Θυσίαν φιλότιμον καὶ πολυτελῆ παρασκευασάμενος, καὶ συνελθεῖν εἰς τὸ ἱερὸν ὅσον περὶ αὐτὸν ἐπιφανὲς ἦν· κοινωνῆσαί τε αὐτῷ τῆς θυσίας πρότερον παραγγείλας, ἐντεῦθεν δοκιμάσαι τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν δια-
C βολὴν διεσκέψατο. Εἴσῃει μὲν οὖν αὐτὸς πρῶτος, συνεισῄει δὲ αὐτῷ καὶ πολύ τι πλῆθος. καὶ ὅσον κατὰ τὸ ἱερὸν ἤθροιστο. Καὶ οἱ μὲν τὴν θυσίαν ἐπιμελῶς διετέλουν, καὶ παρόντα τὸν Μαξιμιανὸν ἐθεράπευον. Σέργιος δὲ καὶ Βάκχος οἱ γενναιότατοι, μηδὲ τῇ θύρᾳ τοῦ ἱεροῦ προσβαλόντες, ἔξω που παρειστήκεσαν, αὐτοὶ μᾶλλον Θεῷ τὴν καθαράν τε καὶ ἀληθῆ τελοῦντες θυσίαν, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων δεόμενοι, Κύριε, Κύριε λέγοντες, ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων, ἐνώτισαι τὴν φωνὴν τῆς δεήσεως ἡμῶν, ἱλάσθητι τῇ κληρονομίᾳ σου. Φεῖσαι, Κύριε, καὶ μὴ δῷς αὐτοὺς εἰς καύχημα τῷ ἀντικειμένῳ, ἀλλὰ φώτισον, Κύριε, φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν αὐτοὺς καθοδήγησον, οἳ ἐν σκότει νῦν τῆς ἀγνοίας πορεύονται, καὶ ἤλλαξαντο τὴν δόξαν σου
D τοῦ μονογενοῦς καὶ ἀφθάρτου Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι θηρίων, καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν ἀπέστησάν τε ἀπὸ σοῦ, καὶ ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου ἠθέτησαν. Ἐπίστρεψον αὐτούς, Κύριε, καὶ γνώτωσαν τὰ θαυμάσιά σου, καὶ τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν καὶ Σωτῆρα ἡμέτερον· ὃς ἑκουσίῳ σταυρῷ καὶ θανάτῳ τὴν ἡμῶν ἐπραγματεύσατο σωτηρίαν. Καὶ ἡμᾶς δὲ ἀμώμους ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σοῦ καὶ τῇ τῶν ἐντολῶν σου φυλακῇ διατήρησον. Οἱ μὲν οὖν ἔξω πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ ἱεροῦ ἑστῶτες τοιαῦτα προσηύχοντο.

Γ'. Μαξιμιανὸς δὲ εἰσελθὼν, καὶ τῇδε κἀκεῖσε περιβλεψάμενος, ὡς μόνους ἐκείνους Σέργιον οὐκ ἴδοι καὶ Βάκχον εἴσω τοῦ ἱεροῦ μετὰ τῶν ἄλλων παρόντας· τότε δὴ πίστιν ἀκριβῆ τὸ γενόμενον τῆς κατ' αὐτῶν διαβολῆς ἐποιεῖτο. Καὶ εὐθὺς ἡ συνήθης ἀπήνειά τε καὶ ἀγριότης καὶ ἡ ὀργή· καὶ τί μέλλετε, πρὸς τοὺς παρεστῶτας· καὶ πολὺ ἠχθήτωσαν οἱ κατάρατοι μετὰ φοβεροῦ τοῦ κλεύσματος. Ἄγονται τοίνυν οἱ μακάριοι στολαῖς αὐταῖς καὶ χλανίσι καὶ ζώναις, ὑπὸ μιᾷ γλώττῃ τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην εὐχὴν ἐπιστρέφοντες. Εἶτα τὴν ἀρχικὴν ἄρας ὀφρὺν ὁ βασιλεὺς, καὶ σοβαρὸν αὐτοῖς καὶ ἄγριον ἐνιδὼν, Ἐδίκατε, ἔφη, παῤῥησίας οὐ κατὰ καιρὸν ἀπολαύσαντες τῆς ἐμῆς, ἄλλως τε δὲ καὶ τῇ πολλῇ ταύτῃ ᾗ περὶ ὑμᾶς ἐκεχρήμεθα, εὐμενείᾳ, πολλὴν εὐήθειαν καταγνόντες ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο κατεπαρθῆναί τε τοῦ ἡμετέρου κράτους, καὶ ἀνόσιοι μὲν τὰ περὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς, ἀχάριστοι δὲ περὶ ἡμᾶς ὀφθῆναι καὶ ἄδικοι. Ἀλλ' εἰ μὴ θύσετε καὶ θεοὺς ἅμα καὶ ἡμᾶς ἐξιλάσεσθε, ἐγὼ τὴν ἐμὴν ἱκανῶς ἰάσομαι μέμψιν· καὶ ὑμεῖς αὐτίκα φανερῶς εἴσεσθε, οἵας ἡμερότητος καὶ προσηνείας οὐκ ἐθέλοντες ἀπολαύειν, οἷόν μου τὸν θυμὸν ἄρτι καθ' ὑμῶν κεκινήκατε. Τούτων ἀκούσαντες οἱ γενναῖοι, καὶ γνόντες ὅτι δῆλοι πάντως ἤδη τῷ βασιλεῖ γεγόνασι, καὶ ὅτι κρύπτειν ἔτι τὴν εὐσέβειαν ἥκιστα χρὴ καὶ τὸν καιρὸν παριέναι, ἀλλὰ δημοσιεύειν μᾶλλον ὡς οἷόν τε, καὶ πολλὴν ὑπὲρ αὐτῆς εἰσφέρειν τὴν παῤῥησίαν ἐλευθέρᾳ καὶ ψυχῇ καὶ γλώττῃ. Θεὸν μὲν ἀληθῆ τὸν Χριστὸν ὡμολόγησαν. Εἴδωλα δὲ τοὺς αὐτῶν θεοὺς καὶ χειρῶν ἀνθρωπίνων ἔργα πνοῆς ἔρημα καὶ κωφὰ καθαρῶς ἀνεῖπον. « Οἱ δὲ ὑμῶν, λέγοντες, ἀργύριον καὶ χρυσίον ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, » καὶ ὅσα ἑξῆς ἐπιλέγοντες, καὶ ὅτιπερ Ἡμεῖς, ὦ βασιλεῦ, τοῦ τόσοι μόνον ὀφείλομεν, τό τε εἰς τὴν ἐπίγειον ταύτην στρατείαν εὐγνωμόνως ὑπηρετεῖν, καὶ τὴν ἀνήκουσαν ἑκατέρῳ τάξιν ἀποπληροῦν. Οὔτε δὲ τοῖς κωφοῖς τούτοις καὶ ἀψύχοις θεοῖς θύσομεν, οὔτε τοῦ ἡμετέρου καὶ ἀληθῶς Θεοῦ μόνου ἀποστησόμεθα, κἂν εἰ καὶ χαλεπώτερον ἀγριάνῃς, κἂν εἰ μηδὲν εἰς ἡμᾶς φιλάνθρωπον ἐπιδείξῃς. ἀλλὰ καὶ σιδήρῳ καὶ πυρὶ καὶ ταῖς ἄλλαις παραδῴης κολάσεσι. Τί γὰρ ἰσχυρότερον εὐσεβείας ἢ τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς πάσχειν μακαριώτερον;

Δ'. Πρὸς ταῦτα ὀξύτερον καὶ Μαξιμιανὸς κινηθεὶς, ἀφαιρεθῆναι μὲν αὐτοὺς τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς αὐτίκα κελεύει· ἐσθήματα δὲ γυναικεῖα μεταμφιασαμένους, καὶ σιδηροῖς κλοιοῖς ἅμα περιαυχενισθέντας, διὰ μέσης τῆς ἀγυιᾶς μέχρι τῶν βασιλείων αὐτῶν ἄγεσθαι. Ἤγοντο μὲν οὖν εὐθὺς οἱ μακάριοι τὴν μακαρίαν ὄντως ἐκείνην ὁδὸν καὶ εἰς Χριστὸν αὐτὸν φέρουσαν, οὐκ αἰσχύνην εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζοντες, ἀλλ' ὡς τὴν εὐσέβειαν μᾶλλον ἐν ἑαυτοῖς καταισχύνοντες, περιφανῶς βαρυνόμενοι. Καὶ τοὺς μὲν πόδας ἡ πορεία, τὰ χείλη δὲ εὐχαριστία εἶχε καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ὁμιλία καὶ δέησις. Ἔλεγον γὰρ, « Ἐὰν καὶ πορευθῶμεν ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου, οὐ φοβηθησόμεθα κακὰ, ὅτι σὺ μεθ' ἡμῶν εἶ, Κύριε. »

[2] Psal. CXIII, 4.

A III. Maximianus interea templum ingressus, cum huc et illuc circumspexisset, solos vero illos, Sergium et Bacchum, non vidisset templo adesse cum aliis, tunc id, quod fiebat, statuit aperte probare eam, quæ in ipsos intendebatur, accusationem : protinusque exarsit consueta illius sævitia, feritas et ira : et, Quid cunctamini? dixit iis qui astabant : et frequenter repetiit illud. Ducantur exsecrandi, cum jussu terribili. Ducuntur ergo martyres cum iisdem vestibus, tunicis, et zonis, una lingua versantes illam dulcem precationem. Deinde imperator principis extollens supercilium, superbeque et torve eos intuens : Videmini, inquit, non in tempore mea esse abusi fiducia, et propter hanc, qua in vos usi sumus, benevolentiam nos magnæ dam- B nasse stultitiæ, et contra nostram insurrexisse potentiam, et impii quidem esse in deos ipsos, ingrati autem in nos et injusti. Sed nisi sacrificaveritis, et deos, et nos simul placaveritis, ego meæ satis medebor querelæ; et vos statim aperte scietis, summa benignitate et mansuetudine frui nolentes, qualem meam in vos iram nuper movistis. Hæc cum viri illi præclari audiissent et cognovissent se jam omnino manifestos, evasisse imperatori, et non oportere amplius celare pietatem, et occasionem præterire, sed potius quam possunt maxime publicare et pro ipsa magnam afferre fiduciam et dicendi libertatem, libera anima et lingua Christum Deum verum sunt confessi : simulacra autem eorum deos, et humanarum manuum opera, spiritu carentia et C surda, manifesto ostenderunt : « Dii vestri, dicentes, argentum et aurum, opera nanuum hominum [2] : » et subjungentes ea, quæ deinceps sequuntur : et, Nos, o imperator, hoc solum tibi debemus, ut in hac terrena militia tibi grato animo inserviamus, et quod utrique mandatum fuit munus, impleamus. Neque vero his surdis et inanimis diis sacrificabimus, neque a nostro et vero Deo solo deficiemus, etiamsi supra modum effereris, etiamsi in nos nullam ostendas humanitatem ; sed et ferro, et igni, et aliis tradideris suppliciis. Quid est enim pietate fortius, aut quam pro ipsa pati beatius?

IV. His vehementius motus, Maximianus jubet eis quidem statim auferri insignia magistratus : mulieribus autem vestibus indutos, et collaribus D ferreis simul in collo circumdatos, per mediam duci civitatem usque ad ipsam regiam. Atque statim quidem ducebantur sancti ad beatam illam, quæ vere est, viam, et quæ ducit ad ipsum Christum, non eam rem existimantes esse dedecus; sed tanquam impietatem dedecore magis afficerent, aperte gloriantes, et sibi placentes. Et ingrediebantur quidem pedes, labra autem versabantur in gratiarum actione, et cum Deo consuetudine et precatione. Dicebant enim : « Etiamsi ambulaverimus in medio umbræ mortis, non timebimus mala,

quoniam tu nobiscum es, Domine [3]. » Propterea exsultabit anima nostra in te, quoniam induisti nos vestimento salutaris, et tunica lætitiæ circumdedisti nos. Sed exsurge. Domine, in adjutorium nostrum, et redime nos propter nomen tuum. Nondum finitæ erant preces, et producti fuerunt coram imperatore, qui e templo redierat in regiam. Ille ergo cum assentationem cum consueta contemperasset sævitia, et vellet simul lenire pudorem, quo affecti erant, ut videbatur, ex hac eis illata ignominia : Grave est, et valde grave, o vos qui adestis, dicebat, maximos honores tam leviter et inconsiderate prodere. Solent enim ea, quæ immeritis feliciter succedunt, stultos non tam incitare ad benevolentiam, quam erigere ad temeritatem adversus benefactores. Isti enim, ut videtis, magnam apud nos gloriam consecuti, nostramque adepti amicitiam, et maximam fiduciam, et nobiscum loquendi potestatem, adeo ut non solum ipsi primas partes ferrent in familiaritate, sed alios quoque nobis possent facere familiares, beatosque brevi reddere, et suspiciendos, horum omnium obliti, postremo maximis quoque diis, et ipso Jove contempto, qui omnium quidem opifex, omnium autem deorum et hominum pater esse dicitur, Jesum prætulerunt, qui dicitur fuisse filius mulieris et fabri, et ad crucem cum duobus maleficis fuit damnatus a Judæis, et subiit mortem revera acerbissimam. Sed ego sum omnino causa omnium, qui cum vellem esse supra modum benignus, eos feci amicos et socios felicitatis.

V. Cum hanc tam vehementem intendisset orationem, eos rursus blandis verbis conans illicere, eosque benigne ac amice intuens : Sed si iidem, inquit, nunc quoque estis Sergius et Bacchus, neque vestram mentem invidus occæcavit dæmon, revereamini magnam auctoritatem, revereamini puram et non falsam amicitiam, neque conspiciamini vos in deos tam impie gerere, novam et insolitam inducentes religionem, et in eorum cultu a nobis dissidentes, quos oportet etiam usque ad ipsam mortem in amicitia nobiscum conspirare. Nam ego quidem cum gravioribus uti possem suppliciis, et tyrannice vobis, o amici, vim inferre : (adhuc enim consueta utar appellatione) attamen, o dii, revereor amicitiam, et propterea retardo cruciatus, et vim lubens differo.

VI. Hæc cum audiissent viri egregii, scite, placite et plane dixerunt : Quod tuæ quidem non simus obliti amicitiæ, nec fuerimus ingrati in tua beneficia et honores : sed te et amemus, si ullum alium, et dominum existimemus, et tu sis nobis omnia, signum est manifestum, quod et fideliter hucusque servivimus, et tecum diligenter rempublicam sustinuimus, neque ulla in re, nec parva, nec magna, conspecti sumus ingrati, neque aliquid prodidimus, aut neglexinus, eorum, quæ oportet.

[3] Psal. XXII, 4.

A Διὰ τοῦτο ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπὶ σοί, ὅτι ἐνέδυσας ἡμᾶς ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλες ἡμᾶς. Ἀλλ' ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. Οὔπω πέρας εἶχεν αὐτοῖς ἡ εὐχὴ, καὶ τῷ βασιλεῖ παρέστησαν αὖθις ἀνασωθέντι πρὸς τὰ βασίλεια. Θωπείαν οὖν ἐκεῖνος τῇ συνήθει ἀπονοίᾳ συγκερασάμενος, καὶ οἷα καὶ φοβεῖν ἅμα καὶ λεαίνειν τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτοῖς, τῷ δοκεῖν, αἰσχύνην ἐκ τῆς ἀτιμίας ταύτης βουλόμενος, Δεινὸν, ἔλεγεν, ὦ παρόντες, καὶ σφόδρα δεινὸν, τὸ τὰς μεγίστας τιμὰς ἁπλῶς οὕτω καὶ ἀλογίστως προΐεσθαι. Εἰώθασι γὰρ αἱ παρ' ἀξίαν εὐπραγίαι τοὺς ἀνοήτους οὐ πρὸς εὔνοιαν ἐρεθίζειν μᾶλλον, ἀλλ' εἰς θράσος κατὰ τῶν εὐσεβούντων ἐπαίρειν. Οὗται γὰρ ὡς ὁρᾶτε μεγάλης B παρ' ἡμῖν δόξης ἐπιτυχόντες, φιλίας τε ἡμετέρας καὶ παῤῥησίας οὐδ' ὅσης εἰπεῖν ἀπολαύσαντες, ὡς μὴ μόνον αὐτοὶ τὰ πρῶτα φέρειν εἰς οἰκειότητα, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἐξοικειοῦν ἡμῖν δύνασθαι, καὶ ζηλωτοὺς ἐν βραχεῖ καὶ περιβλέπτους ἐργάζεσθαι τούτοις ἅπασι μακρὰν ἐπιθέντες λήθην, τέλος δὲ καὶ τῶν μεγίστων θεῶν καὶ αὐτοῦ Διὸς κατολιγωρήσαντες, ὃς πάντων μὲν δημιουργὸς, πάντων δὲ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων πατὴρ εἶναι πιστεύεται, τὸν λεγόμενον προτετιμήκασιν Ἰησοῦν, γυναικὸς υἱὸν ὄντα καὶ τέκτονος, καὶ σταυρὸν ἅμα δυσὶ κακούργοις ἀπὸ Ἰουδαίων κατακριθέντα καὶ πικρότατον ὄντως ὑπομεμενηκότα θάνατον. Ἀλλ' ἐγὼ πάντως τούτων αἴτιος, ὅς γε καὶ πέρα τοῦ μετρίου φιλάνθρωπος εἶναι βουλόμενος, φίλους οὗτους καὶ κοινωνοὺς τῆς εὐδαιμονίας C ἐποιησάμην.

Ε'. Οὕτω σφοδρὸν κατατείνας τὸν λόγον, ἔπειτα πάλιν ὑποκλέπτειν αὐτοὺς τῷ μειλιχίῳ πειρώμενος, ἥμερόν τι βλέψας καὶ φιλικὸν, Ἀλλ' εἴπερ οἱ αὐτοὶ καὶ νῦν ἐστε, ἔφη, Σέργιός τε καὶ Βάκχος· καὶ μή τις ὑμῶν τὴν διάνοιαν φθονερὸς ἐπήρωσε δαίμων, αἰδέσθητε μὲν τὸ μέγα τοῦ ἀξιώματος, αἰδέσθητε δὲ τὸ καθαρὸν καὶ ἄψευστον τῆς φιλίας, καὶ μὴ τὰ εἰς τοὺς θεοὺς οὕτως εὐσεβοῦντες ὀφθείητε, ἀσυνήθη καὶ ξένην θρησκείαν εἰσάγοντες καὶ ἡμῖν περὶ τὸ σέβας διαφερόμενοι, οὓς ἐχρῆν ἄχρι καὶ αὐτοῦ θανάτου τὸν τῆς φιλίας ἡμῖν συμπνεῖν ἔρωτα. Ὡς ἔγωγε καὶ βαρυτάταις κολάσεσι χρῆσθαι δυνάμενος, καὶ τυραννικῶς ὑμᾶς, ὦ φίλοι, βιάζεσθαι (χρήσομαι γὰρ ἔτι τῷ συνήθει προσρήματι)· ἀλλὰ τὴν φιλίαν, ὦ θεοὶ, δυσωποῦμαι καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰς D τιμωρίας ὀκνῶ, καὶ τὴν βίαν ἑκὼν ἀναβάλλομαι.

ς'. Τούτων ἀκούσαντες οἱ γενναῖοι, χαριέντως ἠρέμα καὶ ὁμαλῶς, Ὅτι μὲν οὐκ ἐπελαθόμεθά σου τῆς φιλίας, εἶπον, οὐδὲ ἀχάριστοι περὶ τὰς εὐεργεσίας καὶ τιμὰς γεγενήμεθα· ἀλλὰ καὶ φιλοῦμεν, εἰ καί τινα ἕτερον, καὶ δεσπότην ἡγούμεθα, καὶ πάντα ἡμῖν εἶ σὺ, τεκμήριον ὑπάρχει σαφὲς τὸ καὶ πιστῶς εἰς δεῦρο ὑπηρετεῖσθαι, καὶ συνδιαφέρειν σοι τὰ κοινὰ σπουδαίως, καὶ μηδὲν μήτε μικρὸν μήτε μεῖζον, ἀγνωμονοῦντες φανῆναι, μηδέ τι προδιδόντας ἢ ἀμελοῦντας τῶν καθηκόντων. Οὐκοῦν ἡμεῖς,

οὐδεμίαν ἀγνωμοσύνην ἢ φιλίας ὀλιγωρίαν ἐγκαλεῖσθαι ἄξιοι, οὐδ' ὅτι σοι κατὰ μῖσος διαφερόμεθα, φιλανθρωπότατε βασιλεῦ. Ἀλλὰ διέστησεν ἡμᾶς ἡ κενὴ αὕτη περὶ τὰ εἴδωλα πλάνη καὶ τὸ εἰς σαφῆ σέ τε καὶ ὁμολογουμένην καταπίπτειν ἀπώλειαν, καὶ πρὸς τὸν ἴσον κατενεχθῆναι κίνδυνον ἀναγκάζειν. Ἕως μὲν γὰρ περὶ μόνην τὴν κοσμικὴν στρατείαν ἐξηταζόμεθα, οὐδὲν τῶν δεόντων ἡμεῖς ἐνελίπομεν. Μαρτυρήσεις ἡμῖν καὶ αὐτὸς ὅτιπερ οὐ ῥᾳθυμίαν τινὰ οὐδὲ ἀμέλειαν τῶν ἐν χερσὶ κατεγνώσθημεν, ἀλλὰ θερμὸν περὶ ταῦτα τὸν ζῆλον εἴχομεν, καὶ ὅσα πάλιν ἐν νόμῳ Χριστιανοῖς ἐτελοῦμεν ἑκάστοτε, καὶ τὸν Θεὸν τὰ δυνατὰ ὑπὲρ ὑμῶν ἱλεούμεθα. Ἐπειδὴ καὶ οὐτὸ τῶν καλῶν τὸ κεφάλαιον ἀφελέσθαι φιλονεικεῖς ἡμᾶς, τὴν εὐσέβειαν, καὶ Θεὸν ζημιῶσαι τὴν ἐσχάτην ταύτην ζημίαν καὶ ἣν οὐδὲ ὑπενεγκεῖν ἂν εὐσεβὴς ψυχὴ δύναιτο, τιμῶν τε διὰ τοῦτο καὶ φιλοτιμίας ἀναμιμνήσκεις, πῶς οὐκ ἀμαθῶς ἔχειν σε τοῦ καλοῦ δικαίως ἂν εἴποιμεν· ὅτι καὶ παραβάλλεις ὅλως αὐτὰ προσάλληλα καὶ οἱονεὶ τοῦ κρείττονος ἡμῖν τὴν αἵρεσιν ἐπιτρέπεις, ἀσεβείας φαμὲν, τῆς πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ φιλίας ἀνθρωπίνης καὶ δόξης τῆς ἴσα παραῤῥεούσης ὕδατι; Πῶς δὲ σοι καὶ κοινωνήσομεν ἐπὶ τούτῳ, καὶ οὐχὶ τοὐναντίον καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ εἴ τι ἄλλο μεῖζον ἦν, ἀρνησόμεθα: Πῶς δὲ οὐ σὺ μᾶλλον ἀγνωμονῶν νά γε πρὸς Θεὸν ἁλίσκῃ τὸν καὶ αὐτό σοι τὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναπνεῖν παρασχόμενον, ὃς ἄναρχος ὢν καὶ συναΐδιος τῷ γεγεννηκότι, καὶ τοὺς οὐρανοὺς τῷ λόγῳ καὶ τὴν γῆν ὑποστήσας, τὸν ἄνθρωπόν τε χερσὶν οἰκείαις ἐδημιούργησε, καὶ ἀθανασίᾳ τοῦτον ἐτίμησε, καὶ βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς κατεστήσατο, καθάπερ τινὰ βασίλεια τὸ κάλλιστον ἁπάντων ἀποτάξας αὐτῷ τὸν παράδεισον.

Ζ'. Πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ἡμῖν ἀχθεσθῇς, ὦ βασιλεῦ, εἰ καὶ μακροτέραν ὁ λόγος ποιήσεται τὴν διήγησιν. Καὶ ὁ Θεὸς μὲν οὕτω φιλότιμος, τὰς εὐεργεσίας φημὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ φθόνῳ κλαπεὶς καὶ ἡδονῇ (φεῦ μοι), δελεασθεὶς ἀθλίως τούτων ἐξέπεσε πάντων· καὶ ὁ πρὶν ζηλωτὸς ἐλεεινὸς ἑωρᾶτο καὶ δακρύων διὰ τὴν συμφορὰν ἄξιος. Ὁ πλάσας τοίνυν καὶ δημιουργήσας ἡμᾶς Θεὸς, φιλανθρώποις πάλιν ἰδὼν ὀφθαλμοῖς τὸ τῶν οἰκείων χειρῶν ἔργον τὸ Θεὸς εἶναι μὴ μεταβαλὼν ὅπερ ἦν, ἐγένετο δι' ἡμᾶς ἀναμαρτήτως ὅπερ ἡμεῖς. Καὶ σταυρὸν ἑκουσίως καὶ θάνατον ὑπελθὼν τὸν ἄνωθέν τε τῷ ἡμετέρῳ γένει καταβεβλήκει πολέμιον, καὶ ἡμᾶς τῆς πικρᾶς ἐκείνης αἰχμαλωσίας ἀνασωσάμενος, τὴν προτέραν ἀπέδωκε φιλαγάθως ἐλευθερίαν, καὶ ὅθεν διὰ τὴν παρακοὴν ἐκπεπτώκαμεν ἐκεῖν πάλιν διὰ φιλανθρωπίας ἡμᾶς ἐπανήγαγε. Τὸν δὴ τοιαῦτα διά σε παθόντα καὶ τοιούτων σε πάλιν καταξιώσαντα, (κοινὴ γὰρ ἀνθρώποις ὥσπερ ἡ ἀπώλεια πρότερον, οὕτω καὶ ἡ ἐλευθερία), τοῦτον αὐτὸς ἀθετῶν καὶ εἰς τὸν ἐκείνου σταυρὸν ἀποσκώπτων ποίαν ἀγνωμοσύνης ὑπερβολὴν καταλείπεις; Ἴσθι τοίνυν ὡς οὐ κοινωνήσομέν σοι τῆς τοιαύτης ἀχαριστίας, οὐδὲ τὸν ἡμέ-

A Nos ergo nec ingrati animi criminis, aut contemptionis amicitiæ jure possumus accusari; neque quod a te propter odium dissideamus, o benignissime imperator. Sed nos disjunxit ipse vanus error, cultus simulacrorum, et quod tu in certum ac manifestum incidas interitum, et nos quoque cogas in idem deturbari periculum. Nam quandiu quidem agebatur de sola mundana militia, nos nihil prætermisimus eorum, quæ oportet. Tu ipse nobis feres testimonium, nos in nulla re, quæ esset expedienda, ullius socordiæ aut negligentiæ unquam fuisse damnatos, sed in iis rebus nobis fuisse acrem zelum. Et rursus quæcunque de more Christianorum peregimus, iis Deum quoque pro viribus vobis reddidimus propitium. Quoniam autem ipsum B quoque bonorum caput, nempe pietatem, nobis contendis adimere, et Deo nos privare, quod est damnum extremum, et quod pia non possit ferre anima, et propterea honores et laudes nobis revocas in memoriam, quomodo te boni et honesti ignarum non jure dixerimus, quod et ea, ut quodammodo præstantioris nobis facias optionem, inter se invicem omnino confers, pietatem, inquam, in Deum, et humanam amicitiam et gloriam, quæ æque ac aqua præterfluit? Quomodo autem hac in re tecum conveniemus, et non contra, amicitiam et honorem, et si quid sit aliud majus, negabimus? Quomodo autem non tu magis ingrati in Deum animi criminis convinceris, qui idipsum tibi, quod et sis, et respires, præbuit? Qui cum careat prin- C cipio, verbo effecit ut cœlum et terra consisterent: et hominem propriis manibus est fabricatus, et honoravit cum immortalitate, et eorum, quæ sunt in terra, veluti quemdam regem constituit, id quod est omnium pulcherrimum, nempe paradisum, ei attribuens.

VII. Cæterum ne nobis succenseas, o imperator, si oratio longiorem factura sit narrationem. Et Deus quidem fuit, ut dixi, tam munificus in beneficiis in hominem conferendis. Ille autem invidia seductus, et voluptate (hei mihi!) inescatus, misere omnino ab iis excidit: et qui prius censebatur beatus, conspectus est miserabilis, et lacrymis dignus propter calamitatem. Qui itaque nos finxit et fabricatus est Deus, cum benignis rursus oculis D vidisset opus suarum manuum, Deum esse non mutans, quod quidem erat, factus est propter nos citra peccatum id, quod nos. Cumque crucem et mortem sua sponte subiisset, et superiorem inimicum nostro genere prostravit, et nobis ab illa acerba servatis calamitate, benigne priorem reddidit libertatem; et unde excidimus propter inobedientiam, illuc nos reduxit propter suam clementiam. Eum autem, qui propter te talia passus fuerat, idque cum esset Deus, et te tantis rebus dignum censuerat [communis est enim hominibus, sicut prius interitus, ita nunc libertas], tu ipsum contemnens, et crucem illius ridens, quomodo non es longe ingratissimus? Scias ergo nos non futuros tibi

socios ingrati animi crimine, neque nostrum benefactorem et verum Deum esse negaturos. Quæ autem a te proferuntur, o imperator, sive sint bona, sive difficilia, et vel ipsam mortem inferentia, sunt æque a nobis propter Christum despicienda, et a nobis non curanda.

VIII. Iis adeo opportune et jucunde dictis a martyribus. Maximianus quidem fuit ita motus et volebat acerbe punire sanctos. Rursus autem cunctabatur, et differebat aggredi, respiciens eorum splendorem, et non volens talium virorum facere jacturam. Verebatur enim, ne cruciati, cum veritatem in medio multorum libere essent elocuti, deinde permanerent omnino immobiles. Eos itaque statuit transmittere ad Antiochum ducem Orientis, ut qui omnium, qui erant in ejus potestate, esset crudelissimus, et vel solo nomine posset eos perterrere : et quod propter majoris honoris desiderium, illo Maximianum observandi curam gerens, a nullis abstinebit machinis, quo eos oppugnet, et ad suam traducat sententiam. Præterea ut et longum iter et ignominiosum tam intensam relaxaret constantiam, et eos sensim a pietate dimoveret, et maxime quod ipse quoque Antiochus erat eis prius subjectus, apud quem erant sistendi, et a quo judicandi. Id enim maxime tangit animum eorum, qui sunt honesto loco nati, quod qui prius parebant, eis postea imperent, et eis utantur, tanquam subjectis, non multo ante fuerant eorum domini et benefactores. Consecutus namque fuerat hunc ducatus magistratum Antiochus ipsius admirabilis Sergii intercessione. Sed revera nihil videtur tam facile marcescere, atque beneficium in animo ingrato plantatum. Is enim non solum apparuit minime esse recordatus beneficii, ut procedens ostendet oratio ; sed perinde ac ab illis summa affectus injuria, eos tractavit, et eis gravia intulit supplicia. Atque mittebantur quidem ad eum sancti, vincti gravi catena. Ad eum autem scripta erat etiam epistola ab imperatore, quæ sic habebat : Deorum maxima providentia omnes quidem homines, maxime autem mei imperii satellites et stipatores, in illos esse pios, et iis rursus, quos illi dignos censuerunt imperio, vult obedire, et in eos esse grato animo. Propterea hunc Sergium et Bacchum, qui in deos quidem apparuerunt impii, et se Christianorum adjunxisse religioni, convicti sunt autem criminis ingrati in me animi, et jam nostro tribunali, et nostra examinatione judicati sunt indigni, sub tutissima custodia et vinculis ad tuam transmisimus constantiam. Si ergo pœnitentia ducti diis sacrificaverint, solvantur ab eis impositis vinculis, et digni censeantur honore et benevolentia. Revocabuntur enim rursus a nostra potentia, recipientque priores honores, aut etiam majores, eruntque deinceps in loco et ordine eis convenienti. Sin autem immobiliter priori hæreant sententiæ, legum subjecti sint austeritati, ipsaque essentia et vita ense priventur cum aliis. Vale.

A τερον εὐ·ργέτην καὶ ἀληθῆ Θεὸν ἀρνησόμεθα. Τὰ δὲ
οαρὰ σοῦ προτεινόμενα, βασιλεῦ, εἴ τε ἀγαθὰ εἶεν,
εἴτε καὶ δυσχερῆ, καὶ αὐτὸν ἐπάγοντα θάνατον, ἐπί-
σης ἡμῖν ἅπαντα παροπτέα διὰ Χριστὸν καὶ φρον-
τίδος οὐδεμιᾶς ἄξια.

Π΄. Τούτων εὐκαίρως οὕτω καὶ ἡδέως τοῖς μάρτυ-
σιν ὑπαγορευθέντων, ὁ Μαξιμιανὸς ἐκινεῖτο μὲν
ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, καὶ πικρῶς αἰκίζειν τοὺς ἁγίους
ἠβούλετο· ὤκνει δὲ πάλιν καὶ ἀνεβάλλετο τὴν ἐγ-
χείρησιν, τὸ περιφανὲς αὐτῶν εὐλαβούμενος, καὶ
οὐκ ἐθέλων ἀνδρῶν τοιούτων ὑποστῆναι ζημίαν.
Ἐδεδίει γὰρ μὴ καὶ τιμωρηθέντες τὴν ἀρχὴν καὶ
παῤῥησιασάμενοι εὐσεβῶν ἐν μέσῳ πολλῶν, εἶτα τὸ
παράπαν ἀμετάθετοι διαμείνωσιν. Ἀμέλει καὶ Ἀν-
B τιόχῳ τῷ τῆς Ἀνατολῆς δουκὶ παραπέμπειν αὐτοὺς
ἔγνω, ὡς ἂν ὠμοτάτῳ πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὄντι,
καὶ ἀπὸ ψιλοῦ τάχα καὶ τοῦ ὀνόματος, καταπλήξειν
αὐτοὺς δυναμένῳ· καὶ ὅτι διὰ μείζονος τιμῆς ἔφε-
σιν τὴν Μαξιμιανοῦ θεραπείαν ἐκεῖνος σπουδάζων,
οὐδεμιᾶς ἀφέξεναι μηχανῆς, ὅπως αὐτὸς ἕλῃ καὶ
μεταπείσειε. Πρὸς τούτοις, ἵνα καὶ ἡ μακρὰ ὁδοιπορία
καὶ ἄτιμος τῆς ἐνστάσεως αὐτοῖς ὑποχαλάσῃ τὴν
εὐτονίαν, καὶ ἠρέμα μεταστήσῃ τῆς εὐσεβείας, καὶ
μάλιστα ὅτι καὶ ὑπὸ χεῖρα πρότερον αὐτοῖς ἦν ὁ
Ἀντίοχος· ᾧ καὶ παραστῆναί τε καὶ ὑφ' οὗ κριθή-
σεσθαι ἔμελλον. Ὃ δὴ καὶ πλέον τῆς τῶν εὖ γεγο-
νότων ψυχῆς ἅπτεται, τὸ τοὺς πρότερον ἀρχομένους
ἄρχειν τε αὐτῶν ὕστερον καὶ ὑπηκόοις χρῆσθαι τοῖς
οὐ πρὸ πολλοῦ δεσπόταις αὐτῶν καὶ εὐεργέταις γε-
γενημένοις. Ἐτύγχανε γὰρ τὴν τοιαύτην τοῦ δουκὸς
C ἀρχὴν ὁ Ἀντίοχος μεσιτείᾳ πρότερον τοῦ θαυμαστοῦ
Σεργίου παρειληφώς. Ἀλλ' ἔοικεν ἀληθῶς οὐδὲν
οὕτως εὐμάραντον εἶναι, ὡς ἀνθρωπίνη χάρις ἐν
ἀχαρίστῳ ψυχῇ φυτευθεῖσα, Οὗτος γὰρ οὐδὲν ἀπομ-
νημονεύσας μόνον αὐτοῖς τῆς εὐεργεσίας ἐφάνη, ὡς
τὰ τοῦ λόγου προϊόντα δηλώσει, ἀλλὰ καθάπερ τὰ
ἔσχατα ὑπ' ἐκείνων ἀδικηθεὶς, οὕτως αὐτοῖς ἐχρή-
σατο· καὶ οὕτω χαλεπὰς ἐπήγαγε τιμωρίας. Ἐπέμ-
ποντο μὲν οὖν οἱ ἅγιοι πρὸς αὐτὸν, ἁλύσει βαρείᾳ
δεδεμένοι. Ἐγέγραπτο δὲ αὐτῷ καὶ ἐπιστολὴ παρὰ
βασιλέως ἔχουσα οὕτως. Ἡ τῶν θεῶν μεγίστη
πρόνοια, καὶ πάντας μὲν ἀνθρώπους, μάλιστα δέ
τοὺς τῆς ἐμῆς βασιλείας ὑπασπιστάς τε καὶ δορυ-
φόρους, εὐσεβεῖς τε τὰ εἰς ἐκείνους καὶ τοῖς ὑπ'
ἐκείνων πάλιν ἄρχειν ἠξιωμένοις, ἡμῖν πειθηνίους
D εἶναι βούλεται, καὶ εὐγνώμονας. Διὰ ταῦτά τοι καὶ
Σέργιον τοῦτον καὶ τὸν σὺν αὐτῷ Βάκχον ἀσεβεῖς μὲν
τὰ περὶ τοὺς θεοὺς ἀναφανέντας, καὶ τῇ τῶν Χρι-
στιανῶν προσθεμένους θρησκείᾳ, περὶ ἡμᾶς δὲ ἀγ-
νώμονάς τε καὶ ἀχαρίστους ἐληλεγμένους, καὶ παρὰ
τοῦτο πολλαῖς τιμωρίαις ὑποβληθῆναι ὀφείλοντας,
ἀναξίους ἤδη τοῦ ἡμετέρου βήματος καὶ τῆς παρ'
ἡμῶν αὐτῶν ἐξετάσεως νομισθέντας, ὑπὸ ἀσφαλε-
στάτῃ φρουρᾷ καὶ δεσμοῖς τῇ σῇ στεῤῥότητι παρε-
πέμψαμεν. Εἰ μὲν οὖν μεταμεληθέντες θύσειαν τοῖς
θεοῖς, τῶν δεσμῶν τε τῶν ἐπικειμένων αὐτοῖς λυθή-
τωσαν, καὶ τιμῆς ἀξιωθήτωσαν μᾶλλον καὶ εὐμε-
νείας· ἀνακληθήσονται γὰρ αὖθις καὶ παρὰ τοῦ

ἡμετέρου κράτους· καὶ τάς τε προτέρας ἀπολήψονται τιμὰς ἢ καὶ μείζους, καὶ ἐν τάξει τῇ προσηκούσῃ τὸ λοιπὸν ἔσονται εἰ δὲ τῆς προλαβούσης ἀμεταθέτως ἔχονται γνώμης τῇ αὐστηρότητι τῶν νόμων ὑποβληθέντες, καὶ αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων τὸ εἶναι καὶ τὸ ζῆν δια ξίφους ἀφαιρεθήτωσαν. Ἔῤῥωσο.

Θ'. Τὰ τοιαῦτα γράμματα λαβόντες οἱ στρατιῶται, A εἶτα καὶ τοὺς ἁγίους παραλαβόντες ὁδοῦ εἴχοντο. Τῶν οἰκετῶν δὲ τινες, τῷ τε ὁμοίῳ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζήλῳ καὶ δὴ καὶ πρὸς τοὺς δεσπότας εὐνοίᾳ νενικημένοι, συνείποντο καὶ αὐτοὶ, καθάπερ οὐ μόνῳ τὰ σώματα δεδουλῶσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πόθῳ τὰς ψυχὰς βουλόμενοι. Οἵ καὶ τῶν ἁγίων ἤκουον πρὸς ἀλλήλους μεταξὺ κοινολογουμένων· ὡς ἄρα τῆς νυκτὸς καθ' ἣν τῆς πόλεως Ῥωμαίων ἐξῄεσαν, θειοτέρα τις ὄψις ἐπιφανεῖσα, θαῤῥεῖν αὐτοῖς ἐκέλευε τὸν ἀγῶνα, καὶ προθυμότερον τῆς καλῆς ἐκείνης διὰ Χριστὸν ἔχεσθαι πορείας. Διὸ καὶ ὑπὸ τῇ ἁλύσει τῇ σιδηρᾷ βαίνοντες ἐκεῖνοι καὶ τοῖς δεσμοῖς, ἀλύπως μεθ' ἡδονῆς ἔψαλλον. Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθημεν, Κύριε, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ· Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσομεν καὶ τοῦ νόμου B σου οὐκ ἐπιλησθησόμεθα. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσομεν, καὶ ἐκζητήσομεν τὰς ὁδούς σου. Ζησόμεθα καὶ φυλάξομεν τοὺς λόγους σου. Πᾶσαν οὖν τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἀπόνως ἀνύσαντες, ἔν τινι Βαρβαλησῷ πόλει τῆς Αιμητανέων ἐγγὺς κατάγονται. Ἔνθα διατρίβοντι τῷ δουκὶ παρέστησαν Ἀντιόχῳ, χαρίεντες μὲν καὶ φαιδροὶ τὴν ὄψιν, τὴν δὲ τῆς ψυχῆς εὐγένειαν τῷ τοῦ ἤθους εὖ μάλα διαδεικνύντες ἐλευθερίῳ Ἀμέλει καὶ οἱ τῶν περιεστώτων ὀφθαλμοὶ τῆς ἐκείνων θέας ὅλως ἐξήρτηντο· καὶ οὐδὲ ῥᾳδίως ἀπ' αὐτῶν ἀφίστασθαι ἤθελον, ἀλλ' ἐκτενῶς εἰς αὐτοὺς ἑώρων, καὶ γλυκεῖά τις ἦσαν θεάτρῳ πανήγυρις.

Ι'. Θεασάμενος τοίνυν αὐτοὺς ὅπως εἶχον ὁ δοὺξ. εἶτα καὶ τὰ βασιλέως ἀναγνοὺς γράμματα, σιγῇ καθ' ἑαυτὸν ἀπεθαύμαζε· καὶ πάλιν αὐτοὺς ἐπανεθεᾶτο μέγα τι καὶ καινὸν εἶναι οἰόμενος, ὅπως εἰς τοῦτο γενναιότητός τε καὶ τόλμης ἦλθον, ὡς καὶ κολάσεων C καὶ ἀπειλῶν καὶ δόξης καὶ αὐτοῦ δὴ καταφρονῆσαι τοῦ βασιλέως καὶ περὶ ἐλαχίστου θέσθαι τὸν θάνατον. Τὸν τῆς τάξεως δὲ ὅμως κομενταρήσιον καλέσας, Τοὺς δεσμίους τούτους, ἔφη, παραλαβὼν, ὑπὸ φρουρᾷ μὲν τήρει μοι τῇ ἀσφαλεστάτῃ· πλὴν μηδ' ὁτιοῦν λυπηρὸν ἢ ἀβούλητον ὑπομένοντας· ὄψομαι γὰρ καὶ εἰς δευτέραν αὐτοὺς ἐξέτασιν. Οὗτοι μὲν οὖν, κατὰ τὸ δουκὸς πρόσταγμα ἐν τῷ ἀσφαλεῖ κλεισθέντες τῆς φυλακῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, εἰς προσευχὴν ἑαυτοὺς ἀνῆκαν· Ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, λέγοντες. ἐξ ἁγίου σου, Δέσποτα, κατοικητηρίου· ὅτι ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισεν ἡμᾶς διὰ τὸ σὸν ὄνομα, καὶ λαὸς ἄφρων παρώξυνε τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον· καὶ μὴ παραδῷς ἀνθρώποις θηρίων ἀγριωτέροις ψυχὰς ἐξομολογουμένα. σοι· ἀλλ' ἐπίβλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου, καὶ ἀντιλαβοῦ ἡμῶν, Κύριε, καὶ λύτρωσαι D ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου· ὅτι ἡ ὑπερηφανεια τῶν μισούντων σε, γέγονεν ἐφ' ἡμᾶς ἰσχυρά. Και τῆς εὐχῆς ἤδη τελεσθείσης, βραχὺ πρὸς ὕπνον διατραπεῖσιν ἄγγελος αὐτοῖς ἐπιστὰς, ἡλίῳ μὲν τὴν μορφὴν ἐοικὼς, φαιδρὸν δὲ καὶ τῆς ἐσθῆτος αὐτῆς ἀπολάμπον, Θαρσεῖτε, φησὶ πρὸς αὐτοὺς, οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι, καὶ μὴ φοβεῖσθε· ἑδραῖοι δὲ μᾶλλον

IX. Cum has litteras et sanctos viros accepissent milites, viam sunt ingressi. Quidam autem ex famulis, et simili zelo in pietatem, et in dominos victi benevolentia, eos quoque sunt secuti, quasi non corpora solum legi, sed etiam animas volentes Deo servire. Qui etiam audierunt sanctos inter se colloquentes, et dicentes, quod nocte, qua egressi sunt e civitate Romanorum, divina quædam apparens visio jussit eos confidere, et bono esse animo ad certamen, et alacriter ingredi bonum iter propter Christum. Quamobrem etsi essent ferrea illa vincti catena, citra molestiam et cum voluptate psallebant : In via testimoniorum tuorum delectati sumus, Domine, tanquam in omnibus divitiis. In justificationibus tuis meditati sumus, et legis tuæ non sumus obliti. In mandatis tuis meditabimur, et exquiremus vias tuas. Vivemus, et custodiemus sermones tuos. Cum ergo totum illud iter citra laborem confecissent, diversantur in quadam civitate, nomine Barbalcso, prope regionem Limitaneorum. Quo in loco cum dux versaretur Antiochus, ante eum sunt producti, læti quidem et vultu alacri, animi autem nobilitatem liberalibus ostendentes moribus. Eorum itaque, qui ipsos circumsistebant, oculi erant omnes in eos conjecti : et nec facile desistebant, sed firmo et intento obtutu eos aspiciebant ; erantque ipsi theatro jucundum quoddam spectaculum.

X. Cum eos ergo vidisset dux quomodo se haberent, et deinde etiam legisset litteras imperatoris, tacitus apud se admirabatur, et eos rursus contemplabatur, magnum quid esse et novum existimans, quod ad tantam processissent animi magnitudinem, ut et supplicia, et minas, et gloriam, et ipsum etiam despicerent imperatorem, imo mortem quoque minimi facerent. Accersito autem commentariensi : Accipe, inquit, hos vinctos, et in custodia quidem serva tutissima, nihil autem grave aut molestum sustinentes : eos enim reservo examinationi. Atque ii quidem jussu ducis in tuta inclusi custodia, cum venisset vespera, seipsos dederunt orationi : Adspice ad nos, dicentes, Domine, e sancto tuo habitaculo : quoniam inimicus nos probris affecit, et populus insipiens irritavit nomen sanctum tuum. Et ne tradas hominibus feris immanioribus animas tibi confitentes : sed aspice ad testamentum tuum, et suscipe nos, Domine, et redime nos propter nomen tuum. Quoniam superbia eorum, qui te oderunt, in nos evasit vehemens ac potens. Peractis autem precibus, cum ad somnum essent conversi, eis apparens angelus, soli quidem forma similis, et ex ipsa quoque veste lætum splendorem emittens : Confidite, eis dixit, servi Christi, et nolite timere ; sed state firmi et stabiles in Domini nostri Jesu Christi confessione. Ipse enim est vobiscum, defensor vester.

Ille quidem hæc dixit. Illi autem cum e somno fuissent excitati, et inter se, et famulis, qui cum eis versabantur, angelicam illam narrarunt visionem. Et cum essent illorum animi rursus repleti fiducia, læti psallebant singuli. « Ad Dominum, cum tribularer, clamavi : et exaudivit me de monte sancto suo. Ego dormivi, et soporatus sum. Exsurrexi, quoniam Dominus me suscipiet : non timebo a millibus populi, qui me in orbem invadunt. Surge, Domine, serva me. Quoniam tua est salus, et super populum tuum benedictio tua[4]. »

XI. Statim ergo summo mane, dux quidem sedebat in excelso tribunali : ei autem assistebat universa quoque caterva militaris. Cum ergo accersivisset sanctos e custodia, jubet legi litteras eis audientibus. Quod cum factum esset : Oportebat quidem, inquit, vos, parentes jussui gloriosi imperatoris, diis sacrificare, et non illius humanitatem ad iram provocare. Quoniam autem nescio qui factum sit, ut et illum ad illam provocaveritis, et a tanta gloria excideritis, et illas profundas amiseritis divitias : at nunc saltem nobis velitis obedire, vobis consulentibus ea quæ sunt conducibilia. Sic enim priore longe majorem gloriam, et majores opes, et alia bona apud imperatorem consequemini. Quid enim est grave, si quod non potuistis prius intelligere, sive forte fortuna, seu aliquo alio casu, nunc cum diligentius consideraveritis, id, quod oportet, accurate eligatis? Est enim multo levius peccare propter ignorantiam ejus quod est bonum et conducibile, quam ubi agnoveris perseverare in deterioribus, et non transire ad id quod est melius. Nam illud quidem est peccatum ignorantiæ, hoc autem malæ mentis, et quæ sunt mala, sua sponte eligentis. Nam ego quidem valde accendor, et aliam vestram reputans amicitiam, et recordans ejus, quod a vobis accepi, beneficii, et maxime a te, domine mi Sergi, per quem hunc mihi paravi magistratum. Sed nescio quid agam, cum fortuna res sic administraverit, ut ego quidem hodie sedeam judex ; vos autem, tanquam rei, statis ante meum tribunal, redditurí rationem vestræ in deos ipsos invictos impietatis, et pium imperatorem inobedientiæ.

XII. Sic ergo et his allicientibus verbis Antiochus conveniebat sanctos, et amice quodammodo eos alloquebatur consulens, et bona, ut videbatur eis suggerens, quo sibi imperatoris benevolentiam compararet. Sciebat enim, quantus esset illius amor in eos, et quod plurimi faceret tales viros non amittere : hoc cum ex multis aliis conjectans, tum ex hoc, quod eos nullo voluerit tormento subjicere, sed per hanc solam ignominiosam ad illum missionem studeret eos in contrariam traducere

[4] Psal. cxix, 1 ; iii, 6 sqq.

A ἐν τῇ πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογίᾳ στῆτε· αὐτὸς γάρ ἐστι μεθ' ὑμῶν ἀντιλήπτωρ ὑμῶν. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα εἶπε· τοῦ ὕπνου δὲ διαναστάντες ἐκεῖνοι, ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς συνοῦσιν οἰκέταις τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην διηγήσαντο ὀπτασίαν. Καὶ τὰς ψυχὰς θάρσους ὑποπλησθέντες, μεθ' ἡδονῆς πάλιν ἔψαλλον· Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους ἁγίου αὐτοῦ. Ἐγὼ ἐκοιμήθην, καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην, ὅτι Κύριος ἀντιλήψεταί μου· οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ τῶν κύκλῳ συνεπιτιθεμένων μοι. Ἀνάστα, Κύριε, σῶσόν με, ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ σωτηρία καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου.

ΙΑ'. Εὐθὺς δὲ ἅμα πρωΐ, ὁ δοὺξ μὲν ἐπὶ μετεώρου καθῆστο τοῦ βήματος, παρειστήκει δὲ αὐτῷ καὶ B ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα. Μεταπεμψάμενος οὖν ἀπὸ τῆς φυλακῆς τοὺς ἁγίους, εἰς ἐπήκοον αὐτῶν ἀναγνωσθῆναι κελεύει τὰ γράμματα. Οὗ γενομένου, ὑπολαβὼν αὐτὸς, ἔδει μὲν ἀπ' ἀρχῆς, ἔφη, Τῷ τοῦ καλλινίκου βασιλέως πρόσταγμα πεισθέντας ὑμᾶς, θῦσαί τε τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν ἐκείνου μὴ παροργίσαι φιλανθρωπίαν· ἐπεὶ δὲ, τί παθόντες οὐκ οἶδα, ἐκεῖνόν τε παρωξύνατε, καὶ τοσαύτης ἐκπεπτώκατε δόξης, καὶ τὸν βαθὺν ἐκεῖνον πλοῦτον ἀποβεβλήκατε. ἀλλὰ νῦν οὖν ὑπακοῦσαί τε ἡμῖν προθυμήθητε τὰ λυσιτελῆ συμβουλεύουσι, καὶ τοῖς θεοῖς θῦσαι θελήσατε. Οὕτω γὰρ ἂν δόξης τε μείζονος παραπολὺ τῆς προτέρας καὶ πλούτου καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρὰ βασιλεῖ καλῶν ἀπολαύσετε. Καὶ τί γὰρ τοῦτο δεινὸν, τὸ μὴ δυνηθέντας τὸ δέον συνιδεῖν πρότερον, εἴθ' ὑπὸ τύχης καὶ τινος ἄλλης περιπετείας, C νῦν μὲν γοῦν σκεψαμένους τὸ προσῆκον ἑλέσθαι σὺν ἀκριβείᾳ; Πολλῷ γὰρ κουφότερον δι' ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος ἁμαρτεῖν, ἢ ἐπιγνόντα τοῖς χείροσιν ἐπιμεῖναι καὶ μὴ μεταπεσεῖν πρὸς τὸ βέλτιον. Τὸ μὲν γὰρ ἀγνοίας ἐστὶν ἁμάρτημα, τὸ δὲ γνώμης ἐθελοκάκου καὶ μοχθηρᾶς προαιρέσεως. Ὡς ἔγωγε πάνυ σφόδρα ὑμῶν περικαίομαι, τήν τε ἄλλην ἀναλογιζόμενος φιλανθρωπίαν, καὶ δὴ καὶ διαμνημονεύων ὑμῖν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς εὐεργεσίας, καὶ μάλιστα σοὶ τῷ κυρίῳ μοι Σεργίῳ, δι' οὗ καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐκτησάμην. Ἀλλ' οὐκ οἶδα ὅ τι καὶ δράσω, τῆς τύχης οὕτω τὰ πραγματα διαθείσης, ὥστε κριτὴν καὶ ἐμὲ καθῆσθαι τήμερον· ὑμᾶς δὲ ἴσα καὶ καταδίκοις τῷ ἐμῷ παρίστασθαι βήματι, λόγον ὀφέξοντας ὧν εἴς τε τοὺς ἀηττήτους θεοὺς αὐτοὺς, καὶ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα παρηνομήσατε.

D ΙΒ'. Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοιούτοις ἐπαγωγοῖς ῥήμασιν ὁ Ἀντίοχος τοῖς ἁγίοις ὡμίλει, καὶ ὡσανεὶ φιλίως αὐτοῖς διελέγετο, συμβουλεύων οὐδὲ τὰ χρηστὰ ἐκείνοις ὑποτιθείς· ἀλλ' ἑαυτῷ μᾶλλον τὴν βασιλικὴν μνηστευόμενος θεραπείαν. Ἤδει γὰρ οἷος ἔρως ἐκείνῳ τῷ βασιλεῖ, καὶ ὅπως αὐτῷ περὶ πλείστου, τὸ μὴ τοιούτους ἄνδρας ἀποβαλεῖν, ἐκ πολλῶν καὶ ἄλλων τοῦτο δὴ τεκμαιρόμενος, καὶ τῷ μηδεμιᾷ τούτους ἐθελῆσαι βασάνῳ περιβαλεῖν· ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς ἀτίμου ταύτης πρὸς ἐκεῖνον ἀποστολῆς, μετα-

πείσεν αὐτοὺς βουληθῆναι, ὁποῖος δὴ Μαξιμιανὸς τεχνᾶσθαι ταῦτα βαρύτατός τε καὶ ποικιλώτατος. Ἀλλὰ τοιούτοις μὲν ὁ Ἀντίοχος, ὥσπερ ἔφημεν, θελκτηρίοις ὑποκλέπτειν τὰ πρῶτα λόγοις αὐτοὺς ἐπειρᾶτο: Εἶτα προσετίθει τὸ καὶ τοῖς φοβερωτέροις τοῦ σκοποῦ μετακινῆσαι, καὶ τῆς ἐργάσεως. Εἰ γὰρ μὴ πεισθείητέ μου, λέγων, ταῖς παραινέσεσιν, ἀνάγκη μοι πάντως ἔσται καὶ τὰ προστεταγμένα ποιεῖν· καὶ ὡς ἐχθρὸν μᾶλλον τῇ ὑμετέρᾳ προσφέρεσθαι μεγαλοπρεπείᾳ. Καὶ πολὺς ἦν ἐφεξῆς τοῖς τῶν κολαστηρίων ὀνόμασι καὶ ταῖς ἀπειλαῖς. Ἀλλ' οἱ ἅγιοι μάρτυρες οὔτε θωπείαις μαλαττόμενοι, οὔτε ἀπειλαῖς ταπεινούμενοι, Τοῖς τὸν Χριστὸν μόνον, εἶπον, ὦ δικαστὰ, καὶ τὴν παρ' αὐτῷ κρυπτομένην ζωὴν κερδάναι προελομένοις, οὐδενὸς μέλει τῶν ῥεόντων τούτων καὶ φθειρομένων, οὐ τιμῆς, οὐ δόξης, οὐ δυναμένων. Ἴδε γὰρ, ἡμεῖς, καὶ ἀπειλῶν τῶν παρὰ σοῦ καὶ καλακειῶν ἐπίσης καταφρονοῦμεν, καὶ οὐδενὸς ὅλως τῶν ὑμετέρων φροντίζομεν. Παῦσαι τοιγαροῦν πονηρὰ κατὰ τὸν ὄφιν ἡμῖν καὶ αὐτὸς συμβουλεύων. Ὁρῶμεν γὰρ ὑπὸ τὰ χείλη σου τὸν ἰὸν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν συμβουλὴν ὡς χαλεπὴν οὖσαν ἐπιβουλὴν ἐκτρεπόμεθα. Μὴ τοίνυν ἐξαπατῶ τὸν καιρὸν εἰς μάτην ἀναλίσκων καὶ κενῶν ἐλπίδων ἐχόμενος. Οὔτε γὰρ κολάζων αἱρήσεις, οὔτε ἀπειλῶν πείσεις καταλιπεῖν τὸν ζῶντα Θεὸν, δαίμοσι δε κωφοῖς καὶ ἀναισθήτοις θυσίαν προσενεγκεῖν. Ἡμῖν γὰρ καὶ το διὰ Χριστὸν ἀγαθὸν, καὶ τὸ δι' αὐτὸν πάλιν ἀποθανεῖν κέρδος. Σὺ δὲ ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις τι καὶ αὐτὸς τοιοῦτον περὶ τῶν οἰκείων εἰδώλων εἰπεῖν. Ἀληθῶς γὰρ ἀργύριόν εἰσι καὶ χρυσίον ἔργα, χειρῶν ἀνθρώπων, οὐδὲν τοὺς εἰς αὐτὰ πεποιθότας ὠνῆσαι δυνάμενα. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ τιμῶντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

ΙΓ'. Ὁ δοὺξ τοίνυν τοιαῦτα φανερῶς φθεγξαμένους, καὶ οὕτως ἐλευθερίως ἔχοντας τοὺς γενναίους ἰδὼν, καὶ γνοὺς ὡς οὐκ ἄν ποτε λόγοις αὐτοὺς μεταπεῖσαι δονηθείη πρὸς τὴν διὰ βασάνων πεῖραι ἐχώρει· καὶ τὸν μὲν μακάριον Σέργιον ἀσφαλεστάτῃ φρουρᾷ παρεδίδου τούτῳ δῆθεν ἀμειβόμενος αὐτὸν τῆς εὐεργεσίας· τὸν Βάκχον δὲ διὰ τεσσάρων ἰσχυρῶς ἐκταθέντα, βουνεύροις ὠμῶς ἐκέλευε καταξαίνεσθαι. Ἀλλ' ἦν ἰδεῖν γνώμην πολλῷ φύσεως ἰσχυροτέραν, καὶ προαίρεσιν σωματικῆς πάσης βίας ὑψηλοτέραν. Μέρη μὲν γὰρ τοῦ παναγίου σώματος ἐκείνου ταῖς μάστιξιν ἀποσπώμενα, πρὸς αὐτὸν ἀέρα διεῤῥιπτοῦντο· αἱμάτων δὲ κατὰ γῆς ἐφέροντο ῥύακες, καὶ σπλάγχνα μὲν τῶν σαρκῶν ἐγυμνοῦντο τὴν τῆς φύσεως αὐτῆς διάπλασιν τοῖς παροῦσιν ἀνακαλύπτοντα. Ψυχὴ δὲ καὶ αὐτὴ ἀπολιπεῖν τὸν ἀθλητὴν ὅλως ἐπειγομένη, ὅμως ἐπέμενε καὶ πλείους ἐπιζητοῦσα κολάσεις, ἵνα φιλοτιμοτέρων πάντως ἐπιτύχῃ ταὶ τῶν βραβείων. Ἔχαιρον ἄγγελοι τὴν ὑπερφυᾶ τοῦ μάρτυρος καρτερίαν ὁρῶντες. Ἠνιῶντο δαίμονές τε ἑαυτῶν ἧτταν ὑπὸ ταῖς πάντων ὄψεσι θριαμβεύοντες. Ἀπαγορεύοντες οἱ δήμιοι τῇ γῇ κατεκλίνοντο· καὶ ὁ μάρτυς, εἶπες ἂν αὐτὸν ὄντως

sententiam, utpote quod ad hæc excogitanda Maximianus esset vaferrimus et ingeniosissimus. Sed his quidem blandis et pellicientibus verbis prius conabatur eos illicere Antiochus. Deinde conatus est etiam terrore eos a scopo traducere et constantia : Si enim meis, dicens, non parueritis adhortationibus, erit mihi omnino necesse facere quæ sunt imperata : et me, tanquam inimicum, gerere in vestram magnificentiam. Et post hæc multus fuit in enumerandis nominibus tormentorum, et minis intentandis. Sed sancti martyres, neque blanditiis emolliti, neque minis dejecti : Iis, dixerunt, qui Christum solum, o judex, et quæ apud ipsum absconsa est, vitam lucrati statuerint, nihil est curæ ex iis quæ fluunt et intereunt, non honor, non gloria, non potentia, non aliquid aliud eorum, quæ aut demulcere possunt, aut molestia afficere. Nos enim et tuas minas, et blanditias ex æquo contemnimus. Cessa ergo tu quoque, sicut serpens nobis mala consulere. Videmus enim virus sub tuis labris : et ideo consilium tuum tanquam graves aversamur insidias. Ne ergo fallaris, tempus frustra consumens, et a vana spe pendens : neque enim puniens expugnabis, neque minans persuadebis, ut viventem quidem Deum relinquamus, dæmonibus autem surdis et nullo sensu præditis offeramus sacrificium. Nobis enim et propter Christum vivere, est bonum : et propter ipsum rursus mori, lucrum. Tu autem nihil tale potueris dicere de tuis simulacris. Vere enim sunt « argentum et aurum, opera manuum hominum [5], » quæ nihil possunt prodesse iis, qui in ipsis suam collocarunt fiduciam. Similes ergo eis fiant ii, qui ipsa colunt, et omnes qui confidunt in eis.

XIII. Cum ergo dux vidisset eos tam aperte locutos, tantaque esse præditos libertate et animi magnitudine ; et intellexisset fieri non posse ut verbis eis persuaderet, processit ad periculum per tormenta faciendum : et beatum quidem Sergium in tutissimam tradidit custodiam, pro accepto beneficio eum sic remunerans : Bacchum autem a quatuor fortiter extensum, boum nervis jussit cædi crudeliter. Sed licebat videre mentem longe natura fortiorem, et animi institutum vi quavis corporis excelsius. Nam sanctissimi quidem illius corporis partes avulsæ flagellis, disjiciebantur in ipsum aerem, per terram autem ferebantur rivi sanguinis : et viscera quidem nudabantur carnibus, ipsius naturæ formationem aperientia iis qui aderant : anima autem, quæ ipsa quoque athletam festinabat relinquere, sustinebat tamen, etiam plura requirens supplicia, ut omnino munificentiora assequeretur bravia. Lætabantur angeli, videntes admirabilem martyris constantiam. Cruciabantur dæmones, quod parta de eis victoria, in conspectu omnium quodammodo duceretur in triumphum. Lictores fessi humi accumbebant. Martyrem autem

[5] Psal. cxiii, 4.

videns dixisses cum ita esse affectum, ut non tam flagris cæsus, quam vernis floribus conspersus videretur. Tandem per voces cœlestes vocatus est ad beatum locum quietis, anima deposita in manus Opificis.

XIV. Martyricum autem illius corpus a bestiis quidem devorandum exposuit ille judex iniquus. Ignorabat autem, qualem curam gerat eorum, qui ipsum diligunt, illius Deus, qui etiam ferarum naturam scit traducere ad mansuetudinem, et per illas adhuc majora facere miracula. Feræ enim reveritæ certamina, quæ pro pietate ab eo erant suscepta, non solum nullum ex ejus membris omnino tangere sustinuerunt; sed etiam, dum ad sepulcrum ferretur a Christianis, eum sequebantur fungentes munere satellitum, et Dei hostes aperte arguentes amentiæ. Sic ergo inclytus Bacchus ea quæ cupiebat assecutus, ad cœlestia transiit habitacula.

XV. Sergius autem socius ejus relictus et molestia distrahebatur propter separationem, et rursus lætitia propter exspectationem. Sed non despexit cum ægre ferentem separationem dulcis ejus amicus et familiaris: sed læto vultu divinus Bacchus, et consueto habitu militari noctu ei apparens, cum amicum convenisset, et eum implevisset audacia, et ejus discussit tristitiam, animique ægritudinem, et firmiorem fortioremque reddidit ad supplicia. Die autem sequenti dux rursus sedens in tribunali cum beatum curasset produci Sergium, leoninam pellem exuens versipellis, induit pellem vulpis. Et cum in eum quamdam finxisset benevolentiam, ad fidem faciendam aliquid accommodatum ostendens, quod scilicet illum magistratum ex eo nactus esset, eum blanditiis evocabat ad sacrificandum, perfectam et absolutam a Christo separationem ei volens reddere pro beneficio, stultus, sic quoque sensim eum alloquens: Pudet me veteris illius felicitatis, et beneficiorum, quæ in me contulisti, amicissime Sergi, nec te quidem amplius fero intueri sic reum stantem pro nostro. Tribunali, qui sum minimus, si cum tuo conferar splendore, tuæque amicitiæ, et potentiæ opera sum præsentem assecutus magistratum. Ille quidem hæc callide dicebat, hoc solum machinans, ut eum omnino blandis verbis illiceret, et fraudulenter ad eamdem deduceret religionem. Ille autem: Sed si me, inquit, velis nunc quoque in maximis bonis accipere benefactorem, prompto et alacri animo tibi hac in re inserviam. Nam cum te liberavero ab hac profunda deceptione, adducam ad lucem veritatis, et Regi immortali reddam familiarem.

XVI. Non lubenter audiit ea, quæ dicebantur, homo qui assuefactus erat interitui; sed statim Sergium gravius et severius aspiciens: Ne deos, inquit, blasphemes immortales. Martyr autem acrius utens dicendi libertate, totum faciebat contrarium: et illius deos afficiebat probris ac contumeliis, et eos solum nomina vocabat re carentia: eos vero, qui illos adorabant et colebant, ostendebat multo minore sensu esse præditos quam surdos

A ἰδὼν διακείμενον οὐ μάστιξι μᾶλλον, ἢ ἄνθεσιν ἐαρινοῖς καταχέεσθαι. Ἕως ἐπὶ τὸν μακαριστὸν τῆς ἀναπαύσεως δι' ἐπουρανίου φωνῆς ἐκλήθη τόπον, ταῖς τοῦ δημιουργοῦ χερσὶ τὴν ψυχὴν παραθέμενος.

ΙΔʹ. Τὸ μέντοι μαρτυρικὸν ἐκείνου σῶμα βρῶμα μὲν θηρσὶν ὁ παράνομος δικαστὴς ἐτίθει. Ἠγνόει δὲ πάντως ὁποῖος ἦν κήδεσθαι τῶν φιλούντων ὁ ἐκείνου Θεὸς, ὃς καὶ θηρίων οἶδε φύσιν μεταβάλλειν εἰς ἡμερότητα, καὶ μείζονα ἔτι δι' ἐκείνων θαυματουργεῖν. Τοὺς γὰρ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας αἰδούμενοι τοῦ ἀνδρὸς ἄθλους οἱ θῆρες, οὐ μόνον οὐδὲ ψαῦσαί τινος τῶν αὐτοῦ μελῶν ὅλως ἠνέσχοντο, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταφὴν ὑπὸ Χριστιανῶν φερομένῳ παρείποντο, δορυφόρων τάξιν ἀποπληροῦντες, καὶ τὴν τῶν θεομάχων ἄνοιαν φανερῶς διελέγχοντες. B Οὕτω μὲν οὖν ὁ ἀοίδιμος Βάκχος ὧν ἐπεθύμει τυχὼν, πρὸς τὰς ἐν οὐρανοῖς σκηνὰς διαβαίνει.

ΙΕʹ. Ὁ σύναθλος δὲ Σέργιος ἀπολειφθεὶς λύπῃ τε διὰ τὸν χωρισμὸν καὶ ἡδονῇ πάλιν διὰ τὰ προσδοκώμενα ἐμερίζετο. Ἀλλ' οὐ περιεῖδεν αὐτὸν τῷ χωρισμῷ κάμνοντα ὁ γλυκὺς ἑταῖρος καὶ ἐραστής· ἀλλὰ φαιδρᾷ τῇ ὄψει ὁ θεῖος Βάκχος καὶ συνήθει τῷ τῆς στρατείας σχήματι νυκτὸς ἐπιφανεὶς καὶ διαλεχθεὶς τῷ φίλῳ καὶ θάρσους ἐμπλήσας, τὸ σκυθρωπόν τε τῆς ἀθυμίας διέλυσε, καὶ ἀσφαλέστερον ἅμα καὶ γενναιότερον πρὸς τὰς μελλούσας τιμωρίας διέθηκεν. Εἰς δὲ τὴν ἑξῆς καθίσας ὁ δοὺξ ἐπὶ βήματος, καὶ τὸν μακάριον παραγαγὼν Σέργιον τὴν λεοντῆν ἀποβαλὼν ὁ ποικίλος, τὴν ἀλωπεκῆν ἐνδύεται· C καί τινα πλασάμενος εἰς αὐτὸν εὔνοιαν, καὶ πιστὸν δῆθεν ἐπιδεικνὺς, ὅτι τὴν ἀρχὴν ἐκείνην ὑπ' αὐτοῦ κτήσαιτο, κολακείαις αὐτὸν εἰς τὸ θεῖον ἐξεκαλεῖτο, τὴν παντελῆ Χριστοῦ ἀλλοτρίωσιν ἐν τάξει χαρίτων ἀποδοῦναι βουλόμενος, ὁ θεομισὴς καὶ ἀνόητος, ἠρέμα δὲ καὶ ταῦτα ὑποφωνῶν· Αἰσχύνομαι τὴν παλαιὰν ἐκείνην εὐδαιμονίαν καὶ τὰς εἰς ἐμὲ χάριτας, φίλτατε Σέργιε, αἰσχύνομαι νὴ τοὺς θεοὺς καὶ οὐδὲ ὁρᾷν ἔτι σε φέρω κατάδικον οὕτω τῷ ἡμετέρῳ βήματι παριστάμενον, ὁ πολλοστὸς ἐγὼ πρὸς τὴν σὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τῆς σῆς φιλίας καὶ δυναστείας ἔργον τὴν παροῦσαν ἀρχὴν περικείμενος. Ὁ μὲν οὖν πανούργως ἔλεγε τὰ τοιαῦτα, τοῦτο μόνον τε χρώμενος, ὅπως αὐτὸν ἐξ ἅπαντος ὑποκλέψῃ καὶ πρὸς τὴν ἴσην αὐτῷ θρησκείαν δολερῶς ὑπαγάγηται. D Ὁ δὲ, Ἀλλ' εἰ βούλει, φησὶ, καὶ νῦν ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν ἀγαθῶν εὐεργέτην λαβεῖν με πρόθυμος ἔσομαί γε. Ἐλευθερώσας γάρ σε τῆς βαθείας ταύτης ἀπάτης, τῷ τῆς ἀληθείας προσάξω φωτὶ καὶ βασιλεῖ τῷ ἀθανάτῳ προσοικειώσομαι.

Ιϛʹ. Οὐχ ἤκουσεν ἡδέως τῶν λεγομένων ὁ τῇ ἀπωλείᾳ συνεθισθεὶς ἄνθρωπος· ἀλλ' ἐμβριθέστερον αὐτίκα Σεργίῳ τὸ βλέμμα ἐπιβαλών· Μὴ βλασφήμει τοὺς ἀθανάτους, ἔφη, θεούς. Καὶ ὁ μάρτυς δὲ, θερμότερον πάλιν τῇ παῤῥησίᾳ χρησάμενος, τοὐναντίον ἅπαν ἐποίει· καὶ τοὺς ἐκείνου θεὺς ἐξύβριζέ τε καὶ ὀνόματα μόνον αὐτοὺς ἐκάλει πραγμάτων ἔρημα· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας δὲ καὶ σεβομένους αὐτοὺς ἀναισθητοτέρους πολλῷ τῶν κωφῶν ἐκείνων ἐδείκνυ

θεῶν. Ὁ δοὺξ τοίνυν ὡς ἑώρα κολακειῶν τε κρείττω καὶ ἀπειλῶν τὸν Σέργιον, καὶ οὐδ' ὁπωσοῦν ὑποδιδόντα τῆς παῤῥησίας, αὐτίκα τὴν κατεψευσμένην ἐκείνην φιλίαν καὶ τὸ προσωπεῖον ἀποδυσάμενος ὅπερ ἦν ἐναργῶς ἀπεδείκνυτο, καὶ ὡς ἔοικεν. Η πολλή μου, φησὶν, ἡμερότης, καὶ τὸ ἀκαίρως τοῦτο πρός σε φιλάνθρωπον, ταῦτά σε πρὸς ἀλαζονείαν ἐπῆρε· καὶ οὕτω καθ' ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ θεῶν ἠρέθισε τῶν μεγάλων. Ἀλλὰ καὶ τὸν τῦφον ἀπομαθήσῃ, εὖ οἶδα, καὶ ἐπιμελήσῃ τῆς αὐθαδείας, καὶ γνώσῃ σεαυτὸν οὐ μεσίτην ἄρτι τῶν κοινῶν ὄντα, οὐδὲ παρὰ βασιλεῖ τὰ μεγάλα δυνάμενον, ἀλλὰ κατάκριτον καὶ δεσμώτην καὶ εἴ τι ἄλλο τοῖς οὕτω φρονοῦσι κακὸν ἕπεται. Καὶ αὐτίκα τὴν ἀπὸ τοῦ φρουρίου Σουρῶν ἐπὶ τὴν πόλιν Ῥωσαφῶν στελλόμενος ποθεῖαν ὁ δοὺξ, σιδηραῖς κρηπῖσιν ἥλοις ὀξέσι ἐμπεπαρμέναις τὸν ἀθλητὴν ὑποδεθῆναι παρασκευάζει· καὶ ἀχήματος αὐτὸς ἐπιβὰς, ἔμπροσθεν ὡς εἶχε ποδῶν τρέχειν τὸν ἅγεον ἐπὶ ἑβδομήκοντά που σταδίους ἄχρι Τετραπυργίας ἠνάγκαζεν. Ὅσοι μὲν οὖν ἀποῤῥέον τὸ ποδῶν αἷμα ἑώρων θαυμάζειν τε αὐτοῖς ἀτεχνῶς ἐπῄει, καὶ τὸν ἀθλητὴν τῆς καρτερίας ἐκπλήττεσθαι. Ἐκείνῳ δὲ ἄρα αἱ τῶν προσδοκωμένων ἐλπίδες ῥανίδες παρακλήσεως ἦσαν ἐξ οὐρανοῦ στάζουσαι καὶ τὸ βαρὺ τῶν ὀδυνῶν ὑπεκούφιζον, ἀλύπως, τε εἴχετο τῆς ὁδοῦ, καὶ σὺν ἡδονῇ ταῦτα ὑπέψαλλεν· « Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον· προσέχε μοι καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου· καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος, καὶ ἔστησεν ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.

ΙΖ'. Ὡς δὲ καὶ τὴν τετραπυργίαν ἤδη κατελαβον, αὐτὸν μὲν ἐν φυλακῇ δεσμώτην ἐλάμβανεν· οὕτω προσταχθὲν ὑπὸ τοῦ δουκός· ἐκεῖνον δὲ φροντίδες ἐν χερσὶ δημοσίων πραγμάτων εἶχον. Ἑσπέρας δὲ ἤδη γενομένης μόνος παρὰ τῇ φυλακῇ ὁ μάρτυς ἀπολειφθεὶς « Οἱ ἐσθίοντες, » ἔψαλλεν, « ἄρτους μου ἐμεγάλυναν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. » Καὶ σχοινίοις διέτειναν παγίδα τοῖς ποσί μου, καὶ διελογίσαντο τοῦ ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματά μου. Ἀλλ' αὐτὸς, Κύριε, Κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς καὶ ὑποσκέλισον αὐτοὺς, καὶ ῥῦσαι ἀπὸ ἀσεβῶν τὴν ψυχήν μου καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου. Ὅθεν οὐδὲ ἀπαράκλητον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν πάλιν ὁ τοὺς στεφάνους αὐτῷ πλέκων ἄνωθεν περιεῖδεν· ἀλλὰ κηδεμονίαν τε πολλὴν περὶ τοῦτον ἐπιδείκνυται, καὶ ἄγγελον αὐτῷ κατὰ μέσην ἐκπέμπει τὴν νύκτα· ὃς πρότερον τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἡδέως ἀνακτησάμενος, εἶτα καὶ τοῦ σώματος ἐπιμεληθεὶς, καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ πονήρως ὑπὸ τῶν πληγῶν ἔχοντας ὑγιάσας, καὶ καθάπερ ἑταίρῳ τινὶ καὶ συμπολίτῃ φιλικώτατα διαλεχθεὶς καὶ κατασπασάμενος, προσθυμότερον πολλῷ πρὸς τὸν ἀγῶνα διέθηκεν.

ΙΗ'. Ἕωθεν τοίνυν καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος πάλιν ὁ δοὺξ, κελεύει τισὶ τῶν περιεστώτων ἀφελομένους τὸν μακάριον ἀπὸ τῆς φυλακῆς (οὐ γὰρ αὐτὸς δυνατὸν εἶναι χρήσασθαι τοῖς ποσὶν ὑπὸ τῶν πληγῶν ᾤετο) πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸ βῆμα κομίσαι.

A illos deos. Dux autem postquam vidit Sergium et blanditiis, et minis esse superiorem, et nihil remittentem de loquendi libertate, illam statim ementitam exuens amicitiam et personam, aperte ostendit id quod erat : et, Magna mea, inquit, mansuetudo, et hæc in te importuna benignitas, ad arrogantiam te extulerunt, et sic in nos ipsos, et deos magnos provocarunt. Sed dedisces (sat scio) superbiam, et obliviscerìs tuæ arrogantiæ, et cognosces teipsum non esse rerum communium amplius intercessorem, neque posse plurimum apud imperatorem, sed esse damnatum et vinctum, et si quod aliud malum sequitur eos, qui ita sentiunt. Et statim a præsidio Surorum dux proficiscens in civitatem Rosaphorum, efficit ut calceatur athleta crepidis, ferreis clavis confixis : et conscendens B vehiculum, coegit sanctum ita pedibus affectum, ante ipsum currere ad septuaginta stadia usque ad Tetrapyrgiam. Atque quicunque quidem videbant sanguinem e pedibus defluentem, eis plane admirari veniebat in mentem, et athletæ stupere tolerantiam. Martyri autem spes eorum, quæ exspectabantur, erant guttæ consolationis, quæ cadebant e cœlo, et levabant dolorum gravitatem. Et citra molestiam pergebat iter ingredi, ei hæc psallebat cum lætitia : « Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi. Et exaudivit deprecationem meam : et eduxit me de lacu afflictionis, et e luto fæcis. Et statuit in latitudine pedes meos, et direxit gressus meos[6]. »

XVII. Postquam autem jam pervenissent Tetrapyrgiam, ipsum quidem excepit custodia, duce ita jubente : illum autem urgentes curæ reipublicæ C tenuerunt occupatum. Cum autem jam esset vesper, martyr relictus solus in custodia, psallebat : « Qui comedebant panes meos, magnificarunt super me supplantationem[7]. » Et funibus extenderunt laqueum pedibus meis, et cogitaverunt supplantare gressus meos. Sed tu, Domine, Domine, præveni, et supplanta eos : et libera ab impiis animam meam : et de manu canis unicam meam. Quare nec consolationis expertem ejus animam rursus despexit is, qui e superis ei nectebat coronas, sed et multam se ejus curam gerere ostendit, et angelum ei misit media nocte : qui, cum prius illius animam jucunde recreasset, et deinde etiam corpus curasset, et pedes, qui male se habebant, sanasset, et tanquam cum quodam amico et concive suo amiD cissime esset locutus, et eum amplexus, longe alacriorem reddidit ad certamen.

XVIII. Mane ergo sedens dux in tribunali, jubet quibusdam ex iis, qui adstabant, ut sanctum tollentes e custodia (neque enim putabat fieri posse præ plagis, ut uteretur pedibus), ad suum deferant tribunal. Cum illi autem accessissent in custodiam,

[6] Psal. XXXIX, 1 sqq. [7] Psal. XL, 10.

statim fuit martyr, ut aquila, renovatus, non ablata senectute sed omnibus vulneribus. Neque enim opus habuit manu, quæ eum sustineret, aut ei omnino opem ferret ad ingrediendum, sed et leviter ingrediebatur, et pulchre movebatur, et erat revera testis fide dignus invictæ et omnipotentis Christi virtutis. Cum enim sic affectum dux aspexisset eminus, apud se mirabatur tacitus. Cum autem jam prope esset, eam rem vocabat magiam, et deos jurabat, et eos vocabat in testimonium eorum quæ dicebat. Quid est enim aliud, aiebat, quod et apud imperatorem ei prius tantam præbuit fiduciam, et nunc statim sopiit et obtudit acres dolores vulnerum, nisi aperta magia, et verba quæ ut plurimum curiose et sophistice incantantur? Exhinc jam de Sergio spem adjiciebat: et cum eum curasset quam proxime sistendum, si forte familiaritate eum sic alliceret, placide eum alloquens, et ad priorem revertens assentationem: Rem quamdam, aiebat, arbitror divinam et incredibilem, quod in multis deliciis, et divitiis, et honestis moribus educatus, tam fortiter tuleris hoc tam grave tormentum. Sed ejus sermonem statim interrumpens martyr: Non sunt mihi, inquit, o judex, tormentum præsentia, sed sacra propter Christum pompa, et festum celebre, me ad ipsum cœlum jucundissime transmittens. Dux itaque adhuc magis desperans, sanctum transmittit in custodiam. Ipse autem interim operam dabat mensarum lautitiæ et lætitiæ, ut qui non solum iræ et crudelitatis sed etiam voluptatis vellet esse servus.

XIX. Cum autem viam rursus esset ingressurus, et ad Rosaphorum contenderet præsidium, ad quod tendens, a Sutis profectus fuerat, athletam rursus prioribus calceatum crepidis, a Tetrapyrgia duxit usque ad Rosapha. Cum autem eum eadem rursus luctantem necessitate vidisset martyrem, eamdem, aut etiam majorem ostendere fortitudinem, et viam, quæ est a Suris usque ad Rosapha, cum ferreis illis crepidis citra laborem confecisse, omnino desperans fore ut mutaretur, jubet beati martyris caput amputari gladio. Ducitur itaque martyr a militibus ad locum consummationis. Magna autem multitudo virorum et mulierum et omnis ætatis consequebatur, ut eum viderent et decertantem, et vincentem, et coronatum. Quinetiam ipsæ quoque feræ veluti captæ quodam amore athletæ, relictis propriis cavernis, eum placide et mansuete deducebant, illius quidem beatum iter quodammodo probantes, et commendantes, impios autem re ipsa arguentes, quod quem feræ sunt reveritæ, ipsi plane cæci interficiunt. Ille autem cum ab iis, qui eum ducebant, militibus breve aliquod tempus petiisset ad orationem, et ab illis impetrasset, ad suum statim Dominum totam animam extollit cum oculis. Deinde, cum ei revocasset in memoriam suam commiserationem ad eorum quo

A Τῶν δὲ πρὸς τὴν φυλακὴν παραγενομένων, ἀετὸς ἦν ἐκ καινῆς ὁ μάρτυς οὐ τὸ γῆρας, ἀλλὰ τὰς πληγὰς πάσας ἀποξυσάμενος. Οὐδὲ γὰρ ἐδεήθη χειρὸς ἀνεχούσης, ἢ τὸ παράπαν αὐτῷ συλλαμβανούσης πρὸς τὴν πορείαν, ἀλλὰ κούφως τε ἔβαινε καὶ σοβαρὸν ἐκινεῖτο, καὶ μάρτυς ἦν ἀληθῶς ἀξιόπιστος τῆς ἀμάχου καὶ πανσθενοῦς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως. Οὕτω δὲ αὐτὸν ὁ δοὺξ ἔχοντα πόῤῥωθεν κατιδὼν, ἡσυχῇ καθ' ἑαυτὸν ἀπεθαύμαζεν· ὡς δὲ καὶ πλησίον γένοιτο ἤδη, μαγείαν τε τὸ πρᾶγμα ἐκάλει, καὶ θεοὺς ἐπώμνυ, καὶ μάρτυρας αὐτοὺς ἐποιεῖτο τῶν λεγομένων. Τί γάρ ἐστιν ἕτερον, ἔλεγεν, ὃ καὶ παρὰ βασιλεῖ πρότερον αὐτῷ τοσαύτην παρεῖχε τὴν παῤῥησίαν, καὶ νῦν πάλιν τὰς ὀξείας τῶν πληγῶν ὀδύνας ἐκοίμισέ τε καὶ ἤμβλυνεν, ὅτι μὴ μαγεία B σαφὴς καὶ λόγου περιέργως ὡς τὰ πολλὰ καὶ σοφιστικῶς ἐπᾳδόμενοι; Ἐντεῦθεν καὶ ἀπεγίνωσκεν ἤδη Σέργιον, καὶ τὸν ἄνδρα ὅτι ἐγγυτάτω παραστησάμενος, εἴ πως κἂν οὕτως ὑποκλέψῃ ταῖς οἰκειώσεσιν, ἡμέρως τε διατεθεὶς ὡς μάλιστα, καὶ τῆς προτέρας πάλιν πρὸς αὐτὸν θωπείας γενόμενος, Θεῖόν τι, ἔλεγεν, ἡγοῦμαι καὶ ἄπιστον, πῶς ἐν πολλῇ θεραπείᾳ καὶ πλούτῳ καὶ ἤθεσιν ἄλλοις τραφεὶς, τὴν βαρυτάτην βάσανον ταύτην οὕτω γενναίως ὑπήνεγκας. Ἀλλὰ τὴν ὁμιλίαν εὐθὺς ὁ μάρτυς αὐτῷ ἐπικόψας· Οὐ βάσανός μου τὰ παρόντα, ὦ δικαστὰ, ἀλλ' ἱερὰ διὰ Χριστὸν πομπὴ καὶ πανήγυρις πρὸς αὐτόν με τὸν οὐρανὸν ἥδιστα παραπέμπουσα. Ὁ δοὺξ τοίνυν ἐπὶ πλέον αὖθις ἀπαγορεύσας, τῇ φυλακῇ παραπέμπει τὸν ἅγιον. Αὐτὸς δὲ C περὶ τραπέζας εἶχε καὶ τὸν μεταξὺ πάντα καθυπάγει καιρὸν ὥσπερ οὐ θυμοῦ μόνον καὶ ὠμότητος, ἀλλὰ και ἡδονῆς εἶναι βουλόμενος.

ΙΘ'. Ἐπεὶ δὲ ἅπτεσθαι καὶ πάλιν ὁδοῦ ἔμελλε, καὶ πρὸς τὸ Ῥωσαφῶν ἠπείγετο φρούριον, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπορῶν ὥρμητο, ταῖς προτέραις αὖθις τὸν ἀθλητὴν ὑποδήσας κρηπῖσι, τὴν ἀπὸ Τετραπυργίας μέχρι Ῥωσαφῶν αὐτὸν ἤλαυνεν. Ὡς δὲ τῇ αὐτῇ πάλιν ἀνάγκῃ παλαίοντα, τὴν αὐτὴν ἢ καὶ μείζω καρτερίαν ἐπιδεικνύμενον εἶδε τὸν μάρτυρα, καὶ τὴν ἀπὸ Σουρῶν ἄχρι Ῥωσαφῶν ὁδὸν μετὰ τῶν σιδηρῶν κρηπίδων ἐκείνων ἀπονητὶ διανύσαντα; τὴν μεταβολὴν παντάπασιν ἀπογνοὺς, ξίφει τὴν μακαρίαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι κελεύει. Ἄγεται μὲν οὖν ὑπὸ τῶν τῆς τάξεως λοιπὸν, ἐπὶ τὸν τῆς τελειώσεως τόπον ὁ μάρτυς. Ἀνδρῶν δὲ D πολύ τι πλῆθος καὶ γυναικῶν καὶ ἡλικίας ἁπάσης, ὥσπερ ἐν σκότῳ φωτὸς εἰς τὴν πόλιν προηγουμένου, πάντες ἐπηκολούθουν ὥστε ἀγωνιζόμενον αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ νικῶντα καὶ στεφανούμενον. Ἀλλὰ καὶ θῆρες ἄγριοι; καθάπερ τι ἐρωτικὸν καὶ οὗτοι πρὸς τὸν ἀθλητὴν παθόντες, τῶν οἰκείων ἀπάραντες φωλεῶν, ἡμέρως αὐτὸν καὶ προσηνῶς, παρέπεμπον, ἐκεῖνον μὲν τῆς μακαρίας ὥσπερ πορείας ἀποδεχόμενοι, τοὺς ἀσεβεῖς δὲ πράγματι διελέγχοντες, ὅτι ὃν καὶ θῆρες ᾐδέσθησαν αὐτοὶ λίαν τυφλώττοντες ἀναιροῦσιν. Ὁ δὲ τοὺς ἄγοντας στρατιώτας βραχύν τινα καιρὸν εἰς προσευχὴν αἰτήσας, καὶ παρ' ἐκείνων λαβὼν ὅλην εὐθὺς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην

A μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν αἴρει καὶ τὴν ψυχήν. Εἶτα τῆς οἰκείας συμπαθείας αὐτὸν ἀναμνήσας, ἤδη καὶ εἰς ἔλεον τῶν φονευτῶν ἐκείνων ἐξεκαλεῖτο, Ὁ μόνῃ, λέγων, ἀγαθότητι τὰ πάντα δημιουργήσας, ὁ κατ' εἰκόνα σὴν τὸν ἄνθρωπον διαπλάσας καὶ ἄρχειν τῶν ὁμοδούλων προχειρισάμενος, ὁ καὶ τὴν ἐντολὴν παραβάντας καὶ ἠθετηκότας σε τὸν δεσπότην, καὶ ἀγνώμονας περὶ τὸν εὐεργέτην ἀναφανέντας μὴ ἀπωσάμενος, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ δούλου μορφὴν ἀναλαβὼν, καὶ πάντα ἑκὼν ὑπομείνας, καὶ μηδὲ θάνατον τὸ τελευταῖον παραιτησάμενος αὐτὸς σύγγνωθι καὶ νῦν τοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμελήσασι· καὶ τὸ παχὺ τοῦτο τῆς ἀσεβείας νέφος διατεμὼν, καὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ τυραννίδος τοὺς ἀθλίους ἐλευθερώσας φῶς τε θεῖον αὐτοῖς τῆς σῆς ἐπίλαμψον χάριτος, καὶ ἀνακάλεσαι πεπλανημένους αὐτοὺς τῷ μεγάλῳ καὶ θαυμαστῷ ὀνόματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου. B Καὶ ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὲρ σοῦ, Δέσποτα, σφαγιαζομένους, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὸς τῇ προαιρέσει καὶ τὰ σώματα καταθύοντας ὡς ἱερεῖα δεκτὰ, ὡς θυσίαν εὐάρεστον πρόσδεξαι, καὶ εἰς τὸ σὸν θυσιαστήριον τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν εὐφραινομένους εἰσήγαγε. Ταῦτα προσηύξατο, καὶ φωνὴ τοῦτον ἐκεῖθεν αὐτίκα ἐκάλει· και ταύτης ἀσμένως ἐκεῖνος καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀκούσας, τὸν τράχηλον εὐθὺς ὡς ἥδιστα ὑποσχὼν, τὴν μαρτυρικὴν ἐκτέμνεται κεφαλὴν, ἑβδόμην τότε τοῦ ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος, καὶ πρὸς τὸν καλοῦντα τρέχει Δεσπότην, καὶ πρὸς τοὺς στεφάνους ὁρᾷ, καὶ φιλοτίμους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοὺς καὶ ὑποτελεῖς ὑποδέχεται. Τῶν γε μὴν κατὰ θέαν τινὲς τῆς τελειώσεως συνεληλυθότων, τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα εὐλαβέσιν ἅμα καὶ ποθούσαις ἀνελόμενοι ταῖς χερσὶ, καὶ ὅσα νόμοι εἰς ταφὴν τελέσαντες, λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως παρ' αὐτῷ τῷ τῆς μαρτυρίας τόπῳ κατέθεσαν.

que, qui illum occidebant, vocabat misericordiam, dicens: Qui sola bonitate omnia es fabricatus, qui genus humanum ad tuam imaginem effinxisti, et præfecisti omnibus: qui etiam, cum tuum transgressi essent præceptum, et te Dominum contempsissent et in benefactorem ingrati apparuissent, eos non repulisti, imo propter nos homo factus es, et servi formam accepisti, et omnia voluntarie sustinuisti, et nec mortem quidem postremo recusasti, ipse quoque nunc ignosce iis, qui in nos peccaverunt, et hac crassa nube impietatis discussa, et a tyrannide inimici liberatis miseris, illucesce eis divina luce tuæ gratiæ, et revoca eos errantes magno tuo et admirabili nomine et veritate. Porro autem nos quoque, qui pro te, o Domine, mactamur, ipsasque animas et corpora nostra sponte sacrificamus, suscipe tanquam acceptas hostias et gratum sacrificium, et ad aram tuam, quæ est supra cœlos, introduc lætantes. Hæc oravit; et eum statim vox illinc vocavit. Quam cum ille lubenter et cum voluptate audiisset, collum protinus alacriter porrigens, truncatur martyrico capite, septimo mensis Octobris; et currit ad vocantem Dominum, a quo coronas, easque magnificas et præclaras suspicit. Ex iis autem nonnulli, qui ad spectandam venerant consummationem, cum pretiosum illud corpus piis et optantibus sustulissent manibus, et peregissent ea, quæ de more fiunt in sepultura, præclare et magnifice deposuerunt apud ipsum locum martyrii.

C Κ'. Χρόνου δὲ συχνοῦ διαγενομένου, τῶν θερμοτέρων τινὲς περὶ τὴν εὐσέβειαν, ἀπὸ τοῦ φρουρίου Σουρῶν ἀφικόμενοι, ὑφελέσθαι τὸ τοῦ μάρτυρος λείψανον ἐπεχείρουν. Ὁ δὲ, εἴτε μὴ θέλων ἑαυτὸν ζημιῶσαι τὴν πόλιν, εἴτε μὴ ἀνασχόμενος τὸν κοινὸν θησαυρὸν ἴδιον γενέσθαι τινὸς, φλόγα μεγάλην ποιεῖται τῆς κλοπῆς, μηνυτήν· καὶ πῦρ ἀναφθὲν ἐκεῖθεν, ἀθρόον δημοσιεύει τὸν δόλον. καὶ τὴν ζημίαν εὐθὺς παραδείκνυσιν. Οἱ ἐν τῇ Ῥωσαφῶν τοίνυν, πολεμίων ἐπιδημίαν τὸ πρᾶγμα εἶναι ὑπολαβόντες, ἔνοπλοι πάντες ἐκ τοῦ αἰφνιδίου τῷ τοῦ μάρτυρος ἐφίστανται τάφῳ. Καὶ μαθόντες ὅπερ ἦν, τὴν ὑφαίρεσίν τε διεκώλυον καὶ οὐκέτι οὐδὲ ἐπιμεῖναι τῷ τόπῳ τοὺς ἀπὸ Σουρῶν ἠνείχοντο, Εἶτα μέντοι πολλὰ δεηθέντας ὀψὲ καὶ μόλις παραμεῖναι βραχυ συνεχώρησεν. D Οἱ δὲ τὴν προσεδρίαν μὴ ἀρχὴν ἔχειν μηδὲ ἄπρακτον βουληθέντες, ναόν τινα μικρὸν ἐπὶ τῷ τάφῳ ἐδείμαντο, καὶ οὕτω μεθ' ἡδονῆς ἐπανῆκον τῷ δοῦναι μᾶλλον ἢ λαβεῖν, τὸν πρὸς τὸν ἀθλητὴν πόθον ἀφοσιώσαντες. Κατὰ μικρὸν δὲ τῆς περὶ τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμων Ἰησοῦν Χριστὸν εὐσεβείας ἐπιδιδούσης, ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν πεντεκαίδεκα τῆς πόλεως Ῥωσαφῶν εἴσω γενόμενοι ναόν δε τοῖς ἁγίοις περιφανῆ ἀνιστῶσι, καὶ τοῦτον καθιερώσαντες, ἐν αὐτῷ τὰ θεῖα καὶ μαρ-

XX. Cum autem multum intercessisset temporis, quidam ex iis, qui erant pietate ferventiores, venientes a præsidio Surorum, agressi sunt surripere reliquias martyris. Ille autem, seu non volens damno afficere civitatem, seu non sustinens communem thesaurum esse alicujus proprium, magnam flammam effecit furti indicem: et ignis illic accensus, dolum manifeste publicans, damnum repente ostendit. Qui igitur erant in civitate Rosaphorum, opinati adventum hostium eo significari, armati omnes statim adveniunt ad sepulcrum martyris. Qui cum rescivissent id quod erat, et ne auferrent prohibuerunt, et non passi sunt Surenos amplius manere in eo loco. Illi autem cum nollent frustra et inutiliter advenisse, parvum quoddam templum in sepulcro extstruxerunt: et sic cum gaudio redierunt, dando, magis, quam accipiendo, suo in sanctum desiderio satisfacientes. Paulatim autem crescente pietate in Salvatorem et Dominum nostrum Jesum Christum, episcopi numero quindecim, ingressi civitatem Rosaphorum, insigne templum sanctis exstruunt et cum id consecrassent, in eo deposuerunt divinas martyrum reliquias; ad gloriam Dei, et Domini nostri Jesu Christi, quem decet honor, potentia, majestas et

magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A τυρικὰ κατέθεντο λείψανα εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρος καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ, κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν λαὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

CERTAMEN S. DEMETRII MARTYRIS

THESSALONICÆ IN MACEDONIA.

Tomo sequenti, in *Supplemento ad Metaphrastem*, extant celeberrimi martyris Acta varia a Cornelio Biæo in Octobri Bollandiano ad diem 8 collecta. Inter ea legitur opus Symeonis Metaphrastæ quod ibi videsis; commentarius enim Actis S. Demetrii præfixus partem a toto avelli non sinit.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ, ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΠΑΓΙΤΟΥ.

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI DIONYSII AREOPAGITÆ

EPISCOPI ATHENIENSIS.

(Opp. Dionysii Areop., t. II, p. 589.)

Olim quidem fides sita erat in figuris, et ænigmatibus, et nube umbræ tecta erat lux veritatis. Postquam autem nostræ salutis magnum peractum fuit mysterium, et qui finxit singulatim corda nostra, suæ benignitatis in nos misericordia, citra peccatum natus est sicut nos: et alia subiit, quæ sunt humanæ imbecillitatis, ut ego primam reciperem nobilitatem; et postremo condemnatus fuit morte crucis: et ne dicam singula (sunt enim) multa intermedia œconomiæ carnis susceptæ mysteria) finem accepit corporea conversatio; incipit autem spiritualis; et in cœlum ascendit meus Christus, et ad sedem paternam revertitur; et, qui ex ipso procedit, Spiritum demittit discipulis, ut essent duces gentium infidelium. Per quem beatus quoque Paulus ex umbra deductus fuit ad veritatem. Tunc is, zelo Christi percitus, quemadmodum ipse captus fuit ad pietatem, ita etiam orbem terræ ad se studebat attrahere, et Christo per fidem conjungere. Et ut ea omittam quæ ab ipso Amphipoli facta sunt, et in Thessalia, et omnibus in locis, in quibus ejus sermo, perinde ac quædam sagena, multos venatus est ad pietatem, eorum solum meminero, quæ Athenis facta sunt, per quæ etiam ab Apostolo ipso vere magnus captus fuit Dionysius[g]; qui, patriam quidem claram et parentes claros consecutus, ad magnam pervenit gloriam. Nam justi quidem erant, si ulli ex Atheniensibus, ne dicam soli, ita ut justitia insigne illis esset, æqui amicis,

[g] Act. XVII.

B Πάλαι μὲν ἐν τύποις ἦν τὰ τῆς πίστεως καὶ αἰνίγμασι, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος τῷ τῆς σκιᾶς νέφει συνεκαλύπτετο. Ἐπεὶ δὲ τὸ μέγα τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐπραγματεύθη μυστήριον, καὶ ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν τῷ τῆς οἰκείας περὶ ἡμᾶς οἴκτῳ χρηστότητος ἀναμαρτήτως γέγονεν ὡς ἡμεῖς, τἄλλα τε ὑπῆλθεν, ὅσα τῆς ἀνθρωπίνης ἐστὶν ἀσθενείας, ἵν' ἐγὼ τὴν πρώτην ἀπολάβω εὐγένειαν· καὶ τέλος τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον κατακρίνεται· καὶ ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγω, (πολλὰ γὰρ τὰ ἐν μέσῳ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ μυστήρια·) πέρας τὰ τῆς σωματικῆς ἐνδημίας δέχεται· τὰ δὲ τοῦ πνεύματος ἄρχεται· καὶ εἰς οὐρανοὺς ὁ ἐμὸς Χριστὸς ἀναφέρεται· καὶ πρὸς τὸν πατρικὸν ἐπάνεισι θρόνον· καὶ τὸ ἐκπορευόμενον αὐτοῦ Πνεῦμα ἐπὶ τὴν τῶν ἀπίστων ἐθνῶν καταπέμπει τοῖς μαθηταῖς ὁδηγίαν, δι' οὗ καὶ ὁ μακάριος Παῦ-
C λος ἀπὸ τῆς σκιᾶς ἐχειραγωγήθη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τότε δὴ τότε ζήλῳ τῷ περὶ τὸν Χριστὸν οὗτος ἁλοὺς, ὃν ἐζωγρήθη τρόπον πρὸς τὴν εὐσέβειαν, τοῦτον καὶ τὴν οἰκουμένην ἔσπευδεν ἐπισπάσασθαι, καὶ Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως οἰκειώσασθαι. Καὶ ἵνα τὰ ἐν Ἀμφιπόλει καὶ Θεσσαλίᾳ παρῶ, καὶ ἐν οἷς ὁ τούτου λόγος, ὥσπερ τις σαγήνη, τοὺς πολλοὺς πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἤγρευε, τῶν ἐν Ἀθήναις μόνων μνησθήσομαι, δι' ὧν θήραμα τῷ Ἀποστόλῳ καὶ ὁ μέγας ὄντος καθίσταται Διονύσιος· ὃς πατρίδος μὲν ἐπιφανοῦς, ἐπιφανῶν δὲ καὶ γεννητόρων τυχὼν, ἐπὶ μέγα δόξης ἀφίκετο. Δίκαιοι μὲν γὰρ, εἴπερ τις Ἀθηναίων, ἵνα μὴ λέγω μόνοι· καὶ δικαιοσύνη τοῖς γονεῦσιν ἦν τὸ ἐπίσημον, φίλοις

ἐπιεικεῖς, ἥμεροι τοῖς ξένοις, τοῖς οἰκείοις φιλάνθρωποι, χρηστότης αὐτοῖς οὐκ ἐπίδειξις, ὑποκαθημένην ὡς τὰ πολλὰ τὴν σκαιότητα ἔχουσα, ἀλλά τι σαφὲς γέννημα τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ἔνδον χαρακτὴρ διαθέσεως. Ἐπειδὴ δὲ Ἀθήνησι Παῦλος ἐγένετο, καὶ τοῖς Ἐπικουρείοις τὰ Πυθαγόρου κρατύνουσι συμβαλὼν, ἔργου εἴχετο τῷ τῆς ἀσεβείας αὐτοὺς ἀποστῆσαι δογμάτων, καὶ μεταθεῖναι πρὸς τὴν εὐσέβειαν, τούς τε τῶν εἰδώλων καταστρέφεσθαι ναούς. καὶ πεῖσαι. Ἀθηναίους ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἀναστήσεσθαι μέλλειν, καὶ δίκας τῶν αὐτοῖς εἰργασμένων εἰσπραχθήσεσθαι· οὗτοι δὲ τῶν ἄλλων ἅτε δεισιδαιμονέστερον διακείμενοι, καὶ εἰς πολλὰς δόξας καὶ πίστεις μεριζόμενοι, μυκτηρίζειν αὐτὸν ἐπεχείρουν, καινῶν τινῶν καὶ ξένων δαιμονίων καταγγελέα καλοῦντες· ὅπως δὲ μὴ μυκτηρισμῷ μόνον παρ' αὐτῶν βάλλοιτο, ἀλλά τι καὶ τῶν ἀνιαρῶν ὑποσταίη δίκας τῶν ὑπ' αὐτοῦ κηρυττομένων διδοὺς, ἐπιλαβόμενοι αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤγαγον· ὃς τόπος μὲν ἦν συναγωγῆς, καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἔτι καθίστατο δικαστήριον. Εἰ γὰρ καὶ Ῥωμαῖοι πάντων τότε ἐκράτουν, ἀλλ' Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους αὐτονόμους ἀφῆκαν. Εἴρηται δὲ μυθικῶς οὕτω, καθάπερ ἐκεῖνοί φασιν, ἀπὸ τοῦ δίκην ἐν αὐτῷ τὸν Ποσειδῶ κατὰ τοῦ Ἄρεως ὑποσχεῖν, ὅτι τὸν τούτου υἱὸν ἀπέκτεινεν Ἀλιῤῥόθιον. Ἀγαγόντες οὖν αὐτὸν (ἐπεὶ καὶ τῷ τῶν θρόνων ὕψει, καὶ τῇ καταργουμένῃ σοφίᾳ μέγα ἐφρόνουν, καὶ ἅμα τῶν γινομένων ἀκροαταὶ καὶ κριταὶ προεκάθηντο· ὧν εἷς καὶ Διονύσιος ἦν, κἀν τοῖς λόγοις κἀν τοῖς δικαστηρίοις τὸ πλεῖον ἀποφερόμενος)· « Τίς ἡ καινὴ αὕτη καὶ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη, » πρὸς τὸν Παῦλον ἔφησαν, « διδαχὴ, καὶ τὰ σοφὰ καὶ περινενοημένα σοφίσματα; καὶ τίς ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς; καὶ ὁ ἐπὶ ξύλου ζωοδότης καὶ κριτὴς εὐθυνόμενος; ξενίζοντα γάρ τινα φέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. Βουλόμεθα οὖν γνῶναι, τί ἂν βούλοιτο ταῦτα, καὶ πρὸς ὃ φέρουσι. » Καὶ ὃς, τὸ πρῶτον ἐπαίρων τε ἅμα τὰ ἐκείνων καὶ δι' ἐπαίνου τιθέμενος οἷον εἰκὸς, ἵνα μὴ τοῖς ἀήθεσι καὶ ξένοις λόγοις τραχύνοιντο (θυμὸν γὰρ ὑποστρέφει, φησὶν, ἀπόκρισις ὑποπίπτουσα). « Ἄνδρες, εἶπεν, Ἀθηναῖοι, περὶ ὧν πυνθάνεσθε, ὕστερον, εἰ δοκεῖ, διηγήσομαι· νῦν δὲ κατὰ πάντα ὡς δεισιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. Διερχόμενος γὰρ καὶ τὰ σεβάσματα ὑμῶν ἀναθεωρῶν, εὗρον καὶ βωμὸν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· Ἀγνώστῳ Θεῷ. Ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν· εἰ ἄρα ψηλαφήσετε αὐτὸν, καὶ εὕροιτε, καί γε οὐ μακρὰν ἀφ' ἑκάστου ὑμῶν ὑπάρχοντα. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. » Τούτων ἐκεῖνοι ἀκούσαντες, καὶ ὅτι πλήρης ὁ λόγος κομψῆς ἐτύγχανεν διανοίας, οἷα βροντῆς ἤχῳ καταπλαγέντες, ἀφωνίᾳ συνείχοντο. Ὀψὲ δὲ καὶ μόλις « Ἀκουσόμεθά σου τῇ ὑστεραίᾳ, » ἐπιφθεγξάμενοι, τοῦ δικαστηρίου τοῦτον ἀφῆκαν. Ἔξεισιν οὖν ὁ Παῦλος οὐ κεναῖς χερσὶ, τὸ ᾀδόμενον· ἀλλ' ἐφεπόμενον τὸν πρόεδρόν τε καὶ κορυφαῖον τῆς τῶν σοφιστῶν συμμορίας παραλαβὼν, τὸν μέγαν τοῦτόν φημι Διονύσιον· καὶ ὥσπερ τις Ὀλυμπιονίκης ἢ στρατηγὸς, τῆς ἰδίας γλώττης τρόπαιον

A mansueti hospitalibus, benigni in familiares, et vera bonitas erat eis bonitas, non ostentatio, quæ habet improbitatem magna ex parte insidiantem; imo quidam apertus animæ fœtus, et character internæ affectionis. Postquam autem fuit Paulus Athenis, et congressus cum Epicureis et Stoicis, qui Pythagoræ dogmata sectabantur, instabat operi, nempe ut eos abduceret a dogmatibus impietatis, et traduceret ad pietatem, et everteret templa simulacrorum, et persuaderet Atheniensibus, fore ut resurgerent in ultimo die judicii, et darent pœnas eorum quæ fecissent: ii, ut qui essent aliis affecti superstitiosius, et in multas divisi essent opiniones, aggrediebantur eum subsannare, vocantes eum annuntiatorem novorum quorumdam dæmoniorum. B Ne autem ab eis appeteretur sola subsannatione, sed molestum etiam aliquid sustineret, dans rationem eorum quæ ab ipso prædicabantur, apprehendentes eum duxerunt in Areopagum, qui tunc quidem erat locus congregationis, et Athenarum erat adhuc judicium. Nam etsi tunc Romani in omnes obtinerent imperium, Athenienses tamen et Lacedæmonios sui juris demiserant. Fabula autem, sicut ipsi dicunt, nomen accepit, quod Neptunus in eo contra Martem causam sustinuerit, quod hujus filium Halirrothium occidisset. Cum eum ergo adduxissent in illorum conspectum, qui et propter sedium altitudinem, et, quæ evacuatur, sapientiam, se magnifice circumspiciebant: et simul eorum quæ fiebant, auditores et judices præsidebant, quorum unus etiam erat C Dionysius, cujus et in dicendo, et judicando præcipuæ erant partes: « Quænam est hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina, » Paulo dixerunt, « sapientiaque et ingeniosa decreta? et quis est Jesus Deus et homo, et in ligno vitæ dator et judex, a quo in jus vocatur quilibet redditurus rationem? Quædam enim nova et aliena defers ad aures nostras. Volumus ergo scire, quid hæc sibi volunt, et quo tendunt. » Ille autem res eorum primum extollens et laudans, ne insuetis et alienis verbis irritarentur (iram enim, ait ille, avertit se submittens responsio (h): « Viri inquit, Athenienses, de iis quæ interrogatis, postmodum si ita videbitur disseram: nunc autem per omnia quasi superstitiosiores vos video. Transiens enim, et aspiciens ea quæ colitis, inveni etiam D aram, in qua inscriptum erat: *Ignoto Deo*. Quem ergo ignorantes colitis, eum annuntio vobis; si eum forte contrectaveritis, et inveneritis, etsi non sit longe ab unoquoque vestrum. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus. » Hæc cum illi audiissent, quoniam gravibus sententiis plena erat oratio, tanquam sono tonitru essent obstupefacti, elingues et muti evaserant. Cum autem vix tandem dixissent: « Audiemus te postridie, » eum dimiserunt e judicio. Egreditur ergo Paulus, non inanibus, ut vulgo dicitur, manibus, sed secum accepto, qui eum seque-

(h) Prov. xv.

batur, præside, et classis sophistarum principe, hoc magno, inquam, Dionysio. De quo, tanquam quispiam victor Olympicus, aut dux exercitus, suæ linguæ erexit trophæum, et hunc fructum collegit ex oratione quam habuit ad Athenienses. Iis enim, quæ de Jesu dicebantur a præcone veritatis, cum a se prius visam in tempore passionis innovationem sibi ipsi explicuisset luminarium, et hanc humanam despexisset sapientiam, sectatur verbum veritatis, et adjungitur Apostolo; et regenerationis lavacro consummatus, fit simul discipulus, et præco Christi, qui est primus doctor veritatis. Et cum primas fidei exercitationes et disciplinas a beato percepisset Hierotheo, et in verbo, et in vita ab eo docetur, et sancti Spiritus communionem ab eo consequitur. Deinde ascensiones in corde suo disponens, philosophatur veritatem; quærit cum veritate, de anima, de corpore, ac de substantia rerum gerendarum: mortificat omnia membra sua, quæ sunt super terram, carnis multas leges constituens ad obediendum spiritui; docet aures auscultare quæ divina, et quæ sunt de Deo audienda; iis autem quæ sunt extra ea, divinum metum inexorabilem adhibet janitorem: et totum oculum traducit ad veritatem contemplandam. Quod autem ad linguam pertinet, et si non in iis, in quibus oportebat, olim edocta fuerat, philosophice tamen et Attice, multaque cum diligentia erudita erat. Itaque brevi Dionysius (o miraculum) superat omnes, qui præcesserant: et cum potestatem non subfuratus esset, sed per gradus transiisset inferiores, pulchre pasci didicisset, ad superiora mox pervenit, et pascit postea cum experientia; et cum modeste parere didicisset, imperat modestius; et cum docuisset cum veritate, obiissetque omnes boni ordinis partes, tandem ei mandato Athenarum pontificatu, clavis præsidet Ecclesiæ, ostenditque suum generosum animum, et pugnat pro grege: expellitque bestias, et ejus, quod morbo laborat, curam gerit, et quod longe est remotum reducit: et, ut semel dicam, sicut ejus magister, omnibus fit omnia (i). Cum sic autem docuisset et de Trinitatis divinitate disseruisset, clare tractat de supernis virtutibus.

αὐτὸν ποιησάμενος καὶ καρπὸν τοιοῦτον τοῦ πρὸς Ἀθηναίους λόγου θερίσας. Τοῖς γὰρ παρὰ τοῦ τῆς ἀληθείας κήρυκος περὶ τοῦ Ἰησοῦ λεγομένοις τὴν προορασθεῖσαν αὐτῷ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τῶν φωστήρων καινοτομίαν συμβαλὼν ἐκεῖνος, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης σοφίας ὑπεριδών, τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας γίνεται, καὶ τῷ Ἀποστόλῳ συντίθεται· τῷ τε λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας τελειωθείς, μαθητὴς ὁμοῦ καὶ κῆρυξ Χριστοῦ τοῦ πρώτου τῆς ἀληθείας διδασκάλου καθίσταται. Καὶ τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας διατριβῶν, καὶ παιδείας τῷ μακαρίτῃ κοινωνήσας Ἱεροθέῳ, βίον ὑπὸ τούτῳ καὶ λόγον παιδεύεται· καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας καταξιοῦται, καὶ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ ἀνατιθέμενος, φιλοσοφεῖ τὴν ἀλήθειαν· ζητεῖ μετὰ τῆς ἀληθείας περὶ ψυχῆς, περὶ σώματος, περὶ τῆς τῶν πρακτέων ὑπάρξεως· πάντα νεκροῖ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πολλὰ τῇ σαρκὶ νομοθετήσας, εἰς ὑποταγὴν τοῦ πνεύματος· παιδαγωγεῖ τὴν ἀκοὴν ὅσα θεῖα καὶ περὶ Θεοῦ ἐνωτίσασθαι· τοῖς δὲ τούτων ἐκτὸς τὸν θεῖον φόβον θυρωρὸν ἐφίστησιν ἀπαραίτητον· ὅλον μετάγει τὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὰ γὰρ τῆς γλώττης, εἰ καὶ μὴ ἐν οἷς ἐχρῆν πρότερον, ἀλλ' οὖν φιλοσόφως τε καὶ Ἀττικῶς καὶ πρὸς ἀκρίβειαν ἐνεπεπαίδευτο· Καὶ ὢ τοῦ θαύματος! ἐν βραχεῖ πάντας ὑπερβαίνει τοὺς ἔμπροσθεν, οὐ κλέψας τὴν ἐξουσίαν οὐδὲ ἁρπάσας, ἀλλὰ τοὺς κάτω βαθμοὺς διεξελθών. Καὶ τὸ ποιμαίνεσθαι καλῶς ἐκμαθών, τῶν ἄνω ταχὺ γίνεται, καὶ ποιμαίνει μετὰ τῆς πείρας ὕστερον· καὶ ἐπιεικῶς ἄρχεσθαι μαθών, ἄρχει ἐπιεικέστερον· καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας διδάξας, διὰ πάσης τε ἐλθὼν εὐταξίας, τέλος τὴν τῶν Ἀθηνῶν πιστευθεὶς προεδρίαν, τῶν οἰάκων τῆς Ἐκκλησίας ὑπερκαθέζεται. τό τε τῆς γνώμης γενναῖον ἐπιδεικνύει, καὶ προπολεμεῖ τῆς ποίμνης, καὶ ἀποσοβεῖ τοὺς θῆρας, καὶ τοῦ νενοσηκότος ἐπιμελεῖται, καὶ τὸ μακρυνθὲν ἐπανάγει· καὶ συνελόντα φάναι, πᾶσι τὰ πάντα κατὰ τὸν αὐτοῦ διδάσκαλον γίνεται. Οὕτω τε διδάξας, καὶ τὴν Τριάδα θεολογήσας, σαφῶς περὶ τῶν ἄλλων διαλαμβάνει δυνάμεων.

Cum vero ad tantam pervenisset gratiam, ut quando Deiparæ, quod Deum suscepit corporis emigravit spiritus, simul adesset cum apostolis, qui per spiritum et nubem ad hanc sacram accesserant sepulturam, non amplius existimavit oportere una civitate, nempe Athenis, circumscribere tales opes gratiæ; sed volens multiplicare talentum, et sequi sui magistri vestigia, relictis Athenis, et terra et mari multa passus gravia, nec tamen ab eis retardatus, sed supernarum rerum contemplatione inferis omnibus superatis, ad regiam urbem pervenit Romam; et accedit quidem ad Clementem, qui tunc sedem tenebat apostolicam, quique a magno Petro fuerat edoctus, et cui ab illo fuerat credita sedes. Ad eum ergo accedit Dionysius, et cum ei suum exposuisset Evange-

Καὶ εἰς τοῦτο χάριτος ἐλθών, ὡς, ἡνίκα τὸ πνεῦμα τῆς Θεοτόκου σώματος ἐξεδήμει τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος καὶ νεφέλης τῇ ἱερᾷ τούτου ἐπιστᾶσι ταφῇ συμπαρεῖναι· οὐκ ἔτι δεῖν ᾤετο μιᾷ πόλει ταῖς Ἀθήναις τὸν τοσοῦτον περιγράψαι πλοῦτον τῆς χάριτος· ἀλλὰ τὸ τάλαντον πολυπλασιάσαι βουλόμενος, καὶ κατ' ἴχνος ἕπεσθαι τῷ διδασκάλῳ, τὰς Ἀθήνας ἀπολιπών, πολλὰ μὲν κατὰ γῆν παθών, πολλὰ δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπομείνας τὰ δυσχερῆ καὶ μηδὲ ὑπὸ τούτων κατασχεθείς, ἀλλ' ὑπὲρ τὰ κάτω πάντα τῇ τῶν ἄνω θεωρίᾳ γενόμενος, τὴν βασιλίδα Ῥώμην καταλαμβάνει, καὶ πρόσεισι Κλήμεντι τὸν ἀποστολικὸν τηνικαῦτα θρόνον διέποντι· ὃς Πέτρῳ τῷ μεγάλῳ ἐφοίτα, καὶ τὸν θρόνον ὑπ' ἐκείνου πεπίστευτο. Τούτῳ οὖν πρόσεισι Διονύσιος, καὶ καθ' ἑαυτὸν προσαναθεὶς Εὐαγγέλιον τό τε τῆς διακονίας

(i) I Cor. IX, 22.

ἔργον ὡς ὁμοτρόπῳ καὶ ὁμογνώμονι κοινωσάμενος, ὑπὸ τούτου προτρέπεται καὶ πρὸς ἑσπέρια μεταβῆναι μέρη· ἄλλους μὲν οὖν τῶν ἑπομένων αὐτῷ λειτουργῶν ἀλλαχοῦ τῶν κωμῶν τε καὶ πόλεων διανείμας, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον εὐαγγελίζεσθαι παρεγγυησάμενος, Ῥουστικὸν αὐτὸς καὶ Ἐλευθέριον, τὸν μὲν ἱερωσύνης χρίσματι, διακονίᾳ δὲ τετιμημένον τὸν Ἐλευθέριον, συνεργούς, καθάπερ ὁ μέγας Ἀπόστολος Σιλουανὸν καὶ Τιμόθεον, παραλαβὼν, καὶ τοὺς ἑσπερίους καταλαβὼν Γαλάτας οὐ διδαχῆς μόνον ῥήμασιν, ἀλλὰ καὶ σημείων ἔργοις ἀποστολῆς ἔργον εἰργάζετο, μέσος τοῖς καθ' ἑκάστην συνιοῦσιν ἐκφαινόμενος, τούς τε τῆς εὐσεβείας λόγους ἀδιαλείπτως ἀνακινῶν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος ἐπίγνωσιν τοὺς ἀκροατὰς ἐπαγόμενος. Οὕτως οὖν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας κηρυσσομένου, καὶ τῆς μὲν θείας κρατυνομένης πίστεως, δαιμονικῆς δὲ πάσης ἀπάτης ἐκ ποδῶν γινομένης, τῶν ἐπὶ τούτῳ τινὰ συνόντων, Λουκιανόν φημι τὸν ἀοίδιμον, ὃς καὶ τῇ τοῦ πρεσβυτέρου ἀξίᾳ ἐτετίμητο, (συνήπτοντο γὰρ αὐτῷ πολλοὶ τῶν ἀρετῆς μεταποιουμένων· τῷ ὁμοίῳ, φασὶ, τὸ ὅμοιον.) πρὸς τὴν τῆς Βελουακένσις νήσου πόλιν ἐκπέμψας κηρύξοντα τὴν εὐσέβειαν, αὐτὸς ἅμα Ῥουστικῷ καὶ Ἐλευθερίῳ, τὴν Γαλλίαν λιπὼν, ἄνωθεν αὐτῷ κεχρηματισμένον, ἐν Παρισίᾳ λεγομένῃ τῇ πόλει γίνεναι, ὡς ἂν μετὰ παῤῥησίας αὐτῇ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐγκατασπείραντι, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀναδησαμένῳ στέφανον, μετὰ παῤῥησίας καὶ τῷ ἀγωνοθέτῃ παραστῆναι Θεῷ γένηται, ὃ δὴ τῶν ἐφετῶν αὐτῷ τὸ ἀκρότατον· καὶ ὅ μοὶ προϊὼν ὁ λόγος δηλώσειεν.

Ἐν τοίνυν τῇ Παρισίᾳ ταύτῃ γενόμενος, καὶ πλήρη τὴν πόλιν ἀπιστίας εὑρὼν, κάλλει μὲν καὶ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν ἐν αὐτῇ πολύ τι τῶν μεγάλων πόλεων ἀπολειπομένην· τῇ δὲ ἀσεβείᾳ τοσούτῳ πασῶν κρατοῦσαν, ὅσῳ μηδὲ παραβαλεῖν δύνασθαι ἀπηνέσι τε πάντοθεν ἀπειλημμένην οἰκήτορσι, καὶ ὥσπερ τινὶ τειχίῳ περιπεφραγμένην ἰσχυρῶς τῇ ἐκείνων ὠμότητι, καὶ ταύτην ἀντ' ἄλλου τινὸς φυλακτηρίου προϊσχουσαν· ἄλλως τε δὲ καὶ ὅτι πρὸς καρπῶν ἁπάντων φορὰν γόνιμος ἦν ἡ πόλις, καὶ τοῖς φιλοτίμοις πᾶσιν εὐθηνοῦσα καὶ περιττοῖς, ὃ καὶ μᾶλλον τοὺς πολίτας ἤλειφεν εἰς κακίαν· ἐν αὐτῇ τοίνυν οὕτως ἐχούσῃ γενόμενος, περιῄει ἀνερευνῶν, εἴ που τινὰ πρὸς ἡσυχίαν εὕροι τόπον ἑαυτῷ ἐπιτήδειον. Καὶ δὴ τὸν ζητούμενον τυχὼν ναὸν, εὐθὺς ὡς ἡ δύναμις εἶχε, καὶ οἷα ἐν ἀλλοτρίᾳ ξένος ὢν ἐκεῖνος καὶ ἔπηλυς, καὶ πολλοὺς ἔχων τοὺς ἀντικειμένους διὰ τὸ ἑτερόδοξον, ἀνεγείρει εὐκτήριον καὶ ναὸν, αὐτόχρημα σωτηρίαν ψυχῶν. Πάμπολυ γάρ τι πλῆθος θεοσεβῶν ἐν τούτῳ συναγαγὼν, καὶ θύτας καθαροὺς τῷ Θεῷ παραστησάμενος, ποίμνην ἁγίαν, ὡς εἰπεῖν, τὸν ναὸν ἀπειργάσατο ἧς ποιμὴν οὗτος οὐ μισθωτός· πάντα τὸν ἀπιστίᾳ πλανώμενον τῇ τῆς ἀληθείας σύριγγι πρὸς πίστιν ἀνακαλούμενος, καὶ τοὺς μὲν τῇ πλάνῃ νοσοῦντας τοῖς σωτηριώδεσι τῶν Γραφῶν φαρμάκοις ἰώμενος, τοὺς δὲ ἤδη συντετριμμένους τῇ διδασκαλίᾳ καταδεσμῶν

A lium, et opus sacri ministerii, ut qui esset iisdem moribus et sententia communicasset, ipse eum adhortatur ut transeat ad partes occidentales. Cum ex iis ergo, qui eum sequebantur, ministris per vicos et civitates alios alibi distribuisset, et salutare Dei Evangelium jussisset prædicare, ipseque Rusticum et Eleutherium, illum quidem chrismate sacerdotii, hunc autem, nempe Eleutherium, honestatum diaconatu, accepisset adjutores, non secus ac magnus Apostolus Sylvanum et Timotheum et ad Gallos venisset occidentales, non solum verbis doctrinæ, sed etiam signorum operibus fungebatur munere apostolatus, medius apparens iis qui in unaquaque civitate conveniebant, et de pietate verba faciens sine in- B termissione, et inducens auditores ad agnitionem ejus, qui ipsos creavit. Cum sic ergo veritatis verbum prædicaretur, et divina quidem fides confirmaretur, amoveretur autem omnis fraus dæmonum, quemdam ex iis qui cum eo versabantur, inclytum, inquam, Lucianum, qui etiam presbyteri dignitate erat ornatus (eum enim sequebantur multi ex iis qui virtutem amplectebantur; simile enim, ut dicitur, simili delectatur), misit ad civitatem insulæ Belvacensis, prædicaturum pietatem; ipse vero simul cum Rustico et Eleutherio Gallia Cisalpina relicta, cum hoc responsum habuisset ab angelo, venit in civitatem, quæ dicitur Parisii, ut cum in ea verbum seminasset pietatis, et redimitus esset corona martyrii, cum fiducia sisteretur coram Deo agonotheta, quod equidem ei in C votis erat, et hoc in sequentibus narrare satagam.

Cum ergo venisset ad hanc Parisiorum civitatem, et eam invenisset plenam incredulitate; quæ eorum quidem, quæ in ipsa erant, pulchritudine et excellentia civitatibus magnis erat longe inferior, impietate autem adeo erat omnibus superior, ut ne possent quidem cum ea conferre, undique ab immanibus occupata habitatoribus, et tanquam vallo aliquo valde munita illorum crudelitate, et eam opponens, tanquam aliquod aliud præsidium. Adde quod cum omnium fructuum esset fertilissima, et abundaret maxima rerum omnium copia, cives suos magis incitabat ad vitia. Cum in hanc ergo sic affectam venisset civitatem, obibat perscrutans si quem locum aptum inveniret ad quie- D tem. Quod autem quærebat consecutus, pro viribus statim templum habuit: et ut qui in regione aliena esset hospes et advena, et multos haberet adversos propter diversitatem opinionis, excitat oratorium et templum, quod plane erat salus animarum. Nam cum maximam piorum multitudinem in eo congregasset, et puros sacrificatores Deo exhibuisset, sanctum gregem, ut semel dicam, templum efficit; cujus ipse erat pastor non mercenarius: quemlibet, qui errabat incredulitate, veritatis fistula ad fidem revocans, et eos qui errore ægrotabant, curans salutaribus medicamentis Scripturarum: eos autem, qui jam erant contriti,

doctrina alligans, et ad veram ducens sanitatem. Sed ut certa nobis via procedat oratio, hoc quoque ejus admirabile, ut ex illius epistolis sciri potest, narrabo. Plures quidem erant Dionysio therapeutæ, unus autem ex iis erat etiam Demophilus, qui civis erat provinciæ Atheniensis, habituque et vita monachus; monachatum autem ei imposuerant puræ et sacris initiantes manus Dionysii, ordo hic et ministerium viro isti a Dionysio, ut præesset janius templi.

Hic ergo Demophilus cum aliquando vidisset suum presbyterum, quemdam impium atque peccatorem ad pœnitentiam conversum, illique procidentem misericorditer excepisse, minime leviter ferens, at exacerbatus et intra sacrarii adyta exsistens quæ ingredi nequaquam tutum, neque attingere sanctum, Sancta sanctorum publice ludibrio haberi facit, bonum autem illum sacerdotem et mansuetum plagis intolerabilibus subjicit, atque in faciem percutiens, obnititur, et cum magna reverentis accedentem, audacter calcibus repellit, impium ac scelestum dicens eum qui ex misericordia populi ignorantias descipere statuisset, et Dionysio episcopo, atque pastorum principi, quasi magnum quid ad virtutem effecisset, describi quod acciderat, susque deque jactans in illa audaci epistola, quod non tam seipsum quam Deum ultus esset. Quid ergo ille? Num, ut vulgus solet, fuit animo perturbatus? aut reputatus est vel parum quid omnino mutuvisse de ea bonitate quæ ei coaluerat? Hoc minime dici potest. Neque enim facto ultus est eum, qui peccaverat; sed facto et sermone salutari erudiit, quæ simul ad virtutem omnem moderationem informat et componit illam, scribens epistolam, et exemplum mansuetudinis, Aaron, David, et alios adducens. Cujus ut omittam aliam ad bonum exhortationem, meminero certe visionis, quam ei narrat, ut quæ sancto Carpo apparuerit. Sic autem se habet ad verbum.

Cum aliquando in Cretam venissem, me Carpus hospitio excepit, vir, si quis alius, propter magnam mentis puritatem ad cernendum Deum aptissimus. Neque enim sacros mysteriorum ritus aggrediebatur, nisi prius ipsi in iis precibus, quæ antea perfici solent, sacra et læta apparuisset visio. Is quidem narrabat, cum a quodam, qui a fide religioneque nostra abhorreret, forte offensus esset (tristitiæ autem causa erat, quod ille ab Ecclesia quemdam ad impium cultum traduxerat), tum cum etiam, ab ipso (Christiano propter baptismum) hilaria agerentur, cum benignam pro utroque ad Deum precationem fundere necesse esset, Deoque servatore adjutore adjuncto, illum quidem convertere, hunc autem vincere benignitate, nec desistere admonere per omne vitæ tempus usque ad hunc ipsum diem, atque ita demum eos ad Dei notitiam deducere, quasi jam ea, de quibus antea dubitarent, dijudicata essent, et ab iis quæ inconsiderate ausi essent, legitmie pœ-

A καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἄγων ὑγείαν. Ἀλλ' ἵνα γε καθ' ὁδὸν ὁ λόγος ἡμῖν προΐῃ, καὶ τοῦτο τεράστιον τῶν αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῶν ἐκείνου ἔνι μαθεῖν, διηγήσομαι. Διονυσίῳ θεραπευταὶ μὲν καὶ ἕτεροι, εἷς δέ τις αὐτῶν καὶ Δημόφιλος. Δημοφίλῳ δὲ πόλις ἡ τῶν Ἀθηνῶν ἐπαρχία, σχῆμά τε καὶ βίος μονήρης· τὸ δὲ μονῆρες τούτῳ αἱ καθαραὶ καὶ ἱεροτελεστικαὶ Διονυσίου χεῖρες ἐπέθεσαν. Τάξις αὕτη πάρα Διονυσίου καὶ λειτουργία τῷ ἀνδρὶ, ταῖς τοῦ ναοῦ πύλαις ἐφεστάναι.

Ὁ τοίνυν Δημόφιλος οὗτος, τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον θεασάμενος ἐπιστραφέντα τινὰ πρὸς μετάνοιαν συμπαθῶς προσδεξάμενον, πρᾴως οὐκ ἐνεγκὼν, ἀλλὰ χαλεπήνας, εἴσω τε τῶν τοῦ θυσιαστηρίου ἀδύτων γενόμενος, ὧν ἐπιβαίνειν οὐκ ἀσ-
B φαλὲς, οὐδὲ προσψαύειν ὅσιον, ἐκπομπευθῆναι μὲν τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ποιεῖ, τὸν δὲ ἀγαθὸν ἐκεῖνον ἱερέα καὶ ἥμερον πληγαῖς οὐ φορηταῖς ὑποβάλλει· κατά τε τῆς κόῤῥης παίων ἀντωθεῖ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς αἰδοῦς προσιόντα θρασέως ἀπολακτίζει, ἀσεβῆ λέγων καὶ ἀλιτήριον, τὸν ἀγαθότητι παρορᾷν ἠξιωμένον τὰ τοῦ λαοῦ ἀγνοήματα, καὶ τῷ ἀρχιερεῖ Διονυσίῳ καὶ ἀρχιποιμένι, ὡς μέγα τι πρὸς ἀρετὴν εἰργασμένος, διαχαράττει τὸ γεγονὸς, ἄνω καὶ κάτω θρυλλῶν τῆς θρασείας ἐκείνης ἐπιστολῆς, ὡς οὐχ ἑαυτὸν μᾶλλον, αλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐκδικήσειε. Τί οὖν ἐκεῖνος; ἆρ' ἢ τὸ τῶν πολλῶν ἔπαθεν, ἢ καὶ μικρὸν ὅλως τῆς συντρόφου μεταβαλεῖν ἐνομίσθη χρηστότητος; οὔμενουν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐδ' ἔργῳ τὸν ἡμαρτηκότα ἠμύνατο, ἀλλὰ λόγῳ θείῳ καὶ σωτηριώδει πεπαίδευκε· τὴν πρὸς ἀρετὴν ὁμοῦ
C καὶ πᾶσαν εὐκοσμίαν τυποῦσάν τε καὶ ῥυθμίζουσαν ἐκείνην γράψας ἐπιστολὴν, καὶ πραότητος ὑπόδειγμα τὸν Ἀαρὼν, τὸν Δαυὶδ, καὶ ἑτέρους παραστησάμενος· ἧς ἵνα τὴν ἄλλην πρὸς τὸ ἀγαθὸν καταλίπω παράκλησιν, ἀλλὰ τῆς ὁράσεως, ἧς διέξεισι πρὸς αὐτὸν ὡς ὑπὸ τοῦ τῶν ἁγίων θεαθείσης, μνησθήσομαι. Εἶχε δὲ κατὰ λέξιν οὕτως.

Γενόμενόν μέ ποτε κατὰ τὴν Κρήτην, ὁ ἱερὸς ἐξεναγώγησε Κάρπος, ἀνὴρ, καὶ εἴ τις ἄλλος, διὰ πολλὴν καθαρότητα νοῦ πρὸς θεοπτίαν ἐπιτηδειότατος· καὶ γοῦν οὐδὲ ταῖς ἁγίαις τῶν μυστηρίων τελεταῖς ἐνεχείρει, μὴ πρότερον αὐτῷ κατὰ τὰς προτελείους εὐχὰς, ἱερᾶς καὶ εὐμενοὺς ὁράσεως ἐπιφαινομένης. Ἔλεγεν οὖν, ὅτι, λελυπηκότος αὐ-
D τόν ποτε τῶν ἀπίστων τινὸς, (ἡ λύπη δὲ ἦν, ὅτι τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνος τινὰ πρὸς τὸ ἄθεον ἀπεπλάνησεν.) ἔτι τῶν Ἱλυρίων ἡμερῶν αὐτῷ τελουμένων, δέον ἀμφοτέρων ἀγαθοπρεπῶς ὑπερεύξασθαι, καὶ Θεὸν σωτῆρα συλλήπτορα λαβόντα, τὸν μὲν ἐπιστρέψαι, τὸν δὲ ἀγαθότητι νικῆσαι, καὶ μὴ διαλιπεῖν νουθετοῦντα διὰ βίου παντὸς, ἄχρις οὗ το σήμερον, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν θείαν αὐτοὺς ἀγαγεῖν γνῶσιν, ὡς ἂν ἤδη καὶ τῶν ἀμφισβητησίμων αὐτοῖς κρινομένων, καὶ τῶν ἀλόγως θρασυνομένων ἐννόμῳ δίκῃ σωφρονεῖν ἀναγκαζομένων· ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ μὴ προτερον τοῦτο παθὼν, οὐκ οἶδ' ὅπως τότε πολλήν τινα τὴν δυσμένειαν καὶ τὴν πικρίαν ἐντήξας ἐκοι-

μήθη. κήτεδάρθη μὲν, οὕτω κακῶς ἔχων· ἑσπέρα γὰρ ἦν. περὶ δὲ μέσας νύκτας (εἰώθει γὰρ εἰς τόνδε τὸν καιρὸν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ πρὸς τοὺς θείους ὕμνους ἐγρηγορέναι.) διανίσταται μὲν, οὐδὲ τῶν ὕπνων αὐτῶν, πολλῶν γε ὄντων, καὶ ἀεὶ ἐγκοπτομένων, ἔξω ταραχῆς παραπολαύσας· ἑστὼς δὲ ὅμως εἰς τὴν θείαν ὁμιλίαν οὐκ εὐαγῶς ἠνιᾶτο καὶ ἐδυσχέραινεν, οὐκ εἶναι δίκαιον λέγων, εἰ ζῷεν ἄνδρες ἄθεοι καὶ διαστρέφοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας· καὶ ταῦτα λέγων, ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ πρηστῆρί τινι τὰς ἀμφοτέρων εἰσάπαξ ἀνηλεῶς ἀποπαῦσαι ζωάς. Ταῦτα δὲ εἰπὼν, ἔλεγε δόξαι ἰδεῖν ἄφνω τὸν οἶκον ἐν ᾧπερ εἱστήκει διαδονηθέντα πρότερον, καὶ ἐκ τῆς ὀροφῆς εἰς δύο μέσον διαιρεθέντα, καί τινα πυρὰν πολύφωτον ἐπίπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ταύτην (ἐδόκει γάρ λοιπὸν ὕπαιθρος ὁ τόπος), ἐκ τοῦ οὐρανίου χώρου μέχρις αὐτοῦ καταφερομένην· τὸν δὲ οὐρανὸν αὐτὸν ἀναπεπταμένον, καὶ ἐπὶ τῷ νώτῳ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Ἰησοῦν, ἀπείρων ἀνθρωποειδῶν αὐτῷ παρεστηκότων ἀγγέλων. Καὶ ταῦτα μὲν ἄνωθεν ὁρᾶσθαι, καὶ αὐτὸν θαυμάζειν· κάτω δὲ κύψας ὁ Κάρπος, ἰδεῖν ἔφη καὶ τοὔδαφος αὐτὸ πρὸς ἀχανές τι χάσμα καὶ σκοτεινὸν διεῤῥηγμένον· καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐκείνους, οἷς ἐπηρᾶτο, πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὸ στόμιον ἑστηκέναι τοῦ χάσματος, ὑποτρόμους, ἐλεεινοὺς, ὅσον οὔπω καταφερομένους ὑπὸ τῆς τῶν οἰκείων ποδῶν ἀστασίας· κάτωθεν δὲ ἀπὸ τοῦ χάσματος ὄφεις ἀνέρπειν, καὶ περὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ὑποκινουμένους, ποτὲ μὲν ἀποσύρειν, ἐπανειλουμένους ἅμα καὶ ἐπιβαροῦντας, καὶ ἐπανέλκοντας· ποτὲ δὲ τοῖς ὀδοῦσιν, ἢ τοῖς οὐραίοις ὑποτύφοντας, ἢ ὑπογαργαλίζοντας, καὶ διὰ παντὸς εἰς τὸ ἀχανὲς ἐμβαλεῖν μηχανωμένους· εἶναι δὲ καὶ ἄνδρας τινὰς ἐν μέσῳ, τοῖς ὄφεσι κατὰ τῶν ἀνδρῶν συνεπιτιθεμένους· διαδονοῦντας ἅμα καὶ ὑπωθοῦντας καὶ καταπαίοντας. Ἐδόκουν δὲ εἶναι πρὸς τὸ πεσεῖν ἐκεῖνοι τὰ μὲν ἄκοντες, τὰ δὲ ἑκόντες, ὑπὸ τοῦ κακοῦ κατ' ὀλίγον βιαζόμεννι ἅμα καὶ πειθόμενοι.

nas dando resipiscere cogerentur; tum tamen id quod nunquam sibi usuvenisset, haud scio quomodo magno quodam et acerbo animi dolore confectum, quieti se dedisse, acquidem dormiisse ita male affectum (erat enim vespera); media autem circiter nocte (solitus enim erat hoc tempore per se ad divinos hymnos vigilare) surrexisse quidem, cum nec somnum ipsum qui altus fuisset, et semper interruptus, sine conturbatione cepisset; stantem tamen ad divina colloquia, irreligiose doluisse et acerbe tulisse, dicentem non esse æquum viros impios vivere, et qui vias Domini rectas perverterent; hæc dicentem, precatum esse a Deo, ut amborum vitam sine misericordia turbine aliquo igneo abrumperet. Quæ cum dixisset, commemorabat se visum esse videre repente domum in qua staret agitari primum, deinde a vertice in duas partes dimidias dividi, et ante se rogum quemdam magni luminis, eumque (sub dio enim locus ille esse videbatur) e cœlo usque ad seipsum deferri: cœlum vero apertum, et in convexa cœli superficie Jesum, assistentibus innumerabilibus angelis, hominum figura et specie. Atque hæc quidem a cœlo videri summa cum sua admiratione. Cum autem ipse deorsum oculos convertisset, cernere se dicebat etiam terram ipsam ita discessisse, ut obscurus quidam et tenebricosus hiatus exsistere videretur: atque homines quidem illos quibus male precatus esset, ante se ad os hiatus stare trementes et miseros, et qui fere præ pedum suorum instabilitate demergerentur: ab inferiore autem loco ex hiatu angues sursum serpere, atque ad eorum pedes, cum sensim moverentur, interdum quidem trahere complicatos simul et deprimentes, atque detrahentes; interdum dentibus aut caudis incendentes, vel demulcentes, omnique ratione agentes, ut eos in illam immensam voraginem præcipites darent; fuisse etiam viros quosdam in medio, qui una cum serpentibus in homines illos invaderent, exagitatione, pulsu, et percussione; visos autem esse viros illos decidere, partim invitos, partim sponte, quod a malo sensim cogerentur.

Ἔλεγε δὲ ὁ Κάρπος ἑαυτὸν ἥδεσθαι κάτω βλέποντα· τῶν ἄνω δὲ ἀμελεῖν· δυσχεραίνειν δὲ καὶ ὀλιγωρεῖν, ὅτι μὴ πεπτώκασιν ἤδη, καὶ τῷ πράγματι πολλάκις ἐπιθέμενον καὶ ἀδυνατήσαντα, καὶ ἀχθεσθῆναι καὶ ἐπαράσασθαι· καὶ ἀνανεύσαντα μόλις, ἰδεῖν μὲν αὖθις τὸν οὐρανὸν, ὥσπερ καὶ πρότερον ἑωράκει· τὸν δὲ Ἰησοῦν, ἐλεήσαντα τὸ γιγνόμενον, ἐξαναστῆναι τοῦ ὑπερουρανίου θρόνου, καὶ ἕως αὐτῶν καταβάντα, καὶ χεῖρα ἀγαθὴν ὀρέγειν, καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτῷ συνεπιλαμβανομένους, ἄλλον ἄλλοθεν ἀντέχεσθαι τοῖν ἀνδροῖν· καὶ εἰπεῖν τῷ Κάρπῳ τὸν Ἰησοῦν, τῆς χειρὸς ἤδη προτεταμένης· « Παῖε κατ' ἐμοῦ λοιπόν· ἕτοιμος γάρ εἰμι καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνασωζομένων παθεῖν, καὶ προσφιλές μοι τοῦτο, μὴ ἄλλων ἁμαρτανόντων ἀνθρώπων. Πλὴν ὅρα, εἰ καλῶς ἔχει σοι, τὴν ἐν τῷ χάσματι καὶ μετὰ τῶν ὄφεων μονὴν ἀνταλλάξασθαι τῆς μετὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλανθρώπων ἀγγέλων. »

Narrabat porro Carpus se voluptatem capere solitum, cum inferiora aspiceret, superiora vero negligere: graviter autem ferre et indignari, quod nondum decidissent; atque in hanc rem cum sæpe incubuisset, nec profecisset, et acerbe tulisse, et male precatum esse; cum vix tandem cœlum aspexisset, vidisse quidem illud rursum, quemadmodum etiam antea viderat; Jesum autem, quem ad misericordiam id quod gerebatur commovisset, manum benignam porrexisse, et angelos qui una auxilium ferrent, viros alium alia ex parte retinuisse, dixisseque Carpo Jesum porrecta adhuc manu: « Feri me jam; paratus sum enim rursum, salutis hominum causa, mortem perpeti: mihique hoc pergratum est, dum alii homines non peccent. Sed vide, num tibi utile sit hanc in hiatu et cum serpentibus mansionem, mansioni cum Deo et benignis hominumque amantibus angelis anteponere.»

Hæc sunt quæ ego audita, vera esse credo.

Dionysius itaque in rebus omnibus erat adeo mitis, misericors, et ab ira alienus, ut quo altior evadebat factis, eo se magis modestia demitteret, regula factus omnibus ad veritatem, et lucerna ad deducendum ad id quod est melius. Quocirca nec eam abscondi sub modio sivit is, qui est solus auctor omnium : sed in alto ponit per virtutem : et fama protinus pervadens, canebatur in ore omnium, in omnibus omnes vincere Dionysium. Porro autem omnes ad eum confluebant, non solum populares et forenses, sed qui erant eruditi et insignes : e qui prius laborabant insania, et feris crudelius lacerabant Ecclesiam, ad illum virum venientes, et admirabilem illam et divinam linguam audientes, cordis sui molliebant duritiam, et ad veram et primam lucem accedebant per baptisma ; quo magis erant inflammati ad vitium, eo ferventiorem ostendentes christianismum, et ad summam, nihil tam erat in ore omnium, quam Dionysius. Cum ergo hæc fama sic pervaderet, doctrina autem dilataretur, et fides confirmaretur evidentius, res delata est ad Domitianum, ad sævissimum inquam Domitianum, vel ut magis proprie dicam, Dæmonianum, qui contra Deum locutus fuit iniquitatem in superbia et contemptione, et manum Deo inimicam extulit adversus fidem christianorum. Hic ergo quid machinatur ? vel potius quid docetur a patre suo Satana ? Omnes quidem qui, quæ christiani sentiunt, despicere ; Dionysium autem solum de medio tollere ; hoc sciens, quod si eum solum vicerit, omnibus fuerit superior ; sin minus, omnes fore Domitiano fortiores. Postquam autem hæc mente agitasset, eum excitat ira adversus martyrem, et furoris quærens medicamentum, nullum aliud invenit, præter ejus mortem. Cum itaque omnes, qui ejus imperio parebant, congregasset, eosque assumpsisset qui erant ei amentia similes, mittit ad quærendum martyrem. « Et, si ei quidem, inquit, persuaseritis, ut ad nostram traducatur religionem, hoc est, quod desidero : cumque eum acceperitis vobiscum, revertimini. Sin autem adhuc permanserit in impia religione, eum morte condemnate. »

Illi autem cum hæc audiissent ab imperatore, et furore accenderentur, qui in eis habitabat, et ad res gerendas acres videri vellent ei qui miserat, postquam venerunt in Galliam tanquam feræ quædam irruunt : et cum omnem, quæ circa sita erat, conturbassent regionem, corrumpunt simpliciores, ut docerent ubinam beatus Dionysius versaretur. Postquam autem audierunt eum versari in civitate Parisiorum, necdum rem totam audierant cum illic adsunt. Deinde percontantes de rebus christianorum, inveniunt fidei doctrinam esse dispersam per totam civitatem : de miraculis martyris fiunt certiores, quod omnes scilicet, qui male se haberent, curasset : et ideo incredulorum ad eum confluxisse catervam, et se adjunxisse vero Dei cultui : et quod omnis Germania quæ multis prius gravibus vitiis

A Ταῦτά ἐστιν ἃ ἐγὼ ἀκηκοὼς πιστεύω ἀληθῆ εἶναι.

Οὕτω τὰ πάντα πρᾶος ἦν καὶ συμπαθὴς καὶ ἀόργητος, ὅσῳ τοῖς ἔργοις ὑψοῦτο, τοσούτῳ τῷ φρονήματι ταπεινούμενος· κανὼν τοῖς πᾶσι πρὸς ἀρετήν· λύχνος εἰς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος· Δι' ὃ μηδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον ὁ τῶν ἁπάντων αἴτιος μόνος κρύπτεσθαι συνεχώρησεν· ἀλλ' ἐφ' ὑψηλοῦ δι' ἀρετῆς τίθησι· καὶ ἡ φήμη, εὐθέως λαβοῦσα, διὰ πάντων ᾖδε στομάτων, ἐν πᾶσι πάντων κρατεῖν Διονύσιον. Καὶ δὴ πρὸς τοῦτον πάντες ἐπέῤῥεον· οὐ τὸ δημῶδες μόνον καὶ ἀγοραῖον, ἀλλ' ὅσον καὶ τῶν ἐλλογίμων ἦν καὶ ἐπιφανῶν· οἵ τε πρότερον τῇ μανίᾳ κατειλημμένοι, καὶ θηρῶν ὠμότερον τὴν Ἐκκλησίαν σπαράττοντες, ὡς τὸν ἄνδρα γινόμενοι, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης καὶ θείας γλώττης ἀκούοντες, τό τε τῶν καρδιῶν σκληρὸν ἐμαλάττοντο, καὶ τῷ ἀληθινῷ καὶ πρώτῳ φωτὶ προσῄεσαν B διὰ τοῦ βαπτίσματος· ὅσῳ πλέον τῶν ἄλλων πρὸς κακίαν πρώην ἐφλέγμαινον, τοσούτῳ ζέοντα τὸν Χριστιανισμὸν ἐνδεικνύμενοι· καὶ ὅλως οὐδὲν οὕτως ἀνὰ στόμα τοῖς πᾶσιν, ὅτι μὴ Διονύσιος ἦν. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ ἡ φήμη διέτρεχεν, ἡ διδασκαλία τε ἐπλατύνετο, καὶ ἡ πίστις ἐβεβαιοῦτο τρανότερον, εἰς ἀκοὰς ἥκει τὸ πρᾶγμα Δομετιανῷ, Δομετιανῷ τῷ πάντα δεινῷ· Δαιμονιανῷ δὲ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον, τῷ λαλήσαντι κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ ἐξουδενώσει, καὶ χεῖρα θεομάχον κατὰ τῆς τῶν Χριστιανῶν ἄραντι πίστεως. Οὗτος οὖν τί μηχανᾶται, μᾶλλον δὲ τί παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σατᾶν ἐκπαιδεύεται ; πάντων μὲν τῶν ὅσοι τὰ Χριστιανῶν φρονοῦσιν, ὑπεριδεῖν, Διονύσιον δὲ μόνον ἑλεῖν, εὖ ἰδὼς, ὡς, εἰ τούτου περιγένηται μόνου, πάντων ἔσται C κρατήσας· εἰ δὲ μὴ τούτου, Δομετιανοῦ πάντες στεῤῥότεροι. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐνενόει, ὁ θυμὸς αὐτὸν ἐγείρει κατὰ τοῦ μάρτυρος, καὶ ζητῶν τῆς μανίας ἴαμα, τοῦτο μόνον εὑρίσκει, τὸν αὐτοῦ θάνατον. Ἀμέλει καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ χεῖρα συναγαγὼν, τοὺς ἀπηνεστέρους τε καὶ ἐοικότας αὐτῷ τὴν ἀπόνοιαν παραλαβὼν, κατὰ ζήτησιν ἐκπέμπει τοῦ μάρτυρος, καὶ, « Εἰ μὲν τῷ ἡμετέρῳ τοῦτον, φησὶ, μεταθέσθαι σεβάσματι πείσετε, τοῦτ' ἐμοὶ τὸ ποθούμενον, καὶ λαβόντες αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν, ἀναστρέψατε· εἰ δὲ ἔτι τῇ δυσσεβεῖ ἐπιμένων εἴη θρησκείᾳ, θάνατον αὐτοῦ κατακρίνατε. »

Οἱ δὲ, τοῦτο παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἀκούσαντες, τῇ τε συνοίκῳ μανίᾳ ὑποτυφόμενοι, καὶ δραστήριοι τῷ πέμψαντι δόξαι φιλοτιμούμενοι, ἐπεὶ τὴν Γαλλίαν κατ- D έλαβον, ὥς τινες εἰσπηδῶσι θῆρες· καὶ πᾶσαν διαταράξαντες τὴν περίχωρον, ὑποφθείρουσι τοὺς εὐκολωτέρους τὰ κατὰ τὸν μακάριον διδάξαι τε καὶ εἰπεῖν Διονύσιον. Ὡς δὲ τοῦτον ἐν Παρισίᾳ τῇ πόλει διατρίβειν ἐπύθοντο, οὔπω τὸ πᾶν ἐπύθοντο, καὶ τῇ πόλει ἐφίστανται. Εἶτα τὰ περὶ τῶν Χριστιανῶν ἐρευνῶσιν, εὑρίσκουσι πανταχῇ τὰ τῆς πίστεως κατεσπαρμένα διδάγματα. Περὶ τῶν τοῦ μάρτυρος τεραστίων μανθάνουσιν, ὡς τοὺς περί τι πονήρως ἔχοντας πάντας ἰάσαιτο. Κἀντεῦθεν τὸ τῶν ἀπίστων αὐτῷ στῖφος ἐπιῤῥεῦσαν τῇ θεοσεβείᾳ συνέθετο· καὶ ὡς ἡ πᾶσα Γερμανία πολλοῖς τὸ πρόσθεν καὶ δεινοῖς δεδουλωμένη πάθεσί τε καὶ πράξεσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰδωλικοῖς

ὑποκειμένη σεβέσμασι, τὸν οἰκεῖον αὐχένα, ταῖς Διονυσίου διδαχαῖς, ἐκεῖθεν ὑπεξελοῦσα, τῷ τοῦ Χριστοῦ ζυγῷ ὑπηγάγετο. Ὡς οὖν εἰς γνῶσιν αὐτοῖς, οὕτω ταῦτα καὶ πολλὰ ἕτερα γεγονέναι ἀφίκετο, τήν τε τοῦ Χριστοῦ ποίμνην αὐξανομένην, καὶ τοὺς ἑαυτῶν θεοὺς παρεωραμένους ἑώρων, τάς τε τελετὰς περιυβρισμένας, καὶ εἰς γόνυ κλίνασαν τὴν ἀσέβειαν, ἐπὶ μᾶλλον ἐκκαίονται, καὶ τὸν τούτων αἴτιον ὅπου καὶ διατρίβων εἴη, πυνθάνονται· καὶ τὸν μακάριον, ἀθρόον ἐπεισπεσόντες, σὺν ἅμα δεσμοῦσι τοῖς μετ' αὐτοῦ, τὴν θείαν ἀνὰ στόμα διδαχὴν ἔτι φέροντα, καὶ προκάθηνται λυσσῶδές τι καὶ μανικὸν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν πνέοντες. Εἴσεισιν οὖν ὁ γεννάδας ἅμα Ῥουστικῷ καὶ Ἐλευθερίῳ, ἀτρόμῳ διανοίᾳ καὶ πεπαρρησιασμένῃ ψυχῇ, ὥσπερ εἰς ἑορτήν, οὐκ εἰς ἀγῶνα καλούμενος. Καὶ δὴ θρασέως οὕτω καὶ αὐστηρῶς, ἵν' ἐκ προοιμίου εὐθὺς καταπλήξωσι, φασὶ πρὸς αὐτόν· « Σὺ εἶ, ὦ κατάρατη κεφαλή, ὁ τοὺς ἡμετέρους θεοὺς ἐν μηδενὶ τιθέμενος, καὶ τὴν ἡμῶν ἐκ μέσου ποιῆσαι θρησκείαν φιλονεικῶν ; Ἀπόκριναι οὖν, τὸ γένος, τὴν ἐνεγκαμένην, τὸ ἐπιτήδευμα. » Ὁ δὲ, θαῤῥαλεώτερος μᾶλλον τῷ πρὸς Χριστὸν γενόμενος ἔρωτι· « Ἐγὼ μὲν, ὦ οὗτος, φησίν, ἵνα τὰ τοῦ γένους τό γε νῦν ἔχον καὶ τὴν πατρίδα παρῶ, Χριστοῦ δοῦλος εἶναι ὁμολογῶ, καὶ μόνῳ τούτῳ τῷ τε ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ συναϊδίῳ αὐτοῦ λατρεύω Πνεύματι· πέφευγα δὲ καὶ τῆς ὑμῶν πλάνης· τῷ γὰρ ἐμῷ Χριστῷ πέποιθα, καθαιρέτης στεῤῥότατος, ἀλείπτης Χριστιανοῖς πρὸς ἀρετὴν ἑτοιμότατος. Πρὸς ταῦτα εἴ τι προστεταγμένον ὑμῖν, πράσσετε. » Καὶ τὴν τοῦ ἁγίου γνόντες οἱ δυσμενεῖς μετὰ συνέσεως ἔνστασιν, τὸν θυμὸν εἰς θωπείαν ἀμείβουσι, καί. « Μὴ τὴν σὴν ἔντιμον πολιὰν ἀτιμώσῃς, φασί, Διονύσιε, μηδὲ τέλει τὴν φίλην ἑταιρίαν πικρῷ παραδῷς· πείσθητι τὰ χρηστὰ συμβουλεύουσι, καὶ τὸ τοῦ βασιλέως κράτος δι' ἡμῶν ἱκετεῦόν σε δυσωπήθητι· πείσθητι, φίλε χρηστὲ Διονύσιε, τοῖς ἡμετέροις θῦσαι θεοῖς, πείσθητι· καὶ πρῶτος τῶν ὑπὸ τὴν βασιλείαν ἔσῃ μετὰ τῶν σῶν. » Ὁ δὲ, « Πεπλάνησθε, φησί, τῆς προτέρας πλάνην οὐ (*) χείρονα, εἰ ἐμὲ συλήσειν ἤ τινα τῶν ἐμῶν ὅλως ψήφηθτε· ἡμᾶς γὰρ, εὖ ἴστε, οὐ τιμαί, οὐκ ἀτιμίαι, οὐ θωπεῖαι, οὐ βάσανοι, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἁπάντων οὐδὲν χωρίσει Χριστοῦ. »

A servierat et factis, quinetiam subjecta erat cultui simulacrorum, collum suum ex his subtractum, doctrina Dionysii, subjunxit jugo Christi. Cum ergo hæc, et multa alia facta esse, ad eorum venisset cognitionem, et Christi gregem augeri, et suos deos vidissent habitos despectui, et sua mysteria contemni, et inclinatam esse impietatem, magis accenduntur, et rogant ubinam habitaret, qui eorum erat auctor : et repente in beatum irruentes Dionysium, eum simul ligant cum iis qui cum ipso erant, in ore divinam adhuc habentem doctrinam ; præsident, rabiem et furorem spirantes ad examinationem. Ingreditur ergo vir generosus simul cum Rustico et Eleutherio, mente firma ac stabili et libero animo, perinde ac si vocaretur ad festum, non ad
B certamen. Arroganter igitur et aspere, ut eum perterrefacerent statim in principio, ei dicunt : « Tu es, o exsecrandum caput, qui nostros deos nihili facis, et contendis de medio nostram tollere religionem ? Responde ergo, quod sit tuum genus, quæ te tulerit patria, et quod tuum studium. » Ille autem, amore in Christum ei addente animum, et faciente eum confidentiorem : « Ego quidem, inquit, o vos, ut et genus et patriam omittam in præsentia, me Christi servum esse confiteor, et eum solum, et Patrem, qui caret principio, et coæternum ejus colo Spiritum. Aufugi autem a vestro errore, validissimus (in meo enim Christo habeo fiduciam) vestrorum deorum deturbator, christianorumque ad virtutem exhortator promptissimus. Ad hæc facite, si quid est vobis imperatum. »
C Videntes autem molevoli, sancti constantiam cum prudentia conjunctam, iram mutant in adulationem, et, « Ne tuam, o Dionysi, dicunt, canitiem affeceris contumelia, neque charos sodales morti acerbæ tradideris ; pare recte consulentibus, et imperatoris potentiam, per nos te rogantem, revereri persuadearis, o chare et bone Dionysi ; diis nostris sacrificare persuadearis et eris cum tuis primus eorum qui sunt sub imperio. » Ille autem : « Vester, inquit, hic error est pejor priore, si putetis fore, ut me, aut meorum aliquem seducatis. Hoc enim sciatis, quod nos non honores, non contumeliæ, non blanditiæ, non tormenta, neque aliquid aliud omnino separabit a Christo. »

Ἐντεῦθεν, ἐπεὶ μὴ οἷοί τε πείθειν ἐτύγχανον, τὸ προσωπεῖον καὶ τὴν ὑπόκρισιν ἀποθέμενοι, τῷ τε θυμῷ πλέον ζέσαντες, καὶ τῆς καθέδρας μανικόν τι καὶ παρακεκινημένον ἐξαναστάντες. « Παρ' ὑμῶν, ὦ ἀνόητοι. Διονυσίῳ φασὶ καὶ τοῖς μετὰ αὐτοῦ, τά τε τῶν θεῶν ἀτιμοῦται, καὶ τὰ τοῦ αὐτοκράτορος μυκτηρίζεται, καὶ μαγικαῖς ἐπινοίαις δῆθεν ὡς θαυματουργίαις ὑμεῖς τοὺς ὑπὸ τὴν τούτων ἀρχὴν ὑποσυλᾶτε καὶ σφετερίζεσθε ; » Οἱ δὲ ἅγιοι, « Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ τιμῶντες ! » μιᾷ πρὸς αὐτοὺς ἔφησαν τῇ φωνῇ· « ἡμεῖς δὲ οὐ μαγικαῖς ἐπινοίαις, ὡς αὐτοί φατε, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τῇ τοῦ ζωοποιοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἐπικλήσει καὶ ἐνεργείᾳ τυφλοῖς τὸ βλέπειν, κωφοῖς τὸ λαλεῖν, βάσιν τε χωλοῖς, καὶ δαιμο-

Deinceps ergo cum non possent persuadere, deposita persona et simulatione, cum ira magis efferD buissent, et e cathedra furiose, et mente quodammodo emota surrexissent : « A vobis, o amentes, Dionysio dicunt, et iis qui cum ipso erant, dii contemnuntur, et imperator irridetur : et artibus magicis, perinde ac miraculis, eos, qui ejus parent imperio, ab eo abducitis, et ad vestras partes traducitis? » Sancti autem, « Similes eis fiant, qui ipsos colunt, » eis una voce dixerunt ; « nos autem non magicis artibus, ut dicitis, sed Dei nostri et vivifici ejus Spiritus invocatione et operatione, cæcis visum, mutis sermonem, claudis ingressum, et dæmoniacis præbemus curationem. Quorum ne sibi

(*) Aut legendum χείρονα sine οὐ, cum interprete, aut scribendum οὐ κρείττονα. Edit. Patr.

quidem possunt vestri dii quidquam præbere, ut qui sint ligna et lapides. *Os enim habent, et non loquuntur : oculos, et non vident : aures, et non audiunt* [k]. Unum hoc solum vobis efficiunt : accendunt ignem, qui nunquam desinet. » Adversus hæc cum non possent tyranni contradicere, torve et insane eos aspicientes, strictis gladiis se parant ad cædem; et cum, tanquam signo dato, eos eduxissent extra civitatem, vinctos ducunt ad quoddam cacumen, et tradunt lictoribus, ut eos interficiant. Interea autem petunt sancti tempus precandi, flectunt genua. Tum sacrosanctus Christi martyr Dionysius, sublatis in cœlum oculis : « Domine Deus omnipotens, Fili, inquit, unigenite, et sancte Spiritus, sancta Trinitas principio carens, et in quam non cadit divisio, suscipe servorum tuorum in pace animas, quoniam propter te morte afficimur. » Et cum sancti, « Amen, » acclamassent, conversus ad lictores : « Facite, inquit, quod fuit vobis imperatum. » Illi autem primum quidem beati Dionysii, deinde Rustici et Eleutherii caput amputant. Sed nec in hoc quidem (o Dionysi) is, qui propter te passus est, fuit oblitus ejus qui propter ipsum moritur; sed miraculum etiam ostendit in amputatione. Etenim cum suum caput tanquam aliquod præmium martyr suis accepisset manibus, transit ad remotiorem locum. Ferebat ergo ipse caput in manibus, tanquam aliquod trophæum, a divina omnino portatus gratia, neque prius dimisit, quam mulieri divina quadam omnino occurrens providentia, in illius manibus deposuit, veluti quemdam thesaurum. Jacebant autem neglecta sanctorum martyrum veneranda corpora, feris et avibus ad edendum exposita, et nec justa quidem sepulturæ consecuta.

Lictores autem ne hactenus quidem irasci desierunt, sed etiam in ipsas furunt reliquias, statuentes eas in maris profundum projicere, ne vel inanimatæ efficerent miracula, et ideo attraherent multos ad agnitionem. Quod etiam, ut eis visum erat, factum esset, nisi hoc malum consilium ad effectum deduci Deus prohibuisset. Nam cum sensisset eorum consilia, ea quæ pretiosum martyris caput acceperat (mulieri nomen erat Catula), mentem suam communicabat fidelibus, ut Deo gratam et acceptam. Et cum splendidam et lautam apparasset mensam, lictores accepit convivio. Interim vero, dum ii convivium inibant apud mulierem, quidam ex fidelibus accipiunt martyrum reliquias, et eas abscondunt. Deinde, finito convivio, cum eam rem deprehendissent lictores, ira valde erant perciti; sed fervorem iræ sedarunt munera, et vehementem furorem dissolvit mulier pecunia. Cum illi autem recessissent, in quadam domo deponit Catula martyrum reliquias tertio mensis Octobris, miraculis affatim profluentibus, perinde ac aliquo fonte pulchre et suaviter manante. Non multum temporis interces-

A νῶσι προσέχομεν ἴασιν· ὧν οὐδὲ ἑαυτοῖς οὐδὲν οἱ ὑμέτεροι θεοὶ, ἅτε ξύλα καὶ λίθοι, δοῦναι δεδύνηνται· Στόμα γὰρ ἔχουσι, καὶ οὐ λαλοῦσιν· ὀφθαλμοὺς, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὦτα, καὶ οὐκ ἀκούουσιν. Ἓν τοῦτο μόνον ὑμῖν ἐνεργοῦσι, τὸ ἀτελεύτητον πῦρ ἀναφλέγουσιν. » Τούτοις ἀντειπεῖν οὐ δυνηθέντες οἱ τύραννοι, δριμύ τι καὶ παράφορον εἰς αὐτοὺς ὑπιδόντες, καὶ τὰ ξίφη σπασάμενοι, πρὸς τὸν φόνον ὁπλίζονται· καὶ δὴ ὡς ἀπὸ σημείου τούτους ἐξαγαγόντες τῆς πόλεως, ἐπί τινα κορυφὴν δεσμώτας ἀνάγουσι, καὶ τοῖς δημίοις τὰ πρὸς σφαγὴν ἐγχειρίζουσι. Μεταξὺ δὲ καιρὸν οἱ ἅγιοι αἰτοῦσι προσευχῆς, καὶ γόνυ κλίνουσιν. Ἐν τοσούτῳ δὲ ὁ ἱερομάρτυς τοῦ Χριστοῦ Διονύσιος, τὸ ὄμμα εἰς οὐρανοὺς ἀνατείνας· « Δέσποτα Θεὲ παντόκρατορ, Υἱὲ, φησὶ, μονογενὲς, B καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριὰς ἁγία ἄναρχε καὶ ἀμέριστε, πρόσδεξαι τὰς τῶν σῶν δούλων ἐν εἰρήνῃ ψυχὰς, ὅτι ἕνεκά σου θανατούμεθα. » Καὶ τῶν ἁγίων τὸ « Ἀμὴν » ἐπιφωνησάντων, πρὸς τοὺς δημίους ἐπιστραφεὶς, « Τὸ κελευσθὲν ὑμῖν ἐκτελεῖτε, » φησίν. Οἱ δὲ πρῶτα μὲν τὴν τοῦ μακαρίου Διονυσίου, εἶτα Ῥουστικοῦ καὶ Ἐλευθερίου ἐκτέμνουσι κεφαλήν. Ἀλλ' οὐδὲ τούτῳ σοῦ, Διονύσιε, ὁ διὰ σὲ παθὼν τοῦ δι' αὐτὸν θνήσκοντος ἐπιλέλησται· ἀλλά τι καὶ περὶ τὴν ἐκτομὴν τεράστιον ἐπιδείκνυται. Καὶ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, ὥσπερ τι βραβεῖον, ἐν ταῖν χεροῖν ὁ μάρτυς δεξάμενος, ἐφ' ἱκανὸν τόπον δίεισιν. Ἔφερεν οὖν τὴν κεφαλὴν, καθάπερ τι τρόπαιον, ἐπὶ τῶν χειρῶν αὐτὸς, ὑπὸ θείας πάντως φερόμενος χάριτος, καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκε, πρὶν ὅτε δὴ γυναικὶ κατὰ θείαν πάντως συνενεχθεὶς πρόνοιαν ἐκείνης παλάμαις, οἷά τινα θησαυρὸν, ἐναπέθετο. C Ἔκειντο δὲ ἀμελούμενα τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων τίμια σώματα θηρσὶ βορὰ καὶ ὀρνέοις προκείμενα, μηδὲ τῆς νενομισμένης λαχόντα ταφῆς.

Οἱ μέντοι δήμιοι οὐδὲ μέχρι τούτου τῆς ὀργῆς ἔστησαν· ἀλλὰ καὶ τοῖς λειψάνοις αὐτοῖς ἐπιμαίνονται, θαλάσσῃ δοῦναι καὶ βυθῷ προθυμούμενοι, ὡς ἂν μὴ τὰς αὐτὰς καὶ ἄψυχα ὄντα, θαυματουργίας ἐνδείξαιντο, κἀντεῦθεν ἕλξωσι τοὺς πολλοὺς πρὸς ἐπίγνωσιν. Ὃ δὴ, ὡς αὐτοῖς ἔδοξε, γέγονεν ἂν, εἰ μὴ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ πέρας ἐπενεχθῆναι βουλῇ διεκώλυσεν ὁ Θεός. Αἰσθομένη γὰρ τοῦ βουλεύματος ἡ τὴν τιμίαν τῷ Θεῷ κεφαλὴν δεξαμένη (ὄνομα Κατούλα τῇ γυναικί) κοινοῦταί τινα τοῖς πιστοῖς γνώμην ὡς ἀρεστὴν τῷ Θεῷ καὶ ἀπόδεκτον· καὶ πολυτελῆ παραθεμένη τὴν τράπεζαν, εἰς εὐωχίαν τοὺς D δημίους παρέλαβεν. Ἐν ὅσῳ δὲ οὗτοι εἱστιῶντο παρὰ τῇ γυναικί, τῶν πιστῶν τινες τὰ τίμια τῶν μαρτύρων ὑπολαμβάνουσι λείψανα καὶ ἐν τῷ ἀφανεῖ κατατίθενται. Εἶτα, τῆς εὐωχίας διαλυθείσης, τοῖς δημίοις τὸ πρᾶγμα φωράσασιν ἐπὶ μέγα καὶ πάλιν ἀνεκινεῖτο τὰ τοῦ θυμοῦ καὶ διεθερμαίνετο· ἀλλὰ τὸ τῆς ὀργῆς ζέον τὰ δῶρα κατέψυξε, καὶ τὸ πολὺ τοῦ θυμοῦ χρήμασιν ἡ γυνὴ παραλύει. Κἀκείνων ἀπαλλαγέντων, ἔν τινι τὰ τῶν μαρτύρων λείψανα ἡ μακαρία Κατούλα δομήματι κατατίθησι, τρίτην τοῦ

[k] Psal. CXIII, 5, 6.

ὀκτωβαίου μηνὸς ἄγοντος. Τῶν δὲ θαυμάτων οἷά τινος πηγῆς ὁμοῦ ναούσης καὶ ἥδιστον, ἀφθόνως προχεομένων, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ συνελθόντες Χριστιανοὶ ναὸν τοῖς καλλινίκοις ἀνεγείρουσι, καὶ τὰ τίμια τούτων ἐν αὐτῷ ἀποτιθέασι λείψανα· εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A sit, et convenientes christiani templum gloriosis excitant victoribus, et in ipso eorum pretiosas deponunt reliquias: ad gloriam Dei Patris, et Domini nostri Jesu Christi: quem decet honor et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

VITA S. ANDROCINI

ET EJUS CONJUGIS.

(Apud Surium ad diem 27 Februarii; Græce non exstat in mss. Paris.; socii Bollandiani Vitam S. Andronici Græce et Latine exhibent ex Menæis ad diem 9 Octobris)

—

I. In diebus Theodosii Magni imperatoris, erat A in magna urbe Antiochia juvenis quidam argentarius, nomine Andronicus. Accepit autem uxorem filiam argentarii, nomine Joannis. Erat vero ejus nomen Athanasia. Erat enim revera Athanasia, id est, immortalis, et factis, et cogitatione. Erat autem Andronicus valde pius, et plenus bonis operibus. Similiter vero ejus quoque uxor: erant autem valde divites. Sic vero vitam suam agebant argentariam, et facultates suas diviserunt in tres partes: unam quidem in rationem pauperum, et aliam in rationem monachorum, et aliam in rationem facultatum et officinæ. Universa autem civitas amabat dominum Andronicum propter ejus modestiam.

II. Cognovit autem suam uxorem; et cum concepisset, peperit filium, et nominaverunt eum B Joannem. Cum vero adhuc in utero concepisset, peperit filiam, et nominavit eam Mariam, neque amplius appropinquavit uxori Andronicus. Conferebat autem suum studium ad diligenter et lubenter laborandum, cum aliis Christi amantibus argentariis. Dominico et die secundo et quarto et in Parasceve, a vespera usque ad matutinum ibat Andronicus ad lavandos viros suos fratres. Similiter autem ejus quoque uxor ad lavandas diligenter mulieres. Post tempus vero duodecim annorum, ingressa est quodam die mane domina Athanasia a voluntario illo labore ad videndos suos filios, et invenit eos suspirantes. Illa autem conturbata ascendit in lectum suum, et posuit ambos supra pectus suum. Beatus vero Andronicus ingressus, cœpit clamare in uxorem suam, quod C multum dormiret. Illa autem dixit: Noli irasci, domine mi, pueri enim sunt infirma valetudine: et cum tetigisset, invenit eos teneri a febre, et dicit suspirans: Fiat voluntas Dei: et ivit extra civitatem, ad precandum sanctum Julianum. Illic enim jacebant ejus parentes. Fuit autem illic usque ad horam sextam: et reversus, audit ejulatum et tumultum, qui fiebat domi suæ. Ille vero conturbatus cucurrit, et invenit omnem fere civitatem domi suæ et pueros mortuos.

III. Cumque vidisset infantes in lecto simul jacentes, ingressus in suum oratorium, se projecit ante Servatorem, et flens dixit[1]: « Ipse egressus sum nudus ex utero matris meæ, nudus quoque illuc revertar. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino visum est, ita fiat. Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque in sæculum. » Uxor autem ejus quærebat se suffocare, dicens: Moriar cum meis filiis. Convenit vero universa civitas ad efferendos pueros, adeo ut illic esset patriarcha cum toto clero suo. Eos vero deposuerunt in martyrio sancti Juliani supra avos suos. Accipiens autem beatum Andronicum episcopus ingressus est in ædes ejus. Illius autem uxor noluit abire in domum suam, sed dormiit in martyrio. Media vero nocte apparet ei martyr in habitu monachi, dicens ei: Cur non sinis eos, qui hic sunt, requiescere? Illa autem dixit: Domine mi, ne mihi irascaris, nam sum valde afflicta. Habebam autem duos solos filios, et hodie ambos simul extuli. Ille vero dicit: Quot annos nati erant tui pueri? Illa vero dicit ei: Unus erat duodecim annos natus, alter vero decem. Ille autem dicit ei: Cur igitur illos defles? Utinam defleres peccata tua. Dico enim tibi, mulier, quod quomodo natura hominis exigit cibum, et fieri non potest, ut non detur ad comedendum, ita etiam pueri in illo die poscunt a Christo bona futura, dicentes: Juste Judex, privasti nos rebus terrenis, ne nos etiam prives cœlestibus. Illa autem cum audivisset, est compuncta, et mutavit luctum in gaudium, dicens: Si ergo vivunt filii mei in cœlo, quid fleo? et conversa, quæsiit abbatem qui ei fuerat locutus, et cum totum locum obiisset, non invenit. Et sciscita-

[1] Job I, 21.

tur a janitore, dicens : Ubi est abbas, qui est modo huc ingressus? Dicit ei janitor : Vides omnes januas obseratas, et dicis : Ubi est abbas qui modo est huc ingressus ? Eam autem erudiit paramonarius, ut qui scivisset eam vidisse visionem. Illa vero, metu correpta, rogavit ut abiret in domum suam. Eam vero accepit janitor, et introduxit in domum suam, et narravit marito suo ea quæ viderat.

IV. Tunc dicit ei beata Athanasia : Revera, domine, etiam viventibus filiis volui dicere, et erubui. Ecce ergo etiam post mortem eorum dico tibi. Si me audias, conjicies me in monasterium, et deflebo peccata mea. Et dicit ei : Abi, proba tuam cogitationem una hebdomada, et si permanseris in hoc proposito, loquemur. Illa autem cum rursus venisset, idem dixit. Beatus vero Andronicus accersit socerum suum, et ei tradit omnes suas facultates, dicens : Ad sancta loca proficiscimur ad orandum. Si quid ergo nobis acciderit humanitus, habebis has facultates, ut de eis facias quod tibi videbitur. Rogo ergo te, ut recte agas cum tua anima, et ex iis, quæ hic sunt, fac nosocomium et xenodochium monachorum : et manumissis servis suis, dedit eis legata, et accepta parva benedictione et duobus equis, exiit noctu ex civitate, ipse et uxor ejus soli. Beata autem Athanasia eminus vidit domum suam, et sursum aspiciens in cœlum dixit : Deus, qui dixisti Abrahæ et Saræ [1] : « Egredere e terra tua, et e cognatione tua : et veni in terram, quam ostendam tibi ; » ipse nunc quoque deduc nos in timorem tuum. Ecce enim relinquimus domum nostram apertam propter nomen tuum : ne ante nos claudas ostium regni tui ; et flentes ambo abierunt ; et cum ad sancta loca pervenissent, adorarunt : et cum multos Patres convenissent, veniunt ad sanctum Menam Alexandriæ, et fruuntur martyre.

V. Circa horam autem nonam aspicit Andronicus, et videt monachum contendentem cum laico et ei dicentem : Cur abbatem injuria afficis? Is vero ei dicebat : Domine, locavi bestiam meam ad Scetem. Ego vero ei dico : Eamus jam, ut totam noctem ambulemus; et cras usque ad sextam, ut perveniamus ante æstum diei : et non vult ut jam eamus. Dicit ei dominus Andronicus : Habesne aliquod aliud animal? Is vero dicit : Maxime. Dixit autem ipsi : Vade, duc illud ad me, et veni, et accipiam ego unum animal, et abbas unum, quoniam ego quoque volo ire ad Scetem. Andronicus vero dicit uxori suæ. Mane hic apud sanctum Menam, donec descendam in Scetem, et accipiam benedictionem a Patribus, et revertar. Dicit ei uxor ejus : Accipe me tecum. Ille vero dicit ei : Mulier non ingreditur in Scetem. Illa autem dicit ei cum fletu : Habebis me apud sanctum Menam, si remanseris, et me non collocaris in monasterio. Cumque se invicem salutassent et complexi fuissent, fuerunt separati. Ipse autem descendit ad Scetem : et cum adorasset sanctos Patres in Laura, audivit de abbate Daniele ; et cum eo accessisset, non sine magna difficultate eum potuit convenire : seni vero omnia exposuit. Dicit autem ei senex : Abi, et adduc uxorem tuam, et faciam tibi litteras, et depones eam in Thebaide in monasterio Tabennesiotarum. Andronicus autem fecit, sicut dixerat ei senex, et absens, duxit eam ad senem. Qui locutus est eis verbum salutis : et factis litteris, misit eos ad monasterium Tabennesiotarum. Reverso vero Andronico, dedit senex habitum, et docuit quæ ad statum pertinent monasticum, et mansit apud eum annos duodecim.

VI. Post duodecim autem annos rogavit senem, ut se dimitteret ad sancta loca. Ille vero bene precatus eum dimisit. Abbas autem Andronicus iter faciens per Ægyptum, sedit sub spina, ut animam recrearet ab æstu. Ecce autem ex Dei dispensatione veniens in habitu virili ejus uxor, quæ ipsa quoque ibat ad sancta loca. Cumque se invicem salutassent, cognovit columba conjugem. Ipse vero quomodo potuisset cognoscere talem, quæ emarcuerat, pulchritudinem, et quæ videbatur ut Æthiops ? Dicit ergo ei : Quo vadis, domine abba? Ille vero dicit ei : Ad sancta loca. Ipsa autem dicit ei : Ego quoque volo illuc ire. Ipsa ergo rursus dicit ei : Si velis, eamus ambo simul. Sed tanquam non simul simus, ingrediamur silentio. Dicit Andronicus : Ut jubes. Deinde ipsa dicit ei : Non es revera discipulus abbatis Danielis? Ipse vero dicit ei : Maxime. Dicit ipsa : Preces senis nos comitabuntur. Dicit Andronicus : Amen. Cum autem simul ingressi essent, et adorassent sancta loca, reversi sunt Alexandriam. Dicit abbas Athanasius abbati Andronico : Vis maneamus simul in cella ? Dicit Andronicus : Certe, ut jubes. Volo autem primum ire, et accipere preces senis. Dicit ei abbas Athanasius : Vade, et exspectabo te apud Octavum decimum : et si venias, sicut iter fecimus, manebimus silentio. Nam si te non ferat, ne veneris. Ego enim te exspectabo apud Decimum octavum. Ille autem profectus, salutavit senem, et de eo ipsi renuntiavit. Senex vero dicit ei : Vade, et dilige silentium, et mane cum fratre, est enim monachus, ut esse oportet. Eo autem reverso, cum invenisset abbatem Athanasium, manserunt simul, timore Dei muniti, alios duodecim annos : et non cognovit abbas Andronicus eam esse suam conjugem.

VII. Sæpe ergo ascendebat senex ad eos visitandos, ea illis disserens, quæ pertinebant ad utilitatem. Semel autem cum ascendisset senex, et eos valere jussisset, antequam iret ad sanctum Menam, venit ad eum abbas Andronicus, et dicit ei : Abbas Athanasius vadit ad Dominum. Reversus vero

[1] Gen. XII, 1.

senex, invenit eum magnis compressum angustiis, A et cœpit flere abbas Athanasius : et dicit ei senex : Cum te oporteret gaudere, quod migras ad Dominum, lacrymaris ? Dicit ei abbas Athanasius : Non ploro, nisi propter abbatem Andronicum. Sed fac hanc charitatem, postquam me sepelieris. Inveniens schedulam sitam ad caput meum, lege eam, et da ipsi abbati Andronico. Cumque ipsi preces dixissent, communicavit et dormiit in Domino. Venerunt autem ad ei faciendas exsequias : et ecce inventa fuit sexu mulier, et auditum fuit in tota laura. Et mittens senex, excivit universam Scetem et interiorem solitudinem : et venerunt omnes lauræ Alexandriæ, et convenit universa civitas, et monachi Scetæ, ferentes legumina ; ita enim mos est in Scete. Cum ramis ergo et palmis extulerunt B venerandas reliquias Athanasiæ, Deum glorificantes, qui tantam tolerantiam præbuit mulieri. Exspectavit autem senex septimum diem beatæ Athanasiæ. Postea vero voluit senex accipere secum abbatem Andronicum, sed non id sustinuit, dicens : Moriar cum mea domina. Cumque eum rursus jussisset valere senex, priusquam ipse iret ad sanctum Menam, venit ad eum frater, dicens : Laborat abbas Andronicus, et est redactus ad angustias. Senex vero rursus misit in Scetem, dicens : Adeste huc venientes, abbas enim Andronicus sequitur abbatem Athanasium. Illi autem cum audivissent, accesserunt et invenerunt eum viventem. A quo cum accepissent benedictionem, dormiit in Domino.

VIII. Exortum est ergo bellum inter Patres Decimi octavi, et Monachos Scetiotas, dicentes : Noster est frater, et eum habebimus in Scete, ut nobis opem ferant ejus preces. Patres autem Octavi decimi, dicebant : Ponemus eum cum sua sorore. Vehementer igitur instabant Scetiotæ et dicit archimandrita Octavi decimi : Si quid senex dixerit, faciamus. Abbas vero Daniel dicebat eum oportere illic sepeliri. Illi autem non audiebant eum, dicentes : Est senex, et non timet amplius bellum corporis. Nos autem sumus juniores, et volumus fratrem, ut nobis opem ferant ejus preces. Sufficit enim vobis, quod reliquimus vobis abbatem Athanasium. Cum vero vidisset senex esse magnam perturbationem, dicit fratribus suis : Si me non audiatis, ego quoque hic manebo, et sepeliar cum meo filio, et tunc quieverunt, et extulerunt fratrem Andronicum. Dicunt ergo seni : Eamus in Scetem. Dicit eis senex : Sinite ut faciam septimum diem fratris, et non siverunt eum manere. Ita confidit abbas Daniel suo discipulo. Oremus nos quoque ut veniamus ad mensuram abbatis Andronici, precibus omnium sanctorum Christi : cui gloria et potentia simul cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΕΥΛΑΜΠΙΟΥ ΚΑΙ ΕΥΛΑΜΠΙΑΣ.

—

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

EULAMPII ET EULAMPIÆ.

(Latine apud Surium ad diem 10 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris, n. 1480)

—

Α'. Ἄρτι τῆς θεογνωσίας εἰς πάντα κόσμον διατρεχούσης, καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου Θεοῦ ἡμῶν τοὺς ἑαυτοῦ μάρτυρας ἐπιῤῥωνύντος καὶ ἐπαλείφοντος, τοῦ δὲ πονηροῦ καὶ μισοκάλου δαίμονος τοὺς οἰκείους θεράποντας πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἐρεθίζοντος, νεανίας τις τὸ γένος περιφανὴς, τὴν ὄψιν περικαλλὴς, εὐπατρίδης τε γνω-

C I. Jam Dei cognitione totum orbem pervadente, et Salvatore quidem Christo Jesu, qui solus est Deus noster, suos martyres confirmante ac corroborante : maligno autem et bonis infesto dæmone suos ad impietatem incitante famulos : adolescens quidam, Eulampius dictus, genere insignis, eleganti specie, et qui bona ac clara noscebatur esse natus

patria, nempe Nicomedia, et erat ornatus operibus pietatis, cum nollet habitare in tabernaculis peccatorum, et divinum Christi nomen videre tam impudenter irrideri ac subsannari non ferendum esse censeret, relicta urbis habitatione, amplectitur solitudinem. Et cum vitæ abstinentia, et secessu internum hominem expurgasset, zelo sicut magnus Elias refertam omnino haberet animam, relicta pariter solitudine, descendit ad habitandum in civitate.

II. Cum autem ad imperatorias constitutiones intendisset oculos, quæ supra portas proscriptæ erant omnibus valde ridens talem conatum, fuit ab impiis deprehensus protinus, et statim vinctus fuit conjectus in custodiam, tanquam aliqua præda sistendus coram judice. Postquam autem, quod factum fuerat, delatum fuit ad aures magistratuum, jussit judex eum duci ad tribunal. Et protinus aspiciens ad eum qui ductus fuerat, cum propter teneram ætatem sperasset fore ut virum expugnaret fortissimum: Quænam est, inquit, tanta tua, quæ dicitur, amentia, quæ etiam prope effecit ut deduceret ad asperitatem, nisi ipsa quæ fuit conspecta species persuasisset rem non ita se habere : est enim omnino alienum, et non consentaneum, hanc liberalem formam, et apertum characterem nobilitatis, facta aggredi tam audacia. Ecce ergo tibi proponitur multitudo deorum, quæ diversis operationibus et invocationibus sibi affatim comparat venerationem ; ipsum quoque templum est tibi apertum : sanguine autem conspersa cernuntur altaria ; publicum festum celebratur et parata sunt quæcunque conveniunt sacrificio. Et tibi ergo optime consules, et nobis rem gratam facies, si deos colueris, et eis sacrificaveris. Hæc tyrannus.

III. Martyr autem Spiritu sancto totus repletus, cum se signo crucis, veluti quibusdam armis, muniisset : Vana sunt, respondit, o præses, quæ a te proponuntur. Neque enim ex rebus externis et quæ minime fuerint in potestate alicujus, metienda est pietas, quæ aperte est boni instituti et in nostri liberi arbitrii sita est potestate. Atque, si quidem fieri non potest (ne te non velle dicam), ut ad unum et trinum omnium aspicias principium, ab eorum saltem, quæ producta fuerunt bono ordine, disce Deum universorum. Sin autem deorum præfers multitudinem, per quos simpliciores deducis ad barathrum interitus, at ego quidem nec ea quæ tu dicis audire sustineo, neque in animum induco, ut talibus delecter sacrificiis, ut qui sim præditus anima participe rationis, et ad supernum mundum aperte properem : soli autem natura Deo, et qui non est aspectabilis, sacrificabo sacrificium laudis, et ipsi reddam vota mea coram toto populo ejus. His sic dictis, tyrannus, deposita persona lenitatis, jubet quidem exui martyrem, et humi extensum, vehementer verberari.

A ριζόμενος, τῆς γὰρ Νικομήδους ὁρμᾶται καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἔργοις κοσμούμενος ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν κατοικεῖν οὐχ αἱρούμενον, καὶ ἀνέδην οὕτω τὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον ὄνομα ὁρᾷν διαχλευαζόμενον, ἀνεκτὸν οὐχ ἡγούμενος. ἀπάρας τῶν κατὰ τὸ ἄστυ διατριβῶν. τὴν ἐρημίαν ἀσπάζεται, καὶ τῷ ἐγκρατεῖ καὶ ἀναχωρητικῷ βίῳ τὸν ἐντὸς ἀποκαθηράμενος ἄνθρωπον, καὶ ὅλος ζήλου κατὰ τὸν μέγαν Ἠλίαν πλησθεὶς τὴν ψυχὴν, τὴν ἐρημίαν ἀπολιπὼν αὖθις, πρὸς τὰς ἐν πόλει διαγωγὰς κάτεισιν.

Β΄. Ὡς δὲ πρὸς τὰς βασιλικὰς ἠτένισε διατάξεις. αἳ τῶν πυλῶν ὕπερθεν ἀνάγραπτοι πᾶσιν ἐτύγχανον, μέγα καταγελάσας τοῦ ἐγχειρήματος, κατάφορος εὐθὺς τοῖς ἀσεβέσιν ἐγένετο, καὶ φυλακῇ τοῦτον B εἶχεν αὐτίκα δέσμιον, οἷόν τι θήραμα παραστησόμενον τῷ δικάζοντι. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς τῶν ἐν τέλει ἀκοὰς ἀνηνέχθη τὸ γεγονὸς, ἀγώγιμον αὐτὸν ὁ δικαστὴς πρὸς τὸ βῆμα γενέσθαι διεκελεύσατο· καὶ ὃς εἰς αὐτὸν ἀχθέντα εὐθὺς ἀπιδὼν, καὶ διὰ τὸ νεάζον τῆς ἡλικίας συλήσειν ἐλπίζων τὸν γενναιότατον, Γίς, ὦ οὗτος, ἡ τοσαύτη περὶ σοῦ, ἔφη, διαλαλουμένη ἀναίδεια, ἥ τις μικροῦ με καὶ πρὸς τραχύτητα ἐξενεχθῆναι πεποίηκεν, εἰ μὴ αὐτὸ τὸ εἶδος θεαθὲν, μὴ οὕτως ἔχειν ἀνέπεισεν· ἀλλότριον γὰρ πάντη καὶ ἀνακόλουθον, αἰδῶ τοιαύτην καὶ χαρακτῆρα σαφέστατον εὐγενείας, ἔργοις θρασυτέροις ἐπιχειρεῖν. Ἰδοὺ σοὶ τοίνυν πληθὺς πρόκειται θεῶν, διαφόροις ἐνεργείαις καὶ κλήσεσι καταπλουτοῦσα τὸ τίμιον, ἀνέῳγέ σοι καὶ ναὸς αὐτός. Βωμοὶ δὲ τῷ λύθρῳ τῶν αἱμάτων περιῤῥεόμενοι τεθεώρηνται, C πάνδημος ἑορτὴ συγκεκρότηται, καὶ τῶν ἀγγείων ὅσα πρὸς θυσίαν κατάλληλα προσηυτρέπισται. Τὰ κάλλιστα γοῦν σεαυτῷ καὶ ἡμῖν χαρίσαιο, εἰ τοὺς θεοὺς τιμήσειας καὶ αὐτοῖς ἐπιθύσαις. Καὶ τὰ μὲν τοῦ τυράννου τοιαῦτα.

Γ΄. Ὁ δὲ μάρτυς ὅλος ὅλως τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου γενόμενος, καὶ τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ οἷον ὅπλῳ τινὶ περιφραξάμενος, Μάταια, ὦ ἡγεμὼν, ἀπεκρίνατο, τὰ παρὰ σοῦ προτεινόμενα, οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς, καὶ ὧν οὐκ ἄν τις γένοιτο κύριος, τὸ εὐσεβεῖν δοκιμάζεται, προαιρέσεως ἀγαθῆς καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἄντικρυς ὑπάρχον. Εἰ μὲν οὖν ἀδύνατον ἵνα μὴ λέγω ἀβούλητον πρὸς τὴν μίαν σε καὶ πάντων τριαδικὴν ἀρχὴν ἀπιδεῖν, κἂν ἀπὸ τῆς τῶν παρηγμένων εὐταξίας, D τὸν γενεσιουργὸν τῶν ὅλων Θεὸν μαθητεύθητι. Εἰ δὲ θεῶν πληθὺν προτιμᾷς, δι' ὧν τοὺς ἁπλουστέρους χλευάζων πρὸς τὸ τῆς ἀπωλείας κατάγεις βάραθρον, ἀλλ' ἐγὼ οὔτε ἀκούειν ὧν σὺ φῂς ἀνέχομαι, οὔτε θυσίαις τοιαύταις χαίρειν προῄρημαι, ἅτε ψυχῇ λογικῇ τιμηθεὶς, καὶ πρὸς τὸν ἄνω κόσμον σαφῶς ἐπειγόμενος· μόνῳ δὲ τῷ φύσει ἀοράτῳ Θεῷ, θυσίαν θύσω αἰνέσεως, καὶ αὐτῷ τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τούτων οὕτω λεχθέντων, τὸ τῆς ἐπιεικείας ἀποθέμενος προσωπεῖον ὁ τύραννος, περιδύεσθαι μὲν προστάττει τὸν μάρτυρα, καὶ ἐπὶ γῆς ταθέντα σφοδρότερον τύπτεσθαι.

Δ'. Ὡς δὲ γενναίως καὶ ἀνδρικῶς ὁ μάρτυς ἀντεῖχε πρὸς τὰς βασάνους, καὶ οὐδὲ μικρὰν ἐπεπόνθει ἀλλοίωσιν, διπλασιάζει τὸ δριμὺ τῆς κολάσεως ὁ δικάζων, καὶ νεύροις λεπτοτάτοις μαστίζεσθαι τοῦτον ἀπηνέστερον διατάττεται. Ἃ δίκην νιφάδων τῷ μαρτυρικῷ ἐπιφερόμενα σώματι, πολλὴν τοῖς πεπονθόσι μέρεσι τὴν τῆς ὀδύνης αἴσθησιν ἐνειργάζετο· ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ μάρτυς οὐδὲν ὤφθη τοῦ φρονήματος ὑπανεὶς, ἢ τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν ἐνδεδωκὼς πίστεως. Ἐντεῦθεν ἀλλεπάλληλοι βασάνων ἰδέαι καθάπερ κύματα τῷ μάρτυρι προσερρήγνυντο. Εὐθὺς γὰρ ὁ τύραννος πρὸς ἑτέραν εὕρεσιν τιμωρίας ἐτρέπετο, καὶ ξύλῳ τὸν ἀδάμαστον ἀνδριάντα προσαναρτῶν, ξεσμοῖς τὰς σάρκας κατεδαπάνα, καὶ ἦν μέχρι μυελῶν καὶ ὀστέων αὐτῶν τὸ ἄλγος ὑποδυόμενον, καὶ τῶν καιρίων μερῶν τοῦ σώματος ἐφαπτόμενον. Ὁ δὲ μάρτυς, εὐχὴν τῇ βασάνῳ συγκεραννὺς, καὶ εἰς ἐπικουρίαν τὸν αὐτοῦ ἀθλοθέτην ἐπιβοώμενος, οὐ πάσχειν μᾶλλον, ἢ ἑτέρου πάσχοντος, αὐτὸς εἶναι θεατὴς ἐνομίζετο. Ἐπεὶ δὲ ἱκανῶς ἐνήθλησε τοῖς ξεσμοῖς, καὶ πᾶν διαταραχθὲν, τὸ σῶμα προὔκειτο δυσειδὲς, δαίμονες μὲν ὡς εἰκὸς ὑπεξανίσταντο, Θεὸς δὲ τὸν οἰκεῖον ἄνωθεν ἐνίσχυε στεφανίτην, καὶ ὁ δικαστὴς ἑαυτὸν ἡττώμενον καθορῶν, ὡς μήτε λόγοις οἷός τε ὢν πείθειν τὸν πάσχοντα, μήτε θωπείαις, μήτε τισὶν ἄλλαις ἐπινοίαις, ἐπὶ τοιαύτην χωρεῖ βάσανον, ἧς ἡ ἀκοὴ τοῖς ὠσὶ καὶ μόνον ἐμπίπτουσα, συνταράττειν δύναται, καὶ συγχεῖν καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν. Ἱμᾶσι γὰρ λεπτοῖς τοὺς τῶν ποδῶν καὶ χειρῶν περισφιγχθέντας δακτύλους, εἰς τοὐπίσω περιενεχθῆναι βιαίως διακελεύεται, καὶ δίκην πτόρθου, τὰ τοῦ μάρτυρος μέρη περιλυγίσας, ἀφόρητον οὕτω τὴν τιμωρίαν εἰργάζετο. Ἀγκώνων γὰρ συνθραυομένων, σφυρῶν συνθλωμένων, σκελῶν συντριβομένων, καὶ οἱονεὶ διατετριγότων τῇ βίᾳ τῆς στάσεως. μικροῦ θανατοῦσθαι συνέβαινε τὸν ἀθλητὴν, ἅτε τῆς ἁρμονίας τῶν ὅλων τοῦ σώματος μελῶν, τῆς οἰκείας, ἐξισταμένων ἕνδρας καὶ τάξεως, καὶ τῷ περιόντι τῆς ἀλγηδόνος πρὸς οἶκτον ἐφελκομένων καὶ ἄψυχα.

Ε'. Ἀλλ' ὁ μὲν τύραννος πρὸς τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐξατονήσας πειθοῖ πρὸς τὴν διὰ τῶν λόγων αὖθις ἐχώρει τῷ τῆς διαλέξεως προσωπείῳ, τὸ οἰκεῖον περιστέλλων ἀδύνατον, καὶ πρῶτα μὲν ἅτε δεισιδαιμονέστερον περὶ τὸ ἴδιον διακείμενος σέβας, τήν τε θεοπρεπῆ τοῦ λόγου διέσυρε σάρκωσιν, καὶ τὰ τούτου πάθη καὶ σταυρὸν αὐτὸν, καὶ ὅσα τῆς ἡμετέρας σύμβολα σωτηρίας, προσκόμματα σκανδάλου ἐτίθετο, ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν τῶν στοιχείων δημιουργίαν προὐβάλλετο, ὡς μὲν ἡδεῖαν οὖσαν, ὡς δὲ ἐπέραστον, καὶ ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν προκειμένην, καὶ ὡς μηδ' ἂν ἐθέλειν, μηδὲ τὸν ἄγαν τυφλώττοντα, τῆς ἐκ ταύτης στέρεσθαι ἡδονῆς. Ὁ δὲ μάρτυς (ἦν γὰρ τῆς ἀληθοῦς σοφίας ἀνάπλεως) ἀντιπαρῆγε τῶν ἐκείνου θεῶν τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀνδρόθηλυ, τὸ πρὸς ἀλλήλους μάχιμόν τε καὶ στασιῶδες, καὶ τὸ σωματικοῖς ἐγκαλινδεῖσθαι παθήμασι, καὶ τὸ μηδ' ὁτιοῦν τῶν παρηγμένων ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν γένεσιν ἔχειν καὶ ἄναρχον εἶναι, ἀλλ' εἰς

A IV. Postquam autem martyr generose et fortiter restitit tormentis, et nec tantillum quidem fuit mutatus, acerbitatem supplicii judex auget, eumque nervis cædi tenuissimis imperat crudeliter. Qui cum nive spissius martyris corpori infligerentur, affectis partibus afferebant magnum sensum doloris. Sed sic quoque martyr nihil visus et remisisse de sua animi magnitudine aut de sua fide in Christum Dominum nostrum aliquid relaxasse. Hinc frequentes, et se invicem consequentes tormentorum species, tanquam fluctus, erumpebant in martyrem. Statim enim conversus est tyrannus ad inveniendum aliud supplicium : et ligno appendens indomitam statuam, consumebat carnes lacerationibus, et ad medullas et ossa usque subibat dolor et principales partes corporis attingebat. B Martyr autem precibus tormentum contemperans, et sui Agonothetæ auxilium invocans, non magis censebatur pati quam alio patiente ipse esse spectator. Postquam autem satis decertavit adversus dilacerationes, et universum discerptum corpus propositum fuit aspectu tetrum, dæmones quidem, ut par erat, merebant, Deus autem e superis exsultabat propter suum corona redimitum athletam. Judex deinde cernens se esse superatum, cum nec verbis posset persuadere patienti, nec blanditiis, nec ullis aliis rationibus, procedit ad tale tormentum, quod si vel solum ad aures perveniat, potest conturbare ac confundere mentem et cogitationem. Tenuibus enim loris pedum et manuum adstrictos digitos jubet violenter circumtrahi, quod ei intolerandum reddebat C cruciatum. Nam cum confringerentur articuli, et violenta extensione quodammodo striderent, contigit athletam prope morte affici, quod compages omnium membrorum corporis a sua sede et ordine dimoverentur ; adeo ut propter ingentem dolorem ad misericordiam traherentur etiam inanima.

V. Sed tyrannus quidem cum non potuisset factis persuadere, ad persuadendum verbis rursus se confert, persona disputationis suam tegens impotentiam. Et primum quidem, ut qui esset superstitiosius affectus in suam religionem, lacerabat divinam Verbi carnis susceptionem, ejusque perpessiones et D ipsam crucem, et quæcunque sunt signa nostræ salutis, ea scandali ducebat offensiones. Post hæc proferebat etiam fabricam elementorum, ut quæ esset quidem dulcis et amabilis, et ad fruendum proposita hominibus, et quod nollet ne valde quidem cæcus, quæ ex ea oritur, privari voluptate. Martyr autem (erat enim vera plenus sapientia) contra afferebat illius deorum imbecillitatem et effeminationem, quæ inter se invicem fuerunt, pugnas et seditiones, et quod volutarentur in corporis affectionibus ; et quod nihil eorum, quæ producta sunt, ex se ortum habeat, et sit sine principio, sed statim referatur ad primam et efficientem causam,

et omnipotentem; et quod qui hæc relinquit, ad eorum transit opificem, eorum, quæ fluunt et non stant, habitationem perpetua et stabili habitatione, ineffabilique, et quæ non desinit, voluptate commutans. His veris martyris verbis tyrannus attonitus, et ad iram ac furorem accensus intolerabilem, processit omnino ad omne genus tormenta, lectumque ferreum protiuns jubet accendi. Qui cum fuisset accensus, jubet in eo extendi martyrem. Ille autem cum signo crucis se munisset, toto corpore fuit extensus. Et statim, cum carnes quidem ignitum ferrum attigissent, consumebantur, et dissolvebantur, et in saniem, ulceraque et vulnera mutabantur. Quin etiam nonnulla membra in cinerem conversa, præbebant videndam nudam ossium conjunctionem. Ipse vero tormenta fortiter tolerans, tanquam in molli quodam strato recumbens, ei agebat gratias, pro quo hæc sustinebat.

αἰτίαν πρώτην ποιητικήν τε καὶ παντοδύναμον ἀναφέρεσθαι, καὶ ὡς ὁ ταῦτα καταλιμπάνων, πρὸς τὸν δημιουργὸν τούτων μεταφοιτᾷ, τῶν ῥεόντων καὶ μὴ ἑστώτων, τὴν διηνεκῆ καὶ μόνιμον κατοικίαν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἄφραστόν τε καὶ ἀτελεύτητον ἡδονὴν, ἀλλαττόμενον. Τούτοις τοῖς ἀληθέσι λόγοις τοῦ μάρτυρος ὁ τύραννος καταβροντηθεὶς, καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ μανίαν ἄσχετον ἐξαφθεὶς, πρὸς τὸ τῶν κολαστηρίων ὅλος ἐχώρει παντοδαπὸν, καὶ κλίνην σιδηρᾶν αὐτίκα κελεύει πυροῦσθαι, ἧς καὶ πυρακτωθείσης, ἐφαπλωθῆναι ταύτῃ προστάττει τὸν μάρτυρα. Ὁ δὲ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ διασφραγισάμενος, ἐφηπλώθη ὅλῳ τῷ σώματι, καὶ εὐθὸς αἱ μὲν σάρκες προσψαύσασαι τῷ πυρὶ, δαπανῶντό τε καὶ διελύοντο καὶ εἰς ἰχῶρας καὶ ἕλκη καὶ τραύματα μετεβάλλοντο· ἔστι δὲ ἃ τῶν μελῶν, καὶ πρὸς τέφραν μεταποιούμενα, ψιλὴν παρεῖχε τὴν τῶν ὀστέων ὁρᾷν συνάψειαν· αὐτὸς δὲ ταῖς βασάνοις ἐγκαρτερῶν. ὡς ἐπί τινος ὁπαλῆς στρωμνῆς κατακείμενος εὐχαριστηρίοις τὸν ὑπὲρ οὗ ταῦτα ὑπέμενε, φωναῖς ἠμείβετο.

VI. Cum autem martyrem nulla caperet satietas earum, quas pro Christo sustinebat perpessionum, sed zelo fidei adhuc magis incitaretur, non esse tolerandum arbitratus, verum quidem Deum universi irrideri, vanitatem autem imbecillitatis simulacrorum ab iis, qui tunc dominatum obtinebant, celebrari laudibus, et magnifieri, generosum quiddam et juvenile excogitat, dignumque ejus animi magnitudine. Nam cum verbis simulasset se assentiri simulacris, et ea ratione fucum fecisset tyranno, cum quadam pompa a multis stipatus satellitibus, venit in templum idolorum, partim quidem propter repentinam martyris mutationem iis lætantibus, qui erant socii impietatis, partim autem omnino exspectantibus id quod erat eventurum. Martyr autem valde misertus insipientiæ eorum qui adorabant, ad unam insignem imaginem ad dexteram positam, prope accedens, cum esset usus solis precibus, et verbis, cum auctoritate imperii, eam humi protinus dejecit et in pulverem comminuit. Quod quidem cum vidisset populus, qui aderat, et imbecillitatem eorum, quæ adorabantur, simul cognovissent et condemnassent, deponunt protinus deceptionem, et amplectuntur pietatem, Deum potentem, et solum prædicantes, quem nuper ignorantes, habebant ludibrio. Fitque eis martyr causa salutis, a quibus, cum prius stulti essent, præco esse stultitiæ putabatur.

ϛ'. Ἐπεὶ δὲ κόρος οὐδεὶς τῷ μάρτυρι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων, ἀλλὰ τῷ ζήλῳ τῆς πίστεως ἐπὶ μᾶλλον διηρεθίζετο, οὐκ ἀνεκτὸν ἡγησάμενος τὸν μὲν ἀληθῆ Θεὸν τοῦ παντὸς διαχλευάζεσθαι, τὸ δὲ μάταιον τῆς εἰδωλικῆς ἀσθενείας παρὰ τῶν τότε κρατούντων ἐξυμνεῖσθαι καὶ μεγαλύνεσθαι, γενναῖόν τι καὶ νεανικὸν ἐννοεῖ. καὶ τῆς αὐτοῦ μεγαλονοίας ἄξιον. Λόγῳ γὰρ ὑποκρινάμενος, τὴν πρὸς τὰ εἴδωλα συγκατάθεσιν, καὶ ταύτῃ φενακίσας τὸν τύραννον, μετά τινος πομπῆς καὶ δορυφορίας εἰς τον ναὸν τῶν εἰδώλων ἀφίκετο, ὧν μὲν τὴν ἀθρόαν τοῦ μάρτυρος μεταβολὴν, ἐν ἡδονῇ τιθεμένων, ὅσοι σύμμαχοι τῆς ἀσεβείας ἐτύγχανον, ὧν δὲ πάντως καραδοκούντων τί τὸ ἀποβησόμενον. Ὁ δὲ μάρτυς πολλὰ τοὺς προσκυνοῦντας κατοικτείρας τῆς ἀφροσύνης, ἑνὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀγαλμάτων τῇ δεξιᾷ προσεγγίσας εὐχῇ τε μόνῃ χρησάμενος, καὶ λόγῳ σὺν αὐθεντίᾳ προστάγματος, εἰς γῆν εὐθὺς κατηδάφισε καὶ εἰς κόνιν ἐλέπτυνεν. Ὅπερ ὁ παρεστὼς δῆμος θεασάμενοι, τὴν ἀσθένειαν τῶν προσκυνουμένων, καὶ γνόντες ἅμα καὶ καταγνόντες, τὴν ἀπάτην εὐθὺς ἀποτίθενται, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀσπάζοντες, Θεὸν δυνατὸν καὶ μόνον ἀνακηρύσσοντές· ὃν ἀγνοοῦντες πρώην ἐξεμυκτήριυου καὶ γίνεται παραίτιος αὐτοῖς σωτηρίας ὁ μάρτυς οἷς πρότερον ἀνοήτως ἔχουσι, καὶ κήρυξ εἶναι μωρίας, ὡς μωροῖς ἐνομίζετο.

VII. Hæc cum essent præsidi iræ materia et occasio, aliud quid novi incidens, magis conturbavit et ad iram concitavit intolerandam. Quædam enim adolescentula, quæ nuper ex virginalibus thalamis processerat et ausa erat venire in conspectum virorum, cum se admiscuisset multitudini et athletam fratrem esse agnovisset, accedens in medium theatrum, eum complexa, statim docebat signa generis, se eosdem videlicet nosse parentes, eodem utero esse editos, ac eadem suxisse ubera. Deinde revocabat in mentem parentum benevolentiam, et co-

Ζ'. Ταῦτα τοῦ ἡγεμόνος ὀργῇ ὕλην καὶ ἀφορμὴν ποιουμένου, ἕτερόν τι καινὸν ἐμπεσὸν, ἐτάραξέ τε καὶ πρὸς ὀργὴν ἐξέμηνεν ἀκατάσχετον. Νεᾶνις γὰρ ἄρτι τῶν παρθενικῶν ὑπεξελθοῦσα θαλάμων, καὶ ἀῤῥένων καταθαῤῥήσασα ὄψεως, τῷ πλήθει ἑαυτὴν ἀναμίξασα, καὶ ἀδελφὸν εἶναι τὸν ἀθλητὴν ὥσπερ γνωρίσασα, μέσον τοῦ θεάτρου παρελθοῦσα, καὶ τὼ χεῖρε τοῦτον περιβαλοῦσα, εὐθὺς τὰ τοῦ γένους ἀνεδίδασκε σύμβολα, τὸ τοὺς αὐτοὺς εἰδέναι πανέρας, τὸ μιᾶς γαστρὸς προελθεῖν, τὸ τοὺς αὐτοὺς θηλάσαι μαστούς. Εἶτα γονέων φιλοστοργίας ἀνεμί-

μνησκα, συνοικισμοῦ τε καὶ συναυλίας, καὶ τοιούτων ἄλλων συμβόλων· καὶ τέλος τῆς αὐτῆς ἐθέλειν καὶ πίστεως ἔλεγε καὶ τοῦ σεβάσματος μετασχεῖν, καὶ τῶν αὐτῶν κοινωνῆσαι τῷ ἀδελφῷ παθημάτων. Ταῦτα τοίνυν, τὸν μὲν κακοδαίμονα τύραννον ἀπορίας ἐπλήρου, τοὺς δὲ θεατὰς τῶν δρωμένων μετεκαλεῖτο πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ ὃς αὐτίκα μιαρὸς ὢν, πρὸς μιαροὺς ἐχώρει λογισμούς· καὶ ᾤετο μᾶλλον σωματικῆς συνουσίας, οὐχὶ πόθῳ Χριστοῦ προσφῦναι τῷ μάρτυρι ταύτην ᾤετο. Δριμὺ τοίνυν καὶ ἐμβριθὲς πρὸς αὐτὴν ἀτενίσας. Τί σοι, φησὶ, ὦ γύναι, τὸ σόφισμα βούλεται τοῦτο, καὶ πῶς ἄρα πρόφασιν ἐρωτικῆς μανίας τῆς πρὸς τὸν παρόντα τουτονὶ νεανίσκον, τὴν τῆς θρησκείας μετάθεσιν ἐποιήσω; Ἀλλὰ ἀνάνηψον τῆς περικεχυμένης σοι ταύτης τοῦ πάθους ἀχλύος, καὶ τὸ φιλάνθρωπον τῶν ἀηττήτων θεῶν ἐξιλέωσαι· Τί γὰρ τὸ οὕτως σε μετάπεισαν ἀθρόως, ὥστε τοῦ ἡδίστου τούτου φωτὸς, καὶ τῶν ἐν βίῳ τερπνῶν ἀποστῆναι, γόητι δὲ νεανίᾳ προσκολληθῆναι, καὶ ἀναιδεῖ προσώπῳ τῷ ἡμετέρῳ βήματι παραστῆναι, τὰ συγγενῶν ὑποκρινομένην, καὶ πρὸς ἀδελφικὴν ἑνότητα τὴν σχέσιν μετατιθεῖσαν· πλὴν ἀλλ' οὐ τοῦ ἡμετέρου καταγελάσεις βήματος, οὐδὲ τῶν αὐτοκρατόρων καταμωκήσῃ, μαρτύρομαι θεοὺς ἅπαντας, καὶ τὸ τοῦ βήματος ἡμῶν εὐμενὲς, καὶ φιλάνθρωπον, ὡς οὐδὲν τι πλέον ἕξεις Εὐλαμπίου, ἢ τὸ χείροσι βασάνοις ὑποβληθῆναι.

Η'. Πρὸς ἅπερ ἡ μάρτυς ἀῤῥενωπῷ τῷ φρονήματι, εὔστοχον ἐποιεῖτο, καὶ τὴν ἀπόκρισιν· Ἄκουσαν, εἰποῦσα, ὦ δικαστὰ, καὶ τὸν ἐμὸν ὡς ἔχει γνῶθι σκοπόν. Χριστοῦ ὑπάρχω δούλη· Χριστὸς ἐμοὶ ζωὴ καὶ ψυχῆς ἀγαλλίαμα. Τούτου ἐρῶ, τούτῳ σπεύδω, τυθῆναι. Ὑπὲρ τούτου καὶ πῦρ εὐτρέπιζε, καὶ θῆρας ἄγε, καὶ τροχοὺς ἑτοίμαζε, καὶ ξίφη γύμνου, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπινόει βάσανον, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ οὕτως ἀγεννὴς ἐγὼ καὶ μικρόψυχος, οὔ, μὰ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας τοῦτον ἀγῶνα, ὃν καὶ μέχρι τέλους ἀγωνιοῦμαί τε καὶ δραμοῦμαι, καὶ πρὸς πᾶν εἶδος κολάσεως ἑαυτὴν ἔκδοτον παραστήσω, ἵνα γνῷς ὅτι ἀδελφὴ ἐγὼ τούτου, καὶ τὰ ἀδελφὰ φρονοῦσα τοῦ τὰς σὰς βασάνους μὴ ὑποπτήξαντος, καὶ τὰ σὰ σεβάσματα καταλύσαντος, καὶ αὖθις δέ σοι φημὶ, μὴ πρὸς τὴν τῆς γυναικείας φύσεως ἀφορῶντι ἀσθένειαν, ἀνάξιόν τι τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας ἐλπίσαι, μηδὲ τὸ τῆς ἡλικίας ἁπαλὸν εὐεξαπάτητον νομίσαι ταῖς σαῖς ἐπινοίαις. Ὁ γὰρ πρὸς τὸν αὐτοῦ ἔρωτα πτερώσας ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὸν κατὰ σοῦ, καὶ τοῦ διαβόλου πόλεμον καθοπλίσας, αὐτὸς καὶ τὴν δύναμιν ὀρέξει, καὶ τὴν νίκην περιφανεστάτην ἐργάσεται.

Θ'. Τούτοις ἡ μάρτυς πεπαῤῥησιασμένῃ γλώττῃ τοῦ τυράννου σαφῶς καταρητορεύσασα, ἐῤῥαπίζετο τὰς παρειὰς ἀπηνέστερον, καὶ ὄψιν ἰσχυρῶς συνετρίβετο, τὸ δὲ τῆς μορφῆς ἐπίχαρι καθηλλοίωτο, καὶ τὸ τῆς φωνῆς ἐσβέννυτο ὄργανον, τῇ συνεχεῖ τῶν ῥαπισμάτων ἐπιφορᾷ. Πρὸς ταῦτα εἶχε μὲν τὸν ἀδελφὸν ἐπιῤῥωννύντα καὶ παραθήγοντα, καὶ πρὸς τὰς βασάνους εὐτολμοτέραν εἶναι ποιοῦντα· ἠνδρίζετο δὲ καὶ αὐτὴ καθ' ὅσον οἷόν τε καὶ λογισμοῖς

A habitationem, et hujusmodi alia signa, et postremo dicebat se velle esse participem ejusdem fidei et religionis, et communiter cum fratre easdem subire perpessiones. Hac ergo infelicem quidem tyrannum implebant dubitatione: spectatores autem eorum quæ fiebant, provocabant ad pietatem. Cæterum ille protinus, cum esset sceleratus, se ad sceleratas convertit cogitationes, et propter affectionem corporis consuetudinis, non autem propter sanguinis conjunctionem, Christique desiderium, existimabat eam adhærere martyri. Torve itaque et ferociter eam intuens: Quid sibi, inquit, o mulier, vult hoc tuum commentum, et quomodo propter insaniam in hunc adolescentem mutasti religionem? Sed resipisce ab hac circumfusa caligine tuæ affectionis, et placa B invictorum deorum clementiam. Qui fit enim, quod tu tam repente sis mutata, ut ab hac luce suavissima, et ab iis quæ sunt in vita jucunda, discedas; præstigiatori autem juveni adhærescas, et impudenti vultu ad nostrum te sistas tribunal, simulantem cognationem, et traducentem consuetudinem ad fraternam unionem? Verum enimvero nostrum tribunal non irridebis, nec imperatores habebis ludibrio. Testor deos omnes, et nostri tribunalis benignitatem et clementiam, tibi nihil amplius futurum, quam Eulampio, nisi quod sis pejoribus tormentis subjicienda.

VIII. Ad hæc martyr masculino spiritu et audacia apte respondit: Audi, dicens, o judex, et cognosce meum ut se habet scopum ac institutum. Sum C Christi ancilla. Christus est mihi vita, et animæ exsultatio. Eum amo, ei studeo sacrificari. Pro eo et ignem para, et duc bestias, et rotas expedi, et stringe enses, et excogita omne aliud tormentum, ut scias me non esse tam ignavi et pusilli animi. Hoc, quod pro pietate suscipitur certamen, ad finem usque decertabo et peragam, et meipsam tradam ad omne genus supplicii, ut scias me esse ejus sororem, et fraterne eadem, quæ ille sentit, sentire, qui tua tormenta non formidavit, et ea quæ colis, simulacra diruit. Porro autem rursus quoque tibi dico, ne aspiciens ad muliebris sexus imbecillitatem, speres aliquid indignum nostra mente, neque ætatis mollitiem putes tuis inventis facile posse decipi. Qui enim nos ad divinum suum erexit amorem, et nos armavit ad bellum contra te gerendum D et diabolum, ipse et præbebit vires et clarissimam efficiet victoriam.

IX. Hæc martyr lingua libera aperte dicens adversus tyrannum, colaphos genis crudeliter impactos accepit, et fuit ejus vultus vehementer contusus. Mutata est autm ejus formæ gratia, et exstinctum fuit vocis instrumentum inflictis continenter colaphis. Ad hæc habebat quidem fratrem eam confirmantem, et incitantem, et audaciorem reddentem ad certamina. Erat autem ipsa quoque virilis, quoad ejus fieri poterat, et generosis cogitationibus imbe-

A cillitatem naturæ reficiebat. Sed hæc non erant omnino præsidi tolerabilia videnti et meram sanctorum loquendi libertatem et minime cedentem tolerantiam. Unde etiam rursus nova excogitantur tormenta : lebesque protinus paratus fuit bulliens, ut martyres exciperet. In quem Eulampius quidem confidenter est ingressus : Eulampia autem (ita enim appellabatur et ipsa) tanquam caligans, ut quæ esset natura mollior, et a maligno impelleretur ad timiditatem, labascebat. Sed frater, qui idem erat socius certaminis, ab imo emergens, tanquam ex aliquo convivio et requie, vocabat sororem, et ei addebat animum, et hortabatur ut ingrederetur lebetem dicens : Nihil extimescas, solum attendens id quod videtur, et non ad Deum oculos animæ defigens, cui et communiter credidimus, et B a quo maximam invenimus remunerationem. Si enim hanc bullientem aquam solum attigeris, ab ipso magnum senties auxilium, cujus ego tuus frater sum testis, qui sic tibi cernor impatibilis, et nihil doloris sentiens.

γενναίοις τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ἀνελάμβανεν. Ἀλλ' οὐχ ἦν ὅλως φορητὰ ταῦτα τῷ ἡγεμόνι, τό τε τῆς παῤῥησίας ἄκρατον, καὶ τὸ τῆς ὑπομονῆς ἀνένδοτον τῶν ἁγίων ὁρῶντι, ὅθεν καὶ πάλιν καινοτέρα κολαστηρίων ἐπίνοια, καὶ πάλιν οἱ δήμιοι ἀπαραίτητοι· λέβης γὰρ καχλάζων εὐθὺς ἡτοιμάζετο, καὶ τοὺς μάρτυρας ὑπεδέχετο, πρὸς ὅν περ Εὐλάμπιος μὲν εἰσῄει θαῤῥῶν, ἡ μάρτυς δὲ ὥσπερ ἰλιγγιάσασα, ἅτε δὴ καὶ τὴν φύσιν ἁπαλωτέρα, καί τι καὶ τοῦ πονηροῦ τοὺς λογισμοὺς αὐτῇ πρὸς δειλίαν ὑποσαλεύοντος, ὀκλάζουσα ἦν· Ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς ὁμοῦ καὶ συναθλητὴς κάτωθεν ἀναδὺς οἷον ἀπό τινος εὐωχίας καὶ ἀναπαύσεως, προσεκαλεῖτό τε τὴν σύγγονον καὶ παρεθάῤῥυνε, καὶ εἴσω τοῦ λέβητος γενέσθαι παρῄνει, Μηδὲν ὑποπτήξῃς, λέγων, ἁπλῶς οὕτως τῷ ὁρωμένῳ προσέχουσα, καὶ μὴ πρὸς Θεὸν τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἀτενίζουσα, ᾧ τε κοινῇ πεπιστεύκαιμεν, καὶ παρ' οὗ μεγίστην εὑρίσκομεν τὴν ἀντίληψιν. Εἰ γὰρ μόνον τοῦ ὕδατος τούτου τοῦ καχλάζοντος παραψαύσεις, πολλῆς αἰσθήσῃ τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας, ἧς ἐγὼ μάρτυς ὁ σὸς ἀδελφὸς, οὕτως ὁρώμενόν σοι ἀπαθὴς καὶ ἀνώδυνος.

X. His persuasa Eulampia, et omnino acquiescens ejus suasionibus, protinus prompto et alacri animo ingressa est lebetem. Deinde etiam communiter spiritu exsultantes, læti susceperunt supplicium ; et protinus lebes evasit frigidus, et nihil mali passos continuit martyres. Neque vero eousque constitit res admirabilis, sed etiam non paucos ex iis, qui circumstabant, induxit ad pietatem. Porro autem ipsum quoque tyrannum, et si non pure traxit C ad verum Dei cultum, illius tamen labefecit cogitationem, et fecit dubitare de sua religione. Æthiops tamen non fuit dealbatus, et cancer recte ingredi non didicit. Cum enim vincerent quidem athletæ, vinceretur autem impius, eos a se invicem et a fide in Christum non valens distrahere, redit rursus ad consueta, et armatur denuo adversus solum martyrem, et jubet ei exscindi pupillas oculorum is qui cordis cæcutiebat oculis, et illum magis cruciare procurans, et machinans, ut ejus sororis per hoc frangeretur audacia. Sed in hoc quoque fuit convictus vana et inania moliri adversus Christi servos.

Γ'. Τούτοις Εὐλαμπία πεισθεῖσα, καὶ ὅλη τῶν αὐτοῦ παραινέσεων γενομένη, προθύμως αὐτίκα καὶ γενναίως εἰσῄει τὸν λέβητα, εἶτα καὶ κοινῇ τῷ πνεύματι ἀγαλλιασάμενοι, τὴν τιμωρίαν μετ' εὐφροσύνης ἐδέχοντο, καὶ ψυχρὸς εὐθέως ὁ λέβης ἐδείκνυτο, καὶ ἀπαθεῖς κακῶν συνεῖχε τοὺς μάρτυρας. Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὸ παράδοξον ἔστη, ἀλλὰ καὶ τῶν περιεστηκότων οὐκ ὀλίγους πρὸς εὐσέβειαν ὑπηγάγετο, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν τύραννον, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς πρὸς θεοσέβειαν εἵλκυσεν, ἀλλὰ τοὺς λογισμοὺς ἐκείνου διέσεισε, καὶ περὶ τὸ οἰκεῖον σέβας ἐπιδοιάζειν πεποίηκεν. Ὅμως, εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ὁ Αἰθίοψ οὐκ ἐλευκαίνετο καὶ ὁ καρκίνος ὀρθὰ βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο. Ὡς γὰρ ἐνίκων μὲν οἱ ἀθληταὶ, ἡττᾶτο δὲ ὁ δυσσεβὴς, καὶ διασπᾷν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας οὐχ οἷός τε ἦν, ἐπὶ τὰ οἰκεῖα πάλιν καὶ συνήθη χωρεῖ καὶ κατὰ μόνου τοῦ μάρτυρος αὖθις ὁπλίζεται, καὶ τὰς τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ κόρας ἐκκοπῆναι προστάττει (φεῦ ὁ τοὺς τῆς καρδίας τυφλώττων ὀφθαλμούς), καὶ τὰ ὅμοια παθεῖν κἀκεῖνον διὰ τῆς τιμωρίας ταύτης καταναγκάζων, πρὸς δὲ καὶ τῆς ὁμαίμονος ἐντεῦθεν διαχαυνῶσαι τὴν εὐτολμίαν, μηχανώμενος, ἀλλ' ἠλέγχθη κἂν τούτῳ κενὰ καὶ μάταια κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων ἐπινοῶν.

D XI. Postridie autem jubet martyrem Eulampiam sublime suspendi capillis. Est autem hoc gravissimum supplicium, sed Christi ancillæ deliciis suavius existimabatur. Unde etiam ei preces admiscens dicebat : Ago tibi gratias, Deus meus et creator, quod me tuam ancillam dignatus sis pro te susceptis ornare tormentis. Cum autem per omne genus supplicii oporteret athletas pervadere, etiamsi tanquam tela infantium reputabantur, quæ eis inferebantur, fornacem accendi jubet præses, illa Chaldaica nihilo inferiorem, et ad eam ducta est materia quæ erat alitura sic accensam, lictoribus omne studium ad hoc conferentibus. Cum autem

ΙΑ'. Τῇ ἑξῆς οὖν τὴν μάρτυρα τῶν τριχῶν ἀπαιωρεῖσθαι κελεύει. Δεινὴ δὲ τιμωριῶν αὕτη καὶ δεινὰς κατά τε μηνίγγων καὶ ἰνῶν καὶ ὑμένων ἐνιεῖσα τὰς ἀλγηδόνας· ἀλλὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ δούλῃ τρυφῆς ἡδίων ἡ βάσανος ἐνομίζετο, ὅθεν καὶ εὐχὴν αὐτῇ προσαναμιγνῦσα, Εὐχαριστῶ σοι, ἔλεγε, Θεέ μου καὶ δημιουργὲ, ὅτι με τὴν σὴν δούλην ἠξίωσας ταῖς ὑπὲρ σοῦ τιμωρίαις ἐγκαλλωπίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔδει διὰ πάσης τιμωρητικῆς ἰδέας τοὺς ἀθλητὰς διελθεῖν, κἂν ὡς νηπίων βέλη τούτοις τὰ ἐπαγόμενα ἐλογίζετο, κάμινον ἐκκαῆναι κελεύει ὁ ἡγεμὼν, οὐδὲν τῆς Χαλδαϊκῆς ἐκείνης ἐνδέουσαν, καὶ ἤγετο πρὸς ταύτην ὕλη τρέφειν ἔμελλε τὴν

οὕτως ἐκκαιομένην, παντοίων τῶν δημίων εἰς τοῦτο τὴν σπουδὴν καταβαλλομένων. Μετεώρου δὲ τῆς φλογὸς γενομένης ὡς μακρόθεν καταπλήττειν τοὺς βλέποντας, ἄγεσθαι τοὺς μάρτυρας ὁ δικαστὴς κελεύει, καὶ τῆς καμίνου μέσον ὠθεῖσθαι. Προσήγοντο οὖν οἱ μάρτυρες, ὁ μὲν θεῖος Εὐλάμπιος, διὰ τὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκεκόφθαι, ὑπό τινων διαβασταζόμενος· ἡ δὲ γενναία Εὐλαμπία καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θάρσους προτρέχουσα ὡς εἰς θάλαμον, οὐκ εἰς κάμινον ἐλευσομένη, ὡς δὲ καὶ τῷ πυρὶ παρεδόθησαν, ἡ φλὸξ αὐτοὺς οὐδὲν ἐλυμήνατο, ἀλλ' αὐτίκα δίκην ἀψίδος κυρτωθεῖσα, καὶ πολλῇ τῇ φειδοῖ πρὸς τὸ μέσον ἀπολαβοῦσα, καθάπερ ἐν φαιδροτάτῃ παστάδι τοὺς ἀθλητὰς ἐθαλάμευε, καὶ τὸ τῆς φύσεως καυστικὸν, εἰς αὔραν δροσίζουσαν μετετίθει, καὶ οἱ μάρτυρες ὡς ἐν λειμῶνι δροσώδει τε καὶ ἡδεῖ χορεύοντες, τὴν ᾠδὴν ἐκείνην τὴν ἀνάγραπτόν τε καὶ θεοδίδακτον τῶν παίδων ᾖδον.

ΙΒ'. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ τύραννος, καὶ ἔτι διηπορεῖτο, καὶ τῇ τοιαύτῃ τερατουργίᾳ, παρεῖτό τε καὶ ἐξησθένει, καὶ πρὸς ἐσχάτην ἀμηχανίαν ἐξέπιπτεν. Εἶτα τοῖς ὅλοις ἀπαγορεύσας, τὴν ἐσχάτην καὶ τελευταίαν τοῖς ἀθληταῖς ἐπιψηφίζεται τιμωρίαν, τὴν διὰ τοῦ ξίφους φημὶ τελευτήν. Εὐθὺς οὖν τὴν ἐπὶ θανάτῳ δεσμῶται ἀπάγονται, καὶ ὁ μὲν μάρτυς προθύμως τὴν διὰ τοῦ ξίφους τελείωσιν ὑποστὰς, πρὸς οὐρανοὺς στεφανίτης ἀνήγετο. Ἡ δὲ τούτου ἀδελφὴ καὶ κοινωνὸς τῶν ἀγώνων, τελειοῦται καὶ πρὸ τοῦ ξίφους καὶ μάρτυς ἀπηρτισμένη κατὰ προαίρεσιν γίνεται, οὐκ ἀπεικὸς τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας οἰκονομησάσης, ἀλλ' ἵνα μηδὲ σώματος καθαροῦ, καὶ παθῶν ἐπιμιξίαις ἀνεπάφου, χεῖρες ἀκάθαρτοι ψαύσωσι, μᾶλλον δὴ τῆς ἑαυτῶν σφαλῶσιν ἐλπίδος, ἐκείνης ἀποτυχόντες τῆς τιμωρίας δι' ἧς αἰκίζειν τὴν μάρτυρα ᾤοντο. Ταῦτα τῶν ἀηττήτων μαρτύρων Χριστοῦ τὰ παλαίσματα· τοῦτο τῶν ἀοιδίμων τὸ πολύευκτον πέρας· τούτους ἐμακάρισαν μὲν αἱ νοεραὶ πᾶσαι δυνάμεις, ἐπευλόγησαν δὲ πατριάρχαι, ἀπόστολοι ᾔνεσαν, καὶ μάρτυρες ὡς ἐφαμίλλους τῶν πόνων, καὶ τῆς αὐτῶν ἰσοῤῥόπου ὁμολογίας, ἱερὰν προσθήκην ἐδέξαντο. αὐτὸς δὲ ὁ Ἀγωνοθέτης ὑπὲρ οὗ τὸ πάσχειν προείλοντο, καὶ ὃν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων μαρτυρικῶς ὡμολόγησαν, καὶ αὐτὸς ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ἀνεκήρυξε, καὶ κοινωνοὺς τῆς δόξης καὶ τῆς βασιλείας εἰργάσατο. Ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A flamma esset adeo in altum sublata, ut etiam eos qui procul cernebant stupefaceret, jubet judex adduci martyres, et trudi in medium fornacem. Adducti sunt ergo martyres: divinus quidem Eulampius, propterea quod fuerant ei eruti oculi, a quibusdam portatus; generosa autem Eulampia cum magna accurrens audacia, tanquam thalamum, non fornacem ingressura. Cum autem igni fuissent traditi, flamma eos nihil læsit, sed statim, instar absidis, incurvata et diligenter cavens ne medium interciperet, tanquam in jucundissimo thalamo athletas continebat, et naturæ suæ ardorem in auram irrorantem convertebat. Martyres vero tanquam in prato roscido et amœno choreas agentes, illud descriptum et divinitus edoctum, puerorum,
B inquam, canebant canticum.

XII. Ad hæc rursus tyrannus et magis dubitabat, et hoc prodigio plane evaserat solutus et imbecillis, et redactus erat ad extremam consilii inopiam. Deinde cum omnem spem penitus abjecisset, in athletas ultimum statuit supplicium, nempe ut vitam finirent gladio. Protinus ergo vincti abducuntur ad mortem. Et martyr quidem cum prompto et alacri animo subiisset gladio consummationem, in cœlos coronatus extollitur: ejus autem soror et socia certaminum, etiam ante gladium consummatur, propositoque et animi instituto fit perfecta martyr. Hoc autem non ab re providit Dei sapientia, sed ut corpus mundum et a vitiorum consuetudine intac-
C tum manus immundæ non tangerent, atque ut sua spe impii frustrarentur, cum ab eo inferendo excidissent supplicio, per quod putabant se punituros martyrem. Hæc sunt invictorum Christi martyrum certamina et hic est optandus finis insignium athletarum. Illos bearunt quidem omnes virtutes intelligentes, benedixerunt patriarchæ, laudarunt apostoli et martyres, ut eis pares in laboribus et æquales in confessione sacrosanctum acceperunt additamentum. Ipse autem Agonotheta et Dominus, pro quo pati constituerunt, et quem coram hominibus martyrice confessi sunt, ipse, inquam, coram Patre eos præconio honoravit, sicut est pollicitus, gloriæque et regni cœlorum socios fecit: quoniam eum decet omnis gloria, honor et adora-
D tio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum Amen.

—

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΠΡΟΒΟΥ, ΤΑΡΑΧΟΥ

ΚΑΙ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ.

—

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

PROBI, TARACHI ET ANDRONICI.

(Latine apud Surium ad diem 11 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

—

I. Diocletianus tenens Romanorum imperium, A vir qui errori cultus dæmonum erat mirum in modum addictus, volebat quemlibet Christianum abjurare pietatem veramque religionem, litteris et edictis per universum orbem terræ spargens hanc impiam vanitatem. Ea de causa multis quidem ex fidelibus labefactabatur animus : alii autem metu tormentorum, quorum minæ fuerant intentatæ, in solitudinibus latebant et montibus. Piis enim ubique erant tensa retia et laquei. Tunc vero fortissimi Christi milites, qui tres quidem erant numero, et genere solo et differentia patriæ dividebantur (Taracho enim primo martyrum, patria erat urbs Claudii Cæsaris ; Probo vero, quæ ad Orientem sita est, Pamphylia ; Andronico autem ætate tertio, insignis metropolis Ephesiorum), in Deum autem B charitate et fide unum esse aperte cognoscebantur : cum vel solum versari cum impiis, reputassent sese abnegare pietatem, seipsos separantes a communi multitudine, tacite, et per se alebant suum in Christum desiderium. Cæterum vel ipsam vitam non putabant vitalem, nisi essent Christi passionum propter Christum participes. Scopus autem erat eis suæ ad Deum orationis, a martyrio minime excidere, et non facere Christi jacturam, quem pro omnibus habere delegerant.

II. Cum versarentur in his beati athletæ, mittitur in partes illas quidam præses ab imperatore, nomine Maximus, vir qui ad extremam processerat in dæmonibus colendis superstitionem, et cujus C crudelitas jactabatur vulgi testimonio. Is cum ad Tarsensium venisset civitatem, protinus ad examinationem sedit in excelso tribunali judicans, aut

Α'. Διοκλητιανὸς τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις διέπων ἀρχὴν ἀνὴρ σφόδρα περὶ τὴν δεισιδαίμονα πλάνην ἐπτοημένος πάντα Χριστιανὸν ἐξόμνυσθαι τὴν εὐσέβειαν ἐβιάζετο, γράμμασί τε καὶ διατάγμασιν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν, τὴν θεομισῆ ταύτην ἐξαπλοῦν ματαιότητα· ταύτητοι καὶ πολλοὶ μὲν τῶν πιστῶν τὴν διάνοιαν ἐσαλεύοντο, ἄλλοι δὲ δέει τῶν ἠπειλημένων βασάνων, ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν ἀπεκρύπτοντο, παῤῥησιάζεσθαι μὴ δυνάμενοι τὴν εὐσέβειαν, πανταχοῦ γὰρ τοῖς εὐσεβέσι θήρατρα καὶ παγίδες περιεπήγνυντο. Τότε δὴ καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ γενναιότατοι στρατιῶται, τρεῖς μὲν τὸν ἀριθμὸν ὄντες, καὶ γένει μόνῳ καὶ πατρίδος διαφορᾷ μεριζόμενοι, τῇ δὲ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ καὶ πίστει, ἓν εἶναι διαφανῶς γνωριζόμενοι· Ταράχῳ γὰρ τῷ πρώτῳ τῶν μαρτύρων, ἡ Κλαυδίου Καίσαρος πόλις, πατρὶς ἐγνωρίζετο, Πρόβῳ δὲ ἡ πρὸς ἕῳ διακειμένη Παμφυλία, καὶ Ἀνδρονίκῳ τῷ τρίτῳ καθ' ἡλικίαν ἡ Ἐφεσίων περιφανὴς μητρόπολις. Οὗτοι καὶ τὴν μετὰ ἀσεβῶν διαγωγὴν μόνην, εὐσεβείας ἄρνησιν λογισάμενοι, τοῦ κοινοῦ πλήθους ἑαυτοὺς ἀποῤῥήξαντες, ἡσυχῇ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὸν πρὸς Χριστὸν πόθον ὑπέτρεφον, οἷς καὶ ὁ βίος ἀβίωτος ἐνομίζετο, εἰ μὴ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων διὰ Χριστὸν κοινωνήσουσι. Σκοπὸς δὲ τῆς πρὸς Θεὸν αὐτοῖς προσευχῆς τὸ μὴ τοῦ μαρτυρίου διαμαρτεῖν καὶ ζημιωθῆναι Χριστὸν, ὃν ἀντὶ πάντων ἔχειν προείλοντο.

Β. Ἐν τούτοις τῶν μακαρίων ἀθλητῶν ἀναστρεφομένων στέλλεταί τις παρὰ βασιλέως ἡγεμὼν ὀνόματι Μάξιμος, ἀνὴρ, εἰς ἔσχατον δεισιδαιμονίας ἐληλακὼς, καὶ πολλὴν ἔχειν τὴν ὠμότητα μαρτυρούμενος. Ὃς τῇ Ταρσέων ἐπιδημήσας, ταύτης γὰρ καὶ τὴν ἡγεμονίαν κεκλήρωτο, εὐθὺς πρὸς ἐξέτασιν, ἐπὶ μετεώρου καθῆστο τοῦ βήματος, δικάζων ἢ

μᾶλλον τὸν ἀγῶνα διατιθεὶς ὡς οἷόν τε χαλεπώτατα, καὶ αὐτῷ πολύ τι πλῆθος παρειστήκει δημίων, τοῖς ἐκείνου καὶ νεύμασι καὶ σχήμασι τὸ εὐπειθὲς ὑποφαίνοντες. Ἐπεὶ οὖν τοῖς τηνικάδε δεισιδαίμοσιν οἱ μάρτυρες ἐπ' εὐσεβείᾳ δῆλοι γεγόνασι, καὶ θεσμοῖς καὶ εἱρκταῖς ἤδη συνελαμβάνοντο, οἱ τὴν τούτων φυλακὴν ἐπιτετραμμένοι, τὰ κατ' αὐτοὺς τῷ δικάζοντι διεσήμαινον, ὁ δὲ κοινῇ μὲν αὐτοὺς παραστῆναι ἀπείπατο. Καθ' ἕνα δὲ μᾶλλον εἰσάγων, τὴν ἐξέτασιν ἐποιεῖτο, κακούργῳ σκέψει περὶ τοῦτο διατεθεὶς, καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἑλεῖν τοὺς ἀηττήτους διανοούμενος. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ καθ' ἡλικίαν Τάραχος οὗτος ἦν, παρελθὼν εἰς μέσον, ἐρωτηθεὶς ὅστις καλοῖτο, Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὡμολόγησεν, μονονουχὶ λέγων πρὸς τὸν ἄδικον δικαστὴν, ὡς Ὅπερ σὺ διώκεις ὡς ἔγκλημα, τοῦτο κόσμος ἐμοὶ καὶ ὄνομα κύριον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν γονέων ἐπικληθὲν καταχρηστικὸν μαθεῖν καὶ τοῦτο φιλονεικεῖς, Τάραχος ὀνομάζομαι, στρατιώτης δὲ ὤν, ἠρνησάμην τὸ κάτω στρατεύεσθαι, ἐπείπερ τὰ ὅπλα τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ καθὰ Παῦλός φησι πρὸς καθαίρεσιν τοῦ ἀντικειμένου. Πρᾶττε οὖν ὃ βούλει· ἔσομαι γάρ σοι διὰ τὸν ἐν ἐμοὶ Θεὸν κέντρον καὶ Τάραχος, καὶ μήτε τοῦ γήρως ἐμὲ καὶ τῆς πολιᾶς ὑπομίμνησκε τῇ προθυμίᾳ νεάζοντα, μήτε τὴν ἀλογίαν τῶν σῶν βασιλέων, πατρῷον ἀποκάλει νόμον. Εἷς γὰρ ἡμῶν καὶ ἀληθὴς Πατὴρ, ὁ Θεὸς, ὃς καὶ εἰς το εἶναι παρήγαγεν, οἱ δὲ σοὶ θεοὶ λίθοι καὶ ξύλα ὄντες, βδελύγματά εἰσι· τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ σοῦ βασιλέως σεβάσματα.

Γ'. Τούτοις τὴν ὀργὴν ἀνάψας τοῦ δικαστοῦ, ὡς ἂν εἰς τοὺς θεοὺς τε καὶ τοὺς βασιλεῖς παροινῶν, εὐθὺς τὴν κατὰ τῶν σιαγόνων ὕβριν ὑφίσταται, εἶτα καὶ κατὰ τοῦ αὐχένος ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις ἐτύπτετο, οὗ μηδὲ τὴν θέαν μόνην οἱ παρεστῶτες ἠδύναντο καρτερεῖν, διὸ καὶ νουθετεῖν ἐπεχείρουν, ἵνα τῆς μωρολογίας ὡς αὐτοῖς ἐδόκει μετάθηται, πρὸς οὓς ὁ μάρτυς καὶ σφόδρα γε εὐφυῶς, Ἐν ἑξήκοντα ὅλοις ἔτεσι τὴν μωρίαν ταύτην φιλοπόνως ἀσκήσας ἐν ὥρᾳ μιᾷ τὸ χρονίως κτηθὲν, οὕτω ῥᾳδίως ἀπώσομαι, οὐ μὰ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας τοῦτον ἀγῶνα, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν μου πεποίθησιν, οὐδ' ἂν ἡμῖν ἄλλος Μάξιμος ἀπειλῇ, τούτου πολλῷ βαρύτερός τε καὶ χαλεπώτερος. Τῶν μαρτυρικῶν τούτων φωνῶν ὁ παράνομος δικαστὴς τὸ πεπαρρησιασμένον οὐκ ἐνεγκὼν, ῥάβδοις ὠμῶς καταικίζεσθαι τὸν ἀθλητὴν ἐπιτάττει. Ὡς δὲ μετὰ τὰς πληγὰς ἔμενε μᾶλλον τὴν ψυχὴν ἀκλινέστερος, βαρυτέροις ἢ πρότερον περισχεθεὶς τοῖς διὰ σιδήρου δεσμοῖς ἐπὶ τὴν εἱρκτὴν ἀπήγετο.

Δ'. Εἶτα καὶ ὁ καθ' ἡλικίαν δεύτερος παρήχθη τῷ βήματι, ἀμελητὶ καὶ συνηγμένος πάντα εἰπὼν ἵνα μὴ καὶ βραδύνῃ παθεῖν, ἔφη γὰρ τὴν μὲν θείαν καὶ ἐξαίρετον προσηγορίαν καλοῦμαι Χριστιανὸς, τὴν ἀνθρωπίνην δὲ, Πρόβος. Θρᾷξ εἰμὶ τὸ γένος ἰδιώτης τὸν βίον, τὰς τῶν βασιλέων καὶ τὰς σὰς, ὦ δικαστὰ,

A certamen potius parans longe difficillimum. Illi autem assistebat magna multitudo lictorum, qui illius nutibus et gestibus se prompte parituros esse significabant. Cum ergo iis qui tunc erant cultores dæmonum martyres propter veram religionem evasissent manifesti, et jam comprehensi fuissent iis quibus hoc incumbebat officium, judici de illis significarunt. Ipse autem vetuit quidem eos sisti communiter, sed singulatim potius introducens, eos examinabat, maligno hoc agens consilio et cogitans fore ut invictos sic facilius expugnaret. Et primus quidem, videlicet ætate, Tarachus in medium accedens, cum rogatus esset quisnam vocaretur, seipsum confessus est esse Christianum, intrepide dicens injusto judici: Quod tu, tanquam B crimen, persequeris, hoc est mihi ornamentum et nomen proprium. Quoniam vero id quoque quod a parentibus mihi fuit impositum vis scire, vocor Tarachus. Cum autem essem miles, inferne abnegavi militare, quoniam arma nostra, qui sumus Christiani, non sunt carnalia, sed « Deo potentia (ut dicit Paulus) ad destructionem adversarii [1]. » Fac ergo quod velis; ero enim tibi per Deum qui est in me stimulus et perturbatio. Et nec me senectutis et canorum admoneas, qui sum juvenis animi alacritate: neque quod inconsiderate et præter rationem fit a tuis imperatoribus, id voces legem patriam. Unus est enim noster et verus Pater, Deus, qui nos etiam produxit ad essentiam. Tui vero dii cum sint ligna et lapides, sunt abominationes. Talia sunt quæ a tuo imperatore coluntur simulacra.

C III. His accendens iram judicis, ut qui diis insultaret et imperatoribus, in maxillis protinus subiit injuriam: deinde etiam in collo multis horis fuit verberatus. Quod spectaculum ne poterant quidem ferre ii qui aderant: quocirca aggrediebantur etiam admonere, ut stulte loqui, sicut eis videbatur, desisteret. Quibus martyr scite admodum et apposite: Cum sexaginta, inquit, totos sex annos diligenter hanc stultam exercuerim locutionem, hora una, quod tam longo tempore est acquisitum, expellam? Nequaquam per hoc, quod pro pietate suscipio certamen, et per meam in Christum verum Deum fiduciam, neque si nobis alius minetur Maximus, hoc longe gravior et importunior. Harum martyris vocum libertatem non ferens iniquus ju- D dex, jubet ipsum virgis cædi crudeliter. Cum autem post plagas maneret animo immobilis, gravioribus quam prius ferreis adstrictus vinculis, abductus est in carcerem.

IV. Deinde is quoque qui erat secundus ætate productus est ad tribunal. Ille autem citra moram et paucis dixit omnia, ne differret pati. Divina quidem, inquiens, et præcipua appellatione vocor Christianus, humana autem Probus. Sum Thrax genere, homo privatus, imperatorum et tuas adversus

[1] II Cor, x, 4.

veram religionem voces, o judex, exsecrans, et vestram maxime amicitiam, ut quæ a Deo disjungit; magno enim pretio emi esse Christianum, ut qui omnes, quas habebam, facultates, quæ erant non paucæ, contempserim, propter mandatum Spiritus. Quæ cum dixisset, alligatus et extensus accepit bovillorum nervorum ictus, vel nive cadente crebriores. Et cum terra irrigaretur sanguine, et stuperent qui circumstabant et ad eum clamarent: Vide hunc fluxum maxime terribilem, et tibi parce: martyr ad eos intuens. Quod qui certant, inquit, unguntur, oleum aut unguentum, hunc sanguinem reputo, et ideo ad certamina evado alacrior. Deinde etiam in ventre rursus similiter verberatus, cum terram abundantiori sanguine fecisset purpuream: Christe, fer mihi opem, solum est elocutus. Et cum dixisset præses: Si tibi opem ferret, te liberaret ab omnibus his tormentis, sapienter admodum respondit vir justus: Non quæro non pati, sed fortiter ac constanter ferre perpessiones. Nemo enim ex iis qui decertant, si fuerit sanæ mentis, petierit auferri a certaminibus quibus assequitur coronam et præmia. Verum te latet, o judex, me et valde fuisse exauditum, et mihi datum fuisse auxilium. Tua namque contemno tormenta, non victus ab iis per quæ putasti te me esse victurum, et ex acerbissimis corporis doloribus animum nactus robustiorem. Cum his simul cessisset, et cum dimisisset judex, eum quidem ferro vinciri, et in carcerem abduci jubet, et extendi in quatuor foraminibus ligni, ad torquendum constructi.

V. Post quem tertius fuit introductus Andronicus, corpore quidem juvenis, iis autem qui prius decertarunt ingenio æqualis et perfectus. Quamobrem et constantiam, et dicendi libertatem, et eamdem ostendit orationem, se Christianum vocans, et Christi servum. Cum autem post interrogationem jussus esset se non stulte gerere, sed sacrificare, alieniore simul et veriore modo respondit judici: Recte, o Maxime, dicens, certamina nostra nominasses stultitiam, si spe frustrarentur; si quis autem adspexerit ad spem et remunerationem, quam Verbum promisit salutare, ipse quoque omnino dicet cum Paulo: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam revelandam in nobis.* Ille autem morsus hac philosophia martyris, cum vellet ostendere verba nihil aliud esse quam verba, invenit res ipsas eis ferre testimonium et ea confirmare. Nam cum jussisset eum suspendi in ligno, imperat ut ferro ejus imprimerentur tibiæ; deinde, ut ejus latera pungerentur stimulis acutissimis et sale affricarentur et testis lacerarentur; hoc moliens, ut deficeret athleta dolorum acerbitate. Sed ille dicebat salem reddere corpus firmum ac solidum, ut posset sufficere reliquis certaminibus. Quamobrem rursus defessus is qui puniebat, jussit eum quoque similiter custodiri in carcere.

VI. Cum igitur horum trium fortissimorum viro-

A κατὰ τῆς εὐσεβείας διαπτύων τιμὰς, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὴν ὑμετέραν φιλίαν, ὡς διιστῶσαν Θεοῦ, πολλοῦ γὰρ ἐπριάμην τὸ εἶναι Χριστιανὸς, πάντων τῶν ὑπαρχόντων οὐκ ὀλίγων ὄντων καταφρονήσας, διὰ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐντολήν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, διαζωσθεὶς τε καὶ ἐκταθεὶς, νεύρων βοείων μάστιγας καθάπερ νιφάδας ἀθρόας καὶ πολλὰς ἐδέχετο, καὶ τῷ αἵματι καταρδομένης τῆς γῆς, καὶ τῶν περιεστώτων ἐκπληττομένων καὶ βοώντων αὐτῷ, Βλέπε τὸ φοβερώτατον τοῦτο ῥεῦμα, καὶ φεῖσαι σαυτοῦ, ὁ μάρτυς ἀπιδὼν πρὸς αὐτοὺς, Γυμναστικὸν εἶπεν ἔλαιον τὸ αἷμα τουτὶ λογίζομαι· διὸ καὶ μᾶλλον πρὸς τοὺς ἀγῶνας πλέον ἀλείφομαι. Εἶτα καὶ κατὰ τῆς γαστρὸς πάλιν ὁμοίως τυφθεὶς, καὶ τῷ αἵματι δαψιλέστερον ἐπιφοινίξας τὴν γῆν· Χριστὲ, βοήθει B μοι, μόνον ἐφθέγγετο. Καὶ τοῦ ἡγεμόνος φήσαντος· Εἰ ἐβοήθει σοι, πάντως ἄν σε καὶ τῶν βασάνων τούτων ἐξήρπασε, συνετῶς ἄγαν ὁ δίκαιος ἀπεκρίνατο, ὡς Οὐχὶ μὴ παθεῖν, ἀλλὰ καρτερῆσαι τὰ πάθη ζητῶ, οὐδεὶς γὰρ τῶν ἀγωνιζομένων λογισμοῦ Κύριος ὢν, ἐξαιρεθῆναι τῶν ἀγώνων αἰτήσειεν ἵνα τοῦ στεφάνου καὶ τῶν ἀμοιβῶν διαμάρτοι. Λέληθεν οὖν σε ὦ δικαστὰ, ὅτι καὶ λίαν ἤκουσμαί τε καὶ βεβοήθημαι, καὶ διὰ τοῦ τοσούντων, βασάνων καταφρονῶ, οὐχ ἡττηθεὶς τούτων, δι' ὧν σὺ νικήσειν ἐνόμιζες, καὶ ἀνδρειοτέραν ἐσχηκὼς τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν δριμυτέρων τοῦ σώματος ἀλγεινῶν. Τούτοις ἐνδούς τε ἅμα καὶ μεθεὶς ὁ δικάζων σιδήρων μὲν καὶ αὐτὸν δεθῆναι, καὶ πρὸς τὴν εἱρκτὴν ἀπαχθῆναι εἰς τέσσαρας δὲ ὀπὰ, τοῦ κολαστηρίου ξύλον ἀποταθῆναι διακελεύεται.

C Ε'. Μεθ' ὃν Ἀνδρόνικος, τριτος εἰσήγετο, νέος μὲν τὸ σῶμα, τῶν δὲ προηγωνισμένων ἡλικιώτης ἄρα τὸν νοῦν καὶ τέλειος. Διὸ καὶ τὴν ἔνστασιν, τὴν παῤῥησίαν, καὶ λόγους τοὺς αὐτοὺς ἐπεδείξατο, Χριστιανὸν ἑαυτὸν καὶ Χριστοῦ δοῦλον ἀποκαλῶν. Ὡς δὲ μετὰ τὴν ἐρώτησιν, μὴ μωραίνειν, ἀλλὰ θύειν ἐπετρέπετο, καινότερον ἅμα καὶ ἀληθέστερον πρὸς τὸν δικαστὴν ἀπεκρίνατο· Καλῶς ἂν, ὦ Μάξιμε, λέγων τοὺς ἡμετέρους ἀγῶναν μωρίαν ὠνόμασας, εἰ τῆς ἐλπίδος ἐξέπιπτον· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀντίδοσιν ἴδοι τις, ἣν ὁ σωτήριος Λόγος ὑπέσχετο, μετὰ Παύλου πάντως καὶ αὐτὸς ἐρεῖ, τὸ Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Καὶ ταύτῃ τῇ φιλοσοφίᾳ δηχθεὶς ἐκεῖνος τοῦ μάρτυρος, καὶ τοὺς λόγους D βουληθεὶς διελέγξαι, μηδὲν ἄλλο ἢ λόγους ὄντας εὗρεν αὐτοὺς μαρτυρουμένους ὄντως καὶ πιστουμένους τοῖς πράγμασιν. Ἐπὶ ξύλου γὰρ τοῦτον ἀναρτηθῆναι κελεύσας σιδήρῳ τὰς αὐτοῦ κνήμας ἐγχαράττειν προσέταττεν· εἶτα τὰς πλευρὰς πλήκτροις τισὶν ὀξυτάτοις κεντεῖν, ἁλσί τε ἐπιτρίβειν, καὶ ὀστράκοις ἐπιξέειν, πρὸς τὸ δριμὺ τῶν ὀδυνῶν μηχανώμενον ἀπαγορεῦσαι τὸν ἀθλητήν. Ἀλλ' ἐκεῖνος στεῤῥὸν ἔφασκε τὸ σῶμα τοὺς ἅλας ἐργάσασθαι, ὡς καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν τῶν ἀγώνων δύνασθαι διαρκεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ αὖθις ἀπειπὼν ὁ κολάζων, καὶ τοῦτον ὁμοίως ἐπὶ τοῦ δεσμωτηρίου φυλαχθῆναι παρεκελεύσατο.

ς'. Καὶ ταύτην τὴν δοκιμωτάτην πεῖραν τῶν

τριῶν ἀριστείων λαβών, πάλιν αὐτοὺς καθ' ἕνα τῇ προτέρᾳ τάξει καὶ νῦν χρώμενος παρῆγε τῷ βήματι· Καὶ πάλιν ὁ Τάραχος παραστὰς μετὰ πολλῆς τῆς παῤῥησίας τὸν ἡγεμόνα, τοὺς αὐτοκράτορας, τοὺς αὐτῶν ἀσθενεστάτους θεοὺς, ἐξελέγχει καρτερικώτατα. Ὅθεν καὶ λίθοις τὸ στόμα συνθλάττεται, καὶ αὖθις πῦρ ταῖς χερσὶν οὐκ ἀγεννῶς δέχεται. Εἶθ' οὗτος ἐφ' ὑψηλοῦ κατὰ κεφαλῆς ἀναρτηθεὶς, μετέωρος τὴα ἐκ τοῦ καπνοῦ πικρότητα τῶν ῥινῶν διαδυομένην εἰσδέχεται βάσανον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσθήκην τῷ χαλεπῷ τούτῳ ἐπιτιθέντες, ὄξους καὶ ἁλῶν, καὶ δριμυτάτων σπερμάτων μίξεσι δριμυτέρου κράματος γενομένου, τὸ ἐντεῦθεν συγκραθὲν, ὠμοτάτως διὰ τῶν ἐκείνου διηθοῦσι ῥινῶν. Ὁ δὲ τῇ ἀνυποίστῳ ταύτῃ βασάνῳ ἐγκαρτερῶν, καὶ τὸν πῦρ ψυχρὸν ἐν τῇ παραθέσει τοῦ αἰωνίου πυρὸς, γλυκεῖαν δὲ λογιζόμενος τὴν δριμεῖαν ποιότητα, οὕτω τῷ δεσμωτηρίῳ πάλιν σιδηρόδετος παραδίδοται.

A rum hanc pulcherrimam sumpsisset experientiam, rursus eos singulatim, priori quoque tunc utens ordine, produxit ad tribunal. Rursusque assistens Tarachus cum maxima dicendi libertate, præsidem, imperatores, ipsorumque deos esse maxime imbecillos arguit fortissime. Unde etiam corpus confringitur lapidibus, et ignem manibus accipit non pusillo et abjecto animo. Deinde sublimis præcepsque suspensus ex fumo nares acerbissime permeante excipit tormentum. Quinetiam huic rei tam gravi adjungentes accessionem, cum aceti et salis et acerrimorum seminum mistionibus facta esset acrior temperatio, quod hinc fuerat contemperatum, per illins nares crudelissime percolant. Ille autem hoc intolerandum tormentum fortiter ferens, et ignem quidem frigidum, si cum igne æterno confe- B ratur, reputans, dulcem autem illam acerbam qualitatem, sic rursus ferro vinctus conjicitur in carcerem.

Ζ'. Καὶ δεύτερος μετ' αὐτὸν ὁ Πρόβος τῷ δικαστῇ παρίσταται, κωμῳδῶν τοὺς ἐκείνου γελοίους θεοὺς ἐξ αὐτῶν παρ' Ἕλλησι μυθολογουμένων, τῶν αὐτοκρατόρων δὲ ὡς ἐπίσης τὰ ἄθεσμα καὶ διαπραττομένων ἅμα καὶ ἐγκελευομένων. Μὴ δὲ τὸ βραχὺ φροντίζων, τυπτόμενος δὲ καὶ αὐτὸς τὸ στόμα καὶ τῇ βασάνῳ ταύτῃ καθαπερεὶ σκιρτῶν τε καὶ ἐναλλόμενος, τὴν ἐπὶ σιδήρου πεπυρακτωμένου στάσιν καταδικάζεται. Ἐπεὶ δὲ εὐφραίνειν ἐῴκει μᾶλλον οὐχὶ λυπεῖν ἡ βάσανος αὕτη τὸν μάρτυρα, πυρωθῆναι σφοδρότερον ὁ δικαστὴς τὸν σίδηρον ἐπιτάττει, καὶ ἐπιστῆναι τούτῳ τὸν ἀθλητὴν ὅτι τάχιστα, ἐξ ἀμελείας τῶν διακονουμένων οὐκ ἐκ θειοτέρας ἄνωθεν βοηθείας, τὴν τοῦ μάρτυρος εἶναι καρτερίαν ὑπολαβών. Ψυχρότερον τοῦτον ἀποκαλοῦντες τοῦ ἀθλητοῦ, καὶ τῶν ἐπινοιῶν ὡς ἀνοήτου καταγελῶντος τοῦ δικαστοῦ τὰς κατὰ τούτου πληγὰς ὁ γελώμενος ἐμμανῶς ἀντεπάγει, καρῆναί τε τὴν κόμην αὐτῷ καὶ κατὰ τῶν κροτάφων ἄνθρακας πυρὸς ἐντεθῆναι, καὶ τὴν γλῶτταν ταθῆναι πρὸς ἐκτομὴν ἐγκελεύεται. Τοῦ δὲ μάρτυρος ἑτοίμως ταύτην προτείναντος, ἤκουε γὰρ ὁ δικαστὴς παρ' αὐτοῦ, ὡς Ἐστί μοι γλῶσσα τέμνεσθαι μὴ πεφυκυῖα, καὶ ἄλλως ἀθάνατος, ἀκούει Θεὸς ὁ καὶ τῆς φωνῆς τοῦ αἵματος Ἄβελ βοώσης ἀκούειν εἰπών· ταύτην ἐκτεμὼν ἐκεῖνος, τῷ δεσμωτηρίῳ τοῦτον παρέπεμψεν.

VII. Secundus post eum Probus sistitur ante judicem, ridiculos quidem illius deos ludificans ex iis quæ Græci de ipsis fabulantur, imperatores autem, ut qui ex æquo nefaria simul facerent et juberent. Verberatus vero ipse quoque in os, et hoc tormento veluti exsultans et exsiliens, condemnatur stare super ferrum candens. Cum autem hoc tormentum videretur potius lætitia quam molestia afficere martyrem, jubet judex ferrum magis candefieri, et super id quam primum imponi athletam, et ex negligentia ministrorum, non ex divino auxilio, existimans esse martyris fortitudinem. Illud C autem frigidum vocabat athleta, et judicis inventa tanquam stulti irridebat. At in dorso plagas is qui irridebatur, contra furiose imponit, jubetque ei tonderi comam, et carbones ignis immitti in tempora, et linguam extrahi ut amputaretur. Martyr autem, cum prius judici dixisset : Est mihi lingua. quæ non potest exscindi, et alioqui immortalis, quam audit Deus, qui etiam se vocem sanguinis dixit audire clamantem eam protinus porrexit. Quam cum ille secari fecisset, eum transmisit in carcerem.

Η'. Ἐπὶ δὲ τὸν θεσπέσιον Ἀνδρόνικον μεταβὰς καὶ τῇ πείρᾳ πεισθεὶς, ὡς πᾶν εἶδος βασάνου αὐτῷ ἄπρακτόν ἐστι καὶ ἀνήνυτον, ἐπὶ τὴν ἀπάτην ἐτράπη, καὶ δὴ πρὸς αὐτὸν ἔφη. Πρᾶξόν τι συνετὸν, καὶ θῦσον πρίν τι τῶν ἀνηκέστων παθεῖν. Τί γὰρ καὶ οἱ σοὶ ἑταῖροι τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν ἀπώναντο τῆς ματαίας, ὀψὲ καὶ μόγις μετὰ τὰς πολλὰς βασάνους, ὅπερ ἦν συμφέρον μεταμαθόντες, καὶ τοὺς θεοὺς θεραπεύσαντες; Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς πρὸς ταῦτα, Εἰ μὲν ἐμὲ, φησὶ, ἔπεισας, κἀκείνους πεπεῖσθαι, πιστεύω. Εἰ δὲ ἀπειθὴς ἐγὼ (μὴ γὰρ ἄν ποτε ἐκσταίην ἐμαυτοῦ, μηδὲ οὕτω μανείην), τὴν ἐμὴν γνώμην ἔχω τῆς ἐκείνων εὐσταθείας ἐνέχυρον. Εἷς γὰρ ἐν πᾶσιν ὁ εὐσεβὴς λογισμὸς, ἐπεὶ καὶ πάντες ἓν ἐσμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ

VIII. Cum vero ad divinum transiisset Androni- D cum, et experientia persuasum habuisset, quod omne genus tormenti esset apud eum inefficax, conversus est ad deceptionem, et ei dixit : Gere te hac in re sapienter, et sacrifica, priusquam gravissimum, et cui nullum erit remedium, quippiam patiaris. Quid enim commodi acceperunt amici tui ex vana sua constantia, qui tandem post multa tormenta conversi didicerunt quod sibi expediebat, et deos coluerunt? Ad hæc autem Christi martyr : Si mihi quidem, inquit, persuasisti, illos quoque credo fuisse persuasos. Sin autem ego non sum persuasus (absit enim ut ego unquam ita a me discedam et adeo insaniam !) habeo meam sententiam pignus illorum constantiæ. Una est enim in

omnibus pia cogitatio, quoniam omnes quoque unum sumus in Christo Jesu. His tyrannus rursus ira percitus, minatus est se eum in intolerabilia conjecturum tormenta. Et statim duris simul nervis vehementer est flagellatus, et perpetua plaga factus per totum corpus, tunc ridens, dixit athleta : Falsa fuerunt, o judex, ea quæ es minatus, cum non potueris aliquid novi excogitare ad superandum potens, sed rursus circa paria verseris supplicia. Existimans itaque judex se sanctum majori dolore affecturum, jubet plurimum muriæ effundi in plagas illius. Ei autem dicit martyr : Etiamsi acrem salem jubes meis plagis inspergi malo animo, scias tamen te non ideo acriorem mihi inferre dolorem, sed reddere meum corpus alienum a putredine. Nam ipse quoque vides quod, cum sim totus vulneratus a prioribus plagis, alius nunc appareo, ne minimam quidem notam in me ferens, Christi mei virtute mutatus admirabiliter.

IX. His verbis, veluti quodam stimulo, punctus judex, sæviebat in ministros, nec poterat contineri. Existimabat enim medicos, latenter ingressos, curam gessisse martyrum. Ipsis autem sua capita amputanda porrigentibus, si quid tale factum fuerit deprehensum, illorum defensionem arbitratus sui accusationem, judex gravius angebatur, non ferens videre vim veritatis, cui ipsi inimici ferebant testimonium. Quamobrem in minas desinens (quod solum quid agant nescientibus relinquitur confugium), jubet eum conjici in carcerem, reliquum certamen reservans in diem sequentem. Quænam ergo sunt deinceps consecuta ? Congregatur rursus aliud theatrum hominibus frequentissimum, et tertio sedens judex in excelso tribunali, duxit martyres ad tormenta, veluti in orbem choream circumagentes. Et cum nullam prius prætermisisset aut illiberalem assentationem, aut obscuram calliditatem, neque proficeret, egressus est ad modum belluinum, et ejus plane qui cædem spirat ; et singulis tormentis, tanquam quædam fera agrestis, sanctorum carnes mandidit ; ut qui Tarachi quidem capitis pellem excoriaverit, et id ardentibus carbonibus consperserit, et aures novacula exsecuerit, et labra mutilaverit : Probo autem oculos effoderit, et vinum aræ cruore permistum, ori ejus infuderit, et involuntaria hac participatione hoc maxime tyrannicum invenerit supplicium. Cum autem carnes exsecrandis pollutas sacrificiis in os tertii injecisset, et vinum inquinatorum libaminum admittere coegisset, postremo oculos ei jubet effodi. Cum omnium autem similiter mamillas, latera, tibias et digitorum intermedia candentibus verubus transfixisset et ad ossa usque combussisset, vidisset autem omnia convicta, et periisse machinas suppliciorum, Probo et Andronico carnium in ara sacrificatarum, et profanorum libaminum gustum miser irridens exprobrabat.

X. Tunc Andronicus valde ridens illius amentiam, respondit pro se Proboque : Post multa tua

A τύραννος, ὑπὸ τῆς ὀργῆς ἐκμανείς, καιναῖς τισιν ἐμβαλεῖν βασάνοις αὐτὸν ἠπείλει. Καὶ ἅμα νεύροις ἀπεσκληκόσιν ἐπὶ πολὺ σφοδρῶς μαστιζόμενος, καὶ ὁλοσώματος πληγὴ γεγονὼς, γελάσας εἶπεν ὁ ἀθλητής· Ἐψεύσω τὰς σὰς ἀπειλὰς, ὦ δικαστὰ, καινότερον ἐπινοῆσαί τι μὴ δυνηθεὶς, ἀλλὰ περὶ τὰ αὐτὰ πάλιν καὶ ἴσα περιχωρεῖς κολαστήρια. Νομίσας οὖν ὁ δικάζων πλείονι περιβαλεῖν ὀδύνῃ τὸν ἅγιον, καὶ ἅλμην πολλοῦ κράματος γενομένου, τῶν πληγῶν ἐκείνου καταχεθῆναι καλεύει. Ὁ δὲ μάρτυς φησὶ πρὸς αὐτόν. Ὡς εἰ καὶ τοὺς δριμεῖς ἅλας ταῖς πληγαῖς ἐπιπάττεσθαί μου κελεύεις πονηρᾷ γνώμῃ, ἀλλ' ἴσθι μὴ δριμύττειν μᾶλλον οὕσω ποιῶν, ἀλλὰ τὸ ἄσηπτόν μου τῷ σώματι προξενῶν· ὁρᾷς γὰρ καὶ αὐτὸς ὡς ὅλος ὢν τραυματίας ἐκ τῶν προτέρων B πληγῶν, ἄλλος φαίνομαι νῦν, οὐδὲ βραχὺ τι στίγμα φέρων ἐν ἐμαυτῷ, τῇ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δυνάμει παραδόξως μεταβληθείς.

Θ'. Τούτοις τοῖς ῥήμασιν οἱονεὶ κέντρῳ πληγεὶς ὁ δικάζων, χαλεπὸς ἦν κατὰ τῶν ὑπηρετουμένων, καὶ ἥκιστα καθεκτός. Ἐνόμισε γὰρ ἰατρῶν παῖδας λεληθότως ὑπεισελθόντας ἐπιμελείας ἀξιῶσαι τοὺς μάρτυρας, αὐτῶν δὲ τὰς κεφαλὰς τῇ τομῇ προτεινόντων, εἴ τι τοιοῦτον γενόμενον φωραθείη, τὴν ἐκείνων ἀπολογίαν, κατηγορίαν ἑαυτοῦ νομίσας ὁ δικαστὴς, δεινῶς ἠνιᾶτο, τὴν ἰσχὺυ τῆς ἀληθείας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρουμένην οὐ φέρων ὁρᾷν. Ὅθεν εἰς ἀπειλὰς καταλήξας (τὴν ὑπολελειμμένην μόνην τοῖς ἀποροῦσι βοήθειαν), τῷ δεσμωτηρίῳ κελεύει καὶ τοῦτον ἐγκαθειρχθῆναι, τῇ ὑστεραίᾳ τὰ C λοιπὰ τοῦ ἀγῶνος ταμιευόμενος. Τίνα οὖν τὰ ἐντεῦθεν ; Θέατρον αὖθις ἄλλο συνίσταται πολυάνθρωπον καὶ τρίτον προκαθεσθεὶς ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος ὁ δικάζων, ἦγε τοὺς μάρτυρας ἐπὶ τὰς αὐτὰς βασάνους, καθάπερ ἐν κύκλῳ χορείαν ἑλίττοντας. Καὶ μηδὲν παραλιπὼν τῶν ὅσα θωπείας ἦν ἀγεννοῦς. ἢ πανουργίας ἀσυμφανοῦς, πρὸς θηριώδη τρόπον ἐξέβη καὶ φονικόν· καὶ ταῖς κατὰ μέρος βασάνοις οἱονεί τις θὴρ ἄγριος τὰς τῶν ἁγίων σάρκας κατεμασήσατο, τοῦ Ταράχου μὲν τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς ἀποδείρας, καὶ ἀνθρακιὰν αὐτῇ καιομένην ἐπιπασάμενος, ξυρῷ τε τὰ ὦτα περιελὼν, καὶ ἀκρωτηριάσας τὰ χείλη· τῷ Πρόβῳ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψας, τῷ τε στόματι αὐτοῦ τῶν ἐπιβωμίων λύθρων οἶνον ἐγχέας, καὶ τῇ ἀκουσίῳ ταύτῃ μεταλήψει, τυραν- D νικωτάτην ἐξευρὼν τιμωρίαν. Τοῦ δέ γε τρίτου, κρέα φεῦ μιαραῖς θυσίαις ἠλισγημένα τῷ στόματι ἐμβαλὼν, καὶ οἴνου τῶν μεμολυσμένων σπονδῶν προσέσθαι καταναγκάσας, τέλος αὐτῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορυχθῆναι προστάττει. Πάντων δὲ ὁμοίως, τοὺς μαζοὺς, τὰς πλευράς. τὰς κνήμας, τὰ μέσα τῶν δακτύλων πεπυρωμένοις ὀβελοῖς ἐπελθὼν, καὶ ὀστῶν ἄχρι κατακαύσας, ὡς εἶδεν ἅπαντα ἐληλεγμένα, καὶ φροῦδα τὰ τῶν κολάσεων μηχανήματα. Πρόβῳ καὶ Ἀνδρονίκῳ μόνοις τήν τε τῶν ἐπινωμίων κρεῶν καὶ τὴν τῶν ἀνιέρων σπονδῶν γεῦσιν.

Ι'. Ἐπιτωθάζων ὁ δείλαιος κατωνείδιζεν· οἱ δὲ γενναῖοι μακρὰ τὴν ἄνοιαν ἐκείνου γελάσαντες, ἀπ-

εκρίναντο. Μετὰ τὰς πολλὰς ἐπινοίας καὶ τὰς παντοδαπὰς ἐκείνας κολάσεις, τὰ ὅπλα ῥίψας τὴν ἧτταν ὁμολογεῖς. Εἰ γὰρ τοῦτό σοι ἦν περὶ πλείονος, τὸ μὴ τὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν αὐτεξούσιον ἑλεῖν ἀγωνίζεσθαι, καὶ τοῦτο τρέψαι πρὸς τὸ σοὶ δοκοῦν, ἀλλὰ τὸ ἀκουσίως μόνον τῷ στόματι θυσίαν προσενεγκεῖν, ἐξ ἀρχῆς ἔδεισε πρᾶξαι τοῦτο, καὶ δόξαι νικᾷν καὶ ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἡμέτερον λογισμὸν ἐζήτεις ἑλεῖν, τῇ μεταθέσει τῆς εὐσεβείας πρὸς τὴν ἀσέβειαν, καὶ διὰ τοῦτο περὶ ἡμᾶς ὁ πᾶς σοι πόνος ἀνάλωται. Ψυχῆς γὰρ ἀγών ἐστι τὸ μαρτύριον διὰ μέσων τῶν ἐπιπόνων τοῦ σώματος. Ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ ἡμετέρου Θεοῦ, μὴ φοβεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτεῖναι μὴ δυναμένων· πλὴν εἴ τι σοι καὶ ἡμαρτηκέναι δοκοῦμεν, διὰ τὸ ἀκουσίως τῷ στόματι ἡμῶν ἐμβληθῆναί τι τῶν ἐπιβωμίων κρεῶν, καὶ εἰδωλολατρίας ἔγκλημα ἡμῖν ἐπιγράφεις, εἴ τι τῶν χειλέων περιλέλειπται, καὶ ταῦτα περίελε ὡς τῶν σπονδῶν τῶν σῶν ἀβουλήτως ἁψάμενα. Πρὸς πάντα γάρ ἐσμεν ἕτοιμοι, πλὴν ἑνὸς τοῦ θῦσαι τοῖς δαίμοσιν, ἤ τί τῶν ἀπηγορευμένων ἐργάσασθαι, καὶ θηρία δὲ ἀπειλῶν, πτοεῖς οὐδαμῶς, οὐ γὰρ ἕξεις τι τῆς σῆς ψυχῆς ἀγριώτερον, πρὸς ἣν ἐξ' ἀρχῆς ἠγωνίσμεθα. Ἤκουσε ταῦτα ὁ δικαστὴς καὶ νῦν μὲν τῷ δεσμωτηρίῳ τοὺς ἀθλητὰς παραπέμπει, βορὰν θηρσὶ τὰ σώματα τούτων ταμιευόμενος. Εἰς δὲ τὴν αὔριον ἐπὶ τὸ θέατρον πάλιν, ὅπερ ἦν ἔξω τοῦ ἄστεος, φέρεσθαι τοὺς γενναίους, οὐ δυνατοὺς ὄντας βαδίζειν ἐκέλευε, καὶ δὴ τεθέντες ἐν μέσῳ, ἡμιθνῆτες, ἠκρωτηριασμένοι, τῶν μελῶν τῶν ἐπ' ὄψεσιν ἐστερημένοι, δι' ὧν γινώσκεται ἄνθρωπος, καὶ καταδαπανηθέντες ταῖς τομαῖς καὶ ταῖς καύσεσιν, ἔδειξαν ὡς ἄρτιοί τινες εἰσι καὶ τέλειοι, τὸν λογικὸν καὶ ἔσωθεν ἄνθρωπον, τὸν κατ' εἰκόνα γεγενημένον τοῦ Κτίσαντος, τὸν ἄρχειν ταχθέντα τῶν θηρίων καὶ ἑρπετῶν ἁπάσης τῆς γῆς ὁλόκληρόν τε καὶ ἀπαράλειπτον ἔχοντες· ἀφθέντα γὰρ τὰ θηρία, τῶν ἁγίων σωμάτων οὐδαμῶς ἥψαντο.

ΙΛʹ. Καὶ δεινῶς ὁ Μάξιμος ἐχαλέπαινε, καὶ ἀπειλήσας τῷ τῶν θηρίων ἐπιμελητῇ τὸν περὶ θανάτου κίνδυνον, ἀφεθῆναι παρεσκεύασεν ἄρκτον ἀνδροφόνον καὶ ὠμοτάτην, ἥτις τοὺς ἄλλους παραδραμοῦσα, πρὸς τὸν ὅσιον Ἀνδρόνικον ᾤχετο, καὶ πρὸς καθεσθεῖσα, τὸν τῶν τραυμάτων ἰχῶρα περιελιχμᾶτο τῇ γλώσσῃ· τὴν οἰκείαν δὲ κεφαλὴν ὁ ἅγιος τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῆς ὑποθεὶς, πρὸς θυμὸν ἐγείρειν ἐφιλονείκει. βρῶμα γενέσθαι τῆς ἀνημέρου σπεύδων, καὶ τῆς πρὸς Χριστὸν μακαρίας ἀναλύσεως ἐφιέμενος. Ἡ δὲ συμπεριεφέρετο τῷ βιαζομένῳ, τῇδε κἀκεῖσε καὶ προσπαίζειν ἐδόκει, καὶ τῆς ἀγρίας ὥσπερ ἐπελάθετο φύσεως, ἣν ὁ τῷ ὄντι ἄλογος δικαστὴς, λόγῳ μᾶλλον ἢ ἀλογίαν χρησαμένην οὐκ ἀθεεὶ, ἀναιρεθῆναι καταψηφίζεται, νομίζων ἐκείνης ἔργον εἶναι τὸ γεγονὸς, καὶ οὐχὶ τοῦ θαυματουργοῦντος Θεοῦ. Μετὰ τοῦτο λέαινά τις ἀγρία καὶ δεινὴ τοῖς ἁγίοις ἀπελύετο, καὶ βρυγμῷ μεγίστῳ τὸ θέατρον ἅπαν πτοή-

A inventa, et illos omne genus cruciatus, abjectis armis, te fateris esse victum. Si hoc enim pluris faciebas, non decertare, ut expugnares nostrum liberum animi arbitrium, et converteres ad id quod tibi videbatur, sed solum nobis invitis ori admovere sacrificium, et videri vincere, oportebat te hoc facere ab initio, ut cito liberareris a negotiis. Quoniam autem cupiebas nostram vincere cogitationem per traductionem a vera religione ad impietatem, propterea a te universus fuit in nos consumptus labor. Est vero animæ certamen martyrium, per labores corporis intermedios. Cæterum didicimus a nostro Deo « non timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere [2] : « sed si quid tibi videmur peccavisse, quod in os nostrum, nobis invitis, B injectum sit aliquid carnis in ara immolatæ, et cultus idolorum nos criminis insimulas, labra quoque adime, ut quæ tua libamina, licet invita, tetigerint. Sumus enim parati ad omnia, si exceperis sacrificare dæmonibus, aut aliquid aliud facere ex iis quæ sunt prohibita. Bestias vero minans, nequaquam nos terres. Nihil enim habebis tua anima agrestius, adversus quam ab initio decertavimus. Audivit hæc judex : et tunc quidem athletas transmittit in carcerem, eorum corpora bestiis exedenda recondens. Crastino autem die in theatrum, quod erat extra civitatem, jubet præclaros fortesque portari sanctos, qui amplius non poterant ingredi. Positi autem in medio semimortui, mutilati, privati membris, quæ se videnda offerunt et per quæ homo cognoscitur, consumptique sectionibus et exustionibus, ostenC derunt se esse integros et perfectos, ut qui participem rationis et internum hominem, qui factus fuit ad sui Creatoris imaginem, quique jussus fuit præesse bestiis, et reptilibus universæ terræ, absolutum haberent, et nulla re defectum. Emissæ enim bestiæ sancta corpora nequaquam tetigerunt.

XI. Maximus autem valde indignabatur : qui minatus mortem ei qui curam gerebat bestiarum, fecit emitti ursum crudelissimum, qui, cæteris præteritis, ivit ad sanctum Andronicum, et assistens vulnerum saniem lambebat lingua. Sanctus autem suum caput subjiciens ejus dentibus, contendebat ad iram provocare, studens a fera devorari, et desiderans D ad Christum resolutionem. Ille autem simul cum eo, qui vim afferebat, huc et illuc circumagebatur, et cum eo videbatur ludere, et agrestis naturæ erat quodammodo oblitus. Quem qui erat a ratione vere alienus judex, ratione magis, quam rationis egestate, usum non sine Dei numine, condemnat ut interficiatur, illius opus esse credens id quod factum fuerat, non autem Dei, qui facit mirabilia. Post hæc agrestis quædam et immanis leæna emissa est in sanctos. Quæ cum totum theatrum maximo rugitu terrefecisset, ac pernici cursu ad martyres acces-

[2] Matth. x, 28.

sisset, suum quidem refrenat impetum, procidit autem ad pedes sanctorum. Tarachus autem cum sanctam manum extendisset, et partim quidem pilis, partim vero aure apprehendisset, ad se trahebat. Illa autem cum placidæ ovis instar, contrectari non renuisset, ad portam postea accurrit, et infixit dentes tabulis, et per vim conabatur egredi: nec prius dimisit, quam clamasset populus jubens eam foras exire. Hæc autem et his similia nemo putarit non credenda, legens epistolam, quam scripsit ad Romanos divinus Ignatius. Sic enim habet: Me juverint bestiæ mihi paratæ quas etiam opto in me inveniri promptas. Quibus etiam blandiar, ut me breviter devorent. Quod si etiam nolint, ego eis vim afferam.

XII. Hinc Maximus animi dubius, planeque nesciens quid ageret, cum videret sanctos martyres per omnia resplendere, et haberi in admiratione, eos morte condemnat. Qui cum, tanquam rem desideratam, hanc extremam accepissent sententiam, truncatis capitibus, coronati migrant ad veram vitam, fruituri præmiis immortalitatis, et ea, quæ est illic, beatitudine. Sed invidus quidem, et sceleratus judex, nobis invidens sanctorum reliquias, jubet corpora martyrum profanis admisceri corporibus, quæ fuerant interfecta a gladiatoribus, decem militibus mandans, ut ea servarent. Deus autem rerum admirabilium, convivantibus custodibus, cum jam rogum accendissent, magna vi repente cadentium imbrium, et ingenti terræmotu, rogum quidem exstinxit, custodes autem vertit in fugam. Cumque cum aliis permista essent sanctorum corpora, et ignorarentur propter tenebras, stella lucidissima e cœlo terram illustrans, et stans super unumquodque corpus, præbuit lucem ad ea agnoscenda, illam forte stellam imitans, quæ in Christi ortu secundum carnem Magos ex Perside evocavit, et deduxit. Hæc autem facta sunt, cum quidam fideles in monte genibus flexis Dominum supplices rogarent, ne privarentur dono sanctorum membrorum, quæ propter ejus gloriam supra modum decertarunt. Ea vero descendentes sustulerunt: et summo studio, propter metum præsidis, in monte in petra concava condiderunt, glorificantes sanctissimum nomen Christi Dei nostri: quoniam eum decet omnis gloria cum Patre principii experte, et sancto Spiritu, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

A σασα, καὶ ὀξεῖ δρόμῳ τοῖς μάρτυσι προσπελάσασα, χαλινοῖ μὲν ἑαυτὴν τῆς ὁρμῆς, ὑποκύπτει δὲ τοῖς τῶν ὁσίων ποσί. Τάραχος δὲ τὴν ἁγίαν ἐκτείνας χεῖρα, καὶ πῇ μὲν τῶν τριχῶν, πῇ δὲ τοῦ ὠτὸς ἐκείνης λαμβανόμενος, εἷλκε πρὸς ἑαυτόν, ἡ δὲ τὴν ἁφὴν ἡμέρως ὡς πρόβατον ἀποσεισαμένη, καὶ τῇ θύρᾳ προσδραμοῦσα, τοὺς ὀδόντας ταῖς σανίσι προσέπηξε· Καὶ ἐξελθεῖν ἐβιάζετο, καὶ οὐκ ἀνῆκεν ἕως ὁ δῆμος ἔξω γενέσθαι ταύτην ἐβόησε. Ταῦτα δὲ μηδεὶς ἀπιστείτω καὶ τὰ τοιούτοις ὅμοια, τὴν ἐπιστολὴν ἀναγινώσκων, ἣν ἐπέστειλε Ῥωμαίοις ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος. Ἔχει γὰρ ὧδέ πως· Οναίνην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἑτοίμων, ἃ καὶ εὔχομαι. σύντομά μοι εὑρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύω συντόμως με καταφαγεῖν. Κἂν αὐτὰ μὴ θέλῃ, ἐγὼ δὲ προσβιάσομαι.

B ΙΒ'. Ἐντεῦθεν τοῖς ὅλοις ὁ Μάξιμος ἐξαπορηθείς, καὶ διὰ πάντων λάμποντας καὶ θαυμαζομένους ὁρῶν τοὺς μάρτυρας, τὸν διὰ ξίφους αὐτῶν καταψηφίζεται θάνατον. Οἳ καὶ ὥσπερ τι χρῆμα ποθούμενον, τὴν τελευταίαν ταύτην ψῆφον ὑποδεξάμενοι, καὶ τὰς κεφαλὰς ἐκτμηθέντες, στεφανηφόροι πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν μεταβαίνουσι, τῶν τῆς ἀθανασίας βραβείων καὶ τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος ἀπολαύσοντες. Ἀλλ' ὁ μὲν βάσκανος καὶ μιαμώτατος δικαστὴς φθονῶν ἡμῖν τῶν ἁγίων λειψάνων, τὰ σώματα τῶν μαρτύρων, τοῖς παρὰ τῶν μονομάχων ἀναιρεθεῖσι βεβήλοις ἀνέμιξε, στρατιωτῶν δεκάδι φυλάττεσθαι ταῦτα διαταξάμενος. Ὁ δὲ τῶν θαυμασίων Θεός, τῶν φυλάκων εὐωχουμένων καὶ πυρὰν ἤδη καυσάντων, ὄμβρων ἐξαπίνης φορᾷ, καὶ κλόνῳ γῆς ἐξουσίῳ
C τὴν μὲν ἔσβεσε, τοὺς δὲ φυγάδας ἀπέδειξε, καὶ τῶν ὁσίων σωμάτων ἀναμὶξ τοῖς ἄλλοις κειμένων καὶ ἀγνοουμένων διὰ τὸ σκότος, ἀστὴρ φανότατος ἐξ οὐρανοῦ πρόσγεια λάμπων, καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν σωμάτων ἱστάμενος, τὸν γνωρισμὸν διεφώτιζεν, ἐκεῖνον τάχα τὸν ἀστεραμιμούμενος, τὸν ἐπὶ τῇ κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γεννήσει τοὺς Μάγους ἐκ Περσίδος μετακαλέσαντά τε καὶ ὁδηγήσαντα. Ταῦτα δὲ ἐγίνετο, τινῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους πιστῶν εἰς γόνυ κλιθέντων καὶ ἱκετευόντων τὸν Κύριον, μὴ τῆς δωρεᾶς τῶν ἁγίων ἀμοιρῆσαι μελῶν, τῶν τῆς αὐτοῦ δόξης ἕνεκεν ὑπερηθληκότων, ἃ καὶ καταβάντες ἀνείλοντο, καὶ σπουδῇ πολλῇ διὰ τὸν τοῦ ἡγεμόνος φόβον ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐν πέτρᾳ κοίλῃ κατέκρυψαν. δοξάζοντες τὸ ὑπεράγιον ὄνομα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν,
D ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DE S. ANDREA CRETENSI

DICTO *IN CRISI*

(Acta SS. Bolland. ad diem 20 Octobris, tom. VIII. Bruxellis, 1853.)

—

§ 1. *Sancti memoria in fastis, Cultus et Acta.*

1. Sanctus Andreas, martyr Cpolitanus, in Oriente plurimum celebratus, in omnibus pæne Græcis fastis quos vidimus, modo post ejus passionem conscripti fuerint, recolitur; nec apud eas tantum gentes, quæ Græca lingua olim usæ sunt aut utuntur, sed etiam apud Moschos, Ruthenos et Melchitas Antiochenos, Kalendariis ecclesiasticis adscriptus est. In antiquissimis autem Eclogadiis seu Menologiis, quæ codicibus Novi Testamenti affiguntur et nuda nomina Sanctorum exhibent cum indicatione lectionum in eorum festo instituendarum, S. Andreas in Crisi eo ipso die annuntiatur, quo in Actis nostris obiisse fertur, XX nempe Octobris. Hujusmodi sunt Menologia Hierosolymis et Calipoli sæculo decimo conscripta, judice Aug. Scholz, qui ea in lucem edi curavit (1), dein Menologium aliud sæculi XI, quod a Mingharellio vulgatum est (2) et Sanctum nostrum iisdem omnino verbis annuntiat ac duo præcedentia: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου ὁσιομάρτυρος Ἀνδρέου τῆς Κρίσεως; eadem die (XX Octobris) sancti monachi (nam ὅσιος monachum designat) et martyris Andreæ a Crisi. Ad eumdem diem XX eum similiter referunt Menæa vetusta, quæ Mediolani in Bibliotheca Ambrosiana, in Taurinensi etiam et Parisina asservantur, et ex quibus olim Hagiographi Antverpienses multa Synaxaria, seu Vitarum compendia excerpserunt. Attamen cum eadem die XX Octobris memoria fieret alterius apud Græcos maxime celebrati martyris nempe Artemii ducis, cœpit festum S. Andreæ transferri ad XIX, quo die occurrit in omnibus antiquis exemplaribus collectionis Metaphrasticæ. Id manifestum est ex Bibliothecæ Parisinæ codicibus bene multis (3), ex codice historico 17 et 18 Bibliothecæ Vindobonensis (4) et permultis aliis, ex Synaxarista denique Sirmondi nostri, quem Bollandiani socii ex collegio Claromontano Parisiensi olim exscribendum acceperunt.

2. Sed hæc mutatio non perstitit, et iterum S. Andreas ad XVII Octobris translatus est, quo die Oseas propheta et SS. Cosmas et Damianus quamvis memorentur, locum tamen in modo allatis codicibus apud Metaphrastem non obtinent. Qua vero ætate dies cultus ita mutatus sit non bene nobis constat; collectiones tamen Metaphrasticæ sæculi XIII et XIX diem XIX retinuere, et primum dies XVII, quantum id assequi potuimus, apparet in codice sæculi XV, qui exstat in Bibliotheca Parisina et signatur n° 1558. In Menologio Sirleti, quod perperam sæculo XI aut XII conscriptum esse Basnagius conjicit (5), siquidem mera compilatio est a Sirleto ex Menæis excusis aut manuscriptis desumpta, quandoque opera satis levi (6), quod Baronium latuisse videtur (7), in hoc Menologio, inquam, dies itidem XVI S. Andreæ assignatur. In Ephemeridibus Græco-Moschis, in Tabulis Capponianis et in Menæis excusis constanter ad diem XVII Sanctus noster refertur, unde etiam ad Martyrologium Romanum eo die devenerit. In Tabulis itaque Capponianis, ubi S. Andreas loculo tertio mensis Octobris ultimus prodit (8), sub habitu monachi comparet, itemque in Papebrochianis; quanquam enim stolæ speciem habet e collo pendentem, non ideo cum Assemano ut presbyterum eum vestitum dicemus, cum omnes monachi et eremitæ ita prodeant, et quidem, ut S. Andreas, dextera benedicere videantur. Hæc distincte cerni possunt apud Papebrochium (9), qui imagines diligenter æri incidi curavit et de eorum origine et usu nonnulla curiosa præfatus est; verum Capponianæ imagines tam negligenter cusæ sunt ut vix quidquam in iis discerni possit. Neque tamen propterea is illas a nobis in omnibus præponi quispiam existimet, cum errores bene multos in suis Tabulis deprehenderit Papebrochius, ubi Capponianæ accurate sua proferunt Iterum prodit S. Andreas in diptycho Cpolitano quod Papebrochius Ephemeridibus suis subjecit et æri incidi item curavit; ibi autem cum Sancti tantum quadraginta Cpoli celebriores recenseantur patet quanto honore martyrem illum Græci prosequantur. Præterea in Synaxariis Mss. Ruthenicis et Moschis quæ P. David S. J. anno 1688 et Comes de Sparwenfeld anno 1712 ad Hagiographos transmi-

(1) De Menologiis duorum codicum Græc. Bonnæ 1823, p. 8.
(2) Codices Naniorum, p. 369.
(3) Catal. Codd. Mss. Bibl. Paris., t. II, Codd. 1480, 1484, 1495, etc.
(4) Lambecius, Commentar., etc., t. VIII, Cod. 556 et seqq.
(5) Lectiones antiq., t. III, part. I, p. 480.
(6) T. III Maii, p. 69.
(7) Ibid, et t. II Martii, p. 609, etc.
(8) Kalendar. Eccles., t. V, p. 216 et 304.
(9) T. I, Maii, p. XLVI, LX et p. II.

sere, S. Andreas similiter suam annuntiationem obtinet, die itidem XVII Octobris.

3. Hic prætermitti non debet Papebrochii Tabulas earumque explicationes, in Supplemento Thesauri Goriani Diptychorum mutuatas esse modo, ut lenissime dicam, valde singulari. Passerius enim, qui præclaro huic operi partem quartam se adjecisse testatur, ait se Diptychi Cpolitani ectypum consecutum (10), at cum ex Bollandiano opere lumen quæreret, nomina multa Sanctorum omissa se advertisse asseverat, alia p erturbata, Commentarios item nullo ordine conscriptos, ita ut non in lumen, sed in caliginem irruens, ipse per se omnia extricare debuerit. Atqui ex his omnibus, ne una quidem assertio vero proxima est, nec quidquam emendavit ille scriptor aut ectypon consecutus est, sed effigies Papebrochianas conatus referre, errores non leves admisit. Testatur enim Papebrochius, cum totum Diptychon pagina capere non posset, se artificem rogasse ut icones æri inciderentur ordine leviter immutato; sed eum, postulatione non rite intellecta, plusculum a vera Diptychi dispositione aberrasse; quam tamen Papebrochius, dum Sanctorum nomina (nitidius multo in ectypo suo quam in Goriano supplemento prolata), Commentariis illustravit, ad rigorem secutus est (11). Si igitur ectypon habuisset scriptor ille, sculptoris sphalma non exacte retulisset, neque ubi Papebrochius Triptychi Moschi capsam rescidit, quia eam iterum pagina non capiebat, ille similiter rescidisset, nec denique tam accurate Bollandianam effigiem descripsisset, ut ne vel levissima diversitas deprehendi possit. Sed Papebrochius mutatum esse ordinem indicavit, ac in iconum recensione ipsius prototypi servatus est ordo; ille vero horum neutrum fecit, et quia singulis nominibus commentariolum annectere voluit, ubi Hagiographicum nostrum ducem non habuit, errores gravissimos admisit. Ita S. Stephanum Juniorem (12), martyrem notissimum, non sub Copronymo sed sub Leone Isauro passum affirmat, quod Papebrochius profecto nunquam scripsisset. Eodem modo procedere videtur dum Triptycha Moscha explanat, sed non vacat rem diligentius indigare (13). Ne quisquam hic objiciat in editionem Venetam Bollandiani Operis prædicta gravamina prolata fuisse. Nam primo Antverpiensem citat, dein in utraque editione iidem sunt Commentarii, quos si immerito arguere et immutare ausus est, in eo dignam arrogantiæ pœnam tulit ut tibi gravissimos errores ex calamo excidere sit passus.

4. Colitur S. Andreas non tantum prædictis diebus, verum etiam XXVIII Novembris cum S. Stephano Juniore. Andream enim, qui in fastis sacris una cum hoc Stephano prodit, eumdem esse ac Cretensem nostrum ostendere conabor inferius § II. Atque hic tantum notabo hæc pauca. Passus quidem est S. Stephanus XXVIII Novembris, sed cum sit præcipuus persecutionis Copronymianæ martyr, iis diebus quibus abi ejusdem persecutionis martyres annuntiantur, sæpe ipse simul comparet. Conjunguntur itaque frequenter S. Stephanus, S. Andreas, S. Petrus et S. Paulus sub Copronymo passi, quanquam simul ad martyrium, ut ex singulorum Actis patet, non processerunt. In Menæis Mss. Ambrosianis seu Mediolanensibus hi quatuor SS. martyres simul colendi assignantur XX Octobris; dein S. Andreæ in Crisi Synaxarium, id est brevis vitæ et passionis historia subjungitur. Idem in aliis Menæis Mss. ut in codice quodam Mazarinæo quo sæpe decessores nostri usi sunt, videre est. Synaxarium autem Mediolanense, quoniam nonnihil differt ab illo quod ad XVII Octobris in Menæis vulgaribus excusum est, et mirabiliter cum Actis nostris prioribus consonat, ita ut ex his desumptum illud merito conjicias, hic integrum ex codice Ms. proferimus. Datur vero sicuti est, sphalmatis et locutionibus Græcorum infimæ ætatis ubique retentis, de quibus, si lubet, aliqui videri possunt apud Cl. Hase in editione Leonis Diaconi (14).

5. Μηνὶ ὀκτωβρίῳ κ΄ τῶν ἁγίων νεοφανῶν μαρτύρων Στεφάνου, Παύλου, Πέτρου καὶ Ἀνδρέου, τῶν ἐπὶ Κοπρωδύμου μαρτυρησάντων. Οὗτος ἦν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ καβαλλίνου ἐν ἀσκήσει διάγων, ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ. Ἀκούων δὲ τὸν τύραννον τιμωρήσαντα τοὺς ὀρθοδόξους, ἀνέπλευσε πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἐλέγξων αὐτὸν, καὶ εὑρὼν αὐτὸν πέραν ἐν τοῦ ἁγίου Μάμαντος παλατίοις τιμωροῦντα τοὺς μὴ ἄρνουμένους τὰς θείας εἰκόνας, ἔφη· Ἆρα χριστιανὸς εἶ, βασιλεῦ; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν μετ' ὀργῆς στραφεὶς ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν ἄγεσθαι· οἱ δὲ τῶν τριχῶν σύροντες. ἄλλοι τὸν χοιτῶνα ῥηγνύντες. καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν τύπτοντες, ἔσυρον τὸν ἅγιον, καί φησι πρὸς αὐτόν· Οὕτως ἐδιδάχθης ἀτιμάζειν βασιλέα; Ὁ δέ· Οὐδεὶς ἁμαρτᾶνει βασιλέα ἐλέγχων παρανομοῦντα· ὁ δέ· Τοὺς παρανομοῦντας μᾶλλον ὑμεῖς κολάζομεν, τοὺς ὡς θεοὺς προσερχομένους καὶ λατρεόντας ταῖς εἰκόσιν ὁ δέ· Ἀγνοεῖς, ὦ βασιλεῦ, τί μὲν τὸ σχετικῶς προσκυνεῖν, τί δὲ τὸ λατρευτικῶς. Ὁ δὲ τείνεσθαι τοῦτον ἐν μαστίγας ἐκέλευσε, βουνεύροις κατὰ τοῦ νότου καὶ τνῦ στήθους φραγελλῶν· εἶτα λίθου τὸ στόμα προσέταξε τύπτεσθαι. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐκβαλὼν, ὡς οὐκ ἔπεισεν ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας, τύψας πάλιν, κατὰ κεφαλῆς σύρεσθαι τοῦτον τῶν ποδῶν τοὺς σχοίνους ἐξαψάντες, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει θεατρίζεσθαι προστάσσει. Οἱ δὲ τάχιστα περανιωθέντες, καὶ τὸν ἅγιον σύροντες ἔβαπτον τὴν γὴν τοῖς αἵμασιν· ὡς δὲ εἰς τὴν τοῦ Βοὸς ἀγορὰν πεφθάκασιν, εἰδὼν αὐτούς τις ἄρτι τοὺς ἰχθύας ἀποφορτισάμενος, ἠρώτα

(10) Gorii Thesaurus veterum diptychorum. Florentiæ 1759, part. IV, p. 1 et seqq.
(11) Acta SS., t. I Maii, p. LX, n. 4.
(12) Loc. cit., p. 8.
(13) Ibid., p. 10.
(14) Leonis Diaconi Historiæ e recens. C. B. Hase, Bonnæ 1828, p. XXIV et passim.

τὴν αἰτίαν τῆς βασάνου καὶ μαθὼν, ἀξίνην μακελλικὴν ὁ ἄθλιος ἁρπάσας, χαριζόμενος τοῖς τοῦ διαβόλου ὑπηρέταις, δρομαίως ἔρχεται καὶ τὸν δεξιὸν πόδα τοῦ ἁγίου ἀπέκοψε, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ καὶ μακαρίαν ψυχὴν παρέθετο τῷ Κυρίῳ. Οἱ οὖν σύροντες, νεκρὸν ἰδόντες, ὥς τι θνησιμαῖον ἐν κοπρώδει χωρίῳ ἀπέῤῥιψαν, νυκτὸς δὲ καταλαβούσης, τινὲς τῶν ὀρθοδόξων ἄραντες; ἔθαψαν ἐν τόπῳ λεγομένῳ τῆς Κρίσεως. *Hæc latine versa sic sonant.*

6. Die xx Octobris Memoria recentium sanctorum martyrum Stephani, Pauli, Petri et Andreæ qui sub Copronymo passi sunt. — Is (Andreas) sub Constantino Caballino, asceticæ vitæ addictus vivebat in insula Creta, cumque audisset tyrannum orthodoxos tormentis exagitare, illum redarguendi causa Constantinopolim navigavit. Invenit eum ultra (civitatem, *i. e.* ad partem occidentalem. Vide infra num. 30) in Palatio ad S. Mamantis, sævientem in eos qui sacrarum imaginum nollent cultum abjicere, eumque compellans : Imperator, tunc Christianus es, inquit? Hic vero cum ira ad eum conversus, adduci jussit. Tum alii capillis abripientes, alii tunicam lacerantes et a tergo cædentes, Sanctum raptabant. Cui tyrannus : Itane contumeliis imperatorem afficere edoctus es? Ille vero : Nemo delinquit, imperatorem arguens, dum leges contemnit. Tyrannus iterum : In vos potius legum corruptores animadvertimus, qui quasi diis advoluti, imagines adoratione prosequimini. Respondit ille : Nescis, imperator, quid sit cultum relativum exhibere, quid vero latreuticum. Tum cum ad flagra extendit, tergum et pectus bovinis nervis concidi, deinde os saxis contundi præcepit; postera die foris ejectum, utpote cui Christum et sacras imagines abnegare non persuasisset, rursus flagellatum, capite in terram demisso, alligatis pedibus raptari jussit et Constantinopoli publice deridendum exponi. Quem citissime pertrahentes, terram in raptando sanguine consperserunt. Ita forum Bovis assecutos conspiciens aliquis qui modo pisces exonerarat, de tormenti causa sciscitatur; re comperta, macelli cultro miser arrepto, servis diaboli placere appetens, cursu contendit et dextrum pedem Sancti abscidit, qui interea sanctam ac beatam animam Domino tradidit. Qui cum raptabant, ut mortuum aspexere, velut quid morticini in fœdissimum locum abjecerunt; nocte vero adventante, sublatum quidam orthodoxi tumulo condiderunt in loco qui dicitur Crisis.

7. In Menæis excusis sæpissime diversis diebus iidem Sancti commemorantur quia diversos Mss. codices editores adhibuere. Aliam tamen hujus rei causam assignat Papebrochius (15), Græcos nimirum eodem aut sequenti die commemorare fre- A quenter sanctos varios, qui Sancto præcipuo tali die celebrato affines sunt, et tamen priores etiam suum proprium diem obtinere. In Menæis itaque prædicti quatuor Sancti ad diem xxi Octobris, qui diei quo passus est S. Andreas in Crisi, xx scilicet proximus est, relati sunt et sequenti brevi encomio celebrantur : Τῇ αὐτῇ ἡμέρ, μνήμη τῶν ἁγίων νεοφανῶν μαρτύρων Ἀνδρέου, Στεφάνου, Παύλου καὶ Πέτρου.

Στίχοι· Τρεῖς, ὁ Στέφανος, σὺ στεφανίτας ἔχεις
Τοὺς σοὶ συναθλήσαντας ἐξ ἑνὸς ξίφους.

Id est : Eadem die (xxi Octob.) memoria sanctorum recentium martyrum Andreæ, Stephani, Pauli et Petri.

Versus : Tres concoronatos habes, o Stephane,
Tecum ense pugnantes eodem strenue.

B Rursum die xxxiii Octobris in altero duorum Menologiorum quæ Scholzius edidit (16), comparent SS. martyres Stephanus, Petrus et Andreas et xxviii Nov. iterum S. Stephanus Junior martyr solus; in altero vero solus S. Stephanus Junior monachus et martyr die xxviii Oct. semel commemoratur. Item in codice Laurentiano (17) sæculi x : xxviii Octob. S. Stephani et qui cum eo passi sunt. Conjectura ducti ut exponemus n. 23 arbitramur hic illum Stephanum olim commemoramtu fuisse qui sub eodem Copronymo plurima passus, dein in Sugdæam exsul sancte vitam finivit. Ita enim ferunt tum Menæa, tum Menologia Sirleti et Basilianum ad diem xxviii Novembris. Huic deinde ex more Græcorum additi fuerint SS. Petrus et An- C dreas, ex quo etiam profluxit ut die xxviii Novembris, quo S. Stephanus Junior passus est, idem duo Sancti tum in Menæis, tum in variis Menologiis iterum recolantur (supra num. 14).

8. De Actis quæ subjicimus hæc accipe. Duplicia exhibemus, utraque Græce inedita, priora vero etiam Latine; id facimus tum quod posteriora ex illis non profluxerunt, sed paucis omissis, nonnulla superaddunt, tum etiam quod horum exemplar perfectissimum nacti sumus, quinque scilicet Mss. codicum collationem in margine referens. Tribuuntur hæc Metaphrastæ, ut diserte habet Allatius, qui in diatriba de Symeonibus eorum initium affert (18) : quare hunc locum non viderit Pagius (19) qui negat Acta illa Symeoni Metaphrastæ D adjudicata fuisse. Testimonium autem Allatii quantum in hac re valeat, nemo ignorat; attamen, si opus esset, rem argumentis pluribus, ex ipsis Actis desumptis, evincere possemus. Acta priora exscripta sunt ex vetusto codice Bibliothecæ Parisinæ, quem B. Montfaucon sæculo ix adscribit (20), et ut perpetua comparatione cum Metaphrastæis conferri possint, utraque iisdem numeris, ubi eadem narrabantur, signavimus. Quo autem tempore conscripta

(15) Eph. Græco-Mosch., t. I Maii, p. viii et passim; t. II Maii. p. 110, n. 11.
(16) De Menologiis, etc., p. 8.
(17) Bandini codd, Græci, t. I, p. 130.
(18) Allatius, de Symeonibus, p. 128.
(19) In Critica Baronii, ad ann. 761, n. 2.
(20) Bib. Coislin., p. 185.

fuerint definiri nequit; nihil enim reperimus, præter minimi momenti notam chronologicam ex qua constaf scriptorem satis diu post Copronymum vixisse. Locus, qui num. 3 sub finem occurrit, is est : Iste vero erat Constantinus... quem fideles ejus temporis (οἱ ἐν τοῖς τότε χρόνοις) merito sub cognomine Copronymi infamarunt. Sed ex eo Acta illa priora commendantur, quod locum Sancti natalitium, diem passionis aliaque adjuncta plurima minute proferunt, et quanquam prolixioribus verbis interdum S. martyr loqui videtur, eadem tamen fere in aliis Actis occurrunt, sæpe vocibus iisdem aut similibus expressa. Conferri in eam rem possunt numeri potissimum 7 et 10. Ex locorum designatione, ut infra uberius disserimus, et ex iis quæ in fine Actorum scribuntur, ut itidem inferius dicetur, arbitramur ea Cpoli conscripta non fuisse. Scimus tantum maximam partem sacrorum codicum Bibliothecæ Coislinianæ, ut in præfatione testatur laudatus Montfaucon, ex monasteriis montis Atho prodiisse, et illic olim brachium S. Andreæ Cretensis, qui idem est fortasse ac Sanctus noster, asservatum fuisse. Qua de re plura vide num. 37.

9, Metaphrasten, cujus Acta secundo loco prodeunt, priora illa non vidisse satis certo nobis constat. Ipse enim nec ortus locum, nec diem obitus, quem usque diligenter inquisivisse vel ex Vita S. Theoctistes Lesbiæ constat (21), in narratione sua consignavit. Nec præterea dum vitam satis accurate scriptam nactus erat ordinem aut stylum multum immutare consueverat; cumque apud ambos scriptores plerumque similia obvia sint, existimamus utrumque ex Actis antiquioribus, sed nunc deperditis, suam narrationem excepisse, iis additis quæ aliunde colligere potuerant. Metaphrastes tamen ætate posterior videtur ex eo quod in ejus collectionibus S. Andreæ Vita diem XIX Octobris occupat, noster autem scriptor, ubi refert Sanctum die XX passum esse, nihil de immutato cultus die commemorat; sed cum levis ea ratio videri queat, id aliter adstruimus, Metaphrastæ nempe collectiones adeo post scriptionem illico pervulgatas fuisse ut priorem scriptorem illum fugere non potuerint. Quæ igitur apud eum de S. Andrea in Creta monasticam vitam amplexo narrantur, dein de miraculis quibus eum Metaphrastæ etiam temporibus, ipso teste, in urbe Cpoli Deus glorificabat, scriptor idem ille prior non omisisset. Quibus positis, cum notum sit Metaphrasten medio sæculo X floruisse, hinc deducere licet Acta quæ priori loco edimus, illa ætate antiquiora esse.

18. Sicuti ex Anonymi Actis Synaxarium Mediolanense, quod num. 5 retulimus, desumptum est, ita illud quod in Menæis excusis occurrit ex Metaphrastæ narratione evidenter profluxit. Ex quo, sicut ex Sancti Officio quod ibidem legitur, celeberrimum fuisse S. martyrem jam a sæculo IX, miraculis multis claruisse colligitur. Josephus enim hymnographus quem, ex Actis a Papebrochio in lucem datis (22), eo sæculo floruisse constat, decem diversis locis in suo Canone miracula celebrat, quæ sub ipsius oculis Cpoli coram Sancti tumulo patrabantur. Merito itaque et in Actorum titulo Thaumaturgus dictus est, et in Contacio, ut vocant, Græci Officii, his verbis extollitur : Ἑορτάζει σήμερον ἡ βασιλεύουσα πολις ἑόρτην ὑπέρλαμπρον τῆς φωτοφόρου σου μνήμης, ἅπασαν προσκαλουμένη πόλιν καὶ χώραν· χαίρει γὰρ ὡς κεκτημένη θησαυρὸν μέγαν, τὸ πολύαθλόν σου σῶμα, Ἀνδρέα μάρτυς, ὀρθοδοξίας φωστήρ. Id est : Hodie celebrat regina urbium (*Cpolis*) illustre festum tuæ memoriæ, totam convocans civitatem et regionem; jubilat enim magnum thesaurum possidens, corpus certaminibus gloriosum, sancte martyr Andrea, orthodoxiæ lumen. Hic vero obiter monemus, si quis nomina ex Græcorum Liturgia desumpta non satis sibi nota hic offenderet, eum singulorum declarationem reperturum in Ryæi dissertatione de Acoluthia Græcorum, quæ in Junio nostro edita est (23), expeditius autem ea utetur, qui indicem ultimum a Ghesquiero tomo primo Octobris ad calcem subjectum adhibere voluerit.

§ II. *Septem Martyres in plerisque fastis confuse prolati ab invicem distinguuntur et eorum Acta breviter illustrantur. Persecutionis Constantini Copronymi brevis historia et chronotaxis exhibetur.*

11. Hos septem Sanctos, qui omnes sub Copronymo varia tormenta, et mortem, uno excepto, passi sunt, hic juxta seriem mensium et dierum quibus coluntur subjicimus, ex quo simul apparebit quo loco in opere nostro de iis actum sit, aut in posterum agendum : I Die XVII Martii. S. Paulus monachus et martyr in Creta; — XVI Maii, S. Petrus Calybita et martyr in Blachernis, prope Cpolim : — IV Junii, S. Joannes Monagriæ Hegumenus, martyr Cpoli; — VIII Julii, S. Paulus Novus martyr Cpoli; — XX Octobris, S. Andreas monachus Cretensis, dictus in Crisi, martyr Cpoli; — XXVIII Octobris (?) S. Stephanus qui in Sugdæam relegatus est; — XXVIII Novembris, S. Stephanus Junior, martyr Cpoli. — Placet et de his omnibus nonnulla disserere, ex quibus lumen aliquod persecutioni Copronymianæ affusum iri spero. De primo ex his septem, nempe de S. Paulo martyre in Creta, egerunt decessores ad diem Martii indicatum (24), ibique ex Actis S. Stephani Junioris, a Lipomanno ex Metaphraste Latine vulgatis, loco aliquo insigni de S. Paulo adducto, concludunt eum in Cypro passum esse; verum eum in ipsa Creta passum esse nobis omnino manifestum est. Sunt enim ad manum Acta ejusdem Stephani Junioris, accuratissime a quodam Stephano Diacono conscripta. Dum hunc itaque

(21) Surius ad X. Nov., p. 238, edit. 1618.
(22) T. I. Avril., p. 266.
(23) T. II Junii. p. I et seqq.
(24) T. II Martii, p. 609.

narrantem secuti sumus (25), deprehendimus illico, vel Cypri nomen mendose in codicem Lipomanni irrepsisse vel ipsum interpretem oscitantiæ arguendum esse. En quomodo ea in S. Stephani antiquiore Vita narrentur (26). Itaque in medium prodiit Antonius ex Creta insula, qui de victima Deo immolata his verbis locutus est : Quomodo sine lacrymis egregia abbatis (quo vocabulo non solum monasterii moderatorem, sive ἡγούμενον, sed omnes monachos Græci illius temporis plerumque nuncupant) Pauli certamina in vestrum conspectum adducam, venerandi Patres? Vir ille generosus a Theophane cognomento Lardotyro, insulæ archisatrapa, comprehensus, in prætorium Heraclii interrogandus adductus est. Etc. Antonius igitur, dum insulæ archisatrapam commemorat, non de Cypro loquitur, cujus nulla fit mentio in his Actis S. Stephani, sed de Creta, ex qua oriundus, Cpolim advenit. Cum vero ex iisdem Actis antiquioribus S. Stephani, et Metaphrastæa, quæ Lipomannus Latine versa exhibet, et reliqua omnia profluxerint, etiamsi alicubi Cypri nomen prodiret, ex Actis probatioribus respuendum esset. Verum dubio locum omnino nullum relinquit, quod libro primo de Thematibus (27) refert Constantinus Porphyrogenneta, Cyprum scilicet, ab Heraclii tempore usque ad Basilium Macedonem, a Saracenis fuisse occupatam, in quorum potestatem, postquam, Basilio imperante, per annos septem fuissent depulsi, iterum devenit. Ex quo manifestum est Copronymum Cypro nunquam imperasse, neque ab Antonio illo ex Creta, dum narrationem suam absolvit, de Cypri præfecto dici potuisse (28) : Sic sanctum virum holocaustum igne effecit nequam imperatore (Copronymo nimirum) nequior præfectus, ille nempe Theophanes Lardotyrus, de quo supra. Sed de Creta utique poterat dici, quam idem Porphyrogenneta nonnisi sub Michaele Balbo a Saracenis captam affirmat (29).

12. Tempus martyrii ex Theophane, cum Actis S. Stephani collato sic statui potest. Narrat ille ad annum mundi 6257, sub indictione quarta (30), Copronymum omnibus subditis juramentum præcepisse, ne imaginibus venerationem exhiberent; anno vero sequenti, indictione quinta (31), præfectos in provincias seu themata misisse, qui easdem ibi in monachos, quas ipse Cpoli, ederent tragœdias. Porro monachi, qui anno 767 cum S. Stephano in carcere prætorii versabantur, de crudelitate præfectorum in provinciis plurima memorant (32). Cum autem quadam die una cum vinctis aliis Patribus sederet vir sanctus, sermo motus est de persecutione quæ præfecti imperatoris diversis in locis adhibuerant. Itaque in medium prodiit Antonius ex Creta insula etc. (Cfr. supra num. 11.) Aliunde inductio illa Cpolitana quinta, qua novi præfecti ad provincias missi sunt, currebat a Septembri anni 766, ad Septembrem anni 767, et præterea certum est S. Stephanum hoc anno 767, die XXVIII Novembris martyrio coronatum fuisse. Ergo sub ipsa indictione illa quinta, ante Septembrem anni 767 contigerit martyrium S. Pauli in Creta, de quo Antonius ille Cretensis narrat. Cum vero S. Paulus ad diem XVII Martii in Græcorum fastis memoretur (33), forte non immerito hoc die, indictione quinta, anno consequenter 767, eum passum esse pronuntiabimus.

13. Cum S. Paulo ad eumdem diem colitur S. Theostericius (34), monachus monasterii Pelecetæ, in Asia ad Hellespontum siti (35), non quod eo die obierit (nam confessorem eum dicunt Menæa (36) et in pace mortuum), sed quod eodem loco (37) Actorum S. Stephani, post dictum Antonium Cretensem, Theostericius narrationem instituat, de martyrio triginta octo monachorum monasterii sui. Hos igitur dicit a Lachanodraconte præfecto, feria quinta in Cœna Domini, in monasterio suo suo Pelecetæ comprehensos esse, eoque vastato, ab eodem Lachanodraconte versus Ephesum abductos, ibi martyrii palmam obtinuisse. Porro inter præfectos, quos num. præcedenti a Copronymo, indictione quinta, in provincias missos esse diximus, nominatur a Theophane ipse Lachanodracon ille, cui thema Asiæ Minoris traditum scribit, alias dictum Thracesiorum. Perperam itaque, ut id obiter notem, Goarus hic thema Thracensium interpretatus est (38); nam horum thema in Europa situm erat, Thracesiorum vero complectebatur Asiam Minorem. Apprime ea distinguit, simul vocum etyma tradens, Constantinus Porphyrogenneta in laudato opere de Thematibus (39). Indictio autem quinta, jam indicata, incipiebat, ut diximus, a Septembri anni 766; sed cum Theostericius monasterium Pelecetæ a Lachanodraconte, feria quinta in Cœna Domini, invasum narret, dicendum erit id contigisse anno 767, die XVI Aprilis, quando Pascha die XIX. Martyrium autem triginta octo sociorum Theostericti, quod in Ephesi partibus contigit, affigendum est profecto eidem anno 769, siquidem ante finem Novembris illius anni, S. Stephano in carcere narratum fuit. Diem martyrii assignari forte poterimus in hunc modum. Obtinet quidem hæc martyrum cohors in Martyrologio Romano diem XII Januarii, ad quem decessores nostri de iis ege-

(25) Analecta Græca. Paris, 1688, p. 504.
(26) Analecta Græca, loc. cit.
(27) Edit. Bonn., p. 40.
(28) Analecta Græca, p. 505.
(29) De admin. Imp., cap. XXII.
(30) Theophanis Chronographia, Bonnæ 1839, t. I, p. 675.
(31) Ibid., p. 681.
(32) Analecta Græca, p. 504.
(33) T. II Martii, p. 609.
(34) Ibid.
(35) T. I April., p. 30.
(36) Ad diem XVII Martii, Cfr. Acta SS., t. II Martii, p. 609.
(37) De qua ratione, vide supra, n. 7 Commentarii.
(38) Theophan., l. c., p. 681.
(39) Lib. I, them. III, et lib. II, them. 1.

runt (40), sed hi fatentur se in nullis fastis ad dictum diem consignatos eos reperisse. Postea vero eosdem obvios habuerunt in pretiosissimo Synaxarista Chiffletiano, ad diem II Junii; nam eosdem esse, ex narratione Theosterícti cum synaxarista illo collata (41), cuilibet manifestum fiet, quanquam Henschenium nostrum id tum fugere potuit. Porro laudatus synaxaristes non solum ad diem II Junii eos signat, sed præterea satis aperte insinuat iis illo die palmam martyrii obtigisse. Ex quibus verisimiliter conficimus hos monachos, mense cum dimidio postquam monasterium suum Pelecetæ vastatum et combustum viderunt, prope Ephesum suffocatos fuisse, die scilicet II Junii anni 757.

14. De S. Petro de Blachernis, quem num. 11 post S. Paulum Cretensem posuimus, plurima etiam ex Actis S. Stephani innotescunt. Papebrochius ad diem XVI Maii (42) ex laudato synaxarista Ms. a Chiffletio nostro accepto, de S. Petro sequentia depromit : Ὁ ἐν Βλαχέρναις Πέτρος, βουνεύροις τυπτόμενος τελειοῦται ; id est : Petrus in Blachernis habitans, taureis cæsus, martyrium consummat. Recte Papebrochius conjicit hic agi de alterutro duorum martyrum, quos Theophanes ad annum 21 et 27 Copronymi refert ; en hujus historici verba Latine versa (43) : Eodem etiam anno (mundi 6253, Constantini 21) Constantinus persecutor Andream venerabilem monachum, Calybitam dictum, ad Blachernas habitantem, in Sancti Mamantis circo flagellis interfecit, quod ejus impietatem, eo Valente juniore et Juliano vocitato, arguisset ; ejus autem corpus in fluentum projici jusserat, sed Andreæ sorores ipsum efferentes, in Leucadii emporio sepulturæ mandarunt. Et anno mundi 6259, Constantini 27. Ceterum ab hoc tempore majori vesania in sanctas Dei Ecclesias ferebatur ; misit enim qui Petrum venerabilem stylitam a petra exturbaret, eumque dogmatibus suis repugnantem, vivum pedibus vinctum, ac per medias urbis vias pertractum in Pelagia projici jussit, alios vero saccis inclusos, alligatis pedibus, in mare demergi.

15. Synaxaristæ suo Papebrochius nimium diffidit, dum arbitratur eum duo allata martyria in unum conflasse ; ipse enim Theophanes hic unum martyrem pro altero posuit, ut manifestum fit ex narratione S. Stephani Junioris, qua monachos secum in carcere Prætorii anno 767 detentos ad patientiam hortatur : Sanctos illos Patres, inquit, qui apud nos vitam martyrio absolverunt, imitemur. Sanctum illum monachum Petrum dico, in Blachernis inclusum (ἐγκεκλεισμένον : inclusum, Gallice : reclus, quo sensu frequentissime hæc vox prodit ; perperam igitur Lipomannus : Blachernis in vinculis conjectum qui ante imperatoris conspectum intolerandis boum nervis (βουνεύροις τυ-

A πτόμενος) pro Christi imagine cæsus, illum Dacianum et prævaricatorem libere appellando, sublatisque ad Deum oculis dicendo, Gratias tibi ago, Domine, in mediis verberum cruciatibus exspiravit (44). Ad hæc primum advertimus eum, qui hic Dacianus, id est persecutor sævissimus (45), appellatur, a Metaphraste in eadem vita apud Surium ad diem XXVIII Novemb. Julianum Apostatam dici, quod Theophani prorsus consonum est (supra num. 14). Deinde reliqua omnia quæ S. Stephanus narrat de Petro in Blachernis incluso, nihil diversum habent præter solum nomen, ab iis quæ de Andrea in Blachernis Calybita scribit Theophanes. Præterea si Theophanes, ubi de Petro stylita scribit (n. 14), vere Petrum in Blachernis inclusum B designaret, quæ de isto narrantur, cum historia S. Stephani componi non possent. Sanctus Stephanus enim, ut suo loco probabimus, a mense Nov. 763 usque ad finem anni 766 in exsilio fuit, et circiter ab ineunte Januario 767 cum prædictis monachis in carcere Prætorii versabatur. Ex quibus probabile fit ante 763 S. martyrem Petrum, de quo narrat, occubuisse ; nam alioquin, qui non melius monachi S. Stephano, quam hic illis, martyrium istud enarrassent? Neque S. Andreas in Blachernis prope Cpolim habitabat, ut Theophanes scribit, sed ex Creta adveniens ad Blachernas se contulit, ubi Copronymus in palatio suo Divi Mamantis in martyres sæviebat, quibuscum illico tentus est. Testantur id Acta et Synaxarium supra relatum (num. 5). Nec etiam tyrannus jussit eum usque ad mortem C flagris cædi, ut iterum Theophanes scribit, et dein in fluentum projici, sed crudeliter raptari per viam publicam ; nec Cpoli sorores suas habere potuit qui in Creta monasticam vitam degens, illuc advenerat ut cultum SS. imaginum coram tyranno defenderet ; neque demum in emporio Leucadii ad littus Asiaticum Bospori, honestæ sepulturæ mandari potuit, quem in ipsa urbe, dum raptaretur, exspirantem, in locum sordidissimum, in Pelagia scilicet, cum maleficis projecere, quemque dein viri orthodoxi in loco sancto Crisis, iterum in urbe ipsa, deposuerunt. Quæ singula cum ex Actis S. Andreæ luce clariora sint, manifestum est Theophanem non adjuncta martyrii immutasse, sed sola nomina martyrum transposuisse. Atque hæc iterum, non dicam, D confirmantur, sed vere demonstrantur ex iis quæ habet Menologium Basilii ad XXVIII Novembris postquam de S. Stephano Juniore egit. Similiter et S. Andreas (in Crisi) vinctus, raptatusque, e vita excessit. At sanctus Petrus (de Blachernis) in carcerem prius conjectus, deinde eductus, tamdiu flagellis cæditur, donec spiritum Deo tradidit. Num autem S. Andreas Stylita dici possit, infra inquirimus. De Calybitæ vero cognomine cum plura con-

(40) T. I Januar., p. 747.
(41) T. I Junii, p. 168. Cfr. t. I Januar., l. c. et Analecta Græca, p. 505.
(42) T. III Maii, p. 625.
(43) Theophan., t. I, p. 667.
(44) Anal. Græca, p. 507.
(45) Cfr. t. II Junii, p. 788, n. 9.

gesserit Bollandus ad diem xv Januarii, ubi de Joanne Calybita, satis erit hic dixisse illud a vocula Καλύϐη, quæ ast tugurium significat, deductum fuisse, ita ut Calybites ille sit qui in tugurio habitat. Quam recte vero S. Petrus hoc cognomento insigniatur quem S. Stephanus appellat Τὸν ὅσιον, τὸν ἐν Βλαχέρναις ἐγκεκλεισμένον, sicut ipsum S. Stephanum Theophanes dicit : τὸν ἔγκλειστον ὄντα εἰς τὸν ἅγιον Αὐξέντιον (quod nomen montis est), nemo non videt (46).

16. Sed quomodo Theophanes in hanc confusionem devenit? Nos aliam causam non novimus nisi quod tunc adolescens fuerit valde, ut ipse prodit ad A. C. 763 (ipsi annum mundi 6255) dum in mari glacie constricto cum pueris se lusisse commemorat. In monasterio versatus (47) procul a Cpoli, diligenter quidem, ut in suo prooemio testatur (48) volumina plurima examinavit, sed de recentibus non multa, ut arbitror, congerere potuit; sequitur in his plerumque Breviarium Nicephori, qui Photio probatus scriptor dicitur, sed is historiam, non chronographiam aut annales contexuit. Causis autem erroris illius assignandis ideo diutius inhæremus, quod in martyrio S. Stephani lapsus iterum nonnullos admiserit, ut ad xxviii Nov. uberius dicetur. Quid igitur mirum, dum in Menæis, in Menologiis cæterisque fastis Græcis Andreæ illius Calybitæ mentionem qualemcumque diligentius exquireremus, nulla nos usquam hujus cognominis vestigia obvia habuisse ? Commemoratur tamen ab omnibus S. Andreas monachus sub Copronymo passus et plerumque verba in Crisi apponuntur. Deprehenderant scilicet Græci fastorum scriptores, quæ a Theophane afferebantur cum æteris testimoniis, si minus historicorum, at certe hagiographorum constare non posse, et ideo Theophane derelicto, Synaxaria sua potius ex Metaphraste aliisve Actorum scriptoribus, ut cæterum plerumque consuevere, depromere maluerunt. Latini e contrario Theophanem aut ejus interpretem Paulum Diaconum secuti, inde quæ a priore confusa fuerant retinuerunt.

17. Ut autem ad ipsum annum utriusque martyrii, Petri nempe et Andreæ, jam indagandum accedamus, sic Theophanis verba num. 14 relata consequenter ad dicta interpretamur : Anno mundi 6253, seu 21 Copronymi contigit martyrium, non ut Theophanes scribit, Andreæ Calybitæ in Blachernis, sed Petri Calybitæ in Blachernis ; et anno mundi 6259, Copronymi autem 27, martyrium in quibusdam simile, sed diversam mortem et sepulturam nactus est S. Andreas, qui a sepulturæ loco dictus est in Crisi. De annis a Theophane assignatis jamdudum Henschenius adverterat ab imperio Phocæ, cui unus annus detractus est (49), usque ad annum ultimum Copronymi, ubi error præcedens novo errore tegitur (50). vel annos mundi vel indictiones perpetuo claudicare, idemque de Theophanis emendatione specialem diatribam edidit (51), ex qua Theophanem suum plurimum ornare doctissimi editores Bonnenses (52) potuissent. Verum hoc loco manet altera via accurate annos modo indicatos ad æram vulgarem reducendi ; Theophanes enim ad annum 6252, qui annum martyrii Petri de Blachernis immediate præcessit, eclipsim aliquam solis diligentissime consignat his verbis, ex versione Goari. Apparente solis defectu mensis Augusti die decimo quinto, feria sexta, hora diei decima, anno proinde 760, ut ex tabulis astronomicis constat (53). Et quia annus mundi 6253 Cpoli incepit, ex more Græcorum, mense Septembri anni **760** ut usque ad Septembrem anni 761 decurreret, exinde probabile fit S. Petrum de Blachernis occisum esse die xvi Maii dicti anni 761. Diem illum enim assignat antiquissimus Synaxaristes Ms. quem Papebrochius a Chiffletio nostro in collegio Divionensi exscribendum accepit.

18. Annus martyrii S. Andreæ in Crisi dupliciter inquiri ac statui potest. Primus modus est iste : Memorant Nicephorus (54) et Teophanes (55) varias Copronymi expeditiones plerumque felices in Bulgaros, at quam indictione quarta mense Januario suscepit, anno nimirum 763, iisdem testibus infelicissima fuit ; ex qua nempe turpiter mense Julio reversus est, ac furore quodam correptus, sævitiæ in monachos ac sanctarum imaginum cultores tragœdias edere cœpit. Eadem indictione juramentum ab omnibus subditis exegisse dicitur, quo venerationem imaginibus in posterum se non exhibituros esse sponderent. Porro hæc singula in Actis nostris utrisque reperimus. Ibi sub num. 8 ipse Copronymus dicit se decretum tulisse quo plectendi sunt, quicunque imagines venerarentur. Dein num. 10 arguitur a S. Andrea quod bellum in Barbaros ordinisque politici administrationem neglexerit, ac superbum animum in Christianos demonstrare statuerit. Præterea num. 6 et 7, dum S. Andreas primum coram imperatore apparuit, permultos invenit quæstioni subjectos, nervis bubulis cæsos, oculorum effossione cruciatos, aliaque similia passos, quæ a duobus prædictis scriptoribus ante indictionem quartam nusquam recensentur, sed ea indictione iisdem pene verbis descripta sunt, uti et deinceps pluries (56). Ex his igitur recte statuimus ante indictionem illam id, est ante annum 766 S. Andreæ martyrium non contigisse.

19. Alter modus, quo pressius annum martyrii

(46) Theoph. Chronogr. Edit. Bonn., t. I, p. 674.
(47) In ejus Vita, t. II Martii, p, 220, n. 14 et p. 217. not. *k*.
(48) Loc. cit., p. 3.
(49) T. III Martii, p. viii. n. 17.
(50) Ibid., p. ix, n. 18.
(51) Ibid., p. i.
(52) Theophanis Chronographia ex recensione Jo. Classeni. Bonnæ 1839.
(53) Art de vérif. les dates, édit. 1783, t. I, p. 66.
(54) S. Nicephori Patr. Cpol. Breviarum, etc. Edit. Bonn., p. 77 et seqq.
(55) Loc. cit., t. I, p. 691.
(56) Theophan., t. I, p. 677 et seqq.

S. Andreæ determinamus hic est : Theophanes ad annum 6259 æræ mundanæ, ut dictum est num. 14 et 17, martyrium S. Petri stylitæ cum S. Andrea commutati, commemorat : sed ad eumdem annum etiam indictionem signavit, quod satis frequenter quidem facit, non tamen ubique. Quando autem id facit, Pagius aliique gravissimi scriptores non dubitant indictionem præ æra Antiochena admittere, qua Theophanes utitur, licet profiteatur se æram Julii Africani adhibere (57). Mihi tamen compertum est æram aliquoties recte proferri, cum erronea indictione, exempli causa ad an. 6253, ut ex adjecta eclipsis indicatione manifestum est. Patet nihilominus recte egisse, qui indictiones universim prætulerunt. Ad hunc igitur annum 6259 Theophanes indictionem signat his verbis (58) : Hoc anno, mensis Octobris die sexto, indictione sexta etc. Verum hæc indictio cum anno 6259 æræ mundanæ non concordat, cum ex regula S. Maximi (59), æræ addenda sit unitas, dein divisione instituta per 15, quod reliquum est, indictionem efficere debeat. Porro hac methodo hic non sex, sed quinque tantum obtinemus. Nihilominus indictionem hic recte adscribi, duplici via firmatur. Primo, quia Theophanes ad annum sequentem, indictione septima, scribit diem I Aprilis fuisse diem Sabbati (60) ; ex quo manifestum est, indictionem illam septimam recte adscribi ; ergo et ad præcedentem recte sexta adscripta est. Præterea ad hanc indictionem sextam signat Theophanes annum primum Stephani papæ, atqui reapse Stephanus III, hæc indictione, mense Augusto electus est (61). Sic stabilita indictione qua passus est S. Andreas in Crisi pro quo Theophanes Petrum de Blachernis dixit, facile ipse annus eruitur. Etenim in Actis nostris prioribus, martyrium contigisse dicitur die XX Octobris, ex quo palam fit illud anno 767 affigendum esse.

20. Annus martyrii S. Andreæ in Crisi uno tenore cum illo quo passus est S. Petrus de Blachernis, constituendus fuit, licet nonnulla de posteriore sancto dicenda supersint. Corpus ejus, postquam in circo Divi Mamantis flagris interfectus est, projiciendum erat in fluentum (supra num. 14 seqq.) ἐν τῷ ῥεύματι, ut Theophanes loquitur, sed ejus sorores ipsum efferentes, in Leucadiæ emporio sepulturæ mandarunt. Quale fuerit istud fluentum, facile colligitur ex Topographia Cpolitana Petri Gyllii, apud quem lib. IV cap. VI hæc leguntur (62) ; Non historici modo, sed etiam Grammaticus Suidas, tradunt ad Divum Mamantem pontem fuisse duodecim fornicibus constantem : multæ enim aquæ eo defluebant. Theophanes igitur, cum de fluento determinato loquatur, ut patet ex adjecto articulo τῷ, has aquas ad Divum Mamantem designat ; nisi forte sinum Ceratinum, qui ex Bosporo versus Occidentem se porrigit, voluerit significare. Ita intellexisse Goarius videtur, qui vertit fluentum maris (63) : verum ῥεῦμα de fluviis eorumque impetu dicitur, non de sinu maris ; neque etiam, si sinui Ceratino hoc nomen apud Byzantinos scriptores obtigisset, id Gyllium, Cangium (64), aliosque fugisset. Porro docet Gyllius, templum et circum Divi Mamantis, uti et palatium ab eo dictum, sita fuisse in Blachernis, extra muros civitatis (65). Blachernæ enim audivit omnis regio, quæ inter angulum Cpolis occidentalem et sinum Ceratinum jacet, quo sinu civitas a Septentrione clauditur ; hic etiam decimam quartam Cpolis regionem fuisse idem Gyllius constituit. De locis illis plura videsis apud Papebrochium ad diem XVI Maii (66) et in præclaro opere Cangii quod Cpolis Christiana inscribitur (67).

21. Emporium Leucadii, in quo sorores S. Petri de Blachernis ejus corpus sepelierunt, diversum non est a loco quem Dionysius Byzantinus in Anaplo Bospori (68) Lycadium promontorium dicit, eratque in littore orientali Bospori, non procul a Chrysopoli situm. Constat id iterum ex Chronicis Symeonis Magistri (69), Georgii monachi (70) et continuatoris anonymi Theophanis (71). Emporii autem nomine, quod locis ad mare sitis potissimum tribui notum est, non improprie hic insignitur. Porro locus idem omnino, siquidem ad eumdem annum similia ubique de eo memorantur, a Symeone et Joanne Scylitza Leucatium audit (72), a cæteris vero Leucates ; quamobrem manifeste de eo agi videtur, ad diem XXIII Julii, ubi de S. Anna ἐν τῷ Λεύκατῃ Pinius noster disserit (73). Promontorium enim Leucatas vel Leucactas prope Nicomediam in Bithynia, ut cætera mittam, longius a Cpoli dissitum fuit, quam ut illuc S. Anna ad imperatorem Basilium Macedonem, a quo dicitur in sponsam expostulata, se conferret. Nobis autem non inutile visum est, situm Emporii illius, cujus frequenter Byzantini scriptores meminere, hic accurate assignare. Addimus solum, in quantum ex Gyllio, Cangio et erudito geographo Hammers (74),

(57) Petavius, De doctrina temporum, Ad auctarium, etc., lib. VIII, cap. I et IV., t. III, p. 153 et 15. Edit. Andwerp. (Amstelodam.).
(58) Theoph., loc. cit., p. 681.
(59) Petavius, loc. cit., cap. V, p. 161.
(60) Theoph., loc. cit., p. 686.
(61) Baronius et Pagius, ad an. 768, num. I.
(62) Gronovi Antiquit. Græc., t. VI, col. 3323 et 3130.
(63) Theoph., loc. cit., p. 667.
(64) Cfr. tamen Glossarium Græcum V° ῥεῦμα.
(65) L. c., col. 5322 et seqq.
(66) T. III Maii, p. 625.
(67) Lib. IV, p. 83, n. 6, et p. 174, n. 3 ; lib. I, cap. I n. 16.
(68) Apud Gronov., loc. cit., col. 3201 d. et 3203 d.
(69) Ed. Bonn., p. 721.
(70) Ed. Bonn., p. 877.
(71) Ed. Bonn., p. 384.
(72) Cangius in notis ad Zonar. Ed. Paris. t. II, p. 98.
(73) T. V Julii, p. 486.
(74) Hammers. Cpolis. Pesth. 1822, p. 298.

rem assequi potuimus, collocandum illud esse in loco qui hodie Keurfus dicitur, jacetque inter Kandlische' et Anatoli, et duabus fere leucis horariis trans Bosporum a Cpoli distat.

22. De S. Joanne præfecto monasterii Monagriæ, qui tempore persecutionis Copronymianæ in sacco inclusus, in mare demersus est, pauca habet ad diem iv Junii Henschenius noster (75), eaque iterum ex Synaxariis a Chiffletio acceptis depromit. Joannem hunc ita celebrat S. Stephanus in carcere prætorii, postquam de S. Petro de Blachernis verba fecerat: Imitemur et qui eum (Petrum) secutus est, Joannem divinum illum amœni monasterii Monagriæ præfectum, quem tyrannus imperator (Copronymus) tyrannice comprehensum, quod Christi ejusque Matris imaginem pedibus conculcare renuerat, sacco inclusit, eumque ad ingentem lapidem alligatum in profundo maris præfocavit. Quid hujusmodi morte acerbius? Verum, eo gloriosiorem coronam præbet (76). Ex quibus, sicuti et ex chronologicis observationibus sub num. 17 allatis, recte deducere nobis videmur, S. Joannem Hegumenum monasterii Monagriæ die iv. Junii, anno 761, eodem scilicet quo S. Petrus, martyrii palmam adeptum esse. Apud Henschenium quidem dicitur, non Monagriæ sed Menagriæ præfectus: verum illud ex amanuensium lapsu factum esse conficitur, cum ex quatuor mss. codicibus quos Jac. Lopin se contulisse testatur (77), tum ex ipso Metaphraste qui apud Surium ad diem xxviii Novembr. similiter scribit: monasterium Monagriæ. Non igitur veritatem plane omnem Papebrochius assequitur, dum in hujus monasterii nuncupationem inquirit (78); verisimile tamen est illud in ista, quam dicit, regione Sigriana situm fuisse, quia, ut alibi adstruit (79), ibi plurima monasteria exstitere nomen non valde diversum consecuta, ut erant quæ Parvi Agri et Magni Agri dicebantur. Præterea si illud prope Cpolim fuisset, non dubitamus quin Cangius, tot scriptores editos et mss. incredibili diligentia perscrutatus, ejus, in sua Constantinopoli Christiana notitiam tradidisset.

23. In indiculo martyrum de quibus hic agere nobis assumpsimus (supra num. 11), et in quo ordinem mensium sumus secuti, post Joannem Monagriæ Hegumenum, prodit S. Paulus Novus, militiæ dux, dein monachus ut ex quibusdam documentis apparet (80), demum martyr die viii Julii, anno, ut videtur, 771. Reliqua quæ ad eum spectant, in Actis nostris ad dictum diem quærantur. Nos hic solum a Paulo ex Creta, de quo supra num. 11 et seqq., cum distinguere intendimus, dein aliquid de anno martyrii emendatius proferre. Refertur in Actis ejus, 122 annis post passionem, revelatione facta Antonio Cauleæ patriarchæ Cpolitano, ejus sacrum corpus honorificæ sepulturæ Cpoli in monasterio Cajumæ traditum fuisse, unde illud Veneti anno 1222 acceperunt et forte usque in hodiernam diem asservant. Demonstratum est autem ab Henschenio Antonium Cauleam non anno 888, ut antea credebatur, sed 893 sedere cœpisse (81); ex quo numero, si 122 demantur residui erunt 771. Verum Pinius correctionem Henschenii quam Pagius aliique omnes amplexi sunt (82), non assecutus, cum Baronio annum 888 erronee retinuit (83). Proinde annum non 771, sed 766 martyrio S. Pauli assignaverat. Nunc ex serie quam sequimur, devenimus ad S. Andream in Crisi, quem die xx Octobris anni 767 passum esse, supra num. 18 seq. adstruximus; verum reservatis, quæ de eo reliqua sunt, ad § sequentem, jam paucis diem xxviii ejusdem mensis attingimus. Jam dictum est supra num. 7, illo die a vetustissimis Eclogadiis seu Menologiis colendos indici S. Stephanum, Petrum (de Blachernis) et Andream (in Crisi). In Typico S. Sabæ aliisque fastis, prodit hoc eodem die S. Stephanus Sabaita canonum scriptor, de quo agit canon Menæorum novæ editionis, a Theodoro Grapto Nicææ metropolita (84) conscriptus. In Synaxario Menæorum hic Stephanus dicitur episcopus fuisse et certasse contra hæreses; in Menologio Sirleti ut martyr annuntiatur (85). Hæc autem nec Stephano Sabaitæ qui a Theodoro Grapto celebratur, nec alteri homonymo itidem Sabaitæ, cujus præclara Acta Pinius illustravit ad xiii Julii, convenire possunt (86). Quapropter conjicio hic agi de Stephano illo, qui a Copronymo in Sugdæam, Mœsiæ inferioris partem (87), ejectus est (88), eodem forte qui viginti fere post annis, in concilio Nicæno anni 787 subscripsit: Στέφανος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Σουγδάων (89). Sed de his iterum ad xxviii Octobris.

24. Jam ad celebratissimum totius persecutionis Copronymianæ martyrem Stephanum Juniorem, qui xxviii Novembris colitur, devenimus. Hic autem satis erit chronotaxin posterioris partis ejus

(75) T. I Junii, p. 402.
(76) Analecta Græca, p. 507.
(77) Ibid. in præfat.
(78) T. I Junii, p. 402.
(79) T. II Martii, p. 213, n. 2.
(80) T. II Julii, p. 636, n. 2. Cfr Menæa, et Menologium Basilii ad xxviii Novembr.
(81) T. I. Aug. de patriarch. Cpolit., p. 113.
(82) Ibid., n. 663.
(83) T. II Julii, p. 633, n. 10.
(84) Lequien, Oriens Christ., t. III, col. 359: Cfr Chronic. Symeonis. Edit. Bonn., p. 643.
(85) Cfr t. III Julii, p. 525, n. 9.
(86) Ibid., n. 8 et seq.
(87) Cellarius, t. I, edit. 1773, p. 498. Cfr Acta SS., t. V Junii, p. 247.
(88) Menæa, Venetiis 1843, ad xxviii Novembr., p. 211. Menologium Basilii, Urbini 1727, ad eumd. diem., p. 217.
(89) Labb. Concil. t. VII, p. 327 c. 363 b, 42 c; Coletus, Illyricum sacrum, t. VIII, p. 126; Lequien, Oriens Christ., t. I, col. 1229.

vitæ, qua sæpius in hoc Commentario nixi sumus, breviter stabilire. Natus est S. Stephanus Cpoli anno 715, post ordinationem S. Germani patriarchæ (90), quæ contigit die XI Augusti ejusdem anni (91). Deductus est a parentibus, valde juvenis, ad Joannem anachoretam montis S. Auxentii, e regione Cpolis, ad sinum Nicomediæ siti, in quo cum diu vixisset, anno ætatis 42 (92), Christi proin 756 aut 757, ad ipsum cacumen montis in angustissimam cellulam se contulit. Interea Copronymus anno 754 (93) synodum iconoclasticam coegerat, cujus decreta ipse deinceps propugnavit, quamque a Constantino pseudopatriarcha, antequam eum morti traderet, anno 768 iterum approbari voluit (94). Hujus conciliabuli decreta anno 763 ad S. Auxentii montem idem imperator jussit deferri, ut a S. Stephano subscriberentur (95). Is vero, eum id facere renuisset, ad S. Auxentii cœmeterium arcte custoditus, die septimo, dum Bulgaris bellum inferre imperator debuit, liberatus est (96). Porro in Bulgaros profectus est Copronymus die XVII Junii, et die XXX ejusdem mensis, feria V, indictione I, eos prælio devicit (97); ex qua indictionis et feriæ indicatione certissimum est ea contigisse anno, quem supra dicebam, 763.

25. Dein a reditu imperatoris Cpolim, paucis eventibus interjectis, incenso S. Auxentii monasterio (98) S. Stephanus e tugurio suo usque ad mare pertractus est, ibique naviculæ impositus et Chrysopolim ad Philippici monasterium delatus (99), postquam dies XVII illic transegerat, ad insulam Proconnesum in exsilium missus est (100). Quoniam vero dicitur ibi, initio pæne exsilii sui, anno 49 ætatis domunculam in columnæ formam a se exstructam, ingressum esse (101), si meminerimus eum anno 715 post XI Augusti esse natum, constabit id accidisse anno 763 exeunte, aut currente 764. Ex quibus quæ num. 24 attulimus de anno 763 iterum confirmantur. Rursum traditur in ejus vita, secundo exsilii anno, id est 763 aut 766, matrem illius obiisse (102), denique nonnullis rebus interjectis, Cpolim eum revocatum fuisse. In qua civitate, diebus aliquot carcere Phialæ detentus (103), cum imperatorem publice arguisset, per undecim menses prætorio incarceratur (104) et demum anno ætatis 53, die XXVIII Novembris (105), anni proin 767, martyrii coronam accepit (106.) Cum enim anno 715 sit in lucem editus, patet eum dicto anno 767, annum ætatis 53 esse ingressum. Porro, si menses

A undecim carcere prætorii mansit, inde conficimus eum sub finem anni 766 Cpolim revectum fuisse, et consequenter tres fere annos vixisse exsulem in Proconneso. Quocirca, ubi de Petro de Blachernis egimus (supra num. 15), qui anno 761 passus est, merito diximus ejus martyrium S. Stephano innotescere potuisse et ab eo, sex annis elapsis, in carcere prætorii narrari; at non item martyrium S. Andreæ in Crisi, quod XX Octobris anni 767 contigit: tum enim jamdudum S. Stephanus in dicto carcere detinebatur, mox ipse ad eamdem palmam arripiendam, inde exiturus. Rursum, ex iisdem quæ deduximus, conficitur S. Stephanum ter publice prodiisse, et crudeliter fuisse ligatum ac pertractum, ultimis scilicet mensibus annorum 763, 766

B et 767 (107). Atque exinde factum est, ut tum Nicephorus in Breviario (108), tum Theophanes (109) anticipate et confuse omnia narraverint, nec opus est cum Pagio (110) in aliam causam inquirere. Porro hæc Theophanis narratio Baronium aliosque aliquando in errorem, de anno mortis S. Stephani constituendo induxit.

26. Nunc autem quoniam inquisitio ista in historiam et chronologiam persecutionis iconoclasticæ secundæ, prolixior facta est, quam id primum existimabamus, utile duximus eam, juxta seriem annorum, hic compendio exhibere, additis numeris Commentarii, ad quos de singulis actum est:

Anno 761, XVI Maii, passio S. Petri de Blachernis. Supra num. 17.

C Eodem anno, IV Junii, passio S. Joannis Hegumeni monasterii Monagriæ, num. 22.

Anno 763 ad finem vergente, S. Stephanus Junior ex tuguriolo montis Auxentii abstractus et mari Chrysopolim devectus, mox in Proconnesum exsul mittitur, num. 24 seq.

Anno 766, sub finem. S. Stephanus Junior Cpoim redux, carceri traditur, primum Phialæ aliquot dies, deinde prætorii, num. 25.

Eodem anno Copronymus omnes subditos juramentum præstare jubet, se imaginibus sacris venerationem non exhibituros, num. 12.

Anno 767 Copronymus præfectos crudelissimos ad provincias mittit, num. 12.

Eodem anno, XVII Martii passio S. Pauli monachi

D in Creta, sub Theophane Lardotyro insulæ præfecto num. 12.

Eodem anno, XVI Aprilis, invaditur monaste-

(90) Analecta græca, p. 403 et 404.
(91) Pagius ad an. 714, n. 2 et ad an. 766, n. 2; Cfr Analecta Gr., p. 405 et 406.
(92) Analecta Gr., p. 423 et seq.
(93) Theoph. loc. cit., p. 659. Pagius ad ann. 754, n. 10.
(94) Theoph., p. 683.
(95) Analecta Gr., p. 457 et 477.
(96) Ibid., p. 460.
(97) Theoph. loc. cit., p. 667 et seq.
(98) Analecta Gr., p. 475.
(99) Ibid., p. 476.
(100) Ibid., p. 483.
(101) Ibid., p. 486.
(102) Ibid., p. 495.
(103) Ibid., p. 495.
(104) Ibid., p. 499 et 503.
(105) Ibid., p. 521.
(106) Cfr Pagius ad an. 766, n. 2.
(107) Analecta Gr., p. 475, 499 et 518.
(108) Edit. Bonn., p. 81.
(109) Loc. cit., 674 et 684.
(110) Pagius ad an. 765, num. 1.

rium Pelecetæ in Asia ad Hellespontum, a Michaele Lachanodraconte Asiæ præfecto, num. 13.

Eodem anno. II Junii, passio 38 monachorum ejusdem monasterii, a Lachanodraconte prope Ephesum terræ mole obrutorum, num. 13.

Eodem anno XX Octobris, passio S. Andreæ in Crisi, num. 19.

Anno 771, VIII Julii, passio S. Pauli Novi, num. 23.

§ III. *Inquiritur in vitam S. Andreæ. Actorum loca nonnulla illustrantur.*

27. S. Andreas natus est in insula Creta, ut testantur ejus Acta et synaxaria omnia, tum excusa, tum mss. Assemanus asserit Menæa impressa, eum ex una urbium Cretæ oriundum facere (111), sed doctissimus vir accurate verba Græca non expenderit : Γέννημα καὶ θρέμμα γέγονε τῆς εὐνομωτάτης τῶν πόλεων Κρήτης. Raderus noster, qui omnia Menæorum synaxaria Latine interpretatus est, et cujus opus ms., in Bibliotheca Burgundica Bruxellensi asservatur (112) eumdem locum obscure vertere maluit : Natus et educatus est in optime morata civitate Cretæ. Sed dubium omne tollit Metaphrastes ex quo Menæorum Synaxarium, ut frequenter contingit, descriptum est : Ἤνεγκε μὴν γὰρ αὐτὸν ἡ εὐνομωτάτη ποτὲ τῶν πόλεων Κρήτη (infra num. 3). Ex quibus manifestum est, Metaphrasten de legibus, quas Minos olim Cretensibus tradidit, sermonem facere. Insolitum quidem est πόλιν apud mediæ Græcitatis scriptores, non de urbe aliqua dici (113), sed de civibus, qui legibus communibus reguntur ; verum in Metaphraste, quem ex scriptis patet in antiquis litteris non mediocriter versatum esse et allusiones historicas adamasse, id mirum videri non debet. Apud Hesiodum autem, Thucydidem, Isocratem, Aristotelem aliosque, πόλιν cives quoscunque iisdem legibus rectos designasse, extra controversiam est (114). Porro in Actis nostris prioribus, S. Andreas natus dicitur in loco, qui Castrum dicebatur (infra num. 6) : Ἐν τῷ ἐπιλεγομένῳ τῆς Κρήτης Καστρῳ ; et ita verba illa accipienda esse, manifestum videtur ex iis quæ in iisdem Actis (num. 16) de loco Crisis leguntur : Ἐν τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Κρίσις ; hic enim de vocum significatu nemo dubius hærebit. Quanquam autem oppidum quodcunque, præsertim si munitum sit, testibus Gretsero nostro et Goaro in Codino Curopalata illustrato (115), κάστρον dicitur, id certe de tota Creta dici nequit, et quidem interpretationem hujusmodi verba Græca aperte respuunt. Porro Castrum locus Cretæ non valde insignis fuerit, cum apud geographos nusquam prodeat. Recentes

A quidem nonulli, ut Hoffmann, Balbi, etc., vicum Castel-priotisa commemorant, non procul a Candia situm, a rudi gente habitatum, at eumdem esse cum loco qui medio ævo Castrum dicebatur, nihil est omnino quod indicet, et hac de re vel conjecturam emittere ridiculum esset. Ex eo autem quod S. Andreas martyr in Creta natus feratur, Baronius et alii ante hunc, eum non immerito Cretensem vocarunt (116), nec ideo certe cum Pagio (117) dici potest, Baronium martyrem hunc ab Andrea episcopo, similiter Cretensi dicto, non distinxisse, nam in Notationibus ad Martyrogium, die XVII Octobris, aperte inter utrumque distinguit.

28. De Vita S. Andreæ in Creta acta, pauca admodum innotuerunt. Petrus de Blachernis,
B quem Theophanes ad annum Christi 767 (118), pro Andrea nostro posuit (vide supra num. 14), ab eodem Styla nuncupatur, quam appellationem ad S. Andream transferendam esse, conjicere quis posset ? De hac re adverto, stylitas etiam fors dici potuisse, qui in loco excelso cellam suam habebant, vel quorum cellula in columnæ formam exstructa fuerat ; nam id aliquando factum esse patet ex Actis S. Stephani Junioris, cujus exigua cella, quam ipse sibi in insula Proconneso ædificaverat, ab ejus biographo στυλοειδὴς vocatur : Στυλοειδὲς μικρὸν ἔγκλειστρον ἐν τῷ τόπῳ ἀνοικὸδομήσας (119). Dein Petrum de Blachernis, a Theophane Stylitam dictum, idem S. Stephanus nuncupat : Τὸν ἐν Βλαχέρναις ἐγκεκλεισμένον, quod de veri nominis stylita dici non posset. Si igitur S. Petrus de Bla-
C chernis stylita fuit, accipiendum id est latiori sensu ; sed cum Theophanes hoc loco Petrum pro Andrea posuerit, nec addat eum in Blachernis vixisse (cfr. supra num, 14 seqq.), ad annum vero 761 vicissim Andream pro Petro scribat, addatque eum ad Blachernas habitasse et calybitam fuisse dictum (supra ibid.), mihi pene certum est, Petrum de Blachernis, ex appellatione qua S. Stephanus utitur, in Blachernis vere calybitam seu inclusum fuisse, non autem stylitam. Theophanes igitur sicut calybitæ nomen a Petro ad Andream transtulit, vicissim nomen stylitæ ab Andrea ad Petrum potuit transferre. Nemo enim S. Andream calybitam dixit, præter Theophanem et qui eum explicare solent, Zonaras, Cedrenus (120) et Pau-
D lus Diaconus in Miscella. Verum hæc est sola probatio quæ adduci queat, nisi forte ad Andreæ vitam stylilicam alludat Josephus Hymnographus, in antiquissimo canone Menæorum, ode nempe tertia et septima, tropario I. Stylitarum vivendi rationem si quis noscere cupiat, plura de iis reperiet in Actis nostris, ad V Januarii, quando S. Si-

(111) Kalendaria Ecclesiæ, t. V, p. 304.
(112) Sub n. 7883.
(113) Cfr. Cangii Glossarium Græcum.
(114) Cfr. Stephani Thesaur. Græc.
(115) P. 212, edit. Paris. Cfr. Cangium, loc. cit.
(116 Ad an. 762, n. 1.
(117) Ad an. 761, n. 2.
(118) Theophan., loc. cit., p. 683.
(119) Analecta Græca, p. 486.
(120) P. 11. édit. Bonn.

meon stylitarum antesignanus colitur (121), et aliis locis plurimis. Cl. B. Hase, vir Græcæ eruditionis maximæ, in notis ad Leonem Diaconum (122), observat stylitas usque ad sæculum XII in Oriente perdurasse, Papebrochius vero deprehendit eorumdem institutum apud Ruthenos viguisse ad sua usque tempora (123).

29. Porro, si styliticam vitam S. Andream amplexum esse minus evidens est, certe eum monachum vel anachoretam fuisse, nemo dubitabit. Permultis id testimoniis adstruere, facile, sed supervacaneum foret : nec aliud hic afferimus quam canonem jam laudatum, ante medium sæculum IX a S. Josepho conscriptum (124). Ibi igitur, ode prima, tropario tertio, Sanctum a juventute captum desiderio Christi, lætanter crucem suique abnegationem amplexum esse dicit ; ode vero nona, tropario secundo, eum monachorum, vel anachoretarum decus appellat : Μοναζόντων ἐγκαλλώπισμα. In quodam Menologio Moscho ms., cui, uti et tabulis figuratis de quibus num. 2, fidere semper non possumus, nuncupatur S. Andreas Hieromartyr, quod de martyribus presbyteris solum dici, in comperto est; verum in omnibus aliis ut Hosiomartyr, id est, ut monachus et martyr, proponitur (125). In Sirmondi Synaxarista ms., quem Parisiis decessores nostri olim acceperunt, dicitur in Creta τὴν μονήρη βίον μετεσχόμενος, ex quibus aliisque similibus appellationibus, S. Andreas potius anachoreta vel solitarius, quam monachus seu cœnobita fuisse videtur. Hujusmodi autem anachoretas non rudes homines fuisse, sed plerumque doctrinam sacram satis bene edoctos, ex Actis S. Stephani Junioris, aliisque monumentis facile posset evinci.

30. Jam accedimus ad ea quæ S. Andreas Cpoli gessit. Acta priora, num. 6, dum ejus adventum Cpoli enarrant, eum dicunt Byzam appulisse, non Byzantium, aut Cpolim : Τὴν Βύζαν κατελάμβανε. Nomen istud nec inter urbis portus, in Cangii Cpoli Christiana reperimus, nec ab ullo scriptore de Cpoli dictum fuisse vidimus. Gyllius scribit de Barbysa fluvio prope Cpolim (126). Ortelius (127) de Bisa, bizya, Bizo Thraciæ et Mœsiæ urbibus, sed de his omnibus hic agi non potest. Ex his autem jam pronum est judicare hæc Acta priora Cpoli non fuisse scripta, quod iterum ex infra dicendis pene manifestum fiet. Porro cum S. Andreas Cpolim advenisset, illico ad palatium quod a S. Mamante nuncupatur, se contulit, quod ibi imperator degeret, et continua martyriorum spectacula in adjacente Hippodromio (128) ederentur. Palatium illud extra urbem, occidentem versus, in decima quarta regione situm fuisse, constat ex Gyllio et Cangio quos n. 20 adduximus, et cum Cpolim ex portu advenientibus ultra urbem esset, ideo in Actis prioribus in synaxario Mediolanensi, quod § I excusum est, et in Sirmondiano ms., palatium divi Mamantis πέραν situm dicitur, id est, ultra urbem. Idem palatium Symeoni Metaphrastæ qui Cpoli degebat, in Actis num. 6, non ultra, sed ante urbem dicitur ; demum Cangius in Chronico Pascali (129) πέραν vertit : versus fretum, siquidem ædes S. Mamantis de quo hoc loco sermo, freto Sycæno seu Ceratino proxima erat.

31. S. Andreas, cum Copronymo furorem suum in imagines sacras earumque cultores exprobrasset, varia perpessus, ut in Actis refertur, demum in arctum fœdumque carcerem conjectus est. Hunc non temere carcerem Phialæ seu Fontis fuisse dixeris, cujus frequens mentio in Actis S. Stephani, quemque ex iisdem non procul ab Hippodromio, martyriorum, in hac persecutione, ordinario theatro, situm, ac valde tetricum fuisse apparet (130). Metaphrastes hic insinuat S. Andream plures dies in carcere transegisse et socios captivos confirmasse ; cui Acta priora contradicere videntur, et manifeste contradicit synaxarium ex iis contractum, et num. 5 recitatum ; nam ibi postera jam die, coram Copronymo iterum apparuisse fertur, quod item synaxaristes Menæorum asserit, in cæteris omnibus ipsis Metaphrastæ verbis locutus. In iisdem Menæis excusis, ad XXVIII Novembris (131), ubi de S. Stephano dicitur eum in carcere prætorii fuisse detentum, additur eum ibi Petrum et Andream reperisse, verum illud evidenter erroneum est, et ex male intellecto Menologio Basiliano profluxit. In hujus synaxario, ad eumdem diem, titulus habet : Certamen S. Stephani Junioris monachi et martyris, et qui cum eo passi sunt, Petri et Andreæ. Dein S. Andreas quidem dicitur monachus fuisse : ὁ ὅσιος, sed S. Petrus vocatur simpliciter : ὁ ἅγιος, et enarratis breviter amborum martyriis, siculi supra et in Actis describuntur, de S. Petro additur, eum prius carcere detentum fuisse (cfr. num. 15 circa finem).

32. Quibus non accurate discussis aut juxta Acta authentica emendatis, synaxaristes Menæorum discernit a monachis S. Petrum et S. Andream, quamvis aperte non dicat eos monachos non fuisse; et itidem trecentos et quadraginta duos captivos, quibus S. Stephanus in prætorio adjunctus est, in monachos et alios distinguere videtur. Verum, tam distinctio ista, quam præsentia S. Andreæ in carcere prætorii cum S. Stephano, ex scriptore diligentissimo et coævo Stephano Diacono, qui 342

(121) T. I Januar., p. 262 ; cfr t. II Febr., p. 91, n. 36.
(122) Edit. Paris, p. 263 ; cfr t. II Feb., loc. cit., not. *i*.
(123) T. I Maii, p. XXVIII.
(124) T. I April., p. 260, n. 13.
(125) Cfr t. I Maii, p. VII : et supra, § I, passim.
(126) De Bosporo Thracio, apud Gronovii Antiqq. Græc., t. VII, col. 3128.
(127) Ortelii Thesaurus geographicus. Antverp. 1596.
(128) Theophan. loc. cit., p. 667, 676, 677, 682, etc., et in Actis infra.
(129) Edit. Bonn., p. 598.
(130) Anal. græc., p. 466, 467 et seqq. et 499.
(131) Venetiis 1843, p. 210.

illos captivos omnes monachos fuisse diserte asserit, nec ullum Petrum aut Andream tum carcere detentum, vel socium quemvis cum S. Stephano supplicio traditum commemorat, corrigi debent (132). Id iterum apparet ex canone S. Stephani, in Menæis ad XXVIII Novembris, qui canon scriptorem præfert eumdem S. Josephum, qui Andreæ canonem concinnavit ac nomen in ulimæ odæ acrostichide signare consuevit, quemque nosse poterit Lector ex Actis a Papebrochio editis ad diem tertium Aprilis (133). In hoc canone, ode 6, etiam celebrantur S. Paulus quem Gretensem diximus, SS. martyres Ephesini 38 (cfr. supra num. 13), S. Petrus de Blachernis, eodem ordine omnino, eoque illis martyrii genere tributo, quo apud Stephanum Diaconum insigniuntur. Hymnographus igitur S. Stephani Acta genuina perlustraverit, sed non item synaxaristes Menæorum; idque vel eo evincere possemus, quod ejus corpus in mare projectum fuisse referat, ἐν τῷ πελάγει, cum in Pelagia dicendum fuisset. Atque hic etiam advertimus, quod dudum jam Papebrochius monuit (134), Officia et canones Menæorum plerumque synaxariis esse multo antiquiora et probatiora. Porro prodit quidem, in eodem Josephi canone de S. Stephano, etiam Andreas martyr, sed extra seriem illam quam ex S. Stephani Actis excerptam diximus, Ode nempe octava, tropario tertio; neque additur eum cum S. Stephano in carcere prætorii versatum esse, sed paucis verbis, unico Tropario isto, martyrium in hunc modum exponitur: Fortiter persecutori resistens, divina sapientia præditus Andreas, flagellis percutitur, et immanem mortem justus patitur, jam accinens Domino Christo in sæcula. Non potuit itaque Josephus Hymnographus, qui Cpoli degebat, patriarchæ Ignatii Sceuophylax, ubi de S. Stephano, primario totius persecutionis Copronymianæ martyre agebat, etiam S. Andreæ in Crisi non meminisse, licet in Actis S. Stephani quæ in canone suo secutus videtur, de eo mentio non fiat. Id iterum patebit ex laudibus quibus S. Andream cumulat in canone quem de ipso concinnavit, et ex quo inferius plurima proferimus.

33. Eductus est S. Andreas e carcere suo, quem Phialæ fuisse verosimilius diximus, ad imperatorem, et coram eo imaginum venerationem iterum audacter tuitus, a palatio S. Mamantis in urbem pertrahi jubetur (in Actis, num. 14 et 15), cumque ad forum Bovis pervenisset, terram ubique irrigans cruore, ibi a piscatore quodam pede dextero abscisso, animam Deo tradidit. Quod cum vidissent, qui eum trahebant, in locum fœdissimum exanime corpus projecere. Hæc ex sequentibus illustrantur. Bos scilicet seu forum Bovis, nomen mutuabatur a camino æneo in formam bovis conflato, in quo ustus fertur S. Antipas martyr, antequam Pergamo Cpolim a Theodosio magno esset advectus, quique in hoc foro eminebat. De hoc martyrii instrumento egregie disputat Morcellus noster in doctissimis Commentariis quibus Kalendarium suum Cpolitanum exornavit (135). Capiebat autem forum Bovis undecima regio, non procul a freto Ceratino dissita, nec a porta Blachernarum, ubi multi habitabant piscatores (136). De Bove plura etiam congessit olim Papebrochius (137). Ex eo autem quod ibi forum fuisse dicatur, facile intelligitur quod in Actis nostris scriptum est num. 15, truculentum illum piscatorem hastam, ex macello quodam ibi arreptam, adhibuisse. Conferendus etiam Anonymus Combefisianus (138), qui ex Bove æneo nummos cusos ab Heraclio refert, ut ita ad Copronymi usque tempora Bos non permansisse videatur, sed solum nomen foro inditum. Locus ille fœdissimus. in quem S. Andreas projectus fuit, Pelagii sepulcretum est, quod etiam S. Stephanum Juniorem excepisse testatur Nicephorus in Breviario, et ex ejus Actis ad diem XXVIII Novemb. pluribus declarabitur. En Nicephori verba Petavio interprete: A palatio ad Bovis usque forum attractum, miserrime discerpserunt. Cujus corpus in eum locum quem Pelagii sepulcra nominant, tanquam malefici cujusdam abjiciunt: illuc enim et profanorum gentilium et eorum qui capitali supplicio damnati essent, cadavera deportabantur (139). Metaphrastes num. 15, et synaxaristes Menæorum S. Andream in locum maleficorum projectum dicunt, et inter corporum congeriem repertum; verum Theophanes aperte Pelagia indicat (supra num. 14). Cur autem eadem sepulcra non Pelagii, sed Pelagiæ, τῆς ἁγίας Πελαγίας, ab aliquibus dicta sint, diligenter inquirit Janningus in Actis. S. Pelagiæ Antiochenæ (140), nec explicationem Cangii, ad calcem Annalium Zonaræ traditam, admitti posse, recte ibidem evicisse videtur.

§ IV. S. *Andreæ reliquiæ, miracula, locus sepulturæ*.

34. Corpus S. Andreæ in Pelagiis per miraculum repertum ac a cæteris discretum, a piis viris in loco sancto Crisis depositum est; atque hoc quidem ex Actis, ut aiunt, anepigraphis num. 16, insequenti nocte factum esse videtur. Miraculum tamen præcitatum, quod Metaphrastes et Menæa excusa referunt, in iisdem Actis non comparet, sed omittunt tantum, ac nihil dissonum addunt quod cum Metaphraste componi non possit. Et hæc est altera ratio cur Acta illa Cpoli scripta non fuisse videantur.

(132) Anal. Græc., p. 500 et 517.
(133) T. April., p. 268.
(134) T. III Mart., p. 165 et t. I Junii, p. 17, n. 6.
(135) T. II, p. 85.
(136) Gyllius Topogr. Cpol., lib. II, cap. II.
(137) T. VII Maji, p. 68, n. 12 et t. II April., p. 4, n. 3.
(138) Manipul. Cpolit., p. 20.
(139) P. 46 d. edit. Paris; cfr Analecta Græca, p. 519 et 520.
(140) T. II Junii, p. 159, n. 25 et seqq.

quod scilicet ex tot miraculis, quæ S. Josephus Hymnographus anno 814 jam Cpoli sacerdotio fungens (141), ac sæculo sequenti Metaphrastes magnifice extollunt, nullum ea commemorent, aut de illis ne verbum quidem proferant. Si enim Cpoli scriptor Actorum degisset, non eo modo patrocinium S. Andreæ sibi apprecatus foret, tale illud rogans scilicet, quale *id* experiuntur qui colunt tuam sacram memoriam et loculum reliquiarum tuarum venerantur. Nunc ex Canone S. Josephi ea exhibemus quæ S. Andreæ miracula commendant; sed ultimam Odam cui hymnographus, in perpetuam venerationis suæ memoriam, nomen per acrostichidem intexere suevit, integram vertimus, eadem acrostichide servata. Advertisse etiam juverit, uti postremæ huic Odæ, ita cæteris omnibus annexum esse Theotocium seu versiculum in honorem Deiparæ, quod jam ante Josephum factitabat Theophanes, aliique hymnographi Græci; ut ita planum fiat quanta Græci, a Romana sede necdum divulsi, quanta, inquam, in B. Virginem devotione polluerint. Ex his Canticis excerptum est opusculum Wangnereckii nostri cui titulus : Pietas Mariana Græcorum, et Maraccius suum Mariale ex unius fere S. Josephi hymnis, etsi permulti adhuc in bibliothecis manuscripti delitescunt, concinnare potuit.

35. Sanitas ex te sive vivo adhuc, sive jam mortuo, tanquam ex fonte in ægrotos defluit, verbo divino potens, sancte Andrea, qui spiritus impuros depellis, et Creatori tuo inclamas : Tu solus sanctus, Domine. *Ode* 3, *tropario* 2.

Suave spirans, odore virtutum, ubi nunc jaces in sepulcro. Pater sancte, vultum lætificas eorum qui confidenti corde Te adeunt. *Ode 4 trop.* 2.

Peccati tenebras abhorruisti, Pater, et libidinis expers ut lucerna splenduisti, qui ad sanctum tumulum tuum accedentes splendore curationum, Deo dante, illuminas. *Ode*. 5, *tr*. 1.

Dei habitaculum factus es, Pater, qui sancte vixisti et pugnasti fortiter ; nunc vero in monumento jaces, salvus et indissolubilis, cunctorum solvens morbos fidelium. *Ode* 5, *tr*. 2.

Ut magni pretii thesaurus absconditus, oculis fidelium, Pater, manifestus factus es, et miraculis ditas omnes qui colunt te. *Ode* 6, *tr*. 3.

Spiritus tuus divina communicatione præfulgidus, mirabilis Andrea, stellam lucidam cunctis te exhibuit, et ubique miraculis illustras fideles collaudantes te. *Ode* 7, *tr*. 3.

Contra Christum in rabiem abrepti, ut feræ bestiæ te trucidari jusserunt ; quare raptantes et cædentes te in barathrum projecerunt, qui ita veritatis manifestus martyr factus es. *Ode* 8, *tr*. 2.

Prodigiis fideles, tanquam fluento, irrigas, et fugas, vir beate, nequitiæ spiritus, et languores tollis, qui a Christo Deo nostro curationum gratiam cœlitus accepisti. *Ode* 8, *tr*. 3.

Ode 9.

Ideo, Pater sancte, cursu tuo consummato, et orthodoxa fide intemerate servata, quia certasti legitime, coronam duplicem desuper accepisti, ut martyr invictus, ut asceta egregius.

Odoriferum ut lilium, ut rosa, Pater, in prato divinæ asceseos floruisti, ut cedrus suave redoles, martyrum splendorem adeptus, beate Andrea, monachorum decus.

Signis et portentis merito celebris, omnium sub oculis indissolubilis manes, beate Andrea, qui mentem illuminas fide ardenti adeuntium te et gratulantium tibi.

Ecce diem festivum et sanctam suavissimamque memoriam tuam celebrantes hodie, tibi, Pater, cum fiducia clamamus : Sacris ad Deum precationibus tuis, ab omni vicissitudine vitæ liberare nos digneris.

Theotocium.

Phosphori veri, qui lumen tulit in mundum splendore Deitatis, et ignorantiæ tenebras fugavit in ævum, viscera tua, castissima Virgo, habitaculum facta sunt ; ideo glorificamus te.

36. Hic exscribenda forent Metaphrastæ verba, quibus testatur, suo etiam tempore, neminem morbo aut malo qualicunque correptum, Sancti tumulum adiisse quin remedium inde retulerit ; qui Cpoli degens ita fidenter non fuisset concives allocutus, nisi frequentibus miraculis S. Andreas fidelium pietatem remunerasset. Verum, his missis, cum in Actis ejus n. 17 legi possint de Crisis loco cui sacrum pignus creditum est, quædam proferenda sunt. In Actis utrisque, sed in Metaphrastæis disertius, locus ille sanctus dicitur. Fuit ibi scilicet monasterium, cui anno circiter 1284, ex Possini nostri calculo (142), Raulena Protovestiarissa peramplam et exquisiti artificii ædem adjecit. Alibi vero Pachymeres, ex ejusdem Possini interpretatione, ita fere loquitur : abdidit se Gregorius patriarcha in monasteriolum Aristinæ dictum, contiguum monasterio S. Andreæ in Crisi, viciniam in talis delectu loci sequens Protovestiarissæ Raulænæ in eo S. Andreæ monasterio degentis a qua benigne fovebatur (143). Num igitur ob viciniam utriusvis istorum monasteriorum Crisis locus sanctus, jam inde octavo sæculo dicta sit, definiri non potest ; nos aliam appellationis causam non deteximus. Porro ex priore Pachymeris allegato loco discimus, Raulænam, feminam multis tertii decimi sæculi scriptoribus celebratam, S. Andreæ magnificum templum suscitasse ; cui Maximus Planudes monachus, qui tum temporis vivebat (144) et ex biographis inno-

(141) T. I April., p. 269, n. 13.
(142) Pachymer, t. II, p. 53 d. et 606.
(143) Loc. cit. p. 89 e.
(144) Pachym., l. c. p. 166 c.

A tescere facile cuipiam poterit, inscriptionem duplicem destinavit. Hanc utramque Cangius, cum comperisset Raulænam ex Francis stirpem deduxisse (145), in supplemento Cpolis Christianæ, quod Zonaræ Annalibus subjecit, edendam curavit. Nos illas hic recudendas esse non duximus, cum præsertim in extollendo Raulænæ genere Planudes pene totus sit : de quo etiam monuisse juvat, ne disticha quædam non rite intelligantur, eum acerrimum Græci schismatis propugnatorem fuisse.

37. Quid de venerandis S. Andreæ reliquiis post Cpolis direptionem a Turcis factum sit, ignoramus ; fortasse earum aliqua pars etiamnum Cpoli asservaretur, nam secus non integra aut absque Commentario fors prodiissent quæ in Græco Officio de præsente S. Andreæ corpore toties repetuntur. Menæa enim, uti ea excusa habemus, Cpolitanæ B Ecclesiæ officia potissimum referunt, et patrocinante patriarcha Cpolitano, sæculo XVI, primum typis mandata fuere (146). Obvius est aliquis S. Andreas Cretensis in Descriptione montis Atho, anno 1701 in Valachia edita et a Montfauconio ad calcem Palæogrophiæ Græcæ reproducta ; scimus quidem Acta et Vitam S. Andreæ episcopi Cretensis minus nota fuisse, et martyrem nostrum tam in fastis quam in Actis, sæpissime Cretensem dici, sed hæc dubium non solvunt. En autem locum ex dicta Descriptione : Ibidem in monasterio Batopedii erat olim caput S. Andreæ Cretensis : sed Patres a multis jam annis ipsum quasi cimelium pretiosum obtulerunt piissimo et magno totius Russiæ imperatori. In monasterio Iberorum ejusdem montis Atho reliquiæ cernebantur S. Stephani Junioris (147), quem eodem tempore passum diximus, et Menæorum synaxarium Cpoli requiescere asseverat. Nunc Acta duplicia damus, quorum priora interpretati sumus, sed monemus ea prolixe et in formam encomii scripta esse. Quam emendate utraque proferant antiqui codices, ex quibus exscripta sunt, lectio ipsa patefaciet ; vix ulli iotacismi obvii sunt, sphalmata autem amanuensium paucissima, eaque ipsa postmodum alia manu in margine correcta sunt, aut hic, pro Actis Metaphrastæis scilicet, ex quatuor codicum collatione emendantur. Videsis plura de utrisque supra n. 8 et 9.

(145) In notis ad Alexiad., p. 239.
(146) T. I Aug., p. 229.
(147) Palæogr. Gr., p. 464 et 474.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΚΡΙΣΕΙ.

—

MARTYRIUM

S. MONACHI ET MARTYRIS

ANDREÆ IN CRISI.

(Ex Cod. Coisl. CXLV, fol. 121 verso Bibliothecæ regiæ Parisinæ cum collatione aliorum quinque integrorum codicum. A. — Cod. Coisl. CXL. B. — Cod. Reg. 1484. C. — Cod. 1495. D. — Cod. Reg. 1503. A. E. — Cod. Reg. 1503. F. — Cod. Reg. 1543.)

Caput unicum. S. Andreæ pia in Creta vita ; venit Constantinopolim ad impugnandum Constantinum Copronymum, et immania tormenta passus, exspirat. Sepulcrum miraculis claret. In Crisi deponitur.

C Α'. Πολλὴ κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων τοῦ διαβόλου ἡ κακουργία, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπταίστως ὁρᾷ, καὶ ἀκλινῶς ὁδεύουσαν τὴν εὐσέβειαν· πολλὴ καὶ ποικίλη καὶ μεγάλης δεομένη ψυχῆς, καὶ ἀσφαλῶς τῇ πρὸς Χριστὸν [1] ἀγάπῃ καθωπλισμένης,

I. Est magna diaboli malitia adversus Christi martyres, et maxime quando eos videt pietatem constanter ingredi, et citra ullam offensionem : et cum sit etiam varia, magno contra illam opus est animo, et recte armato in Christum charitate,

[1] πρὸς Θεὸν F.

ut non ab eo opprimatur, neque in exsecrandas illius manus incidat, qui hostibus quibuslibet insultat impudentius ; et partim quidem per se, partim autem per eos, qui ipsi adhærent, multifariam, multisque modis Christi servos afficit injuria. Nam alios quidem deturbat per præcipitia, alios autem objicit ferarum dentibus : aliis accendit fornacem, aliis aperit barathrum : his machinatur rotam, illis acuit gladium : et aliis alias plagas parat, et mortes.

II. Sed nihilominus fuit irrisus, cum martyres hæc omnia parva duxissent, et alia magis nova tormenta requirerent, ut per hæc ostenderent magnum, quod in Christum habebant, desiderium. Nam etsi multos ex Christi servis de medio sustulit inimicus, et ipsorum superavit naturam : at non etiam institutum, ac voluntatem, et mentem, quæ vincit omnia. Et ideo magis fuit superatus, et demisit supercilium, quod et carne, et natura humana laborante, esset illorum animus invictus et immutabilis. His, quæ dicuntur, ferunt testimonium generosi et beati martyris Andreæ certamina. Is enim cum talia, et his multo graviora sustinuisset, non solum communem omnium inimicum abunde superavit : sed iis etiam, qui ipsum consecuti sunt, maximum fuit argumentum, ut essent bono animo. Cujus non solum sunt insignia admiranda certamina, sed sunt etiam ejus recte facta imitanda : nec solum esse oportet auditores eorum, quæ de ipso dicuntur, sed etiam ejus virtutis imitatores.

III. Ipsum quidem tulit, quæ omnium optimis regebatur legibus, Creta. Itaque autem ab ineunte ætate patriam imitatus pietatem, beatos quoque in ipsa ostendit labores. Non enim laudavit gloriam, non divitias est admiratus, non amavit delicias, non mollem et remissam vitam est consectatus sed duram, rigidam et asperam, et quæ per omnia erat parata adire certamina. Cum ergo esset ardentissime virtutis amore captus, et mansisset liber a voluptate, præclara erexit tropæa adversus inimicos, qui mente percipiuntur, et fuit omnibus optima via salutis : et multis persuasit, ut vitam præsentem despicerent, et in cœlum currerent : quo in loco ab iis, qui sapiunt, dicitur et creditur esse nostra conversatio. Atque illius quidem vita erat hujusmodi : dogmata autem apostolica et patria accurate tenebat. Quinetiam universus orbis terræ tunc pura et sincera fruebatur religione, neque quidquam inimici zizaniorum tunc in eo nascebatur. Cum autem jam longo tempore malignus hæc videret florere, et pura tranquillitate impleri ecclesiam, perinde atque magna affectus esset injuria, nequaquam sustinuit : sed ut per dolum piam invaderet religionem, ma-

A ὥστε μὴ πλεονεκτηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, μηδὲ ταῖς χερσὶν ἐκείνου ταῖς μιαραῖς ἐμπεσεῖν, πολεμίων ἁπάντων ἀναιδέστερον ἐπιπηδῶντος· καὶ τὰ μὲν δι' ἑαυτοῦ· τὰ δὲ, καὶ διὰ τῶν προσκειμένων αὐτῷ πολυτρόπως τοῖς Χριστοῦ δούλοις ἐπηρεάζοντος· τοὺς μὲν γὰρ κατὰ κρημνῶν ὦσε· τοὺς δὲ ὀδοῦσι θηρῶν περιέβαλε· κάμινον ἀνῆψεν ἑτέροις· ἄλλοις βάραθρον ἤνοιξε· τούτοις τροχὸν ἐτεχνάσατο· ξίφος ἐκείνοις ὑπέθηξε· καὶ ἄλλοις ἄλλας πληγὰς ἡτοίμασε καὶ θανάτους.

Β'. Ἀλλὰ διὰ πάντων [2] κατεγελάσθη· μικρὰ τῶν μαρτύρων πάντα ταῦτα λογισαμένων, καὶ ἄλλας καινοτέρας βασάνους ἐπιζητούντων· ὥστε τὸν πολὺν ὃν εἶχον πρὸς Χριστὸν πόθον δι' αὐτῶν ἐπιδείξασθαι. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὺς τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων ὁ ἐχθρὸς ἀνεῖλε, καὶ φύσεως ἐκράτησε τῆς αὐτῶν,
B ἀλλ' οὐχὶ [3] προαιρέσεως καὶ γνώμης τῆς πάντα νικώσης· καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ἥττηται, καὶ τὴν ὀφρὺν καταβέβληται· ὅτι καὶ σαρκὸς καὶ φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης καμνούσης, ὁ νοῦς ἐκείνων ἄτρεπτος ἦν καὶ ἀήττητος. Μαρτυρεῖ τοῖς λεγομένοις, καὶ τοῦ γενναίου καὶ μακαρίου μάρτυρος Ἀνδρέου παλαίσματα· οὗτος γὰρ, τοιαῦτα καὶ πολλῷ βαρύτερα τούτων καθυποστὰς, οὐ μόνον τοῦ κοινοῦ πάντων ἐχθροῦ μετὰ πολλῆς ἐκράτησε τῆς περιουσίας, ἀλλὰ καὶ μεγίστη τοῖς μετ' αὐτὸν ἀθληταῖς πρὸς τὸ θαῤῥεῖν ὑπόθεσις γέγονεν· ὃν οὐ τῶν ὑπερφυῶν παλαισμάτων θαυμάζειν χρὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν κατορθωμάτων εἰς ζῆλον ἔρχεσθαι· οὐδ' ἀκροατὰς τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων, ἀλλὰ καὶ μιμητὰς τῆς ἀρετῆς γίνεσθαι.

C Γ'. Ἤνεγκε μὲν γὰρ αὐτὸν ἡ εὐγνωμοτάτη [4] ποτὲ [5] τῶν πόλεων Κρήτη· ὁ δὲ, τὴν πατρικὴν ἐκ παίδων ζηλώσας εὐσέβειαν, ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς μακαρίους ἐπεδείξατο πόνους· οὐ γὰρ δόξαν ἐπῄνεσεν· οὐ πλοῦτον ἐθαύμασεν· οὐ τὸν ὑγρὸν καὶ ἀνειμένον [6] ἐζήλωσε βίον, ἀλλὰ [7] τὸν σκληρόν τε καὶ εὔτονον [8] καὶ τραχὺν, καὶ διὰ παντὸς ἐναγώνιον. Ἀρετῆς τοίνυν οὕτω θερμότατα ἐρασθεὶς, καὶ δούλης [9] ἡδονῆς ἐλεύθερος μείνας, λαμπρῶν κατὰ τῶν νοουμένων ἐχθρῶν ἀπέλαυσε τῶν τροπαίων· καὶ πᾶσιν ὁδὸς ἀρίστη τῆς σωτηρίας ἐγένετο· πολλούς τε ὑπεριδεῖν ἔπεισε τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ πρὸς οὐρανὸν τρέχειν [10]· ἔνθα καὶ τὸ πολίτευμα ἡμῶν παρὰ τῶν εὖ φρονούντων [11] καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται. Ὁ μὲν οὖν οὕτως εἶχε βίον [12] καὶ δογμάτων ἀπο-
D στολικῶν καὶ πατρικῶν ἀκριβῶς εἴχετο. Καὶ ἡ σύμπασα δὲ οἰκουμένη καθαρὰς [13] καὶ αὐτὴ τῆς εὐσεβείας ἐτρύφα· καὶ οὐδὲν ὅλως τῶν τοῦ Χριστοῦ [14] ζιζανίων [15] ἐν αὐτῇ παρεφύετο. Χρόνον δὲ ἤδη συχνὸν ὁ πονηρὸς [16] ἀνθοῦντα ταῦτα ὁρῶν, καὶ καθαρᾶς γαλήνης τὴν ἐκκλησίαν ἐμπιπλαμένην [17]· ὥσπερ αὐτὸς τὰ μεγάλα ἠδικημένος, οὐδαμῶς ἠνεγκεν, ἀλλὰ πάνυ δολίως ἐπιθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ σπου-

[2] ταῦτα πάντα R. B. D. E. F. [3] καὶ B. C. E. F. [4] εὐνομωτάτη D. F. [5] ποτὲ deest F. [6] prius erat ἀνειμένων D. [7] καὶ D. [8] ἔντονον F. [9] δοῦλος E. [10] ἀνατρέχειν F. [11] τῶν εὐφρονούντων D. [12] βίου B. C. D. E. [13] καθαρὰ D. [14] ἐχθροῦ pro Χριστοῦ D. E. F. [15] ζιζανίοδ B. C. D. E. F. [16] ὁ πονηρὸς desunt in F. [17] οἰκουμένην B.

δὴν ἔθετο. Εἰδὼς γὰρ ὅτι χαλεπὸν αὐτῷ καὶ δυσεπιχείρητον πεῖσαι Χριστιανοὺς ἀρνηθῆναι [18] τὴν θείαν τοῦ Χριστοῦ σάρκωσιν, πολλοῖς ἤδη χρόνοις ἐμπεδοθεῖσαν [19] αὐτοῖς· καὶ ὅ φησιν ὁ θεῖος Δαβὶδ ἐκτείνασαν μὲν τὰ κλήματα [20] ἕως θαλάσσης, καὶ ἕως ποταμῶν τὰς παραφυάδας· ὄρη δὲ τῇ σκιᾷ καλύπτουσαν, καὶ ταῖς ἀναδενδράσι τὰς τοῦ Θεοῦ κέδρους· τοῦτο ἐκεῖνος εἰδὼς, ἅτε σῦς ἐκ δρυμοῦ καὶ μονιὸς ἄγριος, λυμήνασθαι ταύτην ἐπιχειρεῖ, τρόπον ἕτερον, μικροῦ πρὸς τὴν ὁμοίαν φέροντα βλάβην, καὶ διὰ τῆς ἀρνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων, ἄρνησιν μηχανᾶται καὶ τῆς οἰκονομίας· εἴγε δεῖ [21] τὰ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον [22] διαβαίνειν [23].

Δ'. Καὶ τὸν τότε ἄρχειν λαχόντα δεινῶς ὑποδὺς, Κωνσταντῖνόν φημι τὸν πονηρὸν καὶ δυσώνυμον, καὶ ἀπεναντίας τῷ ὁμωνύμῳ καὶ πρώτῳ φυτευτῇ τῆς εὐσεβείας περὶ ταύτην διατεθέντα, πείθει μὴ θεμιτὸν εἶναι Χριστιανοὺς καὶ αὐτὸν οἴεσθαι· καὶ τοὺς [24] ὑπὸ χεῖρα νομοθετεῖν, τὰς ἱερὰς ὄντως εἰκόνας τιμᾷν. Ἑλληνικῆς τοῦτο θρησκείας καὶ νομίζοντας εἶναι καὶ ὀνομάζοντας, κακῶς ἐκεῖνος εἰδὼς, καὶ λίαν ἐπισφαλῶς τε καὶ ἀνοήτως. Καὶ τοῦτο ὅπερ ὑπὸ τῶν παλαιῶν λέγεται, μιγνύων τὰ ἄμικτα. Ὧν μὲν γὰρ τὸ πρωτότυπον ἀσεβὲς, τούτων καὶ ὁ τύπος τοῖς εὐσεβεῖν βουλομένοις ἐπίσης βέβηλος· ὧν δὲ ἐκεῖνο προσκυνητὸν καὶ σεβάσμιον, τούτων ἄρα καὶ ἡ εἰκὼν ἀκολούθως τιμῆς πάσης [25] ἠξιωμένη.

Ε'. Οὕτω τοίνυν αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πνεύματος διδαχθεὶς διὰ πάσης χωρεῖν ἐκέλευε τῆς ὑπ' οὐρανὸν καὶ εἰς ἔσχατα γῆς τὸ ἔκφυλον τοῦτο νομοθέτημα διαβαίνειν, πᾶν εἶδος κολάσεως κατὰ παντὸς γένους καὶ ἡλικίας πάσης ἀποτόμως διαπειλῶν, ἐάν [26] τις μὴ τῷ καλῷ [27] δόγματι πειθόμενος [28] ᾖ, καὶ μάλα προθύμως [29] ἐκεῖνο ὑποδεχόμενος, ἀλλὰ τῶν θείων τινὰ χαρακτήρων καὶ μέχρι λόγου ψιλοῦ τιμᾷν [30] φαίνοιτο· βαρεῖς γὰρ καὶ ἄτοποι κολασταὶ, καὶ μηδεμίαν συγγνώμην ἔχοντες οἱ τὸ ἄρχειν λαχόντες, ὅταν τοῖς παρ' αὐτῶν διατεταγμένοις ἀπειθοῦντά τινα λάβωσι, καὶ μάλιστα τοῦ κελεύσματος εἰς πολλῶν ὠφέλειαν εἶναι δοκοῦντος· ὀργίζονται οὗτοι, οὐ τοῦ κοινῇ λυσιτελοῦντος αὐτοὶ φροντίζοντες, ἀλλ' ἰδίαν ἐκδικοῦντες ἀλαζονείαν· Διὰ ταύτας γοῦν τὰς ἀποτόμους καὶ χαλεπὰς ἀπειλὰς, ἐρήμους ἦν τότε τὰς πόλεις ὁρᾷν· πόλεις δὲ, τὰς ἐρήμους, τῷ πλήθει τῶν εἰς [31] αὐτὰς φοιτώντων γινομένας. Ἐστενοχωροῦντο εἱρκταί· ἐπληροῦντο τὰ δεσμωτήρια, οὐ ληστῶν οὔ μοι [32], οὐ λωποδυτῶν [33], ἄλλως καὶ κακούργων· ἀλλὰ θεοφίλων ἀνδρῶν καὶ φοβουμένων τὸν Κύριον· ὧν αἱ πάννυχοι στάσεις,

A gnum studium adhibuit. Nam cum videret esse longe difficillimum persuadere Christianis, ut negarent divinam Christi carnis susceptionem, quæ jam longo tempore apud eos erat firma ac stabilis, et, ut dicit divinus David, extenderat quidem suos palmites usque ad mare, et usque ad flumina propagines: umbra autem sua tegebat montes, et arbustis suis cedros Dei; tanquam ferus aper e silva, eam alio modo conatur perdere, qui propemodum ferebat ad idem damnum: et per negationem venerandum imaginum molitur inducere negationem carnis susceptæ œconomiæ. Siquidem quæ sunt imaginis, scimus transire ad exemplar primarium.

IV. Itaque sensim eum subiens, cui obtigerat imperium, improbum, inquam, et infaustum Constan- B tinum, in religionem secus affectum, quam Constantinus ille qui fuit ejusdem nominis, et primus plantator pietatis, ei persuadet, nefas esse Christianis, et iis, qui sunt sub ejus imperio, vere sacras honorare imagines. Quod quidem ille fieri prohibuit, existimando et dicendo hoc gentilis esse superstitionis, male profecto intelligens, et periculose admodum et insipienter (id, quod dicitur a veteribus) miscens ea, quæ misceri non possunt. Nam quorum primum quidem exemplar est impium, eorum quoque figura est æque profana iis, qui volunt esse pii. Quorum autem illud est adorandum et venerandum, eorum quoque imago consequenter digna est omni honore.

C V. Sic ergo ipse doctus a maligno spiritu, jussit per omnem terram, quæ est sub cœlo procedere, et ad extremos fines transire alienum hoc edictum, omne genus supplicii omni generi et ætati aspere minitans, si quis suo decreto non pareret, promptoque et alacri animo illud non exciperet: imo si divinam aliquam figuram vel verbotenus videretur honorare. Graviter vero et immaniter puniunt, et nullam dant veniam ii, quibus obtigit imperium, quando iis, quæ ab ipsis sunt constituta, non obedientem aliquem acceperint, cum præsertim videatur jussus pertinere ad multorum utilitatem. Irascuntur autem, non id curantes quod publice conducit, sed suam explentes arrogantiam. Propter has ergo asperas et sævas minas, licebat tunc videre civitates effectas in solitudini- D bus: esse autem plane desertas civitates propter multitudinem eorum, qui ad eas veniebant solitudines. Nimis arctæ reddebantur custodiæ: replebantur carceres, non latronibus, proh dolor, non expilatoribus, aut aliis ejusmodi maleficis hominibus: sed viris piis ac religiosis, et Dominum

[18] ἀρνήσασθαι B. [19] ἐμπεδωθεῖσαν C. D. E. F. [20] κλίματα B. E. [21] δὴ B. C. D. E. — δεῖ om. F. [22] οἴδαμεν B. C. D. E. εἴγε — πρωτότυπον οἴδαμεν hæc in margine manu recentiori F. [23] διαβαίνειν eadem manu F. [24] τοῖς B. C. D. F. [25] ἁπάσης F. [26] εἴ τις C. [27] τῷ καινῷ δόγματι D. τῷ κακῷ ex correctione; prius erat τῷ καλῷ C. [28] πειθόμενος, ἢ καὶ D. [29] προθύμως ἀποδεχόμενος omisso ἐκεῖνο C. [30] τιμῶν B. C. D. φαίνοιτο θανατοῦσθαι C. E. F. [31] ὡς B. C. D. E. F. [32] οἴμοι B. C. D. E. [33] τινῶν F.

timentibus, quorum erant pernoctes stationes, et qui sunt ex Deo sudores, et nocturnæ lacrymæ : et quos Hierusalem vocabat libera civitas, honorifice apud eam diversaturos.

VI. Cum ergo tam magnum et tam grave bellum esset excitatum, et multi statim tempori cessissent, serviliterque et illiberaliter omnino loquerentur, beatus hic Andreas, non ferens hunc novum modum captivitatis, neque pias animas, quæ superna civitate, misere privabantur, despiciens : sed tempus aptum esse arbitratus ad zelum magno et excelso animo ostendendum, quem pro pietate jamdiu parturiebat, relicta terra, patria et solo, quod eum aluerat, venit statim Byzantium, tanquam quispiam fortis et generosus athleta, qui in exercitatione satis studii posuerat, et in stadium sæpius descenderat. Itaque nec metum magistratuum, neque aliquid aliud grave reputans, in medium progressus, imperatoris, et eorum, qui erant ab ejus parte, malam sectam libere arguebat : et honorem, qui divinis debebatur figuris, docebat et statuebat : Sic, dicens, debet coli Deus' sic venerari imagines. Porro autem dicebat se eo venisse, ut tolleret, quæ a diabolo parabantur, insidias et eos quidem, qui suam salutem prodiderant, adduceret ad pœnitentiam, et animum eis adderet, ut rursus pugnarent : rursus vero eos, qui stabant, precibus, adhortationibus et consilio muniret, tutosque redderet.

VII. Cum is hæc publice prædicaret, et ne tantillum quidem de dicendi libertate remitteret, ea significantur imperatori. Qui cum ante civitatem in martyris Mamantis, quæ dicitur, basilica, cum suo consueto præsedisset supercilio : et magnum quidem ex scenica illa specie fastum, magnam autem ex assentante illo satellitio gloriam sibi induisset : et nec eos quidem, qui oderant, solum intueri sustineret : orthodoxos vero torve et ferociter adspiceret, et nihilo mitius, quam fera agrestis, in eos ferretur : et alios quidem boum nervis crudelissime cæderet : alios autem igni et aliis suppliciis traderet : multorum vero etiam ipsos oculos et linguam erueret, ut illi quidem aliorum athletarum non adspicerent animi magnitudinem, nec hinc tolerantiæ magnum acciperent solatium : hac autem adempta non possent alios excitare ad certamen, neque eis veluti manum præbere per consilium et suasionem : aliis autem simul manus et pedes auferret, propter iræ vehementiam et acerbitatem : hic beatus Andreas animo sauciatus, et pro Domino spirans virtutem et animi magnitudinem, cum e medio corde sibi esset precatus, et subinde dictitasset : Domine, serva, Domine, dirige : se ipsum in media injicit

A καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ἱδρῶτες καὶ τὰ [34] νυκτερινὰ δάκρυα, καὶ οὓς Ἱερουσαλὴμ ἡ ἐλευθέρα πόλις ἐκάλει, φιλοτίμως παρ' αὐτῇ καταλύσοντας.

ς'. Μεγάλου [35] τοίνυν οὕτω τοῦ πολέμου καὶ δεινοῦ κινηθέντος· καὶ τῶν [36] πολλῶν εὐθὺς εἰς τὸν καιρὸν βλεψάντων, καὶ δουλικὸν ὅλως καὶ ἀγεννὲς [37] φθεγγομένων, ὁ μακάριος οὗτος Ἀνδρέας τὸν καινὸν τοῦτον τῆς αἰχμαλωσίας τρόπον οὐκ ἐνεγκὼν, οὐδὲ τῆς ἄνω πατρίδος τὰς εὐσεβεῖς [38] ψυχὰς ἀθλίως στερουμένας ὑπεριδὼν, ἀλλὰ καιρὸν ἐπιτήδειον εἶναι νομίσας, ὃν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκ πολλοῦ ὤδινε ζῆλον, ἀνδρειότατα νῦν ἐπιδείξασθαι· γῆν πατρῴαν καὶ τὸ θρεψάμενον ἔδαφος ἐκλιπὼν, εἰς τὸ Βυζάντιον εὐθὺς ἥκει, ὥσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστὴς
B ἱκανῶς ἐκπονηθεὶς τὰ γυμνάσια, καὶ ἄρτι πρὸ τὸ στάδιον καταβάς· καὶ μήτε ἀρχόντων φόβος [39], μήτε ἄλλο τῶν χαλεπῶν ὑπολογισάμενος, παρελθὼν εἰς μέσους, τήν αὐτοῦ τε πονηρὰν βασιλέως [40] αἵρεσιν, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα διήλεγχε μετὰ παῤῥησίας, καὶ τὴν ὀφειλομένην τοῖς θείοις χαρακτῆρσι τιμὴν ἐδίδασκε καὶ ἐνομοθέτει· οὕτω, λέγων, ὀφείλει τιμᾶσθαι Θεὸς, οὕτω προσκυνεῖσθαι τὰ εἰκονίσματα· ἔνθεν τοι καὶ τὰ ἐνταῦθα καταλαβεῖν ἔφασκεν ἐφ' ᾧ τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου κακουργηθεῖσαν πανουργίαν ἀνέλῃ. καὶ τοὺς μὲν τὴν οἰκείαν προδόντας σωτηρίαν, γνωσιμαχῆσαί τε παρασκευάσει καὶ παραθαῤῥύνει [41] ἀναμαχέσασθαι, τοὺς ἑστῶτας δὲ παραινέσεσι καὶ συμβουλαῖς ἀσφαλίσεται [42].

Ζ'. Ταῦτα ἐπειδὴ οὗτος [43] ἐκήρυττε δημοσίᾳ, καὶ οὐδὲ βραχὺ τῆς παῤῥησίας ὁ γενναῖος ὑφίετο,
C δῆλα καὶ τῷ βασιλεῖ γίνεται. Καὶ δὴ πρὸ τῆς πόλεως ἐν ταῖς [44] τοῦ μάρτυρος Μάμαντος λεγομένοις βασιλείοις, μετὰ τῆς συνήθους ὀφρύος αὐτοῦ προσαθίσαντος· καὶ πολὺν μὲν, τὸν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ὄγκον· πολλὴν δὲ, τῆς [45] ἀπὸ τῆς κόλακος ἐκείνης δορυφορίας περιβεβλημένου δόξαν, καὶ οὐδὲ [46] βλέπειν ἁπλῶς πρὸς τοὺς παρόντας ἀνεχομένου [47]. κατὰ μέν τοι τῶν ὀρθοδόξων καὶ λίαν ἀπηνὲς ὁρῶντος, καὶ θηρὸς ἀγρίου κατ' οὐδὲν ἡμερώτερον ἐπ' αὐτοὺς φερομένου· καὶ τοὺς μὲν, βουνεύροις ὠμότατα διαξέοντος [48], τοὺς δὲ καὶ πυρὶ καὶ τῇ ἄλλῃ κολάσει παραδεδόντος· πολλῶν δὲ καὶ ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς καὶ γλῶτταν ἐκκόπτοντος ἵνα οἱ [49] μὲν μηδὲ τὴν τῶν ἄλλων ἀθλητῶν ἴσως [50] γενναιότητι [51] βλέπωσι· μηδὲ μεγάλην ὑπομονῆς ἐντεῦθεν παράκλησιν δέ-
D χονται [52]· οἱ δὲ μὴ ἔχωσι τοὺς ἄλλως διεγείρειν πρὸς τὸν ἀγῶνα, τὴν γλῶτταν ἀφῃρημένοι· μηδὲ οἱονεὶ χεῖρα τούτοις διὰ συμβουλῆς ὀρέγειν καὶ παραινέσεως· ἑτέρους δὲ καὶ χειρῶν ὁμοῦ καὶ ποδῶν ἀποστεροῦντος, διὰ θυμοῦ περιουσίαν καὶ ἀγριότητα· ὁ μακάριος οὗτος Ἀνδρέας παθὼν τὴν ψυχὴν, καὶ γενναῖόν τι καὶ ἀνδρῶδες ὑπὲρ τοῦ δεσπότου πνεύσας, εὐχήν τε αὐτῷ ἐκ μέσης εὐξάμενος

[34] τὰ om. B. [35] μεγάλα C. [3] τῶν om. F. [37] ἀγενὲς C. [38] εὐσεβεῖς om. C. [39] (φόβον manus prima — φόβος B. C. D. E. F. [40] βασιλέως πονηρὰν C· F. [41] παρασκεύαση καὶ παραθαῤῥύνῃ B. — ἀπαραθαῤῥύνῃ C. D. [42] πάλιν εὐχαῖς καὶ B. C. D. E. F. [43] οὕτως C. [44] ἐν τοῖς B. C. D. E. F. [45] τὴν B. C. D. E. F. [46] οὐ D. [47] ἀντεχομένου C. [48] διαξαίνοντος B. C. D. E. F· [49] ἵν' οἱ B. C. D. E. F. [50] ἴσως om F. [51] γενναιότητα B. D. E. F. — γενναιότη (sic C.) [52] δέχωνται B. C. D. E. F.

τῆς καρδίας, καὶ, ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε εὐόδωσον δὴ, ἐπειπών· εἰς μέσους ἑαυτὸν ἐπιῤῥίπτει τοὺς κινδύνους καὶ τὸ τῶν περιεστώτων πλῆθος διατεμὼν, καὶ λαθὼν τοὺς σοβοῦότας, καὶ ὑπ' ὄψιν τῷ βασιλεῖ γενόμενος. Ἵνα τί, φησὶν, ὦ βασιλεῦ εἰ Χριστιανὸς εἶ, τοιαῦτα κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δούλων τεχνάζῃ κακά; Ὁ δὲ τὴν παῤῥησίαν ταύτην οὐκ ἐνεγκὼν, ἀλλ' ὕβριν εἶναι σαφῆ τὸ πρᾶγμα λογισάμενος, ἐγκόπτει τε αὐτίκα λέγοντι τῷ γενναίῳ, καὶ συλλάβειν αὐτὸν τοῖς παρεστῶσι διακελεύεται. Οὗτοι δὲ ἄρα φονώσαις χερσὶ καὶ βαρείαις εὐθὺς ἐφορμήσαντες, καὶ ὁ μὲν [53] αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ [54] τῶν χειρῶν λαβόμενοι· ἄλλοι τῆς ἐπωμίδος· τοῦ χιτωνίσκου τε ἕτεροι μάλα ὑβριστικῶς. Καὶ ὅπως ἂν [55] μάλιστά χαρίσωνται τῷ κελεύσαντι, πρὸς γῆν τε καταβάλλουσι τὴν [56] διάνοιαν ὑψηλὸν καὶ οὐ πρότερον μεθίεσαν ἕλκοντες ἕως αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ τὸ ἀμύνασθαι ἀποχρώντως τὴν παῤῥησίαν τοῦ ἀθλητοῦ, καὶ φιλάνθρωπος δῆθεν ὀφθῆναι βουλόμενος, ἀνεθῆναι τοῦτον ἐκέλευσεν.

A pericula, et eorum, qui circumstabant, divisa multitudine, latens eos, qui abigebant, cum venisset in conspectum imperatoris: Cur, inquit, o imperator, si es Christianus, hæc mala machinaris adversus Christi imaginem, et ejus servorum? Ille autem non ferens hanc loquendi libertatem, sed apertam contumeliam rem esse existimans, loquentem Sanctum statim interrumpit, et jubet iis, qui astabant, eum comprehendere. Ii autem cædem spirantibus manibus in eum irruentes, et alii quidem ejus caput, alii autem manus apprehendentes, alii vero superhumerale, et alii tunicam, per summam contumeliam, et ut ei qui jusserat, magis gratificarentur, eum humi dejiciunt, qui erat animo excelso: neque prius cessarunt eum trahere, donec ipse imperator, post- B quam satis ultus esset dicendi libertatem athletæ, volens utique videri clemens, jussit eum relaxari.

Η'. Ἐγγύτατα δὲ ἀγαγὼν καὶ παραστησάμενος, ἵνα φοβήσας πρότερον ἀγριότητι, ἔπειτα τῇ πραότητι κλέψῃ· πόθεν σοι, φησὶν, ἡ τοσαύτη θρασύτης καὶ ἀμαθία ὡς καὶ βασιλικοῖς προστάγμασιν ἀντιλέγειν, καὶ ὑπ' ὄψιν οὐ κατὰ καιρὸν οὕτως, οὐδὲ μετὰ λόγου παῤῥησιάζεσθαι· ἀλλ' ὡς ἔοικε, τρόπον τινὰ γνώριμος ἡμῖν γενέσθαι βουλόμενος, ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἦλθες ὁδόν. Ἔχει οὖν σοι πέρας τὸ βούλημα, καὶ εἰς καλὸν ὁ σκοπὸς τελευτήσει. Μόνον τῇ ἡμετέρᾳ συμφρονῶν [57] ἔσο γνώμῃ, καὶ τὸ πάνυ [58] ὀρθῶς ἔχον τοῦτο σέβας ὁμολογῶν, καὶ τότε πάντα σοι τὰ κατὰ γνώμην ἔχει καλῶς. Πρὸς ταῦτα ὁ θαυμαστὸς Ἀνδρέας, οὐ θρασύτητι κινηθεὶς, οὐδὲ ἀμαθίᾳ [59], βασιλεῦ, ἔφη, οὐδὲ ὅπως σοι καὶ τῷ σῷ κράτει γνωσθείην εἰς τοῦτο ἦλθον ἐγώ· τί γὰρ ἐμοὶ καὶ τοῖς σοῖς; Ἐπίσης δὲ πάντως ἐστὶ καὶ τοῖς τοῦ κόσμου εἰπεῖν· ᾧ πάλαι μὲν ὡς ὄναρ τὰ τοῦ κόσμου κατεφρονήθη, φίλον δὲ μόνον ἡσυχία, καὶ τῷ [60] κατ' ἰδίαν τῷ ποθουμένῳ συγγίνεσθαι, ἀλλ' ἐπεὶ περὶ τὴν [61] ὀρθόδοξον πίστιν νεώτερά σε φρονεῖν ἀνέμαθον, καὶ τῆς περὶ τὰς θείας εἰκόνας τιμῆς ἀποστεροῦντα Χριστιανούς· καὶ ταύτῃ θορυβοῦντα μὲν τὸ ὑπήκοον, ἐπιταράττοντα δὲ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, οὐχ οἷός τε ἐγενόμην τὴν ἀδικίαν ταύτην ὑπενεγκεῖν, ἀλλὰ καὶ πατρίδα καὶ οἰκείους ἀπολιπὼν, καὶ τοσαύτην θάλασσαν διαπλεύσας ἥκω πολλῷ ζήλῳ φλεγόμενος τὴν καρδίαν, ἢ τῆς ἀπάτης ταύτης ἀπαλλάξων ὑμᾶς, ἢ τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ἐμοῦ θήσων Χριστοῦ· ὃς τὴν οἰκείαν καὶ τοι δεσπότης ὢν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῆς εἰκόνος ἔθετο τῆς ἰδίας· καὶ ὁ βασιλεύς· ἦπου μεγάλα φανταζόμενος σὺ καὶ φρονῶν ἐλήλυθας, βασιλέα τε αὐτὸν καὶ τοὺς ἐν τέλει πάντας, καὶ ὅση τῆς ἀρχιερατικῆς εὐταξίας [62] ἐπίσημος πολιὰ, πρὸς τὰ σὰ [63] δοκοῦντα μεταβαλεῖν; Ἀλλ' ἵνα τὰ πολλὰ χαίρειν ἄφωμεν, ἐμοῦ τὰ δέοντα συμβουλεύοντες ἄκουσον· καὶ τῆς βαθείας

VIII. Cum autem proxime adducendum et sistendum curasset, ut, cum eum prius terruisset sævitia, deinde etiam alliceret mansuetudine. Undenam, inquit, est tanta tibi audacia et inscitia, ut jussis repugnes imperatoris, et coram eo intempestive, et citra ullam rationem libere quævis loquaris? Sed ut videtur, volens aliquo modo nobis notus evadere hanc viam ingressus es. Voluntas itaque tua deducta est ad effectum, et tuus tibi recte succedet scopus, dummodo sententiæ nostræ assentiaris, et quæ valde recte se habet, confitearis religionem. Tunc namque tibi omnia evenient ex sententia. Ad hæc Andreas ille admirabilis: Non inquit, audacia, nec C inscitia motus, o imperator, nec ut tibi notus et tuæ evaderem potentiæ, huc veni. Quid enim mihi rei est cum tuis? similiter autem possum omnino etiam dicere cum iis, quæ sunt hujus mundi, a quo quidem jam olim despecta sunt, tanquam somnium: sola autem grata est quies, et seorsum versari cum Deo? Sed postquam accepi te sentire aliena a fide orthodoxa, et privare Christianos honore, qui debetur divinis imaginibus: et sic quidem perturbare eos, qui tuo parent imperio, conturbare autem etiam Ecclesiam: non potui hanc ferre injustitiam: sed patria relicta et meis, tantum maris spatium emensus, venio magno cordis zelo incensus, vel vos ab hoc errore liberaturus, vel pro meo Christo meam animam positurus, qui suam, etsi esset Dominus, pro me posuit et sua imagine. Imperator autem: D Venisti quidem certe, inquit, magna visione apprehendens, et animo agitans, nempe ut ipsum imperatorem, et omnes magistratus et pontificalis dignitatis venerandam, quantacunque ea sit, canitiem traducas ad id, quod tibi videtur? Sed ut prolixis uti verbis mittamus, audi me ea, quæ oportet, consulentem, et ab hac profunda emergens caligine,

[53] οἱ μὲν B. C. D. E. F. [54] οἱ δὲ D. E. F. [55] ὅπως ἂν χαρισαιντο C. [56] τὸν B. C. D. E. F. [57] σύμφορῶν E. [58] τὸ πᾶν C. [59] ἀμαθείᾳ F. [60] καὶ τὸ B. C. D. E. F. [61] πίστιν B. [62] ἀξίας pro εὐταξίας C. [63] τὰ σοὶ δοκοῦντα D. E. F.

pare iis, quæ nostra decernit potentia, et ipse quoque sis contentus sequi communem sententiam. Sin minus, te omnino docebit experientia, quantum malum sit consilii inopia, et vana de se persuasio, et suam tantum sequendo sententiam, se arroganter gerere adversus imperatores.

IX. Audivit martyr, et cœlos aspiciens : Non te negabo, inquit, Christe Salvator : non te pulchra frustrabor confessione ; non tuam contemptui habebo imaginem ; non despiciam, quod ad me quidem attinet, male patientem. Cædatur meum corpus, o imperator, lingua secetur, pedes exscindantur. Nam ego quidem paratus sum omnia pati potius quam meum Christum vel umbratenus vilipendere, quem habeo pro omnibus et quem olim solum sequi constitui. Ad hæc tyrannus : Quænam est, inquit, tanta amentia, et quam est crassi et hebetis ingenii, crassæ, et in quam cadit interitus, materiæ, Dei ab interitu remoti, et materiæ expertis, gloriam tribuere : et nec audire quidem, quod a Mose prohibetur legislatore, qui dicit : Non facies similitudines ? Undenam ergo gravissimus hic morbus, qui menti vestræ insedit, effecit, ut non solum scienter resistatis : sed vos etiam conjiciatis in periculum ? Sed enim intellige : non pro veritate, nec pro Christo, sed pro ipsa sola quæ est a ratione aliena, audacia, extrema patieris. Hoc in loco cum ferre non potuisset vir generosus blasphemæ linguæ contumeliam, sed perinde atque honesti proditionem arbitratus, sacræ imaginis pati contumeliam : Exsecrandum, inquit, caput, non tibi videtur pati pro Christo, qui pro illius forma patitur : neque ad primum exemplar credis transire ignominiam, qua imago afficitur ? Et quomodo vos eos sæpe, qui imperiatorias contumelia affecerunt statuas, perinde ac eos, qui vos probris sunt insectati, ultimis affecistis suppliciis ? quos quidem ego novi in statuis æneos vel etiam aureos extrinsecus, pice intus esse repletos, et stuppis, et lignis, et alia vili et abjecta materia. Quod si vos, qui nunc estis pulvis, et cras non estis futuri, sic honoramini statuis et imaginibus, et propemodum tanquam dii vultis adorari, et eos, qui in imperiatorias peccaverunt statuas, acerbissime punitis : adversus Christi sacram aliquid audere imaginem, non reputatis esse archetypi ipsius exemplaris ignominiam ? neque eos, qui sunt parati pro eo pati omnia, existimatis periculum adire pro veritate ? Deinde cum hæc jam dixisset martyr, et de Mose vellet explicare, cujusnam jussisset non facere similitudinem : et quomodo illle effinxisset Seraphin cum ipsum etiam exemplar sit incorporeum : imperator ab-

A ταύτης ἀνανήψας ἀχλύος, πείσθητί τε οἷς τὸ ἡμέτερον νομοθετεῖ κράτος, καὶ τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ αὐτὸς στέρξον ἀκολουθῆσαι. εἰ δ' οὖν ἀλλ' ἡ πεῖρα διδάξει σε πάντως, ὅσον κακὸν ἀβουλία καὶ οἴησις, καὶ τὸ τῇ ἰδίᾳ στοιχοῦντα γνώμῃ καὶ πρὸς βασιλεῖς ἀπαυθαδιάζεσθαι [64].

Θ'. Ἤκουσεν ὁ μάρτυς, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀπιδών· Οὐκ ἀρνοῦμαί [65] σε, Σῶτερ, εἶπε [66], Χριστὲ, οὐ ψεύσομαί σε τὴν μακαρίαν ὁμολογίαν· οὐ τὴν εἰκόνα τὴν σὴν ἀτιμάσω· οὐ περιΐδω τό γε οὖν ἐπ' ἐμοὶ κακῶς πάσχουσαν· ξαινέσθω μου τὸ σῶμα βασιλεῦ. ἡ γλῶττα [67] τεμνέσθω· οἱ πόδες, οἷς οὐ καλῶς ἤλθομεν, ἐκκοπτέσθωσαν, ὡς πάντα γε μᾶλλον ἐγὼ παθεῖν ἕτοιμος, ἢ τὸν ἐμὸν μέχρι καὶ σκιᾶς ἀθετῆσαι Χριστὸν, ὃν ἀντὶ πάντων ἔχω· καὶ B ᾧ πάλαι ἀκολουθεῖν μόνῳ προῄρημαι. Πρὸς ταῦτα τὸν τύραννον. Τίς ἡ τοσαύτη, φάναι, ἄνοια [68] καὶ παχύτης, φθαρτῇ καὶ παχείᾳ ὕλῃ ἀφθάρτου Θεοῦ καὶ ἀΰλου περιάπτειν δόξαν ; Οὐδὲ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου γοῦν ἀπαγορευόμενον ἤκουσας Μωϋσέως [69]. οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα λέγοντος· πόθεν οὖν τὸ ἀλόγιστον τοῦτο πάθος τῇ διανοίᾳ ὑμῶν ἐγκατασκῆψαν, παρεσκεύασεν οὕτως οὐκ ἀμαθῶς μόνον ἀντιπίπτειν, ἀλλὰ καὶ κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐπιδιδόναι ; Ἀλλὰ γὰρ σύνες ὡς οὐχ ὑπὲρ ἀληθείας οὐδ' ὑπὲρ Χριστοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς μόνης τῆς ἀλόγου τόλμης τὰ ἔσχατα ὑποστήσει [70]. Ἐνταῦθα μὴ ἀνασχόμενος ὁ γενναῖος τῆς βλασφήμου γλώττης τὸ λοίδορον, ἀλλ' ὡσπερεὶ προδοσίαν τοῦ καλοῦ νομίσας τὸ πρᾴως τὴν ὕβριν τῆς ἱερᾶς εἰκόνος ὑπενεγκεῖν [71]. Μιαρὰ, φησὶ, κεφαλὴ, οὐχ ὑπὲρ Χριστοῦ C σοι πάσχειν δοκεῖ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐκείνου πάσχων μορφῆς· οὐδ' εἰς τὸ πρωτότυπον διαβαίνειν τὴν κατὰ τῆς εἰκόνος ἀτιμίαν ὑπολαμβάνεις, καὶ πῶς ὑμεῖς τοὺς εἰς βασιλικὰς πολλάκις ὑβρίσαντας στήλας, ὡς εἰς αὐτοὺς ὑμᾶς παροινήσαντας, ἐσχάταις περιεβάλλετε [72] τιμωρίαις ; οὓς ἐπὶ τῶν στηλῶν [73] εἶδα χαλκοὺς ὄντας ἢ καὶ χρυσοῦς τὰ ἔξω· πίσης [74] τὰ ἔνδον ἀναπεπλησμένους· καὶ στυππίων [75] καὶ ξύλων, καὶ ἄλλης πενιχρᾶς ὕλης καὶ ἀτίμου μεστούς· εἰ δὲ ὑμεῖς χοῦς ὄντες νῦν καὶ αὔριον οὐκ ἐσόμενοι, ἀνδριάσιν οὕτω καὶ ἀγάλμασι τιμᾶσθαι [76], καὶ ὡς θεοὶ μόνον οὐ [77] προσκυνεῖσθαι βούλεσθε [78], καὶ τοὺς εἰς βασιλικὰς ἁμαρτόντας στήλας πικρότατα τιμωρεῖσθαι [79]· τὸ κατὰ τὰς ἱερὰς [80] εἰκόνας Χριστοῦ τολμᾷν οὐκ εἰς ὕβριν τοῦ ἀρχετύπου λογί- D ζεσθε, οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ τούτου [81] παθεῖν ἑτοίμους, αὐτῆς προκινδυνεύειν τῆς ἀληθείας νομίζετο ; Εἶτα ὑπολαβόντος αὐτίκα τοῦ μάρτυρος, καὶ περὶ τοῦ Μωσέως βουλομένου διεξιέναι, τίνος τε μὴ ποιεῖν ὁμοίωμα ἐντείλατο, καὶ ὅπως ἐκεῖνος τὰ σεραφὶμ ἐτυπώσατο· ὅπου καὶ τὸ πρωτότυπον ἀσώματον ἦν· ἐπιτεμὼν τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς, Ἄρα [82] δὴ πρὸς

[64] ἀπαυθαδίζεσθαι D. [65] ἀρνήσομαι C. C. D. E. F. σε om. B. F. [66] ἔση pro εἶπε F. [67] γλῶσσα C. [68] ἄννοια (sic C.) [69] Μωυσέος E. [70] ὑποστήσῃ B. D. E. F. [71] ἐπενεγκεῖν F. [72] περιεβάλετε C. περιβάλλετε F. [73] στόλων F. [74] πίσσης B. C. D. E. F. [75] στιππύων B. στυπείων C. F. στυππείων D. [76] τιμᾶσθε B. C. D. E. F. [77] οὐχὶ προσκυναῖσθε C. μονονοὺ F. [78] ἀλλὰ suprascripsit secunda manus D. [79] τιμωρεῖσθε B. C. D. E. F. [80] τῆς ἱερᾶς εἰκόνος B. C. D. E. F. [81] πάντα B. C. D. E. [82] ὥρα B. C. D. F.

τοὺς περιεστῶτας ἔφη [83] σωφρονεῖν τοῦτον διδάξαι· καὶ τὴν θρασεῖαν ἀμείψασθαι γλῶτταν [84]. Εἰ γὰρ οἱ εἰς βασιλικοὺς ἀνδριάντας ὡς αὐτός φησιν ἐνυβρίζοντες πικρὰν καὶ ἀπαραίτητον ὑφίστανται τιμωρίαν· ὁ οὕτως ἀναιδῶς καὶ θρασέως [85] ἡμῖν αὐτοῖς τὴν μιαρὰν ἐπαφεὶς γλῶτταν, τίνα ἂν ὑποσχὼν δίκην, τὴν ἀξίαν δεδωκὼς εἴη; Οὕτως ἔφη, καὶ ὀργίλων [86] εὐθὺς τῷ μάρτυρι ἐνιδὼν, τὴν χεῖρά τε ὡς ἔθος κινήσας, καὶ μέγα ἀνακραγὼν, γυμνωθῆναι κελεύει τοῦτον, εἶτα καὶ σχοινίοις διαταθέντα σφοδρῶς μαστίζεσθαι.

Ι'. Ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀγενές τι [87] μικρόψυχον ὑπέστη πρὸς τὴν ἀπόφασιν, οὐδὲ ἐπέκοψαν αὐτῷ τὴν προθυμίαν αἱ προσδόκιμοι ἤδη πληγαὶ καὶ μάστιγες, ἀλλὰ καὶ μείζων [88] μᾶλλον καὶ θερμοτέραν ἐποίουν, καθάπερ πνεύματι ταῖς ἀλόγοις ὁρμαῖς, καὶ τῇ ἀπειλῇ τοῦ κρατοῦντος ἀναπτομένην. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν [89] οὕτως ἔχοντα τὸν γενναῖον καὶ οὐδὲν ὅλως ὑποδειλιάσαντα θεασάμενος, ἀλλ' ἑτοιμότερον αὐτὸν ὑπομεῖναι τὰς μάστιγας ἔχοντα, ἢ ἐκεῖνον ἀφεῖναι τὸν λόγον τῆς ἀποφάσεως, καὶ φοβηθεὶς μᾶλλον αὐτὸς, μὴ εἰς πεῖραν ἐλθὼν ὁ ἅγιος τῆς βασάνου, ἔπειτα τὴν ὁμολογίαν ἐνστατικώτερος γένηται καὶ ἀμετάθετος τὴν ὀργὴν, καθάπερ τὰ γενναιότερα τῶν ζώων μετὰ τὴν πληγὴν, προσωπεῖον χρηστότητος ὑποδὺς, Πρὸ τοῦ πεῖραν, φησὶ, τῶν βασάνων λαβεῖν, πρὸς τὸν μάρτυρα βλέψας, τῷ ἡμετέρῳ πεισθεὶς δόγματι, τῶν μενόντων σε κακῶν ἀπαλλάτου. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀγωνοθέτην διάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς σωματικοὺς ἅμα καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς, καὶ ἄτρεπτον ἑαυτῷ καὶ ἀκλινὲς τὸ τῶν θείων εἰκόνων σέβασμα [90] εὐξάμενος, εἶτα καὶ κάτω νεύσας, καὶ τῷ τυράννῳ μικρὸν τὰς ὄψεις περιβαλὼν [91]· Ὦ βασιλεῦ, ἔφη, τοὺς κατὰ βαρβάρων πολέμους ἀφεὶς, καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων οἰκονομίαν, ὅλην ὡς ὁρῶ τὴν σπουδὴν κατὰ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δούλων φανερῶς εἵλου, καὶ ταῦτα ποιῶν, οἴει [91]· τὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ἐν εἰρήνῃ σκῆπτρα διενεγκεῖν; Ἢ τάχα, οὐδὲν τὴν τοῦ Κυρίου [92] κρίσιν φοβῇ, οὐδὲ τῶν σῶν πράξεων ἐκεῖνον ἀναμένῃς [93] ἐξεταστήν;

ΙΑ'. Ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐπίπλαστος τοῦ βασιλέως ἡμερότης ἠλέγχετο, καὶ ἡ ὑπόκρισις ἐγυμνοῦτο, καὶ τῆς συνήθους ἐκκαλυφθείσης θηριωδίας, σφοδρότατα ὁ μάρτυς τοῖς [94] βουνεύμοις ἐξαίνετο· οἱ μέντοι περιστῶτες τὸν τοῦ βασιλέως θυμὸν θεραπεύειν ἐθέλοντες, οἱ μὲν τύπτειν ἐπιτραπέντες, ὠμῶς τὰς πληγὰς ἐπῆγον, καὶ οὕτως ὠμῶς, ὥστε καὶ ῥύακας αἵματος ἐκ τοῦ τιμίου ἐκείνου κατάγεσθαι [95] σώματος· καὶ τὸ ὑποκείμενον ἔδαφος φοινίσσεσθαι διὰ βάθους· οἱ δὲ, καὶ ἀναιρούμενοι τὰ ξίφη διαχειρίζεσθαι τὸν ἀθλητὴν ὥρμων.

ΙΒ'. Πολλοὶ καὶ λίθους ἐπὶ αὐτὸν ἔβαλλον, καὶ πάντα τρόπον ἐξύβριζον, οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἑαυτούς·

A rumpens orationem : Jam tempus est, dixit circumstantibus, docere eum esse moderatum ac temperantem, et temerariæ illius linguæ referre ei gratiam. Si enim ii qui regias statuas, ut ipse dicit, injuria afficiunt, acerbum et inexorabile supplicium subeunt, qui adeo impudenter et audacter sceleratam in nos linguam immittit, quasnam luens pœnas, punietur pro meritis? Sic dixit, et irato vultu martyrem statim intuens, et manum de more movens, et valde exclamans, eum jubet nudari, deinde etiam extensum funibus vehementer flagellari.

X. Ille autem ne sic quidem pusillo et abjecto animo se gessit adversus sententiam : neque ejus promptum animi studium retardarunt, quæ jam B exspectabantur plagæ et flagella : sed id majus reddebant et ardentius, ut quod spiritu irrationabilibus appetitionibus et imperatoriis minis accenderetur. Cum ergo imperator vidisset sic se habentem virum fortem, et nihil omnino formidantem : sed esse omnino paratiorem sustinere flagella, quam dimittere illam rationem sententiæ : timens, ne si ipse sanctus tormenti faceret periculum, fieret inde in confessione constantior, et minime traduci posset, quomodo fortia animalia post plagam : induens personam benignitatis : Priusquam, inquit, facias periculum tormentorum, ad martyrem aspiciens, nostro pareto decreto, liberare ab iis, quæ te exspectant, malis. Martyr autem Christi, ad suum agonothetam sublatis oculis tam corporis, quam animæ, cum sibi esse[l] C precatus firmam et immutabilem divinarum imaginum venerationem, et deinde etiam deorsum aspexisset, et in tyrannum parum oculos conjecisset : O imperator, inquit, missis bellis, quæ gereres contra barbaros, et civilium rerum administratione, totum, ut video, aperte tuum posuisti studium contra Christum et ejus servos : et hæc agens, existimas te posse in pace tenere sceptra Romani imperii? Numquid ne Dei quidem times judicium, neque illum tuorum factorum exspectas examinatorem?

XI. Hoc in loco convicta fuit ficta mansuetudo imperatoris : et aperta fuit simulatio : nam solita detecta feritate, martyr vehementissime cædebatur boum nervis. Qui autem circumsistebant, volentes D iræ regis morem gerere, partim quidem jussi verberare, plagas crudeliter intentabant, et adeo crudeliter, ut fluerent rivi sanguinis ex pretioso illo corpore, et subjectum solum alte fieret purpureum : partim autem gladios accipientes irruebant ad interficiendum athletam.

XII. Multi etiam lapides in ipsum jaciebant, et omnibus modis injuria afficiebant non illum, sed

[83] εἶπε pro ἔφη D. [84] γλῶσσαν F. [85] ὁ οὕτω καὶ θρασέως ἡμῖν C. [86] ὀργίλου B. ὀργίλον C. D. E. F. [87] ἀγεννὲς B. C. D. E. — καὶ B. C. D. F. [88] μεῖζω B. C. D. E. F. [89] ὁ βασιλεὺς τοίνυν om. in. D. [90] σέβας C. D. E. F. [91] ἐπιβαλὼν B. C. D. E. F. [91]· οἴει τὰ C. D. E. F. [92] τοῦ Θεοῦ B. C. D. F. [93] ἀναμένεις B. C. D. E. F. [94] τοῖς om· F. [95] ἐκείνου κατάγεσθαι om. D.

seipsos, sic quidem regi, qui est ad tempus, studentes conjungi, omnino autem ignorantes miseri, quantum hæc agentes se procul a Deo removerent, et qualem in tempus judicii illi quidem lætitiam, sibi autem lacrymas et dolores miserabiliter reconderent. Sed imperator movebat omnem lapidem, ut posset sanctum in sua habere potestate. Nescio enim quomodo, etsi esset insipiens, non ignorabat tamen, hac in re quidem certe se sapienter gerens, fore ut si illo potiretur, multos alios ex orthodoxis statim caperet, eum tanquam caput corpus et membra consequentes. Hæc cum ille sciret, jubet ipsum rursus relaxari a plagis, et rursus persuasione et prætextu benevolentiæ eum aggredi tentat. Cum eum ergo curasset prope sistendum, et suum sermonem molliisset plusquam oleum, acutum tamen jaculum adversus pios, et acutum gladium, postquam vidit virum ne tantillum quidem illici blanditiis, sed cum majore dicendi libertate ejus arguere amentiam, deposita pelle, erat lupus manifestus. Jussitque lapidibus confringi maxillas martyris, hæc reddens pro verbis, quibus cor ejus fuerat consauciatum. Ille autem erat plane alius Stephanus, iis, qui illi injuriam faciebant, preces reddens.

XIII. Deinde martyrem quidem imperator, tanquam reum condemnatum misit rursus in custodiam : sed ignorabat se iis, qui in ea habitabant, Christianis valde promptum mittere doctorem. Gaudebat ipse autem quoque, sicut Paulus, propter Christum passionibus et afflictionibus, benignoque et clementi Deo magnas agebat gratias, quod dignus esset habitus plagis et carcere propter illius nomen. Quamobrem et iis, quæ dicebat, eos, qui aderant, valde instruebat, et confirmabat, et eo, quod quæ erant molesta et aspera, ferret cum gratiarum actione. Et corpus quidem erat vinctum in custodia, anima autem, etiam antequam illinc resolveretur, jam cœlestia visione intelligenter apprehendebat, adeo ut tyrannum propemodum reprehenderet, quod non ipsum citius liberaret a pondere carnis, et a vinculis naturalibus. Corpus enim erat illi carcer, qui ejus arcebat animam, et suo tegumento eam sejungebat a tabernaculis, quæ eam exceptura erant, et inenarrabili, quæ illic est, beatitudine.

XIV. Dies interim non multi præterierunt, et rursus accersit imperator martyrem e carcere, metu eorum, quæ exspectabantur, et dolore malorum, quæ advenerant, fractum ad futura ejus animum, et futurum multo molliorem et ignaviorem existimans. Postquam autem productum sanctum vidit audaciorem, et magis spirantem acrem propter Christum amorem, eum veste exuit, et propter eum lictores rursus jubet assistere, et flagellis vehementer cædere, adhuc priorem plagarum

A σπεύδοντες μὲν οὕτως οἰκειοῦσθαι βασιλεῖ προσκαίρῳ ἀγνοοῦντες δὲ πάντως οἱ ἄθλιοι, ὅσον ἀπὸ Θεοῦ ἐμακρύνοντο ταῦτα ποιοῦντες, καὶ οἵαν ἐν καιρῷ κρίσεως ἐκείνῳ μὲν εὐφροσύνην, ἑαυτοῖς δὲ δάκρυα καὶ ὀδύνας ἐλεεινῶς ἐθησαύρισαν· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς πάντα λίθον κινῶν ἦν, ὅπως ἂν αὐτῷ γένοιτο, τὸν ἅγιον εἰσποιήσασθαι· καὶ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀσύνετος ὤν, ὅμως οὐκ ἠγνόει ἐν τούτῳ νοῦν ἔχοντος πρᾶγμα ποιῶν, εἴπερ ἐκείνου ἐγκρατὴς γένοιτο καὶ πολλοὺς [96] τῶν ὀρθοδόξων εὐθέως ἑλεῖν, ὥσπερ κεφαλῇ σῶμα, καὶ μέλη συνεπομένοις [97]. Τοῦτο ἐκεῖνος εἰδώς, ἐκέλευε τῶν πληγῶν αὐτὸν [98] αὖθις ἀνεῖναι, καὶ πειθοῖ πάλιν καὶ εὐμενείας προσχήματι τὸν ἅγιον [99] ὑπελθεῖν. Ἐγγὺς οὖν παραστησάμενος, καὶ τὴν ὁμιλίαν ὑπὲρ ἔλαιον ἁπαλύνας, ἡ
B ἀληθῶς ὀξεῖα βολὶς καὶ κατὰ τῶν εὐσεβούντων ἠκονημένη μάχαιρα, ἐπεὶ ἑώρα τὸν ἄνδρα κολακείαις οὐδὲ βραχὺ κλεπτόμενον, μετὰ πλείονος δὲ μᾶλλον τῆς παῤῥησίας τὴν ἀπόνοιαν [1] αὐτοῦ διελέγχοντα, τὸ κώδιον ἀποθέμενος, λύκος ἦν προφανής, καὶ λίθοις τὰ σιαγόνας τοῦ μάρτυρος συνθλάττειν ἐκέλευε· ταῦτα διδοὺς ἀντὶ τῶν λόγων, οἷς ἄρα τὴν καρδίαν ἐκεῖνος ἰσχυρῶς ἐδέδλητο. Ὁ δὲ ἄλλος αὐτόχρημα Στέφανος ἦν τοὺς ἀδικοῦντας εὐχαῖς ἀμειβόμενος.

ΙΓ'. Εἶτα τὸν μάρτυρα μὲν ὁ βασιλεὺς οἷα κατάδικον ἐπὶ τὴν φυλακὴν αὖθις ἔπεμπεν· ἐλάνθανε δὲ μᾶλλον τοῖς ταύτην οἰκοῦσι Χριστιανοῖς διδάσκαλον ἐπιπέμπων κομιδῇ πρόθυμον· ἔχαιρε γὰρ καὶ αὐτὸς κατὰ Παῦλον τοῖς διὰ Χριστὸν παθήμασι, καὶ ταῖς θλίψεσι, καὶ χάριν ᾔδει πολλὴν τῷ φιλανθρώπῳ
C Θεῷ, ὅτι καὶ πληγῶν διὰ τὸ ἐκείνου ὄνομα καὶ φυλακῆς ἠξιοῦτο· ὅθεν, καὶ οἷς ἔλεγε, τοὺς παρόντας ἱκανῶς ἤλειφε [2]· καὶ μᾶλλον, οἷς ἐκαρτέρει τὰ ἐπίπονα μετ' εὐχαριστείας [3]. Καὶ τὸ μὲν σῶμα τῇ φυλακῇ ἐπεπέδητο, ἡ ψυχὴ δὲ αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς ἐκεῖθεν ἀναλύσεως τὰ οὐράνια ἤδη νοερῶς ἐφαντάζετο, ὥστε καὶ ἐγκαλεῖν εἶχε μικροῦ τῷ τυράννῳ, ὅτι μὴ θᾶττον αὐτὸν τοῦ σαρκικοῦ βάρους καὶ τῶν φυσικῶν ἠφίει δεσμῶν· φυλακὴ γὰρ ἐκείνῳ τὸ σῶμα, εἶργον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ διατειχίζον τῷ οἰκείῳ καλύμματι τῶν ἐνδεχομένων αὐτὴν σκηνῶν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀδιηγήτου μακαριότητος.

D ΙΔ'. Ἡμέραι τὸ μεταξὺ παρῆλθον οὐχὶ συχναί, καὶ μεταπέμπεται πάλιν ὁ βασιλεὺς τοῦ δεσμωτηρίου τὸν ἀθλητήν· τῷ τε φόβῳ τῶν προσδοκωμένων, καὶ τῇ ὀδύνῃ τῶν ἐπελθόντων κακῶν ὀκλάσθαι [5] τάχα [6] τὴν ψυχὴν αὐτῷ πρὸς τὰ μέλλοντα, καὶ ῥαθυμοτέραν παρὰ πολὺ γενέσθαι οἰόμενος. Ἐπεὶ δὲ παραστάντα τὸν ἅγιον εὐτολμότερον ἐθεᾶτο [7], καὶ θερμὸν πνέοντα μᾶλλον τὸν διὰ Χριστὸν ἔρωτα, τῆς ἐσθῆτος ἀπογυμνώσας, δημίους καὶ πάλιν αὐτῷ περιΐστησι, καὶ σφοδρῶς ταῖς μάστιξιν ἐκέλευε

[96] ἄλλους C. D. [97] συνεπομένους B. C. D. E. [98] καὶ C. — αὐτῶν καὶ αὖθις D. — αὐτὸν (prius αὐτῶν καὶ αὖθις E. [99] ἤθελεν F. [1] παῤῥησίαν C. [2] om. B. [3] ἤλειφεν ἱκανῶς, καὶ C. [4] εὐχαριστίας B. C. D. E. F. [5] κλάσαι C. D. E. F. [6] τάχα C. om. [7] ἐθεάσατο B. C.

παίειν · ἔτι τῶν προτερων πληγῶν σαφῆ κατὰ πᾶν μέλος τὰ ἴχνη φ϶ροντα [8]. Οἱ δὲ κατέξαινον μὲν τὰς σάρκας καὶ διώρυττον αὐτοῦ τὰς πλευρὰς · καὶ τὰ πλείω τῶν σαρκῶν ὑφῃροῦντο · πλὴν οὐδὲ οὕτω κλέψαι τὸν τῆς ἐκείνου πίστεως θησαυρὸν ἐδυνήθησαν. Ὡς οὖν οὕτω πάντα εἰκῇ καὶ μάτην ἑαυτῷ κακουργούμενα ὁ τύραννος εἶδε, καὶ τοῖς ὅλοις ἤδη διαπορῶν ἦν ἐπὶ τὴν ὁμολογουμένην ἧτταν, τὸν θάνατον αὐτοῦ κατακρῖναι, λοιπὸν ἔρχεται. Καὶ κελεύει σχοίνους τῶν μακαρίων ἐκείνου ποδῶν ἐκδήσαντας [9]. ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτὸν [10] κατὰ πάσης ἕλκειν τῆς λεωφόρου · εἶτα καὶ εἰς τὸν τῶν κακούργων τόπον ἀπαγαγόντας, ῥίψαι, τὸν τῆς ἐδὲμ [11], τὸν τῆς ἄνω σκηνῆς, τὸν τῶν οὐρανῶν αὐτὸν [12] ἄξιον.

ΙΕ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτον ἔτρεχε τῆς ἀθλήσεως τὸν δρόμον ὁ μάρτυς, καὶ κατὰ γῆς διὰ τῆς πόλεως μέσης περὶ πληθουσαν ἀγορὰν συρόμενος ἤγετο, ἰχθύας τις ἄρτι τῆς θαλάσσης ζωγρήσας, καὶ τοὺς μὲν ὠνίους τῇ ἀγορᾷ προσθεὶς [13], αὐτὸς δὲ ἐπὶ καθέδραν λιμῶν [14] καθίσας, τοὺς ἀτίμους [15] ἰδὼν, καὶ διερωτήσας, καὶ ἥτις ἡ αἰτία μαθὼν ἐξήλατό τε εὐθὺς ὥσπερ ὑπό τινος κινηθεὶς δαίμονος, καὶ κοπίδα μακελλικὴν ἐγγύθεν ἁρπάσας, θατέρου ποδὸς τοῦ ἱεροῦ σώματος μέσου κατενεγκὼν, ἵστησί τε τὸν τῆς ἀθλήσεως τῷ μάρτυρι δρόμον, καὶ πέρας αὐτῷ τῶν μακρῶς ἐκείνων διὰ Χριστὸν ἐπιτίθησι παλαισμάτων. Συγκαταλύει γὰρ εὐθὺς τῇ τοῦ ποδὸς ἐκκοπῇ καὶ τὸν βίον ὁ γενναιότατος, μᾶλλον δὲ εἰς οὐρανὸν τρέχει, καὶ πρὸς αὐτὸν ἄνεισι τὸν θέμενον ἄμωμον τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καταρτισάμενόν τε τοὺς πόδας ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ στήσαντα.

Ις'. Οὗτος ὁ δρόμος τοῦ ἀριστέως · τοῦτο τῶν ἐπὶ γῆς ἀγώνων τὸ στάδιον · τοιαύτη τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἡ ἀνδρεία [16] · τοιαῦτα τὰ σκάμματα. Τὸν μέν τοι μὴ κενούμενον πλοῦτον, τὸ σῶμά φημι τοῦ μάρτυρος, οἱ διὰ μέσης αὐτὸ τῆς ἀγορᾶς ἕλκοντες, οὗτοι καὶ νεκρὸν ἤδη γεγονὸς, παρὰ τῷ τῶν [17] κακούργων τόπῳ [18] φέροντες ἔῤῥιψαν, καὶ διέμεινεν οὕτως ἐπὶ πολὺ κείμενον τὸ τίμιον ἐν ἀτίμῳ · τὸ πάσης φυλακῆς ἄξιον θηρίοις εἰς βρῶσιν καὶ πετεινοῖς ἀνειμένον, ὡς ἐπ' αὐτῷ πληρωθῆναι [19] πάλιν τὸ τοῦ Δαβὶδ, Ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς · ἐξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕδωρ. Καὶ τοῦτο γὰρ ἐκείνοις ἀκόλουθον · καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων · ἕως ὁ δοὺς ἐκείνῳ βοήθειαν ἐπὶ τῇ τῆς σαρκὸς ἀσθενείᾳ, ὥστε καλῶς ἀθλῆσαι, καὶ τῶν στεφάνων τῆς δόξης μὴ ἐκπεσεῖν, οὗτος δὴ καὶ ταῖς φιλοθέοις παρέσχε ψυχαῖς, τὸ μὴ στερηθῆναι θησαυροῦ τοιούτου · τοῦ καλοῦ ἐκείνου φημὶ καὶ ἱεροῦ σώματος [20]. Οὔκουν ἀφῆκεν εἰς τέλος λαθεῖν, ἀλλ' ἀσαφῶς [21] φανεροῖ δὲ οὕτως. Δώδεκά τινες ἄνδρες, πονηρῶν πάλαι δαιμόνων αὐτοῖς ἐπι-

A aperta per universa membra ferentem vestigia. Illi autem laniabant quidem carnes, et fodiebant ejus latera, et plurimam ejus carnis partem auferebant. Sed ne sic quidem poterant suffurari thesaurum illius fidei. Postquam ergo vidit tyrannus omnia a se sic temere et frustra fieri, jamque esset plane animi dubius et perplexus, eo descendit, ut se fateretur superatum, nempe ut eum morte deinceps damnaret. Et jubet ut funibus alligatis beatis illius pedibus, in solo trahatur per totam viam publicam : deinde ut cum deductus fuisset ad locum maleficorum, ibi jaceretur, qui Eden, qui supernis tabernaculis, qui erat dignus ipsis cœlis.

B XV. Cum autem curreret martyr hunc cursum decertationis, et in terra per plenum urbis forum traheretur, vir quidam, qui e mari fuerat piscatus pisciculos, et eos in foro proponebat venales, sedebat autem super cathedram pestilentiæ, cum vidisset eum tam turpiter trahi, et quænam esset causa accepisset, exsiliit statim, tanquam a malo aliquo motus dæmone, et cum ex propinquo cultrum macelli arripuisset, eo et pedem sacri corporis amputat, et sistit martyrii cursum decertationis, eique finem imponit certaminis. Nam simul cum pedis amputatione e vita quoque excedit vir generosus, vel potius ad cœlum currit, et ad eum ascendit, qui posuit ejus viam nulli reprehensioni affinem, et perfecit pedes ejus tanquam cervi et collocavit super excelsa. C

XVI. Hic est cursus viri fortissimi, hoc est stadium eorum, quæ in terra fuerunt, certaminum. Talis fuit virtus illius animæ, talis decertatio. Pretiosum autem thesaurum, corpus, inquam, martyris, qui ipsum trahebant per medium forum, ii jam mortuum ferentes abjecerunt in loco maleficorum : et sic diu mansit jacens in loco vili et probroso, quod erat diligentissime custodiendum, dimissum ut comederetur a feris et volucribus : ut in eo impleretur rursus, quod dicit David : Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam. Nam hoc quoque est illis consequens : Et non erat qui sepeliret :
D donec is, qui dedit illi auxilium in carnis imbecillitate, ut pulchre decertaret, et non excideret a coronis gloriæ, in piis quoque præbuit animis, ne tali thesauro privarentur, pulchro, inquam, illo et sacrosancto corpore. Non sivit ergo id latere perpetuo, sed id aperte effecit manifestum. Id autem facit hoc modo : duodecim viri, cum mali olim dæmones in eos insiliissent alius aliunde venientes, ut ejus

[8] φεροντων B. [9] ἐκδήσαντος. Sic D. duabus litteris erasis. Prius erat forte ἐκδημήσαντας. [10] Prius αὐτῶν D. [11] τὸν τῆς ἐδὲμ. om. in D. [12] αὐτῶν B. C. D. E. F. [13] προθεὶς C. D. F. [14] λοιμῶν pro λιμῶν C. D. E. F. [15] ἑλκυσμοὺς ἐκείνους B. C. D. E. F. [16] ἀνδρία B. D. E. [17] παρὰ τὸν τῶν F. [18] τόπον F. [19] καὶ F. [20] καὶ ἱεροῦ φημι σώματος C. [21] ἀλλὰ σαφῶς B. C. D. F.

qui inhabitabat spiritus unumquemque agebat inclinatio, simul semelque inter se convenerunt: et cum propter communem calamitatem communiter quoque versari et errare statuissent, magnum terræ spatium transmittentes, repente, tanquam tracti ab una anima, veniunt in locum maleficorum, ubi projectum fuerat corpus martyris et sanctum confusis et non significantibus invocabant vocibus. Quin etiam terram fodientes manibus et eum in apertum proferre contendentes, in corporum congeriem incidunt: sed aliis præteritis, o miraculum! eum statim agnoverunt, qui ipsos vocabat et sustulerunt corpus, quos ad ipsum, advolante gratia, forte autem etiam mira fragrantia, obscure ad se viros attraxerat. Sed id quidem ornatum convenientem statim est assecutum: et desiderantibus manibus in sacro loco fuit sacrosancte depositum. Loco autem nomen est Crisis. Qui autem vexabantur a dæmonibus, consequenter adipiscebantur curationem, et domum redibant cum magna lætitia accipientes sanitatem tanquam mercedem inventionis.

XVII. Et nunc est nobis ex illo tempore perpetuus thesaurus, et malorum, quæ nos semper comprehendunt, certum solatium. Nam seu morbo opprimitur aliquis, seu aliqua afficitur injuria, seu aliquo alio casu vexatur, omnia deponet, si illuc cum fide accesserit, et gratiam consequetur uberiorem; ex benignitate scilicet et clementia Domini nostri Jesu Christi: quem decet omnis gloria, cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

A πηδησάντων, ὅλως ἀλλαχόθεν ὁρμώμενοι, ὡς ἂν ἕκαστον ἡ ῥοπὴ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῶν [22] πνεύματος ἤλαυνεν· εἰς ταὐτὸ καθάπαξ ἀλλήλοις συνῆλθον, καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῆς συμφορᾶς, κοινωνίαν καὶ τῆς διατριβῆς ἐκείνης καὶ τῆς πλάνης ἑλόμενοι, πολλὴν ἀμείβοντες γῆν, ἀθρόον ὥσπερ ἀπὸ μιᾶς ἑλκόμενοι τῆς ψυχῆς, τῷ τῶν κακούργων ἐφίσταντο [23] τόπῳ, ὅποι [24] ἄρα καὶ ὁ τοῦ μάρτυρος νεκρὸς ἔῤῥιπτο, καὶ τὸν ἅγιον ἀσήμοις ἀπεβοῶντο φωναῖς. Καὶ δὴ καὶ ταῖς χερσὶ τὴν [25] γῆν ἀνορύττοντες, καὶ ὅλως περὶ τὴν αὐτοῦ φανέρωσιν ἐπειγόμενοι, σωμάτων ἐντυγχάνουσι σωρείᾳ, καὶ τοὺς ἄλλους παραδραμόντες, ὢ τοῦ θαύματος, αὐτίκα τὸν καλοῦντα τούτους ἐπέγνωσαν, καὶ τὸ τοῦ μάρτυρος ἀνείλοντο σῶμα, τῇ ἐφιπταμένῃ αὐτῷ χάριτι, τάχα δὲ καὶ τῇ πολλῇ B εὐωδίᾳ, πρὸς ἑαυτὸν [26] τοὺς ἄνδρας ἀφανῶς ἐφελκόμενον· ἀλλὰ τὸ μὲν εὐθὺς τοῦ προσήκοντος ἀπέλαυσε κόσμου, καὶ χερσὶ ποθούσαις ἐν ἱερῷ τόπῳ ἱερῶς κατετίθετο [27]. Κρίσις τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα. Οἱ δαιμονῶντες δὲ τὴν ἴασιν ἀκολούθως ἐτρύγων, καὶ μετὰ πολλῆς οἴκαδε τῆς ἡδονῆς ἐπανῄεσαν, οἱονεὶ μισθὸν τῆς εὑρέσεως τὴν θεραπείαν δεξάμενοι.

ΙΖ'. Καὶ νῦν ἐστιν ἡμῖν ἐξ ἐκείνου διηνεκὴς θησαυρὸς, καὶ τῶν ἀεὶ καταλαμβανόντων ἡμᾶς κακῶν ἀσφαλὲς παραμύθιον. Εἴτε γὰρ νόσῳ πιέζεταί τις, εἴτε ἐπηρείᾳ ταλαιπωρεῖται, εἴτε τινὶ ἄλλῃ ἔχεται [28] περιστάσει, πάντα μετὰ πίστεως ἐκεῖ παρελθὼν [29] ἀποθήσεται, καὶ διαψιλεστέρας τῆς χάριτος ἀπολαύσει· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ C δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[22] αὐτῷ C. D. E. F. [23] ἐφίστανται B. C. F. F. [24] ὅπη F. [25] τὸν χοῦν pro τὴν γῆν F. [26] ἑαυτὸ C. D. F. [27] κατέθεντο ex correctione D. [28] συνέχεται F. [29] προσελθὼν B. C. D. E. F.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ

ΛΟΥΚΑΝ

ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΝ.

—

COMMENTARIUS

IN DIVUM LUCAM

APOSTOLUM ET EVANGELISTAM

(Græce et Latine ad calcem Operum œcumenii. Paris, 1631 fol.)

—

A'. Εἰ καὶ δικαίου μνήμην μετ' ἐγκωμίων τελεῖσθαι θεῖός τις ἀνὴρ καὶ σοφὸς τὰ θεῖα νομοθετεῖ, πόσην ἄρα τῷ ἀποστόλῳ Χριστοῦ συνεισενεγκεῖν προσήκει τὴν εὐφημίαν; Τοῦτον γὰρ ἡ δικαιοσύνη καὶ τῆς ἀποστολῆς ἄξιον, καὶ τοῦ ἀγαπητὸν ὀφθῆναι τῷ Παύλῳ διαφερόντως, πεποίηκεν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εὗρε τὸν ἔπαινον, μακρὰν χαίρειν τοῖς τῶν ἐγκωμίων φράσαντες νόμοις, ὅσα τῶν ἐκείνου διεξελθεῖν ἀναγκαῖον, ἐν ἱστορίας λόγῳ διαλεξόμεθα·

B'· Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἀντιόχου, ὅπως μὲν θέσεώς τε καὶ μεγέθους, ὅπως δὲ ὅρων ἔχει; καὶ οἵα τις αὕτη, καὶ ὁπόσην νέμεται γῆν, οἵῳ δὲ ἄρδεται ποταμῷ; Ὀρόντης οὗτός ἐστιν· ἔνθα καὶ πρῶτον ἄνθρωπος τὴν τοῦ Χριστιανοῦ κλῆσιν πεπλούτηκεν· ἐξ ἧς ὁ θεῖος Λουκᾶς προελθὼν, καὶ φύσιν μεν ἔχων, οἵαν εὐγενῆ καὶ φιλότιμον (ὡς ἔστι δῆλον ἐξ ὧν καὶ βίον ἐφάνη σπουδαιότατος ὤν, καὶ λόγον τῷ βίῳ παρασχὼν οἰκειότατον), πανσὶ δὲ σχολάσας ἐκ παιδὸς ἔδει παιδείας, τὴν τε Σύραν καὶ Ἰουδαίαν εἰς ἄκρον φωνὴν παιδευθεὶς, καὶ οἷα δένδρον πρὸς ταῖς πηγαῖς ἀνθήσας ἤδη καὶ αὐξηθεὶς τῇ κατ' αὐτὰς μελέτῃ τῶν θείων Γραφῶν ὑπερφυῶς ἤσκητο. Ἐφήβου μὲν οὖν ἁπτόμενος, τοῖς τε καθ' Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐφοίτα διδασκαλείοις· καὶ τὴν καλλίστην παρ' Ἕλλησι παιδείαν συνέλεξε, γραμματικὴν μέν καὶ ποιητικὴν εἰς ἅπαν κατωρθωκώς· ῥητορικῆς δὲ, καὶ τοῦ εὖ δύνασθαι λέγειν, ἥκων εἰς τὸ ἀκρότατον, μηδὲ τῶν φιλοσοφίας πρεσβείων, ἑτέρῳ παραχωρῶν, ἀλλὰ τῇ μὲν λογικῇ πρὸς τὴν ἠθικὴν, τῇ ἠθικῇ δὲ βαθμίδι πρὸς τὴν πρακτικὴν χρώμενος. Οὕτω τε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς προσκείμενος, τέλος τὴν καλλίστην ἅμα καὶ φιλανθρωποτάτην ἰατρικὴν κατ' ορθοῖ, καὶ τοσοῦτον, ὅσον τὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ ταύτης

A I. Si justi memoriam cum encomiis celebrare divinus quidam vir ac sapiens divina lege statuit, quantam sane convenit apostolo Christi nos simul afferre laudem? Siquidem hunc justitia mirum in modum fecit et apostolatu dignum, et ut Paulo dilectus videretur. Verumenimvero quoniam hic in Evangelio laudem adeptus est, relictis omnino encomiorum legibus, quæcumque de eo narrare necesse est, per modum historiæ referemus.

II. Quis Antiochenam ignorat civitatem, quem situm ac magnitudinem, quosve terminos habeat? et quænam hæc sit, et quantam occupet terram, quove irrigetur flumine. Orontes hic est, ubi primum homo Christiani appellatione ditatus B est: ex qua divus Lucas ortus est: et naturam quidem ac indolem habens, ut quæ generosa esset ac pretiosa: veluti ex hoc manifestum est quod et vita apparuit studiosissimus, et sermonem tradidit vitæ maxime conformem. Cum autem omni disciplinæ genere vacasset a puero, et Syriacam ac Hebraicam linguam exactissime edoctus est, et velut arbor juxta fontes, floridus jam et augmentatus, divinarum Scripturarum studio mirum in modum profecit. Adolescentiam itaque attingens, gymnasia frequentabat quæ tum in Græcia erant, tum in Ægypto, ac pulcherrimam apud Græcos eruditionem collegit: grammaticen quidem ac poeticen perfecte assecutus, ad rhetorices vero artisque bene dicendi cacumen pertingens, neque in philosophiæ dignitatibus alicui cedens: C sed logica quidem ad ethicen, ethice vero ad practicen tanquam gradu utens, ita omnibus bonis incumbens tandem pulcherrimam simul ac huma-

nissimam medicinam assequitur, idque in tantum ut ab hac ut plurimum designaretur ac appellaretur. Postquam autem ingenii dexteritate ac magnitudine omnem artem citius percurrit quam volucris aera, satisque humanæ doctrinæ adeptus est, ad sublimiorem ac meliorem transit habitum.

χαρακτηρίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τάχει φυσεως καὶ μεγέθει, τέχνην ἅπασαν διῆλθε ῥᾳδίως ἢ ἀέρα πτηνὸν, ἅλις τε τῆς ἀνθρωπίνης εἶχε παιδείας, πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἕξιν καὶ ἀμείνω μεταχωρεῖ.

III. Quis autem fuit modus transitus? Habebat quidem interim de mundi salute disputationes ac congressus is qui, liber a peccato, venerat ut peccatores vocaret ad pœnitentiam [1], idque post luctam contra adversarium et tropæa de illo relata, post auditum superne Patris testimonium ac Spiritus descensum [2]. Percurrebat autem fama universam Judæam ac Galilæam [3], et alicubi etiam extra terminos ea quæ evangelicæ prædicationis erant sequebantur. Tunc multi sane ad veram hanc doctrinam cordis aures obturabant ac mentis oculos claudebant : neque vitæ suscipere sermonem, neque veram lucem intueri digni erant. Hi autem in quibus veritatis vestigium impressum erat, quique terræ bonæ rationem ac proportionem habebant, totis (quod aiunt) oculis intuebantur, et arrectas adhibebant animæ aures ad auscultationem, ac velocissime ad veritatem transferebantur, nihilque quod facere decens erat prætermittebant, ut ad id quod honestum erat accederent, et ad ipsam nudam animam transmitterent certam veritatem. Horum unus erat admirandus hic præco veritatis ac præceptor : qui ad piam prædicationem mentis oculo illustratus, despicit cognationem omnem, despicit et naturæ viscera, abjicit pecunias, possessiones, omnemque substantiam : ita ut nemo adeo facile pedum pulverem ac manuum sordes abjiceret : ut ne vel hoc ipso præ festinantia occupari certe potuerit, quo facultates indigentibus distribueret. Utque breviter dicam, despectis cunctis inferioribus, superna velociter amplectitur, et ad Judæam accedit, vaditque ad eum quem concupiscebat, ac statim ad conspectum ac sermones Jesu, efficitur splendidum receptaculum ad pretiosum gratiæ unguentum. Neque tamen illi frequentibus fuit opus sermonibus ac miraculis ad illius cognitionem; sed quanto doctrina ac prudentia animique dexteritate in aliis præpollebat, tanto velocius et ipsam pure veritatem et prædicatum sermonem cognoscit. Ab hoc tempore efficitur legitimus ac verus Christi discipulus : cumque frequenter præceptori adfuisset, et ejus signa ac prodigia assectatus esset, ne in salutaribus quidem ipsius afflictionibus deest. Et quemadmodum omnibus adfuerat, ita sane et resurrectionis conspector fuit.

Γ'. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς μεταθέσεως ; Εἶχε μὲν ἄρτι τὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου διατριβὰς ὁ ἁμαρτίας ἐλεύθερος καὶ καλέσαι ἁμαρτωλοὺς ἐλθὼν εἰς μετάνοιαν, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν κατὰ τοῦ ἀντικειμένου πάλην, καὶ τὰ κατ' αὐτου τρόπαια, τήν τε τοῦ Πατρὸς ἄνωθεν μαρτυρίαν, καὶ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος. Διῄει δὲ ἀνὰ πᾶσαν Ἰουδαίαν φήμη καὶ Γαλιλαίαν, καὶ που καὶ τοῖς ὑπερορίοις τὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος εἵπετο. Ἔνθα πολλοὶ μὲν πρὸς τὴν ἀληθινὴν ταύτην διδασκαλίαν τά τε τῆς καρδίας ἔβυον ὦτα, καὶ τὰ τῆς διανοίας ἔμυον ὄμματα, δσοι μηδὲ ζωῆς δέξασθαι λόγον, μηδὲ φῶς ἰδεῖν τὸ ἀληθινὸν ἐτύγχανον ἄξιοι. Οἷς δὲ ἴχνος ἐντετύπωτο ἀληθείας, καὶ γῆς ἀγαθῆς λόγον ἐπεῖχον, οὗτοι καὶ ὅλῳ ἑώρων τῷ ὀφθαλμῷ, καὶ ἐστῶτα ὑπεῖχον τὰ τῆς ψυχῆς ὦτα πρὸς τὴν ἀκρόασιν, τάχιστά τε πρὸς τὴν ἀλήθειαν μετετίθεντο, καὶ οὐδὲν ὅ πρᾶξαι παρὸν κατελίμπανον, ὅπως ἂν ἐγγὺς τοῦ τοιοῦδε καλοῦ γένοιντο, καὶ αὐτῇ γυμνῇ τῇ ψυχῇ τὴν πληροφορίαν εἰσδέξαιντο. Τούτων εἷν ἦν καὶ ὁ θαυμαστὸς τῆς ἀληθείας οὗτος κῆρύξ τε καὶ διδάσκαλος. Ὃς πρὸς τὸ εὐσεβὲς κήρυγμα, τὸ ὄμμα τῆς διανοίας καταυγασθεὶς, ὑπερορᾷ μὲν συγγενείας ἁπάσης, ὑπερορᾷ δὲ καὶ σπλάγχνων τῶν φυσικῶν, ἀποτίθεται χρήματα, κτήματα, πᾶσαν οὐσίαν, ὡς ποδῶν κόνιν καὶ χειρῶν ῥύπον οὐδεὶς οὕτω ῥᾳδίως, μηδ' αὐτῷ δὴ τούτῳ νείμασθαι τὸν πλοῦτον τοῖς ἐνδεέσιν ὑπὸ τοῦ τάχους ἀσχοληθείς. Καὶ συνελόντα φάναι, τῶν κάτω πάντων ὑπεριδὼν, τῶν ἄνω ταχὺ περιέχεται, καὶ τῇ μὲν Ἰουδαίᾳ ἐπιδημεῖ, τῷ ποθουμένῳ δὲ προσφοιτᾷ, καὶ εἰς ὄψιν αὐτίκα καὶ λόγους τοῦ Ἰησοῦ γίγνεται τὸ περικαλλὲς δοχεῖον τῷ πολυτίμῳ τῆς χάριτος, μύρῳ. Οὐ μὴν οὐδὲ συχνῶν ἐδεήθη λόγων καὶ θαυμάτων πρὸς τὴν ἐκείνου ἐπίγνωσιν· ἀλλ' ὅσῳ παιδείᾳ καὶ συνέσει καὶ ψυχῆς εὐθύτητι τῶν ἄλλων ἐκράτει, τοσούτῳ θᾶττον αὐτήν τε καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸν κηρυσσόμενον λόγον ἐπιγινώσκει. Ἐντεῦθεν γνήσιος Χριστοῦ γίνεται μαθητὴς, τὰ πολλά τε τῷ διδασκάλῳ συνὼν, καὶ τοῖς τέρασιν αὐτοῦ καὶ σημείοις παρηκολουθηκὼς, οὐδὲ τῶν σωτηρίων αὐτοῦ ἀπολιμπάνεται παθημάτων. Ἀλλ' ὥσπερ πᾶσι παρῆν, οὕτων δὴ καὶ τῆς ἀναστάσεως θεωρὸς ἦν.

IV. Cum Cleopa enim ad agrum Emmaus proficiscenti adstans post resurrectionem Dominus (o horrore plenum illum accessum !) tarditatem ac cordis eorum incredulitatem improperat : et Scripturarum interpretationibus suam passionem ac magnum resurrectionis mysterium confirmat. Ve-

Δ'. Πορευομένῳ γὰρ μετὰ Κλεόπα ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸν ἀγρὸν Ἐμμαοῦς ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιστὰς (ὢ τῆς φρικτῆς ἐκείνης ἐπιστασίας !) τό τε βραδὺ καὶ δύσπιστον τῆς καρδίας αὐτῶν ὀνειδίζει, καὶ ταῖς ἐπιλύσεσι τῶν Γραφῶν τὸ κατ' αὐτὸν πάθος καὶ τὸ μέγα τῆς ἀναστάσεως μυστή-

[1] Luc. v, 32. [2] Matth. iii, 16. [3] Matth. ix, 26.

ριον βεβαιοῖ. Πλὴν ἀλλὰ τῆς θείας ὁμιλίας ταύτης, τί τὸ γεώργιον. Πῦρ ἤδη θεῖον ταῖς τούτων ἀναλάμπει ψυχαῖς· καὶ τῆς ἡμέρας ἄρτι κλινάσης, μεῖναι σὺν αὐτοῖς τὸν Δεσπότην παρεβιάσαντο. Ὁ δὲ, πλείονα τὴν θεογνωσίαν αὐτοῖσ ἐνθεῖναι βουλόμενος, οὐ συνέστη μόνον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῇ τραπέζῃ συγκατακλίνεται· τῇ τε τοῦ ἄρτου κλάσει οὗτος, ἐκεῖνος ὁ τριήμερος εἶναι νεκρὸς ἀκριβέστερον γνωρισθεὶς, τέλος ᾤχετο λαθὼν αὐτῶν πᾶσαν αἴσθησιν, βεβαιοτέραν οὕτως αὐτοῖς τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἐργασάμενος.

Ε'. Ἐντεῦθεν καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος πρὸς οὐρανὸν ἀναλήψεως, καὶ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκεῖθεν ἐπιφοιτήσεως, οὗτος τοῖς δώδεκα κεκοινωνηκὼς, τῆς αὐτῆς τε πληρωθεὶς χάριτος καὶ δυνάμεως, τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος ἀναδείκνυται, θεολογῶν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, καὶ πολλοὺς εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ πεποιηκότος ἐκ τῆς ἀπάτης χειραγωγῶν καὶ τελειῶν τῷ βαπτίσματι. Ἔτρεχε μὲν γὰρ ὁ θεῖος οὗτος Λουκᾶς πανταχοῦ διασπείρων τὸ κήρυγμα, καὶ τῇ τῶν λόγων σαγήνῃ τοὺς πλείους ἐκ τῆς τοῦ βυθοῦ ἀγνωσίας προσάγων Θεῷ, κακοπαθῶν ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου, τοῖς πονηροτάτοις Ἑλλήνων εἰς λόγους χωρῶν, πολλὰ τὰ δυσχερῆ ὑφιστάμενος κατὰ γῆν, κατὰ θάλατταν, κατὰ πόλεις. Ἔρημος αὐτῷ φίλον ἔδαφος ὠνομάζετο, μόνον εἴ τινας ἐν αὐτῇ Θεῷ προσαγαγεῖν εὕροι, καὶ μεταθεῖναι πρὸς τὴν εὐσέβειαν.

ς'. Ἐπεὶ δὲ καὶ Παῦλος, τῶν οὐρανίων ἐπιβήσεσθαι μέλλων, κατοπτεῦσαί τε καὶ κηρύξαι τρανῶς τὴν ἀλήθειαν, τὸ τῆς ἀπάτης σκότος ἀποβαλὼν τῇ εὐσεβείᾳ συνέθετο, καὶ τῷ χορῷ συνηριθμεῖτο τῶν μαθητῶν, συνοδοιπόρος αὐτῷ Λουκᾶς καθίσταται πανταχοῦ καὶ συνέκδημος, ἀγώνων τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τηλικῷδε συντάξας ἑαυτὸν στρατιώτῃ, μέχρι τε δεσμῶν ὡς κακοῦργος συγκακοπαθῶν αὐτῷ, καὶ τὰς τῆς θεογνωσίας ἀκτῖνας εἰς τὰ πέρατα συνεκπέμπων, οὕτω συναρμοσθεὶς καὶ οἰκειωθεὶς, καὶ κατὰ πάντα κεχαρισμένος αὐτῷ γενόμενος, ὥστε τὸν Παῦλον, ἐπιστέλλοντα τοῖς πιστοῖς, ἀγαπητὸν πολλαχοῦ τὸν Λουκᾶν ὀνομάζειν. Ὃς ἀπό τε Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ τὸ Εὐαγγέλιον σὺν τούτῳ πληρῶν, ἀπό τε Ἰουδαίας ἄχρι Ῥώμης αὐτῷ συνδεσμούμενος, τῶν αὐτῶν κόπων, τῶν αὐτῶν θλίψεων, τῶν αὐτῶν κεκοινώνηκε ναυαγίων, συμμέτοχος ἀναφανῆναι πάντως καὶ τῶν ἐπὶ τοιούτοις πόνοις στεφάνων βουλόμενος. Οὕτω τοιγαροῦν πολυτελῶς σὺν τῷ Παύλῳ τὸ τοῦ κηρύγματος ἐμπορευσάμενος τάλαντον, καὶ τοσαῦτα παραγαγὼν καὶ σαγηνεύσας ἔθνη τῇ εὐσεβείᾳ, τῆς ὅλης τοῦ διδασκάλου οἰκονομίας ὁ καὶ φιλῶν τῷ ὄντι καὶ φιλούμενος μαθητὴς, ἱερογράφος ὁμοῦ καὶ Εὐαγγελιστὴς δείκνυται, ἅτε καὶ πρότερον παρηκολουθηκὼς, καὶ παρὰ τῶν ἀπαρχῆς ὑπηρετῶν ταῦτα γνωρισθεὶς, ἢ καὶ μυσταγωγηθεὶς ἄνωθεν. Τὸ γὰρ τοῦ νυμφοστόλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον οὗτος μυστήριον ἀνετάξατο ὁ Εὐαγγελιστὴς, τοῦ κοινὴν εὐαγγελισαμένου τῷ κόσμῳ χαράν. Οὗτος καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ἐναργῶς διεχάραξεν, ὥσπερ ἄρτι

A rumtamen quæ fuit hujus divinæ collocutionis agricolatio ? Ignis divinus jam in horum animis relucet, jamque die declinante manere secum Dominum quodammodo coegerunt. Porro ipse, majori Dei cognitione illos afflare volens, non solum vulgari modo congressus est, verumetiam ad mensam una recumbit, panisque fractione exactius agnitus est hic idem qui triduo mortuus fuerat, tandem disparuit nullo eorum sensu id percipiente; effecta hoc modo in eis firmiori resurrectione mortuorum.

V. Præterea a Salvatoris in cœlum assumptione ac sanctissimi Spiritus inde descensione, hic duodecim apostolis associatus et eadem gratia ac potestate repletus, Gentium præceptor designatur, B divino modo docens dispensationis mysterium, et multos ad Creatoris cognitionem ex errore manuducens ac baptismate consecrans. Siquidem currebat divinus hic Lucas prædicationem ubique disseminans, et sermonum sagena plures ex profunda ignorantia ad Deum adducebat : afflictus pro Evangelio, cum ad pessimos Græcos ad disseminandos sermones accederet, multa aspera sustinebat in terra, in mari, in singulis civitatibus. Desertum dicebatur ei amicum solum, dummodo aliquos in eo inveniret quos Deo adduceret ac transferret ad pietatem.

VI. Ubi autem et Paulus cœlestia conscendisset, ut intueretur veritatem et aperte eam prædicaret, ac abjectis erroris tenebris veritati adhæsisset, et C choro discipulorum annumeratus esset, Lucas ipsi socius itineris ubique constituitur ac peregrinationis comes, certamina pro pietate exoptans, et ob id se hujusmodi conjungens militi, et una cum eo usque ad vincula afflictus quasi maleficus. simulque cognitionis radios ad fines terræ emittens : adeo ipsi conformis ac domesticus, et per omnia gratus effectus, ut Paulus scribens fidelibus Lucam frequenter nominaret dilectum : qui ab Hierosolymis et circumadjacentibus locis Illyricum usque una cum ipso implevit Evangelium : et a Judæa Romam usque una cum eo vinctus, eisdem laboribus, eisdem afflictionibus, eisdem communicavit naufragiis, volens omnino particeps declarari etiam coronarum propter hos labores recipien- D darum. Ita ergo ubi variis modis in talento prædicationis simul cum Paulo negotiatus esset, atque tot gentes adduxisset ac irretiisset ad pietatem, totius dispensationis præceptoris et vere amator et amatus discipulus, sacræ scriptor historiæ simul et Evangelista ostenditur, ut qui et prius assecutus esset, et ab his qui ab initio ministri fuerant hæc cognovisset, aut etiam superne in sacris edoctus esset. Siquidem hic evangelista mysterium retexuit Gabrielis paranymphi delatum ad Virginem qui communem mundo gratiam annuntiaverat. Hic etiam Christi nativitatem aperte exaravit, tanquam recens in præsepi jacentem

manifestans, et fascias ac pastores, gaudiique præcones angelos describens. Hic sententias ac doctrinas omnem mentem excedentes, veri simul ac honesti amore manifestavit, rerum veritati sermonum ingenuitatem commiscens, ut et mentis simul ac linguæ virtutem ob oculos poneret. In parabolis quoque doctrinas salutares retexuit, in hoc etiam copiosior cæteris. Utque breviter dicam, quemadmodum Verbi descensum in terram dilucide cognoscendum dedit, ita et ascensum in cœlos, et reditum ad thronum paternum, sicut quispiam e cœlo veniens, manifestavit. Hoc autem inter cætera gratissimum est quod ipsum quoque typum assumptæ humanitatis Christi mei, ac signum ejus quæ illum pepererat et assumptam humanitatem dederat, primus hic cera ac lineamentis tingens, ut ad hæc usque tempora, in imagine honorarentur, tradidit tanquam non satis esse existimans, nisi etiam per imaginem ac typum versaretur cum is quos desiderabat, qaod ferventissimi amoris signum est. Neque id solum, sed et fidelibus omnibus Christique amatoribus hæc quæ maxima erant gratiose donavit.

A κείμενον τῇ φάτνῃ παραδεικνὺς, καὶ σπάργανα, καὶ ποιμένας, καὶ τοὺς τῆς χαρᾶς κήρυκας ἀγγέλους συνεπιγράφων. Οὗτος τὰς πάντα νοῦν ὑπερβαλλομένας παραδοξοποιίας φιλαληθῶς τε ὁμοῦ καὶ φιλοκάλως ἐδήλωσε, πραγμάτων ἀληθείᾳ λόγων εὐγένειαν συγκεράσας, ἵνα καὶ γνώμης ἅμα καὶ γλώττης ἀρετὴν παραστήσῃ. Ἐν παραβολαῖς τε διδασκαλίας σωτηριώδεις, κἀν τούτῳ τῶν ἄλλων πλεονεκτῶν, ἐξυφήνατο. Καὶ συνελόντα φάναι, καθάπερ τὴν ἐπὶ γῆς κάθοδον τοῦ Λόγου τρανῶς ἐγνώρισεν, οὕτω καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν, ἄνοδον καὶ πρὸς τὸν πατρῷον θρόνον ἐπάνοδον, οἷά τις ἥκων ἐξ οὐρανοῦ διεσάφησεν. Ὃ δὲ τῶν ἄλλων ἐστὶ χαριέστατον, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ προσλήμματος τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ τύπον, τόν τε τῆς αὐτὸν τεκούσης B καὶ δούσης τὸ πρόσλημμα χαρακτῆρα, πρῶτος οὗτος κηρῷ καὶ χρώμασι βάψας, ἐν εἰκόνι τιμᾶσθαι μέχρι καὶ νῦν παραδέδωκεν, ὥσπερ οὐκ ἀρκοῦν εἶναι νομίζων, εἰ μὴ καὶ δι' εἰκόνος καὶ τύπου ἐντυγχάνει τοῖς ποθουμένοις, ὅπερ φιλίας θερμοτάτης ἐστὶ τεκμήριον· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πιστοῖς πᾶσι καὶ φιλοχρίστοις τὰ μέγιστα χαριζόμενος.

VII. At non in his solis Lucas gratiam Spiritus quæ in se erat coarctavit, neque ad solum Evangelium hic ministrantem habuit linguam, sed post finem miraculorum Christi, etiam apostolorum exponit actiones; et primum divinam Salvatoris in cœlum assumptionem: deinde super ipsos in ignis linguis Spiritus descensum : dehinc ita Stephani lapidationem, Pauli conversionem, nempe per Christum factam de cœlis vocationem, et transitum a littera ad spiritum ; hujus in singulis locis vincula, carceres, plagas, flagellationes, varias gentium insidias; quomodo ab Hierosolymis Romam pervenerit, labores in mari, afflictiones, pericula, calamitates, naufragia : quorum non spectator tantum, sed et particeps fuerat : atque ob id diligens est horum enarrator. Sed Paulo quidem Romæ relicto, rursum hic ad Orientem discedit, totamque Libyam percurrens in Ægyptum pervenit : et cum superiorem Thebaida intra suam doctrinam recepisset, ac ad Magistrum per Evangelium adduxisset, inferiorem Thebaida septem portarum civitatem accedit, in qua etiam pontifex ac pastor a Spiritu præponitur. Statuis impurisque dæmonum delubris in terram dejectis (id enim studio sibi erat, ut errorem totis quod aiunt pedibus fugientem demonstraret), sacra templa contra soli Deo erigit, eisque qui in profundis ignorantiæ tenebris tenebantur, per Evangelium ad Dei cognitionem regeneratis, lucis filios effici curat.

Ζ'. Ἀλλ' οὐκ ἐν τούτοις μόνοις Λουκᾶς τὴν ἐν αὐτῷ χάριν τοῦ Πνεύματος περιέγραψεν, οὐδὲ πρὸς μόνον ἐκεῖνος τὸ Εὐαγγέλιον ὑπουργὸν ἔσχε τὴν γλῶτταν, ἀλλὰ πρὸς τῷ τέλει τῶν τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων ἐκτίθεται πράξεις· καὶ πρῶτά γε τὴν θείαν πρὸς οὐρανὸν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν, εἶτα ἐπ' αὐτοὺς ἐν πυρίναις γλώσσαις τοῦ Πνεύματος κάθοδον· εἶθ' οὕτω τὴν C τοῦ Στεφάνου κατάλευσιν, τὴν τοῦ Παύλου μεταβολὴν, τὴν ἐξ οὐρανῶν φημι διὰ Χριστοῦ κλῆσιν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ πνεῦμα μετάθεσιν· τὰ κατὰ τόπον τούτου δεσμὰ, τὰς φυλακὰς, τὰς πληγὰς, τοὺς ῥαβδισμοὺς, τὰς τῶν ἐθνῶν πολυτρόπους ἐπιβουλὰς, τὴν ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄφιξιν, τοὺς κατὰ θάλατταν πόνους, τὰς θλίψεις, τοὺς κινδύνους, τὰς συμφορὰς, τὰ ναυάγια. Ὧν οὐ θεατὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινωνὸς ἦν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀκριβὴς πάντων ἐξηγητής. Ἀλλὰ Παῦλον μὲν ἐν Ῥώμῃ καταλιπὼν, πρὸς Ἕω πάλιν οὗτος ἀπαίρει, ὅλην τε Λιβύην διαδραμὼν τοῖς ἐπ' Αἰγύπτου ἐπιδημεῖ. καὶ τὴν ἄνω Θηβαΐδα τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας εἴσω λαβὼν, τῷ διδασκάλῳ τε διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προσαγαγὼν, τῇ κάτω Θηβαΐδι τῇ ἑπταπύλῳ D ἐφίσταται· ἐφ' ᾗ καὶ ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καὶ ποιμὴν προχειρίζεται. Ἱδρύματα δὲ καὶ τεμένη μιαρὰ δαιμόνων εἰς ἔδαφος κατασείσας (τοῦτο γὰρ ἡ σπουδὴ τῷ ἀνδρὶ, ἀπάτην ὅλῳ ποδὶ φεύγουσαν ἀποδεῖξαι), ἱεροὺς τῷ μόνῳ Θεῷ ναοὺς ἀντανίστησι, καὶ τοὺς ὑπὸ βαθεῖ σκότῳ τῆς ἀγνοίας κατεχομένους, διὰ τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς θεογνωσίαν ἀναγεννήσας, υἱοὺς ἡμέρας γενέσθαι παρασκευάζει.

VIII. Hujusmodi igitur fructibus magistro oblatis, impietate de medio sublata, erectis templis, altaribus stabilitis ac consecratis, et in his presbyteris ac diaconis apud credentes creatis, rectæque fidei præfinitione ipsis tradita ; et nunc quidem a

Η'. Τοιούτους τοιγαροῦν τῷ διδασκάλῳ προσενεγκὼν τοὺς καρποὺς, ἐκ μέσου τε θέμενος τὴν ἀσέβειαν, ναοὺς ἀνεγείρας, θυσιαστήρια πηξάμενος, καὶ ταῦτα καθιερώσας, καὶ ὑπὸ τῶν πιστευσάντων πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐν τούτοις χειροτονήσας, καὶ τὸν

τῆς ὀρθῆς, πίστεως ὅρον αὐτοῖς παραδοὺς, καὶ νῦν μὲν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς παράγων Γραφῆς, νῦν δὲ ἀφ' οὗπερ οὗτος ἀνετάξατο Εὐαγγελίου διερμηνεύων αὐτοῖς τὰ περὶ Χριστοῦ, καὶ δεικνὺς τὴν Παλαιὰν τῇ Νέᾳ μάλα συμβαίνουσαν, καὶ Θεὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν αὐτήν τε κἀκείνην νομοθετήσαντα, πλήρης ἡμερῶν ἤδη γενόμενος, ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀναλύει Θεὸν, τὸν χοῦν μὲν ἀπολιπὼν τῷ χοῒ, τὴν δὲ ψυχὴν ταῖς χερσὶν τοῦ δεδωκότος ἐμπαραθέμενος, ἐκεῖ μεταφοιτήσας, ἔνθα ἡ τῶν ζώντων χώρα, ἔνθα ἦχος ἑορταζόντων, ἔνθα εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία.

Θ'. Τοιαῦτα τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλων τοῦ ἀποστόλου τὰ διηγήματα, καὶ τοῦτο τέλος αὐτῷ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ καμάτων· ὧν καὶ νῦν ἐν ἀγαλλιάσει θερίζει τὰ δράγματα, ὡς μετὰ Παύλου καὶ αὐτὸν δύνασθαι λέγειν· « Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, ἐφ' οἷς τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον ἀποκείμενον. » Πλὴν ἀλλ' ἀκόλουθον οἶμαι τούτοις ἐπιμνησθῆναι καὶ ὅθεν δὴ, καὶ ὅπως, καὶ ἐφ' ὅτῳ ἄρα τῶν χρόνων, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον ἐξ Ἀχαΐας ἀνακομισθὲν, ὥς τι θεῖον θησαύρισμα, τῇ λαμπρᾷ καὶ βασιλίδι τῶν πόλεων ἀποδίδοται.

Ι'. Λιῄει ἀπὸ τοῦ Σιρμίου ποτὲ πρὸς τὸν Ἴστρον Κωνστάντιος ὁ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου παῖς, τρίτος δὲ καθ' ἡλικίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἴστρου χρόνον οὐ βραχὺν στρατοπεδευσάμενος, ἤκουε τοὺς πέραν τοῦ Ἴστρου Βαρβάρους μέλλειν ἐπιστρατεύειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. Καὶ ὁ μὲν ὑποπτήξας μή τι κακὸν ἐν τῇ αὐτοῦ δράσωσι, πρὸς τὴν Θρᾴκην εὐθὺς καὶ τὸ Βυζάντιον ἤλαυνεν. Ἐν Ὀδρυσῷ δὲ χωρίῳ καταλαβόντι, ἔνθα πόλιν Ἀδριανὸς ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἀναστήσας τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν τῷ τόπῳ δέδωκε, πρόσεισί τις τῶν ἐπισκόπων ὥς τι κομίζων δῶρον αὐτῷ χαριέστατον, τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ ἐν Ἀχαΐᾳ τετάφθαι μηνύων τὰ σώματα. Ὁ δὲ ἥσθη τε τῇ ἀγγελίᾳ, καὶ Ἀρτέμιον ᾧ μάλα ἐχρῆτο, καὶ ὃν τῆς πρὸς Χριστὸν ἀγάπης ᾔδει διάπυρον ἐραστὴν (μαρτυρεῖ τὸν ἔνθεον τούτου ἔρωτα τῷ ἀνδρὶ, ὁ ἐπὶ τῶν καιρῶν Ἰουλιανοῦ διὰ Χριστὸν ἆθλος καὶ κίνδυνος)· τοῦτον γοῦν τὸν οὕτω θερμὸν ὑπὲρ εὐσεβείας πνέοντα φίλον Ἀρτέμιον πρὸς τὴν τῶν σεπτῶν ἀνακομιδὴν σωμάτων αὐτίκα ἐκπέμπει. Καὶ γὰρ δὴ καὶ οὗτος ἦν Κωνστάντιος τά τε ἄλλα μέτριος, τόν τε τρόπον ἐπιεικὴς, καὶ πολλῷ γε κομιδῇ τῷ περὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομὴν ἔρωτι κάτοχος. Ἐντεῦθεν καὶ πρὸς τῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πόλει περὶ τὸν ἐκείνου τάφον οἷα γέρας ἀποδιδοὺς τῷ πατρὶ, ναὸν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων οἰκοδομεῖ μέγιστον. Οὗ δὴ καὶ Ἀρτεμίου τὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἐξ Ἀχαΐας ἀνακομίσαντος λείψανα, ἐν αὐτῷ τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῆς ἱερᾶς τραπέζης κατάθετο, Ἀνδρέου μὲν τῆς Πατρέων πόλεως, Λουκᾶ δὲ ἐκ Θηβῶν τῆς Βοιωτίας μετενεχθέντος. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ Τι-

A Veteris Instrumenti scriptura adducens testimonia, nunc vero ab eo quod ipse contexuerat Evangelio interpretans ipsis ea quæ de Christo erant, et ostendens Vetus Instrumentum omnino consonum esse Novo, unumque et eumdem esse Deum qui et hoc et illud statuerat, plenus jam dierum effectus, redit in pace ad Deum pacis, pulvere quidem pulveri relicto, anima vero in manibus ejus qui dederat commendata : illuc transiens ubi regio est viventium, ubi sonus festa celebrantium, ubi inhabitatio est omnium lætantium.

IX. Hujusmodi sunt certaminum apostoli pro pietate narrationes : hic fuit ipsi finis laborum pro Christo perpessorum, quorum etiam manipulos nunc metit in lætitia, ita ut possit et ipse cum Paulo dicere : « Bonum certamen certavi, cursum B consummavi, fidem servavi, propter quæ reposita est mihi corona justitiæ [4]. » Verumtamen his nunc consequens esse opinor mentionem facere unde, et quomodo, quibusve sane temporibus sacræ hujus reliquiæ ex Achaia, veluti divinus quidam thesaurus reportatæ sint, et claræ ac regiæ civitati redditæ.

X. Transibat quondam a Sirmio ad Istrum Constantius, Constantini Magni filius, sed fratrum tertius, atque ad hanc Istri ripam non longo tempore castrametatus, audivit Barbaros qui ultra Istrum erant conflicturos cum Romanorum principatu : et ipse formidans ne quid mali in suo principatu facerent, confestim ad Thraciam ac Byzan- C tium equitavit. Cumque ad regionem Odrysiorum pervenisset, ubi Adrianus Romanorum imperator, exstructa civitate, sui appellationem loco dedit, accedit ad eum quidam episcopus, veluti donum quoddam ipsi gratissimum deferens, Andreæ ac Lucæ Christi discipulorum corpora indicans in Achaia esse sepulta. Porro ille et nuntio gavisus est, et Artemium quo maxime utebatur, et quem sciebat fervidum amatorem charitatis erga Christum (attestatur viro divinum hujus amorem, certamen, ac periculum temporibus Juliani propter Christum susceptum) ; hunc ergo tanto fervore pro pietate spirantem amicum Artemium ad pretiosorum corporum reductionem confestim emittit. Etenim erat hic Constantius et in cæteris D moderatus, et moribus mitis ac modestus, et magno admodum circa ecclesiarum ædificationem amore occupatus. Unde etiam ad patris sui civitatem circa illius sepulcrum, veluti reddens patri honorem, templum ab ipsis fundamentis maximum ædificat, in quo etiam, ubi Artemius sacrorum apostolorum reliquias ex Achaia retulisset, in ipso divino altari sacræ mensæ reposuit : Andreæ quidem e civitate Patreorum, Lucæ autem ex Thebis Bœotiæ translatis corporibus. Ac brevi tempore

4 II Tim. IV, 7, 8.

intermedio etiam Timotheum qui in choro discipulorum Christi velut perspicua quædam stella splenduerat, ex Epheso refert Ioniæ, ministro quoque rursum ad hoc usus Artemio. Sed habuit et ipsum sacræ mensæ ambitus, veluti reddentem debitum quoddam pietatis suis auxiliatoribus. Verum Timotheus quidem hujusmodi habuit corporis reductionem.

XI. Porro in divi Lucæ reductione tale editur miraculum sermone ac memoria dignum. Anatolius quidam eunuchus unus eorum qui tunc e regio erant cubiculo, misero corporis morbo detentus erat. Ubi ergo majorem novit esse morbum quam qui medicorum posset arte curari, probe sciens ille quod quæ impossibilia sunt apud homines, Deo possibilia sunt, omnibus aliis relictis, ad Lucam Christi discipulum confugit, et hoc auxiliatore utitur adversus morbum. Ubi enim urna quæ pretiosum continebat ipsius corpus ad sacrum templum jam esset delata, quod a fundamentis Constantius erexerat, accedens hic dictus Anatolius, simulque bajulans cum his qui illam portabant, confestim deprimente morbo absolvitur: et vivens ex mortuo tale adeptus beneficium, tota sua vita non intermisit gratias agere apostolo ac Deo qui per ipsum hujusmodi edebat miracula.

XII. Ita igitur primum ex Thebis relatum divinissimi Lucæ corpus, honorifice admodum ac magnifice una cum Andrea ac Timotheo in templo reponitur, quod a Constantio ædificatum erat: cum circa sacrarum reliquiarum repositionem fidei opera ac fervidum Constantii desiderium plurimum demonstrata sunt. Quanquam hic postea maligni laqueis aliquantulum captus (o casum miserum! heu turbulentam subversionem!) Arianorum dogma ebibit. Multis autem postmodum temporibus, Justinianus, assumptis imperii sceptris, multo adhuc amplificentius circa hæc sacra apostolorum corpora afficitur, et theca argentea hæc concludens, circa ipsum altare vehementi Dei amore reponit, nempe pretiosa in pretioso conditorio. Et quidem sacri altaris mensam theca constituit: porro communi apostolorum nomine templum appellatur: ad quod sane omnes qui conveniunt fideles laudant hunc tanquam discipulum, celebrant ut evangelistam, beatificant tanquam eum qui in sacris sudoribus ac laboribus divino Paulo semper fuit socius: et inde sanctificationem participantes, spirituali implentur gaudio: idque gratia ac benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

A μόθεον, τὸν τῷ χορῷ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν οἷά τινα διαφανῆ ἀστέρα ἐκλάμψαντα, ἐξ Ἐφέσου ἀναφέρει τῆς Ἰωνίας, ὑπουργῷ καὶ αὖθις πρὸς τοῦτο τῷ Ἀρτεμίῳ χρησάμενος. Ἀλλ' ἔσχε καὶ αὐτὸν ὁ τῆς ἱερᾶς τραπέζης θεῖος περίβολος, καθάπερ τι χρέος τοῖς συνεργάταις αὐτοῦ τῆς εὐσεβείας ἀποδοθέντα. Ἀλλὰ Τιμόθεος μὲν τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ σώματος.

ΙΔ. Ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ θείου Λουκᾶ θαυματουργεῖταί τι τοιοῦτον λόγου καὶ μνήμης ἄξιον· Ἀνατόλιός τις, εὐνοῦχος εἷς τῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος τηνικαῦτα ὤν, πάθει δεινοῦ σώματος κατάσχετος ἦν. Ὡς οὖν μεῖζον ᾔδει τὸ πάθος ἢ κατὰ τὴν τῶν ἰατρῶν τέχνην ἐδόκει, εὖ ἐκεῖνος εἰδὼς ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, τῷ Θεῷ δυνατὰ, τῶν ἄλλων ἀφέμενος πάντων, ἐπὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητὴν Λουκᾶν καταφεύγει, καὶ τούτῃ βοηθῷ χρῆται κατὰ τῆς νόσου.
B Τῆς γὰρ σοροῦ, ἣ τὸν τίμιον αὐτοῦ συνεῖχε νεκρὸν, ἐπὶ τὸν ἅγιον ἤδη κομιζομένης ναὸν, ὃν ἐκ βάθρων αὐτῶν Κωνστάντιος ἤγειρεν, οὗτος ὁ λεχθεὶς Ἀνατόλιος προσελθὼν, καὶ συνδιαβαστάσας τοῖς φέρουσιταύτην, παραχρῆμα τοῦ πιέζοντος ἀπολύεται πάθους. Καὶ ὁ ζῶν ἀπὸ τοῦ νεκροῦ τοιαύτης ἀπολαύσας εὐεργεσίας, οὐ διέλιπε παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν τῷ τε ἀποστόλῳ τὴν χάριν ὁμολογῶν, καὶ τῷ δι' αὐτοῦ τοιαῦτα θαυματουργοῦντι Θεῷ.

ΙΒ'. Οὕτω μὲν οὖν ἐκ Θηβῶν ἀνακομισθὲν τὸ πρῶτον τὸ τοῦ θειοτάτου σῶμα Λουκᾶ, ἐντίμως ἄγαν καὶ μεγαλοπρεπῶς, μετὰ Ἀνδρέου, φημὶ, καὶ Τιμοθέου, τῷ παρὰ Κωνσταντίου οἰκοδομηθέντι ναῷ κατατίθεται, πολλὰ περὶ τὴν τῶν ἱερῶν λειψάνων
C κατάθεσιν πίστεως ἔργα καὶ πόθου ζέοντος τοῦ Κωνσταντίου ἐνδειξαμένου, εἰ καὶ ταῖς τοῦ πονηροῦ πάγαις οὗτος μικρὸν ὕστερον ἁλοὺς (ὢ πτώματος ὀλεθρίου! τὴν θολερὰν, φεῦ! ἀνατροπὴν)· τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἐξέπιε δόγματος. Χρόνοις δὲ ἱκανοῖς ὕστερον Ἰουστινιανὸς τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας παραλαβὼν, φιλοτιμότερον ὅσον περὶ τὰ ἱερὰ ταυτὶ τῶν ἀποστόλων διατίθεται σώματα, καὶ ἀργυρέῃ θήκῃ ταῦτα περιλαβὼν παρ' αὐτῷ τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ, μάλα θεοφιλῶς κατατίθεται, τὰ τίμια, φημὶ, ἐν τιμίῳ. Καὶ τράπεζα μὲν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ἡ θήκη τελεῖ, κοινῷ δὲ τῶν ἀποστόλων ὀνόματι ὁ νεὼς οὗτος προσαγορεύεται. Οὗ δὴ πάντες οἱ πιστοὶ συνιόντες, ἐπαινοῦσι τοῦτον ὡς μαθητὴν, ἀνευφημοῦσιν ὡς εὐαγγελιστὴν, ὡς ἱερῶν ἱδρώτων καὶ
D πόνων τῷ θεσπεσίῳ κοινωνήσαντι Παύλῳ διαπαντὸς μακαρίζουσι· καὶ τοῦ ἐκεῖθεν μεταλαμβάνοντες ἁγιασμοῦ, χαρᾶς πληροῦνται πνευματικῆς χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

—

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΟΥΑΡΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ.

MARTYRIUM S. VARI

ET SOCIORUM EJUS.

(Latine apud Surium ad diem 19 Octobris; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

A. Μαξιμιανοῦ τοῦ τυράννου τὸ δυσσεβὲς ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκουμένην ἐκδόντος διάταγμα, πέμψαντο, δὲ καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἄρχουσιν, ὡς ἢ πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ Χριστιανοὺς τῶν μιαρῶν ἀπογίνεσθαι θυσιῶν, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἐξόμνυσθαι πίστιν, ἢ ποικίλαις κολασεσι καὶ βασάνοις τοῦ ζῆν ἀπαλλάττεσθαι· καὶ πολλῶν ἐπὶ τούτῳ πιστῶν συλληφθέντων, καὶ τῶν μὲν τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον εὐκλεῶς ἀπενεγκαμένων, τῶν δὲ εἱρκταῖς καὶ δεσμοῖς παραπεμφθέντων, λιμῷ τε καὶ δίψει πιεζομένων, ἀνήρ τις τοῦ καταλέγου Αἰγυπτίων, πολλοῦ μὲν ἄξιος Μαξιμιανῷ, πολλοῦ δὲ καὶ τῷ αὐτοῦ στρατεύματι, φοβερὸς οὐχ ἥκιστα πολεμίοις. Οὔαρος ὄνομα, τὸ γένος ἐπίσημος, τὴν δόξαν περίβλεπτος, τὴν, ἀρετὴν περιβόητος, λάθρα ὁπόσαι νύκτες τὸ δεσμωτήριον εἰσιὼν, B τοῦτο μὲν ἐπιμελείας ἠξίου τοὺς ἄνδρας, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ εὔχεσθαι παρεκάλει, ὥστε τὸν ἴσον ἐκείνοις καὶ αὐτὸν ἀγῶνα τελέσαι. Ἐδεδοίκει γὰρ ἔτι κατάδηλος γενέσθαι τὸ σέβας, διὰ τὸ τοὺς ὑπασπιστὰς τῆς ἀσεβείας φονιόν τι πνέειν κατὰ τῶν εὐσεβούντων καὶ μανικὸν, καὶ οὓς ἂν φωράσειαν Χριστιανοὺς, τοὺς μὲν πυρὶ, τοὺς δὲ θαλάσσῃ, τοὺς δὲ καὶ ἄλλαις βασάνοις καὶ θανάτῳ παραδιδόναι.

B'. Ἐπεὶ οὖν ἀνηγγέλθη τῷ ἄρχοντι ὡς καί τινες τῶν τὴν ἔρημον οἰκούντων πιστῶν ὑπὸ τῶν τῆς ἀσεβείας ὑπηρετῶν συνελήφθησαν, ἡσθεὶς τῇ ἀγγελίᾳ, τούτους μὲν κατὰ τὸ παρὸν ἐν ἀσφαλεῖ τῇ φρουρᾷ κατακλεισθῆναι κελεύει, τὰ δὲ τῶν κολάσεων ὄργανα, τῇ ὑστεραίᾳ εὐτρεπισθῆναι, καὶ αὐτοὺς εἰσαχθῆναι πρὸς τὴν ἐξέτασιν. Εἰς ὦτα τοιγαροῦν τῷ μακαρίῳ Οὐάρῳ τὸ πρᾶγμα χωρῆσαν, C χρήματα τοῖς προεστῶσι τῆς φυλακῆς παρασχὼν, νυκτὸς εἴσεισι πρὸς τοὺς ἄνδρας, καὶ λύει μὲν αὐτοὺς τῶν δεσμῶν, ἐκβάλλει δὲ καὶ τοὺς πόδας τοῦ ξύλου. Θεραπείας ἀξιώσας, καὶ τροφῆς μετασχεῖν παρασκευάσας παρ' ὅλας ὀκτὼ ἡμέρας ἀσίτους ἤδη διαμεμενηκότας, πεσὼν ἐλιπάρει, Δέομαι ὑμῶν, λέγων, γνήσιοι θεράποντες τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ ἐμοῦ τὸν Θεὸν ἱκετεῦσαι τῆς αὐτῆς ὑμῖν ἀξιῶσαι καὶ μὲ μερίδος καὶ δοῦναι μοι καρτερίαν πρὸς τὰ δεινά, Δοῦλος γάρ εἰμι καὶ

A I. Cum Maximianus tyrannus per universum fere orbem terræ impium edidisset edictum, misissetque etiam ad præsides, qui erant in Ægypto, ut vel omnes in ea existentes Christiani exsecranda gustarent sacrificia et suam abjurarent fidem, vel variis tormentis et suppliciis vita eis adimeretur; et hac de causa multi fideles fuissent comprehensi, et alii quidem pro Christo mortem gloriose sustinuissent, alii autem in carceres et vincula conjecti essent, fameque et siti premerentur: vir quidam ex numero militum Ægyptiorum, qui in magno quidem erat pretio apud Maximianum, et apud ipsum exercitum, erat autem terribilis hostibus, nomine Varus, genere insignis, gloria conspicuus, ac virtute clarus. Is clam singulis noctibus carcerem B ingrediens, partim quidem eos curabat, qui erant in vinculis: partim autem eos rogabat ut pro ipso orarent, quo æque, atque ipsi, certamen perageret. Timebat enim adhuc suam aperire religionem, quod satellites impietatis eædem et furorem spirarent adversus pios, et quos deprehendissent Christianos, alios quidem igni, alios autem aliis tormentis et morti traderent.

II. Cum autem præsidi fuisset renuntiatum quod quidam ex fidelibus, qui habitabant in solitudine, comprehensi fuerant a ministris impietatis, nuntio lætatus, eos quidem jubet in præsentia includi in tuta custodia, die autem sequenti parari tormenta, et ipsos introduci ad habendam de eis quæstionem. Cum res ergo venisset ad aures beati C Vari, pecunia data iis qui præerant custodiæ, noctu ad eos ingreditur, et eos quidem solvit e vinculis, pedes autem e cippo amovet. Cumque eos curasset, et ut cibum sumerent effecisset, qui totos octo dies jam jejuni manserant, procidens humi, obsecrabat: Rogo vos, dicens, germani ac sinceri Christi famuli, Deo pro me supplicate, ut me quoque eadem, qua vos, parte dignetur, et adversus mala et aspera det mihi fortitudinem. Nam ego quoque sum servus Christi, et ejus sancto-

rum : sed varia et acerba supplicia et judicum A sævitia me volentem prodire in medium abducunt, et timorem incutiunt. Orate ergo pro me, sancti martyres, orate. Vos enim cras in Domino consummabimini. Ad hæc sancti : Nemo, aiunt, o frater Vare, potest metere in exsultatione, nisi prius in lacrymis semina dejecerit, et qui in eis spargendis suscipiuntur, labores sustinuerit. Similiter autem athleta quoque non coronatur, nisi prius legitime certaverit. Agedum ergo, o frater, sis nobis comes itineris, et perfectus miles Christi. Habemus enim illum ipsum, pro quo suscipimus, nos benigne e superis defendentem, et latenter nobis magnum præbentem auxilium. Sanctis hæc dicentibus, veniunt quidam milites, quibus jussum fuerat, ut eos deducerent ad præsidem. Qui cum aspexissent beatum Varum jacentem ad pedes B martyrum, et novo spectaculo essent veluti obstupefacti, ideo benignis, ut sibi videbantur, verbis cum eo agentes : Insanis, ei dicunt, o homo? Non times omnino ne, si hæc res nota fuerit præsidi, cum militari dignitate vitam quoque simul amittas? Ad quos beatus Varus : Utinam, inquit, inveniar perfectus Christianus, et liceat mihi esse horum sanctorum socium certaminis, et in eisdem habitare tabernaculis. Persuadet autem amicitia, ut ego vobis fidam, et eorum, qui hic dicuntur aut fiunt, nihil habeam suspectum.

III. His sic dictis, milites sanctos, qui erant sex numero (erant enim omnes quidem septem, sed unus jam mortuus fuerat in solitudine), ca- C tena vinctos adduxerunt ad præsidem. Ille autem sedebat in excelso tribunali, et eum circumsistebat multitudo militum, qui omnino pendebant a verbis illius et nutu. Cum ergo jussisset eos exutos introduci, statim quidem rogavit : Quodnam est vobis genus et quænam conditio, quænam autem vestra nomina? Et responsum mox ab eis exigebat. Præpotentem enim vobis juro, aiebat, deorum virtutem ac justitiam, quod vos adhuc superstites apponam feris edendos et canibus. Sancti autem neque fastum tantæ auctoritatis, neque verborum sævitiam extimescentes, Nobis, dicebant, o judex, nulla patria est in terra. Sumus enim revera hospites et advenæ. Nam Christianis vera patria et civitas in cœlis est ædificata. Crede nobis hæc ita se habere : minas autem tuas pa- D rum curamus : imo vero optamus ut minæ tuæ non se usque ad verba solum sistant, sed ad effectum etiam deducantur. Sic enim erit manifestum nostrum in Christum desiderium : et ipse scies omnino, quale auxilium ab ipso assequamur. Cum sancti hæc dixissent, tyrannus conversus ad assessores, Video, inquit, hos infelices unum et idem tanquam ex consensu meditari. Parentur ergo flagella, et eos plagæ abunde excipiant. Cum autem valde quidem verberarentur, nihil autem responderent, judex intulit interrogationem,

A αὐτὸς Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων· ἀλλὰ με τὸ ποικίλον καὶ αὐστηρὸν τῶν κολάσεων, καὶ τὸ τῶν δικαστῶν ἀπηνὲς, εἰς μέσον ἀγαγεῖν ἐμαυτὸν βουλόμενον, ἀπάγει καὶ δειλίαν ἐντίθησιν, εὔξασθε τοιγαροῦν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἅγιοι μάρτυρες, εὔξασθε. Τὴν αὔριον γὰρ ὑμεῖς ἐν Κυρίῳ τελειοῦσθε. Πρὸς ταῦτα οἱ ἅγιοι. Οὐδεὶς, ἀδελφὲ, φασὶν, Οὔαρε, θερίζειν ἐν ἀγαλλιάσει δύναται, εἰ μὴ χειμῶνος πρότερον τὰ σπέρματα καταβάλῃ καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς ἀνάσχηται πόνων. Παραπλησίως δὲ καὶ ἀθλητὴς οὐ στεφανοῦται, εἰ μὴ πρότερον νομίμως ἀθλήσει. Δεῦρο δὴ οὖν, ἀδελφὲ, σύνοδος ἡμῖν γενοῦ, καὶ τέλειος στρατιώτης Χριστοῦ. Ἔχομεν γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνον, ὑπὲρ οὗ τὰς κολάσεις ἀναδεχόμεθα, φιλανθρώπως ἡμῶν ἄνωθεν ἀντιλαμβανόμενον, καὶ πολλὴν ἀφανῶς παρέχοντα τὴν βοήθειαν. Ταῦτα τῶν ἁγίων διεξιόντων, ἐφίσταν- B ταί τινες τῶν τῆς τάξεως, ἀγαγεῖν αὐτοὺς προσταγέντες παρὰ τὸν ἄρχοντα. Οἳ καὶ, τὸν μακάριον Οὔαρον θεασάμενοι πρὸς τοῖς ποσὶ κείμενον τῶν μαρτύρων, καὶ οἱονεὶ καταπλαγέντες ἐπὶ τῷ καινῷ τοῦ θεάματος, καὶ διὰ τοῦτο φιλανθρωπίας λόγους τῷ δοκεῖν προσφέροντες, Μαίνῃ, λέγουσι πρὸς αὐτὸν, ἄνθρωπε; Οὐ δέδοικας ὅλως μὴ, γνωσθέντος τῷ ἡγεμόνι τοῦ πράγματος, τῷ στρατιωτικῷ ἀξιώματι συναπολέσῃς καὶ τὴν ζωήν; Πρὸς οὓς ὁ μακάριος, Γένοιτό μοι Χριστιανὸν ἔφη, τέλειον εὑρεθῆναι, καὶ τοῖς ἁγίοις τούτοις συναθλόν τε καὶ σύσκηνον. Πείθει γάρ με θαῤῥεῖν πρὸς ὑμᾶς ἡ φιλία, καὶ οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα λεγομένων ἢ πραττομένων ὑποπτεύειν.

Γ'. Τούτων οὕτω λεχθέντων οἱ στρατιῶται τοὺς ἁγίους ἓξ ὄντας τὸν ἀριθμὸν (ἑπτὰ μὲν γὰρ οἱ πάν- C τες ἦσαν, ἔφθασε δὲ ὁ εἷς κατὰ τὴν ἔρημον τελευτῆσαι), δεδεμένους ἁλύσει, τῷ ἡγεμόνι προσῆγον. Ὁ δὲ ἐφ' ὑψηλοῦ μὲν καθῆστο τοῦ βήματος, περιειστήκει δὲ αὐτὸν πλῆθος στρατιωτῶν, τῶν ἐκείνου λόγων καὶ τοῦ νεύματος ὅλως ἐξηρτημένοι. Κελεύσας οὖν ἀποδυθέντας εἰσάγεσθαι τοὺς ἁγίους, εὐθὺς, Οἷοι μὲν γένους, ἠρώτα, οἵας δὲ τύχης ἐστέ; τίνα δὲ ὑμῶν τὰ ὀνόματα; Καὶ τὴν ἀπόκρισιν ὡς τάχος ἀπῄτει. Τὴν ἔφορον γὰρ ὑμῖν ὄμνυμι, φησὶ, δίκην καὶ τὴν μεγάλην τῶν θεῶν δύναμιν, ὡς ἔτι περιόντας ὑμᾶς θηρίοις καὶ κυσὶ βορὰν παραθήσομαι. Οἱ δὲ ἅγιοι, μηδὲν μήτε πρὸς τὸ σοβαρὸν τοῦ σχήματος, μήτε πρὸς τὴν ἀπήνειαν τῶν λόγων ὑποσταλέντες, Ἡμῖν, ὦ δικαστὰ εἶπον, πατρὶς ἐπὶ γῆς οὐδὲ μία· ξένοι γὰρ ἡμεῖς ὄντες καὶ παρεπίδημοι. Πατρὶς γὰρ Χριστιανοῖς ἀληθὴς καὶ πόλις ἐν οὐρανοῖς ᾠκοδόμηται. D Ταῦτα πίστευε ἡμῖν οὕτως ἔχειν. Τῶν δὲ σῶν ἀπειλῶν ὀλίγη φροντίς· μᾶλλον δὲ καὶ δι' εὐχῆς τὸ πρᾶγμα ποιούμεθα μὴ μέχρι λόγων στῆναί σοι τὴν ἀπειλὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον ἐκβῆναι. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμῖν ὁ πόθος ὁ πρὸς Χριστὸν δῆλος ἔσται καὶ αὐτὸς εἴσῃ πάντως, ὁποίας παρ' αὐτοῦ τυγχάνομεν τῆς ἐπικουρίας. Τοιαῦτα τῶν ἁγίων διεξελθόντων, ὁ τύραννος πρὸς τοὺς συνέδρους ἐπιστραφεὶς, Μίαν, ἔφη, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντας μελέτην τοὺς κακοδαίμονας ὥσπερ ἐκ συμφωνίας ὁρῶ. Μάστιγες οὖν αὐτοὺς καὶ πληγαὶ δαψιλῶς ἐκδεχέσθωσαν. Ὡς δὲ ἐτύπτοντο μὲν σφοδρῶς, οὐδὲν δὲ ἀπεκρίνοντο, ὁ δικαστὴς ἐπῆγεν

ἐρώτησιν, οὕτως εἰπών· Ὁ μάλιστά γε ζητούμενος A ἕβδομος ὑμῶν ποῦ ἐστι; Τούτου ῥηθέντος, αὐτίκα δρομαίως τοῦ ὄχλου ἐξορμηθεὶς ὁ γενναιότατος Οὔαρος, στὰς ἐν μέσῳ λέγει τῷ ἡγεμόνι· Ἐκεῖνος μὲν ἐκ πολλοῦ τὸν βίον μετήλλαξεν, ἐμὲ δὲ κληρονόμον τῶν αὐτοῦ ἐνεστήσατο. Εἴ τι οὖν ἐκείνῳ χρέως, ἀποδώσων αὐτὸς πάρειμι.

Δ'. Ἤκουσεν ὁ ἡγεμὼν, καὶ ὅλος τοῦ θυμοῦ γέγονε· καὶ, Τίς οὗτος, καὶ τίνος τάγματος; ἡ τάξις λεγέτω, φησί. Ὁ δὲ, Τάγματος μὲν τοῦ ἐκ Τυάνων, στρατιώτης δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν, ἀπεκρίνατο. Καὶ ὁ ἡγεμὼν, πληγεὶς ἐπὶ τούτῳ, Τίς σε πονηρὸς δαίμων εἰς κίνδυνον, εἶπεν, οὕτω σαφῆ, σεαυτὸν ὠθῆσαι πεποίηκεν, ὡς καὶ τὸ τῆς προσούσης σοι περιδόξου στρατείας ἀξίωμα, τὰ ἐκεῖθέν τε σιτηρέσια, παρ' οὐδὲν θέσθαι, καὶ τοσούτοις τὴν ἰδίαν ψυχὴν περιβαλεῖν B χαλεποῖς; Καὶ ὁ μακάριος, Τὸν ἄρτον, εἶπε, τὸν ἐξ οὐρανοῦ καθιόντα, καὶ τὸ θεῖον ποτήριον τοῦ τιμίου αἵματος Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μου, τῶν σῶν προέκρινα τιμῶν τε καὶ ὀψωνίων, δόξαν ἀεὶ μένουσαν τῆς ῥεούσης, καὶ ζωὴν ἄληκτον φθαρτῆς καὶ προσκαίρου. Εἶτα δῆλος ἐπὶ τῷ πάθει γενόμενος ὁ δικάζων, ἀποβλέψας πρὸς τοὺς ἁγίους ἐν πολλῷ σάλῳ καὶ πικρίᾳ ψυχῆς εἶπε. Μάρτυς ἡ τῶν μεγίστων θεῶν δύναμις, ὑμᾶς πρότερον ἐν κακοῖς ἀφέλωμαι τὴν ζωὴν, τοιοῦτον ἐμὲ ζημιώσαντας στρατιώτην· ὑμέτερον γὰρ ἂν εἴη τοῦτο καὶ οὐχ ἑτέρου. Οἱ δὲ μάρτυρες ἐν μηδενὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ποιούμενοι, Μικρὸν, εἶπον, ἀνάμεινον, δικαστὰ, καὶ τὰ ὅπλα τῆς νῦν στρατείας, οἷα κατανοήσεις. Τῷ γὰρ τῶν ἀγγέλων τάγματι τὸν ἄνδρα προσενηνόχαμεν. Τούτου ῥηθέντος, ὁ μὲν πείθειν ἐπεχείρει τοὺς ἁγίους συνθέσθαι C τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ θυσίαν τοῖς ματαίοις προσενεγκεῖν ὁ μάταιος· οἱ δὲ μηδὲ τὸ οὖς ὅλως διδόντες τοῖς αὐτοῦ ῥήμασιν, ἀνθυπέφερον· « Θεοὶ οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. » Μεθ' οὓς ὁ μακάριος Οὔαρος, μείζονα τὴν ὀργὴν ἐξάπτων τῷ δικαστῇ. Τί πράγματα παρέχεις, ἔλεγε, τοῖς ἁγίοις, μωρὰ λέγων καὶ εἰς οὐδὲν χρήσιμα; « Ὁ γὰρ μωρὸς, φησὶ, μωρὰ λαλήσει. » (Ἠσαΐας ὁ μέγας σοι τοῦτο καὶ οὐκ ἐγὼ) καὶ ταῦτα μηδὲ ἀντοφθαλμεῖν αὐτοῖς, μηδὲ εἰς λόγους ὅλως ἰέναι δυνάμενος.

Ε'. Τούτων ἀκούσας ἐκεῖνος οὐκ ἔτι καθεκτὸς ἦν, ἀλλὰ θυμοῦ πλείονος πλησθεὶς, ἐπὶ ξύλου μὲν τὸν Οὔαρον μετεωρίζειν ἐκέλευε. Πρὸς δὲ τοὺς ἁγίους, Ἐὰν τῆς ὑμῶν, εἶπεν, ἐνστάσεως ἡττηθῶ, ἔξαρνος D πάντως καὶ τῆς τῶν θεῶν ἔσομαι λατρείας. Οὕτως ἰσχυρόν τι καὶ αὐστηρὸν ἡ ἀλήθεια, καὶ ἀσθένειαν πολλάκις διελέγχον ψυχῆς, φέρειν αὐτῆς τὴν ἐλευθερίαν οὐ δυναμένης. Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, Δοκίμασόν σου τέως τὴν δυναστείαν, εἰρήκασιν, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἀδελφοῦ· καὶ εἴγε τούτου κρείττων ὀφθῇς, τότε τάχα καὶ ἐφ' ἡμᾶς χρηστῶν οὐκ ἀμοιρήσεις ἐλπίδων. Πρὸς ταῦτα ὁ δικαστὴς τοῖς μὲν ἁγίοις τὰ χαλεπώτατα ἀπειλήσας, τοῦ ξύλου κατενεχθῆναι προστάττει τὸν μάρτυρα· καὶ ὥσπερ οὐχ' ἱκανὴν νομίσας πρὸς τοιοῦτον εὐγενὲς φρόνημα,

dicens: Qui maxime quæritur septimus ex vobis, ubi est? Hoc dicto, cursim statim e turba egressus præclarissimus Varus, stans in medio dicit præsidi: Ille quidem jam diu abhinc ex hac vita excessit, me autem suum hæredem instituit. Si quid ergo ab illo debebatur, adsum ipse redditurus.

IV. Audivit præses, et totus ad iram est conversus: Quis hic sit, inquit, dicat, et e quanam sit legione. Ille autem: Ex legione quidem Tyanensi, miles vero clarus, respondit. Præses autem, ea de causa obstupefactus, Quis malus dæmon, inquit, effecit, ut te in manifestum impelleres periculum, ut et gloriosam tuam militiam, et quam ex ea habes tesseram frumentariam, nihili facias, et tuam animam in tanta mala injicias? Beatus autem Varus: Panem, inquit, qui de cœlo descendit, et divinum calicem pretiosi sanguinis Christi Domini mei prætuli tuis honoribus et stipendiis: gloriam quæ semper manet, ei quæ fluit, et vitam quæ nunquam desinit, ei in quam cadit interitus et est ad breve tempus. Tunc judex aperte ostendens se esse animo perturbatum, aspiciens ad sanctos, concitate et acerbe dixit: Testis sit mihi virtus maximorum deorum, vobis prius adimam in malis vitam, qui me tali milite privaveritis· Hoc enim fuerit vestrum, et non alterius. Martyres autem verba ejus nihilifacientes, Exspecta parumper, dixerunt, o judex, et videbis qualia sint arma hujus militiæ Ad ordinem enim angelorum hominem adduximus. Hoc dicto, ille quidem conabatur persuadere sanctis, ut assentirentur impietati, et rebus vanis offerent sacrificium, ipse plane vanus et stolidus. Illi autem ne aurem quidem ejus verbis præbentes, contra referebant: « Dii, qui cœlum et terram non fecerunt, pereant [1]! » Post quos beatus Varus iram magis accendens, judici, Quid, dixit, sanctis exhibes molestiam, stulta dicens, et ad nihil utilia? « Stultus autem stulta loquetur [2]. » (Magnus Isaias hoc tibi dicit, et non ego) idque cum nec eos quidem contra intueri, nec cum eis omnino conferre sermonem velis, vel potius non possis.

V. Hæc cum ille audiisset, non poterat amplius cohiberi, sed majore ira plenus, jussit quidem Varum in ligno sublimem extolli. Sanctis autem dixit: Si fuero a vestra superatus constantia, cultum quoque deorum omnino abnegabo. Adeo res valida et acris est veritas, et quæ sæpe arguit animi imbecillitatem, qui non potest ejus ferre libertatem. Christi autem martyres, Experire, dixerunt, in hoc nostro fratre quid possis; et si eo fueris superior fortassis, ut speras, in nobis res quoque recte succedet. Ad hæc judex cum sanctis quidem esset minatus gravissima, jubet in cippum duci martyrem: et perinde ac si existimaret non

[1] Jerem. x, 11. [2] Isa. xxxii. 6.

sufficere hoc supplicium adversus tam generosum et tam bene instructum animum, jussit ut extensus loris, in terra cæderetur crudeliter, deinde per quatuor viros tractum, validis clavis conteri et confringi. Forti ergo et generoso animo hæc mala ferens athleta, ad sanctos omnibus audientibus conversus : Benedicite famulo vestro, sancti patres, inquit, benedicite. Rogate, ut mihi vires confirmentur a Domino, et me ejus dextera suscipiat. Novit enim humanam imbecillitatem, qui eam ipse quoque gestare voluit, et dixit : « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma [3]. » Sancti igitur, cum oculos in cœlum sustulissent, Deus, dixerunt, Deus virtutum, ipse emittet tibi virtutem ex alto, et capiti tuo imponet galeam salutis, et te induet vestimentis ultionis. Manus illius defendet te, et brachium te corroborabit, et præclaras præbebit victorias contra adversarium. « Exsurge ergo, exsurge, induere fortitudine brachii tui [4], » hoc discens a divina Scriptura, et sciens qualis ab alto adsit nobis adjutor, et qualium bonorum perceptio eos manet, qui propter illum hæc pati lubenter voluerunt. Martyr autem Christi cum interea verberaretur, et quodammodo sentiret manum opem e cœlo ferentem, in exsultatione animæ dixit sanctis : Nulla propter me tristitia subeat corda vestra. Ecce enim vestræ preces, quæ Deo persuaserunt, aspera tormenta plana effecerunt et levia, et molestiam mutarunt in recreationem, adeo ut nec plagas quidem sentiam.

VI. Post hæc rursus aggressus est tyrannus persuadere, et athletam attrahere ad negandum, bona ei pollicens, et horum ipsorum, quæ sustinuit, tormentorum, non in illum, sed in alios Christi martyres culpam conferens. Postquam autem vidit sanctum callida illius inventa amplius irridentem, ira magis accensus, jubet Varum rursus suspendi in ligno comparato ad torquendum, et eum ferreis discerpi ungulis. Cum autem martyri, dum cæderetur corpus, plurimæ carnes in terram caderent, et illius sanguine solum cruentaretur, bonus quidem Varus, tanquam nihil patiens, erat quietus : sanctis autem graviter affectus erat animus, et eorum viscera laniabantur propter animi consensionem. Non ferentes itaque judicis crudelitatem : Quid vero non intelligis, inquiunt, o tu, vel feris ipsis agrestior, quod et lapides et ferrum passa essent, percussa toties ? Ipse autem ne sic quidem potuit molliri, et eam rem quodammodo habuit ludibrio : Christus, inquiens, vester accedat, ipsumque a meis liberet manibus : nesciens stultus, quod hæc ferre posse magno et forti animo, significabant illum affuisse et liberasse, et suum rorem dedisse dolorum medicinam. Beatus autem ille, etiam dum discerperetur, Nolim, inquit, liberari ab his, quæ ad tempus durant, tormentis, sed ab iis quæ ma-

A καὶ παρασκευὴν ψυχῆς τὴν κόλασιν ταύτην ἱμᾶσιν ὠμοῖς ἔφη κατὰ γῆς ταθέντα μαστίζεσθαι, εἶτα διὰ τεσσάρων ἑλκόμενον ῥοπάλοις ἁδροῖς συνθλᾶσθαι καὶ κατατρίβεσθαι. Γενναίως οὖν τὰ δεινὰ ταῦτα φέρων ὁ ἀθλητὴς πρὸς τοὺς ἁγίους ἐν ἐπηκόῳ πάντων ἐπιστραφεὶς, Εὐλογήσατε τὸν δοῦλον ὑμῶν, πατέρες ἅγιοι, φησὶν, εὐλογήσατε · εὔξασθε παρὰ Κυρίου ἐνδυναμωθῆναί με καὶ ἀντιλαβέσθαι μου τὴν αὐτοῦ δεξιάν. Οἶδε γὰρ αὐτὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὁ καὶ φορέσαι ταύτην καταδεξάμενος, καὶ εἰπὼν ὅτι « Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. » Οἱ δὲ ἅγιοι, τὰ ὄμματα εἰς οὐρανοὺς ἀνατείναντες, Ὁ Θεὸς, εἶπον, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἐξαποστελεῖ σοι δύναμιν ἐξ ὕψους, καὶ περιθήσει ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου περικεφαλαίαν σωτηρίου, καὶ ἱμάτιον ἐκδικήσεως πε- B ριβαλεῖ σε, Ἡ χεὶρ ἐκείνου συναντιλήψεταί σοι, καὶ ὁ βραχίων κατισχύσει, λαμπρά τε παράσχοι κατὰ τοῦ ἀντικειμένου τὰ νικητήρια. « Ἐξεγείρου τοιγαροῦν, ἐξεγείρου, ἔνδυσαι τὴν ἰσχὺν τοῦ βραχίονός σου » παρὰ τῆς θείας τοῦτο Γραφῆς διδασκόμενος, καὶ εἰδὼς, οἷος ἡμῖν ἄνωθεν παρίσταται βοηθος, καὶ οἵων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις περιμένει τοὺς δι' ἐκεῖνον ταῦτα πάσχειν προῃρημένους. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἐν τοσούτῳ τυπτόμενος, καὶ ὥσπερ αἰσθόμενος ἄνωθεν χειρὸς ἐπιβοηθούσης, ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς ἔφη πρὸς τοὺς ἁγίους · Μηδεμία λύπη τὰς ὑμῶν ὑποτρεχέτω καρδίας, χάριν ἡμῶν · ἰδοὺ γὰρ ἡ θεοπειθὴς ὑμῶν εὐχὴ, τὸ τραχὺ τῶν βασάνων εἰς ὁμαλὸν, εἰς τὸ λυποῦν εἰς ἄνεσιν μετεσκεύασε, καὶ τοσοῦτον ὅσῳ μηδὲ πληγῶν ἡμᾶς ἐπαισθάνεσθαι.

ς'. Τὸ μετὰ ταῦτα πείθειν ὁ τύραννος ἐπεχείρει C πάλιν, καὶ πρὸς ἄρνησιν εἷλκε τὸν ἀθλητὴν, ἀγαθὰ ὑπισχνούμενος, καὶ αὐτῶν ὧν ἄχρι τοῦ νῦν ὑπέστη βασάνων, οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλὰ τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας αἰτιώμενος. Ὡς δὲ ἑώρα τὸν ἅγιον διαγελῶντα μᾶλλον αὐτὸν τῆς ἐπινοίας καὶ τοῦ σοφίσματος, ἔτι πλείονα τὸν θυμὸν ἐκκαύσας, τῷ κολαστηρίῳ ξύλῳ καὶ αὖθις ἀναρτηθῆναι κελεύει τὸν Οὔαρον, καὶ ὄνυξι σιδηροῖς καταξαίνεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τῷ μάρτυρι ξαινουμένοο τοῦ σώματος, αἱ πλείονες τῶν σαρκῶν εἰς γῆν ἀπεῤῥίπτοντο, καὶ τῷ ἐκεῖθεν αἵματι τὸ ἔδαφος ἐφοινίσσετο, ὁ μὲν χρηστὸς Οὔαρος ὡς οὐδὲν πάσχων ἤρεμος ἦν · ἔπασχε δὲ τοῖς ἁγίοις δεινῶς ἡ ψυχὴ, καὶ τὰ σπλάγχνα τούτων ἐκόπτετο διὰ τὸν ὁμόψυχον. Ἀμέλει καὶ τὴν ὠμότητα μὴ ἐνεγκόντες τοῦ δικαστοῦ, Τί δὲ οὐ συνίης, εἶπον, καὶ θηρίων αὐτῶν, D ἀγριώτερε, ὅτι καὶ λίθοι καὶ σίδηρος ἔπαθον ἂν τοσαῦτα πληττόμενοι ; Αὐτὸς δὲ καὶ οὕτως ἀμείλικτος ἦν, καὶ ὥσπερ εἰς χλεύην τὸ πρᾶγμα τιθεὶς, Ὁ Χριστὸς, φησὶν, ὁ ὑμέτερος παρελθὼν, τῶν ἐμῶν αὐτὸν ἐξελέσθω χειρῶν, μὴ εἰδὼς ὁ ἀνόητος, ὡς τὸ ταῦτα δύνασθαι φέρειν μεγαλοψύχως δήλωσις ἦν ὅτι καὶ παρῆν ἐκεῖνος καὶ ἐξῃρεῖτο, καὶ τὴν παρ αὐτοῦ δρόσον ἴαμα ἐδίδου τῶν ὀδυνῶν. Ὁ δὲ μακάριος καὶ ξεόμενος, Μή μοι γένοιτο, ἔφη, τῶν βασάνων ἀπαλλαγῆναι τῶν προσκαίρων τούτων, ἀλλὰ τῶν

[3] Matth. xxvi, 41. [4] Isa li, 9.

μενουσῶν ὁ ἐμὸς ἐξέλοιτό με Χριστὸς, σὲ δὲ καὶ τὴν σὴν ὠμότητα τοιαύταις ἀξίως κατακρινεῖ.

Ζʹ. Τοῦτον ἀμειβόμενος ἔργῳ τὸν λόγον ὁ δικαστὴς τοὺς ξυστῆρας κατὰ τῶν τοῦ μάρτυρος ἐπέφερε σπλάγχων, Ὁράτω, λέγων, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὁ κατάρατος καθάπερ ὕδωρ αὐτοῦ προχεόμενα τὰ ἐνδόσθια. Ἀλλὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα οὐδὲ ἡ τῆς βασάνου ταύτης πικρότης ἐνδοῦναί τι τοῦ πάσχειν διὰ Χριστὸν παρεσκεύασεν, οὐ ῥῆμα φθέγξασθαι ἀγεννὲς, οὐκ ἄλλο τι μικρὸν ἢ μεῖζον ὑποσταλεὶς ἔργον ἐνδείξασθαι, εἰ μὴ καὶ μείζονα μᾶλλον τὸν εἰς Χριστὸν ἀνέφλεγεν ἔρωτα, καὶ πρὸς τὰς δριμυτέρας τῶν κολάσεων δριμυτέραις τὸν δικαστὴν βάλλειν ἐποίει ταῖς ἀποκρίσεσι. Σὺ μὲν γὰρ, ἔφη, πονηρὰ πονηρῶν δαιμόνων ὑπουργὲ καὶ μεσάνθρωπε, καὶ λίαν τοῖς ἀγαθοῖς ἀντικείμενε, ἐξενεγκεῖν ἴσως δυνήσῃ μου τὰ ἐνδόσθια· ἡ δὲ τῆς ἐμῆς καρδίας εἰς Χριστὸν πίστις ἄσυλος ἔσται καὶ ἀναφαίρετος. Οἱ δὲ ἅγιοι, τὰ τοῦ μάρτυρος σπλάγχνα ῥηγνύμενά τε καὶ εἰς γῆν οὕτω διασπειρόμενα θεασάμενοι, φιλάνθρωπόν τι καὶ λίαν περιπαθὲς δακρύσαντες τὸν Χριστὸν, ὑπὲρ οὗ ταῦτα ἔπασχε, βοηθὸν ἐκάλουν. Οἷς ἐπιβαλὼν τὰς ὄψεις ὁ δικαστὴς, καὶ τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἢ φιλαδελφίας μᾶλλον ἰδὼν σύμβολον, τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς δάκρυα, καὶ οἷά τινος πλησθεὶς ἡδονῆς, Ἥττησθε πάντως, εἶπε μετὰ βοῆς, ἡττῆσθε. Καὶ τούτου δεῖγμα ἡ πολλὴ αὕτη κατήφεια καὶ τὰ δάκρυα. Εἰ γὰρ ἠδύνατο, φησὶν, ὁ ὑμέτερος Θεὸς τὴν μυθευομένην ταύτην ὑμῖν ἀθάνατον ζωὴν παρασχεῖν, τίνος χάριν οὕτω τὸν κακῶς ἀπολούμενον ἑταῖρον ὑμῶν ἐπενθεῖτε; Οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· Ἡ τῶν δακρύων αὕτη σταγὼν τὴν φυσικὴν μηνύει συμπάθειαν. Ἐπεὶ οὐκ ἄν ποτε ἡμεῖς γνώμῃ τὸν ἀδελφὸν κλαύσωμεν τοιούτῳ τελευτῶντα θανάτῳ· μᾶλλον γὰρ καὶ μακάριον αὐτὸν τοῦ τέλους ἡγούμεθα καὶ ζηλοῦμεν, ὅτι τῇ προσκαίρῳ ταύτῃ βασάνῳ τὴν εἰς ἀεὶ μένουσαν βασιλείαν ἐπραγματεύσατο. Οὐ τοῦτον οὖν, ὥσπερ ἔφημεν, ἀλλὰ σὲ μᾶλλον θρηνοῦμεν τῆς ἀπωλείας, καὶ ὧν μέλλεις κληρονομεῖν χαλεπῶν ἀντιδόσεων. Χριστοῦ γὰρ νόμος καὶ ὑπὲρ ὑμῶν δακρύειν τῶν ἐχθρῶν τῷ τῆς ἀγάπης μόνῳ καὶ τῆς χρηστότητος.

Ηʹ. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐλέγετο, τοὺς μὲν ἁγίους καὶ αὖθις τὸ δεσμωτήριον ὑπεδέχετο, ἕως ὁ δικαστὴς σκέψαιτο ποίαις τῶν κολάσεων αὐτοὺς παραδόσει. Ὁ δὲ μακάριος Οὔαρος ἐπὶ τοῦ ξύλου ᾔρτο καὶ ἔτι μετέωρος, οὕτω προσταχθὲν, ἄχρις ἀφῇ σοι καὶ τὴν ψυχήν. Ὡς οὖ τοὺς ἁγίους ὑπὸ δεσμοῖς καὶ φρουραῖς πρὸς τὴν εἱρκτὴν ἀγομένους ἐθεάσατο, μεγάλῃ τῇ φωνῇ, Θαρσεῖτε, εἶπε, πατέρες ἐμοὶ, θαρσεῖτε.... οὐδὲν ἐγὼ λογίζομαι τὰς ἐπαγομένας μοι τιμωρίας, ἀλλά με τῷ ἐμῷ Χριστῷ παράθεσθε καὶ Σωτῆρι, καὶ πεποιθὼς πορεύσομαι πρὸς αὐτὸν ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς φρουρούμενος, ἐπὶ πέντε γοῦν ὥραις τῇ βασάνῳ ἐγκαρτερήσας, ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμα τῷ δεδωκότι Θεῷ παρέθετο. Ἔτι δὲ ζῆν αὐτὸν οἱ ἐπὶ τῶν βασάνων οἰόμενοι, οὐδὲ τὸ λοιπὸν μεθίεσαν, ἀλλὰ κοράκων τρόπον καὶ μετὰ θάνατον ᾔκιζον. ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτοῖς καὶ τῷ τυράννῳ διεγνώσθη ὅτι Οὔαρος τέθνηκε, τὸν νεκρὸν καταγαγέντες, καὶ διὰ

A nent; meus me Christus liberaverit, te autem et tuam crudelitatem talibus merito condemnabit.

VII. Hanc judex ipso facto ulciscens orationem, in viscera martyris intulit novaculam: Videat, dicens, exsecrandus ante oculos, tanquam aquam, sua effundi intestina. Sed ne hujus quidem tormenti acerbitas effecit, ut Christi martyr aliquid remitteret de sua in patiendo pro Christo constantia, nec ut molle aut ignavum aliquod verbum loqueretur, vel aliquod parvum aut magnum ostenderet, quo significaret se cedere: imo majorem amorem ei in Christum accendit, et adversus graves cruciatus fecit eum ferire judicem responsis gravioribus. Nam, Tu quidem, inquit, o maligne malorum dæmonum administer, et hostis homi-
B num, et qui bonis valide adversaris, mea fortasse intestina educere poteris, mei autem cordis in Christum fides mihi eripi non poterit. Sancti autem cum vidissent intestina martyris disrumpi, et per terram dispergi, tenere et miserabiliter flentes, Christi invocabant auxilium, pro quo hæc patiebatur. In quos cum judex conjecisset oculos, et humanitatis, aut potius amoris in fratrem signum vidisset lacrymas, quæ erant in oculis, veluti quadam repletus lætitia: Superati estis omnino, superati estis, inquit vociferans. Hujus autem indicium est hæc magna tristitia et lacrymæ. Si enim posset, inquit, vester Deus hanc, quam vos fingitis, immortalem vitam vobis præbere, quanam de causa lugeretis amicum, qui vobis male perit? Illi autem ei dixerunt: Hæc gutta lacryma-
C rum naturalem significat commiserationem. Nam nos nostra sententia nunquam defleverimus fratrem, qui tali morte decedit: imo vero propter talem decessum eum beatum ducimus, et felicem vocamus, quod hoc, quod est ad tempus tormento, illud, quod semper manet, regnum conciliavit. Non hunc ergo, ut diximus, sed tuum potius deflemus interitum, et gravia mala, quæ tibi sunt eventura. Christi enim lex nos jubet flere etiam pro nostris inimicis, charitatis lege et benignitatis.

VIII. Interim autem dum hæc dicebantur, sanctos quidem rursus excepit carcer, donec consideraret judex, quibusnam eos traderet suppliciis. Beatus autem Varus sublimis adhuc pendebat in ligno: sic enim jussum fuerat ut maneret, donec
D emitteret animam. Postquam autem vidit sanctos vinctos, et cum custodibus duci in carcerem, magna voce: Bono animo, inquit, patres mei, bono animo estote: ego enim nihilifacio quæ mihi inferuntur supplicia, sed me meo Christo commendate, et Salvatori, et confidenter ad ipsum vadam vestrarum orationum munitus præsidio. Cum ergo quinque horis se fortiter gessisset in hoc tormento, in pace spiritum Deo committit. Eum autem adhuc vivere putantes qui præerant tormentis, ne de cætero quidem cessarunt, sed instar corvorum torquebant etiam post mortem. Postquam vero ab ipsis cognitum fuit, et a tyranno,

mortuum esse Varum, corpus deposuerunt, et cum per mediam traxissent civitatem, canibus canes exedendum tradiderunt. Atque Varus quidem talem et tam felicem invenit exitum. Postridie autem cum sistendos martyres curasset parricida, neque posset persuadere (volebat enim, et omni ope contendebat conspici victor in persuadendo iis, qui erant tam constantes), post multa et varia supplicia eos condemnat, ut gladio mortem subeant. Martyribus autem læto et alacri animo consummatis, cum sacras eorum reliquias noctu quidam Christiani sustulissent, in insigni loco sancte deposuerunt.

IX. Quædam autem mulier ex iis quæ in solo Deo spem posuerant, orta in Palæstina, nomine Cleopatra, quæ prope aderat, cum decertaret martyr Varus, et videbat acerba illa tormenta, quæ subierat propter Christum, et in corde gravem plagam accipiebat, et magna afficiebatur molestia, Deumque obsecrabat, jejunio vacans et orationi, ut suam visitaret hæreditatem ad malorum revocationem: Ipsa, inquam, cum suum filium, qui primam agebat ætatem, noctu cum aliis assumpsisset, et venisset in locum in quo jacebat corpus martyris, id tollit, ac pretiosis unxit aromatibus, et splendidis induit vestibus. Et quoniam vehemens erat fluctus impietatis adversus Christianos, et gravia tunc capiti imminebant, timens in aperto ostendere pietatem, cum sub suum lectum tulisset quantum terræ sufficiebat, eum deponit reverenter accendens lucem, et suffitibus, ut potuit, ei honorem tribuens. Procedente autem tempore cum idolorum marcesceret impietas, venit ei in mentem alienam dimittere regionem, et redire in patriam. Cum autem non posset corpus transferre martyris, nisi id prius significaret præsidi, rebus omnibus suis bene compositis, per quemdam ex iis, qui ascripti erant in numerum oratorum, accedit ad loci præsidem, et eum pecuniis aggrediens rogabat, ut sibi corpus mortuum efferre concederet. Quodnam autem esset corpus, et quisnam modus mortis explicans, dicebat suum maritum, qui primas obtinuerat partes in exercitu, multaque præclara et insignia tropæa adversus hostes erexerat, cum in eos multa strenue et fortiter gessisset, ex hac vita excessisse, ne sepulturam quidem quam par erat, consecutum. Hujus, inquit, ego corpus valde studeo in suam transferre regionem. Cedit itaque provinciæ præses petitioni, et permittit ei facere quod postulabat. Illa autem sui quidem mariti corpus, qui in aliena regione diu ante e vivis excesserat, monumento mandaverat, in id injecto pulvere.

X. Cum igitur martyris corpus sustulisset, et id rursus unxisset, et splendidius composuisset, et ne hoc Christianus quispiam scire posset, in arca oleagina imposuisset, et abscondisset (nam primum quidem timebat gentium insaniam, deinde

A μέσου τοῦ ἄστεος ἐφελκύσαντες, κυσὶν οἱ κύνες βορὰν παρέδοσαν. Ὁ μὲν οὖν Οὐάρος τοιοῦτον εὗρε τὸ τέλος, καὶ οὕτω κομιδῇ μακάριον, τῇ δὲ ἑξῆς τοὺς μάρτυρας ὁ μιαιφόνος παραστησάμενος, ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἦν· ἐβούλετο γὰρ καὶ πᾶν ἐποίει νικητὴς ὀφθῆναι, τῷ μεταπεῖσαι τοὺς οὕτω βεβαίους, μετὰ πολλὰς καὶ ποικίλας τὰς τιμωρίας, τὸν διὰ ξίφους αὐτῶν θάνατον κατακρίνει, καὶ δὴ τῶν μαρτύρων ὑφ' ἡδονῇ καὶ προθυμίᾳ τελειωθέντων, τὰ ἱερὰ τούτων λείψανα νυκτὸς Χριστιανοί τινες ὑφελόμενοι, ὁσίως ἐν ἐπισήμῳ κατέθεντο τόπῳ.

Θ'. Γυνὴ δέ τις τῶν ἐπὶ μόνῳ Θεῷ τὴν ἐλπίδα θεμένων τῆς Παλαιστηνῶν ὁρμωμένη γῆς, Κλεοπάτρα B ταύτῃ τὸ ὄνομα, ἀθλοῦντος τοῦ μάρτυρος Οὐάρου, ἐγγύς που παροῦσα, καὶ τὰς πικρὰς ἐκείνας βασάνους, ἃς ὑπέστη διὰ Χριστὸν βλέπουσα, βαρέως τε τὴν καρδίαν ἐτύπτετο, καὶ δεινῆς ἐπληροῦτο λύπης, ἐλιπάρει τε τὸ Θεῖον, νηστείᾳ προστετηκυῖα καὶ προσευχῇ, τὸν αὐτοῦ κλῆρον ἐπ' ἀνακλήσει τῶν κακῶν ἐπισκέψασθαι. Αὕτη τὸν οἰκεῖον παῖδα, πρώτην ἄγοντα τὴν ἡλικίαν, μεθ' ἑτέρων νύκτωρ παραλαβοῦσα, ὅποι τε ὁ νεκρὸς τοῦ μάρτυρος ἔῤῥιπτο καταλαβοῦσα; τοῦτον ἀναιρεῖται, ἀρώμασί τε πολυτελέσι μυρίσασα καὶ λαμπραῖς ἐσθῆσι περιβαλοῦσα καὶ ἐπείπερ ὁ τῆς ἀσεβείας κλύδων ἐκράτει, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς ᾔρετο τὰ δεινὰ ἐν φανερῷ δεδοικυῖα προαγαγεῖν τὴν εὐσέβειαν, ὑπὸ τὴν αὐτῆς κλίνην, γῆν ὅσον ἀρκοῦν ἦν ἐκφορήσασα, σεβασμίως αὐτὸν C κατατίθησι. φῶς τε ἄσβεστον αὐτῷ ὑφάπτουσα, καὶ θυμιάμασιν, ὡς εἶχε, νέμουσα τὴν τιμήν. Χρόνῳ δὲ ὕστερον τῆς εἰδωλικῆς ἀσεβείας ἀπομαραινομένης νοῦν ἔσχε τὴν ἀλλοτρίαν ἀφεῖναι καὶ τῆς πατρίδος αὖθις γενέσθαι· ἐπεὶ δὲ οὐχ οἵα τε ἦν καὶ τὸν νεκρὸν μετακομίσαι τοῦ μάρτυρος, εἰ μὴ πρότερον γνωρίσοι τῷ ἡγεμόνι, τὰ κατ' αὐτὸν εὖ πάντα θεμένη, διά τινος τῶν ἐν τοῖς ῥήτορσι γραμμένων, τῷ ἐπὶ τοῦ τόπου ἡγεμονεύοντι προσφοιτᾷ, καὶ τὸν ἄνδρα χρήμασιν ὑπελθοῦσα, ἐδεῖτο αὐτῇ χαρίσασθαι τὴν τοῦ νεκροῦ ἐκφοράν. Τίς δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ὅστις ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς ἑρμηνεύουσα, τὸν οἰκεῖον ἔφασκεν ἄνδρα, τὸν ἐν τῇ στρατείᾳ τὰ πρῶτα διενεγκόντα, λαμπρά τε καὶ περιφανῆ πολλάκις, τὰ κατὰ τῶν πολεμίων στήσαντα τρόπαια, καὶ πολλοῖς τοῖς κατ' αὐτῶν ἐγκαλλωπισάμενον ἀριστεύμασι, τὸν D βίον ὧδε μεταλαχεῖν, μηδὲ τῆς ταφῆς προσηκούσης ἀξιωθέντα. Τούτου, φησί, τὸν νεκρὸν ἐγὼ διὰ σπουδῆς ἄρτι τίθεμαι πρὸς τὴν οἰκείαν μετενεγκεῖν. Εἴκει τοιγαροῦν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγεμὼν πρὸς τὴν αἴτησιν, καὶ πράττειν αὐτῇ τὸ παριστάμενον ἐπιτρέπει· ἡ δὲ τὸν μὲν τοῦ ἑαυτῆς ἀνδρὸς νεκρὸν τὸν βίον ἐπαλλοδαπῆς πολλῷ πρότερον καταλύσαντος μνήματι παραδεδώκει κόνιν ἐπιβαλοῦσα.

Ι'. Τὸν δὲ τοῦ μάρτυρος ἄρτι ἀνελομένη μυρίσασά τε αὖθις, λαμπρότερά τε περιβαλοῦσα, καὶ ὡς ἂν μήτινι τοῦτο μαθεῖν ὑπάρξοι Χριστιανῶν, ἐν τύλῃ ἐρέας ἐνθεμένη καὶ ὑποκρύψασα, ἐδεδίει γὰρ πρότερον μὲν τῶν ἑλληνιστῶν τὴν μανίαν, μετὰ ταῦτα

δὲ πολλῷ πλέον τῶν εὐσεβῶν τὴν θερμότητα, πάντων ὡς τὸ εἰκὸς ἔργον τοῦτο σπουδαιότατον ποιουμένων ἀναιρεῖσθαι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντων τὰ λείψανα, τούτων οὖν ὡς ἥδιστα περὶ ταῦτα διαπονουμένων, ἐκείνη τὴν Παλαιστίνην καταλαμβάνει. Αὐτοῦ δὲ γενομένη κατά τινα κώμην παρὰ τῷ Θαβωρίῳ κειμένην, Ἔδρα δὲ κατωνόμαστο, τὸ θεῖον σῶμα τοῦ μάρτυρος κατατίθεται, λαμπάδας τε ὑφάπτουσα, καὶ πολλὰ τῶν εὐόσμων καίουσα, καὶ διὰ τιμῆς πάσης ἄγουσα, ὡς οὖν πολύ τι πλῆθος ἀνθρώπων ἧκον ἐπὶ τὴν σορὸν ἑώρα, πανταχῇ γὰρ ἤδη τοῦτο διαβεβόητο, καὶ πάντας ἡ ὀσμὴ τῶν αὐτοῦ χαρίτων ὀξέως ἐκάλει, καὶ οὓς χαλεπή τις ἐπιπεσοῦσα νόσος ἐπίεζε, καὶ οὓς πονηροῦ πνεύματος συνεῖχεν ἐνέργεια, πάντες γὰρ τῇ τῆς σοροῦ προσαλεύσει τῶν ἐνοχλούντων εὐθὺς ἀπηλλάττοντο, δέον ᾠήθη καὶ ναὸν ἐγεῖραι τῷ μάρτυρι σεπτὸν ἡ φιλόμαρτυς, ἐπεί, δὲ εἴχετο τῆς οἰκοδομῆς, πολυτελῶς ἄγαν καὶ φιλοτίμως, ποίων μὲν χαρίτων, ποίας δὲ σὺν ἡδονῇ ὥρας ἐκείνῃ προσμειδώσης, χαρᾶς ἔμπλεως γενομένη, χαίρει γὰρ ψυχὴ καλοῦ πράγματος ἐπιμελουμένη, τοῦτο μέν, ὅτι φύσει τὸ ἀγαθὸν χαρᾶς πρόξενον τοῖς ἐργαζομένοις διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότος πληροφορίαν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν ἐλπιζομένην ἀντίδοσιν, χαρᾶς οὖν πληρωθεῖσα, τοῖς κρατοῦσι χρήμοτα πέμπει τιμῆς ἀξιῶσαι τὸν παῖδα τῆς παρ' αὐτοῖς αἰτουμένης, καὶ παραχρῆμα βασιλικαὶ παρ' αὐτῇ συλλαβαί, βεβαιοῦσαι τῷ παιδὶ τὸ ἀξίωμα.

ΙΑ'. Ἡ δὲ τέως μὲν ἀναβολῇ τὸ πρᾶγμα δίδωσι, περὶ τὴν οἰκοδομὴν ἐμμελέστατα διαπονουμένη, ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ ναοῦ πέρας εἶχε, καὶ εἰς τιμὴν οὕτος εἱστήκει τῷ μάρτυρι, συγκαλεῖ μὲν τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, ἐπὶ τῇ τοῦ ναοῦ καθιερώσει. Συγκαλεῖ δὲ καὶ ὅσοι τῶν μοναχῶν ἐπὶ τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ διέλαμπον, καὶ τῆς σοροῦ τὸ ἱερὸν σῶμα τοῦ μάρτυρος ἐκκομίσασα, λαμπρῶς ἐπὶ πολυτέλοῦς κατέθετο κλίνης, ἐπέθηκέ τε καὶ ἣν ὁ παῖς χλαμύδα καὶ ζώνην ἐνδύναι τοῦ ἀξιώματος ἔμελλεν, εὐλογηθῆναί τε πρῶτον παρὰ τῶν ἐκεῖ συνελθόντων, εἶθ' οὕτως περιβαλλέσθαι τοῦτον ἑκάτερα παρεσκεύασεν, ἔπειτα πάννυχον δοξολογίαν ὁμοῦ τῷ παντὶ πλήθει ποιησαμένη, αὐτή τε καὶ ὁ παῖς ὑπελθόντες πρῶτοι τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, καὶ τοῦτο διαβαστάσαντες, ἐν τῷ τοῦ ναοῦ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ ἱερῶς κατατίθενται, τὰ δ' ἐπὶ τούτοις ἡ φιλόμαρτυς Κλεοπάτρα, προσκειμένη θερμῶς καὶ δακρύουσα, τῷ παιδί τε καὶ ἑαυτῇ τὰ ἀγαθὰ πιστῶς ᾔτει παρὰ τοῦ μάρτυρος, ἐν τούτῳ δὲ ἄρα τῆς θείας λειτουργίας ἱερῶς τελεσθείσης, ποικίλῃ μὲν καὶ λαμπρᾷ τῇ τραπέζῃ τοὺς ἐκεῖ συνελθόντας εἱστία, τὰ δὲ περὶ τὴν διακονίαν ταύτην τῷ τε υἱῷ καὶ ἑαυτῇ ἀνετίθει. Ἦν δὲ παρηγγελμένον τῷ παιδὶ παρὰ τῆς μητέρος μηδ' ὁποσοῦν βρωτοῦ τινος ἢ ποτοῦ πρότερον μεταλαβεῖν, πρὶν δὲ τὰ τῆς εὐωχίας εἰς πέρας ἐλθεῖν. Οὕτω τῶν περὶ τὴν εὐωχίαν πέρας ἐχόντων, τῆς ἡμέρας τε ἤδη κλινάσης, ἀλλὰ τὸ νῦν ῥηθήσεσθαι μέλλον μικροψύχων μὲν ταράξει καὶ ἀκοὰς καὶ ψυχάς, τῶν δὲ Θεοῦ τρόπους ὅσον ἐφικτὸν

A autem, et multo magis piorum fervorem, omnibus, ut par erat, maximo studio contendentibus, ne tollerentur reliquiæ eorum, qui passi erant pro Christo), venit in Palæstinam. Cum illic fuisset in quodam vico qui situs erat juxta Thaborium, cui nomen erat Edra, deponit divinum corpus martyris, lampadesque accendens, et urens multa odorifera, id habebat in omni honore. Postea videns magnam hominum multitudinem venientem ad loculum (erat enim is jam omnium sermone celebratus, et odor ejus gratiarum omnes cito vocabat, tam qui gravi aliquo morbo laborabant, quam quos maligni spiritus vexabat operatio : omnes enim per accessum ad loculum, mox liberabantur ab iis quæ eis molestiam afferebant), B existimavit oportere martyri templum excitare venerandum, mulier amans martyrum. Cum autem magno sumptu, et magna contentione urgeret ædificationem (quibusnam quidem gratiis, quanam autem cum voluptate, elegantia et specie illic non arridente) ipsa referta lætitiæ (lætatur enim anima, rei pulchræ curam gerens, partim quidem, quod bono natura sit insitum, ut iis, qui id operantur, conciliet lætitiam ; partim autem etiam propter eam, quæ speratur, remunerationem), pecuniam mittit ad eos, qui rerum potiebantur, petens ut honore suum dignarentur filium. Statim autem ad eam sunt missæ litteræ imperatoriæ, dignitatem filio tribuentes.

XI. Illa vero rem quidem differt interim, ut quæ in ædificando laboraret diligentissime. Cum autem C finitum esset templum, idque staret exstructum in honorem martyris, convocat quidem provinciæ episcopos et presbyteros ad templi consecrationem. Convocat autem monachos etiam, qui virtute resplendebant. Et cum e loculo sacrum corpus martyris extulisset, id in magnifico lecto præclare deposuit. Imposuit etiam clamydem, et zonam dignitatis, quam filius suus erat induturus, volens ut primum benedicerentur ab iis, qui illuc convenerant, deinde utrumque indueret. Itaque cum per noctem simul cum toto populo fecisset glorificationem, ipsa et filius simul subeuntes primi corpus martyris, et id ferentes, sacrosancte deponunt in sacra ara templi. Post hæc autem amans martyrum Cleopatra, ardenter instans et lacrymans, filio suo D et sibi bona fideliter petebat a martyre. Interim autem divino ministerio sacrosancte peracto, varia quidem et splendida mensa accepit eos, qui illuc convenerant. Quæ autem pertinebant ad hoc ministerium, filio et sibi imponebat. Filio vero mater jusserat, ut nec cibum, nec potum sumeret, priusquam finitum esset convivium. Deinde finito convivio, et die jam inclinante, (Sed id, quod nunc dicendum est, turbabit quidem aures et animos eorum qui sunt pusilli et abjecti animi : eorum autem, qui, quoad ejus fieri potest, Dei modum norunt, et magnæ illius sapientiæ providentiam admirabilem, magis movebit linguam ad bene-

dicendum, et factum admittendum propter eam, quæ ex eo evenit, utilitatem), puer defessus in suo lecto recumbebat: mater autem filii osculata oculos: Surge, fili, dicebat, et cum matre cibum sume. Quomodo enim defesso et jejuno fuerit somnus jucundus? Ille autem cum a vehementi et acuta febre detineretur, ne matri quidem poterat respondere. Tum mater: Certe, inquit, nec ego quidem cibum, aut aliquid aliud gustabo, nisi prius intellexero, quomodo hæc res evenerit filio. Ei igitur assidens insomnis, et morbi ardorem, ut poterat, refrigerans, aut potius sibi ignem accendens e visceribus, circa mediam noctem (qualia sunt Dei judicia!) vidit filium morbo confectum, et jacentem mortuum.

A εἰδότων, καὶ τῆς μεγάλης ἐκείνου σοφίας παραδόξους οἰκονομίας, κινήσει μᾶλλον τὴν γλῶτταν εἰς εὐφημίαν, καὶ τὸ γεγονὸς ἀποδέξονται τῆς πρὸς τὸ συμφέρον ἐκβάσεως. Ἤδη γοῦν πρὸς ἑσπέραν ὤν, κατάκοπος ὁ παῖς γεγονὼς τῇ ἑαυτοῦ κοίτῃ προσανεκλίνετο· ἡ δὲ μήτηρ προσφῦσα τοῖς τοῦ παιδὸς ὀφθαλμοῖς, Ἀνίστασο, τέκνον, ἔλεγε, καὶ σὺν τῇ μητέρι κοινώνει τροφῆς· πῶς γὰρ ἂν ὕπνος ἡδὺς κεκμηκότι καὶ ἀσίτῳ γένοιτο, ὁ δὲ. λάβρῳ τε καὶ ὀξεῖ πυρετῷ κάτοχος ὤν, οὐδὲ λόγον ἔσχε τῇ μητέρι ἀποκρίνασθαι, καὶ αὐτὴ· Ἡ μὴν, ἔφη, οὐδὲ ἐγὼ τροφῆς οὐδέ τινος ἀπογεύσομαι, εἰ μὴ πρότερον περὶ τοῦ πράγματος, ὅπως ἂν ἀποβῇ τῷ υἱῷ μάθοιμι, καὶ δῆτα παρακαθημένη τῷ παιδὶ ἄϋπνος, καὶ τὸν ἐκ τῆς νόσου φλογμὸν, ὥσπερ ἦν δυνατὸν ἀναψύχουσα, ἢ μᾶλλον ἑαυτῇ τὸ πῦρ πλέον ἀπὸ τῶν σπλάγχνων ἀνάπτουσα, περὶ μέσας νύκτας (οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα!), ὁρᾷ τὸν παῖδα τῇ νόσῳ κατεργασθέντα, καὶ νεκρὸν ἄφωνόν τε καὶ ἄπνουν κείμενον.

XII. Cum ergo acerbum hunc vidisset eventum, primum quidem caligans humi decidit, eamque statim vox defecit, cum repentinus dolor fuisset linguæ instar vinculi. Sed cum parum ad se rediisset, et nonnihil resipuisset, humeris tollens mortuum corpus filii, et ad sacram id aram ferens, ibi deponit, et capillos vellens, luget filium: Perdidi, dicens, o fili, meam, quæ in te collocata erat, spem. Hei mihi! o fili, hei mihi! o chare flos, qui sic ante tempus marcuisti miserabiliter! Hei mihi, tuum ego finem video, quæ sperabam esse a te alendam in senectute! Talem nunc, o charissime, alimentorum mihi vicem reddis! Tales ego misera spei meæ colligo fructus! Quo ore, quanam lingua, quibus deflebo oculis! Utinam meam pro tua mortem aspexissem, et filii mihi charis manibus mandata essem monimento! Utinam ipsa tibi jacerem potius mortua, et honorarer tuo processu ad sepulcrum! Sic enim ego essem felix. Sic in me utique conservata esset lex patrum.

B ΙΒʹ. Τοῦ γοῦν πικροῦ τούτου δράματος αἰσθομένη, πρῶτα μὲν ὑπὸ ἰλίγγου πρὸς γῆν καταπίπτει, καὶ αὐτὴν πρὸ τῆς ψυχῆς ἀπέλιπεν ἡ φωνή. Τῆς ἀθρόας λύπης ἀντὶ δεσμῶν τῇ γλώττῃ γεγενημένης, εἶτα μικρὸν ἀνενεγκοῦσα, καὶ ὀλίγου τι ἀνανήψασα, τὸν τοῦ παιδὸς νεκρὸν ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνελομένη ὃν ἐδείματο τῷ μάρτυρι καταλαμβάνει ναὸν, τῷ ἱερῷ τε τοῦτον θυσιαστηρίῳ φέρουσα παρατίθεται, καὶ τῶν τριχῶν λαβομένη, πρὸς τὸν παῖδα ἀνῴμωξεν, Ἀπώλεάς μου, λέγουσα, τὰς ἐπὶ σοὶ, τέκνον, ἐλπίδας· οἴμοι, ὦ παῖ, οἴμοι φίλον ἄνθος, πρὸ τῆς ὥρας οὕτως ἐλεεινῶς ἀπομαρανθείς! Φεῦ! ὅτι τὸ σὸν ἐγὼ τέλος ὁρῶ, ἥτις ὑπὸ σοὶ μᾶλλον καὶ ταῖς σαῖς ἐλπίσι γηροτροφηθήσεσθαι ἤλπιζον, τοιαῦτά μοι νῦν ἐκτίνεις, ὁ φίλτατος, τὰ τροφεῖα; Τοιούτους ἡ δειλαία τῶν ἐλ-C πίδων ἐγὼ δρέπομαι τοὺς καρπούς; Ποίῳ στόματι, ποίᾳ γλώσσῃ τὰ σὰ φθέγξομαι, ποίοις ὄμμασιν ἀνακλαύσομαι; Ὄφελον τὸν ἐμὸν θάνατον ἐπεῖδον, καὶ ταῖς τοῦ παιδὸς ἐμοὶ φίλαις χερσὶ τῷ μνήματι παρεδόθην. Ὄφελον αὐτή σοι προεκείμην μᾶλλον νεκρὰ ταῖς σαῖς ἐπὶ τὸν τάφον τιμωμένη προόδοις· οὕτω γὰρ ἦν εὐδαίμων ἐγώ· οὕτως ἂν ἐπ' ἐμοὶ δήπουθεν ὁ τῶν πατέρων ἐτηρεῖτο νόμος.

XIII. Sic dicebat, et procidens rursus lugebat, et tanquam adhuc animatum alloquebatur corpus martyris: Quodnam tantum, dicens, o Christi martyr, sceleris admisimus, ut in hanc tam acerbam incideremus calamitatem? Non, marito in externa regione relicto, pluris quam reliqua omnia feci tuum exportare corpus? Non ab ipsis fundamentis tibi templum exstruxi? Non, si nihil aliud. tibi obtuli meum animi propositum? Quid autem hæc sibi volunt? Non, quod pro iis petebatur, bonum erat, salus filii? Non, ut usque ad senectutem simul maneret cum parente? Hei mihi! a quanta spe decidi! pro qualibus qualia vidi! Sed, o martyr Christi, vel mihi filium redde superstitem, sicut Elisæus Sunamitidi, vel ne mihi mortem invideas utilem, sed quæ tam infeliciter peperi et alui, fac me etiam interire cum filio. Interim autem dum Cleopatra filium acerbe defleret, et eos, qui aderant, moveret, ut et ejus casus misererentur, et profundam Dei judiciorum abyssum admiraren-

ΙΓʹ. Οὕτως ἔλεγε, καὶ καταπεσοῦσα πάλιν ἔστενε, καὶ ὡς ἐμψύχῳ ἔτι τῷ τοῦ μάρτυρος σώματι διελέγετο· Τί τηλικοῦτον, ὦ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἠδικήκαμεν λέγουσα, ὡς πικρᾷ τοιαύτῃ περιπεσεῖν συμφορᾷ, οὐκ ἐν ἀλλοτρίᾳ τὸν ἄνδρα καταλιποῦσα, τὴν τοῦ σώματος ἐκφορὰν περὶ παντὸς ἐθέμην τοῦ σοῦ; Οὐκ ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἐδειμάμην σου τὸν ναόν; Οὐκ, εἰ μή τι ἄλλο, τὴν γοῦν ἀπὸ ψυχῆς εἰσήνεγκα D πρόθεσιν; Τί δέ μοι ταῦτα ἐβούλετο, Τί τὸ ἀντ' αὐτοῦ αἰτούμενον ἀγαθὸν. οὐχ ἡ τοῦ παιδὸς σωτηρία; Οὐ τὸ μέχρι γήρως καὶ πρεσβείου τῇ τεκούσῃ συμπαραμεῖναι; Φεῦ οἵων ἐσφάλην τῶν ἐλπίδων, οἷα ἀνθ' οἵων εἶδον ἐγώ. Ἀλλ', ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἤ μοι τὸν παῖδα κατὰ τὸν Ἐλισσαῖον ἀνάδος περιόντα τῇ Σουναμίτιδι, ἢ θανάτου μὴ φθονήσῃς λυσιτελοῦς, ἀλλὰ τὴν οὕτω καὶ δυστυχῶς τεκοῦσαν καὶ θρεψαμένην ἐμὲ, συνοίχεσθαι τῷ παιδὶ παρασκεύασον. Ἐν τούτῳ τὸν παῖδα πικρῶς ἀνακλαιομένης τῆς Κλεοπάτρας, καὶ τοὺς παρόντας λίαν περιπαθεῖς ποιουμένης, ὡς καὶ αὐτῆς ἐλεεῖν τὸ

πάθος, καὶ τὴν πολλὴν ἄβυσσον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων θαυμάζειν, μικρὸν αὐτὴν ὕπνος ὑπελθὼν ἀνέπαισε, καὶ πάντα ἦν ὁ παῖς αὐτῇ φανεὶς σὺν τῷ μάρτυρι. Παρεστηκότα τε γὰρ ἐδόκει βλέπειν τὸν ἀθλητὴν, καὶ ὡς υἱὸν ἴδιον τὸν αὐτῆς υἱὸν ἐγκεκολπωμένον, ἡ ἀναβολὴ δὲ ἀμφοτέροις ἐξ ὑπερφυοῦς ἄγαν καὶ ὑπερλάμπρου· στέφανοί τε τὰς αὐτῶν ἐκόσμουν ἥδιστα κεφαλάς. Καὶ οἱ στέφανοι, θεῖον αὐτῶν εἴπες τὸ κάλλος, καὶ ἥκιστα γλώσσῃ ῥητόν.

ΙΔ'. Καὶ ἱνατί μὴ χαίρεις, ὦ γύναι, λέγειν ὁ μάρτυς ἐῴκει, ἀλλά σου λύπη δεινὴ διέσεισε τὴν καρδίαν· μὴ γὰρ οὕτως ἀγνώμων ἐγὼ, καὶ μηδενὸς τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων ἥκων εἰς αἴσθησιν, ἢ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἀμοιβὰς φιλοτίμως οὐκ ἀποδέδωκα; Οὐχ ὁρᾷς οἵας ὁσὸς παῖς ἠξίωται δόξης; Οἵα χάρις ἀστράπτει περὶ αὐτόν; Τί οὖν οὐ τὸ στυγνὸν τοῦτο λιποῦσα, καὶ αὐτὴ μεταχωρεῖς πρὸς τὸ εὔθυμον. Ἀλλ', εἰ δοκεῖ, ἐγγισάτω καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ παῖς, καὶ σοι κατ' ὀφθαλμοὺς ἀκριβῶς γενέσθω, ἵνα καὶ αὐτὴ καλῶς ἄρα μάθοις τὰ κατ' αὐτόν. Οὕτως ἔφη, καὶ ἐῴκει τὸν παῖδα καλεῖν, Γενοῦ, λέγων, ὦ παῖ, παρὰ τῇ μητέρι, τά τε ἄλλα καὶ ἵν' ὥσπερ ἔχεις ὀφθεὶς παρηγορήσῃς αὐτῇ τὸ πολύδακρυ. Ὁ δὲ παῖς ἐπὶ μᾶλλον τοῦ μάρτυρος εἴχετο, μὴ ἀπολιπεῖν αὐτὸν ὅλως, μηδὲ ἀφικέσθαι πρὸς τὴν μητέρα τὸ παράπαν βουλόμενον. Ἀλλ', Ἄπιθι, μῆτερ ἐμὴ, ἄπιθι πρὸς αὐτὴν, ἔλεγεν ἀντιτείνων, ἐφ' ἑαυτῆς μένουσα, καὶ τοῖς θρήνοις τούτοις οὐδὲν προσέχουσα· ἐν ἴσῳ γὰρ ἡγοῦμαι ἄτοπον εἶναι, ζωῆς ἀλλάξασθαι θάνατον καὶ λύπην, ἡδονῆς ἀλήκτου, καὶ παντὸς αἰῶνος, ζωὴν πρόσκαιρον προτιμῆσαι. Τούτων παρὰ τοῦ παιδὸς ἡ μήτηρ ἀκούσασα, καὶ τῶν θρήνων ὥσπερ ἐκλαθομένη, προσληφθῆναι καὶ αὐτὴν τῷ παιδὶ, καὶ παρακληθῆναι πρὸς τὰ ὁρώμενα, ἰσχυρῶς ἐδεῖτο τοῦ μάρτυρος, καὶ ὃς τῆς ἐπὶ σωτηρίαν ἀγούσης ἐπὶ πλέον αὐτῇ ἔχεσθαι πάρῄνει, καὶ τέλος εἰρήνην δοὺς πρὸς τὰς οἰκείας μετὰ τοῦ παιδὸς ἐχώρουν διατριβὰς, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνης διίσταντο.

ΙΕ'. Ἡ δὲ εὐθέως διυπνισθεῖσα καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπανήξασα, οἵας ἐπὶ τῇ τοῦ μάρτυρός τε καὶ τοῦ παιδὸς παρουσίᾳ, τῆς εὐθυμίας ἀπέλαυσε, τοῖς παροῦσιν ὡς ἥδιστα διεξῄει, καὶ θαῦμα τὰς ἁπάντων εἶχε ψυχὰς, τῷ παραδόξῳ τῆς διηγήσεως. Εἶτα καὶ τὸ τοῦ παιδὸς ἡ μακαρίγις πόθεινὸν ἐκεῖνο σωμάτιον, λαμπρὰ ἀλειψαμένη καὶ περιβαλοῦσα, τῷ μάρτυρι παρατίθεται, πάννυχόν τε σὺν τοῖς προσήκουσι καὶ ἄλλως ἐπιτηδείοις τὴν εὐχαριστίαν ποιησαμένη, πρὸς δὲ καὶ τὴν μυστικὴν ἱερουργίαν, ἐν ᾧ τελεσθῆναι ἔδει τελέσασα, ἐπὶ δαψιλῆ παρακαλεῖ τὰ δεῖπνα, τοὺς τῶν ἱερῶν ὕμνων αὐτῇ κοινωνήσαντας, Εἶθ' οὕτως μακρὰ τῷ βίῳ χαίρειν εἰποῦσα, εἰς ἀσύλυυς τε θησσυρούς, τὰς τῶν πενήτων φημὶ γαστέρας τὸν πλοῦτον αὐτῆς πάντα καταθεμένη, καὶ λιτὸν ἐνδῦσα χιτῶνα, τῷ τάφῳ διηκόνει τοῦ μάρτυρος, οὕτω τε νηστείαις σχολάζουσα καὶ προσευχαῖς ἦν, καὶ τὸν ἐντὸς τοσοῦτον ἐκαθήρατο ἄνθρωπον, ὅσῳ καὶ καθ' ἑκάστην αὐτῇ κυρίαν τῶν

tur, somnus illi parum obrepens, eam fecit quiescere: et filius ei omnino apparuit cum martyre. Nam et astantem videbatur intueri athletam, ejus filium suo simu, tanquam proprium, complectentem. Amictus autem erat utrisque pulcherrimus, et splendidissimus, et coronæ eorum capita ornabant suavissime. Coronarum autem dixisses esse divinam quamdam, et quæ lingua non potest exprimi, pulchritudinem.

XIV. Videbatur autem martyr dicere: Cur non lætaris, o mulier, sed tuus gravis luctus cor tuum afflixit? Num sum adeo ingratus, ut qui nihil senserim eorum, quæ a te facta sunt? Num pro iis non sum te præclare remuneratus? Non vides qualem gloriam sit tuus filius consecutus? qualis eum circumfulget gratia? Cur non ergo, hac relicta tristitia, transis ad animi tranquillitatem? Sed si videtur, tuis oculis magis appropinquet filius, et eum diligenter contemplare, ut ipsa quoque recte intelligas, quomodo is se habeat. Sic dixit, et visus est vocare puerum: Accede, o puer, ad matrem, ut cum ea viderit, quomodo te habeas, tu ejus multas consoleris lacrymas. Puer autem magis adhærebat martyri, nolens eum omnino relinquere, nec volens omnino venire ad matrem: sed, Abi, mater mea, abi, dicebat resistens: apud te mane, et minime te dedas his luctibus. Malle enim vitam vestram, quam hanc mortem, æque absurdum existimo, atque dolorem præferre voluptati, quæ non desinit, et vitam brevem, et quæ est ad tempus, ævo sempiterno. Hæc cum mater audivisset a filio, et esset veluti oblita lamentationem, ut ipsa quoque assumeretur ad filium, et ex iis, quæ cernebantur, acciperet consolationem, vehementer rogabat martyrem. Ille autem suadebat, ut magis eam viam sequeretur, quæ ducit ad salutem. Tandem autem, data pace, abiit ille cum puero ad suam habitationem: et uterque discessit ab illius oculis.

XV. Illa autem statim experrecta, et ad se reversa, quantam ob martyris et filii adventum assecuta esset animi tranquillitatem ac lætitiam, narravit iis qui aderant. Omnium autem animos invasit admiratio ob admirabilem, et quæ opinionem superabat, narrationem. Deinde cum filii sui desiderabile illud corpusculum beata illa splendide unxisset et composuisset, id commendat martyri, tota nocte cum consanguineis, et iis qui ad eam attinebant, faciens gratiarum actionem. Deinde etiam cum mysticum curasset peragendum sacrificium, in quo eam oportebat initiari, ad lautam invitat cœnam eos, qui sacrorum hymnorum fuerant cum ea participes. Deinde cum sic mundum valere jussisset, et in thesauros, qui non possunt eripi, in pauperum, inquam, ventres, omnes suas contulisset divitias, et se tenui induisset tunica, sepulcro ministrabat martyris; et sic jejuniis vacans et orationibus, internum tantum purgabat hominem,

ut singulis Dominicis ei martyr appareret cum filio in eodem, in quo prius, amictu, ejus dolorem consolantes. Septimo autem anno suæ in melius vitæ mutationis, cum plena esset diebus spiritus, in pace pacis quidem Dei spiritum, corpus autem commendat filio, ut quos una habebat domus, eos etiam unus conderet loculus, et ne ipse quidem amborum pulvis disjungeretur. Cum quibus det quoque nobis Deus esse partis eorum, qui servantur, et videre regionem viventium : quoniam ipsum decet omnis gloria et adoratio nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

A ἡμερῶν τὸν μάρτυρα τοῦ παιδὸς ἐν ὁμοίᾳ ᾗ καὶ πρότερον ἐπίστασθαι τῇ ἀναβολῇ, παρὰ ψυχὴν τῇ λύπῃ διδόντας, ἔτος ἕβδομον ἐξ ὅτου τὰ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ πλήρης ἡμερῶν τῶν τοῦ Πνεύματος γενομένη, ἐν εἰρήνῃ, τῷ μὲν τῆς εἰρήνης Θεῷ τὸ πνεῦμα, τὸ σῶμα δὲ τῷ παιδὶ παρατίθεται, ἵν' οὓς μία εἶχεν οἰκία, τούτους καὶ μία σορὸς πιστευθῇ, καὶ μηδὲ αὐτὰ διαστῇ τὰ τῆς κόνεως. Μεθ' ὧν δώῃ καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς τῆς τῶν σωζομένων γενέσθαι μερίδος, καὶ τὴν τῶν ζώντως χώραν ἰδεῖν, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΑΡΤΕΜΙΟΥ.

—

MARTYRIUM

SANCTI ET MAGNI MARTYRIS

ARTEMII.

(Græce ex cod. ms. Paris n. 1480; Latine apud Surium ad diem 20 Octobris.)

—

I. Post Domini et Salvatoris, nostri in cœlos ascensum, cum ejus discipuli et apostoli universum orbem terræ Evangelio comprehendissent, et in omnes quidem partes jam distributa esset prædicatio pietatis, is autem, qui ab initio generi hominum adversatur, intolerandis tormentis per eos, qui tunc rerum potiebantur, subjiceret fideles, oportebat aliquando Christianos solvi a malis et molestiis, et cum acerba nube impietatis solvi etiam tempestatem tormentorum, quibus afficiebantur, et sisti virgam peccatorum, quæ immittebatur adversus hæreditatem justorum. Cum autem ad hoc esset opus viro qui haberet insignem animi nobilitatem, talis autem erat Constantii et Helenæ filius. Constantinus Magnus cognominatus : is a patrio quidem recedit errore, arcano quodam et divino consilio, et accedit ad veritatem. Vincit enim, ut omnes sciunt, inimicos per crucis in cœlo apparitionem : et Magnus statim appellatur, et propter pietatis magnitudinem, et in hostes victoriam. Deinde etiam magno Regi, et communi omnium Domino victoriæ reddens gratias, mittit per

B Α'. Μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τε καὶ ἀποστόλων τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῷ Εὐαγγελίῳ περιλαβόντων, καὶ πανταχοῦ μὲν διαδοθέντος ἤδη τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος τοῦ δὲ ἀρχῆθεν ἀντικειμένου τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, βασάνους ἀφορήτοις διὰ τῶν τότε κρατούντων ὑποβάλλοντος τοὺς πιστεύοντας ἔδει ποτὲ λύσιν γενέσθαι Χριστιανοῖς τῶν ἀνιαρῶν, καὶ μετὰ τοῦ πικροῦ νέφους τῆς ἀσεβείας λυθῆναι καὶ τὸν χειμῶνα τῆς κατ' αὐτῶν τιμωρίας, καὶ στῆναι ῥάβδον ἁμαρτωλων κατὰ κλήρου δικαίων ἀφιεμένην. Ἐπεὶ δὲ ἀνδρὸς ἐδεῖσο πρὸς τοῦτο, περιφανῆ τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν κεκτημένου, τοιοῦτος δὲ ὁ Κώνσταντος καὶ Ἑλένης υἱὸς Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐπικληθεὶς, ἀφίσταται μὲν
C τῆς πατρίου πλάνης ἀποῤῥήτῳ τινὶ καὶ θειοτέρᾳ οἰκονομίᾳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ προστίθεται, νικᾷ δὲ, ὡς πάντες ἴσασι, τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῆς ἐν οὐρανῷ τοῦ σταυροῦ ἐμφανείας, καὶ Μέγας εὐθὺς τῇ τε περὶ τὴν εὐσέβειαν μεγαλειότητι καὶ τῇ κατ' αὐτῶν νίκῃ, προσαγορεύεται, εἶτα καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλεῖ καὶ κοινῷ πάντων Δεσπότῃ χάριτας τῆς νίκης ἀπο-

διδοὺς, δόγματα τοῖς πρὸ τοῦ βασιλεῦσιν ἀντίῤῥοπα τῆς οἰκουμένης πανταχοῦ διαπέμπεται, τοὺς μὲν τῶν εἰδώλων καθαιρεῖσθαι ναοὺς καὶ εἰς ἔδαφος καταστρέφεσθαι, ἀνοικοδομεῖσθαι δὲ πάλιν ἐπ' ὀνόματι Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ μαρτύρων, οἴκους περιφανεῖς, καὶ ἃς πρώην ἐκκλησίας οἱ δυσσεβεῖς κατέστρεψαν, τὴν προτέραν αὖθις ἀπολαμβάνειν εὐπρέπειαν.

A omnes partes orbis terræ decreta, quæ erant contraria decretis priorum imperatorum : nempe, ut diruerentur templa idolorum, et funditus everterentur : in Christi autem nomine rursus ædificarentur, et ejus discipulorum et martyrum ædes insignes, et quas prius impii everterant ecclesias, eæ rursus priorem decorem reciperent.

Β'. Τί οὖν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς βασκαίνων διάβολος; οὐκ ἐνεγκὼν τὴν τοσαύτην μεταβολὴν, ἄλλως τε δὲ καὶ τὸν τότε κρατοῦντα εἰδὼς, οὐχ οἷόν τε εἶναι πρὸς τὴν ματαίαν πάλιν τῶν εἰδώλων θρησκείαν ἐπανελθεῖν, ἄλλοθεν ἡμῖν ἐγείρει τὸν πόλεμον, καὶ τῇ κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίᾳ τὸν δυσσεβῆ Ἄρειον παρενείρας, καὶ ὥσπερ ὀργάνῳ τινὶ τῇ αὐτοῦ γλώττῃ χρησάμενος, κτίσμα τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττειν Υἱὸν τολμᾷ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας δογματίζειν ἀλλότριον. Τῆς πονηρᾶς δὲ ταύτης Ἀρείου δόξης διαδονηθείσης τὸ τάχος καὶ ἀποσβεσθείσης, ἅτε τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν θείων Πατέρων συγκροτήσαντος σύνοδον, καὶ αὐτὸν μὲν Ἄρειον τοῦ τῶν ἱερέων ἀπεληλακότος συστήματος, τὸν δὲ ἀληθῆ Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ συναΐδιον ἀνακηρύξαντος ὡς τὸ πρότερον, αὖθις ὁ ἐχθρὸς ἐλύσσα, καὶ τὴν προτέραν αὐτοῦ θρησκείαν ἐπειρᾶτο πάλιν ἀνακινῆσαι, καὶ τὸν ἀξίως αὐτῷ πρὸς τοῦτο ὑπηρετήσοντα λίαν ἐπιμελῶς ἀνηρεύνα. Τοῦ τοίνυν μεγάλου καὶ πρώτου Χριστιανῶν βασιλέως, εὐσεβῶς τε ἅμα καὶ καλῶς κατὰ τὸ τριακοστὸν καὶ δεύτερον τῆς ἀρχῆς ἔτος ὑπὸ τὴν τῶν Βιθυνῶν ἐπαρχίαν, ἡνίκα τῆς πρὸς Πέρσας ἐκστρατείας ἀπήρχετο, τὴν βασιλείαν ἀποθεμένου, Κωνσταντίνου τε μετ' αὐτὸν τοῦ παιδὸς, τὴν τοῦ πατέρος ἀρχὴν διαδεξαμένου, ἐπεὶ δὲ οὗτος ἀπέτισε τὸ χρεὼν, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀδελφιδοῦς Ἰουλιανὸς, ὃς καὶ παραβάτης, διὰ τὴν τῆς ἀληθοῦς ἀθέτησιν πίστεως καὶ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν σέβας μετάθεσιν, δικαίως ἐκλήθη, τυραννικῶς τῶν σκήπτρων ἐπιλαμβάνεται. Ἀδελφιδοῦν δὲ αὐτὸν Κωνσταντίνου εἶπεν ὁ λόγος, καθ' ὃ ἐξ ἑτερογενοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίου ἐτύγχανε γεννηθείς· καὶ γὰρ ἐξ Ἑλένης μὲν τῆς ἀληθῶς μακαρίας αὐτὸς μόνος ὁ Κωνσταντῖνος γεγέννητο τῷ πατρὶ, ἐκ Θεοδώρας δὲ τῆς θυγατρὸς Μαξιμιανοῦ τοῦ καὶ Ἑρκουλίου. τρεῖς οὗτοι, Δαλμάτιος, Ἀναβαλλιανὸς καὶ Κωνστάντιος. Ἐκ Κωνσταντίου δὲ Γάλλος, καὶ ὁ παρὼν οὗτος αἴσχιστος Ἰουλιανός. Οὗ τινος τὴν βασίλειον, ὡς ἔφημεν, ἐκ τυραννίδος εἰληφότος ἀρχὴν. αὖθις ὁ κατὰ Χριστιανῶν ἀναῤῥιπίζεται πόλεμος, καὶ βαρύτατος τῶν πώποτε μνημονευομένων ἀνεγείρεται διωγμός.

II. Quid ergo, qui bonis invidet, diabolus? Non ferens tantam mutationem, et alioqui sciens fieri non posse, ut qui tunc tenebat imperium, rediret ad vanum cultum simulacrorum, aliunde in nos bellum excitat : et cum in Ecclesiam Alexandrinam impium Arium induxisset, et tanquam instrumento aliquo ejus lingua esset usus, audet prædicare Dei Filium B esse creatum, et dogmate statuere, eum esse alienum a Dei et Patris essentia. Hac autem mala Arii opinione cito exstincta, utpote quod pius imperator Nicææ divinorum Patrum congregasset synodum, et ipsum quidem Arium movisset e cœtu sacerdotum, verum autem Deum et Dominum nostrum Jesum Christum ejusdem esse cum Patre essentiæ, et coæternum, sicut prius prædicasset, inimicus rursus rabie agitabatur, et priorem suam religionem rursus conabatur movere, et qui pro dignitate ei rei inserviret, diligenter inquirebat. Cum magnus ergo et primus Christianorum imperator, pie simul et pulchre tricesimo secundo anno sui imperii, in provincia Bithynorum, quando expeditionem incepit facere contra Persas, deposuisset imperium, et C Constantius filius patris successisset imperio, postquam is quoque exsolvit debitum, ipsius patruelis Julianus, qui etiam transgressor, propterea quod veram fidem esset aspernatus, et se ad gentilem traduxisset religionem, jure fuit appellatus, sceptra tyrannice apprehendit. Constantii autem patruelem eum diximus, quoniam natus fuit ex Constantio Constantini fratre, diversi tamen generis. Etenim ex vere beata Helena ipse Constantinus solus natus est patri. Ex Theodora autem filia Maximiani, qui etiam dictus est Herculius, hi tres nati sunt. Dalmatius, Anaballianus et Constantius. Porro ex Constantio Gallus, et is, de quo in præsentia agitur, turpissimus Julianus. Qui quidem cum, ut diximus, ex tyrannide accepisset imperium, gravissimum rursus bellum excitatur) et gravissima earum, D quarum unquam fiat mentio, oritur persecutio.

Γ'. Καθ' ὃν ἤδη καιρὸν καὶ ὁ μέγας καὶ περιφανὴς τὴν εὐσέβειαν, ὁ θεῖος, φημὶ, Ἀρτέμιος τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο. Διδάξει δὲ προϊὼν ὁ λόγος σαφέστερον. Ἄρτι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὸν βίον ἀπολιπόντος, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, εἰς τρεῖς ἀρχὰς ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐξουσία διεμερίσθη, τῶν υἱῶν αὐτοῦ, Κωνσταντίνου, Κωνσταντίου τε καὶ Κώνσταντος, ταύτας διελομένων,

III. Quo quidem tempore magnus et pietate insignis, divinus, inquam, Artemius fuit martyrii corona redimitus. Id vero apertius docebit procedens oratio. Cum magnus Constantinus jam e vita excessisset, ut est præmissum, in tres partes fuit divisum Romanum imperium, cum ejus filii Constantinus, Constantius, et Constans id divisissent. Et primo quidem, nempe Constantino, superiores

Galliæ, et quæ sunt ultra Alpes, et insulæ Britannicæ usque ad Occidentis Oceanum obtigerunt. Constanti autem, ut postremo, inferior Gallia, seu Italia, et ipsa Roma. Constantius autem secundus ex filiis Constantini, qui tunc rebus præerat Orientis, decertans adversus Persas, partem Orientis accipit, et Byzantium, nomine mutato in Constantinopolim, et novam Romam, facit regiam ; et ab Illyrico usque ad Propontidem omnem tractum, Asiam deinde, Syriamque, et Palæstinam, et Mesopotamiam, et Ægyptum omnesque insulas, et quæcunque Romanis parebant, vectigalia suo reddit imperio. Magnus autem Artemius, cum esset valde notus imperatori Constantio, in omni tempore, et omni negotio perpetuo cum eo versabatur, ut qui esset amicus optimus, et ex iis, qui erant virtute et doctrina insignes, et ardens amator fidei Christianorum, quo nomine ejus amicitiæ et familiaritatis agnoscebatur longe studiosissimus. Ejus autem patriam et genus nemo scriptis mandavit, nisi quod erat magno et illustri loco natus vir beatissimus, et ex hominibus genere nobilibus genus ducebat, virtuteque et magnitudine animi erat insignis. Unde etiam hæc de eo scripto sunt, quod sanctarum reliquiarum Christi apostolorum, Andreæ, inquam, et Lucæ, et Timothei, ipse est, qui a Constantio jussus fuit facere exportationem (1), ut suo tempore significabit oratio.

A καὶ τῷ μὲν πρώτῳ Κωνσταντίνῳ αἱ ἄνω Γαλλίαι καὶ τὰ ἐπέκεινα Ἄλπεων αἵ τε Βρεττανικαὶ νῆσοι, καὶ ἕως τοῦ Ἑσπερίου Ὠκεανοῦ, κλῆρος ἐδόθησαν, τῷ δέ γε Κωνσταντίῳ ὑπεστάτῳ, αἱ κάτω Γαλλίαι, ἤγουν αἱ Ἰταλίαι καὶ αὐτὴ ἡ Ῥώμη. Ὁ δὲ Κωνστάντιος, ὁ δεύτερος τῶν Κωνσταντίνου υἱῶν, ὃς ἦν ἐπὶ τῶν τῆς Ἑῴας τό τε πράγμάτων πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγωνιζόμενον, τὸ τῆς Ἀνατολῆς ἀσπάζεται μέρος, καὶ τὸ Βυζάντιον μετονομασθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νέαν Ῥώμην, ποιεῖται βασίλειον, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῆς Προποντίδος ὁπόσα ὑπήκοα Ῥωμαίοις, τήν τε Συρίαν καὶ Παλαιστίνην αὐτὴν, καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ Αἴγυπτον, καὶ τὰς νήσους ἁπάσας, τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ καὶ πολιτείᾳ ὑποτελῆ καθίστησιν. Ὁ δὲ μέγας Ἀρτέμιος, B γνώριμος ὢν ἐστὰ μάλιστα τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίῳ, συνῆν τούτῳ διαπαντὸς ἐν παντὶ καιρῷ τε καὶ πράγματι, ἅτε καὶ φίλος ὢν ἄριστος, καὶ τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ λαμπρυνομένων καὶ τῆς Χριστιανῶν πίστεως διάπυρος ἐραστής. Τῷ τοι καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἑταιρίας εἴτ' οὖν φιλίας, σπουδαστὴς ἀκριβέστατος ἐγνωρίζετο, πατρίδος δὲ τούτου μνήμην καὶ γένος οὐδεὶς ἀνάγραπτον παραδέδωκε, πλὴν ὅτι τῶν εὐπατριδῶν καὶ μεγάλων ὑπῆρχεν ὁ τρισμακάριστος, ἐξ εὐγενῶν τε τὸ γένος ἕλκων, καὶ τὴν ἀνδρείαν περίβλεπτος, ἐξ ὧν καὶ τάδε περὶ αὐτοῦ ἀναγέγραπται, ὅτι τῶν ἁγίων λειψάνων τῶν τοῦ Χριστοῦ Ἀποστόλων, Ἀνδρέου φημὶ καὶ Λουκᾶ καὶ Τιμοθέου, αὐτός ἐστιν ὁ τὴν ἀνακομιδὴν ὑπὸ Κωνσταντίου ποιήσασθαι κελευσθεὶς, ὡς κατὰ καιρὸν ὁ λόγος γνωρίσει.

IV. Cum ergo essent tres imperatores, ut dictum est, et unusquisque eorum suæ partis teneret imperium; primus Constantinus a sua parte discedens et ultimi fratris, quæ ei obtigerat, partem invadens, cum ille Romam esset profectus, aggressus est quiddam injustum facere contra fratrem, ipsumque absentem est criminatus, quod res non fuissent recto divisæ, et quod imperii, quod ad ipsum pertinebat, magnam partem frater usurpasset. Regionis autem duces et custodes, quos Constans constituerat, dixerunt se citra illius sententiam et voluntatem nihil posse omnino movere : esset enim impium. Ille autem se statim parat ad bellum, et arma movet adversus eum, qui nullam fecerat injuriam. Cadit itaque Constantinus in bello pugnans, et partem alienam cupiens, eam etiam amisit, quam juste videbatur tenere. Unde etiam ejus populus deficit ad Constantem, et in illius redigitur potestatem imperium Occidentis, cum ad id nullum studium posuisset, Deus vero in justa statera universum judicasset : qui etiam non movere terminos patrum, neque de sulco propinqui aliquid detrahere lata lege semel constituit, ne, dum improbe se gerit quis in propinquum, inprudens justa Dei ira condemnetur. Obtinet ergo Constans imperium

C Δ'. Ὡς οὖν εἴρηται, τῶν βασιλέων τριῶν τυγχανόντων, καὶ τῆς αὐτοῦ μοίρας ἑκάστου αὐτῶν βασιλεύοντος, ὁ πρῶτος αὐτῶν Κωνσταντῖνος τῆς οἰκείας μερίδος ἀπαναστὰς, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἐσχάτου ἀδελφοῦ κληροδοσίαν ἐπανελθὼν, ἐκείνου πρὸς τὴν Ῥώμην ἀποδημήσαντος, ἐπεχείρει τι τῶν ἀδίκων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ διαπράξασθαι, καὶ αὐτὸν οὐ παρόντα διέβαλλεν, ὡς οὐ καλῶς τῶν πραγμάτων διανεμηθέντων, καὶ ὅτι πλεῖστον μέρος τῆς αὐτῷ προσηκούσης ἀρχῆς ἐσφετερίσατο. Οἱ δὲ τῆς χώρας στρατηγοί τε καὶ φύλακες, οὓς ὁ Κώνστας ἐχειροτόνησεν, οὐκ ἔφασαν χωρὶς τῆς ἐκείνου γνώμης τε καὶ βουλῆς δύνασθαί τι μικρὸν ἢ μέγα μετακινεῖν, ἀνόσιον γάρ, ὁ δὲ αὐτίκα πρὸς πόλεμον ἀποδύεται, καὶ ὅπλα κινεῖ κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδικήσαντος. Πίπτει D τοίνυν οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος ἐκ τῷ πολέμῳ μαχόμενος, καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμῶν κἀκεῖνα ὧν ἐδόκει βεβαίως κρατεῖν, προσαπώλεσεν. Ἔνθεν τοι καὶ ὁ τούτου λαὸς εὐθὺς ἀποκρίνει πρὸς Κώνσταντα, καὶ γίνεται ἡ τῆς Ἑσπέρας ἀρχὴ ὑπ' ἐκείνῳ, μηδὲν περὶ ταύτης σπουδάσαντι, τοῦ Θεοῦ δὲ τὸ πᾶν ἐν σταθμῷ δικαίῳ δικάσαντος, ὃς καὶ μὴ κινεῖν ὅρια πατέρων, μὴ δὲ τῆς τοῦ πλησίον αὔλακός τι παρασπᾶν ἅπαξ νενομοθέτηκεν, ἵνα μὴ τῷ πλησίον πονηρευόμενος, ἑαυτῷ λάθῃ τὴν δικαίαν

(1) Vide vitam S. Lucæ ex Metaphraste ad 18 Octob., cap. 3 ; Niceph. lib. x *Hist.*, cap. 11 ; Baron. in not. ibidem.

ὀργὴν καταψηφιζόμενος. Βασιλεύει τοίνυν ὁ Κώνστας ἐφ' ὅλης τῆς ἑσπερίου ἀρχῆς, τὰς δύο κληροδοσίας εἰς ἓν συνάψας, καὶ μίαν ἀρχὴν ἀμφότερα θέμενος.

A totius Occidentis, duas partes in unam conjungens, et ex ambobus unum faciens imperium.

Ε'. Οὐ πολὺς ἐνῆν καιρὸς, καὶ ὁ Κώνστας εἰς κώμους καὶ μέθας ἐναποκλίνας, καὶ ἀλλοκότους ἔρωτας, ῥαθύμως τὴν ὅλην ἀρχὴν διέπεττέυε, τοσοῦτον βασιλείας μέγεθος ἐξορχούμενος. Ἐπιβουλεύεται τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς παρά τινος τῶν στρατηγῶν, ὀνόματι Μαγνεντίου, καὶ μετὰ τῆς βασιλείας προσαπόλλυσιν καὶ τὸ ζῆν. Τούτου πεσόντος, κρατεῖ τῆς ἀρχῆς ὁ Μαγνέντιος, μεθ' οὗ τῆς τυραννίδος συνεπελάβοντο Νεπωτιανὸς καὶ Βρεττανίων. Ταῦτα μαθὼν ὁ Κωνστάντιος ἐκ τῶν τῆς ἀδελφῆς γραμμάτων, ἀπάρας ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ πρὸς τὴν Ἑσπέραν γενόμενος, συνάπτει πρὸς ἀμφοτέρους πόλεμον καὶ κατὰ κράτος νικᾷ, τοῦ Βρεττανίωνος B πρὸς αὐτὸν ἀποκλίναντος, ὅτε καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον μέγιστόν τε καὶ δεινῶς ἐκφανὲν ἅπαν, ὡς ὑπεραστράπτειν τῷ καταπληκτικῷ τῆς αἴγλης τὸ τῆς ἡμέρας φῶς ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων ὤφθη περὶ τρίτην ὥραν μάλιστα τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τῆς λεγομένης Πεντηκοστῆς ἐστηκυίας, διῆκον ἀπὸ τοῦ Κρανίου καλουμένου τόπου, ἄχρι καὶ τοῦ Ἐλαιῶνος ὄρους, ὅθεν ὑπῆρχεν ὁ Σωτὴρ τὴν ἀνάληψιν ποιησάμενος. Κρατεῖ τοίνυν τῆς βασιλείας Κωνστάντιος, τῶν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱῶν μόνος ὑπολειφθείς. Ἀτενίσας οὖν πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μεγεθος, καὶ ἐλιγγιάσας ἅτε δὴ ἄνθρωπος ὤν, καὶ μὴ ἔχων τὸν ἐκ τοῦ γένους αὐτῷ συνασπίζοντα· οὔτε γὰρ αὐτῷ παῖς ἐγεγόνει, οὔτε τις τῶν ἀδελφῶν κατελέλειπτο· καὶ δείσας μή τις αὐτῷ πάλιν ἐπαναστταίη C τύραννος, σκέπτεται τῶν συγγενῶν τινα λαβεῖν σύγκληρον, καὶ τῆς βασιλείας ὑπεσπιστὴν, ὃ δὴ καὶ πεποίηκε. Γάλλον τὸν Ἰουλιανοῦ ἀδελφὸν Καίσαρα ποιησάμενος· ἀνεψιὸς δὲ πρὸς πατρὸς ὁ Γάλλος αὐτῷ· Κωνστάντιος γὰρ ὁ Γάλλου καὶ Ἰουλιανοῦ πατὴρ, ἀδελφὸς ἦν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Τοῦτον οὖν ἐν τῷ Σιρμίῳ προχειρισάμενος, γυναῖκά τε αὐτῷ ζεύγνυσι τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν Κωνσταντίαν, πίστεως καὶ βεβαιότητος χάριν, καὶ ἄρχοντας αὐτῷ δίδωσιν αὐτὸς καταστήσας· οὐ γὰρ ἐκείνῳ γε ἐφεῖτο Καίσαρι ὄντι· Θαλάσσιον μὲν ἀποστείλας ἔπαρχον πραιτωρίων, Μόντιον δὲ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν πραγμάτων, ὃν καὶ κοιαίστωρα καλεῖν οἶδεν ὁ λόγος, ἅμα καὶ πατρίκιον τοῦτον τιμήσας.

V. Non multum intercessit temporis, et Constans ad comessationes declinans et ebrietates, et alienos amores, segniter universum gerebat imperium, per ludum et saltationem tantam molem sustinens. Ergo ei parantur insidiæ a quodam duce exercitus, nomine Magnentio, et cum imperio simul quoque vitam amittit. Cum is cecidisset, imperium occupat Magnentius, cum quo simul invaserunt tyrannidem Nepotianus et Brettanion. Hæc cum accepisset Constantius ex litteris sororis et ab Oriente venisset ad Occidentem, bello manus conserit cum illis et vicit, cum Brettanion ad eum defecisset. Quod quidem tempore signum crucis maximum, et mirifice apparens, adeo ut admirabili splendore superaret lucem diei, visum est Hierosolymis circa tertiam horam diei, cum esset dies festus, qui dicitur Pentecoste, pertingens a loco, qui dicitur Calvariæ, usque ad montem Oliveti, unde fuit assumptus noster Salvator. Imperium ergo tenet Constantius, relictus solus ex magni Constantini filiis. Cum ergo ad imperii magnitudinem defixisset oculos, et caligasset, ut qui esset homo, et non haberet ex suo genere, qui eum defenderet (neque enim ei natus fuerat filius, neque remanserat aliquis ex fratribus), et timeret, ne in eum rursus aliquis insurgeret tyrannus, statuit ex cognatis aliquem accipere cohæredem, et imperii defensorem : quod etiam fecit. Nam cum Gallum Juliani fratrem Sirmi Cæsarem creasset (erat autem ei Gallus patruelis : Constantius enim, Galli et Juliani pater, frater fuerat magni Constantini), ei dat uxorem, suam sororem Constantiam, ut res esset firmior et cautior, et præbet ei magistratus, quos ipse constitueral (non enim Gallo licebat id sibi assumere, cum esset Cæsar), Domitianum quidem et Thalassium emittens præfectos prætorios, Montium autem imperatoriis præficiens rationibus, quem etiam solemus vocare quæstorem, et simul eum etiam ornans honore Patricii.

ς'. Ὁ δὲ Γάλλος ὡς τότε παρὰ τοῦ Κωνσταντίου πεμφθεὶς ἐπὶ τῆς Ἑῴας, εἴχετο τῶν πραγμάτων, ὃν αὐτίκα μαθόντες οἱ Πέρσαι πρὸς Ἀντιόχειαν ἀφικό- D μενον, κατωῤῥώδησαν, νέον τε αὐτὸν καὶ θερμουργὸν εἰς τὰ ἔργα πυθόμενοι, καὶ οὐκ ἔτι ἐποιήσαντο τὴν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐξέλασιν, καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἦν ὡς δεδήλωται, Κωνστάντιος δὲ ἐν τῇ Ἑσπέρᾳ καθίστη τὰ πράγματα, καὶ τότε δὴ μάλιστα, καθαρῶς ἡσύχασεν ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ πρὸς ἀμφοτέρων φυλαττομένη. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον. Ὁ δὲ Γάλλος, τὴν τοῦ Καίσαρος ἀμφιασάμενος ἁλουργίδα, καὶ ἤδη τῶν πρώτων τῆς βασιλείας ἀρξάμενος ἐπιβαίνειν βαθμῶν, οὐκ ἔμενεν ἐπὶ τῆς τοιαύτης γνώμης καὶ πίστεως, ἣς πρὸς τὸν Κωνστάντιον ἐποιήσατο, βασιλικώτερον

VI. Gallus autem, ut qui tunc a Constantio missus esset ad Orientem, erat intentus rebus gerendis. Quem cum primum accepissent Persæ venisse Antiochiam, timore sunt affecti, cum audivissent eum esse juvenem, et ad res gerendas acrem et vehementem, nec fecerunt amplius excursionem in agros Romanorum. Et ille quidem erat Antiochiæ Syriæ, ut ostensum est ; Constantius autem res constituebat in Occidente : et tunc erat maxime quietum Romanorum imperium, ut quod ab utrisque custodiretur. Et hæc quidem modo modo se habebant. Gallus autem cum Cæsaris induisset purpuram, et jam cœpisset ascendere primos gradus imperii, non mansit in eadem sententia et fide, quam dederat Constantio, nimis pro imperio

res gerere aggrediens, et cum magna audacia et arrogantia constituens. Quos enim cum ipso magistratus emiserat Constantius, qui imperialium et civilium rerum erant judices, prætorii præfectum Domitianum (mortuus enim erat Thalassus) et quæstorem Montium, quod non parerent, et inservirent a ratione alienis, et quæ cohiberi non poterant, ejus appetitionibus, cum jussisset militibus alligare funes eorum pedibus, jussit trahi per forum, et utrumque occidit, cum viri fuissent gerendis magistratibus egregii, et quovis lucro et emolumento inventi essent superiores. Quos cum composuisset civitatis episcopus, sepeliit, insignem eorum virtutem reveritus.

VII. Constantius autem cum audiisset id, quod acciderat, Gallum ad se accersit. Ille autem cum sciret quidem, se non vocari ad bonum aliquod, rursus autem cogitaret, quod si nollet parere, oporteret bellum facere, armis protinus correptis, elegit potius pacem. Et præmissa uxore ad mitigandum Constantium, ipse quoque sua sponte adibat periculum. Atque Constantia quidem statim profecta est, ut fratrem prior conveniret, et in animo habens rogare pro marito, ut nihil grave in eum statueret. Cum autem prompto et alacri animi studio iter iniisset, inter eundum incidit in morbum. Et cum ascendisset in Bithyniam, in quadam ejus statione, quæ Gallicana dicitur, est mortua. Gallus autem etsi hoc, quod præter opinionem acciderat, magnam reputasset calamitatem, ibat tamen ulterius, non desistens ab iis, quæ statuerat. Postquam vero venit ad Noricorum civitatem, quæ vocatur Pytaviota, huc Mediolano, cum illic tunc esset Constantius, mittitur dux exercitus Barbatioo, qui Gallo aufert purpuram. Et cum eum fecisset privatum, relegat in quamdam insulam Dalmatiæ. Cum Gallus autem venisset in insulam, Eusebius eunuchus, qui præpositi tunc habebat honorem, et qui cum eo erant, persuadent Constantio, ut quamprimum Gallum tolleret de medio. Ille vero persuasus, mittit qui ipsum interficerent. Cum ii autem jam irent, Constantius rursus motus est misericordia, et misit ocissime litteras, quæ Gallum a morte liberabant. Eusebius autem, et qui cum eo erant, persuadent Magistrano, qui mittebatur, ne prius veniret ad ostendendas litteras, quam audivisset Gallum fuisse de medio sublatum. Hæc facta sunt, et Gallus fuit interfectus.

VIII. Constantius autem veritus, quod non posset solus totum regere imperium, maxime cum Galli, quando vellent, promptissime incitarentur adversus imperium, tam propter vires corporis, quam propter levitatem animorum, jam ducebatur pœnitentia, quod Gallum de medio sustulisset. Et cum reputasset eos, qui sunt genere conjuncti, esse externis et alienis longe tutiores ad regi so-

A τῶν πραγμάτων ἁπτόμενος. καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θράσους καὶ τῆς ἀλαζονείας διατασσόμενος· τοὺς γὰρ ἄρχοντας οὓς σὺν αὐτῷ ἐπεπόμφει Κωνστάντιος, τῶν βασιλικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ὄντας διαιτητὰς, τόν τε τῶν Πραιτορίων ὕπαρχον Δομετιανὸν (ὁ γὰρ Θαλάσσιος ἐτεθνήκει) καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ κοιαίστωρος Μόντιον, διὰ τὸ μὴ πειθαρχεῖν αὐτοὺς καὶ ὑπουργεῖν ταῖς παραλόγοις αὐτοῦ καὶ ἀκαθέκτοις ὁρμαῖς, σχοίνους τοῖς στρατιώταις τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐξάψασθαι παρακελευσάμενος, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς συρῆναι προσέταξε καὶ ἀμφοτέρους ἀπέκτεινεν, ἄνδρας ἐν ἀξιώμασι διαπρέψαντας, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος εὑρεθέντας ὑψηλοτέρους, οὓς ὁ τῆς πόλεως περιστείλας ἐπίσκοπος, ἔθαψεν, αἰδεσθεὶς τὸ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἀνυπέρβλητον.

B Ζ'. Ὁ δὲ Κωνστάντιος, ἐπειδὴ τάχιστα ἐπύθετο τὸ συμβὰν, μετάπεμπτον ὡς ἑαυτὸν ἐποιεῖτο τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ εἰδὼς μὲν ὡς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τυγχάνει καλούμενος, ἐννοῶν δὲ πάλιν ὡς εἰ μὴ βούλοιτο ὑπακούειν, πόλεμον ἀνάγκη ποιεῖν, ὅπλα πρὸς Κωνστάντιον ἐκ τοῦ εὐθέος ἀράμενον, αἱρεῖται μᾶλλον τὰ τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν γυναῖκα προαποστείλας ὡς τὸν Κωνστάντιον ἐκμειλίξασθαι, καὶ αὐτὸς ἀπῄει αὐτόμολος ἐς τὸν κίνδυνον. Ἡ μὲν οὖν Κωνσταντία προτέρα ἐξώρμησε προεντυχεῖν τῷ ἀδελφῷ, καὶ δεηθῆναι τούτου ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς προθυμουμένη, τοῦ μή τι εἰς αὐτὸν βουλεύσασθαι ἀνήκεστον· πολλῇ δὲ προθυμίᾳ περὶ τὴν ὁδοιπορίαν χρωμένη εἰς νόσον ἐνέπεσε μεταξὺ πορευομένη, καὶ Βιθυνίας ἐπιβᾶσα, ἐν σταθμῷ τινι ταύτης Γαλλικάνῳ λεγομένῳ ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Γάλλος, καὶ τοῦτο
C παράδοξαν αὐτῷ συμβὰν, μεγάλην συμφορὰν ποιησάμενος, ὅμως ᾔει τὸ πρόσω, τῶν δεδογμένων οὐκ ἐξιστάμενος. Ἐπεὶ δὲ εἰς Νορικοὺς ἀφίκετο, πόλιν αὐτῶν Πυταβιώτατα καλουμένην, ἐνταῦθα δὴ ἀπὸ Μεδιολάνων καταπέμπεται στρατηγὸς Βαρβατίων, ἐκεῖ τοῦ Κωνσταντίου τὸ τηνικαῦτα τυγχάνοντος, ὃς τὸν Γάλλον ἀφαιρεῖται τῆς ἁλουργίδος, καὶ εἰς ἰδιώτην μετασκευάσας, ἐξόριστον αὐτὸν εἴς τινα νῆσον τῆς Δαλματίας κατέστησε. Τοῦ Γάλλου δὲ εἰς τὴν νῆσον ἀφιγμένου, Εὐσέβιος ὁ εὐνοῦχος, ὁ τὴν τοῦ πραιποσίτου τότε τιμὴν ἔχων, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, πείθουσι Κωνστάντιον ὡς τάχιστα Γάλλον ποιήσασθαι ἐκποδών· ὁ δὲ πεισθεὶς πέμπει τοὺς ἀποκτενοῦντας αὐτὸν, καὶ ἤδη τούτων ἀφικνουμένων, πάλιν ὁ Κωνστάντιος εἰς ἔλεον μετεβλήθη, καὶ πέμπει
D διὰ ταχέων γράμματα τὸν Γάλλον τοῦ πάθους ἀνακαλούμενος. Ὁ δὲ Εὐσέβιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πείθουσι τὸν πεμφθέντα Μαγιστριανὸν, μὴ πρότερον ἐπιστῆναι δεικνύντα τὸ γράμμα, πρὶν ἂν πύθοιτο, Γάλλον ἀνῃρημένον. Ἐγένετο ταῦτα, καὶ ὁ Γάλλος ἐτεθνήκει.

Η'. Ὁ δὲ Κωνστάντιος περὶ τοῖς πράγμασι δείσας μὴ οὐχ οἷός τε ᾖ μόνος ἁπάσης εἶναι τῆς ἀρχῆς ἐγκρατὴς, ἄλλως τε δὲ καὶ τῶν Γαλατῶν, ὀξύτατά τε καὶ ὁπότε προθυμηθεῖεν εἰς τὰς τυραννίδας ἐγειρομένων, διά τε σώματος ἰσχὺν καὶ κουφότητα φρονημάτων μετεμέλετο ἤδη τὸν Γάλλον ὑπεξελὼν, καὶ λογισάμενος, τὸ συγγενὲς τοῦ ὀθνείου καὶ ἀλλογενοῦς ἀσφαλέστερον εἶναι μακρῷ πρὸς κοινωνίαν

τῆς βασιλείας, Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γάλλου ἐκ τῆς Ἰωνίας μεταπεμψάμενος ἐν τῇ Μεδιολάνων, Καίσαρα ἀναδείκνυσι, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ Ἑλένην εἰς γάμον ἐκδοὺς, καὶ τὰ πιστὰ πρὸς αὐτὸν ποιησάμενον τοῦτον μὲν ἐξέπεμψεν εἰς τὰς Γαλλίας, φύλακα τῆς ἐκεῖσε βασιλείας ἐσόμενον, αὐτὸς δὲ εἰς Ἰλλυριοὺς ἀφικόμενος ἐν τῷ Σιρμίῳ διῆγεν. Ἀκούσας δὲ ὅτι οἱ πέραν Ἴστρου Βάρβαροι μέλλουσιν ἐπιστρατεύειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, ἀπάρας ἀπὸ τοῦ Σιρμίου εἰς τὸν Ἴστρον διέβη. Καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ ὄχθῃ χρόνον οὐκ ὀλίγον ποιήσας, ἐπεὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἠρεμεῖν ἐμάνθανε πάλιν συνήματα, ἐπὶ τὴν Θρᾴκην ἤλαυνεν αὖθις. Ὡς δὲ ἐν Ὀδρυσοῖς ἐτύγχανε γεγονὼς, ἔνθα πόλιν κτίσας. Ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ καταλέλοιπε τῷ τόπῳ προσηγορίαν, ἐπύθετο πρός τινος τῶν ἐπισκόπων, ὡς τὰ σώματα τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων, Ἀνδρέου τε καὶ Λουκᾶ, ἐν Ἀχαΐᾳ τεθαμμένα τυγχάνουσιν, Ἀνδρέου μὲν ἐν Πάτραις, Λουκᾶ δὲ ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας. Ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς ταῦτα Κωνστάντιος, ἥσθη τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπιμέγα ἐβόησε, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας φησὶ, Καλέσατέ μοι τὸν φίλον Ἀρτέμιον· τοῦ δὲ τάχος παραγενομένου, Συγχαίρω σοι, ἔφη, ἀνδρῶν ἁπάντων θεοφιλέστατε. Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν. Καὶ εἴης μοι χαίρων, ὦ βασιλεῦ, διαπαντὸς, καὶ μή ποτέ σε τῶν λυπηρῶν τι καταλήψοιτο. Καὶ ὁ βασιλεὺς, Ζητεῖς δέ τι χαριέστερον, ὦ φίλων ἄριστε, τῆς τῶν σωμάτων τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων εὑρέσεως; καὶ ὁ μέγας Ἀρτέμιος· Τίς καὶ πόθεν, ὦ δέσποτα, ὁ τοῦτον ἡμῖν τὸν θησαυρὸν φανερώσας τὴν σήμερον; Καὶ ὁ Κωνστάντιος. Ὁ τῆς Ἀχαΐας, ἔφη, ἐπίσκοπος, ὁ νῦν ἐφορεύων ἐν Πάτραις. Ἀλλ' ἄπιθι, ἀνδρῶν ἄριστε, καὶ τὸ τάχος ἐν Κωνσταντινουπόλει μοι τὴν τούτων ἀνακομιδὴν ποίησον. Ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ μέγας, τὴν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ὁδὸν ἐπορεύετο, τὰ τούτων ἀνακομίσιων ἅγια λείψανα, ἃ δὴ καὶ μάλα θαυμασίως ἀνακομισάμενος, ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίου ἐκ βάθρων οἰκοδοληθέντι ναῷ, ἐπὶ τῷ τῶν ἀποστόλων ὀνόματι, παρὰ τῷ τοῦ πατρὸς τάφῳ ταῦτα κατέθετο, καὶ γέρας γε αὐτῷ τῆς λειτουργίας ὁ βασιλεὺς, δεηθέντων τῶν ἐπισκόπων, τὴν τῆς Αἰγύπτου παρέσχεν ἀρχήν. Τοιοῦτος καὶ πρὸ τῶν τῆς μαρτυρίας ἀγώνων ὑπῆρχεν Ἀρτέμιος, καὶ οὕτω παρὰ πᾶσιν αἰδέσιμος.

Θ'. Ἐπορεύετο μὲν οὖν ὁ μέγας Ἀρτέμιος τὴν ἐπ' Αἴγυπτον, ἄρτι τὴν τοῦ δουκὸς ἀξίαν περιβαλόμενος. Ὁ Κωνστάντιος δὲ τῆς Κωνσταντινου πόλεως ἀπάρας, τὴν ἐπὶ Συρίας ἐποιεῖτο ὁδὸν, καὶ φθάσας τὴν μεγαλόπολιν Ἀντιόχειαν, αὐτοῦ που κατασκηνοῖ, τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας ἑτοιμαζόμενος πόλεμον· αὐτοῦ δὲ τῇ πόλει προσμένοντος, ἀφίκετο γράμματα πρὸς αὐτὸν, δηλοῦντα τὴν Ἰουλιανοῦ ἐπανάστασιν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, ὡς δεδήλωται μοι καὶ πρόσθεν, ἐπὶ φυλακῇ τῶν Ἑσπερίων εἰς τὰς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου Καῖσαρ ἀποδειχθεὶς, αὐτὸς ἐπιπλεῖον ἐν τῷ τοῦ Καίσαρος σχήματι εἶναι μὴ ἀνασχόμενος, διάδημά τε περιτίθεται, καὶ τῷ τῆς βασιλείας ἑαυτὸν ἐπιφημίζει ὀνόματι. Ἐπεὶ δὲ

A cietatem, Julianum fratrem Galli ex Ionia accersitum Mediolanum, creat Cæsarem; et cum suam sororem Helenam ei dedisset in matrimonium, fideque ab eo accepta sibi cavisset, eum quidem misit in Galliam, illic futurum custodem imperii, ipse autem in Illyricum veniens degebat Sirmii. Cum autem audivisset, quod Barbari, qui agebant trans Danubium, essent ducturi exercitum contra imperium Romanorum, Sirmio profectus transiit Danubium. Cum autem longo tempore ibi fuisset ad ipsam ripam, et rursus intellexisset Barbaros non esse se loco moturos, profectus est in Thraciam. Postquam vero fuit apud Odrysos, ubi Adrianus, constructa civitate, ei loco suam reliquit appellationem, audivit a quodam episcopo, quod corpora B Christi apostolorum Andreæ et Lucæ sepulta erant in Achaia, Andreæ quidem Patris, Lucæ autem Thebis Bæotiæ. Postquam autem imperator hæc audivit Constantius, propter id est lætatus et magna voce clamavit, et iis, qui aderant, dixit: Vocate mihi charum Artemium. Cum is autem quamprimum venisset: Gratulor tibi, inquit, virorum omnium religiosissime, et una tecum lætor. Ille vero illi dixit: Mihi perpetuo læteris, o imperator, nec te unquam aliquid molestum comprehendat. Imperator autem: Quærisne aliquid, o amicorum optime, gratius ac jucundius inventione corporum Christi apostolorum? Magnus vero Artemius: Quisnam [aut undenam, inquit, o domine, est is, qui hunc hodie thesaurum aperuit? Constantius autem: Achaiæ, inquit, episco- C pus, qui nunc præsidet Patris. Sed abi, o virorum amicorum optime, et ea quamprimum exporta Constantinopolim. Hæc cum ab imperatore magnus audisset Artemius, recta ivit ad apostolos, eorum sanctas allaturus reliquias. Quas quidem cum valde admirabiliter exportasset, in templo, quod ab ipso Constantio exstructum est a fundamentis in nomine apostolorum, prope sepulcrum patris eas deposuit. Ei autem in præmium ministerii dedit imperator, rogantibus episcopis, munus rectionis Ægypti. Talis fuit Artemius etiam ante certamina martyrii, et adeo erat apud omnes venerandus.

IX. Atque proficiscebatur quidam magnus Arte- D mius in Ægyptum, ducis modo suscepta dignitate. Constantius autem profectus Constantinopoli tendebat in Syriam: et cum in magnam pervenisset Antiochiam, ibidem figit tabernaculum, bellum parans adversus Persas. Cum ibi autem maneret in civitate, venerunt ad eum litteræ, insurrectionem Juliani significantes. Julianus enim, ut a me jam ante fuit declaratum, ad custodiam Occidentis in Gallia Cæsar creatus a Constantio, non ferens amplius esse in habitu Cæsaris, induit diadema, et se appellat nomine imperatoris. Postquam autem sibi imperium usurpavit, nihil jam parvum cogitabat, neque statuebat sibi amplius esse cunctandum;

sed volens in suam redigere potestatem totam Europam, quæ obedit Romanis, instructo exercitu, per Germanos perrexit ad Danubium. Et cum ulteriorem ripam apprehendisset, per loca illius ducebat exercitum. Latens vero præfectos, et Italiæ Taurum, qui vocabatur, et Illyrici Florentium, postquam venit ad Pæonas, transiens ad alteram partem fluvii, statim et universam Illyricam regionem in suam redegit potestatem, et Italiam, et usque ad Oceanum occidentalem universas gentes, quæ erant imperii Romanorum.

X. Constantius autem cum hæc audivisset, fuit conturbatus, ut est consentaneum, et de Constantinopoli admodum timens, ne quod ille animo cogitabat, eam prior in suam redigeret potestatem, eam totis viribus festinabat præoccupare. Interim autem dum ab eo colligebatur exercitus, dispersus per civitates Orientis, et se parabat ad tantam viam, significat episcopis, ut eum præcedentes veniant quamprimum Nicæam. Erat enim in ea secundam synodum congregaturus, ab impiis Arianis incitatus adversus Homousion. Cum vero, transmissa Cilicia, venisset ad Mopsi, qui vocantur, fontes, quædam imbecillitas ei repente accidit, nec poterat ulterius progredi. Postquam autem sensit se jam male habere, et non victurum esse amplius, Antiochiæ episcopo celerrime accersito Euzoio, petit ut baptizetur. Et cum baptizatus, parum fuisset superstes, illic e vita excedit, cum imperasset integros quadraginta annos, viginti quidem cum patre, solus autem reliquos.

XI. Cum eum autem deflevisset exercitus, et justa ei fecisset, in arca posuerunt, cum corpus instruxissent iis, quæ solent fieri ad hoc, ut duret, et cum in currum imposuissent, tulerunt Constantinopolim, cum propriis armis unusquisque eum sequentes in eodem ornatu, quem, dum viveret, habebat inter principes. Atque ii quidem venerunt Constantinopolim, ducentes corpus. Venit autem et Julianus, proficiscens ex Illyrico, et jam firmiter tenens universum imperium, nullo post mortem Constantii auso ei repugnare. Cum autem ferretur corpus in templum SS. Apostolorum, ubi prope patrem eum erant posituri, Julianus ipse præcedebat lectum, capiti ablato diademate. Postquam autem eum sepelierunt, jam veniens in regiam, tunc rursus imposuit diadema, et rerum potiebatur, solus jam Romanorum universum adeptus imperium. Cum ergo excessisset Constantius, in eos, qui restabant, et maxime qui propter invidiam præbuerant causam Galli occisionis, iræ suæ fervorem ostendit Julianus. Et statim. Eusebio quidem præposito caput adimit, quod omnino videretur suis calumniis Gallo cædem adornasse; Paulum autem Hispanum, qui erat unus ex scribis imperatoris, tradit igni, ut qui in Gallum fuerat acerbe

ἀντελάβετο τῶν πραγμάτων, οὐκ ἔτι μικρὸν οὐδὲν ἐνενόει· οὐδὲ διαμέλλειν ἐγίνωσκε δεῖν, ἀλλὰ τὴν Εὐρώπην τέως ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι πᾶσαν ἐθέλων, ὁπόση Ῥωμαίοις ὑπακούει, τῷ στρατῷ συνταξάμενος, διὰ Γερμανῶν ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἐχώρει. Καὶ τῆς πέραν ὄχθης λαβόμενος, διὰ τῶν ἐκείνης χωρίων ἤλαυνε, τοὺς ὑπάρχους δὲ διαλαθὼν, τόν τε τῶν Ἰταλιῶν Ταῦρον οὕοω καλούμενον, καὶ τὸν τῶν Ἰλλυριῶν Φλορέντιον, ἐπειδὴ κατὰ πλείονας ἐγένετο διατριβὰς, ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ αὐτίκα τήν τε Ἰλλυρίδα πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ γῆν εἶχε καὶ τὰς Ἰταλίας, καὶ τὰ μέχρι Ἑσπερίου Ὠκεανοῦ σύμπαντα ἔθνη, ὁπόσα τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατήσεως ἦν.

Ι'. Ὁ δὲ Κωνστάντιος ταῦτα πυθόμενος, ἐταράχθη τε, ὥσπερ εἰκὸς ἦν, καὶ περὶ Κωνσταντινουπόλεως μάλιστα δείσας, μὴ, ὅπερ κἀκεῖνος διενοεῖτο, φθάσειεν αὐτὴν ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος, ἐπείγετο κατὰ τὸ δυνατὸν προκαταλαβεῖν. Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ στρατὸς αὐτῷ συνελέγετο, κατὰ τὰς πόλεις τῆς Ἑῴας ἐσκεδασμένος, καὶ ἔμελλεν ἐξαρτύεσθαι ὡς πρὸς τοσαύτην ὁδὸν, σημαίνει τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν Νίκαιαν αὐτὸν ὡς ὅτι τάχιστα ὀφθῆναι προαφικομένους· ἐμελέτα γὰρ ἐν αὐτῇ δευτέραν συγκροτῆσαι σύνοδον, παρὰ τῶν δυσσεβῶν Ἀῤῥειανῶν κατὰ τοῦ Ὁμοουσίου παροτρυνόμενος. Ἐπεὶ δὲ τὴν Κιλικίαν διεξελθὼν, εἰς τὰς Μόψου καλουμένας κρήνας ἀφίκετο, ἀσθένειά τις αὐτῷ ἐξαπιναίως προσέπεσε, καὶ οὐχ οἷός τε ἦν ἐπὶ τὸ πρόσω χωρεῖν, Ὡς δὲ ᾔσθετο φαύλως ἔχων ἤδη καὶ οὐκ ἂν βιωσόμενος, τὴν ταχίστην τὸν Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον Εὐζώϊον μεταπεμψάμενος, βαπτίσαι αὐτὸν ἐπιτρέπει, καὶ δὴ βαπτισάμενος καὶ μικρὸν ἐπιβιοὺς, αὐτόθι προλείπει τὸ ζῆν, βασιλεύσας τὰ σύμπαντα ἔτη τεσσαράκοντα, τὰ μὲν εἴκοσι μετὰ τοῦ πατέρος, μόνος δὲ τὰ ἐπίλοιπα.

ΙΑ'. Αὐτὸν δὲ ἡ στρατιὰ ὀλοφυρομένη, καὶ τὰ νομιζόμενα ἐπ' αὐτῷ τελέσασα, λάρνακι τοῦτον ἐνέθεσαν, τοῖς εἰωθόσιν εἰς τὸ διαρκέσαι σκευάσαντες τὸν νεκρὸν, καὶ εἰς ἅμαξαν ἐνθέμενοι, ἐκόμιζον ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, σὺν τοῖς οἰκείοις ἕκαστος ὅπλοις αὐτῷ ἐφεπόμενοι, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν κόσμον ὅνπερ καὶ ζῶντος ἐν τοῖς ἡγεμόσι τεταγμένοι ἐτύγχανον. Οὗτοι μὲν δὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον ἄγοντες τὸν νεκρὸν, καὶ ὁ Ἰουλιανὸς συνομάρτησεν ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν ἀφικόμενος, καὶ ἤδη βεβαίως ἔχων τὴν πᾶσαν βασιλείαν, οὐδενὸς αὐτὸν μετὰ τὸν Κωνσταντίου θάνατον ἐναντιωθῆναι τολμήσαντος, κομιζομένου δὲ τοῦ νεκροῦ ἐπὶ τὸν νεὼν τῶν Ἀποστόλων, ἵνα περ αὐτὸν καταθήσειν πλησίον τοῦ πατρὸς ἔμελλον, αὐτὸς ἡγεῖτο τῆς κλίνης ὁ Ἰουλιανὸς, τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς περιελών. Ἐπεὶ δὲ ἔθαψαν αὐτὸν, ἐπὶ τὰ βασίλεια ἤδη ἀπαλλαττόμενος, τό τε διάδημα αὖθις ἐπέθετο. Καὶ τῶν πραγμάτων ἐγκρατὴς ἦν, μόνος ἤδη τὴν Ῥωμαίων ὅλην βασιλείαν ὑποζωσάμενος. Ἐπεὶ οὖν ὁ Κωνστάντιος ἐκ ποδῶν ἦν, εἰς τοὺς ὑπολειπομένους καὶ μάλιστα τῷ φρόνῳ τὴν αἰτίαν παρασχομένους τῆς ἀναιρέσεως Γάλλου, ἀνέψυχε τὸ ζέον τῆς ὀργῆς Ἰουλιανὸς, καὶ αὐτίκα Εὐσέβιον μὲν τὸν Πραιπόσιτον τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖται, διότι τὴν

ἀρχὴν ἐφαίνετο ἐκ τῶν αὐτοῦ διαβολῶν, τὸν ἅπαντα τῷ Γάλλῳ φόνον συγκειρασάμενος· Παῦλον δὲ τὸν Σπανὸν εἰς τοὺς ὑπογραφέας τοῦ βασιλέως τελοῦντα, πυρὶ παραδίδωσιν, ὡς πολλὰ δὴ μάλα τῷ Γάλλῳ ἐμπικρανάμενον. Τούτους μὲν οὖν ἀμφοτέρους εἰς τὴν Χαλκηδόνα διαπέμψας, ἐκεῖ τῇ οἰκείᾳ δίκῃ ὑπάγει ἑκάτερον, ἀνεῖλε δὲ καὶ Γαυδέντιον στρατηγὸν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἄλλους τινὰς ὁπόσοι τι εἰς αὐτὸν πεπαρῳνήκεσαν· ἀλλὰ τούτους μὲν διὰ γραμμάτων ἐκόλασε, τὸν δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ γενναῖον ἀθλητὴν Ἀρτέμιον αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὼν καὶ παρόντα διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ἀπανθρώπως ἐκόλασε, καὶ τῆς παρούσης αὐτὸν ἀπεγύμνωσεν ἐξουσίας, μὴ φέρων τὴν αὐτοῦ παῤῥησίαν καὶ ἔνστασιν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, ὡς δεδήλωται, τὴν τῶν Ῥωμαίων περιθέμενος βασιλείαν, ἐσπούδαζε μάλιστα τὸν Ἑλληνισμὸν ἐπανορθοῦν. Πανταχοῦ τοίνυν γράμματα διαπεμπόμενος, ἐκέλευε τὰ τούτων τεμένη καὶ τοὺς βωμοὺς ἀνιστᾷν, μετὰ πολλῆς ὅσης τῆς σπουδῆς τε καὶ προθυμίας, καὶ ὅσας ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ταῖς ἐκκλησίαις προσόδους ἀπένειμε, καὶ ὁ τούτου υἱὸς Κωνστάντιος, ταύτας ἀφελὼν, τοῖς τῶν εἰδώλων ναοῖς ἀφιέρωσεν, ἀντ' ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καταστήσας ζακόρους, καὶ νεωκόρους, καὶ ῥάντας, καὶ θύτας, καὶ κανηφόρους, καὶ ὅσας ὁ ἑλληνικὸς ὕθλος ἐπιφημίζει προσωνυμίας. Ταῦτα μὲν καὶ ἕτερα διεπράττετο κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

ΙΒ'. Μετὰ δὲ ταῦτα μητέρος αὐτοῦ ἀδελφὸν ἔχων, Ἰουλιανὸν τοὔνομα, τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ πίστιν διὰ τὴν ἐκείνου χάριν ἐξομοσάμενον, καὶ πολλὴν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ προθυμίαν ἐπιδεικνύμενον, ἄρχοντα τῆς ἑῴας ὃν καλοῦσι κόμητα ἐξέπεμψεν, ἐντειλάμενος, τὰ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα κακοῦν τε καὶ διαφθείρειν, πανταχοῦ δὲ καὶ διὰ πάσης ἰδέας τὸν Ἑλληνισμὸν αὔξειν τε καὶ ἐπαίρειν. Ὁ δὲ ἀφικόμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπειρᾶτο μείζων τῶν ἐντεταλμένων τοῖς ἔργοις φαίνεσθαι, καὶ δὴ προσαφαιρεῖται μὲν πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἅπαντα τὰ κειμήλια, ὅσα ἐν ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ καὶ σηρικοῖς ὑφάσμασι διετέλει, ἀποκλείει δὲ καὶ τὰς ἐκκλησίας, τοῦ μή τινα εἰσφοιτᾷν ἐν αὐταῖς εὐχῆς ἕνεκα, κλεῖθρα καὶ μυχμοὺς τοῖς πυλῶσιν ἐπιβαλών. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν Ἀντιόχου πόλιν ὁ τῆς Ἀνατολῆς ἄρχων εἰργάζετο, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς, ἔτι κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεῖλκέ τινα χρόνον, τὰ ἐν ταύτῃ κρατύνας, εἰς ὅπερ ἐνόμιζε μάλιστα τῇ βασιλείᾳ συμφέρειν, καὶ ὅπως ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῷ πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐξαρθῇ σκοπῶν τε καὶ πραγματευόμενος. Ἄρας οὖν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σὺν παντὶ τῷ στρατῷ τὴν ἐπὶ τῆς Συρίας ἐποιεῖτο ὁδόν.

ΙΓ'. Διελθὼν τοίνυν ἅπασαν τὴν Φρυγίαν, καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτῆς πόλιν τὸ καλούμενον Ἰκόνιον καταντήσας, ἐξέκλινε τὴν Ἰσαυρίαν καταλιπών. Καὶ τὸν λεγόμενον Ταῦρον ὑπεραναβὰς ἦλθεν ἐπὶ τὰς πόλεις τῆς Κιλικίας, καὶ τῷ σταθμῷ προσπελάσας τῷ ἐν Ἰσσῷ αὐτοῦ που κατασκηνοῖ, τὸν ἐκ Μακεδονίας Ἀλέξανδρον μιμησάμενος· αὐτόθι γὰρ κἀκεῖνος ἐν Ἰσσῷ τὸν πρὸς Δαρεῖον τὸν Περσῶν βασιλέα συνεκρότησε πόλεμον, καὶ τοῦτον νικήσας, ἐπίσημον τὸν τόπον εἰργάσατο· ἐκεῖθεν τὸν Ἰσσικὸν

A invectus. Ambos namque Chalcedonem misit, et illic utrumque suo affecit supplicio. Interfecit etiam Gaudentium ducem exercitus Africæ, et quosdam alios, qui ei insultaverant. Sed eos quidem puniit per litteras; Christi autem martyrem et fortem athletam Artemium, ipse per se Antiochiæ præsens præsentem propter Christi confessionem inhumane puniit, et ea, quam habebat, privavit potestate, non ferens ejus dicendi libertatem et constantiam. Julianus enim, cum, ut ostensum est, Romanorum usurpasset imperium, maxime studebat gentium errorem in suum locum restituere. In omnes itaque partes mittens litteras jubebat deorum templa et altaria prompto et alacri animi studio exstrui, et quoscunque reditus magnus Constantinus attribuit ecclesiis, et ejus filius Constantius, eos ademit, et B templis consecravit idolorum, pro episcopis, presbyteris et diaconis, constituens æditus, aspersores, sacrificos et canephoros, et quæcunque nomina nugæ imponunt gentilium. Hæc quidem et alia fiebant Constantinopoli.

XII. Post hæc autem cum matris suæ haberet fratrem, nomine Julianum, qui ut illi gratificaretur, Christianismi fidem abjuraverat, et pro errore gentium ostendebat promptum et alacre animi studium, emisit Orientis rectorem, quem vocant comitem, jubens ut res quidem ecclesiarum C vexaret et perderet, ubique autem et omni ratione errorem gentium augeret et extolleret. Ille igitur cum venisset Antiochiam, conabatur reipsa plura præstare, quam ei fuerat imperatum. Et ecclesiis quidem aufert quæcunque habebant pretiosa, tam in argento et auro, quam in sericis vestimentis. Quin etiam claudit ecclesias, ne quis in eas ingrederetur precandi causa, claustris et vectibus januis impositis. Et hæc quidem Antiochiæ faciebat comes Orientis. Imperator autem Julianus Constantinopoli aliquod adhuc morabatur tempus, res confirmans et corroborans, prout ei maxime expedire videbatur imperio: et ut error gentium magnifice extolleretur, considerans et procurans. Postea vero discedens Constantinopoli cum uni- D verso exercitu, iter faciebat in Syriam.

XIII. Cum itaque universam pervasisset Phrygiam, et ad ejus ultimam venisset civitatem, quæ vocatur Iconium, declinavit relicta Isauria. Et cum Taurum, qui dicitur, superasset, venit ad civitates Ciliciæ. Cum vero accessisset ad stationem, quæ est in Isso, illic castrametatur, Macedonem Alexandrum imitatus. Nam ille quoque in Isso cum Dario rege Persarum commisit prælium. Quo victo, locum reddidit insignem. Illinc sinum transmisit Issicum, et venit Antiochiam, iram spirans adver-

sus Christianos, et se eos esse omnino eversurum minitans. Cum Antiochiam ergo venisset tyrannus, et in domum divertisset imperatoriam, et nec unum quidem diem quievisset, ad eum adducti sunt, veluti signo dato accusati, Eugenius et Macarius, qui ipsi quoque erant pars presbyteratus Ecclesiæ Antiochenæ. Quos cum protinus curasset sistendos: Quinam estis, inquit, et quodnam est vobis vitæ studium? Dixit Eugenius: Christiani sumus, et Christi gregis pastores. Hæc est nobis vita, hæc conditio, hoc studium. Dixit autem imperator: Ubi est is, quem dicitis Christi gregem? Eugenius autem: Universus, inquit, orbis terræ, quem sol aspicit, et qui in eo sunt homines. Julianus autem: Nos, inquit, quibusnam præsumus, et in quosnam hodie obtinemus imperium, o tu infelix et miser homuncule, si quamcunque terram sol aspicit, Christus gregem possidet? Martyr vero: Eidem, inquit, gregi præes, o imperator, cujus nos sumus pastores. Per Christum enim reges regnant, et tyranni in terra dominantur. Ipse quoque Christus hodie quidem tibi dedit imperium, etiamsi apparueris ingratus in benefactorem; cras autem dabit alii. Es enim unius diei, et ipse imperas iis, qui sunt unius diei. Illi autem est regnum æternum, et quod nunquam finem accipit.

A κόλπον διαπεράσας, ἦλθεν εἰς Ἀντιόχειαν, θυμοῦ πλέον κατὰ Χριστιανῶν, καὶ αὐτοὺς ἐκτρίψαι εἰς τέλος διαπειλούμενος. Ἐλθόντι τοιγαροῦν τῷ τυράννῳ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ πρὸς τοῖς βασιλείοις οἴκοις κατασκηνώσαντι, καὶ μὴ δὲ πρὸς ἡμέραν βίαν σχολάσαντι προσήχθησαν αὐτῷ ὥσπερ ἀπό τινος παραγγέλματος διαβληθέντες, Εὐγένιος καὶ Μακάριος, τοῦ πρεσβυτερίου τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας καὶ αὐτοὶ μέρος τυγχάνοντες, οὓς εὐθέως παραστησάμενος· Τίνες ἐστὲ, ἔφη, καὶ τίνα δὴ που τὴν ἀγωγὴν καὶ τὸ ἐπιτήδευμα ἔχετε; Εὐγένιος ἔφη· Χριστιανοί ἐσμεν, καὶ τῆς Χριστοῦ ποίμνης ἀγελάρχαι τυγχάνομεν, τοῦτο βίος ἡμῖν καὶ τύχη καὶ ἐπιτήδευμα. Καὶ ὁ βασιλεύς· Ποῦ τοίνυν ἐστὶν ἣν ὑμεῖς φατε τοῦ Χριστοῦ ποίμνην; Καὶ ὁ Εὐγένιος· B Πᾶσα ἡ οἰκουμένη, ὅσην τε ἥλιος ἐφορᾷ, καὶ ὅσοι ἐπὶ ταύτης εἰσὶν ἄνθρωποι. Καὶ ὁ Ἰουλιανός· Ἡμεῖς δὲ τίνων ἄρχομεν καὶ τίνων βασιλεύομεν σήμερον, ὦ ταλαίπωρον σὺ καὶ δυστυχὲς ἀνθρώπιον, εἰ ὅσην ἥλιοι ἐφορᾷ γῆν ὁ Χριστὸς ποίμνην κέκτηται; Καὶ ὁ μάρτυς· Τῆς αὐτῆς, ὦ βασιλεῦ, ποίμνης τε καὶ ἀγέλης ἐπιστατεῖς, ἧσπερ δὴ καὶ ἡμεῖς ἀγελάρχαι τυγχάνομεν· δι' αὐτοῦ γὰρ βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ τύραννοι κρατοῦσι γῆς. Καὶ αὐτός σοι τὸ βασίλειον δέδωκε σήμερον, κἂν αὐτὸς ἀχάριτος περὶ τὸν εὐεργέτην ἐφάνης· αὔριον δὲ πάλιν ἑτέρῳ δώσει. Ἐφημέρων ἄρχεις αὐτός, τῷ δὲ ἡ βασιλεία αἰώνιος, καὶ πέρας οὐδέποτε δεχομένη.

XIV. Apostata vero: Impie, et a deorum, inquit, aliene benevolentia, cum hesternus sit Christus tuus, et unius diei, et ab Augusti Cæsaris tempore incœperit, a te ergo hodie rex æternus creatur? Martyr autem: Quod ad humanitatem quidem attinet, ineffabilisque et inenarrabilis dispensationis, seu carnis susceptæ, mysterium, ita habet, o imperator. Quoad vero ejus divinam, et quæ est ante sæcula, generationem, nullum invenietur tempus ea anterius. Imperator autem, existimans martyrem esse agrestem quempiam, et nulla præditum eruditione, irridens inquit: Tuus ergo Christus, o miser, bis fuit generatus? Si vero propterea gloriaris, sunt etiam apud Græcos viri sapientissimi, non solum bis, sed etiam ter geniti. Nam et Mercurius, cognomine Trismegistus, ter venit se in mundo ostendens, quomodo narrant ejus sacri et admirandi libri; et ideo nominatur Trismegistus, id est, ter maximus. Similiter autem Pythagoras, qui hoc fuit posterior, ipse quoque ter venit in vitam, ut qui primo quidem fuerit nauclerus Ægyptius, deinde Euphorbus, de quo meminit Homerus; postremo autem Pythagoras, Mnesarchi filius, Samius.

ΙΔ'. Καὶ ὁ παραβάτης· Ἀνόσιε καὶ τῆς τῶν θεῶν εὐμενίας ἀλλότριε, χθιζὸς ὢν ὁ σὸς Χριστὸς καὶ ἐφήμερος, ἀπὸ τῶν Αὐγούστου τε Καίσαρος χρόνων C ἀρξάμενος, αἰώνιος βασιλεὺς ὑπὸ σοῦ κεχειροτόνηται σήμερον; Καὶ ὁ μάρτυς· Ναὶ, κατὰ μὲν τὸ ἀνθρώπινον καὶ τὸ τῆς ἀφράστου καὶ ἀῤῥήτου αὐτοῦ οἰκονομίας μυστήριον, εἴτουν σαρκώσεως οὕτως ἔχει, βασιλεῦ, ἐπεὶ κατὰ τὴν θείαν αὐτοῦ καὶ προαιώνιον γέννησιν οὐδεὶς εὑρεθήσεται χρόνος ὁ ταύτης ὑπέρτερον. Καὶ ὁ βασιλεὺς, νομίσας ἄγροικον εἶναί τινα τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ παιδίας ἀμέτοχον, διαχλευάζων φησί· Οὐκ οὖν, ὦ ταλαίπωρε, ὁ Χριστός σου δὶς ἄρα γεγέννηται, καὶ ἐπὶ τούτῳ κομπάζεις; Εἰσὶ καὶ παρ' Ἕλλησιν ἄνδρες σοφώτατοι, οὐ μόνον δὶς γεννηθέντες, ἀλλὰ καὶ τρίς· ὅ τε γὰρ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος ἐπικαλούμενος, τρίτον ἦλθεν εἰς κόσμον ἑαυτὸν ἐπιδεικνὺς, καθὼς αἱ ἱεραὶ αὐτοῦ καὶ θαυμάσιαι βίβλοι διαγορεύουσι, καὶ διὰ τοῦτο D Τρισμέγιστος ὀνομάζεται, ὁμοίως δὲ καὶ Πυθαγόρας, ὁ τούτου Μνησάρχου υἱὸς, Σάμιος.

XV. Martyr autem suaviter irridens nugas docti imperatoris, et impiorum gentilium stultiloquentiam, conjectans autem tyrannum per hæc verba conari irridere Christi generationem, cum magna severitate ei dixit et nobilitate: Oportebat nec tibi quidem omnino respondere, o iniquissime, nec te ulla dignari allocutione, sed propter eam, quæ adest, multitudi-

ΙΕ'. Καὶ ὁ μάρτυς, ἡδύ τι γελάσας, τῶν κομψευμάτων τοῦ σοφοῦ βασιλέως, καὶ τῆς τῶν ἀσεβῶν Ἑλλήνων μωρολογίας, ὑπονοήσας δὲ τὸν τύραννον τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν διὰ τούτων τῶν ῥημάτων χλευάζειν ἤδη πειρώμενον, ἔφη πρὸς αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς αὐστηρίας καὶ γενναιότητος. Ἔδει τὴν ἀρχὴν μὴ δὲ ἀποκρίνασθαί σοι, παρανομώτατε, μὴ δὲ τῆς οἵας οὖν ἀπολογίας καταξιῶσαι,

ἀλλὰ διὰ τὸν παρεστῶτα ὄχλον ὅτι τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης οἱ πλείους αὐτῶν τυγχάνουσιν, εἶπον ὅσα δὴ εἶπον, καὶ νῦν ἐπ' ὀλίγω ἐρῶ, τῆς αὐτῶν κηδόμενος σωτηρίας, ὅτι τὸν γῆ ἄνωθεν καὶ πρὸ πολλῶν γενεῶν οἱ προφῆται προκατήγγειλαν καὶ πολλὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὰ μαρτύρια, ἔκ τε τῶν παρ' ὑμῖν χρησμῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Σιβιλλείων γραμμάτων. Καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἡ αἰτία, ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀνακλήσει τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐκπτώσεως γέγονεν· ἐλθὼν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς πᾶσαν νόσον ἀπήλασε καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ παραδόξως ἑνὶ ῥήματι νεκροὺς ἤγειρεν ὀδωδότας, τὸ δὲ πάντων θαυμασιώτερον, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας παθὼν τὸ διὰ σταυροῦ πάθος, ἀνέστη τριήμερος ἐκ τῶν νεκρῶν, ὑπὸ μάρτυσι πεντακοσίοις, καὶ στρατιωτῶν φρουρούντων αὐτοῦ τὸν τάφον, ἵνα μὴ σχῇ χώραν ὁ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ συκοφαντῆσαι βουλόμενος, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ὤφθη τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐφ' ὅλαις τεσσαράκοντα ἡμέραις μετ' αὐτῶν συναναστρεφόμενος, καὶ ὁρώντων αὐτῶν καὶ βλεπόντων εἰς οὐρανοὺς ἀνελήφθη, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δωρεὰν καὶ δύναμιν τούτοις ἐξαποστείλας, ὥστε καὶ γλώσσαις ἀλλογενῶν ἀποφθέγγεσθαι καὶ μὴ χρείαν ἔχειν τοῦ ἑρμηνεύοντος· ἐλάλει γὰρ ἐν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὰ πόῤῥω βλέπειν ἐδίδου, καὶ προφητεύειν τὰ μέλλοντα· οἵτινες ἐξελθόντες ἐκήρυξαν αὐτοῦ πανταχοῦ, μηδὲν ἐπιφερόμενοι, ἢ μόνον τὴν αὐτοῦ ἀόρατον δύναμιν, οὐχ ἀσπίδα καὶ δόρυ καὶ ξίφος κατέχοντες, ἀλλὰ γυμνοὶ καὶ ἄοπλοι καὶ πένητες, καὶ πάντα τὸν κόσμον ἐξώγρησαν, νεκροὺς ἐγείροντες, λεπροὺς καθαρίζοντες, δαιμόνια ἐκβάλλοντες. Καὶ ταῦτα τίνες; ἁλιεῖς καὶ ἀγράμματοι, καὶ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας ἀμέτοχοι.

Ις'. Οὓς δὲ αὐτὸς παρεισήγαγες, ἐπικερτομῶν τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν, ἄνδρας σοφούς τε καὶ θεολόγους, ὡς νῦν εἴρηκας, εἰ καὶ δοίημεν ἀληθῶς γενέσθαι τοῦτο τὸ παραλήρημα, τί γεννηθέντες δὶς καὶ τρὶς καὶ τετράκις τὸν κόσμον ὠφέλησαν, ἢ μέρος τι τῶν τοῦ κόσμου μικρὸν ἢ ἐλάχιστον; τίς ἐκ τῶν βίβλων Ἑρμοῦ τε καὶ Πυθαγόρου. νεκροὺς ἐξανέστησεν, ἢ λεπροὺς ἐκαθάρισεν, ἢ δαίμονας ἀπήλασεν, οὓς ὑμεῖς θεραπεύετε; Ἀλλ' Ἑρμῆς μὲν ὁ Τρισμέγιστος ὑφ' ὑμῶν προσαγορευόμενος, Αἰγύπτιος γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων νόμοις τραφεὶς, γυναῖκά τε γήμας, παῖδας ἔτεκεν, ὧν τὸν πρεσβύτερον, Τὰτ ὀνομάζουσι πρὸς ὃν αὐτὸς διαλέγεται, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἀφοσιοῖ, πρός τε τὸν ἐξ Ἐπιδαύρου Ἀσκληπιὸν τὸν προκατάρξαντα καθ' ὑμᾶς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ᾧ καὶ τὴν ἑαυτοῦ θεολογίαν διασαφεῖ οὕτως ἔχουσαν· Θεὸν νοῆσαι μὲν χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ἔστι γὰρ τρισυπόστατος, ἀνερμήνευτος οὐσία καὶ φύσις, οὐχ ἔχουσα παρὰ βροτοῖς ἐξομοίωσιν. Οὓς δὲ θεοὺς ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, πολὺ τὸ μυθῶδες καὶ σφαλερὸν ἑαυτοῖς ἐπεσπάσαντο, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως καὶ αὐτὸς ἀμυδράν τινα προφητείαν διαγορεύει, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἑβραίων θεολογίας ταύτην ἀπαρυσάμενος. Ἀλλὰ τί μοι τῶν

A nem, quoniam complures ex iis sunt de grege Christi, dixi quæcunque dixi, et nunc etiam dicam parumper, curam gerens eorum salutis: Christum ab alto repetentes, multis ante sæculis prophetæ prius annuntiarunt, multaque sunt ejus adventus testimonia, tam ex iis, quæ sunt apud nos oraculis, quam ex ipsis scriptis Sibyllinis. Ejus autem susceptæ carnis causa fuit propter salutem et reparationem lapsus hominum. Nam cum venisset in terram, omnem morbum expulit et omnem infirmitatem: et admirabiliter uno verbo excitavit mortuos, qui fetebant. Quod autem est omnium maxime admirabile, pro salute mundi passus mortem per crucem, tertio die surrexit a mortuis, testibus iis militibus, qui servabant ejus sepulcrum, et plusquam quingentis hominibus, ne locum habeat, qui vult calumniari ejus resurrectionem. Et cum surrexisset a mortuis, visus est suis discipulis, totos quadraginta dies cum eis versans, eisque videntibus et aspicientibus, fuit assumptus in cœlos. Denique eis sancti Spiritus donum demisit et virtutem, adeo ut loquerentur linguis alienigenarum, et non opus haberent interprete. Loquebatur enim in eis sanctus Spiritus, et dabat eis, ut viderent, quæ erant procul remota, et futura prædicerent. Qui quidem egressi, ipsum ubique prædicarunt, et nihil inferentes, præter solam ejus virtutem, quæ non cadebat sub aspectum, neque clypeum, lanceam aut ensem tenentes: sed nudi, inermes, et pauperes mundum ceperunt universum, mortuos excitantes,

B

C leprosos mundantes, dæmonia ejicientes. Quinam autem hæc fecerunt? Piscatores, et ignari litterarum, et qui mundi sapientiæ non erant participes.

XVI. Quos autem ipse induxisti, ludificans Christi generationem, viros doctos et theologos, ut nunc dixisti, etiamsi concesserimus vere fuisse has nugas, quid bis, et ter, et quater geniti mundo profuerunt, vel mundi parvæ, atque adeo minimæ parti? Quis ex Mercurii et Pythagoræ libris mortuos suscitavit, aut leprosos mundavit, aut dæmones expulit, quos vos colitis? Sed Mercurius quidem, qui a vobis dicitur Trismegistus, fuit homo Ægyptius, et in legibus educatus Ægyptiis: et cum duxisset uxorem, peperit filios, quorum natu majorem Tat nominant, cum quo loquitur, ei suas de-

D dicans orationes, et cum Asclepio ex Epidauro, qui, ut vos vultis, fuit auctor et princeps scientiæ medicinæ: cui etiam suam explicat, quæ sic habet, theologiam: Deum intelligere quidem est difficile, sed ut eum verbis exprimas, minime potest fieri. Est enim in terna consistens hypostasi, essentia et natura, quæ non potest explicari, non habens apud homines assimilationem. Quos autem deos nominant homines, ii multas et periculosas ad se attraxerunt fabulas. Quinetiam de Christi adventu ipse quoque obscuram quamdam refert prophetiam, ut qui non ex se, sed ex Hebræorum eam hauserit theologia. Sed quid mihi cum putridis et male olentibus Mer-

curii verbis, quæ a vobis quidem in honore habentur, jam autem diu ante putruerunt et effluxerunt? Neque enim de vivis fas est rogare mortuos iis, qui ex divinis eloquiis habent veros martyres, qui adventum Christi et divinitatem prænuntiarunt.

XVII. Pythagoras autem, qui sectæ Italicæ fuit auctor et princeps, quid magnum et admirandum fecit, ter in vitam productus? An quod cum fuisset Olympiæ, ut vos dicitis, aureum suum femur ostendit Hellanodicis? Vel quod mugientem bovem sacrificaturus: Habet, inquit, animam viri mihi amicissimi, et per mugitum me salutat infelix? Seu quod aquilam, quæ sublime volabat, per incantationem fecit cadere in terram? Hæc miracula fecit, cum esset Olympiæ ter genitus Pythagoras, insano gloriæ amore captus, et visione hæc apprehendens ter infelix, qui quaternionem jusjurandum constituebat, et eum dicebat fontem æternæ naturæ, qui fabas colebat propter quas periit, cum suis familiaribus simul expulsus a Tarentinis. Nam cum nollet calcare locum, in quo fabæ erant dispersæ, ibidem interficitur cum familiaribus et discipulis, et consumitur ab inimicis. Theano autem ejus uxor et discipula, cum nollet dicere causam, propter quam faba non vescuntur, ipsa quoque, ei lingua amputata, perimitur.

XVIII. Hæc sunt sapientum philosophorum privilegia, qui bis et ter sunt geniti, ut ipse dixisti oratorie. Illa autem sunt mei Christi miracula, propter generis humani salutem et restitutionem. Et Pythagoras quidem et Mercurius hominum animas deducunt ad profundum inferorum, quasdam earum transmigrationes et traductiones introducentes, aliquando quidem in animalia rationis expertia et bestias eas traducentes: aliquando autem in pisces et plantas; et alias quasdam revocationes et ambitus fingentes. Christus autem, ut Deus verus et æternus, cum animam fecisset immortalem, et senii expertem divino, qui fuit ab initio, spiritu et insufflatione, quando fabricatus fuit primum hominem (ut divini, et quos nemo potest calumniari, referunt libri Mosis), eam rursus per inobedientiam lapsam, et deceptionem serpentis, qui affert animi, exitium, ipse veniens in terram, et in ea degens, et viam salutis nobis ostendens, per baptismum et resurrectionem a mortuis ab inferis reduxit ad cœlos. Et rursus veniens ad judicandum vivos et mortuos, faciet surgere corpora, et conjunget suis animabus, et reddet unicuique secundum sua opera [1].

XIX. Hæc cum martyr fuisset philosophatus, iniquus Julianus: Videte, inquit, viri Romani et Græci, hunc sceleratum et exsecrandum hominem, quantas ex Græcis disciplinis effudit nugas in nostram

A σαπρῶν τε καὶ ὀδωδότων Ἑρμοῦ ῥημάτων, τῶν παρ' ὑμῖν τιμωμένων, ἤδη πρὸ πολλοῦ σεσηπότων καὶ ἀπεῤῥυηκότων; οὐδὲ γὰρ ὅσιον περὶ τῶν ζώντων ἐρωτᾷν τοὺς νεκρούς, ἔχοντας· ἐκ τῶν θεοσόφων λογίων τοὺς ἀληθεῖς μάρτυρας, οἳ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν τε καὶ θεότητα προκατήγγειλαν.

ΙΖ'. Πυθαγόρας δὲ ὁ τῆς Ἰταλικῆς κατάρξας αἱρέσεως τί μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐν τῷ βίῳ προσπαραχθεὶς ἀπειργάσατο, ἢ ὅτι ἐν Ὀλυμπίᾳ γενόμενος, ὡς ὑμεῖς φατε, χρυσοῦν τὸν ἑαυτοῦ μηρὸν τοῖς Ἑλλανοδίκαις ὑπέδειξε; καὶ βοῦν θύεσθαι μέλλοντα μυκησάμενον· Ἀνδρὸς, ἔφη, ψυχὴν ἐμοὶ φιλτάτου κέκτηται. καὶ διὰ τοῦ μυκήματος προσαγορεύει με ὁ ταλαίπωρος, καὶ ἀετὸν ἐν ὕψει καταπετόμενον δι' ἐπῳδῆς καταπεσεῖν ἐπὶ γῆς πεποίηκε;

B Ταῦτα ὁ τρὶς γεννηθεὶς ἐθαυματούργει ἐν Ὀλυμπίᾳ γενόμενος, δοξομανῶν καὶ φαντασιούμενος ὁ τρισάθλιος, ὁ τὴν τετρακτὺν ὅρκον τιθέμενος καὶ ταύτην φάσκων πηγὴν ἀεννάου φύσεως, ὁ τοὺς κυάμους σεβόμενος, δι' οὓς ἀπώλετο μετὰ τῶν αὐτοῦ ἑταίρων, ὑπὸ τῶν Ταραντίνων συνελαυνόμενος· μὴ βουλόμενος γὰρ τὸν τόπον πατῆσαι, ἐν ᾧ οἱ κύαμοι ἐσπαρμένοι ἐτύγχανον, αὐτοῦ μετὰ τῶν ἑταίρων καὶ μαθητῶν κατασφάττεται, καὶ τῶν ἐχθρῶν γίνεται παρανάλωμα. Θεανὼ δὲ ἡ τούτου γαμετὴ καὶ μαθήτρια, μὴ θέλουσα τὴν αἰτίαν κατειπεῖν δι' ἣν τὸν κύαμον οὐκ ἐσθίουσι, τὴν γλῶτταν ἐκτμηθεῖσα πρότερον, καὶ αὐτὴ προσαπόλλυται.

ΙΗ'. Ταῦτα τῶν σοφῶν φιλοσόφων τὰ προτερήματα, τῶν δὶς καὶ τρὶς γεννηθέντων ὡς αὐτὸς ἐρητόρευσας, κἀκεῖνα τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ

C καὶ ἀνακλήσει τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους τὰ τερατουργήματα. Καὶ Πυθαγόρας μὲν καὶ Ἑρμῆς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς τὸν ᾅδου πυθμένα κατάγουσι, μετεμψυχώσεις δή τινας καὶ μεταγγισμοὺς παρεισάγοντες, ποτὲ μὲν εἰς ἄλογα ζῶα καὶ θηρία ταύτας μεταβιβάζοντες, ποτὲ δὲ εἰς ἰχθῦς καὶ φυτὰ καὶ ἄλλας τινὰς ἐπανακυκλήσεις καὶ περιόδους κατασπῶντες αὐτὰς καὶ ἀποῤῥαπίζοντες. Ὁ δὲ Χριστὸς, καθ' ὃ Θεὸς ὑπάρχων ἀληθὴς καὶ αἰώνιος, ἀθάνατον αὐτὴν καὶ ἀγήρω κατασκευάσας τῷ ἀπαρχῆς πνεύματι θείῳ καὶ ἐμφυσήματι, ἡνίκα τὸν πρῶτον ἐδημιούργησεν ἄνθρωπον, ὡς αἱ θεῖαι καὶ ἀδιάβλητοι τοῦ Μωσέως βίβλοι διασαφοῦσι, πεσοῦσαν πάλιν διὰ τῆς παρακοῆς καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ψυχοφθόρου δράκοντος ἐλθὼν ἐπὶ γῆς καὶ πο-

D λιτευσάμενος καὶ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐκ τῶν τοῦ ᾅδου πυθμένων εἰς οὐρανοὺς ταύτην ἐπανήγαγε, καὶ πάλιν ἐρχόμενος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἐξαναστήσει τὰ σώματα, καὶ συνάψει ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς, καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

ΙΘ. Ταῦτα τοῦ μάρτυρος φιλοσοφήσαντος, ὁ παράνομος Ἰουλιανός· Ὁρᾶτε, ἔφη, ἄνδρες Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες, τουτονὶ τὸν παλαμναῖον καὶ ἀλιτήριον, πόσον ἐκ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων κατὰ τῆς ἡμε-

[1] I. Cor. v, 10.

τέρας θρησκείας κατεσκέδασεν ὕθλον; Μὰ τὸν ἐμοὶ προσφιλέστατον ἥλιον, οὐκ ἔμασιν ἀνέξομαι τὸ Χριστιανῶν ἀθεώτατον ἐκπαιδεύεσθαι γένος. Ἰδοὺ γὰρ τῆς ἱερᾶς παιδείας καὶ οὗτος ὁ κύων μεταλαχὼν, κἂν οὐκ εὐθείας καὶ ὁμαλῆς, ἀλλ' ὅμως πολλήν τινα καὶ ἀτερπῆ περὶ τὴν ἱστορίαν μορολογίαν κατέχεε. Ταῦτα εἰπὼν, κελεύει τὸν μάρτυρα τοῖς δημίοις παραδοθῆναι καὶ μαστιγοῦν, ἄχρι καὶ πεντακοσίων πληγῶν. Οἱ δὲ λαβόντες, ᾔκιζον ἀπανθρώπως ταῖς μάστιξι, καὶ ὁ κήρυξ ἐβόα· Ποίησον τὸ τοῦ βασιλέως θέλημα, παῦσαι τῶν μωρολογιῶν, καὶ ἀπαλλαγήσῃ τῶν κολαζόντων σε. Ὁ δὲ μάρτυς ἐκαρτέρει τυπτόμενος, σιωπῶν καὶ μηδὲν ὅλως φθεγγόμενος. Ἀτενίσας δὲ πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα Μακάριον, φησὶ πρὸς αὐτόν· Σὺ δὲ τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ, δυστυχὲς ἀνθρώπιον; Μακάριος ἔφη, Σὺ εἶ δυστυχὴς τῷ ὄντι καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀθλιώτατος, ἐγὼ δὲ μακάριος ἀληθῶς, συμφωνοῦσαν ἔχων τοῖς πράγμασι καὶ τὴν προσωνυμίαν, ὅτι τὸν Χριστὸν ὁμολογῶν προσκυνῶ, αὐτὸς δὲ τοῦτον ἀπηρνήσω, δαίμοσι καὶ τῷ διαβόλῳ προσκολληθεὶς, οἵ σε καὶ οὐ θέλοντα τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραπέμψουσι. Καὶ ὁ παραβάτης· Οἶδ' ὅτι θανατᾷς, φησὶ, καὶ πρὸς ὀργὴν κινῆσαί με σπεύδεις, ἵνα θᾶττον ἐξαναλώσω σε. Ἀλλ' οὐχ ὡς αὐτὸς ἤλπισας οὕτως ἔσται σοι.

Κ'. Πλὴν ἀλλὰ τοῦτο πρῶτον ἀπόκριναι, τί τὸ δόξαν ὑμῖν, ὦ κατάρατοι, ὅτι μὴ δὲ μιᾶς τινος ἐξουσίας ὑμῖν ἐντειλαμένης, παντὶ καὶ πανταχοῦ διατρέχοντες, τὰς τῶν μεγάλων θεῶν σπονδάς τε καὶ θυσίας ἀνατρέπειν σπουδάζετε, διδάσκοντες τοὺς ἀνθρώπους, τούτους μὴ εἶναι θεοὺς, μὴ δὲ σωτῆρας τῆς οἰκουμένης, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου γένους προνοητάς τε καὶ κηδεμόνας, οὓς ἡ ἀπ' αἰῶνος καὶ ἄνωθεν πατροπαράδοτος τῶν ἀνθρώπων συνήθεια σέβειν τε καὶ προσκυνεῖν παραδέδωκε, τὸν δὲ Χριστὸν χθὲς τοῦ εἶναι ἀρξάμενον καὶ οὐ προπολλοῦ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, Θεὸν προαιώνιον καὶ βασιλέα τῶν ὅλων ἀνακηρύττετε. Καὶ ὁ Μακάριος· Οὐχ ἠρκέσθης ταῖς Εὐγενίου σοφαῖς ἀποδείξεσιν, ἀνομώτατε; πλὴν κἀγώ σοι ὁμοτρόπως αὐτῷ τὰς ἀποκρίσεις ποιήσομαι, ὅτι Χριστὸς ὃν διὰ γέλωτος σὺ καὶ χλεύης ποιῇ, αὐτὸς τοῖς ἰδίοις εἴρηκε μαθηταῖς, Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, οἳ καὶ πορευθέντες, ταῦτα ἐδίδαξαν, φεύγειν τε ἀπὸ τῶν ματαίων εἰδώλων, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ Θεὸν ζῶντα, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οἱ δὲ θεοί σου οὓς αὐτὸς προσκυνεῖς, δαιμόνων εἰσὶ πλάσματα καὶ μύθων εὑρέματα, καὶ διαβολικῆς ἐνεργείας κυοφορήματα. Λέγει γὰρ περὶ αὐτῶν ἡ ἡμετέρα Γραφὴ, Θεοὶ οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν ἀπολέσθωσαν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ νόμος αὐτοὺς ἕτερος βασιλικὸς, ὁ παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ σοῦ συγ-

A religionem. Per solem mihi charissimum, non amplius feram Græcis disciplinis institui maxime impium genus Christianorum. Ecce enim sacræ doctrinæ aliqua ex parte effectus particeps hic canis, licet non recte, multas tamen et injucundas ineptias effudit circa historiam. Hæc cum dixisset, jubet martyrem tradi lictoribus, et flagris cædi ad quingentas usque plagas. Illi autem eum acceptum flagris cædebant inhumane. Et præco clamabat : Fac quod vult imperator : desine stulta loqui, et liberaberis ab iis, qui te puniunt. Martyr autem fortiter tolerabat, dum verberaretur, tacens, et nihil omnino loquens. In beatum vero Macarium oculos defigens imperator, ei dicit : Tu autem quid dicis de teipso, infelix homuncule? Beatus autem dixit martyr : Tu B es revera infelix, et omnium hominum miserrimus: ego autem vere beatus, habens appellationem rei convenientem, quoniam Christum confitens adoro: ipse autem eum negasti, dæmonibus adhærens et diabolo, qui te vel invitum transmittent ad ignem æternum. Transgressor autem Julianus : Scio, inquit, te mortem cupere, et studere me ad iram movere, ut te cito consumam. Verum non ita erit, ut sperasti.

XX. Sed hoc mihi primum responde, quidnam vobis visum sit, o exsecrandi, quod, cum nulla vobis jusserit potestas, omnes partes obeuntes, magnorum deorum studetis evertere libamina atque sacrificia, docentes homines, eos non esse deos, neque servatores orbis terræ, nec humani generis C curam gerere, quos ab ævo et multis retro sæculis, a patribus data hominum consuetudo, colendos tradidit et adorandos : Christum autem, qui heri cœpit esse, et non multum ante nostram ætatem, Deum ante sæcula, et Regem universorum prædicatis. Macarius autem : Non tibi suffecerunt, o vir iniquissime, sapientes Eugenii demonstrationes, quod eadem et de iisdem semper interrogas? Cæterum ego quoque tibi eodem modo, quo ipse reddam responsa : Quod Christus, quem tu irrides ac ludificaris, ipse suis dixit discipulis : « Euntes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis [2]. » Qui etiam profecti hæc docuerunt, D fugere vana simulacra, et converti ad Deum vivum, qui creavit cœlum et terram. Dii autem tui, quos ipse adoras, sunt figmenta dæmonum, et inventa fabularum diabolicæque fetus operationis. De iis enim dicit nostra Scriptura : « Dii, qui cœlum et terram non fecerunt, pereant [3]. » Nec hoc solum, sed alia quoque lex imperatoria a Constantino tuo cognato lata, eos expellit ab adoratione, et dissolvit eorum cultus [1]: qui cum in Christum cre-

[2] Matth, xxvii, 19, 20. [3] Jer. x, 11.

(1) Hujus legis, vel potius harum legum meminit Euseb. lib. ii Vitæ Constantini cap. 43, 44 45, et lib. iv, cap. 23; Baron. 32.

didisset, idolorum templa evertit omnia, et quæ eis offeruntur, sacrificia aperte fecit cessare. Quid ergo mali facimus, o imperator, si quæ Deus jussit, et magnus statuit imperator, servamus, et homines ad ea hortamur: quæ autem veterum, ut dixisti, virorum ignorantia ex dæmonum invenit machinatione, interdicimus, et modis omnibus prohibemus?

A γενοῦς ἐκτεθεὶς, ἐκβάλλει τῆς προσκυνήσεως, καὶ καταλύει αὐτῶν τὰ σεβάσματα, ὃς εἰς Χριστὸν πιστεύσας, τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη πάντα κατέστρεψε, καὶ τὰς προσαγομένας θυσίας αὐτοῖς διαῤῥήδην κατέπαυσε. Τί τοίνυν ἀδικοῦμεν, ὦ βασιλεῦ, ἃ Θεὸς προσέταξε, καὶ βασιλεὺς μέγας νενομοθέτηκε κρατύνοντες, καὶ σέβειν τοὺς ἀνθρώπους ὑποτιθέμενοι, ἃ δὲ ἡ τῶν παλαιῶν, ὡς ἔφης, ἀνδρῶν ἄνοια ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων ἐφεῦρε μηχανουργίας, ἀπαγορεύοντές τε καὶ πᾶσι τρόποις διακωλύοντες.

XXI. Transgressor autem Julianus, Sed Constantinus, inquit, cum miserrime quædam innovasset propter ei grata scelera, defecit a diis, deceptus a vobis Galilæis, ut qui esset nulla doctrina præditus, et nec Romanis, nec Græcis legibus ac moribus confirmatus. Ego autem, o impie, qui perveni ad summum Græcæ et Romanæ eruditionis, et in veterum virorum theologia, Mercurii, inquam, Orphei et Platonis sum exercitatus, et in Judaicis quoque scripturis non parum versatus, vestras nihili faciens præstigias, jubeo homines redire ad morem et cultum a patribus traditum, et antiquissimum et pium, multum valere jubens inanes indoctorum opiniones. Sed hic quoque veste exuatur, et flagellorum faciat periculum, ut ex hoc effectus modestior, vel invitus nostris se submittat legibus.

ΚΓ'. Καὶ ὁ παραβάτης· Ἀλλὰ Κωνσταντῖνος, οἰκτρότατα νεωτερίσας, διὰ τὰς φίλας αὐτῷ ἀνοσιουργίας ἀπέστη τῶν θεῶν, ὑφ' ἡμῶν τῶν Γαλιλαίων ἐξαπατηθεὶς, ἅτε δὴ καὶ παιδείας ἀμέτοχος, καὶ μήτε τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐμπεδωθεὶς, μήτε τοῖς Ἑλληνι- B κοῖς νόμοις καὶ ἔθεσιν, ἐγὼ δὲ, ὦ ἀνόσιε, τῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας ἄκρας ἐπειλημμένος, καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν θεολογίας Ἑρμοῦ τέ φημι καὶ Ὀρφέως καὶ Πλάτωνος, ἐξησκημένος, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς γραφαῖς ὡμιληκὼς, καὶ τὴν τούτων τερθρείαν ἐξουθενηκὼς, πάλιν ἐπὶ τὸ πατροπαράδοτον καὶ ἀρχαιότατον καὶ θεοφιλὲς τοὺς ἀνθρώπους ἔθος τε καὶ σέβας ἀνατρέχειν διακελεύομαι, μακρὰ χαίρειν εἰπὼν ταῖς τῶν ἀπαιδεύτων κενολογίαις, ἀλλ', ἀπογυμνούσθω καὶ οὗτος τῆς ἀμπεχόνης καὶ τῆς τῶν μαστίγων πείρας ἐν μεθέξει γινέσθω, ὡς ἂν ἐκ τούτου σωφρονέστερος γεγονὼς, τοῖς ἡμετέροις νόμοις καὶ μη βουλόμενος ὑποκύψειε.

XXII. Cum hi ergo inhumane cruciarentur, et gravissimis afficerentur verberibus, beatus et pius Artemius, qui, ut prius est ostensum, dux et Augustalis Ægypti fuit a Constantio constitutus, et propterea quod se recte et integre gereret in administratione, rerum quoque Syriæ acceperat procurationem, postquam audivit imperium tenere Julianum, et ad bellum Persicum properare, et accepit litteras, quæ jubebant, ut cum toto exercitu ad imperatorem accederet, ipse quoque Antiochiam venit, ut jussus fuerat, et cum eo, cum quo par erat, honore et satellitibus adstitit imperatori, quando de martyribus habebat quæstionem. Hæc autem videns, et corde sauciatus, et se erroris esse defensorem, si tacitus ea, quæ fiebant, præteriret, arbitratus, libere de pietate loquitur ac vera religione, et dicit ei: O imperator, cur adeo inhumane torques viros sanctos et Deo consecratos, et cogis fidem suam abnegare? Scias te quoque ipsum esse hominem, obnoxium iisdem affectionibus, et participem ejusdem naturæ, et earumdem perpessionum, etiamsi te Deus creavit imperatorem, si modo a Deo accepisti imperium, et non potius malus dæmon te adversus nos petitum accepit, ut cribret Christi triticum et superseminet zizania. Sed est vanus ejus conatus. Non sunt enim ei vires, ut antea. Ex quo enim venit Christus, et fixa est crux, et in ea fuit Christus in altum sublatus, cecidit dæmonum arrogantia, et sunt contemptui habitæ eorum artes. Ne fallaris ergo, o imperator, neque dæmonibus gratificans, aggrediaris persequi genus Christianorum: sed disce Christi virtutem esse omni ex parte

ΚΒ'. Τούτων τοίνυν ἀπανθρώπως τιμωρουμένων αἰκισμοῖς τε βαρυτάτοις ἀλγυνομένων, ὁ μακάριος καὶ εὐσεβὴς Ἀρτέμιος, ὡς προδεδήλωται, Δοὺξ C καὶ Αὐγουστάλιος ὑπὸ Κωνσταντίου τῆς Αἰγύπτου κατασταθεὶς, καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ καὶ ἀμώμητον πρᾶξιν, ἐπιτροπὴν λαβὼν καὶ τῶν τῆς Συρίας ἐπιμελεῖσθαι πραγμάτων, ἀκούσας ὅτι Ἰουλιανὸς βεβασίλευκε, καὶ πρὸς τὸν Περσικὸν κατεπείγεται πόλεμον, γράμματα δεξάμενος τὰ παρακελευόμενα μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος εἰς Ἀντιόχειαν ἀπαντᾷν, κατὰ τὸ κελευσθὲν καὶ αὐτὸς εἰς Ἀντιόχειαν παρεγένετο, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐσῷ τιμῆς τε καὶ δορυφορίας παρειστήκει τῷ βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὴν τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐποιεῖτο ἐξέτασιν. Καὶ δὴ ταῦτα ὁρῶν, πληγεὶς τε τὴν καρδίαν, καὶ ὡς συνήγορος εἶναι τῇ πλάνῃ νομίσας εἰ σιωπῶν παρέλθοι τὰ γινόμενα, παῤῥησιάζεται τὴν εὐσέβειαν, καὶ φησι πρὸς αὐτὸν, Ὦ βασιλεῦ, διατί οὕτως ἀπανθρώ- D πω, ἄνδρας ἁγίους καὶ Θεῷ ἀφιερωμένους αἰκίζεις, καὶ ἀναγκάζεις ἐξάρνους γενέσθαι τῆς αὐτῶν πίστεως, ἴσθι τοιγαροῦν ὅτι καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος εἶ ὁμοιοπαθὴς, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ τῶν παθημάτων μετεσχηκὼς, καὶ εἰ Θεός σε βασιλέα κατέστησεν, εἴ ἄρα γε καὶ ἐκ Θεοῦ τὸ βασίλειον εἴληφας, καὶ μὴ πονηρὸς δαίμων, ὥσπερ τὸν Ἰὼβ πρότερον, οὕτως καὶ σὲ καθ' ἡμῶν ἐξαιτησάμενος εἴληφεν, ἵνα σινιάσῃ τὸν τοῦ Χριστοῦ, σῖτον, καὶ ἐπισπείρῃ ζιζάνια. Ἀλλ' εἰς μάτην αὐτοῦ τὸ ἐγχείρημα. Οὐκ ἔτι γὰρ αὐτῷ, ἰσχὺς ὡς καὶ πρότερον· ἀφ' οὗ γὰρ ἦλθε Χριστὸς, καὶ κατεπάγη σταυρὸς καὶ ὑψώθη Χριστὸς ἐν αὐτῷ πέπτωκεν ἡ τῶν δαιμόνων ὀφρὺς, καὶ καταπεφρόνηται τὰ τούτων τεχνάσματα. Μὴ οὖν ἀπατῶ, βασι-

λεῦ, μὴ δὲ τοῖς δαίμοσι χαριζόμενος τὸ τῶν Χριστιανῶν εὐσεβὲς διώκειν ἐπιχείρει φῦλον, ἀλλὰ μάνθανε ὡς ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἀνίκητος πάντη καὶ ἀήττητος· ἔχεις τῶν τοσούτων λόγων καὶ αὐτὸς πληροφορίαν, εἴ γε καὶ ἀπατᾷν σεαυτὸν οὐ βούλει, ἐξ ὧν σοι χρησμῶν Ὀρειβάσιος ὁ ἰατρὸς καὶ κοιαίστωρ, παρὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος ἄρτι κεκόμικεν. Ἐγὼ δέ σοι καὶ τὸν χρησμὸν αὐτὸν, κἂν μὴ βούλῃ ἐπαναγνώσομαι, ἔχει γὰρ οὕτως.

A invictam et insuperabilem. Ea autem, quæ dico, tibi sunt satis cognita et persuasa, si te non vis decipere, ex responsis, quæ ad te nuper attulit Oribasius tuus medicus et quæstor a Delphico Apolline. Ego autem, etsi nolis, ipsum tibi legam responsum. Sic enim habet :

Εἴπατε τῷ βασιλεῖ· χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά·
Οὐκ ἔτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
Οὐ παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο, καὶ λάλον ὕδωρ.

Dicite vos regi : Pulcherrima corruit aula.
Non tectum pulcher, nec taurum vatibus aptam,
Phœbus habet : fontisque exstincta est lympha loquentis.

ΚΓ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐκπλήξεώς τε καὶ θάμβους πληροῦται, καὶ τὸν θυμὸν ἀνεγείρας, μέγα τε καὶ διαπρύσιον ἀνεβόησε. Τίς καὶ πόθεν οὗτος ὁ ἀλιτήριος, ὁ τοσαύτην ἡμῖν ἐπὶ τοῦ βήματος καταβομβήσας δημηγορίαν; Οὔπω γὰρ ἔφθασε τὸν ἄνδρα ἰδεῖν, διὰ τὸ κατασταθῆναι μὲν αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν παρὰ Κωνσταντίου, ἐκεῖνον δὲ τὸ μεταξὺ διατρίβειν ἐν ταῖς Γαλλίαις. Ὁ Δοὺξ ἐστιν Ἀλεξανδρείας ἡ τάξις ἔφη, ὦ δέσποτα. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀναγνοὺς αὐτὸν ἀπὸ τῶν τῆς ἀρχῆς οἷα συμβόλων. Ἀρτέμιός ἐστιν, εἶπεν, ὁ τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ θάνατον πικρὸν κερασάμενος; Ναὶ, φησὶ, κράτιστε βασιλέων, αὐτός ἐστιν, ἡ τάξις αὖθις ἀντέφησε. Καὶ ὁ Ἰουλιανός· Χάριν ἐποφείλω τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς καὶ τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλλωνι, ὅτι με τὸν ἀλάστορα τοῦτον αὐτόμολόν τε καὶ αὐτεπάγγελτον ἐφανέρωσαν, καὶ φησι. Ἀφαιρεθήτω τοιγαροῦν τὴν ζώνην τοῦ ἀξιώματος, ὁ ἀναξίως ταύτην περιζωσάμενος, καὶ δότω δίκην τῶν ἀρτίως αὐτῷ τολμηθέντων, ὑπέρ τε τῆς σφαγῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοῦ αἵματος. Αὔριον αὐτὸν θεῶν βουλομένων τὰς εὐθύνας εἰσπράξομαι, οὐ γὰρ ἐνί γε αὐτὸν ἐξαναλώσω θανάτῳ, ἀλλὰ μυρίοις, καὶ ὡς ἀνδροφόνον αὐτὸν τιμωρήσομαι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνδροφόνου πολλῷ χαλεπώτερον, ὅτι περ οὐ κοινοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ βασιλέως αἷμα ἐξέχεε, καὶ ταῦτα μηδὲν πρὸς αὐτοῦ πεπονθὼς ἄδικον. Ταῦτα τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ τοῦ μάρτυρος καταῤῥητορεύσαντος, ἀνάρπαστος εὐθὺς ὑπὸ τῶν δορυφόρων ὁ ἅγιος γίνεται, καὶ τῆς ζώνης ἀφαιρεθεὶς, γυμνὸς ἐπὶ τοῦ βήματος ἵσταται, καὶ τῶν δημίων ταῖς χερσὶ παραδίδοται, οἱ δὲ σχοίνους αὐτοῦ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ἐφαψάμενοι, διατείνουσιν τεσσάρων, καὶ τήν τε γαστέρα καὶ τὸν νῶτον τοῦ μάρτυρος τοῖς βουνεύροις ἔτυπτον ἐπὶ τοσοῦτον ὡς τετράκις ὑπαλλαγῆναι τοὺς παίοντας, καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην τινὰ καὶ οὐκ ἀνθρωπίνην αὐτοῦ τὴν ὑπομονήν· οὔτε γὰρ στεναγμὸς, οὐ φωνὴ, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὅσα πάσχουσιν ἄνθρωποι βασάνοις ἐξεταζόμενοι, παρ' αὐτοῦ ἀνεπέμπετο, ἀλλὰ καὶ ἄτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος ὡρᾶτο τὴν ὄψιν, ἡ γῆ δὲ τοῦ αἵματος πεπλήρωτο ὥστε πάντας τοὺς παρεστῶτας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν βασιλέα, διὰ θαύματος τὸ πρᾶγμα ποιεῖσθαι. Κελεύει τοίνυν ἀνεθέντα τὸν ἅγιον σὺν τοῖς ἄλλοις μάρτυσιν ἐπὶ τὴν φυλακὴν ἀπαχθῆναι.

XXIII. Hæc cum audiisset imperator, repletus fuit stupore et admiratione, iraque excitatus, ingenti voce exclamavit : Quisnam et inde est iste B sceleratus, qui tantam et tam sonoram pro tribunali edidit concionem? Nondum enim eum viderat, eo quod eum quidem præfecisset Constantius, cum ipse interea versaretur in Gallia. Dux est Alexandriæ, ait cohors militum, o domine. Imperator autem cum agnoscens ex signis magistratus : Artemius est, inquit, qui fratri meo mortem acerbam procuravit? Certe, o optime imperator, is est, respondit cohors. Julianus autem : Gratias, inquit, ago diis immortalibus, et Apollini Daphnæo, quod hunc sceleratum virum et perniciosum, se suaque indicantem et profitentem reddidere manifestum. Et dicit : Auferatur ergo ei cingulum dignitatis, quo is est indigne cinctus, et det pœnas hujus nunc audaciæ. Pro cæde autem mei fratris et sanguine, C cras, si dii velint, mihi dabit supplicium. Non enim una morte consumam, sed innumerabilibus, et eum puniam tanquam parricidam : imo vero gravius, quam parricidam, quoniam non viri communis, sed imperatoris, fudit sanguinem, idque cum nihil grave ab eo esset passus. Hæc cum imperator Julianus oratorie dixisset in martyrem, arripitur statim a satellitibus : et zona privatus, stat pro tribunali, et traditur lictorum manibus. Illi autem cum manibus et pedibus ejus funes annexuissent, a quatuor partibus extendunt, ventremque et tergum martyris boum nervis adeo crudeliter verberabant, ut quater mutati sint ii, qui percutiebant : licebatque videre ejus novam quamdam et non humanam tolerantiam. Neque enim gemitus, nec vox, nec aliquid D aliud ex iis, quæ accidunt hominibus qui torquentur, ab ipso emittebatur : sed vultu penitus immutato cernebatur. Terra autem impleta erat sanguine, adeo ut omnes qui aderant, quin etiam ille ipse imperator, mirarentur. Jubet itaque sanctum relaxatum cum aliis martyribus abduci in custodiam.

ΚΔ'. Ἀπαγόμενοι τοιγαροῦν οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, ἔψαλλον λέγοντες· « Ἐδοκίμασας ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, ἔθου θλίψεις ἐπὶ τῶν νώτων ἡμῶν, ἐπεβίβασας ἀνθρώ-

XXIV. Cum ergo abducerentur martyres Christi, psallebant : « Probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Posuisti afflictiones super dorsa nostra. Imposuisti homines super

capita nostra [4]. » Restat ergo ut transeamus per ignem et aquam, ut nos educas in refrigerium. Precibus autem finitis, veluti secum loquens, magnus dixit Artemius : Artemi, ecce Christi stigmata in tuo corpore sunt insculpta : oportet itaque te pro illo ipsam quoque profundere animam. Et adjiciens: Ago tibi gratias, Domine, dicebat, quod tibi placuerit, ut ego glorificarer, susceptis pro te perpessionibus, et me connumerari in chorum tuorum sanctorum. Sed, o benigne Domine, consumma cursum meum in tua confessione, et ne me judices hoc cœpto indignum. Ego enim me totum contuli ad tuas miserationes. Hæc cum apud se esset precatus, venit in custodiam cum sanctis martyribus Eugenio et Macario, et traduntur custodi carceris : et sic erant communiter Deum glorificantes. Mane autem cum Christi martyres curasset sistendos fœdifragus Julianus, et eos nulla dignatus esset interrogatione, nisi quod solum jussit magnum separari Artemium, fert in illos sententiam exsilii. Emittit eos Oasim, qui est pestilens locus in Arabia, ut in quo venti spirant exitiosi. Unde etiam nullus ex iis, qui illuc mittuntur, duravit usque ad annum : sed gravibus morbis correpti, omnes pereunt celerrime. Cum illuc ergo relegasset sanctos Eugenium et Macarium tyrannus, ibi etiam jussit eorum amputari capita. Itaque post aliquot dies vicesimo Decembris acceperunt beatum finem. Quo in loco factum est miraculum, dignum quod mandetur memoriæ. Nam cum inopia aquæ laboraret locus, fons scaturiit, curans omnem morbum et ægritudinem. Qui etiam manet usque in hodiernum diem.

XXV. Imperator autem, divino accersito martyre: Tua, inquit, temeritas me coegit vel invitum probro afficere tuum genus, et tuo splendori inurere ignominiam, et ipsas tuas carnes attingere. Sed si mihi morem geras, o Artemi, et accedens sacrificaris diis immortalibus, et maxime Daphnæo Apollini, non solum expiaberis a cæde fratris mei, sed majorem rursus accipies dignitatem et magis honorificam : et te constituam præfectum prætorio, teque magnorum deorum creabo pontificem, et appellabo patrem, et tenebis secundum locum in meo imperio, et eris nobiscum toto vitæ tuæ tempore, fruens felici et prospero rerum statu. Nam tu quoque scis fratrem meum non recto nec juste fuisse occisum a Constantio : sed ipsum confecit invidia, et omnium hominum maxime impius Eusebius, etiamsi non satis pœnarum pro impio facinore luit vir sceleratissimus. Porro autem hoc quoque scis, quod ad nostrum genus magis pertinet imperium. Meus enim pater Constantius natus fuit avo meo ex Maximiani filia Theodora : Constantinus autem ex Helena vili et abjecta femina, et obscuro loco nata, idque cum nondum creatus esset Cæsar, sed vitam

[4] Psal LXV, 10 seqq.

A πους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμων. Λείψεται οὖν τὸ διελθεῖν ἡμᾶς διὰ πυρός τε καὶ ὕδατος, ὅπως εἰς ἀναψυχὴν ἐξαγάγῃς ἡμᾶς. Καὶ τῆς εὐχῆς πληρωθείσης, ὥσπερ διαλεγόμενος ἑαυτῷ ἔφη ὁ μέγας Ἀρτέμιος. Ἀρτέμιε, ἰδοὺ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ τῷ σώματί σου κεχάρακται, δεῖ οὖν καὶ αὐτὴν προέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ προσθεὶς, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ἔλεγεν, ὅτι τοῖς ὑπὲρ τοῦ μὲ πάθεσι δοξασθῆναι εὐδόκησας, καὶ τῷ χορῷ τῶν ἁγίων σου συνηρίθμησας, ἀλλὰ, φιλάνθρωπε Δέσποτα, τελείωσόν μου τὸν δρόμον ἐν τῇ ὁμολογίᾳ σου, καὶ μὴ ἀνάξιόν με κρίνῃς τοῦ ἐγχειρήματος. Καὶ ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν εὐξάμενος, φθάνει τὴν φυλακὴν μετὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐγενίου καὶ Μακαρίου, καὶ τῷ δεσμοφύλακι πρὸς τήρησιν παραδίδονται. Καὶ οὕτως ἦσαν
B κοινῇ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Πρωΐας δὲ γενομένης τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ὁ παραβάτης παραστησάμενος, καὶ μηδεμιᾶς αὐτοὺς ἐρωτήσεως ἀξιώσας, ἢ μόνον τὸν μιγαν Ἀρτέμιον διαιρεθῆναι κελεύσας, ἐξορίαν ἐκείνων καταψηφίζεται, καὶ πέμπεί αὐτοὺς ἐν Ὀάσει τῆς Ἀραβίας, νοσεροῦ τυγχάνοντος τοῦ χωρίου ἅτε δὴ καὶ ὑπὸ φθοροποιῶν ἀνέμων καταπνεομένου, ὅθεν οὐδείς ποτε τῶν ἐκεῖσε διαπεμπομένων ἄχρι καὶ εἰς ἐνιαυτὸν διήρκεσεν, ἀλλὰ χαλεποῖς νοσήμασιν ἁλισκόμενοι, ταχύτατα θνήσκουσιν· ἐκεῖ τοίνυν τοὺς ἁγίους περιορίσας ὁ τύραννος, Εὐγένιον καὶ Μακάριον, ἐν αὐτῇ καὶ τὰς κεφαλὰς ἀποτμηθῆναι διεκελεύσατο, οἳ καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας κατὰ τὴν εἰκάδα τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς, τὸ μαρτυρικὸν ἐδέξαντο τέλος, ἔνθα καὶ θαῦμα μνήμης ἄξιον γέγονεν· ἀπορίαν γὰρ ὕδατος δυστυ-
C χοῦντος τοῦ τόπου πηγὴ ἀνεδόθη, νόσου πάσης καὶ μαλακίας ἰάσιμος, ἣ καὶ εἰς δεῦρο μενει, τῶν ἁγίων σώζουσα τὴν ἐπωνυμίαν.

ΚΕ΄. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸν θεῖον μάρτυρα μετακαλεσάμενος. Ἡ προπέτειά σου, φησὶ, κατηνάγκασέ με καὶ μὴ βουλόμενον, ἀτιμάσαι τὸ γένος σου, εἴς τε τὴν προσοῦσάν σοι περιφάνειαν ἐξυβρίσαι, καὶ αὐτῶν ἐφάψασθαι τῶν σαρκῶν σου, ἀλλ' εἴπερ πεισθῇς μοι, Ἀρτέμιε, καὶ προσελθὼν θύσεις τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς, καὶ μάλιστα τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλλωνι, οὐ μόνον ἀθωωθῆναι τῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ σφαγῆς ἐκγενήσεταί σοι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξίαν μείζονα καὶ τιμιωτέραν αὖθις ἀναλήψῃ, ἔπαρχόν τε πραιτωρίων καταστήσω σε, καὶ ἀρχιερέα τῶν μεγάλων θεῶν τιμήσας, πατέρα ἐμὸν ὀνομάσω, καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας τῶν
D δευτερείων καταξιώσω, Καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσῃ παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς σου χρόνον, πάσης ἀπολαύων εὐημερίας· οἶδας γὰρ καὶ αὐτὸς, ὡς ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς οὐ καλῶς οὐδὲ δικαίως πεφόνευται παρὰ Κωνσταντίου, ἀλλὰ φθόνος τε αὐτὸν κατειργάσατο, καὶ ὁ πάντων ἀνθρώπων ἀνοσιώτατος ὁ εὐνοῦχος Εὐσέβιος, κἂν οὐκ ἀρκοῦσαν ὑπέσχε δίκην τῆς ἀνοσιουργίας ὁ μιαρώτατος, οἶσθα δὲ καὶ τοῦτο, ὡς τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ μᾶλλον ἡ βασιλεία προσήκει· ὁ γὰρ ἐμὸς πατὴρ Κωνστάντιος ἐκ τῆς Μαξιμιανοῦ θυγατρὸς Θεοδώρας γεγέννηται τῷ ἐμῷ πάππῳ Κώνσταντι, ὁ δὲ

Κωνσταντῖνος ἐξ Ἑλένης φαύλης τινὸς γυναικὸς καὶ ἀσήμου, καὶ ταῦτα μήπω γεγονότι Καίσαρι, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ ἔτι τὸν ἰδιώτην ἕλκοντι βίον. Ὁ τοίνυν Κωνσταντῖνος θρασύτητι γνώμης τὴν βασιλείαν ἁρπάσας, τόν τε πατέρα τὸν ἐμὸν, καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφοὺς ἀδίκως ἀπέκτεινε, καὶ ὁ τούτου δὲ υἱὸς Κωνστάντιος, τὰ ὅμοια τῷ γεγεννηκότι ποιῶν, τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν Γάλλον πεφόνευκε, καὶ ταῦτα ὅρκους αὐτῷ φρικώδεις εἰς ἀσφάλειαν παρασχόμενος, οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, εἰ μὴ θεῶν προνοίᾳ περιεσώθημεν, οὕτω διέθηκεν ἄν. Ἀλλ' αὐτοί τε διεκώλυσαν, καὶ ἡμῖν αὐτοψεὶ τὴν σωτηρίαν προμεμηνύκασιν. Ἐφ' οἷς ἐγὼ καὶ τεθαῤῥηκὼς τὸν Χριστιανισμὸν ἐξομοσάμενος, πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέκλινα σέβας, εὖ εἰδὼς, ὡς ὁ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἀρχαιότατος βίος, καλοῖς ἔθεσι καὶ νόμοις χρησάμενος, θεοὺς προσαγορεύει, τοὺς τὸ πιστὸν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἔχοντας ἀληθείας.

A adhuc ageret privatam. Constantinus se, sicut pater, gerens, fratrem meum Gallum occidit: idque cum horribili jurejurando ei cavisset. Porro autem nos quoque ipsos ita affecisset, nisi servari essemus deorum providentia. Sed ipsi prohibuerunt, nobis ante oculos ostendentes salutem, quæ ab ipsis proficiscitur. Quibus ego fretus, abjurato Christianismo, declinavi ad Græcorum religionem: ut qui bene sciam, quod Græcorum et Romanorum vita antiquissima, bonis utens moribus et legibus, deos appellat, qui ex rerum ipsarum veritate sibi fidem faciunt.

Κϛʹ. Τίς γὰρ τὴν γνώμην ἀμφίβολος, ἥλιον βλέπων οὐρανῷ διιππεύοντα, ἐπίσης δὲ καὶ σελήνην ἐφ' ἅρματος χρυσαντύγου; Ὁ μὲν γαρ τὴν ἡμέραν φαεινὴν ἀπεργάζεται, καὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἔργα διανιστᾷ, ἡ δὲ τὴν νύκτα λαμπαδουχεῖ, ἀγρυπνοῦσί τε καὶ ὁδοποροῦσι πολύ τι παρ' ἑαυτοῖς παρέσχει τὸ χρήσιμον. Ταῦτα Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι θειάζουσί τε καὶ σέβουσι, καὶ αὐτῷ ἀνήρτησαν τὰς ἐλπίδας, τὸν μὲν Ἥλιον, Ἀπόλλωνα προσαγορεύσαντες, τὴν Σελήνην δὲ Ἄρτεμιν, καὶ τοὺς μεγίστους τῶν ἀστέρων, οὓς καὶ πλάνητας ἀποκαλοῦσι τοὺς τὰς ἑπτὰ ζώνας τὰς οὐρανίους ἐπέχοντας, ὃν μὲν Κρόνον, ὃν δὲ Δία, ὃν δὲ Ἑρμῆν, ὃν δὲ Ἄρεα, ὃν δέ Ἀφροδίτην ἐξονομάζουσιν. Οὗτοι γὰρ τόν τε κόσμον ἅπαντα διοικοῦσι, καὶ ταῖς αὐτῶν δυνάμεσιν ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἅπασα διεξάγεται. Τούτων τοίνυν εἰκόνας στήσαντες σέβουσιν ἄνθρωποι καὶ τιμῶσιν, ἅμα καὶ μύθους τινὰς πρὸς ἡδονὴν ἀναπλάσαντες, οὐχ ὡς θεοὺς δὲ τιμῶσι καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν, ἄπαγε, τοῦτο γὰρ τὸ ἁπλούστερον καὶ ἀγροικικὸν τῶν ἀνθρώπων ὑπολαμβάνει, ἐπείπερ οἱ σοφίας ἐπιθυμηταὶ, καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀκριβῶς ἐξετάζοντες, οἴδασι τίνι τὴν τιμὴν ἀπονέμουσι, καὶ πρὸς τίνα ἡ τῶν θείων ἀγαλμάτων προσκύνησις διαβαίνει.

B XXVI. Quis enim animi fuerit dubius, qui viderit solem in cœlo equitantem, similiter autem et lunam, quæ vehitur curru aurato? Nam ille quidem diem efficit lucidum, et homines excitat ad opera: hæc autem nocti præfert faces, vigilantibusque et iter facientibus ex se magnam præbet utilitatem. Ea Græci et Romani in deos referunt, et colunt, et spem in ipsis collocarunt, solem quidem appellantes Apollinem, lunam vero Dianam. Sed et ex stellis maximas, planetas videlicet appellatas, pro diis habent, quæ reliquas quinque zonas cœlestes tenent: et aliam quidem Saturnum, aliam Jovem, aliam Mercurium, aliam Martem, aliam autem Venerem nominant. Eæ enim mundum universum administrant, et earum virtutibus regitur universa terra, quæ est C sub cœlo. Horum ergo statuentes imagines, homines eas colunt et honorant, simul etiam quasdam fabulas fingentes ad voluptatem. Non tanquam deos autem colunt eorum imagines (absit), hoc enim ita accipiunt agrestiores homines et simpliciores: sed qui cupiditate tenentur sapientiæ, et res deorum accurate inquirunt, sciunt cui honorem tribuant, et ad quem transeat adoratio divinarum imaginum.

ΚΖʹ. Παραινῶ τοίνυν τῇ σῇ γενναιότητι μεθ' ἡμῶν τε εἶναι, καὶ κατὰ τὸ ἡμῖν ἀρέσκον βιοῦν, τήν τε θρησκείαν Ἑλληνίζειν ὀρθῶς καὶ τῶν ἀρχαίων ἐθῶν καὶ πραγμάτων ἀντέχεσθαι. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος ὥσπερ οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, εὐεξαπάτητος ἀνδρῶν ἀμαθής τε καὶ ἀνόητος ὢν, περὶ τὴν θρησκείαν ἐνεωτέρισε, καὶ τοὺς Ἑλλήνων ἀθετήσας θεοὺς ἐπὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξέκλινε, τὰς ἀνοσίους αὐτοῦ πράξεις ἐπαισχυνόμενος, καὶ ὅτι οἱ θεοὶ αὐτὸν, τῆς ἱερᾶς αὐτῶν καὶ παναγεστάτης θρησκείας ὡς ἐξάγιστον καὶ πονηρὸν, πόῤῥω που καὶ μακρὰν ἀπώσαντο, ἅτε καὶ ὁμογνίου αἵματος γενόμενον αἴτιον· τούς τε γὰρ ἀδελφοὺς ἀπέκτεινεν, οὐδὲν ἄτοπον εἰργασμένους, καὶ τὴν γυναῖκα Φαύσταν, καὶ τὸν αὐτοῦ υἱὸν Πρίσκον, χρηστόν τε καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα τυγχάνοντα. Διὰ τοῦτο, θαυμασιώτατε ἀνδρῶν, ὁρῶν σου τῆς διανοίας τὸ ὀμβριθές τε καὶ στάσιμον, βούλομαί σε τῆς ἡμετέρας ἑταιρίας καὶ μερίδος γενέσθαι.

XXVII. Tuam ergo hortor præstantiam, ut stet a nobis, et vivat, ut nobis placet, et recte Græcam sequatur religionem, et retineat mores et res veteres. Constantinus enim, sicut ipse non ignoras, erat omnium hominum deceptu facillimus: et cum D esset indoctus et amens, innovavit religionem, et diis Græcorum abolitis, declinavit ad Christianismum, cum impiorum suorum factorum eum puderet, et quod dii eum, tanquam impurum et sceleratum, a sacrosancta sua religione expulerant longissime, ut qui cognatum sanguinem fuderat. Nam et fratres occidit, qui nihil mali fecerant, et uxorem Faustam, et suum filium Priscum [Crispum], qui erat vir frugi et bonus. Propterea, o vir imprimis admirande, cum videam tuæ mentis gravitatem et constantiam, volo te esse nostrarum partium. Agedum ergo, o Artemi, ad patriam et antiquissimam et maxime diuturnam Romanorum et Græcorum

transi religionem, et nobiscum fruere bonis, quæ a diis data sunt.

XXVIII. Ad hæc Christi martyr, cum se parum sustinuisset, respondit : Ego quidem, o imperator, de mea religione et fide nullam in præsentia afferam defensionem, etsi satis promptas habeam demonstrationes : de fratris autem tui morte illud tibi respondebo, me illius animam nulla unquam affecisse injuria, nec facto nec dicto, sed nec ulla quidem cogitatione. Quantumvis in eo inquirendo labores, veritas est immutabilis. Sciebam enim eum esse verum Christianum, et nulli affinem reprehensioni, piumque ac justum, et Christi leges accurate servantem. Sciat ergo cœlum et terra, et universus chorus sanctorum angelorum, et Christus Dei Filius cui ego servio in meo spiritu, me ab illius cæde et morte esse purum : neque viris impiis, qui eædem illius fecerunt, quidquam dedisse auxilii, aut ad eam aliquid contulisse. Neque enim tunc aderam cum Constantio. Et de fratre quidem tuo hæc est mea defensio. Quod autem ad Christi attinet abjurationem, et ad vitam gentium amplectendam, hoc tibi respondebo, a tribus pueris, qui erant sub Nabuchodonosor, mutuo accipiens : « Notum tibi sit, o rex, quod deos tuos non colo, et tibi charissimi Apollinis auream non adorabo imaginem [5]. »

XXIX. Quod autem beatum Constantinum, summum omnium imperatorum, et illius genus maledictis es insectatus, vocans inimicum, et diis tuis exsecrandum, præterea autem furiosum, et promptum ad cædem faciendam, hæc tibi pro illo respondebo. Pater tuus Constantius, et ejus fratres ci priores fecerunt injuriam, ut qui ei malum venenum miscuerint, nulla omnino ab eo affecti injuria. Ille autem uxorem Faustam juste admodum interfecit, ut quæ priscam Phædram esset imitata, et ejus filium Priscum [Crispum] esset calumniata, quod ejus amore captus esset, et vim ei conatus esset afferre, sicut etiam illa Hippolytum Thesei filium (3). Atque primum quidem, qui sic in matrem insanierat, ut volebant ejus verba, ille, cum esset maritus, puniit. Postea autem cum scivisset esse mentitam, ipsam quoque occidit, in eam ferens sententiam omnium justissimam : ad Christum autem declinavit ab illo vocatus, quando difficillimum commisit prælium adversus Maxentium. Tunc enim ei in meridie apparuit signum crucis, radiis solis splendidius, et litteris aureis belli significans victoriam. Nam nos quoque ipsi signum aspeximus, cum bello interessemus, et litteras legimus. Quin

A Δεῦρο τοίνυν, Ἀρτέμιε, πρὸς τὴν πάτριον καὶ ἀρχαιοτάτην καὶ πολυχρόνιον Ῥωμαίων τε καὶ Ἑλλήνων θρησκείαν μετάϐηθι, καὶ τῶν παρὰ θεοῖς δεδωρημένων ἀγαθῶν ἡμῖν συναπόλαυε.

ΚΗʹ. Πρὸς ταῦτα ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς μικρὸν ἐπισχὼν, ἀπεκρίνατο. Ἐγὼ μὲν, ὦ βασιλεῦ, περὶ τῆς ἐμῆς θρησκείας καὶ πίστεως, οὐδὲ ἡντιναοῦν σοι ἀπολογίαν κατὰ τὸ παρόν ποιήσομαι, καίτοι οὐκ ἀνετοίμους ἔχων τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδείξεις. Πρὸς δὲ τὸν τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ θάνατον, ἐκεῖνό σοι ἀποκρινοῦμαι, ὡς οὐκ ἂν φανείην τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἠδικηκὼς πώποτε, οὐκ ἄργῳ, οὐ λόγῳ, οὔτε τινὶ διανοίας ἐπινοήματι, οὐδ' εἰ μυρία κάμοις περὶ τούτου ἀνερευνῶν, ἡ ἀλήθεια ἀμετάϐλητος· ἠπιστάμην γὰρ αὐτὸν Χριστιανὸν ὄντα, θεοφιλῆ τε καὶ δίκαιον, καὶ περὶ B τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πρόθυμον καὶ σπουδαῖον. Ἴστω τοίνυν οὐρανός τε καὶ γῆ, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων ἀγγέλων χορὸς, καὶ Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ᾧ ἐγὼ λατρεύω ἐν τῷ ἐμῷ πνεύματι, ὡς καθαρὸς ἐγὼ τῆς ἐκείνου σφαγῆς τε καὶ τελευτῆς, καὶ μηδὲν συνεισενέγκων εἰς τὸν ἐκείνου φόνον τὸν ἄδικον, τοῖς αὐτὸν κατεργασαμενοις ἀνοσίοις ἀνδράσιν· οὐδὲ γὰρ συμπαρὼν ἦν τότε τῷ Κωνσταντίῳ, ἀλλὰ τὴν Αἴγυπτον εἶχον οἴκησίν τε καὶ δίαιταν μέχρι τοῦ παρόντος ἐνιαυτοῦ. Καὶ ταύτην μὲν ἀπολογίαν ποιοῦμαι περὶ τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ, περὶ δὲ τοῦ τὸν Χριστὸν ἐξομόσασθαι καὶ τὸν Ἑλληνικὸν ἀσπάσασθαι βίον, τοῦτό σοι ἀποκρινοῦμαι, τῶν τριῶν παίδων τῶν ἐπὶ τοῦ Ναϐουχοδονόσορ τὴν φωνὴν δανεισάμενος, ὅτι Γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύω, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ τοῦ σοὶ φιλτάτου Ἀπόλλωνος, οὔποτε προσκυνήσω.

C ΚΘʹ. Ὅτι δὲ τὸν μακάριον Κωνσταντῖνον, τὸν πάντων βασιλέων ὑπέρτερον, καὶ τὸ τούτου γένος ἐκάκισας, ἐχθρὸν καὶ ἀπόπτυστον τοῖς σοῖς ἀποκαλέσας θεοῖς, προσέτι δὲ μανιώδη καὶ φονικὸν, ταῦτά σοι ἀπολογήσομαι, ὅτι μᾶλλον ὁ σὸς πατὴρ Κωνστάντιος, καὶ οἱ αὐτοῦ ἀδελφοὶ προκατῆρξαν τοῦ ἀδικήματος. φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον κερασάμενοι, μηδὲν ἄδικον ὑπ' αὐτοῦ πεπονθότες. Ἐκεῖνος δὲ τὴν γυναῖκα Φαύσταν καὶ πάνυ δικαίως ἀπέκτεινεν, ἅτε μιμησαμένην τὴν πάλαι Φαίδραν, καὶ διαϐαλοῦσαν τὸν τούτου υἱὸν Πρίσκον ὡς ἐρωτικῶς αὐτῇ διακείμενον, καὶ τι πρὸς βίαν ἐπιχειροῦντα, καθαπερ κακείνη τὸν τοῦ Θησέως Ἱππόλυτον. Καὶ δὴ τὸν μητρὶ οὕτως ἐπιμανέντα ὡς οἱ αὐτῆς ἐϐούλοντο λόγοι, πατὴρ ὢν ἐκεῖνος ἐκόλασεν· ὕστερον μέντοι γνοὺς ψευσαμένην, καὶ αὐτὴν προσαπέκτεινε, D δίκην ἐπ' αὐτῇ δικάσας πασῶν δικαιοτάτην, ἀπέκλινε μέντοι πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπ' ἐκείνου οὐρανόθεν κληθεὶς, ὅτε πρὸς τὴν Μαξεντίου δυσκαταμάχητον διηγωνίσατο μάχην. Ἐφάνη γὰρ αὐτῷ τότε καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον μεσούσης τῆς ἡμέρας, ὑπὲρ τὸν ἥλιον ταῖς αὐγαῖς ἐξαστράπτον καὶ γράμμασιν ἐξ ἀστέρων διασημαῖνον τὴν τοῦ πολέμου νίκην· ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοὶ τὸ σημεῖον ἐθεασάμεθα, τῷ πολέμῳ

(3) Eadem de Crispo affirmat S. Hieronymus *De Script. Eccles.* in Lactantio.

[5] Dan. III, 18.

παρόντες, καὶ τὰ γράμματα ὑπανέγνωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν τεθέατο, καὶ πολλοὶ τούτου μάρτυρες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ σῷ τυγχάνουσι. Καὶ τί δὴ ταῦτα λέγω; Τὸν γὰρ Χριστὸν ἄνωθεν οἱ προφῆται προκατήγγειλαν, ὡς καὶ αὐτὸς κρεῖττον ἐπίστασαι, εἴπερ ἄρα καὶ μὴ ἐθελοκωφεῖν βούλει. Καὶ πολλαὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας αἱ μαρτυρίαι· καὶ, ἵνα τἄλλα παρῶ, αὐταὶ αἱ τῶν παρ' ὑμῖν σεβομένων θεῶν χρησμῳδίαι καὶ προσαγορεύσεις, τά τε Σιβύλλεια γράμματα καὶ ἡ Βιργιλίου τοῦ Ῥωμαίου ποίησις, καὶ ἣν ὑμεῖς Βουκολικὴν ὀνομάζετε, ἱκανῶς τὰ περὶ αὐτοῦ δηλοῦσιν· αὐτός τε ὁ παρ' ὑμῖν θαυμαζόμενος Ἀπόλλων ὁ μαντικὸς τοιοῦτον δή τινα περὶ Χριστοῦ ἐξεφώνησε λόγον - ἐρωτηθεὶς γὰρ παρὰ τῶν ἑαυτοῦ προπόλων, ἀπεκρίνατο ὧδε·

Μὴ ὄφελες πύματόν με καὶ ὕστατον ἐξερέεσθαι,
Δύσμορ' ἐνῶν προπόλων, περὶ θεσπεσίοισι θεοῖσι,
Καὶ πνοῆς τῆς πάντα πέριξ βοτρυδὸν ἐχούσης,
Τείρεα, φῶς, ποταμοὺς, καὶ τάρταρον, ἠέρα, Καὶ πῦρ.
Ἥ με καὶ οὐκ ἐθέλοντα δόμων τῶνδε διώκει.
Ἡ ἐμὴ τριπόδων ἔτι λείπετο ἠριγένεια.
Αἲ αἴ με τρίποδες στοναχήσατε, οἴχετ' Ἀπόλλων,
Οἴχετ', ἐπεὶ βροτός με βιάζεται, οὐράνιος φῶς.
Καὶ ὁ παθὼν Θεός ἐστι, καὶ οὐ θεότης πάθεν αὐτή.

Λ'. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ παραβάτης, Δοκῶ σε, φησὶ, ὦ Ἀρτέμιε, οὐ στρατηγὸν ἐν Αἰγύπτῳ παραγενέσθαι, ἀλλὰ χρησμολόγον τινὰ, μᾶλλον δὲ βωμολόχον, ἢ μὴν ἀγύρτην καὶ γραῶν κωθωνιζομένων λογύδρια, καὶ μύθους παλαιοὺς καὶ γεγηρακότας ἐπισυνάγοντα. Καὶ ὁ μάρτυς· Οὐ καλῶς ὑπείληφας, ὦ βασιλεῦ, οὐδὲ τῆς σῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς ἄξια. Ἐκ γὰρ τῶν σῶν θεῶν καὶ ὧν σοι προσφιλῶν μαθημάτων ποιοῦμαι τὰς ἀποδείξεις, ἵν' ἐκ τῶν σοι γνωρίμων τὸ τῆς ἀληθείας μάθῃς μυστήριον, καὶ μή με δόξῃς τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἐγκαλλωπίζεσθαι ῥήμασι, μηδὲ γὰρ ἔλαιον ἁμαρτωλοῦ τὴν ἐμὴν λιπάνοι κεφαλὴν, ἀλλὰ τῆς σῆς κηδόμενος ψυχῆς, κινῶ πάντα λίθον, ὥστε πεισθῆναί σε. Ὑπολαμβάνω δὲ ὅτι ὥσπερ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ καὶ πρωτόπλαστον ὁ Σατᾶν διὰ τῆς παρακοῆς ἀπετύφλωσεν, οὕτω δὴ καὶ σὲ, βασιλεῦ, φθονῶν σοι τῆς σωτηρίας τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ἀπεγύμνωσεν. Ὅτι δὲ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας θεοὺς ἀποκαλεῖς, αἰσχύνομαι τὸ τῆς ἀμαθίας, ἵνα μὴ καὶ τὸ τῆς κακοβουλίας εἴποιμι, ὅτι καὶ τιμᾷν αὐτοὺς προῄρησαι. Καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων μᾶλλον ἀσπάζῃ τὸν ἥλιον καὶ ὅρκον αὐτὸν βασίλειον τίθεσθαι, ἄνω τε καὶ κάτω, κἂν ταῖς ἐπισνολαῖς κἂν τοῖς λόγοις, κἂν ταῖς προσαγορεύσεσι, πολὺ τὸ μὰ τὸν Ἥλιον, ἀλλὰ τί δὴ ταῦτα μακρηγορεῖν οὐκ ἐξόμνυμαι τὸν Χριστόν μου; μὴ γένοιτο, τὴν μυσαρὰν Ἑλλήνων ἀσέβειαν οὐκ ἀσπάζομαι. ἀλλ' ἐν οἷς ἐδιδάχθην μενῶ καὶ τῶν πατρικῶν ἀνθέξομαι παραδόσεων.

ΛΑ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἰουλιανὸς ἐξαπορηθεὶς ἄφωνος ἦν, οὐκ ἔχων ὅ τι καὶ γένηται, σφόδρα θαυμάσας τὸ

A etiam totus quoque id est contemplatus exercitus: et multi hujus rei testes sunt in tuo exercitu. Quid autem hæc dico? Christum enim prophetæ multis ante sæculis prænuntiariunt, ut tu quoque scis optime, nisi tua sponte velis esse surdus. Sunt autem ejus adventus multa testimonia: et, ut alia omittam, eorum, qui a vobis coluntur, deorum responsa, et prædictiones, et scripta Sibyllina, et Virgilii Romani poesis, quam vos vocatis Bucolicam, hæc satis de eo significant. Cæterum ipse quoque Apollo, qui apud vos habetur in magna admiratione, cujus est propria divinatio, de Christo talem effatus est sermonem:

B *O utinam non extremo miserande minister,*
Quæsisses, quisnam ille deus, quis spiritus ille,
Instar qui botri complectitur omnia circum,
Lucem, astra, et fluvios, et tartara, et aera, et ignem.
Invitum qui me propellit ab ædibus istis.

Sola mihi tripodum nunc ea aurora remansit.
Hei hei me, tripodes, deflete. Exstinctus Apollo est,
Exstinctus. Vir me cœlestis lumine perdit.
Et passus Deus est: deitas non passa sed ipsa est.

XXX. Respondens autem fœdifragus Julianus: Existimo, inquit, o Artemi, te non venisse in Ægyptum ducem exercitus, sed vatem potius quemdam, aut Menagyrtem, ac circumforaneum nebulonem, et anuum temulentarum veteres atque adeo antiquatas narratiunculas et fabulas colligen- C tem. Martyr autem: Non recte existimasti, o imperator, nec ut tuam decet sapientiam et virtutem. Ex tuis enim diis, et iis, quæ sunt tibi gratæ, disciplinis, facio demonstrationes, ut ex iis, quæ sunt tibi cognita, discas mysterium veritatis. Neque putes me mihi placere ornatis Græcorum verbis, « Oleum enim peccatoris non impinguet caput meum, [6] » sed tuæ animæ curam gerens, moveo omnem lapidem, ut tu persuadearis. Existimo namque quod, sicut veterem Adam et primum parentem excæcavit Satan per inobedientiam et esum fructus vetitæ arboris, ita etiam, o imperator, invidens tibi salutem, te privarit Christi fide. Quod autem solem et lunam, et stellas, deos vocas, pudet me tuæ ignorantiæ, ne dicam improbi- D tatis, quod et eas honorare constitueris, et magis quam alias stellas solem amplecteris, et per eum jusjurandum concipis imperatorium, susque deque, et in epistolis, et in sermone, et collocutione sæpe usurpas illud, Per Solem. Sed quid opus est uti pluribus verbis? Non abjuro Christum meum, absit! Gentium exsecrandam non admitto impietatem, sed manebo in iis, quæ didici, et paternas retinebo traditiones.

XXXI. His Julianus in summam adductus dubitationem, plane obmutuit, nesciens quid ageret, ac valde

[6] Psal. CXL, 5; Gen. III.

admirans martyris variam ac multiplicem doctrinam, et ad respondendum facilitatem. Cui rursus dicit Christi martyr : Dimitte, o imperator, jam mortuam et fetidam gentium religionem (ea enim jam diu putruit), et accede ad Christum : est enim benignus et clemens, et te non repellet, si ducaris pœnitentia. Sed fieri non poterat, ut martyr resisteret impetui animæ, quæ mala libens ac volens sequebatur, nec ut revocaret animam, quæ sua sponte tendebat ad interitum. Julianus enim jam diu quidem animo parturiens falsam gentium religionem, quam conceperat in Ionia ex sua congressione cum Maximo Tyrio philosopho, quandiu quidem superstes fuit ejus frater, et post ipsum Constantius, nihil ausus est aperire propter illorum metum. Postquam autem ii e vivis excesserunt, ipse vero jam rerum potiretur, tunc ipse se aperte exuens, repente toto animi studio erupit ad gentium vanitatem. Respondit itaque martyri : Quoniam mea verba contempsisti, o sceleratum caput, ausus es autem vel facere periculum, ut converterer ad eumdem, ad quem tu, Christi cultum, ego quoque te dignis rebus vicissim remunerabor. Jubet itaque exui martyrem, et subulis ferreis candentibus ejus latera configi, et acutis tribulis dorsum ejus pungi, et disrumpi, dum supinus trahitur. His autem quamprimum illatis, erat ei eadem, sicut prius, constantia. Multis itaque horis se martyre fortiter gerente in tormentis, et nullam emittente vocem aut gemitum, mœstus ille et tristis, tanquam victus, surrexit e tribunali, et jubet martyrem rursus abduci in carcerem, et neque panem neque aquam ei præberi, nec quæcunque ad victum sumunt homines. Ipse autem profectus est ad Daphnem, qui est Antiochiæ locus jucundissimus.

XXXII. Circa mediam autem noctem apparet Christus martyri oranti in custodia, animum ei addens, et se cum eo omnino futurum pollicens, et dicens : Quomodo ipse me confessus fuisti coram hominibus super terram, ego quoque te confitebor coram Patre meo, qui est in cœlis. Hæc cum martyr audiisset a Domino, confidit, et tota nocte Deum glorificavit, et ei egit gratias. A plagis enim suis et vulneribus repente fuit relaxatus, adeo ut ne vibicis quidem vestigium appareret in sancto ejus corpore. Spatio autem quindecim dierum mansit omnino jejunus in carcere, nutritus pane angelorum, seu gratia boni Spiritus. Julianus vero cum, sicut diximus, venisset Daphnem, sacrificia parabat Apollini, sperans fore ut ab eo cito acciperet responsa. Daphne est suburbanum Antiochiæ, situm in ejus locis altioribus, et tectum omne genus arboribus : quo in loco et aliarum arborum et præsertim cupressorum, maxima fuit plantata multitudo, pulchritudine, altitudine et magnitudine nequaquam imitabilis. Labuntur

A πολυμαθὲς τοῦ μάρτυρος καὶ πρὸς ἀπόκρισιν ἑτοιμότατον. Πρὸς ὃν πάλιν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς φησὶ, Ἄφες, ὦ βασιλεῦ, τὴν νεκρὰν ἤδη καὶ ἐξῳδηκυῖαν τῶν Ἑλλήνων θρησκείαν (αὕτη γὰρ καὶ πρὸ πολλοῦ σέσηπε), καὶ πρόσελθε τῷ Χριστῷ· μακρόθυμος γάρ ἐστι καὶ φιλάνθρωπος, καὶ οὐκ ἀπώσεταί σε μεταμελούμενον. Ἀλλ' οὐκ ἦν ἄρα γνώμης ἐθελοκακούσης ἀντισχεῖν τὸν μάρτυρα ταῖς ὁρμαῖς, οὐδ' ἀνακαλέσασθαι ψυχὴν αὐτομόλως χωροῦσαν πρὸς τὴν ἀπώλειαν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, πάλαι τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ ψυχὴν ὠδίνων, ἐκ τῶν ἐν Ἰωνίᾳ γενομένων αὐτῷ μετὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Μάξιμον φιλοσόφων συνουσιῶν, ἐφ' ὅσον μὲν ὅτε ἀδελφὸς αὐτῷ περιῆν, καὶ μετ' αὐτὸν Κωνστάντιος, ὁ δὲ οὐδὲν παραγυμνοῦν ἐθάῤῥει διὰ τὸ ἐξ ἐκείνων δέος, ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἐξ ἀνθρώπων ἦσαν,
B αὐτὸς δὲ τῶν πραγμάτων ἤδη κύριος ἦν, τότε δὴ εἰς τὸ φανερὸν ἀπαμφιασάμενος, πάσαις ἀθρόον εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐξεῤῥάγη ταῖς προθυμίαις. Ἀπεκρίνατο τοιγαροῦν πρὸς τὸν μάρτυρα, Ἐπεὶ τοὺς ἐμοὺς ἐφαύλισας λόγους, ὦ κακὴ κεφαλὴ, ἐτόλμησας δὲ καὶ καθεῖναι πεῖραν. ὥστε πρὸς τὸ αὐτόν σοι τοῦ Χριστιανισμοῦ σέβας μεταβαλεῖν, ἀντιφιλοτιμήσομαί σοι κἀγὼ τοῖς ἀξίοις ῥήμασι. Κελεύει τοίνυν ἀπογυμνοῦσθαι τὸν μάρτυρα καὶ σούβλαις σιδηραῖς πεπυρακτωμέναις τὰς πλευρὰς αὐτοῦ διαπερονᾶσθαι, καὶ τὸν νῶτον αὐτοῦ τριβόλοις ὀξέσι κατακεντᾶσθαι καὶ διαῤῥήγνυσθαι συρόμενον ὕπτιον. Τούτων δὲ πρὸς τάχος ἐπενεχθέντων τῷ μάρτυρι, ἡ αὐτὴ καρτερία ἦν αὐτῷ, καθάπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον. Ἐπὶ πολλαῖς οὖν ταῖς ὥραις ταῖς βασάνοις ταύταις ἐγκαρτεροῦντος τοῦ μάρτυρος, καὶ μηδὲ μίαν φωνὴν ἢ στεναγ-
C μὸν ἀφιέντος, κατηφὴς ἐκεῖνος καὶ σκυθρωπὸς ὥσπερ ἡττώμενος, ἐξηνέστη τοῦ βήματος, καὶ κελεύει τὸν μάρτυρα πάλιν ἐπὶ τὴν εἱρκτὴν ἀπαχθῆναι, καὶ μήτε ἄρτον μήτε ὕδωρ αὐτῷ παρασχεθῆναι, μηδ' ὅσα πρὸς τὸ ζῆν μεταλαμβάνουσιν ἄνθρωποι. Αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὴν Δάφνην ἐξώρμησε τῆς Ἀντιοχείας τὸ χαριέστατον.

ΛΒ'. Περὶ δὲ μέρας νύκτας ἐπὶ τῆς φυλακῆς εὐχομένῳ τῷ μάρτυρι, ὁ Χριστὸς ἐπιφαίνεται, θάρσος τε ἐντιθεὶς καὶ συνεῖναι αὐτῷ καθάπαξ ἐπαγγελλόμενος, Ὥσπερ αὐτὸς, λέγων, ὡμολόγησάς με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμολογήσω κἀγὼ σὲ ἐνώπιον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ταῦτα ὁ μάρτυς ἀκούσας παρὰ Κυρίου, ἐθάρσησε, καὶ παρ' ὅλην νύκτα δοξολογῶν ἦν, καὶ χάριτας ὁμολογῶν τῷ
D Θεῷ. Ἀνείθη γὰρ ἐκ τῶν πληγῶν καὶ τῶν τραυμάτων αὐτοῦ παραχρῆμα, ὥστε μηδὲ μώλωπος ἴχνος ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἐντετυπῶσθαι σώματι. Ἡμερῶν δὲ πεντεκαίδεκα διαγενομένων, ἄσιτος ἔμεινε τὸ παράπαν ἐν τῇ εἱρκτῇ, ἀγγέλων ἄρτῳ, εἴτ' οὖν χάριτι τοῦ ἀγαθοῦ τρεφόμενος Πνεύματος. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς, ἐπὶ τὴν Δάφνην γενόμενος, ὥσπερ ἔφημεν, θυσίας ἦν ἑτοιμαζόμενος τῷ Ἀπόλλωνι, εὔελπις ὤν, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χρησμοὺς ταχὺ δέξασθαι. Ἡ Δάφνη δὲ προάστειόν ἐστι τῆς Ἀντιοχείας, ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῆς χωρίων κείμενον, ἄλσεσι παντοίοις συνηρεφές· ἔνθα τῶν τε ἄλλων πάντων δένδρων, καὶ δὴ καὶ κυπαρίττων ἐξοχόν τι πεφύτευται

χρῆμα πρός τε κάλλος καὶ ὕψος, καὶ μέγεθος οὐ μιμητόν. Νάματά τε γὰρ πανταχῇ διαθέει ποτίμων ὑδάτων, μεγίστων αὐτόθι πηγῶν ἀναδιδομένων· ἀφ' ὧν καὶ ἡ πόλις ἐν ὀλίγαις δὴ πόλεων εὐυδροτάτη τυγχάνειν δοκεῖ, καὶ μὴν οἰκοδομαῖς λαμπραῖς καταλύσεων καὶ λουτρῶν, καὶ τῶν ἄλλων κατασκευῶν εἴς τε χρείαν καὶ κόσμον εὖ μάλα πολυτελῶς ἐξήσκηται τὸ χωρίον. Ἐνταῦθα καὶ ἄλλων μὲν δαιμόνων ναοί τε καὶ ἀγάλματα ἦν, διαφερόντως γε μὴν τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀρχῆθεν ὑπῆρχε θεραπευόμενον. Αὐτόθι γὰρ καὶ τὸ περὶ τὴν Δάφνην τὴν παρθένον συμβῆναι πάθος ὁ Ἑλληνικὸς ἔπλασε μῦθος· ἧς δὴ καὶ μάλιστα φέρειν δοκεῖ τὴν ἐπωνυμίαν ὁ τόπος.

A vero in omnem partem fluenta aquarum poculentarum, scaturientibus inde maximis fontibus: quo fit, ut civitas inter cæteras aqua abundet maxime. Præclaris quoque exstructionibus habitaculorum, et lavacrorum, et aliorum ædificiorum locus est magnifice instructus et ornatus. Hic et aliorum quidem dæmonum templa erant et imagines, præcipue autem templum Apollinis colebatur ab initio. Hic enim id, quod de Daphne virgine narratur, accidisse Græcæ finxerunt fabulæ: cujus etiam cognomen maxime videtur ferre locus.

ΛΓ'. Τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, τοιόνδε τι τὴν κατασκευὴν ἦν· ἐξ ἀμπέλου μὲν αὐτῷ συνεπεπήγει τὸ σῶμα, θαυμασίᾳ τινὶ τέχνῃ, πρὸς μιᾶς συμφυΐας ἰδέαν συναρμοσθὲν, χρυσῷ δὲ πᾶς ὁ περικείμενος πέπλος ἀμφιεννύμενος, τοῖς παραγεγυμνωμένοις, καὶ ἀχρύσοις τοῦ σώματος εἰς ἄφραστόν τι συνεφαίνετο κάλλος. Ἑστῶτι δὲ μετὰ χεῖρας ἦν ἡ κιθάρα, μουσηγετοῦντά τινα ἐκμιμουμένῳ, αἵ τε κόμαι καὶ τῆς Δάφνης ὁ στέφανος, τὸν χρυσὸν ἀναμὶξ ἐπήνθουν, ὡς ἔμελλε χάρις ἐξαστράπτειν πολλὴ τοῖς θεωμένοις. Ὑάκινθοί τε αὐτῷ δύο λίθοι μεγάλοι τὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἐξεπλήρουν τύπον κατα μνήμην τοῦ Ἀμυκλαίου παιδὸς Ὑακίνθου. Καὶ ἀεὶ τὸ τῶν λίθων κάλλος καὶ μέγεθος τὸν μέγιστον προσετέλει τῷ ἀγάλματι κόσμον, ἵν' ὅτι πλείστοις ἀπατᾶσθαι περὶ αὐτοῦ συμβαίνῃ τῷ περικαλλεῖ τῆς προφαινομένης μορφῆς, εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτῷ δελεαζομένοις· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς Ἰουλιανὸς πεπονθὼς ἦν. Πλείονα γοῦν ἢ σύμπασι τοῖς ἄλλοις ἀγάλμασι προσῆγε τὴν θεραπείαν, χιλιόμβας ὅλας ἐξ ἑκάστου γένους αὐτῷ θυόμενος, καὶ ἀντιλαμβάνων χρηστήρια.

XXXIII. Imago autem Apollinis erat hoc modo constructa: Ei ex vite erat corpus compositum, admi- B rabili quadam arte ita compactum, ut præ se ferret speciem unius coalescentiæ. Auro autem illitus totus, qui induebatur amictus, nudatis, et non auratis corporis partibus, ostendebat quamdam, quæ dici non potest, pulchritudinem. Stanti vero erat in manibus cithara, et eam videbatur pulsare. Comæ autem et lauri corona auro florebant permisto, ut magna effulgeret gratia spectatoribus. Duoque magni hyacinthi implebant ei figuram oculorum, in memoriam Hyacinthi pueri Amyclæi. Et gemmarum pulchritudo et magnitudo imagini maximum afferebat ornatum, adeo ut quam plurimis in eo decipi contingeret, ut qui propter apparentis formæ pulchritudinem, inescarentur ad eum adorandum. Quod quidem ipsi quoque Juliano evenerat. Majorem certe ei cultum exhi- C bebat, quam omnibus aliis imaginibus, ex singulis generibus ei millia sacrificans, et ab eo exspectans responsa.

ΛΔ'. Ἐπεὶ δὲ αὐτῷ πάντα τὰ ἀγάλματα βαθεῖα σιωπὴ κατεῖχεν, ἐνταῦθα, νομίσας τὰ ἀπὸ τῆς γοητείας ἐνδεῖν, ἣν ἱερουργίαν καλοῦσιν Ἕλληνες, Εὐσέβιόν τινα μέγιστον ἐπὶ τῷ ταῦτα δύνασθαι κεκτημένον ἐν Ἕλλησι κλέος, μεταπεμψάμενος, τούτῳ προσέταττεν, ἐπίπνοον ὅτι μάλιστα τὸ ἄγαλμα, καὶ ἐνεργὸν ἀποφαίνειν, μηδενὸς ὧν εἰς τοῦτο προσδεῖν αὐτῷ νομίζοι φειδόμενον. Τῷ δὲ, ἐπειδὴ πάσας ἑαυτοῦ κεκινηκότι τὰς μηχανὰς καὶ μηδὲν ὅ τι πλέον ἂν ἐννοήσειεν ὑπολιπομένῳ, τὸν ὅμοιον ἐσεσιωπήκει καὶ κατὰ φύσιν τρόπον, οὐδέν τι μᾶλλον ἢ καὶ πρόσθεν φθεγγόμενος, ἐνταῦθα ἤδη πρὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐρωτώμενος, καὶ καθότι μάλιστα σιωπῶν, καὶ ταῦτα πάντων τελεσθέντων ἐπ' αὐτῷ τῶν νομιζομένων, τὸν Βαβύλαν ἔφη τῆς σιωπῆς τούτου τε καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαλμάτων αἰτιώτατον εἶναι, αὐτοῦ ἐν τῇ Δάφνῃ κειμένου, ὡς τῶν θεῶν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ βδελυττομένων, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἔθεσι σφῶν ἐπιφοιτᾷν οὐκ ἀνεχομένων. Οὐ γὰρ ἠβούλετο τὴν ἀληθεστατην αἰτίαν εἰπεῖν, ὁ παντάπασί γε αὐτῆς ἀνεπαίσθητος γεγονὼς, ὅτι δὴ κρείττων δύναμις ἦν σαφῶς, ἡ τὰς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας πεδησαμένη, ἄλλως τε καὶ του δαίμονος αὐτῷ τοῦ τὸν Ἀπόλλωνα ὑποκριναμένου σαφῶς διαῤῥήδην, ὡς λέγεται, εἰρηκότος, μὴ δύνασθαι λαλεῖν διὰ Βαβύλαν.

XXXIV. Cum autem omnes imagines profundum teneret silentium, existimans opus esse præstigiis, quas Græci vocant hierurgiam, accersito quodam Eusebio, quem in gentibus fama erat hac in re multum posse, ei jussit ut quam maxime spirantem et efficacem redderet imaginem, nulli rei parcendo, qua ad hoc opus esse censeret. Cum autem nihil non esset machinatus, et nihil prætermisisset quod sibi in mentem venisset, ille tamen eodem modo tacuisset, neque magis quam antea loqueretur, hic jam rogatus a Juliano, cur maxime taceret, idque cum facta essent omnia, quæ de more fiunt, dixit, D Babylam esse præcipuam causam silentii tam hujus, quam reliquarum imaginum, cum is situs esset in Daphne utpote quod dii ejus cadaver abhorrerent, et ideo more suo venire non sustinerent. Nolebat enim ei causam diceret verissimam, quod scilicet erat aperte major virtus, quæ alligaverat dæmonum operationes: maxime cum dæmon, qui agebat Apollinem, ei aperte respondisset, ut dicitur, se non posse loqui propter Babylam.

ΛΕ'. Ὁ γὰρ δὴ βαβύλας οὗτος λέγεται ἐπίσκοπος μὲν γενέσθαι τῆς Ἀντιοχείας, Νουμεριανῷ δὲ τῷ βα-

XXXV. Hic enim Babylas dicitur quidem fuisse episcopus Antiochiæ, Numerianum autem imperatorem,

volentem ingredi in ecclesiam Christianorum, in quodam festo stans pro foribus, prohibuisse ingredi, dicens se pro viribus non despecturum esse lupum gregem invadentem. Ille autem ab ingressu tunc quidem fuit dejectus, sive quod suspicaretur futuram populi seditionem, sive ipse quoque aliud consilium cepisset. Ægerrime autem tulit constantiam episcopi. Postquam vero ipse discessit in regiam, jussit eum causam suam defensurum, coram se sisti pro tribunali. Cum ipse autem esset productus, primum quidem accusavit audaciam, quod eum ausus esset prohibere : deinde jussit eum sacrificare dæmonibus, si effugere vellet pœnas criminationis. Ipse autem respondit quidem ad criminationem, rejecit autem exhortationem : illam quidem, dicens, se, cum esset pastor, oportere vel omnia libenter pati pro grege : hanc autem, se non admissurum, ut a vero Deo deficiens sacrificaret iis, qui falso dii dicuntur, et sunt perniciosi dæmones. Deinde ille quidem cum videret eum non parere, jussit ut, cum eum ligassent catenis et compedibus, ad mortem ducerent, caput amputaturi. At is cum duceretur moriturus, assumens cecinit hæc dicta Psalmi : « Convertere, anima mea, in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi [7]. » Porro autem dicunt etiam tres pueros genere fratres, qui ab infantia ab eo nutriti fuerant, ab imperatore fuisse arreptos, et cum nec illi quidem voluissent sacrificare, etsi eis afferretur omnis necessitas, ipsum quoque jussisse imperatorem, eis adimi capita. Quos, postquam venerunt in locum propositum, Babylas ante se statuens priores duxit ad gladium, ne quis eorum timore affectus, mortem recusaret. Cumque eorum capita fuissent amputata, postquam hanc dixisset vocem : « Ecce ego et pueri, quos mihi dedit Deus [8] : » ipse quoque deinde suum porrexit collum, ut ense consummaretur, cum prius jussisset iis, qui corpus ejus erant collecturi, catenas et compedes cum eo sepelire : Ut sint, inquit, hæc quoque mihi jacenti ornamento. Atque cum eis quidem certe adhuc jacet, ut aiunt.

XXXVI. Hunc autem Babylam cum ab Eusebio audiisset Julianus esse impedimento statuis, quominus respondeant, jussit statim ejus capsam (est autem e lapide maximo) a Daphne transferre. Statim ergo civitatis profusa multitudo, ut quæ magna de causa accederet, trahebat capsam. Illa autem, tanquam non magis traheretur ab hominibus, quam a potentiore, quæ eam movebat, virtute, celeriter movebatur sequens eorum qui ducebant animi alacritatem. Cum eam autem ipso die tulissent plus quam quinquaginta stadia, posuerunt in cœmeterio, quod dicitur. Est autem ante civitatem domus, quæ suscepit corpora antiquorum virorum, et quorum fuerunt nonnulli martyres propter pietatem. Atque tunc quidem capsam portarunt in eum locum : Julianus autem parabat multitudinem

[7] Psalm. CXIV, 7. [8] Isa. VIII, 18.

A σιλεῖ εἰσελθεῖν βουλομένῳ εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν, κατὰ δή τινα ἑορτὴν στὰς πρὸ τῶν θυρῶν διεκώλυσεν εἰσελθεῖν φάσκων εἰς δύναμιν μὴ περιόψεσθαι λύκον τῷ ποιμνίῳ ἐπεισερχόμενον. Τὸν δὲ παραυτίκα μὲν ἀποκρουσθῆναι τῆς εἰσόδου, εἴτε δὴ στάσιν τινὰ πρὸς τοῦ ὄχλου ἔσεσθαι ὑπιδόμενον, εἴτε δὴ καὶ ἄλλως αὐτῷ βουλευθέν· ἐν χαλεπῷ μέντοι τὴν ἔνστασιν τοῦ ἐπισκόπου ποιησάμενον. Ἐπεὶ δὲ ὡς ἑαυτὸν ἐπὶ τὰ βασίλεια ἀπηλλάγη, παραστήσασθαι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βήματος ἀπολογησόμενον ἐκέλευε. Καὶ δὴ παραστάντος αὐτοῦ, πρῶτα μὲν τὴν τόλμαν τῆς κωλύσεως ἐνεκάλει, ἔπειτα μέντοι κελεύει αὐτὸν τοῖς δαίμοσι θύειν, εἰ βούλοιτό γε τὴν ἐπὶ τῷ ἐγκλήματι δίκην διαφυγεῖν. Τὸν δὲ πρὸς τὴν ἔγκλησίν τε ἀπολογήσασθαι καὶ τὴν πρόκλησιν διακρού-
B σασθαι, τὴν μὲν, φήσαντα ποιμένι ὄντι αὐτῷ πάντα προσήκειν ἑαυτῷ ὑπερ τοῦ ποιμνίου προθυμεῖσθαι παθεῖν, τὴν δὲ, μὴ ἂν ἑλέσθαι τοῦ ὄντος ἀποστάντα Θεοῦ, ψευδωνύμοις καὶ ὀλετῆρσι δαίμοσι θύειν. Εἶτα ὁ μὲν ὡς ἑώρα μὴ πειθόμενον, προσέταξεν αὐτὸν ἁλύσεσι καὶ πέδαις ἐνδησαμένους, τὴν ἐπί θανάτῳ ἄγειν, τὴν κεφαλὴν ἀφαιρήσοντας. Ὁ δὲ ἐπειδὴ ἤγετο τεθνηξόμενος, ταύτας ἀναλαβὼν, ᾖδε τοῦ ψαλμοῦ τὰς ῥήσεις· « Ἐπίστρεψον, ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε. » Φασὶ δὲ καὶ τρεῖς παῖδας ἀδελφοὺς τὸ γένος κομιδῇ νέους ὑπ' αὐτῷ ἀνατρεφομένους ἀναρπαγῆναί τε αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ὡς οὐδὲ αὐτοὶ θύειν ἤθελον, καίτοι παντοίας ἀνάγκης αὐτοῖς προσαγομένης, καὶ αὐτοὺς κελεῦσαι τὸν βασιλέα τῶν κεφαλῶν ἀφαιρεῖν.
C Οὓς, ἐπειδὴ ἧκον εἰς τὸ προκείμενον χωρίον, ὁ Βαβύλας ἑαυτοῦ προστησάμενος προτέρους προσῆγε τῷ ξίφει, τοῦ μή τινα τρέσαντα αὐτῶν ἀναδῦναι τὸν θάνατον. Καὶ ἀποτεμνομένων ταύτην ἀνειπὼν τὴν φωνὴν, « Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός, » καὶ αὐτὸς μετέπειτα προὔτεινε τὸν οἰκεῖον αὐχένα τῷ ξίφει τελειωθῆναι, ἐντειλάμενος, τοῖς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀναλεξομένοις, τὰς ἁλύσεις καὶ τὰς πέδας αὐτῷ συνθάψαι, ἵν' ᾖ μοι ταῦτα, φησὶ, καὶ κειμένῳ κόσμος. Καὶ δὴ μετ' αὐτῶν ἔτι τυγχάνει κείμενος, ὥς φασι.

Λϛ'. Τοῦτον τὸν Βαβύλαν ὁ Ἰουλιανὸς ἐπειδὴ πρὸς τοῦ Εὐσεβίου ἤκουσε κώλυμα τοῖς ἀγάλμασιν εἶναι τοῦ μὴ χρᾷν, αὐτίκα προσέταξεν αὐτῇ θήκῃ, λίθου δ' ἔστι μεγάλου πεποιημένη, μετάγειν ἀπὸ τῆς
D Δάφνης. Εὐθὺς οὖν ὁ τῆς πόλεως ὄχλος, προχυθέντες ὡς ἐπὶ μεγάλῃ αἰτίᾳ περιβαλόμενοι, εἷλκον τὴν θήκην. Ἡ δὲ ὡς οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων ἑλκομένη μᾶλλον, ἢ κρείττονος αὐτὴν κινούσης δυνάμεως, ἔφθανε τὴν τῶν ἀγόντων προθυμίαν ἐφεπομένη, αὐθημερόν γέ τοι αὐτὴν σταδίους πλέον ἢ πεντήκοντα κομισάμενοι, ἐν τῷ καλουμένῳ κοιμητηρίῳ κατέθεσαν· ἔστι δὲ πρὸ τῆς πόλεως οἶκος σωμάτων παλαιῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐνίων γε ἐπ' εὐσεβείᾳ μαρτυρουμένων πολλὰ δεδεγμένος. Τότε μὲν οὖν ἐνταῦθα τὴν θήκην εἰσεκόμισαν, ὁ δὲ Ἰουλιανὸς παρεσκευάζετο πλῆθος ἱερείων τε καὶ ἀναθημάτων, ὡς τῇ ὑστεραίᾳ σὺν αὐ-

τοῖς εἰς τὴν Δάφνην ἀναβησόμενος, καὶ νῦν γε δὴ πάντως ἐλπίζων, εἰ μὴ τῶν ἄλλων, ἀλλ' αὐτοῦ γε τοῦ Ἀπόλλωνος τεύξεσθαι ἀποκριθησομένου. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ αὐτῷ πᾶσα ἡ τῆς προθυμίας ἐλπὶς ἦν, καὶ ὅτι που αὐτῷ τι μᾶλλον ἢ ἑτέρῳ τὸ τοιοῦτον χωρίον διαφέρον ἦν κατὰ τὴν μαντικὴν τέχνην, καὶ ὅτι περ αὐτῷ μόνῳ ἀνεῖτο ἡ Δάφνη. Ὁ δὲ Εὐσέβιος καὶ οἱ προλεγόμενοι ἱερεῖς καὶ τῶν νεωκόρων τὸ πλῆθος, προσδεχόμενοι τὸν βασιλέα, ἐν ἀγῶνι μεγάλῳ καθίσταντο καὶ διηγρύπνουν περὶ τὸ ἄγαλμα, πάντα πραγματευόμενοι, ὅπως, ἐπειδὰν ἀφίκηται, τύχοι αὐτοῦ φθεγξαμένου, ὡς ἄλλης γε αὐτῶν ἔτι προφάσεως οὐδὲ μιᾶς εἰς ἀναβολὴν ὑπολειπομένης.

ΛΖ'. Ἐπειδὴ δὲ πόῤῥω τῶν νυκτῶν ἦν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πῦρ ἀθρόως κατενεχθὲν ἐνέσκηψε τῷ νεῷ, καὶ ἅμα πανταχόθεν αὐτοῦ δραξάμενον ἐπίμπρα αὐτῷ ἀγάλματι καὶ αὐτοῖς ἀναθήμασι. Πάντων δὲ ὁμοῦ καταφλεγομένων, καὶ τοῦ πυρὸς ἐπὶ μέγα ἐξαιρουμένου, βοὴ μὲν αὐτίκα μεγάλη περὶ τὸν νεὼν ἦν καὶ θόρυβος οὐδενὶ ἐοικώς. Καὶ δὴ πολλῶν ἐπαμῦναι προθυμουμένων οὐδεὶς ἦν ὁ πρὸς τὸ πῦρ ἀντισχεῖν δυνησόμενος, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἔθεον, τῷ ἄρχοντι τῆς ἑῴας Ἰουλιανῷ μηνύσοντες· ὁ δὲ λοιπὸς ὄχλος ὑπὸ ἐκπλήξεως ἵσταντο, θεαταὶ τοῦ παραδόξου τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς συμφορᾶς γινόμενοι. Τὸ δὲ πῦρ οὐδενὸς ἦν τῶν ἄλλων ἁπτόμενον, τοσαύτης γε καὶ οὕτως ἀμφιλαφοῦς ὕλης ἐκεῖ πεφυκυίας, ὅ τι μὴ μονώτατον ἐμπεσὸν, κατέφλεγε σὺν τοῖς ἐνοῦσι τὸν νεών· ὡς τὸ μὲν ἄγαλμα καὶ πᾶν ὅ τι ἐν ἀναθήμασιν ἦν, καθάπαξ ἀφανισθῆναι, βραχέα δὲ λειφθῆναι τῶν οἰκοδομημάτων, τῇ Δάφνῃ σημεῖα τοῦ πάθους, ἃ καὶ νῦν ἔτι δείκνυσι σαφέστερον τὸ δεῖγμα τοῦ θεηλάτου πυρός. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τὰ συμβάντα ἀκούσας, ὀργῆς τε πίμπλαται καὶ δεινὸν ποιησάμενος, εἰ Χριστιανοὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἐπιτωθάσειν αὐτῷ μέλλοιεν, αὐτίκα προστάττει τῆς μεγάλης αὐτοὺς ἐξωθεῖν ἐκκλησίας, καὶ ταύτην μὲν ἄβατον αὐτοῖς παντελῶς ἀποφαίνειν, ὡς ὅτι ἀσφαλέστατα αὐτὴν ἀποκλεισαμένους, τὰ δὲ κειμήλια πάντα δημοσιοῦν. Δίδωσι δὲ καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἄδειαν ὥστε εἰσιέναι αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας καὶ ποιεῖν ὅσα καὶ βούλοιντο.

ΛΗ'. Τούτων οὖν παρὰ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς κελευσθέντων, τί τῶν μεγίστων κακῶν οὐκ ἐπετελέσθη; Τί δὲ τῶν ἀπηχεστάτων οὐκ ἐλέχθη, πάντων ἀφέτῳ γλώσσῃ λαλούντων τὰ ἄῤῥητα κατὰ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, καὶ βλασφημούντων εἰς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν. Ἐν μὲν γὰρ Σεβαστῇ ἐπικληθείσῃ τὰ ὀστᾶ τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐκ τῶν θηκῶν ἐξαγαγόντες, καὶ ἀλόγων ἀκαθάρτοις ὀστέοις προσμίξαντες κατέκαυσαν, καὶ τὴν κόνιν εἰς τὸν ἀέρα ἐλίκμησαν· τὸν δὲ τοῦ Σωτῆρος ἀνδριάντα, ἐν Πανεάδι τῇ πόλει πρὸς τῆς αἱμοῤῥοούσης γυναικὸς κατασκευασθέντα μεγαλοπρεπῶς, ἣν ὁ Χριστὸς ἰάσατο, καὶ ἱδρυνθέντα ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ τῆς πόλεως, ὃν μετὰ χρόνον γνωσθέντα ἐκ τῆς αὐτόθεν φυομένης βοτάνης τοῦ θαύματος, οἱ Χριστιανοὶ ἀράμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ ἔστησαν,

A victimarum et donariorum, ut qui esset postridie cum eis Daphnem ascensurus, tunc quidem certe sperans omnino, si non alios, at ipsum Apollinem responsurum. Eo enim spectabat spes prompti et alacris illius animi, quod locus ei magis, quam alii, videbatur præstare scientia divinandi : et quod ei soli consecrata erat Daphne. Eusebius autem, et qui prius dicti sunt sacerdotes, et multitudo æditorum, valde laborabant et vigilabant circa imaginem, exspectantes imperatorem : et omnia agentes, ut, cum venerit, eum habeat loquentem, cum nulla excusatio esset eis relicta ad dilationem.

XXXVII. Cum vero nox jam multum processisset, ignis repente e cœlo demissus in templum cecidit : B et cum ipsum omni ex parte apprehendisset, ipsam exussit imaginem cum ipsis donariis. Cumque omnia simul conflagrarent, et ignis valde extolleretur, protinus quidem fuit in templo magna vociferatio, et nulli similis tumultus. Tunc multi quidem parati erant opem ferre, nullus autem erat, qui posset igni resistere. Sed alii quidem currebant ad civitatem, id significaturi Juliano : reliqua vero multitudo stabat obstupefacta, contemplans calamitatem, quæ ipsos invaserat. Ignis autem nihil aliud tangebat, cum tanta et tam copiosa illic esset materia, nisi quod solum cum iis, quæ inerant, templum comburebat : adeo ut imago quidem, et quæcunque illic erant donaria fuerint omnino deleta : pauca autem ædificia Daphne remanserint, signa ejus quod acciderat : quæ etiam nunc quo- C que apertius indicant ignem, qui missus fuerat divinitus. Julianus autem cum audivisset ea, quæ acciderant, ira repletur et grave arbitratus, si propter ea quæ acciderant Christiani essent eum ludificaturi, jubet statim eos e magna expelli ecclesia, et provideri, ne illis ad ipsam omnino pateat aditus, ac demum quæ ibi erant pretiosa publicari. Dat autem gentibus potestatem, ut ingrediantur in ecclesias Christianorum, et faciant quæ velint.

XXXVIII. Cum ergo impius hæc jussisset tyrannus, quod non maximum malum factum est? Quid non autem absurdissimum et turpissimum dictum est, omnibus lingua effrenata nefanda loquentibus D adversus fidem Christianorum, nefanda loquentibus et blasphemantibus Dominum et Deum nostrum Jesum Christum in omnibus civitatibus? Nam in civitate quidem, quæ olim vocabatur Samaria, postea vero et condita fuerat ab Herode, et appellata erat Sebaste, ossa prophetæ Elisei et Baptistæ Joannis (ut putabant) e loculis educentes, et cum immundis brutorum ossibus commiscentes, exusserunt, et cinerem in aerem cribrarunt ac ventilarunt : Salvatoris autem statuam, quæ in Paneade civitate a muliere, quæ profluvio sanguinis laborabat, et a Christo curata fuerat, magnifice constructa et in insigni civitatis loco posita fuerat : quam

post tempus cognitam ex miraculo herbæ, quæ illic nascebatur, Christiani acceperunt, et posuerunt in diaconico : eam gentes detraxerunt, et funibus alligatis pedibus traxerunt per forum, donec paulatim interiit, relicto solo capite, et rapto a quodam, dum gentes tumultuarentur, dicentibus iis verba blasphema et abominanda in Dominum nostrum Jesum Christum, quæ nemo unquam homo audivit.

XXXIX. Sceleratissimo autem tyranno audienti erant hæc deliciæ, et ei magnam afferebant voluptatem. Unde etiam post hæc jussit excitari templum Judæorum, quod erat Hierosolymis : et e civitate expulsis Christianis, Judæis reliquit habitandam. Quamobrem quemdam quoque Alypium, falsæ religioni virum deditissimum, et comitis dignitate honestatum, eo mittit, jubens ut magno studio templum rursus ædificaret, quod Vespasianus et ejus filius Titus simul cum civitate destruxerunt et exusserunt. Oportebat enim ad affectum deduci verbum Christi, qui est ipsa veritas, nempe : « Non manebit lapis super lapidem, qui non destruatur [a]. » Quod quidem studens falsum ostendere stolidus iste, contendebat templum rursus ædificare, etiamsi frustra laborabat, ea aggrediens, quæ fieri non poterant. Nam cum magno studio concurrissent, qui Deum occiderant, Judæi, et magna manu et summa animi alacritate opus aggrederentur, et jaciendis fundamentis fossam foderent argenteis (ut dicunt nonnulli) ligonibus et hamis, essentque jacturi fundamenta, vehementissima irruens nocte procella, quod exinanitum quidem fuerat, rursus aggessit. Cum fulgura autem et tonitrua continenter demitterentur, et dies jam appropinquaret, fuit terræmotus adeo ingens, ut multi perierint : et ignis emissus ex iis, quæ jaciebantur, fundamentis, combussit omnes, qui sunt illic inventi. Atque hæc quidem sic gerebantur.

XL. Julianus autem cum sedisset pro tribunali in loco quem vocant Basilicam, et curasset sistendum martyrem : Audiisti omnino, inquit, o tu quoque vir maxime impie, ab iis, qui ea, quæ tu, audent aggredi, quænam ausi sint infelices adversus Apollinem, qui est in Daphne, et quemadmodum eum exusserunt cum ipsis sacris et donariis, adeo ut opus admirandum, et maxime venerandum, fuerit ab igne consumptum. Sed non gaudebunt his nostra irridentes. Ego enim pro eo exigam pœnas septuagies septies, quomodo dicunt vestra Eloquia. Martyr autem : Audivi, inquit, quod ira divinitus immissa, et ignis e cœlo missus, deum tuum occiderit, et totum ejus templum consumpserit. Si ergo erat deus, cur non se servavit ex igne ? Fœdifragus autem Julianus : Videris, o maxime impie, tu quoque forte his insultare, et libenter irridere, tanquam qui vindictam aliquam sis a Deo tuo consecutus. Martyr autem : Mihi omnino, inquit, venit in mentem ridere, et exsultare propter lapsum

[a] Marc. XIII, 2.

A τοῦτον οἱ Ἕλληνες κατασπάσαντες, τῶν ποδῶν τε σχοίνους ἐξάψαντες, ἔσυραν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἕως οὗ κατὰ μικρὸν ἀποθραυόμενος ἠφανίσθη, μόνης τῆς κεφαλῆς καταλειφθείσης καὶ ἁρπαγείσης ὑπό τινος ἐν τῷ θορυβεῖσθαι τοὺς Ἕλληνας, λαλούντων αὐτῶν βλάσφημα καὶ ἀπηχέστατα ῥήματα εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἃ μή τις ἀνθρώπων ἤκουσε πώποτε.

ΛΘʹ. Τῷ μέντοι παρανομωτάτῳ τυράννῳ ἀκούοντι ταῦτα τρυφὴ ἦν, καὶ πολλὴν αὐτῷ ἐνεποίει τὴν ἡδονήν. Ὅθεν ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν Ἰουδαίων ναὸν ἐκέλευεν ἀνιστᾷν, καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς πόλεως ἐκβαλὼν, τοὺς Ἰουδαίους ἀνῆκεν οἰκεῖν. Ἐφ' ᾧ δὴ καὶ Ἀλύπιόν τινα, ἄνδρα δεισιδαιμονέστατον, κόμητα τιμήσας, ἀποστέλλει, B ἐντειλάμενος σπουδῇ πολλῇ τὸν ναὸν ἀκοικοδομήσασθαι, ὃν Οὐεσπασιανὸς καὶ Τίτος ὁ τούτου υἱὸς καὶ αὐτὸν ἅμα τῇ πόλει καθεῖλον καὶ ἐνεπύρισαν. Ἔδει γὰρ εἰς πέρας ἐλθεῖν τὸ τῆς ἀληθείας ῥῆμα Χριστοῦ, τὸ, « Οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ. » Ὅπερ ὁ ἀνόητος οὗτος ψευδὲς ἀποδεῖξαι φιλονεικῶν, τὸν ναὸν ἔσπευδεν ἀνοικοδομεῖν, εἰ καὶ εἰς μάτην ἔκαμνεν, ἀνηνύτοις ἐπιχειρῶν. Συνδραμόντων γὰρ σπουδῇ πολλῇ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων, καὶ τοῦ ἔργου χειρὶ τῇ πάσῃ καὶ προθυμίᾳ ἀντιλαμβανομένων, τήν τε τάφρον τῶν θεμελίων ἐξορυττόντων ἀργυραῖς, ὥς τινες φασὶν, ἄμαις καὶ σκάφαις, καὶ τοὺς θεμελίους μελλόντων καταβαλέσθαι, σφοδροτάτη καταιγὶς ἐπελθοῦσα, τὸ κενωθὲν μὲν ἀντεχώννυ, ἀστραπῶν δὲ καὶ βροντῶν συνεχῶς καταπεμπομένων, σεισμὸς ἐγγιζούσης λοιπὸν C ἡμέρας ἐγένετο, ὥς τε πολλοὺς καὶ ὑπαίθρους μένοντας ἐναποψύξαι καὶ πῦρ ἐκ τῶν ὀρυσσομένων θεμελίων ἐξενεχθὲν, πάντας τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖσε κατέφλεξεν. Ἐπράττετο μὲν οὖν ταῦτα τῇδε.

Μʹ. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς, τοῦ βήματος προκαθίσας ἐν τόπῳ ὃν Βασιλικὴν ἔθος καλεῖν, τὸν μάρτυρά τε παραστησάμενος. Πάντως ἤκουσας, ἔφη, καὶ αὐτὸς, ἀσεβέστατε, τῶν κατὰ σὲ τολμώντων πᾶσιν ἐπιχειρεῖν, ὅπερ οἱ κακοδαίμονες ἐτόλμησαν κατὰ τοῦ ἐν τῇ Δάφνῃ ναοῦ τοῦ σωτῆρος Ἀπόλλωνος, καὶ ὅπως ἐνέπρησαν τοῦτον αὐτοῖς ἱεροῖς καὶ ἀναθήμασιν, ὡς καὶ τὸ θαυμαστὸν ἔργον καὶ πάντιμον δαπάνημα γενέσθαι πυρός. Ἀλλ' οὐ χαιρήσουσι τούτοις ἐπι- D χλευάζοντες τὰ ἡμέτερα. Ἐγὼ γὰρ ἀπαιτήσω τὴν ὑπὲρ τούτου ποινὴν ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ, καθὼς φησι τὰ ὑμέτερα λόγια. Καὶ ὁ μάρτυς, Ἤκουσα, φησὶ, ὡς θεήλατος ὀργὴ καὶ πῦρ οὐρανόθεν κατπεμφθὲν, κατέφαγε τὸν θεόν σου, καὶ αὐτοῦ τὸν ναὸν ἀνάλωσεν ἅπαντα· εἰ οὖν θεὸς ἦν, τί μὴ ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς ἐῤῥύσατο ; Καὶ ὁ παραβάτης, Τάχα καὶ αὐτὸς ἔοικάς μοι, ἀνοσιώτατε, ἐπικερτομεῖν, τοῖς δὲ καὶ ἡδέως καταγελᾷν, ἅτε δή τινος ἐκδικίας παρὰ τοῦ Θεοῦ σου τυχών. Καὶ ὁ μάρτυς· Ἐμοὶ πάντοτε γελᾷν μὲν ἔπεισι καὶ κομπάζειν ἐπὶ τῇ πτώσει τῶν σῶν

θεῶν, ἀφρονέστατε, σεμνύνεσθαι δὲ καὶ χαίρειν ἐφ' A οἷς ὁ Θεός μου καθ' ἑκάστην θαυματουργεῖν, ἐκδίκησιν δὲ τῶν παρὰ σοῦ μοι ἐπαγομένων ἐκεῖ δέξομαι, ὁπόταν τὸ πῦρ ἐκεῖνό σε καταλάβῃ, καὶ ἡ διαιωνίζουσα κόλασις. Κἀνταῦθα δὲ οὐ πολὺ τὸ μέσον, καὶ τὸ « Μνημόσυνόν σου ἀπολεῖται μετ' ἤχου. » Καὶ ὁ παραβάτης· Εἰ οὖν ἐπὶ τούτοις ἀγάλλῃ, προσθήκην ἐγὼ σοι θήσω τῆς ἡδονῆς. Ἀλλὰ φείδομαί σου δι' οἰκείαν χρηστότητα, καὶ βούλομαί σε τῆς οἰκείας ἀνοίας παυσάμενον, σώφρονι λογισμῷ χρήσασθαι, καὶ προσελθόντα θῦσαι τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς. Καὶ ἀξιώματι γὰρ μεγίστῳ τετίμησαι, καὶ πλοῦτος ἱκανὸς ἄνωθέν σοι καὶ ἐκ προγόνων συνήθροισται, καὶ πολλοῖς σε πλεονεκτήμασιν ἀρετῆς ἐκόσμησαν οἱ θεοί, κἂν αὐτὸς ὤφθης περὶ τοὺς εὐηργετηκότας ἀχάριστος. Καὶ ὁ μάρτυς· Τί μαίνῃ, παρανομώτατε, καὶ ἀσχολῇ ἐπὶ τοῖσδε B τοῖς ἀνονήτοις, ἐάσας τε τὰς βαρβαρικὰς ἐπαναστάσεις, καὶ τὸν Περσικὸν ἀναβαλόμενος πόλεμον, δι' ὃν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐσάλευσας, εἰς ἐμὲ τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον τὴν ὅλην ἄγεις σχολήν; Ὃν οὖν βούλει καθ' ἡμῶν θάνατον ἀποφαίνου· ἐγὼ γὰρ οὔτε τοῖς θεοῖς σου λατρεύω, οὔτε τοῖς προστάγμασι τοῖς σοῖς πείθομαι.

ΜΑ'. Ταῦτα ὁ παραβάτης ἀκούσας, καὶ θυμοῦ πλησθεὶς τὴν καρδίαν, λατόμους μετακαλεῖται καὶ λιθοξόους, καί, Ὁρᾶτε, ἔφη, τήνδε τὴν πέτραν; δείξας ἀπότομόν τινα κατέναντι τοῦ θεάτρου· ταύτην διχῇ διελόντες, καὶ θάτερον μέρος εἰς γῆν ὕπτιον θέμενοι, ἄνωθέν τε αὐτὸν ὑφαπλώσαντες, τῷ ἑτέρῳ μέρει μεθ' ὁρμῆς συγκαλύψατε, ἵν' οὗτος μέσος ἀποληφθείς, σάρκας τε καὶ ὀστᾶ διαφθαρείη, καὶ ἔργοιν C αὐτοῖς μάθοι τίνι τε ἀνθίσταται, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ βοηθείας παραπολαύσοι. Τοῦ ἔργου δὲ θᾶττον τοῦ λόγου περαιωθέντος, καὶ τοῦ ἁγίου τῶν πετρῶν μέσον ἀποληφθέντος, τοσαύτη τις ἦν ἡ πιέζουσα τοῦτον βία, ὥστε τῶν ὀστῶν αὐτοῦ καταθραυομένων, ἦχόν τινα καὶ κρότον τοῖς πολλοῖς ἐξακούεσθαι, καὶ γὰρ πάντα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ διεῤῥάγη, ἡ ἁρμονία τε πᾶσα τῶν ὀστῶν συντέτριπτο, αἱ κόραι τε τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἰδίας ἐλπεπηδήκεσαν ἕδρας. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων ἀνάγκης, τῆς πρὸς Θεὸν ᾠδῆς οὐκ ἠμέλει, Ἔψαλε γάρ. Ἐν πέτρᾳ, λέγων, ὕψωσάς με, ὡδήγησάς με, ὅτι ἐγεννήθης ἐλπίς μου πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ. Ἔστησας ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνας τὰ διαβήματά μου. Δέξαι οὖν, παῖ Θεοῦ μονογενές, τὸ πνεῦμά μου, καὶ μὴ συγκλείσῃς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. Οὕτως οὖν ἐν μέσῳ τῶν D πετρῶν ἡμέραν ὅλην καὶ νύκτα τοῦ μάρτυρος διαμείναντος, ἐκέλευσεν ὁ παράνομος διαζευχθῆναι τὰς πέτρας, τέλεον διεφθάρθαι τοῦτον καὶ μηδ' ὅτι οὖν αὐτῷ πνεύματος μέρος καταλελεῖφθαι ὅσον ἀπὸ τοῦ πολλοῦ ἐκείνου βάρους οἰόμενος. Ὁ δὲ τῶν πετρῶν διαιρεθεισῶν ἐξῄει βαδίζων καὶ τοῖς ἰδίοις ποσὶ χρώμενος, θαῦμα ὄντως ὁρῶσι μόνοις οὐκ ἀπιστούμενον. Ἄνθρωπος γυμνός, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐκκεκομμένους, ὀστᾶ δὲ συντετριμμένα, μέλη δὲ καὶ σάρκας τῇ τῶν πετρῶν συμπεύξει ὡς ἄν τις

A tuorum deorum, o stultissime : gloriari autem et lætari propter miracula, quæ Deus meus facit quotidie. Ultionem vero eorum, quæ a te mihi intentantur, illic accipiam, quando te ignis ille comprehenderit et æternum supplicium. Porro autem hic quoque, non multo interjecto tempore, « Memoria tua peribit cum sonitu [10]. » Fœdifragus vero Julianus: Cum videam te suppliciis delectari, ego tibi accessionem afferam voluptatis. Sed tibi parco propter meam benignitatem, et volo te, dimissa ignorantia sapienti uti ratiocinatione, accedentem sacrificare diis immortalibus. Nam et maxima dignitate es ornatus, et satis magnæ divitiæ a tuis majoribus tibi sunt congregatæ, et multis virtutis dotibus te dii honestarunt, etiamsi conspectus sis ingratus in B eos, qui te affecerunt beneficio. Martyr autem : Quid insanis, inquit, o iniquissime, et immoraris in his, quæ nihil proficiunt? mittens autem aggredi Barbaros, et bellum differens Persicum, propter quod universum orbem terræ commovisti, in me Dei servum totum consumis otium. Quamcunque ergo vis mortem in nos pronuntia. Ego enim neque deos tuos colam, neque tuis jussis parebo.

XLI. Hæc cum audiisset Julianus, et esset animus ejus ira repletus, accersit lapicidas, et: Videtis, inquit, hanc petram? (ostendens quamdam prærruptam ex adverso theatri). Eam in duas partes dividite : et cum alteram partem supinam in terram dejeceritis, et eam desuper hunc maleficum extenderitis, altera parte cum impetu ipsum cooperite, ut is medius interceptus simul habeat carnes C et ossa corrupta, et factis ipsis discat cuinam resistat, et an Dei sui fruatur auxilio. Eo autem facto dicto citius, et sancto in mediis petris intercepto tanta erat vis quæ eum premebat ut, cum ejus ossa confringerentur, quidam sonus et fragor a multis exaudiretur. Disrupta enim sunt omnia, quæ erant intra ipsum, et contritæ sunt omnes compages ejus ossium, et oculi excesserunt e sede propria. Sed quamvis esset ad hanc adductus necessitatem, non neglexit tamen ad Deum canere. Psallebat enim, « In petra, dicens, exaltasti me, et deduxisti me, quoniam factus es spes mea, turris virtutis a facie inimici. Statuisti supra petram pedes meos, et direxisti gressus meos [11]. » Accipe ergo, Fili Dei unigenite, spiritum meum, et ne concludas D me in manus inimicorum. Sic ergo cum in medio petrarum totum diem et noctem mansisset martyr, jussit sceleratus Julianus disjungi petras, eum penitus interiisse, et nullam spiritus partem esse ei relictam præ illo nimio onere arbitrans. Ille autem amotus a petris, egressus est, incedens, et suis utens pedibus, revera miraculum maxime admirandum. Homo nudus, cui egressi quidem erant oculi, ossa contrita, membra et carnes petrarum complicatione compressa, ejus autem intestina omnia misere effluxerant : is (o novum et alienum specta-

[10] Psal. XI, 7. [11] Psal. LX, 3, 4 ; XXXIX, 3.

culum) ambulabat, et disserebat, et loquebatur adversus tyrannum. Unde is quoque stupore afficiebatur, ut qui martyrem tanquam monstrum aliquod cerneret : et dicebat iis qui aderant : Videte rem plane novam et plenam prodigii. Non est iste veneficus et præstigiator ? Per immortales et invictos deos, non putabam, o viri, hunc exsecrandum adhuc vivere. Is autem et intestinis, et universa campage ei dissoluta, et incedit, et loquitur. Sed dii eum reservarunt ad multorum insipientum correctionem, ut esset terriculum iis, qui eorum supermundanam non adorant potentiam.

XLII. Sic dixit, et martyri : Ecce, miser, inquit, et oculis es privatus, et sunt tibi membra omnia inutilia et perdita. Quænam ergo spes est adhuc tibi reliqua ? In quem sperasti inaniter ? Sed deorum invocata benignitate, ad eos accede. Fient tibi fortasse propitii, et non tradent te iis, quæ sunt apud inferos, suppliciis. Martyr autem Christi cum audiisset supplicium, subrisit, et dixit tyranno : Dii tui me tradent suppliciis ? et quonam modo illi, cum suas pœnas non effugerint, fient aliorum punitores ? Illis paratus est ignis æternus : illis tartarus, et stridor dentium. Cum quibus ipse quoque traderis igni immateriali, in æternum puniendus : quoniam Filium Dei conculcasti, pretiosum ejus sanguinem, quem pro nobis effudit, communem existimans : et Spiritum gratiæ affecisti contumelia, in quo fuisti sanctificatus [12]. Mihi autem pro parvo hoc labore et brevi cruciatu dabuntur multa dona et splendida et coronæ victoriæ. Sed quid hæc ad te, qui te omnino tradidisti dæmonibus ? Discede ergo a me, discede, operator iniquitatis, quoniam nulla est luci societas cum tenebris [13], et quamcunque velis fer in nos sententiam. Jam enim et verbis, et factis es certior factus, me tuæ voluntati minime esse cessurum.

XLIII. Hæc cum audiisset fœdifragus Julianus, et esset omnino in summam adductus dubitationem : Artemius, dixit, qui deorum abnegavit religionem, Romanis autem et nostris relictis rationibus, pro Romano et Græco maluit dici Christianus, et pro duce et augustali Galilæus magis studet nominari, gladio exsecrandum habeat caput amputatum. Hanc cum sententiam accepisset martyr Christi, exiit lætus e tribunali, et alacriter sequens eos, qui abducebant. Postquam autem pervenit ad locum, ab iis, qui eum volebant interimere, petit breve tempus ad orandum. Cum ergo accepisset, et ad cœlum aspexisset : Deus, inquit, ago tibi gratias, quod me corroborasti indignum tuum famulum, ut conculcarem stimulos diaboli, et contererem ejus laqueos, quos paravit pedibus meis : pudoreque et

[12] Hebr, x, 29. [13] II Cor. vi, 14.

A εἴποι ἀλγλεσμένα κάτω τε τὰς ἔγκατα πάντα δεινῶς κατεῤῥυηκότα, οὗτος, ὢ ξένου θαύματος! περιεπάτει καὶ διελέγετο, καὶ πρὸς τὸν τύραννον ἀντεφθέγγετο· ἐξέπληττε γὰρ καὶ αὐτὸν οἷόν τι τέρας φαινόμενος, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας. Ὁρᾶτε, ἔλεγε, πρᾶγμα καινὸν ὄντως καὶ τερατείας μεστόν. Ἆρ' οὐ φαρμακὸς οὗτος καὶ γόης. Νὴ τοὺς ἀθανάτους καὶ ἀηττήνους θεοὺς, οὐκ ᾤμην, ὦ ἄνδρες, τουτονὶ τὸν παλαμναῖον ἐν τοῖς ζῶσι τετάχθαι, οὗτος δὲ, ταὶ τῶν ἐντοσθίων καὶ τῆς ἁρμονίας ἁπάσης διαλυθείσης αὐτῷ, καὶ βαδίζει καὶ φθέγγεται. Ἀλλ' οἱ θεοὶ τοῦτον ἐταμιεύσαντο, εἰς πολλῶν ἀφρόνων σωφρονισμὸν, ἵν' ᾖ μορμολύκειον, τοῖς τὸ κράτος αὐτῶν μὴ προσκυνοῦσι τὸ ὑπερκόσμιον.

ΜΒ'. Οὕτω τε ἔφη, καὶ πρὸς τὸν μάρτυρα· Ἰδοὺ,
B ταλαίπωρε, λέγει, καὶ ὀφθαλμῶν ἐστερήθης καὶ μελῶν ἁπάντων ἀχρείως οὕτω καὶ διεφθαρμένως ἔχεις. Ποία οὖν ἔτι ὑπολείπεταί σοι ἐλπίς; Πρὸς ὃν διακενῆς ἤλπισας; Ἀλλὰ τὴν εὐμένειαν τῶν θεῶν ἐπικαλεσάμενος, πρόσελθε τούτοις· ἴσως ἵλεοί σοι γενήσονται, καὶ οὐχὶ ταῖς ἐν ᾅδου παραδώσουσι τιμωρίαις. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, τιμωρίαν ἀκούσας, ἐμειδίασε, καί φησι πρὸς τὸν τύραννον, Οἱ σοὶ θεοί με ταῖς κολάσεσι παραδώσουσι; Καὶ πῶς ἐκεῖνοι, τὰς ἰδίας ἐκφυγόντες κολάσεις, ἑτέρων μᾶλλον ἔσονται κολασταί; Ἐκείνοις ἡτοίμασται τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ἐκείνοις ὁ τάρταρος, καὶ ὁ τῶν ὀδόντων βρυγμός· μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς πυρὶ ἀΰλῳ παραδοθήσῃ αἰωνίως κολασθησόμενος, ὅτι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κατεπάτησας, τὸ αἷμα τούτου τὸ τίμιον, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεε, κοινὸν ἡγησάμενος, καὶ ἐνυβρίσας εἰς τὸ
C Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐν ᾧ ἡγιάσθης. Ἐμοὶ δὲ ὑπὲρ τοῦ μικροῦ τούτου καμάτου, καὶ τῆς ἐν βραχεῖ τιμωρίας, πολλαὶ καὶ φιλότιμοι δοθήσονται δωρεαὶ καὶ στέφανοι νικητήριοι. Ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς σὲ τὸν ἅπαξ τοῖς δαίμοσιν ἑαυτὸν παραδόντα; Ἀπόστηθι τοιγαροῦν ἀπ' ἐμοῦ, ἀπόστηθι, ἐργάτα τῆς ἀνομίας, ἐπεὶ μηδεμία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, καὶ ἣν βούλει καθ' ἡμῶν ἐπένεγκε τὴν ἀπόφασιν· ἤδη γὰρ πεπληροφόρησαι καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν, ὅτι τοῖς σοῖς θελήμασιν αὐτὸς οὐχ ὑπείκω.

ΜΓ'. Τούτων ἀκούσας ὁ παραβάτης καὶ τοῖς ὅλοις ἀπορηθεὶς, Ἀρτέμιος, εἶπεν, ὁ τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἐξαρνηθεὶς, τοὺς Ῥωμαϊκοὺς δὲ καὶ ἡμετέρους λόγους ἀπολιπὼν, Χριστιανός τε καλεῖσθαι ἀντὶ Ῥωμαίου καὶ Ἕλληνος προελόμενος, καὶ ἀντὶ
D Δουκὸς καὶ Αὐγουσταλίου, Γαλιλαῖος μᾶλλον ὀνομάζεσθαι φιλοτιμούμενος, τὴν μιαρὰν αὐτοῦ κεφαλὴν ἐκκοπτέσθω τῷ ξίφει. Ταύτην οὖν τὴν ἀπόφασιν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς δεξάμενος ἐξῆλθε τοῦ βήματος χαίρων, καὶ προθύμως τοῖς ἀπάγουσιν ἑπόμενος· ὡς δὲ καὶ τὸν τόπον κατείληφε, χάριν αἰτεῖται παρὰ τῶν ἀναιρεῖν βουλομένων, βραχεῖαν προσευχῆς ὥραν. Λαβὼν τοίνυν καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀπιδὼν, Ὁ Θεὸς, εἶπεν, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἐνίσχυσάς με τὸν ἀνάξιον δοῦλόν σου καταπατῆσαι τὰ κέντρα τοῦ διαβόλου, καὶ τὰς αὐτοῦ παγίδας συντρίψαι, ἃς ἡτοί-

μασε τοῖς ποσί μου, αἰσχῦναί τε καὶ πληρῶσαι ἀτιμίας τὸ πρόσωπον σοῦ σε τὸ τοῦ κόσμου φῶς ἀπολιπόντος, καὶ ὀπίσω τοῦ πλανήσαντος αὐτὸν ἀκολουθήσαντος, διαβόλου· εὐχαριστῶ σοι, μονογενὲς Υἱὲ τοῦ Πατέρος, ὅτι ἠξίωσάς με τοῦ βραβείου τῆς ἄνω κλήσεως καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων σου, καὶ ἐτελείωσάς με ἐν τῇ ὁμολογίᾳ σου. Καὶ νῦν ἐπικαλοῦμαί σε, Δέσποτα, ἔπιδε ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐπὶ τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ δὸς ἀναψυχὴν τῇ κληρονομίᾳ σου, ὅτι ἠσθένησε καὶ οὐ κατηρτήσω αὐτήν· ἰδοὺ γὰρ οἱ ἐχθροί σου ἤχησαν καὶ οἱ μισοῦντές σε ἦραν κεφαλὴν καὶ ἐβουλεύσαντο κατὰ τῶν ἁγίων σου, λέγοντες· Δεῦτε καὶ ἐξολοθρεύσομεν αὐτοὺς, καὶ οὐ μὴ μνησθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἔτι. Ταῦτα κομπάζει Ἰουλιανὸς, ταῦτα βλασφήμῳ γλώττῃ βοᾷ, ταῦτα ἀπειλεῖ τῷ λαῷ σου, Δέσποτα, ὑπὲρ οὗ ἐξέχεας τὸ σὸν αἷμα. Ἰδοὺ γὰρ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαπται, τὸ ἁγίασμά σου ἐμπέπρησται, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ οἴκου σου περιῄρηται, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης σου ἐξουδένωται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ἀλλὰ σὺ, μακρόθυμε Κύριε, στῆσον τὴν καθ' ἡμῶν ἀγανάκτησιν, καὶ ἐλέους ἐν ὀργῇ μνήσθητι, καὶ τὸν θυμόν σου σβέσον, ὃν ὃν ἡμεῖς ἐξεκαύσαμεν ἐν τῷ παροργίζειν σε τὸν φιλάνθρωπον. Θραῦσον εἰδωλολατρείας ὑπερήφανον κεφαλὴν, τὴν νῦν πάλιν κινουμένην, καὶ κατὰ τῶν σῶν δούλων ἐπαιρομένην. Δὸς ἐδαφισθῆναι τὰ πονηρὰ ταύτης νήπια, ὑπὸ τὴν ἀῤῥαγῆ πέτραν τῆς σῆς ὁμολογίας καὶ πίστεως, ἵνα ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου, καθαρὰ καὶ ἀμώμητος προσάγηταί σοι θυσία, καὶ δοξάζηταί σου τὸ πανάγιον ὄνομα, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

A ignominia affeceris ejus vultum, qui te reliquit, mundi lucem, et eum secutus est, qui ipsum seduxit, diabolum. Ago tibi gratias, unigenite Fili Patris, quod me dignatus sis bravio supernæ vocationis, et choro sanctorum tuorum, et me consummaveris in tua confessione. Et nunc invoco te, Domine, aspice super me et super humilitatem meam, et da refrigerium hæreditati tuæ, quoniam est imbecilla, et non perfecisti eam. « Ecce enim inimici tui resonuerunt, et qui te odio habent sustulerunt caput, et consilium ceperunt contra sanctos tuos, dicentes : Venite, exterminemus eos, et non fiat mentio nominis Christi amplius [14]. » Hæc jactat Julianus : hæc blasphema lingua effutit : hæc minatur populo tuo, Domine, pro quo tuum B sanguinem effudisti. Ecce enim altaria tua sunt effossa : sanctuarium tuum est incensum : et ablatus est decor domus tuæ : et sanguis testamenti tui pro nihilo est habitus propter peccata nostra. Sed tu, patiens Domine, siste tuam in nos indignationem, et in ira memento misericordiæ, et extingue furorem tuum, quem nos accendimus, dum te benignum et clementem ad iram provocaremus. Confringe superbum caput idololatriæ, quod nunc rursus movetur et extollitur adversus servos tuos. Da, ut humi allidantur mali ejus infantes ab infracta petra tuæ confessionis et fidei : ut in omni loco tui dominatus, purum et nulli reprehensioni obnoxium offeratur sacrificium : et glorificetur tuum sanctissimum nomen, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nunc et in sæcula.

C

ΜΔ'. Καὶ κλίνας τὰ γόνατα τρίτον, καὶ προσκυνήσας κατὰ ἀνατολὰς, Θεὲ ἐκ Θεοῦ, πάλιν εἶπε, μόνε ἐκ μόνου, βασιλεῦ ἐκ βασιλέως, ὁ ἐν οὐρανοῖς ὢν καὶ καθεζόμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ σε γεννήσαντος Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ ἐπὶ γῆς πολιτευσάμενος, διὰ τὴν ἁπάντων ἡμῶν σωτηρίαν, ὁ στέφανος τῶν ὑπὲρ σοῦ εὐσεβῶς ἀθλούντων, ἐπάκουσόν μου τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου σήμερον, καὶ μετ' εἰρήνης δέξαι μου τὴν ψυχὴν καὶ ἀνάπαυσον αὐτὴν μετὰ τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Καὶ φωνὴ αὐτῷ ἐξ οὐρανοῦ ἐγένετο λέγουσα· Ἤκουσε Κύριος τῶν εὐχῶν σου, Ἀρτέμιε, καὶ τὴν χάριν τῶν ἰαμάτων σοι ἐχαρίσατο. Σπεῦδε τοίνυν τελειῶσαι τὸν δρόμον σου, καὶ ἀπολαβεῖν τὸ βραβεῖον τὸ ἡτοιμασμένον τοῖς ἁγίοις καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ. Ταύτης ὁ μακάριος τῆς φωνῆς ἀκούσας, καὶ πληροφορίαν ὥσπερ δεξάμενος, δῆλος ἦν ἡδονῆς πλησθεὶς τὴν ψυχὴν καὶ ἤδη τὴν τρυφὴν καὶ δόξαν ἧς ἀπολαύειν ἔμελλε, φανταζόμενος. Ὅθεν καὶ ἄσμενον τὸν αὐχένα προτείνας, δέχεται τὴν πληγὴν, εἰκάδα τότε τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος, καὶ αὐτὸς μὲν εἰς οὐρανοὺς ἄνεισι, τῷ προσώπῳ Χριστοῦ ἐμφανισθησόμενος,

XLIV. Et cum ter genua flexisset, et adorasset ad orientem, Deus ex Deo, rursus dixit, solus ex solo, Rex ex Rege, qui es in cœlis, et sedes ad dexteram Patris, qui te genuit, quique in terra es versatus propter omnium nostrum salutem, corona eorum qui pro te pie decertant, audi me hodie humilem et indignum tuum famulum, et in pace suscipe animam meam : et fac eam quiescere cum sanctis tuis, qui tibi placuerunt a sæculo. Vox autem e cœlo exstitit, dicens : Audivit Dominus tuas preces, o Artemi, et tibi donavit gratiam curationum. Festina ergo consummare cursum tuum, et accipere bravium paratum sanctis omnibus, qui D dilexerunt adventum Christi. Hanc vocem cum audiisset beatus Artemius, et quodammodo certior esset factus, aperte ostendebat se esse repletum gaudio, et jam visione apprehendere delicias et gloriam, qua erat fruiturus. Unde etiam cum collum libenter porrexisset, ictum accipit vicesimo mensis Octobris. Et ipse quidem ascendit in cœlos, apparituros ante Christi faciem, pro quo etiam mortem suscepit alacriter. Corpus autem et caput in terra reliquit, magnum Christianis solatium,

[14] Psal. LXXXII, 3, 4.

animi medicamentum, insidiarum omnium et damnorum remedium.

XLV. Quod quidem cum sustulisset mulier, nomine Arista, quæ erat diaconissa Ecclesiæ Antiochenæ, idque curasset, et in capsam imposuisset, ad felicissimam transmittit Constantinopolim, studium quidem ponens, ut eo dignum templum ædificaret, ferventioris in eum charitatis indicium. Cum autem non potuisset, quod volebat, ad effectum deducere, eo factum est, ut in hodiernum usque diem in templo Præcursoris ejus sacræ manerent reliquiæ, quæ conservantur sicut thesaurus, qui non consumitur, ad gloriam Christi veri Dei nostri: quem decet honor, potentia, majestas et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A ὑπὲρ οὗ καὶ θανεῖν προθύμως εἵλετο, καὶ τὸ σῶμα δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν εἰς γῆν καταλείπει, μέγα Χριστιανοῖς παραμύθιον, ἴαμα ψυχῆς, ἴαμα σώματος πάσης ἐπιβουλῆς καὶ βλάβης ἀλεξιτήριον.

ΜΕ'. Ὅπερ φιλόχριστος ἀνελομένη γυνή, Ἀρίστη τοὔνομα, διάκονος οὖσα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας, ἐπιμελείας τε ἀξιώσασα, καὶ θήκῃ ἐνθεῖσα πρὸς τὴν πανευδαίμονα Κωνσταντινούπολιν παραπέμπει, σπουδὴν μὲν ποιουμένη τοῦ καὶ ναὸν αὐτῷ ἄξιον ἀνοικοδομῆσαι, θερμοτέρας πίστεως τῆς πρὸς αὐτὸν γνώρισμα. μὴ δυνηθεῖσα δὲ τῷ θελήματι πέρας ἐπαγαγεῖν, ταύτῃ τοι καὶ διέμεινεν εἰς δεῦρο τῷ τοῦ Προδρόμου ναῷ τὰ ἱερὰ τούτων λείψανα, θησαυρὸς ὥσπερ ἀδάπανος συντηρούμενα, εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν, ᾧ πρέπει B τιμή, κράτος, μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΒΕΡΚΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΕΡΑΠΟΛΕΩΣ.

VITA ET CONVERSATION

SANCTI PATRIS NOSTRI

ABERCII EPISCOPI HIERAPOLEOS.

(Latine ap. Surium Octobr. die 22; Græce ex cod. ms. Paris 1484.)

I. Marco Antonino et Lucio Vero Romanum obtinentibus imperium, pervasit decretum in universam terram, quæ parebat Romanis, jubens offerri publica sacrificia et libamina diis, qui dicuntur. Cum hoc ergo decretum tunc missum esset ad Publium parvæ Phrygiæ præsidem, licebat videre omnes, qui erant sub ditione Romanorum, celebrare festa et sacrificia, et diligenter inservire jussui Romanorum: senatusque Hierapolitanus et populus nequaquam aberant a sacro illo publico. Hic autem ipse, cujus est præsens argumentum, Abercius, cui erat commissus episcopatus Hierapolitanorum, cum vidisset cives candidatos infesta illa festa peragere ad suæ animæ interitum: et verum quidem Deum contemptui haberi, surda autem adorari simulacra: falsam phantasiam (ut dicam cum divino Habacuc) et erroris caliginem super multos infundi, rem arbitratus gravem et valde absurdam, et tanquam animo sauciatus pro fratri-

C Α'. Μάρκου Ἀντωνίνου καὶ Λευκίου Βήρου, τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις διεπόντων ἀρχήν, δόγμα ἐπὶ πᾶσαν ἐφοίτα τὴν γῆν ὅση τότε Ῥωμαίοις ὑπήκουε, δημοτελεῖς κελεῦον τοῖς λεγομένοις θεοῖς σπονδάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν. Τοῦ γοῦν τοιούτου δόγματος καὶ αὐτῷ Ποπλίῳ τῆς μικρᾶς Φρυγίας ἡγεμονεύοντι τότε καταπεμφθέντος, ἦν ὁρᾷν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους πᾶσαν ἑορτάς τε ἄγοντας καὶ θυσίας, καὶ σπουδῇ τῷ τῶν αὐτοκρατόρων προστάγματι διακονουμένους· ἥ τε βουλὴ τῶν Ἱεραπολιτῶν καὶ ὁ δῆμος, οὐδὲ οὗτοι τῆς κοινῆς ἐκείνης ἀπελιμπάνοντο τελετῆς, Αὐτὸς δὲ οὗτος, ὁ νῦν ὑπόθεσις ἡμῖν ὑπάρχων Ἀβέρκιος, τὴν Ἱεραπολιτῶν ἐπισκοπὴν ἐγκεχειρισμένος, λευχειμονοῦντάς τε τοὺς πολίτας, καὶ τὰς ἀνεόρτους ἐκείνας ἑορτὰς ἐπὶ καταστροφῇ, φεῦ! D τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἐπιτελοῦντας ἰδών, καὶ τὸν μὲν ἀληθῆ Θεὸν ἀθετούμενον, εἴδωλα δὲ κωφὰ προσκυνούμενα, ψευδῆ φαντασίαν εἶναι (ἵνα τὸ τοῦ θείου Ἀμβάκου φθέγξωμαι), καὶ πλάνης ἀχλὺν ἐπὶ πολλοὺς

διαχεομένην, χαλεπὸν τὸ πρᾶγμα καὶ δεινῶς ἄτοπον ἡγησάμενος, καὶ οἷα ὑπὲρ ἀδελφῶν πληγεὶς τὴν ψυχὴν, ἐν δάκρυσι τῷ Θεῷ καταμόνας προσηύχετο, Θεὲ, λέγων, τῶν αἰώνων, καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, καὶ δημιουργὲ τοῦ σύμπαντος τοῦδε καὶ συνοχεῦ, ὁ ἐνανθρωπῆσαι τὸν μονογενῆ σου Παῖδα δι' ἡμᾶς εὐδοκήσας, ἔπιδε καὶ νῦν ἐφ' ὃν ἐδημιούργησας κόσμον, μηδὲ τὴν σὴν ταύτην πόλιν ἐν ᾗ με ποιμένα τῶν σῶν ἔθου προβάτων, καὶ ἧς τῷ ἀναξίῳ ἐμοὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐνεχείρισας, χειροποιήτοις οὕτω περιίδῃς βδελύγμασι προσκειμένην· ἀλλὰ τοῦ ἐπισκοτοῦντος αὐτῇ τῆς ἀπάτης νέφους ἀπαλλάξας, τῷ σῷ φωτὶ προσοικείωσον.

Β'. Ταῦτα ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας προσευξάμενος, καὶ ὕπνῳ δοὺς ἑαυτὸν, ὁρᾷ νεανίαν ὡραῖόν τε καὶ καλὸν τὸ εἶδος, ῥάβδον αὐτῷ ἐγχειρίζοντα, καὶ Ἐν τῷ ὀνόματί μου, Ἀβέρκιε, λέγοντα, πορεύθητι νῦν, καὶ σύντριψον τῇ βακτηρίᾳ ταύτῃ τοὺς τῆς πλάνης αἰτίους. Διυπνισθεὶς οὖν, καὶ ὅτι Κύριος ἦν ὁ φανεὶς αὐτῷ καλῶς ἐννοήσας, εὐθὺς διανίσταται, καὶ θάρσους ἐμπίπλαται, καὶ παμμεγεθές τι ξύλον ἁρπάσας, ἄπεισι πνέων ζήλου καὶ ὀργῆς ἐκεῖνος παρὰ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν, ἔνθα αἱ πλεῖσται σπονδαί τε καὶ θυσίαι διετελοῦντο. Ἦν δὲ περί που τὴν ἐνάτην ὥραν ἡ νὺξ, καὶ τῇ θείᾳ πεποιθὼς ἐμφανείᾳ, πρῶτα μὲν αὐταῖς χερσὶ τὰς τοῦ νεὼ πύλας ὠθεῖ· καὶ ἐπεὶ αἵ τε κλεῖδες αὐτῷ καὶ οἱ μοχλοὶ συνετρίβησαν, καὶ αἱ πύλαι ἀνεπετάσθησαν, εἰς μέσον τὸν ναὸν εἰσδραμὼν, τὸ ἑστὼς ἐκεῖσε τοῦ Ἀπόλλωνος εἴδωλον κατέαξέ τε καὶ εἰς λεπτὰ διεῖλεν. Εἶτα καὶ τὰ τῶν ἄλλων θεῶν περιελθὼν, ἐπίσης διέθηκε. Καὶ οἱ θεοὶ οὐκ ἠμύναντο, καὶ τὰ κωφὰ καὶ μάταια, κωφὰ οὕτω καὶ ἄφωνα ἦν· φωνὴν μεγίστην ἀπὸ τῶν ἔργων ἀφιέντα, ὅτι μεμήνασιν ἄνθρωποι τοιούτοις οὖσι προσέχοντες, καὶ θεοὺς αὐτοὺς ὀνομάζοντες, καὶ ὅτι ταῦτα ἃ πάσχει νῦν, δικαίως ἐκεῖνα πάσχει καὶ λίαν ἐπαινετῶς.

Γ'. Οἱ μέντοι θεραπευταὶ τῶν θεῶν καὶ τοῦ νεὼ ὑπηρέται, τὰ γεγενημένα ταῦτα κατὰ πολλὴν τόλμαν ἰδόντες, μεστοὶ ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας εἱστήκεισαν. Ὁ δὲ, πρὸς αὐτοὺς ἐπιστραφεὶς, ὀργῇ τε δικαίᾳ ὁ δίκαιος ἀπιδὼν, Ἄπιτε, φησὶ, τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ παντὶ ἀπαγγείλατε, ὡς οἱ θεοὶ ὑμῶν τῇ παρατεθείσῃ χθὲς αὐτοῖς εὐωχίᾳ καὶ αὐτῷ κώμῳ μεθύσαντες, συνέτριψάν τε ἀλλήλους, καὶ εἰς ἔδαφος οὕτω κατέσπασαν. Ἀλλ' ὑμεῖς, εἴ γε δὴ καὶ ὀλίγα φρενῶν μετέχετε, τὰ συντρίμματα τῶν εἰδώλων ταῦτα καμίνῳ παράδοτε καὶ πυρί. Τάχα γὰρ ἂν οὕτως ὑμῖν οἱ θεοὶ χρήσιμοί μου ὀφθεῖεν, διὰ τῆς ἀσβέστου, φημὶ, τῆς ἐξ αὐτῶν ἐκείνων γενησομένης. Ταῦτα πράξας Ἀβέρκιος καὶ εἰπὼν, οἴκαδε ἐπανῆκε, καθάπερ τις ἀριστεὺς κοινοὺς ἀνελὼν πολεμίους, πολλῶν ὄντως ψυχῶν ἀπωλείας αἰτίους. Ἐπανελθὼν δὲ τοὺς πρὸς αὐτὸν συῤῥέοντας ἐδίδασκεν ὄχλους θεοσεβείας ἀληθοῦς ἔχεσθαι, καὶ βίου σώφρονος ἐπιμελεῖσθαι. Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα, οἵ τε θύται καὶ οἱ νεωκόροι προσίασι τῇ βουλῇ, καὶ προσαγγέλλουσι μὲν Ἀβέρκιον, ἀναδιδάσκουσι δὲ τὰ γεγενημένα, καὶ ἅμα φωτὶ λόγος εὐθὺς διὰ πάντων ἐχώρει,

A bus, cum lacrymis Deum seorsum precabatur, dicens: Deus sæculorum, et Domine misericordiæ, qui hoc universum fabricatus id contines: qui voluisti, ut unigenitus tuus Filius propter nos homo fieret, nunc quoque aspice mundum, quem tu condidisti: neque hanc tuam civitatem, in qua me posuisti pastorem tuarum ovium, et cujus mihi indigno commisisti episcopatum, despicias sic manufactis deditam abominationibus: sed eos liberatos a nube erroris, quæ eis offundit tenebras, adjunge tuo lumini.

II. Hæc cum magna diei parte esset precatus, et se somno dedisset, videt adolescentem elegantem B ac speciosum, virgam ei in manum tradentem, et dicentem: In nomine meo, Aberci, nunc ambula, et hoc baculo contere auctores erroris. E somno ergo excitatus, cum recte intellexisset Dominum sibi apparuisse, statim surgit, et impletur fiducia, et maximo ligno arrepto, abiit ille, zelum spirans et iram, ad templum Apollinis, ubi peragebantur plura sacrificia et libamina. Erat autem circa nonam horam noctis. Itaque divina fretus apparitione, primum quidem ipsis manibus pulsat templi portas: et cum claves et vectes ab eo essent contriti, et apertæ essent portæ, in medium accurrens templum, Apollinis, quod illic stabat, simulacrum confregit ac comminuit. Deinde alia quoque aliorum deorum simulacra obiens, affecit similiter. Dii autem non se defenderunt, et quæ sunt surda et ina- C nia, sic erant plane surda et muta, vocem tamen maximam rebus ipsis emittentia, insanos esse homines, qui eos colunt, et deos nominant: et quæ nunc patiuntur, illa quidem juste pati, et valde laudabiliter.

III. Deorum autem cultores, et templi ministri, cum hæc magna audacia facta esse vidissent, erant pleni stupore et dubitatione. Is vero ad eos conversus, et justa cum ira, justus intuens: Abite, inquit, ad senatum, et toti populo renuntiate, quod dii vestri hesterno inebriati convivio et comessatione, se invicem contriverunt, et sic in terram dejecerunt. Sed vos, si quid sit in vobis sensus, confracta hæc simulacra camino mandate et igni. Sic enim dii D vestri vobis forte fuerint utiles, per calcem, inquam, quæ est ex illis facienda. Hæc cum fecisset et dixisset Abercius, domum rediit, tanquam vir fortissimus, suis peremptis hostibus, qui erant revera auctores exitii multarum animarum. Reversus autem docebat multitudinem, quæ ad ipsum confluebat, veram sequi religionem, et moderatæ vitæ curam gerere. Sub ipsam noctem, sacrifici et æditui accedunt ad senatum, et deferunt quidem Abercium, docent autem ea, quæ facta fuerant. Itaque cum primum illuxit, fama per omnes pervasit, quod magnus quidem Abercius in magnum errorem incidisset, in deos autem insurrexisset, et quod ea

de causa non solum diis et imperatoribus, sed etiam populo et universæ civitati deberet dare pœnas. Propere ergo omnes in templum congregati, inter se disceptabant et de eo communicabant. Et qui erant quidem primi ex civibus, et longe aliis antecellebant, consulebant mittere ministros publicos, et Abercium adducere, redditurum rationem, quanam de causa hæc sit ausus, et quosnam habeat, qui ei opem ferant. Neque est enim, aiebant, verisimile, eum, qui talia aggreditur, non plures habere adjutores. Cum ergo illos quoque comprehenderimus, vinctos simul cum Abercio mittemus ad præsidem, ut meritas luant pœnas suæ in deos ipsos injuriæ et in imperatores.

IV. Atque iis quidem, qui cæteris præstabant prudentia, sicut diximus, videbatur hoc expedire, et. Sic, aiebant, erit nobis faciendum. Populus autem cum vidisset manus et pedes, et deorum facies humi projectas, et valde commotus esset, amens, dixerit quispiam, pro amentibus, lignis et lapidibus correptis (talis enim est universa turba, ad iram commota, et ita impetu utens inconsiderato): Eamus, inter se invicem clamabant, eamus, injiciamus ignem in ejus domum, et eam quamprimum accendamus, ut non ille solum, sed etiam quicunque cum eo habitat, et cum eo sentit, male pereat, Senatus autem timens, ne, si exustæ essent ædes Abercii, ædes quoque vicinorum et multorum nulli culpæ affinium, mali quoque simul essent participes: et deinde de iis pœnas sumeret Publius, quod se adjunxissent multitudini, efferatos demulcebat, et æstuantes eorum animos conabatur comprimere. Interim autem facta mora non modica, cum hoc quidam audivissent ex iis qui jam pietatem didicerant, celerrime veniunt ad ædes Abercii: cumque illum invenissent, eos, qui aderant, placido et læto vultu accipientem doctrina pietatis, perinde ac si nihil novi accidisset, ei dicunt paratas insidias, et rogant, ut parum loci det insolenti populi tumultui, et statim excedat e civitate, ne res duas præcipuas amitterent, patrem scilicet et fratres, ipsum scilicet divinum Abercium, quem eis in locum patris dedit Spiritus sanctus, et fratres illos, quos, si is esset superstes, adduceret ad pietatem.

V. Ille autem: Fugitivi, inquit, o fratres, omnino existimaremur a suscipiendis pro Christo perpessionibus, si propter ipsum pati tam turpiter declinaremus, idque cum ille sacris jusserit apostolis libere prædicare gentibus verbum pietatis, neque timere aliquid grave, et quod nollent pro nomine ejus non pati in tempore, quo intentantur ea, quæ vexant et cruciant. Nam et propter ipsum mala perpeti est jucundum, et pro illo mori est quavis vita vere jucundius. Verum enim vero parendum est vobis sic volentibus: et fugiendi sunt ii, qui

A ὡς μεγάλη μὲν Ἀβέρκιος περιπέσοι πλάνῃ, κατεπαρθείη δὲ τῶν θεῶν, κἀντεῦθεν οὐχ ὅπως αὐτὸν τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς αὐτοκράτορσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ δήμῳ καὶ τῇ πόλει πάσῃ δίκας ὀφείλειν. Σπουδῇ τοίνυν πάντες ἐπὶ τὸν ναὸν ἀθροισθέντες, ἐσκέπτοντό τε, καὶ ἀλλήλοις περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐκοινοῦντο. Οἱ μὲν οὖν βελτίους τῶν πολιτῶν καὶ πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκόντες τοὺς δημοσίους συνεβούλευον ὑπηρέτας πέμψαι καὶ τὸν Ἀβέρκιον ἀγαγεῖν, ὑφέξοντα λόγον ὅτου χάριν τοιαῦτα τολμῆσαι, καὶ τίνας αὐτῷ τοὺς συναραμένους ἔχοι· οὐδὲ γάρ ἐστι τῶν εἰκότων, φασὶ, τηλικούτοις ἐπιχειροῦντα, μὴ καὶ πλείονας ἔχειν τοὺς συνεργούς. Κἀκείνους οὖν κατασχόντες, δεσμίους τῷ ἡγεμόνι σὺν Ἀβερκίῳ ἀποστελοῦμεν, ὅπως ἀξίαν γε δῶσι τὴν δίκην, ὧν εἴς τε τοὺς θεοὺς αὐτοὺς καὶ τοὺς αὐτοκράτορας ὕβρισαν.

B Δ'. Τοῖς μὲν οὖν συνέσει τῶν πολλῶν διαφέρουσιν ὥσπερ ἔφημεν, τοῦτο λυσιτελεῖν ἐδόκει· καὶ, Οὕτω ποιητέα ἡμῖν, ἔφασαν, ἔσται. Ὁ δὲ δῆμος, τάς τε χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ πρόσωπα τῶν θεῶν ἐῤῥιμμένα κατὰ γῆς θεασάμενοι, σφόδρα τε κινηθέντες, ἀνόητοι, φαίη τις, ὑπὲρ ἀνοήτων, καὶ ξύλα καὶ λίθους ἁρπάσαντες (τοιοῦτον γὰρ ὄχλος ἅπαξ εἰς ὀργὴν κινηθεὶς, καὶ οὕτως ἀλογίστῳ τῇ ὁρμῇ χρώμενος), Ἴωμεν, πρὸς ἀλλήλους ἐβόων, ἴωμεν· πῦρ κατὰ τῆς αὐτοῦ βάλωμεν οἰκίας, καὶ ταύτην ὅτι τάχος ἀνάψωμεν, ὡς ἂν μὴ ἐκεῖνος μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὅστις σύνοικος αὐτῷ καὶ ὁμόφρων κακῶς ἀπόλωνται. Ἡ μέντοι βουλὴ, δείσασα μὴ, τῆς Ἀβερκίου οἰκίας ἐμπρησθείσης, αἵ τε τῶν γειτόνων καὶ πολλῶν ἄλλων ἀναιτίων συμμετάσχωσι τοῦ κακοῦ, C εἶτα δίκας οὗτοι Ποπλίῳ ὑπόσχωσι, τῷ πλήθει ἑαυτοὺς διανείμαντες, κατέψων τε ἀγριαίνοντας καὶ φλεγμαινούσας καταστέλλειν αὐτοῖς τὰς ψυχὰς ἐπειρῶντο. Ἐν τούτῳ τοίνυν διατριβῆς οὐ μικρᾶς γενομένης, αἰσθόμενοί τινες τῶν τὴν εὐσέβειαν ἤδη καταμαθόντων, ἐν πολλῷ τῷ τάχει πρὸς τὸν τοῦ Ἀβερκίου οἶκον ἐφίστανται· καὶ τοῦτον καταλαβόντες τῇ τῆς εὐσεβείας διδασκαλίᾳ τοὺς παρόντας ὡς ἥδιστα ἐν ἡμέρῳ σε τῇ ὄψει καὶ φαιδρᾷ δεξιούμενον, ὥσπερ οὐδενὸς καινοῦ γενομένου, φράζουσιν αὐτῷ τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ ἀντιβολοῦσι μικράν τινα χώραν δοῦναι τῇ ἀτάκτῳ ῥοπῇ, καὶ τῆς πόλεως αὐτίκα ὑπεξελθεῖν· ὡς δὲ μὴ δύο, τὰ καιριώτατα, πατέρα τε ζημιωθῶσι, καὶ ἀδελφοὺς, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν θεῖον Ἀβέρκιον, ὃν εἰς πατρικὴν μοῖραν αὐτοῖς D τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔταξε, καὶ ἀδελφοὺς ἐκείνους, οὓς, εἰ οὗτος ἐπιβιῴη, προσάγοι τῇ εὐσεβείᾳ.

Ε'. Ὁ δὲ, Δραπέται μὲν, ἔφη, πάντως ἂν τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων, ἀδελφοὶ, νομισθείημεν, εἰ τὸ δι' αὐτὸν παθεῖν ἀγεννῶς οὕτως ἐκφύγοιμεν. καὶ ταῦτα τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις ἐκείνου κελεύσαντος κηρύττειν σὺν παῤῥησίᾳ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον τοῖς ἔθνεσι, μηδὲ φοβεῖσθαί τι τῶν ἀβουλήτων ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν καιρῷ τῆς τῶν ἐπηρεαζόντων ἐπαγωγῆς. Τό τε γὰρ κακοπαθεῖν δι' αὐτὸν ἡδὺ, καὶ τὸ ὑπὲρ ἐκείνου ἀποθανεῖν ζωης πάσης ἀληθῶς ἥδιον. Πλὴν ἀλλὰ πειστέον ὑμῖν οὕτω βουλομένοις, καὶ τοὺς ἐπιόντας καθ' ἡμῶν φευ-

κτέον. Ἐπεὶ καὶ τοῦτο μόνον Χριστοῦ, φεύγειν ἀτεχνῶς τοὺς διώκοντας. Ταῦτα ἔφη, καὶ ἅμα σὺν αὐτοῖς ἐξελθὼν, ἄπεισι κατὰ μέσην τὴν πόλιν παρὰ τὴν ἀγοράν. Ἔνθα δὴ καὶ εἰς τόπον ὃς οὕτω παρ' αὐτοῖς Φραγέλλιον ἐκαλεῖτο καθίσας, τὸ κήρυγμά τε τῆς ἀληθείας ἐδίδασκε τοὺς παρόντας, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἠξίου, ὡς ἐκείνους ἀξιοῦσθαι δυνατὸν ἦν, καὶ δεῖν ἔλεγε τὸν τῷ θείῳ βαπτίσματι τελειωθέντα, καὶ Χριστιανὸν ἀξιωθέντα ἤδη καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, τῶν μὲν παρόντων ἡδέων καταφρονεῖν, ἐπίκαιρα γὰρ, ὀρέγεσθαι δὲ μόνης τῆς ἀθανάτου ζωῆς, Ἐπεὶ καὶ μόνη ὡς ἀληθῶς αὕτη ζωὴ, ἣν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἡτοίμασεν ὁ Θεός. Ἐν ὅσῳ οὖν ταῦτα οὕτω πρὸς αὐτοὺς διελέγετο, τὸ κατ' αὐσοῦ φερόμενον πλῆθος τὸ πρᾶγμα μαθόντες, καὶ ὅτι οὐκ ἠγάπησεν οἴκοι περὶ τῆς οἰκείας διεξιέναι πίστεως, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ κηρύσσει καὶ παῤῥησιάζεται τὴν εὐσέβειαν, εἰς πλείονα τὴν μανίαν παροξυνθέντες καὶ θερμοτέρῳ ζέσαντες πνεύματι, οὐκ ἔτι καθεκτοὶ ἔμενον, οὐδὲ τοῖς βελτίστοις τῆς πόλεως ὑπεῖξαι οἷοί τε ἦσαν, ἀλλὰ σὺν θορύβῳ καὶ κραυγῇ κατ' αὐτοῦ ὥρμων μονονοὺ τοῖς ὀδοῦσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ διασπαράξαι βουλόμενοι.

ς'. Ἐπειδὴ δὲ ὡς αὐτόν τε ἤδη ἐγένοντο, καὶ ὅσον οὔπω τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν αὐτῷ ἔμελλον, ἰδοὺ τρεῖς νεανίσκοι, πονηρῶν πάλαι δαιμόνων εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐνακηψάντων, ἐκ τοῦ αἰφνιδίου περιῤῥηξάμενοι τὰς ἐσθῆτας ἐκθέουσι τοῦ ὄχλου, τὰς οἰκείας αὐτῶν χεῖρας δάκνοντές τε καὶ στρεβλοῦντες, τοὺς ὀφθαλμοὺς διαστρέφοντες, ἀφρὸν τοῦ στόματος ἀποπτύοντες, ἄσημόν τινα καὶ ἀλλόκοτον φωνὴν ἀφιέντες, οἳ καὶ προσδραμόντες τῷ Ἀβερκίῳ, Ὁρκοῦμέν σε κατὰ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου Θεοῦ, ὃν σὺ κηρύττεις, ἰσχυρῶς ἐβόων, μὴ πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς. Τοῦτο τῷ μὲν πλήθει, τὴν ἄλογον ἐκείνην ἐπέσχεν ὁρμήν· τοῖς νεανίσκοις δὲ πέρας ἐγένετο τοῦ κακοῦ, μᾶλλον δὲ, εἰ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀμφοτέρος ἔσσησε τὴν μανίαν, τοῖς μὲν τὴν ἐκ τῶν δαιμόνων, τῷ πλήθει δὲ τὴν ἐξ ἀπαιδεύτου φύσεως κατὰ τοῦ ἁγίου κεκινημένην. Ἵσταντο οὖν πάντες ἀτενὲς αὐτὸν βλέποντες, μόνῃ τῇ κοσμιότητι τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῇ τῶν ἠθῶν γαληνότητι τὰς ὁρμὰς πεδηθέντες, καὶ τὸ μέλλον εἰς ὅ τι οὖν ἐκβῇ περιμένοντες. Ὁ μέντοι θεῖος Ἀβέρκιος οὐδὲν μελλήσας, εἰς εὐχὴν ἑαυτὸν τρεψάμενος. Ὁ τοῦ ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ Πατὴρ, εἶπεν, ὁ, κἂν μυριάκις ἁμαρτωμεν, αὐτὸς τὰ πρὸς σωτηρίαν οἰκονομῶν· δέομαι καὶ ἱκετεύω σε λῦσαι τοῖς νεανίσκοις τὴν ἐκ τῶν δαιμόνων ἐπήρειαν· ἵνα καὶ αὐτοὶ τὸ λοιπὸν κατὰ τὸ σὸν ωσι θέλημα πορευόμενοι, καὶ πολλοὺς ἄλλους τῷ περὶ αὐτοὺς θαύματι προστεθῆναί σοι παρασκευάσωσιν· ὥστε πάντας γνῶναι ὅτι σὺ εἶ Θεὸς μόνος καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερος πλὴν σοῦ. Ταῦτα εὐξάμενος τῷ Θεῷ, καὶ εἰς τοὺς νεανίσκους ἰδὼν, πλήττει τούτων τῇ μετὰ χεῖρας ῥάβδῳ τὰς κεφαλὰς, Ἐν ὀνόματι τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ, εἰπὼν, ἐξέλθετε ἐκ τῶν νεανίσκων τούτων, δαιμόνια πονηρά, μηδὲν αὐτοὺς λυμηνάμενα. Καὶ τὰ μὲν δόξαντά τινα μεγίστην ἀφεῖναι φωνὴν, εὐθὺς ἀπηλλάττοντο· οἱ δὲ

A nos invadunt. Nam hoc quoque plane jubet lex Christi, fugere videlicet eos, qui persequuntur, Hæc dixit, et simul cum eis egressus, per mediam civitatem vadit in forum. Ubi etiam cum sedisset in loco, qui apud eos vocabatur Fragellium, docebat eos qui aderant, præconium veritatis, et eos dignabatur Dei cognitione, prout illi poterant esse digni; et dicebat oportere eum, qui erat divino baptismo initiatus, et dignus habitus, qui jam Christianus et esset et nominaretur, quæ aderant quidem, jucunda despicere: esse enim brevia et caduca: expetere autem vitam solam immortalem. Nam ea sola est vere vita quam Deus paravit iis, qui ipsum diligunt. Interim autem dum hæc disserebat, cum quæ in eum ferebatur id rescivisset B multitudo: et quod non satis habuit domi verba facere de sua fide, sed etiam publice prædicat, et libere annuntiat suam religionem, majori insania perciti, et ferventes acriori spiritu, non amplius contineri poterant, nec volebant optimatibus cedere civitatis: sed cum tumultu et clamore in eum impetum faciebant, ipsum, et eos qui cum ipso erant, dentibus propemodum volentes discerpere.

VI. Cum autem jam ad ipsum venissent, et mox essent manus in eum injecturi, ecce tres adolescentes, cum maligni dæmones eos longo ante tempore invasissent, repente ruptis vestibus e populo excurrunt, suas manus mordentes et torquentes, oculos invertentes, spumas in ore agentes, et confusam quamdam alienamque vocem emittentes. Qui cum accurrissent ad Abercium: Adjuramus te per C verum et solum Deum, quem tu prædicas, vehementer clamabant, ne nos torqueas ante tempus. Hoc multitudinis quidem illum a ratione alienum cohibuit impetum: adolescentibus autem sedavit malum: aut potius, si verius sit dicendum, utrisque repressit insaniam, adolescentibus quidem insaniam, quæ proficiscebatur a dæmonibus: multitudini autem eam, quæ ex inerudita et rudi natura commota erat adversus sanctum. Stabant ergo omnes eum fixis intuentes oculis, maxima ejus moderatione et morum tranquillitate eorum impetu refrenato, atque exspectabant, quisnam futurus esset exitus. Divinus autem Abercius nihil cunctatus, cum se convertisset ad orationem: Sancti tui Filii Jesu Pater, dixit, qui etiamsi millies peccaverimus, ipse D ea dispensas, quæ pertinent ad salutem, rogo te et obsecro, ut dæmonum insultum solvas adolescentibus, ut ipsi quoque de cætero ambulent, tuam sequentes voluntatem, et efficiant eo, quod in ipsis fiet, miraculo, ut multi alii tibi adjungantur, atque omnes cognoscant, te solum esse Deum, et non esse alium præter te. Hæc cum Deum esset precatus, et aspexisset adolescentes, percutit eorum capita virga, quam habebat in manibus: In nomine mei Christi, dicens, exite ex his adolescentibus, mala dæmonia, eos nihil offendentia. Et illa quidem visa vocem edere maximam, protinus abierunt: ii vero, depulsa ea, quæ tunc propter dæmones eos obsidebat,

caligine, cum parum aspexissent, et veluti respirassent, illius sanctos pedes osculantur, et nullam edentes vocem, eos diu tenent, adeo ut omnes existimarent eos esse mortuos. Ipse autem cum apprehendisset illorum dexteram, facit eos surgere sanæ mentis. Et illi quidem, quæsitis vestibus, cum eas induissent, cernebantur deinceps vestiti, et sanæ mentis, et ab Abercio minime recedentes.

VII. Cum hæc autem vidisset turba, omnes veluti una mente et uno ore : Tu es solus verus Deus, qui per tuum prædicaris Abercium, magna voce dixerunt. Ei rei fert testimonium repentina illa commutatio multitudinis, quæ usque adeo fuit capta miraculo, ut nullus defuerit, qui non haberet agnitionem : imo omnes ad divinum baptismum accurrerint, ex paratis Abercio insidiis hoc præclarum interim consecuti, nempe suam salutem. Cæterum dicebant esse aliquid, quod eos maxime conturbabat : se enim pertimescere ne propter magnum dedecus, quo multitudo peccatorum perfudit animam, sic permanerent nequaquam Deo accepti. Accedentes itaque dicebant : Doce nos, homo Dei, an sit nos Deus patienter aspecturus, an nobis mala redditurus propter ea peccata, quæ fecimus in ignorantia, quod etiam horremus, propter quod dolemus, quod timemus ac formidamus. Ille autem propius accedens, quam potuit maxima et clarissima voce : Viri, inquit, qui nunc credidistis, si non perseveretis in veteribus vestris operibus, et paternis traditionibus, sed recedatis ab omni vitio, invidia, inquam, odio, immunditia, et aliis, quæ prius fecistis, cum essetis in ignorantia, ipse erit vobis propitius, in quem nunc sincere credidistis : qui etiam eos vocans, qui sunt aggravati peccatis : « Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos [1] » Habemus exempla innumerabilia ejus benignitatis. Quamobrem in ipsum credentes, vos omnes ei vestras dedicate animas, et spe non frustrabimini. Sed graves, dicebant, plagas accepimus, totos nosipsos antea dedentes obscenis corporis voluptatibus, et maxima ex parte servientes corporis voluptatibus, et maxima ex parte servientes corporis desideriis, et adhuc malam habemus consuetudinem, tyrannidem in nobis exercentem. Ille autem : Accurrite, inquit, quamprimum ad medicum, et jejunium, labores, preces, lacrymas, peccatorum confessionem, et illarum ipsarum, quæ vos vexant, cogitationum, et ad malum faciendum impellunt : quod etiam per divinum Osee longo ante tempore Deus utpote non ab eis factum, exprobrat Judæis : Cur, dicens siluistis impietatem, et ejus fructum vindemiastis [2] ? Hæc utilissima medicamenta ipsi vobis imponite : et nec vulnerum quidem vobis remanebit vestigium.

VIII. Cum eos sic divinus alloqueretur Aber-

[1] Matth. ii, 28. [2] Osee x, 13.

A τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς τέως ὑπὸ δαιμόνων ἀχλὺν ἀποβεβληκότες, διαβλέψαντές τε μικρὸν καὶ οἷον ἀνενεγκόντες, τοῖς ἁγίοις ἐκείνου ποσὶν ἑαυτοὺς διδοῦσι, καὶ ἄφωνοι τούτων ἐπὶ πολὺ ἔχονται, ὥστε καὶ θανεῖν αὐτοὺς νομίζεσθαι παρὰ πάντων. Αὐτὸς μέντοι, λαβόμενος ἑκατέρου τῆς δεξιᾶς, νήφοντας αὐτοὺς διανίστησι. Καὶ οἱ μὲν ἐσθῆτας ἐπιζητήσαντες καὶ ταύτας ἐνδύντες, εἱματισμένοι τὸ λοιπὸν ἑωρῶντο καὶ σωφρονοῦντες, καὶ Ἀβερκίου μηδ᾽ ὅπως οὖν ἀφιστάμενοι.

Ζ΄. Ὁ δὲ ὄχλος, ταῦτα ἰδόντες, ὥσπερ ὑπὸ μιᾷ πάντες γνώμῃ καὶ γλώττῃ. Σὺ εἶ ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς ὁ διὰ τοῦ σοῦ κηρυττόμενος Ἀβερκίου, μέγα ἐφθέγξαντο. Μαρτυρεῖ τῷ πράγματι καὶ ἡ ἀθρόα τοῦ πλήθους ἐκείνου μεταβολή, οὕτω κατ᾽ ἄκρας B ἁλόντων τῷ θαύματι, ὡς μηδένα τούτων ἀπολειφθῆναι τῆς ἐπιγνώσεως· ἀλλὰ τῷ θείῳ πάντας βαπτίσματι προσδραμεῖν, καλὸν πάρεργον τῆς Ἀβερκίου ἐπιβουλῆς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ποιησαμένους. Πλὴν εἶναί τι τὸ μάλιστα θορυβοῦν αὐτοὺς ἔλεγον· δεδοικέναι γὰρ καὶ τρέμειν, μή ποτε διὰ τὴν πολλὴν αἰσχύνην, ἣν τὸ τῶν ἁμαρτιῶν πλῆθος τῆς ψυχῆς αὐτῶν κατεσκέδασεν, ἀπρόσδεκτοι οὕτω παρὰ Θεῷ διαμείνωσιν. Ἀμέλει καὶ προσιόντες. Δίδαξον ἡμᾶς, ἔλεγον, ἄνερ τοῦ Θεοῦ, εἰ ἀνεξίκακον ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐπιβλέψει, ἢ ἀποδιδοὺς ἔσται ἐφ᾽ οἷς εἰς αὐτὸν ἐν ἀγνοίᾳ πεπλημμελήκαμεν· ὃ καὶ φριττόμενος ὑπὲρ οὗ φοβούμεθα καὶ δεδοίκαμεν. Ὁ δέ, προσέχων μεγάλῃ ὡς δυνατὸν καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ· Ἄνδρες οἱ νῦν πιστεύσαντες, ἔφη, εἰ μὴ ἐπιμείνητε C τοῖς παλαιοῖς ὑμῶν ἔργοις καὶ ταῖς πατρικαῖς παραδόσεσιν, ἀλλὰ πάσης ἀποστῆτε κακίας, φθόνους φημί, καὶ μίσους, ἀκαθαρσίας καὶ τῶν ἄλλων ὅσα πρότερον ἐν ἀγνοίᾳ ὄντες ἐπράττετε, ἵλεως ὑμῖν αὐτὸς ἔσται, εἰς ὃν γνησίως νῦν πεπιστεύκατε· ὃς καὶ προσκαλούμενος τοὺς ἁμαρτίαις βεβαρημένους· Δεῦτε πάντες, φησίν, οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἔχομεν μυρία τῆς αὐτοῦ χρηστότητος ὑποδείγματα. Διόπερ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες, αὐτῷ καὶ τὰς ψυχὰς ἀνάθεσθε πάντες, καὶ τῶν ἐλπίδων οὐχ ἁμαρτήσετε. Ἀλλὰ πληγάς, εἶπον, ἐλάβομεν χαλεπάς, ὅλους ἑαυτοὺς πρὸς ἀτόπους τοῦ βίου ἡδονὰς πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἀνέντες, καὶ πολλὰ ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις δουλεύσαντες, καὶ τὴν πονηρὰν ἔτι συνήθειαν τυρανοῦσαν ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες. Ἀλλὰ δράμετε, φη- D σίν, ὡς τάχος ἐπὶ τὸν ἰατρόν, καὶ νηστείαν, πόνους, προσευχάς, δάκρυα, τὸ τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγορεύειν, καὶ αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἐνοχλοῦντας ὑμῖν λογισμοὺς καὶ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ πρᾶξιν ὠθοῦντας ὃ καὶ διὰ Ὠσηὲ τοῦ θείου πολλοῖς πρότερον ὁ Θεὸς χρόνοις ὀνειδίζει τοὺς Ἰουδαίους, Ἵνα τι, λέγων, παρεσιωπήσατε ἀσέβειαν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς ἐτρυγήσατε; Ταῦτα δὴ τὰ ἀνοσιμώτατα φάρμακα αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐπίθετε, καὶ οὐδὲ ἴχνος ὑμῖν τῶν τραυμάτων ὑπολειφθήσεται.

Η΄. Οὕτω τοῦ θείου πρὸς αὐτοὺς Ἀβερκίου δι-

ἐξιόντος, ἡ ἐνάτη τῆς ἡμέρας ὥρα πρὸς τὸ τέλος ἤδη γενομένη, τέλος αὐτῷ καὶ τῷ τῶν λόγων ἐπάγει, καὶ διέλυσεν ἐν τούτοις τὴν ὁμιλίαν, τῆς συνήθους αὐτὸν προσευχῆς ἑλκούσης, εἰς ὁμιλίαν ἄλλην τοῦ ποθουμένου. Ὁ μὲν οὖν ἀνέστη καὶ τὰς ἱερὰς ἐκείνας χεῖρας τοῖς κακῶς ἔχουσιν ἐπιθεὶς, ἔσβεσέ τε αὐτοῖς τὰς ὀδύνας καὶ πρὸς τελείαν ὑγίειαν ἐπανήγαγεν. Εἶτα πᾶσιν ἐπευξάμενός τε καὶ εὐλογήσας, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ ἐν Κυρίῳ φιλήματος μεταδοὺς, καὶ οἷόν τινα σφραγῖδα τοῦτο αὐτοῖς ἐπιθεὶς, ὥστε καλῶς φυλαχθῆναι παρὰ τούτοις τὰ εἰρημένα, οἴκαδε σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἐχώρει· τὸ δὲ πλῆθος ἐπηκολούθουν, καὶ βαπτισθῆναι ὑπ' ἐκείνου ἐδέοντο. Ὁ δὲ ἀποδέχεται μὲν τὸ πρόθυμον, ὥσπερ εἰκὸς, πολλῷ πλείονα καὶ αὐτὸς ἔχων ἐν τούτῳ τὴν προθυμίαν· ἐπεὶ δὲ μὴ καὶ τὰ τῆς ὥρας συμβαίνοντα ἦν, εἰς τὴν αὔριον τὸ βάπτισμα ἀνεβάλετο. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τούτων τῷ θερμῷ ἔρωτι τοῦ βαπτίσματος, οὐδὲ τὴν οἴκαδε ὑποστροφὴν ὑπομείναντες, αὐτοῦ που παρὰ τὸ δωμάτιον ἐκοιμήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐκ μέσων νυκτῶν, ὁ τοσοῦτον ἐν χάριτι λάμψας Ἀβέρκιος, προσευξάμενος τῷ Θεῷ ἔξεισι τῆς οἰκίας, καὶ τὸν ὄχλον περιεστῶτάς τε καὶ ὑπομένοντας θεασάμενος, τὰ ὄμματα εἰς οὐρανοὺς ἀνασχὼν, Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα καὶ Θεὲ, εἶπεν, ὅτι με τὸν ποιμένα τῶν σῶν λογικῶν προβάτων ἠλέησας, καὶ τὸν ἀγρυπνοῦντα καθ' ἡμῶν λύκον, κεχηνότα μάτην ἀπέδειξας, καὶ τὴν διασπασθεῖσαν ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ ποιμνίου μοῖραν ἀνεκαλέσω, καὶ τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος υἱοθεσίας ἤδη κατηξίου. Ταῦτα τῷ τῶν ὅλων Θεῷ διαλεχθεὶς, ἀκολουθεῖν αὐτῷ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος προτρέπεται. Ἐπειδὴ δὲ ἀφίκοντο ἤδη, τὰς συνήθεις αὐτοῖς εὐχὰς ἐπειπὼν, τελειοῖ τῷ βαπτίσματι ἄνδρας πεντακοσίους τὸν ἀριθμὸν, πολλοὶ οὖν παρὰ τὸν ἄνδρα τὸ ἀπ' ἐκείνου συνέῤῥεον, οὐ τῆς μεγάλης μόνον Φρυγίας καὶ τῆς περιχώρου πάσης, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὴν Ἀσίαν ᾤκουν, ὅσοι τε τῇ Λυδίᾳ, καὶ ὅσοι τῇ Καρίᾳ ταῖς ἐπαρχίαις ἐπεδήμουν. Καὶ γὰρ διὰ πάσης πόλεως περὶ αὐτοῦ λόγος ἐχώρει, οὐ κενὸς ὢν καὶ μάταιος καὶ διὰ τοῦτο καὶ σβεσθῆναι τὸ τάχος δυνάμενος, ἀλλὰ πολλὴν ἔχων τὴν ῥώμην ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Συνάῤῥεον τοίνυν παρ' αὐτὸν, οἱ μὲν ὥστε τὰ σωτήρια διδαχθῆναι, οἱ δὲ καὶ τῶν ἐνοχλούντων ἀπαλλαγῆναι ὅσους δηλαδὴ νόσος ἐπιεζέ τις, ἤ τι καὶ ἄλλο κατεῖχε κακόν· Ἦν γὰρ διδάξαι τὸν τῆς ἀληθείας λόγον δεξιώτατος, καὶ οἰκειώσασθαι τοὺς προσιόντας διὰ Χριστὸν ἑτοιμότατος, καὶ ἀπαλλάξαι κακῶν ὀξύτατος.

Θ'. Ὀλίγαι γοῦν παρῆλθον ἡμέραι, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, πρὸς δὲ καὶ τὴν λοιπὴν ἀδελφότητα παραλαβὼν, πρόεισι, καὶ καθίσας εἰς ὅνπερ εἰώθει τόπον, ὥσπερ ἔκ τινος ἡδίστης πηγῆς τὰ γλυκύτατα τῆς διδασκαλίας ῥεῖθρα προΐει τοῦ στόματος. Ἐν τούτῳ δὲ προσῆλθέ τις ὑπὸ χειραγωγῷ γυνὴ τῶν ἐπιφανῶν, ἐκκεκομμένη τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὄνομα Φρύγελλα, Εὐξεινιανοῦ μήτηρ Ποπλίωνος· Ὁ δὲ ἦν τῶν παρὰ τῷ αὐτοκράτορί τε καὶ τῇ πόλει πάσῃ, τὰς πρώτας ἐχόντων τιμὰς ὁ

A cius, nona hora diei finita ei quoque affert finem dicendi: et in his solvit sermonem, consuetis precibus eum trahentibus ad alium sermonem habendum cum eo, quem desiderabat. Ille ergo surrexit; et cum sacras manus imposuisset iis, qui male se habebant, et eorum exstinxit dolores, et ad perfectam reduxit sanitatem. Deinde cum bene precatus esset omnibus, et benedixisset, quin etiam osculo in Domino impertiisset, et veluti quoddam signaculum eis imposuisset, ut quæ dicta sunt, recte ab eis custodirentur, domum ibat cum fratribus: multitudo autem eum sequebatur, et rogabat, ut ab illo baptizaretur. Ille autem accipit quidem, ut par erat, promptum eorum animi studium, ipse quoque in eo habens longe majo- B rem, quam ii habebant, animi alacritatem: sed quoniam non erat tempus conveniens, baptismum differt in diem sequentem. Atque multi quidem ex iis propter magnum baptismi desiderium, cum ne domum quidem redire sustinuissent, dormierunt illic prope domunculam. Cum autem esset medium noctis, gratia resplendens Abercius, cum Deum precatus fuisset, e domo egreditur: et cum circumsistentem vidisset turbam, et sustinentem, sublatis in cœlos oculis: Ago tibi gratias, Domine Deus, inquit, quod misertus sis mei, qui sum pastor tuarum ovium rationis compotum: et, qui in nos vigilabat, lupum frustra hiantem reddideris, et a veritate divulsam hanc gregis partem revocaris, et jam filiorum adoptione digneris per baptismum. Hæc cum dixisset Deo universorum, C jubet multitudinem eum sequi ad ecclesiam. Cum autem jam venissent, consuetis dictis precibus, baptismo initiat viros numero quingentos. Ex hinc autem multi ad illum confluebant, non solum ex magna Phrygia, et universa finitima regione, sed etiam qui Asiam habitabant, et qui degebant in provinciis Lydia et Caria. Etenim per universam civitatem de ipso manabat sermo, qui non erat vanus et inanis et ideo cito poterat exstingui, sed qui ex veritate magnas habebat vires. Ad eum ergo confluebant, alii quidem ut discerent quæ erant salutaria, alii autem ut liberarentur ab iis, quæ eis afferebant molestiam: quos scilicet premebat morbus, aut etiam aliquod aliud tenebat malum. Erat enim aptissimus ad docendum verbum veri- D tatis, et paratissimus familiares Christo reddere eos, qui accedebant.

IX. Pauci dies præterierunt, cum assumptis presbyteris et diaconis, et reliqua præterea fraternitate, procedit: et sedens in eo loco, in quo consueverat, tanquam ex aliquo fonte suavissimo, ex ore profundit doctrinæ fluenta suavissima. Interea autem accessit adducta illustris quædam femina, oculis orbata, nomine Phrygella, mater Euxeniani Poplionis. Is vero Poplion apud imperatorem et universam civitatem primum locum in honore obtinebat. Adducta ergo, sicut diximus,

mater illius, postquam audivit magnum Abercium hic jam sedere et docere, magno studio ad eum accurrens, et illius pedes prehensans, vehementer eum precabatur. et : Miserere, dicebat, mihi hominum maxime venerande, solique vero Deo chare, miserere mei supplicis : redde mihi rursus oculos, magnum Dei opus : effice ut jucundum solem rursus intuear, neque me despicias affectam tam miserabiliter : consolare meam calamitatem : moveat te maximus meus splendor. Est mihi filius Poplion, qui multum potest apud imperatorem et civitatem, ego autem ipsum non video. Sunt mihi divitiæ ingentes et variæ, famuli, pecuniæ, prædia ; ego autem ad ea me pejus habeo, quam egentes. Nam illi quidem possunt frui aspectu illorum paucorum quæ habent, et ea quæ habent, ut volunt, administrare : ego vero nec ea possum videre, quorum credor esse domina. Et utinam privata his omnibus solos haberem oculos. Propterea rogo tuam clementem animam, valde, inquam, rogo et supplico misera, ut meos aperias oculos, et tua apud verum Deum fiducia eis vim videndi immittas.

A Ποπλίων. Χειραγωγῷ οὖν, ὥσπερ ἔφημεν, ἡ ἐκείνου μήτηρ χρωμένη ἐπειδὴ τὸν μέγαν Ἀβέρκιον αὐτοῦ τε ἤδη καθῆσθαι καὶ διδάσκειν ἐπύθετο, σπουδῇ αὐτῷ προσδραμοῦσα, καὶ τῶν ἐκείνου λαβομένη ποδῶν, πολλή τις ἦν δεομένη, καὶ, Οἴκτειρον, ἀνθρώπων ἐμοὶ τιμιώτατε, καὶ τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ Θεῷ φίλε, τὴν ἱκέτιν, ἔλεγε, οἴκτειρον· ἀπόδος μοι πάλιν τοὺς ἀφθαλμοὺς, τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ κτίσμα, τὸν γλυκὸν ἥλιον ἰδεῖν ἐμὲ παρασκεύασον, μηδὲ οὕτως ἔχουσαν ἐλεεινῶς περιίδῃς· παραμύθησαί μοι τὴν συμφορὰ, τὸ τῆς ἐμῆς περιφανείας μέγεθος δυσωπήθητι. Ἔστι μοι Ποπλίων υἱὸς, μέγα παρὰ βασιλεῖ καὶ τῇ πόλει δυνάμενος· ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐχ ὁρῶ. Ἔστι μοι πλοῦτος παντοδαπὸς, οἰκέται, χρήματα, κτῆσις ὅση· ἐγὼ δὲ μᾶλλον τῶν ἐνδεῶν πρὸς B ταύτην ἔχω κακῶς. Τοῖς μὲν γὰρ καὶ δυνατὸν ἀπολαύειν τῆς θέας τῶν ὀλίγων ὧν ἔχουσι, καὶ διατίθεσθαι τὰ ὄντα, ὥσπερ ἂν βούλωνται· ἐγὼ δὲ οὐδὲ ὁρᾷν ἔχω ταῦτα, ὧν εἶναι κυρία πιστεύομαι· ὄφελόν γε τούτων πάντων ἀφῃρημένη τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶχον μόνους. Διὰ τοῦτο δέομαί σου, τῆς φιλανθρώπου ψυχῆς πάνυ δέομαι, καὶ ἱκέτις ἡ ἀθλία γίνομαι, διανοῖξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς ἐνεοὺς καὶ τῇ σῇ πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεὸν παῤῥησίᾳ, τὴν τοῦ βλέπειν αὐτοῖς δύναμιν ἐνθεῖναι.

X. Ille autem : At ego, inquit, o mulier, sum peccator, et qui magis egeo misericordia, et pendeo totus a Dei clementia. Si autem tu etiam credis in Deum, in quo ego confido, potest omnino sicut ei, qui erat cæcus ab ortu, tibi quoque visum donare. Illa vero : Credo, inquit, in verum Dominum Christum : tu igitur meos credentis tangens oculos, jucundam et desiderabilem eis lucem largire. Hæc non nudis solum dicebat verbis, sed et moribus confirmabat, et fontibus lacrymarum. Misertus ergo sanctus, et ad cœlos aspiciens, qui erat cœlis vere dignus : Veni, inquit, vera lux Jesu Christe, et aperi hujus oculos. Deinde conversus, cum ejus tetigisset oculos : Si vere, dixit, in Christum credidit Phrygella, statim visum recipiat. Cum sic ergo dixisset, et soluta est ipsa orbitas, et patuit veram fuisse ejus fidem in Christum. Visus enim oculorum corporis significabat illuminatos esse animæ oculos. Porro autem cognita est etiam in dono grata, dicens : Domine, ago tibi gratias, quod mihi dupliciter lucem sis largitus. His enim qui videntur oculis corporis, cordis oculos longe mihi magis aperuisti ; unde etiam mihi convenit dicere, quæ tuus David : « Liberasti oculos meos a lacrymis, et pedes meos a lapsu [3]. » Vere enim sum liberata ab offensione, neque gressus animæ sunt minores gressibus corporis. Hinc vehementi capta amore Christi cum totam se contulisset ad servanda ejus mandata, Ecce, inquit, Pater, ad sanctum aspiciens, præsentibus his multis testibus, dimidium mearum facultatum tibi committo, ut distribuas indigentibus. Quæ ergo circumsistebat multitudo, admirata novum hoc miraculum, ipsa quoque exclamavit :

Ι'. Ὁ δὲ, Ἀλλὰ κἀγὼ ἁμαρτωλὸς, ἔφη, γύναι, καὶ ἐλέου μᾶλλον δεόμενος, καὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φιλανθρωπίας ἐμαυτὸν ἀναρτήσας. Εἰ δὲ ἐφ' ὃν ἐγὼ πέποιθα καὶ σὺ πιστεύεις Θεὸν, δυνατὸν αὐτῷ πάντα ὥσπερ δὴ τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ, καὶ σοὶ τὸ βλέπειν χαρίσασθαι. Ἡ δὲ, Πιστεύω, φησὶν, εἰς τὸν ἀληθῆ Δεσπότην Χριστὸν, καὶ πιστευούσης τῶν ἐμῶν C ἀψάμενος ὀφθαλμῶν τὸ ποθεινὸν τούτοις χάρισαι φῶς. Ταῦτα οὐ λόγοις μόνον ἐφώνει ψιλοῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ ἤθει καὶ τοῖς τῶν δακρύων πηγαῖς ἐπιστοῦτο· σπλαγχνισθεὶς οὖν ὁ ἅγιος καὶ εἰς οὐρανοὺς ἰδὼν, ὁ τῶν οὐρανῶν ὄντως ἄξιος, Ἐλθὲ, τὸ ἀληθινὸν, ἔφη, φῶς, Ἰησοῦ Χριστὲ, καὶ διάνοιξον ταύτης τοὺς ὀφθαλμούς· Εἶτα ἐπιστραφεὶς καὶ τῶν ὀμμάτων αὐτῆς ἀψάμενος· Εἰ ἀληθῶς, εἶπεν, εἰς Χριστὸν ἐπίστευσε Φρύγελλα, παραχρῆμα ἀναβλεψάτω. Οὕτως εἰπόντος, ἥ τε πήρωσις αὐτῇ διελύετο, καὶ ἡ πρὸς Χριστὸν πίστις ἀληθὴς ἐδείκνυτο. Ἡ γὰρ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν ἀνάβλεψις, τῆς ψυχῆς ἐδήλου πεφωτίσθαι τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀμέλει καὶ εὐγνώμων περὶ τὴν δωρεὰν ἐγνωρίζετο, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, λέγουσα, ὅτι D μοι διπλῇ τὸ φῶς ἐχαρίσω· τῶν γὰρ ὁρωμένων τούτων τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν, πολλῷ πλέον ἐμοὶ τοὺς τῆς καρδίας διήνοιξας. Ὅθεν μοι καὶ προσήκει τὰ τοῦ Δαυὶδ τοῦ σοῦ φθέγγεσθαι· ὅτι, Ἐῤῥύσω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος· ἐῤῥύσθην γὰρ ἀληθῶς τοῦ προσκόπτειν οὐδὲν ἧττον τῶν σωματικῶν, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς διαβήματα. Ἐντεῦθεν καὶ θερμῷ τῷ εἰς Χριστὸν ἔρωτι ληφθεῖσα, καὶ ὅλη τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ γενομένη. Ἰδοὺ, φησὶ, Πάτερ, εἰς τὸν ἅγιον ἀποβλέψασα, συντίθημί σοι ὑπὸ πολλοῖς μάρτυσι τούτοις τὸ ἥμισυ τῆς οὐσίας διαδοῦναι τοῖς ἐνδεέ-

[3] Psal. CXIV, 8.

σιν. Ὁ τοίνυν περιεστηκὼς ὄχλος τὸ καινὸν τοῦ θαύματος ἐκπλαγέντες, Μέγας εἶ, καὶ οὗτοι, ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεὸς, ἀνεβόησαν, ἐπεὶ καὶ μεγάλων ὄντως ἀπολαύουσι τῶν χαρίτων οἱ τὸ σὸν ἐπικαλούμενοι ὄνομα. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ θεῖος Ἀβέρκιος. Ἰδοὺ, γύναι, φησὶν, ἔγνως ὅπως ὁ ἐμὸς Δεσπτοης ἀμείβεται φιλοτίμως τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν· Πορεύου τοιγαροῦν εἰς εἰρήνην, ἑαυτῇ τε προσέχουσα, κἀκείνῳ προσήκουσαν τὴν εὐχαριστίαν ἀποδιδοῦσα, Ταῦτα ὁ μὲν ἔλεγεν· ἡ δὲ πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἀφίστατο· πάλιν δὲ ἐπανήρχετο, καὶ κατὰ πολὺ τὸ σέβας αὐτοῦ εἴχετο, καὶ οὐδαμῶς τὸ μετὰ ταῦτα νήθους διδασκαλίας.

ΙΑ'. Τοῦ δὲ κατὰ τὴν Φρύγελλαν θαύματος εἰς πολλὰ τῆς γῆς μέρη διαδοθέντος, προσέρχονται αὐτῷ πρεσβύτιδες τρεῖς, τὰς ὄψεις καὶ αὗται πεπηρωμέναι· Πιστεύομεν, λέγουσαι, και ἡμεῖς εἰς τὸν ὑπὸ σοῦ κηρυττόμενον Ἰησοῦν· φανήτω τοιγαροῦν ἡ εὐσπλαγχνία τοῦδε καὶ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ δεῖξον, ὦ θαυμάσιε, καὶ ἡμῖν, ὥσπερ ἄρα καὶ Φρυγέλλῃ, τὸ φῶς· Ὁ δὲ, Εἰ ἡ πίστις ὑμῶν πρὸς τὸν ἀληθῆ Θὸν ἀληθής ἐστιν, ὡς φατε, τοῖς νοητοῖς αὐτὸν τῆς καρδίας ὄψεσθι ὀφθαλμοῖς. Ταῦτά τε εἴρηκε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνατείνας· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέομαί σου, ἔφη, ἰδέτωσαν καὶ αὗται τὸ φῶς τῆς σῆς ἐπιγνώσεως, καὶ τῆς ἐπικειμένης αὐταῖς ἀχλύος ἀνενεγκοῦσαι, διαβλεψάτωσαν, Δέσποτα, πρὸς τὰς σὰς τῆς ἀληθείας αὐγάς. Οὕτως ηὔξατο, καὶ ἰδοὺ τὸν τόπον ἔνθα δὴ καὶ εἱστήκεσαν, φῶς ἄνωθεν περιήστραπτε μέγα, καὶ πάντας εἶχε πεσόντας ἡ γῆ, τῷ παραδόξῳ τῆς θέας καταπλαγέντας· τὸ δὲ φῶς οὐχ οἷον ἐξ ἡλίου καὶ ἀστραπῆς ἔρχεται, ἀλλὰ καινὸν ἄλλως καὶ φρικὸν καὶ ἀσύνηθες. Ἵσταντο τοίνυν ἀκλινεῖς αὗται, πάντων τῷ ἐδάφει καταπεσόντων, καὶ τὸ φανὲν ἐκεῖνο φῶς πολὺ, ταῖς ὄψεσι τούτων ἐγκατασκῆψαν, ἀναβλέψαι τε αὐτὰς ἐποίησε παραχρῆμα, καὶ τὸ ἡλιακὸν τοῦτο φῶς τὸ γλυκὺ καὶ φίλον ἀνθρώποις ἰδεῖν. Ὁ δέ ὡς οὕτως ὑγιῶς τῶν ὀμμάτων ἐχούσας εἶδε· Τί ἄρα τὸ φανὲν ὑμῖν, ἤρετο, καὶ τί πρῶτον διαβλέψασαι εἴδετε; Ἡ μὲν οὖν, Πρεσβύτην, ἔφη, τὸ εἶδος, ἄῤῥητον τὴν ὥραν, φαιδρόν· ἡ δὲ, Νεανίσκος ὤφθη μοι· ἡ δὲ ἑτέρα, Παιδάριον κομιδῇ, φησὶν, ἥψατό μου τῶν ὀφθαλμῶν. Τούτων ἀκούσας Ἀβέρκιος, καὶ τῷ τῶν θαυμασίων χάριν ὁμολογήσας Θεῷ, διέλυσε τὴν διδασκαλίαν.

ΙΒ'. Ἐκ δὲ τῶν παρόντων τούς συνήθεις παραλαβὼν, οἴκαδε ἐπάνῆκε, καὶ τοὺς τῆς ἐνάτης ὥρας ὕμνους ἀποδοὺς (τοῦτο γὰρ αὐτῷ ἔθος, οἱονεὶ κατὰ παρεργον καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἡμέρας ποιεῖσθαι καὶ τοῦ σώματος λόγον,) βραχύ τι ἄρτου μεταλαμβάνει. Τούτων τοίνυν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων, τῆς περιχώρου πολλοὺς ἦν ὁρᾷν πρὸς τὸν ἄνδρα συῤῥέοντας καὶ εἰς ὄνομα Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου βαπτιζομένους. Ἐν τοσούτῳ δὲ τὰ κατὰ τὴν μητέρα γνοὺς Εὐξεινιανὸς, ὅπὼς τε χειραγωγουμένη προσέλθοι τῷ ἁγίῳ, καὶ ὅπως πεπηρωμένων αὐτῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνοβλέψειεν, ἀκριβῶς πάντά ἐξ αὐτῆς πυθόμενος, ἄπεισι παρὰ τοῦτον, καὶ ἀσπασάμενος, Εἴ σε ᾔδειν, πάτερ, ἐγὼ, φησὶν, ἡδέως

A Magnus es, Deus Christianorum, nam ii quoque magnis vere fruuntur gratiis, qui tuum nomen invocant. Tunc autem divinus Abercius: Ecce, inquit, mulier, cognovisti, quam liberaliter ac munifice Dominus meus eos remuneratur, qui sperant in ipsum. Vade ergo in pace, tibi animum adhibens, et illi agens eas, quas par est, gratias. Hæc ille cum dixisset, Phrygella recessit quidem in præsentia: rursus autem rediit, et eum valde colere perseveravit. Atque rursus quidem aggressus est Abercius consuetam doctrinam.

διΐστατο, ἥπτετο μὲν οὖν' Ἀβέρκιος αὖθις τῆς συ-

XI. Cum autem quod in Phrygella factum fuit miraculum, in multas terræ partes pervasisset, accedunt ad eum tres vetulæ, quæ ipsæ quoque
B erant orbatæ oculis, dicentes: Nos etiam credimus in Jesum, qui a te prædicatur. Appareat ergo in nos quoque ejus clementia, et nobis lucem, o vir admirande, ostende, sicut Phrygellæ. Ille autem, Si fides vestra, inquit, vera est in verum Deum, sicut dicitis, eum videbitis cordis oculis, qui cadunt sub intelligentiam. Hæc dixit, et cum sustulisset oculos: Domine Jesu Christe, inquit, rogo te, videant ipsæ quoque lucem tuæ agnitionis: et ab ea, quæ est eis offusa, liberatæ caligine, aspiciant, Domine, radios tuæ veritatis. Sic est precatus: et ecce locum, in quo stabant, magna lux circumfulsit desuper: et omnes in terram ceciderunt obstupefacti spectaculo quod præter opinionem evenerat. Non erat autem lux, cujus-
C modi ea est, quæ venit ex sole et fulgure, sed nova prorsus, et stupenda, et insueta. Eæ ergo stabant immotæ, cum omnes humi cecidissent: et lux illa, quæ apparuit, cum valde in eorum oculos incubuisset, eas statim fecit videre, et hanc suavem et hominibus gratam solis lucem intueri. Ille autem cum tam sanis eas vidisset oculis: Quid est, rogavit, quod vobis apparuit, et quid vidistis, cum primum aspexistis? Una autem: Senem, inquit, vidi, cujus formæ non potest referri pulchritudo et alacritas. Altera autem: Visus est mihi adolescens. Tertia vero: Puer, inquit, meos attigit oculos. Has cum audisset Abercius, et rerum admirabilium Deo egisset gratias, intermisit docere.

XII. Ex iis autem, qui aderant, iis assumptis,
D qui erant familiares, domum rediit, et cum horæ nonæ hymnos absolvisset, parum panis assumit. Ita enim solebat, tanquam aliud agendo, et in fine diei, corporis habere rationem. Hæc cum ab ipso facta essent, licebat videre multos ex ea, quæ est circumcirca, regione ad eum confluere, et baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Interim autem cum quæ matri evenissent, cognovisset Euxenianus, et quemadmodum deducta accessisset ad sanctum, et quemadmodum orbata visum recuperasset, omnia ex ipsa sciscitatus, venit ad illum, ac: Si te scirem, inquit, o pater, libenter aspicere ad pecunias, non distribuissem

tibi parvam partem mearum facultatum, quod mese matri conciliaris tantum beneficium. Cum autem cum aliis, quæ tibi donavit Deus, te quoque pecuniis fecit superiorem, quidnam, ut est consentaneum, tibi pro hoc dono reddiderimus? Quidnam aliud, quam hanc gratiam tibi feremus acceptam? Cum hæc quidem dixisset, sancti pedes prehendit. Sanctus autem accepta ejus dextera: Scias, inquit, o optime, mihi nulla re alia tua opus esse, nisi quod, cum sis adeo prudens, fidelis fias ex infideli, et impia mutata religione, venias ad agnitionem veritatis. Volo enim te fidelem esse potius pauperem, quam infidelem illustrem et divitem.

XIII. Tunc respondit Euxenianus: Si vis igitur, o sacrum caput, de hoc nobis est quærendum. Sæpe enim audivi matri assidens, se a te didicisse, Deum nunc quidem esse clementem et benignum, nunc autem terribilem et justum: et alios ut valde bonum bonis remunerare, alios utpote justum ulcisci et punire. Si ergo ex amore quidem exsistit beneficium et remuneratio, supplicium autem et pœna ab odio, quomodo fieri potest, ut idem sit bonus, et justa inferat supplicia? Quoniam, inquit magnus Abercius, cum unicuique reddatur pro meritis, eos quidem, qui bona faciunt, tanquam qui natura sit bonus, afficit beneficio: eos autem, qui mala exercent, punit, ut qui omnia juste faciat, nemine effugiente ejus cognitionem eorum, quæ nos facimus, et vel solum cogitamus. Ipse est enim accuratissimus examinator eorum, quæ sunt in profundo cogitationis, corda examinans et renes, pervadens usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque et medullarum, et judex cogitationum et conceptionum cordis [4]. Euxenianus vero: Hoc quidem, inquit, recte est solutum. Sed illud quoque me doce: si Deus bonis delectatur, cur non ab initio talem fecit hominem, ut bonum quidem possit operari, malum autem minime possit facere? Sic enim et quæ sunt ei grata, fecissemus, et mansissemus nullo affecti supplicio. Ille autem: Hoc quoque est, inquit, ejus, qui nostri magnam curam gerit, et qui omnino vult nostrum bonum. Si enim non possemus mala facere, nec bona quidem faciendo nihil lucraremur. Neque enim propterea laude digni essemus, nec commendatione. Tunc namque quod factum esset, non fuisset factum nostro libero arbitrio, sed ex rei natura. Non enim qui non potest malum facere, is non faciens est laudandus, sed qui, cum possit quidem facere abstinet propter boni desiderium. Cum autem utrumque sit in nostra potestate, ut vel boni simus, vel mali, si velimus, cur tollis occasionem parandæ bonæ existimationis, et ejicis materiam coronarum? Ad hæc Euxenianus: Nunc, inquit, mihi satis est persuasum, hominem esse sui juris, et liberum habere arbitrium, et sua

A εἰς χρήματα βλέποντα, οὐκ ὀλίγον ἄν σοι μέρος ἀπένειμα τῆς οὐσίας ἀνθ' ὧν μοι χάριτος εἰς τὴν μητέρα τοιαύτης ὑπῆρξας. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ὧν ἐδωρήσατό σοι Θεὸς, καὶ κρείττονά σε χρημάτων διέθηκε, τί ἂν σε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀμειψαίμεθα κατὰ λόγον; τί ἄλλο γε ἢ ἀναγραπτὰ σοι τὰ τῆς εὐχαριστίας κείσεται παρ' ἡμῖν; Ταυτα ὁ μὲν εἰπὼν, τῶν ποδῶν ἥψατο τοῦ ἁγίου· ὁ δὲ τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, Ἐμὲ μηδενὸς, ἔφη, χρῄζοντα ἴσθι, ὦ βέλτιστε, παρὰ σοῦ, ἢ ὅπως οὕτω συνετὸς ὤν, πιστός τε ἐξ ἀπίστου γένοιο καὶ τῆς δυσσεβοῦς θρησκείας μεταβαλὼν, εἰς ἐπίγνωσιν ἔλθοις τῆς ἀληθείας. Βούλομαι πιστόν σε εἶναι πένητα μᾶλλον, ἢ ἄπιστον περιφανῆ τε καὶ πλούσιον.

ΙΓ'. Καὶ ὁ Εὐξεινιανός· Οὐκοῦ, ὦ ἱερὰ κεφαλὴ, εἴπερ βούλει, ζητητέον ἡμῖν περὶ τούτου. Πολλάκις B γὰρ ἤκουσα παρακαθήμενος τῇ μητρὶ ὡς ὑπὸ σοῦ διδαχθείη τὸν Θεὸν νῦν μὲν φιλάνθρωπόν τε καὶ ἀγαθὸν, νῦν δὲ φοβερὸν εἶναι καὶ δίκαιον, καὶ τοὺς μὲν, ὡς σφόδρα ἀγαθὸν, ἀγαθοῖς ἀμείβεσθαι, τοὺς δὲ, οἷα δίκαιον, ἀμύνεσθαι καὶ κολάζειν. Εἰ τοίνυν ἐξ ἀγάπης μὲν ἡ εὐεργεσία καὶ τὸ ἀμείβεσθαι, ἡ τιμωρία δὲ καὶ τὸ κολάζειν ἐκ μίσους· πῶς ἔνι τὸν αὐτὸν ἀγαθόν τε εἶναι καὶ δικαίας ἐπάγειν τιμωρίας; Ὅτι, φησὶν ὁ μέγας Ἀβέρκιος, τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ συντηρουμένου, τοὺς μὲν τὰ ἀγαθὰ πράσσοντας, οἷα φύσει ἀγαθὸς ὤν, εὐεργετεῖ, τοὺς δὲ τὰ φαῦλα μετιόντας, ἅτε δικαίως πάντα ποιῶν, τιμωρεῖται, μηδενὸς αὐτοῦ τὴν γνῶσιν ὧν ἡμεῖς πράττομέν τε καὶ μόνον εἰς νοῦν λαμβάνομεν, διαφεύγοντος. Αὐτὸς γάρ ἐστι καὶ τῶν ἐν βάθει τῆς διανοίας C ἐξεταστὴς ἀκριβέστατος, δοκιμάζων καρδίας, καὶ νεφροὺς διικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων, καὶ ἐννοιῶν καρδίας. Καὶ ὁ Εὐξεινιανός· Τοῦτο μὲν οὖν ὀρθῶς ἐπιλέλυται· πλὴν ἀλλ' ἐκεῖνό με δίδαξον· εἰ τοῖς ἀγαθοῖς ὁ Θεὸς ἥδεται, διατί μὴ τὴν ἀρχὴν τοιοῦτον ἐποίει τὸν ἄνθρωπον, ὥστε τὸ μὲν ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι δυνατὸν εἶναι, πονηρὸν δὲ μηδ' ὁτιοῦν πρᾶξαι δύνασθαι; Οὕτω γὰρ ἂν τά τε κατὰ γνώμην αὐτῷ πράττοντες ἦμεν, καὶ ἀπαθεῖς πάσης διεμένομεν τιμωρίας. Ὁ δὲ, Καὶ τοῦτο σφοδρῶς κηδομένου, ἔφη, καὶ τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν ἐκ παντὸς θέλοντος· εἰ γὰρ μὴ τὰ φαῦλα πράττειν δυνατῶς ἔχομεν, οὐδὲν ἂν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ τὰ ἀγαθὰ ποιεῖν ἐκερδαίνομεν. Οὔτε γὰρ ἐπαίνου παρὰ τοῦτο D πάντως οὔτε ἀποδοχῆς ἦμεν ἄξιοι. Τότε γὰρ οὐ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἐγίνετο τὸ πραχθὲν προαίρεσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν. Οὐ γὰρ ὁ μὴ ποιεῖν τὸ κακὸν δυνάμενος, οὗτος μὴ πράττων ἐπαινετὸς, ἀλλ' ὁ πράττειν μὲν δυνατὸς ὤν, ἀπεχόμενος δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸ καλὸν ἔφεσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἀμφότερα παρ' ἡμῖν, καὶ εἴτε ἀγαθοί ἐσμεν, εἰ βουλοίμεθα, εἴτε φαῦλοι, Ἐὰν θέλητε γὰρ, φησί, θεοὶ ἔσεσθε· τί τῆς εὐδοκιμήσεως τὴν πρόφασιν ἀναιρεῖς, καὶ τῶν στεφάνων ἐκβάλλεις τὰς ἀφορμάς; Πρὸς ταῦτα ὁ Εὐξεινιανὸς, Ἀκριβῶς πέπεισμαι τὸν ἄνθρωπον,

[4] Hebr. IV, 12.

ἔφη, αὐτόνομόν τε εἶναι καὶ αὐτεξούσιον, καὶ κατὰ γνώμην ἐπὶ τὸ ἁμαρτάνειν ἔρχεσθαι, Τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους διαμιλλωμένων αὐτῶν, ἡ ἐνάτη, πάλιν καταλαβοῦσα, διέλυσε τὰς ζητήσεις Ἀναστὰς γὰρ ὁ θεῖος Ἀβέρκιος ἀσπάζεται τοὺς περιεστῶτας, καὶ εὐλογήσας, οἴκαδε σὺν Εὐξεινιανῷ πέμπει.

ΙΔ'. Ὀλίγαι τὸ μετὰ ταῦτα διῆλθον ἡμέραι, καὶ τὰς πέριξ κώμας καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὰς ἐν γειτόνων, ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς περιῄει· ἐμάνθανε γὰρ ἤδη πολλοὺς ἐκεῖ διαφόροις πιέζεσθαι νόσοις. Περιελθὼν οὖν καὶ θεραπεύσας εὐχῇ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει, ἐπεὶ βαλανείου ἄπορον ἑώρα τὸν τόπον, πρᾶγμα νοσοῦσι δεξιὸν παραμύθιον, εἴς τινα χῶρον ἐλθὼν ᾧ Ἀγρὸς μὲν ἡ κλῆσις, ποταμὸς δὲ αὐτῷ παραῤῥέει, τὰ γόνατα τῷ Θεῷ κλίνας, τοῦ ἐδάφους γίνεται. Καὶ ἰδοὺ βροντὴ μὲν ἐξ ἀκριβοῦς καταῤῥήγνυται τῆς αἰθρίας· ἀναδίδωσι δὲ πηγὰς θερμῶν ὑδάτων ἡ γῆ, καὶ διὰ πάντων ὑμνεῖτο Θεός, ἐπήκοος οὕτω δικαίων ἀνδρῶν γινόμενος. Ἡ μέντοι μακαρία ἐκείνη γλῶσσα, λάκκους ὀρύξαι τοῖς παροῦσιν ἐντειλαμένη, ὥστε σύῤῥοιαν ἐν τούτοις γίνεσθαι τῶν θερμῶν ὑδάτων, καὶ εἰς ἀνάκτησιν αὐτὰ σωμάτων εἶναι πεπονηκότων, ἐπανῄει πρὸς τὴν οἰκίαν. Ἐν τούτῳ οὖν ὁ τῶν πειρασμῶν καὶ τῆς ἀπάτης πατήρ, ὁ πονηρὸς δαίμων, γυναικείαν ὑποκριθεὶς μορφήν, πρόσεισι τῷ ἁγίῳ, εὐλογίας τυχεῖν δῆθεν παρ' αὐτοῦ βουλόμενος. Ὁ δὲ ἐπιβαλὼν ἐκείνῳ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τὸν εἴσω κρυπτόμενον λύκον οὐκ ἀγνοήσας, εἰ καὶ τὴν τοῦ προβάτου δορὰν περιέκειτο, εὐθὺς μεταστρέφεται, καὶ λίθῳ προσπταίει τὸν πόδα τὸν δεξιόν. Περιαλγὴς οὖν γενόμενος, ἅπτεται τῇ χειρὶ τοῦ ἀστραγάλου· αὐτὸν γὰρ ἦν πεπληγώς. Καὶ ὁ πονηρός, εἰς ἑαυτὸν πάλιν μεταβαλών, ἥδισόν τε καὶ θερμὸν ἀνεγέλα, καὶ ἀπὸ τῆς φίλης εὐθὺς ὑπερηφανίας· Μή τοι με νόμιζε, λέγει, τῶν ταπεινῶν εἶναι ἐκείνων δαιμονίων, ἃ σὺ πολλάκις φυγαδεύειν οἶδας, καὶ μόνῳ τῷ ῥήματι· ἀλλ' αὐτός εἰμι αὐτὸς ἑκατόνταρχος, οὗ δὴ καὶ νῦν εἰς πεῖραν ἐλθών, ὁρᾷς πῶς χαλεπαῖς βέβλησαι περιωδυνίαις, ὁ πολλοῖς ἑτέροις λυσάμενος τὰς ὀδύνας. Οὕτως ἀπὸ τοῦ βλάπτειν ὁ μιαρός, οὐδέποτε δὲ ἀπὸ τοῦ ὠφελεῖν οὐδένα, ἑαυτῷ τὸν ἔπαινον περιτίθησι. Ταῦτα τοίνυν πρὸς τὸν θαυμαστὸν Ἀβέρκιον εἶπε, καὶ τινι τῶν περιεστηκότων αὐτὸν νεανίσκων ἐπιπηδᾷ· ὃν χαλεπῶς σπαράξας τε καὶ διαταράξας, μεταξὺ πάντων ἐλεεινῶς καταβάλλει.

ΙΕ'. Ὁ μέντοι μέγας Ἀβέρκιος ἔλεον αὐτίκα τοῦ νεανίσκου λαβὼν καὶ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ λύσιν τε αὐτῷ δίδωσι τοῦ κακοῦ, καὶ τὸν μιαρὸν ἐκεῖνον δαίμονα ἐκποδὼν τίθησιν, ἔργῳ δηλώσας τίς ὁ τοῦ ἀγαθοῦ μαθητὴς καὶ ἀγαθύνειν δεδιδαγμένος, καὶ τίς ὁ ἐξ ἀρχῆς πονηρός, καὶ τοῦ πράττειν ἄλλους τὰ πονηρὰ διδάσκαλος. Ἐκεῖνος δὲ ἀλλ' οὐ μέχρι τούτου ἔστη, οὐδὲ ἐπὶ μόνῃ τῇ τοιαύτῃ ἔμεινεν ἥττῃ, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν αὐτῷ προκηρύττει πάλην· οὗ μηδὲ τὴν πρώτην ὑπενεγκεῖν ἴσχυσεν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἄκων ἀπῄει τὸν νεανίσκον ἀπολιπὼν τραχείᾳ ὡς εἶχε καὶ ἀναιδεῖ χρησάμενος τῇ φωνῇ· Ταχύ σε, ἔφη, Ἀβέρκιε, καὶ ἄκοντα παρασκευάσω τὴν Ῥωμαίων ἰδεῖν, Τὸ δὲ ἄρα οὐ πολλῷ ὕστερον ἐξέβη, ὡς τὰ ἑξῆς τοῦ

A sponte venire ad peccandum. Sed dum de his rebus inter se disceptarent, hora nona rursus veniens, finiit quæstiones. Statim enim surgens divinus Abercius, salutat eos, qui circumstabant, et cum benedixisset, domum mittit cum Euxeniano.

XIV. Pauci dies postea præterierunt, cum vicos circumcirca positos, et ante alios, eos qui erant propinqui, obiit cum fratribus. Jam enim acceperat, multos variis illic morbis laborare. Cum autem abiisset, et eos curasset precibus et manuum impositione, postquam vidit locum egere balneo, (quod quidem ægrotantibus est aptum solatium) veniens in quemdam locum, qui appellatur Ager, fluvius autem prope eum fluit, flexis Deo genibus humi
B procidit. Et ecce erumpit quidem tonitru cœlo sereno, emittit autem terra fontes aquarum calidarum : et per omnia laudabatur Deus, qui justos sic exaudit. Cum beata autem illa lingua iis, qui aderant, jussisset fodere cisternas, ut aquæ calidæ in eas confluerent, et eæ essent ad recreanda corpora laborantia, domum revertitur. Interim autem tentationum et deceptionis pater malignus dæmon, indutus forma muliebri, venit ad sanctum, volens ab ipso consequi benedictionem. Ille autem conjectis in illum oculis, qui intus latebat, lupum non ignorans, etiamsi ovis pellem induisset, protinus avertitur, et lapide offendit pedem dexterum. Dolore ergo affectus, manu tangit talum: ipsum enim percusserat. Malignus autem rursus in
C seipsum mutatus, suavissime risit, et vehementissime, et solita protinus superbia : Ne me existimes, inquit, esse ex illis humilibus dæmoniis, quæ tu scis sæpe fugare vel verbo solo : sed sum ipse centurio, cujus cum nunc fecisti periculum, vides quam gravibus sis affectus doloribus, qui liberasti multos a molestiis. Sic exsecrandus ex eo, quod lædat, nunquam autem ex eo, quod prosit, sibi laudem tribuit. Hæc ergo admirabili dixit Abercio, et impetum facit in quemdam ex iis, qui ipsum circumsistebant, adolescentibus : quem cum graviter discerpsisset, miserabiliter projicit in medium omnium.

D XV. Magnus autem Abercius statim misericordia motus adolescentis, et Deum precatus, eum malo solvit, et exsecrandum illum dæmonem procul expellit, re ipsa ostendens, quisnam sit boni discipulus, et qui bene facere didicerit : et quisnam is sit, qui est malus ab initio, et magister male faciendi aliis. Ille autem non eo usque constitit, neque semel superatum esse satis habuit : sed ei rursus bellum denuntiat, cujus primum conflictum non potuit sustinere. Quando enim invitus recessit, relicto adolescente, aspera et impudenti voce usus : Cito te, inquit, o Aberci, vel invitum faciam videre Romanorum civitatem. Hoc autem non multo post evenit, ut deinceps ostendemus. Divinus

enim Abercius domum suam reversus, totos septem dies transegit in jejuniis et nocturnis vigiliis simul cum fratribus, rogans ne esset tanta inimici in eum potentia, ut quo ille eum duceret, ipse sequeretur. Septima vero nocte ei in somnis apparens Dominus, dixit: Romam, o Aberci, mea venies providentia, ut qui in ea sunt, meum nomen agnoscant. Esto ergo bono animo, gratia enim mea tecum erit. Tunc sanctus e somno excitatus: Fiat, inquit, voluntas tua, Christe: et divinam apparitionem renuntiavit fratribus. Sed ei quidem sic prædictum est fore, ut veniret ad Romanorum civitatem.

XVI. Malignus autem dæmon, qui paulo ante cum eo venturum est minitatus, nihil differens venit Romam, et imperatoris Antonini filiam jam nubilem, et sexdecim annos natam (1), quæ Lucio quidem Vero fuerat desponsa, vocabatur autem Lucilla, et cæteras suas æquales pulchritudine et magnitudine superabat, ingreditur: et statim ciet furore, ut se discerperet et dejiceret, et dentibus morderet manus, et suas carnes manderet. Mater autem Faustina (hoc enim erat nomen Augustæ) simul cum Antonino augebantur animo, et valde erant dubii ac perplexi, et eam rem maximam ducebant calamitatem. Quod autem eis maxime augebat animi ægritudinem, erat, quod puella fuerat desponsa Lucio. Nam eum quidem jam miserat Antoninus ad Orientem, bellum gesturum contra regem Bulgessum (2). Inter eos autem convenerat, ut stato die Lucius quidem ab Oriente, Antoninus autem Roma venirent Ephesum: et in templo, quod ibi erat, Dianæ Antoninus, dea teste, traderet puellam, Lucius vero acciperet. Cum ergo Lucius, ut convenerat, propere navigaret Ephesum, nesciens quid ageret Antoninus, cum esset ejus filia a dæmone correpta, tempus protrahit excusatione, scribens ad Lucium, quod Germani, trajecto Rheno, oppida Romanorum et vicos populantur: et ideo non poterat nunc cum filia venire Ephesum, ut convenerat, sed tantum anno sequenti. Ei autem cum in media navigatione redditæ fuissent litteræ ab imperatore, magno dolore affectus, idque ferens ægerrime, revertitur Antiochiam. Imperator autem Antoninus partim quidem sua sponte valde de filia sollicitus, partim vero a conjuge incitatus, omnia faciebat, et a nullo abstinebat, quod haberet rationem.

XVII. Adductis itaque Romanorum et Italorum sacerdotibus, et ex Etruria accersitis aruspicibus, per ipsos adjurabat dæmonem, et nihil non excogitabat ad mali curationem. Illa autem et inania esse

A λόγου δηλώσει. Ὁ μὲν γὰρ θεῖος Ἀβέρκιος, εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἐπανελὼν, ἑπτὰ ὅλας εἷλκεν ἡμέρας ἐν νηστείαις καὶ παννυχίσιν ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς, δεόμενος μὴ τοιαύτην γενέσθαι κατ' αὐτοῦ ἰσχὺν τῷ ἐχθρῷ ὡς ᾗπερ ἂν ἐκεῖνος ἄγῃ καὶ αὐτὸν ἕπεσθαι· ὑπὸ δὲ τὴν ἑβδόμην νύκτα ὄναρ αἐτῷ τὸν Κύριον ἐπιστάντα, καὶ Εἰς Ῥωμην. φάναι, Ἀβέρκιε, οἰκονομίᾳ τῇ ἐμῇ ἀφίξῃ· ὥστε δὴ καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐπιγνῶναι. Θάῤῥει τοιγαροῦν· ἡ γὰρ χάρις μου μετὰ σοῦ ἔσται. Τότε διυπνισθέντα τὸν ἅγιον, Γένοιτο, φάναι, τὸ θέλημά σου, Κύριε· καὶ τὴν θείαν ἐκείνην ἐμφάνειαν τοῖς ἀδελφοῖς ἀπαγγεῖλαι, Ἀλλὰ τῷ μὲν οὕτω καὶ παρὰ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀφικέσθαι προείρητο.

Ις'. Ὁ δὲ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ὁ μικρῷ B πρόσθεν τῷ ἁγίῳ τὴν ἄφιξιν ταύτην ἐπισείσας, οὐδὲν ἀναβαλόμενος, εἰς Ῥώμην φοιτᾷ, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Ἀντωνίνου παῖδα, ἐπίγαμόν τε ἤδη καὶ ἑκκαιδεκέτιν οὖσαν, ἣ Βήρῳ μὲν Λευκίῳ ἀνδρι κατηγγύητο, Λουκίλλα δὲ ἐκαλεῖτο, κάλλει καὶ μεγέθει τὰς κατ' αὐτὴν ὑπερενεγκοῦσαν, εἰσδύεται, καὶ αὐτίκα ἐκμαίνει· ὡς ταράττεσθαί τε καὶ καταβάλλεσθαι, καὶ ὀδοῦσι τῶν χειρῶν ἅπτεσθαι, καὶ τὰς αὐτῆς σάρκας διαμασᾶσθαι. Ἡ οὖν μήτηρ Φαυστίνα (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῇ Αὐγούστῃ) λύπῃ σὺν Ἀντωνίνῳ καὶ ἀπορίᾳ δεινῶς εἴχοντο, καὶ συμφορὰν ἐσχάτην τὸ πρᾶγμα ἐτίθεντο· ἦν δὲ τὸ μάλιστα αὐτοῖς ἐπιτεῖνον τὴν ἀθυμίαν ἡ πρὸς τὸν Λεύκιον τῆς κόρης μνηστεία, Τοῦτον γὰρ ἀπεστάλκει μὲν Ἀντωνῖνος ἤδη πρὸς τὴν Ἑῴαν πόλεμον συμβαλοῦντα τῷ βασιλεῖ Βουλγέσσῳ. Ὑπῆρχε δὲ ἀλλήλοις συγκείμενον C κατά τινας ῥητὰς ἡμέρας, τὸν μὲν ἀπὸ τῆς Ἕω, τὸν Λεύκιον, τὸν δὲ ἀπὸ Ῥώμης τὴν Ἔφεσον καταλαβεῖν· καὶ ἐν τῷ κατ' αὐτὴν ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος, τὸν μὲν ὑπὸ μάρτυρι τῇ θεῷ καταθέσθαι Λευκίῳ τὴν παῖδα, τὸν δὲ δέξασθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ Λεύκιος κατὰ νὰς συνθήκας ἔπλει πρὸς τὴν Ἔφεσον ἐπειγόμενος, οὐκ ἔχων ὅ τι χρήσαιτο ἑαυτῷ Ἀντωνῖνος δαιμονώσης αὐτῷ τῆς παιδὸς προφάσει διακρούεται τὸν καιρὸν, γράψας Λευκίῳ ὡς τὸ Γερμανῶν ἔθνος διαβὰν τὸν Ῥῆνον, τάς τε πόλεις Ῥωμαίων καὶ τὰς κώμας ληΐζεται· κἀντεῦθεν μηδὲ κατὰ τὰ συγκείμενα δύνασθαι νῦν εἰς Ἔφεσον μετὰ τῆς παιδὸς συνδραμεῖν, ἀλλ' εἰς τὸ ἐπιὸν ἔτος. Τῷ δὲ, ἐπειδὴ κατὰ μέσον τὸν πλοῦν τὰ παρὰ βασιλέως ὑπήντα γράμματα· σφόδρα τε ἀθυμήσας καὶ χαλεπῶς ἐνεγκὼν, εἰς τὴν ἐν D Δάφνῃ Ἀντιόχειαν ὑποστρέφει. Βασιλεὺς δὲ Ἀντωνίνο, τοῦτο μὲν καὶ τοῖς οἰκείοις σπλάγχνοις περὶ τὴν τῆς παιδὸς φροντίδα πολὺς, ὤν, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὸ τῆς συζύγου παροξυνόμενος, πάντα τε ἐποίει, καὶ οὐδενὸς ἀπείχετο τῶν λόγον ἐχόντων.

ΙΖ'. Τοὺς Ῥωμαίων τοίνυν καὶ Ἰταλῶν ἱερεῖς συναγαγὼν καὶ οἰωνοσκόπους ἀπὸ Τυῤῥηνίας μεταστειλάμενος, ἐξώρκιζέ τε τὸν δαίμονα δι' αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ὅ τι οὐκ ἐπενόει πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ θερα-

(1) Anno 163, teste Baronio Marci Aurelii Antonini imperatoris filia obsidetur a dæmone.

(2) *Vologesum*, qui erat Parthorum rex. Vide Dion, et Julium Capitolinum in Marco; Baron. an. 163.

πεῖαν. Τὰ δὲ κενά τε ἠλέγχετο, καὶ ἀγριώτερον ἐποίει τὸν πονηρὸν δαίμονα τῇ κόρῃ. Ἀμέλει καὶ τοιάνδε τινὰ διὰ τῆς παιδὸς ἐκείνης ἠφίει φωνήν. ὡς, Εἰ μὴ Ἀβέρκιος ὁ τῆς ἐν τῇ μικρᾷ Φρυγίᾳ τῶν Ἱεραπολιτῶν ἐπίσκοπος ἔλθοι, οὐκ ἂν ἀπὸ τοῦ σκηνώματος ἐξέλθοιμι τοῦδε. Ὡς οὖν ἐπὶ συχνὰς ἡμέρας ταῦτα ἐβόα, διηπορεῖτο καθ' ἑαυτὸν Ἀντωνῖνος, τί ἂν εἴη τοῦτο σκοπούμενος, καί ποτε εἰσκαλέσας τὸν ἔπαρχον τῆς αὐλῆς Κορνηλιανὸν, ἀνεπυνθάνετο εἴ πού τις Ἱεράπολις ὑπὸ μικρὰν Φρυγίαν ἐστίν. Ὁ δὲ, Καὶ μάλα, δέσποτα, ἔφη, καὶ ἀπ' αὐτῆς Εὐξεινιανὸν ὁρμᾶσθαι, ᾧ πολλάκις περὶ δημοσίων ἐπέστειλας πραγμάτων. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἀντωνῖνος ἥσθη τε οἷα τῆς φροντίδος ἀπολυθεὶς ὅτιπερ Εὐξεινιανὸς ἐκεῖ διατρίβων, δεξιὸς αὐτῷ ἔσται τοῦ πράγματος οἰκονόμος· καὶ Οὐαλέριον καὶ Βασιανὸν μαγιστριανοὺς εὐθὺς εὐτρεπισθῆναι κελεύσας, ἐπιστέλλει αὐτῷ ταῦτα· Ἀντωνῖνος αὐτοκράτωρ σεβαστὸς Εὐξεινιανῷ Ποπλίωνι χαίρειν. Ἐγὼ εἰς πεῖραν τῆς σῆς ἀγχινοίας ἔργοις αὐτοῖς καταστὰς, καὶ μάλιστα οἷς ἔναρχος προστάξει τοῦ ἡμετέρου κράτους διεπράξω κατὰ τὴν Σμύρναν. ἐπικουφίσας Σμυρναίοις τὴν ἐκ τοῦ κλόνου τῆς γῆς ἐπιγενομένην αὐτοῖς συμφορὰν, ἥσθην τε, ὥσπερ εἰκὸς, καί σε τῆς τῶν πραγμάτων ἐπιμελείας ἐπῄνεσα· ἔμαθον γὰρ ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας, ὥσπερ ἂν εἰ παρών. Ἥ τε γὰρ παρὰ σοῦ πεμφθεῖσα ἀναφορὰ, ὅ τε ἀποδιδοὺς ταύτην, καὶ Κέλιος ὁ ἐπίτροπος ὑμῶν ἅπαντά μοι σαφῶς διηγήσατο. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος γνωσθὲν τῷ ἡμετέρῳ κράτει Ἀβέρκιόν τινα τῆς Ἱεραπολιτῶν ἐπίσκοπον παρὰ σοὶ διατρίβειν, ἄνδρα εὐσεβῆ οὕτω τὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς δαιμονῶντάς τε ἰᾶσθαι, καὶ νόσους ἄλλας εὐκολώτατα θεραπεύειν· τοῦτον κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἡμεῖς χρῄζοντες, Οὐαλέριον καὶ Βασσιανὸν μαγιστριανοὺς τῶν θείων ἡμῶν ὀφφικίων ἐπέμψαμεν, τὸν ἄνδρα μετ' αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἁπάσης ὡς ἡμᾶς ἀγαγεῖν. Κελεύομεν οὖν τῇ σῇ στεῤῥότητι πεῖσαι τὸν ἄνδρα σὺν προθυμίᾳ πάσῃ πρὸς ἡμᾶς ἀφικέσθαι εὖ εἰδότι ὡς οὐ μέτριός σοι κείσεται παρ' ἡμῖν καὶ ὑπὲρ τούτου ὁ ἔπαινος. Ἔῤῥωσο.

Η'. Ταύτην τοῖς μαγιστριανοῖς δοὺς τὴν ἐπιστολὴν, ἀπέπεμψεν ἀπὸ Ῥώμης, εἰπὼν ὅτι Πολλαπλάσιον ὑμῖν θήσει τὴν εἰς ἐμὲ θεραπείαν τὸ Ἀβέρκιον ἐνεγκεῖν, προστεθὲν καὶ τὸ τάχος. Οἱ δὲ λαβόντες, οὐδὲν τάχους καὶ συντονίας ἐνέλιπον· ἀλλὰ δυσὶ τὸ Βρεντίσιον ἡμέραις καταλαβόντες, πλοίου τε ἐπὶ τούτῳ παρεσκευασμένου παρὰ τοῦ ὑπάρχου Κορνηλιανοῦ ἐπιβάντες, κατὰ πρύμναν αὐτοῖς τοῦ πνεύματος ἱσταμένου, τῇ ἑβδόμῃ τὸν Ἰόνιον διαπλεύσαντες, καταίρουσιν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐκεῖθεν δὲ δημοσίοις ἵπποις χρησάμενοι, ἀφικνοῦνται τῆς πεντεκαιδεκάτης εἰς τὸ Βυζάντιον. Εἶτα πρὸς τὴν Νικομηδέων αὐθημερὸν περαιωθέντες, καὶ αὖθις δημοσίῳ χρησάμενοι δρόμῳ, εἰς Σύναδα μητρόπολιν ἥκουσι τῆς Φρυγίας ἡγεμόνας τε τῆς ὁδοῦ παρὰ τοῦ ἡγεμονεύοντος ἐκεῖ Σπινθῆρος λαβόντες.

A convincebantur, et malignum dæmonem magis efferabant in puellam. Cæterum is talem quoque vocem emittebat per puellam, quod, nisi veniret Abercius Hierapolitanorum, qui sunt in parva Phrygia, episcopus, ex eo non exiret tabernaculo. Cum hæc ergo multos dies vociferaretur, apud se dubitabat Antoninus, quidnam hoc esset, considerans, et aliquando accersito Corneliano præfecto prætorii, rogavit an in parva Phrygia esset urbs nomine Hierapolis. Is autem: Maxime, inquit, domine, et ex ea ortus est Euxenianus, ad quem sæpe scripsisti de rebus publicis. Hoc cum audivisset Antoninus, lætatus est quasi a cura liberatus, nempe quod Euxenianus, qui illic degebat, hanc rem pulchre ei procuraret. Et Valerio et Ba-

B siano magistrianis mox præsto esse jussis, hæc sic scribit: Antoninus imperator Augustus, Euxeniano Poplioni salutem: Ego tui ingenii solertiam re ipsa expertus, et maxime iis, quæ jussu nostræ potentiæ nuper fecisti Smyrnæ, levata Smyrnensibus calamitate, quæ eis ex terræ motu evenerat, ut par erat, sum lætatus, et tuam in rebus gerendis laudavi diligentiam. Omnia enim accurate didici, perinde ac si adfuissem. Nam et a te missa relatio, et qui eam reddidit Cælicius, procurator noster, omnia mihi aperte narravit. In præsentia autem cum sit potentiæ nostræ significatum, Abercium quemdam episcopum Hierapolitanum apud te versari, virum adeo pium in Christiana religione, ut medeatur dæmoniacis, et alios morbos curet facil-

C lime, eo cum nos necessario opus habeamus, Valerium et Basianum magistrianos (3) divinorum nostrorum officiorum misimus, ut eum cum omni honore et reverentia ad nos adducant. Tuæ ergo jubemus præstantiæ, ut ei persuadeas ad nos venire cum summa animi alacritate, sciens non parvam hoc nomine tibi futuram esse apud nos laudem. Vale.

XVIII. Hanc cum magistrianis dedisset epistolam, Roma misit, dicens: Rem mihi longe gratissimam feceritis, si Abercium ad me quam maxima celeritate adduxeritis. Illi autem eis acceptis litteris, nihil omiserunt celeritatis et diligentiæ. Sed cum pervenissent Brundusium, et navem paratam as-

D cendissent, vento usi secundo septem diebus transmisso Ionio, appellunt in Peloponnesum. Illinc autem equis usi velocibus, cito veniunt Byzantium. Deinde cum ipso die trajecissent in Nicomediam, et usi essent rursus cursu publico, veniunt Synadem Phrygiæ metropolim: et acceptis viæ ducibus a præside, qui illic erat, Spinthere dicto, ut fuerat ei imperatum a Corneliano, circa horam nonam veniunt in civitatem Hierapolitanorum. Ingredientes ergo civitatem occurrunt Abercio, veluti

(3) Magisteriani aliter dicebantur Agentes in rebus, quibus cum alia, tum etiam evectiones publici cursus commissæ erant. Vide Bar. an. 163.

optima data occasione. Solebat enim hora nona domum redire a docendo, solitas preces Deo redditurus. Atque illi quidem ei facti obviam, rogarunt ubinam esset Euxenianus, et quonam ire deberent, ut eum convenirent. Postquam vero ille rogavit, quid quærerent, et cur venirent, ejus interrogationem ægre ferens Valerius, et quod non cito ad quæsita respondisset, audacius aliquid audet, forte motus a maligno, et extendit dexteram adversus sanctum, volens eum flagello percutere. Manus autem, quæ eum desuper servabat, non fuit negligens, sed audax puniebatur dextera, et erat immobilis, tanquam vincta aliquo compede. Invadit alterum quoque metus propter novum hoc spectaculum: et ambo ab equis descendentes, procidunt ad sancti pedes, et fiunt ei supplices, ut manus, quæ emarcuerat, et erat quasi mortua, effloresceret rursus et revivisceret, neque sic remaneret mortua.

XIX. Ille autem in hoc quoque consueta usus est misericordia, et tangit quidem manum male affectam, sanam vero eam reddit protinus. Deinde rursus sciscitatus quanam de causa esset eis opus cum convenire, et intellexisset quod ad ipsum ferrent litteras imperatoris, fit eis dux itineris, et deducit quamprimum ad ædes Euxeniani. Ille autem, acceptis litteris, cum quæ continebantur in eis, perlegisset, sancto statim tradit epistolam, et rogat, ut nihil differat, sed sicut imperator volebat, iter quamprimum ineat. Quam cum ipse quoque legisset: Veniam, inquit, promptoque et alacri animo iter conficiam. Fit enim hoc Dei voluntate, ut mihi quoque jam a Domino meo fuit significatum. Et magistriani quidem præclare deducti ad Euxenianum, et ab eo honorifice accepti hospitio, cum duos dies apud ipsum mansissent, et ei totum iter, et navigationem renuntiassent, abierunt tertio die, acceptis ab eo litteris: cum eis esset pollicitus admirandus Abercius, post quadraginta dies, in Portu, qui dicitur, qui quidem est prope Romam, se esse invicem conventuros, et sic simul cum illis Romam esse ingressurum. Illi autem cum non possent non credere, (recte enim judicabant ex iis, quæ senserant, et viderant, quod fieri non posset, ut vir, qui talibus et tantis erat dignatus, conscientiam et linguam haberet non sanam) publicos rursus equos ascendentes, redierunt.

XX. Divinus autem Abercius cum vinum, et acetum et oleum in unum et eumdem utrem injecisset, et paucos panes præterea sumpsisset, et deinde esset locutus cum fratribus, quæ par erat et illius recessum miserabiliter deflentes pulcherrime esset consolatus, ascendit vehiculum publicum, et egreditur e civitate. Cum autem parum processisset in via, videt quemdam vinitorem fodientem, et vites diligenter colentem, (ei nomen erat Trophimion). Quo nominatim vocato: Agedum, inquit, iter me-

οἷα προστεταγμένον αὐτῷ παρὰ Κορνηλίου τοῦ ἐπάρχου περί που τὴν ἐνάτην ὥραν τὴν Ἱεραπολιτῶν καταλαμβάνουσιν. Εἰσιόντες τοιγαροῦν τὴν πόλιν, ὑπαντῶσι τῷ Ἀβερκίῳ, καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ παρήκοντος· εἰώθει γὰρ κατὰ τὴν ἐνάτην ὥραν ἐκ τῆς διδασκαλίας οἴκαδε ἀναστρέφειν τὰς συνήθεις ἀποδώσων εὐχὰς τῷ Θεῷ. Οἱ μὲν οὖν ὑπαντήσαντες αὐτῷ, ἀνεπυνθάνοντο, ποῦ ποτε ὑπάρχοι Εὐξεινιανὸς, καὶ ὅπη γενόμενοι, ἐντύχοιεν τῷ ἀνδρί. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τίς τε ἡ ζήτησις τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐφ' ὅτῳ ἥκοιεν ἤρετο, τὴν ἐκείνου ἐρώτησιν χαλεπῶς ἐνεγκὼν Οὐαλέριος, ὅτι μὴ ταχὺ ἀπεκρίνατο, τολμᾷ τι καὶ θρασύτερον, ἴσως ὑπὸ τοῦ πονηροῦ κινηθεὶς, καὶ ἀνατείνει κατὰ τοῦ ἁγίου τὴν δεξιὰν, πλῆξαι τοῦτον τῇ μάστιγι βουληθείς· καὶ εὐθὺς ἡ φρουροῦσα χεὶρ ἄνωθεν οὐκ ἠμέλει, καὶ ἡ τολμηρὰ ἐκολάζετο· καὶ ἀκίνητος ἦν ὥσπερ τινὶ προκατασχεθεῖσα πέδῃ. Λαμβάνει καὶ τὸν ἕτερον δέος ἐπὶ τῷ καινῷ τούτῳ θεάματι, καὶ ἀποβάντες ἄμφω τῶν ἵππων, προσπίπτουσί τε τοῖς τοῦ ἁγίου ποσὶ, καὶ ἱκέται γίνονται ταπεινοὶ λίαν, ὥστε τὴν ἀπομαρανθεῖσαν χεῖρα καὶ οἱονεὶ τεθνηκυῖαν ἀναθῆλαι πάλιν καὶ ἀναζῆσαι, μηδὲ οὕτως απολειφθῆναι νεκράν.

ΙΘ'. Ὁ δὲ τῆς συνήθους ἔχάν τούτῳ γίνεται συμπαθείας, καὶ ἅπτεται μὲν τῆς πηρωθείσης· ὑγιᾶ δὲ αὐτὴν εὐθὺς δείκνυσιν. Εἶτα τὴν αἰτίαν καὶ πάλιν τῆς τοῦ ἀνδρὸς χρείας ἐρόμενος, καὶ μαθὼν ὅτι βασιλικὰ πρὸς αὐτὸν κομίζοιεν γράμματα, ὁδηγὸς γίνεται τῶν ἀνδρῶν, καὶ εἰς τὸν Εὐξεινιανοῦ οἶκον τὸ τάχος ἐπάγει. Ἐκεῖνος μέντοι τὰ γράμματα εἰς χεῖρας λαβὼν, καὶ τὰ ἐγκείμενα ἐπεξελθὼν, μεταδίδωσι τὴν ἐπιστολὴν εὐθὺς τῷ ἁγίῳ, καὶ ἠξίου μηδὲν ὑπερθέσθαι, ἀλλ' ὥσπερ αὐτὴ ἠβούλετο, τὴν ταχίστην ἅπτεσθαι πορείας. Ὁ δὲ, καὶ αὐτὸς ἀναγνοὺς, Ἐλεύσομαι, ἔφη, καὶ οὐκ ἀπροθύμως τὴν πορείαν ἀνύσω, ἐπεὶ κατὰ γνώμην Θεοῦ τὸ γινόμενον, ὡς κἀμοὶ ἤδη παρὰ τοῦ Κυρίου μου ἐδηλώθη· Οἱ μὲν οὖν μαγιστριανοὶ λαμπρῶς παρ' Εὐξεινιανῷ ξενισθέντες, δύο τέ τινας ἡμέρας παρ' αὐτῷ μείναντες, τὴν πορείαν τε πᾶσαν αὐτῷ καὶ τὸν πλοῦν ἀπαγγείλαντες, τῇ τρίτῃ ἀντίγραφα λαβόντες, ἀπῄεσαν, ὑπεσχημένον αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀβερκίου μετὰ τεσσαράκοντα ὅλας ἡμέρας κατὰ τὸν λεγόμενον Πόρτον ὃς ἐχόμενος Ῥώμης ἐστὶν, ἀλλήλοις ἐντυχεῖν· καὶ οὕτως ἅμα ἐκείνοις τῆς πόλεως ἐπιβῆναι. Οἱ δὲ ἀπιστεῖν οὐκ ἔχοντες (ἔκρινον γὰρ ὀρθῶς ἐξ ὧν ἔπαθόν τε καὶ εἶδον), ὅτι ἀδύνατον ἄνδρα τοιούτων ἠξιωμένον τό τε συνειδὸς καὶ τὴν γλῶτταν ἔχειν οὐχ ὑγιᾶ) τοῖς δημοσίοις καὶ αὖθις ἐπιβάντες ἵπποις ἐπανῄεσαν.

Κ'. Ἀβέρκιος δὲ ὁ θεῖος, οἶνόν τε καὶ ὄξος καὶ ἔλαιον εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀσκὸν ἐμβαλὼν, πρὸς δὲ καὶ ἄρτους ὀλίγους λαβὼν, εἶτα τοῖς ἀδελφοῖς διαλεχθεὶς τὰ εἰκότα, τὴν ἐκείνου τε ἀποδημίαν ἐλεεινῶς ἀποδυρομένους δεξιώτατα παραμυθησάμενος, ὀχήματος πολιτικοῦ ἐπιβαίνει, καὶ τῆς πόλεως ἔξεισι. Βραχὺ δὲ τῆς ὁδοῦ προελθὼν, ὁρᾷ τινα ἀμπελουργὸν σκάπτοντα, καὶ περὶ τὰς ἀμπέλους ἐπιμελῶς ἔχοντα (ὄνομα τῷ ἀνδρὶ Τροφιμίων)· τοῦτον ὀνομαστὶ καλέσας, Δεῦρο, φησὶν, ἀδελφὲ, συνδιάνυ-

σόν μοι τὴν ἐπὶ Ῥώμην ὁδόν. Ἤκουσεν ἐκεῖνος, καὶ τὴν δέκελλαν εὐθὺς καὶ τὸ σκαφεῖον ἀπολιπὼν, τὴν οἰκείαν τε ἁρπάσας ἐσθῆτα ἣν διὰ τὸν ἐκ τῆς ἐργασίας κόπον τῇ γῇ καταθεὶς ἦν, εἵπετο τῷ ἁγίῳ. Ἐπειδὴ δὲ συνώδευον ἤδη. Ἀλλὰ νῦν ὅτι μάλιστα προσέχειν ὑμᾶς ἀξιῶ, θαῦμα γὰρ ἀκούσεσθε, σύμμικτον ἡδονῇ. Καὶ γὰρ ὁπότε μὲν ὁ Τροφιμίων εἰς κοινὴν ἤδη χρείαν ἐπιστρέφοντος τοῦ ἁγίου τὸν τοῦ ἀσκοῦ πόδα λύσειεν, αὐτῷ δὴ τὸ πρὸς τὸ παρὸν συντελοῦν μόνον ἀμιγὲς ἐξῄει, οἶνος τυχὸν, ἢ ὄξος, ἢ ἔχαιον, τῶν ἄλλων κατὰ χώραν μενόντων· ὁπότε δὲ πάλιν ἐκεῖνος ἐν χρείᾳ τινὸς καταστὰς, εἰ κατὰ γνώμην τοῦ ἁγίου λύσειε τὸν ἀσκὸν, τἀναντία ἢ αὐτὸς ἠβούλετο, θαυμαστῶς ἐξῄει· ὄξος μὲν καὶ ἔλαιον, εἰ δίψει τυχὸν ληφθεὶς πειρῷτο πιεῖν· εἰ δὲ καὶ ἔμπαλιν αὐτῶν δεηθείη, οἶνος ἀκραιφνὴς τοῦ ἀσκοῦ ἀπέῤῥει. Οὕτως ὁ ἑκοντὶ δολερὸς· ἄκων ὑπῆρχε πιστὸς, οὐδενὸς ὧν ἠβούλετο, κατὰ χρείαν ἁπτόμενος, σαφῶς αὐτὸν τοῦ πράγματος ἐκδιδάσκοντος ὀρθῶς ἔχειν καὶ ἀκεραίως, καὶ μηδὲν παρὰ τὴν τοῦ χρησαμένου γνώμην ποιεῖν. Τοιούτων Ἀβέρκιος τῶν παρὰ Θεοῦ θείων ἀπέλαυε χαρισμάτων. Πᾶσαν οὖν εὐμαρῶς ἀνύσαντες τὴν ὁδὸν, ἐν Ἀτταλείᾳ τῆς Παμφυλίας κατάγονται. Ἐν ᾗ πλοίου τινὸς τῶν ἐπὶ Ῥώμην ἀναγομένων ἐπιβάντες, εἰς τὸν ὡρισμένον καταίρουσι τόπον, πέρας ἄρτι καὶ τοῦ τῶν ἡμερῶν λαβόντος συνθήματος.

ΚΑ'. Τῶν οὖν μαγιστριανῶν τρισὶν ὕστερον ἡμέραις καὶ αὐτῷ καταχθέντων· πολὺν γὰρ αὐτοῖς ἐτρίβη χρόνον ὁ πλοῦς διὰ τὸ τῆς ὥρας χειμέριον, καὶ πολλὰ σφίσιν αὐτοῖς μεμφομένων τῆς βραδυτῆτος, οὕτω τε οἰομένων ὡς, εἰ μὴ τῷ ἁγίῳ κατὰ τὰς συνθήκας ἐντύχοιεν, ἢ ἑαυτοὺς ὠμῶς διαχρήσασθαι, ἢ εἰ τῷ αὐτοκράτορι κεναῖς, ὃ δὴ λέγεται, χερσὶν ἐμφανισθεῖεν ὑπ' ἐκείνου ἀναιρεθῆναι. Ταῦτα τούτων καθ' ἑαυτοὺς διασκοπουμένων, ἐπειδὴ ἀπέβησάν τε τῆς νηὸς ἤδη, καὶ τὰς καταγωγὰς ἀνηρεύνων, καὶ τὴν ἀκτὴν περιῄεσαν, ἐντυγχάνουσι τῷ ἁγίῳ. Ὁ μὲν οὖν τὴν δεξιὰν προτείνας, καὶ αὐτοὺς ἀσπασάμενος, προσφιλές τε εἶδε τοὺς ἄνδρας, καὶ πράως τοῦ συνθήματος ὑπεμίμνησκεν. Οἱ δὲ ἄσμενοι τοῦτον ὡς οὐκ ἂν ἤλπισαν ἰδόντες, προσεκύνουν εὐθέως, περιεπτύσσοντο, περιέβαλλον πάντα, τἄλλα ἐποίουν ὅσα ψυχῆς ὑπὸ περιχαρείας κεκινημένης ἐστὶ σύμβολα. Εἶτα παραλαβόντες, εἰσίασί τε τὴν Ῥώμην, καὶ ὡς τὸν ὕπαρχον ἄγουσι Κορνηλιανόν. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον ἡ κατὰ τῶν Βαρβάρων εἶχεν ἐκστρατιὰ, τὸν Ῥῆνόν τε διαβάντων, καὶ τὴν Ῥωμαίων λεηλατούντων, τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν Αὐγούσταν ἄγει Φαυστῖναν. Ὃν ἐκείνη θεασαμένη γεραρὸν οὕτω καὶ σεμνὸν, καὶ τὸ εὔκοσμον οἷον καὶ γαληνὸν ὑποφαίνοντα, αἰδοῦς ὑπόπλεως γίνεται, καὶ σὺν πολλῇ αὐτὸν ἀσπάζεται τῇ σεμνοπρεπείᾳ. Καὶ. Ὅτι μὲν ἀγαθοῦ καὶ πάντα δυναμένου, λέγει, Θεοῦ δοῦλος εἶ, δῆλον, ἐξ ὧν ἄλλοι τε πολλοὶ πρότερον, καὶ νῦν ἀπήγγειλαν ἐπανελθόντες οἱ μαγιστριανοὶ (καὶ γὰρ ἤδη καὶ παρ' αὐτῶν ἡ Φαυστῖνα τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα ἐμεμαθήκει)· δέομαι οὖν μηδὲν ἀναβαλέσθαι καὶ βασιλέων εὐεργέτης ὀφθῆναι, καὶ τὸ ταπεινὸν ἡμῶν

A eum Romam confice. Audivit ille, et ligone, et rastris relictis, et sua veste arrepta, quam propter laborem operationis humi deposuerat, sanctum est secutus. Jamque simul viam inibant. Sed nunc volo vos quam maxime attendere : audietis enim miraculum voluptate commistum. Etenim quando Trophimion ad communem usum, sancto jubente, utris operculum amovisset, idipsum solum, quod opus erat in præsentia, egressum est haud mistum : vinum, verbi causa, aut acetum, aut oleum, aliis in loco manentibus. Quando autem ille rursus aliqua re indigens, non e sententia sancti utrem solvisset, admirabiliter egrediebantur contraria iis, quæ volebat : acetum quidem, et oleum, si siti forte laborans vellet bibere, sin vero his contra opus haB beret, vinum purum effluxit ex utre. Sic qui sua sponte fuit fraudulentus, invitus fuit fidelis, cum nihil tangeret ex iis, quæ volebat ad usum, re ipsa eum aperte docente, ut recte se gereret et sincere, et nihil faceret præter sententiam ejus, qui commodasset. Talia a Deo dona fuit consecutus Abercius. Cum ergo totum iter facile confecissent, veniunt in Ataliam Pamphyliæ civitatem. In qua cum navem conscendissent, quæ Romam proficiscebatur, in locum appellunt constitutum, cum modo finem accepisset dierum conventio.

XXI. Magistriani vero tribus postea diebus ipsi quoque appulerunt : fuit enim longa mora navigationis propter tempestatem. Quocirca tarditatem C suam valde accusabant : quin etiam statuebant nisi sanctum, ut convenerat, invenirent, vel sibi ipsis mortem crudeliter consciscere. Nam si imperatori vacuis, ut dicitur, manibus se sisterent, metuebant, ne ab illo interficerentur. Hæc apud se animo agitantes, cum jam e navi descendissent, et scrutarentur diversoria, et littus obirent, sanctum inveniunt. Ille autem cum manum porrexisset, et eos salutasset, amice eos aspexit, et placide pactum conventum revocavit in memoriam. Cum vero ipsi libenter eum præter spem vidissent, protinus adorabant, amplectebantur, et omnia alia faciebant, quæ sunt signa animi moti lætitia. Deinde cum eum secum assumpsissent, ingrediuntur Romam, et ad prætorii præfectum ducunt Cornelianum. Ille autem, cum imperator Antonius D expeditionem suscepisset contra Barbaros, qui Rhenum transierant, et Romanorum agros populabantur, eum ducit ad Augustam Faustinam. Quem postquam illa aspexit adeo honestum et venerandum, et qui summam moderationem præ se ferebat et tranquillitatem, impletur pudore, et cum salutat honorifice, et, Quod sis boni quidem Dei, et qui omnia potest, servus, inquit, est evidens, tam ex iis, quæ alii multi prius, et nunc reversi renuntiarunt magistriani, (etenim jam quoque ex eis Faustina de illo acceperat) rogo igitur, ut nihil differas, sed beneficio afficias imperatores, et humilem nostram serves et cures filiolam. Sic enim a nobis

magni honores, et dona tibi collata referent gratiam.

XXII. Hæc illa cum magna dicebat affectione. Eam enim flectebat naturæ necessitas, et faciebat ut illius postularet auxilium, quem (ut cum divino dicam Davide) odio habebant gratis, et non sustinebant adorare tanquam verum Deum [5]. Ille autem : Accepta quidem est, inquit, nobis tua voluntas : sed nos nullo ex iis, quæ sunt apud vos, delectamur, ut qui vanam hanc speciem jampridem exspuerimus : et alioqui nec mercede præbemus gratias, quæ nobis a Deo datæ sunt, gratis accepta, gratis quoque dare jussi [6]. Sed ubi est, inquit, filia ? Faustina autem quam potuit celerrime currit in thalamum, et acceptam filiam attrahit ad sanctum quam maximo ardore et studio dici potest. Puellam vero inhabitans sceleratissimus dæmon, cum cognovisset se ad eum abduci, a quo sciebat se prius fuisse superatum, discerpebat puellam et dejiciebat : timere, conturbari, tremere, caligare faciebat. Deinde etiam vocem ex ea emittebat, dicentem : Ecce, Aberci, ego te Romam duxi, sicut sum pollicitus. Ille autem : Certe, inquit : sed nequaquam propterea gaudebis. Sic dixit, et jubet puellam duci sub dio. Ducta est ergo puella per Hippodromum, cum imperatoris satellites et custodes locum prius occupassent. Interim autem cum ille impudens et sceleratus dæmon discerperet et dejiceret puellam, et nihil aliud clamaret nisi quod solum significabat se gloriari et jactare, quod per se duxisset sanctum per tantum terræ et maris spatium, sublatis in cœlum oculis, Abercius, cum Deum esset precatus, puellam acriter intuetur, et : Ab ea, inquit, egredere, maligne dæmon, ipsam nihil offendens. Tibi hoc jubet Christus meus. Is vero, leonina illa audacia statim mutata in vulpis timiditatem : Adjuro te ego quoque, inquit, per ipsum Christum, ne me mittas in solitudinem, neque ullum alium locum, nisi in eum, in quo habitabam. Sanctus autem : Abibis quidem, inquit, non in solitudinem, sed in locum paternum. Propterea autem, quod me fecisti videre Romam, ipse quoque tibi jubeo in nomine Jesu, ut hanc aram tollas, (ei manu ostendens aram lapideam) et feras usque ad meam Hierapolim et statuas propter portam australem. Audivit dæmon, et statim tanquam servus, qui terribili domino didicit cedere in omnibus, recedit quidem a puella, nihil ei omnino mali faciens. Deinde innumerabilibus oculis videntibus (o quis tua omnia non admirabitur, rex Christe?) aram subit, et tollit graviter gemens, et transit per medium Hippodromum, (quod quidem visum est novum Romanis spectaculum) et deponit Hierapoli in loco præstituto.

A σῶσαι καὶ θεραπεῦσαι θυγάτριον. Οὕτω γάρ σοι μεγάλαι τιμαὶ παρ' ἡμῶν καὶ δωρεαὶ τὴν χάριν ἀμείψονται.

ΚΒ'. Ταῦτα μετὰ πολλῆς ὑπηγόρευε τῆς περιπαθείας· ἔκαμπτον γὰρ αὐτὴν αἱ τῆς φύσεως ἀνάγκαι, καὶ βοηθὸν ἐποίουν ἐκεῖνον ἐπιζητεῖν ὃν (κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαυῒδ) δωρεὰν ἐμίσουν, καὶ ὡς ἀληθῆ προσκυνεῖν οὐκ ἠνείχοντο. Ὁ δὲ, Ἀπόδεκτα μὲν τὰ τῆς προαιρέσεως, ἔφη, τῆς σῆς. πλὴν οὐδενὶ τούτων ἡμεῖς τῶν παρ' ὑμῖν τιμίων ἡδόμεθα, πάλαι τὴν κενὴν ταύτην διαπτύσαντες φαντασίαν· ἄλλως τε δὲ, οὐδὲ ἐμμίσθους τὰς παρὰ Θεοῦ δοθείσας ἡμῖν παρέχομεν χάριτας, δωρεὰν λαβόντες, καὶ δωρεὰν διδόναι κεκελευσμένοι. Ἀλλὰ ποῦ σοι, φησὶν ἡ θυγάτηρ; Καὶ ἡ Φαυστίνα, ὡς εἶχε τάχους, εὐθὺς εἰς τὸν θάλαμόν
B τε εἰστρέχει, καὶ τῆς παιδὸς αὐτῆ λαβομένη, ἐφέλκεται πρὸς τὸν ἅγιον, μεθ' ὅσης ἂν τῆς θερμότητος εἴποις καὶ τῆς σπουδῆς. Ὁ μέντοι ἐποικῶν τῇ παιδὶ πονηρότατος δαίμων, ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν ἀπαγόμενος ἔγνω, οὗ καὶ πρότερον ἐγίνωσκεν ἡττηθεὶς, ἐσπάραττε τὴν παῖδα, κατέβαλλε, δεδοικέναι, ταράττεσθαι, τρέμειν, ἰλιγγιᾷν ἐποίει. Εἶτα καὶ φωνὴν ἐκ ταύτης ἠφίει, Ἰδοὺ, Ἀβέρκιε, λέγουσαν, καὶ εἰς Ῥώμην σε ἤγαγον, ὥσπερ ἄρα ἐπηγγειλάμην, ὁ δὲ Ναὶ, φησίν· ἀλλ' οὐ χαιρήσεις τούτου γε ἕνεκεν. Οὕτως ἔφη καὶ τὴν κόρην εἰς ὕπαιθρον ἀχθῆναι κελεύει. Ἤχθη οὖν ἀνὰ τὸν Ἱππόδρομον ἡ παῖς, ὑπασπιστῶν τε βασιλικῶν πρότερον καὶ φρουρῶν τὸν τόπον διαλαβόντων, ἐν τούτῳ δὲ τοῦ ἀναιδοῦς ἐκείνου καὶ μιαροῦ δαίμονος, σπαράττοντός τε καὶ καταβάλλοντος τὴν κόρην, καὶ οὐδὲν ἄλλο βοῶντος ὅτι μὴ
C τὰ ὀφρὺν καὶ κόμπον δηλοῦντα μόνον, ἐφ' ᾧ τὸν ἅγιον τοσαύτην θάλασσάν τε καὶ γῆν δι' αὐτὸν ἀγάγοι, τὸ ὄμμα εἰς οὐρανοὺς ἐπάρας Ἀβέρκιος καὶ προσευξάμενος τῷ Θεῷ, δριμύ τε τῇ κόρῃ ἐμβλέπει, καὶ Ἔξελθε, φησὶ, ταύτης, πονηρὲ δαῖμον. Ἐπιτάσσει σοι Χριστὸς ὁ ἐμὸς, μηδὲν αὐτὴν λυμηνάμενος. Ὁ δὲ εὐθὺς τὸ λεόντειον ἐκεῖνο θράσος εἰς δειλίαν ἀλώπεκος μεταβεβληκὼς, Ὁρκίζω σε κἀγὼ, ἔφη, κατὰ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ, μὴ εἰς ἐρημίαν με, μὴ εἰς ἕτερον ἀποπέμψαι τόπον· ἀλλ' ἔνθα δὴ καὶ πρότερον ᾤκουν. Καὶ τὸν ἅγιον. Ἀπελεύσῃ μὲν οὐκ εἰς ἐρημίαν, ἀλλ' εἰς τὸν τόπον τὸν πατρικόν. Ἀνθ' ὅτου δὲ με καὶ τὴν Ῥώμην ἰδεῖν ἐποίησας, ἐπιτάττω σοι καὶ αὐτὸς πάλιν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ τὸν βωμὸν τοῦτον ἆραι (δείξας αὐτῷ τῇ χειρὶ βωμὸν λίθινον)
D μέχρι τε Ἱεραπόλεως τῆς ἐμῆς ἐνεγκεῖν, καὶ παρὰ τῇ νοτίῳ φέροντι παραστῆσαι πύλῃ. Ἤκουσεν ὁ δαίμων, καὶ εὐθὺς οἷα δοῦλος φοβερῷ δεσπότῃ πάντα ὑπείκειν πεπαιδευμένος ἀπαλλάττεται μὲν τῆς κόρης, μηδ' ὁτιοῦν αὐτὴν δράσας κακόν. Εἶτα μυρίων ὁρώντων ὀμμάτων (ὢ τίς μὴ θαυμάσει σου πάντα, Χριστὲ βασιλεῦ) ὑπέρχεται τὸν βωμὸν καὶ ἀναιρεῖται, βαρὺ στενάξας, καὶ διεισι διὰ τοῦ Ἱπποδρόμου (καινὸν δὴ τοῦτο θέαμα Ῥωμαίοις), καὶ τῷ ὡρισμένῳ φέρων ἐναποτίθησι τόπῳ κατὰ τὴν Ἱεράπολιν.

[5] Psal. LXVIII, 3. [6] Matth. X, 8.

A ΚΓ'. Ἡ δὲ κόρη τοῦ ἐνοχλοῦντος ἀπαλλαγεῖσα δαίμονος, ἄφωνος ἐπὶ πολὺν χρόνον τῶν ποδῶν εἴχετο τοῦ ἁγίου· ὃ καὶ μάλιστα τὴν μητέρα καὶ τοὺς παρόντας ἐθορύβει, δεδοικότας μὴ καὶ τὴν ψυχὴν ὁ δαίμων ἀφείλετο τῆς παιδός. Τὴν μέντοι Φαυστῖναν μὴ δυνηθῆναι σιωπῇ τοῦτο διενεγκεῖν, ἀλλὰ μεστὴν ἀγωνίας ἔχουσαν τὴν καρδίαν, πρὸς τὸν ἅγιον φάναι· Ἦ που μετὰ τοῦ δαίμονος ἀπήλλαξας τὴν παῖδα καὶ τῆς ζωῆς. Ὁ δὲ οὕτως αὐτὴν διακειμένην ἰδὼν, καὶ οἰκτείρας, τὴν χεῖρα τῇ παιδὶ προτείνας, ὥσπερ ὑπὸ βαθεῖ ὕπνῳ κατειλημμένην, νήφουσαν ἐγείρει καὶ σωφρονοῦσαν, καὶ πρὸς τὴν Φαυστῖναν ἐπιστραφεὶς, Ἰδοὺ, φησὶ, παρέστηκέ σοι ἡ παῖς, οὔτε τῆς ζωῆς στερηθεῖσα, καὶ τῆς τοῦ δαίμονος ἐπηρείας ἀπαλλαγεῖσα. Ὡς οὖν οὕτω τὴν παῖδα ἡ μήτηρ εἶδε, B περιβαλοῦσα ταύτην, καὶ δάκρυα χαρᾶς αὐτῇ καταχέασα, παρειάν τε παρειᾷ ἐπετίθει, καὶ στόματι στόμα, χερσί τε ἐνέβαλλε χεῖρας, καὶ ὥσπερ ἔνδον λαβεῖν καὶ γυμνῇ αὐτῇ συγγενέσθαι τῇ ψυχῇ γλιχομένη, οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ γένοιτο. Ἐπειδὴ δὲ ἱκανῶς αὐτῇ ἤδη τὰ πρὸς τὴν παῖδα εἶχεν, ἠξίου τὸν θεῖον Ἀβέρκιον θερμότατα λίαν ἡ βασιλὶς μὴ παραιτήσασθαι παρ' ἐκείνης λαβεῖν ἀμοιβὴν, ἥτινι μεγάλης οὕτως αὐτὸς καὶ ἀναγκαίας ὑπῆρξε χάριτος. Ὁ δὲ χρημάτων μὲν οὐδὲ μνήμην ἀτεχνῶς ἠνέσχετο, εἰρηκὼς ὅτι Τί δεήσοι χρημάτων ᾧπερ ἄρτος καὶ ὕδωρ πολυτελὲς ἄριστον; οἰκοδομηθῆναι δὲ βαλανεῖον αἰτεῖ ἐπὶ τῷ παρὰ ποταμὸν ἀγρῷ, ἔνθα κλίνας αὐτὸς τὰ γόνατα ηὔξατο, καὶ ἡ γῆ πηγὰς ὑδάτων ἀνῆκε θερμῶν· σιτηρέσιόν τε τοῖς ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ πτωχοῖς εἰς τρισχιλίους μοδίους ἀποταγῆναι.

C ΚΔ'. Τούτων ἡ βασιλὶς ἅμα τε ἤκουσε, καὶ ἀσμένως ἁρπάζει τὸ αἰτηθέν. Κορνηλιανόν τε τὸν ἔπαρχον ὡς τάχος μετακαλεῖται καὶ σπουδὴν πᾶσαν εἰσενεγκεῖν πρὸς τὰ αἰτηθέντα κελεύει, ὥστε μὴ ἀμβλῦναι τὴν χάριν τῶν ταχέως ὑποσχεθέντων βραδυτῆτι διακονίας. Οὕτω φύσει καὶ πάθει ψυχῆς οἱ ἄνθρωποι τοῖς ὀκνοῦσι τὰς δωρεὰς μᾶλλον ἢ τοῖς πρὸς τὸ λαβεῖν ἑτοίμοις ἡδόμεθα χαριζόμενοι τοὺς μὲν διὰ τὸ ἧττους ὁρᾶσθαι τῶν διδομένων περιφρονοῦντες, τῶν δὲ τὸ ὑψηλὸν ἀσπαζόμενοι. Ὁ ἔπαρχος μέντοι, μελλήσας οὐδὲν, τὸν ἀρχιτέκτονα πρὸς τὸν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἄρχοντα Φρυγίας ἐκπέμπει, ἐφ' ᾧ χρήματα λαβεῖν παρ' αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ βαλανείου οἰκοδομὴν, ὅσον δέοιτο, καὶ μοδίους τοῖς ἐν τῇ Ἱεραπόλει πένησι τρισχιλίους ἀπονέμει. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ βαλανεῖον οἰκοδομούμενον τέλος εἶχεν, D οὐκ ἔτι τὸ ἀπ' ἐκείνου παρὰ ποταμὸν Ἀργὸς, ἀλλ' Ἀγρὸς θερμῶν τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα· καὶ τὸ σιτηρέσιον δὲ διέμεινε χορηγούμενον ἕως τῶν Ἰουλιανοῦ χρόνων τοῦ δυσσεβοῦς. Ἐκεῖνος δὲ, καθάπερ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν πάντων, οὕτω δὴ καὶ τούτου φθονήσας Χριστιανοῖς, τὴν χορηγίαν εὐθὺς ἵστησιν.

ΚΕ'. Ὁ θεῖος τοιγαροῦν Ἀβέρκιος' ἵν, ἐπ' αὐτὸν ἐπανίωμεν, Ῥωμαίοις χρόνον ἱκανὸν συγγενόμενος, καὶ τὸν ὑγιαίνοντα τῆς πίστεως λόγον Χριστιανῶν παραδοὺς ἐκκλησίαις, ὄναρ ποτὲ τὸν Κύριον ἐπιστάντα

XXIII. Puella autem liberata a dæmone, qui eam vexabat, muta longo tempore tenuit sancti pedes: quod matrem, et eos, qui aderant, maxime conturbabat, timentes ne puellæ animam abstulisset dæmon. Faustina autem non potuit hoc ferre silentio: sed habens cor plenum tristitia et angore animi, dixit sancto: Certe cum dæmone vitam quoque ademisti filiæ. Ille autem cum eam vidisset sic affectam, et ejus esset misertus, puellæ manum præbens, tanquam profundo somno oppressam, eam facit surgere sanæ mentis compotem. Et conversus ad Faustinam: Ecce, inquit, adest tibi puella neque vita privata, et libera ab insultu dæmonis. Postquam ergo mater sic vidit filiam, eam complexa, et præ gaudio fundens lacrymas, genam genæ imposuit, et os ori, et manibus manus conseruit, et veluti cupiens eam intrinsecus apprehendere. et cum nuda ipsa congredi anima, nesciebat quid ageret. Cum autem puella quidem jam recte se haberet, divinum Abercium vehementissime rogavit imperatrix, ne recusaret ab ea accipere remunerationem, cui ipse fuit causa magnæ et necessariæ gratiæ. Ille autem pecuniæ ne sustinuit quidem ullam fieri mentionem, dicens: Quid ei opus fuerit pecuniis, cui panis et aqua est lautum et magnificum prandium? Petit autem, ut prope Hierapolim exstruatur balneum in agro, qui est propter fluvium, ubi ipse oravit flexis genibus, et terra emisit fontes aquarum calidarum; et ut mendicis, qui erant in ea civitate, darentur ter mille modii frumenti.

XXIV. Hæc simul atque audivit imperatrix, libenter concedit, quod fuerat petitum: et Cornelianum prætorio præfectum quamprimum accersit, et jubet ad ea præstanda, quæ sunt petita, omne adhibere studium, ne cito promissorum gratiam hebetet et obscuret tarditas ministerii. Tale est hominum ingenium, et ita sunt affecti. Iis libentius gratificamur, qui dona dubitant accipere, quam iis, qui sunt prompti ad accipiendum: hos quidem despicientes, quod videantur victi a muneribus: illorum autem amplectentes animi magnitudinem. Præfectus autem prætorii nihil cunctatus, emittit architectum ad præsidem Phrygiæ, qui erat illo tempore, ut pecunias ab eo acciperet, quantis opus erat ad balneum exstruendum: et ter mille modios frumenti distribueret pauperibus, qui erant Hierapoli. Postquam autem fuit impositus finis balneo, quod ædificabatur, ab illo tempore non vocabatur amplius locus ille Ager, qui est propter fluvium, sed Ager calidarum. Duravit autem illius frumenti distributio usque ad tempora impii Juliani. Ille namque, quomodo alia bona, ita hoc quoque invidens Christianis statim cessare facit suppeditationem.

XXV. Divinus ergo Abercius, ut ad eum revertamur, cum longo tempore fuisset versatus cum Romanis, et sanam fidei rationem tradidisset Ecclesiis Christianorum, videt aliquando in somnis adesse

Dominum, et dicere : Oportet, o Aberci, te curam quoque gerere partium, quæ sunt in Syria. A somno ergo excitatus, petit ab imperatrice, ut eum dimittat. Illa enim eum detinebat vehementissime, timens ne postqnam ille abscessisset, libertatem assecutum dæmonium, filiam rursus invaderet. Verum is, cum, quod ad id attinebat, jussisset eam esse bono animo, rursus rogavit, ut navis sibi pararetur, per quam ad partes Syriæ navigaret. Tandem ergo persuasa ab illius assiduitate, jubet Cornelianum ei parare navigium, et quæ erant necessaria, quamprimum imponere. Cum ergo ei in portum deducta esset navis, illam conscendens, septimo die navigationis pervenit in Syriam. Et primum quidem versatur Antiochiæ : deinde eum excipit Apamea : et illinc transit ad reliquas civitates, et reconciliat Ecclesias inter se dissidentes. Tunc enim per eas valde serpebat malum hæresis Marcionis. Transmisso autem Euphrate, venit ad Ecclesias, quæ erant in Nisibi, et in tota Mesopotamia, easque eodem modo afficit. Hinc ad eum ab omnibus deferuntur pecuniæ, mediocris renumeratio magnæ ejus circa Ecclesias malorum perpessionis. Ignorabant autem se perinde facere, acsi alicui ex iis, qui possunt velocissime currere, præberent compedes, præmium quoddam agilitatis aut si mavis, non secus ac ii, qui eum qui nudus luctari pulchre didicit, conantur docere, ut eum arripiendi ansam habeat adversarius.

XXVI. Cum ergo ille quidem recusaret accipere, dicens fuisse plura, quæ dabat imperatrix, et quæ justiore de causa poterant accipi : illi autem instantes cum non possent persuadere: stans in medio eorum vir quidam, nomine Barchasanes, genere clarissimus, divitiis copiosissimus : Vim quidem, inquit, ei afferre propter pecunias, o fratres, neque est ei decorum, neque nobis omnino utile. Quod autem datum, non licet deponere, et quod ei magis dant suæ actiones, istud est a nobis præstandum. Decernemus eum nominare æqualem apostolis. Neque enim ullum alium scimus tantum terræ et maris obiisse, ut curam gereret fratrum, nisi summos Christi discipulos, quos quidem ipse est secutus. Hæc ille quidem : omnibus autem visum est ita esse faciendum. Sicque ab illo tempore accepit hanc denominationem, qui etiam ante illorum sententiam hanc erat ipsis factis sortitus. Cum illinc ergo recessisset, et in utraque fuisset Cilicia, et Lycaoniam obiisset, et Pisidiam, venit Synadem Phrygiæ metropolim. Hospitio autem acceptus a quibusdam ex iis, qui illic erant Christianis, cum se parumper recreasset, ad suam contendit civitatem.

XXVII. Cum itaque æstate venisset ad locum, qui dicitur Aulon, sedit in petra propinqua. Cum autem et ventus spiraret ei adversus, et a rusticis frumentum in arca ventilaretur, et aura tenues paleas excitans, in sancti vultum projiceret, rogat agricolas, ut laborem aliquantum remitterent. Illi

A ὁρᾷ καὶ, Δεῖ σε, Ἀβέρκιε, λέγοντα, καὶ τῶν ἐν τῇ Συρίᾳ φροντίσαι μερῶν. Ἀνεθεὶς οὖν τοῦ ὕπνου, αἰτεῖ τὴν βασιλίδα μεθεῖναι αὐτόν· περιείχετο γὰρ τέως ἰσχυρότατα τοῦ ἀνδρὸς, δεδοικυῖα μὴ μετὰ τὴν ἐκείνου ἀποδημίαν ἀδείας τυχὸν τὸ δαιμόνιον, ἐμπηδήσῃ πάλιν τῇ θυγατρί. Ὁ δὲ, Θαῤῥεῖτε τούτου γε ἕνεκεν, εἰρηκὼς, ἐδεῖτο καὶ αὖθις ναῦν αὐτῷ παρασκευασθῆναι, δι' ἧς ἐπὶ τὰ τῆς Συρίας πλεύσειε μέρη. Μόλις οὖν ποτε καὶ τῇ πολλῇ πεισθεῖσα προσεδρίᾳ, κελεύει Κορνηλιανῷ πλοῖόν τε αὐτῷ εὐτρεπίσαι, καὶ τά ἐπιτήδεια ὅτι τάχος ἐνθέσθαι. Καθορμισθείσης οὖν αὐτῷ τῆς νεὼς ἐμβὰς ἑβδόμῃ τῇ πρὸς τὸν πλοῦν ἡμέρᾳ τὴν Συρίαν καταλαμβάνει. Καὶ πρῶτα μὲν τῇ Ἀντιοχέων ἐπιδημεῖ· εἶτα δέχεται τοῦτον Ἀπάμεια κἀκεῖθεν ἐπὶ τὰς λοιπὰς μεταβαίνει πόλεις, B καὶ στασιαζούσας διαλάττει τὰς ἐκκλησίας· πάνυ γὰρ τότε τὸ τῆς αἱρέσως τοῦ Μαρκίωνος κακὸν, ἐνέμετο ταύτας. Τὸν Εὐφράτην δὲ διαβὰς, ταῖς κατὰ Νίσιβίν τε καὶ πᾶσαν τὴν Μεσοποταμίαν ἐκκλησίαις ἐπιφοιτᾷ, κἀκείνας τὸν ἴσον διατίθησι τρόπον. Ἐντεῦθεν χρήματα αὐτῷ κομίζεται παρὰ πάντων, ἀμοιβὴ μετρία τῆς πολλῆς αὐτοῦ δῆθεν περὶ τὰς ἐκκλησίας κακοπαθείας. Ἠγνόουν δὲ ὅμοιόν τε ποιοῦντες, ὥσπερ εἴ τινι τῶν τρέχειν ὀξύτατα δυναμένων πέδας παρεῖχον, γέρας τι τῆς εὐκινησίας, εἰ βούλει δὲ, καθάπερ οἱ τὸν γυμνὸν ἤδη παλαίειν πεπαιδευμένον πειρώμενοι ἐνδιδύσκειν· ὥστε λαβὰς ἔχειν ἐπὶ αὐτὸν τὸν ἀντίπαλον.

Κϛʹ. Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν ἀνένευε τὴν ἀνάληψιν τὰ C τῆς βασιλίδος πλείονα εἰρηκὼς εἶναι, καὶ εὐλογωτέρας ἐχόμενα πρὸς τὸ λαβεῖν ἀφορμῆς· οἱ δὲ προσκείμενοι πείθειν οὐκ εἶχον, εἰς μέσον τις αὐτῷ καταστὰς Βαρχασάνης ὄνομα· ἀνὴρ τὸ γένος λαμπρότατος, τὸν πλοῦτον διαφορώτατος, Βιάζεσθαι μὲν, ἀδελφοὶ, τὸν ἄνδρα χρημάτων ἕνεκα, ἔφη, οὔτε αὐτῷ πρέπον, οὔθ' ἡμῖν ὅλως λυσιτελές. Ὃ δὲ οὐκ ἔστι διδόμενον ἀποθέσθαι, καὶ ὅπερ αὐτῷ μᾶλλον αἱ πράξεις διδόασιν, ἐκεῖνο δὴ καὶ ποιητέον ἡμῖν. Καὶ ψηφισώμεθα τοῦτον ἰσαπόστολον ὀνομάζειν, ἐπεὶ μηδὲ περιελθόντα ἕτερον ἴσμεν γῆν τοσαύτην καὶ θάλατταν ἐπὶ προνοίᾳ τῶν ἀδελφῶν, ὅτι μὴ τοὺς κορυφαίους ἐκείνους τοῦ Χριστοῦ μαθητὰς, οἷσπερ δὴ καὶ οὗτος ὤφθη ἑπόμενος. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπε, τοῖς δὲ δεῖν ἐδόκει, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου ταύτην ἔλαχε τὴν ἐπωνυμίαν, ὁ καὶ πρὸ τῆς ἐκείνων ψήφου τοῖς ἔργοις D αὐτὴν κληρωσάμενος. Ἀναζεύξας τοίνυν ἐκεῖθεν, ἐν ἑκατέρᾳ τε Κιλικίᾳ γενόμενος, καὶ τῇ Λυκαονίᾳ καὶ Πισιδίᾳ ἐπιδημήσας, εἰς Σύναδα τῆς μικρᾶς Φρυγίας μητρόπολιν ἧκει. Ἐπιξενωθεὶς δέ τισι τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, καὶ μικρὸν ἑαυτὸν ἀναπαύσας, πρὸς τὴν οἰκείαν ὥρμησε πόλιν.

ΚΖʹ. Τὸ χωρίον οὖν ὅπερ Αὐλὼν ἐκαλεῖτο θέρους καταλαβὼν, ἐπὶ τῆς πλησίον ἐκάθισε πέτρας. Ἐπειδὴ δὲ τό τε πνεῦμα ἐπίφορον ἔπνει, καὶ τοῖς ἀγρόταις ὁ σίτος ἐπὶ τῆς ἅλωνος ἐλικμᾶτο, καὶ ἡ αὖρα τὰ λεπτὰ τῶν ἀχύρων διαῤῥιπίζουσα ταῖς ὄψεσι προσέβαλλε τοῦ ἁγίου, δεῖται τῶν γεωργῶν

ἀνεῖναι πρὸς βραχὺ τόπον. Οἱ δὲ οὐχ ὑπήκουον· εἶτα ὁ μὲν προσευχῇ μόνῃ τὸ πνεῦμα κοιμίζει, τοῖς δὲ καὶ ἄκουσιν ἐπαύετο ἡ σπουδή. Μὴ ἔχοντες οὖν ὅ τι καὶ ἑαυτοῖς χρήσονται, οἱ μὲν ἐπὶ δεῖπνον τρέπονται, ὁ δὲ, καὶ γὰρ ἔτυχε δίψει ἁλοὺς, ὕδωρ παρ' αὐτῶν ᾔτει. Ἀλλ' ἐκεῖνοι δεινῶς ἄξενοι ὄντες, καὶ ἀκριβῶς ἄγροικοι, παρεθεώρουν τὴν αἴτησιν, καὶ χλεύην τὸ πρᾶγμα ἐποίουν· Εἰ -ι' ἕνα γέροντα, λέγοντες, ἀφεξόμεθα τραπέζης. Ἐμέμψατο οὖν τῆς ἀπανθρωπίαν ταύτην ὁ φιλανθρωπότατος ἀνδρῶν Ἀβέρκιος, καὶ τὸ μηδέ ποτε χορέννυσθαι αὐτοῖς ἐπηράσατο. Ὃ καὶ ἔσχον εἰς δεῦρο παραμένον αὐτοῖς, μισα θρωπίας φιλάνθρωπον ἀτεχνῶς ἐπιτίμιον. Εἶτα τῆς πέτρας ἀπαναστὰς, τὴν ἑαυτοῦ πόλιν καταλαμβάνει. Τὸ γοῦν πλῆθος αἰσθόμενοι τῆς τοῦ ἀνδρὸς παρουσίας, συνέῤῥεον πανδημεὶ, γλιχόμενοι ὄψιν τε τὴν γλυκεῖαν ἰδεῖν, καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι τῆς ποθουμένης. Ὁ μὲν οὖν ἀσμένως αὐτοὺς εὐλογήσας καὶ ἀσπασάμενος, περιῄει τὴν πόλιν καὶ αὖθις, διδάσκων τε τὸν λόγον τῆς ἀληθείας σὺν παῤῥησίᾳ, καὶ τοὺς προσιόντας διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος τελειῶν, δαιμονῶσι λύσιν τοῦ κακοῦ παρέχων, νόσους ἰώμενος, καὶ παντὸς ἰσχυροτέραν πάθους τὴν ἐν αὐτῷ τοῦ πνεύματος δύναμιν προβαλλόμενος. Συνθεὶς δὲ καὶ βίβλον διδασκαλίας πάνυ ὠφελίμως ἔχουσαν, καταλείπει τοῖς ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέροις ἅμα καὶ διακόνοις, ἵνα καὶ μετὰ θάνατον φθέγγηται δι' αὐτῆς, καὶ τρόπον τινὰ μηδέποτε ὠφελῶν παύηται.

ΚΗ'. Ἀνελθὼν οὖν ποτε εἰς ὄρος ὑψηλὸν οὕτω δεῆσαν, ἐπεὶ δίψῃ δεινῇ αὐτός τε καὶ ὅσοι αὐτῷ συνῆσαν ἥλωσαν, ἐπὶ τὸν πάντα δυνάμενον καταφεύγει. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰς προσευχὴν κλιθεὶς, τὰ γόνατα τῷ ἐδάφει δίδωσιν· ὕδωρ δὲ πότιμον εὐθὺς ἀνῆκεν ἡ γῆ. Καὶ ὁ τόπος ἐξ ἐκείνου τόπος γονυκλισίας τὸ λοιπὸν ἐκλήθη. Πλὴν ἀλλὰ τότε μὲν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐπανῆκεν· οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον ὁρᾷ πάλιν ὄναρ αὐτῷ τὸν Κύριον ἐπιστάντα καὶ, Ἀβόρκιε, λέγοντα, ἤγγικεν ἤδη ὁ καιρὸς. ὥστε ἀναπαύσασθαί σε τῶν πόνων σου τῶν μακρῶν. Διαγρηγορήσας δὲ καὶ γνοὺς τὴν τελευτὴν αὐτῷ προδηλοῦσθαι, τὸ φανὲν τοῖς ἀδελφοῖς διηγεῖται, καὶ λίθον τινὰ τετράγωνον μῆκός τε καὶ πλάτος ἴσον, τάφον ἑαυτῷ κατασκευάζει· καὶ τὸν βωμὸν ὃς ἐκείνου προστάξαντο, ἀπὸ Ῥώμης ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐκεῖ μετηνέχθη, τῷ λίθῳ ἐγίστησι, τοιόνδε τι ἐπίγραμμα αὐτῷ ἐγχαράξας· Ἐκλεκτῆς πόλεως πολίτης τόδ' ἐποίησα ζῶν, ἵν' ἔχω καιρῷ σώματος ἐνθάδε θέσιν, τοὔνομα Ἀβέρκιος· ὁ ὢν μαθητὴς ποιμένος ἁγνοῦ, ὃς βόσκει προβάτων ἀγέλας, ὄρεσι πεδίοις τε, ὀφθαλμοὺς ὃς ἔχει μεγάλους, πάντα καθορῶντας. Οὗτος γάρ με ἐδίδαξε γράμματα πιστὰ, εἰς Ῥώμην ὃς ἔπεμψεν ἐμὲ βασιλείαν ἀθρῆσαι, καὶ βασίλισσαν ἰδεῖν χρυσόστολον, χρυσοπέδιλον. Λαὸν δ' εἶδον ἐκεῖ λαμπρὰν σφραγῖδα ἔχοντα· καὶ Συρίης πέδον χώρας εἶδον· καὶ ἄστεα πάντα Νίσιβιν Εὐφράτην διαβάς. Πάντας δ' ἔσχον συνηγόρους, Παῦλον ἔσωθεν. Πίστις δὲ παντὶ προῆγε, καὶ παρέθηκε τροφὴν· ἰχθὲν ἀπὸ πηγῆς παμμεγέθη, καθαρόν· ὃν ἐδράξατο παρθένος ἁγνὴ, καὶ τοῦτον ἐπίδωκε φίλοις ἐσθίειν διαπαντὸς, οἶνον χρηστὸν

A autem non exaudierunt. Deinde sanctus quidem solis precibus sopit spiritum, illis autem vel invitis cessavit studium. Cum ergo nescirent quid agerent, ii se convertunt ad cœnam: ipse autem aquam (siti enim laborabat) ab eis petiit. Sed agricolæ cum essent valde inhospitales, et plane agrestes, despectui habebant petitionem, et rem ludificabantur: scilicet, propter unum senem, dicentes, a mensa abstinebimus. Ægre tulit hanc inhumanitatem humanissimus virorum Abercius: et eis est imprecatus, ut nunquam satiarentur. Quod etiam eis hucusque permansit: humana plane pœna inhumanitatis. Deinde a petra recedens, venit ad suam civitatem. Cum ergo sensisset populus ejus adventum, omni ex parte confluebant, cupientes videre dulcem vultum, et audire vocem desidera-
B tam. Ille ergo cum libenter eis benedixisset, et eos salutasset, rursus obibat civitatem libere docens verbum veritatis, et eos, qui accedebant, per divinum baptismum initians, et dæmoniacis præbens mali solutionem: morbos curans, et quavis affectione fortiorem spiritus, quæ in ipso erat, virtutem proferens. Cum autem valde quoque utilem doctrinæ librum composuisset, eum dat iis, qui sub ipso erant, presbyteris simul et diaconis, ut eis vel post mortem loqueretur, et aliquo modo nunquam eis cessaret prodesse.

XXVIII. Aliquando in montem excelsum, usu ita postulante, ascendit: ipseque et qui cum eo erant, siti laborabant. Confugit autem ad eum, qui potest
C omnia. Itaque conversus ad orationem, humi inclinat genua: poculentam autem aquam terra statim emisit. Ab illo autem tempore locus ille deinceps fuit appellatus locus genuflexionis. Cæterum tunc quidem rediit in domum suam: non multo post autem videt rursus Dominum, qui ei in somnis apparuit, et ei dixit: Aberci, jam prope est tempus, ut cesses a longis tuis laboribus. Cum autem e somno esset excitatus, et cognovisset decessum sibi præsignificari, narrat fratribus id, quod apparuerat: et quemdam quadratum lapidem, longitudine et latitudine æqualem, sibi sepulcrum construit: et aram, quæ, illo jubente, Roma illuc translata fuerat, lapidi imponit, ei talem insculpens inscriptionem: Electæ urbis civis hoc vivens feci,
D ut hic tempore habeam posituram corporis, nomine Abercius. Qui sum discipulus pastoris casti pascentis ovium greges in montibus et agris, ac magnos habentis oculos, omnia intuentes. Is enim me docuit litteras fideles, Romam qui me misit ad videndum imperium, et imperatricem indutam aureis vestibus et calceis. Illic autem vidi populum præclarum, insignes annulos in manibus gestantem. Et Syriæ regionis campum vidi, et omnia oppida Nisibin et Mesopotamiæ, transmisso Euphrate. Habui autem omnes ad eamdem venientes concionem, et Paulum intrinsecus. Fides autem omnino produxit et apposuit nutrimentum, piscem ex fonte

ingentem, quem purum apprehendit virgo casta: et eum perpetuo edendum tradidit amicis, vinum habens bonum, quod dat cum pane temperatum. Hæc adstans Abercius jussit, ut scriberentur, septuagesimum secundum annum vere agens. Hæc cogitans oraverit pro Abercio, quicunque nobiscum sentit. Non tamen alterum tumulum mihi, neque hunc in superiori loco imponet aliquis. Quod si fecerit, Romano ærario solvet bis mille aureos, et bonæ patriæ Hierapoli mille aureos. Inscriptio quidem sic se habebat ad verbum, sed tempus ex ea aliquid detraxit, et effecit ut nonnihil postea desideraretur.

XXIX. Ipse tandem cum presbyteros simul et diaconos, et quosdam vocasset ex populo: Filioli, inquit, mihi quidem jam adest vitæ finis, et abeo, o grex mihi dilecte: abeo ad id, quod vel ab ineunte ætate desiderabam, vitæ genus: et ad eum cujus ego solius teneor desiderio, et cujus divino amore vehementer incendor: abeo eum visurus. Vobis autem considerandum est, quemnam sitis vobis electuri episcopum, qui et vos post me pascet, et cujus vocem pulchre audient meæ oves, quæ, ut Deo placet, ab eo pascentur. Hæc cum sanctus eis dixisset, illi cum pauca inter se communiter locuti essent, archipresbyterum ecclesiæ, cui etiam nomen erat Abercius, communiter elegerunt. Quin etiam cum ipse quoque ei sua sententia confirmasset episcopatum, ei imponit manus: et cum benedixisset; Tu, inquit, o Aberci, nunc episcopus constitueris, Deo dante, et me quoque, quantum est in mea potestate. Deinde cum simul cum oculis manus in cœlos sustulisset, et Deum orasset, spiritu hinc recedit, et transit ad Christum, ad choros angelorum transmissus, qui revera vixerat ut angelus. Populus autem, qui habitabat civitatem, congregatus ad sacrum illud viri corpus, cum illi sacra cecinisset cantica, et tanquam communem aliquem thesaurum sustulisset, deposuit in lapide, vicesimo secundo mensis Octobris. Deinde cum eum, qui ab ipso acceperat episcopatum, in ejus thronum deduxissent, communiter magnificarunt Deum, qui est super thronum gloriæ regni: quem decet omnis honor, gloria et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A ἔχουσα, κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου. Ταῦτα παρεστὼς εἶπεν Ἀβέρκιος ὧδε γραφῆναι, ἑβδομηκοστὸν ἔτος καὶ δεύτερον ἄγων ἀληθῶς. Τοῦ θ' ὁ νοῶν εὔξαιτο ὑπὲρ' Ἀβερκίου πᾶς ὁ συνῳδός. Οὐ μέντοι τύμβον ἕτερόν τις ἀπ' ἐμοῦ ἐπάνω θήσει· εἰ δ' οὖν, Ῥωμαίων ταμείῳ θήσει δισχίλα χρυσᾶ, καὶ χρηστῇ πατρίδι Ἱεραπόλει χίλια χρυσᾶ. Τὰ μεν δὴ τοῦ ἐπιγράμματος ὧδέ πως ἐπὶ λέξεως εἶχεν· ὅτι μὴ ὁ χρόνος ὑφεῖλε κατ' ὀλίγαν τῆς ἀκριβείας, καὶ ἡμαρτημένως ἔχειν τὴν γραφὴν παρεσκεύασεν.

ΚΘ'. Αὐτὸς δὲ, τοὺς πρεσβυτέρους εἰς ταυτὸν καὶ τοὺς διακόνους, καί τινας τοῦ πλήθους καλέσας· Τέκνα, ἔφη, ἐμοὶ μὲν τὸ τοῦ βίου τέλος ἤδη πάρεστι, καὶ ἄπειμι, ὦ φίλον ἐμοὶ ποίμνιον, ἄπειμι πρὸς ἣν B ἐπόθουν ἐκ νέου διαγωγὴν, καὶ πρὸς ὃν μόνον ἐγὼ τὴν ἔφεσιν ἔχω, καὶ οὗ με σφοδρῶς ὁ θεῖος ἐξέκαυσεν ἔρως, ἄπειμι, τοῦτον ὀψόμενος. Ὑμᾶς δὲ χρὴ σκοπεῖν, ὅν τινα ἑαυτοῖς ἐπίσκοπον ψηφιεῖσθε· ὃς ποιμανεῖ τε ὑμᾶς μετ' ἐμὲ, καὶ οὗ τῆς φωνῆς ἀκούσει τὰ ἐμὰ πρόβατα καλῶς καὶ ὡς Θεῷ φίλον ὑπ' αὐτοῦ ποιμαινόμενα. Ταῦτα τοῦ ἁγίου πρὸς αὐτοὺς εἰπόντος, βραχέα ἐκεῖνοι πρὸς ἀλλήλους εὐθὺς κοινολογησάμενοι, τὸν ἀρχιπρεσβύτερον τῆς ἐκκλησίας, ὄνομα καὶ αὐτὸν Ἀβέρκιον, κοινῶς ἐψηφίσαντο· καὶ αὐτὸς δὲ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιψηφισάμενος, ἐπιτίθησί τε αὐτῷ τὰς χεῖρας, καὶ εὐλογήσας, Σοὶ, ἔφη, ὦ Ἀβέρκιε, ἐπισκόπῳ εἶναι δίδωμι, Θεοῦ τε διδόντος καὶ ἐμοῦ ὅσον ἐπ' ἐμοί. Εἶτα εἰς οὐρανοὺς C σὺν τοῖς ὄμμασι καὶ χεῖρας ἀνασχὼν, καὶ προσευξάμενος τῷ Θεῷ, ἀπαίρει τε τῶν ἐνταῦθα τῷ πνεύματι, καὶ πρὸς Χρίστὸν διαβαίνει, χοροῖς ἀγγέλων ὁ κατ' ἄγγελον ἀληθῶς βιώσας παραπεμπόμενος. Τὸ μέντοι τὴν πόλιν οἰκοῦν πλῆθος παρὰ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τοῦ ἀνδρὸς σῶμα συναθροισθέντες, ἱερά τε αὐτῷ ἐπᾴσαντες ᾄσματα, καὶ λαμπρῶς ἀνελόμενοι ὥσπερ τινὰ κοινὸν θησαυρὸν ἐν τῷ λίθῳ κατέθεντο, δευτέραν τοῦ Ὀκτωβρίου πρὸς ταῖς εἴκοσιν ἄγοντος· εἶτα τὸν ὑπ' αὐτοῦ δεξάμενον τὴν ἐπισκοπὴν, ἐπὶ τὸν αὐτοῦ θρόνον ἀναγαγόντες, κοινῇ τὸν ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας Θεὸν ἐμεγάλυνον, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΡΕΘΑ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ ΑΘΛΗΣΑΝΤΩΝ

ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΟΝ

ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΧΩΡΑΣ ΤΟΤΕ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ.

—

MARTYRIUM

SANCTI

ET MAGNI MARTYRIS ARETHÆ.

ET EORUM QUI CUM EO DECERTARUNT

SANCTORUM MARTYRUM

ET HISTORIA EORUM QUÆ TUNC FACTA SUNT IN REGIONE HOMERITIDE VEL SABÆA

(Latine ap. Surium ad diem 24 Octobris; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1483.)

—

A'. Ἔτος μὲν ἤδη πέμπτον ἐνειστήκει τῷ εὐσεβεῖ A Ἰουστίνῳ, τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τῶν σκήπτρων ἐπειλημμένῳ, ἡνίκα καὶ Αἰθιόπων Ἐλεσβαὰν ἦρχεν, ἀνὴρ ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ πλείστου παρὰ πᾶσιν ἠξιωμένος ὀνόματος, ἐν Αὐξούμῃ πόλει τὰ βασίλεια κατεσκευακώς. Ἐκράτει δὲ καὶ τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, τῆς πάλαι μὲν Σαβᾶ, νυνὶ δὲ Ὁμηρίτιδος καλουμένης, Δουναάν τις Ἑβραῖος ἀνὴρ δυσσεβὴς καὶ τῷ τῶν Χριστιανῶν γένει διαφερόντως πολέμιος. Ὃς καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα πάντας ἐκπεριτόμους εἶχεν, οὓς μὲν ἰουδαΐζοντας, οὓς δὲ καὶ ἀκριβῶς ἑλληνίζοντας, θύοντας ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ δαίμοσιν, οὓς ἄρα καὶ κατὰ τὸν ἐπιχώριον τρόπον ἀγάλμασι καὶ στήλαις ἐτίμων. Ἀπηχθάνετο δὲ καὶ τῷ Ἐλεσβαὰν ὁ Ἑβραῖος, ὅτι δὴ πάντων σχεδὸν τῶν ὑπ' οὐρανὸν τὸν Χριστὸν κηρυττόντων B Θεὸν καὶ Θεοῦ Υἱὸν ἀληθῆ, καὶ ἡμῖν ὅμοιον κατὰ τὴν σάρκα γενόμενον, αὐτὸς ἀθετῶν ἀπηρνεῖτο καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὴν σάρκωσιν, συσκιάζων τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ τῶν πατέρων ἀνόμημα, ὡς καὶ πολλάκις αὐτῷ συμβαλόντα τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, τρέψασθαί τε αὐτὸν· ἀνὰ κράτος, καὶ φόρους ἀναγκάσαι τελεῖν. Εἶθ' οὕτως ἐκεῖνον μὲν τὰς συνθήκας ἠθετηκότα, κατεξαναστῆναι τοῦ βασιλέως Ἐλεσβαάν. Τὸν δὲ

A I. Instabat jam quintus annus, ex quo Justinus acceperat sceptra Romani imperii: quo quidem tempore imperabat etiam Æthiopibus Elesbaan, vir, qui propter pietatem et justitiam, apud omnes maximum nomen fuit consecutus: in civitate autem Auxume regiam construxerat. Ditione tenebat Arabiam Felicem quæ olim quidem Saba, nunc autem vocatur Homeritis, Dunaan Hebræus, vir impius, et Christianorum generi inimicissimus; qui etiam omnes, qui erant in sua potestate, habebat circumcisos, partim quidem Judaicam sequentes superstitionem, partim autem plane gentiles soli et lunæ sacrificantes et dæmonibus, quos etiam more gentis honorabant statuis et columnis. Porro autem ab Elesbaan odio habebatur Hebræus, quod omnibus B fere, qui sunt sub cœlo, Christum Deum prædicantibus, et verum Dei Filium, et nobis factum carne similem, ipse eum vilipendens, inficiabatur hæc omnia, velans et adumbrans suorum majorum scelus, quod in cruce admiserant, adeo ut rex pius sæpe cum eo bello congressus, vi fuderit ac fugarit, et tributum pendere coegerit. Verum ille quidem non stans pactis conventis, insurrexit contra regem Elesbaan. Elesbaan autem eum rursus valido ador-

tus exercitu, fortiter expugnavit, et in fugam convertit. Denique ad illum cavendum relicto exercitu, in suam rediit ditionem.

II. Interim non poterat Hebræus quiescere, sed ut acceptæ cladis deleret ignominiam, cum suos collegisset, et eos, qui erant in præsidio, invasisset, omnes bello perdidit, et jussit omnes, qui inveniebantur Christum esse Deum confitentes, citra ullam interire misericordiam. Nullus autem fuit ex iis, qui erant sub ipso, Christianis, qui se non huic impio edicto submiserit illius animi formidans sævitiam. Quædam tamen civitas frequens populo, sita in Homeritide, quæ vocatur Nagran, cum jam longo abhinc tempore venisset ad agnitionem veritatis, et pietatem suscepisset, nempe ex quo Constantius magni Constantini filius, ad Sabæos, qui nunc vocantur Homeritæ, orti vero sunt ex Cetura Abrahæ, misit legatos : et rege illius gentis muneribus sibi conciliatos, ædificavit hac in civitate ecclesias, et quemdam virum pium, qui ad vitam declinarat monasticam, et moralibus et activis virtutibus erat magnus, atque adeo omnibus sui temporis superior, misit, ut præesset iis, qui ad veram accesserant religionem. Quo quidem tempore Judæis resistentibus, et barbaro suadentibus, ne tam facile hospitem admitteret in civitatem, neque circa res divinas aliquid innovaret, nisi prius vir religiosus aliquod signum ostenderet, (quomodo solent isti petere, ut qui sint increduli) quod quidem si præstiterit, tunc ei concederet ingressum in civitatem : ille divinis fretus promissis, quod signa sequentur eos, qui crediderint, annuit cira ullam dubitationem: et eorum quæ petebantur, miraculorum magnam ostendit operationem. Ab illo jam tempore civitas Dominum pure colens, et orthodoxa divinorum Patrum sequens dogmata, perseverabat, si quid erat mali, repellere, et alienam effugere religionem, adeo ut sineret quidem eam ad aures pervenire.

III. Invidens ergo malignus, totum, quantus erat, subiens Hebræum, eum armat adversus civitatem, partim quidem opinans fore, ut id esset molestum pio regi Æthiopum : partim autem eo spectans, ut in Christum suam expleret insaniam, et genus Christianorum omnino everteret. Itaque venit validum adducens exercitum : et cum circumcirca esset castrametatus, valloque et fossa mœnia circumdedisset, obsedit Nagran, minitans se illam expugnaturum, et omnes, qui in ipsa erant, interempturum, nisi cruce Domini, a civibus in excelso posita, quam exsecrationis signum (proh dolor !) stultus vocabat, ad nihilum redacta, deinde Christum quoque negassent, qui fuerat in ea suspensus. Quod eo quidem consilio faciebat, ut cum eos illo, quod inde veniebat, præsidio nudasset, hoc tam valido defectos auxilio deinde invaderet. Quidam ergo exsecrandi hujus regis satellites, in orbem obeuntes civitatem, eadem vociferabantur : et, si parerent

A πάλιν βαρεῖ στρατῷ κατ' αὐτοῦ ἐπελθόντα, καταγωνίσασθαί τε γενναίως, καὶ φυγάδα παρασκευάσαι γενέσθαι. Εἶτα πρὸς φυλακὴν ἐκείνου καταλιπόντα στρατὸν, εἰς τὴν οἰκείαν αὖθις ἀρχὴν ὑποστρέψαι.

Β'. Ἐν τούτοις τὸν Ἑβραῖον οὐκ ἦν ἠρεμεῖν· ἀλλ' ὥσπερ τὴν ἧτταν ἀνακαλούμενον, συλλεξάμενον τοὺς οἰκείους, καὶ τοῖς τὴν φυλακὴν ἔχουσιν ἐπιθέμενον, πολέμῳ τε ἅπαντας διαφθεῖραι, καὶ κελεῦσαι τοὺς εὑρισκομένους Θεὸν τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντας παρὰ πᾶν ἔλεος διαφθείρεσθαι. Ἦν οὖν οὐδεὶς τῶν ὑπ' αὐτῷ τελούντων Χριστιανῶν, ὃς οὐχ ὑπέκυπτε τῷ δυσσεβεῖ τούτῳ προστάγματι, τῆς ψυχῆς ἐκείνης τρέμων τὴν ἀγριότητα. Πόλις γέ τις πολυάνθρωπος ὑπὸ τὸν Ὁμηρίτην κειμένη καλουμένη Ναγρὰν, συχνὸν ἤδη χρόνον εἰς ἐπίγνωσιν ἐλθοῦσα τῆς ἀληB θείας, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἐπανελομένη, ἐξ ὅτου Κωνστάντιος ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱὸς πρὸς Σαβαίους τοὺς νῦν Ὁμηρῖτας, τοὺς ἐκ τῆς Χετούρας τῷ Ἀβραὰμ γενομένους πρεσβείαν ἐστείλατο, καὶ δώροις οἰκειωσάμενος τὸν τοῦ ἔθνους βασιλέα, ἐκκλησίας τε ἐδείματο, καί τινα θεόφιλον ἄνδρα πρὸς τὸν μοναδικὸν ἀποκλίναντα βίον, καὶ μέγαν ἐν ἠθικαῖς τε καὶ πρακτικαῖς ἀρεταῖς, καὶ ὑπὲρ τοὺς τότε πάντας γενόμενον, εἰς προστασίαν τῶν τῇ εὐσεβείᾳ συντιθεμένων ἐξέπεμπεν. Ὅτε καὶ τῶν Ἰουδαίων ἀνθισταμένων καὶ ἀναπειθόντων τὸν βάρβαρον, μὴ προχείρως οὕτω ξένον εἰς τὴν πολιτείαν εἰσδέξασθαι, μηδὲ περὶ τὰ θεῖα νεωτερίζειν, εἰ μή τι πρότερον σημεῖον ὁ θεόφιλος ἐπιδείξαιτο, οἷα δὴ πολλὰ τούτοις ὡς ἀπίστοις ἀπαιτεῖν ἔθος, καὶ τότε παραχωρῆσαι αὐτῷ τῆς εἰς τὴν πόλιν C εἰσόδου, ἐκεῖνον ταῖς θείαις ἐπαγγελίαις θαῤῥήσαντα, ὅτι σημεῖα τοῖς πιστεύσασι παρακολουθήσει, ἐπινεῦσαί τε ἀνεπιδοιάστως, καὶ πολλὴν τῶν ἀπαιτουμένων θαυμάτων ἐπιδείξασθαι τὴν ἐνέργειαν. Ἐξ ἐκείνων ἤδη τῶν χρόνων ἡ πόλις καθαρῶς λατρεύουσα τῷ Θεῷ, καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις τῶν θείων Πατέρων στοιχοῦσα δόγμασι, διετέλει πᾶν ὅ τι πονηρὸν ἀπωθουμένη, καὶ θρησκείαν ἀλλόκοτον ἄχρι γοῦν καὶ ἀκοῆς ἀποφεύγουσα.

Γ'. Φθονήσας τοίνυν ὁ πονηρὸς, καὶ ὅλον ὑπεισδὺς τὸν Ἑβραῖον, ὁπλίζει κατὰ τῆς πόλεως, καὶ αὐτὸς τοῦτο μὲν προσδοκήσας λυπεῖν τὸν τῶν Αἰθιόπων εὐσεβῆ βασιλέα τοῦτο δὲ καὶ τὴν κατὰ Χριστοῦ μανίαν ἀποπλῆσαι σκοπῶν, καὶ τὸ Χριστιανῶν γένος εἰς ἅπαν ἐκτρίψαι, βαρὺν ἐπαγόμενος στρατὸν D ἀφικνεῖται, καὶ στρατοπεδευσάμενος παρὰ τὸ περίβολον, καὶ χάρακα βαλὼν, καὶ περιταφρεύσας, ἐπολιόρκει Νεγρὰν ἑλεῖν τε αὐτὴν ἀπειλῶν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας ἀνελεῖν, εἰ μὴ τὸν ἔξω τειχῶν ἀνεστηλωμένον ἐν μετεώρῳ τοῦ Κυρίου σταυρὸν, ὃν ἀρᾶς (οἴμοι) σημεῖον ὁ ἀνόητος ἀπεκάλει, ἐξουδενώσαντες, εἶτα τὸν ἐν αὐτῷ κρεμασθέντα Χριστὸν ἀρνήσαιντο· δεινῶς τοῦτο καὶ πανούργως ἐπινοήσας ὁ ἀλιτήριος, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν ἀσφαλείας γυμνώσας, εἶθ' οὕτω τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης βοηθείας ἐρήμοις οὖσιν ἐπίθοιτο. Τινὲς οὖν τῶν τοῦ μιαροῦ τούτου βασιλέως ὑπασπιστῶν, περιθέοντες κύκλῳ τὴν πόλιν, τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐβόων· καὶ πειθομένους μὲν, δωρεῶν

ἔλεγον ἀξιωθήσεσθαι βασιλικῶν καὶ τιμῶν· ἀπειθοῦντας δὲ καὶ τῷ Γαλιλαίῳ προσανέχοντας ἀντὶ μοναρχίας τε πολυαρχίαν εἰσάγοντας, πυρὶ καὶ μαχαίρᾳ παραδοθῆναι. Καὶ αὐτὸς δὲ Δουναὰν ἡ πάντολμος γλῶσσα καὶ μιαρὰ προσετίθει. Μηδ' ὁτιοῦν ἀμῦναι τὸν Ἰησοῦν δύνασθαι τοῖς ὑπὸ τὴν ἐμὴν χεῖρα Χριστιανοῖς, οὓς ἅπαντας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐκείνων ἱερεῖς καὶ μονάζοντας ξίφει κατανήλωσα καὶ πυρὶ, μηδὲ τῶν παρ' ἐκείνοις φεισάμενος ἱερῶν, καὶ νῦν πλεῖστον ὅσον συναγείρας στρατὸν, περί που δυοκαίδεκα μυριάδας, χειρὶ πολλῇ πρὸς ὑμᾶς ἀφικόμην, ἢ πείσων πάντως, ἢ ἀπολέσων.

A quidem, dicebant fore ut dona et honores a rege consequerentur : sin autem non parerent, et Galilæo animum adhiberent, pro monarchia inducentes multorum principatum, igni et gladio traderentur. Porro autem ipse quoque Dunaan exsecranda et audaci lingua his falsa quædam addebat, et jactanter dicebat : Nullam potuit Jesus opem ferre Christianis in mea potestate constitutis, quos omnes, et ipsos illorum sacerdotes et monachos gladio et igne prius consumpsi, ne parcens quidem sacris illorum templis : et nunc maximo coacto exercitu, nempe centum et viginti millibus hominum, ad vos veni, aut omnino persuasurus, aut perditurus.

Δ'. Οἱ δὲ τῆς πόλεως· Ὁρῶμεν, ἔφησαν, ὦ βασιλεῦ, τῇ γλώττῃ σε τὰ πολλὰ χαριζόμενον, καὶ ἀσθένειαν τῷ μόνῳ Θεῷ περιάπτοντα. Ἀλλὰ Ῥαψάκης σοι πάντως ὁ τοῦ Σεναχηρεὶμ οὐ μικρὸς εἰς ὑπόδειγμα, ὃς καὶ αὐτός ποτε κατὰ Θεοῦ μεγαλοῤῥήμονα γλῶσσαν ἀφεὶς, ὅσας ἀπώλεσε μυριάδας, καὶ ὅπως ἀνέζευξε μετ' αἰσχύνης, ὀλίγοις ἄγνωστος. Ὅτι δὲ πολυαρχίαν ἢ πολυθεΐαν καταγινώσκεις ἡμῶν, ἡμεῖς, ἄνωθεν καὶ ἐκ πατέρων ὥσπερ τινὰ κλῆρον ἐκδεξάμενοι τὴν εὐσέβειαν, οὐ μοναρχίᾳ καταστενοῦμεν θεότητα, οὐδὲ ἀφθονίᾳ προσώπων πολυαρχίαν εἰσάγομεν, ἀλλὰ τὴν μίαν φύσιν ἀδιαιρέτως εἰς τρία διαιροῦντες πρόσωπα. Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· τὸν Υἱὸν, εἰς ὃν ὑμεῖς ἐνυβρίζετε, ὁμολογοῦμεν κατὰ τοὺς θείους ἐνανθρωπῆσαι χρησμοὺς, καὶ ὑπὸ τῶν ὑμετέρων σταυρωθῆναι πατέρων τῆς τῶν ἁπάντων ἕνεκα σωτηρίας, ἀγνοησάντων κακῶς ἐκείνων τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, ἐκ νεκρῶν τε τριήμερον ἀναστῆναι, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀναληφθῆναι πάλιν, καὶ τὸν ἴδιον ἀνυψωθῆναι Πατέρα.

IV. Cives autem : Videmus, dixerunt, o rex, te linguæ multum indulgere, et attribuere imbecillitatem ei, qui est solus Deus. Sed Rapsaces dux B exercitus Sennacherib non parvum tibi dederit exemplum : qui cum ipse quoque aliquando in Deum, magna loquentem et jactantem vibrasset linguam, quod hominum millia perdiderit, et cum quanto dedecore recesserit, pauci sunt qui nesciant. Quod autem nos accusas, quod multorum principatum, et multos deos inducamus, nos, qui multis abhinc sæculis, tanquam hæreditatem, a majoribus veram accepimus religionem, nec monarchia in arctum adducimus divinitatem, nec abundantia personarum inducimus multorum principatum : sed unam naturam citra divisionem in tres personas dividentes, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum confitemur : Filium vero ipsum, quem vos contumeliis incessitis, hominem esse factum, ut divina C prædixerunt responsa, et a vestris majoribus actum fuisse in crucem propter salutem omnium, cum illi male ignorassent dispensationis divinæ mysterium, et tertio die resurrexisse a mortuis, et rursus ad cœlum ascendisse, et in altum sublatum fuisse ad suum Patrem, et credimus, et prædicamus.

Ε'. Μὴ ἀνασχομένη τοίνυν ἔτι τῶν ἱερῶν τούτων ἀκούειν λόγων ἡ βέβηλος ἀκοὴ, ἔργου εἴχετο. Καὶ δὴ πρὸς πολιορκίαν τραπόμενος, πᾶσαν ἑλέπολιν ἐκίνει κατὰ τῆς πόλεως, ἀσφαλῶς τὰς διεξόδους φρουρῶν, καὶ οἰόμενος τοὺς ἔνδον πολυημέρῳ λιμῷ παραστήσασθαι· Τούς τε ἐν ἀγροῖς καὶ προαστείοις Χριστιανοὺς πάντας συναγαγὼν οὓς μὲν ἀνεῖλεν, οὓς δὲ τοῖς ὑπ' αὐτὸν πρὸς δουλείαν ἀπέδοτο. Ὡς δὲ πρὸς πάντα γενναίως οἱ εὐσεβεῖς πολῖται ἠμύνοντο, ὅτε χρόνος τριβόμενος ἤμβλυνεν αὐτῷ τὰς ἐλπίδας, δόλῳ τὴν ἅλωσιν ὑπελθεῖν ἔκρινε, καὶ μόνην τὴν εἰς τὴν πόλιν αἰτεῖ πάροδον κατὰ θέαν δῆθεν τῶν ἐν αὐτῇ· φοβεροῖς πρότερον χρησάμενος ὅρκοις, καὶ μέσον παρενθεὶς τῶν λεγομένων αὐτὸν τὸν τοῦ νόμου Θεὸν, ὡς οὔτε τι πλέον αὐτοὺς τῶν συνήθων δρᾶσαι, οὔτε μὴν τὸ πάτριον ἐξομόσασθαι σέβας καταναγκάσει, οὐδὲ κακόν τι ἕτερον μικρὸν ἢ μεῖζον ἐργάσεται τούτου, ἀλλὰ μόνης τε ἀπολαύσει τῶν ἐν τῇ πόλει θέας, καὶ τὸν ἐτήσιον ἀπολαβὼν φόρον, ὃς καὶ πρώην ἐδίδοτο, εἶτα ἐκεῖθεν εὐθὺς ὑπεξέλθοι.

V. Non sustinentes autem hos sacros audire sermones aures profanæ, ad facta se contulerunt. Itaque ad obsidendum rex conversus civitatem, adversus eam movebat omnes machinas, omnes exitus diligenter custodiens et muniens, et putans fore ut multorum dierum fame eos in suam redigeret potestatem. Et cum collegisset omnes Christianos, qui erant in agris et suburbiis, alios quidem interemit, alios vero iis, qui erant in ejus ditione, vendidit in servitutem. Cum autem pii cives se adversus omnia D fortiter defenderent, et tempus quod terebatur, tyranno spem reddidisset valde exilem, statuit dolo capere civitatem. Itaque petit ut ei liceret ingredi civitatem, ut videret scilicet ea, quæ ibi erant, prius terribili prolato jurejurando. et iis, quæ dicebantur, interposito ipso legis Deo, se nihil eis esse facturum præter ea, quæ consueverant : neque coacturum ut patriam abjurarent religionem : neque aliquod aliud malum magnum, aut parvum eis esse facturum, sed solum ea visurum, quæ sunt in civitate ; et annuum tributum accepturum quod prius dabatur : deinde autem se illinc statim excessurum.

ς'. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ διαθέμενος τὰς συνθήκας,

VI. Hæc cum dixisset, et pacta conventa iniis-

set, et postremum jurasset jusjurandum, persuadet iis, qui sunt in civitate, cum Deo universum permisissent, qui est testis sacramenti, et hoc solum dixissent, regibus nos cedere didicimus. Quod si tu secus statueris facere, quam nobis dixisti, Deus, qui est spectator jurisjurandi, id omnino ulciscetur, neque diu differet vindictam. Nobis enim, dicebant o Christe Salvator, et Fili Dei, et Deus, pro te vel omnibus privari facultatibus, atque adeo ipsa vita, non leve est lucrum. Absit autem, ut tuum nomen negemus, ut est impiorum institutum! nec si tale quid fecerimus, nos, o sol, aspicias. Quæ simul atque dixissent, totas portas aperiunt et intra ipsam civitatem, tanquam lupum in stabulum, malum regem admittunt. Ille autem cum et figuram, et situm, et illam civitatis laudasset frequentiam, et civium quoque splendorem, egressus est, in eos, qui habitabant civitatem, gravia versans, ut indicavit exitus, jusjurandum, et pacta conventa, et quæcunque alia eis præbuit ad fidem faciendam, ea esse existimans puerilem deceptionem.

VII. Cum autem jam se pararet ad eos evertendos, vocat extra civitatem. Aderant vero quicunque erant insignes opibus et gloria. Præ cæteris autem is, qui et canitie, et sapientia, et morum modestia erat præstantissimus, divinus, inquam, Arethas, cui ipsi quoque fuerat commissa rectio civitatis. Omnes igitur commendabant, extollebant, laudibusque celebrabant, et omnem honorem tribuebant ei, qui videbatur esse servator et rex. Ille autem sibi culpæ dandum esse tribuens, quod differret cerni malus, non amplius exspectans aperit, qui intus latebat, Dunaan, et jussit protinus omnes custodiri in vinculis. Deinde etiam privavit facultatibus, et rogavit ubinam esset Paulus eorum episcopus. Cum autem jam duobus ante annis eum intellexisset esse mortuum, non habens in quem iram immitteret, contendit ad pulverem, et jussit sepulcrum effodere, et illius corpus comburentes in aerem ventilare. Aliud quoque excogitat furiosa anima, nec eam capit satietas aliquid moliendi adversus Christianos, sed jubet accendi rogum, qui multa aleretur materia, et statim civitatis, et ejus, quæ est circumcirca, regionis sacerdotes, et monachos, et Deo consecratas virgines, quin etiam feminas quæ vitam elegerant monasticam, omnes simul in eum injici. Ii enim, inquit, sunt plane causa aliorum interitus, persuadentes crucifixum colere, tanquam Deum. Ad hæc perinde ac si non sufficeret, quod factum fuerat, ad ejus incomparabilem ostendendam improbitatem, ut alios quoque sibi subjungeret, vehementer contendit, et jussit præcones obire civitatem et regionem proclamantes ut Christum negarent, et viverent Judaice, eadem quæ rex sentientes.

VIII. Porro autem ipse quoque rex Arethæ similia consulebat, adjiciens, quod ipsi quoque norant Romani, illius majores in crucem egisse ho-

A καὶ τελευταίους ὑποσχὼν ὅρκους, πείθει τοὺς ἐν τῇ πόλει. Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντας τῷ τῶν ὅρκων μάρτυρι, καὶ τοῦτο ὑπειπόντας μόνον, ὅτι Τοῖς βασιλεῦσιν ὑπείκειν ἐμαθομεν, καὶ ὡς, Εἴ τι τῶν πρὸς ἡμᾶς λόγων οὗτος μεταβουλεύσεται, ἀλλὰ Θεὸς αὐτὸν πάντως ὁ τῶν ὅρκων ἔφορος ἀμυνεῖται, καὶ οὐ βραδὺς ἔσται πρὸς τὴν ἐκδίκησιν. Ἡμῖν γὰρ, ὦ Σῶτερ, ἔλεγον, Χριστὲ, καὶ Θεοῦ Υἱὲ καὶ Θεὲ, τὸ ὑπὲρ σοῦ καὶ περιουσίας πάσης στερηθῆναι καὶ τῆς ζωῆς κέρδος αὐτὸ τυχόν. Μηδὲ γένοιτο τὸ σὸν ἡμᾶς ἀπαρνήσασθαι ὄνομα, ὡς τοῖς ἀσεβέσι σκοπὸς, μηδὲ τοιοῦτον καταπραξαμένους, ὦ ἥλιε, ἴδοις ἡμᾶς. Καὶ ἅμα λέγοντες ὅλας ἀναπετῶσι τὰς πύλας, καὶ αὐτῆς ἔνδον τῆς πόλεως ὡς ἐν σηκῷ λύκον τὸν πονηρὸν εἰσδέχονται βασιλέα. Ὁ δὲ, καὶ σχῆμα, B καὶ θέσιν, καὶ τὸ πολυάνθρωπον ἐκεῖνο τῆς πόλεως ὡς δὲ καὶ τὸ περιφανὲς τῶν πολιτῶν ἐπαινέσας, ἐξῄει, δεινὰ κατ' αὐτῶν ἄρα τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ὡς τὸ πέρας ἔδειξε, στρέφων, ὅρκους καὶ συνθήκας, καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς πίστιν αὐτοῖς παρέσχετο, παίδων ἀπάτην εἶναι νομίσας, καὶ ἤδη πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν παρασκευαζόμενος.

Ζ'. Ἕωθεν οὖν ἅμα φωτὶ ἔξω τειχῶν τὴν πόλιν ἐκάλει· καὶ παρῆσαν ὅσοι πλούτῳ καὶ δόξῃ διαφέροντες ἦσαν· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς ὁ καὶ πάντων πολιᾷ καὶ συνέσει, καὶ τῷ τῶν ἠθῶν εὐκόσμῳ διαφορώτατος, Ἀρέθας ὁ θεῖος, φημὶ, ὁ καὶ αὐτὴν δήπου τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως ἐγκεχειρισμένος. Οἳ καὶ ἦσαν ἐπιθειάζοντες, εὐφημοῦντες, καὶ πᾶσαν τιμὴν ἀπονέμοντες τῷ δοκοῦντι σωτῆρι καὶ βασιλεῖ. Ὁ δὲ μέμψιν εἶναι νομίσας τὸ εἰς ἀναβολὰς ὀφθῆναι C κακὸς, καὶ μὴ ἀναμείνας, ἀνακαλύπτει τὸν ἔνδον κρυπτόμενον Δουναὰν, καὶ πάντας εὐθὺς ἐκέλευε δεθέντας φρουρεῖσθαι. Εἶτα καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐγύμνου, καὶ διεπυνθάνετο, ποῦ ἂν εἴη Παῦλος ὁ τούτων ἐπίσκοπος. Ὡς δὲ τεθνάναι δεύτερον αὐτὸν ἤδη χρόνον ἐμάνθανε, μὴ ἔχων ὅπου τὴν ὀργὴν ἐπαφῇ πρὸς τὴν κόνιν ἐχώρει, καὶ ἀνορύττειν τὸν τάφον προσέταττε, καὶ τὸν ἐκείνου νεκρὸν κατακαίοντας, εἰς ἀέρα λικμᾷν. Εὑρίσκει καὶ ἄλλην ἐπίνοιαν ἡ μανιώδης ψυχὴ, καὶ οὐ λαμβάνει κόρον κατὰ Χριστιανῶν κακὰ τεκταίνουσα· ἀλλὰ πυρὰν ὕλῃ πολλῇ τρεφομένην, ἀνακαῦσαι κελεύει, καὶ παραχρῆμα τούς τε τῆς πόλεως καὶ περιοικίδας ἱερεῖς καὶ μονάζοντας, τὰς τῷ Θεῷ ἱερωμένας παρθένους, πρὸς δὲ καὶ γυναῖκας, ὅσαι τὸν ἀσκητικὸν εἵλοντο D βίον, ἀθρόους ὁμοῦ πάντας ἐν αὐτῇ ἐμβαλεῖν. Οὗτοι γὰρ, φησὶν. ἀτεχνῶς αἴτιοι τῆς τῶν ἄλλων ἀπωλείας, ἀναπείθοντες προσανέχειν ὡς θεῷ τῷ ἐσταυρωμένῳ. Εἶτα καθάπερ οὐκ ἀρκοῦντος τοῦ γενομένου ἀπαράμιλλον αὐτοῦ ἀποδεῖξαι τὴν μοχθηρίαν· ἵνα κἂν γοῦν τοὺς ἄλλους ὑποποιήσαιτο. Ὁ δὲ καὶ προσαγωνίζεται, καὶ κήρυκας ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἐκέλευε διαθέειν, ἐμβοῶντας, ἀπαρνουμένους τὸν Χριστὸν ζῆν Ἰουδαϊκῶς, τὰ αὐτὰ φρονοῦντας τῷ βασιλεῖ.

Η'. Αὐτὸς δὲ βασιλεὺς, τοῖς περὶ Ἀρέθαν τὰ ὅμοια συνεβούλευε, προστιθεὶς ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔγνωσαν Ῥωμαῖοι ἄνθρωπον ἐσταυρωκέναι τοὺς πα-

τέρας ἡμῶν. Πῶς γὰρ ἄν, μαστιγωθείη Θεὸς, ἀσώματον φύσιν ἔχων; Πῶς δὲ καὶ θανάτου καὶ οὕτως ἀτίμου καὶ δυσκλεοῦς ἀθάνατος ἂν γεύσαιτο φύσις; Ἄλλως τε δὲ καὶ πολλοὶ παρ' ἡμῖν τῶν Ῥωμαίων. Νεστόριον αὐχοῦντες διδάσκαλον, καὶ αὐτοὶ λέγουσι πάλιν, οὐχ ὡς Θεὸν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον δεῖν καὶ προφήτην τινὰ τιμᾷν τὸν Χριστόν. Κἀγὼ δὲ οὐκ εἰς τοσοῦτον ἐξήχθην μανίας, ὥστε τὴν εἰς Θεὸν πίστιν αὐτός τε ἀπαρνήσασθαι, καὶ ὑμᾶς πρὸς τὴν ὁμοίαν ἄρνησιν ἐκκαλεῖσθαι. Πῶς γὰρ, ὅς γε τοῦ νόμου μὲν ἀντέχομαι καὶ τῶν πατρίων ἐθῶν ἰσχυρῶς περιέχομαι, πᾶν δὲ εἴ τι νεώτερον ἀπωθοῦμαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεχθάνομαι καὶ τῷ Ἰησοῦ, ἀνθρώπῳ, θεότητα ἑαυτῷ τολμηρῶς περιάψαντι; Οὐδὲ γὰρ ἡλίῳ καὶ σελήνῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις κτίσμασιν, οὐδὲ τοῖς θεοῖς τῶν ἐθνῶν σέβας ὑμᾶς προσφέρειν καταναγκάζω (μὴ οὕτως ἔξω φρενῶν πέσοιμι), ἀλλὰ Θεῷ μόνῳ τῷ τὰ πάντα παραγαγόντι, καὶ Πατρὶ τῶν γεννητῶν ὑπάρχοντι, ὅς, ἀπαθὴς ὢν καὶ ἄϋλος, ἐμπαθῶς, οὐκ οἶδε γεννᾷν.

Θ'. Πρὸς ὃν οἱ γενναῖοι, Τί ταῦτα ὑπέκρουσας, εἶπον, ὦ βασιλεῦ; Οὐδὲ ἡμεῖς λέγομεν κατὰ πάθο; γεννᾷν τὸν Θεὸν, ἀλλ' ἀπαθῶς ὡσ λόγον ἐκ νοῦ. Ὃν καὶ εἰς οἶκτον τῆς ἡμετέρας ἐλθόντα φύσεως, ἐξαποστεῖλαι τὸν Υἱὸν ἐπ' εὐεργεσίᾳ φημὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε καὶ σάρκα λαβεῖν ἐκ κόρης παρθένου, καὶ κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν γενέσθαι χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ πάντα πληρῶσαι τά γε ὑπὸ τῶν προφητῶν περὶ αὐτοῦ πολλοῖς πρότερον εἰρημένα χρόνοις περὶ ὧν καὶ αὐτὸς οἶδας ταῖς ἐκείνων ἐγκύπτων βίβλοις· ὃς καὶ πολλάκις διὰ τῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον θαυμάτων αὐτήν τε παρεγύμνωσε τὴν θεότητα, καὶ ἃ τῆς σαρκὸς ἀνείληφεν οὐκ ἠρνήσατο. Καί τι δεῖ πλειόνων λόγων; Τοῦτον ἡμεῖς καὶ Θεὸν, καὶ Θεοῦ Υἱὸν ὁμολογοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ἁπάσης ἀπολογούμεθα τῆς πόλεως, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὑφ' ἡμᾶς τελούντων Χριστιάνῶν· καὶ οὐκ ἔστι τι βασάνων εἶδος, ὃ μὴ καὶ παθεῖν ἡμεῖς ἕτοιμοι δι' αὐτόν. Τί γὰρ ἂν καὶ χωρίσειε τῆς τοῦ Χρισνοῦ ἀγάπης ἡμᾶς; Οὐδὲν δὲ ἡμῖν καὶ Νεστορίῳ ἢ τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰ ἐκείνου νοσοῦσιν· οἳ τὸν ἀδιαιρέτω, ἑνωθέντα καὶ καθ' ὑπόστασιν ἄνθρωπον τῷ Θεῷ Λόγῳ, τολμηρῶς διασπῶντως τῆς τοῦ Λόγου θείας ὑποστάσεως, ἰδιοϋπόστατόν τε καὶ ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν σαρκὶ ἐπιφανέντα Λόγον εἰπεῖν ἐτόλμησαν· οἵ γε ἀξίως παρὰ τῶν θείων πνευμάτων τούτων ὀρθοδόξων ἀπεβλήθησαν καταλόγου καὶ δι' αἰῶνος ἀναθέματι παρεδόθησαν. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἀνέξεται (ἴσθι ὁ ὑπὸ σοῦ), βλασφημούμενος Κύριος μὴ οὐχὶ καὶ σὲ παρὰ πόδας ἀπαιτῆσαι δίκας τῶν τολμωμένων, τῆς τε ἄλλης βλασφημίας, φημὶ, καὶ δὴ καὶ τῶν καταπατηθέντων ὑπὸ σοῦ καὶ ἀνατραπέντων ὅρκων, ἀνοσιώτατε ἀνθρώπων καὶ πανουργόσατε.

Ι'. Ὁ δὲ τῆς παρρησίας τὸν ἀνδρῶν μικρὸν ἀνασχόμενος, μάλιστα δὲ τῆς συνέσεως καὶ τῆς ἄλλης ἐπιφανείας τὸν Ἀρέθαν δυσωπηθεὶς ἡμέροις τε λόγοις ὑπολεαίνειν ἤρξατο, καὶ δωρεὰς καὶ τιμὰς

A minem. Quomodo enim, dicebat, fuisset flagris cæsus Deus, qui est natura incorporeus? quomodo autem mortem adeo turpem et ignominiosam natura gustarit immortalis? Alioquin autem multi quoque ex Romanis, qui sunt apud vos, jactantes se Nestorium habere magistrum, ipsi quoque rursus dicunt, se non ut Deum, sed hominem et prophetam quemdam oportere Christum honorare. Quæ nisi vera essent, nec ego ad tantam processissem insaniam, ut ipse negarem in Christum fidem, et vos ad similem vocarem negationem. Quomodo enim, qui legem teneo ac tueor, et patrios mores ac ritus valde amplector, repello autem quiquid fuerit novi: et ideo Jesum quoque odio habeo hominem, qui divinitatem sibi impu- B denter attribuit? Neque enim soli et lunæ, neque aliis rebus creatis, neque diis gentium rogo vos cultum tribuere (absit, ut sim adeo emotæ mentis!) sed Deo soli, qui omnia producit, et est Pater rerum generatarum: qui, cum sit impatibilis et expers materiæ, generare nescit patibiliter.

IX. Cui generosus Aretha cum sociis: Cur hæc dixisti, o rex? Neque nos dicimus Deum gignere patibiliter, sed impatibiliter, ut mens sermonem gignit. Illum autem asserimus, nostræ naturæ motum misericordia, misisse Filium, ad hominum, inquam, beneficium, adeo ut et carnem acceperit ex puella virgine, et per omnia nobis similis factus sit absque peccato, et omnia impleverit, quæ de ipso a prophetis multis ante annis dicta sunt: quæ quidem tu quoque scis, qui legisti illorum C libros. Qui etiam sæpe per miracula quæ sunt supra hominem, ipsam ostendit divinitatem et se suscepisse carnem, non est inficiatus. Quid opus est pluribus? Nos eum et Deum, et Dei Filium confitemur, et pro universa respondemus civitate, et aliis Christianis, qui sunt nobis subjecti: neque est ullum genus tormenti, quod non propter ipsum parati simus pati. Quid enim nos separaverit a charitate Christi? Nihil autem rei est nobis cum Nestorio, aut cum aliis, qui eodem morbo, quo ipse, laborant, qui hominem, qui citra divisionem et per hypostasim unitus est Deo Verbo, summa impudentia divellentes a Verbi divina hypostasi, per se consistentem, et solum hominem ausi sunt dicere Verbum, quod in carne apparuit: qui D etiam, ut merebantur, a divinis Patribus ejecti sunt a catalogo orthodoxorum, et sunt in æternum traditi anathemati. Sed non prætermittet (hoc certo scias) qui maledictis a te appetitur Dominus, quin e vestigio pœnas sumat tuorum audacium cœptorum, cum alterius, inquam, tuæ blasphemiæ, tum jurisjurandi, quod a te fuit conculcatum et eversum, o imprimis impie et scelerate.

X. Ille autem cum eorum loquendi libertatem parum sustinuisset, maxime autem Arethæ sapientiam et alium omnem splendorem esset reveritus, benignis verbis eos cœpit lenire, eisque et

dona et honores proposuit, acrem ipsorum zelum in pietatem sic refrigerare machinans. Postquam autem vidit martyres omnino aures non præbere promissis, contra autem quam poterant clarissima voce clamare : Non te negamus, qui es unus Trinitatis, o Verbum Dei et Christe : neque tuam irridemus susceptæ carnis dispensationem : neque tuis, quas propter nos passus es, perpessionibus et cruci Judaicæ insultamus, eos quidem vinctos adhuc detinuit : in aliam autem multitudinem, quæ collecta fuit ex omni genere et ætate, mortis tulit sententiam ; uxoribus vero et liberis eorum, qui detinebantur, martyrum ante oculos eorum adductis, provocabat ad Christi negationem, partim quidem minis, partim autem blandis verbis eas aggrediens, nonnunquam omne supplicii genus in eas intentans, liberorumque, et parentum, et facultatum, et ipsius quoque patriæ eas terrens amissione. Illæ autem dicebant : Omnibus, o rex, quæ a te offeruntur, sive ea sint bona, sive aliter se habeant, libenter hodie renuntiantes, quæ a te maledictis incessitur, Christi crucem extollimus : et qui in ipsa nostram procuravit salutem, Christum sequimur. Esset enim a ratione alienum, et nimis effeminatum, ex nobis quidem alias, quæ cum talibus viris cohabitarunt, qui mortem propter Christum elegerunt : alias autem, quæ virginitatem exercent, ut quæ Christo sint desponsæ, non esse animo masculo, et vestram iram plane inconsideratam non nostro sustinere corpore.

XI. Rex autem : O feminæ, inquit, possum vos merito magnæ accusare stultitiæ, quod hominis plani, et præstigiatoris, et qui violenta morte periit, gratiam eligitis, et voluptatibus præsentibus spem, cujus incertus est exitus, præferre statuistis. Quædam autem ex acrioribus matribus et monachis, non ferentes Christi contumeliam, usæ sunt in regem verbis asperioribus, eum ipsum, qui maledictis incessebatur, Christum vocantes ad ultionem. Quod quidem ægre ferens Hebræus, in eas communiter pronuntiat sententiam, ut gladio feriantur. Licebat ergo videre mulieres sanctas trahi crinibus, et sic duci ad supplicium, vel potius ferri promptis et alacribus pedibus, et sitire mortem propter Christum. Magna vero erat ei præclara inter eas contentio. Monachæ enim virgines nequaquam concedebant primas partes iis quæ erant junctæ matrimonio : Recordemini, dicentes, quod prius vobis fuimus propositæ, et in templi ingressu, et in sacramentorum participatione, et in statione, et in sessione : et ideo oportet nunc quoque nos ante vos et vestros maritos consequi martyrium. Martyrum autem uxores, quæ jam etiam vocabantur matres, nequaquam ferebant in præsentia habere secundas partes. Infantes quoque balbutientes matres prætercurrebant, et ipsi quoque carnificem provocabant ad mortem. Sciebant enim alias quoque pueros fuisse Christo propter ipsum sacras oblatas victimas. Sic beatæ illæ mortem præri-

A προετείνετο διαψυχραίνειν οὕτω τὸν θερμὸν αὐτοῦ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζῆλον μηχανώμενος. Ὡς δὲ τοὺς μάρτυρας ἑώρα μηδὲ ὀλίγα τὴν ἀκοὴν διδόντας ταῖς ὑποσχέσεσι, τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ὡς εἶχον ἀναβοῶντας. Οὐκ ἀρνούμεθά σε τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, Λόγε Θεοῦ καὶ Χριστὲ, οὐδὲ τὴν σὴν οἰκονομίαν διαχλευάζομεν, οὐδὲ τῶν δι' ἡμᾶς σου παθῶν Ἰουδαϊκῶς, καὶ τοῦ σταυροῦ κατορχούμεθα· τούτους μὲν ἔτι παρακατεῖχε δεσμίους, τῷ δὲ ἄλλῳ πλήθει τῷ ἐξ ἁπάσης ἰδίας συνειλεγμένῳ καὶ ἡλικίας, τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον ἐπήγαγεν. Γυναῖκας δὲ καὶ τέκνα τῶν κατεχομένων μαρτύρων κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἀγαγὼν πρὸς ἄρνησιν ἐξεκαλεῖτο Χριστοῦ, τοῦτο μὲν ἀπειλῶν, τοῦτο δὲ καὶ κολακείαις δεινῶς ὑπερχόμενος· ἔστιν ὅτε καὶ πᾶν εἶδος κολαστηρίων αὐταῖς B ἐπανατεινόμενος, τέκνων τε καὶ γονέων καὶ περιουσιῶν, καὶ αὐτῆς πατρίδος, ἐπισείων τὴν στέρησιν. Αἱ δὲ, Πᾶσιν, εἶπον, τοῖς παρὰ σοῦ προτεινομένοις, ὦ βασιλεῦ, εἴτε χρηστὰ εἶεν, εἴτε καὶ ἄλλως ἔχοντα, ἡδέως ἀποταττόμεναι σήμερον, τὸν ὑπὸ σοῦ βλασφημούμενον αἴρομεν τοῦ Κυρίου σταυρόν· καὶ τῷ ἐν αὐτῷ τὴν ἡμῶν πραγματευσαμένῳ σωτηρίαν ἀκολουθοῦμεν Χριστῷ. Ἄλογον γὰρ ἀληθῶς καὶ κομιδῇ γυναικεῖον τὰς μὲν ἡμῶν ἀνδράσι τοιούτοις συνοικησάσας, οἳ τὸ κινδυνεύειν διὰ Χριστὸν εἵλοντο, τὰς δὲ καὶ παρθενίαν ἀσκουμένας, ἅτε νυμφευσαμένας Χριστῷ, μὴ τὴν ψυχὴν ἀῤῥενῶσαι, καὶ τὸν ὑμέτερον ἀλόγιστον οὕτω θυμὸν ἐν τῷ ἰδίῳ καθυποστῆναι σώματι.

ΙΑ'. Καὶ ὁ βασιλεύς. Πολλήν ἔγωγε, γυναῖκες, C ἄνοιαν ἔχω καταγινώσκειν ὑμῶν, ὅτι χάριν ἀνθρώπου πλάνου καὶ γόητος καὶ βιοθανοῦς θάνατον αἱρεῖσθε, καὶ τῶν παρόντων ἡδέων ἐλπίδας ἄδηλον τὸ πέρας ἐχούσας προτιμᾷν ἔγνωτε. Μὴ ἐνεγκόντες δὲ τινες τῶν θερμοτέρων Πατέρων τε καὶ μοναζουσῶν τὴν κατὰ Χριστοῦ ὕβριν, τραχυτέροις κατὰ τοῦ βασιλέως ἐχρήσαντο ῥήμασιν, αὐτὸν τὸν βλασφημούμενον Κύριον εἰς ἄμυναν ἐκκαλούμενοι, ἐφ' ᾧ καὶ χαλεπήναντα τὸν Ἑβραῖον, κοινῇ τὴν διὰ ξίφους ἀναίρεσιν κατ' αὐτῶν ἀποφήνασθαι. Ἦν οὖν ἑλκομένας ἰδεῖν τῶν τριχῶν γυναῖκας ὁσίας, καὶ πρὸς θάνατον οὕτως ἐπαγομένας, μᾶλλον δὲ καὶ προθύμοις ποσὶν αὐτὰς φερομένας, καὶ τὴν διὰ Χριστὸν διψώσας σφαγήν. Καὶ γὰρ ἅμιλλά τις οὐκ ἀγεννὴς περὶ αὐτὰ, ἵστατο. Ἐπείπερ αἱ μονάζουσαι μὲν καὶ D παρθένοι τῶν πρωτείων οὐδ' ὅλως ταῖς ὑπὸ ζυγὸν ἐξίσταντο, Ἀναμνήσθητε, λέγουσαι, ὅτι καὶ πρότερον ὑπὲρ ὑμᾶς ἐπί τε τῇ τῶν ἱερῶν εἰσόδῳ, καὶ τῇ τῶν ἁγίων μεταλήψει, τῇ στάσει τε καὶ τῇ καθέδρᾳ προτετιμήμεθα· καὶ διὰ τοῦτο χρὴ καὶ τὰ νῦν ἡμᾶς πρὸ ὑμῶν τε καὶ τῶν ὑμετέρων ἀνδρῶν καταξιοῦσθαι τοῦ μαρτυρίου. Αἱ δὲ μαρτύρων γυναῖκες ἤδη καὶ μητέρες καλούμεναι δευτερείων οὐδ' ὅλως κατὰ τὸ παρὸν ἠνείχοντο. Ὑπεψέλλιζε δὲ καὶ τὰ παιδία παραθέοντα ταῖς μητράσι, καὶ τὸν δήμιον ἐξεκαλεῖτο καὶ αὐτὰ πρὸς τὸν θάνατον. Ἤδεσαν γὰρ καὶ ἄλλοτε παῖδας ἱερὰ Χριστῷ προσενεχθέντας δι' αὐτὸν σφάγια. Οὕτω δὴ καὶ τὸν θάνατον αἱ μακάριαι

προαρπάζουσαι, πολὺν ἐνέβαλον τοῖς ὁρῶσι θρῆνον, ὡς καὶ τὸν ὠμότατον βασιλέα τοιαύτην ἀφεῖναι φωτὴν μετὰ θαύματος· Οἷαν ὁ Γαλιλαῖος μικροῦ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐνέσπειρε πλάνην, καὶ αὐτοῦ θανάτου πείσας καταφρονεῖν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ ἐκείνου προδιδόναι ψυχὰς καὶ τὰ σώματα.

ΙΒ'. Ἐν τούτῳ καί τις γυνὴ, τῶν ἐν τῇ πόλει τὰ πρωτεῖα φέρειν πιστευομένη, γένει καὶ πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ ὡρᾳττῶν ἄλλων μακρῷ διαφέρουσα, ἐν νεαζούσῃ ἔτι τῇ ἡλικίᾳ, ἐνδιαβάλλεται τῷ τυράννῳ. Καὶ αὐτίκα κελεύει τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐκεῖνος μετά τινος αἰδοῦς καὶ τιμῆς αὐτὴν ἀγαγεῖν, εὔθετόν τε αὐτῇ πάρασκευάσαι τὴν πρὸς αὐτὸν εἴσοδον. Ἡ δὲ, καίτοι τὸν τρόπον τοῦτον ἀχθεῖσα καὶ μηδέπω εἰς ὄψιν ἢ λόγους ἐλθοῦσα τῷ Ἰουδαίῳ, ὅμως ἠνιᾶτο τῆς τῶν ἄλλων γυναικῶν μαρτυρίας ἀπολειφθεῖσα. Μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν κατὰ τὸ κελευσθὲν εἰσάγεται μετὰ τιμῆς πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ ὃς, ἥμερον αὐτὴν προσβλέψας, καὶ ὑποκλέπτειν ἐκ προοιμίων ἀρξάμενος, Ἡ φήμη, φησὶ, σώφρονά σε διαγγέλλει, καὶ κοσμίαν καὶ συνετὴν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παράστημα καὶ ἡ ὄψις τοῖς λεγομένοις συμμαρτυρεῖ. Ἀλλὰ καὶ πολὺς περὶ τοῦ διατρέχει λόγος γένους ἕνεκα καὶ πλούτου, καὶ τῆς ἄλλης περιφανείας. Μὴ οὖν οὕτω ταῖς ἀσυνέτοις ὁμοίως, ἃς ἐγὼ δικαίως ἀπώλεσα, τὸν ἐσταυρωμένον ἀνάσχῃ καὶ αὐτὴ Θεὸν ἀνειπεῖν, ἄνθρωπον, φόνον καὶ οἰνοπότην, τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν φίλον, καὶ μηδὲ τοὺς πατρῴους στέρξαντα νόμους· ἀλλ' οἰκεῖα πράττουσα τῆς σῆς εὐγενείας, ἀπόταξαι μὲν τῷ Ναζωραίῳ, συμφρονῆσαι δὲ ἡμῖν, καὶ συνεῖναι περὶ τὰ βασίλεια θέλησον. Οὕτω γὰρ ἐλευθεριώτερον τὸ ἀπὸ τοῦδε βιώσεις, καὶ τῶν ἐκ τῆς χηρείας ἀπαλλαγεῖσα κακῶν, καὶ ἄλλοις ἐπαρκεῖν μᾶλλον δυνήσῃ. Ἥκει μὲν γὰρ ὁ λόγος καὶ εἰς ἡμᾶς, μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι καὶ πλούτῳ βαθυτάτῳ κομῶσα, καὶ πολλὴν ἐκ προγόνων κεκτημένη τὴν περιουσίαν, πολλούς τε τοὺς ὑπηρετουμένους σοι καὶ θεραπεύοντας ἔχουσα, ὅμως δεύτερα τῆς οἰκείας αἰδοῦς καὶ ἀρετῆς πάντα θεμένη οὐδενὶ τῶν ἁπάντων ἑτέρῳ οὐδὲ κατ' ὄψιν μόνην ἦλθες ἀνδρὶ, ἀλλ' ἢ τῷ νομίμως συζευχθέντι σοι καὶ πρὸς γάμον ἀγαγομένῳ. Μὴ δῆτα μηδὲ νῦν, σύμβουλος ἐγώ σοι τούτων καθίσταμαι, τήν τε οἰκείαν ὥραν καὶ τὴν νεότητα, καὶ τὴν τῶν θυγατέρων παρθενίαν δημίων χερσὶ παραδῷς, τοῦ κολάζειν πλέον τὸ ὑβρίζειν ἐχούσαις· ἀλλὰ τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου δόξης ἀποσχομένη καὶ νόμοις τοῖς ἡμετέροις εἴξασα, ἑαυτῇ τε καὶ τέκνοις τὰ λυσιτελῆ περιποίησαι.

ΙΓ'. Καὶ ἡ μακαρία ἐμμελῶς ἅμα καὶ πεπαιδευμένως ὑπολαβοῦσα, Εἰ ὃν ἔδει τιμᾷν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὡς τὸ κράτος σοι χαρισάμενον, καὶ τὴν πορφυρίδα ταύτην καὶ τὸ διάδημα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ ζῆν, ἅτε Θεοῦ Υἱὸν καὶ Θεὸν, ἀγνώμονι ψυχῇ ἀθετήσα τολμηρᾷ γλώττῃ καθυβρίζεις, καὶ οὐ δεδιας μή πού σε σκηπτὸς ἄνω Θεὸς ἐνεχθεὶς καταφλέξειεν, ἐμὲ τιμήσεις αὐτὸς, ἥτις ἐσχάτην μᾶλλον ἀτιμίαν τὴν ὑμετέραν ἡγοῦμαι τιμήν. Παῦσαι κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθῶν. Μηδὲ γένοιτό μοι παρὰ τοι-

A pientes, iis, qui videbant, magnam afferebant lamentationem, adeo ut rex crudelissimus cum admiratione talem vocem emiserit: Qualem omnibus fere hominibus errorem immisit Galilæus, ut qui vel ipsam mortem contemnere persuaserit, et pro illo prodere suas animas et corpora!

XII. Interim autem quædam quoque femina, quæ duas filias habebat, et primas partes inter eas, quæ erant in civitate, obtinebat, longeque præstabat aliis genere, divitiis, gloria et pulchritudine, atque in juvenili adhuc ætate vidua relicta fuerat, insectatur tyrannum. Ille autem statim jubet suis ministris, ut eam ad se adducant cum honore et reverentia, et ei efficiant commodum aditum. Illa vero, etsi hoc modo adduceretur, ægre B ferebat tamen se ab aliarum mulierum abesse martyrio. Tertio autem die post jussionem, cum honore ad regem adducitur cum filiabus. Ille vero placide eam intuens et eam ab initio incipiens allicere: Fama, inquit, annuntiat te esse modestam, ornatam et prudentem: quin etiam ipse vultus et aspectus fert iis, quæ dicuntur, testimonium. Præterea autem vulgo fertur te quoque esse genere claram, et abundare divitiis, et tibi non deesse splendorem. Ne ergo quomodo stultæ, quas ego perdidi, sustineas ipsa quoque Deum dicere eum, qui fuit crucifixus; fuit autem homo vorax, et vini potator, amicusque publicanorum et peccatorum, et nec patriis fuit contentus legibus: sed tuæ nobilitati faciens convenientia, renuntia quidem Nazaræno, et velis nobiscum sen- C tire, et simul cum regina versari in regia. Sic enim vives deinceps liberius et liberata a malis quæ oriuntur ex viduitate, magis poteris aliis opem ferre. Venit enim ad nos fama, ipsæ autem res quoque testantur, quod cum et magnas habeas divitias, et plurimas facultates acceperis a majoribus et sint multi, qui tibi serviant, pudori tamen et virtuti omnibus postpositis, in nullius alterius viri ne in conspectum quidem venisti, nisi ejus qui fuit tibi legitimo conjunctus matrimonio. Ne nunc ergo, ne nunc (hoc ego tibi consulo) pulchritudinem tuam et juventutem, et filiarum virginitatem lictorum manibus tradideris, quæ magis contumelia afficiunt quam puniunt: sed desistens crucifixo gloriam tribuere, et nostris cedens legi- D bus, et tibi et liberis prospice quæ sunt utilia.

XIII. Beata autem illa apposite et erudite respondens: Cum eum, inquit, o rex, quem oporteret honorare, ut qui tibi dederit potentiam et hanc purpuram et hoc diadema, imo vero ipsam quoque essentiam, et vitam, tanquam Dei Filius et Deus, ingrato animo contemptum audaci lingua injuria afficias, non timens ne fulmen dejectum te comburat, et me honorare velis, vestrum ego honorem summam duco ignominiam. Cessa gladium in teipsum impellere. Absit autem, ut

ego a tali lauder lingua, quæ se armavit contra Deum, neque eo procedam amentiæ, ut verser cum iis, qui Deo sunt adeo inimici, et in peccatorum habitem tabernaculis. Cum rex hæc audisset, ira corde accensus, aspexit ad eos qui aderant, et cum dixisset, Quam impudenter in nos se gerit hæc exsecranda mulieroula! jubet ejus capiti auferri tegumentum, et ejus filiarum; et sic eas nudo capite, et promissa coma, in castra duci per ignominiam.

XIV. Egrediens ergo generosa mulier, cum vidisset magnam feminarum multitudinem flentem et ejulantem, quod talis nobilitas afficeretur contumelia, illa eas severe et magnifice intuens: Scio, inquit, o amicæ, quod propter nos dolorem accipitis, partim quidem fortasse propter naturæ cognationem, partim autem quod indigna ac pudenda videar pati cum filiabus. Sed ne doleatis. Nos enim non ideo negaverimus effectorem cœli et terræ, neque quæ sunt ad tempus æternis prætulerimus. Nam mihi quidem a majoribus per successionem pietas et vera religio, et a Christo denominari, et eum nosse Deum, tradita mihi fuerunt in hæreditatem; non mihi autem soli, sed universæ quoque meæ cognationi. Propter quem ego amplexa continentiam, viduitatem prætuli matrimonio: et ex facultatibus, quas habebam, plurimum distribui pauperibus. Sunt vero adhuc mihi magnæ divitiæ in auro et argento, et magna multitudo servorum, multæ autem possessiones et greges; verum licet tot bona mihi suppetant, nolui tamen, ut multæ aliæ mulieres solent, ad alium maritum intueri, etiamsi cum multis casibus et calamitatibus, quæ viduis evenire consueverunt, sæpe sim colluctata: quod quidem vel solum sufficit ad mollem adhuc et tenerum animum incitandum ad secundas nuptias. Et fortasse nullus meam damnasset juventutem, quæ ipsum ad hoc habebat patronum divinum Apostolum. Sed hæc omnia parvifaciens, in hoc solum animum intendo, ut cum Christo sim una cum sanctis, quæ præcesserunt, mulieribus et martyribus. Ego autem vobis jam secundo appareo. Nam prius in matrimonio sponsi, qui erat ad tempus: nunc vero in nuptiis immortalis et alieni ab interitu, ad quem festino, et cui immaculatam conservavi continentiam, me videtis. Filias quoque ipsi studeo despondere, ut quæ earum hucusque integram ad hoc virginitatem conservarim. Hinc mihi plenus est animus voluptate et bona spe. Rogo vos igitur, ut mihi potius congratulemini, neque tam abjecto animo lumentemini, et mihi transmutetis festum in tristitiam. Porro autem vobis quoque consuluerim, ut vos undique muniatis, et magnam adhibeatis cautionem, ne, vobis non advertentibus, auferat mei thesaurum, qui est callidus suffurandi artifex, et maximum vobis hoc damnum afferat, quod pertingit usque ad ipsam animam. Jam vero quæ-

A αὐτῆς τιμηθῆναι γλώττης, τῆς ὁπλισαμένης κατὰ Θεοῦ· μηδὲ παρὰ τοσοῦτον ἀνοίας ἔλθοιμι, ὥστε ἀναστρέφεσθαι τοῖς οὕτως ἐχθραίνουσι τῷ Θεῷ, καὶ ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν κατοικεῖν. Τούτων ὁ βασιλεὺς ὡς ἤκουσε θυμῷ τὴν καρδίαν ἀνακαυθεὶς, ἀπέβλεψε πρὸς τοὺς παρόντας, καὶ, Οἷα καθ' ἡμῶν ἀναιδεύεται τὸ κατάρατον τουτὶ γύναιον, εἰρηκὼς, κελεύει τὴν τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖσθαι καλύπτραν αὐτῆς τε καὶ τῶν θυγατέρων, καὶ οὕτως ἀσκεπεῖς καὶ βαθὺ καμώσας ἐπ' αἰσχύνῃ παρὰ τὸ στρατόπεδον ἄγεσθαι.

ΙΔ'. Ἐξιοῦσα τοίνυν ἡ γενναία καὶ πλῆθος ὅτι πολὺ γυναικῶν ἰδοῦσα περὶ αὐτὴν ἀνοιμώζον καὶ παθαινόμενον, ὡς τοιαύτης δῆθεν εὐγενείας ὑβριζομένης, σεμνὸν ἐκείνη πρὸς αὐτὰς ἰδοῦσα καὶ μεγαλόφρον, Οἶδ' ὅτι, φησὶν, φίλαι γυναῖκες, περιπαθεῖς
B ἐφ' ἡμῖν γεγένησθε· τοῦτο μὲν ἴσως καὶ διὰ τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως, τοῦτο δὲ καὶ τὸ δοκεῖν αἰσχύνης ἄξια μετὰ τῶν θυγατέρων ἡμᾶς ὑπομένειν. Ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἂν ἡμεῖς ἀρνησαίμεθα τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, οὐδὲ τῶν ἀϊδίων τὰ πρόσκαιρα προτιμήσαιμεν. Ἐμοὶ γὰρ ἐκ προγόνων κλῆρος ἀδιάδοχος ἡ εὐσέβεια, καὶ τὸ ἀπὸ Χριστοῦ καλεῖσθαι, καὶ τοῦτον εἰδέναι Θεόν. Οὐκ ἐμοὶ δὲ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ συγγενείᾳ δὴ τῇ ἐμῇ. Δι' ὃν ἐγὼ σωφροσύνην ἀσπασαμένη, χηρείαν προέθηκα γάμου, καὶ τὴν οὐσίαν πολλὴν οὖσαν διενειμάμην τοῖς πένησιν. Ἔστι δέ μοι καὶ συχνὸς ἔτι πλοῦτος ἐν ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ, πολύ τε οἰκείων πλῆθος, πολλὰ δὲ κτήματα καὶ βοσκήματα, καὶ τοσούτοις κομῶσα τοῖς ἀγαθοῖς, ὅμως οὐχ εἱλόμην,
C κατὰ τὰς πολλὰς τῶν γυναικῶν, πρὸς ἕτερον ἄνδρα βλέψαι, καίτοι γε μυρίαις περιστάσεσί τε καὶ συμφοραῖς οἷα τὰ τῆς χηρείας, πολλάκις διαπαλαίσασα, ὅπερ ἱκανὸν καὶ μόνον ἁπαλὴν ἔτι καὶ νέαν ψυχὴν πρὸς δευτέρους γάμους διερεθίσαι. Καὶ ἴσως οὐδεὶς ἂν μου τῆς νεότητος κατεγίνωσκεν αὐτὸν πρὸς τοῦτο τὸν θεῖον Ἀπόστολον συνήγορον ἐχούσης. Ἀλλὰ ταῦτα περὶ ἐλάττονος πάντα θεμένη, ἑνός εἰμι μόνου, τοῦ συνεῖναι Χριστῷ ταῖς προλαβούσαις ἅμα γυναιξὶν ἁγίαις καὶ μάρτυσιν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἤδη δεύτερον ἐμφανίζομαι ἔν τε τῷ τοῦ προσκαίρου νυμφίου γάμῳ, καὶ νῦν ἐν τῷ τοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀθανάτου, πρὸς ὃν ἐπείγομαι, καὶ ᾧ τὴν σωφροσύνην ἄσπιλον διετήρησα, μαρτυρήσει μοι καὶ αὐτὸς, ᾧ καὶ τὰς θυγατέρας νυμφευθῆναι σπου-
D δάζω, ὑγιῆ καὶ αὐτῶν εἰς δεῦρο τὴν παρθενίαν φυλάξασα. Ἐντεῦθεν ἡδονῆς ἐγὼ καὶ χρηστῶν ἐλπίδων τὴν ψυχὴν ἔμπλεώς εἰμι, καί μοι συνήδεσθαι καὶ ὑμᾶς ἀξιῶ, μηδὲ ἀγεννῶς οὕτω θρηνεῖν, καὶ τὴν ἑορτὴν ἐμοὶ πρὸς κατήφειαν μεταβάλλειν. Συμβουλεύσαιμι δ' ἂν καὶ ὑμῖν πολλὴν πανταχόθεν ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀσφάλειαν, μή που λάθῃ καί τινος ὑμῶν τὸν τῆς πίστεως θησαυρὸν ὁ δεινὸς ὑποβλέψαι, καὶ τὴν μεγίστην ταύτην ζημίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἥκουσαν τὴν ψυχὴν ζημιῶσαι. Καὶ ὅσαι δὲ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν ἐνταῦθα καὶ Ἑβραΐδων (πολλαὶ γὰρ, ὡς ὁρῶ, ἐπὶ τῇ θέᾳ πάρεστε ταύτῃ) ἀποθέμεναι καὶ ὑμεῖς, αἱ μὲν τοὺς μακροὺς μύθους καὶ λήρους καὶ

τοὺς ὀνόματα μόνον ὄντας θεούς· αἱ δὲ τὴν σκιὰν, ὀψὲ γοῦν ποτὲ καὶ τύπους καὶ τὰ αἰνίγματα μεταμάθετε τὴν ἀλήθειαν καὶ τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ τῷ τῆς Τριάδος ἑνὶ προσελθοῦσαι, φωτίσθητε διὰ τῆς αὐτοῦ λατρείας καὶ τῆς τοῦ θείου βαπτίσματος ἀναγεννήσεως, καὶ μὴ οὕτω ταῖς ἀσεβείαις ὑμῶν συναπόλησθε.

A cunque hic estis mulieres gentiles, et Hebrææ (multæ enim, ut video, hic adestis ad spectaculum), vos quoque depositis, gentiles quidem, longis fabulis et nugis, et diis, qui sunt solo nomine: Hebrææ autem, umbra tandem et figuris et ænigmatibus, discite veritatem, et accedentes ad Verbum et Deum, qui est unus Trinitatis, per ejus cultum illuminemini et divini baptismatis regenerationem, neque sic simul pereatis in vestris impietatibus.

ΙΕ'. Ταῦτα τῆς μάρτυρος καὶ ἄλλα πλείω ταῖς συνελθούσαις γυναιξὶ διαλεγομένης, τινὲς τῶν τὰ βασιλέως φρονούντων ἐκείνῳ προσαγγειλάντων αὐτὰ καὶ ὅτι διαστρέφοι τὸ πλῆθος. Ὁ βασιλεὺς καὶ αὖθις μετάκλητον αὐτὴν ποιησάμενος καὶ τὸν πρᾶον ὑποκριθεὶς. Πολλῇ, φησὶν, ἐχρησάμην ἐπί σοι τῇ μακροθυμίᾳ, προνοίᾳ τοῦτο φιλανθρώπῳ καὶ οὐκ ἀλόγως ποιῶν, ὅπως, εἰ μή τι ἄλλο, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ σοὶ καὶ ταῖς θυγατράσι καταχεομένοις δάκρυσιν ἐπικλασθεῖσα, πεισθείης ἡμῖν. Ἡ δέ. Καὶ τίς με, ἔφη, πεισθεῖσάν σοι, βασιλεῦ, τοῦ πυρὸς ῥύσεται τοῦ ἀσβέστου; Οὕτως ἔλεξε, καὶ εἰς οὐρανὸν εὐθὺς ἀπιδοῦσα, Μή γένοιτό μοι, φησὶν, ἀθάνατε βασιλεῦ, ἀπαρνήσασθαι σε τὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱὸν, καὶ ἀνδρὶ πεισθῆναι, τῷ σέ τε ἀθετήσαντι, καὶ ἐπιορκίαις ἡμᾶς ἀπατήσαντι. Τὴν παῤῥησίαν τοίνυν ὁ Ἑβραῖος τῆς γενναίας οὐκ ἐνεγκὼν, ἀλλὰ τὴν σκηνὴν καὶ τὸ πλάσμα λύσας, καὶ ἄγριόν τι βλέψας καὶ φονικὸν, Τολμηροτάτη γύναικῶν, ἔφη, ἐγώ σου τὰς σάρκας ἄρτι καταξανῶ, καὶ διαψηλαφήσω τὰ ἔγκατα, καὶ εἴ τι δὲ τούτων ὑπολειφθῇ, κυσὶ παραθήσω τροφήν. Καὶ ἴδω τίς ὁ τῶν ἐμῶν ἐξαιρούμενος σε χειρῶν, κἂν εἰ τὰ μάλιστα σύμμαχον παραστῆναί σοι τὸν Ναζωραῖον ἄμαχον προσδοκᾷς. Ἐνταῦθα μὴ ἀνασχομένη τῶν τοῦ μιαροῦ λόγων ἡ πρώτη τῶν θυγατέρων τῆς μάρτυρος, δωδέκατον ἤδη που τῆς ἡλικίας ἄγουσα χρόνον σιέλου τὸ στόμα πλήσασα, κατέχεε τῆς ὄψεως τοῦ τυράννου. Οἱ δὲ περιεστηκότες, οὐ τὸν ζῆλον καὶ τὸ δικαίως γενόμενον ἐπαινέσαντες, ἀλλὰ τὸν καιρὸν θεραπεύοντες, αὐτήν τε καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτίκα ξίφει διαχειρίζονται, καὶ ταῖς χερσὶν ἐκ τοῦ καταῤῥέοντος αἵματος οἱ θηριώδεις ὑπολαβόντες προσφέρουσι τῇ μητρί· τοῦτο προσταγὲν ἐκ τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ (ὢ ψυχῆς γενναίας)! ἡδέως τε ἀπογεύεται, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνασχοῦσα τοὺς ὀφθαλμούς. Σοὶ τὴν ἐμὴν ταύτην, ἔφη, Δέσποτα Χριστὲ, προσφέρω θυσίαν καὶ μάρτυρας παριστῶ σοι παρθένους ἁγνὰς, τὰς ἐκ τῆς ὀσφύος δὴ τῆς ἐμῆς· αἷς κἀμὲ συναριθμήσας, ἐν τῷ νυμφῶνι τῷ σῷ συνεισάγαγε· καὶ τὸ τοῦ θείου Δαυΐδ, μητέρα δεῖξον ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην.

XV. Cum martyr hæc et alia plura diceret mulieribus, quidam ex iis, qui cum rege sentiebant, illi hæc renuntiarunt, et quod perverteret multitudinem. Rex itaque, ea rursus accersita, simulans
B mansuetudinem: Magna, inquit, usus sum in te patientia, hoc consulto et non inconsiderate faciens propter benignitatem, ut fracta lacrymis, quæ propter te funduntur, et propter filias, nobis pareas. Illa autem: Quis me, inquit, o rex, si tibi paruerim, liberarit ab igne, qui non potest exstingui? Sic dixit, et cœlum statim intuens: Absit, inquit, o Rex immortalis, ut te negem, qui est solus unigenitus Dei Filius, et credam viro, qui te habuit contemptui, et nos decepit perjurio. Non ferens itaque Hebræus libertatem loquendi generosæ feminæ, sed deposita scena, et ablata fictione, torveque eam et furiose intuens: Audacissima, inquit, mulier, ego tibi jam carnes discerpam ac dilacerabo, et intestina contrectabo: et si quid ex iis
C fuerit reliquum, id apponam devorandum canibus. Videbo autem, quisnam te sit e meis manibus erepturus, etiamsi maxime expectas fore ut det tibi auxilium Nazaræenus. Tunc exsecrandi tyranni verba non ferens prima filiarum martyris, annum jam agens duodecimum, tyranni oculos consputavit. Qui autem circumsistebant, non zelum, et id, quod jure fuerat factum, laudantes, sed tempori servientes, ipsam et sororem ense mox conficiunt: et cum ex defluente sanguine manibus plane feri homines accepissent, eum matri offerunt. Rex enim ita jusserat. Illa vero (o fortem et generosum animum!) et libenter eum gustat, et, cum ad cœlum sustulisset oculos: Tibi, inquit, Domine Christe, hoc meum offero sacrificium, et tibi martyres exhibeo castas virgines, quæ egressæ sunt ex utero meo:
D cum quibus me quoque connumeratam introduc in tuum thalamum, et, ut dicit divinus David, ostende matrem propter filios lætantem.

Ις'. Καὶ ὁ βασιλεὺς, βαρυτάτῳ κέντρῳ τῆς ἀθυμίας πληγεὶς, ἅτε πάσας ἀπογνοὺς τὰς ἐλπίδας, ἀποφαίνεταί κατ' αὐτῆς, τοιάδε πρὸς τοὺς συνόντας εἰπών· Ἐθαυμάσαμεν τοῦ κάλλους αὐτήν τε καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῆς (ὁμολογήσω γὰρ τ' ἀληθές)· πολλῷ δὲ τοῦ σώφρονος αὐτῶν πλέον ἥττημαι καὶ κοσμίου. Καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζειν μοι ἔπεισιν, εἰς ὅσον ἄρα μανίας οἱ Χριστιανοὶ κεχωρήκασιν, ὡς ἀνθρώπῳ προσέχειν βιοθανεῖ, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιτρέπειν αὐτῷ σωτηρίαν, πλάνῳ καὶ γόητι γενομένῳ, καὶ μάτην ἑαυτὸν ἀνειπόντι Θεόν.

XVI. Rex autem gravissimo ægritudinis animi stimulo sauciatus, ut qui omnem spem plane abjecisset, in eam fert sententiam, cum hæc dixisset iis, qui simul erant: Ejus quidem et filiarum mirati sumus pulchritudinem (verum enim fatebor), multo autem magis victus sum ab earum temperantia et moderatione. Et ideo mihi venit in mentem admirari, ad quantam amentiam processerunt Christiani, ut colant hominem, qui morte periit violenta, et suam ei permittant salutem, qui fuit planus et præstigiator, et se Deum temere appellavit.

XVIII. Sequenti autem die cum in loco excelso consedisset, vocavit Aretham cum sociis, quæ erant numero trecenti et quadraginta. Qui cum adstitissent, magnum intuens Aretham, qui erat affabilis, et moderatus, et moribus maximam ostendebat virtutem : Cur tanta es, inquit, audacia, o caput exsecrandum, ut in nostram quidem insurgas potentiam, toti autem civitati et tantæ persuadeas regioni, ut te solum colant tanquam tyrannum, et verbis tuis utantur tanquam legibus : nostrarum vero legum et verborum nullam ducant rationem, et exsecrandum hominem Deum appellent, qui cum sibi auxilium ferre non potuerit, vos eum vobis adhibuistis adjutorem : et nec tuum patrem es imitatus, qui ante te imperavit Nagræ : iis autem, qui nos præcesserunt, regibus fuit obedientissimus ? Sed nisi mutatus, et ad te rediens, hanc vanam repuleris opinionem, non te profunda senectus nec simulatus hic habitus juvabunt : sed tu et omnes tui eadem patiemini, quæ viri et feminæ prius interfecti : quos quantum juverit Mariæ et fabri filius, omnes sciunt. Senex autem, stans cogitabundus, et aperte ostendens se ægre ferre superbiam verborum regis, cum se sustinuisset et collegisset spiritum, et ex imo suspirasset : Non es, inquit, o rex, causa eorum, quæ dicuntur aut fiunt, sed nostri cives. qui meam contempserunt sententiam, quæ tibi non pertimebat ingredi civitatem, contra autem adversus te depugnare incitabat, et cum tuis tam multis millibus manus conserere, ut cum Madianitis olim Gedeon cum paucis, et Christo, qui nunc a te contemnitur, vires addente et confirmante, te expugnare, et demetere, et omnino delere, virum impium et fœdifragum, et immemorem pactorum conventorum, quibus te civitatem et nos servaturum pollicebaris.

XVIII. Quidam autem ex iis, qui cum rege considebant, volens ingeniose sancti verba reprehendere. et tempori valde serviens : Sed non, inquit, sic vos docet lex Moysi, contumelia afficere christum Domini. Dicit enim : « Principi populi tui non maledices [1]. » Porro autem ipsa quoque scripta vestra vobis jubent regem honorare, seu sit bonus, seu secus [2]. Cui sanctus : Tu autem, inquit, fortasse non audisti, quod ab Achab dictum est Eliæ, cum dixit eum evertere Israel. Cui ille respondit : Non ego everto, sed tu, et domus patris tui [3] : non usque ad Achab solum sistens contumeliam, sed eos etiam comprehendens, qui erant in ea domo. Quomodo ergo se quispiam in Deum pie gerens, et gerem arguens, quod se inique gerat, unquam offenderit ac violaverit legem, qui non est veritus os in cœlum ponere, et Creatorem appetere maledictis ? Sed, ut video, ejus patientiam et tolerantiam contemnitis, et nos facere similia procuratis. Tu autem, rex, cum sis natura tam injustus, et male facere para-

ΙΖ'. Καὶ τῇ ἑξῆς ἐπὶ μετεώρου καθίσας, τοὺς περὶ Ἀρέθαν ἐκάλει, τριακοσίους καὶ τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν ὄντας. Καὶ παραστάντων, τῷ μεγάλῳ ἐνιδὼν Ἀρέθᾳ, εὐσυνέτῳ τε ὄντι τὴν ἔντευξιν καὶ κοσμίῳ καὶ πολλὴν ὅσην ἀρετὴν τῷ ἤθει παραδεικνύντι, Εἰς τί τοσοῦτον, εἶπεν, ἀπεθρασύνω, μιαρὰ κεφαλή, ὥστε τοῦ κράτους μὲν τοῦ ἡμετέρου κατεπαρθῆναι, πόλιν δὲ ὅλην καὶ χώραν τοσαύτην ἀναπεῖσαι μόνῳ προσανέχειν σοὶ ὡς τυράννῳ, καὶ τοῖς λόγοις τοιούτοις ὡς νόμοις κεχρῆσθαι· ἀλογεῖν δὲ νόμων ἡμετέρων καὶ λόγων, καὶ ἄνθρωπον ἐπάρατον ἐπιφημίζειν Θεόν, ὃν καὶ ἀβοήθητον ὄντα, βοηθὸν ὑμεῖς ἐπεγράψασθε· καὶ οὐδὲ τὸν σὸν ἐμιμήσω πατέρα τὸν ἄρξαντα πρὸ σοῦ τῆς Νεγρὰν ὅπως ἐφάνη τοῖς πρὸ ἡμῶν βασιλεῦσι μάλα πειθήνιος; Ἀλλ' εἰ μὴ μεταβαλὼν καὶ γενόμενος ἑαυτοῦ τὴν κενὴν ταύτην ἀπώσῃ δόξαν, οὔτε τὸ βαθύ σε γῆρας, οὔτε τὸ διαπεπλασμένον τοῦτο τοῦ σχήματος ὠφελήσουσιν· ἀλλὰ τὰ ὅμοια σύ τε καὶ οἱ περὶ σὲ πάντες τοῖς προανῃρημένοις ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ πείσεσθε· οὓς ὅσα ὁ ἐκ τῆς Μαρίας καὶ τοῦ τέκτονος ὤνησε, πάντες ἴσασιν. Ὁ δὲ γέρων, ἐπὶ συννοίας ἑστώς, καὶ δῆλος ὢν ἐπὶ τῇ ὑπερηφανίᾳ τῶν τοῦ βασιλέως λόγων περιαλγὴς γεγονώς, ἐπισχὼν καὶ συλλέξας πνεῦμα καὶ βάθιον ἀνοιμώξας, Οὐκ αἴτιος, ἔφη, τῶν λαλουμένων ἢ πραττομένων σύ, βασιλεῦ, ἀλλ' οἱ τῆς πόλεως καὶ ἡμέτεροι, οἳ τὴν ἐμὴν ἠθέτησαν γνώμην οὐ παραχωροῦσάν σοι τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως· τοὐναντίου μὲν οὖν καὶ ἀντιστρατεύσασθαι παρορμῶσαν καὶ συμβαλεῖν σου ταῖς μυριάσιν, ὥσπερ τοῖς Μαδιηναίοις τοὺς περὶ Γεδεὼν ἐναριθμήτους πρότερον, καὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ νῦν ἀθετουμένου Χριστοῦ ἐνισχύοντος, καταγωνίσασθαί σε καὶ ἐκθερίσαι, καὶ ἀφανισμῷ παραπέμψασθαι, ἄνθρωπον ἀσεβῆ καὶ παράσπονδον, καὶ ἀμνήμονα λόγων, οἷς σώζειν τὴν πόλιν καὶ ἡμᾶς ἧς ὑποσχόμενος.

ΗΙ'. Καί τις τῶν συνεδρευόντων τῷ βασιλεῖ ἐξ ἀγχινοίας δῆθεν ἐπιλαβέσθαι τῶν τοῦ ἁγίου λόγων βουλόμενος, καὶ τῷ καιρῷ πολλὰ χαριζόμενος, Ἀλλ' οὐχ οὕτω, φησίν, ὑμᾶς ὁ οἰκεῖος ἐκπαιδεύει νόμος ἐξυβρίζειν εἰς τὸν τοῦ Κυρίου Χριστόν. « Ἄρχοντα γὰρ τοῦ λαοῦ σου, » φησίν, « οὐκ ἐρεῖς κακῶς. » Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ὑμέτερα γράμματα ὑμῖν ἐγκελεύεται τὸν βασιλέα τιμᾷν, ἄν τε ἀγαθὸς ᾖ, ἄν τε μὴ οὕτως. Πρὸς ὃν ὁ ἅγιος· Σὺ δὲ τῷ Ἀχαὰβ εἰρημένον ἔφη πρὸς Ἠλίαν οὐκ ἤκουσας διαστρέφειν φήσαντι τὸν Ἰσραήλ. Ὡς πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνος ἀντέκρουσεν, Οὐκ ἐγὼ διαστρέψω, φάμενος, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου, μὴ μέχρι τοῦ Ἀχαὰβ μόνον τὴν ὕβριν στήσας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ ταύτην περιλαβών. Πῶς ἂν οὖν τις τά γε εἰς Θεὸν εὐσεβῶν, καὶ βασιλέα ἐλέγχων παρανομοῦντα, παρανοπήσοι πυτὲ, τὸν μὴ δεδιότα εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα τιθέναι, καὶ λαλεῖν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Κτίσαντος; ἢ τῆς ἀνοχῆς αὐτοῦ καὶ μακροθυμίας καταφρονεῖτε, καὶ ἡμᾶς τὰ ὅμοια ποιεῖν ἀναγκάζετε. Σὺ δὲ, βασι-

[1] Exod. xxii, 28. [2] I Petr. ii, 18. [3] III Reg. xviii. 18.

λεῦ, οὕτω τὴν φύσιν ἄδικος ὤν, καὶ πρὸς τὸ κακουργεῖν ἑτοιμότατος, καὶ μήτε τὰ πρὸς Θεὸν ὅσιος, μήτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιεικής, τὸν ἀλάθητον ἐκείνου λήσειν δοκεῖς ὀφθαλμόν; Καὶ μὴν τὸν βασιλέα προσήκει τοιοῦτον ἀληθῆ καὶ χρηστὸν εἶναι, ὡς ἀπὸ μὲν τῶν λόγων εὔνοιαν ἐπισπᾶσθαι παρὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους αὐτῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως ἀληθείας πίστιν καὶ δόξαν θειότητος ἀποφέρεσθαι, ὁποίους κατεῖδον ἐγὼ ἐν Ἰνδίᾳ τε καὶ Αἰθιοπίᾳ καὶ τῷ Ὁμηρίτῃ· οὓς καὶ ἀληθεύοντας ἀκριβῶς, καὶ περὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα χρηστευομένους, οὐκ ἐπιορκοῦντας, ὡς σύ, βασιλεῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸς ἑτέρους πίστεις ἐμπεδοῦντας, ἴσα Θεῷ τὸ πλῆθος ἐτίμα. Καὶ σὲ μὲν ὁ Θεός, ὃς μάρτυς ἐστὶ τῶν πραττομένων, μισήσας τῆς πονηρίας ἀσεβῆ τὰ πρὸς αὐτὸν ὀφθέντα καὶ ἄπιστον, παραλύσει τῆς ἀρχῆς ὅσον οὔπω ἀνδρὶ παραδοὺς αὐτὴν πιστῷ τε καὶ ἀγαθῷ; κρατυνεῖ δὲ τὸ τῶν Χριστιανῶν φῦλον, καὶ ὑψώσει, καὶ μεγαλυνεῖ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, ἣν πυρὶ καταναλώσας, ἠδάφισας. Ἐγὼ δὲ μακάριός εἰμι, ἅτε μὴ μόνον ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εὐδοκιμήσας, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν γήρει πίονι (πέμπτον γὰρ ἤδη καὶ ἐνενηκοστὸν χρόνον ἀνύω) ἰδὼν υἱοὺς υἱῶν τε καὶ υἱωνῶν, μαρτυρικὸν ὑπέρχομαι τέλος, καὶ πόλιν οὕτω μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον, καὶ ἔθνος ὁλόκληρον, προσάγω Θεῷ, οἳ καὶ δι' αἰῶνος τὴν ἐμὴν μνήμην ἄληστον ἕξουσι, τὸ πᾶν ἐκείνῳ τῆς εὐχαριστίας ἀνατιθέντες.

ΙΘ'. Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τοὺς συμμάρτυρας (ἦν γὰρ οὐ μόνον ἰδεῖν ἥδιστος, ἀλλὰ καὶ πλήθεσιν ὁμιλεῖν χαριέστατος), ἔλεξεν οὕτως· Ἄνδρες συμπολῖται καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, καὶ ὅσοι κατὰ συνήθειαν καὶ πραγμάτων κοινωνίαν ἡμῖν προσήκοντες, ὅσα μὲν συνέπεσε τῇ πανρίδι καὶ ἡμῖν τοῖς πολίταις, διασκοπήσασι πρότερον, μηδὲ ἐρευνησαμένοις τὸ γενησόμενον, ἀλλ' ἀνδρὶ πεισθεῖσι ψευδεῖ, καὶ δι' ἀπάτης ἑλεῖν σπουδάζοντι, αὐτῇ πείρᾳ ἔγνωμεν, τοῖς ἔξωθεν συμμετέχοντες τῶν ἀνιαρῶν, Ὅσα δὲ κατὰ Θεοῦ κινήσας τὴν γλῶτταν ὁ ὑπερήφανος οὗτος ἐφθέγξατο, αὐτοῖς ὠσὶν ἀκηκόατε. Ὅτι δὲ καὶ πρὸς ἄρνησιν ἐκκαλεῖται Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, μαρτυρεῖ μὲν καὶ ὁ τῶν προλαβόντων πολύς τε καὶ παντοδαπὸς φόνος· μαρτυρεῖ δὲ καὶ ταῦτα δὴ τὰ δεσμά, ἃ καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας αὐτῆς περικείμεθα. Καὶ ἦν μὲν συνετὸν μὴ δειλοὺς ἡμᾶς ὀφθῆναι καὶ φιλοψύχους, μηδὲ δεινῷ τοιούτῳ καὶ κακοήθει πεισθῆναι, ὅρκοις τῷ τῶν πονηρῶν προχειροτάτῳ τεχνάσματι πιστεύσαντας καὶ θαῤῥήσαντας, ἀλλὰ πόλεμον ἄρασθαι κατ' αὐτοῦ, καὶ συνεφαπτομένου τῆς μάχης ἡμῖν τοῦ Θεοῦ τὸν ἀνόσιον τοῦτον καὶ ἀσεβῆ τιμωρήσασθαι. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοῦτο ἀνάγκης ἤγγισε τὰ ἡμέτερα, ὡς ἢ πειθομένους τῷ τυράννῳ καὶ ἀσεβοῦντας, βίον ἄθλιον διαζῆν, ἢ ἀπειθοῦντας καὶ εὐσεβοῦντας μακαρίου τέλους ἐπιτυχεῖν· σπουδάσωμεν τὴν ἀθάνατον διὰ μαρτυρίου κτήσασθαι εὔκλειαν. Καὶ μή μέ τις οἰέσθω ὡς γέροντα ἤδη καὶ ἡμερῶν πλήρη γενόμενον τέλους ἐπιθυμεῖν, καὶ παρὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισπεύδειν τὴν τελευτήν· ἀλλὰ λογιζέσθω ἡμῶν ἕκαστος ὅτι κοινὸν τοῦ

A tissimus, et nec sanctus in iis, quæ ad Deum pertinent, nec in homines benignus, putas fore ut illum lateas oculum, quem nihil latet? Atqui regem esse oportet veracem et benignum, ut verbis attrahat benevolentiam eorum, qui sunt in sua ditione: rerum autem fine et eventu fidem facere veritatis, et quod se divine gerat, gloriam habere: quales ego vidi in India et Æthiopia, et ante te in Homeritide; quos vera dicentes, et se benigne gerentes in subjectos, non ut tu, rex, pejerantes, sed aliis promissa implentes, quasi ut Deum honorabat populus. Et Deus quidem eorum, quæ a te fiunt, odio habens improbitatem, te, qui in eum fuisti impius et infidelis, mox deponet ab imperio, idque tradet viro fideli et bono: roborabit autem et extollet genus Christianorum, magnamque suam efficiet Ecclesiam, B quam tu igne consumpsisti, et humi dejecisti. Ego autem sum beatus, non ob id præsertim, quod in hac vita in bona sui existimatione, sed quia in profunda senectute (jam enim ago nonagesimum quintum annum), videns filios filiorum, et filias filiarum, sub eo martyrium, et tam magnam et populo tam frequentem civitatem, et totam regionis ipsius gentem Deo offero: qui etiam mei perpetuam conservabunt memoriam, summas illi agentes gratias.

XIX. Ad populum autem conversus, et ad commartyres (erat enim non solum visu jucundissimus, sed etiam in concionibus ad populum facundissi- C mus), sic dixit: Viri cives, et amici, et cognati, et quicunque propter consuetudinem et rerum communionem ad nos attinetis, quæ patriæ quidem et nobis civibus evenerunt, cum non prius consideraverimus, neque scrutati fuerimus id, quod erat futurum, sed fallaci homini, et qui nos fraude studebat capere, crediderimus, ipsa novimus experientia, ut qui cum iis, qui foris erant, molestiarum fuerimus participes. Quæ vero in Deum linguam movens locutus est hic superbus, ipsis auribus audivistis. Quod autem ad Christi Dei provocet negationem, testantur quidem eorum, qui præcesserunt, plurimæ et omne genus cædes: testantur autem hæc quoque vincula, quæ pro pietate nobis sunt imposita. Et fuisset quidem sapientium, non esse timidos, et vitæ nimis cupidos, neque huic callido D et improbo veteratori credere, fidem adhibentes jusjurando, quod est promptissimum malorum artificium, sed bellum adversus ipsum suscipere, et, Deo pugnam nobiscum capessente, ulcisci hunc impium. Cum autem res nostræ ad eam adductæ sunt necessitatem, ut vel tyranno parentes, et nos impie gerentes, vitam agamus miseram: vel non parentes, et pietatem exercentes, beatum finem adipiscamur, studeamus immortalem gloriam consequi per martyrium. Nec me existimet aliquis, tanquam jam senem, et plenum dierum, finem cupere, et ideo alios ad mortem incitare: sed consi-

deret unusquisque vestrum, mortem esse commune debitum, et juveni et seni, et esse inevitabilem corporis dissolutionem. Itaque non exspectetur finis communis, et qui sua sponte venit; sed studeat quilibet, ut sit quam fieri poterit gloriosus et beatus. Quidnam autem dixerit quispiam martyrio gloriosius, aut quæstuosius, aut piis hominibus beatius? Ego enim, si fieri posset, propter Christum mori sæpe et ipse eligerem, et aliis consulerem, sicque esset et major gloria, et lucrum longe copiosius. Sed cum hoc haberi non possit a natura, quod, vel invitus nobis, illa ex se facit, præripiamus cum gloria: et id tanquam proprium constituentes, astute fallamus necessitatem. Nullus nostrum, o fratres, sit adeo vitæ cupidus, et adeo pusilli et abjecti animi, ut pro brevi et misera vita perdat æternitatem, et quæ nunquam solvitur beatitudinem. Communi omnium inimico a nobis haud detur pars aliqua, ne cum unum fuerit suffuratus, glorietur perversus, tanquam qui omnes ceperit. Sed qui est quidem talis, procul sit a choro martyrum, neque sit falso nominis particeps. Si quis enim te, Christe et Verbum Dei, negaverit hujus vitæ desiderio, ab ipsa excidat, et dehiscens cum terra devoret. Si quis autem ex mea cognatione, aut familiaritate, desiderio bonorum præsentium, te relicto Creatore, sequatur hunc regem interitui obnoxium et impium, ne ei detur, o Rex Christe, hic frui iis, quæ videntur jucunda et delectabilia, et tradatur iis, quæ sunt illic, tormentis.

XX. Hæc dixit, et statim universa multitudo calidas effundens lacrymas, Esto bono animo, exclamavit. Nemo enim te deseret; nam tui, ut vides, desiderio omnes vel ante te mori properamus, et præripere hunc beatum finem et desiderabilem. Ille autem ad hæc: Ego, ait omnibus, ego vos omnes præcedam, et ero vobis in Deo certus viæ dux. Ut vos mihi primas conceditis in omnibus, ita vos mihi concedite, ut primus ad Christum accedam. Verum enimvero hoc quoque vobis ultimum do mandatum: Si quis meorum filiorum, aut eorum, qui genere ad me attinent, relictus fuerit, permanens in hoc puro cultu Christianorum, sit hæres mearum facultatum. Porro autem tres illas ex iis, quæ mihi restant, possessiones pulcherrimas volo attribui catholicæ ecclesiæ, quæ est ædificanda: quas etiam jam consecro. Hæc cum dixisset, et populo benedixisset, et. Sit tibi gloria, o Domine, propter omnia, subjunxisset, conversus dicit regi: Laudo te, o rex, quod usus sis patientia, et non confuderis, aut interruperis meam orationem, ut mos fuit olim regibus. Quoniam ergo nosti nostrum scopum et institutum, nempe quod fieri non potest ut, Christi cultu relicto, nos tibi assentiamur, fac quod superest, tempus non terens diutius.

XXI. Cum sciret ergo rex eorum mentem esse immutabilem, nec fieri posse ut eos ad suam traducat sententiam, jussit eos duci ad quemdam tor-

A θανάτου χρέος καὶ νέῳ καὶ γέροντι, καὶ ἀπαραίτητος ἡ πρὸς τὸ σῶμα διάλυσις. Εἶτα μὴ αὐτόματον καὶ κοινὸν τὸ τέλος ἀναμενέτω, ἀλλ' ὡς ἔνι ἔνδοξον αὐτὸ καὶ μακάριον σπευδέτω γενέσθαι. Τί δ' ἂν εἴποι τις ἕτερον τοῦ διὰ μαρτυρίου τέλους ἐνδοξότερον ἢ εὐσεβέσιν ἀνθρώποις μακαριώτερον; Ἐγὼ γὰρ εἰ οἷόν τε ἦν διὰ Χριστὸν πολλάκις ἀποθανεῖν συνεβούλευσα ἄν, καὶ ἦν οὕτω καὶ ἡ δόξα μείζων, καὶ τὸ κέρδος κατὰ πολὺ δαψιλέστερον· ἐπεὶ δὲ τοῦτο παρὰ τῆς φύσεως οὐκ ἔστι λαβεῖν, ὃ καὶ ἡμῶν οὐ βουλομένων, ἀφ' ἑαυτῆς ἐκείνη ποιεῖ, φθάσαντες αὐτὸ, προαρπάσωμεν μετὰ δόξης καὶ ὥσπερ ἴδιον θέμενοι, σοφισώμεθα τὴν ἀνάγκην. Μηδεὶς ἡμῶν οὕτως ὀφθήτω φιλόψυχος, ἀδελφοὶ, μηδεὶς ἀγεννὴς, μηδεὶς ἄτολμος, ὡς μικρᾶς καὶ ταλαιπώρου
B ζωῆς ὅλους αἰῶνας καὶ μηδέποτε λυομένην προέσθαι μακαριότητα. Μή πού τις καὶ παρ' ἡμῶν δοθείη τῷ κοινῷ πάντων πολεμίῳ μερὶς, καὶ τὸν ἕνα κλέψας, ὡς πάντας λαβὼν ὁ σκολιὸς ἐγκαυχήσηται. Ἀλλ' ὅ γε τοιοῦτος πόῤῥω τοῦ μαρτυρικοῦ τούτου γενέσθω χοροῦ, μηδὲ συμμετεχέτω ψευδῶς τοῦ ὀνόματος. Ὡς εἴ τίς σε, Χριστὲ καὶ Λόγε Θεοῦ, πόθῳ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ἀπαρνήσαιτο, καὶ ταύτης ἐκπέσοι, καὶ ζῶντα τοῦτον ἡ γῆ στόμα διανοίξασα καταπίοι. Καὶ εἴ τις δὲ τῆς ἐμῆς συγγενείας ἢ ἑταιρίας ἐπιθυμίᾳ τῶν παρόντων ἡδέων, σὲ τὸν Κτίστην ἀπολιπὼν, ὀπίσω τοῦ φθαρτοῦ τούτου καὶ δυσσεβοῦς βασιλέως ἀκολουθήσοι, γένοιτο αὐτῷ, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῶν ἐνταῦθα τερπνῶν μὴ ἀπόνασθαι, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν ἐκδοθῆναι κολαστηρίοις.

Κ'. Ταῦτα ἔφη, καὶ τὸ πλῆθος εὐθὺς ἅπαν, Θάῤῥει,
C ἐπὶ θερμοῖς τοῖς δάκρυσιν ἀνεβόησαν. Οὐκ ἔνι γὰρ ὅστις ἀπολειφθήσεταί σου· ἐπεὶ καὶ τῷ περὶ σὲ πόθῳ πάντες, ὡς ὁρᾷς, ἐπειγόμεθα, εἰ οἷόν τε, καὶ προθανεῖν σου, καὶ τὸ μακάριον τοῦτο καὶ ποθεινὸν προαρπάσαι τέλος. Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα. Ἐγὼ, πᾶσιν ἔφη, ἐγὼ πάντων ὑμῶν ἀφηγήσομαι, καὶ ὁδηγὸς ἀπλανὴς, ὑμῖν ἐν Θεῷ φανήσομαι. Ὡς ἐμοὶ τῶν πρωτείων ἐν πᾶσι παρεχωρεῖτε, οὕτω μοι καὶ πρώτῳ Χριστῷ παραστῆναι παραχωρήσατε. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ταύτην τελευταίαν ὑμῖν ἐντολὴν ἐπιδίδωμι. Εἴ τις τῶν ἐμῶν τέκνων, ἢ τῶν κατὰ γένος μοι προσηκόντων ὑπολειφθείη τῇ καθαρᾷ ταύτῃ τῶν Χριστιανῶν ἐμμένων λατρείᾳ, τῆς ἐμῆς ἔστωσαν κληρονόμοι περιουσίας. Καὶ τρία δὲ τῶν περιόντων μοι καλλίστων κτημάτων τῇ οἰκοδομηθῆναι μελλούσῃ
D καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ κληρωθῆναι βούλομαι, ἃ καὶ ἤδη ἀφιερῶ. Ταῦτα εἰπὼν καὶ τὸν λαὸν εὐλογήσας, καὶ, Δόξα σοι, Κύριε, πάντων ἕνεκεν, ἐπειπὼν, ἐπιστραφεὶς λέγει τῷ βασιλεῖ. Ἐπαινῶ σε μακροθυμήσαντα, βασιλεῦ, καὶ μὴ συγχέαντά μοι τοὺς λόγους ἢ διακόψαντα κατὰ τὸ πάλαι τοῖς βασιλεῦσι νενομισμένον. Καὶ τοίνυν ἐπεὶ τὸν ἡμέτερον ἔγνως σκοπὸν, ὡς ἀδύνατόν ἐστι τῆς Χριστοῦ λατρείας ἀφεμένους ἡμᾶς συνθέσθαι σοι, τὸ παριστάμενον ποίει, μὴ τρίβων ἐπὶ πολὺ τὸν καιρόν.

ΚΑ'. Εἰδὼς οὖν ὁ βασιλεὺς ὡς τὴν γνώμην ἔχουσιν ἀμετάτρεπτον, καὶ ὡς οὐκ ἂν ποτε δύναιτο μεταπείθειν αὐτοὺς, καὶ τὴν μεταβολὴν παντάπασιν

ἀπογνούς, εἴς τινα χειμάῤῥουν Ὀδίαν οὕτω καλούμενον ἀπανεχθέντας ἐκέλευσεν ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλάς, εἰς ὃν καὶ γενόμενον καὶ προσευχὴν εὐθύμως ἑαυτοὺς τρέψαντες· « Κύριε, Κύριε, δύναμις τῆς σωτηρίας ἡμῶν, εἶπον, ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. » Ὁδήγησον καὶ νῦν ἡμᾶς εἰς ὁδὸν αἰωνίαν· ὅτι τῆς σῆς ἀγάπης οὐδὲν τῶν ἁπάντων ἡμῖν ὅλως προετιμήθη, οὐ πατρὶς, οὐ γένος, οὐ πλοῦτος· ἀλλὰ πάντα προηκάμεθα καὶ αὐτὴν διὰ σὲ τὴν ζωὴν, καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς ἐλογίσθημεν. Καὶ νῦν ἱκετεύομεν· γενηθήτω ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος τῶν δούλων σου τοῦ ἐκκεχυμένου. Ἔπαρον τὸς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν. Περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν θνησκόντων ὑπὲρ σοῦ. Κράτυνον τὴν πόλιν σου ταύτην τὴν ἐγκαυχωμένην τῷ τιμίῳ σου αἵματι καὶ τῷ σταυρῷ, καὶ τοῖς πάθεσιν. Ὁρᾷς ὅπως αὐτὴν οἱ ἐχθροί σου διέθηκαν· περιέκειραν τὸν κόσμον αὐτῆς, ἐβεβήλωσαν τὸ ἁγιαστήριόν σου, τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου ἐνέπρησαν· ὃν ὑψωθῆναι καὶ κραταιωθῆναι καὶ αὖθις εὐδόκησον, διδοὺς τὰ σκῆπτρα βασιλεῦσι Χριστιανοῖς, καὶ μεγαλύνων αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί συυ. Καὶ ὅσοι δὲ διὰ τιμῆς ἄγουσι τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν. βίον αὐτοῖς ἀπρόσκοπον δώρησαι, ἀγαθῶν ἀφθονίαν, καὶ συγγνώμην ἁμαρτιῶν, καὶ ἡμᾶς τοὺς τὴν ἐπιφάνειαν τὴν σὴν ἀγαπήσαντας εἰς τὰς αἰωνίους σκηνὰς πρόσδεξαι, καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρετήσασι συναρίθμησον. Ταῦτα εἰπόντες, ἀλλήλους περιεπτύξαντο. Καὶ τὸν αὐχένα πρῶτον ὁ θεῖος ὑποκλίνας Ἀρέθας, ὑφ' ἑτέρων δύο βαστάζεται, εἶτα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται. Καὶ ὁ λοιπὸς δὲ ἀκολούθως χορὸς, ἡ γλυκεῖα καὶ ἄλυτος ἑταιρεία, ὡς εἶχον τάχους τῷ τιμίῳ ἐκείνου χρησάμενοι αἵματι, καθάπερ τινὶ μύρῳ πολυτελεῖ πρὸς τὴν σφαγὴν ἐχώρουν, καὶ σπουδῇ πάσῃ τὸν διὰ ξίφους ἐδέχοντο θάνατον, μικροῦ καὶ ἀλλήλοις τοῦ καιροῦ φθονοῦντες, ὡς πλέον τι πρὸς τιμὴν νέμοντος τῷ προθονόντι ὁ ἐπερχόμενος.

ΚΒ. Γυνὴ δέ τις παιδίον ἔχουσα παραθέον, οὐ πλέον ἢ πέντε χρόνους γενόμενον ὁρῶσα τὰ δρώμενα, καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον διάθερμον θεῖσα ζῆλον, τὴν ταχίστην προσδραμοῦσα καὶ τοῦ αἵματος καὶ αὐτὴ λαβοῦσα, ἐκείνη τε ἠλείψατο καὶ τὸν παῖδα μητρικαῖς χερσὶ περιέχριεν. Εἶτα καὶ εἰς αὐτὸν ἐναπέσκωπτε τὸν βασιλέα, τύραννον ἀποκαλοῦσα, καὶ ὀξυτάτῃ, ὡς εἶχε, φωνῇ, Ἔσται τῷ βασιλεῖ τῶν Ἑβραίων ὡς τῷ Φαραὼ, λέγουσα. Οἱ ἐκείνου τοίνυν ὑπασπισταὶ τῶν λεγομένων ἀκουσάντες, συλλαβόντες εὐθὺς τὴν γυναῖκα ὡς αὐτὸν ἄγουσι τὸν βασιλέα, καὶ ἅπερ ἐκείνῳ πικρῶς διελοιδορεῖτο, μετὰ πολλῆς ἀπαγγέλλουσι τῆς προσθήκης. Ὁ δὲ, μηδὲ λόγου μηδὲ ψιλῆς αὐτῇ μεταδοὺς ἐρωτήσεως, ποῦ γὰρ ἢ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα, ἢ κρίσει τινὶ δεδωκὼς, τὸν διὰ πυρὸς αὐτῆς καταψηφίζεται θάνατον. Εὐθὺς οὖν ὕλη συνεφορεῖτο, καὶ πῦρ αὐτῇ ὑπερεβάλλετο ἡ φλόξ τε ἐπὶ μέγα ἤρετο, καὶ θείῳ καὶ πίσσῃ, καὶ κληματίσιν ἐτρέφετο. Εἶτα καὶ ἡ γυνὴ περιεδεσ-

A rentem, qui vocatur Odias, et ipsis illic amputari capita. Ad quem cum venissent, et se prompto et alacri animo ad preces convertissent: « Domine, Domine, dixerunt, virtus nostræ salutis, obumbrasti super caput nostrum in die belli[4]. » Nunc quoque deduc nos in vitam æternam: quoniam nihil ex omnibus nobis pluris fuit, quam tui dilectio, non patria, non genus, non divitiæ: sed omnia propter te prodidimus, etiam ipsam vitam, et tanquam occisionis oves sumus reputati[5]. Et nunc te supplices rogamus, Fiat ultio sanguinis servorum tuorum, qui fuit effusus. Extolle manus tuas super istorum superbiam[6]. Suscipe ac defende eorum filios, qui pro te moriuntur. Corrobora civitatem, quæ gloriatur tuo pretioso sanguine, et cruce, et perpessionibus. B Vides quemadmodum eam tui affecerunt inimici: attenderunt ejus ornamentum, profanarunt sanctuarium tuum, templum sanctum tuum exusserunt quod tibi placeat, ut rursus extollatur et roboretur, dando sceptra regibus Christianis, eosque magnos et amplos reddendo in tuo nomine. Qui autem in honore nostrum habebunt martyrium, da eis vitam citra ullam offensionem, bonorum copiam, et veniam peccatorum. Nos vero qui tuum adventum dileximus, in æterna suscipe tabernacula, et annumera inter eos, qui tibi ab æterno placuerunt. Hæc cum dixissent, se invicem sunt amplexi. Primus autem divinus Arethas, cervice inclinata, ictum gladii læ-tanter excipit, et ita ei caput amputatur. Porro autem reliquus quoque chorus, jucunda et quæ solvi non poterat sodalitas, cum quam maxima potuerunt C celeritate, se venerando unxissent illius sanguine, tanquam unguento aliquo pretioso, consequenter ad mortem contenderunt, quam gladio propere acceperunt, sibi invicem tempus propemodum invidentes, utpote quod quid majus ad honorem tribueretur ei, qui prius erat mortuus, præ illo, qui deinde sequebatur.

XXII. Quædam autem mulier habens puerum prætercurrentem, non plus quam quinque annos natum, cum videret ea, quæ fiebant, et ad similem accensa esset æmulationem, citissime accurrens, cum ipsa quoque accepisset sanguinem, se illo unxit et filium. Deinde ipsum regem ludificabatur, eum vocans tyrannum, et quam maxima poterat voce dicens: Erit Hebræorum regi, sicut Pharaoni. D Illius vero satellites, iis, quæ dicebantur, auditis, comprehensam statim mulierem ducunt ad ipsum regem, et maledicta, quibus illum acerbe appetebat, renuntiant cum magna accessione. Ille autem, cum nec ei fecisset dicendi potestatem, et nec eam quidem interrogasset, eam condemnat, ut igne moreretur. Statim ergo fuit congesta materia, et ignis ei subjectus: et flamma se in altum sustulit, sulfure et pice et sarmentis nutrita. Deinde fuit etiam alligata mulier, et eam lictorum manus complectebantur, ut cum fuisset eis onus portatu facile, sic in

[4] Psal. CXXXIX, 8. [5] Psal. XLIII, 12. [6] Psal. LXXIII, 3.

mediam flammam recta conjiceretur. Puer autem, qui solus remanserat, dolebat, indignabatur, ægre ferebat, non secus ac recens nati pulli, non ferens matris absentiam. Porro autem in gyrum vertens oculos, et amicissima lingua matrem requirens, videt regem sedentem in excelso, et ad ipsum accurrit, oculos habens plenos lacrymis. Deinde se provolvit ad illius pedes, pro matre rogans ut poterat. Ille autem, eo accepto et genibus imposito (erat enim puer scitus et elegans, et qui, ut puer, suaviter balbutiebat), rogabat cum quo mallet versari, et quem magis diligeret. Ille autem matrem dicebat, matrem : et eam deflebat assidue. Propter eam enim, inquit, veni, et rogo, o rex, eam solvi, ut me quoque simul assumat ad martyrium. Illa enim me sæpe ad hoc hortata est.

A μεῖτο, καὶ οημιων αὐτὴν συνέπτυσσον χεῖρας, ὅπως' εὐκόμιστος αὐτοῖς γενομένη φόρτος, κατὰ μέσης οὕτω φλογὸς εὐστόχως ἀκοντισθείη. Ὁ μέντοι παῖς, μόνος ἀπολειφθεὶς, ἤχθετο, ἤσχαλλεν, ἐδυσφόρει, καθάπερ τὰ νεουργὰ τῶν ἵππων, τῆς μητρὸς οὐ φέρων τὴν ἀλλοτρίωσιν. Ἀμέλει καὶ πυκνὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς περιστρέφων πανταχοῦ, καὶ φιλτάτῃ γλώσσῃ καὶ ὄμμασι τὴν μητέρα ἐπιζητῶν, ὁρᾷ καθήμενον ἐπὶ μετεώρου τὸν βασιλέα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀποτρέχει δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπόπλεως. Εἶτα τοῖς ἐκείνου περιεκαλινδεῖτο ποσὶν, ὑπὲρ τῆς μητρὸς, ὡς εἶχε, δεόμενος. Ὁ δὲ λαβὼν, καὶ τοῖς γόνασι περιθεὶς (ἦν γὰρ τὸ παιδίον καὶ χάριεν οἷον καὶ ἀστεῖον τὴν ὄψιν, καὶ ἡδέως τὰ παιδικὰ ψελλιζόμενον), ἀνηρώτα τίνι μᾶλλον ἂν ἕλοιτο συνεῖναι, B καὶ τίνα πλέον φιλεῖ. Τὸ δὲ τὴν μητέρα ἔλεγε, τὴν μητέρα, καὶ ταύτην συνεχὰς ἀνεκλαίετο. Καὶ γὰρ αὐτῆς ἕνεκεν ἀφικόμην, φησὶ, καὶ ἀπολυθῆναι ταύτην, ὦ βασιλεῦ, δέομαι, ἵνα καὶ ἐμὲ συμπαραλάβῃ πρὸς τὸ μαρτύριον· Ἐκείνη γάρ με πολλάκις εἰς τοοῦτο ἐξεκαλεῖ.

XXIII. Attendens autem rex verba pueri : Quid est autem hoc, inquit, quod dicis martyrium ? O, quæ etiam infantes sapientes reddit, tuam, Domine, gratiam pro Christo, inquit, mori, et rursus vivere. Sed quis est hic Christus, rursus dicit rex ? Puer autem : Veni huc, inquit, ad ecclesiam, et eum tibi ostendam. Interim autem cum matrem aspexisset, flens dixit : Sine, sine me venire ad matrem. Video enim eam trahi, et male affici a lictoribus. Rex autem : Cur huc, dixit, venisti, matre relicta? Sed sis hic nobiscum, et dabo tibi quoslibet fructus pulcherrimos. Hoc ille quidem dixit, tanquam cum simplici puero, atque adeo puero se loqui existimans. Ille vero longe super ætatem prudentia præditus, plane renuebat, dicens : Non hic manebo : matrem desidero ; nam arbitratus te esse Christianum, veni pro ea rogaturus. Cum Judæum autem invenerim, tecum nec volo quidem versari, neque sustineo a te omnino aliquid accipere : hoc autem solum mihi concede, o rex, ut ad matrem revertar. Regem stupore affecit pueri sapientia. Quidam autem ex iis, qui circumsistebant, excogitantes aliquid sapientius, censebant ut infans abduceretur ad reginam, sic teneram ætatem conantes allicere. Nam cum rege quidem consuetudinem existimabant esse puero insolitam, ut virilem et asperiorem : quod si audierit reginam et mulierem, prompto et alacri animo eam secuturum, ut qui adhuc apud matrem blande educaretur, et molliori delectaretur consuetudine. Verum pueri rursus intelligentia superavit illorum calliditatem. Et nec eis quidem omnino ad hæc dabat responsum : sed vehementer solum vocabat matrem, et in eam cum animos totos defigebat oculos.

ΚΓ'. Προσχὼν τοίνυν ὁ βασιλεὺς τοῖς τοῦ παιδὸς λόγοις. Τί δέ ἐστι τοῦτο, εἶπεν, ὃ λέγεις μαρσύριον; Τὸ δὲ, Ὢ τῆς συνετιζούσης καὶ νηπίους, Δέσποτα, χάριτος τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ, ἔφη, καὶ αὖθις ζῆσαι. Ἀλλὰ τίς ὁ Χριστὸς οὗτός ἐστι, πάλιν ὁ βασιλεύς. Καὶ τὸ παιδίον· Δεῦρο παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἔφη, καὶ αὐτὸν ὑποδείξω σοι. Καὶ μεταξὺ παραθεασάμενος τὴν μητέρα, Ἔασον, κλαυθμυριζόμενος εἶπεν, ἔασον τὴν μητέρα καταλαβεῖν. Ὁρῶ γὰρ ὑπὸ τῶν δημίων ἑλκομένην, καὶ κακῶς πάσχουσαν. Ὁ βασιλεὺς οὖν· Καὶ τίνος χάριν ἧκες ἐνταῦθα, C λέγει, τὴν μητέρα καταλιπών; Ἀλλ' ἔσο μεθ' ἡμῶν, καὶ πᾶν τῶν ὀπωρῶν κάλλιστον ἐπιδώσω σοι. Τοῦτο ἐκεῖνος μὲν ὡς ἁπλοϊκῷ παιδίῳ καὶ ἀφελεῖ, καὶ αὐτό γε τοῦτο παιδὶ ἐντυγχάνειν οἰόμενος, εἶπε. Τὸ δὲ ἄρα πολλῷ τῆς ἡλικίας τὴν φρόνησιν προήκουσαν ἔχον, ἐπιεικῶς ἀνένευεν, Οὐκοῦν, λέγον, οὐκ ἐνταῦθα παραμενῶ· ποθῶ γὰρ τὴν μητέρα. Καὶ σὲ δὲ Χριστιανὸν εἶναι νομίσας, ἦλθον ὑπὲρ αὐτῆς δεησόμενος· μετὰ Ἰουδαίου γὰρ οὐδὲ διατρίβειν ὅλως ἐθέλω, ουδὲ λαβεῖν τι παρά σοῦ τὸ παράπαν ἀνέχομαι. Τοῦτο δέ μοι δὸς μόνον, ὦ βασιλεῦ, τὸ πρὸς τὴν μητέρα πάλιν ἐπανελθεῖν. Ἐξέπληττε τὸν βασιλέα τὸ εὐσύνετον τοῦ παιδός. Τῶν οὖν περιεστώτων τινὲς, σοφώτερον δῆθέν τι ποιοῦντες, ἀπάγειν πρὸς τὴν βασίλισσαν τὸ παιδίον ἠξίουν τὸ ἁπαλὸν D οὕτω τῆς ἡλικίας ὑποκλέψαι πειρώμενοι. Τὴν μὲν γὰρ μετὰ τοῦ βασιλέως ὁμιλιαν ἀήθη τῷ παιδὶ ᾤοντο εἶναι ὡς ἀνδρώδη καὶ τραχυτέραν· εἰ δὲ βασίλισσαν ἀκούσειε καὶ γυναῖκα, προθύμως αὐτοῖς ἀκολουθήσειν, ἅτε παρὰ μητρὶ χαριέντως ἔνι τρεφόμενον, καὶ ἁπαλωτέραις χαῖρον ὁμιλίαις. Ἀλλ' ἡ τοῦ παιδὸς σύνεσις πάλιν τὴν ἐκείνων ὑπερέβαλλε πανουργίαν, καὶ οὐδὲ ἀπόκρισιν αὐτοῖς ὅλως πρὸς ταῦτα ἐδίδου, ἀλλὰ μόνην ἀνεκαλεῖτο θερμῶς τὴν μητέρα, καὶ πρὸς αὐτὴν ὅλον μετὰ τῆς ψυχῆς ἀπεῖχε τὸν ὀφθαλμόν.

XXIV. Cum etiam vidisset injici in ignem, vehementius inflammatus visceribus, audet statim puer aliquid fortius : et cum stetisset ad genua tyranni Dunaan, se inclinans, acriter ipsum regem

ΚΔ'. Ἰδὼν δὲ ῥιπτουμένην αὐτὴν κατὰ τῆς φλογὸς, καὶ τὰ σπλάγχνα διακαυθὲν, τολμᾷ τι καὶ παραβολώτερον εὐθὺς τὸ παιδίον· καὶ ὡς εἱστήκει πρὸς τοῖς τοῦ τυράννου γόνασι Δουναὰν, ἐπικύψας

σφοδρότερον κατὰ τοῦ μηροῦ δάκνει τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ τοῦ δήγματος ἅμα αἰσθόμενος, καὶ διαταραχθεὶς αὐτὸν ἀπωθεῖται, καὶ τῶν τῆς συγκλήτου τινὶ παραδίδωσιν, ἐφ' ᾧ μᾶλλον Ἰουδαϊκῶς παρ' ἐκείνῳ τραφείη καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξομόσαιτο. Καὶ ὁ μὲν λαβὼν τὸν παῖδα ἀπῄει, τὰ πραχθέντα ποιούμενος διὰ θαύματος, τοῖς ἄλλοις τε μεταξὺ διηγούμενος. Ἐν τούτῳ δὲ τὸ παιδίον διαλαθὸν, δρόμῳ πολλῷ πρὸς τὴν μητέρα ἐχώρει, καὶ κατὰ μέσης, ὅπως εἶχε, τὴν κάμινον εἰσπηδᾷ, τὴν μητέρα τε ὡς αὐτῷ ἐδόκει περιλαβὸν, καὶ κάλλιστον αὐτῇ ἐντάφιον ἑαυτὸν δεδωκὸς, τον τῆς μαρτυρίας ἄμφω κληρονομοῦσι στέφανον. Τούτων οὕτω τελουμένων, ἔλεον λαβόντες τῶν ταῦτα πασχόντων Χριστιανῶν οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ὅσοι τῆς συγκλήτου, ἱκέτευον αὐτὸν ἀνεῖναι, καὶ μὴ ἄρδην ἀπολέσαι πόλιν οὕτω μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον, καὶ πολὺ πλῆθος ἐπετείων φόρων παρέχουσαν. Ἐπεὶ οὖν ἐν τούτῳ κατένευεν, ἡ σκληρὰ ἐκείνη καὶ Φαραωνῖτις ψυχὴ δύο παθῶν ἐν αὐτῷ διεριζαμένων, καὶ ὠμότητα φιλοχρηματίας ἐκνικησάσης, τί ποιεῖ; Ταύτης τε τῆς πόλεως καὶ πάσης τῆς χώρας τὸ νεάζον, ἄῤῥεν τε καὶ θῆλυ, ἐξανδραποδισάμενος εἰς πολλὰς ἀριθμούμενον μυριάδας, καὶ οὓς μὲν αὐτὸς κατασχὼν, οὓς δὲ καὶ διαδιδοὺς εἰς δουλείαν οἷς ἄρα ἐβούλετο, αὖθις ἐπανῆκε πρὸς τὰ βασίλεια, δουλωσάμενος πόλιν ἐλευθέραν καὶ μόνῃ τῇ Τριάδι ἀνακειμένην, ἣν αὐτὸς Χριστὸς τῷ ἰδίῳ ἐξηγοράσατο αἵματι, ἥτις τοσαύτην αὐτῷ μαρτύρων χορείαν προσήγαγε, τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν καὶ τὰς νίκας λαμπρῶς τῇ οἰκουμένῃ ἀνακηρύξασα.

A mordet in femore. Ille autem, simul atque sensisset morsum et fuisset conturbatus, eum repente abjicit, et eum tradit cuidam ex senatu, ut ab illo aleretur maxime Judaice, et abjuraret Christianismum. Et ille quidem abibat, accepto puero, admirans ea, quæ facta fuerant, et simul etiam narrans aliis. Interim autem puer, eo insciente, cursu contendit ad matrem, et insilit in mediam fornacem, matremque, ut ei videbatur, complexus, et pulcherrimum bustum seipsum ei tradens, fit cum ipsa hæres coronæ martyrii. Cum hæc sic fierent, patientium Christianorum moti misericordia ii qui erant circa regem et ipse senatus, rogabant ut cæteros relaxaret, et non penitus perderet tam magnam civitatem, et populo tam frequentem et B quæ quotannis magna pendebat vectigalia. Postquam autem hac in re annuit illa dura anima et Pharaonitica crudelitatemque vicit avaritia, quid facit? Cum hujus civitatis et totius regionis juvenes, tam masculos quam feminas, redegisset in servitutem, quorum erant multa millia, et alios quidem ipse retinuisset, alios autem tradidisset quibus voluit, reversus est in regiam, libera civitate effecta serva, quæ dedicata erat soli Trinitati, quam ipse Christus redemit proprio sanguine, et quæ ei obtulit tantam martyrum multitudinem, eorum victorias et certamina præclare prædicans orbi terræ.

ΚΕ'. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα. Ὑποστρέφοντι δὲ τῷ Ἑβραίῳ πῦρ' ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας ἑωρᾶτο δι' ὅλης νυκτὸς τὸν αἰθέρα πληροῦν, καὶ αὐτόν τε Δουναὰν καὶ τὴν αὐτοῦ στρατιὰν ἐξεδειμάτου, καὶ τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἐτεκμηριοῦτο. Εἶτα καὶ πῦρ ἄνωθεν, ἡ ἐντελὴς μάστιξ, ἐπὶ τὴν γῆν, ὕετο. Ἀλλ' οὐδὲ βραχὺ συνιέναι, οὐδὲ σωφρονίζεσθαι εἶχεν ὁ ἀλιτήριος, οὐδ' ὑπὸ τὴν κραταιὰν τοῦ Θεοῦ χεῖρα καλύπτεσθαι. Εἰς τοῦτο γὰρ μανίας ἐξήχθη κατὰ Χριστιανῶν, ὡς καὶ πρεσβείαν ἐκπέμψαι τῷ τῶν Περσῶν βασιλεῖ, ἀξιῶν καὶ αὐτὸν τὰ ὅμοια δρᾶσαι, καὶ πάντας τοὺς εὑρισκομένους ὑπ' ἐκείνῳ Χριστιανοὺς ἄρδην ἀπολέσαι, εἴ γε τὸν ἥλιον εὐμενῆ, φησὶ, βούλοιτο ἔχειν καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα, ὡς ἐκεῖνος ἀπεφλυάρει τὸν τῶν Ἑβραίων Θεόν. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ Ἀλαμουνδάρῳ τῷ ἐξηγουμένῳ τῶν ὑπὸ Πέρσαις Σαρακηνῶν ἐπέσκειλεν ὑπισχνούμενος καὶ χρήματα δώσειν, εἰ κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα Χριστιανῶν διωγμὸν κινήσοι. Ἀλλ' ὁ μὲν οὕτω Χριστιανοῖς ἀπήχθετο, καὶ οὕτως ἐποίει, ἡ δίκη δὲ τοῖς πραττομένοις οὐκ ἐφησύχαζεν. Ἰουστῖνος γὰρ ὁ Ῥωμαίων εὐσεβὴς βασιλεὺς, οὕτω δόξαν αὐτῷ, εἰρηνικὰς Ἀλαμουνδάρῳ σπονδὰς πρὸς τοὺς ὑποφόρους Ῥωμαίων Σαρακηνοὺς θέσθαι παρῄνει· καὶ ὁ ταῦτα πρεσβεύων Ἀβράμιος, ἀνὴρ θεοφιλὴς καὶ πρεσβύτερος, ἐξεπέμπετο. Παρῆσαν δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐκεῖ ἄλλοι τέ τινες, καὶ Ἰσαάκιος πρεσβύτερος, ὁ καὶ τοῖς ἐν Περσίδι Χριστιανοῖς ὀρθοδόξοις τὰς ὑποκρίσεις διακονούμε-

C XXV. Et hæc quidem ita se habebant. Revertente autem Hebræo, apparuit ignis aliquot diebus, tota nocte implens aerem, qui ipsum Dunaan et ejus terrebat exercitum, et conjiciendam præbebat Dei iram adversus impios. Deinde ignis quoque desuper, qui erat perfecta plaga, pluit in terram. Sed ne sic quidem potuit corrigi sceleratus, neque flecti sub potenti manu Dei. Tanto autem furore erat accensus adversus Christianos, ut etiam ad regem Persarum miserit legationem, et rogaverit ut ipse quoque faceret similia, et omnes, qui in sua ditione inveniebantur, Christianos perderet funditus: si vellet, inquiens, solem habere propitium, et ejus patrem, sicut ille nugabatur esse Deum Hebræorum. Scripsit etiam ad Alamundarum ducem Sarracenorum, qui erant sub Persis D promittens se ei etiam daturum pecunias, si moveat persecutionem adversus Christianos, qui sunt ei subjecti. Sed ille quidem erat adeo infestus Christianis, et sic faciebat: justitia autem nequaquam cessavit implere suas partes in iis, quæ sic flebant. Justinus enim (imperator) cum sic ei visum esset, hortatus est Alamundarum, ut fœdera pacis iniret cum Sarracenis Romanorum vectigalibus: et missus est Abraamius, vir pius et presbyter, qui hac fungeretur legatione. Aderant autem illic quoque a rege Persarum, cum alii quidam, tum Isaacius quoque presbyter, qui præerat Christianis orthodoxis, qui in Perside erant. Aderat

autem Silas quoque episcopus Nestorianorum, cum quibusdam aliis, partim quidem pro Hebræo fungens legatione, partim vero volens convenire orthodoxos, et disputare adversus recta dogmata.

XXVI. Cum autem coram dictis legatis legerentur litteræ regis Homeritarum, et Silas assentiretur scopo ejus qui scripserat, et diceret Christum solum esse hominem, et non Deum: Quomodo enim, inquiens, qui nascitur ex muliere, et componitur ex eo, qui est in ipsa, sanguine, et involvitur fasciis, et paulatim accipit incrementum, deinde etiam laborat, et sitit, et tandem in crucem agitur, et moritur, Deus esse dicitur, ut citra rationem Abraamio videtur et Isaacio? Hæc cum sic dicerentur, ii viri pii non ferentes diutius Deum affici contumelia, scissis suis vestibus, eos vocabant hæreticos, et magno animo eos expellebant ab ecclesia catholica, Nestorium eorum magistrum damnantes, ut qui tales seminasset zizanias. Deinde etiam fusius persequebantur ea, quæ pertinebant ad divinam carnis susceptæ dispensationem: ipsique orthodoxa divinorum apostolorum et Patrum sequentes dogmata, Deum perfectum et hominem perfectum confitebantur Christum, in una hypostasi duas naturas conjungentes circa confusionem. Atque cum sic quidem Silas a scopo excidisset, inanibus (ut dicitur) manibus est reversus, et sic vana spe delusus: Abraamius autem ipse quoque fœdere inito cum Alamundaro, salutatoque Isaacio in Persidem revertente, rediit et ipse, atque omnia exposuit Justino imperatori, et præsertim quæ a rege Homeritarum facta et scripta sunt contra Christianos.

XXVII. Ille autem sine mora scripsit ad Asterium Alexandriæ episcopum, ut incitaret regem Æthiopum ad movendum arma adversus Homeritas. Eadem quoque ipsi regi Æthiopum per litteras nuntiavit, eumque docuit, quemadmodum delevisset Hæbreus omnes Christianos, qui erant in sua potestate: et quemadmodum Nagran civitatem populo frequentissimam fecisset inhabitabilem, omnibus puberibus partim quidem interfectis, partim autem redactis in servitutem: quodque regem etiam Persarum et Alamundarum idem ille incitasset, ut facerent similia. Postremum adjecit, fore, nisi ipse exsurgeret ad ultionem, ut Deus e vestigio ei irasceretur. Et hæc quidem imperator Justinus. Ipse quoque patriarcha Alexandrinus posteaquam cum monachis orthodoxis, qui erant in Nitria et in Scete, multas Deo fudit supplicationes, regi illi ea significavit, quæ pio videbantur Justino. Non latebant autem nec prius quidem Æthiopum regem ea, quæ facta fuerant, sed tempore anni prohibente (erat enim hiems) vel invitus quievit. Itaque cum validum collegisset exercitum tam ex suis, quam ex auxiliis usque ad centum et viginti millia, naves autem Indicas

A νος· ἦν δὲ καὶ ὁ Σίλας ὁ τῶν Νεστοριανῶν ἐπίσκοπος μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν, ἅμα μὲν τὴν τοῦ Ἑβραίου πρεσβείαν ἀποπληρῶν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις εἰς λόγους ἐλθεῖν βουλόμενος, καὶ πρὸς δογμάτων ἀκρίβειαν διαμιλληθῆναι.

Κϛ'. Τῶν δὲ γραμμάτων τοῦ Ὁμηριτῶν βασιλέως, ἐπ' ὄψεσι τῶν εἰρημένων πρέσβεων ὑπαναγινωσκομένων, καὶ τοῦ Σίλα συνευδοκοῦντος τῷ τοῦ γεγραφότος σκοπῷ, ψιλόν τε ἄνθρωπον εἶναι λέγοντος καὶ οὐ Θεὸν τον Χριστὸν, ὃ καὶ πεπληροφορῆσθαι καὶ αὐτὸν βασιλέα Ῥωμαίων. Πῶς γὰρ ἄν τις, φησὶ, τικτόμενος ἐκ γυναικός· καὶ τῷ ἐκεῖθεν αἵματι συμφυρόμενος, εἱλισσόμενός τε τοῖς σπαργάνοις, καὶ δεχόμενος κατὰ μικρὸν αὔξησιν, εἶτα καὶ κοπιῶν καὶ πεινῶν, καὶ τὸ τελευταῖον σταυρούμενός τε καὶ ἀποθνήσκων, Θεὸς εἶναι λέγοιτο, B ὡς τοῖς περὶ Ἀβράμιόν τε καὶ Ἰσαάκιον ἀλόγως δοκεῖ; Τούτων οὕτω λεγομένων οἱ θεοφιλεῖς οὗτοι μὴ στέγοντες ἐπὶ πολὺ καθυβρίζεσθαι τὸν Θεὸν, τὰς ἑαυτῶν ἐσθῆτας διαῤῥηξάμενοι, αἱρετικούς τε ἀπεκάλουν αὐτοὺς, καὶ τῆς καθολικῆς ἐκθύμως ἀπεκήρυττον ἐκκλησίας, αὐτοὺς ὁμοῦ καὶ Νεστόριον τὸν διδάσκαλον, ἅτε δὴ σπορέα τῶν τοιούτων βλασφημιῶν. Εἶτα καὶ διεξήρχοντο τὰ τῆς οἰκονομίας πλατύτερον, καὶ ὡς τοῖς δόγμασι τοῖς ὀρθοδόξοις τῶν θείων ἀποστόλων καὶ Πατέρων ἀκολουθοῦντες, Θεὸν τέλειον ἄνθρωπον ὡμολόγουν Χριστὸν, ἐν ὑποστάσει μιᾷ τὰς δύο φύσεις ἀσυγχύτως συνάπτοντες. Οὕτω μὲν οὖν ἀστοχήσαντες οἱ περὶ Σίλαν κεναῖς, ὃ λέγεται, χερσὶν ἐπανήεσαν, καὶ οὕτως αὐτοῖς τὰ τῶν ἐλπίδων ἐματαιώθη. Οἱ δὲ περὶ Ἀβράμιον, C καὶ αὐτοὶ πρὸς Ἀλαμούνδαρον σπονδὰς θέντες εἰρηνικὰς, ὑπέστρεφον, καὶ πάντα διεσάφουν Ἰουστίνῳ τῷ βασιλεῖ, ὅσα τε ἐπράχθη τῷ τῶν Ὁμηριτῶν βασιλεῖ, καὶ ὅσα κατὰ Χριστιανῶν ἐγράφη.

ΚΖ'. Ὁ δὲ, μὴ ἀναμείνας, Ἀστερίῳ τῷ Ἀλεξανδρείας ἐπέστελλεν ἐπισκόπῳ παρορμῆσαι τὸν βασιλέα τῶν Αἰθιόπων, ὅπλα κατὰ τῶν Ὁμηριτῶν κινῆσαι, τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς τῷ τῶν Αἰθιόπων βασιλεῖ γεγραφὼς, καὶ ἀναδιδάξας ὅπως τε τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας Αἰθίοπας, Χριστιανοὺς ἅπαντας ἀφανίσειεν ὁ Ἑβραῖος, καὶ ὅπως Νεγρὰν τὴν πόλιν εὐσεβῆ οὖσαν καὶ πολυάνθρωπον ἀνίκητον ἀπεργάσαιτο, οὓς μὲν ἡβηδὸν κατασφάξας, οὓς δὲ καὶ δουλωσάμενος, καὶ ὅπως τὰ ὅμοια καὶ τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα Ἀλαμούνδαρον παροξῦναι ποιήσασθαι. Προσθεὶς ὡς, εἰ μὴ διανα- D σταίη πρὸς ἄμυναν, δι' ὀργῆς μὲν αὐτῷ τὸν Θεὸν ἔσεσθαι παρὰ πόδας· τὰ δὲ Ῥωμαϊκὰ, φησὶ, στρατεύματα καὶ ἡμέτερα, διά τε Κοπτοῦ Καιβερνίκης, καὶ βλεμμύων τῶν νομάδων, ἐφ' ᾧ ἀμυνεῖσθαι τοὺς ἀσεβεῖς ἐκπεμπόμενα, βλάψει μὲν ἐν τῇ παρόδῳ τὴν ὑμετέραν, τὸν δὲ Ὁμηρίτην ἀφανιεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος· οὐκ ἐλάνθανε δὲ οὐδὲ πρότερον τὰ γινόμενα, τὸν βασιλέα τῶν Αἰθιόπων, ἀλλὰ τῆς ὥρας εἰργούσης αὐτὸν (χειμῶνος γὰρ ἐτελεῖτο), καὶ ἄκων ἡσύχαζεν. Ὁ μέντοι πατριάρχης Ἀλεξανδρείας σὺν τοῖς ἐν Νητρίᾳ καὶ Σκήτει μονάζουσιν ὀρθοδόξοις, πάννυχον πρὸς Θεὸν θέμενος ἱκετείαν ἕωθεν ἐδήλου τῷ βασιλεῖ τὰ τῷ

δοκοῦντα Ἰουστίνῳ, οὐδὲ αὐτὸς ἀπαρά- A
ξην· ἔτυχε γὰρ συλλεξάμενος ἀξιόμαχον ἔκ τε οἰκείας καὶ συμμαχίδος ἄχρι τῶν :α μυριάδων. Ἦν δὲ καὶ πλοῖα κατεσκευα- ιμήκοντα παρ' αὐτῷ τῷ χειμῶνι· οὐ μὴν ἐκ τῶν ἐμπόρων Περσῶν τε καὶ Αἰθιόπων, χάριν ἐκεῖσε κατάραντα, περί που ἑξή- ινελέξαντο. Ὅσα γοῦν πεπονηκότα ἦν ἐξ πισκευασάμενος, καὶ πάντα θέμενος εὐ- μα ἔαρι τὴν στρατιὰν ἐμβαλὼν, ὅπλα τε ους καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν, ἠπείγετο τοῖς πολεμίοις. Καὶ δι' ἠπείρου μὲν ὡς τῆς Αἰθιόπων, ἐξέπεμπέ τινας τῶν Βαρ- Αἰθιόπων μυρίους καὶ πεντακισχιλίους πρὸς τὰ τοῦ Ὁμηρίτου ἀνατολικώτερα, ὡς ἂν ἐκ μὲν ιὗτος διὰ θαλάσσης μετὰ τῶν πλοίων, ἐκεῖνοι δὲ διὰ γῆς ἐξ ἀνατολῶν ἐμβαλόντες, τοὺς πολεμίους ' εἴρξωσιν,

septuaginta in ipsa hieme construxisset, quin etiam ex negotiatoribus Persis et Æthiopibus, qui illuc venerant mercaturæ gratia, naves altas collegisset ad sexaginta : cumque eas, quæ ex ipsis collapsæ fuerant, instaurasset ac refecisset, et omnia parasset, veris initio movit exercitum, armisque et equis et alio apparatu properabat, ut prælio confligeret cum inimicis. Et per continentem quidem ab inferiori parte Æthiopiæ misit quindecim millia Æthiopum ad Homeritidis partes magis occidentales, ut ipse quidem per mare cum navibus, illi autem per terram irruentes, hostes in medium coercerent.

Οἱ μὲν οὖν Βάρβαροι, πολλαῖς ἡμέραις δι' B
τε καὶ δυσβάτων ὁδεύσαντες τῶν χωρίων, διεφθάρησαν, μήτε πρὸς τὸν Ὁμηρίτην, ὁδὸς τὴν οἰκείαν διαρκέσαντες ὑποστρέψαι. βασιλεὺς, ἤδη περὶ τὸν ἔκπλουν ὢν, ἀφέ- τὸ ἱερὸν, καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου ἐν τῷ προ- βασίλειον ἐσθῆτα ἐκδὺς, τἄλλα τε ἀποθέ- αράσημα τῆς ἀρχῆς, ἐν ἰδιωτικῷ μὲν εἰ- ῷ σχήματι· στὰς δὲ κατέναντι τοῦ θυσια- καὶ πολλὰ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναμνή- κατ' Αἴγυπτον θαυμασίων, καὶ τῶν κατὰ μον τοῖς Ἑβραίοις αὐτῷ γενομένων, καὶ ριστοι, φησὶ, περὶ τὸν εὐεργέτην, οὐκ ἐκεῖ- ιν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ ἐκείνων γεγόνασιν καὶ ὅσα ἐπονηρεύσαντο ἐν τῇ πόλει σου, ἰν σου καταπανουργευσάμενοι, καὶ βουλευ- C κατὰ τῶν ἁγίων σου, καὶ ἔτι κατὰ τῶν ομένων πονηρὰ σκεπτόμενοι, καὶ ὡς εἴγε ἐραι, Δέσποτα, παρεμποδίζουσιν ἁμαρτίαι, ἡ ταῖς ἐκείνων παραδῴης χερσὶν, ἀλλ' ὡς ἰς ἐθελήσειας τιμωρίαν ἡμῖν ἐπίθες, μὴ ωσι, Ποῦ ἐστιν ἐφ' ᾧ ἐγκαυχῶνται Χριστὸς ούτου σταυρός; Ταῦτα σὺν δάκρυσιν ἐπευ- καὶ ἐπιθειάσας, ἔξεισι καὶ τοῦ νεὼ καὶ εως, καὶ πρός τινα μοναχὸν προβλέπειν τὸ δι' ἀρετῆς ἐργασίαν ἠξιωμένον, καὶ ἐν πυρ- τενοχώρῳ ἐπὶ χρόνοις ἤδη πέντε καὶ τασσε- καθειργμένον, πεζεύων ἀφίκετο ἐπὶ τοῦ σχήματος. πευσόμενός τι τῶν κατὰ τὴν Επήγετο δὲ καὶ θυμιάματα σύνθετα, ἐν οἷς ρυσίον ἀδήλως συγκαταμίξας. Ἃ καὶ τῷ γέ- D ιδιδοὺς, ἐζήτει εὐχὴν καὶ δήλωσιν τῶν ἐκβη- . Ὁ δὲ τὸν δόλον φωράσας, καὶ γνοὺς ἀκρι- τις εἴη, Ἔστω μετὰ σοῦ, φησὶ, Θεὸς, ὃς βασιλεύει σοι. Πλὴν ἀλλ' ἄπιθι κατωχυρω- ῇ τῶν μαρτύρων θυσίᾳ, ἧς ὠσφράνθη Κύ- ὶ ταῖς εὐχαῖς ἀρχιερέως Ἀλεξανδρείας, καὶ ρυσιν Ἰουστίνου.

XXVIII. Cæterum illi quidem, cum multos dies iter fecissent per loca arida et transitu difficilia, omnes interierunt, ut qui nec pervenire ad Homeritam, nec ad regionem suam potuerint redire. Rex autem cum jam esset navigaturus, venit ad templum, ad cujus fores, regia veste aliisque insigniis imperii depositis, ingressus quidem est in privato habitu. Stans autem ex adverso aræ, cum Deum multum orasset, et facta ab ipso in Ægypto miracula atque in ipsa solitudine pro Hebræis in memoriam revocasset : Illi, dicebat, fuerunt ingrati in te benefactorem, neque illi solum, sed ii etiam, qui ex eis nati sunt. Tu enim scis, Domine, quam se male gesserint in tua civitate, ut qui populum illum per dolum circumvenerint, et consilium inierint adversus sanctos tuos, et in eos, qui restant, adhuc mala machinentur. Quod si nostra peccata id merentur, sed ne tu nos tradas illorum manibus : quod autem ipse volueris, hoc excepto, nobis impone supplicium, ne forte dicant : Ubinam est ipsorum Christus, propter quem gloriantur, et crux ejus? Hæc cum precatus fuisset cum lacrymis, egreditur e templo, et e civitate, et ad quemdam monachum, qui propter virtutis operationem dignus erat habitus, ut præviderat futura, et in augusta turricula jam quadraginta quinque annos fuerat inclusus, pedes venit in eodem habitu, de prælio sciscitaturus. Attulit autem composita quoque thymiamata, in quibus etiam aurum latenter immiscuerat. Quæ cum tradidisset seni, quærebat preces, et significationem eorum, quæ erant eventura. Ille autem, dolo deprehenso, cum quisnam esset, optime nosset : Sit tecum, inquit, Deus, qui etiam tecum regnat. Verumenim vero abi, munitus martyrum sacrificio, quod Deus est odoratus, et precibus pontificis Alexandriæ, et lacrymis Justini.

Τούτων ἀκούσας Ἐλεσβαὰν, καὶ περαιτέρω ράζειν προσθεὶς ἐπευλογηθεὶς, ἄπεισι χαί- ι παρακελευσάμενος τῷ στρατεύματι, μὴ ἡμερῶν εἴκοσι τροφὰς ἐπιφέρεσθαι τὸν ποιεῖτο. Οὐδὲ ὁ τῶν Ὁμηριτῶν ἠμέλει βα-

XXIX. Hæc cum audiisset Elesbaan, et eum non tentasset amplius, benedictione accepta abiit lætus. Et cum jussisset exercitui, ne ferrent viaticum plus quam viginti dierum, navigavit. Sed neque negligens fuit rex Homeritarum, nam ipse

quoque, et suis et auxiliaribus collectis copiis, præsidium tenebat in terra et in mari. Verum cum ille exercitum, qui erat in terra, ab afflictione et malorum perpessione audiit periisse, non amplius timens hostem a continenti, in sola maris versabatur custodia. Itaque considerans augustissimum esse fretum, quod est inter Æthiopes et Homeritas, neque superare latitudinem duorum stadiorum, et alioquin habere etiam saxa, multis in locis latentia, cum gravem ferream construxisset catenam, et quæ posset ferre vim ventorum et undarum, et eam utrinque in terra alligasset ipse Dunaan, ut existimabat, Elesbaan prohibebat aditum, ubi quidem erant latentes petræ, plumbum circulis catenæ appendens, et ferrum faciens requiescere, ubi autem erat profundum, colligans cum lignis levissimis, et sublevans catenam. Deinde etiam validum inducens exercitum, venit in cum locum, in quem exspectabatur venturus esse rex Æthiopum.

XXX. Ille autem cum vento usus esset secundo, accessit ad locum speculandum, et præmisit decem naves; quæ, cum dolum nescirent, ex improviso ingressæ sunt in angustissimum fretum. Quo in loco etiam Deus facit miracula, parvæ esse ostendens potentiæ humanam inventionem, ubi ipse adjuvare et opem ferre voluerit. Magnus enim quidam fluctus incurvatus, cum veluti refluxum quemdam fecisset aquæ, portans unum ex navigiis, posuit super catenami adeo ut videretur navis esse cuidam rupi innixa. Deinde exorta quædam procella cum mare repente conturbasset, extollit fluctus montibus pares magnitudine: et undarum aliæ quidem amovebant ligna catenæ alligata, aliæ autem tollentes naves in altum, transmiserunt omnes supra catenam. Illa autem et a venti vehementia et a fluctibus, qui in eam irrumpebant, disrupta, præbuit cæteris navibus inoffensum aditum adversus Homeritam. Decem igitur prædictæ appulerunt littori, quod aberat ducenta stadia, ubi rex erat cum exercitu. Reliquæ autem naves, vento retroactæ, nihil poterant efficere. Emissis itaque triginta millibus cataphractorum equitum, Dunaan impediebat eorum, qui erant in decem navibus, exitum in terram. Viginti autem ex dispersis navibus, ubi erat ipse Elesbaan, haud multo post illuc ipsæ etiam appulerunt. Tertio vero die reliquæ quoque apparentes naves, appulerunt et ipsæ longe inferius. Opinatus autem Dunaan inter plures esse regem, majore accepto exercitu illuc venit, parva relicta custodia, ubi erat revera Elesbaan. Cum autem tereretur tempus, nec e navibus educerentur acies, defecerat quidem aqua et cibus iis, qui erant in navibus: equitibus autem Hebræis sol erat molestus, totoque die eos vehementer impetebat.

XXXI. Cæterum equitibus suis Dunaan magna machinatus est tabernacula, eorumque umbra depulit æstum, qui afferebat molestiam. Porro autem

A σιλεύς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὅσον οἰκεῖον καὶ ὅσον συμμαχικὸν συλλεξάμενος, καὶ κατὰ γῆν ἐφρούρει καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐπεὶ δὲ τὴν κατὰ γῆν στρατιὰν τοῦ Ἐλεσβαὰν διεφθάρθαι ὑπὸ κακοπαθείας ἐπύθετο, μηκέτι πολέμιον ἐκ τῆς ἠπείρου δεδιὼς, περὶ μόνην τὴν τῆς θαλάσσης ἐγίνετο φυλακὴν, καὶ δὴ σκοπήσας ὅτι στενώτατος ὁ μεταξὺ τῆς Αἰθιόπων καὶ τῆς Ὁμηριτῶν θαλάσσης πορθμὸς, καὶ μὴ πλέον δύο σταδίων τὸ εὐρυς, ἄλλως τε καὶ ὑφάλους πολλαχοῦ πέτρας ἔχων, βαρεῖαν ἐκ σιδήρου κατασκευασάμενος ἅλυσιν, καὶ οἵαν πνευμάτων βίας καὶ κυμάτων ὕβριν ὑπενεγκεῖν, καὶ ταύτην ἑκατέρας ἀκτῆς ἐκδήσας, τὴν ἔφοδον, ὡς ᾤετο τῷ Ἐλεσβαὰν ἀπετείχιζεν, ἔνθα μὲν ὕφαλοι πέτραι, μόλυβδον τοῖς κρίνοις ἐγχέων καὶ διαναπαύων τὸν σίδηρον, ἔνθα δὲ βάθος ἦν, τοῖς ἐλαφροτάτοις τῶν ξύλων συν- B δέων, καὶ ὑποκουφίζων τὴν ἅλυσιν, εἶτα καὶ βαρὺν ἐπαγόμενον στρατὸν, ἀφικνεῖται ὅπη προσδόκιμος ἦν ὁ τῶν Αἰθιόπων ἀφίξεσθαι βασιλεύς.

Λ'. Ὡς δὲ κἀκεῖνος εὐπλοίας τυχὼν παρεγένετο, ἐπὶ κατασκοπὴν τοῦ τόπου, δέκα τῶν πλοίων προέπεμπεν, ἅπερ οὐκ εἰδότα τὸν δόλον, εἰσῄει ἀπροοράτως εἰς τὸ τοῦ τόπου στενώτατον, ἔνθα καὶ θαυματουργεῖ τι Θεὸς, οὐδ' ὀλίγα δυναμένην δεικνὺς τὴν ἀνθρωπίνην ἐπίνοιαν, ὅπου συναιρόμενος αὐτὸς καὶ συλλαμβάνωο εὑρίσκεται. Μέγα γάρ τι κυρτωθὲν κῦμα, καὶ ὥσπερ ἀνάῤῥουν ποιῆσαν τῷ ὕδατι, ἐν τῶν πλοίων ὑποβαστάσαν, ὑπεράνω τέθεικε τῆς ἀλύσεως, ὡς καὶ δοκεῖν ἐπί τινος πέτρας τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ προθερεισθῆναι. Εἶτα θύελλά τις προσβα- C λοῦσα, τὴν θάλασσάν τε διαταράξασα, ἴσα καὶ αὐτοῖς ὄρεσιν ἀνήγειρε κύματα· καὶ τὸ μὲν τῶν κυμάτων τὰ προσδεδεμένα ὑπεκούφιζε τῇ ἀλύσει ξύλα, τὸ δὲ πρὸς ὕψος τὸ πλοῖον μετεωρίζον, ἄνωθεν πάντα διεβίβαζε τῆς ἀλύσεως. Ἡ δὲ ὑπό τε τῆς τοῦ σφοδροῦ πνεύματος βίας, ὑπό τε τῶν προσαρασσομένων αὐτῇ κυμάτων διακοπεῖσα, ἀβλαβῆ τὴν πρὸς τὸν Ὁμηρίτην εἴσοδον τοῖς πλοίοις παρέσχετο, ἃ καὶ προσέσχε τῷ αἰγιαλῷ, διακοσίους ἀπέχοντι σταδίους, οὗ ἦν μετὰ τῶν στρατευμάτων ὁ βασιλεύς. Τὰ δὲ λοιπὰ πλοῖα, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ὀπίσω ἐλαυνόμενα, οὐδὲν εἶχεν ἀνύειν. Τρισμυρίους οὖν ἱππεῖς καταφράκτους ἐκπέμψας ὁ Δουναὰν, ἐχεῖχε τὴν τῶν δέκα πλοίων ἐπὶ τὴν γῆν ἔξοδον. Εἴκοσι δὲ τῶν διεσκεδασμένων πλοίων, ἔνθα ἦν καὶ αὐτὸς Ἐλε- D σβαὰν, ὥρμησεν αὐτοῦ που τοῦ βασιλέως ἐγγύς. Διὰ δὲ τρίτης φανέντα καὶ τὰ λοιπὰ, ὥρμισε καὶ αὐτὰ πολλῷ κατωτέρω. Καὶ δὴ νομίσας ὁ Δουναὰν ἐν τοῖς πλείοσιν εἶναι τὸν βασιλέα, τὴν πλείω λαβὼν στρατιὰν ἐκεῖσε ἀφίκετο, τὴν ἄλλην ὧδε καταλιπὼν, ἔνθα τῇ ἀληθείᾳ ἦν ὁ Ἐλεσβαάν. Ὡς δὲ ὁ χρόνος ἐτρίβετο, καὶ οὐκ ἦν ἀντεπεξαγωγὴ, ἐπιλελοίπει μὲν τὸ ὕδωρ καὶ τὰ σιτία τοὺς ἐν τοῖς πλοίοις· ἐλύπει δὲ καὶ ὁ ἥλιος τοὺς ἱππεῖς δι' ὅλης ἡμέρας προσβάλλων πολύς.

ΛΑ'. Τοῖς μὲν οὖν ἱππεῦσιν ἔξω σκηνὰς διαμηχανησάμενος ὁ Δουναὰν μεγάλας, καὶ τέσσαρσι καμήλοις ἀλλήλαις συνεζευγμέναις, ἑκάστην τῶν σκη-

νῦν ἄνωθεν κοντοῖς φερομένην προσδήσας ὡς δοκεῖν τὰ ὄρη κινεῖσθαί τισι μηχαναῖς καὶ φέρεσθαι κατὰ τῶν πλοίων τῇ ἐκ τούτων σκιᾷ τὸ λυποῦν τοῦ καύματος ἀπεκρούετο. Ἐξέπεμπε δὲ καὶ τινα τῶν αὐτοῦ συγγενῶν μετὰ δισμυρίων ἱππέων, πρὸς τὸ κατασκοπῆσαι τὸ μέρος, ἔνθα ἦν ὁ Ἐλεσβαάν. Καὶ τις τῶν εὐνούχων τοῦ βασιλέως, ὑπολαβὼν τοῦτον εἰς γυμνάσιον ἐξιέναι. δοράτια πέντε χρυσᾶ λαβὼν συνεξῆλθεν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἐλεσβαὰν ἐπαγρυπνοῦτας εὕροι, λαβὼν τὸν εὐνοῦχον, καί τινας τῶν αὐτοῦ τρεῖ, μακρόθεν ἀπῄει πρὸς θήραν. Ἔτυχον δέ τινες τῶν τοῦ Ἐλεσβαὰν τῷ λιμῷ πιεζόμενοι ἵππων ἐπιβάντες νυκτὸτ πρὸς τοὺς πολεμίους διαδιδράσκειν, οἳ καὶ περιτυχόντες αὐτοῖς, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπέκτειναν, τὸν συγγενῆ δὲ λαβόντες τοῦ βασιλέως, καὶ τὰ χρυσᾶ δόρατα, πρὸς τὰ πλοῖα πάλιν ἀνέστρεφον· ἃ καὶ λαβὼν ὁ εὐσεβὴς βασιλεύς εὐθὺς ἀνέθετο τῷ Θεῷ. Αὐτὸς δὲ τὴν στρατιὰν ὡπλισμένην ἐν τοῖς βραχυτέροις τῶν πλοίων ἐμβαλὼν, ἐξῆλθε πρὸς τοὺς ἐν αἰγιαλῷ πολεμίους, καὶ μάχην συνάψας, νῶτα δόντας τοὺς Ἑβραίους πολέμου νόμω πάντας κατέσφαξεν, ὡς μηδὲ ἄγγελον τῶν γενομένων ὑπολιπέσθαι. Ἔχων δὲ τῶν τοῦ βασιλέως συγγενῆ, δεικνοῦντα τὴν πρὸς Φαρῆ τὴν πόλιν ὁδὸν, ἔνθα ἦν τὰ βασίλεια Δουναὰν, ἄνεισι. Καὶ ταύτης κρατήσας, ἀφυλάκτῳ τε τῇ πόλει περιτυχὼν, πάντα τὸν περὶ τὰ βασίλεια πλοῦτον, καὶ αὐτὰς λαμβάνει τὰς βασιλίδας.

ΛΒ'. Τὴν δὲ τῆς πόλεως ἅλωσιν, καὶ τὴν τῶν βασιλείων διαφθορὰν, ἔτι δὲ καὶ τὴν τῶν οἰκείων αἰχμαλωσίαν Δουναὰν διενωτισθεὶς, καὶ δείσας μὴ τῶν αὐτοῦ συγγενῶν τινες τῷ Ἐλεσθαὰν προσρυῶσι τοῦ Θεοῦ σφήλαντος τὴν αὐτοῦ γνώμην χρυσῆν κατασκευασάμενος ἅλυσιν, καὶ ἐνδήσας αὐτόν τε κἀκείνους, ἐκάθητο τῶν πραγμάτων ἠμεληκώς. Οἱ μένιοι Αἰθίοπες, οἱ ἐν τοῖς πλοίοις, μηδὲν περὶ Ἐλεσβαὰν τοῦ αὐτῶν βασιλέως, ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων ἀκηκοότες σπάνει τε τῶν ἀναγκαίων διαφθειρόμενοι, καὶ ἐν ἀπόρῳ ὄντες, ἀπογνόντες, ἐτράποντο πρὸς ἱκετείαν τοῦ Θείου. Καὶ τὰ μέγαλα τῶν πλοίων ἐνδήσαντες πρὸς ἑαυτὰ κυκλόθεν, ἄνωθέν τε τὰ εὐμήκη ξύλα καὶ ἱστία προσεπιδήσαντες, καὶ ὥσπερ τινὰ πόλιν ἐν τῇ θαλάσσῃ διαμηχανησάμενοι, ἐν δὲ ταῖς πλαγίαις ἔξωθεν τὰ βραχύτερα τῶν πλοίων, προτείχιόν τι μιμούμενα, παραζεύξαντες ἀθρόοι γενόμενοι, μετὰ δακρύων ἱκετηρίαν τῷ Θεῷ προσῆγον μακράν. Εἶτα τῶν ἱερῶν ἀπογευσάμενοι μυστηρίων καὶ ὁπλισάμενοι, κατέβαινον ἐπὶ τὰ βραχύτερα πλοῖα· καὶ στάντες ἐκ πλαγίου, τῷ μὴ βλάβην τινὰ ὑπὸ τῶν βελῶν ὑπομένειν τῶν πολεμίων, ὤθουν αὐτὰ πρὸς τὴν γῆν, αὐτοί τε καὶ ἅπαν τὸ ναυτικόν· τὰ δὲ τοῖς μεγάλοις συνδεδεμένα καὶ αὐτὰ συνεφείλκοντο, ἄχρις ἂν αἱ πλευραὶ αὐτῶν προσοκείλασαι προσήρεισαν τῷ αἰγιαλῷ, ὡς γενέσθαι τεῖχος αὐτοῖς καὶ τοῖς Ὁμηρίταις τὰ πλοῖα. Προσβαλόντες δὲ οἱ πολέμιοι τοῖς δόρασι καὶ ταῖς πέλταις κατέκλων τὰς τῶν βραχυτέρων πλοίων πλευρὰς, καὶ πολλὰ τοὺς Αἰθίοπνς ἐλύπουν. Οἱ δὲ πρὸς ἄμυναν αὖθις μετὰ δακρύων ἐξεκαλοῦντο τὸν

A misit etiam quemdam ex suis cognatis cum viginti millibus equitum ad speculandam partem illam, in qua erat Elesbaan. Quidam autem ex eunuchis regis arbitratus eum exire ad se exercendum, acceptis quinque aureis lanceolis, cum eo est egressus. Cum is autem Elesbaan copias invenisset vigilantes, quarum pars jam e navibus egressa, locum in littore occuparat, accepto eunucho, et tribus ex suis, abiit procul ad venationem. Quidam autem ex Elesbaan exercitu oppressi fame, equos noctu conscenderant, ut hostes effugerent. Qui cum in eos incidissent, alios quidem occiderunt, regis autem cognatum capientes, et aureas lanceas portantes, ad naves redierunt. Eas autem cum accepisset rex pius, statim Deo dedicavit. Ipse autem, reliquo armato exercitu immisso in breviores
B naves, egressus est ad hostes, qui erant in littore, et pugna terra marique commissa, Hebræos, qui terga dederant, jure belli omnes occidit, adeo ut ne unus quidem sit relictus rei gestæ nuntius. Cum autem haberet cognatum regis, qui ei ostendebat viam, quæ ducit ad civitatem Phare, in qua erat regia Dunaan, ad illam ascendit. Qua potitus, ut qui incustoditam offendisset civitatem, capit omnes divitias, quæ erant in regia et ipsas etiam reginas.

XXXII. Verum cum captam urbem, et regiam occupatam, atque suos bello captos audiisset Dunaan, timens ne aliqui ex cognatis deficerent
C ad Elesbaan, mente ei a Deo ablata, cum aurea catena se et illos alligasset, sedebat nullam rerum curam gerens. Qui autem in pluribus navibus erant Æthiopes, cum nihil audivissent de suo rege Elesbaan, aut de iis, quæ gesserat, et laborarent inopia rerum necessariarum, essentque animo dubii et perplexi, conversi sunt ad Deum supplicandum. Et cum magnas quidem naves inter se alligassent, et super oblonga ligna vela deinde vinxissent, et veluti quamdam civitatem in mari essent fabricati : extrinsecus autem breviores naves, quæ quoddam murorum imitabantur propugnaculum, ordinassent, omnes simul congregati, cum lacrymis Deo longam obtulerunt supplicationem. Deinde cum sacra gustassent mysteria, et se armassent, descenderunt in naves breviores : et
D stantes ex obliquo, ne acciperent aliquod damnum a telis hostium, eas ipsi majores post se trahentes impulserunt ad terram, donec appulsa eorum latera fixa fuerint in littore, adeo ut naves essent ipsis pro muro. Hostes vero irruentes cum lanceis, confringebant latera breviorum navium, et magna molestia afficiebant Æthiopes. Qui cum lacrymis rursus Domini invocabant auxilium. Ipse autem eos exaudiit : et statim vox quædam fuit cœlo exaudita, quæ dicebat : Gabriel, Gabriel, Gabriel : et quidam ex illis, qui naves impellebant, virgam ferens ferream, quæ superne quidem habebat cra-

cem, inferne autem lanceam cum enatasset, et unius equi caudam apprehendisset, in ejus latus figit lanceam adeo, ut mox turbatus equus dejecerit hostem, et alii equites timore affecti ceciderint in terram.

A Κύριον· καὶ αὐτὸς ἐπήκουεν αὐτῶν, καὶ εὐθέως φωνή τις οὐρανόθεν ἠκούετο, λέγουσα, Γαβριὴλ, Γαβριὴλ, Γαβριήλ· καί τις ἐξ ἐκείνων, οἳ τὰ πλοῖα διώθουν, σιδηρᾶν φέρων ῥάβδον, σταυρὸν μὲν ἄνωθεν ἔχουσαν, λόγχην δὲ κάτωθεν, διανηξάμενος, καὶ οὐρᾶς ἑνὸς ἵππου ἐπιλαβόμενος, κατὰ τῆς τούτου πλευρᾶς τὴν λόγχην [καταπηγνύει, ὡς αὐτίκα διαταραχθέντα τὸν ἵππον, ἀποβαλεῖν τὸν πολέμιον, καὶ τοὺς ἄλλους ἱππεῖς ἀποδειλιάσαντας πρὸς τὴν γῆν τραπέσθαι.

XXXIII. Confidentes itaque Æthiopes cum descendissent e navibus, et manus conseruissent cum hostibus, eos fuderunt, et omnes interfecerunt, et regium ingressi tabernaculum, inveniunt aurea catena vinctum cum iis, qui genere ad ipsum attinebant, Dunaan regem Hebræum. Cum autem intellexissent suum quoque regem præstantissimum, et omni ex parte optimum Elesbaan illic occupasset regiam, propere ad eum accesserunt, et omnia, quæ gesta fuerant, exposuerunt. Ille autem, præsidio relicto in civitate, maxima abiit celeritate. Et cum invenisset Dunaan aurea illa vinctum catena, ipsum interfecit et cognatos, Deum laudans, et insultans Christi hostibus, pœnam dantibus audacium suorum facinorum, quæ admiserant in Christum et Christi crucem. « Lætabitur enim justus (inquit magnus David) cum viderit vindictam [7]. » Et ideo qui ex eis fuerunt vulnerati, « non fuerunt vulnerati gladio (ut dicit divinus Isaias) neque mortui eorum, mortui bello [8]. » Est enim res fortis et dura, ira Dei (ipse me rursus docet), ut grando, quæ deorsum fertur, non habens tegumentum : ut aquæ magnæ multitudo, quæ trahit regionem [9].

ΛΓ'. Ἀναθαρσήσαντες δὲ οἱ Αἰθιόπες καὶ ἀποβάντες τῶν πλοίων, καὶ συμβαλόντες τοῖς πολεμίοις, ἐτρέψαντό τε καὶ διεχειρίσαντο πάντας, καὶ εἰς τὴν βασίλειον ἐλθόντες σκηνὴν, εὑρίσκουσιν ἐν ἁλύσει χρυσῇ δεδεμένον σὺν τοῖς προσήκουσι καὶ αὐτὸν δὴ Δουναὰν τὸν Ἑβραῖον. Μαθόντες δὲ καὶ τὸν ἑαυτῶν βασιλέα τὸν ἄριστον πάντα Ἐλεσβαὰν B τὴν βασίλειον κατασχόντα πόλιν ἐκεῖσε τυγχάνειν, σπουδῇ τε ὡς αὐτὸν ἀφίκοντο, καὶ πάντα τὰ γενόμενα διεσάφουν. Ὁ δὲ, φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν, ἀπῄει σὺν τάχει, καὶ τὸν Δουναὰν εὑρὼν, τὴν χρυσῆν ἐκείνην περικείμενον ἅλυσιν, αὐτόν τε καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀνεῖλεν, ἐπιθειάζων πολλὰ, καὶ ἐφηδόμενος ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ, δίκην διδοῦσι τῶν τολμηθέντων, ὧν τε εἰς Χριστιανοὺς αὐτοὺς καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν ἐπλημμέλησαν. » Εὐφρανθήσεται γὰρ δίκαιος (ὁ μέγας ἔφη Δαυΐδ), ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν. » Διὰ τοῦτο καὶ γεγόνασιν οἱ τραυματίαι αὐτῶν, « οὐ τραυματίαι μαχαίρας, » τὸ τοῦ θείου φάναι Ἡσαΐου, » οὐδ' οἱ νεκροὶ αὐτῶν νεκροὶ πολέμου. » Ἰσχυρὸν γὰρ καὶ σκληρὸν ὁ θυμὸς Κυρίου, αὐτός με διδάσκει πάλιν, ὡς χάλαζα καταC φερομένη, οὐκ ἔχουσα σκέπην, ὡς ὕδατος πολὺ πλῆθος σύρον χώραν.

XXXIV. Reversus ergo Elesbaan ad civitatem Phare, omnes interemit, qui erant in regia, et cum vellet ecclesiam in ea ædificare, fuit ipse primus opifex ædificii. Significavit autem omnia, quæ gesta fuerant, pontifici Alexandriæ, et per illum Justino imperatori. Patriarcha autem Alexandriæ ordinatum episcopum misit ad Homeritas. Qui cum illis consecrasset templum, quod fuerat ædificatum, baptizat quidem omnes, qui erant in civitatibus et pagis Homeritarum, in nomine sanctæ Trinitatis. Ex eis autem ordinat diaconos et presbyteros; et ecclesiis, quæ erant in regione, reddit statum suum solitum.

ΛΔ'. Αὖθις οὖν ὑποστρέψας Ἐλεσβαὰν πρὸς τὰ Φαρὴ τὴν πόλιν, πάντας ἀνεῖλε τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις, ἐκκλησίαν τε ἐν αὐτῇ οἰκοδομησάμενος, αὐτὸς πρῶτος αὐτουργὸς τῆς οἰκοδομῆς γίνεται. Ἐδήλου τε τὰ διαπεπραγμένα πάντα τῷ Ἀλεξανδρείας ἀρχιερεῖ καὶ δι' ἐκείνου Ἰουστίνῳ τῷ βασιλεῖ. Ὁ μέντοι πατριάρχης Ἀλεξανδρείας χειροτονήσας, ἐπίσκοπον τοῖς Ὁμηρίταις ἐξέπεμπεν· ὃς καὶ τὸν οἰκοδομηθέντα καθαγιάσας ναὸν βαπτίζει μὲν τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι καὶ χώραις τῶν Ὁμηριτῶν ἅπαντας, ἐν τῷ τῆς ἁγίας Τριάδος ὀνόματι· διακόνους δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖ, καὶ τὴν ἄλλην νενομισμένην ταῖς κατὰ τόπον ἐκκλησίαις D κατάστασιν ἀποδίδωσιν.

XXXV. Divinissimus autem rex ipse Elesbaan simul cum eo venit Nagram martyrum civitatem; et cum illic extruxisset ecclesiam, et quinque possessiones regias ei attribuisset, et deinde etiam ex martyris Arethæ possessionibus tres addidisset, ut ille mandaverat in fine martyrii, et collegisset omnes, qui fuerant redacti in servitutem, et alias dispersi in tempore persecutionis, et Arethæ martyris filium ducem gentis constituisset, et curam gessisset loci, in quo jacebant ibi consummatæ martyrum reliquiæ, et jus asyli illic

ΛΕ'. Αὐτὸς δὲ ὁ θειότατος βασιλεὺς Ἐλεσβαὰν, ἅμα αὐτῷ εἰς Νεγρὰν τὴν τῶν μαρτύρων ἀφικνεῖται πόλιν· κἀκεῖσε δομησάμενος ἐκκλησίαν, καὶ πέντε τῶν βασιλικῶν κτημάτων ἐν αὐτῇ ἀποτάξας, εἶτα καὶ ἐκ τῶν τοῦ μάρτυρος Ἀρέθα τρία προσθεὶς, ὡς ἐκεῖνος περὶ τὰ τῆς μαρτυρίας τέλη ἐπέσκηψε, πάντας τε τοὺς ἠνδραποδισμένους, καὶ τοὺς ἄλλως διεσκορπισμένους ἐν τῷ τοῦ διωγμοῦ καιρῷ συναθροίσας, καὶ τὸν τοῦ θείου μάρτυρος Ἀρέθα υἱὸν, τοῦ ἔθνους ἀρχηγὸν καταστήσας, ἐπιμελησάμενός τε τοῦτό που ἐν ᾧ τὰ τῶν μαρτύρων τελειωθέντα

[7] Psal. L. II, 11. [8] Isa XXII, 2. [9] Isa. XXVIII, 2.

ἔκειτο λείψανα, καὶ ἀσυλίαν ἐκεῖσε διορισάμενος, ἄπεισι καὶ πρὸς τὰ βασίλεια· καὶ τοῖς Ὁμηρίταις Ἀβράμιόν τινα, ἄνδρα θεοφιλῆ καὶ τῷ Χριστοῦ ὀνόματι σεμνυνόμενον, βασιλέα χειροτονήσας τῷ τε ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ περί που μυρίους τῶν Χριστιανῶν Αἰθιόπων παραδοὺς, ἐπάνεισι χαίρων εἰς τὰ οἰκεῖα βασίλεια μετὰ λαφύρων καὶ λείας, οὐδὲ ἀριθμῷ ληφθῆναι ῥᾳδίας, οὐκ ὀλίγην χρημάτων ἀπόμοιραν καὶ τῷ στρατῷ διαδούς.

Αϛ'. Ἀμειβόμενος δὲ τὸν Θεὸν τῆς τοσαύτης νίκης καὶ χάριτος, ἑαυτὸν δὲ μᾶλλον ἀξιῶν τῶν μειζόνων, τὸ μὲν διάδημα τὸ βασίλειον εἰς Ἱεροσόλυμα πέμψας, ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ θείῳ καὶ ζωηφόρῳ μνήματι ἀνατίθησιν· αὐτὸς δὲ τρίχινα ἐνδὺς, καὶ νυκτὸς τῶν βασιλείων καὶ αὐτῆς ὑπεξελθὼν τῆς πόλεως, ἐφ' ἓν τῶν ὀρέων ἄνεισιν εἰς ἀνδρῶν μοναστήριον, ἐν οἰκίσκῳ τε βραχεῖ ἐγκλεισάμενος, καὶ συνθέμενος μηδ' ὅλης ἐκεῖθεν τῆς ζωῆς ἐξελθεῖν, ἀσκητικὸν ἐπανείλετο βίον, μηδὲν κτησάμενος τῶν τοῦ κόσμου ἀλλ' ἢ μόνην ψίαθον καὶ κωθώνιον εἰς ὕδατος κοινωνίαν, ἄρτῳ τε βραχεῖ καὶ ὕδατι ἀποζῶν καὶ λαχάνοις χλωροῖς, εἴ πού τις ἐνέγκοι, μὴ τῶν κοσμικῶν τινα θίασάμενος ἐν ὅλῃ ζωῇ, μὴ ἐφ' ἑτέρῳ τινὶ μετεωρίσας τὸν νοῦν, ἀλλ' ἢ μόνῳ Θεῷ προσανέχων. Οὕτως ἀσκήσας, οὕτω τελευτᾷ τὸν βίον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A constituisset, vadit iterum in regiam. Ubi cum Homeritis Abramium quemdam virum pium, et Christi nomine gloriantem elegisset regem, et sanctissimo episcopo ad decem millia Christianorum Æthiopum tradidisset, lætus redit in suam regiam cum præda et spoliis innumerabilibus, dans etiam exercitui non parvam pecuniæ portionem.

XXXVI. Deo autem agens gratias pro tanta victoria et gratia, volensque seipsum dignum reddere majoribus, cum diadema quidem regium misisset Hierosolymam, ipse indutus cilicio, et noctu egressus e regia et ipsa civitate, ascendit in unum montem ad monasterium virorum, qui B exercebantur. Et cum se in exigua clausisset domuncula, et voluisset illinc non egredi toto tempore vitæ, regulam suscepit monasticam, ex iis quæ sunt mundi nihil possidens præter solam stoream, et poculum ad aquam bibendam, et pauco pane et aqua vivens, et oleribus viridibus, si quis afferret, cum nullum ex mundanis vidisset tota vita, non ad aliquid aliud mentem habens erectam, nisi ad soli Deo vacandum. Denique cum diu sic se divine exercuisset, sic etiam e vita excedit, in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honos et veneratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ
ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ
ΤΩΝ ΝΟΤΑΡΙΩΝ

—

MARTYRIUM SS. MARTYRUM
MARCIANI ET MARTYRII
NOTARIORUM

(Latine ap. Surium ad diem 25 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1484.)

—

Α'. Ἐπεχωρίαζε μὲν καὶ πρότερον ἤδη τὸ τῶν Ἀρειανῶν δόγμα τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατείᾳ, μέρη τε αὐτῆς ἐλυμαίνετο, καὶ τοὺς πολλοὺς τὸ ὁμοούσιον καθαρῶς πρεσβεύειν οὐκ εἴα· ἀλλ' οὔπω τοσαῦτα ἐπαῤῥησιάσατο τὸ κακὸν οὐδὲ τοσούτους εἶχε τοὺς αὐτῷ προσκειμένους. Ἄρτι δὲ τῆς βασιλείας ἐπὶ Κωνστάντιον, τὸν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τρίτον παῖδα ἐλθούσης, ὃν αἱ πράξεις μέγαν ἐκάλουν, ὁ

C I. Versabatur quidem jam quoque prius dogma Arianum in ditione Romanorum, et vastabat ejus partes, nec sinebat vulgus orthodoxos pure tueri homousion. Sed nondum id malum tanta utebatur libertate, nec habebat tam multos, qui ei adhærerent. Cum autem jam venisset imperium ad Constantium, filium Magni Constantini, quem etiam ex rebus gestis Magnum vocarunt, invidiæ pater et

bonis ab initio invidens inimicus, non valens persuadere Christianis, ut ea repellerent, quæ erant Christianorum, per quosdam, qui fuerant indigne adepti dignitatem sacerdotii, se Constantio insinuans, eum totum quantum inducit ad Arianismum. Hinc illud impium dogma Arianorum, tanquam arma aliqua, impositum potentiæ imperatoris dilatabatur et augebatur, et quantamcumque regionem Romanorum tenebat imperium, per vim contendebat ad suam adducere opinionem. Ob id igitur, qui homousii tenebant opinionem, et quæ sunt Christianorum exercebant, ut Christianos decet, afficiebantur malis innumerabilibus, maxime cum Eusebius et Philippus (quorum alter quidem ornatus fuerat honore præpositi, Philippus autem erat præfectus prætorio) fuissent Constantio fomes amoris Arianorum. Isti ad beatum Paulum expelli ab Ecclesia, et impium ejus loco introduci Macedonium volebant, et omnia faciebant, a quibus quidem verbis, a quibus autem factis, a quonam denique damno abstinentes adversus eos, qui tuentur homousion ? Nam alios quidem effecerunt relinquere civitatem : alios autem damnarunt perpetuo, atque injusto, exsilio : aliis vero procurarunt etiam a vita decessum. Hinc frontibus inscriptæ turpes notæ, tacitæ fidem significantes orthodoxam, et alia mala innumerabilia excogitata fuerunt adversus Christianos, etiamsi parva videbantur piis omnia propter Christum, et cum spe futurorum non conferenda. Hinc secundus quidem hic Paulus, qui cognomen habuit a confessione, expellitur a sede pontificatus : illotis autem, ut dicitur, pedibus, sacra profanantur.

II. Horum ergo Constantii temporum opus est et Marcianus, et martyrius : quibus patria quidem est urbs magna regia : educatio autem et eruditio, qualem vir pius habere optaverit. Mores, benignitas et moderatio, est accuratum, quo illi cognoscuntur, indicium. Si autem oportet breviter et vere dicere, id erant inter cæteros virtute, quod esse imperio cognoscebatur eorum patria inter urbes. Nam quomodo ipsa omnibus aliis præsidet civitatibus, et eo quod regia et sit et nominetur, primum habet honorem : eodem modo hi quoque in omnibus bonis obtinebant dominatum, nec erat præclarum aliquid omnino, in quo non isti haberent primas. Apud divinum ergo Paulum commorantes, cum scribæ essent eorum, quæ ab illo fiebant, et populo divinos libros legerent, tam vehementem in Christum amorem alebant, ut nihili ducentes insaniam imperatoris, vehementi impetu contenderent adversus Christi hostes, nec omnino tolerandum putarent Dei Verbum eo deducere, ut censeatur res creata : sed esse quidem eum Patre expertem principii, et ejusdem essentiæ ostenderent, Arianorum autem profanas novitates ad nihilum redigerent.

III. Illorum ergo verbis, non secus ac telis, sauciati infecelis, cum nec possent eis resistere, nec

A τοῦ φθόνου πατὴρ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἄνωθεν βασκαίνων ἐχθρὸς, ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἦν τὰ Χριστιανῶν ἀπωθεῖσθαι Χριστιανοὺς, διά τινων οὐ πρὸς ἀξίαν, οἴμοι, τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματος ἠξιωμένων τὸν Κωνστάντιον ὑπελθὼν εἰς τὰ τῶν Ἀρειανῶν ὅλον ὑπάγεται. Ἐντεῦθεν τὸ ἄθεον τοῦτο τῶν Ἀρειανῶν δόγμα, ὥσπερ ὅπλον τὴν τοῦ κρατοῦντος περιθέμενον δυναστείαν, ἐπλάτυνε τότε καὶ ηὔξετο, καὶ πᾶσαν ὅσην ἡ Ῥωμαίων εἶχεν ἀρχὴ παραστήσασθαι πρὸς βίαν ἐφιλονείκει. Καὶ διὰ τοῦτο μυρίοις οἱ τὸ ὁμοούσιον δοξάζοντες, καὶ τὰ Χριστιανῶν ὡς θέμις Χριστιανοῖς μετιόντες, περιεβάλλοντο τοῖς κακοῖς, Εὐσεβίου μάλιστα καὶ Φιλίππου (ὧν ὁ μὲν τῇ τοῦ πραιποσίτου τετίμητο δόξῃ, ὁ δὲ τὰ τῆς ἐπαρχίας διεῖπεν, ὁ Φίλιππος) ὑπέκκαυμα Κωνσταντίῳ τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἔρωτος γενομένων.
B Οὗτοι καὶ τὸν μακάριον ἀπελαθῆναι Παῦλον τῆς Ἐκκλησίας, ἀντεισαχθῆναι δὲ τὸν δυσσεβῆ Μακεδόνιον, ἐβούλοντό τε καὶ πάντα ἐποίουν· τίνος μὲν λόγου, τίνος δὲ ἔργου, ποίας δὲ βλάβης κατὰ τῶν πρεσβευόντων τὸ ὁμοούσιον ἀποσχόμενοι; Τοὺς μὲν γὰρ τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν παρεσκεύασαν, τῶν δὲ ἄδικον ἀειφυγίαν κατέκριναν, τοῖς δὲ καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ζωῆς προεξένησαν. Ἐντεῦθεν ἄτιμοι κατὰ μετώπων γραφαὶ, ὑποσημαίνουσαι τὸ ὀρθόδοξον, ἄλλα τε μυρία κατὰ Χριστιανῶν ἐπενοεῖτο καινὰ, εἰ καὶ μικρὰ πάντα διὰ Χριστὸν ἐδόκει τοῖς εὐσεβέσι, καὶ τῶν ἐλπίδων οὐκ ἄξια. Ἐντεῦθεν ὁ δεύτερος μὲν οὗτος Παῦλος ὁ τῆς ὁμολογίας ἐπώνυμος, τοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνου ἀποδιώκεται, ἀνίπτοις δὲ χερσὶ, τὸ τοῦ λόγου, βεβηλοῦται τὰ ἅγια.
C

Β'. Τῶν γοῦν Κωνσταντίου τούτων καιρῶν ἔργον καὶ Μαρκιανὸς καὶ Μαρτύριος· οἷς πατρὶς μὲν ἄστυ τὸ μέγα τε καὶ βασίλειον, ἀναγωγὴ δὲ καὶ παιδεία, οἵας ἄν τις θεοφιλὴς ἀνὴρ τυχεῖν εὔξαιτο. Τρόποι, χρηστότης καὶ ἐπιείκεια τὸ ἐκείνων ἀκριβὲς γνώρισμα. Εἰ δὲ δεῖ συντόμως καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν, τοῦτο τοῖς πᾶσιν ὄντες εἰς ἀρετὴν, ὅπερ ἡ πατρὶς ταῖς πόλεσιν ἐγνωρίζετο. Καὶ ὥσπερ αὕτη τῶν ἄλλων τε πασῶν προκάθηται πόλεων, καὶ τῷ βασιλικὴ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τὴν πρώτην ἔχει τιμήν· τὸν αὐτὸν δὴ καὶ οὗτοι τρόπον πάντων ἐν πᾶσιν ἐκράτουν ἐπαινετοῖς, καὶ ζηλωτὸν ἦν τὸ παράπαν οὐδὲν, ἐφ ᾧ μὴ οὗτοι τὸ πρωτεῖον εἶχον. Τῷ
D θείῳ τοιγαροῦν Παύλῳ συνόντες καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου πραττομένων ὄντες ὑπογραφεῖς, τῷ λαῷ τε τὰς θείας ὑπαναγινώσκοντες βίβλους, οὕτω θερμὸν τὸν εἰς Χριστὸν ὑπέτρεφον ἔρωτα, ὡς οὐδὲν ὑπολογισαμένους τὴν τοῦ κρατοῦντος μανίαν ὀξείαις χωρῆσαι κατὰ τῶν Χριστομάχων ὁρμαῖς, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰς κτίσμα κατάγεσθαι μηδ' ὅλως ἀνεκτὸν ποιῆσαι, ἀλλὰ συνάναρχον μὲν τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοούσιον αὐτὸν ἀποδεῖξαι, τὰς δὲ τῶν ἀρειανιζόντων βεβήλους κενοφωνίας εἰς τὸ μηδὲν εἶναι περιστῆσαι.

Γ'. Τοῖς ἐκείνων τοιγαροῦν ῥήμασιν οἷα βέλεσιν οἱ κακοδαίμονες βληθέντες, καὶ μηδὲ ἀντιτείνειν,

μηδὲ εἰς λόγους αὐτοῖς χωρεῖν ὅλως ἔχοντες, ὥσπερ A ἐν σποδιᾷ πῦρ ταῖς αὐτῶν διανοίαις τὸ δολερὸν ὑποκρύψαντες, πρῶτα μὲν τοῖς ἐπαγωγοῖς τῶν λόγων τοὺς ἄνδρας ὑπήρχοντο· εἶτα καὶ χρήματα δώσειν ὑπισχνοῦντο οἱ ἄφρονες ἐκείνοις, οἵ γε καὶ τὰ ψυχὰς ὅτι μὴ ἀφῃροῦντο παραχρῆμα διὰ Χρισοἐδυσχέραινον. Οὗτοι λοῦν οὐ κολακείαις κλεπηρμενοι, οὐ χρημάτων ἡττώμενοι, ἀλλὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος φύλακες ἀκριβεῖς εἶναι βουλόμενοι, πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως ἔσπευδον· ὃ καὶ μόνον αὐτοῖς ἐποθεῖτο, καὶ οὗ τυχεῖν ὅλως ἐπεθύμουν. Ὡς οὖν ἀπειλαί τε καὶ κολακεῖαι καὶ ἀγαθῶν πάντων ἐπαγγελίαι τοῖς Ἀρειανοῖς ἐξησθένουν, καὶ ἄμαχόν τι πρᾶγμα τὴν καλὴν ἐκείνην ἔνστασιν τῶν μαρτύρων ἑώρων, θάνατον αὐτῶν ὃν ἐπόθουν διὰ Χριστὸν καταχρίνουσιν. B

Δ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὸν εἰρημένον ἤδη γεγόνασι τόπον, καιρὸν αἰτοῦσιν εἰς προσευχήν. Καὶ λαβόντες, τὰ ὄμματά τε ὁμου καὶ τὰς χεῖρας αἴρουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ, Κύριε, ὁ Θεὸς, ὁ πλάσας κατᾳμόναις τὰς καρδίας ἡμῶν, λέγουσιν, ὁ συνεὶς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν, ἐν εἰρήνῃ τὰς τῶν σῶν δούλων δέξαι ψυχὰς, ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα, καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς λογιζόμεθα καὶ χαίρομεν οὕτω τῆς παρούσης ζωῆς ἀπαλλαττόμενοι διὰ σὲ, καὶ πρὸς τὴν παρὰ σοὶ προθύμῳ ποδὶ ἐπειγόμεθα. Τῷ Θεῷ τῶν ὅλων εὐξάμενοι καὶ τὸ Ἀμὴν ἐπειπόντες, τὴν διὰ ξίφους πληγὴν ὑφίστανται· καὶ τὸ μαρτυρικὸν ὁ Μαρτύριος σὺν Μαρκιανῷ δέχονται τέλος, πέμπτην ἐπὶ ταῖς εἴκοσι τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος. Τὰ δὲ τούτων τίμια λείψανα τῶν ὀρθοδόξων τινὲς καὶ C πιστῶν ἀνελόμενοι, καὶ λαμπρῶς περιστείλαντες, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις παρὰ τῷ τῆς πόλεως τείχει ἐντίμως ἐν ἐπισήμῳ λόφῳ κατέθεντο. ἔνθα καὶ τὴν μαρτυρικὴν ἐκείνην τελείωσιν καὶ μακαρίαν ὑπέστησαν εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A eos sustinere in disputatione, non secus ac ignem cinere, animo suo fraudem celantes, primum quidem blandis verborum illecebris eos aggrediuntur: deinde ipsos etiam esse pecunias daturos stulti sunt polliciti illis, qui ægre ferebant, quod non animæ statim auferrentur propter Christum. Ii ergo non illecti blanditiis, non victi pecuniis, sed pietatis et recti dogmatis volentes esse accurati custodes, contendebant ad bravium supernæ vocationis, quod etiam solum ab eis desiderabatur, et quod omnino cupiebant assequi. Cum ergo et minæ Arianorum, et adulationes, et bonorum omnium promissiones nihil haberent virium, et esse viderent inexpugnabilem martyrum constantiam, eos condemnant morte, quam propter Christum desiderabant. B

IV. Cum autem jam pervenissent ad locum consummationis, tempus petunt ad orationem. Quod cum accepissent, oculos et manus simul tollunt in cœlum, et dicunt: Domine Deus, « qui singulatim finxisti corda nostra, qui intelligis in omnia opera nostra,[1] » suscipe in pace animas tuorum famulorum: « quoniam propter te mortificamur et reputamur, tanquam oves occisionis[2]: » et gaudemus sic a vita præsenti discedere propter nomen tuum, et ad eam, quæ est apud te, pede alacri properamus. Has cum preces fudissent ad Deum universorum, et Amen subjunxissent, gladio plagam accipiunt: et Marcianus ac Martyrius finem accipiunt martyricum vicesimo quinto mensis Octobris. Pretiosas autem C eorum reliquias cum sustulissent quidam orthodoxi et fideles, et præclare composuissent, in psalmis et hymnis ad † mœnia civitatis honorifice deposuerunt in insigni tumulo: ubi etiam subierunt illam martyricam et beatam consummationem, ad gloriam Patris, et Filii, sanctique Spiritus, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. XXXII, 15. [2] Psal. XLIII, 22.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΑΣ.

—

VITA ET CONVERSATIO ET MARTYRIUM
SANCTÆ MARTYRIS
ANASTASIÆ ROMANÆ

Est autem hæc Anastasia senior sic dicta respectu alterius Anastasiæ, de qua 25 Decembris.

(Latine ap. Surium ad diem 28 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

—

Α'. Διττὰς ἡμῖν ὁ λόγος Ἀναστασίας οἶδε γνωρίζειν, ἐπιφανεῖς μὲ ἄμφω τὸ κατὰ σάρκα γένος,

D I. Litteris mandatum est, duas fuisse Anastasias, ambas quidem genere claras, longe autem cla-

riores confessione fidei: et eis patriam fuisse Romam veterem. Quarum altera quidem viro pietate non bono brevi tempore conjuncta matrimonio, cum nullam cum eo tori habuisset consuetudinem, sed adhuc conservaret pulchrum florem virginitatis, marito interea morte amisso, vixit deinceps in casta viduitate, et virtutum exercitatione, totis manibus paternas opes effundens in egenos, et lubenter ventitans ad eos, qui propter Christum patiebantur, et carceres propter eos diligenter perscrutans, et omnibus modis eorum curam gerens, et saniem abstergens, et facile faciens ferre dolores, et adhuc quidem viventes doctrinis, consiliis, monitis confirmans, mortuorum autem corpora splendide componens, et mandans sepulturæ, donec seipsam quoque pulcherrimum et funebrem ornatum illis præbuit, ut quæ per ignem fuerit oblata in holocaustum, et sursum ad Deum lata sit in odorem suavitatis.

II. Altera autem vitam elegit monasticam et quietam, omnino exspers nuptiarum, et quæ ex eis oriuntur, tumultuum: sed cum pulchrum jugum Domini subiisset, et leve ejus onus portasset, deinde etiam forti et excelso animo suscepit certamina pro pietate: et duplici ornata fuit corona, virginitatis, inquam, et decertationis. Cujus ab ineunte ætate educationem et exercitationem, et maxima illa propter Christum certamina vult ab initio persequi oratio. Ipsa ergo, relictis parentibus, et necessariis, et iis omnibus, quæ pertinent ad hæreditatem, in quodam monasterio vicesimo anno ætatis seipsam collocat: in quo docta et instituta a sacrosancta Sophia (sic enim vocabatur magistra), dignos etiam fructus, talibusque seminibus ac tali doctrinæ convenientes, et producebat, et erat productura. Invidus autem et malignus hæc sine invidia ferre non poterat: sed primum quidem ipsius domesticis eam aggreditur copiis, et ex carne ejus in eam hostem excitat, contendens vehementem illam et intensam solvere exercitationem. Cum autem illa inimici machinas facile repulisset, nec ea latione ab eo capi et expugnari posset, is se rursus ad alias contulit insidias; et ipsam quidem defert ad suos et impietatis ministros, quibus valde erat curæ perscrutari eos, qui Christi sectabantur religionem. Illi vero statim currentes ad præsidem (is autem erat Probus, Diocletiano tunc administrante imperium), ipsi indicant eam neque deos, neque imperatorem colere, sed quemdam Christum prædicare Deum verum, vitamque solitariam, et conjugii expertem, ei, quæ versatur in societate et conjunctione, præferre, insolitam quamdam vivendi formam ostendentem virginibus. Cum ergo statim Probus theatrum coegisset frequentissimum, jubet beatam adduci Anastasiam Cumque venissent ministri ad sacrum illud monasterium, cum ipsis vectibus et clavibus fractis

A ἐπιφανεστέρας δὲ πολλῷ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως· καὶ πατρίδα σαφῶς αὐταῖς Ῥώμην ἐπιγράφει τὴν πρεσβυτέραν. Ὧν ἡ μὲν ἀνδρὶ πρότερον οὐκ ἀγαθῷ τὴν εὐσέβειαν ἐπὶ βραχὺ συζυγεῖσα, οὔπω δὲ οὔτε κοίτης οὔτε μίξεως αὐτῷ κοινωνήσασα, ἀλλὰ τὸ καλὸν ἄνθος ἔτι διατηροῦσα τῆς παρθενίας, τὸν ἄνδρα τε μεταξὺ θανάτῳ ἀποβαλοῦσα ἐν χηρείᾳ σώφρονι τοῦ λοιποῦ καὶ ἀρετῶν ἀσκήσει διέζη, ὅλαις χερσὶ τὸν πατρῷον πλοῦτον εἰς ἐνδεεῖς ἐκκενοῦσα, πρός τε τοὺς διὰ Χριστὸν πάσχοντας ἡδέως φοιτῶσα, τά τε δεσμωτήρια δι' αὐτοὺς φιλοπόνως ἀνερευνῶσα, καὶ πάντα τρόπον αὐτῶν ἐπιμελομένη, καὶ τοὺς ἰχῶρας ἐκμάσσουσα, καὶ ῥᾷον τὰς ὀδύνας φέρειν ποιοῦσα, καὶ ζῶντας μὲν ἔτι, διδασκαλίαις, συμβουλαῖς, ὑποθήκαις ἐπιῤῥωννύουσα· οἰχομένων δὲ B τὰ σώματα λαμπρῶς περιστέλλουσα καὶ τάφοις παραδιδοῦσα, ἕως καὶ ἑαυτὴν καλὸν ἐκείνοις παρέσχεν ἐντάφιον, διὰ πυρὸς ὁλοκαυτωθεῖσα, καὶ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας ἀνενεχθεῖσα Θεῷ.

Β'. Ἡ δὲ τὸν μοναδικόν τε καὶ ἡσύχιον εἵλετο βίον, μήτε γάμου τὴν ἀρχὴν ὅλως, μήτε τῶν ἐκ τοῦ γάμου πειραθεῖσα θορύβων· ἀλλὰ τὸν Χριστὸν ὑπελθοῦσα τοῦ Κυρίου ζυγὸν, καὶ τὸ ἐλαφρὸν αὐτοῦ φορτίον βαστάσασα, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας μετὰ γενναίου σφόδρα τοῦ φρονήματος ἀπεδύσατο, καὶ διπλῷ κατεκοσμήθη στεφάνῳ, τῷ τε τῆς παρθενίας, φημὶ, καὶ τῷ τῆς ἀθλήσεως. Ἧς τὴν ἐκ παίδων ἀγωγήν τε καὶ ἄσκησιν καὶ τοὺς μεγίστους διὰ Χριστον ἄθλους ἐκείνους διεξελθεῖν ὁ λόγος ἄνωθεν βούλεται. Αὕτη τοίνυν πατέρας μὲν καὶ προσήκοντας, καὶ ὅσαπερ εἰς κλῆ- C ρον ἐπέβαλλε, πάντα καταλιποῦσα, ἔν τινι σεμνείῳ ἔτους εἰκόστου τῆς ἡλικίας ἑαυτὴν καταλέγει· ἐν ᾧ καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς παιδαγωγουμένη τε ἅμα καὶ ῥυθμιζομένη Σοφίας (τοῦτο γὰρ ὠνόμαστο ἡ διδάσκαλος), ἔμελλε ταχὺ καὶ καρποὺς ἀξίους προενεγκεῖν, τοιούτοις σπέρμασι καὶ τοιαύτῃ διδασκαλίᾳ προσήκοντας. Οὐκ ἔμελλε|δὲ ἄρα ταῦτα καὶ βασκανίας χωρὶς οἴσειν ὁ πονηρός· ἀλλὰ πρῶτα μὲν οἴκοθεν τῇ γενναίᾳ προσβάλλει, καὶ τὸν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτῇ πόλεμον ἐπεγείρει, τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνο καὶ σύντονον ἐκλῦσαι φιλονεικῶν τῆς ἀσκήσεως· ἐπεὶ δὲ ἀσφαλῶς ἐκείνη τῷ ἐχθρῷ τὰς μηχανὰς ἀπετείχισε, καὶ ἀνάλωτος ἐντεῦθεν αὐτῷ λοιπὸν καὶ ἀχείρωτος ἦν, πρὸς ἑτέραν ἐχώρει πάλιν ἐπιβουλήν· καὶ προσαγγέλλει μὲν αὐτὴν τοῖς ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἀσεβείας D ὑπηρέταις καὶ διακόνοις', οἷς καὶ λίαν ἐπιμελὲς ἦν ἀνερευνᾷν τοὺς τὰ Χριστιανῶν μετιόντας· οἱ δὲ πρὸς τὸν ἡγεμόνα δραμόντες εὐθὺς (Πρόβος ἦν οὗτος, Διοκλητιανοῦ τηνικαῦτα τὴν βασιλείαν διέποντος) μηνύουσιν αὐτῷ περὶ ταύτης ὡς ἄρα οὔτε θεοὺς οὔτε βασιλεῖς σέβοιτο τοὺς ἐκείνων, ἀλλὰ Χριστόν τινα κηρύττει Θεὸν ἀληθινὸν, καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἄζυγα βίον τοῦ κοινωνικοῦ μᾶλλον καὶ μιγάδος ἀσπάζοιτο, ἀήθη τινὰ πολιτείας ὁδὸν ταῖς παρθένοις ὑποδεικνύουσα. Θέατρον οὖν ὁ Πρόβος αὐτίκα συναγαγὼν πολυάνθρωπον, ἀχθῆναι κελεύει τὴν μακαρίαν. Καὶ καταλαβόντες τὸ ἱερὸν ἐκεῖνον σεμνεῖον οἱ περὶ ταῦτα διακονούμενοι, αὐτοῖς τε μοχλοῖς καὶ κλεισὶ τὰς θύρας ἀράξαντες, καὶ ὡς εἶχον ὁρμῆς εἴσω γενόμενοι ὀνομαστὶ τὴν Ἀναστασίαν ἐζήτουν·

Γ'. Ἡ γοῦν διδάσκαλος αὐτῆς Σοφία, τὴν ἀθρόαν ἔφοδον ἐκείνην θεασαμένη, καὶ τὴν αἰτίαν οὐκ ἀγνοήσασα, ἀλλ' εὐθέως συμβαλοῦσα τὸ πρᾶγμα, χάριν ᾔτησε τοὺς στρατιώτας, ὥστε μικρὸν ἀναμεῖναι χρόνον. Καὶ λαβομένη τῆς Ἀναστασίας μετὰ δακρύων, στᾶσά τε κατέναντι τοῦ θυσιαστηρίου ἐν ἀποκρύφῳ, καὶ Θεὸν μάρτυρα τῶν πρὸς αὐτὴν λόγων ποιησαμένη, Ἐγὼ μέν σε, ποθεινοτάτη μοι θύγατερ, ἔφη, παῖδα παραλαβοῦσα, οὐδὲν τῶν εἰς ἐμὴν δύναμιν ἐπί σοι τῆς κατὰ Θεὸν παιδείας ἐκ πρώτης ἡμέρας καὶ εἰς τὸ παρὸν ἐνέλιπον· σὺ δὲ, εἰς ἡλικίαν ἤδη τοῦ πληρώματος καταντήσασα τοῦ Χριστοῦ, ἄπιθι πρὸς αὐτὸν ἀγαλλιωμένη. Αὐτῷ γάρ σε νυμφεύομαι σήμερον, καὶ αὐτῷ προσάγω, καὶ αὐτῷ παρατίθημι. Ἰδοὺ καὶ ὁ νυμφὼν εὐτρεπὴς καὶ ὁ καλῶν ἀψευδής· καὶ οἱ τῆς χαρᾶς ἄγγελοι πάρεισιν, ὡς Χριστοῦ σε δεξιώσασθαι νύμφην, καὶ πρὸς τοὺς θαλάμους τῷ βασιλεῖ συνεισαγαγεῖν. Βάδιζε τοίνυν τὴν στενὴν ταύτην καὶ τεθλιμμένην, ἕως διὰ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίας ἐν εὐρυχώρῳ στήσῃ τοὺς πόδας σου. Ἐπεὶ καὶ δίκαιον ὦ τέκνον, οὐ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, εἴπερ οἷόν τε καὶ τοῦτο, δι' ἐκεῖνον ἀποθανεῖν. Εἰ γὰρ Δεσπότης ὢν ἐκεῖνος ἀπέθανε δι' ἡμᾶς, πῶς οὐ χρὴ δούλους ὄντας ἡμᾶς τὸν ἐκείνου προθύμως μιμήσασθαι θάνατον; Ἄλλως τε δὲ οὐδὲ θάνατος, ὦ μέλος ἐμὸν, ἡ διὰ Χριστὸν τελευτὴ, ἀλλ' εὐφροσύνη, χαρὰ, ἡδονὴ, λαμπρότης, ὡραιότης, φῶς, πολὺ τοῦ φωτὸς τούτου γλυκύτερόν τε καὶ ὡραιότερον. Πάντα ἄφθαρτα, πάντα βέβαια, πάντα μόνιμα, διηνεκῆ πάντα, καὶ οὐδέποτε λήγοντα. Μὴ δὴ, ὦ σπλάγχνον ἐμὸν πρὸς τὸ αὐστηρὸν ἀποβλέψῃς τῶν τυράννων, καὶ τὸ δριμὺ τῶν κολάσεων· αὐτὸς γάρ σοι Χριστὸς ὁ νυμφίος ὁ σὸς παραστήσεται, τὰς ὀδύνας ἐπικουφίζων καὶ τῶν ἀναγκῶν ἐξαιρούμενος. Εἰ δὲ καὶ μικρόν σε συγχωρήσει κακοπαθῆσαι, ὥστε σου τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάσασθαι· ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ἐγκαταλείψει καὶ περιόψεται· ἀλλ' ἔτι σου καμνούσης, σβεσθήσεται μὲν ἡ δριμύτης τῶν ἀλγεινῶν, ἀνατελεῖ δέ σοι παράκλησις καὶ φῶς καὶ ζωή σε περιστελεῖ, καὶ ἡ δόξα Κυρίου κυκλώσει σε. Πρὸς ταῦτα ἡ παρθένος, Εὐχῆς ἔργον, ὦ μῆτερ, ἔφη, καὶ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς τε καὶ συμμαχίας τὸ μὴ πρὸς τοσαύτην ὠμότητα τυράννων καὶ μανίαν ἀπαγορεῦσαι. « Τὸ μὲν γὰρ Πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής· » ἀλλὰ δεήθητι τοῦ κοινοῦ Δεσπότου, καὶ ἱκέτευσον αὐτὸν ὅπως ἐξαποστείλῃ μοι δύναμιν ἐξ ὕψους, δι' ἧς ἀντικαταστῆναι δυνήσομαι πρὸς οὕτω κακῶν βαρυτάτην ἐπαγωγήν· καὶ σπουδάσω, μῆτερ ἐμὴ, τῇ ἐκείνου δυναστείᾳ κραταιουμένη, διὰ τέλους σοι τηρῆσαι τὰς ὑποθήκας, καὶ οὐδεμιᾶς τούτων ὀλιγωρήσω ἢ ἐπιλήσομαι.

Δ'. Ταῦτα τῆς παρθένου δεξιούσης, καὶ οὕτω γλυκείας τῇ διδασκάλῳ ποιουμένης καὶ ποθεινὰς τὰς ἐπαγγελίας, ἐπιπεσόντες ἀθρόον οἱ στρατιῶται, καὶ καθάπερ ἀρνίον τῆς μητρὸς αὐτὴν ἀποσπάσαντες, κλοιόν τε σιδηροῦν περιβάλλουσι, καὶ χαί-

A januis, maximo impetu ingressi, nominatim quærebant Anastasiam.

III. Ejus autem magistra Sophia cum repentinam illam aspexisset irruptionem, et causam non ignorasset, sed rem statim, ut erat, conjecisset, a militibus postulavit hanc gratiam, ut parum exspectarent. Quæ cum lacrymans accepisset Anastasiam, et eam statuisset ex adverso aræ, secreto, et Deum testem adhibens eorum, quæ dicebat: Ego quidem, inquit, o jucundissima filia, cum te puellam accepissem, nihil a primo die ad hoc usque tempus prætermisi pro viribus, quod pertineret ad te instituendam in iis, quæ ad Deum pertinent. Tu autem cum jam perveneris ad ætatem plenitudinis Christi, vade ad ipsum exsultans. Te enim hodie B despondeo, et offero, et trado. Ecce jam est paratus thalamus, et qui te vocat, est verax: et adsunt nuntii gaudii, ut te accipiant Christi sponsam, et deducant ad Regem in superna tabernacula. Vade ergo per hanc arctam et angustam viam, donec per martyrium pro ipso susceptum, in latitudine statuat pedes tuos. Nam justum est, o filia, non solum pro Christo pati, sed etiam sæpe, si hoc fieri posset, mori propter illum. Si enim, cum esset Dominus, mortuus est propter nos, quomodo non oportet nos, cum simus servi, prompto et alacri animo imitari illius mortem? Verum nec mors quidem est, o filia, propter Christum decessus, sed lætitia, gaudium, voluptas, splendor, pulchritudo, lux longe hac luce dulcior et pulchrior. Omnia illic ab interitu libera, omnia firma ac stabilia, omnia C perpetua et nunquam desinentia. Ne aspexeris, o filia mea, ad acerbitatem tyrannorum, et gravitatem suppliciorum. Ipse enim Christus sponsus tuus tibi aderit, dolores allevans, et eripiens a necessitatibus. Quod si etiam concesserit, ut tu malorum aliquid perpetiaris, quo tuam tolerantiam efficiat tuæ fidei probationem, at non in finem deseret et despiciet, sed te adhuc laborante, exstinguetur quidem dolorum acerbitas: exorietur autem tibi consolatio et lux: et vita te amiciet, et gloria circumdabit. Ad hæc virgo: Optandum quidem est, inquit, o mater, et orandum ut quod a divino proficiscatur auxilio, ne ad tantam tyrannorum crudelitatem et insaniam deficiam. « Nam spiritus quidem est promptus, caro autem in- D firma[1]: » sed roga communem Dominum, et ei supplica, ut mittat ad me virtutem ex alto, per quam potero resistere tam gravibus, quæ infliguntur, malis: et studebo, mater mea, illius confirmata virtute, tua monita perpetuo conservare, neque ullum eorum negligam, aut ejus obliviscar.

IV. Cum hæc virgo diceret, et magistræ tam dulcia et jucunda faceret promissa, irruerunt repente milites, et eam tanquam agnam a matre avellentes, imponunt ei ferreum collare, et lætam adducunt ad præsidem. Illa autem ei stans ex

[1] Matth. xxvi, 41.

adverso, mente multo magis Christo astabat suo sponso, et toto animi intuitu ad eum aspiciebat et in ejus speciem et pulchritudinem defigebat oculos intelligentiæ. Atque stupebant quidem quotquot aderant, et corporis ejus pulchritudinem, ejusque moderationem et vultus dignitatem. Probus autem eam primum rogavit quod esset ei nomen. Martyr autem; Vocor, inquit, Anastasia. Deus enim me fecit surgere, ut te, et patrem tuum hodie pudore afficiam. Probus vero videns virginem in principio tam aspere respondisse, statuit eam aggredi blanditiis, et sic mollire asperitatem illius et duritiem, nesciens qualem frangere animum, et qualem circa fidem adamantem putaret se posse conterere. Dicebat itaque: Tibi consulo, o filia, ut ea eligas, quæ sunt tibi utilia, et magnis diis te adjungas, et eis una nobiscum sacrifices. Sic enim viro quidem jungeris matrimonio, cujus erit in civitate maxima auctoritas, addentur autem tibi quoque pecuniæ, aurum, argentum, vestes, multitudo mancipiorum, erisque splendida et insignis. Apud te ergo considera, id consilii capiens, quod et tuæ conveniat pulchritudini, et animi nobilitati, neque velis iræ nostræ facere periculum, nec discere quantum sit malum impietas. Ego enim tuæ pulchritudinis, tanquam eodem ortus sanguine, et tuus pater secundum carnem (deos testor), curam gerens, suggero quæ sunt profutura. Quod si tu his non parueris, neque meis cesseris suasionibus, necesse erit ut meam deinceps tantam experiaris sævitiam, quanta nunc benignitate frueris et mansuetudine: quo tempore et si ducaris pœnitentia, nihil fortasse tibi proderit.

A ρουσαν ἄγουσι πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Ἡ δὲ κατὰ πρόσωπον ἐκείνου στᾶσα, καὶ αὐτῷ παρεστάναι δοκοῦσα πολὺ μᾶλλον τῇ διανοίᾳ Χριστῷ τῷ ἑαυτῆς νυμφίῳ παρίστατο, καὶ ὅλῳ τῷ τῆς ψυχῆς βλέμματι πρὸς αὐτὸν ἑώρα, καὶ τῷ κάλλει τούτου καὶ τῇ ὡραιότητι, νοερῶς ἦν ἀτενίζουσα. Πάντας μὲν οὖν ἔκπληξις εἶχε τοὺς παρόντας ἐπί τε τῇ τοῦ σώματος αὐτῆς ὥρᾳ, καὶ τῷ εὐκόσμῳ τοῦ παραστήματος. Ὁ δὲ Πρόβος, Τί σοι ὄνομα; πρῶτον αὐτὴν ἤρετο. Καὶ ἡ μάρτυς, Ἀναστασία καλοῦμαι, φησί. Καὶ γὰρ ἀνέστησέ με ὁ Κύριος, ὥστε καὶ σὲ τήμερον, καὶ πατέρα τὸν σὸν, ὅς ἐστιν ὁ πονηρὸς, καταισχῦναι. Ὁ γοῦν Πρόβος, οὕτω τραχείας ἰδὼν παρὰ τὴν ἀρχὴν δεδωκυῖαν τὴν παρθένον τὰς ἀποκρίσεις, ἔγνω θωπείαις αὐτὴν ὑπελθεῖν, καὶ ταύτῃ τὸ πικρὸν B ἐκεῖνο καταμαλάξαι καὶ αὐστηρὸν καὶ ἀπότομόν, οὐκ εἰδὼς οἵαν ὑποχαυνῶσαι ψυχὴν, οἵου παράψασθαι περὶ τὴν πίστιν ἀδάμαντος ᾤετο. Ἀμέλει, καὶ πείσθητί μοι, συμβουλεύω σοι, θύγατερ, ἔλεγε, τὰ λυσιτελῆ σαυτῇ προελέσθαι, θεοῖς τε τοῖς μεγάλοις συνθέσθαι, καὶ κοινωνὸς ἡμῖν τῆς αὐτῶν καταστῆναι θυσίας. Οὕτω γὰρ ἀνδρὶ μὲν ἑνὶ συναρμοσθήσῃ τῶν ἀξιώματος παρὰ τῇ πόλει τοῦ μεγίστου ἠξιωμένων· προστεθήσεται δέ σοι καὶ χρήματα, χρυσὸς, ἄργυρος, ἐσθῆτες, ἀνδραπόδων πληθὺς, καὶ λαμπρὰ γενήσῃ ταχὺ καὶ περίδοξος. Σκέψαι τοιγαροῦν παρὰ σαυτῇ, κατάλληλα τῇ τε τῆς ὄψεως ὥρᾳ καὶ τῇ τῆς ψυχῆς εὐγενείᾳ βουλευσαμένη· μηδὲ θελήσῃς ἐλθεῖν εἰς πεῖραν ἡμετέρας ἀγανακτήσεως, μηδὲ οἷον κακὸν μαθεῖν ἡ ἀσέβεια. Ἐγὼ γάρ σου τοῦ κάλλους, ὡς αἵματος, ἴστωσαν οἱ θεοὶ, κοινωνὸς, καὶ πατὴρ κατὰ C σάρκα κηδόμενος, ὑποτίθημι τὰ συνοίσοντα. Εἰ δὲ μὴ καὶ σὺ πρὸς ταῦτα παράσχῃς ἑαυτὴν πειθομένην, μηδὲ ταῖς ἐμαῖς ἠπίως εἴκουσαν παραινέσεσιν, ἀνάγκη λοιπὸν τοσαύτης μου πειραθῆναι τῆς ἀπηνείας καὶ ἀγριότητος, ὅσης νῦν ἀπολαύεις εὐμενείας καὶ ἡμερότητος, ὅταν καὶ μεταμελομένη τάχα μηδὲν ᾖ σοι τῆς μεταμελείας ἀπόνασθαι.

V. His verbis auditis, martyr statim est recordata maternarum sapientis suæ magistræ admonitionum, et statim respondens: Mihi quidem, inquit, o judex, et sponsus, et divitiæ, et vita est Christus: mors autem propter ipsum subeunda, est mihi vita longe pretiosior, propter quem non aurum, non argentum, non aliquid aliud ex iis, quæ sunt in terra jucunda, mihi jucundum fuit existimatum; illum enim solum, illiusque consuetudinem magnifacio, qua sum fruitura. Ignis autem et ensis, et ferrum, et membrorum abscissiones, et plagæ, et flagella, et si quid aliud a vobis excogitatum fuit ad cruciatum, ea sunt mihi voluptates potius, quam tormenta, in illum solum defigenti oculos, et non ea solum pati pro illo cupienti, sed etiam, si fieri posset, mori millies. Ne simules ergo te misereri speciei mei corporis, quæ flaccessit non minus, quam flores agri: sed fac potius id, quod est in tua potestate, aut situm est in morum tuorum crudelitate. Nam ego quidem ligneos aut lapideos deos nunquam coluerim. His ad iram martyr incitat præsidem. Et primum quidem plagas ejus genis infligit. Deinde etiam disrumpit tunicam, illam pul-

Ε'. Τούτων ἡ μάρτυς ἀκούσασα τῶν ῥημάτων, εἰς ἀνάμνησιν εὐθὺς τῶν μητρικῶν ἐκείνων τῆς σοφῆς διδασκάλου Σοφίας παραινέσεων ἤρχετο· καὶ ἠρέμα ὑπολαβοῦσα, Ἐμοὶ, φησὶ, δικαστὰ, καὶ νυμφίος, καὶ πλοῦτος, καὶ ζωὴ ὁ Χριστός· ὁ δὲ δι' αὐτὸν θάνατος πολλῷ μοι καὶ τῆς ζωῆς τιμιώτερος· δι' ὃν οὐ χρυσίον, οὐκ ἀργύριον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐπὶ γῆς ἡδέων ἡδύ μοι νενόμισται, πλὴν ἐκείνου μόνου, καὶ τῆς ἐκείνου συνουσίας καὶ ἀπολαύσεως. Πῦρ δὲ καὶ ξίφος καὶ σίδηρος, καὶ μελῶν ἐκτομαὶ, D καὶ πληγαὶ καὶ μάστιγες, καὶ εἴ τι ἄλλο παρ' ὑμῶν εἰς τιμωρίαν ἐπινενόηται, ἡδοναί μοι μᾶλλον, οὐ βάσανοι, πρὸς ἐκεῖνον ἀτενὲς ἐνορώσῃ· καὶ μὴ τοιαῦτα μόνον ὑπὲρ ἐκείνου παθεῖν, ἀλλ' εἴπερ οἷόν τε, καὶ μυριάκις ἀποθανεῖν γλιχομένῃ. Μὴ τοίνυν τὴν ἐν ἐμοὶ τοῦ σώματος ὥραν ἐλεεῖν ὑποκρίνου ἴσα καὶ ἀγροῦ ἄνθεσι μαραινομένην· ἀλλὰ ποίει τὸ τῇ ἐξουσίᾳ σου μᾶλλον ἢ τῇ τῶν τρόπων ὠμότητι παριστάμενον. Ὡς ἔγωγε ξυλίνοις ἢ λιθίνοις θεοῖς σέβας οὐκ ἂν προσενέγκοιμι. Τούτοις εἰς ὀργὴν ἡ μάρτυς ἀνάπτει τὸν ἡγεμόνα. Καὶ πρῶτα μὲν αὐτῇ πληγὰς κατὰ τῶν παρειῶν ἐπιτρίβει· ἔπειτα καὶ τὸν χιτῶνα διαῤῥηγνύει, καὶ γυμνὸν ὅλον τὸ καὶ ἀγγέλοις

αἰδέσιμον ἐκεῖνο κάλλος παραστησάμενος χωρίς τινὸς παραπετάσματος ἢ περιβλήματος, ἵνα καὶ πλέον αἰσχύνῃ παρθένον, οὕτω θορύβων ἀήθη καὶ ἀνδρῶν ὄψεως, τοῦ θαλάμου πλέον καὶ τῆς ἡσυχίας εἰδυῖαν οὐδὲν, Οὕτω σοι, φησὶ, προσῆκον ὑπὸ τοσούτοις ἀσχημονεῖν ἀνδρῶν ὄμμασιν. Ἀλλὰ τῆς κατεχούσης τε ταύτης ἀπονοίας ἀνενεγκοῦσα, πρόσελθε τῇ τῶν θεῶν εὐμενείᾳ· καὶ μὴ κάλλος τοσοῦτον ἰδεῖν ἐθελήσειας ἀπανθοῦν ἀθλίως πρὸ τῆς ὥρας καὶ μαραινόμενον. Οὐδεὶς γὰρ ἀπειθοῦσαν τῶν ἐμῶν σε δύναιτ' ἂν ἐξελέσθαι χειρῶν· ἀλλ' εἰς λεπτά σε κατατεμὼν, εὖ ἴσθι, βρῶμα θηρσὶν ἀγρίοις προθήσομαι.

ς'. Καὶ ἡ μάρτυς, ἐμοὶ, φησὶν, ὦ ἡγεμὼν, οὐκ ἀσχημοσύνη τῶν ἱματίων τούτων ἐστὶν ἡ γύμνωσις· ἀλλὰ καλλωπισμὸς λαμπρότατός τε καὶ εὐπρεπέστατος. Τὸν γὰρ παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδυσαμένη τὸν καινὸν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ ἐνδύσομαι. Οὐκ ἐμὲ τοίνυν ἐν τούτοις, ἀλλὰ σὲ μᾶλλον ἐγκαλύπτεσθαι χρὴ, ὅτι ὡς ἱμάτιον τὴν ἀσέβειαν ἐνεδύσω, καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατά σου, καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις σου. Μεταξὺ δὲ καὶ θερμοτέρῳ ληφθεῖσα τῷ τῆς ἀθλήσεως ἔρωτι, καὶ δεδοικυῖα μήποτε, καταμαλακισθεὶς ὁ ἡγεμὼν, ἀποκλείσῃ περὶ μέσους ἤδη τοὺς ἀγῶνας αὐτῇ τοῦ μαρτυρίου τὸ στάδιον, προσετίθει καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὠμότατε δικαστῶν, θάνατον ἐπαγαγεῖν ἀπειλεῖς· πρὸς τοῦτό σοι παρεσκεύασμαι· τοῦτο γάρ μοι τὸ ἀτεχνῶς εὐκταιότατόν τε καὶ ποθεινότατον. Εἰ δὲ καὶ εἰς μέλη με κατατέμοις, καὶ γλῶτταν ἐκκόψειας, καὶ ὀδόντας καὶ χεῖρας, καὶ ὄνυχας, τότε με τὰ μείζω μᾶλλον εὐεργετήσεις, Ὀφείλω γὰρ ὅλην ἐμαυτὴν τῷ Δημιουργῷ· καὶ τοῦτό μοι ἔφεσιν ἀεὶ, ὅπως ἂν ἐν πᾶσι δοξασθῇ τοῖς ἐμοῖς μέλεσι, καὶ παραστήσω τῷ αὐτοῦ βήματι πάντα μου τὰ μέλη τῷ κόσμῳ τῆς ὁμολογίας καλλωπιζόμενα. Τούτοις Ἀναστασία καταπλήττει τὸν δικαστὴν καὶ τὸ θέατρον. Καὶ τὰς παραινέσεις ἐκεῖνος ἀφεὶς, ἐπὶ τὰς κολάσεις ἐχώρει. Καὶ πρῶτα μὲν πρηνῆ ταύτην ἐκ τεσσάρων διαταθεῖσαν, καὶ τισι προσδεθεῖσαν πάλοις κατὰ γῆς πεπηγμένοις, κελεύει μετεωρίζεσθαι, καὶ κάτωθεν μὲν πῦρ ἐλαίῳ καὶ πίσσῃ, καὶ θείῳ, καὶ κληματίσι σφοδρῶς ἀναπτόμενον, τοῖς σπλάγχνοις αὐτῆς ὑποστρώννυσθαι· τριχῇ δὲ πάλιν ἄνωθεν ἐκ μιᾶς ῥάβδων καταφορᾶς τὸν νῶτον αἰκίζεσθαι. Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα, καὶ εἰς ἔργον ἐξέβαινε τῷ ἡγεμόνι τὸ πρόσταγμα.

Ζ'. Πασχούσης δὲ αὐτῆς τοῦτον ἐπὶ πολὺ τὸν τρόπον, καὶ τοῦ μὲν νώτου ταῖς μάστιξιν ἄνωθεν διαξαινομένου, τῶν δὲ σπλάγχνων κάτωθεν ὑποκαιομένων, καὶ τῶν φλεβῶν εἰς τέφραν λεπτυνομένων, καὶ πηγνυμένου καὶ ἀναλισκομένου τοῦ αἵματος, κολάσεως ὀξείας ὀδύνας οὕτω καὶ ἀκοαῖς ἐμποιούσης, ἡ μάρτυς (ὢ ψυχῆς γενναίας ὄντως διὰ Χριστὸν, καὶ ἀναγκῶν ὑψηλοτέρας τῆς φύσεως!) εὐχῇ μόνῃ καὶ Θεῷ προσανεῖχε· καὶ τῶν ἐξ αἰῶνος αὐτὸν ὑπομιμνήσκουσα θαυμασίων (ἤσκητο γὰρ ἀκριβῶς καὶ τὴν τῶν θείων Γραφῶν σύνεσιν) οἷά τινι δρόσῳ τῇ προσευχῇ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῶν ἀλγηδόνων ἐσβέννυεν. Ἐφ' οἷς ὁ θὴρ

A chritudinem, quæ vel ipsis erat angelis reverenda, totam nudam ostensurus, absque ullo velo, aut operculo, ut vel majori pudore afficeret virginem, quæ turbæ et hominum oculis non erat assueta, ut quæ præter thalamum et quietem nihil noverat: Sic, inquit, oportet te tanta affici turpitudine et dedecore ante omnium oculos. Sed resipiscens ab ea, quæ te tenet, amentia, ad deorum accede benignitatem: nec velis videre tantam pulchritudinem misere ante tempus efflorescentem, et marcescentem. Nemo enim te, si non pareas, potuerit a meis manibus eripere: sed te minutatim dissectam, feris agrestibus apponam exedendam. Hoc velim sit tibi persuasum.

VI. Martyr autem: Mihi, inquit, o præses, non B est turpitudo aut dedecus, esse nudatam vestibus: sed maximus potius ornatus et elegantissimus. Nam veteri homine exuta, novum induam in justitia et veritate. Non me ergo, sed te potius oportet propter hæc erubescere, quod, tanquam vestem, indueris impietatem, et ingressa sit tanquam aqua tua viscera, et sit tanquam oleum in tuis ossibus. Interea autem capta vehementiori amore decertationis, et timens, ne præses emollitus, jam in medio certamine eam excluderet a stadio, hæc quoque adjecit: Crudelissime judicum, minaris te mortem mihi esse allaturum: ad hoc sum tibi præsto: hoc enim est mihi plane optandum. Quod si etiam me in membra dissecueris, et linguam amputaveris, et dentes, manus et ungues, tunc me C afficies majori beneficio. Me enim totam, quantacunque sum, debeo Creatori: et hoc mihi semper est in votis, ut ipse glorificetur in omnibus meis membris, et sistam ante ejus tribunal omnia mea membra nitentia ornatu confessionis. His Anastasia obstupefacit toto cum theatro judicem. Qui missis adhortationibus processit ad supplicia. Et primum quidem eam pronam a quatuor viris extensam, et quibusdam palis humi fixis alligatam, jubet tolli sublimem, et inferne quidem ignem oleo, et pice, et sulfure, et sarmentis vehementer accensum, ejus substerni visceribus: a tribus autem rursus desuper hominibus simul uno impetu ejus dorsum virgis cædi. Hæc quidem sic se habebant: et executioni mandatum fuit, quod jussit præses.

D VII. Cum ea ergo diu sic pateretur, et dorsum quidem flagellis desuper laceraretur, viscera autem inferne conflagrarent, et venæ minuerentur in cinerem, et concresceret ac consumeretur sanguis supplicio, vel ipsis auribus gravem afferente dolorem, martyr (o vere generosum propter Christum animum, et superiorem naturæ necessitatibus) solis precibus et Deo erat intenta: et quæ sunt a sæculo admirabilia, in memoriam et os redigens (erat enim valde exercitata etiam in intelligentia divinarum Scripturarum) oratione, veluti quodam rore, exstinguebat illum ignem dolorum. Quamobrem de-

fessa illa bellua in hoc genere supplicii, eam jubet extendi super rotam. Et fuit quidem jussus statim mandatus exsecutioni, et rota accepit virginem, insignis cruciatus, et malorum successio, quæ secundis contendebat obscurare priora. Deinde cum illa per quamdam verteretur machinam, ossa quidem confringebantur, nervi autem et musculi extendebantur, et tota (proh dolor!) forma corporis excedebat a compage naturali. Illa autem eum rursus invocabat, qui ejus exaudiebat orationem, et poterat eam defendere in tempore afflictionis, et eripere a manu inimicorum, dicens : Deus deorum, Deus virtutum, Deus salutis meæ, a quo est patientia mea, in quo confidit anima mea, turris fortitudinis meæ, et refugium meum, ipse da nunc quoque auxilium ex afflictione. Deus, qui accingis me virtute : Deus, Deus meus, ne elongeris a me, « quoniam defecit in dolore vita mea [2] ; » quoniam terræ adhæsit venter meus, et ossa mea tanquam gremium aruerunt.

VIII. Hæc precata (o celerem visitationem ! o velocissimum eventum !) statim quidem relaxatur a gravi illa machina, ne plagæ quidem, nec ignis vestigium ostendens in corpore. Quod quidem cum deberet obstupefacere judicem, et discutere nubem impietatis, quæ eum detinebat, ille ne minimum quidem potuit intueri ad eam, quæ illa fecerat miracula, virtutem, neque cor ad eam convertere : sed erat adhuc crassus et stultus, et adhuc implicatus illa ebrietate incredulitatis, et insania ac caligine. Cum eam igitur rursus in lignum sustulisset, ferreis ipsam ungulis laniat crudelissime. Illa autem rursus ad Deum tollit oculos : et statim fuit tantum adepta auxilium, ut cum defessi essent satellites a continuo labore, ea affecta fuerit perinde ac quæ nullum dolorem sentiret penitus. Propter quæ præses in summam adductus dubitationem, cum nesciret quid ageret, et gestum, et habitum subinde mutabat, e sede frequenter exsiliebat, nec ipse se poterat amplius continere, nec manere in eo, quo par est, ordine et moderatione.

IX. Cum autem propter dubitationem a se adeo discessisset, et fureret, ei etiam tale quid suggerit, qui cum eo seorsum loquebatur, diabolus : et jubet martyri ubera amputari novacula. Res est autem gravissima mamillarum amputatio, et quæ potest afferre acerbissimos dolores, maxime cum cor sit situm in ea parte. Sed martyr, quæ vehementiori affectione amoris in Christum tenebatur, id quod est minus, contemnebat. Tyrannus autem rursus insignem fortitudinem contendens superare immodicis suppliciis, ei evellit ipsos ungues. Sed illa, tanquam nullum doloris habens sensum, adhuc vehementius Deo agebat gratias, quod digna esset habita, quæ fieret ei conformis, et socia perpessionum. Porro

[2] Psal. xxx, 11.

A ἐκεῖνος, ἀπαγορεύσας, αὖθις αὐτὴν ἐπὶ τροχοῦ ταθῆναι διακελεύεται. Καὶ ἡ μὲν πρόσταξις εὐθὺς ἔργον ἦν· καὶ ὁ τροχὸς τὴν γενναίαν ἐδέχετο, ἑτέρα τιμωρίας ὑπερβολὴ καὶ διαδοχὴ κακῶν ἀποκρύψαι τὰ πρότερα τοῖς δευτέροις φιλονεικοῦσα. Εἶτα διά τινος ἐκείνου μηχανῆς στρεφομένου ὀστᾶ μὲν τῇ μάρτυρι συνεθλῶντο, νεῦρα δὲ καὶ μύες ἐτείνοντο, καὶ πᾶσα, φεῦ ! ἡ τοῦ σώματος πλάσις τῆς φυσικῆς ἐξίστατο ἁρμονίας. Ἡ δὲ τὸν εἰσακούοντα προσευχῆς αὐτῆς, καὶ ὑπερασπίσαι αὐτῆς ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ἐξελέσθαι δυνάμενον πάλιν ἐπεκαλεῖτο, Θεὲ θεων, λέγουσα, ὁ Θεὸς δυνάμεων, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, παρ' οὗ ἡ ὑπομονή μου, ἐφ' ὃν πέποιθεν ἡ ψυχή μου, ὁ πύργος τῆς ἰσχύος μου καὶ ἡ καταφυγή μου, αὐτὸς δὸς καὶ νῦν B βοήθειαν ἐκ θλίψεως· ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν· ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου. Καὶ μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ, « ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωή μου. » Ὅτι ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστήρ μου, καὶ τὰ ὀστᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν.

Η'. Ταῦτα προσευξαμένη (ὢ ταχείας ἐπισκοπῆς ! ὢ ὀξυτάτης ἐκβάσεως !) ἀνίεται μὲν εὐθὺς ἐκείνου τοῦ χαλεποῦ μηχανήματος, μηδὲ πληγῆς ἴχνος τῷ σώματι, μηδὲ πυρὸς ἐπιφαίνουσα. Ὅπερ δέον καταπλαγῆναι τὸν δικαστὴν, καὶ τὸ κατέχον αὐτὸν τῆς ἀσεβείας ἀποσείσασθαι νέφος, ὁ δὲ οὐ διαβλέψαι μικρὸν πρὸς τὴν θαυματοργοῦσαν τὰ τοιαῦτα δύναμιν ἴσχυσεν, οὐδὲ ἐπιστρέψαι καρδίαν ἐπ' αὐτήν· ἀλλ' ἔτι παχὺς ἦν καὶ ἠλίθιος, ἔτι τὴν μέθην ἐκείνην τῆς ἀπιστίας, καὶ τὴν μανίαν καὶ τὴν ἀχλὺν περικείμενος. Καὶ πάλιν αὐτὴν ἐπὶ ξύλου μετεωρίσας, C σιδηροῖς ὄνυξιν ὠμότατα καταξαίνει. Ἡ δὲ πρὸς ἐκεῖνον αἴρει καὶ πάλιν τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸν ἐκ θανάτου, καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ ἐκ χειρὸς σιδήρου ῥυόμενον (Ἡσαΐας ὁ μέγας φησί), καὶ παραχρῆμα τοσαύτης ἐκεῖθεν ἀπέλαυσε τῆς ῥοπῆς τε καὶ βοηθείας, ὥστε καὶ τῶν δημίων ὑπὸ τῆς τῶν βασάνων συνεχείας ἀτονησάντων, αὐτὴ καθάπερ οὐδὲν ὀδυνωμένη διέκειτο. Ἐφ' οἷς, ὁ ἡγεμὼν ἀπορούμενος, καὶ μὴ ἔχων ὅ τι καὶ δράσειεν, ἐξεφέρετό τε τοῦ σχήματος, καὶ ἀνέθορε συνεχῶς ἐκ τοῦ θρόνου, καὶ οὐκ ἔτι καθεκτὸς ἦν αὐτὸς ἑαυτοῦ, οὐδ' ἐν τάξει καὶ θεσμῷ τῷ προσήκοντι μένειν ἠδύνατο.

Θ'. Οὕτω δὲ αὐτῷ παρακεκινημένως ἐξ ἀπορίας καὶ μανικῶς ἔχοντι ὑποβάλλει τι καὶ τοιοῦτον συλλαλῶν αὐτῷ κατὰ μόνας διάβολος· καὶ ξυρῷ τῇ μάρ- D τυρι τοὺς μαστοὺς ἐκκοπῆναι διακελεύεται. Χαλεπὸν δὲ ἄρα μαστῶν ἀποκοπὴ, καὶ δριμυτάτας ἄγαν ὀδύνας ἐπιτρίβειν δυνάμενον κατὰ τοῦτο μάλιστα τὸ μέρος τῆς καρδίας καθιδρυμένης. Ἀλλ' ἡ μάρτυς, σφοδροτέρῳ πάθει κατεχομένη τοῦ εἰς Χριστὸν ἔρωτος, τοῦ ἐλάττονος κατεφρόνει. Ὁ τύραννος δὲ πάλιν ὑπερβολὴν καρτερίας ὑπερβολῇ νικῆσαι φιλονεικῶν τῶν κολάσεων, καὶ τοὺς αὐτῆς ἐκσπᾷ ὄνυχας. Ἡ δὲ, ὥσπερ οὐδεμίαν δεχομένη τῶν ἀλγεινῶν αἴσθησιν, θερμότερον ἔτι μᾶλλον ηὐχαρίστει Χριστῷ, ὅτι καὶ σύμμορφος αὐτῷ γενέσθαι, καὶ κοινωνὸς τῶν παθη-

μάτων ἠξίωτο. Ἐνύβριζε δὲ καὶ εἰς τοὺς τυράννου θεούς, σκότος αὐτοὺς καὶ πλάνην, καὶ δαίμονας, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς ἀπώλειαν φέρει ψυχῆς ὀνομάζουσα. Ὧν ἐκεῖνος ἀκούειν οὐκ ἀνεχόμενος, ἐπεὶ καὶ τὸ γλυκὺ πᾶσι φῶς ἀφθαλμῷ νοσοῦντι πολέμιον, ἀποτμηθῆναι μέσην αὐτῷ κελεύειν τὴν γλῶτταν ἑλκυσθεῖσαν τοῦ φάρυγγος, ἐκκρουσθῆναι δὲ σὺν αὐτῇ καὶ τοὺς ὀδόντας· καὶ τοιαύτας ἀμοιβὰς ὁ ἀνόητος στόματος ἀποδίδωσιν ἐλευθέρου. Ἀλλὰ τῶν μὲν ὀδόντων αὐτὴν ἀποστερεῖ καὶ τῆς γλώττης, τῆς παῤῥησίας δὲ ἢ τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἔτι. Ἀλλὰ μηδὲν ἐνδόσιμον, μηδὲ μαλακὸν ὑποστᾶσα, τοσούτῳ τὴν τομὴν ἀνεβάλετο ὅσῳ τελευταίαν τῷ Θεῷ μετὰ τοῦ τῆς φωνῆς ὀργάνου καὶ τὴν προσευχὴν ἀποδῦναι· ᾔδει γὰρ ὅτι καὶ σιωπώντων οἶδεν ἀκούειν ἐκεῖνος.

A autem deos quoque tyranni afficiebat contumelia, eos tenebras, errorem et dæmones, et si quid aliud fert ad animæ interitum, nominans. Quæ quidem ille audire non sustinens (quæ enim est omnibus jucunda lux, est inimica oculo ægrotanti) jubet mediam ei linguam exscindi extractam a gutture: cum ea autem una quoque dentes excuti: et pro ore libero tales stultus reddit remunerationes. Ipsa vero nihil de sua remittens constantia, neque se molliter aut delicate gerens, tandiu sustulit amputationem, quandiu cum vocis instrumento posset ultimas Deo preces fundere.

Ι'. Εὐχαριστήσασα οὖν ἀξίως αὐτῷ, εἶτα καὶ δεξιῷ τέλει δεηθεῖσα καταλῦσαι τὴν μαρτυρίαν, ἑξῆς δὲ καὶ περὶ τῶν ἀῤῥωστούντων καὶ αὐτῇ προσιέναι μελλόντων ἐντεύξεις ποιησαμένη, φωνῆς τε οὐρανόθεν τῶν αἰτουμένων τὴν δόσιν ἐπιμαρτυρούσης ἀκούσασα, Δεῦρο, τῷ δημίῳ ποίει, φησί, τὰ προστεταγμένα· καὶ προτείνει γλῶσσαν ἡ μάρτυς, τὴν ἀεὶ τὰ θεῖα μελετῶσαν καὶ φθεγγομένην, καὶ σίδηρος αὐτήν, οἴμοι! μέσην εὐθὺς ἀποτέμνει. Ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκκρούεται, καὶ πηγὴ αἵματος αὐτῇ τὸ στόμα γίνεται, ὅλην τῇ τοῦ Χριστιανοῦ νύμφῃ τὴν ἐσθῆτα διαφοινίξασα, καὶ πορφύρας τιμίας ἁπάσης, καὶ βασιλικῆς ἁλουργίδος τιμιωτέραν ἐργασαμένη. Ὅπου καὶ μικρὸν ἐκλελοιπυῖαν, ὕδωρ αἰτῆσαι λέγεται καὶ λαβεῖν. Ὁ δὲ παρασχὼν ἦν τις ἀνὴρ ὄνομα Κύριλλος, τοσοῦτον οὐ φανερὸς τὴν εὐσέβειαν, ὅσῳ μὴ τοιοῦτος τοῖς ἀσεβέσι νομίζεσθαι, τὰ δ' ἄλλα, τὴν τῆς ψυχῆς ἕξιν, φημί, καὶ διάθεσιν πιστότατός τε καὶ εὐσεβέστατος. Ὅστις καὶ μεγάλους μισθοὺς ψυχροῦ ποτηρίου ἀπολαμβάνει, καὶ πράγματος οὕτως εὐτελοῦς τὸν τοῦ μαρτυρίου ὠνεῖται στέφανον. Μαθὼν γὰρ ὁ Πρόβος τὰ καθ' αὐτόν, καὶ ὅτι οὐ φύσεως ἁπλῶς ἐπικλασθεὶς συμπαθείᾳ, καὶ τῷ λαβεῖν τινα τούτων μελῶν ἐκείνων ἐκκοπῆς ἔλεον, ἀλλὰ κοινωνίᾳ πίστεως μᾶλλον, καὶ τῷ μὴ ἀνέχεσθαι οὕτως ὁρᾷν ἐνδεᾶ ὕδατος κοινοῦ Δεσπότου δούλην γνησιωτάτην, τῇ μάρτυρι τὸ ποτὸν ὀρέξειε, Δεσποτικὴν κἂν τούτῳ πληρῶν ἐντολήν, ταῦτα περὶ τοῦ ἀνδρὸς πυθόμενος θάνατον αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐπάγει. Ἑξῆς δὲ τὴν τελευταίαν καὶ κατὰ τῆς μάρτυρος δίδωσι ψῆφον, καὶ τὴν διὰ ξίφους αὐτῇ τελευτὴν κατακρίνει. Οὗ δὴ γενομένου καὶ πρὸ τοῦ ἄστεως τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς ἐκείνης ἀποτμηθείσης, τὸ σῶμα μὲν ἄχρι τινὸς ἀμελούμενον ἔῤῥιπτο, ἄψαυστον δὲ ὅμως καὶ πετεινοῖς οὐρανοῦ, καὶ γῆς θηρίοις τηρούμενον, καθάπερ, οἶμαι, τὰ ὑπὲρ τοῦ Δημιουργοῦ τούτων στίγματα καὶ τὰς ὕβρεις εὐλαβουμένοις. Ἔπειτα δὲ τῇ καὶ παιδευσαμένῃ καὶ θρεψαμένῃ Σοφίᾳ Θεοῦ νεύμασι ἀποδίδοται παραδόξως εὐχῆς ἔκβασις ὄντως καὶ σπλάγχνων μητρικῶν ἀνάπαυσις.

X. Cum ei ergo, ut par erat, egisset gratias, et

B deinde rogasset ut bono fine terminaret martyrium, deinceps autem pro iis quoque, qui ægrotant, ad eam accessuris intercessisset, et vocem e cœlo audivisset, quæ confirmabat data fuisse, quæ petebat: Agedum, inquit carnifici, fac quæ sunt imperata: et linguam porrigit martyr, quæ divina semper me ditabatur, et loquebatur: et ferrum eam (proh dolor!) mediam exscindit protinus. Deinde autem dentes quoque excutit: fitque ei os fons sanguinis, qui sponsæ Christi totam vestem effecit purpuream, atque adeo quavis regia purpura pretiosiorem. Quo tempore dicitur, cum parum defecisset, aquam petiisse, et accepisse. Qui autem præbuit, fuit vir quidam, Cyrillus nomine, cujus adeo non erat pietas manifesta, ut talis quidem putaretur ab impiis:

C alioqui autem, quod ad animæ attinet affectionem, fidelissimus, et in primis pius. Atque ille quidem magnam accipit mercedem pro poculo aquæ frigidæ, et re adeo vili emit coronam martyrii. Nam cum accepisset Probus, quod is non solum fractus naturæ misericordia, et quod misereretur membrorum illorum amputationis: sed potius propter fidei societatem, et quod non sustineret videre sic aqua indigentem communis Domini ancillam maxime germanam, martyri potum præbuisset, Dominicum in hoc implens mandatum, mortis ei affert supplicium. Deinde vero fert etiam ultimam in martyrem sententiam, et eam condemnat, ut vitam gladio finiat. Quod quidem cum factum esset, et ante civitatem sacrum illius caput fuisset amputatum, corpus quidem aliquandiu jacuit humi neglectum, in-

D tactum tamen, atque adeo a cœli et terræ avibus ac bestiis custoditum, ut quæ quodammodo revererentur, quæ pro illorum creatore acceperat stigmata et injurias. Deinde Sophiæ, quæ eam erudierat et educarat, Dei nutu admirabiliter redditur ejus plane effectus orationis, et requies maternorum viscerum.

ΙΑ'. Ἐπεὶ γὰρ ἡ παρθένος συλληφθεῖσα πρὸς τὸ μαρτύριον ἤγετο, ἠγωνία μὲν ὑπὲρ αὐτῆς ἡ διδάσκαλος Σοφία, καὶ ἐδεδοίκει, καὶ ἔτρεμε, καθάπερ οὐκ ἐπ' ἐκείνῃ λοιπόν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἑαυτῆς μέλεσι

XI. Cum enim virgo comprehensa duceretur ad martyrium, pro ea quidem animo angebatur ejus magistra Sophia, timebatque et contremiscebat, tanquam non illa deinceps, sed ipsa in suis mem-

bris esset subitura martyrium: ne forte emollita, acciperet miserabile illud damnum coronarum. Ideoque prona humi jacens, in igne orationis et calidis lacrymarum fluxionibus, Deum rogabat, supplicabat, obsecrabat, ne superaretur martyr a suppliciis. Postquam autem Anastasia jam pulcherrimum finem imposuit martyrio, et transiit ad supernos thalamos, et ad firma illa ac stabilia, quæ desiderantur, bona, tunc accedens angelus Domini, magistram Sophiam a metu liberat et a curis, et, quod maxime optabat, et erat ei auditu longe jucundissimum, ejus auribus instillans renuntiat, nempe virginis consummationem. Præterea autem eam quoque deducit ad reliquias, et quod desiderabat consequi, et quemadmodum optabat videre, ei tradit reliquias tali ornamento confessionis, et tali amictu ornatas martyrii. Atque illa quidem statim circumfusa reliquiis, easque totas complectens, et unum quodque membrum valde exosculans, et præ gaudio ac desiderio calidas in eas effundens lacrymas, dicebat: *Filia jucundissima, filia mihi charissima, filia, quam ego in exercitatione, in silentio, et in laboribus pulchre educavi, ago tibi gratias, quod materna præcepta non contempsisti, quod quæ pollicita fueras, observasti, et stetisti promissis, nec es oblita monitorum: sed astitisti Christo sponso tuo, vestimento virginitatis induta, variata stigmatibus martyrii, circumdata corona ex lapidibus pretiosis: et nunc habitas in loco tabernaculi admirabilis, in domo gloriæ Domini, ubi est habitatio lætantium. Propterea rogo te, chara filia et mater spiritalis (sic enim te invocare est mihi convenientius), esto mihi in hac brevi et caduca vita bona nutrix senectutis, et pro me ad æternam vitam transmigrante intercedas, communem mihi placans Dominum.*

A τὴν μαρτυρίαν ὑφίστασθαι μέλλουσα, μή ποτε, καταμαλακισθεῖσα, τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνη ὑποστῇ τῶν στεφάνων ζημίαν, καὶ πρηνὴς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κειμένη, ἐν πυρὶ προσευχῆς καὶ θερμαῖς δακρύων ἐπιῤῥοαῖς ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ, ἱκέτευεν, ἠντιβόλει, μὴ ἀπειλαῖς χειρωθῆναι, μὴ κολακείαις ἐνδοῦναι, μὴ τιμωριῶν ἡττηθῆναι τὴν μάρτυρα. Ὡς δὲ τὸ κάλλιστον ἐπέθηκεν ἤδη τέλος ἡ Ἀναστασία τῷ μαρτυρίῳ καὶ πρὸς τοὺς ἄνω διέβη θαλάμους, καὶ τὰς ἀκινήτους ἐκείνας παστάδας καὶ τὰ ποθούμενα ἀγαθὰ, τότε καὶ ἄγγελος παρεμβαλὼν, ἀπολύει τὴν διδάσκαλον Σοφίαν τοῦ φόβου καὶ τῶν φροντίδων, καὶ τὸ ποθεινὸν αὐτῇ καὶ ἥδιστον ἄκουσμα καὶ ἄφατον ὄντως γλυκύτητα τοῖς σπλάγχνοις ἐναποστάζον, εὐκταίως εὐαγγελίζεται, τῆς παρθένου B φημὶ τὴν τελείωσιν. Ἔτι δὲ καὶ ὁδηγὸς αὐτῇ πρὸς τὸ λείψανον γίνεται, καὶ οὗ τυχεῖν ἐπόθει, καὶ ὥσπερ ἰδεῖν ηὔχετο, οὕτως αὐτῇ καὶ τὸ ποθούμενον ἀποδίδωσι, τοιούτῳ τῆς ὁμολογίας κόσμῳ, τοιαύτῃ τοῦ μαρτυρίου στολῇ σεμνυνόμενον. Ἐκείνη οὖν ὡς εἶχεν εὐθὺς τῷ λειψάνῳ περιχυθεῖσα, καὶ ὅλη ὅλῳ προσφῦσα, καὶ σφοδρῶς ἕκαστον μέλος καταφιλοῦσα καὶ χαρᾶς ἐπ' αὐτοῖς καὶ πόθου δάκρυα θερμὰ χέουσα, Τέκνον, ἔλεγε, ποθεινὸν, τέκνον ἐμὸν πολυέραστον, τέκνον, ὅπερ ἐγὼ καλῶς ἀσκήσει καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ πόνοις ἀνεθρεψάμην· εὐχαριστῶ σοι, ὅτι μητρικὰς ἐντολὰς οὐ παρεῖδες, οὐκ ἠθέτησας τὰς ἐπαγγελίας, οὐκ ἐψεύσω τὰς ὑποσχέσεις, οὐκ ἐπελάθου τῶν παραινέσεων· ἀλλὰ παρέστης Χριστῷ τῷ νυμφίῳ σου, ἐν ἱματισμῷ τῆς παρθενίας C περιβεβλημένη, τοῖς στίγμασι τοῦ μαρτυρίου πεποικιλμένη, στέφανον ἐκ λίθων τιμίων περικειμένη· καὶ νῦν οἰκεῖς ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἐν οἴκῳ δόξης Κυρίου, ἔνθα εὐφραινομένων ἡ κατοικία. Διὰ τοῦτό σου δέομαι, θύγατερ φίλη καὶ πνευματικὴ μῆτερ (οὕτω γὰρ ἀνακαλεῖσθαί μοι μᾶλλον ἁρμοδιώτερον), γενοῦ μοι καὶ τῆς ἐπικαίρου ταύτης ζωῆς ἀγαθὴ γηροτρόφος καὶ πρὸς τὴν ἀΐδιον μεταφοιτώσῃ, μεσίτης ἅμα καὶ πρέσβις τὸν κοινὸν ἐμοὶ Δεσπότην ἱλεουμένη.

XII. Hæc illa filiorum amans, piaque ac religiosa anus, quæ sciebat, ita ut oportet filias parere et educare, cum dixisset martyri, et eam senilibus amplexa esset et composuisset manibus: egeret autem manu, quæ ei inserviret in transferendis reliquiis, ut quæ esset, sicut diximus, vetula, et ipsi potius esset opus manu et baculo: nullaque ipsi earum transportandarum suppeteret ratio, et ideo staret apud se ægre ferens, et animo anxia, repente duo quidam viri advenientes, et forma et moribus reverendi, sanctis manibus subjectis reliquiis, eisque cum ipsa sublatis, prope urbem Romam splendide et honorifice deposuerunt, ad gloriam Dei Patris, et Domini nostri Jesu Christi, cum quo, et cum sancto Spiritu illi sit honor et potentia in sæcula sæculorum, Amen.

ΙΒ'. Ταῦτα ἡ φιλόπαις ἐκείνη γραῦς καὶ φιλόθεος· καὶ ὠδίνειν ὡς χρὴ καὶ παιδαγωγεῖν εἰδυῖα τῇ μάρτυρι εἰποῦσα, καὶ χερσὶ πρεσβυτικαῖς τε καὶ γηραλέαις αὐτὴν ἀγκαλισαμένη καὶ περιστείλασα, ἐπεὶ χειρὸς ἠπόρει τῇ μετακομιδῇ τοῦ λειψάνου διακονούσης, γηραιὰ, καθάπερ ἔφημεν, οὖσα, καὶ χειρὸς αὐτὴ μᾶλλον δεομένη καὶ βακτηρίας· ἐπεὶ τοίνυν D οὕτως εἶχε περὶ τὴν μετακομιδὴν ἀμηχάνως, καὶ παρὰ τοῦτο εἱστήκει δυσχεραίνουσα καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἀνιωμένη, ἄφνω δύο τινὲς ἐπιστάντες ἄνδρες καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον αἰδέσιμοι, χεῖράς τε τῷ λειψάνῳ ὑποσχόντες ὁσίας καὶ τοῦτο ἀνελόμενοι σὺν αὐτῇ, ἐχόμενα τῆς πόλεως Ῥώμης λαμπρῶς τε καὶ φιλοτίμως κατέθεντο. Εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τιμὴ, κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΖΗΝΟΒΙΟΥ
ΚΑΙ ΖΗΝΟΒΙΑΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΑΥΤΟΥ

—

MARTYRIUM SANCTI MARTYRIS
ZENOBII
ET ZENOBIÆ EJUS SORORIS

(Latine ap. Surium ad diem 30 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

—

. Αἰγαὶ πόλις ἐστὶν ἐπὶ κόληῳ μὲν τῷ Ἰονίῳ A
ένη, ὑπὸ Κιλίκων δὲ οἰκουμένη· ὡς τὸ μὲν πρὸς
ρον οὐ πολὺ, πλατεῖαν δὲ καὶ ἱκανῶς εἰς μῆκος
ουσαν ὁ τῆς γείτονος θαλάσσης ὅρμος ἐκδέχεται.
η τὸν μακάριον Ζηνόβιον ἤνεγκε, πατέρων θεο-
ν γεγονότα, ῥίζης ἀγαθῆς ὄντως ἀγαθὸν βλά-
ια. Ὅσρις, τετελευτηκότων αὐτῷ τῶν γονέων,
ι τῷ πρὸς πατρὸς καταλέλειπτο θείῳ. Ὁ δὲ
; ἀληθῶς ὢν καὶ φιλάρετος ἄνθρωπος, τῆς πα-
ις ὁρῶν τὸν παῖδα θεοσεβείας ἐχόμενον, καὶ
ερ τῆς κτήσεως αὐτὸν ἁπάσης, οὕτω δὴ καὶ τῆς
ῆς πάσης κληρονόμον, τῇ οἰκείᾳ θυγατρὶ Θέκλῃ
ον ἡρμόσατο, ζεῦγος Θεῷ φίλον ἐπ' εὐσεβείᾳ
πᾶσιν ἀγαθοῖς ἔργοις ἐπίσημον. Γεννᾶται τοι-
ῦν ἐκ τούτων Ζηνόβιος, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ τούτου
φὴ Ζηνοβία (τοῦτο γὰρ αὐτῇ παρὰ τῶν γονέων B
ται ὄνομα), ξυνωρὶς ἁγία, κλάδοι πνευματικοῖς
ις κατάκαρποι.

. Ἤδη δὲ τοῦ καλοῦ Ζηνοβίου τὴς ἔφηβον ἀπο-
βάνοντος ἡλικίαν, τελευτῶσι μὲν αὐτοῖς οἱ τε-
ες, ἀναλοῦται δὲ καὶ τὰ τῆς οὐσίας τὰ μὲν εἰς
τῶν πενήτων γαστέρας, τὰ δὲ καὶ περὶ τὴν τῶν
νῶν ἐπιμέλειαν· πεπαίδευτο γὰρ τὴν ἰατρικὴν
νόβιος οὕτω καλῶς καὶ τοιαύτην περὶ τοὺς νο-
τας ἐπεδείκνυτο τὴν θαυματουργίαν, ὡς μηδὲ
μὲν αὐτοῦ χειρὸς ἐπαφὴν ὑπομένειν τὰς νόσους,
ὰ καὶ μόνῃ φυγαδεύεσθαι τῇ τοῦ ἀνδρὸς παρου-
Τοῦτο δὲ οὐ τέχνης ἔργον, ἀλλὰ χάριτος Θεοῦ
ον καὶ ἀρετῆς ἀνδρὸς πεποίητο. Οὐχ ὑγείας δὲ
ν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ βίου χορηγὸς ἦν ὁ Ζηνόβιος,
πᾶσι τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι τά τε πρὸς θεραπείαν
νόσου, καὶ τὰ πρὸς διατροφὴν ἐπήρκει τοῦ σώ- C
ος, ὑφ' ἧς ἂν ἕκαστος ἐτύγχανε δηλονότι κατει-
μένος, καὶ ὁποίων ἂν ἦν τῶν σιτίων δεόμενος·
ι οὐ δωρεὰν ἐδίδου μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν πολλῷ
μέσῳ τὴν ἐντολὴν ὑπερέβαινεν. Τὴν μὲν γὰρ
ὰν ἐλάβετε, φησὶ, δωρεὰν δότε. Ὁ δὲ προσθή-
τῆς ἰατρείας καὶ τῶν νοσούντων παρεῖχε δια-

Matth. x, 8.

I. Ægæ est civitas, quæ sita quidem est in sinu Ionico, habitatur autem a Cilicibus: cujus ea pars quidem, quæ vergit ad continentem, non est magna: latam autem et porrectam in satis magnam latitudinem propinqui maris portus excipit. Et tulit beatum Zenobium, natum ex piis parentibus, radicis bonæ revera bonum germen. Qui cum decessissent, is relictus fuit apud patruum. Patruus vero, cum esset revera vir divinus, et virtutis studiosus, videns puerum rite sequentem paternam pietatem, et quomodo universæ ejus hæreditatis, ita etiam virtutis factum esse hæredem, affini suæ Theclæ eum respondit, par Deo gratum propter pietatem, et insigne bonis omnibus operibus. Ex eis ergo natus est Zenobius; deinde etiam soror ejus Zenobia (hoc enim eis nomen impositum fuit a parentibus): sanctum par, rami fertiles spiritalibus operibus.

II. Cum autem egregius Zenobius jam ad ephebi pervenisset ætatem, ejus quidem moriuntur parentes: consumuntur vero facultates, partim quidem in ventres pauperum, partim autem ad curam infirmorum. Tam pulchre enim medicinam didicerat Zenobius, et in ægrotos ostendebat tantam miraculorum effectionem, ut nec solum quidem ejus manus contactum possent morbi sustinere, sed ejus sola fugarentur præsentia. Hoc autem non erat opus artis, sed donum gratiæ, et præmium virtutis. Non solum autem sanitatis, sed etiam victus erat suppeditator Zenobius; et omnibus, qui ad ipsum accedebant, suppeditabat tam quæ ad morbi pertinebant curationem, quam quæ ad alimentum corporis, quocunque morbo detinerentur, et quibuscunque cibis opus haberent. Quin etiam non solum dabat gratis, sed etiam ipsum præceptum longo intervallo superabat. Nam præceptum quidem dicit: « Gratis accepistis, gratis date [1]: » Ille autem præter medicinam adjungebat

etiam alimentum ægrotorum, non solum gratis curans, sed etiam cum curatione præbens mercedem. Talis quidem sacrosanctus Zenobius obtigit Cilicum regioni, quo tempore imperator Romanorum deditus simulacris et impiæ ac falsæ religioni, mortuus est in impiis dogmatibus. Sed illius quidem tam imperii, quam furoris in Christianos, relictus est hæres Diocletianus. Statim autem Lysiam præficit Ciliciæ, qui et ad cruciandum erat violentissimus, et ad alliciendum blanditiis maxima vi præditus. Ille autem cum venisset ad Mopsi urbem excitat persecutionem adversus Christianos, eamque gravissimam, et maxime horribilem. Tres autem numero adolescentes, Claudius, Asterius et Neon, fuerunt etiam exerciti in illa persecutione: quos tulit quidem Isauria, Larandus autem exercuit. Ii enim a Lysia vehementibus et multis subjecti cruciatibus, in crucem acti extra muros, subierunt mortem maleficorum: eorum autem corpora projecta sunt devoranda a feris et volucribus. Et Lysias quidem talem ostendebat insaniam adversus Christianos.

III. Egregius igitur Zenobius cum in tanta virtute vitam egisset, et divina revelatione Christi gregem pascendam suscepisset, et Ciliciæ fuisset creatus episcopus, in posterum etiam duplicem ostendit curationem; ut qui non solum corporibus, sed etiam animis mederetur, et illa quidem a morbis, has vero liberaret ab impietate. Hinc dicitur Indi cujusdam præfecti conjugem incidisse in morbum immedicabilem. Is autem erat cancer, qui in interiorem partem thoracis incubuerat. Propter quem congregatæ omnes manus medicorum, artesque et medicamenta ostensa sunt illi morbo cedere. Uxoris ergo vicem dolens Indus, et undenam tanti mali inveniret solutionem diligenter perscrutans, a quodam mercatore accepit de Zenobio, eum multos curare ægrotos solo verbo et manuum impositione. Ille autem statim nihil cunctatus, sed statim cum conjuge et liberis iter ingressus, venit Ægas. Talis enim est, qui affligitur, animus, et ad id, quod audierit exsequendum acerrimus propter spem meliorem libertatis. Cum illuc ergo venisset, rogabat de Zenobio, ubinam esset, et apud quem degeret; et omne ponebat studium, ut eum videret. Cum hoc autem modo se haberet Indus, et tam magni faceret illum videre, ei apparet visio, quæ ei vere, et non in somnis, jubebat accedere ad ecclesiam Christianorum: In ea enim, inquit, invenies eum, quem quæris. Cum is ergo surrexisset, cum uxore statim venit ad templum. Et cum in eo invenissent sanctum stantem in medio multitudinis, et ex ore suo emittentem doctrinæ fontes suavissimos, dimotis iis, qui circumsistebant, speciosos illius pedes, et bona revera evangelizantis ardentissime apprehensant supplices, misericordemque et clementem illam animam orant et obsecrant ut a malo liberentur. Nam etsi in uxoris thorace inesset morbus, mariti tamen multo

A τροφὰς, οὐκ ἀμίσθους μόνον τὰς θεραπείας ποιων, ἀλλὰ καὶ μισθοὺς μᾶλλον σὺν αὐτοῖς παρεχόμενος. Τοιοῦτον δὴ τινα τὸν ἱερὸν Ζηνόβιον ἡ τῶν Κιλίκων κεκλήρωτο καθ' ὃ καιροῦ καὶ ὁ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς αὐτοκράτωρ εἰδώλοις προσανέχων, καὶ τῇ δυσσεβεῖ θρησκείᾳ προστετηκὼς, τοῖς ὀλεθρίοις συναπέθανε δόγμασιν. Ἀλλ' ἐκείνου μὲν κληρονόμος τῶν τε σκήπτρων καὶ τῆς κατὰ Χριστιανῶν λύσσης Διοκλητιανὸς καταλείπεται. Λυσίαν δὲ παραχρῆμα τιμωρήσασθαί τε βιαιότατον καὶ θωπείαις ὑπαγαγέσθαι δεινότατον τῆς Κιλίκων ἔπαρχον προχειρίζεται. Ὁ δὲ τὴν Μόψου καταλαβὼν διωγμὸν ἐγείρει κατὰ Χριστιανῶν, καὶ διωγμῶν τὸν φρικωδέστατον καὶ βαρύτατον, ἔργον ἐκείνου τοῦ διωγμοῦ, καὶ τρεῖς τὸν ἀριθμὸν νεανίσκοι· Κλαύδιος, Ἀστέριος, Νέων, οὓς B Ἰσαυρία μὲν ἤνεγκε, Λαρανδὸς δὲ ἤσκησεν· Οὗτοι πολλαῖς ὑπὸ Λυσίου καὶ σφοδραῖς ὅτι ταῖς τιμωρίαις ὑποβληθέντες σταυρῷ προσηλωθέντες ἔξω τειχῶν τὸν τῶν κακούργων ὑπέστησαν θάνατον· τὰ δὲ τούτων σώματα θηρίοις καὶ πετεινοῖς εἰς πυρὰν προετέθη. Καὶ Λυσίας μὲν δὴ τοιαύτην κατὰ Χριστιανῶν ἐπεδείκνυτο τὴν μανίαν.

Γ'. Ζηνόβιος δὲ ὁ καλὸς, ἐν ἀρετῇ τοσαύτῃ πολιτευσάμενος καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον ἀποκαλύψει θείᾳ παρειληφὼς, ἐπίσκοπος τῆς Κιλίκων ἀναδειχθεὶς, διπλῆν εἰς τὸ ἑξῆς ἐπεδείκνυτο τὴν θεραπείαν· οὐ σώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἰατρεύων, καὶ τὰ μὲν νοσημάτων, τὰς δὲ ἀσεβείας ἐλευθερῶν. Ἐντεῦθεν Ἰνδοῦ τινος φιλάρχου σύζυγον κακῷ τινι λέγεται βληθῆναι τῶν ἀνηκέστων. Τὸ δὲ ἄρα καρκῖνος ἦν ἐνδοτάτω τοῦ θώρακος κατασκήC ψας. Ἐφ' ᾧ πᾶσαι καὶ χεῖρες ἰατρῶν ἀθροισθεῖσαι, καὶ τέχναι καὶ φάρμακα, δεύτερα πάντα τοῦ πάθους ἠλέγχοντο. Ἀχθόμενος οὖν περὶ τῆς γυναικὸς ὁ Ἰνδὸς, καὶ ὅθεν ἂν ἔλθοι τηλικούτου κακοῦ λύσις φιλοπόνως ἀνερευνῶν, μανθάνει παρὰ τινος τῶν ἐμπύρων τὰ περὶ Ζηνοβίου, καὶ ὅτι πολλοὺς τῶν νοσούντων ἰᾶται ῥήματι μόνῳ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει Καὶ ὃς αὐτίκα μελήσας οὐδὲν οὐδ' ἀναβαλόμενος, ἀλλ' ὡς εἶχεν εὐθὺς ἅμα συζύγῳ καὶ τέκνοις, πορείας ἀψάμενος, ἐν Αἰγαῖς γίνεται. Τοιοῦτον γὰρ πιεζομένη ψυχὴ, καὶ οὕτως ἀνύσαι τὸ ἀκουσθὲν ὀξυτάτη δι' ἐλπίδα χρηστοτέραν ἐλευθερίας. Ἐκεῖσε τοίνυν γενόμενος, ἐπυνθάνετο περὶ Ζηνοβίου, ποῦ ἄρα καὶ ἐν τίνος εἴη διάγων, καὶ σπουδὴν ἐποιεῖτο πᾶσαν ὥστε τὸν ἄνδρα θεάσασθαι. Τοῦτον D δὲ τὸν τρόπον ἔχοντι τῷ Ἰνδῷ, καὶ οὕτω τὴν ἐκείνου θέαν περὶ πολλοῦ ποιουμένῳ ἐφίσταται ὄψις αὐτῷ σαφῶς ὕπαρ οὐκ ὄναρ καταλαλεῖν ἐπισκήπτουσα τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν. Ἐν αὐσῇ γὰρ, φησὶ καὶ περιτύχῃς τῷ ζητουμένῳ Διαναστὰς τοίνυν οὗτος, ἄπεισιν εὐθὺς μετὰ τῆς γυναικὸς παρὰ τὸν ναὸν. Καὶ τὸν ἅγιον εὑρόντες ἐν αὐτῷ πλήθους ἑστῶτα μέσον, καὶ πηγὰς ἡδίστης διδασκαλίας τοῦ στόματος ἀφιέντα, διωσάμενοι τοὺς περιεστῶτας, τῶν ὡραίωῦ ἐκείνου [ποδῶν, καὶ ἀγαθὰ ὡς ἀληθῶς εὐαγγελιζομένων μετὰ πολλῆς ἐπιλαμβάνονται τῆς θερμότητος καὶ τῆς ἱκετείας, καὶ δέονται τῆς συμπαθοῦς ψυχῆς ἐκείνης καὶ φι-

λανθρώπου, καὶ λιπαρουσιν αὐτὸν ὥστε τοῦ πάθους ἀπαλλαγῆναι. Εἰ γὰρ καὶ τῷ τῆς γυναικὸς θώρακι τὸ πάθος ἐνῆν, ἀλλὰ πολλῷ πλέον τῆς τοῦ ἀνδρὸς ψυχῆς ἥπτετο. Ὁ δὲ μισθὸν αὐτοὺς τῆς ἰατρείας ἐπιζητεῖ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ τῆς πατρίου πλάνης ἀποστάντας, αὐτομολῆσαι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Ὅπερ οὖν προθύμως αὐτῶν ποιεῖν ἐπαγγελλομένων, ὁ ἅγιος ὑπολαβὼν, Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ τὴν αἱμόῤῥουν ἰασαμένου, ὑγιὴς ἴσθι, γύναι, φησὶ, καὶ τοῦ πάθους ἐλευθεροῦ, καὶ παραχρῆμα ἥ τε χαλεπὴ νόσος ἐκείνη καθάπερ τινὶ μάστιγι τῷ ῥήματι ἀπελήλατο· καὶ τοῦ θείου βαπτίσματος αὐτός τε καὶ σύζυγος καὶ οἱ παῖδες ἀξιωθέντες, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἱερῶν κοινωνήσαντες μυστηρίων, οἴκαδε χαίροντες ἐπανήεσαν, τῷ τῆς γυναικὸς περὶ τὸν θώρακα πάθει κοινῇ τὸ τῆς ἀπάτης νόσημα συναποβαλόντες, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἕκαστος ὑγείαν πλουτήσαντες.

magis tangebat animum. Ille autem curationis mercedem ab eis postulat pietatem, et ut a patrio errore discedentes, ad agnitionis veritatem transfugerent. Quod quidem prompto et alacri animi studio se facturos eis profitentibus, excipiens sanctus: In nomine Jesu Christi, inquit, qui sanavit mulierem profluvio sanguinis laborantem, sana esto, mulier, et liberare a morbo; statimque gravis ille morbus verbo, tanquam flagello aliquo, fuit expulsus: et divinum baptismum et ipse, et uxor, et liberi fuerunt asseculi. Deinde etiam cum fuissent participes sacramentorum, domum læti redierunt, ut qui cum morbo mulieris, qui erat in thorace, una quoque perdidissent morbum deceptionis, et sanitate animæ fuissent locupletati.

Δ'. Εἶτα καὶ γυνή τις ἑτέρα πάλιν ἐν τῇ πρὸς Δάφνην Ἀντιοχείᾳ, ἐν ἀρετῇ ζῶσα, καὶ πολλοῖς ἐπαρκοῦσα τῶν πενομένων, πάθει περιπίπτει χαλεπωτάτῳ· φαγέδαιναν τοῦτο παῖδες ἰατρῶν ὀνομάζουσι. Μεταξὺ δὲ ἄρτι τῶν μαστῶν ἐκφυὲν, κύκλῳ τὰ περὶ αὐτοὺς ἐλυμαίνετο. Πάσης οὖν ἄλλης ἀπογνοῦσα καὶ αὐτὴ θεραπείας, ὑπέξεισι νύκτωρ τῆς πόλεως· ἐλθοῦσά τε διὰ Σελευκείας, καὶ τοῖς αἰγιαλοῖς ἐπιστᾶσα, πλοίου τέ τινος ἐπιβᾶσα, εἰς Αἰγὰς καταίρει. Καὶ προσελθοῦσα θερμῶς τῷ ἁγίῳ, τὸ δεινὸν ἐκεῖνο πάθος ὑποδεικνύει, καὶ δεῖται τούτου καὶ ἱκετεύει ὥστε ἢ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀποθανεῖν τοῖς ἐκείνου, καὶ σὺν τάχει τὸ ὀφειλόμενον ἀποτίσαι, ἢ τοῦ πιέζοντος ἀπαλλαγῆναι κακοῦ· τοσοῦτον γὰρ ὑπὸ τοῦ πάθους ἠνέγκατο, καὶ τηλικαύταις ὀδύναις συνείχετο, ὡς καὶ τὸν θάνατον ἐν εὐεργεσίας αἰτεῖσθαι μέρει, καὶ τοῦτον εἶναι δοκεῖν τῶν λυπούντων ἐλευθερίαν. Ταῦτα τοῦ ἁγίου δεδυσωπημένος, καὶ τῇ χειρὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ὑποτυπώσαντος, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον ὄνομα ἐπιφθεγξαμένου! (ὢ Θεοῦ κριμάτων! ὢ ἀνεικάστου χρηστότητος!) ῥήγνυται μὲν εὐθέως τὸ πάθος, ἰχῶρος πληρῶσαν τὸ ἔδαφος, λύεται δὲ τῶν ὀδυνῶν ἡ γυνὴ, καὶ πρὸς τὴν Ἀντιόχου ὑγιὴς ἐπανήκει.

IV. Alia quoque mulier, quæ virtute vivebat Antiochiæ, et opem ferebat multis indigentibus, in morbum incidit gravissimum. Eum medici nominant phagedænam. Exortus autem inter mamillas, vastabat omnia circumcirca. Omnem ergo aliam desperans ipsa quoque curationem, egreditur noctu e civitate: cumque venisset per Seleuciam, et ad littus accessisset, et navem quamdam ascendisset, appellit Ægas. Et ardenti studio ad sanctum accedens, ei ostendit gravem illam affectionem, eumque rogat et supplicat, ut vel ante illius oculos moriatur, et cito exsolvat debitum: vel liberetur a malo, quod eam affligit. Morbus enim ei tantam afferebat necessitatem, et tantum dolorem, ut etiam mortem peteret loco beneficii, et ea videretur esse liberatio a malis. Cum is motus fuisset sanctus, et manu crucis signum fecisset, et deinde divinum Christi nomen invocasset (o Dei judicia, o benignitatem, quæ nullis potest verbis exprimi!), rumpitur quidem statim morbus, qui solum implevit sanie: solvitur autem mulier a doloribus, et revertitur sana Antiochiam.

Ε'. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα διωγμὸς κατὰ τῆς εὐσεβείας Διοκλητιανοῦ, καὶ δόγμα παρ' αὐτοῦ θεομάχου, καὶ Λυσίας τῆς ὠμότητος ἐκείνου καὶ τῆς ἀπανθρωπίας ὑπηρέτης θερμότατος. Ὅστις τὰ κατὰ τὸν θεῖον μαθὼν Ζηνόβιον, καὶ ὅπως ἕνα μόνον κηρύττει Θεὸν, καὶ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν τε καὶ θελημάτων ἐπιμελῶς περιέχεται, ὅπως τε τῇ αὐτοῦ ἐπικλήσει νόσους εὐχειρῶς λύει πάσας, καὶ χεῖρα τοῖς δεομένοις προτείνει δαψιλῶς ῥέουσαν, εὐθὺς αὐτὸν συλλαμβάνει, καὶ προκαθίσας ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως, καὶ τὸν ἄνδρα κατὰ πρόσωπον ἀγαγὼν, Πολλά μοι, φησὶ, περὶ σοῦ, Ζηνόβιε, ἤκουσται· ἀλλ' ἐγὼ μόνῃ πιστεύειν ἀκοῇ ῥᾳδίως οὐκ ἔχων, ὥστε καὶ ὀφθαλμοὺς μάρτυρας ποιῆσαι τῶν ἀκουσθέντων, καὶ ἵνα τὸ πολὺ συνέλω τοῦ λόγου, δύο σοι ταῦτα προτίθεμαι, ἢ πεισθῆναι τῷ τῶν κρατούντων εὐσεβεῖ διατάγματι, καὶ θῦσαι σὺν ἡμῖν τοῖς θεοῖς, ὅπερ τιμῆς σε τῆς μεγίστης ἀπολαῦσαι παρασκευάσει, καὶ πλούτου δαψίλειαν εὖ ἴσθι καὶ βίου λαμ-

V. Quæ autem post hæc sequuntur, sunt Diocletiani persecutio adversus pietatem, et Deo inimicum ab eo profectum edictum, et Lysias illius sævitiæ et inhumanitatis minister acerrimus. Qui cum accepisset divinum Zenobium prædicare unum solum Deum, ejusque præcepta et voluntatem studiose et diligenter amplecti, et ejus invocatione morbos omnes facile solvere, et manum abunde suppeditantem porrigere egentibus, eum statim comprehendit, et cum in media præsedisset civitate, et eum coram ipso curasset sistendum: Sæpe, inquit, o Zenobi, a me de te est auditum: sed cum non facile possem soli famæ credere, propterea te in meum adduxi conspectum, ut etiam oculos haberem testes eorum, quæ audivi: et, ut paucis absolvam, hæc duo tibi propono, ut vel pareas pio edicto imperatorum, et diis nobiscum sacrifices

quod quidem efficiet, ut tu maximum honorem assequaris, et magnas opes, et vitæ splendorem, et aliorum bonorum remunerationes tibi conciliabit (hoc tibi potes certo persuadere) : vel ut damneris ad plagas, vincula, cruciatus, et cætera tormenta. Quorum quisnam est alius finis, nisi mors omnino sævissima, et plena maximo dolore ? Ad hæc egregius Zenobius : Mihi, inquit, unus est verus Deus Jesus Christus, in quo ego confido, a quo est ipsa essentia et vita, et propter quem est mihi mori lucrum : neque enim quidquam ex iis, quæ hic sunt jucunda et delectabilia, est conferendum cum ea, qua est illic, remuneratione. Quamobrem sævus indignatus Lysias, sublime in ligno tollit athletam, et tormenta infert ejus corpori : Videamus, dicens, an Christus sit venturus, ut ei opem ferat.

A πρότητα, καὶ ἀγαθῶν ἄλλων ἀμοιβὰς προξενήσει σοι, ἢ πληγὰς καὶ στρέβλας, καὶ βασάνους ἑτέρας καταχριθῆναι, ὧν τί τὸ τέλος ἢ χαλεπὸς πάντως καὶ ὀδυνηρότατος θάνατος; Πρὸς ταῦτα ὁ γενναῖος Ζηνόβιος, Ἐμοὶ Θεὸς εἷς ἀληθινὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ἐστιν, ἔφη, ἐφ' ὃν ἐγὼ πέποιθα, παρ' οὗ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναί μοι καὶ τὸ ζῆν, καὶ δι' ὃν ἐμοὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Οὐδὲ γὰρ ἔστι τι τῶν τῇδε τερπνῶν τῆς ἐκεῖθεν ἀντιδόσεως ἄξιον. Ἐφ' οἷς ὁ ἀπηνὴς ἐκεῖνος ἀγανακτήσας, μετεωρίζει τὸν ἀθλητὴν ἐπὶ ξύλου, καὶ στρέβλας αὐτοῦ καὶ ξυστῆρας ἐπάγει τῷ σώματι· Ἴδωμεν εἰ Χριστὸς ἔλθοι, βοηθήσων αὐτῷ.

VI. Interea vero currens alicunde, venit ad eum Zenobia soror ejus. Quæ cum eum aspexisset in ligno, et vel ex ipso spectaculo repleta fuisset audacia, et si quid est molle, aut imbecillum, aut muliebre, id totum abjecisset, et se vere esse ejus sororem ostendisset ; Superbe, inquit, tyranne, quidnam sceleris admisit frater, quod tu eum sic torques ? Ille autem (o sinistram, et dolosam, et illiberalem animam) ad mulieris dicendi libertatem placidissime respondit et lenissime, ut et in eam, utpote feminam, se blandis verbis insinuaret, et induceret ut imbecilliorem : Sacrifica enim, inquit, Zenobia tu quoque diis, nec sustineas videre speciem ac vigorem et florem tui corporis miserabiliter multis ac variis tradi suppliciis : quorum, o mulier, dedecus est longe ipso dolore gravius. Illa autem simul cum fratre loqui incipiens veluti uno quodam motu animi et consensu : Non nobis, dixerunt, persuadebis, o tyranne, Deum verum et vivum permutare cum simulacris mortalium hominum, nec si fieri quidem posset, ut tu innumerabiles nobis mortes afferres, et non hanc unam, quæ nobis vel ab ipsa natura debetur necessario. Hæc ergo cum dixissent, martyres statim lecti excipiunt ferrei, et ignis sub lectis accenditur. Aderat autem Lysias quoque acclamans : Veniat Christus, et opem ferat iis, qui pro ipso patiuntur. Zenobius autem ei honeste dixit : En adest, suum rorem præbens nobis medicinam, etiamsi tu hoc non possis videre, cum sis circumdatus tanta caligine impietatis.

ς'. Ἔπειτα ἥκει δρομαίως ποθὲν ἡ ἀδελφὴ Ζηνοβία, B καὶ τοῦτον ἐπὶ τοῦ ξύλου θεασαμένη, θάρσους τε καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς θέας ὑποπλησθεῖσα, καὶ πᾶν εἴ τι μαλακὸν ἢ ἀσθενὲς ἢ γυναικεῖον ἀποβαλοῦσα, καὶ ἀληθῶς ὅτι τοιούτου ἦν ἀνδρὸς ἀδελφὴ δείξασα, Ἀλαζὼν, ἔφη, τύραννε, τίνα τοιαύτην ἐργασάμενον ἀτυπίαν αἰκίζεις τὸν ἀδελφόν; Ὁ δὲ, (ὢ σκαιᾶς ψυχῆς καὶ δολερᾶς καὶ ἀνελευθέρου!) πρὸς τηλικαύτην γυναικὸς παῤῥησίαν μεθ' ὅσης ὁμαλότητος ἀποκρίνεται, ἵνα καὶ ὡς θῆλυ κλέψῃ καὶ ὡς ἀσθενέστερον μαλακοῖς ῥήμασιν ἐπαγάγηται! Θῦσον γὰρ, φησὶ, Ζηνοβία, κἂν αὐτὴ τοῖς θεοῖς, καὶ μὴ σώματος οἰκείου εὐγένειαν, καὶ ἀκμὴν ὥρας, καὶ ἄνθος νεότητος ἰδεῖν ἐλεεινῶς ἀνάσχῃ πολυτρόποις αἰκισμοῖς ἐκδιδόμενα, ὧν πολὺ, γύναι, τῆς ὀδύνης ἡ αἰσχύνη βαρύτερον. Ἡ δὲ, τοῦ λόγου σὺν τῷ ἀδελφῷ C ἐπιλαβομένη, καθάπερ ὑφ' ἑνὶ ψυχῆς κινήματι, καὶ παραστήματι, Οὐ πείσεις, εἶπον, ἡμᾶς, ὦ τύραννε, Θεοῦ ζῶντος ἀληθινοῦ εἴδωλα θνητῶν ἀνθρώπων ἀλλάξασθαι οὐδ' ἂν εἰ καὶ μυρίους σοι δυνατὸν ἦν ἡμῖν θανάτους ἐπαγαγεῖν, ἀλλὰ μὴ τὸν ἕνα τοῦτον ὅστις καὶ παρ' αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἀναγκαίως ὀφείλεται. Ταῦτα τοιγανοῦν εἰρηκότας κλῖναι τοὺς μάρτυρας εὐθὺς ὑποδέχονται σιδηραῖ, καὶ πῦρ ὑπὸ ταῖς κλίναις ἀνάπτεται. Παρῆν δὲ καὶ Λυσίας ἐπιφωνῶν· Ἐλθέτω Χριστὸς, βοηθησάτω τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχουσι. Καὶ ὁ Ζηνόβιος εὐκόσμῳ τῷ ἤθει, Πάρεστιν, ἔλεγεν, ἰδοὺ, τὴν παρ' αὐτοῦ δρόσον ἴαμα παρέχων ἡμῖν, εἰ καὶ σὺ τοῦτον οὐκ ἔχεις ὁρᾷν, τοσαύτην ἀσεβείας ἀχλὺν περικείμενος.

VII. Tyrannus ergo cum videret eos tam magno et tam forti animo præditos, in præsentia quidem cessare facit eorum cruciatum, simul quidem et ad sensum doloris eum nequaquam sufficere existimans, et spe quadam sibi blandiens fore ut ii persuadeantur, et convertantur, nec perpetuo ita sibi nihil parcant. Cum itaque e lectis ferreis eos fecisset surgere : Vestri, inquit, modo miseremini, neque sit alter alteri invicem aspectus miserabilis, frater ante oculos sororis atrociter interfectus. Illi autem moribus et animis magis fratres, quam corporibus : Tibi, dixerunt, o judex, potius consulimus, ut tuæ animæ aliquam curam geras, et timeas quidem gehennam, cujus minæ tibi intentantur, et

Z'. Ὁ γοῦν τύραννος, οὕτως αὐτοὺς ὁρῶν εὐψύ- D χως καὶ καρτερικῶς ἔχοντας, ἵστησι ταύτην τὸ παρὸν τοῖς γενναίοις τὴν τιμωρίαν, ὁμοῦ μὲν οὐχ ἱκανὴν αὐτὴν εἰς ὀδύνης αἴσθησιν δριμοτέρας ὑπολαβὼν, ὁμοῦ δὲ καί τισιν ἐλπίσιν ἑαυτὸν ὑποσαίνων ὡς ἄρα πεισθήσονται καὶ μεταβαλοῦσι, καὶ οὐχ οὕτω διὰ τέλους ἑαυτῶν ἀφειδήσουσι. Ἀμέλει καὶ τῶν σιδηρῶν ἐκείνων κλινῶν αὐτοὺς ἀναστήσας, Οἰκτείρατε κἂν ἄρτι ἑαυτοὺς, φησὶ, λάβετέ τινα σφῶν αὐτῶν ἔλεον, μηδὲ ὄψις ἀλλήλοις οἰκτρὰ γένησθε, ἀδελφὸς ἐν ὀφθαλμοῖς ἀδελφοῦ χαλεπῶς ἀναιρούμενος. Οἱ δὲ τὸν τρόπον ἐκεῖνοι μᾶλλον ἀδελφοὶ καὶ τὰς ψυχὰς ἢ τὰ σώματα, Σοὶ μᾶλλον, ὦ δικαστὰ, συμβουλεύομεν, εἶπον; θέσθαι τινὰ καὶ τῆς σαυτοῦ ψυχῆς πρόνοιαν,

καὶ φείσασθαι μὲν τῆς ἠπειλημένης γεέννης καὶ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων κολάσεων, ἀποστῆναι δὲ τῆς φανερᾶς ταύτης ἀπάτης, Θεῷ τε προσελθεῖν ἀληθινῷ καὶ τῇ εὐσεβείᾳ. Καὶ οἵδε ἡμεῖς ἐγγυηταί σοι ἅμα καὶ πρεσβευταὶ τὰ πρὸς αὐτὸν καὶ βεβαιωταί, ὅτι καὶ ἀποδέξεται τῆς μεταβολῆς, καὶ προσηνῶς ὑποδέξεται, καὶ ἀγαθῶν ἀξιώσει τῶν ἀπορρήτων. Ἐφ' οἷς θερμότερος ὥσπερ τὴν λύσσαν ἐκείνην καὶ τὴν μανίαν γεγονὼς ὁ Λυσίας λέβησι μὲν ἐμβληθῆναι τὴν ἀγαθὴν ὄντως δυάδα προστάττει. Καὶ οἱ λέβητες πῦρ κάτωθεν εἶχον σφοδρῶς ἀναπτόμενον. Στάντες δὲ πρὸ τῶν λεβήτων ἐκεῖνοι, καὶ ὀφθαλμοὺς μετὰ καὶ τῆς ψυχῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνατείναντες. Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ' ὁ τῆς εἰρήνης Θεός, ἐν εἰρήνῃ δέξαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, εἶπον. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν οἱ λέβητες αὐτοὺς εὐθέως ἐλάμβανον, καὶ τὸ μὲν ἐν αὐτοῖς ὕδωρ καὶ αὐτοῦ πυρὸς ἔζει σφοδρότερον· τὸ δὲ τῶν μαρτύρων ζεῦγος, θείας τινὸς ἄνωθεν αἰσθόμενοι δρόσου, ᾄδοντες ἠρέμα ἐξῄεσαν· ἡ ᾠδὴ δὲ ἦν· « Ἔσωσας ἡμᾶς, Κύριε, ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατῄσχυνας. »

Η'. Ἐντεῦθεν ὁ Λυσίας, τὴν μεταβολὴν παντάπασιν ἀπελπίσας, τὴν τελευταίαν κατ' αὐτῶν διὰ ξίφους δίδωσι ψῆφον. Καὶ τειχῶν ἔξω τῆς Αἰγαίων κατὰ τὸ τοῦ Λυσίου πρόσταγμα οἱ ἅγιοι γενόμενοι, καὶ προσευχῇ πάλιν ἑαυτοὺς δεδωκότες, Εὐχαριστοῦμέν σοι, Χριστὲ ὁ Θεός, εἶπον, ὅτι τὸν δρόμον ἡμᾶς τελέσαι ἠξίωσας, τὴν πίστιν τηρῆσαι, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι. Αὐτὸς οὖν, Κύριε, καὶ τοῦ βραβείου μετασχεῖν ἡμᾶς τῆς κλήσεως τῆς ἄνω εὐδόκησον, καὶ μετὰ τῶν εὐαρεστησάντων τῷ ἁγίῳ σου καὶ θαυμαστῷ ὀνόματι συναρίθμησον· ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ παραχρῆμα ἔργον ἦν ἡ εὐχή. Καί τις ἄνωθεν ἀπηχουμένη φωνὴ τοὺς στεφάνους αὐτοῖς ἐπηγγέλλετο, καὶ πρὸς ἐκεῖνα μετεκαλεῖτο τοὺς ἀθλητάς, ὧν καὶ διὰ τοῦ μαρτυρίου παντὸς ἐπιτυχεῖν ηὔχοντο. Τῆς δὲ φωνῆς ταύτης καὶ οἱ παρόντες ἀκούσαντες, πίπτουσιν ἐπὶ γῆς πρηνεῖς καὶ δεδακρυμένοι τῷ παραδόξῳ τῆς ἀκροάσεως. Τριακοστῇ μὲν οὖν Ὀκτωβρίου τὰς κεφαλὰς οἱ μάρτυρες ἀποτέμνονται.

Θ'. Τὰ δὲ τούτων ἱερὰ σώματα πρὸ τῆς πόλεως ἐῤῥιμμένα Ἑρμογένης καὶ Γαΐός οἱ πρεσβύτεροι, βαθείας νυκτὸς ἅμα ἀνελόμενοι, σοροῖς τε ἄγαν εὐλαβῶς καὶ ὁσίως ἐνθέμενοι, ἐν τῷ ἐκεῖσε κρύπτουσι σπηλαίῳ. Ἐδεδίεσαν γὰρ τῶν ἀσεβῶν τὴν ἐπήρειαν, μὴ καὶ αὐτῶν ἐκείνοις τῶν λειψάνων φθονήσωσιν. Οὕτω διὰ πάντων αὐτοῖς τὰ τῆς ἀδελφότητος ἐτηρήθη, καὶ κοινὴν τὴν ὁμολογίαν, κοινὴν καὶ τὴν ἄθλησιν ἐποιήσαντο· καὶ ὥσπερ μιᾶς προῆλθον γαστρός, οὕτω καὶ τόπος εἷς ἀμφοτέρων τὰ σώματα δέχεται, καὶ μία σκηνὴ πάλιν αὐτοὺς ἐν οὐρανοῖς ὑποδεχεται, εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνάς τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[1] Psal. XLIX, 8.

A supplicia illa immortalia, discedas autem ab hoc errore manifesto, et ad Deum verum accedas, et ad pietatem. Nos autem tibi erimus apud Deum intercessores, sponsoresque et fidejussores, quod acceptam tuam habebit conversionem, et te placide excipiet, et dignabitur bonis ineffabilibus. Propter quæ Lysias rabie quadam et furore factus acrior, jubet illud par vere bonum injici in lebetes. Lebetes autem subtus habebant ignem valde accensum. Illi vero stantes ante lebetes, cum oculos simul cum anima in cœlum sustulissent, dicebant: Domine Jesu Christe, Deus pacis, suscipe in pace animas nostras. Finitis precibus, eos statim exceperunt lebetes; et quæ erat in eis quidem aqua, vel ipso igne fervebat vehementius. Par autem B martyrum, cum divinum quemdam rorem ab alto sensisset, canens sensim est egressus. Canticum autem erat; « Servasti nos, Domine, ab iis, qui nos affligunt; et eos, qui nos odio habent, affecisti pudore. »

VIII. Cæterum Lysias cum eorum mutationis omnem spem abjecisset, ultimam fert in eos sententiam, ut gladio vitam finiant. Cum itaque extra muros civitatis Ægæorum fuissent sancti, ut jusserat Lysias, et se rursus dedissent precibus: Agimus tibi gratias, Christe Deus, dicebant, quod dignatus sis efficere, ut bonum certamen decertaremus, cursum consummaremus, fidem servaremus. Tibi ergo placeat, o Domine, ut simus participes præmii supernæ vocationis: et nos refer in nume- C rum eorum, qui placuerunt sancto tuo et admirando nomini; quoniam es benedictus in sæcula. Statim autem preces effectus est consecutus: et vox quædam resonans e cœlo, eis pollicita est coronas, et ad illa evocabat athletas, quæ illi consequi optabant per martyrium. Cum autem audiissent vocem ii, qui aderant, humi cadunt proni et lacrymantes propter admirabilem illam auditionem. Atque tricesimo quidem mensis Octobris amputata fuerunt capita martyribus.

IX. Sacra autem illorum corpora ante urbem projecta, cum Hermogenes et Caius presbyteri profunda nocte cum suis sustulissent, pieque admodum sancte et loculis imposuissent, condunt in ea, quæ illic erat, spelunca. Timebant enim insultum D impiorum, ne illis etiam inviderent reliquias. Ita fuit sanctis his fratribus in omnibus conservata fraternitas, et communem confessionem, communem etiam fecerunt decertationem: et quomodo ex uno utero prodierunt, ita etiam unus locus suscepit utriusque corpora: ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΠΙΜΑΧΟΥ.

MARTYRIUM
SANCTI MARTYRIS EPIMACHI.

(Ap. Surium ad diem 31 Octobris; Græce ex cod. ms. 1484.)

I. Olim profecto impietatis caligo per totum orbem terrarum diffusa erat, hominesque universi ad sacrificium diis offerendum compellebantur, imperantium minas, et judicium sævitiam atque impetum formidantes. Quamobrem natura seipsam denegabat : tunc enim cognationis jura conculcata omnino evertebantur. Quinetiam veteris benevolentiæ conjunctio in dissidium convertebatur.

Interea vero tanquam stella quædam inter Christi milites magnus effulgebat Epimachus, qui vivus quidem Ægypto tantum cognitus fuit, post martyrium autem toti mundo evasit manifestus. Eum enim tunc Ægyptus, velut lucernam quamdam sub modio latentem, occultabat. Nam regio illa, ejus viri educationis atque optimæ institutionis particeps facta fuit : quippe quæ virtutis et ætatis ipsius progressum atque incrementa perspexit. Is non solum cum ætate virtute quoque crescebat, sed etiam virtus ipsa in eo perspiciebatur longe major, quam ejus ætas postulabat : idque cum nullo vitæ magistro atque duce usus fuisset, sed ipse sibi tanquam regula quædam et forma exstitisset, animum simul atque mores componens, illum videlicet mitem et tranquillum efficiens, hos prudentes semper, attentos et sobrios. Hinc Pelutius mons incolam eum virum suscepit, quemadmodum eremus olim Joannem Baptistam, et Carmelus Eliam habuit

A Α'. Ἄρτι μὲν ἡ τῆς εὐσεβείας ἀχλὺς ἀνὰ πᾶσαν διεχεῖτο τὴν οἰκουμένην, ἄνθρωποι δὲ πάντες πρὸς θυσίαν εἰδωλικὴν συνηλαύνοντο, τάς τε τῶν κρατούντων ἀπειλὰς καὶ τὰς μιαιφόνους τῶν δικαστῶν ὁρμὰς δεδιότες. Καὶ φύσις μὲν ἑαυτὴν ἐξώμνυτο· συγγενείας δὲ θεσμὰ κατεπατεῖτο, καὶ ἀνετρέπετο, καὶ παλαιᾶς ἀγάπης συνάφεια πρὸς διάστασιν ἐμερίζετο. Ἐξέλαμπε δὲ ἐν τούτοις οἷά τις ἀστὴρ ὁ μέγας ἐν ἀθλοφόροις Ἐπίμαχος, οὐκ ἐπίδηλος οὐδὲ γνώριμος ὢν τοῖς πολλοῖς. Αἴγυπτος γὰρ τέως εἶχεν αὐτὸν, οἷά τινα λύχνον ὑπὸ μοδίῳ κρυπτόμενον, ἥτις αὐτοῦ καὶ ἀνατροφῆς ὄντως καὶ ἀγωγῆς τῆς ἀρίστης ἀπολελαύκει, καὶ ἀρετῆς εἶδεν αὐτοῦ καὶ ἡλικίας προκοπὰς καὶ αὐξήσεις. Ὃς οὐ μόνον ἑαυτῷ συναυξανομένην εἶχε τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ πολλῷ μείζονα καὶ τῆς ἡλικίας αὐτὴν ἐπεδείκνυτο· B διδασκάλῳ μὲν οὐδενὶ τοῦ βίου καὶ ὁδηγῷ χρώμενος, οἱονεὶ δέ τις αὐτὸς ἑαυτῷ κανὼν καὶ τύπος γενόμενος καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ ἦθος ῥυθμίζων· καὶ τὴν μὲν ποιων ἠπίαν καὶ γαληνὴν, τὸ δὲ σύννουν ἀεὶ καὶ προσεκτικόν. Ἐντεῦθεν Πηλούσιον ὄρος αὐτὸν οἰκιστὴν ἐκληρώσατο, καθάπερ ἡ ἔρημος πάλαι τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸν Ἠλίαν ὁ Κάρμηλος.

II. Cum igitur Epimachus ipse in monte Pelusio versaretur, et in omni philosophia se exerceret, omnemque victus duritiem amplexaretur, vitam denique propter Christum asperam ac laboriosam viveret, judex quidam sævitia et ferocitate insignis, Alexandriam venit. Judex autem ille cætera quidem omnia pro nihilo faciebat ; sed omne tantum studium, industriam et artes adhibebat, quibus totam urbem illam suis retibus caperet, et acerbam impietatis prædam colligeret, idque ut assequi posset, nullis machinis abstinebat. Quamobrem Christiani omnes illius judicis minas extimescentes, alii in solitudinem aufugiebant, alii se Christianos esse dissimulantes, impietatem simulabant. Quicunque vero pietatem profiteri volebant, acerbissimis cruciatibus tradebantur.

Β. Ὅπουπερ αὐτοῦ διατρίβοντος καὶ πᾶσαν μὲν ἀσκοῦντος φιλοσοφίαν, πάσῃ δὲ λοιπὸν ἑαυτὸν ἐκδόντος σκληραγωγίᾳ καὶ βίον ζῶντος διὰ Χριστὸν ὀδυνηρὸν καὶ ἐπίπονον, καταλαμβάνει δικαστὴς C τὴν Ἀλεξανδρέων ἀπηνέστατός τε καὶ ἀγριώτατος, τἄλλα μὲν οὐδενὸς ἀξιῶν λόγου, ὥστε δὲ πᾶσαν κατ' ἄκρας τὴν πόλιν εἴσω τῶν ἑαυτοῦ δικτύων λαβεῖν, καὶ θήραμα πικρὸν ἀσεβείας ποιήσασθαι, οὐδεμιᾶς το παράπαν μηχανῆς ἀπεχόμενος. Ὅθεν καὶ Χριστιανοὶ πάντες, οἱ μὲν δέει τῶν ἀπειλῶν, εἰς ἐρημίας ἐφυγαδεύοντο, οἱ δὲ, τὸν Χριστιανισμὸν κρύπτοντες, τὴν ἀσέβειαν ὑπεκρίνοντο. Ὅσοι δὲ καὶ φανερῶς εὐσεβεῖν ἐβούλοντο, βασάνοις ἐξεδίδοντο πικροτάταις.

Γ'. Τότε τοίνυν οὐκ ἦν ἔτι ἀνεκτὸν Ἐπιμάχῳ ἡ ἐρημία καὶ τὸ ἄμικτον ἐκεῖνο τοῦ βίου καὶ ἀκοινώνητον. Ἀλλὰ τῷ θερμῷ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζήλῳ, τὴν ψυχὴν σφοδρότατα κινηθεὶς, καὶ ὥστε μὴ ταύτην ὑβρίζεσθαι, καὶ ζωῆς ἅμα καὶ ἡσυχίας καταφρονήσας, κάτεισιν εἰς μέσην τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἐρημίας, πρόσεισι δὲ τῷ τυραννικῷ βήματι μηδὲν ὑποπτήξας τῶν ὁρωμένων, μηδὲν τῶν φοβεῖν δυναμένων καταπλαγείς, καὶ τοῦτο πρῶτον ἀρίστευμα τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ ποιεῖται ψυχῆς. Εἶτα καθαιρεῖ μὲν εἰδωλικὸν ἐκεῖνον βωμὸν καὶ εἰς ἔδαφος ἀνατρέπει, ὁμοῦ καὶ χειρὶ γενναίᾳ καὶ δυνάμει ἀοράτῳ χρώμενος. Ὁρμᾷ δὲ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ δικάζοντος θυμῷ δικαίῳ τὸν ὑβριστὴν καὶ Θεοῦ καὶ νόμων ἱερῶν ἀμυνόμενος. Καὶ εἴ γε μὴ παρὰ τῶν ἐκείνου δορυφόρων τῆς ὁρμῆς ἐπεσχέθη, πτῶμα δακρύων ἄξιον ἂν, ὁ τύραννος ἔκειτο.

A III. Tunc igitur Epimacho solitudo ipsa non amplius fuit optabilis, neque illa vitæ ratio grata erat, qua consuetudinem et hominum impietatem vitabat; sed amoris ardore in Dei pietatem vehementissime accensus, et zelo quodam magno excitatus, vitam simul, solitudinem et quietem illam contempsit, et ab eremo in mediam urbem descendit: quinimo adiit ad tribunal tyranni, nihil eorum metuens, quæ corporeis oculis cernuntur, neque his rebus, quæ terrorem injiciunt, perterrefactus. Quare admirabilem animi fortitudinem indicavit. Deinceps idolorum aram evertit, eamque solo adæquavit, partim generosa et forti manu, partim potentia quadam, non humana, sed divina usus. Ad hæc et adversus judicem impetum fecit, B justo quodam furore illum ulciscens, qui Deum et ejus sacras leges violabat. At nisi ab ipsius satellitibus martyris impetus detentus fuisset, tyrannus ille miserabili casu jacuisset.

Δ'. Ὅπερ ἐκεῖνος οὐκ ἐνεγκὼν, ἀλλὰ μέσην τὴν καρδίαν ὑπὸ τῆς ὀργῆς ἀνατέσας, ὅτι περ οὕτως εὐτελὴς ἀνὴρ αὐχμηρὸς τὴν κόμην, οἰκτρὸς τὸ τριβώνιον μετὰ τοσαύτης αὐτῷ τῆς τόλμης προσενεχθείη, φυλακῇ τὸν ἅγιον καὶ δεσμοῖς παραδίδωσιν. οἷα παράβολόν τι καὶ θρασὺ δεδρακότα, καὶ τὴν δίκην ἀξίαν ὑφέξοντα. Πολλοὺς μὲν οὖν καὶ ἄλλους εἶχε τὸ δεσμωτήριον ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ αὐτοὺς κατακεκλεισμένους. Ἀλλὰ πᾶσιν αὐτοῖς ῥοπὴ μεγίστη καὶ πρὸς τὸ μαρτόριον παράκλησις, ὁ καλὸς κατέστη Ἐπίμαχος· ἀμελῶν μὲν τῶν καθ' ἑαυτὸς δεινῶν, καὶ τῆς ἐκείνων θεραπείας ἐπιμελούμενος. Ἔπειτα δὲ καὶ παραινέσεως πρὸς αὐτοὺς, καὶ διδασκαλίας ἁπτόμενος, καὶ συγκροτῶν αὐτοὺς, τειχίζων πανταχόθεν, νήφεεν ποιῶν, ἀναλώτους ὅλως ταῖς τοῦ ἐχθροῦ μηχαναῖς ἐργαζόμενος.

IV. Quæ omnia cum judex non ferret, quod homo tam vilis ei abjectus, coma squalidus, toga miser, tanto impetu in eum irruere ausus esset, in carcerem et vincula virum illum sanctissimum jussit conjici, propterea quod audaciam et temeritatem magnam præ se tulerat: quamobrem et justas pœnas ei persolvendas esse decrevit. Multi quidem alii, et ipsi pietatis causa conclusi, carcere illo detinebantur. Sed illis omnibus multum adjumenti, magnaque ad martyrium libenter perferendum adhortatio erat Epimachi oratio atque alacritas, C quippe quod omnes cruciatus, quos sibi paratos ac propositos videbat, negligens, de illorum salute tantum erat sollicitus. Ad hæc admonitionibus et doctrina multa eos instruebat atque confirmabat, undique ipsos muniens, eisque persuadens ut vigilantes ac tales esse studerent, qui omnino ab hostis diaboli machinis expugnari non possent.

Ε'. Παραστησάμενος τοιγαροῦν αὐτοὺς ὁ δικάζων, καὶ πλείονα παρὰ πολὺ τῆς προτέρας καὶ θερμοτέραν τὴν ἔνστασιν ἰδὼν ἐπιδεικνυμένους, πυθόμενος δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος, καὶ μαθὼν ὡς Ἐπιμάχου ταῦτα συμβουλαί τε καὶ ὑποθῆκαι. Τούτων μὲν μετὰ πολλὰς ἤδη καὶ ἀφορήτους τιμωρίας ἐκτέμνει τὰς γλώσσας· αὗται γὰρ ἦσαν αἱ μέσην αὐτῷ μάλιστα πλήττουσαι τὴν ψυχὴν τοῖς ἐλέγχοις τῆς ἀληθείας. Εἶτα καὶ ξίφει τὰς μαρτυρικὰς αὐτῶν κεφαλὰς ἀφαιρεῖται. Μετὰ δὲ τούτους ἄγει δεσμώτην τὸν γενναῖον Ἐπίμαχον, καὶ Ἵνα τί, φησὶν, ὁ σεμνὸς σὺ καὶ τὸ εἶδος ἀξιοθέατος, εἰς τοσοῦτον ἐξέπεσας δυσσεβείας, ὡς μὴ μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ θεῶν αὐτῶν καὶ βασιλέων αὐτοκρατόρων καταφρονεῖν; Ἀνθρώπους μὲν γὰρ ὄντας, ἀνάγκη πολλάκις σφάλλεσθαι τοῦ προσήκοντος, πλὴν ἀλλ' οὐκ ἐπιμένειν δεῖ τοῖς αὐτοῖς, ἀλλὰ μεταβάλλεσθαι πάλιν διορθοῦσθαι τὰ παρ' ἡμῶν μὴ δεόντως γεγενημένα. Οὐκοῦν ἀνθρωπίνῳ καὶ αὐτὸς πάθει ἑαλωκὼς ἀνάνηψόν ποτε καὶ ἡμετέρους, εἶξον προστάγμασι, θύων σὺν ἡμῖν τοῖς θεοῖς καὶ αὐτοῖς εὐνοῶν, καὶ ὡς

V. Cum vero judex illos ad se duci jussisset, eosque multo constantius, quam antea, Christi confessionem profiteri vidisset, ejusque rei causam Epimachi consilia et adhortationes fuisse cognovisset, illorum omnium, post multos et intolerabiles cruciatus, linguas exscindi jussit, (his enim utebantur martyres ad veritatem defendendam, quæ res judicis animum maxime cruciabat) deinde D eorumdem capita gladio amputari. Post hæc vinctum ad se duci jussit generosum Epimachum, quem intuens: Quare, inquit, tu vir ita gravis, et forma spectabili, ad eam impietatem prolapsus es, ut non solum nos, sed deos etiam ipsos et imperatores contemneres? Homines quidem sæpe ab officio aberrare necesse est, at non decet tamen in erratis permanere, sed consilium mutare, et corrigere, quæ non recte a nobis facta fuerint. Quamobrem et tu, cum humano more peccaveris, tandem resipiscas, et nostris jussis obedias, nobiscum una diis sacrificans, et in illos benevolentiam ostendens, ne, si deos ipsos omnium dominos colere

nolueris, tu quoque sceleratorum hominum mortem patiaris.

VI. Ad hæc ardentissimus ille veritatis propugnator Epimachus, apertam illius temeritatem redarguens, quod admonitionibus et doctrina sua eum ad impietatem impellere conatus esset, ab exordio orationis suæ fecit, ut tyrannus ipse statim ejus animum perspiceret, et ab omni spe decideret. Me, inquit, o judex, nunquam ab ea pietate, cujus ego alumnus et amicus sum, tu avertere poteris. Ne igitur ad negandam Christi confessionem dehinc provoces, neque aliud quippiam me facturum, aut dicturum speres, quod animi aut mentis imbecillitatem significet. Christum enim confiteor, Christum prædico, per quem creata sunt omnia, per quem homo formatus, et lex data est : qui mentem nobis dedit omnium ducem ac magistram, qui pro nostra omnium salute, quæ jam perierat, humana carne se induit, et crucifixus ac sepultus fuit, resurrexit, et in cœlos assumptus est, atque iterum venturus cum gloria creditur. Utinam et tu istam idolorum cæcitatem ab oculis animæ adjiceres, et suavem ac salutarem Christi lucem aspiceres. Nolim enim putet aliquis, temere ac frustra nos corpora nostra cruciatibus libenter tradere. Non ita sumus nobisipsis inimici et insidiatores. Verum quoniam altera quædam vita est multo præstantior hac, quæ videtur : alter quidam mundus, et sempiterna rerum bonarum delectatio, nullo tempore circumscripta, sed perennem jucunditatem afferens : propterea mundum hunc spectabilem, et carnem hanc fragilem atque caducam despicimus. Talis est nostra confessio. In hac firmi et stabiles consistimus. Pro hac et ego quemvis cruciatum sustinere paratus sum. Tu vero si celerem mortem attuleris, pergratum mihi facies, et teipsum dedecore liberabis. Quo enim diuturniore cruciatu me affliges, eo promptior ad jussa tua contemnenda inveniar. Nam si nihil aliud esset, certe et martyres illos revereor, qui ante nos certamen subierunt, et reliquos istos, qui nobiscum una carcerem rursus habitant : ob idque et ipse illud studeo, ne sine corona discedam : sed ut postquam in illorum choro enumeratus fuero, istis optabilem certaminis mei cursum ostendam.

VIII. Hæc martyris verba dubitationem magnam tyranno attulerunt : qui cum Epimacho persuadere non posset, eum in ligno suspendi jussit, ac ferreis unguibus lacerari. Ille eo magis ejusmodi tormento lætabatur, quo se ob eam rem beatiorem existimabat : quippe quod imitator esset eorum, quæ Dominus Jesus passus fuerat. Itaque aiebat : Si Dominus noster Jesus Christus propter nos crucifixus est, et fellis atque aceti potionem accepit : si ejus latus lancea percussum fuit, si palmæ clavis perforatæ sunt, quare non debeo et ego illius servus, magna cum voluptate in his ipsis eum Christo Domino meo communicare? Certe martyr ille etiam lancea percuti cupiebat : quinimo fel ipsum appetebat :

A δεσπότας θεραπεύων απάντων, ἵνα μὴ καὶ σὺ τὸν τῶν κακούργων θάνατον ὑποστῇς.

ς'. Πρὸς ταῦτα ὁ θερμὸς ὄντως ἐκεῖνος τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος ἀπόνοιαν αὐτοῦ σαφῆ καταγνοὺς, ὅτι καὶ παραινέσεσι δῆθεν αὐτὸν καὶ διδασκαλίαις ἐπαγαγέσθαι πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἐπειρᾶτο, ἀπόγνωσιν αὐτῷ ἐκ προοιμίων εὐθὺς ἑαυτοῦ ἐμποιεῖ καὶ τῶν ἐλπίδων ἐκείνων ἐκκρούει. Ἐμὲ γὰρ, φησὶν, ὦ δικαστὰ, οὐκ ἄν ποτε τῆς συντρόφου καὶ φίλης εὐσεβείας ἀποστήσεις, οὐ πρὸς ἄρνησιν ἐκκαλέσῃ, τῆς τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίας οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀγεννῶν δρᾶσαι παρασκευάσεις ἢ φθέγξασθαι. Χριστὸν γὰρ ὁμολογῶ, Χριστὸν ἀνακηρύττω, δι' οὗ τὰ πάντα παρῆκται καὶ ἄνθρωπος πέπλασται, καὶ νόμος αὐτῷ τελεῖται· καὶ νοῦς δέδοται πάντων ἡγεμὼν καὶ
B διδάσκαλος, ὃς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀπολωλότων ἡμῶν, καὶ σεσάρκωται, καὶ ἐσταύρωται, καὶ τέθαπται καὶ ἐγήγερται, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀνείληπται· καὶ πάλιν ἐλεύσεσθαι μετὰ δόξης πεπίστευται. Ὡς εἴθε καὶ σὺ τὴν εἰδωλικὴν λήμην τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων ἀποβαλὼν, πρὸς τὸ γλυκὺ φῶς ἐκείνου διέβλεψας. Μηδὲ γὰρ οἰέσθω τις εἰκῇ καὶ μάτην ἡμᾶς τὸ σῶμα ταῖς βασάνοις παραδιδόναι· οὐχ οὕτως ἐσμὲν αὐτοὶ ἑαυτῶν ἐχθροὶ καὶ ἐπίβουλοι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ζωή τις ἐστὶν ἑτέρα παρὰ πολὺ κρείττων τῆς ὁρωμένης, καὶ κόσμος ἕτερος, καὶ ἀγαθῶν ἀπόλαυσις αἰωνία, οὐ χρόνῳ μετρουμένη, ἀλλὰ μένουσαν ἀεὶ τὴν εὐφροσύνην παρεχομένη, τούτου γε ἕνεκα καὶ κόσμου τοῦ ὁρωμένου, καὶ σαρκὸς καταφρονοῦμεν ὡς λυομένης. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμετέρα ὁμολογία, πρὸς ταύτην ἐστηρίγμεθα καὶ ἡδράσμεθα. Ὑπὲρ αὐτῆς
C καὶ πᾶν ὁτιοῦν εἰμι τῶν δεινῶν πάσχειν ἕτοιμος. Ἀλλ' εἰ μὲν ταχεῖάν μοι τὴν τελευτὴν ἐπαγάγοις, ἡμῖν τε τὰ μάλιστα χαριεῖ, καὶ σεαυτὸν ἀπαλλάξεις αἰσχύνης. Εἰ δὲ καὶ κολάσεσιν αὐτὴν παρατείνεις καὶ τιμωρίαις, τοσοῦτον πλέον ὄψει καὶ ἡμᾶς τοῦ σοῦ καταφρονοῦντας προστάγματος. Αἰδοῦμαι γὰρ εἰ μή τι ἕτερον, ἀλλὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν τῷ μαρτυρίῳ τελειωθέντας, καὶ σὺν ἡμῖν πάλιν τὸ δεσμωτήριον κατοικοῦντας· καὶ διὰ τοῦτο σπεύδω μὴ ἀπελθεῖν ἀστεφάνωτος, ἀλλὰ τῶν ἐκείνων τε χορῷ συναριθμηθῆναι καὶ τούτοις τὴν ποθουμένην τῆς ἀθλήσεως ὑποδεῖξαι πορείαν.

Η'. Ταῦτα εἰς ἀμηχανίαν τὸν τύραννον περι-
D ίστησι, καὶ τὸ πείθειν οὐκ ἔχων, ἐπὶ ξύλου τὸν ἄνδρα μετεωρίζει, καὶ διαξαίνει σιδηροῖς αὐτὸν ὄνυξιν. Ὁ δὲ τοσοῦτον ἔχαιρε μᾶλλον τῇ τιμωρίᾳ ὡς καὶ μακαριστὸν ἑαυτὸν τιθέναι τῆς ἀναρτήσεως, ὅτι δεσποτικῶν παθημάτων μιμητὴς ἀνεδείκνυτο· Εἰ γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἔλεγε, δι' ἡμᾶς καὶ σταυρῷ προσήλωτο, καὶ χολὴν καὶ ὄξος προσήκατο, καὶ λόγχῃ τὴν πλευρὰν νένυκτο, καὶ ἥλοις διατέτρητο τὰς παλάμας· πῶς οὐ χρή με τὸν δοῦλον τῶν αὐτῶν τῷ Δεσπότῃ μεθ' ἡδονῆς κοινωνῆσαι; Ἀμέλει καὶ τὴν λόγχην ἐζήτει, καὶ τῆς χολῆς ἐπεθύμει, καὶ, Ἠκίτωσαν, ἔλεγε, τὰ κολαφίσματα, τὰ ἐμπτύσματα· ὁ ἀκάνθινος ἐπιτιθέσθω μοι στέ-

φανος· ἐγχειριζέσθω κάλαμος. Οἱ ἐμπαιγμοὶ δὲ, φησὶ, ποῦ, ποῦ τὰ ῥαπίσματα; Μικρὰ γὰρ ἐμοὶ τὰ παρόντα πρὸς ἐκεῖνα βλέποντι καὶ οὕτως ἐφιεμένῳ.

et Veniant in me alapæ, dicebat : injiciantur sputa : circumdetur caput meum corona spinea ; detur in manus et arundo. Ubinam sunt dedecora et irrisiones ? ubi alapæ ? Omnia enim præsentia hæc mihi ad futura illa bona spectanti, eaque appetenti, videntur parva quædam esse, ac pro nihilo facienda.

Θ'. Διὰ τοῦτο καὶ βάσανος ἑτέρα τῷ ἀθλητῇ προσθήκη τῆς προλαβούσης ἐπήγετο, καὶ λίθοις ὀξέσιν ὁ γενναῖος ἐπλήττετο, πρόσταγμα δὲ τοῦ τυράννου τοῦτο, καὶ τῆς ἀπηνοῦς ψυχῆς ἐκείνης καὶ ἀπανθρώπου. Ἵνα, φησὶ, πυκνὰ διαθραττομένου τοῦ σώματος, θᾶττον ἀποῤῥήξῃ καὶ τὴν ψυχήν. Ἐλελήθει δὲ ἄρα λαμπρότερον αὐτὸν ἐργαζόμενος, καὶ πλείονα τῷ μάρτυρι προξενῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παῤῥησίαν. Ἀλλὰ προσεκτέον τῷ διηγήματι· καὶ γὰρ ἐκδηλοτέρας ἤδη τῆς χάριτος ἀπολαύειν, καὶ τῶν θαυμάτων Ἐπίμαχος ἄρχεται.

IX. Hæc cum diceret martyr, prioribus tormenti nova quædam adjiciebantur, et acutis lapidibus generosus ille athleta, tyranni, hoc est crudelis et inhumanæ prorsus animæ jussu, feriebatur. Instabat enim ac urgebat : Ita, inquiens, hominem percutite, ut ejus corpore crebris ictibus perfracto, celerrime animam ipsam abrumpat. Sed non videbat tyrannus ille, martyrem ea re illustriorem effici, majoremque apud Deum fiduciam ipsi conciliari. Cæterum eorum, quæ dicenda sunt, narrationem sequamur. Deinceps enim planum fiet, quemadmodum Epimachus manifestiorem Dei gratiam et miracula secutus est.

Ι'. Ὁ μὲν ἐξαίνετο μετέωρος ἐπὶ ξύλου, καὶ λίθοις τὰ ὀστᾶ διακέκλαστο. Κόρη δέ τις ἐκεῖ παρειστήκει μέρος οὖσα καὶ αὐτὴ τοῦ θεάτρου, τὸν ἕτερον πεπηρωμένη τῶν ὀφθαλμῶν. Ταύτης οὖν ἀτενῶς πρὸς ἐκεῖνον ὁρώσης, καὶ τὰς χαλεπὰς ἐκείνας κολάσεις ὀδυρμὸν ποιουμένης, μέρος τι τῶν τοῦ μάρτυρος σαρκῶν ἐνεῖθεν ἀποσπασθὲν καὶ διαέριόν πως φερόμενον, ἀποστάζει τοῦ αἵματος εἰς τὸν ὀφθαλμόν· καὶ ὁ σταλαγμὸς αὐτίκα παγεὶς (ὢ θαύματος ἀνεικάστου! ὢ πάντα λόγον νικώσης φιλανθρωπίας), φῶς γίνεται ταύτῃ, καὶ ὑγιῆ τὸν ὀφθαλμὸν ἀποδίδωσιν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ πάρεργον Ἐπιμάχῳ τοῦ μαρτυρίου, καὶ οὕτως αὐτοῦ καὶ ῥανὶς αἵματος μόνη τοσαύτην δύναται παρέχειν τὴν θεραπείαν.

X. Lacerabatur ille quidem in ligno, et lapidibus feriebatur, ut ejus ossa etiam ipsa frangerentur. Puella vero quædam illic astabat, et ipsa una ex eorum numero, qui spectaculo aderant. Erat autem oculo altero excæcata. Illa cum ad martyrem intenta esset, et gravissimos ejus cruciatus lamentaretur, pars quædam e martyris carnibus abstracta, et per aerem perlata, in illius puellæ oculum sanguinis guttam instillavit, quæ quidem (o miraculum singulare, o Dei benignitatem omni oratione majorem) in lumen statim conversa est, et puellæ oculum sanum effecit. Hoc Epimachi martyris miraculum quasi pertranseuntes diximus, ut ostenderemus unam ejus viri sanguinis guttam subito tantam curationem afferre potuisse.

ΙΑ'. Ἐπεὶ δὲ ἀκλινὴς ἐκεῖνος ὡρᾶτο καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀμετάθετος ἡ τελευταία κατ' αὐτοῦ δίδοται ψῆφος, καὶ ξίφει τὴν ἱερὰν ἐκείνην ὁ μάρτυς κεφαλὴν ἀφαιρεῖται· τὸ μέντοι σῶμα τούτου τὸ τίμιον πιστῶν χερσὶν ὁσίως περισταλὲν, ἐκεῖ κατατίθεται, ὅπου καὶ τὴν μαρτυρικὴν ὑπέστη τελείωσιν. Τούτου τὴν μαρτυρίαν ἐθαύμασε μὲν καὶ ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμος, καὶ ὅσοι τῆς προσοίκου Αἰγύπτου τὰ πιότατα νέμονται, κατεκόσμησε δὲ καὶ αὐτὸς ἄνωθεν αὐτὸν στεφάνοις λαμπροῖς ὁ Ἀγωνοθέτης, δι' ὅν τε παθεῖν εἵλετο, καὶ οὗ μιμητὴς ἐδίψα γενέσθαι τῶν παθημάτων· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

XI. Cum vero martyr in diversam sententiam flecti non posset, et Dei religionem nequaquam negare vellet, ultima in eum sententia lata est, et sacrum illud martyris caput securi percussum fuit : et ejus quidem venerandum corpus, fidelium hominum manibus religiose curatum, illic conditum est, ubi et martyrii sustinuit consummationem. Ejus viri certamen non Alexandrinus tantum populus, quique finitimas ac feracissimas Ægypti regiones colunt, valde admirati ac reveriti sunt : sed illud mundus nunc celebrat universus. Eumdem quoque certaminum auctor et judex Deus e cœlo illustri corona donavit, propter quem Epimachus cruciatus omnes perpessus est, ejusque imitator esse in tormentis perferendis maxime concupivit ac studuit. Ipsi Creatori et Salvatori, Domino ac Deo nostro sit gloria, honor et adoratio cum Patre principii finisque experte, et sanctissimo atque vivificante Spiritu, quæ est una divinitas in æquali et individua Trinitate, vitam præbens omni spiritui, et regnans nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

—

SYMEON METAPHRASTES.

VITÆ SANCTORUM (*continuatio*).

FINIS TOMIS CENTESIMI DECIMI QUINTI

Sancti-Amandi. — Ex typis BUSSIÈRE.

3 2044 073 502 262

